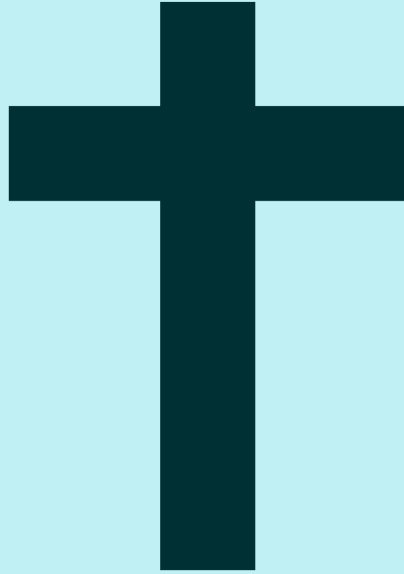

Bibeli Luayãtaalá

The Holy Bible in the Boko language spoken in Benin and
Nigeria

Bibeli Luayátaalá
The Holy Bible in the Boko language spoken in Benin and Nigeria

copyright © 2010 SIM International

Language: Boko

Translation by: SIM International

Boko Bibeli Luayátaala

This translation, published by the SIM au Benin, was published in 2010.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM at ECWA/SIM H.Q., P.M.B. 2009, Jos, Plateau State, NIGERIA.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-09-25

Contents

Daalea	1
Bɔa	45
Levii buib	80
Naokεa	104
Ikoyā	138
Yozuee	171
Dɔanaɔ	192
Lutu	213
1 Samueli	216
2 Samueli	242
1 Kíaɔ	267
2 Kíaɔ	293
1 Lada	319
2 Lada	348
Ezala	379
Nεemii	388
Esitεε	401
Yobu	408
Souɔ	457
Yáasio	591
Láasoode	633
Salomɔɔ le	645
Isaia	654
Zelemii	750
Wēnale	829
Ezekieli	839
Danieli	889
Ozee	902
Yoeli	917
Amɔsi	924
Abadia	936
Yonasi	938
Mise	941
Nauū	951
Abaku	955
Sofoni	960
Age	965
Zakali	967
Malaki	977
Matiee	980
Maaku	1013
Luku	1033
Zāa	1067
Zinaɔ yākεaɔ	1091
Lomadeɔ	1121
1 Kolɛnideɔ	1136
2 Kolɛnideɔ	1149
Galatiɔ	1158
Efεsedeɔ	1163
Filipideɔ	1168
Kɔɔsideɔ	1172

1 Tesalonideᵛ	1176
2 Tesalonideᵛ	1179
1 Timᵛtee	1181
2 Timᵛtee	1185
Titu	1188
Filemᵛᵛ	1190
Ebeluᵛ	1191
Zaaki	1203
1 Piεε	1207
2 Piεε	1212
1 Zāa	1215
2 Zāa	1219
3 Zāa	1220
Yuda	1221
Zia yá	1223

DAALEA Mɔizi lá sɛ́ia Yá pɔ́ kú láe bee guuɔ

Bibeli lá sɛ́ia tɔ́n Daalea. A luabe ní dúniao kea yá'owɛɛ, ì to wà dɔ́ lá Lua gbɛ́nazinao kè, lá duuna ní taasio gè dúnia guu, lá Lua ì yáse ní gbɛ́nazinao. Bee gbɛa lápi bui pɔ́ wí me Isailio bokíi òlwɛɛ.

Lɛɛ 1-11. Kpelewa wá fɔ́ dúnia pɔ́ wá kú a guue bee gbá dɔ́i? Kpelewa gbɛ́nazina dei? Dé a de a ũ dúnia guui? Bóyáí gbɛ́nazinao Ì Ì ní kɔ́oi? Váipi eɛe kúa? Yágbɛaa beɛɔ́ wá gbádeɔ yáe ɔ́ Daalea lá lɛɛ 1-11 lé a boolekewɛɛ: Gɔ́e ní nɔ́eɔ kea (1-2), an kɛ́akɔ́wa ní Luao (3), Abeli ní Káinio (4), Nɔ́e yá ní idaa dúniala yáó (6-9), Babeli kpedidiakɔ́a (11).

Lɛɛ 12-50 lé lá Lua gbɛ́nazina suabaayá zekàle yá'owɛɛ, lá à Isaili dezi káauo sɛ́si à ní sé a zòblena ũ. Ablahaŭ tɔ́bò a luanaaika ní a misiile Luaeɔ yáíe, ɔ́ aà yákeapi lé gbéɔ da zéwa e ní a gbáɔ (12.1-25.18). Bee gbɛa aà né Izaaki ní aà tɔ́una Yakɔ́bu pɔ́ wí me Ì Isailio ní a negɔ́e gbɛ́on kuepla pɔ́ de Isaili bui kueplao dezi káauo ũo yá (25.19-35.29). Yosefuá Yakɔ́bu néɔ doe. Yakɔ́bu ní a néɔ ní a daeɔ taa Egipi bùsuu yá musu, Yosefupi mé ní mide ũ (37.1-50.26).

Daalea lá yá pɔ́ gbé káauo kèò boolekewɛɛ, azaiasa yá pɔ́ Lua kèò. Gia sɛ́ia lápi Lua dúniake boolekewɛɛ. Bee lé Lua zɔ́oke òlwɛɛ. Aàpi mé kè. Lápi láakíi Lua legbè à mè á gi à laaido a gbéɔwae. Za lápi daalea e a mideawa Lua mé mide ũ. I to wà a dɔ́, ì yákpalekeɛ́nɔ́ à ní swágaga, ì a gbéɔ da zéwa à dɔ́nle, ì to an yá à wɛbɔa lá á yeiwa.

Wá ke kpelewa ni? Lua ye wà a náaike, wí lé pɔ́ a gbéɔ yási, wíɔ zíkɛ a yádileao ní a ikoyáwa. Lápi Isailio felekaayá zio dàu a siuwɛɛ, ké wà e dɔ́ lá an dezi káauo Lua náaikè, wí Lua náaike màa gbá sɔ́.

Lua dúnia kea

¹ Asínizí Lua musu ní zíleɔ kè. ² Gu da pãe, a kekɛao, gusia mé da ísiao, ɔ́ Lua Nisína lé yáakpa ípia. ³ ɔ́ Lua mè: Gu pu!* ɔ́ gu pù. ⁴ A è gupuapi maa, ɔ́ à gupua kèaa ní gusiao. ⁵ A tɔ́kpà gupuae fáane, gusia sɔ́ gwáasína. Gu sí, gu dò, a gɔ́ sɛ́ian we.

⁶ ɔ́ Lua mè: Báluma àò ku Ì zànguo, ké à ípio kékɔ́wa. ⁷ ɔ́ à báluma kè màa, à í pɔ́ kú báluma zíe kékɔ́wa ní í pɔ́ kú a musuo.† ⁸ ɔ́ à tɔ́kpà bálumapie luabe. Gu sí, gu dò, a gɔ́ plaaden we.

⁹ ɔ́ Lua mè: I pɔ́ kú zíle káaa gudou, gugii bo. ɔ́ à kè màa. ¹⁰ A tɔ́kpà gugiipie tɔ́le, ɔ́ à tɔ́kpà í pɔ́ káaae ísia. ɔ́ a è à kè maa. ¹¹ ɔ́ Lua mè: Láo bole tɔ́le ní sè wedeɔ ní lí nedeɔ, baade ní a buio. ɔ́ à kè màa, ¹² láo bòle tɔ́le ní sè wedeɔ ní lí nedeɔ, baade ní a buio. ɔ́ Lua è à kè maa. ¹³ Gu sí, gu dò, a gɔ́ àaɔden we.

¹⁴ ɔ́ Lua mè: Pɔ́gupuna aao ku musu, aao fáane kékɔ́wa ní gwáo, aao dikpeɔ ní gɔ́ɔ ní wèò òlɔ́né. ¹⁵ Aao de pɔ́gupuna ũ musu, ké aao dúnia pu. ɔ́ à kè màa. ¹⁶ A pɔ́gupuna zɔ́ò kè mèn pla, a pɔ́ pɔ́ gbáa Ì kible fáane, a pɔ́ pɔ́ busɛ Ì kible gwá. A saanao kè Ì. ¹⁷ A ní pepe musu aao dúnia pu, ¹⁸ aao kible fáane ní gwáasinao, aao gupua kékɔ́wa ní gusiao. ɔ́ a è à kè maa. ¹⁹ Gu sí, gu dò, a gɔ́ síiɔden we.

* 1:3 2Kln 4.6 † 1:7 2Pie 3.5

20 ɔ Lua m̀̀: Pó wēnideɔ í pa ỳ̀eỳ̀e, bāɔ ligua musu, aao vua bálumau. 21 ɔ à pó wēnide pó kú íu ỳ̀eỳ̀e k̀̀é ń kp̀̀ò gb̀̀enɔ p̀̀í baade ń a buio. A bāɔ k̀̀é p̀̀í lo baade ń a buio. ɔ a è à k̀̀é maa. 22 A b́́aadàngu à m̀̀, aao ne'i, aaiɔ k̀̀s, kp̀̀o i ísia pa, bāɔ i k̀̀s t̀̀ole. 23 Gu s̀̀i, gu d̀̀ò, a g̀̀o sooden we.

24 ɔ Lua m̀̀: Pó wēnideɔ aao ku t̀̀ole, p̀̀tuoo ń p̀̀taa'onkuawao ń s̀̀anɔɔ baade ń a buio. ɔ à k̀̀é màa. 25 Lua s̀̀anɔɔ k̀̀é baade ń a buio. A p̀̀tuoo k̀̀é baade ń a buio. A p̀̀taa'onkuawao k̀̀é baade ń a buio. ɔ a è à k̀̀é maa.

26 ɔ Lua m̀̀: Wà gb̀̀enazinao ke wá taa ũ, aaiɔ dewáwa, † aaiɔ iko ví kp̀̀owa ń bāɔ ń p̀̀tuoo ń s̀̀anɔɔ ń p̀̀taa'onkuawao p̀̀í. 27 ɔ Lua gb̀̀enazinao k̀̀é azia taa ũ. Aà zia taa ɔ à ń ké a ũ. A ń ké g̀̀e ń nɔe. § 28 A b́́aadàngu a òné: Ao ne'i, ío k̀̀s, í dúnia pa, ío gb̀̀ablewà. Ao iko ví kp̀̀owa ń bāɔ ń pó wēnide pó í t́́aa'o t̀̀olewao p̀̀í. 29 ɔ Lua m̀̀: Ma pó wénade pó kú t̀̀olewao kp̀̀awá á p̀̀blea ũ p̀̀íe ń lí nedeɔ p̀̀í. 30 Ma ble pó í b̀̀le t̀̀olewa kp̀̀a pó wēnideɔwa p̀̀í an ble ũe, ǹ̀bɔ ń bāɔ ń p̀̀taa'onkuawao p̀̀í. ɔ à k̀̀é màa. 31 Lua pó pó á k̀̀e è p̀̀í, à k̀̀é maa wásawasa. Gu s̀̀i, gu d̀̀ò, a g̀̀o sooloden we.

2

1 Maa Lua musu ń ź́leɔ k̀̀é ń ń p̀̀o p̀̀í. 2 E a g̀̀o soplade ź́ à ká, ź́ pó àle kepi làa. A g̀̀o sopladepi ź́ ɔ à kámabò ń ź́ pó á k̀̀e. * 3 ɔ à b́́aadà g̀̀o sopladepi a òle a pó ũ, ké ź́beezi à kámabò ń ź́ pó á k̀̀e p̀̀í yáí. †

Edeni lu

4 Musu ń ź́leɔ kea yán ke: G̀̀o pó Dii Lua ź́le ń musuo k̀̀é, 5 bua p̀̀e i b̀̀le t̀̀olewa ý́ao, baa s̀̀e, asa Dii Lua í to lou mào, mé gb̀̀e ku à t̀̀ole ź́keo. 6 Sua mé í kpa dúniau, ɔ ì m̀̀sepisi t̀̀olewa p̀̀í.

7 Dii Lua g̀̀e ikàsa ń b̀̀sutio. Ké à ían wēnide p̀̀e aà ńu, ɔ g̀̀epi g̀̀e gb̀̀e b́́e ũ. † 8 Dii Lua lu k̀̀e ke gukpe oi gu pó wí me Edeni, ɔ à g̀̀e pó á k̀̀e pi òu we. 9 Dii Lua tò lí bui p̀̀í b̀̀le t̀̀ole. Lípi kefeũ, mé an be blea na. Lí wēnide § ku lupi guo, mé lí pó í òsa maa ń a v́́io iné kú we lo.

10 Swa ku Edeni, ío m̀̀sepisi lupiwa. Baa we à g̀̀nakè síi. 11 A ś́ia tón Pisɔ, ɔ me liaa Avila b̀̀sui p̀̀í. Vua ku b̀̀supiu, 12 mé vuapi kefeũ. Ź́go'ò kú we lo ń gb̀̀e beede pó wí me onisio. 13 Swapi g̀̀na plaade tón Giɔ, a liaa Kusi b̀̀sui p̀̀í. 14 A g̀̀na àaòde tón Tigilisi, a òò tà Asili b̀̀su gukpe oi. Swapi g̀̀na síiòde tón Uflata.

15 Dii Lua g̀̀epi òle Edeni lupi guu, aà a ź́ke, ío gwa. 16 ɔ à yá òle à m̀̀: Nyɔ f̀̀ ń lupi lí p̀̀í be ble, 17 áma ńsu lí pó í òsa maa ń a v́́io iné be bleo, asa tó ń blè, n gae.

18 Dii Lua m̀̀: G̀̀e kua ado maa. Má ònlède k̀̀é aà gb̀̀do ũe. 19 ɔ à b̀̀su sè à ǹ̀bɔ k̀̀e p̀̀í ń bāɔ p̀̀í, ɔ à m̀̀nɔ g̀̀e ḱ́i, ké à e lá a tókpané. Tó pó g̀̀epi kp̀̀a pó wēnidepi ńe p̀̀í g̀̀e ń tó ũ. 20 G̀̀epi t̀̀kpà p̀̀tuoo ńe p̀̀í ń bāɔ ń s̀̀anɔɔ p̀̀í, áma i ònlède e ń guu a gb̀̀do ũo. 21 ɔ Dii Lua tò g̀̀epi g̀̀e ń io. Ké àle i'o, ɔ à aà gb̀̀t̀̀ewa m̀̀endo b̀̀, ɔ à aà me tàta a gb̀̀e. 22 ɔ à g̀̀epi gb̀̀t̀̀ewa pó á b̀̀pi líle nɔe ũ, ɔ à g̀̀aà nɔ aà ḱ́i. 23 ɔ g̀̀epi m̀̀:

Gb̀̀e bee sa,
aà wá b̀̀ ma wá guue,
mé aà me b̀̀ ma me guue.
Wáli oè nɔe,
ké wá aà b̀̀ g̀̀e guu yáí.

† 1:26 1Kln 11.7 § 1:27 Mat 19.4 * 2:2 Ebe 4.4 † 2:3 Baa 20.11 † 2:7 1Kln 15.45 § 2:9 Zia 2.7, 22.2, 14

²⁴ Ayāmeto gōe ì go a de ní a daowa, ì na a nawa, ò aai gō lán sàwakula ní gbalaowa.* ²⁵ Gōe ní a nao ku puizi an pla mípii, kási wí lí ní kũo.

3

Gbēnazina kēakōwa ní Luao

¹ Mlē* mé kōni ví de sēanɔɔ pɔ Dii Lua kēola píi, ò à nɔe là à mè: Lua mè ásu lupi líe be bleoɔa? ² Ǿ nɔe wè mlēpiwa: Wá fɔ wà lupi libe ble, ³ āma lí pɔ kú lupi guo, Lua mè wásu wà a be bleo, wásu ɔkãwà seo, ké wásu gao yáí. ⁴ Ǿ mlē òè: A ga seo!† ⁵ Lua dō tó á blè, á wé a ké, í gō láawa, íɔ maa ní vāio dō.

⁶ Ké nɔe è lípi be kɛfɛũ mé a blea aɔ na, a to gbé wé ké, ò à a be bò a blè.‡ A kpà a záwa, ò a blè sō.§ ⁷ An pla mípii an wé kè, ò aa dō sa ké wa ku puizi. Ǿ aa goola lá nàmi aa nànzí.

⁸ Ké gōe ní a nao Dii Lua kíi mà, àle bebe luu oosiele, ò aa ùlèè lupi láu. ⁹ Ǿ Dii Lua lezù gōezi à mè: N kú má ni? ¹⁰ A wèwà à mè: Ké ma n kíi mà, ò vĩa ma kũ, ké má kú puizi yáí, ò ma ulɛ. ¹¹ Ǿ Dii Lua aà là à mè: Déme òne ní kú puiziei? Lí pɔ ma gine ò a be ble, ní blè yà? ¹² A wèwà à mè: Nɔe pɔ ní kpàa àɔ kumanɔ mé lípi be kpàa, ò má blè. ¹³ Ǿ Dii Lua nɔe là à mè: Bóyáí ní kèi màai? A wèwà à mè: Mlē mé ma sāsā, ò má blè.* ¹⁴ Ǿ Dii Lua ò mlēɛ:

Lá ní kè màa, níyɔɔ de láaipɔ ũ
de pɔtuɔɔ ní sēanɔɔɔla píi,
níyɔɔ taa'o n gbɛɛwae,
luutɛ íɔ gɛ n léu e n wēni léu.

¹⁵ Mpi ní nɔeɔ, má lída á zānguo,
n bui ní aà buio zānguo.

Aà bui a n mi wí,†
mé níyɔ aà gbatoe kɛ'ia.

¹⁶ Ǿ a ò nɔeɛ:
Má n nɔsia taasi káfine,
níɔ nɛ'i ní wāwāo.‡
N zá ni alio kumaɛ,
mé aɔ iko vīmaɛ.

¹⁷ Ǿ a ò gōeɛ:
Lá n n na yāmà,
n lí pɔ ma gine ò a be ble blè,
tɔɔle a gō láaipɔ ũ n yáí,§
taasi guu ò níyɔli ble eu e n wēni léu.

¹⁸ Bua pɔɔ ò níyɔli ble,
ali leɔ ní lá úadeɔ bɔlɛɛ.

¹⁹ Isimagakpaa guu ò níyɔli blebleu,*
e n ɛa ò gēð tíu,
asa wekíi ma n bɔu.
Bùsutin n ũ,
mé níyɔ ɛa gō bùsutipi ũɛ.†

²⁰ Adamu‡ tɔkpà a naɛ Eva,§ asa gbépii dazie. ²¹ Dii Lua báa ula kè Adamuɛ ní a nao a dànɛ. ²² Ǿ à mè: Gbēnazina maa ní vāio dō sa, à gō lāvāwa. Wà giè aà lí wēnide be bo ble, ké asu àɔ ku gɔɔpiio yáí.* ²³ Ǿ Dii Lua aà yà à aà bò Edeni

* **2:24** Mat 19.5, 1Kln 6.16, Efe 5.31 * **3:1** Zia 12.9, 20.2 † **3:4** Zāa 8.44 ‡ **3:6** 2Kln 11.3 § **3:6** Lom 5.12-21 * **3:13** 2Kln 11.3, 1Tim 2.14 † **3:15** Lom 16.20, Zia 12.17 ‡ **3:16** 1Tim 2.15 § **3:17** Lom 8.20 * **3:19** 2Tes 3.12 † **3:19** Sou 90.3 ‡ **3:20** Bee mè gbēnazina. § **3:20** Bee mè wēni.
* **3:22** Zia 22.14

lupi guu. Ɔ Adamu gè tɔɔle pɔ Lua aà kèò zìkè. ²⁴ Ké Dii Lua aà yà, ɔ à malaika gâsiadeɔ kàle Edeni lupi gukpe oi, aà lí wɛnide zé dɔ́a ní fɛnda pɔ lé liasáizɔ, a wétɛ lé tekeo.

4

Kainu ní Abelio

¹ Adamu a na Eva dɔ̀ nɔe ũ, ɔ à nɔsí à Kainu* ì. Ɔ à mɛ: Ma gɔ̃e ì ní Dii gbãao. ² Ɔ à aà dāuna Abeli ì lɔ. Abeli kè sādāna ũ mé Kainu kè sɛ̀wana ũ. ³ Gɔ̀ɔewa Kainu m̀ò ní a buapɔ̀ɔ̀ à Dii gbà. ⁴ Abeli sɔ̀ à m̀ò ní a sãne sɛ̀ia mekpaa. Abeli yá kà Diigu, ɔ à aà gba sí.† ⁵ Kainu sɔ̀, aà yá i ka Diigu, ɔ i aà gba sio. Ɔ Kainu pɔ̀ pà maamaa, aà oa ɔ̀ɔ̀kpà. ⁶ Ɔ Dii ò Kainue: Bóyáì n pɔ̀ fèii? Akea n oa ɔ̀ɔ̀kpàì? ⁷ Tó n ze ní yāmaao, n oa aɔ̀ weeao lé? Tó ni ze ní yāmaao sɔ̀, duuna naalene n kpele. N ni lé aà de, sema n ziblewà.

⁸ Ɔ Kainu ò a dāuna Abeli: Wà gé sɛ̀u. Ké aa kà we, ɔ à fɛle ní a dāunao à aà dè.‡ ⁹ Dii Kainu là à mɛ: Má n dāuna Abeli kuui? A wèwà à mɛ: Má dɔ̀. Ma dāuna dɔ̀anan ma ũa? ¹⁰ Ɔ Dii mɛ: Bó ní kèi? N dāuna au lé lezumazi za tɔɔle mà zeano.§ ¹¹ Tiasa nýɔ̀ gɔ̀ láaipɔ̀ ũe, ní zākū ní tɔɔle pɔ̀ n dāuna au m̀i n ɔ̀zi. ¹² Tó n sɛ̀wà, tɔɔle a káfiakeneo. Nyɔ̀ sɔ̀kiikpakpa nýɔ̀ liaaliaa dúnia guue. ¹³ Ɔ Kainu ò Dii: Iadamae bee gbāa demala, má fɔ̀. ¹⁴ Nle ma ya tɔɔle la gbãe sa. Máo kɛamae sa. Máo sɔ̀kiikpakpae, m̀iɔ̀ liaaliaa dúnia guu, gbé pɔ̀ kpàaũmanɔ̀ i ma de. ¹⁵ Ɔ Dii òè: Maa no! Tó gbé n de, wa n pɔ̀ tɔ̀sine gɛ̀n soplae. Ɔ Dii wɛ̀sãe kè Kainuwa, ké gbé pɔ̀ kpàaũaànɔ̀ su aà deo yáì. ¹⁶ Ɔ Kainu dāzeu à kè Diiwa. A gè zɔ̀le Nɔ̀di bùsuu Edeni gukpe oi.

¹⁷ Kainu wùle ní a nɔ̀, ɔ à nɔ̀sí à Enoki ì. A gbea Kainu wéle kàle, ɔ à a népi tɔ̀ kpàè. ¹⁸ Enoki Iladi ì, Iladi Mɛuyae ì, Mɛuyae Metusae ì, Metusae Lemeki ì. ¹⁹ Lemeki nɔ̀sè m̀en pla, ado tón Ada, ado Zila. ²⁰ Ada Yabali ì. Ɔme pɔ̀dāna pɔ̀ aaɔ̀ ku zwàakpeuo dezi káau ũ. ²¹ Aà dāuna tón Yubali. Ɔme m̀ɔ̀nlenao ní kulepenao dezi káau ũ. ²² Zila sɔ̀, ɔme Tubali Kainu ì. Sian aà ũ. I pɔ̀pii pí ní m̀ɔ̀sio ní m̀ogotɛo. Aà dāe tón Naama. ²³ Lemeki ò a naone:

Ada ní Zilao, à ma yāma,
ma naɔ̀, à swákpa ma yáì.
Gbɛe ma kɛ̀ia, ɔ ma aà dè,
èwaasopi ma lee, ɔ ma aà kàale.

²⁴ Wa Kainu pɔ̀ tɔ̀siè gɛ̀n soplae,
ma Lemeki ma pɔ̀ sɔ̀,
gɛ̀n bàaɔ̀kwi ní soplao.*

²⁵ Adamu wùle ní a nɔ̀ lɔ, ɔ à negɔ̃e ì. A tɔ̀kpàè Seti,† asa à mɛ Lua a gba né pãle Abeli pɔ̀ Kainu aà dè gɛ̀e ũe. ²⁶ Seti sɔ̀ à negɔ̃e ì, ɔ à tɔ̀kpàè Enosi. Za zìbeezi ɔ̀ wà nà Dii sísiawa.

5

Adamu buiɔ̀ (1Lad 1.1-4)

¹ Adamu buiɔ̀ yán ke: Gɔ̀ pɔ̀ Lua gbɛ̀nazinaɔ̀ kè, à ní ké láawae. ² A gɔ̃e kè ní nɔ̀e, ɔ à báaadánigu. A tɔ̀kpáné Gbɛ̀nazina.

* **4:1** Bee mɛ̀ ma ne'ì. † **4:4** Ebe 11.4 ‡ **4:8** Mat 23.35, 1Zaa 3.12, Yud 11 § **4:10** Ebe 12.24

* **4:24** Mat 18.22 † **4:25** Bee mɛ̀ gɛ̀e.

³ Adamu wè basoolokwide (130) guu ɔ̀ à ne'í láawa a taa ũ, ɔ̀ à tɔkpàè Seti. ⁴ Seti ia gbɛa à kè wè òaa síiɔ̀ (800), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ⁵ Ké à kà wè òaa síiɔ̀ ní basoolokwio (930), ɔ̀ à gà.

⁶ Seti wè basooɔ̀ode (105) guu ɔ̀ à Enɔ̀si í. ⁷ A gbɛa à kè wè òaa síiɔ̀ ní soplao (807), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ⁸ Ké à kà wè òaa síiɔ̀ ní basookwi ní plao (912), ɔ̀ à gà.

⁹ Enɔ̀si wè basiiɔ̀kwide (90) guu ɔ̀ à Kena í. ¹⁰ A gbɛa à kè wè òaa síiɔ̀ ní gɛ̀oo (815), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ¹¹ Ké à kà wè òaa síiɔ̀ ní basooɔ̀oo (905), ɔ̀ à gà.

¹² Kena wè bàaaɔ̀kwide (70) guu ɔ̀ à Maalalee í. ¹³ A gbɛa à kè wè òaa síiɔ̀ ní blaɔ̀ (840), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ¹⁴ Ké à kà wè òaa síiɔ̀ ní basookwio (910), ɔ̀ à gà.

¹⁵ Maalalee wè bàaaɔ̀ode (65) guu ɔ̀ à Yelɛdi í. ¹⁶ A gbɛa à kè wè òaa síiɔ̀ ní baakwio (830), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ¹⁷ Ké à kà wè òaa síiɔ̀ ní basoo ɔ̀osaio (895), ɔ̀ à gà.

¹⁸ Yelɛdi wè baswaaɔ̀ ní plaode (162) guu ɔ̀ à Enɔ̀ki í. ¹⁹ A gbɛa à kè wè òaa síiɔ̀ (800), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ²⁰ Ké à kà wè òaa síiɔ̀ ní baswaaɔ̀ ní plao (962), ɔ̀ à gà.

²¹ Enɔ̀ki wè bàaaɔ̀ode (65) guu ɔ̀ à Metusela í. ²² A gbɛa à tɛ̀ Luazi e wè òaa do ní basoo (300), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ²³ Ké à kà wè òaa do ní baswaaɔ̀oo (365), ²⁴ à tɛ̀ Luazi, ɔ̀ wà kùawà, ké Lua aà sè* b̀òò dúniau yáí.

²⁵ Metusela wè òaa do kuɛ'aaɔ̀saide (187) guu ɔ̀ à Lemeki í. ²⁶ A gbɛa à kè wè òaa síiɔ̀, bao plasai mé kuo (782), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ²⁷ Ké à kà wè òaa síiɔ̀ ní baswaaɔ̀kwi dosaio (969), ɔ̀ à gà.

²⁸ Lemeki kè wè òaa doɛ, bao plasai mé kuo (182), ɔ̀ à negɔ̀e í. ²⁹ A tɔkpàè Nɔ̀ee† à mè: Gbɛ́e bee mé a wá ǹɔ̀se níniwɛ́e zɪ gbãa pó wále ke Dii lɛkeɛ tɔ̀leɛ yáí yá musu. ³⁰ Nɔ̀ee ia gbɛa Lemeki kè wè òaa àaɔ̀ ɔ̀osai (595), à né pàleɔ̀ í lo gɔ̀eɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀. ³¹ Ké à kà wè òaa àaɔ̀ ní baswaaɔ̀kwi ní soplao (777), ɔ̀ à gà.

³² Nɔ̀ee wè òaa pla ní basooode (500) guu ɔ̀ à Seũ ní Haũo ní Yafetio í.

6

Gbɛ̀nazinaɔ̀ ɔ̀kpaa

¹ Ké gbɛ̀nazinaɔ̀ nà dasikũawa mé aale ligua, aale nenɔ̀enaɔ̀ i, ² ɔ̀ Lua néo* è gbɛ̀nazin nenɔ̀epio kefeũ, ɔ̀ aa ní sé ní pɔ̀eɛ́wa. ³ ɔ̀ Dii mè: Ma Nisina aɔ̀ ku gbɛ̀nazinaɔ̀ guu gɔ̀opiio, asa aa sà̀sà ní dàa yáíe. Wè basoolo mé g̀nɛ́. ⁴ Gbɛ́ gbãaɔ̀ ku dúnia guu gɔ̀o bee ní gɔ̀o bee gbɛaɔ̀ lo, gɔ̀o pó Lua népio gbɛ̀nazin nenɔ̀eɔ̀ d̀ɔ̀ nɔ̀eɔ̀ ũ, mé aa néo ínɔ̀. An népio mé negɔ̀na pó aa tɔ̀bò za káauɔ̀ ũ.

⁵ Ké Dii è gbɛ̀nazinaɔ̀ yãvãikè zɔ̀o dúniau, gɔ̀opii yãbɛ́e làasoo ɔ̀ aaɔ̀ ke ado,† ⁶ ɔ̀ aa pɔ̀ yà gbɛ̀nazina pó á kè tɔ̀le yá musu. Aà ǹɔ̀se ɔ̀okpà, ⁷ ɔ̀ à mè: Má gbɛ̀nazina pó má kè waa tɔ̀lewaɛ, gbɛ̀nazinaɔ̀ ní ǹòbɔ̀o ní pótaa'onkuawaɔ̀ ní bão, asa ma pɔ̀ yà an kea yá musuɛ. ⁸ ɔ̀ Dii Nɔ̀ee wɛgwà.

Nɔ̀ee yá

⁹ Nɔ̀ee buio yán ke: Nɔ̀eeá gbɛ́maaɛ. Aà gɔ̀o aàpi mé tàe vɪo, à tɛ̀ Luazi. ¹⁰ Nɔ̀ee negɔ̀eɔ̀ í gbɛ́on àaɔ̀, Seũ ní Haũo ní Yafetio. ¹¹ Gbɛ́pii ɔ̀okpaa Luaɛ, vãikea ní gbãao dúnia pà. ¹² Ké Lua dúnia gwà, a è a ɔ̀okpà, asa gbɛ́pii zé kolea sèe.

* **5:24** Ebe 11.5, Yud 14 † **5:29** Bee mè ǹɔ̀seninia. * **6:2** Seti buio (Daa 4.26). † **6:5** Mat 24.37-39, 1Pie 3.20

13 Ǿ Lua ò Nɔeeɛ: Má è gbépii kà kaalea, asa an yáí vāikea ní gbāao lí dúniaa. Má ní kaale sǎnu ní dúniaoe. 14 Gó'ílēna ke ní lipereeo, ní ke ní a kpeao, ní kɔtaa lewà a guu ní a kpeo. 15 Lá nýɔ́ gópi ken ke: A gbàa àɔ gàsísuu òaa do ní basooe, a yàasa gàsísuu blakwi, a lesí sɔ́ gàsísuu baakwi. 16 Póku gópia, ní gupua to a lé zǎnguo ní góo gàsísuu do. Ní a lé bɔ́ a gbàtēeu, ní gópi kpaale lee àaɔ didiakɔa.

17 Mapi sɔ́ má tó í da dúniaa, ké mà pɔ́ pɔ́ ían wēnide kú ní guu kaale píi. Pɔ́ kú dúnia guu gaga píi. 18 N beeo ma bàa aɔ kunnɔ, ní gē gópi guu ní n negɔe ní n nao ní n néo nao. 19 Ní pɔ́ wēnide píi se gēínɔ mèn plapla, ké aa e wàɔ ku. 20 Bā buio ní nòbɔ buio ní pɔ́taa'onkuawa buio píi aa mɔ́ n kí mèn plapla, ké aa e wàɔ ku. 21 Ble pɔ́ wí ble píi séle káaa á kùsūa ũ, ápiɔ́ ní pópíɔ. 22 Ǿ Nɔee kè màa, à yá pɔ́ Lua òe kè píi.†

7

I daa dúniaa

1 Ǿ Dii ò Nɔeeɛ: Gē gó guu ní n beɔeɔ, asa má è míme ní maamee tiadeɔ guu. 2 Nòɔ pɔ́ wí sa'òòɔ se gēò da ní sao soplapla, ní nòɔ pɔ́ wíli sa'òòɔ se mèn plapla da ní sao. 3 Bāɔ se gēò lɔ́ da ní sao soplapla, ké an bui e aao ku dúniau gupiiu. 4 Asa gɔɔ soplá gbēa má tó lou ma tɔ́le e gɔɔ bla fáane ní gwāasínao, ké mà pɔ́ wēnide pɔ́ má kēɔ waa tɔ́lewa píi.

5 Nɔee yá pɔ́ Dii òe kè píi. 6 Gɔɔ pɔ́ í dà dúniaa, Nɔee wē òaa àaɔe. 7 A gē gó'ílēna guu ní a néo ní a nao ní a néo nao, ké aa e bɔ́ ípi yáú. 8 Ǿ nòɔ pɔ́ wí sa'òòɔ ní nòɔ pɔ́ wíli sa'òòɔ ní bāɔ ní pɔ́taa'onkuawa 9 m̀ò Nɔee kí gó guu mèn plapla da ní sao lá Lua òèwa. 10 Gɔɔ soplá gbēa í zɔ́pi dúnia lè. 11 Nɔee wē òaa àaɔde, a mɔ́ plaade gɔɔ gēo ní plaode zǐ, ò ísi pɔ́ kú tɔ́le zíe nibɔnao pùna píi, mé loupɔɔ f̃. 12 Lou mà e gɔɔ bla fáane ní gwāasínao.

13 Zibeezi Nɔee gē gó guu ní a néo Sēū ní Haūo ní Yafetio ní a nao ní a néo nao gbēon àaɔ,* 14 ní sēanɔbɔɔ píi ní buiwa ní pɔ́tuoo píi ní buiwa ní pɔ́taa'onkuawa píi ní buiwa ní pɔ́ vuaao píi ní buiwa, bāɔ ní pɔ́ gàsíadeɔ píi. 15 Pɔ́ pɔ́ í weɔ m̀ò Nɔee kí gó guu bui ní buio mèn plapla. 16 Pɔ́ wēnideɔ bui píi gē da ní sao lá Lua díleèwa. Ǿ Dii gbatàíle.

17 Lou mà e gɔɔ bla. Ké í lé káfi, ò à gó sè fèlèò tɔ́le. 18 I fèlè à káfi maamaa, à dà tɔ́le, ò gópi da ía. 19 I káfi à dà tɔ́le nàai, à kù gbèsísí lesí pɔ́ kú dúniaula míɔ. 20 I fèlè kù gbèsísípiola e gàsísuu gēo. 21 Pɔ́ wēnide pɔ́ í taa'o tɔ́lewaɔ gàga píi, bāɔ ní pɔ́tuoo ní sēanɔbɔɔ ní pɔ́taa'onkuawa ní gbēnazinao píi. 22 Pɔ́ pɔ́ í we mé a ku sísíao gàga píi. 23 Pɔ́ wēnide pɔ́ kú sísíao míde píi. Gbēnazinao ní nòbɔ ní pɔ́taa'onkuawa ní bāɔ míde dúnia guu. Nɔee mé b̀ò ado ní pɔ́ pɔ́ kuaànɔ gó guu.† 24 Ǿ í daa dúniaa màa e gɔɔ basoplakwi.

8

I goa dúniaa

1 Nɔee ní sēanɔbɔɔ ní pɔ́tuoo pɔ́ kuaànɔ gó guu píi yá d̀ò Luagu. Ké à íanapè tɔ́lewa, ò í nà baawa. 2 Isi pɔ́ kú tɔ́le zíe nibɔnao ní loupɔɔf̃ao tàta, ò lou kè. 3 Ipi lé ba busebuse, àle lao e gɔɔ basoplakwi. 4 Mɔ́ soplade gɔɔ gēo ní plaode zǐ, gópi dí gbèsísí pɔ́ wí me Alalatawa. 5 Ipi lé lao e mɔ́ kwideu. Mɔ́ kwidepi gɔɔ séia zǐ gbèsísíɔ misonao b̀ò.

† 6:22 Ebe 11.7 * 7:13 2Pie 2.5 † 7:23 2Pie 3.6

⁶ Goo bla gbea Nsee gó fenenti pò á bò wè, ⁷ ò à gbagbaa gbàe. Ale vua, ìò gé le, ìò su la, e í gè bà tólèwa. ⁸ A felena gbàe ló, ké à e dō tó í lào tólèwa. ⁹ Ké felenapi í pékíi eo, ò à èa sùwà gó guu, asa í daa dúníaa píie. Nsee òbò a kù à gèò gó guu. ¹⁰ A kámabò e góo sopla, ò à èa felena gbàe ló. ¹¹ Felenapi èa sùwà oosi, à kùla kàso kpaa a lézì. O Nsee dō ké í lào tólèwa. ¹² A kámabò góo sopla ló, ò à èa felenapi gbàe, í ea sùwà ló. ¹³ Nsee wè òaa àaó ní mendoode, a mō séia góo séia zì, í bà tólèwa, ò à gópi musu gò. Ké à gugwà, a è í làa tólèwa. ¹⁴ A mō plaade góo baasoó ní plaode zì tólè giigàga.

¹⁵ O Lua yá'ò Nsee à mè: ¹⁶ Bò gó guu ní n nao ní n negōe ní n néo nao. ¹⁷ Pó wēnide pò kunnò bòle píi, bāo ní nòbòo ní pótāa'onkuawao píi, aa fáaa tólè, aaio ne'i, aaio káfi dúníaa guu. ¹⁸ O Nsee bò ní a néo ní a nao ní a néo nao. ¹⁹ Nòbòo píi ní pótāa'onkuawao píi ní bāo píi ní pò pò í taa'o tólèwao píi, aa bòle gó guu bui ní buio.

²⁰ O Nsee Dii gbagbakíi bò. A nòbò ní bā pò wí sa'òò kù, ò à sa pò wí a pò káteu à tékū òòwà. ²¹ Ké Dii a gímà, à kèè na, ò à làasookè à mè: Má ea láaizì tólèwa gbēnazina yáí ló, asa gbēnazina làasoo ìò vāi za aà èwaasogōe. Má ea pò wēnideo kaale lá má kèwa ló. ²² E dúníaa gē àò kuò pótāa ní pòkēkeao, íana ní guwāao, buzie ní saeo, fāane ní gwāasínao, a kee a midēo.

9

Lua bàa kua ní Nseeo

¹ O Lua báaadà Nseeu ní aà néo, a òné: Aò ne'i àò káfi, í dúníaa pa.* ² Nòbòo ní bāo ní pótāa'onkuawao ní kpòo píi aao á vía ví. Ma ní naé á òzìe.† ³ Pò pò í taa'o píi aao de á pòblea ũ.‡ Ma ní kpáwá píie, lá ma ble pò í bòle tólèwao kpáwá yāawa.§ ⁴ Ama ásuli nòo pò wi a kòlokpao soo, asa a au mé a wēni ũ.* ⁵ Má á au pò de á wēni ũ tōsié. Tó nòo gbēdè, ge tó gbé a gbēdee dè, má aà au tōsiè. Má tōsi gbé pò a gbēdee dèwa.† ⁶ Tó gbé gbēdè, wàli ade de, asa ma gbēnazina kè ma taa ũe.‡ ⁷ Aò ne'i àò káfi, í li dúníaa, ìò kó.

⁸ Lua yá'ò Nsee ní aà néo ló à mè: ⁹ Ma bàa aò kúanò ní á buioe, ¹⁰ ní pò wēnide pò kúanò aa bò gó guu píi, bāo ní pòtuoo ní sēanòbòo ní pò pò kú tólèwao píi. ¹¹ Ma bàa aò kúanòe. Má pò wēnideo midē píi ní í daa dúníaa ló. I a da dúníala à kaale ló.§ ¹² O Lua èa mè: Ma bàa aò kúanò ní pò wēnide pò kúanò e góopiie. A seelan ke: ¹³ Má a nàali bò louwa ma bàa kua ní dúníaa seela ũ. ¹⁴ Tó má tò lou sísi mé nàali bòwà, ¹⁵ lá ma bàa kúanò ní pò wēnide bui píio, a yá ali òmague. Má tó í zòkù à pò wēnide kaale píi ló. ¹⁶ Tó ma nàali è louwa, ma bàa kua ní pò wēnide bui píio e góopii yá ali òmague. ¹⁷ O Lua ò Nsee: Ma bàa kua ní pò wēnide pò kú dúníaa guu píio seelan we.

Nsee néo

¹⁸ Nsee né pò aa bòle gó guu tón ke: Seū, Haū, Yafeti. Haū mé Kanaa de'ia ũ. ¹⁹ Nsee néon we gbēon àaó. An buio mé kpále dúníaa guu píi.

²⁰ Nseeá sēwanae, ò à vēbu kè. ²¹ Ké à vēemí à kà, ò aà pòo píliwà a kpéu. ²² Ké Kanaa de'ia Haū ní mae puizi è, à bò gē ò Seūe ní Yafetio. ²³ O Seū ní Yafetio ulada sè wa kà ní gāu ní pla, aa taa'ò ní kpēo, an ae òaa gupāle oi ké aasu ní mae puizi eo yáí, aa gè ní mae puizi ùlèò. ²⁴ Ké Nsee vēe wèewà à vù, a mà lá a né gbēzā kèe, ²⁵ ò à mè:

* **9:1** Daa 1.28 † **9:2** Zaa 3.7 ‡ **9:3** 1Tim 4.3-4 § **9:3** Daa 1.29 * **9:4** Zin 15.20 † **9:5** Baa 20.13 ‡ **9:6** Daa 1.26 § **9:11** Isa 54.9

Kanaa* a gō láaipō ũe,
ōme aō a gbéō zōnkēsāna ũ.

26 Ō à mè:

Wà Dii Sēū† Lua sáaukpa,
Kanaa buiō aō de Sēū buiō zōō ũe.

27 Lua káfliakē Yafeti,‡
Yafeti buiō bekpa ní Sēū buiō,

Kanaa buiō aō de Yafeti buiō zōō ũe.

28 I daa dúniaa gbēa Nōee kè wè òaa do ní basoplakwio (350). 29 A kè wè òaa síiō ní basoplakwioe (950), ō à gà.

10

Nōee buiō (1Lad 1.5-23)

1 Nōee negōeō Sēū ní Haūo ní Yafetio ní ní negōe pō aa í í daa dúniaa gbēaō yán ke: 2 Yafeti negōeō tón ke: Gomēe, Magōgu, Medē, Gelesi, Tubali, Mēseki ní Tilasio. 3 Gomēe negōeō tón ke: Asenazi, Lifa, Tōgaama. 4 Gelesi negōeō tón ke: Elisa, Taasisi, Sipi, Lodani. 5 Buipiō mé lìgua ísiagēewa, aa kōkpaalè bùsu ní bùsuo, bui ní buio daēdaē, baade ní a buiyāo.

6 Haū negōeō tón ke: Etiopi, Egipi, Libii, Kanaa. 7 Etiopi negōeō tón ke: Saba, Avila, Sabata, Laama ní Sabatekaō. Laama negōeōn Seba ní Dedāo ũ. 8 Niūlodiá Etiopi buiē b. Ōme dúnia negōn tōde séia ũ. 9 A de Diiē toensa ũ. A yáí tò wí mē: Lán Niūlodi de toensa ũ Diiēwa. 10 Babiloni bùsu pō à kiblèwà káau mēewiaōn Babeli ní Elekio ní Akadio ní Kalenō. 11 Bōa we à gè Asili bùsuo, ō à Niniva kàle ní Leobotiio ní Kalao 12 ní Lesē pō kú Niniva zānguo ní Kala pō de mēewia zōō ũo.

13 Egipi buiōn ke: Ludi buiō, Anaū buiō, Leaba buiō, Nafetu buiō, 14 Patusi buiō, Kasulu buiō, Keleti bui pō Filitēō bō ní guuō.

15 Kanaa negōe séia Sidō buiōn ke: Iti buiō, 16 Yebusi buiō, Amole buiō, Giigasi buiō, 17 Ivi buiō, Aaka buiō, Sini buiō, 18 Aavadi buiō, Zemali buiō, Amata buiō. Kanaa buipiō lìgua gbēzāe, 19 an bùsu zēlen ke: Bōa za Sidō gea Gelaa pō kú Gaza sae e Sōdōū ní Gōmōōo ní Ademaō ní Zeboiū pō kú Lasa saeo. 20 Haū negōeōn we bui ní buio, bùsu ní bùsuo daēdaē, baade ní a buiyāo.

21 Yafeti dāuna Sēū buikè b. Ōme Ebelu buiō dezi káau ũ. 22 Sēū negōeō tón ke: Elaū, Asili, Aapasa, Ludi, Alaū. 23 Alaū negōeō tón ke: Uzu, Hulu, Getēe, Mēseki. 24 Aapasa mé Sela í, ō Sela Ebelu í. 25 Ebelu negōeō í pla. Ado tón Pelegi,* asa aà gōō ō wà kèkōwa dúnia guu. Aà dāuna tón Yotā. 26 Yotā negōeō tón ke: Alēmoda, Sēlefi, Azemave, Yela, 27 Adolaū, Uzali, Dikala, 28 Obali, Abimaē, Seba, 29 Ofii, Avila, Yobaba. Yotā negōeōn we píi. 30 Bōa Mesa gea Sefaa ní gbēsisi pō kú gukpe oio mé ní bùsu ũ. 31 Sēū negōeōn we píi bui ní buio, bùsu ní bùsuo daēdaē, baade ní a buiyāo.

32 Nōee negōeō buiōn we daēdaē bùsu ní bùsuo. An kíi dúnia bui píi bō, aa lìgua í daa dúniaa gbēa.

11

Babeli kpedidiakōa

1 Dúnia guu yāa píi bui mēndoē, yá doū wí o. 2 Lá gbéō lé sōkiikpakpa gukpe oi, ké aa kà Babiloni bùsu gusalalau, ō aa zōlē we. 3 Aa òkōe: Wà ge wà bilikibō, wí kpa maamaa. Biliki mé ní gbē ũ, kōtaa mé ní símaa ũ. 4 Ō aa mè: Wà

* 9:25 Bee mè misiilena. † 9:26 Bee mè tó. ‡ 9:27 Bee mè káfli. * 10:25 Bee mè kēaa.

mεεwia kále wà kpɛdidiakɔ̃a bo, a misona zɔ̃ luabɛwa. Wà wázia tɔbɔ, ké wásu gɔ̃ gbándodo dúnia guuo yáí.

⁵ Ɔ Dii pila à mεεwiapi gwà ní kpé lesí pɔ̃ gbɛnazinaɔ̃ bòo. ⁶ Ɔ à mè: Ampii an bui doũε, yá doũ aai o, ɔ̃ yá pɔ̃ aa bòn laa? Yá pɔ̃ aa a làasookè, tiasa aa kεε, pɔε a kpáné a guu bo. ⁷ Wà pila gé we wà ní yá yāalené, ké aasu kɔ̃ yāma bo. ⁸ Ɔ Dii ní fāaa we gbándodo dúnia guu pii, ɔ̃ aa ní mεεwia kálea tò. ⁹ Ayāmeto wà tɔkpà wélep̃ε Babeli,* asa wekii ɔ̃ Dii tò dúnia bui pii yá b̀u. Za wekii à ní fāaa dúnia guu pii.

Seũ ní Telao bui (1Lad 1.24-27)

¹⁰ Seũ bui yán ke: Seũ wè basɔ̃ode guu ɔ̃ à Aapasa í í daa dúniaa gbɛa wè pla. ¹¹ A gbɛa à kè wè òaa pla ní basɔ̃oo, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

¹² Aapasa wè bla sɔ̃osaide guu ɔ̃ à Sela í. ¹³ A gbɛa à kè wè òaa pla ní àaɔ̃o, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

¹⁴ Sela wè baakwide guu ɔ̃ à Ebelu í. ¹⁵ A gbɛa à kè wè òaa pla ní àaɔ̃o, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

¹⁶ Ebelu wè baakwi ní siiɔ̃ode guu ɔ̃ à Pelegi í. ¹⁷ A gbɛa à kè wè òaa pla ní baakwio, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

¹⁸ Pelegi wè baakwide guu ɔ̃ à Leu í. ¹⁹ A gbɛa à kè wè òaa do ní kēokwio, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

²⁰ Leu wè baakwi ní plaode guu ɔ̃ à Selugi í. ²¹ A gbɛa à kè wè òaa do ní soplao, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

²² Selugi wè baakwide guu ɔ̃ à Nakɔ̃o í. ²³ A gbɛa à kè wè òaa do, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

²⁴ Nakɔ̃o wè baakwi dosaide guu ɔ̃ à Tela í. ²⁵ A gbɛa à kè wè basoolo m̀endosai, à né pāleɔ̃ í lo gɔ̃εo ní nɔ̃εo.

²⁶ Tela wè bàaɔ̃kwide guu ɔ̃ à Ablaũ ní Nakɔ̃oo ní Halanao í.

²⁷ Tela bui yán ke: Tela Ablaũ ní Nakɔ̃oo ní Halanao í, ɔ̃ Halana Lotu í. ²⁸ Halana gà a mae Tela wáa Uluε, Babiloni bùsuu, gu pɔ̃ wà aà íu. ²⁹ Ablaũ ní Nakɔ̃oo nɔ̃sè. Ablaũ na tón Salai, Nakɔ̃o na sɔ̃ ɔ̃n Halana né Milika ũ. Halanapi mé Isika í lo. ³⁰ Salaiá f̃iε, i ne'io.

³¹ Ɔ Tela a né Ablaũ ní a t̃ũna Lotuo ní Ablaũ na Salaiο sè b̀leínɔ̃ Ulu, Babiloni bùsuu, aale gé Kanaa bùsuu. Ké aa kà Halana, aa z̀le we. ³² Tela wè òaa do ní sɔ̃oode guu ɔ̃ à gà Halana.

12

Dii oa Ablaũε à b̀ a bùsuu

¹ Dii ò Ablaũε: B̀ n bùsuu n buiɔ̃ guu n mae bε, ní gé bùsu pɔ̃ má ɔ̃lɔ̃neυ.*

² Má tó n bui dasikũ.

Má báaadangu, mí n tɔbɔ,

n k̃ii ɔ̃ wáli èfāai eu.

³ Má báaada gbé pɔ̃ aa samaa'onεoɔ̃gu,

mí gbé pɔ̃ aa savāi'onεo ká.

Dúnia bui pii a èfāai e n sabai.†

⁴ Ɔ Ablaũ d̃azεu lá Dii òεwa. Lotu g̃εaànɔ̃. Aà wè basiiɔ̃ sɔ̃osaideu ɔ̃ à b̀ Halana

⁵ ní a na Salaiο ní a ṽii né Lotuo ní ní àizεε pɔ̃ aa ṽiɔ̃ ní gbé pɔ̃ aa è Halanao. Màa aa b̀ Halana aa dà Kanaa z̃éu.

* **11:9** Bee mè yāale. Zia 16.19, 17.5, 18.2 * **12:1** Zin 7.2-3, Ebe 11.8 † **12:3** Zin 3.25, Gal 3.8

Ké aa kà we, ⁶ aa pà bùsupia e aa kà Mole gbéneli kíi Sikéũ. Kanaa ku bùsupiu gɔɔ bee. ⁷ ɔ Dii bɔ̀ m̀ Ablauwa à mè: Má bùsue bee kpa n buiɔwae. † ɔ à Diipi gbagbakii kè we. ⁸ Ké à fèle we, à mipè gbèsisi pó kú Beteli gukpɛɔwa, ɔ̀ à b̀okpà we, Beteli ku be'ae oi, Ai ku gukpɛ oi. A Dii gbagbakii b̀ we lɔ, ɔ̀ à aà sìsi. ⁹ ɔ̀ à dàzeu lɔ, à mipè Negɛɛwa.

¹⁰ Ké imina kà bùsupiu, ɔ̀ Ablau gè gɔɔplakei Egipi, asa iminapi kè zài. ¹¹ Ké à kà kái n Egipio, a ò a nae: Má dɔ̀ nɔanan n ũ. ¹² Tó Egipio n e, aa me ma nan n ũ, aa ma dɛɛ, aai n tó. ¹³ Oné ma daenſ n ũ, ké wà e ma kũ ɔplapla n yáí. Lá nýɔ̀ ma misin we. ¹⁴ Ké aa kà Egipi, Egipio è nɔepi maa kè zài. ¹⁵ Ké Egipio kí Falaɔ̀ ɪwaɔ̀ aà è, aa aà maabòè, ɔ̀ wà aà sè gèò Falaɔ̀ɛ a be. ¹⁶ ɔ̀ à Ablau yaaekè maamaa aà yáí, à sãɔ̀ kpàwà n zuɔ̀ n zàa'inaɔ̀ n zɔgɔ̀ɛ n zɔnɔɛ n yiongo. ¹⁷ ɔ̀ Dii gyã pãsiɔ̀ kà Falaɔ̀ɔgu n a bedɛɔ̀ Ablau napi yáí. ¹⁸ ɔ̀ Falaɔ̀ Ablau sìsi a òè: Bó yá n kèmeè màai? Bóyáí ni oimeè n nae ni? ¹⁹ Akea n mè n daeɛ, ɔ̀ ma aà sè nɔ̀ ũi? N nɔ̀ ke! N n pó se tað. ²⁰ Falaɔ̀ yá'ò a gbéɔ̀ne Ablau yá musu, ɔ̀ aa gè zèè n a nao n a àizeeɔ̀ píi.

13

Ablau kɛakɔ̀wa n Lotuo

¹ ɔ̀ Ablau b̀ Egipi à sù Negɛɛvɛ n a nao n a àizeeɔ̀ píi n Lotuo. ² Ablauá ɔ̀deɛ, a pɔtuɔ̀ ví dasi n ánusuo n vuao. ³ Bɔa Negɛɛvɛ à sɔ̀kɪikpákpa e à gè kàò Beteli, gu pó à b̀okpàu káau Beteli zãnguɔ̀ n Aio, ⁴ gu pó à sa'okii b̀ou yãa. ɔ̀ à Dii sìsi we.

⁵ Lotu ɪb be n Ablauo sãnu. A sãɔ̀ n zuɔ̀ n zwàakpɛɔ̀ ví sɔ̀. ⁶ An pɔtuɔ̀ɔ̀ dasi, gupi sè i mómá npiio. A yáí aa fɔ̀ wàɔ̀ ku sãnu lɔ. ⁷ ɔ̀ lekpa gè Ablau pɔ̀dãnaɔ̀ n Lotu pɔ̀dãnaɔ̀ guu. Zibeezi sɔ̀ Kanaa n Pelizio ku bùsupiu. ⁸ ɔ̀ Ablau ò Lotue: A maa lekpa aà kú wá zãnguoo, ge ma pɔ̀dãnaɔ̀ n n pɔ̀dãnaɔ̀ zãnguoo, asa wá dae doũe. ⁹ Bùsu gwa da n ae píi. Wà kɛaa. Tó n gɛ ɔ̀zeɛi, mí gé ɔ̀plaii. Tó n gɛ ɔ̀plaiie sɔ̀, mí gé ɔ̀zeɛi. ¹⁰ Ké Lotu gugwà, a è Yuudɛ guzule píi m̀se ví maamaae. E Dii aà gé Sɔ̀ɔ̀ũ n Gɔ̀mɔ̀ɔ̀ kaalei, guzulɛpi de lán Dii luwa, * lán Egipi bùsuwa, e à gè pè Zoaawa. ¹¹ ɔ̀ Lotu Yuudɛ guzule sè píi. Aa kèkɔ̀wa, ɔ̀ Lotu dàzeu gukpɛ oi. ¹² Ablau gè Kanaa bùsuu, mé Lotu ku Yuudɛ guzule wéleɔ̀ zãnguɔ̀. A b̀okpà Sɔ̀ɔ̀ũ sae. ¹³ Sɔ̀ɔ̀ũdeɔ̀ sɔ̀ aa vãie, duunken saɔ̀n n ũ Diie.

¹⁴ Lotu taa gbɛa Dii ò Ablau: Gu pó n zeu, wɛɛ n gugbãntoo n gɛmidɔ̀kii n gukpɛɔ̀ n be'aeo gwa. ¹⁵ Tɔ̀le pó n èe píi, má n gbæ, ɪɔ̀ de mpi n n buiɔ̀ pó ũ e gɔ̀pii. ¹⁶ Má tó n buiɔ̀ dasikũ lán bùsu'ufãawa. Tó gbɛe a fɔ̀ bùsu'ufãa nao, a fɔ̀ n buiɔ̀ nao sɛ. ¹⁷ Fɛle bebebebe bùsupi guu, ní a gbãa n a yãasao gwa, asa má n gbæ. ¹⁸ Ablau fèle gè b̀okpà Mamale gbéneli pó kú Hɛblɔ̀ kíi, ɔ̀ à Dii gbagbakii b̀ we.

14

Ablau Lotu suabaa

¹ Ziewa Babiloni bùsu kí Amafeli n Elasaà bùsu kí Aliokio n Elaũ bùsu kí Kedɔ̀laomɛɛɔ̀ n Goiũ bùsu kí Tidalio ² aale zika n Sɔ̀ɔ̀ũ kí Belao n Gɔ̀mɔ̀ɔ̀ kí Biisao n Adema kí Sinabio n Zeboiũ kí Semɛbeɛɔ̀ n Bela pó wɪ me tia Zoaa kiao. ³ Kía gbɛɔ̀n sɔ̀pɪɔ̀ kɔ̀ kãaa píi Sidiũ guzulɛu. ɔ̀me Isida Wiside ũ tia. ⁴ Aaɪ falubɔ̀ Kedɔ̀laomɛɛɛ à kà wè kuepla. A wè kue'aaɔ̀de ɔ̀ aa gɪ b̀ɔ̀iè. ⁵ A wè gɛo m̀ndosaide ɔ̀ Kedɔ̀laomɛɛ n kía pó kuaànɔ̀ m̀. ɔ̀ aa ziblè Lefaiɔ̀wa Asalo Kaanaiũ. Aa ziblè Zuziɔ̀wa Haũ. Aa ziblè Emiɔ̀wa Save Kiliataiũ. ⁶ Aa ziblè

† 12:7 Daa 13.15, 15.18, 17.8, Zin 7.5, Gal 3.16 § 12:13 Daa 20.2, 26.7 * 13:10 Daa 2.10

Oliowa an gbèsiṣi pọ wí me Seiwa e à gè pè Elipalana guwaiwaiwa. ⁷ Ǿ aa èa sù Misipa nibonai, ǿ wí me tia Kadesi. Aa zìblè Amaleki bùsuwa pii ní Amole bui pọ kú Asasõ Tamaawa lo.

⁸ Ǿ Sodbũ kía ní Gómoo kiao ní Adema kiao ní Zeboiũ kiao ní Bela pọ wí me tia Zoaa kiao fèle gè zìkairĩnõ Sidiũ guzuleu. ⁹ Aale zika ní Elaũ bùsu kiao ní Goiũ bùsu kiao ní Babiloni bùsu kiao ní Elasaa bùsu kiao. Kía gbèon síispiò lé zika ní kía gbèon soto. ¹⁰ Sidiũ guzule kotaa e ví dasi. Ké Sodbũ kía ní Gómoo kiao lé bàale, ǿ aa kwè a guu, ǿ an gbé kiniò bàalè gè gusisideu. ¹¹ Zìblenao Sodbũ ní Gómoo àizeeó ní ní pobleao sèle pii aa tàò. ¹² A mo lè Ablau vñi né Lotu ku Sodbũ, ǿ aa aà kù wà tàò ní aa àizeeó lo.

¹³ Ǿ gbé pọ pilimá ge ò Ebelu bui Ablauē Mamale gbéneliò kíi. Mamale ní a dāunao Esikoli ní Anesoá Amole buionē, an lé doũ ní Ablauo. ¹⁴ Ké Ablau mà wà a dae kù wà tàò, ǿ à a be zìgõ sèle gbèon òaa do ní basoolo plasaio (318), à pèle kíapiozi, ǿ à ní lé Dā. ¹⁵ Ǿ à a gbé kpaalè, ǿ aa síngu gwāasina. Aa zìblémá aa pè má e Hoba, Damasi gugbāntoo oi. ¹⁶ A èa sù ní àizeepio pii ní a vñi né Lotuo ní aa àizeeó. A sù ní noeó ní gbèpāleo lo.

¹⁷ Ké Ablau zìblè Kedolaomeewa ní kía pọ kuaànõ, àle su, ǿ Sodbũ kí bò dàaàle Save guzule pọ wí me tia Kía Guzuleu. ¹⁸ Ǿ Salema kí Mekizede* mò ní pèeó ní vèeó. Aapiá Lua Musude gbàgbanae. ¹⁹ Ǿ à samaa'ò Ablauē à mè:

Lua Musude musu ní zìleo Kena báaada Ablaugu.

²⁰ Wà Lua Musude sáaukpa!

A n ibeéó nàne n zì.

Ǿ Ablau pọ pọ a èo kwide kpàwà pii. ²¹ Sodbũ kía ò Ablauē: Ma gbé kpa, níò àizee kũa n pọ ũ. ²² Ǿ Ablau òè: Má sí ní Dii Lua Musude musu ní zìleo Kenaò, ²³ má n pọe seo, baa kyale niba, ké n̄su o m̄me ní tò ma ke òde ũo yáí. ²⁴ Má pọe seo, sema pọ pọ ma gbé blè bàasio. Ama Anee ní Esikolio ní Mamale pọ aa gèmanõ, to aa ní baa sé.

15

Lua bàa kua ní Ablauo

¹ Bee gbea Dii yá'ò Ablauē wépungu'ea guu à mè:

Ablau! N̄su to vía n kũo.

Mámē má n sèngbao ũ,

n asea ao zõ maamaae.

² Ǿ Ablau mè: Dii Lua, bó n̄yõ ma gbai? Má né vío. Damasi gbé Eliēzeé mé ao de ma be túbiblena ũ. ³ Lá ni ma gba néo, ma be zikenapi mé ao de ma túbiblena ũ.

⁴ Ǿ Dii òè: Aapi mé ao de n túbiblena ũo. Né pọ a bõ n pleu mé ao de n túbiblena ũ. ⁵ Ǿ à bàànõ bàasi à mè: Musu gwa n̄ saanao nao, tò n̄yõ f̄. Beewa ǿ n buio

aaõ dasi.* ⁶ A Dii náaikè, ǿ Dii tò yá bàànõ na a náai pọ a kè yáí.† ⁷ A òè lo: Mámēmaa Dii, mámē ma n bõ Ulu, Babiloni bùsuu, ké mà bùsue bee kpama yáí. ⁸ Ǿ Ablau mè: Dii Lua, kpelewa máo d̄s ké ao de ma pọ ũi? ⁹ A wèwà à mè:

Zununu wè àaõ sé ní blea wè àaõ ní s̄asa wè àaõ ní felentēnao ní felenguuluo. ¹⁰ Ǿ à p̄pio sè pii à ní paapaa à ní goaa, ǿ à ní k̄ale à ní aedòòkõwa, āma i b̄ao paapaa. ¹¹ Ké yāamusuò mò pèpe nòopiowa, ǿ Ablau ní yá.

¹² Ké íatē lé gē kpéu, izõ dà Ablaua, ǿ gusia zõ pọ tò vía aà kù kuaàla. ¹³ Ǿ Dii òè: N̄yõ d̄s ké n buio aaõ de nibõ ũ bùsu pọ de ní pọ ũo guu, aaiò zòble we, wio íadamá e wè òaa pla.‡ ¹⁴ Ama má yákpaleke ní bui pọ aale zòblenéo, n buio

* **14:18** Sou 110.4, Ebe 7.1-10 * **15:5** Lom 4.18, Ebe 11.12 † **15:6** Lom 4.3, Gal 3.6, Zaa 2.23 ‡ **15:13** B̄aa 1.1-14, Zin 7.6

aai boɓe ní àizεε zɔɔo. § 15 Mpi sɔ́ nýɔɔ aafiae e n̄ ge n̄ zikũò, ní gbasa ta n deziò kíi, wi n ví. 16 N sɔ́kpaεo mé aa ea su la, asa Amɔleɔ duuna i pa yāao.

17 Ké íatē gè kpéu, gu sí, ɔ́ Ablaū è kina pò lé súelebo ní tévuao* lé gè n̄o pò á pàapaapiò zānguo. 18 Zibeezi Dii mè a bàa aó kú ní Ablaūo à mè: Má bùsuε bee kpa n buiòwae za Egipi zé swai e swa zɔɔ pò wí me Uflatai, 19 bùsu pò Keniò kuu ní Kenaziò ní Kamoniò 20 ní Itiò ní Peliziò ní Lefaiò 21 ní Amɔleɔ ní Kanaaó ní Giigasiò ní Yebusiò.

16

Hagaa ní a né Isimaεlao

1 Ablaū na Salai i ne'io. A zɔɔɔe ví Egipi gbé ũ, wí me Hagaa. 2 ɔ́ Salai ò Ablaūe: Lá Dii ma ke fii ũe, wùle ní ma zɔɔɔeo. Má gí néo ei aà sabaia? ɔ́ Ablaū Salai yāmà. 3 Ablaū wè kwi kea Kanaa bùsuu gbea ɔ́ Salai a zɔ́ Hagaa kpàwà n̄o ũ. 4 Ablaū wùleaaño, ɔ́ à n̄osi. Ké a è á n̄osia, à d̄e a diiwa. 5 ɔ́ Salai ò Ablaūe: Tàae pò wa k̄emeε ḡò n yá ũe. Ma a zɔ́ kpàma. Ké a è á n̄osia, ɔ́ ìo d̄oea. Mpi ní mapio, Dii mé a yágɔḡowēε. 6 ɔ́ Ablaū wèwà à mè: N zɔ́ ku n pò ũe. Kèè lá ní yeiwa. Ké Salai íadàwà, ɔ́ à bàalèè.

7 Dii Malaika aà è nibona kíi gbáau, nibonapi ku Sulu zé saεε. 8 ɔ́ à aà là à mè: Salai zɔɔɔe Hagaa, n b̄o má ní? Nle gé má ní? ɔ́ a wèwà à mè: Mále bàale ma dii Salaiεε. 9 ɔ́ Dii Malaika òè: Ea ta n diipiwa, níò misiilèè.

10 Má n bui káfi
aaɔ dasi, wa f̄i ní lé d̄o.

11 N n̄osia, n̄yɔ́ ne'i ḡɔ́e ũ,
ní tókpaè Isimaεla,*
asa Dii n yāmà n taasikεa guu.

12 Aɔ de lán sèa zàa'ínawa,
a íbelesε ní gbépiio,
gbépii i íbelesεaaño s̄o.
Aɔ ku k̄o yáí ní a gbépiò gbēeo.

13 ɔ́ Hagaa mè: Lakii ma wesí Lua pò í ma ele. ɔ́ à tókpa Dii pò yā'òεε Luap̄oima'e. 14 Ayāmeto wà tókpa ìb̄opie Luab̄εεp̄oima'elɔɔ. A ku Kadesi ní Beledio zānguoε.

15 Hagaa ne ḡɔ́e í ní Ablaūo, ɔ́ Ablaū tókpaè Isimaεla. † 16 Gɔɔ pò Hagaa Isimaεla í, Ablaū wè basiiɔɔo ní m̄endoεε.

17

Lua t̄ɔz̄yā díleε Ablaūe

1 Ké Ablaū kà wè basɔo m̄endosai, Dii b̄o m̄òwà à mè: Mámεmaa Lua Gbāapiide. Temazi, níò ku t̄aaesai. 2 Ma bàakuanno aɔ geε, mí n bui káfi ne maamaa. 3 Ablaū wùle a gbεεu Lua ae, ɔ́ Lua òè: 4 Lá ma bàa kunno, n̄yɔ́ ḡò bui dasiò dezi ũ. 5 Wàli onε Ablaū bo, sema Ablahaũ,* asa má n ke buiò dezi ũe. † 6 Má tó n bui dasikũ, buiò ní kíaɔ b̄o n kíie. 7 Ma bàa aɔ kunno ní n buiò e gɔɔpiiε. ‡ 8 Máo de n Lua ũ ní n buiò n kpe. 8 Má Kanaa bùsu pò ní kú a guu nibo ũ kpama pii ní n buiò n kpe, ké aaɔ ví gɔɔpii, mío de ní Lua ũ.

9 Lua èa ò Ablahaũe: Mpi ní n buiò, àɔ ma bàakuaáño yá k̄ua e á buiwa. 10 Mpi ní n buiò, yá pò mále díleé àɔ k̄uan ke: Sema á ḡɔ́e pii lí t̄z̄ɔ. 11 A t̄z̄ɔ

§ 15:14 B̄oa 12.40-41, Z̄in 7.7 * 15:17 B̄oa 3.2, 13.21, 19.18 * 16:11 Bee mè Lua íyāma. † 16:15 Gal 4.22 * 17:5 Bee mè buidaside. † 17:5 Lom 4.17 ‡ 17:7 Luk 1.55

ma bàakuaáno seela ũ. § 12 Sema n bui negõeo lí tōzō an gɔɔ swaaõde zĩ e an buiwa, né pɔ wà ní í n beo ní zɔ pɔ wa lù buipãleɔwao pii. 13 Wà aà í n ben nò, wa lù zɔ ũn nò, sema aà tōzō. Bee io de ma bàakuaáno gɔɔpii seela ũ á mewa. 14 Sema àli gyafɔɔde bɔ á guu, asa gbé pɔ i tōzōo i ma bàakuaáno yãdaoε.

15 ɔ Lua èa ò Ablahaũe: Nsuli o n nae Salai loo, n̄li oè sa Sala.* 16 Má báaadaaàgu, mí tó aà ne'i gõε ũ, i gõ buio dazi ũ. Bùsu kíao bɔ aà kíε. 17 ɔ Ablahaũ wùle a gbεeu Lua ae, à yáalò a ò a nòse guu: Gbé pɔ kà wè basɔo a ne'ie? Lá Sala kà wè basiiòkwi, a ne'ie? 18 ɔ à èa ò Luaε: Sue! Nyõ Isimaela gwa. 19 Lua mè: Sìana guu n na Sala a ne'i gõε ũ, ní tókpaè Izaaki.† Ma bàa aɔ kuaáno ní aà buio e gɔɔpiiε. 20 Isimaela yá musu, ma n yãmà. Má báaadaaàgu, a ne'i, i káfi maamaa. A negõeo i gbẽon kuepla, mé aa gõ kíao ũ, aà bui i dasikũ. 21 N beeo ma bàakuanno a gõ Izaakiεε. Zii maa'i ò Sala a aà i. 22 Ké Lua yã'ò Ablahaũe a làa, ò à gòàala à tà musu.

23 ɔ Ablahaũ a né Isimaela sè ní a be gõε pɔ wà ní í a beo ní zɔ pɔ wà ní lúo pii, ò à tōzōné zibeezi gɔɔ lá Lua òεwa. 24 Ablahaũ kà wè basɔo m̀endosai, ò à gbàsa tōzō, 25 aà né Isimaela sò wè kue'aaõ. 26 Zĩ dou zĩ ò Ablahaũ tōzō ní a né Isimaelao 27 ní a be gõε pɔ wà ní í aà beo ní zɔ pɔ wà ní lú buipãleɔwao pii. Aa tōzō gɔɔ dou zĩε.

18

Malaikaɔ bɔ mɔa Ablahaũwa

1 Dii b̀ò m̀ò Ablahaũwa Mamale gbéneliò kíi. Ablahaũ zõlea a zwàakpe kpele fãane. 2 Ké à wezù, à gbẽon àaõ è zea.* Ké à ní é màa, ò à fèle a kpele ní bao, à gè dànlè à wùle a gbεeu 3 à mè: Dii, ma wegwa, nsu gẽ mapi n zòblenaao. 4 Má mósé ní ío à gbá pípi, í kámabo lí gbáu la. 5 Lá a bɔle ní ma beo, má ge mósé ní bleo yɔɔ à gbãa e, í gbasa dazeu. ɔ aa mè: Too, ke lá ní òwa. 6 ɔ à gè Sala kíi kpéu à mè: Pèeti dá zaa le àaõ, pèeke kpakpa. 7 ɔ à bàalè gè a zuo guu, à zunebolo maa kũ a kpà a zikenawa, ò zikenapi ge kèke kpakpa. 8 ɔ Ablahaũ vífãai ní ví'ipuo ní zu pɔ wa kèkpio sè gèò, a d̄ilené. Gɔɔ pɔ aale poble, a kú ní sae azia lí gbáu we.

9 ɔ aa aà là aa mè: N na Sala kú má ní? A mè: A ku kpéu we. 10 ɔ Dii mè: Má ea mɔ n kíi zii maa'i, n na Sala i ne'i gõε ũ.† Sala kú kpele aà kpe, àle ma. 11 Ablahaũ ní Salao aa zikù, Sala lé nɔeo pɔ ke loo. ɔ Sala yáalò a ò a sò guu: 12 Ma zikù, mé Baa‡ zikù lo. Má pɔna yápi d̄õ lbe? 13 ɔ Dii Ablahaũ là à mè: Akea Sala yáalò? A mè a gbé pɔ a zikù á f̄õ ne'i lbe? 14 Yãe lío zĩ'ũmεeo. § Zii maa'i tó a gɔɔ kà, má mósé n kíi, Sala i gbasa ne'i gõε ũ. 15 ɔ Sala lelekpà à mè i yáalò, asa vía aà kùε. ɔ Dii mè: E'e, n yáalò se.

Ablahaũ awakpaa Diiε Sɔdɔũ yá musu

16 Ké gbépio fèle, Ablahaũ gè zéiné, ò aa Sɔdɔũ kíi oi gwà. 17 ɔ Dii mè: Má yá pɔ má ye ke ule Ablahaũeo. 18 Aà buio aao zõ mé aao gbãa ví. Bui pɔ kú tɔleo pii aa èfãai e aà sabaie. 19 Asa ma aà sè, ké aà o a néone ní a buio a kpe aao ma yá kũa, aai yãmaa zede ke, mí yá pɔ ma a legbèè keè. 20 ɔ Dii èa mè: Yá pɔ wàle o Sɔdɔũ ní Gɔmɔɔo musu dasikũ, an duuna zõkũ maamaae. 21 Má gé we sa mà gwa, tó yá pɔ aale ke v̄ai kà lá mále mawa. Tó aa de màa s̄o, mío d̄õ. 22 Ké an gbẽon plaɔ dàzeu, aale gé Sɔdɔũpi, ò Dii gò ní Ablahaũo we.

§ 17:11 Zin 7.8, Lom 4.11 * 17:15 Bee mè kía nenɔε. † 17:19 Bee mè yaalb. * 18:2 Ebe 13.2
† 18:10 Lom 9.9 ‡ 18:12 1Pie 3.6 § 18:14 Luk 1.37

23 Ǿ Ablahaũ s̄aazi à mè: Nȳo gbēmaaɔ waa s̄anu n gbēv̄aiɔ yà? 24 Tó gbēmaaɔ ku wélepi guu gbēɔn blakwi, n̄ȳo n̄ waa yà? Nȳo s̄uuuke n̄ wélepio gbēmaa gbēɔn blakwipio yáio lé? 25 S̄uuuke! Nsu ke màao, n̄su gbēmaaɔ de de s̄anu n̄ gbēv̄aiɔ lá aa doũwaeo. S̄uuuke! Nsu ke màao. N gbé p̄o n̄ de d̄unia búu yákpalekena ũ, n̄ȳo yáke a zéwao lé? 26 Ǿ Dii mè: Tó ma gbēmaaɔ è S̄oɔũ gbēɔn blakwi, má s̄uuuke n̄ wélepio an yái.

27 Ǿ Ablahaũ èa ò lo: Ma gbé p̄o má de bùsuti n̄ túfuo ũ, gáafaakemeè mà ea yá'one, Dii. 28 Tó gbēɔn s̄oo kēs̄a gbēɔn blakwipi guu, gbēɔn s̄oopio yái ñ n̄ȳo wélepi kaaleia? Ǿ Dii mè: Tó ma gbēmaaɔ è gbēɔn blas̄oo, má wélepi kaaleo. 29 Ǿ Ablahaũ gí lé yá'oè à mè: Tó gbēmaaɔ kà bla s̄o be? Ǿ Dii mè: Má yáe keo gbēɔn blapio yái. 30 Ǿ à mè: Dii, n yá na! Nsu to n p̄o pao, má ye yá'o lo. Tó gbēmaaɔ kà baakwi s̄o be? A wèwà à mè: Tó ma gbēmaaɔ è gbēɔn baakwi, má yáe keo. 31 Ǿ à mè: Gáafaakemeè lo Dii, mà yá'one. Tó gbēmaaɔ kà gbēɔn bao s̄o be? A wèwà à mè: Má wélepi kaaleo gbēɔn baopio yái. 32 Ǿ à mè: Dii, n̄su to n p̄o pao, yáe bee bàasio má yá'o lo. Tó gbēmaaɔ kà kwi s̄o be? A wèwà à mè: Má wélepi kaaleo gbēɔn kwipio yái. 33 Ké Dii yá'ò Ablahaũe a làa, à gèze, ñ Ablahaũ èa tà be.

19

S̄oɔũ n̄ Ḡom̄oo kaalea

1 Ké malaika gbēɔn plapio kà S̄oɔũ oosi, Lotu z̄lela S̄oɔũ b̄ii b̄oleu. Ké à n̄ é, à f̄ele gè d̄ar̄le à kuléné, à w̄ule a gb̄eeu 2 à mè: Ma dii, á yá na! A m̄o ge pilai mapi á z̄òblena be, í zu'o, í i la, zia k̄oo káaukaau í dazeu. Aa mè: Aawo, wá i ḡaaee. 3 Lotu n̄aemá maamaae, ñ aa gb̄asa gè aà be ua aa p̄ila. A n̄ yàaekè maamaa, à k̄aa k̄ené, ñ aa s̄o.

4 E aao w̄ule, S̄oɔũdeɔ l̄ia Lotu kp̄ei. Wélepi ḡoɔ k̄aaa we míom̄ioe, èwaasoo n̄ gb̄ez̄oo píi. 5 Aa lez̄u Lotuzi aa mè: Gb̄é p̄o p̄ila n be oosiao ku má ni? B̄olew̄eēn̄o wà n̄ d̄aakpa.* 6 Lotu b̄ò n̄ k̄ii kpeele, à gbatà n̄ kpeo 7 à mè: Gb̄é, ásu yávw̄aiko. 8 Má nen̄ɔenaɔ v̄i gbēɔn pla aa ḡoɔe d̄oo, má b̄oleé̄n̄o. Lá á yei à kēn̄o,† ãma ásu yáe ke gb̄éee beɔneɔ, asa aa p̄ila ma bee. 9 Aa òè: Gow̄ee we! Ǿ aa mè lo: Gb̄épiá b̄om̄o, ñ a ye ke wá yákpalekena ũa? Wá yávw̄aiken̄e dēn̄la. Ǿ aale n̄n̄oaaaazi n̄ gb̄aaɔ, aale m̄o gba gbooi. 10 Ǿ gbēɔn plapio ɔb̄ò Lotu k̄u aa gèò kp̄eu, ñ aa zetà. 11 Aa tò gb̄é p̄o kú kpeeleɔ v̄lak̄u n̄éf̄enen̄ gb̄ez̄oo píi,‡ ñ aale zew̄eele e aa kp̄asa. 12 Gbēɔn plapio ò Lotue: Dé n̄ n̄ v̄i la lo? Neḡoɔ, nen̄oɔ, an ḡokpamaɔ n̄ gb̄é p̄o de n gb̄é ũ w̄éle guuɔ píi. B̄olēn̄o, 13 asa wa m̄o gue bee kaaleie. Yá sa p̄o w̄ale o wélepideɔ musu yá gè Dii sw̄áu, ñ à wá z̄i wélepi kaalei. 14 Lotu b̄ò ge ò a n̄eɔ ḡokpamaɔne à mè: A f̄ele wà b̄ole, asa Dii a wéleee beepi kaale tia. Ǿ aale e àle faaiboɔ.

15 Ké gu d̄ò malaikapio n̄aè Lotuwa aa mè: F̄ele n̄ n̄ na n̄ n̄ nen̄ɔena gbēɔn plaɔe séle b̄olēn̄o la, ké n̄su ga wélepi kaalea guuo yái. 16 Ké Lotu lé bésebesenake, Dii aà w̄enagwà,§ ñ gbēɔn plapio aà k̄u a ɔwa n̄ aà nao n̄ aà nen̄oɔe plaɔo, aa b̄olēn̄o w̄énkpe. 17 Ké aa b̄olēn̄o màa, ñ malaikapio do ò Lotue: Bàale n̄ nz̄ia misi. Nsu n̄ n̄ kpe gwao, n̄su ze guzulepiuo. Bàale mipe gb̄es̄is̄iɔwa, ké n̄su gao yái. 18 Ǿ a òné: Aawo ma dii! N yá na! 19 N mapi n z̄òblena wegwà, n gb̄ekekēm̄ee maamaa, n ma misi. Ama má f̄o bàale mà gb̄es̄is̄ipio k̄ii leo. E mà ḡé kái we, kaalepi a ma le mà gaɔ. 20 Wéleee gwa kee. Lá a k̄ai, má f̄o bàale mà

* 19:5 Yud 7 † 19:8 D̄oa 19.22-24 ‡ 19:11 2Kia 6.18 § 19:16 2Pie 2.7

le, mé wéle nénae. To mà bàasi mà ta we, mío aafia. A nénaũ nolo? ²¹ Ǿ a òè: Ma n gba zé ló, má wéle pò ríle opi kaaleo. ²² Bàale ta we kpakpa, asa má yáe ke gíao, e ñ ge ñ kaò we. Ayāmeto wà tókpà wélepie Zoaa.*

²³ Ké Lotu Zoaa lè, íatē lé fèle, ²⁴ Ǿ Dii tò té ní íatēgbōo bō musu à kà Sòdōũ ní Gómōogū. ²⁵ A wélepio kàale ní ní gbéó ní guzulepio ní lío ní sēo pii.† ²⁶ Ké Lotu na a kpe gwà, Ǿ à gò zea wisi gbe ũ.‡

²⁷ Ké gu dō, Ablahaũ fèle kóokó, à gè gu pò á kúu yāa ní Diiopiu. ²⁸ Ké à Sòdōũ ní Gómōo kíi oi gwà ní guzulepio pii, a è telu lé fèle tóole lán mua teluwa. ²⁹ Beewa ké Lua guzule pò Lotu kuu wéle kàale, Ablahaũ yá dāaagu, Ǿ à Lotu bō wéle pò á kàalepio guu.

Lotu buis

³⁰ Ké Lotu bō Zoaa, à gè zòle gusísideu ní a nenona plaao, ké a kua Zoaa vía ví yáí. Ǿ à gè ku gbè'eu ní a nenonapio. ³¹ Ǿ Yō ò Bāae: Wá mae zikũ, mé gōe ku búsuu la à wúlewanó lá wí kewao. ³² Mò wà vèe kákaè, wí wúleaànó ké wà e wàò wá bui kũa aà sabai. ³³ Gwāasina bee aa vèe kákaè, Ǿ Yō gè wúleaànó. Lotu i dō gōo pò à wúleano ge gōo pò à fèleo.

³⁴ Ké gu dō Yō ò Bāae: Ma wule ní ma maeo gía. Wà vèe kákaè oosia ló, ní gé wúleaànó sō, ké wà e wàò wá bui kũa aà sabai. ³⁵ Gwāasina bee ló aa vèe kákaè, Ǿ Bāa gè wúleaànó. Lotu i dō gōo pò à wúleano ge gōo pò à fèleo. ³⁶ Màa Lotu nenoe plaapio kè aa nosiaànó. ³⁷ Yō ne'í gōe ũ, Ǿ à tókpàè Mòabu. § Aàpi mé Mòabu bui pò kú e gbāo dezi séia ũ. ³⁸ Bāa ne'í gōe ũ sō, Ǿ à tókpàè Bēnami.* Aàpi mé Amōni bui pò kú e gbāo dezi séia ũ.

20

Ablahaũ ní Abimeleki

¹ Ǿ Ablahaũ fèle we, à gè Negeve búsuu Kadesi ní Suluo zānguo. Ké à gè zòle Gelaa, ² à mè a na Salaá a dāe, Ǿ Gelaa kí Abimeleki gbé zì à aà sè sùò. ³ Ǿ Lua bō mō Abimelekiwa nana guu gwāasina a òè: Nyō ga nò pò ní sèpi yáí, asa nōzāe. ⁴ A mò lè Abimeleki i wúleaànó yāao, Ǿ à mè: Dii, nýō bui pò aai yáe keoò dede yà? ⁵ Aàpi mé òmèe a dāeò lé? Nōepi sō à mè a dāe. Ma yākè a zéwae, má tàae vío. ⁶ Ǿ Lua òè nanapi guu: Ao, má dō ké n yākè a zéwae. Ayāmeto ma kpane ñ duunakemee, mi we n ókà nōepiwao. ⁷ Tiasa, gōepi dee nò kpawà, asa ānabie, i wabikene, ké ñ e ñ gō ní aafiao. Tó ni aà nōpi kpawà sōo, nýō dō ké n gae, mpi ní n gbéó ápii.

⁸ Ǿ Abimeleki fèle kóokó, à a gbéó sísi à yápi dàu a síuné pii, Ǿ vía ní kú maamaa. ⁹ Ǿ Abimeleki Ablahaũ sísi a òè: Bó yá ní kèwèe màai? Bó yá ma zāwàne, Ǿ n gbasa ní tò ma gō duunde ũ ní ma búsuoi? N yá pò de wà keo kème. ¹⁰ Bó láasoo ní kè n gbasa n yápi kèi? ¹¹ Ablahaũ wèwà à mè: Mále e yāa gbèe Lua vía ví búsuu bee guuo, mé wasu ma de ma nò yáí. ¹² Bee gbèa nōepiá ma dāe síana. Wá de doũe, baade ní a dao, Ǿ à gò ma nò ũ. ¹³ Ké Lua ma bō ma mae be yāa, mále bebebebe, Ǿ má ò ma nōpie gu pò wa su geu pii, aà gbèkekemee, aáli o a dāon ma ũ. ¹⁴ Ǿ Abimeleki mō ní são ní zuo ní zōgōeó ní zōnōe, a kpà Ablahaũwa, Ǿ à aà na sàaè. ¹⁵ Ǿ Abimeleki mè: Ma búsun ke, zòle gu pò ní yei. ¹⁶ Ǿ a ò Salae: Ma ánuusu ówatē òaa sòo kpà n dāowa awakpabó ũ, ké gbé pò kunnóo pii, aai dō ké ni tàaekéo. ¹⁷ Ǿ Ablahaũ wabikè Luawa, Ǿ Lua Abimeleki

* **19:22** Bee mè nénaũ. † **19:25** Mat 10.15, Luk 17.28-29, 2Pie 2.6 ‡ **19:26** Luk 17.32 § **19:37** Bee mè ma mae né. * **19:38** Bee mè ma dae né.

gbàgbā ní aà nao ní aà nɔ pɔ i mɛsɛdilɛnɛoo, ké aa e nɛ'i, ¹⁸ asa Dii tò Abimɛlɛki bɛ nɛoo fikùɛ Ablahaũ napi yá musu.

21

Izaaki ia

¹ Dii ɛfãaikè Salae lá a òwa, a kèè lá à a legbèwa. ² ɔ à nɔsɔ à nɛ'i ní Ablahaũ gɔɛ ũ a zikũ guu gɔɔ pɔ Lua dilɛɛwa.* ³ Ablahaũ tɔkpà népiɛ Izaaki. ⁴ A tɔzɔ̀ɛ a gɔɔ swaaɔde zɔ́ lá Lua dilɛɛwa.† ⁵ A kà wè basoo a népi igɔɔ. ⁶ ɔ Sala mè: Lua yaalɔyã kèmmɛ, mé gbé pɔ mà pii a yáalɔmanɔ. ⁷ A ò lɔ: Wa we o Ablahaũɛ yãa má gɔ nɛade ũe? Kási ma nɛgɔɛ ãànɔ aà zikũ guu.

⁸ Népi gbãakù à kè yɔ́wa, ɔ Ablahaũ aà kèa yɔ́wa dikpɛkè. ⁹ Sala è né pɔ Egipi nɔɛ Haggaa ì ní Ablahaũo ìo Izaaki yáalɔɛ, ¹⁰ ɔ a ò Ablahaũɛ: Zɔpi ya ní a néo, asa zɔ né a e túbible ní ma né Izaakioo.‡ ¹¹ Yápi Ablahaũ pɔ yà maamaa, asa aà nɛɛ, ¹² ɔ Lua òè: Nsu to n pɔ ya n né ní n zɔnɔɛpio yá musuo. Yá pɔ Sala lé onɛ pii ma, asa Izaaki buiɔ ɔ wali oné n buiɔ.§ ¹³ Má tó zɔ népi buikɛ sɔ, asa n nɛɛ. ¹⁴ ɔ Ablahaũ fɛlɛ kɔɔkɔɔ, à ble sè ní ituuo, a kpà Haggawa. A dɛ̀, ɔ à aà né kpàwà lɔ. A aà gbàɛ, ɔ à gè lé liaaliaa Bɛɛsɛba guwaiwaiu. ¹⁵ Ké i làamá, à èwaasonapi tò lí gbáú, ¹⁶ ɔ à gè zɔ̀lɛ aɛ kazu léleá zã léu, asa à mè á ye à a né gaa eo. Ké à gè zɔ̀lɛ káaa màa, ɔ à nà ɔɔlɔwa.

¹⁷ Lua èwaasonapi ɔɔlɔ mà, ɔ Lua Malaika lezù Haggazi za musu à mè: Bóme n lei Haggaa? Nsu viakɛo, asa Lua népi ɔɔlɔ mà gu pɔ a kuu. ¹⁸ Fɛlɛ n n népi sɛ n aà kũ a ɔwa, asa má tó aà gɔ bui zɔɔ ũe. ¹⁹ Lua nɔɛpi wé kèè, ɔ à lò è. A gè ìtò tùu pai, ɔ à mɔ kpà a népiwa, a mì.

²⁰ Lua kú ní népio e à gè zɔ̀kù. Iɔ ku guwaiwaiu, ɔ à gɔ̀ toena ũ. ²¹ Gɔɔ pɔ a ku Palana guwaiwaiu ɔ aà da Egipi bùsu nɔ sèè.

Ablahaũ ní Abimɛlɛkio ledoukɛa

²² Gɔɔ bee Abimɛlɛki ní a zɔ̀gɔ̀ gbèzɔ̀ Pikɔlio gè Ablahaũ kɛi aa òè: Lua kunno yá pɔ níle kɛ guu pii. ²³ Legbɛmɛɛ la gɔ̀ n me ní sí ní Luao, ké níyɔ bɔ ma kpɛo ge ma néo ge ma buiɔ. Lá ma gbèkɛkèɛ, kemɛɛ màa ní bùsu pɔ ní kú a guu gbéɔ. ²⁴ ɔ Ablahaũ òè: Má legbɛnɛ. ²⁵ ɔ Ablahaũ lò pɔ Abimɛlɛki zikɛnao síwa yá sèlɛ siuè. ²⁶ Abimɛlɛki mè: Má gbé pɔ aa yá bee kèo dɔo, ni omɛɛ yãao, ma maàn gbã. ²⁷ ɔ Ablahaũ são ní zuo kù a kpà Abimɛlɛkiwa, ɔ aa ledoukè ní kɔo. ²⁸ ɔ Ablahaũ sãnunuu mèn soplaɔ bɔ kàlɛ nídoa. ²⁹ Abimɛlɛki aà là à mè: Sã mèn sopla pɔ n ní kàlɛ nídoapiɔ yá dɛ kpelewa ni? ³⁰ ɔ a wèwà à mè: Sã mèn soplaɔ si seela ũ ké máme ma lòpi yɔ̀. ³¹ Ayãmeto wà tɔkpà gupie Bɛɛsɛba,* asa wekɛi ɔ aa legbèukɔɛ. ³² Màa ɔ aa ledoukè Bɛɛsɛba, ɔ Abimɛlɛki ní a zɔ̀gɔ̀ gbèzɔ̀ Pikɔlio èa tà Filitɛo bùsuu. ³³ Ablahaũ baali bà Bɛɛsɛba, ɔ à Dii Lua Gɔ̀piide sísi we. ³⁴ ɔ à gɔ̀plakè Filitɛ bùsupiu.

22

Ablahaũ Izaaki kpaá sa'obɔ ũ

¹ Bee gbɛa Lua Ablahaũ lè a gwà. A òè: Ablahaũ! ɔ a wèwà à mè: Má ké! ² ɔ Lua òè: N n né mɛndona yenzide* Izaaki sɛ n gɛò Mɔlia† bùsuu, ní sa pɔ wɔ a pɔ káteu à tékũ oð gbèsí sí pɔ má onɛwa. ³ Ké à fɛlɛ kɔɔkɔɔ, à káoyè a zãa'inaɛ, ɔ à a zikɛna gbèɔn plaɔ sè ní a né Izaakipio. A sa'oyaa pàa, ɔ à dàzeu, àlɛ gé gu pɔ

* **21:2** Ebe 11.11 † **21:4** Daa 17.12, Zin 7.8 ‡ **21:10** Gal 4.29-30 § **21:12** Lom 9.7, Ebe 11.18

* **21:31** Bee mè legbèlɔɔ. * **22:2** Mat 3.17 † **22:2** 2Lad 3.1

Lua òeu. ⁴ A gɔɔ àaãde zíké à wɛzù, à gupi è kãaa. ⁵ ɔ a ò a zíkɛnapionɛ: A gɔ ñ zàa'inao la. Mapi ñ èwaasonaɛ beeo wá gé aɛ kúlei Luaɛ, wí ɛa su wà á le la.

⁶ Ablahaũ sa'oyaa sɛ di a népiɛ, † ɔ a tékũa ñ fɛnao, aale gé sãnu. ⁷ ɔ Izaaki ò a maeɛ à mè: Baa! ɔ a wèwà à mè: Bó ni né? ɔ népi òè: Wá té kũa ñ yàao, sã pɔ wá sa'òò ku má ni? ⁸ ɔ Ablahaũ mè: Ma né, Lua mé a sa'osã kpá. § ɔ aa tɛkɔi, aale gé. ⁹ Ké aa kà gu pɔ Lua òèu, à sa'okii bò we, à yàakàa. ɔ à a népi yè a dà yàapila sa'okii musu.* ¹⁰ Ké à fɛɛ sè, à ɔbò à a népi kòlokpa, ¹¹ ɔ Dii Malaika lezuaazi za musu à mè: Ablahaũ! Ablahaũ! A wèwà à mè: Má ké! ¹² ɔ à mè: Nsu ɔkã népiwao, ñsu yãe kèèo. Má dɔ sa ké ñ ma vía ví, ni gimɛɛ ñ n né mɛndonao. † ¹³ Ablahaũ wɛzù, ɔ à sãsakao è dɔa a kóbawa kána guu. ɔ à gɛ kù, à sa pɔ wí a pɔ káteu à tékũ òò a né gbɛu. ¹⁴ ɔ à tɔkpà gupie Diiakpa, ɔ wíò o e ñ a gbão wí mɛ: Dii a kpa a gbèsisí musu. †

¹⁵ Dii Malaika èa lezù Ablahaũzi za musu lɔ ¹⁶ à mè: Ma Dii ma legbè ñ ma kuaos ma mè, lá n yápi kè, ni gí ñ n né mɛndonao, ¹⁷ má báaadangu, mí n bui káfiɛ lán saanaɔwa, aaɔ dasi lán ísiale úfãawa.* N buio aaɔ iko ví ñ ibɛɛɔwa. ¹⁸ Má báaada dúnia bui piigu n bui sabai, † ké n ma yãma yáí.

¹⁹ Ké Ablahaũ èa sù a zíkɛnaɔwa, aa fɛɛ tã Bɛɛɛɛba, ɔ à gɔɔplakè we.

²⁰ Bee gbɛa wa ò Ablahaũɛ wà mè: N v̄ii Nakɔɔ na Milika nɛgɔɛo ì. ²¹ Aà nɛgɔɛ s̄ɛia tón Uzu. Aà dãunaɔ tón kɛ: Buzu, Alaũ de'ia Kemue, ²² Kesedi, Azo, Pidasi, Yidafi, Betue. ²³ Betuepi mé Lebeka ì. Nɛgɔɛ gbɛɔn swaaɔ pɔ Milika ñ Ablahaũ v̄ii Nakɔɔɔn we. ²⁴ Aà nɔ Leuma pɔ i mɛsɛdileèò néo tón kɛ: Teba, Gaaũ, Taasu ñ Maakao.

23

Sala gaa

¹ Sala kè wè basoolosɔo ñ plaoɛ, ² ɔ à gbàsa gà Kiliataaba pɔ wí mɛ tia Heblɔ, Kanaa bùsuu. ɔ Ablahaũ aà bɛɛkè, à ɔlò aà gaa yá musu. ³ Ké à gò aà gɛa, à gè a ò Iti buionɛ: ⁴ Nibɔ bòmɔn ma ù á guu.* A tɔɔɛ yáaa gɛv̄ikii ù, mà gɛv̄iu. ⁵ Aa òè: ⁶ Mae, wá yãma. Lua gbé báaadɛn n ù wá guu. N n gɛ ví gè'ɛ pɔ kèɛ maa guu. Wá gbèe a ginɛ ñ gè'ɛo ké ñ gɛ v̄iuo. ⁷ ɔ Ablahaũ fɛɛ kùlɛ bùsupideɔnɛ, ⁸ a ònɛ: A ma yãma, tó a we mà gɛ ví la. A wabikɛmɛɛ Zohaa né ɛfɔnɔwa, ⁹ aà Mapela gbè'ɛ pɔ kú aà bú lé yáaa a ɔawa, i gɔ ma gɛv̄ikii ù á bùsuu la.

¹⁰ ɛfɔnɔ z̄ɔlea ñ guu a wéɛ bíibɔleu we, ɔ a ò Ablahaũɛ Iti wáa pii à mè: ¹¹ Aawo mae, ma yãma. Ma n gba buapi ñ gbè'ɛ pɔ kú weoɛ. Ma n gba ma gbéɔ wáaɛ. Ma n gbaɛ ñ gɛ v̄iu. ¹² Ablahaũ kùlɛ bùsupideɔnɛ, ¹³ ɔ a ò ɛfɔnɔɛ an wáa m̄pii: Swákpa ñ ma yãma. Má buapi fiaboɛ. Ma ɔa sí, mí gɛ v̄iu. ¹⁴ ɔ ɛfɔnɔ òè: ¹⁵ Mae, ma yãma. Tɔɔɛ pɔ a ɔa ánuɔu ɔwatè òaa plaoɛ, bón bee ù wá zãnguoi? N n gɛ ví. ¹⁶ Ablahaũ aà yãma, ɔ à ánuɔu pɔ a ò yòè gbéɔ wáa laatanaɔ zaau. † ¹⁷ Beewa ɔ ɛfɔnɔ bú pɔ kú Mapela, Mamale saɛ, gɔ Ablahaũ pɔ ù ñ gbè'ɛ pɔ kúuo ñ lí pɔ kú we e búpi léwaɔ pii. ¹⁸ A gò Ablahaũ pɔ ù Iti pɔ mɔ wéɛ bíibɔleu weɔ wáa pii.

¹⁹ Bee gbɛa Ablahaũ a na v̄ii Mapela bua gbè'ɛpi guu Mamale pɔ wí mɛ tia Heblɔ saɛ, Kanaa bùsuu. ²⁰ Maa bú ñ gbè'ɛ pɔ dɛ yãa Iti pɔ ùo gò Ablahaũɛ gɛv̄ikii ù.

† 22:6 Zãa 19.17 § 22:8 Zãa 1.29 * 22:9 ɛbɛ 11.17-19, Zaa 2.21 † 22:12 Lom 8.32 † 22:14 Zãa 3.16 § 22:16 ɛbɛ 6.13-14 * 22:17 ɛbɛ 11.12 † 22:18 Zin 3.25 * 23:4 ɛbɛ 11.13 † 23:16 Zin 7.16

24

Nɔwɛɛɛa Izaakie

¹ Ablahaũ zikũ à kà zã, mé Dii ɛfãaikèè yápii guu. ² ɔ a ò a zòblenɔ gbɛzɔɔ pò de a pópíi yãgɔgɔna ũe: ɔsɔɔ ma gbala taau, ³ mí tó n̄ lɛgbɛ́ n̄ Dii musu n̄ zĩɛo Lua tóo, ké n̄yɔ́ Kanaa bùsu pò má kúu nɔ se ma néeo. ⁴ Gé ma be bùsuu ma daɛo guu, ní nɔse ma née we. ⁵ ɔ aà zòblenapi aà là à m̄: Tó nɔepi i we bò temazi à sùmanɔ bùsue beeu sɔo be? Má gé n̄ n̄ néo bùsu pò n̄ bɔu yã? ⁶ Ablahaũ òè: Laaika! Nsu gé n̄ ma néo weo. ⁷ Dii Lua Musude ma bɔ ma mae be ma daɛo bùsuu, ɔ à yã'òmɛɛ, à lɛgbɛ̀ à m̄ á bùsue bee kpa ma buiwae. Aàpi mé a a Malaika zĩ aà dɔaanɛ. Wekii ɔ n̄yɔ́ nɔseu ma née. ⁸ Tó nɔepi i we bò tenzio, n̄yɔ́ bɔ lé pò má tò n̄ gbɛ̀ guue. Nsu gé we n̄ ma néoo fá! ⁹ ɔ aà zòblenapi a ɔ sòɔ a dii gbala taau, à lɛgbɛ̀è yápi musu.

¹⁰ Zòblenapi a dii yiongoɔ sè mèn kwi n̄ a dii àizeɛ bui pii, ɔ à fɛle gè Nakɔɔ be wéleu Sili Mesɔpɔtami bùsuu. ¹¹ Ké à kà we, a tò yiongoɔ kámabò lɔo sae wénkpe. Ké oosi kè, gɔɔ pò nɔɛo ì bɔle ítɔi, ¹² ɔ à wabikè Luawa à m̄: Dii, ma dii Ablahaũ Lua, gbɛ̀kɛkɛ ma diie. To ma tá ke na oosia. ¹³ Gwa, má zea lɔo sae ke. Tó wéle wéndiaɔ bòle ítɔi, ¹⁴ wéndia pò má òè aà a lo pila à idãmɛɛ mà mi, tó a òmɛɛ mà mi, í kpá ma yiongoɔwa lɔ, má d̄s̄ ké n̄ gbɛ̀kɛkè ma diie, nɔe pò n̄ ðile n̄ zòblena Izaakí pò ũn we.

¹⁵ I yápi o a làao, ɔ Betue né Lebeka bò n̄ loo dia a gàu. Betueá Ablahaũ v̄i Nakɔɔ né pò a ì n̄ a na Milikaoɛ. ¹⁶ Nɔ kefenɛ, mé a léso, gɔɛe i wúleaaɔ yãao. A mò lɔoi, à itò lo pai, ɔ à èa lé tá. ¹⁷ ɔ zòblenapi bàalè gè guzɔ̀è à m̄: Ma gba í mà mi, baa yɔɔ. ¹⁸ Nɔepi m̄: Mi Baa! ɔ à a lo pila gɔ̀, à í kpàwà, a mí. ¹⁹ Ké à í kpàwà a mí a làa, à m̄: Má tó n̄ yiongoɔne lɔ, aa mi e aa ká. ²⁰ ɔ à a lo í kà pò imibɔu gɔ̀, à èa bàalè gè ítɔi lɔoi, ɔ à itò yiongoɔne pii. ²¹ ɔ gɔɛpi zè, àle aà gwa soee, ké à e d̄s̄ tó Dii a to a tá ke na, ge a ke nao. ²² Ké yiongoɔ im̄i aa làa, ɔ gɔɛpi vua tãana maa dà nɔpiɛ a níu, à vua zã'ɔana dàè mèn pla. Tãanapi gbia kà galaũ sɔo, zã'ɔanapiɔ s̄s̄ galaũ basɔobasɔo. ²³ ɔ à aà là à m̄: Omɛɛ, dé nén n̄ ũi? Wá ikii e n̄ mae bea? ²⁴ ɔ a wèwà à m̄: Betue nén ma ũ, Milika n̄ Nakɔɔo tɔũna. ²⁵ S̄e n̄ tãaa di wá beɛ, mé ikii kú lɔ. ²⁶ ɔ gɔɛpi mipèle à kùle Diie à m̄: ²⁷ Wà Dii ma dii Ablahaũ Lua sáaukpa, ké i gí gbɛ̀kɛ n̄ náaio yãkɛiɛo yái. Mapi s̄s̄, Dii d̄aaamɛɛ ma dii daɛo be.

²⁸ ɔ wéndiapi bàalè gè yápi dàu a siu a bɛdeɔne. ²⁹ Lebɛkapi d̄ão ví, wí m̄è Labã. A bò wénkpe n̄ bao, à gè gɔɛpi lè lɔ'ea, ³⁰ asa a è a d̄ãe tãana n̄ zão daa, mé à yá pò gɔɛpi òè mà. Ké à gè aà lè n̄ yiongoɔ lɔ'ea, ³¹ à m̄: Mó, n̄ gbé pò Dii báaadàngu! Akɛa n̄ zea wénkpei? Ma kpekèkɛne n̄ yiongoɔ d̄ɔd̄ɔkii. ³² Gɔɛpi gè ua, ɔ Labã yiongoɔ aso pòlo à s̄la nie n̄ tãaa kɔpàmá, à í kpà gɔɛpiwa, ɔ à gbá p̄piò n̄ a gbéɔ m̄pii.

³³ Wà ble ðilè, ɔ à m̄: Má pòble gíao e mà yá pò ma m̄ò o. ɔ Labã m̄: O. ³⁴ ɔ à m̄: Ablahaũ zòblenan ma ũ. ³⁵ Dii ɛfãaikè ma diie maamaa, ɔ à ḡɔ̀ ɔde ũ. A aà gbà são n̄ zuo n̄ ánusuo n̄ vuaò n̄ zɔgɔɛo n̄ zɔnɔɛo n̄ yiongoɔ n̄ zãa'inao. ³⁶ Ma diipi na Sala n̄e'ĩ ḡɛ ũ a zikũ guu, ɔ ma dii pò pò á ví kpà népiwa pii. ³⁷ Ma dii tò ma lɛgbɛ̀, asa à m̄ másu Kanaa bùsu pò á kúu nɔ se a néeo. ³⁸ A m̄ mà gé a de be a bui guu, mí nɔse a née we. ³⁹ ɔ ma a dii là ma m̄, tó nɔepi i we bò temazio s̄s̄ be? ⁴⁰ A wèa à m̄, Dii pò á t̄eàzi, ɔmɛ a a Malaika zĩ aà gé zeimɛɛ, ké ma tá e ke na, mí nɔse a née a de be daɛo guu. ⁴¹ A m̄ tó ma ge a bui k̄ii, tó wi weio, ma bɔ lé pò má gbɛ̀è guun we.

⁴² Ké ma ka l̀̀oi gbā ma m̀̀: Dii, ma dii Ablahaũ Lua, tó n wei, to ma tá ke na. ⁴³ Má kú l̀̀o'ea. Wéndia p̀̀o m̀̀ it̀̀oi, mé má òè aà ma gba í ỳ̀oo mà mi, ⁴⁴ tó a ò mà mi, it̀̀o ma yiongoꝝne l̀̀o, má ð̃ ké wéndia p̀̀o n̄ ð̃ile à ke ma dii né p̀̀o ũn we. ⁴⁵ E màò yápi o ma ǹ̀se guu màò láa, ð̃ Lebeka b̀̀o n̄ loo dia a g̀̀au, à m̀̀o l̀̀o'ea à it̀̀o. Ǿ má òè aà ma gba í mà mi. ⁴⁶ A a lo p̃ila g̀̀ò, à m̀̀e mà mi, í kpá ma yiongoꝝwa l̀̀o. Má m̃ ð̃ a kpà ma yiongoꝝwa. ⁴⁷ Ǿ ma aà là, dé nén aà ũi? A m̀̀e Betue nén a ũ, Milika n̄ Nakꝝo t̀̀ũna. Ǿ ma t̃aanad̀̀e a níu, ma z̃a d̀̀e a ꝝwa. ⁴⁸ Ǿ ma mip̀̀e ma kule Dii ma dii Ablahaũ Luae, ma aà sáaukpà, asa à ð̀aam̃e zé súsu guu, ké mà a dii ṽi t̀̀ũna sé aà née. ⁴⁹ Tiasa tó á we gb̃eke n̄ náaio ỹake ma diie, à om̃e. Tó i wei s̃o, à om̃e, mí gé gup̃alei. ⁵⁰ Lab̃a n̄ Betueo ẁ̀wà aa m̀̀e: Yápi b̀̀o Dii kíie, wá ỹae oa ṽio, a maa ge a ṽai. ⁵¹ Lebeka ke, n̄ aà se tað, i g̃o n̄ dii né na ũ lá Dii òwa. ⁵² Ké Ablahaũ z̀̀b̃lenapi n̄ ỹamà, à ẁ̀ule t̀̀ole Diie. ⁵³ Ǿ à n̄oam̃lebo p̀̀o wa k̀̀e n̄ ánusuo n̄ vuaꝝo n̄ p̀̀okasaꝝ b̀̀le kpà Lebekawa. A aà ð̀ao n̄ aà dao gbà p̀̀o ð̀eꝝo l̀̀o. ⁵⁴ Ǿ aàpi n̄ gb̃é p̀̀o kuaànꝝo p̀̀blè aa im̃i, ð̃ aa i we.

Ké aa f̀̀e kꝝo à m̀̀e: A ma gbae mà ta ma diiwa. ⁵⁵ N̄o ð̀ao n̄ aà dao m̀̀e: To népi g̃owanꝝo baa gꝝo kwi, í gbasa tá. ⁵⁶ Ǿ g̃õepi òné: Lá Dii ma tá k̀̀ena kéwa, ásu ma ð̀oꝝo. A ma gbae mà ta ma diiwa. ⁵⁷ Ǿ aa m̀̀e: Wà népi sísi wà aà la. ⁵⁸ Ǿ aa Lebeka sísi aa aà là aa m̀̀e: Nỹó tá n̄ gb̃épioa? Ǿ Lebeka m̀̀e: Má tá. ⁵⁹ Ǿ aa Lebeka gb̃ae n̄ zꝝo p̀̀o à aà gwà za aà néz̃io, aale tá n̄ Ablahaũ z̀̀b̃lenao n̄ aà gb̃éꝝo. ⁶⁰ Aa samaa'ò Lebekae aa òè:

Né, n̄ỹó g̃õ gb̃é dasidas̃io dazi ũ,
n buiꝝo iꝝo iko ṽi n̄ zangudeꝝwa.

⁶¹ Ǿ Lebeka f̀̀e n̄ a zꝝoꝝo, aa k̀̀a yiongoꝝo kpe, aa b̀̀o te g̃õepizi, ð̃ à t̀̀ar̃nꝝo.

⁶² A m̀̀o l̀̀e Izaaki s̀̀u n̄ l̀̀o p̀̀o w̃i me Luab̃ẽep̃oima'eo, à z̀̀le Neg̃e ve bùsuu. ⁶³ A b̀̀o g̀̀e l̀̀asook̃ei s̃eu oosi, ð̃ ké à wez̀̀u, a è yiongoꝝo lé m̀̀o. ⁶⁴ Lebeka wez̀̀u à Izaaki è s̃o, ð̃ à p̃ila a yiongo kpe kpakpa, ⁶⁵ à z̀̀b̃lenapi là à m̀̀e: Dén g̃õe p̀̀o be s̃eu àle m̀̀o daiw̃ale kee ũi? Ǿ z̀̀b̃lenapi ẁ̀wà à m̀̀e: Ma diie. Ǿ Lebeka a p̀̀oꝝg̃au se k̀̀u a w̃ea. ⁶⁶ Ké aa k̀̀a Izaaki kíi, z̀̀b̃lenapi yá p̀̀o á k̀̀e s̀̀e s̃iue p̃ii. ⁶⁷ Izaaki g̀̀e n̄ Lebekaꝝo a da Sala zw̃aakpeu, ð̃ à aà s̀̀e, à g̀̀o aà n̄o ũ. A yeaàzi, ð̃ aà ǹ̀se n̄ini a da gaa gbae.

25

Ablahaũ né p̃aleꝝo

¹ Ablahaũ n̄o p̃ale s̀̀e l̀̀o, aà t̀̀on̄ Ketula. ² Né p̀̀o a íaànꝝo t̀̀on̄ ke: Zimana, Yosã, Medã, Madiã, Isebaki, Sua. ³ Yosã mé Seba n̄ Dedão ì. Dedã buiꝝon̄ Asuliꝝo n̄ Letusiꝝo n̄ Leumiꝝo ũ. ⁴ Madiã neg̃õe t̀̀on̄ ke: Efa, Ef̃e, An̄oki, Abida, El̃e daa. Ampii Ketula buiꝝone.

⁵ Ablahaũ a àizee kpà Izaakiwa p̃ii, ⁶ ð̃ à gbadà a n̄o p̀̀o i m̀̀es̃edilenéꝝo néꝝone, à n̄ gb̃ae gukpe oi e àò gé gai, ké aasu wàò kú n̄ Izaakioo.

Ablahaũ gaa

⁷ Ablahaũ k̀̀e ẁ̀e baswaaõkwi n̄ s̃oo, ⁸ ð̃ à gà. A zik̀̀u táotao, ð̃ à gbàsa z̀̀u a gb̃éꝝo guu. ⁹ Aà néꝝo Izaaki n̄ Isimaelao aà ṽi Mapela gb̃è'e guu, Mamale gukpe, bua p̀̀o ð̃e Iti bui Zohaa né Ef̃on̄o p̀̀o ũ ỹaa, ¹⁰ ð̃ Ablahaũpi l̀̀u Itiꝝwa.* Wek̃ii ð̃ wà aà ṽiu n̄ a na Salao. ¹¹ Ablahaũ gaa gbae Lua báaadà aà né Izaakigu. A z̀̀leaa Luab̃ẽep̃oima'e l̀̀o sae.

Isimaela buiꝝo

* 25:10 Daa 23.17

12 Ablahaũ né Isimaela buiò yán ke: Sala zɔnɔe Hagua, Egipi nɔe ɔ à népi ïaàno. 13 Aà negɔeɔ tón ke an iawa. Aà negɔe séia tón Nebaio. Aà dāunaɔ tón ke: Kedaa, Adibeeɩi, Mibisā, 14 Misima, Duma, Masa, 15 Adada, Tema, Yetuu, Nafisi, Kedema. 16 Isimaela negɔeɔ tón we. An baade a tɔkpà a wélee ge a bɔɔe. Aame bui kuɛplaɔ dezi káauo ũ.

17 Isimaela kè wè basopla àaɔsai, ɔ à gà à zù a gbéɔ guu. 18 Aà buiò zòle za Avila e à gè pèò Suluwa Egipi bùsu léi taa Asili bùsu oi. Aali kòtesi ní Ablahaũ bui kɩniò.

Esau ní Yakɔbuo ia

19 Ablahaũ né Izaaki buiò yán ke: Ablahaũ Izaaki ï. 20 Ké Izaaki kà wè bla ɔ à Labā dāe Lebeka sè. ɔme Sili bùsu gbé Betue pò bò Mesopotami bùsuu né ũ. 21 Izaaki wabikè Diiwa a nae, asa fiie, ɔ Dii siaàno, aà napi nɔsi. 22 Siao lé dēeka aà gbɛɛu, ɔ à mè: Bóyāi yá bee taa ma lei? ɔ à gè Dii lai. 23 Dii òè: Bui mèn pla ku n neasakpɛu, gbɛɔn pla pò kú n gbɛɛupio aa kēkōwa. Bui mendo gbāa aɔ de adola, a pò bò káau a gō né ũ gbé záe.†

24 Ké aà ne'igoo kà, à siaɔ ï gɔeɔ ũ. 25 Ké gbé káau lé bɔ, à bò téndɔɔdɔ. Aà mēkā kà ula ũ, ɔ wà tɔkpàè Esau.‡ 26 Bee gbɛa ké né plaade lé bɔ, à ò Esau gbatoewa, ɔ wà tɔkpàè Yakɔbu. § Izaaki wè bàaɔdeu ɔ à népio ï.

27 Népio zɔkù. Esau kè toensa pò lí ké sèawao ũ. Yakɔbu sɔ begwanae. 28 Izaaki ye Esauzi, ké a lé'u ví yái. Lebeka sɔ a ye Yakɔbuzi.

29 Ziewa Yakɔbu lé dokuu, ɔ Esau sù ní sèao, nɔana lé aà de. 30 ɔ a ò Yakɔbue: N yá na! To mà ble tēa bee e ble, asa nɔana lé ma de. Ayāmeto wà tɔkpà Esau e dɔũ.* 31 Yakɔbu mè: N n yoakeze† kpaa gia. 32 ɔ Esau mè: Ma ka gaae, bó ma yoakeze a kemɛi? 33 ɔ Yakɔbu òè: Mè ní sí ní Luao gia. ɔ à mè á sí ní Luao, a a yoakeze kpàwàe.‡ 34 ɔ Yakɔbu pɛe ní bláa dopio kpàwà. A blè à imi, ɔ à fèle bò. Beewa Esau a yoakeze òle pā.

26

Izaaki ní Abimeleki

1 Imina kà bùsupiu, a séia pò kà Ablahaũ gɔɔ bàasi, ɔ Izaaki fèle gè Filitɔ kí Abimeleki kíi Gelaa. 2 ɔ Dii bò mòwà à mè: Nsu ta Egipio.

Zòle gu pò má onɛu.

3 Nyɔ ku bùsue beeu gia.

Má kunnɔ, mí èfāaikene.

Má bùsue bee kpamae pii ní n buiò,

mí lé pò má gbè n maeɛ kene.

4 Má n bui káfi lán saanaɔwa,

mí bùsue bee kpámá pii.

Bui pò kú tɔleɔ pii

aa èfāai e n bui sabai,

5 ké Ablahaũ ma yāmà yái.

A ma ɔtondókii gwà,

mé a yá pò má òleɔ kũa

† 25:23 Lom 9.12 Buipio kíi sia ia guu, né pò bò káau ɔme ɔ gbɛzɔ ũ. ‡ 25:25 Bee mè káde. § 25:26 Bee mè gbatoekúna ge kónikene. * 25:30 Bee mè tēa. † 25:31 Negɔe séia mé gbɛzɔ ũ, ɔme ï túbi sé deŋla. ‡ 25:33 Ebe 12.16

ní ma yādilenɛɔ ní ma ikoyāɔ.

⁶ ɔ Izaaki gɔ̀ Gelaa. ⁷ Ké beleɔ lé aà la aà na yáí, à mè a dāeɛ. Asa àlɛ vīake, àlɛ e tó à mè a naɛ, wa a de nɔpi yáíɛ, asa nɔpiá nɔanaɛ. ⁸ Ké àlɛ gɔɔplake we, Filitɛɔ kí Abimɛlɛki lé zíle gwa fɛnɛntiu, ɔ à su è Izaaki lé bɔ̀nɔble ní a nao. ⁹ ɔ à Izaaki sɪsɪ à mè: Asi n naɛ fá! Akeɔ n mè n dāeɛi? A wèwà à mè: Málɛ e wa ma de aà yáíɛ. ¹⁰ Abimɛlɛki mè: Bó yá ní kèwɛɛ màai? Yɔɔnnɔ mé gɔ̀ ké wá gbɛɛ wúle ní n napio, dɔ̀ yāa n wá dá tàaeu. ¹¹ ɔ Abimɛlɛki lɛzà gbépiiwa à mè: Gbé pɔ̀ kà gɔ̀ɛpiwa ní aà nao, wa ade de.

¹² Izaaki pɔ̀tɔ̀ b̀supiu, ɔ à pɔ̀ è wɛ bee lɛɛ basɔɔ, ké Dii èfāaidàuè yáí. ¹³ A zɔ̀ɔkù, mé aà àizɛɛ ɔ̀ káfi e à kè ɔde sà bílibili ũ. ¹⁴ A sãɔ ní zuɔ vī dasi ní zɔɔ, ɔ Filitɛɔ zàaagu. ¹⁵ ɔ aa lɔ̀ pɔ̀ aà mae Ablahaũ zikɛnaɔ yɔ̀ a gɔɔɔ kàka ní b̀suo pii. ¹⁶ ɔ Abimɛlɛki ò Izaakiɛ: Gowála, asa n gbāa dɛwála maamaaɛ.

¹⁷ ɔ Izaaki b̀ we, à b̀okpà Gelaa guzulɛu, ɔ à gɔɔplakè we. ¹⁸ Lɔ̀ pɔ̀ wa yɔ̀ aà mae Ablahaũ gɔɔ mé Filitɛɔ kàka aà gaa gbɛaɔ ɔ̀ à èa b̀bɔ, à tó doũ pɔ̀ a mae kpáné yāa kpáné ɔ. ¹⁹ Izaaki zikɛnaɔ lɔ̀ pāle yɔ̀ guzulɛpiu, ɔ aa b̀ í maawa. ²⁰ ɔ Gelaa pɔ̀dānaɔ lekpaakè ní Izaaki pɔ̀ aa mè: Wá íɛ. ɔ à tɔkpà lɔ̀ɔpie Sòle, ké aa sòlekèaàno yáí. ²¹ Aa lɔ̀ pāle yɔ̀, ɔ wà lekpaakè lɔ̀ɔpi yá musu ɔ, ɔ à tɔkpàè Ibɛɛ. ²² A gò we, ɔ à lɔ̀ pāle yɔ̀ ɔ, aai lekpaake a yá musu ɔ. ɔ à tɔkpàè Dèɛpoo, asa à mè: Dii wá gbá dèɛpookii, wá ɔta sa.

²³ Bee gbɛa à gè Bɛɛɛɛba. ²⁴ Dii b̀ m̀wà gwāasina bee à mè:

Mámɛ má n mae Ablahaũ Lua ũ,

ńsu vīakeɔ, asa má kunnɔ.

Má èfāaikɛɛ, mí n bui káfi

ma z̀blɛna Ablahaũ yáí.

²⁵ We à sa'okii b̀ou à Dii sɪsiu. ɔ à b̀okpà we, aà zikɛnaɔ lé lɔ̀ yɔ̀. ²⁶ ɔ Abimɛlɛki b̀ Gelaa à m̀ Izaaki kii ní a kwāasi Ahuzao ní a zīgɔ̀ gbɛzɔ̀ Pikɔ̀lio.*

²⁷ Izaaki ní lá à mè: Lá a zamagu a ma ya á bɛ, àkɛa a mɔ ma kii? ²⁸ Aa wèwà aa mè: Wá è Dii kunnɔɛ, ɔ wa mè a maa wà lɛdoũkɛ, wí lɛgbɛkɔ̀ɛ a yá musu, ²⁹ ké ńsu yāvāie kèwɛɛo, asa wi íadamao. Yāmaa ɔ̀ wá kèɛɛ, wa n gbɛa aafiaɛ, ɔ Dii èfāaikɛɛ. ³⁰ ɔ Izaaki ní yāakè, aa pɔ̀blè aa imí. ³¹ Ké aa fɛlɛ kɔɔ, aa lɛgbɛkɔ̀ɛ, ɔ Izaaki zèné, aa b̀ aà kii aafia. ³² Zibeezi Izaaki zikɛnaɔ m̀ lɔ̀ pɔ̀ aa yɔ̀ yá'òè aa mè: Wa í è. ³³ ɔ à tɔkpàè Seba. Ayāmɛto wí mɛ wélepɛ Bɛɛɛɛba† e ní a gbāo.

³⁴ Ké Esau kà wè bla, à Iti nɔ sè gbɛɔn pla, Beeli né Yudi ní Eloni né Basɛmao.

³⁵ Izaaki ní Lebɛkao ǹsɛ ɔ̀ ɔ̀kpaa an yáíɛ.

27

Izaaki sa'olekɛa Yakɔ̀buɛ

¹ Izaaki zikù, aà wé gbāa ɔ, àlɛ gu'e maao. ɔ à a yoa sɪsi à mè: Né! ɔ a wèwà à mè: Ma mɔ. ² Izaaki mè: Ma zikù, má a gagɔ̀ dɔ̀. ³ N n sá sé ní n gbàlao, gɛ sèanɔbɔ wɛɛlɛmɛɛ. ⁴ Ma pɔ̀ɛ do kuu ǹ mɔomɛɛ mà ble, mí sa'olekɛɛ e mào ga.

⁵ Lebɛka yá pɔ̀ Izaaki lé o Esauɛpi mà. Ké Esau fɛlɛ gè toekai, ⁶ ɔ à gè a ò Yakɔ̀buɛ à mè: Má mà n mae lé yá'ò n vīɛ à mè, ⁷ aà gɛ nò deɛ, i a pɔ̀ɛ do kuuoɛ à ble, í sa'olekèè ní Dii tó e àò gé gai. ⁸ ɔ Lebɛka èa òè: Ma yāma, ní yá pɔ̀ má dāɛ kɛ. ⁹ Gé bleɔ guu, blɛɛ maa kũ mèn pla ǹ de, ní kɛkɛ ǹ mɔò, mí n mae pɔ̀ɛ do kuuè, ¹⁰ ní gɛoè aà ble, i sa'olekɛɛ e àò ga. ¹¹ ɔ Yakɔ̀bu ò a daɛ: Ma vīi ká vī mé má yɔ̀. ¹² Tó ma mae ɔ̀kàa mé à ma dɔ̀, a dilɛ málɛ a kɛ pɔ̀ɔpɔ̀ɔɛ, i

* 26:26 Daa 21.22 † 26:33 Bee mè lɛgbɛlɔ̀.

lekemee sa'ole gbeu. ¹³ ɔ aà da òè: Lua to lekεane bee gōmee. Ma yāma lé! Ge ñ de ñ moomεε.

¹⁴ ɔ Yakɔbu gè blepio dè à mòò a daε, ɔ à aà mae pœã do kùuoè. ¹⁵ ɔ à a yoa pɔkasa maa pɔ kú a kpéu se dà a né Sedeε. ¹⁶ A blenε báa fī aà ɔ ñ aà waa pɔ ká vīowa. ¹⁷ ɔ à do ñ pēε pɔ á kèò kpàwà.

¹⁸ Yakɔbu gè a mae kíi à mè: Baa! A mè: Má ké! Ma né kpele ni? ¹⁹ Yakɔbu wèwà à mè: Mámεmaa Esau n yoa. Lá ñ òmεε, má kè. Fελε zōle ñ ma ɔ'i ble, ní sa'olekemεε. ²⁰ ɔ Izaaki ò a néε: Ɔ'o! N è kòà? A wèwà à mè: Dii n Lua mé saakpaa. ²¹ ɔ Izaaki òè: Sōmazi mà ɔkāma, ké mà e dō tó ma né Esauε síana. ²² Yakɔbu sò a maezi, ɔ à ɔkàwà à mè: Lɔɔε beeá Yakɔbu lɔɔε, kási ɔε beeá Esau ɔε. ²³ ɔ i aà dōo, ké aà ɔ ká vī lán Esau pɔwa yái. A ye sa'olekèè, ²⁴ ɔ à aà là gīa: Ma né Esaun n ū síanaa? A mè: Ao, máme! ²⁵ ɔ à mè: Pɔ kpa a mà n ɔ'i ble, mí sa'olekenε. Ké a ðilèè, ɔ a blè. A mòè ñ vēεo, a mī lɔ. ²⁶ ɔ aà maepi òè: Sōmazi, ní lèpεa. ²⁷ ɔ à sòààzi à lepèwà. Ké Izaaki aà pɔkasao gīmà, ɔ à sa'olekèè à mè: Ma né gī de lán bua pɔ Dii èfāaidauwa.

²⁸ Lua n gba mòε bɔa za musu,
i n gba tɔle táaede,
pɔwεna ñ vēεo iɔ dinzi.

²⁹ Gbéɔ zɔblenε,
buiɔ kúlenε,
níɔ de n gbéɔ dii ū,
n da néo i kúlenε.
Lua lekε gbé pɔ lekènenε,
aà báaada gbé pɔ samaa'ònenεɔgu.*

³⁰ Ké Izaaki sa'olekè Yakɔbuε a làa, ɔ Yakɔbu gò aà kíi. Ké aà vīi sù ñ toekao gōɔ, ³¹ ɔ à blekè a maeε sō, à gèòè, ɔ a òè: Baa! Fεle ñ ma ɔ'i ble, ní sa'olekemεε. ³² ɔ aà mae aà là à mè: Mmenn déi? A wèwà à mè: Mámεmaa n yoa Esau. ³³ Yápi ði Izaakiwa, àε lualua à mè: Déme ñò dè à mòomεε yāa e ñyɔ gé mói, má sòì? Ma sa'olekè adee kò, mé a èfāaiipi ee. ³⁴ Ké Esau a mae yápi mà, à búbuapàle à ɔlò à kè wēna, ɔ à mè: Baa! Sa'olekemεε sō.† ³⁵ ɔ à mè: N dāuna mò ñ kōnio à n sa'ole sí kò. ³⁶ ɔ Esau mè: Aà tón Yakɔbuo‡ lò? A ɔnɔkèmεε à kè gēn plan we sa. A ma yoakeze sía yāa,§ ɔ à ma sa'ole sía ke lɔ. Má sa'ole e lɔ lé? ³⁷ Izaaki wèwà à mè: Ma aà ðile n dii ū, ma aà daεɔ kè aà zikenao ū, ma pɔwεna ñ vēεo kpàwà. Bó má fī kenε lɔi? ³⁸ Esau ò a maeε: Baa, sa'ole bee ɔ ñ vī adoa? Sa'ole pāle kemεε sō Baa. ɔ Esau nà ɔlɔwa. ³⁹ ɔ aà mae wèwà à mè:

Tɔle pɔ ñyɔɔ kuu aɔ táae vīo,
mòε a bɔne za musuo.

⁴⁰ Nyɔɔ fēnda kúa gɔɔpiie,
ñyɔ zɔble n dāunaε.
Lá n sō a dadoũo,
ñyɔ aà zuu bɔnla.

⁴¹ Esau íbelesè ñ Yakɔbuo sa'ole pɔ a mae kèè yái, ɔ a ò a sōu: Ma mae gaa zào, mí gbasà mà a dāuna de. ⁴² Wà yá pɔ Esau ò kɔmalekè Lebekaε, ɔ à Yakɔbu sísi à mè: Esau ye a pɔ tɔsima à n deε. ⁴³ Ma yāma sa. Fεle bàale gé ma dāo Labā be Halana, ⁴⁴ níɔ kuaànɔ we gīa e n vīipi pɔkūma kpále. ⁴⁵ Tó aà pɔ wèe, mé yá pɔ ñ kèè sàaàgu, má gbé zī n gbesii. Má ye mà kua ma né gbεɔn plaɔwa píi zidoũzio.

* 27:29 Ebe 11.20 † 27:34 Ebe 12.17 ‡ 27:36 Bee mè kōnikenεde. § 27:36 Daa 25.31

⁴⁶ ɔ Lebeka ò Izaakiε: Iti nɔε ni bòmala. Tó Yakɔbu Iti nɔ sè bùsuu la lán Esau nɔε beeɔwa, ma kua aɔ namεε lo.

28

Yakɔbu bàasi taa Labā kīi

¹ ɔ Izaaki Yakɔbu sisi, à samaa'òè à yādīlèè à mè: Nsu nɔε Kanaa nɔε guuo.
² Fèlε gé Mεsɔptami bùsuu n da mae Betue be, ní nɔε we n desē Labā néɔ guu.
³ Lua Gbāapiide báaadangu,
 aà to ñ nε'i maamaa, aaiɔ káfi,
 ní gɔ buiɔ dezi ũ.
⁴ Lua báaa pɔ a dà Ablahaũgu dangu ní n buiɔ píi,
 ké bùsu pɔ ríle nibɔbleu gɔne,
 bùsu pɔ a kpà Ablahaũwae bee.
⁵ ɔ Izaaki Yakɔbu gbàε aà gé Labā kīi Mεsɔptami bùsuu. Labāá Sili bùsu gbé Betue néε, Yakɔbu ní Esauo desēε.
⁶ Esau mà Izaaki samaa'ò Yakɔbuε, à aà gbàε Mεsɔptami, ké aà nɔε we. Ké à sa maapi òè à mè, asu nɔε Kanaa nɔε guuo. ⁷ A è Yakɔbu a mae ní a dao yāmà, à dà Mεsɔptami zéu. ⁸ ɔ a dɔ sa ké Kanaa bùsu nɔε lí ká a maeguo. ⁹ ɔ à gè Ablahaũ né Isimaεla kīi, à aà né Maalata se dà a nɔ séiaɔ guu. Maalataá Nεbaio dāεε.

Yakɔbu nana'oa Beteli

¹⁰ Yakɔbu bɔ Bεεεba, à dà Halana zéu. ¹¹ Ké à kà guei, àlε i we ké íatē gè kpéu yái. ɔ à gbε sè gupiu midibɔ ũ, à wùlε we. ¹² ɔ à nana'ò, a è dɔgēgaa pélea tɔɔle e à gè zɔ luawa, Lua malaikaɔ lé dedewà, aale pila.* ¹³ A è Dii zεaala à mè: Mámεmaa Dii n dezi Ablahaũ ní n mae Izaakio Lua. Má tɔɔle pɔ ní wùlεwàε bee kpamaε, mpi ní n buiɔ.
¹⁴ N buiɔ aɔ dasi lán bùsu'ũfāawa, aa ligua gukpe ní be'aεo ní gugbāntooo ní gεomidɔkīio. Dúnia bui píi a èfāai e mpi ní n buiɔ sabai.
¹⁵ Máɔ kunnɔε, máɔ n dǎa gu pɔ ríle géu píi, mí εa sunnɔ bùsuε beeu, asa má n to weo, má yá pɔ má òne kεε.
¹⁶ Ké Yakɔbu vù ní io à mè: Dii ku guεuε, ɔ mi dɔo fá! ¹⁷ Vía aà kù à mè: Guε beeá viague. Luakukīiε, luabe zéε.
¹⁸ Yakɔbu fèlε kɔɔ, à gbε pɔ a kè midibɔ ũpi sè a pèlε dɔngubɔ ũ, ɔ à nísikàwà.
¹⁹ ɔ à tɔkpà gupie Beteli,† āma wéle pɔ wa kàlε we tó séian Luzu. ²⁰ Yakɔbu lekè Diiwa à mè: Tó ní kumano, mé ríle ma dǎa ma wéleε bee gεa guu, mé ríle ma gba pɔblea ní pɔkasaɔ, ²¹ e ma gε suò ma mae be aafia, ríyɔɔ de ma Lua ũε. ²² Gbε pɔ má pèlε dɔngubɔ ũpi a gɔ n gbagbakīi ũε, mé pɔ pɔ n ma gba píi, má a kwide kpamaε.

29

Yakɔbu kaa Labā be

* 28:12 Zāa 1.51 † 28:19 Bee mè Lua ua.

¹ Yakɔbu ɛa dazeu, a gɛ gukpɛdeɔ bɔsuu. ² Kɛ a ka we, a lɔ ɛ sɛu, sã kpasa lee ɔaɔ kãlea a sae, asa lɔopi í ɔ wɔ kpámá. Gbɛ gbɛnɛ ta lɔopile. ³ Tó kpasa pɔɔ kãaa we pii, ɔ wɔ gbɛpi go lɔopile wà í kpámá, ɔ wɔ ɛa gbɛpi taɛ a gbɛu. ⁴ ɔ Yakɔbu sãdãnaɔ là à mè: Gbɛ́, a bɔ má ni? Aa wɛwà aa mè: Wa bɔ Halanaɛ. ⁵ ɔ à ní lá à mè: A Nakɔɔ tɔũna Labã dɔa? Aa wɛwà aa mè: Wá aà dɔ. ⁶ ɔ à ní lá à mè: A aafiaó? Aa mè: A aafia. Aà né Laseli gwa, àle mɔ ní sãɔ kee. ⁷ ɔ Yakɔbu mè: Fãanɛ lé ke, sãɔ tagɔɔ i ka yãao. A í kpámá, í gé ní dádãi. ⁸ ɔ aa mè: Wá fɔo. Mé i ke sã kpasaɔ kãaa pii bàasio, wili gbɛ go lɔɔle wà í kpá pɔɔwao.

⁹ Lá àle yã'oné màa, Laseli mò ní a mae sãɔ, asa sãdãnan aà ũ. ¹⁰ Kɛ Yakɔbu a desɛ Labã nɛnɔɛ Laseli ɛ ní aà mae sãɔ, à sɔ lɔɔi à gbɛ gò lɔɔle, ɔ à í kpá a desɛ sãɔwa. ¹¹ ɔ à lepɛ Laseliwa, à pɔna ɔɔlɔ. ¹² ɔ a òè aà mae daen a ũ, Lebeka néɛ. ɔ Laseli bàalɛ ge ò a maeɛ. ¹³ Kɛ Labã a dãe né Yakɔbu bao mà, à bàalɛ gɛ daiaàle. Kɛ a ka, ɔ à kùsiwà à lepɛwà à tãaànɔ a bɛ. ɔ Yakɔbu yá pɔ kɛò òè pii. ¹⁴ ɔ Labã òè: Ma aun n ũ síana.

Yakɔbu Lea ní Laselio sɛa

Yakɔbu kɛ Labã bɛ mɔ do, ¹⁵ ɔ Labã òè: Kɛ ní de ma daɛ ũ yáí ɔ níyɔ zíkɛmɛɛ pãa? Lá má fiabone omɛɛ. ¹⁶ Labã sɔ a nɛnɔɛɔ ví gbɛɔn pla. Yɔ tón Lea, Bãa sɔ Laseli. ¹⁷ Lea wɛ gbãao, Laseli sɔ nɔanaɛ, mé aà kãkaa maa. ¹⁸ Yakɔbu ye Laselizi, ɔ a ò Labãɛ: Má zíkɛnɛ wɛ sɔpla n né bãade Laseli yáí. ¹⁹ Labã mè: Ma aà kpaama sí de mà kpa gbɛpãlewala. Nyɔ ku ma bɛ.

²⁰ ɔ Yakɔbu zíkɛè wɛ sɔpla Laseli yáí, kási à kɛè lán gɔɔplawaɛ, kɛ a yeaàzi yáí. ²¹ ɔ a ò Labãɛ: Lá ma zígɔɔ pà, ma nɔ kpaa mà sé. ²² ɔ Labã wekiideɔ kãaa pii, à nɔseble kɛnɛ. ²³ Kɛ oosi kɛ, ɔ à a né Lea sɛ kpàwà, ɔ Yakɔbu wùleaànɔ. ²⁴ Labã a zɔnɔɛ Zilipa kpà Leawa aà zíkɛè. ²⁵ Kɛ gu dɔ Yakɔbu su ɛ Leaɛ, ɔ a ò Labãɛ: Bó yá ní kɛmɛɛ màai? Laseli yáí ɔ ma zíkɛnɛo lò? Bóyáí n ma kpánguakèi? ²⁶ Labã mè: Lakii wili Bãa kpa gɔwa Yɔ ãao. ²⁷ Asãa do ke ní gbɛ beeo gĩa, mí aà gbɛdo kpama, ní zíkɛmɛɛ wɛ sɔpla lɔ. ²⁸ Yakɔbu wèi, à ãsãa dopi kɛ ní Leao, ɔ Labã a né Laseli kpàwà nɔ ũ. ²⁹ Labã a zɔnɔɛ Bila kpà Laseliwa aà zíkɛè. ³⁰ Yakɔbu wùle ní Laselio sɔ, mé a yeaàzi de Leala. ɔ à ɛa zíkɛ Labãe wɛ sɔpla lɔ.

Yakɔbu néɔ

³¹ Dii ɛ Yakɔbu ye Leazio, ɔ à aà kɛ nɛade ũ, Laseli sɔ fii ũ. ³² Lea nɔsí à nɛ'í gɔɛ ũ, ɔ à tɔkpàè Lubeni,* asa à mè: Dii ma taasikɛa gwàɛ. Ma zã aɔ yemazi sa. ³³ Kɛ à nɔsí lɔ, à nɛ'í gɔɛ ũ, ɔ à mè: Dii mà ma zã yemazio, ɔ à ɛa néɛ bee kpàa lɔ. ɔ à tɔkpàè Simɛɔ.† ³⁴ Kɛ à ɛa nɔsí lɔ, à nɛ'í gɔɛ ũ à mè: Kɛ bee sa ma zã a ma dilekii eo, asa ma nɛgɔɛ ãaànɔ ɔaɔ. ɔ à tɔkpàè Levii.‡ ³⁵ A ɛa nɔsí lɔ à nɛ'í gɔɛ ũ à mè: Kɛ bee sa ma Dii sãaukè, ɔ à tɔkpàè Yuda.§ ɔ aà nɛ'i zè.

30

¹ Kɛ Laseli ɛ ále nɛ'i ní Yakɔbuo, à gɔa kpà ní a v̄iio. ɔ a ò Yakɔbuɛ: Nɔɔmagu. Tó mi e sɔo, má gaɛ. ² Yakɔbu pɔ pãaàzi à mè: Máme má Lua ũa? Aàpi mé gĩnɛ n̄ nɛ'i. ³ ɔ Laseli mè: Ma zɔnɔɛ Bila ke, ge ãaànɔ, i néɔ imɛɛ, mí bui e sɔ aà sabai. ⁴ ɔ a zɔnɔɛ Bila kpàwà nɔ ũ. Yakɔbu wùleaànɔ, ⁵ ɔ à nɔsí à nɛ'í gɔɛ ũ. ⁶ ɔ Laseli mè: Lua tò yá b̄manɔ na, à ma yãmà à ma gba nɛgɔɛ. ɔ à tɔkpàè Dã.* ⁷ Laseli zɔnɔɛpi ɛa nɔsí à nɛ'í gɔɛ ũ lɔ, ⁸ ɔ Laseli mè: Ma dɛɛ zɔɔ kà ní ma v̄iio, ma dɛɛnɛ, ɔ à tɔkpàè Nefatali.†

* **29:32** Bee mè nɛgɔɛ gwa. † **29:33** Bee mè a mà. ‡ **29:34** Bee mè nakɔwa. § **29:35** Bee mè sãau. * **30:6** Bee mè yá b̄m̄n̄o na. † **30:8** Bee mè ma dɛɛ.

⁹ Ké Lea è a ne'i zè, ò à a zɔnɔe Zilipa kpà Yakɔbuwa nɔ ũ s̄. ¹⁰ Ǿ Lea zɔnɔepi ne'í ḡɔe ũ ní Yakɔbuo. ¹¹ Ǿ Lea m̄: Minae. Ǿ à tɔkpàè Gada.† ¹² Ǿ Lea zɔnɔepi ne'í ḡɔe ũ lɔ ní Yakɔbuo. ¹³ Ǿ Lea m̄: Ma pɔ kèna, asa nɔe o pɔnaden ma ũ. Ǿ à tɔkpàè Asee. §

¹⁴ Lubeni b̀ èsekekegɔ, à yenzi ese è s̄eu, ò a b̀obo s̀ò a da Lea. Ǿ Laseli òè: N n né yenzi esepi d̄amee. ¹⁵ Lea òè: Ké n ma ḡɔ sia, bee i m̄mao, ò ní ye n ma né yenzi ese e lɔa? Laseli m̄: Tó ní kpàa, míme níȳɔ iaànɔ gb̄a. ¹⁶ Ké Yakɔbu lé su ní buao oosi, Lea b̀ò gè dàaàle à m̄: Mám̄e má innɔ gb̄a, asa ma né yenzi ese asean n ũ. Ǿ à iaànɔ gw̄aasina bee. ¹⁷ Lua Lea wabikɛa s̄i, ò à n̄s̄i à S̄ai í ní Yakɔbuo. ¹⁸ Ǿ Lea m̄: Lua asea kpàa, ké ma a zɔnɔe kpà ma z̄awa yáí. Ǿ à tɔkpàè Isakaa.* ¹⁹ Lea èa n̄s̄i lɔ, à Wotui í, ²⁰ ò à m̄: Lua gba maa d̄amee. Ké bee sa ma z̄a a ma kpela, asa ma neḡɔe iaànɔ soolo. Ǿ à tɔkpàè Zabulni.† ²¹ Gbez̄a ò à nenɔe í, à tɔkpàè Dina.

²² Ǿ Laseli yá d̀ò Luagu, à aà wabikɛa s̄i, ò à kè neade ũ. ²³ A n̄s̄i à neḡɔe í, ò à m̄: Lua wib̄omee. ²⁴ Ǿ à tɔkpàè Yosefu† à m̄: Dii ea neḡɔe p̄ale káfi mee lɔ.

Yakɔbu Lab̄a p̄ɔ d̄aa

²⁵ Ké Laseli Yosefu í, Yakɔbu ò Lab̄a: Ma gbae mà ta ma be b̀usu. ²⁶ Ma zikène ma naò ní ma néo yáí. N ní kpaa mà tá, asa ní d̄ɔ lá ma zikène. ²⁷ Ǿ Lab̄a òè: Tó ma yá kàngue, ḡɔ la. Ma màsokè má è Dii èf̄aai k̄eme n yáí. ²⁸ N n aseaa om̄e, mí kpama. ²⁹ Yakɔbu òè: N d̄ɔ lá ma zikène, mé ní d̄ɔ lá n p̄tuoo kè ma ɔzi, ³⁰ asa a yɔna p̄ɔ ní ví zad̄ɔ mi m̄oo káfi maamaa. Dii èf̄aaid̄aune za z̄i p̄ɔ ma k̄esep̄ele n be la. B̄e má azia be zike s̄i? ³¹ Lab̄a aà là à m̄: B́ó má fiaboonei? Yakɔbu wèwà à m̄: Nsu p̄e kpaa, sema n yáe bee kem̄e, mí n p̄ɔ d̄ane. ³² Gè n p̄ɔ guu gb̄a, ní s̄a bàebaeo ní a biliɔ ple ma aseaa ũ ní s̄ane siao ní ble bàebaeo ní a biliɔ. ³³ Tó níe ma aseaa gwa zia bàasi, níȳɔ d̄ɔ ké ma yákè a zéwae. Ble p̄ɔ bàebaeo mé bili no, ge s̄ane p̄ɔ siao ma kp̄ái'òe. ³⁴ Lab̄a m̄: T̀ò! Aò de lá ní òwa. ³⁵ Zibeezi Lab̄a a blesan bàebaeo ní a k̄ȳaaleo ní bleda biliɔ ní a bàebaeo s̄e, an p̄ɔ p̄ɔ pua ví p̄ii ní s̄ane siao p̄ii, à ní ná a néne ní ɔzi. ³⁶ Ǿ à gudà ní z̄anguo ní Yakɔbuo lán taḡɔ àaò oa taawa, ò Yakɔbu lé Lab̄a p̄ɔ k̄iniɔ dá.

³⁷ Yakɔbu lí bui àaò ḡon búsuɔ z̄òz̄ò, à ní t̄ò b̀òb̀ò à ní w̄es̄a kè p̄uu. ³⁸ Ǿ à lí p̄ɔ à ní t̄ò b̀òb̀òp̄iɔ p̄elep̄ele p̄ɔ imik̄i, p̄ɔ p̄ɔ lé m̄o imiio w̄eu, asa we ò aai kp̄awa'ou. ³⁹ Lá aai kp̄awa'o lípiɔ sae, ò aai né k̄ȳaaleo i ní a biliɔ ní a bàebaeo. ⁴⁰ Yakɔbu í p̄ɔ népiɔ ple adoa azia p̄ɔ ũ, í a k̄ȳaaleo ní a siao ka Lab̄a p̄ɔ guu. Beewa à azia kp̄asa b̀ò, i ka Lab̄a p̄ɔ guu. ⁴¹ Tó p̄ɔbui maa f̄ele ní kp̄awa'oao, Yakɔbu í lípiɔ p̄elep̄ele p̄ɔ imik̄i an w̄eu, ké aa kp̄awa'o ní sae. ⁴² Tó p̄ɔ gianaone s̄ò, ili líp̄elep̄elené. Beewa p̄ɔ gianaone ḡò Lab̄a p̄ɔ ũ, mé p̄ɔbui maa ḡò Yakɔbu p̄ɔ ũ. ⁴³ Ǿ Yakɔbu àizee lɔ káfi maamaa, aà p̄ɔ dasik̄ù ní zɔnɔe ní zɔḡɔe ní yiongo ní z̄a'inao.

31

¹ Yakɔbu yá p̄ɔ Lab̄a néo lé o mà aa m̄: Yakɔbu wá mae p̄ɔ siwà pii. Wá mae àizee mé aà kà ɔdawa. ² Yakɔbu d̄ò Lab̄a w̄ewa, ké a yá kuwà lán ȳawa lɔ. ³ Ǿ Dii òè: Ea ta n dezi b̀usu n daeɔ be, mí n̄kunno. ⁴ Ǿ Yakɔbu Laseli ní Leao s̄isi aa m̄ a p̄ɔ k̄i s̄eu. ⁵ A òné: Má d̄ò á mae w̄ewa ké ma yá kuwà lán ȳawa lɔ. N beeo ma mae Lua kumanɔ. ⁶ A d̄ò áziawa ké ma zikè á mae ma gb̄aa pua léue. ⁷ A mae ònòk̄eme à ma aseaa lile ḡen kwi, ò Lua i to à yáe k̄emeo. ⁸ Tó à

† 30:11 Bee m̄e mina. § 30:13 Bee m̄e p̄na. * 30:18 Bee m̄e aseaa. † 30:20 Bee m̄e kp̄elaa.
† 30:24 Bee m̄e aà káfi.

mè sã bàebaeo mé ma baa ũ, ð sãpio Ìb né bàebaeo i. Tó à mè a kãyãaleo mé ma baa ũ, sãpio Ìb né kãyãaleo i. ⁹ Lua á mae são síwà a kpàa.

¹⁰ Goo pò bleo lé kpáwa'o, ma nana'ò, ð nana guu má è blesana pò lé kpáwa'ooá ble kãyãaleone ní a bàebaeo ní a biliò. ¹¹ Ŭ Lua Malaika òmee nanapi guu: Yakòbu! Ŭ ma mè: Má ké! ¹² A mè: Wèzu ò gwa. Blesana pò aale kpáwa'oo píi blè kãyãaleone ní a bàebaeo ní a biliò. Ma yá pò Labã kène è píi. ¹³ Mámema Lua. Ma bo moma Beteli, gu pò n gbepèleu n nísikàwà n lekèa.* Tiasa fele bo bùsue beeu, ní tá n be bùsuu. ¹⁴ Ŭ Laseli ní Leao òè: Wá túbi ví wá mae be lbe? ¹⁵ I wá díle niboo ũ nolo? A wá yiamá, ð à a òa blè píi. ¹⁶ Aizee pò Lua sí wá maewa gò wá pò ũ píie ní wá néo. Yá pò Lua òne ke píi sa.

¹⁷ Ŭ Yakòbu fèle, à a néo ní a naò dí yiongoò kpe. ¹⁸ A a potuoò ní àizee pò á è Mesopotamio sèle píi, ð à dàò zéu, àle tá a mae be Kanaa bùsuu. ¹⁹ Ké Labã gè a são kãkèlei, ð Laseli aà táa† sè kpáii aà kpe. ²⁰ Yakòbu sò à ònokè Sili bui Labãe, i lezawào. ²¹ A fèle bàalè ní a pòo píi, à bùa Uflatawa, ð à mipè Galada gbèsisíwa.

Labã pélea Yakòbuzi

²² A goo àaòde zí wa ò Labãe Yakòbu bàalè. ²³ A a gbéò náaa, ð à pèleaàzi. A táa'ò goo sopla, ð à aà lè Galada bùsu gusísídeu. ²⁴ Ŭ Lua bò mòwà gwá nana guu a òè: Laaika yá pò nýò o Yakòbuezi.

²⁵ Labã Yakòbu bòo lè kpaa Galada bùsu gusísídeu, ð à bòokpà we ní a gbéò sò. ²⁶ Ŭ Labã ge ò Yakòbue: Bóyái n ònokèmee, n ma néo sèle n taò lán zìzòowai? ²⁷ Bóyái n ònokèmee n wole kpáii, ni lezaao ni? Dò ma zene ní pònakèao ní lesiao ní gáao ní mònao. ²⁸ Ni to ma lezà ma néo ní ma tòunaowao. N mísaiyá kè. ²⁹ Ma gbãa kà mà yãkéé, ð n mae Lua yã'òmee gwá à mè mà laaika yá pò má onèi. ³⁰ Nle tá sa, ké níle n mae be beeke yái. Akea n ma táaò sè kpáii? ³¹ Yakòbu wèwà à mè: Mále víake, mále e nýò ní néo siae. ³² Gbé pò n n táaò è aà kii, wá ade de. Ma pòo gwagwa wá gbéò wáa. Tó n n pò è, sé. Yakòbu sò a dò ké Laseli Labã pò sè kpáio.

³³ Labã gè Yakòbu zwàakpeu, à gè Lea kpéu, à gè zònoe gbéon plapio kpéu, i pòe eo. Ké à bò Lea kpéu, à gè Laseli kpéu. ³⁴ Laseli táapio se ùle yiongo gaàibooe, ð à zòlewà. Labã aà kpé yòe píi, i pòe eo. ³⁵ Laseli ò a mae: Baa, nísu to n pò pamazio, asa mi e fèleo, ké má okúá yáie. Beewa Labã a táaò wèele, i eo.

³⁶ Ŭ Yakòbu pò pà à zoadò Labãwa à mè: Bó dàa má kèi? Bó duuna má kè ð n pelamazi wãawãa kéwai? ³⁷ N ma pòo yòe píi, n n bepoò è wea? Bòò gupauu ma gbéò ní n gbéò wáa, aai yãnakpa gbé pò a yá nawa. ³⁸ Gwa, ma ke n be wè baoe. N são ní n bleo aai nòbòleo, mé mi n sãe soo. ³⁹ Mili suma ní pò pò wài kùoo, mi a fiabone maziawae. Ni pò pò wà a kpáii'ò gwá ge fãane fia laae. ⁴⁰ Tatè i ma le fãane, íana i ma de gwá, mi itèke. ⁴¹ Màa ma ke n be e wè bao. Wè gèo mëndosai ma zìkène n nenoe gbéon plaò yáii. Ma wè soolo kè n kpàsa yá musu. N ma asealile gèn kwi. ⁴² Mé i ke ma dezi Ablahaũ Lua pò ma mae Izaaki aà vía ví zèmano bàasio, dò n ma gbae ogii. Lua zí pò má kè ní taasio è, ð à zèmano gíá gwá.

⁴³ Ŭ Labã wè Yakòbuwa à mè: Nòee beeoá ma néone. Néee beeoá ma tòunaone. Potuoee beeoá ma potuoone. Pò pò ní è la píi ma pòe. Bó má ke ma nenoeo ní né pò aa òne gbái? ⁴⁴ To wá ledouke, io de seela ũ wá zànguo. ⁴⁵ Ŭ Yakòbu gbe se pèle yápi dngubo ũ. ⁴⁶ A ò a gbéone aa gbéo séle, ð aa sèle aa a zèdo, ð aa pòblè a

* **31:13** Daa 28.18-22 † **31:19** Táapíá lí pò wa à lán gbènazínawaone.

saε. ⁴⁷ Ǿ Labā tɔkpà gbèzεpiε Yegaa Saaduta.† Yakɔbu tɔkpàè Galēdi. § ⁴⁸ Labā mè: Gbèzεε bee mé seela ũ wá zānguɔ gbā. Bee yáí wà tɔkpàè Galēdi. ⁴⁹ Wí me lɔ Mizipa,* asa Labā mè: Dii wá d̄s̄a wá kēakōwa gbεa, ké wásu zakōuo. ⁵⁰ Tó n̄ ìadà ma n̄εn̄εɔwa ge tó n̄ nɔ p̄aleɔ sè lɔ, baa tó wá kú kō k̄iio, ñyō d̄s̄ s̄ásá ké Lua mé wá yápi seelade ũ. ⁵¹ Ǿ Labā òè lɔ: Zεε bee gwa ní gbε pó má p̄ele wá zānguoo. ⁵² Aɔ de seela ũ ké másu a baa ví mà mɔma ní n̄s̄ε p̄aleoo, mé mpi n̄su n̄ a baa ví n̄ mɔa ní n̄s̄ε p̄aleoo. ⁵³ Ablahaũ ní Nakɔɔo ní n̄ maeo Lua mé a yágōgōwēε. Ǿ Yakɔbu legbè ní Lua pó a mae Izaaki aà vía ví tóo. ⁵⁴ A sa'ò gusísideu we, Ǿ à a gbéɔ s̄isi aa poble. Ké aa poble, Ǿ aa ì we.

32

Yakɔbu gbéɔ z̄ia Esauwa

¹ Labā f̄ele kɔɔkɔɔ, à lezà a t̄ũnaɔwa ní a néɔ, à samaa'òné, Ǿ à èa tà a be. ² Yakɔbu d̄azeu, Ǿ Lua malaikaɔ d̄aaàle. ³ Ké à ní é, à mè: Lua b̄oon ke. Ǿ à tɔkpà gupie Maanaiũ.* ⁴ A gbéɔ z̄i ae a v̄i Esauwa Sei bùsu pó wí me lɔ Eɔbũ bùsuu. ⁵ A ò a z̄inaɔne: A ge o ma dii Esauε aà z̄òblena Yakɔbu gɔɔplakè Labā be, àle su sa. ⁶ A oè má zuɔ ví ní z̄aa'inaɔ ní s̄aɔ ní bleɔ ní zɔgōεɔ ní zɔn̄εɔ. Máme ma á z̄i oiè, ké ma yá e kaaàgu.

⁷ Ké z̄inapiɔ èa sù Yakɔbuwa, aa mè: Wa ge n̄ v̄i k̄i, àle mɔ dairile ní gbēɔn òaa plaɔ. ⁸ Via Yakɔbu k̄i, àle bílike maamaa, Ǿ à gbé pó kuanɔɔ kpaalè leε pla ní s̄aɔ ní bleɔ ní zuɔ ní yiongoɔ à mè: ⁹ Tó Esau mò lèle a leε dowa, a leε do pó ḡò a bɔ. ¹⁰ Ǿ à wabikè Luawa à mè: Dii, ma dezi Ablahaũ ní ma mae Izaakio Lua, ní òmεε mà su ma be bùsuu ma daεɔ k̄i, ní èf̄aaikεmεε. ¹¹ N gbēke ní náaiyāo k̄emεε maamaaε, ma beεε i kao. Gɔɔ pó ma bua Yuudēwa yāa, lípana mé na ma ɔz̄i ado. Tiasa ma su ní àizeε leε plaε beeɔ. ¹² Ma wabikèma, ma si ma v̄iwa, asa mále víake ké à lélewá à n̄εɔ ní néɔ dede yáí. ¹³ Mpi s̄o n̄ mè ñyō èf̄aaikεmεε, ñyō ma bui k̄afi lán ísiale ũf̄awa, wa f̄o naoo an dasi yáí.†

¹⁴ Wek̄i Ǿ Yakɔbu iu. Pó pó a plè à a v̄i gbaɔn ke: ¹⁵ Bleda òaa do, a sa bao, s̄ada òaa do, a sa bao, ¹⁶ yiongoda baakwi ní ní né ȳminaɔ, zuda bla, a swana kwi, z̄aa'in da bao, a sa kwi. ¹⁷ A ní ná a z̄ikεnaɔne ní ɔz̄i bui ní buio, Ǿ a òné: Aɔ be ma aε, í gupua da á zānguɔ gā ní gāo. ¹⁸ A ò gbé séiáε: Tó ma v̄i d̄anle mé à n̄ la à mè: Démε de n̄ dii ũi? Nle gé má ní? Démε pó pó níle dáε beeɔ v̄i? ¹⁹ Ní oè aà z̄òblena Yakɔbu p̄ε, pó pó à a dii gbà a kp̄as̄aɔn we, aàpi lé mó a kpé zéu. ²⁰ A yá doupi ò gbēɔn plaadeε ní gbēɔn àaɔdeɔ ní p̄od̄anaɔ píi à mè: Tó a da Esaulé, à oè màa. ²¹ A oè aà z̄òblena Yakɔbu lé mó a kpé zéu. Asa aà làasoo guu à mè: Sema mà awakpaè ní pó pó d̄aaamεεɔ, wí gbasa wesik̄ole. A gí gb̄akpaimazi saa? ²² Gba d̄aaàè, Ǿ à ḡò b̄ou gwá bee, à ì we.

Yakɔbu d̄εkaa ní Luao

²³ A f̄ele gw̄aas̄ina, à a nɔ gbēɔn plaɔ s̄ele ní a nɔ pó i m̄ésedilenéɔ gbēɔn plaɔ ní a n̄εḡε gbēɔn kuεdoɔ, Ǿ à bùa'ínɔ Yaboko isaaa. ²⁴ Ké à bùa'ínɔ, Ǿ à pó pó a v̄iɔ s̄ele bùaò píi. ²⁵ Yakɔbu ḡò ado, Ǿ ḡōεε mò lé d̄εkaaànɔ e gu ye d̄oi. ²⁶ Ké ḡōεpi è á f̄o aà n̄εɔ, à aà lè a gelewa, Ǿ aà gele b̄òɔũ d̄εkaapi guu. ²⁷ Ḡōεpi mè: Ma gb̄aε, asa gu lé d̄oε. Ǿ Yakɔbu òè: Sema n̄ báaadamagu bàasio, má n̄ gb̄aεo. ²⁸ Ḡōεpi aà là à mè: N tón̄ kpelewai? A wèwà à mè a tón̄ Yakɔbu. ²⁹ Ǿ à mè: W̄ali m̄ene Yakɔbu lɔo, sema Isaili,† asa n̄ d̄εkà ní Luao ní gb̄enaz̄inaɔ, Ǿ n̄ d̄ēn̄è. ³⁰ Yakɔbu òè: N n̄

† 31:47 Bee mè gbè seelade ní Sili yáo. § 31:47 Bee mè gbè seelade ní Ebelu yáo. * 31:49 Bee mè gud̄ak̄i. * 32:3 Bee mè b̄ou m̄en̄ pla. † 32:13 Daa 28.14-15 † 32:29 Bee mè d̄εkaa ní Luao.

tó omee sō. A wèwà à mè: Bóyáí níle ma tó lai? § Ɔ à báaadàaàgu we. ³¹ Yakɔbu tɔkpà gupie Penueli,* asa à mè: Wa wesikɔle ní Luao, mé ma gi má kú. ³² A bò Penueli íatē bilea, àle tɔle a gele ía yáí. ³³ Ayāmeto e gbā Isailio lí nò tikusiwa sóo, ké Lua Yakɔbu lè a tikusiwa yáí.

33

Yakɔbu wesia Esaul

¹ Ké Yakɔbu wezù, a è Esau lé mó ní gbēon òaa plaɔ. A a néo kpaalè a naone ní a no mèn pla pò i mèsedilenéoo. ² Ɔ à a no pò i mèsedilenéopio gbàe aa dɔaa ní ní néo. Bee gbèa Lea ní a néo, ɔ Laseli ní Yosefuó té ní kpe. ³ A dɔaané, à kùle tɔle gēn sopla e à gè kàò a vīipi kíi. ⁴ Ɔ Esau bàalè mò dàaàle, à kùsiwa à ɔdà aà gāu à lepèwà, ɔ aa ɔòlò. ⁵ Ké Esau wezù, à nɔeó ní néo è, ɔ à mè: Deo mé kunnɔ wei? Yakɔbu wèwà à mè: Né pò Lua ma gbaone. ⁶ Ɔ no pò i mèsedilenéopio sònzí ní ní néo, aa kùle. ⁷ Ɔ Lea ní a néo sònzí sō, aa kùle. Bee gbèa Yosefuó ní Laselio sònzí aa kùle. ⁸ Esau mè: Bó níle ke ní pò pò ma danléoi? Yakɔbu wèwà à mè: Ké ma yá e kangu yáíe. ⁹ Esau mè: Ma gbé, ma pò m̀a, n̄yɔ n pò k̄ua. ¹⁰ Ɔ Yakɔbu mè: Aawo! N yá na! Tó ma yá kangu, ma gba sí, asa wá wesiakɔle kèmee lán wesiakɔle ní Luaowa, ɔ n gbāakpāmazi. ¹¹ Gba pò má dāne si sa, asa Lua èfāaikèmee, pɔe i kēsāao. Lá à nàewà màa, ɔ a s̄i.

¹² Ɔ Esau mè: Wà dazeu wà tá. Má dɔaane. ¹³ Ɔ a wèwà à mè: Baa, ní d̄s ké néo yá z̄i'ũ, mé má s̄a ní zù ȳminaɔ v̄i. Tó wa tá gbāa ò gɔɔ do, pò gaga píie. ¹⁴ Dɔaamee Baa, mapi n zòblena, mío te pò kpe ní néo busebuse e mà mɔ n le Sei. ¹⁵ Esau mè: Má a gbé kíniɔ tonno. Yakɔbu mè: Bóyáí ní? N yá na Baa. ¹⁶ Zibeez̄i Esau dà Sei zéu. ¹⁷ Ɔ Yakɔbu gè Suko. A bekpà we mé à lákpeo d̀o pòne. Ayāmeto wà tɔkpà gupie Suko.*

¹⁸ Ké Yakɔbu sù ní Mesopotamio, à kà wéle pò w̄i me Sikeũ, Kanaa bùsuu aafia, ɔ à b̀okpà wélepi sae. ¹⁹ A a b̀okpak̄i lù Sikeũ mae Amɔ néowa ánuusu ɔwatē baso. † ²⁰ Wek̄i à sa'ok̄i b̀ou, à tɔkpàe Lua Isaili Lua.

34

Sikeũ kusia Dinawa

¹ Lea nenɔe Dina pò a ì ní Yakɔbuo b̀ò bùsupi nɔeɔ gwai. ² Ké bùsupi kí Amɔ né Sikeũ, Ivi bui aà è, à kùsiwà, ɔ à wùleaànɔ. ³ Aà pɔ dɔ wéndiapiwa, a yeaàzi, ɔ à yá nana òè. ⁴ Ɔ Sikeũ ò a mae: Nenɔena bee weelemee mà sé. ⁵ Ké Yakɔbu mà wà a nenɔe kpeb̀ò, aà néo ku s̄eu ní aà pò, ɔ à n̄ile e aa sù. ⁶ Ɔ Sikeũ mae Amɔ gè Yakɔbu lè à yápi oè. ⁷ Ké Yakɔbu néo sù ní s̄eo g̀ò, aa yápi mà, ɔ an ǹse òkpà, an pò pà maamaa, ké Sikeũ yādɔsai kè Isailioe yáí, à wùle ní Yakɔbu nenɔe, à yá pò de wà keo kè. ⁸ Ɔ Amɔ òné à mè: Ma né Sikeũ pò dɔ á nenɔewa. A yá na. A aà kpawà nɔ ũ. ⁹ Wà ledouke, w̄ilio wá nenɔe kpásák̄owa. ¹⁰ Aò kúwanɔ, wá bùsu kú á pò ũe. A z̄leu, íb̄ laatau, íb̄ tɔle v̄i. ¹¹ Ɔ Sikeũ ò Dina mae ní aà d̄ɔɔne: A yá na. Pò pò á ò mà kpáwá, má kpa. ¹² A ànsuebleb̀o lé damee z̄ɔ ní gbao dasidasi. Lá pò á ò, má kpa. A nenɔepi kpa.

¹³ Ɔ Yakɔbu néo wè Sikeũ ní aà mae Amɔowa ní mɔafilio, ké Sikeũ ní d̄ae kpeb̀ò yáí. ¹⁴ Aa òné: Wá f̄s bee keo, wá f̄s wá d̄ae kpa gyafɔdewao, asa beeá w̄iyāe wá kíi. ¹⁵ Wá we á yáio, mé i ke a ḡo lán wápiowa, á ḡeɔ t̄z̄z̄ pii bàasio. ¹⁶ Tó a t̄z̄z̄, wá wá néo kpásáwá, wí á pò se nɔ ũ, w̄io kúánɔ, wí ḡo bui dou ũ. ¹⁷ Ama

§ 32:30 Dɔa 13.17-18 * 32:31 Bee mè Lua wé. * 33:17 Bee mè lákpeo. † 33:19 Yoz 24.32, Zaa 4.5

tó i we wá yáio, mé i t̄z̄so, wá wá dāe se taðe. ¹⁸ Yápi kè Amoo ní a né Sikeũoe na. ¹⁹ Ewaasopi yápi ḡoḡo kpakpa, ké Yakobu nenoe yá kaaagu yáí, mé a beee ví deñla a mae bedeo guu.

²⁰ Amoo ní a né Sikeũo gè ní wéle bíiboleu, ò aa yā'ò ní wéledeoo aa mè: ²¹ Gbépio yāe víwanoo. Wà to aao kú wá búsuu, aao laatau, asa búsupi z̄oo, a mowá. Wá ní nenoeo sé, wí wá p̄oo kpámá. ²² Gbépio s̄o aa we wào kúwanoo ké wá ḡo bui doũo, mé i ke wá ḡeo wa t̄z̄ò lá ampiowa wápii bàasio. ²³ An potuoó ní ní àizeeo ní ní zuo pii a ḡo wá p̄o ũo lé? Wà weiné, ké aao kúwanoo. ²⁴ Wélepideo Amoo ní a né Sikeũo yāmà, ò ḡeo t̄z̄ò nípii.

²⁵ A ḡoo àaode z̄í, ké aa kú ní wāwāo mé aa kú ní yāe láasoooo, Yakobu né gb̄eon plaoo Simeoo ní Leviio, Dina v̄io, an baade a f̄enda s̄e aa sí wéleu, aa ḡeo d̄ede pii. ²⁶ Aa Amoo ní a né Sikeũo d̄ede, ò aa Dina se b̄ò Sikeũ kp̄eu aa taò. ²⁷ Wéledeo d̄edeaa gb̄ea Yakobu néo m̄ò wéle p̄oo náaa, ké wà widà ní dāewa yáí. ²⁸ Aa ní s̄ao ní ní bleo s̄ele ní ní zuo ní ní z̄aa'inao, p̄o p̄o kú wéle guuo ní p̄o p̄o kú ní buao pii. ²⁹ Aa ní àizeeo s̄ele pii ní ní néo ní ní noeo ní p̄o p̄o kú ní beo pii.

³⁰ O Yakobu ò Simeoe ní Leviio: A gu òokpam̄ee. Kanaao ní Pelizio ní búsu la buipáleo aao ye ma ḡiyáio. Lá wá dasio, tó aa liawázi mé aa síwágu, aa ma de ní ma buio píie. ³¹ O aa wèwà aa mè: Ké à wá dāe ðile káalua ũ, bee maa yà?

35

Lua báaadaa Yakobugu Beteli

¹ Lua yā'ò Yakobue à mè: F̄ele ta Beteli, ní z̄ole we. Ma gbagbakii ke we, asa we ma bou ma m̄oma ḡoo p̄o níle bàale n v̄ie.* ² O Yakobu ò a bedeoñe ní gb̄é p̄o kuanoo pii à mè: A dii z̄ilo p̄o á v̄io kóle, í zu'o, í á p̄okasao lile, ³ wí f̄ele ta Beteli. Má Lua gbagbakii bo we, asa à ð̄male ma taasikeḡoo, lo kumanoo gu p̄o ma geu pii. ⁴ O aa dii z̄ilo p̄o aa v̄io kpàwà ní swáli p̄o aa daao, ò a v̄ile gb̄eneli p̄o kú Sikeũ sae gbáu. ⁵ Ké Yakobu ní a néo dàzeu, Lua tò v̄ia wéle káinadeo kù maamaa, ò gb̄ee i péleñzio. ⁶ O Yakobu ní gb̄é p̄o kuaanoo pii kà Luzu p̄o wí me tia Beteli, Kanaa búsuu. ⁷ A sa'okii b̄ò we, ò à tokpà gupie Beteli Lua, asa wekii Lua b̄ò à m̄ouwà ḡoo p̄o àle bàale a v̄ie. ⁸ Debolaa p̄o de Lebeka gwana ũ yāa gā wee, ò wà aà v̄i gb̄eneli gbáu Beteli sae. O wà tokpàè òoblizí.

⁹ Lua b̄ò m̄ò Yakobuwa lo aà sua ní Mesopotamio gb̄ea, à báaadàaagu ¹⁰ à mè: N tón Yakobu, ama wáli one Yakobu lo, wáli one sa Isailie. Maa à tokpàè Isailie. ¹¹ Lua òè lo: Lua Gb̄apiiden ma ũ. Aoo ne'i ào káfi. Bui z̄oo a bo n kii, baa bui dasio, mé n buieo aao de kiao ũ. ¹² Má búsu p̄o má kpà Ablahaũ ní Izaakiowa kpama ní n buio n kpe. ¹³ O Lua f̄ele b̄ò gu p̄o à yā'òeu. ¹⁴ Yakobu gb̄ep̄ele gu p̄o Lua yā'òeu ðongubo ũ. A it̄lewà à n̄isikawà. ¹⁵ O Yakobu tokpà gu p̄o Lua yā'òuepie Beteli.

Laseli ní Izaakio gaa

¹⁶ O aa f̄ele Beteli aa dàzeu. Ké aa kà kái ní Eflatao, Laseli ne'igoo kà, ò ne'i z̄i'ükù. ¹⁷ Ne'iwāwā z̄oo kù, ò noe ne'ina òè: Nsu to v̄ia n k̄oo, n neḡoe í lo. ¹⁸ Laseli ȳee ví lo, àle ga, ò à tokpà a népie B̄enoni,† ò aà mae tokpàè B̄eyāmee.‡ ¹⁹ Ké Laseli gā, wà aà v̄i Eflata p̄o wí me tia Beteleũ z̄eu. ²⁰ Yakobu yāðongugbe p̄ele aà miawa. Laseli miagbepi ku we e ní a gb̄ao.

²¹ Isailie à dàzeu, ò à b̄ookpà sādānao gugwakii kpele. ²² Ḡoo p̄o a ku búsupiu ò Lubeni ḡe í ní Bila, Yakobu no p̄o i m̄esedileèoo. Yakobu yápi m̄a.

* **35:1** Daa 28.10-22 † **35:18** Bee mè ma taasi né. ‡ **35:18** Bee mè oplaa né.

Yakobu negḡeo kuεplae. ²³ Lea negḡeo tón ke: Yakobu yoa Lubeni, Simeo, Levii, Yuda, Isakaa, Zabulni. ²⁴ Laseli néon Yosefu ní Bēyāmεεο ũ. ²⁵ Laseli zónεε Bila néon Dā ní Nεfatalio ũ. ²⁶ Lea zónεε Zilipa néon Gada ní Aσεεο ũ. Negḡε pó wà ní í ní Yakobuo Μεσορταμιον we.

²⁷ Ǿ Yakobu kà a mae Izaaki kíi Mamale. A ku Kiliataaba pó wí me tia Hebls sae, gu pó Ablahaũ ní Izaakio zḡεu. ²⁸ Izaaki kà wè òaa do baosai, ²⁹ à zikù táotao, ḡ à gà à zù a gbéḡ guu, ḡ aà néo Esau ní Yakobuo aà vī.

36

Esau bui (1Lad 1.34-37)

¹ Esau pó wí me lo Edoũ buiḡ yán ke: ² Esau Kanaa noεo sè, Iti bui Eloni né Ada ní Ivi bui Ana né Ǿholibama, Zibeḡ tḡũnao. ³ A Isimaela né Basema, Nebaio dāe sè lo. ⁴ Ada Elifaza iaànḡ, mé Basema Leueli í. ⁵ Ǿholibama Yeusi ní Yalaũo ní Kolao í. Esau negḡε pó wà ní í Kanaa bùsuuon we.

⁶ Esau a naḡ sèle ní a negḡeo ní a nenεεo ní a bedεo pii ní a potuoḡo ní a àizeε pó a è Kanaa bùsuuḡ pii, ḡ à gè Sei bùsuu, à zākũ ní a dāuna Yakobuo, ⁷ asa an àizeε zḡo yá mé tò aa fḡ wàḡo kú ní kḡoo. Bùsu pó aa kuu i mó máo, ké an póḡo dasi yái.

⁸ Esau zḡε Sei bùsu gbèsiḡside pó wí me tia Edoũ guu.

⁹ Esau pó de Edoũ dezi séia ũ buiḡn ke: ¹⁰ Esau negḡeo tón ke: Ada né Elifaza ní Basema né Leuelio. ¹¹ Elifaza negḡeo tón ke: Temani, Omaa, Zefo, Gataũ, Kenazi. ¹² Elifaza no pó i méseḡileεo tón Timina. Ǿme Amaleki iaànḡ. Esau na Ada tḡũnaon we. ¹³ Leueli negḡeo tón ke: Naata, Zela, Sāma, Miza. Esau na Basema tḡũnaon we. ¹⁴ Esau na Ǿholibama negḡeo tón ke: Yeusi, Yalaũ, Kola.

¹⁵ Esau bui dezi káauḡo tón ke: Esau negḡε séia Elifaza bui dezi káauḡo tón ke: Temani, Omaa, Zefo, Kenazi, ¹⁶ Kola, Gataũ, Amaleki. Elifaza bui dezi káauḡo, Ada tḡũnaon we. Aa ku Edoũ bùsuue. ¹⁷ Esau né Leueli bui dezi káauḡo Naata, Zela, Sāma ní Mizao. Leueli bui dezi káauḡo, Basema tḡũnaon we. Aa ku Edoũ bùsuue. ¹⁸ Esau na Ǿholibama bui dezi káauḡo tón ke: Yeusi, Yalaũ, Kola. Ana né Ǿholibama tḡũnaon we. ¹⁹ Esau pó wí me lo Edoũ negḡεon we, aà bui dezi káauḡε.

Sei bui (1Lad 1.38-42)

²⁰ Sei, Oli bui pó kú Edoũ bùsuu za káau negḡeo tón ke: Lotani, Sobala, Zibeḡ, Ana, ²¹ Disḡ, Ezeε, Disā. ²² Lotani negḡεon Oli ní Emaũo ũ. Lotani dāe tón Timina. ²³ Sobala negḡeo tón ke: Alavā, Manaata, Ebalí, Sefo, Onaũ. ²⁴ Zibeḡ negḡeo tón Aya ní Anaο. Anapi mé bḡ nibḡna wāawa gbáau ḡḡo pó àle a mae zāaḡnao dá. ²⁵ Ana negḡε tón Disḡ, aà nenεε tón Ǿholibama. ²⁶ Disḡ negḡeo tón ke: Emadā, Esebā, Ilana, Kelana. ²⁷ Ezeε negḡeo tón ke: Bilana, Zaavā, Akana. ²⁸ Disā negḡεon Uzu ní Alanao ũ. ²⁹ Oli bui dezi káauḡo tón ke: Lotani, Sobala, Zibeḡ, Ana, ³⁰ Disḡ, Ezeε, Disā. Oli bui dezi káauḡo ní ní bui pó kú Sei bùsuuon we.

³¹ Kía pó kpalablè Edoũ bùsuu Isaili kíaḡo āao tón ke: ³² Beḡḡo né Bela, Dinaba gbé mé kpalablè Edoũ káau. ³³ Ké à gà, ḡ Zela né Yobaba, Bḡzela gbé kpalablè àà gbεu. ³⁴ Ké à gà, ḡ Temani bùsu gbé Usaũ kpalablè àà gbεu. ³⁵ Ké à gà, ḡ Bedada né Adada, Aviti gbé kpalablè àà gbεu. Ǿme ziblè Madiāḡwa Mḡabu bùsuu. ³⁶ Ké à gà, ḡ Maseleka gbé Samala kpalablè àà gbεu. ³⁷ Ké à gà, ḡ Leobo pó kú Uflata sae gbé Saulu kpalablè àà gbεu. ³⁸ Ké à gà, ḡ Akaboo né Baalanana kpalablè àà gbεu. ³⁹ Ké à gà, ḡ Pau gbé Adada kpalablè àà gbεu. Aà na tón Metabeli, Malēdi néε, Mezaaba tḡũnaε.

⁴⁰ Esau bui dezi káauo tón ke an buiwa an bùsu wa: Timina, Alava, Yeteti, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinɔ, ⁴² Kenazi, Temani, Mibizaa, ⁴³ Magadiɛ, Ilaũ. Edɔũ dezi káauo tón we wéle ní wéleo bùsu pɔ aa zɔleu. Esau pɔ Edɔũ dezi séia ũ buion we.

37

Yosefu nana'oa

¹ Yakɔbu ku Kanaa bùsuu, gu pɔ a mae zɔleu. ² Yakɔbu buio yán ke: Yosefuá èwaasonaɛ. Aa wè gèo ní plaode guu ké àle são dá ní a v̄io, aa mae nao Bila ní Zilibao néo, ɔ à yāvái pɔ aa kè komalekè a maeɛ. ³ Isaili ye Yosefuzi de a né k̄iniola, ké à aà í a zikū guu yái, ɔ à ulatao zɔè. ⁴ Ké aa v̄io è ní mae yeaazi deŋla, ɔ aa zàaagu, aali we yāna òaànɔ.

⁵ Yosefu nana'ò, ɔ a sèle siu a v̄ionɛ, ɔ aa èa zàaagu de a zia. ⁶ A òné: A nana pɔ má ò ma. ⁷ Má è wále s̄eyeye bua, ɔ ma sè bàaa f̄ele zè. A pɔo liai, ɔ aa kùlèè. ⁸ ɔ aa v̄io òè: Nle e n̄yɔ ḡɔ wá k̄ia ũ n̄e? Nyɔ ikokewá n̄e? ɔ aa èa zàaagu de a zia nana pɔ a òpi yái.

⁹ Yosefu èa nana'ò lo, ɔ a sèle siu a v̄ionɛ à mè: Ma ea nana'ò lo. Má è íatē ní m̄ovuaò ní saana mèn kuedoò lé kùlekulem̄eɛ. ¹⁰ A nanapi sèle siu a maeɛ lo, ɔ aa mae p̄alawá à mè: Botaa nana ní ò màai? Mapi ní n dao ní n v̄io, níle e wá m̄o wúle n aɛ n̄e? ¹¹ Aa v̄io íisèaànɔ. Aa mae s̄o a nanapi yá k̄ua a s̄u.

¹² Aa v̄io gè ní mae são dáí Sik̄eũ. ¹³ ɔ Isailipi ò Yosefue: N v̄io lé sãdã Sik̄eũ nolo? M̄o mà n z̄i ní k̄iie! A wèwà à mè: Má làa. ¹⁴ ɔ a òè: Gé n v̄io gwai ní ní são, tó aa aafia, ní ea sum̄eɛ ní a baoo. ɔ à aà gbàe, à b̄ò Hebl̄o guzuleu à gè Sik̄eũ. ¹⁵ Ale liaaliaa s̄eu, ɔ ḡoɛ kp̄aaũaànɔ à aà là à mè: Bó níle w̄eɛɛi? ¹⁶ A wèwà à mè: Mále a v̄io w̄eɛɛe. Tó n ní sãdãd̄ak̄i d̄o, om̄eɛ. ¹⁷ Gb̄épi mè: Ké aa b̄ò lak̄i, má mà aa mè wàle gé Dotaniɛ. ɔ Yosefu p̄el̄enzi à ní lé Dotani.

¹⁸ Ké aa aà è k̄aaa, e àò gé k̄ái ní k̄i, aa lek̄p̄aaíaaazi aa mè wà aà de. ¹⁹ Aa òk̄oɛ: A gwa, nana'onki lé mó kee. ²⁰ A to wà aà de sa, wí aà zu eɛ beeo do guu, wí o wài mé aà sò. Wá e lá aà nanao mid̄e. ²¹ Ké Lubeni yápi mà, a ye à aà misi, ɔ à mè: Wásu aà deo. ²² Asu to au b̄owào. A aà zu eɛ beeu guwaiwau la, ásu à aà deo. Lubeni òné màa, ké a ye à aà misi, í ea à aà kpa a maewa yáie. ²³ Ké Yosefu k̄a a v̄io k̄i, aa aà ula b̄oàala, aà ulataopi. ²⁴ ɔ aa aà sè wa zù ep̄iu. Epi da giie, a í v̄io. ²⁵ ɔ aa z̄òle lé p̄oble. Ké aa w̄ezù, aa Isimaela bui kyaamao è, aa b̄ò Galada bùsuu, aale gé Egipi. An yiongoo lí'ɔ ní ḡamaleo ní tulaletio sea. ²⁶ ɔ Yuda ò a gb̄éonɛ: Tó wa wá d̄auna d̄e, mé wa aà dea ùle, bó ài wá ei? ²⁷ A to wà aà yia Isimaela buipioɔwa. Wásu aà deo, wá d̄auna nolo? Wá au doũe. ɔ aa gb̄éo aà yām̄a. ²⁸ Ké Madiã laatanapio lé ḡe, aa Yosefu ḡa wà b̄ò eu, wà aà yia Isimaela buipioɔwa ánuusu ōwat̄e bao, ɔ aa ḡeaaànɔ Egipi.*

²⁹ Ké Lubeni sù ep̄i k̄i, i Yosefu e we lo, ɔ à a p̄okasaò ga k̄èk̄e. ³⁰ ɔ à gè a d̄aunaò k̄i à mè: Népi ku we lo. Má gé má ní beeo ni? ³¹ Aa blesana k̄u wa d̄e, ɔ aa Yosefu ulapi se màle a au guu. ³² ɔ aa aà ulataopi sè tàò ní maeɛ aa mè: Pó pɔ wá èn ke. N né ula yá, ge aà pɔ no? ³³ A d̄ò, ɔ à mè: Ma né ulataoɛ, wài mé aà sò. Waiyoo, à ma né Yosefu tàitaiɛ. ³⁴ ɔ à a ulada ga k̄è, à zw̄ankasa se d̄ò a pi, ɔ à a népi ɔl̄b̄ e'e'e. ³⁵ Aa neḡoɛ ní aà nen̄oɛò mò aà n̄òse níniie m̄pii, āma à ḡi wá a n̄òse níniie à mè: Má a népi gaa ɔl̄be e mà ge taò aà k̄i bedau. ɔ àle búbuape a népi yá musu.

* 37:28 Zin 7.9

³⁶ Madiāpio sō aa Yosefu yīa Pōtifaawa Egipi. Falaōo īwao doε, ōme aà dōaiō gbēzōō ũ.

38

Yuda ní Tamaao

¹ Zibeezī Yuda bō a gbéō kīi, à gè zōle Adulaū gbé pō wī me Hila be. ² Wekīi ō à kpāaūu ní Kanaa būsū gbé pō wī me Sua nenōeo, ō à aà sè nō ũ. ³ A nōsī à ne'ī gōe ũ, ō à tōkpàè Eε. ⁴ A èa nōsī lō, à negōe ī, ō à tōkpàè Onani. ⁵ A èa negōe ī lō, ō à tōkpàè Sela. Gōō pō à népi ī, a ku Kezibuε.

⁶ Ǿ Yuda nōe pō wī me Tamaa sè a negōe sēia Eεε. ⁷ Eε kè Diiε gbēvāi ũ, ō à aà dè. ⁸ Ǿ Yuda ò Onaniε: N n vīi gyaa sé, ní buike n vīie lá wī kεwa. ⁹ Ké Onani dō né pō á i ní a vīi gyaa aō de a bui ũo, tó à wùleaànō, ī azīa e bàasiε, ké asu buike a vīieo yái. ¹⁰ Yá pō àle kepi kè Diiε īi, ō à aà dè lō. ¹¹ Ǿ Yuda ò a né gyaa Tamaae: Ge ñyō gyaable n mae be e ma né Sela zōōkū. Asa àle e Sela a ga lá a vīiōwae. Ǿ Tamaa gè zōle a mae be.

¹² Ké a gōō gēgē, ō Yuda na gà. Ké aà sō nīni, à dàzeu, àle gé a sākākēelenaō kīi Timena ní a gbēna Adulaū gbé Hilao. ¹³ Ǿ wà a baokpà Tamaae wà mè: N zāde lé gé Timena a sōō kākēelei. ¹⁴ Ǿ à a gyaablepōō wòlo, à pōlgāu se kù a wéa, ō à gè zōle Enaiū bōleu Timena zéu. Asa a è Sela gbāakū mé wi a kpawà nō ũo. ¹⁵ Ké Yuda aà è, ō à aà dīle káalua ũ, ké à pōkù a wéa yái. ¹⁶ Ǿ à sōaazi zé sae à mè: To mà wùlennō. I aà dō a né gyaa ũo. Ǿ nōepi mè: Tó n wulemano, bó ñyō kpaai? ¹⁷ A wèwà à mè: Má a blenō do kpāsāne. Ǿ à mè: Tōōmadilemεe e ñyō gé kpāsāi. ¹⁸ Ǿ à aà là à mè: Bó tōōma mà dilenei? A mè: N n seelakebō ní a bao ní gopana pō ní kūao kpa. Ǿ a kpawà à wùleaànō, ō à kè nō ũ. ¹⁹ Ǿ nōepi fēle tà be, à a pōlgāu gò à a gyaablepōō dà. ²⁰ Yuda a gbēna Adulaū gbé zī ní blenō a tōōmaboi nōepi kīi. Ké à kà, i aà eo. ²¹ Ǿ à wekīideō lāla à mè: Káalua pō kú Enaiū zé sae la yāa ku má ni? Aa wèwà aa mè: Káalua ku lao fá! ²² Ǿ à èa tà, a ò Yudaε: Mi aà eo. Wekīideō mè wa káalua dō we yāa seo. ²³ Ǿ Yuda mè: Aāō pōpio kūa. Wásu to gbéō wá yáalō. Ma n zī ní blepio, ni aà eo.

²⁴ Mō àaō gbea wà mò wa ò Yudaε wà mè: N né na Tamaa káaluakà, ō à nōsī a káaluakaa guu. Yuda mè: A bōaànō, wi tesōwà. ²⁵ Ké wàle bōaànō bàasi, à lékpāsākè a zādee à mè: Gbé pō pōe beeo vī mé nōdōmagu. Seelakebō ní a bao ní gopanaε beeo gwa, tó ní a de dō. ²⁶ Yuda pōpio dō, ō à mè: Nōepi yá na demala, asa mi aà kpa ma né Selawao. Yuda i wùleaànō lō. ²⁷ Ké à kà ne'ia, à mō lè sīaō mé kú aà gbεε guu. ²⁸ Gōō pō àle ne'ia, a gbēdo bō, ō nōe ne'ina wōōtēna dōwà à mè: Néε bee mé bō káau. ²⁹ Ké népi a ò sōaa, ō né plaade bō, ō nōepi mè: N bō bùie fá! Ǿ wà tōkpàè Pelezi.* ³⁰ Bee gbea ké aà gbēdo pō wà wōōtēna dō aà òwapi bō, ō wà tōkpàè Zela.†

39

Yosefu ní Pōtifaanao

¹ Ké Isimaela buio kà ní Yosefuo Egipi, ō Egipi gbé Pōtifaana aà lùmá. Falaōo īwao doε, ōme aà dōaiō gbēzōō ũ. ² Dii kú ní Yosefuo, īō aà dae ní gòmio. A ku a dii Egipi gbépi be. ³ Aà diipi è Dii kuaànō, īō aà dae ní gòmio yá pō àle ke píi guu, ⁴ ō à aà wegwà, à aà dīle a be ziia ũ, à pō pō a vī píi nàè a òzī. ⁵ Za gōō pō à aà dīle a be ziia ũ, Dii èfāaidà aà beu Yosefu yái. Dii èfāaidà pō pō de aà pō ũōgu píi, bepōōn nō,

* **38:29** Bee mè à bō bùi. † **38:30** Bee mè ténzoizoi.

buapóon nõ. ⁶ Ɔ Pótifaa a pópíi ná Yosefue a ɔzĩ. A yãe kãa vĩo, mé i ke bleblea bàasio. Yosefu sɔ gɔ kefenae, mé aà zea maa.

⁷ Ziewa ɔ Yosefu bĩi gɛ̀ a dii nagu, ɔ a òè: Wúlemanɔ. ⁸ Ɔ à gĩ à mè: Gwa, ma dii yãe kãa vĩ be la lɔo, à pɔ pɔ á vĩo nàmee ma ɔzĩ píie. ⁹ Aà iko demala ua lao, tó n baa gɛ̀, i gimee ní pɔeoo, ké ní de aà nɔ ũ yáí. Má fɔ yãvãí bee taa ke mà duunake Luace? ¹⁰ Baa ké nɔepi Ìo oè gɔɔpii, i we wúleaànɔ, a ye ào kuaànɔ seo.

¹¹ Ziewa ké Yosefu gɛ̀ kpéu zíkèi, à mɔ lè uazíkènae ku beo. ¹² Ɔ nɔepi aà kũ a ulawa à mè: Wúlemanɔ. Ɔ Yosefu a ula tòè we, à bàalè bò bàasi. ¹³ Ké nɔepi è à a ula tòè à bàalè bò bàasi, ¹⁴ ɔ à uazíkènao sìsi a òné: A gwa, wà mɔwɛ́e ní Ebeluo, ɔ àle dɔ́ewano. A gɛ̀mazi wúlemanɔe, ɔ ma wiidòwà. ¹⁵ Ké a è ma wiidòwà, ɔ à a ula tò kálèa ma sae, à bàalè bò bàasi. ¹⁶ Ɔ nɔepi ulapi kálè a sae. Ké Yosefu dii sù, ¹⁷ ɔ aà nɔpi òè à mè: Ebelu zo pɔ n suowɛ́e dɔ́emanɔ, à gɛ̀mazi. ¹⁸ Ké ma wiidòwà, ɔ à a ula tò kálèa ma sae, à bàalè bò bàasi. ¹⁹ Ké nɔepi yápi síu a zãe à mè lá n zo kèmeen we, aà pɔ pà maamaa. ²⁰ Ɔ à mè wà Yosefu kũ wà dakpɛu, gu pɔ kía dakpɛunao kálèu, ɔ à gɔɔplakè we.

²¹ N beeo Dii kuaànɔ à gbɛ́kèkèè, a tò aà yá kà dakpɛunao dɔ́anagu. ²² Ɔ gudɔ́anapi dakpɛunao ná Yosefue a ɔzĩ píi, wĩli yãe ke aà saio. ²³ Dakpɛunao dɔ́anapi lío yãe kãa vĩ Yosefu musuo, ké Dii kuaànɔ, mé Ìo aà dae ní gòmio yá pɔ àle ke píi guu.

40

Yosefu dakpɛunao nana bɔ́lekèa

¹ Bee gbèa Egipiò kí Falaɔo vɛ́ebolena ní a pɛ́kenao kèaànɔ íi. ² Aà pɔ pà a Ìwa gbèon plapiòzi, aà vɛ́ebolena kía ní aà pɛ́kenao kíao. ³ Ɔ à ní kákɛu a dɔ́ai gbèzɔ́ be, kpé pɔ wà Yosefu dàu. ⁴ Dɔ́ai gbèzɔ́pi Yosefu díle aà laaidɔ́má.

Aa gɔɔplakè kpéu we. ⁵ Gwãasin dou Egipiò kía vɛ́ebolena ní pɛ́kenapio nana'ò nípla nípii, baade ní a pɔo ní a àsio. ⁶ Ké Yosefu mò ní gwai kɔo, a è an ká gá. ⁷ Ɔ à ní lá à mè: Bó yá mé tò á oosisia gbãí? ⁸ Aa wèwà aa mè: Nana ɔ wá ò, gbèe ku la ké à a àsi'owɛ́eo. Ɔ a òné: Lua mé nana àsi bɔ́le dɔ́o lò? A á nanapio dau à siumee. ⁹ Ɔ vɛ́ebolena kía a pɔ òè à mè: Ma nana guu ma vɛ́eli è ma sae. ¹⁰ Vɛ́elipi gɔ́n àaɔe. A labò à vukè, à ne'í à mà. ¹¹ Má Falaɔo imibɔ́ kũ, ɔ ma vɛ́ebepio sè má fɛ̀ aà imibɔ́piu, má kpàwà. ¹² Yosefu òè: Nanapi àsin ke: Ligɔ́n àaɔpíá gɔɔ àaɔe. ¹³ Gɔɔ àaɔ gbèa Falaɔo a n misi. A ea n da n zĩ guu, ní ea ñyɔ vɛ́ebolè, lá nio ke yãawa. ¹⁴ Tó yá bònno na, to ma yá ào dɔ́ngu. Gbɛ́kèkemee, ní ma yã'o Falaɔe, ké ñ e ñ ma bɔ́ kpéee bee guu. ¹⁵ Asa wà ma kũ kpáí za Ebeluo bùsuue, mé baa Egipi la mi yãe ke à kà wà ma da ee bee guuo.

¹⁶ Ké pɛ́kenao kía è Yosefu nanapi àsi'oa bò ní vɛ́ebolena na, ɔ a òè: Ma nana guu sɔ má è má pɛ́e sea gbí àaɔ diakɔ́a. ¹⁷ Gbí pɔ kú musu, kãa bui dasi pɔ má kè Falaɔe ka a guu, ɔ bão lé ble ma musu. ¹⁸ Yosefu òè: A àsin ke: Gbí àaɔpíá gɔɔ àaɔe. ¹⁹ Gɔɔ àaɔ gbèa Falaɔo a n mi zɔ́ a n loo líwa, bão i n ble.

²⁰ A gɔɔ àaɔdeá Falaɔo izĩ dikpɛe, ɔ à blekè a Ìwaɔne. A vɛ́ebolena kía ní pɛ́kenao kíao bòle kpéu a Ìwaɔ wáa. ²¹ Ɔ à èa vɛ́ebolena kía dà a zíu, aà ea aà vɛ́oblee. ²² Ɔ à pɛ́kenao kía lòo líwa, lá Yosefu ní nanao àsi'ónéwa. ²³ Kásile Yosefu yá i dɔ́ vɛ́ebolena kíaagu lɔo, aà yá sãaàgue.

41

Yosefu Falaɔo nana bɔ́lekèa

¹ Wè búu pla gbɛa Falaɔ nana'ò a è á zea Niilile. ² A è zuda maa mekpaaɔ b̀le swapi eu m̀n soplá, aale s̄ ble d̀na guu. ³ Ǿ à zuda f̀f̀f̀a wòũwoũ è soplá ɔ. Aa b̀ swa'eu, aa be a séiaɔ kpe, aa zè ní sae swale. ⁴ Ǿ zù f̀f̀f̀a wòũwoũpiɔ zù maa mekpaaɔ m̀m̀, ǿ Falaɔ vù.

⁵ A èa gè ní io, ǿ à nana'ò ɔ. A è ése sáo maa wede pia éseli doũwa sáo soplá. ⁶ Ǿ à ése sáo wén ála'alana p̀ lou'i k̀sámáɔ è, à pia ní gbɛa ɔ sáo soplá. ⁷ Ǿ ése sáo wén ála'alanapiɔ ése sáo maa wedeɔ m̀m̀. Ké Falaɔ vù, a è nana á ò.

⁸ Ké gu d̀, làasoo g̀àagu, ǿ à Egipi m̀sokenaɔ ní wez̀naɔ sísi pii. A a nanaɔ s̀le siuné, kási an gb̀e i f̄ à a àsi'òeò. ⁹ Ǿ v̀ebolenaɔ kía f̀le yá'ò Falaɔe à mè: Tàae p̀ má k̀ yáa d̀magu gbã. ¹⁰ Kí, n p̀ pà n z̀blenaɔzi yáa, ǿ n ma dakpeu n d̀aiɔ gb̀z̀ɔ be s̄nu ní p̀ekenaɔ kiao. ¹¹ Gwãasin dou wa nana'ò, wá baade ní a p̀o ní a àsio. ¹² Ebelu èwaasoe kúwanaɔ we, n d̀aiɔ gb̀z̀ɔ zɔe. Ké wa wá nanaɔ s̀le wá siuè, ǿ à wá baade p̀ àsi'òè. ¹³ Yápiɔ k̀ lá a òwèewa. N ea n ma da ma ziu, ǿ n p̀ekenaɔ kíapi lòo líwa.

¹⁴ Ǿ Falaɔ gb̀é z̀ Yosefu sísii, ǿ wà gè aà b̀ kpéu kpakpa. A mib̀ ò a a p̀kasao líle, ǿ à gè Falaɔ kíi. ¹⁵ Ǿ Falaɔ òè: Ma nana'ò, kási gb̀e i f̄ a àsi'òm̄eò. Má mà wà mè, tó wa òne, ni f̄ ò a àsi'oné. ¹⁶ Yosefu òè: I ke m̀m̄eò, Lua mé a a àsi'oné kí. ¹⁷ Ǿ Falaɔ òè: Ma nana guu má è má zea Niilile. ¹⁸ Má è zuda maa mekpaa m̀n soplá b̀le swa'eu, aale s̄ ble d̀na guu. ¹⁹ Ǿ ma zuda páleɔ è ɔ m̀n soplá, aa f̀f̀f̀a wòũwoũ, mi zù f̀f̀f̀a bee taɔ e Egipi la yáa. ²⁰ Ǿ zuda f̀f̀f̀a wòũwoũpiɔ zù mekpaa séia m̀n soplapiɔ m̀m̀. ²¹ Baa ké aa ní m̀m̀, aa ḡi f̀f̀f̀a lá aa dewae, gb̀e a d̄ ké aa ní m̀m̀ seo. Ǿ ma vu. ²² Nana guu ɔ má è, ése sáo maa wede sáo soplá b̀ éseli doũwa. ²³ Ǿ má è, ése sáo teena wén ála'alana p̀ lou'i k̀sámáɔ b̀ an gbɛa ɔ sáo soplá. ²⁴ Ǿ ése sáo wén ála'alanapiɔ ése sáo wedeɔ m̀m̀. Ké má ò m̀sokenaɔne, an gb̀e i f̄ à a àsi'òm̄eò.

²⁵ Ǿ Yosefu òè: Kí, nana p̀ ní òpiɔ àsi doũe. Lua yá p̀ á ye ke òl̄ne, kí. ²⁶ Zù maa m̀n soplapiá wè sopláe, mé ése sáo wede sáo soplapiá wè sopláe. Nanapiɔ àsi doũe. ²⁷ Zù f̀f̀f̀a wòũwoũ m̀n soplá p̀ b̀le aa be a séiaɔ kpepiá wè sopláe. Maa ése sáo wén ála'alana p̀ lou'i k̀sámá sáo soplapiɔ de ɔ. Bee mé wè soplá p̀ imina a kau ù. ²⁸ Lá má òne tiawa kí, ma mè Lua lé yá p̀ á ye ke òl̄ne. ²⁹ Bl̄wena aɔ di Egipi gupiiu maamaae e wè soplá. ³⁰ Bee gbɛa imina i ka e wè soplá, kãa gbãapi yá i sã Egipiɔgu. Iminapi a to búsu ble mid̄e. ³¹ Imina p̀ a m̀pi aɔ p̄s̄i maamaae, kãa gbãapi yá a d̀ gb̄egu ɔ. ³² Kí, lá ḡn pla n nanapi ò, bee mè Lua mé dil̄e màa. A ke tiae, a sea vío. ³³ Tiasa kí, ònde wez̀na wele ò dil̄e aà de gbãade ù Egipi. ³⁴ Kí, gb̄e dil̄e ziiá ù Egipi, aa p̀wena s̄ode kãaa wè soplá p̀ p̀wenaɔ diupi guu. ³⁵ Aa ble kãaa wè maa p̀ lé m̀ɔ guu, aai p̀wena ká d̄ɔ guu wéle ní wéleò ní n tó, aai d̄á. ³⁶ Tó imina p̀ a ke wè soplapi kà Egipi, blepi ɔ de kùs̄ua ù, ké iminapi su Egipiɔ ded̄eò yáí.

Yosefu kpalablea Egipi

³⁷ Yápi kà Falaɔgu ní a íwaɔ pii, ³⁸ ǿ a òné: Gb̀e beeá Lua Nisínade. Wá gb̀e e laaàwa be? ³⁹ Ǿ a ò Yosefue: Lá Lua tò n yá bee d̀ pii, ònde wez̀nae ku lanwao. ⁴⁰ M̄e n̄ȳɔ de ma ua gb̀z̀ɔ ù, ma gb̄e ɔ misiilene mípii. Báa mé a to mà ò denla ado. ⁴¹ Ǿ à èa òè: Nȳɔ iko ví Egipi búsu gupiiwae. ⁴² Ǿ à tãana seelakeɔ b̀ a ɔwa, a dà Yosefue a ɔwa, à bàabaa ula dàè, à vua yábaa dàè a n̄e.* ⁴³ A a s̀go plaade kpàwà bebeɔ ù, ǿ gb̀e p̀ d̀baaeɔ ɔ pala: A kúle! A kúle! Beewa Falaɔ tò Yosefu iko ví Egipi búsuwa. ⁴⁴ A òè ɔ: M̀m̄eaa Falaɔ,

* 41:42 Dan 5.29

gbēe a fō yāe ke Egipi la n lé saio. ⁴⁵ Ǿ à tokpàè Zafena Panaa, ǿ à Eliopoli wéle sa'ona Potifela nenɔɔna Asena kpàwà nɔ ũ.

⁴⁶ Gɔɔ pɔ Yosefu zɪ sè Egipió kí Falaɔɔ be, a wè baakwi ví. Ǿ à bɔ Falaɔɔ kíi, à gè bebei Egipi gupiiu. ⁴⁷ Kãa gbãa ku e wè sopla, blewena di maamaae. ⁴⁸ Ǿ Yosefu ble pɔ di Egipi wè soplapió kàaakãaa wéle ní wéleo kùsũa ũ, wéle pii ní azia pɔo. ⁴⁹ A pówena kãaa zɔɔzɔɔ lán ísiale ũfãawa, ǿ wà zè a yɔyɔae, asa wa fō a lé dɔo.

⁵⁰ E imina àò gé kái Yosefu na Potifela né Asena negɔe ì pla. ⁵¹ Yosefu tokpà a yoaɛ Manase† à mè: Lua tò ma mae beɔeó ní ma taasikeao yá sãmagu pii. ⁵² Ǿ à tokpà a plaadeɛ Eflaiũ‡ à mè: Lua tò ma gɔ nede ũ bùsu pɔ wà ma wetàu.

⁵³ Ké kãa gbãa pɔ kú Egipi wè soplapi lé kà, ⁵⁴ ǿ wè sopla pɔ imina kàu dàale lá Yosefu òwa. Imina kà bùsu ní bùsuo pii, ãma ble di Egipi gupiiue. § ⁵⁵ Ké nɔana gè Egipiogu pii, aa wiilè Falaɔɔwa aà ble kpámá. Ǿ a òné pii: A gé Yosefu kíi, lá a oé í ke. ⁵⁶ Imina lí bùsupila pii, ǿ Yosefu dɔo wèwè, à pówena yia Egipiowa, ké imina gbãakù ní bùsuo yáí. ⁵⁷ Ǿ gbéó bɔ dúnia guu pii aa mò Egipi pówena líi Yosefuwa, asa imina gbãakù dúnia guu pii.

42

Yosefu vɔ̀io mɔa ble líi Egipi

¹ Ké Yakɔbu mà pówena kú Egipi, a ò a néɔne: Aɔ kále la pã yà? ² Má mà pówena kú Egipi. A ge lúwèe we, ké wásu gagao, wíɔ ku aafia.* ³ Ǿ Yosefu vɔ̀io gbèon kwio gè Egipi pówena líi. ⁴ Yakɔbu í Yosefu dãuna Bèyãmee zírɔɔo, asa à mè: Wíliɔ dɔo tó yávai sù aà lè sɔ be. ⁵ Ǿ Isaili népio gè pówena líi ní gbèpáleo, asa iminapi kà Kanaa bùsuo sɔe.

⁶ Yosefu mé bùsupi gbèzɔo ũ. Ǿme ì pówena yia gbèpiiwa. Ǿ aà vɔ̀io mò kùlèè, aa ní mi pèle. ⁷ Ké à a vɔ̀io è, à ní dɔ, ǿ à azia kènè nibo ũ. Ǿ à yã'òné pãsipãsi à ní lá à mè: A bɔ má ni? Aa wèwà aa mè: Wa bɔ Kanaa bùsuo, wa mɔ ble líi. ⁸ Yosefu a vɔ̀io dɔ, kási aai aà dɔo. ⁹ Nana pɔ a ò yãa an yá musu† d̀aàagu, ǿ a òné: Zãmadeɔn á ũ, a mɔ wá bùsu asiigwaie. ¹⁰ Aa wèwà aa mè: Aawo Baa! N zòblenaɔn wá ũ, wa mɔ ble líi. ¹¹ Dedoũdeɔn wá ũ wápii. Náaideɔn wá ũ. Wápio n zòblenaɔ, zãmadeɔn wá ũo. ¹² Ǿ a òné: Egeɛ! A mɔ wá bùsu asiigwaie. ¹³ Aa mè: Wápio n zòblenaɔ, dedoũdeɔn wá ũ, wá gbèon kueplae. Kanaa bùsu gbèon wá ũ. Wá dãuna gè be ní wá maeo, wá gbèdo kuo. ¹⁴ Ǿ Yosefu òné: Lá má òéwa, zãmadeɔn á ũ. ¹⁵ Pɔ pɔ a to mà á yá síana dɔn ke: N Falaɔɔ báaaò á bɔle lao, sema á dãunapi mò la bàasio. ¹⁶ A á gbèdo zɪ á dãunapi séi, á gbé kíniɔ gɔ dakpeunaɔ ũ lae, mí dɔ tó á yá síanae. Tó màa no, ní Falaɔɔ báaaò zãmadeɔn á ũ. ¹⁷ Ǿ à ní ká kpéu e gɔɔ àaɔ. ¹⁸ A gɔɔ àaɔde zɪ a òné: Má Lua vía ví. A yá pɔ má òé ke, í bɔ aafia. ¹⁹ Tó náaideɔn á ũ, à á gbèdo to da kpéu la, á gbé kíniɔ í tá ní pówenaò á beɔe nɔandenaɔne, ²⁰ í ea mɔmee ní á dãunapio, mí dɔ ké á yá síanae, mé wa á dede bo. Ǿ aa wèi màa.

²¹ Aa òkɔe: Síanae tàaeɔn wá ũ yá pɔ wá kè wá dãuna yãa yáí. Wá è gɔɔ pɔ àle awakpawèe, à kè wènaũ, ǿ wi aà yãmao. Bee yáí yáe bee wá léi. ²² Ǿ Lubeni òné: Ké má òé ásu yãe ke népio, í ma yãmao, aà au to ǿ Lua lé síwá ke. ²³ Aa dɔ Yosefu lé mao, asa ké à yã'òné, wa sèle siunée. ²⁴ Ǿ à gò ní kíi, à ge ɔɔbò. Ké à sù, à yã'òné, ǿ à Simeo bɔ ní guu, à mɔkàwà ní wáa. ²⁵ Yosefupi mè wà pówena

† 41:51 Bee mè sãngu. ‡ 41:52 Bee mè nede. § 41:54 Zɪn 7.11 * 42:2 Zɪn 7.12 † 42:9 Daa 37.5-10

káné ní sakiliᵒ pai, wi ní baade ᵒa dauè, wi zé kùsūa kené. Ké wa kèné màa, ²⁶ aa ní pówenaᵒ dī ní zàa'inaᵒne, ᵒ aa dàzeu.

²⁷ Ké aa kà gu pó aale iu, ké an gbēdo a sakili pòlo à pó kpá a zàa'inawa, ᵒ à a ᵒa è a sakiliu. ²⁸ Ǿ a ò a gbéᵒne: A ma sakili guu gwa, wà ma ᵒa sàaamee! Ǿ sᵒ kèngu, aa òkᵒe ní lualuaᵒ: Bó yá Lua kèwēe màai? ²⁹ Ké aa kà ní mae kíi Kanaa bùsuu, aa yá pó ní lé sèle siuè píi aa mè: ³⁰ Bùsu gbēzᵒpi yā'òwēe pāsípāsī, à wá díle zāmadeᵒ ũe. ³¹ Wá òè náaideᵒn wá ũ, zāmadeᵒn wá ũo. ³² Dedoūdeᵒn wá ũ, wá gbēᵒn kuēplae, wá gbēdo kuo, wá dāuna gᵒ Kanaa bùsuu ní wá maeo. ³³ Ǿ bùsu gbēzᵒpi òwēe à mè, pó pó a to à wá dᵒ náaideᵒ ũn ke: A mè wá wá gbēdo toanᵒ, wí bļewena se taᵒ wá bēde nᵒandenaᵒne, ³⁴ wí ea mᵒe ní wá dāunaᵒ, í dᵒ sa ké zāmadeᵒn wá ũo, náaideᵒn wá ũ, í wá gbēdo kpáwá, wíᵒ laata bùsupiu.

³⁵ Ké aale pówena bᵒle ní sakiliᵒ guu, an baade a ᵒsᵒ è a pó guu. Ké aa ní ᵒa è màa, vía ní kú nípii ní ní maeo. ³⁶ Ǿ an mae òné: A ye mà gᵒ nésai yā? Yosefu kuo, Simeᵒ kuo, ᵒ á ye Bēyāmeē sia lᵒa? Yápii lé bᵒmeē vāie. ³⁷ Ǿ Lubeni ò a mae: Tó mi suneaànᵒ, ma negᵒe plaᵒ dede. N aa kpaa, má suneaànᵒ. ³⁸ Ǿ Yakᵒbu mè: Ma né a géánᵒ, asa aà vīi dadoude gá, ᵒme gᵒ ado. Ma zikù. Tó yāe sù aà lè tà pó ále o guu, a to mà ta miau ní pᵒsiao.

43

Yosefu vīiᵒ ea gea Egipi ní Bēyāmeēo

¹ Imina pāsī kù Kanaa bùsuu. ² Ké aa pówena pó aa bᵒò Egipi blè à làa, an mae òné: A ea gé pówena lúí yᵒᵒ lᵒ. ³ Ǿ Yuda òè: Gbépi òwēe sáasāe à mè, tó wá dāuna kúwanᵒ, wásu to wá wesikᵒleo. ⁴ Tó níyᵒ wei wá dāuna géwanᵒ lé, wá gé bļe lúine. ⁵ Tó ni wei sᵒo, wá geᵒ, asa gbépi òwēe, tó wá dāuna kúwanᵒ, wásu tó wá wesikᵒleo. ⁶ Ǿ Isaili mè: Bóyāi a íadàa á ò gbépie á dāuna vīi? ⁷ Aa wèwà aa mè: Aapi mé yālálawá ní wá bēdeᵒ yáᵒ. A mè: A mae ku e tiaa? A dāuna vía? Yá beeᵒ musu ᵒ wá wèwà. Wá dᵒ yāa a me wá mᵒ ní wá dāunaᵒ yá? ⁸ Ǿ Yuda ò a mae: To népi gemanᵒ. Wá fēle gé gᵒᵒe ké wápiᵒ ní mpio ní wá néᵒ wásu gagao yáí, wíᵒ ku aafia. ⁹ A gᵒ ma yá ũe. Ma azía wēni díle aà pó gbēu. Tó mi suneaànᵒ aafiaᵒ, má gᵒ n tàaede ũe. ¹⁰ Tó wi seake yāao, dᵒ wa ge a gēn plaadei, wa ea su. ¹¹ Ǿ an mae òné: Lá màae, à yáe bee ke. A wá bùsu pᵒmaaᵒ se ká á sakiliᵒ guu, í ge gbépi gba. A gāmale sé yᵒᵒ ní zᵒ'io yᵒᵒ ní lí'ᵒo ní tulaletio ní gᵒᵒᵒo ní sío. ¹² A gé ní ᵒaᵒ lee pla, í ᵒa pó wa dàe á sakiliᵒ guu sᵒaané. Tó wá zàwàn nᵒ, á dᵒo. ¹³ A á dāuna sé, í ea gé gbépi kíi. ¹⁴ Lua Gbāapiide to gbépi wēnadᵒé, í á gbēdo ní Bēyāmeēo gbae aa suánᵒ. Mapi sᵒ, tó Lua ma néᵒ siae, a sian we.

¹⁵ Aa pó pó wa ge wá aà gbapi sèle ní ᵒaᵒ lee pla ní Bēyāmeēo, aa fēle gè Egipi, ᵒ aa gè Yosefu kíi. ¹⁶ Ké Yosefu Bēyāmeē è ní guu, a ò a be ziaae: Gé ní gbéē beeᵒ ma be. Nᵒo de n kēke, asa gbépiᵒ pᵒblemanᵒ fāanaae. ¹⁷ Ziiapi yá pó Yosefu dàe kè, àle géínᵒ aà be. ¹⁸ Ké wàle géínᵒ Yosefu be màa, vía ní kú aa mè: Ǿa pó wa dà wá sakiliᵒ guu yāa yámé tò wá mᵒwanᵒ la. Aa ye kusiwá aa wá né, aai wá kúkū zᵒᵒ ũ, aa wá zàa'inaᵒ sélee. ¹⁹ Ké aa kà Yosefu be kpēle, aa sᵒ aà ziiapizi aa mè: ²⁰ Mae, n yá na! Wa mᵒ la káau bļe lúie. ²¹ Ké wa ka gu pó wále iu, wa wá sakiliᵒ pòlo, ᵒ wá baade a ᵒa è a sakiliu kyáukyau. Ǿ wa suᵒ ke. ²² Wa mᵒ ní ᵒ páleo ké wá bļe luᵒ. Wá dᵒ déme ᵒapi dà wá sakiliᵒ guuo. ²³ Ziiapi mè: Asu bílikᵒ, ásu to vía á kᵒo. A Lua, á mae Lua mé ᵒapi dàé á sakiliᵒ guu. A ᵒa ma kíi lè. Ǿ à Simeᵒ bᵒné. ²⁴ Ziiapi gèínᵒ Yosefu ua, à í kpámá aa zu'òᵒ, ᵒ à sē kpà ní

zàa'inaowa. ²⁵ Ǿ aa pɔ pɔ wa Yosefu gbapi yākèke e aàò gé sui fāane, asa aa mà wà mè wa pɔble wee.

²⁶ Ké Yosefu sù be, aa aà gbà pɔ pɔ wà m̀opi, aa wùle tɔɔle aà ae. ²⁷ A ní aafia gbèa, ɔ à mè: A maezi pɔ a aà yá'òpi gbāaó? A ku e gbāa? ²⁸ Aa wèwà aa mè: Wá mae n zòblena gbāa, a ku e tia. Ǿ aa kùlèè aa wùle ní gbèeu. ²⁹ Yosefu weɛsè à a dāuna dadoũde Bēyāmeɛ gwà à mè: A dāuna pɔ a aà yá'òmèepin laa? Ǿ a ò Bēyāmeɛ à mè: Lua báaadangu. ³⁰ Ké à a dāuna gwà, aà pɔ kèna zɔɔ, a ye ɔɔɔ, ɔ à gè kpea ní wāao, à ɔɔlò we. ³¹ Ké à oopi, ɔ à b̀ò à azia kúkūa, à mè wà m̀ó ní bleo.

³² Wà ble dilèè ado, ampio n̄t̄e, Egipi pɔ aa kuaànɔ n̄t̄e lo, asa Egipi lí pɔble ní Ebeluɔo, aali yāaleɲnɔ. ³³ Wà ní z̄l̄ez̄ɔle aà ae lá wà ní í aa t̄et̄ek̄oiwa, za neḡɔe s̄éiawa e an ḡɔz̄anawa, ɔ aa le'èle, aa k̄o gwàgwà. ³⁴ Ǿ wà ble pɔ kú Yosefu ae kpaalèné. Bēyāmeɛ pɔ zɔɔ de gbé k̄iniɔ pɔla lee sɔo. Ǿ aa pɔblè wà imiaànɔ e wà k̄à.

44

Anusu imibɔ daa sakiliu

¹ Yosefu ò a be ziiac: P̀wena káka gbépiɔne ní sakiliɔ pai, lá aa f̄s̄é léu. Baade ɔa daè a p̀wena sakiliu, ² ní ma ánuɔu imibɔ se n̄ da an dāuna sakiliu ní aà p̀wena ɔao. Ǿ a kè lá Yosefu òewa. ³ Ké gu d̀ò ḡɔɔ, wà ní gbáe ní ní zàa'inaɔ. ⁴ E aao gé kái zà, ɔ Yosefu ò a ziiac: Fele péleɲzi. Tó ní ní lé, n̄ ní la b̀yāi aa maa fiab̀ò ní vāioi? ⁵ B̀yāi aa ma ta pɔ mi imiò, mi màsok̄eò sè kp̄aii? Oné aa tàaekè.

⁶ Ké à ní lé, à yápi òné, ⁷ ɔ aa wèwà aa mè: Mae, àkea ní ò màai? Kúku! Wápiɔ n zòblenaɔ, wá f̄s̄ yá bee taa kee? ⁸ Ǿa pɔ wá è yāa wá sakiliɔ guu, wi ea suone bɔa za Kanaao lé? Wá f̄s̄ ánuɔu ge vua se kp̄ai n̄ dii bea? ⁹ Mae, wá gbé pɔ ní è aà k̄ii, ade ḡae, wápii wí ḡɔ n̄ zɔɔ ũ. ¹⁰ A mè: T̀ò, aà ke lá á òwa. Gbé pɔ wa è aà k̄ii, a ḡɔ ma zɔ ũe, á gbé k̄iniɔ í ḡɔ tàaesai. ¹¹ Ǿ an baade a sakili p̄ila a p̀olo ḡɔɔ. ¹² Ǿ ziiapi ní sakiliɔ ỳe. A dàale an v̄ii p̀owa e à gè kàò an dāuna p̀owa, ɔ à imibɔpi è Bēyāmeɛ pɔ guu. ¹³ Aa ní ulaɔ ga kèkè, ɔ an baade a aso yè a zàa'inae, aa èa gè wéleu. ¹⁴ Ké Yuda ní a gbéò k̄a Yosefu be, aa aà lè we, ɔ aa wùle tɔɔle aà ae. ¹⁵ A òné: B̀yāi á kè màai? A d̄s̄ ké ma taa lí màsok̄eò lé? ¹⁶ Yuda wèwà à mè: Baa, wá on̄e kpelewa ni? Wá yāe oa vío. Kpelewa wá f̄s̄ wázia b̀yāui? Lua wá d̄s̄ tàaede ũe. Baa, wa ḡɔ ní zɔɔ ũ sa wápii, i ke gbé pɔ wà imibɔpi è aà k̄ii ado no. ¹⁷ Ǿ Yosefu mè: Kai! Má f̄s̄ bee keo. Gbé pɔ wà imibɔpi èwà mé a ḡɔ ma zɔ ũ, á gbé k̄iniɔ í ea ta á maewa aafia.

Yuda wabik̄ea Yosefuwa Bēyāmeɛ

¹⁸ Ǿ Yuda s̄ààzi à mè: N yá na Baa! To mapi n zòblena mà yá'on̄e. Nsu to n pɔ pamazio Baa, asa ní sáa ní Falaɔɔe. ¹⁹ Baa, n wá lá yāa tó wá mae ge dāuna ví. ²⁰ Ǿ wa mè wá mae zik̄ù, mé wá dāuna kú lo, wá mae aà í a zik̄ù guue. Népi v̄ii dadoũde ḡa, ɔme ḡò ado, mé wá maepi yeaàzi maamaae. ²¹ N ò wápiɔ n zòblenaɔne wà aà se m̄one, ké n̄ e n̄ wesiaàle. ²² Baa, wá òne népi a e go a maewao. Tó à gòwà, maepi a gae. ²³ Ǿ ní òw̄e, tó wá dāunapi i m̀wanɔ, wásu tó wá wé ke síiɔ. ²⁴ Ké wa ta wá maewa, wa n yá'òè. ²⁵ Ǿ wá maepi mè wà ea gé ble lúí yɔɔ lo. ²⁶ Wa mè, mé i ke wá dāuna kúwanɔ bàasio, wá f̄s̄ geo, asa tó a kúwanɔ, wá wé a ke síiɔ. ²⁷ Ǿ wá maepi òw̄e, wá d̄s̄ ké a napi ne'í mèn plaɛ. ²⁸ Ké ado b̀ò a be, i aà e lo e gbā. A mè wàì mé aà sò. ²⁹ A mè tó wà né m̄end̄oe bee síwa, mé yāvāi gè aà lè sa, lá a zik̄ù, wá tó à ta miau ní p̄osiaoɛ. ³⁰ Tiasa, tó ma ta ma maewa, mé aà népi kúwanɔ, maepi a gae, asa aà pɔ d̀ò népiwae.

31 Tó i népi e wá guuo, wá maepi a ta miau a zikū guu ní pɔsiaoε. 32 Ma azia kpà ma maewa népi gɛε ũε, ma mè tó mi suə̀aà̀nɔ̀, má gɔ̀ aà̀ tàede ũε. 33 Baa, n yá na! To mà gɔ̀ ní zɔ̀ ũ népi gɛε ũ, i tá ní a v̄iɔ̀, 34 asa tó népi kumanɔ̀, má f̄ɔ̀ ta ma maewao. Má f̄ɔ̀ w̄ə̀na pɔ̀ a ke aà̀ yá musu gwao.

45

Yosefu azia ɔ̀ba a v̄iɔ̀ne

1 Yosefu i f̄ɔ̀ a n̄ɔ̀se suumpà gbé pɔ̀ kú weɔ̀ne ɔ̀, ɔ̀ à p̄̀na à mè: Gbé pɔ̀ kú laɔ̀, à ɔ̀le pii! Ké gb̄e ku we ɔ̀, ɔ̀ à azia ɔ̀ba a v̄iɔ̀ne sa.* 2 Ale ɔ̀ba gbáugbāu e Egipiɔ̀ mà, mé Falaɔ̀ bedeɔ̀ a baomà. 3 ɔ̀ a ò a gbépiɔ̀ne: Mámema Yosefu. Ma mae ku e tiaa? ɔ̀ gili gè̀ngu, aai f̄ɔ̀ wèwào. 4 ɔ̀ Yosefu òné: A s̄mazi. Ké aa s̄̀aàzi, ɔ̀ à mè: Mámema má á dāuna Yosefu pɔ̀ á ȳi, wà suə̀aà̀nɔ̀ Egipi la ũ. 5 Tiasa ásu tó á pɔ̀ yao. Asu tó á n̄ɔ̀se ɔ̀kp̄a ma ȳiáa yá musuo, asa gb̄éɔ̀ misia yáí ɔ̀ Lua ma d̄aaíé la. 6 Imina kaa b̄usu la wè plaaden ke. Wa e sapao, wa e p̄kekeo e wè s̄o. 7 Lua tò ma d̄aaé ké wá bui e ɔ̀ aafia b̄usu laε, mí á misi maamaa mà á suaba. 8 I ke áme a ma z̄i la, Luaε. A ma dile Falaɔ̀ ledamade ũ, à be z̄iia ũ, Egipi gupii gb̄z̄ɔ̀ ũ. 9 A ke kpakpa à gé wá mae kíi, í oè aà̀ né Yosefu mè Lua a dile Egipi b̄usu gb̄ade ũ. Aà su ma kíi la ḡɔ̀, 10 iɔ̀ kumanɔ̀ kái, i z̄le Gos̄e b̄usu ní a néɔ̀ ní a t̄ūnaɔ̀ ní a s̄aɔ̀ ní a bleɔ̀ ní a zuɔ̀ ní pɔ̀ pɔ̀ a v̄iɔ̀ pii. 11 Má aà̀ gwa la, asa imina aɔ̀ ku e wè s̄o ɔ̀. Tó màa no, aàpi ní a bedeɔ̀ ní pɔ̀ pɔ̀ a v̄iɔ̀ midε piiε. 12 Ap̄iɔ̀ ní B̄yāmeεo, a wes̄iε ké mapi ma Yosefu mámema mále yá'óé. 13 A gawi pɔ̀ má v̄i Egipi la yá'o ma mae ní yá pɔ̀ á èo pii, í ge à aà̀ se suòmeε la kpakpa. 14 A v̄i lòo a dāuna B̄yāmeε n̄oε, à ɔ̀ba, ɔ̀ B̄yāmeε ɔ̀ba aà̀ kùε s̄o. 15 ɔ̀ à lep̄e a v̄iɔ̀wa pii ní ɔ̀ba. Bee gb̄ea aà̀ v̄iɔ̀ lé faaiboaà̀nɔ̀.

16 Ké Yosefu v̄iɔ̀ m̄a bao lí Falaɔ̀ bea, à kèè na ní a iwaɔ̀. 17 ɔ̀ a ò Yosefuε: O n v̄iɔ̀ne aa ní aso ye ní z̄aá'inaɔ̀ne, aa fele gé Kanaa, 18 aa ní mae sé ní ní bedeɔ̀, aa suɔ̀nɔ̀ ma kíi la. Má Egipi b̄usu gumaa kpámá, aaiɔ̀ namableu. 19 Oné ɔ̀ aa Egipi zugoɔ̀ se an néf̄enenaɔ̀ ní ní n̄oε yáí, aai ní mae se suaà̀nɔ̀. 20 Aasu làasooke pɔ̀ pɔ̀ aa to weɔ̀wao, asa Egipi gumaa a gɔ̀ ní pɔ̀ ũε.

21 ɔ̀ Isaili népiɔ̀ kè màa. Yosefu zugoɔ̀ kpámá lá Falaɔ̀ òwa. A zé k̄s̄ūa kèné ɔ̀. 22 A ní gbá uladaɔ̀ m̄pii, mé à B̄yāmeε gbà ánuusu ɔ̀wat̄é òaa do ní bas̄oo ní uladao mèn s̄o. 23 A Egipi p̄maao kp̄s̄ā a mae z̄aá'ín aso kwi ní p̄wenao ní bleo z̄aá'ín aso kwi a mae zé k̄s̄ūa ũ. 24 Ké à ní gb̄áε à mè: Asu lekpaake z̄éuo! ɔ̀ aa tà.

25 Aa b̄o Egipi, ɔ̀ aa kà Kanaa b̄usu ní mae Yakɔ̀bu kíi. 26 Aa òè: Yosefu b̄éε e tia, ɔ̀me Egipi b̄usu gb̄z̄ɔ̀ ũ. ɔ̀ maepi kè s̄áii, i sio. 27 ɔ̀ aa yá pɔ̀ Yosefu òné òè pii. Ké Isaili zugo pɔ̀ Yosefu gb̄aε a séiɔ̀ è, ɔ̀ aà̀ làasoo dàdoũ sa, 28 ɔ̀ à mè: Ké bee m̄! Ma né Yosefu b̄éε e tia. Má gé mà wes̄iaàle e mào gaε.

46

Yakɔ̀bu taa Egipi ní a néɔ̀

1 Isaili dàzeu ní pɔ̀ pɔ̀ a v̄iɔ̀ pii. Ké à kà Beεεba, à sa'ò a mae Izaaki Luawa. 2 ɔ̀ Lua b̄ò m̄wà wépungu'ea guu gwá à mè: Yakɔ̀bu! Yakɔ̀bu! A wèwà à mè: Má ké! 3 ɔ̀ à mè: Mámema Lua n mae Lua. Nsu bílike Egipi gea yá musuo, asa we má n bui káfiu maamaa. 4 Má genno Egipi, mí su ní n buiɔ̀. Asa Yosefu gbá n̄ȳo gaa.

* 45:1 Zin 7.13

⁵ Ǿ Yakɔbu fɛle Beeseba. Aà néo aà dà zugo pɔ Falaɔo gbàe aà séi guu ní ní néo ní ní nɔe. ⁶ Aa ní potuoɔ ní àizee pɔ aa è Kanaa bùsuu sèle tàò Egipi. ⁷ Yakɔbu tà we ní a negɔe ní a nenɔe ní a tɔ̀nao m̀pii.* ⁸ Isaili pɔ tà Egipio tón ke: Yakɔbu ní a negɔe.

Yakɔbu negɔe séia Lubeni. ⁹ Lubeni negɔe tón ke: Anɔki, Palu, Ezɔno, Kaami. ¹⁰ Simɛo negɔe tón ke: Yemuɛ, Yamini, Oada, Yakɛ, Zohaa ní Saulu pɔ a ì ní Kanaa nɔeoo. ¹¹ Levii negɔe Geesɔ, Keata ní Melalio. ¹² Yuda negɔe tón ke: Eɛ, Onani, Sela, Pelezi ní Zelao, ama Eɛ ní Onanio gà Kanaae. Pelezi néon Ezɔno ní Amuluo ũ. ¹³ Isakaa negɔe tón ke: Tola, Puva, Yasubu, Simelɔni. ¹⁴ Zabulɔni negɔe tón ke: Seledi, Eloni, Yalee. ¹⁵ Negɔe pɔ Lea ní í ní Yakɔbuo Mesopotamion we. Ǿme nenɔe pɔ wɪ me Dina ì ɔ. An buipio píi gbɛon baakwi ní àaɔe.

¹⁶ Gada negɔe tón ke: Zefɔ, Agi, Suni, Ezebɔ, Eli, Alodi, Aleli. ¹⁷ Asee negɔe tón ke: Imena, Iseva, Isevi, Belia ní ní dāe Selao. Belia negɔeon Ebee ní Malakieo ũ. ¹⁸ Labā mé Zilipa kpà Leawa. Bui pɔ a kè ní Yakɔbuon we. Aa gbɛon gɛo ní m̀ndooe.

¹⁹ Yakɔbu na Laseli néon Yosefu ní Bɛyámeeo ũ. ²⁰ Yosefu Manase ní Eflaiũ ì Egipi ní a na Asena, Eliɔpli wɛle sa'ona Potifela néoe. ²¹ Bɛyámee buio tón ke: Bɛla, Bekɛe, Asebe, Gela, Naamani, Ehi, Losi, Mupiu, Hupiu, Aada. ²² Bui pɔ Laseli kè ní Yakɔbuon we. Aa gbɛon gɛo m̀ndosaie.

²³ Dā negɔen Husiu ũ. ²⁴ Nefatali negɔe tón ke: Yazieli, Guni, Yezeɛ, Sileũ. ²⁵ Labā mé Bila kpà Laseliwa. Bui pɔ a kè ní Yakɔbuon we. Aa gbɛon soplac.

²⁶ Yakɔbu bui pɔ à tàrnɔ Egipion we. Aa gbɛon baaɔsoo ní m̀ndooe, aà né nao bàasi. ²⁷ Ké Yosefu ne'ì Egipi gbɛon pla, ɔ Yakɔbu bui pɔ tà weo kè gbɛon baaɔkwi.†

²⁸ Yakɔbu Yuda zì aà dɔaaɛ Yosefu kɪi, aà Gosɛ bùsu zé ɔbè. Ké aa kà we, ²⁹ Ǿ Yosefu gè a sɔ̀gou, à gè dai a maele we. Ké à aà lè, à vɪ kùsiwà, à ɔ̀ɔbè aà gàu e'e'e. ³⁰ Ǿ Isaili ò Yosefue: Lá ma wesɪnle má è ní kú e tia, tó má fɔ̀ mà ga sa.

³¹ Yosefu ò a vɪɔne ní a de bɛdeɔ: Má ge o Falaɔe ma vɪɔ ní ma de bɛde pɔ kú Kanaa bùsuu sù ma kɪi. ³² Má oè sādānaon á ũ, pɔdeon á ũ, mé a mɔ ní á são ní á bleo ní á zuo ní pɔ pɔ á vɪo píie. ³³ Tó Falaɔo á sisi, mé à á lá bó zì i kei, ³⁴ à oè pɔdeon á ũ za á èwaasogɔ e ní a gbão lá á deziowa. Tó á òè màa, ɔ á e zɔle Gosɛ bùsuu, asa Egipi lí kɔtesì ní sādānao.

47

Isailio zɔle Egipi

¹ Yosefu gè yā'ò Falaɔe à mè: Ma vɪɔ bò Kanaa bùsuu ní ní são ní ní bleo ní ní zuo ní pɔ pɔ aa vɪo píi, aa m̀ Gosɛ bùsuu. ² Ǿ à a vɪɔ sè gbɛon soo, à ní ɔ̀b Falaɔe. ³ Falaɔo ní lá à mè: Bó zì i kei? Aa wèwà aa mè: Wápio n zòblenaɔ, sādānaon wá ũ lán wá deziowa. ⁴ Ǿ aa òè: Wa mɔ zɔlei bùsu la gɔ̀plac, asa imina tò Kanaa bùsuwac, sɛ ku ké wá são bleo. Wápio n zòblenaɔ, wá gba zé wá zɔle Gosɛ bùsuu. ⁵ Ǿ Falaɔo ò Yosefue: Lá n mae ní n vɪɔ sù n kɪie, ⁶ n ní kále Egipi gumaau. Aa zɔle Gosɛ bùsuu. Tó laaideɔ kú ní guu, ní ma pɔo nané ní ɔ̀zì.

⁷ Ǿ Yosefu a mae Yakɔbu sè ge òb Falaɔe. Ǿ Yakɔbu samaa'òè. ⁸ Falaɔo aà là à mè: N ka wɛ ũmai? ⁹ A wèwà à mè: Ma kua dúniau lán nibɔwa wè basoolokwin la. Ma wɛ i ka ma deziowac, mé a taasi vɪ. ¹⁰ A samaa'ò Falaɔe ɔ̀, ɔ à gò aà kɪi.

* 46:7 Zin 7.15 † 46:27 Zin 7.14

11 Yosefu a mae ní a v̄iio kàle Egipi bùsu gumaau, à ní gbá bùsu pò Lamese de a mēwia ũ, lá Falaṣo òwa. 12 Yosefu ble kpà a maewa ní a v̄iio ní a mae bēdeṣ p̄i uo ní uao an dasileu.

Imina pāsikua

13 Imina pāsī kù, ble ku gueio. Egipiò ní Kanaao yèèè làa. 14 Lá wàle pówena lú, Yosefu ṣa pò kú Egipi ní Kanaao s̄i p̄i, à tào Falaṣo be. 15 Ké Egipiò ní Kanaao ṣa làa, Egipiò mò Yosefu kíi m̄pii aa mè: Ǿa kú l̄o, wá gba p̄blea. Nsu to wà gaga n wáao. 16 Yosefu mè: Lá á ṣa v̄io, à m̄ó ní á p̄tuoo, mí ble kpáwá a musu. 17 Ǿ aa mò Yosefue ní p̄tuoo, ṣ à pówena kpámá s̄o ní s̄o ní bleṣ ní zuo ní zàa'inao musu. Wē bee à pówena kpámá ní p̄tuoo musue.

18 Ké wē bee gē, ṣ aa mò aà kíi a wē s̄ia aa òè: Baa, wá f̄s̄ yāe ulenēo. Ǿa làa mé wá p̄tuoo ḡò n p̄o ũ. P̄e i ḡs̄ wà kpamao, wápiò ní wá buao bàasio. 19 Nsu to wà gaga n wáa ní wá buao. Wá lú ní wá buao, ní fiabo ní bleṣ, wí ḡs̄ Falaṣo z̄oo ũ, wápiò ní wá buao. Wá gba p̄bui ké wásu gagao, wí ku, mé wá buao su ḡs̄ t̄aa ũ. 20 Ǿ Yosefu Egipi buao lù Falaṣo p̄i, asa Egipiò baade a bua ȳia, ké n̄ana ní kú gb̄aa ȳiē, ṣ bùsu ḡò Falaṣo p̄o ũ. 21 Yosefu Egipiò s̄i z̄oo ũ p̄i za ní bùsu léla ní a léleo. 22 Ama i sa'onao buao luo, asa Falaṣo ðile aà ble kpámá ḡoo piiē. Lá aa kú ní ble pò Falaṣo i kpámá, aai ní buao ȳiao.

23 Ǿ Yosefu ò gb̄eṣne: Ma á lú ní á buao sa, a ḡs̄ Falaṣo p̄o ũe. P̄bui ke, à ge t̄ó. 24 P̄okekeḡoo àliò a leē soode kpa Falaṣowa, a leē síiṣ k̄ini i ḡs̄é p̄bui ní bleṣ ũ. Aliò bee ble ní á néo ní á bēdeṣ pii. 25 Ǿ aa mè: N wá m̄siē. To w̄o nanno Baa, wí ḡs̄ Falaṣo z̄oo ũ. 26 Ǿ Yosefu ȳad̄ile Egipi à mè, buap̄o leē soode aliò de Falaṣo p̄o ũe. Yápi ku e ní a gb̄ao. Sa'onao n̄tēē, an buao mé i ḡs̄ Falaṣo p̄o ũo.

Yakobu ledile a néne

27 Isailiò ku Gosē bùsuu Egipi. Aa nízia t̄oole v̄i we, ṣ aa ne'í aa k̄afi maamaa. 28 Yakobu kè wē ḡeo ní plao Egipi, aà wē p̄i basoplas̄oo ní plaoē. 29 Ké à kà gaa, ṣ à a né Yosefu s̄isi a òè: N yá na! Ma wēnagwa! N n̄oda ma gbala taau, ní gb̄eke ní náaio yá kemēē. Nsu ma v̄i Egipio. 30 Tó ma zu ma deziò guu, ma ge se b̄oò Egipi la, ní ma v̄i ma deziò mia'eu. Ǿ a òè: Má yá p̄o ní ò kenē. 31 Ǿ Yakobu mè: Legb̄emēē. Ké à legb̄èè, ṣ Yakobupi kùle Luae a lii mizi.

48

Yakobu báadaa Eflaiū ní Manaseogu

1 Ḡoopla gbea wa ò Yosefue aà mae lé gyāke, ṣ à a né gb̄eṣn plao Manase ní Eflaiūo s̄ele ḡeṣn̄o. 2 Ké wa ò Yakobue aà né Yosefu mò aà gwai, à k̄oikè à f̄ele z̄òle a lii musu. 3 A ò Yosefue: Lua Gb̄apiide b̄o Luzu,* Kanaa bùsuu, à báaadamagu, 4 a òmēē á tó mà ne'í maamaa, í ma k̄afi mà ḡs̄ buiò dezi ũ, í bùsupi kpa ma buiowa ma kpe an p̄o ũ e ḡoo pii. 5 Tiasa né gb̄eṣn pla p̄o n ní í Egipi zad̄o mi m̄o n k̄iioá ma p̄oone. Eflaiū ní Manaseo ḡò ma néo ũ lán Lubeni ní Simēowae. 6 Né p̄o n̄ȳo ní i an gbeao mé aao de n p̄o ũ, aai ní túbi e ní v̄iio kíi. 7 Asa ké mále su ní Mesopotamio, n da Laseli ḡa z̄éu Eflata p̄o w̄i me tia Beteleū léi Kanaa bùsuue, ṣ ma aà v̄i z̄éu we.†

8 Ǿ Isaili Yosefu néo gwá à mè: Deon wei? 9 A ò a mae: Né p̄o Lua ma gba laon we. Ǿ Isaili mè: M̄órn̄o ma kíi mà sa'olekené. 10 Zikū Isaili wé líaa, àle gu'e maa, ṣ Yosefu s̄šaàziṣn̄o. Isaili lep̄epemá à ní kpá a kùe, 11 ṣ a ò Yosefue: Mále e yāa má wesinle l̄o, ṣ Lua tò ma n e ní n néo l̄o. 12 Yosefu ní gó a mae gb̄aa, ṣ à

* 48:3 Daa 28.13-14 † 48:7 Daa 35.16-19

kùlèè à a mipèlè. ¹³ Ǿ Yosefu a néo kù mípla mípii. A Eflaiũ kù ní Ǿplaao Yakɔbu Ǿzεε oi, Ǿ à Manase kù ní Ǿzεεo Yakɔbu Ǿplaa oi, Ǿ à sààziínɔ. ¹⁴ Ǿ Yakɔbu a Ǿ pàkɔa à Ǿplaa nà Eflaiũ pɔ de dāuna ũ miwa, à Ǿzεε nà Manase pɔ de yoa ũ miwa. ¹⁵ Ǿ à sa'olekè Yosefue à mè:

Lua pɔ ma deziɔ Ablahaũ ní Izaakio tēaàzi,
 Lua pɔ dāamεε ma kua guu e ní a gbāo,

¹⁶ aà Malaika pɔ ma bɔ vāi píi guu,
 aà bāaada nēε beeɔgu,

aà to wàɔ ní sisi ma tɔwa,
 ní ma deziɔ Ablahaũ ní Izaakio tɔo,

aà to aao kɔ maamaa dúnia guu.

¹⁷ Ké Yosefu è a mae a Ǿplaa nà Eflaiũ miwa, i kèè nao. A a mae Ǿ kù ké à go Eflaiũ miwa à na Manase pɔwa, ¹⁸ à mè: Maa no Baa, gbéε bee mé yoa ũ. N n Ǿplaa na aà miwa. ¹⁹ Ǿ aà mae gí à mè: Má dɔ, má dɔ. Aàpi sɔ a gɔ bui ũ, aɔ zɔɔ, āma aà dāuna zɔɔ aɔ deaàlaε, aà bui aɔ dasi. ²⁰ Zibeezi Ǿ à sa'olekèné† à mè:

Isailiɔ samaa'okɔε ní á tɔo
 aa mε Lua to n gɔ lán Eflaiũ ní Manaseowa.

Maa à Eflaiũ dāa Manaseε.

²¹ Ǿ Isaili ɔ Yosefue: Ma ka gaa, āma Lua aɔ kúánɔ, i εa táánɔ á deziɔ bùsuu.

²² Sikeũ pɔ má si Amɔleɔwa ní ma fēndao ní ma sáo, ma n gba n vliɔ gbεuε.‡

49

Yakɔbu sa'olekεa a néone

¹ Yakɔbu a néo sisi, Ǿ à mè: A kāamazi, mí yá pɔ a á le gbezā oé.

² A kɔ kāaa ma néo, à swákpa,
 í á mae Isaili yāma.

³ Lubeni ma yoa, ma gbāa,
 ma gɔsake né séia,

n gawi ní n ikoo de ní gbéɔla.

⁴ N pásí lán ísɔwa,
 kási níyɔɔ deńlao,
 asa n dede n da n mae wúlekɔia,
 n gbadà ma nɔɔ dowae.*

⁵ Simεo ní Leviio mé kɔgbεɔ ũ,
 aa pásí ní fēndao.

⁶ Ma lé kú an lekpaai guuo,
 ma bàa kúrínɔo.
 Asa aa gbéɔ dède ní pɔkūmao,†
 aa zuo kizā zɔzɔ lán kɔɔ yáwa.

⁷ Lua láaikεmá ní pɔkūma zɔɔ yái,
 aà lekené ní pɔfē pásí yái.
 Má ní kékɔwa Yakɔbu buiɔ guue,
 mí ní buiɔ fáaa Isailiɔ guu.

⁸ Yuda, n gbéɔ n sáaukpa.

Nyɔ n ibεεo kú ní nèε,
 n mae néo kúlenε.

⁹ Yuda de lán nòɔmusuwa.‡
 Ma népi í su ní toekao,

‡ 48:20 Ebe 11.21 § 48:22 Zaa 4.5 * 49:4 Daa 35.22 † 49:6 Daa 34.25 ‡ 49:9 Zia 5.5

Ì gae ì wúle a tòou.

Déme a f̄s àà vui?§

¹⁰ Kpala a go Yudalao,
aà buiò mé aao lípana k̄ua
e kpalade àò mó,
bui píi i misiilèè.

¹¹ A a zàa'ina d̄o v̄ēeliwa,
a a zàa'in né ye v̄ēeli maawa.

V̄ēe aò diaàzie, iò p̄ó píò,
iò a ula pí n̄ v̄ēebe'io.

¹² V̄ēe a aà wé t̄ēakū,
v̄i i aà swaa puakū.

¹³ Zabul̄ni aò ku ísia sae,
aà bùsu aò de gó'ilenad̄d̄ok̄i ū.
Aà buiò bùsu lén Sid̄s léu.

¹⁴ Isakaa de lán zàa'in gb̄aawa,
ìò wúlea asoò z̄anguo.

¹⁵ Tó aà buiò è an k̄ámabok̄i maa,
mé an bùsu na,
aa koo ní aso z̄íee, aai z̄o'ikené.

¹⁶ D̄a a a gb̄éò yáḡḡò a zéwa,
aò de Isaili buiò do ū.

¹⁷ D̄a buiò aao de lán ml̄e p̄ó kú zé léwa,
lán s̄ogbalawa zéwewena sae.

Aa s̄ó só a koewa,
s̄ode i b̄olele kpaanla.

¹⁸ Dii, ma wé d̄onzi n̄ ma suaba.

¹⁹ Gada buiò s̄o, z̄iḡoò ānamá,
k̄asi aali péleñzie.

²⁰ Asee buiò bl̄eá bl̄e nísidee,
bl̄e p̄ó de k̄ia bl̄e maa ū ò aali ke ní bùsuu.

²¹ Nefatali buiò de lán banawa s̄eu,
aa né kefen̄aò i.

²² Yosefu buiò de lán lí ne'ina p̄ó kú nib̄ona saewa,
aà ḡōnaò f̄ele da ḡia f̄oò.

²³ K̄azunaò íbeles̄ēñ̄o,
aa ní yá ní kao.

²⁴ Aao ní sá k̄ua deesai
Yak̄bu Lua Gb̄aade sabai,
an ò gb̄aa mé a ḡōi v̄i
Isailiò Gbe p̄ó i d̄oan̄e yái.

²⁵ N mae Luapi mé a d̄onle,
Gb̄apiidepi mé a báaadangu
ní lou'i p̄ó i b̄o musuo,
ní èf̄ai p̄ó k̄álea t̄oole z̄íeo.

N n̄oò ní n̄ p̄ó aao de neadeo ūe.

²⁶ Sa'ole p̄ó n̄ mae n̄ gba
z̄oò de ma deziò p̄oa,
a z̄oò de gb̄èsis̄i ziola.

Lua to p̄o'amao su Yosefu miwa,
asa òme beee v̄i a gb̄éò guu.

27 Bēyāmēē buiɔ aao de
lán àwalewan pāsīwa,
aa léle gbéowa koo,
aai ní pɔɔ naaa oosi.

28 Isaili bui mèn kuēplaon we pii. Sa'ole pɔ an mae ní gbán we, baade ní a pɔɔ.

Yakɔbu gaa ní ad vɔiao

29 ɔ a òné: Tó ma ánuatò, à ma ví ma deziɔ gbè'ε pɔ kú Iti bui Efɔnɔ bua guu.
30 Gbè'εpi ku Mapelaε, Mamale gukpε oi Kanaa bùsuu, bua pɔ Ablahaũ lù Iti bui Efɔnɔwa gevíkii ũ.* 31 We wà Ablahaũ vɔu ní a na Salao.† We wà Izaaki vɔu ní a na Lebekao.‡ We ma Lea vɔu. 32 Wà búpi ní a gbè'εo lù Itiɔwaε. 33 Ké Yakɔbu lépi dɔle a néone a làa, à èa wùle, ɔ à gà.

50

1 Yosefu kùsi a maewa, àle aà gaa ɔɔɔ, àle lépεpεwà. 2 ɔ a ò a zíkεna εsedeone aa εε ní nísio dɔɔ a mae gεwa. ɔ aa kè Isaili gεε màa 3 e gɔɔ bla, ké asu yaikεo yáí, asa màa Egipiɔ í ke, ɔ aa aà gε'ianabò gɔɔ bàaɔkwi. 4 Ké gε'ɔɔɔ làa, Yosefu ò Falaɔɔ bedεone: A gáafaakεmεε! A yáε bee omεε Falaɔɔε: 5 Ké ma mae è ále ga, a tò ma legbèε à mè mà a ví mia'ε pɔ á lù azia pɔ ũ Kanaa bùsuue.* Má ye mà gé mà a mae ví we sa, mí εa su. 6 ɔ Falaɔɔ òè: Gε n n mae ví lá n a legbèεwa.

7 Ké Yosefu lé gé a mae víi, Falaɔɔ iwaɔ ní a be gbéZɔɔ ní Egipi bùsu gbáadeɔ gèaàno pii. 8 Yosefu bedεo ní a vɔio ní a de bedεo gè pii lε. An néfēnenao ní ní são ní ní bleɔ ní ní zuɔ mé gɔ Gosε bùsuu ní tēε. 9 Sógoo ní sɔdeɔ ku lɔ. Wa dasi maamaaε. 10 Ké aa kà Atada pówεngbèzεa Yuudē baale, ɔ aa nà gεwiiwa e'e'e, ɔ Yosefu a mae gε'ianabò we gɔɔ sopla. 11 Ké Kanaa bùsudeɔ è lá wà gε'ianabò Atada pówεngbèzεa, ɔ aa mè: Egipiɔ í gε'ianabɔ zɔɔ, ɔ wà tɔkpà Yuudē baale gupie Abeli Egipi.†

12 Beewa Yakɔbu néo kè, lá a ònéwa. 13 Aa aà gε sè wà tàò Kanaa bùsuu, ɔ aa aà ví Mapela bua gbè'ε pɔ Ablahaũ lù Iti bui Efɔnɔwa mia'ε ũ guu Mamale gukpε oi.‡ 14 Ké Yosefu a mae ví a làa, à èa tà Egipi ní a vɔio ní gbé pɔ gèaàno aà mae vɔio pii.

Yosefu a vɔio gbaa sɔ

15 Ké Yosefu vɔio è ní mae gà, aa òkɔε: Tó Yosefu fèlεwanɔ, mé a ye vāi pɔ wá kèε pii fiabowēε sɔ be? 16 ɔ aa lékpāsákèè aa mè: E n mae àɔ gé gai, à mè 17 wà one ní sùuukεwanɔ ní wá tàaeo ní wá duunao, asa wa vāikèneε. N yá na! Sùuukεwanɔ ní wá tàaeo. N mae Lua zòblenaon wá ũ. Ké Yosefu yápi mà, à ɔɔlò. 18 ɔ aà vɔio mò aà kíi, aa kùlèè aa mè: N zɔon wá ũ. 19 ɔ Yosefu òné: Asu to vɔia á kũo. Luan ma ũa? 20 A ye yāvāikεmεε yāaε, ɔ Lua tò à lɔle yāmaa ũ, ké à e gbéɔ misi dasi, lá àle ke tiaεwa. 21 Asu to vɔia á kũo. Má á gwa ní á néo. Màa à yāna òné à ní gbáò sɔ.

Yosefu gaa

22 Yosefu ku Egipi ní a de bedεo e à kà wè basɔokwi. 23 A wesí Efɔláiũ síwεnaɔle, mé à wesí Manase né Makii néole lɔ. 24 ɔ Yosefu ò a gbéone: Ma gaa zàò. Lua mé a mɔ dɔále, i bóano bùsuu la, i géano bùsu pɔ à a legbè Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuoone guu. 25 ɔ à ledɔle Isailione à mè: Tó Lua mò á gwai, à tá ní ma gεwao

* 49:30 Daa 23.16-17 † 49:31 Daa 25.10 ‡ 49:31 Daa 35.29 * 50:5 Daa 47.30-31 † 50:11 Bee mè Egipiɔ gε'ianabɔa. ‡ 50:13 Zin 7.16

we. § 26 Yosefu wè basokwideu ã à gà. Ɔ wà eεe ní nísio dòò aà gewa, wa dà kpagolo guu Egipi.

BɔA Mɔizi lá plaade Yá pɔ́ kú láe bee guu

Mámɛmaa Dii á Lua, ma á bɔ zɔbleu Egipi (20.2). Dòò bee mé lápi tɔbɔkii ũ, àlɛ yá pɔ́ kú a guu owɛɛ. Lua mé a gbéɔ bona ũ. Dòò doupi mé de Lua ikoyá mèn kwio mide ũ. Lua Isailio bɔ́ ké a yeŋzi, ɔ́ a ðiléné aao yeazi sɔ́, aaiɔ misiileɛ, aaiɔ a ikoyáɔ kúa.

Imina mé m̀ò ní Isailio taa Egipio. Ké a wɛ̀ gègè, aa dasi kù, ɔ́ Egipi kía Falaɔɔ ní dá zɔzi (Daa 45.17-20, 47.11). An taasi pɔ́ aale ke yá i sá Luaguo, ɔ́ à gbé sè ní guu, wí me Mɔizi, aáo de ní dɔaana ũ. Lua azia òlɔ Mɔizie à mè a tón Dii. A dabudabuɔ̀ kè à a gbáa òlɔ Egipione, ɔ́ aa Isailio gbàe (1.1-15.21). A d̀aané à òlianzi Sinai gbáau (15.22-18.17). Lua Isailio sè a gbéɔ ũ, ɔ́ à a bàakuaríno yádáné Sinai gbepɔ́leu, à a ikoyáɔ ðiléné (19.1-24).

Goo pɔ́ Lua lé kpaaũkpedɔa ɔlɔ Mɔizie (25-31), Isailio zugaaena pí ní vuao aa ðile ní dii pɔ́ ní bóle Egipi ũ. Yá bee Lua pɔ́ fè ɔ́ à yáɣiamá (32-34). Bɔa lápi láakii wà Dii kpaaũkpepi dɔa yá'ò, we Lua ò kpaaũuínɔ (35-40).

Gbé, níle zɔble kpelewan lò, lápi lé ɔlɔwɛɛ lá Lua ì gbéɔ bo síana aa gɔ́ wéɛo ũ, ké aao naano, aaiɔ na ní kɔo.

Iadaa Isailio wa Egipi

¹ Isailio pɔ́ aa tà Egipi ní ní mae Yakɔbuɔɔ,* baade ní a be gbéɔ tón ke: ² Lubeni, Simeo, Levii, Yuda, ³ Isakaa, Zabuloni, Bɛyámee, ⁴ Dá, Nefatali, Gada, Asee. ⁵ Yakɔbu buipio pii gbéon bàakwiɛ. Yosefu gbé bee sɔ́ a ku Egipi yáa kòe. ⁶ Ǿ Yosefu gá ní a v̀io ní a gɔo gbéɔ píi. ⁷ Isailio ne'í aa kò aa kàfi aa dasikù maamaa, aa lí búsupia.

⁸ Kí dafu pɔ́ Yosefu d̀o kpalablè Egipi,† ⁹ ɔ́ a ò a gbéɔne: A Isailio gwa, aa dasikù aa liwála. ¹⁰ Wà gé ònokeiné ké aasu káfi yáí. Tó zí sù fèle, aa na wá ibeɔwa, aa zikawanɔe, aai bóle wá búsuu.

¹¹ Ǿ wà gbéɔ ðiléné ní diio ũ, aa ní wetá ní zí gbáao. Beewa ɔ́ aa Pitoũ ní Lameseo kále Falaɔɔe aà blewekakii ũ. ¹² Kási lá wále íadamá léu, màa aaiɔ káfi, aaiɔ ligua, ɔ́ gili gè Egipio gu ní yáí. ¹³ Ǿ wà ní dá zɔzi pásu, ¹⁴ wà ní pɔ́ yà, wà giɔzi gbáa dànɛ ní bilikibɔao ní buazi píio. Wà zipio dànɛ píi pásipásiɛ.

¹⁵ Ǿ Egipio kía Ebelu nɔe ne'inao sísi, ado tón Sifila, ado Pua. ¹⁶ A òné: Tó a ne'í Ebelu nɔeɔne sa, tó gɔeɛ, à aà de. Tó nɔeɛ sɔ́, à aà tó. ¹⁷ Ama nɔepio Lua vía ví, ɔ́ aai yá pɔ́ a òné keo, aale negɔe tó. ¹⁸ Ǿ kíapi ní sísi à ní lá à mè: Akɛa á kè màa a negɔe tó? ¹⁹ Aa wèwà aa mè: Ebelu nɔeɔ de lán Egipi nɔeɔwao, aa wáa, aai ne'í e wàò gé móie. ²⁰ Màa Isailio lé káfi, aale dasikù. Ǿ Lua maakè nɔe ne'inao, ²¹ à ní gbá néo, ké aa a vía ví yáí. ²² Ǿ Falaɔɔ yádile a gbéɔne píi à mè: A Ebelu nétèna pɔ́ de negɔe ũ ka Niili íu píi, áma à nenɔe tó.‡

2

Mɔizi ia

¹ Levii bui gɔe Levii bui nɔe sè. ² Nɔpi nɔsí à ne'í gɔe ũ. Ké a è népi maa, à aà ùle mɔ́ àaɔ.* ³ Ké i fɔ́ à aà ùle lɔo, à kefu gbí sè à kɔtaa lèwà, ké í su gɛuo yáí. Ǿ à

* 1:1 Daa 46.3-7 † 1:8 Zin 7.17-18 ‡ 1:22 Zin 7.19 * 2:2 Zin 7.20, Ebe 11.23

népi dàu à gè a dīle Niili dānau v́ guu. ⁴ Népi dāe ze kāaa, àle gwa yá pó a su à aà le.

⁵ Falaɔo nenɔe gè zu'oi swai, ɔ aà gbéɔ lé bebe swa gɔsɔle. A gbí è dilea v́u, ɔ à a zíkɛna zì, à gè a sè. ⁶ Ké a wè, a è né mé dau, àle ɔɔɔ. A kèè wēnaū à mè: Ebelu negɔenaɛ. ⁷ Ǿ népi dāe mò a ò Falaɔo népie: N ye mà ge Ebelu nɔe sí sine aà yókpane népiwa yà? ⁸ A wèwà à mè: Ao, gé! Ǿ nenɔenapi gè népi da sísi. ⁹ Falaɔo nenɔepi òè: Népi se taò, ní aà gwamɛɛ, mí a fiabone. Ǿ à népi sè taò, àle aà gwa. ¹⁰ Ké népi zɔɔkù, à aà sè gèò Falaɔo nenɔepie, ɔ à aà sí a né ũ.† A tɔkpàè Mɔizi,‡ asa à mè a aà bò íue.

Mɔizi bàale taa Madiā

¹¹ Gɔɔewa ké Mɔizi zɔɔkù, à gè a bui Ebeluɔ gwai, ɔ à zì gbāa pó aale ke è. § A è Egipi gbé lé a bui gbē. ¹² Ké à a sae gwàgwa, i gbēe eo, ɔ à Egipi gbépi dè a v́le bùsu'ufāau.

¹³ Gu sía dɔa, ké à bò, à Ebeluɔ è gbēɔn pla, aale sòleke. Ǿ à gbé pó a yá nao là à mè: Bóyāi níle n gbēdo gbēi? ¹⁴ A wèwà à mè: Déme n dile wá kía ũ ké n gbasá níle yákpalekewanɔi? N ye n ma de lá n Egipi gbépi dèwa yà? Ǿ v́ia Mɔizi kù à mè: Wà yáe dèe fá!

¹⁵ Ké Falaɔo yápi mà, àle wèele Mɔizi de, ɔ à bàalèè à tà Madiā bùsuu,* à zòle lòɔ sae we. ¹⁶ Madiā sa'onae ku, a nenɔe v́ gbēɔn soplá, ɔ aa mò itò aa kà pɔtuoo imibɔu ní mae pɔɔne. ¹⁷ Ké sādānaeɔ mò lé ní yá, ɔ Mɔizi fèle yāsi ní nɔepiɔ, ɔ à í kpáné ní pɔɔwa. ¹⁸ Ké aa tà ní mae Leueliwa, à ní lá à mè: Akɛa a su káau gbāi? ¹⁹ Aa wèwà wà mè: Egipi gɔe mé wá sí sādānaɔwa. Baa se ɔme itò a kpàwèe wá pɔɔwa. ²⁰ Ǿ à ní lá à mè: A ku má ni? Bóyāi a gɔepi tò wei? A aà sísi aà mɔ pɔblewanɔ. ²¹ Mɔizi mò, ɔ à wè zòle ní gɔepiɔ, ɔ gɔepi a nenɔe Sefola kpàwà. ²² A ne'í gɔe ũ, ɔ Mɔizi tɔkpàè Geesoū,† à mè bòmɔn a ũ dāɔ bùsuu la.

²³ Ké à gègè, ɔ Egipiɔ kía gà. Isailiɔ lé aauke zɔzì pó aale ke yái, aale wiile, ɔ an wiipi Lua lè. ²⁴ A ní aaukea mà, mé aà bàa pó kú ní Ablahaūo ní Izaakio ní Yakɔbuo i sãaàguo.‡ ²⁵ Lua Isailiɔ gwà, ɔ à wēnadɔné.

3

Lua Mɔizi sísia

¹ Mɔizi lé a ànsue Madiā bùsu sa'ona pɔɔ dá, à guwaiwai baa v́ e à kà gbe pó wí me Olebu kíi. ² Ǿ Dii Malaika bò mòwà tévua guu kàeleu. Mɔizi lepi gwà, a è té dɔwà, kási sɔ àle tékūo. ³ Ǿ à mè: Má gé dabudabupi gwaie, mí pó pó tò kàlepi lé tékūo dɔ. ⁴ Ké Dii è à mò gwai, ɔ à lezuaazi za kàlepi guu à mè: Mɔizi! Mɔizi! Ǿ a wèwà à mè: Má ké! ⁵ Lua òè: Nsu sɔio. N n kyale bɔbɔ, asa gu pó ní zeu adoae ma kua la yái. ⁶ Ǿ à mè: Máme má n deziɔ Ablahaū ní Izaakio ní Yakɔbuo Lua ũ. Ǿ Mɔizi ɔkù a wéwa, ké a wesia Luale v́ia v́ yái. ⁷ Ǿ Dii mè: Ma taasi pó ma gbéɔ lé ke Egipi è, mé ma wii pó an wetānaɔ tò aale lé mà. Má ní wāwākea dɔ. ⁸ Ayāmeto ma pila mà ní sí Egipiɔwa, mí ní bɔle bùsupiu, mí géínɔ bùsu táaede yāasau, gu pó v́ ní z'io diu, bùsu pó Kanaaɔ kuu ní Itiɔ ní Amɔleɔ ní Peliziɔ ní Iviɔ ní Yebusiɔ. ⁹ Isailiɔ wiilea ma le sa, mé ma ía pó Egipiɔ lé damá è. ¹⁰ Gé sa, ma n zì Falaɔowa, ké n ma gbé Isailiɔ bɔle Egipi.* ¹¹ Ǿ Mɔizi ò Luae: Dén ma ũ ké mà gé Falaɔowa mà Isailiɔ bɔle Egipi? ¹² Lua òè: Máɔ kunnɔe. Zia pó ma n zì seelan ke: Tó n ní bɔle Egipi, á ma sísi gbɛɛ bee pɔleu.

† 2:10 Zin 7.21 ‡ 2:10 Bee mè bɔa. § 2:11 Ebe 11.24-26 * 2:15 Zin 7.23-29, Ebe 11.27 † 2:22 Bee mè bòmɔ. ‡ 2:24 Daa 15.13-14, 18 * 3:10 Zin 7.30-34

13 Ǿ Mɔizi ò Luac: Tó ma ge má ò Isailiɔne ma mè an deziɔ Lua mé ma zímá, tó aa ma la n tói, kpelewa má onéi? 14 Lua wèwà à mè: Mámema gbé pò má de a ũ.† Oné máme ma n zímá. 15 Lua òè lɔ: O Isailiɔne n me ma Dii an deziɔ Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuo Lua mé n zímá. Ma tón we gɔɔpii. Aɔ ma sisi màa e á buiwa. 16 Ge n Isaili gbèzɔɔ káaa, ní oné ma Dii an deziɔ Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuo Lua mé b̀ò m̀ma. Oné mále ní e, ma yá pò wàle kené Egipi è. 17 Má ní b̀le Egipi, gu pò aale taasikeupi, mí géɛnɔ̀ bùsu pò Kanaaɔ kuu ní Itiɔ ní Amoleɔ ní Peliziɔ ní Iviɔ ní Yebusiɔ, gu pò ví ní zó'io diu. 18 Aa n yámae. Mpi ní Isaili gbèzɔɔ à ge Egipiɔ kía le, í oè ma Dii Ebeluɔ Lua máme ma b̀ò m̀wá, ma mè aà á gba zé à gé gɔɔ àaɔ kei guwawaiu, ké à e sa'o mapi ma Dii á Luawa. 19 Má d̄ó ké Egipiɔ kía a we à geo, mé i ke ma gānàwà bàasio. 20 Má ɔt̄s Egipiɔwa, mí dabudabu ke mà kpaon̄zi, i gbasá á gbae. 21 Má tó Egipiɔ á wegwa, ké tó ále tá, á tá ɔgiio. 22 A nɔe pii ánuɔu ge vua nɔamblebɔɔ ní pɔkasaɔ gbɛa a Egipi nɔe deewa ní ní nɔe pò kú aà beɔ, í da á neḡɔe ní á nenɔeɔne. Màa á Egipiɔ p̀ó símá dúduu.

4

Lua Mɔizi gbaa dabudabukɛa zé

1 Mɔizi wèwà à mè: Tó aai ma náaikeo, mé aai ma yámao, tó aa mè míme ní b̀ò n m̀ao s̄ be? 2 Ǿ Dii aà là à mè: Bó ní k̄ua wei? A wèwà à mè: Goe. 3 Dii òè: Pále z̄ile. Ké a pále, ɔ à lí ml̄e ũ, ɔ Mɔizi b̀z̄a. 4 Ǿ Dii òè: Ǿb̀ò n̄ k̄u a vláwa. Ké a k̄u, ɔ à èa g̀ò go ũ aà ɔz̄i. 5 Dii òè: Màa n̄ȳɔ ke, aa e si ké ma Dii an deziɔ Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuo Lua mé b̀ò m̀ma.

6 Dii èa òè lɔ: Ǿsɔlɔ n ulau. Ǿ a s̀lɔ. Ké a b̀ò, a è kusu lía, à kè púuu lán buawa. 7 Dii òè: Èa n̄ ɔsɔlɔ n ulau. A èa s̀lɔ. Ké a b̀ò, a è à s̀u a gbɛu. 8 Dii òè: Tó aai n náaike aa seela séia s̄o, aa seela gbɛz̄a sí. 9 Tó aai seela plaapiɔ si aa n yáma s̄o, Niili í tó n̄ kóle t̄ole, a li au ũe.

10 Ǿ Mɔizi òè: O'o Dii! Za zi yá'o àamanɔ. Baa za gɔɔ pò n yá'òmɛɛ, ma lé gbiae. 11 Ǿ Dii òè: Déme led̄ò gbēnaz̄inaei? Déme í aà léna naale ge í aà swádokūi? Déme í to aà gu'e ge í aà v̄lakūi? Ma Dii, mámeo lò? 12 Gé sa! Má d̄onle ní yá'oao, má yá pò n̄ȳɔ o danɛ. 13 Ǿ à mè: O'o Dii! N yá na! Gbēpále z̄i. 14 Ǿ Dii p̀o pà Mɔizizi à mè: N v̄i Aalona Levii bui kuo lé? Má d̄ó ké yá'o z̄i'ũaànɔ. Ale mó dainle. Tó à wes̄inle, aà pò a ke na. 15 Yá'oaànɔ, ní yá pò a su o daé. Mapi, máo d̄óale ní yá'oao, mí yá pò ásu ke daé. 16 A yá'o gbéɔne n ḡɛe ũ, aɔ de n led̄bekena ũ, mé n̄ȳɔ deè Lua ũ. 17 Goe sé n̄ȳɔ k̄ua, ní seelaɔ keò.

Mɔizi eaa Egipi

18 Mɔizi tà a ànsue Yetolowa, a òè: Ma gba zé mà ta ma gbéɔ k̄i Egipi, mà e tó aa ku wēni guu e tia. Yetolo òè: Ka aafia. 19 A m̀ò lè Dii ò Mɔizie Madiá bùsuu à mè: Fɛle n̄ ta Egipi, asa gbé pò aale n we yáaɔ gàga pii. 20 Ǿ Mɔizi a na sè ní a neḡɔenapiɔ, à ní dí zàa'inaɔ kpe, à èa lé tá Egipi, a Lua gopi k̄ua. 21 Ǿ Dii òè: Tó n ka Egipi, dabudabu pò ma a iko kpàmaɔ ke Falaɔ aɛ pii. Kási má aà swáf̄è, i gí gbéɔ gbaei. 22 Ní oè ma Dii ma mè Isaili mé ma neḡɔe séia ũ, 23 ɔ má òè aà ma neḡɔe séiapi gbae aà ge ma sisi. Lá à ḡi aà gbaei, má aà neḡɔe séia de sa s̄e.

24 Zé guu Mɔizi lé i guei, ɔ Dii aà lè we, a ye à aà de. 25 Ǿ Sefola gbè f̄ena sè à a né t̄z̄ò,* à a gyafɔɔ ná Mɔizi gbáwa à mè: Sianaɛ, míme ní ma au ḡo ũ. 26 T̄z̄oɔa bee yáí à mè, au ḡo. Ǿ Dii Mɔizi tò.

† 3:14 Zāa 8.24, Zia 1.4, 8 * 4:25 Daa 17.10

²⁷ Dii ò Aalonae: Gé dai Mɔizile guwawaiu. Ɔ à gè aà lè Lua gbɛ kɛi, à lɛpèwà. ²⁸ Mɔizi yá pò Dii a zɛ oi dàu a siu Aalonae ní seela pò a òe à keɔ. ²⁹ Ɔ Mɔizi ní Aalonao tà Egipi aa Isaili gbɛzɔɔ kàaa. ³⁰ Aalona yá pò Dii ò Mɔizile dàu a siuné pii, ɔ Mɔizi dabudabupio kè Isailio wáa. ³¹ Aa yápi si. Ké aa mà Dii mé mò ní gwai à ní taasikɛa è, ɔ aa kùlèè aa mipèlɛ.

5

Mɔizi ní Aalonao gɛa Falaɔɔ gwai

¹ Bee gbɛa Mɔizi ní Aalonao gè Falaɔɔ lè aa òè: Yá pò Dii Isailio Lua òn ke: A mè ò a gbéɔ gbɛe aa gɛ dikpɛkɛɛ guwawaiu. ² Falaɔɔ wɛmá à mè: Dén Dii ũ ké mà misiilèè, mí Isailio gbɛe? Má Dii dɔo. Má Isailio gbɛe. ³ Ɔ aa òè: Ebeluo Lua mé bò mòwá. Wá gba zé wà gé gɔɔ àaɔ kei guwawaiu, wí sa'o Dii wá Luapiwa, ké asu gagyákawáguo ge zɛ. ⁴ Ɔ Egipio kíapi ò Mɔizile ní Aalonao: Akɛa á tò gbéɔ laai lé go ní zɛwai? A ɛa á zɛwa. ⁵ Ɔ à èa mè: Ké gbéɔ dasikù sa, ɔ á ye aa kámabo ní ní zɛloa?

⁶ Zibeezi Falaɔɔ yáɔɔlɛ Isaili wɛtánaɔne ní ní dɔaanaɔ à mè: ⁷ Asuli musá kpámá aa bilikibo lá i ke yáawa bo. Aali gé ní pò kɛi níziɛ. ⁸ Kási aali bilikibo a lé gbɛu lá aai bo zɛwɛ. Asu laonéo, asa màadeɔne. A yáí tò an wii dɔ, aale me wa ye gé sa'oi ní Luawɛ. ⁹ A zɛ káfiné, ké aasu íampakɛi e aa laaidɔ ɛɛ yáɔwa bo.

¹⁰ Ɔ an wɛtánapiɔ ní ní dɔaanaɔ mò wa òné: Falaɔɔ mè á musá kpáwá bo. ¹¹ A gɛ séle ázia gu pò á eu. Kási wá zɛ laonéo, baa yɔɔ. ¹² Ɔ aa fáaa aa gè Egipi gupiiu sɛ kɛi musá ũ. ¹³ An wɛtánapiɔ bo naemá lá gu lé dɔ, ké aali ní zɛ né, lá aai ne gɔɔ pò wí musá kpámáwɛ. ¹⁴ Wá gbɛa kè Isaili dɔaana pò an wɛtánaɔ ní díleɔne, wa òné: Akɛa i bilikibo gbá ge gɛa, à kà lá wá a lé dàé yáawao ní? ¹⁵ Ɔ Isaili dɔaana gè wiilè Falaɔɔwa aa mè: Akɛa níle ke wápiɔ n zòblenaɔne màai? ¹⁶ Wále musá kpáwá bo, mé wále me wá bilikibo. Wále wá gbɛ, kási n gbéɔ mé tàe ví. ¹⁷ Ɔ à mè: Màadeɔn á ũ. Màa á bɛò! A yáí bo me á gé sa'oi Diiwɛ. ¹⁸ A gé zɛkɛi. Wa musá kpáwá bo, kási áli bilikibo lá wa dàé léuɛ.

¹⁹ Ké wa ò Isaili dɔaanaɔne aasu gɔɔ do bilikibɔa laoo, aa dɔ ké wá yá èe sa. ²⁰ Ké aa bò Falaɔɔ kɛi, aa kpáaũ ní Mɔizio ní Aalonao, aale ní dá, ²¹ ɔ aa òné: Dii á yá gwa, i yákpalekɛánɔ, asa á tò Falaɔɔ ní a gbéɔ ye wá gɛyáio. A wá dea zé kpámáe. ²² Ɔ Mɔizi èa gɛ ò Dii: Dii, bóyáí n íadà gbépiɔwai? Bee yáí n ma zɛia? ²³ Za gɔɔ pò ma gɛ yá'ò Falaɔɔe ní n tóo, ɔ àle íada n gbéɔwa, mé ni ní bo!

6

Dii Isailio suabaa lɛgbɛa Mɔizile

¹ Ɔ Dii òè: Nyɔ yá pò má ke Falaɔɔe e tia. A ní gbɛe ma gbáa zɔɔ yáí. A ní yá a búsuu ma gbáa zɔɔ yáí. ² Ɔ Lua èa yá'ò Mɔizile à mè: Mámɛmaa Dii, ³ ma bo mɔ Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuowa Lua Gbáapiide ũ,* kási aai ma dɔ ké ma tón Diio. ⁴ Ma bàa kúrínɔ ma mè má Kanaa búsu pò aa ku a guu nibɔ ũ kpámá. ⁵ Ma Isailio aaukɛa mà an zɔblea Egipioɔne yáí, mé ma bàa pò kúrínɔpi i sámaguo. ⁶ Ayámɛto o Isailioɔne n me: Mámɛmaa Dii, má á bo zɛ gbáa pò Egipio dàé guu, mí á bo. Má yákpalekɛínɔ, mí á bo ní ma gása gbáa. ⁷ Má á sé ma gbéɔ ũ, mí de á Lua ũ, ío dɔ ké mámɛmaa Dii á Lua pò á bó Egipi zɛ gbáau. ⁸ Má géánɔ búsu pò ma a lɛgbè Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuoɔne guu. Má á gba ào ví. Mámɛmaa Dii.

* 6:3 Daa 17.1, 28.3, 35.11

9 Mɔizi yápi ò Isailiɔne, kási aai aà yāmao, ké zɔzɪ pāsɪ ní kādè yáí. 10 Ǿ Dii ò Mɔizie à mè: 11 Ge n̄ o Egipiɔ kí Falaɔɔe aà Isailiɔ gbae aa bɔle a bùsuu. 12 Ǿ Mɔizi wè Diiwa à mè: Lá Isailiɔ lí ma yāmao, ma gbé pɔ ma lé gbia, kpelewa Falaɔɔ a ma yāmai?

Mɔizi ní Aalonao buibɔkɪ

13 Dii yā'ò Mɔizie ní Aalonao Isailiɔ ní Egipiɔ kɪao yá musu, a òné aa bɔle ní Isailiɔ Egipi. 14 An bui uabeleɔ tón ke: Isaili negɔɔe sɛ́ia Lubeni negɔɔeɔn ke: Anɔki, Palu, Ezɔnɔ, Kaami. Lubeni buiɔn we. 15 Simɔe negɔɔeɔn ke: Yemuɛ, Yamini, Oada, Yakɛ, Zohaa ní Kanaa nɔe né Sauluo. Simɔe buiɔn we. 16 Levii negɔɔeɔn tón ke an buiwa: Geesɔ, Keata, Melali. Levii kè wè basoolokwi ní soplaɔe (137). 17 Geesɔ negɔɔeɔn ke an buiwa: Libeni ní Simɛio. 18 Keata negɔɔeɔn tón ke: Amlaũ, Isaa, Heblɔ, Uzieli. Keata kè wè basoolokwi ní àaɔe (133). 19 Melali negɔɔeɔn Mali ní Musio ũ. Levii buiɔn we daɛdaɛ.

20 Amlaũ a dasɛ Yokebede sè nɔ ũ, ɔ à Aalona ní Mɔizio ìò. Amlaũ kè wè basoolokwi ní soplaɔe (137). 21 Isaa negɔɔeɔn Kole ní Nefegio ní Zikelio ũ. 22 Uzieli negɔɔeɔn Misaeli ní Elezafáò ní Sitalio ũ. 23 Aalona Aminadabu né Elisɛba, Naasɔ dāe sè nɔ ũ, ɔ à Nadabu ní Abiuo ní Elezaao ní Itamao ìò. 24 Kole negɔɔeɔn Asii ní Elikanao ní Abiasafao ũ. Kole buiɔn we. 25 Aalona né Elezaa Putieli nenɔeɔ do sè nɔ ũ, ɔ à Finɛasi ìò. Levii bui uabeleɔn we daɛdaɛ.

26 Aalona ní Mɔizi pɔ Dii òné aa Isailiɔ bɔle Egipi gāgān we. 27 Ampio mé yā'ò Egipiɔ kí Falaɔɔe, ké aa e Isailiɔ bɔle Egipi. 28 Ké Dii yā'ò Mɔizie Egipi, 29 à mè ámeaa Dii, yá pɔ ále oè aà o Falaɔɔe pfi. 30 Ǿ Mɔizi òè a lé gbiae, kpelewa Falaɔɔ a a yāmai?

7

Yá mèn kwi yíaa Egipiwa

1 Ǿ Dii ò Mɔizie: Gwa! Ma n ke Falaɔɔe lamawa, ɔ n v̄i Aalona de n yā'ona ũ. 2 Yá pɔ má òne pii o n v̄i Aalonae, i o Falaɔɔe aà Isailiɔ gbae aa bɔle a bùsuu. 3 N beeo má aà swáfɛɛ. Má seelaɔ ní dabudabuɔ ke Egipi dasi,* 4 kási Falaɔɔ a á yāmao. Má ɔtɔ Egipiɔwa, mí yákpalekeɛnɔ, mí bɔ ní ma zīgɔ ma gbé Isailiɔ. 5 Tó ma bɔ ní ma gbāao Egipi, má Isailiɔ bɔleu, Egipiɔ i dɔ sa ké mámɛmaa Dii. 6 Ǿ Mɔizi ní Aalonao kè lá Dii ònéwa. 7 Gɔɔ pɔ aa yā'ò Falaɔɔe, Mɔizi wè basiiɔe, Aalona s̄ wè basiiɔ ní àaɔo.

8 Ǿ Dii ò Mɔizie ní Aalonao: 9 Tó Falaɔɔ dabudabu gbèama, o Aalonae aà a go se pàle aà ae, i li mlɛ ũ. 10 Ké Mɔizi ní Aalonao gè Falaɔɔ k̄i, aa kè lá Dii ònéwa. Aalona a go se pàle Falaɔɔ ní a iwaɔ ae, ɔ à lí mlɛ ũ. 11 Ǿ Falaɔɔ Egipi wezɛnaɔ ní esedeɔ s̄si, ɔ aa dabudabupi kè màa s̄ ní esedeke guu. 12 Ké an baade a go pàle, † ɔ an gopio lí mlɛ ũ s̄, ɔ Aalona go ní pɔɔ mòmɔ. 13 Falaɔɔ swá yíaae, i ní yāmao lá Dii òwa.

Is̄ lia au ũ

14 Dii ò Mɔizie: Falaɔɔ swá gbāa, à ḡi gbéɔ gbaei. 15 Ge n̄ aà le zia kɔɔ, gɔɔ pɔ àle gé swai, níɔ aà dā Niili sae we. Nyɔ n go pɔ lí mlɛ ũpi k̄ua, 16 ní oè n me, ma Dii Ebeluɔ Lua máme ma n ziwà n̄ oè aà ma gbéɔ gbae aa gé ma s̄s̄ii guwawaiu, kási e tia i mao. 17 Ma Dii ma mè, yá pɔ a to aà dɔ ké mámɛmaa Diin ke: Tó n Niili í lè ní go pɔ ní k̄ua, a li au ũe. ‡ 18 Kpɔ pɔ kú ípi guuɔ i gaga, Niili í i ḡidɔ, Egipiɔ i fua mi.

* 7:3 Zln 7.36 † 7:12 2Tim 3.8 ‡ 7:17 Zia 11.6, 16.4

¹⁹ Ɔ Dii ɛ̀a ò Mɔiziɛ: O Aalonae aà a go se dɔ Egipiɔ ɪa, an swaɔ́ ń ń swa'ɔnaɔ́ ń biaɔ́ ń ń ɪkalɛkɪɔ́ pɪi, i gɔ́ au ũ. Au ɪɔ daa gua Egipi, baa ń pɛnaɔ́ ń olaɔ́ guu ɪo pɪi.

²⁰ Ɔ Mɔizi ń Aalonao kɛ̀ lá Dii ònéwa. Aalona a gopi sè à Niili ɪ lèò Falaɔ́ ń a ɪwaɔ́ wáa, ɔ́ ɪpi gɔ́ au ũ pɪi. § ²¹ Kpɔ́ pɔ́ kú a guuɔ́ gàga, ɔ́ Niili ɪpi gɪdò, Egipiɔ fùà mii. Au daa gua Egipi. ²² Egipi ɛsedeɔ́ kè màa sɔ́ ń ɛsedeke guu, ɔ́ Falaɔ́ swá gbãakù, i ń yãmao lá Dii òwa. ²³ Falaɔ́ ɛ̀a tà a be, i yápi da seo. ²⁴ Egipiɔ bia yòyò Niili gɔ́sɔ́wa, ké wà e imi, asa aai fɔ́ swada ɪ mɪo. ²⁵ A ku màa e gɔɔ sopla Dii Niili ɪa gbɛa.

Blɔɔ kaa

²⁶ Ɔ Dii ò Mɔiziɛ: Ge ń o Falaɔ́e, ma Dii ma mè aà ma gbéɔ́ gbɛe aa gé ma sísi. ²⁷ Tó à gɪ́ ń gbɛe sɔ́, má tó blɔɔ ka aà bùsu gupiiue. ²⁸ Blɔɔ Niili pa e aa bua sísi, aai gɛ̀ aà ua e aà kpéu kpɛa, aai dɛdɛ aà wúlebɔ́wa. Aa gɛ̀ aà ɪwaɔ́ uaɔ́ ń aà gbéɔ́ uaɔ́. Aa ka aà kɪnaɔ́ guu ń aà blɛdabɔɔu. ²⁹ Blɔɔ dɛdɛwà ń aà gbéɔ́ ń aà ɪwaɔ́ pɪi.

8

¹ Dii ɛ̀a ò Mɔiziɛ: O Aalonae aà a go se dɔ swaɔ́la ń swa'ɔnaɔ́ ń biaɔ́, blɔɔ i ka Egipi bùsuu. ² Ké Aalona a go dɔ Egipi ɪla, ɔ́ blɔɔ bɔ̀le ɪ̀ bùsupia. ³ Ɔ ɛsɛdepiɔ kè màa sɔ́ ń ɛsedeke guu, aa tò blɔɔ ɪ̀ Egipi.

⁴ Ɔ Falaɔ́ Mɔizi ń Aalonao sísi à mè: A awakpa Diiɛ aà blɔɔ kɛ̀a ń ma gbéɔ́, mí á gbéɔ́ gbɛe aa gé sa'oiwà. ⁵ Ɔ Mɔizi ò Falaɔ́e: Gɔɔ dilemɛɛ mà awakpane Diiɛ ń n ɪwaɔ́ ń n gbéɔ́, ké aà blɔɔ kɛ̀ma ń n uaɔ́, aai gɔ́ swai ado. ⁶ Falaɔ́ mè: Zia. Ɔ Mɔizi mè: A ke lá ń òwa ké ń e ń dɔ gbɛe muaa ń Dii wá Luaoo. ⁷ Blɔɔ kɛ̀ma ń n uaɔ́ ń n ɪwaɔ́ ń n gbéɔ́, aai gɔ́ swai ado.

⁸ Ké Mɔizi ń Aalonao gò Falaɔ́ kɪi, Mɔizi wabikè Diiwa blɔɔ pɔ́ a kà Falaɔ́guo yá musu. ⁹ Dii Mɔizi wabikɛa mà, ɔ́ blɔɔpiɔ gàga kpéɔ́ guu ń uaɔ́ ń wɛnkpeɔ. ¹⁰ Wa kãakãaa, ɔ́ bùsu gɪdò pɪi. ¹¹ Ké Falaɔ́ è dáama kè, aà swá ɛ̀a gbãakù, ɔ́ i Mɔizi ń Aalonao yãmao lá Dii òwa.

Gái kaa

¹² Dii ò Mɔiziɛ: O Aalonae aà a go sé, i tɔ̀le léò, bùsuti i li gáio ũ Egipi gupiiu. ¹³ Ɔ aa kè màa. Aalona a go sè à tɔ̀le lèò, ɔ́ bùsuti ɪ̀ gáio ũ, aa kà gbɛnazinaɔ́gu ń nɔ̀bɔɔ. Egipi bùsuti ɪ̀ gáio ũ pɪi. ¹⁴ ɛsedeɔ́ yòwà màa ń ɛsedeke guu sɔ́, ɔ́ aa fùà. Gáio kà gbɛnazinaɔ́gu ń nɔ̀bɔɔ. ¹⁵ Ɔ ɛsedeɔ́ ò Falaɔ́e: Lua ɔ́gbɛe. Kási Falaɔ́ swá gɪ́ yɪaaɛ, i ń yãmao lá Dii òwa.

Ūsɪnaɔ kaa

¹⁶ Dii ò Mɔiziɛ: Fɛle kɔ̀kɔ̀ ge Falaɔ́ le gɔɔ pɔ́ àle gé swai, ní oè ma Dii ma mè aà ma gbéɔ́ gbɛe aa gé ma sísi. ¹⁷ Tó à gɪ́ ń gbɛe, má ūsɪnaɔ kaaàgu ń aà ɪwaɔ́ ń aà gbéɔ́ ń aà be kpéɔ́e. Egipi kpéɔ́ i pa ń ūsɪnaɔ, aa da tɔ̀le se. ¹⁸ Gɔɔ bee Gosɛ̀ bùsu gu pɔ́ ma gbéɔ́ kuu ɔ́ má bɔ́ ado. We ūsɪnaɔ kauo, ké aà e dɔ́ ké mámɛmaa Dii aà bùsuu. ¹⁹ Má a gbéɔ́ dɔ́kɔ́e ń aà gbéɔ́. Zia ɔ́ seelapi a ke.

²⁰ Ɔ Dii kè màa. Ūsɪnaɔ kà Falaɔ́ ua ń aà ɪwaɔ́ uaɔ́. Egipi ɔ̀kpa pɪi ūsɪnaɔ yáí. ²¹ Ɔ Falaɔ́ Mɔizi ń Aalonao sísi à mè: A ge sa'o á Luawa bùsuu la. ²² Ɔ Mɔizi òè: A zɛvɪ wà ke màa, asa pɔ́ pɔ́ wá sa'òò Dii wá Luawa de Egipiɔne tɛ̀ ũe. Tó wa sa'ò ń pɔ́ pɔ́ dɛné tɛ̀ ũo ń wáa, aa wá pápa ń gbɛo aa wá dɛdɛo lé? ²³ Wá taa'o guwaiwaiu gɔɔ àaɛ, wí gbasa sa'o Dii wá Luawa lá a òwɛɛwa. ²⁴ Ɔ Falaɔ́ mè:

Má á gbae à ge sa'o Dii á Luawa guwawaiu, āma ásu gé zāo. A awakpaèmee sa. ²⁵ Mɔizi òè: Tó ma ta, má awakpaè, i ūsinao kēma zia ní n íwao ní n gbéó. Ama n̄su mɔafilike n̄ gí gbéone aa gé sa'oi Diiwa lo. ²⁶ Ké Mɔizi b̀ Falaɔo k̄i, à awakpaè Dii. ²⁷ Dii aà wabikēa mà, ẽ ūsinao k̀ Falaɔowa ní a íwao ní a gbéó. I ḡo gueio, baa m̀endo. ²⁸ Kási Falaɔo swá ḡi gbāa e tia, i ní gbáeo.

9

Pɔtuoo gagaa

¹ Dii ò Mɔizie: Ge n̄ Falaɔo le, ní oè Dii á Ebeluo Lua m̀, aà ma gbéó gbae aa gé ma sísi. ² Tó à ḡi n̄ gbaei mé a ní k̄ua e tia, ³ má ɔt̄o aà pɔtuoo wa bua. Má gagyã p̄s̄i ká aà s̄oo gu ní aà z̄aa'inao ní aà yiongoo ní aà zuo ní aà s̄ao ní aà bleo. ⁴ Má Isaili p̄oo d̄k̄e ní Egipio p̄oo. Isailio p̄oo kee a gao. ⁵ Ma Dii ma a ḡoo dilē. Zia má bee kē b̄usu la.

⁶ Ké gu d̀, ẽ Dii k̀ màa. Egipio pɔtuoo ḡaga píi, kási Isailio p̄oo kee i gao. ⁷ Falaɔo yá p̄o k̀epi gb̄ea a mà Isailio p̄oo kee i gao, kási aà swá ḡi gbāa, i gb̄epio gbaeo.

Sáne kaa Egipio gu

⁸ Dii ò Mɔizie ní Aalonao: A mua túfu ɔkpa, Mɔizi i f̄a musu Falaɔo ae, ⁹ i da Egipi b̄usua píi lán luut̄ewa, i ka gb̄enazinao ní n̄b̄oo gu sáne ū gupiiu. ¹⁰ ɔ aa mua túfu s̄e aa ḡè ò Falaɔo k̄i. Ké Mɔizi túfupi f̄a musu, ẽ à kà gb̄enazinao ní n̄b̄oo gu sáne ū. ¹¹ Esedeo i f̄o ḡè Mɔizi k̄io s̄anepio yáí, asa à ní lé ní Egipio píie. ¹² ɔ Dii Falaɔo swáf̄è lá a ò Mɔizie wa, ẽ i ní yāmao.

Lougbe kw̄ea

¹³ Dii ò Mɔizie: Fele k̄oo k̄oo ge Falaɔo le, ní oè ma Dii á Ebeluo Lua ma m̀, aà ma gbéó gbae aa gé ma sísi. ¹⁴ Ké bee sa má ía píi kp̄aaazi ní aà íwao ní aà gbéó, k̄e aà e d̄o d̄unia guu píi gb̄e muaamanoo. ¹⁵ Asa tó ma ɔt̄má ma gagyã k̄án̄gu yāa, d̄o aapi ní a gbéó aa làa d̄unia guu. ¹⁶ Má t̄o aà ku k̄e aà ma gbāa e, ma t̄o i li d̄uniaa píie.† ¹⁷ Lá àle azia se les̄i de ma gbéola e tia, àle ní gbaeo, ¹⁸ zia maa'í má tó lougbe p̄s̄i kw̄e maamaa, lougbe p̄o a taa i ke Egipi yāao zaa wa k̄ale e ní a gbāo. ¹⁹ Oè aà gbéó z̄i aa aà pɔtuoo ní p̄o p̄o a v̄i buao séle k̄aka kp̄eu píi. Gb̄enazinao ní p̄o p̄o k̄ú bàasio, tó w̄i ḡér̄no kp̄euo, lougbe a kw̄emá aa gagae.

²⁰ Falaɔo íwaoo v̄iakè Dii yáe, aa ní z̄ik̄enao ní ní pɔtuoo k̄aka kp̄eu. ²¹ Ama gbé p̄o aai Dii yādao, aa ní z̄ik̄enao ní ní pɔtuoo t̄o bàasi. ²² ɔ Dii ò Mɔizie: ɔse musu, lougbe i kw̄e gb̄enazinao ní pɔtuoo ní buap̄oo wa Egipi b̄usu gupiiu. ²³ Ké Mɔizi a go ò musu, Dii t̄o lou lé p̄una, àle ma ní gbeo, àle píle, mé lua lé su t̄olewa. Dii lougbe k̄a Egipio gu.‡ ²⁴ Lougbe lé kw̄e, lou lé pílep̄ile. Lougbe pi p̄s̄i. Zaa Egipi b̄usu ku, lou bee taa i mau yāao. ²⁵ Lougbe pi p̄o p̄o k̄ú bàasi Egipi b̄usuo ásookè píi, gb̄enazinao ní pɔtuoo ní buap̄oo píi. A s̄eá lío è'è píi. ²⁶ Gos̄e b̄usu gu p̄o Isailio kuu ẽ lougbe pi i kauo ado.

²⁷ Falaɔo Mɔizi ní Aalonao sísi a òn̄e: Ké bee sa ma duunakè. Dii dee yá nae, mapi ní ma gbéó t̄aaedeon wá ū. ²⁸ A awakpaè. Loup̄naa ní lougbe beeo k̄a. Má á gbae sae, wa ḡíe lo. ²⁹ Mɔizi òè: Tó ma b̄o w̄énkp̄e, mé ma a ɔ ò Dii k̄i oi, loup̄naa a ze, lougbe i láa, k̄e n̄ e n̄ d̄o t̄oleá Dii p̄e. ³⁰ Ama má d̄o k̄e mpi ní n íwao, àle v̄iak̄e Dii Luao e tia.

³¹ Naa ní maseo ɔkpa, k̄e naa píi mé mase m̄e b̄o yáí. ³² Ese ní weao i ɔkpa, k̄e aai ma gb̄ez̄a yáí. ³³ Mɔizi b̀ Falaɔo k̄i à ḡe w̄énkp̄e, à a ɔ ò Dii k̄i oi, ẽ

* 9:10 Zia 16.2 † 9:16 Lom 9.17 ‡ 9:23 Zia 8.7, 16.21

loupūnaa ní loughbeo zè, lou i ma bo. ³⁴ Ké Falaṣo è lou ní loughbeo ní loupūnaao zè, à gĩ lé duunake, aà swá gbākù, aàpi ní a ìwao. ³⁵ Aà swá yīaa, à gĩ Isailio gbaei lá Lua dà Mɔizie a òèwa.

10

Kwaɔ kaa

¹ Dii ò Mɔizie: Gé Falaṣo kíi, asa ma aà swáfè ní aà ìwao, ké mà a dabudabue beo ke ní guu, ² ke ñ e ñ o n néone ní n tounao lá ma Egipio wetà ní dabudabu pò má kè ní guuo, í dō ké mámema Dii. ³ Ǿ Mɔizi ní Aalonao ge ò Falaṣo aa mè: Dii Ebeluo Lua mè, nýṣo ku misiileae sai e boe ni? N a gbéṣo gbae aa gé a sísii. ⁴ Tó n gi ní gbáei, zia a kwaɔ ka n būsuu, ⁵ aa da tɔle, wa gu'eo, aai léle pò pò gṣe loughbe gbeaowa ní lío píi. ⁶ Aa ka n kpéṣo pai ní n ìwao pò ní Egipio pò píi. N maeo ní n dezi aai a taa e yāao, za gɔo pò aa zòle būsuu la e ní a gbāo. Ǿ Mɔizi èa bò Falaṣo kíi.

⁷ Falaṣo ìwao òè: Gbépio aao músikpawázi màa e boe ni? Gbépio gbae aa gé Dii ní Lua sísii. N dō ké Egipi òkpào lé? ⁸ Ǿ wà èa sù ní Mɔizio ní Aalonao Falaṣo kíi, a òné: A gé Dii á Lua sísii. A deo mé aa géi? ⁹ Mɔizi wèwà à mè: Néfènen gbèzṣo. Wá gé wápii e ní wá negṣe ní wá nenṣe ní wá são ní wá bleo ní wá zuo, asa Dii dikpe ṣ wále gé kei. ¹⁰ Ǿ a òné: Tó ma á gbáe ní á nṣe ní á néo ápii, Dii á bo! A laaika! A ye fèmanṣe. ¹¹ Aawo! A gṣe mé aa gé Dii sísii, asa bee á gbèa. Ǿ wà ní yá Falaṣo kíi.

¹² Dii ò Mɔizie: N ɔdo Egipi būsua, kwaɔ i ká, aai sè ní lá pò bò loughbe gbeao ble píi. ¹³ Ké Mɔizi a go dò Egipia, Dii bò ní íanao gukpe oi, àle pé būsupiwa fāane ní gwāasīnao zesai. Ké gu dò, gukpe íanapi sù ní kwaɔ.* ¹⁴ Ǿ kwapiò mò kù Egipi būsua píi. An dasi de a yāa pòla, mé a taa a ke bau bo. ¹⁵ Aa kpàle tɔle gupiiu, ṣ tɔle sísi. Aa sè ní lác ní libe pò bò loughbe gbeao blè píi. Sè ge lée ku Egipi būsuu bo.

¹⁶ Wegṣo Falaṣo Mɔizi ní Aalonao sísi à mè: Ma duunakè Dii á Luae ní ápio. ¹⁷ A sūuu gēndonae bee kēmano ní ma duunao, í awakpamē Dii á Luae aà kaalee bee kēa. ¹⁸ Ké à bò Falaṣo kíi, à awakpà Dii. ¹⁹ Ǿ Dii bò ní ían gbāao be'ae oi, à mò kwaɔ sèle kà Isia Tēau. Baa kwa mēndo i gṣ Egipi bo. ²⁰ Dii Falaṣo swáfè, ṣ i Isailio gbaeo.

Gusia daa Egipia

²¹ Dii ò Mɔizie: Ǿse musu, gusia pò wa e ɔkāvà i da Egipia. ²² Ké Mɔizi ɔdò musu, ṣ gusia gèele dà Egipia gupiiu e gɔo àaṣ.† ²³ Wili kṣ'eo, mé gbēe i e gò a tíao e gɔo àaṣpi. Kási gupua ku gu pò Isailio kuu píi.

²⁴ Ǿ Falaṣo Mɔizi sísi à mè: A gé Dii sísii ní á nṣe ní á néo píi, í á são ní á bleo ní á zuo tó. ²⁵ Mɔizi mè: To wàò wá sa'oboo ní sa pò wí a pò káteu à tékū oboo kūa, ké wà e wà Dii wá Lua gbagbaò. ²⁶ Sema wà gé ní wá pɔtuoo, baa mēndo a gṣo, asa an guu ṣ wá sa'oboo seu wà Dii wá Lua gbagbaò. E wàò gé kái we, wá dō pò pò wá sé wà sa'oowà gīao. ²⁷ Dii Falaṣo swáfè, ṣ i we ní gbáeo. ²⁸ Falaṣo ò Mɔizie: Gomee we! Nsu tó wá wé ke síi bo. Zí pò wa wesikòle, n gae. ²⁹ Ǿ Mɔizi mè: Lá ní ò, má wesinle bo.

11

Egipi negṣe séiaɔ gagaa

* **10:13** Zia 9.3 † **10:22** Sou 105.28, Zia 16.10

¹ A mɔ̀ lè Dii ò Mɔ̀izie yāa à m̀è: Má íada Falaɔ̀ɔ̀wa ń Egipi b̀usuo g̃ɛn do ɔ̀, i gbasa á gbae. Tó àlè á gbae, a á yáe fá! ² O gbéɔ̀ne an baade g̃ɔe ń nɔe ɔ̀nusu p̀ɔ̀ ń vua p̀ɔ̀ gbea gbé p̀ɔ̀ á v́ Egipi gbé ũwa. ³ Má tó Egipiɔ̀ Isailiɔ̀ wɛgwa. Mɔ̀izi s̃ a bɛɛ v́ Egipi Falaɔ̀ ūwa ń a gbéɔ̀ne.

⁴ Ǿ Mɔ̀izi ò Falaɔ̀ɔ̀: Dii m̀è, gwāas̃n wɛɛdo á p̃a Egipi b̀usua, ⁵ Egipi nɛg̃ɔe s̃́iaɔ̀ i gaga p̃ii sea za Falaɔ̀ p̀ɔ̀ z̃́lɛa báawa néwa e à ge pe nɔe z̃́kɛna p̀ɔ̀ aai w̃silɔ̀ p̀ɔ̀wa ń p̀ɔ̀tuo nɛsana s̃́iaɔ̀ p̃ii. ⁶ Búbua gbāa a da Egipia gupiiu, a taa i ke yāao, mé a ke bau ɔ̀. ⁷ Kási Isailiɔ̀ guu baa gb̃e a gbodɔ̀ gb̃ɛnaz̃ina ge p̀ɔ̀tuowao, ké n̄ e n̄ d̃ Dii Egipiɔ̀ d̃k̃ɔe ń Isailiɔ̀ yáí. ⁸ N̄ iwaɛ beɔ̀ mɔ̀ ma k̃ii p̃ii, aai kúlemɛɛ, aai mɛ mà gé n̄ ma gbéɔ̀ p̃ii. Bee gbea sa mí gé. Ǿ Mɔ̀izi b̀ Falaɔ̀ k̃ii ń p̃ɔ̀f̃ z̃ɔ̀.

⁹ Dii ò Mɔ̀izie yāa à m̀è: Falaɔ̀ a n̄ yāmao, ké ma dabudabukɛaɔ̀ e dasik̃u Egipi yáí. ¹⁰ Mɔ̀izi ń Aalonao dabudabupiɔ̀ k̀ Falaɔ̀ aɛ p̃ii, ɔ̀ Dii aà swáf̃. A g̃i Isailiɔ̀ gbaei aa b̀ a b̀usuu.

12

Gɛamusu dikpe

¹ Dii yā'ò Mɔ̀izie ń Aalonao Egipi à m̀è: ² Mɔ̀e bee líɔ̀ dɛé mɔ̀ s̃́ia ũ w̃ ń w̃ɔ̀. ³ A o Isailiɔ̀ne p̃ii, mɔ̀e bee gɔ̀ kwide z̃́ uale ń ualeɔ̀ p̃ii aali s̃a se m̀ɛndodo. ⁴ Tó ua gbéɔ̀ dasi i ka aa s̃a m̀ɛndo nɛo, aa sé ń ua p̀ɔ̀ aa ku k̃ɔ̀ saɛo a gbéɔ̀ dasileu, ké a k̃ini su g̃ɔo yáí. ⁵ A s̃asa ge blesan b̃ɔ̀ɔ̀na p̀ɔ̀ s̃aa ṽio sé.* ⁶ Isailiɔ̀ p̃ii, baade a p̀ɔ̀ gwa e mɔ̀e bee gɔ̀ g̃ɛo m̀ɛndosaide z̃́. Oosi i de, ⁷ í a au lé kpé p̀ɔ̀ wa a ǹɔ̀ sou kpɛɛle g̃ɔ̀wa, ɔ̀plaaí ń zɛɛio ń musuo. ⁸ Gwāas̃n doupi à ǹɔ̀pi kpátea, í só ń kàao ń lá k̃is̃ao. ⁹ Asu so búsu ge f̀uukɛao. A kpátea ń a mio ń a gbáɔ̀ ń a guupɔ̀. ¹⁰ Asu to gu d̀ a k̃iniwao. Tó a k̃ini g̃ò, à káteu à ték̃u. ¹¹ Tó ále só, à asanadɔ̀, í kyalekpa, á gopana iɔ̀ naa á ɔ̀z̃i, í só kpakpa, asa Dii Gɛamusu sa'obɔ̀e.

¹² Gwāas̃napi má p̃a Egipia mà nɛg̃ɔe s̃́iaɔ̀ dɛdɛ b̀usupi gupiiu ń p̀ɔ̀tuo nɛsana s̃́iaɔ̀ p̃ii, mí yāda Egipi t̃aaɔ̀la. Mámɛmaa Dii. ¹³ Aupi iɔ̀ de seela ũ kpé p̀ɔ̀ á kú a guuwa. Tó mále ɔ̀t̃ Egipiɔ̀wa, mé ma aupi è, má g̃élaɛ, gagapi a á leo. ¹⁴ Ali gɔ̀pi dile ma dikpe ũ a yá d̃ngu yáí, iɔ̀ dikpɛpi ke fɛlek̃aa ũ e á buiwa.

Kàaso dikpe

¹⁵ Ali kàa so e gɔ̀ sopl̃a. A gɔ̀ s̃́ia z̃́ àli p̀ɔ̀sɛ'ɛsɛ p̀ɔ̀ kú á kpéuɔ̀ k̃óle,† asa gbé p̀ɔ̀ p̀ɔ̀sɛa s̃ò gɔ̀ sopl̃api guu, wa aà b̀ Isailiɔ̀ guu wà dɛɛ. ¹⁶ A gɔ̀ s̃́ia z̃́ ń a gɔ̀ sopl̃adeo àli k̃k̃āaa à ma sísi. Asu z̃́le ke gɔ̀ beɔ̀ z̃́io, sema blekɛa gbépiie bàasio, a lén we. ¹⁷ Ali Kàaso dikpɛkɛ, asa z̃́ibeez̃i ɔ̀ ma á bóle Egipi lán z̃́g̃ɔ̀wa. A buiɔ̀ líɔ̀ dikpɛpi ke k̃etok̃ɔe ũ. ¹⁸ Mɔ̀ s̃́ia gɔ̀ g̃ɛo m̀ɛndosaide z̃́ oosi, à kàa so e a gɔ̀ bao ń m̀ɛndoode z̃́ oosi. ¹⁹ P̀ɔ̀sɛ'ɛsɛ su à kú á bɛo e gɔ̀ sopl̃a, asa gbé p̀ɔ̀ p̀ɔ̀sɛa s̃ò, b̀m̃ɔ̀n n̄, belen n̄, wa aà b̀ Isailiɔ̀ guu wà dɛɛ. ²⁰ Asuli p̀ɔ̀sɛa so gɔ̀ beo. Gu p̀ɔ̀ á kúu p̃ii, àli kàa só.

Gɛamusu dikpe s̃́ia

²¹ Mɔ̀izi Isaili gb̃ɛz̃ɔ̀ s̃isi p̃ii, a òné: A gé á ua s̃a séi, í de Gɛamusu dikpɛkɛb̀ ũ. ²² A ése s̃áo se à z̃ɔ̀ au p̀ɔ̀ kú ta guuwa, í lé kpɛɛle g̃ɔ̀wa, ɔ̀plaaí ń zɛɛio ń musuo. A gb̃ɛ su b̀ a kpéu e gu d̀. ²³ Tó Dii lé p̃a b̀usua àlɛ Egipiɔ̀ dɛdɛ, mé

* **12:5** Z̃aa 1.29, Ebe 9.14, 1Pie 1.19 † **12:15** Bɔa 23.15, Mat 26.17, 1Kln 5.7-8

à au è kpɛɛle gɔwa, a gɛ̃aɛ. A to gbɛ̀dɛ̀dɛ̀na gɛ̃ázi à á dɛ̀dɛ̀o.† 24 Apɔ́ ní á buiɔ̀ àò yápi kúá kètókɔ̃e ũ e á buiwa. 25 Tó a gɛ̀ bùsu pɔ́ Dii á gbáú lá à a lɛgbè̀wa, àò lousisiyápi kúá. 26 Tó á néɔ̀ lousisiyápi mi gbè̀awá, 27 à oné a dɛ̀ Gɛ́amusu sa pɔ́ wí o Diiwa ũe, asa kɛ́ à Egipiɔ̀ dè̀dɛ̀, à gɛ̀ wá Isailiɔ̀ kpé̃aɛ, i wá dɛ̀dɛ̀o. ɔ̀ gbé̃́ kùlɛ̀ Diiɛ̀ aa mipè̀lɛ̀. 28 Ké̃ aa tà, aa kè̀ lá Dii ò Mɔ̀izie ní Aalonaowa.

Egipi nɛgɔ̃e séiáɔ gagaa

29 Gwáasin wɛ̀dɛ̀o Dii Egipi nɛgɔ̃e séiáɔ dè̀dɛ̀ píi sea za Falaɔ̀ pɔ́ zɔ̀lɛ̀a báawa néwa, e à gè̀ pè̀ dakpɛunaɔ̀ pɔ́wa ní pɔ̀tuo nɛsana séiáɔ píi. 30 Falaɔ̀ fɛ̀lɛ̀ gwá ní a íwaɔ̀ ní Egipiɔ̀ píi, ɔ̀ búbuwa dà Egipia, asa uae ku gɛsaio. 31 Gwáasina ɔ̀ Falaɔ̀ Mɔ̀izi ní Aalonaɔ̀ sísi a òné: A fɛ̀lɛ̀ bɔ̀lɛ̀ ní Isailiɔ̀ ma gbé̃́ guu. A gé̃ Dii sísi lá á òwa. 32 A á bleɔ̀ ní á sãɔ̀ ní á zuɔ̀ sélɛ̀ lá á òwa. A gé̃i, í samaa'omɛɛ.

33 Egipiɔ̀ lé nae gbé̃́piɔ̀wa aa bɔ̀lɛ̀né ní bùsuu kpakpa, asa aa mè̀: Wá gaga píiɛ. 34 Isailiɔ̀ ní kàatidɛ̀aɔ̀ kà tao guu a sɛ'ɛsɛsai, aa ní ulaɔ̀ fífiwà aa dàda ní gàu. 35 Aa kè̀ lá Mɔ̀izi ònéwa, aa ánuusu pɔ́ɔ̀ ní vua pɔ́ɔ̀ ní pɔ̀kasaa gbè̀a Egipiɔ̀wa. 36 Dii tò Egipiɔ̀ ní wɛgwà, ɔ̀ aa kpámá. Màa aa Egipiɔ̀ pɔ́ɔ̀ símá.

Isailiɔ̀ daa zéú

37 Isailiɔ̀ dàzɛ̀u kè̀sɛ̀, aa bɔ̀lɛ̀ ní Lamɛ̀sɛ̀o aa tà Suko. Gɔ̃eɔ̀ òaasɔ̀sɔ̀o lɛɛ̀ òaa àaɔ̃e (600.000), néɔ̀ ní nɔ̀eɔ̀ bàasi. 38 Bui zìlɔ̀ dodoaɔ̀ tàrínɔ̀ dasi ɔ̀. Bleɔ̀ ní sãɔ̀ ní zuɔ̀ dasi kè̀ zài. 39 Aa kàa kè̀ ní kàatidɛ̀a pɔ́ aa bò̀ Egipiɔ̀. A sɛ'ɛsɛ̀ vɔ̀, asa wà ní yá Egipi zɛzɛsaiɛ. Aai blɛ̀ mài e sè̀ kɛ̀ wà ble zéúo.

40 Isailiɔ̀ kua Egipi kè̀ wè̀ òaa pla ní baakwiopi gbɛa, dikpɛpi zí ɔ̀ Dii zìgɔ̀piɔ̀ bɔ̀lɛ̀ Egipi píi. 42 Gwáasinapiá Dii pɔ̀e. Isailiɔ̀ lío itèkɛ̀wà e an buiwa, asa gwápi ɔ̀ Dii Isailiɔ̀ bɔ̀lɛ̀a Egipi itèkè̀.

Gɛ́amusu dikpɛ

43 Dii ò Mɔ̀izie ní Aalonaɔ̀: Gɛ́amusu yá pɔ́ má dɛ̀lɛ̀n kɛ̀: Buipálee su a nòɔ̀ soo, 44 áma zɔ̀ pɔ́ á lù mé à tɔ̀zɔ̀ a só. 45 Nibɔ̀ ge gbè̀wina su soo. 46 A so kpéú, ásu bɔ̀ ní a nòɔ̀pio bàasio. Asu sápi wáe ɛo.* 47 Isaili píi lí dikpɛpi kɛ̀. 48 Tó bòmɔ̀ kú á guu, mé a ye Gɛ́amusu dikpɛkɛ̀ Diiɛ̀, aà tɔ̀zɔ̀zɔ̀ a bɛ̀ gɔ̃eɔ̀nɛ̀ píi, i gɔ̀ beɛ̀ ũ, i gbasa kɛ̀. Gyafɔ̀dee suli bleo. 49 Beɛ̀ ní bòmɔ̀ pɔ́ kúánɔ̀, ikoyá doũpiɛ. 50 ɔ̀ Isailiɔ̀ kè̀ lá Dii ò Mɔ̀izie ní Aalonaowa píi. 51 Zibeezì Dii Isailiɔ̀ bɔ̀lɛ̀ Egipi gágá.

13

Kàaso dikpɛ ní nɛgɔ̃e séiáɔ kpaa Luawao

1 Dii yá'ò Mɔ̀izie à mè̀: 2 Isaili nɛgɔ̃e séiáɔ ní pɔ̀tuo nɛsana séiáɔ kpaa, asa ma pɔ́ɔ̀nɛ̀ píi.*

3 Mɔ̀izi ò gbé̃́nɛ̀: A bɔ̀a Egipi zɔ̀bleau gɔ̃e bee yá àò dɔ́agu, asa Dii mé á bɔ̀ Egipi ní a ɔ̀ gbãao. Asuli pɔ̀sɛ̀a so gɔ̀ɔ̀piwao. 4 Alɛ̀ bɔ̀ Egipi mɔ̀ séiá pɔ́ wí mɛ̀ Abibu guu gbãɛ. 5 Dii lɛgbè̀ á dezionɛ̀ à mè̀ á bùsu pɔ́ vɛ̀ ní zó'io diu mé Kanaaɔ̀ ní Itiɔ̀ ní Amɔ̀lɛ̀ ní Iviɔ̀ ní Yebusiɔ̀ kuu kpáwá. Tó a tò a kau, àli dikpɛpi kɛ̀ mɔ̀e beeu. 6 Aliɔ̀ kàa so e gɔ̀ɔ̀ soplá. A gɔ̀ɔ̀ sopladepi zí ɔ̀ dɛ̀é Dii dikpɛ̀ ũ. 7 Aliɔ̀ kàa so e gɔ̀ɔ̀ soplapi gɛ̀ paò. Pɔ̀sɛ̀a ge pɛ̀sɛ̀'ɛsɛ̀ suliɔ̀ ku uae á bùsuu gɔ̀ɔ̀ beewao. 8 Gɔ̀ɔ̀ bee àli o á nɛgɔ̃eɔ̀nɛ̀ álɛ̀ bee kɛ̀ yá pɔ́ Dii kè̀é kɛ̀ à á bɔ̀lɛ̀ Egipi yáíɛ. 9 Dikpɛpi ɔ̀ dɛ̀é seela ũ lán pɔ́ daa ɔ̀wa ge dɔ̀ngubɔ̀ yea mi'áewawa, kɛ̀ Dii ikoyá su bɔ̀ á léuo, asa ɔ̀mɛ̀ á bɔ̀lɛ̀ Egipi ní a ɔ̀ gbãao. 10 Aliɔ̀ ikoyápi kɛ̀ a gɔ̀ɔ̀wa wè̀ ní wè̀o.

† 12:23 Ebe 11.28 § 12:40 Daa 15.13, Gal 3.17 * 12:46 Zaa 19.36 * 13:2 Luk 2.23

11 Tó Dii tò a ka Kanaa bùsuu, mé a kpàwá lá à a legbèè ní á deziowa, 12 à á negõe séiaɔ kpawà pii. A pɔtuo nesana séiaɔ ɔ de aà pɔ ũ pii. 13 Ili á zàa'ɪn nesana séia bo ní sãneo. Tó i boo, à a waa fi. A á negõe séiaɔ bo pii. 14 Tó á negõe á lá yápi mii zia aa mè, bó yán wei, à oné, ké Dii wá bó zɔbleu Egipi ní a ɔ gbãao yáe. 15 Ké Falaɔ gikè à gí wá gbæi, ɔ Dii Egipi negõe séiaɔ dède pii ní pɔtuo nesana séiaɔ pii. A yáí ɔ wi sa'oiwà ní pɔtuo nesana séiaɔ, mé wi wá negõe séiaɔ bo. 16 Bee aɔ de seela ũ lán pɔdaa wá ɔwa ge pɔyea wá mi'æwawa, asa Dii mé wá bó Egipi ní a ɔ gbãao.

Isailiɔ bɔa Egipi

17 Ké Falaɔ Isailiɔ gbæe, Lua i bɔrɩnɔ Filitē bùsu zé guu, baa ní a kãikeo, asa à mè: Tó wá fèlemá ní zio, aa làsooke ea taa Egipiwaæ. 18 Lua dɔi, à guwaiwai zé sèrɩnɔ Isia Tëa oi. Isailiɔ bɔ Egipi ní ní gɔkeboɔ kũa.

19 Mɔizi Yosefu ge sè, àle tað, asa Yosefu tò Isailiɔ legbèè yãa à mè, tó Lua mò ní bɔi, aa a gewa séle boð wee.†

20 Ké aa bɔ Suko, aa gè bòokpà guwaiwai lé Etaũ. 21 Dii ɔ dɔaané telu guu fãane, ké aɔ ze'ɔlɔné. Gwãasina sɔ, ɔ dɔaané té guu ké aɔ gupuné, aaiɔ táa'o fãane ní gwãasinao. 22 Telupi lí go ní æ fãane, mé tépi lí go ní æ gwáo.

14

Egipiɔ pélea Isailiɔzi

1 Dii ò Mɔizi: 2 O Isailiɔne aa lile ge bòokpa Pi'ailo sae Midoli ní ísiao zãngu, bɔaa ní Baalizefɔ. A bòokpa ísia sae we. 3 Falaɔ aɔ e a sãsa, guwaiwai á kũkũe. 4 Má aà swáfè, i péleázi, mí tɔbo Falaɔ ní a zígɔ yá musu, Egipiɔ ɔ dɔ ké mámɛmaa Dii. ɔ Isailiɔ kè màa.

5 Ké wa ò Egipiɔ kí Falaɔe gbépiɔ bàalè, ɔ aàpi ní a ìwaɔ nɔse pãle sè an yá musu aa mè: Kpelewa wá kè wá tò Isailiɔ bɔ zɔbleawèe guui? 6 ɔ Falaɔ godò a sè, à a zígɔ nàaa. 7 A sɔgo maaɔ sè mèn òaa àaɔ ní Egipi sɔgoɔ pii, zígɔ kíaɔ ká ní guu. 8 Dii Egipiɔ kí Falaɔ swáfè, ɔ à pèle Isailiɔzi, aale bole an mi daa ía. 9 ɔ Egipiɔ pèlɛnzi ní Falaɔ sɔɔ ní aà sɔgoɔ ní aà sɔdeɔ ní aà zígɔɔ pii, ɔ aale mó ní lei ní bòou ísia sae Pi'ailo sae bɔaa ní Baalizefɔ.

10 Ké Falaɔ kãikù, Isailiɔ wezù, ɔ aa Egipiɔ è té ní kpe. Vía ní kú maamaa, ɔ aa wiilè Diiwa. 11 Aa ò Mɔizi: Miaɔ ku Egipi noa? Bóyã n mɔwanɔ guwaiwaiu la wá gagai? Akæa n wá bóle Egipii? 12 Wi onɛ Egipiɔ lé? Wi mɛ wá tó tɛɛ wá zɔble Egipiɔneɔ lé? Zɔbleané maawèe de gagaa guwaiwaiua. 13 Mɔizi òné: Asu to vía á kũo. A ze tɛɛ, í e lá Dii a á suaba gbã, asa Egipi pɔ ále ní e gbæo, á ní e bau bo. 14 Dii mé a zikaé. Aɔ ku kílilikie.

Pãa Isia Tëaa

15 Dii Mɔizi là à mè: Bó wii níle léai? O gbéɔne aa bɔ ní táo. 16 N n gopana dɔ ísiao, ní zɔeð, Isailiɔ i gè a zãngu gugiiu. 17 Mapi, má Egipiɔ swáfè, aai gè ní gbæa, mí tɔbo Falaɔ ní a zígɔɔ ní a sɔgoɔ ní a sɔdeɔ yá musu. 18 Tó ma tɔbò Falaɔ ní a sɔgoɔ ní a sɔdeɔ yá musu, Egipiɔ i dɔ sa ké mámɛmaa Dii. 19 Lua Malaika pɔ dɔaaa Isailiɔne èa gè kú ní kpe, mé telu pɔ kú ní æ èa gè ní kpe bo 20 ampiɔ ní Egipiɔ zãngu. Telupi gupù Isailiɔne mé à gusiakpà Egipiɔne, ɔ an gbèe i e sò a deei gwãasina beeo.

21 Ké Mɔizi ɔdò ísiao, ɔ Dii bɔ ní òan gbãao gukpe oi. A kàka e gu gè dɔ, à ísia sèle kpà e gugii bɔ. Ké í zɔe, 22 ɔ Isailiɔ táa'ò gugiiu aa bùa. I bíiɔa an ɔplaaí ní ní ɔzɛio.* 23 ɔ Egipiɔ pèlɛnzi. Falaɔ sɔɔ ní a sɔgoɔ ní a sɔdeɔ pii té ní kpe ísia guu.

† 13:19 Daa 50.25, Yoz 24.32 * 14:22 1Kln 10.1-2, Ebe 11.29

24 Gufɛnɛ Dii Egipi zīgɔɔ gwà za tɛlu tɛde guu, ɔ a tò gili gɛ̀ngu. 25 A tò an s̀goɔ v̀lɛ, a tò an t́aa'oa zì'ùkù, ɔ aa mè: Wà bàalɛ Isailiɔnɛ, asa Dii lé zikanéwanɔɛ.

26 Dii ò Mɔiziɛ: ɔɔò ísɔaa, í i da Egipiɔla ń ń s̀goɔ ń ń s̀deɔ. 27 ɔ Mɔizi ɔɔò ísɔaa, ɔ í lé pa a gbɛu gudɔlɛia. Lá í lé su màa, ɔ Egipiɔ bàalè aa kpàaũò. We Dii tò ísɔa k̀aaumá. 28 Í s̀u à dà s̀goɔla ń s̀deɔ ń Falaɔ zīgɔɔ p̀ó gè ísɔa guu Isailiɔ gbɛaɔ p̀ii. An kee i b̀o, baa m̀endo. 29 Isailiɔ s̀ɔ aa t́aa'ò í zānguo gugiiuɛ. Í b̀iiɔa an ɔplaai ń ń ɔzɛɛio. 30 Zibeezì Dii Isailiɔ s̀i Egipiɔwa, ɔ Isailiɔ Egipipiɔ gɛɔ è ísɔa g̀s̀lɛ. 31 Ké Isailiɔ Dii gb́aa z̀o p̀ó a mò Egipiɔnɛ è, aa v̀iakèè, ɔ aa aà náaikè ń aà z̀blena Mɔizio.

15

Mɔizi lɛ

1 ɔ Mɔizi ń Isailiɔ pii lɛɛ bee sí Diiɛ* aa mè:

Má lɛsi Diiɛ, asa à t̀b̀ò,
à s̀deɔ ń ń s̀ɔ k̀a ísɔau.

2 Dii mé ma gb́aa ũ,
má lémawà, aàpi mé ma suabà.
ɔmɛ ma Lua ũ,
má aà t́aasilɛ.
ɔmɛ ma mae Lua ũ,
má aà t̀b̀o.

3 Diiá zīgɔɛ, aà t̀n Dii.

4 A Falaɔ s̀goɔ ń aà zīgɔɔ k̀a ísɔau,
à zīgɔɔ kíaɔ s̀òlɛ Isia T́ɛau.

5 Ipi dànlá,
aa kp̀alɛ z̀lɛ lán gbɛwa.

6 Dii, n ɔplaa n gb́aa t̀b̀ò,
Dii, n n íbɛɛ ul̀ò ń n ɔplaaɔ.

7 N n wèlɛɔ nè n gawi z̀o guu,
n p̀o p̀a, n ń kwé lán s̀ɛwa.

8 N p̀òb̀ò n níu, ɔ í f̀lɛ,
a zɛa lán b̀iiwa,
ísɔa í í a guoguo.

9 Wá íbɛɛpiɔ mè,
wa pélɛwázi wà wá lɛɛ,
wi wá p̀o síwá lá wa yeiwa,
wi ń f̀ɛndaɔ wo wà wá dɛdɛò.

10 N n ĺɛ'iana gb̀aɛ, ɔ ísɔa dànlá,
aa kp̀alɛ lán bɛɔmawa í z̀o piu.

11 Dii, t́aa kpele mé muaannɔi?
Démɛ muaannɔi?

Yábɔnsaɛkɛna, n z̀o kɛ adoa,
n gawi í to v́ia wá k̀ú.

12 N n ɔplaa d̀ò, ɔ t̀o lɛ ń m̀m̀o.

13 Nyɔ d̀aa wá gb́é p̀ó n wá b̀oɔnɛ n gb̀kɛ guu,
nýɔ géwanɔ n búsuu ń n gb́aaɔ.

14 T̀o buipáleɔ mà, aa lualua,
iẃaa a ka Filitɛ búsuɔdeɔ p̀aa.

15 Eɔũɔ kíaɔ b̀ilike,
gili a g̀ɛ M̀abu d̀aaanaɔgu,

* 15:1 Zia 15.3

Kanaa b̀usudeɔ k̀usu a kwe n̄pii.

¹⁶ V̄ia z̄ɔɔ a n̄ k̀ú, s̄ɔ i k̀éngu,
aa ḡɔ k̀ilikili lán gbewa n gb̄aa z̄ɔɔ yáí Dii,
e wá gb̄é p̄ɔ n̄ wá é n p̄ɔ ũɔ ḡé.

¹⁷ Dii, n̄ȳɔ géwanɔ gb̄ès̄is̄i p̄ɔ n̄ s̄è n p̄ɔ ũ k̀í,
n̄i wá zedɔ gu p̄ɔ n̄ d̄ile n z̄ɔlek̄ii ũ,
n k̀úk̄ii p̄ɔ n̄ k̀èk̄e nz̄iaɛ guu.

¹⁸ Dii aɔ kible ḡɔɔpiiɛ.

¹⁹ Ké Falaɔ s̄ɔɔ n̄ a s̄ógoo n̄ a s̄odeɔ ḡè ísia guu, ɔ Dii s̀u n̄ ío à dànl̄a, kási Isailiɔ
táa'ò guḡiiu ísiapiuɛ. ²⁰ ɔ ānabi Miliaũ, Aalona d̄ae, s̄és̄ēna s̄è, ɔ n̄ɔɔ b̀ò t̄eaàzi
pii, aale s̄és̄ēnapa, aale ɔw̄a. ²¹ Miliaũ les̄in̄é à mè:
A les̄i Diiɛ, asa à t̄ɔb̀ò,
à s̄odeɔ n̄ n̄ s̄ɔɔ k̄a ís̄iau.

I f̄ii

²² M̄ɔizi dàz̄eu n̄ Isailiɔ, aa k̀è Isia T̄ēawa aa ḡè Sulu guwaiwaiu. Aa táa'ò ḡɔɔ
àaɔ guwaiwaiu, aai í eo. ²³ Ké aa k̄a gu p̄ɔ w̄i m̄e Mala, aai f̄ɔ a im̄io, ké a
f̄ii yáí. A yáí tò wá t̄ɔkp̄a gup̄ie Mala.† ²⁴ ɔ gb̄éɔ z̄ɔad̀ò M̄ɔiziwa aa mè: B̀ò wá
mii? ²⁵ M̄ɔizi wiil̄è Diiwa, ɔ Dii lí òl̄ò. Ké a z̀u íu, ɔ ípi nak̀ù. Wek̄ii ɔ Dii ikoȳa
d̄ilen̄é à n̄ ȳɔ ²⁶ à mè: Tó a laaid̀ò ma Dii á Lua ma yáwa mé ále yá p̄ɔ má yei k̄e,
tó a yá p̄ɔ má d̄ileɔ mà mé á ma ikoȳa k̄ua pii, má gȳa p̄ɔ má k̄a Egipiɔgu kee
kááguo, asa m̄ám̄ema Dii á gb̄àgb̄ana ũ. ²⁷ Bee gb̄ea aa k̄a Eliũ, gu p̄ɔ nib̄ona
m̄èn kuɛpl̄aɔ kuu n̄ daminali m̄èn b̄aaɔkw̄iɔ. ɔ aa b̀òokp̄a í sae we.

16

Mana n̄ b̀uuɔ

¹ Isailiɔ f̄le Eliũ n̄pii, ɔ aa k̄a Sini guwaiwai p̄ɔ k̀ú Eliũ n̄ Sinaio z̄anguo an
b̄oa Egipi m̄ɔ plaade ḡɔɔ ḡēode z̄í. ² ɔ aa z̄ɔad̀ò M̄ɔizi n̄ Aalonaowa guwaiwaiu
we n̄pii, ³ aa òné: B̀óȳaí Dii i wá d̄ede Egipiɔ ni? Wek̄ii wi z̄ɔle wá p̄ɔble n̄ n̄òɔ
e wá k̄ae, ɔ a m̄ɔ wá d̄edei guwaiwaiu la n̄ n̄anao.

⁴ Dii ò M̄ɔizie: Kua za musu má ble fáéé, * gb̄éɔ lí b̄ole ḡɔɔ do p̄ɔ sélei lá gu lé do
n̄ lé léu, ké mà n̄ lé mà gwa tó aa ma ikoȳa k̄ua. ⁵ Ḡɔɔ soolode z̄í ḡɔɔ pla p̄ɔ ɔ aali
séle, aaliɔ a bleke. ⁶ ɔ M̄ɔizi n̄ Aalona òné pii: Oosia á d̄ɔ ké Dii mé á b̀óle Egipi,
⁷ zia k̄ɔɔ í Dii gawi e. A z̄ɔa p̄ɔ á k̄aazi mà, asa p̄ɔen wá ũ ké a gbasa z̄ɔak̄awázio.
⁸ M̄ɔizi èa mè: Dii a á gba n̄ò à so oosia, zia k̄ɔɔ i ble kp̄áwá á lé léu, ké à z̄ɔa p̄ɔ
á k̄aazi mà yáí. P̄ɔen wá ũo. I k̄e wám̄e a z̄ɔak̄awázio, Diiɛ.

⁹ ɔ M̄ɔizi ò Aalonaɛ: O Isailiɔne pii aa s̄ɔ Diizi, asa à n̄ z̄akaa màɛ. ¹⁰ Ké
Aalona lé ȳa'óné, aa aed̀ò guwaiwai oi, ɔ aa è Dii gawi b̀ómá telu guu. ¹¹ ɔ Dii
ȳa'ò M̄ɔizie à mè: ¹² Ma Isailiɔ z̄akaa mà. Oné oosia aa n̄ò s̄ó, zia k̄ɔɔ aa bleble
aa k̄á, aai d̄ɔ ké m̄ám̄ema Dii n̄ Lua.

¹³ Oosi b̀uuɔ m̀ò lí n̄ b̀ooa. Ké gu d̀ò f̄ii kp̄a à liai. ¹⁴ Ké f̄ii kw̄è, ɔ p̄ɔ ḡò k̄ále t̄ɔɔle
puanno kelekele lán kp̄òt̄ewa. ¹⁵ Ké Isailiɔ è, aa òk̄ɔɛ: B̀ón wei? Asa aai d̄ɔ b̀ó
no. M̄ɔizi òné: Ble p̄ɔ Dii kp̄áwá à blen we. ¹⁶ Yá p̄ɔ Dii d̄il̄én̄ k̄e: A baade lí séle
a lé léu. A séle á baade miwa zaa le dodo á uadeɔ léu. ¹⁷ Isailiɔ k̀è màa. Aa s̄èle,
gb̄ēɔ p̄ɔ z̄ɔɔ, gb̄ēɔ p̄ɔ bílao. ¹⁸ Wá zaad̄au, ké gb̄é p̄ɔ s̄èle z̄ɔɔ p̄ɔ su f̄ēo, mé gb̄é
p̄ɔ i séle bílao p̄ɔ su k̄és̄aw̄a.† ¹⁹ M̄ɔizi òné: Gb̄ē su a k̄ini tó e k̄ɔɔ. ²⁰ Gb̄ēɔ i
M̄ɔizi ȳamao, aa a k̄ini tò e k̄ɔɔ, ɔ à k̀òk̄à à yaik̄è, ɔ M̄ɔizi p̄ɔ p̄a gb̄é beezi.

† 15:23 Bee mè f̄ii. * 16:4 Z̄aa 6.31 † 16:18 2Kln 8.15

21 Lá gu lé dɔ baade í sɛ́lɛ a lé léú. Tó íatē gbāakū, pɔ́ pɔ́ gò tɔ́lɛ í yɔɛ. 22 Gɔɔ soolode zí aa blɛ sɛ́lɛ lɛɛ pla, baade miwa zaa lɛ plapla. Ɔ an gbɛ́zɔ́ɔ ge ò Mɔ́izie nípii. 23 A ònɛ́: M̀aa Dii d̄ilɛ. Ziaá kámaboziɛ, Dii gɔɔɛ. A pɔ́ pɔ́ á ye kɔ́sa kɔ́sa. A pɔ́ pɔ́ á ye disa disa, í a k̄ini pɔ́ gò d̄ilɛ e kɔɔ. 24 Aa d̄ilɛ e kɔɔ lá Mɔ́izi òwa. Bee í yaikɛo, i k̀òk̄ao. 25 Ɔ Mɔ́izi ònɛ́: A ble gbã, asa kámaboziɛ, á e guei gbão. 26 Alio sɛ́lɛ e gɔɔ soolo. A gɔɔ sopladeá kámaboziɛ, aɔ ku gɔɔ beeo.

27 Gɔɔ soplade zí gb̄ɛɔ b̀ò sɛ́lɛi, ɔ̄ aai eo. 28 Ɔ Dii ò Mɔ́izie: Aɔ kú ní ikoyã pɔ́ má d̄ilɛo masaio e bɔɛ ní? 29 Aɔ d̄ɔ́ kɛ́ ma Dii máme ma kámabogɔɔ d̄ilɛé. A yáí tò gɔɔ soolode zí mi gɔɔ pla blɛ kpáwá. Baade lío ku a gbɛu, gb̄ɛ suli bɔ gu pɔ́ á kúu gɔɔ sopladepi zí. 30 Ɔ aa kámabò gɔɔ soplade zí.† 31 Isailio tɔ́kpà blɛpiɛ Mana.‡ A dɛ lán p̀wɛn pua kelenawae. A í na lán k̀aa zɔ́dewa.*

32 Mɔ́izi m̀è: Yá pɔ́ Dii d̄ilɛn kɛ: Wà mana zaa lɛ do d̄ilɛ wá buiɔnɛ, kɛ aa blɛ pɔ́ a kpáwá wá blɛ guwaiwaiu wá bɔa Egipi gbɛa e s̄o. 33 Ɔ Mɔ́izi ò Aalonaɛ: Lo sɛ mana zaa lɛ do kau, ní d̄ilɛ Dii aɛ, kɛ àò d̄ilɛa wá buiɔnɛ.† 34 Ɔ Aalona d̄ilɛ gbè p̀ɛp̀ɛɔ saɛ, kɛ àò d̄ilɛa lá Dii ò Mɔ́iziewa. 35 Isailio mana blè ẁè blaɛ† e aa gè k̀àò bùsu pɔ́ gb̄ɛ́ kuu. Aa manapi blè e aa gè k̀àò Kanaa bùsu z̄lɛuɛ. 36 Zaa lɛ do litili plaɛ.

17

I bɔa gbɛu

(Nao 20.2-13)

1 Isailio f̀ɛlɛ Sini guwaiwaiu nípii, aalɛ b̀òokpakpa lá Dii ònɛ́wa, ɔ̄ aa gè b̀òokpà Lefidiũ. Aai í e we wa m̄io, 2 ɔ̄ aa zɔ́ad̀ò Mɔ́iziwa aa m̀è: Wá gba í wá mi. A ònɛ́: B̀óyãí álɛ zɔ́ad̀òai? Akɛa álɛ Dii lɛ́wɛi? 3 Kɛ́ imi lé ní dɛ, ɔ̄ aa zɔ́ad̀ò Mɔ́iziwa aa m̀è: B̀óyãí n wá b̀ólɛ Egipii? N ye n wá dɛdɛ ní imio ní wá nɛ́o ní wá p̀ɔtuɔ́ yã? 4 Ɔ Mɔ́izi wiilè Diiwa à m̀è: Kpelewa má kɛ ní gb̄ɛ́piɔi? A gò yɔɔ aa ma pápa ní gbɛo wá ma dɛɛ. 5 Dii òè: Isaili gb̄ɛ́zɔ́ɔ sɛ́lɛ, í dɔ́aa gb̄ɛ́piɔnɛ. N n go pɔ́ n Niili lèò sɛ lɔ. 6 M̀áo zɛa n aɛ Olebu gbɛwa we. Gbɛpi lé, í i bɔ, aai mi. Ɔ M̀ɔ́izikè m̀aa Isaili gb̄ɛ́zɔ́ɔ wáa. 7 Ɔ wá tɔ́kpà gupie Masa,* asa we aa Dii lɛ́wèu aa m̀è: Dii kúwanɔɛ wee? Wá tɔ́kpàè Mɛliba† lɔ, kɛ Isailio zɔ́akà we yáí.

Zíkai ní Amalekiɔ

8 Amalekiɔ m̀ò zíkai ní Isailio Lefidiũ. 9 Ɔ Mɔ́izi ò Yozueeɛ: Gb̄ɛ́o plɛw̄ɛɛ, í ge zíkai ní Amalekiɔ. Zia m̀áo zɛa s̄is̄is̄ɛ bee misonawa ní Lua goo k̄ua. 10 Yozuee kè lá Mɔ́izi òɛwa, à gè zíkai ní Amalekiɔ. Ɔ Mɔ́izi ní Aalonaɔ ní Huluo d̀ɛdɛ s̄is̄ipi misonawa. 11 Tó Mɔ́izi a ɔɔ sè, Isailio ìò Amalekiɔ fue, ãma tó à a ɔɔ s̄iilɛ s̄ò, Amalekiɔ ìò Isailio fue. 12 Kɛ́ Mɔ́izi ɔɔ wà, ɔ̄ wá gbɛ sɛ d̄ilɛ aà z̄íɛ, à z̄lɛwà, ɔ̄ Aalona ní Huluo aa aà ɔɔ kú́k̄ua, gb̄ɛdo ɔ́plaii, gb̄ɛdo ɔ́zɛi, ɔ̄ aà ɔɔ gò zɛa e íatē gè gè kpéu. 13 Ɔ Yozuee z̄iblè Amalekiɔwa, à ní dɛdɛ ní f̀ɛndao.

14 Dii ò Mɔ́izie: Bee k̄ɛ lá guu àò dɛ dɔngubɔ ũ, ní o Yozueeɛ, asa má Amalekiɔ midɛ d̄únia guu piiɛ.† 15 Mɔ́izi gbagbak̄ii b̀ò, ɔ̄ à tɔ́kpàè Diimadalapoo 16 à m̀è: A Dii d̀alapoo dɔ́ musu, Dii ìò zíkai ní Amalekiɔ gɔɔpiiɛ.

18

Yetolo gɛa Mɔ́izi gwai

† 16:30 Bɔa 20.8-11 § 16:31 Bee m̀è b̀ón wei. * 16:31 Nao 11.7-8 † 16:33 ɛbɛ 9.4 † 16:35 Yoz 5.12, 1Kln 10.3 * 17:7 Bee m̀è lɛwɛa. † 17:7 Bee m̀è zɔ́akaa. † 17:14 1Sam 15.2-9

1 Mɔizi ànsue Yetolo, Madiã sa'ona, yá pɔ Lua kè Mɔizie ní a gbé Isailiɔ mà, lá Dii ní bɔ́le Egipi. 2 A mɔ lè Mɔizi a na Sefola gbàe be yãa 3 ní a negɔe mèn plaɔ.* Ado tón Geesou,† asa Mɔizi mè bɔ́su páleu la bòmɔn a ũ. 4 Ado tón Eliezee,‡ asa Mɔizi mè a mae Lua d̀alae, à a bɔ Falaɔɔ f̀enda lézi. 5 ¶ Yetolo f̀ele lé mɔ Mɔizi kíí ní aà néɔ ní aà nao gu pɔ à b̀ookpàu Lua gbɛ sae guwawaiu. 6 A lékpásàkè Mɔizie à mè: Mále mɔ n kíí ní n nao ní n né mèn plaɔ. 7 Mɔizi b̀ò dà a ànsuele, à kùle à lepèwà. Aa kɔ aafia gbèa, ɔ aa gè kpéu. 8 Mɔizi yá pɔ Dii kè Falaɔɔe ní Egipiɔ Isailiɔ yáí d̀au a siuè píi ní taasi pɔ ní lé zéuɔ píi ní lá Dii ní b̀uo. 9 Yetolo pɔ kèna yãmaa pɔ Dii kè Isailiɔnɛwa píi ní lá à ní b̀o Egipiɔ ɔ́lɔ. 10 ¶ à mè: Wà Dii sáaukpa, lá à á b̀o Falaɔɔ ní Egipiɔ ɔ́lɔ. 11 Má d̀ò sa ké Dii z̀ɔ de dii kíniɔla píi. Ké Egipiɔ b̀ankùwá, a òlɔné. 12 ¶ Yetolo sa pɔ wí a pɔ káteu à tékù ò Luawa ní sa páleɔ lɔ. ¶ Aalona ní Isaili gbèz̀ɔɔ píi aa mò p̀oblèaàno Lua ae.

Yágɔ́gɔ́naɔ díleá (Iko 1.9-18)

13 Ké gu d̀ò Mɔizi z̀òle lé yágɔ́gɔ́né, aa káleaaàzi za kɔɔ e oosi. 14 Ké Mɔizi ànsue yá pɔ àle kené è píi, ɔ à aà là à mè: B̀o níle ke ní gbéé beɔ màai? B̀oyáí níle yákpalekené ndo, gbépii káleanzi za kɔɔ e oosii? 15 Mɔizi wèwà à mè: Gbèɔ ì mɔ ma kíí Lua ledama maie. 16 Tó aa yákele ví, aai mɔ ma kíí mà yápi g̀g̀g̀né, mí Lua ikoyá pɔ a díleɔ oné.

17 Mɔizi ànsue d̀è: Yá pɔ níle ke maaɔ. 18 Nyɔ kpasa, gbé pɔ kunnɔɔ i kpasa lɔ, asa z̀ipi denlae, níyɔ f̀ɔ ke ndoo. 19 Ma yãma sa, má ledama, Lua iɔ kunnɔ. Nyɔ dené kɔɔ ũ, níɔ gé ní ní yáɔ Lua kíí, 20 níɔ ikoyá pɔ Lua díleɔ dané, níɔ zé pɔ de aa se ɔlɔné ní yá pɔ aali keɔ. 21 Gbé laaide náaide pɔ Lua vía ví mé aali gbagusaesioɔ plè ní guu, ní ní díle gbèɔn òaa sɔɔɔ d̀aanaɔ ũ ní gbèɔn basɔɔɔ pɔ ní gbèɔn blakwiɔ pɔ ní gbèɔn kwíɔ pɔ 22 aao yágɔ́gɔ́ gbépiɔnɛ gɔɔpii. Aali mɔma ní yá z̀í'ũ píi, áma aali yá yɔɔnaɔ g̀g̀g̀ nízia. Beewa ɔ aa n aso laone. 23 Tó Dii wèine mé ní kè màa, níyɔ fuo, gbépiɔ i ta be aafia.

24 Mɔizi a ànsue yãmà, a kè lá a òewa píi. 25 A gbé laaideɔ plè Isaili buiɔ guu píi, à ní díle gbèɔn òaa sɔɔɔ d̀aanaɔ ũ ní gbèɔn basɔɔɔ pɔ ní gbèɔn blakwiɔ pɔ ní gbèɔn kwíɔ pɔ. 26 ¶ aai yá g̀g̀g̀né gɔɔpii. Yá z̀í'ũ ɔ aai mɔd̀ Mɔiziwa, ɔ aai yá yɔɔnaɔ g̀g̀g̀ nízia. 27 Mɔizi gè zè a ànsue, ɔ à tà a b̀usu.

19

Sinai gbɛ sae

1 Isailiɔ bɔa Egipi mɔ àaɔde gɔɔ séia z̀í 2 aa f̀ele Lefidiũ. Ké aa kà Sinai guwawaiu, ɔ aa b̀ookpà we Sinai gbɛ sae. 3 Mɔizi d̀ede gè Lua kíí gbepi musu, ɔ Dii lezuaàzi à mè: Yáe bee o Yakɔbu bui Isailiɔnɛ: 4 A è lá má kè Egipiɔnɛ, lá ma á sé ma suáno ma kíí, lán kúu a né sea a g̀asiawawa. 5 Tó a ma yãmà mé á ma bàakuaáno yá kúu sa, áo de ma gbé yenzideɔ ũ* bui píi guue. Baa ké dúnia de ma pɔ ũ píi, 6 áo demee kíao ní sa'onaɔ ũe, ma gbé pɔ an kua adoɔ ũ.† Yá pɔ níyɔ o Isailiɔnen we.

7 Mɔizi píla à gbèz̀ɔɔ s̀isi, ɔ à yá pɔ Dii òe d̀au a siuné píi. 8 Aa wèwà píi aa mè: Yá pɔ Dii òwèe píi, wá kee. ¶ Mɔizi yá pɔ wa ò sèle à gè siu Diiɛ. 9 Dii òè: Má mɔ n kíí súele gèele guu, ké gɔɔ pɔ mále yá'one, aa e wà ma, aaiɔ n náai ví gɔɔpii. ¶ Mɔizi yá pɔ gbèɔ ò sèle siu Diiɛ. 10 ¶ Dii òè: Gé ní kíí, ní oné aa gbábo níziae gbá

* 18:3 Zin 7.29 † 18:3 Bee mè b̀omɔ. ‡ 18:4 Bee mè Lua ma d̀onlede. * 19:5 Tit 2.14 † 19:6 1Pie 2.9, Zia 1.6, 5.10

ń ziaɔ, aai ń pɔkasɔ pí, ¹¹ aaiɔ ku sɔu guu zia bàasi, asa a gɔɔ àaɔde zǐ má pila mà ze Sinai gbɛ musu gbépii wáae. ¹² Kɔɔ dané gbɛpi pɔɛu e à ɔlɔi píi, ní oné aa laaika, aasu dɛdɛ gbɛpiwao, an gbɛe su ɔkàwà seo. Gbé pɔ ɔkàwà, wà ade dɛ. ¹³ Wasu ɔkà adewao, wà aà pápa ń gbɛo ge wà aà zɔzɔ ń kao wà dɛ. Pɔtuon nò, gbɛnazinan nò, à gàe. Tó aa mà wà kuupè wà a ba gà, aa sɔ gbɛpizi.†

¹⁴ Mɔizi pila gbɛpiwa à mò gbépiɔ lè, a òné aa gbābɔ ńziae aa ń pɔkasɔ pí. ¹⁵ A èa òné: Aɔ ku sɔu guu gɔɔ àaɔde zǐ yá musu. Asu wúɛ ń nɔeoo. ¹⁶ Ké gu dɔ a gɔɔ àaɔdepi zǐ, ɔ lou lé pūna àɛ pílɛpíɛ, mé lou sɔsi gbɛ musu. Ké aa kuu ɔ gbāa mà, ɔ vɔa gbé pɔ kú bɔuɔ kù pii, aale kpakpanaga. § ¹⁷ Mɔizi bɔlɛnɔ bɔuɔ, à gɛnɔ Lua kíi, ɔ aa zè zǐɛ gbɛpi sae. ¹⁸ Súɛɛ kùɛ Sinai gbɛwa ké Dii pɔlawà ń téo yáí. Súɛɛpi fɛɛ lán mua súɛɛwa, mé gbɛpi lé lualua píi. ¹⁹ Kuu ɔ gbāa lé káfi. Ké Mɔizi yá'ò, ɔ Lua wèwà loupūnaa guu.

²⁰ Dii pila à zè Sinai gbɛ misonawa, à Mɔizi sɔsi, ɔ à dɛdɛ gè we. ²¹ Dii òè: Pila ń gbépiɔ gba laai, aasu gu baa ví aa mɔ ma gwaio, ké an daside su gagao yáí. ²² Baa sa'ona pɔ aai sɔmazio, aa gbābɔ ńziae, ké másu ń dɛdɛo yáí. ²³ Mɔizi ò Diiɛ: Aa dɛdɛo, asa n wá gbá laai n mè wà kɔɔ da gbɛpi pɔɛu, i gɔ n pɔ ũe. ²⁴ ɔ Dii òè: Pila ń Aalona se mɔò, àma sa'ona ń gbé kíniɔ su gu baa ví wà mɔ ma kíio, ké másu ń dɛdɛo yáí. ²⁵ ɔ Mɔizi pila gbépiɔwa, à yápi òné.

20

Dii yádilea mèn kwio (Iko 5.1-33)

¹ Lua yáe bee ò pii à mè: ² Mámɛmaa Dii á Lua, ma á bóɛ zɔbleu Egipi.

³ Asu àɔ diie vío, ma bàasio.

⁴⁻⁵ Asuli pɔe taa ke à kùɛ à zɔbleò, pɔ pɔ kú musu ge tɔɔɛ ge í guun nò, asa ma Dii á Lua, mili sí sàao. Mi mae pɔ yemazio yāvái wi an buionɛ ń musu e à ge pé ń síwɛnaɔ ń ń sɔkpɛɔwae. ⁶ Gbé pɔ yemazi aa ma yádileaɔ kíiaɔ sɔ, mi gbéke vírɔnɔ e ń bui léwa.*

⁷ Ma Dii á Lua ásuli ma tó sí pāo, asa gbé pɔ ma tó sí pā, má tó aà bɔ pāo.

⁸ Ali kámabogɔɔzǐ dɔ ma pɔ ũ. ⁹ Ali á buazǐ ń á zǐ píio ke gɔɔ soolo, ¹⁰ a soplade iɔ dɛé kámabozǐ ũ, asa ma Dii á Lua ma pɔe. Asuli zie ke gɔɔpi zǐo, ápiɔ ge á nɛgɔe ge á nɛnɔe ge á zíkɛna gɔe ge nɔe ge á pɔtuo ge nibɔ pɔ kú á bɛ. ¹¹ Asa gɔɔ soolo ɔ ma musu ń dúniao kè ń ísiao ń pɔ pɔ kú ń guuɔ píi, ɔ ma kámabò a gɔɔ sopladepi zǐ. Ayámɛto ma báaadà kámabogɔɔpiu, má ðile ma pɔ ũ.†

¹² Ali á de ń á dao kpɛla, ké à e gɛgɛ búsu pɔ ma Dii á Lua máɛ kpáwáu.†

¹³ Asuli gbɛdɛo. §

¹⁴ Asuli wúɛ ń gbɛpáɛ nɔoo.*

¹⁵ Asuli kpáí'oo.†

¹⁶ Asuli yáɔ á gbédeewao.†

¹⁷ Asuli á gbédee ua bíikɛo. Asuli aà nɔ bíikɛo ge aà zíkɛna gɔe ge nɔe ge aà zu ge aà zàa'ina ge pɔ pɔ a vío píi. §

¹⁸ Gbépii loupūnaa mà ń kuu'ɔo, aa loupíɛa è ń súɛɛo dɔ gbɛ musu, ɔ vɔa ń kú, aale lualua, aa ze káaa. ¹⁹ Aa ò Mɔizie: Yá'owɛɛ nzia, wí ma. Nsu to Lua yá'owɛɛo, ké wásu gagao yáí.* ²⁰ Mɔizi òné: Asu to vɔa á kíio, asa á laai gwaa

† 19:13 Ebe 12.18-20 § 19:16 Zia 4.5 * 20:6 Nao 14.18 † 20:11 Daa 2.1-3 † 20:12 Mat 15.4, Efe 6.2-3 § 20:13 Daa 9.6 * 20:14 Mat 5.27 † 20:15 Lom 13.9 † 20:16 Mat 19.18-19 § 20:17 Lom 7.7, 13.9 * 20:19 Ebe 12.18-19

yáí ɔ Lua m̀̀i, ké à e àò a v̄ia v̄i, mé ké ásu duunakεo yáí. ²¹ Aa ze k̄aa, ɔ M̄oizi s̀̀ò t̄elui, gu p̀̀o Lua kupiu.

Dii gbagbak̄i yá

²² ɔ Dii ò M̄oizie: Yáε bee o Isailione: Aziawa á mà lá ma yá'òé za musu. ²³ Asu t̄áa ke à naao. Asu ánuusu ge vua pi t̄áa ɔ. ²⁴ A ma gbagbak̄i bo ní bèleo, ili sa'owà ní s̄aó ní zuo, sa p̀̀o w̄i a p̀̀o k̄ateu à t̄ékū ní s̄aaukpasao. Gu p̀̀o má dílé àò ma sisuu, má mó á k̄i, mí báaadaágu. ²⁵ Tó ále ma gbagbak̄ipi bo ní gbεo, ásu ke ní gbè áaoo, asa tó a ḡap̄èlewà, à s̄aakèn we.† ²⁶ Asu ma gbagbak̄i bo à a d̄edek̄i keo, ké á puizi su b̄owào yáí.

21

Zoo gwaa yá

(Iko 15.12-18)

¹ Ikoyá p̀̀o r̄ȳo dan̄on ke: ² Tó gbé Ebelu lù zo ũ, ali z̄ikeè wè sooloe, a wè soplade i b̄o w̄é ũ fiabosai. ³ Tó à mò adoe, a b̄o adoe. Tó a n̄o v̄ie, aà b̄o ní a n̄o. ⁴ Tó aà dii mé n̄o kp̄awà mé à néo ìaàn̄o, n̄oepi ní a néo ḡo aà diie, i b̄o ado. ⁵ Tó zo pi m̀̀, á ye a diizi ní a nao ní a néo, á ye b̄o w̄é ũ, ⁶ aà dii i geaàn̄o yāḡōḡōnao k̄i, i s̄aàn̄o kp̄eelei, i aà swá f̄í ní kao ḡam̄o ge ḡam̄o líwa, io ku aà zo ũ e ḡo pi.

⁷ Tó gbé a nen̄o ȳia zo ũ, a e b̄o lá zo ḡōe ì b̄owao. ⁸ Tó aà dii díle á aà se n̄o ũe, mé n̄o pi i su k̄èò, aà to wà aà bo. A z̄ev̄i à aà ȳia buip̄alewao, ké à b̄o aà yáú yáí. ⁹ Tó a kp̄a a néwae s̄o, aà aà dile a nen̄o ũ. ¹⁰ Tó à n̄o p̄ale s̀̀, asu a k̄áau baa b̄o ble ge p̄okasao ge kpé yáuo. ¹¹ Tó i yá mèn̄ āo pīo k̄èò, zo pi z̄ev̄i à ta p̄a fiabosaie.

Gbé kea'ia yá

¹² Tó gbé gbé lè a d̄e, wà ade de s̄o. ¹³ Tó àle w̄eele à aà deoe s̄o, tó kai mé mò, má ul̄ek̄i dílé, ili bàale ta we. ¹⁴ Tó gbé n̄o sep̄asi k̄è à a gbédee d̄e, baa tó à bàalè gè nà ma gbagbak̄iizi, wà gi wà aà de.

¹⁵ Tó gbé a de ge a da gbè, wà ade de. ¹⁶ Tó gbé gbé s̀̀ kp̄ái, a ȳia ge a k̄uan nò, wà ade de. ¹⁷ Tó gbé a de ge a da kp̄eb̄ò, wà ade de.*

¹⁸ Tó wàle s̄oleke, mé gbé a gb̄edo lè ní gbεo ge ɔkū, mé i gao, tó a ku d̄ead̄e, ¹⁹ à f̄ò f̄èl̄e lé b̄o bàasi ní lío, gbé p̀̀o à aà lè a b̄o gosai, i aà z̄i p̀̀o i e k̄èò fiaboè ní εε p̀̀o wa k̄èò. ²⁰ Tó gbé a zo ḡōe ge n̄o lè ní goo, mé à ḡa ḡò, wa ade wet̄a. ²¹ Tó zo pi ḡo do ge ḡo pla lè s̄o, wasu aà diipi wet̄ao, asa aà ɔae. ²² Tó ḡōe lé d̄ēka mé aa kp̄a n̄o sindeea, tó à n̄o b̄le mé aà gue i ke'iao, lá n̄oepi z̄á dàn̄é, aa a fiabo màae, tó yāḡōḡōnao w̄èi. ²³ Tó ìa p̄ale su ku a guue s̄o, wa ga fiabo ní gao, ²⁴ wé ní w̄éo, swaa ní swaao,† ɔ ní ɔ, gbá ní gbáo, ²⁵ teb̄o ní teb̄o, ìa ní ìa, b̄o ní b̄o. ²⁶ Tó gbé a zo ḡōe ge n̄o lè, aà wé w̄i, aà aà gbae aà wé fiaboa ũ. ²⁷ Tó aà swaae s̄o, aà aà gbae aà swaa fiaboa ũ.

P̄tuoo yá

²⁸ Tó zu ḡōe ge n̄o z̄ò a d̄e, wà zupi pápa ní gbεo wà de, aà dii i b̄oȳau. Wasu zupi n̄o soo. ²⁹ Tó zupi p̄asi za k̄áau s̄o, mé wa ò a diie, tó i d̄o, ɔ à gbé z̄ò a d̄e, wà zupi pápa ní gbεo wà de, wi a dii de lo. ³⁰ Tó wà ɔa dà a diie aà w̄eni fiaboa yáí, lá wa òè pii a boe. ³¹ Tó zupi né d̄e, yá doūe. ³² Tó zupi zo ḡōe ge n̄o d̄e, zu dii a ánuusu ɔwat̄e baakwi kpa zo diiwaε, wi zupi pápa ní gbεo wà de.

† 20:25 Yoz 8.31 * 21:17 Mat 15.4 † 21:24 Mat 5.38

³³ Tó gbé pɔ wè a lɔɔɛ, ge tó à lɔ yò, i pɔ taɛɔ, ɔ zu ge zàa'ina zù a guu, ³⁴ lɔɔde fiabo pɔ diie ní ɔaɔ, pɔgepi i gɔè.

³⁵ Tó gbé zu gbɛpále pɔ zɔ a dè, aà a béɛ yía, aai a ɔa kpaale, aai a ge kpaale màa lɔ. ³⁶ Tó zù dii dɔ za káau ké a pásí mé i dɔɔ, a zu fiabo ní zuoɛ, a ge i gɔè.

Aizɛɛ yá

³⁷ Tó gbé zu ge sã kpáí'ò, mé a dè ge a yía, a zu fiabo ní zuo mèn sɔɔɛ, i sã fiabo ní são mèn sííɔ.

22

¹ Tó kpáí kpé gbòɔ, mé gbɛɛ aà kù à aà lè a dè, tó gwáɛ ade tàae vío, ² tó ní íatɛwɛɔɛ sɔ, bee mé tàae ví.

Kpáí a fiaboɛ. Tó a pɔe ví sɔɔ, wà aà yía zɔ ũ pɔ pɔ à a kpáí'ò yáí. ³ Tó wà zu ge zàa'ina ge sã pɔ à a kpáí'ò è aà zɔí béɛ, a a fiabo mèn plaɛ.

⁴ Tó gbé lé pɔɔ dā bua ge vɛɛbu guu, mé a tò a pɔɔ gbɛpále bua pɔblè, ade a fiabo ní a bua ge a vɛɛbu pɔmaɔɔɛ. ⁵ Tó wà tɛsò sɛwa, mé à gè dà gbɛpále bugbeu ge pɔgba, mé aà pɔɔ tɛkù, tɛkpana a fiaboɛ. ⁶ Tó gbé ɔa ge àizɛɛ kpà a gbédeewa ulɛi, mé wa sè aà kpéu kpáí, tó wà kpáipi kù, a pɔ pɔ à a kpáí'ò fiabo lɛɛ plaɛ. ⁷ Tó wi e aà kùɔ, kpɛde ge yákpalekenɔ le, aai gwa tó ɔme pɔ pɔ wa kpàwa ulɛipi sè. ⁸ Tó lɛkpa gè gbéɔ zānguo zu ge zàa'ina ge sã ge pɔkasa yá musu ge pɔe mé vùaa ɔ gbɛɛ è à mè a pɔɛ, gbɛɔn plapi gè yákpalekenɔ kíi. Gbé pɔ yákpalekenɔ mè aà yá nao a fiabo a gbédeɛ lɛɛ plaɛ.

⁹ Tó gbé zàa'ina ge zu ge sã ge pɔpále kpà a gbédeewa gwai, tó à gà ge a gue kè'ia ge wa kù gbɛɛ i eo, ¹⁰ an gbɛɔn pla mípii aa ka Diiwa, gbé pɔ wà pɔ kpàwàpi i me i ɔkãwàɔ. Pɔ dii ze ní a kaaɔ, gbé pɔ à pɔ kpàwàpi sɔ a fiaboo. ¹¹ Tó wa kùwà kpáíɛ sɔ, a fiabo pɔ diiɛɛ. ¹² Tó wàí mé dè, a a seela ɔlè, a pɔ pɔ wàí kùpi fiaboo. ¹³ Tó gbé pɔtuo sè a gbédeewa mé a gue kè'ia a dii kpɛ ge pɔpi gàn nò, a a fiaboɛ. ¹⁴ Tó pɔ dii wáaɛ sɔ, a a fiaboo. Tó wa sèwà wà fiabòɛ sɔ, ɔa pɔ wa sèowà bee a mó.

Kua ní kɔo yá

¹⁵ Tó gbé pɔyè wéndia pɔ wi kpásã yáaɔɛ, a nɔpi wɛɛɛ'ɔa kpaɛ, i aà se nɔ ũ. ¹⁶ Tó né mae gí fiafia aà zàkɛaàɔ, gɔpi a gi nɔwɛɛɛ'ɔa kpá lá wí kpawáɛ.

¹⁷ Asu to nɔɛ pɔdamade àɔ kuo. ¹⁸ Tó gbé pɔtuo dàakpà, wà ade de. ¹⁹ Sa'oa Diiwa ado bàasio, gbé pɔ sa'ò dii pàlewa, wà ade tɔlɔzɔ.

²⁰ Asu bòmɔ wɛtáɔ, ásu gbãamòɔ, asa bòmɔn á ũ yãa Egipi. ²¹ Asu gyaa ge tone wɛtáɔ. ²² Tó a aà wɛtá mé à wiilà, má yásiaàɔɛ. ²³ Ma pɔ i fele, mí á dɛde zí guu, á naɔ i gɔ gyaa ũ, á néɔ i gɔ desai sɔ.

²⁴ Tó a ɔa sèa ma gbé taaside pɔ kúánɔɛ, ásu ɔ'idiaè lán ɔ'idianɛdewao. ²⁵ Tó n n gbédeɛ zwãa tòmási, kpawà e íatɛ àɔ gɛ kpéu, ²⁶ asa aà wúleɔ mèndon a pɔ i fífiwan we. Bó a wúleɔi? Tó à wiilà, má yásiaàɔɛ, asa sósobiden ma ũ.

²⁷ Asu Lua tɔbɛsio. Asu á bùsu gbãade kao.* ²⁸ Asu à á bua ge á lu pɔ káau pɔ i ma gba gɔɔ gágao. Ali á nɛgɔɛ sèiaɔ kpaa. ²⁹ Ali á zu ge á sã nesana sèiaɔ kpaa. Ali ke a dawa gɔɔ soplaɛ, a swaaɔde íli kpáa. ³⁰ Aɔ de ma gbé pɔ an kua nídoɔ ũ. Asuli nòɔ pɔ wàí dè soo. Ali kpá gbɛɔwa.

23

Yakɛa a zéwa

* 22:27 Zín 23.5

¹ Asuli wàpe baokpao. Asuli ze ní gběvãio egge seelade ũo. ² Asuli té bílazi yāvãikea musuo. Asuli ze ní bílao yákpale guu à bɔ yázede kpɛo. ³ Tó taaside yá nao, ásuli zeaàno. ⁴ Tó n ibee zu ge aà zàa'ina sàsã, mé n kpaaũò, kũ n suoè be. ⁵ Tó n n zangude zàa'ina è, àle fu asowa, dɔaàle, rĩsu to weo.

⁶ Tó taaside yá na, ásuli bɔ aà kpɛo. ⁷ A kē mɔafiliwa zà. Asuli tàesaide ge gbēmaa deo, asa má tó tàae de bɔ pão. ⁸ Asuli gbagusaesio, asa gbagusaè ì to wedeɔ vɔakũe, mé ì gbēmaaɔ yá fuangba. ⁹ Asuli bòmɔ wetão. A bòmɔke dõ, asa bòmɔon á ũ yãa Egipi. ¹⁰ Alio pótõ á bua, ìliò keke e wè soolo, ¹¹ a wè soplade í tó tɔɔle kámabo à ìampa, á taasideɔ ì a zã pó bèle weo kɔnwɛ, sèanɔbɔɔ ì a kɔni só. A yá doupi ke ní á vèebuò ní á kù kpéò. ¹² Alio zĩke e gɔɔ soolo, a soplade zĩ ìli kámabo, ké á zuo ní á zàa'inao e kámabo, mé á zɔɔ ní bòmɔ e ìampa. ¹³ Aɔ yá pó má òé kũa pii. Asuli dii pãleɔ sísio. Wasuli ní tó ma á léu seo.

Lousisidikpe mèn daõ

(Bɔa 34.18-26, Iko 16.1-7)

¹⁴ Wè ní wèò àli mó lousisidikpe lee àaõ keimee. ¹⁵ Alio Kàaso dikpeke lá má dàéwa, ìliò kàa so e gɔɔ soplã mɔ pó wĩ me Abibu guu a gɔɔwa, asa mɔpi guu ò a bɔle Egipi. Gbēe suli mó ma kɔi ɔgiio. ¹⁶ Alio Pɔkeke dikpeke gɔɔ pó a na pɔkekeawa, ìliò á buapó káauo kpaa. Alio Pɔkãaa dikpeke wè láaawa gɔɔ pó a á buapó káaa pii. ¹⁷ Wè ní wèò gēn àaõ á gōe pii lí mó dikpekei mapi ma Dii á Luae. ¹⁸ Asuli pósea kpaa sãnu ní á sa'obɔ auoo. Asuli dikpe sa'obɔ nísi dile gu dɔwàò. ¹⁹ Ali gé Dii á Lua kpéu ní á buapó káauo. Asuli blene nò kuu ní a da yó'ioo.

Dii legbēa Kanaa bũsu yá musu

²⁰ Má Malaika zĩ aà dɔaaé, ìo á dõa zéu, i géáno gu pó má kèkeu. ²¹ A laaidɔ aà yáwa, ìo aà yãma. Asu bɔ aà kpɛo, asa a sũuukeáno á tàae yá musuo, ké ma tó kuwà yáí. ²² Tó a aà yãmà mé a yá pó má òé kè pii, máo de á ibeeo ibee ũe, á wèleɔ wèle ũ. ²³ Ma malaikapi a dɔaaé, i ge zéé bũsu pó Amoleo kuu ní Itio ní Pelizio ní Kanaaó ní Iviò ní Yebusio, mí ní midéé. ²⁴ Asu kúle ní diioneo, ásu zɔblenéo, ásu ní kea keo. A ní gboò, í ní gbèpeleɔ wíwi. ²⁵ A zɔble Dii á Luae, i báaadaé á bleu ní á imiao, i gyãò kéwá. ²⁶ Nɔeɔ nɔbɔle á bũsuuo, mé fii aɔ kuuo. Má á wēni dɔé ní mɔgalaoe. ²⁷ Má viadada gbé pó kú á aezi, mí tó gili gē bui pó a ka ní kɔiɔgu, mí tó á ibeeo kpekpáé. ²⁸ Má beɔɔ gbae á ae, aa ka Iviò ní Kanaaó ní Itioɔgu, aai ní yáé. ²⁹ I ke má ní yáé wè do guu gòno, ké bũsupi su gō lákpe ũ, sèanɔbɔɔ liálao yáí. ³⁰ Máo ní yáé busebusee e à ge dasikũ à ka bũsu kũa. ³¹ Má á bũsu lé daé za Isia Tēa léu e Filitēo Isia léu, za guwawai léu e Uflata léu. Má bũsupideɔ naé á ɔzĩe, í ní yá. ³² A lé su àò kú ní yáú ge ní diio yáúo. ³³ Asu to aao kú á bũsuuo, ké aasu to à duunakemeeo yáí, asa tó a zɔblè ní diione, a mɔkpà áziaee.

24

Lua bàa kua ní Isailio sa'oa

¹ Dii ò Mɔizie: Mpi ní Aalonao ní Nadabuo ní Abiuo ní Isaili gbēzõ gbēon bàakwio, à dede gbewa à mɔ ma kɔi, í kúlemee za kãakãa. ² Ní sɔmazi ndo, aasu sɔmazio, mé bíla su dedenno gbepiwao.

³ Mɔizi gè yá pó Dii ò dàu a sũuné pii ní ikoyão pii. Aa wè sãnusãnu m̀pii aa mè: Yá pó Dii ò pii, wá kee. ⁴ ɔ Mɔizi yá pó Dii òpio kè lá guu pii.

A fèle kɔɔkɔɔ, à aà gbagbakii bò gbepoleu, ò à gbepèlepele mèn kuepla Isaili bui kueplaɔ pó ũ. ⁵ A Isaili èwaaso zĩ ní zuswanao, ò aa sa pó wĩ a pó káteu à

tékū òò Diiwa ní sáaukpasaɔ. ⁶ Ǿ Mɔizi zupio au sí a kpaalè lee pla. A a lee do díle ní tao, à a lee do èle sa'okíiwa. ⁷ Ǿ à Dii bàakuarínɔ lá sè à a kyokènέ. Aa mè: Yá pò Dii ò pii, wá kee, wá misiilee. ⁸ Ǿ à aupi sè a fámá à mè: Dii bàakuaánɔ aun we yādilaée beeɔ musu pii.*

⁹ Mɔizi ní Aalonao ní Nadabuo ní Abiuo ní Isaili gbēzɔɔ gbēɔn bàaɔkwio dède gè Lua kíi. ¹⁰ Aa ní Isailio Lua è. Safii gbè gusalala kále aà gbá zíe, a í de búunnɔ wásawasa lán luabebuunawa.† ¹¹ Lua i yāe ke Isaili gbāadepiɔneo. Aa wesiāale, ɔ aa pòblè aa imi.

Mɔizi kua Sinai gbɛ musu

¹² Dii ò Mɔizie: Dede gbewa n mɔ ma kíi, nio ku we. Má gbè pèpèe pò ma ikoyā pò má díle kēmáɔ kpama, ké n e dané. ¹³ Ǿ à fèle ní a zɔbāna Yozueeo, aale gé dedei Lua gbewa. ¹⁴ Ǿ Mɔizi ò gbēzɔɔne: Aɔ wá dá la, wá ea suwá. Aalona ní Huluo aao kúanɔe. Tó gbēe yāe ví, aà gèò ní kíi. ¹⁵ Ǿ Mɔizi dède gbepiwa. Súele daa a misonaa, ¹⁶ ɔ Dii gawi pila Sinai gbepiwa. Súlepi daa maa e gɔɔ soolo, a gɔɔ soplade ɔ Dii lezù Mɔizizi za súlepi guu. ¹⁷ Isailio Dii gawi è lán té pāsiwa gbepi misonaa. ¹⁸ Ǿ Mɔizi gè súlepi guu, à èa dède gbepiwa. A ku we e gɔɔ bla fāane ní gwāasinao.

25

Gbadaa zwàakpedɔa yá musu

(Bɔa 35.4-9)

¹ Dii yā'ò Mɔizie à mè: ² O Isailioɔne aa gbadamee, ní sí gbé pò wèi à damee ní nòsemendoowwa. ³ Pò pò nyo símá gba ũn ke: Vua, ánuusu, mɔgotē, ⁴ babuuna, bà gāalulade, wɔɔtēna, zwāa, blekā, ⁵ sāsaa bāa pò wa kèke tēeɔ, ayo bāaɔ, lepusiali, ⁶ filia nīsi, pò gīnana pò wī nīsi pò wī pò díleò à gɔ ma pò ũ ní tulaletio keɔ, ⁷ onisi ní gbè beede pale pò wa zíkèò sa'o'ula ní aà bòloonnɔowwa. ⁸ Aa kpedamee, mío kúrínɔ. ⁹ A zwàakpèpi ní a pòkeleɔ ke pii, lá má a taa ɔɔnɔewa.

Kpagolo yá

(Bɔa 37.1-9)

¹⁰ Kpagolo ke ní lepusialio. A gbāa io gāsīsuu pla ní kíni, a yāasa io gāsīsuu do ní kíni, a lesi sɔ gāsīsuu do ní kíni. ¹¹ Vua tētēe kúlewà a guu ní a kpeo pii, ní zāble a léwa ní vuao n liai. ¹² Vua zā pi mèn síiɔ kpagolo pò ũ, ní pépe a gbá mèn síiɔwa, kpela ní kpeleo. ¹³ N a sélio ke ní lepusialio, ní vua kúle lípiɔwa. ¹⁴ Ní lipɔɔpiɔ sɔɔsɔɔ zā pò pépe kpagolo saaloowau, aaiɔ de kpagolopi sélio ũ. ¹⁵ Lipɔɔpiɔ io sɔɔsɔɔba kpagolopi zāɔu, wasuli lípiɔ bɔle zāpiɔuo. ¹⁶ Ikoyā gbè pèpèe pò má kpamaɔ ka kpagolopi guu.

¹⁷ N a netae ke ní vua tētēe duunkēmaki* ũ, a gbāa io gāsīsuu pla ní kíni, a yāasa io gāsīsuu do ní kíni. ¹⁸ Malaika gāsīadeɔ pi mèn pla ní vua pò wa gbègbè maannɔ a netaepi pò ũ ¹⁹ ado léla, ado léle. N a netaepi pí ní malaikapiɔ aao zeawà gɔɔ kpela ní kpeleo. ²⁰ An gāsīaɔ io pooa musu a netaepia. Malaikapiɔ ae io dɔakɔwa, an wé io pea netaepiwa. ²¹ Ikoyā gbè pèpèe pò má kpamaɔ ka kpagolopiu, ní a népi taɔ. ²² A netaepi musu ɔ máli kpaáunnɔ malaika mèn pla pò aa zea ikoyā kpagolopiwaɔ zāngu. We ɔ máli yá pò má díle Isailioɔne kpauma.

* **24:8** Mat 26.28, 1Kln 11.25, Ebe 9.19-20, 10.29 † **24:10** Eze 1.26, Zia 4.2-3 * **25:17** Ebe 9.5

Táabūnu yá
(Bɔa 37.10-16)

²³ Táabūnu ke ní lepusialio, a gbàa io gàsísuu pla, a yàasa io gàsísuu do, a lesí sɔ́ gàsísuu do ní kɪnio. ²⁴ Vua t̄et̄e kúlewà, ní z̄able a léwa ní vuao ñ liai. ²⁵ Lipɛɛɛ dai ñ liai, a lesí io ɔt̄a do, ní z̄able a léwa ní vuao ñ liai. ²⁶ Vua z̄a pi mèn síiɔ́ táabūnupi pó ũ, ní pépe a gola mèn síiɔ́wa a gbápekíi. ²⁷ Z̄apio io pɛpe lipɛɛɛpi z̄íle lipɔ́ɔ́ pó wáli táabūnupi seɔ́ ũ. ²⁸ Lepusiali ɔ́ n̄yɔ́ a lipɔ́ɔ́pio ũ, ní vua kúle lípiowa búlubulu, io de táabūnupi sélio ũ.

²⁹ Tapelentio ní toonaɔ́ pí ní vua t̄et̄eɔ́ táabūnupi pó ũ ní loɔ́ ní imibo pó wáli v̄e kauɔ́. ³⁰ Níli p̄e† pó wáli kpáaɔ́ kále táabūnupiwa, io kálea ma ae we gɔ́pii.

Dau yá
(Bɔa 37.17-24)

³¹ Dau pí ní vua t̄et̄eɔ́, ní a gbá ní a lidao ní a vú piaaɔ́ ní a beɔ́ gb̄egb̄e maanno vua doŋpi ũ. ³² Ní daupi gɔ́na ke soolo, kpela àaɔ́, kpɛle àaɔ́. ³³ A gɔ́napi io vúɔ́ v̄i mèn àaɔ́'aaɔ́ zoolozoolonno lán kánavuwa ní a beɔ́. Maa dau gɔ́na mèn soolopio aaɔ́ de píi. ³⁴ Daupi lida io vúpio v̄i lo mèn síiɔ́ baade ní a beɔ́. ³⁵ Kɔ́pekíi mendo io ku dau lidawa gɔ́na mèn plaɔ́ pékíi. A plaade io ku gɔ́na mèn pla páleɔ́ pékíi, a àaɔ́de io ku gɔ́na mèn pla páleɔ́ pékíi lo. Maa daupi lida gɔ́na mèn soolopio aaɔ́ de. ³⁶ Wa daupi lida pí ní vua t̄et̄eɔ́e ní a kɔ́pɛpɛkíi ní a gɔ́napi gɔ́. ³⁷ N a filiaɔ́ ke mèn soplá ñ didi a musu, ké aaɔ́ gupu ae. ³⁸ Filiadeɔ́ ní a tésiboɔ́ io de vua t̄et̄e ũ. ³⁹ Ní daupi ní a p̄kelepio ke píi ní vua kiloo baakwi ní síiɔ́o. ⁴⁰ Ke ní laaio lá mále a taa kene gb̄e musu lawa.‡

26

Zwàakpɛɔ́a yá
(Bɔa 36.8-38)

¹ Zwàakpɛ zwāa ke ní póle pó wa tà ní bataeao, wà gɔ́inakèwà ní malaika gàsíadeɔ́ ní babuunao ní bà gaaluladeo ní wɔ́ɔt̄enaɔ́ le kwi. ² Pólepio gbàa io gàsísuu baakwi plasai, a yàasa sɔ́ gàsísuu síiɔ́. Pólepio zɔ́ aɔ́ sáa maa píi, ³ wi pólepio nami le sɔ́sɔ́. ⁴ Babuuna let̄anke ñ dɔ́dɔ́ zwāapio lé gbɛzāɔ́wa ⁵ mèn blakwikwi, bapio io bɔaa ní kɔ́o píi. ⁶ Mɔ́koolonaɔ́ pí ní vuao mèn blakwi, ní bapi kákau lá a bɔaabɔaa ní kɔ́owa, ní zwàakpɛ zwāapi daok̄i.

⁷ Blek̄a póle tá le kuɛdo, wili kú zwàakpɛpia. ⁸ Póle mendo gbàa io gàsísuu baakwi, a yàasa sɔ́ gàsísuu síiɔ́. Póle le kuɛdopio zɔ́ aaɔ́ sáa maa píi. ⁹ N a le sɔ́oɔ́ nami adoa, ní a le soolo pó ḡɔ́ nami adoa lo. Póle le soolode kpaaŋ póle le pla léu kpépi lé pó ũ. ¹⁰ Bà let̄anke ñ dɔ́dɔ́ zwāapio lé gbɛzāɔ́wa blakwikwi. ¹¹ Mɔ́koolonaɔ́ pí ní mɔ́got̄e mèn blakwi, ní bapi kákau, zwàakpɛ zwāapi i dak̄i. ¹² Zwāapi gbàa pó a de kpépi i ka zwāapi mendo guo, io b̄eaa kpé kpe. ¹³ Zwāapi yàasa pó a de kpépi zwāa káaua kpela ní kpɛleo gàsísuu dodo, io b̄eaa maa. ¹⁴ Sása báa pó wa k̄e k̄e t̄eɛɛɔ́ dadak̄i, wili kú zwàakpɛpia, ní ayo báaɔ́ dadak̄i, wili kua lo.

¹⁵ Lepusiali á p̄ɛɛɛɛ zwàakpɛ lipɛleɔ́ ũ. ¹⁶ Lípio gbàa io gàsísuu kwikwi, a yàasa sɔ́ gàsísuu dodo ní kɪnio. ¹⁷ Lipɛɛɛpio swá bo ñ kpaaŋ mèn plapla. Zwàakpɛ lípio ke maa píi. ¹⁸ Lipɛɛɛ ke maa mèn bao zwàakpɛ geomidok̄i oi pó ũ, ¹⁹ ní a zɛboɔ́ pí ní ánusuo mèn bla, wili lí mèn baopio pépeu, lí mendo io zɛbo v̄i pla a swáɔ́ ḡek̄i ũ. ²⁰ Lipɛɛɛ ke maa lo mèn bao zwàakpɛ gugb̄antoo

† 25:30 Lev 24.5-8 ‡ 25:40 Zin 7.44, Ebe 8.5

oi pɔ ũ, ²¹ ní a zebɔɔ pí ní ánusuo mèn bla, wíli dile mèn plapla wà lí mènɔ swá pépɛu. ²² Lí pèpɛe ke màa mèn soolo zwàakpe be'ae oi pɔ ũ. ²³ Lí pèpɛe ke màa lɔ mèn pla zwàakpe be'ae oipi golaɔ pɔ ũ. ²⁴ Gola lí mèn plapiɔ paa n̄ nakɔwa za zíle e musu, zā mènɔ aɔ ví. ²⁵ Zwàakpɛpi aɔ lipɛpɛɛɔ ví màa mèn swaaɔɛ ní ánusuo zebɔɔ mèn gɛo ní mènɔo, lí píi ní a zebɔɔ mèn plapla.

²⁶ Lepusiali á pɔɔpɔɔ mèn sɔo zwàakpe kpe do lipɛpɛɛɔ yebo ũ, ²⁷ ní á lɔ mèn sɔo kpe do lipɛpɛɛɔ pɔ ũ. Lipɔɔɔ pále ā lɔ mèn sɔo zwàakpe be'ae oi lipɛpɛɛɔ yebo ũ. ²⁸ Lipɔɔɔ pɔ aɔ ku guo a pā lipɛpɛɛɔla guoguoɛ, bɔa a léla e a léle. ²⁹ Vua kúle lipɛpɛɛpiɔwa, ní ní zāo pí ní vuo a lipɔɔɔpiɔ sɔlɔkíi ũ. Vua kúle lipɔɔɔpiɔwa lɔ. ³⁰ Zwàakpɛpi do lá ma a taa òlɔne gbe musuwa.

³¹ Zwāatā n̄ péle suuna ũ, ní gɔ́inakewà lán malaika gàsɔadeɔwa ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao ní bataɛao. ³² Lepusiali á a lipɛleɔ ũ, ní vua kúlewà píi, ní lípiɔ pépe a zebɔ pɔ wa pí ní ánusuo mèn síiɔ guu. Zwāapi do lipɛle mèn síiɔpiɔ kúbo pɔ wa pí ní vuoɔwa. ³³ Zwāapi mɔkoolonaɔ ka lipɛle kálopiɔ. Ikoyā kpagolo dile suunapi kpe. Suunapi i zwàakpɛpi biile leɛ pla, kpele ní luakukíi.* ³⁴ Ikoyā kpagolo pɔ kú luakukíi né tae, ³⁵ ní táabūnu dile suunapi saɛ kpele oi zwàakpe gugbāntoo oi, ní dau dile n̄ a ae do táabūnupiwa zwàakpe gɛomidɔkíi oi.

³⁶ Zwāatā kpɛpi lé pɔ ũ, ní gɔ́inakewà ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao ní bataɛao. ³⁷ Lepusiali á zwāapi lipɛleɔ ũ mèn sɔo, ní vua lewà píi, ní a káloɔ pí ní vuo, ní a zebɔɔ pí ní mɔgotɛo mèn sɔo.

27

Sa'okíi yá

(Bɔa 38.1-7)

¹ Sa'okíi ke ní lepusialio, a gbàa iɔ gàsɔsɔu sɔo, a yàasa iɔ gàsɔsɔu sɔo lɔ. A gbàa ní a yàasao iɔ sáa, a lesí sɔ gàsɔsɔu àaɔ. ² Sa'okíipi ke ní a kóbaɔ gɔɔ mèn síiɔ gola ní golaɔ, ní mɔgotɛ kúle sa'okíipiwa. ³ Sa'okíipi pɔkeleɔ ke ní mɔgotɛo, a oo túfukabɔɔ ní a péluɔ ní a au'elebɔɔ ní a saao ní a tésibɔɔ píi. ⁴ Mɔyāayāana pí sa'okíipi pɔ ũ ní mɔgotɛo. Mɔgotɛ zā pi mèn síiɔ, ní dɔdɔ mɔyāayāanapi golaɔwa. ⁵ Mɔyāayāanapi sɔlɔ sa'okíi zíe, ní feleɔ musu e à ka sa'okíipi guo. ⁶ Lepusiali á pɔɔpɔɔ sa'okíipi pɔ ũ, ní kpá ní mɔgotɛo. ⁷ Lipɔɔɔpiɔ sɔlɔsɔlɔ zāpiɔ sa'okíi kpela ní kpeleɔ a sebo ũ. ⁸ Sa'okíipi ke ní lipɛpɛɛɔ, iɔ e ví, lá má òlɔne gbe musuwa.

Zwàakpe kaa yá

(Bɔa 38.9-20)

⁹ Kaa da zwàakpei, a gɛomidɔkíi oi iɔ gàsɔsɔu basɔo, iɔ zwāa pɔ wa tà ní bataɛao ví ¹⁰ ní lipɛleɔ mèn bao. Ní a zebɔɔ pí ní mɔgotɛo mèn bao, ní lipɛle káloɔ ní mɔpɔɔɔ pí ní ánusuo. ¹¹ A gugbāntoo oi zwāa gbàa iɔ gàsɔsɔu basɔo màa lɔ ní lipɛleɔ mèn bao ní a zebɔ pɔ wa pí ní mɔgotɛoo mèn bao, ní lipɛle káloɔ ní mɔpɔɔɔ pí ní ánusuo. ¹² Naa be'ae oi kaa yàasa iɔ gàsɔsɔu blakwi ní zwāao ní a lipɛleɔ mèn kwi ní a zebɔɔ mèn kwi. ¹³ Naa gukpe oi kaa yàasa iɔ gàsɔsɔu blakwi. ¹⁴ Zwāa gàsɔsɔu gɛo iɔ ku kaa lé ɔplaai ní a lipɛleɔ mèn àaɔ ní a zebɔɔ mèn àaɔ. ¹⁵ Zwāa gàsɔsɔu gɛo iɔ ku ɔzei lɔ ní a lipɛleɔ mèn àaɔ ní a zebɔɔ mèn àaɔ. ¹⁶ Kaapi lé zwāa iɔ gàsɔsɔu bao ní a lipɛleɔ mèn síiɔ ní a zebɔɔ mèn síiɔ. A zwāapi iɔ de pólɛ pɔ wa tà ní bataɛao wà gɔ́inakewà ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao ũ. ¹⁷ Kaa lipɛle pɔ líaiɔ iɔ mɔpɔɔɔ ní kálo pɔ wa pí ní ánusuoɔ ví ní a zebɔ pɔ wa pí

* 26:33 Ebe 6.19, 9.3-5

ń mɔgotɛo. ¹⁸ Kaapi gbãa io gãsísuu basoo, a yàasa gãsísuu blakwi, a lesi sɔ gãsísuu soo. A zwãao io de pɔle pɔ wa tà ń bataeao ũ, io zebɔ pɔ wa pĩ ń mɔgotɛo vi. ¹⁹ Zwãakpe pɔkele pɔ wàli a zíkɛoo píi, baa a kũbɔɔ ń a kaa kũbɔɔ, wa pí ń mɔgotɛo píie.

Filianaayá
(Lev 24.1-4)

²⁰ O Isailione aali mone ń nĩsi íwao dau pɔ ũ, ké a filiao lí e aao gupu. ²¹ Aalona ń a negɔɛo lío filiapiɔ kɛkɛ kpaaũkpɛpiu zwãa pɔ kpaa ikoyá kpagoloi kpɛɛe oi, ñliɔ naa ma ae we za oosi e gu ge lí dɔdɔ. Yápi io de Isailione yádilea láasai ũ e an buiwa.

28

Sa'on pɔkasao
(Bɔa 39.1-31)

¹ Isailio guu ñ n vii Aalona ń a negɔɛo Nadabu ń Abiuo ń Eleazaao ń Itamaao sísi, aaliɔ ma gbagba. ² Pɔkasa pɔ n vii Aalona ali sɔomazíkɛè, io gawi vi ń beɛɛo. ³ O gɔide pɔ ma ń gbá ñnɔɔne píi, aa pɔkasapiɔ ke Aalonaɛ, wi aà dile adoa aao ma gbagba. ⁴ Pɔkasa pɔ aa kɛèpiɔn ke: Bòloonnɔɛ, sa'o'ula, ulatao, ulatao pɔ wà ba kèwà, tulu, asana. Aa pɔkasapiɔ ke n vii Aalonaɛ ń a negɔɛo, ké aali e sɔomazi ma gbagbai. ⁵ Aa pɔkasapiɔ ke ń vuao ń babuunao ń bà gàaluladeo ń wɔɔtɛnao ń bàabao.

⁶ Aa sa'o'ulapi zɔ ń pɔle pɔ wa tà ń bataeao, wà gɔinakèwà ń vuao ń babuunao ń bà gàaluladeo ń wɔɔtɛnao. ⁷ Danziipi io de bakangáu ũ. ⁸ Aai asana tã ń sa'o'ula pɔle doũpio, ké aali dɔ sa'o'ulapia. ⁹ Onisi gbɛ se mèn pla, ní Isaili buiɔ tɔ ké gbɛpiɔwa ¹⁰ lá an ia tète kɔ kpɛwa. Tɔ mèn soolo io ku gbè mɛndowa, a soolo pɔ gɔ io ku a plaadewa. ¹¹ Isaili buiɔ tɔ ké gbɛpiɔwa, lá pɛnkɛna ñ wèsákɛ pɛnawawa. Gbɛpiɔ kũbɔɔ ke ń vuao, ní gbɛpiɔ dadau. ¹² Gbè mèn plapiɔ pépe sa'o'ula bakangáuwa, aaiɔ de Isaili buiɔ yádɔngugbɛo ũ. An tɔ io ku Aalona gáu kpe pla píi yádɔngugbɛo ũ ma ae. ¹³ Gbɛkũbɔpiɔ ke ń vuao. ¹⁴ Vua tɛɛtɛ tã mèn pla, a tãa io de lán balɛnawa, ní dɔdɔ gbɛkũbɔpiɔwa.

¹⁵ Bòloonnɔɛ ke yágɔgɔɔ ũ ń pɔle pɔ wa tà ń bataeao lán sa'o'ula pɔwa, wi gɔinakèwà ń vuao ń babuunao ń bà gàaluladeo ń wɔɔtɛnao. ¹⁶ Bòloonnɔɛpi gbãa ń a yãasao io sãa ɔtã dodo. ¹⁷ Zãblewà ń gbè beɛɛdeɔ dɔɔ síiɔ. A dɔɔ sɛia saadani ń topazao ń emelodio. ¹⁸ A dɔɔ plaade tiikɔazi ń safiio ń diamaa. ¹⁹ A dɔɔ aaɔde belili ń agatao ń ametisio. ²⁰ A dɔɔ síiɔde kisoliti ń onisio ń yasepeo. Gbɛpiɔ kũbɔɔ ke ń vuao, ní dadau. ²¹ Gbɛpiɔ io mèn kuepla Isaili buiɔ tɔ léu. Wa ń tɔpiɔ kɛ gbɛpiɔwa dodo, lá wĩ wèsákɛ pɛnawawa. ²² Vua tɛɛtɛ tã mèn pla, a tãa io de lán balɛnawa. ²³ Vua tãana pí bòloonnɔɛ pɔ ũ mèn pla, ní tãanapiɔ dɔdɔ bɔɔpi swáɔwa musu. ²⁴ Balɛna mèn plapiɔ dɔdɔ bɔɔpi tãana mèn plapiɔwa, ²⁵ ní balɛnapiɔ le dɔɔ dɔdɔ gbɛkũbɔ pɔ kú bakangáuwaɔwa. ²⁶ Vua tãana mèn pla pãleɔ pí, ní ń dɔdɔ bɔɔpi swáɔwa zíle, a gu pɔ ali na sa'o'ulawa. ²⁷ Vua tãana pãleɔ pi mèn pla lo, ní dɔdɔ sa'o'ulapi ae a pékii sae zíle oi asana musu. ²⁸ Wi bòloonnɔɛ tãanao ń sa'o'ula tãanapiɔ dɔkɔwa ń babuuna tãao, bɔɔpi io dɔa sa'o'ula asanawa, ké asu go sa'o'ulapiwao yáí.

²⁹ Goo pɔ Aalona lé gɛ zwãakpeu, ao Isaili buiɔ tɔ pɔ wa kè yágɔgɔ bòloonnɔɛwa naa a sɔwae, io demɛɛ á yádɔngubɔ ũ gɔɔpii. ³⁰ Ní Uliũ ń Tumiũ*

* 28:30 Nao 27.21, Iko 33.8, Eza 2.63, Nɛɛ 7.65

ka b̀̀ɔpiu, aaiɔ naa Aalona s̀̀wa g̀̀ɔ p̀̀ɔ àlɛ m̀̀ɔ ma k̀̀i. M̀̀a Aalona aliɔ Isaili buiɔ ỳ̀g̀̀ɔg̀̀ɔb̀̀ɔ naa a s̀̀wa g̀̀ɔ p̀̀ɔ àlɛ m̀̀ɔ ma k̀̀i pii.

³¹ Ulatao p̀̀ɔ Aalona ali da ní sa'o'ulao ke ní zẁ̀a búunao. ³² Danziipi f̀̀ guoguo a mig̀̀k̀̀i ũ, ní a ǹ̀ɛpi miba, lá p̀̀namina i k̀̀wa, k̀̀e asu k̀̀e ỳ̀i. ³³ G̀̀inake sa'o'ulapi l̀̀wa lán gbɛafu b̀̀wa ǹ̀ liai ní babuunao ní bà gaaluladeo ní ẁ̀ɔt̀̀ɛnao, ní vua ánanan looloo gbɛafu b̀̀piɔ z̀̀nguo. ³⁴ Vua ánanan ke, gbɛafu ben ke, vua ánanan ke, gbɛafu ben ke. Wa ke ulataopi l̀̀wa màa e à liai à g̀̀e p̀̀e. ³⁵ Aalona lí ulataopi da à z̀̀k̀̀eɔ, t̀̀ɔ àlɛ m̀̀ɔ ma k̀̀i zẁ̀akpɛu ge àlɛ b̀̀, ẁ̀liɔ aà k̀̀fi ma, k̀̀e asu gao ỳ̀i.

³⁶ Vua t̀̀ɛt̀̀ɛ ke p̀̀p̀ɛɛnɔ, ní k̀̀ẁà Dii p̀̀e, lá ẁ̀i ẁ̀s̀̀ak̀̀e p̀̀ɛnawawa. ³⁷ Vua p̀̀p̀ɛɛnapi d̀̀ɔ tulu aɛ ní balɛna búunao. ³⁸ Iɔ naa Aalona mi'aewa, iɔ dɛ Isaili t̀̀aɛ p̀̀ɔ aalɛ ma gba p̀̀ɔ a ỳ̀i seela ũ a miwa, p̀̀ɔ p̀̀ɔ aalɛ ma gba pii ǹ̀. Vua p̀̀p̀ɛɛnapi aɔ naa aà mi'aewa g̀̀ɔpii, k̀̀e aa e ẁ̀ɔ namanɔ.

³⁹ Ulatao ke ní bàabaaɔ, ní tulu ke ní bàabaaɔ l̀̀. G̀̀ideɔ i asana ke. ⁴⁰ Ulatao ke Aalona nɛg̀̀ɔɛne ní asanaɔ ní f̀̀a gb̀̀aɔ, aaiɔ bɛɛɛ v̀̀i ní gawio. ⁴¹ P̀̀kasapiɔ da n v̀̀i Aalonaɛ ní aà nɛg̀̀ɔɛ, ní ǹ̀sikamá ǹ̀ ní daziu. N ní dile nído, aaiɔ ma gbagba. ⁴² Bàabaa s̀̀olo gese z̀̀né, aali ye ní k̀̀nawɛ k̀̀e e à ní gbala ulɛ. ⁴³ T̀̀o Aalona ní a nɛg̀̀ɔɛ lé g̀̀e kpaaukɛu, ge t̀̀o aalɛ gé sa'ok̀̀i ma gbagbai, an baade lí a s̀̀olopi ye, k̀̀e aasu t̀̀aɛke aa gagao ỳ̀i. Bee iɔ dɛ ikoyá ũ Aalonaɛ ní aà buiɔ aà k̀̀e.

29

Sa'onaɔ dilea ỳ̀ (Lev 8.1-36)

¹ Lá ǹ̀ỳɔ ke t̀̀o níle ní dile aa ma gbagban ke: Zugaaena se m̀̀endo ní s̀̀sakao s̀̀asaɔ m̀̀n pla. ² P̀̀ɛti sé, ní k̀̀a keɔ ní k̀̀a p̀̀ɔ wa t̀̀o ní ǹ̀sio ní k̀̀awana p̀̀ɔ ẁ̀a ǹ̀sikaẁ̀. ³ K̀̀a gb̀̀u, ní se m̀̀ɔ ní zugaaenapio ní s̀̀sakao m̀̀n plapiɔ. ⁴ Aalona ní a néɔ se m̀̀n kpaaukɛ k̀̀eɛɛ, ní ní zu'o we. ⁵ Aalona p̀̀kasaɔ daɛ, ulatao ní ulatao p̀̀ɔ ẁ̀a ba k̀̀ẁaɔ ní sa'o'ulao ní b̀̀loonnɔe. Ní b̀̀ɔpi ba d̀̀ɔ sa'o'ula asanawa. ⁶ Tulu diɛ, ní vua p̀̀p̀ɛɛna p̀̀ɔ aliɔ aà dile ma p̀̀ɔ ũ na tulupiwa. ⁷ Nisi p̀̀ɔ ẁ̀i ma p̀̀ɔ dileɔ se ka aà miwa ǹ̀ aà daziu. ⁸ M̀̀ɔ ní aà néɔ, ní ulatao danɛ, ⁹ ní asanadɔné ní pi, ní ní f̀̀a gb̀̀aɔ k̀̀p̀̀kpané. Má dile aame aaɔ ma gbagba g̀̀pii. Lá ǹ̀ỳɔ Aalona ní a néɔ daziun we.

¹⁰ M̀̀ɔ ní zugaaenaɔ kpaaukɛ k̀̀eɛɛ, Aalona ní a néɔ aai ɔnana a miwa, ¹¹ ní zugaaenapi k̀̀lokpa ma aɛ kpaaukɛ k̀̀eɛɛ we. ¹² Zupi au sí, ní máma ma gbagbak̀̀i k̀̀baɔwa ní n ɔtonao, ní au p̀̀ɔ g̀̀e éɛ ma gbagbak̀̀ipi gbázi. ¹³ Zupi sálana ní a guu ǹ̀sio sé pii ní a g̀̀leɔ ní g̀̀lepi ǹ̀sio, ní kpaasa sa'ok̀̀iwa, ¹⁴ ní zupi ǹ̀ɔ ní a báaɔ ní a guup̀̀ɔ k̀̀tɛu à t̀̀k̀̀u b̀̀o k̀̀e. Bee iɔ dɛ sa p̀̀ɔ wa o an duuna ỳ̀ musu ũ.

¹⁵ S̀̀sakao se m̀̀endo, Aalona ní a néɔ i ɔnana a miwa, ¹⁶ ní s̀̀api k̀̀lokpa, ní a au sí ǹ̀ le sa'ok̀̀iwa ǹ̀ liai. ¹⁷ S̀̀api paa, ní goaagoaa, ní a guup̀̀ɔ ní a koeɔ pipi, ní kálɛ ní a mio ní a guk̀̀ini. ¹⁸ S̀̀a búupi kpaasa sa'ok̀̀iwa sa p̀̀ɔ ẁ̀i a p̀̀ɔ k̀̀tɛu à t̀̀k̀̀u ũ a g̀̀i i kɛmɛ na ũ.*

¹⁹ S̀̀sakao plaade sé, Aalona ní a néɔ i ɔnana a miwa, ²⁰ ní a k̀̀lokpa, ní a au sí, ní máma Aalona ní a néɔ ɔplaa sẁ̀alɛbawa ní ní ɔplaa ɔnemio ní ní ɔplaa gbánemio, ní aupi k̀̀ni lé sa'ok̀̀iwa ǹ̀ liai. ²¹ Ní au p̀̀ɔ g̀̀e ka sa'ok̀̀i musu d̀̀a ỳ̀ɔ ní ǹ̀si p̀̀ɔ ẁ̀i ma p̀̀ɔ dileɔ, ní fáfá Aalonawa ní a p̀̀kasaɔ, ní fáfá aà néɔwa l̀̀ ní

* 29:18 Efe 5.2, Flp 4.18

ń pɔkasao, Aalona i gɔ ma pɔ ũ ń a pɔkasao ń a nɛɔ ń ń pɔkasao lo. ²² Sāsakao plaadepi nɪsi sɛ, a vlá nɪsi ń a sálanao ń a guu nɪsio ń a gòlɛɔ ń gòlɛpi nɪsio ń a ɔplaa gbáo. Sāsakaopi ɪɔ dɛ ń daaziu sa'obo ũ. ²³ Kàa boolo sɛ mɛndo kàa gbí pɔ aɔ ku ma aɛ guu ń kàa nɪsideo mɛndo ń kàawanao mɛndo. ²⁴ Ní apii na Aalona ń a nɛɔnɛ ń ɔzɪ, aai mɔmɛɛ sa pɔ wɪ a pɔ mɔmɛɛ ũ, ²⁵ ní pɔpɔ sɪ ń ɔzɪ, ní kpasa sa'okiiwa ń sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tɛkũ a gɪ ɪ kɛmɛɛ na ũo. ²⁶ Aalona daaziu sāsakao kùla sɛ, ní mɔmɛɛ, ɪɔ dɛ ń baa ũ. ²⁷ Sa'ona daaziu sāsakao kùla pɔ wà mɔmɛɛ ń a gbá pɔ wa bò adoao dile Aalona ń aà nɛgɔɛɔ pɔ ũ. ²⁸ Bee ɪɔ dɛ Aalona ń a nɛɔ blekɪ ũ gɔɔpii. Gba pɔ Isailio líɔ dané an sáaukpa Diiwa sa'oa guun we.

²⁹ Aalona pɔkasa pɔ ali sɔomaziɔ gɔ aà buiɔnɛ. Aali da, wɪli nɪsikaomá wà ń daziu. ³⁰ Aà né pɔ a gɔ sa'onkia ũ aà gɛɛ ũ lí pɔkasapiɔ da gɪa gɔɔ sɔpla, i gbaso mɔ zíkɛi kpaaũkpɛu.

³¹ Sa'ona daaziu sāsakao nòɔ sɛ ń a fùukɛ kpaaũkpɛ ua, ³² Aalona ń a nɛɔ aai sɔ ń kàa pɔ kú gbíu kpaaũkpɛ kpɛɛɛɛo. ³³ Sã pɔ wà sa'òò ń duunkɛama yáí i to aa gɔ ńdoan daaziu yáipi, aamɛ aa sɔ ńtɛɛ. Gbɛɛ su sɔnɔɔ, asa ma pɔɛ. ³⁴ Tó gu dò nòɔ ge kàapi kɪniwa, kpasa. Gbɛɛ su soo, asa ma pɔɛ.

³⁵ Yá pɔ má dilɛnɛ Aalona ń a nɛɔ musupi kɛ píi, ní ń daaziu yákeke e gɔɔ sɔpla. ³⁶ Lá gu lé dɔ níli sa'o ń zugaaenao duunkɛama yáí, ní gbábòɔ sa'okiiɛ, ní nɪsikawà, i gɔ ma pɔ ũ. ³⁷ Gbábò sa'okiiɛ màa e gɔɔ sɔpla, ní dile ma pɔ ũ, sa'okiiɔpi ɪɔ dɛ ma pɔ ũ ń a mɪbao. Pɔ pɔ kàwà píi a gɔ ma pɔ ũɛ.

Sa'oa lá gu lé dɔ yá (Nao 28.1-8)

³⁸ Pɔ pɔ ńyɔliɔ sa'òò sa'okiiɔpiwa lá gu lé dɔn kɛ: Sã bɔbɔ wɛdonao mɛn plapla. ³⁹ Níli sa'o ń a mɛndoo kɔɔ, mɛndo oosielɛ. ⁴⁰ Níli sa kɔɔ o ń pɛɛtio kiloo do yáalea ń nɪsi íwao litili do, níli vɛɛ kawà litili do. ⁴¹ Níli sa oosielɛ o ń pɛɛtio ń vɛɛo màa lo, ɪɔ dɛ sa pɔ a pɔ tɛkũa gɪ ɪ kɛmɛɛ na ũ. ⁴² A buio líɔ sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tɛkũpi oa kpaaũkpɛ kpɛɛɛɛ gɔɔpii. Wekɪ máli kpaaũuánɔ, míli yá'óé. ⁴³ We ɔ máli kpaaũu ń Isailio, ma gawɪ i pisi gupiwa. ⁴⁴ Mí tó kpaaũkpɛ ń sa'okiiɔpi ɔ dɛ ma pɔ ũ, mí Aalona ń a nɛɔ dile aao ma gbagba. ⁴⁵ Máo ku Isailio guu, mí dɛ ń Lua ũ, ⁴⁶ aaiɔ dɔ kɛ mámemaa Dii ń Lua pɔ ń bóɛ Egipi kɛ màa kú ń guu. Mámɛmaa Dii ń Lua.

30

Tulaletikateakii yá (Bɔa 37.25-28)

¹ Lɛpusiali á ń tulaletikateakii kɛò. ² A gbàa ɪɔ gàsɪsuu do, a yàasa gàsɪsuu do lo, a gbàa ń a yàasao ɪɔ sáa, a lɛsɪ ɪɔ gàsɪsuu pla. Ní kɛ ń kóbaɔ. ³ Vua tɛɛtɛ kùɛ a kpɛɔwa ń liai ń a musuo ń a kóbaɔ, ní zábɛ a bèewa ń vuao ń liai. ⁴ Vua zã pi kpɛla ń kpɛleo mɛn plapla, ní pépɛ zã pɔ wa blèwà zɪɛ oi, kɛ wà e lipɔɔɔ sɔbɔsɔbu tulaletikateakiiɔpi sɛbɔ ũ. ⁵ Lɛpusiali á lipɔɔɔpiɔ ũ, ní kpá ń vuao. ⁶ Tulaletikateakiiɔpi dile suuna pɔ kpaa ikoyã kpagoloi aɛ, bɔaa ń duunkɛmakii pɔ wɪ ta kpagolopileo, gu pɔ máli kpaaũnnɔ. ⁷ Aalona líɔ tulaleti gɪnana ka a téu lá gu lé dɔ, gɔɔ pɔ àɛ filiaɔ kɛkɛ. ⁸ Ali tulaletikaè téu lo oosielɛ filianagɔɔ. Màa tulaleti súɛɛ aliɔ dɔ ma aɛ gɔɔpii e á buiwa. ⁹ Wasuli tulaleti páɛ ka a téuo, ge sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tɛkũ ge pɔwɛnti, mé wasuli imia kawào. ¹⁰ Wɛ ń wɛo gɛn dodo Aalona líɔ sa pɔ wɪ o duuna yá musu au máma a kóbaɔwa duunkɛama yáí. A buio líɔ kɛ màa lo wɛ ń wɛo gɛn dodo duunkɛama yáí. Tulaletikateakiiɔpiá ma pɔɛ ń a mɪbao.

Duunkēama ōa

¹¹ Dii yā'ò M̀ɔ̀zìzìe à mè: ¹² Tó n Isailiò nàò, an baade líò ñabomεε azia boa yáí, ké gagyāe su ní le naopi keḡɔɔ yáí. ¹³ Gbḗ pò lé gé gbḗ pò wà ní naoḡ kíi, aàli ánuṣu kpá galaũ soolo, lá wà a gbia díle luakukíiwa, gela bao. Anusu galaũ soolopi mé aḡ asepa pò wàli símεε ũ.* ¹⁴ Gbḗ pò wàle da gbḗ pò wà ní naoḡ guu, tó à kà wè bao ge a dea, a aseapi kpaε. ¹⁵ Tó ále aseapi kpaε ázia boa yáí, ɔde su kpa de a léao, mé taaside su kpa à késāio. ¹⁶ Duunakēa Isailiòwa ḡapi símá, ní kpá wà kpaauḡkpe zikeò. ḡapi a tó á Isailiò duuna kéwá, a yá líò dḡmagu.

Dàa ikabò

¹⁷ Dii yā'ò M̀ɔ̀zìzìe à mè: ¹⁸ Dàa pí ní m̀ɔ̀gotēo† gbābò'ikabò ũ, ní a dibò pí ní m̀ɔ̀gotēo lò, ní díle kpaauḡkpe zānguo ní sa'okíio, ní íkau. ¹⁹ Aalona ní a néo líò ní ɔɔ ní ní gbáò pípiò. ²⁰ Gɔɔ pò aale gē kpaauḡkpeu, aali ke màa ké aasu gao yáí. Tó aale m̀ɔ̀ pò káimεε téu à tékū sa'okíiwa lò, ²¹ aaliò ní ɔɔ ní ní gbáò pipi, ké aasu gagao yáí. Bee iò de ikoyā ũ Aalonaε ní a buiò e gɔɔpii.

Nisi pò wí pò díleò à g̃ Lua pò ũ

²² Dii yā'ò M̀ɔ̀zìzìe à mè: ²³ Pò g̃nana maaε beeḡ sé: Lí'ò íwa kiloo soolo ní sinamò litεε g̃nanao kiloo àaḡ ní kaneli fee bui g̃nanao kiloo àaḡ ²⁴ ní kasiao kiloo soolo, lá wà a gbia díle luakukíiwa. Nisi sé litili soolo, ²⁵ ní nisi pò wí pò díleò à g̃ ma pò ũ keò lá tulaletizōna ì kewa, nísipi iò de ma pò ũ. ²⁶ Nísipi máma kpaauḡkpewa ní ikoyā kpagoloo ²⁷ ní táabūnuo ní a pòkeleḡ ní dauo ní a pòkeleḡ ní tulaletikateakíio ²⁸ ní sa pò wí a pò káteu à tékū okíio ní a pòkeleḡ píi ní dàao ní a dibò, ²⁹ ní pòpiò díle ma pò ũ, aai g̃ ma pò ũ ní a m̃ibao. Pò pò kà pòpiò keewa píi, à g̃ ma pò ũε.

³⁰ Nísipi ka Aalona ní a néowa, ní ní díle ma pò ũ, ké aa e ma gbagba. ³¹ O Isailiòne aao d̃ gɔɔpii ké nísipiá ma pòε. ³² Wasuli ká gbēnazina mēwao. A gbēε su nísipi taa keo, ké ma pòε yáí, iò d̃ ké ma pòε. ³³ Gbḗ pò nísipi taa kè, ge a kà gbḗ pò de sa'ona ũowa, wà ade bò a gbḗḡ guu wà de.

Tulaleti pò wí kátea

³⁴ Dii yā'ò M̀ɔ̀zìzìe à mè: Pò g̃nanaε beeḡ sé: Sitakili'ò ní onikalitεεo ní galibanuli'òo ní z̃go lí'òo sáasaa. ³⁵ Pòpiò yāale ñ z̃ tulaleti pò wí kátea ũ lá tulaletizōna ì kewa, ní wisikau, iò de ma pò ũ a zéi. ³⁶ N a k̃ini ló ñ a tibo, ní díle ikoyā kpagolo aε kpaauḡkpeu, gu pò máli kpaauñnò. ³⁷ Asu tulaletipi taa ke áziaεo. Ali díle ma pò ũ. ³⁸ Gbḗ pò a taa kè, ále a g̃kpa, wà ade bò a gbḗḡ guu wà de.

31*Zwàakpεd̃nao**(Boa 35.30-36.1)*

¹ Dii yā'ò M̀ɔ̀zìzìe à mè: ² Ma! Ma Uli né Bezaleli, Hulu t̃uina, Yuda bui sè. ³ Má tò ma Nisina díè, ḡ à ḡnò ní g̃io ní d̃ao è ɔz̃i píi yá musu. ⁴ A vua z̃i d̃o ní ánuṣu z̃io ní m̀ɔ̀gotē z̃io ní g̃inakea pówao. ⁵ A gbè beεede āa ní a daa p̃uo d̃o ní lí'āao ní ɔz̃i píio. ⁶ Bee gbēa ma Aisama né ḡliabu, Dā bui díle aà d̃nlede ũ. Ma ɔz̃ikenao gbà ḡnò píi, ké aa e z̃i pò má d̃ané ke: ⁷ Kpaauḡkpe, ikoyā kpagolo ní a netaεo ní kpépi pòkeleḡ píi, ⁸ táabūnu ní a pòkeleḡ, vua t̃εt̃εε dau ní a pòkeleḡ píi, tulaletikateakíi, ⁹ sa pò wí a pò káteu à tékū okíi ní a pòkeleḡ píi, dàa ní a dibò, ¹⁰ pòkasa pò wa t̃ào, sa'ona Aalona pòkasa pò ali s̃omaziò ní aà néo sa'on

* **30:13** Boa 38.25-26, Mat 17.24 † **30:18** Boa 38.8

pɔkasao pii, ¹¹ nɪsi pɔ wɪ pɔ dileò à gɔ ma pɔ ũ, zwàakpe tulaleti ginana. Aa pɔpio ke, lá má dɪlenɛwa pii.

Kámabogɔyá

¹² Dii yá'ò Mɔizie à mè: ¹³ O Isailiɔne aa kámabogɔ pɔ má dile yáda, asa a de seela ũ mapi n ápio zānguo e á buiwa, ké à e dɔ ma Dii ma á sé ma gbéɔ ũe. ¹⁴ Ali kámabogɔpi yáda, asa gɔɔpi adoae. Gbé pɔ i gɔɔpi yádao, à gàe. Gbé pɔ zikè gɔɔpi zɪ, wà ade bɔ a gbéɔ guu wà de. ¹⁵ Ali zikè gɔɔ soolo, a gɔɔ soplade ìli kámabo, asa ma Dii ma pɔe. Gbé pɔ zikè kámabogɔzɪ, à gàe. ¹⁶ Isailiɔ lí kámabogɔpi yáda, aa dile gbia e n buiwa ma bàakuañɔ yá ũ. ¹⁷ Iɔ de seela ũ mapi n Isailiɔ zānguo gɔɔpii, asa ma Dii ma musu n dúniao kè gɔɔ sooloe, ò má làa, ò ma kámabò a gɔɔ soplade zɪ. ¹⁸ Ké Dii yá'ò Mɔizie Sinai gbɛ musu a làa, ò à ikoyá kè gbè pèpɛɛwa mèn pla n azia ɔtonao, a kpàwà.

32

Vua gáaena (Iko 9.6-29)

¹ Ké gbéɔ è Mɔizi lé pila gbɛwa kpaao, aa kàaa Aalonazi aa òè: Wà ge wà diie ke aà dɔaawɛe, asa Mɔizi pɔ wá bóle Egipipi, wá dɔ bɔ à bɔle a ũo. ² ɔ Aalona òné: A á nɔe swáli pɔ wa pɪ n vuaɔ bɔle n á negɔenaɔ n á nenɔenaɔ, í mɔomee. ³ ɔ gbépii a swáli pɔ wa pɪ n vuaɔ bɔle aa kpà Aalonawa. ⁴ A sɪ a kàsa lán gáaenawa, ò a yò. ɔ wà mè: Isailiɔ, á diin ke! ɔme á bóle Egipi.* ⁵ Ké Aalona è màa, à sa'okɪ bò zupi ae, ò à kpàwakè à mè: Dii dikpe ku zia. ⁶ Ké gu dɔ, gbéɔ fɛle aa sa pɔ wɪ a pɔ káteu à tékū òwà n sáaukpasao. Gbéɔ zòle, aale pɔble aale imi, ò aa fɛle lé kòò vāi o.†

⁷ ɔ Dii ò Mɔizie: Pila n géi! N gbé pɔ n bɔrɪnɔ Egipio òokpà. ⁸ Aa kè zé pɔ má òbnéwa àannɔ, aa vua kàsa taa ũ lán gáaenawa, aa kùlè aa sa'òwà aa mè, Isailiɔ dii pɔ n bóle Egipin we. ⁹ Má è gbépio swá gbāae. ¹⁰ Gomala mà a kpɛnemuu bɔbɔmá mà n kaale, mpi sɔ, mí n ke bui zɔ ũ. ¹¹ ɔ Mɔizi awakpà Dii a Luae à mè: Dii, bóyāi nýɔ n kpɛnemuu bɔbɔ n gbé pɔ n n bóle Egipi n n iko zɔɔ n n gàsa gbāaoɔwai? ¹² Egipio me an mɔnzɔa yáí ò n n bólei, ké n e n n dede gbèsiɔwa n n mide dúniau. N n pɔkūma kpále, ní yá pɔ n ye yía n gbépiɔwapi bɔ n nòseu. ¹³ To n zòblenaɔ Ablahaū n Izaakio n Isailio yá dɔngu, asa n legbènè n nziao n mè nýɔ n bui káfi lán saanaɔwa, ní bùsu pɔ n a yá'òné kpá n buiɔwa aao vɪ gɔɔpii.‡ ¹⁴ ɔ Dii yá pɔ à mè á yía a gbéɔwapi bɔ a nòseu.§

¹⁵ Mɔizi èa pila gbɛwa, a ikoyá gbè pèpɛɛ mèn plapiɔ kūa. Yá kɛa gbepiɔwa kpe plapla pii. ¹⁶ Lua mé gbè pèpɛpiɔ à, òme yākè má. ¹⁷ Yozuee gbéɔ wii mà, ò a ò Mɔizie: Zikawii ma dɔ bɔou. ¹⁸ Mɔizi mè: Kúkua mé dɔ weo, kási búbuapean we sɔo, gbéɔ lesia ò mále ma. ¹⁹ Ké à kà kái n bɔoo, a è wàle òwā zugaaenaɛ, ò aà pɔ pà. A gbè pèpɛɛ pɔ á kūapiɔ pàle gbepɔleu we, aa wɪwi. ²⁰ ɔ à zugaaena pɔ wa pɪpi sè a dà téu. A a tibò, ò a zù ía a kpà Isailiɔwa aa mɪ. ²¹ ɔ Mɔizi Aalona là à mè: Bó gbépio kènɛ, n gbasa n tò aa duun zɔɔe taa kèi? ²² ɔ a wèwà à mè: Nsu to n pɔ pao, Baa. N gbépio dɔ, ké aa vāi. ²³ Aame aa òmɛe mà diie ke aà dɔaané. Aa mè Mɔizi pɔ bɔrɪnɔ Egipipi, wa dɔ bɔ à bɔle a ũo. ²⁴ ɔ má òné an gbé pɔ vua vɪɔ aa bɔle mɔò. Ké aa mɔò, ò má káteu, ò à bɔ gáaenapi ũ.

* 32:4 1Kia 12.28, Zin 7.40-41 † 32:6 1Kln 10.7 ‡ 32:13 Daa 17.8, 22.16-17 § 32:14 Nao 14.13-19

25 Mɔizi è Aalona tò gbéó lé nízia pɔeã kee, ɔ aa gò láanipɔ ũ ní ibeeɔne. 26 ɔ à zè bòo bɔleu à mè: Gbéé pɔ zè ní Diioɔ, aa mɔ ma kíi. ɔ Levii buio kàaaaazi. 27 A òné: Dii Isailio Lua mè, á baade a fɛnda loo à pãpã bɔoa bɔle ní bɔleo, á baade i a gbéó ní a gbēnaɔ ní a gbédeeo dede. 28 Levii buio kè lá Mɔizi dànéwa. Gbéé pɔ wà ní dede zibeeziò kà gbēon òaa gēo taawa. 29 ɔ Mɔizi ò Levii buipioɔne: Lá a bɔ á néo ní á gbéó kpe,* a gɔ Dii gbéó ũ gbã. Dii báaadãágu gbãn we.

Mɔizi awakpaa Diie Isailioɔne

30 Ké gu ò Mɔizi ò gbéɔne: A duun zɔɔ kè, ní beeo má ea mà dede gbewa mà gé Dii kíi lo, wíliò dɔo tó má e awakpaé á duuna yá musu. 31 ɔ à èa gè Dii kíi à mè: N yá na! Gbépio duun zɔɔ kè, aa diie kè níziae ní vuao. 32 Sùuuke! N ní duuna ké má. Tó màa no, ma tó waa lá pɔ ní kè guu.† 33 Dii òè: Gbéé pɔ duunakè mēe tó ɔ má waa ma lá guu. 34 Gé ní gbéó gu pɔ má òneu sa. Ma Malaika a dɔaan. N beeo ma ìadamagɔɔ, má ìadamá ní duuna yáie. 35 ɔ Dii gagyãkà gbéógu gáaena pɔ aa tò Aalona pìpi yáí.

33

1 Dii mè: Fele go la, mpi ní gbéé pɔ n ní bóle Egipio, ní gériò bɔsu pɔ ma a legbè Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuoɔne ma mè má kpá ní buio wau. 2 Má a Malaika zí aà dɔaaé, mí Kanaaó ní Amoleoó ní Itioó ní Pelizioó ní Ivioó ní Yebusioó yáé. 3 A gé bɔsu pɔ ví ní zó'io diupiu. Ama má géánɔ, ké másu á kaale zéuo yáí, asa swágbãadeon á ũ. 4 Ké gbéó yãpãsípi mà, aa ɔòlò, ɔ gbēe i a nɔamblebɔɔ da lo. 5 Asa Dii yã'ò Mɔiziee, ɔ a ò Isailioɔne à mè: Swágbãadeon á ũ, baa tó Dii gbasèánɔ kèse do, a á kaalee. A á nɔamblebɔɔ wolo, míò dɔ lá má kéé. 6 ɔ Isailioó ní nɔamblebɔɔ wòlo Olebu gbe sae, aai da lo.

7 Mɔizi ì zwãakpe se à ge dɔ bòo kpe kēa bòopiwa yɔɔ. A tɔkpàè kpaaukpe. Gbéé pɔ ye Dii yáí ɔ ade ì bɔ gé kpaaukpepi kíi bòo kpe we. 8 Tó Mɔizi bò lé gé kpépi kíi, baade ì bɔ ze a kpeele àò aà gwa e à ge gēu. 9 Tó Mɔizi gè kpépiu, telu ì pila ku kpeelea, ɔ Dii ì yã'oaànɔ. 10 Tó gbéó è telupi ku kpeelea, baade ì kúle a kpeele. 11 Dii ì yãbɔ kɔ léu ní Mɔizio, lá gbéé ì yã'o ní a gbēnaowa. Mɔizi ì ea su bòou, ãma Nuni né Yozuee aà zɔbãna lí bɔ kpépiu.

Dii bɔ mɔa Mɔiziwa

12 Mɔizi ò Diie: N òmēe mà gé ní gbépio, ãma ni gbéé pɔ níle damee omēeo. Kási a ke sɔ, n mè ní ma dɔ n gbēna ũ, mé n ma wegwà. 13 Lá n ma wegwà, to mà n làasooɔ dɔ sa, ké mà e màò n dɔ, míò nannɔ síana. Nyɔ dɔ ké buie beeá n gbéɔne. 14 ɔ Dii wèwà à mè: Má géánɔ mazia, mí tó à kámabo.* 15 Mɔizi mè: Tó nýɔ géwanɔ, n̄su gowanɔ lao. 16 Tó ni géwanɔ, kpelewa wa e dɔ ké mapi ní n gbépio wá nannɔ? Wa wá dɔkɔe ní buipãleɔ dúniau kpelewa ni? 17 Dii òè: Yá pɔ ní gbèaapi má ke, asa ma n wegwàe, má n dɔ ma gbēna ũ.

18 Mɔizi mè: N n gawi ɔlomēe. 19 ɔ Dii wèwà à mè: Má n ae baa ví ní ma gawipio pii, mí a tó one. Ma Dii, gbéé pɔ má ye sùuukeaànɔ ɔ má ke, mé gbéé pɔ má ye wēnadɔè ɔ má dɔè.† 20 ɔ à mè: Nyɔ fɔ ma oa gwao, asa gbēnazina a fɔ wesimale àò kuo.‡ 21 Dii èa mè: Gugwa da ma sae ke. Ze gbe musu we. 22 Tó ma gawipi lé gē, má n ɔlò gbèsɔɔu, mí ɔkunla e mà gē. 23 Tó ma ɔgònlà, ní ma kpe oi e sa, ãma nýɔ ma oa eo.

* 32:29 Mat 10.37 † 32:32 Sou 69.29, Zia 3.5 * 33:14 Ebe 4.1 † 33:19 Lom 9.15 ‡ 33:20 Zaa 1.14, 18

34

Gbè pèpɛɛ dafuɔ (Iko 10.1-5)

¹ Dii òè: Gbè pèpɛɛ ke mèn pla lá a káauɔwa, mí yá pɔ kú a káau pɔ n wíwíwaɔ kémá. ² Nyɔ ku sɔu guu kɔɔkɔɔ. Dede Sinai gbɛwa, ní ze ma ae a misonawa. ³ Gbɛe su mɔnnɔɔ. Wasu gbɛe e guei gbɛpiwa seo. Baa sã ge zu su mɔ pɔblei a pɔleuo. ⁴ Mɔizi gbè pèpɛɛ à mèn pla lá a káauɔwa. A fɛle kɔɔkɔɔ, ɔ à dede Sinai gbɛwa, a gbè pèpɛɛ mèn plapiɔ kúa lá Dii òewa. ⁵ Dii pila telu guu, à zè aà sae, àle azia tó o. ⁶ Ké Diipi lé gẽ aà ae, à a tó ò à mè: Dii, Dii Lua Sósobide Sùuuden ma ũ. Ma pɔ lí pa kpaaɔ, má gbɛke ní náaio ví zɔɔ. ⁷ Máɔ gbɛke ví ní gbéɔ e an bui léwaɛ, mí ní yãvãio kémá ní ní tàaeɔ ní ní duunao. Ama mili tó tàaeɔ bɔ pão. Mi maeɔ yãvãí wi ní néɔ musu ní ní tɔũnaɔ ní ní síwenaɔ ní ní sɔkpaɛɔ.* ⁸ Mɔizi kùlèè à wùle a gbɛɛu gɔɔ ⁹ à mè: Dii, lá n ma wegwa, géwanaɔ. Baa ké gbépiɔ swá gbãa, sùuukewanaɔ wá yãvãio ní wá duunao yá musu, ní wá sé ní gbéɔ ũ.

Lua bàa kua ní Isailio (Bɔa 23.14-19, Iko 7.1-5, 16.1-17)

¹⁰ Dii mè: Ma bàa aɔ kúanɔe. Má yãbɔnsae pɔ gbɛe i ke buie guu dúniau yãao ke á baade pii wáa. Bui pɔ liaaázio i ma yãkea e, asa má yá pɔ a to vĩa ní kú ke á yá musu. ¹¹ Aɔ yá pɔ má òé gbã kúa, mí Amɔleɔ yáé ní Kanaaɔ ní Itio ní Pelizio ní Ivio ní Yebusio. ¹² A laaika! A lé su aɔ ku bùsu pɔ ále ge gẽui deɔ yáuo, ké ásu mɔkpa áziaɛo yáí. ¹³ A ní sa'okio gboo, í ní gbɛ pɔ aa pèleɔ wíwi, í Asetaati lí pɔ aa pèleɔ zɔzɔ. ¹⁴ Asu kúle dii páleɛo, asa ma Dii ma tón Sisaaɔ, mili sí sàao. ¹⁵ A laaika! A lé su aɔ ku bùsupideɔ yáuo, asa tó aale gbãsíke ní táaɔ yá musu, aale sa'omá, aa á sísi à ní sa'onɔɔ sórinɔe. ¹⁶ Asu nɔse á néɔne ní guuo, asa tó an nenɔe lé gbãsíke ní táaɔ yá musu, aa tó á néɔ gbãsíkeínɔ sɔe. ¹⁷ Asuli mɔkasa táa ũo.

¹⁸ Ali Káaso dikpeke. Ali kàa so e gɔɔ soplá mɔ pɔ wí me Abibu guu, lá má d̄ilɛéwa, asa mɔpi guu ɔ a bɔle Egipi. ¹⁹ A negɔe séiaɔá ma pɔɔne pii ní á pɔtuo nesana séiaɔ pii, zu ge pɔkelenao. ²⁰ Ali zàa'ín né séia bo ní são. Tó i boo, à a waa fi à de. Ali á negɔe séiaɔ bo. Gbɛe su mɔ ma kíi ɔgiio. ²¹ Ali zike gɔɔ soolo, íli kámabo a gɔɔ soplade zí, baa kpasekɛgɔɔ ge pɔkekegɔɔn ò.

²² Ali Pãteko dikpeke gɔɔ pɔ a na buapɔ káauɔ kekeawa. Ali Pɔkãaa dikpeke wè láaawa. ²³ Gɔe pii lí mɔ ma Dii Isailio Lua kíi wè do guu gɛn àaɔ'aaɔ. ²⁴ Má buipãleɔ yáé, mí á bùsu lé káfíé. Gbɛe a wɛele à á bùsu síwáɔ gɔɔ pɔ ále mɔ ma Dii á Lua kíi wè do guu gɛn àaɔ'aaɔ. ²⁵ Asu pɔsea kpaa sãnu ní sa'obɔ auoo. Asu Gɛamusu sa'onɔɔ dile gu dɔwàɔ. ²⁶ Ali mɔ ma Dii á Lua kpéu ní á bua pɔ káauɔ. Asu blene nò kuu ní a da yó'ioo.

²⁷ Ǿ Dii ò Mɔizie: Yápiɔ kè láu, asa ma bàakuannaɔ ní Isailio yáɔn we. ²⁸ Mɔizi kú ní Diio we e gɔɔ bla fãane ní gwãasinao pɔblesai imisai. Ǿ Dii a bàakuarínɔ yá mèn kwio kè gbè pèpɛɛwa.

Mɔizi oa tekeɔ

²⁹ Mɔizi pila Sinai gbɛwa, a gbè pèpɛɛ mèn pla pɔ ikoyá kèwàɔ kúa. A d̄s ké a oa lé teke a yã'oa ní Diio yáio. ³⁰ Ké Aalona ní Isailio aà è nípii aà oa lé teke, aale v̄lake s̄aaazie. ³¹ Ǿ Mɔizi ní sisi. Aalona ní gbɛzɔɔ èa m̀ aà kíi, ɔ à yã'òné. ³² Bee gbɛa Isailio s̄aaazi nípii, ɔ à yá pɔ Dii d̄ileɛ Sinai gbɛ musu òné pii. ³³ Ké à yã'òné a làa, à sálana kù a oawa. ³⁴ Tó à gè yã'oi Diie, í sálana go e àɔ bɔ. Tó à b̀, í yá

* 34:7 Bɔa 20.5-6, Nao 14.18

36

¹ Bezaleli n̄ Ɔɔliabuo n̄ gɔide pɔ Dii n̄ gbá gɔi n̄ ɔnɔo aao zɔpi kea dɔo píi, aai luakukii do n̄ a pɔo píi lá Dii d̄ilewa.

² Ɔ Mɔizi Bezaleli n̄ Ɔɔliabuo sisi n̄ gɔide pɔ Dii gɔike dɔa kpámá mé an n̄ɔse ye zɔpi keaiɔ, ké aa mɔ ɔkpa zɔpiwa. ³ Aa gba pɔ Isailio m̀dò Mɔizie wà luakukii k̀èd̀ s̀èl̀e. Lá gu lé do Isailio ɔ̀ m̀è n̄ gbaapiɔe. ⁴ Ɔ gɔide pɔ aale luakukii zikɛpiɔ, an baade gò a zia, aa ge ò Mɔizie: ⁵ Pɔ pɔ gbɛ́ɔ lé m̀dò zɔo de lá Dii d̄ile wà zikɛ̀d̀a. ⁶ Ɔ Mɔizi m̀è wà kp̀awake b̀d̀ou wà m̀e: Gɔe, n̄e, gb̄ee su m̀ó n̄ luakukii gbapio bo. Ɔ wà zè màa, ⁷ asa pɔ pɔ wà m̀dò kp̀epi zikɛi f̄ɛe.

Zwàakpɛdɔa (Bɔa 26.1-37)

⁸ Gɔide pɔ kú zikɛnao guuo mé zwàakpɛpi k̀è n̄ p̀l̀e pɔ aa tà n̄ bataeao, aa gɔinakèwà lán malaika g̀s̀iadeɔwa n̄ babuunao n̄ bà g̀aaluladeo n̄ ẁɔt̄ɛnao l̄e kwi. ⁹ P̀l̀eɔ gb̀aa g̀s̀isuu baakwi plaplasaie, a yàasa s̄ g̀s̀isuu síīs̄iīs̄. P̀l̀eɔ zɔo s̄aa màa píie. ¹⁰ Aa p̀l̀eɔ n̄aminami l̄e s̀s̀s̀oɔe, ¹¹ ɔ aa babuuna let̄ankè wa d̀d̀d̀ zw̄apiɔ léɔwa ¹² m̀èn blakwikwi, bapio bɔaa n̄ k̄o píie. ¹³ Aa m̀okoolonaɔ p̄i n̄ vuao m̀èn blakwi, ɔ aa bapio k̀akau aa zw̄akpɛ zw̄api d̀ak̄oi.

¹⁴ Aa blek̄a p̀l̀e tà l̄e kuɛdo, ké w̄ali kú zwàakpɛpia. ¹⁵ P̀l̀eɔ l̄e do gb̀aa g̀s̀isuu baakwie, a yàasa s̄ g̀s̀isuu síīs̄. P̀l̀e l̄e kuɛdopio zɔo s̄aa màa píie. ¹⁶ Aa a l̄e s̀oɔo n̄ami adoa, ɔ aa a l̄e sooloo n̄ami adoa b. ¹⁷ Aa bà let̄ankè aa d̀d̀d̀ zw̄apiɔ léɔwa m̀èn blakwikwi, ¹⁸ ɔ aa m̀okoolonaɔ p̄i n̄ m̀ogot̄eo m̀èn blakwi, ké wà e bapio k̀akau, kp̀e zw̄api i dak̄oi. ¹⁹ Aa s̄asa báa pɔ wa k̀èk̀e t̄éɛɛ d̀ad̄ak̄oi, ké w̄ali kú zwàakpɛpia, ɔ aa ayo báa d̀ad̄ak̄oi, ké w̄ali kua b.

²⁰ Aa l̄epusiali à p̀ep̄ep̄ep̄e zwàakpɛpi lipɛl̄e u. ²¹ Lípio gb̀aa g̀s̀isuu kwikwie, a yàasa s̄ g̀s̀isuu dodo n̄ kinio. ²² Aa lip̄ep̄ep̄e swá b̀b̀b̀ aa kp̀aaí m̀èn plapla. Màa aa zwàakpɛ lípio k̀è píi. ²³ Aa lip̄ep̄e k̀è màa m̀èn bao zwàakpɛpi ḡeomid̄k̄ii oi pɔ u, ²⁴ ɔ aa a zebɔo p̄i n̄ ánusuo m̀èn bla, ké w̄ali lí m̀èn baopio p̀ep̄eu, lí m̀endo ɔ zebɔo v̄i pla a swá ḡek̄ii u. ²⁵ Aa lip̄ep̄e k̀è màa zwàakpɛ gugb̄antoo oi pɔ u, ²⁶ ɔ aa n̄ zebɔo p̄i n̄ ánusuo m̀èn bla, ké w̄ali dile m̀èn pla wà lí m̀endo swá p̀ep̄eu. ²⁷ Aa lip̄ep̄e k̀è màa m̀èn soolo zwàakpɛ be'ae oi pɔ u, ²⁸ ɔ aa lip̄ep̄e k̀è m̀èn pla zwàakpɛ be'ae oi golaɔ pɔ u. ²⁹ Aa a gola lí m̀èn plapio p̄aa aa n̄ak̄wa za z̄íle e musu. Z̄a m̀endodo ɔ aa v̄i. ³⁰ Zwàakpɛpi kp̀e lip̄ep̄e m̀èn swaāe n̄ ánusuo zebɔo m̀èn ḡeo n̄ m̀endoo, lípio píi n̄ a zebɔo màa m̀èn plapla.

³¹ Aa l̄epusiali à p̀ɔp̄ɔ m̀èn s̄o zwàakpɛ k̄p̄e do lip̄ep̄e yebɔ u, ³² ɔ aa à l̄o m̀èn s̄o a k̄p̄e do lip̄ep̄e yebɔ u. Aa lip̄ɔo p̄al̄e à l̄o m̀èn s̄o zwàakpɛpi be'ae oi lip̄ep̄e yebɔ u. ³³ Aa lip̄ɔo pɔ aɔ ku guo, à p̄a lip̄ep̄eɔla guoguo bɔa a l̄éla e a l̄éle k̀è. ³⁴ Aa vua k̀ule lip̄ep̄eɔwa, ɔ aa z̄a p̄i n̄ vuao lip̄ɔoɔpio s̄ol̄k̄ii u. Aa vua k̀ule lip̄ɔoɔpio wa b.

³⁵ Aa zw̄aa k̀è n̄ p̀l̀e pɔ wa tà n̄ bataeao, aa gɔinakèwà lán malaika g̀s̀iadeɔwa n̄ babuunao n̄ bà g̀aaluladeo n̄ ẁɔt̄ɛnao. ³⁶ Aa l̄epusiali à m̀èn síīs̄ zw̄api lipɛl̄e u, ɔ aa vua k̀ulewà píi. Aa lip̄ep̄e kálo p̄i n̄ vuao, ɔ aa a zebɔo p̄i n̄ ánusuo m̀èn síīs̄. ³⁷ Aa zw̄aa k̀è kp̀epi lé pɔ u n̄ p̀l̀e pɔ wa tà n̄ bataeao, aa gɔinakèwà n̄ babuunao n̄ bà g̀aaluladeo n̄ ẁɔt̄ɛnao. ³⁸ Aa l̄epusiali à m̀èn s̄o a lipɛl̄e u, ɔ aa a k̀ubɔo p̄i. Aa f̄ua k̀u lípiowa n̄ vuao, aa a m̀p̄ɔo kp̀a n̄ vuao, ɔ aa a zebɔo p̄i n̄ m̀ogot̄eo m̀èn s̄o.

37

Kpagolo kea (Bɔa 25.10-22)

¹ Bezaleli kpagolo kè ní lepusialio. A gbàa gàsísuu pla ní kínio, a yàasa gàsísuu do ní kínio, a lesí lɔ gàsísuu do ní kínio. ² A vua t̄ēt̄ē lèwà a guu ní a kpeo píi, ̄ à zāblè a léwa ní vuao à liai. ³ A vua zā p̄i mèn síī kpagolopi p̄ó ũ, ̄ a p̄epe a gbá mèn síīwa kpela ní kpeleo. ⁴ A lepusiali à p̄̄p̄̄, à vua kùle lípīwa. ⁵ A lip̄̄p̄̄ s̄lɔ zā p̄ó p̄epe kpagolo saalōwau kpagolopi séliɔ ũ.

⁶ A a netae p̄i ní vua t̄ēt̄ē duunk̄mak̄i ũ, a gbàa gàsísuu pla ní kínio, a yàasa gàsísuu do ní kínio. ⁷ A malaika gàs̄adeɔ p̄i mèn pla ní vua p̄ó á gbègbè maanno netaepi p̄ó ũ, ⁸ ado léla, ado léle. A malaikap̄i p̄i zeawà ḡ̄e kpela ní kpeleo. ⁹ An gàs̄iaɔ p̄oaa musu a netaepia. An ae d̄ak̄wa, an wé p̄ea a netaepiwa.

Táabūnu kea (Bɔa 25.23-30)

¹⁰ Aa táabūnu kè ní lepusialio, a gbàa gàsísuu pla, a yàasa gàsísuu do, a lesí lɔ gàsísuu do ní kínio. ¹¹ Aa vua t̄ēt̄ē kùlewa, ̄ aa zāblè a léwa ní vuao aa liai. ¹² Aa lip̄epe dà aa liai, a lesí kà ɔt̄a do, ̄ aa zāblè a léwa ní vuao. ¹³ Aa vua zā p̄i mèn síī táabūnupi p̄ó ũ, aa p̄epe a gola mèn síīwa a gbápek̄i. ¹⁴ Aa zāp̄i p̄epe lip̄ep̄ep̄i z̄ile táabūnupi séliɔ p̄ó ũ. ¹⁵ Lepusiali ̄ aa à lip̄̄p̄̄ ũ, aa vua kùle lípīwa, ké wàli táabūnupi s̄eɔ. ¹⁶ Aa tapelentiɔ ní toonaɔ p̄i ní vua t̄ēt̄ē táabūnupi p̄ó ũ ní imib̄o ní lo p̄ó wa v̄e kauo.

Dau pia (Bɔa 25.31-40)

¹⁷ Aa dau p̄i ní vua t̄ēt̄ē, aa a gbá ní a lidao ní a vú piaaɔ ní a beɔ gbègbè maanno ní vua doũ. ¹⁸ Aa daupi ḡna kè mèn soolo, kpela àā, kpele àā. ¹⁹ Ḡnap̄i p̄i vú v̄i mèn àā'aā zoolozoolonno lán kánavuwa ní a beɔ. Maa dau ḡna mèn soolopiɔ de píi. ²⁰ Daupi lida v̄ipi v̄i lɔ mèn síī, ap̄i ní a beɔ. ²¹ A bep̄i m̄endo ku dau lidawa, ḡna mèn plaɔ pék̄i. A plaade ku ḡna mèn pla p̄aleɔ pék̄i, a àāde ku ḡna mèn pla p̄aleɔ pék̄i lɔ. Maa daupi lida ḡna mèn soolo de. ²² Aa daupi lida p̄i ní vua t̄ēt̄ē ní a k̄p̄ep̄ek̄i ní a ḡnap̄i ḡ̄. ²³ Aa a filiaɔ p̄i mèn s̄opla ní vua t̄ēt̄ē ní a kek̄eɔ ní a t̄sib̄o. ²⁴ Vua p̄ó aa daupi p̄i ní a p̄keleɔ p̄i kiloo baakwi ní síīe.

Tulaletikateak̄i kea (Bɔa 30.1-5)

²⁵ Aa tulaletikateak̄i kè ní lepusialio. A gbàa gàsísuu do, a yàasa gàsísuu do lɔ. A gbàa ní a yàasao s̄aae, a lesí s̄o gàsísuu pla. Aa p̄i ní a k̄obaɔ ḡ̄e. ²⁶ Aa vua t̄ēt̄ē kùle a kpeɔwa aa liai ní a musuo ní a k̄obaɔ, ̄ aa zāblèwà ní vuao aa liai. ²⁷ Aa vua zā p̄i kpela ní kpeleo mèn plapla, aa p̄epe zā p̄ó aa blewà z̄ile oi, ké wà e lip̄̄ s̄lɔ tulaletikateak̄ipi séliɔ ũ. ²⁸ Lepusiali ̄ aa à lip̄̄p̄̄ ũ, aa kpà ní vuao.

²⁹ Aa nísi p̄ó w̄i p̄ó dileɔ à ḡ Dii p̄ó ũ kè lɔ ní tulaleti ḡnana gbàs̄isaio, lá tulaletiz̄na í kewa.

38

Sa'ok̄i kea (Bɔa 27.1-8)

¹ Aa lepusiali à sa pɔ wɪ a pɔ káteu à tékū okii kebo ũ. A gbàa gàsísuu sɔo, a yàasa lɔ gàsísuu sɔo. A gbàa n̄ a yàasao sáae, a lesi sɔ gàsísuu àaɔ. ² Aa pɪ n̄ kɔba mèn síiɔ gɔɔe gola n̄ golao, ɔ aa mɔgotɛ kùle sa'okii piwa. ³ Aa a pɔkeleɔ pɪ n̄ mɔgotɛoɛ, a ooo n̄ a péeluɔ n̄ a au'eleboɔ n̄ a saao n̄ a tésibɔɔ píi. ⁴ Aa mɔyāyāana pɪ n̄ mɔgotɛo aa sɔlɔ sa'okii pi zíe, aa fɛlèò musu e sa'okii pi guo. ⁵ Aa mɔgotɛ zā pɪ mèn síiɔ, aa dɔdɔ mɔyāyāanapi golaɔwa a séliɔ pɔ ũ. ⁶ Lepusiali ɔ aa à a sélipiɔ ũ, aa kpà n̄ mɔgotɛo. ⁷ Aa a sélipiɔ sɔlɔsɔlɔ zāpiɔ sa'okii pi kpela n̄ a kpeleo a sebo ũ. Aa sa'okii pi kè n̄ lipepeɛo, mé a e ví zòoloo.

⁸ Aa dàa n̄ a dibɔo pɪ n̄ mɔgotɛo. Aa pɪ n̄ nɔe pɔ aai zike kpaaũkpe kpeleɛo díiɔe.

Zwàakpe kaa daa (Bɔa 27.9-19)

⁹ Ɔ aa kaa dà. Geomidokii oi a gbàa gàsísuu basɔo. A zwāa pɔ wa tà n̄ bataeao ví ¹⁰ n̄ lipelɛo mèn bao n̄ mɔgotɛ zebɔo mèn bao. Aa lipelɛ káloɔ n̄ a mɔpɔɔo pɪ n̄ ánusuoɛ. ¹¹ Gugbāntoo oi a gbàa gàsísuu basɔo màa lɔ. A lipelɛo ví mèn bao n̄ mɔgotɛ zebɔo mèn bao. Aa lipelɛ káloɔ n̄ a mɔpɔɔo pɪ n̄ ánusuoɛ. ¹² Naa be'ae oi a yàasa gàsísuu blakwi, mé a lipelɛo ví mèn kwi n̄ zebɔo mèn kwi. Aa lipelɛ káloɔ n̄ a mɔpɔɔo pɪ n̄ ánusuoɛ. ¹³ Naa gukpe oi a yàasa gàsísuu blakwie. ¹⁴ Zwāa gàsísuu gɛo ku kaa lé ɔplaa n̄ a lipelɛo mèn àaɔ n̄ a zebɔo mèn àaɔ. ¹⁵ Zwāa gàsísuu gɛo ku kaa lé ɔzei lɔ n̄ a lipelɛo mèn àaɔ n̄ a zebɔo mèn àaɔ. ¹⁶ Kaapi zwāaá pɔle pɔ wa tà n̄ bataeaoɛ. ¹⁷ Lipelɛ zebɔoá mɔgotɛe, mé lipelɛ káloɔ n̄ a mɔpɔɔoá ánusue. Aa fùa kù lípiɔwa n̄ ánusuo píie. Kaapi lipelɛo mɔpɔɔoá ánusue píi. ¹⁸ Kaapi lé zwāa gbàa gàsísuu baoɛ, a lesi gàsísuu sɔo lán kaa zwāawa. Aa kè n̄ pɔle pɔ wa tà n̄ bataeaoɛ, aa gɔinakèwà n̄ babuunao n̄ bà gàaluladeo n̄ wɔtɛnao. ¹⁹ Kaa lépi lipelɛo ví mèn síiɔ n̄ mɔgotɛ zebɔo mèn síiɔ. Lipelɛpi káloɔ n̄ a mɔpɔɔoá ánusue, mé wà fùa kù lípiɔwa n̄ ánusuo. ²⁰ Zwàakpe kùbɔo n̄ kaa pɔ liai kùbɔoá mɔgotɛe píi.

Mɔ pɔ wà zwàakpe zíkèò

²¹ Mɔ pɔ wà ikoyā zwàakpe kèò gbia lén ke: Mɔizi ò sa'onkia Aalona né Itamaae aà o Levii buiɔne, ɔ aa mɔpiɔ yè kiloowa. ²² Yuda bui Uli né Bezaleli, Hulu tɔūna yá pɔ Dii díle Mɔizie kè píi. ²³ Dā bui Aisama né Ɔoliabu kuaàno. Aapi sɔ zíkɛnae, mé i ea gɔinake pɔɔwa, mé i kòkè bàabaawa n̄ babuunao n̄ bà gàaluladeo n̄ wɔtɛnao. ²⁴ Vua pɔ wà mɔò Diie wà luakukii zíkèò gbia kà tɔnu do, lá wà a gbia lé díle luakukiiwa. ²⁵ Anusu pɔ wa kpà gbéɔ naogɔo gbia kà tɔnu àaɔ n̄ kɪnio, lá wà a gbia lé díle luakukiiwa. ²⁶ Wà ánusuo sɪ baade miwa beka dodo. Beka do mé galaũ soolo ũ, lá wà a gbia lé díle luakukiiwa. Wà ɔapi sɪ gbé pɔ kà wè bao ge aa deaɔwa, gɔo pɔ wàle n̄ da gbé pɔ wà n̄ naoɔ guu. Aa gbéɔn̄ baasɔsɔo lee àaa àaɔ n̄ àaa gɛo n̄ plao n̄ basoplakwioɛ (603.550). ²⁷ Anusu pɔ wà luakukii n̄ a suunao zebɔo píò gbia kà tɔnu àaɔ. Zebɔopi mèn basɔoɔ gbia tɔnu àaɔe. A mendo gbia kà kiloo baakwi. ²⁸ Anusu tɔnu kɪni pɔ gò ɔ wà lipelɛ kùbɔo kèò n̄ mɔpɔɔo, ɔ wà fùa kùò lípiɔwa lɔ.

²⁹ Mɔgotɛ pɔ wà mɔò Diie gbia kà tɔnu pla n̄ kɪnio. ³⁰ Mɔgotɛpi ɔ wà kpaaũkpe kpele zebɔo píò n̄ sa'okii n̄ a mɔyāyāanao n̄ sa'okii pi pɔkeleɔ píi ³¹ n̄ kaa pɔ liai lipelɛ zebɔo n̄ kaa lé lipelɛ zebɔo n̄ zwàakpe kùbɔo píi n̄ kaa pɔ liai kùbɔo píi.

39

Sa'on pɔkasaɔ (Bɔa 28.1-43)

¹ Aa pɔkasa pɔ wɪ zikɛð zwàakpɛu tà ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao. Aa pɔkasa pɔ Aalona ali sɔð Diizikèè lɔ, lá Dii ðile Mɔiziewa.

² Aa sa'o'ula kè ní pɔle pɔ wa tà ní bataɛao ní vuao ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao. ³ Aa vua gbègbè à gò félefelennɔ, ɔ aa pàapaa ba ũ aa gɔɪnakèð bàabaawa ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao. ⁴ Aa sa'o'ulapi kè bakangāu ũɛ. ⁵ Aa asana tà, ké wàli dɔ sa'o'ulapia ní sa'o'ula pɔle doupio ní bataɛao ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao, lá Dii ðile Mɔiziewa. ⁶ Aa Isaili bui tɔɔ kè onisi gbɛɔwa lá pɛnkɛna i wèsākɛ pɛnawawa, ɔ aa dàda a kùbɔ pɔ wa kè ní vuao guu. ⁷ Aa pèpɛ sa'o'ulapi ba pɔ wa kà a gāuɔwa Isaili buiɔ yādɔngugbɛɔ ũ, lá Dii ðile Mɔiziewa.

⁸ Aa bɔɔloonnɔɛ kè ní gɔio. Aa tà lá aa sa'o'ula tàwa ní pɔle dou pɔ wà sa'o'ulapi kèɔpio ní bataɛao ní vuao ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao. ⁹ Bɔɔpi gbāa ní a yāsao sáaɛ ɔtā dodo. ¹⁰ Aa zāblèwà ní gbè bɛɛɛdeɔ dɔɔ sɪiɔ. A dɔɔ sɛia saadɔani ní topazao ní emelodio. ¹¹ A dɔɔ plaade tiikɔazi ní safiio ní diamaao. ¹² A dɔɔ àaɔde belili ní agatao ní ametisio. ¹³ A dɔɔ sɪiɔde kisoliti ní onisio ní yasepeo. Aa ní dada a kùbɔ pɔ aa kè ní vuaopio guu. ¹⁴ Gbɛpio kueplae Isaili buiɔ tɔ léu. Wà tɔpio kè gbɛpioɔwa dodo, lá wɪ wèsākɛ pɛnawawa.

¹⁵ Aa vua tɛɛtɛɛ tà bɔɔpi pɔ ũ, a tãa de lán balɛɛnawa. ¹⁶ Aa gbekùbɔ tãanaɔ pɪ ní vuao bɔɔloonnɔɛpi pɔɔ ũ lɔ mèn plapla, ɔ aa tãanapio dɔdɔ bɔɔpi swáɔwa musu. ¹⁷ Aa balɛɛna mèn plapio dɔdɔ bɔɔ tãana mèn plapioɔwa, ¹⁸ ɔ aa balɛɛnapio le dɔɔ dɔdɔ gbekùbɔ pɔ kú bakangāuɔwaɔwa. ¹⁹ Aa vua tãana mèn pla pāleɔ pɪ aa ní dɔdɔ bɔɔpi swáɔwa zɪle oi, aa ná sa'o'ulapiɔwa. ²⁰ Aa vua tãana pāleɔ pɪ mèn pla lɔ, aa ní dɔdɔ sa'o'ulapi aɛ oi a pékɪi saɛ zɪle oi asana musu. ²¹ Aa bɔɔ tãanaɔ ní sa'o'ula tãanapio dɔkɔwa ní babuuna tãao, bɔɔpi líɔ dɔa sa'o'ulapi asanawa, ké asu go sa'o'ulawao yái, lá Dii ðile Mɔiziewa.

²² Aa ulatao pɔ wàli sa'o'ulapi dað zɔ ní zwāa búunao. ²³ Aa sa'o'ulapi fɔ guoguo a migɛkɪi ũ, aa a nɔɛpi lé mibà, ké asu kɛɔ yái. ²⁴ Aa gɔɪnakè ulataopi léwa aa liai lán gbɛafu bɛwa ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnao ní bataɛao. ²⁵ Aa ánananɔ pɪ ní vua tɛɛtɛɛo, aa lòoloo ulataopi léwa gbɛafu bɛpio zānguo, ²⁶ ánanan ke, gbɛafu ben ke, ánanan ke, gbɛafu ben ke. Màa aa ulataopi lé kèke e à gè liai à pèɛ, wàli da wiliɔ sa'ozikɛð, lá Dii ðile Mɔiziewa.

²⁷ Aa ulataoɔ kè ní bàabao Aalona ní a néɔne. ²⁸ Aa tulu ní fùa gbāaɔ kè ní bàabao lɔ, ɔ aa sòolo geseɔ zɔ ní pɔle pɔ wa tà ní bataɛao. ²⁹ Aa asana kè ní pɔle pɔ wa tà ní bataɛao, aa gɔɪnakèwà ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtɛnaoɛ, lá Dii ðile Mɔiziewa. ³⁰ Aa mò pɛpɛɛna pɔ i Aalona ðile Dii pɔ ũ kè ní vua tɛɛtɛɛo, ɔ aa lakèwà, lá wɪ wèsākɛ pɛnawawa, wà mè: Dii pɔɛ. ³¹ Aa vua pɛpɛɛnapi ná tulupiɔwa ní babuuna tãao, lá Dii ðile Mɔiziewa.

Zwàakpɛ zɪ midɛa (Bɔa 35.10-19)

³² Màa wà zwàakpɛpi zikè pii, wà a mɪde. Isailio kpaaukpɛpi kè, lá Dii ðile Mɔiziewa. ³³ Aa mò Mɔizie ní zwàakpɛpio ní a pɔkeleɔ pii, ɔn ke: A kùbɔɔ, a lipɛpɛɛɔ, a lipɔɔɔ, a lipɛleɔ, a zɛbɔɔ, ³⁴ sása báa pɔ wa kèke tɛɛɛɔ, ayo báa pɔ wa kuao, zwāa pɔ de suuna ũ, ³⁵ ikoyā kpagolo ní a sɛliɔ ní a netaeo, ³⁶ táabūnu ní a pɔkeleɔ pii ní pɛɛ pɔ wɪ kálɛ Luaeo, ³⁷ dau pɔ wa pɪ ní vua tɛɛtɛɛo ní a filia pɔ

pɛpɛwà, filia nìsi, ³⁸ tulaletikateakii, nìsi pɔ wí pɔ dileò à gɔ Dii pɔ ũ, tulaleti gínana, kpépi lé zwāa, ³⁹ mɔgotɛ sa'okii nì a mɔgotɛ mɔyāayāanao nì a séliò nì a pɔkeleò pìi, dàa nì a dibɔɔ, ⁴⁰ kaa zwāa nì a lipelɔ nì a zebɔɔ, kaa lé zwāa nì a baò nì a kùbɔɔ, zwāakpe pɔ de kpaaũkpe ũ zíkɛpɔkeleò pìi, ⁴¹ zwāakpe zíkɛpɔkasa pɔ wa tào, sa'ona Aalona pɔkasa pɔ àli sɔò Diizio nì a néo sa'on pɔkasaɔ.

⁴² Isailiò zì pɔ Dii dà Mɔizie kè pìi. ⁴³ Ǿ Mɔizi zìpi gwàgwa, a è aa kè lá Dii òewa, ɔ à samaa'òné.

40

Zwàakpe sakɛa

¹ Dii yā'ò Mɔizie à mè: ² Zwàakpe pɔ de kpaaũkpe ũ dɔ mɔ séia gɔɔ séia zì, ³ nì kpagolo pɔ ikoyā gbè pɛpɛɔ ku a guu dileu, nì zwāa kpái. ⁴ Gɛ nì táabũnuo, nì a tao kálɛwà dɔɔdɔɔ. Gɛ nì dauo, nì a filiaò keke. ⁵ Tulaletikateakii dile ikoyā kpagolo aɛ, nì zwàakpe kpɛɛɛ zwāa taɛ. ⁶ Sa pɔ wí a pɔ kátɛu à tékũ okii dile kpaaũkpe kpɛɛɛ, ⁷ nì dàa dile kpaaũkpe zānguo nì sa'okii, nì íkau. ⁸ Kaa da nì liai, nì zwāa ta kaapilɛ.

⁹ Nìsi pɔ wí pɔ dileò à gɔ ma pɔ ũ sɛ ka kpépiwa nì pɔ pɔ kú a guuò pìi, nì dile ma pɔ ũ nì a zíkɛbɔɔ, aai gɔ ma pɔ ũ. ¹⁰ Nìsipi ka sa'okii nì a zíkɛbɔɔwa pìi. Sa'okii pìi dile ma pɔ ũ, iò de ma pɔ ũ nì a mibao. ¹¹ Nìsika dàa nì a dibɔɔwa, aai gɔ ma pɔ ũ. ¹² Mɔ nì Aalonaò nì aà néo kpaaũkpe kpɛɛɛ, nì nì zu'o we. ¹³ Sa'on pɔkasaɔ da Aalonaɛ, nì nìsikawà nì aà dile ma pɔ ũ, i gɔ ma gbàgbana ũ. ¹⁴ Mɔ nì aà néo lɔ, nì ulatao dadané, ¹⁵ nì nìsikakamá lá nì kè an maeewa, aali ma gbagba. Nìsikaamapi mé a to aao de ma gbàgbanaò ũ e an buiwa.

¹⁶ Mɔizikè lá Dii òewa pìi. ¹⁷ An bɔa Egipi wè plaade mɔ séia gɔɔ séia zì ɔ wà zwàakpɛpi dɔ. ¹⁸ Ké Mɔizi lé kpépi dɔ, à a zebɔɔ diledile giaɛ, ɔ à a lipɛpɛɔ pɛpɛu, à a lipɔɔ sòlɔsɔlɔ, ɔ à lipelɔ pèlɛpɛɛ. ¹⁹ A zwāa kùà, ɔ à báa kpàa lá Dii òewa. ²⁰ A ikoyā gbè pɛpɛɔ sè a kà kpagolopi guu, à kpagolopi séliò dà a zāo guu, ɔ à a né tãɛ. ²¹ A gèò zwàakpɛu, ɔ à zwāa kpà ikoyā kpagolopizi suuna ũ lá Dii òewa. ²² A táabũnu dile kpaaũkpeu suunapi ɔplaaì kpɛɛɛ oi. ²³ A pɛɛ kálɛwà Diiɛ dɔɔdɔɔ lá a òewa. ²⁴ A dau dile kpaaũkpeu bɔaa nì táabũnuo ɔzɛɛ oi, ²⁵ à filiaò nàna Dii aɛ lá a òewa. ²⁶ Ǿ à tulaletikateakii dile kpaaũkpeu suuna saɛ, ²⁷ ɔ à tulaleti gínana kpàsawà lá Dii òewa. ²⁸ Ǿ à zwāa tà zwàakpɛpilɛ.

²⁹ A sa pɔ wí a pɔ kátɛu à tékũ okii dile kpaaũkpe kpɛɛɛ, ɔ à sa pɔ wí a pɔ kátɛu à tékũ òwà nì pɔwentio lá Dii òewa. ³⁰ A dàa dile kpaaũkpe zānguo nì sa'okii, ɔ à ikàu. ³¹ Mɔizi nì Aalonaò nì aà néo nì ɔ nì nì gbáo pìpìò. ³² Tó aalɛ gɛ kpaaũkpeu ge tó aalɛ sɔ sa'okii, aal nì ɔ nì nì gbáo pìpì lá Dii ò Mɔiziewaɛ. ³³ Ǿ à kaa dà a lia zwàakpɛpizi nì sa'okii, ɔ à zwāa tà kaapilɛ. Maa Mɔizi zìpi kè a làa.

Dii pilaa kpaaũkpɛwa (Nao 9.15-23)

³⁴ Ǿ telu kùlɛ kpaaũkpɛwa, Dii gawi zwàakpɛpi pà.* ³⁵ Mɔizi i fɔ gè kpaaũkpɛpiuo, ké telu kùà mé ké Dii gawi kpépi pà yáì.

³⁶ Isailiò taa'oa guu, tó telupi gò zwàakpɛpia, ɔ aal fɛɛ bɔòu. ³⁷ Tó telupi i fɛɛɔ, aali fɛɛ bɔòu, sema tó à fɛɛ. ³⁸ Fãanɛ Dii telu iò ku zwàakpɛa, gwá sɔ tɛ iò ku telupi guuɛ. Maa Isailiò iò e gɔɔpii nì taa'oa guu.

* **40:34** 1Kia 8.10-11, Isa 6.4, Eze 43.4-5, Zia 15.8

LEVII BUIO Mɔizi lá àaɔde Yá pɔ kú láε bee guuo

Lápi dɔɔ sɛ́ia guu Lua lezù Mɔizizi za kpaaũkpɛu ɔ à yá'òè. Lápi guu Lua a ikoyáɔ ní yá pɔ á dīledile Isailiɔneɔ ò Mɔizie píi ní lé pɔ á gbènéo à mè: Gbé pɔ yápiɔ kúá mé aɔ ku a sabai. (18.5) Lomadeɔ 10.5 gwa ɔ.

Apii guu Lua lé dada Isailiɔne lá aali ke wàɔ de a gbéɔ ũ, lá aali ke wà kúlee síana. Sema aaliɔ sa'o Luapiwa lá a dīlenéwa (1-7), sa'onao líɔ níziá kúá dɔ (8-10), Isailiɔ baade lí ɛ pɔ gbáleaɔne (11-16) ní pɔ pɔ de tɛ ũ ní gbásikeaɔ (17-27).

Lua kua adoae, a yewázi, mé wɛnikpamadee, ɔ a ye wá kua líɔ adoa (19.2), ké wapiɔ sɔ wà wɛni kpámá, wíɔ yekɔi. Bee yáí à ikoyáe bee dīlené. Ikoyápi ɔ Yesu ɛa a yá dɔ a íwaɔgu à mè: Aliɔ ye a gbédeezi lá áziá wɛniwa. (19.18) Mat 22.39 gwa ɔ.

Tó tiadeɔ lé ikoyápiɔ kyoke, í ɔ ní saee, áma ikoyápiɔ ɔ nae luanaaikenaɔwa gɔɔpii aɔ te Luazi a zéwa ní nòsemendoo.

Sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú

¹ Dii lezù Mɔizizi, ɔ à yá'òè kpaaũkpɛu à mè, ² aà yáε bee o Isailiɔne. Ɔ Mɔizi òné: Tó á gbèe lé mɔ pɔ kpái Diiwa, aáli mɔ ní zu ge pɔtuo kelenao, aà aà gba.

³ Tó sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú àle o ní zuo, aáli mɔ ní swana sáasaio kpaaũkpɛ kpeele, ké Dii e aà wegwa yáí. ⁴ Aáli ɔna sa'obɔpi miwa, ké Dii e si aà gɛe ũ, i aà duuna kéwà. ⁵ Aáli a kòlokpa Dii ae, sa'ona Aalona néɔ i a au lé sa'okíiwa aa liai kpaaũkpɛ kpeele we. ⁶ Aáli a báa bo, i goaagoaa. ⁷ Sa'ona Aalona néɔ i téka sa'okíi, aai yàakau, ⁸ aai nòɔpi ka yàaa sa'okíi téu ní a mio ní a sálanao. ⁹ Aáli a guupɔɔ ní a koeɔ pípi, sa'ona i apii kpasa sa'okíiwa sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú, a gí í ke Dii na ũ.

¹⁰ Tó sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú àle o ní sáo ge ble, aáli mɔ ní a sà sáasaio, ¹¹ i a kòlokpa Dii ae sa'okíi gugbántoo oi, sa'ona Aalona néɔ i a au lé aa lia sa'okíipizi. ¹² Aáli goaagoaa, sa'ona i ka yàaa sa'okíi téu ní a mio ní a guupɔ nísio. ¹³ Aáli a guupɔɔ ní a koeɔ pípi, sa'ona i sa'o ní a píio, i kpasa sa'okíiwa sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú, a gí í ke Dii na ũ.

¹⁴ Tó sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú àle o Diiwa ní bāo, aáli mɔ ní felenkɔpunao ge felenguulu a sa'obɔ ũ, ¹⁵ sa'ona i gèd sa'okíi, i a mi wo à kpasa sa'okíiwa, i a au yo sa'okíi saalowa. ¹⁶ I a sese ɔ, i a ká wolo kóle tufua sa'okíi gukpe oi. ¹⁷ I a gàsíaɔ kú, i goaa, asu paa plao. Sa'ona i ka yàaa sa'okíi téu à kpasa sa pɔ wí káteu à tékú, a gí í ke Dii na ũ.

2

Pówen gba

¹ Tó gbèe lé Dii gba pówena, aali mɔɔ tí ũ, i nísi éwà, i tulaletikau, ² i gèd sa'ona Aalona néɔ kíi. Sa'ona i dā ɔkú do ní a tulaletipio píi, i a yáɔba Diigu gbapi kpasa sa'okíiwa pɔ pɔ wí káteu a gí í keè na ũ. ³ Pówen gba pɔ gò líɔ de Aalona ní a néɔ pɔ ũ. I ɔ ku adoa pɔ pɔ wa kà Dii téu à tékú kíni ũ.

⁴ Tó ále aà gba kàa, aliɔ de a sesai pɔ wà a tí yáale ní nísio ũ ge kàagbaala pɔ wà nísi éwà. ⁵ Tó kàa asaae, aliɔ de kàa sesai pɔ wà a tí yáale ní nísio ũ. ⁶ Ali é'ε, í nísikawà pówen gba ũ. ⁷ Tó gàsada'ianaε, áli ke ní pówentio ní nísio. ⁸ Ali mɔ

Diiε ń ṕ ṕ á k̀epiɔ́ ṕwɛn gba ũ, í kpá sa'onawa. Sa'onapi i gɛ̀d sa'okii, ⁹ i aà yádɔa Diigu gba bɔ̀ à kpasa sa'okiiwa ṕ ṕ wí káteu a gí ì kèè na ũ. ¹⁰ Ṕwɛn gba ṕ g̀ò líɔ́ dɛ Aalona ń a néɔ́ ṕ ũ. Iɔ́ ku adoa ṕ ṕ wa káteu Diiε à tɛ̀kù k̀ini ũ.

¹¹ Ṕwɛn gba ṕ áli m̀òɔ́ Diiε sulio sɛ'ɛsɛ v́io. Asuli ṕsɛ'ɛsɛ ge ź ḱpasa ṕ ṕ wí ka Diiε téu ũ. ¹² Tó buaṕ káauɛ s̄, àli m̀òɔ́ Diiε, áma ásulí a ṕ káteu à tɛ̀kù sa'okiiwa ṕ ṕ a gí ì na ũ. ¹³ Ali ṕwɛn gbada ń wisio. Asuli da wisi ṕ dɛ á Lua bàakuaánɔ́ seela ũ saio. Ali wisika gba ṕ ále da píiu.

¹⁴ Tó ále ḿ Dii gbai ṕwɛn káau, àli m̀òɔ́ ń mase dafu ḱpasaa ṕ wà a aampào. ¹⁵ Ali nísikawà ń tulaletio, iɔ́ dɛ ṕwɛn gba ũ, ¹⁶ sa'ona i aà yádɔa Diigu ṕwɛn gba bɔ̀ à kpasa ń a nísio ń a tulaletio píi ṕ ṕ wí ka Diiε téu ũ.

3

Sáaukpasa'oa

¹ Tó á gbɛ̀ɛ lé sáaukpa sa'o, mé àle o ń zuo, aàli ḿ Dii aɛ ń a sa ge a da sáasaio. ² Aàli ɔ̀na a sa'obɔ́pi miwa, i a k̀olokpa ḱpaaũkpɛ k̀pɛɛɛ, sa'ona Aalona néɔ́ i a au lé sa'okiiwa aa liai. ³ Tó ále sapi o, aàli a sálana ń a guupɔ́ nísio séle píi wà ka Diiε téu à tɛ̀kù ⁴ ń a gòlɛɔ́ ń gòlɛpi nísio ń a pɔ́a nísí ṕ wí gòlɛ ń gòlɛpiɔ́ g̀òɔ́. ⁵ Aalona néɔ́ lí ḱpasa sa ṕ wàle a ṕ káteu à tɛ̀kù musu sa'okiiwa ṕ ṕ wí ka Diiε téu a gí ì kèè na ũ.

⁶ Tó sã ge ble àle oð s̄, aàli ḿ ń a sa ge a da sáasaio. ⁷ Tó sãneɔ́ɔ́ɔ́ɛ, aàli m̀òɔ́ Dii aɛ, ⁸ i ɔ̀na a sa'obɔ́pi miwa, i a k̀olokpa ḱpaaũkpɛ k̀pɛɛɛ, Aalona néɔ́ i a au lé sa'okiiwa, aa liai. ⁹ Tó ále sapi o, aàli a ṕɛ beɔ́ sɛ wà ka Diiε téu à tɛ̀kù. Aàli a vlá z̄ ń a nísio, i a plɛ kau yɔ́ɔ́, i ḿ ń sãpi sálanao ń a guupɔ́ nísio píi ¹⁰ ń a gòlɛɔ́ ń gòlɛpi nísio ń a pɔ́a nísí ṕ wí gòlɛ ń gòlɛpiɔ́ g̀òɔ́. ¹¹ Sa'ona i ṕpɔ́ ḱpasa sa'okiiwa ble ũ ṕ ṕ wí a ṕ nísika Diiε téu ũ.

¹² Tó ble àle oð s̄, aàli m̀òɔ́ Dii aɛ, ¹³ i ɔ̀na a miwa, i a k̀olokpa ḱpaaũkpɛ k̀pɛɛɛ, Aalona néɔ́ i a au lé sa'okiiwa aa liai. ¹⁴ Tó ále sapi o, aàli a sálana ń a guupɔ́ nísio píi ká Diiε téu à tɛ̀kù ¹⁵ ń a gòlɛɔ́ ń a gòlɛpi nísio ń a pɔ́a nísí ṕ wí gòlɛ ń a gòlɛɔ́ g̀òɔ́. ¹⁶ Sa'ona i ṕpɔ́ ḱpasa sa'okiiwa ble ũ ṕ ṕ wí a ṕ nísika Diiε téu a gí ì kèè na ũ. A nísí ì dɛ Dii ṕ ũ píi. ¹⁷ Aliɔ́ ikoyãpi kúa gɔ́ɔ́pii e á buiwa gu ṕ á kuu píi. Asuli ṕ nísí ge a au bleo.

4

Duun awakpabɔ́

¹ Dii ò M̀oiziɛ ² aà yáɛ bee o Isailiɔ́nɛ, ñ M̀oizi ònɛ: Tó zãma gbɛ̀ɛ lè, à zã Dii yádilɛaewa, à duunakè à yá ṕ wíli kɛo kè, a yán kɛ: ³ Tó sa'onkia ṕ wa d̄ilɛ mé kè, à gbɛ̀pii dàyãu. Aàli ḿ Diiε ń gáaɛ sáasaio duuna ṕ á k̀epi awakpabɔ́ ũ. ⁴ Aàli ḿ ń zupio Dii aɛ ḱpaaũkpɛ k̀pɛɛɛ, i ɔ̀na a miwa, i a k̀olokpa we. ⁵ I zupi au sé gɛ̀d ḱpaaũkpɛu, ⁶ i ɔ̀tona z̄s̄ aupiwa, i fáfã Dii kùɛ gɛ̀n soplá aà kúkii zwãa ṕ daa saɛ. ⁷ Sa'onapi i aupi máma tulaletikateakii kóbaɔ́wa Dii kùɛ ḱpaaũkpɛu we, i a k̀ini éle sa ṕ wí a ṕ káteu à tɛ̀kù okii gbáziwa ḱpaaũkpɛ k̀pɛɛɛ. ⁸ Aàli awakpazupi nísí gòlɛ píi, a sálana ń a guupɔ́ nísio píi ⁹ ń a gòlɛɔ́ ń gòlɛpi nísio ń a pɔ́a nísí ṕ wí gòlɛ ń gòlɛɔ́ g̀òɔ́, ¹⁰ lá wí sáaukpazu nísí gòlɛwa, i ḱpasa sa ṕ wí a ṕ káteu à tɛ̀kù okiiwa. ¹¹ Zupi báa ń a ǹòɔ́ píi ń a mio ń a koe ń a guupɔ́ ń a gb̄o, ¹² aàli bɔ́ ń zù búupio b̀ò k̀pɛ gu ṕ wa d̄ilɛ a ṕ ũ a zéiu, gu ṕ wí sa'otufu kólɛu, i káteu à tɛ̀kù tufupia we.

¹³ Tó Isailiɔ́ zã Dii yádilɛaewa mp̄ii, aa yá ṕ wíli kɛo kè, baa tó aai gíke no mé aa d̄o, aa g̀ò tàaedeɔ́ ũɛ. ¹⁴ Gbɛ̀zã tó aa d̀ò kè wà duunakè, aali ḿ ń gáaɛo

awakpabɔ ũ kpaaũkpɛ kpɛɛɛ. ¹⁵ Gbẽzɔɔ i ɔnana zupi miwa, wi a kòlokpa Dii aɛ we. ¹⁶ Sa'onkia i zupi au sé gẽd kpaaũkpɛu, ¹⁷ i ɔtona zɔwà à fáfã Dii aɛ gẽn sopla zwãa pɔ daapi saɛ. ¹⁸ Aali máma tulaletikateakii kóbaɔwa Dii kùɛ kpaaũkpɛu we, i a kɪnɪ éɛ sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ okii gbáziwa kpaaũkpɛ kpɛɛɛ. ¹⁹ Aali zupi nísi goɛ pii, i kpasá sa'okiiwa, ²⁰ i ke ní zupio lá a kè ní awakpazu káauowa. Maa sa'ona ali ní duuna kɛmá, Dii i sùuukɛɛnɔ. ²¹ Aali bɔ ní zupio bɔdɔ kpɛ, i kátɛu à tékũ, lá zù káau tekũwa. Gbɛpii duun awakpabɔn we.

²² Tó dɔaana duunakè, à zã Dii a Lua yãdileɛaewa à yá pɔ wɪli keo kè, baa tó i gɪke no, à gò tàaede ũɛ. ²³ Tó wa òè à duunakè, aali mɔ ní blesan sãasaio, ²⁴ i ɔna blepi miwa, i a kòlokpa Dii aɛ gu pɔ wɪ sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ pɔ kòlokpau duun awakpabɔ ũ. ²⁵ Sa'ona i ɔtona zɔ a auwa, i máma sa'okii kóbaɔwa, i au pɔ gò éɛ sa'okii pi gbáziwa. ²⁶ Aali a nísi kpasá sa'okiiwa pii lán sáaukpa sa'obɔwa. Maa sa'ona ali aà duuna kɛwà, Dii i sùuukɛaànɔ.

²⁷ Tó táaa duunakè, à zã Dii yãdileɛaewa* à yá pɔ wɪli keo kè, baa tó i gɪke no, à gò tàaede ũɛ. ²⁸ Tó wa òè à duunakè, aali mɔ ní bleɔa sãasaio duuna pɔ á kè sa'obɔ ũ, ²⁹ i ɔna awakpabɔpi miwa, i a kòlokpa sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ okii. ³⁰ Sa'ona i ɔtona zɔ a auwa, i máma sa'okii kóbaɔwa, i au pɔ gò éɛ sa'okii pi gbáziwa. ³¹ Aali a nísi goɛ pii lá ì sáaukpa nɪsi goɛwa, i kpasá sa'okiiwa pɔ pɔ a gɪ ì ke Diiɛ na ũ. Maa sa'ona ali aà duuna kɛwà, Dii i sùuukɛaànɔ.

³² Tó sã àɛ mɔdɔ awakpabɔ ũ sɔ, aali mɔ ní a da sãasaio, ³³ i ɔna a miwa, i a kòlokpa awakpabɔ ũ sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ okii. ³⁴ Sa'ona i ɔtona zɔ a auwa, i máma sa'okii kóbaɔwa, i a au pɔ gò éɛ sa'okii pi gbáziwa. ³⁵ Aali a nísi goɛ pii, lá ì sáaukpasã nísi goɛwa, i kpasá sa'okiiwa pɔ pɔ wa kà Diiɛ téu àɛ tékũ musu. Maa sa'ona ali duuna pɔ a kèpi kɛwà, Dii i sùuukɛaànɔ.

5

¹ Tó gbɛ mà wàɛ seeladeɔ wɛɛɛ, mé aapi sɔ à yã è ge a yã dɔ yápi guu, tó a níɛ, à duunakɛn we, yápi a wi aà musuɛ. ² Tó gbɛ ɔkà pɔ gbãɛaewa, nɔbɔ ge pɔtuo ge pɔtaa'onkuawa pɔ de tɛ ũ gen nò, baa tó a a yá dɔ, à gò gbãɛaɛ, tàaɛɛ. ³ Tó gbɛ ɔkà gbɛnazɪn bɔbɔwa ge pɔ pɔ ì to gbɛ gɔ gbãɛa piin nò, baa tó a a yá dɔ, gbɛzã tó a dɔ, tàaɛɛ. ⁴ Tó gbɛ lekè Luawa làasoosai, à mè á yãke, yãvã ge yãmaan nò, yá pɔ gbɛ a lekè làasoosai pii lé, baa tó a dɔ, tó a dɔ gbɛzã, tàaɛɛ. ⁵ Tó gbɛ gò tàaede ũ yápi do musu, aali yá pɔ à zãwà o gupau, ⁶ i mɔ Diiɛ ní sãdao ge bleɔa duuna pɔ á kè fiabobɔ ũ, iɔ deɛ duun awakpabɔ ũ, sa'ona i aà duuna kɛwà.

⁷ Tó aà gbãa i ka aà mɔ ní sãoo, aali mɔ Diiɛ ní felenkɔpunaò mèn pla ge felenguulu bɔbɔna mèn pla duuna pɔ á kè fiabobɔ ũ, ado ì de duun awakpabɔ ũ, ado sɔ sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ obɔ ũ. ⁸ Aali mɔdɔ sa'onaɛ, sa'onapi i a séia kpá duun awakpabɔ ũ. Aali a kòlokpa ní ɔkɔɔo mizɔsai, ⁹ i awakpabɔpi au fá sa'okii saalowa, i ɔtɔwà, au pɔ gò i bɔɛ sa'okii pi gbázi. Duun awakpabɔɛ. ¹⁰ Sa'ona i ado kpa sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ ũ lá wɪ kɛwa, i duuna pɔ a kèpi kɛwà, Dii i sùuukɛaànɔ.

¹¹ Tó aà gbãa i ka aà felena kpá mèn plao, aali mɔ ní pɔwentio kiloo pla duuna pɔ á kè awakpabɔ ũ. Asuli nísi ge tulaleti káuo, asa duun awakpabɔɛ. ¹² Aali mɔdɔ sa'onaɛ, sa'onapi i dã ɔkũ do yãdɔa Diigu gba ũ, i kpasá sa'okiiwa pɔ pɔ wa kà Diiɛ téu àɛ tékũ musu. Duun awakpabɔɛ. ¹³ Maa sa'ona ali aà duuna kɛwà yápi do pɔ a kè musu, Dii i sùuukɛaànɔ. Pɔwenti pɔ gò líɔ de sa'ona pɔ ũ lán pɔwen gbawa.

* 4:27 Nao 15.27-28

Tàae fiabobɔ

¹⁴ Dii yá'ò Mɔizie, ɔ Mɔizi mè: ¹⁵ Tó gbé náaisaiyákè, à zà yáwa Dii gbaa pɔ yá musu, duunaε. Aali mɔ Diiε n̄ sāsakao sāsasaio a fiabobɔ ũ. Tàae fiabobɔpi ɔa lí ká, lá wà a lé ðile Dii kpéuwa. ¹⁶ Aali pɔ pɔ i Dii gbao fiaboè, i εa à a ɔa sɔode nawà, i kpa sa'onawa, sa'onapi i aà tàae kēwà, Dii i sùuukeaàno.

¹⁷ Tó gbé duunakè, à yá pɔ Dii gĩ a keai kè, baa tó a d̄so, tàaeε, a wi aà musue. ¹⁸ Aali mɔ sa'onae n̄ sāsakao sāsasaio tàae fiabobɔ ɔa léu, sa'onapi i yá pɔ à zàwà a d̄soopi kēwà, Dii i sùuukeaàno. ¹⁹ Tàae pɔ a kè Diiε fiabobɔε.

²⁰ Dii yá'ò Mɔizie, ɔ Mɔizi mè: ²¹ Tó gbé ɔno kè a gbédeεε pɔ pɔ gbépi kpàwà ge à nàe a ɔzi yá musu ge à aà kpá'ò ge à aà blè, duunaε, à náaisaiyákè Diiεε. ²² Maaε lo tó gbé pɔ kɔmpa, mé à gĩ kpá' ge à εtò à mè n̄ Diio ge duuna pɔ wĩ ke lán bee taawaɔ pii. ²³ Tó gbé duunakè à gò tàae ði màa, aali pɔ pɔ à a kpá'òpi sɔaa adeε ge pɔ pɔ à aà blèò ge pɔ pɔ wa kpàwà ge pɔ pɔ à a kɔmpa ²⁴ ge pɔ pɔ à εtò à mè n̄ Diio a yá musu. Aali fiabo pɔdeε a beεε léu, i εa à a ɔa sɔode nawà, i kpawà gɔɔ pɔ àle mɔ n̄ a tàae fiabobɔ. ²⁵ Aali mɔ Diiε n̄ sāsakao sāsasai pɔ kàò a tàae fiabobɔ ũ, i kpa sa'onawa, ²⁶ sa'ona i yá pɔ a kè a tò à gò tàae ði pi kēwà, Dii i sùuukeaàno.*

6

Sa pɔ wĩ a pɔ káteu à tékū

¹ Dii yá'ò Mɔizie à mè, ² aà yáε bee dile Aalonaε n̄ a néo. Sa pɔ wĩ a pɔ káteu à tékū yádileáon ke: Sa pɔ wà a pɔ káteu à tékū lí gɔ sa'okii kinau gwá e gu ge d̄oò, a té su àò gaa vío. ³ Sa'ona i a bàabaa sòolo gese ye, i a ulatao da, i sa pɔ wà a pɔ káteu à tékū sa'okiiwa túfu boε, i káε sa'okii pi saε. ⁴ I a pɔkasapiɔ bo, i a páleɔ da, i túfupi se boò b̄o kpe, i kóle gu pɔ wa ðile a kólekii ũ a zéiu. ⁵ Sa'okii té lío ku, asuli gao. Lá gu lé d̄o sa'ona lío yàakau, i sa pɔ wĩ a pɔ káteu à tékū kaa, i sáaukpa sa'obo nísi kpasawà. ⁶ Sa'okii tépi lío ku gɔɔpii, asuli gao.

Pówen gba

⁷ Pówen gba yádileáon ke: Aalona née mé ali m̄o Diiε sa'okii aε, ⁸ i dā ɔkū do n̄ a n̄sio n̄ a tulaletio pii, i a yáɔa Diigu gbapi kpa sa'okiiwa, pɔ pɔ a gĩ i ke Diiε na ũ. ⁹ Aalona n̄ a néo lí pɔ pɔ gò ble a ese káu sai gu pɔ a kua adoau kpaaukpe ua we. ¹⁰ Wasuli ese pɔ a pówentipi se à ke p̄εε ũ kauo. Aɔ de Dii pɔ ũ a zéi lán duun awakpabɔ ge tàae fiabobɔ pówaε. Dii kpámáε. Pɔ pɔ wĩ dá wà káteu à tékū, a k̄ini lío de n̄ baa ũ. ¹¹ Aalona bui ḡεo mé aali ble. Pɔ pɔ wĩ ka Diiε téu à tékū k̄inipi lo de n̄ baa ũ gɔɔpii. Pɔ pɔ kàwà yá'ĩ aziaεε.

¹² Dii yá'ò Mɔizie, ɔ Mɔizi mè: ¹³ Tó wà Aalona ge aà bui ðile sa'onkia ũ, aali m̄o Diiε n̄ p̄εtio kiloo plapla lá gu lé d̄o pówenti gba ũ, ili a k̄ini kpá kɔɔ, a k̄ini oosi. ¹⁴ Aali yáale n̄ n̄sio m̄p̄εp̄εε guu, i asa, i é'ε, i ka Diiε téu, pɔ pɔ a gĩ i keè na ũ. ¹⁵ Aà bui pɔ wa dile aà ḡεε ũ lío ke màa, iɔ de Dii baa pɔ wali boè lá gu lé d̄o, wĩ káteu à tékū míomio ũ. ¹⁶ Wali pówen gba pɔ sa'ona dà káteu à tékū míomio, wasuli bleo.

Duun awakpabɔ

¹⁷ Dii yá'ò Mɔizie à mè, ¹⁸ aà yáε bee dile Aalonaε n̄ a néo. Duun awakpabɔ yádileáon ke: Wali a kòlokpa Dii aε gu pɔ wĩ sa pɔ wĩ a pɔ káteu à tékū pɔ kòlokpau, iɔ de Dii pɔ ũ a zéi. ¹⁹ Sa'ona pɔ lé sapi o mé ali só gu pɔ a kua adoau kpaaukpe ua we. ²⁰ Pɔ pɔ kà sa'onɔɔpiwa yá'ĩ aziaεε. Tó a au fà pɔkasawa, wali pípi gu pɔ wa ðile a zéiu. ²¹ Wali oo pɔ wà n̄ɔpi fùukèu wíwi. Tó m̄gotē ooε

* 5:26 Nao 5.5-8

³⁷ Sa pɔ wɪ a pɔ káteu à tékū obɔ yádileɔn we ní pɔwen gbao ní duun awakpabɔo ní taae fiabobɔo ní daaziu sa'obɔo ní sáaukpa sa'obɔo. ³⁸ Dii yápi dà Mɔizie Sinai gbɛ musue gɔɔ pɔ a díle Isailiɔne aa mɔ sa'oiwa Sinai guwaiwau.

8

Aalona ní a néo díle sa'onao ũ (Bɔa 29.1-37)

¹ Dii ò Mɔizie à mè: ² Aalona sé ní a néo ní sa'on pɔkasao ní nɪsi pɔ wɪ pɔ díleò à gɔ ma pɔ ũo ní duun awakpazuo ní sásakao mèn plaɔ ní gbí pɔ kàa kauo, ³ ní Isailiɔ káaa píi kpaaũkpe kpeele. ⁴ Mɔizikè lá Dii òewa, à ní káaa kpaaũkpe kpeele. ⁵ Ǿ Mɔizi ò bílae: Yá pɔ Dii díle wà ken ke. ⁶ A mò ní Aalonao ní a néo, ɔ à ní zu'ò. ⁷ A ulatao dà Aalonaɛ, à asana lèele dɔa, ɔ à ulatao dàè ní sa'o'ulao, ɔ à sa'o'ulapi asana dɔè a pi. ⁸ A bɔɔloonnɔe lòòè, ɔ à Uliũ ní Tumiũo kà bɔɔpiu. ⁹ A tuludìè, ɔ à vua pɛpɛena pɔ Ì aà díle Dii pɔ ũ nà tulupi aewa, lá Dii díleèwa.

¹⁰ Ǿ Mɔizi nɪsi pɔ wɪ pɔ díleò à gɔ Dii pɔ ũ sè a mà zwàakpewa ní pɔ pɔ kúuo píi, aa gɔ Dii pɔ ũ. ¹¹ Ǿ à nɪsi fàfà sa'okíiwa gèn soplá, a màma sa'okíipiwa ní a pɔ pɔ píi ní dàao ní a dibɔo, aa gɔ Dii pɔ ũ. ¹² Ǿ à nɪsipi kà Aalona miwa, à gɔ Dii pɔ ũ. ¹³ Ǿ à mò ní Aalona néo, à ulatao dàdané, à asanadòdɔné ní pi, à fùa gbàa kpàkpané, lá Dii díleèwa.

¹⁴ Ǿ à mò ní duun awakpazupio, Aalona ní a néo ɔnàna a miwa. ¹⁵ Ǿ Mɔizi zupi kòlokpa, à a au se màma sa'okíi kóbaɔwa ní a ɔtonao à líai, à gbábɔè. Ǿ à au pɔ gɔ èle sa'okíipi gbáziwa. Màa à gbábɔè, à gɔ Dii pɔ ũ. ¹⁶ Ǿ à zupi guupɔ nɪsiò sèle píi ní a pɔa nɪsiò ní a gòleɔ ní gòlepi nɪsiò, a kpàsa sa'okíiwa. ¹⁷ Ǿ à zuswanapi káteu à tékū bɔo kpe lá Dii díleèwa, a báa ní a nòɔo ní a gbɔo píi.

¹⁸ Ǿ à mò ní sásakaopiò doo sa pɔ wɪ a pɔ káteu à tékū obɔ ũ. Aalona ní a néo ɔnàna a miwa, ¹⁹ ɔ Mɔizi a kòlokpa, à a au fàfà sa'okíiwa à líai. ²⁰ Ǿ à sápi gòagoaa, à a mi ní a guo ní a nɪsiò kpàsa. ²¹ A a guupɔo ní a koeɔ pípi, ɔ à sápi kpàsa sa'okíiwa píi sa pɔ wɪ a pɔ káteu à tékū, a gí Ì na Diiè ũ, lá Dii díle Mɔizipièwa.

²² Ǿ à mò ní sásakao pàleo an daaziu sa'obɔ ũ. Aalona ní a néo ɔnàna a miwa, ²³ ɔ Mɔizi a kòlokpa, à a au sè a mà Aalona ɔplaa swálebawa ní aà ɔplaa ɔnemio ní aà ɔplaa gbánemio. ²⁴ Ǿ à mò ní Aalona néo, à aupi màma ní ɔplaa swálebawa ní ní ɔplaa ɔnemio ní ní ɔplaa gbánemio. Ǿ à aupi lè sa'okíiwa à líai. ²⁵ Ǿ à sápi nɪsi nàaa, a vlá nɪsi ní a sálanao ní a pɔa nɪsiò ní a gòleɔ ní gòlepi nɪsiò ní a ɔplaa gbáo. ²⁶ Ǿ à kàa boolo sè mendo kàa gbí pɔ Ì ku Dii aɛ guu ní kàa nɪsideo mendo ní kàawanao mendo, a kà nɪsipiò ní ɔplaa gbápiola. ²⁷ A apii nà Aalona ní a néoɔne ní ɔzi, ɔ aa mò Diiè sa pɔ wɪ a pɔ mɔè ũ. ²⁸ Ǿ Mɔizi pɔpiò sɪ ní ɔzi, a kpàsa sa'okíipiwa sa pɔ wɪ a pɔ káteu à tékū musu an daaziu sa'oa ũ. Pɔ pɔ wɪ ka Diiè téu à tékū, a tékūa gí Ì naèn we. ²⁹ Mɔizi sásakaopi kùla sè Ì, a mò Diiè sa pɔ wɪ a pɔ mɔè ũ, lá Dii díleèwa. Kulapi mé Mɔizi baa ũ.

³⁰ Ǿ Mɔizi nɪsi pɔ wɪ pɔ díleò à gɔ Dii pɔ ũ dà ní au pɔ kále sa'okíio, a fàfà Aalona ní a néoɔwa ní ní pɔkasao. Màa a tò Aalona ní a néo ní ní pɔkasao gɔ Dii pɔ ũ.

³¹ Ǿ Mɔizi ò Aalonaɛ ní a néo: A nòɔe bee fùuke kpaaũkpe kpeele, í só we ní á daaziu kàa gba pɔ kú gbí guu, lá Dii dílewa à mè áme á só. ³² I nòɔo ní kàa pɔ gɔ káteu à tékū. ³³ Asu go kpaaũkpe kpeeleo e gɔɔ soplá e á daaziu gɔɔ lé ge kaò, asa wao á daaziu zɪpi ke e gɔɔ sopláe. ³⁴ Dii mé yá pɔ kè gbápi díle ké à á duuna kéwá yáí. ³⁵ Aɔ ku kpaaũkpe kpeele fáane ní gwáasinao e gɔɔ soplá, Ì zɪ pɔ Diipi dàé ke, ké ásu gagao yáí, asa màa a dílemɛ. ³⁶ Ǿ Aalona ní a néo yá pɔ Dii dà Mɔizie a òné kè píi.

9

Sa'onao naa ziwa

¹ A gɔɔ swaaɔde zɪ Mɔizi Aalona nɪ a nɛɔ sɪsi nɪ Isailio gbɛzɔɔ. ² ɔ a ɔ Aalonaɛ: Zugaaena sɔasai sɛ n duun awakpabo ũ nɪ sɔsakao sɔasaio sa pɔ wɪ a pɔ kɛteu à tɛkũ obɔ ũ, nɪ sa'òò Diiwa. ³ Nɪ ɔ Isailioɛ aa blesana sɛ duun awakpabo ũ nɪ zugaae wɛdona sɔasaio nɪ sɔ wɛdona sɔasaio sa pɔ wɪ a pɔ kɛteu à tɛkũ obɔ ũ, ⁴ nɪ zuo nɪ sɔsakao sɔaukpa sa'obɔ ũ, aa sa'òò Diiwa nɪ pɔwen gba pɔ yɔalea nɪ nɪsioo, asa Dii a bɔ mɔmá gbɛ.

⁵ Wà pɔ pɔ Mɔizi ɔpiɔ sɛ m̀òò kpaaũkpe kpeɛɛ, ɔ gbɛpii m̀ò sɪ Dii aɛ. ⁶ ɔ Mɔizi m̀: Yá pɔ Dii dɪɛ kɛ à aà gawi en kɛ. ⁷ ɔ a ɔ Aalonaɛ: Sɔ sa'okɪii, nɪ sa'ò nɪ duun awakpabo, nɪ sa pɔ wɪ a pɔ kɛteu à tɛkũ o, nɪ n duuna nɪ n nɛɔ pɔo kɛwá, nɪ sa'ò nɪ bíla pɔɔ, nɪ nɪ duuna kɛmá lá Dii ɔwa.*

⁸ ɔ Aalona sɔ sa'okɪii, à zugaaena kòlokpa a duun awakpabo ũ. ⁹ Aà nɛɔ m̀è nɪ a auo, à ɔtona zɔwà, a m̀ama sa'okɪi kɔbaɔwa, ɔ à au kɪni èɛ sa'okɪipi gbáziwa. ¹⁰ A zupi nɪsi nɪ a gòɛ nɪ a pɔa nɪsio kpàsa sa'okɪipiwa, lá Dii dɪɛ Mɔiziewa. ¹¹ A a nò nɪ a báao kpàsa b̀ò kpe à tɛkũ.

¹² A sa pɔ wɪ a pɔ kɛteu à tɛkũ ɔ, ɔ aà nɛɔ a au kpàwà, a lè sa'okɪipiwa à liai. ¹³ Aa sɔpi guɔ kpàwà dodo nɪ a mio, ɔ a kpàsa sa'okɪiwa. ¹⁴ A a guupɔɔ pɪpi nɪ a koe, a kpàsa sa'okɪiwa a kɪni pɔ káɛa musu.

¹⁵ ɔ Aalona m̀ nɪ bíla sa'obɔ. A nɪ duun awakpabo sɛ à a kòlokpa, ɔ a k̀ò lá a k̀ò nɪ duun awakpabo sɛiaowa. ¹⁶ A m̀ nɪ nɪ sa pɔ wɪ a pɔ kɛteu à tɛkũ obɔ, ɔ à sa'òò lá Dii dɪɛwa. ¹⁷ A m̀ nɪ pɔwen gbao, a dà ɔkũ do, ɔ a kpàsa sa'okɪiwa, sa kɔɔ oa pɔ bàasi.

¹⁸ A bíla sɔaukpazu nɪ sɔsakao kòlokpa. Aà nɛɔ a au kpàwà, ɔ a lè sa'okɪiwa à liai. ¹⁹ Zu nɪ sɔpio nɪsio, an vlá nɪsi nɪ a sálanaɔ nɪ a gòɛ nɪ a pɔa nɪsio ²⁰ ɔ aa káɛ nòɔpiɔ kulaɔwa, ɔ Aalona kpàsa nɪ a nɪsipiɔ sa'okɪiwa. ²¹ A a kulapiɔ nɪ ɔplaa gbáo m̀ Dii sa pɔ wɪ a pɔ m̀è ũ lá Dii dɪɛ Mɔiziewa. ²² ɔ Aalona ɔd̀r̀la musu, à samaa'òné.† Kɛ à sa'ò nɪ duun awakpabo m̀a nɪ sa pɔ wɪ a pɔ kɛteu à tɛkũ obɔ nɪ sɔaukpapɔ, ɔ à pɪla sa'okɪipiwa.

²³ ɔ Mɔizi nɪ Aalonaɔ g̀è kpaaũkpeu. Kɛ aa b̀ò, aa samaa'ò bílaɛ, ɔ Dii gawi b̀ò gupuau gbɛpii wáa. ²⁴ Tɛ b̀ò Dii kɪi à k̀ù sa pɔ wáɛ a pɔ kɛteu à tɛkũ nɪ nɪsipiɔwa sa'okɪi. Kɛ gbɛpii è m̀a, aa gulakè, ɔ aa mipèɛ.

10

Nadabu nɪ Abiuo gaa

¹ Aalona nɛɔ Nadabu nɪ Abiuo nɪ tɛsibɔ sɛ, aa tɛkàu aa tulaletikàa, ɔ aa m̀ò Dii aɛ nɪ tɛ zɪlo pɔ i dilenɛoo. ² ɔ tɛ b̀ò Dii kɪi à nɪ dɛdɛ, aa gàga Dii aɛ we. ³ ɔ Mɔizi ɔ Aalonaɛ: Yá pɔ Dii ɔn we à m̀è, á tó gbɛ pɔ s̀azɪɔ d̀ò kɛ a kua adoa,* i tɔbɔ gbɛpii wáa.

ɔ Aalona nɪɛ.

⁴ Mɔizi Aalona desɛ Uzieli nɛɔ Misaɛli nɪ Elezafão sɪsi, ɔ a ɔné: A sɔ kái. A á gbɛɔ gɛ sɛɛ zwáakpe kpeɛɛ, í b̀ò b̀ò kpe. ⁵ ɔ aa m̀ò gɛpiɔ sɛɛ nɪ nɪ ulatao, aa b̀òr̀nɔ b̀ò kpe lá Mɔizi ɔwa.

⁶ ɔ Mɔizi ɔ Aalonaɛ nɪ aà nɛɔ Elezaa nɪ Itamaao: Asu to íana á miká páo. Asu à á ulaɔ ga kɛkɛo. Tó á k̀è m̀a, á gagae, Dii pɔ i pa gbɛpiizi. A gbɛ Isailio mé aa

* 9:7 Ebe 7.27 † 9:22 Nao 6.22-27 * 10:3 Bɔa 19.22

gbé pò Dii tò tækùmápio òòò. ⁷ Asu go kpaaukpe kpeleao, ké ásu gagao yáí, asa Dii nísi pò tò a gō aà pò ù kú á mewaε. Ǿ aa kè lá Mòizi òwa.

⁸ Ǿ Dii ò Aalonaε: ⁹ Mpi ní n néo, tó ále gē kpaaukpeu, ásuli vεε ge í gbāa mio, ké ásu gagao yáí. Yádileapi aò ku gòopii e á buiwaε. ¹⁰ Ali pò pò de ma pò ù dōkōε ní pò pò de ma pò ùoo. Ali pò gbālea dōkōε ní pò gbālesaio. ¹¹ Ali yádilea pò má dá Mòizie a ò dada Isailiōne píi.

¹² Mòizi ò Aalonaε ní aà né pò gòò Eleazaa ní Itamaao à mè: Ali pówen gba pò wí ka Diie téu kini ble sa'okli saε. Asuli εεε káu à ke pēε ùo, asa blepi adoaε. ¹³ Ali ble gu pò wa díle a zéiu, asa á baan we sa pò wí a pò nísika Diie téu à tékū guu. Maa Dii dílemεε. ¹⁴ Mpi ní n negōεo ní n nenōεo àli a kùla pò wí mò Diie ní a gbá pò wí bò adoao so gu pò wa díle a zéiu, asa á baan we Isailiō sáaukpa sa'oa guu. ¹⁵ Aali mó ní a gbápíio ní a kùlao ní a nísi pò wí ka Diie téuo, í mò Diie. Mpi ní n néo á baan we gòopii lá Dii dílewa.

¹⁶ Mòizi duun awakpable yāgbèamá. A mò lè à tækù kò, Ǿ Mòizi pò pà Eleazaa ní Itamaaozi à mè: ¹⁷ Bóyái i duun awakpabò nòopi so zwáakpe uao ni?† Dii bleε. A kpàwáε ké à gbépii duuna kēomáε, í sírínò. ¹⁸ Lá wi gé ní a auo Dii kúkiio, à kù à a nòò so uaε, lá má òwa. ¹⁹ Ǿ Aalona ò Mòizie: Gwa, aa mò Diie gbā ní ní duun awakpabò ní ní sa pò wí a pò kátεu à tékūo, Ǿ yá ma le gbā. Tó má sò yāa, a ke Diie nae? ²⁰ Ké Mòizi yápi mà, Ǿ a sí.

11

Pò pò Dii díle tē ùo (Iko 14.3-21)

¹ Dii ò Mòizie ní Aalonaò à mè, ² aa yáε bee o Isailiōne: Sèa nòbò pò áli sóon ke: ³ Ali nòò pò a swe paaa pla mé í pòbò a kòlou à εa só só. ⁴ Nòbòεo ku, aai pòbò ní kòlou aa εa só, kási an swe paaa plaò, ásuli sóo. Yiongo í pòbò a kòlou à εa só, a swe ví sòo. A tē. ⁵ En'ui'uina í pòbò a kòlou à εa só, a swe vío. A tē. ⁶ Kífēnena í pòbò a kòlou à εa só, a swe vío. A tē. ⁷ Sàwa swe ví paaa pla, kási ìli pòbò a kòlou à εa sòo. A tē. ⁸ A nòopio tē, ásuli sóo, ásu okā a gewa seo.

⁹ Ilεpò pò kú ísiau ge swaiò, a pò pò áli sóon ke: Tó a ka ní tεεo ví, àli só. ¹⁰ Ilεpò pò ka ní tεεo vío, pò pò kú ỳeỳεo ge pò pò kú dodoon nò, aao déε pò gíao ù. ¹¹ Lá pò gíaoε, ásuli sóo. Ali saka a geu. ¹² Ilεpò pò ka ní tεεo vío lío déε pò gíao ù.

¹³ Bā pò áli sakauon ke: Asuli sóo, pò gianaone. Yāamusu, kúu, bāso, ¹⁴ baε, zabā, bleaao, ¹⁵ gbagbaao, ¹⁶ koohūhūna, taataa, yaabεεo, ¹⁷ kooò, kpòbò'ilena, bāyakpa, ¹⁸ fana, gáu, tεepili, ¹⁹ wàaliana, yaapunaò, welembā ní sasio.

²⁰ Kòò gāsiadeo lío déε pò gianaò ù, ²¹ ama àli a gbalade pò í vívíò só. ²² A pò pò áli sóon ke: Kwaò, viikεenaò, plekasonaò ní kwa keleò. ²³ Kòò gāsiade pāleo lío déε pò gianaò ù. ²⁴ Pópíio to à gbāleε. Gbé pò okā a gewa aò gbāleε e oosi. ²⁵ Gbé pò a ge sè lí a pò pí, kási a gi aò gbāleε e oosi.

²⁶ A nòò pò a swe paaaò, ge ìli pòbò a kòlou à εa sòo tē píi. Gbé pò okāwà gbālèn we. ²⁷ A pò omideò tē. Gbé pò okā a gewa alio gbāleε e oosi. ²⁸ Gbé pò a ge sè lí a pò pípi, kási a gi aò gbāleε e oosi. Pópíio lío déε tē ù.

²⁹ Pòkelena pò í taa'ò tòlewaε beeò lío déε tē ù: Éna, zō, ³⁰ kaso, zōgalatē, nεwoona, b̀b̀ò ní kíkpaoo. ³¹ Pòkelenapio lío déε pò gbāleaò ù. Tó pópíio gā, mé gbé okāwà, aò gbāleε e oosi. ³² Tó pópíio gā, mé à lèlè dà póa, pòpi aò gbāleε, lí pò ge zwāa ge bāa ge sakili ge zíkεbōen nò. Wàli da íu, kási aò gbāleε e oosi. Bee gbea i gō gbālesai. ³³ Tó pò kelenapio do ge lèlè dà gí ouu, pò pò kú a guuo

† 10:17 Lev 6.26

gbālè, wàli oopi wí. ³⁴Tó oopi í kòlè kà pòblea ge imiau, à gbālèn we. ³⁵Pó pò pògepi do lèlè dàa gbālè. Tó blèkèbò ge kinae, àli gboo, asa à gbālè, mé aò gbāleaé. ³⁶Tó nibòna ge lòbè sò, a gbāleo, sema gbé pò òkà pògepiwa. ³⁷Tó a ge lèlè dà pòbuia, a gbāleo. ³⁸Tó pòwena pò wa kà ílè sò, aò gbāleaé.

³⁹Tó nòò pò wí sòò do gà, gbé pò òkàwà aò gbālea e oosi. ⁴⁰Gbé pò pògepi sò ge à pògepi sè lí a pò pí, kási aò gbālea e oosi.

⁴¹Pótaa'onkuawa á pò giana, ásuli sòò, ⁴²pò pò í taa'o a gbèe ge gbá siiòwa ge pò pò gbá ví dasin nò. Asuli sòò, pò giana. ⁴³Asu to à gò pò giana ù pòpiò yá musuo. Asu to à gbāle ní yáio. Asu to aa á gbāleo, ⁴⁴asa Dii á Luan ma ù. Aò ázia kúa ma gbé ù, á kua io adoa, asa ma kua adoa. Asu to àli gbāle pótaa'onkuawapio yá musuo. ⁴⁵Ma Dii ma á bóle Egipi, ké màò de á Lua ù. A kua líò adoa, asa ma kua adoa.*

⁴⁶Yá pò má díle nòbòò ní bāò ní ílèpò béèò ní pótaa'onkuawa musun we. ⁴⁷Aliò pò gbāleo òkòò ní pò gbālesai. Aliò pò pò wí sòò òkòò ní pò pò wíli sòò.

12

Nè'i gbàbò

¹Dii ò Mòizie à mè, ²aà yáe bee o Isailiòne: Tó nòe nè'í gòe ù, aò gbālea e gòò soplae, lá ò ku a òkùgòwawa. ³A gòò swaaòde zí wíli tòzò népie,* ⁴nòepi i ea zòle lò e gòò baakwi ní àaò a au gbàbò yáí. Asuli òkà Dii pòewao, mé asuli gé zwàakpe uao e a gbàbògòpi ge pad. ⁵Tó nòe a í sò, aò gbālea e àsòa pla, lá ò ku a òkùgòwawa, i ea zòle lò e gòò bààò ní sooloo e a au gbási wolo.

⁶Tó aà nègòe ge nòe ia gbàbògò pà, aàli gé sa'ona lei kpaaukpe kpele ní sà wèdonao sa pò wí a pò káteu à tékù obò ù ní felenaò ge felenguulu né bòbò duun awakpabò ù. ⁷Sa'onapi lí sa'ooè Diiwa, i aà duuna kèwà, nòepi aubòawà gbási i wolowà. Yá pò wa díle nè'ina musun we. ⁸Tó aà gbàa i ka aà sà luo, aàli mós ní felenaò mèn pla ge felenguulu né bòbò mèn pla,† ado io de sa pò wí a pò káteu à tékù obò ù, ado sò duun awakpabò. Sa'ona lí aà duuna kèwà, nòepi i gò gbālesai.

13

Mèbaagyà

¹Dii yá'ò Mòizie ní Aalonaò à mè: ²Tó gbé gue lé ká ge àle bòke ge àle puakù, mé a de gyā pò í línzì ù, wàli geaàò sa'ona Aalona ge aà néò do kíi. ³Sa'onapi i wéte gyā pò kú ade mawai. Tó gupi ká puakù, mé a e zuuua, gyā pò í línzìn we, sa'ona lí ade díle gbālea. ⁴Tó mèbaa puakù, mé a e zuuuao, mé a ká i puakùò, sa'onapi lí zékaka adele e gòò sopla, ⁵a gòò sopladepi zí i wétei. Tó a è gyāpi ku a gbèu, í zòkùò, sa'ona lí ea zékaka adele e gòò sopla lò, ⁶a gòò sopladepi zí i ea wétei lò. Tó gyāpi làò, i káfì, aàli ade díle gbālesai. Gyā bèe no. Ade lí a pòkasao pí, i gò gbālesai. ⁷Tó gyāpi sù káfì ade azia òlò sa'onae gbeae, aàli ea gé azia òbiè lò, ⁸sa'ona i wétei. Tó gyāpi káfì, aàli aà díle gbālea. Gyā pò í línzìe.

⁹Tó gbé gyā pò í línzì ví, wàli geaàò sa'ona kíi, ¹⁰i wétei. Tó gu kaapi puakù, mé a ká pù, mé à pia ténsuui, ¹¹gyā pò í línzì mé zína díle we kò, sa'ona lí ade díle gbālea. Asuli zékaka adeleo, asa á ade dō gbālea kò.

¹²Tó gyā lí gbé mèa, mé sa'ona è à lí aà mèa píi sea za aà minanguo e à gè pè aà kèsekpeawa, ¹³aàli wétei. Tó gyāpi lí ade mèa píie, aàli ade díle gbālesai. Lá

* **11:45** 1Pie 1.16 * **12:3** Daa 17.12, Luk 2.21 † **12:8** Luk 2.24

aà me dàkōi píi, a gbāsí v̄io. ¹⁴ Z̄í p̄ó wà sù è a pia t̄énsuii, a gbālean we. ¹⁵ Tó sa'ona b̄ò t̄ēapi è, aàli ade dile gbālea. B̄ò t̄ēapi āo gbāleaε, gyā p̄ó ì lińziε. ¹⁶ Tó b̄ò t̄ēapi sù l̄ile, à puakù, ade lí gé sa'ona k̄íi, ¹⁷ sa'onapi i w̄étei. Tó b̄opi puakù, aàli ade dile gbālesai, īo gbālesai.

¹⁸ Tó gb̄é b̄o v̄í, mé à làa, ¹⁹ ̄o a gbea à k̄è p̄úuu ge àle t̄eke ḡèneḡēne, ade lí gé à azia ɔ̄b sa'onae, ²⁰ i w̄étei. Tó a è a ε zuuua, mé a ká puakù, sa'ona lí ade dile gbālea. Gyā p̄ó ì lińzi mé b̄òwà b̄ò gb̄eu we. ²¹ Tó sa'ona wet̄èi a è a dáamav̄í, ká pua ku weo, mé a ε zuuuao, sa'onapi lí z̄ékaka adele e ḡoo s̄opla. ²² Tó a è àle káfiε s̄o, aàli ade dile gbālea. Gyā p̄ó ì lińziε. ²³ Tó gu t̄ek̄epi ku a gb̄eu, i káfīo, b̄opi gb̄ee, sa'ona lí ade dile gbālesai.

²⁴ Tó gb̄é tekù, ̄o a b̄o puakù guei ge à k̄è ḡèneḡēne, ²⁵ sa'ona lí w̄étei. Tó a è a ká puakù, ge a ε zuuua, gyā p̄ó ì lińzi mé dàale t̄eb̄opiu we, sa'ona lí ade dile gbālea, asa gyā p̄ó ì lińziε. ²⁶ Tó sa'ona wet̄èi a è a dáamav̄í, mé a ká pua v̄io, mé a ε zuuuao, sa'onapi lí z̄ékaka adele e ḡoo s̄opla, ²⁷ a ḡoo s̄opladepi z̄í i w̄étei. Tó à káfi, sa'ona lí ade dile gbālea, asa gyā p̄ó ì lińziε. ²⁸ Tó b̄ò puapi ku a gb̄eu, mé i káfīo, a dáamav̄í, t̄eb̄oe, sa'ona lí ade dile gbālesai, asa t̄eb̄o gb̄ee.

²⁹ Tó ḡōε ge n̄oe b̄o v̄í a mikāu ge a letāwa, ³⁰ sa'ona lí w̄étei. Tó a è b̄opi zuuua, mé a ká k̄è t̄én'ūa'ūanno, sa'onapi lí ade dile gbālea. Uae, mi ge letā gyā p̄ó ì lińziε. ³¹ Tó sa'ona wet̄èi mé a è úapi zuuuao, mé ká sia ku weo, sa'onapi lí z̄ékaka adele e ḡoo s̄opla, ³² i ea w̄éte b̄opizi a ḡoo s̄opladepiz̄í. Tó a è úapi i káfīo, mé ká t̄ēa úa'ūana ku weo, mé a zuuuao, ³³ w̄ali miboè, āma wasuli gu p̄ó úapi kuu boo, sa'ona lí z̄ékaka adele e ḡoo s̄opla, ³⁴ a ḡoo s̄opladepi z̄í i w̄éte úapizi. Tó a è úapi i káfīo, mé a zuuuao, sa'onapi lí ade dile gbālesai. Ade lí a p̄okasa p̄í, īo ku gbālesai. ³⁵ Tó úapi sù k̄àfi aà dilea gbālesai gbeae s̄o, ³⁶ sa'ona lí w̄étei. Tó úapi k̄àfi, sa'ona suli ká t̄ēa t̄aasika ɔ̄o, asa ade gbāleaε. ³⁷ Tó úapi k̄èè doū, mé à ká sia b̄òle, úapi làa, ade gbāleao, sa'ona i aà dile gbālesai.

³⁸ Tó p̄ó pua b̄òb̄o ḡōε ge n̄oe m̄ewa b̄aebae, ³⁹ sa'ona lí w̄étei. Tó p̄ó pua f̄auluuε, debu mé b̄ò aà m̄ewa we, ade gbāleao.

⁴⁰ Tó ḡōε mikā w̄olo, migbaadeε, a gbāleao. ⁴¹ Tó aà mi'ae ká mé w̄olo, mi'ae gbaadeε, a gbāleao. ⁴² Tó b̄o pua b̄ò aà migbaa ge aà mi'ae gbaawa, gyā p̄ó ì lińzi mé b̄ò we, ⁴³ sa'ona lí w̄étei. Tó b̄opi kaa de p̄úuu lán gyā p̄ó ì lińziwa, ⁴⁴ ḡōepi gyā p̄ó ì lińzi v̄ie. A gbāl̄eε, sa'ona lí ade dile gbālea b̄o p̄ó kú aà miwa ȳái.

⁴⁵ Tó gb̄é gyā p̄ó ì lińzi v̄í màa, aàlīo p̄okasa k̄ék̄ea daa, i a mikā tó da p̄ā, aàli ɔ̄ku a léwa, i m̄e: Gbālea! Gbālea! ⁴⁶ Ḡoo p̄ó àle gyāpi ke pii, āo gbāleaε. Gb̄é gbāleaε, āo ku b̄òo k̄pe adoe.

P̄ó fukpaa

⁴⁷ Tó p̄okasa p̄ó wa t̄ā n̄ s̄ākāo ge n̄ buao f̄ù kp̄a, ⁴⁸ ge p̄óle ge b̄aa ge b̄aa p̄ó, ⁴⁹ tó a fukpaapi k̄è búunno ge t̄éεε, w̄ali ɔ̄b sa'onae, ⁵⁰ i w̄étei, i z̄ékaka p̄ópil̄e e ḡoo s̄opla, ⁵¹ i ea w̄étei a ḡoo s̄opladez̄í. Tó a fukpaapi k̄àfiε, f̄ù p̄ās̄iε. P̄ópi gbāl̄eε, z̄í p̄ó w̄i k̄eò piin l̄ò. ⁵² Aàli p̄ó p̄ó f̄ù kp̄api k̄áteu à t̄ékū, asa f̄ù p̄ās̄iε.

⁵³ Tó sa'ona wet̄èi a è p̄ópi fukpaapi i káfīo, ⁵⁴ aàli o wà p̄ó p̄ó f̄ù kp̄api pípi, i ea z̄ékakaε ɔ̄ e ḡoo s̄opla, ⁵⁵ i ea w̄éte p̄ó p̄ó wa p̄ípipizi ɔ̄. Tó a è fukpaapi i l̄ileo, baa tó i káfīo, p̄ópi gbāl̄eε. Ali k̄áteu à t̄ékū, tó p̄ópi ae ge a k̄pe mé fukpaan l̄ò. ⁵⁶ Tó sa'ona wet̄èi a è fukpaapi lào p̄ópi pípia gbea, aàli gu p̄ó f̄ù kp̄api gole. ⁵⁷ Tó p̄ópi èa lé f̄ù kpa ɔ̄ àle lia, aàli p̄ópi k̄áteu à t̄ékū. ⁵⁸ P̄ó p̄ó wa p̄ípi a fukpaa

lāa sō, wāli pīpi a gēn plaade, i gō gbālesai. ⁵⁹ Pó pó wa tã ní sākāo ge ní buao yādilean we, pōkasa ní pólēo ge báa pōo píi, ké wà e dilē gbālesai ge gbālea.

14

Gbābɔa mēbaagyāde

¹ Dii ò Mɔizie à mè: ² Mēbaagyāde pó wà m̀ò sa'onae gbābɔa yādilean ke:*

³ Sa'ona lí bɔ̀ b̀ò kpe à gé wétei gbépi. Tó a è à gbàgbā ní a gyāpio, ⁴ aali o wà m̀ò ní bā́ pó de tē ũo b́́e m̀n pla ní sēde lío ní ẁòtēnao ní ése úao. ⁵ Sa'ona lí o wà bāpio do d̀o oo pó wà í bàalea kàu musu, wi a kòlokpa, ⁶ i bā́ pó b́́e sé ní sēde lío ní ẁòtēnao ní ése úao, i apii mále bā́ pó wà a kòlokpa ípi musu au guu, ⁷ i fá gbé pó ále aà mēbaagyā gbābɔ̀wà gēn soplá, i gbābɔ̀, i bā́ b́́epi gbae sēu.

⁸ Gbé pó wàle gbābɔ̀ lí a pōkasaó pí, i a káó wa píi, i zu'o, i gō gbālesai. Bee gbea i gḕ b̀òu, i g̀o soplá ke gĩa, i gbasá gē a kpéu. ⁹ A g̀o soplade ź́i aali a ká wa píi, aà mikā, aà ləkāna, aà wékpammizi, ká pó kú aà mewa píi lé. Aali a pōkasaó pí, i zu'o, i gō gbālesai.

¹⁰ A g̀o swaaóde ź́i aali m̀ó ní sāsa né b̀o b̀o sāsaiò m̀n pla ní sāda sāsai wēdonao m̀endo ní p̀wēntio kiloo soolo yāalea ní ńsi litili ḱnio. ¹¹ Sa'ona pó lé gbābɔ̀ gbépie lí m̀ó ní gbépio Diiē kpaaukpe kpele ní aà gbapio. ¹² Sa'ona lí sāsa se m̀endo, i sa pó wí a pó m̀o Diiē oò tàae fiabobɔ̀ ũ ní ńsi litili ḱnipo. ¹³ Aali sāpi kòlokpa gu pó a kua adoa, wí duun awakpabɔ̀ ní sa pó wí a pó káteu à tékū obɔ̀ kòlokpa. Tàae fiabobɔ̀piá sa'ona p̀e lán duun awakpabɔ̀wa. Dii p̀e. ¹⁴ Sa'ona lí tàae fiabobɔ̀pi au sé à máma gbé pó àle gbābɔ̀ oplaa swálebawa ní aà oplaa ɔ̀nemio ní aà oplaa gbánemio, ¹⁵ i ńsi litili ḱnipo dá à ka a ɔ̀zeu, ¹⁶ i a oplaa ɔ̀nezoblana z̀ó ńsi pó kú a ɔ̀zeupiwa, i ńsipo fáfá Dii ae gēn soplá ní a ɔ̀tonapio. ¹⁷ Aali ńsi ḱni pó g̀ò a ɔ̀zeu máma aà oplaa swálebawa ní aà oplaa ɔ̀nemio ní aà oplaa gbánemio tàae fiabobɔ̀ au pó á m̀wà musu. ¹⁸ Sa'ona lí ńsi ḱni pó g̀ò a ɔ̀u máma aà miwa, i aà tàae kēowà Dii ae.

¹⁹ Sa'ona lí sa'o ní duun awakpabɔ̀, i gbé pó àle gbābɔ̀ duuna kēowà. Bee gbea i sa pó wí a pó káteu à tékū obɔ̀ kòlokpa, ²⁰ i sa'oò sa'okíiwa ní p̀wēn gbaó, i aà duuna kēowà, i gō gbālesai.

²¹ Tó taasidee mé i ka à p̀pio kpao, aali sāsa se m̀endo tàae fiabobɔ̀ ũ, wi p̀pi m̀o Diiē ní p̀wēntio kiloo pla yāalea ní ńsio aà duunakēawà yáí. Aali ńsi litili ḱni sé l̀o ²² ní felenaó m̀n pla ge felenguulu né b̀o b̀o m̀n pla aà gbāa léu, ado iò de duun awakpabɔ̀ ũ, ado sō sa pó wí a pó káteu à tékū obɔ̀ ũ. ²³ Aali m̀ò sa'onae Dii ae kpaaukpe kpele a g̀o swaaóde ź́i a gbābɔ̀ae yáí. ²⁴ Sa'ona lí tàae fiabosá sé ní ńsipo, i p̀pio m̀o Diiē, ²⁵ i sāpi kòlokpa tàae fiabobɔ̀ ũ, i a au dá máma gbé pó àle gbābɔ̀ oplaa swálebawa ní aà oplaa ɔ̀nemio ní aà oplaa gbánemio, ²⁶ i ńsipo dá ka a ɔ̀zeu, ²⁷ i fáfá Dii ae gēn soplá ní a oplaa ɔ̀nezoblanao, ²⁸ i ńsi pó kú a ɔ̀u máma aà oplaa swálebawa ní aà oplaa ɔ̀nemio ní aà oplaa gbánemio gu pó à tàae fiabobɔ̀ au m̀mawà. ²⁹ Aali ńsi ḱni pó g̀ò a ɔ̀u máma aà miwa aà tàae kēawà Dii ae yáí. ³⁰ Aali sa'o ní felenaó doo ³¹ duun awakpabɔ̀ ũ, i sa pó wí a pó káteu à tékū o ní adoo ní p̀wēntio, i aà duuna kēowà Dii ae. ³² Yá pó wa díle gbé pó mēbaagyā ví, mé aà gbāa i ka à pó pó wí gbābɔ̀ kpá píion we.

Kpé fukpaa

³³ Dii yá'ò Mɔizie ní Aalonao à mè: ³⁴ Tó a gē Kanaa b̀usu pó mále kpáwá á pó ũ guu, mé má tò kpé fù kpá á b̀suu we, ³⁵ kpele lí gé o sa'onae pó pó de lán fuwa

* 14:2 Luk 5.14, 17.14

ku a kpéu. ³⁶ E sa'ona àò gé gēi kpépiu wétei fupizi, aàli o wà bɔle ní pò pò kúuɔ, ké pòpiɔ su gbáleo yáí, ili gbasa gē à wéte kpépizi, ³⁷ ili a fukpaapi gwagwa. Tó a è fupi kpé gí sò à zùu, à kè búunno ge tééé, ³⁸ aàli bɔ kpépiu, i a gbata e gɔɔ sɔpla. ³⁹ A gɔɔ sɔplade zí aàli ɛa su, i wétei. Tó fupi lí kpépi giae, ⁴⁰ aàli o wà gípi gbɛ pò fù kpàɔ bɔle wà ge kóle be'ae. ⁴¹ Aàli tó wà kpé guu gíɔ wa wà liai, wí ge búsu pò wa wàpi kóle be'ae. ⁴² Wí gbè páleo séle, wí káka gbepiɔ gbɛu, wí kpépi gíyɔɔ ní búsu páleo.

⁴³ Gbepiɔ bɔlea ní kpépi waaa ní a yɔɔao gbɛa, tó kpépi èa fù kpà à lía, ⁴⁴ sa'ona lí ɛa gē wétei. Tó fupi kãfi kpépiue, fù pãsiɛ, kpépi gbálèn we. ⁴⁵ Wáli kpépi gbɔo, wí bɔle ní a gbɛɔ ní a lío ní búsu pò wa yɔɔɔɔ, wí kóle be'ae. ⁴⁶ Gɔɔ pò kpépi gbataa, tó gbèe sù gèu, ade aɔ gbálea e oosi. ⁴⁷ Tó gbèe ì kpépiu ge à pɔblèu, aàli a pɔkasao pí.

⁴⁸ Kpépi yɔɔa gbɛa tó sa'ona m̀ wɛtèi, mé a è i fù kpa lɔo, aàli gbãbɔ kpépie, asa fukpaapi làae. ⁴⁹ Aàli bã se mèn pla ní sɛde lío ní wɔɔtènao ní ése úao, ké aà gbãbɔɔ kpépie, ⁵⁰ i bãpiɔ do do gí oo pò wà í bàalea kàula, i a kòlokpa, ⁵¹ i sɛde lí ní ése úao ní wɔɔtènao ní bã béepiɔ sé mále bã pò à a kòlokpa au guu ní ípio, i fáfã kpépiwa gèn sɔpla. ⁵² Aàli gbãbɔ kpépie ní bãpi auo ní ípio ní bã béeo ní sɛde lío ní ése úao ní wɔɔtènao, ⁵³ i bã béepi gbɛa wénkpe sēsao. M̀aa a gbãbɔ kpépie, i gɔ gbálesai.

⁵⁴ M̀ɛbaagyã ge úa yãdileaɔn we ⁵⁵ ní fu pò ì kpa pɔkasawao ní kpé guupɔɔ ⁵⁶ ní gukaao ní bɔo ní m̀baa puakūao, ⁵⁷ ké wà e pò kua gbálesai ge gbálea gɔɔ dɔ. A yãdileaɔn we.

15

Kēnu yá

¹ Dii yã'ò M̀oizie ní Aalonao à m̀e: ² A yã'o Isailiɔne à m̀e, tó gbé gōekebɔ lé ibɔle, ípi ìo gbáleaɛ. ³ Aà gōekebɔ lé ibɔle ge à kàn lò, ade gbálèn we. Lá aà gbálea aɔ den ke: ⁴ Wúleɔ pò kēnude wúlewà gbálèe. Pò pò à zòlewà píi gbálèe. ⁵ Gbé pò ɔkà aà wúleɔwa lí a pɔkasao pí, i zu'o, kási aɔ gbálea e oosie. ⁶ Gbé pò zòle pò pò kēnude zòlewàwa lí a pɔkasao pí, i zu'o, kási aɔ gbálea e oosie. ⁷ Gbé pò ɔkà kēnude m̀ewa lí a pɔkasao pí, i zu'o, kási aɔ gbálea e oosie. ⁸ Tó kēnude lé'ikà gbé pò gbáleaowa, ade lí a pɔkasao pí, i zu'o, kási aɔ gbálea e oosie. ⁹ Tó kēnude ði pò kpe, pò pò à zòlewà gbálèe. ¹⁰ Gbé pò ɔkà pò pò kú aà zíɔwa, aɔ gbálea e oosi. Tó gbé pòpiɔ sè, aàli a pɔkasao pí, i zu'o, kási aɔ gbálea e oosie. ¹¹ Tó kēnude i ɔpio, mé à ɔkà gbéwa, gbé pò ɔkàwàpi lí a pɔkasao pí, i zu'o, kási aɔ gbálea e oosie. ¹² Wáli gí oo pò kēnude ɔkàwà wíwi. Tó pò pò wa kè ní líoɛ, wáli pípi.

¹³ Tó kēnude kēnu làa, aàli gɔɔ sɔpla ke gia a gbãbɔa yáí, i a pɔkasao pí, i zu'o ní í bàaleao, i gɔ gbálesai. ¹⁴ A gɔɔ swaaɔde zí aàli felena sé mèn pla ge felenguulu né bɔbɔ mèn pla, i gɛð Dii kíi kpaaũkpe kpeɛle, i kpa sa'onawa. ¹⁵ Sa'onapi lí sa'o ní bãpiɔ doo duun awakpabɔ ũ, ado sɔ sa pò wí a pò káteu à tékū obɔ ũ, i aà duuna kēowà Dii ae aà kēnu pò tò à gbálè yá musu.

¹⁶ Tó gbé azía è, aàli zu'o wásawasa, kási aɔ gbálea e oosie. ¹⁷ Pɔkasa ge baa pò ípi kàwà, aàli pí, kási pòpi aɔ gbálea e oosie. ¹⁸ Tó gɔɛ wúle ní nɔɔo mé à azía è, aali zu'o, kási aɔ gbálea e oosie.

Okūa yá

19 Tó nɔɛ ɔkù, au pɔ̀ ɔ̀ bɔ̀wà mé i to aà gbã̀lea e gɔ̀ɔ sɔpla. Gbɛ́ pɔ̀ ɔ̀kà nɔɛpiwa, aɔ gbã̀leaɛ e oosi. 20 Aà gbã̀legɔ̀ pɔ̀ pɔ̀ à wùlewà ge pɔ̀ pɔ̀ à zùlewà pìi gbã̀lɛ. 21 Tó gbɛ́ ɔ̀kà aà wùlebɔ̀wa, aàli a pɔ̀kasɔ̀ pí, i zu'o, kási aɔ gbã̀lea e oosiɛ. 22 Tó gbɛ́ ɔ̀kà pɔ̀ pɔ̀ à zùlewàwa, ade lí a pɔ̀kasɔ̀ pí, i zu'o, kási aɔ gbã̀lea e oosiɛ. 23 Tó gbɛ́ ɔ̀kà aà wùlebɔ̀wa ge pɔ̀ pɔ̀ à zùlewàn lò, ade aɔ gbã̀lea e oosiɛ. 24 Tó gɔ̀ɛ wùleaànɔ̀, à gbã̀lèn we, iɔ gbã̀lea màa e gɔ̀ɔ sɔpla. Wùlebɔ̀ pɔ̀ gɔ̀ɛpi wùlewà pìi gbã̀lɛ.

25 Tó au lé bɔ̀ nɔɛwa à gɔ̀ɔplakè, mé aà ɔ̀kùgɔ̀ɔn sɔo ge a gɛ̀gɛ̀a de aà ɔ̀kùgɔ̀ɔ léa, aɔ gbã̀lea aubɔ̀awàpi gɔ̀ɔ, lá ɔ̀ gbã̀lea a ɔ̀kùgɔ̀ɔwawaɛ. 26 Wùlebɔ̀ pɔ̀ à wùlewà gɔ̀ɔ pɔ̀ au lé bɔ̀wà aɔ gbã̀leaɛ, lán wùlebɔ̀ pɔ̀ à wùlewà a ɔ̀kùgɔ̀ɔwawa, mé pɔ̀ pɔ̀ à zùlewà aɔ gbã̀leaɛ, lá a de aà ɔ̀kùgɔ̀ɔwawa. 27 Gbɛ́ pɔ̀ ɔ̀kà pɔ̀piwà gbã̀lèn we. Aàli a pɔ̀kasɔ̀ pí, i zu'o, kási aɔ gbã̀lea e oosiɛ. 28 Tó aubɔ̀awà làa, a ke gɔ̀ɔ sɔpla gíɛ, i gɔ̀ gbã̀lesai. 29 A gɔ̀ɔ swaaɔde zí aàli felena sé mèn pla ge felenguulu né bɔ̀bɔ̀ mèn pla, i geò sa'onae kpaaũkpe kpɛɛɛ. 30 Sa'ona lí sa'o ní bāpiɔ̀ doo duun awakpabɔ̀ ũ, ado sɔ̀ sa pɔ̀ wí a pɔ̀ káteu à tékù obɔ̀ ũ, i aà duuna kɛ̀owà Dii ae au pɔ̀ bɔ̀wà a tò à gbã̀lè yá musu.

31 Màa á da Isailiɔ̀ne aa kɛ̀ gbã̀siwa, ké aasu ma kúkii pɔ̀ kú ní guu gbã̀le, aa gaga ní gbã̀leapi yá musuo yáí. 32 Yādilea kɛ̀nude ní gbɛ́ pɔ̀ gbã̀lè azía ea yá musuɔ̀nen we 33 ní nɔɛ pɔ̀ ɔ̀kúao ní gɔ̀ɛ ge nɔɛ kɛ̀nudeo ní gɔ̀ɛ pɔ̀ wùle ní nɔɛ gbã̀leaoo.

16

Duunkɛama dikpe

1 Aalona nɛgɔ̀ɛ gbɛ̀ɔn pla pɔ̀ aa gɛ̀ Diizi aa gàgao, an gagaa gbɛa Dii ò Mɔ̀izie: 2 O ní v̄i Aalonaɛ asuliɔ̀ zwāa pɔ̀ daa ma kúkii baa v̄i gɔ̀ɔpiio.* Asuliɔ̀ mɔ̀mɔ̀ duunkɛmakii pɔ̀ kú kpagoloa aɛo, ké asu gao yáí, asa mi bɔ̀ mómá telu guu duunkɛmakiiipi musuɛ.

3 Lá Aalona ali ke à gbasa gɛ̀ ma kúkiiin ke: Aàli mɔ̀ ní gáaeo duun awakpabɔ̀ ũ ní sāsakaoo sa pɔ̀ wí a pɔ̀ káteu à tékù obɔ̀ ũ. 4 Aàli bàabaa sòlo gese ye, i a sa'onke ulatao da, i bàabaa asana lèlɛ de, i bàabaa tulu di. Ali zu'oɛ, ili gbasa sa'onke pɔ̀piɔ̀ da. 5 Aàli blesan mèn pla si Isaili pɔ̀ kàaaɔwa duuna awakpabɔ̀ ũ ní sāsakaoo mèn do sa pɔ̀ wí a pɔ̀ káteu à tékù obɔ̀ ũ.

6 Aalona lí sa'o ní gáaepio, i api ní a bedɛɔ duuna kɛ̀omá gí,† 7 i blè mèn plapiɔ̀ sɛ kpakɔ̀i ma ae kpaaũkpe kpɛɛɛ, 8 i pɔ̀ pɔ̀ aɔ de ma pɔ̀ ũ ní pɔ̀ pɔ̀ a gɛ̀zɛa ní gbɛ̀ɔ duunao d̄s̄akɔ̀e gbɛa ní gbɛo. 9 Aalona lí mɔ̀ ní ble pɔ̀ gbɛ sè ma pɔ̀ ũo, i sa'òò duun awakpabɔ̀ ũ. 10 Ble pɔ̀ gbɛ sè à gɛ̀zɛa ní duunaɔe, Aalona lí sé zɛ ma ae bɛɛ, i gbɛ sɛu, ké aà gɛ̀zɛa ní gbɛ̀ɔ duunao duunakɛama yáí.

11 Tó Aalona m̀ ní azía duun awakpazupio, aàli a kòlokpa, i api ní a bedɛɔ duuna kɛ̀omá. 12 Aàli teyɔ̀ dā sa'okii ma ae tésibɔ̀ pai, i tulaleti dā ɔ̀kù pla pai, i zwāa pɔ̀ daa baa v̄iò, 13 i tulaletipi ka tépiu ma ae we, a súdeɛ i kúle duunkɛmakii pɔ̀ kú ikoyā kpagoloawa, ké ásu gao yáí. 14 Aàli bɔ̀ gé zupi au dā, i mɔ̀ fā duunkɛmakii aewa ní ɔ̀nɛzɔ̀blɛnao, i fáfā duunkɛmakiiipi ae gɛ̀n sɔpla.

15 Aàli gbɛ̀ɔ duun awakpable kòlokpa, i zwāa pɔ̀ daa baa v̄i ní a auo, i keò lá a kè ní zù auowa. Aàli aupi fáfā duunkɛmakiiwa ní a aeo.‡ 16 Màa ali gbã̀bɔ̀ ma kúkiiɛ Isailiɔ̀ gbã̀si ní ní tàaeɔ̀ ní ní duunao yáí pìi, i ke màa lɔ̀ kpaaũkpe pɔ̀ kú ní bòò gbã̀leauɛ. 17 Tó à gɛ̀ ma kúkii api ní a bedɛɔ ní Isailiɔ̀ pìi duuna kɛ̀imá e aà ge bɔ̀ò, gbɛ̀e su àò ku kpaaũkpepiuo, 18 i ea bɔ̀ kpɛɛɛ sa'okii, i gbã̀bɔ̀è, i zù au ní

* 16:2 Ebe 6.19 † 16:6 Ebe 9.7 ‡ 16:15 Ebe 9.12

blè auo dā, i máma sa'okliipi kóbaowa à liai, ¹⁹ i aupi fáfāwà ní ònezòblenao gēn sopla, i gbābòè Isailio gbāsi yái, i sa'okliipi kekeme.

²⁰ Tó Aalona gbābò ma kúkiie ní kpaaũkpɛo ní sa'oklio a làa, aali mó ní blè b́éeo, ²¹ i a ò na blepi miwa, i Isailio dàa vāio ní ní tàaeo ní ní duunao o píi, i di blepie, i na g̃e p̃o wa d̃ile aà ge gbae s̃eue a òzi, ²² g̃e pi i ge gbae s̃eu, blepi io ní dàa vāipio sea lákpɛu we.

²³ Aalona lí ea g̃e kpaaũkpɛpiu, ili bàabaa p̃okasa p̃o á dà à g̃èò ma kúkiipio b̃ole kále we, ²⁴ i zu'o gu p̃o a kua adoau, i azia p̃okasaò da, i b̃o gé sa p̃o w̃i a p̃o káteu à tékū o ní azia p̃oó ní gb̃éò p̃oó, i api ní gb̃éò duuna k̃eomá, ²⁵ i duun awakpabò nísi kpasa sa'okliiwa.

²⁶ Gb̃é p̃o ble p̃o g̃èze a ní gb̃éò duunao gb̃ae lí a p̃okasaò pí, i zu'o, ili gbasa su b̃ou. ²⁷ Zu ní blè duun awakpabò p̃o wà g̃e ní ní auo ma kúki duunak̃ama yáio s̃o, wàli b̃òò b̃òò kpɛ ní ní báaò ní ní ñòò ní ní guup̃o, wi káteu à tékū.* ²⁸ Gb̃é p̃o p̃o p̃io káteu lí a p̃okasaò pí, i zu'o, ili gbasa su b̃ou.

²⁹ Yādileae beea g̃o p̃ii yáe. M̃o soplade g̃o kwide z̃í àli l̃eye. Asuli z̃ie k̃eo, † bele ge b̃òm̃o p̃o kú á guun lò, ³⁰ asa z̃ibeez̃i ò wali á duuna k̃éwá píi, wi gbāb̃óé, í g̃̃m̃e gb̃alesai. ³¹ G̃o pi i g̃̃é k̃ámabog̃o ũ, ili l̃eyewà. Yādileapiá g̃o p̃ii yáe. ³² Sa'ona p̃o wa d̃ile sa'onkia ũ wà z̃ipi dàè aà mae gb̃eu mé ali bàabaa sa'on p̃okasaò da, ³³ i gbāb̃o ma kúkiie ní kpaaũkpɛo ní sa'oklio, i sa'onao ní gb̃épiio duuna k̃emá. ³⁴ Yādileapiá g̃o p̃ii yáe. W̃è do guu aàli Isailio duuna k̃emá píi g̃en do.

Ɔ wa kè lá Dii ò Moiziewa.

17

P̃okolokpak̃i

¹ Dii yá'ò Moizie à mè: ² O Aalonaé ní a néo ní Isailio píi ñ me, yá p̃o má d̃ilen k̃e: ³ Tó Isaili zu ge s̃a ge ble d̃è b̃ou ge w̃enk̃pɛ, ⁴ i m̃òò kpaaũkpɛ kp̃eelé sa'oioao, wali ade d̃ile auk̃olena ũ. Auk̃olenaé, wali ade b̃o a gb̃éò guu. ⁵ Isailio su sa'o guei b̃o, sema aa m̃om̃e ní ní sa'ob̃o kpaaũkpɛ kp̃eelé, aai kpa sa'onawa, i s̃aukpa sa'ooa, ⁶ i a au lé ma gb̃agbak̃iwa kpaaũkpɛ kp̃eelé, i a nísi kpasa, a g̃i i kem̃e na. ⁷ Aasu sa'o táaowa aa gb̃āsik̃eíño b̃o. Bee aò d̃ené yādilea ũ e ní buiwaé. ⁸ Oné, tó gb̃é sa p̃o w̃i a p̃o káteu à tékū ge sa p̃ale ò, bele ge b̃òm̃o p̃o kú á guun ñò, ⁹ mé i m̃òò kpaaũkpɛ kp̃eelé sa'oioao, wali ade b̃o a gb̃éò guu.

Ñò kòlokpasai

¹⁰ Tó gb̃é ñò kòlokpasai s̃ò, bele ge b̃òm̃o p̃o kú á guun ñò, má f̃el̃eàñoe, mí ade b̃o a gb̃éò guu mà d̃e, ¹¹ asa p̃o w̃eni ku a au guue, ò má kp̃awá àli á duuna k̃éowá sa'okliiwa. Au mé í duunak̃emá w̃eni p̃o kú a guu yái.* ¹² Ayām̃eto m̃ale o Isailione, á gb̃e su ñò kòlokpasai s̃o, baa b̃òm̃o p̃o kú á guu.

¹³ Tó Isaili ge b̃òm̃o p̃o kú á guu toekà, tó à ñò ge b̃a p̃o w̃i so d̃è, aàli a kòlokpa à a au k̃ole, i b̃usukawà, ¹⁴ ké au mé p̃o w̃eni ũ yái. Má ò Isailione aasu ñò kòlokpasai s̃o, ké au d̃e p̃o w̃eni ũ yái. Gb̃é p̃o s̃ò, wali ade b̃o a gb̃éò guu. ¹⁵ P̃o p̃o g̃à ní aziao ge p̃o p̃o w̃i d̃e, tó bele ge b̃òm̃o d̃ò, mé a s̃ò, aà a p̃okasaò pí, i zu'o, k̃asi aò gb̃al̃ea e oosie. ¹⁶ Tó i a p̃o p̃io, mé i zu'oo, a yá a wi aà musue.

18

Gb̃āsik̃ea

§ 16:23 Eze 44.19 * 16:27 Ebe 13.11 † 16:29 Nao 29.7 * 17:11 Ebe 9.22

1 Dii yá'ò M̀oizie à mè: 2 O Isailiòne n̄ me, m̀amema Dii á Lua. 3 Asuli yá p̀ó w̄i ke Egipi b̀usu p̀ó á kúu yáa ge Kanaa b̀usu p̀ó mále géuáño keo. Asuli n̄ kea keo. 4 Aliò yá p̀ó má d̄ileo ke, aliò ma ikoyão k̄ua, ío tei. M̀amema Dii á Lua. 5 Aliò ma yá p̀ó má d̄ileo k̄ua. Gb̄é p̀ó k̄ua mé aò ku a sabai.*

6 Gõee su s̄o a dae f̄ẽẽzi à aà d̀aakpao. M̀amema Dii. 7 Nsu n̄ n da d̀aakpa n̄ n mae kpebo. N dae, n̄su n̄ aà d̀aakpao. 8 Nsu n̄ n mae na d̀aakpa n̄ n mae kpebo.† 9 Nsu n̄ n d̄ae d̀aakpao, n mae né ge n da n̄n nò, wà aà ì n be ge ua p̄alen nò.‡ 10 Nsu n̄ n t̄ũna d̀aakpa n̄ nziã kpebo. 11 Nsu n̄ n mae na nenoe p̀ó a ì d̀aakpao. N d̄ae. 12 Nsu n̄ n mae d̄ae d̀aakpao. N mae dae f̄ẽẽe. 13 Nsu n̄ n da v̄ii ge aà d̄auna d̀aakpao. N da dae f̄ẽẽe. 14 Nsu n̄ n mae v̄ii ge aà d̄auna nò d̀aakpa n̄ n mae v̄ii ge d̄aunapi kpebo. N mae nae. 15 Nsu n̄ n né na d̀aakpao. N né nae. Nsu n̄ aà d̀aakpao. 16 Nsu n̄ n v̄ii ge n̄ d̄auna na d̀aakpa n̄ n v̄ii ge d̄auna kpebo. 17 Nsu n̄ n d̀aakpa n̄ a néo an pla n̄piio. Nsu n̄ aà t̄ũna d̀aakpao. Aà dae f̄ẽẽe. D̄aã v̄aie. 18 Nsu n̄ n nò v̄ii ge aà d̄auna sé nò ù, aà ḡõ aà ḡõa ù ḡõ p̀ó a b̄éeo.

19 Tó n̄oe òk̄ua, n̄su n̄ aà d̀aakpao. 20 Nsu to pe á k̄aaa n̄ n gb̄édee n̄o n̄ gb̄asik̄eaàno. 21 Nsu sa'o n̄ n néo M̀obokuwa n̄ gbae téu n̄ ma tó òòkpao. M̀amema Dii. 22 Nsu w̄ule n̄ n ḡõe deeo lá w̄ule n̄ n̄eowao. D̄aã v̄aie. 23 Nsu ku n̄owa n̄ gb̄al̄eò. N̄oe su azia kpa n̄owa à kp̄awa'owao. Yá fuangbaae. §

24 Asu gb̄asike yá beeo musuo, asa màa bui p̀ó mále n̄ yáeo gb̄asik̄e. 25 An b̀usu gb̄al̄e lo se, ò mále yákpalek̄eín̄o. An b̀usupi lé a gb̄éó yá n̄ d̄aã v̄aipi yáí. 26 Aò yá p̀ó má d̄ileo k̄ua. Asu d̄aã v̄aipio kee keo, bele ge b̀òm̄o p̀ó kú á guun nò. 27 Gb̄é p̀ó kú b̀usupi guu á aão d̄aã v̄aie beeo k̄e piie, ò b̀usupi gb̄al̄e. 28 Apio s̄o, tó á tó b̀usupi gb̄al̄e, a á yá, lá à bui p̀ó kú á aão yàwao lé? 29 Tó gb̄é d̄aã v̄aipio doe k̄e, wa ade bo a gb̄éó guu. 30 Aliò ma yápio k̄ua. Asuli s̄ini zé v̄aie p̀ó wa b̀ò á aae seo. Asuli tó á gb̄al̄e a yá musuo. M̀amema Dii á Lua.

19

Ikoyãe

1 Dii ò M̀oizie 2 aà o Isailiòne pii aà me: A kua lío adoa, asa ma Dii á Lua ma kua adoa.*

3 A baade lí misiile a da n̄ a deoe.† Ali k̄amaboḡo p̀ó má d̄ile yáda.‡ M̀amema Dii á Lua. 4 Asu ea su t̄aãwao. Asuli m̀okasa á dii ùo. § M̀amema Dii á Lua.

5 Tó ále s̄aaukpa sa'oa, àli o a zéwa, mí sí. 6 Ali sa'on̄o so a oḡo ge a gu s̄ia d̄oa, í a p̀ó p̀ó ḡò a ḡo àaõde z̄í k̄ateu à ték̄u. 7 Tó gb̄ee su s̄ò a ḡo àaõde z̄í s̄o, p̀opi gb̄al̄en we, má sí lo. 8 Gb̄é p̀ó s̄ò, a yá ali w̄i ade musue, asa a tó ma p̀ó gb̄al̄e. W̄ali ade bo a gb̄éó guu.

9 Tó a á p̀ó k̄eke á b̀usuu, ásuli keke e á bú léwao, mé ásuli a k̄onw̄eo. 10 Asuli á v̄ee keke ḡen plao, mé ásuli a be p̀ó kw̄è z̄íle séleo. Ali tó taasideone n̄ b̀òm̄o. M̀amema Dii á Lua.*

11 Asuli kp̄ái'oo.† Asuli etoo. Asuli m̀afilike á gb̄édeeo. 12 M̀amema Dii á Lua. Asuli eto à me á siman̄o à ma tó òòkpao.‡ 13 Asuli á gb̄édee ble ge à aà

* 18:5 N̄e 9.29, Eze 18.9, Luk 10.28, Lom 10.5, Gal 3.12 † 18:8 Iko 23.1, 27.20 ‡ 18:9 Iko 27.22 § 18:23 B̄oa 22.18, Iko 27.21 * 19:2 1Pie 1.16 † 19:3 Iko 5.16 ‡ 19:3 B̄oa 20.8, Iko 5.12 § 19:4 B̄oa 20.23, 34.17 * 19:10 Iko 24.19-21 † 19:11 B̄oa 20.15, Iko 5.19 ‡ 19:12 B̄oa 20.7, Iko 5.11, Mat 5.33

pó síwàò. Asuliò á zíkèna asea kùa e gu dɔo. § 14 Asuli swādona kao. Asuli pó dile víaε zéú aà kpaaò.* Aliò ma vía ví. Mámεmaa Dii. 15 Asuli yágōgō koleao.† Asuli ze ní wēnadeo a wēnadeke yáio, ge tɔde a tɔdeke yáio. Ali yágōgō gbéone a zéwa. 16 Asuliò be ní gbēpeo á gbéó guuo. Asuli á gbédee ga weεε à yādɔwàò. Mámεmaa Dii.

17 Asuliò za á Isaili deeguò. Ali á gbédee gba laai,‡ ké aà duuna su wí á musuo yáí. 18 Asuli tɔsi á Isaili deewao, ásuliò yákūaaànɔ. Aliò ye á gbédeezi lá ázia wēniwa. § Mámεmaa Dii.

19 Aliò ma ikoyāò kùa. Asuli pɔtuo bui dodoa kpakɔa aa kpáwa'okɔwao. Asuli pɔbui dodoa tɔ bú doū guuo. Asuli pɔkasa pó wà a pólε tã ní bà bui dodoao dao.*

20 Tó gōε wùε ní zò wéndiana pó de gbēpāle nɔkpama ũo, mé i aà bo à gò wéε ũ gíao, wàli ní swágaga. Wasuli ní dedeo, ké nɔepi i gō wéε ũ yāao yáí. 21 Gōepi lí mɔmεε kpaaūkpe kpεεε ní sāsakaoo a taaε fiabobɔ ũ. 22 Sa'ona lí duuna pó a kè kēwà ma aε, mí sùuukeaànɔ.

23 Tó a gē á bùsuu, mé a li bedee bà, ali a be dile tē ũ gíā. Lípi be lío deé tē ũ e wè àaɔ, ásuli bleo. 24 A wè síiɔde a be lío de ma pó ũ píi, í ma sáaukpaò. 25 A wè sɔode íli a be ble sa. Beewa lípi ne'iaé aɔ káfi. Mámεmaa Dii á Lua.

26 Asuli nòò kòlokpasai sòo.† Asuli māsokεo. Asuli pɔdamáo.‡ 27 Asuli mizɔio. Asuli á lekāna ká kpaaíò. 28 Asuli á me líli ge yá musuo. § Asuli wēsā li ge à sɔti zōo. Mámεmaa Dii.

29 Asuli á nenɔε òòkpa aà gō káaluā ũo,* ké bùsudeɔ su ze ní káaluakaaò, dàa vāi i kó á bùsuuo yáí. 30 Ali kámabogɔɔ pó má dileɔ yāda. Aliò ma kúkíi vía ví. Mámεmaa Dii. 31 Asuli yāma gēsisinaɔwao, mé ásuli táadeɔ kíi weεε,† an gbāsí i liázio. Mámεmaa Dii á Lua.

32 Ali fele ze mikāpuadeε, ali zōoke dō gbēzōɔɔne, ío ma vía ví. Mámεmaa Dii á Lua.

33 Tó bòmɔ kúánɔ á bùsuu, ásuli gbāamɔèo. 34 Ali bòmɔ pó kú á guu dile lán belewa.‡ Aliò yeaazi lá ázia wēniwa, asa bòmɔɔn á ũ Egipi bùsuu yāa. Mámεmaa Dii á Lua. 35 Aɔ kú ní yākea a zéwao pýyā guu, § pó gbāa ge a gbia ge a zōon lò. 36 A tó á pógbiayɔbɔɔ ní á zaaɔ aao kú wásawasa. Mámεmaa Dii á Lua pó á bóle Egipi. 37 Aliò ma ikoyāò ní ma yādileao kùā píi, ío zíkewà. Mámεmaa Dii.

20

Ia pó wàli da duunkènaɔwa

1 Dii ò Mɔizie 2 aà o Isailiɔne: Tó Isailie ge bòmɔ pó kú á guue a né kpà Mɔbkuwa, wali ade de. Bùsudeɔ lí aà pápa ní gbεo aa de. 3 Máli fele ní gbépioε, mí aà bɔ a gbéó guu, asa à a né kpà Mɔbkuwa, à ma kúkíi gbālè à ma tó pó a kua adoa òòkpaε. 4 Tó gbépi a né kpà taa Mɔbkuwa, tó á Isailiò a wekpà á vía, i aà deo, 5 má fele ní gbépio ní aà bedeo ní gbé pó aa gbāsíkèaànɔ Mɔbku yá musuo píie, mí ní bóle ní gbéó guu mà ní dede. 6 Gbé pó yāmà gēsisinaɔ ge táadeɔwa à gbāsíkèrínɔ sō, má fele ní adeoε, mí aà bɔ aà gbéó guu mà de.

§ 19:13 Iko 24.14-15 * 19:14 Iko 27.18 † 19:15 Iko 16.19 ‡ 19:17 Mat 18.15 § 19:18 Mat 5.43, 19.19, 22.39, Lom 13.9, Gal 5.14, Zaa 2.8 * 19:19 Iko 22.9-11 † 19:26 Daa 9.4, Iko 12.16, 23 ‡ 19:26 Iko 18.10 § 19:28 Iko 14.1 * 19:29 Iko 23.18 † 19:31 Iko 18.10-11, 1Sam 28.3, Isa 8.19 ‡ 19:34 Bɔa 22.20, Iko 24.17, 27.19 § 19:35 Iko 25.13-15, Yaa 20.10, Eze 45.10

7 A tó á kua à ɔ adoa gbāsisi, asa Dii á Luan ma ũ. 8 Alio ma ikoyāo kūa, ío zíkewà. Ma Dii ma á díle adoaε.

9 Tó gbé a de ge a da kà, wà ade de.* Lá à a de ge a da kà, à azia dèε. 10 Tó gbé wùle ní gbēpāle nɔo, wàli ní de mípla mípii. 11 Tó gbé wùle ní a mae nɔo à a mae kpébòε, wàli ní de mípla mípii. Aa nízia dèε. 12 Tó gbé wùle ní a né nao, wàli ní de mípii. Aa yāɔɔsai kèε, aa nízia dèε. 13 Tó gōε wùle ní a gōε deeo lán nɔewa, an pla mípii aa dàa bèε kè, wàli ní dedε. Aa nízia dèdεε. 14 Tó gbé nɔsè mé à èa à aà da nàwà ɔ, dàa vāie.† Wàli ní kpasa mípii aa tékū, ké dàa vāie su à ɔ kú á guuo yáí. 15 Tó gōε kú pɔtuowa, wàli ade de,‡ wi nòopi de ɔ. 16 Tó nɔε tò pɔtu kpáwa'òwa, wàli ní dedε, ké aa nízia dèdεε nɔo. 17 Tó gōε a dāe sè, aà de né ge aà da nén lò, mé aa kō dō, ásooε.§ Wàli ní ɔ ní gbé ɔ guu wà ní dedε. Lá à a dāe dàakpà, à azia dèε. 18 Tó gbé wùle ní nɔε pɔ ɔkūao, à kà aà aubókíwa. Wàli ní ɔ ní gbé ɔ guu, wà ní dedε mípla mípii. 19 Asuli á da v̄i ge aà dāuna dàakpao ge á dasē, asa daε f̄εε kpébɔan we. An tàae a wi ní musuε. 20 Tó gbé wùle ní a mae v̄i ge aà dāuna nɔo, à a mae v̄i ge aà dāuna kpébòn we. An tàae a wi ní musuε, aai ga fii. 21 Tó gbé a v̄i ge a dāuna nɔ sè, wíyāε. A a v̄i ge a dāuna kpébòε. Aa gō fiiε.

22 Alio ma ikoyāo ní ma yādilea ɔ kūa, ío zíkewà, ké bùsu pɔ mále géuáno à zòleu su á yáo yáí. 23 Asu bui pɔ mále ní yáé ɔ leseo. Aa yápi ɔ kè píie, ɔ má ye ní gíyāio. 24 Má òé, áme á gō ní bùsu pɔ v̄i ní z'io diupi v̄i. Má kpáwá á pɔ ũε. Máme má Dii á Lua, ma á díle adoa ní buipāle ɔε.

25 Alio nò ní bā pɔ áli sɔo ní pɔ pɔ áli sɔo ɔ d̄kōε. A suli tó à gbāle nò ge bā ge pɔtaa'onkuawa pɔ má dílé tē ũ yá musuo. 26 Ali tó á kua à ɔ adoa meε, asa ma Dii ma kua adoaε. Ma á díle adoa ní buipāle ɔ, ké à ɔ de ma gbé ɔ ũε. 27 Tó gōε ge nɔε kú á guu gèsisina ge táade ũ, wàli ade pápa ní gbεo wà de. A azia dèε.

21

Yādilea sa'onanε

1 Dii ò Mɔizie aà yā'o Aalona né sa'onanε aà me: Sa'onae suli tó à gbāle a gbé pɔ gá yá musuo, 2 mé i ke aà daε f̄εε bàasio, aà da, aà de, aà né, aà v̄i, aà dāuna 3 ge aà dāe néna pɔ kú a gbáa, i zāke yāao. 4 Baa tó uabeleε, asu to à gbāle a bεde ɔ yá musuo.

5 Aasuli tó gē taa'o ní miwao. Aasuli ní lekāna kpaafio. Aasuli ní me lílio.* 6 An kua lío adoa mapi ní Luae. Aasuli ma tó ɔkpao. An kua lío adoa, asa māmema Dii ní Lua. Aali sa pɔ w̄i a pɔ n̄sikateu à tékū oa ma ble ũ.

7 Ké an kua lío adoa mapi ní Luae yáí, aasuli nɔε pɔ káaluakà a ɔkpà seo ge nɔε pɔ wa yà. 8 Isailio, àli ní dilea nídoake d̄óné, asa aame aai mɔ ble kpái mapi á Luawa. Ali ní dilea nídoakepi d̄o, asa ma Dii ma gbé pɔ ma á díle ádo, ma kua adoaε. 9 Tó sa'on nɔnɔε azia ɔkpà ní káaluakaa aà a mae kpébòε, wàli aà kpasa aà tékū.

10 Gbé pɔ wà n̄sikà aà miwa à gō sa'onkia ũ, wà aà dàziu aà ke ní zipi pɔkasao daa, asuli tó íana a mikā páo. Asuli a ula ga kēo. 11 Asuli s̄o geio. Asuli tó à gbāle baa a de ge a da ge yá musuo. 12 Asuli ɔ ma kúkii ge yáio, ké asu ma kúkii ɔkpao yáí, asa ma nísi pɔ wa kàwà tò à gō ma pɔ ũε. Māmema Dii. 13 Nɔε léso ɔ àli sé nɔ ũ. 14 Asuli gyaa ge nɔε pɔ wa yà seo ge nɔε pɔ káaluakà a ɔkpà, sema aà bui nɔε léso, 15 ké asu a bui ɔkpao yáí. Máme má Dii pɔ ma aà díle adoa ũ.

* 20:9 Bɔa 21.17, Mat 15.4 † 20:14 Iko 27.23 ‡ 20:15 Bɔa 22.18, Iko 27.21 § 20:17 Iko 27.22

* 21:5 Iko 14.1

¹⁶ Dii ò M̀ozie ¹⁷ aà o Aalonae: E n buiwa n bui p̀ó su s̄aa v̄i suli s̄mazi ble kpáiao. ¹⁸ Gb́é p̀ó s̄aae v̄i suli s̄mazio, v̄ia ge εε ge gb́é p̀ó aà oa d̀ò v̄io ge a gue ḱésáak̀si ¹⁹ ge gb́é p̀ó a gb́a ge a ɔ k̀ũd̀ɔa, ²⁰ ge k̀óode ge gb́é p̀ó a gue imia ge gb́é p̀ó a ẃé diua ge kásande ge séede ge gb́é p̀ó a l̄e wia. ²¹ Sa'ona Aalona bui p̀ó s̄aae v̄i suli s̄mazi à sa p̀ó w̄i a p̀ó n̄isikateu à tékũ oao. S̄adeε, asuli s̄mazi ble kpáiao. ²² Ali f̄s ma ble ble, sa'onɔɔ n̄i p̀ó p̀ó wa ma gbaɔ p̄ii, ²³ áma asuli s̄ zw̄aa p̀ó wa kp̀amaziio ge ma gbagbaki, asa s̄adeε. Asuli ma k̀úk̄i òkpao. Mámema má Dii p̀ó n̄i díle n̄do a ũ. ²⁴ ɔ M̀ozie yápi ò Aalonae n̄i aà néo n̄i Isailio p̄ii.

22

¹ Dii ò M̀ozie à mè: ² O Aalonae n̄i aà néo, aalio n̄zia k̀ua d̀o p̀ó p̀ó Isailio lé ma gbaɔ yá musu, ké aasu ma t̀ó p̀ó a kua adoa òkpao yá. Mámema Dii.

³ Oné, e an buiwa t̀ó an gb́e gb̄alè mé à s̄s̀ p̀ó p̀ó Isailio sa'òoi, w̄ali ade k̄ea. Mámema Dii. ⁴ T̀ó Aalona buie mebaagȳa ge k̄enu v̄i, asuli sa'oble bleo e aà gb̄así gè ẁolowà. T̀ó gb́é ɔk̀à p̀ó p̀ó gb̄al̄e ge yá musuwa, ge à azia è, à gb̄al̄en we. ⁵ M̄aae l̄o, t̀ó à ɔk̀à p̀ó kelena p̀ó ì t̄aa'o t̀ɔlewa ge gb́é gb̄al̄e ge gb̄así p̄ii lé. ⁶ Gb́é p̀ó ɔk̀à p̀ó bee taawa, alio gb̄al̄e e oosi. Asuli sa'oble bleo, mé i ke à zu'ò bàasio. ⁷ T̀ó íat̄e g̀è kp̄eu, mé à z̀upi ò, ò aà gb̄así a l̄aa, i gbasa sa'oble ble sa, asa aà p̀ɔbleae. ⁸ Asuli p̀ɔge ge p̀ó p̀ó w̄ai de so à gb̄al̄e. Mámema Dii. ⁹ Sa'onao lío ma ȳadilenepio k̀ua, ké aasu d̀oe n̄i ma bleo, an duuna wi n̄i musu aa gao yá. Mámema má Dii p̀ó n̄i díle n̄do a ũ.

¹⁰ Gb́é p̀ó de sa'ona ua gb́é ũo suli sa'oble bleo, baa gb́é p̀ó p̄ila sa'ona be ge aà z̄ikena. ¹¹ T̀ó sa'ona z̀o l̀u ge t̀ó w̄a z̀opi ì aà beε, a z̄ev̄i à blepi ble. ¹² T̀ó sa'ona nenɔe z̄ak̀è n̄i gb́é p̀ó de sa'ona ũoo, n̄epi z̄ev̄i à sa'onao ble ble l̄o. ¹³ T̀ó sa'ona nenɔe g̀ò gyaa ũ ge w̄a aà yà zad̄o i ne'io, mé à èa s̀u a mae be lá aà w̄éndiag̀ɔwa, a a mae ble blea zé v̄i. Nibɔe suli bleo. ¹⁴ T̀ó gb́é z̄az̄a à sa'oble blè, aali a fiabo sa'onae, i a s̄a s̄ode nawà. ¹⁵ Sa'onao suli t̀ó sa'oble p̀ó Isailio k̀aaak̄aa Dii ge gb̄al̄e. ¹⁶ T̀ó aa t̀ò gb́é p̀ó a blea zé v̄io blè, aa ȳa'̀èε. Mámema má Dii p̀ó n̄i díle n̄do a ũ.

P̀ɔtuo p̀ó wali sa'ò

¹⁷ Dii ò M̀ozie à mè: ¹⁸ O Aalonae n̄i aà néo n̄i Isailio p̄ii, Isaili bui ge b̀omɔ p̀ó k̀ú á guun l̀ò, t̀ó á gb́e m̀m̄e n̄i sa p̀ó w̄i a p̀ó k̄ateu à tékũ ob̄o légb̄ad̄ɔa ge gban l̀ò, ¹⁹ t̀ó a ye mà sie, sema aali m̀ó n̄i p̀ó s̄a s̄asaio, zu ge s̄a ge ble. ²⁰ Asuli m̀m̄e n̄i p̀ó s̄adeoo,* asa má sio. ²¹ T̀ó gb́é m̀ò s̄aukpa sa'oi a n̄i zuo ge s̄a ge ble légb̄ad̄ɔa ge gban l̀ò, t̀ó a s̄aa v̄io, má sí. ²² Aȳam̄eto ásuli sa'oa n̄i p̀ó v̄iao ge a k̀òk̀ua ge a p̀ó p̀ó w̄a a kaik̀è ge a b̄ode ge a ȳiade ge a séede. Asuli sa p̀ó w̄i a p̀ó n̄isikateu ma gbagbakiwa à tékũ odo. ²³ A z̄ev̄i à ma gba zu ge s̄a k̀ò ge a giana. T̀ó ále légb̄a d̀ɔoae s̄s̀, má sio. ²⁴ Asuli sa'oa n̄i p̀ó p̀ó w̄a a l̄eba b̀leoo ge p̀ó p̀ó w̄a a l̄e w̄i ge a taia ge a p̄aaa. Asuli bee ke á b̀usuuo, ²⁵ mé ásuli p̀ɔtuo bee taa sí bui z̄iloe k̀ii à sa'ò mapi á Luawa ble ũo. A s̄aa v̄ie, a òkpaaε. Má sio.

²⁶ Dii ò M̀ozie: ²⁷ T̀ó zu ge s̄a ge ble ne'í, népi a ke a dawa g̀ɔɔ sopl̄ae. S̄ea za a g̀ɔɔ swaāde z̄í áli f̄s sa p̀ó w̄i a p̀ó n̄isikateu à tékũ ooa. ²⁸ Asuli zu ge s̄a k̀olokpa n̄i a néo g̀ɔɔ dou z̄io. ²⁹ T̀ó ále s̄aukpa sa'oa, áli o a zéwa, mí sí. ³⁰ Ali a ǹò so z̄ibeez̄i, ásuli a kee to gu d̀ɔw̄ào. Mámema Dii.

* 22:20 Iko 17.1

³¹ Alio ma yādileao kūa à zíkewà. Mámema Dii. ³² Asuli ma tó òokpao, a adoa. A Isailio lí dǎ ké ma kua adoa. Mámé má Dii pó á díle ádoa ũ. ³³ Ma á bǎle Egipi, ké màò de á Lua ũe. Mámema Dii.

23

Dikpeo

¹ Dii ò Mǒizie ² aà o Isailio: Dikpe pó má díleon ke: Ali ma dikpe pó wàli gbéó káaaméé beeó kpàwake. ³ Ali zíkè gɔɔ soolo, a gɔɔ soplade í kámabo káaaméé yáí. Asuli zìe keo. Kámabogɔɔzìpiá Dii pǎe gu pó á kúu píi.* ⁴ Dikpe pó Dii díleon ke: Ali a kpàwake a gɔɔwa, í kǎ káaaméé.

Gēamusu dikpe ní Kàaso dikpeo (Nao 28.16-25)

⁵ Mǒ sǎia gɔɔ gēo mēndosaide zǐ oosiele àli Gēamusu dikpekeméé.† ⁶ Mǒpi gɔɔ gēode zǐ àli Kàaso dikpeke, íb kàa pó wi a se'esé káuo so e gɔɔ sopla.‡ ⁷ Dikpepi gɔɔ sǎia zǐ àli kǎ káaaméé. Asuli zǐ gbāae keo. ⁸ Alio sa pó wǐ a pó nǐsi káteu à tékū oa e gɔɔ sopla, a gɔɔ sopladepi zǐ í kǎ káaaméé. Asuli zǐ gbāae ke zǐbeezió.

Bua pǎ káauo dikpe (Nao 28.26-31)

⁹ Dii ò Mǒizie ¹⁰ aà o Isailio: Tó a gē búsu pó mále kpáwáú, mé a á buapó káauo kèke, àli a bàaa ye mǎò sa'onae. ¹¹ Tó kámabogɔɔzǐ gu dǎ, sa'onapi lí pó bàaapi mǎmèé, mí síánɔ. ¹² Gɔɔ doupi zǐ aali sa pó wǐ a pó káteu à tékū oa ní sǎ wēdona sáasaio ¹³ ní a pǎwentio kiloo síiō yāalea ní nǐsio pó pó wǐ káteu à tékū a gǐ í keméé na ũ, í vǎe élewà litili do. ¹⁴ Asuli pǎwen dafu ble bleo, a pǎe ge a kpasaa e gɔɔ pó a mǎ mapi á Luae ní pó káau bàaapio. Yápiá yādileaéé e á buiwa gu pó á kúu píi.

Pǎkeke dikpe (Nao 28.16-25)

¹⁵ Kámabogɔɔ pó a mǎ ní pó bàaapio gbèa, àli āsǎa dǎdǎ e sopla. ¹⁶ Ali gɔɔdǎdǎ blakwi e kámabogɔɔ soplade gu dǎ, í gbasa mǎmèé ní pǎwen dafuo. ¹⁷ Ali pǎeke mēn plapla ua ní uao ní pǎetio litili plapla ní a se'esé. A buapó káau ō áli pǎpio keò, í mǎmèé.§ ¹⁸ Ili mǎ ní pǎepio ní sǎ wēdona sáasaio mēn sopla ní gáaenao mēndo ní sásakao mēn pla, í sa pó wǐ a pó káteu à tékū ooa ní a pǎwentio ní a vǎe pó pó wǐ káteu a gǐ í keméé na ũ. ¹⁹ Ili sa'o ní blesanao mēndo duun awakpabo ũ ní sǎ wēdona mēn pla sáaukpasa ũ. ²⁰ Sa'ona lí sǎpio mǎmèé ní buapó káauo pǎepio. Sa'oblepiá ma pǎe, sa'onapi mé ali ble. ²¹ Gɔɔ doupi zǐ àli kǎkáaa kpàwake. Asuli zǐ gbāae keo. Yápiá yādileaéé e á buiwa gu pó á kúu píi.

²² Tó ále pǎkeke á búsuu, ásuli keke e á bú léwao, mé ásuli a kǎnwé. Ali tó taasidèné ní bǎmɔɔ.* Mámema Dii á Lua.

Kàapea dikpe sa'oa ní Duunkēama dikpe pǎo (Nao 29.1-11)

²³ Dii ò Mǒizie ²⁴ aà o Isailio: Mǎ soplade gɔɔ sǎia zǐ àli kámabo, í kàape a káaaméé, ma yá i dǎgu. ²⁵ Asuli zǐ gbāae keo, í sa pó wǐ a pó nǐsi káteu à tékū oa.

* **23:3** Bǎa 20.8-10, 31.12-17, 35.2-3 † **23:5** Bǎa 12.1-14, Iko 16.1-2 ‡ **23:6** Bǎa 12.14-20, Iko 16.3-8 § **23:17** Bǎa 23.16, 34.22, Iko 16.9-12 * **23:22** Iko 24.19-22

26 Dii ò Mɔizie: 27 Mɔ sopladepi gɔɔ kwide zɪ líɔ de Duunkɛmagɔɔ ũ. Ali kɔ kãaamɛɛ, í lɛye, í sa pɔ wɪ a pɔ nísi kátɛu à tékũ oa. 28 Asuli zie ke zĩbeeziɔ, asa Duunkɛmagɔɔɛ, zɪ pɔ wɪ á duuna kéwá ma Dii á Lua aɛɛ. 29 Wà gbé pɔ í lɛye zĩbeeziɔ bɔ a gbéɔ guu. 30 Má gbé pɔ zie kè zĩbeezi bɔ a gbéɔ guu mà deɛ. 31 Asuli zie ke zĩbeeziɔ. Yápiá yádileaéɛ e á buiwa gu pɔ á kúu píi. 32 Aliɔ deé kámabogɔɔzɪ ũ, í lɛyeu, íb kámabo sea za mɔpi gɔɔ kɛokwide zɪ oosi e a gu sɪa dɔa oosi.

Lákpɛdɔa dikpɛ

(Nao 29.12-39, Iko 16.13-15)

33 Dii ò Mɔizie 34 aà o Isailiɔnɛ: Mɔ sopladepi gɔɔ gɛode zɪ àli Lákpɛdɔa dikpɛkɛmɛɛ gɔɔ sopla. 35 A gɔɔ séia zɪ àli kɔ kãaamɛɛ. Asuli zɪ gbãae keo. 36 Aliɔ sa pɔ wɪ a pɔ nísi kátɛu à tékũ oa e gɔɔ sopla, a gɔɔ swaaɔde zɪ í kɔ kãaamɛɛ, í sa pɔ wɪ a pɔ nísi kátɛu à tékũ oa. Asuli zɪ gbãae keo, kɔkãaa midɛgɔɔɛ.

37 Dikpɛ pɔ má ðileɔn we. Ali a kpàwakɛ, í kɔ kãaamɛɛ, í sa'oa lá gu lé dɔ lá má ðilewa, sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ n pɔwentio n sa'obɔ pãleɔ n vɛɛo. 38 Ali sapio oa kámabogɔɔ pɔ pɔ má ðile bàasi, á gbaɔ n á légbádɔa pɔɔ n á pɔeá pɔɔ bàasi.

39 Sea za mɔ soplade gɔɔ gɛode zɪ á bùsu pɔɔ kekeá gbɛa àli dikpɛpi kɛmɛɛ e gɔɔ sopla. A gɔɔ séia zɪ n a gɔɔ swaaɔde zɪ líɔ deé kámabogɔɔ ũ. 40 A gɔɔ séia zɪ àli libe maaɔ sé n daminalaɔ n ligɔn ladeɔ n swagbalagɔnaɔ, íb pɔnake mapi Dii á Lua aɛ e gɔɔ sopla. 41 Wɛ n wɛo mɔ soplade guu àliɔ dikpɛpi kɛmɛɛ e gɔɔ sopla. Yápiá yádileaéɛ e á buiwa. 42 A Isailiɔ líɔ ku lákpɛ pɔ á dɔɔ guu e gɔɔ sopla, 43 ké á buiɔ e dɔ má tò an dezio ì lákpɛɔ guu ma n bɔleá Egipi bùsuu gbɛa. Mámɛmaa Dii á Lua. 44 Ǿ Mɔizi dikpɛ pɔ Dii ðilepiɔ yá'òné.

24

Kpaaũkpɛ filia

1 Dii ò Mɔizie: 2 O Isailiɔnɛ aa mɔnɛ n nísi wásawasao filiaɔ nabɔ ũ, ké aao naa gɔɔpii. 3 Aalona mé ali filiapi keke kpaaũkpɛu ma aɛ zwãa pɔ kpaa ikoyã kpagoloi saɛ za oosi e gu gɛ lí dɔɔ gɔɔpii. Yápiá yádileaéɛ e á buiwa. 4 Aaliɔ filia pɔ kú vua dauwaɔ keke ma aɛ gɔɔpii.

Pɛɛ pɔ wɪ kpá Diiwa

5 Níli pɛɛti sé n pɛɛkɛð mèn kuepla, pɛɛ mendo tí kiloo síisiiɔ. 6 Níli pɛɛpiɔ kále ma aɛ vua táabũnuwa mèn soolosoɔlo dɔɔ pla.* 7 Níli tulaleti zálala fáfãwà dɔɔdɔɔ, ní kámɛɛ téu pɛɛ gbɛu á yáɔamagu yáí. 8 Kámabogɔɔ n kámabogɔɔɔ pii walio kále dɔɔdɔɔ ma aɛ Isailiɔ pɔ ũ ma bàakuaɔnɔ gɔɔpii yáí. 9 Pɛɛpi líɔ de Aalona n á néɔ pɔ ũ, aali só gu pɔ wa ðile a zéiu, asa ma pɔe a zéi.† Aliɔ de n baa ũ sa pɔ wɪ a pɔ nísi kátɛu à tékũ oaa guu.

Dii tɔbɛsina pápa n gbɛo

10 Gɔɛe ku, aà da á Isailie, aà mae sɔ Egipiɛ. Ké à gɛ Isailiɔ bɔou, ɔ sòle n daa n Isailieo. 11 Ǿ gɔɛ pɔ aà da á Isailiepi Dii tɔbɛsɪ à dɛeaàɔ, ɔ wà gɛaàɔ Mɔizi kíi. Aà dapi tɔn Selomi, Dibeli née, Dã buie. 12 Ǿ wà aà dàkpɛu gɪa e wà ma Dii léu lá wa seaàɔ.

13 Ǿ Dii ò Mɔizie: 14 Bɔ n gbé pɔ ðɛmanɔpio bɔo kpɛ, gbé pɔ aa yápi mà aà léuɔ i ɔnana aà miwa gɪa, wi gbasa aà pápa n gbɛo wà de. 15 Ní o Isailiɔnɛ, tó gbé ðɛmanɔ, à yáí azɪaɛɛ. 16 Wali gbé pɔ ma tɔbɛsɪ pápa n gbɛo wà de. Bòmɔ ge belen lò, tó à ma tɔbɛsɪ, à gàn we.

* 24:6 Bɔa 25.30 † 24:9 1Sam 21.1-6, Mat 12.4

17 Tó gbé gbédè, wàli ade de.† 18 Tó gbé gbé potuo dè, aali a gëe kpá. 19 Tó gbé íakpà a gbédeezi, wà ía doupi kpaazi s̄. 20 Tó gbé gbé wá è, wa ade wá é s̄. Tó wé a wí, wa aà pò wí s̄. Tó swaa a è, wa aà pò é s̄. Wàli keè lá a kénéwa.‡ 21 Tó gbé gbé potuo dè, a a gëe kpaε. Gbé pò gbédè s̄, wa aà deε. 22 Bòmò ge belen lò, yádilea doupiε. Mámεmaa Dii á Lua.

23 Mɔizi yápi òné, ò aa b̀ò ní gbé pò d̀e ní Diiopio b̀ò kpe, aa aà pápa ní gbεo aa d̀e. M̀aa aa k̀e lá Dii ò M̀oziewa.

25

T̀òle gbaa íampaa wè (Iko 15.1-11)

1 Dii ò M̀ozie Sinai gbε musu 2 aà o Isailiòne aà mε: Tó a gè bùsu pò mále kpáwá guu, àli tó bùsupi íampamεε. 3 Ali pót̄ á bua e wè soolo, àli á vēliò midáε, í á p̀ò keke, 4 a wè soplade íli tó bùsupi íampamεε. Asuli pót̄ á bua wēpiuo, mé ásuli á vēliò midáεo. 5 Asuli á bua p̀zā keke à a kákí keo. Asuli á vēlig̀na pò kè yàayaaó kó z̄z̄o. T̀òle gbaa íampaa wèε. 6 P̀zā pò b̀le t̀òle íampaa guuó lío deé á ble ũ, ápiò ní á z̀blenao ní á gbèwinao ní nibo pò de b̀mò ũ á guuó 7 ní á potuoó ní s̀εanob̀o. * P̀zāpiò lío de á p̀blea ũ.

G̀a wéεo ũ wè

8 Aliò íampaa wēpiò d̀òd̀ò wè soplapla lεε soplá, à kè píi wè blakwi m̀endosai. 9 Ali kuupe wēpi m̀ò soplade g̀ò kwide z̄í á bùsu gupiiu Duunkεmag̀oz̄ipi. 10 Ili wēpi dile ma pò ũ, í g̀a wéεo ũ kp̀awake á bùsu gbé pò kú weòne pii. Io deé g̀a wéεo ũ wè ũ, á baade i su azia bùsuu a bui kíi. 11 Wè blakwide lío deé g̀a wéεo ũ wè ũ. Asuli pót̄o. Asuli p̀zā kekeo. Asuli vēε lig̀na pò kè yàayaaó kó z̄z̄o, 12 asa g̀a wéεo ũ wèε. Io adoaé, í p̀òblenziaεo ble. 13 G̀a wéεo ũ wēpi guu á baade lí su a t̀òlewa.

14 Tó ále á bú yia ge ále lúk̀wa, ásuli òǹkek̀εo. 15 Ali wè pò g̀è sea za g̀a wéεo ũ wèwa da wēnaoa guu, í lú. Búde s̄o ili wè pò g̀è wà p̀keke da wēnaoa guu, i gbasa yía. 16 A òa lí káfí wè pò g̀è dasileu. Tó wè pò g̀è bílao, a òa lí lao, asa p̀keke wēnaoa ò wàle yiawà. 17 Asuli òǹkek̀εo. Aliò ma vía ví. Mámεmaa Dii á Lua.

18 Ali z̄ike ma ikoỳwa, ío ma yádileaó k̀ua, ío kú á bùsuu d̀òd̀ò. 19 B̀supi ali blekéé, à m̀wáε, ío ku a guu d̀òd̀ò. 20 A mε, tó wi pót̄ wa pò k̀εkeo, b̀ó wá ble wè sopladepi guui? 21 Mámε máli báaadaágu a wè soolodepi guu, t̀òle i blekéé wè aaó pò ũ. 22 A wè swaaòde guu íli pót̄, mé áli p̀wen zi ble e a ge peò a wè k̀okwi p̀kekeawaε.

T̀òle t̀òmabo

23 Wasuli t̀òle yía, i g̀ò we e g̀òpiio, asa bùsupiá ma p̀ε, mé á demεε a guu b̀m̀òó ní nib̀òó ũε. 24 B̀usu pò á k̀ua á pò ũ guu píi àli tó wà a t̀òle t̀òmabo. 25 Tó á gbèε g̀è taaside ũ, mé à a t̀òle k̀ini yía, aà daε f̀εεε lí m̀ó pò pò a ỳapi t̀òmabo. 26 Tó gbé daε f̀εεε ví aà a t̀òmabo s̄o, mé à gbáa è à kà à a t̀òmabo, 27 aà wè pò g̀è sea za g̀ò pò á ỳia nao, i wè pò g̀è fiabo gbé pò á ỳiawàε, i a pò sí. 28 Tó aà gbáa i ka aà fiaboè s̄o, t̀òlepi lí g̀ò a lunaε a óz̄i e g̀òa wéεo ũ wèu. Wēpiuo ò a lunapi a s̄aaè, i a pò sí.

29 Tó gbé kpé yía wéle bíideu, e wè do àò gé k̀uaai, aò a boa zé ví. G̀ò bee ò a a boa zé ví. 30 Tó i a t̀òmabo e wè dopi g̀è k̀uaaò, kpépi a g̀ò a lunaεε ní a buio e

† 24:17 B̀a 21.12 § 24:20 B̀a 21.23-25, Iko 19.21, Mat 5.38 * 25:7 B̀a 23.10-11

gɔɔpii. Wàli sɔaaè baa gɔa wéɛɔ ũ wɛuo. ³¹ Wàli kpé pɔ kú zɔewia bɛisaide guu dile lán bugbewae. A tɔmaboa zé kú, mé wàli sɔaané gɔa wéɛɔ ũ wɛue.

³² Levii buio ní kpé pɔ kú ní wéle guuo tɔmaboa zé ví gɔɔpii. ³³ Levii buio wéle kpé pɔ aa yia tɔmaboa zé kú, mé wàli sɔaané gɔa wéɛɔ ũ wɛue, asa Levii buio wéle kpéɔ de kpaale pɔ aa sè Isailio guu ũ. ³⁴ Aasuli ní wéle dádákεkii yiao, asa an baan we e gɔɔpii.

Pɔsɛaané

³⁵ Tó taasi á gbɛe kù, mé a fɔ azia gwa bo, àlio aà kúa lán bòmɔ ge nibɔwa, ké aà e àò kú á guu yái.† ³⁶ Asuli ɔ'idiaèò, ásuli a í gbaèò. Alio ma via ví, ké á gbépi e àò kú á guu yái. ³⁷ Asuli ɔa sɛaè à a igbao.‡ Asuli ble yíawà à ài wεεe a guuo. ³⁸ Mámεmaa Dii á Lua. Ma á bóle Egipi, ké mà Kanaa bùsu kpáwáε, míò de á Lua ũ.

Zɔboa

³⁹ Tó taasi á gbɛe kù mé à azia yíawá, ásuli zɔzidaèò.§ ⁴⁰ A gɔ á guu lán gbèwina ge nibɔwae, io zíkεé e gɔa wéɛɔ ũ wɛu. ⁴¹ Aàpi ní a néò aai gbaso bo á be, aai tá ní buio kíi tɔole pɔ an dezio sè kpaale ũ guu. ⁴² Lá á gbé pɔ ma á bóle Egipi bùsuuo á de ma zòblenaò ũ, i kú wà á yia zɔɔ ũ bo. ⁴³ Asuli gbãablemáo. Alio ma via ví.

⁴⁴ Bui pɔ liaaázio gɔeò ní ní nɔeò ɔ alio ní ví zɔɔ ũ. Ampio ɔ ali ní lulu zɔɔ ũ. ⁴⁵ Ali fɔ nibɔ pɔ kú á guuo lu bo ní né pɔ aa i á bùsuuo, aai gɔ á àizεeò ũ, ⁴⁶ aai gɔ á néone túbi ũ, aai zòble e ní wɛni léu, àma ásuli wétεamɔ á gbé Isailio nɛo.

⁴⁷ Tó bòmɔ ge nibɔ pɔ kú á guu ɔ lé a kpe le, mé taasi sù á gbɛe kù, mé à azia yia bòmɔpiwa ge aà buie, ⁴⁸ aà boa zé kú. Aà dae a fɔ à aà bo, ⁴⁹ aà mae ge aà mae née ge aà dae fεεe. Tó aà ɔ nɛie sɔ, aà azia bo. ⁵⁰ Aàpi ní a lunao lí wɛ nao sɛa za aázia yíagɔɔ e gɔa wéɛɔ ũ wɛu, aà yia ɔa io doũ ní gɔɔ bee gbewizi ɔao. ⁵¹ Tó wɛ pɔ gè e gɔa wéɛɔ ũ wɛ àò gé kái dasi, aà boa ɔa aɔ zɔɔe. ⁵² Tó wɛ pɔ gè bíla sɔo, aà nao, i fiabo màa. ⁵³ I gɔ a diie gbèwina ũ wɛ ní wɛo. Asuli tó aà dii wétεamɔèò.

⁵⁴ Baa tó aà boa i zεke màao, aàpi ní a néò gɔ wéɛɔ ũ gɔa wéɛɔ ũ wɛue, ⁵⁵ asa Isailio mé ma zòblena pɔ ma ní bóle Egipi bùsuuo ũ. Mámεmaa Dii á Lua.

26

Báaadaarigu

(Iko 7.12-24, 28.1-14)

¹ Asuli pɔe ke táa ũo.* Asuli gbε'á ge à péle á bùsuuo à kúleèò,† asa mámεmaa Dii á Lua. ² Alio kámabogɔɔ pɔ má dileo yáda, íli ma kúkii dile gbia. Mámεmaa Dii. ³ Tó á té ma ikoyáoi mé á ma yádileao kúa, ále zíkεwà, ⁴ máli tó lou ma á bùsuuo a gɔɔwae, tɔole ali blekéé, lío i nɛ'ie.‡ ⁵ Aɔ pówembɔzíkεe e à ge pɛò vɛεkɔzɔzɔgɔɔwa, vɛεkɔzɔzɔa sɔ, e à ge pɛò pótɔgɔɔwa. Ali poble à ká, ío kú á bùsuuo dɔɔba.

⁶ Má tó àò ku aafia á bùsuuo. A wúle mé yáe a to via á kúo. Má wàio midε á bùsuuo mé zí a gɛ weo. ⁷ A péle á ibεεɔziε, í ní dade ní fɛndao. ⁸ A gbɛɔn sɔɔɔ a ní gbɛɔn basɔɔɔ yá, mé á gbɛɔn basɔɔɔ a ní gbɛɔn baasɔɔɔ leε kwio (10.000) yá, í ní dade ní fɛndao.

⁹ Má á wegwa, mí tó à nɛ'í à káfi, ma bàakuaánɔ io gé. ¹⁰ Alio bleble e a zi bo, í a zipi kóle a dafu káua yái. ¹¹ Ma kúkii aɔ kú á guu, mé ma nisina a glázio.

† 25:35 Iko 15.7-8 ‡ 25:37 Bɔa 22.24, Iko 23.20-21 § 25:39 Bɔa 21.2-6, Iko 15.12-18 * 26:1 Bɔa 20.4 † 26:1 Iko 16.21-22, 27.15 ‡ 26:4 Iko 11.13-15

12 Máo bebe á guu á Lua ũe, ío de ma gbéó ũ. § 13 Mámema Dii á Lua. Mámema á bóle Egipi, ké ásu àò de ní zòò ũ bo yáí. Ma zuu pò aa dàé kè kélekéle, ò a gò be ní mio daa ía.

Láai yáó

(Iko 28.15-68)

14 Tó i ma yádileaò ma, ále zíkewà píio, 15 tó a gi ma ikoyáoi, mé á nisína ye ma yádileneio, tó ále ma òtondókii gwao, mé a ma bàakuaánò yádileaé gbòò, 16 àò dō lá má kéén ke: Má tó gili gēágu, mí tòn vāi káágu ní sionao, á wé ío wo, á yèèe i láa. A pótō pāe, asa á ibeèò mé aa ble. 17 Má feleánò, á ibeèò i á fu, á zangudepio ío gbāablewá. Baa tó gbēe lé á yáo, áli tíle.

18 Bee gbea tó i ma yāmao, má ea mà á swágagae lo gēn sopla á duuna yáí. 19 Má á wala gbāa k'è. Luabe i gōé gii mōsesai lán mōsiwa, á tōle i gbākū lán mōgotēwa. 20 Á á gbāa kóle pāe, asa tōle a blekééò, mé líò ne'íéò. 21 Tó a gi lé swágbāakemanò, mé i ma yāmao, má á swágagaa káfi lo le soplae e á duuna léwa. 22 Má wàio gbaewá, aai to à gō nésai, aai á pòtuò dede, í lao, á zée a sea ke lo.

23 Tó á wé i kē yápio musuo, mé a gi lé swágbāakemanò, 24 mámema má feleánò mazía sa, mí íadawá gēn sopla á duuna yáí. 25 Má tó wà mō lélewá ní zío, ké a ma bàakuaánò yá gbòò yáí. Tó a si á wéleò guu, má gagyākaágu, mí á na á ibeèone ní zí. 26 Má tó á ble láa, nòe gbēon kwio mé aali pēekéé kína douwa, aai kpáwá tāmítami, a pòe bówá sō.

27 Tó i ma yāma yápio musuo, mé a gi lé swágbāakemanò, 28 má ea feleánò ní pōfēaoe, mí á swágaga gēn sopla á duuna yáí. 29 Nòanapi a to à á negōeó ní á nenòeó só. 30 Má gulesí pò á bòò daaai, mí á tulaletikateakiiò gboò, mí á geò ká á diio geola. Ma nisína aò ye á yáio. 31 Má tó á wéleò gō beziaò ũe, mí á sa'okiiò dúuzō. A sa'oa pò tékūa gí a kamagu lo. 32 Má á būsuo de, a yá i di á ibeè pò kú weowa. 33 Má a fēnda woe, mí á yádò mà á fāaa buio guu. A būsuo i gō gii, á wéleò i gō beziaò ũ. 34 Gōò pò á kú á ibeèò būsuo mé á būsuo gō da gii, á būsuo á íampa sa. Būsuo á íampa, á íampaa lé i ká. 35 Gōò pò á kú we, íana pò a giè á pa íampaa wē guu, gōò pò a gō da yāaa á íanapi pa sa.

36 A gbé kōnaò sō, má tó aa sōdeedeke ní ibeèò būsuo. Baa íana lása kōfi a to aa tíle, aai tíle lán fēnda wále ní yáòwa. Aa kpagua, baa ké gbēe lé ní yáo. 37 Aa kwe kákōa lán fēnda wà ní kwéòwa. Aa fō ze gí ní ibeèò aeò. 38 Maa á midé buio guu. A ibeèò būsuo a á mómò. 39 A gbé kōnapiò i ibaba ní ibeèò būsuo ampio ní ní deziò yāvāio yáí.

40 Tó á buipio ní yāvāio ní ní deziò pòò dō, an náaisaiyā pò aa kèmeé ní swágbāa pò aa kèmanpio, 41 ò ma feleínò, ma ní kpá ní ibeèò būsuo, tó aa ní nòsevāipi tò mé aa nízià būsua, tó an yāvāi go ní gbēa lé kà, 42 ma bàa kua ní Yakobuo* ní Izaakio† ní Ablahaũò‡ yá a dōmagu ní būsuo pò má kpámá yáo. 43 Būsuo pò aa tò we aò da gii ní kpe, í íampa a íampaa wēu. An yāvāi go a ní gbēe, asa aa gí ma yádileaòie, an nisína ye ma ikoyáio. 44 N beeo gōò pò aa kú ní ibeèò būsuo, má ní midéo. Má gínzi mà a bàakuaánò yá gboò, asa mámema Dii an Lua. 45 Ma bàa kua ní ní dezi pò ma ní bóle Egipi buio wáa ké màò de ní Lua ũ yá dōmagu, mí ní bò. Mámema Dii.

46 Ikoyā ní yádilea pò Dii ò Mōzie Sinai gbè musu a dà Isailiònèon we.

§ 26:12 2Kln 6.16 * 26:42 Daa 28.13-14 † 26:42 Daa 26.3-4 ‡ 26:42 Daa 17.7-8

27

Légbàdɔa Diiwa

¹ Dii ò Mɔizie, ² ɔ a ò Isailione à mè: Tó gbélekè Diiwa à mè, á aà gba gbēnazina, aà bo'ɔan ke: ³ Sea za wè bao e à gè pè wè bàaɔwa, tó gɔee, kpaaukpe ánuusu ɔwatē blakwie, ⁴ nɔe sɔ baakwi. ⁵ Sea za wè sɔo e à gè pè wè baowa, tó negɔee, ánuusu ɔwatē baoe, nenɔe sɔ kwi. ⁶ Sea za mɔ do e à gè pè wè sɔowa, tó negɔena, ánuusu ɔwatē sɔoe, nenɔena sɔ aaɔ. ⁷ Tó gɔe de wè bàaɔla, ánuusu ɔwatē gɔoe, nɔe sɔ kwi. ⁸ Tó taasiee, mé aà gbāa i ka màao, aali gé sa'ona le, sa'ona lí a bo'ɔa dile lá legbēna a fɔwa.

⁹ Tó pɔtuo pɔ wɔ sa'òò Diiwae sɔ, pɔ pɔ wà aà gbà ali gɔ aà pɔ ũe. ¹⁰ Wasuli liléo. Wasuli a maa leũkpake ní a vāioo, ge a vāi ní a maaoo. Tó wà pɔtuo leũkpakè, a pla píi a gɔ Dii pɔ ũe. ¹¹ Tó pɔtuo pɔ wɔli sa'òò Diiwaoe sɔ, wáli gèò sa'ona kíi, ¹² sa'ona i a taa gwa, tó a maa ge a vāie. Lá sa'ona dile, màa a ɔa aɔ de. ¹³ Tó pɔde ye bo, aali a ɔa sɔode nawà.

¹⁴ Tó gbé Dii gbà a kpé, sa'ona lí a taa gwa, tó a maa ge a vāie. Lá sa'ona dile, màa a ɔa aɔ de. ¹⁵ Tó kpède ye à a kpé sí, aali a ɔa sɔode nawà, kpépi i ea gɔ aà pɔ ũ.

¹⁶ Tó gbé Dii gbà tɔle pɔ á sè kpaale guu kɔni, a ɔa líɔ doũ ní pówena pɔ a mɔ búpiwa ɔao. Pówena koko do ɔa kà ánuusu ɔwatē sɔo. ¹⁷ Tó gɔa wéɔ ũ wé ɔ à Dii gbà sɔ, a ɔa a gi à ku a legbeue. ¹⁸ Tó gɔa wéɔ ũ wé gè, sa'ona lí a ɔa dile wé pɔ gè e gɔa wéɔ ũ wé sɔa léu, i a ɔa lao màa. ¹⁹ Tó búde ye a bú sí, aali a ɔa sɔode nawà, i gɔ aà pɔ ũ. ²⁰ Tó i búpi boo, ge tó a yɔa gbēpālewee, a boa zé kú bo. ²¹ Tó wàle pɔ sɔaasɔaané gɔa wéɔ ũ wéu, buapi a gɔ Dii pɔ ũe, lán pɔ pɔ wà Dii gbà ní a mɔbaowae, tɔlepi i gɔ sa'onaoe.

²² Tó gbé Dii gbà tɔle pɔ á lù, mé tɔle pɔ a sè kpaale guu no, ²³ sa'ona lí a ɔa dile wé pɔ gè e gɔa wéɔ ũ wé dasileu, gbépi i tɔlepi bo zibeezi gɔɔ, ɔapi i gɔ Dii pɔ ũ. ²⁴ Gɔa wéɔ ũ wé ɔ wáli buapi sɔaa a yɔana pɔ tɔlepi vɔ yāae. ²⁵ Lá wà ánuusu lé dile kpaaukpeu, màa sa'onao lí pɔ ɔa dile. Anusu do galaũ baoe.

²⁶ Pɔtuo né séiáɔá Dii pɔe kò. Gbēe suli aà gbao zu ge sán lò, asa Dii pɔe. ²⁷ Tó pɔtuo pɔ wɔli sa'òò né séiae sɔ, aali bo lá sa'ona dile léu, i a ɔa sɔode nawà. Tó i boo, wáli yɔa ɔa pɔ sa'ona dile léu. ²⁸ Pɔ pɔ gbé vɔ à Dii gbà ní a mɔbao, gbēnazina ge pɔtuo ge tɔle pɔ de a buio pɔ ũn lò, asuli yɔao, asu bo sɔo. Pɔ pɔ wà Dii gbà ní a mɔbao á pɔ pɔ wɔli booe.* ²⁹ Baa gbēnazina pɔ wà Dii gbà ní a mɔbao, wà fɔ boo, sema wà ade de.

³⁰ Bua pɔɔ kwide líɔ de Dii pɔ ũ, pówena ge libeɔn lò.† Alio de Dii pɔ ũe. ³¹ Tó gbé ye a pɔ kwidepi bo, aali a ɔa sɔode nawà. ³² Pɔtuo kwide á Dii pɔe. Tó wa nàò, a kwide líɔ de aà pɔ ũ. ³³ Wasuli a maa ge a vāi boo, mé wasuli a kee leũkpakeo. Tó wà a leũkpakè, a pla píi gɔ Dii pɔ ũe, mé wa fɔ a kee boo.

³⁴ Yá pɔ Dii dà Mɔizie Sinai gbe musu a dile Isailionen we.

* 27:28 Nao 18.14 † 27:30 Nao 18.21, Iko 14.22-29

NAOKɛA Mɔizi lá síiɔde Yá pɔ kú láɛ bee guu

Ké Isailio ikoyá pɔ Lua kpà Mɔiziwa Sinai gbɛ musu yāmà, aa sɔukè wà da bùsu pɔ Lua a legbèné zéu (1.1-10.10). Aa taa'ò wà kà Kadɛsi Baanɛa, we aa gɛu bùsupiu, ɔ aalɛ vɛake bùsupi gɛaɛ, aa ɛa mipè gɛomidɔkɛiwa, ɔ aa kè gbáau wè bla. Tá gbàa oa gbɛa aa Mɔabu bùsu lè Isia Wiside gukpɛ oi (10.11-21.35). Lápi yá gbɛzã yá pɔ kè Mɔabu bùsuu ɔwɛɛ. Bɔa we gbɛzã ɔ Isailio è gè Kanaa bùsuu (22.1-36.13).

Lápi tɛ Bɔa láie, mé à Lua gbɛɔ gbɛnazinke òwɛɛ. Zieɔ aai Lua náaike, zieɔ aai seake, zieɔ yáɛ ɔ ní kási, zieɔ yáɛ ɔ ní kãde, zieɔ aai nízia sɛ lesi, zieɔ aai léle zíle. Lápi òwɛɛ lo ké Lua lo de a gbɛɔne náaide ũ gɔɔpii, lo yáke a zéwa, ama zieɔ lo pásírnɔ.

Yá zí'ũ Mɔizi lè a dea kɔɔ ũ Dii ní a gbɛɔ zãnguo yá musu. Ɔmɛ Lua ledɔɛkena ũ, ɔ lo sɔ Luazi. Ɔmɛ i awakpa Luaɛ a gbɛɔne, asa náaisaideɔne.

Isailio naokɛa Sinai guwaiwaiu

¹ Isailio bɔa Egipi wè plaade, a mɔ plaade gɔɔ séia zí, Dii yá'ò Mɔizie kpaaũkpɛu Sinai guwaiwaiu à mè: ² A Isailio naokɛ daɛdaɛ ualɛ ní ualɛo, ní gɔɔ tó dalau pii. ³ Mpi ní Aalonao à Isaili gɔɛ pɔ kà wè bao ge aa dea kãaa, í gbɛ pɔ kà zikaapiɔ nao gã ní gão. ⁴ A gbɛ pɔ de uabele ũ sɛ bui ní buio guu dodo aa dɔále. ⁵ Gbɛ pɔ aao kúánɔpiɔ tón ke:

Lubeni buio guu Sedeu né Elizuu.

⁶ Simeɔ buio guu Zulisadai né Selumie.

⁷ Yuda buio guu Aminadabu né Naasɔ.

⁸ Isakaa buio guu Zuaa né Netaneli.

⁹ Zabuloni buio guu Heloni né Eliabu.

¹⁰ Yosefu né Eflaiũ buio guu Amihudu né Elisama.

Yosefu né Manase buio guu Pedazuu né Gamalieli.

¹¹ Bɛyãmɛɛ buio guu Gidoni né Abidã.

¹² Dã buio guu Amisadai né Ahiezɛɛ.

¹³ Aseɛ buio guu Ɔkelana né Pagieli.

¹⁴ Gada buio guu Deueli né Eliasafa.

¹⁵ Nefatali buio guu Enana né Ahila.

¹⁶ Gbɛ pɔ wà ní sé gbɛɔ guu ní dezio buio kía ũn we. Aame Isaili bui dɔaanao ũ.

¹⁷ Mɔizi ní Aalonao gbɛ pɔ Dii ní tó dɔɔpiɔ sè, ¹⁸ ɔ aa gbɛɔ kãaa pii mɔ plaade gɔɔ séiazí. Aa gbɛ pɔ kà wè bao ge aa dea tó dalau pii daɛdaɛ ualɛ ní ualɛo. ¹⁹ Mɔizi ní nao Sinai guwaiwaiu lá Dii dilɛɛwa.

²⁰ Wà gɔɛ pɔ kà wè bao ge aa dea nào, ɔ wà gbɛ pɔ kà zikaapiɔ tó dalau dodo baade iawa daɛdaɛ ualɛ ní ualɛo.

²¹ Isaili nɛgɔɛ séia Lubeni buio guu, gbɛ pɔ kà zikaao gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ bla ní sooloo ní ɔaa pla ní basɔoɛ (46.500).

²²⁻²³ Simeɔ buio guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baaɔ mɛndosai ní ɔaa do ní basɔoɛ (59.300).

²⁴⁻²⁵ Gada buio guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blasɔo ní ɔaa ɔaɔ ní blakwioɛ (45.650).

²⁶⁻²⁷ Yuda buio guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baaɔkwí ní síiɔo ní ɔaa ɔaɔoɛ (74.600).

²⁸⁻²⁹ Isakaa buio guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blakwi ní síiɔo ní ɔaa plaoɛ (54.400).

30-31 Zabulɔni buiɔ guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blakwi nɔ soplao nɔ ɔaa plaoɛ (57.400).

32-33 Yosefu nɛ Eflaiũ buiɔ guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ bla nɔ ɔaa pla nɔ basɔoɛ (40.500).

34-35 Yosefu nɛ Manase buiɔ guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baakwi nɔ plao nɔ ɔaa dooɛ (32.200).

36-37 Bɛyãmɛɛ buiɔ guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baakwi nɔ sɔoo nɔ ɔaa plaoɛ (35.400).

38-39 Dã buiɔ guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baaɔ nɔ plao nɔ ɔaa ɔaɔ nɔ basɔoɛ (62.700).

40-41 Aɛɛ buiɔ guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ bla nɔ mɛndoo nɔ ɔaa pla nɔ basɔoɛ (41.500).

42-43 Nɛfatali buiɔ guu gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blakwi nɔ ɔaɔo nɔ ɔaa plaoɛ (53.400).

44 Gbɛ́ pɔ Mɔizi nɔ Aalonao nɔ Isailiɔ kɔa gbɛɔn kuɛplao nɔ naoɔn we. Wà kíapiɔ sɛ bui nɔ buiɔ guu mɛndodoɛ. 45 Kɛ́ aa Isaili gɔɛ pɔ kà wɛ́ bao ge aa deaɔ nào uale nɔ ualeo, Isaili pɔ kà zɔkaapiɔ 46 gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ ɔaa ɔaɔ nɔ ɔaɔo nɔ ɔaa pla nɔ basoplakwiɛ (603.550).

47 Wɔ Levii bui uadeɔ da nao guuo, 48 asa Dii ɔ Mɔizie à mè: 49 Nsu Levii buiɔ naoo. Nsu nɔ nɔ tɔ dalau nɔ Isaili bui kɔniɔ. 50 Ikoyã zwãakpɛ zɔ na Levii buiɔnɛ nɔ ɔzɔ nɔ a pɔkeleɔ nɔ pɔ pɔ kú a guuo pɔi. Aame aaliɔ zwãakpɛ sɛa nɔ a pɔkeleɔ pɔi, aaiɔ de zwãakpɛpi zɔkenao ũ, aali bɔokpa aa liai. 51 Tó ále fɛle, aame aali zwãakpɛpi woɛwoɛ. Tó a ka bɔokpakɔi, aali ɛa pɛɛɛɛ. Tó gbɛpãle sɔi, à gãɛ. 52 Isailiɔ lí bɔokpakpa gã nɔ gão, baade nɔ a dàlapooo. 53 Levii buiɔ mé aali bɔokpa aa lia ikoyã zwãakpɛi, kɛ́ mãsú pɔkũmabɔbɔ Isailiɔwao yái. Ikoyã zwãakpɛ gwaa mé Levii buiɔ zɔ ũ. 54 Ǿ Isailiɔ kɛ́ lá Dii ɔ Mɔiziewa.

2

Bɔokpaa zɛkalea

1 Dii yã'ò Mɔizie nɔ Aalonao à mè: 2 Isailiɔ baade lí bɔokpa a dàlapoo gbáu nɔ a ua seelao pɛle. Aali bɔokpa wà lia kpaaũkpɛi kɛawà yɔɔ.

3 Yuda bui gãliɔ mé aali bɔokpa gukpɛ oi nɔ nɔ dàlapooo. An dɔaanan Aminadabu nɛ Naasɔ ũ. 4 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baaɔkwi nɔ sɔiɔo nɔ ɔaa ɔaɔoɛ (74.600). 5 Isakaa bui gãliɔ lí bɔokpa nɔ saɛ. An dɔaanan Zuaa nɛ Netaneli ũ. 6 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blakwi nɔ sɔiɔo nɔ ɔaa plaoɛ (54.400). 7 An saɛ Zabulɔni buiɔ. An dɔaanan Heloni nɛ Eliabu ũ. 8 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blakwi nɔ soplao nɔ ɔaa plaoɛ (57.400). 9 Ampii an bɔo wɔ me Yuda buiɔ bɔo, aa gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ ɔaa do, gɛo mɛndosai mé kuo, nɔ ɔaa plaoɛ. (186.400) Aame aali dazeu káau.

10 Lubeni bui gãliɔ mé aali bɔokpa gɛomidɔkɔi oi nɔ nɔ dàlapooo. An dɔaanan Sedeu nɛ Elizuu ũ. 11 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blakwi nɔ sooloo nɔ ɔaa pla nɔ basɔoɛ (46.500). 12 Simeɔ bui lí bɔokpa nɔ saɛ. An dɔaanan Zulisadai nɛ Selumie ũ. 13 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baaɔ mɛndosai nɔ ɔaa do nɔ basɔoɛ (59.300). 14 An saɛ Gada buiɔ. An dɔaanan Deueli nɛ Eliasafa ũ. 15 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ blasɔo nɔ ɔaa ɔaɔ nɔ blakwiɛ (45.650). 16 Ampii an bɔo wɔ me Lubeni buiɔ bɔo, aa gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ basoplakwi nɔ mɛndoo nɔ ɔaa pla nɔ blakwiɛ (151.450). Aame aali dazeu plaade ũ.

17 Levii bui bɔodeɔ mé aali kpaaũkpɛ se aa daɔ zɛu, aaiɔ be guoguo. Lá an bɔo kálea de, màa aaliɔ be zɛu. Baade iɔ ku a ɔi te a dàlapoozi.

18 Eflaiũ bui gãliɔ lí bɔokpa be'ae oi nɔ nɔ dàlapooo. An dɔaanan Amihudu nɛ Elisama ũ. 19 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ bla nɔ ɔaa pla nɔ basɔoɛ (40.500).

20 Manase buiɔ líɔ kú nɔ saɛ. An dɔaanan Pedazuu nɛ Gamalieli ũ. 21 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baakwi nɔ plao nɔ ɔaa dooɛ (32.200). 22 An saɛ Bɛyãmɛɛ buiɔ. An dɔaanan Gidoni nɛ Abidã ũ. 23 Aà zɔgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔsɔo lɛɛ baakwi nɔ sɔoo nɔ

àaa plaoe (35.400). ²⁴ Ampii an bòo wì me Eflaiü buio bòo, aa gbẽon àaasɔsɔo lee basɔokwi plasai n̄ basɔooe (108.100). Aame aali dazeu àaãde ü Levii buio gbɛa.

²⁵ Dã bui gãliɔ mé aali bòokpa gugbãntoo oi n̄ n̄ dàlapooo. An dɔaanan Amisadai né Ahiezee ü. ²⁶ Aà zīgɔɔ gbẽon àaasɔsɔo lee baaɔ n̄ plao n̄ àaa àaɔ n̄ basɔooe (62.700). ²⁷ Asee buio mé aali bòokpa n̄ sae. An dɔaanan Okelana né Pagieli ü. ²⁸ Aà zīgɔɔ gbẽon àaasɔsɔo lee bla n̄ m̀endoo n̄ àaa pla n̄ basɔooe (41.500). ²⁹ An sae Nefatali buio. An dɔaanan Enana né Ahila ü. ³⁰ Aà zīgɔɔ gbẽon àaasɔsɔo lee blakwi n̄ àaɔo n̄ àaa plaoe (53.400). ³¹ Ampii an bòo wì me Dã buio bòo, aa gbẽon àaasɔsɔo lee basoplakwi n̄ soplao n̄ àaa àaɔoe (157.600). Aali dazeu gbezã n̄ n̄ dàlapooo.

³² Isaili pò wà n̄ nao uale n̄ ualeon we. An zīgɔɔ pii gbẽon àaasɔsɔo lee àaa àaɔ n̄ àaɔo n̄ basoplakwioe (603.550). ³³ Kási wi Levii buio da naopi guu n̄ n̄ Isaili deɔo, lá Dii ò Mɔiziewa. ³⁴ Isailio kè lá Dii ò Mɔiziewa, aa bòokpà n̄ n̄ dàlapooo màa, ò aa dazeu daedae uale n̄ ualeo.

3

Levii buio

¹ Mɔizi n̄ Aalona buio yán ke gɔo pò Dii yã'ò Mɔizie Sinai gbɛ musu. ² Aalona negɔeɔ tón ke: Aà negɔe s̄ia Nadabu, Abiu, Eleazaa, Itamaa. ³ Aalona né pò wà n̄ díle sa'onao ü wà sa'ozí n̄n̄é n̄ ɔzi tón we. ⁴ Nadabu n̄ Abiuo gaga Dii ae Sinai guwaiwaiue, ké aa mò aà ae n̄ té z̄lloo yái.* Aai ne'i yãao, ò Eleazaa n̄ Itamao gò sa'onao ü n̄ mae Aalona gɔo.

⁵ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ⁶ Mò n̄ Levii buio, n̄ n̄ na Aalona a ɔzi, aali z̄ikeaàno. ⁷ Aali kpaaukpe kpeele z̄i pò má dà Aalona n̄ Isailio pii ke n̄ zwàakpɛpi z̄i lo. ⁸ Aali laaido kpaaukpe pòkeleɔwa, aaiɔ zwàakpɛpi z̄i pò má dà Isailione keò. ⁹ Levii buio na Aalona n̄ a néone n̄ ɔzi. Isaili pò wa kpàwà míomion we. ¹⁰ Aalona n̄ a néo díle ma gbàgbanao ü. Tó gbé z̄iloe s̄òmazi, à gàe.

¹¹ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ¹² Mámɛ ma Levii buio sè Isailio guu Isaili negɔe s̄iaɔ gbɛu. Levii buipio io de ma pò ü, ¹³ asa za gɔo pò ma Egipi negɔe s̄iaɔ dède, ma Isaili negɔe s̄iaɔ n̄ n̄ pɔtuo nesana s̄iaɔ díle ma pò ü.† Mámɛmaa Dii.

¹⁴ Dii yã'ò Mɔizie Sinai guwaiwaiu à mè: ¹⁵ Levii buio nao daedae uale n̄ ualeo. An ḡeɔo nao pii sea za né m̄o doɔwa. ¹⁶ O Mɔizi n̄ nao lá Dii òewa. ¹⁷ Levii néo tón ke: Gees̄, Keata n̄ Melalio. ¹⁸ Gees̄ néo tón ke daedae: Libeni n̄ Simɛio. ¹⁹ Keata néo tón ke daedae: Amlaü, Isaa, Hebl̄o n̄ Uzielio. ²⁰ Melali néo tón ke daedae: Mali n̄ Musio. Levii buion we daedae uale n̄ ualeo.

²¹ Libeni buio n̄ Simeɪ buio mé Gees̄ buio ü. ²² Ḡe pò wà n̄ nao sea za né m̄o doɔwao gbẽon àaasɔsɔo lee soplã n̄ àaa pla n̄ basɔooe (7.500). ²³ Gees̄ buipio lí bòokpa zwàakpɛpi kpe naa be'ae oi. ²⁴ Laeli né Elisafa mé n̄ kía ü. ²⁵ Gees̄ buio lí zwãa n̄ báa pò wàli kú kpaaukpeaɔ z̄i ke n̄ a kpeele zwãao ²⁶ n̄ kaa lé zwãao n̄ kaa pò lia zwàakpɛpi n̄ sa'okiozi zwãao n̄ a baɔ pii.

²⁷ Amlaü buio n̄ Isaa buio n̄ Hebl̄o buio n̄ Uzieli buio mé Keata buio ü. ²⁸ Sea za né m̄o doɔwa, an ḡeɔo gbẽon àaasɔsɔo lee swaaɔ n̄ àaa àaɔoe (8.600). Aame aali z̄ike zwàakpɛu. ²⁹ Keata buipio mé aali bòokpa zwàakpɛpi sae naa gɛomidok̄i oi. ³⁰ Uzieli né Elizafã mé n̄ kía ü. ³¹ Aaliɔ kpagolo n̄ táabũnuo n̄ dauo n̄ sa'ok̄io n̄ tulaletikateak̄io n̄ zwàakpɛ z̄ikebɔo n̄ suunao z̄i ke pii. ³² Sa'onkia Aalona né Eleazaa mé Levii bui kíaɔ dɔaana ü. Aàpi mé ì wéte zwàakpɛ z̄ikenaozi.

³³ Mali buio n̄ Musi buio mé Melali buio ü. ³⁴ Ké wà n̄ nao sea za né m̄o doɔwa, an ḡeɔo gbẽon àaasɔsɔo lee soolo n̄ àaa dooe (6.200). ³⁵ Abihaili né Zulieli mé n̄

* **3:4** Lev 10.1-2, Nao 26.61 † **3:13** Bɔa 13.2

kía ũ. Aali bòokpa zwàakpe sae naa gugbāntoo oi. ³⁶ Wà Melali buiò díle aaliò wéte zwàakpe lipereεzi ní a lipɔɔ ní a lipelε ní lipelεpi zεbɔ ní a pɔkeleɔ píi.

³⁷ Aaliò kaa pɔ líaa zwàakpei lipelε ní a zεbɔ ní a kŭbɔ ní a baɔ zí ke ɔ.

³⁸ Mɔizi ní Aalonao ní Aalonapi néɔ lí bòokpa kpaaũkpe aε naa gukpe oi. Aame aaliò luakukíi zí ke Isailiɔne. Tó gbé zìloe sòì, à gàε. ³⁹ Levii bui pɔ Mɔizi ní Aalonao ní nao daεdaε lá Dii òwaɔn we. Sea za né mɔ doɔwa, aa gbεɔn òaasɔɔo lεε bao ní plaoε (22.000).

⁴⁰ Dii ò Mɔizie à mè: Isaili negɔε séiáɔ nao píi sea za né mɔ doɔwa, ní ní tó dalau. ⁴¹ Bee gbεa ní Levii buiò díle ma pɔ ũ Isaili negɔε séiáɔ gbεu mípii, ní Levii buiò pɔtuɔ díle ma pɔ ũ Isailiò pɔtuɔ nesana séiáɔ gbεu píi. Mámεmaa Dii. ⁴² Ǿ Mɔizi Isaili negɔε séiáɔ nàò lá Dii òewa, ⁴³ sea za né mɔ doɔwa. Ké wà ní tó kà láu píi, an dasi kè gbεɔn òaasɔɔo lεε bao ní òaa do ní bààɔkwi ní àaɔε (22.273).

⁴⁴ Ǿ Dii yā'ò Mɔizie à mè: ⁴⁵ Levii buiò díle ma pɔ ũ Isaili negɔε séiáɔ gbεu, ní Levii buiò pɔtuɔ díle ma pɔ ũ Isailiò pɔtuɔ nesana séiáɔ gbεu. Mámεmaa Dii. ⁴⁶ Isaili negɔε séiáɔ dasi de Levii buiòla gbεɔn òaa do ní bààɔkwi ní àaɔ. Gbé pɔ díapiò boa yá musu, ⁴⁷⁻⁴⁸ ánsu ɔwatē sósɔo símá an baade miwa, lá wà a gbía díle ma kúkiwa, ní kpá Aalona ní a néɔwa. Anusu do gela baοε. ⁴⁹ Ǿ Mɔizi gbēbo'ɔapi sí gbé pɔ an dasi dè Levii buiòlapiòwa. ⁵⁰ A ɔasi Isaili negɔε séiapiòwa ánsu ɔwatē òaa soolo ní baswaaɔɔoo (1.365), lá wà a gbía díle luakukíiwa. ⁵¹ Ǿ a kpá Aalona ní a néɔwa lá Dii òewa.

4

Keata buiò

¹ Dii yā'ò Mɔizie ní Aalonao à mè: ² Levii né Keata buiò nao daεdaε uale ní ualeo, ³ gεe pɔ kà wè baakwi e blakwi, aai mɔ zikei kpaaũkpeu. ⁴ Zí pɔ Keata buipio lí ke kpaaũkpeu á ma pɔε ní a míbaο.

⁵ Tó wàle fεle bòou, Aalona lí mɔ ní a néɔ, aali suuna zwāa polo aa ku ikoyā kpagoloa. ⁶ Aali ayo báa kua, aai gbasa zwāa pɔ wa kè ní pólε búuna tēεtēεo kua. Bee gbεa aali kpagolo lipɔɔ ɔɔbu.

⁷ Aali zwāa búuna kú táabũnu pɔ kú ma aεa, aai tapelentiò kálεwà ní toonao ní imibɔ ní lo pɔ wí vεε kauɔ, aai pεε pɔ wíò kpaa gɔɔpii kálε we ɔ. ⁸ Aali zwāa tēa ku pɔpiòla, aai ayo báa kua. Bee gbεa aali táabũnupi lipɔɔ ɔɔbu.

⁹ Aali zwāa búuna se ku daua ní a filiaò ní a deɔɔ ní a túfukabɔ ní a nísikabɔ, ¹⁰ aai daupi ye ayo báau ní a pɔkelepíò píi, aai ye a lipɔɔwa.

¹¹ Aali zwāa búuna kú tulaletikateakíia, aai ayo báa kua. Bee gbεa aali a lipɔɔ ɔɔbu. ¹² Aali zíkεbɔ pɔ wàli zíkεò ma kúkiò séle píi, aai ka zwāa búunau, aai ye ayo báau, aai gbasa ye a lipɔɔpiòwa.

¹³ Aali sa'okíi túfu bɔle, aai zwāa gáalulade ku sa'okíipia, ¹⁴ aai pɔkele pɔ wí zíkεo ka sa'okíipia, tésibɔ ní saao ní péeluo ní au'elebɔ ní sa'okíi pɔkeleɔ píi, aai gbasa ye ayo báau, aai a lipɔɔ ɔɔbu.

¹⁵ Tó Aalona ní a néɔ pɔkù ma kpé pɔ ní a pɔkeleɔla píi aa làa, tó wàle fεle bòou, Keata buiò lí gbasa mɔ pɔpiò séle. Aasuli ɔkā ma kpé pɔewao, ké aasu gagao yái. Keata buiò mé aaliò kpaaũkpe pɔpiò sea.

¹⁶ Sa'onkia Aalona né Eleazaa mé aliò wéte filia nísii ní tulaleti gínanao ní pɔwenti pɔ wíò mɔ ma gbai lá gu lé dɔo ní nísii pɔ wí pɔ díleò à gɔ ma pɔ ũo, ìli wéte zwàakpei ɔ ní a pɔɔ ní a pɔkeleɔ píi.

¹⁷ Dii yã'ò Mɔizie ní Aalonao à mè: ¹⁸ Asu to Keata buiò midɛ Levii buiò guuo. ¹⁹ Tó aa sò ma kpé pópízi, Aalona ní a néo mé aali dɔaa gɛ zwàakpɛu, aai ní baade zí pò a ke ní aso pò a seo ɔbè, ké aasu gagao yáí. ²⁰ Keata buipio suli gɛ wékpalei ma kpé pópízi gɔɔ pò wàle zwãa kuao, ké aasu gagao yáí.

Geesõ buiò

²¹ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ²² Geesõ buiò nao lo daɛdaɛ uale ní ualeo. ²³ Gõɛ pò kà wè baakwi e blakwi, aaiò mɔ zíkɛi kpaaũkpɛuɔ ò nýɔ ní nao. ²⁴ Zí pò Geesõ buiò lí ke ní aso pò aali seon ke: ²⁵ Aali kpaaũkpɛzwãaɔ sé ní zwãa pò wí kuao ní ayo báa pò wí kuao ní a kpɛɛɛ zwãaɔ ²⁶ ní kaa pò liaa zwàakpɛ ní sa'okíiozi zwãaɔ ní a le zwãaɔ ní a baɔ ní a pòkeleɔ píi. Aali zí pò wí keoɔ ke píi. ²⁷ Aalona ní a néo mé aao de zí pò Geesõ buiò lí ke gbɛzɔɔ ũ, asosean nò, zí pále kean nò. Ampio mé aali aso pò aa se ɔlɔné. ²⁸ Kpaaũkpɛ zí pò Geesõ buiò lío ken we. Sa'onkia Aalona né Itamaa mé alio wéte an zibi.

Melali buiò

²⁹ Melali buiò nao daɛdaɛ uale ní ualeo. ³⁰ Gbé pò kà wè baakwi e blakwi, aaiò mɔ zíkɛi kpaaũkpɛuɔ ò nýɔ ní nao. ³¹ Kpaaũkpɛ zí pò aalio ken ke: Aame aalio zwàakpɛ lipɛpɛɛɛ sea ní a lipɔɔɔ ní a lipɛɛɛ ní lipɛɛpíɔ zɛbɔɔ ³² ní kaa pò liaai lipɛɛɛ ní a zɛbɔɔ ní a kùbɔɔ ní a baɔ ní a pòkele pò wí zíkɛoɔ píi. Ali baade aso pò a se ɔbè. ³³ Kpaaũkpɛ zí pò Melali buiò lío ken we. Sa'onkia Aalona né Itamaa mé alio wéte an zibi.

Levii buiò naoa

³⁴ Ŏ Mɔizi ní Aalonao ní Isaili kíao Keata buiò nàò daɛdaɛ uale ní ualeo, ³⁵ sea gbé pò kà wè baakwi e blakwi, aaiò mɔ zíkɛi kpaaũkpɛuɔ. ³⁶ Aa gbɛɔn òaa kue'aaɔ ní basoplakwioɛ (2.750). ³⁷ Keata bui pò aai zíkɛi kpaaũkpɛuɔ dasilɛn we. Mɔizi ní Aalonao ní nao lá Dii ò Mɔiziewa.

³⁸ Ŏ aa Geesõ buiò nàò daɛdaɛ uale ní ualeo, ³⁹ sea gbé pò kà wè baakwi e blakwi, aaiò mɔ zíkɛi kpaaũkpɛuɔ. ⁴⁰ Aa gbɛɔn òaa kue'aaɔ ní baakwioɛ (2.630). ⁴¹ Geesõ bui pò aai zíkɛi kpaaũkpɛuɔ dasilɛn we. Mɔizi ní Aalonao ní nao lá Dii òwa.

⁴² Ŏ aa Melali buiò nàò daɛdaɛ uale ní ualeo, ⁴³ sea gbé pò kà wè baakwi e blakwi, aaiò mɔ zíkɛi kpaaũkpɛuɔ. ⁴⁴ Aa gbɛɔn òaa gɛo ní mɛndooɛ (3.200). ⁴⁵ Melali buiò dasilɛn we. Mɔizi ní Aalonao ní nao lá Dii ò Mɔiziewa.

⁴⁶ Maa Mɔizi ní Aalonao ní Isaili kíao Levii buiò nàò daɛdaɛ uale ní ualeo, ⁴⁷ sea gbé pò kà wè baakwi e blakwi, aaiò mɔ zíkɛi kpaaũkpɛu aaiò a aso seaɔ. ⁴⁸ Ampii an dasi fɛle òaasɔsɔo lee swaaɔ ní òaa àaɔ baosaiɔɛ (8.580). ⁴⁹ Ké Dii yãdile Mɔizie, a ò gbɛɔnɛ, wà baade zí òlòè ní aso pò a seo. Ŏ wà ní nao màa lá Dii ò Mɔiziewa.

5

Bòo kua gbàlesai

¹ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ² O Isailioɔnɛ aa kusudeɔ ní kɛnudeɔ ya bòou ní gbé pò kà gewa aa gbàlɛɔ. ³ A ní yá à ní kpá bòo kpɛ gɔɛ ní nɔɛo, ké aasu Isailio bòo pò má kú a guu gbàlɛo yáí.* ⁴ Ŏ Isailio kè màa, aa ní yá ní kpá bòo kpɛ, lá Dii ò Mɔiziewa.

⁵ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ⁶ O Isailioɔnɛ, tó gɔɛ ge nɔɛ duunakè a gbéɛ à náaisaiyãkè Diiɛ, à tàaekèn we. ⁷ Sema ade duuna pò a kèpi o gupuau, i a fiabo gbé pò à tàaekèpíɛ, i a òa sɔode nawà. ⁸ Tó pòde gà mé a daɛ fɛɛɛ vɛ wà fiapi boèò, pòpi a gɔ ma pò ũɛ, wi kpa sa'onawa sãnu ní sãsakao pò wa lákaò aà duunapiao.† ⁹ Sa pò Isailio lí oa alio de sa'ona pò wà m̀òè pò ũɛ. ¹⁰ Pò pò gbé kpà Diiwa ali gɔ sa'ona pò wà nàè a ɔzɛ pò ũɛ.

* 5:3 Zia 21.27 † 5:8 Lev 5.20-26

Nɔ náaisaide yá

¹¹ Dii yá'ò Mɔizie à mè: ¹² O Isailione n̄ me, tó gběe nɔ pàzeà à náaisaiyákèè, ¹³ gɔe pàle wùlaànɔ, aà zá a yá d̄so, tó nɔepi gbāsikè màa mé gběe i aà eo, seelade kuo, ké wi aà kũdò yáí, ¹⁴ tó gɔepi n̄se fèlè, mé àlè seake a nɔpi yáwa, àlè e à gbāsikè yá, ge i gbāsikèoa, ¹⁵ gɔepi i gé n̄ a napio sa'ona kíí n̄ pówenti kiloo plao gba pó nɔepi a mɔò ù. Asu n̄sikawào, mé asu tulaleti fáwào, ké n̄sefèlegbae yáí. A de d̄sákpaagba pó ì to wà d̄s tó wà tàaekè s̄ianaè ùe. ¹⁶ Sa'ona i mót n̄ nɔepio, i aà ze ma ae. ¹⁷ Sa'ona i ma kpé í d̄a ka oo n̄nau, i zwàakpe bùsu d̄a à zua. ¹⁸ I nɔepi falana go, i d̄sákpaagba pó w̄i da n̄sefèlea yáí na nɔepie a ɔz̄i. Sa'onapi iò í p̄s̄i pó ì láaizimápi k̄ua. ¹⁹ Sa'onapi i to nɔepi d̄sákpa, i oè à me: Tó gɔee i wùlennɔ, tó ni p̄a n̄ zá ikoyāa n̄ gbāsikèò, í p̄s̄i pó ì láaizimápi a yāe ineo. ²⁰ Ama tó n̄ p̄a n̄ zá ikoyāa, n̄ ge n̄ wule n̄ gɔe p̄aleo n̄ gbāsikèe s̄s, ²¹ Dii a to n̄ gbalao ibaba, n̄ gbèe i sé, n̄ gbéò i láaizima, aai n̄ ká. ²² I pó ì láaizimáe beepi a taale n̄ meue, i n̄ gbèe sé, n̄ gbalao i ibaba. Nɔepi i gbasa me: Ami! Aà ke màa! ²³ Sa'ona i láai yápio k̄e láwa, i pípi n̄ í p̄s̄ipio, ²⁴ i í p̄s̄i pó ì láaizimápi kpa nɔepiwa aà mi, i taale aà meue à yāp̄s̄i iè. ²⁵ Ama sa'ona lí n̄sefèlepówentipi si nɔepi ɔz̄i gia, i mɔ Diie, i gbasa geò sa'ok̄i. ²⁶ Sa'onapi i pówentipi d̄a ɔk̄u do yād̄a Diigu gba ù, i kpa sa'ok̄iwa, i gbasa ípi kpa nɔepiwa aà mi sa. ²⁷ Tó nɔepi gbāsikè à náaisaiyákè a záee, gɔo pó à í pó ì láaizimápi m̄i, a taale aà meue, i yā'ìè, aà gbèe i sé, aà gbalao i ibaba, nɔepi i ḡs̄ láaip̄o ù a gbéò guu. ²⁸ Ama tó nɔepi i gbāsikèò mé a ku tàaesai, a b̄o aafiae, iò ne'i.

²⁹ Ikoyā pó má d̄ile n̄sefèlea yá musun we. Tó nɔe p̄a a zá baa à náaisaiyákèè, ³⁰ ge tó gɔe n̄se mé fèlè, àlè seake a nɔ yáwa, a kekean we. Sa'ona lí mót n̄ nɔepio, i aà ze ma ae, i gbasa ikoyāpi keè píi. ³¹ Aà ḡopi aò tàae v̄i a guuo, āma nɔepi duunapi a wi aàz̄ia musue.

6

Gbè p̄o azia kpà Luawayá

¹ Dii yá'ò Mɔizie à mè: ² O Isailione, tó gɔe ge nɔe lekèa à mè a azia kpàa ma gbé ùe zálala, ³ ade v̄ee n̄ í gbāao té.* Asu v̄eebe'i buie k̄a a léwao, mé asu v̄eebe ísi ge a gii bleo. ⁴ Gɔo pó a ku ma gbé ù zálala, asuli v̄eele p̄oe bleo, baa a w̄ena ge a tee.

⁵ E lé pó a k̄epi gɔo ge pad̄, ḡe su t̄aa'o aà miwao. Aò de ma pó ù e gɔo pó à azia kp̄api lé ge pad̄e, i to a mikā gbā a laaiwa. ⁶ E gɔo pó à azia kp̄a ma gbé zálala ùpi lé ge pad̄, asu s̄s geio. ⁷ Baa tó aà mae ge aà da ge aà v̄i ge aà d̄auna ḡa, asu s̄s aà gei à gb̄aleo, asa aàz̄ia kp̄aaa seela ku aà miwae. ⁸ Aò de ma pó ùe e gɔo pó à azia kp̄a ma gbé zálala ùpi lé ge pad̄. ⁹ Tó gběe ḡa aà w̄aa k̄ando, mé aà kua ma pó ù mikā gb̄alè, aà a mipi bo gb̄aigbai a gb̄ab̄ogɔo, gɔo sopla gbea. ¹⁰ A gɔo swaaõde z̄í i m̄o sa'onaè n̄ felenaò ge felenguulu b̄ob̄onaò m̄en pla kp̄aaũkpe kpeele, ¹¹ sa'ona i sa'o n̄ a m̄endoo duun awakpab̄o ù, i sa pó w̄i a pó k̄ateu à ték̄u o n̄ a m̄endoo, i gb̄ab̄oè aà kua ge sae yáí. Zibeez̄i i a mi bo, ¹² i ea à azia kp̄aa e a kua ma pó ù gɔo léu, i mót n̄ s̄asa w̄edonaò tàae fiabob̄o ù. Wasu aà kua ma gbé zálala ù s̄eia gɔo dauo, asa aà kua ma gbé zálala ù k̄aupi òòkp̄aè.

¹³ Ikoyā pó má d̄ile gbé p̄o azia kp̄aen ke lo. Tó gɔo pó a d̄ile aò ku ma pó ù p̄a, wà m̄oan̄o kp̄aaũkpe kpeele, ¹⁴ i sa'oa n̄ s̄asa w̄edona pó s̄aa víoo sa pó w̄i a pó k̄ateu à ték̄u ob̄o ù n̄ s̄ada w̄edona pó s̄aa víoo duun awakpab̄o ù n̄ s̄asakao

* 6:3 Luk 1.15

pó sãa v̄loo sáaukpa sa'obɔ ũ ¹⁵ apii ní a pówentio ní a v̄ɛɛo ní kàao gbí do, kàa pówà tòto ní n̄isioɔ ní kàawana pówà n̄isi f̄àwà. ¹⁶ Sa'ona i m̄ó ní p̄ópiɔ ma aɛ p̄ii, i sa pówi o duuna awakpabɔ ũ o ní sa pówi a pów káɛu à tékũo, ¹⁷ i sáaukpa sa'oa ní s̄asakaoo ní a pówentio ní a v̄ɛɛo ní kàao gbí do. ¹⁸ Gb̄é pów azia kpàapi i a mi bo† kpaaukpe kpeɛɛe we, i a kua ma pów ũ mikã séɛ káɛu sáaukpasa n̄isi z̄íɛ. ¹⁹ Tó à a mi b̄ò màa, sa'ona i s̄asakao ɔ do pówà a f̄ùukè sé ní kàa pów a b̄ò gb̄iuo m̄èndo ní kàawanao m̄èndo, i na gb̄é pów mibòpiɛ a ɔz̄i. ²⁰ Sa'onapi i ɛa sí, i m̄omɛɛ. Lá p̄ópiá ma p̄óɛ, a ḡo sa'onapi pów ũɛ ní a kùla pów w̄i m̄omɛɛo ní a gbá pów w̄i b̄o adoao. Bee gb̄ea gb̄é pów azia kpàapi i gbasa ɛa na v̄ɛɛmiawa.

²¹ Ikoyã pów má díɛ gb̄é pów azia kpàaɛn we ní sa pów a oa a lekɛa yáio, pów pów asu ye káfi a gbãa léu bàasi. Lé pów a kè ḡoo pów à azia kpàa, sema aà a fiabo.

Sa maa pów sa'onao li o gb̄éɔne

²² Dii yã'ò M̄oizie à m̄è: ²³ O Aalonaɛ ní a n̄éɔ, tó aale samaa'o Isailioɛ, aali m̄e:

²⁴ Dii báaadaágu, i ɔkuála,

²⁵ Dii á gwa, i gb̄ékekeé,

²⁶ Dii w̄éɛázi, i á n̄òɛ daé doũ.

²⁷ Aali samaa'o Isailioɛ ní ma tóo màa, míli báaadaágu.

7

Isaili k̄iaɔ gbadaa zwàakpe sak̄éɔɔ

¹ Ḡoo pów M̄oizi zwàakpe d̄ò a làa, à n̄isikàwà ní a p̄okeleɔ p̄ii, à a sak̄è, ɔ à n̄isikà sa'ok̄iwa ní a p̄okeleɔ p̄ii, à a sak̄è. ² ɔ Isaili k̄iaɔ m̄ò ní gbao. Aame aa ní deziɔ buiɔ k̄ia pów wà ní díɛ gb̄ènaon d̄oanao ũ. ³ Aa m̄ò ní ní gbao Diiɛ, zugo m̄èn soolo ní zuɔ m̄èn kuɛpla. K̄ia gb̄èɔn plapla zugo m̄èndodo, baade miwa zù m̄èndodo, ɔ aa ḡèd̄ zwàakpe kpeɛɛe.

⁴ Dii yã'ò M̄oizie à m̄è: ⁵ Gba pów aa m̄òpiɔ sí, iɔ de kpaaukpe z̄ikeb̄oo ũ, ní kpá Levii buiɔwa, lá a m̄ómá ní z̄i guuwa. ⁶ ɔ M̄oizi zugoɔ ní zupiɔ sí a kpá Levii buiɔwa. ⁷ A zugo m̄èn pla ní zù m̄èn síiɔo kpá Gees̄o buiɔwa ní z̄i léu. ⁸ A zugo m̄èn síiɔo ní zù m̄èn swaaɔo kpá Melali buiɔwa ní z̄i léu. Sa'onkia Aalona né Itamaa mé ní d̄oanao ũ. ⁹ I asoseb̄oe kpa Keata buiɔwao, asa aa Dii kpé p̄oo sé ní ḡãuɛ.

¹⁰ Z̄i pów wà n̄isikà sa'ok̄iwa, ɔ k̄iapiɔ m̄ò ní ní gbao sa'ok̄ipi aɛ sa'ok̄ipi sak̄èa yáí. ¹¹ Dii ò M̄oizie yãa à m̄è, lá gu lé d̄o k̄iapiɔ lío m̄o dodo sa'ok̄i sak̄èa yáí.

¹²⁻⁸³ Ḡoo séia z̄i Aminadabu né Naas̄o, Yuda bui mé m̄ò ní a gbao.

Ḡoo plaade z̄i Zuaa né Netaneli, Isakaa bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo àaɔde z̄i Heloni né Eliabu, Zabul̄ni bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo síiɔde z̄i Sedeu né Elizuu, Lub̄eni bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo soode z̄i Zulisadai né Selumiɛ, Sim̄oo bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo soolode z̄i Deuɛli né Eliasafa, Gada bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo soplade z̄i Amihudu né Elisama, Eflaiũ bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo swaaɔde z̄i Pedazuu né Gamaliɛli, Manase bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo k̄èokwide z̄i Gidoni né Abidã, B̄eyãm̄ɛɛ bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo kwide z̄i Amisadai né Ahiezɛɛ, Dã bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo kuɛdode z̄i ɔkelana né Pagieli, Aseɛ bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Ḡoo kuɛplade z̄i Enana né Ahila, Nefatali bui k̄ia m̄ò ní a gbao.

Gba p' an baade m' on ke: Anusu tapelenti p' a gbia kiloo do n' kinio, au' elebo p' wa pi n' anusuo a gbia galaũ òaa s' iĩe, lá wà a gbia lé d' ile luakuk' iwa. Wà p' wenti y' aalea n' n' isio kà tapio pai p' w'en gba ũ. Vua toona p' a gbia galaũ bas' okwi, wà tulaletikà a pai. Sa p' w' a p' káteu à tékũ ob' on ke: Zugaaena do, s' asakao do, s' asa w' edona do. Duun awakpab' on ke: Blesana do. S' aukpasa' on ke: Zu pla, s' asakao so, blesana so, s' asa w' edona so.

⁸⁴ Gba p' Isaili k' iao dà sa' ok' i sak' ea y' ai n' isikaa sa' ok' i piwa gbepio dasilen ke: Anusu tapelenti m' en kuepla, au' elebo p' wa pi n' anusuo m' en kuepla, vua toona m' en kuepla. ⁸⁵ Tapelentipio gbia kiloo dodo n' kinioe, au' elebo s' galaũ òaa s' iĩs' iĩ. Ap' i f' ele anusuo kiloo baaso n' plao n' galaũ òaa àa' so, lá wà a gbia lé d' ile luakuk' iwa. ⁸⁶ Vua toona p' wà tulaletikà a pai m' en kuepla gbia galaũ bas' okwikwi, lá wà a gbia lé d' ile luakuk' iwa. A k' e p' i galaũ òaa soolo n' basooloo (1.320). ⁸⁷ Sa p' w' a p' káteu à tékũ ob' on dasilen ke: Zugaaena kuepla, s' asakao kuepla, s' asa w' edona kuepla, ap' i n' a p' w' entio. Blesan m' en kuepla ũ wà duuna awakpàð. ⁸⁸ P' p' wà s' aukpa sa' òð' on dasilen ke: Zu baaso m' endosai, s' asakao bàa' s, blesana bàa' s, s' asa w' edona bàa' s. Sa p' wa ò sa' ok' i sak' ea y' ai n' isikaawa gb' en we.

⁸⁹ K' e M' oizi g' e kpaaũkp' eu y' a' oi n' Diio, à aà loo mà duunk' emak' i p' kú ikoyà k' pagoloa musu malaika g' a' s' iade m' en pla' o z' anguo, Dii lé y' a' òè.

8

Filianaa

¹ Dii y' a' ò M' oizie à mè: ² O Aalonae, tó à filia m' en sopla' o nà, aà to aali gupu dau ae.* ³ O Aalona k' e màa, à filiao nà, aa gup' u dau ae lá Dii ò M' ozi' ewa. ⁴ Wà daupi pi n' vua p' wa gb' e' gb' e maanno za a z' i' e e à g' e p' èð a v' u' wae. Wà daupi pi lá Dii a taa ò lo M' ozi' ewae.

Levii buio dilea ndoa

⁵ Dii y' a' ò M' oizie à mè: ⁶ Levii buio se Isaili kinio guu, n' gb' ab' oné. ⁷ Lá n' y' s' n' gb' ab' onén ke: Duunwolo' i f' af' amá, aai n' mek' a bo pii, aai gbasa n' p' okasa' o pi. Aa gb' ab' ò n' z' i' aen we. ⁸ Aai zugaaena sé n' p' e' eti y' aalea n' n' isio a p' w' enti gba ũ n' zugaaena plaade p' n' y' s' si duun awakpab' o ũ. ⁹ M' ó n' Levii buio kpaaũkp' e k' ee' e, n' Isailio k' a' aa pii, ¹⁰ n' m' ó n' Levii buio ma ae, Isailio i' onamá. ¹¹ Aalona i Levii buio m' om' ee gba p' Isailio m' om' ee ũ, k' e aao de ma z' i' kenao ũ. ¹² Levii buio i' ona g' aaenapio miwa. Sa' o n' zupio m' endoo duun awakpab' o ũ, n' sa p' w' a p' káteu à tékũ oa n' adoo duunak' ea Levii buio' wa y' ai. ¹³ To Levii buio ze Aalona n' a né' o ae, n' n' m' om' ee. ¹⁴ Màa n' y' s' Levii buio bo Isailio guu ndoa, aai de ma p' o ũ.

¹⁵ Bee gb' ea tó n' gb' ab' ò Levii buio' ne, mé n' n' m' om' ee, aali mo z' i' ke kpaaũkp' eu. ¹⁶ Isaili p' wa kp' a' on n' ũ. Ma n' d' ile ma p' o ũ Isaili neg' o' e sé' iao gb' eue. ¹⁷ Asa Isaili neg' o' e sé' iao n' n' p' otuo nesana sé' iao' a ma p' oe. Ma n' d' ile ma p' o ũ za g' o' o p' o ma neg' o' e sé' iao d' ède Egipie, ¹⁸ ũ ma Levii buio dile Isaili neg' o' e sé' iao gb' eu. ¹⁹ Ma Levii buio b' o Isailio guu, ũ ma n' kp' a Aalona n' a né' o' wa, k' e aao kpaaũkp' e z' i' ke Isailio' ne. Aali láka Isailio duunaa, k' e g' o' o p' o aale s' o ma k' u' ki' zi, g' agy' a su n' leo y' ai.

²⁰ O M' oizi n' Aalona n' Isailio pii k' e Levii buio' ne lá Dii ò M' oizie n' y' a' musuwa. ²¹ Levii buio gb' ab' ò n' z' i' ae aa n' p' okasa' o pi. O Aalona n' m' ó Dii, à n' duuna k' emá à gb' ab' oné. ²² O Levii buio nà n' z' i' wa kpaaũkp' eu n' Aalona n' a né' o' d' ao. Màa wa k' e Levii buio' ne lá Dii ò M' oizie n' y' a' musuwa.

* 8:2 B' a 25.37

²³ Dii yá'ò Mɔizie à mè: ²⁴ Levii buio yán ke ɔ. Gbé pɔ kà wè baaso ge a dea lí mɔ kpaaũkpe zí kei. ²⁵ Tó à kà wè blakwi, ili kámabo, asuli zípi ke ɔ. ²⁶ Aaliɔ dɔ a gbéle, ili wéte kpaaũkpe zí, áma asuli zípi keo. Dile Levii buione màa ní zí yá musu.

9

Gɛamusu dikpeke

¹ Dii yá'ò Mɔizie Sinai guwawaiu Isailio bɔa Egipi wè plaade mɔ séia guu à mè: ² Isailio lí Gɛamusu dikpeke a gɔwa. ³ A dikpepi ke mɔe bee gɔ gɛo mɛndosaide zí oosiele. A ke lá má dàéwa píi ní a ikoyá pɔ má díléé.*

⁴ Mɔizi ò Isailione aa Gɛamusu dikpeke, ⁵ aa dikpepi kè Sinai guwawaiu mɔ séia gɔ gɛo mɛndosaide zí oosiele. Aa kè lá Dii ò Mɔiziewa píi. ⁶ Gbèe ku we aa gbálea, ké aa kà gɛwa yá, ò aai e Gɛamusu dikpekè zibeezío. Ǿ aa gè Mɔizi ní Aalonao lè zibeezío gɔ, ⁷ aa ò Mɔizie: Ge yá musu wa gbálè. Bóyá wà gíwèe wà mɔ ní gbao Diie ní wá gbé a gɔwai? ⁸ Mɔizi wémá à mè: A ze e mà ma lá Dii a o á yá musu. ⁹ Ǿ Dii ò Mɔizie à mè: ¹⁰ O Isailione, tó an gbèe ge an buio ní kpé gbálè ge yá musu, ge aa gè wéle zàæeu, aa ze'e aa Gɛamusu dikpekemee gbézã. ¹¹ Mɔ plaade gɔ gɛo mɛndosaide zí oosiele ò aali dikpepi ke. Aali sã só ní kãao ní lá kãso. ¹² Aasuli a kee to gu dɔwà, mé aasuli sãpi wáe eo.† Aali Gɛamusu dikpepi ke lá má dílééwa píi. ¹³ Gbé pɔ i gbáleo mé i gé wéleu no, tó à gí Gɛamusu dikpepi kei, wà ade bɔ a gbé guu, asa i mɔmɛe ní gbao a gɔwao. Aà tãae a wi aà musue. ¹⁴ Bòmɔ pɔ kú á guu mé a ye Gɛamusu dikpekemee, sema aà ke lá ma ikoyá dílééwa. Bòmɔ ní beleo píi, yá doue.

Telu kua zwàakpe (Bɔa 40.34-38)

¹⁵ Zí pɔ wà zwàakpe dɔ, telu kùle ikoyá kpépie. Sea za oosi e gu gè dɔ telupi ku zwàakpepi musu lán téwa. ¹⁶ ɔ ku màa gɔpiie, ɔ ku zwàakpepi, gwãasina ɔ de lán téwa. ¹⁷ Tó à gò zwàakpe, ò Isailio ì fele bɔou. Gua pɔ telupi zèu, we aai bòokpau. ¹⁸ Tó Dii òlóné màa, aai ní pɔ naaa aa fele. Tó a òlóné ɔ, aai ea bòokpa. Tó telupi zea zwàakpepi sɔ, an bò ɔ kálea. ¹⁹ Tó telupi lé gɔplake zwàakpe, aai Dii yãma, aali fele bɔou. ²⁰ Zie telupi lí gɔplake zwàakpeao. Tó Dii òlóné, aai bòokpa, tó Dii ea òlóné ɔ, ò aai ní pɔ naaa. ²¹ Zie sɔ telupi ì ze gudoú yɔ za oosi e kɔ. Tó à gò kɔ, ò aai fele bɔou. Fãane ge gwãasinan nò, tó telupi gò, aai ní pɔ naaa. ²² Tó telupi gè zea zwàakpe gɔ do ge mɔ do ge wè don nò, aai kálea bòue, aali fele. Tó à gò, ò aai fele. ²³ Aali bòokpa ge aa fele bɔou Dii lé saio. Aai Dii yãma lá a dà Mɔizie a ònéwa.

10

Anusu kãae mèn pla

¹ Dii yá'ò Mɔizie à mè: ² Kãae pí mèn pla ní ánsu pɔ wa gbègbè maannɔ gbé kãaabɔ ũ, ké aali fele bɔou. ³ Tó wà kãae pè, gbépii i mɔ kãanzi kpaaũkpe kpele. ⁴ Tó kãae mendo wa pè, Isaili bui dɔana pɔ aa de kía ũ mé aali mɔ kãanzi. ⁵ Tó wà kãae pè gbáugbãu, gbé pɔ an bò ku gukpe oio mé aali fele kãau. ⁶ Tó wà a gɛn plaade pè gbáugbãu, gbé pɔ an bò ku gɛmidɔkí oio mé

* 9:3 Bɔa 12.1-13 † 9:12 Bɔa 12.46, Zãa 19.36

aali fɛlɛ. Kàaepɛa gbáugbāupi mé gbéɔ daa zéu seela ũ. ⁷ Tó wàlɛ gbéɔ káaa, wàli pé gbáugbāu.

⁸ Aalona né sa'onao mé aali kàaepiɔ pé. Aɔ dɛé ikoyā ũ gɔɔpiie, ápiɔ ní á buio. ⁹ Gɔɔ pɔ a ka á būsuu, tó álɛ gé zíkai ní á wɛlɛ pɔ sù fɛlɛánɔɔ, àli kàaepiɔ pé gbáugbāu, ké á yá e dɔ ma Dii á Luagu, mí á bɔ á wɛlɛpiɔ ɔzì. ¹⁰ Gɔɔ pɔ álɛ pɔnakɛ sɔ, dikpen lò, mɔ dafu gɔɔ séia zín lò, àli kàaepiɔ dɔ á sa pɔ wí a pɔ káteu à tékūɔwa ní á sáaukpasaɔ, á yá i dɔmagu. Mámɛmaa Dii á Lua.

Isailiɔ fɛlɛa Sinai

¹¹ Wè plaade mɔ plaade gɔɔ baode zì, telu gò ikoyā zwàakpɛa, ¹² ɔ Isailiɔ ní pɔɔ nàaa aa fɛlɛ bòou Sinai guwaiwau, aalɛ bòokpakpa e telu gè zè Palana guwaiwau. ¹³ An fɛlɛa bòou séian we. Aa kè lá Dii dà Mɔizie a ònéwa.

¹⁴ Yuda zìgɔɔ mé fɛlɛ ní bòou gā ní gāo séia ní ní dàlapoo. Aminadabu né Naasɔ mé ní dɔaana ũ. ¹⁵ Zuaa né Netanɛli mé Isakaa zìgɔɔ dɔaana ũ. ¹⁶ Heloni né Eliabu mé Zabuloni zìgɔɔ dɔaana ũ. ¹⁷ Geesɔ buio ní Melali buio zwàakpɛ wòɛwoɛ, ɔ aa sè aa dàò zéu.

¹⁸ ɔ Lubeni zìgɔɔ fɛlɛ ní bòou gā ní gāo ní ní dàlapoo. Sedeu né Elizuu mé ní dɔaana ũ. ¹⁹ Zulisadai né Selumiɛ mé Simɛɔ zìgɔɔ dɔaana ũ. ²⁰ Deueli né Eliasafa mé Gada zìgɔɔ dɔaana ũ. ²¹ ɔ Keata buio Lua pɔɔ sè aa dàò zéu. Wà zwàakpɛpi pèɛpɛe e aao gé kái.

²² ɔ Eflaiũ zìgɔɔ fɛlɛ ní bòou gā ní gāo ní ní dàlapoo. Amihudu né Elisama mé ní dɔaana ũ. ²³ Pedazuu né Gamalieli mé Manase zìgɔɔ dɔaana ũ. ²⁴ Gidoni né Abidā mé Bèyāmɛɛ zìgɔɔ dɔaana ũ.

²⁵ ɔ Dā zìgɔɔ fɛlɛ ní bòou gā ní gāo ní ní dàlapoo. Aame aa ku gbɛzā. Amisadai né Ahiezɛɛ mé ní dɔaana ũ. ²⁶ ɔkelana né Pagieli mé Aseɛ zìgɔɔ dɔaana ũ. ²⁷ Enana né Ahila mé Nefatali zìgɔɔ dɔaana ũ. ²⁸ Lá Isailiɔ ì fɛlɛ ní bòn we gā ní gāo.

²⁹ Obaba mé Mɔizi ànsue Leueli né ũ, Madiā buie. Mɔizi òè: Wáɛ dazɛu, wáɛ gé būsuu pɔ Dii mè á wá gbau. Mɔ ñ géwanɔ, wí maakɛɛ, asa Dii namablea we legbèwɛɛɛ. ³⁰ ɔ a òè: Má gɛɔ. Má tá ma būsuu ma bɛdɛɔ kíie. ³¹ Mɔizi mè: N yá na. Nsu wá tó weo, asa ní bòokpakii maa dɔ, mé rýɔ fɔ ke wá wé ũ. ³² Tó n gɛwanɔ, wá maa pɔ Dii a kɛwɛɛ kɛɛ sɛɛ.*

³³ Isailiɔ fɛlɛ Dii gbɛ saɛ, aa táa'ò gɔɔ àaɔ. Wà d̀aa ní Dii bàakuarínɔ kpagoloo bòokpakii wɛlɛinɛ. ³⁴ Ké aa fɛlɛ aa dàzɛu, Dii telupi kúrila fāanɛ. ³⁵ Tó wà dàzɛu ní kpagoloo, Mɔizi ì mɛ:

Fɛlɛ Dii, n ibɛɛɔ i fáaa,
n zangudɛɔ i bàalɛnɛ.†

³⁶ Tó wa d̀lɛ, Mɔizi ì mɛ:

Dii, ɛa su Isaili dasidasioɔwa.

11

Dii té gbɛɛa

¹ Isailiɔ zɔakà Diizi ní taasikɛa yáí. Ké Dii mà, aà pɔ pà, ɔ à tɛsòmá, an bòou saalo tɛkù. ² ɔ gbéɔ wiilɛ Mɔiziwa. Ké à wabikè Diiwa, ɔ tépi zè. ³ ɔ wà tɔkpà gupie Tabela,* ké Dii tɛsòmá we yáí.

Dii bùuɔ gbɛɛa

⁴ Buipáɛɔ ku Isailiɔ guu, aalɛ blɛ maa bɛɛkɛ, ɔ Isailiɔ lé ɔɔɔ sɔ aa mè: Má wá ǹɔ eu wà soi? ⁵ Wáɛ kpɔ pɔ wá sò Egipi wá pɛɛɛwa bɛɛkɛ ní gɔlɔɔ ní blebusunaɔ

* **10:32** Dɔa 1.16 † **10:35** Sou 68.1 * **11:3** Bee mè tékù.

ń efɔɔ ń emasaɔ ń emasa gisoɔ. ⁶ Tiasa wá lé gà, asa wili pɔe eo, sema mana bàasio.

⁷ Manapi wé keleũ, a de lán lí'ɔwae. ⁸ Isailio ì séle wà lo gbɛu ge aai zõ góu. Aai disa aa kàa kɛð. A í na lán kàagbaalawa. ⁹ Tó fii kpà bòou gwá, ò manapi ì bɔ.†

¹⁰ Mɔizi mà wàle ɔɔlo uale ń ualeo. Dii pɔ pà maamaa, ò à kè Mɔizie íi, ¹¹ a òè: Bóyái ńlé ìadaai? Bóyái ma yá i kanguo, ò n gbépio gwaa aso òimeei? ¹² Mámé ma gbépio nɔsia? Mámé ma ń ía? Bóyái ń òmɛɛ mà ń kuɛ lán nɔɛ neadewa, mà géríno bùsu pón a lɛgbè an deziɔne guui? ¹³ Mákii má nò eu mà kpa gbépio wa píii? Asa aale wiilea, aale me mà ń gba nò wà soe. ¹⁴ Má fɔ gbépio kuɛ píi madoo, asa an aso demalae. ¹⁵ Tó màa nýɔ kemɛɛ, ma wegwa, ní ma de gòɔ. Nsu to mà taasipi ke lo.

¹⁶ Ǿ Dii òè: Isaili gbɛzɔɔ pón ń ń dõ dɔaana ũ káaa gbɛɔn bàaɔkwi, ní mórino kpaaũkpɛu, aai kunnɔ we. ¹⁷ Má pila mà yá'one we, mí Nisina pón kuma kɔni go mà diné, aai gbéɔ gwaa aso sennɔ, ké ńsu nýɔ ń sea ndo lo yáí. ¹⁸ O gbéɔne aa gbábo ńziaɛ zia yáí, aai nò e só. Asa aa wiilea aa mè, má wa nò eu la wà soi? Aa mè wa dáamavi Egipi. A yáí tò má ń gba nò aa só. ¹⁹ Aa só, i ke gɔɔ do no, gɔɔ pla no, gɔɔ sɔo no, gɔɔ kwi no, gɔɔ bao no. ²⁰ Aa so mɔ gbáa doe e à bɔ ń níu, a ní i bɔníla. Asa ma Dii má kú ń guue, ò aa pákpámazi. Aa zɔadà aa mè, bóyái wa bɔi Egipii? ²¹ Ǿ Mɔizi mè: Gõɔ kumanɔ tá guu gbɛɔn òaasɔsɔo lee òaa àaɔɛ (600.000), ò n mè nýɔ ń gba nò aa so e mɔ gbáa doa? ²² Baa tó wà são ń zuo dède dasidasi, a mómáe? Tó wa ísia kpɔɔ sèle píi, a mómáe? ²³ Dii wèwà à mè: Ma gbáa a ka noa? Nyɔ e tia, tó yá pón má òne a ke ge a keo.

²⁴ Mɔizi bò à Dii yápio òné. A Isaili gbɛzɔɔ káaa gbɛɔn bàaɔkwi à ń lia zwáakpei. ²⁵ Ǿ Dii pila telu guu à yá'òaanɔ. A Nisina pón kuwà kɔni go ò gbɛzɔɔ gbɛɔn bàaɔkwipionɛ. Ké Nisínapi òiné, aa ànabikékè, bee gbɛa aai ea kè lo. ²⁶ Gbé pón Mɔizi ń séo, an gbɛɔn plaɔ gò bòou, gbèdo tón Eledada, gbèdo sɔ Medada. Aai gé zwáakpe kíio, kási Lua Nisínapi òiné sɔɛ, ò aa ànabikékè bòou. ²⁷ Ewaasoe bàalè ge ò Mɔizie à mè: Eledada ń Medadao lé ànabikékè bòou. ²⁸ Nuni né Yozuee de Mɔizi zɔbãna ũ za a èwaasogɔɔɛ, ò à mè: Ba Mɔizi, gíné. ²⁹ Ǿ Mɔizi òè: N nòse fèle ma yá musu yá? Tó Dii a Nisina ò a gbéɔne aa gò ànabio ũ píi, a maao lé? ³⁰ Ǿ Mɔizi èa bòou ń Isaili gbɛzɔɔpio.

³¹ Dii tò íana bò ísia oi à mò ń bùuɔ, aa lí bòoa. Aa lía bòoi gupiiu à kà tagɔɔ do ũ, mé an daa lesí kà gàsísuu pla. ³² Fãane bee ń gwãasinao ń a gu sía dɔao aa fèle gè bùuɔ sèle. Gbé pón i séle bílao sèle koto bao. Ǿ aa fàle, aa a giikà. ³³ Ké aa a nò dà ń léu gò aai e sò bílao, ò Dii pɔ pánzi à gagyákàngu.‡ ³⁴ Ǿ wà tɔkpà gupie Lé'udeo Mia, asa wekii wà gbé pón lé'u ń kúɔ víu. ³⁵ Ǿ Isailio fèle we, aa gè Azelo aa gɔɔplakè we.

12

Miliau ń Aalonao Mɔizi tàae'ea

¹ Miliaũ ń Aalonao Mɔizi tàae è Etiopi nɔ pón a sè yá musu, asa à Etiopi nɔ sèe. ² Aa mè: Mɔizi ado ò Dii òilé à a yá'òaa? A tò wá ò sɔo lé? Dii yápi mà. ³ Mɔizi sɔ nòsɛdoũdeɛ, aà sáa kú dúnia guuo. ⁴ Wegɔɔ Dii ò Mɔizi ń Aalonao ń Miliaũoɛ: A bɔle gé kpaaũkpɛu á gbɛɔn àaɔ. Ǿ aa gè ń gbɛɔn àaɔ m̀pii. ⁵ Dii pila telu guu à zè kpépi kpɛɛɛ. A Aalona ń Miliaũo sísí, ò aa sãàazi nípla m̀pii. ⁶ A òné: A ma yáma. Tó ma ànabie kú á guu, mi bɔ mɔwà wépfungu'ea guu, mi yá'òè nana

† 11:9 Bɔa 16.14 ‡ 11:33 Sɔu 78.26-31

guue. ⁷ Kási a de màa ní ma zòblena Mɔizioo. Ziken náaidee ma ua. * ⁸ Wi yábo k̄s léu. Mili yá'òè ma a bakúaanakèèo. I wesi ma taale. Akca i ma zòblena Mɔizi taae'ea víakeo ni? ⁹ Ǿ Dii pɔ pàñzi à èa tà.

¹⁰ Ké telupi gò kpépiá, kusu lí Miliaúla ḡɔɔ, à puakù lán buawa. Ké Aalona gwà, a è kusu liaála, ¹¹ ɔ̄ a ò Mɔizie: N yá na Baa! Nsu to wà m̄saikc taae pɔ wá kè gb'e'eo. ¹² Nsu to aàɔ de lán né pɔ wa ì gè, aà megueɔ yaikèwao. ¹³ Mɔizi wiilè Diiwa à mè: Lua, n yá na! N aà gbágbā. ¹⁴ Ǿ Dii òè: Tó aà mae lé'ikà aà oawa, aɔ deè wíyā ũ gɔɔ soplao lé? Wà aà ya bɔ bòo kpe gɔɔ sopla gia, wi gbasa wà aà sí. ¹⁵ Miliaú ku bòo kpe e gɔɔ sopla. Isailio i dazuo e wà èa wà aà sí. ¹⁶ Bee gbca aa f̄le Azelo aa gè bòokpà Palana guwaiwau.

13

Asiigwana gb̄ɛɔn kuɛplao zia (Iko 1.19-33)

¹ Dii ò Mɔizie à mè: ² Gb̄ɛɔ zì aa gé Kanaa bùsu pɔ m̄ale kpá Isailio wa keɛle. N ní deziɔ bui gb̄ɛ pɔ de dɔaana ũ se m̄endodo ñ ní zì. ³ Ǿ à ní gb̄ae màa bɔa Palana guwaiwau lá Dii òwa. Gb̄épiá Isaili dɔaanaɔne nípii. ⁴ An tɔɔn ke:

Lubeni buiɔ guu Zakuu né Samua,

⁵ Simeɔ buiɔ guu Oli né Safata,

⁶ Yuda buiɔ guu Yefūne né Kalebu,

⁷ Isakaa buiɔ guu Yosefu né Igali,

⁸ Eflaiú buiɔ guu Nuni né Ozee,

⁹ B̄yāmee buiɔ guu Lafu né Paleti,

¹⁰ Zabalni buiɔ guu Sodi né Gadieli,

¹¹ Yosefu né Manase buiɔ guu Susi né Gadi,

¹² Dā buiɔ guu Gemali né Amieli,

¹³ Asee buiɔ guu Mikaila né Setuu,

¹⁴ Nefatali buiɔ guu Vofesi né Nabi,

¹⁵ Gada buiɔ guu Maki né Geueli.

¹⁶ Gb̄ɛ pɔ Mɔizi ní zì bùsu gwaion we. Mɔizi tɔkpà Nuni né Ozee Yozuee.

¹⁷ Ké Mɔizi lé ní zì Kanaa bùsu gwai, a òné: A bɔ ní Ngeve guwaiwaio, í s̄is̄io kú. ¹⁸ A gwa lá bùsupi de, tó a gb̄ɛɔ gb̄aa ge aa busc, tó aa dasi ge aa bílao, ¹⁹ tó an bùsu maa ge a v̄ai, tó an w̄éleɔ b̄ii v̄i ge a v̄io, ²⁰ tó a tɔle taae v̄i ge a nao, tó a lío v̄i ge a v̄io. A kɔaikc, í bùsupi libeɔ séle suð. Asa v̄e káauɔ magɔɔe. ²¹ Ǿ aa gè bùsupi gwágwa za Zini guwaiwai léu e Leobe, Amata bɔleu. ²² Ké aa pà Ngeve guwaiwaia, aa kà Hebl̄ɔ, gu pɔ Anaki buiɔ Aimani ní Sesaio ní Talemaio kuu. Hebl̄ɔ kálea dɔaaa Zoā pɔ kú Egipie wè soplae. ²³ Ké aa kà Esikoli guzulcu, aa v̄e liḡɔn nede z̄ò we aa kà lía, ɔ̄ gb̄ɛɔn plaɔ sea. Aa gb̄eafu ní kaadɔenaɔ sè b. ²⁴ Wà tɔkpà gupie Esikoli* guzule, v̄e liḡɔn nede pɔ Isailio z̄ò we yái. ²⁵ Ké aa bùsupi gwà gɔɔ bla, ɔ̄ aa èa sù.

Asiigwana ñ bao kpa

²⁶ Ké aa sù Kadesi, Palana guwaiwau, aa gè Mɔizi ní Aalona ní Isailio píi kíi. Aa sù ní baoo Isailioɔne píi, ɔ̄ aa bùsupi libeɔ òlɔné. ²⁷ Aa ò Mɔizie: Wa ge bùsu pɔ ní wá z̄íu. V̄i ní z'io di wee. A a libeɔ gwa ke. ²⁸ Ama bùsupideɔ gb̄aa. An w̄éleɔ b̄ii v̄i mé an w̄élep̄iɔ z̄ɔɔ maamaae. Wa Anaki buiɔ è we. ²⁹ Amalekiɔ ku Ngeve guwaiwau. Itio ní Yebusiɔ ní Amoleɔ ku gus̄is̄ideu, mé Kanaa ku ísia sae ní Yuud̄e saeo. ³⁰ Kalebu tò gb̄ɛ pɔ lia Mɔizioɔ n̄ile, ɔ̄ à mè: Wà ge bùsupi

* **12:7** Ebe 3.2, 5 * **13:24** Bee mè kɔ.

sii, asa wá ziblemáε. ³¹ Ǿ gbéé pò aa gèaàncò mè: Wá fò gē gbépiocziò, asa an gbāa dεwálaε. ³² Ǿ aa sakà Isailiòncε bùsu pò aa gwàgwapiu aa mè: Bùsu pò wa pāa wa gε a asiigwaipiá bùsu pò ì a gbéó mómcε. Gbéé pò wa ní é weò píiá gbé gbāaoncε. ³³ Wa gbéé gbāagbāa† è we Anaki buiò ù. Wáλε e kòòtècòn wá ù, màa wá dε ní wéu sō.

14

Isailiò bɔa Dii kpε

¹ Isailiò lé wii gbāa le mípii, aale óòò gwá bee. ² Aa zòadò Mòizi ní Aalonaowa mípii, aa òné: Tó wa gaga Egipi ge guwaiwaiu la, bee mé maa. ³ Bóyāi Dii lé táwanò bùsupiui? Wa wá dεdε ní fēndaocε, wi wá ncεò ní wá néò kúkū. Wá εa taa Egipi sàòò lé? ⁴ Ǿ aa òkōε: Wà dɔaana dile, wí εa ta Egipi.

⁵ Mòizi ní Aalonaò wùle tòòle bíla wáa. ⁶ Ǿ asiigwana gbéon plaò Nuni né Yozuee ní Yefūncε né Kalεbuò ní ulaò gà aa kèkè, ⁷ aa ò bílaε: Bùsu pò wa pāa wa gε a asiigwaipi maa maamaaε. ⁸ Tó wá yá kà Diigucε, a géwanò bùsupiucε, bùsu pò ví ní zó'io diupi, i wá gba. ⁹ Asu bò Dii kpεo.* Asu víake bùsupidecòncεo, asa wá muu dōncε, aa ulékii ví ìò. Dii kúwanocε, ásu víakεo.

¹⁰ Gbépii lé ní pápaa ní gbεo yā'o, ò Dii gawi bò Isailiòwa kpaaúkpcu. ¹¹ Dii ò Mòizicε à mè: Gbépiò aàò sakamagu gòòpii yà? Baa ní dabudabu dasi pò má kè ní guuò, aàò ku ma náaikεsai gòòpii yà? ¹² Má gagyākanngu mà ní kaalεε, mí n buiò káfi aàò dasi, an gbāa ìò dε gbépiòla. ¹³ Ǿ Mòizi ò Diicε: Mmε n gbépiò bòle Egipi ní n gbāaò. Tó Egipiò mà, ¹⁴ aa gí oi bùsupidecòncεo. Aa dō ké ní kúwanò, ní bò mówá. Aa dō ké n telu ìò kú wá musu, niò dɔaaawēε a guu fāanε, gwāasina sō té guu. ¹⁵ Tó n gbépiò dèdε lán gbé mēndo dεawa, bui pò aa yápi màò mε: ¹⁶ Dii gbāa i ka aà gé ní gbépiò bùsu pò à a legbèné guuò, a yáí ò à ní dεdεi guwaiwaiu. ¹⁷ Dii, n n gbāa zòò òòné sa, lá ní òwa n mē, ¹⁸ n pò lí pa kpaaò, ní gbēke ví zòò, ni gbéé yāvāiò ní ní tàaεò kémá, āma nili tó tàaede bò pāo. Ni maεò yāvāiò wi ní buiò musu e à gε pé ní síwεnaò ní ní sòkpaaowa.† ¹⁹ Lá n sùuukè ní gbépiò za Egipi e aa gè kàò la, n ní duuna kémá n gbēke zòò guu.

Zɔakanaò ìadama (Iko 1.34-46)

²⁰ Ǿ Dii mē: Lá n wabikèa, má sùuukéíncò. ²¹ Ama lá miò ku mé ma gawi lí dúniaa pii, ²² gbéé pò ma gawi è ní dabudabu pò má kè Egipi ní guwaiwai guuò, aa ma le aa ma gwa gēn kwi aa gí ma yāmaiò, ²³ an gbēε a wεsi bùsu pò ma a legbè ní dezionεpilεo. Gbéé pò sakamaguò, an kee a wεsiεo.† ²⁴ Lá ma zòblena Kalεbu làasoo maa kè, a tεmazi ní nòsemendoo, má tó aà gē bùsu pò à gèupi guu, aà buiò ìò ví.‡ ²⁵ Amalεkiò ní Kanaaò ku guzulεu we. A εa da guwaiwai zéu zia Isia Tēa oi.

²⁶ Dii ò Mòizicε ní Aalonaò à mē: ²⁷ Gbēvāipiò aàò zòakamazi gòòpii yà? Ma zòa pò aale kamazi mà. ²⁸ Oné ma Dii ma mē má kú. Lá aa wabikèa, má kené. ²⁹ An gεò gō kálε guwaiwaiu laε,* an gbéé pò kà wè bao ge a dεaò píi. An gbéé pò wà ní nao mé aa zòakámaziò ³⁰ aa gē bùsu pò ma a legbèné guuò, sema Yefūncε né Kalεbuò ní Nuni né Yozueeò bàasio. ³¹ An né pò aa mē wa ní kúkū ò má ní dau, aai bùsu pò an maεò gí siipi dō. ³² An maepiò sō, an gεò gō kálε guwaiwaiu laε. ³³ An néò i pòò dádā guwaiwaiu la e wè bla, aai ní maεò náaisai gbε'e. An maεò gō guwaiwaiu la mípiiε.† ³⁴ Lá wà bùsupi gwàgwa gòò bla, màa aàò ní yāvāi

† 13:33 Daa 6.4 * 14:9 Ebc 3.16 † 14:18 Bɔa 20.5-6, 34.6-7 ‡ 14:23 Ebc 3.18 § 14:24 Yoz 14.9-12 * 14:29 Ebc 3.17 † 14:33 Zln 7.36

gb'e e wè bla, wè dodo gɔɔ dodo, aaiɔ dɔ lá íbeleseamano de. ³⁵ Ma Dii máme ma yápi ò, mé má ke gbènvái pò kàaamazipionεε. Aa gaga guwawaiu la mípiε.

³⁶ Gbé pò Mɔizi ní zí aa bùsu gwà aa sù aa sakà bùsupiu, aa tò wà zoadòwà, ³⁷ Dii gagyákà gbépiɔgu, ò aa gàga. ³⁸ Gbé pò aa gè bùsu gwàpiɔ guu, Nuni né Yozuee ní Yefúne né Kalebuo mé gò b'ée.

³⁹ Mɔizi yápiɔ sèle síu Isailionεe píi, ò aa ɔòlò maamaa. ⁴⁰ Aa fèle kòkò, aa mipè sísiɔwa aa mè: Gwa, wále gé gu pò Dii òu. Wa wá duuna dɔ sa. ⁴¹ Mɔizi mè: Bóyái ále pà Dii yáai? Bee a keo. ⁴² Asu geo, asa Dii kú á guuo. A íbeεε ziblewáε. ⁴³ Amalekiɔ ní Kanaa kú á ae we. Aa á dede ní fèndao. Dii aɔ kúánɔ, ké a gi téiaàzi yáí. ⁴⁴ ɔ aai aà yámao, aa mipè sísiɔwa, baa ké Dii bàakuarínɔ kpagolo ní Mɔizio gò bòou. ⁴⁵ ɔ Amalekiɔ ní Kanaa pò kú gusísídepiuɔ pílamá, aa zíblémá aa ní yá e ɔma.

15

Sa'oya

¹ Yá pò Dii ò Mɔizie ² a ò Isailionεen ke: Tó a gè bùsu pò mále kpáwá á be ũ guu, ³ mé a zu ge sã sè à sa pò wí a pò káteu à tékū ge sa pãle oða, sa pò a pò tékūa gí í kemεε na ũ, légbãdɔa pón nò, gban nò, dikpe pón nò, ⁴ àli ma gba ní pówentio kiloo do yáalea ní nísio litili do, ⁵ í v'εε kpa litili dodo sã ge ble bɔlɔna pò ále sapi oð miwa. ⁶ Tó sãsaε sɔ, pówenti kiloo pla yáalea ní nísio litili do ní kíniɔ, ⁷ í v'εε kpaoa litili do ní kíniɔ sa pò a pò tékūa gí í kemεε na ũ. ⁸ Tó a zugaaε yákèke sa pò wí a pò káteu à tékū ge sa pò wí légbã dɔoa ge sáaukpa sa'obo ũ, ⁹ àli ma gba ní pówentio kiloo àaɔ yáalea ní nísio litili pla, ¹⁰ í v'εε kpaoa litili pla sa pò a pò tékūa gí í kemεε na obo ũ. ¹¹ Ali ke màa zu ge sãsa ge sãnebɔlɔ ge blenebɔlɔ miwa. ¹² Ali ke màa pò pò a a yákèke dasileu.

¹³ Tó á bùsu gb'ee lé sa pò a pò tékūa gí í kemεε na oa, aali ke màa. ¹⁴ E á buiwa tó bòmɔ ge gbèpãle kúánɔ, mé a ye sa pò a pò tékūa gí í kemεε na oa, sema aà ke lá i kewa. ¹⁵ A kòkãaa guu ikoyãpi doú ápiɔne ní bòmɔ pò kúánɔε. Ikoyãpi iɔ ku e á buiwa. Ápiɔ ní bòmɔ á doú mεεε. ¹⁶ Íkoyã pò má ðile doú ápiɔne ní bòmɔ pò kúánɔε.

¹⁷ Yá pò Dii ò Mɔizie ¹⁸ a ò Isailionεen ke b. Tó a gè bùsu pò mále táuánɔ guu, ¹⁹ mé a bùsupi ble blè, àli ma gba. ²⁰ Ali kàa ke ní pówen káau tío, í ma gba pɔgb'εze pò ũ. ²¹ Aliɔ ma gba á pówen káau típi e á buiwa.

Zã yáwa sa'oa

²² Tó a zãmεε yáwa, mé á yãdilea pò má ò Mɔiziepi kee kúao, ²³ yá pò má ðile Mɔizi òé za a ðilezí e á buiwapi, ²⁴ tó a zã yápiwa, mé i gíke no, àli sa pò wí a pò káteu à tékū a pò tékūa gí í kemεε na o ní zugaaεo ní a pówentio ní a v'εεo, lá má òwa ní blesanao duun awakpabɔ ũ. ²⁵ Sa'ona lí mɔa awau Isaili píi yá musu, mí ní duuna kémá, asa aa zã yáwaε, ò aa mòmεε ní sa pò wí a pò nísi káteu à tékūo ní duun awakpabɔ. ²⁶ Má sùuuke ní á Isailiɔ píi ní bòmɔ pò kúánɔ, asa zãayãwapiá ápii yáε.

²⁷ Tó gb'ee zã yáwa à duunakè, aali blè núnu wèdona kpa duun awakpabɔ ũ, ²⁸ sa'ona lí awagb'εaa adeε. Tó à awagb'εaa, má aà ké.* ²⁹ Gbé pò zã yáwa píi, ikoyã doúpiε, Isaili bùsu gb'én nò, bòmɔ pò kúánɔn nò. ³⁰ Ama gb'é pò duunakè ní mio daa ía, bùsu gb'é ge bòmɔn nò, à ðèmanɔε, wa ade bɔ a gb'éɔ guu wà de. ³¹ Asa a sakà ma yáu, à bò ma yãdilea kpeε. Wà ade de, aàpi ní a tàεo.

* 15:28 Lev 4.27-31

Kámabogɔ́ yá

³² Gɔ́ pɔ́ Isailiɔ ku guwaiwaiu, aa ní gbédee kù ní yàawεo kámabogɔ́zì. ³³ Gbé pɔ́ aa àà èò gèaàno Mɔizi ní Aalonao kíí ní gbé kíniɔ. ³⁴ Ǿ aa àà dàkpeu, asa aa yá pɔ́ aa kèè sáasá dɔo. ³⁵ Ǿ Dii ò Mɔizie: Sema wà àà de. Gbépii àà pápa ní gbεo bɔo kpe. ³⁶ Ǿ wà àà sè bɔò bɔo kpe, wà àà pápa ní gbεo wa dè lá Dii ò Mɔiziewa.

Tufadaa pɔ́kasai yá

³⁷ Yá pɔ́ Dii ò Mɔizie ³⁸ a ò Isailionen ke lo: Aliɔ tufada á pɔ́kasa léi e á buiwa. Ali tufapiɔ dai ní babuunao, ³⁹ iɔ deé tufa pɔ́ aliɔ gwa ũ, ké ma yádileao àò dɔágu, iɔ kúa, ké ásu gbásike yá pɔ́ a á wé ge a á sɔ ble musuo yáí. ⁴⁰ Ma yádileao iɔ dɔágu, iɔ kúa, iɔ de ma gbé pɔ́ an kua nídoao ũ. ⁴¹ Mámema Dii á Lua. Ma á bɔ́le Egipi bùsuu ké màò de á Lua ũ. Mámema Dii á Lua.

16

Kole ní Datanio ní Abilaũo fɛ́le ní Mɔizio

¹ Isaa né Kole,* Keata tɔ́na, Levii bui, ní Eliabu néo Datani ní Abilaũo ní Peleti né Onio, Lubeni buiɔ, bǎnkù ² aa fɛ́le Mɔiziwa. Isaili gbɛ́zɔɔ tɔde pɔ́ wí ní sísi kɔ́kǎaau kúrnɔ gbɛ́on òaa do ní blakwio. ³ Aa kǎaa Mɔizi ní Aalonaozi aa ònè: A yáò kè zài! Isailiɔ piiá Dii gbɛ́one, a kúrnɔ. Bóyáí i ázia dile de Dii gbépiɔlai? ⁴ Ké Mɔizi yápi mà, à wùle a gbεeu, ⁵ a ò Kole ní a gbéò à mè: Zia kɔɔ Dii a gbé pɔ́ de a gbé ũ ɔbɛ́, a to gbé pɔ́ a se sɔazi. ⁶ Mpi ní n gbéò, lá á ken la: A baade tésibɔ se ⁷ à tésio zia, í tulaletikaa Dii ae. Gbé pɔ́ Dii a se mé aɔ de àà gbé ũ. A yáò kè zài Levii buiɔ.

⁸ Ǿ Mɔizi èa ò Kole buipione: Levii buiɔ, à yáma. ⁹ Lá Isailiɔ Lua á sé a gbéò guu, a tò i dɔaané a sísia guu, i sɔazi a zwǎakpe zì kei, bee i mɔwáoa? ¹⁰ A tò i sɔazi, mpi ní n Levii deeɔ, ò ále sa'onke wεεle la? ¹¹ Mpi ní n gbéò a kǎaa Diizie. Dén Aalona ũ ké ále zɔadɔwài?

¹² Mɔizi gbé zì Eliabu néo Datani ní Abilaũo sísi, ò aa mè: Wá mɔo. ¹³ N bɔwanɔ bùsu pɔ́ ví ní zó'io diu, ké wà gaga guwaiwaiue. Bee i mɔmao, ò ní ye ò gbǎablewá la? ¹⁴ I ke bùsu pɔ́ ví ní zó'io diu ò n geuwanɔ. I ke bua ní vɛ́ebu ò n wá gbáo. N ye wεzɛ kewεe yá? Wá mɔo. ¹⁵ Ǿ Mɔizi pɔ́ fè maamaa, a ò Diie: Nsu ò ní gba sio. Baa zǎa'ina mi símáo, mi yāvǎike an gbεεo.

¹⁶ Ǿ Mɔizi ò Kole: Mpi ní n gbéò pii, à gé Dii kíí zia. Aalona a gé sɔe. ¹⁷ A baade a tésibɔ se à tési à tulaletikaa, í sɔò Diizi. Gbɛ́on òaa do ní blakwio, baade ní a tésibɔ. Mpi ní Aalonao sɔ, baade ní a tésibɔ. ¹⁸ Ǿ an baade a tésibɔ sè, à tésì à tulaletikaa. Aa gè zè kpaaũkpe kpeεe ní Mɔizio ní Aalonao. ¹⁹ Ké Kole gbépii kǎaa Mɔizi ní Aalonaozi kpaaũkpe kpeεe, ò Dii gawi bɔ Isailiɔwa pii. ²⁰ Ǿ Dii ò Mɔizie ní Aalonao à mè: ²¹ A ázia ké gbépiɔwa mà ní mide gò. ²² Ǿ Mɔizi ní Aalonao wùle ní gbεeu aa mè: Lua! Lua pɔ́ í wɛni kpa pɔ́piiwa! Gbé mendo mé duunakè, ò níyɔ pɔ́fɛ́bɔbɔ gbé pɔ́ kǎaaapiɔwa pii? ²³ Ǿ Dii yá'ò Mɔizie à mè: ²⁴ O bílae aa go Kole ní Datanio ní Abilaũo fáani oi.

²⁵ Ǿ Mɔizi fɛ́le à gè Datani ní Abilaũo be. Isaili gbɛ́zɔɔ tɛaàzi. ²⁶ A ò bílae à mè: A go gbɛ́vǎipiɔ fáani. Asu ɔká an pɔ́ewao, ké ásu gagarɔnɔ an duuna yáio. ²⁷ Ǿ aa gò Kole ní Datanio ní Abilaũo fáani. Ké Datani ní Abilaũo bɔ́le, aa zèze ní kpeεe ní ní naɔ ní ní néo ní ní nɛ́fɛ́nɛnao. ²⁸ Ǿ Mɔizi mè: Aɔ dɔ́ ké Dii mé ma zì mà yáe bee ke pii, i ke mazía pɔ́eã no. ²⁹ Tó gbéεe bee gaa kè lán gbépii gaawa, tò

* 16:1 Yud 11

ga doūpie, i ke Dii mé ma zio. ³⁰ Tó Dii yá pò wí kaa yāao kè s̄, tó tóle le'èle à ní mómò ní ní pòw píi, mé aa tà miau b̄é, áo d̄s k̄é gb̄é beeo sakà Diigue.

³¹ Ké à yá beeo ò a làa, tóle pò aa zewà w̄èaa. ³² Tóle le'èle à ní mómò ní ní bedeo ní Kole z̄ikenao ní ní àizeeo píi. ³³ Aa tà miau b̄é, tóle k̄uamá ní ní pòw píi, aa ḡèle. ³⁴ Ké aa wiilè, Isaili pò liánziò bàalè píi, asa aa m̄: Tóle lé wá mómoe fá! ³⁵ Ǿ té b̄ò Dii kíi à gb̄eòn òaa do ní blakwi pò aale tulaletikateao k̄aale.

17

¹ Dii ò M̄ozie à m̄: ² O sa'ona Aalona né Elezaae aà tésib̄o b̄ole téu, aà ní té fáaa z̄á, asa ma p̄one. ³ Aà gb̄é pò aa duunakè aa ḡagaò m̄gotè tésib̄o pio poopoo p̄ep̄ep̄ep̄e, i k̄ulekule ma gbagbakiwa. Lá wà s̄mazi ní tésib̄o pio, aa ḡò ma pò ū, io de seela ū Isailiõne. ⁴ Ǿ sa'ona Elezaa gb̄é pò tek̄uò tésib̄o pio s̄ele, wa p̄oopoò wa k̄ulekule gbagbakiwa ⁵ lá Dii ò M̄oziewa. A de d̄ngubo ū Isailiõne, k̄é gb̄é pò de Aalona bui ūo su s̄ Diizi tulaletikaiè téa, i ga lán Kole ní a gb̄éowao yáí.

Isailiò M̄ozie ní Aalonao tàae'ea

⁶ Ké gu d̄ò, Isailiò píi z̄oadò M̄ozie ní Aalonaowa aa m̄: A tò Dii gb̄é ḡaga. ⁷ Ké aa k̄aaa M̄ozie ní Aalonaazi, aa aedò k̄paaũkp̄ewa, ò aa è telu k̄lewà, Dii gawi b̄ò. ⁸ M̄ozie ní Aalonao ḡè k̄paaũkp̄e kp̄eale, ⁹ ò Dii ò M̄ozie à m̄: ¹⁰ A k̄é gb̄épiowa mà ní kaale ḡò. Ǿ M̄ozie ní Aalonao w̄ule ní gb̄eue. ¹¹ M̄ozie ò Aalona: Tésib̄o sé, gbagbaki té k̄áu, ní tulaletikaa ñ ḡèò bíla kíi kpakpa. Awakpa Diiené, asa àle p̄k̄umab̄ob̄omáe, gagyā dàale k̄ò. ¹² Ǿ Aalona tésib̄o s̄è lá M̄ozie òewa, à bàalè ḡèò bíla guu. A è gagyā k̄aŋgu k̄ò, ò Aalona tulaletikateo, à awakp̄àò Dii gb̄épioe. ¹³ A z̄è geò ní gb̄é b̄éeo z̄aŋguo, ò gagyāpi z̄è. ¹⁴ Gb̄é pò gagyāpi ní dedeo gb̄eòn òaas̄oòo lee ḡeo m̄endosai ní àaõe ní bas̄oo (14.700), gb̄é pò aa ḡaga Kole yáíò bàasi. ¹⁵ Ké gagyāpi làa, Aalona èa ḡè M̄ozie kíi k̄paaũkp̄e kp̄eale.

Aalona lípana k̄opapa

¹⁶ Dii ò M̄ozie à m̄: ¹⁷ Yā'ò Isailiõne, ní lípana símá m̄endodo an deziò buiowa, an k̄ia gb̄eòn kuẽpla pò ū, ní baade tó k̄é a p̄owa. ¹⁸ Aalona tó k̄é Levii buiò lípanawa, bui píi k̄iaò lípana io ku m̄endodo. ¹⁹ Ní lípana pio k̄ale k̄paaũkp̄e ikoyā k̄pagolo ae, gu pò mi k̄paaũuán̄. ²⁰ Gb̄é pò má s̄è lípana a k̄opapa, mí z̄oa pò Isailiò lé d̄wá mid̄e.

²¹ M̄ozie yā'ò Isailiõne, ò an d̄aanaò baade a lípana kp̄awà an deziò buiowa, ò lípana k̄è m̄en kuẽpla. Aalona pò kú a guu. ²² M̄ozie lípana pio k̄ale Dii ae ikoyā zw̄aakp̄e.

²³ Ké gu d̄ò, M̄ozie ḡè kp̄éu, a è Aalona lípana pò de Levii buiò pò ū k̄opapa. A k̄opapa à vukè, à bekè lán ḡoowa à mà. ²⁴ Ǿ M̄ozie lípana pio s̄ele Dii ae píi, à ge òò Isailiõne. Ké aa è, an baade a pò s̄è. ²⁵ Ǿ Dii ò M̄ozie: Èa ge ñ Aalona lípana dile ikoyā k̄pagolo ae,* io de seela ū sw̄ágb̄aadepioe, aai z̄akaamazi tó, k̄é aasu gagao yáí. ²⁶ Ǿ M̄ozie k̄è màa lá Dii dàewa. ²⁷ Ǿ Isailiò ò M̄ozie: Wa gaga, wa kaalen we. Wá kaale wápii. ²⁸ Gb̄é pò s̄ò Dii zw̄aakp̄e i gae. Wá gaga wápii yà?

18

Sa'onaò ní Levii buiò z̄í

* 17:25 Èbe 9.4

¹ Dii ò Aalonae: Mpi ní n néo ní Levii buiò píi, ma kúkíi kua gbālesai gò á yá ũe, mé sa'onkekea gbālesai de mpi ní n néo yá ũ. ² Tó mpi ní n néo ále zíkè ikoyā zwāakpe kpele, ñili n gbé Levii buiò se nama aa kennò. ³ Aali zíkene aa laaidò kpépiwa, āma aasuli sō ma kúkíi pòzìo ge gbagbakíi, ké ampio ní ápiò ásu gagao yáí. ⁴ Aali nawá aa laaidò kpaaũkpewa ní kpépi zìo píi, āma gbēpāle suli sōázìo. ⁵ Laaidò ma kúkíi ní gbagbakíiowa gò á yá ũe, ké másu pòkūmabòò Isailiòwa bo yáí. ⁶ Mámè ma á Levii deo sè Isailiò guu, ma ní díléé aao de ma zíkènao ũ, aao kpaaũkpe zì ke. ⁷ Mpi ní n néo áme á sa'ozì ke gbagbakíi ní pò pò kú zwāakpewo yá musu. Mále sa'ozì naé á zì gba ũe. Tó gbēpāle sōi, à gae.

Sa'onao ní Levii buiò baa

⁸ Dii ò Aalonae: Ma pò pò wí ma gba zì nàne n zìe. Ma sa pò Isailiò ì oa kpàmae ní n néo á baa ũ e gòpii. ⁹ Ma pò pò ì tékūoá n pòe. Pò pò wa ma gbaò píi, pòwentin nò, duun awakpabòn nò, tàae fiabobòn nò, n pòe ní n néo. ¹⁰ A gòeò píi ì ble gu pò a kua adoau, ìò dō ké ma pòe. ¹¹ Ké beeá n pòe lo: Sa pò wí a pò mòmee, Isailiò lí ma gba. Ma n gbae, á baan we gòpii, mpi ní n gbéò, gòeò ní nòe. N be gbé pò ì gbāleo píi aali ble. ¹² Nisi maa píi ní vèe maa píio ní pòwena káau pò aai kpaaò, máli n gbae. ¹³ An buapò káau pò aai mòmee á n pòe píi. N be gbé pò ì gbāleo píi a ble. ¹⁴ Pò pò Isailiò díle ma pò ũ ní a mĩbao á n pòe píi. ¹⁵ Gbēnazìn negòe séiàò ní pòtuo nesana séià pò wà mòmeeoá n pòe. To aali negòe séiàò ní pòtuo pò de tē ũ nesana séiàò bo. ¹⁶ Tó né kà mò do, wàli bo ánuu sòwatē sòò, lá wà a gbia lé díle ma kúkíiwa. ¹⁷ Nsu to wà zu ge sã ge blè nesana séiàò bo, asa beeá ma pòe. N a au ká gbagbakíiwa, ní a nísi kpasa pò pò wí káteu à tékū a gí ì kemee na ũ. ¹⁸ A nòò ìò de n pò ũ, lá sáaukpa sa'obo kùla ní a opla gbaò de n pò ũwa. ¹⁹ Pò pò Isailiò ì ma gba píi, máli kpamae ní n gbéò, gòeò ní nòe e gòpii. Ma bàa aò kunnò ní n buiò e gòpii, aò lé vío.

²⁰ Dii èa ò Aalonae: Nyōò tòle ví Isailiò bùsuuo, nýō baa e a guuo. Mámè má n baa ũ, n asea ũ.

²¹ Pò kwide pò Isailiò ì bo, má díle Levii buiò pò ũ píie. Kpaaũkpe zì pò aai ke asean we.* ²² Isailiò su sō kpaaũkpei bo. Tó aa sōi, aa ní duuna gbè'eé, aai ga. ²³ Levii buiò lí kpaaũkpe zì ke, kpépi kua gbālesai gò ní yá ũe e an buiwa. Aa e kpaalese ní Isailiò buiò kíniò, ²⁴ asa pò kwide pò Isailiò ì bómee, máli kpá Levii buiòwa píie. Bee yáí ma mè aa e kpaalese ní Isailiò buiò kíniò.

²⁵ Yá pò Dii ò Mòizie, ²⁶ a ò Levii buiònen ke lo: Tó a Isailiò pò kwide pò máli kpáwá á pò ũpi è, àli a kwide bómee sō. ²⁷ Bee aò deé lán pògbèze ní vèefèkíio gbawae. ²⁸ Maa ápiò sō áli ma gba pò kwide pò Isailiò ì bóé. Ali sa'ona Aalona gba ma pò ũ. ²⁹ Pò pò wà á gbáò píi, àli ma gba a maa. ³⁰ O Levii buiòne: Tó a ma gba a maa, a kíni ìò deé lán pògbèze ní vèefèkíio pòwa. ³¹ A a kíni pi ble gu pò á yeiu, ápiò ní á bēdeò, asa bee mé kpaaũkpe zì pò ì ke asea ũ. ³² Tó a ma gba a maa, aò tàae ví a yá musuo, á pò pò Isailiò kpàa gbāle à gao.

19

Gbab'ì

¹ Dii yā'ò Mòizie ní Aalonaò à mè: ² Ikoyā pò má dílen ke: O Isailiòne aa zununu tēa sāsai pò aafia mé wí zuudaè yāao se mōne. ³ Kpa sa'ona Eleazaawa, ì bòò bòò kpe, wi de aà wáa, ⁴ ì tona zō a auwa à fáe kpaaũkpe kpele oi gēn sopla. ⁵ Wi zupi kpasa à tékū aà wáa, a báa ní a nòòò ní a auo ní a guupòò ì tékū píi. ⁶ Sa'onapi ì sēde yāa ní ése úao ní sākā tēao se zu té pò kù zupiwa guu.

* 18:21 Lev 27.30-33, Iko 14.22-29

7 Bee gbɛa i a pɔkasao pí, i zu'o, i gbasu su bɔou. Kási aɔ gbãlɛɛ e oosi. 8 Gbé pɔ zupi kpása sɔ, aà a pɔkasao pí, i zu'o. Kási aɔ gbãlɛɛ e oosi. 9 Gbé pɔ gbãlɛao i zununupi túfu sélɛ, i ka gugbãlesaiu bɔo kpɛ. Isailio Ìb kũa gbãbɔbɔ pɔ wí íkaè wà duuna woloomá ũ.* 10 Gbé pɔ túfupi sèlɛ aà a pɔkasao pí. Kási aɔ gbãlɛɛ e oosi. Yápi i gɔ ikoyã ũ Isailionɛ ní bòmɔ pɔ kú ní guuɔ píi.

11 Gbé pɔ onà gɛwa aɔ gbãlɛɛ e gɔɔ soplá. 12 Ali gbãbɔ azíɛ ní ípio a gɔɔ àaɔde ní a gɔɔ soplade zío, i gɔ gbãlesai. Tó i gbãbɔ azíɛ a gɔɔ àaɔde ní a gɔɔ soplade zío, a gi àò gbãlɛɛ. 13 Gbé pɔ onà gɛwa mé i gbãbɔ azíɛ, a tò Dii kpé gbãlɛ. Wà ade bɔ Isailio guu, ké wi gbãbɔ'í káwàò yáí. A gbãlɛ mé a kú ní a gbãlɛ.

14 Tó gbé gá kpéu, yá pɔ wa dílɛ a musun kɛ: Gbé pɔ gè kpépiu ní gbé pɔ kú a guuɔ, aɔ gbãlɛɛ e gɔɔ soplá. 15 Pɔ pɔ da lé'ɛ, wí a né taɛo gbãlɛa lɛ. 16 Tó gbé onà gbé pɔ wa dè ní fɛndaowa ge ge gɛwa ge mia, aɔ gbãlɛɛ e gɔɔ soplá. 17 Tó gbé gbãlɛ màa, wà zù gbãbɔbɔ pɔ tekù túfu dā, wi í maa kaè ta guu. 18 Gbé pɔ gbãlɛao ése úa sɛ zɔ ípiwa, i fáɛ kpéwa ní pɔ pɔ kú a guuɔ píi ní gbé pɔ kú weɔ ge gbé pɔ onà gɛwawa ge gbé pɔ wa dè ge ge ge mia. 19 Gbé pɔ gbãlɛao i ípi fá gbé pɔ gbãlɛwa a gɔɔ àaɔde ní a gɔɔ soplade zío. I gbãbɔ adeɛ a gɔɔ sopladepi zí, ade i a pɔkasao pí, i zu'o, i gɔ gbãlesai oosi. 20 Tó gbé gbãlɛ mé i gbãbɔ azíɛ, wà ade bɔ a gbéɔ guu, asa à Dii kúkíi gbãlɛ. 21 Aaɔ ikoyãpi kũa gɔɔpiie. Gbé pɔ gbãbɔ'ipi fá lí a pɔkasao pí. Gbé pɔ okà gbãbɔ'ipiwa aɔ gbãlɛɛ e oosi. 22 Pɔ pɔ gbé pɔ gbãlɛa okàwà ì gbãlɛɛ, mé gbé pɔ okà pɔpiwa Ìb gbãlɛɛ e oosi.

20

I bɔa gbɛu (Bɔa 17.1-7)

1 Isailio kà Zini guwaiwaiu mípii mɔ séia guu, ɔ aa zòlɛ Kadési. Wekíi Míliaŭ gàu, wà aà vî. 2 I kú aa mio, ɔ aa kàaa Mɔizi ní Aalonaozi. 3 Aa zɔadò Mɔiziwa aa mè: Tó wa gaga yãa ní gbé pɔ gàga Dii aɛ, bee sà. 4 Bóyã i a mɔwanɔ guwaiwaie beeu ké wà gaga ní wá pɔtuooi? 5 Bóyã i a wá bóle Egipi a mɔwanɔ guváie beeu? Pówɛna ge kaadɔɛna ge vɛɛɛ ge gbɛafu ku lao, mé í kú la wà mio. 6 Mɔizi ní Aalonao kè bílawa, aa gè kpaaukpɛ kpɛlɛ aa wùlɛ ní gbɛu, ɔ Dii gawi bòmá. 7 Dii yá'ò Mɔizie à mè: 8 Lípana sé, mpi ní n vîi Aalonao à gbépi kãaa, í yá'ò gbɛsi kee ní wáa, í i bɔu. Beewa níyɔ ibɔné gbɛu aa mi ní ní pɔtuoo.

9 Mɔizi lípana sè Dii kpéu lá a òewa. 10 Mɔizi ní Aalonao ní kãaa gbepi pɔlɛu, ɔ a òné: A ma swágbãade! Gbɛɛ bee guu ɔ wá ibɔuéa? 11 O Mɔizi ɔsè musu à gbepi lè ní a lípanao gɛn pla. I bò maamaa, ɔ aa mí ní ní pɔtuoo.* 12 O Dii ò Mɔizie ní Aalonao: Lá í ma náaike a ma luake òlɔ Isailionɛ, á gɛrínɔ búsú pɔ mále kpámá guu. 13 Wà tɔkpà ípie Meliba í, ké Isailio zɔakàu Diizi yáí, ɔ à a luake òlɔné.

Edɔɔ gia Isailionɛ aa gɛ ní ní búsuo

14 Mɔizi gbéɔ zì, aa bò Kadési aa gè Edɔɔ kía kíi aa mè: N daɛ Isailio mè ní taasi pɔ wá léɔ dɔ píi. 15 Wá dezio gè Egipi, ɔ wa gɛgɛ we. Egipi Ìadawá ní wá dezio. 16 Wa wiilè Diiwa, ɔ a síwanɔ. A Malaika zì à wá bóle Egipi. Tiasa wá kú Kadési n búsú zòlɛ. 17 Wá gba zé wà gɛ ní n búsuo. Wá pã bua ge vɛɛbuɔlao, wá á lò'í mio. Wá bɛ kía zékpaa guu. Wá lile ɔplai ge ɔzɛio e wà ge víò n búsua. 18 O Edɔɔ òné: A e bóle ní wá búsuo. Tó a gi, wá bɔ daálɛ ní fɛndaɔ. 19 Isailio òné: Wá bɔ ní zékpaaɔ. Tó wa á í mí ge wá pɔtuoo, wá a flabo. Gɛa wále wɛlɛ

* 19:9 Ebe 9.13 * 20:11 1Kln 10.4

ado. ²⁰ Edoũ m̀è: A e g̃eo. Ɔ an z̃ig̃o b̀le dasidasi aa m̀ò dair̃le ñ gb̃ao. ²¹ Lá Edoũ g̃l̃ Isailiõne aa g̃e ñ ñ b̀suo, Ɔ Isailipio p̀alené.

Aalona gaa

²² Isailiõ b̀le Kadesi m̀pii, aa g̀e Oo gb̃e sae ²³ Edoũ b̀su léu. Wekii Dii yã'ou M̀izie ñ Aalona a m̀è: ²⁴ Aalona a ta a deziõ kíi tia, a g̃e b̀su p̀ó mále Isailiõ gba guuo, ké á gb̃eõn pla a gi ma yãmai Meliba yáí. ²⁵ Aalona ñ a né Elezaao se d̃ed̃er̃ñ Oo gb̃ewa, ²⁶ ní Aalona p̀kasaõ wolowà, ní da aà né Elezaae we. We Aalona a gau, i ta a deziõ kíi.

²⁷ M̀izi k̀è lá Dii òewa. A d̃ede Oo gb̃ewa gb̃epii wáa, ²⁸ à Aalona p̀kasaõ wolowà, a dà aà né Elezaae, † Ɔ Aalona g̀a gb̃epi musu we. Ké M̀izi ñ Elezaao p̀ila gb̃epiwa, ²⁹ mé Isailiõ mà Aalona g̀a, Ɔ aa aà ge'ianabò g̀o baakwi.

21

Ziblea Kanaawa Negene

¹ Alade p̀ó kú Negene b̀suoú kía á Kanaa gb̃é. Ké a mà Isailiõ be Ataliũ zéu, aale m̀ó, Ɔ à b̀ò dair̃le ñ zio, à ñ gb̃eõ k̀kũ. ² Ɔ Isailiõ lekè Diiwa aa m̀è: Tó ñ gb̃epio ǹaw̃e wá Ɔz̃i, wá ñ w̃éleõ kaale m̀iom̃be. ³ Dii Isailiõ yãma, Ɔ à Kanaapio kpámá. Aa ñ kaale ñ ñ w̃éleõ p̀ii, Ɔ wà t̀kpà gupie Ɔma.*

M̀gotē mlē

⁴ Ké aa f̃le Oo gb̃epi sae, aa Isia T̃ea zé sè, ké aa do Edoũ b̀suzi yáí. Ɔ aa f̀u menawa zéu, ⁵ aa Lua ñ M̀izio t̃aae è aa m̀è: B́yãí a wá bóle Egipi, ké wà gaga guwaiwaiui? P̀blea kuo, í kuo, wá ye ble giae bee g̃yãí lo. ⁶ Ɔ Dii ml̃e p̃s̃inaõ z̃imá, aa ñ soso, Ɔ aa g̀aga dasidasi. † ⁷ Bila m̀ò M̀izi kíi aa m̀è: Wa duunakè, asa wa Dii ñ mpio t̃aae è. Awakpaew̃e aà ml̃eó k̃éwá. Ɔ à awakpàené. ⁸ Dii òè: Ml̃e pi ñ na líwa ñ péle. Tó ml̃e gb̃é sò mé a gwà, a gao. ⁹ Ɔ à ml̃e p̃i ñ m̀got̃eõ, a na líwa a p̃ele. Tó ml̃e gb̃é sò, mé à m̀got̃e ml̃epi gwà, ìli gao. ‡

Isailiõ d̃a Edoũ ñ M̀abu b̀suõzi

¹⁰ Isailiõ d̃azeu, Ɔ aa b̀okpà Obo. ¹¹ B̃a Obo aa g̀e b̀okpà Iye'abaliũ bezia guwaiwaiu M̀abu b̀su gukpe oi. ¹² B̃a we aa g̀e b̀okpà Zeledi guzul̃e. ¹³ B̃a we aa b̀okpà Aano baale, guwaiwai p̀ó kú Am̃le b̀su z̃leu. Aano p̃i mé M̀abu ñ Am̃le b̀suõ k̃oũ. ¹⁴ Ayãmeto wa ò Dii z̃ikataala guu wà m̀è: Waebu p̀ó kú Sufa b̀suoú ñ Aano swa'onaõ,

¹⁵ ñ a í bàasize p̀ó ì gé e Aa ñ M̀abu b̀su z̃leu.

¹⁶ B̃a we lo aa g̀e L̃o, gu p̀ó Dii ò M̀izie: Bila k̃aa, mí í kpámá. ¹⁷ We Ɔ Isailiõ lee bee siu:

L̃o, ib̃o, wí lesi ñ yá musu.

¹⁸ D̃aanaõ l̃o ỹò ñ ñ go, wá k̃iaõ l̃o b̀ò ñ ñ lípanaõ.

B̃a guwaiwaiu aa g̀e Matana. ¹⁹ Matana gb̃ea Naalieli, Naalieli gb̃ea Bam̃ti.

²⁰ Bam̃ti gb̃ea guzul̃e p̀ó kú M̀abu b̀suoú Pisiga gb̃ep̃leu b̃aa ñ guwaiwaiu.

Ziblea Siõ ñ Oguowa

(Iko 2.26-3.11)

²¹ Isailiõ gb̃é z̃i Am̃leõ kí Siõwa aa m̀è: ²² Wá gba zé wà g̃e ñ ñ b̀suo. Wá p̃a buaõ ge ṽebuõlao, wá á l̃o'í mio. Wáõ be k̃ia z̃ekpaa guue e wà ge ṽiò ñ b̀sua.

²³ Siõ i ñ gba zé aa b̃o ñ a b̀suo. A a z̃ig̃o k̃aa p̀ii, aa b̀le lé gémá guwaiwaiu.

† 20:28 B̃a 29.29 * 21:3 Bee m̀è kaalea. † 21:6 1Kln 10.9 ‡ 21:9 2Kia 18.4, Zaa 3.14

Ké aa kà Yaaza, aa zìkà ní Isailiò, ²⁴ ò Isailiò ní dede ní fèndao, aa ní bùsu sìmá za Aanò e Yabokoi Amòni bùsuu, asa Amòni bùsu zòlèpi pàsìe. ²⁵ Isailiò Amòle wéleò sí píi ní Èsebòò ní a zòewiaò píi, ò aa zòlèu. ²⁶ Èsebòò mé Amòleò kí Siò mèewia ù. Siò zìkà yáa ní Mòabuò kía káauo, ò à aà bùsu síwà e Aanò swai. ²⁷ Ayámèto kéèò ì mè:

A mò Èsebòò,

wà Siò wélepi kéké kále!

²⁸ Tè bò Èsebòò yáa,

zìgòò bò Siò wélepiu,

aa Mòabu bùsu mèewia Aa kàale

ní Aanò mi sísí gbéò.

²⁹ Waiyoo Mòabuò!

Kemòsi gbàgbanaò, a kaalèe!

Kemòsi tò á gòò fàaa,

à á nòò kpà Amòleò kí Siòwa zìzòò ù.

³⁰ Ó wa ní pále,

wa ní dede za Èsebòò e Dibò.

Wa ní dede e Nòfa ní Mèdebao.

³¹ Maa Isailiò zòlè Amòle bùsuu. ³² Mòizi gbéò zì Yazèè asiigwai, ò Isailiò sí ní a zòewiaò píi, aa Amòleò pò kú wèò yà.

³³ Ó Isailiò lílè aa Basana zé sè. Ó Basana kí Ogu gèmá ní a zìgòò píi, aa zìkàríno Èdeleí. ³⁴ Dii ò Mòizie: Nsu víakeèò, asa ma aà kpàmae ní aà gbéò ní aà bùsuo píi. Kèè lá ní kè Amòleò kí Siò pò kía blè Èsebòòewa. ³⁵ Ó aa Ogu dè ní aà néò ní aà gbéò píi, baa gbé mènòdo i bòò, ò aa aà bùsupi sí. §

22

Mòabuò kí Balaki Balaaù sísia

¹ Isailiò dàzeu, ò aa bòokpà Mòabu bùsu sèu Yuudè baale bòaa ní Yelikoo. ² Zipoo né Balaki, Mòabuò kía è lá Isailiò kè Amòleòne, ³ ò sò kè Mòabuògu, vía ní kú Isailiò dasi yáí. ⁴ Ó Mòabuò ò Madiá gbèzòòne: Bílae a pò pò liaawázio ble píie lán zù sèsoawa. ⁵ Ó Balaki gbéò zì Bèòò né Balaaùwa Petoo, Uflata sae a be bùsuu. A mè aa aà sísi, aai oè: Buie bò Egipi, aa lígua píi, aa zòlè ma sae. ⁶ N yá na! Mò láaizímámèe, asa an gbàa demalae. Wiliò dño tó beewa má e ziblemá mà ní yá bùsuu la. Má dñ ké gbé pò n samaa'òè, iò de èfàaide ùe. Gbé pò n saváì'òè sò, iò de láaipò ùe.

⁷ Mòabu ní Madiá gbèzòò dàzeu, aa màsokegba pò aa da Balaaùe kúa. Ké aa kà aà kíi, aa yá pò Balaki ní zìo òè. ⁸ A òné: A i la, mí yá pò Dii a omèe oé. Ó Mòabu kíapio ì Balaaù be. ⁹ Ó Lua bò mò Balaaùwa à aà là à mè: Deò gbé pò aa kunnòe beò ùi? ¹⁰ A wèwà à mè: Zipoo né Balaki, Mòabuò kía mé ní zìá. Aa mè ¹¹ buie bò Egipi, aa lígua píi. Ó à mè mà mò láaizímá, ké à e ziblemá à ní yá. ¹² Ó Lua òè: Nsu géínòò. Nsu saváì'onéò, asa ma báaadàngue. ¹³ Ké Balaaù fèlè kòò, a ò Balaki kíaòne: A ta á bùsuu, asa Dii gí mà géánòe. ¹⁴ Ó Mòabu kíapio fèlè tà Balakiwa aa mè: Balaaù gí móiwanòe.

¹⁵ Balaki èa kía páleò zì lò, an dasi ní ní gawio de gbé káauòla. ¹⁶ Ké aa kà Balaaù kíi aa mè: Zipoo né Balaki mè ñsu to pòe kpane mòaa a kíieò, ¹⁷ asa a n kpèla maamaae. Lá ní òè píi, a ke. N yá na! Mò láaizìè gbépiòwa. ¹⁸ Ó Balaaù ò Balaki zìnapioòne à mè: Baa tó Balaki ánuusu ní vua pò kú a beò kpàa píi, má fò bò Dii ma Lua yá kpèò, baa yòò. ¹⁹ A i la gwáa e mà ma lò yá pò Dii a káfimèe.

20 Lua b̀wà m̀wà gwá à mè: Lá gbéè m̀ n sísii, fèlè géíno, áma yá p̀ má o ke ado.

Balaaũ zàa'ina yá'oa

21 Balaaũ fèlè k̀o, à káoyè a zàa'inae, ò à gè ní M̀abu kíapio. 22 Lua p̀ pà ké à gè yáí, ò Dii Malaika zez̀è. Balaaũ di zàa'ina kpe, aà zikena plaa kuaàno. 23 Ké zàa'inapi è Dii Malaika zea zé guu à fènda wò a k̀a, ò à lílè sèu. Balaaũ aà lè, ò à èa dàzeu. 24 Dii Malaika gè zè zéwewenau vèebu p̀ gbè kaa liaaio zànguo. 25 Ké zàa'inapi Dii Malaika è, à nà gbewa, à Balaaũ gbá l̀wà. 26 Balaaũ èa à aà lè lo. 26 Dii Malaika èa gè ae lo, à zè gukpaolona p̀ liaakii víou. 27 Ké zàa'inapi Dii Malaikapi è, à k̀lè ní Balaaũ. 28 Balaaũ p̀ pà, à aà lè ní goo. 28 29 Dii zàa'inapi gbà lé, à yá'ò Balaaũ* à mè: Bó má kè n ma le gèn àaõ k̀i? 29 Balaaũ wèwà à mè: Ké n k̀ò'òmanò yáíe. Tó má fèna k̀a, dõ ma n de g̀o. 30 29 Balaaũ wèwà à mè: N zàa'ina p̀ nio dikpe g̀opii e gbàn ma ũo l̀ò? Má kènè màa yáae? A mè: Aawo. 31 30 Balaaũ wé k̀è, à aà Malaika è zea zéu à fènda wò a k̀a. 31 à mipèlè t̀olè à k̀lè.

32 Dii Malaika aà là à mè: Bóyáí n n zàa'ina lè gèn àaõ? Ma m̀ zez̀inèe, asa ní wámèe. 33 Ké zàa'inapi ma e gèn àaõ, ò à lílè p̀ii. Tó i lílèe yáao, dõ ma n de, ma aà tò. 34 Balaaũ ò Dii Malaikapie: Ma duunakè, asa mi dõ ké n zez̀mèe. Lá ma gea kènè íie, má ea tae sa. 35 32 Dii Malaika ò Balaaũ: Gé ní gbépio, ní yá p̀ má danè o ado. 32 Balaaũ gè ní Balaki kíapio.

36 Ké Balaki mà Balaaũ lé m̀, ò à gè daiaàlè wéle p̀ kú Aanò baa, M̀abu bùsu zòleu. 37 33 Balaaũ: Ké ma gbé z̀ n sísii yáa, bóyáí ni m̀o ni? Má fõ mà n kpela noa? 38 Balaaũ wèwà à mè: Ma m̀ sa, áma má yápii oa zé vío. Yá p̀ Lua a damèe ò má o. 39 34 Balaki gè ní Balaaũ Kilia'uzo. 40 A sa'ò ní zuo ní são, à a ǹò kpà Balaaũwa ní kía p̀ aa ku sãnuo. 41 Ké gu d̀, à Balaaũ sè gèaàno Bam̀ti Baali. Wekii Balaaũ Isailio bòo lé èu.

23

Balaaũ yá séia p̀ a è oa

1 Balaaũ ò Balakie: Gbagbakii bomèe la mèn sopla, ní m̀mè ní gáae mèn sopla ní sãsa mèn sopla. 2 Balaki kè lá Balaaũ òewa, ò aa sa'ò ní gáae ní sãsa gbagbakiiowa p̀ii. 3 35 Balaaũ ò: Ze n sa'oboi. Má gé mà gwa tó Dii a m̀ yá'omèe, mí yá p̀ a omèe onè. 3 à gè zè gbè misonawa. 4 Lua m̀ aà lè, ò Balaaũ ò: Ma gbagbakii bò mèn sopla, ò ma sa'ò má p̀ii ní gáae ní sãsa. 5 Dii yádàè, ò à mè: Èa ge n Balaki le, ní oè màa. 6 Ké à èa gè aà lè zea a sa'oboi ní M̀abu kiao p̀ii, 7 ò à yá p̀ á è òné à mè:

M̀abu kí Balaki ma sisi Sili bùsuu,
ò ma b̀ gukpe gbèsisio musu ma m̀.

A mè mà b̀ Isailio kpe,
mà m̀ saváí'oe Yakòbu buipione.

8 Kpelewa má gbé p̀ Lua i ní kao kai?

Kpelewa má b̀ gbé p̀ Dii i b̀ ní kpeo kpei?

9 Za gbè misonaa mále ní e,
za gbèsisí musu mále wesinle.

Gbépio kua ndoa,
aa dodoa k̀e ní buipalee.

10 Yakòbu buio dasi lán ũfáawa,
wa fõ Isailio nao wà ní lé dõo.

* 22:28 2Pie 2.15-16, Yud 11

Lua to mà ga a gbéǎ gaawa,
mà láa an láaawa.

¹¹ Ǔ Balaki òè: N kèmmεε kpelewan wei? Ma mǎnnǎ ò ma ibεεε kamεε, ǎ samaa ní ònéa? ¹² A wèwà à mè: Yá pǎ Dii dàmmεε ma léu ǎ má oo lò?

Balaaũ yá plaade pǎ a è oa

¹³ Balaki òè: Mǎ wà gé gupǎlei, gu pǎ rýǎ ní eu, ní ní kámεε we, asa an kpεdo ní è, ni ní e píio. ¹⁴ Ǔ à gèaǎnǎ gudǎanaǎ bua Pisiga gbε musu. A gbagbakǐi bò mèn sopla, ǎ à sa'òmá píi ní gáaeo ní sǎsao. ¹⁵ Ǔ Balaaũ òè: Ze n sa'obǎi la, mí γε Dii le we mà gwa. ¹⁶ Ǔ Dii mò à yǎdàè, ǎ a òè: Ea γε ò Balaki le, ní oè màa. ¹⁷ Ǔ à èa gè à aà lè zεa a sa'obǎi ní Mǎabu kíaǎ. Balaki aà là à mè: Dii mè kpelewa ní?

¹⁸ Ǔ à yá pǎ á è òné à mè:

Zipoo né Balaki,

swǎkpa ò ma yǎma!

¹⁹ Luaá gbēnazǐnaε ké aà gbasa εεtoo,
ìli lèlilè lán gbēnazǐnawao.

Ili yá pǎ á ò kéo lé?

Ili zǐke lé pǎ á gbèwao lé?

²⁰ A òmmεε mà samaa'onée.

A báaadàngue, má fǎ gio.

²¹ Mi yǎ'ǐae e Yakǎbu buiǎwao,
mi yǎ'ǎmae e Isailiǎwao.

Dii an Lua kúrǎnǎ,
Kía kúkua dǎ ní guu.

²² Lua ní bǎle Egipi,
aa gbāa ví lán zùsèlewa.

²³ Wa fǎ pǎda Yakǎbu buiǎwao,
wa fǎ àsi bèε kpaaǐ ní Isailiǎo.

Za gbā wao o ní yá musu,

yá pǎ Lua kèn we.

²⁴ Buipi ì fεle lán nǎmmusuwa,

ì azǐa se lán gbεaanawa.

Ili wúleo e à γε pǎ kǎ soð,

e à γε pǎ pǎ a dèo au mið.

²⁵ Balaki òè: Nsu ò ní kao. Nsu samaa'oné sǎo. ²⁶ Balaaũ òè: Mi onε yá pǎ Dii dàmmεε ǎ má oo lé?

Balaaũ yá òaǎde pǎ a è oa

²⁷ Balaki ò Balaaũε: Mǎ, má gennǎ gupǎleie sa. Wilǎ dǎo tó a maa Luaε ò gbéǐpǎ kamεε we sa. ²⁸ Ǔ Balaki gèaǎnǎ Peoo gbε musu bǎaa ní guwaiwaiio.

²⁹ Balaaũ òè: Gbagbakǐi bomεε la mèn sopla, ní mǎmmεε ní gáaeo mèn sopla ní sǎsao mèn sopla. ³⁰ Balaki kè lá a òεwa, à sa'òmá ní gáaeǐpǎ ní sǎsapǐo.

24

¹ Ké Balaaũ è samaa'oa Isailiǎne kà Diigu, i gé màsokεi lǎo, ǎ à aedò guwaiwaiwa. ² Ké à wezù, ǎ à Isailiǎ è kálea ní buiwa. Lua Nisǐna dǐè, ³ ǎ à yá pǎ á è ò à mè:

Bεǎ né Balaaũ yǎn ke,

ma gbéǐ pǎ ma wé zēa, ma yǎn ke.

⁴ Ma gbéǐ pǎ mi Lua yǎma, ma yǎn ke:

Ma Gbāapiide wépungu è,

má kúlea, ma wé kēa.

⁵ Yakɔbuɔ bòokpaa maa fá!

Isaili zwàakpɛɔ kefɛũ!

⁶ Aa kálea lán swadɔɔwa,
lán swaluɔwa.

Aa de lán zà lí pɔ Dii bàwa,
lán sɛde lí pɔ kú í saɔwa.

⁷ I ali ní olaɔ pa yeleeɛɛ,
aali pɔtɔ tɔɔle m̀sedewae.

An kía gbãa aɔ de Agagala,
an kpala a tɔɔɔ.

⁸ Lua ní bóle Egipi,
aa gbãa ví lán zùsɛlewa.

Aaĩ zible bui pɔ íbelesèrínɔɔwa,
aaĩ ní wáɔ wíwi, aaĩ ní pápa ní kaɔ.

⁹ Aaĩ gaɛ, aaĩ wúle lán ǹɔmusuwa,
démɛ a fɔ ní vui?*

Lua báaada gbé pɔ aa samaa'onéɔgu,
aà gbé pɔ aa savái'onéɔ ká.†

¹⁰ Balaki pɔ pà Balaaũzi, à ɔtona d̀wà à mè: Ma ibɛɛɔ kaa yáí ma n sisii, ɔ n samaa'oné gɛn àaɔa? ¹¹ Ta n be g̀ɔɔ. Ma mè yãa má n kpelaɛ, ɔ Dii gɛne n ase a e.

¹² Balaaũ òè: Má ò gbé pɔ n ní zíaɔneɛ fá! ¹³ Ma mè, baa tó n ánuusu ní vua pɔ kú n beo kpàa píi, má bɔ Dii yá kpe mà yãke ní mazíaoo, a maa ge a vãi. Yá pɔ Dii a omɛɛ ɔ má o. ¹⁴ Mále tá ma gbéɔ kíi sa. Mɔ mà one lá gbépiɔ ke n gbéɔne zia.

Balaaũ yá stiɔde pɔ a è oa

¹⁵ ɔ Balaaũ yá pɔ á è ò à mè:

Beɔɔ né Balaaũ yán ke,
ma gbé pɔ ma wé zɛa yán ke:

¹⁶ Ma gbé pɔ mi Lua yãma, ma yán ke:

Má Lua Musude pɔeã d̄ɔ.
Ma Gbãapiide wépungu è,
má kúlea, ma wé kēa.

¹⁷ Mále Isailiɔ e, i ke tia no,
mále ní gwa, a gɔɔ i ka gíao.
Saana a bɔ Yakɔbu buiɔ guu,
kpalablɛna a bɔ Isailiɔ guu,
i Mɔabuɔ mi wíwi,
i zɔakanapiɔ dɔ f̄ɔf̄ɔ.

¹⁸ Eɔũ bùsu a gɔ aà pɔ ù,
aà ibɛɛ Sei bùsu a gɔ aà pɔ ù,
Isailiɔ gbãa iɔ káfie.

¹⁹ Yakɔbu buie a kiblemá,
a mɛɛwiade pɔ b̀ɔ kaale.

²⁰ Balaaũ Amalɛki buiɔ è, ɔ à yá pɔ á è ò à mè:
Amalɛki buiɔá buiɔ mideɛ,
kási aa kaale zia.

²¹ Ké Balaaũ Keniɔ è, ɔ à yá pɔ á è ò à mè:
A kúkíi gbãa gíũgiũ,

* 24:9 Daa 49.9 † 24:9 Daa 12.3

á sakpe kú gbε musu.

²² N beeo wa á kaaleε,

Asilio mé aa á kúkū zìzoo ũ.

²³ Balaaũ yá pó á è ò lo à mè:

Wàε kō kāaa gugbāntoo oi,

²⁴ gó'ilenaō lé bō Sipi būsuu,

aa zible Asilio ní Ebeluōwa,

kási ampiō kaale sōε.

²⁵ Balaaũ fêε tà a be, ò Balaki dāzeu sō.

25

Isailio naakōwa ní Peoo táao

¹ Isailio ku Sitiũ, ò aa nà gbāsíkεawa ní Mōabu nōε. ² Aa Isailio sisi ní tǎa sa'o guu, ò aa pōblè aa kùε ní tǎaone.* ³ Mǎa Isailio nàkōwa ní Baali Peooo, ò Dii pō pǎnzi. ⁴ A ò Mōizie: Isaili kíaō kāaa píi, ní ní loo ma ae íatē gbāai, ké ma pō e wee Isailiowa. ⁵ Mōizi ò Isaili dōaanaone: A baade a gbé pō aa nàkōwa ní Baali Peooo dēde.

⁶ Isailie Madiā nōε sè mōò a be Mōizi ní Isailio píi wáa, gōo pō aale ólo kpaaũkpe kpeεε. ⁷ Ké Eleazaa né Finεasi, Aalona tōũna è mǎa, à fêε ní guu à sōna sè, ⁸ à gē gōepizi a kpéu, ò à Isaili gōepi zō à ní naaa mípla mípii, gōepi ní nōepio, ò gagyā pō kà Isailio gu zè. ⁹ Gbé pō gǎga ní gyāpioō gbēon òaasōo lεε baasō mēndosaie.† (24.000)

¹⁰ Dii yā'ò Mōizie à mè: ¹¹ Finεasi mé tò ma pō wèε Isailiowa. A zè gǐ ma yá musu, ò a tò ma pō wèemá. A yái mi Isailio midε ma pōfēa guuo. ¹² A yái tò oè ma bàa aō kuaànō, aà kua iō na. ¹³ Aàpi ní a buio aao de sa'onao ũ gōōpiiε, ké à zè gǐ ma yá musu yái, ò bee tò ma Isailio kē. ¹⁴ Isaili pō wa dè ní Madiā nōepi tón Zimli, Simεo buio uabele Salu néε. ¹⁵ Madiā nōε pō wa dēpi tón Kōzebi, Madiāo uabele Zuu néε.

¹⁶ Dii yā'ò Mōizie à mè: ¹⁷ A fεε ní Madiāo, í ní dēde, ¹⁸ asa aa íbeleséánō ní kōnikεaéoe. Aa kōnikéé Peoo yá musu, Madiāo kíaε nenōε Kōzebi pō wa dè gōo pō gagyā kàágu Peoo yá musuε.

26

Isailio naoa gēn plaade

¹ Gagyāpi gbεa Dii yā'ò Mōizie ní sa'onkia Aalona né Eleazaao à mè: ² A Isailio nao uale ní ualeo píi, an gōε pō kà wèε bao ge aa dea aa kà zíkāao.* ³ Ō Mōizi ní sa'onkia Eleazaao yā'ò Isailio nε Mōabu būsū sēu, Yuudē baale bōaa ní Yelikoo aa mè: ⁴ Wà gōε pō kà wèε bao ge aa deao nao, lá Dii ò Mōiziewa.

Isaili pō bō Egipion ke: ⁵ Isaili negōε séia Lubeni buion ke: Anōki buio ní Palu buio ⁶ ní Ezōnō buio ní Kaami buio. ⁷ Lubeni buion we. An dasi gbēon òaasōo lεε bla ní àaōo ní òaa àaō ní basoolokwioε (43.730). ⁸ Palupi mé Eliabu í, ⁹ ò Eliabu Nemueli ní Datanió ní Abilaũo í. Datanió ní Abilaũpio mé gbé pō wǐ ní gbεa kāaaũ ũ, ò aa zoadò Mōizi ní Aalonaowa. Aa ku Kole gbé pō aa zoadò Diiwaō guu loε. ¹⁰ Ō tōole wēaa à ní mōmō ní Kolepio sǎnu. Zibeezi ò té kù aà gbéowa gbēon òaa do ní blakwio, aa gǎga gbé kǐniō gbaa laai yáie. ¹¹ N beeo Kole buio i midεo.

¹² Simεo buion ke daēdaε: Nemueli buio, Yamini buio, Yakē buio, ¹³ Zela buio ní Saulu buio. ¹⁴ Simεo buion we. Aa gbēon òaasōo lεε bao ní plao ní òaa doε (22.200).

* 25:2 Zia 2.14 † 25:9 1Kln 10.8 * 26:2 Nao 1.2

¹⁵ Gada buiɔn ke daedaε: Zef̃ buiɔ, Agi buiɔ, Suni buiɔ, ¹⁶ Ɖzeni buiɔ, Eli buiɔ, ¹⁷ Aloda buiɔ n̄ Aleli buiɔ. ¹⁸ Gada buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε bla n̄ ɔaa pla n̄ basɔoo (40.500).

¹⁹ Yuda n̄εɔ Eε n̄ Onanio g̃aga ỹaa Kanaa b̃usuue. ²⁰ Yuda buiɔn ke daedaε: Sela buiɔ, Pelezi buiɔ n̄ Zela buiɔ. ²¹ Pelezi buiɔn Eɔɔnɔ buiɔ n̄ Amulu buiɔ ũ. ²² Yuda buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε b̃aaɔkwi n̄ sooloo n̄ ɔaa pla n̄ basɔooε (76.500).

²³ Isakaa buiɔn ke daedaε: Tola buiɔ n̄ Pua buiɔ ²⁴ n̄ Yasubu buiɔ n̄ Simelɔni buiɔ. ²⁵ Isakaa buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε b̃aaɔ n̄ s̃iɔɔ n̄ ɔaa do n̄ basɔoo (64.300).

²⁶ Zabulɔni buiɔn ke daedaε: Seledi buiɔn Eloni buiɔ n̄ Yalee buiɔ. ²⁷ Zabulɔni buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε b̃aaɔ n̄ ɔaa pla n̄ basɔoo (60.500).

²⁸ Yosefu n̄εɔ Manase n̄ Eflaiũ buiɔn ke daedaε: ²⁹ Manase n̄εɔ Makii buiɔ n̄ Makii n̄εɔ Galada buiɔ. ³⁰ Galada buiɔn ke: Yezεε buiɔ n̄ Eleki buiɔ ³¹ n̄ Asieli buiɔ n̄ Sikeũ buiɔ ³² n̄ Semida buiɔ n̄ Efeε buiɔ. ³³ Efeε n̄εɔ Zelofada i neg̃ε io, sema nenɔε. An t̃ɔn ke: Mala, Nɔa, Ɖgela, Milika, Tiiza. ³⁴ Manase buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε blakwi n̄ plao n̄ ɔaa ɔaɔ n̄ basɔoo (52.700). ³⁵ Eflaiũ buiɔn ke daedaε: Sutela buiɔ n̄ Bekεε buiɔ n̄ Taani buiɔ ³⁶ n̄ Sutela n̄εɔ Elani buiɔ. ³⁷ Eflaiũ buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε baakwi n̄ plao n̄ ɔaa pla n̄ basɔoo (32.500). Yosefu buiɔn we daedaε.

³⁸ B̃ỹamεε buiɔn ke daedaε: Bela buiɔ n̄ Asebe buiɔ n̄ Ailaũ buiɔ ³⁹ n̄ Sufaũ buiɔ n̄ Ufaũ buiɔ. ⁴⁰ Bela buiɔn Aada buiɔ n̄ Naamani buiɔ ũ. ⁴¹ B̃ỹamεε buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε blasɔo n̄ ɔaa ɔaɔε (45.600).

⁴² D̃a buiɔn Suaũ buiɔ ũ. D̃a buiɔ l̃en we. ⁴³ Suaũ buiɔ dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε b̃aaɔ n̄ s̃iɔɔ n̄ ɔaa plaoε (64.400).

⁴⁴ Aseε buiɔn ke daedaε: Imena buiɔ n̄ Isevi buiɔ n̄ Belia buiɔ. ⁴⁵ Belia buiɔn Ebeε buiɔ n̄ Malakie buiɔ ũ. ⁴⁶ Aseε nenɔε ṽi lɔ, aɔ t̃ɔn Sela. ⁴⁷ Aseε buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε blakwi n̄ ɔaɔɔ n̄ ɔaa plaoε (53.400).

⁴⁸ Nefatali buiɔn ke daedaε: Yazee buiɔ n̄ Guni buiɔ ⁴⁹ n̄ Yezεε buiɔ n̄ Sileũ buiɔ. ⁵⁰ Nefatali buiɔn we. An dasi gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε blasɔo n̄ ɔaa plaoε (45.400). ⁵¹ Isaili g̃εε p̃ɔ w̃a n̄ nao p̃ii gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε ɔaa ɔaɔ n̄ m̃endoo n̄ ɔaa ɔaɔ n̄ basoolokwio (601.730).

⁵² Dii ỹa'ò M̃oizie à m̃ε: ⁵³ W̃a b̃usu kpaale buip̃iɔne n̄ p̃ɔ ũ an dasileu.† ⁵⁴ Bui p̃ɔ a gb̃εɔ dasi t̃ɔle m̃ε aɔ z̃ɔ, bui p̃ɔ a gb̃εɔ b̃ilao t̃ɔle aɔ b̃ilao. Bui p̃ii a t̃ɔle e l̃a w̃a n̄ nao l̃εue. ⁵⁵ Sema w̃a b̃usu kpaalen̄ n̄ gb̃elao, an baade i kpaalesε a dezi bui t̃ɔwa. ⁵⁶ N gb̃elao ɔ wa b̃usu kpaalen̄, aa dasi ge aa b̃ilaon n̄.

⁵⁷ Levii p̃ɔ w̃a n̄ nao daedaεn ke: Gees̃ buiɔ n̄ Keata buiɔ n̄ Melali buiɔ. ⁵⁸ Levii buiɔn ke lɔ: Libeni buiɔ n̄ Hebl̃ buiɔ n̄ Mali buiɔ n̄ Musi buiɔ n̄ Kole buiɔ.

Keata m̃ε Amlaũ i. ⁵⁹ Amlaũ na t̃ɔn Yokεbedε, Levii buie. Egipi w̃a aɔ iu. Yokεbedε m̃ε Aalona n̄ M̃oizio i n̄ Amlaũ. An d̃aen Miliaũ ũ. ⁶⁰ Aalona m̃ε Nadabu i n̄ Abiuo n̄ Elezaao n̄ Itamaao. ⁶¹ Nadabu n̄ Abiuo g̃aga g̃ɔɔ p̃ɔ aa m̃ε n̄ t̃ε z̃iloo Dii aεε.‡

⁶² Levii neg̃εε p̃ɔ k̃a m̃ɔ do ge a dea, k̃ε w̃a n̄ nao p̃ii, aa gb̃ɛɔn ɔaasɔsɔ lεε bao n̄ ɔaɔε (23.000). Wi n̄ da Isaili bui k̃niɔ nao guuo, asa aai e kpaales̃ l̃aɔwao.

⁶³ Isaili p̃ɔ M̃oizi n̄ sa'onkia Elezaao n̄ nao M̃ɔabu b̃usu s̃εu, Yuud̃ε baale b̃ɔaa n̄ Yelikooɔn we. ⁶⁴ An gb̃εε ku gb̃ε p̃ɔ M̃oizi n̄ sa'onkia Aalona n̄ nao Sinai guwaiwaiu ỹaa guuo. ⁶⁵ Asa Dii ɔn̄ε aa gaga guwaiwaiu weε. M̃ε i ke Yef̃une n̄ε Kalεbu n̄ Nuni n̄ε YozueeoŃ b̃asio, an gb̃εε i g̃ɔ, baa do.

† 26:53 Yoz 14.1-2 ‡ 26:61 Lev 10.1-2 § 26:65 Nao 14.29-30

27

Zelofada nenɔɔ túbiblea

¹ Manase bui Efɛɛ né Zelofada nenɔɔ tón ke: Mala, Nɔa, ɔgela, Milika, Tiiza. Galada tɔ̀unaɔne, Makii síwenaɔne, Manase sɔ̀kpaɛɔne, Yosefu sísiɔne. Aame aa m̀ò ² zè Mɔ̀izi ní sa'onkia Elezaao ní kíaɔ ní bílao aɛ kpaaũkpe kpele aa m̀è: ³ Wá mae gà guwaiwaiue. A ku Kole gbé pò aa kàaa aa b̀ò Dii yá kpeɔ guuo. A gà azía tàae yáie, a negɔe ví s̀ò. ⁴ A maa wá mae tó ga a buio guu a negɔe'isai yáie? Tɔ̀le kpáwá ní wá mae bedɛɔ s̀anu.

⁵ Mɔ̀izi ní yá sè gèò Dii kíi. ⁶ ɔ Dii yá'ò Mɔ̀izie à m̀è: ⁷ Zelofada nenɔɔ yá nae. Tɔ̀le kpámá ní pò ũ ní ní mae bedɛɔ s̀anu an mae kpaale ũ. ⁸ O Isailiɔne n me tó gɔ̀ee gà negɔe'isai, aà nenɔe mé ali aà túbible. ⁹ Tó a nenɔe ví s̀ò, aà v̀iɔ ní aà d̀aunaɔ mé aali ble. ¹⁰ Tó a v̀i ní d̀aunaɔ ví s̀ò, aà mae v̀iɔ ní aà d̀aunaɔ mé aali ble. ¹¹ Tó aà mae v̀i ge d̀auna v̀io, aà dae f̀èe mé ali ble. Bee aɔ de ikoyá ũ Isailiɔne, lá má ònɛwa.

*Mɔ̀izi Yozuee dilea a g̀eɛ ũ
(Iko 31.1-8)*

¹² Dii ò Mɔ̀izie: Dede Abaliũ gbɛe beewa, ní bùsu pò má kpà Isailiɔwa gwa. ¹³ Tó n wešie, ɔ níyɔ ta n deziɔ kíi lá n v̀i Aalona tàwa.* ¹⁴ Asa a gi ma yámai Zini guwaiwaiue, gɔ̀ɔ pò Isailiɔ lekpaakèmanɔ, i luake d̀òmɛe ní aɛ Meliba í pò kú Kadesi, Zini guwaiwaiu yá musuo.

¹⁵ Mɔ̀izi yá'ò Diiɛ à m̀è: ¹⁶ Dii Lua pò í wèni kpa p̀piiwa gbé dile gbépiɔne, ¹⁷ aàò ní yágɔ̀gɔ̀né, aàò d̀aané gea ní suao, ké ní gbéɔ su aàɔ de lán sá pò d̀ana v̀ioɔwao.† ¹⁸ ɔ Dii ò Mɔ̀izie: Nuni né Yozuee sé, asa a ma Nisina v̀ie, ní ɔnawá. ¹⁹ N aà ze sa'onkia Elezaa ní Isailiɔ pii aɛ, ní yádileè ní wáa. ²⁰ N n iko kpawá, ké Isailiɔ pii aàɔ aà yáma, ²¹ ili gé sa'onkia Elezaa kíi aà yágbɛaè ní Uliũo ní Tumiũo.‡ Beewa Yozuee ní Isailiɔ pii aali gé aali su, lá Elezaa ònéwa.

²² Mɔ̀izi kè lá Dii d̀ɛwa. A Yozuee se zè Elezaa ní gbépiio aɛ, ²³ ɔ à ɔnàwà à yádileè lá Dii òɛwa.§

28

*Lá gu lé d̀o sa'oa
(Bɔa 29.38-46)*

¹ Dii ò Mɔ̀izie à m̀è: ² Yádile Isailiɔne aali ma gba ble pò a tékũa gí í kemɛe na a gɔ̀wa. ³ Oné sa pò wí a pò nísi káteu à tékũn ke: Lá gu lé d̀o aaliɔ m̀omɛe ní s̀aneɔɔbɔ wèdona s̀asaio m̀en pla sa pò wí a pò káteu à tékũ obɔɔ ũ. ⁴ Aali sa'o ní a m̀endoo kɔɔ, m̀endo oosiele ⁵ ní p̀wenti kiloo do yáalea ní nísi íwa wásawasao litili do. ⁶ Lá gu lé d̀o sa pò wí a pò káteu a pò tékũa gí í kemɛe na, má dile Sinai gbɛ musun we. ⁷ Aali v̀e ka s̀apiwa litili do zwáakpeu ma imia ũ. ⁸ Aali a plaade o oosiele ní p̀wenti gbao ní v̀e gbao lán kɔɔ p̀wae. Sa pò wí a pò nísi káteu a pò tékũa gí í kemɛe nan we.

Kámabogɔ̀ sa'oa ní m̀o dafu gɔ̀ s̀eia p̀o

⁹ Kámabogɔ̀zi ali sa'o ní s̀asa wèdona s̀asaio m̀en plapla ní p̀wenti kiloo pla yáalea ní nísió ní a v̀eɛo. ¹⁰ Kámabogɔ̀ sa pò wí a pò káteu à tékũ obɔɔn we, lá gu lé d̀o sa pò wí a pò káteu à tékũ oa ní a v̀eɛo bàasi.

* 27:13 Iko 3.23-27, 32.48-52 † 27:17 1Kia 22.17, Eze 34.5, Mat 9.36 ‡ 27:21 Bɔa 28.30 § 27:23 Iko 31.7

¹¹ Mɔ ɔɔɔ sɛ́ia zǐ píi àli mɔmɛɛ ní gáaenao pla ní sásakao do ní sása wɛdonao soplá sa pɔ wǐ a pɔ kátɛu à tékū obɔ sáasaiɔ ũ. ¹² Ili pɔwɛnti kiloo àaɔ yáalea ní nísio kpa gáaena píi miwa, sásakao pɔwɛnti kiloo plapla, ¹³ sáneɔɔɔ sɔ kiloo dodo. Iɔ de sa pɔ a pɔ tékūa ɔǐ ì kemɛɛ na ũ. ¹⁴ Ili vɛɛ kpa gáaena píi miwa litili plapla, sásakao litili dodo ní kinio, sáneɔɔɔ sɔ litili dodo. Sa pɔ wǎli a pɔ kátɛu à tékū mɔ ɔɔɔ sɛ́ia zǐn we mɔ ní mɔo píi. ¹⁵ Bee gbɛa àli sa'o ní blesanao mɛndodo duun awakpabɔ ũ, lá gu lé dɔ sa pɔ wǐ o ní a vɛɛo bàasi.

Gɛamusu dikpɛ sa'oa
(Lev 23.5-14)

¹⁶ Mɔ sɛ́ia ɔɔɔ ɔɛo mɛndosaide zǐ àli Gɛamusu sã demɛɛ.* ¹⁷ Mɔpi ɔɔɔ ɔɛode zǐ líɔ de dikpɛ ũ. Aliɔ kàa so e ɔɔɔ soplá. ¹⁸ Dikpɛpi ɔɔɔ sɛ́ia zǐ àli kàaa à ma sísi. Asuli zǐe ke zibeezǐo. ¹⁹ Ali sa pɔ wǐ a pɔ kátɛu à tékū oa ní gáaenao pla ní sásakao do ní sása wɛdonao soplá, apii iɔ de pɔ sáasaiɔ ũ. ²⁰ Ili pɔwɛnti kiloo àaɔ yáalea ní nísio kpa gáaena píi miwa pɔwɛnti gba ũ, sásakao pɔwɛnti kiloo plapla, ²¹ sã mɛn soplapiɔ sɔ pɔwɛnti kiloo dodo. ²² Ili sa'o ní blesanao mɛndo lɔ duun awakpabɔ ũ á duunakɛawá yáí. ²³ Ili sapiɔ o, sa pɔ wǐ a pɔ kátɛu à tékū lá gu lé dɔ oa bàasi. ²⁴ Iliɔ sa'o màa lá gu lé dɔ e ɔɔɔ soplá, iɔ de sa pɔ a pɔ tékūa ɔǐ ì kemɛɛ na ũ. Aliɔ sapi o lá gu lé dɔ sa pɔ wǐ a pɔ kátɛu à tékū oa ní a vɛɛo bàasi. ²⁵ ɔɔɔ soplade zǐ àli kɔ kàaa à ma sísi. Zǐ bee ásuli zǐe keo.

Páteko dikpɛ sa'oa
(Lev 23.15-22)

²⁶ Bua pɔ káauɔ dikpɛɔɔzǐ, tó ále mɔmɛɛ ní pɔwɛn dafuo Páteko dikpɛpi keɔ ũ,† àli kɔ kàaa à ma sísi. Zibeezǐ ásuli zǐe keo. ²⁷ Ili sa pɔ wǐ a pɔ kátɛu à tékū oa ní gáaenao pla ní sásakao do ní sása wɛdonao soplá. Apii iɔ de pɔ sáasaiɔ ũ. ²⁸ Ili ma gba pɔwɛnti kiloo àaɔ yáalea ní nísio gáaena píi miwa, sásakao pɔ kiloo plapla, ²⁹ sã mɛn soplapiɔ sɔ kiloo dodo. ³⁰ Ili sa'o ní blesanao mɛndo lɔ á duunakɛawá yáí. ³¹ Aliɔ sapiɔ o lá gu lé dɔ sa pɔ wǐ a pɔ kátɛu à tékū oa ní a pɔwɛntio bàasi, íli o ní pɔtuo sáasaiɔ ní vɛɛ pɔ wǐ kpaoo.

29

Kàaepɛa dikpɛ sa'oa
(Lev 23.23-25)

¹ Mɔ soplade ɔɔɔ sɛ́ia zǐ àli kɔ kàaa à ma sísi. Zibeezǐ ásuli zǐe keo. Iɔ deé kàaepɛɔɔ ũ. ² Ali sa pɔ a pɔ tékūa ɔǐ ì kemɛɛ na o ní gáaenao do ní sásakao do ní sása wɛdonao soplá. Apii iɔ de pɔ sáasaiɔ ũ. ³ Ili ma gba pɔwɛnti kiloo àaɔ yáalea ní nísio gáaenapi pɔ ũ, sásakao pɔ kiloo pla, ⁴ sã mɛn soplapiɔ sɔ kiloo dodo. ⁵ Ili mɔ ní blesanao mɛndo lɔ duun awakpabɔ ũ á duunakɛawá yáí. ⁶ Aliɔ sapiɔ o mɔ dafu sa'oa ní a pɔwɛntio bàasi, lá gu lé dɔ sa'oa ní a pɔwɛntio ní a vɛɛo lá wa dílewa bàasi.

Duunkɛma dikpɛ sa'oa
(Lev 23.26-32)

⁷ Mɔ soplade ɔɔɔ kwide zǐ àli kɔ kàaa à ma sísi, í lɛye.* Zibeezǐ ásuli zǐe keo. ⁸ Ali sa pɔ a pɔ tékūa ɔǐ ì kemɛɛ na o ní gáaenao do ní sásakao do ní sása wɛdonao soplá. Apii iɔ de pɔ sáasaiɔ ũ. ⁹ Aliɔ ma gba pɔwɛnti kiloo àaɔ yáalea ní nísio gáaenapi pɔ ũ, sásakao pɔ kiloo pla, ¹⁰ sã mɛn soplapiɔ sɔ kiloo dodo. ¹¹ Ili sa'o ní blesanao mɛndo lɔ duun awakpabɔ ũ, duun awakpabɔ pɔ ì á duuna kéwá bàasi, lá gu lé dɔ sa pɔ wǐ a pɔ kátɛu à tékū oa ní a pɔwɛntio ní a vɛɛo bàasi.

* 28:16 Bɔa 12.1-20, Iko 16.1-8 † 28:26 Iko 16.9-12 * 29:7 Lev 16.29-34

Lákpɛɔɔa dikpɛ sa'oa
(Lev 23.33-44)

¹² Mɔ soplade gɔɔ gɛode zɪ àli kɔ kãaa à ma sísi. Zɪ bee ásuli zie keo. Ali dikpɛkemɛe e gɔɔ soplá. ¹³ Ili sa pɔ a pɔ tékũa gɪ ì kemɛe na o rí gáaenao kuɛ'aaɔ rí sāsakaoo pla rí sāsa wēdonao gēo mēndosai. Apii io de pɔ sāsaiɔ ũ. ¹⁴ Ili ma gba pɔwenti kiloo àaɔ'aaɔ yāalea rí nísio gáaena pii miwa, sāsakaoo pɔ kiloo plapla, ¹⁵ sã mèn gēo mēndosaipiɔ sɔ kiloo dodo. ¹⁶ Ili sa'o rí blesanao mēndo lɔ duun awakpabɔ ũ, lá gu lé dɔ sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ oa rí a pɔwenti rí a vɛɛo bàasi.

¹⁷⁻¹⁹ Dikpɛ gɔɔ plaade zɪ àli sa'o màa rí gáaenao kuɛpla rí sāsakaoo pla rí sāsa wēdonao gēo mēndosai.

²⁰⁻²² Dikpɛ gɔɔ àaɔde zɪ àli sa'o màa rí gáaenao kuɛdo rí sāsakaoo pla rí sāsa wēdonao gēo mēndosai.

²³⁻²⁵ Dikpɛ gɔɔ síiɔde zɪ àli sa'o màa rí gáaenao kwi rí sāsakaoo pla rí sāsa wēdonao gēo mēndosai.

²⁶⁻²⁸ Dikpɛ gɔɔ sɔode zɪ àli sa'o màa rí gáaenao kɛokwi rí sāsakaoo pla rí sāsa wēdonao gēo mēndosai.

²⁹⁻³¹ Dikpɛ gɔɔ soolode zɪ àli sa'o màa rí gáaenao swaaɔ rí sāsakaoo pla rí sāsa wēdonao gēo mēndosai.

³²⁻³⁴ Dikpɛ gɔɔ soplade zɪ àli sa'o màa rí gáaenao soplá rí sāsakaoo pla rí sāsa wēdonao gēo mēndosai.

³⁵ Dikpɛ gɔɔ swaaɔde zɪ àli kɔ kãaa. Zɪ bee ásuli zie keo. ³⁶⁻³⁸ Ali sa pɔ a pɔ tékũa gɪ ì kemɛe na o màa rí gáaenao do rí sāsakaoo do rí sāsa wēdonao soplá.

³⁹ Sa pɔ áliɔ oa á dikpɛo guun we, á légbãɔa pɔ rí á gbaɔ rí sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékũ rí a pɔwenti rí a vɛɛo rí sáaukpasaɔ bàasi.

30

Lekca Diiwa rí légbãɔawò

¹ Mɔizi yá pɔ Dii òe sèle síu Isailiɔne pii. ² A ò Isaili bui dɔaanaɔne à mè: Yá pɔ Dii òn ke: ³ Tó gɔɛe lekè Diiwa ge à légbã dɔwàn nò, asu bɔ a kpɛo. Lá à bɔ à à léu, màa a ke pii.*

⁴ Tó nɔe mé lekè Diiwa a wéndiagɔɔ, gɔɔ pɔ a ku a mae be, ge à légbã dɔwàn nò, ⁵ tó aà mae yápi mà, mé i yáe oèo, lé pɔ a kè ge légbã pɔ a dɔwàpi a a fiaboɛ. ⁶ Ama zɪ pɔ aà mae yápi mà mé à gɪè, nɔepi ɔ aɔ ku a yáu lɔo. Dii a aà kɛè, asa aà mae gɪè.

⁷ Tó wéndiae lekè Diiwa ge à yá'ò làasoosai à légbã dɔwà, ɔ à gbàsa zākè, ⁸ zɪ pɔ aà zá yápi mà mé i yáe oèo, nɔepi a a fiaboɛ. ⁹ Ama tó aà zá gɪè za zɪ pɔ à a yāmà gɔɔ, a aà lekca ge légbã pɔ a dɔ làasoosaipi midɛ, Dii i aà kɛ.

¹⁰ Tó gyaa ge nɔe pɔ wa yá mé lekè Diiwa sɔ, ge à légbã dɔwà, a a fiaboɛ.

¹¹ Tó nɔzãe lekè Diiwa ge à légbã dɔwà, ¹² tó aà zá yápi mà mé a níle, i gɪèo, lé pɔ a kè ge légbã pɔ a dɔwàpi, a a fiaboɛ. ¹³ Tó aà zá yá pɔ a òpi bãdè zɪ pɔ á mà gɔɔ, nɔepi ɔ aɔ ku a guu lɔo. Lá aà zá a bãdè, Dii a aà kɛɛ. ¹⁴ Tó nɔe lekè Diiwa ge à azia kè yáewa rí legbãon lò, aà zá a fɔ weiè ge a gɪè. ¹⁵ Tó aà zá lé yáe oè lá gu lé dɔo, à wèiè rí lé pɔ a kè Diiwaon we, ge légbã pɔ a dɔwà. A zèaàɔe, asa zɪ pɔ a mà i yáe oo. ¹⁶ Tó gɔɛpi yápi mà, ɔ gbɛzã à gbàsa gɪè, a yá a wi gɔɛpi musuɛ.

¹⁷ Ikoyã pɔ Dii ò Mɔizie gɔɛ rí a nao yá musu, ge mae rí a né wéndia pɔ kú a beo yá musun we.

* **30:3** Iko 23.21-23, Mat 5.33

31

Tɔsia Madiãwa

¹ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ² Tɔ si Madiãwa Isailiɔne, ní tá n deziɔ kɛi. ³ Ɔ Mɔizi ò gběɔne: A gběɔ ní gɔkeboɔ sɛle aa gé Madiãwa ní zɔ, aai tɔsimá Diie. ⁴ A gběɔ sɛ gběɔn òaasɔɔ bui ní buio, í ní gbae zikai. ⁵ Ɔ Isaili bui pɛi gběɔ kpà òaasɔɔ, ɔ zɔgɔ kè gběɔn òaasɔɔ lɛe kuɛpla (12.000). ⁶ Mɔizi ní gbáe zikai bui ní buio gběɔn òaasɔɔ. Sa'ona Elezaa né Fineasi gèrɔnɔ, a zwàakpe pɔɔ kɔa ní kuu pɔ wɔ yã'òɔ.

⁷ Aa zikà ní Madiã lá Dii dà Mɔiziewa, aa ní gɔe dède pɛi. ⁸ Madiã kíaɔ ku gbé pɔ aa ní dɛde guu gběɔn ɔɔ, Evi ní Lɛkɛũo ní Zuuo ní Huluo ní Lɛbao. Aa Bɛɔ né Balaaũ dè ɔ. ⁹ Aa Madiã nɔe ní ní néo kùkù, mé aa ní pɔtuɔ ní ní pɔ sɛle pɛi. ¹⁰ Ɔ aa tesò an wélewa ní ní bualoũ ní ní kpàsaɔ pɛi. ¹¹ Aa ní pɔɔ sɛle pɛi ní zɔɔ ní pɔtuɔ, ¹² aa gèò Mɔizi ní sa'ona Elezaa kɛi ní Isaili pɛi an bòu Mɔabu bùsu sɛu Yuudɛ baale boaa ní Yelikoo.

¹³ Mɔizi ní sa'ona Elezaa ní Isaili dɔaanaɔ pɛi gè dairɛ bòo kpe. ¹⁴ Ɔ Mɔizi pɔ pà zɔgɔ dɔaana pɔ lé su ní zɔɔzi, gběɔn òaasɔɔ dɔaanaɔ ní gběɔn basɔbasɔ dɔaanaɔ. ¹⁵ A ní lá à mè: Bóyáí a nɔe tòì bɛéí? ¹⁶ Ampio mé Balaaũ yãmà aa tò Isaili bò Dii kpe Peo yá musu,* ɔ Dii gagyãkà gběɔgu. ¹⁷ A nɛgɔe dɛde pɛi ní nɔe pɔ gɔe dɔɔ pɛi. ¹⁸ Nenɔe pɔ i gɔe dɔ yãaɔ sɔ, à tó á pɔ ũ bɛé. ¹⁹ A gbé pɔ a gbédèò ní á gbé pɔ a ɔkà gɛwaɔ, à gɔ bòo kpe gɔɔ sɔpla. A gɔɔ àaɔde ní a gɔɔ sɔplade zɔ, à gbãbo áziáe ní á zɔɔ. ²⁰ A gbãbo á pɔkasae pɛi ní pɔ pɔ wa kè ní báaɔ ní blekão ní lío pɛi. ²¹ Ɔ sa'ona Elezaa ò zɔgɔ pɔ gè zɔlauɔne: Ikoyã pɔ Dii dà Mɔizien ke: ²² Vua ní ánusuo ní mɔgotɛo ní mɔsio ní mɔpuo ní bɛɔmao ²³ ní pɔ pɔ a té fɔɔ pɛi, à dɔdɔ téa, i gɔ gbãlesai. Pɔ pɔ a té fɔɔ sɔ, à mále íu. ²⁴ A á pɔkasapi a gɔɔ àaɔde ní a gɔɔ sɔplade zɔ, í gɔ gbãlesai, í gbasa gɛ bòu.

Pɔ pɔ Isaili sɔ Madiãwa kpaale

²⁵ Dii ò Mɔizie à mè: ²⁶ Mpi ní sa'onkia Elezaa ní Isaili uabeleɔ, à gbé pɔ aa kù zɔlauɔ nao ní pɔtuɔ, ²⁷ í kpaale sáasaa lɛe pla, gbé pɔ gè zɔlauɔ lɛe do, gbé kɛni pɔ kú beo lɛe do. ²⁸ Falu boɔme gbé pɔ gè zɔlauɔ pɔ guu. Pɔ mendo bo ma pɔ ũ pɔ mèn òaa pla ní basoo guu, gbɛnazina ge zu ge zaa'ina ge sã ge blen nò. ²⁹ Se an pɔɔ guu màa, ní kpá sa'onkia Elezaawa ma baa ũ. ³⁰ Isaili kɛni pɔɔ sɔ, pɔ mèn blakwi guu pɔ mendo, gbɛnazina ge zu ge zaa'ina ge sã ge ble ge pɔtuɔ pãlen nò, ní kpá Levii pɔ aai laaidɔ ma zwàakpɛwaɔwa.

³¹ Ɔ Mɔizi ní sa'onkia Elezaa kè lá Dii ònéwa. ³² Pɔ pɔ zɔkanaɔ simá aa sùòɔn ke: Sã ní bleo òaasɔɔ lɛe òaa àaɔ ní bàaɔkwi ní ɔɔo (675.000). ³³ Zu òaasɔɔ lɛe bàaɔkwi ní plao (72.000). ³⁴ Zaa'ina òaasɔɔ lɛe bàaɔ ní mendo (61.000). ³⁵ Nɔe pɔ aai gɔe dɔ yãaɔ òaasɔɔ lɛe baakwi ní plao (32.000). ³⁶ A guo mé zɔkanaɔ baa ũ, sã ní bleo òaasɔɔ lɛe òaa do ní basoolokwi ní sɔplao ní òaa pla ní basoo (337.500). ³⁷ A guu wà falubù Diie òaa àaɔ ní bàaɔkwi ní ɔɔo (675). ³⁸ Zu òaasɔɔ lɛe baakwi ní soolo (36.000). A guu wà falubù Diie bàaɔkwi ní plao (72). ³⁹ Zaa'ina òaasɔɔ lɛe baakwi ní òaa pla ní basoo (30.500). A guu wà falubù Diie bàaɔ ní mendo (61). ⁴⁰ Gbɛnazina òaasɔɔ lɛe gɛo ní mendo (16.000). An guu wà falubù Diie baakwi ní plao. ⁴¹ Mɔizi falupi kpà sa'onkia Elezaawa Dii baa ũ lá Dii òéwa.

⁴² Ɔ à a lɛe do díle adoa Isaili kɛni pɔ ũ. ⁴³ Sã ní bleo òaasɔɔ lɛe òaa do ní basoolo ní sɔplaoe ní òaa pla ní basoo (337.500). ⁴⁴ Zu òaasɔɔ lɛe baakwi ní soolo (36.000). ⁴⁵ Zaa'ina òaasɔɔ lɛe baakwi ní òaa pla ní basoo (30.500).

* 31:16 Nao 25.2

⁴⁶ Gbēnazinao òaasɔɔo lɛɛ gēo ní mēndoo (16.000). ⁴⁷ Isaili kīniɔ baa guu, Mɔizi kè lá Dii òɛwa. A gbé mēndo bò gbēon blakwiɔ guu, à pɔtuo mēndo bò pɔtuo blakwiɔ guu, ɔ a kpà Levii pɔ aai laaidɔ Dii zwàakpɛwawɔ.

⁴⁸ ɔ gbé pɔ de zīgɔ gbēon òaasɔɔo dɔaanao ge zīgɔ gbēon basɔbasɔo dɔaanao ũ sò Mɔizizi ⁴⁹ aa òè: Wápiɔ n zòblenaɔ, wa zīgɔ pɔ wáɛ wéteɔziɔ nào, gbēe i kēsá ní guuo. ⁵⁰ Bee yáí wa mɔ ní gbaɔ Diie lákaa wá duunaa aà aɛ yáí. Baade m̀ ní vua zābleɔ pɔ á sèlɛo ní gàsìgbɛo ní zāo ní tāanao ní swáliɔ ní ɔnɛɛo. ⁵¹ ɔ Mɔizi ní sa'onkia Elezaao pɔ pɔ wa pì ní vuaopiɔ sí. ⁵² Vua pɔ zīgɔ dɔaanapiɔ m̀ò Diie kà kiloo òaa do kwisai (190). ⁵³ Ké zīgɔpiɔ pɔpiɔ sèlɛ yāa, aa dilɛ níziá pɔ ũɛ. ⁵⁴ Ké Mɔizi ní sa'onkia Elezaao vua pɔpiɔ sí zīgɔ dɔaanapiɔwa, aa gèò kpaaũkpɛu, ké Isailiɔ yá lío dɔ Diigu yáí.

32

Isaili buieɔ zɔlɛa Yuudɛ baale (Iko 3.12-22)

¹ Lubeni buiɔ ní Gada buiɔ pɔtuoɔ ví dasidasi. Ké aa è Yazɛɛ b̀usu ní Galada b̀usuo á dádákekíi maaɛ, ² ɔ aa gè Mɔizi ní sa'onkia Elezaao ní Isaili dɔaanao lè aa òné: ³ Atalo ní Dibɔo ní Yazɛɛo ní Nimelao ní Esebɔo ní Elealeo ní Sebaũo ní Nɛboo ní Beona ⁴ pɔ Dii ziblèwàwɛɛo, wélepiɔ b̀usu á dádákekíi maaɛ, mé wápiɔ n zòblenaɔ, pɔdeon wá ũ. ⁵ Aa èa ò lo: Tó n wá wɛgwà, to b̀usue beepi ào de wápiɔ n zòblenaɔ pɔ ũ. Nsu to wà bua Yuudɛwao.

⁶ ɔ Mɔizi wè Gada buiɔ ní Lubeni buiɔwa à mè: A gbéɔ gé zíkai, ápiɔ í gɔ laa? ⁷ Bóyáí áɛ á gbéɔ kúsu kwé buaa Yuudɛwa gēa b̀usu pɔ Dii kpámáú yá musui? ⁸ Maa á maeɔ kè Kadési Baanea gɔɔ pɔ ma ní zì b̀usu gwagwai. ⁹ Aa gè e Esiɔli guzuleu aa b̀usupi gwàgwa, ɔ aa ní gbéɔ kúsu kwé gēa b̀usu pɔ Dii kpámáupi yá musu.* ¹⁰ Zibeezi Dii pɔ fènízi, à olèléné à mè: ¹¹ Gbé pɔ b̀ò Egipi aa kà wè bao ge aa deaɔ, an gbēe a b̀usu pɔ ma a legbè Ablahaũe ní Izaakio ní Yakɔbuo eo.† Aa temazi ní ǹsemendoo, ¹² sema Yefũne né Kalebu, Kenazi bui ní Nuni né Yozueeo bàasio, aame temazi ní ǹsemendoo. ¹³ ɔ Dii pɔ fè Isailiɔzi, a tò aa líaaliaa guwaiwaiu wè bla e gbé pɔ tàaekèpiɔ gè m̀idɛò píi. ¹⁴ Bui duunkenaɔ, a ea áɛ á maeɔ tàaaba, a ea áɛ Dii pɔfɛlɛa Isailiɔzi káfio lò? ¹⁵ Tó a bɔ Dii kpɛɛ, a ea Isailiɔ to guwaiwaiu píie, aai kaale we á yáí.

¹⁶ ɔ aa sò Mɔizizi aa mè: Wá ye wà kaa da wá pɔtuoɔne la, wí wéleɔ keke káɛ wá néfēnenaɔne ní ní daɔ. ¹⁷ Wápiɔ sɔ wá wá gɔkeɔɔ sélɛ, wí zéɛ ní wá gbé kīniɔ e wá ge káíniɔ ní zòlɛkíi. Wá néfēnenaɔ ní ní daɔ iɔ ku wéle bíideɔ guu la b̀usupideɔ yáí. ¹⁸ Mé i ke wá gbéɔ ní b̀usu è píi bàasio, wá su beo. ¹⁹ Bee kpɛ wá baa aɔ kúíniɔ Yuudɛ baale lo, asa wá wá pɔ e Yuudɛ baa gukpe oi lae.

²⁰ ɔ Mɔizi òné: Tó á yápi ke, à á gɔkeɔɔ se à ge zíkai Diie, ²¹ á zīgɔɔ bua Yuudɛwa Dii aɛ píi, ío ku we e Dii gé a ibeɔ b̀usu siomá píi. ²² Tó Dii gbāamò b̀usupiɛ, í gbasa su, b̀usue bee i gɔ á pɔ ũ ní Dii dɔao, áo tàae ví Diie ge á gbéɔne lo. ²³ Tó i su kè màao, a duunakè Diieɛ. Aɔ dɔ́ ké á duunapi a wí á musue. ²⁴ A wéleɔ keke káɛ á néfēnenaɔne ní ní daɔ, í kaa da á pɔtuoɔne, í ke lá á ò ní áziá léowa.

²⁵ ɔ Gada buiɔ ní Lubeni buiɔ ò Mɔizie: Baa, wápiɔ n zòblenaɔ wá ke lá ní òwa. ²⁶ Wá néfēnenaɔ ní wá nɔɔo ní wá são ní wá zuo gɔ Galada wéleɔ guu la píie. ²⁷ Baa, wápiɔ n zòblenaɔ wápii sɔ wí bua Yuudɛwa wá gé zíkai Diie ní wá gɔkeɔɔ kũa lá ní òwa.

* 32:9 Nao 13.32 † 32:11 Nao 14.29

²⁸ Ǿ Mɔizi yādīle sa'onkia Eleazaæ ní Nuni né Yozueeo ní Isaili bui dɔaanao gbépio yá musu, ²⁹ a òné: Tó Gada buio ní Lubeni buio bùaáno Yuudēwa Dii æ ní ní gōkeboɔ kúa, mé a gbāamò bùsupiæ, à Galada bùsuæ bee kpámá ní pò ũ. ³⁰ Tó aai ní gōkeboɔ se aa bùaáno sōo, Kanaa bùsu baa ñ aa bleáno.

³¹ Ǿ Gada buio ní Lubeni buio mè: Wápio n zòblenaɔ, wá ke lá Dii òwæ. ³² Wá wá gōkeboɔ se wá gé Kanaa bùsuu Dii æ, wá baa io ku Yuudē baalæ.

³³ Ǿ Mɔizi Amole kí Siɔ bùsu ní kí Ogu bùsu pò wí me Basanao kpà Gada buio ní Lubeni buio ní Yosefu né Manase bui kɔniowa, bùsupi ní a wéleɔ ní a tɔleɔ. ³⁴ Gada buio kèke Dibɔ kàle wéle bíide ũ ní Ataloo ní Aloeeo ³⁵ ní Atalosofoáo ní Yazeeo ní Yɔgbɔao ³⁶ ní Benimelao ní Betalanao. Aa kaa dà ní kpàsaɔi. ³⁷ Lubeni buio kèke Esebɔ kàle ní Elealeo ní Kiliataiũo ³⁸ ní Neboo ní Baali Meonao ní Sibemao. Aa tó dafu kpà wéle pò aa kèke kàlepione. ³⁹ Manase né Makii buio gè lèle Galada bùsuwa, aa sɔ aa Amole pò kú weɔ yà. ⁴⁰ Ǿ Mɔizi Galada bùsupi kpà Manase né Makii buiowa, aa zòleu. ⁴¹ Manase bui Yaii gè lèle Amole kpàsaowa a sɔ, ñ aa kpàsapio tó lile Avoyaii. ⁴² Nɔba gè lèle Kenati ní a bualoũowa a sɔ, ñ à azia tó kpà wélepie.

33

Isailio bòokpakpaa bɔa Egipi gbæa

¹ Gua pò Isailio bòokpàkpau an bɔa Egipi gbæon ke: Aa taa'ò gāgā, Mɔizi ní Aalona mé ní dɔaanao ũ. ² Mɔizi ní bòokpakiio tó kà láu lá Dii òewa. Ǿn ke: ³ Mò sɛia gɔɔ gēode zɔ Gēamusu dikpekea gbæa Isailio bò Lamese ní mio daa ía Egipio wáa píi, ⁴ gɔɔ pò aale ní negɔe sɛiaɔ wí, asa Dii yákpalekè ní Egipi taaɔe, ñ à Egipi népio dède.

⁵ Bɔa Lamese Isailio gè bòokpà Suko. ⁶ Bɔa Suko aa gè bòokpà Etani guwawai léwa. ⁷ Bɔa Etani aa èa gè Pi'ailo, Baalizerfɔ gukpe oi, ñ aa gè bòokpà Midoli sae. ⁸ Bɔa Pi'ailo aa bùa ísiawa gugiiu, ñ aa sɔ guwawaiu. Ké aa taa'ò Etani guwawaiu gɔɔ àaɔ, ñ aa bòokpà Mala. ⁹ Bɔa Mala aa gè bòokpà Eliũ. Wekii nibɔnao kuu mèn kuepla ní daminalio mèn baaɔkwi. ¹⁰ Bɔa Eliũ aa gè bòokpà Isia Tɛa sae. ¹¹ Bɔa Isia Tɛa sae, aa gè bòokpà Sini guwawaiu. ¹² Bɔa Sini guwawaiu aa gè bòokpà Dɔfeka. ¹³ Bɔa Dɔfeka aa gè bòokpà Alusu. ¹⁴ Bɔa Alusu aa gè bòokpà Lefidiũ. Wekii aa kùau íwa aa mi. ¹⁵ Bɔa Lefidiũ aa gè bòokpà Sinai guwawaiu. ¹⁶ Bɔa Sinai guwawaiu aa gè bòokpà Kibelo Ataava. ¹⁷ Bɔa Kibelo Ataava aa gè bòokpà Azelo. ¹⁸ Bɔa Azelo aa gè bòokpà Litema. ¹⁹ Bɔa Litema aa gè bòokpà Limɔ Pelezi. ²⁰ Bɔa Limɔ Pelezi aa gè bòokpà Libena. ²¹ Bɔa Libena aa gè bòokpà Lisa. ²² Bɔa Lisa aa gè bòokpà Keelata. ²³ Bɔa Keelata aa gè bòokpà Sefee gbɛzi. ²⁴ Bɔa Sefee gbɛ zɔ aa gè bòokpà Alada. ²⁵ Bɔa Alada aa gè bòokpà Makelo. ²⁶ Bɔa Makelo aa gè bòokpà Taatu. ²⁷ Bɔa Taatu aa gè bòokpà Tela. ²⁸ Bɔa Tela aa gè bòokpà Miteka. ²⁹ Bɔa Miteka aa gè bòokpà Asemɔna. ³⁰ Bɔa Asemɔna aa gè bòokpà Mɔselo. ³¹ Bɔa Mɔselo aa gè bòokpà Beneyaakā. ³² Bɔa Beneyaakā aa gè bòokpà Oo Agigada. ³³ Bɔa Oo Agigada aa gè bòokpà Yɔbata. ³⁴ Bɔa Yɔbata aa gè bòokpà Ablona. ³⁵ Bɔa Ablona aa gè bòokpà Eziɔgbæe. ³⁶ Bɔa Eziɔgbæe aa gè bòokpà Kadesi, Zini guwawaiu. ³⁷ Bɔa Kadesi aa gè bòokpà Oo gbæ sae Edoũ bùsu léwa. ³⁸ Ǿ sa'onkia Aalona dède Oo gbæwa lá Dii òewa. We à gàu Isailio bɔa Egipi wè blade a mɔ sɔode gɔɔ sɛiazɔ. ³⁹ Aà wè basoolo ní àaɔode guu ñ à gà.* ⁴⁰ Alade pò kú Negæe bùsuu kía pò de Kanaa bui ũ mà Isailio lé mó.

* 33:39 Nao 20.22-28

⁴¹ Bɔa Oo gbɛ zɪ aa gɛ̀ bɔ̀okpà Zalamɔna. ⁴² Bɔa Zalamɔna aa gɛ̀ bɔ̀okpà Puno. ⁴³ Bɔa Puno aa gɛ̀ bɔ̀okpà Obo. ⁴⁴ Bɔa Obo aa gɛ̀ bɔ̀okpà Iye'abaliũ, Mɔabu bɔ̀su léwa. ⁴⁵ Bɔa Iye'abaliũ aa gɛ̀ bɔ̀okpà Dibɔ̄ Gada. ⁴⁶ Bɔa Dibɔ̄ Gada aa gɛ̀ bɔ̀okpà Alemɔ Diblataiũ. ⁴⁷ Bɔa Alemɔ Diblataiũ aa gɛ̀ bɔ̀okpà Abaliũ bɔ̀su sɪ̀sɪ̀deu Nɛbo saɛ. ⁴⁸ Bɔa Abaliũ bɔ̀su sɪ̀sɪ̀deu aa gɛ̀ bɔ̀okpà Mɔabu bɔ̀su sɛ̀u Yuudɛ saɛ bɔaa n̄ Yelikoo. ⁴⁹ Aa bɔ̀okpà sɛ̀piu za Bɛyɛsimɔ e Abɛli Sitiũ.

Dii Isailiɔ gbaa laai Yuudɛ baa

⁵⁰ Dii yã'ò Mɔizie Mɔabu bɔ̀su sɛ̀piu à mè: ⁵¹ O Isailiɔnɛ: Tó a bua Yuudɛwa a gɛ̀ Kanaa bɔ̀suu, ⁵² à bɔ̀supideɔ yá, í n̄ tãa pɔ́ aa àò n̄ tãa pɔ́ aa kãsaɔ wíwi, í n̄ gbagbakliɔ dɛɛɛ. ⁵³ A bɔ̀supi sɪ̀má, í zɔ̀leu, asa má kpàwá á pɔ́ ũɛ. ⁵⁴ A bɔ̀supi kpaalekɔɛ n̄ gbɛlaao daɛdaɛ. A tɔ̀le zɔ̀ kpá á bui pɔ́ aa dasiɔwa, í tɔ̀le néna kpá á bui pɔ́ aa dasiɔwa. Tɔ̀le pɔ́ gbɛ̀ sè iɔ de n̄ pɔ́ ũ. A kpaalekɔɛ daɛdaɛ. ⁵⁵ Tó i bɔ̀supideɔ yao, gbɛ̀ pɔ́ a n̄ tó zu á wéu lán kòɔwae, aai gɔ́ lán léwa á saalou. Aa ìadawá bɔ̀su pɔ́ á zɔ̀leupiue, ⁵⁶ mí kɛ́ lá ma zɛ̀ ò mà kɛ̀wá.

34

Kanaa bɔ̀su zɔ̀leɔ

¹ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ² O Isailiɔnɛ n̄ mɛ, tó a gɛ̀ Kanaa bɔ̀suu mé ále kpaalekɔɛ, bɔ̀supi zɔ̀leɔn kɛ: ³ Gɛ̀midokli oi, Zini guwaiwai pɔ́ pà Eɔbũ bɔ̀su léi mé á bɔ̀su lé ũ. Sɛa za gukpe oi á bɔ̀su lépi a daale Isida Wɪside léwae, ⁴ i pã Sóigbɛbɛlei ɔzɛi, i ta Zini guwaiwaiwa, i pã Kadɛsi Baanɛa ɔzɛi, i gɛ̀ n̄ Azaa'adaao, i gé Azemɔ. ⁵ Bɔa Azemɔ i pã Egipi zé swai e à gɛ̀ pɛ ísiawa. ⁶ Ísia zɔ̀ pɔ́ kú bɛ'ae oi mé á bɔ̀su lé ũ. A bɔ̀su lén we bɛ'ae oi.

⁷ Lá á bɔ̀su lé aɔ de gugbãntoo oin kɛ: Bɔa za ísia zɔ̀i, à a iada e Oo gbɛ saɛ. ⁸ Bɔa Oo gbɛ saɛ, à a iada e Amata bɔ̀lei, í gɛ̀ Zedada. ⁹ Bɔ̀supi lé a gɛ̀ n̄ Ziflonaɔɛ, i gɛ̀ pɛ Azaa'enanawa. Lá á bɔ̀su lé aɔ de gugbãntoo oin we.

¹⁰ Gukpe oi à á bɔ̀su lé iada bɔa Azaa'enana e Sefaũ. ¹¹ Bɔa Sefaũ i gɛ̀ Libla, Aini gukpe oi, i gɛ̀ pã Genɛzaleti Isida gbɛpɔ̀lei gukpe oi. ¹² Bɔa we i pã Yuudɛi, i gɛ̀ pɛ Isida Wisidewa. Lá á bɔ̀su lé aɔ dɛn we.

¹³ Ǿ Mɔizi yãpi ðile Isailiɔnɛ à mè: A bɔ̀supi kpaalekɔɛ n̄ gbɛlaao.* Dii ðile á bui léɛ kɛ̀okwi n̄ kɪniɔ pɔ́ ũɛ, ¹⁴ asa Lubeni bui n̄ Gada bui n̄ Manase bui léɛ doo n̄ baa è kò uale n̄ ualeo. ¹⁵ Bui léɛ pla n̄ kɪniopiɔ n̄ baa è Yuudɛ baa gukpe oi bɔaa n̄ Yelikoo.

¹⁶ Dii yã'ò Mɔizie à mè: ¹⁷ Gbɛ̀ pɔ́ aa bɔ̀su kpaalɛ́ n̄ gbɛlaao tón kɛ: Sa'onkia Eleazaa n̄ Nuni né Yozueeo. ¹⁸ Bee gbɛa í dɔaanaɔ sɛ bui n̄ buio guu m̀ndodo aa dɔ̀nle bɔ̀su kpaalɛapi guu. ¹⁹ Gbɛ̀ pɔ́ á n̄ sɛ̀piɔ tón kɛ:

Yuda bui guu Yefũnɛ né Kalebu.

²⁰ Simɛɔ bui guu Amihudu né Semuɛli.

²¹ Bɛyãmɛɛ bui guu Kiseloni né Elidada.

²² Dã bui guu Yɔgɛli né Buki.

²³ Yosefu né Manase bui guu Efodu né Aniɛli.

²⁴ Yosefu né Eflaiũ bui guu Sifitã né Kemuɛ.

²⁵ Zabaloni bui guu Paanaki né Elizafã.

²⁶ Isakaa bui guu Azã né Paletie.

²⁷ Aseɛ bui guu Selomi né Aihudu.

²⁸ Nɛfatali bui guu Amihudu né Pedae.

²⁹ Gbɛ̀ pɔ́ Dii n̄ ðile aa Kanaa bɔ̀su kpaalɛ Isailiɔnɛn we.

* 34:13 Yoz 14.2

35

Levii buiw wéle

¹ Dii yá'ò Mɔizie Mɔabu bùsu sɛu Yuudɛ baale bɔaa ní Yelikoo à mè: ² O Isailiɔne aa bùsu pɔ aa a kpaalese wéle kpa Levii buiɔwa, ké aa e wàò kú ní guu, aai tɔle pɔ liaa wélepiɔi kpámá lɔ.* ³ Wélepiɔi iɔ de ní zɔlekii ũ, mé tɔle pɔ kú wélepiɔi saeɔ iɔ de ní zuo ní ní são ní ní pɔtuo pãleɔ kúkii ũ píi. ⁴ Tɔle pɔ liaa wélepiɔi yàasa i ka gàsísuu òaa sɔo. ⁵ A ba yɔ wénkpe gukpe oi kiloo do, í yɔ geomidɔkii oi kiloo do, í yɔ be'ae oi kiloo do, í yɔ gugbãntoo oi kiloo do à pɛe píi, wéle iɔ ku guoguo, tɔle pɔ liaai sɔ iɔ de wéledeɔ dádãkɛkii ũ.

⁶ Wéle pɔ á kpá Levii buiwapiɔi guu, a mèn soolo iɔ de misiwéleɔ ũ. Tó gbé gbédè, ìli bàale ta wélepiɔi dou. An wéle kɛniɔ iɔ bla ní plao. ⁷ Wéle mèn blakwi plasai ɔ á kpámá, wéle píi ní a tɔleɔ liaai. ⁸ Lá á buiw tɔle e léu, a guu ɔ aa wélepiɔi kpa Levii buiɔwa. Bui pɔ wéle ví dasi aa kpa dasi, bui pɔ wéle ví bílao aa kpa bílao.

Misiwéle

(Iko 19.1-13, Yoz 20.1-9)

⁹ Dii yá'ò Mɔizie à mè: ¹⁰ O Isailiɔne n̄ me, tó a bua Yuudɛwa a gɛ Kanaa bùsuu, ¹¹ à wéleɔ dile á misiwéleɔ ũ. Tó kai mé m̀, ɔ gbé gbédè, ade lí bàale ta we. ¹² Wélepiɔi iɔ deé misiwéleɔ ũ, ké gbédèna e bàasi aà dae pɔ a tɔsiwàe à tau. Tó a kè màa, a gao, sema wà yákpalekèaàno bàasio. ¹³ Wéle mèn soolo pɔ á kpá Levii buiɔwa á misiwéle ũ, ¹⁴ mèn àaɔ iɔ ku Yuudɛ baala, mèn àaɔ iɔ ku baale Kanaa bùsuu. ¹⁵ Tó kai mé m̀, ɔ gbé gbédè, ade lí bàale tau. Wéle mèn soolopiɔi iɔ de misikii ũ á Isailiɔne ní b̀m̀ ge nibo pɔ kúánɔ.

¹⁶ Tó gbé gbé lè ní m̀o a dè, ade á gbédènae. Sema wà ade de sɔ. ¹⁷ Tó gbé gbé kũa mé à gbé lèò a dè, gbédènan aà ũ, sema wà aà de sɔ. ¹⁸ Tó lí a kũa mé à gbé lèò a dè, gbédènan aà ũ, sema wà aà de. ¹⁹ Dae pɔ a tɔsiwà mé ali gbé pɔ gbédèpi de, tó à kpàaũaàno. ²⁰ Tó gbé gbé kpàkpa, ɔ à ɔzààzi, ge à aà pà ní pɔo, ké a zaaàgu yáí, a dè, ²¹ ge tó à aà lè ní ɔkũo a dè íi pɔ a sèaàno yáí, gbédènan aà ũ, sema wà aà de. Dae pɔ a tɔsiwà mé a aà de, tó à kpàaũaàno.

²² Tó i aà kpàkpa sɔo, ɔ à ɔzààzi, ge à aà pà ní pɔo kándo ìiseaaàno sai, ²³ ge i aà eo, ɔ gbe síwà à gà, lá i ìbelesèaànoe, mé àle wele à aà kɛ'iao, ²⁴ wa yágɔgɔ gbédènapɔi ní dae pɔ a tɔsiwàoe ikoyãe beeɔ musue. ²⁵ Wi gbédènapɔi si dae pɔ a tɔsiwàwa, aai aà gbae misiwéle pɔ à bàalè tàu yãa guu, iɔ ku wélepiu e sa'onkia pɔ wa dile gé gaò. ²⁶ Tó gbédènapɔi kèse sù ví wélepi léa, ²⁷ mé dae pɔ a tɔsiwàpi kpàaũaàno, a ku misiwélepi guuo, aà aà de, aɔ tàae ví aà dea guuo. ²⁸ Sema gbédènapɔi aà ku misiwélepiu e sa'onkia ge gaò. Sa'onkiapi gaa gbea ɔ a gbasaa ta a be. ²⁹ Gu pɔ á kúu píi e á buiwa, àò ikoyápi kũa.

³⁰ Gbèdea yá guu, wa gbédèna de gbé seeladeke yá musu, ãma ásu gbède gbé m̀endo seeladeke yáio.† ³¹ Asu to gbédèna pɔ kù wà de azia boo, sema wà aà de. ³² Tó sa'onkia i ga gíao, ásu ɔasi gbé pɔ bàasi tà misiwéleuwa à aà gba zé aà ta a beo. ³³ Asu to bùsu pɔ áo kuu gbãle. Gbèdea mé ì bùsu gbãle. Wa f̄ gbãbo bùsu pɔ wà gbédèuɛo, mé i ke wà gbé pɔ gbépi dè de bàasio. ³⁴ Asu to bùsu pɔ áo kuu, mé mapi sɔ máo kuu gbãle, asa má Dii má kú á Isailiɔ guue.

36

Zelofada nenɔe tɔle

* 35:2 Yoz 21.1-42 † 35:30 Iko 17.6, 19.15

¹ Galada buiɔ uabeleɔ m̀ M̀izi k̀i. Galadapiá Makii néε, Manase t̀ɔnaε, Yosefu buie. ɔ aa ò M̀izie n̄ Isaili bui d̀aanaɔ ² aa mè: Baa, ké Dii òne n̄ bùsu kpaale Isailiɔne n̄ gbelaao, a òne n̄ wá gb̄do Zelofada t̀ole kpá aà nenɔɔwa.*

³ Tó nenɔɔpiɔ z̀kè n̄ Isaili buip̄aleɔ, wa n̄ t̀ole sí wá buiɔwa wà k̀fi bui p̀ aa z̀kènn̄ɔne, t̀ole p̀ wa kpàwá n̄ gbelaao i lao. ⁴ Tó Kuu'ɔw̄† kà s̄, wa n̄ t̀ole sí kpaale p̀ wá deziɔ sè guue, wi k̀fi bui p̀ aa z̀kènn̄ɔne.

⁵ ɔ M̀izi yá p̀ Dii òε ðile Isailiɔne à mè: Yosefu buip̄iɔ yá naε. ⁶ Yá p̀ Dii ðile Zelofada nenɔɔ yá musun ke: A mè nenɔɔpiɔ z̀ke n̄ ḡ p̀ kèné maaɔ, āma ḡ p̀ aa z̀keò, sema aao ðe n̄ dezi káau Manase buiɔ ũ. ⁷ T̀ole p̀ Isailiɔ v̄ n̄ buiwaɔ su ḡ k̄ p̀uo. Isaili p̄i ze n̄ a dezi káau t̀ole p̀ á è túbi ũ. ⁸ Isaili buiɔ guu, sema n̄ε p̀ t̀ole v̄ túbi ũ z̀ke n̄ ḡ p̀ ðe a dezi káau bui ũ. Beewa Isaili p̄i a ḡ t̀ole p̀ wá kpaalè a deziɔne v̄. ⁹ Isaili buiɔ t̀ole su ḡk̄uo. Isaili bui p̄i ze n̄ t̀ole p̀ á è kpaale guuo.

¹⁰ ɔ Zelofada nenɔɔ kè lá Dii ò M̀iziewa. ¹¹ Mala n̄ Tiizao n̄ ɔgelao n̄ Milikao n̄ N̄ao z̀kè n̄ n̄ des̄ né. ¹² Aa z̀kè n̄ Yosefu né Manase buiɔ, ɔ t̀ole p̀ wá kpaalèné gi ðe n̄ dezi káau buiɔ p̀ ũ. ¹³ Ikoȳɔ n̄ ȳdile a p̀ Dii ða M̀izie a ðile Isailiɔneɔn we ḡɔ p̀ aa ku M̀abu bùsu s̄u Yuud̄ε baale b̄aa n̄ Yelikoo.

* **36:2** Nao 27.7 † **36:4** Lev 25.8-10

IKOYA Mɔizi lá sɔode Yá pɔ́ kú lée bee guu

Naokɛa lá láakii Isailiɔ kaa bɔsu pɔ́ Lua à a legbɛ̀nɛ́ zɔ̀lɛu yā'òwɛɛ. Ikoyā lá té Naokɛa lápizi, ɔ́ Mɔizi yá mèn àaɔ́ pɔ́ a ò Isailiɔnɛ kuu (1.1-4.43, 4.44-28.68, 28.69-30.20). Mɔizi yá pɔ́ Lua kè Isailiɔnɛ ní lá a yɛ́nzio dɔ̀ngɔ, lá aà bàa kúrɔ̀, à d̀baanɛ́ guwaiwaiu wè bla, à ɔ̀liánzi, à ní bɔ́ ní ibɛɛɔ ɔ̀zi, ɔ́ à a ikoyāɔ́ d̀ilɛnɛ́, à yáɔ́ legbɛ̀nɛ́. I ke yāzi pɔ́ kè lá káaɔ́ guu ɔ́ à èa lé d̀ngɔ lɔ, àlɛ waasokɛnɛ́ ní ǹsɛmɛndoo, àlɛ o a gbɛ́ɔnɛ aa dɔ́ ké Luaá náaideɛ, aai gbɛ́kpaaaànɔ́ zé sé, asa Lua síandɛɛ. A m̀: Isailiɔ, à swákpa. Dii wá Lua mé Dii m̀ndona ũ. Aɔ ye Dii á Luazi ní ǹsɛmɛndoo teasisai á gbãa pua léu. (6.4-5) Mat 22.37 gwa lɔ. D̀ɔpɔ́ yá ɔ́ Isailiɔ í lousisia daalɛ̀ò lá gu lé dɔ.

Lɛ pɔ́ Mɔizi Lua táasilè̀ò ku lári láakii (32). Bee gbɛa Mɔizi sa'olèkè Isaili buiɔnɛ (33). Lɛɛ 31 guu wà Yozuee d̀ilɛ Mɔizi gɛɛ ũ ké aà d̀baa Isailiɔnɛ bɔsu pɔ́ Lua a legbɛ̀nɛ́ guu. Lɛɛ 34 ànabi Mɔizi gaa yā'ò.

Gbɛ́ pɔ́ aale lári kyoke gbãɔ́ ní gbɛ́ pɔ́ aa kè yāaɔ́, ikoyā lári lé d̀ngɔ ké Luapi mé ní Suabana ũ, an bona ũ. Tó gbɛ́ɔ́ Lua yá kúa mé aa aà náai v̄i gɔ̀ɔpii gupiiu yápii guu, bee a bɔa maa pɔ́ gbɛ̀nazina Ìò wɛɛlɛ iné.

Mɔizi yā'oa Isailiɔnɛ Mɔabu bɔsuu

¹ Yá pɔ́ Mɔizi ò Isailiɔnɛ guwaiwaiu Yuudɛ́ baalen ke. A ku Alaba s̄ɛu bɔaa ní Sufaoɛ, Palana zānguo ní Tofelio ní Libenao ní Azeloo ní Dizaabuo. ² Bɔa Olebu gɛa Kadɛsi Baanɛa ní Sei gbɛ zéó á tá gɔ̀ɔ kuɛdoɛ. ³ Bɔa Egipi wè blade guu, a mɔ́ kuɛdode gɔ̀ɔ s̄ɛia z̄í Mɔizi yá pɔ́ Dii dàɛ Isailiɔ yá musu ònɛ́ pii. ⁴ Bee kè aà z̄iblea Amɔlɛ́ kí Siɔ́ pɔ́ kpalablè Èsɛbɔ́ gbɛa ní Basana kí Ogu pɔ́ kpalablè Asalo ní Èdɛlɛioɛ.* ⁵ Mɔizi f̄ɛlɛ ikoyāɛ bee pílokè Mɔabu bɔsuu Yuudɛ́ baale à m̀: ⁶ Dii wá Lua yā'òwɛɛ Olebu à m̀, wa gɛ́gɛ́ gbɛpi saɛ. ⁷ Wà fɛlɛ dazɛu wà mipɛ Amɔlɛ́ bɔsu sísidewa ní gbɛ́ pɔ́ kú Alaba s̄ɛu ní gusísɛdeu ní gusalaladɛɔ́ ní Nɛgɛvɛdeɔ́ ní ísialɛdeɔ́. A m̀ wà gé Kanaa bɔsuu ní Libā bɔsuo e swa z̄ɔ́ Uflatai. ⁸ A m̀ a bɔsupi kàlɛ wá aɛ, wà gɛ́ sí, bɔsu pɔ́ a a legbɛ́ wá dezɔ̀nɛ Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuo a m̀ á kpámá, i gɔ́ ní buiɔnɛ ní kpɛ.

Mɔizi yāgɔ́gɔ́nɔ́ dila (Bɔa 18.13-27)

⁹ Gɔ̀ɔ bee má òé má f̄ɔ́ màò á s̄ɛa lán asowa mado lɔ. ¹⁰ Dii á Lua tò a dasikũ, á dasi kà saanaɔ́wa sa. ¹¹ Dii á dezɔ̀ɔ Lua ɛa to à dasikũ lɛɛ òaa sɔ̀o, i báaadaágu lá à a legbɛ́ɛ́wa. ¹² Máme máó á s̄ɛa lán asowa, màò á yāgɔ́gɔ́ɛ́ madoa? ¹³ A ɔ̀nɔ́nɔ́ s̄ɛ́ á guu bui ní buio, gbɛ́ pɔ́ wa ní dɔ́ laaide ũ, mí ní dila á d̀baanaɔ́ ũ.

¹⁴ ɔ́ á wèa a m̀, yá pɔ́ má ò wà kɛpi maaɛ. ¹⁵ ɔ́ ma á bui d̀baanaɔ́ s̄ɛ, ɔ̀nɔ́na pɔ́ wa ní dɔ́ laaide ũ, ma ní dila é á buio yāgɔ́gɔ́nɔ́ ũ. Gbɛ́ɛɔ́ Ìò gbɛ́ɔ́n òaasɔ̀sɔ̀o d̀baanaɔ́ ũ, gbɛ́ɛɔ́ s̄ɔ́ gbɛ́ɔ́n basɔ̀basɔ̀o, gbɛ́ɛɔ́ gbɛ́ɔ́n blakwikwi, gbɛ́ɛɔ́ gbɛ́ɔ́n kwikwi. ¹⁶ Gɔ̀ɔbeezi ma yādila yāgɔ́gɔ́napiɔnɛ ma m̀: Ali yá pɔ́ á gbɛ́ɔ́ m̀owá ma, íli yāgɔ́gɔ́nɛ́ a zéwa, gbɛ́ ní a gbɛ́deeo ge ní b̀mɔ́on nò. ¹⁷ Asuli gbɛ́ɛ wɛgwa yákpaleuo. Ali yāma gbɛ́ yāf̄una ní gbɛ́ gbɛ́aowa sáasaa. Asuli v̄iake gbɛ́ɛ wéɛo,

* 1:4 Nao 21.21-35

asa yákpalekeaá Lua yáε. Tó yáε kèé zǐ'ũ, àli mooa, mí wétei. ¹⁸ Goo bee ma yá pó á keo díléé pii.

Asiigwanao zia
(Nao 13.1-33)

¹⁹ Baa Olebu wa dazeu, wa guwaiwai zɔo pásí pó á dōpi baa ví. Wa mipè Amole bùsu sìsìdewa, lá Dii wá Lua òwēewa, ɔ wa ka Kadesi Baanea. ²⁰ Ǿ má òé ma mè: A ka Amole bùsu sìsìde pó Dii wá Lua lé kpáwáú. ²¹ A bùsu pó Dii á Lua kpàwápi gwa á ae. A ge si lá Dii á deziɔ Luapi díléewa. Asu to vía á kũo. Asu bílikεo. ²² Ǿ ápii a mo ma le, a mè wà gbéɔ zǐ, aai gé bùsupi gwagwaiwēε. Tó aa sù, aai zé pó wá sé n wéle pó wá káuɔ owēε. ²³ Yápi kèmeε maa, ɔ ma gbēɔn kuεplaɔ sè á guu bui ní buio mēndodo. ²⁴ Ké aa gè, aa dède gusìsìdewa, ɔ aa kà Esikoli guzuleu aa gwàgwa. ²⁵ Ǿ aa sùwēε ní bùsupi libeɔ, aa bùsupi yá sèle aa síuwēε aa mè bùsu pó Dii wá Lua lé kpáwápiá bùsu maaε.

²⁶ Kási á ye gea weio, ɔ a gi Dii á Lua yāmai. ²⁷ A yá kütēkàka á kpéɔ guu, a mè Dii zawáguε, ɔ à wá bóle Egipi ké à e wá na Amoleɔne ní ɔzǐ aa wá dède. ²⁸ A mè má á táu sai? A gbéɔ tò á kúsu kwè, aa mè bùsupi gbéɔ gbāa deála, mé an gbāa ea deála lo. An wéleɔ zɔo, a bíliɔ zǐ Luawaε. Aa mè wà Anaki buio è we lo. ²⁹ Ǿ má òé, ásu to sǔ kéáguo, ásu víakenéo. ³⁰ Dii á Lua dɔaaaé, ɔme a zǐkaé lá a kàé Egipi ní guwaiwaiuo á wé èwa. ³¹ A è we lá Dii á Lua á zǔa a gǎu, lá mae lo a né zǔa a gǎuwa. A zekèléáno pii e a ge kaò guε beeu. ³² Gia ní beeo i Dii á Lua náaikeo.† ³³ A dɔaaé zé guu, à bòokpakǐ kèkéé. A dɔaaé té guu gwá, ké à zé pó áli sé ɔlé. Fāane sǔ à dɔaaé telu guu.

Dii Isailiɔ swágagaa
(Nao 14.20-45)

³⁴ Ké Dii yá pó á ò mà, aà pɔ fē, ɔ à legbè à mè: ³⁵ Bílaε bee gbēε a wesi bùsu maa pó má ò má kpá an deziɔwaleo, ³⁶ mé i ke Yefūne né Kalebu bàasio. Ǿme a wesiε. Má tɔole pó aà gbá pèleu kpawāε, aapi ní a néɔ, ké a temazi ní nòsemendoo yáí. ³⁷ Dii pɔ pāmazi á yáí lo, ɔ à mè mapí sǔ má gē bùsupiuo. ³⁸ Ma dɔnlede Nuni né Yozuee mé a gēu. Dii mè mà aà gba sǔ, asa ɔme a bùsupi na Isailiɔne ní ɔzǐ. ³⁹ Ǿ Dii èa òé à mè á néfēne na pó a mè wà ní kúkū zǐzɔ ũ, á né pó aa vāi dǔkōε ní maaɔ gǐaopiɔ, aame aa gēu, í kpámá, aai gǔ ví. ⁴⁰ Apiɔ sǔ, Dii òé à ea Isia Tēa zé sé guwaiwaiu.

⁴¹ Ǿ á wèa a mè a duunakè Diiε, á gé zǐkai saε lá Dii á Lua òéwa. Ǿ á baade a gǔkeɔɔ dò a pi, ále e bùsu sìsìde kũaáfaaie. ⁴² Ǿ Dii òmeε mà oé ásu gé zǐpi káio, ké á wèleɔ su zǐblewáɔ yáí, asa à mè áɔ kúánɔ. ⁴³ Ǿ má òé, a gi mai, a pǎ Dii yáa. A wala guu ɔ a ge dède bùsu sìsìdepiwa. ⁴⁴ Ǿ Amole pó kú weɔ bò dàále aa á yá lán zɔo gbēyaawa. Aa zǐblèwá za Sei e Ǿma. ⁴⁵ Ké a su, a ɔlò Diiε, ɔ à gǐ swáseiázi. ⁴⁶ Ǿ a gɔoplakè Kadesi, wekǐi a gɔo gǎgau.

2

Isailiɔ liaaliaaa guwaiwaiu

¹ Wa ea wa Isia Tēa zé sè guwaiwaiu,* lá Dii òwēewa, ɔ wa liaaliaa Sei bùsu sìsìdeu gɔɔpla. ² Ǿ Dii òmeε à mè, ³ wá liaaliaaa gusìsìdepiu m̀. Wà ea gé gugbāntoo oi sa. ⁴ A mè mà oé ále bole ní á daε Esau buio Sei bùsuoe.† Aa víakeé, ní beeo à laaika maamaa, ⁵ ásu ní léweo, asa Dii a ní bùsu saaloe kpáwáɔ, baa kèse do, asa à Sei bùsu sìsìde kpà Esau buiɔwaε, ɔ aa gǔ ví. ⁶ Dii mè à ble lúmá, í

† 1:32 Ebe 3.19 * 2:1 Nao 21.4 † 2:4 Daa 36.8

ble. Baa íe, à lú, í mi. ⁷ Dii á Lua báaadà zì pò á kèu píie, mé à wetèázi guwaiwai zòe bee baa vía guu. Dii á Lua kúánò a wè blan ke, pòe i késawáo. ⁸ Ō wa dò wá dae Esau buiò Sei búsuzi. Bòa Elata ní Eziōgebeeo wa lile, wa Alaba sē zé sè, ò wa Mòabu guwaiwai zé sè.

⁹ Dii òmèe wásu íbelese ní Mòabuò wà ní lèwe wà zìkárínò, asa a ní búsú saaloe kpáwá wá pò ũ. A búsúpi kpà Lotu buipiòwa, à gò ní pò ũe.† ¹⁰ Búsúpi guu ò Emi buiò ku yāa. Aa gbāa mé aa dasi. An gbāa kà Anaki buiòwa. ¹¹ Wí ní dile Lefai buiò ũ lán Anaki buiòwae, āma Mòabuò ì oné Emiòe. ¹² Oliò ku Sei yāae, ò Esau buiò mò wa sìmá aa ní dede, ò aa zòle ní gbèu, lá Isailiò kè búsú pò Dii kpámá aa gò víewa.

¹³ Dii òwèe wà bua Zelediwa, ò wa buawà. ¹⁴ Za gò pò wa bò Kadesi Baanea e wa ge bua Zelediwa, wè bla plasai gè. Gbè pò aa kà zìkaa yāao gāga píi, lá Dii ònéwa.‡ ¹⁵ Dii mé òtòlemá e à gè ní kaale míómio.

¹⁶ Ké á gbè pò aa kà zìkaa yāapiò gāga píi, ¹⁷ ò Dii yā'òmèe à mè, ¹⁸ wà bua Mòabu búsú pò wí mē Aa búsú léwa sa. ¹⁹ Tó wa mò Amóniò lè, wásu íbeleseínò wà ní lèweo, asa á ní búsú saaloe kpáwáo. A kpà Lotu buipiòwa à gò ní pò ũe.*

²⁰ Wà búsúpi díle Lefaiò pò ũ lè, asa aa ku we yāae. Amóniò ì oné Zaūzumio. ²¹ Buipiò gbāa mé aa dasi, an gbāa kà Anaki buiòwa. Dii mé ní kaale Amóniòne, ò aa ní búsú sí, aa zòle ní gbèu. ²² Māa Dii kè Esau buiòne Sei ló. A Oliò kàalené, ò aa ní búsú sí aa zòle ní gbèu e ní a gbāo. ²³ Avii pò aa wéle kàlekale e za Gazaò sò, Keletiò bò Keleti aa mò ní kaale, ò aa zòle ní gbèu.

²⁴ Dii mè wà dazeu wà bua Aanòwa. A mè a Esebò kí Siò, Amòle bui nàwèe wá zòle ní aà búsúo. A mè wà fele ze ní aà búsú siao, i felewá ní zío. ²⁵ Sea za gbá á tó vía dúnia buiò kú píi, sò i kéngu á yáí. Tó aa á bao mà, aa sòdeedeke, gili i gèngu á yáí.

Ziblea Esebò kí Siòwa (Nao 21.21-30)

²⁶ Kua Kedemò guwaiwaiu ma gbéò zì Esebò kí Siòwa ní aafia yáo, ma mè ²⁷ aà wá gba zé wà pā a búsua. Zékpaa wáò beu, wá lile òplaii ge zzeio. ²⁸ Ma mè aà ble yíawá wà ble, aà í yíawá wà mi, wí fiaboè ní ánusuo. Aà to wà pā a búsua kèse lé. ²⁹ Má òè Esau buiò wá gbá zé Sei, mé Mòabuò wá gbá zé Aa, ò wále gé buai Yuudèwa e búsú pò Dii wá Lua lé kpáwáu. ³⁰ Ō Esebò kí Siò i wá gba zé wà pā a búsúo, asa Dii á Lua aà swáfèè, ò à fèe, ké à e à aà naé á zòí, lá a de gbāewa. ³¹ Ō Dii òmèe mà gwa lá ále Siò ní a búsúo nawèe wá zòí. A mè wà fele wà aà búsúpi sí, i gò wá pò ũ. ³² Siò ní a gbéò bòle dàwále ní zío Yaaza. ³³ Dii wá Lua aà kpáwá, ò wà aà dè ní a néo ní a gbéò píi. ³⁴ Gò bee ò wa aà wéle sí píi, wa wélepiò gòe ní nòe ní néo dède píi. Wí gbèe to béeo. ³⁵ Ō wa ní pòtuò náaa, wa wéle pò wá sípiò pòò sèle wá pò ũ. ³⁶ Sea za Aloe wéleu Aanò baa ní mèewia pò kú guzulèpiuo e Galada, wéle ku a gbāa dewálao. Dii wá Lua ní nàwèe wá zòí píie. ³⁷ Wí sò Amóniò búsúo, Yaboko baan nò, gusísíde wéleòn nò, lá Dii wá Lua òwèewa.

3

Ziblea Basana kí Oguwa (Nao 21.31-35)

¹ Bee gbèa wa ea da Basana búsú zéu. Ō Basana búsú kí Ogu bò dàwále ní zío ní a gbéò píi Edelei. ² Dii òmèe mású vlakèèò, asa a aà nàmèe ma zòí ní a gbéò píi

† 2:9 Daa 19.37 § 2:14 Nao 14.29 * 2:19 Daa 19.38

ń a b̀̀suoε. A m̀̀ m̀̀ k̀̀ὲ l̀̀á m̀̀á k̀̀ὲ Am̀̀leɔ́ ḱ́ Sií p̀́ kpalabl̀̀ε Eεεb̄̄εwa. ³ Ǿ Dii wá Lua Basana b̀̀su ḱ́ Ogu ǹ̀w̄̄ε wá ɔ́z̄́ ń a gb̄́έ p̄́ii. Wa ń d̀̀d̀ε, wi ń gb̄́ε to b̄́εo. ⁴ Gɔɔ bee ̄ wa à w̄́εo s̄́ p̄́ii. A kee ku wa ǵ́ síimáó. Wa z̄́ibl̀̀ε Aagobu b̀̀suwa p̄́ii ń a w̄́ε m̀̀n b̀̀aáɔ, b̀̀su p̀́ Basana b̀̀su ḱ́ Ogu v̄́pi. ⁵ W̄́εp̄́iá w̄́ε b̄́ideɔne p̄́ii. W̄́εp̄́i b̄́i les̄́, w̄́ a b̄́leɔ́ tata wá gb̄́á dauε. Wa z̄́εwiaɔ s̄́ dasidasi l̄́. ⁶ Wa ń m̄́de p̄́ii, l̀̀á wá k̀̀ε Eεεb̄̄ ḱ́ Sií gb̄́εɔnεwa. Wa w̄́εp̄́i ḡ́εo d̀̀de ń n̄́εo ń n̄́εo p̄́ii. ⁷ Ǿ wa p̄́tuoo ń àizeε p̀́ wá è w̄́εp̄́i guu ǹ̀aa wá p̀́ ń p̄́ii.

⁸ Gɔɔ bee wa Am̀̀leɔ́ ḱ́a gb̄́εn plap̄́i b̀̀su síimá, b̀̀su p̀́ kú Yuud̄́ baala za Aan̄́ e Eεm̄́ gb̄́ei. ⁹ Sid̄́deɔ́ ń o gb̄́ep̄́ie Silī́, Am̀̀leɔ́ s̄́ Senii. ¹⁰ Wa Basana ḱ́ Ogu b̀̀su sí p̄́ii, gusalala w̄́εo ń Galada b̀̀su p̄́ii ń Basana b̀̀su p̄́ii e Saleka ń Edeleio. ¹¹ Lefai k̄́naɔ́ guu Ogu mé ḡ́ ȳ́a ado. Wá à w̄́lebo k̀̀ε ń m̄́oε. A gb̄́á ḡ́s̄́suu k̄́okwiε, a ȳ́asa s̄́ ḡ́s̄́suu siī́. A ku Am̄́ni m̄́εwia Labaε.

*Yuud̄́ baa gukp̄́e oi b̀̀su kpaalea
(Nao 32.1-42)*

¹² K̀̀ε wa b̀̀supi s̄́, ma Galada b̀̀su síside guo kpà Lub̄́ni buiɔ́ ń Gada buiɔ́wa, sea za Aloee, Aan̄́ baa. ¹³ Galada b̀̀su p̀́ ḡ́ ń Ogu b̀̀su Basanao ̄ má kpà Manase bui k̄́niɔ́wa. Aagobu b̀̀su p̀́ kú Basana b̀̀su ȳ́a p̄́ii, ̄ w̄́ m̄́ Lefai b̀̀su. ¹⁴ Manase bui Yaii mé Aagobu b̀̀supi s̄́ p̄́ii e Gesuu buiɔ́ ń Maaka buiɔ́ b̀̀su léu. Ǿ à az̄́a t́ kpàè. A ȳ́i w̄́ m̄́ Basanaε Yaii z̄́εwiaɔ e ń a gb̄́o.

¹⁵ Ma Galada b̀̀su kpà Manase né Makii buiɔ́wa. ¹⁶ B̀̀su p̀́ kú Galada b̀̀su z̄́anguo ń Aan̄́ d̄́o ̄ má kpà Lub̄́ni buiɔ́ ń Gada buiɔ́wa. Aan̄́ d̄́opi mé ń b̀̀su lé ũ, mé Yaboko d̄́o mé ń b̀̀su lé ũ Am̄́ni b̀̀su oi. ¹⁷ Yuud̄́ d̄́o mé ń b̀̀su lé ũ be'ae oi za Genezaleti e Alaba Isida p̀́ w̄́ m̄́ l̄́ Isida Wiside, Pisiga gb̄́ep̄́leu.

¹⁸ Ma ȳ́'òné gɔɔ bee ma m̀̀, Dii ń Lua b̀̀supi kpámá à ḡ́ ń p̀́ ũε. An gb̄́ε p̀́ kà z̄́ikaao s̄́ aa ń ḡ́kebo se aa bua Yuud̄́wa aa d̄́aa Isaili k̄́niɔ́ne. ¹⁹ Ma m̀̀ má d̄́ an n̄́εo ń ń n̄́εo ń ń p̄́tuoo dasi, aameε aa ḡ́ ń w̄́ε p̀́ má kpámá guu. ²⁰ Ma m̀̀ t́ Dii t̀̀ an gb̄́έ íampak̄́i è lánwa, mé aa b̀̀su p̀́ Dii ń Lua lé kpámá sí ń p̀́ ũ Yuud̄́ baa be'ae oi, an baade i gbasa su b̀̀su p̀́ má kpámáε bee guu sa.

²¹ Gɔɔ bee má ò Yozueε à wé è l̀̀á Dii á Lua k̀̀ε ḱ́a gb̄́εn plap̄́i. M̀̀a Dii a ke ḱ́a p̀́ ále gé ń lei weɔne p̄́ii. ²² Asu v̄́akenéo, asa Dii á Lua mé a z̄́ik̄́ér̄́n̄́o.

²³ Gɔɔ bee ma awakpà Diiε ma m̀̀, ²⁴ Dii Lua, n na n z̄́oke ń n ḡ́sa gb̄́ao ɔ́ba mapi n z̄́blenaεwa. Dii kpele mé kú musu ge t̄́le la, a f̄́ ȳ́z̄́oke lanwai? ²⁵ Ma gba zé mà bua Yuud̄́wa mà e wesi b̀̀su maa síside p̀́ kú wepile ń Lib̄́o p̄́ii. ²⁶ Ǿ Dii p̄́ p̄́amazi á ȳ́i, i swásε ma ȳ́io. A òm̄́ε à m̀̀, bee m̀̀ màa l̄́. M̀̀su ȳ́e oε ȳ́ bee musu l̄́o. ²⁷ A m̀̀ mà d̀̀de Pisiga gb̄́ewa e a misonaa, mí w̄́zu mà gugwa be'ae ń gugb̄́ntoo ń gukp̄́e ń geomid̄́k̄́i oio. A m̀̀ mà gwa ń w̄́oε, asa má e bua Yuud̄́wa mà gé weo. ²⁸ A m̀̀ mà ȳ́dile Yozueε, mí à gba s̄́, mí à gba gb̄́a, asa àpi mé a d̄́aaé à bua Yuud̄́wa, i b̀̀su p̀́ má wesiε naé á ɔ́z̄́i. ²⁹ Ǿ wa ḡ́ guzul̄́ε beeu Bepeoo saε la.

4

Laaid̄́a Dii ikoȳ́awa

¹ Isaili, à laaid̄́ ȳ́dil̄́εo ń ikoȳ́ p̀́ mále daéɔwa. A z̄́ik̄́ewá, ío ku, í gé b̀̀su p̀́ Dii á deziɔ́ Lua lé kpáwápi sii. ² Asu ȳ́e k̄́fi ȳ́ p̀́ mále dil̄́é guuo, mé ásu

yáe bɔuo.* Aɔ Dii á Lua yá pɔ mále daé kɔa. ³ A wé yá pɔ Dii kè Baali Peooe è. Dii á Lua á gbé pɔ bɔ te Peoo táazio kàale pii,† ⁴ á gbé pɔ a na Dii á Luapizio sɔ á kú e gbã. ⁵ A ma! Ma yádileao ní ikoyã dàé lá Dii ma Lua òmɛɛwa. A zíkɛwà bùsu pɔ ále gé síi guu. ⁶ Aɔ yápio kɔa ní laaio, buipáleɔ i ma, aaiɔ dɔ́ ké á òno mé á wé kɛa, aai me gbépio òno fáe, bui zɔɔpi wé kɛae! ⁷ Lá Dii wá Lua Ìb kúwano kái tó wále wabikɛwà, bui zɔɔe ku ké an táaɔ kúrino kái màae? ⁸ Bui zɔɔe ku ké aa yádileao ní ikoyã zedeɔ ví lán ikoyã pɔ mále dileé gbãwae? ⁹ A laaika, Ìb ázia kɔa dɔ́ maamaa. Asu to yá pɔ á wé èpi sááguo, asu bɔ á nɔseuo e á wɛni léu. A da á néone ní á tɔ̀nao.

¹⁰ Asu to gɔɔ pɔ a sí Dii á Lua ae Olebu sááguo. A òmɛɛ mà á káaae, ɔ̀ à a yá dàé ké à a vía ví tɔ̀le la e á wɛni léu, í dada á néone. ¹¹ A sɔ́ kái, ɔ̀ a sí gbepi sae. Té kú gbepi musu e à gè zò luawa. Gusia ní luabesiao ní guduuduuo Ìai. ¹² Ɔ Dii yá'òé za téu. A yá'opi mà, àma i wesi pɔeleo, lɔɔ á mà.† ¹³ A a bàakuaáno yá'òé, à mè à yá mèn kwipio kɔa, ɔ̀ a kè gbè pèpɛɛ mèn plaɔwa. § ¹⁴ Zibeezi Dii òmɛɛ mà a yádileao ní a ikoyã dadaé,* Ìb kɔa bùsu pɔ ále bua Yuudɛwa ále gé sípi guu.

Isailio gbaa laai táa yá musu

¹⁵ Ké Dii yá'òé za téu Olebu, i wesi pɔele weo. A yáí tò à ázia kɔa dɔ́. ¹⁶ Asu ázia ò̀kpá à pɔe ke à me aàpin weo.† Asu pɔe á lán gɔ́e ge nɔɛwao ¹⁷ ge nòbɔ ge bã ¹⁸ ge pótáa'onkuawa ge kpɔ.† ¹⁹ Asu wése musu à íatɛ ní mɔvuaò ní saanao gwa, luabe pɔpio i á wé ble, í kúle à zòblenéo. Buipále pɔ kú dúnia guu pii ɔ̀ Dii á Lua ní tó aao ke. ²⁰ Apio sɔ́, Dii á sé à á bó Egipio témɔaéu, ké à de a kpaale ũ, lá á de tiaewa. ²¹ Dii á Lua pɔ pàmazi á yáí, ɔ̀ à mè má e bua Yuudɛwa mà gè bùsu maa pɔ ále kpáwá á pɔ ũ guu. § ²² Ma gbé bee má ga bùsue beue, má e bua Yuudɛwao. A gbé bee á buawà, í bùsu maapi sí. ²³ A laaika! Asu to Dii á Lua bàakuaáno yá sááguo. Asu pɔe ke à me aàpin weo. Asa Dii á Lua gé yápio. ²⁴ Dii á Lua á té pɔ Ì kúmáe,* Ìli sí sàao.

²⁵ Tó a néo Ì, a tɔ̀nao bɔ́ mé a zikù bùsupi guu, tó a pɔe kè dii ũ a ázia ò̀kpàò, mé a yá pɔ Dii á Lua yeio kè, a aà pɔ fɛlɛè, ²⁶ á midɛ bùsu pɔ ále bua Yuudɛwa ále gé sípi guue. Luabe ní tɔ̀leo mé ma seeladeɔ ũ gbã. Á wɛni ke weo, wa á kaalee. ²⁷ Dii a á yá, í fáaa ta buipáleɔ guue. A kɔ́nao mé a gɔ́ bùsu pɔ Dii a á yáupi guu. ²⁸ Wekúí á zòble dii pɔ gbɛnazina à ní lío ní gbɛoɔne. Aali gu'eo, aali yámao, aali pɔbleo, aali pɔ gímao. ²⁹ Tó a Dii á Lua kíi wɛle, mé a aà aeyà we ní nòsemendoo teasisai, á bɔwà. ³⁰ Tó ále taasike, mé yápio á lé pii, á ea ze ní Dii á Luao gɔɔgbézazi, í aà yáma. ³¹ Asa Dii á Lua á Lua sósobidee, a pákpaázio, a á kaaleo. Aà bàa kua ní á dezi yá pɔ a ò ní legbɛao a sãaàguo.

Dii yázòkɛa

³² A yá pɔ kè zadɔ́ wi á io, za gɔɔ pɔ Lua gbɛnazina kè tɔ̀le gbɛagbɛamá dúnia gola síiɔ́ pii, à ma tó wà yá kè a zɔ́ ká yáe beewa. ³³ Buie Lua lɔɔ mà té guu lá á mà i gaowae? ³⁴ Diie fɔ́ yò buie sia buiewa à gɔ́ a pɔ ũ, lá Dii á Lua kèé Egipi á wé èwae? Dii seelaò ní dabudabuɔ kè à ní gbãa legwàò. A zíkà ní a gàsa gbãao, à a gàsí pòò à yázɔɔ pɔ Ì to vía ní kú kè. ³⁵ Dii tò a yápio è, ké à dɔ́ áme á Lua ũ, Lua plaade kuo, a bàasio.† ³⁶ A tò a a lɔɔ mà za musu á totoa yáí. A a té zɔ́ ò̀bɛ tɔ̀le, ɔ̀ a aà yá'ò mà tépiu. ³⁷ Lá a ye á dezi káauɔzi à ní buio sè, ɔ̀ à á bó Egipi ní a

* 4:2 Zia 22.18-19 † 4:3 Nao 25.1-9 ‡ 4:12 Bɔa 19.16-18, Ebe 12.18-19 § 4:13 Bɔa 31.18 * 4:14 Bɔa 21.1 † 4:16 Bɔa 20.4 ‡ 4:18 Lom 1.23 § 4:21 Nao 20.12 * 4:24 Ebe 12.29 † 4:35 Maa 12.32

kuao n̄ a gbāa z̄o. ³⁸ A bui p̄o an z̄o n̄ n̄ dasio deálāo yàé, ò à gèánō n̄ bùsuu, à ḡò á p̄o ù lá a de tiaewa. ³⁹ Aò k̄ua á s̄u gbā, ío d̄o ké Dii mé Lua ù musu n̄ z̄íleo, a p̄alee kuo. ⁴⁰ Aò aà ikoyāo n̄ aà yādilea p̄o mále daé gbāo k̄ua, ío aafia n̄ á buio, á buio i wēni ke bùsu p̄o Dii á Lua lé kpáwáú ḡo.ii.

Misiwēleo

⁴¹ O M̄ozi wēle mèn aas̄ p̄o kú Yuudē baa gukpe oio d̄ile, ⁴² ké gbé p̄o kai mé m̄ò à a gbédee dè, i ke a ùk̄uaaanō, ade e bàale ta we. ⁴³ A Bezee p̄o kú gusalala wáiwaiu d̄ile Lubeni buio. O à Lamotu p̄o kú Galada bùsuu d̄ile Gada buio. O à Golana p̄o kú Basana bùsuu d̄ile Manase buio.

⁴⁴ Ikoyā p̄o M̄ozi dà Isailiōnen ke. ⁴⁵ Ikoyāo n̄ yá p̄o M̄ozi d̄ile Isailiōnen an b̄oa Egipi gb̄eaōn ke. ⁴⁶ Aa ku guzuleu Bepeoo sae Yuudē baale Amoleo k̄i Siō p̄o k̄ia blé Esebō bùsuu. M̄ozi n̄ Isailiō z̄iblèwà an b̄oa Egipi gb̄ea. ⁴⁷ Aa aà bùsu s̄i n̄ Basana k̄i Ogu bùsuo. Amoleo k̄ia gb̄eaōn plapiō ku Yuudē baa gukpe oi ⁴⁸ sea za Aloee p̄o kú Aanō baa e Siliō gb̄e p̄o w̄i me lo Eemō ⁴⁹ n̄ s̄e p̄o kú Yuudē gukpe baao e Isida Wisidei, Pisiga gb̄epoleu.

5

Yādilea mèn kwio (B̄oa 20.1-21)

¹ M̄ozi Isailiō s̄isi p̄ii, ò a òné: Isailiō, à laaidō Dii yá p̄o mále dileéowa n̄ ikoyā p̄o mále káé á swáwa gbāo. A yápiō dada, ío k̄ua à z̄ikewà. ² Dii wá Lua a bàakuawan̄o yādilewēe Olebu. ³ I ke wá dezi káauō ò a d̄ilenéo, wáme, wá gbé p̄o wá kú la gbāo p̄ii. ⁴ Dii b̄ò m̄òwá, à yā'òé té guu za gb̄e musu. ⁵ Zibeez̄i má kú k̄o ù Dii n̄ ápiō zānguo, ma Dii yā'òé, asa vía á kú tépi yáie, á f̄o de de gb̄epiwao. Dii m̄è:

⁶ Mámema Dii á Lua. Ma á b̄o z̄obleu Egipi. ⁷ Asu ào diie vío, ma bàasio.

⁸⁻⁹ Asuli p̄oe taa ke à kúle à z̄obleō, p̄o p̄o kú musu ge t̄ole ge í guun n̄ò, asa ma Dii á Lua, mili sí s̄aao. Mi mae p̄o yemaziaō yāvái wi an buio n̄ musu e à ge pé n̄ síwenāo n̄ n̄ s̄okpaewo. ¹⁰ Gbé p̄o yemazi aa ma yādileaō k̄ua s̄o, mio gb̄eke vír̄nō e n̄ bui léwa.*

¹¹ Asuli ma Dii á Lua tó sí p̄ao, asa gbé p̄o ma tó sí p̄a a b̄o p̄ao.

¹² Ali kámaboḡozi d̄o ma p̄o ù, lá ma Dii á Lua má dileéwa.† ¹³ Ali á buazi n̄ á z̄i p̄io ke ḡo soolo, ¹⁴ a soplade io deé kámaboz̄i ù, asa ma Dii á Lua ma p̄oe. Asuli z̄ie ke ḡo pi z̄io, ápiō ge á neḡōe ge á nen̄ōe ge á z̄ikena ḡōe ge n̄ōe, ge á zu ge á z̄a'ina ge á potuo p̄ale, ge nibō p̄o kú á be, ké á z̄ikena ḡōe ge n̄ōe lí kámabo láawa.‡ ¹⁵ Aò d̄o ké z̄oon á ù Egipi yāa, ò ma Dii á Lua ma a ḡa'í p̄o, ma á b̄o n̄ ma ḡasa gbāo. A yáí tò ma Dii á Lua ma m̄è, à kámaboḡozi d̄ile.

¹⁶ Ali á de n̄ á dao kpela,§ lá ma Dii á Lua má dileéwa, ké à e wēni ke bùsu p̄o mále kpáwáú, ío aafia.

¹⁷ Asuli gb̄edeo.*

¹⁸ Asuli wúle n̄ gb̄epāle n̄oo.†

¹⁹ Asuli kpái'oo.‡

²⁰ Asuli yādō á gb̄edeewao.§

²¹ Asuli lua á gb̄édee n̄zio. Asu à aà ua biik̄eo* ge aà bua ge aà z̄ikena ḡōe ge n̄ōe ge p̄o p̄o a vío p̄ii.

* 5:10 B̄oa 34.6-7, Nao 14.18 † 5:12 B̄oa 16.23-30 ‡ 5:14 B̄oa 23.12, 34.21 § 5:16 Mat 15.4, Efe 6.2-3 * 5:17 Daa 9.6, Mat 5.21 † 5:18 Mat 5.27, Zaa 2.11 ‡ 5:19 Maa 10.19, Luk 18.20 § 5:20 B̄oa 23.1, Mat 19.18-19 * 5:21 Lom 7.7, 13.9

²² Yá pò Dii ò bílae ní lɔɔ gbāao té ní luabesianoa ní guduuduuo guu za gbe musun we. I yāe káfi a guuo. A kè gbè pèpèeowa mèn pla, ɔ a kpàa. ²³ Ké a lɔɔpi mà dɔ gusiau gɔɔ pò té kulu kù gbepi musu, á bui dɔaanao ní á gbèzɔɔɔ mò ma kíi ²⁴ aa mè: Dii wá Lua a gawi ní a zɔɔkeo òlɔwɛɛ, wa aà lɔɔ mà dɔ téu. Wá mà Lua yá'ò ní wá gbènazinao gbã, ɔ wi gao. ²⁵ N beeo wá kú ga lézié, asa tó wa ea Dii wá Lua lɔɔ mà, té zɔɔpi a kúwáɛ, wí gaga. ²⁶ Déme Lua béé yá'o mà, aà lɔɔ dɔ téu, mé i gao lówáwai? ²⁷ Ge n̄ yá pò Dii wá Lua lé o ma ndo, ní mɔ yá pò a òne owɛɛ, wí ma wà zikewà.†

²⁸ Dii yá pò á òmɛɛ mà, ɔ a òmɛɛ a yá pò á òmɛɛpi mà, a maa. ²⁹ Tó á ðile á sɔu màa mé á aà vía ví, á aà yádileao kúa gɔɔpii lé, áo ku aafiae gɔɔpii ní á buio. ³⁰ A òmɛɛ mà ge óé à ea ta á zwàakpɛo guu, ³¹ mí ea mɔ mào kuanɔ we, i a yádileao ní a ikoyāo omɛɛ, mí daé, ío zikewà bùsu pò ále kpáwá à gɔ ví guu.

³² Tɔɔ, ào yá pò Dii á Lua ðilɛé kúa, ío zikewà. Asu pāale ɔplai ge zɛio. ³³ A zé pò Dii á Lua dàé sé, ío ku aafia, í gɛgɛ bùsu pò ále gé sípi guu.

6

Yea Dii á Luazi

¹ Yá pò Dii á Lua ðileo ní aà ikoyā pò a òmɛɛ mà daé ào kúa bùsu pò ále gé sípi guuon ke. ² Apio ní á néo ní á tɔunao ào Dii á Lua vía ví, ío aà yádileao ní aà ikoyā pò mále daé kúa gɔɔpii, ké à e gɛgɛ yái. ³ Isailio, à yápi ma, ío zikewà, ké à e ào ku aafia, í dasikū maamaa* bùsu pò ví ní zó'io diupi guu, lá Dii á dezi káauo Lua a legbèwa. ⁴ A ma Isailio! Dii wá Lua mé Dii m̀ndona ũ.† ⁵ Aɔ ye Dii á Luazi ní ǹsemendoo teasisai á gbāa pua léu.‡ ⁶ Sema ào yá pò mále daé gbāo kúa á ǹseu. ⁷ A gānao á néowa, í oné gɔɔ pò á zɔlea be ge á be zéun nò, ge gɔɔ pò ále wúle ge ále felen nò. ⁸ A da á ɔwa seela ũ, í ye á mi'aewa a dɔaágu yái. ⁹ I ké á kpé kpɛele gɔwa ní á bɔleo.

¹⁰ Dii á Lua lé gɛánɔ bùsu pò á ò á dezi káauone Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuo, à mè á kpáwá guu.§ Wéle zɔɔ maaɔ ku we, i ke áme á kàleo. ¹¹ Kpé pò pɔmaa ká ní paio ku we, i ke áme á kàuo. Lɔɔɔ ku we, i ke áme á yɔo. Vɛebuɔ ní kù kpéɔ ku we, i ke áme á bào. Tó a pɔblè a kā, ¹² à laaika Dii yá sáaágui. ɔme á bó zɔbleu Egipi. ¹³ Alio Dii á Lua vía ví, íli zɔbleè ado,* íli legbè ní aà tóo. ¹⁴ Asu te dii pāleɔzio, bui pò liaaázipio dii, ¹⁵ asa Dii á Lua pò kú á guu lí sí sàao. Tó á t́rízi, Dii á Lua pò a paázié, i á midɛ bùsupiu. ¹⁶ Asuli Dii á Lua le à gwa,† lá á kè Masawao. ¹⁷ Alio Dii á Lua yádileao kúa ní aà ikoyā pò a dàé, ío aà ɔtondɔkii gwa. ¹⁸ Alio yázede pò Dii yei ke, í e ào aafia, í gé bùsu maa pò Dii a legbè á dezi káauonepi síi, ¹⁹ í á wèleo ya à ní bɔle bùsupiu, lá Dii òwa.

²⁰ Tó á néo á lá zia, bóme ikoyāo ní yádileao ní ɔtondɔkii pò Dii wá Lua dàwɛeo ũi, ²¹ à oné Falaɔɔ zɔɔn á ũ Egipi yāa, ɔ Dii á bó ní a gbāa zɔɔo. ²² A seela zɔɔo ní dabudabu pāsio kè á wé è, a kpà Falaɔɔzi ní a bɛdeɔ ní Egipi pii. ²³ A wá bóle we, ké à e gɛwanɔ bùsu pò à a legbè wá dezi káauone guu, i kpáwá. ²⁴ ɔ a òwɛɛ wàò ikoyāpio kúa, wí a vía ví, wí e wàò aafia lá wá kú tiaewa. ²⁵ Wáɔ maa Dii wá Luae, tó wá ikoyāpi kúa, mé wále zikewà lá a òwɛewa.

7

Dii gbé

(Bɔa 34.11-16)

† 5:27 Ebe 12.18-19 * 6:3 Daa 12.1 † 6:4 Maa 12.29 ‡ 6:5 Mat 22.37 § 6:10 Daa 12.7, 26.3, 28.13 * 6:13 Mat 4.10 † 6:16 Bɔa 17.1-7, Mat 4.7

¹ Tó Dii á Lua gèáño bùsu pò ále gé síipi guu, a buio yáé dasi, Itio n̄ Giigasio n̄ Amoleo n̄ Kanaao n̄ Pelezio n̄ Ivio n̄ Yebusio, baa ké bui mèn soplapio* dasi n̄ n̄ gbāao deála. ² Tó Dii á Lua n̄ náé á ɔzi mé a ziblémá, à n̄ kaale míomio. Asu ledoukèrño, ásu n̄ wēnagwao. ³ Asu n̄ nenɔe se no ũo. Asu á nenɔe kpásā n̄ negɔewao, mé ásu n̄ nenɔe sé á negɔeɔneɔ, ⁴ asa aa tó á negɔe bo Dii kpe, aai zoble dii páleɔne, Dii pɔ i paázi à á kaale gɔe. ⁵ Yá pò á kenén ke: A n̄ sa'okio gboo, à n̄ gbèpeleɔ wíwi, à n̄ Asetaati lipelɔ zɔzɔ, í n̄ táao káteu aa tékū. ⁶ Asa Dii á Lua gbé pò an kua n̄doan á ũ. Amɛ à á sé dúnia buio guu a gbé yenzideɔ ũ.† ⁷ Dii pɔ dɔwá à á sé, i ke á dasi mé de buipáleɔlao, asa yāa amɛ á késāarzi pii. ⁸ ɔ à á bɔ Egipio kí Falaɔ ɔzi, à á bɔ zobleu, ké a yeázi yáie, n̄ lé pò a gbè á dezi káauone yáio. ⁹ Aɔ dɔ ké Dii á Lua mé Lua ũ. ɔmɛ Lua náaide pò ɔ zea n̄ a bàakuaánɔ ũ. ɔ gbèke ví n̄ gbé pò yeazi aa a yādileɔ kūa e n̄ buiwaɛ. ¹⁰ I fiabo a zangudeɔne n̄ziapiwa, í n̄ kaale. Aɔ kɔɔ ũ n̄ fiaboanɛoo. ¹¹ A yáí tò àò àà yādileɔ n̄ àà ikoyā pò mále daé gbāo kūa, ɔ àà ɔtondɔkí gwa.

Efaai yá

(Iko 28.1-14)

¹² Tó ále laaidɔ ikoyāpiowa, tó á kūa ále zikèwà, Dii á Lua bàa aɔ kúánɔ àà gbèke guu, lá à a legbè á dezi káauonewaɛ. ¹³ Aɔ yeázi, i báaadaágu. A èfāaikéé, i báaada á néngu n̄ á buapɔɔ: Pówena, vɛe, n̄isi, á zuo n̄ á pɔtuɔo pii bùsu pò à a legbè á dezi káauone à mè á kpáwáu. ¹⁴ Aɔ de èfāaideɔ ũ de bui píia. Fii kú á guuo, gɔe ge nɔe ge pɔtuon nò. ¹⁵ Dii a gyā pii kéwáɛ. A gyāvai pò á dɔ Egipi kááguo, sema á zangudeɔ. ¹⁶ A bui pò Dii lé náé á ɔzi kaale pii. Asu n̄ wēnagwao. Asu zoble n̄ diɔneɔ, asa bee aɔ deé bai ũɛ.

¹⁷ A gí laasookèi à mɛ, buipio zɔo deála, kpelewa á fɔ à n̄ yáí, ¹⁸ kási ásu viakenéɔ. A to yá pò Dii á Lua kè Falaɔne n̄ Egipio pii dɔágu. ¹⁹ A wé è lá Dii á Lua a gāsí pòo à á bɔ bùsupiu n̄ a gbāa zɔo. A seelaɔ n̄ dabudabuɔ kè à n̄ gbāa legwàd. Dii á Lua a ke gbé pò aale viakenéɔne màa sɔ. ²⁰ A beɔo kán̄gu e an kōna pò aa uléɔ ge mideɔ. ²¹ Asu to sɔ kéágu an yáio, asa Dii á Lua kú á guu. A zɔo mé ì tó n̄ mɛ séenata. ²² Dii á Lua aɔ buipio yáé busebuseɛ. A e n̄ mide gɔogɔo, ké wàio su dasikū aa liálao yáí. ²³ Dii á Lua a buipio náé á ɔzi, i to gili gér̄gu e aa ge kaalèd. ²⁴ A n̄ kíaɔ náé á ɔzi lɔe, í n̄ tó de dúniau. Gbèe a fɔ gíeo e à ge n̄ kaalèd. ²⁵ A n̄ táao káteu aa tékū. Asu ánuusu n̄ vua pò wa kùlemáɔ nide à seɔ, ké mɔpi su á kú lán baiwao yáí, asa Dii á Lua ye a gíyáio. ²⁶ Asu pò pò Dii ye a gíyáio se gèd á uao, ké ásu gɔ pò kaaleɔ ũ lánwao yáí. Aɔ zau, ásu àò ye a gíyáio, asa pò kaaleɛ.

8

Asu to Dii yá sááguo

¹ Aɔ yá pò mále dileé gbāo kūa pii, í zikèwà ké àò ku, í dasikū, í gé bùsu pò Dii a legbè á dezi káauone síi. ² Lá Dii á Lua d̄baaé guwaiwaiu, à to a yá dɔágu. A zemikùé e wè bla, ké à á wetà. A á yó à e yá pò kú á s̄u dɔ, tó aɔ a yādileɔ kūa ge áò kūao. ³ A á wetà, a tò nɔana á dé, ɔ à mana pò ápio n̄ á dezi dɔ yāao kpáwá á blè, ké àò dɔ pɔblea ɔ gbēnazina kuò adoo, sema yá pò Dii lé o pii.* ⁴ Wè blapi guu á zwāaɔ i yaao, á gbá i séseɔ. ⁵ Aɔ dɔ á s̄u, ké Dii á Lua ì á toto, lá mae ì a né totowaɛ. ⁶ Aɔ Dii á Lua yādileɔ kūa, àò te aà yáí, ɔ àà vía ví, ⁷ asa

* 7:1 Zln 13.19 † 7:6 Bɔa 19.5, Tit 2.14, 1Pie 2.9 * 8:3 Mat 4.4, Luk 4.4

Dii á Lua lé géáño bùsu maauε, bùsu pò swaο ní nibonaο diu, aai bο tολε nonau guzuleο ní sísio guu. ⁸ Mase ní éseo ní v̄εεο ní kaad̄enaο ní gbεafuo ní kuo ní z'io di bùsupiuε. ⁹ A pòble ní taasio weo, p̄e a k̄ésāwáo. M̄osi ku bùsupi gbεο guu, íb m̄ogot̄e ȳó a gusísídeu.

¹⁰ Tó a pòblè a k̄ā, à Dii á Lua sáaukpa bùsu maa pò a kpàwápi yá musu. ¹¹ A laaika! Asu to Dii á Lua yá sááguo. Aο aà yādileao ní aà ikoyā pò mále daé gbāo k̄ūa, í aà ɔtond̄ok̄ii gwa. ¹² Tó a kpé maa d̄òd̄o a z̄leu, mé a pòblè a k̄ā, ¹³ tó á zuo ní á p̄otuo k̄iniò dasik̄ù, mé á ánuusu ní á vuao k̄ò ní á àizeεο p̄ii, ¹⁴ ásu ázla se les̄io. Dii á Lua pò á bóle zòbleu Egipi yá su sááguo.† ¹⁵ A d̄ōaaé guwaiwai z̄o p̄āsi guu, guggi pò ml̄è sewedeο ní sóio kuu. I kú weo, ̄o à ib̄òé gbè gbāau. ¹⁶ A mana pò á deziò d̄ōo kpàwá guwaiwaiu we á blè. A á wet̄àò, à á ȳòò, ké à e bο maa gbεz̄ā yái. ¹⁷ Asu o á s̄o guu à me ázla gbāa ní z̄i pò á k̄èò mé tò a àizeεpi èo. ¹⁸ A to Dii á Lua yá d̄oágu, asa ̄ome í á gba zé à àizeε e, ké aà bàa gi kú ní á dezi káauo e tia yái. ¹⁹ Tó Dii á Lua yá s̄āágu, mé á té dii p̄ālezi, a kule a zòbl̄en̄é, mále oé gbā, a kaaleε. ²⁰ Lá Dii lé buip̄āleο kaaléé, tó i Dii á Luapi yāmao, a á kaale m̄aa s̄e.

9

Isailio Dii yāmasai

¹ Isailio, à ma! A bua Yuud̄ewa tia, í ge bui pò an z̄o ní ní gbāao deálaο bùsu símá. An w̄éleο z̄o, a bíio z̄ò Luawa. ² Gb̄épio gbāa mé aa gbāa. Anaki buiòne! A ní d̄ō, á mà w̄i me, déme a f̄o kpa Anaki buiònei? ³ Aο d̄ō gbā ké Dii á Lua mé d̄ōaaaé lán té pò í k̄úmáwa. ̄Ome a gbāam̄on̄é, i ní dede, í ní midε, í ní bùsu símá ḡò, lá a oéwa. ⁴ Tó Dii á Lua ní yáé, ásu làasooke à me á maa yái Dii m̄ián̄o a bùsupi sío. Buip̄io v̄ai yái ̄o Dii lé ní yáíé. ⁵ I ke á n̄òsemaa ge á maak̄ea mé tò ále gé ní bùsupi símáo. Buip̄io v̄ai yái ̄o Dii á Lua lé ní yáíé ní lé pò a gbè á dezi káau Ablahaūε ní Izaakio ní Yak̄obuo yáio. ⁶ Aο d̄ō ké Dii á Lua lé bùsu maapi kpáwá à ḡo v̄i á maa yái no, asa swágbāadeon á ū.

⁷ Lá a Dii á Lua pò f̄el̄è guwaiwaiu, à to a yá d̄oágu. Asu to à sááguo. Za ḡo pò a b̄o Egipi e a ge ka gue beeu, io b̄o Dii yá kp̄eε. ⁸ A Dii pò f̄el̄è Olebu, ̄o à f̄éán̄o, a ye á kaale. ⁹ Ké ma dede gbewa, ma ge Dii bàakuaán̄o gbè p̄eπεεο síi, má kú gbepi musu we ḡo bla f̄āane ní gwāas̄inao p̄oblesai imisai.* ¹⁰ Dii gbè p̄eπεε m̄en pla pò à yāk̄èwà ní ɔtonaοο kp̄aa. Yá pò Dii òé té guu za gbε musu ḡo pò a k̄āaaο ku gbè p̄eπεεpiowa píi. ¹¹ Ḡo blapi gbεa Dii bàakuaán̄o gbè p̄eπεε m̄en plapiο kp̄aa. ¹² A òm̄eε mà fele pila ḡò, asa ma gbé pò ma ní bóle Egipio òokp̄ae, aa k̄è zé pò á d̄anéwa k̄ò, aa t̄aa p̄i ní dii ū. ¹³ ̄O Dii òm̄eε a gb̄épio è, swágbāadeone fá! ¹⁴ A m̄è mà to à ge gb̄épio kaale, an tó i midε d̄ún̄iau, i ma buio ke bui pò an gbāa ní ní dasioο deńla ū.

¹⁵ ̄O ma ea pila gbε pò té kuw̄apiwa, má Dii bàakuaán̄o gbè p̄eπεε m̄en plapiο k̄ūa. ¹⁶ Má è a duunakè Dii á Luaε, a k̄è zé pò a dàéwa ḡò, a m̄ok̄asa zugaaε ū. ¹⁷ ̄O ma gbè p̄eπεε m̄en pla pò má k̄ūapiο p̄āle, má w̄iwi á wáa. ¹⁸ ̄O ma ea ge wule Dii ae ḡo bla f̄āane ní gwāas̄inao lán káauwa.† Mi p̄obleo, mi imio duuna pò á k̄è yái. A yá pò Dii yeio k̄è, a aà p̄o f̄el̄è. ¹⁹ Má Dii p̄ok̄ūma ní aà zaf̄eao v̄ia v̄i,‡ asa aà p̄o p̄āzi maamaae, a ye á kaaleε. ̄O Dii èa ma yām̄a ḡo bee b. ²⁰ Dii p̄o p̄a Aalonazi maamaa, a ye aà de, ̄o ma awakp̄áé Diie ḡo beezi b. ²¹ Ma zugaaε

† 8:14 Ozee 13.5-6 * 9:9 B̄oa 24.18 † 9:18 B̄oa 34.28 ‡ 9:19 Ebe 12.21

pó á pì duunkẹ̀bọ̀ ̀̀pì sè, má kpàsa à tẹ̀kù, ̀́ má gbè̀gbè̀ ké̀lékẹ̀lé e a tí bọ̀, ̀́ ma a típi zù í pọ̀ lé bàale gbepi pọ̀leua.

²² A Dii pọ̀ fẹ̀lẹ̀ Tabela§ ní Masao* ní Lé'udè Miao.† ²³ Ké Dii á gbáe Kadesi Baanea, a òé à gé̀ búsu pọ̀ á kpàwá síi, ̀́ a bọ̀ Dii á Luapi yá kpe, i aà náaikẹ̀o, i aà yámao.‡ ²⁴ ̀́ bọ̀ Dii yá kpee sea za gọ̀ pọ̀ má á dõ e gbã. ²⁵ Ma wule Dii ae gọ̀ bla fáane ní gwáasinao, ké Dii òmẹe á á kaale yáí. ²⁶ Ma wabikè Diiwa ma mè: Dii Lua, ̀́su ǹ ní gbé̀ midẹo, n gbé̀ pọ̀ n ní bó ní n iko zọ̀o, n ní bóle Egipi ní n gása gbãaopio. ²⁷ To n zòblenao Ablahaũ ní Izaakio ní Yakobuo yá dõngu. Nsu gbépiọ̀ swágbãa ní ní v̄aikẹ̀o ní ní duunao yádao. ²⁸ Tó ni ke màao, búsu pọ̀ n ní bọ̀u gbé̀o me n fua géirínọ̀ búsu pọ̀ ní a legbèné guue. Aa me ̀́ n gerínọ̀ guwaiwau, ké n zaíngu yáíe. ²⁹ Kási n gbé̀one s̄o, níme ní ní v̄i. N n gási pòo, n ní bóle ní n iko zọ̀o.

10

Gbè̀ pèpẹe dafu (Bọ̀a 34.1-9)

¹ Zibeezi Dii òmẹe mà gbè̀ pèpẹe mèn plaọ́ á lá a káauwa, mí dede gbewa mà mọ̀o a k̄i. A m̀e ̀́ mà kpagolo ke ní lío. ² A m̀e á ea yá pọ̀ á kè̀ gbè̀ pèpẹe káau pọ̀ má wíwíwa kè̀ a dafupíwa ̀́e, mí ge ka kpagolopi guu. ³ Ma kpagolopi kè̀ ní lepusialio, ̀́ ma gbè̀ pèpẹe à mèn pla lá a káauwa. Ma dede gbepiwa, má gbè̀ pèpẹepio k̄ua, ⁴ ̀́ à yádilea mèn kwi pọ̀ a òé té guu za gbe musu gọ̀ pọ̀ a káaa weo kè̀wà ̀́, a kpaa. ⁵ ̀́ ma ea ma pila gbepiwa, ma gbè̀ pèpẹepio kà kpagolo pọ̀ má kèpi guu lá Dii òmẹewa. Aa ku we e ní a gbão. ⁶ A bọ̀ Yaakão ̀́o'ea, a táa'ò gè M̄sela, we ̀́ Aalona gàu. Wà aà v̄i, ̀́ aà né Elezaa gè sa'onkia ̀́ aà gb̄e. * ⁷ Bọ̀a we a ge Gudegoda, ̀́ a ge Yobata búsu swadeu. ⁸ Gọ̀ bee Dii Levii buio díle aao a bàakuaánọ̀ kpagolo sea, aaliọ̀ a gbagba, aaliọ̀ samaa'o gbé̀one ní a tóo lá aale ke e gbãwa. ⁹ A yáí tò Levii buio búsu kpaalese ní ní gbé̀o, asa Dii mé ní baa ̀́, lá Dii á Lua ònéwa.

¹⁰ Má kú gbe musu gọ̀ bla fáane ní gwáasinao lán káauwa.† Dii ma yáma gọ̀ bee ̀́, ̀́ i á kaale ̀́o. ¹¹ Dii òmẹe mà pila mà ge doaa gbé̀one, ké aa e ge búsu pọ̀ a a legbè̀ ní dezi káauone à m̀e á kpámápi sí.

Ao Dii v̄ia v̄i

¹² Isailio, yá kpele Dii á Lua lé gb̄awá sai? Sema ào Dii á Luapi v̄ia v̄i, ̀́o te aà iai, ̀́o yeaàzi, ̀́o zobleè ní n̄semendoo teasisai, ¹³ ̀́o aà yádilea k̄ua ní aà ikoyá pọ̀ mále daé gbã á aafia yáí. ¹⁴ Luabéá Dii á Lua pọ̀e e musumusú. Dúniáá aà pọ̀e ̀́ ní pọ̀ pọ̀ kú a guu p̄i. ¹⁵ N beeo Dii pọ̀ do á dezi káauwa, a yezi, ̀́ à á sé, á gbé̀ pọ̀ á de ní bui ̀́o, lá á de gbãwa. ¹⁶ Ayámeto à á s̄o gbãsi wolo, á kua su ào gbãa ̀́o. ¹⁷ Asa Dii á Lua mé luao Lua ̀́. ̀́me diio Dii ̀́. Lua zọ̀ gbãapiide pọ̀ í tó ní me séenatan aà ̀́. Ili gbé̀ z̄aboo,‡ ili gbagusaesio. ¹⁸ I yánakpa tone pọ̀ gwana v̄io ní gyaa gb̄andoowa. A ye b̄m̄ozi, í poblea ní zwãao kpámá. ¹⁹ Apio s̄o ào ye b̄m̄ozi, asa b̄m̄ozi á ̀́ Egipi yáa s̄o. ²⁰ Alio Dii á Lua v̄ia v̄i, ili zobleè. Ali naaàzi, ili legbè̀ ní aà tóo, ²¹ ̀́lio aà táasile. ̀́me á Lua ̀́, à yáz̄o pọ̀ í to v̄ia ní kúo kèé, a wes̄e. ²² A dezi pọ̀ tà Egipio gb̄on bàaokwie,§ ̀́ Dii á Lua tò aa dasikù lán saanaowa.*

§ 9:22 Nao 11.3 * 9:22 Bọ̀a 17.7 † 9:22 Nao 11.34 ‡ 9:23 Nao 13.31-14.9 * 10:6 Nao 20.28
† 10:10 Bọ̀a 34.28 ‡ 10:17 Z̄in 10.34, Lom 2.11 § 10:22 Daa 46.27 * 10:22 Daa 15.5, 22.17

11

Yea Diizi ní misiileàè

¹ Aò ye Dii á Luazi, íò àà yādilene kūa gɔɔpii ní àà ikoyāó ní àà yādileá, íò àà ɔtonɔkíi gwa. ² Aò dɔ gbā, i ke á néó ɔ Dii á Lua ní wetāo, aame aa wesílaáleo, áme. A wesí àà zɔ́kele ní àà gāsa gbāao ní àà gāsi pɔ́ a pòoo ³ ní seela pɔ́ a kèò ní yá pɔ́ a kè Egipió kí Falaɔ́o ní a bùsuoe píi ⁴ ní yá pɔ́ a kè Egipi zīgɔ́one ní ní sɔ́o ní ní sɔ́go. A Isia Tēa kùaaamá gɔɔ pɔ́ aale péléazi, à ní mīde mío.* ⁵ A yá pɔ́ a kèé guwaiwau e a ge kaò gue beeu dɔ́ ⁶ ní yá pɔ́ a kè Lubeni bui Eliabu néó Datani ní Abilaũoone. Tɔ́le wèaa á guu à ní mɔmɔ ní ní bēdeɔ ní ní zwāakpɔ́o ní ní gbéó píi.† ⁷ A wesí yāzɔ́o pɔ́ Dii kèpióle píi.

⁸ Aò yá pɔ́ mále daé gbāo kūa, ké àò gbāa, í bua Yuudēwa à gé bùsu pɔ́ ále géupi síi, ⁹ í wēni ke bùsu pɔ́ Dii a legbè á dezi káauone à mè á kpámá ní ní buiopi guu, bùsu pɔ́ ví ní zó'io diupi. ¹⁰ Bùsu pɔ́ ále gé síipi de lán Egipi bùsu pɔ́ a bouwao. Egipipi a pɔ́tò, a itò á kàwà lán kaa pówae. ¹¹ Bùsu pɔ́ ále gé síipi síisi ví ní guzuloe, lou mé í ma we. ¹² Dii á Lua mé íò ɔlia bùsupizi gɔɔpii. Ío wétei za wè daaleawa e a midēawa. ¹³ Tó a yá pɔ́ mále daé gbāo mà, tó á nisina ye Dii á Luazi mé ále zɔ́bleè ní nòsemendoo, ¹⁴ a to lou ma á bùsuu a gɔ́owa. A daale káabuana, i bɔ́lei, á pówena ní á v̄eoo ní á nísio i keé maamaa, ¹⁵ í pɔ́ble à ká. A to sē bɔ́le á zuone ɔ. ¹⁶ A laaika! Asu to wà á sásá, à ze ní dii páleo à kúle à zɔ́blenéo. ¹⁷ Tó á kè màa, Dii pɔ́ a paázie, i musu zé taé, ké lou su maéo yáí. Tɔ́le a blekeo, í kaale kándoo bùsu maa pɔ́ Dii lé kpáwápiu. ¹⁸ Aò yápió kūa á s̄ou ní á nòseo, í da á ɔwa ní á mi'aeo seela ũ. ¹⁹ Alio dada á néone, íli oné gɔɔ pɔ́ á kú ua ge á be zéu, ge tó ále wúle ge ále felen nò. ²⁰ A ké á kpé kpɛele gíowa ní á bɔ́leo, ²¹ ke ápió ní á néo e gēgē bùsu pɔ́ Dii a legbè á dezi káauone à mè á kpámá e dúnia gé láaopi guu.

²² Tó á yá pɔ́ mále dileé kūa, ále zíkewà píi, tó á ye Dii á Luazi, mé á té àà iai, a naaazi, ²³ a buipio yáé píie, í bui pɔ́ an zɔ́o deálapió bùsu símá. ²⁴ Gu pɔ́ á gbá a péleu a gɔ́ á pɔ́ ũ píie, sea za guwaiwau e Libā bùsuu, sea za Uflata d̄oɔi e ísia pɔ́ kú be'ae oiwa. A bùsu zɔ́leɔn we.‡ ²⁵ Gbēe a f̄o gíeo. Gu pɔ́ a kèse lé a zeu píi, Dii á Lua a to gili ní víao gē bùsupideogue, lá à a legbèéwa.

²⁶ A ma! Mále báaadangu yá ní láaiziama yáo dileé gbā. ²⁷ Tó a Dii yādilea pɔ́ mále daé gbāo mà, a báadaágu. ²⁸ Tó i Dii á Lua yādileapió mao, mé á té dii pɔ́ á ní d̄oozi, a láaiziwáe. ²⁹ Tó Dii á Lua gèánɔ bùsu pɔ́ ále gé síipi guu, à báaadangu yápi kpàwake Galiziũ gbe musu, í láaiziama yápi kpàwake Eballi gbe musu.§ ³⁰ Gbepio ku Yuudē be'ae baa, gu pɔ́ Kanaa pɔ́ kú Yuudē s̄eũ kuu. A zà ní M̄ole lío, b̄aa ní Giligalio. ³¹ A bua Yuudēwa tia, í gé bùsu pɔ́ Dii á Lua lé kpáwápi síi. Tó á sí a zɔ́leu, ³² íò ikoyāó ní yādilea pɔ́ mále daé gbāo kūa, àò zíkewà.

12

Louisikii m̄endona

¹ Ikoyāó ní yādilea pɔ́ áò kūa bùsu pɔ́ Dii á dezi káauo Lua kpàwá guuon ke: Gɔɔ pɔ́ á kú we píi àò zíkewà. ² A bui pɔ́ ále ní bùsu símápió gulesí pɔ́ aa b̄oo gboo píi, gu pɔ́ aai zɔ́bleu ní t̄aaone gbè les̄io ní sísió musu ní lí yèleleó gbáuo píi. ³ A ní sa'ok̄iipio gboo, í ní gbèpeleó wíwi, í ní Asetaati lip̄eleó kpasa à tékũ, í ní pɔ́ pɔ́ aa d̄ile ní dii ũo dúuzɔ́, í ní tó de gupio. ⁴ Asuli ke Dii á Luae, lá aai ke ní diiɔnewao.

* 11:4 B̄oa 14.28 † 11:6 Nao 16.31-32 ‡ 11:24 Yoz 1.3-4 § 11:29 Yoz 8.33

⁵ Dii á Lua a gu dile á buie tɔɔɛu, aà tó ɔ kuwà, ɔ aà sisuu. We áli géu ⁶ ní sa pɔ wí a pɔ káteu à tékũ ní sáaukpasá ní á pɔ kwide ní á gba ní pɔ pɔ a a legbè Diie ní á pɔeã gba ní á pɔtuo né séia, ⁷ ɔli pɔble Dii á Lua ae we ní á beɔe, í pɔnake zí pɔ á kè yá musu pii, ké Dii á Lua báaadàágu yáí.

⁸ Asu ke lá wáɛ ke la gbãewao, asa lá à wá baade pɔ gbà ɔ àɛ ke, ⁹ ké i ka bùsu pɔ Dii á Lua lé kpáwá à kámaboupi guu yáao yáí. ¹⁰ Tó a bua Yuudèwa, mé a zɔɛ bùsu pɔ Dii á Lua lé kpáwá á pɔ ũpi guu, a to à ìampakii e á wèɛ pɔ liaaázio yá musu, ɔ ku dɔɔa. ¹¹ Dii á Lua a gu pɔ a tó a kuwà dileé, ɔli gé we ní pɔ pɔ máɛ dileé pii, sa pɔ wí a pɔ káteu à tékũ ní sáaukpasá ní á pɔ kwide ní á gba ní pɔmaa pɔ a a legbè. ¹² Wekii á pɔ a na Dii á Luawa, ápi ní á neɔe ní á nenɔe ní á zíkɛnao gɔe ní nɔe ní Levii bui pɔ kú á be wéɛu aai bùsu kpaalɛsɛánɔo. ¹³ A laaika! Asu sa'o gu pɔ kèéu, ¹⁴ sema gu pɔ Dii a dile á buie tɔɔɛ guu bàasio. Wekii áli sa'ou, í yá pɔ máɛ daé keu pii. ¹⁵ N beeo áli pɔ pɔ áɛ só kòlokpa gu pɔ kèéu, lá Dii á Lua báaadàágu léu. Gbé pɔ aa gbãɛa ní gbé pɔ aa gbãɛao pii aali só ní be wéɛu, lá i tue ge bana sowa. ¹⁶ Ali pɔ kòlokpa a au bɔɛ kóɛ tɔɔɛ lán íwa. Asu aupi bleo. ¹⁷ Asu á pɔwɛna kwide pɔ á kpàa ble á wéɛu ge vɛe ge nísi ge á pɔtuo nesana séia ge pɔ pɔ a a legbèmɛe ge á pɔeã gba ge pɔ pɔ má dile áli ma gba. ¹⁸ Ali ble Dii á Lua ae gu pɔ a se, ápi ní á neɔe ní á nenɔe ní á zíkɛnao gɔe ní nɔe ní Levii bui pɔ kú á wéɛu. A tó á pɔ lí na Dii á Luawa zí pɔ á kè yá musu pii. ¹⁹ A laaika! Asu niazíkpa Levii buiɔzi gɔo pɔ á kú bùsupi guuo.

²⁰ Tó Dii á Lua á bùsu kàfié lá a òéwa, tó nɔo ní lé á de, mé á ye só, áli só á pɔeãwa. ²¹ Tó gu pɔ Dii á Lua a se a tó a kuwà zàán, áli pɔ pɔ Dii kpáwá kòlokpa lá má dileéwa, í só á be wéɛu á pɔeãwa. ²² Lá i tue ge bana só, áli so màa, gbé pɔ aa gbãɛa ní gbé pɔ aa gbãɛao pii. ²³ Asuli pɔ kòlokpasai sóo fá! Asa a au mé a wɛni ũ. Asuli nɔo só ní a wɛnioo.* ²⁴ Ali pɔ kòlokpa a au bɔɛ kóɛ tɔɔɛ lán íwa. Asuli aupi bleo. ²⁵ Asuli bleo, ké à e à yá pɔ Dii yei ke yáí, ɔ aafia, ápi ní á bui á kpe.

²⁶ Ali pɔ pɔ á dile Dii pɔ ũ a a legbè sé geɔ gu pɔ a se. ²⁷ Ali sa pɔ wí a pɔ káteu à tékũ o Dii á Luawa aà gbagbakii, a nɔo ní a auo pii. Ali sáaukpasá nɔo só, ɔli a au éɛ Dii á Lua gbagbakii piwa. ²⁸ A yá pɔ máɛ daépi kú, ɔ zíkɛwà. A yá pɔ maa mé a zɛví Diie ke, ké à e à aafia, ápi ní á bui e gɔo pii.

²⁹ Dii á Lua a bui pɔ áɛ gé ní bùsu síimápi midé, í ní bùsu sí à zɔɛu. ³⁰ A laaika! An kaalea gbɛa ásu zu bai guuo. Asu ní dii yãgbɛa à mɛ, kpelewa buipio ì zɔble ní diiɔne, wà ke màa sɔo bá! ³¹ Asu ke Dii á Luae màao, asa yãbɛe pɔ Dii zau pii ɔ aaf ke ní diiɔne, aaf sa pɔ wí a pɔ káteu à tékũ o ní ní neɔe ní ní nenɔe ɔ se.

13

Zɔblea dii pãɛne

¹ A yá pɔ máɛ daé kúa pii, ɔ zíkɛwà. Asu yãe káfi a guuo, mé ásu yãe bɔuo.* ² Tó ánabi ge nana'ona fɛɛ á guu à mɛ, á seela ge dabudabu ké, ³ tó seela ge dabudabu pɔ a òé kè, mé a òé à te dii pɔ á dɔ yãaɔzi, ɔ zɔblɛné, ⁴ ásu ánabipi ge nana'onapi yãmao. Dii á Lua mé á lé, àɛ á gwa, tó á nisina yeazi ní nɔsemendoo. ⁵ A te Dii á Luazi, ɔ aà vía ví. A aà yãdileá kú, ɔ aà yãma. A zɔble, ɔ naaaazi. ⁶ Sema wà ánabipi ge nana'onapi de, asa àɛ oé à bɔ Dii

* **12:23** Daa 9.4, Lev 17.10-14, Zin 15.20 * **13:1** Zia 22.18-19

á Lua pò á bóle zòbleu Egipi à á bó kpee. Ale á ké zé pò Dii á Lua òbè à beuwaε. Sema à vāipi midε á guu. ⁷ Tó n vīi ge n dāuna dadoūde ge n negōε ge n nenōε ge n nō yenzide ge n kpāasia n swāfē asii guu à mè, wà gé zòblei dii pò ápiε ge á deziε dōōne, ⁸ bui pò kúánō kái ge zàō diin nò, dúnia léla e a léle diin nò, ⁹ nsu weiè n à yāmao. Nsu n à wēnagwa n sùuukeaànō. Nsu kaedaaázio. ¹⁰ N à de. Dōaa n à pa n gbεo, gbé kīniε i gbasa aà pápa. ¹¹ A aà pápa n gbεo à de, asa a wēεε à á ké Dii á Lua pò á bóle zòbleu Egipiwaε. ¹² Tó Isailiε mà, vīa a n kú mípiε, aa we yāvāi bee taa ke á guu bo.

¹³ Tó á mà wéle pò Dii á Lua lé kpáwá à ku a guuε dou wà mè, ¹⁴ gbēpāō fēle wéledeε swāfē, aa mè wà gé zòblei dii pò á dōōne, ¹⁵ à yāpi gbεagbεa, í gbéō lala maamaa à ma. Tó wà yābēēpi kè á guu sīanaε, ¹⁶ à wélepideε dεde n fēndao míomiε, í wélepideε n n pōtuoε kaale pii. ¹⁷ A n pōō naaa káε gāaε, í tesō wélepiwa n pōpiε pii sa pò wī a pò káteu à tékū Dii á Luaε ū. Wélepi i gō bezia ū e gōōpii, wasu εa káε bauo. ¹⁸⁻¹⁹ Asuli pò pò Dii á Lua díle kaalepō ū keε seo, ké aà pōkūma pāsī e weewà yái. Tó a Dii á Lua yāmà, mé á aà yādilea pò mále daé gbāō kūa, mé a yá pò a yei kè, a wēnadōé, i sùuukeánō, i to à dasikū, lá à a legbè á dezi káauōnεwa.

14

Pò pò Dii díle tē ū (Lev 11.1-47)

¹ Dii á Lua néōn á ū. Asu à á me líli ge à á mi bo γε yá musuo, ² asa Dii á Lua gbé pò an kua adoān á ū. A á sé dúnia buiε guu a gbé yenzideε ūε. ³ Asu tēε bleo. ⁴ Nōō pò áli sóōn ke: Zu, sã, ble, ⁵ bana, tue, bua, sae, yaa, gbō, kpasaa. ⁶ Nōō pò a swe paaa pla mé i pōōō a kōlou à εa àō só, àli beeō só. ⁷ Tó a swe paaa plaō, ge ili pōōō a kōlou à εa sōō, ásuli sóō. Asu yiongo ge kífēnεna ge éñ'ui'uina soo. Aaī pōōō n kōlou aa εa só, āma an swe paaaō. A nōō beeō té. ⁸ Sàwa swe paaa, kási ásu soo, asa ili pōōō a kōlou à εa sōō. A nōō beeō té. Asu okā a gewa seo.

⁹ Pò pò kú í guu, tó a ka n tēεo vī, àli só. ¹⁰ Pò pò ka n tēεo vī sōō, à té, ásuli sóō. ¹¹ Ali bā pò wī dile tē ūōō só pii. ¹² Bā pò áli sóōō tón ke: Yāamusu, kúu, bāso, ¹³ baε, zabā, bleaa bui pii, ¹⁴ gbagbaa bui pii, ¹⁵ koohūhūna, taataa, yaabεε bui pii, ¹⁶ koo bui pii, bāyakpa, fana, ¹⁷ gáu, tēepili, kpōō'ilena, ¹⁸ wāaliana, yaapuna bui pii, welembā, sasi. ¹⁹ A kōō gāsīadeō tē pii, ásu soo, ²⁰ a gāsīade pò de tē ūōō bāasi. ²¹ Asu pò pò gā n azīao soo.* A kpa bōmō pò kú á uawa aà so ge à yía buipālewa. Apio, Dii á Lua gbé pò an kua adoān á ū. Asuli blenε nōō kuu n a da yó'ioo.†

Pò kwide yādilea

²² Aliε á bua pówεna kwide kpa wē n wēo.‡ ²³ Ali ble Dii á Lua aε gu pò a se àli a sísiu, á pówεna n á vēεo n á nísio n á pōtuo nesana séiāō, ké à e àō Dii á Lua vīa vī gōōpii yái. ²⁴ Tó gu pò Dii a sepi asu àō zāε, mé á fō se à gēd we píio báaa pò a dàágupi yái, ²⁵ à yía, í gé n a ōao we. ²⁶ Ali pò pò á yei lú n ōapio, zu ge sã ge vēε ge wē ge pò pò á pō gbà pii, í ble Dii á Lua aε we à pōnakεd, ápiε n á bedεō pii.

²⁷ Asu niazikpa Levii bui pò kú á wéleuōzio, asa aa būsū kpaalesεánō. ²⁸ Ali wē àāōde pò kwide káε á wéleu, ²⁹ á wéle Levii bui pò aa būsū kpaalesεánōō

* **14:21** Lev 17.12-15, Zin 15.20 † **14:21** Bōa 23.19, 34.26 ‡ **14:22** Nao 18.21

ń bòm̀̀ ń netone p̀́ gwana v̄io ń gyaa taaside ̀ aai m̀ ble aa ká, Dii á Lua i báaadaágu z̄i p̀́ ále ke yá musu p̄ii.

15

Fiatoane (Lev 25.1-7)

¹ Wè sopla ń wè soplao àli ̀ fiade ̀ ké. ² Lá áli ke a yá musun ke: Gbé p̀́ p̀́ sèa a gbédee, aà ade ké. Asu fiata a gbédeepi ge a gbéwao, asa wà fiatoane kpàwakè Dii yáie. ³ Nib̀ ̀ àli fiawà, ̀li fla p̀́ kú a gbédeewa toè. ⁴⁻⁵ Tó a Dii á Lua yámà, mé ále z̄ike yádilea p̀́ mále oé gb̄owa ń laaio lé, taaside ali ̀ kú á guu, asa Dii á Lua a báaadaágu b̀su p̀́ ále kpáwá à ḡ vípi guue. ⁶ Dii á Lua a báaadaágu lá à a legbèéwae. Ame á fiado buiwa, áo fiaseamá ni v̄io. Ame á kiblemá, i ke aame aa kiblewáo.

⁷ Tó á gbèe su ḡ taaside ũ á guu b̀su p̀́ Dii á Lua lé kpáwá wélee guu, ásu á ǹse kúkpàè à ḡ p̀́ s̄aiè. ⁸ Ali ̀ pooè, à p̀́ p̀́ kèsáwà s̄aè. ⁹ A laaika! Asu laasoo v̄i ke à me wè soplade p̀́ w̄ fiade ̀ kéu kà k̄ieo. Tó a b̄ikè ń á gbé p̀́ de taaside ũo, mé i p̄e kpawào, tó à wiilè Diiwa á yá musu, a ḡ duuna ũe. ¹⁰ A kpawà s̄ũs̄ũ, i ke ń ǹsememplao no. Tó á kè màa, Dii á Lua a báaada z̄i p̀́ á keu ń yá p̀́ á keu p̄ii. ¹¹ Taaside ̀ láa á b̀suuo.* A yá t̀ mále oé, àli ̀ poo á b̀su gbé p̀́ aa de w̄nade ̀ ge taaside ̀ ũne.

Zogbaeya (B̄a 21.1-11)

¹² Tó wà á Ebelu dee ḡe ge n̄e ȳawá, àli z̄bleé wè sooloe, a wè soplade guu à aà b̀ z̄keu, i ḡ az̄iae. ¹³ Tó ále aà gbae s̄, ásu à aà gbae oḡio. ¹⁴ A aà gba á kpàsa p̀́ ń á d̄ p̀́ ń á v̄e p̀́ á f̄e. Lá Dii á Lua báaadágu, à kpawà màa s̄. ¹⁵ Lá a z̄blè Egipi, ̀ Dii á Lua á bó, à to a yá d̄águ. Bee yá ma yáe bee dil̄ie gb̄.

¹⁶ Tó á z̄e d̄é á kéwáo, ké a yeázi ń á b̄ede ̀, àle namama á k̄i yá, ¹⁷ à ka sé, í aà swá f̄ò kp̄ele gbawa, i ḡ á z̄ ũ ḡop̄ii. A yá doupi ke ń z̄n̄e lo. ¹⁸ Asu to zogbaea yápi kéé z̄'ũo, asa z̄i p̀́ a k̄é e wè soolo ài de gbèwina p̀́a lee pla. A aà gbae, i ḡ az̄iae, Dii á Lua i báaada z̄i p̀́ á keu p̄ii.

Potuo nesana séia

¹⁹ A á potuo nesana séia ̀ dile Dii á Lua p̀́ ũ. Asuli z̄ike ń a z̀ nesana séiaoo. Asuli á s̄ nesana séia k̄k̄eleo. ²⁰ Wè ń w̄o àli só ń á b̄ede ̀ Dii á Lua ae gu p̀́ a seu. ²¹ Tó potuo népi ̀ kee s̄a v̄, ee ge v̄a ge s̄a v̄i p̄ale a v̄n l̀, ásu sa'ò Dii á Luawao. ²² Ali só be, gbé p̀́ aa gb̄leao ń gbé p̀́ aa gb̄leao ̀ p̄ii, lá i tue ge bana sowa. ²³ Asu só ń a auoo. Ali a k̀lokpa a au b̄le k̄le t̄le lán íwa.

16

Dikpeya (B̄a 12.1-20, Lev 23.15-21)

¹ Tó m̀ p̀́ w̄ me Abibu b̀, àli Ḡamusu dikpeke Dii á Luae, asa m̀pi guu ̀ à b̀án̄ Egipi gw̄asina. ² A sa'o Dii á Luawa ń zuo ge s̄ Ḡamusu sa'ob̄ ũ gu p̀́ Dii a seu a t̀ i ̀ kuwàu. ³ Asu p̄e soò. Ali ̀ kàa so e ḡo sopla w̄na ble ũ, asa a b̄le Egipi ń w̄aoe, á b̄a Egipi yá i ̀ d̄águ ḡop̄ii. ⁴ P̄ese'ese su à ku guei á b̀suuo e ḡo soplapi ge pad̄. Sa p̀́ á o dikpego séia oosi, ásu a ǹ k̄ni to gu

* 15:11 Z̄a 12.8

dɔwàò. ⁵ A Gẽamusu sa'oa zé vī bùsu pò Dii á Lua lé kpáwá wéle guuo, ⁶ sema gu pò a se a tó io kuwà bàasio. Wekíí áli Gẽamusu sa'ou oosiele á boléa Egipi dikpeḡḡ. ⁷ Ali sa'onḡḡ fùuke, í só gu pò Dii á Lua a seu. Tó gu dò, í tá be. ⁸ Aliò kàa so e ḡḡ soolo, a ḡḡ soplade zí í kàaa Dii á Luae. Asuli zie ke zibeezio.

⁹ Za ḡḡ pò a na pòkekeawa, àliò ãsãa nao, a soplade ¹⁰ í gbasa Páteko dikpeke Dii á Luae. Lá à báaadágu léu, àli gbadaè màa. ¹¹ Ali pónake Dii á Luae gu pò a se a tó io kuwà, ápiò n á negḡeò n á nenḡeò n á zḡḡeḡeḡeò n á zḡḡeḡeḡeò n Levii bui pò kú á wéleuò n bòmḡḡ n tone pò gwana vīoò n gyaa taaside pò kú á guuo.

¹² A tó á zoblea Egipi yá àò dɔágu, í zíkè ikoyāpiowa n laaio.

¹³ Pògbēa n vēebē'ifēao gbēa áli Lákpēdɔa dikpeke e ḡḡ soplá. ¹⁴ Ali pónake dikpepi guu, ápiò n á negḡeò n á nenḡeò n á zḡḡeḡeḡeò n á zḡḡeḡeḡeò n Levii buiò n bòmḡḡ n netoneò n gyaa pò kú á wéleuò. ¹⁵ Aliò dikpepi ke Dii á Luae e ḡḡ soplá, gu pò a seu, asa Dii á Lua a báaadágu n á buapḡḡ n zí pò á keò pii, á pona i ke zài.

¹⁶ Wē n wēo gēn àaḡ á ḡḡeò lí gé n zía ɔbi Dii á Luae gu pò a seu, Kàaso dikpe zí n Páteko dikpe zío n Lákpēdɔa dikpe zío. Gbēe su azía ɔb Dii e ḡḡiio. ¹⁷ Baade lí gé n gbao báaa pò Dii á Lua dàaàgu léu.

Yágḡḡḡ

¹⁸ A yákpalekenaò n gbāadeò dile dile á bui n buio guu wéle pò Dii á Lua lé kpáwá guu pii. Aali yákpaleke n gbéò a zéwa. ¹⁹ Asuli yágḡḡḡ koleao. Asuli gbagusaesio, asa gbagusae ì ònḡḡḡ vīakūe, mé ì gbēmaaò yá fuangba. ²⁰ Aliò te yázedei, í e àò ku, í ḡḡ bùsu pò Dii á Lua lé kpáwápi vī. ²¹ Asuli Asetaati lí péle sa'okli pò á bo Dii á Lua pò ũ saeo. ²² Asuli gbepēle we táa ũo, asa Dii á Lua zauē.

17

¹ Asuli sa'o Dii á Luawa n zu ge sã vāi ge a sãadeo, asa Dii á Lua ye yá bee taa giyāio. ² Tó gbēe ku wéle pò Dii á Lua lé kpáwá guu, ḡḡe ge nḡe, mé àle yá pò Dii á Lua yeio ke, àle Dii bàakuaánḡḡ yá gboò, ³ àle zoble dii pāleḡḡe, àle kúlené ge íatē ge mḡvua ge saanaen nò, lá má òé ásu keowa, ⁴ tó á mà màa, à yápi gbēagbēa maamaa. Tó wà yābēepi kè á guu síanae, mé a sea vīo, ⁵ à ḡḡe ge nḡe pò yāvāipi kè se bḡaànḡḡ bíibḡleu, í aà pápa n gbēo à de.* ⁶ Tó seeladeò ku gbēon pla ge àaḡ,† à gbēpi de. Asuli gbēde gbé mēndo seeladeke yá musuo. ⁷ Seeladeò mé aa dḡaa aà pá, gbēpii i gbasa aà pápa, ké vāi e láa á guu yái.‡

⁸ Tó wà mò n gbé káalao á be wéleu, mé yápi kèé zí'ū, i fḡ á kèkeo, gbēdege yágḡḡḡ ge gbēke a ían nò, à géḡḡḡ gu pò Dii á Lua a seu. ⁹ I géḡḡḡ sa'ona Levii buiò kíi n gbé pò de yákpalekena ũ ḡḡ beeo. A yápi gbēagbēamá, aai oé lá wa yápi ḡḡḡ. ¹⁰ A ke lá aa oé gu pò Dii a seuwa. A laaika! A ke lá aa daéwa pii. ¹¹ A zíkè ikoyā pò aa dàéwa n lá aa yákpale mīdeò. Asuli pāale ɔplaii ge zeeio. ¹² Tó gbé kàamai vī, mé i yákpalekena ge sa'ona pò lé zíkè Dii á Luae yāmao, à gbēpi de à vāi bḡ á guu. ¹³ Tó Isailiò mà pii, vīa a n kú, aa dḡeḡḡḡ bḡo.

Kia yá

¹⁴ Tó a gē bùsu pò Dii á Lua lé kpáwá guu, á sī a zḡleu, á me wà gbé dile wá kia ũ, lá bui pò liaawázio kēwa. § ¹⁵ A gbé pò Dii á Lua a se á guu dile á kia ũ. Asuli buipāle dile a ũo. ¹⁶ Kíapi suli sḡ kàaaazi dasio. Asu to gbéò gé sḡ dasi

* 17:5 Bḡa 22.19 † 17:6 Mat 18.16, 2Kln 13.1, 1Tim 5.19, Ebe 10.28 ‡ 17:7 1Kln 5.13 § 17:14 1Sam 8.5

wεεlei Egipio,* asa Dii òé à mè, ásu εa gé we lɔε. ¹⁷ Asu nɔse dasio,† ké an yá su aà sɔ bleo yáí. Asu ánuusu n̄ vuao kãaaazi zɔɔzɔɔ.‡ ¹⁸ Tó à kpalablè, aà ikoyā pɔ na sa'ona Levii buiɔ ɔziε bee kē láu azia pɔ ũ, ¹⁹ iɔ kũa, iɔ a kyoke e a wēni léu, ké à e viakea Dii á Luaε dada, iɔ aà ikoyāε beeɔ kũa píi, i aà ɔtondɔkii gwa. ²⁰ Asu azia se lesi de a gbéɔla à pãale ikoyāε ɔplaii ge zεio, ké aàpi n̄ a buiɔ e gēgē Isaili kpalau yáí.

18

Sa'onaɔ n̄ Levii buiɔ baa

¹ Sa'onaɔ n̄ Levii buiɔ píi su bùsu kpaalese lán Isaili kiniɔwao. Sa pɔ w̄i o Diiwa wà a pɔ n̄isi káteu à tékū pɔ k̄iniɔ n̄ pɔ pɔ w̄i aà gbao iɔ de n̄ pɔblea ũ. ² Aa bùsu kpaalese n̄ n̄ gbéɔ. Dii mé n̄ baa ũ lá a ònéwa.* ³ Tó gbé lé sáaukpa sa'o n̄ zuo ge sã ge ble, aali a ɔ do n̄ a gee'uo n̄ a basaa kpa sa'onaɔwa n̄ pɔ ũ. ⁴ A á pɔwɛn káau n̄ á v̄εε káauo n̄ á n̄isi káauo n̄ sãkã pɔ á kēεε séiaɔ kpámá, ⁵ asa amp̄iɔ Dii á Lua n̄ sé á buiɔ guu, aaɔ sa'oz̄i ke n̄ a tóo gɔɔpii, amp̄iɔ n̄ n̄ buiɔ.

⁶ Tó Levii bui b̄o Isaili w̄εle pɔ a kuu, ké àε gu pɔ Dii a seu nide yáí, mé à gè z̄òle we, ⁷ ali sa'oz̄i ke n̄ Dii a Lua tóo, lá a gbé Levii bui pɔ lé z̄ike Diiε weɔwae. ⁸ Ali a baa ble lánwae, pɔ pɔ aà mae b̄edeɔ lí kpásãè bàasi.

Luayād̄nsaiɔ yāb̄εεkea

⁹ Tó a gē bùsu pɔ Dii á Lua lé kpáwá guu, ásu bui pɔ kú weɔ yāb̄εεkea dadao. ¹⁰ A gb̄εε su sa pɔ w̄i a pɔ káteu à tékū o n̄ a neḡɔε ge n̄εoo. Màsokena ge gb̄ek̄oɔlek̄ena ge w̄εlek̄ena ge pɔdamade† su àɔ kú á guuo ¹¹ ge εseb̄εede ge w̄elende ge táade ge ḡesisina. ¹² Asa yābeetaak̄enaɔ b̄εε Diiεε. Yāb̄εε beeɔ kea yáí ɔ Dii á Lua lé buipiɔ yáíé. ¹³ Aɔ ku tãaesai Dii á Luaε.‡

Anabi z̄ɔɔe a m̄ó

¹⁴ Bui pɔ ále n̄ bùsu símápiɔ, aaí táadeɔ n̄ màsok̄enaɔ yāma, āma ápiɔ, Dii á Lua i weié. ¹⁵ Dii á Lua a á bui gb̄εε se ānabi ũ lamawa. Aà yá ɔ ali ma. § ¹⁶ Yá pɔ á gb̄èa Dii á Luawa gɔɔ pɔ a k̄ɔ k̄àaa Olebun we. A mè Dii á Lua su yā'óé lɔo, á ye té z̄ɔɔpi gwaaio, ké ásu gao yáí.* ¹⁷ Dii òm̄εε à mè á yá pɔ á òpi maa. ¹⁸ A mè á tó á gb̄εε ḡɔ ānabi ũ lamawa, i a yá sóso kaè aà léu, ānabipi i yá pɔ Dii dàepi oé píi. ¹⁹ Tó gb̄é i swáse Dii yá pɔ ānabipi a o n̄ aà tóio, Dii a yápi la adewae.† ²⁰ Tó gb̄é k̄aamai v̄i, mé à yá pɔ Dii i daeo ò n̄ aà tóo, ge à yā'ò n̄ dii p̄ale tóo, w̄ali ānabi bee taa de. ²¹ A gí làasook̄ei à m̄ε: Kpelewa wá e yá pɔ i b̄o Dii k̄iio d̄si? ²² Tó gb̄é yā'ò n̄ Dii tóo, mé yápi i keo ge i gb̄esuo, yá pɔ Dii i oon we. Gb̄épi k̄aamai mé t̄o à yápi ò. Asu viak̄εèo.

19

Misiw̄éleɔ

(Nao 35.9-28, Yoz 20.1-9)

¹ Tó Dii á Lua bui pɔ ále n̄ bùsu kpáwáɔ m̄ideé, mé a n̄ bùsupi si, a z̄òle n̄ w̄éleɔ n̄ n̄ kp̄éɔ guu, ²⁻³ à bùsu pɔ Dii á Lua lé kpáwápi kpaalè leε àaɔ, í w̄éle m̄èn àaɔ dile dodo bùsupiɔ guo, í zeb̄o pépe w̄élepiɔwa, ké gb̄ēdena lí e bàale ta we. ⁴ Tó kai mé m̄ò, ɔ gb̄é a gb̄édee d̄è, mé íie ku aàpi n̄ gb̄é pɔ a d̄èo zānguo za zio, lá ali ken ke. Aali bàale ta w̄élepiɔ dou azia misia yáí.

* **17:16** 1Kia 10.28 † **17:17** 1Kia 11.1-8 ‡ **17:17** 1Kia 10.14-22 * **18:2** Nao 18.20 † **18:10** Bɔa 22.17 ‡ **18:13** Mat 5.48 § **18:15** Zin 7.37 * **18:16** Bɔa 20.19 † **18:19** Zin 3.22-23

⁵ Tó gbé su gè lizí líkpèu ní a gbédeeo, mé à m̀o sè, àlè m̀o lí léi, tó a wétè wò gè aà gbédopi pà à gà, gbé pò yá bee taa aà lè, aali bàalè ta wélepí dou azia misia yáí. ⁶ Tó i wéle dile m̀ao, dae pò a t̀siwà a péle gbédenapizi ní p̀fèoe, i aà de, ké wéle pò wa dile kè zà yáí. I ka wà aà de s̀o, asa a íkũa ní gbé pò á dèo no. ⁷ Bee yáí má òé à wéle m̀en àa s̀ dile. ⁸⁻⁹ Tó ále zíkè yá pò mále dileé gbæ bee wa, mé á kũa píi, tó á ye Dii á Luazi, mé á be aà zéu g̀opi, a tó á b̀su z̀okũ, lá à a legbè á dezi káauonewæ. Tó à b̀supi kpáwá píi, à éa wéle dile m̀en àa s̀ l̀, à káfi àa s̀ pò á dile káau guu, ¹⁰ ké wasu t̀aesaidè de, aà gaa yá i wí á musu b̀su pò Dii á Lua lé kpáwá à v̀pi guuo yáí. ¹¹ Tó gbé íisè ní a gbédeeo, mé àlè aà kpakpa e à gè k̀siwà à aà dè, ò à gbàsa bàalè tà wélepí dou, ¹² aà wéle gbèz̀oo gbéó zí aa aà kũ suoné, wi aà kpa dae pò a t̀siwàwa, i aà de. ¹³ Asu à aà wèngwao, í gbéda t̀ae b̀ á b̀suu, á kua ío na.

Seelade

¹⁴ B̀su pò Dii á Lua lé kpáwá à sipi guu, tó a t̀ole kpaalesè, á gbèe su a gbédeeo k̀o pò gbé káauo dà se s̀do.*

¹⁵ Asuli yáda gbé pò t̀ae ge duunakèla gbé m̀endo seeladeke yá musuo. Tó seelade kà pla ge àa s̀, àli yápi sí.† ¹⁶ Tó seelade pásí lé b̀b̀o ní gbéó, ¹⁷ sema gbèon pla pò aa yávi ní k̀opi gè sa'onao ní yákpalekena pò kú g̀o bee le Dii kíi, ¹⁸ yákpalekenapí i wéte yápi maama. Tó aa è ée ò seeladepi lé to, à yádò a gbédeewæ, ¹⁹ wa yá pò àlè wèele wà ke a gbédeeepe kèè. M̀a alí ke, v̀i i láa á guu. ²⁰ Tó gbé kíni yápi mà, v̀ia a ní kú, aa we yávi bee taa ke á guu bau l̀o. ²¹ Asuli gbèe wèngwao. Ali ga fiabo ní gao, wé ní wéo, swaa ní swao, o ní o, gbá ní gbáo.‡

20

Zikaa yá

¹ Tó a ge á wèlèwa zíu, mé a ní s̀o ní ní s̀goo ní ní zígò pò an dasi deálo è kpá, ásu v̀iakéno, asa Dii á Lua pò á bóle Egipi kúano. ² Tó ále zí s̀uke, sa'ona lí m̀o yá'oi zígòne ³ à me: Isaili zígò, à swákpa à ma! Alè gé á wèlèwa zíu gbá. Asu to s̀ kéáguo. Asu to v̀ia á kũo. Asu to gili gèáguo. Asu to iwáa ká á p̀ao. ⁴ Dii á Lua mé lé géano lélei á wèlèwæ, a to à zible.

⁵ Gbèz̀oo i o gbéone aa me: A déme kpé dafu d̀, mé i iu yáao ni? Ade éa ta a be, ké asu ga zílau, gbèpále ío iuo yáí. ⁶ A déme vèebu v̀i, i a m̀aokè yáao ni? Ade éa ta a be, ké asu ga zílau, gbèpále ío a m̀aokèo yáí. ⁷ A déme ǹkpama v̀i, i se yáao ni? Ade éa ta a be, ké asu ga zílau, gbèpále seo yáí. ⁸ Gbèz̀opi i éa yákafi gbéone aa me: A déme v̀ia v̀i s̀ kèaàgui? Ade éa ta a be, ké aà gbéó k̀usu su kwe laaàwao yáí. ⁹ Tó gbèz̀oo yá'oné aa làa, aali zígò d̀aanao dile aa d̀aa gbéone.

¹⁰ Tó a ge lélei wélewa, àli o wélepídeone gia aa nízia kpáwá zikasai. ¹¹ Tó aa wèi, mé aa ní wéle gba wèé, wélepídeo i g̀o á zígbáakenao ũ, aaiò z̀bleé. ¹² Tó aai á yáma s̀o, mé aa fèlewá ní zíoè, à ní káka ní wélepiu. ¹³ Tó Dii á Lua wélepi nàé á zí, à a g̀eo dede ní fèndao píi. ¹⁴ Ǹeo ní néo ní potuoò ní wélepi p̀o s̀, à séle ázia pò ũ píi. Ali á wèlèo pò pò Dii á Lua kpáwá m̀aokè. ¹⁵ M̀a á ke ní wéle pò zàano maamao, i ke bui pò kú káie bee wéle no. ¹⁶ Bui pò Dii á Lua lé ní b̀su

* 19:14 Iko 27.17 † 19:15 Nao 35.30, Iko 17.6 ‡ 19:21 B̀a 21.23-25, Lev 24.19-20, Mat 5.38

kpáwápiò wéleò s̄, ásu p̄e to a guu bé̄eò, baa gb̄enazina. ¹⁷ A Itiò ní Am̄oleò ní Kanaaò ní Peliziò ní Iviò ní Yebusiò mid̄e míom̄iò, lá Dii á Lua díleéwa, ¹⁸ ké aasu yāb̄eé p̄ó aai z̄obleò ní diion̄e daé, í duunake Dii á Luaeò yái.

¹⁹ Tó a koez̄z̄ wéleei ḡōpla, ále z̄ikaán̄o ké à wélepi si yái, ásu m̄oò t̄s̄ lí p̄ó w̄i a be bleowao. Aliò lípiò be ble, ásu z̄s̄o. Líon̄e, i ke gb̄enazina p̄ó a m̄om̄á z̄iuò no. ²⁰ N beeo á f̄s̄ lí p̄ó á d̄s̄ w̄ili a be bleoò z̄z̄z̄, ké à e gbà les̄i daò e wélede p̄ó aale z̄ikaán̄o ge fuò.

21

Gb̄ēdēa gusāe yá

¹ Tó wà b̄ò ge wa bùsu p̄ó Dii á Lua lé kpáwápiu, mé wa aà d̄ena d̄s̄o, ² á gb̄ēz̄z̄oò ní á yákpalekenao gé wéle p̄ó kú weo gwagwa, lá a z̄à de ní gepio. ³ Wéle p̄ó aa è a kái ní gepio, wélepi gb̄ēz̄z̄oò zununu p̄ó wi zuudaè à z̄ikè yāao se ⁴ geò swa p̄ó a í lí bao mé wi gupi k̄asak̄e wà pot̄ò we yāao sae. Wek̄ii aa zupi waa fiu aa de. ⁵ Sa'ona Levii buiò i s̄s̄ kái sa, asa Dii á Lua ní sé a gbàgbanaò ùe, aa samaa'óé ní a t̄soe. Tó yákele f̄le ge tó wà gb̄ēe k̄ē'ia, aame aaliò yá bee k̄ekea zé ví. ⁶ Wéle p̄ó kái ní geo gb̄ēz̄z̄oòpiò ní o pípi zu p̄ó wà a waa f̄i swa saepi musu, ⁷ aai me: Wáme wa gb̄épi d̄eò, wi wesieo. ⁸ Dii, s̄uuk̄e ní n gb̄é Isaili p̄ó n ní bóo. Nsu to tàesaide dea yá wí n gb̄é Isailiò musuo. Màa aa láka gb̄épi deaa, ⁹ í b̄o tàesaide dea yáu, asa a yá p̄ó maa Diie k̄e.

Z̄iz̄o n̄oe sea n̄o ù

¹⁰ Tó a ge á w̄eleow̄a z̄iu, mé Dii á Lua ní náé á ozi, a ní k̄ūk̄ū z̄iz̄oò ù, ¹¹ tó á gb̄ēe n̄o è ní guu, aà kákaa k̄èè maa, mé a yeaàzi, ali aà se n̄o ù, ¹² i aà dile a be, n̄oepi i a mi bo, i a ōk̄oò z̄z̄z̄, ¹³ i a z̄ok̄ezwāa polo k̄óle. N̄oepi iò ku ḡopi be, i a de ní a dao gaa ōob̄o m̄o do. A gb̄ea ḡopi i onawà à aà se n̄o ù sa. ¹⁴ Tó n̄oepi i kaaàguo, aà aà gbae i ḡo az̄iae. Asu à aà yíao. Asu à aà dile z̄o ùo, asa à aà d̄s̄ n̄oe ù k̄o.

Yoakeze

¹⁵ Tó ḡōe n̄o ví pla, mé a ye adozi de adoa, tó aa neḡōeò ìaàn̄o mípla mípii, tó n̄o p̄ó a yeio mé ne'iaàn̄o káau, ¹⁶ ḡopi su yoake di n̄o p̄ó a yei n̄é n̄o p̄ó a yeio yoa gb̄eu túbi kpaalea yáio. ¹⁷ Sema aà yoake d̄s̄ a n̄o p̄ó a yeio n̄é, i aà baa kpawà lee pla a p̄ó kpaalea guu, asa népi mé aà ḡōsakene s̄éia ù, òme yoakeze ví.

Neḡōe swágb̄aade

¹⁸ Tó ḡōe neḡōe swágb̄aà s̄olede ví, mé ìli a de ní a dao yāmao, baa ké aai aà swágaga, ¹⁹ aà de ní aà dao aai aà k̄ū wà geaàn̄o gb̄ēz̄z̄oò k̄ii wéle b̄oleu, ²⁰ aai oné: Wá n̄é beeá swágb̄aade, mé a s̄ole ví. Ili swáse wá yáio. Lé'udee mé w̄emin sae. ²¹ Wéle ḡōe i aà pápa ní gb̄eo mípii wà aà de, ké v̄ai e láa á guu yái. Isailiò i yápi ma mípii, vía i ní k̄ú.

²² Tó gb̄ēe duunak̄e, à kà wà aà de, mé a aà d̄e, a aà ge lòo líwa, ²³ ásu to gusi à aà ge le líwao. A aà ví z̄ibeezi, asa gb̄é p̄ó wa lòo líwa á gb̄é p̄ó Lua láaik̄èwàe.* Asu to bùsu p̄ó Dii á Lua lé kpáwá gb̄āle màao.

22

Gb̄ep̄ale p̄ó yá

¹ Tó n̄o n̄o gb̄édee zu ge aà s̄awa à v̄uaa, n̄su p̄ópi to weo. K̄ū suoè. ² Tó n̄o gb̄édeepi be ku k̄aio, ge tó ní aà d̄s̄o, p̄ópi dile n̄o be e aà mò w̄elei, ní gbasa n̄o

* 21:23 Gal 3.13

kpawà. ³ Maa nýõ ke ní aà zàa'inao ge aà zwāa ge pò pò sù vūaa ní gbédeewan nò, mé n bōwà. Nsuli tó weo.

⁴ Tó n n gbédee zàa'ina ge aà zu è, à lèlèwà zéu, n̄su d̄baàzio, n̄ aà fèleaànɔ.*

Ikoyā pāleɔ

⁵ N̄ɔe suli ḡɔe p̄kasa dao, mé ḡɔe suli n̄ɔe p̄kasa dao, asa Dii á Lua ye yápikena giyāio. ⁶ Tó ní be zéu, mé n b̄a sakpe è lí musu ge z̄íle, a né v̄i kau ge gbe, mé an da kúrila, n̄su b̄api kú ní a néɔ p̄ii s̄anuo. ⁷ To b̄api ḡɛza, ní aà néɔ séle, ké n kua e àɔ na, ní w̄eni ke.

⁸ Tó n kpé dafu d̄ò, ḡibo a musu ȳɔɔn̄n̄ n̄ liai, ké gb̄e su b̄ae a musu, aà gaa yá i w̄i n̄ musuo yáí.

P̄bui yāalea

⁹ Asuli p̄pāle bui ba á v̄eɔbuuo. Tó a gi, á v̄eɔbeɔ ní p̄ɔwenapio a ḡɔé t̄e ũe. ¹⁰ Asuli zu nak̄wa ní zàa'inao à sapa'n̄ɔ. ¹¹ Asuli p̄kasa pò wa t̄à ní s̄ak̄ao ní buao yāalea dao.† ¹² Ali tufada á p̄kasaɔ léi.‡

Widaa n̄ɔewa yá

¹³ Tó ḡɔe n̄ɔsè mé à w̄uleɔ, ɔ à gb̄asa yeio, ¹⁴ tó à yá dasi d̄òwà, à aà tó òkpà à mè: Ma n̄ɔe bee sè, ké ma wuleaànɔ, mi aà ɔ eo, ¹⁵ n̄ɔepi de ní aà dao aa ge gb̄ɛz̄ɔɔ le w̄éle b̄oleu ní ní né ɔ'ea seelao. ¹⁶ N̄o mae i o gb̄ɛz̄ɔɔne a m̄e: Ma a né kpà ḡɔe beewae. Ké a sè, ɔ a yei bo. ¹⁷ ɔ à yá dasi d̄ò ma népiwa à mè, i aà ɔ eo. Ma né ɔ'ea seelan ke. N̄o de ní aà dao i aà daa zwāau zwāa audepi poo w̄éle gb̄ɛz̄ɔɔ ae. ¹⁸ W̄éle gb̄ɛz̄ɔɔ i ḡɔpi kú, aai aà wetā, ¹⁹ aai ánuusu ɔwat̄e bas̄o siwà, aai kpa n̄opi maewa, ké à Isaili nen̄ɔe léso tó òkpà yáí. Ḡopi iɔ n̄opi k̄ua a be. A n̄opi yaa zé v̄io e à ge gaò.

²⁰ Tó yápiá s̄ianaɛ, mé wi n̄opi ɔ'ea seela eo, ²¹ wà n̄opi se geò aà mae kpé kpele, w̄éle ḡɔe i aà pápa ní gb̄eɔ wà aà de, asa à w̄iyā kè Isaili b̄usu, à k̄aluakà a mae uae, v̄ai i l̄aa á guu.

²² Tó wà ḡɔe k̄ù ní n̄ɔz̄aeo, w̄ali ní de mípla mípii, n̄ɔepi ní ḡɔe pò w̄uleaàn̄pio, v̄ai i l̄aa á Isailiɔ guu.

²³ Tó wà ḡɔ kè w̄éndia lésoe, mé ḡɔe kp̄aaũaàn̄ w̄éle guu, à w̄uleaàn̄, ²⁴ ali gé'n̄n̄ w̄éle b̄oleu an pla mípii, í ní pápa ní gb̄eɔ à ní de. Wa w̄endiapi de, ké w̄éle guue, mé à ḡi wiid̄iwà yáí. Ḡopi s̄, ké à k̄usi a gbédee n̄owa yáí. Maa áli ke, v̄ai i l̄aa á guu. ²⁵ Tó s̄e ɔ ḡɔe kp̄aaũ ní w̄éndia léso pò wà ḡɔ kèè, à k̄usiwà à w̄uleaàn̄, ḡɔepi a ga adoɛ. ²⁶ Asu yāe ke w̄endiapiɛo, asa i yá pò kà wà aà de keo. Yā doũpiɛ ní gbé pò gb̄ed̄e, ²⁷ asa à b̄ò w̄éndia ḡɔdepiwa s̄eue. Baa ké n̄ɔepi wiid̄iwà, gb̄e ku we à aà suabao.

²⁸ Tó ḡɔe kp̄aaũ ní w̄éndia léso ḡɔsaideo, mé à k̄usiwà à w̄uleaàn̄, tó wà b̄òmá, ²⁹ ḡɔepi a ánuusu ɔwat̄e blakwi kpa aà maewae, i aà se n̄o ũ, ké à k̄usiwà yáí. § A n̄ɔepi yaa zé v̄io e à ge gaò.

23

¹ Gb̄e su a mae n̄o se à ḡe a mae ḡékiio.*

Gbé pò zev̄i aà ḡe Isailiɔ k̄ókāaa guuo

² Gbé pò a le wia ge a ḡɔekeɔ z̄ɛa zev̄i à ḡe Dii gb̄eɔ k̄ókāaa guuo. ³ Naaene zev̄i aà ḡe Dii gb̄eɔ k̄ókāaa guuo, baa bui pò népi a ke e an buiwa. ⁴ Am̄on̄i ní

* 22:4 B̄oa 23.4-5 † 22:11 Lev 19.19 ‡ 22:12 Nao 15.37-41 § 22:29 B̄oa 22.15-16 * 23:1 Lev 18.8, 20.11

Mɔabuɔ zεví aa gē Dii gbéɔ kōkāaa guuo, baa an buiɔ e an buiwa.† ⁵ Asa gɔɔ pɔ á be zéú á bɔa Egipi gbɛa, aai mɔ á yàaekɛi ní pɛɛoo, aai í kpáwá á m̄io. Aa fiabò Bɛɔɔ né Balaaũ, Petoo pɔ kú Mesopotami bùsu gbéɛ aà láaiziwáɛ,‡ ⁶ kási Dii á Lua i we Balaaũ yāmào, ã à savāipi lile samaa ũ, ké a yeázi yái. § ⁷ E à gɛ àɔ kuo, ásu buipio aafia ge an bɔa maa wɛɛɛo. ⁸ Asu Eɔbũɔ bɔbɔoo, asa á daɛɔnɛ. Asu Egipio bɔbɔoo, asa á kú an bùsuu bòmɔɔ ũ yāaɛ. ⁹ Sɛa za ní síwɛnaɔwa aame aali e gē Dii gbéɔ kōkāaa guu.

Kua zɪlau gbāɛsai

¹⁰ Tó a gɛ á wɛɛɔwa zɪu, mé á kú bòou, à laaika gbāɛai. ¹¹ Tó á gbɛɛ azɪa è gwāasina, à gbālɛn we. Ade bɔ bòou, iɔ ku we. Asu gē bòouo. ¹² Tó oosi kè, aà zu'o, i su bòou íatɛ gēa kpéu gbɛa. ¹³ A gu pɔ áli gé bíikpɛkɛui dile bòo kpɛ. ¹⁴ Ali ɛyɔbɔ kŭa á gōkɛbɔɔ guu. Tó a gɛ bíikpɛkɛi, àli ɛyɔ, tó a bíikpɛkè á làa, ili bùsukaa. ¹⁵ Asa Dii á Lua Ì be á bòou, àɔ á dɔaɛ, i á wɛɛɔ naé á ɔzɪ. Sema á bòoɔ ku gbāɛsai, ké Dii su gbāsi eu, i bɔ á kpɛo yái.

Ikoyáɔ

¹⁶ Tó zɔɛ bàalè a diiɛ, à mò azɪa kpàwá, ásu à aà kpa a diiwao. ¹⁷ A to aàò kúánɔ gu pɔ a yeiu, á wɛɛɔ pɔ kèè maau. Asu à aà wɛtāo.

¹⁸ Isaili nɔɛɛ ge gōɛɛ su gō táakpɛ káalua ũo.* ¹⁹ Asu mɔ Dii á Lua kpéu ní káaluaka'ɔao à légbā dɔowào, asa Dii á Lua ye káaluao gɪyāio.

²⁰ Tó a pɔɛ sèà á gbédeɛɛ, ɔa ge ble ge pɔpālen nò, ásu a idiaɛo. ²¹ A a idia bui zɪloɛ, āma ásu dia á gbédeɛɛo, Dii á Lua i báaadaé á zɪ píiu bùsu pɔ ále gé síipi guu.†

²² Tó a lekè Dii á Luawa, ásu to a fiaboa gɔɔ gágao, asa Dii a á lá a yái, í gō duundeɔ ũɛ.‡ ²³ Tó i lekɛwào, á gō duundeɔ ũo. ²⁴ Yá pɔ bò á léu, àli zikɛwà ní laaio, asa a lekè Dii á Luawa ní pɔɛāoɛ.

²⁵ Tó a gē á gbédeɛ vɛɛbuu, à vɛɛɛɛ ble we lá á yeiwa à ká, āma ásu bobo ka gbíu à suòo. ²⁶ Tó a gē á gbédeɛ pówɛmbuu, à a sáoɔ wɛ ní ɔo, āma ásu kɔma ká á gbédeɛ pówɛnai à kɛo.

24

Gia nɔziyá

¹ Tó gōɛɛ nɔsè, mé nɔpi yá i kaaàguo, ké a è a dɔɛ'li ví yái, mé à gínzila* kè kpàwà à aà yàò, ² tó nɔɛpi bò aà be, à gè zā pāle kè, ³ mé gō plaadepi yeaázio, tó à gínzila kè à kpàwà à aà yàò sɔ, ge gō plaade pɔ aà sèpi gàn lò, ⁴ gō pɔ aà yà sèia zé ví à aà sɛ nɔ ũ loo, asa à dɔaa à aà òòkpàɛ. Dii ye yá bee gɪyāio. Asu bùsu pɔ Dii á Lua lé kpáwá á pɔ ũ òòkpao.

Ikoyáɔ

⁵ Tó gbé nɔsè dafu, asu gé zɪlauo, mé wasu zɪdaè zàò. Wa aà ké, iɔ ku be wè do, ké aà nɔ pɔ a sèpi pɔ e àɔ na.

⁶ Wasu gbɛɛ wísilɔgbɛ tɔɔmasio, baa a né, asa aà wɛni tɔɔmasian we.

⁷ Tó gbé a Isaili dee sè kpái, à aà kè zɔ ũ ge à aà yɪan nò, sema à kpáipi dɛ, vāi i láa á guu.†

† 23:4 Nɛɛ 13.1-2 ‡ 23:5 Nao 22.1-6 § 23:6 Nao 23.7-24.9 * 23:18 Lev 19.29 † 23:21 Bɔa 22.24, Lev 25.36-37, Iko 15.7-11 ‡ 23:22 Nao 30.1-16, Mat 5.33 * 24:1 Mat 5.31, Maa 10.4 † 24:7 Bɔa 21.16

8 A láai ka kusui, í laaido a yá pò sa'ona Levii buio òéwa maamaa. Lá má dílenéwa, àò kùà màa.† 9 A to yá pò Dii á Lua kè Miliaũe zéu á bɔa Egipi gbɛa dɔágu.§

10 Tó n pò sèa n gbédeee, ísu gē aà kpéu n aà zwāa sí tɔɔma ũo. 11 Ze n aà dā bàasi, i bɔne n n zwāapio bàasi we. 12 Tó taasidee, ísu ñyɔ kùà e n ge tað kpéuo. 13 Ge n kpawà e íatē àò gé gēi kpéu, i e i n a zwāapio. A fɔkpama, yá pò n kèpi i ke Dii á Luae na.*

14 Asu á gbèwina pò de taaside wēnade ũ wetāo, á gbé Isaili ge bòmɔ pò kú á bùsu wéleun nò. 15 Alio aà flaboè lá gu lé dɔ e íatē àò gé gēi kpéu, asa taasidee, mé aà wé dɔ a ñai. Tó màa no, a wiile Diiwae, í gō tàaedeo ũ.†

16 Maeo ga n néo duuna yáio, mé néo ga n maeo duuna yáio. Baade a ga azia duuna yáie.†

17 Asuli yágōgō bòmɔ ge tone pò gwana víoe okpeaio. Asuli gyaa gbēando pɔkasa tɔɔmasio. 18 Ké a zɔblè Egipi, ñ Dii á Lua á bɔu, à to a yáò dɔágu. Bee yáí mále yáe bee diléiè àò kùà.§

19 Tó ále pɔkake bua, mé á pò bàaae yá sàágu, ásu ea gé séio. A bee to bòmɔɔne n netone pò gwana vío n gyaa taasideo, Dii á Lua i báaadaágu n zí pò ále keo píi. 20 Tó ále kuke, ásu a be kɔnwɛo. A bee to bòmɔɔne n netone n gyaa. 21 Tó ále vèe bobo, ásu a be kɔnwɛo. A bee to bòmɔɔne n netone n gyaa.* 22 A tó á zɔblea Egipi yáò dɔágu. Bee yáí mále yáe bee diléiè àò kùà.

25

1 Tó lekpaagè gōeo zānguo, aa gé yákpalekekí wà yápi gógōrínɔ, wàli yānakpa gbé pò a yá nawa, wi tàaede yá'ikpawà. 2 Tó à kù wà tàaedeipi gbēe sō, yákpalekena lí tó aà wúle, i aà gbē tàae pò a kè léu. 3 Wasuli aà gbē de flà le blalao.* Tó wà sù wà aà gbē de beea, a widà a gbédeewae.

4 Asuli lesokpa zu pò lé pɔgbēeo.†

5 Tó v̄i n dāunao ku gudou, mé an gbé mēndo gà nésai, aà gyaa su gé zākei gupāleio. Aà zá v̄i ge dāuna mé a aà se nɔ ũ, i aà da'uake. 6 Wa negōe pò a i séia díle aà gō pò gà gēe ũ, ké aà tó e àò ku Isailio guu.†

7 Tó gōepi ye a v̄i ge a dāuna nɔpi seai, nɔpi i gé gbēzɔɔ le yákpalekekí, i oné a zá gbēdo gí a da'uakeie, ké a zá tó su àò ku Isailio guuo. 8 Wéle gbēzɔɔpio i aà sísi, aai aà la. Tó gia nɔpi seai ñ à zèð, 9 nɔepi i sōaazi gbēzɔɔ ae, i aà kyale gbá do bɔ, i lé'ika aà oawa, i mɛ: Màa wàli ke gbé pò gí a gbēdo ua vuié.§ 10 Za zibeezi walio o aà uae kyalesai'ua.

11 Tó gbēon plaó lé sòleke, mé an gbé mēndo na mò a zá suabai, mé à gbé pò lé sòleke n a záopi kù aà gōekebɔwa, 12 à nɔepi ɔzɔ, ásu à aà wēnagwao.

13 Pógbiayɔbɔ zɔɔ n a nēnao su àò kaa á bɔɔ guu pla píio. 14 Zaa zɔɔ n a nēnao su àò kú á be pla píio. 15 A to pógbiayɔbɔ n á zaa lío maa wásawasa, ké à e gēgē bùsu pò Dii á Lua lé kpáwápiu. 16 Asa Dii á Lua ye gbé pò aai yáfaasai bee taa keo gíyáio.*

17 A to yá pò Amaleki buio kèé zéu á bɔa Egipi gbɛao dɔágu.† 18 Gɔɔ pò a kpa, á yèe làa, aai v̄lake Luaeo, aa lèle á gbé buse pò té gbēzɔɔwa zéue. 19 Tó Dii á

† 24:8 Lev 13.1-14.54 § 24:9 Nao 12.10 * 24:13 Bɔa 22.26-27 † 24:15 Lev 19.13 † 24:16 2Kia 14.6, 2Lad 25.4, Eze 18.20 § 24:18 Bɔa 23.9, Lev 19.33-34, Iko 27.19 * 24:21 Lev 19.9-10 * 25:3 2Kln 11.24 † 25:4 1Kln 9.9, 1Tim 5.18 † 25:6 Mat 22.24 § 25:9 Lut 4.7-8 * 25:16 Lev 19.35-36 † 25:17 Bɔa 17.8-14

Lua á ibeε pó liaaázio nàé á ɔzi, à á gba íampakii bùsu pó àle kpáwá à sipi guu, à Amaleki buipio tó de dúniau. A yá su sááguo.†

26

Pó káauɔ ní pó kwideɔ kpaɔ Luawa

¹ Tó a gē bùsu pó Dii á Lua lé kpáwá á pó ūpi guu, mé á sǐ a zōleu, ² àli a buapó káauɔ dǎ ká gbíu, í gēò gu pó Dii á Lua a se a tó àò kuwàu.* ³ A gē sa'ona pó kú zibeezi le, í oè à mè: Málé o gbǎ Dii n Luaε, ma ka bùsu pó Dii a legbè wá deziɔne à mè á kpáwápiu. ⁴ Sa'ona í gbí sí á ɔzi, í dile Dii á Lua gbagbakii aε, ⁵ í o Dii á Lua aε à mè: Sili gbé bebēnan ma dezi ũ. A tà Egipi à zōleu ní a gbé pó aa dasioɔ, ɔ aa gō bui zō pó aa dasi mé aa gbǎo ũ. ⁶ Egipio íadàwá aa wétēamòwēε, aa wá dá zòbleu pāsípāsí, ⁷ ɔ wa wiilè Dii wá deziɔ Luawa. ɔ à wá wiileawapi mà, à wétēa ní taasio ní gbǎa pó wa mòwēεo è, ⁸ ɔ à wá bóle Egipi ní a gǎsa gbǎao. A a gǎsǐ pòo à yá pó í to vía ní kú kè maamaa ní seelaɔ ní dabudabuɔ. ⁹ ɔ à mòwanɔ gue beeu, à bùsue bee kpáwá, bùsu pó ví ní zó'io diu. ¹⁰ Tia kéwa Dii, málé mó ní tóle pó ní kpàa pó káauɔ. Ali dile Dii á Lua aε, í kúlé. ¹¹ Apio ní Levii buio ní bòmɔ pó kú á guuɔ, á pò lí ke na pɔmaa pó Dii á Lua kpàwáó ní á bedēwa píi.

¹² Tó a á buapóɔ kwide bò a wè àaɔde guu, á làa píi, àli kpá Levii buiɔwa ní bòmɔ ní netonɔ ní gyaao, aai ble á wéleɔ guu aa ká.† ¹³ I o Dii á Luaε à mè: Ma n asea bònε ma be, má kpà Levii buiɔwa ní bòmɔ ní netonɔ ní gyaao, lá ní òwa píi. Mi pǎ n yǎdileaaɔ, a kee í sǎmagu sōo. ¹⁴ Mi n asea ble ma taasikεa guu. Mi n asea bònε ní gbǎsioo. Mi a kee kpa gēví yá musuo. Dii ma Lua ma n yǎmá, má kè lá ní dilemεεwa. ¹⁵ Wékpale za n kúkiiu musu, ní báaada n gbé Isailioɔ ní bùsu pó ní kpàwáó, bùsu pó ví ní zó'io diu, lá n a legbè wá deziɔnewa.

¹⁶ Dii á Lua lé yǎdilé gbǎ, àliɔ aà ɔtondókii gwa, ío aà ikoyǎpio kǔa ní laaio ní nòsemendoo ní pɔeão. ¹⁷ A ò gbǎ Dii mé á Lua ũ, a mè àliɔ táa'ò aà zéue, ío aà ikoyǎo kǔa ní aà yǎdileao, ío aà ɔtondókii gwa, ío aà yǎma. ¹⁸ Dii óé gbǎ áo de a gbé yenzideɔ ũ† lá à a legbèéwaε. A mè àò a yǎdileao kǔa, ¹⁹ í á sé lesí de bui pó a kèola píi, wi á táasile, wi á tóbɔ, wi á maabo, ío de Dii á Lua gbé pó an kua nídoao ũ, lá à a legbèwa.

27

Yǎdileɔ Ebalí sǐstipɔleu

¹ Mɔizi ní Isaili gbēzɔɔ yǎdile ní gbéɔne. Mɔizi mè: Aɔ yá pó málé dileé gbǎo kǔa. ² Tó a bua Yuudēwa, a gē bùsu pó Dii á Lua lé kpáwáú, à gbè gbènεo pélepele à soolewà, ³ í ikoyáε beeo kéwà píi. Tó a gē bùsu pó ví ní zó'io diupiu, lá Dii á Lua a legbè á dezi káauɔnewa, ⁴ à gbepio pélepele Ebalí gbèsisíwa Yuudē baale, lá málé daé gbǎwa, í soolewà. ⁵ A Dii á Lua gbagbakii bo we ní gbεo. Asu gápele gbepiowao, ⁶ à bo ní gbè ásaio,* í sa pó wǐ a pó káteu à tékū o Dii á Luawa we. ⁷ A sáaukpa sa'ò we lo, í pɔnake Dii á Lua aε. ⁸ A ikoyáε beeo ké gbepiowa píi wásawasa.†

⁹ ɔ Mɔizi ní sa'ona Levii buio ò Isaili buiɔne píi aa mè: Isailio, à ke kílíkíli! A swákpa yǎma! A gō Dii á Lua gbéɔ ũε sa. ¹⁰ A Dii á Lua yǎma, ío aà ɔtondókii gwa, ío zíkε aà yǎdileao pó málé daé gbǎwa.

Láai yáɔ

† 25:19 1Sam 15.2-9 * 26:2 Bɔa 23.19 † 26:12 Iko 14.28-29 † 26:18 Bɔa 19.5, Iko 4.20, 7.6, Tit 2.14, 1Pie 2.9 * 27:6 Bɔa 20.25 † 27:8 Yoz 8.30-32

11 Goo doupi zĩ ð Moizi yādilené à mè: 12 Tó a bua Yuudēwa, buie beeo mé aa ze Galiziū s̄is̄ipoleu, aai báaadaágu: Simεo, Levii, Yuda, Isakaa, Yosefu, Bēyāmεε.

13 Buiε beeo mé aa ze Ebali s̄is̄ipoleu, aai láai yá'o: Lubeni, Gada, Aσεε, Zabuloni, Dā, Nεfatali. 14 Levii buio aai yáε beeo o Isaili buione píi ní loo gbāao, † aa me:

15 Láaipon gbé pó táa à ge a kàsa, § a pèle asii guu ũ. Dii ye ozi bee taa giyáio. Gbépii i me, āmi!

16 Láaipon gbé pó a de ge a da kpebò ũ. * Gbépii i me, āmi!

17 Láaipon gbé pó a gbédee koo se s̄òò ũ. Gbépii i me, āmi!

18 Láaipon gbé pó tò v̄ia zā zéwa ũ. Gbépii i me, āmi!

19 Láaipon gbé pó yā̀k̀k̀e b̄om̄o ge netone ge gyaε okpεai ũ. † Gbépii i me, āmi!

20 Láaipon gbé pó gè a mae gēk̄i à w̄ule ní aà nao ũ. † Gbépii i me, āmi!

21 Láaipon gbé pó potuo dàakpà ũ. § Gbépii i me, āmi!

22 Láaipon gbé pó w̄ule ní a dāeo ũ. * Gbépii i me, āmi!

23 Láaipon gbé pó w̄ule ní a ànsueo ũ. † Gbépii i me, āmi!

24 Láaipon gbé pó a gbédee dè asii guu ũ. Gbépii i me, āmi!

25 Láaipon gbé pó tàaesaide dè gbagusae yái ũ. Gbépii i me, āmi!

26 Láaipon gbé pó i ze ní ikoyāε beeo àle zikewào ũ. † Gbépii i me, āmi!

28

Efaai yá

(Lev 26.3-13, Iko 7.12-24, 11.13-17)

1 Tó a Dii á Lua yāmà, tó á aà yādilea pó mále daé gbāo k̄ua, ále zikewà, Dii á Lua a á káfi de dúnia bui píia. 2 Tó a Dii á Lua yāmà, a báaaε beeo daágu píie.

3 A báaadaágu w̄éle guu, a báaadaágu bua. 4 A báaada á néo ní á buapóo ní á potuooogu, á zuo ní á s̄ao ní á bleo píi. 5 A báaada á tao ní á góogu. 6 A báaadaágu á gea guu ní á suao. 7 Dii a to à z̄ible á ibεε pó aa feleánooowa. Aa dokōwa aa mo léleiwá, aai fáaa ní bao aa tá. 8 Dii a báaada á d̄ooogu ní z̄i pó á k̄eo píi. Dii á Lua a báaadaágu búsu pó ále kpáwá guu.

9 Tó á Dii á Lua yādilea k̄ua, mé á té aà iai, a á dea a gbé pó an kua r̄idoao ũ zed̄o, lá a oéwa, 10 dúnia bui píi i d̄o ké Dii tó kúwá, aai v̄iakeé. 11 Dii a to pó keé, á néo ní á potuo néo ní á buaneε liála búsu pó à a legbè á dezi káauone à mè á kpáwá guu. 12 Dii a a àizeε làasi w̄éε za musu, i to lou maé á búsuu à bol̄ei, i báaada z̄i pó ále keu, í pó s̄ea bui dasideone. Aoo p̄oe s̄eamá ni v̄io. 13 Dii a to ào de mideo ũε, i ke áo kpeε no. Tó a Dii á Lua yādilea pó mále daé gbāo mà á k̄ua, ále zikewà, áo ku musuε, i ke z̄íle no. 14 Aoo yá pó mále daé gbāo k̄ua. Asu p̄aale oplaai ge zεεio. Asu te dii p̄aleozi à z̄oblenéo.

Láai yá

(Lev 26.14-46)

15 Tó i Dii á Lua yāmao, tó i aà otond̄ok̄ii gwao, tó á aà yādilea pó mále daé gbāo k̄uao, yáε beeo mé a á le. 16 A w̄éleε ní á buao i ḡo láaip̄o ũ. 17 A tao ní á ḡo i ḡo láaip̄o ũ. 18 A néo ní á bua p̄oo ní á zuo ní á s̄ao ní a bleo i ḡo láaip̄o ũ. 19 I ḡo láaip̄o ũ á gea ní á suao. 20 Dii a láaiziwáε, a ot̄owá, i webiiwá z̄i pó ále ke píi guu e a ge kaale à mide kánd̄o yāv̄ai pó á k̄e a p̄akp̄aaazi yái. 21 Dii a gagyākaágu e à ge láa búsu pó ále gé síi guuε. 22 Dii a to toon v̄ai á le ní sionao ní kákagyáo ní m̄ewāao ní noanao. Pó piaa gb̄osi ní pó fukp̄aao i á buapóo le. Gyāpio péleáziε e à

† 27:14 Yoz 8.33-35 § 27:15 B̄oa 20.4, 34.17 * 27:16 B̄oa 20.12 † 27:19 B̄oa 22.21, 23.9 † 27:20 Lev 18.8 § 27:21 B̄oa 22.18, Lev 18.23 * 27:22 Lev 18.9 † 27:23 Lev 18.17 † 27:26 Gal 3.10

ge midèò. ²³ Luabe aó kú á musu gii lán m̀ogotēwae. T̀ole io kú á zíe gbáugbāu lán m̀osiwa. ²⁴ Luutē ní b̀usutio ò Dii a to à e lou gēe ũ. Aó b̀o za musue e à ge á dedeò.

²⁵ Dii a tó á ẁeleo ziblewáe. A d̀odokōwa à gé léleimá, í fāaa ní bao à tá. Sõ i kē d̀únia bui píigu yá p̀o á lé yáí. ²⁶ A geó i gō bāo ní wàio p̀oblea ũ, gbēe a ní yáo. ²⁷ Dii a to Egipi sán̄eó á le ní gbenao ní yiao ní kásanao. Aó gbágbāa v̄io. ²⁸ I to íana káwá, i to à v̀lakū, i tó á mi liaa, ²⁹ ío omalemale fāane lán v̄ia p̀o kú gusiauwa. A yāe ali b̀o maao. Wa gbāam̀é, wi á p̀oó síwá, kási gbēe a á suabao. ³⁰ Aó ǹokpama v̄i, gbēpāle i kusiwà. A kped̀o, á e iuo. A v̄ēebu ke, á e à a be m̀oaok̄eo. ³¹ Wa á zuo k̀olokpa á wáa, á e à a ǹoó soo. Wa á zàa'inao síwá, mé á e l̄o. Wa á são kpá á ẁeleowa, kási gbēe a á suabao. ³² Wa á neḡ̄eo ní á nen̄eó kpa buipāleowa, á wé io d̀n̄zi e á wé wo. A gbāa a p̀oe k̄eo. ³³ Bui p̀o á d̄oó á buazí p̀o á k̀e p̀oble. Waó gbāam̀é, wió á wetá g̀oópii. ³⁴ Íana a káwá yá p̀o á wé a e yáí. ³⁵ Dii a to b̀ok̄oó á le á koso ní á gbásaonaowa. Aa liála sea za á gbakp̄ea e á minanguo.

³⁶ Dii a táán̄o ní á kía p̀o á aà dileo bui p̀o ápió ní á dezió d̄oó k̄ii. Wek̄ii á z̀obleu líone ní gb̄eo á diio ũ. ³⁷ A gō s̀okēngu p̀o ũ, láanip̄o ũ bui p̀o Dii a á yá ní k̄īone píi, aai yāadaán̄o. ³⁸ Ali p̀ót̄o maamaae, kási ali k̄eke ỳoón̄e. Kwaó mé aa so píi. ³⁹ A v̄ēebu ba, í a sēwa, kási á e à a kó z̄z̄o à a imio. K̀oó mé aa á v̄ēelip̄o z̄z̄o. ⁴⁰ Kulio di á b̀usuue, kási á e a nísi m̀oaok̄eo, asa aa noboleke píie. ⁴¹ A neḡ̄eo ní n̄eó i'í, kási aao kúán̄o. Wa táín̄o z̄īoó ũe. ⁴² Kwasut̄eó i á b̀usu lío ní á buap̀oó síwá. ⁴³ B̀òm̄o p̀o kú á guuó kúkuála musumusue, á vlá io naua. ⁴⁴ Aa p̀o s̄eae, kási á e p̀o s̄eanéó. Aao de mideo ũ, ío kú ní guu k̄p̄ee.

⁴⁵ Yá beeó á le píie, aaió téazi. Aa k̄éwáó e à ge midèò, kē i Dii á Lua yāmao, i aà otondok̄ii gwao, mé á aà yādilea p̀o a dàeó k̄īao yáí. ⁴⁶ Yá p̀o aa á lep̄io aao de seela p̀o í dimá ũe e á buiwa. ⁴⁷ Tó i z̀oble Dii á Luae ní p̀onaó ní ǹsenao á namableg̀oó, ⁴⁸ á ẁele p̀o Dii a ní z̄iwáó ò á z̀oblené búu ní n̄anao ní imio p̀ok̄ēsāma guu. Dii i m̀oó zuu daé á n̄e e à ge á kaalèò. ⁴⁹ Bui p̀o kú za t̀ole léwa zàzā ili ní yāmaoó ò Dii a to aa kúu'oa m̀owá. ⁵⁰ Buip̄io aao p̄así, aa gbēz̄oó weḡwao, aa w̄enad̄o né̄eó. ⁵¹ Aa á potuoó sóso ní á buap̀oó e à ge kaalède. Aa á p̀owena ge á v̄ēe ge á nísi ge á zu ge á sã tóeó e à ge midèò. ⁵² Aa koez̄o á b̀usu p̀o Dii á Lua lé kpáwá ẁelezi pii e á bíi gbāa lesí p̀o ále a náaikeó ge kwede.

⁵³ A á neḡ̄eo ní á nen̄eó p̀o Dii á Lua a kpáwáó so taasi p̀o á ẁeleo á dau koez̄oázi guu yáí. ⁵⁴ Baa á gōe buse w̄enad̄onede a bíike ní a gbédeeo ní a no yenzideo ní a né p̀o ḡ̄o ⁵⁵ ní a né p̀o àle sópio. A li an gbēeó, kē p̀oe i ḡ̄eó taasi p̀o á ẁeleo á dau koez̄oázi guu yáí. ⁵⁶ Baa á n̄e buse w̄enad̄onede, n̄e p̀o lí we k̄ese t̀o b̀usuwao kē a buse mé w̄enad̄onede yáí, a bíike ní a gō yenzideo ní a neḡ̄eo ní a nen̄eó ⁵⁷ a né p̀o a í ní a bio yá musu. A so asii guue* p̀ok̄ēsāma ní taasi p̀o á ẁeleo á dau koez̄oázi guuo yáí.

⁵⁸ Tó á ikoyá p̀o kú lāe bee guuó k̄īa, ále z̄ikewào, tó á Dii á Lua tó gbia p̀o í ní me s̄enata beee d̄o, ⁵⁹ Dii a gaga p̀o á a fān v̄ioó káágu ní á buibe, gaga p̄así p̀o í g̀ooplakeó ní gyāvāi p̀o lí láao. ⁶⁰ A to Egipi gyā p̀o á a v̄ia v̄io á le, a k̄éwáó. ⁶¹ Baa gaga ní gyā p̀o a yá kú ikoyá lāe bee guuoó, Dii a káágu píi e à ge kaalède. ⁶² Tó i Dii á Lua yāmao, baa ní á dasi lán saanaowa k̄eo, á gō bílao. ⁶³ Lá à kà Diigu à yāmaak̄é, a t̀o a dasik̄ù, màa a kaaàgu à á dede, i á kaale. A á wo b̀usu p̀o ále gé síi guu, ⁶⁴ i á fāaa buio guu za d̀únia léla e a léle. We á z̀obleu líone ní gb̄eo, dii p̀o ápió ní á dezió á d̄oó. ⁶⁵ A íampak̄ii e buip̄io guuo, á p̀oópek̄ii e

* 28:57 2Kia 6.28-29, W̄en 4.10

gueio. Wekii Dii a to à sòdeedeekε, á wé iò wo, á yèε i láa. ⁶⁶ A nisina iò naa líwa, vía iò á kú gwāasina ní fāanεo, áo á kua náai vío. ⁶⁷ Vía pò a á kú yá pò a wesíε yáí áli me kooε à to oosi ke, íli me oosie à to gu dò. ⁶⁸ Dii a á ká gó'ilenao guu à táánò Egipiε, tá pò má òé ásu o lópi. We á wesεε à áziá yíau á wèlεowa zòò ù, kási gbēε a á lúo.

⁶⁹ Dii bàa kua ní Isailiò yá pò a díle Mòizie Mòabu bùsuun we, yá pò a díleè Olebu bàasi.

29

Dii bàa kua ní Isailiò zedò Mòabu bùsuu

¹ Mòizi Isailiò sìsi pii à mè: A yá pò Dii kè Egipi Falaòε ní aà iwao ní aà bùsuo è pii. ² A wesíε lá à seelaò ní dabudabu zòò kè, à aà gbāa legwàò. ³ Kási e gbā Dii i á nòse wéé a ònòkùo. I á wé kée a gu'èo. I á swá wéé a yāmào. ⁴ Ké ma dōaaé guwaiwaiu wè bla, á pòkasaò ní á kyaleò i yaaò. ⁵ I pēε soo, i vēε ge í gbāa mio. Dii á gwá, ké à e dō òme Dii á Lua ù. ⁶ Ké wa ka gue beeu, Esebò kí Siò ní Basana kí Oguo bòlεwá ní zío, ò wa zìblémá.* ⁷ Wa ní bùsu sí wá kpà Lubeni buiò ní Gada buiò ní Manase buiò kīniowa ní pò ù.

⁸ Ayāmeto àò Dii bàakuaánò yādilεε beeo kūa, iò zíkewà, yá pò ále ke pii i bō maa. ⁹ Apii á sía Dii á Lua ae gbā, á dōanaò ní á kíaò ní á gbēzòòò ní á zīgò badeò ní á gōεò pii ¹⁰ ní á néo ní á nōεò ní bòmò pò kú á bōou yàawenaò ní itōnaò ù. ¹¹ A sía la ké à ze ní Dii á Lua bàakuaánò yáo. Dii á Lua lé a bàakuaánò legbē ní a kuaò gbā, ¹² ké à á dea a gbéò ù zedò gbā. Aò de á Lua ù lá a òéwa, lá à a legbē á deziòε Ablahaù ní Izaakio ní Yakòbuowa. ¹³ I ke átēε ò mále yápi legbēé. ¹⁴ I ke á gbé pò á kúwanò gbā Dii wá Lua aeò átēε no, ní wá bui pò wi ní i yāaoε.

¹⁵ A dō áziawa lá á kú yāa Egipi, mé lá a bōle ní buipāleò bùsuò. ¹⁶ A ní pò pò aa kè ní lío ní gbεo ní ánusuo ní vuao táaò ù è, pò pò Dii ye a gíyāio. ¹⁷ A gbēε su bō Dii wá Lua kpe à gé zòblei buipāle diipiòε, á gōεε ge á nōεen nò, á buie ge á ualēen nò. Yāvāi zína su àò kú á guu kona ge gōi ùo.† ¹⁸ Tó gbēε láai yáε beeo mà, asu áziá sáaukpa à me, baa tó a swá gbāa, áò ku aafiaεo. Bee a to wà iwāa tótò káé á í niεuε. ¹⁹ Dii a we sùuukεaànò. Aò pòkūma ní pòfēo bòbòwà gòopiε. Láai yá pò kú lāe bee guu a aà le piiε, Dii i aà tó de dúniau. ²⁰ Dii a aà bō Isaili buiò guuε, i láaipò wà a yāké ikoyā lāe bee guuò zìwà pii íadaawà yáí.

²¹ A bui pò aa mō á kpeò ní buipāle gbé pò bō bùsu zāzāuò aa gaga pò kà bùsue beeuò e ní gyā pò Dii kàáguò. ²² Iatēgbò ní wisio a bùsue bee tékū piiε. Wa pótò weo, pōe a bōlεo, baa sē. Aò de lán Sòdòù ní Gòmòòò ní Adamao ní Zeboiù pò Dii ní suumpà ní pòkūma pāsíowae.‡ ²³ Bui pii a me: Bóyāi Dii yá bee taa kè bùsue beei? Aà pòfē zòò bee taa dea ní? ²⁴ Wi wemá wà me: Ké aa pākpà Dii ní deziò Luapi bàakuaánò yázi an bōa Egipi gbεa yáíε. ²⁵ Aa gè zòblè dii pāleòε, aa kùle dii pò aa dō yāaoε, i ke Dii mé dílenéo. ²⁶ Dii pòkūmabòbò bùsupiwa, à láaipò kú lāe bee guuò zìwà pii. ²⁷ A ní wó ní bùsu à zòñzi e bùsu pāleu, lá aa ku tiaεwa.

²⁸ Yá pò uleao de Dii wá Lua yá ùε. A pò pò à bòò gupuau sō, wápiò ní wá néo yáε gòoppi, ké wà e wàò zíkewà.

30

Dii sua ní Isailiò ní pá ziu

* 29:6 Nao 21.21-35 † 29:17 Ebe 12.15 ‡ 29:22 Daa 19.24-25

¹ Tó ɛ̀fāai n̄ láai yá pọ́ mále daée beeo kèé pii, tó á wé kè bui pọ́ Dii á Lua a á yá à á fāaa n̄ guu guu, ² tó ápió n̄ á néo a ɛa zè n̄ Dii á Luao, tó a aà yá pọ́ mále dileé gbā mà pii n̄ n̄semendoo n̄ pɔeão, ³ Dii á Lua a á wēnagwa, i ɛa á kāaa za bui pọ́ a á fāaa n̄ guu guu, i suáno á pá ziu. ⁴ Baa tó à á yá à á fāaa bùsu guu e dúnia léwa, a á buio kāaa we, i suńno. ⁵ A suńno bùsu pọ́ an dezió v̄i za yāau. Tó aa ɛ̀a bùsupi s̄i, a ɛ̀fāaikéné, i to aa dasikū de n̄ dezipiɔla. ⁶ Dii á Lua a á s̄ò gbāsi woloé n̄ á buio, á nisina io yeaazi n̄ n̄semendoo, ío ku aafia. ⁷ Dii á Lua i láaiɛ beeo z̄i á wèlɔwa n̄ á zangude pọ́ aa ɛ̀adàwáɔ, ⁸ í ɛa Dii yāma, ío z̄ike aà yādilea pọ́ mále oé gbāɔwa. ⁹ Dii á Lua a ɛ̀fāaidaé á z̄i pii guu, i tó á néo k̄ó n̄ á p̄tuoo n̄ á buaneɔ, aà p̄o i ɛa k̄ewá na, i maakeé, lá aà p̄o k̄ena á deziɔwawa. ¹⁰ Tó a Dii á Lua yāma, a aà ɔtond̄k̄ii gwà, mé á aà yādilea pọ́ kú ikoyā lée bee guu k̄ua, tó a ze n̄ Dii á Luao n̄ n̄semendoo n̄ pɔeão, a bee kéé piiɛ.

Wēni ge ga

¹¹ Yá pọ́ mále dileé gbāpi z̄i'ū de á gbāa léao. A z̄ááno. ¹² A ku luabeo. Asu me, déme a gé luabe à pila n̄ yápio, i oé à z̄ikewàio. ¹³ A ku ísia baaleo. Asu me, déme a bua ísia baale i suò à oé à maio. ¹⁴ Yápi kúáno káinnɔ, a d̄o á léu, a kú á n̄seu, * ké à e z̄ikewà. ¹⁵ A ma! Mále wēni n̄ yāmao kálee gbā n̄ gao n̄ yāvāio. ¹⁶ Mále dileé gbā, à ye Dii á Luazi, à te aà iai, à aà ɔtond̄k̄ii gwa, à aà yādilea n̄ aà ikoyā k̄ua, ío ku, í dasikū, Dii á Lua i báaadaagu bùsu pọ́ ále gé sii guu. ¹⁷ Ama tó a b̄o aà k̄pe, mé i aà yāmao, tó a k̄ewà, mé a z̄oblè dii p̄aleɔne a kulené, ¹⁸ mále oé gbā, a kaalen we! A gēgē bùsu pọ́ ále bua Yuudēwa ále gé sii guu. ¹⁹ Luabe n̄ t̄ɔleɔ mé ma seeladeɔ ũ gbā á yá musu. Ma wēni n̄ gao d̄òé á ae, báaa yá n̄ láai yáó. A wēni sé, ké ápió n̄ á néo à e à aafia. ²⁰ A ye Dii á Luazi, ío aà yāma, í nawà, asa ɔme á wēni ũ, i to à gēgē bùsu pọ́ à a legbè á deziɔne Ablahaŭ† n̄ Izaakio‡ n̄ Yakɔbuo§ à mè á kpámá guu.

31

Yozuee dilea M̄izi ḡɛ ũ

¹ M̄izi ḡɛ yáe beeo ò Isailiɔne ² à mè: Tia kéwa ma ka wè basoolo, má f̄o d̄aaé bo. Dii òmɛɛ à mè má bua Yuudēwao.* ³ Dii á Lua mé a d̄aaé à buawà, i bui pọ́ kú weo kaalé, í n̄ bùsu sí. Yozuee mé aɔ d̄aaé sa lá Dii òwa. ⁴ Dii a kené lá a kè Am̄leɔ kí S̄iɔe n̄ kí Oguo n̄ n̄ bùsuowa, à n̄ kaale. ⁵ Dii a n̄ naé á ɔz̄ie, í kené lá má d̄iléwa pii. ⁶ A s̄òdile, ío w̄oó v̄i! Asu to v̄ia á k̄ūo, ásu to s̄ò kéágu n̄ yáio, asa Dii á Lua mé lé géáno. A á tó weo, a p̄akpaázio.

⁷ Ō M̄izi Yozuee s̄isi, a òè Isailiɔ pii wáa à mè: S̄òdile, n̄io w̄oó v̄i, asa n̄me n̄ȳó gé n̄ gbéé beeo bùsu pọ́ Dii a legbè n̄ dezi káauɔne à mè á kpámá guu. M̄me n̄ȳó bùsupi kpaalené. ⁸ Dii mé a d̄aaane. Ōme aɔ kunnɔ, a n̄ to weo, a p̄akpanzi bauo.† Nsu to v̄ia n̄ k̄ūo, n̄su bílikeo.

⁹ M̄izi ikoyāpi kè lá guu, a kpà sa'ona Levii bui pọ́ aaiɔ Dii bàakuańno kpagolo seawwa n̄ Isaili gb̄z̄ɔɔ pii. ¹⁰ M̄izi yādilené à mè: Wè sopla gbea, wè pọ́ w̄i fiadeɔ ké, Lákp̄ed̄ɔa dikp̄eḡɔɔ, ¹¹ tó Isailiɔ m̄ò n̄z̄ia òlɔ Dii n̄ Luae n̄pii gu pọ́ a seɔ, àli ikoyā lée bee kyokené aa ma. ¹² Ali n̄ kāaa, ḡɛɔ n̄ n̄ɔɔ n̄ n̄éf̄enenaɔ n̄ b̄òm̄o pọ́ kú á w̄éleɔ, aa ma, aai dada, ké aa e wàɔ Dii á Lua v̄ia v̄i, aaiɔ ikoyāpio k̄ua pii, aaiɔ z̄ikewà. ¹³ An né pọ́ yápi d̄ɔɔ i ma, aaiɔ v̄iak̄ea Dii á Luae dada ḡɔɔ pọ́ á kú bùsu pọ́ ále bua Yuudēwa ále gé siipi guu.

* 30:14 Lom 10.6-8 † 30:20 Daa 12.7 ‡ 30:20 Daa 26.3 § 30:20 Daa 28.13 * 31:2 Nao 20.12
† 31:8 Yoz 1.5, Ebe 13.5

Dii dɔaaa Isailiɔ pɔɔbɔzākɛa oa

¹⁴ Dii ò Mɔizie: N gagɔɔ kākù. Yozuee sísi, í ge ze kpaaũkpɛu, mí aà dile. Ɔ Mɔizi ní Yozueeo gè zè kpaaũkpɛu. ¹⁵ Dii bɔ mòmá we telu pɔ zɛa kpépi kpɛɛɛa guu. ¹⁶ Ɔ Dii ò Mɔizie: Tó n zu n deziɔ guu, gbépiɔ feɛ gbāsike ní b̀usu pɔ aale g̃ɛu dii z̀iloɔɛ. Aa p̀akpamazi, aai ma bàakuarínɔ yáɔ gbooe. ¹⁷ Gɔɔ bee ma pɔ a pañzi, mí b̀ríkpe, wi ní mómɔ. Yā'ia a ní le dasi, aai taasike. Gɔɔ bee aa mɛ: Yā'ia pɔ wá le, ké wá Lua kúwanɔ yáí yà? ¹⁸ Gɔɔ bee má b̀ríkpe yāvāi pɔ aa kè aa zè ní dii p̀aleɔ yáí.

¹⁹ Lɛɛ bee k̃ láu sa, ní dada Isailiɔne aa sí, ké àɔ demɛɛ an bɔa ma kpe seela ũ. ²⁰ Tó ma geínɔ b̀usu pɔ ma a legbè ní dezi káauɔne guu, b̀usu pɔ ṽ ní z'io diupi, tó aa kà aa mèkpa, aa ze ní dii p̀aleɔɛ, aai zɔblené. Aa p̀akpamazi, aai ma bàakuarínɔ yá gbooe. ²¹ Tó yā'ia pɔ ní le dasi, mé aale taasike, lepi mé a ní yá'ikpamá, asa a yá a sá ní buiɔguo. Má làasoo pɔ aale ke gbā d̃, e màɔ gé géínɔ b̀usu pɔ ma a legbèné guu. ²² Mɔizi lepi kè láu gɔɔ bee, ɔ a dà Isailiɔne.

²³ Dii yādile Nuni né Yozuee à mè: S̃dile, níɔ w̃ɔɔ ṽ!† Mmɛ níỹ gé ní Isailiɔ b̀usu pɔ ma a legbèné guu, mé mapi máɔ kunnɔɛ.

²⁴ Ké Mɔizi ikoyāpiɔ kè láu píi míɔmíɔ, ²⁵ à yādile Levii bui pɔ aalɔ Dii bàakuarínɔ kpagolo seɔne à mè: ²⁶ A ikoyā lée bee si dile Dii á Lua bàakuarínɔ kpagolo sae, iɔ ku we á bɔa Dii kpe seela ũ. ²⁷ Asa má á swágbāa d̃, lá i gi yáí. Za gɔɔ pɔ má kúánɔ iɔ bɔ Dii yá kpe e ní a tiao. Wa ma gaa gbɛa pɔ o lɔa? ²⁸ A á bui gb̃z̃ɔɔ ní á dɔaanaɔ k̃aaamɛɛ, ké mà yáɛ beeo káné ní swáwa, luabe ní tɔɔleo iɔ de ma seeladeɔ ũ á yá musu. ²⁹ Asa má d̃ ké á ázia òkpa ma gaa gbɛaɛ, í ké zé pɔ má òb́éwa. A gbɛa yā'ia a á le, asa á yá pɔ vāi Diie ke, aà pɔ i paázi t́aa pɔ á kèɔ yáíɛ.

³⁰ Ɔ Mɔizi lepi yá dàu a siu Isaili pɔ k̃aaaaɔne míɔmíɔ.

32*Mɔizi lɛ*

¹ Musudeɔ, à swákpa, mí yā'o,
á gbé pɔ á kú z̃íleɔ, à ma yāma.

² A to ma yādane káfiakéé lán louwa,
à to ma yā'one èf̃aaikeé lán fiiwa,
lá s̃é ní láo ì m̀se ewa.

³ Má Dii tɔbɔ.
A z̃ɔkɛ d̃ wá Luaɛ!

⁴ Gbɛsin aà ũ,
aà yákeɔ wásawasa,
ì yápii ke a zéwae.

Lua náaiden aà ũ, vāie kuwàò,
a s̀usu mé a maa.

⁵ Aà gbéɔ yādɔɔsai kèè,
aa de aà néɔ ũ bɔ.
Bui vāi koleaɔne, aa g̃ò wí sea.

⁶ Màa á fiabo Diiea?
Á s̃ɔúɛ, á ònɔ ṽio.
Á Mae pɔ á s̃én weo lò?
Aàpi mé á ké, à á zèdɔ.

⁷ A làasooke yá pɔ kú za káauɔwa,

† 31:23 Yoz 1.6

à wě pò gè za zìo yāda.
 A gbɛa á maɛɔwa, aai dau wà siué,
 maezɔɔ mé aa a galikéé.
 8 Ké Lua Musude gbɛnazinaɔ kpaalè,
 mé à bui pii bùsu kpàwà,
 à ní baade bùsu zɔle iadàné.*
 A bùsu kpà Isailiɔwa ní dasileu,
 9 asa Dii gbéɔ de aà baa ũ,
 Yakɔbu buiɔ mé aà kpaale ũ.
 10 A ní lé bùsu giinau,
 guwaiwai pò da pã, wàio ì ɔɔbu.
 A ɔlianzi à ní gwá,
 à laaidòmá lá a webesianawa.
 11 Lá kúu ì a sakpe vu,
 ì yàada a néɔla,
 màa Dii a gāsia pòo,
 à ní kú ní a gāsia káo à ní sé.
 12 Dii mé dàané ado,
 dii zìloe ɔ ku a guuo.
 13 A tò aa be bùsu gulešɔwa,
 ɔ aa buapɔɔ blè.
 A ní gwá ní gbɛsi z'io
 ní ku pò bò gu gbɛdeu nísio
 14 ní zùkpasa vífáaio ní sã kpàsa ví'ipuo
 ní sãneɔɔ mekpaaɔ ní Basana bùsu sãsakaoɔ
 ní pówen maaɔ ní vɛɛbe'i pò á mǐ vɛɛ ũo.
 15 Bui maapiɔ mèkpa, ɔ aale gbá de.
 Aa kà, aa gbènekù aa nísì kpà,
 ɔ aa pãkpà Lua ní Kenazi,
 aa sakà gbɛsi pò de ní Suabana ũ pigu.
 16 Aa aà pò fèè dii zìloɔ yá musu,
 aa tò aà pò pà ní tãa pò à zàuo.
 17 Aa tãaɔ gbàgbaɛ, i ke Lua no,†
 dii pò aa ní dō yãaɔɔ,
 aa bòmá dafue,
 dii pò an deziɔ lí viakɛnéoɔ.
 18 Aa gbɛsi pò ní í tò we,
 Lua dɛɛkàné, ɔ aà yá sàngu.
 19 Ké Diipi è màa, ɔ à ní bɔɔbò,
 asa aà pò pà a negɔɛo ní a nenɔɛpiɔzie à mè:
 20 Má bɔnkpe, mí ní midɛa e,
 bui koleaɔn ní ũ, né náaisaideɔne.
 21 Aa ma pò fèlemɛɛ ní pò pò de Lua ũoo,
 aa tò ma pò pà ní tãaɔ yá musu.‡
 Má tó bui pò aa de ma gbé ũo ní pò felené,
 má tó an pò pa bui wésiadeɔ yá musu.§
 22 Asa ma pòkūma té kà,
 mé tépi aɔ kūe e bedau zìle.

* 32:8 Zln 17.26 † 32:17 1Kln 10.20 ‡ 32:21 1Kln 10.22 § 32:21 Lom 10.19

Má tɛmɔ dúniãe ní a pɔɔ,
 a kú gbèsisí zínaɔwa.
 23 Má yā'ia káaáníziɛ,
 mí a kaɔ zuńzi píi.
 24 Imina a káńgu,
 Lua i sumá, gagyā i ní dede.
 Má wàìɔ zímá aa ní taitai,
 mí mlè pásinaɔ gbaemá aa ní sóso.
 25 Wa ní néɔ dede gāae ní fēndaoe,
 gili i gēńgu ní kpeaɔ guu.
 Ewaasoɔ ní wéndiaɔ gaga nípii
 ní né yōminaɔ ní maezɔɔ mikāpuadeɔ.
 26 Ma mē má ní fāaaɛ,
 mí tó an tó ga dúniau,
 27 āma ma vīakè an ibeɛɔ íandāaɛ.
 Aa e wa mé wà bee kè,
 aa me wa mé wà zìblè má,
 i ke Dii mé bee kè píio.
 28 Isailiɔ yāe dōo,
 bui ònɔkēsāmadeɔne!
 29 Tó aa ònɔ vīe, aa bee dō,
 aa dō gu pó ní yākeɔ mipèuńɔ.
 30 Kpelewa gbé mēndo tò gbēɔn òaa sɔo tilèi?
 Kpelewa gbēɔn pla gbēɔn òaa blakwi yài?
 Mē i ke Dii pó de ní gbese ũ ní kpámá bàasio.
 31 Asa wá ibeɛɔ gbese de lán wá gbeseiwao,
 baa ampìɔ aa dō níziawa.
 32 Aa muua ní Sɔɔɔũdeɔ ní Gɔmɔɔdeɔe.
 Aa de lán vēeli pó a né de kona ũ
 mé a kó de gōi ũwaaɛ.
 33 An vēeá mlè seWEE
 lán kyá lé'i pásíwa.
 34 Dii mē: Má ní yápi kūa ma dōuo lé?
 Má kùkū ní kán'ɔo ma làasiu.
 35 Mámɛ má tɔsimá,
 mámɛ má flaboné.*
 Gɔɔewa aa tii guwa,
 asa an kaalegɔɔ káikùe,
 pó lé ní dá wāa, àle mó.
 36 Asa Dii a yākeke ní a gbéɔ,†
 i wēnadō a zòblenaɔne.
 Tó a è an gbāa lāa,
 gbēe kuo, zɔ ge wēe,
 37 a me: An diiɔ ku máe?
 An gbese pó aa nāaàzi ku má ni?
 38 Diipiɔ ní sa'obo nísi sò,
 aa vēe pó aa tōlemá mī.
 Aa fele dɔále sa, aa ɔkuála.
 39 Aɔ dō tiasa ké mámɛ má a ũ,
 diie kuo, ma bàasio.

* 32:35 Lom 12.19, Ebe 10.30 † 32:36 Sou 135.14

Mámε mi to wà ga,
 mámε mi to wà ku,
 mámε mi gbé kε'la,
 mámε mi ní gbágbā.
 Gbēe a f̄o ní b̄o ma ɔzi.
⁴⁰ Ma a ɔ sè musu,
 má ò ní ma kua gɔɔpiio,
⁴¹ tó ma a f̄enda p̄o ì teke lekè,
 mé má k̄ua mà yákpalekεò,
 má t̄osi ma ibεεwa,
 mà fiabo gbé p̄o zamaguonee.
⁴² Ma kaɔ ga ní auo,
 gbé p̄o ḡaò ní z̄iz̄ɔ p̄o píi.
 Ma f̄enda a ḡε mεbaasiu
 sea za ibεε d̄oanaɔwa.
⁴³ Buiɔ, à gulake Dii gbéɔ yá musu, †
 asa a a z̄òblenaɔ au t̄osi. §
 A t̄osi a ibεεwa,
 i a bùsu ní a gbéɔ duuna kémá.

⁴⁴ M̄oizi m̄ò ní Nuni né Yozueeo, à l̄epi yá dàu a s̄iu Isailione. ⁴⁵ Ké M̄oizi l̄epi yá s̄iuné m̄pii a làa, ⁴⁶ a òné: A yá p̄o má d̄ilé gbā da á s̄ɔu píi, ké à e o á néone aa laaika, aa ikoyāpiɔ k̄ua píi. ⁴⁷ Asa a deé yāpā ũo, á w̄enie. Tó á yápiɔ k̄ua, á ḡεḡε bùsu p̄o ále bua Yuudēwa ále gé s̄ii guue.

⁴⁸ Gɔɔ doupi z̄í Dii yā'ò M̄oizie à mè: ⁴⁹ Dede Abaliū gbèsis̄ie beewa M̄oabu bùsuu la e Nεbo gbèsis̄i musu b̄oaa ní Yelikoo, ní w̄esi Kanaa bùsu p̄o mále kpá Isailiɔwa aa síle. ⁵⁰ Nyɔ ga gbèsis̄i p̄o n dedew̄api musue, ní zu ní deziɔ guu, lá n v̄ii Aalona gà Oo gbèsis̄i musu à z̄u a deziɔ guuwa. ⁵¹ Asa n b̄o ma kpe Isailiɔ wáa Meliba í p̄o kú Kadesi k̄ii Zini guwaiwaiue, ni ma kuaadoake d̄ɔmεe ní guuo.* ⁵² Ayāmeto níyɔ bùsupi e k̄āaaε, níyɔ ḡεuo.

33

M̄oizi Isaili buiɔ gbaa sa'ole (Daa 49.1-28)

¹ Sa maa p̄o Lua gbé M̄oizi ò Isailione e àò gé gain ke, ² à mè:
 Dii b̄o Sinai à m̄wá,
 aà gawi b̄ilewá za Sei,
 à p̄ipiw̄εε za Palana gbe musu,
 à b̄o a gbé dasidas̄i k̄ii,
 lou lé p̄ilep̄ile aà ɔplai.
³ Dii ye a gbéɔzi,
 gbé p̄o an kua nídoapiɔ ku aà ɔzi.
 Aaí k̄āaaaazi wà aà yāma.
⁴ M̄oizi ikoyā d̄ilew̄εε,
 wá Yakɔbu buiɔ p̄o ũ.
⁵ Dii mé ḡò wá bui maa k̄ia ũ,
 ké wá Isaili bui d̄oanaɔ k̄o k̄āaa.
⁶ M̄oizi mè:

† 32:43 Lom 15.10 § 32:43 Zia 19.2 * 32:51 Nao 27.12-14

Lubeni buiɔ aɔ kuɛ, aa gao,
kási aɔ dasio.

⁷ A yáɛ bee ò Yuda buiɔ yá musu:

Dii, Yuda buiɔ wii ma,
ní suɔnɔ ní gbéɔ guu.

Aale gí ní níziào,
dɔrile an ibeɔ yá musu.

⁸ Levii buiɔ yá musu à mɛ:

N Tumiũ ní Uliũo kpà n gbé náaideɔwa.*

N ní lé n ní gwá Masa,

n zɔakãñzi Meliba í kíi.†

⁹ Aai ní de ní ní dao yádao,

aaí ní v̄iɔ ní ní d̄aunaɔ d̄so ge an néɔ.

Aa n yá k̄ua,

aa zè ní n bàakuañnɔ yáo.‡

¹⁰ Aai n yáɔ da Yakɔbu buiɔnɛ,

aaí n ikoyá da Isailiɔnɛ.

Aai tulaletikateɔ n aɛ,

aaí sa pɔ w̄i a pɔ káteu à tékũ o ní gbagbak̄iwa.

¹¹ Dii, báaadañgu, ní ní gba gbãa,

ké z̄i pɔ aale keɔ e kangu.

Gbé pɔ lé feleñnɔ lé ní wówa,

n̄ ní zangudeɔ gbɛ, aasu fele bo.

¹² B̄yãmeɛ buiɔ yá musu à mɛ:

Dii gbé yenzideɔ z̄leaaànɔ dɔdɔa.

Dii aɔ kãedañzi,

aɔ kú ní guu gɔɔpiie.

¹³ Yosefu buiɔ yá musu à mɛ:

Dii báaada ní b̄usuu

n̄ f̄i maa pɔ í bo musu à kpao

n̄ í pɔ kálea tɔle z̄ieo

¹⁴ n̄ pɔmaa pɔ íatē ì to aa b̄oleɔ

n̄ pɔmaa pɔ í b̄ole mɔ ní m̄oɔ

¹⁵ n̄ gbès̄is̄i zi musupɔɔ

n̄ s̄is̄i pɔ kú za káauɔ pɔmaaɔ

¹⁶ n̄ pɔmaa pɔ kú tɔleɔ pii.

Yosefu buiɔ na ní Lua pɔ kú yã k̄aeluo,

èf̄aaiɔ i su ní miwa,

asa Yosefu á beedeɛ a gbéɔ guu.

¹⁷ Aà buiɔ aɔ z̄ɔke v̄i

lán zuswana nesana séiawa,

aaɔ gbãa v̄i lán z̄us̄ile kóbaɔwa,

aa mále buiɔzi e d̄únia léwa.

Màa Èflaiũ bui aɔ dasi,

màa Manase bui aɔ dasi.

¹⁸ Zabulɔni buiɔ yá musu à mɛ:

Zabulɔni buiɔ,

à pɔnake laa pɔ ále tao guu.

Isakaa buiɔ, à pɔnake be.

* **33:8** Bɔa 28.30 † **33:8** Bɔa 17.7, Nao 20.13 ‡ **33:9** Bɔa 32.26-29

19 Aa gbé̄o sisi Dii gbè̄sisiwa,
 aai samaa'owà we,
 asa aa àizεε pó di ísiauᵇ ble
 ní pó pó ulεa bùsu'ufāa guuᵇ.

20 Gada buiᵇ yá musu à mè:
 Wà Gada buiᵇ bùsu Kāfina sáaukpa!
 Aaᵇ wúleεa we lán nòᵇmusuwaε,
 aa gbé̄o taitai ní gàsᵇwa ní ní miᵇ.

21 Aa tᵇle sé̄ia sè níziá pó ũ, §
 wa gbēzᵇᵇᵇ baapi kūané we.

Ké Isailiᵇ dᵇaanaᵇ kàaa,
 Gada buiᵇ zikè Dii ikoyā zedewa
 ní yá pó a dīle Isaili bui píiεo.

22 Dā buiᵇ yá musu à mè:
 Dā buiᵇá nòᵇmusu né bᵇᵇᵇᵇᵇ,
 aai bᵇ Basana bùsuu aa kusimá.

23 Nefatali buiᵇ yá musu à mè:
 Nefatali buiᵇ na ní Diio maamaa,
 à báaadāngu à kè zài.
 Isida ní gεᵇmidᵇkii oi bùsuo
 a gᵇ ní pó ũε.

24 Aseε buiᵇ yá musu à mè:
 Pᵇnadeᵇ Aseε buiᵇ de bui kīniᵇla,
 aaᵇ naaàᵇᵇ de ní gbé̄ᵇla,
 aa ní gbá pípi ní nísio.

25 Aa ní bᵇle gbáᵇᵇ pi
 ní mᵇsio ní mᵇgotēo,
 aaᵇ ku dᵇᵇᵇᵇᵇ e ní wēni léu.

26 Bui maaᵇ, gbēε muaa ní á Luaoo,
 ì di luabεpuana kpe musu,
 ì mᵇ dᵇiále a zᵇᵇke guu.

27 Lua pó kú za zipi mé á ulekii ũ,
 ìᵇ ᵇliaázi zīle la gᵇᵇpiie.
 I á ibεεᵇ yáé, ì oé à ní kaale.

28 Isailiᵇ ìᵇ ku dᵇᵇᵇᵇᵇ ní tēε,
 Yakᵇbu buipiᵇ ìᵇ ku
 bùsu pó pᵇwena ní v̄εεo diu,
 gu pó a mᵇse ìᵇ bᵇ musu.

29 Báaadeᵇn á Isailiᵇ ũ,
 asa Dii á suabà.
 Déme kú lááwai?
 ᵇme á sēngbao ní á dᵇnleᵇᵇ
 ní á fēnda gawideo ũ.
 Á ibεεᵇ vlānaué á aεε,
 ìᵇ bε ní bùsu gulesᵇwa.

34

Mᵇizi gaa

1 Mᵇizi bᵇ Mᵇabu bùsu sēu, à dède Nebo gbεwa e Pisiga misonaa bᵇaa ní Yelikoo, ᵇ Dii bùsupi òᵇè píi za Galada bùsu e Dā ² ní Nefatali buiᵇ bùsuo píi

ń Èflaiũ buiò bùsuo ń Manase buiò bùsuo ń Yuda buiò bùsuo píi e ísia pọ kú be'ae ³ ń Negeneo ń wéle daminalikpede Yeliko guzuléo e Zoaa. ⁴ Ɔ Dii òè: Bùsu pọ ma a legbè Ablahaũe ń Izaakio ń Yakobuo, ma mè má kpá ń buiòwapin we. Má tò n wesiè, ãma ńyõ bua Yuudẽwa ò gẽuo.

⁵ Ɔ Dii zòblena Mòizi gà Mòabu bùsuu we lá Dii òwa. ⁶ Ɔ Dii àà v̄i s̄is̄ip̄oleu we b̄aa ń Bepeooo. Gb̄e àà mia d̄so e ń a gb̄ao. ⁷ Mòizi gà a wè basoolode guue. Àà wé na, mé àà gb̄aa i laoo. ⁸ Isailiò àà ge'ianabò ḡo baakwi s̄eu Mòabu bùsuu, ò ge'ianaboa ń olo làa.

⁹ Ɔno pà Nuni né Yozueee, ké Mòizi onàwà yáí. Isailiò mis̄ilè, aa kè lá Dii dà Mòiziewa ¹⁰ Anabie i b̄o Isailiò guu lán Mòiziwa bo. Aa ȳab̄o k̄ó léu ń Diioe,* ¹¹ mé à seelaò ń dabudabu pọ Dii a z̄io kè Egipi, Falaõ ń a iwao ń a gb̄é a e píi. ¹² Gb̄e i ȳab̄onsae z̄o pọ Mòizi kè ń iko gb̄ao Isailiò wesiè ke bo.

---

* **34:10** B̄a 33.11

YOZUEE

Yá pò kú láe bee guu

Yozuee lápi lé a bɔɔlekewɛ lá Mɔizi gɛ Yozuee dɔaa Isailiɔne, lá aa Kanaa bɔsu sí n'í lá wà bɔsupi kpaalené bui n'í buio, aa zòlezòleu. Lápi kpaalea lee àaɔe òn ke:

Kanaa bɔsu sia (1-12)

Bɔsupi kpaalea (13-21)

Yozuee yá gbézã (22-24)

Ké Lua bɔsu kpà a gbéowa, à lé pò a gbè n'í deziɔne n'í a pò pò a gbè Mɔizieo pàpae. Yaa Lua kua n'í a gbéɔ guu, an Kanaa bɔsu sia yá gbiané, lá an bɔa Egipi bɔsuu yá gbianéwa. Lua mé zíkà a gbéɔne, òme tò aa zìblè aa b'ò aafia.

Bɔsu pò aa zìblèwàò n'í bɔsu pò g'ò aa siò, a kpaaleané bui n'í buio ua n'í uao lé ɔɔwɛ lá Lua í laaidómá, asa a tò an baade azía ɔɔle víe.

Kanaa bɔsu sia n'í a kpaaleao dau siuawɛe guu wi d'ò ké Lua náai ví, í lé pò a gbènéo papa, mé à kù aa n'ízia kpawàe, aaliò aà yá kù. Isailiò z'òlea buipàle luad'ònsaiò guuá kaié, asa í n'í luanaaikéa b'ádeé. Bee yáí Yozuee f'èle zè à Luabaakuañò yá b'òlekèné g'ò pò aa k'áaaa Sikéũ (24). A n'í gbálaai maamaa, ò gbéɔ z'èò wà z'òble Diié. A gbéa Isailiò n'í n'í bɔsuo yáziò dàale. Za g'ò bee an ibeé pò liaañziò ò ye n'í bɔsupi símáe g'òpii. Isailiò s'ò, lá Lua mé n'í gbá bɔsupi mé àà bàa kúñò, bee ò ànabiò ò d'òngu m'òòm'ò. Sema aao yá pò Luapi d'ilené kù.

Dii yádilea Yozuee

¹ Dii z'òblena Mɔizi gaa gbéa Dii yá'ò Mɔizi z'òb'ána Yozuee, Nuni n'ée à mè: ² Ma z'òblena Mɔizi g'á. F'ele bua Yuudéwa la sa, mpi n'í Isailiò píi, í g'è bɔsu pò má kpàwáú. ³ Gu pò á gbá p'èleu píi, má kpàwá lá má ò Mɔiziewae.* ⁴ Sea za guwaiwau e gea Libá bɔsuu, sea za swa z'ò pò w'í me Uflata e gea ísia pò kú b'e'ae oi, Itiò bɔsupi a g'ò á bɔsu ũ píie. ⁵ E n'í ge n'í gaò gbéé a e n'í g'á fio. Lá má kú n'í Mɔizio, màa máò kunnò. Má n'í to weo, má p'ákpanzi bauo.†

⁶ S'òdile, n'íò w'òò ví, asa n'íme n'íy'ò bɔsu pò ma a legb'è á dezi k'áauɔne ma mè má kpámá‡ sí, ní kpá gbéé beeowa. ⁷ S'òdile, n'íò w'òò ví lé! Laaidò ikoyá pò ma z'òblena Mɔizi d'ánewa, n'íò kù píi. Nsu k'èwà n'í na ɔplai ge z'ee oio, n'í tá ali ke nae. ⁸ To Mɔizi ikoyá lápi yá àò d'ò n'í léu, n'íò làasookéwà f'áne n'í gwáas'inao. Laaidò yá pò kú a guuwa píi, ní z'íkewà, n'í tá iò na, n'í yá iò b'ò maa. ⁹ Máme ma yád'ilenéò l'ò? S'òdile, n'íò w'òò ví. Nsu to vía n'í kù. Nsu to s'ò k'ènguo, asa ma Dii n'í Lua, máò kunnò gu pò n'íle géu píie.

¹⁰ ¶ Yozuee ò Isaili d'aaanaɔne à mè: ¹¹ A b'òò k'eele, í o gbéɔne aa k'ùs'ua s'ouke, asa g'ò àa'ò gbéa aa bua Yuudéwa la, aai gé bɔsu pò Dii n'í Lua kpámá aao ví síi. ¹² Yozuee ò Lubeni buiɔne n'í Gada buiò n'í Manase buiò lee doo à mè: ¹³ A to yá pò Dii z'òblena Mɔizi d'ileéé bee d'águ, à mè Dii á Lua a to à kámabok'ii e, à b'úsue bee kpàwáé. ¹⁴ Ayáméto á n'òeò n'í á n'éf'ènenao n'í á p'otuoò g'ò bɔsu pò Mɔizi kpàwáú Yuudé baala, á z'ig'òò i d'aa bua á gbéɔne n'ípii, aaiò n'í g'òk'eb'òò kù, aai d'ònlé ¹⁵ e Dii àò t'ò á gbéɔ kámabok'ii e lá a k'èéwa, amp'io s'ò aai g'ò bɔsu pò Dii á Lua lé kpámá ví. Bee gbéa í su bɔsu pò g'ò á pò ũe beeu, í z'òle bɔsu pò Dii z'òblena Mɔizi kpàwáú Yuudé baala gukpe oipiu. § ¹⁶ ¶ aa w'èwà aa mè: Yá

* **1:3** Iko 11.24 † **1:5** Iko 31.6-8, Ebe 13.5 ‡ **1:6** Daa 15.7, 28.13 § **1:15** Nao 32.28-30, Iko 3.18-20

pó ní dīlēwēē pii wá kēē. Gu pó n wá zīu pii wá gēē. ¹⁷ Lá wa zíkè Mōizi yáwa pii, màa wá zíkē n yáwa ɔ. Dii n Lua aà kunnɔ, lá a kú ní Mōiziowaē. ¹⁸ Gbéé pó bò n yá kpē à gĩ yá pó ní dīlēē kēi, à gāē. Sōdīlē, níɔ wɔɔ vī lé!

2

Asiigwanaɔ zīa Yeliko

¹ Kua Sitiū Nuni né Yozuee asiigwanaɔ zī gbēɔn pla asii guu à mē: A gē wékpālē būsūpizi ní Yelikoo. ɔ aa gē we, aa gē pīla káalua pó wī mēē Lahabu kpéu.* ² ɔ wa ò Yeliko kīāē wà mē: Isailiē gē la oosia wá būsū asiigwai. ³ ɔ kīapi gbéé zī Lahabu bē aa mē: Bò ní gōē pó m̀n kīi, asa wá būsū asiigwagwaa yái aa m̀i. ⁴ A m̀ lè nɔēpi gbēɔn plapiɔ sē ùlē k̀, ɔ à mē: Gbēpiɔ m̀ ma kīi la sīanaē. Má dō gu pó aa b̀uo. ⁵ Ké gu sī bíizetago, aa b̀lē. Má dō má aa t̀uo. A ní gbēsēlē kpakpa, á ní lēē. ⁶ A m̀ lè à ní sé gēínɔ kpé musu, à ní ùlē gb̀ɔna pó kálea weu k̀. ⁷ Zīnaɔ p̀lērízī Yuudē zéu e a buakīi, mé wá bíi zé t̀ ní kpē.

⁸ E asiigwanapiɔ aao gé wúlēi, Lahabu d̀dēē ní kīi kpé musu, ⁹ a òné: Má dō ké Dii būsūē bee kp̀awáē. Gili gēwágu á yá musu, ɔ būsūēbeedē ká gá m̀pii. ¹⁰ Wá mà lá Dii Isia Tēa í z̀dēé goɔ pó a b̀lē Egipi† ní yá pó á k̀ Siō ní Oguoē, a Amoleɔ kīa gbēɔn plapiɔ k̀ k̀lékēlē Yuudē baale.‡ ¹¹ Ké wá mà, sō k̀wágu, wá nisīna nà líwa á yái, asa Dii á Lua mé musu ní zīlēo Lua ũ. ¹² Lá ma gbēkēkēē, ápiɔ sō à lēgbēmēē sa ní Dii t̀o à gbēkēkēē ma de bēdēɔnē. A seelakēmēē mà dō sáasā ¹³ ké á ma mae ní ma dao ní ma v̀iɔ ní ma d̀aunaɔ ní wá gbéé b̀ píi, í wá b̀ ga lézī. ¹⁴ ɔ gōēpiɔ wèwà aa mē: Mmē ní wá wēni ũ, wámē wá n wēni ũ sō. Tó ní wá yá'o gbēē mào, tó Dii būsūē bee kp̀awá, wá gbēkēkēnē sīana.

¹⁵ ɔ à ní b̀lē fēnentiū, à ní pīla bíi kpē ní bao, asa aà kpé pó a kuu ku wélē bíiwaē. ¹⁶ A òné: A mipē gusísídewa, ké á gb̀sēlēnaɔ su kpaaŭánɔ yái. Aɔ ulēa we goɔ àaɔ e á gb̀sēlēnaɔ su, í gbasa dazeu. ¹⁷⁻¹⁸ ɔ gōēpiɔ òē: Tó wa ēa gē á būsūu, ní bà tēaē bee d̀ fēnenti pó rīlē wá b̀lēuē beewa, ní n mae ní n dao ní n v̀iɔ ní n d̀aunaɔ ní n de bēdēɔ káanzi píi n kpéē beepiu. Tó ní kē màao, wá bàa à ku lé pó ní t̀o wá gb̀nē guu ɔ. ¹⁹ Tó an gbēē b̀ n kpéu à gē gāaē, à azīa dēn we, wá yán ɔ. Tó an gbēē kunnɔ kpéu, mé wá aà d̀, wámē aà gaa a wi wá musu. ²⁰ Tó n wá k̀malekē gbēɔnē sō, wá bàa aɔ ku lé pó ní t̀o wá gb̀nēpi guu ɔ. ²¹ ɔ Lahabu mē: Aɔ de màa lá á òwa. ɔ à ní gbáē, aa t̀. ɔ à bà tēapi d̀ a fēnentiū.

²² Ké aa pīla bíiwa màa, aa mipè gusísídewa, ɔ aa ì we goɔ àaɔ e an gb̀sēlēnaɔ gē s̀d̀. An gb̀sēlēnapiɔ ní wēlē zé saē píi, aai ní eo. ²³ ɔ gbēɔn plapiɔ d̀azeu, aa pīla s̀s̀piɔwa aa bùa swawa. Ké aa kà Nuni né Yozuee kīi, aa yá pó ní lé d̀au a s̀uē píi ²⁴ aa mē: Dii būsūpi nàwēē wá ɔzī píiē. Būsūpideɔ ká gá m̀pii wá yái.

3

Isailiɔ buaa Yuudēwa

¹ Yozuee fēlē k̀ k̀ káaukaau ní Isailiɔ píi. Bɔa Sitiū aa gē Yuudēi, ɔ aa b̀òkpa we e aao gē buaiwà. ² Goɔ àaɔ gbēa Isaili gbēz̀ɔɔ b̀ò k̀lēlē, ³ aa yādīlē gbēɔnē aa mē: Tó á è Levii bui sa'onaa Dii á Lua bàakuaánɔ kpagolo sēa, à dazeu, í t̀é ní kpē, ⁴ ké à e dō zé pó á sé, asa i zēpi sē yāao. Aɔ bē z̀z̀á lán londo taawa ỳoò! Asu sō kpagolopizio. ⁵ ɔ Yozuee ò gbēɔnē: A gbāb̀ ázīaē, asa Dii a yāb̀nsaēkē á zānguoa zīa. ⁶ ɔ à èa ò sa'onaaɔnē: A Dii bàakuawanaɔ kpagolo sé à d̀aa buaò gbēɔnē. ɔ aa kpagolopi sē aa d̀aaò gbēɔnē.

* **2:1** Ebe 11.31, Zaa 2.25 † **2:10** Bɔa 14.21 ‡ **2:10** Nao 21.21-35

⁷ Dii ò Yozueee à mè: Má na n káfiawa Isailiɔne gbã, aaiɔ dõ ké má kunnɔ, lá má kú ní Mɔziowa. ⁸ O sa'ona pò aa ma bàakuaáɔ kpagolo seaɔne, tó aa kà Yuudẽ gɔsɔle, aa gẽ ze íu. ⁹ Ǿ Yozuee ò Isailiɔne à mè: A sɔ kái la, í Dii á Lua yáma. ¹⁰ Ǿ à èa mè: Beewa áɔ dõ ké Lua bée kúánɔ, mé a Kanaaɔ yáé ní Itiɔ ní Iviɔ ní Peliziɔ ní Giigasiɔ ní Amɔleɔ ní Yebusiɔ. ¹¹ A ma! Wa gẽ Yuudẽ íu ní dúnia búu Dii bàakuaáɔ kpagoloo á wáa. ¹² A gbẽɔn kueplaɔ sé á guu, bui ní buio gbé m̀ndodo. ¹³ Tó sa'ona pò aa dúnia búu Dii kpagolo seaɔ gbapèle Yuudẽ íu, ípi a z̄e, í pò lé bɔ swa musu i gɔ yea gudoũ.

¹⁴ Ké gbéɔ f̀le b̀ou aa dàzeu, aale ge buai Yuudẽwa, sa'ona pò aa Dii bàakuaáɔ kpagolo seaɔ be ní ae màa. ¹⁵ Pòkekegɔɔ píi swapi í pa e à s̀s̀ se. Gɔɔ pò kpagolosɛnapiɔ kà swapii, ké aa gbapèle íu, ¹⁶ ɔ í pò lé bɔ swapi musu z̄e, à g̀ yea gudoũ za z̄z̄á wéle pò wí me Adamu sae Zaletã b̀suu. I pò lé tá Isida Wisideu z̄e míɔ, ɔ gbéɔ bùa b̀aa ní Yelikoo. ¹⁷ Sa'ona pò aa Dii bàakuaáɔ kpagolo seaɔ g̀ z̄ea Yuudẽ eu t̀ole giuwa giũgiũ, ɔ Isaili bui píi be gugiipiu e aa gè bùawà aa làa nípii.

4

Gbè m̀n kueplaɔ didiak̄sa seela ũ

¹ Ké Isaili bui píi bùa Yuudẽwa aa làa, ɔ Dii yã'ò Yozueee à mè: ² A bui kueplaɔ guu à gbéɔ seu dodo, ³ ní oné aa gbɛ séle swa'eu m̀n kuepla gu pò sa'onaɔ zeu súsu, aai buaò aa kále gu pò á iu gwáa. ⁴ Ǿ Yozuee gbẽɔn kueplaɔ d̀le Isaili buiɔ guu dodo, ɔ à ní sisi. ⁵ A òné: A gé Yuudẽ eu Dii á Lua kpagolo ae, á baade i gbɛ se di a g̀u á Isaili bui dasileu. ⁶ Gbɛ beɔ i ḡé seela ũ. Tó á néɔ á lá zia, gbɛ beɔ deé kpelewa ni, ⁷ à oné, ké wà bùa ní Dii bàakuaáɔ kpagoloo, ɔ a í z̄e, ɔ gbɛpiɔ g̀ Isailiɔne a yãdɔngubɔ ũ gɔɔpii. ⁸ Ǿ Isailiɔ kè màa lá Yozuee ònéwa. Aa gbɛ s̀le Yuudẽ eu m̀n kuepla Isaili bui dasileu, lá Dii ò Yozueewa. Aa bùaò aa kále gu pò aa íu. ⁹ Gbè m̀n kuepla pò wa s̀le swa'eu sa'ona pò aa Dii kpagolo seapiɔ zek̄i ɔ Yozuee didik̄sa, aa ku we e ní a gbão.

¹⁰ Sa'ona pò aa kpagolopi seaɔ g̀ z̄ea swa'eu e yá pò Dii d̀le Yozueee a ò gbẽɔne gè làaò píi, lá Mɔzi d̀leèwa. Gbéɔ kè kpakpa aa bùa. ¹¹ Ké aa bùa nípii aa làa, ɔ sa'onaɔ gbàsa bùa ní Dii kpagoloo gbéɔ wáa. ¹² Lubeni buiɔ ní Gada buiɔ ní Manase buiɔ lee doo mé d̀aa bùa Isaili bui k̀niɔne, lá Mɔzi òné yãawa. Aa ní ḡkebɔ k̄a. ¹³ An z̄iḡɔ kà gbẽɔn òasɔsɔ lee bla (40.000) taawa. Aa bùa ní Dii d̄s̄ao, aa gè Yeliko s̄eu ní z̄i s̄uo. ¹⁴ Gɔɔbeezi Dii Yozuee kãfi Isailiɔne nípii, ɔ aa aà yámà e à gè g̀ò, lá aa Mɔzi yámàwa.

¹⁵ Ǿ Dii yã'ò Yozueee à mè: ¹⁶ O sa'ona pò aa ikoyã kpagolo seaɔne aa bɔ swa'eu. ¹⁷ Ǿ Yozuee òné aa bɔ swa'eu, ¹⁸ ɔ aa b̀u. Ké aa gbapèle s̀s̀s̀, ɔ swa'i èa s̀u a gbɛu g̀. A pà à dàgua e à s̀s̀ sè lá a káauwa.

¹⁹ Mɔ s̄eia gɔɔ kwide z̄i ɔ Isailiɔ b̀ Yuudẽ swa'eu, aa gè b̀okpà Giligali, Yeliko gukpɛ. ²⁰ Yozuee gbè m̀n kuepla pò wa s̀le Yuudẽ eupiɔ didik̄sa Giligali we. ²¹ A ò gbẽɔne: Tó á buiɔ s̀u ní maeɔ là zia aa mè, gbɛ beɔ yáasi dea ni, ²² à oné á buaa Yuudẽwa gugii ũ seela, ²³ asa Dii á Lua a í bàé á t̄aa'ozeue, ɔ a bua lá a bua Isia T̄ea pò à a í bàéwawa. ²⁴ Dii kè màa, ké dúnia bui píi e dõ ké á gbãa ví, ápiɔ s̄s̀ ío Dii á Lua vía ví gɔɔpii.

5

¹ Ké Amɔleɔ kía pò kú Yuudẽ be'ae oiɔ ní Kanaaɔ kía pò kú ísia saeɔ mà lá Dii Yuudẽ í z̄e Isailiɔne aa bùawà, ɔ s̄s̀ k̀ngu, an ká g̀ nípii Isailiɔ yáí.

Tõzõa Isailionε Giligali

² Goo bee Dii ò Yozuee: Gbè fēnao ke, ní tōzō Isailionε. ³ Ŋ Yozuee ò wà gbè fēnao ke, ò wà tōzō Isailionε gu pò wí me tia Gyafōōsisi. ⁴ Yá pò tò à tōzōnén ke: Isailio bōlea Egipi gbēa, an tá guu gōgbāo gāga guwaiwaiu píe. ⁵ Gbē pò bōle Egipiõ tōzōa mípiε. Gbē pò wà ní í guwaiwaiu zé guu bōa Egipi gbēa, aame aai tōzō gīao. ⁶ Isailio be guwaiwaiu wè bla e gbē pò de gōgbāo ū goo pò aa bōle Egipiõ gè gāgàò píi, asa aai Dii yāmao. Dii òné aa wesi bùsu pò a a legbè ní dezionε à kpámále bauo, bùsu pò ví ní zó'io diupi.* ⁷ An né pò Dii tò aa fēle ní gbēa ò Yozuee tōzōné, asa gyafōodeonε, wi tōzōné zéuo. ⁸ Ké Isailio tōzō mípii aa làa, aa gè gu pò aa bōokpàu we e a bō gè làaò. ⁹ Ŋ Dii ò Yozuee: Ma wí pò Egipiõ dàwá bōé gbān we. Ŋ wí o gupie Giligali† e ní a gbāo.

¹⁰ Isailio bōokpaa Giligali ò aa Gēamusu dikpe‡ kè Yeliko sēu we mōpi goo gēo mēndosaide zí oosi. ¹¹ Dikpepi kaa'isizi ò aa bùsupi buapóò blè, kàaò ní pówen kpasaa. ¹² An bùsupi buapóò blea gbēa, ké gu dò, manakwēa§ zè, i kwéné bo, ò aa Kanaa bùsu blè blè wē bee sa.

Dii zīgōo dōaana

¹³ Ké Yozuee káikū ní Yelikoo, à wesè gugwà, ò à gōe è zea a ae, à a fēnda wò kūa. Ŋ Yozuee sōaazi à aà là à mè: N kú wá kpe yà, ge wá ibeεo kpeε? ¹⁴ A wèwà à mè: Maa no. Dii zīgōo dōaanan ma ū, ma kaa lan ke. Ŋ Yozuee kùlèè à wùle a gbēu, ò à aà là à mè: Yá kpele ma Dii a o mapi a zòblenaci? ¹⁵ Dii zīgōo dōaanapi wèwà à mè: N n kyale bōbō, asa gu pò ní zeu kua adoae.* Ŋ Yozuee kè màa.

6

Yeliko bíi kwēa

¹ Wà Yeliko bíibōle gbaò tàta gíūgiū Isailio yáí. Gbēe è lé bōo, mé gbēe è lé gēo. ² Ŋ Dii ò Yozuee à mè: Gwa, ma Yeliko nāne ní zīle ní a kiao ní a zīgōo. ³ Mpi ní n zīgōo, à ge lia wélepizi gēn do ápii, í su. Aò liai gēn dodo màa e goo soolo. ⁴ Sa'ona gbēon soplao aao dōaaa kpagoloε, aaiò kuu kūa. A goo soplade zí à lia wélepizi gēn soplao goo pò sa'onapio lé kuupe. ⁵ Tó aa kuupè, aale a ba gá, mé a a ó mà, gbépii i kúkuake gbáugbāu, wéle bíi i kwé kákōa, á baade i mipe lá a ae dōawa à gēu.

⁶ Ŋ Nuni né Yozuee sa'onao sisi, a òné: A Dii bàakuawanō kpagolo sé, á gbēon soplao í dōaaè, á baade io kuu kūa. ⁷ Ŋ a ò gbēonε: A fēle ge lia wélei gēn do. Zīgōo mé aa dōaa Dii kpagoloε. ⁸ Ké Yozuee yá'ò gbēonε, ò sa'ona gbēon soplao pò aa kuu kūapio fēle dōaaa Dii bàakuarínō kpagoloε, aale kuupe. ⁹ Zīgōo be sa'onapio ae, dasi té kpagolo kpe, mé kuuó ó dō. ¹⁰ A mō lè Yozuee ò gbēonε à mè: Asu kúkuakeo. Asu to wà á kúí mao. Asu to yāe bō á léuo e goo pò má oé à kúkuake, í gbasa ke. ¹¹ Aa gè lia wélepizi ní kpagoloo gēn do màa, ò aa èa tà ní bōou, aa í we.

¹² Yozuee fēle kōo káaukaau, ò sa'onao Dii kpagolo sè. ¹³ Sa'ona gbēon soplao pò aa kuu kūapio dōaaa Dii kpagoloε, aale pé. Zīgōo dōaané, dasi té kpagolopi kpe, mé kuuó ó dō. ¹⁴ Aa lia wélepizi gēn do a goo plaade zí, ò aa èa tà ní bōou. Aa kè màa e goo soolo. ¹⁵ A goo soplade zí aa fēle káaukaau gudōleia, ò aa èa gè lia wélepizi lá aai kēwa. Zibeezī aa liai gēn soplao. ¹⁶ A gēn sopladepi goo

* 5:6 Nao 14.28-35 † 5:9 Bee mè bōné. ‡ 5:10 Bōa 12.1-13 § 5:12 Bōa 16.35 * 5:15 Bōa 3.5

pó sa'onao lé gé kuupɛi gbáugbāu, ɔ Yozuee ò gbéɔne à mè: A kúkuakɛ, asa Dii wélepi kpàwáɛ. ¹⁷ Dii wélepi ní pɔ́ pɔ́ kúuɔ díle a pɔ́ ũɛ. Wà ní kaale nípii. Káaluahabuhabu ní gbé pɔ́ kuaàno a kpéuɔ mé aa bɔ ní tēɛ, asa ɔme asiigwana pɔ́ wà ní zí ɔ̀le. ¹⁸ A laaika! Asu pɔ́ pɔ́ Dii díle a pɔ́ ũ kee seɔ, ké asu kaaleo yáí. Tó á sè, a yá'i á bɔoɛ, i gɔ kaalepɔ́ ũ. ¹⁹ Anusu ní vuao ní mɔgotɛ pɔ́ ní mɔsi pɔ́ pííá Dii pɔ́ɛ. Sema wà ka Dii àizeɛ guu.

²⁰ Ké wà kuupè, mé Isailio kúkuakè gbáugbāu màa, wéle bíio kwè kàkɔa.* ɔ an baade siu a aedɔawa, ɔ aa wélepi sí. ²¹ Aa pɔ́ pɔ́ kúuɔ díle Dii pɔ́ ũ, ɔ aa gbépii kàale ní fēndao, gɔɛo ní nɔɛo, néfēnenao gbēzɔɔo píi ní zuo ní são ní zàa'inao.

²² Yozuee ò gbéɔn pla pɔ́ gè bùsupi asiigwàɔne à mè: A gē káaluapi kpéu, í bɔaàno ní aà gbéɔ, lá a a legbèèwa. ²³ ɔ èwaasopio gè bɔ́ ní Lahabuo ní aà maɛo ní aà dao ní aà vɔio ní aà dāunao ní aà gbéɔ píi. Aa bɔ̀le ní aà daɛo píi, ɔ aa ní káale Isailio bɔ̀o saɛ. ²⁴ ɔ aa tesɔ́ wélepiwa ní pɔ́ pɔ́ kúuɔ píi, mé i ke ánuɔu ní vuao ní mɔgotɛ pɔ́ ní mɔsi pɔ́ pɔ́ aa sèle kàle ní Dii zwàakpe àizeɛo bàasio. ²⁵ Yozuee tò káaluahabuhabu bɔ́ aafia† ní aà de bedɛo ní aà gbéɔ píi, ké à asiigwana pɔ́ Yozuee ní zí Yeliko asiigwaiɔ ɔ̀le yáí, ɔ aa gɔ́ Isailio guu e ní a gbāo. ²⁶ Gɔɔ bee Yozuee lekè à mè: Dii láaikɛ gbé pɔ́ a fele Yeliko wéleɛ bee keke kálewa. Tó à a bíi ɛ kpàle, aà nɛgɔɛ séia mé a ga. Gɔɔ pɔ́ à a gbaɔ pèle sɔ́, aà né gbɛzāna mé a ga.‡ ²⁷ Dii kú ní Yozuee, ɔ aà tó lí bùsupia píi.

7

Akãa duuna

¹ Isailio bɔ́ yá pɔ́ Dii dílenépi kpɛ. Kaami né Akãa, Zabedi tɔ̀una, Zela síwɛna, Yuda bui mé pɔ́ pɔ́ Dii díle a pɔ́ ũ sè, ɔ Dii pɔ́ fè Isailiozi.

² Yozuee gbéɔ zí à mè aa bɔ́ Yeliko aa gé Ai pɔ́ kú Betavɛ saɛ Beteli gukpɛ oi, aa bùsupi asiigwa. ɔ aa gè, aa Ai asiigwà. ³ Ké aa sù Yozueewa, aa òè: Aideo bílao, i ka wà gé we píio. Tó gbéɔn òaa kwi ge gɛo gè, aa wélepi siɛ. Nsu gbéɔ da taasiu píio. ⁴ Ké gbéɔn òaa gɛo gè we, ɔ Aideo ní fú, ⁵ aa ní yá bɔa za ní wéle bíibɔleu e gbeyɔkíi, aa ní dede sístipɔleu gbéɔn blakwi ní sooloo. ɔ sɔ́ kè Isailio gu, an nisina ná líwa.

⁶ Yozuee a ula ga kè, a wúlea a gbɛɛu Dii kpagolo aɛ e oosi. Aàpi ní Isailio gbēzɔɔo bùsu zùzu ní mia. ⁷ ɔ Yozuee mè: A'a Dii Lua! Akɛa n wá bua Yuudɛwa n wá ná Amɔleɔne ní zí aa wá midɛi? Tó wá zɔleɔ Yuudɛ baale yáa lé! ⁸ N yá na Dii! Lá Isailio kpekpà ní ibɛɔne, má o kpelewa sa ní? ⁹ Kanaao ní bùsuɛbeɛo aa yápi ma nípii, aai liawázi, aai wá midɛ dúniau. N tó zɔɛ sɔ́ bɛ? Nyɔ́ keò kpelewa ní? ¹⁰ ɔ Dii ò Yozuee: Fele ze! Bóyáí ní wúlea n gbɛɛui? ¹¹ Isailio duunakèɛ, aa ma bàakuaáno yá gbòo. Aa pɔ́ pɔ́ má díle ma pɔ́ ũ sè, aa kpáí'ò, aa mɔafilikè, aa pɔ́pi dà ní pɔ́o guu. ¹² A yáí tò aai fɔ́ ní ibɛɔ gā fíio. Aa kpekpáné, ké aa gɔ́ kaalepɔ́ ũ yáí. Máo kúáno lɔo, mé i ke a ma pɔ́ pɔ́ kú á guu kàale bàasio. ¹³ Fele ge gbābo n gbéɔne. Oné aa gbābo níziɛ e gu àò gé dɔi, asa ma Dii Isailio Lua ma mè ma pɔ́ kú á guue. A fɔ́ kaakaanakɛ á ibɛɔ aɛo e à ge pɔ́pi bɔ̀o á guu. ¹⁴ Tó gu dò, à sɔ́mazi bui ní buio. Bui pɔ́ má sè lí sɔ́mazi daɛdaɛ, daɛ pɔ́ má sèò lí sɔ́mazi uale ní ualeo, uale pɔ́ má sè sɔ́, a gɔɛo lí sɔ́mazi dodo. ¹⁵ Gbé pɔ́ wà sù ma pɔ́pi èwà, wa ade kpasa ní a gbéɔ píie, asa à ma bàakuaáno yá gbòoɛ, à widà Isailiowaɛ.

* 6:20 ɛbe 11.30 † 6:25 ɛbe 11.31 ‡ 6:26 1Kia 16.34

16 Yozuee fêlê káaukaau, a tò Isailiò sò Diizi bui ní buio, ò gbê Yuda buiò sè. 17 Ǿ a tò Yuda buiò sààzi daedaε, ò gbê Zela buiò sè. A tò Zela buiò sààzi uale ní ualeo, ò gbê Zabedi ua sè. 18 Ǿ a tò aà ua g̃εo sààzi dodo, ò gbê Kaami né Akāa, Zabedi t̃ũna, Zela síwena, Yuda bui sè. 19 Ǿ Yozuee ò Akāa: Né, síana'o, bεε d̃ Dii Isailiò Luaε. Yá p̃ó ní kè omεε. Nsu ñ a kee ulεmεεo. 20 Ǿ Akāa wèwà à mè: Síanaε, ma duunakè Dii Isailiò Luaε. Yá p̃ó má kèn ke: 21 Ma Babiloni gomusu kefena è ní p̃ó guue ní ánusuo kiloo pla ní vua kiloo k̃inio, ò a b̃ii gèmagu, má sè. A ulea εu ma kpéu, ánusuo ku z̃íle. 22 Ǿ Yozuee gbéò z̃i we. Aa kè kpakpa aa gè gè aà kpéu, ò aa è ulea we, ánusuo ku z̃íle. 23 Ǿ aa sèle mòò Yozueeε Isailiò k̃ii, aa kàle Dii ae. 24 Ǿ Yozuee ní Isailiò Zela síwena Akāa sè ní ánusupio ní gomusupio ní vuapio ní aà neg̃εo ní aà neñεo ní aà zuo ní aà zàa'inao ní aà s̃ao ní aà zwàakpεo ní aà p̃ó píi, aa gèr̃no Akoo guzulεu. 25 Ǿ Yozuee mè: Nyá'iwéε fá! Dii a yám̃ne gbā s̃. Ǿ Isailiò aà p̃apa ní gbεo nípii, aa aà dè ní aà gbéò píi, ò aa ní kpasa. 26 Aa gbê k̃aaawà, gbèze z̃opi ku we e ní a gbāo. Ǿ Dii p̃f̃ε kpàle. A yáì tò w̃i o gupie Akoo* guzule.

8

Ai kea kélékεle

1 Dii ò Yozueeε: Nsu to ṽia n k̃uo. Nsu bílikεo. Zig̃o s̃ele gèr̃no nípii, í léle Aiwa, asa ma Ai k̃ia ñane ní oziε ní aà gbéò ní aà w̃éleo ní aà t̃ooleo. 2 Ke Aie ní a k̃iao lá ní kè Yelikoe ní a k̃iaoεwa, í ní p̃ó ní ní p̃otuoò naaa á p̃ó ũ sa. B̃onsae kené ní w̃éle kpε. 3 Ǿ Yozuee ní a zig̃o fêlê gè lélei Aiwa nípii. A neg̃nao sè gbéon òaas̃oò lεε baakwi (30.000), ò à ní gbáε gwāasina, 4 a òné: A swákpa! A b̃onsaεkené ní w̃éle kpε. Asu k̃ε w̃élewa z̃az̃ao. Ao ku soú guu ápii. 5 Mapi ní gbé p̃ó kumaño, wá s̃ w̃éle. Tó aa b̃òle daiwále, w̃io bàalené lán k̃auwa. 6 Aai péwá e aa ké ní w̃élewa z̃à, asa aao e wále bàalené lán k̃auwaε. Tó wále bàalené màa, 7 í fεle á ulek̃ii à w̃élepi ble. Dii á Lua ñaé á oziε. 8 Tó a w̃élepi blè, í tes̃wà lá Dii òwa. A laaika à ke lá má d̃iléwa.

9 Ǿ Yozuee ní gbáε, aa gè gu p̃ó aa e ní z̃amakεu. Aa nízia yè Beteli ní Aipio z̃anguo Ai be'ae oi. Gwá bee Yozuee ì b̃ou weε ní a gbéò. 10 A fêlê káaukaau à gbéò k̃aaa, ò aapi ní Isaili gbé̃z̃oò d̃aaané e aa gè k̃àò Ai. 11 Zig̃o p̃ó kuaàño s̃ò w̃élepizi nípii. Ké aa k̃aikú ní w̃élepio, aa b̃òokpà a gugb̃antoo oi b̃aa ní a b̃oleo. Guzule da Ai ní nípio z̃anguo. 12 Yozuee gbéò sè òaas̃oò lεε soo (5.000). A m̃ò lè à ní úle Beteli ní Aio z̃anguo k̃ò Ai be'ae oi. 13 Isailiò b̃òokpà w̃éle gugb̃antoo oi, mé gbé p̃ó ulεapio ku w̃éle be'ae oi. Gwá bee Yozuee ì guzulεu.

14 Ké Ai k̃ia Isailiò è màa, aapi ní a w̃éledeò fêlê kè kpakpa, aa gè má ní z̃io gu p̃ó b̃aa ní Alaba s̃eo. A d̃ò gbéò ulea a w̃éle kpεo. 15 Yozuee ní Isailiò lé ke lá Aideo lé ní fuwa, aale bàalené, aa mipè gbáawa. 16 Aideo k̃ò sísi píi aa b̃ole pe Yozueeowa, ò aa p̃emá e aa gè k̃è ní w̃élewa z̃à. 17 G̃εe i g̃o w̃éle guuo, aa b̃òle pè Isailiowa nípiiε, ò aa ní w̃éle bíib̃ole tò w̃ea, aale Isailiò yá.

18 Dii ò Yozueeε: S̃ona p̃ó ní k̃ua d̃o Aiwa, asa má ñane ñ oziε. Ǿ Yozuee a s̃onapi d̃ò Aiwa. 19 Ké à o p̃òò màa, ò gbé p̃ó uleaò fêlê sí w̃éleu g̃òò, aa blè, ò aa kè kpakpa aa tes̃wà. 20 Ké Aideo líli aa ní kpε gwà, ò aa è telu gbá da ní w̃éle, ò aai g̃ék̃ii e lo, asa Isaili p̃ó bàalè mipè gbáawaò líaa ní yanapiowaε. 21 Ké Yozuee ní Isailiò è ní gbé p̃ó uleaò w̃éle sí, mé telu gbá daa, ò aa èa lèle Aidepiowa. 22 Isaili

* 7:26 Bee mè yá'iané.

kiniò b̀̀le wéleu, aa gè Aideᵋwa ní zio, ᵋ aa koez̀̀nízi. Aa lèlemá, ᵋ an gbēe i e b̀̀o, an gbēe i e bàalèo. ²³ Ǿ aa Ai kía kù b̀̀é, aa gèò Yozuee.

²⁴ Isailiò Aideᵋ dèdè míómio buaᵋ ní s̀̀saoo an p̄amapi guu. Ké aa Aideᵋ dèdè ní f̀̀ndao màa, ᵋ aa èa g̀̀è wélepiu, aa gbé p̀̀o g̀̀è weᵋ dèdè lo. ²⁵ Gbé p̀̀o g̀̀aga g̀̀oabeeziò g̀̀eᵋ ní n̄eᵋ p̄ii gb̄eᵋn òaasᵋsᵋo l̄e kuεplae (12.000). Aideᵋ s̀̀o, an l̄en we. ²⁶ Yozuee ᵋ p̀̀o a s̀̀na k̄uaopi ḡi dᵋ e wà g̀̀è Aideᵋ míonz̀̀ò. ²⁷ Isailiò wélepi p̄tuᵋo ní a p̀̀o nàaa tàò lá Dii ò Yozueeewa. ²⁸ Màa Yozuee tes̀̀ Aiwa, a tò à g̀̀è bezia ũ, ᵋ à g̀̀ò da ḡii màa e ní a gb̄ao. ²⁹ Ǿ à Ai kía lòo líwa e oosi. Ké íatè lé ḡe kp̄éu, à mè wà aà ḡe bua líwa wà zu wéle bílib̀̀leu we. Ǿ wà gb̄e k̄aaawà dasidasi, gb̀̀zeᵋpi ku we e ní a gb̄ao.

Dii bàa kua ní Isailiò Ebalì gb̀̀s̀̀s̀̀i musu

³⁰ Yozuee Dii Isailiò Lua gbagbak̄ii b̀̀o Ebalì gb̀̀s̀̀s̀̀i musu, ³¹ lá Dii z̀̀blena M̄ozi d̄ile Isailiòewa. * A b̀̀o lá M̄ozi k̀̀e a ikoyá guuwa, à mè wà bo ní gb̄e p̀̀o wi g̀̀apelewà wa àᵋ.† Ǿ wà sa p̀̀o w̄i a p̀̀o kát̄e u à tékū ò Diiwa we ní s̀̀aukpas̄aᵋ. ³² Ǿ Yozuee ikoyá p̀̀o M̄ozi k̀̀eᵋpi k̀̀e gb̄eᵋpiᵋwa we Isailiò wáa. ³³ Isaili p̄ii, beleᵋ ní b̀̀m̄o ní ní gb̄ez̀̀o ní ní d̄aanaᵋ ní ní yákpaleken̄aᵋ z̄ea kpagolo sae ᵋplaa ní z̄eio. An ae d̄a Levii bui sa'ona p̀̀o aaiᵋ Dii bàakuaᵋn̄o kpagolo seᵋᵋwa. Gb̄eᵋpiᵋ k̄ini ae d̄a Galiziũ gb̀̀s̀̀s̀̀iwa, an k̄ini s̀̀o Ebalì gb̀̀s̀̀s̀̀iwa, lá Dii z̀̀blena M̄ozi d̄aa d̄ile‡ wà samaa'o Isailiòewa. ³⁴ Bee gb̄ea Yozuee ikoyápiᵋ kyokèné p̄ii, báaa p̀̀o Dii ì daᵋguᵋ ní láaiᵋ ì kemáᵋ, lá a ku M̄ozi ikoyá guuwa.§ ³⁵ Yá p̀̀o M̄ozi d̄ileᵋ guu p̄ii, a kee ku Yozuee ḡi a kyok̄eí bílaeᵋ. Baa n̄eᵋ ní n̄éfen̄eᵋ ní b̀̀m̄o p̀̀o kú ní guuᵋ p̄ii kú wee.

9

Gabaᵋᵋdeᵋ k̄ōnik̄ea Isailiòne

¹ Bui p̀̀o kú Yuud̄e be'ae oio, gb̀̀s̀̀s̀̀ideᵋ ní gusalaladeᵋ ní ísialedeᵋ e à g̀̀è p̀̀e Libá b̀̀suwa, Itiᵋ ní Am̄leᵋ ní Kanaᵋ ní Peliziᵋ ní Iviᵋ ní Yebusiᵋ, ké an kíaᵋ Ai yápi bao mà ² ᵋ aa k̄o k̄aa m̄pii, ké aa ḡe z̄ika ní Yozueeᵋ ní aà gbé Isailiò.

³ Ama ké Gabaᵋᵋdeᵋ yá p̀̀o Yozuee k̀̀e Yelikoε ní Aio bao mà, ⁴ aa k̄ōnik̄e. Aa k̀̀s̀̀ua k̄aka sakili yaaᵋ guu, aa k̄aka z̄aa'inaᵋne ní v̄eᵋ t̄uu zi paa naminamiaᵋ. ⁵ Aa kyale yaaᵋ kek̄eᵋᵋ kpákpaᵋ, aa ulakasaᵋ dadaa. An p̄eᵋ k̀̀s̀̀ua giigagaa, mé a fukpaᵋ.

⁶ Aa f̀̀le g̀̀è Yozuee lè ní a gb̄éᵋ Giligali b̀̀ou, ᵋ aa òné aa mè: B̀̀su p̀̀o wa b̄ou z̄à. Wá ye à ledoūkewan̄o. ⁷ Ǿ Isailiò ò Ivipiᵋne: Tó á be ku la k̄aie, wá ledoūkéán̄o ỳ̀oo!* ⁸ Ǿ aa ò Yozuee. N z̀̀blenaᵋn wá ũ. Ǿ Yozuee ní lá à mè: Deᵋn á ũi? A b̄o má ni? ⁹ Aa wèwà aa mè: Wápiᵋ n z̀̀blenaᵋ, wa b̄o b̀̀su z̄àz̄aue Dii n Lua tó p̀̀o lígua yáí. Wa aà bao mà ní yá p̀̀o a k̀̀e Egipiᵋ p̄ii ¹⁰ ní yá p̀̀o a k̀̀e Am̄leᵋ kía gb̄eᵋn pla p̀̀o kú Yuud̄e baaleᵋne, Eᵋeᵋᵋ kí Siᵋ ní Basana kí Ogu p̀̀o kú Asaloo.† ¹¹ Wá gb̄ez̀̀o ní wá b̀̀sudeᵋ mè wà k̀̀s̀̀ua sé, wí mó wà á le wà oé á z̀̀blenaᵋn wá ũ. Ayāmeto à ledoūkewan̄o. ¹² Wá k̀̀s̀̀uan ke. Wa b̄oᵋ be p̄eᵋ wáa ũe g̀̀o p̀̀o wa dazeu, wále mó á k̄ii. Gwa lá à giigàga à f̀̀u kpà. ¹³ Wá v̄eᵋ t̄uuᵋn ke. Wa v̄eᵋ k̄au t̄uu dafu ũe. Gwa lá aa p̄apaa. Wá ulaᵋ ní wá kyaleᵋ gwa. Aa yàayaa tá gb̄aa p̀̀o wá ò yáí. ¹⁴ Ǿ Isailiò ní k̀̀s̀̀ua bl̄èrn̄o Dii lé sai. ¹⁵ Yozuee ledoūkèrn̄o à mè á ní d̄edeᵋ, ᵋ Isaili d̄aanaᵋ legb̄è a yá musu.

* **8:31** Iko 27.2-8 † **8:31** B̄a 20.25 ‡ **8:33** Iko 11.29, 27.11-14 § **8:34** Iko 27-28 * **9:7** B̄a 23.32-33, 34.12 † **9:10** Nao 21.21-35

16 An ledoukeraĩno gbea a gɔɔ ɔaɔde, ɔ aa mà an be zàĩno, wa ku kɔ sae. 17 ɔ Isailio dàzeu, a gɔɔ ɔaɔde zĩ aa kà n wéle kii, Gabaɔ n Keflao n Beeloo n Kiliyaaliũo. 18 Aai lélemá, asa an dɔanao legbèné n Dii n Lua tóe, ɔ gbépii lé yákútēka n dɔanaozi. 19 ɔ dɔaanapio òné: Wáme wa legbèné n Dii wá Lua tó. I kũ wà ɔkámá lo. 20 Yá pɔ wá kenén ke: Wá n tó we lé pɔ wá gbèné yáie, ké Dii su pɔkũmabɔwá. 21 ɔ aa èa m̀: Wà n tó, aai de wá yàawena n wá itɔnao ũ. ɔ Isailio zè n n dɔanao yápio.

22 ɔ Yozuee Gabaɔde sisi a òné: Bóyái a ɛtòwɛe màai? Asi wá kále kɔ gbáae, ɔ a m̀ á kúki zàwanɔea? 23 Ma Lua láaikèwáe sa. Aɔ de aà kpé yàawena n aà itɔnao ũe gɔɔpii. 24 ɔ aa òè: Wa ò wápio n zòblenaone wásawasaé lá Dii n Lua ò a zòblena Mɔziɛwa. A m̀ á bùsu búupi kpáwáe, í gbé pɔ kúu midé pii. A yáí vía wá kúí maamaa wá wèni yá musu, ɔ wa yápi kè. 25 Gwa! Wá kú n ɔzĩe sa. Yá pɔ kènne maa mé a zeví kewɛe. 26 ɔ Yozuee n bó Isailio ɔzĩ, aai n dede. 27 Zibeezĩ à n díle Isailio yàawena n n itɔnao ũ, aai yàawe, aai íto Dii gbagbakie gu pɔ Dii su dileu. ɔ aa de a ũ e n a gbáo.

10

Iatē zea gudou

1 Yelusaleũ kí Adonizedeiki mà Yozuee Ai si a kè kélekele, a kè Aie n a kiao lá a kè Yeliko n a kiaoowa. A mà lo Gabaɔde kɔ yámà n Isailio, mé aa ku kɔ sae. 2 ɔ vía Yelusaleũde kù, asa Gabaɔá mɛɛwiae lán kiae wélewa. A zɔ de Aia, mé a gɔɔá negɔnaone. 3 ɔ Yelusaleũ kí Adonizedeiki lékpásakè Heblɔ kí Oaũe n Yaamu kí Pilaũo n Lakisi kí Yafiao n Egeloni kí Debiiio à m̀: 4 A m̀ dɔmale, wí gé léle Gabaɔdeowa, asa aa kɔ yámà n Yozuee n Isailio. 5 ɔ Amoleo kía gbɛɔn ɔopio, Yelusaleũ kía n Heblɔ kiao n Yaamu kiao n Lakisi kiao n Egeloni kiao n n zĩgɔ kɔ káaa. Aa gè bòokpà Gabaɔ sae, aa sĩngu n zĩo.

6 ɔ Gabaɔde gbé zĩ Yozueewa Giligali b̀ou aa m̀: Nsu pākpa wápio n zòblenaɔzio. Ke kpakpa m̀ n wá suaba. M̀ n dɔwáe, asa Amoleo kía pɔ kú gusĩsideu káawázi m̀pii. 7 ɔ Yozuee n a negɔnao n a zĩgɔ b̀le Giligali, aale m̀ m̀pii. 8 ɔ Dii ò Yozuee: Nsu viakené. Ma n náne n ɔzĩe, an gbèe a fĩ n gá fio. 9 Bɔa Giligali Yozuee taa'ò gwá e gu gè d̀ò, à sù má kándo zezesai. 10 ɔ Dii tò gili gèngu Isailio yá musu, ɔ Isailipio lélemá aa n dede maamaa Gabaɔ we, ɔ aa pè má Betoloni zéu lo. Aa n dede e à gè pè ò Azeka n Makedaowa. 11 Ké aale bàale Isailione zé pɔ b̀ Betoloni à gè Azeka, Dii loughbe gbène kàngu. Gbé pɔ loughbe pi n dede dasi de gbé pɔ Isailio n dede n fèndaola.

12 Gɔ pɔ Dii Amolepio nà Isailione n ɔzĩ, ɔ Yozuee ò Diipie Isailio wáa à m̀: To íatē zea gudou Gabaɔa!

To m̀vua zea tɛɛɛ Ayaloni guzulea!

13 ɔ íatē zè gudou màa, mé m̀vua zea tɛɛɛ e Isailio gè tɔsi n ibeowa. Yápi ku Gbè Maa* taalau. Íatē g̀ zea minanguo, i sɔ a tiao e gɔɔ do búu taawa. 14 Wi gɔɔ bee taa e yáao, mé wi e a gbeao. Dii gbènazina yámà, asa àle zika Isailione. 15 ɔ Yozuee tà Giligali b̀ou n a gbé pɔ.

Yozuee Amoleo kiao dede

16 Ké kía gbɛɔn ɔopio bàalè gè ùle gbè'eu Makeda, 17 ɔ wa ò Yozuee wá m̀: Wà b̀ kía gbɛɔn ɔopiowa gbè'eu Makeda. 18 ɔ Yozuee m̀: A gbè gbène gále ta epile, í gbé dile we aao d̀á. 19 Asu kámaboo. A péle á ibeozĩ, í lélemá n kpe oi, ásu to aa n wéle leo. Dii á Lua n náé á ɔzĩe.

* 10:13 2Sam 1.18

²⁰ Yozuee ní a gbéé ní dède e aa ye láai, an gbé pò bòò mé tà ní wéle bíideò guu. ²¹ Ǿ Isailiò sù Yozueewa bòou Makeda, aa aafia mípii. Gbèe i fò yáe ò ní yá musu bo. ²² Ǿ Yozuee mè: A pò go gbè'epile, í bòlemee ní kía gbèon soopiò. ²³ Ǿ aa kè màa, aa bòlèè ní kía gbèon soopiò, Yelusaleũ kía ní Heblò kiao ní Yaamu kiao ní Lakisi kiao ní Egelbni kiao. ²⁴ Ké wà ní bóle màa, ò à Isaili zìgòò sìsi píi, a ò ní dɔaana pò aa gèanɔɔne à mè: A sò kái, í gbá zeze kiae beeo waawa. Ǿ aa mò gbá zèze ní waawa. ²⁵ Yozuee ònè: Asu to vía á kũo. Asu bílikéo. A sòdile, í wòò ví, asa màa Dii a ké ní á íbèe pò á su ále zìkainòò píi. ²⁶ Bee gbèa Yozuee ní dède à ní looloo líwa, baade ní a lío, ò aa gè loolooa we e oosi. ²⁷ Ké íatè lé gè kpéu, à mè wà ní gèò bua lípiowa wà zuzu gbè'e pò aa ùleupiú. Ǿ wa kè màa, wà gbè gbèneo tà epile, a ku we e ní a gbào. ²⁸ Zibeezi Yozuee Makeda sí. A a kía ní a gbéé dède píi ní fèndao, à ní míonzò. Baa gbé mendo i bòò. Ǿ a kè Makeda kiae lá a kè Yeliko kiae wa.

Yozuee ziblea Amole búsúwa

²⁹ Yozuee ní Isailiò bòle Makeda mípii, ò aa gè Libena aa lèlewà. ³⁰ Dii wélepi ní a kiao náné ní ɔzi, ò aa ní dède ní fèndao píi, an gbèe i bòò. Ǿ aa kè a kiae lá aa kè Yeliko kiae wa. ³¹ Ǿ Yozuee ní a gbéé bòle Libena, aa gè Lakisi. Aa koezòí aa lèlewà. ³² Dii Lakisi náné ní ɔzi, a gòò plaade zí ò aa sí. Aa gbé pò kúuò dède ní fèndao píi lá aa kè Libenaewa. ³³ Ké Gezeé kí Olaũ mò dɔi Lakisideòle, ò Yozuee ziblèwà ní aà zìgòò, an gbèe i bòò. ³⁴ Aa bò Lakisi, ò aa gè koezò Egelbnizi aa lèlewà. ³⁵ Aa wélepi sí zibeezi gòòe, ò aa gbé pò kúuò dède ní fèndao, aa ní míonzò lá aa kè Lakisiewa. ³⁶ Ké aa bòle Egelbni, ò aa gè Heblò aa lèlewà. ³⁷ Aa wélepi sí, aa a gbéé ní a kiao dède ní fèndao ní a zòewiadeò. Aa gbé pò kúuò míonzòe, an gbèe i bòò, lá aa kè Egelbniewa. ³⁸ Ǿ aa gè Debii aa lèlewà. ³⁹ Aa wélepi sí ní a kiao ní a zòewiaw píi. Ǿ aa ní dède ní fèndao, aa gbé pò kúuò míonzòe lá aa kè Heblòewa, an gbèe i bòò. Aa kè Debiie ní a kiao lá aa kè Libenae ní a kiae wa.

⁴⁰ Yozuee búsupideò ní a kiao dède píi, gusísíde gbéé ní Negevedeò ní gusalaladeò ní sísipòledeò píi. I gbèe to bèeo, à gbé pò kú weò míonzòe lá Dii Isailiò Lua òewa. ⁴¹ A ní dède sea za Kadési Baanea e à gè pè Gazawa, za Gosè búsuu píi e à gè pè Gabaòowa. ⁴² Yozuee ziblè kíapiowa ní ní búsuò sánu gòòe, kè Dii Isailiò Lua lé zìkané yái. ⁴³ Ǿ à tà ní a gbéé Giligali bòou.

11

Yozuee ziblea Kanaa búsuwa midèa

¹ Ké Azoo kí Yabè a baomà, à gbéé zì Madò kí Yobabawa ní Akesafa kiao ní Simelbni kiao ² ní kía pò kú gugbāntoo oio píi, kía pò kú gusísídeuò ní sègbā pò kú Galile gèomidòkíi oio ní gusalalao ní Doo sísi pò kú be'ae oio. ³ A gbéé zì Kanaa pò kú gukpe oio ní be'ae oio wa píie, Amoleò ní Itiò ní Peliziò ní Yebusi pò kú gusísídeuò ní Ivi pò kú Mizipa búsuu Èemò gbè saeò. ⁴ Aa bòle ní ní zìgòò píi dasidasi lán ísiale ùfáawa. An sòò ní ní sògòò kè zài. ⁵ Ǿ kíapiò kò kàaa aa mò bòokpà sánu Meloũ í sae, kè aa zìka ní Isailiò.

⁶ Ǿ Dii ò Yozuee: Nsu víakènéo. Zia maa'í kéwa má ní na Isailiòne ní ɔzi aa ní dède. N ní sòò kízá zòzò, ní ní sògòò kpasa. ⁷ Ǿ Yozuee ní a zìgòò gè má ní zìo mípii, aa lèlemá zezesai Meloũ í sae we. ⁸ Dii ní náné ní ɔzi, ò aa ní dède aa pè ní gbèeowa e Sidò mèewiau ní Misefomaiũò ní Mizipa guzule pò kú gukpe oio. Aa ní dède, an gbèe i bòò. ⁹ Yozuee kèné lá Dii òewa, à ní sòò kízá zòzò à ní sògòò kpasa.

¹⁰ Zibeezi Yozuee èa gè Azoo sí, ò à a kía dè ní fèndao. Azoo píi mé kíapiò wéle midè ù yáa. ¹¹ Isailiò gbé pò kúuò dède ní fèndao, aa ní míonzòe, an gbèe i gòò, ò

aa tesòwà. ¹² Yozuee wélepíó sí píi ní kía, à ní dèdè ní fèndao, à ní míonzò lá Dii zòblena Mòizi òwa. ¹³ Ama Isailíó i tesò wéle pò wà èa kàlè ní bezia gbeyowao, sema Azoo pò Yozuee tesòwàpi bàasio. ¹⁴ Isailíó wélepíó pò náaa ní pò ù ní pòtuò, aa tàò. Aa ní gbéò dèdè ní fèndao píi e aa ní míonzò, aai gbèe to béèò. ¹⁵ Yá pò Dii ò a zòblena Mòizíe, Mòizi yápi ò Yozuee, ò Yozuee kè màa píi, i yá pò Dii ò Mòizíe kee kpá swáao.

¹⁶ Màa Yozuee bùsupi sí píi, a gusísíde ní Nègèvèò píi ní Gosè bùsuo píi ní bùsu pò kú gusalalao ní sègbào píi. A Isailíó bùsu gusísíde ní gusalalao sí ¹⁷ sea za gbè wáiwai pò kú Sei bùsuu e à gè pèò Baali Gada pò kú Libā bùsu guzulèu Èemò gbè sae. A ní kía kùkù píi, à ní dèdè. ¹⁸ A zìkà ní kíapíó píi à gègè. ¹⁹ Ivi pò kú Gabaòò bàasio wéle i e kò yāmà ní Isailíó, aa ní sí zì guu píi. ²⁰ Dii mé tò an swá gbàakù, ò aa zìkà ní Isailíó, ké Isailíó e ní míonzò ní wèngwasai, à ní míde míomíó lá a ò Mòizíewa.*

²¹ Zibeezì Yozuee gè Anaki buiò† dèdè gusísídeu ní Hèblòó ní Dèbiió ní Anabuo. A ní míonzò à ní wéleò kè kélekele Yuda bùsu gusísídeu ní Isailíó bùsu gusísídeo píi. ²² Anaki buie i gò Isailíó bùsuu ló, sema Gaza ní Gatao ní Asedodao. ²³ Yozuee bùsupi sí píi lá Dii ò Mòizíewa, ò a kpà Isailíówa, a kpaalèné daeda. † bùsupi gò kílíkíli zikasai.

12

Kía pò Isailíó zìblèmá

¹ Yuudè gukpè baa kía pò Isailíó ní fú aa ní bùsuò símáò tóon kè: Ampii aa ku yáa sègbàue sea Aanò dòò e à gè pèò Èemò gbèwa. ² Amòlèò kí Síò* pò kú Èsebò. † Mè bùsu ví sèia za Aloee pò kú swa pò wí mè Aanò baa, za guzulèpi guoguo e à gè pè Yaboko dòòwa Amòni bùsu zòlèu. Galada bùsu kíni kú we ³ ní Yuudè baa gukpèò za Gènzalèti ísidawa e à gè pè Isida Wisidewa ní Bèyesimò pò kú gèomíòkíi oio e gbèsísi pò wí mè Pisiga pòlèu.

⁴ Basana bùsu kí Ogu† pò de Lefai bui pò gòò gbé ù mé Asalo ní Èdèlèio kía ù. ⁵ † Mè Èemò gbè ví ní Salekao ní Basana bùsuo píi e à gè pè Gesuu buiò ní Maaka buiò bùsu léwa. Galada bùsu kpèdo ku we e à gè pè Èsebò kí Síò bùsuwa. ⁶ Ké Dii zòblena Mòizi ní Isailíó ní fú, ò Mòizi ní bùsupíó kpaalè Lubeni buiò ní Gada buiò ní Manase buiò lèe doonè.‡

⁷ Yuudè baa bè'ae oi kía pò Yozuee ní a gbéò ní fú wéleò tóon kè, sea za Baali Gada, Libā guzulèu e à gè pè gbè wáiwai pò kú Sei bùsuwa. Bùsupi ò Yozuee kpaalè Isailíóne daeda, ⁸ a gusísíde ní a gusalalao ní sègbào ní a gbepòlèò ní a guwaiwaiò ní Nègèvèò, bùsu pò Itíó ní Amòlèò ní Kanaaò ní Pelizíó ní Iviò ní Yebusíó kuu yáa. Wéle pò aa de a kía ùò tóon kè: ⁹ Yeliko, Ai pò kú Bètelí sae, ¹⁰ Yelusaleù, Hèblò, ¹¹ Yaamu, Lakisi, ¹² Ègelbni, Gèzèe, ¹³ Dèbii, Gèdèe, ¹⁴ † Óoma, Alade, ¹⁵ Libena, Adulaù, ¹⁶ Makeda, Bètelí, ¹⁷ Tapua, Èfèe, ¹⁸ Afèki, Lasaloni, ¹⁹ Madò, Azoo, ²⁰ Simèlòni Mèlòni, Akèsafo, ²¹ Taanaki, Mègido, ²² Kèdèsi, Yòkenaù pò kú Kaameli bùsuu, ²³ Doo pò kú Doo gusísídeu, Goiù pò kú Giligali ²⁴ ní Tiizao. Kíapíó píi gbèon baakwi ní mènòòe.

13

Bùsu pò Isailíó i e zìblèwàò

* **11:20** Iko 7.16 † **11:21** Nao 13.33 * **12:2** Nao 21.21-25, Iko 2.26-37 † **12:4** Nao 21.33-35, Iko 3.1-11 ‡ **12:6** Nao 32.33, Iko 3.12-13

¹ Yozuee zikù à kà zǎ, ò Dii òè: N zikù n ka zǎ, mé bùsu pò gò ni sioo zòo maamaae. ² Bùsu pò gòpion ke: Filitèò bùsu ní Gesuuo bùsuo pìi ³ sea za Sikoo dòo pò kú Egipi gukpe oi e à gè pèò Ekelonio bùsu zòleu gugbántoo oiwa. Bùsupi wí me Kanaa bùsu. Filitèò kía gbèon soo ku Gaza ní Asedodao ní Asekelonio ní Gatao ní Ekelonio. Aviiò bùsu ⁴ ku geomidokíi oi lo. Kanaa bùsu ku lo sea za Sidò gbè'eo e à gè pèò Afekiwa ní Amoleò bùsuo pìi. ⁵ Gebaliò bùsu ní Libá bùsu gukpe oio sea za Baali Gada, Emò gbepòleu e à gè pè Amata bòleu. ⁶ Sidòde pò kú gusísideu sea za Libá bùsuo e Misefomaiùò, máme má ní yá Isailiòne. N ní bùsu kpaalené ní gbelaao lá má ònewa.* ⁷ Bùsue bee kpaale Isaili bui mèn kèokwionè sa ní Manase buiò leè doo.

Yuudè baa gukpe bùsu kpaalea

⁸ Manase buiò leè do ní Lubeni buiò ní Gada buiò ní bùsu ví kò. Dii zòblena Mòizi mé kpaalené Yuudè gukpe oi.† ⁹ Sea Aloe pò kú Aanò dòo sae ní wéle pò kú guzulèpi guoguoò ní Mèdeba gusalalao e Dibò ¹⁰ ní Amoleò kí Siò pò de Esebò kía ù wéleò pìi e Amòniò bùsu zòleu. ¹¹ Galada bùsu ku we lo ní Gesuuo bùsuo ní Maakaò bùsuo ní gbèsisí pò wí me Emòò pìi ní Basana bùsuo pìi e Saleka. ¹² Lefai bui kónaò gbé Ogu pò de Asalo ní Edèleio kía ù bùsun we. Mòizi mé ní fú, ò à ní bùsu símá. ¹³ Isailiò i Gesuuo ní Maakaò bùsu símáo, ò buipìò ku Isailiò guu e ní a gbào. ¹⁴ Mòizi i bùsu kpaale Levii buiòneò. Sa pò wí o Dii Isailiò Luawa wí a pò nísi káteu à tékù nòò mé ní pò ù lá a ònewa.‡

¹⁵ Kpaale pò Mòizi kè Lubeni buiòne daedaèon ke: ¹⁶ Sea za Aloe pò kú Aanò dòo sae ní wéle pò kú guzulèpi guoguoò ní Mèdeba gusalalao pìi ¹⁷ e Esebò ní wéle pò kú gusalalauè beeò pìi: Dibò, Bamòti Baali, Bèbaali Mèona, ¹⁸ Yaaza, Kedemò, Mefaa, ¹⁹ Kiliataiù, Sibema, Zeleti Sahaà pò kú guzulè sísíwa, ²⁰ Bèpeoo, Pisiga gbepòleò ní Bèyesimò. ²¹ Gusalalapi wéleò pìi ní Amoleò kí Siò pò de Esebò kía ù bùsu píion we. Mòizi mé aà fù ní Madiàò kía pò Siòpi iko vímá aa ku bùsupiuò: Evi, Lèkèù, Zuu, Hulu ní Lèbaò. ²² Isailiò Bèòò né Balaaù pò de màsokèna ù dè we lo. ²³ Yuudè dòò mé Lubeni buiò bùsu zòle ù. Kpaale pò aa sè daedaè ní a wéleò ní a bualoùon we.

²⁴ Kpaale pò Mòizi kè Gada buiòne daedaèon ke: ²⁵ Yazèe bùsu, Galada bùsu wéleò, Amòniò bùsu kpèdo e Aloe pò kú Laba oi ²⁶ sea Esebò e Lama Mizipa ní Betoniuò, sea Maanaiù e Debii bùsuo. ²⁷ Bètalaù, Bènimela, Suko ní Zafòò ku guzulèu we ní Esebò kí Siò bùsu kíniò Yuudè baa gukpe e Gèzezaleti ísida sae. ²⁸ Kpaale pò Gada buiò sè daedaè wéleò ní a bualoùon we.

²⁹ Kpaale pò Mòizi kè Manase buiò leè doòne daedaèon ke: ³⁰ Sea Maanaiù aa Basana kí Ogu bùsu è pìi ní Yaii zòewia mèn bààò pò kú weò ³¹ ní Galada bùsu kpèdoo ní kí Ogu wéleò Asalo ní Edèleio. Kpaale pò Manase né Makii buiò leè do sè daedaèon we.

³² Bùsu pò Mòizi kpaalené gòò pò a ku Mòabuò bùsu sègbáu Yuudè gukpe baa bòaa ní Yelikoon we. ³³ I bùsue kpa Levii buiòwao. Dii Isailiò Lua mé ní baa ù lá a ònewa.§

14

Yuudè baa bè'ae bùsu kpaalea

¹ Kpaale pò Isailiò sè Kanaa bùsu guuon ke. Sa'ona Eleazaa ní Nuni né Yozueeò ní Isaili bui uabeleò mé kpaalené. ² Isaili bui mèn kèokwi ní kíniòò ò wà kpaalené ní gbelaao* lá Dii dà Mòizie a òwa. ³ Yuudè baa gukpe ò Mòizi kpaalè bui mèn

* 13:6 Nao 33.54 † 13:8 Nao 32.33, Iko 3.12 ‡ 13:14 Iko 18.1 § 13:33 Nao 18.20, Iko 18.2

* 14:2 Nao 26.52-56

pla ní k̄inioone.† I kpa Levii buiowańno, ⁴ Yosefu né Manase ní Eflaiũo buio mé gò bui mèn pla ũ. Levii buio i búsu kpaaleseo, sema wéle pò aao kuuo ní ní dádāk̄ek̄iio. ⁵ Maa Isailio búsu kpaalèk̄oe lá Dii dà M̄oiziewa.

Hebl̄s kpāa Kalebuwa

⁶ Yuda buio mò Yozuee k̄ii Giligali, ò Yefũne né Kalebu, Kenazi bui òè: N yá pò Dii ò a gbé M̄oizie Kadesi Baanea mapi ní mpio yá musu d̄s.‡ ⁷ Ké ma ka wè bla, Dii zòblena M̄oizi ma gbae Kadesi Baanea, ò ma m̄o búsu e bee asiigwà. Ma ea ta aà k̄ii, má òè lá a ku ma s̄o guuwa, § ⁸ ò gbé pò gèmanoo tò s̄o kè ní gbéoḡu. Mapi lé, má té Dii ma Luazi ní n̄semendooe. ⁹ Goo bee ò M̄oizi legbèmm̄e à mè, lá má té Dii ma Luazi ní n̄semendoo, t̄ole pò ma gbapèlewà a ḡo mapi ní ma buio pò ũe e ḡo p̄ii.* ¹⁰ Dii tò má kú e tia lá à a legbèwa. Za ḡo pò à yápi ò M̄oizie ḡo pò Isailio be guwaiwau, a wè blas̄on ke. Tia kéwa ma ke wè basiiõso, ¹¹ mé má gbãa ví e ní a tiao, lá má ví ḡo pò M̄oizi ma z̄iwa. Má yèe ví e ní a tiao mà gé z̄ikai lán yãawa. ¹² Ma gba gusīside pò Dii a yã'ò ḡo beez̄ipi sa. Nziawa n swá mà ḡo bee Anaki buio ku we, mé aa wéle z̄o b̄ideo ví. Dii aò kumanoo, mí ní búsu símá lá Dii òwa.

¹³ ¶ Yozuee samaa'ò Yefũne né Kalebu, ò à Hebl̄s kpàwà kpaale ũ. ¹⁴ Ayãmeto Hebl̄s ḡo Yefũne né Kalebu buioe e ní a gbão, asa à t̄e Dii Isailio Luazi ní n̄semendooe. ¹⁵ W̄i o Hebl̄oe yãa Kiliataabae, Anaki bui t̄ode pò w̄i m̄eè Aaba yáí.

Bee gb̄ea búsu ḡo da kílikili, wàle z̄ikauo.

15

Yuda buio kpaales̄ea

¹ Kpaale pò Yuda buio s̄e daedāo gè p̄e Ed̄oũo búsuwae e guwaiwai pò w̄i m̄e Ziniwa, Isaili búsu z̄leu geomid̄k̄ii oi. ² S̄ea za Isida Wiside léu geomid̄k̄ii oi an búsu lépi tà geomid̄k̄ii oie, ³ à p̄a Sóigbeb̄ole ozēei, à tà Zini oi, à p̄a Kadesi Baanea ozēei, à tà e Ez̄õno ní Adaa, à gè l̄ia Kaakai. ⁴ B̄oa Azemo à p̄a Egipi zé swaa e à gè p̄e is̄iawa. An búsu lén we geomid̄k̄ii oi.

⁵ Gukpe oi an búsu lé mé Isida Wiside ũ e Yuud̄e léi. Gugb̄antoo oi s̄o, s̄ea za gu pò Yuud̄e k̄au is̄idapiwa, ⁶ à tà D̄õnkpea, à tà Betalaba oplaai e Lubeni né Bohana gb̄ei. ⁷ Za Akoo guzul̄eu à tà Deb̄ii, ò à l̄iaa gugb̄antoo oi e Giligali pò b̄oa ní Adumiũ gb̄eb̄oleo, swad̄o geomid̄k̄ii oi. Za we à p̄a Semesi nib̄ona ía e à t̄aò Logeli nib̄onai. ⁸ A p̄a In̄oũ guzul̄ea s̄is̄i pò Yebusio wéle Yelusaleũ kuwà geomid̄k̄ii oi p̄leu. Za we à s̄is̄i pò kú In̄oũ guzule be'ae oi k̄ũ Lefai gusalala léu gugb̄antoo oi. ⁹ Za s̄is̄ipi misonaa à mip̄e Nefetoa nib̄onawa, à mip̄e Ef̄õno gb̄e wélewa e Baala pò w̄i m̄e lo Kiliayaaliũ. ¹⁰ B̄oa Baala à l̄iai be'ae oi e gb̄es̄is̄i pò w̄i m̄e Seiwa, à tà gb̄es̄is̄i pò w̄i m̄e Yaaliũ p̄leu gugb̄antoo oi, ò w̄i m̄e lo Kesaloni, e Bes̄emesi ní Timinao. ¹¹ A tà Ekeloni gb̄ep̄leu gugb̄antoo oi, à tà Sikelona, à p̄a Baala gb̄ea e Yabene, ò à m̄ide is̄iai.

¹² Be'ae oi Is̄ia Z̄õ mé Yuda buio búsu z̄le ũ. An búsu z̄lēon we daedāe.

Kalebu z̄iblea Hebl̄s ní Deb̄iowa (D̄oa 1.11-15)

¹³ Yozuee t̄ole pò kú Yuda buio búsu kpà Yefũne né Kalebuwa lá Dii d̄il̄eewa. Om̄e Anaki buio dezi Aaba wéle pò w̄i m̄e Hebl̄s ũ. ¹⁴ Kalebu Anaki bui pò kú weo yà gb̄ēon àaõ, Sesai, Aimani ní Talemaio. ¹⁵ B̄oa we à gè l̄ele Deb̄iideowa.

† 14:3 Nao 32.33, Iko 3.12-17 ‡ 14:6 Nao 14.30 § 14:7 Nao 13.30 * 14:9 Nao 14.24

Debii tón yāa Kiliasefeεε. ¹⁶ Ǿ Kalebu m̀̀: Gb́́é ṕ́o l̀̀le Kiliasefeεεpiwa a s̀̀i ̄̄ má a nen̄̄ε Akesa kpawà n̄̄ ũ. ¹⁷ Kalebu dāuna Kenazi né Ǿnieli mé s̀̀i, ̄̄ Kalebu a nen̄̄εpi kpawà. ¹⁸ Ké à aà s̀̀è, à nàewà aà ge t̀̀ole wabike a maewa. Ké n̄̄pi p̀̀ila a zàa'ínawa, ̄̄ aà mae Kalebu aà là à m̀̀: Bó ní yeii? ¹⁹ Ǿ a wèwà à m̀̀: Gb́́ekεkεmεε. Lá t̀̀ole ṕ́o n ma gba ku gb́́aaue, ma gba a nib̄̄nade sa. Ǿ Kalebu aà gbà t̀̀ole ṕ́o a nib̄̄na ku s̀̀is̄̄na musu ní ṕ́o ṕ́o a nib̄̄na ku guzuleuo.

²⁰ Kpaale ṕ́o Yuda buī̄o s̀̀è daεdaεon ke: ²¹ Ẃ́éleε beē̄o ku Yuda bùsu lé ṕ́o kú gb́́aaui Ed̄̄ō̄o bùsu oiε: Kabazee, Edeε, Yaguu, ²² Kina, Dim̄̄na, Adada, ²³ Kedesi, Azoo, Itena, ²⁴ Zifi, Teleū, Bealo, ²⁵ Azoo Adata, Kelio Ē̄z̄̄no ṕ́o w̄̄i mε l̄̄o Azoo, ²⁶ Amaū, Sema, M̄̄lada, ²⁷ Azaagada, Esem̄̄o, Bepele, ²⁸ Azaasuali, Beεεεba, Biziotia, ²⁹ Baala, Iiū, Ē̄εū, ³⁰ Elolada, Kesili, Ǿma, ³¹ Zikilaga, Mademana, Sansana, ³² Lebao, Siliū, Aini ní Lim̄̄o. Ẃ́éle k̀̀è p̀̀ii baakwi m̀̀ndosai, an baade ní a bualoū̄̄o.

³³ Ẃ́éle ṕ́o kú Yuda bùsu gusalalaū̄o tón ke: Ē̄setao, Z̄̄la, Asena, ³⁴ Zan̄̄o, Enganiū, Tapua, Enaū, ³⁵ Yaamu, Adulaū, Soko, Azeka, ³⁶ Saalaiū, Aditaiū ní Gedela ge Gedelotaiū. Ẃ́éle k̀̀è ḡ̄o m̀̀ndosai, an baade ní a bualoū̄̄o.

³⁷ A gb̄̄ea Zena, Adasa, Midala Gada, ³⁸ Dilana, Mizipa, Ȳ̄okeeli, ³⁹ Lakisi, B̄̄zeka, Egel̄̄ni, ⁴⁰ Kab̄̄, Lamasa, Kitelisi, ⁴¹ Gedelo, Bedaḡ̄, Naama ní Makedao. Ẃ́éle k̀̀è ḡ̄o ní m̀̀ndoo, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁴² A gb̄̄ea Libena, Ē̄teε, Asā, ⁴³ Ifeta, Asena, Nē̄zibu, ⁴⁴ Keila, Akazibu ní Malesao. Ẃ́éle k̀̀è k̄̄okwi, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁴⁵ Ekeloni ní a z̄̄εw̄̄iā̄o ní a bualoū̄̄o. ⁴⁶ Ẃ́éle ṕ́o aa ku Ekeloni be'ae Asedoda oī̄o, an baade ní a bualoū̄̄o. ⁴⁷ Asedoda ní a z̄̄εw̄̄iā̄o ní a bualoū̄̄o. Gaza ní a z̄̄εw̄̄iā̄o ní a bualoū̄̄o e à ḡ̄è p̀̀è Egipi zé swawa ní ís̄̄ialeo.

⁴⁸ Ẃ́éle ṕ́o kú Yuda bùsu gus̄̄is̄̄ideū̄o tón ke: Samii, Yatii, Soko, ⁴⁹ Dana, Kiliasana, Debii, ⁵⁰ Anabu, Ē̄sem̄̄o, Aniū, ⁵¹ Gos̄̄, Olona ní Giloo. Ẃ́éle k̀̀è kuεdo, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁵² A gb̄̄ea Alabu, Duma, Esā, ⁵³ Yaniū, Betapua, Afeka, ⁵⁴ Humeta, Kiliataaba ṕ́o w̄̄i mε l̄̄o Hebl̄̄s̄̄ ní Zī̄oo. Ẃ́éle k̀̀è k̄̄okwi, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁵⁵ A gb̄̄ea Mā̄oni, Kaameli, Zifi, Yuta, ⁵⁶ Yezelεε, Ȳ̄kedaū, Zan̄̄o, ⁵⁷ Kainu, Gib̄̄ea ní Timinao. Ẃ́éle k̀̀è kwi, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁵⁸ A gb̄̄ea Halula, Bezuu, Gedoo, ⁵⁹ Maalata, Betan̄̄o ní Elekonio. Ẃ́éle k̀̀è soolo, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁶⁰ Kiliabaali ṕ́o w̄̄i mε l̄̄o Kiliayaaliū ní Labao. Ẃ́éle k̀̀è pla, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁶¹ Yuda bùsu ẃ́éle ṕ́o kú gb́́aaui tón ke sa. Betalaba, Midini, Sekaka, ⁶² Nibesā, Wisiw̄̄éle ní Engedio. Ẃ́éle k̀̀è soolo, an baade ní a bualoū̄̄o.

⁶³ Yuda buī̄o i f̄̄o Yebusi ṕ́o kú Yelusaleū̄̄o yào, ̄̄ aa ku Yelusaleū̄̄o ní Yuda buī̄o s̄̄anu e ní a gb̄̄ao.

16

Eflaiū buī̄o kpaaleεa

¹ Yosefu buī̄o ní kpaale s̀̀è sea za Yuud̄̄i b̄̄aa ní Yelikoo, Yeliko nib̄̄na gukpe oi. Za we à p̀̀a gb́́aaa e Beteli bùsu gus̄̄is̄̄ideu. ² B̄̄o Beteli à tà Luzu, ̄̄ à tà e Aaki buī̄o bùsuu e Atalo. ³ A gb̄̄ea an bùsu z̄̄le p̀̀ila be'ae oi e Yafleti buī̄o bùsuu e Betoloni z̄̄l̄̄ep̄̄o ní Gezeεo, ̄̄ à ḡ̄è p̀̀è ís̄̄ialewa. ⁴ Bùsu ṕ́o Yosefu néo Manase ní Eflaiū buī̄o s̀̀en we.

⁵ Bùsu ṕ́o Eflaiū buī̄o s̀̀è daεdaεon ke: Sea za Atalo Adaa gukpe oi à tà e Betoloni musup̄̄owa, ⁶ ̄̄ à ḡ̄è p̀̀è ísiawa. Za Mikemeta gugb̄̄antoo oi an bùsu z̄̄le p̀̀ai

gukpe oi e Taanaki Silo, ̄ à p̄ai e Yanɔa gukpe oi. ⁷ Bɔa we à tà Atalo ní Naalatio, ̄ à nà Yelikowa e à gè pè Yuudēwa. ⁸ Sea za Tapuawa an bùsu z̄le tà be'ae oi Kana d̄ɔi e à gè kà ísiawa. Kpaale p̄o Eflaiũ buiɔ sè daedaɛɔn we. ⁹ Eflaiũ buiɔ wéle p̄o kú Manase buiɔ bùsuuɔ v̄i lɔ, an baade ní a bualoũ. ¹⁰ Aai f̄o Kanaa p̄o kú Gezeɛɔ bùsu s̄ímáɔ, ̄ aa ḡo we s̄anu ní Eflaiũ buiɔ e ní a gb̄ao, ̄ama an z̄ɔɔne.

17

Manase buiɔ kpaalesɛa

¹ Kpaale p̄o Manase buiɔ sèn ke. Manaseá Yosefu yoae. Galada bùsu ní Basana bùsuo ḡo Manase yoa Makii p̄o ũ, asa z̄iḡɔe. ɔme Galada mae ũ. ² Yosefu né Manase né k̄in̄ɔn ke: Abiezee, Eléki, Asieli, Sikeũ, Efee ní Semidao. An buiɔ mé kpaalee bee sè daedaɛ. ³ Manase né Makii Galada ì, Galada Efee ì, ̄ Efee Zelofada ì. Zelofadapi i neḡɔe io, sema nenɔɔ. An t̄ón ke: Mala, Nɔa, ɔgela, Milika ní Tiizao. ⁴ Aa gè sa'ona Elezaa ní Nuni né Yozueeo ní d̄aanaɔ lè aa m̄e: Dii ðile M̄ɔizie aà bùsu kpaalew̄ee s̄anu ní wá d̄ãɔ. ɔ Yozuee kpaalèn̄é ní n̄ des̄ɔ s̄anu, lá Dii òwa.* ⁵ ɔ wà t̄ɔle kpaalè Manase buiɔne lee kwi, Galada bùsu ní Basana bùsu p̄o kú Yuudē baa gukpeo bàasi, ⁶ asa Manase bui Zelofada nenɔɔ kpaalesè s̄anu ní Manase neḡɔe. Galada bùsu mé ḡo Manase buiɔ lee do p̄o ũ.

⁷ Sea za Asee Manase buiɔ bùsu gè Mikemeta p̄o kú Sikeũ gukpe oi. Sea za we an bùsu z̄le tà geomid̄k̄ii oi e Tapua nib̄nai. ⁸ Tapua bùsuá Manase buiɔ p̄e, ̄ama wélepi kú ní bùsu z̄lewaɛ, Eflaiũ buiɔ mé v̄i. ⁹ Manase buiɔ bùsu z̄le tà swa p̄o w̄i me Kana baa geomid̄k̄ii oi. Eflaiũ bui wéleɔ kú ní Manase bui wéleɔ we. Manase buiɔ bùsu z̄le bùa Kana baa gugb̄antoo oi e à gè pè ísiawa. ¹⁰ Eflaiũ buiɔ bùsu ku swapi geomid̄k̄ii oi, Manase buiɔ p̄o s̄o gugb̄antoo oi e ísiale. Gugb̄antoo oi an bùsu z̄le gè pè Asee buiɔ bùsuwa, gukpe oi s̄o Isakaa buiɔ bùsue. ¹¹ Wà wéle p̄o kú Isakaa buiɔ bùsuue beɔ ní wéle p̄o kú Asee buiɔ bùsuue beɔ kpà Manase buiɔwa: Betesã, Ibleaũ, Doo, Endoo, Taanaki ní Megidoo, amp̄ii ní a z̄ɛwiaɔ. ¹² Kási aai f̄o wélepi s̄io, asa Kanaa ḡi z̄leɔ bùsupiue. ¹³ Ké Isailiɔ gb̄aa è, ̄ aa Kanaapiɔ dà z̄z̄iu, aai e ní bùsupi s̄ímá wásawasao.

¹⁴ Yosefu buiɔ ò Yozuee: Dii báaadawágu, wa dasik̄u maamaa kéwa, ̄ bùsu lee do ní kpawáa? ¹⁵ ɔ Yozuee wemá à m̄e: Tó á dasi, mé á bùsu gus̄is̄ide kèé f̄éneũ, à gé líkpeu, gu p̄o Peliziɔ ní Lefai buiɔ kuu, í a gbáala ke. ¹⁶ ɔ Yosefu buip̄iɔ m̄e: Gus̄is̄idepi a m̄ówáɔ, à m̄o lè s̄o Kanaa p̄o kú gusalalauɔ z̄ikas̄ogo m̄ɔp̄ɔ v̄i, an gbé p̄o kú Betesã ní a z̄ɛwiaɔ ní gbé p̄o kú Yezelɛɛ guzulɛuɔ píi. ¹⁷ ɔ Yozuee ò Yosefu né Eflaiũ ní Manase buip̄iɔne à m̄e: A dasi mé á gb̄aa maamaa. A kpaalee lee doo, ¹⁸ asa gus̄is̄ideɔ de á p̄o ũe. A a gbáala ke, i ḡo á p̄o ũ e a léwa. Baa ké Kanaa s̄ogo m̄ɔp̄ɔ v̄i mé aa gb̄aa, á ní bùsu s̄ímáe.

18

Bùsu k̄ini kpaalea

¹ Isailiɔ k̄aaa Silo m̄pii, ̄ aa kpaaūkpe ðò we. Aa z̄iblè bùsupiwa, ² ̄ama Isaili bui soplaɔ mé ḡo kpaalesesai. ³ ɔ Yozuee òné: A ɔ aɔ d̄ɔázi e b̄ɔe ni? A ge bùsu p̄o Dii á deziɔ Lua kpawá sí á p̄o ũ. ⁴ A á gbéɔ ðile àā'aā bui ní buiɔ, mí ní gbae. Aa fele ní bùsu keele, aai a yá dalau a kpaalea yá musu, aai suomee. ⁵ A kpaalee lee soplae. Yuda buiɔ ḡo ní bùsuu geomid̄k̄ii oi, mé Yosefu buiɔ ḡo ní bùsuu gugb̄antoo oi. ⁶ Tó a á bùsu kpaalea lee sopla yá d̄alau, à suomee la, mí kpaalé ní gbelaao Dii wá Lua ae. ⁷ Levii buiɔ kpaaleeán̄ɔ, asa Dii gbagbaa mé ní baa

* 17:4 Nao 27.1-7

ũ. Gada buio ní Lubeni buio ní Manase buio lee doo sã aa ní kpaale sè kò Yuudẽ baa gukpe. Dii zòblena Moizi mé kpámá.

⁸ Ké gbéwò fêlê lé dazeu bùsu yá dai láu, ò Yozuee yádìlené à mè: A ge bùsu kèelê, í a yá dalau, à suomêe, mí kpaaléé ní gbelaao Dii ae Silo la. ⁹ Ǿ gbépiò pà bùsupia, aa a yá dàlau wéle ní wéleo lee soplá, ò aa tàò Yozuee kí bòou Silo. ¹⁰ Ǿ Yozuee bùsupi kpaalè Isaili buipìonê Dii ae ní gbelaao.

Bëyãmêe buio kpaalêeã

¹¹ Bëyãmêe buio kpaalêsè Yuda buio bùsu ní Yosêfu buio bùsuo zãnguò daedae. ¹² Sêa za Yuudêi an bùsu zòlê dò Yelikozi gëmidòkíi oi, à mipè guisídewa be'ae oi, ò à tà Betavê gbáau. ¹³ Sêa za we à tà Luzu pò wí mē ló Beteli gëmidòkíi oi, ò à tà Atalo Adaa pò kú sísí musu Betoloni zílêpò gëmidòkíi oi. ¹⁴ Sêa za sísipi be'ae oi à lia gëmidòkíi oi e Kiliabaali pò wí mē ló Kiliayaaliũ. Wélepiá Yuda buio pòe. An bùsu zòlê pò kú be'aen we. ¹⁵ Sêa za Kiliayaaliũ wénkpe gëmidòkíi a zòlê tà gukpe oi e Nefetòa nibónai. ¹⁶ A pìla sísí pò bóaa ní Beninũ guzulêo Lefai guzulê gugbántoo oi. A dò Inũ guzulêi Yebusiò wéle sae gëmidòkíi oi e Logeli nibónai. ¹⁷ Sêa za we à pài à tà gugbántoo oi e Semesi nibónai ní Gelilo pò bóaa ní Adumiũ gbeboleo ní Lubeni né Bohana gbêo. ¹⁸ A tà sísí pò kú Alaba sê sae gugbántoo oi, ò à pìla sèpiu. ¹⁹ A dò Dónkpêa sísíi gugbántoo oi, à gè pè Isida Wisidewa a gugbántoo oi, gu pò Yuudẽ kàuwa. An bùsu zòlê pò kú gëmidòkíi oin we. ²⁰ Yuudẽ mé Bëyãmêe buio bùsu zòlê ù gukpe oi. An bùsu zòlêon we.

²¹ Wéle pò Bëyãmêe buio ví daedaen kè: Yeliko, Dónkpêa, Emekézizi, ²² Betalaba, Zemalaiũ, Beteli, ²³ Aviũ, Pala, Ǿfela, ²⁴ Kefaa, Amóni, Ǿfini ní Gebao. Wéle kè kuepla, an baade ní a bualoũ. ²⁵ A gbêa Gabaõ, Lama, Beelo, ²⁶ Mizipa, Kefila, Mòza, ²⁷ Lèkèũ, Iipèli, Talala, ²⁸ Zela, Elèfi, Yebusiò wéle pò wí mē Yelusaleũ, Gibêa ní Kiliao. Wéle kè gëo mëndosai, an baade ní a bualoũ. Kpaale pò Bëyãmêe buio sè daedaen we.

19

Simeò buio kpaalêeã

¹ Gbelaa gën plaade Simeò buio sè daedae. An bùsu mé kú Yuda buio bùsu guo. ² An wéleo tón kè: Bèeseba pò wí mē ló Sêba, Mólada, ³ Azaasuali, Bala, Èsèũ, ⁴ Elolada, Betue, Ǿma, ⁵ Zikilaga, Bemaakabo, Azaasusa, ⁶ Belebao ní Saluẽo. Wéle kè kue'aaõ, ampíi ní ní bualoũ. ⁷ A gbêa Aini, Limò, Ètêe ní Asão. Wéle kè síiõ, ampíi ní ní bualoũ ⁸ ní bualoũ pò liaiò e Baalabêe ní Lama Nègèvêo. Kpaale pò Simeò buio sè daedaen we. ⁹ Wà Simeò buio bùsupi sí Yuda buio kpaale guue, asa Yuda buio pò zòe. Maa Simeò buio ní kpaale è Yuda buio pò guu.

Zabulni buio kpaalêeã

¹⁰ Gbelaa gën aaõde Zabulni buio sè daedae. An bùsu zòlê tà e Salidi. ¹¹ Sêa za we à tà be'ae oi e Malala, ò à pè Dabesewa ní swadòò pò kú Yòkenaũ saeo. ¹² Sêa za Salidi à tà gukpe oi e Kiselo Taboo bùsuo, ò à tà Dabela ní Yafiao. ¹³ Sêa za we à tà gukpe oi e Gatefêe ní Etakazinio. Ǿ à gè ní Limòò ní Nèao. ¹⁴ Sêa za we à dò Anatõi gugbántoo oi e à gè pè Ifataeli guzulêwa. ¹⁵ Kata, Naalala, Simeloni, Idala ní Betelèũo ku a guu ló. Wéle kè kuepla, ampíi ní ní bualoũ. ¹⁶ Wélepiò ní ní bualoũ mé kpaale pò Zabulni buio sè daedaen ù.

Isakaa buio kpaalêeã

¹⁷ Gbelaa gën sîiðde Isakaa buio sè daedae. ¹⁸ An bùsu wéleɔn ke: Yezelae, Kesulo, Suneũ, ¹⁹ Afalaiũ, Sioni, Anaala, ²⁰ Labiti, Kisioni, Ebezi, ²¹ Lemeti, Enganiũ, Enada ní Bepazezio. ²² An bùsu zòle lè Taboowa ní Saazumao ní Besemesio e à gè pè Yuudēwa. Wéle kè gēo ní mēndoo, ampìi ní bualoũ. ²³ Wélepìo ní bualoũ mé kpaale pò Isakaa buio sè daedae ù.

Asee buio kpaalesa

²⁴ Gbelaa gën soode Asee buio sè daedae. ²⁵ An bùsu wéleɔn ke: Eleka, Hali, Betē, Akesafa, ²⁶ Alamelēki, Amada ní Misalao. Be'ae oi an bùsu zòle lè Kaameliwa ní Sikoo Libenao. ²⁷ Sea za we à èa gukpe oi e Bedagō, à pè Zabulni buio bùsuwa ní Ifataeli guzulao, à tà Betemeki ní Neielio, ò à dō Kabului oze oi ²⁸ e Abadō ní Leobeo ní Hamo ní Kanao ní Sidō pò de meeŋia ũo. ²⁹ Sea za we à tà Lama ní Tii wéle bíideo, ò à pài, à tà Osa oi e à gè pè ísiawa Akazibu sae. ³⁰ Ō à gè ní Umao ní Afekio ní Leobeo. Wéle kè mēn bao ní plao, ampìi ní bualoũ. ³¹ Wélepìo ní bualoũ mé kpaale pò Asee buio sè daedae ù.

Nefatali buio kpaalesa

³² Gbelaa gën soolode Nefatali buio sè daedae. ³³ Sea za Helefi ní Zaananiũ gbéne kpéo an bùsu tà Adami Nekebu ní Yabenao e Lakuũ, a zòlen Yuudēi. ³⁴ Ō à èa be'ae oi e Azeno Taboo, ò à gè ní Hukokoo. Geomidokii oi à pè Zabulni buio bùsuwa, be'ae oi sō Asee buio bùsuwa, gukpe oi sō Yuudēwa. ³⁵ An wéle bíideo tón ke: Zidiũ, Ze, Amata, Laka, Genzaleti, ³⁶ Adama, Lama, Azoo, ³⁷ Kedesi, Edeli, Enazoo, ³⁸ Iloni, Midala'eli, Oeũ, Betana ní Besemesio. Wéle kè kēokwi, ampìi ní bualoũ. ³⁹ Wélepìo ní bualoũ mé kpaale pò Nefatali buio sè daedae ù.

Dã buio kpaalesa

⁴⁰ Gbelaa gën soplade Dã buio sè daedae. ⁴¹ An bùsu wéleɔn tón ke: Zola, Esetao, Iisemesi, ⁴² Saalebiũ, Ayaloni, Itela, ⁴³ Eloni, Timena, Ekeloni, ⁴⁴ Eleke, Gibetō, Baalata, ⁴⁵ Yehuda, Benabela, Gata Limo, ⁴⁶ Meyaakō ní Lakō ní bùsu pò boaa ní Zoepo. ⁴⁷ Dã buio i fō ní bùsupi simáo, ò aa gè lèle Lesēũdeowa. Aa sī aa a gbéɔ dède ní fēndao aa zòleu, ò aa ní dezi Dã tó kpàè.* ⁴⁸ Wélepìo ní bualoũ mé kpaale pò Dã buio sè daedae ù.

Yozuee kpaalesa

⁴⁹ Ké Isailio ní bùsu kpaalekè aa làa, ò aa gbàsa Nuni né Yozuee pò kpàwà ⁵⁰ lá Dii òwa. Timena Sela pò kú Eflaiũ bùsu gusísídeu ò a gbèa, ò aa kpàwà. A kèke kàle, ò à zòleu.

⁵¹ Kpaale pò sa'ona Elezaa ní Nuni né Yozuee ní Isaili bui uabeleò kèné ní gbelaao Silo Dii ae a kpé kpeelen we. Maa ò aa bùsupi kpaalè.

20

Misiwēleɔ (Nao 35.9-34, Iko 19.1-13)

¹ Ō Dii ò Yozuee à mè: ² O Isailione aa ní wéleɔ dile ní misiwēleɔ ù, lá má dà Mòizie a òwa, ³ ké gbé pò kai mé mò à gbédè lí e bàasi tau azia misikii ù ade dae pò asu tōsiwà yái. ⁴ Tó gbé bàasi tà wélepìo doe guu, aali ze wélepìo bōleu, i a yā'o wélepìo gbēzōōne. Aali aà sí ní wéle guu, aai kpé kpawà aàò kúrnō. ⁵ Tó tōsina pèlaazi, aasu gbēdenapi naè a zōio, asa kai mé mò ò à a gbédee dè, íie kú

* **19:47** Dɔa 18.27-29

ń zānguo za zio. ⁶ Ɔ ku wélepiu e wà yákpalekeaàno, e sa'onkia pò kú gɔɔ bee ge gaò, i gbasa ta a be wéle pò à b̀̀u.

⁷ Ɔ Isailio Kedeſi d̄ile ado ũ Galile b̀̀usu Nefatali buio b̀̀usu s̄is̄ideu ń Sikeũo lo Eflaiũ buio b̀̀usu s̄is̄ideu ń Kiliataaba pò w̄i me lo Hebl̄o Yuda buio b̀̀usu s̄is̄ideu. ⁸ Yuudẽ baa gukpe aa Beze pò kú gusalala wáiwaiu d̄ile Lubeni buio b̀̀usu ń Gada buio wéle Lamotuo Galada b̀̀usu ń Manase buio wéle Golanao Basana b̀̀usu. ⁹ Gbẽ pò kai mé mò à gbẽdè, Isailie ge b̀̀mo pò kú ń guun nõ, aali bàasi ta wéle pò wa d̄ilepio dou. Beewa gbẽ pò gà dae pò de aà t̄osiwà a e gbẽpi deo e wà yákpalekeaàno gia.

21

Levii buio wéle (1Lad 6.39-66)

¹⁻² Levii bui uabeleɔ ge sa'ona Elezaa ń Nuni né Yozueeo ń Isaili bui k̄ini uabeleɔ lè Silo, aa òné: Dii dà M̄oizie, ̄ a òé à wéleɔ kpáwá wàɔ kuu ń wá pò dádãkek̄io.* ³ Ɔ Isailio wéleɔ beeɔ ń a dádãkek̄io kpà Levii buipiowa ń pò ũ. ⁴ Keata buio ̄ gbela s̄eia ń sé káau, ̄ wà Yuda buio ń Simeo buio ń B̄yãme buio wéle mèn kue'aaɔ kpà Levii bui pò aa de sa'ona Aalona bui ũwa daedae ń kpaale ũ. ⁵ Ɔ wà Eflaiũ buio ń Dã buio ń Manase buio lee do wéle mèn kwio kpà Keata bui k̄iniowa ń kpaale ũ. ⁶ Ɔ wà Isakaa buio ń Asee buio ń Nefatali buio ń Manase buio lee do pò kú Basana b̀̀usu wéle mèn kue'aaɔ kpà Gees̄o buiowa ń kpaale ũ. ⁷ Ɔ wà Lubeni buio ń Gada buio ń Zabuloni buio wéle mèn kueplao kpà Melali buiowa daedae ń kpaale ũ. ⁸ M̄aa Isailio wélepio kpà Levii buiowa ń a dádãkek̄io, lá Dii dà M̄oizie a òwa.

⁹ Yuda buio ń Simeo buio wéle pò wa kpámáɔ t̄on ke: ¹⁰ Levii né Keata bui Aalona buio mé v̄i, asa ampio ̄ gbela s̄eia ń sé. ¹¹ Wà Kiliataaba pò w̄i me lo Hebl̄o ń dádãkek̄io pò liaio kpámá. A ku Yuda buio b̀̀usu gus̄is̄ideue. Aaba mé Anaki buio dezi ũ. ¹² A mo lè wà Hebl̄o buaɔ ń a bualoũo kpà Yefũne né Kalebuwa kò. ¹³ M̄aa wà Hebl̄o pò de gbẽdena misiwéle ũ kpà sa'ona Aalona buiowa ń Libenaɔ ¹⁴ ń Yat̄io ń Esem̄ao ¹⁵ ń Olonaɔ ń Deb̄io ¹⁶ ń Ainio ń Yutao ń Besemesio, wélepio pii ń a dádãkek̄ioe. Bui lee plapio wéleɔ kè k̄okwi. ¹⁷ Wà B̄yãme buio wéleɔ beeɔ kpámá: Gabaɔ, Geba, ¹⁸ Anato ń Alem̄o. Wéle kè síiɔ, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ¹⁹ Aalona bui sa'onaɔ wéle kè pii kue'aaɔ, amp̄ii ń ń dádãkek̄io.

²⁰ Wà Eflaiũ buio wéleɔ beeɔ kpà Levii né Keata bui k̄inowà ń kpaale ũ. ²¹ Gbẽdena misiwéle Sikeũo pò kú gus̄is̄ideu ń Gezeo ²² ń Kibezaiũo ń Betolonio. Wéle kè síiɔ, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ²³ Aa Dã bui wéleɔ è mèn síiɔ lo, Eleke, Gibet̄o, ²⁴ Ayaloni ń Gata Lim̄o. Wéle kè síiɔ, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ²⁵ Aa Manase buio lee do wéleɔ è pla, Taanaki ń Bileaũo, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ²⁶ Wà wéle mèn kwipio kpà Keata bui k̄inowae, amp̄ii ń ń dádãkek̄io.

²⁷ Manase buio lee do wéle mèn plaɔ kpà Levii né Gees̄o buiowa ń kpaale ũ, Golana pò de gbẽdena misiwéle ũ Basana b̀̀usu ń Besetelao, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ²⁸ Aa Isakaa buio wéleɔ è mèn síiɔ, Kisioni, Dabela, ²⁹ Yaamu ń Enganiũo, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ³⁰ Aa Asee buio wéleɔ è lo mèn síiɔ, Misala, Abed̄o, ³¹ Eleka ń Leobeo, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ³² Aa Nefatali buio wéleɔ è lo mèn aaɔ, gbẽdena misiwéle Kedeſi pò kú Galile b̀̀usu ń Am̄oɔo ń Kaat̄ao, amp̄ii ń ń dádãkek̄io. ³³ Gees̄o buio wélepio kè kue'aaɔ, amp̄ii ń ń dádãkek̄io.

* **21:1-2** Nao 35.1-8

³⁴ Levii né Melali buiò mé gò. Wà Zabuloni buiò wéleεo kpámá ní kpaale ũ, Yòkenaũ, Kaata, ³⁵ Dimena ní Naalalao. Wéle kè síiõ, ampíi ní ní dádákekíio. ³⁶ Aa Lubeni buiò wéleεo è lo, Bezeε, Yaaza, ³⁷ Kedemò ní Mefaaο. Wéle kè síiõ, ampíi ní ní dádákekíio. ³⁸ Aa Gada buiò wéleεo è lo, gbēdena misiwēle Lamotu pò kú Galada bùsuu, Maanaiũ, ³⁹ Esebõ ní Yazεεο. Wéle kè síiõ, ampíi ní ní dádákekíio. ⁴⁰ Levii né Melali buiò wélepio kè kuepla. ⁴¹ Levii buiò wélepio ku Isaili bui kíniò bùsuue. Aa kè píi blakwi plasai, ampíi ní ní dádákekíio. ⁴² Wélepio de ní pò ũe ní dádákekíi pò lialianziò. Maa wélepio de píi.

⁴³ Dii bùsu pò à a legbè Isailiò deziòne kpámá, ò à gò ní pò ũ, aa zòleu. ⁴⁴ Dii ní gbá zé aale kámabo gupíiu, lá à a legbè ní deziònewa.† An ibεεε i fõ ní gã fíio, Dii ní ibεεo nàné ní zǐ píie. ⁴⁵ Yámaa pò Dii ò Isailiòne kè píi, a kee i léle pão, baa do.

22

Isaili buieo taa Yuudē baale

¹ Yozuee Lubeni buiò sísi ní Gada buiò ní Manase buiò leε doo, ² a òné: A yá pò Dii zòblena Mòizi díleé kũa, mé a zíkè yá pò má óéwa* píi. ³ A gègè e ní a gbão i pãkpa á gbéozio. A zíkè yá pò Dii á Lua díleéwa. ⁴ Lá Dii á Lua á gbépio gbà zé aa kámabò sa lá à a legbènéwa, à ea ta á be sa, bùsu pò Dii zòblena Mòizi kpáwá Yuudē baaleu. ⁵ A laaika maamaa àò yādilenεo ní ikoyã pò Dii zòblena Mòizi dàéò kũa, ío ye Dii á Luazi. A aà zé sé súsu, ío yá pò a díleó kũa. A naaazi, í zòbleè ní nòsemendoo teasisai.

⁶ Yozuee samaa'òné à ní gbáε, ò aa tà ní be. ⁷ Mòizi Basana bùsu saalo kpà Manase buiò leε dowá yãa kò, ò Yozuee bùsu kpà an gbé pò gòowa Yuudē be'ae oi ní ní gbé Isaili bui kíniò. Ké Yozuee samaa'òné, ⁸ à mè: A ea ta á be ní á àizeε zòo, pòtuoo dasidasi ní ánusuo ní vuao ní mógotēo ní mōsi pòo ní pòkasao dasidasi. A ge à á ibεεo pòpio kpaalekōε ní á gbéó we.

⁹ Lubeni buiò ní Gada buiò ní Manase buiò leε do Isaili bui kíniò tò Silo Kanaa bùsuu, aa èa tà Galada bùsuu, bùsu pò aa gò ví yá pò Dii dà Mòiziε a ò yáí. ¹⁰ Ké aa kà Yuudē kòolou Kanaa bùsuu, aa sa'okíi bò Yuudē saε we. Sa'okíipi zòo. ¹¹ Ké Isaili bui kíniò mà aa mè: A gwa! Lubeni buiò ní Gada buiò ní Manase buiò leε doo sa'okíi bò Kanaa bùsu zòleu, Yuudē kòolou. ¹² Lubeni bui kíniò kàaa nípii aa gémá ní zío.

¹³ Lubeni buiò ní Gada buiò ní Manase buiò leε do Isaili bui kíniò tò Silo Kanaa bùsuu, aa èa tà Galada bùsuu, bùsu pò aa gò ví yá pò Dii dà Mòiziε a ò yáí. ¹⁴ Isaili gbéziòo gèaànò gbéon kwi, bui ní buio dodo, Isaili bui uabeleone nípii. ¹⁵ Ké aa kà Lubeni buiò ní Gada buiò ní Manase buiò leε dopi kíi Galada bùsuu, aa òné: ¹⁶ Yá pò Dii gbéó ò nípiin ke, aa mè: Náaisaiyã kpeletaan wei? A bò Isailiò Lua kpe. A gi Dii yáí gbã, a ázia sa'okíi bò.† ¹⁷ Duuna pò wá kè Peoo† i mówáó lé? Baa ké gaga gèwágu, duunapi sãma gí lé wá lé e ní a tiaoe. ¹⁸ Ale bò Dii yá kpe gbãε. Tó a gi Dii yãmai gbã, aà pò a fē Isaili bui píizi ziaε. ¹⁹ Tó bùsu pò a gò ví gbálè, à bua su Dii bùsuu, gu pò aà zwàakpe kuu, í bùsu kpaalesewanò la. Asu bò Dii ge wá yá kpe à ázia sa'okíi boo, Dii wá Lua gbagbakíipi bàasio. ²⁰ Ké Zela síwena Akãa náaisaiyãkè láaiipo yá musu, Dii pò i fē Isaili bui píizio lé?§ Akãa i ga a duuna yáí ado sòo.

²¹ Lubeni buiò ní Gada buiò ní Manase buiò leε doo ò Isaili bui uabelepiòne: ²² Dii mé Lua Zòode ũ! Dii mé Lua Zòode ũ! A wá yápi dõ, mé wá ye ápiò àò dõ sõ. Tó wa bò Dii kpe, wa gi aà yãmai, ásu wá wēnagwa gbão. ²³ Tó wa wá

† 21:44 Bò 33.14, Ebe 4.1 * 22:2 Nao 32.20-32, Yoz 1.12-15 † 22:16 Iko 12.13-14 ‡ 22:17 Nao 25.1-9 § 22:20 Yoz 7.1-26

sa'okīipi bò bɔa Dii kpe yáíe, mé wa sa pò wí a pò káteu à tékū òwà ní sáaukpasao ní pówenti gbɔɔ, Dii to à wi wá musu. ²⁴ I ke màa no. Bili mé wá kú, ɔ wá bò. Wa mè, yá pò á buiɔ o wá buiɔne zian ke: Bó á ví ní Dii Isailiɔ Luaoi? ²⁵ Dii mé Yuudē dà wápiɔ ní ápiɔ zānguo wá bùsu zōle ũ. A baa kú ní Diioo. Lá á buiɔ gi wá buiɔne aa misiile Diiɛn we. ²⁶ Ǿ wa mè wà wázia sa'okīi boe. I ke wá sa'owà no, ²⁷ a de wá zɔblea Diiɛ seela ũ wápiɔ ní ápiɔ zānguoɛ ní wá bui pò té wá kpeɔ, wí sa pò wí a pò káteu à tékū ní sáaukpasao o aà ua. Beewa á buiɔ e o wá buiɔne zia, an baa kú ní Diioo boo. ²⁸ Ǿ wa mè: Tó a bee òwēe ge wá buiɔne zia, wá oé à Dii gbagbakīi taa pò wá deziɔ bò gwa. I ke sa'oa yáí no, seelaɛ ápiɔ ní wápiɔ zānguo. ²⁹ Kai! Wá fɔ́ gí Dii yāmai wà bɔ aà yá kpe gbã wá sa'okīi pò wá sa'owà ní pówentio boo. Dii wá Lua gbagbakīi ku gueio, pò pò kú aà kpe kpeɛɛe bàasio.

³⁰ Ké sa'ona Eleazaa né Fineasi ní Isaili gbēzɔɔ pò kuaàno bui uabele ũ yá pò Lubeni buiɔ ní Gada buiɔ ní Manase buiɔ lee doo ò mà, à kèné na. ³¹ Ǿ Fineasi òné: Wá dɔ́ ké Dii kú wá guu gbã. Lá i bɔ aà kpeo, a Isailiɔ bò Dii wétēamɔanɛun we. ³² Ǿ Fineasi ní gbēzɔɔpiɔ Lubeni buiɔ ní Gada buiɔ ní Manase buiɔ lee doo tò Galada bùsuu we, aa èa tà Isaili pò kú Kanaa bùsuuɔne ní a baoo. ³³ Yápi kè Isailiɔne na, ɔ aa Lua sáaukpà, aai gea zíkai ní Lubeni buiɔ ní Gada buiɔ ní ní bùsu òkpaaoyá'o bo. ³⁴ Ǿ Lubeni buiɔ ní Gada buiɔ tɔkpà sa'okīipiɛ Seela. Aa mè: A de seela ũ wá zānguoɛ ké Dii mé Lua ũ.

23

Yozuee lezaa Isailiɔwa

¹ Ké Dii tò Isailiɔ kámabò ní ibeɛ pò liaańziɔ yá musu, a gɔɔ gègè. A gbea Yozuee zikù táotao. ² Ǿ à Isailiɔ sɔsi, an gbēzɔɔ ní ní dɔaanaɔ ní ní yákpalekenao ní ní lakēnaɔ píi, a òné: Ma zikù táotao. ³ A yá pò Dii á Lua kè buie beeɔne á yáí è. Dii á Lua mé zíkàé. ⁴ Ma bui pò gò Yuudē ní be'ae ísia zɔɔo zānguoɔ bùsu kpaalè á buiɔne ní bui pò ma ní dedeɔ pòo. ⁵ Dii á Lua a ɔzɛ́éńzi a ní yáé, i ní bùsuɔ símáé, íb ví lá à a legbèéwa. ⁶ A sòdile maamaa. Aɔ laai ví, íb zike yá pò kú Mɔizi ikoyá lá guuwa. Asu pãale ɔplaaí ge zεεio. ⁷ A baa su ào kú ní bui pò gò á guupiɔo. Asuli ní táaɔ gbagbao. Asuli me á síńɔo. Asuli zɔblené à kúlené. ⁸ Aɔ naa Dii á Luazi ado, lá á kè e ní a gbãowa. ⁹ Dii ɔzɛ́é bui zɔɔ gbãaɔzi, gbēe i e á gã fílo e ní a gbão. ¹⁰ A gbé mendo i gbēɔn òaa sɔoɔ fu, ké Dii á Lua lé zíkàé, lá à a legbèéwa yáí.* ¹¹ Aɔ laai ví maamaa, íb ye Dii á Luazi.

¹² Tó a pòbɔzákè, mé a na bui pò gò á guupiɔwa, mé a ní nɔeɔ sè, mé a á baa dàaáńɔ, ¹³ ào dɔ́ sáasá ké Dii á Lua a ea buipiɔ yáé bo. Aa gɔ́é bai ge mɔ ũ ge fláalaɔ ũ á kpeɛeɛ ge kòɔɔ ũ á wéu e a ge midɛ bùsu maa pò Dii á Lua kpàwáe beepi guu. ¹⁴ A gwa! Mále gé gékīi sa. A dɔ́ á nòseu ní á làasoɔo píi ke àsi maa pò Dii á Lua òéɔ guu, baa mendo i ke famaɔ. Aa kè píie, an kee i léle pão. ¹⁵⁻¹⁶ Lá àsi maa pò Dii á Lua òé kèé píi, tó a Dii á Lua bàakuaáno yá pò a dilé gbòo, a ge zɔblè táaɔne a kulené, Dii a to àsi bèe pò á ò á lee e à ge á midɛ bùsu maa pò a kpàwáe beepi guu. Dii a pòkūmabɔbɔwá, í láa gòɔ bùsu maa pò a kpàwáe beepi guu.

24

Yozuee gbéɔ gbaa laai Sikeŭ

¹ Yozuee Isaili buiɔ kàaa Sikeŭ. A Isaili gbēzɔɔ ní ní dɔaanaɔ ní ní yákpalekenao ní ní lakēnaɔ sɔsi, ɔ aa mò sí Lua ae. ² Ǿ Yozuee ò bílae: Dii Isailiɔ Lua mè, wá deziɔ

* 23:10 Iko 3.22, 32.30

ku yāa Uflata baaleε, aa zoblè táaεne. Ablahaū ní Nakoo mae Tela kú ní guu.*
 3 Ǿ à wá dezi káau Ablahaū sè Uflata baale, à Kanaa bùsu kèlèaàno,† ǿ á tò aà bui kò. A aà gbà Izaaki,‡ 4 ǿ à Izaaki gbà Yakobu ní Esau. § A Esau gbà Sei bùsu sìside.* Yakobu ní a néo sǿ aa tà Egipi.†

5 Dii Moizi ní Aalonao zì,‡ ǿ à ìadà Egipiowa ní yá pó a kè ní guu, ǿ à wá bóleu.
 6 Ké à wá dezi bòle Egipi, ké wa ka ísiai, ǿ Egipi pèlèwázi ní zikasōgo ní sǿde e Isia Tēai. 7 Ké wa wiilàaazi, ǿ à gusia dà wá zānguo ní Egipipi, ǿ a tò ísia kùamá mío. § Wá wé yá pó a kè Egipiε è. Bee gbèa wa gǿplakè guwaiwaiu.

8 Dii mǿwanǿ Amole pó kú Yuudē gukpe oio bùsuu. Ké aa fèlèwá ní zio, ǿ Dii ní nǿwēε wá ǿzì. A ní midε, ǿ an bùsu gǿ wá pó ú.* 9 Ké Zipoo né Balaki, Mǿabu kía fèlèwá ní zio, à Beo né Balaaū sisi aà láaikewá. 10 Ǿ Dii gǿ Balaaū yāmai, a tò à samaa'òwēε, à wá bó Balaki ǿzì.† 11 Bee gbèa wa bua Yuudēwa‡ wa ka Yeliko. Ǿ Yelikodepi zikàwanǿ. Amole ní Pelizi ní Kanaa ní Itio ní Giigasió ní Ivió ní Yebusió zikàwanǿ lo, ǿ Dii ní nǿwēε wá ǿzì. 12 A beo gbàε wá aε, § aa Amole kía gbèon plaǿ yàwēε. I ké wá fēnda ge wá ka mé ní yáo. 13 A tǿle pó wámε wa a zikèo kpàwá ní wéle pó wámε wá kàleo, ǿ wá kú wélepi guu. Wále vèebu ní kú kpé pó wámε wá bào bε ble.

14 Ǿ Yozuee mè: Aǿ Dii via ví, ío zobleè síana ní nǿsemendoo. A táa pó á dezi zoblèné Uflata baale ní Egipi bǿ á guu, í zoble Diiε. 15 Tó zoblea Diiε kèé ìi, à ze ní táa pó á ye zobleèo gbǎ, táa pó á dezi zoblèné Uflata baaleon nò, Amole pó á kú ní bùsuu pón nò. Mapi ní ma bεdeǿ sǿ, Dii wáǿ zobleè. 16 Ǿ gbèǿ wèwà aa mè: Kai! Wá fǿ pǎkpa Diizi wà zoble táaεno. 17 Dii wá Lua mé wá bó zbleu Egipi bùsuu ní wá maε. Ǿme dabudabu zǿpi kè wá wáa, à wá dǿa wá táa'oa guu píi, à wá bó bui pó wa gēnlaǿ ǿzì píi. 18 Dii mé Amole ní bui pó kú bùsue beeu yàwēε. Dii wáǿ zobleè sǿ, ǿme wá Lua ũ.

19 Ǿ Yozuee ò gbèεne: A e zble Diiεo. Asa aà kua adoaε, ìli sí sàao. A á tàaε ní á duuna kéwáo. 20 Baa ké à yāmaakèé yāa, tó a pǎkpàaazi, ále zble dii zìlǿne, a εa yáyiawáε, í á midε. 21 Ǿ gbèǿ ò Yozuee: Maa no! Dii wáǿ zobleè. 22 Ǿ Yozuee òné: Amε á ázia seeladeǿ ũ, a zeǿ àǿ zble Diiε. Ǿ aa mè: A seeladeon wá ũ. 23 Ǿ Yozuee mè: Tó maaε, à dii zìlo pó kúánǿ bǿ á guu, í á sǿ kpa Dii Isailio Luawa. 24 Ǿ gbèǿ òè: Dii wá Lua ǿ wáǿ zbleè, wíǿ aà yāma.

25 Zibeezi Yozuee idàda Dii bàakuarínǿ yáwa gbèεne Sikeū we. A èa à à ikoyāǿ ní yá pó a dīleo òné, 26 ǿ à yápi kè Lua ikoyā láu. Ǿ à gbè gbène se pèle gbèneli gbáu Dii sísikii* we. 27 Ǿ a ò gbèεne: A gwa! Gbεε bee mé aǿ dεwēε seelade ũ. Gbepi yá pó Dii òwēε mà píi. Aǿ dεé seelade ũ, ké ásu mǿafilikε á Luao. 28 Yozuee gbèǿ gbàε, ǿ baade tà a wéleu.

29 Yá beo gbèa Dii zǿblena Yozuee, Nuni né gà a wè basokwide guu. 30 Wà aà ví bùsu pó de aà kpaale ũ guu Timena Sela, Eflaiū buio bùsu sìsideu Gaasi gbèsisi gubǎntoo oi. 31 Isailio zoblè Diiε ní nǿsemendoo Yozuee gǿ ní gǿ pó gbèzǿǿ pó gēgē deaalaǿ kuo. Gbèzǿpi wesi yá pó Dii kè Isailionele píie.

32 Yosefu gεwa pó Isailio bǿǿ Egipi sǿ,† aa ví Sikeū tǿle pó Yakobu lù guue. A lù Sikeū mae Amǿ néowa ánsu ǿwatε basooε.‡ Tǿlepi ku Yosefu buio kpaale

* 24:2 Daa 11.27 † 24:3 Daa 12.1-6 ‡ 24:3 Daa 21.1-3 § 24:4 Daa 25.24-26 * 24:4 Daa 36.8
 † 24:4 Daa 46.1-7 ‡ 24:5 Bǿa 3.7-10 § 24:7 Bǿa 14.1-31 * 24:8 Nao 21.21-35 † 24:10 Nao 24.10
 ‡ 24:11 Yoz 3.14-17 § 24:12 Bǿa 23.28 * 24:26 Daa 12.6-7, 33.18-20, 35.4 † 24:32 Daa 50.24-25, Bǿa 13.19 ‡ 24:32 Daa 33.19, Zin 7.16

guue. ³³ Ké Aalona né Eleazaa gà, ò wà àà vî sîsî pò de àà né Finεasi kpaale ũ pɔleu Eflaiũ buiɔ bùsu gusîsîdeu.

Dɔ́AANAɔ

Yá pɔ́ kú láe bee guuɔ

Dɔ́aanaɔ lá yábuubuu pɔ́ Isailiɔ kè za gɔɔ pɔ́ aa zòlè Kanaa bùsuu e à gè pè gɔɔ pɔ́ Isailiɔ kía kpà òlɔwɛɛɛ. Láe bee Isaili dɔ́aanaɔ yákeao ní ní kuaɔ òwɛɛ lɔ. Isailiɔ kía ví gɔɔ beeo, an dɔ́aanaɔ mé gbé pɔ́ Lua iko kpámáɔ ũ. Aame Isaili gbè zɔɔ pɔ́ aai yá gógɔ Isailiɔne mé aai dɔ́aané an zíkaa ní buipáleo guuɔ ũ.

Dɔ́aanaɔ lá kpaalea lee àaɔɛ:

Yá pɔ́ kè Isailiɔ zòlea Kanaa bùsuu gɔɔ e à gè pèd gɔɔ pɔ́ Yozuee gàwa (1.1-2.10).

Lá Lua ì dɔ́aanaɔ se à ní zì aa a gbéɔ bɔ ní ibeɛɔ ɔzì (2.11-16.31).

Yábuubuu lee pla pɔ́ Isailiɔ kè e à gè pè an kía kpaawa. (17-21).

Dɔ́aanaɔ lá guu yá pɔ́ Isailiɔ lè pìi bɔ an luayāmasai kíie. Tó aa bɔ Lua kpe aa pà kpàaazi, ò buipáleo ì ɔtómá. Ama tó aa èa zè ní Luao aa wiilèwà, ì ní wɛnagwa à ní sí ní ibeɛpiɔwae. N beeo aai gi wàɔ zɔble Kanaa bùsu taaɔne, aai weele wàɔ kɔni ke Luae (17-18), aà yādilenɛɔ ì sáńgue (19-21).

An kua beewa tò aa gè níziazi ní yáo. Lápi láakii lé ɔlɔwɛɛ, tó Dii ní tó níziæ mé i mó ní misii yāao, lá an buiɔ aao den we. Sema Lua gbéɔ aao dɔ́ gbé pɔ́ wa misiile. Wá baade ali misiile Luae yà, ge yá pɔ́ ali káwágu ò wálio ke?

Isailiɔ zíkaa ní Kanaa bui pɔ́ gɔɔ

¹Yozuee gaa gbèa Isailiɔ Dii là à mè: Déme a gé zíkaiwɛɛ ní Kanaaɔ káaui? ² ɔ Dii mè: Yuda buiɔ mé aa gé. A ma! Ma bùsupi náné ní ɔzìe. ³ ɔ Yuda buiɔ ò ní gbé Simeɔ buiɔne: A mo ge zewɛɛ bùsu pɔ́ wa kpàwáú, wà zíkai ní Kanaaɔ, wí gbasá gé zéiè bùsu pɔ́ wa kpàwáú. ɔ Simeɔ buiɔ gèrínɔ. ⁴ Ké Yuda buiɔ gè màa, Dii Kanaaɔ ní Peliziɔ náné ní ɔzì, ò aa ní dèdè Bezeki òaasɔsɔo lee kwi (10.000). ⁵ Wékii aa Adonibezeki lè, aa zíkàaànɔ, ò aa Kanaaɔ ní Pelizipiɔ dèdè. ⁶ Ké kíapi lé bàale, ò aa pèwà. Aa aà kù, ò aa aà ɔnemias ní aà gbánemias zòzɔ. ⁷ ɔ Adonibezeki mè: Ma kía gbèɔn bàaɔkwíɔ ɔnemias ní ní gbánemias zòzɔ, ò aa ma táabũnu ble kasonaɔ pèele aa blè. Lá má kè gbépiɔne fia ò Lua bòmee. ɔ aa taaànɔ Yelusaleŭ, we à gàu.

⁸ Ké Yuda buiɔ lèle Yelusaleŭwa aa sí, ò aa a gbéɔ dèdè ní fèndao, aa tesòwà. ⁹ Bee gbèa Yuda buiɔ gè zíkai ní Kanaa pɔ́ kú bùsu gusísídeuɔ ní Negeveo ní gusalalao. ¹⁰ Aa gè lèle Kanaa pɔ́ kú Heblɔɔwa. Yāa Heblɔ tón Kiliataaba. We aa zìblèu Sesai ní Aimanio ní Talemaiowa.*

¹¹ Bɔa we aa gè lèle Dèbiideɔwa. Yāa Debii tón Kiliasefèe. ¹² ɔ Kalebu mè: Gbé pɔ́ lèle Kiliasefèepiwa a sí ò má a nenɔe Akesa kpawà nɔ ũ. ¹³ Kalebu dāuna Kenazi né ɔnieli mé sí, ò Kalebu a nenɔepi kpawà. ¹⁴ Ké à aà sè, à nàewà aà ge tɔle wabike a maewa. Ké nɔepi pìla a zàa'ínawa, ò aà mae Kalebupi aà là à mè: Bó ní yeii? ¹⁵ ɔ a wèwà à mè: Gbèkekemee. Lá tɔle pɔ́ n ma gba ku Negeve guwaiwaiue, ma gba a nibɔnade sa. ɔ Kalebu aà gbà tɔle pɔ́ a nibɔna ku sísiɔna musu ní a nibɔna pɔ́ kú guzulèuo.†

¹⁶ Mɔzi ànsue bui pɔ́ wí me Keniɔ bɔ wéle daminalikpedeu‡ ní Yuda buiɔ, aa gè zòlèrínɔ ní bùsuu Alade sae Negeve guwaiwaiu.

¹⁷ ɔ Yuda buiɔ ní ní gbé Simeɔ buiɔ gè lèle Kanaa pɔ́ kú Zefataɔwa. Aa wélepi kè kélekele, ò aa tɔkpàè ɔoma. § ¹⁸ Yuda buiɔ Gaza ní Asekelonio ní Ekelonio ní ní

* **1:10** Nao 13.22 † **1:15** Yoz 15.13-19 ‡ **1:16** Yelikon we. § **1:17** Bee mè wíwía.

tɔ́lɛɔ sɪ. ¹⁹ Dii kúrɪnɔ, ɔ̃ aa n̄ b̀usu gusɪsɪde sɪ, ɔ̃ ama aai f̄ɔ a gusalaladeɔ yàò, ké gbépiɔ zikasɔgoɔ v̄i mɔpɔ ũ yáí. ²⁰ Wà Hebl̄ɔ kpà Kalebuwa lá Mɔizi a lɛgbèwa, ɔ̃ a sɪ Anaki bui gbɛɔn àaɔwa. ²¹ Bèyámɛɛ buiɔ s̄ɔ aai Yebusi pɔ́ kú Yelusaleũ yao, ɔ̃ Yebusiɔ kúrɪnɔ Yelusaleũ e n̄ a gbão.*

²² Yosefu buiɔ s̄ɔ aa lèlɛ Beteliwa, mé Dii kúrɪnɔ. ²³ Yãa Beteli tón Luzu. Ké aa gbéɔ z̄i Beteli asiigwai, ²⁴ asiigwanapiɔ gɔ̄ɛɛ è, àlɛ bɔ wélepiu, ɔ̃ aa òè: Lá wá kɛ wà gɛ wéle guu owɛɛ, wí gbèkɛkɛnɛ. ²⁵ Ké à gɛk̄i òlɔné, ɔ̃ aa wélepideɔ dèdɛ n̄ f̄ɛndao, ɔ̃ aa gɔ̄ɛpi tò n̄ aà daɔ p̄ií. ²⁶ Gɔ̄ɛpi gè Iti b̀usu, à wéle kàlɛ we, ɔ̃ à tɔ́kpà Luzu. Tó bee mé ḡɛè e n̄ a gbão. ²⁷ Manase buiɔ i f̄ɔ Betesã n̄ Taanakio n̄ Doo n̄ Ibleaũ n̄ Megidoo n̄ n̄ bualoūɔ sɪ Kanaaɔwao, aa ḡi wa z̄lɛa b̀usupiue.

²⁸ Ké Isailiɔ gbãa è, ɔ̃ aa Kanaaɔ dà zɔ́zi, aai n̄ yá p̄iio.† ²⁹ Maa Eflaiũ buiɔ i Kanaa pɔ́ kú Gezɛɔ yao, ɔ̃ aa ku we s̄anu.‡ ³⁰ Zabuloni buiɔ s̄ɔ aai Kanaa pɔ́ kú Keloni n̄ Naaloliɔ yao, ɔ̃ aa n̄ dá zɔ́zi. ³¹ Aɛɛ buiɔ i gbé pɔ́ kú Ako n̄ Sid̄o n̄ Alabeo n̄ Akazibuo n̄ Elɛbao n̄ Afekio n̄ Leobeo yao, ³² ɔ̃ aa ku s̄anu n̄ Kanaa b̀usudepiɔ. ³³ Nefatali buiɔ i Besɛmɛsideɔ n̄ Betanadeɔ yao, ɔ̃ aa ku s̄anu n̄ Kanaa b̀usudepiɔ, aa n̄ dá zɔ́zi. ³⁴ Ɔ Amɔlɛɔ ɔ̀z̄ò Dã buiɔzi, aa n̄ kpá gusɪsɪdeu, aai weiné aa m̀ò z̄lɛ gusalalauo. ³⁵ Amɔlepiɔ gi z̄lɛa Elɛsi gbɛz̄i n̄ Ayalonio n̄ Saalebiũ. Ké Yosefu buiɔ gbãa è, ɔ̃ aa n̄ dá zɔ́zi. ³⁶ Amɔlɛ b̀usu z̄lɛ dàalɛ za Sóigbɛbɔlɛi e à gè pèò Selawa e à gèò aɛ.

2

Dii Malaika bɔ mɔa Isailiɔwa Bokiũ

¹ Dii Malaika b̀ò Giligali,* à gè Bokiũ à mè: Ma á bóle Egipi, ma gɛáno b̀usu pɔ́ ma a lɛgbè á deziɔnɛɛ bee guu. Ma mè ma bàa aɔ kúano gɔ́piie, a gbooa v̄io. ² Má òé, ásu mak̄ɛ n̄ b̀usuɛbeedeɔ. Má òé à n̄ sa'ok̄iɔ gboo,† ɔ̃ i ma yãmao. Bóyáí á kèi màai? ³ Too! Mále oé, má n̄ yáé lɔ. Aaɔ deé lɛ ũ á gbàt̄ɛue, mé an táaɔ aaɔ deé bai ũɛ. ⁴ Ké Dii Malaika yápi ò Isailiɔnɛ, aa ɔ̀lò maamaaɛ. ⁵ Ɔ aa tɔ́kpà gupie Bokiũ,‡ ɔ̃ aa sa'ò Diiwa we.

Isailiɔ p̀òbɔz̄akɛa

⁶ Yozuee gbéɔ gbãea gbɛa baade gè b̀usu pɔ́ a kpaalèné sɪ. ⁷ Aa zɔ́blè Diiɛ n̄ ǹsemɛndoo Yozuee gɔ́ɔ n̄ gɔ́ɔ pɔ́ gbɛz̄ɔ pɔ́ gègɛ deaàlao kuo. Gbɛz̄ɔpiɔ wes̄i yãz̄ɔ pɔ́ Dii kè Isailiɔnɛlɛ p̄ií. ⁸ Dii z̀òblena Nuni né Yozuee kè wè basokwɛ, ɔ̃ à gbàsa gà. ⁹ Wà aà v̄i b̀usu pɔ́ de aà baa ũ guu Timena Sela, Eflaiũ buiɔ b̀usu s̄isideuɛ, Gaasi gbèsis̄i gugb̄antoo oi.§

¹⁰ Ké Yozuee gɔ́deɔ ḡaga p̄ií, an né pɔ́ f̄lɛ n̄ kpɛɔ Dii d̄ɔ, mé aa yá pɔ́ a kè n̄ deziɔnɛ d̄ɔ. ¹¹ Ɔ aa yá pɔ́ v̄ai Diiɛ kè, aa zɔ́blè táaɔnɛ. ¹² Aa p̄akpà n̄ deziɔ Dii pɔ́ n̄ bóle Egipizi, aa t̄ɛ bui pɔ́ liaanz̄iɔ táaɔzi aa kùlɛné, ɔ̃ aa Dii pɔ́ f̄lɛè. ¹³ Aa p̄akp̄aaàzi, aa zɔ́blè Baaliɛ n̄ Asetaatio. ¹⁴ Ɔ Dii pɔ́ f̄ɛn̄zi à n̄ ná n̄ wet̄anaɔnɛ n̄ ɔ̀z̄i, aa n̄ wáa. A n̄ kpá n̄ ibɛɛ pɔ́ liaanz̄iɔwa, ɔ̃ aai f̄ɔ ḡi n̄ n̄z̄iao n̄ ibɛɛpiɔ ɔ̀z̄i. ¹⁵ Lá aa gè z̄ikai p̄ií, Dii ì bɔ n̄ kpɛɛ, ké asu bɔ́n̄ɔ nao, lá a ònéwa, ɔ̃ aa g̀ò yooyea.

¹⁶ Ɔ Dii ì bɔ aanaɔ dilɛné sa, ké aa n̄ bɔ n̄ wet̄anaɔ ɔ̀z̄i. ¹⁷ Kási aali n̄ d̄aanapiɔ yãmao, aa gb̄asikè n̄ táaɔ aa kùlɛné. Aa kè zé pɔ́ n̄ deziɔ sèwa àanno, aaliɔ yá pɔ́ Dii dilɛnéɔ k̄ua lá n̄ deziɔwao. ¹⁸ Tó Dii d̄aana dilɛné, ì bɔ kú n̄ d̄aanapiɔ, ɔ̃ ì bɔ n̄ sí n̄ ibɛɔwa e d̄aanapi w̄eni léu, asa tó aa aaukè gbé pɔ́ lé n̄ wet̄a aale

* **1:21** Yoz 15.63, 2Sam 5.6 † **1:28** Yoz 17.11-13 ‡ **1:29** Yoz 16.10 * **2:1** Yoz 5.13 † **2:2** Bɔa 34.12-13, Iko 7.2-5 ‡ **2:5** Bee mè ɔ̀lɔnɔ. § **2:9** Yoz 19.49-50

ɔtɔ́máɔ yáí, Dii ì ní wɛ́nagwae. ¹⁹ Tó dɔ́aana gà sɔ́, aai ea ò̀kpa de ní maeɔ́lae. Aai té táaɔzi, aai zɔ́blené, aai kúlené. Aali ní yákeapiɔ ní ní swágbãao too.

²⁰ Ǿ Dii pɔ́ fɛ́nzi à mɛ̀: Lá buipi ma bàakuańɔ ní ní deziɔ yá gbòo, aai ma yãmao, ²¹ má bui pɔ́ Yozuee gà à ní tó ní bùsuuɔ kee yáné ɔo. ²² Má ní tó wee, buipiɔ ò́ má Isailiɔ yɔ̀ò, tó aa ma zé sé aao ma yá kũa lá ní deziɔ kèwa, ge tó aa keo. ²³ A yáí Dii buipiɔ tòi we. I ní na Yozueee a ɔ́zì à ní yáé g̀òo.

3

¹ Dii buipiɔ tò we, ké à Isaili pɔ́ aa Kanaa bùsu zíkaa dɔ́oɔ yɔ̀òe, ² i zì dada ní gbé pɔ́ aa Kanaa zì dɔ́ yãapiɔne. Buipiɔn ke: ³ Filitɛ̀ɔ kía gbɛ̀ɔn sɔɔo. Kanaa ní Sidɔ́deɔ ní Ivi pɔ́ kú Libã bùsu s̀s̀ideu za Baali Eemɔ́ gbɛ̀zì e à gè pè Amata bɔ́lewao. ⁴ A ní tó we, ké à Isailiɔ yɔ̀ò à gwa tó aao a yá pɔ́ á dà Mɔ́izie, a d̀ile ní deziɔne kũa. ⁵ A yáí tò Isailiɔ ku sãnu ní Kanaa ní Itiɔ ní Amɔ́leɔ ní Peliziɔ ní Iviɔ ní Yebusiɔ. ⁶ Aa ní nenɔ́eɔ sè nɔ́ ù, mé aa ní nenɔ́eɔ kpàsã buipiɔ negɔ́eɔwa, ò́ aa zɔ́blè ní táaɔne.

Ɔnieli

⁷ Isailiɔ yá pɔ́ Dii yeio kè. Dii ní Lua yá sãngu, ò́ aa zɔ́blè Baalie ní Asetaatio. ⁸ Ǿ Dii pɔ́ fɛ́nzi à ní ná Mesɔ́pɔ́tami bùsu kí Kusã Lisataiũe a ɔ́zì, ò́ aa zɔ́blè wè swaaɔ. ⁹ Ké aa wiilè Diiwa, ò́ à suabana d̀ilené, ò́n Kalebu dáuna Kenazi né Ɔnieli ù. Ɔme ní bɔ́. ¹⁰ Dii Nisina d̀iè, ò́ à d̀baa Isailiɔne zì guu. Dii Mesɔ́pɔ́tami bùsu kí Kusã Lisataiũ nàe a ɔ́zì, ò́ à gbãam̀ò. ¹¹ Ǿ an bùsu g̀ò dɔ́ɔa wè bla e Kenazi né Ɔnieli gè g̀ò.

Ehudu

¹² Isailiɔ èa yá pɔ́ Dii yeio kè ɔ, ò́ Dii tò Mɔ́abuɔ kí Egelɔni gbãam̀óné vãí pɔ́ aa kèpi yáí. ¹³ Egelɔni Amɔ́niɔ ní Amaleki buiɔ nàwa, ò́ aa mò lèle Isailiɔwa aa wéle daminalikpede* s̀i. ¹⁴ Isailiɔ zɔ́blè Mɔ́abuɔ kí Egelɔnie e wè bao plasai. ¹⁵ Ǿ aa wiilè Diiwa, ò́ à suabana d̀ilené, ò́n Gela né Ehudu, Bèyãmeɛ bui ù. Ɔzeedeɛ. Isailiɔ aà zì falubɔi Mɔ́abuɔ kí Egelɔnie. ¹⁶ Ehudu fɛ́na lekpepla p̀i, a gbãa kà g̀àsísuu do. A nà a gbala ɔ́plaawa a ula zìe, ¹⁷ ò́ à gè falub̀ò. Egelɔni s̀ò à mèkpa maamaae. ¹⁸ Ké Ehudu ní gbé pɔ́ falu sè mòòò falu kpàwà aa làa, aale tá, ò́ Ehudu a gbépiɔ gbàe. ¹⁹ Ǿ à èa táa pɔ́ kú Giligali sae, à sù kíapiwa à mɛ̀: Má asiiyã ví mà onɛ. Ǿ kípì mɛ̀: A to mà yãma, ò́ aà ìwa pɔ́ kuaànɔ̀ b̀òle. ²⁰ Egelɔni z̀òleá ado kpé musu kpea niɛu, ò́ Ehudu s̀òàazi à mɛ̀: Má yá pɔ́ b̀ò Lua k̀i ví mà onɛ. Ké kípì f̀èle a kilau, ²¹ ò́ Ehudu a fɛ́na ga wò a ɔ́plaa gbalawa ní ɔ́zeɛo, à aà z̀òò a gbɛɛu. ²² Ǿ fɛ́na gè aà gbɛɛu ní a páo píi e à gè b̀ò kpe. Ehudu i fɛ́napi woo, ò́ nísi k̀uàawà. ²³ Ehudu b̀ò kpeele, à kpea musupi zé tà, à kilidàu.

²⁴ Aà b̀oa gbɛa Egelɔni ìwaɔ̀ mò, aa è kpeapi zé taa, wà kilidàu, ò́ aa mɛ̀: Ale bíikpeke kpea niɛ guu yá m̀oɔɔ? ²⁵ Aale aà dá, aale aà dá e aa bílikè. Ké aa è i zewɛ́néo, ò́ aa kili sè aa wè, aa sù ní dii è wúleá z̀íle gè. ²⁶ G̀oo pɔ́ aale g̀égè màa, Ehudu baalè à d̀ò táapiɔzi à tà Seila. ²⁷ Ké à kà we, a tò wà kuupè Eflaiũ bùsu s̀s̀ideu, ò́ Isailiɔ p̀ilaaànɔ gbès̀s̀iɔwa, Ehudu mé d̀baaa. ²⁸ A ò́né: A temazi, asa Dii á ibɛe Mɔ́abuɔ nàe á ɔ́zìe. Aa teaàzi, ò́ aa Yuudè buak̀i pɔ́ ì gè Mɔ́abu bùsuu s̀i, aai wei gbèe bùa ɔo. ²⁹ Zìbeezi aa Mɔ́abuɔ d̀ède gbɛ̀ɔn ò́aasɔ̀o leɛ kwi (10.000) taawa, an gbèe i b̀oo. ³⁰ G̀oo bee Isailiɔ gbãam̀ò Mɔ́abuɔne, ò́ an bùsu g̀ò dɔ́ɔa e wè basiiɔ.

Samɛgaa

* 3:13 Yeliko.

³¹ Aà gbɛa Anata né Samegaa Filitɛɔ dèdɛ gbɛɔn òaa àaɔ́ n zù zíkɛna totobɔɔ, à Isailiɔ suabà bɔ.

4

Debolaa ní Balakuo

¹ Ké E hudu gà, Isailiɔ èa yá pɔ́ Dii yeio kè bɔ. ² Ǿ Dii ní ná Kanaaɔ kí Yabɛ́ pɔ́ zɔ́lɛa Azooɛ a ɔ́zɪ. Aà zǐgɔ́ɔ gbɛ́zɔ́ɔ tɔ́n Sisela. Aà bɛn Alose Goiũ. ³ A zíkɛsɔ́go mɔ́pɔɔ vɪ mèn òaa síiɔ́ n basɔ́oo (900). A gbãamò Isailiɔnɛ pã́sɪpã́sɪ e wè baa, ɔ́ Isailiɔ wiilè Diiwa.

⁴ Gɔɔ bee nɔɛ ãnabi Debolaa, Lapido na dɛ Isailiɔ dɔ́aana ũ. ⁵ I yágɔ́gɔ́nɛ a daminali gbáú Lama ní Betelio zãnguɔ, Eflaiũ buiɔ bɔ́su sísideu. Isailiɔ ìɔ gé aà kíi we. ⁶ Ǿ à Abinɔ́aũ né Balaku pɔ́ kú Kɛdɛsi, Nɛfatali buiɔ bɔ́suu sísi, a òè: Dii Isailiɔ Lua mè, fɛlɛ gé Nɛfatali buiɔ ní Zabulɔni buiɔ sɛ gbɛɔn òaaɔɔɔɔ lɛɛ kwi (10.000), ní génnɔ Taboo gbɛzɪ. ⁷ Dii a Yabɛ́ zǐgɔ́ɔ gbɛ́zɔ́ɔ Sisela gáɛ mɔ́aànnɔ Kisɔ́ swai ní aà sǔgoɔ́ ní aà zǐgɔ́ɔ dasidasi, i aà nane n ɔ́zɪ we. ⁸ Ǿ Balaku òè: Tó nýɔ́ gɛmanɔ́ lé, má gé. Tó nýɔ́ gɛmanɔ́ sɔ́o, má gɛo. ⁹ Ǿ Debolaa mè: Má gɛnnɔ, ãma lá ní ò màa, i kɛ ní tó mé a bɔo. Nɔɛ ɔ́ Dii a Sisela naè a ɔ́zɪ sa. Ǿ Debolaa fɛlɛ gèaànnɔ Kɛdɛsi.

¹⁰ Ǿ Balaku Zabulɔni buiɔ ní Nɛfatali buiɔ kãaa Kɛdɛsi, ɔ́ à dàzɛu kèɛɛ ní gbɛɔn òaaɔɔɔɔ lɛɛ kwipiɔ. Debolaa kú ní guu. ¹¹ Keni bui Ebeɛ bò Keniɔ bɔ́suu yãa, à mò bòokpà gbɛ́nɛli pɔ́ kú Zaananiũ gbáú Kɛdɛsi saɛ. Keniɔ́á Mɔ́izi ãnsue Obaba buiɔ doɛ. ¹² Wa ò Siselaɛ Abinɔ́aũ né Balaku gè Taboo gbɛzɪ, ¹³ ɔ́ à a sǔgo mɔ́pɔɔ kãaa mèn òaa síiɔ́ n basɔ́oo ní zǐgɔ́ pɔ́ kuanɔɔ. Bɔ́aánnɔ Alose Goiũ aa gè Kisɔ́ swai. ¹⁴ Ǿ Debolaa ò Balakue: Gé, asa gbã́ Dii a Sisela nane n ɔ́zɪ. Dii dɔ́aaane noa? Ǿ Balaku pɪla Taboo gbɛwa ní zǐgɔ́ gbɛɔn òaaɔɔɔɔ lɛɛ kwipiɔ.

¹⁵ Dii tò Sisela ní aà sǔgodeɔ́ ní aà zǐgɔ́ɔ kpɛkpà Balaku fɛndaɛ, ɔ́ Sisela bò a sǔgoɔ́ à bàalè. ¹⁶ Balaku pèlɛ Sisela zǐgɔ́ɔ ní ní sǔgoɔ́zɪ e Alose Goiũ. We à ní dɛdɛu ní fɛndaɔ pɪi, baa gbɛ́ mɛndo i bɔo. ¹⁷ Ǿ Sisela tilè à gè sí Keni bui Ebeɛ na Yaeli kpéu, asa Azoo kí Yabɛ́ ní Ebeɛ bɛdeɔ́ kɔ́ yãma yãaɛ. ¹⁸ Yaeli bò dàaàlɛ à mè: Mɔ́ gɛ́ kpéu Baa. Gɛ! Nsu to vɪa n kũo. Ké à gè, ɔ́ nɔɛpi kùntu kùaaàla, ¹⁹ ɔ́ Sisela òè: Imi lé ma dɛ, ma gba í mà mi. Ǿ à vɪ tũu sè a dàè a mɪ, ɔ́ à èa kùntu kùaaàla. ²⁰ Sisela òè: Zɛ kpɛɛlɛ. Tó gbɛɛ mò n la, gbɛɛ ku laoa, oè aawo. ²¹ A gè ní kpasa'io, ké aà yèɛɛ làa yáí. Ǿ Ebeɛ na Yaeli zwãakpɛ kálo sè ní masanao, à sòò Siselazi tɛɛɛ, ɔ́ à kálopi pè aà swãgɛ́zɪwa, a pà e à gè gè tɔ́lɛ kù, ɔ́ à gà. ²² A mɔ́ lè Balaku lé pélɛ Siselazi, ɔ́ Yaeli bò gè dàaàlɛ à mè: Mɔ́ mà gbɛ́ pɔ́ níɛ wɛɛlɛ ɔ́lɔnɛ. Ké à gè kpéu, ɔ́ à Sisela è wúlɛa, à gà ní káloo pɛa aà swãgɛ́zɪ. ²³ Zibeezɪ Lua Kanaaɔ kí Yabɛ́ bɔ́sa Isailiɔnɛ. ²⁴ Ǿ Isailiɔ pã́sɪ lé dɛdɛ e aa gè Kanaaɔ kí Yabɛ́ dèò.

5

Lɛ pɔ́ Debolaa dà

¹ Zibeezɪ Debolaa ní Abinɔ́aũ né Balakuo lɛɛ bee sí:

² Ké Isaili dɔ́aanaɔ bò dɔ́aa,

gbɛ́ kíniɔ tɛ́nzi teasisai.

A Dii sáaukpa!

³ Kíaa, à yáɛ bee ma!

Gbãadeɔ́, à swákpa!

Má lɛsi Dii yá musu,

má Dii Isailiɔ Lua táasilɛ.

⁴ Ké Dii bò Sei gbɛ musu,

tɔɔlɛ lùalua,
 ké àlɛ pã Ɛdɔũɔ bùsupia,
 loupɔɔ f̃, lou mà maamaa.
 5 Gbèsis̃ɔ dèedee Dii aɛ,
 Isailiɔ Lua pɔ̀ b̀ m̀má Sinaipi.*
 6 Anata né Samɛgaa gɔɔ, Yaeli gɔɔ,
 gb̃ɛ lí zɛda sɛ lɔɔ,
 zéwɛwɛna ɔ̀ wé̃lɛgɛna ì sé.
 7 Kíaa lé midɛ Isaili bùsuu,
 ɔ̀ ma Debolaa ma g̃ Isailiɔ da ũ.
 8 Ké aa zè ní dii dafuɔ,
 ɔ̀ zì k̃ k̃ wé̃lɛ bíibɔlɛu.
 Baa gb̃ɛɔn òaasɔsɔo lɛɛ bla (40.000) guu
 gb̃ɛ sɛngbao ge s̃na vío.
 9 Ma pɔ̀ dɔ̀ Isailiɔ dɔ̃aanaɔwa
 ní gb̃ɛ́ pɔ̀ tɛ́nzi teasisaio.
 A Dii sáaukpa!
 10 A gb̃ɛ́ pɔ̀ á di zàa'ín pua kpɛɔ
 á gb̃ɛ́ pɔ̀ á z̃lɛ tɛfɛniwapio
 ní á gb̃ɛ́ pɔ̀ á bɛ kèɛɔ, à a yã'o.
 11 Gb̃ɛ́ pɔ̀ k̃aaaa ítɔk̃iio zɔa dɔ̀,
 aa Dii maakɛɔ dàu lé siuné,
 Isailiɔ kíaa z̃iblè,
 ɔ̀ Dii gb̃ɛ́ɔ sù ní wé̃lɛɔ guu.
 12 Fɛlɛ Debolaa! Fɛlɛ!
 Fɛlɛ lesi! Fɛlɛ!
 Abinɔaũ né Balaku,
 fɛlɛ dɔ̃aa n z̃izɔɔnɛ.
 13 ɔ̀ gb̃ɛ́ pɔ̀ g̃ɔ̀ b̀ m̀ kíaa k̃í,
 Dii gb̃ɛ́ɔ m̀ ma k̃í ní nɛg̃ɔnaɔ.
 14 Ɛflaiũ bui pɔ̀ aa Amaleki buiɔ f̀
 ní B̃yámɛɛ buieɔ tenzi.
 Makii buieɔ dɛ dɔ̃aanaɔ ũ,
 Zabulɔni buieɔ gopana k̃ua.
 15 Isakaa bui kíaa kú ní Debolaaɔ,
 Isakaa bui kú ní Balakuo,
 aa síaànɔ gusalalau.
 Lubɛni bui g̃aliɔ seakè.
 16 Akɛa a g̃ k̃inaɔ saɛ,
 álɛ kulepɛa s̃ɔnɛ mai?
 Lubɛni bui g̃aliɔ seakè maamaaɛ.
 17 Galada bùsudeɔ g̃ Yuud̃ɛ baale.
 Akɛa Dã bui zè ní ní gó'ilɛnaɔi?
 Aɛɛ bui z̃lɛ ísiale,
 aa g̃ ní godɔk̃iio.
 18 Zabulɔni bui f̃ɛna wò,
 aa a kpé ṽuaa,
 Nɛfatali bui kè gulef̃ɔu màa lɔ.
 19 Kanaa bùsu kíaa m̀,
 aa z̃íkà Taanaki Mɛgido swa saɛ,

* 5:5 Bɔa 19.18

kási aai àizεε séle tàòo.

²⁰ Za musu saanaɔ zíkà,
aa b̀ò ní zéu, aa zíkà ní Siselao.

²¹ Kisõ swa zipi tàr̀nɔ.

Má gé aε, mí gé ní gbāao.

²² Sõ gbāao lé bàale,
an k̀εε k̀õfi dɔ.

²³ Dii Malaika m̀è: A M̀elozu ká,
à lεε M̀elozudeɔne maamaa,
asa aai m̀o d̀ò Diileo,
aai dɔ Dii nεg̀õnaɔleo.

²⁴ Nɔε báaaden Eβεε na Yaeli ũ,
Keni bui nɔεpi báaa ví zwàakpεdeɔ guu.

²⁵ Sisela í gbèawà,
õ à ví kpàwà,
à vífāai kpàwà ta ɔde guu.

²⁶ A ɔb̀ò zwàakpε kálo sè,
à masana k̀ù ní a ɔplaaɔ,
õ à Sisela lèò à aà mi wĩ,
à aà swāgẽzĩ f̀õ à aà t̀òɔz̀ò.

²⁷ Sisela gofanle à lèle aà gbá saε,
õ à g̀õ wúlea we.

A gofanle à lèle aà gbá saε,
gu p̀ó à gofanle à lèleu, we à gàu.

²⁸ Sisela da wekpàle fenentiu,
à wiilè fenenti m̀o f̀òou à m̀è:
B̀óyāi aà s̀ógo kpé e tiai?

Akea aà gbéɔ s̀ógoɔ k̀õfi dɔo ni?

²⁹ Aà nɔε zíkεna ònɔnaɔ lé oè,
õ a té ní lεgbei láasai à m̀è:

³⁰ Aale p̀óɔ naaaε,
aale kpaalek̀õεε,
baade ní a wéndiao m̀èndodo ge plapla.

Aale zwāa wεdeɔ naaa Siselaεε,
zwāa wεde wèsādeɔne,
p̀oɔgāu p̀ó wà ba k̀èwàɔε.

³¹ Dii, to n ibεεɔ ga màa nípii,
gbé p̀ó aa yenzio gbāa io dεde
lán íatē dεdεawa.

ɔ an bùsu g̀õ dɔdɔa e wè bla.

6

Madiãɔ ɔt̃sa Isailiɔwa

¹ Isailio èa yá p̀ó Dii yeio k̀è lo, õ Dii ní ná Madiãɔne ní ɔzĩ e wè sopla. ² Ké Madiãɔ lé ɔt̃má, õ Isailio ulekio k̀εke bùsu sìsidedeɔ ní gbè'εɔ ní sēgbāo. ³ Tó aa p̀ot̃ò, Madiãɔ ní Amaleki buio ní gukpe oi buipáleo ì mó lélemáε. ⁴ Aaí m̀o b̀òokpa ní bùsuu, õ aaí ní buap̀ó ɔ̀okpané e à ge pεð Gazawa. Aali ble to Isailiɔneɔ ge sá ge zu ge zaa'ina. ⁵ Aaí mó ní ní p̀otuoɔ ní ní zwàakpεɔ dasidasi lán kwaɔwa. Gbēe lío ní lé d̃so, baa ní yiongoɔ lé. Aaí m̀o bùsu ɔ̀okpaie. ⁶ Madiãɔ Isailio bùsa dúuduu, õ aa wiilè Diiwa.

⁷ Ké aa wiilè Diiwa Madiãɔ yá musu màa, ⁸ ɔ̄ Dii ānabi dilené à mè: Ma Dii Isailiɔ Lua ma mè, ma á bɔ̄ zɔ̄bleu, ma á bóle Egipi. ⁹ Ma á bɔ̄ Egipiɔ ɔ̄zi ní gbé pɔ̄ ɔ̄t̄wáɔ pii, ma ní yáé, ɔ̄ ma ní bùsu kpàwá. ¹⁰ Ké má òé mámema Dii á Lua, ásu Amɔle pɔ̄ á kú ní bùsuuɔ táaɔ gbagbao, ɔ̄ a gi ma yāmai.

Dii Malaika bɔ̄ mɔ̄a Gedeɔ̄wa

¹¹ Dii Malaika* m̀ò z̀òle gbéneli gbáú ɔ̄fela, Abiezee bui Yoasi be wéleu. Aà né Gedeɔ̄ lé p̀ówenagbē vēfēk̄i ké Madiãɔ su a eo yái. ¹² Ké Dii Malaika b̀ò m̀òwà, a òè: Nēḡɔ̄na, Dii kunnɔ̄. ¹³ ɔ̄ Gedeɔ̄ òè: Baa, tó Dii kúwanɔ̄e, b̀óyāi yáe beɔ̄ wá léi píii? Dabudabu p̀ó wá maeɔ̄ a yá d̀àu a síuwēe ku máe? Aa mè Dii wá bóle Egipi, āma tia kéwa à p̀ákp̀àwázie, ɔ̄ à wá ná Madiãɔne ní ɔ̄zi. ¹⁴ ɔ̄ Dii aed̀òwà à mè: Gé ní gbāa p̀ó ní v̄io, ní Isailiɔ b̀ɔ̄ Madiãɔ ɔ̄zi. Máme ma n z̄i. ¹⁵ ɔ̄ Gedeɔ̄ aà là à mè: Baa, kpelewa má Isailiɔ b̀ɔ̄i? Ma bui mé késāa Manase buiɔzi, mé máme má f̄ēnēũ deńla ma de beɔ̄deɔ̄ guu. ¹⁶ Dii wèwà à mè: Máɔ kunnɔ̄e, ní Madiãɔ kwē lán gbé m̀endowa. ¹⁷ ɔ̄ Gedeɔ̄ òè: Tó n ma wēnagwàe, seelakeme ma d̀ò ké míme níle yá'omee. ¹⁸ Nsu go lak̄iio e mà su. Má m̀one ní gbao, mí dilene. A wèwà à mè: Má ḡɔ̄ la e n̄ su.

¹⁹ Gedeɔ̄ gè blene d̀è a k̀èke, à k̀aa k̀è ní p̀ówent̄i kiloo kwio. A ǹò k̀a gbíu, à do k̀a tau, à m̀òè gbéneli gbáú we, ɔ̄ a d̄ileè. ²⁰ Lua Malaika òè: Ǹò ní k̀aapio se k̀ale gbēe beewa, ní do élewà. ɔ̄ a k̀è màa. ²¹ Ké Dii Malaika lípana p̀ó á k̀ua z̀ò ǹò ní k̀aapiowa, ɔ̄ té b̀ò gbepi guu, a k̀ũ ǹò ní k̀aapiowa, ɔ̄ Dii Malaikapi gusikè. ²² Ké Gedeɔ̄ d̀ò Dii Malaikaε, à mè: A'a Dii Lua, asa ma wes̄i Dii Malaikaεε. ²³ ɔ̄ Dii òè: N n̄ laai kp̀ále! Nsu to v̄ia n̄ k̀ũo. Nȳɔ̄ gao. ²⁴ Gedeɔ̄ Dii gbagbak̄i b̀ò we, ɔ̄ à t̀okp̀àe Dii Aafiakpamade. A ku ɔ̄fela Abiezee we e ní a gbāo.

Gedeɔ̄ Baali gbagbak̄i gbooa

²⁵ Zibeezi gwāasina Dii òè: N n̄ mae zuswana p̀ó k̀a wè sopla sé, Baali gbagbak̄i p̀ó n̄ mae v̄i gboo, ní Asetaati lí p̀ó pélea a sae z̄ɔ̄. ²⁶ Ma Dii n̄ Lua gbagbak̄i bo a zéwa† sísiε bee musu. Asetaati lí p̀ó ní z̀ò séle yàa ũ, ní sa p̀ó w̄i a p̀ó k̀ateu à t̀ékũ oa ní zupio. ²⁷ ɔ̄ Gedeɔ̄ a z̄ikenaɔ̄ sè gbēɔ̄n kwi, a k̀è lá Dii òewa. Ké àle v̄iake a de beɔ̄deɔ̄ne ní wéledeɔ̄ yái, i we k̀è f̄āan̄e, gwāasina ɔ̄ a k̀è.

²⁸ Ké wéledeɔ̄ f̀èle k̀ɔ̄, aa è wà Baali gbagbak̄i gb̀ò, wà Asetaati lí p̀ó ze a sae z̀ò, wà sa'ò ní zuo sa'ok̄i dafu p̀ó wa b̀owa. ²⁹ ɔ̄ aale k̄ɔ̄ lala aa mè: Déme k̀è màai? ɔ̄ wà mè: Yoasi né Gedeɔ̄ mé k̀è. ³⁰ ɔ̄ wéledeɔ̄ ge ò Yoasiε: Bó ní n̄ néo wà aà de, asa à Baali gbagbak̄i gb̀òe, mé à Asetaati lí p̀ó ze a sae z̀ò. ³¹ ɔ̄ Yoasi ò gbé p̀ó liaaaziɔne: Ame á yási ní Baalioa? Ame á aà b̀oa? Wa gbé p̀ó yāsiaànɔ̄ de e gu àò gé d̄i. Tó diin aà ũ, aà ḡi ní az̄iao. Aà gbagbak̄i wa gb̀ò lò? ³² Zibeezi wà t̀okp̀à Gedeɔ̄e Yelubaali,‡ wà mè: Wà ní t̀ók̄e ní Baalio, asa aà gbagbak̄i ɔ̄ a gb̀ò.

Gedeɔ̄ seelagbēaa Diiwa

³³ Madiãɔ ní Amaleki buiɔ ní gukp̄edeɔ̄ k̄ɔ̄ k̀āaa pii, aa bùa Yuudēwa, ɔ̄ aa b̀òokp̀à Yezelee guzulēu. ³⁴ Dii Nisina d̀ede Gedeɔ̄wa, ɔ̄ à Abiezee buiɔ sísi ní kuuo aa m̀ò teazi. ³⁵ A gbéɔ̄ z̄i aa Manase buiɔ bùsu k̀èle, ɔ̄ aa ní sisi aa m̀ò teazi l̄. ɔ̄ à gbéɔ̄ z̄i Asee buiɔ bùsuu ní Zabulni buiɔ bùsuo ní Nefatali buiɔ bùsuo. ɔ̄ aa m̀ò nàwà.

³⁶ Gedeɔ̄ ò Luaε: Tó nȳɔ̄ Isailiɔ b̀ɔ̄ ma sabai lá n̄ a legbēmēewa síanaε, ³⁷ gwa, mále sāk̄ā k̀ale p̀ówenagbēzeu. Tó f̄ii kp̀à sāk̄āpiwa ado, mé t̀òle g̀ò gii, má d̀ò sa

* **6:11** Dii lia malaika ũn we. † **6:26** B̄oa 20.25 ‡ **6:32** Bee mè tok̄e ní Baalio.

ké nýɔ Isailiɔ bɔ ma sabai lá n òwa. ³⁸ ɔ à kè màa. Ké gu dɔ̀, ɔ à fèlè káaukaau, à sākāpi fè, a í ta pà. ³⁹ ɔ Gedeɔ̀ ò Luae: Nsu to n pɔ pamazio. Má ye mà yāgbɛama gēn do lɔ. To mà gwa sākāwa gēn do lɔ mà gwa. Ké bee sa, to fii kpá tɔ̀lɛwa ado, sākā i gɔ̀ gii. ⁴⁰ Gwāasina bee Lua kè màa. Fii kpá tɔ̀lɛwa gupiiu, sākā mé gɔ̀ gii ado.

7

Gedeɔ̀ n a gbé ziblea Madiáwa

¹ Gedeɔ̀ n gbé pɔ kuaànɔ̀ fèlè kɔ̀kɔ̀, aa gè bòokpà Alodi nibɔnai. Madiáɔ̀ bòo ku guzulɛu gugbāntoo oi Mɔ̀lɛ s̀s̀iɔ̀pɔ̀lɛu. ² Dii ò Gedeɔ̀: Gbé pɔ lé gennɔ̀ kè dasi, má Madiáɔ̀ nané n ɔ̀zi. Tó má nané n ɔ̀zi, aa íanadāe, aai me nízia gbāa mé n bó. ³ Kpàwake gía, ní oné, gbé pɔ vía lé aà kũ àlɛ lualua, aà ea tá.* ɔ gbēɔ̀n òaasɔ̀sɔ̀ lɛe bao n plaɔ̀ (22.000) èa tà, gbēɔ̀n òaasɔ̀sɔ̀ lɛe kwi (10.000) mé gɔ̀. ⁴ ɔ Dii ò Gedeɔ̀: E tia aa kè dasi. Gēnɔ̀ í k̄i, mí n plene we. Gbé pɔ má one aa gennɔ̀ mé aa gé, gbé pɔ má one aa gennɔ̀ sɔ̀ aa gɔ̀. ⁵ Ké à gēnɔ̀ í k̄i, Dii òè: Gbé pɔ n è aa lé pèlɛ íu lán gbēwaɔ̀ kēaa n gbé pɔ aa kùlɛ n kosowa aa idā, aale miɔ̀. ⁶ Gbé pɔ idā n ɔ̀ aa lé pèlɛu gbēɔ̀n òaa do n basɔ̀oɔ̀ (300). Gbé k̄niɔ̀ kùlɛ n kosowa, aa imi. ⁷ ɔ Dii ò Gedeɔ̀: Má Madiáɔ̀ na gbēɔ̀n òaa do n basɔ̀o pɔ lé pèlɛ íuɔ̀ne n ɔ̀zi sa, mí á bɔ. Gbé k̄niɔ̀ gbæ, an baade tá a bɛ. ⁸ Gedeɔ̀ gbēɔ̀n òaa do n basɔ̀piɔ̀ sè, ɔ aa gbé pɔ aale táo k̄s̄uɔ̀ n n̄ kuuɔ̀ s̄imá, ɔ à n gbæ bɛ.

Gedeɔ̀ ku s̀s̀i musu, Madiáɔ̀ bòo ku aà z̄iɛ guzulɛu. ⁹ Dii yā'òè gwāasina à mè: Fèlɛ gɛ lélemá n bòou, asa ma n nāne n ɔ̀zi. ¹⁰ Tó léleama vía lé n k̄uɛ, pila n n z̄ikena Pulao, ¹¹ ní swāɔ̀ yá pɔ wāle oi. Yápi a n gba sɔ̀ ké n̄ lélemá n bòou. ɔ à pila n a z̄ikena Pulao, aa l̄òlɛ z̄igɔ̀ pɔ kú bòo léiɔ̀zi. ¹² Madiáɔ̀ n Amaleki buiɔ̀ n̄ gukpɛdeɔ̀ pii kálea guzulɛu, aa dasi lán kwaɔ̀wa. Wi f̄ɔ̀ n̄ yiongoɔ̀ n̄aoo, aa dasi lán ísiale úfāawaɛ.

¹³ Ké Gedeɔ̀ kà we, à gbēe lè, à a nana dāu lé siu a gbēdoe à mè: Nana pɔ má ò ma. Má è p̄e boolo zɔ̀zɔ̀na lé gbeembo, ɔ à s̄i wá bòou à pà zwāakpɛwa, ɔ kpépi lèlɛ à fuangba. ¹⁴ ɔ aà gbēdopi òè: Yoasi né Gedeɔ̀, Isaili bui fēnda n̄ è we, i ke pɔpāle no. Lua Madiáɔ̀ n̄ wá bòoo n̄aè aà ɔ̀zi piiɛ. ¹⁵ Ké Gedeɔ̀ nanapi yāmà n̄ a bɔ̀lɛo, à kùlɛ Diiɛ. ɔ à èa Isailiɔ̀ bòou à mè: A fèlɛ! Dii Madiáɔ̀ n̄awēe wá ɔ̀zi.

¹⁶ A gbēɔ̀n òaa do n basɔ̀piɔ̀ kpaalè gāli àaɔ̀, ɔ à kuu n̄ lo giio kpà n̄ baadewa. ɔ wà s̄ɛtɛo s̀lɔsɔ̀lɔ lopiɔ̀ guu. ¹⁷ A òné: Mále gé e n̄ bòo léiɛ. Aɔ̀ ma gwa. Lá á e mále ke, í ke màa. ¹⁸ A lia n̄ b̄oi pii. Tó mapi n̄ gbé pɔ kumanɔ̀ wa kuupè, ápiɔ̀ s̄ɔ̀ í a pɔ pé, í wiilè à me: Dii n̄ Gedeɔ̀o pɔe. ¹⁹ Gedeɔ̀ n̄ gbēɔ̀n basɔ̀o pɔ kuaànɔ̀ kà bòo léi wɛɛdo taawa gudɔ̀anaɔ̀ k̄lɛũkpakea gbæa gɔ̀. ɔ aa n̄ kuu pè nípii, aa lo pɔ aa k̄uɔ̀ w̄iwi. ²⁰ ɔ gāli àaɔ̀piɔ̀ baade a kuu pè, aa n̄ loɔ̀ w̄iwi. Aa s̄ɛtɛo k̄uɔ̀ ɔ̀zɛɛu, aa kuu pɔ aale p̄ɛo k̄uɔ̀ ɔ̀plaau. ɔ aa wiilè aa mè: Dii n̄ Gedeɔ̀o fēndaɛ. ²¹ Baade zɛa a gbɛu liaa b̄oi, ɔ b̄oodeɔ̀ fèlɛ lèk̄ɔ̀wa n̄ wiio, aa tilè. ²² Ké gbēɔ̀n òaa do n basɔ̀piɔ̀ baade ɔ̀t̄s̄ a kuuwa màa, Dii tò b̄oopideɔ̀ k̄ɔ̀ d̄ɛɛ k̄ɔ̀t̄ɛ n̄ fēndao. Z̄igɔ̀piɔ̀ bàalè tà Besita n̄ Zelelao e Abeli Mɛɔ̀la léi Taba oi. ²³ Wà Nefatali buiɔ̀ n̄ Aseɛ buiɔ̀ s̄isi n̄ Manase buiɔ̀ pii, ɔ aa pèlɛ Madiáɔ̀zi. ²⁴ ɔ Gedeɔ̀ gbé z̄i aa Eflaiũ buiɔ̀ b̄usu s̄is̄ide keɛle aa me: A pila gé Madiáɔ̀wa n̄ z̄i. A zɛz̄óné swabɔ̀lɛɔ̀u n̄ aɛ e à gɛ pɛ Bebala n̄ Yuudɛowa. ɔ wà Eflaiũ buiɔ̀ s̄isi pii, aa gè zɛz̄óné n̄ aɛ swabɔ̀lɛɔ̀u e à gè pè Bebala n̄ Yuudɛowa. ²⁵ ɔ Eflaiũ buiɔ̀ Madiá k̄iɔ̀ k̄ũk̄ũ gbēɔ̀n pla, ɔlɛbu n̄ Zeebuo. Aa ɔlɛbu dè gbɛ saɛ, ɔ w̄i me tia ɔlɛbu gbɛ. Aa Zeebu dè

* 7:3 Iko 20.8

lɔ, gupi wí mɛ tia Zeebu vɛɛfɛkii. ɔ aa èa pè Madiãɔwa. ɔ wà kíapiɔ mi zòzò wà gèdò Gedeɔɔ Yuudɛ baale.

8

¹ Eflaiũ buiɔ Gedeɔɔ là aa mè: Bóyāi ní kèwɛɛ màai? Ké níle gé zíkai ní Madiãɔ, mé ni wá sisi sɔo be? Maa aa zɔadòwà pásipási, ² ɔ a òné: Bó má kè à kà á pówai? A Eflaiũ buiɔ vɛɛ kɔnwɛa zɔɔ dè wá Abiezɛɛ buiɔ vɛɛkɔzɔzɔala. ³ Lua Madiã kíaɔ ɔlɛbu ní Zeebuo nàè á ɔzɛ. Bó má kè à kà á pówai? Ké a òné maa, ɔ an pɔ gbàsa wèe sa.

Gedeɔɔ Zɛba ní Zalemunao dɛdɛa

⁴ Gedeɔɔ ní a gbé gbɛɔn àaa do ní basɔɔ lé péle Madiãɔzi. Ké aa kà Yuudɛi, ɔ aa bùa, nɔana lé ní dɛ. ⁵ ɔ a ò Sukodeɔnɛ: A ma gbéɔ gba pɛɛ. Nɔana lé ní dɛɛ, mé mále péle Madiã kíaɔ Zɛba ní Zalemunaozi.* ⁶ ɔ Suko gbɛzɔɔ mè: Zɛba ní Zalemunao ku n ɔzɛ kòɛ, ɔ wà gbasa wà n zígɔɔ gba pɛɛa? ⁷ Gedeɔɔ wè má à mè: Lá á ò màa, tó Dii Zɛba ní Zalemunao nàmɛɛ ma ɔzɛ, má á taitai ní gbáa lɛo. ⁸ Bɔa we à gè Penueli, ɔ à wabikémá màa lɔ. Penuelideɔ òè lá Sukodeɔ òèwɛ lɔ, ⁹ ɔ a òné sɔ à mè: Tó ma su aafia, má kalangaɛ bee kwɛɛ.

¹⁰ Zɛba ní Zalemunao ku Kaakoo ní ní zígɔɔ gbɛɔn àaasɔɔ lɛɛ gɛo (15.000). Gukpɛ oi zígɔ pɔ gɔɔn we, an fɛndadeɔ gága gbɛɔn àaasɔɔ lɛɛ basoolo (120.000). ¹¹ Gedeɔɔ dádákɛnaɔ zé sè Nɔba ní Yɔgbɔao gukpɛ oi, ɔ à lèlè zígɔpiɔwa gɔɔ pɔ an gbɛɛ kú ní yáe làasoo. ¹² Madiã kíapiɔ Zɛba ní Zalemunao tilè, ɔ à pèlɛnzi, à ní kùkù, ɔ à ní zígɔɔ fù píi.

¹³ Ké Yoasi né Gedeɔɔ lé su ní zílao, à bɔle ní Elesi gbɛbɔlɛo, ¹⁴ ɔ à Suko èwaasoe kù à yálalawà, ɔ èwaasopi Suko gbɛzɔɔ tó kèè láu gbɛɔn bàaɔkwi ní soplao. ¹⁵ Gedeɔɔ gè Sukodeɔ lè à mè: Zɛba ní Zalemunao nɛ. A ma láanikè yáa a mè, Zɛba ní Zalemunao ku ma ɔzɛ kòɛ, à gbasa ma gbé pɔ nɔana lé ní dɛo gba pɛɛa? ¹⁶ ɔ à wélepi gbɛzɔɔpiɔ kùkù, à ní taitai ní gbáa lɛo, aa dɔ.

¹⁷ ɔ à gè Penueli kalanga kwè à wélepi gɛɛo dèdɛ. ¹⁸ ɔ à Zɛba ní Zalemunao là à mè: Gbé pɔ a ní dɛdɛ Tabooɔ dɛ kpelewa ni? Aa wèwà aa mè: Aa dɛ lanwɛɛ, an kákaa dɛ lán kíanɛwa. ¹⁹ ɔ Gedeɔɔ òné: Ma vɛi dadoudeɔn we. Tó a ní tó yáa, ní Dii má á dɛdɛo. ²⁰ ɔ a ò a nɛgɔɛ séia Yɛtɛɛɛ à mè: Fɛle ò ní dɛdɛ. Népi i a fɛnda woo, asa èwaasonaɛ, mé vɛia lé aà kú. ²¹ ɔ Zɛba ní Zalemunao mè: Fɛle ò wá dɛdɛ nzia. Baade ní a gbáaoɛ. ɔ Gedeɔɔ fɛle ní dɛdɛ, à mɔkampɛɛ pɔ kú ní yiongoɔ waawaɔ bɔlɛ.

Gedeɔɔ dilɛa gbɛzɔɔ ũ

²² Isailiɔ ò Gedeɔɔɛ: Gɔ wá kía ũ ní n buiɔ. Mmɛ n wá bɔ Madiãɔ ɔzɛ. ²³ ɔ Gedeɔɔ òné: Má gɔ á kía ũo, baa ma buiɔ. Dii mé aɔ dɛ á kía ũ. ²⁴ ɔ à èa òné: Mále wabikɛwá. A baade a swáli pɔ á sɛmá kpaa mɛndodo. Madiãɔ lɔ swáli pɔ wa pí ní vuao daaɛ, asa Isimaɛlaɔnɛ. ²⁵ Aa òè: Wá kpama. Aa zwáa kpálɛ, ɔ baade swáli pɔ á sɛmáɔ zùzu a guu mɛndodo. ²⁶ Swáli pɔ à a wabikémápiɔ vua gbia kà kiloo bao, mɔkampɛɛo ní swáliɔ ní gomusu tɛa pɔ Madiã kíaɔ daaɔ ní mɔyabaa pɔ kú ní yiongoɔ waawaɔ bàasi. ²⁷ ɔ a pí dii ũ, a pèlɛ a be wéleu ɔfela. ɔ Isailiɔ gbásikèdò mpii, ɔ à gò bai ũ Gedeɔɔɛ ní aà bɛdɛo.

²⁸ Maa Isailiɔ Madiãɔ bùsa. Madiãɔ i e mifúnla lɔ. ɔ Isailiɔ bùsu gò dɔdɔa Gedeɔɔ gɔɔ e wè bla.

Gedeɔɔ gaa

* 8:5 Sou 83.11

²⁹ Yoasi né Gedeɔ̀ gè zǝ̀le a be. ³⁰ Aa negɔ̀e pɔ̀ à ní ɔ̀ baaɔ̀kwie, asa aà nɔɔ dasie. ³¹ A nɔ pɔ̀se ví ɔ̀ Sikeũ, à negɔ̀e ɔ̀aàno, ɔ̀ wà tɔ̀kpàè Abimeleki. ³² Yoasi né Gedeɔ̀ gà a zikũ guue, ɔ̀ wà aà mia kpàkɔ̀i ní a mae Yoasio ɔ̀fela Abiezee.

³³ Ké Gedeɔ̀ gà, ɔ̀ Isailio èa gbàsikè ní Baalio. ɔ̀ aa tǎa pɔ̀ wí me Baalibaakuwanɔ̀ pè̀le ní dii ũ, ³⁴ ɔ̀ Dii ní Lua pɔ̀ ní bɔ̀ ní ibee pɔ̀ liaanzio ɔ̀zɪ yá sǎngu. ³⁵ Aai gbèkèkè Yelubaali Gedeɔ̀ bedeeɔ̀ne yámaa pɔ̀ a kèné musuo.

9

Abimeleki

¹ Gedeɔ̀ né Abimeleki gè a desɔ̀ kɔ̀i Sikeũ, ɔ̀ a òné ní a dezi bedee pɔ̀i à mè: ² A ge Sikeũdeɔ̀ lala pɔ̀i, Gedeɔ̀ negɔ̀e gbèɔ̀n baaɔ̀kwio kpalablea ní gbé mendo kpalablea, a kpele mé maanée? Aaɔ̀ dɔ̀ ké an aun ma ũ. ³ Ké aà desɔ̀ yápi kǎ Sikeũdeɔ̀ne ní swáwa, ɔ̀ aa zè ní Abimelekio aa mè, ní gbén aà ũ. ⁴ Aa ánuɔ̀ ɔ̀watè baaɔ̀kwi sè Baalibaakuwanɔ̀ kpéu, aa aà gbà, ɔ̀ à fiabòò gbèpǎ faasaiɔ̀ne, aa gò aà ɔ̀wa ũ. ⁵ A gèrɔ̀nɔ̀ a de be ɔ̀fela, ɔ̀ à a vío ní a dǎuna, Gedeɔ̀ negɔ̀e gbèɔ̀n baaɔ̀kwipio dède gbè doũwa. Gedeɔ̀ negɔ̀e gbézana Yotaũ mé bò ado, asa à ùlèè. ⁶ ɔ̀ Sikeũdeɔ̀ ní Bemilodeɔ̀ pɔ̀i aa gè Abimeleki dɔ̀le kía ũ gbéneli pɔ̀ kú Sikeũ sae.

⁷ Ké Yotaũ yápi mà, à gè zè Galiziũ gbèsisi musu. ɔ̀ a òné gbáugbǎu à mè: A ma yáma Sikeũdeɔ̀, Lua i á yáma sɔ̀. ⁸ Lío ku yáa, aa gè kɔ̀ dilei kía ũ, ɔ̀ aa ò kue aà kpalable. ⁹ ɔ̀ ku mè: Mà a né pɔ̀ wí tǎa ní gbènazinaɔ̀ kpela ní a nísio ia tó, mí gé màò deede lío musua? ¹⁰ ɔ̀ lío ò kaadɔ̀ena aà mɔ̀ kpalable. ¹¹ ɔ̀ kaadɔ̀ena òné: Mà a ne pɔ̀ ɔ̀ maa mé a blea ɔ̀ na ia tó, mí gé màò deede lío musua? ¹² ɔ̀ lío ò vèè aà mɔ̀ kpalable. ¹³ ɔ̀ vèè òné: Mà a vèè pɔ̀ ɔ̀ tǎa ní gbènazinaɔ̀ pɔ̀ ke na ne'ia tó, mí gé màò deede lío musua? ¹⁴ ɔ̀ lío ò leaa aà mɔ̀ kpalable. ¹⁵ ɔ̀ leaa òné: Tó ále ma kpa kpalau sɔ̀anae, à mɔ̀ mikpa ma uenai. Tó màan sɔ̀, té a bɔ̀ ma láu à kú Libǎ bɔ̀su seɔ̀e líowae.

¹⁶ A Sikeũdeɔ̀, ké a Abimeleki kpà kpalau, a yǎkè a zéwa ní nòsemendoo wea? A yámaakè Gedeɔ̀e ní a bedeeɔ̀? A kèè aà yǎkewaa? ¹⁷ Ma mae zikǎè à gɔ̀ a wèni, à á bɔ̀ Madiǎ ɔ̀zɪ, ¹⁸ ɔ̀ a fele ní aà bedee gbǎ sa. A aà negɔ̀e gbèɔ̀n baaɔ̀kwio dède gbè doũwa, ɔ̀ a aà zɔ̀ né Abimeleki kpà Sikeũ kía ũ, ké a de á gbé ũ yá. ¹⁹ Tó a yǎkè a zéwa ní nòsemendoo Gedeɔ̀e ní a bedeeɔ̀ne gbǎ, à tó á pɔ̀ ke Abimelekiwa na, aapi sɔ̀ aà pɔ̀ i kéwá na. ²⁰ Tó màan sɔ̀, té a bɔ̀ Abimeleki kɔ̀i à kú á Sikeũdeɔ̀ ní á Bemilodeɔ̀wa, té i bɔ̀ á kɔ̀i sɔ̀, i kú Abimelekiwa. ²¹ ɔ̀ Yotaũ bàalè à a taa kè, à gè zǝ̀le wéle pɔ̀ wí me Lòu, ké àle víake a víi Abimelekie yá.

²² Abimeleki kè Isailio kía ũ wè àaɔ̀e, ²³ ɔ̀ Lua tò Abimeleki ní Sikeũdeɔ̀ íisè ní kɔ̀o, ɔ̀ aa bò aà kpe. ²⁴ Lua kè màa ké Gedeɔ̀ negɔ̀e gbèɔ̀n baaɔ̀kwio dède yá e wi Abimeleki musu ní aà gbé Sikeũde pɔ̀ an ɔ̀ ku a guu yá. ²⁵ Sikeũde ɔ̀belesèaàno. An gbèe ùle sɔ̀sɔ̀ musu, ké aa gbé pɔ̀ aale dɔ̀nzi zéu dádǎ, aai ní pɔ̀o síma, ɔ̀ wà gè wa ò Abimelekie.

²⁶ Ebede né Gaala ní a gbé mò zǝ̀le Sikeũ, ɔ̀ Sikeũdeɔ̀ aà náaikè. ²⁷ Aa gè vèè zòzò bua aa ɔ̀zòwà, ɔ̀ aa dikpekè. Aa gè ní táakpeu, aa pòblè aa imi, ɔ̀ aa Abimeleki kǎ. ²⁸ Ebede né Gaala mè: Dén Abimeleki ũi? Dén wá Sikeũde ũ wà zòblei? Gedeɔ̀ néo lò? Zebulu mé aà kwáasi ũo lò? A zòble Sikeũ mae Amɔ̀ buiɔ̀ne. Bóyá wà zòble Abimelekiei? ²⁹ Tó wà gbèe beee nàmee ma ɔ̀zɪ yáa lé, má aà yae. Má oè aà a zígɔ̀o kǎaa, aà bolérɔ̀o.

³⁰ Ké wéle kía Zebulu Ebede né Gaala yápi mà, aà za fè. ³¹ ɔ̀ à gbé zɔ̀ Abimelekiwa asii guu à mè: Ebede né Gaala ní a gbé mò Sikeũ la, ɔ̀ aale wéledeɔ̀

swáfɛnɛ. ³² Fɛlɛ gwāasinaa gɔ́ɔ, mpi ní gbé pɔ́ kunnɔɔ, ní mɔ́ ulɛ sɛu. ³³ Tó gu lé dɔ́, í fɛlɛ mɔ́ lɛlɛ wélewa. Tó aàpi ní aà gbéɔ̀ bɔ̀ zíkaiáɔ̀, í kɛ̀ lá ní yeiwa.

³⁴ ɔ́ Abimɛlɛki ní gbé pɔ́ kuaàɔ̀ dāzɛu, aa ùlɛ'ulɛ Sikɛũ bíi kpe gáli síiɔ́. ³⁵ Ebedɛ né Gaala bɔ̀ zè wéle bíibɔ́lɛu, ɔ́ Abimɛlɛki ní a gbéɔ̀ fɛlɛ ní ulɛkíi. ³⁶ Ké Gaala gbépiɔ́ è, a ò Zebuluɛ: Gbéɔ̀ gwa za sìsɔ́ musu, aalɛ pila. Zebulu wèwà à mè: Sìsɔ́ nisinaɔ ɔ́ nílɛ e lán gbɛ̀nazinaɔ̀wa we. ³⁷ ɔ́ Gaala èa ò lɔ́: Gwa, wàlɛ pila sìsɔ́wa we, mé gáli do lé mɔ́ za māsokɛnaɔ̀ gbɛ̀nɛli kíi. ³⁸ ɔ́ Zebulu òè: N ò kpelewa yāaa? Ké ní mè démɛ Abimɛlɛki ũ wà zɔ́blɛ̀i? Gbé pɔ́ n sakànguɔ̀n weo lé? Gɛ̀ n zíkāaàɔ̀ sa. ³⁹ ɔ́ Gaala dāa Sikɛũdɛɔ̀nɛ, aa bɔ̀ wà zíkà ní Abimɛlɛkio. ⁴⁰ Abimɛlɛki ní yá, ɔ́ aa bàalèè. Gbé pɔ́ kè'ia aa lèlɛɔ̀ dasi maamaaɛ e wéle bíibɔ́lɛu. ⁴¹ Abimɛlɛki gè Aluma, ɔ́ Zebulu Gaala ní a gbéɔ̀ yà ní bóle Sikɛũ.

⁴² Ké gu dɔ̀, Sikɛũdɛɔ̀ gè bua, ɔ́ wà gè wa ò Abimɛlɛkíɛ. ⁴³ ɔ́ à a gbéɔ̀ kpaalè gáli àaɔ́, aa gè ní dádāi sɛu. Ké à ní é, aalɛ bóle wéleu, ɔ́ à fɛlɛ gè léleimá. ⁴⁴ Abimɛlɛki ní zígɔ́ gáli pɔ́ kuanɔ̀ kè kpakpa, aa bóle gè sì wéle bóleu, ɔ́ gáli lɛɛ plaɔ̀ gè lèlɛ gbé pɔ́ kú buaɔ̀wa, aa ní dɛdɛ píi. ⁴⁵ Māa à zíkà ní wélepideɔ̀ za kɔ̀ e oosi, ɔ́ a sí à gbé pɔ́ kú a guuɔ̀ dèdɛ. A wélepi kè kélekɛlɛ, ɔ́ à wisi fāwà.

⁴⁶ Ké gbé pɔ́ kú Midala Sikɛũɔ̀ mà, aa gè ùlɛ Baalibaakuwanɔ̀ kpéu. ⁴⁷ Ké wa ò Abimɛlɛkíɛ Midala Sikɛũdɛɔ̀ kāaa we, ⁴⁸ aàpi ní a gbéɔ̀ aa dèdɛ Zalamɔ̀ gbɛwa. ɔ́ à mɔ̀ sè à ligɔ̀na zɔ̀ a dà a gāu, ɔ́ a ò a gbéɔ̀nɛ: Lá á è má kè, à kɛ̀ màa kpakpa. ⁴⁹ ɔ́ aa ligɔ̀na zɔ̀zɔ̀ nípii, aa tɛoaàzi. Aa gɛ̀ kāaa kpépiwa, aa tɛsòwà, ɔ́ Midala Sikɛũdɛ pɔ́ kú a guuɔ̀ kpāsa. Gbé pɔ́ gāgaɔ̀, gɔ́ɛɔ̀ ní nɔ̀ɛo píi kà gbéɔ̀n àaa sɔ̀o.

⁵⁰ Abimɛlɛki gè koezò Tebezizi, ɔ́ a sí. ⁵¹ Kalanga gbāa ku wélepi guo, ɔ́ wéledɛɔ̀ gɔ́ɛɔ̀ ní nɔ̀ɛo bàalè tau píi. Aa zetànílɛ gíũgiũ, ɔ́ aa dèdɛ e kalangapi musu. ⁵² Abimɛlɛki gè kalangapi kíi, àlɛ zíkānɔ̀. Ké à sò kalangapi bólei, àlɛ mɔ́ tɛsòiwà, ⁵³ ɔ́ nɔ̀ɛe zɔ̀zɔ̀ wísilɔ̀gbɛi, à síwà* à aà mi pāa. ⁵⁴ ɔ́ à lezù a zíkabɔ̀kūnazi kpakpa à mè: N n fɛ̀nda wo n ma dɛ̀ò, ké wasu mɛ̀ nɔ̀ɛ mé ma dɛ̀o yái. ɔ́ à à ìwapi aà zòò, à gā. ⁵⁵ Ké Isailiɔ̀ è Abimɛlɛki gā, ɔ́ an baade tà a bɛ.

⁵⁶ Beewa Lua vāi pɔ́ Abimɛlɛki kè a maɛ̀ yá wí aà musu, ké à a v̄iɔ̀ ní a dāuna gbéɔ̀n bàaɔ̀kwíɔ̀ dèdɛ yái. ⁵⁷ Lua vāi pɔ́ Sikɛũdɛɔ̀ kè w̄inɛ ní musu sɔ́. Láaipɔ̀ Gedeɔ̀ né Yotaũ kè má mé ní lé we.

10

Tola ní Yaii

¹ Abimɛlɛki gaa gbɛa Pua né Tola, Isakaa bui Dodo tɔ̀ũna fɛlɛ Isailiɔ̀ suabà. A ku Samii, Èflaiũ buiɔ̀ bùsu sìsɔ́dɛuɛ. ² A dāa Isailiɔ̀nɛ wè̀ bao ní àaɔ̀ɛ, ɔ́ à gbàsa gā, ɔ́ wà aà v̄i Samii.

³ Aà gaa gbɛa Galada bùsu gbé Yaii dāa Isailiɔ̀nɛ wè̀ bao ní plaɔ. ⁴ A nɛgɔ̀ɛ v̄i baakwi, an baade ní a zāa'inao ní a wéleɔ̀ Galada bùsuu, ɔ́ wí mɛ̀ wélepiɔ̀nɛ Yaii zɔ̀ɛwiaɔ̀ e ní a gbāo. ⁵ Ké Yaii gā, ɔ́ wà aà v̄i Kamɔ̀.

Amɔ̀niɔ̀ fɛlɛ ní Isailiɔ̀

⁶ Isailiɔ̀ èa yá pɔ́ Dii yeio kè lɔ́, aalɛ zɔ́blɛ Baaliɛ ní Asetaatio ní Silíɔ̀ diiɔ̀ ní Sidɔ́dɛɔ̀ diiɔ̀ ní Mɔ́abuɔ̀ diiɔ̀ ní Amɔ̀niɔ̀ diiɔ̀ ní Filitɛɔ̀ diiɔ̀. Aa pākpa Diizi, aalɛ zɔ́blɛ̀ lɔ̀, ⁷ ɔ́ Dii pɔ̀ pānzi à ní nà Filitɛɔ̀ ní Amɔ̀niɔ̀nɛ ní z̄i. ⁸ ɔ́ Amɔ̀niɔ̀ ìadà Isaili pɔ́ aa ku Yuudɛ̀ baale, Amɔ̀lɛɔ̀ bùsu pɔ́ wí mɛ̀ Galada guuɔ̀wa. Aa wétɛ̀amòné e wè̀ bao plasai. ⁹ Amɔ̀niɔ̀ bùa Yuudɛ̀wa aa gè zíkai ní Yuda buiɔ̀ ní Bɛ̀yāmɛ̀ɛ buiɔ̀

* 9:53 2Sam 11.21

ń Eflaiũ buiɔ, ɔ Isailipiɔ gɔ̃ yooyea. ¹⁰ Ǿ aa wiilè Diiwa aa mè: Wa duunakène, wa pākpanzi wá Lua, wa zoblè Baalie. ¹¹ Ǿ Dii òné: Ké Egipiɔ ń Amoleɔ ń Amɔniɔ ń Filitɔ ¹² ń Sidɔdeɔ ń Amaleki buiɔ ń Madiã gbãamòé, a wiilèa, ɔ ma á bó ń ɔzi. ¹³ Ǿ a pākɔmazi, a zoblè táaɔne. A yáí tò má ɛa mà á suaba lo. ¹⁴ A ge wiile táa pɔ a zeínɔɔwa aa á suaba ń á taasio me! ¹⁵ Ǿ aa ò Diiɛ: Wa duunakè. Kewɛ lá à kène maawa, ãma wá bɔ gbã. Wáɛ wabikemaɛ. ¹⁶ Ǿ aa dii ziloɔ bò ń guu aa zoblè Diiɛ, ɔ an taasipi tò Dii i fɔ wevĩla lo.

¹⁷ Amɔni zigɔ̃ kɔ̃ kãaa aa bòokpà Galada, ɔ Isailiɔ kãaa aa bòokpà Mizipa. ¹⁸ Ǿ Isaili pɔ kú Galadaɔ dɔaanaɔ òkɔɛ aa mè: Gbé pɔ dɔaa gè zikai ń Amɔniɔ ɔme a gɔ̃ wá Isaili pɔ kú Galadaɔ píi swana ũ.

11

Zefete

¹ Galada bùsu gbé Zefeteá negɔnaɛ. Aà da'iaá káaluac, aà mae tón Galada. ² Galadapi na negɔɛo i lo. Ké aa zɔ̀kù, aa Zefete yà aa mè: Nyɔ e wá mae túbibleo, asa n da adoc. ³ Ǿ Zefete baalè a gbépiɔne, à gè zòɛ Tobu bùsuu. Gbɛpã kãaaaazi, ɔ aa nàwà.

⁴ Bee gbɛa Amɔniɔ fɛɛ Isailiɔwa ń zio. ⁵ Ké Amɔniɔ fɛɛmá ń zio màa, Galada bùsu gbɛzɔ̃ gè Tobu bùsuu Zefete gbesii. ⁶ Aa òè: Mɔ ke wá dɔaana ũ, ké wà e zika ń Amɔniɔ. ⁷ Ǿ a wèmá à mè: A zamagu, a ma ya ma mae be. Ké a wétɛa è sa, bóyáí a mɔi ma kíii? ⁸ Aa òè: N beeo lé, míme nyɔ wá gwa sa. Mɔ zikawɛ ń Amɔniɔ, ní gɔ̃ wá Isaili pɔ wá kú Galada bùsuu píi swana ũ. ⁹ A òné: Tó a ma gbèsi a tamanɔ zikai ń Amɔniɔ, mé Dii ń námeɛ ma ɔzi, máme máo de á swana ũa? ¹⁰ Aa òè: Dii mé wá seelade ũ. Lá ń òwa, màa wá kene. ¹¹ Ǿ Zefete gèrino. Gbéɔ aà díɛ ń swana ũ, ń dɔaana ũ, ɔ à ɛa yápi ò Dii ae Mizipa lo.

¹² Zefete gbéɔ zì Amɔniɔ kíawa à mè: Bóme wá daaa, ɔ n mɔ zikai wá bùsuui? ¹³ Ǿ Amɔniɔ kía wèwà à mè: Ké Isailiɔ bòɛ Egipi, aa ma bùsu sĩa sea za Aano dɔ̀i e Yaboko dɔ̀i ń Yuudɛo. A bùsupi sɔaameɛ yákelesai sa.

¹⁴ Ǿ Zefete ɛa gbéɔ zì Amɔniɔ kíawa, ¹⁵ a òè: Zefete mè Isailiɔ i Mɔabuɔ ge Amɔniɔ bùsu símáo. ¹⁶ Ké aa bò Egipi, aa be guwaiwaiue e Isia Tɛai, ɔ aa gè Kadési. ¹⁷ Ǿ aa lékpásákè Edoũ kíaɛ aa mè: Wá gba zé wà gɛ ń n bùsuo, ɔ i swáɛ ń yáio.* Aa lékpásákè Mɔabuɔ kíaɛ, ɔ i weinéo, ɔ aa gò Kadési. ¹⁸ Aa be guwaiwaiu, aa dɔ̀ Edoũ bùsu ń Mɔabuɔ bùsuozi, ɔ aa gè Mɔabuɔ bùsu gukpe oi, aa bòokpà Aano baale. Aai gè Mɔabuɔ bùsu guuo, asa Aano mé Mɔabuɔ bùsu zòɛ ũ. ¹⁹ Ǿ aa lékpásákè Amoleɔ kí Siɔ pɔ zòɛa Esebɔɛ aa mè: Wá gba zé wà gɛ ń n bùsuo e wá bùsuu. ²⁰ Ǿ Siɔ i ń náaike aa gɛ ń a bùsuoo. A a zigɔ̃ kãaa, aa bòokpà Yaaza, ɔ aa zikà ń Isailiɔ. ²¹ Dii Isailiɔ Lua Siɔ ń a gbéɔ nà Isailiɔne ń ɔzi, ɔ aa ziblémá. Aa bùsu pɔ Amoleɔ ku a guu sí píi, ²² sea za Aano dɔ̀i e Yaboko dɔ̀i, sea za guwaiwaiu e Yuudɛi.†

²³ Ké Dii wá Isailiɔ Lua mé Amoleɔ yàwɛɛ, míme nyɔ síwá saa? ²⁴ Ni ɔdidi bùsu pɔ n dii Kemɔsi kpámawao lé? Màa wá ɔdidi bùsu pɔ Dii wá Lua kpáwáwa sɔ. ²⁵ N de Zipoo né Balaki, Mɔabuɔ kíaɛ? A wè lekpaakèwanɔa? A wè zikàwanɔa?‡ ²⁶ Wá Isailiɔ wá zòɛa Esebɔ ń Aloeeo ń a zòɛwiao ń wéɛ pɔ kú Aano saɛo wè òaa do ń basoo (300). Bóyáí i ɛa á síwá gɔ̃ beeo ni? ²⁷ Mi tàaekeneo, ɔ ńɛ yāváikemeɛ, ńɛ felemanɔ ń zio. Dii wá yágɔ̃gɔ̃na mé a yágɔ̃gɔ̃wɛɛ gbã. ²⁸ Ǿ Amɔniɔ kía gĩ Zefete lékpásá mai.

* 11:17 Nao 20.14-21 † 11:22 Nao 21.21-24 ‡ 11:25 Nao 22.1-6

²⁹ Dii Nisina di Zefeteɛ, ɔ̀ à pà Galada buiò b̀sua ní Manase buiò b̀suo e Mizipa Galada. Bɔa we à gè Amɔniɔwa ní zio. ³⁰ ɔ̀ à lekè Diiwa à mè: Tó n Amɔniɔ nàmɛɛ ma ɔ̀zi, ³¹ tó ma ta be ziblea Amɔniɔwa gbea, gbé pò b̀ ma kpéu à m̀ daimale a gɔ̀ n pò ũe. Má sa pò wí a pò káteu à tékū oma ní adeoɛ.

³² A gè zíkai ní Amɔniɔ, ɔ̀ Dii ní náè aà ɔ̀zi. ³³ A ziblè ní wéle mèn baɔɔwa, sea za Aloe e à gè pè Miniti ní Abeli véebuowa. A ziblémá maamaaɛ, Isailio ní busa. ³⁴ Ké Zefete tà a be Mizipa, aà nenɔe mé b̀ daiaàle, àle ɔ̀wá, àle sésɛnapa. A m̀ lè aà nén we m̀endo, i negɔe ge nenɔe pàle io. ³⁵ Ké à aà è, à a pɔkasaɔ ga kè à mè: A'a ma né, n ma pɔ̀ yà, n íakpàmazi. Ma lekè Diiwaɛ, mé a gbooa vío. ³⁶ ɔ̀ a òè: Baa, tó n lekè Diiwaɛ, lá a tó n tɔsi ní ibeɛ Amɔniɔwa, kemano lá ní òèwa. ³⁷ ɔ̀ à èa ò a maeɛ: Ma gba zé m̀ pla gia mà ge bebe gusi sídeu, mí ɔ̀lo ní ma gbènaɔ ma lésoké yá musu. ³⁸ A mè: Gé! ɔ̀ à aà gbàe m̀ pla. A gè ní a gbènaɔ gusi sídeu, à ɔ̀lò a lésoké yá musu. ³⁹ Ké m̀ plapi pà, ɔ̀ à èa sù a maewa, ɔ̀ aà mae yá pò à a lekè Diiwapi kèaàno. Nɔepi gɔe dɔo, ɔ̀ yápi gò felekaa ũ Isailio guu. ⁴⁰ Wè ní wèo Isaili nenɔenaɔ í ge Galada b̀su gbé Zefete nenɔe gaa yá b̀ɔlekekɔe e gɔɔ síiɔe.

12

Zefete ní Eflaiũ buio

¹ Eflaiũ buio kɔ̀ kàaa, aa bùa swawa aa gè Zafɔ, ɔ̀ aa ò Zefeteɛ: Bóyái n ge n zíkà ní Amɔniɔ, mé ni wá sísi wà genno ni? Wá tesɔma ní n kpéo sãnuɛ. ² Zefete wémá à mè: Mapi ní ma gbéɔ wá sòle ví ní Amɔniɔ maamaaɛ. Ma lezùázi, i ma bɔ̀ ní ɔ̀zi. ³ Ké má è i ma suabao, ɔ̀ ma gi ma wèni, ma bua swawa ma zíkà ní Amɔniɔ, ɔ̀ Dii ní námɛɛ ma ɔ̀zi. Bóyái a m̀ zíkaimano gbái?

⁴ Zefete Galada b̀sudeɔ kàaa nípii, ɔ̀ aa zíkà ní Eflaiũ buio aa ní dede, asa Eflaiũ buipio òné: A Galada b̀sudeɔ, Eflaiũ bui pò bàalè gè Manase buio b̀suuon á ũ. ⁵ Galada b̀sudepio Yuudɛ buakio sɔ̀ ké Eflaiũ buio su bua wà tá ní b̀suuo yáí. Tó Eflaiũ bui b̀ m̀ à mè á ye bua, Galada b̀sudepio í aà la: Eflaiũ buin n ũa? Tó à mè, aawo, ⁶ aai oè: Tò, o shibole! Tó i fɔ̀ ò máao, mé à mè sibole, ɔ̀ aai aà kũ aa de Yuudɛ buakii we. Zibeezi ɔ̀ Eflaiũ buio gága gbèon òaasɔɔo leɛ bla ní plao (42.000).

⁷ Galada b̀su gbé Zefete òaa Isailioɛ wè sooloɛ. Ké à gà, ɔ̀ wà aà ví Galada b̀su wéleu.

Ibezã ní Elonio ní Abedɔ

⁸ Bee gbea Betelũ gbé Ibezã òaa Isailioɛ. ⁹ A negɔe ví gbèon baakwi ní nenɔe baakwi. A a nenɔe kpàsã Isaili buieɔwa, ɔ̀ à nɔsèse we a negɔepioɛ. A òaa Isailioɛ wè soplæ. ¹⁰ Ké à gà, ɔ̀ wà aà ví Betelũ.

¹¹ Bee gbea Zabuloni bui Eloni òaa Isailioɛ wè kwie. ¹² Ké à gà, ɔ̀ wà aà ví Ayaloni, Zabuloni buio b̀suu.

¹³ Bee gbea Ileli né Abedɔ, Pilatɔ gbé òaa Isailioɛ. ¹⁴ A negɔe ví gbèon bla ní tũnaɔ baakwi, an baade ní a zaa'inao. A òaa Isailioɛ wè swaaɔe. ¹⁵ Ké à gà, ɔ̀ wà aà ví Pilatɔ, Eflaiũ buio b̀su pò kú Amaleki buio b̀su síside guu.

13

Sausɔ̀ ia

¹ Isailio èa yá pò Dii yeio kè lo, ɔ̀ Dii ní ná Filitɔne ní ɔ̀zi e wè bla. ² Gɔe ku Zola, Dã buie, aà tón Manɔa. Aà naá fiie, a né vío. ³ Dii Malaika b̀ m̀ nɔepiwa à mè: Ma! Fiin n ũ, ní né vío, kási níyɔ nɔsi, ní ne'i gɔe ũ. ⁴ Laaika! Nsu véɛ ge í gbæe

mio. Nsu tẽ pɔ Lua d̄lɛɛ bleo. ⁵ Nyɔ̄ nɔsi, n̄i n̄e'i gɔ̄ɛ ũ. Gẽ suli t̄aa'o n̄ɛpi miwao, asa aɔ d̄ɛ Lua gb̄ɛ ũ za a igɔɔɛ. * Ɔme a na Isailio bɔa Filit̄ɛɔ ɔziwa.

⁶ Ɔ nɔɛpi ḡɛ ò a záɛ à mè: Lua gb̄ɛ m̀ò ma k̄ii. Aà oa d̄ɛ lán Lua Malaika oawa, a tò ma m̄ɛ séenatà. Mi aà la gu pɔ à b̀uo, mé i a tó om̄ɛɛ s̄o. ⁷ A òm̄ɛɛ má n̄si, mí n̄e'i gɔ̄ɛ ũ. A òm̄ɛɛ másu v̄ɛɛ ge í gb̄aae mio, mé másu t̄ɛɛ bleo, asa n̄ɛpi aɔ d̄ɛ Lua gb̄ɛ ũ za a igɔɔɛ e aà w̄ɛni léu. ⁸ Ɔ Manɔa wabikè Diiwa à mè: N yá na Dii! To gb̄ɛ pɔ n̄ z̄i ɛa m̀o l̄o, i yá pɔ wá ke n̄ n̄ɛpio aà ia gb̄ɛa daw̄ɛɛ. ⁹ Lua Manɔa ȳamà, ɔ malaikapi ɛa b̀ò m̀ò nɔɛpiwa gɔɔ pɔ a ku bua. Aà zá Manɔa kuaànɔ, ¹⁰ ɔ à kè kpakpa, à bàalè ge òɛ à mè: Gɔ̄ɛ pɔ m̀ò ma k̄ii z̄i ɛa m̀ò a gb̄a l̄o laɔ! ¹¹ Manɔa f̄ɛɛ t̄ɛ a nazi. Ké à kà gɔ̄ɛpi k̄ii, à aà là à mè: Mm̄ɛ n yá'ò ma naɛa? A w̄ɛwà à mè: Mám̄ɛ! ¹² Ɔ Manɔa aà là à mè: Tó n yápi gb̄ɛsù, n̄ɛpi aɔ d̄ɛ kpelewa ni? Bó z̄i a kei? ¹³ Dii Malaikapi w̄ɛwà à mè: Yá pɔ má ò n naɛ, aà ke pii. ¹⁴ Asu v̄ɛɛbe bleo. Asu v̄ɛɛ ge í gb̄aae mio. Asu t̄ɛɛ bleo. Yá pɔ má d̄lɛɛ, aà ke pii. ¹⁵ Ɔ Manɔa òɛ: Ḡɔwanɔ la wà bl̄ɛɛb̄o b̄o kek̄ɛn̄ɛ. ¹⁶ Dii Malaika w̄ɛwà à mè: Baa tó ma ḡo la, má n bl̄ɛ bleo. Tó n sa pɔ w̄i a pɔ káɛu à t̄ékū s̄oukè, o Diiwa. Manɔa i d̄ɔ ké Dii Malaikaɛo, ¹⁷ ɔ à aà là à mè: N tón kpelewai? Tó yá pɔ n̄ òpi kè, wá n kp̄ɛla. ¹⁸ Dii Malaika w̄ɛwà à mè: B̄óȳai n̄l̄ɛ ma tó gb̄ɛai?† Tó b̄onsaɛɛ. ¹⁹ Ɔ Manɔa bl̄ɛɛb̄o b̄o s̄è n̄ p̄ɔwentio, à Dii gb̄agbaò gb̄ɛwa. Ké Manɔa n̄ a nao lé gwa m̄aa, ɔ Dii ȳab̄onsaɛk̄ɛɛ. ²⁰ A tò t̄ɛ b̀ò sa'ok̄lipiu à f̄ɛɛ musu, ɔ Dii Malaika f̄ɛɛ t̄a t̄ɛvuapi guu, gɔɔ pɔ Manɔa n̄ a nao lé gwa. Ɔ aa w̄ul̄ɛ n̄ gb̄ɛɛu.

²¹ Dii Malaika i ɛa m̀ò Manɔa n̄ a naowa l̄o, ɔ Manɔa d̄ò sa ké Dii Malaikaɛ. ²² Manɔa ò a naɛ: Wá gae, asa wa wes̄i Lualeɛ. ²³ Ɔ aà na òɛ: Tó Dii ye wá d̄ɛ ȳaaɛ, a sa pɔ wá òwa n̄ p̄ɔwentio sio, mé a yápi ow̄ɛɛo, a to wá yápi e m̄aaɔ.

²⁴ Nɔɛpi n̄e'i gɔ̄ɛ ũ, ɔ à t̄okp̄àɛ S̄aus̄ɔ. N̄ɛpi z̄ɔk̄ũ mé Dii báaad̄aaɔgu. ²⁵ Dii Nis̄ina n̄a t̄ɛkp̄aaaɔguwa gɔɔ pɔ a ku D̄abuioɔboou, Zola n̄ ɛsetaoo z̄anguo.

14

S̄aus̄ɔ yea Filit̄ɛ n̄ɔɛzi

¹ S̄aus̄ɔ ḡɛ Tim̄ɛna, ɔ à Filit̄ɛ n̄ɔɛɛ è we. ² Ké à sù, a ò a m̄aɛɛ n̄ a dao à mè: Ma Filit̄ɛ n̄ɔɛɛ è Tim̄ɛna. A w̄ɛɛl̄ɛm̄ɛɛ m̄a sé. ³ Ɔ aà m̄aɛ n̄ aà dao òɛ: N̄o ku n daɛo ge n buio guu noa, ɔ n̄ȳɔ ḡɛ n̄ɔɛi Filit̄ɛ gyaf̄oɔd̄ɛo guua? Ɔ S̄aus̄ɔ ò a m̄aɛɛ: N aà w̄ɛɛl̄ɛm̄ɛɛ, asa nɔɛpi k̄amague. ⁴ Aà m̄aɛ n̄ aà dao i d̄ɔ ké yápi b̀ò Dii k̄iiɛo, asa àɛ Filit̄ɛ l̄ɛw̄ɛɛ. Gɔɔ bee Filit̄ɛ l̄ɛ kible Isailioɔw̄aɛ.

⁵ Ɔ S̄aus̄ɔ l̄ɛ ḡɛ Tim̄ɛna n̄ a m̄aɛo n̄ a dao. Ké aa kà Tim̄ɛna v̄ɛɛbua, ǹòɔmusu n̄ɛ b̄o b̄o guz̄ò S̄aus̄ɔɛ, àɛ p̄una. ⁶ Dii Nis̄ina d̄ɛd̄ɛwà, ɔ à ǹòɔmusupi gyaw̄i, lá w̄i bl̄ɛɛb̄o b̄o goaawa. Kási a p̄ɛ k̄ūa s̄o. I yá pɔ á k̄ɛpi o a m̄aɛ ge a daɛo. ⁷ Ɔ à ḡɛ faaib̀ò n̄ n̄ɛpio, n̄ɔpi k̄aaɔgu.

⁸ Ké à gɔɔplakè, à f̄ɛɛ l̄ɛ ḡɛ n̄ɔpi séi sa, ɔ à l̄il̄ɛ ḡɛ ǹòɔmusu ḡɛpi gwai. A è z̄ó í d̄ò a ḡɛu. ⁹ Ɔ à ɔsiu à a sa ḡà a b̀ò, àɛ ble, ɔ àɛ ḡɛò. Ké à a m̄aɛ n̄ a dao l̄ɛ, a l̄in̄ɛ aa bl̄ɛ, àma i oné á b̀ò ǹòɔmusu ḡɛuɛo.

S̄aus̄ɔ ȳdasik̄ɛa Filit̄ɛn̄ɛ

¹⁰ Aà m̄aɛ ḡɛ n̄ɔpi b̄ɛ, ɔ S̄aus̄ɔ bl̄ɛsak̄ɛn̄ɛ we, lá w̄i ke n̄ɔɛuwa. ¹¹ Ké ànsueo aà è, aa ɛwaasoɔ s̄isi gb̄ɛɔn baakwi aao kuaànɔ. ¹² Ɔ S̄aus̄ɔ òn̄ɛ: Má ȳaɛ v̄i m̄a oé. E bl̄ɛblea gɔɔ soplaɛ bee ào l̄aa, tó a a ȳási p̄òlom̄ɛɛ, má zw̄aa kwáwá pi baakwi n̄ ulao baakwi. ¹³ Tó i f̄i á p̄òlom̄ɛɛ s̄o, áme á zw̄aa pi baakwi n̄ ula m̄èn baakwiɔ kpaa. Ɔ aa òɛ: Su n̄ yáò wá ma. ¹⁴ A òn̄ɛ: P̄blea b̀ò p̄osona guu,

* 13:5 Nao 6.1-5 † 13:18 Daa 32.30

pɔ na bɔ pɔ pɔsɪ guu.

Ɔ aai fɔ yɔasipi pɔloo e gɔɔ ɔaɔ. ¹⁵ A gɔɔ sɪiɔde zɪ aa ɔ Sɔusɔɔ nae: Kɔnikɛ n zɛɛ aɔ yɔpi yɔasi polowɛɛ. Tɔ ni keɛɔ, wɔ n kpasa n n de beɛɛɛ. Asi a wɔ sisi ɔ wɔ pɔɔ sɪwɔ yɔɔɔ? ¹⁶ Ɔ Sɔusɔɔ na lɛ ɔɔbɛ ɔ mɛ: N zamaguɛ fɔ! N yemazio. N yɛ ɔ ma gbɛɔne, mɛ ni a yɔasi omɛɛ sɔɔ be. Ɔ a ɔɛ: Mi o ma mae ge ma daɛɔ, ɔ nɛmɛ mɔ onɛa? ¹⁷ Ale ɔɔbɛ e gɔɔ soplapi gɛ lɛ paɔ. A gɔɔ sopladepi zɪ ɔ Sɔusɔɔ yɔpi ɔɛ, kɛ ɔ giyyɛwɔ yɔi, ɔ ɔ gɛ a ɔ a gbɛɔne. ¹⁸ A gɔɔ sopladepi zɪ e ɪatɛ ɔ gɛ gɛi kpɛu wɛlɛpi ɛwaasɔɔ ɔɛ:

Bɔ na mɛ de zɔai?

Bɔ pɔsɪ mɛ de nɔɔmusuai?

Ɔ Sɔusɔɔ ɔnɛ: Tɔ i sapa n ma zununuo yɔao, ɔ fɔ ɔ ma yɔpi yɔasi poloe? ¹⁹ Dii Nisɪna dɛɛwa, ɔ ɔ gɛ Asekɛloni ɔ gɛɔ dɛɛ gbɛɔn baakwi, ɔ n pɔkasɔɔ wɔlomɔ, ɔ ɔ gɛ kpɔ gbɛ pɔ aa a yɔpi yɔasi pɔloɛɔwa. Aɔ pɔ pɔ, ɔ ɔ tɔ a mae be. ²⁰ Ɔ wɔ Sɔusɔɔ nɔpi kɔ wa kpɔ aɔ gbɛna pɔ zɛ aɔ saɛ nɔpi sɛzɪwa aɔ pɔ ũ.

15

Sɔusɔɔ tɛsɔa Filitɛɔ buawa

¹ Kɛ ɔ kɛ gɔɔpla, pɔkekegɔɔ kɔ, ɔ Sɔusɔɔ blɛnɛbɔɔ kɔ, ɔ gɛ a nɔpi gwaiɔ ɔ mɛ: Mɔ ye gɛ ma na kɪi kpɛa. Ɔ aɔ nɔpi mae i aɔ gba zɛɔ ² ɔ mɛ: Mɔle e n zaaɔguɛ, ɔ ma aɔ kpɔ n gbɛnawa. Aɔ dɔuna kefɛɔ deaɔla. N aɔ se aɔ gɛɛ ũ. ³ Sɔusɔɔ ɔnɛ: Tɔ ma yɔvɔikɛ ɔ Filitɛɔne sa, mɔɔ tɔae vɪ bo.

⁴ Sɔusɔɔ gɛ gbɛgbonaɔ kɔkɔ ɔaa do n basɔɔɔ (300), ɔ ɔ sɛyɛye sɔɔɔɔɔɔɔɔ. A gbɛgbonapiɔ vlɔ yɛyekɔwa plapla, ɔ ɔ sɛpi yɛye n vlɔpiɔwa. ⁵ A tɛsɔ sɛpiɔwa, ɔ ɔ gbɛgbonapiɔ gbɔɛ Filitɛɔ bua. An pɔwɛna tekɔ pii n n pɔgbaɔ n n vɛɛbuɔ n n kɔ kpɛɔ pii. ⁶ Ɔ Filitɛɔ mɛ: Dɛmɛ yɔɛ taa kɛwɛɛi? Ɔ wɔ mɛ: Timɛna gbɛ nɛ zɔ Sɔusɔɔɛ. Aɔ ɔnsue aɔ nɔ sɪwɔɛ, ɔ a kpɔ aɔ gbɛnawa. Ɔ Filitɛɔ gɛ nɔpi n a maeɔ kpɔsa. ⁷ Sɔusɔɔ ɔnɛ: Lɔ mɔa ɔ kɛmɛɛ, mɔ kɔmaboo e ma gɛ tɔsɪowɔ. ⁸ A sɪngu ɔ n kɛ dɔuduu, an dɛɛɛapi gɛagɛ, ɔ ɔ gɛ zɔle Etaɔ gbɛ'ɛu.

Sɔusɔɔ Filitɛɔ dɛɛa n zaa'in gyaɔwaa

⁹ Filitɛɔ gɛ bɔɔkpɔ Yuda bɔsɔu, aa lɪ gu pɔ wɪ mɛ Gyaɔwaa. ¹⁰ Ɔ Yuda buiɔ n lɔ aa mɛ: Bɔyɔi a mɔwɔ n zɪoi? Ɔ aa mɛ: Wa mɔ Sɔusɔɔ kɔi wɔ keɛ lɔ a kɛwɛɛwaɛ. ¹¹ Ɔ Yuda buiɔ gbɛɔn ɔaa gɛɔɔ (3.000) gɛ Etaɔ gbɛ'e kɪi, aa ɔ Sɔusɔɔɛ: N dɔ kɛ Filitɛɔ mɛ lɛ kiblewɔɔ lɛ? Bɔ yɔ n kɛwɛɛ wei? A wɛmɔ ɔ mɛ: Lɔ aa kɛmɛɛ ɔ mɔ kɛnɛ. ¹² Ɔ aa mɛ: Wa mɔ n yei wɔ n kpɔmɔɛ. Ɔ Sɔusɔɔ mɛ: A lɛgbɛmɛɛ ɔ mɛ ɔ ma dɛɔ. ¹³ Ɔ aa ɔɛ: Wɔ n dɛɔ. Wɔ n ye n baɔɛ, wɪ n nanɛ n ɔzɪ. Ɔ aa aɔ ye n bɔ dafu mɛn pla, aa bɔaɔnɔ gbɛ'ɛpiu. ¹⁴ Kɛ aalɛ kɔ Gyaɔwa, Filitɛɔ mɔ daiaɔlɛ, aalɛ kɔkuakɛ. Dii Nisɪna dɛɛ Sɔusɔɔwa, ɔ ba pɔ wa ye aɔ gɔsɔwa gɔ lɔn bɔ mɔaawa, ɔ bapiɔ wɔlo aɔ ɔwa. ¹⁵ A zaa'in gaa dafu gyaɔwa ɛ, ɔ ɔ nɔalɛ a sɛ ɔ gbɛɔn ɔaa sɔɔɔ (1.000) dɛɛɛɔ. ¹⁶ Sɔusɔɔ mɛ: Zaa'in gyaɔwa ɔ ma gbɛɔn ɔaa sɔɔɔ dɛɛɛɔ, zaa'in gyaɔwa ɔ ma n kaokɔa.

¹⁷ Kɛ ɔ yɔpi ɔ a lɔa, ɔ ɔ gyaɔwapi vɔaa. Ɔ wɔ tɔkpɔ gupɪɛ Gyaɔwasɪsɪ.

¹⁸ Imi aɔ kɔ gbɔa, ɔ ɔ lɛzɔ Diizi ɔ mɛ: N tɔ mapɪ n zɔblɛna ma zɪblɛ maamaa, ɔ mɔɔ ga n imio mɔ lɛlɛ da Filitɛ gyaɔɔɔɔɔ ɔu saa? ¹⁹ Lua Gyaɔwa tɔlɛ pɔa, ɔ i bɔu. Sɔusɔɔ mɪ, ɔ aɔ mɛ sɔ ɔ gbɔa ɛ. A yɔi tɔ e gbɔ wɪ mɛ Gyaɔwa nibɔnapɪɛ Lɛzuna Nibɔna. ²⁰ Sɔusɔɔ dɔaa Isailɔnɛ wɛ baɔɛ Filitɛɔ kibleamagɔɔ.

16

Sáusɔ́o Gaza bɔ́le gba gbooa

¹ Sáusɔ́o gè Gaza, à káaluæ è we, ɔ́ à gè wúleiaànɔ́. ² Wa ò Gazadeɔ́ne wà mè: Sáusɔ́o mò la. ɔ́ aa lía gupizi, wàle aà dádã wéle bɔ́leu gwāasina aa mè: Tó gu dò, wá aà deε. ³ Sáusɔ́o wúle we e weεdo, ɔ́ à fèle. A gè wéle bíibɔ́le gba kù ní a lipéle mèn plaɔ́, a bíle ní a kákabɔ́o sánu. A dà a gáu, à ge vùaa sísí pɔ́ bɔ́aa ní Heblɔ́o musu.

Sáusɔ́o ní Dalilao

⁴ Bee gbea Sáusɔ́o yè nɔ́ezi Vèebu guzulεu. Aà tón Dalila. ⁵ ɔ́ Filitè kíaɔ́ gè nɔ́pi lè, aa òè: Kɔ́nikèè, ké n e n aà gbãa zɔ́opi asii dɔ́ ní lá wá ke wà aà neɔ. Tó wa ba dòwà wa aà fù, wá baade a n gba ánuɔ́u ɔ́watè òaa sɔ́o ní basɔ́oo (1.100). ⁶ ɔ́ Dalila ò Sáusɔ́o: Pɔ́ pɔ́ tò ní gbãa kéwa omεε. Ba kpele wa dɔ́ma, níyɔ́ fɔ́ kéo ní? ⁷ A wèwà à mè: Tó wà ma ye ní saba niεo mèn soplá, bee mé a ma busa, mí gɔ́ lán gbépiiwa. ⁸ Filitè kíaɔ́ mò Dalilæ ní saba niε pɔ́ i giigaga yāaoɔ́ mèn soplá, ɔ́ à aà yèò. ⁹ Aà kpàkpanaɔ́ uleá kpea, ɔ́ Dalila ò Sáusɔ́o: Sáusɔ́o! Filitè lé mɔ́ma fá! ɔ́ à sabapiɔ́ kè lán bà mùaawa, wi aà gbãa bɔ́kii dɔ́o.

¹⁰ ɔ́ Dalila òè: Nle ma kpánguakεε, n εεtòmεεε. Omεε sa. Ba kpele wa n yeòì? ¹¹ A òè: Tó wà ma ye ní balεena dafu gèele pɔ́ wi zíkεò yāaoɔ́, a ma busa, mí gɔ́ lán gbépiiwa. ¹² ɔ́ Dalila bapiɔ́ sè à aà yèò. Aà kpàkpanaɔ́ uleá kpea, ɔ́ à mè: Sáusɔ́o! Filitè lé mɔ́ma fá! ɔ́ Sáusɔ́o ba pɔ́ dɔ́dɔ́ a gāsìwapiɔ́ kèkè lán bapunawa. ¹³ Dalila òè: Nle ma kpánguake e tiaε. N εεtòmεε. Omεε sa. Ba kpele wa n yeòì? ɔ́ a òè: Tó n ma mikā tãa lán balεenawa mèn sopláɔ́ kà dáau ní tã, ¹⁴ mé n kálo pàwà, má busaε, má gɔ́ lán gbépiiwaε. Dalila tò i dàaála, ɔ́ à aà mikā tãa mèn soplapiɔ́ kà dáau a tã, ɔ́ a fí àsaliwa. ɔ́ à mè: Sáusɔ́o! Filitè lé mɔ́ma fá! ɔ́ à vù, à a mikā gà a wòlo dáapi ní àsalio guu.

¹⁵ Dalila èa òè lɔ́: Níò omεε ní yemazi, mé ní ma náai vío sɔ́ be? N ma kpánguakè à kà gèn áaɔ́. Ni n gbãa zɔ́o bɔ́kii omεεo. ¹⁶ Maa lɔ́ naεwà ní yá bee taaɔ́ láasai. A aà nòse yàè e à gè fù menawa, a ye ga. ¹⁷ ɔ́ à yá pɔ́ kú a sɔ́u òè píi sa à mè: Gè i tãa'o ma miwao, asa wà ma kpa Luawaε. Tó wà ma mi bò lé, ma gbãa làon we. Má busa mà gɔ́ lán gbépiiwaε. ¹⁸ Ké Dalila è à yá pɔ́ kú a sɔ́u òè píi, ɔ́ à lékpāsākè Filitè kíaɔ́ne à mè: A ea mɔ́ gèn do lɔ́, asa à apii òmεε sa. ɔ́ aa èa mò aà kii, aa ánusupi kũa. ¹⁹ Dalila tò i Sáusɔ́o lè a gbãa, ɔ́ à gɔ́ee sísi. A à mikā gbãa tãa mèn soplapiɔ́ bò, ɔ́ à nà busaawa, aà gbãapi gèzeá. ²⁰ Dalila mè: Sáusɔ́o! Filitè lé mɔ́ma fá! ɔ́ à vù, à làasookè à mè: Má ke lán yāawa mà azía bɔ́e. A dɔ́ ké Dii gòwao. ²¹ ɔ́ Filitè aà kù aa aà wé bɔ́bɔ́, ɔ́ aa gèaànɔ́ Gaza. Aa mɔ́gotè gala kpàè, ɔ́ àle wísilɔ́ kpé pɔ́ wà aà dàu we. ²² Aà mipi nà kákpaleawa sa.

Sáusɔ́o gaa

²³ Filitè kíaɔ́ kɔ́ kàaa aa gè ní dii Dagɔ́ gbagbai, aale pɔ́nakε, aale mε: Wá dii wá ibεε Sáusɔ́o nàwèε wá ɔ́zì. ²⁴ Ké Filitè aà è, aa ní dii sáaukpà aa mè: Wá ibεε wá bùsu dè, à wá gbéò dède dúuduu, ɔ́ wá dii aà nàwèε wá ɔ́zì.

²⁵ Lá an pɔ́ kèna màa aa mè: A Sáusɔ́o sísi aà kòò'owèε. ɔ́ wà aà bò kpé pɔ́ wà aà dàupiu, à yaalɔ́ kpànízi. ɔ́ wà aà zè kpé gbapeleɔ́ zānguo.

²⁶ Sáusɔ́o ò èwaasona pɔ́ a ɔ́ kũaε: Gεmanɔ́ kpé gbapele pɔ́ kpé seao sae mà ɔ́nanawà, mí gbãa'ewà. ²⁷ Táakpεpi pà. Gɔ́εo ní nɔ́εo ku we ní Filitè kíaɔ́ píi. Gbé pɔ́ kú kpépi musuɔ́ kà gbèɔ́n òaa gèo (3.000), aa mò Sáusɔ́o kòò gwai.

²⁸ Sãusɔɔ wiilè Diiwa à mè: Dii Lua, to ma yá dɔngu. Lua, ma gba gbãa gën doe bee mà tɔsiò Filitɔɔwa ma wé mèn pla yá musu. ²⁹ A ɔnàna kpé gbapele mèn pla pɔ kpépi sea guoguɔɔwa, aà ɔplaa ku adowa, zee ku adowa. ³⁰ A mè: To mà ga ní Filitɔɔ! A kulu kù, ɔ à ɔpèwà ní gbãao, ɔ kpépi kwè kà Filitɔ kíaɔla ní gbé pɔ kú a guu. Gbé pɔ Sãusɔɔ ní dɛde a gagɔɔɔ dasi de gbé pɔ à ní dɛde a béziɔla. ³¹ Aà dãunaɔ ní aà de bedeo píi mò aà ge sè wà tàò, ɔ aa aà mia kpákɔi ní a mae Manɔao, Zɔla ní Esetaoo zãngu. A dɔaa Isailiɔne wè baoe.

17

Mika táa

¹ Eflaiũ buiò bùsu sìside gɔee ku, aà tón Mika. ² A ò a dae: Anusu òaa sɔo ní basoo (1.100) pɔ wa sèma kpáí, ké n ade kà, má mà. Anusupi ku ma kíie. Máme má sè. ɔ aà da òè: Dii báaadangu, né.

³ Ké à ánusupi sòaa a dae, ɔ aà dapi mè: Ma ánusue bee ðile Dii pɔ ũe, wi táa píò, wi ado kásaone. Má ea kpamae. ⁴ Ké Mika ánusupi sòaa a dae màa, aà da ánusuo watè òaa do se kpà siawa, ɔ à táa píòè, à ado kásaoè. ɔ wà ge kàle Mika kpéu. ⁵ Mikapi sɔ a táakpe ví. A sa'o'ula ní táaò kè yãa, ɔ à a negɔee ðile a sa'ona ũ. ⁶ Goo bee Isailiò kía vío, yá pɔ kè gbéè, ɔ ì a pɔ ke.

⁷ A mɔ lè Levii bui èwaasoe ku Yuda buiò guu Betelèũ, Yuda buiò bùsuu. ⁸ ɔ à fèle we, àle gu pɔ á zɔleu wele. Goo pɔ a be zéu, à kà Eflaiũ buiò bùsu sìsideu e Mika be. ⁹ ɔ Mika aà là à mè: N bɔ má ni? A wèwà à mè: Levii buin ma ũ, ma bɔ Betelèũ, Yuda buiò bùsuue. Gu pɔ má zɔleu ɔ mále wele. ¹⁰ Mika òè: Zɔlemanɔ, ní gɔ ma mae ũ, ma sa'ona ũ. Máliò fiabone wè ní wèo ánusuo watè kwikwi ní pɔkasaò ní pɔbleao. ɔ Levii buipi wèi. ¹¹ Levii bui èwaasopi zòle ní gɔepio, a gòè lá a negɔewa. ¹² Mika aà ðile sa'ona ũ, ɔ a ku Mika be màa. ¹³ Mika mè: Má dɔ ké Dii a èfãaikemee sa, asa má sa'ona ví Levii bui ũ.

18

Dã buiò Mika táa naaa

¹ Goo bee Isailiò kía vío, mé Dã buiò lé bùsu wele wà zɔleu, asa e tia kpaale pɔ aa sè Isaili bui kíniò guu i gɔ ní pɔ ũo. ² ɔ aa ní negɔnao zì gbɛɔn sɔo, aa òné: A ge bùsu keele. ɔ aa bɔ Zɔla ní Esetaoo, aa gè bùsu keelei, aale a asiigwa. ɔ aa mò Eflaiũ bùsu sìsideu e Mika be wéleu, aa ì we. ³ Goo pɔ aa ku kái ní aà beo, aa Levii bui èwaasopi bɔ dɔ, ɔ aa lile we, aa aà là aa mè: Démè mɔnnɔ lai? Bó níle ke gue beui? Akéa ní kú lai? ⁴ ɔ à yá pɔ Mika kèe òné à mè: Ale fiabomee. Aà sa'onan ma ũ. ⁵ ɔ aa òè: Gbeawèe Luawa wà dɔ tó wá tá a ke na. ⁶ ɔ sa'onapi wèmá à mè: A gé aafia. Dii dɔaaaé á tápi guu.

⁷ Gbɛɔn sɔopiò dàzeu, ɔ aa kà Laisi. Aa è gbé pɔ kú a guuò dɔdɔa lá Sidɔdeɔ ìo kuwa. Aa ku dɔdɔa we yákelesai. Pɔe lé késámáò, an bùsu pɔpii víe. Aa kái ní Sidɔdeɔ, mé an baa kú ní gbèeoo. ⁸ Ké aa èa sù ní gbéò kí Zɔla ní Esetaoo, an gbéò ní lá aa mè: Bó á è wei? ⁹ Aa wèmá aa mè: A fèle wà ge lélemá. Asa wa bùsupi è, a maa kè zài, mé ále pɔe wo lao. Asu zígbiakɔ. Wà ge bùsupi símá! ¹⁰ Tó wa ka we, wá gbéò le dɔdɔae. Bùsu pɔ Lua kpàwápi zɔ, mé pɔe lé késawào.

¹¹ ɔ Dã bui pɔ kú Zɔla ní Esetaooò dàzeu gbèɔn òaa àaɔ, aa ní gòkeboò kúkũa. ¹² Ké aale gé, aa bòokpà Kiliayaaliũ sae Yuda buiò bùsuu. Ayãmeto wí me gupie Dãbuiòboò e ní a gbão. A ku Kiliayaaliũ be'ae oie. ¹³ Bɔa we aa gè Eflaiũ buiò bùsu sìsideu e Mika be wéleu. ¹⁴ ɔ gbèɔn sɔo pɔ aa gè Laisi bùsu asiigwàò ò ní gbèɔne: A dɔ ké sa'o'ula ní ua táaò ní táa pɔ wa píò ní táa pɔ wa kásao ku kpéè

beeɔ do guua? Aɔ dɔ sa lá á ke. ¹⁵ Aa lile we, aa gè Levii bui èwaasopi lè Mika be, ɔ aa à aafia gbèa. ¹⁶ Dã bui gbɛɔn òaa àaɔ pɔ aa n gɔkeɔɔ kúkũapiɔ zea ua léu, ¹⁷ ɔ gbɛɔn sɔopiɔ gè kpéu, aa sa'o'ulapi n ua táapiɔ n táa pɔ wa p̄piɔ n táa pɔ wa kàsapiɔ sèle. Sa'onapi zea ua léu n gbɛɔn òaa àaɔ pɔ aa n gɔkeɔɔ kúkũapiɔ. ¹⁸ Ké gbépiɔ gè Mika be aa p̄piɔ sèle, ɔ sa'onapi n lá à mè: Bó ále ke wei? ¹⁹ ɔ aa wèwà aa mè: Níle! N n lé kpaaũ! Mɔ géwanɔ, ní gɔ wá mae ũ, wá sa'ona ũ. Dea gbé mendo be sa'ona ũ ge Isaili bui lee do sa'ona ũ, a kpele mé maanei? ²⁰ Sa'onapi pɔ kèna. A sa'o'ulapi sè n táapiɔ, à nà gbépiɔwa. ²¹ Aa dàzeu, an néo mé dɔaaa n n pɔtuɔɔ n n àizeɔ p̄ii.

²² Ké aa kà zà n Mika beɔ, ɔ gbé pɔ an be kái n Mika beɔɔ kɔ kãaa, aa pèle Dã buipiozi. ²³ Aale zɔadɔmá, ɔ Dã buiɔ lãaa aedɔmá, aa ò Mikaε: Kpelewa n kè n gbé kãaa? ²⁴ A wèwà à mè: A táa pɔ má p̄iɔ sèle, ɔ a ta n ma sa'onao. Bóme gòmee bi? Bóyãí ále ma la yá pɔ ma leii? ²⁵ ɔ Dã buiɔ wèwà aa mè: Nsu lekpaakewanɔ, ké pɔkũmadeɔ su kusima n n bedeɔ aa á dedeo yáí. ²⁶ ɔ Dã buipio dàzeu. Ké Mika è gbépiɔ gbãa dealaε, ɔ à èa tà be.

Dã buiɔ zɔlea Laisi

²⁷ Dã buipio sɔ aa gè Laisi n táa pɔ Mika p̄piɔ n aà sa'onao. Aa gè lèle gbé pɔ kú dɔɔa yákelesaipiɔwa. Aa n dede n fɛndao, ɔ aa tesɔ n wélewa. ²⁸ Gbɛe i e n suabào, asa aa kái n Sidɔoo, mé an baa kú n gbɛeoo. Wélepi ku gusalalau kái n Beleobeoε. ɔ aa wélepi kèke kàle aa zòleu. ²⁹ Aa n dezi Dã, Isaili né tɔkpàè, àma wélepi tón Laisi káau. ³⁰ Dã buipio táapiɔ pèle we, ɔ aa Mɔizi né Geesoũ bui Yonatãapi n aà néo dile n sa'onao ũ e gɔɔ pɔ wà bùsupi s̄imá. ³¹ Gɔɔ pɔ Lua kpé kú Silo, gɔɔ bee ɔ táa pɔ Mika p̄piɔ pélea Laisi.

19

Levii bui n a nɔ pɔ i mésedileèoo

¹ Gɔɔ bee Isailio kía v̄io. Levii buie mé kú Eflaiũ buiɔ bùsu s̄iside léwa, ɔ à nɔsè Beteleũ, Yuda buiɔ bùsuu, i mésedileèoo. ² ɔ nɔepi dɔé'ii kè, ɔ à bɔ a zá be à tà a mae be Beteleũ, Yuda buiɔ bùsuu, a ku we e mɔ síiɔ. ³ ɔ aà zá f̄le gè aà gbesii. A gè we n a zikenao n zàa'ín mèn plaɔ. Ké à kà nɔpi k̄ii, nɔpi gèaàno a mae kpéu. Ké nɔpi mae aà è, à gbãakpàaazi n pɔnao. ⁴ Aa ànsuepi aà dile, ɔ à ì we gɔɔ àaɔ, aale pɔble, aale igbè. ⁵ A gɔɔ síiɔde z̄í ɔ aa f̄le káaukaau, ḡopi lé taa sɔuke à dazeu, ɔ aà ànsuepi òè: Ze n pɔble, ní gbasa dazeu. ⁶ ɔ à zòle pɔblè n a ànsuepio, aa igbè s̄anu. ɔ nɔpi mae òè: N yá na! I la gbã, ní pɔnake. ⁷ Ké gu dɔ, à f̄le lé dazeu lɔ, ɔ aà ànsuepi ḡe lɔ, ɔ à ḡò. ⁸ Ké gu dɔ a gɔɔ sɔode, à f̄le lé dazeu, ɔ aà ànsuepi mè: N yá na! Ze n pɔble, ní gɔ e ìatè busa. ɔ aa pɔblè mípla s̄anu.

⁹ Ké ḡɔepi f̄le lé dazeu n a nɔpio n a zikenao, aà ànsue òè: Gwa, oosi kè, mé ìatè i ḡò bílao. I la gbã lɔ! Gwa, gu lé ḡek̄ɔ. I la, ní pɔnake, zia kɔɔ káaukaau ní da n be zéu. ¹⁰ Ḡɔepi ye ia we yáí lɔ, ɔ à f̄le dàzeu, à mipè Yebusi pɔ w̄i me lɔ Yelusaleũwa n a nɔpio n a zàa'ín mèn plaɔ.

¹¹ Ké aa kà kái n Yebusio, ìatè ḡe kpéu, ɔ zikenapi ò a diie: Wà lile ḡe Yebusi buiɔ wéleε beeu wà i we laɔ! ¹² ɔ aà dii òè: Wá ḡe bui z̄iloɔ wéleuo. Isaili buiɔ ku weo. Wà gé e Gibea. ¹³ ɔ à èa mè: Wà gé ii Gibea ge Lama, wá gupio do le. ¹⁴ ɔ aale gé. Ké aa kà Gibea, B̄yãmee buiɔ bùsuu, ìatè ḡe kpéu. ¹⁵ Aa lile gè ii we, ɔ aa kàle ḡaaε, gbɛe i n dileo.

¹⁶ Mae zie sù n buao oosi. Eflaiũ buiɔ bùsu s̄iside gbéε, ɔ à zòle Gibea. Wélepideɔá B̄yãmee buiɔne. ¹⁷ Ké à wezù, à nibɔɔ è kàle ḡaaε, ɔ à nɔpi zá là

à mè: Nlɛ gé má ni? N bɔ má ni? ¹⁸ A wèwà à mè: Wa bɔ Betelɛũ, Yuda buiɔ bɔsuuɛ, ɔ wáɛ tá ɛflaiũ buiɔ bɔsu sɔside léwa. Ma ben we. Ma ge Betelɛũɛ, ɔ máɛ tá be sa, ɔ gbɛɛ i ma dileo. ¹⁹ Wá zàa'inaɔ sɛ ní tàaaɔ vɛ, mé mapi ní ma nɔɔ ní ma zikenao wá pɛɛ ní vɛɛo vɛ. Wápiɔ n zòblenaɔ, pɔe kɛsáawáo. ²⁰ ɔ maezipi mè: Má á dile, mí pɔ pɔ á yei kpáwá. Asu i gáaɛo fá! ²¹ ɔ à tàrɛnɔ a be, à sɛ kpà ní zàa'inaɔwa. Aa gbá pɛpi, ɔ aa pɔblè aa imi.

²² Aale pɔnake, ɔ wéɛ gbɛvãio m̀ lɛa kpépii, aale a gba gbɛgbɛ, aale wiido maezi pɔ kpépi víwa, aale mɛ: Bɔwɛ ní gɔɛ pɔ pɛla n beo wà wúleaànɔ! ²³ ɔ uabelepi b̀má à mè: Ma gbéɔ, ásu yãvãikeo. Lá gɔɛpi pɛlaaɛ, ásu wíyãpi keo. ²⁴ Gɔɛpi na ku la ní ma nenɔɛ lésoo. Má b̀ɛrɛnɔ, í kɛrɛnɔ lá á yeiwa. Ama ásu yãkpaanlapi ke gɔɛpiɛo.† ²⁵ Gbɛpiɔ i we aà yáio, ɔ Levii buipi b̀nɛ ní a nɔo. ɔ aale aà dàakpakpa ní gbãao e ko gè lé sɛia zùò, ɔ aa gbàsa wà aà gbàɛ. ²⁶ Ké ko lé plaade zù, nɔɛpi fɛɛ gè lèlɛ kpé pɔ a zá kúu kpeɛɛ, ɔ a wúlea we e gu d̀.

²⁷ Ké aà zápi fɛɛ zɛwɛ̀ kɔɔ à dazɛu, ɔ à su è a nɔpi wúlea kpeɛɛ, aà ɔ mé didia kpeɛɛ bèewa. ²⁸ ɔ a òè: Fɛɛ wà tá! Ké i aà wea mao, ɔ à aà sɛ dà zàa'ina kpe, à dàzɛu. ²⁹ Ké à kà be, ɔ à fɛna sè, à a nɔ gɛpi z̀ɛz̀ɛ k̀ò kuepla, à kpàsákpàsá Isaili b̀suɔ guu píi.‡ ³⁰ Gbɛ pɔ èò píi mè: Za gɔɔ pɔ wá Isailiɔ wa b̀ɔɛ Egipi e gbã, wi yáɛ bee taa eo. A làasooke yápiwa, à gwa lá wá sé.

20

Isailiɔ zikaa ní Bɛyãmɛɛ buiɔ

¹ ɔ Isaili pɔ aa ku za Dã e Bɛɛseba ní Galada b̀suɔɔ m̀ kãaa Dii aɛ Mizipa ní ledouo nípii. ² Isaili bui píi dɔaanaɔ z̀ɛɛ balu guu we ní z̀igɔɔ gbɛɔn òaasɔɔo lɛ òaa pla (400.000), baade a fɛnda kúu. ³ A m̀ lè Bɛyãmɛɛ buiɔ mà Isaili bui kɛniɔ gè Mizipa. ɔ Isailiɔ Levii buipi là à mè: Yápi dau siuwɛɛ lá a de. ⁴ ɔ nɔ pɔ wa d̀ɛpi zá mè: Mapi ní ma nɔo wa ge ii Gibɛa, Bɛyãmɛɛ buiɔ b̀suuɛ. ⁵ ɔ Gibɛadeɔ fɛɛmanɔ, aa m̀ lɛa kpé pɔ má kúu gwá beezi, aa ye ma de. ɔ aa wúlewule ní ma nao, à gà. ⁶ ɔ ma a nɔ gɛpi sè má z̀ɛz̀ɛ, má kpàsákpàsá Isaili b̀suɔ guu píi, asa aa wíyã vãí kè wá Isaili b̀suuɛ. ⁷ A Isailiɔ, lá á sé à sé. ⁸ ɔ gbɛpii fɛɛ ní ledouo aa mè: Wá gbɛɛ a ta beo. Wá gbɛɛ a ta a be wéleuo. ⁹ Lá wá ke Gibɛadeɔnen ke: Wà gbɛla wá léɛama yá musu. ¹⁰ Wà gbɛɔ pɛpɛ Isaili buiɔ guu píi, gbɛɔn basɔo guu gbɛɔn kwikwi, gbɛɔn òaa sɔo guu gbɛɔn basɔobasɔo, gbɛɔn òaasɔɔo lɛ kwi guu, gbɛɔn òaasɔɔo. Gbɛpiɔ i ge kùsũa weɛɛ z̀igɔɔne, ké aa e gé Gibɛa, Bɛyãmɛɛ buiɔ b̀suu, aai wíyã pɔ aa kè wá b̀suu fiaboné. ¹¹ Maa Isailiɔ kãaa píi ní ledouo, ké wa gé léɛi wélepiwa.

¹² Isailiɔ gbɛɔ z̀izi Bɛyãmɛɛ buiɔ wéleɔ guu píi aa mè: Dàa vãí pɔ wa kè á b̀suu s̀ò be? ¹³ A Gibɛa gbɛvãipiɔ kpáwá wà ní dede, wí tàaepi b̀ò wá guu. ɔ Bɛyãmɛɛ buipiɔ i we ní gbɛ Isailiɔ yãmào. ¹⁴ Aa b̀ɔɛ ní wéleɔ guu aa kãaa Gibɛa, ké aa z̀ika ní Isaili bui kɛniɔ. ¹⁵ Gɔɔ bee Bɛyãmɛɛ bui fɛndadeɔ kãaa gbɛɔn òaasɔɔo lɛ baasɔo ní m̀endooɛ (26.000) ní Gibɛadeɔ z̀igɔɔ gbɛɔn òaa àaɔ ní basɔoo (700). ¹⁶ Gbɛpiɔ guu z̀igɔɔ ɔzɛɛdeɔ ku gbɛɔn òaa àaɔ ní basɔoo. Baa mikã m̀endo an gbɛɛ lí gbá ní gbɛmao à z̀awào. ¹⁷ Isaili bui kɛniɔ s̀ò aa z̀igɔɔ fɛndadeɔ kãaa gbɛɔn òaasɔɔo lɛ òaa pla (400.000).

¹⁸ Isailipiɔ fɛɛ gè Beteli, ɔ aa gbèa Luawa aa mè: Wá bui kpele mé a gé z̀ikai ní Bɛyãmɛɛ buiɔ kãauí? Dii mè: Yuda buiɔ mé aa gé sɛia. ¹⁹ Ké a gu d̀, Isailiɔ fɛɛ gè b̀òokpà Gibɛa saɛ. ²⁰ ɔ aa b̀ɔɛ gè z̀ikai ní Bɛyãmɛɛ buiɔ, aa z̀i'òpòonzi Gibɛa

* ^{19:22} Daa 19.5 † ^{19:24} Daa 19.7-8 ‡ ^{19:29} 1Sam 11.7

we. ²¹ Běyāmeɛ buiɔ bɔ̀le Gibea, ɔ̃ aa Isailipio dèdɛ gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ bao ní plao (22.000). ²² Isailio kɔ̃ gbà sɔ̃, ɔ̃ aa èa zì'ɔ̀pòo gu pɔ́ aa pòou yāa lo. ²³ Isailieɔ gè lé ɔ̀ɔlo Dii aɛ e oosi, ɔ̃ aa gbɛ̀awà aa mè: Wà ɛa gé zíkai ní wá gbé Běyāmeɛ buiɔ yà? ɔ̃ Dii mè: A gé!

²⁴ ɔ̃ Isailio sò Běyāmeɛ buiɔzi zìgɔɔ plaadepizi. ²⁵ Ké Běyāmeɛ buiɔ bɔ̀le Gibea aa mò dànlɛ, aa Isailio dèdɛ lo gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ bao plasai (18.000), ampíi fɛ̀ndadeɔne sɔ̃. ²⁶ ɔ̃ Isailio fɛ̀le gè Beteli nípii, aa zò̀le lé ɔ̀ɔlo Dii aɛ. Aa leyè we e oosi, ɔ̃ aa sa pɔ́ wí a pɔ́ kátɛu à tékū ní sáaukpasao ò'o Diiwa. ²⁷⁻²⁸ Gɔɔ bee Luabaakuańno kpagolo kú we. Eleazaa né Fineasi, Aalona tɔ̀una mé sa'ona ũ. ɔ̃ aa yāgbèa Diiwa aa mè: Wà ɛa gé zíkai ní wá gbé Běyāmeɛ buiɔ yà ge wà kámaboɛ? ɔ̃ Dii mè: A gé! Má ní naé á ɔ̀zì zia.

²⁹ ɔ̃ Isailio gè gbéɔ̀le ulɛ'ule aa lía Gibelai. ³⁰ Zìgɔɔ àaɔde zì aa gè zì'ɔ̀pòo Běyāmeɛ buiɔzi lá aa kè yāawa. ³¹ ɔ̃ Běyāmeɛ buiɔ bɔ̀le gè dairíle e aa gè kè ní wélewa. Aa ná Isailio dɛdɛawa lán yāa wà lo, ɔ̃ aa gbɛɔn baakwi taa dèdɛ Beteli zéu ní Gibea zéu sɛu we. ³² Běyāmeɛ buiɔ lé mé: Wále ní fu lán yāawa. Isailio sɔ̃ aale mé: Wà bàalené, ké aa e ké ní wélewa e zékpaasɔ. ³³ Isailio gò ní tía nípii, aa gè zì'ɔ̀pòo Baali Tamaa, ɔ̃ Isaili pɔ́ uleasɔ bɔ̀le ní ulékíi Gibea be'ae oi. ³⁴ ɔ̃ Isaili zìgɔ̃ maa gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ kwio (10.000) gè léleí Gibɛawa a bɔ̀leu. ɔ̃ zì pásíkū, mé Běyāmeɛ buiɔ dɔ̃ yá a ní leo. ³⁵ Dii tò Isailio Běyāmeɛ buiɔ fù. Zibeezì Isailio ní dɛdɛ gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ baasɔo ní basɔoo (25.100), fɛ̀ndadeɔne nípii. ³⁶ ɔ̃ Běyāmeɛ buiɔ è wà ní fú.

Isailio gubò Běyāmeɛ buiɔne yāa, ké aa daa gbé pɔ́ aa ní ulɛ'ule Gibea saɛo gàu yáí. ³⁷ ɔ̃ gbé pɔ́ ulɛ'uleapio bɔ̀le ní wāao, aa gè wéleu aa fāaa, ɔ̃ aa wéledeɔ dèdɛ ní fɛ̀ndao míomio. ³⁸ A mo lè Isailio lekpaai ní gbé pɔ́ ulɛapio yāae aa mè: Tó a súlele dà wéle, ³⁹ wápio wá liaa ní wá yanaɔ zilaue.

Běyāmeɛ buiɔ ná Isailio dɛdɛawa, aa ní dɛdɛ gbɛɔn baakwi taawa, ɔ̃ aa mè: Wále ní fu lán káauwae. ⁴⁰ ɔ̃ telu fɛ̀le wéleu. Ké Běyāmeɛ buiɔ sù ní kpe gwà, aa è telu gbá dau. ⁴¹ Isailio líaamá, ɔ̃ gili gè Běyāmeɛ buiɔ, ké aa è yá ní lé yáí. ⁴² ɔ̃ aa èa lé bàale Isailione, aa sèle gbáa oi, ɔ̃ wà pèma ní zio. ɔ̃ Isailio bɔ̀le ní wéleɔ guu, aa ní dɛdɛ we. ⁴³ Aa koezòńzi, ɔ̃ aa pèma, aai zené e aa gè ní lé Gibea gukpe oi. ⁴⁴ Běyāmeɛ buiɔ gága we gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ bao plasai (18.000), zìgɔɔne nípii. ⁴⁵ An gbɛɔ èa bàalè sèle gbáau e aa gè tàò Limɔ gbɛ oi, ɔ̃ Isailio ní kónaɔ dèdɛ zéu guu gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ sɔo (5.000). Aa ní gbɛsèle e Gidoũ, aa ní dɛdɛ we lo gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ pla (2.000).

⁴⁶ Zibeezì Běyāmeɛ bui fɛ̀ndade pɔ́ gágao píi kà gbɛɔn ɔ̃aasɔsɔo lɛɛ baasɔo (25.000), zìgɔɔne nípii. ⁴⁷ An gbé pɔ́ aa èa bàalè sèle gbáau aa tà Limɔ gbɛ kíio bò gbɛɔn ɔ̃aa àaɔ. Aa kè we mo síiɔe. ⁴⁸ ɔ̃ Isailio gè Běyāmeɛ bui pɔ́ gò wéle ní wéleɔ dèdɛ ní fɛ̀ndao. Aa pɔ́ pɔ́ aa è weɔ dèdɛ píie, gbɛnazinaɔ ní pɔtuɔ, ɔ̃ aa tesò ní wélepiowa píi.

21

Nɔ̀weleɛ Běyāmeɛ bui kónaɔne

¹ A mo lè Isailio ladà Mizipa aa mè: Wá gbɛe a a né kpásá Běyāmeɛ buiewao. ² Aa gè Beteli aa zò̀le Lua aɛ we e oosi, ɔ̃ aa wii gbáa lè, aale ɔ̀ɔlo maamaa ³ aa mè: Dii Isailio Lua, bóyái yápi wá lé, ɔ̃ wá bui lɛɛ do ku gbá lo ni?

⁴ Ké a gu dò, aa fɛ̀le sa'okíi bò, ɔ̃ aa sa pɔ́ wí a pɔ́ kátɛu à tékū ní sáaukpasao ò'owà. ⁵ ɔ̃ aa mè: Wá Isaili bui kpele mé i mo káaawano Dii aɛo ni? Asa aa sí ní Luao yāa aa mè: Gbé pɔ́ gí mɔí Dii kíi Mizipa, wa ade dɛɛ. ⁶ An gbé Běyāmeɛ

buiɔ kènɛ wɛna, ɔ̃ aa mɛ̀: Wá Isailiɔ bui lɛɛ do mĩdɛ fá. ⁷ Lá wá sɪ́ nĩ Diiɔ wa mɛ̀, wá wá nɛ́ɔ kpásámáɔ, kpelewa wá kɛ an gbé́ pɔ́ gɔ́ɔ nɔ̃ ei? ⁸ Ɔ̃ aa mɛ̀: Wá Isaili bui kpele mé i mɔ̃ Dii aɛ Mizipao ni? Gwa, gbɛ̃e i bɔ̃ Yabesi Galada à m̀ baluuo.

⁹ Aa gbé́ɔ̀ d̀d̀ɔ̃, ɔ̃ aa è Yabesi Galada gbɛ̃e kú nĩ guuo.

¹⁰ Ɔ̃ gbé́ pɔ́ káaaa weɔ̃ zĩgɔ́ɔ gbàɛ we gbɛ̃ɔ̃n òaasɔ̃ɔ̃ lɛɛ kuɛpla (12.000), aa òné: A gɛ Yabesi Galadadeɔ̃ dɛdɛ nĩ fɛ̀ndao nĩ nĩ nɔ̃ɔ̃ nĩ nĩ nɛ́ɔ̃. ¹¹ Tó a ka, à gɔ́ɔ̃ dɛdɛ píi nĩ nɔ̃e pɔ́ gɔ́ɛ d̀ɔ̃. ¹² Aa wéndia lésɔ̃ è Yabesi Galadadeɔ̃ guu gbɛ̃ɔ̃n òaa pla, ɔ̃ aa tàrĩnɔ̃ nĩ b̀dou Silo, Kanaa bùsuu. ¹³ Ɔ̃ gbé́ pɔ́ káaaa weɔ̃ gbé́ɔ̃ zĩ, aa gè awakpà Běyāmɛɛ bui pɔ́ kú Limɔ̃ gbɛziɔ̃nɛ. ¹⁴ Zibeezi Běyāmɛɛ buipio sù, ɔ̃ Isailiɔ Yabesi Galada nɔ̃e pɔ́ aai nĩ dɛdɛɔ̃ kpámá, kási nɔ̃ɛpio i pɛɛmáɔ.

¹⁵ Běyāmɛɛ buiɔ kènɛ wɛna, asa Dii tò gupua b̀ Isaili buiɔ guuɛ. ¹⁶ Ɔ̃ balu gbɛ̃zɔ́ɔ̃ mɛ̀: Lá Běyāmɛɛ bui nɔ̃ɛe ku lo, kpelewa wá kɛ an gɔ́ɛ pɔ́ gɔ́ɔ̃ nɔ̃ ei? ¹⁷ Sema Běyāmɛɛ buiɔ bùsu gɔ̃ an gbé́ pɔ́ b̀ɔ̃ pɔ́ ũ, kɛ Isaili bui lɛɛ doe su b̀dɛɔ̃ yáí. ¹⁸ Wá e wá wá nɛ́ɔ̃ kpásámáɔ, asa wá sɪ́ nĩ Luao wa mɛ̀ Lua láaizi gbé́ pɔ́ a nɛ́ kpàsá Běyāmɛɛ buiewawaɛ. ¹⁹ A gwa! Dii dikpɛ pɔ́ wĩ kɛ Silo wɛ̃ nĩ wɛ̃o kà kái. Silo ku Beteli gugbántoo oie, zé pɔ́ i bɔ̃ Beteli ì gé Sikɛũ gukpɛ oi, Lebona gɛɔ̃mid̀kíi oi.

²⁰ Ɔ̃ aa ledà Běyāmɛɛ buiɔwa aa mɛ̀: A gɛ ulɛ'ule vɛ̃ɛbuɔ̃ guu, ²¹ íɔ̃ gugwagwa. Tó Silo nɛnɔ̃ɔ̃ b̀lɛ ɔ̃wáí, à b̀lɛ vɛ̃ɛbupiu kpakpa, á baade i a pɔ́ kú nɔ̃ ũ à taò a bùsuu. ²² Tó an maɛɔ̃ ge an d̀aɔ̃ m̀d̀wá nĩ zɔ̃ao, wí oné aa gbɛ̃kɛkɛé, asa wi nɔ̃ eé zĩ pɔ́ wá kà guuo. Lá aame aa népio kpàsáwáɔ, aa tàae ví lo. ²³ Ɔ̃ Běyāmɛɛ buipio kè màa. Ké nɛnɔ̃ɔ̃ b̀lɛ lé ɔ̃wá, ɔ̃ an baade a pɔ́ kù, aa tàrĩnɔ̃ nĩ bùsuu. Aa nĩ wé̃lɛ kèkɛ kàlɛ, ɔ̃ aa z̀lɛu. ²⁴ Bee gbɛa kɛ Isailiɔ f̀aa Silo, an baade tà a bùsuu a gbé́ɔ̃ kíiɛ. ²⁵ Gɔ̃ bee s̃ Isailiɔ kía vío, yá pɔ́ kè gbé́ɛ ɔ̃ ì a pɔ́ kɛ.

LUTU

Yá pò kú lée bee guu

Lutuá Mɔabu nɔe pò kú dɔaanao gɔɔe. Yá gbia pò kú a guu mé de buipále nɔe gɛa Lua gbéɔ guu ũ. Beewa lápi lé Lutu yákea a zéwa yá bɔɔleke. Nɔepiá Mɔabu buie, aà zákea ní Isaili gɔe mé tò a gè Isaili Lua gbé ũ. Lutu zè ní a zá da Naomio, ɔ Lua fiabòè náai yá pò a kèpi yáí. Lutu ní a zá da Naomio lé taasike káau, ɔ aa gè nama guu gbézá. Lápi òlɔwɛe lá gbéɔ í Lua náaike mé aaí kɔ náai ví b.

Lutu né pò a í yá mé lápi yázinda ũ. Né pò a ìpi mé kí Davidi dezi ũ. Mɔabu bui Lutupiá Davidi dazie, mé aà tó kú bui pò Yesu Kilisi bò ní guu tó guu. (Mat 1.5).

Naomi ní Lutuo

¹ Gɔɔ pò dɔaanao lé kible Isaili bùsuu, imina kà, ɔ gɔe bò Betelɛũ Yuda bùsuu, à gè gɔɔplakei Mɔabu bùsuu ní a nao ní a negɔe gbéon plaɔ. ² Gɔepi tón Elimelɛki. Aà na tón Naomi. Aà néo tón Maloni ní Kilionio. Eflata bùsudeɔne. Aa gè Mɔabu bùsuu, ɔ aa ku we. ³ We Naomi zá Elimelɛki gàu, aàpi mé gè ní a né gbéon plapiɔ. ⁴ Aa Mɔabu nɔe sè nɔ ũ, ado tón ɔɔfa, ado sɔ Lutu. An kua we wè kwi taa gbɛa ⁵ ɔ Maloni ní Kilionio gà mípla mípii, ɔ Naomi gè zásai nésai.

⁶ Aa kua Mɔabu bùsuu we a mà Dii a gbéɔ wɛnagwà à ní gbá ble, ɔ à sɔukè à tá ní a né napiɔ. ⁷ ɔ à fɛle gu pò á kuu, à dàzeu ní a né gyaapiɔ, aale tá Yuda bùsuu. ⁸ ɔ a ò a népiɔne: A ea tá á daɔwa, Dii i gbékekeé lá á kè á gɔ pò gàɔne ní mapiowa. ⁹ Dii tó á baade ea záke à zɔlekí e. Ké à lezámá, ɔ aa ɔlò gbáugbáũ. ¹⁰ Aa òè: Wá tannɔ n gbéɔ kíie. ¹¹ ɔ a ò a népiɔne: A ea! Bóyáí á táimanɔi? Má ea negɔe i à e zákeɔnɔ lɔ yà? ¹² A ea tá! Ma zikù, má e záke lɔ. Baa tó ma mè má wɛdɔ zákeai, mé má è oosia ma negɔe ìaànɔ, ¹³ á fɔ ní dá e aa zɔkúe? A fɔ à ku pɔse ní yáie? Aawo, ma néo! Dii bò ma kpɛe. Yá pò á lépi i kemɛe nao fá!

¹⁴ Aa èa nà ɔlɔwa, ɔ ɔɔfa lezà a zádapiwa, àma Lutu gí nàwà. ¹⁵ ɔ Naomi òè: Gwa, n gbédo lé tá a gbéɔ ní a táaɔwa. Ea taaànɔ. ¹⁶ ɔ Lutu òè: Nsu naenaɛa mà n to we mà tao. Gu pò n kèsepèleu, wáɔ sãnuɛ. Gu pò n pilau, we má pilau. N gbéɔ gɔ ma gbéɔ ũe, mé n Lua a gɔ ma Lua ũe. ¹⁷ Gu pò n gau, we má gau, wi ma ví we. Ga bàasio pɔe a wá kékɔwao. Tó ma kɛma, Dii yápáskemɛe bèebèe. ¹⁸ Ké Naomi è à zèò à taanɔe, i yáe oè lɔ.

¹⁹ ɔ an pla mípii aa gè aɛ e aa kà Betelɛũ. Ké aa kà we, wéle lòo ní yá musu. Gbéɔ mè: Naomin wee? ²⁰ ɔ a òné: Asuli omɛɛ Naomi† lɔ, sema Mala,‡ asa Gbãapiide yá'íkèmɛɛɛ. ²¹ Ma ge wéleu ní pò, ɔ Dii sùmanɔ ɔgii. Bóyáí áo omɛɛ Naomii? Dii bò ma kpɛe, Gbãapiidepi yá'ɔma kpámazie. ²² Lá Naomi sù ní Mɔabu bùsuo ní a né gyaa Lutu, Mɔabu buion we. Aa kà Betelɛũ gɔɔ pò wà ɔkpà naakekɛawae.

2

Lutu kpaáũ ní Bɔazu

¹ Naomi zá Elimelɛki be gɔe ku, gbézɔɔ ɔdeɛ, aà tón Bɔazu. ² Mɔabu nɔe Lutu ò Naomie: To mà gé bua naa kɔnwei, míb te gbé pò ma wegwà kpɛ. ɔ a ò a né gyaapie: Gé! ³ ɔ à fɛle gè naa kɔnwei bua, ìb te pòkɛkenɔ kpɛ. Bua pò à

* **1:11** Iko 25.5, Mat 22.24 † **1:20** Bee mè pɔna. ‡ **1:20** Bee mè pɔ'li.

gèupi sɔ̄ Elimeleki dae Bɔazu buae. ⁴ Ǿ Bɔazu bɔ̄ Beteleũ. Ké à kà we, à fɔkpà pɔ̄kɛkenawɔ̄wɔ̄ à mɛ̀: Dii àò kúánɔ̄! Ǿ aa òè: Dii báaadangu! ⁵ Bɔazu ò a zíkɛna pɔ̄ de a pɔ̄kɛkenawɔ̄ ziiã ùɛ̀: Déme wéndia bee víi? ⁶ Ǿ a wèwà à mɛ̀: Wéndiapiá Mɔabu nɔ̄ɛ pɔ̄ Naomi bɔ̄ò Mɔabu bùsuu à sùðɛ̀. ⁷ A mɛ̀ mà to àò naa kɔ̄nwe pɔ̄kɛkenawɔ̄ kpe, ɔ̄ àlɛ zíkɛ za kɔ̄. Tia ɔ̄ à mò kámabò yɔ̄ɔ̄nnō kpéu la.

⁸ Ǿ Bɔazu ge ò Lutue: Ma yāma. Nsu gé naa kɔ̄nwei bú páleuo. Nsu gēwálo. Gɔ̄ la ní ma nɔ̄ɛ zíkɛnaɔ̄. ⁹ Wéte bú pɔ̄ aale kɛkɛi, níɔ̄ té ní kpe. Má ò ma èwaasɔ̄nɛ aasu ñadamao. Tó imi lé n de, ní ge í pɔ̄ aa kà olaɔ̄ mi. ¹⁰ Ǿ Lutu kùlèè à mipèlɛ à mɛ̀: Akɛa ma gbé pɔ̄ buipále nɔ̄ɛn ma ù, n laaidɔ̄a n yāmaakèmɛɛi? ¹¹ Ǿ Bɔazu wèwà à mɛ̀: Wà yá pɔ̄ ní kè n zādaɛ n zá gaa gbɛa òmɛɛ píi, lá n n mae ní n dao tò we ní n bùsuu, ɔ̄ n mɔ̄ n zɔ̄lɛ gbé pɔ̄ ní n dɔ̄ yāaɔ̄ guu. ¹² Dii n pɔ̄ kɛkɛnɛ yá pɔ̄ ní kèpi musu. Lá n mɔ̄ n sɔ̄lɔ̄ Dii Isailiɔ̄ Lua kúlukulunau, aà n pɔ̄ kɛkɛnɛ maamaa. ¹³ Lutu mɛ̀: Baa, n yāmaakèmɛɛ fá! N ma nòsɛ n̄nimɛɛ, n yāna ò mapi n zíkɛnaɛ, baa ké n zíkɛnaɔ̄ don ma ùo.

¹⁴ Pɔ̄blegɔ̄ Bɔazu òè: Mɔ̄ n̄ pɔ̄ble la, níɔ̄ pɔ̄ zɔ̄ dowɔ̄. Ǿ à zɔ̄lɛ pɔ̄kɛkenawɔ̄ saɛ. Bɔazu naa kpasaa kpàwà, ɔ̄ à pɔ̄blɛ à kà e a k̄ini gò. ¹⁵ Ké à fèlɛ lé gé pɔ̄ kɔ̄nwei, Bɔazu ò èwaasɔ̄nɛ à mɛ̀: Baa tó àlɛ pɔ̄ kɔ̄nwe naa pɔ̄ kálea guu, ásu aà sósɔ̄. ¹⁶ A a sáoeɔ̄ woè naa guu, í tó aà a kɔ̄nwe. Asu zɔ̄adɔ̄wàò.

¹⁷ Ǿ à pɔ̄ kɔ̄nwè e oosi. Ké à a úa bɔ̄, à kà koko lɛ pla taawa. ¹⁸ Ké a sè à tàò bɛ, ɔ̄ à pɔ̄ pɔ̄ à a kɔ̄nwèpi òlɔ̄ a zādaɛ. A blɛ pɔ̄ a fùpi kpàwà lɔ̄. ¹⁹ Ǿ aà zāda aà là à mɛ̀: Máki n pɔ̄ kɔ̄nwèu gbāi? N zíkè má ni? Lua báaada gbé pɔ̄ laaidòmau. Ǿ à gbé pɔ̄ à zíkè aà bua yā'òè à mɛ̀: Gbé pɔ̄ ma zíkè aà bua gbā tón Bɔazu. ²⁰ Ǿ Naomi mɛ̀: Ma Dii sáaukè! A ḡi lé gbèkɛkɛ wá gbé pɔ̄ wá bɛɛɔ̄nɛ ní wá gbé pɔ̄ gàɔ̄. Ǿ à èa mɛ̀: Gbépiá wá dae fèɛɛ gbèbonawɔ̄ doɛ.* ²¹ Ǿ Mɔabu nɔ̄ɛ Lutupi mɛ̀: A òmɛɛ, sema mà na a zíkɛnaɔ̄wɔ̄ e aa ge pɔ̄kɛkɛ aa láaðɛ. ²² Ǿ Naomi ò a né gyaapie: A maa n̄ gé ní aà nɔ̄ɛ zíkɛnaɔ̄, ké wasu ñadama bua páleuo yái. ²³ Ǿ à nà Bɔazu nɔ̄ɛ zíkɛnapiɔ̄wɔ̄, iɔ̄ pɔ̄ kɔ̄nwe ní kpe e wà gè naa ní maseo kèkɛ wa láað. A ku a zāda bɛɛ.

3

Lutu n̄ Bɔazuo kua pówengbēzɛa

¹ Naomi ò a né gyaapie: A maa mà bɛ wɛɛlɛnɛ, gu pɔ̄ n̄yɔ̄ e n̄yɔ̄ kuu aafia. ² Bɔazu pɔ̄ ní kú ní aà zíkɛnaɔ̄á wá dae nolo? Ǿmɛ lé pówenagbē oosia. ³ Zu'o. Nísidɔ̄. N n pɔ̄maaɔ̄ da, ní gé pówengbēzɛa. Nsu to aà n yá dɔ̄o e à ge pɔ̄ble à imi láað. ⁴ Tó à wùlɛ, gu pɔ̄ à wùlɛu gwa, ní ge n̄ aà dábi lé sɛ n̄ wùlɛ aà gbázi. A yá pɔ̄ n̄yɔ̄ kɛ onɛ. ⁵ Ǿ a òè: Yá pɔ̄ ní ò píi, má kɛɛ. ⁶ Ǿ à gè pówengbēzɛa à yá pɔ̄ a zāda òɛpi kè píi.

⁷ Bɔazu pɔ̄blɛ à imi, aà pɔ̄ kèna. A gè wùlɛ pówɛnzɛ kpe, ɔ̄ Lutu lɔ̄lɛaazi tɛɛɛ, à aà dábi gò aà gbáa à wùlɛ we. ⁸ Wɛɛdo ké Bɔazu gbáɛ, à vù ní io à lílɛ, ɔ̄ a è nɔ̄ɛ mé wùlɛa a gbázi. ⁹ A mɛ̀: Dé ni? Ǿ Lutu wèwà à mɛ̀: Mámɛmaa Lutu n zíkɛna. N n dábi lé kumala, asa ma dae fèɛɛ pɔ̄ a ma bon n ù. ¹⁰ A òè: Dii báaadangu! Gbèkɛ pɔ̄ ní kè gbɛzāɛ bee de a káaua. Ni gé èwaasɔ̄ wɛɛlɛio, taasidɔ̄ ge ɔ̄deɔ̄. ¹¹ Nsu to vía n kũo. Yá pɔ̄ ní gbèa píi, má kɛnɛ, asa wéledɛɔ̄ dɔ̄ píi ké nɔ̄ maan n ù. ¹² Sianaɛ! N daɛn ma ù, āma n dae fèɛɛ pále ku, a daefèɛɛkɛ demala. ¹³ I la gwáa, zia kɔ̄ tó a ye n boɛ, a maaɛ, aà n bo. Ama tó i weio, má s̄i ní Diio má n bo. I la e gu dɔ̄.

* 2:20 Lev 25.25

¹⁴ A wúlea aà gbázi we e gufēne, ̄ à fèle e guwe àò gé k̄i, asa B̄azu òè asu to gb̄e d̄ó k̄e a m̄o p̄wengb̄ezeaoe. ¹⁵ A òè lo: N n p̄ob̄ḡau poo ñȳo k̄i. K̄e a k̄i, ̄ B̄azu naa k̄auè koko le do taawa a d̄iè, ̄ à tàò be. ¹⁶ K̄e à k̄a be, aà z̄ada aà là à mè: Yá k̄eai? ̄ à yá p̄o ḡōepi k̄e òè p̄ii. ¹⁷ A mè: A ma gba naa zaa le sooloe beee. A mè a maa mà ta ma z̄adawa ̄giio. ¹⁸ ̄ Naomi mè: Z̄ole t̄ee e ñ yápi mid̄ea d̄ó, asa ḡōepi a k̄ámabo gb̄a yápi mid̄esaio.

4

B̄azu Lutu sea

¹ B̄azu ḡe z̄ole w̄ele bíib̄oleu, ̄ a è dae f̄ee gb̄bona p̄o a a yá'òpi lé m̄o. ̄ à mè: Ma gb̄é, m̄o ñ z̄ole. ² ̄ à w̄ele gb̄z̄o s̄isi gb̄on kwi à mè aa z̄ole. ³ ̄ a ò dae f̄ee p̄o a aà bopie: Naomi p̄o s̄u ñ M̄abu bùsuo lé wá v̄i Elim̄eleki t̄ole saalo yia. ⁴ ̄ má è a maa mà a yá'one, ní lú wá gb̄z̄o p̄o z̄ole laò wáa. Tó ñ ye ñ boe, bo. Tó ñ ye ñ bo s̄o, om̄e mà ma, asa míme ñ a boa zé v̄i. Tó n baa ḡé, mapi. ̄ ḡōepi mè: Má bo. ⁵ ̄ B̄azu mè: Tó n t̄olepi lù Naomi ñ M̄abu ñe Lutuwaa, ñȳo gb̄é p̄o ḡa gyaa e lo, k̄e aà t̄o e ḡo a túbiwa. ⁶ ̄ dae f̄ee gb̄bonapi mè: Tó màae, má boo, k̄e másu mà az̄ia túbi ̄okpao yá. N n p̄o bo, asa má f̄o boo. ⁷ Isaili bùsuo yáa tó gb̄é lé t̄ole bo ge àle a leúkpake, tó àle yá mid̄e, ñ a kyale gba do bo à do gb̄ewae yápi mid̄ea seela ù Isailione. ⁸ K̄e dae gb̄bonapi ò B̄azue aà lú, ̄ a a kyale b̄o a kp̄a B̄azuwa.* ⁹ ̄ B̄azu ò gb̄z̄o pīone ñ gb̄é k̄iño p̄ii: Ame á seeladeo ù gb̄a, ma Elim̄eleki ñ Malonio ñ Kilonio p̄o lù Naomiwa p̄ii. ¹⁰ ̄ ma Maloni gyaa Lutu, M̄abu ñe èu ñ lo, k̄e gb̄é p̄o ḡapi t̄o e àò ku a túbiwa, k̄e aà t̄o su ga aà gb̄é guu ge aà w̄ele beee guuo.† Ame á yápi seeladeo ù gb̄a.

¹¹ ̄ gb̄z̄o pīo ñ gb̄é p̄o kú bole guuo p̄ii mè: Wáme wá a seeladeo ù. Dii to ñe p̄o lé ḡe n uapi ḡo lán Laseli ñ Leaowa.‡ An pla ñpii aame aa Isailio k̄ale. Aà to n gb̄aa àò k̄afi Eflata bùsuo, ní t̄ob̄o Betel̄e. ¹² Dii to bui p̄o á kpama ñ ñepioo aa ḡo lán Pelezi p̄o Tamaa ñ Yudaos§ buiwa.

Davidi buib̄k̄i

¹³ ̄ B̄azu Lutu s̄e a ño ù. A wúleaàn̄o, ̄ Dii aà gb̄a ño, ̄ à ñe'í ḡōe ù. ¹⁴ ̄ ñe ò Naomi: Wa Dii s̄auk̄e, ñ n to bonasai gb̄ao. Népi t̄ob̄o Isailio guu. ¹⁵ A n ñse ñinine, ñ n gwa n zik̄u guu, asa n né gyaa p̄o yenzi mé a maane de ñeḡōe gb̄on soplaola mé ñe'í. ¹⁶ ̄ Naomi népi s̄e a kp̄a a k̄ue, à ḡò aà gwana ù. ¹⁷ ̄ ñe p̄o kú weo mè: Wà ñeḡōe ñ Naomi. ̄ aa t̄okp̄àè ̄bedi. ̄me Yese mae, Davidi dezi ù.

¹⁸ Pelezi bui t̄on ke:
 Pelezi mé Ez̄on̄o ñ,
¹⁹ Ez̄on̄o Laū ñ, Laū Aminadabu ñ,
²⁰ Aminadabu Naas̄o ñ, Naas̄o Salam̄o ñ,
²¹ Salam̄o B̄azu ñ, B̄azu ̄bedi ñ,
²² ̄bedi Yese ñ, Yese Davidi ñ.*

* 4:8 Iko 25.9 † 4:10 Iko 25.5-6 ‡ 4:11 Daa 29.31 § 4:12 Daa 38.29 * 4:22 Mat 1.3-5, Luk 3.31-33

SAMUELI LA SEIA

Yá pò kú láe bee guuo

Anabi Samueli pò wà à tó kpà láe beee ní a lá pò téio mé dɔaana gbɛzāna ũ. Dɔaanapio mé gbéɔ̀ m̄sina pò Lua ní díle Isailiɔ̀ne, tó yá ní léɔ̀ ũ. Aa zíkè lee plaplae: Aa de bùsu gbāadeɔ̀ ũ, mé aa ea de lousisikpe gbē zɔɔ̀ ũ lo e wàò gé kía kpái Isailiɔ̀ne. (1-7). Isailiɔ̀ ye dɔaana bee taasi lo, aa ye wàò kía víe sa. Samueli dō ké Lua mé Isailiɔ̀ kía ũ, āma Isailiɔ̀ gá nàwà, ɔ̀ à kía kpàné, àà tón Saulu (8-10). I gēgēo, Saulu pākpa Luazi, ɔ̀ Lua gĩ àà kíakéi. (11-15). Bee gbea Lua èwaasona Davidi sè àà zòle Saulupi gbɛu. Davidi nà zíkɛa kí Sauluɛwa, ɔ̀ à dókè ní kíakeyāo, e à gè bàalè Saulupiɛ, asa Saulu ye à àà deɛ. (16-30) lé Lua Saulu gbāalaoa ní Luapi gbāakāfia Davidiɛo yá bɔ̀lekɛwēɛ. Lápi láakfi Saulu ní a néo gāga s̄s̄ipɔ̀leu gɔɔ̀ pò aale z̄ika ní Filit̄ɔ̀ɛɛ (31).

Lápi lé dadawēɛ ké Lua mé a gbéɔ̀ kía ũ ado. Lua mé iko vímá, mé ì yágɔ̀gɔ̀né. Sema Lua gbépiɔ̀ ní ní kiao lí misiileɛ, aaliɔ̀ zíkɛ àà yáwa.

Elikana ní a gbéɔ̀

¹ Gōɛe ku Lama, Eflaiũ bùsu gus̄s̄ideu. Zufi buie, àà tón Elikana, Yeloaũ néɛ. Eflaiũ bui pò wĩ me Zufipi mé Tou ì, ɔ̀ Tou Elihu ì, ɔ̀ Elihu Yeloaũpi ì. ² Elikana no ví mèn plaɛ, a séia tón Ana, a plaade Penina. Penina mé neade ũ, Ana s̄o fiie. ³ Wē ní wēo gōɛpi ì bɔ̀ a wéleu à gé Silo Dii Zigōde sísi, ɔ̀ ì sa'owà. Eli negōɛ mèn plaɔ̀ ɔ̀fini ní Finasio ku we Dii gbāgbanao ũ. ⁴ Gɔɔ̀ pò Elikana sa'ò, ì a nòo kpa a na Peninawa ní a negōɛo ní a nenɔ̀ɔ̀ pii, ⁵ ɔ̀ ì a lee pla kpa Anawa, asa a yeaàzie, baa ké Dii àà kè fii ũ. ⁶ Àà gōapi s̄o ìo àà ke pòpɔ̀ɔ̀ àà fiike yáí, ké àà nòse e fele. ⁷ Maa ìo kèè wē ní wēo. Tó Ana gè Dii kpéu, àà gōapi ì àà ke pòpɔ̀ɔ̀, ɔ̀ ì ɔ̀o à fua pòble. ⁸ ɔ̀ àà z̄á ì àà lá: Bóme n le, níle ɔ̀o, ni pòbleo ni? Akɛa n nòse òokpài? Má dene negōɛ mèn kwiao lé?

⁹ Ziewa ké aa ku Silo, aa pòblè aa làa, sa'ona Eli zòlea kilau Dii kpé kpɛɛɛ, ɔ̀ Ana f̄le ¹⁰ ní nòseyaa zɔɔ̀, à wabikè Diiwa ní ɔ̀o maamaa. ¹¹ ɔ̀ à lekè Diiwa à mè: Dii Zigōde, to mapi n zòblena yá d̄ngu! Ma wēnagwa! Tó ma yá ì s̄nguo, mé n ma gba negōɛ, má àà kpama n pò ũe e àà wēni léu, gē a taa'o àà miwa bauo.* ¹² Ké àà wabikɛa Diiwapi lé láao, ɔ̀ Eli lé àà gwa soee. ¹³ Ana lé yápi o a s̄ue, àà lé mé lé ke úi'ui, i yá'o à b̄o a léwa gbēe mào. Eli lé e v̄ɛ lé àà deɛ, ¹⁴ ɔ̀ a òè: Nyō v̄ɛde ke e b̄ɛ ni? Mikē v̄ɛɛwa. ¹⁵ ɔ̀ Ana wèwà à mè: I ke maa no Baa! Nɔ̀ p̄siaden ma ũ, mi v̄ɛ ge ì gbāae mio. Mále a yá'ōmao siu Diiɛ. ¹⁶ Nsu mapi n zòblena díle nɔ̀ p̄ ũo. Ma nòse òokpaa ní ma kua bíli guuo mé tò mále wabikɛ la e tia. ¹⁷ ɔ̀ Eli òè: Ta nie musu. Isailiɔ̀ Lua n gba pò pò n a wabikèwa. ¹⁸ ɔ̀ Ana mè: To mapi n zòblena yá k̄ngu. ɔ̀ à tà à pòblè, àà oosisi làa.

Samueli ia

¹⁹ Ké gu d̄ò, aa f̄le káaukaau aa gè kùle Diiɛ. ɔ̀ aa èa tà ní be wéleu Lama. Ké Elikana wùle ní a na Anapio, àà yá d̄ò Diigu. ²⁰ Wē bee ɔ̀ à n̄sí à ne'ĩ gōɛ ũ, ɔ̀ à t̄kpàè Samueli,† asa à mè: Ma àà wabikè Diiwaɛ.

²¹ ɔ̀ Elikana f̄le ní a b̄edeɔ̀ pii, aa èa gè sa pò wĩ o wē ní wēo oi Diiwa, aai lé pò wa kèwà fiabo. ²² Ama Ana i ḡeo. A ò a z̄á: Tó népi kè, ɔ̀ má gé àà ɔ̀bi Diiɛ, i gō

* **1:11** Nao 6.5 † **1:20** Bee mè Dii mà.

àò ku we gɔɔpii. ²³ Ǿ aà zá òè: Lá à kènε maa κε. Káma bo e aà ké. Dii to yápi kenε. Ǿ nɔɛpi a ne gwà e à gè kè.

²⁴ Ké à kè, Ǿ à aà sè gèò Lua kpéu Silo ní zugaae wè àašo ní pɛetio koko do ní vɛεo tùu do. Népi kè gɔgbāana ũ. ²⁵ Aa gáaepi kòlokpa, Ǿ aa gè ní népio Eli kíi. ²⁶ Ǿ Ana òè: Baa, gáafaakεmεε! N n kuao, máme má nɔɛ pò ze lé wabike Diiwa ní wáa la ũ. ²⁷ Néε bee wabi má kè Diiwa, Ǿ à ma gba pò pò má gbèawapi. ²⁸ A yáí ma mɔ aà kpái Diiwa, aàò ku aà pò ũ e a wēni léu. Ǿ aa kùle Diiε we.

2

Ana Dii sáaukpaa

(Luk 1.46-55)

¹ Ǿ Ana Dii sísi à mè:
Ma nòse lé yáalɔ Diiwa,

ma mi daa ía Dii yáí.

Máε pɔnakε ma íbεεɔwa,

ma pɔ kèna ké à ma suabà.

² Gbēε kua adoa lán Diiwao,

gbēε ku laaàwao,

gbesie ku lán wá Luawao.

³ Asu yābɔle ní yòɔoo,

ásu to walayā bɔ á léuo,

asa Dii Lua mé yápiidɔna ũ,

ɔmε í wá yākeεɔ yɔ.

⁴ Nεgɔnaɔ sá è'ε,

funaɔ gbāa dɔ ní pi.

⁵ Gbé pò kà yāaɔ lé gbεwi ble yáí,

nɔa lé gbé pò àle ní de yāaɔ de lɔ.

Fiiɔ nε'í soplapla,

mé nεgɔedasi'inaɔ lé ibaba.

⁶ Dii mé í to gbé ga,

mé í to gbé àò ku.

Ǿmε í to gbé gē tíu,

mé í gε vu.

⁷ Dii mé í mó ní taasio ní namao,

í ɔtɔle gbēεɔwa, í gbēεɔ káfi.

⁸ I wēnadeɔ bɔ luutēu,

í taasideɔ bɔ tùu'εu.

I ní zɔle gudouú ní kíabuiɔ,

í to aa kpalable ní gawio.

Asa tɔle zímpεleá Dii póε,

Ǿ à dúnia kàlεwà.

⁹ I a yāmanaɔ dedekíi dʒáné,

í vāikenaɔ dēɔnzɔ gusiau.

Gbēε a fɔ dēεεε ní azía gbāaoo,

¹⁰ Dii a a íbεεɔ úlɔ.

A pala a íbεεɔwa za musu,

a yákpalekeríno dúnia lé léu.

A gbāa pisi kía pò á kpàε,

a gbé pò á sèpi mi daè ía.

¹¹ Ǿ Elikana tà a be wéleu Lama, Ǿ nεgɔεpi gò, àle zike Diiε ní sa'ona Eliο.

Eli negõeo

¹² Eli negõeoá né pãone, aa Dii dõo. ¹³ Yá pò sa'onapio ì kenén ke: Tó gbé sa'ò, gòo pò àle nòo fùuke, sa'ona ìwae ì mó n' saa gën àaõo kúa. ¹⁴ Ǿ ì si ta ge oo ge mò oo guu, ò sa'ona ì pò pò saapi bòo se a pò ù píi. Màa aai ke Isaili pò mò Siloone píi. ¹⁵ Baa e wàò gé nòo kpasai a n'isi láa, sa'ona ìwae ì mò o gbé pò sa'òpie: Nòo kpa sa'onawa aà kpasai, asa a we nòo fùukea simao, sema a bùsu. ¹⁶ Tó gbépi òè: Má nòo kpasai g'ia a n'isi láae, pò pò n' yei ní sé sa, ò ìwapi ì me: Aawo! Kpa gòo! Tó n' gi, má sí n' gbãaoe. ¹⁷ Ewaasopio duuna zòo Diie maamaae, asa aale saka aà sa'onooe.

¹⁸ Negõena Samueli sò ìo z'ike Diie n' sa'o'ulao daa. ¹⁹ Aà da ì gomusu néna zõè. Lá àle mó sa'oi n' a záo wë n' wëo, ò ì mòoè. ²⁰ Eli ì samaa'o Elikanae n' a napio ì me: Dii n' gba né lo n' n'opio, né pò a aà wabikè a kpà Diiwapi gëe ù. Ǿ aai tá n' be. ²¹ Ǿ Dii èfãaikè Anaè, à èa n'è ì mèn sòo, gõe àaõ, n'oe pla. Negõena Samueli sò àle zòokù Dii z'í.

²² Eli zikù maamaa, à yá pò a néo lé ke Isailioone mà píi n' lá aai wúle n' n'oe pò aai z'ike kpaaukpe kpeeeo. ²³ Ǿ à n' lá à mè: Bóme tò àle yáke màai? Má mà gbépii lé á yãvãipi o. ²⁴ Asu ke màao ma néo! Bao pò má mà, àle fãaa Dii gbéoo guupi maa. ²⁵ Tó gbé duunakè a gbédeee, Lua a aà misì, àma tó gbé duunakè Diie, déme a aà misii? Ǿ aa g'ì n' mae yãmai, asa Dii zè n' n' dedea yáoe. ²⁶ Negõe Samueli sò àle zòokù, àle káfi. Io na n' Diio n' gbépiio.*

Asi bèe oa Eli néo yá musu

²⁷ Ǿ Lua gbèe mò ò Eliè: Dii mè, gòo pò n' dezi Aalona bedeo lé zòble Falaõoe Egipi, a bò mómá wásawasa, ²⁸ Isaili buio guu píi ò a n' dezi Aalonapi sè a gbàgbana ù. Ǿ à a gbagba à tulaletikàe téa n' sa'o'ulao daa. A mè a sa pò Isailio ì a pò n'isi káteu à tékù kpà aà buiowa píie.† ²⁹ A mè bóme tò ì a sa'onoo zõ n' gbáo n' gba pò á òile wáli mòoe a kpéuoi? A mè bóyãì ni n' néo òile deala, ò àle mekpa n' a gbé Isailio sa'onoo maaoi? ³⁰ Bee yáì Dii Isailio Lua mè, á òile yãa n' buio n' n' dezi buio mé aalio a gbagba gòopii, àma tia ì we beei lo. A mè gbé pò a kpelà ò á aà kpela, mé gbé pò sakàagu a ke pò ùo. ³¹ Ma! A mè gòoe a mó, á ke n' be gògbãaone sàabu n' n' de bedeo. Mae zie aò ku n' ua lo. ³² Nyõ taasi e n' be. Baa tó a èfãai p'isi Isailioone píi, maezie aò ku n' uao e gòopii. ³³ N uadeo ee gaga píie. N gbé pò ì aà bò a gbagbaz'iuo, a to n' wé wo n' olo, n' pò ì siakù. ³⁴ N né gbèon pla Ǿfini n' Fineasio aa gaga gòo dou' z'í an pla nípii. Bee aò denè seela ù ké yá pò má ò a ke píie. ³⁵ Dii mè á gbé sé sa'on náaide ù, ì a p'oeã ke lá á yeiwa. A aà buio zedo g'íg'ig'iu, aò z'ike gbé pò á kpá k'ia ùe gòopii. ³⁶ N bui pò gòo mò kulekèe òa ge p'ee yáì, aai me: Sa'onziè dawëe wà ke, wí e wàò ble yòona ble.

3*Dii lezua Samuelizi*

¹ Negõe Samueli lé z'ike Diie n' Eliò. Gòo bee Dii yá lí dede gbéwa mòmoo, mé wépungu'ea ì ligua. ² Gòowa Eli wúlea a kpea. Aà wé bùsa, àle gu'e maamaa lo. ³ Samueli wúlea Dii kpéu, gu pò Lua kpagolo kúu. Lua kpé filia ì gao. ⁴ Ǿ Dii lezù Samuelizi. A wèwà à mè: Má ké! ⁵ Ǿ à bàalè gè Eli k'í à mè: N lezùmazi nolo? Ma mò. Ǿ a òè: Mi lezunzio. Ge n' wúle. Ǿ à èa gè wúle. ⁶ Dii èa lezuaazi lo, ò à èa gè Eli k'í à mè: N lezùmazi nolo? Ma mò. Ǿ à mè: Ma né, mi lezunzio. Ge n' wúle. ⁷ Samueli Dii dõ g'iao, Dii yá ì dedewà yãao. ⁸ Dii èa lezuaazi a gën àaõde, ò à fèle gè Eli k'í lo à mè: N lezùmazi nolo? Ma mò. Ǿ Eli dò sa ké Dii mé lé lezu

* **2:26** Luk 2.52 † **2:28** Nao 18.1-10

èwaasonapizi. ⁹ Ɔ a òè: Ge ò wùle. Tó à lezùnzi sa, ní mè: Yá'o Dii, n zòblena swá dɔ. Ɔ Samueli gè wùle a wùlekíi.

¹⁰ Dii mò zè we, à lezùààzi lá a kè yāawa à mè: Samueli! Samueli! Ɔ Samueli mè: Yá'o Dii, mapi n zòblena ma swá dɔ. ¹¹ Ɔ Dii òè: Ma! Má yāke Isailio guu, gbé pɔ a baomà a keke swāwē. ¹² Gɔɔ bee má àsi pɔ má ò Eli bedeɔ yá musu ke pii za a daaleawa e a mideawa. ¹³ Má òè má tó yá líɔ wi aà bedeɔ musue e gɔɔpii vāi pɔ a a yá dɔ yái, ké aà néɔ nízi kpebò, mé i ní zùukéo yái. ¹⁴ Bee yái ma legbè Eli bedeɔ yá musu ma mè: Sa'oa ge gbadaa a Eli bedeɔ taae kémá bauo.

¹⁵ Samueli wùle e gu dɔ, ɔ à Dii kpé gbaɔ wèwē. A wépfungu pɔ á è oa Elié vía ví. ¹⁶ Ɔ Eli aà sìsi à mè: Samueli ma né! A wèwà à mè: Má ké! ¹⁷ Ɔ à aà là à mè: A òne kpelewa ní? Nsu yápi ulemεo. Tó ní yá pɔ a òne kee ùlemεe, Lua yāpāsikene bèebē! ¹⁸ Ɔ Samueli yápi siuè pii, i a kee ulèo. Ɔ Eli mè: Diin aà ũ. Lá à kèè maa, aà ke.

¹⁹ Samueli lé zɔɔkū mé Dii kuaàno, i to yá pɔ a ò lèle pāo. ²⁰ Ɔ Isaili pɔ kú za Dā e Beesebaɔ dɔ pii sa ké Samueliá Dii ānabie síana. ²¹ Dii ò bɔ ào mɔ Samueliwa Silo, gu pɔ à aza òbuè káau. I yá'òè, ɔ Isailio lé aà yāma pii.

4

Filitɔ Dii kpagolo sia

¹ Isailio bèle gè Filitɔwa zɔu. Aa bòokpà Ebezezεe, Filitɔ sɔ Afeki. ² Filitɔ zɔ'opòo aa gèò Isailiwa. Ké zɔ gbāakù, ɔ Filitɔ Isailio blè, aa ní dede zɔlau we gbɛɔn òaa bao (4.000) taawa. ³ Ké Isailio sù ní bòou, an gbɛzɔɔ mè: Bóyāi Dii tò Filitɔ wá blé gbāi? Wà ge Dii bàakuawanɔ kpagolo sé Silo wà suò ào kúwanɔ, ké aali wá bɔ wá ibεεɔ zɔi. ⁴ Ɔ aa gbéɔ zɔ Silo aa gè Dii bàakuarínɔ kpagolo sè suò. Ɔme Dii Zigɔde kiblekíi ũ malaika gāsɔadeɔ zānguo.* Eli né gbɛɔn plaɔ Ɔfini ní Fineasio kú ní kpagolopio we. ⁵ Ké wà kàò Isailio bòou, aa kàa wiiwa nípii e tɔle dèe. ⁶ Ké Filitɔ wiipi mà, aa mè: Bó wii gbāa mé dɔ Ebeluɔ bòoui? Ké aa dɔ Dii kpagolo mé pila ní bòou, ⁷ vía ní kú aa mè: Diie pila ní bòoue. Yá gɔwáe sa! Yá bee taa i ke yāao. ⁸ Yá gɔwáe! Déme a wá bɔ dii gbāapi zɔi? Diipi mé yāmò Egipione guwaiwai. ⁹ Wá Filitɔ wà sɔdile wà gɔεkeke. Tó wi ke màao, wá zɔble Ebeluone lá aale blewēwae. Wà gɔεkeke, wí zɔkárínɔ.

¹⁰ Ɔ Filitɔ fɛle Isailiwa ní zɔo aa ní fú, ɔ an baade bàalè tà a be, an dedeà kè zài. Filitɔ ní kèsedeɔ dède gbɛɔn òaasɔɔo leε baakwi (30.000). ¹¹ Aa Lua kpagolo sí mé Eli né gbɛɔn plaɔ Ɔfini ní Fineasio gāga.

¹² Bēyāme bui gbēe bò zɔlau, à bàalè gè Silo zɔbeezi. A a pɔkasao ga kèkè, à búsukà a miu. ¹³ Ké à kà, à Eli lè zɔleà kɔlau zé sae, àle gudā, asa aà sɔ daa doũo Lua kpagolo yái. Ké gbépi gè wéleu, à baokpà wéledeɔne, ɔ aale ɔɔɔ nípii. ¹⁴ Ké Eli wiipi mà à mè: Búbua bee bò máe? Ɔ gbépi kè kpakpa à ge oè. ¹⁵ Eli zi kà wè basɔ plasai, aà wé gò sùii, àle gu'e bo. ¹⁶ Ɔ gbépi òè: Tia ma bɔ zɔlau, ma bɔ za we ní bao gbāe. Ɔ Eli aà là à mè: Bómé kè wei ma gbé? ¹⁷ Baokpanapi wèwà à mè: Isailio bàalè Filitɔne, ɔ Filitɔ ní dede dasidasi. N né gbɛɔn plaɔ Ɔfini ní Fineasio gāga bo. Filitɔpio Lua kpagolo simá bo. ¹⁸ Ké à Lua kpagolo yá'ò, Eli bò a kɔlau à lèle kpaanla wéle bíibole sae, ɔ aà waa gbòo à gā, asa à zikù mé gbé káae. A dɔaa Isailiɔne e wè blaε.

¹⁹ Eli né Fineasi na nɔsia, à kà ne'ia. Ké à Lua kpagolo sia bao mà ní a zāde gaao ní a zá gaao, ɔ à kùle à ne'í, asa nɔwāwā mòwāe. ²⁰ Ké àle kāsānke, gbé pɔ aa aà kúkūaɔ òè: Nsu to vía n kūo, n ne'í gɔe ũ. Ama i wemáo, i ní yādao. ²¹ Ɔ à

* 4:4 Bɔa 25.22

tɔkpà népie Ikabodu† à m̀: Isailio gawi kò'è, asa wà Lua kpagolo simáe, mé à zàde ní aà záo gàga lɔ. ²² A m̀: Isailio gawi kò'è, asa wà Lua kpagolo simáe.

5

Lua kpagolo kua Filit̃o kíi

¹ Ké Filit̃o Lua kpagolo sí, aa b̀d̀ Ebezezee aa tàd̀ Asedoda. ² ɔ aa g̀d̀ ní dii Dag̃ kpéu, aa díle aà sae. ³ Ké gu d̀, Asedodadeo f̀le káaukaau, ɔ aa è Dag̃ l̀le z̀le a gb̃eu Dii kpagolo ae. ɔ aa Dag̃ se p̀le a gb̃eu. ⁴ Ké gu d̀ lɔ, aa f̀le káaukaau, ɔ aa è Dag̃ l̀le z̀le a gb̃eu lɔ Dii kpagolo ae. Aà mi ní aà ɔ ẁde kálea kp̃ele bèewa. Aà gb̃ou g̀ díle ado. ⁵ Bee yáí Dag̃ gb̀gbanao ní gb̃é p̀ lé g̃é aà kpéu Asedoda lí k̀sep̃ele aà kp̃é kp̃ele bèewao e ní a gb̃ao.

⁶ Dii ɔt̃ Asedodadeowa, à ní ásookè à gbena kàngu, Asedodadeo ní a z̃ewiadeo píi. ⁷ Ké Asedodadeo è màa, aa m̀: Isailio dii kpagolo a e à kúwano la lɔ, asa àle ɔt̃wá ní wá dii Dag̃o p̃ásip̃ásie. ⁸ ɔ aa gb̃é z̀ aa ní kía kàaa píi, ɔ aa ní lá à m̀: Kpelewa wá ke ní Isailio dii kpagolooi? ɔ aa m̀: Wà g̀d̀ Gata. ɔ aa g̀d̀.

⁹ Ké aa kàd̀ we, Dii ɔt̃ w̃léwedeowa lɔ, ɔ w̃lépi lòo. Dii gagyākàngu, gbena l̃r̃la píi néf̃enen gb̃z̃z̃. ¹⁰ ɔ aa g̀ ní Lua kpagolopio Ek̃eloni. Ké aale g̃é, w̃lépideo wiilè aa m̀: Wà g̀wázi ní Isailio dii kpagoloo, ké aa wá dede wá buiwa. ¹¹ ɔ aa gb̃é z̀ aa ní kía kàaa píi, aa òné: A Isailio dii kpagolo se à taò a gb̃eu, ké asu wá dede wá buiwao yáí. Asa gaga tò w̃lépi lòoe, Lua ɔt̃má we maamae. ¹² Gbena kà gb̃é p̀ aai gaoɔgu, ɔ w̃lépideo wii ná luawa.

6

Ea taa ní kpagoloo Isaili búsuu

¹ Dii kpagolo kú Filit̃o búsuu e m̀ sopla, ² ɔ aa sa'onao ní màsokenao kàaa, aa ní lá aa m̀: Kpelewa wá ke ní Dii kpagolooi? A ow̃é lá wá ke wà taò a gb̃eu. ³ ɔ aa w̃emá aa m̀: Tó ále tá ní Isailio dii kpagoloo, ásu taò giio. A aà gba p̀ á tàae yáí, í gb̀gb̃a, í yá p̀ tò i ɔ gowáo d̃. ⁴ ɔ aa ní lá aa m̀: Bó wá aà gba wà taò wá tàae yáii? Aa w̃emá aa m̀: A vua pi lán gbenawa m̀n s̃o ní énao lɔ m̀n s̃o á kía dasileu, asa gyã doupi á lé ní á kía píie. ⁵ A á gbena taa pí ní éna p̀ lé á búsu ɔ̀kpa, í Isailio dii kpelaò. A gí ɔ goiwá ní wá dii ní wá búsuoa? ⁶ Bóyáí á ye swágb̃ake lá Egipio ní Falaɔo k̀wai? Lá à ní wet̃ e aa Isailio gb̃ae aa tà, i d̃águo lé? ⁷ Tiasa à g̃e zugo dafu ke, í mó ní zù neade m̀n pla p̀ wi zuudané yáao. A gópi d̃oné, í ní né p̀ ténzió k̃má, à tárño ní kaau. ⁸ A Dii kpagolo sé da gópi guu, í vua p̀ p̀ ále kp̃ás̃ á tàae yáio ka balu, í díle kpagolopi sae, í zuo ka z̃éu aa g̀d̀, ⁹ ío gwa. Tó kpagolo a búsu z̃é s̃é, àle gé Besemesi oi, ɔme ṽai z̃ɔpi z̃iwá. Tó i séle we s̃o, w̃io d̃ ké ɔme ɔt̃wáo, mi'ie.

¹⁰ ɔ aa k̀ màa, aa god̀ zù neade m̀n plaone, aa ní néo kà kaau, ¹¹ ɔ aa Dii kpagolo dà gópiu ní balu p̀ vua énao ní gbena taa ku a guuo. ¹² ɔ zupio z̃esè tululu, aa Besemesi z̃é s̃é, aale gé, aale ɔ̀lɔ, aai lile ɔplaa ge z̃eio. Filit̃ kía té ní kpe e Besemesi z̃leu. ¹³ Besemesideo lé p̀wena keke guzul̃eu. Ké aa wesè musu, aa kpagolopi è, ɔ an p̀ k̀na a eawa. ¹⁴⁻¹⁵ Ké gópi kà Besemesi gb̃é Yozuee bugbea, ɔ à z̃é gb̃è gb̃ène sae we. ɔ Levii buio Dii kpagolopi b̀ ní balu p̀ vua p̀ ku a guuo, aa kàle gb̃è gb̃ènepiwa. ɔ Besemesideo gópi lí z̃z̃e yàa ũ, aa sa p̀ w̃i a p̀ káteu à tékū ò Diiwa ní zupio. G̃oobeez̃i aa sa p̀ w̃i a p̀ káteu à tékū

† 4:21 Bee m̀ gawi kò'è.

ò Diiwa n sa pãle. ¹⁶ Filitẽ kĩa gbẽon sooo yãpi è, ò aa èa tà Ekelonì zĩbeezi. ¹⁷ Vua gbena pò Filitẽo kpàsã Diiè n tàae yáion ke: Asedoda pò do, Gaza pò do, Asekelonì pò do, Gata pò do, Ekelonì pò do. ¹⁸ Vua énao ku lo Filitẽ mee wiapiio dasileu, an kĩa gbẽon sooo pò ù. An mee wia bĩidepio baade n a zõewiao. Gbè gbène pò wà Dii kpagolo d̄lẽwà Besemesi gbé Yozuee bugbeapi mé a seela ù e n a gbáo. ¹⁹ Ǿ Dii Besemesideeo dède, ké aa a kpagolo guu gwà yáí. A n dede gbẽon bàãkwie, ò wà búbuapè, ké Dii kaale zõo kpàñzi yáí. ²⁰ Ǿ Besemesidepio m̀: Deme a f̄ ze Dii Lua Kuaadoodepi aei? Wá kpagolopi kpàsã deo k̄i sa ni? ²¹ Ǿ aa gbé z̄i Kiliayaaliũdeowa aa m̀: Filitẽo sù n Dii kpagoloo. A mo ge se à suò á k̄i.

7

¹ Ǿ Kiliayaaliũdeo m̀ Dii kpagolopi sè aa tàò Abinadabu be s̄isi musu. Ǿ aa aà né Elezaa d̄ile a d̄ana ù.

Samueli d̄oaaa Isailione

² Kpagolopi ku Kiliayaaliũ à gègè, à kè we wè baoe.*

Isailio lé wiile Diiwa m̄pii, aale aà k̄i wele. ³ Ǿ Samueli ò Isailione pii à m̀: Tó a ze n Diio n n̄semendoo, à dii z̄ilo n Asetaatio b̄le á guu, í ázia kpa Diiwa, ío z̄obleè ado, i á b̄o Filitẽo z̄i. ⁴ Ǿ Isailio Baalio n Asetaatio b̄le n guu, aale z̄oble Diiè ado.

⁵ Ǿ Samueli m̀: A Isailio pii, à k̄aaa Mizipa, mí awakpaé Diiè. ⁶ Ké aa k̄aaa we, ò aa itò aa k̄le Dii ae. Goo beezi aa leyè aa m̀: Wa duunakè Diiè. Ǿ Samueli yáḡḡ Isailione Mizipa we.

⁷ Ké Filitẽo mà Isailio k̄aaa Mizipa, ò an k̄iao gè léleimá. Ké Isailio mà, v̄ia n k̄ú, ⁸ ò aa ò Samueli: Nsu n̄yõ níleo! Wii le Dii wá Luawa aà wá sí Filitẽowa. ⁹ Ǿ Samueli s̄ane ȳmina sè, à sa pò w̄i a pò k̄ateu b̄u à ték̄u oò Diiwa, ò à wiilèwà Isailione. Ǿ Dii s̄aano. ¹⁰ Ké Samueli lé sapi o, Filitẽo lé m̀ Isailiowa n z̄io. Zĩbeezi Dii tò loup̄naa gb̄aa kè Filitẽowa. Gili gèngu, ò Isailio n ásookè. ¹¹ Ké Isailio b̄le Mizipa, aa pè Filitẽowa aa n dede, aa n kpá e Betekaa. ¹² Ǿ Samueli gbepèle Mizipa n Senio z̄anguo, à t̄kpàè Ebezze,† asa à m̀: Dii mé d̄wále e wa kaò la.

¹³ Beewa aa Filitẽo f̄u, ò aai f̄o èa m̀má z̄iu n b̄usu lo. Dii on̄aale Filitẽowa e Samueli w̄eni léu. ¹⁴ Wéle pò Filitẽo s̄i Isailiowa ȳaa èa ḡò n pò ù za Ekelonì e à gè pèò Gatawa. Isailio wélepio n n̄ t̄ooleo s̄i Filitẽowa pii. Isailio n Amoleo s̄o aa k̄ú n k̄o ȳakelesai.

¹⁵ Samueliá Isailio d̄oanae e a w̄eni léu. ¹⁶ Wè n w̄eo lo gé Beteli n Giligalio n Mizipao, i yáḡḡ Isailione wélepio guu. ¹⁷ Ǿ i ea ta Lama, asa aà ben we. I yáḡḡ Isailione we loe. We ò à Dii gbagbak̄i b̄ou.

8

Isailio kĩa gb̄eaa

¹ Ké Samueli zik̄u, à a néo d̄ile Isailione d̄oanao ù. ² Aà neḡoe séia t̄on Yoeli, a plaade Abia. Aame aai yáḡḡnè Beeseba. ³ Ama aà népio i te aà tufaio. Ǿa yá bak̄ané n níu, aai gbagusaesi, aali yáḡḡ a zéwao. ⁴ Ǿ Isailio gb̄ez̄oo k̄o k̄aaa aa gè Samueli lè Lama ⁵ aa m̀: Gwa, n zik̄u, mé n néo te n tufaio. Kĩa dilẽwèe sa aà de wá d̄oana ù, lá bui pii a pò víwa. ⁶ Ké aa m̀ aà kĩa kpáné aà de n d̄oana ù, yápi i ka Samueliguo, ò à wabikè Diiwa. ⁷ Ǿ Dii ò Samueli: Gbépio

* 7:2 2Sam 6.2-4 † 7:12 Bee m̀ d̄onle gb̄e.

yāma, asa nímε aa gĩnzio. Máme aa gĩmazi, ké másu kiblemáo yái. ⁸ Lá aale ke za gɔɔ pɔ ma ní bóle Egipi e gbã, aa pãkpãmazi, aa zɔblè dii pãleone pii, màa aale kenε lo. ⁹ N ní yāma sa, ní lezamá maamaa. Oné lá gbé pɔ a kiblemá ikoyã aɔ de.

¹⁰ Ǿ Samueli Dii yápi sèle siu gbé pɔ aale kía gbeawaone kélekele ¹¹ à mè: Lá gbé pɔ a kiblewá ikoyã aɔ den ke: A á negɔe si à ní dile a zikasɔgodeɔ ní a sɔdeɔ ũε. Aaɔ be aà sɔgo aε ní bao. ¹² A ní dile gbɛɔn ðaasɔsɔo ge gbɛɔn blakwikwio gbɛzɔɔ ũ. Aaɔ aà sa paè, aaɔ aà pɔ kekeè, aaɔ aà zikabɔɔpiè ní aà sɔgo pɔɔ. ¹³ A á nenɔe si à ní dile nísiginakenaɔ ní blekenaɔ ní pɛkenanaɔ ũε. ¹⁴ A á buaɔ ní á vɛebuɔ ní á kù kpé maaɔ síwá à kpa a ïwaɔwaε. ¹⁵ A á pɔwena ní á vɛebuɔ kwide síwá à kpa a ziiɔ ní a ïwaɔwa. ¹⁶ A á zɔgɔe ní nɔe sí ní á zù maaɔ ní á zàa'inaɔ aaɔ zikεε. ¹⁷ A á pɔtuɔ kwide síwá, ápiɔ í gɔ aà zɔɔ ũ. ¹⁸ Gɔɔ bee sa á wiile Diiwa gbé pɔ á sè á kía ũpi yái, asi sɔ a wewá gɔɔ bee lo.

¹⁹ Ǿ aa gĩ Samueli yāmai aa mè: Aawo! Wá ye wàɔ kía víε, ²⁰ wíɔ de lán bui kiníɔwa sɔ. Wá kía líɔ yággɔgɔwɛε, ili dɔaawɛε zí guu. ²¹ Ké Samueli ní yāmá pii, a kã Diiε a swáwa. ²² Ǿ Dii òè: N ní yāma, kía dilené. Ǿ Samueli ò Isailipione: A baade tá a wéleu.

9

Samueli kɔ'ea ní Sauluo

¹ Bɛyāmeε buie ku, aà tón Kisi. Negɔnaε mé à tɔbò. Bɛyāmeε bui mé Afia ï, ð Afia Bekola ï, ð Bekola Zeloo ï, ð Zeloo Abieli ï. Abieli mé Kisipi ï. ² A negɔe ví, aà tón Saulu. Ewaaso kefenε. Aà sáa kú Isailio guuo. An gbɛε gbãa i ví aà gāuaɔ.

³ Ké Kisipi zàa'inaɔ vùaa, ð a ò a népie: Fele zikenanaɔ do se à gé zàa'inaɔ weleli. ⁴ Ǿ aa pã Eflaiũ bùsu gusísídea ní Salisa bùsuo, āma aa ku weo, ð aa pã Bɛyāmeε bùsua, aai ní eo. Ǿ aa pã Saalima bùsua, aai zàa'inaɔpiɔ eo. ⁵ Ké aa kã Zufi bùsuo, Saulu ò zikena pɔ aa sánupie: Mɔ wà εa. Tó wi tao, ma mae a bilike wá yá musue, a zàa'inaɔ yáda lo. ⁶ Ǿ zikenapi òè: Ma! Lua gbé kú wéleε bee guu. A beεε ví, yá pɔ à mè a ke, ï keε. Wà gé we. A gí zé pɔ wá se wá zàa'inaɔpiɔ e oiwɛεa? ⁷ Ǿ Saulu a zāsiwá: Tó wále gé, bó wá geòè? Ble i gɔ wá bɔɔu lo. Wá pɔe ví wá Lua gbépi gbao. Ge bó wá víi? ⁸ Ǿ zikenapi èa ò Sauluε: Gwa! Má ɔ yɔɔnaε kũa la. Má aà gba, i wá da zé pɔ wá séwa. ⁹⁻¹¹ Ǿ Saulu ò a zikenanaε: N yāmaa ò. Wà gé. Ǿ aale gé wéle pɔ Lua gbépi kuu.

Ké aale wélepi sísi kú, aa kpàaũ ní wéndiaɔ, aale gé ítɔi. Ǿ aa ní lá aa mè: Gu'ena ku bea? (Isaili bùsuo yāa, tó gbé lé gé yāgbɛai Luawa ï me: Mɔ wá gé gu'ena kíi. Asa gbé pɔ wí o gbã ānabi ð wí o yāa gu'ena.) ¹² Aa wémá aa mè: Ao, a ku aε we. A ke kpakpa. Gbã à sù, asa wa ye sa'o guleſiuε. ¹³ Tó a gɛ wéleu, á aà e e aà gé géi pɔblei guleſipiu, asa wa pɔbleo e aà mó. Aàpi mé a báaada sa'obleu gĩa, gbé pɔ wá ní sisio i gbasa ble. Aɔ wāa, asa aà egɔɔ zaan la.

¹⁴ Ké aa gè wélepiu, ð aa kpàaũ ní Samuelio gɔɔ, à bò lé gé guleſipiu. ¹⁵ E Saulu àɔ gé mói, Dii dɔaa à yápi kã Samuelie a swáwa à mè: ¹⁶ Zia maa'i má Bɛyāmeε bùsu gbé zima. Ní nísikawà ò aà dile ma gbé Isailio dɔaana ũ, i ma gbépiɔ bɔ Filitɛɔ ɔzi. Ma a gbépiɔ wii mà, ð ma ní wegwa.

¹⁷ Ké Samueli Saulu è, Dii òè: Gbé pɔ ma aà yá'ònepin we. Ǿme a kible ma gbéɔwa. ¹⁸ Ǿ Saulu sò Samuelizi wéle bɔleu, à aà là à mè: Gu'ena be ku má ni? Ǿmeε. ¹⁹ Ǿ Samueli wèwá à mè: Máme má aà ũ. Dɔaa wá gé guleſiu, rýɔ pɔblemanaɔ gbãε. Zia kɔɔ má n nòse yá'one pii, mí n gbaε. ²⁰ Nsu bilike n zàa'ina pɔ kòle a gɔɔ àaɔden gbãɔ yáwao, asa wá ní é. Isaili bùsu pɔmaaɔ pii a gɔ dé pɔ

ũe, mé i ke mpi ní n de bedeo píi bàasio? ²¹ Ǿ Saulu m̀e: B̄yãm̄e buin ma ũo l̀o? Ma bui mé f̄ñeũ de Isaili buiola píi, mé ma daeo mé k̄s̄aanz̄i B̄yãm̄e buio guu. B̄ȳai níle yá bee taa oim̄ei?

²² Ǿ Samueli Saulu ní a z̄ikenao s̄e à ḡèñno p̄oblekp̄eu, à z̄lek̄ii maa kp̄amá gb̄é p̄ó wà ní sisio guu. Gb̄épio k̄a gb̄eɔn baakwi taa. ²³ Ǿ Samueli ò blekenae: N̄ò p̄ó má kp̄ama ma m̀e n̄ a dilek̄ii kep̄i se m̄ò. ²⁴ Ǿ blekenapi m̀ò ní n̄ò gb̄ad̄omplewapio, a d̄ile Saulu ae. Ǿ Samueli m̀e: P̄ó p̄ó wa d̄ilenen ke. Só, asa wa d̄ilene n̄ so maa'ie ní gb̄é p̄ó ma ní sisio. Ǿ Saulu p̄obl̄e ní Samuelio z̄ibeezi.

²⁵ Ké aa p̄ila guleſipiwa aa ḡè w̄éle eu, Ǿ Samueli ḡè yá'ò ní Sauluo a kp̄é musu. ²⁶ Ǿ aa ì we. Ké gu ye d̄oi, Ǿ Samueli lez̄u Sauluzi kp̄é musu we à m̀e: Fele mà ḡe z̄eine. Ké Saulu f̄ele, aap̄i ní Samuelio aa b̀ò bàasi mípla. ²⁷ Ké aa k̄a w̄enkpe, Ǿ Samueli ò Saulue: O n z̄ikenae aàò ḡé, mpi n̄ ze ḡia mà yá p̄ó Dii ò one.

10

Samueli n̄sikaa Saulu miwa

¹ Ǿ Samueli n̄isi tùu s̄e à n̄sikà Saulu miwa, Ǿ à lep̄ewà à m̀e: Dii mé n dile d̄baana ũ a gb̄é Isailion̄e. Nȳo kible Dii gb̄éowa, ní ní b̀ò ní ibee p̄ó liaanz̄io ɔz̄i. Seela p̄ó a to n̄ d̄ó ké Dii mé n dile a gb̄é d̄baana ũn ke. ² Tó wa k̄ek̄owa la tia, níȳo da gb̄eɔn plaole Zeleza, Laseli mia sae, B̄yãm̄e buio bùsu z̄leu. Aa one: Wà z̄aãina p̄ó n ge w̄eleio è. An yá n mae k̄ua gb̄aa bo, n yá àle a k̄aake sa, àle me, kpelewa á ke a né yá musui? ³ B̄oa we, tó n ge ae mé n ka gb̄eneli k̄ii Taboo, gb̄eɔn àaò danle we bo, aale gé Lua gbagbai Beteli. An gb̄edo bleneo k̄ua m̀en àaò, an gb̄edo p̄ee k̄ua m̀en àaò, mé an gb̄edo v̄ee k̄ua tùu do. ⁴ Aa n aafia gbea, aai p̄ee m̀en pla kpama, ní sí. ⁵ Bee gbea tó n ka Lua s̄is̄i p̄ó kú Gibea, gu p̄ó Filit̄eo gud̄ak̄ii k̄uu, tó n k̄aik̄u ní w̄élep̄io, níȳo kpaaũ ní ãnabio d̄od̄ak̄owa, aale p̄ila guleſipiwa. Wa d̄baaané ní m̄oonaò ní ḡãaò ní domaò ní kuleo, aale ãnabikeke. ⁶ Dii Nis̄ina a dine, ní ãnabikekeñno, ní li gb̄é dafu ũ. ⁷ Tó seela beeo k̄ema, yá p̄ó n a kea z̄é è ke, asa Lua kunn̄e. ⁸ D̄oam̄e Giligali, má n le we, mí sa p̄ó w̄i a p̄ó k̄ateu à tékũ o ní s̄aukpasao. Nȳo ma d̄a we e ḡo sopla, mí m̄o mà n le we, mí yá p̄ó níȳo ke one.

⁹ Ké Saulu kp̄el̄i Samueli, àle tá, Lua aà n̄se l̄ile, mé seelapio k̄e z̄ibeezi píi. ¹⁰ Ké aa k̄a Gibea, ãnabio d̄aàale d̄od̄ak̄owa, Ǿ Lua Nis̄ina d̄iè, àle ãnabikekeñno. ¹¹ Ké gb̄é p̄ó aa aà d̄o aà è, àle ãnabikeke ní ãnabio, aa k̄o l̄ala aa m̀e: B̄óme Kisi né l̄ei? Saulu ku ãnabio guu s̄o n̄e? ¹² Ǿ Gibea gb̄ee yáz̄as̄imá à m̀e: Gb̄é k̄inio maeon deo ũ s̄oi? Ǿ à ḡò yáa ũ w̄i me: Saulu ku ãnabio guu s̄o n̄e? ¹³ Ké Saulu ãnabikekè a l̄aa, Ǿ à ḡe guleſiu.

¹⁴ Ké Saulu tà be ní a z̄ikenao, Saulupi des̄e ní lá à m̀e: A ge má ni? Saulu w̄ewà à m̀e: Wa ge z̄aãinao w̄eleie. Ké wi ní eo, Ǿ wa ge Samueli k̄ii. ¹⁵ Ǿ Saulu des̄epi òè: Yá p̄ó Samueli òe sium̄e. ¹⁶ Ǿ Saulu m̀e: A òw̄ee wà z̄aãinapio è. Ama i kpala yá p̄ó Samueli òe galikeò.

Samueli b̄oa ní Saulu kp̄alablea yáo gupuau

¹⁷ Ǿ Samueli Isailio k̄aaa Dii ae Mizipa. ¹⁸ A òné: Dii á Lua m̀e a á bóle Egipi, a á símá ní bui p̄ó ɔt̄ow̄ao píi. ¹⁹ Lua á bó á yá'õmaò ní á taasikeao guu píi, Ǿ a giaazi gb̄a, á òè aà k̄ia kp̄áé. T̄ò, à m̄o ze Dii ae sa bui ní buio, uale ní ualeo. ²⁰ Ké Samueli m̀ò ní Isaili buio píi, Ǿ B̄yãm̄e buio t̄elebl̄e. ²¹ Ǿ à m̀ò ní B̄yãm̄e buio uale ní ualeo. Ǿ Matili ua t̄elebl̄e. Uadepio guu Kisi né Saulu mé bl̄e. Ké wà aà w̄ele, wi aà eo. ²² Ǿ wà èa Dii là bo wà m̀e: Ḡoepi m̀ò la k̄a? Ǿ Dii m̀e: A ulea aso

sòu. ²³ Ǿ wà bàalè gè aà bò wà sùò ní guu. Ké à zè ní guu, ampíi an gbàa zè aà gàu. ²⁴ Ǿ Samueli òné píi: A gbé pò Dii sè èa? Gbèe ku laaàwa á guuo. Ǿ gbépii wiilè aa mè: Lua wá kía dō ní aafiao! ²⁵ Ǿ Samueli kpalablea zé bɔɔlɛkènɛ, Ǿ a kè láu a ðile Dii kpéu. Ǿ à ní gbáe, baade tà a be. ²⁶ Saulu sō à tà a be Gibea. Gō gbāa pò Lua zíkè ní sōu taaàno. ²⁷ Ǿ gbèpāe mè: Gbé bee taa mé a wá suabaa? Ǿ aa sakàaàgu, aai mōè ní pōeoo, Ǿ Saulu a níleake.

11

Saulu Amɔniɔ fua

¹ Amɔni bui Naasa mò ní a zīgō, aa bòokpà Yabesi Galada sae, Ǿ Yabesideɔ ò Naasa: Lɛdoũ kewano, wí misiilene. ² Ǿ Naasa òné: Tó ma á ɔplaa wé bòbò ápii mé wí Isailiò kù nípii, Ǿ má gbasa mà lɛdoũkɛánɔ. ³ Ǿ Yabesi gbèzōɔ òè: Wá gba gɔɔ sɔpla wà gbéɔ zí Isaili búsú guu píi. Tó gbèe ku à wá suabao, wá mikpama.

⁴ Ké zínapiò kà Saulu be Gibea, aa yápi òné, Ǿ wà búbuapàlɛ. ⁵ Gɔɔ bee Saulu lé su ní buaoe, a te a zuoi, Ǿ à mè: Bó yá mé mò Ǿ wàlɛ ɔɔbi? Ǿ wà Yabesidepiò yá ðau wa siue. ⁶ Ké Saulu yápi mà, Lua Nisína ðèðewa, Ǿ aà pò pà maamaa. ⁷ A zu sè mèn pla a ðè a zèzōe, Ǿ à gbéɔ zìò Isaili búsú guu píi aa mè: Màa wa ke gbé pò aai te Saulu ní Samueliòziò zuone. Ǿ vía ní kú Dii yá musu, aa bò tézi sãnu nípii. ⁸ Saulu ní nao Bezeki. Isailiò kè gbèɔn ðaasɔɔo lɛ ðaa do ní basɔooe (300.000), mé Yudaɔ kú ní guu gbèɔn ðaasɔɔo lɛ baakwi (30.000).

⁹ Ǿ wa ò zina pò m̀pionɛ: A ge o á gbèɔne, zia e íatè àò gé gbāakūi, wá ní suaba. Ké zinaɔ tà, aa yápi baokpà Yabesideɔne, Ǿ an pò kèna. ¹⁰ Aa ò Amɔniɔne: Wá wázia kpáwá zia, í á pœá kewá.

¹¹ Saulu a gbéɔ kpaalè gáli àaō. Gufɛne Ǿ aa sí Amɔniogú ní b̀ou, aa ní ðeðe e íatè gè gbāakùò. Ǿ gbé pò g̀ò fàaa gbándodo mindodo. ¹² Ǿ wa ò Samueliɛ: Deo mé mè Saulu a kiblewáó ni? A b̀lɛnɔ wà ní ðeðe. ¹³ Ǿ Saulu mè: Wa gbèe ðe gbāo, asa Dii Isailiò suabà gbāe. ¹⁴ Ǿ Samueli ò bílae: A m̀ wà gé Giligali wà ea Saulu kpa kpalau we lo. ¹⁵ Ǿ aa gè Giligali nípii, aa èa Saulu kpà kpalau Dii ae we, aa sáaukpa sa'ò Diiwa, Ǿ Saulu ní Isailiò p̀nakè we nípii maamaa.

12

Samueli migoa kpalai

¹ Samueli ò Isailiòne píi: Ma yá pò á òmɛɛ mà píi, ma kía kpáé. ² Aàpi mé a ðaaé sa. Mapi sō ma zikù, ma miká puakù mé ma néo kúanɔ. Ma ðaaé za ma èwaasogɔ e ní a gbāo. ³ Má ké! A ke ma seeladeɔ ũ Dii ní kía pò a kpào ae. Ma zu ge zàa'ina sí á gbèewae? Ma á gbèe blèe? Ma á gbèe wetàe? Gbagusae ma wé blè ma b̀ á gbèe kpɛe? Tó má kè màa, má a fiabo. ⁴ Ǿ aa wèwà aa mè: Ni wá bleo, ni wá wetāo, ni p̀e sí wá gbèewao. ⁵ Samueli òné lo: Dii ní kía pò a kpào mé á seeladeɔ ũ gbā, ké i tàae'eao. Aa mè: Dii mé wá seelade ũ. ⁶ Ǿ Samueli òné: Dii mé M̀zizi ní Aalonaò ðile, Ǿ aa b̀ ní á ðeziò Egipi.* ⁷ A ke kílíkili Dii ae, mí yāmaa pò a kèé ní á ðeziò siué. ⁸ Yakɔbuɔ gea Egipi gbɛa á ðeziò wiilè Diiwa, † Ǿ à M̀zizi ní Aalonaò ðile, aa ní bóle Egipi, Ǿ aa ní kálɛ búsue beeu. ⁹ Ké Dii an Lua yá sãngu yáí, Ǿ à ní kpá Azoo zīgō gbèzōɔ Siselawa ‡ ní Filitɛ § ní M̀abuɔ kiao,* aale zikaánɔ. ¹⁰ Ǿ aa wiilè Diiwa aa mè: Wa duunakè, wa p̀kpànzi, wa zòblè

* 12:6 Bɔa 6.26 † 12:8 Bɔa 2.23 ‡ 12:9 Dɔa 4.2 § 12:9 Dɔa 13.1 * 12:9 Dɔa 3.12

Baalibne n Asetaatio.† Wá bo wá ibeewo ɔzi sa, wíw ɔɔblene. 11 Ɔ Dii Gedeɔɔ† d̄ile n BalakuoŒ n Zefeteo* n Sãusɔɔ† aa á b́ á ibeepio ɔzi gupiiu, ɔ a ḡw kálea dɔɔba.

12 Ké á è Amɔnio kí Naasa lé mó léleiwá, baa ké Dii á Lua mé á kía ũ, á òmɛɛ: Aawo! Kía mé a ikokewá fá!† 13 Tia kéwa kía ṕ á gbèa á sè ɔ Dii d̄ileén ke. 14 Tó á Dii vía ví mé ále ɔɔbleè, tó ále aà yãma mé i bo aà yá kpeo, tó ápio n gbé ṕ lé kiblewáo te Dii á Luazi, áo aafiaɛ. 15 Tó i Dii yãma s̄o, mé a bo aà yá kpe, a ɔtɔwáe lá a kè á dezionewa. 16 A menafɔ, í yãzɔ ṕ Dii a kéé e. 17 Sae wá kuwá lao lò? Má Dii sísi, i to lou ví à ma, ío d̄s ké á kíagbeaa kè Diié ñi maamaaɛ.

18 Ɔ Samueli Dii sísi, ɔ Dii tò lou ví à mà zibeezi. Ɔ gbépii viakè Diié n Samuelio maamaa. 19 Ɔ aa òè: Wabikewɛ Dii n Luawa, ké wápio n ɔɔblenaɔ wásu gagao yáí. Wa yãvái kãfi wá duunaaɛ, asa wa kía gbèaɛ.

20 Samueli ònè: Asu to vía á kũo. A vãipi kè piiɛ, áma ásu ké Diiwao. Aɔ ɔɔbleè n òsemendoo. 21 Asu kéwá à te táaɔzio. Aa ài vío, aa f̄w gbé bo, asa pɔpãɔne. 22 Dii a a gbéɔ v̄uaao a tó z̄ɔ yáí, asa aà á kea a gbéɔ ũ kãaàgue. 23 Mapi s̄o, Dii su to mà duunakɛɛ mà wabikéaé tóo. Aawo, má zé maa ṕ de à se ɔɔbé. 24 A víake Diié, ào ɔɔbleè n náaio n òsemendoo. A láasooke yãzɔ ṕ a kèéwa. 25 Tó a gi te vãíwa, ápio n á kiao, wa á kaale ápiiɛ.

13

Samueli Saulu lelea

1 Saulu kè Isailio kía ũ wè pla, 2 à n z̄iḡɔ sè gbèon òaasɔɔo lee àaɔ (3.000). Gbèon òaa kwi aao kuaànɔ Mimasa n Beteli gusísideo. Gbèon òaa s̄o aao kú n àa né Yonatãao Gibea, Bëyãmɛɛ bùsuu. Ɔ à gbé k̄inio gbàe, baade tà a be.

3 Yonatãa lèle Filitè gudɔana ṕ kú Gebaɔwa, ɔ Filitè a baomà. Ɔ Saulu z̄iḡaalè Isaili bùsu gupiiu à mè: Ebeluo, à yãe ma! 4 Ɔ Isailio mà pii wà mè, Saulu lèle Filitè gudɔanaɔwa, ɔ Filitè ye Isailio ḡiyãio. Ɔ wá Isailio sísi, aa mò nà Sauluwa Giligali. 5 Ɔ Filitè kãaa aa z̄ika n Isailio. An s̄ogoo kà òaasɔɔo lee àaɔ (3.000), an s̄ogodeɔ kà òaasɔɔo lee sooloɛ (6.000), mé an kèsedeɔ dasi lán ísiale ũfãawa. Ɔ aa f̄le gè b̀òokpà Mimasa, Betavè gukpe. 6 Ké Isailio è wá ḡò yeelɛa, wàle naaárnɔ, ɔ aa ùle gbè'ɛo n dào n gbèsɔɔnao n gbáoo n ɛo guu. 7 An gbèeɔ gulè aa bùa Yuudèwa e Gada buio bùsuu n Galada bùsuo. E tia Saulu ku Giligali, vía lé gbé ṕ kuaànɔ kũ maamaa.

8 A Samueli dà ḡoo sopla lá a d̄ilewa.* Ké i m̄oo, ɔ aà gbéɔ lé fãaa, aale aà to we. 9 Ɔ Saulu mè: A m̄mɛɛ n sa ṕ wí a ṕ káteu à tékũ oboo n sáaukpa sa'oboo. Ɔ à sa ṕ wí a ṕ káteu à tékũpi ò. 10 Ké a làa, Samueli lé ká, ɔ Saulupi gè dàaàle à gbãakpãaazi. 11 Ɔ Samueli òè: B́ yá n kè màai? Saulu wèwà à mè: Ké má è ma gbéɔ lé fãaa aale ma to we, mé ni m̄o ḡoo ṕ n d̄ilewao yáíe. Filitè lé k̄o kãaa Mimasa, 12 ɔ ma mè, aasu léleá Giligali la Dii sísisiaio. Ɔ ma sapi ò teasi. 13 Ɔ Samueli òè: N faasaiyã kè! N yá ṕ Dii n Lua d̄ilene kũao. Tó n kũa yãae, Dii a to n buio aao kpalable ḡoopiiɛ. 14 Tia kéwa n̄ȳo ḡeḡe kpalauo. Lá n yá ṕ Dii d̄ilene kũao, a gbé ṕ aà ònse muaaano wɛele à aà dile a gbéɔ d̄oana ũe.† 15 Ɔ Samueli f̄le Giligali à gè Gibea, Bëyãmɛɛ buio bùsuu. Ɔ Saulu a z̄iḡɔ ṕ kuanɔo n̄o, aa kà gbèon òaa àaɔ taa.

16 Saulu n a né Yonatãao n a z̄iḡɔ ṕ kúr̄nɔo ku Gibea, mé Filitè b̀òokpà Mimasa. 17 Z̄iḡɔ ḡali àaɔo b̀òle Filitè b̀òou, aa gè lélei Isailiowa. Gáli do gè Ɔfɛla

† 12:10 D̄o 10.10 † 12:11 D̄o 6-8 § 12:11 D̄o 4.6 * 12:11 D̄o 11.29 † 12:11 D̄o 15
 † 12:12 1Sam 8.19 * 13:8 1Sam 10.8 † 13:14 Z̄in 13.21-22

oi Suali bùsuu. ¹⁸ Gáli do gè Betoloni oi, mé a àaãde gè Isaili bùsu zõleu, sìsì pò bɔaa n̄ Semaiɔ Guzuleo n̄ gbáao.

¹⁹ Sia ku Isaili bùsuuo, asa Filitẽ m̄ Ebɛluɔ su fẽnda ge s̄napioe. ²⁰ Filitẽ k̄i s̄ Isaili ì gé soonaɔ n̄ zusoonaɔ n̄ m̄oɔ n̄ k̄omaɔ lededeui. ²¹ Soona n̄ zusooneo k̄a ánuɔu ɔwatẽ plapla, saao n̄ m̄oɔ s̄ ánuɔu ɔwatẽ dodo. ²² Ayãmeto zipi kagɔɔ Saulu n̄ Yonatãao z̄igɔɔ fẽnda ge s̄na k̄uao, sema Saulu n̄ Yonatãapio bàasio.

²³ Filitẽ gudɔanaɔ gè Mimasa gbɛbɔleu.

14

Yonatãa z̄iblea Filitẽwa

¹ Gɔɔewa Saulu né Yonatãa ò èwaaso pò a a z̄ikabɔɔ k̄uãe: Mɔ wà ge Filitẽ gudɔanaɔ k̄i le. I o a mae s̄o. ² Saulu ku gbɛafuli gbáu Migɔɔ, Gibea sae n̄ z̄igɔɔ gbɛɔn òaa àaã. ³ Sa'ona Ahia kú n̄ guu, a a sa'o'ula daa. Ikabodu v̄i Aitubu née. Aitubupia Fincasi née, Eli pò de Lua gbàgbana ù Silo t̄uãae. An gbɛe d̄s̄ Yonatãa gè gueio.

⁴ Gbɛbɔle pò Yonatãa ye ḡeu à Filitẽ gudɔanaɔ le, gbɛ pélepɛleu lán swaawa ɔplaai n̄ z̄eio. Ado t̄n Bozezu, ado s̄ Senɛ. ⁵ Ado ku gugbãntoou Mimasa oi, ado s̄ geomidok̄i Gɛba oi. ⁶ ɔ Yonatãa ò èwaasopie: Mɔ wà gé gyafɔde gudɔanapio k̄i. Dii a gí d̄iwálea? Asa yãe a f̄s̄ kpa Diiɛ à to wà gí z̄ibleio, wà dasi ge wà dasion lò. ⁷ ɔ aà z̄ikabɔk̄unapi òè: Lá à n̄ pɔ gbà pii lé, ke. Lá n̄ s̄e, má làae. ⁸ ɔ Yonatãa m̄e: T̄o, wà gémá wà wázia m̄oné. ⁹ Tó aa òw̄e wà zé wà n̄ d̄ae, wí ze wà gbɛu, wà gémá lɔ. ¹⁰ Tó aa m̄e wà m̄e s̄o, wí gémá, asa bee mé aɔ de Dii n̄ kpaawá seela ù.

¹¹ ɔ aa n̄zia m̄e Filitẽ gudɔanapioe. ɔ Filitẽpio m̄e: Gwa! Ebɛluɔ lé bɔ e pò aa ulɛauɔ guu kee. ¹² ɔ gudɔanapio lezù Yonatãa n̄ a z̄ikabɔk̄unaozi aa m̄e: A m̄o wà yãe oé ke. ɔ Yonatãa ò a z̄ikabɔk̄unae: Nyɔ te ma kpe, asa Dii n̄ kpá Isailiwaɛ. ¹³ ɔ Yonatãa lé dede àle lɔɔga, mé aà z̄ikabɔk̄una te aà kpe. Ké Yonatãa n̄ kwé, s̄ aà z̄ikabɔk̄unapi n̄ dede aà kpe. ¹⁴ Léleama séiapi guu Yonatãa n̄ a z̄ikabɔk̄unao n̄ dede gbɛɔn bao taawaɛ. Gupi bàluma kà gu bà do taawa. ¹⁵ ɔ gili gè Filitẽgu n̄ b̄ou n̄ s̄euo pii. Via n̄ z̄igɔɔ k̄u, gudɔanaɔ n̄ gbé pò aai gé léle Isailiwaɔ pii. ɔ t̄ole lùalua. Lua mé gili ḡẽngu màa.

¹⁶ Ké Saulu gudɔana pò kuaàno Gibeaɔ è Filitẽ z̄igɔɔ bàalè lé fáaa gupiiu, ¹⁷ s̄ Saulu ò gbé pò kuanɔne: A wéte wà gbézi à gwa, wí d̄s̄ gbé pò b̄o wà guu. Ké aa gwà, aa è Yonatãa n̄ a z̄ikabɔk̄unao mé kú n̄ guu. ¹⁸ ɔ Saulu ò Ahiaɛ: Mó n̄ n sa'o'ulao wà Dii laò. Asa z̄ibeezi a sa'o'ulapi daa Isaili guu weɛ. ¹⁹ Gɔɔ pò Saulu lé yã'o sa'onapie, zɔa pò d̄o Filitẽ b̄ou lé káfi, àle dede, s̄ Saulu òè aà to we. ²⁰ Saulu a z̄igɔɔ k̄aa pii aa gè z̄iu, s̄ aa è gili gè Filitẽgu maamaa, aale f̄ena kakɔe. ²¹ Ebɛlu pò z̄ile Filitẽ guu yãa aa m̄óno z̄iu n̄ b̄ouo èa nà n̄ gbé pò kú n̄ Saulu n̄ Yonatãaowa. ²² Ké Isaili pò ulɛa Eflaiù bùsu gusisideu weɔ mà Filitẽ lé bàale, aa nà n̄ gbéwa z̄iu lɔ, aa n̄aaínɔ. ²³ Màa Dii zè n̄ Isaili gɔɔ bee, s̄ aa z̄ible e za Betav̄e.

Yonatãa z̄iblea

²⁴ Isaili taasikè gɔɔ bee, asa Saulu yãdile n̄ Lua t̄o a z̄igɔɔne à m̄e: E oosi ge keò, gbé pò p̄oblè e mào gé t̄s̄ii ma ibeɔwa, ade ḡò láaiɔ ùe. ɔ an gbɛe i p̄obleo. ²⁵ Z̄igɔɔ sì lákpeu mípii, we z̄ó li lé léle z̄ile. ²⁶ Ké aa sì lákpeu màa, aa è z̄'í lé bàale, àma an gbɛe i ɔz̄wà a dà a léuo, ké aale viake yãdileae yáí. ²⁷ Yonatãa s̄o i yá pò a mae d̄ile a z̄igɔɔne mao, s̄ a a lípana pò á k̄uã z̄ò z̄osapiwa. A ɔmài a dà a léu, s̄ aà wé kè. ²⁸ ɔ z̄iḡe òè: N mae yãdile a z̄igɔɔne à m̄e gbé pò p̄oblè gbà,

ade gò láaiṗo ũe. A yáí tò gbépii yèèe làa. ²⁹ Ǿ Yonatāa m̀e: Ma mae lé ìadamáe. Gwa lá ma wé kè, ké ma zópi m̀so yoo yáí m̀e. ³⁰ Tó gbéó pò pò aa sí ní ibeewá blè gbā yāa lé, dō aa Filitēo dède de beea.

³¹ Zibeezi Isailio Filitēo dède sea za Mimasa e Ayaloni. Aa kpàsa dúuduue, ³² Ǿ aa sí ní pòtuoo guu, aa são ní zuo ní zuneboboo kùkù aa dède wegōo, aale só ní a auo. ³³ Ǿ wà a baokpà Saulue wà m̀e: Gwa! Wàle duunake Dii, wàle ǹso só ní a auo. * Ǿ Saulu m̀e: A bo Dii yá kpe. A gbè gbène gále m̀o ma ae la kpakpa. ³⁴ Ǿ à m̀e: A fáaa ní guu, í oné an baade mó ma kíí ní a zuo ge a sã, aai a kòlokpakpa la, aai só. Asu duunake Dii à ǹso só ní a auoo. Ǿ baade m̀o ní a zuo gwá bee, à a kòlokpá we. ³⁵ Saulu Dii gbagbakii b̀o we. Sa'okii pò a b̀o séian we.

³⁶ Ǿ Saulupi m̀e: Wà péle Filitēozi gwáa wào ní dede e gu ge d̀o. Wásu ní kee too. Ǿ wa òè: Ké lá à kène maawa. Ǿ sa'ona m̀e: Wà s̄ Luazi la ḡia. ³⁷ Ǿ Saulu gbèa Luawa: Wà péle Filitēozi, n̄yō ní kpáwáa? Ǿ i wewà zibeezio. ³⁸ Ǿ Saulu m̀e: A z̄igōo gbēzōo pii, à s̄mazi la, ké wà e d̄o duuna pò wa kè gbā. ³⁹ N Dii Isailio Suabana t̄oo, baa t̄o ma né Yonatāa mé duunakè, sema aà ga. Ǿ gbèe i lésio. ⁴⁰ Ǿ a òné: A ze saalo le, mapi ní ma néo w̄io ku saalo la. Ǿ wa òè: Ké lá à kène maawa. ⁴¹ Saulu ò Dii Isailio Luae: To wà síana d̄o. Ǿ yá Yonatāa ní Sauluo blè, Ǿ bíla mi b̀o bau. ⁴² Saulu m̀e: A gbela† mapi ní ma néo musu. Ké yá Yonatāa blè, ⁴³ Ǿ Saulu òè: Yá pò ní kè omee. Ǿ Yonatāa òè: Ma lípana lébana Ǿ má z̄ō z̄owa, yoo n̄no má m̀so. Má ké! Tó a ma dee, à ma de. ⁴⁴ Ǿ Saulu m̀e: Yonatāa, tó ni gao, Lua yāpāsikemee b̀ebēe. ⁴⁵ Ǿ wa ò Saulue: Yonatāa ga lo! Aà gbé pò Ǿme tò wa z̄iblea? Aawo! N Luao wi wei ké baa aà mikā m̀endo léle z̄ileo, asa Lua d̄onle Ǿ à bee kèò gbā. Beewa Ǿ wà Yonatāa m̀isi, i gao. ⁴⁶ Ǿ Saulu kámabò ní pélea Filitēozio, Ǿ Filitēo tà ní b̀usu.

⁴⁷ Ké Saulu z̄ōle Isaili kpalau a làa, à z̄iká ní a ibeewo gupiiue: M̄abuo ní Am̄onio ní Ed̄uo ní Zoba kíao ní Filitēo. Kpe pò à liliu pii, í z̄iblemáe. ⁴⁸ Aà w̄o ke tob̀o, à z̄ible Amalekiowa, à Isailio sí ní wetānaowa. ⁴⁹ Yonatāa ní Isiboseo ní Malakisua mé Saulu neḡo ũ. A nen̄o v̄i gb̄on pla. A séia t̄on Melabu, a plaade Mikali. ⁵⁰ Aà na t̄on Ain̄oũ, Aimaaza née. Aà z̄igōo gbēzōo t̄on Abinee. Saulupi d̄auna, aà des̄ Nee née. ⁵¹ Saulu mae Kisi ní Abinee mae Neeo mé Abieli néo ũ. ⁵² Saulu ḡo lo p̄asi ní Filitēo ḡo piie. Tó Saulu neḡona ge w̄ode è, í aà si à nawa a z̄igō ũe.

15

Dii gia Sauluzi

¹ Samueli ò Saulue: Máme Dii ma z̄i, Ǿ ma n̄sikàma ní kpalablea aà gbé Isailiowa seela ũ. Too! Swákpa Dii yáí sa. ² Dii Z̄iḡode m̀e á fiabo Amalekiōne yá pò aa kè Isailiōne aa zez̄oné an b̄oa Egipi gb̄ea yáí.* ³ Gé léleimá sa, ní ní mide n̄pii. Nsu n̄ ní gbèe too. N ní dede pii, ḡo ní n̄o ní né gb̄ao ní né ȳminaō ní zuo ní s̄ao ní yiongoō ní z̄a'inao.

⁴ Ǿ Saulu a gbéó sísi à ní k̄aaa Telaiũ. Aà z̄iḡo kèsedeo gb̄on òaas̄o lee òaa doe (200.000). Yudaō ku lo gb̄on òaas̄o lee kwi (10.000). ⁵ Ǿ Saulu gè Amalekiō w̄éleu, àle ní d̄ādā swa'eu. ⁶ Saulu lékp̄as̄akè Keniōne à m̀e: A bole Amalekiō guu, ké másu mà á dede r̄n̄o yáí, asa áme a yāmaakè Isailiōne an b̄oa Egipi gb̄ea. Ké Keniō b̀le Amalekiō guu, ⁷ Ǿ Saulu gè lèle Amalekipiowa za Avila e à gè pè Suluwa Egipi gukpe. ⁸ A Amalekiō kí Agaga kù b̄é, Ǿ à aà gbéó dède ní f̄endao

* **14:33** Daa 9.4, Lev 17.10-14 † **14:42** Nao 27.21 * **15:2** B̄oa 17.8-14

n̄pii. ⁹ Saulu ní a zīgō i Agaga deo, mé aa sã maa sèle ní zuo ní zune mekpaaó ní sãneboó ní pomaao pii, aai we ní dedeo. Pó gianaó ní pò féfēao ñ aa dède pii.

¹⁰ Ǿ Dii yá'ò Samuelié à mè: ¹¹ Ma Saulu kpaa kpalau tò ma pò yà, asa à bò ma kpee. Lá má dàè, ìli keo. Yápi dī Samueliwa, ñ à wiilè Diiwa e gu gè dò. ¹² Ké Samueli fēle kōkō, à gè dai Saulule, ñ wa òè: Saulu gè Kaameli. A seelapèle we a yāḁangu yáí, ñ à èa gè Giligali. ¹³ Ké Samueli Saulu lè, ñ Saulupi òè: Dii báaadangu! Má kè lá Dii òmewa. ¹⁴ Ǿ Samueli aà là à mè: Pó wii pó ma swálèwà lán sã wiiwa de kpelewa ni? Zu pó mále ní oó ma bò má ni? ¹⁵ Ǿ Saulu wèwà à mè: Amalekió pónne, asa wà ní sãó ní ní zù maaó sèle wà sùò wà sa'òò Dii n Luawae. Wa ní k̄nió dède. ¹⁶ Ǿ Samueli òè: Níle màa, mí yá pó Dii òmewa gwāas̄inaa onē. Ǿ Saulu mè: O. ¹⁷ Ǿ Samueli mè: Ké n nz̄ia fēnembo yāa, ni gō Isaili buiḁ ḁaana ūo lé? Dii n kpa Isaili k̄ia ū, ¹⁸ ñ à n z̄i ñ a boolekee à mè: Ge ñ Amalekió dede, asa duunkenae. Zikar̄no e ñ ge ñ ní midē. ¹⁹ Akea n gi Dii yāmai, n lēle ní pōwa, ní yá pó Dii yeio k̄ei? ²⁰ Ǿ Saulu òè: Ma Dii yāmà, ma boole pó à ma z̄i k̄ei kè. Ma Amalekió dède pii, ñ ma su ní ní kí Agagao. ²¹ Ǿ wà sã maaó ní zù maaó sè pó pó wa dēdep̄io guu wà sa'òò Dii n Luawa Giligali la. ²² Ǿ Samueli mè:

Dii yá k̄ua maaè de sa pó w̄i a pó káteu à tékū oaa.

Misiileàè de sa'ooa.

Aà yāmaa de sa'oa ní sãsa mekpaaola.

²³ Gia aà yāmai duuna sãa ní māsokēaoe.

Dóeaaànó v̄ai sãa ní táagbagbaaoe.

Lá n gi Dii yāmai,

aàpi s̄o à ḡi ní kíakeie.

²⁴ Ǿ Saulu òè: Ma duunakè. Ma p̄a Dii yá pó ní òmewa, asa ma viakè gb̄éne, ñ ma ní yāmà. ²⁵ Sùuukemanó ní ma duunapio sa. Ea gemano, ké mà e k̄ule Diie.

²⁶ Ǿ Samueli òè: Má genno, asa n gi Dii yáie, mé à ḡine ñȳo de Isaili k̄ia ūe.

²⁷ Ké Samueli kpeli, àle ta, ñ Saulu aà k̄u a ula léwa, à kè. ²⁸ Ǿ Samueli òè: Dii n bo Isaili kpalau gb̄ae, ñ à gb̄é pó a maa denla kp̄au.† ²⁹ Isaili Lua gawide lí etoo, ìli a làasoo lilēo, asa a de gb̄enazina ū ké à a làasoo lilēo. ³⁰ Ǿ Saulu èa òè: Ma duunakè. N beeo n yá na, ma kpela Isaili gb̄ez̄oó ní gb̄épiio ae. Gé zeimee ké mà e k̄ule Dii n Luae. ³¹ Ǿ Samueli èa gè zèè, ñ Saulupi k̄ule Diie.

³² Ǿ Samueli mè: A mó ní Amalekió kí Agagao. Ké kíapi lé mó, a d̄o yāe kuo, asa àle e a bo ga léziē. ³³ Ǿ Samueli mè: Lá n fēnda tò n̄e daside k̄ua a néwa, màa n da a kua a néwa s̄o. Ǿ à Agaga z̄èz̄e Dii ae Giligali we. ³⁴ Ǿ à tà Lama. Saulu tà s̄o a be Gibea. ³⁵ Baa ké Saulu kè Samuelié wēnaū, Samuelpi i gé aà gwai bo e à gè ḡàò, asa Dii pò yà a Saulu kpaa Isaili kpalau yá musue.

16

Samueli n̄sikka Davidi miwa

¹ Dii ò Samuelié: Nȳoó oóbo Saulu yá musu e boe ni? Ma gi aà kible Isailiwaē. N̄sika k̄oba pai, ní dazeu. Ma n z̄i Betelēū gb̄é Yese k̄iie, asa aà né do ñ má sè aà ḡo k̄ia ū. ² Ǿ Samueli mè: Kpelewa má ke mà gé wei? Tó Saulu mà, a ma deē. Ǿ Dii òè: Zununu se ñ geò, ní me n m̄o ma gbagbaie. ³ Yese sísi sapi oa guu, mí yá pó ñȳo ke onē, ní n̄sikamēe gb̄é pó má oóne miwa.

⁴ Samueli yá pó Dii òe kè. Ké àle ká Betelēū, w̄élepi gb̄ez̄oó gè daiaàle. Via ní k̄ú, ñ aa aà là à mè: Aafia n m̄o laa? ⁵ A mè: Aafiae. Ma m̄o Dii gbagbaie. A gb̄abo

† 15:28 1Sam 13.14, 28.17

áziaε, í gemano sa'oi. Ɔ à gbábò Yese ní a negḡeone, à ní sisi sa'o guu. ⁶ Ké aa kà, Samueli Eliabu è, Ɔ à làasookè à mè: Gbé pò Dii sè mé ze aà ae we. ⁷ Ɔ Dii òè: Nsu n̄ aà zea ge aà gbàa gwao, ma giaziε. Mili gbé gwa lá gbēnazina í gwawao. Gbēnazina í gbé gwa a mekaawaε, mapi s̄o, s̄o Ɔ mi gwa. ⁸ Ɔ Yese Abinadabu sisi, à m̀ Samueli ae, Ɔ à m̀: Dii í gbéε bee se. ⁹ Ɔ Yese Sāma sisi, à m̀ Samueli ae l̄o, Ɔ à m̀: Dii í gbéε bee se. ¹⁰ Ɔ Yese a negḡe gbēon soplaɔ sisi, aa m̀ Samueli ae, Ɔ à m̀: Dii í ní gbēε se. ¹¹ Ɔ à Yese là à m̀: N̄ ewaaso lén laa? A wèwà à m̀: An ḡzāna mé kú lao, àle sādāε. Ɔ Samueli òè: Gbé z̄i aà sisi. Wá sa'oo e aà ka la. ¹² Ɔ à gbé z̄iwà, à m̀. Népiá gbé t̄εaε, aà wé maa mé aà oa kefeū. Ɔ Dii m̀: Fele n̄ n̄sika aà miwa, asa aàpin we. ¹³ Ɔ Samueli kóbapi sè à n̄sika aà miwa aà v̄io wáa. Za z̄ibeez̄i Ɔ Dii Nis̄ina d̄i Davidiε. Bee gbea Samueli èa tà Lama.

Davidi z̄ikea Saulu

¹⁴ Dii Nis̄ina gò Sauluwa, Ɔ Dii tò t̄aa p̄s̄i d̄i. ¹⁵ Aà íwao òè: Lua tò t̄aa p̄s̄i d̄ine. ¹⁶ Lá màaε Baa, tó wápio n̄ íwao gbé pò m̄ona d̄o weεε. Tó Lua tò t̄aa p̄s̄ipi d̄edema, ili m̄onalene, n̄li e n̄ ke s̄o. ¹⁷ Ɔ a ò a íwao. A gbé pò m̄ona d̄o maamaa weεε m̄omeε. ¹⁸ Ɔ aà íwae òè: Ma Beteleū gbé Yese née è, a m̄ona d̄o. Neḡon z̄ikanaε, mé a ȳ'a'ò d̄o. Ḡo kefenaε, mé Dii kuaàn̄o. ¹⁹ Ɔ Saulu gbé z̄i Yesewa, aa òè: Saulu m̀ n̄ n̄ né Davidi pò í s̄o d̄a gbaewa.

²⁰ Ɔ Yese p̄ε d̄i z̄a'inaε ní v̄εo tùu do ní blesan b̄o, à a né Davidi gbàèò Sauluwa. ²¹ Ké à kà Saulu k̄i, à ḡò aà z̄ikena ū. Saulu yeaàzi maamaaε, Ɔ à aà d̄ile a z̄ikab̄k̄una ū. ²² Ɔ Saulu gbé z̄i Yesewa à m̀: To Davidi ḡo ma z̄ikena ū, asa aà ȳ'í kamague. ²³ Tó Lua tò t̄api d̄ede Sauluwa, Ɔ Davidi í a m̄ona se à l̄è. Tó t̄api tà, Ɔ í ke s̄o, í su a laaiwa.

17

Davidi ní Goliatio

¹ Filit̄o ní z̄iḡo k̄aa, aale z̄i s̄uke Soko, Yuda bùsuu, Ɔ aa b̄okpà Efedamiū, Soko ní Azekao z̄anguo. ² Saulu ní Isaili s̄o aa k̄o k̄aa aa b̄okpà Ela gusalalau, aale s̄uke aa gé Filit̄owa z̄i. ³ Filit̄o ku s̄is̄iwa le, Isaili ku s̄is̄iwa la, guzule kú ní z̄anguo. ⁴ Ɔ Gata neḡona pò w̄i me Goliati b̄o Filit̄o b̄ou. Aà gbàa kà ḡas̄isuu soolo. ⁵ A m̄ogot̄e f̄ua kpaa, mé a m̄ogot̄e ula pò de lán kp̄t̄ewa daa, a gbia kiloo bàāε. ⁶ A m̄ogot̄e s̄o loo yea l̄o, mé a m̄ogot̄e s̄omp̄epeε loo a kp̄e. ⁷ A s̄n̄ s̄ne k̄ua, a pá de lán zw̄at̄ana àsaliwa. A w̄et̄e gbia kiloo soplaε. Aà s̄ngbaok̄una be aà ae.

⁸ Goliati zea, Ɔ à lez̄u Isaili z̄iḡozi à m̀: B̄ȳai a b̄ole ní z̄ioi? A d̄o Filit̄en ma ūoa? Ap̄io s̄o, Saulu z̄o. A gb̄e weεε á guu aà pila m̄o ma k̄i. ⁹ Tó a f̄o z̄ikaman̄o, tó à ma de, ma gb̄o ḡo á z̄o ūε. Tó m̄ame ma aà d̄e s̄o, á ḡo wá z̄o ūε, ío z̄oblew̄ε. ¹⁰ Ɔ Filit̄epi èa m̀: M̄ale kuabii Isaili z̄iḡowa gb̄a. A gbé weεemeε wà z̄ika ní k̄o. ¹¹ Ké Saulu ní Isaili p̄i aa aà ȳ'api mà, aa bílikè, s̄o k̄éngu.

¹² Davidiá Eflata gbé Yese née. Yesepiá Beteleū pò kú Yuda bùsuu gbéε. A neḡeó í gb̄on swaāε, mé Saulu ḡo à maez̄ok̄u, à z̄ik̄u táotao. ¹³ Aà né gb̄a gb̄on àāo ku z̄ilau ní Sauluo. Aà neḡe séia t̄on Eliabu, a plaade t̄on Abinadabu, a àāde t̄on Sāma. ¹⁴ Davidi mé Yese né ḡz̄āna ū. Aà v̄ip̄io te Sauluzi, ¹⁵ Ɔ aàpi í ge Saulu k̄i, í ea su Beteleū a mae s̄o d̄i. ¹⁶ Filit̄epi í b̄o à az̄ia ōbné k̄o ní oosio e ḡo bla.

¹⁷ Z̄iewa Yese ò a né Davidiε: Ese kpasaa p̄n doé ní p̄ε m̄en kwié̄o se n̄ geò kpakpa n̄ v̄ionε ní b̄ou. ¹⁸ Ḡase m̄en kwié̄o se n̄ kpá ní ḡali gb̄z̄owa. Ge n̄ ní gwa

tó aa aafia, ní su ní ní aafia seelao. ¹⁹ Aa kú ní Sauluo ní Isailio píi Ela gusalalau, aale zíkai ní Filitēo.

²⁰ Davidi fèlè koo káaukaau, à a são tò ní sãdãn páleo. A a aso sè, ò à dàzeu lá Yese díleewa. Ké à kà zígōo bōou, à mō lè aale gé zílau, aale wii gbãa lé. ²¹ Isailio ní Filitēo lé sōuke, aa aedokōwa. ²² Ō Davidi a aso nà pōo dōanae aà ozi, ò à bàalè gé zílau. A a v̄io lè we, ò à fōkpamá. ²³ Ké àlè yã'orino, Filitēo negōna Goliati, Gata gbé bō Filitē zīgōo guu, à èa fèlè ní a yápio. Davidi yápi mà. ²⁴ Ké Isailio aà è, sō kèngu lo, aa lèkōwa mípii. ²⁵ Aale okōe aa mē: I gōepi e à bōo lé? Tó à bō, ì kuabiiwáe. Gbé pō aà dè, kía a ade gba àizee zōo, i aà gba a nenoe lo nō ũ, mé aà bedeo wè'ōa kpá lo.

²⁶ Ō Davidi gbé pō zea a saeo là à mē: Bó wa ke gbé pō Filitēpi dè à Isailio bō wíuei? Dén Filitē gyafōodepi ũ, à gbasa lé kuabiibii Lua bée zīgōowai? ²⁷ Ō wa òè lá gbéó lé okōewa wà mē: Maa wa ke gbé pō aà dè. ²⁸ Ké aà v̄io zōode Eliabu mà Davidi lé yã'o ní gbéó, aà pō páaazi à mē: Akea n mō lai? Dé n sã yōonaō gōè zì gbáaui? Má ní kàamai ní n nōsevãio dō. N mō zì gwaie. ²⁹ Davidi mē: Bó má kèi? Baa yá má ooa? ³⁰ Ō à kpèlè à gè yá doupi là gbēpalewa. Lá gbé káau òè, màa wa òè lo. ³¹ Wà yá pō Davidi òpi sèle síu Saulue, ò à aà sísi.

³² Ké Davidi mē, a ò Saulue: Gbēe su to sō kēagu Filitēpi yá musuo. Mapi n zòblena, má gé zíkai aànōe. ³³ Ō Saulu òè: Nyō f̄ gé zíkai ní Filitēpioo. Nebolōnan n ũ. Gōepi sō, zīgōe za a èwaasogōo. ³⁴ Ō Davidi òè: Mapi n zòblena, máme mio ma mae são dá. Tó nōomusu ge mai mō sã kù kpásau, ³⁵ mi a gbesele mà gbē mà sãpi bō a lézi. Tó à liamanō, ò mi kù a letáwa mà gbē mà de. ³⁶ Mapi n zòblena, ma nōomusu ní maio dè píi, mé Filitē gyafōodepi a gō lán pópíowae, asa àlè kuabiibii Lua bée zīgōowae. ³⁷ Davidi èa mē: Lá Dii ma bō nōomusu ní maio lézi, màa a ma bō Filitēpi ozi. Ō Saulu òè: Gé! Dii kunnō.

³⁸ Saulu a zíkai'ula dàè, à a mōgotē fùà kpàè, ò à a mō ula dàè. ³⁹ Davidi Saulu fēnda lòo zíkai'ulapiwa. Ké à yè táwa, ò à fùà, asa a a dōe dōo. Ō a ò Saulue: Má f̄ gé ní pópíoo, asa má a dōe dōo. Ō à pópíoo bōle píi a kàlè. ⁴⁰ A a gopana sè, ò à gè gbè boolona sèle swa'eu mèn sōo, a kà a dádākebōo. Ō àlè sō Filitēpizi, a a gbema kúa.

⁴¹ Ō Filitēpi lé sō Davidizi, aà sèngbaokūna be aà ae. ⁴² Ké à Davidi gwà, a è né bōlo tēa kefenaē, ò à dōewà. ⁴³ A òè: Gbēn ma ũ, ò n gbasa níle mōa ní gooa? Ō à aà kà ní a táa tóo. ⁴⁴ Ō à èa mē: Sōmazi, bāo n ble, wàio i n só. ⁴⁵ Davidi òè: Fēnda ní sōmpereeo ní sōn sōneō ò níle mōoa. Mapi sō, Dii Zīgōde Isailio Lua pō níle kuabiibiiwà tó ò mále mōoma. ⁴⁶ Dii a n namēe ma ozi gbāe. Má n nee, mí n mi zō, mí Filitē zīgōo gēo kpa bāo ní wàiowa gbā aa só, dúnia i dō ké Lua kú ní Isailio. ⁴⁷ Gbé pō káaaa laō i dō ké Dii lí zible ní fēnda ge ní sōnaoo. Dii mé zì gbāa v̄i, a á nawēe wá ozi.

⁴⁸ Gōo pō Filitēpi lé sō Davidizi, àlè mō aà wíwii, ò Davidi bàalè lé suwà gu pō wa zíkai. ⁴⁹ Ō à oge a bōo, à gbe bō dà a gbemau. Ké à Filitēpi gbàò, ò à aà pà a mi'aewa. Gbepi v̄ile aà mi'aepiu, ò à lèlè a gbēu. ⁵⁰ Gbema ò Davidi zìblèò Filitēpiwa. A aà pà a nè, baa fēnda a kúao. ⁵¹ Ō à bàalè gè lōoaàla, à aà fēnda wò aà kpe, à aà dè à aà mi zòò. Ké Filitēo è ní negōnapi gà, aa lèkōwa. ⁵² Ō Isailio ní Yudaō pēmá ní wiio, aa ní yá e Gata bōleu ní Ekeloni bíibōleo. Gbé pō aa ní dedeo gēo gō kálea sea za Saalaiū zéu e Gata ní Ekelonio. ⁵³ Ké aa sù ní Filitēo yaao, ò aa ní bōo pōo náaa. ⁵⁴ Davidi Filitēpi mi sè à gèò Yelusaleū, à aà gōkebōo kàlè a kpéu.

⁵⁵ Goo pɔ Davidi lé sɔ Filitēpizi, Saulu lé aà gwa, ɔ a a zīgɔ gbēzɔ Abinεε là à mè: Dé nén nεgɔenapi ũi? A wèwà à mè: Kí, n n kuao, má dɔo. ⁵⁶ ɔ kía mè: Gbεa n ma gbé pɔ a nén èwaasopi ũ. ⁵⁷ Ké Davidi sù n Filitēpi deao, Abinεε aà sè gèò Saulu kíi, a Filitēpi mi kúa. ⁵⁸ ɔ Saulu aà là à mè: Né, dé nén n ũi? A wèwà à mè: N zòblena Yεse, Beteleũ gbé nén ma ũ.

18

Saulu ibεεεa n Davidio

¹ Ké Davidi yā'ò n Saulu a làa, ɔ Yonatāa gbēkpàaàno, a yeaazi lá azia wēniwa. ² Za zibeezi ɔ Saulu aà dīle a bε, i wei aà ta a mae bε bo. ³ Yonatāa yāyēaàno, ké a yeaazi lá azia wēniwa yái. ⁴ ɔ a ulada pɔ á daa bò à aà gbà n a zika'ulao n a fēndao n a sáo n a asanao. ⁵ Gua pɔ Saulu Davidi gbàeu zikai pii, i saaseε, ɔ a aà dīle zīgɔ gbēzɔ ũ. Aà yá i ke gbépiiε naε n Saulu iwaɔ pii.

⁶ Ké zīgɔ lé su Davidi Filitēpi dea gbεa, nεo bò Isaili wéleɔ guu pii, aa gè dai n kí Saulule, aale lesi, aale ɔwā, aale gāale, aale pɔnake, aale sésēnapa. ⁷ Aale lesi, aale dɔkɔε, aale ɔwā, aale mε:

Saulu gbéɔ dède àaa sɔoε (1.000),
Davidi sɔ àaasɔsɔo lεε kwi (10.000).

⁸ Yápi kè Sauluε íi maamaaε, ɔ aà pɔ pà à mè: Wà àaasɔsɔo lεε kwi kpà Davidiwa, mapi sɔ àaa sɔonaε. Kpala mé gò aà si sa. ⁹ Za zibeezi ɔ a wédò.

¹⁰ Ké a gu dò, ɔ Lua tò Saulu taa pásipi dède, àle yāyaaa'o a kpéu, ɔ Davidi a mɔona sè, àle lé lá bo ke gɔɔpiiwa. Saulu a sɔna kúa, ¹¹ ɔ a aà gbàò à mè: Má Davidi paò mà naaa n gíoε. ɔ Davidi azia èè gēn pla. ¹² Saulu i viake Davidiε, ké Dii kuaàno mé à pákpàazi yái. ¹³ ɔ a Davidi yà à aà dīle zīgɔ gbēɔn àaa sɔo gbēzɔ ũ. ɔmε bo dɔaaané zilau. ¹⁴ Gu pɔ à gèu pii i saaseε, ké Dii kuaàno yái. ¹⁵ Ké Saulu è bo saase, ɔ a viakèè de yāala. ¹⁶ Isailio n Yudaɔ sɔ aa ye Davidizi npiiε, ké bo dɔaaané zilau yái.

¹⁷ ɔ Saulu òè: Má a nenεe séia Melabu kpama no ũ. Nεgɔnkeε ke, ní zikameε Diiε. Asa Saulu làasookè à mè: Má ɔkāwàò, Filitēɔ mé aa aà de. ¹⁸ ɔ Davidi òè: Dén ma ũi? Deon ma bedεo n ma mae buio ũ ké mà gbasa mà gɔ n né zá ũi? ¹⁹ Ké Melabu kà wà kpà Davidiwa, ɔ Saulu aà kpà Mεɔla gbé Adieliwa.

²⁰ Saulu nenεe Mikali ye Davidizi. Ké wà yápi ò Sauluε, à kèè na ²¹ à mè: Má aà kpawàε, i gòè bai ũ, Filitēɔ i aà de. ɔ a ò Davidiε: Nyɔ ma né pále e n se sa. ²² ɔ a ò a iwaɔne: A yā'o Davidiε asii guu, à oè aà yá kámagu, mé ma iwaɔ yeaazi pii. Aà ma nenεe sé. ²³ Aà iwaɔ yápi kà Davidiε a swáwa, ɔ a òné: Gɔa kiane zá ũ á yá àa nεe? Táaa taasiden ma ũ. ²⁴ Ké Saulu iwaɔ sù, aa Davidi yápi sèle siuè. ²⁵ ɔ Saulu mè: A oè má ye ànsue pɔeio, sema aà tɔsimεε ma ibεε Filitēɔwa, i sumεε n n gyafɔo mèn basɔo. Ale e Filitēɔ aà deε.

²⁶ Ké iwapiɔ yápi dàu a siu Davidiε, gɔa kiane zá ũ kèè na sa. E nɔpi segɔo àò gé kái, ²⁷ Davidi n a zīgɔ fèle gè Filitēɔ dède gbēɔn àaa do, ɔ a sù n n gyafɔo, a kpà kíawa pii, ké à e gɔ aà né zá ũ yái. ɔ Saulu a né Mikali kpawà no ũ. ²⁸ Ké Saulu è màa, a dè ké Dii kú n Davidioε, mé a né Mikali yeaazi, ²⁹ ɔ aà viakeaε kàfi, à gò aà ibεε ũ e à gè gào. ³⁰ Goo pɔ Filitē kíaɔ bòle gè zikai, Davidi i saase de Saulu iwa kɔniolaε, ɔ a tɔbò maamaa.

19

Saulu Davidi wεa

¹ Saulu ò a né Yonatāa n a iwao pii aa Davidi de. Ama Yonatāa yeaazi à kè zài, ² ò à aà gbà laai à mè: Ma mae lé n wεε. Nyō nzia kūa dō zia koo. Ulekii wεεle nyō kuu. ³ Má bō wénkpe ní ma maeo, wí ze gu pó n ulεu. Má n yā'òè. Lá a òmεε, mí onε.

⁴ Ǿ Yonatāa gè Davidi maabò a maeε à mè: Baa, nsu vāike n zòblena Davidiεo, asa i vāie kenεo. Aa yākeao ài vīne maamaae. ⁵ Ké à Filitēpi dè, à gī a wēniie, ò Dii tò wa zī zōo blè wāpii. N è, ò n pō kèna. Bóyāi ní ye vāike yāesaidepie n aà de pāi? ⁶ Saulu aà yāmà, ò à legbè à mè: N Diio wa aà deo. ⁷ A gbεa Yonatāa Davidi sisi à yāpi siuè pii, ò à gè ní Davidio Saulu kú, ò àle zikεè lán yāawa.

⁸ Zī èa fèle, ò Davidi gè zikai ní Filitēo. A siŋgu à zīblémá dúuduu, ò aa bàalèè.

⁹ Dii tò Saulu taa pāsipi èa dède goo pó a zōlea a kpéu. A a sōna kūa, ò Davidi lé a mōonaleè. ¹⁰ Saulu wεεle à Davidi padò à naaa ní gīo. Ké à èè, ò sōnapi gè gī pà.

Gwāasina bee ò Davidi bàalè tà. ¹¹ Ǿ Saulu gbéō zī Davidi be aa aà dādā, aai aà de koo, * ò aà na Mikali aà gbà laai à mè: Tó ni bàasi gwāao, wa ní de ziae. ¹² Ǿ Davidi bō fenentiu, Mikali aà gbàe ní bao zīle, ò à bàalè gèzeε. ¹³ Ǿ Mikali taa† se wùle liiwa, à blè báa se kà táapi mia, ò à zwāa kua. ¹⁴ Ké Saulu gbéō zī Davidi kú, Mikali mè àle gyākeε. ¹⁵ Ǿ Saulu èa gbéō zī Davidi gwai, a òné: A aà sé ní a liio sānu, à suomεε mà de. ¹⁶ Ké aa gè kpéu, táapi ò aa è liiwa, blè báa kuwà a mia. ¹⁷ Ǿ Saulu Mikali là à mè: Bóyāi n bō ma kpe n ma ibεε gbàe à pīlia màai? Mikali wèwà à mè: A òmεε mà to à gèzeε. Tó ma gi, á ma deε.

¹⁸ Ké Davidi bàalè gèzeε, à gè Samueli gwai Lama. A yá pó Saulu kèε dāu a siuè pii, ò aa gè zōle Naio sānu. ¹⁹ Ké wa ò Sauluε, Davidi ku Naio Lama, ²⁰ ò Saulu gbéō zī aà kú. Ké aa kà we, aa lè ānabi gāli lé ānabikeke, Samueli kú ní guu an dōana ũ. Ǿ Lua Nisina dĩ zinapione, aale ānabikeke sō. ²¹ Ké wa ò Sauluε, ò à gbēpāleō zī, ò aa ānabikekè màa lo. Saulu èa gbéō zī a gēn āaōdei, ò aa ānabikekè màa lo. ²² Ǿ Saulupi fèle lé gé Lama azia sa. Ké à kà lōo zōo pó kú Seku sae, à gbéō là à mè: Samueli ní Davidio ku má ni? Ǿ wa òè: Aa ku Naio Lama. ²³ Ké àle gé we, ò Lua Nisina dĩ aāpie sō, àle gé, àle ānabikeke e à gè kào Naio Lama. ²⁴ A a pōkasao bōala, à ānabikekè Samueli wāa. Goo bee fāanε ní gwāasinao pii lo wūlea puizie. A yái tò wī me: Saulu ku ānabio guu sō neε?†

20

Davidi ní Yonatāao

¹ Davidi bō Naio Lama à bàalè gè Yonatāa lè, ò à aà là à mè: Bó má kèi? Daa kpele má kèi? Vāi kpele má kè ní maeε ò àle ma wei? ² A wèwà à mè: Gyaū! Nyō gao. Gwa, ma mae lío yāe ke à gī káimεε ma swáwao, yāzōo ge a yōnan nò. Ma mae aō yá bee taa ke à gī oimεεε? Màa no bá! ³ Ǿ Davidi ò lo: N mae dō sáasā ké n ma wεgwàε. A yái i to n yāpi mào, ké n pō su yao yái. N Dii kuao ní n kuao má kú ga léziε. ⁴ Ǿ Yonatāa òè: Yá pó ní gbèaa pii má kenε. ⁵ Ǿ Davidi òè: Gwa, mō dafu dikpe ku zia. A kù mà zōle mà pōble ní kíaoε. To mà ge ule sēu e zia bàasi oosi. ⁶ Tó n mae ma gbεa, oè ma zé gbèama ma ge ma be wéleu Betelēū zeazeεε, ké ma bedeō pii lé sa pó wī o wē ní wēo o we yái. ⁷ Tó à mè a maeε, máo aafia, āma tó aà pō pà maamaae, nyō dō ké yāvāi à zèò à kemεε we. ⁸ Gbēkeke mapi n zòblenae, asa n yāyèmanō ní Dii dōaoε. Tó má tàae vī, ma de nzia. Nsu

* 19:11 Sou 59 † 19:13 Táapiá lí pó wa à lán gbēnazīnawae. ‡ 19:24 1Sam 10.10-12

ma kpa n maewao. ⁹ Ɔ Yonatāa m̀: Gyaũ! Tó má d̄s ḱe ma mae z̀è ò à v̄aikenee, má on̄eo lé? ¹⁰ Ɔ Davidi aà là à m̀: Tó n mae s̀u ȳap̄as̄i òne, déme a om̄ei? ¹¹ Ɔ Yonatāa ò̀: M̀ wà gé s̄eu. Ɔ aa b̀le g̀e s̄eu m̀pla.

¹² Ɔ Yonatāa m̀: N Dii Isailio Luao, e zia bàasi maa'i má a mae lé mà gwa. Tó n yá k̀aàagu, má lékp̄as̄akene. ¹³ Tó ma mae ye v̄aikenee, mé mi lékp̄as̄akene ma n gbae n ta aafiao, Dii ȳap̄as̄ikeme b̀eb̄e. Dii kunn̄o lá a kú ní ma maeo ȳawa. ¹⁴ Tó ma su má kue, gb̄ek̄ekeme lá Dii i kewa. Tó ma su ma gae s̄, ¹⁵ n gb̄eke su láa ní ma bed̄eo bauo, baa tó Dii tò n ib̄eo làa d̄unia. * ¹⁶ M̀a Yonatāa ȳayè ní Davidio, ò à m̀: Dii fiabo n ib̄eone. ¹⁷ Ɔ Yonatāa tò Davidi èa a legb̄e lo ḱe a yeàazi yáí, asa a yeàazi lá az̄ia w̄eniwae.

¹⁸ Ɔ Yonatāa ò̀: M̀o dafu dikpe ku zia. Tó wi gb̄e e n k̄lauo, wa n gbae. ¹⁹ Zia bàasi gé ul̄ei gu p̄o n ul̄eu yápi daaleḡo, ní ku gb̄e p̄o de k̄o ù sae we. ²⁰ Má kazu gb̄epi sae w̄en àās, lánd̄o mále p̄o gb̄áwa, ²¹ mí neḡōeneae z̄i aà ge kapio weele. Tó má ò̀, kāo ku aà kpe, aà séle m̄o, ní m̄o, asa ní Diio níȳo aafiae, kai kuo. ²² Tó má ò̀ kāo ku aà ae s̄, géi, asa Dii mé n gbae. ²³ Yá p̄o wá yè ní k̄o s̄, Dii mé āo de yápi seelade ù ḡōpii.

²⁴ Ɔ Davidi g̀e ùle s̄eu. Ké m̀o dafu b̀, k̄ia z̀le p̀bleai. ²⁵ A z̀le a z̀lek̄i gi sae. Yonatāa z̀le aà ae, mé Abinee ku aà sae. Davidi z̀lek̄i s̄, gb̄e ku weo. ²⁶ Saulu i ȳae o z̄ibeez̄io, asa àle e ȳae mé aà lè, à gb̄alè, bee mé ḡiè. ²⁷ Ké a gu d̀ m̀o ḡō plaade z̄i, Davidi z̀lek̄i gi da giie, ò Saulu a né là à m̀: B́ȳai Yese ne'i m̀o p̀bleio za ḡiai? ²⁸ Ɔ a ò̀: A z̄e gb̄eaa, à g̀e Betel̄eũ. ²⁹ A m̀e mà tò à gé, asa a bed̄eo lé sa'o w̄elep̄iue, ò a v̄i òe à m̄o. A m̀e tó à k̄eme, mà a gbae à gé a v̄i gwai. A yáí tò i m̀o p̀bleinn̄o. ³⁰ Ɔ Saulu p̄o p̄a Yonatāazi à m̀: Né faasai swágb̄aade! Má d̄s ḱe n ze ní Yese néoe. N widà nz̄ia ní n daowa. ³¹ Tó Yese népi ku w̄eni guu, níȳo e n̄ kpalableo. Gb̄e z̄i aa aà k̄u suom̄e tia. A ḡae we. ³² Ɔ Yonatāa aà là à m̀: B́ȳai a ḡaii? B́o a k̄èi? ³³ Ɔ Saulu Yonatāa gb̄a ní s̄nao à e de, ò Yonatāa d̄s sa ḱe a mae z̀è ní Davidi deaoe.

³⁴ Yonatāa f̄le g̀o p̀bleaa ní p̄f̄e, i p̀ble m̀o ḡō plaade z̄ip̄io, asa aà n̄se yà Davidi yá musue, ḱe aà mae aà d̄ile yáf̄u yáí.

³⁵ Ké a gu d̀, Yonatāa b̀ g̀e Davidi lei gupiu. Neḡōeneae teàazi. ³⁶ Ɔ a ò népie. Bàale n̄ gé le. Má kazu, ní weele. Ké népi bàalè lé gé, ò Yonatāa ka mà aà mia. ³⁷ Ké népi kà gu p̄o Yonatāa ka gb̄ep̄iu, ò à lez̄u nép̄izi à m̀: Kapio ku n ae le. ³⁸ Ɔ Yonatāa èa lez̄uàazi lo à m̀: Gé kpakpa, r̄isu zeo. Ɔ népi kapio séle à s̀uò a diie. ³⁹ Népi yápi d̄o, sema Yonatāa ní Davidio. ⁴⁰ Ɔ Yonatāa a g̀kebōo kp̄a népiwa à m̀: Si n̄ taò be.

⁴¹ Ké népi tà, Davidi f̄le geomid̄k̄i oi, à m̀ò k̄ule Yonatāae ḡen àās, à w̄ule a gb̄eue. Ɔ aa lep̄ek̄wa, aa s̄o b̀ mípla mípii, Davidi p̄o mé k̄e z̄ai. ⁴² Ɔ Yonatāa ò̀: Gé aafia, asa wa legb̄e ní Dii t̄o wa m̀e, Dii mé wá seelade ù ma buio ní n buio z̄anguo e ḡōpii.

21

Davidi kua N̄bu

¹ Davidi b̀ we, ò Yonatāa èa tà be. ² Ké Davidi lé gé sa'onkia Aimeleki k̄i N̄bu, Aimelek̄ipi b̀ g̀e daiaàle. V̄ia aà k̄u, ò aà là à m̀: B́ome tò ní be ndo gb̄e kunn̄o ni? ³ Davidi w̄ewà à m̀: Kí mé z̄id̄amee, à m̀e másu to gb̄e yá p̄o a d̄ilem̄e à ma z̄i kei d̄o. Ɔ wa gud̄k̄e ní ma ìwao aa d̄oam̄e. ⁴ Ble kpele ní ví la tiai? Ma gba p̄e m̄en s̄o ge p̄o p̄o ní ví pii lé. ⁵ Ɔ sa'onkiapi m̀: P̄e p̄a kuo, sema p̄o p̄o

* 20:15 2Sam 9.1

wa kàlè Luae bàasio. Tó n gbéó gbálea nɔe yá musuo,* má kpama. ⁶ Ǿ Davidi òè: Maae, wá wázia kúa nɔe yá musu, lá wi ke wà gbasa da zikazeuwa. Ma gbéó pɔó gbálea. Baa gɔɔ pɔ wále pɔeá taa'o, aalió gbálea, belenke tá pɔ wále o gbá. ⁷ Ǿ sa'onkiapi Lua pɛe sè a kpàwà, asa pɛee ku weo, sema pɔ pɔ wa kàlè Luaepi.† Wi pɛepi se Dii aee, ɔ wi a leŭkpake ní pɛe dafuo.‡

⁸ Saulu iwae ku we gɔɔpi, aà tón Doegu. Edoŭ buie, aapi mé Saulu sādānki ũ. ⁹ Ǿ Davidi Aimeleki là à mè: N sōna ge fēnda ví laa? Mi e ma a fēnda ge gōkeboe sèo, asa kí zīpi dāmee zεazeae. ¹⁰ Sa'onkiapi wèwà à mè: Filitē pɔ ní dè Ela guzulèu Goliati fēnda gwa ke. A ku sa'o'ula kpe, zwāa fifiwa. Tó ní yei, sé, asa a pāle ku la ɔo, sema bee. Ǿ Davidi mè: Kpaa, a sáa kuo.

Davidi íandekεεa

¹¹ Davidi bàalè Sauluε zibeezi, à tà Gata kí Akisi kíi. ¹² Ǿ Akisipi íwao òè: Isaili bùsu kí Davidin weo lò? Aapi ɔ wi ɔwā wi lesi aà yá musuo lò? Wi me: Saulu gbéó dède òaa sɔoε (1.000), Davidi sɔ òaasɔɔo leε kwi (10.000).

¹³ Yápi Davidi kù gbāa, àle víake Akisie maamaa.§ ¹⁴ Ǿ à azia líle, àle íandekε ke ní wáa. A ɔgbε gálegale bíibole gbaɔwa, a tò lé'i dà a lekpea. ¹⁵ Ǿ Akisi ò a íwao: A gwa! Gbépiá íandεε. Bóyāi a aà sè a mɔoi? ¹⁶ Íandε kèsāae, ɔ a gbépi sè a mɔoa aà íandekε kemεea? A e gē ma uao.*

22

Saulu Nɔbu sa'onao dεεa

¹ Davidi bò we, à bàalè à gè gè Adulaŭ gbè'eu.* Ké aà vīio ní aà de bεdeɔ aà bao mà, aa gè aà lè we. ² Yā'ɔmadeɔ ní fiadeɔ ní gbé pɔ yá lé kánguoɔ kàaaaàzi píi, ɔ à gò ní dɔaana ũ. Aa kà gbēon òaa pla taa. ³ Bɔa za we Davidi gè Mizipa, Mɔabu bùsuu, a ò Mɔabuɔ kíae: Ma mae ní ma dao gba zé aao kunnɔ e mà dō lá Lua a kemεε. ⁴ Ǿ à ní tó ní Mɔabuɔ kíao we. Aa kuaànɔ gɔɔ pɔ Davidi ku sēgbāu. ⁵ Bee gbεa ānabi Gada mò yā'ò Davidie à mè: Nsu n̄yɔ ku sēgbāu ɔo. Ea ta Yuda bùsuu. Ǿ à fεle gè Eletu líkpεu.

⁶ Ziewa Saulu zōlea baali gbáu Gibea s̄s̄i musu. A a sōna kúa, aà íwao liaaaàzi píi. Ǿ a mà wà Davidi ní gbé pɔ kuaànɔ kúkii dō. ⁷ Ǿ a ò a íwapiɔne: A Bēyāmeε buiɔ, à ma yāma ápii. Yese né a buaɔ ní vēbuɔ kpáwáe? A á dile zīgō gbēon òaasɔɔo ge gbēon basɔbasɔɔo dɔaanaɔ ũe? ⁸ Apíi a lekpaaimazie. Ké ma né yāyè ní Yese néo, á gbēe i omεeo. A gbēe i wēnadōmεeo. I kāmεε ma swáwa ké ma né ma íwapi n̄se fεle aao ma wε, lá àle ke tiaewao. ⁹ Edoŭ bui Doegu kú ní Saulu íwao we, ɔ à mè: Ma Yese né è, à mò Aitubu né Aimeleki kíi Nɔbu. ¹⁰ A yāe wεle kèè Diiwa, ɔ à kùsūa kpàwà ní Filitē bui Goliati fēndao.†

¹¹ Ǿ kía gbéó zì aa sa'onkia Aimeleki sisi ní a de bεde pɔ de sa'onao ũ Nɔbuɔ píi. Ǿ aa mò kía kíi nípii. ¹² Ǿ Saulupi òè: Swákpa n̄ ma, Aitubu né. A wèwà à mè: Ma swá wè, Baa. ¹³ Ǿ Saulu aà là à mè: Bóyāi mpi ní Yese néo a lekpaaimazii? Bóyāi n̄ ble kpàwà ní fēndao, n̄ yāe wεle kèè Luawa, ké aà felemanɔ aao ma wε, lá àle ke tiaewai? ¹⁴ Aimeleki wèwà à mè: N íwao guu píi, dé náai mé kà Davidiwai? N né zāε, nzia dōanaɔ kíae. A tɔbò n̄ be. ¹⁵ Mi wεle kèè Luawa yāo lé? Kai! Baa, n̄su yādo mapi n̄ zòblenawao ge ma de bεdeɔ, asa má yāe dō yápi musuo, baa yɔo. ¹⁶ Ǿ kípi òè: N gae, mpi ní n̄ de bεdeɔ píi. ¹⁷ Ǿ a ò dɔai pɔ kú weɔne à mè: A fεle à Dii gbàgbanaɔ dεde, asa an ɔ ku Davidi yāuε. Aa aà bàalea

* 21:5 Lev 15.18 † 21:7 Mat 12.3-4 ‡ 21:7 Baa 40.22-23 § 21:13 Sou 56 * 21:16 Sou 34

* 22:1 Sou 57, 142 † 22:10 Sou 52

yá dǎ, ǎ aai omεεo. Ama aà ìwapio i we ɔsè aa Dii gbàgbanapio dèdεo. ¹⁸ ǎ kípí ò Doegue: Fεle ñ sa'onapio dεdε. ǎ à fèlε à ñ dεdε gǎo. A bàabaa sa'o'uladanapio dèdε gběon basiiǎso. ¹⁹ ǎ Saulu èa sa'onapio wéle Nɔbudeo dèdε lo, gǎo ñ nɔe ñ né gbāa ñ nétēnao ñ zuo ñ zà'inao ñ sǎo. Wà ñ dεdε ñ fēndao mǎpii.

²⁰ ǎ Aimeleki né do pìlimá, aà tón Abiataa. A bàalè à gè tè Davidizi. ²¹ A ò Davidiε, Saulu Dii gbàgbanao dèdε píie. ²² ǎ Davidi òè: Ké ma Edoũ bui Doegu è we goo bee, má dǎ sáasá ké a o Sauluε. Tàaeden ma ũ n de bedeo gagaa pii yá musu. ²³ Nyǎ kumano. Nsu to vĩa n kũo. Gbé pó lé n we lé ma we sǎe. Yǎe a n le ma ɔzi.

23

Davidi Keiladeo misia

¹ Wa ò Davidiε wà mè: Gwa, Filitēo lé zika ñ Keiladeo, aale ñ pówenao naaa. ² ǎ Davidi gbèa Diiwa à mè: Mà gé lélei Filitēpiowa yà? ǎ Dii òè: Gé léleimá, ñ Keiladeo misi. ³ ǎ Davidi gbéó òè: Lá vĩa lé wá kú Yuda bùsuu la, wá fǎ gé zíkai ñ Filitēo Keilae? ⁴ Davidi èa gbèa Diiwa lo, ǎ Dii òè: Fεle gé Keila, asa má Filitēo nanε n ɔziε. ⁵ ǎ Davidi gè Keila ñ a gbéó, à zíkà ñ Filitēo, ǎ à ñ potuoɔ sǐmá. A Filitēo dèdε dasidasi, à Keiladeo mǐsi.

Saulu pélea Davidizi

⁶ Ké Aimeleki né Abiataa bàalè, àle gé Davidi kíi yǎa, a a sa'o'ula kǔae, ǎ à gèò Keila. ⁷ Ké Saulu mà Davidi gè Keila, à mè: Lua gǎaàziε, ǎ à aà nàmεε ma ɔzi, asa à azia kàka wéle bíideuε. ⁸ Saulu a zigǎo kàaa píi aa ge koezǎ Davidi ñ a gbéózi Keila. ⁹ Ké Davidi mà Saulu lé vǎikpaaianɔ, ǎ a ò sa'ona Abiataae aà mó ñ sa'o'ulao. ¹⁰ ǎ Davidi mè: Dii Isailio Lua, mapi n zòblena, má mà Saulu lé zεwεele à mo Keila à wéleε beepi dúuzǎ ma yái. ¹¹ Keiladeo ma kpawà yà? Saulu a mo la lá má màwa yà? Dii Isailio Lua, o mapi n zòblenaε. ǎ Dii òè: A mó. ¹² ǎ Davidi aà là lo: Keiladeo ma kpawà ñ ma gbéó yà? ǎ Dii mè: Aa á kpawàε. ¹³ ǎ Davidi ñ a gbéó fèlε, aa kà gběon òaa àaǎ taawa. Ké aa bò Keila, ǎ aa gè gu pó aa yei. Ké Saulu mà Davidi bò Keila, i gé we lo.

¹⁴ Davidi ku zegikio gbáau Zifi bùsu gbèsisideu. Lá gu lé do Saulu lo aà weε, ama Lua i Davidi naè aà ɔzi. ¹⁵ Goo pó Davidi ku Zifi bùsu líkpeu, a mà Saulu ñ aà gbéó lé mó a dei. ¹⁶ ǎ Saulu né Yonatāa fèlε gè Davidi lè za líkpepiu, à aà gbà sǎ ñ Lua tóo. ¹⁷ A òè: Nsu to vĩa n kũo, asa ma mae a e ɔkāmao. Mmε ñyǎ kible Isailiowa, mapi sǎ mío de n plaade ũ. Ma maepi bee dǎ se. ¹⁸ ǎ aa yǎyè ñ kǎo mǎpla Dii ae. Davidi ku líkpeu we, ǎ Yonatāa tà be.

¹⁹ Bee gbèa Zifideo gè Saulu lè Gibèa aa mè: Davidi ulεa wá bùsu sēgbāu. A ku líkpeu Hakila sǐsǐpɔleu Yesimɔ geomidokii oi.* ²⁰ Kí, goo pó ñ yei píi, mo we, wí aà kpama. ²¹ ǎ Saulu mè: Dii báaadaágu, ké a ma wēnagwà yái. ²² A tá, í εa sɔuke. A gu pó ñ géu gbεagbèa ñ gbé pó aa aà èo, asa má mà wà mè aà ɔnóá ɔno no. ²³ A gbεagbèa ké à e à aà ulekio dǎ píi, í εa mo ma le mà a sáasá ma, mí géánɔ. Tó a kú á bùsuu weε, má kpálekεaàzi Yuda buio guu píie. ²⁴ ǎ aa dàzeu aa òaa Sauluε Zifi. Goo bee sǎ Davidi ñ a gbéó ku Maoni gbáau sē pó kú Yesimɔ geomidokii oi.

²⁵ Ké Saulu ñ a gbéó lé mó kpálekεiaàzi, à a baomà, ǎ à pǐla gbepiwa, a ku Maoni gbáau. Ké Saulu mà, ǎ à pèleaàzi Maoni gbáau we. ²⁶ Saulu be gbèsisí kpele, Davidio be a kpela, aale olo'olobo aale bàale Sauluε. Goo pó Saulu ñ a gbéó lé lia Davidiozi aa ñ kú, ²⁷ ǎ gbèe mò baokpà Sauluε à mè: Ke kpakpa, Filitēo mò

* 23:19 Sot 54

lélei wá búsuwa. ²⁸ Ǿ Saulu zè pélea Davidizie, à gè Filitēo lei. A yáí tò wí me gupie Kōkpaalegbē.

24

Davidi gia Saulu deai gbè'eu

¹ Bee gbēa Davidi bò we à gè zòle sēgbāu, gu pò wí me Engedi. ² Ké Saulu sù ní Filitēo yaa, wa òè Davidi ku Engedi gbáau. ³ Ǿ à Isaili zīgōō sèle gbēon òaa gēo, à dàrnō zéu kpálekēi Davidiozi gu pò wí me Tueo gbèsisi. ⁴ Ké à kà são kaa pò kú zé sae kíi, à gbè'ε è we, ̄ à gèu bíikpekēi. Davidi ní a gbéó sō aa ku gbè'epiu za a léwa.* ⁵ Ǿ Davidi gbéó òè: Gwa, gōō pò Dii mè á n ibee nane n ɔzi ñ yákeè lá ní yeiwan gbā. Ǿ Davidi fēle tēēē, à Saulu ulada lé zò aà sae. ⁶ A gbēa Davidi làasoo lé ñadawà Saulu ula lé pò a zōpi yáí, ⁷ a ò a gbéone: Kai! Dii su to mà yá bee taa ke ma dii pò á kpàeo. Má ɔkãwào, asa Dii mé aà kpà kía ũ.

⁸ Davidi a gbéó lèle ní yápi yáí, i to aa Saulu dèo. Ké Saulu bò gbè'eu, àle gēzēa, ⁹ ̄ Davidi bò gbè'epiu à lezuaazi à mè: Ma dii kí! Ké Saulu lili à a kpe gwà, ̄ Davidi kùle à a mipèlèè. ¹⁰ Ǿ a ò Saulu: Tó wà mè ma vāi ò ní musu, bōyāi ni síi? ¹¹ Gwa! N wé è gbā lá Dii n namee ma ɔzi gbè'eu. Wa òmēē mà n de, ̄ ma n wēnagwà, ma mè má ɔkã ma diiwao, asa Dii mé aà kpà kía ũ. ¹² Gwae Baa! Gwa, má n ulada lé kúa ke! Ma n ula lé zò, āma mi n deo. N dō sa ké má vāi ge ñi kũannō. Mi tàaekenēo, ̄ níle ma we. ¹³ Dii mé a yágōgōwēē, i tosimamee, āma mapi, má ɔkãmao. ¹⁴ Lá wà yáasikè za ziwa wà mè: Yāvāi ñ bō vāikenāo kíie. Má ɔkãmao. ¹⁵ N Isailio kía, dé yáí n bōii? Dé níle péleaazii? Gbē ge yā? Kōtē yā? ¹⁶ Dii mé a ma yá gwa, i yágōgōwēē, i yānakpaa, i zemanō, i ma bō n ɔzi.

¹⁷ Ké Davidi yá bee ò Saulu a làa, Saulu mè: Ma né Davidi, n bōon wee? Ǿ Saulu wii pàle à ɔbò. ¹⁸ A ò Davidie: N yá na demala, asa vāi má kēē, ̄ n fiabōmēē ní maao. ¹⁹ N maa pò ní kēmēē ò tia. Ké Dii ma nane n ɔzi, ni ma deo. ²⁰ Tó gbé bò a ibēewa, ñ to aà ta aafiae? Dii maa pò ní kēmēē gbā fiabone. ²¹ Má dō sa ké níyō gō kía ũ, níō kible Isailiowa. ²² Legbēmēē ní Dii tóo, ké níyō ma bui kaaleo, níyō ma de bedeo tó midēo. ²³ Ǿ Davidi legbè Saulu. Ké Saulu tà be, ̄ Davidi ní a gbéó èa aa tà sēgbāu.

25

Nabali gia dōnlekēi Davidie

¹ Samueli gā, ̄ Isailio kãaa pii, aale ɔbò aà gaa yá musu, ̄ wà aà vī a be Lama. Bee gbēa Davidi gè Palana sēu. ² Maoni gbēe ku, a bōole vī Kaameli we. Ǿde sae, a são vī mēn òaa gēo ní bleo mēn òaa sōo. Ǿ à mò Kaameli a são kākēlele. ³ Aà tón Nabali,* aà na tón Abigaili. Nōepi laai vī mé aà kákaa maa, āma aà gōpi pásí mé aà yákeao dōo vīo. Kalebu buie.

⁴ Gōō pò Davidi ku sēu, a mà Nabali mò a são kākēlele. ⁵ Ǿ à a ñwao zì gbēon kwi, a òné: A fēle gé Nabali kíi Kaameli, í fōkpawāmēē, ⁶ í oè à me: Lua n dō ní aafiao ní n uao ní n gbéó pii. ⁷ Má mà n mō ní sākākēelēnao. Ké n sādānao kúwanō, wí ñadamáo, mé an kua Kaameli guu, pōe i kēsāmáo. ⁸ N n zikenapio la, aa onē. Ma ñwao wegwa, asa dikpe zīē. N zòblenapio ní mapi n néo wá gba pò pò ní è.

⁹ Ké Davidi ñwapiò kà, aa yápi sèle siu Nabalie ní Davidi tóo, ̄ aa sōaaazi. ¹⁰ Ǿ Nabali òné: Dén Davidi ũi? Bón Yese népi ũi? Zo pò aa kè ní diiowa gbāo dasi.

* **24:4** Sou 142 * **25:3** Bee mè misaide.

11 A ye mà a p̄e ní ma ío ní n̄ò p̄ó má d̄e ma s̄ák̄k̄ēl̄enāōnēo s̄éle mà kpa gb̄é p̄ó má ní b̄ok̄i d̄ōowa ȳà? 12 Ǿ Davidi gb̄é̄o èa d̄àzeu aa tà. Ké aa k̄à, aa ȳápīo s̄èle siuè pii. 13 Ǿ Davidi ò a gb̄épīōnē: A baade a f̄ēnda loo. Ǿ an baade a f̄ēnda lòo ní Davidipio s̄o. Gb̄é p̄ó ḡè ní Davidiō k̄à òaa pla taa, Ǿ gb̄ē̄o òaa do ḡò ní aso.

Abigaili awakpaa Davidi e a zá Nabali yá musu

14 A m̄o l̄è z̄ik̄enapīo do ge ò Nabali na Abigaili e à mè: Davidi gb̄é̄o z̄ì aa b̄ò s̄ēu, aa mò f̄okp̄à wá diiwa, Ǿ à p̄alamá. 15 Gb̄épīo s̄o aa maak̄ēw̄ēe maamaae, aai ìadawáo. Wá kuar̄n̄o s̄ēu guu, p̄oe lí k̄és̄awáo. 16 Ḡōo p̄ó w̄ále s̄ād̄á ní sae f̄āane ní gw̄ās̄inao pii aaīo liaawázi lán b̄iiwae. 17 Làasooke yá p̄ó n̄ȳō k̄ewa, asa aa z̄èò w̄à v̄áike wá diie ní aà uadēo pii. Aapi maa, ìli gb̄é ȳá'one mao.

18 Ǿ Abigaili p̄ēe n̄āaa kpakpa m̄èn òaa do ní v̄ē̄o t̄ūu pla ní s̄ā p̄ó wa k̄ēk̄ēo m̄èn s̄o ní p̄ów̄ena kpasaa p̄èn s̄o ní v̄ē̄be k̄āo m̄èn bas̄o ní kaad̄emb̄e gii k̄āo m̄èn òaa do, aa ȳè z̄àa'ināōnē. 19 Ǿ a ò a z̄ik̄enāōnē: Āo d̄oaa, máo té á k̄p̄e. I ȳāe o a z̄ā Nabalīe. 20 Ǿ a di a z̄àa'ina k̄p̄e, àle pila s̄is̄iwa. Ké à b̄ò s̄is̄i k̄p̄e, à kp̄aaũ ní Davidio, àle pila s̄is̄iwa s̄o ní a gb̄é̄o, aale m̄ó. 21 Davidi lé o a gb̄é̄ōnē: Ma gb̄épīo p̄ó d̄ōaè s̄ēu p̄āe. Wi aà p̄oe s̄eo, Ǿ à maa fiab̄òm̄e ní v̄āio. 22 Tó ma aà ḡō̄e t̄ò b̄ē̄e e gu òo gé d̄oi, Lua ȳāp̄ās̄ik̄em̄e b̄ē̄eb̄ē̄e.

23 Ké Abigaili aà è, Ǿ à p̄ila a z̄àa'ināwa kpakpa, à k̄ùle Davidi e à w̄ùle a gb̄ēu. 24 Ǿ à k̄ùle aà gb̄áz̄i à mè: Baa, máme má t̄āe v̄i mado. Mapi n z̄òbl̄ena gba z̄é mà ȳá'one. Sw̄ād̄o mapi n z̄òbl̄ena ȳái. 25 Baa, Nabali maa. Nsu n̄ aà ȳādao. A de lá a t̄ōwae. Aà t̄ón̄ Misaide, mé m̄is̄aiȳā Ǿ ìo k̄e. Mapi n z̄òbl̄ena s̄o mi gb̄é p̄ó n̄ ní z̄ì̄o eo. 26 Baa, lá Dii ku mé ní ku, Dii ḡine n̄ gb̄ē̄de n̄ t̄osi n̄z̄īae. Dii to n̄ ib̄ēo ní gb̄é p̄ó aale n̄ v̄āi w̄ēlēo ḡō lán Nabaliwa. 27 Tiasa Baa, gba p̄ó mapi n z̄òbl̄ena ma m̄on̄ēe bee si n̄ kpa n̄ ìw̄ōwa. 28 S̄ūuuke ní mapi n z̄òbl̄ena ní ma t̄āe. Dii a to n̄ buīo aao kible ḡō̄piīe, asa ni z̄ika Diīe, mé wa v̄āie ema bauo. 29 Baa tó gb̄ē̄e f̄ēle lé p̄ēlenzi n̄ d̄ei, Dii n̄ Lua a n̄ w̄ēni d̄one ní m̄ogalaoe, i n̄ ib̄ēo w̄ēni da a gb̄em̄au, i zu. 30 Baa, tó Dii ȳāmaak̄ēne lá à a l̄egb̄ē̄w̄à pii, mé à n̄ dile Isailīo d̄oana ũ, 31 n̄ làasoo su ìadama, i n̄ daȳāu gb̄ē̄dēa p̄ā ge t̄osia n̄z̄īae yá musuo. Baa, tó Dii maak̄ēne, to mapi n z̄òbl̄ena ma yá òo d̄ongu.

32 Ǿ Davidi ò Abigaili e: Wà Dii Isailīo Lua s̄āaukpa. Ǿme n̄ z̄ī daimale gb̄ā. 33 Ma n̄ s̄āauk̄è s̄o ní laai p̄ó n̄ ma gb̄ao, asa níme n̄ ma z̄ùuk̄è gb̄ā, Ǿ mi gb̄ē̄de ma t̄os̄i maz̄īae. 34 Tó bee no, ní Dii Isailīo Lua p̄ó ḡim̄ēe mà v̄āik̄ēnēo, tó ni w̄ā n̄ m̄o daimale ȳāo, d̄ō ȳāa gu a d̄o Nabali ḡō̄ewao. 35 Ǿ Davidi p̄ó p̄ó Abigaili m̄òoe s̄i à mè: Ka be aafia. Ma n̄ ȳāmà, ma ȳōlaak̄ēne.

Nabali gaa ní Davidi Abigalio seao

36 Ké Abigaili k̄à Nabali k̄íi, a è àle p̄on̄ableble lán kíawa. Aà p̄o k̄ēna, à v̄ēe gb̄è à k̄ā. Ǿ aà napi i l̄ēo à ȳāe òè baa ȳōo e gu ḡè d̄ò. 37 Ké gu d̄ò, v̄ēe w̄ēe Nabaliwa, Ǿ aà na yá p̄ó k̄ēpīo s̄èle siuè. Ǿ s̄o k̄ēāgu, à ḡò lán gb̄ewa. 38 Ḡōo kwi taa gb̄ea Dii got̄ōw̄à, Ǿ à ḡà.

39 Ké Davidi Nabali gaa bao mà à mè: Wà Dii p̄ó z̄ēman̄o s̄āaukpa, à wí p̄ó Nabali d̄āa b̄òm̄ēe. A ḡim̄ēe mà v̄āike, Ǿ a t̄ò Nabali v̄āik̄ea wí aaz̄īa musu. Bee gb̄ea Davidi gb̄é̄o z̄ì Abigailiwa aa oè á ye aà se n̄o ũ. 40 Ké Davidi ìw̄apīo k̄à Abigaili k̄íi Kaameli, aa òè: Davidi mé wá z̄íma, a ye n̄ da'uake. 41 Ǿ à f̄ēle k̄ùle à a mip̄èle à mè: Aà z̄òbl̄enan ma ũ, ma s̄o mà mà a dii ìw̄ao gb̄á pípiné. 42 Ǿ à f̄ēle d̄i z̄àa'ina k̄p̄e ḡō̄o. Aà n̄oe z̄ik̄enāo ḡēān̄o gb̄ē̄ōn̄ s̄o. Aa d̄àzeu ní Davidi z̄ināo, Ǿ à ḡò aà n̄o ũ. 43 Davidi Yez̄el̄e gb̄é Ainōaũ k̄īa n̄o ũ lo. An pla nípii aà

naone. ⁴⁴ Ɔ Saulu a né Mikali pɔ de Davidi nɔ ũ yāa kpà Laisi né Paletie, Galiũ gbéwa.

26

Davidi gia Saulu deai gēn plaade

¹ Zifideɔ gè Saulu lè Gibea, aa òè: Davidi ulɛa Hakila s̄is̄ipɔlɛu bɔaa n̄ Yesimɔ. * ² Ɔ Saulu gè Zifi s̄ɛu n̄ Isaili z̄iḡɔ gb̄ɛɔn òaa ḡɛo, aale Davidi we s̄ɛpiu. ³ Saulu b̄oɔkpà ze sae Hakila s̄is̄ipɔlɛ pɔ bɔaa n̄ Yesimɔ, mé Davidi ku s̄ɛu. Ké a mà Saulu lé péleazi, ⁴ ɔ à asiigwanaɔ z̄i, ɔ a d̄ɔ sa ké Saulu kà. ⁵ Ɔ Davidi f̄ɛlɛ gè gu pɔ Saulu b̄oɔkpà. A Saulu n̄ a z̄iḡɔ d̄ɔaana Nɛɛ né Abinɛɛo wúlek̄i è. Saulu wúlea b̄oɔ guoguo, aà gb̄ɛɔ kálea liaaaazi. ⁶ Ɔ Davidi Iti bui Aimeleki n̄ Zeluia né Abisaio là à mè: Déme a gemanɔ b̄oɔpiu Saulu k̄ii? Ɔ Abisai òè: Máme má genno. ⁷ Ké Davidi n̄ Abisaio l̄ɔle z̄iḡɔpiɔzi gwá, ɔ aa Saulu è wúlea, àle i'o b̄oɔ guoguo, aà s̄ɔna pélea aà miz̄i. Abinɛɛ n̄ a gb̄ɛɔ wúlea liaaaazi nípii.

⁸ Ɔ Abisai ò Davidiɛ: Lua n̄ ibɛɛ n̄anɛ n̄ ɔz̄i gb̄ɛ. To mà aà z̄ɔ n̄ s̄ɔnao mà naaa n̄ t̄ɔlɛo. Má aà z̄ɔ gēn doe, i ke gēn pla no. ⁹ Ɔ Davidi òè: Nsu n̄ aà deo. Déme a ɔk̄á k̄ia pɔ Dii kpàwa ade b̄ɔ p̄ai? ¹⁰ Ɔ Davidi èa mè: Dii ku! Dii mé a got̄wà, aà ḡɔɔ pà à ḡan nò, à ḡà z̄ilaun nò. ¹¹ Kai! Dii su to mà ɔk̄á k̄ia pɔ á kpàwao. Wà ge wà s̄ɔna pɔ kú aà miz̄i sé n̄ aà ituuo, wí ḡɛò z̄éa. ¹² Davidi s̄ɔna n̄ ituu pɔ kú Saulu miz̄io s̄è, ɔ aa ḡɛò z̄éa. An gb̄ɛe i n̄ eo, aa n̄ yá d̄ɔo, aale i'o nípiiɛ. An gb̄ɛe i vuo, asa Dii mé tò í z̄ɔ d̄an̄la.

¹³ Ké Davidi bùa swa baale, ɔ à z̄è s̄is̄i musu za z̄àz̄á, gu yàasa daa n̄ z̄ānguo. ¹⁴ Ɔ à lez̄u Abinɛɛ n̄ a gb̄ɛɔzi à mè: Abinɛɛ ȳoɔo! N̄ níle yá? Abinɛɛ w̄èwà à mè: Déme lé lezu k̄iaz̄ii? ¹⁵ Davidi òè: Nɛḡɔnan n̄ ũo lò? Gb̄ɛe k̄anwa Isaili bùsuue? Gb̄ɛe mò n̄ dii kí dei. Bóȳai n̄le aà d̄ɔao ni? ¹⁶ Ni yá d̄ɔ n̄ k̄èo. N̄ Diio a ka gaaɛ, asa i á dii kí pɔ Dii kpàé d̄ɔao. Gwae! Kí s̄ɔna n̄ aà ituu pɔ kú aà miz̄io ku máe? ¹⁷ Saulu Davidi l̄ɔ d̄ɔ, ɔ à mè: Davidi ma né, n̄ l̄ɔɔn wee? A w̄èwà à mè: Ma dii kí, ma l̄ɔɔɛ. ¹⁸ Davidi èa mè: Bóȳai ma dii lé péle mapi a z̄òblenaz̄ii? Bó má k̄èi? Bó má w̄iwii? ¹⁹ Ma dii kí, swákp̄a mapi n̄ z̄òblena yá sa. Tó Dii mé n̄ sóik̄èa, aà ma sa'oa ḡima. Tó gb̄ɛnaz̄inaɔne s̄ɔ, Dii láaikemá, asa aa ma ya ma b̄ɔ Dii gb̄ɛɔ guu, aa mè mà gé z̄òblei dii z̄l̄oɔnɛɛ. ²⁰ Nsu to wà ma de z̄à n̄ Diioo. Isaili k̄ia b̄ò k̄òt̄ɛ wei lá w̄iɔ d̄ɔna ya gb̄ɛs̄is̄iɔ musuwa. ²¹ Ɔ Saulu mè: Ma duunak̄è. Ma né Davidi, èa su. Má ìadama l̄ɔ, asa n̄ ma w̄ɛni dà ḡbia gb̄á. S̄ianaɛ, ma m̄is̄aiȳá k̄è, ma z̄á yáwa maamaaɛ. ²² Ɔ Davidi òè: N̄ s̄ɔnan ke. To n̄ ìwae bua m̄ɔ s̄i. ²³ Dii ì flabo baadeɛ a maake n̄ a náaio musu. Dii n̄ nameɛ ma ɔz̄i gb̄ɛ, áma mi we ɔk̄ámao, ké Diipi mé n̄ kpa k̄ia ũ yá. ²⁴ Lá ma n̄ w̄ɛni b̄ɛɛɛ d̄ɔ gb̄á, Dii ma w̄ɛni b̄ɛɛɛ d̄ɔ màa, i ma si v̄ai píiwa. ²⁵ Ɔ Saulu òè: Lua báaadangu ma né Davidi. Nȳɔ ȳaz̄ɔke, n̄ mi aɔ daa íaɛ fá. Ké Davidi ḡèz̄ea, ɔ Saulu tà b̄ɛ.

27

Davidi kua Filit̄ɔ bùsuu

¹ Davidi làasook̄è à mè: Saulu a ma de ḡɔɔewa. Tó mi bàale ma ta Filit̄ɔ bùsuuo, a b̄ɔmanɔ nao. Tó ma bàalè, Saulu a ma wea tó, mí b̄ɔ aà ɔz̄i. ² Ɔ Davidi f̄ɛlɛ gè Gata kí Akisi, Maɔki né k̄ii. Gb̄ɛɔn òaa àaɔo ḡèaànɔ. ³ Ɔ Davidi n̄ a gb̄ɛɔ z̄òle Gata n̄ Akisio, baade n̄ a b̄edeo. Davidi ku we n̄ a na gb̄ɛɔn plac̄, Yez̄elɛɛ gb̄é Ain̄ɔaũ n̄ Kaameli gb̄é Abigaili pɔ de Nabali n̄ ũ yāao. ⁴ Ké wa ò Sauluɛ Davidi bàalè tà Gata, i péleaàzi l̄ɔ.

* 26:1 Sou 54

⁵ Davidi ò Akisiε: Tó n ma wegwàε, ma gba zé mà zòlε guei n zòεwiao do guu. Mapi n zòblena má ye màò kunnò n mεεwiau. ⁶ Zibeezi ò Akisi Zikilaga kpàwà, ò à gò Yuda kíao pò ù e ní a gbào. ⁷ Davidi kua Filitεò bùsuu kà wè do ní mò síiò.

⁸ Davidi ní a gbéò gè lèlε Gesuuwa ní Giizio ní Amalekiò. Gbépio ku bùsupiu za zie bóa za Sulu e à gè pè Egipiwa. ⁹ Tó Davidi ziblè bùsupi wéleowa, ìli gòεε ge nòεε to béεo, sãò ní zuò ní zàa'inaò ní yiongoò ní pòkasaò ò ì naaa. Tó à tà, ì gé Akisi kíi, ¹⁰ ò Akisi ì aà la gu pò à lèlεu gbéowa zibeezi. Davidi ì oè a ge Negεve bùsuu, Yudaò ge Yelameli buiò ge Keniò kíiε. ¹¹ Davidi lí gòεε ge nòεε to béε wà suò Gatao, asa à mè: Gbèε asu wá kòmalekε à mε má kè kéwa ge kéwao. Màa ìò kε gòò pò a ku Filitεò bùsuu. ¹² Akisi Davidi náaikè à mè: Isailiò ye aà gíyáio. Aò de ma zòblena ùε gòòpii.

28

Saulu ní nòε welende gèsisinao

¹ Zibeezi Filitεò ní zígòò kàaa, aa ye gé zikai ní Isailiò. Davidi ò Davidiε: Asa ní dō ké mpi ní n gbéò á gemanò zikaió? ² Davidi ò: Too, níyò e sa lá mapi n zòblena má kε. Davidi ò: Tó màaε, má n kε ma dōana ùε e gòòpii.

³ A mò lè Samueli gà kò, Isailiò kàaa píi, aa sólò aà gaa yá musu, ò aa aà vù a be wéleu Lama. Saulu welendeò ní gèsisinaò yà Isailiò bùsuu.* ⁴ Ké Filitεò kàaa, aa mò bòokpà Sunεù. Davidi ò Saulu Isailiò kàaa píi, aa bòokpà Giliboa. ⁵ Ké Saulu Filitε zígòò è, vù aà kù, sò kèaàgu maamaa. ⁶ A gbèa Diiwa, ò Dii i wewà nana guu ge ní gbèlaaò† ge ní ànabioo. ⁷ Davidi ò a ìwaonε: A nòε welende gèsisina welεmεε mà gé yágbεaiwà. Davidi ò: Nòε welende gèsisinae ku Endoo.

⁸ Davidi ò Saulu azia lílε à pòkasa pàlεò dà, ò à gè nòεpi lè gwàasina ní a gbéon plao sãnu. A ò: To n tãa mó, ní ge pò ma aà tó ònε sísimeε. ⁹ Davidi ò: N dō sãasã yá pò Saulu kè. A a bùsu zò welendeò ní gèsisinaonε. Bóyái nílε baikpamεε wà ma dei? ¹⁰ Davidi ò Saulu legbèè ní Dii tóò à mè: Má sí ní Dii wa ìadama yáε bee musuo. ¹¹ Davidi ò nòεpi mè: Ge kpele mà sísineí? A mè: Samueliε. ¹² Ké nòεpi Samueli è, à wii pàlε a ò Sauluε: Mmenn Saulu. Bóyái n ònòkèimeei? ¹³ Davidi ò kípí ò: Nsu to vù a n kùo. Bó ní èi? A ò: Gyaade má è, àlε bò tóòlεu. ¹⁴ Saulu aà là à mè: Kpelewa a dei? A ò: Mae zie mé lé mó, a ulada daa.

Davidi ò Saulu dō ké Samueliε, ò à kùlε à wùlε a gbεεu. ¹⁵ Davidi ò Samueli aà là à mè: Bóyái n ìadàa, nílε ma sísii? A wèwà à mè: Ma wétεa zòò èε. Filitεò mé mò zikaimanò, mé Lua bò ma kpeε. Ili wea ní ànabio ge nana guu bo. A yáí ma n sisi. Omεε lá má kε. ¹⁶ Samueli ò: Dii bò n kpe à gò n ibεε ùε, mé nílε yágbεaa sò be? ¹⁷ Dii kène lá a dàmeε má òwae. A n bò kpalau à n gbédee Davidi kpau.† ¹⁸ Dii bee kène gbã, ké ni aà yãmao yáíε. Ni pòkùma pãsí bòbòè Amalekiowao.‡ ¹⁹ Dii a Isailiò ní mpio kpa Filitεowae. Mpi ní n negòεo áò kumanò la zia. Dii a Isailiò zígòò kpa Filitεowa. ²⁰ Samueli yápi tò vù a Saulu kù maamaa, ò à lèlε a gbεεu solòlò gòò. Aà yèεε làa, asa i pòε ble gòò bee ge gwá beeo.

²¹ Ké nòεpi mò Saulu kíi, a è gili gèaàgu maamaa, ò a ò: Mapi n zòblena ma n yãmà, ma azia kaikè, ma yá pò ní òmεε kè. ²² N n zòblena yãma sa. To mà ble dilεnε, ní ble, ké n gbãakù, ní gèzεa. ²³ Davidi ò Saulu gí à mè: Má pòbleo. Ké aà ìwao nàewà sãnu ní nòεpio, ò à ní yãmà. Davidi ò fèlε bùsuu à zòlε liiwa. ²⁴ Nòεpi zunεbòlò

* 28:3 Lev 20.27, Iko 18.10-11 † 28:6 Nao 27.21 ‡ 28:17 1Sam 15.28 § 28:18 1Sam 15.3-9

mekpaa vī dɔa a be. A gè a dè gɔ̀ɔ, ɔ̀ à p̄ɛeti sè a dè à kàa kèò. ²⁵ A dīle Saulu ní a ìwaɔne. Aa blè, ɔ̀ aa f̄ɛle tà gwá bee gɔ̀ɔ.

29

Filitē kíaɔ Davidi gbaɛa Zikilaga

¹ Filitēɔ ní zīgɔ̀ɔ kãaa Afeki, mé Isailio bòo ku Yezelee nibɔnai. ² Filitē kíaɔ lé gē ní ní zīgɔ̀ gāliɔ, an keeɔ gbēɔn basɔbasɔ, an keeɔ òaasɔsɔ. Davidi ní a gbéɔ té ní kpe ní Akisio. ³ Ǿ Filitē kíapio Akisi là à m̀è: Ebelue beeɔ s̄ɔ be? A wè má à m̀è: Davidin ke. Isailio kí Saulu ìwae yãa. A gɔ̀ɔplakèmanɔ. A wē kèmanɔ se. Sea za gɔ̀ɔ p̄ɔ à m̀ò ma kíi e gbã, mi yãe ewào. ⁴ Ǿ kípio kp̄ɛnekèaànɔ aa m̀è: Gɔ̀ɛpi gbae aà ta gu p̄ɔ ní kpàwàu. A e géwanɔ zílauo, ké asu liaawanɔ weo yáí. Kpelewa a e ke na ní a diioi, mé i ke aà tá ní wá gbēeɔ mio bàasioa? ⁵ Davidi p̄ɔ wà lesi wà ɔ̀wã aà yá musun weo lò? Wà m̀è:

Saulu gbéɔ dèdè òaa sɔo (1.000),

Davidi s̄ɔ òaasɔsɔo lee kwi (10.000).

⁶ Ǿ Akisi Davidi s̄isi a d̀è: Má s̄i ní Diio n kemee gbēmaa ũe, mé n geamanɔ zílauo kèmee na, asa sea za gɔ̀ɔ p̄ɔ n m̀ò ma kíi e gbã, mi yãe emao. Ama ní maa kíaɔneɔ.

⁷ Ea tá ní n aafianao, ké n̄su yãe ke à ke ìio. ⁸ Ǿ Davidi Akisi là à m̀è: Bó má kèi? Sea za gɔ̀ɔ p̄ɔ ma m̀ò n kíi e gbã, bó ní èai? Bóyáí má e gé zíkai ní ma dii kí ibeeɔo ni? ⁹ Ǿ Akisi d̀è: Má d̄s̄ ké ní maamee lán Lua malaikaewa, ãma wá kíaɔ m̀è n̄su géwanɔ zílauoe. ¹⁰ Tó gu d̀ò, fele kɔ̀kɔ̀ ní n dii Saulu z̀òblena p̄ɔ m̀ònnɔ, í tá.

¹¹ Ǿ Davidi f̄ɛle kɔ̀kɔ̀ ní a gbéɔ, aale tá Filitēɔ bùsuu. Filitēɔ s̄ɔ aa gè Yezelee.

30

Davidi Amalekiɔ midɛa

¹ Davidi ní a gbéɔ kà Zikilaga a gɔ̀ɔ àaɔdezi. A m̀ò lè Amalekiɔ m̀ò lélei Ngevee bùsuwa ní Zikilagao ní kpe. Aa lèle Zikilagawa, aa tes̀wà. ² Aa nɔe p̄ɔ kú weo kùkù, nenɔenaɔ ní nɔezɔɔ p̄ii. Aai ní gbēe deo, aa ní séle aa zesèr̄nɔe. ³ Ké Davidi ní a gbéɔ kà ní be w̄leu, aa è wà tes̀wà, wà ní nɔeɔ ní ní negɔ̀ɔ ní ní nenɔe kùkù. ⁴ Ǿ Davidi ní gbé p̄ɔ kuanɔ wiilè aa ɔ̀lò è an ȳɛɛ làa, e aa f̄ɔ lé ɔ̀lò lo. ⁵ Wà Davidi nɔ m̀èn plaɔ Ainɔaũ ní Abigailio kù wà tàr̄nɔ. ⁶ Davidi wét̄ɛa è maamaae, asa wàle me wà aà pápa ní gb̄eɔ wà dee. Gb̄epii ǹd̄se ɔ̀kpa an negɔ̀ɔ ní ní nenɔe yá musu. Davidi gb̄aa'è Dii a Luawa, ⁷ ɔ̀ a ò sa'ona Abiataae: M̄s̄ ní n sa'o'ulao. Ké à m̀òò, ⁸ ɔ̀ Davidi yãgb̄eàò Diiwa à aà là à m̀è: M̀à péle gb̄aam̄n̄depiɔzi má ní lea? A d̀è: Péleñzi, n̄ȳɔ ní lee, ní n gbéɔ suaba. ⁹ Ǿ Davidi d̀azeu ní gbēɔn òaa àaɔ. Ké aa kà Besoo swai, gbēeɔ ḡ̀ we. ¹⁰ Gbēɔn òaa doɔ ȳɛɛ làa, aai f̄ɔ bùa swapiwao, ɔ̀ Davidi bùa à péle ní gb̄ewa ní gbēɔn òaa plaɔ.

¹¹ Aa Egipi gbēe è s̄eu, ɔ̀ aa ḡeàànɔ Davidi kíi. Aa bl̄e kpàwà a blè. Aa í kpàwà a m̄i. ¹² Ǿ aa kaad̄embe gii kpàwà ní v̄ɛbe kàao m̀èn pla a s̀ò. Ǿ aà me s̀ù, asa à kè f̄aan̄e àaɔ gw̄aas̄in̄ àaɔ p̄oblesai imisaie. ¹³ Ǿ Davidi aà là à m̀è: Dé gb̄én n ũi? N b̄o máe? Ǿ Egipi gb̄épi m̀è: Amaleki z̄on ma ũ. A gɔ̀ɔ àaɔn ke, ma dii p̄akp̄amazie, ké mále gyãke yáí. ¹⁴ Wa lele Ngevee bùsuwae, gu p̄ɔ Keletio kuu ní Yudaɔ ní Kalebu bui, ɔ̀ wà tes̀ Zikilagawa. ¹⁵ Ǿ Davidi aà là à m̀è: Nȳɔ f̄ɔ gemanɔ gb̄épio kíia? A wèwà à m̀è: Tó n legb̄èmee ní Lua t̄ó ké n̄ȳɔ ma deo, mé n̄ȳɔ ma kpa ma diiwao, má genno ní kíi.

¹⁶ Ǿ à ḡeàànɔ. Ké aa kà, aa ní lé aa f̄aaaa gupiiu, aale p̄oble aale imi, aale p̄onake ní p̄oz̄ɔ p̄ɔ aa s̄èle Filitēɔ bùsuu ní Yuda bùsuoo yáí. ¹⁷ Ǿ Davidi síngu à

ń dede sea za oosiele e gu sia doa oosi. An gbēe i bokli eo, sema ewaaso gbēon òaa pla pọ di yiongo kpe aa baalè bāsio. ¹⁸ Davidi gbé pọ Amalekió ń kúkũ suabà pii ń a no mèn pla. ¹⁹ An gbēe i kēsāo, nēfēnen gbēzō, negōeo ń nenōeo pii. Baa pọ pọ aa sèleo, Davidi èa pọpio si pii. ²⁰ A sāo ń zuo nāaa, ɔ aà gbé pọtuopio kpán'aekè aa mè: Davidi pọon ke.

²¹ Ké Davidi kà gbēon òaa do pọ an yēe làa, aai fō gèanō, aa gò Besoo swaió kii, aa b̀le dāaale ń gbé pọ kuaànō. Ké Davidi s̀ńzi, à f̀kpámá, ²² ɔ gbēpā ǹsevāide pọ té Davidizio mè: Lá aai géwanō, wá pọ wá sio kee kpámá, mé i ke an baade na ń a néo bāsio. Aa ń se táńō. ²³ ɔ Davidi mè: Ma gbé, ásu ke màa ń pọ pọ Dii kpáwá, asa à wá d́a, à gbāamōnede pọ l̀lewá nàwēe wá z̀le. ²⁴ Gbēe a yá pọ á òe bee sio fá. Gbé pọ gò aale pọ d́a asea a doũ ń gbé pọ gè z̀lau pọe. Wá kpaalekōe sáasaa. ²⁵ Ké Davidi yápi d̀le, ɔ à gò ikoyā ũ Isailionē za gō bee e ń a gbāo.

²⁶ Ké Davidi kà Zikilaga, à pọ pọ a si kee kpāsā Yudaō gbēzō pọ de a gbēna ũne à mè: Gba pọ á è pọ pọ wá si Dii ibeowa guon we. ²⁷ A kpāsāné Beteli ń Lamotu Negeneo ń Yatiio ²⁸ ń Aloeo ń Sifemō ń Esemo ²⁹ ń Lakalao ń Yelameli bui wéleo ń Keni wéleo ³⁰ ń ɔmao ń Boo'asāo ń Atakao ³¹ ń Heblōo ń gu pọ Davidi beu ń a gbé pii.

31

Saulu ń a negōeo gaga (1Lad 10.1-12)

¹ Filitēo zikà ń Isailio, ɔ Isailio baalèné, an daside gaga Giliboa gbepoleu. ² Filitēo p̀le Saulu ń a negōeozì, ɔ aa aà népio Yonatāa ń Abinadabuo ń Malakisuaò d̀de. ³ Zi pọ wále ká Saulu sae pāsikù, ɔ kázunao aà pà, à k̀ia maamaae. ⁴ A ò a zikabókūnae: N n f̀nda wo, ní ma zō n ma deò. Tó màa no, gyafodee beeo ma zō, aai k̀o'omano. ɔ via aà zikabókūna kù, i weio, ɔ Saulu a f̀nda sè à azia ò'oa. ⁵ Ké aà zikabókūna è à gà, ɔ à azia ò'o a f̀ndaa sō, à gāanō. ⁶ Màa Saulu ń a negōe gbēon àaō ń a zikabókūnao ń a gbé gaga sānu gō doupi z̀ pii.

⁷ Ké Isaili pọ kú guzulēu weo ń ń gbé pọ kú Yuudē baaleo è ń zīgō baalè, mé Saulu ń a néo gaga, aa baalè aa ń wéleo tò we, ɔ Filitēo mò z̀leu. ⁸ Ké a gu d̀, ɔ Filitēo mò, aale pọ wolo gbé pọ gagaowa, ɔ aa Saulu ń a né mèn àaōpio ge è kálea Giliboa gbepoleu. ⁹ ɔ aa Saulu mi z̀ aa aà gōkebō wòlowà, ɔ aa gbé z̀ aa a baokpákpa Filitēo búsu gupiiu ń ń táakpeo. ¹⁰ Wà aà gōkebō kàle t́a pọ wí me Asetaati kpéu, ɔ wà aà ge lòo Betesā bíiwa.

¹¹ Ké Yabesi Galadadeo yá pọ Filitēo kè Sauluepi mà, ¹² ɔ an negōnao f̀le pii, aa t́a'ò gwāasin búu bee, aa Saulu ń a néo geò bua Betesā bíiwa, ɔ aa tàò Yabesi, aa kàteu we. ¹³ Aa ń wá sèle aa v̀ baali gbáu Yabesi, ɔ aa leyè gō sopla.

SAMUELI LA PLAADÉ

Yá pò kú láe bee guuo

Láe bee Isailio kía mide Davidi kpalablea yá bókèkè.

A daalékii kí Davidi kí Saulu ní a né Yonatāao gaa wēnakè, bee gbea Davidi gò Yuda kía ũ (1-4). Saulu néo do Isibose kigwosoplana blè Yuda būsū gugbāntoo oi, āma ké à gà, àà gbéé ledoukè ní Davidio, à gò ní kía ũ 5 aa misilèè. Davidi gò Isaili bui kueplao pii kía ũ (5-20).

Wà Kí Davidi yá'ò bakūaanakesai. A zíkà ní a ibeεε, buipāleo ní azia buio pii. Wà àà gbāake ní àà busaao òlōwēε. A Lua náai ví mé a ye Luapizi maamaa, mé àà gbéé yeaàzi. N beeo wi àà busaa ní duuna pò a kèo ní àà uadeo pāpāakōwao uléo. Ké ānabi Natāa Davidi duuna bòè gupuau, Davidipi awakpà Luaεε, i gi Lua a swágagaaiο.

Gbezā tó yá lé 1ada Isailiowa, aai Davidi beεkeε. Suabana pò Lua a legbèné bee taa 5 an wé do. Iò dóngu ké Dii legbèné ānabi Natāa sabai à mè: Aà buio do aò kpalable gwopiie. Aà kpalapi aò láaa vío (7.16). Bee yá mé tò wí o Lua zina Yesu Kilisie Davidi bui. (Mat 20.29-34, 21.9).

Davidi Saulu gaa baomaa

¹ Saulu gaa gbea Davidi sù ní Amalekiο kaaleao, 5 à gò Zikilaga gwò pla. ² A gwò àaōde zí gwēε bò Saulu bōou à mè. Aà pòkasaο kékēa, mé būsū ka àà miu. Ké à kà Davidi kíi, à kùlèè à wùle a gbεεu. ³ Davidi aà là à mè: N bō má ni? A wèwà à mè: Ma bō Isailio bōouε. ⁴ Ǿ Davidi aà là bō: A kè kpelewa wei? Omεε. Ǿ a wèwà à mè: Isailio bō zilaυ aa bàalè. An daside kwè aa gàga. Saulu ní a né Yonatāao gà bō.* ⁵ Ǿ Davidi èwaaso pò lé baopi kpae là à mè: Kpelewa 5 ní dō Saulu ní a né Yonatāao gàì? ⁶ A wèwà à mè: A mō lè má kú Giliboa gbepoleu weε, 5 ma Saulu è, àle gbāa'e a sōnawa. Sógodeo ní sōdeo lé káikūaāno. ⁷ A lilé ma kíi oi, à ma e, 5 à ma sisi. Ma mè: Má ké! ⁸ Ǿ à ma la, māmεmaa déi? Ǿ má wèwà Amaleki buin ma ũ. ⁹ Ǿ a òmεε mà sōazi, mí a de, asa gu lé liwae, baa ké a wé gi kēa yoo. ¹⁰ Ǿ ma sōaàzi ma aà dè, asa má dō a fō ble a zōapi gbea bō. Ǿ ma aà kíafua pò a kpaa sè ní zā pò a daao, 5 ma mōone ke ma dii. ¹¹ Ǿ Davidi a pòkasaο gà a kē, 5 gbé pò kuaānoo ní pò kékē sō. ¹² Aa Saulu ní a né Yonatāao gaa sòlò ní Dii gbé Isailio, asa zí ní bléε. Wé'i bōmá, 5 aa leyè e oosi.

¹³ Davidi èwaaso pò baopi kpae là à mè: N be ku má ni? Ǿ a òè: Bòmō nén ma ũ, Amaleki bui. ¹⁴ Ǿ Davidi aà là à mè: Akεa kía pò Dii kpà dea vía i n kūo ni? ¹⁵ Ǿ Davidi èwaasoe sisi à mè: N aà le n aà de sō. Ǿ à aà lè a dè. ¹⁶ Ǿ Davidi mè: N nzia dèε, asa nzia lé mé n dayāu, n mè n kía pò Dii kpà dè.

Wēnalε pò Davidi sí Saulu ní Yonatāao gaa yá musu

¹⁷ Davidi wēnalεε bee sí Saulu ní a né Yonatāao gaa yá musu. ¹⁸ A mè wà lēpi dada Yudaone. A ku Gbē Maaο taalau.†

¹⁹ Isaili gawideo gaga sísipoleu,
nεgōnao i'òε fá!

²⁰ Asu a baokpa Gata zeauo,
ké Filitē nōeo su a pōnakeo yái.
Asu a kpàwake Asekelonio,
ké gyafōde nenōeo su kúkuakeo.

* 1:4 1Sam 31.1-6 † 1:18 Yoz 10.13

21 Fii su kpa Giliboa gbewa bo,
lou su ma bua pɔ́ kú weɔ bo.
We wà ɔ̀zɔ̀u nɛgɔ̀naɔ sɛngbaɔci,
nísidɔɔa Saulu sɛngbaowa lé kà!
22 Tó wàlɛ nɛgɔ̀naɔ au fá gua,
wàlɛ n gbɛɛ pui,
kázun pásí Yonatáa lí kpɛkpao,
fɛndade pásí Saulu lí su giio.
23 Saulu n Yonatáaɔ,
gbépii yeńziɛ, wíɔ kɛné kèkɛ.
Aai kékɔ̀wa wɛni ge gaa guuo.
An wáa dɛ kúula,
an gbáa dɛ nɔ̀ɔmusuɔla.
24 Isaili nɔɔɔ,
à wé'ikau Saulu gaa yá musu.
A á ká zwàa tɛa yeawa n namableɔɔ,
aà sabai a pɔ̀kasa maaɔ dà n vua nɔ̀ambleɔɔ.
25 Nɛgɔ̀naɔ i'ò zílauɛ fá!
Wà Yonatáa dè n fɛndao sísipɔ̀lɛu.
26 Ma gbé Yonatáa,
ma gɔ yeelɛa n yáí,
n maamɛɛ wásawasae.
N yeamazi sáa vío,
a dɛ nɔɛ yea gɔɛzia.
27 Nɛgɔ̀naɔ i'òɛ fá!
An gɔ̀kɛɔ kàalɛ.

2

Davidi kpa Yudaɔ kpalau

1 Bee gbɛa Davidi Dii gbɛa à mɛ: Mà gé Yuda wéleɛ guua? Dii òè aà gé, ɔ̀ Davidi èa aà là à mɛ: Mákii mà géui? Dii wèwà à mɛ: Hɛblɔɛ. 2 ɔ̀ Davidi gè we n a na gbɛɔn plaɔ, Yezelɛɛ gbé Ainɔ̀aũ n Nabali gyaa Abigaili, Kaameli gbéɔ.*
3 Davidi gè n gbé pɔ̀ kuanɔ̀ ɔ̀, baade n a bɛdeɔ, ɔ̀ aa zòlɛ Hɛblɔ̀ n a zɔ̀ewiaɔ. 4 ɔ̀ Yudaɔ gbɛzɔ̀ɔ mɔ̀ nísikà Davidi miwa we, aa aà kpà Yudaɔ kía ũ.

Ké Davidi mà Yabesi Galadadeɔ mé Saulu vɛ,† 5 à gbéɔ zímá, aa òné: Dii báaadaágu! A gbɛkɛkè Saulu á diie, a aà vɛ. 6 Dii gbɛkɛ n náaiyáɔ kɛé, kɛ a yápi kè yáí. 7 A sɔ̀dile à zɛ gbáa. A dii Saulu gà, ɔ̀ Yudaɔ ma kpa n kía ũ.

8 Nɛɛ né Abinɛɛ, Saulu zígɔ̀ɔ dɔ̀aana gè n Saulu né Isiboseɔ Maanaiũ. 9 ɔ̀ à aà kpà kía ũ Galada bùsuu n Aɛɛ buiɔ̀ bùsuo n Yezelɛɛɔ n ɛflaiũ buiɔ̀ bùsuo n Bɛyámɛɛ buiɔ̀ bùsuo n Isaili bùsu kɛniɔ̀ píi. 10 Saulu né Isibose wè blade guu à gò Isailiɔ̀ kía ũ. A kpalablè wè plaɛ. Yudaɔ sɔ̀, Davidi ɔ̀ aa zèð. 11 Davidi mé Yudaɔ kía ũ Hɛblɔ̀ e wè sopla n mɔ̀ sooloo.

Isailiɔ̀ zíkàa n Yudaɔ

12 Nɛɛ né Abinɛɛ n Saulu né Isibose zígɔ̀ɔ bò Maanaiũ aa gè Gabaɔɔ. 13 Zeluia né Yoabu n Davidi zígɔ̀ɔ fɛlɛ gè dairiɛ Gabaɔ̀ɔ íkalekɛi saɛ. An gáli do ku í baala, an gáli do ku í baale. 14 ɔ̀ Abinɛɛ ò Yoabuɛ: To èwaasɔ̀ fɛlɛ aa kòɔ'owɛɛ. ɔ̀ Yoabu mɛ: Aa gé. 15 ɔ̀ Bɛyámɛɛ zígɔ̀ɔ fɛlɛ gbɛɔn kuɛpla Isibose pɔ̀ ũ, ɔ̀ Davidi zígɔ̀ɔ fɛlɛ gbɛɔn kuɛpla sɔ̀. 16 Baade ɔ̀kà a dɛɛkan dee mikpɛi, ɔ̀ aa kɔ̀ zɔ̀zɔ̀ kɔ̀

* 2:2 1Sam 25.43 † 2:4 1Sam 31.11-13

saalowa ní fēnao, aa kwè sānusānu. Ǿ wà tǒkpà Gabaṣo gupie Fēnlēnaṣbua. ¹⁷ Zi pó wa kà gṣo bee pāsī maamaae, Ǿ Davidi zīgṣo ziblè Abinēe ní Isailiṣwa.

¹⁸ Zeluia nēgṣe gbēṣn àaṣo ku we, Yoabu ní Abisaio ní Asaelio. Asaeli sṣ, àà ba na lán tuewaē. ¹⁹ Ǿ à pèlè Abinēezi, i lile ṣplaai ge zēio. ²⁰ Ké Abinēe a kpē gwà, à àà è, Ǿ à mè: Asaeli, mímenn wee? A wèwà à mè: Mámē. ²¹ Ǿ Abinēe òè: Lile ṣplaai ge zēi, ní èwaasoe kũ n àà pṣo siwà. Ama Asaeli i zēo. ²² Abinēe èa òè lṣ à mè: Nsu sṣmazio. N ye mà n de yà? Tó ma n de, má we wá wé ke sīiṣ ní n vīi Yoabuo lṣe? ²³ Ama Asaeli gī, i zēo, Ǿ Abinēe àà zṣ a gbēu ní a sṣmpao e à bṣ kpē. We à lèlè à gàu, i go a tíao. Ké gbépii kà gu pṣ à lèlè à gàuپی, aa zè wàlè gwa.

²⁴ Ǿ Yoabu ní Abisaio pè Abinēewa e íatē gè gè kpéu. Aa kà Ama sīsi pṣ bṣaa ní Giao musu Gabaṣo gbáa zé saē. ²⁵ Bēyāmēe buiṣ kàaa Abinēezi gālī do, Ǿ aa gè lé gí ní níziāo sīsi misonaa. ²⁶ Ǿ Abinēe lezù Yoabuzi à mè: Wá zē kṣ dēdēaeo lé? N dṣ ké yápi a midē ní pṣsiao lé? Nyṣ o n gbēṣne aa zēwēe aa ea taoa? ²⁷ Ǿ Yoabu wèwà à mè: Lua ku! Tó ni lési yāao, ma gbé zēo e gu gè dṣò. ²⁸ Ké Yoabu kuupè, Ǿ àà gbé kámabò, aai gè Isailiṣwa ní zīo lṣo.

²⁹ Gwāasīna bee Abinēe ní a gbé bē sēu, aa bùa Yuudēwa, Ǿ aa pà swadṣoi e aa gè kà Maanaiū. ³⁰ Ké Yoabu sù ní pēa Abinēewao, Ǿ à a zīgṣo kàaa píi. Davidi gbé guu gbēṣn bao mēndosai mé kuo, Asaeli bàasi. ³¹ Aa Bēyāmēe pṣ kú ní Abinēeo dēdē gbēṣn àaa do ní baswaaṣoe (360). ³² Aa Asaeli gē sè aa vī àà mae miau Beteleū. Ǿ Yoabu ní a gbé taa'ò gwāasīna, gudṣleia Ǿ aa kà Heblṣ.

3

¹ Zi pṣ Saulu bēdēo kà ní Davidi bēdēo gègē. Davidi gbāa lé dēdēe, Saulu bēdēo sṣ, an gbāa lé busaē.

Davidi nēgṣe (1Lad 3.1-4)

² Nēgṣe pṣ Davidi í Heblṣo tón ke: A séia tón Aminṣ, àà da tón Ainṣaū, Yezelēe gbé. ³ A plaade tón Kilabu, àà da tón Abigaili, Nabali gyaa, Kaameli gbé. A àaṣde tón Abisaloū, àà da tón Maaka, Gesuu kía Talemai né. ⁴ A sīiṣde tón Adonia, àà da tón Agita. A sṣode tón Sefatia, àà da tón Abitali. ⁵ A soolode tón Iteaū, àà da tón Egela. Davidi naṣ nēpiṣ í Heblṣe.

Abinēe naa Davidiwa

⁶ Gṣo pṣ Saulu bēdēo lé zika ní Davidi bēdēo, Abinēe lé gbāakū Saulu bēdēo guu. ⁷ Saulu nṣo pṣ i mēsedilēo vī yāa, àà tón Lizipa, Aya né. Isibose ò Abinēe: Bóyāi n wule ní ma mae nṣoi? ⁸ Abinēe pṣ pà maamaa Isibose yápi yái à mè: Yudaṣ gbē min ma ūa? Mále gbēkēke n mae Saulu bēdēone ní àà dāunaṣ ní àà gbēnaṣ e ní a gbāo. Mi n na Davidie a ṣzīo, Ǿ níle ma tàae e nṣepi yá musu saa? ⁹ Tó mi lé pṣ Dii gbè Davidie* keṣo, Lua yāpāsíkēme bēbē. ¹⁰ A Saulu bēdēo, má kpalā síwáe, mí tó Davidi gṣ Isailiṣo ní Yudaṣ kía ū za Dā e à gē pēo Bēesēbawa. ¹¹ Isibose i we yázāsī Abinēewa lṣo, ké àlè vīakēè yái.

¹² Abinēe gbé zī Davidiwa ní a tṣo a òè: Déme bùsu vīi? Wà ledoukē, mí dṣnlē, ké Isailiṣo e nama mṣpii. ¹³ Ǿ Davidi mè: A maa, má ledoukennṣ, āma yá mēndo mále gbēama. Tó níle mó ma gwai, tó ni mṣmēe ní Saulu nēnṣe Mikalioo, rīsu tó wá wé ke sīiṣo. ¹⁴ Davidi lékpāsākè Saulu né Isibosee à mè: Ma na Mikali sṣaamēe. Ma ànsueblè ní Filitēo gyafṣo mēn basṣoe.† ¹⁵ Ǿ Isibose gbé zī, aa

* 3:9 1Sam 15.28 † 3:14 1Sam 18.25, 27

noepi si a zã Paletie, Laisi néwa. ¹⁶ Ǿ aà zápi lé geaàno, a teaàzi e Bauliũ, àle sólo. Ǿ Abinee òè aà ea tá, ò à tà.

¹⁷ Abinee yã'ò ní Isaili gbẽzõõ à mè: Za zi ále weele Davidi àõ de á kía ùe. ¹⁸ A aà kpa sa, asa Dii legbèè à mè á a gbé Isailiõ bõ Filitẽõ ní ní ibeõõ pii õzĩ a zòblena Davidipi sabaie. ¹⁹ Abinee yápi kã Bẽyãmee buiõne ní swáwa lo. Ǿ à gè Heblõ yá pò kã Bẽyãmee buiõ ní Isailiõgupi oi Davidie. ²⁰ Ké à kã Davidi kí Heblõ ní gbẽõõ bao pò kuanõõ, ò Davidi blesakèné. ²¹ Ǿ Abinee ò Davidie: Ma dii kí, to mà fèle mà ge Isailiõ kãaane pii, aa ledoukennõ, níõ de bùsu pò n pò gbàpi pii kía ù. Ǿ Davidi Abinee gbàe, àle tá aafia.

Yoabu Abinee dea

²² Gõõbeezi Yoabu ní Davidi gbéõ sù ní lélamáo. Aa pòõ si gbéõwa maamaa aa sùò. Abinee kú ní Davidio we lo, asa à aà gbàe, àle tá aafia. ²³ Ké Yoabu ní zĩgõ pò kuaàno kã, wa òè Nee né Abinee mò kía gwai, ò à aà gbàe à tà aafia. ²⁴ Ǿ Yoabu gè kía lè à mè: Bó yá ní kè màai? Ké Abinee mò n kíi, bóyãi ní tò à tàì? ²⁵ N Nee né Abinee dõo lé? A mò ònokeine, ké à e àõ n gugegõõ ní n sugõõõ dõe ní n yãkeõõ pii. ²⁶ Ké Yoabu bõ Davidi kíi, ò à gbéõ zĩ aa pèle Abineepizi. Aa aà lè Sila lõõ kíi, ò aale suaàno, ãma Davidi a yá dõo. ²⁷ Ké wà kã ní Abineeo Heblõ wéle boleu, ò Yoabu aà sisi lándõ a ye bũnuboaànoõwa, ò à aà zõ a gbẽu a dè. Aà dãuna dea to ò a siwà.

²⁸ Bee gbèa ké Davidi mà, à mè: Mapi ní ma kíakẽo, máõ tàae ví Dii Nee né Abinee dea yá musuo. ²⁹ Yápi a wi Yoabu musue ní aà de bedeoõ pii. Yoabu bedeoõ aaõ ku kènude ge kusude ge ee ge gbé pò zĩ aà blè ge noandena saio. ³⁰ Yoabu ní Abisaio mé Abinee dè, ké aàpi mé ní dãuna Asaeli dè zĩlau Gabaõõ yá. ³¹ Ǿ Davidi ò Yoabue ní gbé pò kuaànoõ pii: A á pòkasaõ ga à ké, í zwãnkasaõ kãkaála, íõ te Abinee gei ní õlo. Kí Davidi mé gepi kpán'ækè. ³² Ǿ wà aà ví Heblõ. Kí sólo, à búbuapè Abinee miaa, ò gbépii sólo sõ. ³³ Ǿ kí wẽnalee bee si Abinee yá musu à mè:

Abinee gaa lán mĩsaidewae maan wea?

³⁴ Wi aà gã liè a kpẽo, wi galakpaèõ,

ò à gã lán gbé pò zù vãikenaoõõwa.

Ǿ gbépii èa sólo lo. ³⁵ Gbépii mõ ò Davidie aà poble e gu àõ gé sii, ãma à lakpã azĩala à mè: Tó ma pèe ge blee kã ma léwa íatẽgẽkpẽu sai, Lua yãpãsikemee bèebèe. ³⁶ Gbépii wetè yápii, ò à kèné maa. Yá pò kipi lé ke pii í ke gbẽõõne maae. ³⁷ Gõõ bee ò Davidi gbéõ ní Isailiõ pii dõ sa ké kí lé kú Nee né Abinee dea yáuo. ³⁸ Ǿ a ò a gbépiõne: A dõ ké Isailiõ dõaana zõõ gã gbãõ lé? ³⁹ Mapi sõ, baa ké Lua ma kpa kía ù, ma busa gbã. Zeluia népiõ yãkea pãsi de ma póa. Dii mé a fiabo vãikenae.

4

Isibose gaa

¹ Ké Saulu né Isibose mà Abinee gã Heblõ, aà kã gã, mé Isailiõ gõõ bíli guu mĩpii. ² Saulu népi zĩgõ dõaanaõ ví gbẽõõõ pla, ado tón Baana, ado sõ Lekabu. Beelo gbé Limõ, Bẽyãmee bui néõne. Wà Beelo díle Bẽyãmee pò ù yãae, ³ asa Beelodeõ bàalè tà Gitaiũe, aa ku we e ní a gbãõ. ⁴ Saulu né Yonatãa sõ a né ví ee ù. Gõõ pò népi kã wè sõõ, ò Saulu ní Yonatãao gaa Yezeleee bao sù. Ké aà gwana aà sè, àle bàaleaàno, aà wãa guu ò népi piliwà à lèle. Bee mé tò à ee kù. Aà tón Mefibose.

⁵ Beelo gbé Limõ népiõ Lekabu ní Baanao fèle, íatè gbãa zá ò aa kã Isibose be, gõõ pò àle í fáane o. ⁶ Ǿ Lekabu ní a dãuna Baanao gè kpéu, aa kè lándõ wàle gé

pówena dáíwa. ⁷ Ké aa gè kpéu, Isibose wúlea a liiwa, ò aa gèaàzi kpea, aa aà zò wa dè. ⁸ Ó aa aà mi zò aa sè wà tàò. Aa tòu Yuudé sèu, ò aa beu e gu gè dòò. ⁹ Aa m̀ Davidi kí Hebl̄ó n̄ Isibose mio aa òè: Gwa, n̄ ibe Saulu p̀ wèele à n̄ de né Isibose min ke. Wá dii kí, Dii t̀sine Saulu n̄ a buiwa gbã. ¹⁰ Davidi wè má à m̀: Dii ku! A ma b̀ ma taasikea guu píi. ¹¹ Ké gbèe m̀ ma kí Zikilaga yãa à m̀ Saulu gà, àle e baona ále kpá, ò ma aà kù má dè. Aà bao àin we.* ¹² Azaiasa lá á gbèváio a tàesaide dè a liiwa a kpéu, má aà dea t̀siwá mà á wèni b̀e. ¹³ Ó Davidi yá'ò a èwaaso z̀kanaone, ò aa n̄ dede. Aa n̄ òla n̄ n̄ gbálao z̀z̀z̀, ò aa n̄ geò lòò Hebl̄ó ítokíi sae. Ó wà Isibose mi sè wa v̀ Abinee miau Hebl̄ó.

5

Davidi kpa Isailio kpalau (1Lad 11.1-9, 3.5-9, 14.1-17)

¹ Isailio m̀ n̄ buiwa pii Davidi kí Hebl̄ó aa m̀: Wá au doue. ² Za zi g̀o p̀ Saulu de wá kía ũ, míme ni d̀aawèe z̀lau, gea n̄ suo. Ó Dii òne míme n̄ỳo de a gbè Isailio d̀aana ũ, an kía ũ. ³ Ké Isaili gbèz̀o m̀ kí Davidi kí Hebl̄ó mípi, we à ledoukèurn̄o Dii ae, ò aa n̄sikà aà miwa, aa aà kpà Isailio kpalau. ⁴ Davidi wè baakwide guu ò à kpalablè, à kè kpalapiu wè bla. ⁵ A de Yudaò kía ũ Hebl̄ó wè sopla n̄ m̀ soolooe, ò a de Yudaò n̄ Isailio píi kía ũ Yelusaleũ wè baakwi n̄ aàò.

⁶ Kí n̄ a gbèò t̀u Yelusaleũ z̀kai n̄ Yebusi p̀ kú weo.* Ó aa ò Davidie: Nyò gè lao, baa v̀aò n̄ eeo aa n̄ yae. Aale e Davidi a e gè weo. ⁷ N beo Davidi wèle bíide p̀ wí me lo Sionapi sí, ò à g̀ò aà wèle ũ. ⁸ G̀o bee Davidi m̀: Tó gbè ye Yebusio dede, sema aà gè íze p̀ wa s̀ gbeu guu, i eeo n̄ v̀apiò le. Davidi ibeone. A yáí wí me v̀aò n̄ eeo gè kibeo. ⁹ Ó Davidi bekpà wèle bíidepiu, à azía t̀ kpàè Davidi Wèle. A kpéò d̀òò a líai za gu p̀ wà e kàkau wí me Milo e a edau. ¹⁰ Davidi gbãa lé dedee, asa Dii Lua Zìg̀de kuaàne.

¹¹ Tii kí Hilaũ gbèò z̀ Davidiwa n̄ sede lío n̄ li'ánaò n̄ gbè'ánaò, ò aa kpedè. ¹² Ó Davidi d̀ sa ké Dii a kpa Isailio kía ũe, mé à a kpala kàfi, ké Isailio de Diipi gbèò ũ yáí.

¹³ Davidi b̀a Hebl̄ó gbea à èa n̄eò sè Yelusaleũ lo n̄ n̄e p̀ i m̀sedilenéò, ò à neg̀eò n̄ nen̄eò ín̄o. ¹⁴ Neg̀e p̀ à n̄ í Yelusaleũpio t̀n̄ ke: Samua, Sobabu, Natã, Salom̀o, ¹⁵ Ibaa, Elisua, Nefegi, Yafia, ¹⁶ Elisama, Eliada, Elifele.

¹⁷ Ké Filitèò mà wà Davidi kpà Isailio kía ũ, ò aa gè lé aà we mípi. Ké à n̄ bao mà, ò à gè sègbãu. ¹⁸ Filitèò z̀'òp̀ò Lefai guzuleu, ¹⁹ ò Davidi gbèa Diiwa à m̀: Mà gé lélei Filitèowa, n̄ỳò n̄ namèe ma z̀ia? Ó Dii wèwà à m̀: Gé, má n̄ nanè n̄ z̀i. ²⁰ Ó Davidi gè Baali Pelaziũ, à z̀iblè má we. Ó à m̀: Dii d̀aamee, à b̀ m̀ ma ibeowa n̄ gbãao, lá í ì gufò buiwa. Ó à t̀kpà gupie Baali Pelaziũ.† ²¹ Filitèò n̄ táaò t̀ò we, ò Davidi n̄ a gbèò sèle aa tàò.

²² Filitèò èa m̀ lo aa z̀'òp̀ò Lefai guzuleu. ²³ Ó Davidi èa gbèa Diiwa lo. Ó Dii wèwà à m̀: Nsu gé má súso. Séle n̄ kpe oi, ní lélemá b̀aa n̄ kpè kpéò. ²⁴ Tó a t̀a'okíi mà lípio mia, à ke kpakpa, asa máme ma b̀ ma d̀aaé we, ké mà z̀ibleé Filitèò z̀ig̀owa yáí. ²⁵ Davidi kè màa lá Dii òewa, ò à z̀iblè Filitèowa za Gabaò e à gè pè Gèzeewa.

* 4:10 2Sam 1.1-16 * 5:6 D̀a 1.21 † 5:20 Bee m̀ Dii b̀ bùi.

6

Sua n̄ Dii kpagoloo Yelusaleu
(1Lad 13.1-14, 15.25-16.3)

¹ Davidi ɛa Isaili pɔ̀ à n̄ s̄eɔ̀ k̄aa gb̄eɔ̀n ɔ̀aasɔ̀sɔ̀ l̄eɛ baakwi (30.000). ² ɔ̀ à f̄ɛɛ d̄aɔ̀nɔ̀ z̄eɔ̀, aa ḡe Baala pɔ̀ kú Yuda b̄usu, k̄e aa Lua kpagolo s̄e w̄a suɔ̀. Dii Zigɔ̀de iɔ̀ z̄ɔ̀ɛa kible kpagolopi musu malaika ḡaɔ̀ɛɔ̀ z̄anguo,* ɔ̀ w̄i m̄e aà tɔ̀ kuw̄a. ³ Aa kpagolopi d̄a zugo dafu guu† Abinadabu b̄e s̄iɔ̀ musu, ɔ̀ aa d̄aɔ̀ z̄eɔ̀. Abinadabu n̄eɔ̀ Uza n̄ Ahioo m̄e l̄e ḡe n̄ zugopio, ⁴ Lua kpagolo kú a guu. Ahio m̄e d̄aaaa, ⁵ ɔ̀ Davidi n̄ Isailiɔ̀ l̄e ɔ̀w̄a m̄pii Dii aɛ n̄ gb̄aa pua l̄eɔ̀ n̄ l̄esiao. W̄aɛ m̄ɔ̀n̄aɛ, w̄aɛ kúule, w̄aɛ ḡaaɛ, w̄aɛ faapa, w̄aɛ s̄eɛn̄apa.

⁶ K̄e aa k̄a Nakɔ̀ ɛsegb̄eɔ̀k̄ii, zuɔ̀ ḡeɔ̀n̄l̄e, ɔ̀ Uza ɔ̀bɔ̀ p̄e Lua kpagolopiwa. ⁷ ɔ̀ Dii pɔ̀ p̄aaazi, à aà l̄e a d̄e kpagolo saɛ we d̄aa pɔ̀ a k̄epi ȳai.‡ ⁸ Davidi pɔ̀ p̄a k̄e Dii pɔ̀ f̄e Uzazi ȳai, ɔ̀ w̄i m̄e gupie Pof̄e'a'uzazi e n̄ a gb̄aɔ̀. ⁹ Gɔ̀ bee ɔ̀ v̄ia Davidi kú Dii ȳa musu à m̄e: Kpelewa m̄a k̄e m̄a Dii kpagolo se m̄a taɔ̀i? ¹⁰ ɔ̀ i we suɔ̀ a w̄eɛɔ̀ l̄o, à l̄ile taɔ̀ Gata gb̄e ɔ̀bedeɔ̀u b̄eɛ.

¹¹ Dii kpagolo kú aà b̄e e m̄o aã, ɔ̀ Dii ɛf̄aaik̄e n̄ aà b̄eɔ̀ p̄ii. ¹² Wa ò k̄i Davidiɛ w̄a m̄e: Dii ɛf̄aaik̄e ɔ̀bedeɔ̀u b̄eɔ̀ne n̄ pɔ̀ pɔ̀ a v̄iɔ̀ p̄ii a kpagolo ȳai. ɔ̀ Davidi ḡe we, à Lua kpagolo s̄e l̄e suɔ̀ a w̄eɛ guu n̄ p̄nao. ¹³ K̄e gb̄e pɔ̀ Dii kpagolo seɔ̀ gbas̄e ḡeɔ̀n̄ soolo, ɔ̀ Davidi sa'ò n̄ ḡaae n̄ zun̄eɔ̀ m̄ekpaa. ¹⁴ Davidi b̄aaba sa'o'ula daa, àɛ ɔ̀w̄a Dii aɛ a gb̄aa pua l̄eɔ̀. ¹⁵ Aaɔ̀ n̄ Isailiɔ̀ p̄ii aale su n̄ Dii kpagoloo, aale kúkuake, aale kuupe. ¹⁶ K̄e Dii kpagolo l̄e ḡe Davidi w̄eɛɔ̀, ɔ̀ Saulu n̄e Mikali l̄e z̄ile gwa fenentiu. K̄e a è k̄i Davidi l̄e v̄iv̄i, àɛ ɔ̀w̄a Dii aɛ, à sak̄aaagu a s̄o guu. ¹⁷ K̄e w̄a su n̄ Dii kpagoloo, wa d̄ile a gbeu zw̄aakpe pɔ̀ Davidi d̄e guu. ɔ̀ à sa pɔ̀ w̄i a pɔ̀ k̄ateu à t̄ek̄u ò Dii aɛ n̄ s̄aukpasao. ¹⁸ K̄e à sa'ò a l̄aa, à samaa'ò gb̄eɔ̀ne n̄ Dii Zigɔ̀de t̄o. ¹⁹ ɔ̀ à p̄eɛ b̄iile Isaili pɔ̀ k̄aaaa weɔ̀ne m̄eɔ̀dodo ḡeɔ̀ n̄ n̄eɔ̀ p̄ii n̄ damina k̄aaɔ̀ m̄eɔ̀dodo n̄ v̄eɛbe k̄aaɔ̀ m̄eɔ̀dodo.

²⁰ K̄e Davidi l̄e tá samaa'oi a b̄eɔ̀ne, ɔ̀ Saulu n̄e Mikali b̄o ḡe daiaale à m̄e: N Isailiɔ̀ k̄ia, n̄ k̄e gb̄ian we gb̄aa? N n̄zia m̄e m̄o n̄ iw̄aɔ̀ n̄e z̄ikenaɔ̀ne, lá wisaide ì az̄ia m̄e m̄eɔ̀wa. ²¹ ɔ̀ Davidi ò Mikaliɛ: Dii ma ɔ̀w̄aè. Dii m̄e ma se n̄ mae n̄ a b̄eɔ̀ gbeu, à ma kpa a gb̄e Isailiɔ̀ d̄aana ù. ²² Má ȳaf̄uk̄u de beea, mí az̄ia s̄oane n̄ ea guu, āma n̄e z̄ikena pɔ̀ n̄ n̄ ȳa'òp̄iɔ̀ m̄e aa ma kp̄ela.§ ²³ ɔ̀ Saulu n̄e Mikali i n̄e'io e à ḡe ḡaɔ̀.

7

Lua l̄egb̄eɔ̀ Davidiɛ
(1Lad 17.1-15)

¹ K̄e k̄i z̄ɔ̀ɛ a b̄e, Dii aà b̄o ib̄eɛ pɔ̀ liaaaaziɔ̀ ɔ̀zi, à aà gb̄a íampak̄ii, ² ɔ̀ k̄i ò ānabi Nat̄aɛ: Ee! Kp̄e pɔ̀ wa d̄o n̄ sede lío ɔ̀ m̄aɔ̀ z̄ɔ̀ɛɔ̀, Lua kpagolo iɔ̀ d̄ileɔ̀ zw̄aakpeua? ³ Nat̄a w̄eɔ̀w̄a à m̄e: Lá à n̄ pɔ̀ gb̄a n̄ k̄e, asa Dii kunn̄e. ⁴ Gw̄aasina bee Dii ȳa'ò Nat̄aɛ à m̄e: ⁵ Ge n̄ o ma z̄obl̄ena Davidiɛ ma m̄e, ɔ̀me a kp̄e pɔ̀ m̄aɔ̀ kuu d̄omeɔ̀. ⁶ Za gɔ̀ pɔ̀ ma Isailiɔ̀ b̄ɔ̀ɛ Egipi e gb̄a mi b̄ekpao. Miɔ̀ s̄ok̄iikpakpae, zw̄aakpe m̄e ma kúki ù. ⁷ Gu pɔ̀ ma s̄ok̄iikp̄au n̄ ma gb̄e Isailiɔ̀ p̄ii mi d̄aanaɔ̀ d̄ile aa d̄aan̄e, k̄asi mi o n̄ gb̄ee, b̄oȳai i kp̄ed̄omeɛ n̄ sede líoo nio. ⁸ Ge n̄ o ma z̄obl̄ena Davidipiɛ, ma Dii Zigɔ̀de ma m̄e, ma aà s̄e s̄ad̄ad̄ak̄ii, k̄e aàɔ̀ de ma gb̄e Isailiɔ̀ d̄aana ùe. ⁹ Má kuaaɔ̀ gu pɔ̀ à ḡeɔ̀ p̄ii, ɔ̀ ma aà ib̄eɛɔ̀ d̄eɔ̀e. Má t̄o aà t̄oɔ̀ maamaa saɛ, iɔ̀ de d̄úɔ̀n̄ia t̄oɔ̀ do ù. ¹⁰ Má b̄usu kpa ma gb̄e Isailiɔ̀wa, mí

* 6:2 1Sam 4.4, Sou 99.1 † 6:3 1Sam 7.1-2 ‡ 6:7 Nao 4.15 § 6:22 Mat 23.12

ń kálew, aai z̄lew ń p̄ ǔ. Aa s̄deedeek̄e ɓo. Gb̄v̄aio e ń wet̄a lá aa ń wet̄a káau
 11 ḡo p̄ ma d̄aanao d̄ilenéwa ɓo. Má aà ɓo a ib̄epio ɔ̄zi píie.

Ma Dii mále oè, máme má bekpaè aà buio gb̄aa'ek̄ii ǔ. 12 Tó aà ḡo p̄, à gà,
 má aà bui p̄ ɓò aà pleue se les̄i, mí aà kpa kpalau.* 13 Aàpi mé a kped̄o, ma tó
 io kuwà, mí tó aà z̄leá kpalau e ḡo p̄ii. 14 Máme máo de aà mae ǔ, aàpi io de
 ma né ǔ.† Tó à tàaekè, má ìadawà ń gooe, lá gb̄enazina ì gb̄é gb̄ewa.‡ 15 Kasi
 má gb̄eke ɓaaaàno lá má ɓàa ń Saulu p̄ má wò kpalau Davidi aewao. 16 Aà
 buio aao kpalable ḡo p̄ii. Aà kpalapi aó láaa v̄io.§

17 Ǿ Nat̄a yápi d̄au a s̄iu Davidie lá Dii òewa píi.

Davidi wabik̄ea Diiwa
 (1Lad 17.16-27)

18 Ǿ kí Davidi ḡè z̄le Dii ae à mè: Dii Lua, ɓón ma ǔi? Deon ma bedeo ǔ ò n ma
 ka gweae taawai? 19 Dii Lua, bee k̄ene f̄en̄e ǔ e tia, ò n mapi n z̄blena bui p̄ aao
 ku ziaó ȳà'ò ɓa? Màa ńle kem̄ea, Dii Lua? 20 Dii Lua, má men̄e kpelewa ɓe?
 Mapi n z̄blena ń ma d̄s. 21 N ȳaz̄o pi k̄è lá ń yeiwa lé p̄ ń gb̄è ȳái, ò ń t̄o mapi n
 z̄blena má d̄s. 22 Dii Lua, ń z̄o fá! Gb̄e muaanno. N bàasio diie kuo, lá wá
 mà ń swáowa. 23 Déme muaa ń n gb̄é Isailioi? Dúnia buio guu bui m̄endopi ò
 ń ɓò n gb̄é ǔ. N nz̄ia t̄ob̄ò, n ȳaz̄o ɓonsaeso k̄è n gb̄épioe, n buieo ń ń táao yà n
 gb̄é p̄ n ń ɓó Egipioe. 24 N Isailio d̄ile aao de n gb̄é ǔ e ḡo p̄ii. Dii, n ḡo ń Lua ǔ.
 25 Dii Lua, lé p̄ ń gb̄è mapi n z̄blena ń ma buio yá musu, òȳo z̄ik̄ewà ḡo p̄ii.
 Ke lá ń òwa, 26 ní t̄ob̄o maamaa e ḡo p̄ii. Gb̄é i me Dii Z̄iḡode mé Isailio Lua ǔ,
 mé mapi n z̄blena Davidi, òȳo ma buio z̄inapele, 27 asa Dii Z̄iḡode Isailio Lua, ń
 òm̄e n mè òȳo ma be kpam̄e ma buio gb̄aa'ek̄ii ǔ. A ȳái t̄o mapi n z̄blena ma
 s̄d̄ile, ma wabie bee k̄ema. 28 Dii Lua, ńm̄enn Lua, n yá náai v̄i, ò n ȳamaapi
 ò mapi n z̄blena. 29 Báaada mapi n z̄blena buio gu sa, ńo w̄et̄eñzi ḡo p̄ii. Dii
 Lua, n ȳà'ò, n báaadà mapi n z̄blena buio gu, aao báaa v̄i e ḡo p̄ii.

8

Davidi z̄iblea buip̄alewa
 (1Lad 18.1-17)

1 Bee gbea Davidi z̄ible Filit̄owa à ń busa à ń m̄ewia Gata s̄imá. 2 A z̄ible
 M̄abuwa, ò a t̄o aa w̄ule k̄o sae t̄ole, à ba ȳomá. Tó à bà pla z̄anguo d̄ede, ì bà
 do z̄anguo to b̄é. Ǿ M̄abu ḡò Davidi z̄blena ǔ, ò aao falub̄ò. 3 Davidi z̄ible
 Leobe né Adadeze, Zoba kíawa, ḡo p̄ k̄ipi èa lé gé ɔ̄t̄olei Uflata swasaedewa.
 4 Ǿ à aà s̄go k̄ük̄ü m̄en òaa soo (1.000) ń s̄godeo gb̄eon òaas̄o lēe bàak̄wi
 (70.000) ń k̄esedeo gb̄eon òaas̄o lēe bao (20.000). Ǿ à ń s̄ó k̄iz̄a z̄òz̄ píi, m̄en
 bas̄o mé è ɓò. 5 Sili p̄ k̄ú Damasio m̄ò d̄oi Adadezele, ò Davidi ń gb̄é d̄ede
 òaas̄o lēe bao ń plao (22.000). 6 A gud̄anao d̄iledile Sili bùsuu, ò aa ḡò aà
 z̄blena ǔ, aao falub̄ò. Dii t̄o Davidi z̄ible gu p̄ à ḡeu píi. 7 Davidi Adadeze
 ìwao vua s̄engbao s̄ele à t̄àò Yelusaleü. 8 A m̄ogot̄e s̄ele z̄o z̄o Adadeze w̄éle p̄
 w̄i me Teba ń Belotaio guu.

9 Ké Amata kí Tou mà Davidi z̄ible Adadeze z̄iḡowa píi, 10 ò a né Adolaü
 z̄i f̄okpaiwà. A aà s̄aukpà z̄i p̄ a bl̄e Adadezeewa ȳái, asa Tou z̄ik̄aaano ȳaae.
 Adolaü m̄ò ń vua p̄o ń ánsu p̄o ń m̄ogot̄e p̄o, 11 ò kí Davidi k̄ale Dii p̄ ǔ, lá
 a k̄è ń bui p̄ à gb̄abl̄emáo ánsu ń vuaowa píi, 12 Ed̄oü ń M̄abu ń Am̄onio
 ń Filit̄o ń Amalekio. Màa a k̄è ń p̄ p̄ a s̄i Zoba kí Adadeze, Leobe néwao.

* 7:12 Sou 89.3-4, 132.11, Zaa 7.42, Zin 2.30 † 7:14 Sou 2.7, 89.26-27, 2Kln 6.18, Ebe 1.5 ‡ 7:14
 Sou 89.30-33 § 7:16 Sou 89.36-37

13 Beewa ɔ̄ Davidi tɔ̀b̀b̀. Ké à zìblè Siliɔ̀wa à sù, à Èdɔ̀ũ dèdè Guzule Wisideu* gbèɔ̀n ɔ̀aasɔ̀sɔ̀ lɛɛ bao plasai (18.000). 14 Ǿ à gudɔ̀anaɔ̀ dīlɛdīlɛ Èdɔ̀ũ bùsuu ɔ̀, ɔ̄ Èdɔ̀ũpio g̃ò aà z̀b̀lɛnaɔ̀ ũ. Gu p̀ó Davidi g̃ɛu p̀íi Dii tò à z̀b̀lɛɛ.

15 Davidi mé Isaili bui p̀íi kía ũ, à yāmaakè a gbèɔ̀nɛ a zéwa. 16 Zeluia né Yoabu mé aà z̀g̃ɔ̀ dɔ̀aana ũ. Ailudi né Yosafa mé aà kp̀awakɛna ũ. 17 Aitubu né Zadoki n̄ Abiataa né Aimɛlɛkio mé sa'onkiaɔ̀ ũ. Selaia mé aà lakèna ũ. 18 Yoiadaa né Benaia mé aà dɔ̀aio gbèz̃ɔ̀ ũ. Davidipi z̃ia nɛg̃ɔ̀ɛ mé aà kwàasio ũ.

9

Davidi gbèkɛkɛa Mefibosɛ

1 Davidi gbèɔ̀ là à m̀è: Saulu buie i g̃ɔ̀ lé? Má ye gbèkɛkɛè Yonatāa yáí.*
 2 Saulu bɛ z̀ikɛnae ku, aà tón Ziba, ɔ̄ wà aà sisi kí Davidiɛ. A aà là à m̀è: Mmɛnn Zibaa? A wèwà à m̀è: Ao, n z̀b̀lɛnan ma ũ. 3 Ǿ kípí aà là à m̀è: Saulu buie ku e tiaa? Má ye gbèkɛ p̀ó Lua ṽí kɛè. Ǿ Ziba wèwà à m̀è: Yonatāa n̄ɛ ku e tia. Èɛ. 4 Ǿ kí aà là à m̀è: A ku má ní? Ziba wèwà à m̀è: A ku Amieli né Makii bɛ Lodebaa. 5 Kí Davidi gbèɔ̀ z̃í, ɔ̄ wà m̀aànaɔ̀. 6 Ké Yonatāa né Mefibosɛ, Saulu tɔ̀ũna kà Davidi k̃íi, à kùlɛè à wùlɛ a gbɛɛu. Ǿ Davidi m̀è: Mefibosɛ! A wèwà à m̀è: N z̀b̀lɛnan ma ũ. 7 Ǿ Davidi òè: Nsu to ṽia n k̃ũo, asa má gbèkɛkɛnɛ n mae Yonatāa yáíɛ. Má n dezi Saulu buaɔ̀ sɔ̀aane p̀íi, n̄l̄io m̀o p̀obleimanɔ̀ g̃ɔ̀p̄ii. 8 Mefibosɛ kùlɛè à m̀è: Bón mapi n z̀b̀lɛna ũ ké n ma wɛg̃wàì? Má dɛ lán gbè gɛwae. 9 Ǿ kí Saulu z̀ikɛna Ziba sisi, a òè: P̀ó p̀ó dɛ Saulu p̀ó ũ n̄ a bɛdɛɔ̀ p̀ó p̀íi, má kp̀a n dii tɔ̀unawae. 10 Mpi n̄ n n̄ɛ n̄ n z̀ikɛnaɔ̀, àl̄i aà tɔ̀lɛ z̃í kɛè, í a p̀ó kɛkɛ, ké aà e àò kùs̄ua ṽí. N dii tɔ̀ũna Mefibosɛpi alio p̀oblemanɔ̀ g̃ɔ̀p̄iiɛ. Ziba s̄o a nɛg̃ɔ̀ɛ ṽí gbèɔ̀n g̃ɛo n̄ z̀ikɛnaɔ̀ gbèɔ̀n bao. 11 Ǿ Ziba ò kípíɛ: Yá p̀ó ma dii kí ò mapi n z̀b̀lɛnae, má kɛ p̀íiɛ. Ǿ Mefibosɛ ìo p̀oble n̄ kípíio, à g̃ò lán kíanɛɔ̀ dowa. 12 Mefibosɛ nɛg̃ɔ̀ɛna ṽí, aà tón Mika, mé Ziba bɛdɛɔ̀ mé aà z̀ikɛnaɔ̀ ũ m̀p̄ii. 13 A ku Yelusaleũ, asa ìo p̀oble n̄ kío g̃ɔ̀p̄iiɛ. Aàp̄iá èɛɛ.

10

Davidi z̀iblea Amɔ̀niɔ̀wa (1Lad 19.1-19)

1 Bee gbɛa Amɔ̀niɔ̀ kía g̃à, ɔ̄ aà né Anuni z̀òlɛ aà gbɛu. 2 Davidi m̀è: Má gbèkɛkɛ Naasa né Anuniɛ lá aà mae gbèkɛkɛmɛɛ yāawae. Ǿ Davidi a ìwaeɔ̀ z̃ìwà, aa gɛ Amɔ̀ni bùsuu aa aà ǹɔ̀sɛ n̄in̄iè aà mae gaa yá musu. Ké Davidi ìwapio kà we, 3 Amɔ̀niɔ̀ kíaɔ̀ ò n̄ dii Anuniɛ: Nlɛ e Davidi gbèɔ̀ z̃í n mae gè kpɛlaa yáí aà n̄ ǹɔ̀sɛ n̄in̄ine nɛɛ? A n̄ z̃í aa m̀o wá wéle asiigwaie, aai ea m̀o a músikɛi. 4 Ǿ Anuni Davidi ìwapio kùkũ à n̄ lɛk̃ana saaloɔ̀ wàwa, à n̄ p̀okasaɔ̀ z̀èz̃ɛ a guo n̄ p̀òwa súsu, ɔ̄ à n̄ gbáɛ. 5 Ké wa ò Davidiɛ, ɔ̄ à gbèɔ̀ z̃í aa gé dair̄lɛ, asa wí n̄ kú maamaae. Aa òn̄é: Kí m̀è, à z̀òlɛ Yeliko e á lɛk̃ana ká b̀olɛ, í gbasa su.

6 Ké Amɔ̀niɔ̀ è Davidi ye n̄ g̃iyáí ɔ̀o, ɔ̄ aa fiab̀ò gbèɔ̀nɛ aa z̀ikané: Sili p̀ó kú Leobe n̄ Zobao k̀èsedɛɔ̀ gbèɔ̀n ɔ̀aasɔ̀sɔ̀ lɛɛ bao (20.000) n̄ kí Maaka z̀ig̃ɔ̀ gbèɔ̀n ɔ̀aa s̄o (1.000) n̄ Tobudɛɔ̀ gbèɔ̀n ɔ̀aasɔ̀sɔ̀ lɛɛ kuepla (12.000). 7 Ké Davidi a baomà, ɔ̄ à Yoabu gbàemá n̄ z̀ig̃ɔ̀ p̀íi. 8 Amɔ̀niɔ̀ b̀ò z̃í'òp̀ò n̄ wéle b̀íib̀olɛu, ɔ̄ Zoba n̄ Leobe Sili n̄ Tobudɛɔ̀ n̄ Maaka gbèɔ̀ ku s̄ɛu n̄t̄ɛ. 9 Ké Yoabu è wà z̃í'òp̀ò a aɛ n̄ a kpɛo, ɔ̄ à Isaili z̀ig̃ɔ̀ maaɔ̀ plè à n̄ gbáɛ aa gé lélei Siliɔ̀wa. 10 Ǿ à z̀ig̃ɔ̀ k̃iniɔ̀ nà a d̄auna Abisaie a ɔ̀z̃í, ɔ̄ à n̄ gbáɛ aa gé lélei Amɔ̀niɔ̀wa. 11 A m̀è: Tó Siliɔ̀ gb̃aa su lé ma fu, m̀o d̀omale. Tó Amɔ̀niɔ̀ gb̃aa su lé n fue s̄ò, má mó d̀oinlɛ. 12 S̄òd̄ilɛ,

* 8:13 Sou 60 * 9:1 1Sam 20.14-16

wà gǔeke ke wá gbéó ní wá Dii wéleó yá musu. Dii a yá pó kèe maa ke. ¹³ Ǿ Yoabu ní zígō pó kuanō gè Siliōwa ní zío, ǿ Silipiō bàalèné. ¹⁴ Ké Amōniō è Siliō bàalè, ǿ aa bàalè Abisaie sō, aa sí wéle guu, ǿ Yoabu ní tó we, à tà Yelusaleū.

¹⁵ Ké Siliō è Isailiō ziblémá, ǿ aa èa kō kàaa. ¹⁶ Ǿ Adadezēe gbéó zì, aa sù ní Sili pó kú Uflata baale, ǿ aa gè Helaū. Sobaki mé Adadezēe zígōpiō dōaana ũ. ¹⁷ Ké Davidi a baomà, ǿ à Isailiō kàaa píi, à bùańō Yuudēwa à gè Helaū. Ǿ Siliō zì'opòoaazi, ǿ aa síkō. ¹⁸ Ké aale bàale Isailiōne, ǿ Davidi ní dede sǔgodeō gbéon òaa àaó ní basōo (700) ní kèsedeō gbéon òaasōsō leē bla (40.000). We wá ní zígō dōaana Sobaki dèu. ¹⁹ Ké kía pó aa de Adadezēe zòblenā ũ è Isailiō ziblémá maa, ǿ aa ledoukè ní Isailiō, aa gō n zòblenā ũ. Via Siliō kù, aai gé dōi Amōniōle bo.

11

Davidi yea Basebazi

¹ Ké í bō eu, gōō pó kíaó ì gé zíkai, ǿ Davidi Yoabu zì ní a ìwaō ní Isailiō píi. Aa Amōniō ásookè, ǿ aa koezō Labazi. Davidi sō a ku Yelusaleū. ² Ké oosi kè, ǿ Davidi fèle a liiwa, àle bebe a kpé musu. Za kpé musu we ǿ à nōee è, àle zu'ò. Nōepiá nō kefenae maamaa, ³ ǿ à gbé zì nōepi yāgbēai. Ǿ wa òè: Eliaū né Baseban we, Iti bui Uli nae. ⁴ Ǿ Davidi gbéó zì aà sísi. Ké à mō, ǿ Davidi wùleaànō, ǿ nōepi tà be. Aapi sō à ǔkū gbābò dafue. ⁵ Ké à nōsí, ǿ à lékpāsákè Davidie à mē a nōsí.

⁶ Ǿ Davidi gbé zì Yoabuwa à mē: Iti bui Uli gbaemee. Ǿ Yoabu aà gbàèè. ⁷ Ké Ulipi mō, ǿ Davidi Yoabu aafia gbèa ní zígō ní zì pó aale kao. ⁸ Ǿ Davidi òè: Ta be zu'oi. Ké Uli bō kibe, ǿ kí gbé zìè ní bleo. ⁹ Ama Uli i ta a beo, kibe gōu ǿ à ìu ní a zikenkīniō. ¹⁰ Ǿ wa ò Davidipie wà mē: Uli i ta a beo. Ǿ à Uli là à mē: Madō n su ní wéleō dafu ni? Akēa ni ta beo ni? ¹¹ Uli wèwà à mē: Kpagolo ní Isailiō ní Yudaō ku zwàakpeō guu. Ma dii Yoabu ní a gbéō ku sēu. Má fō ta be mà poble mà imi, mà wùle ní ma nao. N n kuaō má yápi keo. ¹² Ǿ Davidi òè: Gō la gbā lō, zia mí n gbae. Ǿ Uli gō Yelusaleū zibeezì ní a gōō síao lō. ¹³ Davidi aà sísi, à poble à imiānō, ǿ Davidi ikàkaè. Kási ké à bō oosi, à gè ì ní a dii kía zikenāe, i ta a beo. ¹⁴ Ké gu dō, Davidi lakē Yoabue, ǿ à Uli gbàèò. ¹⁵ Lápi guu à mē: A Uli dōaa gu pó zì pāsū, í pòbōzāke aà kpe, ké wà e wà aà de.

¹⁶ Gōō pó Yoabu lé koezō wélepizi, ǿ à Uli dà gu pó a dō negōnaō kuu. ¹⁷ Ké wéledeō bōle lé zika ní Yoabuo, aa Davidi zígōe dède. Iti bui Uli kú ní guu.

¹⁸ Ǿ Yoabu gbé zì Davidiwa aà zì yá dau siuè píi. ¹⁹ A ò zinapie: Tó n zì yá dau ní síu kīe píi ní làa, ²⁰ tó aà nòse fèle à ní lá à mē: Bómē tò a sō wélezi káikái ní zioi? A dō ké bíimusudeō lí ka gbaemá zíleó lé? ²¹ Déme Gedeō né Abimeleki dèi? Nōe mé zō wísilōgbei za bíi musu, ǿ à aà dè Tebezio lò? Akēa a sō bíizi káikái màai? Tó a òne maa, ní oè aà zòblena Uli, Iti bui gà lō. ²² Ǿ zinapi dàzeu. Ké à kà Davidi kii, à yá pó Yoabu dàe òè píi. ²³ A mē: Gbéō bōle wéleu, aale gbāamōwēe wénkpēe, ǿ wa ní yá e ní wéle bíibōleu. ²⁴ An kàzunaō ku za bíi musue, ǿ aa ka fā n gbéōgu zíle, aa ní gbēe dède. N zòblena Uli, Iti bui gà lō. ²⁵ Ǿ Davidi ò zinapie: O Yoabue asu to yápi kee íio. Wíliō gbé pó zì a ní bleō dōo. Aà zika ní wélepideō ní gbāao, i kwé. N aà gba sō maa. ²⁶ Ké Uli na mà a zá gà, à sòlò. ²⁷ Ké ge'wòlōgōo làa, Davidi gbé zì, aa sùānō Davidipi be, ǿ à gō aà na ũ. A ne'iaànō gōe ũ, ǿ yá pó Davidi kèpi kè Diie íi.

* 11:21 Dōa 9.53

12

Anabi Natā Davidi gbaa laai

¹ Dii Natā zì Davidiwa.* Ké à kà, a òè: Gõε gbẽɔn plaεɔ mé kú wéle doũ, gbẽdoá ɔdeε, gbẽdo sɔ taasideε. ² Ɔdepi sãɔ ní zuo vɪ dasidasi, ³ taasidepi sɔ a pɔe vɪo, sãnununa m̀endoe a lù. Ɔ à ɔliai, à zɔɔkù ní aà néɔ sãnu aà be. Aaɔ ble doũ ble, aaɔ imi ta doũ, ì wúle aà pɔleu, ɔ àle gwa lán azia nenɔenawa. ⁴ Ké nibɔ pɪla ɔdepiwa, ɔ i we sã ge zu kù a kpàsa guu à nibɔpi yàaekεdo, taaside sãnununapi ɔ a síwà, à a nibɔpi yàaekèdo. ⁵ Ɔ Davidi pɔ pà ɔdepi yá musu maamaa, a ò Natāε: Dii ku! A kù wà gbé pɔ yápi kè deε. ⁶ Lá màa a kè, i aà wɛnagwao, aà sãpi flabo leε síiɔ. ⁷ Ɔ Natā ò Davidipie: Mmε ní gbépi ũ. Dii Isailiɔ Lua mé yáε bee ò à m̀è: Ma n kpa Isailiɔ kía ũε, ma n bɔ Saulu ɔzɪ, ⁸ ɔ ma n diipi be kpàma, ma aà nao nàne n ɔzɪ. Ma Isailiɔ ní Yudaɔ kpàma n gbéɔ ũ. Tó bee kène f̀éneũ, má a pãleɔ káfiε. ⁹ Bóyãì n sakà ma yáui? N yá pɔ má yeio kè, n Iti bui Uli dè ní f̀endaɔ, n aà nɔsí ní sè. N tò Amɔniɔ aà dè zɪ guu. ¹⁰ Za gbã yãpãsí a kè n bewa bau lɔo, asa n sakamague, n Iti bui Uli nɔ sí ní sè. ¹¹ Ɔ Dii èa yáε bee ò à m̀è: Ma! Má tó nzia bedεɔ yá'ine. Má n nao sima, mí ní kpá n gbédeewa n wáa, i wúleínɔ gupua. ¹² N yákè asii guue. Mapi sɔ má yápi kene gupua Isaili pii wáaε.†

¹³ Ɔ Davidi ò Natāε: Ma duunakè Diiε. Ɔ Natā òè: Dii n duuna k̀ema, níyɔ gao. ¹⁴ Ama lá n dɔε Diiwa maamaa yápi kea musu, negɔε pɔ nɔepi ìnnɔ a gaε. ¹⁵ Ké Natā tà be, ɔ Dii tò né pɔ Uli na ì ní Davidiopi gyã kù. ¹⁶ Ɔ Davidi lé Lua sisi népi yá musu ní leyeo, gwá ì wúle bùsuue. ¹⁷ Aà be gbẽzɔɔ ìɔ zeaàla aà fele bùsuu, àma ìli weio, mé ìli pɔbleínɔ. ¹⁸ A gɔɔ soplade zɪ ɔ népi gà. Vía Davidi ìwao kù, aai f̀ò dè népi gà. Aa m̀è: Gɔɔ pɔ népi ku, wa yá'òè, i wá yãmao. Kpelewa wá oè sa népi gàì? A yãvãike. ¹⁹ Davidi è a ìwao lé yákpãina'okɔε, ɔ a d̀ò ké népi gàε. A ní lá à m̀è: Népi gà yá? Ɔ aa wèwà aa m̀è: Ao! A gàε. ²⁰ Davidi f̀ele bùsuu, à zu'ò à nísidɔ à a pɔkasao lile, ɔ à gè kùle Diiε a kpéu. Ké à èa tà be, à pɔblea gbèa, ɔ wa kpàwà, a blè. ²¹ Aà ìwao aà là à m̀è: Akεa níle yáke màai? Gɔɔ pɔ népi ku, n leye n ɔɔlɔ. Ké à gà sa, n fele n pɔblè. ²² A wemá à m̀è: Gɔɔ pɔ népi ku, ma leye ma ɔɔlɔ, asa ma m̀è, tó Dii a ma wegwa à to népi àɔ kun no, déme d̀oi? ²³ Lá à gà sa, bóyãì máɔ leyea lɔi? Má f̀ò mà aà vu yá? Má gé aà k̀ii, àma aàpi a e εa mɔ ma k̀ii.

²⁴ Davidi a na Baseba ǹese ǹiniè, ɔ à gè wùleaànɔ. A ne'ì gɔε ũ, ɔ à tɔkpàè Salomɔ. Dii yeaazi, ²⁵ ɔ à ànabi Natā zìwà à tɔkpà népie Yedidia† Dii yeaazipi yáì.

Laba sia Amɔniɔwa
(1Lad 20.1-3)

²⁶ Yoabu zìkà ní Amɔniɔ Laba, ɔ à kibe sí. ²⁷ Ɔ à gbéɔ zì Davidiwa à m̀è: Ma zìkà ní Labadeɔ, ɔ ma ní ítókii sí. ²⁸ Zígɔ kiniɔ kãaa sa, ní mɔ koezɔ wélepizi, ní sí. Tó màa no, má sí, wi ma tɔkpaè. ²⁹ Ɔ Davidi zígɔ kãaa pii, à gè lèle Labawa a sí. ³⁰ Wà ní tãa Mɔlɔku vua f̀ua gò aà miwa, wa kpà Davidiε. A gbia kà kiloo baakwi, mé gbè beεede kuwà. A wélepi pɔɔ nàaa dúuduu, ³¹ ɔ à gbé pɔ kú weo kùkù b̀leínɔ, à ní da síi zɪu ní dúuduusu zɪo ní mɔo zɪo, mé a tò aa bilikib̀. Màa a kè Amɔni wéleɔne pii, ɔ à èa tà Yelusaleũ ní a zígɔ pii.

* 12:1 Sou 51 † 12:12 2Sam 16.22 ‡ 12:25 Bee mè Dii gbé yenzide.

13

Amino yea Tamaazi

¹ Bee gbea Davidi né Abisaloū dāe kefena vī, aà tón Tamaa, 5 Davidi né Amino yeaazi. ² Yápi lé íada Aminopiwa, à kà gyākea a dāe Tamaapi yái, asa nɔe lésoe, a f̄s yāe keeò. ³ Aminopi gbēna vī, aà tón Yonadabu, Davidi v̄i Simēa nēe. Yonadabu ɔnɔ gbāa, ⁴ 5 à Aminɔ là à mè: Akea n kían'ia n kúsu ìo kwea lá gu lé doi? Nyɔ omeeo lé? ɔ Aminɔ wèwà à mè: Má ye ma dāuna Abisaloū dāe Tamaazie. ⁵ ɔ Yonadabu òè: Ge n wùle n liiwa lán gyāewa. Tó n mae m̀ n gwai, ní oè ní ye n dāe Tamaa m̀ ble kpamae. Aà m̀ keke n wáa ké nyɔ e, i gbasana n ɔz̄i. ⁶ ɔ Aminɔ wùle lán gyāewa. Ké kí m̀ aà gwai, 5 a òè: To ma dāe Tamaa m̀ kàa kemee ma wáa, i namee ma ɔz̄i. ⁷ ɔ Davidi gbé z̄i Tamaawa a be à mè: Gé n v̄i Aminɔ kpéu, ní blekeè. ⁸ Ké Tamaa gè aà kpéu, à aà lè wùlea, 5 à pówenti dè à kàa kèò aà wáa, 5 a d̄isa. ⁹ ɔ à ta sè à kàapi kàuè. Aminɔ ḡi sói à mè: Gbéɔ ya aa b̄ole nípii. Ké gbé p̄o kuaànɔ b̄ole píi, ¹⁰ 5 a ò Tamaae: M̀ó ní b̄lepio kpea la, ní namee ma ɔz̄i. ɔ Tamaa kàa p̄o á kè sè à gèò a v̄i Aminopi kíi kpea. ¹¹ Ké à s̄àazi, àle kpawà à só, 5 à a dāepi kù à mè: To mà wùlenɔ.

¹² ɔ a ò a v̄iipie: Aawo! Nsu gbāam̄meeo. Asa wá Isailiɔ w̄li yá bee taa keo. Nsu yād̄ɔsai bee taa kemeeo. ¹³ Mapi, má má géu ní wí beei? Mpi s̄, Isailiɔ n dile gbēpā ũ. Sue! N a yá'o k̄ie, a ḡi ma kpáimao. ¹⁴ I we aà yāmào. A gbāam̀dè, 5 à kùsiwà à wùleaànɔ. ¹⁵ ɔ Aminopi z̄aaàgu p̄asip̄as̄i. Aà z̄aaaàgu de aà yeaazi yāala. ɔ a òè: F̄ele b̄o. ¹⁶ ɔ nɔepi ò a v̄iipie: Aawo! Tó n ma ya n ma b̄o, a tàae aɔ z̄ɔ de p̄o p̄o ní k̄em̄eaa. N beeo i we à aà yāmào. ¹⁷ ɔ Aminopi a z̄ikenèwaasona s̄isi à mè: Nɔee bee ya b̄om̄ee, ní gbata n̄ kilidau. ¹⁸ ɔ aà z̄ikenapi aà sè b̄ò b̄asi, à gbatà à kilidau. Nɔepi ula gbāa daa, asa ula bee taa k̄ia nenɔe lésoɔ ìo daa. ¹⁹ ɔ Tamaa túfu gbè a miwa, à a ula gbāa p̄o á daapi ḡa a kè, 5 àle ɔb̄o àle tá, à ɔd̄i a musu.

²⁰ Aà d̄aɔ d̄adoūde Abisaloū òè: N d̄aɔ Aminɔ làane yà? Nsu o gbēe mao, asa n d̄aɔe. Nsu nyɔ yápi k̄ua n s̄o guuo. ɔ Tamaa z̄òle a d̄aɔ Abisaloū be yákpaa. ²¹ Ké kí Davidi yápi mà, aà p̄o p̄a maamaa. ²² Abisaloū i yāe o Aminɔeo, yāv̄ai ge a maa, asa aà za f̄èè, ké à kùsi a dāe Tamaawa yái.

Abisaloū Aminɔ dea

²³ Wè pla gbea Abisaloū ku Baali Azoo, Eflaiū bùsu z̄òleu ní a s̄ákák̄eeleno, 5 à kíanɔ s̄isi b̄lesawa nípii. ²⁴ ɔ à gè kí lè à mè: Kí, w̄ale mapi n z̄òblena s̄aɔ k̄ák̄eèle. Mpi ní n ìwaɔ á ḡem̄ano weo lé? ²⁵ ɔ kí wè a népiwa à mè: Aawo! Wá f̄s gé wápiio. Wá kene aso ũe. A n̄ewà, āma i ḡeo, 5 à samaa'òè. ²⁶ ɔ Abisaloū mè: Tó r̄ile ḡeo, to ma v̄i Aminɔ géwanɔ. Kí aà là à mè: B̄óyái ní ye aà ḡenn̄oi? ²⁷ Abisaloū n̄ewà, 5 kí t̄ò Aminɔ ḡeaànɔ ní a né k̄iniɔ píi.

²⁸ Abisaloū yād̄ile a gbéɔne à mè: A swákpa! Tó Aminɔ p̄o kè v̄èewa na, tó má òé à aà z̄o, à aà de. Asu to v̄ia á k̄ūo. Máme ma á d̄áu! A s̄òd̄ile, í ḡòke ke. ²⁹ Abisaloū gbéɔ kè lá a d̄ilenéwa, 5 k̄iane k̄iniɔ f̄èle d̄i ní s̄òbaono kpe, aa bàalè. ³⁰ Ḡoo p̄o aa ku z̄éu, Davidi a baomà wà mè: Abisaloū kíanɔ d̄ède píi, an kee i ḡo. ³¹ Davidi f̄èle à a p̄okasaɔ ḡa a kè, 5 à wùle bùsuu. Aà ìwaɔ s̄iaaazi ní ní p̄okasaɔ kék̄ea. ³² ɔ Davidi v̄i Simēa né Yonadabu mè: Baa, r̄isu nyɔ e wà n né èwaaso d̄ède píi no, Aminɔ mé ḡa ado. Wà yápi d̄è Abisaloū wéwa za ḡoo p̄o Aminɔ kùsi a dāe Tamaawa. ³³ Ma dii kí, r̄isu nyɔ yápi k̄ua n s̄uo. N neḡeo i gaga píio, sema Aminɔ ado. ³⁴ Abisaloū s̄o à bàalè.

Ké èwaaso gudɔana wɛzù, a è wa be Olonaiũ zéu s̄is̄ipɔleu dasidasi. A gè a ò k̄ie: Ma gbé̄c̄o è be s̄is̄ipɔleu Olonaiũ oi. ³⁵ Ǿ Yonadabu ò k̄ie: N èa? N néo mé lé su we lá má ònɛwa. ³⁶ Ké à yápi ò a làa, ǿ k̄ianɛpiɔ k̄a ḡòò, aale búbuapɛ. Kí ní a ìwaɔ ɔ̀l̀b̀ nípii maamaaɛ l̀.

³⁷ Abisaloũ bàalè à tà Amihudu né Talem̄ai, Gesuu k̄ia k̄ii,* ǿ k̄i Davidi s̄o Ìb̄ a né gaa ɔ̀l̀b̀ ḡɔ̀pii. ³⁸ Ké Abisaloũ bàalè à tà Gesuu, a ku we e wè àaǿ. ³⁹ Ké k̄i Davidi n̄sɛ n̄ni Aminɔ gaa yá musu, ǿ àlɛ Abisaloũ bɛɛkɛ sa.

14

Abisaloũ sua Yelusaleũ

¹ Zeluia né Yoabu d̄s̄ k̄é k̄i p̄ɔ d̄ɔ Abisaloũwa, ² ǿ à gbé̄c̄o z̄i Tekoa, aa n̄ɔɛ òn̄ɔna s̄ɛ aa s̄uð. Ǿ a òè: Kɛ lá níle gɛwiipɛwa. Gyaa p̄kasaɔ da. Nsu nísidɔɔ. Kɛ lán n̄ɔɛ p̄ɔ a gbé̄ ḡa àlɛ a ɔ̀l̀b̀ à gèḡɛwa. ³ Gé k̄i k̄ii màa, ní yáɛ bee oè. Ǿ Yoabu yá s̄òsò k̄a n̄ɔɛpiɛ a léu. ⁴ Ké Tekoa n̄ɔɛpi gè k̄i lè, à k̄ulɛɛ à w̄ulɛ a gbɛɛu à mè: Kí, ma suaba! ⁵ Ǿ k̄ipi aà là à mè: Bó ní yeii? A wèwà à mè: Gyaan ma ũ, ma z̄á ḡàɛ. ⁶ Mapi n z̄òblena, má nɛḡɔɛɔ v̄i gb̄ɛɔn pla. Ké aale s̄òlɛkɛ k̄òt̄ɛɛ bua, gb̄ɛɛ ku à ní yoaa. Ǿ an gb̄ɛdo a gb̄ɛdo lɛ dè. ⁷ Ǿ ma bɛdɛɔ f̄ɛlɛ nípii, aa ò mapi n z̄òblenaɛ aa mè mà a né p̄ɔ a gb̄ɛdo d̄ɛpi kpámá wà dɛ, k̄é à a gb̄ɛdo dè yáí. Aa ye yàa m̄iɔn tɛdɛ p̄ɔ ḡòmɛɛ túbiblena ũpi tɛdɛɛ, k̄é ma z̄á su àɔ tó ge bui v̄i dúnia guu l̀b̀. ⁸ Ǿ k̄i ò n̄ɔɛpiɛ: Ta bɛ, má yáɔdile n yápi musu. ⁹ Ǿ Tekoa n̄ɔɛpi mè: Ma dii k̄i, tàaɛpi wi ma musu ní ma dɛ bɛdɛɔ, mpi níɔ ku tàaɛsai ní n k̄iakɛo. ¹⁰ Ǿ k̄i mè: Tó gb̄ɛɛ lɛk̄à yápiwa, m̄ɔaàɔ ma k̄ii la, a e ìadama l̀b̀. ¹¹ Ǿ n̄ɔɛpi mè: Kí, lɛgb̄ɛ ní Dii n Lua t̄ó, k̄é t̄òsina su ma né dɛ kɛmapla ma leo yáí. Ǿ k̄ipi mè: N Diio n népi mik̄aɛ a l̄ɛlɛ z̄ilɛo.

¹² Ǿ n̄ɔɛpi mè: Ma dii k̄i, mapi n z̄òblena ma gba zé mà ɛa yā'onɛ. A wèwà à mè: O! ¹³ Ǿ a òè: Bóyāi n yá bee taa kp̄aaí ní Lua gb̄ɛc̄i? Yá p̄ɔ ní òmɛɛ mé n dayāu, asa ni gbé̄ p̄ɔ ní yà gbɛsi n suð. ¹⁴ Wápii wá ga, w̄iɔ dɛ lán í p̄ɔ k̄òlɛ t̄òlɛ gb̄ɛɛ i e s̄ɛlɛ l̀b̀owa. Lua lí gbé̄ p̄ɔ wa yà w̄ɛni b̄ɔɔ, ì zɛwɛɛlɛ ade ɛa suwaɛ. ¹⁵ Ma m̄ɔ yápi oi ma dii k̄iɛɛ, asa gbé̄c̄o t̄ò v̄ia ma k̄iɛ. Ǿ mapi n z̄òblena ma mè má yā'onɛ. W̄il̄iɔ d̄s̄o tó níȳɔ ma wabikɛama sí, ¹⁶ ní ma b̄ɔ gbé̄ p̄ɔ ye mapi ní ma néo t̄òlɛ p̄ɔ Lua t̄òw̄ɛɛ síwá ɔ̀z̄i. ¹⁷ Ma dii k̄i, mapi n z̄òblena ma mè n yá a to ma s̄o dadoũ, asa ní dɛ lán Lua malaikaewaɛ, ni swáɛɛ yāmaa ní a v̄aiozi píiɛ. Dii n Lua aɔ kunn̄ɔ.

¹⁸ Ǿ k̄i òè: Nsu ḡi yá p̄ɔ málɛ n lai z̄á síiao. Ǿ n̄ɔɛpi mè: O ma dii k̄i! ¹⁹ Ǿ k̄i aà là à mè: Yoabu lé k̄u yápi guu yà? N̄ɔɛpi wèwà à mè: Ma dii k̄i, ní n kuaɔ yá p̄ɔ ní òpi gɛa aɛ ní kpɛo v̄iɔ. Aɔ, n z̄òblena Yoabu mé yápi s̄òsò k̄amɛɛ ma léu píi. ²⁰ N z̄òblena Yoabu kè màa, k̄é à e yá p̄ɔ daa líwa tiaɛ bee kɛkɛ yáíɛ. Ma dii, ní òn̄ɔ lán Lua malaikaewaɛ, ní yá p̄ɔ kè dúniau d̄s̄ píi. ²¹ Ǿ k̄i gɛ ò Yoabuɛ: Too, má yápi kɛ sa. Gɛ ò èwaaso Abisaloũ gbɛsi ò suð. ²² Ǿ Yoabu k̄ulɛ k̄ipiɛ, à w̄ulɛ a gbɛɛu à aà s̄áaukp̄à à mè: Ma dii k̄i, mapi n z̄òblena, má d̄ò gb̄ã sa k̄é ma yá k̄angu, asa n ma yāmà.

²³ Ǿ Yoabu f̄ɛlɛ gè Abisaloũ gb̄ɛsi Gesuu, à s̄uð Yelusaleũ. ²⁴ Ǿ k̄i mè: Oè aà gɛ z̄òlɛ az̄ia bɛ, wá wé a kɛ síiɔ. Ǿ Abisaloũ gè z̄òlɛ a bɛ, aai wɛsik̄òlɛ ní kíoo. ²⁵ Ḡò kɛfɛnaɛ ku Isailiɔ guu lán Abisaloũwao. W̄iɔ aà maabo maamaaɛ. Sɛa za aà gbá z̄ilɛ e à gè p̄ɛ aà minanguo s̄aaɛ kuo. ²⁶ Iɔ a mi bo w̄ɛ ní w̄ɛoɛ. I a gbia ma. Tó

* 13:37 2Sam 3.3

a bò, i yõ kiloowa, ìò de kiloo plaa. ²⁷ A negõeo ì gbẽon àaõ ní nenõeo do. Nenõepi tón Tamaa. Nò kefenae. ²⁸ Abisaloũ ku Yelusaleũ e wè pla wesia kile sai.

²⁹ Ɔ à Yoabu sisi aà gee kí kíi, āma Yoabu i we m̀ aà kíio. Ɔ à èa à aà sisi l̀, i we m̀ò. ³⁰ Ɔ a ò a ìwaõne: A Yoabu bua p̀ó kú ma p̀ó sae gwa, aà naa mà. A ge tesõwà. Ɔ Abisaloũ ìwaõ gè tesõ Yoabu buapiwa. ³¹ Ɔ Yoabu fèle gè Abisaloũ be, à aà là à m̀: B́yāi n ìwaõ tesõ ma buawai? ³² Ɔ Abisaloũ wèwà à m̀: Gwa, ma gbé zìma, ma m̀ m̀ mà n zì kíwae, ké ǹ aà la b́me tò à ma gbèsi Gesuu à s̀mansi? Kua we s̀õmee de laa! Má ye mà k'è ní kíó tia. Tó má tàae víe, aà ma de. ³³ Ɔ Yoabu gè yápi ò ḱie. Ɔ ḱipi Abisaloũ sisi. Ké à m̀, à kùlèè à wùle a gbèeu. Ɔ kí lepèwà.

15

Abisaloũ b̀a Davidi kpe

¹ Bee gbèa Abisaloũ s̀go è ní s̀õ ní gõe gbẽon blakwi p̀ó aao bàale a aeõ. ² I fèle kooõõ àõ zea b́liboleze sae. Tó gbé yáví ní a gbédeeo, àle geò kí ḱi aà kekee, Abisaloũ ì ade sisi ì oè: Wéle kpele n boui? Tó a wèwà à m̀: Mapi n z̀blena ma b̀ Isaili buie beue, ³ Ɔ Abisaloũ ì oè: N yá nae, a zeví, āma kí gbèe ku à swáse n yáio. ⁴ Abisaloũ ì ea me: Tó wà ma ke yákpalekena ù wá b̀suu, gbé p̀ó yáví ge gbé p̀ó lé gbé gbèa yákpaleu pii ali m̀ó ma ḱi, máli aà yákekeè a zéwae. ⁵ Tó gbé m̀ kùle aà ae, ì õõõ ade kù à lépèwà. ⁶ M̀a ìò ke Isaili p̀ó lé m̀ó yákpalekai kí ḱionè pii, Ɔ an s̀õ tàwà.

⁷ Wè s̀iõ gbèa a ò ḱie: Ma gba zé mà gé lé p̀ó má kè Diiwa sa'oi Heblõ. ⁸ Mapi n z̀blena ma légbà d̀wà gõõ p̀ó má kú Gesuu, Sili b̀suu ma m̀: Tó Dii tò ma su Yelusaleũ, má sa'owà Heblõe. ⁹ Kí òè: Ge ǹ su aafia! Ɔ à fèle gè Heblõ. ¹⁰ A gbéõ zì Isaili buiõwa pii à m̀: Tó a kuu'ò mà d̀, à o Abisaloũ mé kpalablè Heblõ. ¹¹ Gõõ p̀ó àle fèle Yelusaleũ, à gbéõ sisi gbẽon òaa do aa géánõ, Ɔ aa gè ní ǹsemendoo, aa yá asii d̀õ. ¹² Gõõ p̀ó àle sa'o, à Gilo gbé Aitofeli, Davidi ledamade sisi za aà be wéleu, Ɔ lekpaafia Davidizi lé dede. Gbé p̀ó aa kú ní Abisaloũõõ dasi lé káfiè.

Davidi bàalea

¹³ Baokpana m̀ ò Davidiè à m̀: Isailiõ ní s̀õ kpà Abisaloũwa. ¹⁴ Ɔ Davidi ò a ìwa p̀ó kuanõ Yelusaleũõne: A fèle wà bàasi. Tó wi ke màao, wá pili Abisaloũwao. Wà ke kpakpa. Tó wi ke kpakpao, a wá le la à wá ásooke, i wéledeõ dede ní fèndao. ¹⁵ Kí ìwaõ òè: Wá dii kí, yá p̀ó n zeò pii, wápiõ n z̀blenaõ wá láae. ¹⁶ Ɔ kí dàzeu. Aà bedeo b̀ teàazi mípii, āma aà nò mèn kwi p̀ó i m̀esedilenéõõ Ɔ à ní tó we aao begwa. ¹⁷ Kí dàzeu ní a gbéõ màa. Ké aa kà wénkpe, à lile zè ¹⁸ a ìwaõne pii ní aà d̀aio ní Gatade gbẽon òaa àaõ p̀ó teàazi za Gataõ, aa gèè pii.

¹⁹ Ɔ kí ò Gata gbé Itaiè: B́yāi níle géwanõ? Èa tá, níõ kú ní kí dafuo, asa b̀mõn n ù, n b̀õ n b̀suu. ²⁰ N kaa i gõõplakeo, Ɔ ní ye ñyõ liaaliaawanõa? Má dõ gu p̀ó mále géuo. N n gbéõ káaa ǹ tárnõ. Dii gbèke ní náaiyãõ keke. ²¹ Ɔ Itai wèwà à m̀: Ma dii kí, ní Dii kuao ní n kuao, gu p̀ó ní kúu pii, mapi n z̀blena máõ ku wee, má gan nò máõ kun nò. ²² Ɔ Davidi òè: Dõaa wà gé! Ɔ Gata gbé Itai èa dàzeu ní a gbéõ ní a dae p̀ó kuanõõ pii. ²³ Ké aale gèzeã mípii, Ɔ b̀sudeõ wii pàle. Ké kí b̀a Sedõwa, Ɔ ampíi aa gbáa zé sè.

²⁴ Zadoki ku we l̀ó ní Levii buiõ pii. Aa Luabaakuaínõ kpagolo sea. Aa kpagolopi díle Abiataa sae e gbéõ b̀le wéleu aa làa pii. ²⁵ Ɔ kí ò Zadokiè: Lua kpagolo sé ǹ gèò wéleu. Tó Dii ma wegwa, a to mà su, mí wesie ní a kúkiõ. ²⁶ Tó

asu me ma yá i kaaguoε sō, má làa. Aà kemεε lá à kèè maawa. ²⁷ Ǿ kí èa ò sa'ona Zadokiε: Gu'enan n ũo lò? Èa ta wéle guu aafia ní n né Aimaazao ní Abiataa né Yonatāao. A tá ní á né gbēon plapi. ²⁸ Máo zεa swaboleu sēu e mà baomawáε. ²⁹ Ǿ Zadoki ní Abiataao Lua kpagolo sè aa tàò Yelusaleū, ã aa gò we. ³⁰ Davidi lé Kùkpe sīsī kú, àle òòò. A pòkù a mia, a kyalekpaa. Gbé pò kuaànò pòkù ní mia píi, aale òòò aale gèò. ³¹ Ké wa ò Davidiε Aitofeli ku gbé pò zè ní Abisaloūo guue, ã Davidi wabikè Diiwa à mè: To aà ledama àò de yáfaasai ũ.

³² Ké Davidi kà sīsī misonaa, gu pò lousisikii kúu, Aaki gbé Usai mò dàaàle, aà ula kēa, mé bùsu kaa aà miu. ³³ Davidi òè: Tó n gemanò, ñyòò demεε aso ũε. ³⁴ Tó n εa n ta wéleu, mé ní ò Abisaloūε aà zòblenan n ũ sō, ñyò Aitofeli ledama bādεmεεε. Oè aà mae zòblenan n ũ yāa, āma tia n gō aà zòblena ũε sa. ³⁵ Sa'onaò Zadoki ní Abiataao aao kunnò we. Yá pò ní mà kibe séle siuné píi. ³⁶ An né gbēon plaò kunnò we, Zadoki né Aimaaza ní Abiataa né Yonatāao. Tó n yāe mà, népio zī aa mò omεε. ³⁷ Ǿ Davidi gbēna Usaipi tà, à kà Yelusaleū gòò pò Abisaloū lé gēu.

16

Davidi ní Zibao ní Simεio

¹ Ké Davidi vī sīsī misonaa yòò, a è Mεfibose ziia Ziba káoyè zàa'inaonε mèn pla, àle mó daiale. Aa pēε sea mèn òaa do ní vēεbe kàao mèn basòò ní kaadon kàao mèn basòò ní vēεo tùu do. ² Ǿ Davidi Ziba là à mè: Bómε tò n mò ní beeo? Ziba wèwà à mè: Kí, zàa'inaoá n bedεò pòε aa dikpe. Pēε ní kàaoá n gbéò pòbleaε. Vēε sō, gbé pò kpàsa guwawaiuo imiaε. ³ Kí aà là à mè: N dii pò ì kesai tōūna ku má ni? Ziba wèwà à mè: A gò Yelusaleū, asa àle e Isailio a kpa a dezi kpalau gbāε. ⁴ Ǿ kí òè: Pò pò Mεfibose vī píi gò n pò ũε. Ǿ Ziba mè: Ma kule ke! Ma dii kí, ñyò ma wegwa màa.

⁵ Ké kí Davidi sò Bauliūzi, a è gōεε bùu. Aà tón Simεi, Gela née. Aame aa bui doū ní Saulu bedεò. A bò wéleu, àle Davidi ká. ⁶ Ale kí Davidi ní aà gbéò kēkē ní gbεo, baa ké aà zīgòò ní aà òaiò ku aà òplaaí ní òzeεio mpii. ⁷ Ale aà sòsò àle mε: Géi! Géi! Gbēdena! Pò pāε! ⁸ Dii fiabonε Saulu pò n kpalablè aà gbεu bedεò dēdεa yá musu. Dii n bò kpalau, à n né Abisaloū kpàu. Asoo kēmaε sa, asa gbēdenan n ũ. ⁹ Ǿ Zeluia né Abisai ò kíε: Ma dii kí, a maa gbē gεε bee àò n sòsò. To mà gé aà mi zōi. ¹⁰ Ǿ kí mè: Zeluia néò, bómε wá daaai? Tó Dii mé òè aà ma sòsò, ã àle ma sòsò, déme a fō aà la, bóyāi àle kei màaii? ¹¹ Ǿ Davidi ò Abisaiε ní a ìwaò píi à mè: A gwa, mazia ne'ia mé lé wεεle ma de. Wa Bēyāmeε buie bee pò o boe? A aà to we. Tó Dii mé òè aà ma sòsò, a maaε. ¹² Wiliò dōò tó Dii asu ma taasi e, i fiabomεε ní maaò sòsòa pò wàle kemεε gbā yái. ¹³ Ké Davidi be zéu ní a gbéò, Simεi be sīsipoleu aà saε. Ale aà sòsò, àle aà kēkē ní gbεo, àle bùsu fāaàgu. ¹⁴ Ké kí ní a gbé pò kuanòò kà swai, aa kpàsa, ã aa kámabò we.

Abisaloū kaa Yelusaleū

¹⁵ Abisaloū kà Yelusaleū ní Isailio pii. Aitofeli kuaànò. ¹⁶ Ǿ Davidi gbēna Usai, Aaki gbé gè Abisaloū lè a òè: Lua n dō ní aafiao Zái! Lua n dō ní aafiao Zái! ¹⁷ Abisaloū aà là à mè: Gbēke pò ní vī ní n gbēnaon wea? Bóyāi ni gé ní n gbēnao ni? ¹⁸ Usai wèwà à mè: Màa no! Má de gbé pò Dii ní gbéε beeò sè pò ũε. Ma ze ní kía pò Isailio kpàpioε. ¹⁹ Bee gbεa lo, déme maa mà zòblei, n bàasio? Lá ma zòblè n maeε yāa, a maa mà blenε sōε.

²⁰ Abisaloū ò Aitofeliε: A ledaa. Bó wá kei? ²¹ Ǿ Aitofeli wèwà à mè: Gé wúlei ní n mae nò pò à ní tó la aale begwaò. Isaili pii a ma ní tò n mae ye n giyáio,

gbé pò kunnɔɔ gbāa i káfi. ²² Ǿ wà zwaakpe dɔ Abisaloũe kpé musu, ɔ à gè wùle ní a mae nɔpiɔ we Isailiɔ pii wáa.* ²³ Gɔɔ beɔ lé pò Aitofeli ì damá de lán gbé pò yágbèa Luawawae. Maa Aitofeli ledama de Davidie ní Abisaloũo pii.

17

Usai ɔnɔkea Abisaloũe

¹ Aitofeli ò Abisaloũe: To mà zígɔɔ se gbɛɔn òaasɔɔɔ leɛ kuepla (12.000), mí gé péleirɔ Davidizi gwáa. ² Má lélewà gɔɔ pò à kpàsa, aà ɔ bùsae, mí aà fu, aà gbéɔ i bàale pii, mí aà de ado, ³ mí sunɛ ní gbéɔ pii. Ampii sua yá de gbé pò níle we yá ũe. Tó à gà, ɔ gbéɔ gɔ yákelesai nípii. ⁴ Yápi kà Abisaloũgu ní Isaili gbɛzɔɔ pii. ⁵ Ǿ Abisaloũ mè: Aaki gbé Usai sísi lɔ, wà ma lá a o sɔ. ⁶ Ké Usai kà, Abisaloũ òè: Lá Aitofeli òn ke. Wà ke lá a òwa yá, ge wásu ke maa? N è kpelewai? ⁷ Usai wèwà à mè: Lé pò Aitofeli dàwá gbá maa. ⁸ N n mae dɔ ní aà gbéɔ. Zìkan maaɔn ní ũ, aa pásí lán wàì neade pò wà a néɔ síwàwae. N maeá zígɔɔe, a we i gudoũ ní a gbéɔ. ⁹ Ké a ku tia, àò ulɛa gbè'e guu ge gupáleie. Tó à sù dɔaa a lèle wá gbéɔwae, gbé pò a baomà a mɛ, wà zìblɛ Abisaloũ zígɔɔwae. ¹⁰ Baa negɔna pò wɔɔ ví lán nɔɔmusuwao sɔ a kɛngue, asa Isailiɔ dɔ pii ké n maeá zìkan maaɛ, mé negɔnao kuaàno. ¹¹ Ayāmeto ledama pò má vɛn ke: Isailiɔ kãaanzi pii za Dã e za Bɛeseba, aaiɔ dasi lán ísiale ũfãawa, ní dɔaané zìlau. ¹² Wá aà le gu pò a kuu pii, wí lélewà lán fii kwea tɔɔlewawa. Aàpi ní gbé pò kuaànoo pii, an gbèe a bɔo. ¹³ Tó à sù gè wéleue sɔ, Isaili baade pii ba se geò we, aai pò pò wà wélepi kálèwàò gále taò guzuleu. Baa a gbè kasonae, wasu e we lɔo. ¹⁴ Ǿ Abisaloũ ní Isailiɔ pii mè: Usai ledama maa de Aitofeli póa. Dii mé zèò à Aitofeli ledama maapi bade, ké à e Abisaloũ ásooke yáí.

¹⁵ Ǿ Usai ò sa'ona Zadokie ní sa'ona Abiataao à mè: Aitofeli ledà Abisaloũwa ní Isaili gbɛzɔɔ lá aa ke kéwa, ɔ mapi sɔ ma ledamá ma mè lá á ken la. ¹⁶ A gbéɔ zì kpakpa aa ge o Davidie asu i swaboleuo, aà bua kpakpa, ké wasu aàpi ní gbé pò kuaànoo míɔnzɔo yáí. ¹⁷ Yonatãa ní Aimaazao ku Logeli nibɔnai, asa aa fɔ bɔ gupuau Yelusaleũo. Ǿ nɔe zíkɛna ge òné aa ge baopi kpa kí Davidie. ¹⁸ A mɔ lè èwaasoe ní é, ɔ à gè a ò Abisaloũe. Gbɛɔn plapiɔ dàzeu gɔɔ, aa gè gbèe be Bauliũ. Lɔo ku ua we, ɔ aa gèu. ¹⁹ Ǿ nɔe lɔopi né tàe à pówɛna fãlewà, gbèe a yá dɔo. ²⁰ Ké Abisaloũ gbéɔ mò nɔepi be aa mè: Aimaaza ní Yonatãao ku má ni? A wémá à mè: Aa bùa swa'ɔnawa. Aa ní wele, aai ní eo, ɔ aa èa tà Yelusaleũ. ²¹ Ké aa tà, ɔ gbɛɔn plapiɔ bɔle lɔopiu, aa gè wa ò kí Davidie aa mè: Bua swawa kpakpa, asa Aitofeli lekpaainzie. ²² Davidi dàzeu ní gbé pò kuanɔo pii, aa bùa Yuudɛwa. Ké gu dɔ, an gbèe i gɔo, aa bùa nípii. ²³ Ké Aitofeli è wi zíkɛ a ledamawao, à fɛle káoyè a zàa'inae, à tà a be wéleu. A a be yágbègɔ, ɔ à azia lɔo à gà, ɔ wà aà ví a mae mia'eu.

²⁴ Davidi gè Maanaiũ, ɔ Abisaloũ bùa Yuudɛwa ní Isailiɔ pii. ²⁵ Abisaloũ Amasa díle zígɔɔ dɔaana ũ Yoabu gbɛu. Amasaá Isimaela bui Yetɛɛ néɛ. Aà dan Yɛse né Abigaili ũ, Yoabu da Zeluia dáunaɛ. ²⁶ Isailiɔ ní Abisaloũo bɔokpa Galada bùsuu.

²⁷ Ké Davidi kà Maanaiũ, Naasa né Sobi, Laba wéle pò kú Amɔni bùsuu gbé mò ní Lodebaa gbé Amieli né Makiio ní Logeliũ pò kú Galada bùsuu gbé Baazilaio. ²⁸ Aa mò ní wúleɔɔ ní tao ní ooo ní éseo ní naao ní pɛetio ní pówɛna kpasao ní bláao ní dopɔɔ ²⁹ ní zóo ní vífãaio ní sã nɔo ní gáseo, aa kpà Davidiwa ní gbé pò kuaànoo aa ble, asa aa mè: Nɔana ní imio gbépiɔ dè gbáau, aa kpàsaɛ.

* 16:22 2Sam 12.11-12

18

Abisaloū gaa

¹ Davidi gbé pọ kuanọ kàaa, ɔ à dɔanao diledile gbɛɔn ɔaasɔsɔɔne n gbɛɔn basɔbasɔɔ. ² Ɔ à a zīgɔpi kpaalè gāli àaɔ. A gāli do nà Zeluia né Yoabue a ɔzi, ado sɔ Yoabupi dāuna Abisaie a ɔzi, ado sɔ Gata gbé Itai a ɔzi. Ɔ kí ò a zīgɔne à mè: Mámé má dɔaaé. ³ Ɔ gbéɔ mè: Nsu geo. Tó wa su wa bàalè, aa wá yādao. Baa tó wá gbé kɔni gāga, aa wá yādao. Mpi aale n gwa de gbɛɔn ɔaasɔsɔɔ lee kwia (10.000). N dɔawáale wéle guu mé maa. ⁴ Ɔ kí òné: Lá à kèé maa ɔ má ke. Kí gè zè bíibole sae, ɔ zīgɔ bòle gā n gāo gbɛɔn basɔbasɔɔ n gbɛɔn ɔaasɔsɔɔ. ⁵ Ɔ kí yādile Yoabue n Abisaio n Itai a mè: Ke èwaaso Abisaloūe busɛbusɛ ma yái. Zīgɔ yá pọ kí dile dɔanaone Abisaloū yá musu mà npii. ⁶ Zīgɔ bòle gè sɛu zikai n Isaili, ɔ aa sɔkɔ Eflaiū lákpeu. ⁷ Davidi zīgɔ ziblè Isailiwa. Gbé pọ gāga gɔɔ beeɔ dasi, gbɛɔn ɔaasɔsɔɔ lee baɔe (20.000). ⁸ Zipi li bɔsupia pii, ɔ gɔɔ bee sɛ gbéɔ blè dasi de fɛndaa.

⁹ Ké Abisaloū kpàaū n Davidi gbéɔ, a di sɔbaona kpe. Ɔ sɔbaonapi gè gbɛneli gbɛne gɔn keledede gbáu, ɔ aà waa pà ligɔn taau gíugiū, ɔ aà sɔpi gèze, ɔ à gò looa gugbɔu we. ¹⁰ Ké gbɛe aà è, à gè a ò Yoabue à mè: Ma Abisaloū è paa ligɔn taau. ¹¹ Ɔ Yoabu ò gbé pọ baopi kpàeè: Bɔɔ? N aà èa? Bóyāi ni aà lé n nò ni? Dɔ ma n gba yāa ánuɔ ɔwatɛ kwi n nɛgɔn asanao. ¹² Ɔ gbépi wè Yoabuwa: Baa tó wá ánuɔ kà ma ɔu mèn ɔaa sɔɔ, má fɔ ɔkà kíanepiwao, asa kí yādilenɛ n Abisaio n Itai wá swá mà, à mè wá ɔlia èwaaso Abisaloūpizi. ¹³ Tó ma aà dè, ma ásookè maziaɛɛ. A kee ulɛa kíeɔ, mpi sɔ nýɔ zɛmanɔ. ¹⁴ Yoabu mè: Má fɔ mà n dā màao. Ɔ à lí sɔne sè mèn àaɔ, à gè Abisaloū zòò a sɔu gɔɔ pọ a paa ligɔn taau bɛɛ. ¹⁵ Ɔ Yoabu zikabɔkūna gbɛɔn kwio liaaazi aa aà dè.

¹⁶ Ɔ Yoabu kuupè à a zīgɔ zùukè, ɔ aa zè péle Isailiɔzie. ¹⁷ Aa Abisaloū ge sè wa zù è zɔɔ guu lákpeu we, ɔ aa gbe kàaawa, à gò gbèze zɔɔ ũ. Ɔ Isaili bāalè, baade tà a be.

¹⁸ Gɔɔ pọ Abisaloū ku, à gbepèle aziaɛ Kía guzulɛu, asa à mè á nɛgɔe vío, mé á ye a tó gao. A azia tó kpà gbe pọ a pèlepíe, ɔ wíɔ sísi Abisaloū Dɔngubɔ e n a gbāo.

Davidi Abisaloū gaa baomaa

¹⁹ Zadoki né Aimaaza mè: To mà bàale mà gé baokpai kíe, lá Dii yānakpàwà à aà bò a ibɛɔ ɔzi. ²⁰ Ɔ Yoabu òè: Nyɔ e n baokpa gbāo, sema gɔɔ pāle zíe. Gbā pọe bee nýɔ kpao, ké kíanɛ gā yái. ²¹ Ɔ Yoabu ò Etiopi buie: Ge n yá pọ n è o kíe. Ɔ Etiopi buipi kùle Yoabue, à fɛle n bao. ²² Zadoki né Aimaaza èa ò Yoabue: Baa tó à kè kpelewaɛ, to mà bàale mào te Etiopi buipi kpe. Ɔ Yoabu òè: Né, bóyāi n ye bàalei? Baopi aò ài vɛneɔ. ²³ Ɔ Aimaaza mè: Baa tó à kè kpelewa, má ye mà bàaleɛ. Ɔ Yoabu òè: Bàale! Ɔ à bàalè, à bò n swa sae zéo, à Etiopi buipi kè.

²⁴ Davidi zɔlele wéle bíibole gbà mèn plaɔ zānguo. Gudɔana dède bíiwa e bɔlepi musu. Ké à wezù, à gbɛe è be ado n bao. ²⁵ A lezù kızı, a òè. Ɔ kí mè: Lá a be adoe, àle mó n baonaoe. Ɔ àle mó, à káikù. ²⁶ Ɔ gudɔanapi gbépāle è lo, àle bàale. A lezù bíibolédɔanazi à mè: Gbépāle be aà kpe n bao, àle mó kee lo. Ɔ kí mè: Ale mó n baonao sɛ. ²⁷ Ɔ gudɔanapi mè: Má è gbé sɛia bàalea de lán Zadoki né Aimaaza bàaleawaɛ. Ɔ kí mè: Gbɛmaɛ, baona ɔ àle suò. ²⁸ Aimaaza lezù kızı à mè: Aafia ku! Ɔ à kùle kíe, à mipèle tɔɔle à mè: Wà Dii n Lua sáaukpa, à gbé pọ kuabɔimaɔ kpàma, ma dii kí. ²⁹ Ɔ kí aà là à mè: Èwaaso Abisaloū ku

aafiaa? Aimaaza wèwà à mè: Ké Yoabu lé n zòblena zì ní mapi n zòblenao, má mà zɔa fèlè maamaa, āma má dǔ bómè kèò. ³⁰ Kí mè: Zè la gĩa. Ǿ à zè we.

³¹ Ké Etiopi buipi kà à mè: Ma dii kí, ma mɔnɛ ní baonaoɛ. Dii yānakpàma gbā, à n bɔ gbé pɔ bɔ n kpɛɔ ɔzì. ³² Ǿ kí aà là à mè: Èwaaso Abisaloū ku aafiaa? Etiopi buipi wèwà à mè: Ma dii kí, Lua to n ibɛɛɔ ní gbé pɔ aa fèlè aalè ìadamao gɔ lán èwaasopiwa.

19

Yoabu zɔakaa Davidizi

¹ Sɔ kè kígu, à dèdè gè kpé pɔ kú bɔlɛpi musuu, ɔ à ɔlò we. Gɔɔ pɔ àlè dèdè we à mè: Ma né Abisaloū! Ma né Abisaloū! Ma gaa n gèe ũ sǎo yāa! Abisaloū ma né! Ma né! ² Wa ò Yoabue: Kí lé ɔlò àlè wēnake Abisaloū yá musu. ³ Gɔɔ bee zīgɔɔ ziblepɔnakɛa lì wēnakea ũ, asa aa mà wà mè, kí nɔsɛ ɔ̀ɔkpà a né yá musue. ⁴ Gɔɔ bee zīgɔɔ gè wéleu sɔɔsɔɔ lán gbé pɔ bàalè zílau, wí ní kúɔwae. ⁵ Kí pɔkù a oaa, àlè búbuape, àlè me: Ma né Abisaloū! Abisaloū ma né! Ma né!

⁶ Ǿ Yoabu gè kí lè kpéu à mè: N widà n gbéɔwa gbā. Aa n bɔ gbā ní n nɛgɔɔɔ ní n nɛnɔɔɔ ní n naɔ ní n nɔ pɔ ní mɛsɛdilenéɔ. ⁷ N zangudeɔ ɔ ní yeñzi, ɔ ní za n yenzideɔgu. N òlɔwèe gbā, wápiɔ n zīgɔɔ dɔaanaɔ ní wá gbéɔ wá dɛnɛ pɔe ũo. Má è sa, tó Abisaloū ku gbā, mé wápiɔ wa gaga píi, bee mé a kɛnɛ na. ⁸ Fɛlɛ bɔ sa. Gɛ n n gbéɔ gba sɔ. Má sɛnɛ ní Diio, tó ni gɛo, an gbèe a inno la gwáao. Bee a kɛnɛ vāi, aɔ dɛ vāi pɔ n le za n èwaasogɔɔ e gbāa. ⁹ Ǿ kí fèlɛ gè zòlɛ bíibɔleu. Ké wa ò gbéɔnɛ kí zòlɛa bɔleu, ɔ aa mò sǐ aà aɛ nípii.

Davidi gbesia

Isailiɔ bàalè, baade tà a bɛ. ¹⁰ Isaili buiɔ guu píi gbéɔ lé lɛkpaake kɔtèe aa mè: Kí wá sí wá ibɛɔwa, à wá bɔ Filitɛɔ ɔzì, ɔ à bàalè bɔ wá bùsuu Abisaloū yái. ¹¹ Wa Abisaloū kpà kpalau, ɔ à gà zílau. Bó álɛ dá ní kía gbesiaoi?

¹² Kí Davidi gbéɔ zì sa'ona Zadoki ní sa'ona Abiataaowa à mè: Yá pɔ Isailiɔ lé o píi gè ma swáú za ma kúkii la. Yáɛ bee gbɛa Yuda gbɛzɔɔwa n me: Bóyái a gbɛzákpa ní ma gbesia yáoi? ¹³ Ma gbéɔ, ma daɛɔn á ũ, wá au doũe. Bóyái a gbɛzákpa ní ma gbesiaoi? ¹⁴ O Amasaɛ ma daɛn aà ũ, wá au doũe. Tó mi to à gè ma zīgɔɔ dɔaana ũ Yoabu gbɛu za gbāo, Lua yāpāsíkɛmɛɛ bɛɛbɛɛ. ¹⁵ Aà yá Yudaɔ sɔ blè, an lé kè doũ, ɔ aa lékpāsákèè aa mè: Su ní n gbéɔ píi.

¹⁶ Kí lé su, à kà Yuudɛi, ɔ Yudaɔ gè daiaàlɛ Giligali aa buaaàno swapiwa. ¹⁷ Gela né Simɛi, * Bɛyāmɛɛ bui pɔ kú Bauliū wà à gè dai kí Davidilɛ ní Yudaɔ. ¹⁸ Bɛyāmɛɛ buiɔ kuaàno gbɛɔn òaa sɔo. Saulu bɛ ziiia Ziba gè lɔ ní a nɛgɔɔe gbɛɔn gɛɔɔ ní a zíkɛna gbɛɔn baɔɔ. Aa sǐ Yuudɛu kí āa, ¹⁹ ké wa e wà bua ní kípì bɛdɛɔ, wì e yá pɔ a ka kígu kɛ yái. Ǿ Gela né Simɛi wùlɛ kí aɛ e àɔ gé buai Yuudɛwa. ²⁰ A òè: Ma dii, n̄su n̄ ma tàae yādao. Nsu to yāvāi pɔ mapi n zòblena má kènɛ gɔɔ pɔ n bɔ Yelusaleū dɔnguo. Ma dii kía, n̄su n̄yɔ yápi kúa n sɔ guuo. ²¹ Mapi n zòblena, má dǔ ké ma duunakè. Yosefu buiɔ guu píi, máme ma dɔaa ma mɔ dainlɛ gbā ma dii kí. ²² Ǿ Zeluia né Abisai mè: Simɛi kía pɔ Dii kpà kàe. I ka wà aà dɛo lé? ²³ Ǿ Davidi mè: Zeluia néɔ, bómè wá daai? A ye zɛzɔmɛɛ gbā yà? Wá gbèe dɛ Isaili bùsuu gbāo, asa má dǔ gbā ké má dɛ Isailiɔ kía ũ. ²⁴ Ǿ kí ò Simɛiɛ: Nyɔ gao. Ǿ kí lɛgbèè.

²⁵ Saulu tɔūna Mɛfibosɛ† gè dai kílɛ. Za gɔɔ pɔ kí bɔ wéleu e gɔɔ pɔ à sù aafia, Mɛfibosɛ i a gbá pípio, i a lɛkàna kɛkɛo, i a pɔɔpio. ²⁶ Ké à bɔ Yelusaleū à mò

* **19:17** 2Sam 16.5-13 † **19:25** 2Sam 9.1-13

dà kílẹ̀ màa, ̄ kí aà là à m̀: Mefibose, b́yāi ni gemanɔ ni? 27 A wèwà à m̀: Ma dii kí, ma zíkèna mé ̄nɔk̀m̀m̀. Má òè aà káoyem̀m̀ ma zàa'inae mà dikpe mà genno, asa en ma ũ. 28 Ma dii kí, ̄ à gè mapi n zòblena ̀̀kpà n k̀i.† Ma dii kí de lán Lua malaikaewae. Ke lá à k̀ene maawa. 29 Ma dii kí, a de yāa n ma de bedeo dede m̀piie, ̄ n mapi n zòblena baa dàa n n bleblenaɔ. Má zeví mà wiilenzi bo. 30 ̄ kí òè: Yá kpele n̄ȳ o boi? Má díle mpi n Zibao, à t̀ole kpaalek̄ɔe. 31 ̄ Mefibose ò k̀e: Ma dii kí, lá n su be aafia, aà se píi.

32 Galada bùsu gbé Baazilai§ b̀ Logeliũ à gè zei k̀e e Yuudẽ baale. 33 Baazilai zik̀ maamaae, à kà wè basiī. A kí yàaekè g̀o p̀ a ku Maanaiũ, asa ɔde sà gbāngbooe. 34 ̄ kí òè: Buamanɔ, mí n gwa ma be Yelusaleũ. 35 Baazilai wèwà à m̀: Ma wēni i ḡs bíla ké mà tanno Yelusaleũo. 36 Ma ka wè basiī k̀. Má p̀maa n p̀vāio d̄k̄e be? Mapi n zòblena mi ble p̀ má ble ge í p̀ má mi na mae? Má ḡe ge n̄e l̄sinaɔ bo ma be? Ma dii kí, má aso káfin̄e. 37 Mapi n zòblena má buanno Yuudẽwa, mí zene k̄ainno we. Ak̄ea n̄ ye n̄ fiabom̄e màai? 38 Mapi n zòblena, to mà ea ta ma be wéleu, ké másu ga ma de n̄ ma da miao z̄ao yá. Ma ne n zòblena Kimaũ gwa ke. Ma dii kí, to aà buanno. Kèè lá à k̀ene maawa. 39 ̄ kí m̀: Kimaũ a buamanɔe. Má yá p̀ k̀ene maa kèè, mé yá p̀ n̄ gbèaa píi má kene.

40 Gbèpii bùa Yuudẽwa, ̄ kí bùa. Kí lep̀ Baazilaiwa à samaa'òè, ̄ Baazilai èa tà be. 41 Ké kí bùa à gè Giligali, Kimaũ bùaaànɔ.

Yuda z̄iḡo píi n̄ Isaili z̄iḡ k̄iniɔ bùa n̄ k̄ipio. 42 ̄ Isaili bui píi m̀ kí lè, aa òè: Ak̄ea wá gbé Yudaɔ bùaánɔ kpá, mpi n̄ n bedeo n̄ n gbé p̄ii? 43 ̄ Yudaɔ a z̄símá aa m̀: Ké kí de wá dae ũ yáie. B́yāi yá bee kèè íii? Wi kí k̀s̄ua bleo, wi aà p̀e si wá p̀ ũo. 44 ̄ Isailio ò Yudaɔne: Lá wá bui lee kwie, wá ɔ kú n̄ kí Davidio de á p̀a. B́yāi a wá díle yáf̄unn̄o? Wám̄e wa kí gbesia yá'ò káauo lò? Ama Yudaɔ yáz̄asia Isailiɔwa de n̄ p̀a.

20

Seba b̀a Davidi kpe

1 A m̀ lè gbèp̄e ku we, aà t̄n Seba, Bikili née, B̄yām̄e buie. ̄ à kuupè à m̀: Wá baa daaa n̄ Davidio, wá bàa kú n̄ Yese néoo, á Isailio, á baade tá a be.*

2 ̄ Isailio kè Davidiwa píi, aa gè nà Bikili né Sebawa, āma Yudaɔ zè n̄ n k̄io b̀a za Yuudẽ e Yelusaleũ. 3 Ké Davidi s̀ a be Yelusaleũ, à a n̄o p̀ i m̀sedilenéoo gb̄on kwi p̀ á tò aale begwaɔ sè à n̄ kále gud̄ana be. Davidi n̄ gwá, āma i wúleínɔ bo. Wà n̄ kaka kpéu gyaɔ ũe e aa gè g̀gaò.

4 ̄ kí ò Amasae: Yuda z̄iḡo sísi n̄ n̄ k̄aam̄e e g̀o àā ò pa, n̄o ku la. 5 Amasa gè Yudaɔ sísi, āma à gègè de g̀o p̀ kí dílela. 6 ̄ Davidi ò Abisaie: Bikili né Seba a ñadawá tia de yá p̀ Abisaloũ kèla. Ma gbé s̄e à pélaaazi, ké asu si wéle bíideu à b̄eet̄e kew̄e eo yá. 7 ̄ Yoabu gbé n̄ kí d̄aio n̄ z̄iḡo píi b̀le Yelusaleũ, aa p̀le Bikili né Sebazi.

8 G̀o p̀ aa ku gbè gbène p̀ kú Gabaɔ sae, ̄ Amasa m̀ dair̄le. Yoabu z̄ika'ula daa, mé aà f̄ena d̄a aà pi. Ké à s̀ Amasazi, à f̄enapi wò, 9 a òè: Ma gbé, n̄ aafiaa? ̄ à Amasa k̀ a lek̄anawa n̄ a ɔplaao, lá a ye lép̄wàwa. 10 Amasa f̄ena p̀ kú Yoabu ɔu f̄an v̄io, ̄ Yoabu aà z̀ò a gb̄eu, aà n̄naɔ b̀le kále z̄íle. Yoabu i a ḡen plaade ke bo, asa à gà k̀e. ̄ Yoabu n̄ a d̄auna Abisaio p̀le Bikili né Sebazi.

† 19:28 2Sam 16.1-4 § 19:32 2Sam 17.27-29 * 20:1 1Kia 12.16

11 Yoabu iwao do gò zea Amasala à m̀: Gb́e ṕo z̀e ŕi Yoabuo ŕi Davidio, àa te Yoabuzi. 12 Au daa Amasa gea zedau, ̀o zìg̀o ṕo lé m̀o z̀e lé gwa p̀ii. Ké Yoabu iwapi è gb́e ṕo lé m̀o weo p̀ii z̀e lé gwa, ̀o à Amasa ge g̀ale gòd z̀eu a d̀ile s̀eu, ̀o à ula k̀uaala. 13 Ké a g̀ale gòd z̀eu, gb́ep̀ii b̀o te Yoabuzi, ̀o aa p̀ele Bikili né Sebazi.

14 Seba Isaili b̀usu baa v̀i e Abeli Bemaaka, ̀o Beli buio m̀o k̀aaaaazi we. 15 Yoabuo m̀o koez̀aaazi Abeli Bemaaka. Wà b̀usu k̀alekale ẁele b̀ii sae, ̀o aale weele wà b̀lìpi gboo. 16 ̀o ǹoe ̀onodee lez̀u za ẁele guu à m̀: A swákpa! A swákpa! O Yoabue àa m̀o la mà ỳa'oe. 17 Ké Yoabu s̀o ǹoepizi, ̀o à àa là à m̀: M̀me ŕi Yoabua? A ẁewà à m̀: Mámè! ̀o a d̀e: Swákpa mapi n z̀oblèna ỳai. A m̀: Ma swá ẁe. 18 ̀o ǹoepi m̀: Ẁi me ỳaa, ỳagbea Abelidewa, ỳa i midè. 19 Wà k̀u ỳakelesai Isaili gb́e náaideo ̀u, ̀o r̀le weele ǹ Isaili ẁeledadee beeo dedea? B́oyai ŕi ye ǹ Dii ẁele dei? 20 Yoabu ẁewà à m̀: Gyaũ! Aawo! Má ye mà á dedeo. Má ye mà á ẁele deo. 21 M̀a no! Gb́e ṕo ẁi me Bikili né Seba, Eflaiũ buio b̀usu s̀iside gb́e mé f̀ele ŕi kí Davidio. A gb́e m̀endopi kpaa, mí go á ẁelea. ̀o ǹoepi d̀e: Ma! Wa àa mi zunè b̀ia. 22 Ǹoepi g̀e a gb́e lè ŕi a ̀ono, ̀o wà Bikili né Seba mi z̀o wa z̀u Yoabue b̀ia. Yoabu kuupè, ̀o wà f̀aa wà ẁelepi tò we. Baade tà a be, ̀o Yoabupi tà kí k̀i Yelusaleũ.

Davidi iwao

23 Yoabu mé Isaili zìg̀o p̀ii d̀aana ̀u. Yoiada né Benaia mé d̀aiio gb̀ez̀o ̀u. 24 Adonilaũ mé z̀o gb̀ez̀o ̀u. Ailudi né Yosafa mé kp̀awakena ̀u. 25 Seva mé lakèna ̀u. Zadoki ŕi Abiataao mé sa'onkia ̀u. 26 Yaii gb́e Ila mé Davidi kẁaasi ̀u.

21

T̀sia Gabaodeo

1 Imina ku Davidi go, à g̀egè e ẁe aa. Davidi Dii aeyà, ̀o Dii m̀: Saulu ỳai. Gb̀edeyà ẁi àa bedeo musu ké à Gabaodeo d̀ede ỳai. 2 ̀o kí Gabaodeo s̀isi à ỳa'one. Gabaodeo de Isailio ̀u, Amole bui k̀ona. Isailio legbèné ỳaa aa m̀e wa ŕi dedeo,* ̀o Saulu ẁele à ŕi b̀ade a aiakèa Isailioe ŕi Yuda ̀o guu. 3 ̀o Davidi Gabaodeo là à m̀: B́o á ye mà kei? Kpelewa má awakpaé, ké à e Dii gb́e saaukpa? 4 Aa ẁewà aa m̀: Wà zev̀i wà ánuu ge vua gbea Saulu ge a bedewao, mé wà zev̀i wà Isaili gb̀e deo. ̀o Davidi ŕi lá à m̀: Ale o kpelewa ni? B́o má kei? 5 Aa ẁewà aa m̀: Gb́e ṕo wà dede, à lekpaaiwazi à wà midè, ké à e wà buio Isailio guu ỳai, 6 to wà àa bui g̀e soplao kpáwá, wí ŕi loo líwa Dii ae Gibea, kí Saulu ṕo Dii kp̀api be ẁeleu. ̀o kí m̀: Má ŕi kpáwá. 7 Kí i Yonatãa né Mefibose, Saulu t̀una kpámá, lé ṕo aa k̀e Diiwa s̀anu ŕi Yonatãao ỳai.† 8 A neg̀e gb̀on pla ṕo Aya nenoe Lizipa i ŕi Sauluo s̀e. An t̀on ke: Aamoni ŕi Mefiboseo. A neg̀e gb̀on so ṕo Saulu nenoe Melabu i ŕi Mela gb́e Baazilai né Adielio‡ s̀e lo. 9 A ŕi ná Gabaodeo ŕi ozi, ̀o aa ŕi loo líwa s̀isi musu Dii ae. Gb̀on soplaiio g̀a s̀anu, wà ŕi dede p̀ekeke daalegoe.

10 Aya né Lizipa zẁankasao se kp̀ale aziae gbewa we. Za p̀ekeke daalegoe e lou g̀e gepio gb̀e, lo gi b̀one aa péma f̀ane, lo gi s̀anobone aa s̀nzi gwá. 11 Wà ỳa ṕo Saulu no ṕo i m̀esedileopi k̀e o Davidie, 12 ̀o à g̀e Saulu ŕi àa né Yonatãao wá b̀ile Yabesi Galadadeo k̀i. A m̀o lè wà ŕi ge s̀e ỳaa kpáí Betesá g̀aae, gu ṕo Filito ŕi loo b̀iwa Saulu dea Giliboa gbeae.§ 13 Davidi tò wà ŕi gewapio s̀e wà

* 21:2 Yoz 9.3-15 † 21:7 1Sam 20.14-17, 2Sam 9.1-7 ‡ 21:8 1Sam 18.19 § 21:12 1Sam 31.8-13

tàò, wa kàaa ní gbé pò wà ní loopiò gɛwaa, ¹⁴ ò wa vì Saulu mae Kisi miao Zela, Bèyãmɛɛ buiò bùsuu. Wà yá pò kía dīlɛ kè pii, ò Lua wabi pò wa kè bùsupi yá musu sírínò.

Gbé gbàagbàaò dɛdɛa

(1Lad 20.4-8)

¹⁵ Filitɛò èa zìkà ní Isailiò ɔ. Davidi ní a gbéò gè zìkàrínò. Ké Davidi yèɛɛ làa, ¹⁶ ò gbé gbàaò bui Isibenɔbi mè á Davidi dɛɛ. Aà mɔgotɛ sɔna gbia dɛ kiloo àaɔa, mè a fɛnda dafu looa. ¹⁷ Ɔ Zeluia né Abisai d̀baàlɛ, à Filitɛpi d̀. Ɔ Davidi gbéò lɛgbèè aa mè: Nyò gɛwanò zìlau ɔò, ké wá Isailiò filia su gao yáí.

¹⁸ Bee gbɛa aalɛ zìkà ní Filitɛò Gobu, ò Usa gbé Sibekai gbé gbàa bui pò wí mɛ Safa d̀. ¹⁹ Zì èa f̀lɛ ní Filitɛò Gobu ɔ, ò Betelɛũ gbé Yaii né Elana Gata gbé Goliati d̀auna Lami d̀. Lami sɔmpa dɛ lán zwàatãna àsaliwaaɛ. ²⁰ Ké aalɛ zìkàrínò Gata ɔ, gbé t̀isie ku we, aà ɔnɛò ní aà gbánɛò soolosooloɛ, à kè pii baasò m̀endosai. Gbé gbàaò buiɛ ɔ. ²¹ A kuabii Isailiòwa, ò Davidi vìi Simɛa né Yonatãa aà d̀. ²² Gbèon síiɔpiá Gata gbé gbàaò buiɔnɛ. Davidi ní a gbéò mé ní dɛdɛ.

22

Davidi Dii s̀aukpa a z̀iblea yá musu

(Sou 18)

¹ Ké Dii kí Davidi b̀ Saulu ní a ibɛɛ k̀iniò ɔzì, à lɛdà ní Diio ² à mè:

Dii mé ma gbesi ù ní ma zegik̀io,

ì ma misi.

³ Ma Lua mé ma gbesi ù,

mi naaàzi.

Ɔmɛ ma s̀engbao ù

ma Suaban gbàa ní ma gulesiò ù,

ma ulɛk̀ii ní ma b̀k̀io ù,

ì ma si gbé p̀asìɔwa.

⁴ Dii kà wà aà s̀aukpa.

Mi lɛzuaàzi,

ì ma b̀ ma ibɛɛò ɔzì.

⁵ Gó kpàlɛmanò,

kaalɛ swa lé ma ble.

⁶ Mía baò galakpàmɛɛ,

ga baikpà ma aɛ.

⁷ Ma yeelɛa guu ma Dii sisi,

ma lɛzù ma Luazi,

ò à ma yãmà za a bɛ,

ma wii kàwà, à gè aà swáú.

⁸ T̀òlɛ l̀ualua à z̀iazia,

gbèsisìò d̀èedee ní z̀inau.

Aa l̀ualua ké aà p̀ò pà yáí.

⁹ Súlɛ b̀ò aà níu,

té p̀kaalɛna b̀ò aà léu,

a ỳò lé pipi aà aɛ.

¹⁰ A gu k̀èaa musu à p̀ila,

lou sisi aà gbá zìɛ.

¹¹ Alɛ vua dia malaika g̀àsɛade kpɛ,

àlɛ ỳakpa ní íanao.

¹² A gusia k̀ù aziala,

à luabesiana kè a kúkíi ũ.
 13 Za aà gawi píleau
 lou lé píle pásípási.
 14 Dii pàla za musu,
 Lua Musude ɔɔ dɔ louvía ũ.
 15 A ka fà ma ibeɔɔgu à ní fáaa,
 Lua sùmá à ní yá.
 16 Ké Dii pàlamá,
 ísia tɔɔle bɔ gupuaɔ,
 ké à pɔbɔ a níu,
 dúnia zína bɔ puizi.
 17 A ɔbɔ za musu à ma kũ,
 à ma bɔ ísiu.
 18 A ma si ma ibee gbāawa
 ní ma wèle pɔ an gbāa demalaɔ.
 19 Aa ànaa ma wēnakegɔɔ,
 ɔ Dii zèmanɔ.
 20 A ma bɔ à ma gba dèepooki,
 à ma m̄si ké a yemazi yái.
 21 Dii yākèmee ma n̄semaa léue,
 à fiabòmee ma gbāsísai léu.
 22 Asa má Dii yá kũa,
 mi vāike ma a Lua tò weo.
 23 Aà ikoyā ɔ d̄aaamee píi,
 mi bɔ yá pɔ a d̄ileɔ kpeo.
 24 Ma kua tàae ví Diiɔ,
 má azia kũa duunasai.
 25 Dii fiabòmee ma maaké léue,
 asa a è má kú gbāsísai.
 26 N náai ví náaideɔne,
 tàaesaiden n ũ tàaesaideɔne.
 27 N wásawasa gbé wásawasaɔne,
 āma ni k̄ɔniké gbé d̄ɔsaiɔne.
 28 Ni z̄iabusanaɔ suaba,
 ni gbé pɔ aai nízia se les̄ɔ busa.
 29 Mpi Dii, níme ní ma filia ũ,
 Dii, ni ma gusia lile gupua ũ.
 30 N n gbāao má f̄ɔ kuadi kaawa,
 ní ma Lua d̄ɔnleɔ má f̄ɔ ví ḡia.
 31 Luapi s̄ɔ, aà yākeɔ b̄lei,
 Dii yá s̄aa vío.
 A de s̄engbao ũ gbé pɔ n̄aaziɔne.
 32 Dii bàasio, déme Lua ũi?
 Wá Lua bàasio, déme ulék̄i ũi?
 33 Lua mé ì ma gba gbāa,
 ɔme ì zepoomee súsu.
 34 I to ma wá nakũ lán tuewa,
 ì to m̄aɔ be b̄usu gules̄ɔ musu.
 35 I z̄ikaa dadamee,
 e ma ḡàsí a f̄ɔ m̄ogotē sá gá.
 36 Ni n z̄ibles̄engbao kpaa,
 ni naale n̄ ma t̄ɔɔ.

lán lou pọ́ ị to sē bọlẹwa.
⁵ Ma bẹdeọ na ní Luaoo lé?
 Àà bàa aọ kumanọ e gọọpiie.
 A a yá dọdọ píi, a sea vío.
 A bọ ní ma suabaaoo lé?
 A pọ́ pọ́ má a ni ví kpaá pío lé?
⁶ Gbẹ́páo de lán lẹwae,
 wí ní vūaae, wili kú kyàuo.
⁷ Gbẹ́ pọ́ ye kámá,
 sema aào gọ́kebọ ge go kúa,
 i tesómá ní kúkíi.

Davidi nẹgõnao
 (1Lad 11.10-41)

⁸ Davidi nẹgõnao tón ke: Akemọ gbé Yasọbaúá nẹgõn tọde gbẹon àaọọ dọanae. Ọme sọna sẹ gbẹon òaa síiọzi, à ní zọzọdọ píi gọọdọúzi. ⁹ Gbẹ́ bee gbẹa Dodai né Eleazaa, Ahoa gbé kú nẹgõn gbẹon àaọpio guu lo. A kú ní Davidio gọọ pọ́ Isailio káaa aa zíkà ní Filitẹo Pasadamiũ. Isailio pọ́ọbọzákè, ¹⁰ ọ aapi fẹle à Filitẹo dède e aà ọ wà, à gọ́ fẹnda pá kúa. Dii tò à zìblè maamaa gọọ bee. Zígọ́ kíniọ èa sù aa aà lè, àma pọ́ woloa gẹowa yáie. ¹¹ Gbẹ́ bee gbẹa Age né Sàma gusiside gbé kú. Ké Filitẹo gáli káaa gu pọ́ bláa bú kúu, Isailio bàalèné, ¹² aapi mé zè gí búpi guoguo. A búpi símá, à Filitẹo dède. Dii tò à zìblè maamaa.

¹³ Pọ́kekegọọ nẹgõn gbẹon baakwio guu, gbẹon àaọọ bọ́ gè Davidi kíi Adulaũ gbè'eu. Filitẹo gáli bọo kále Lefai guzulẹu. ¹⁴ Gọọ bee Davidi ku sẹgbáũ, Filitẹ gudọanao ku Betelẹũ. ¹⁵ Davidi lé a be í nide à mè: Dème a gé Betelẹũ bọle lọ́'í tóimeei? ¹⁶ Nẹgõn gbẹon àaọpio mé gè gè Filitẹo bọou, aa Betelẹũ bọle lọ́'í tò aa sùdọ Davidie. Ọ i we mío, a tọ́le Dii sa'o'í ọe. ¹⁷ A mè: Kai Dii, má fẹ́ íe bee mio. Gbẹ́ pọ́ aa gí ní wẹniio auẹ. I we mío. Nẹgõn gbẹon àaọpio yákean we.

¹⁸ Zeluia né Abisai, Yoabu dáuna mé nẹgõn gbẹon baakwio dọana ọ. Ọme sọna sẹ gbẹon òaa do ní basọọọzi à ní dede, ọ à tọ́bọ gbẹon baakwipio guu. ¹⁹ A tọ́bọ de nẹgõn gbẹon àaọpiola, ọ à gọ́ ní dọana ọ, kási a ku nẹgõn tọde gbẹon àaọpio guuo. ²⁰ Yoiada né Benaia, Kabazee gbéá zìkan wọ́odee. Aà yákeao dasi. A Mọabu nẹgõn tọdeọ dè gbẹon pla. A gè ẹ guu gọọ pọ́ lougbe kwè, à nọ́musu dèu. ²¹ A Egipi gọ́sa tíisi pọ́ sọna kúa dè. A sọàazi ní goo, à aà sọna síwà à aà dèdò. ²² Yoiada né Benaia mé yápio kè, ọ à tọ́bọ nẹgõn gbẹon baakwipio guu. ²³ A tọ́bọ de nẹgõn gbẹon baakwipioola, kási a ku nẹgõn tọde gbẹon àaọpio guuo. Ọ Davidi aà díle a dọaiọ gbẹzọọ ọ.

²⁴ Gbẹ́ baakwipio tón ke:
 Yoabu dáuna Asaeli,
 Dodo né Elana Betelẹũ gbé,
²⁵ Alodi gbé Sàma ní Elikao,
²⁶ Paleti gbé Elẹzi,
 Tekoa gbé Ikesi né Ila,
²⁷ Anato gbé Abiezee,
 Usa gbé Mebuni,
²⁸ Ahoa gbé Salamọ,
 Netofa gbé Malai,
²⁹ Netofa gbé Baana né Elebu,
 Gibea pọ́ kú Bẹyámee búsuu gbé Libai né Itai,

30 Pilatō gbé Benaia,
 Gaasi guzule gbé Idai,
 31 Alaba gbé Abialebō,
 Bauliū gbé Azemave,
 32 Saaleboni gbé Eliaba,
 Yasē né,
 33 gusísíde gbé Sāma né Yonatāa,
 gusísíde gbé Salaa né Ahiaū,
 34 Maaka gbé Aasebai né Elifele,
 Gilo gbé Aitofeli né Eliaū,
 35 Kaameli gbé Ezelo,
 Laalubu bui Paalai,
 36 Zoba gbé Natā né Igali,
 Gada bui Bani,
 37 Amōni bui Zeleki,
 Beelo gbé Naalai, Zeluia né Yoabu zikabokūna,
 38 Yete bui Ila ní Galebuo
 39 ní Iti bui Ulio.
 Ampii aa gbēon bla àaōsaie.

24

Davidi a zīgō naoa (1Lad 21.1-26)

1 Dii pō èa pà Isailiōzi, 5 à Davidi swāfēné à mē: Gé Isailiō ní Yudaō naoi. 2 Ǿ kí ò Yoabuē ní zīgō dōaana pō kuaànōō à mē: A Isaili buiō būsū kēele pīi za Dā e à ge pēd Bēesebawa, í ní nao, ké mà e mà ní dasile dō. 3 Ǿ Yoabu ò kīe: Ma dii kí, Dii n Lua n gbēō kōne lee basō, ní wesie, āma ma dii kí, àkea ní ye n ke màai? 4 N beeo kí yá Yoabu ní zīgō dōaanaō blē, 5 aa bōle kí kīi, aa gē Isailiō naoi. 5 Aa búa Yuudēwa, aa bōokpà Aloe sae. Wélepi ku guzuleue. Ǿ aa Gada būsū kēele e Yazee. 6 Aa Galada būsū kēele aa gē Kadēsi, Iti būsū e Dāyaani, 5 aa gē Sidō oi. 7 Aa gē Tii wéle bíideu ní Iviō ní Kanaaō wéle guu pīi, 5 aa gē Yuda būsū geomidokīi oi e Bēeseba. 8 Aa būsūpi kēele pīi. Mō kēokwi ní gōō baoo gbēa aa èa sù Yelusaleū. 9 Ǿ Yoabu gbé pō à ní naoō lé ò kīe. Isaili gōe pō aa fēnda dōō gbēon òaasōōō lee òaa síiōe (800.000). Yudaō sō gbēon òaasōōō lee òaa pla ní basōō (500.000).

10 Gbépiō naoa gbēa Davidi ku déndōmēe guu, 5 a ò Diie: Ma duunakē yápi kea guu maamaae. Dii, mapi n zōblena, ma tàae kēa sa, asa ma sōyā kēe. 11 Ké Davidi fēle kōō, Dii yā'ò ānabi Gada, Davidi gu'enaē à mē: 12 Ge n o Davidie ma mē, má yá mēn àaō kpále aà gēzī, aà yápiō do gwa à sé, mí kēe. 13 Ǿ Gada gē Davidi lē, a òè à mē: Imina kaa ní būsū wē sopla ge n ibeēō péleanzi n bàaleané mō àaō ge gagyākaa n būsū gōō àaō, a kpele ní sēi? Làasookewà n gwa, mí ge o Lua pō ma zīe. 14 Ǿ Davidi ò Gadae: Má kú yelea zōō guue. Má sí wà léle wà da Dii zī, asa a sósobi ví maamaae. Asu to mà léle da gbēnazina zōio. 15 Ǿ Dii gagyākà Isailiōgu za kōō bee e gōō pō à zēd. Sea za Dā e à gē pēd Bēesebawa Isailiō gāga gbēon òaasōōō lee bàāōkwi (70.000). 16 Ké Dii Malaika bōò àle yáya Yelusaleūdeōwa, Dii a nōse sumpà yápi musu, 5 a ò malaikapie: Ze màa! N n o sōaa sa. Yebusi bui Alauna pōwēngbēze 5 Dii malaikapi kuu. 17 Gōō pō Davidi malaikapi è, àle ní dede, a ò Diie: Mámē ma duunapi kē ma tàaekē. Gbépiōá ma kpàsa sāōne, aai yāe keo. To n o su mapi ní ma de bēdeōwa.

¹⁸ Goobeezi Gada gè Davidi lè a òè: Gé Dii gbagbakii boi Yebusi bui Alauna pówengbēzeu. ¹⁹ Ǿ Davidi gè lá Dii a yā'ò Gadaewa. ²⁰ Ké Alauna wezù, a è kí ní a gbéó lé mó a kíi, ǿ à gè kùlèè à wùlè a gbεεu ²¹ à mè: Ma dii kí, àkea níle mó mapi n zòblena kíii? Davidi wèwà à mè: Ma mɔ n pówengbēze lúima, mà Dii gbagbakii bouε, ké gagyāpi e go gbéowa yáí. ²² Ǿ Alauna ò Davidie: Ma dii kí, pó pó kènε maa se ñ sa'òò. Zuɔ gwa sa'obɔ ũ. Pówengbēgoɔ ní zuuɔ séle yàa ũ. ²³ Kí, ma n gba píie. Alauna èa ò lɔ: Dii n Lua sinnɔ. ²⁴ Ǿ kí òè: Aawo! Má lúmaε, mí a fiabone. Má sa'o Dii ma Luawa pã fiabosaio. Ǿ à pówengbēzεpi ní zuɔ lùwà ánu su ɔwatē blakwi. ²⁵ Ǿ à Dii gbagbakii bò we, à sa pó wí a pó káteu à tékū òwà ní sáaukpasaɔ. Dii s̄laànɔ aà bùsu yá musu, ǿ gagyāpi zè.

KIAO LA SEIA

Yá pò kú láe bee guu

Láe bee kí Salomoo kpalablea yá bọ́lekè ní gbé pò aa kpalablè àà gbéa. Goo pò Davidi zikù táotao, a fí lé kpala yá gōgō bo, 5 àà né gbēon pla wèe wà e wà àà gēe ble (1.1-2.12), 5 àà né Salomoo zìlè báawa. Àà kíake guu à gbàakpà Lua kpé dawa ní azia beo. Ama àà yá pò kè vāi mé de à a dúniablea mīde ní luanaaikesaioe ní zoblea táaoneo (2.13-11.43). 7 Lua tò kpalapi kèaa pla. Isaili bui pò aa ku gugbāntoo oio gí misiilei kí Salomoo nēe, 5 aa nízia kía kpà (12.1-14.20). Bee tò Isailio kpalapi kèaa lee pla e wè òaa pla taawa, Isailio kpala ní Yudaoo kpalao. Aa kálea kō saee, āma aaliō na gbā wāo na ziao (14.21-22.53).

Lápi lé dadawēe à kù kíao aao de náaideo ũ Luaee. An náai bee ì to būsua kua ào na, āma kúlea táaone ní luayāmasaio ì mipeñno kaalewa. Lua ānabio zīmá dasi, aaliō Lua yādilenoo dōngu. Anabi Elia mé ní mide ũ (17-19, 21).

Adonia azia dilea kia ũ

¹ Kí Davidi zikù táotao. Baa tó wà zwāa kuaàla, íana ì gi ào àà dee. ² 7 àà ìwao òè: Wá dii kí, to wà wéndia wēelene, aao zíkene, io n gwa, io wúle n sae, ké íana su n de bo yái. ³ 7 wà gè kpálekè wéndia kefenai Isaili būsua pii, 5 wà bò Sunēũ nōe Abisagawa, wa sè sùò kíe. ⁴ Wéndiapiá nōanae. Io kí gwa ào zíkēe, āma kí ì àà dō nōe ũo.

⁵ Agita né Adonia* azia dile a ka, à mè áme á kpalable tia. 7 à sōgoo sè ní sōdeo ní gōe gbēon blakwi pò aao bàale aao dōaaeo. ⁶ Zaa a ku, àà mae ì àà lele à me bōyāi níle ke maaio. Aapi sō gō kefenae. Abisaloũ mé yó mī a kpawà. ⁷ 7 à lekpaai ní Zeluia né Yoabuo ní sa'ona Abiataao, 5 aa zēaano. ⁸ Kási sa'ona Zadoki ní Yoiada né Benaiao ní ānabi Natāo ní Simeio ní Davidi gbēnao ní àà dōai negōnao aai zēaano. ⁹ Adonia sa'ò ní são ní zuo ní zune mekpaa Gbēmlē pò kú Logeli nibona saewa. A a dāuna kíanoo sīsī pii ní Yuda pò de kía ìwa ũo pii. ¹⁰ I ānabi Natā sīsio ge Benaia ge Davidi dōai negōnao ge azia dāuna Salomoo.

¹¹ 7 Natā gè Salomoo da Baseba† là à mè: Ni ma Agita né Adonia kpalablè wá dii kí Davidi dōa saio lé? ¹² To mà ledama, lá níyō ke, ò nziā misi ní n né Salomoo pòo. ¹³ Fēle gé kí Davidi kíi, ní oè, ké à legbēne yāa sō à mè n né Salomoo mé a kpalable a gbēu a gēe ũ sō be? Akēa Adonia mé kpalablèi? ¹⁴ Goo pò níle yápi oè 5 má mó sō, mí yá'idia. ¹⁵ 7 Baseba gè kí lè àà kpea, asa kí zikùe. Sunēũ nōe Abisaga kuaano we. ¹⁶ Baseba kùle mipèlèe, 5 kí aà là à mè: Bó ní yeii? ¹⁷ A wèwà à mè: Baa, míme n legbè mapi n zòblenae ní Dii n Lua tóo n mè ma né Salomoo mé a kpalable, io de kía ũ n gēe ũo lò? ¹⁸ Gwa ma dii kí, Adonia mé kpalablè tia, mé ní a yá dōo. ¹⁹ A sa'ò ní zuo ní zune mekpaa ní são dasidasī, à n nēo sīsī pii ní sa'ona Abiataao ní zīgōo dōaana Yoabuo, 5 ì n zòblena Salomoo sīsio. ²⁰ Ma dii kí, míme Isailio sōanzi mípii, wà e ma gbé pò a gō kía ũ n gbēu. ²¹ Ma dii kí, tó n ta n dezio guu, mapi ní ma né Salomoo, wao wá gwa taaedeo ũe.

²² Ké àle yá'o ní kíó màa, 5 ānabi Natā kà. ²³ Wa ò kíe wà mè, ānabi Natā ké. 7 Natāpi mò kùle kíe, à wúle a gbēu ²⁴ à mè: Ma dii kí, míme n mè Adonia kpalable, io de kía ũ n gēe ũa? ²⁵ Asa à gè sa'ò gbā ní zuo ní zune mekpaa ní são dasidasī. A n nēo sīsī pii ní n zīgōo dōaanao ní sa'ona Abiataao. Aale poble, aale imiaano tia, aale me: Lua kí Adonia dō ní aafiao! ²⁶ Ama ì mapi n zòblena sīsio

* 1:5 2Sam 3.4 † 1:11 2Sam 12.24

ge sa'ona Zadoki ge Yoiada né Benaia ge n zòblena Salomoo. ²⁷ Ma dii kí, asi nímme n yápi kè, ò n gi gbé pò a zòle kpalau n gèe ù oi wápiò n zòblenaonea?

Salomoo kpaa kpalau

²⁸ Ó kí Davidi mè: A Baseba sísimèe. Ké Baseba mò gè, à mò zè kí ae. ²⁹ Ó kí legbèè à mè: Dii ku! A ma bò taasi píi guu. ³⁰ Lé pò má gbène ní Dii Isailio Lua tóo, ma mèn né Salomoo mé a kpalable ma gbèu, iò de kía ù ma gèe ù, má ke gbā káukāu. ³¹ Ó Baseba kùle mipèle tóole kía à mè: Ma dii kí Davidi, Lua n dō ní aafiao gòpii!

³² Ó kí Davidi mè: A sa'ona Zadoki sísimèe ní ānabi Natāo ní Yoiada né Benaiao. Ké aa kà kí kii, ³³ a ònè: A ma ìwao naaa à gé ma né Salomoo dii ma sōbaona kpe, í geaàno Giō. ³⁴ Wekii sa'ona Zadoki ní ānabi Natāo aa nísikauwà, aai aà díle Isailio kía ù, í kuupe à wiile à mè: Lua kí Salomoo dō ní aafiao! ³⁵ Bee kpe í suaàno, i zòle kpalau, iò de kía ù ma gbèu. Aàpi má díle Isailio ní Yudaò dōaana ù. ³⁶ Ó Yoiada né Benaia ò kía: A ke màa! Dii n Lua n lési, ma dii kí! ³⁷ Lá Dii kunnò ma dii kí, aàò kú ní Salomoo màa sō, i aà kíake káfi de n póa.

³⁸ Ó sa'ona Zadoki ní ānabi Natāo ní Yoiada né Benaiao ní dōaio gè Salomoo dí kí Davidi sōbaona kpe, aa geaàno Giō. ³⁹ Ó sa'ona Zadoki nísi tūu sè Dii zwàakpeu, à nísipi kà Salomoo wa. Ké wà kuupè, ò gbépii wiilè aa mè: Lua kí Salomoo dō ní aafiao! ⁴⁰ Ó gbépii bò teaàzi, aale su, aale kulepe, aale pónake maamaa, ò tóole lūa kōfi pò aale kepi yái.

⁴¹ Ké Adonia ní gbé pò à ní sisio pòblè aa làa, aale fèle, aa kōfi pi mà. Ké Yoabu kuu'opi mà, ò à mè: Bó zòo mé dō wéle guu màai? ⁴² I yápi o a làao, ò sa'ona Abiataa né Yonataa kàò gòò. Ó Adonia mè: Mò n gè. Bèeeden n ù, baona n mòò. ⁴³ Ó Yonataa ò Adoniae: Aawo! Wá dii kí Davidi mé Salomoo kpà kpalau. ⁴⁴ A sa'ona Zadoki ní ānabi Natāo ní Yoiada né Benaiao ní a dōaio gbàe aa geaàno, ò aa gè aà dí kí sōbaona kpe. ⁴⁵ Ó sa'ona Zadoki ní ānabi Natāo nísikawà, aa aà kpà kía ù Giō. Bòo we aa sù ní pónakeao, ò wéle lòo. Kōfi pò á màn we. ⁴⁶ Salomoo zòlea kpalau kò. ⁴⁷ Ó wá dii kí Davidi ìwao mò fòkpàwà sō, aa mè Lua Salomoo tóò de aà póa! Lua aà kíake gba gbāa de aà póa! Ó Davidi misiile Dii a liiwa, ⁴⁸ à mè: Wà gbāakpa Dii Isailio Luazi! Asa a tò ma wesì ma gèe kpaa ma kpalaulè gbā.

⁴⁹ Ké vía gbé pò Adonia ní sisio kù, ò aa tilè, baade a taa kè. ⁵⁰ Ké Adonia lé víake Salomooe, à fèle gè nà Dii gbagbakíizi, à a kóba kù. ⁵¹ Ó wa ò Salomooe wà mè: Gwa, Adonia lé víakenee, à gè nà Dii gbagbakíizi a a kóba kúa, àle me n legbè n zòblena gbā, ké nýò a deo. ⁵² Ó Salomoo mè: Tó a azia kúa dō gbé bèeede ù, baa aà mikāe a léle zíleo. Tó wà sù vāie èwà sō, à gāe. ⁵³ Ó kí Salomoo gbéò zì aa Adonia gò Dii gbagbakíiwa. Ké Adoniapi mò kùlèè, ò Salomoo òè: Ta n be.

2

Davidi ledile Salomooe

¹ Ké Davidi gagò káikù, à ledile a né Salomooe à mè: ² Mále gé gékii. Sōdile, níò de gbé kàsaá ù! ³ Níliò Dii ní Lua yādilenèò kúa, níò táa'o lá a yeiwa, níò aà tondokii gwa, níò aà yādileao kúa ní aà ikoyāò ní aà yā'onèò, lá a ku Mòizi ikoyā láuwa, yá pò níle ke píi iò bò maa, n tá píi iò na. ⁴ Màa Dii a yá pò a òmèe papa à mè, tó ma néò nízi kúa dō, mé aale táa'o lá á yeiwa síana, mé an sō kuwa, ma buio aao kpaa Isailio kpalau gòpiiè.

⁵ N yá pò Zeluia né Yoabu kèmmè dō, lá à Isaili zīgō dōaana gbēon plaò dèdè, Nèè né Abinèè* ní Yètéè né Amasao.† A gbépiò dèdè, an au fà aà asana ní aà kyalewa. I ke sō zì guu no. ⁶ Yá kèè n ònò léú. Nsu to aà mikā dadau, i gbasá ta bedau niè guu. ⁷ Gbèkèkè Galada gbé Baazilai nègōèonè. N ní dilè gbé pò áò pòble sànuò guu, asa aame aa zèmanò gōò pò mále bàale n v̄ii Abisaloūè.‡ ⁸ Bēyāmèè bui Gela né Simèi, Bauliū gbé kunnò ló. A ma ka pāsípāsì gōò pò mále gé Maanaiū.§ Ké à mò dāmále Yuudèi, ma legbèè ma mē ní Diio má aà deo.* ⁹ N beeo r̄su n̄ aà to we swágagasaio. N ònò, lá n̄yō ke n̄ t̄siwà aà ta bedau, ní dō.

¹⁰ Ō Davidi gá. Yelusaleū fáani pò wà aà v̄iu ò w̄i mē Davidi w̄éle.† ¹¹ A de Isailiò kíà ũ w̄è blaè, Heblō w̄è sopla,‡ Yelusaleū w̄è baakwi ní àaño. ¹² Salomōò mé ḡò kíà ũ a mae gbèu, a ku kpalau gíugiū.

Adonia gaa

¹³ Agita né Adonia gè Salomōò da Baseba lè, ò Baseba aà là à mē: Aafia n mōa? A wèwà à mē: Aafiaè! ¹⁴ Adonia èa mē: Má yāví mà onè. Baseba mē: O! ¹⁵ Ō Adonia mē: N dō ké kpala de ma pò ũ yāaè. Isailiò wé dōmazi nípii mà gō kíà ũ, ò yá lile, ma dāuna mé kpalablè, asa Dii mé aà kpau. ¹⁶ Tiasa yá mēndo mále gbèama, r̄su gí keimèeo. Baseba mē: O! ¹⁷ Ō à mē: Gbèamèè kí Salomōòwa aà Sunèū n̄e Abisaga§ kpaà n̄o ũ, asa a ginèo. ¹⁸ Baseba òè: Tòò, má oèné.

¹⁹ Ké Baseba gè kí Salomōò lei Adonia yápi musu, ò k̄ipi f̄èlè gè dāaàlè à kùlèè, ò à èa mò z̄òlè a ḡinaa. Ō wà mò Basebaè ní k̄ilao, ò à z̄òlè kí òplaaì. ²⁰ Basebapi mē: Yá yōnae má ví mà gbèama, r̄su gí keimèeo. Ō kí mē: Gbèa Naa, má gio. ²¹ Ō Baseba mē: To wà Sunèū n̄e Abisaga kpa n̄ v̄ii Adoniawa n̄o ũ. ²² Ō kí Salomōò a da là à mē: Bóyāi r̄lè Sunèū n̄e Abisaga gbèa Adoniaèi? Kpala r̄lè gbèaè we mē, asa ma v̄iè. Nlè kpala gbèaè ní sa'ona Abiataao ní Zeluia né Yoabuoè. ²³ Ō kí Salomōòpi legbè à mē: Má sí ní Diio, tó Adonia i ga yá pò a gbèapi yáio, Lua yāpāsikemèè bèèbèè. ²⁴ Lá Dii ma kpa kpalau, à ma dilè ma mae Davidi ḡèè ũ, à ma bui zèdò lá à a legbèwa, má sí ní Diipio Adonia gá gbāè. ²⁵ Ō kí Salomōòpi Yoiada né Benaia z̄ì, à gè òt̄ò Adoniawa, ò à gá.

Salomōò Abiataa yaa ní Yoabu gaao

²⁶ Kí ò sa'ona Abiataaè: Èa ta n bualoū Anato. A kù n̄ gae, āma má n de gbāo, asa nímmè n Dii Lua kpagolo sè n dōaa ma mae Davidiè,* mé n zèaàno aà wetāa pii guu.† ²⁷ Māa Salomōò Abiataa ya b̄ò Dii gbagbaz̄i, ké yá pò Dii ò Eli bèdeò musu‡ Silo e pa yáì.

²⁸ Ké Yoabu a feena mà, ò à bàalè gè Dii zwàakpè ua, à nà Dii gbagbak̄izi à a kóba kù. Yoabupi zè ní Adoniao yāaè, āma i zè ní Abisaloūoo. ²⁹ Ké wa ò kí Salomōòè, Yoabu bàalè gè Dii zwàakpè ua, a ku sa'ok̄ipi saè, ò Salomōò ò Yoiada né Benaiaè aà gè òt̄wà we. ³⁰ Ké Benaia gè Dii zwàakpè ua, a òè: Kí mē, m̄o n̄ b̄ò! Ō Yoabu mē: Aawo! Lak̄ií má gau. Ō Benaia gbéò z̄ì kíwa à mē: Lá Yoabu yázāsian ke. ³¹ Ō kí òè: Kèè lá a òwa. N aà de, ní aà ví, ké aà gbèdèa pā yá su wi mapi ní ma de bèdeò musuo yáì. ³² Dii a to aà gbèdèa yá w̄i aà musuè, asa à òt̄ò yāesaide gbēon pla pò an maa dealaowae. A Nèè né Abinèè, Isaili zīgō dōaana ní Yètéè né Amasa, Yuda zīgō dōaanao dè ma mae lé saie. ³³ An dea yá aò wi Yoabu ní a buiò musu gōòpiiè, kási Dii aò Davidi ní a buiò ní a uao ní a kpalao

* 2:5 2Sam 3.27 † 2:5 2Sam 20.10 ‡ 2:7 2Sam 17.27-29 § 2:8 2Sam 16.5-13 * 2:8 2Sam 19.16-23 † 2:10 Zin 2.29 ‡ 2:11 2Sam 5.4-5 § 2:17 1Kia 1.3-4 * 2:26 2Sam 15.24 † 2:26 1Sam 22.20-23 ‡ 2:27 1Sam 2.27-36

gba aafia gɔɔpiiɛ. ³⁴ Ɔ Yoiada né Benaia gè ɔt̃ Yoabuwa, ɔ wà aà ṽi a be gbáau. ³⁵ Ɔ kí Yoiada né Benaia dilɛ z̃ig̃ɔɔ d̃baana ũ aà gbɛu, sa'ona Zadoki s̃ Abiataa gbɛu.

Simɛi gaa

³⁶ Kí gbéɔ z̃i aa Simɛi s̃isi, ɔ a òè: Bekpa Yelusaleũ la, ñɔ ku a guu. Nsu bo wéleu la ñ gé gueio. ³⁷ Nyɔ̃ d̃s̃ s̃áas̃á ké gɔɔ p̃ɔ n bua Sed̃wa, n gan we. Kási n nzia d̃è. ³⁸ Ɔ Simɛi ò k̃iɛ: Yámaae, ma dii kí. Mapi n z̃òblena má ke lá ní òwae. Ɔ à gè Yelusaleũ màa g̃ia gɔɔpla.

³⁹ Wè àaɔ gbɛa Simɛi z̃ò gb̃ɛɔn plaɔ bàalè aa tà Maaka né Akisi, Gata k̃ia k̃i, ɔ wa ò Simɛiɛ: N z̃ɔɔ ku Gata. ⁴⁰ Ɔ Simɛi f̃ɛle k̃aoyè a z̃aa'inae, à gè Akisi k̃i Gata a z̃ɔpiɔ w̃ɛɛɛi. Ké à ní é, ɔ à ní séle Gata à s̃ur̃iñɔ. ⁴¹ Ɔ wa ò Salom̃ɔɔɛ, Simɛi b̃ò Yelusaleũ, à gè Gata à èa s̃u. ⁴² Ɔ kí gbéɔ z̃i aa Simɛi s̃isiɛ, ɔ a òè: Má tò ní legbè n m̃è ní s̃i ní Diio, ɔ ma lez̃ama ma m̃è, z̃i p̃ɔ n bo la n ge guei, nyɔ̃ d̃s̃ ké n gan we. Ɔ ní òm̃ɛɛ, yámaae, ní mà. ⁴³ B̃óỹai n bo lé p̃ɔ ní gbè n m̃è ní s̃i ní Diio n yá p̃ɔ má d̃il̃eñɛo k̃pei? ⁴⁴ Ɔ kí èa òè l̃ɔ: Ṽai p̃ɔ ní k̃è ma mae Davidiɛ d̃ɔngu p̃i. Dii mé a to ṽai pi wi n musu sa, ⁴⁵ kási a báaadamague, i Davidi kpala z̃inapele g̃iũgiũ, aɔ láaa ṽio. ⁴⁶ Kí ỹa'ò Yoiada né Benaiaɛ, ɔ à gè ɔt̃ Simɛiwa. Màa Salom̃ɔɔ kpala z̃inap̃èɛ.

3

Salom̃ɔɔ òñɔ gbɛaa (2Lad 1.1-13)

¹ Salom̃ɔɔ ledoukè ní Egipiɔ kí Falaɔɔ, à aà neñɛ s̃è ñɔ ũ, à s̃uò Davidi wéleu e àò gé a kpé ní Dii kpéó ní Yelusaleũ b̃iio mid̃ei. ² Gɔɔ bee wi k̃ped̃ Diie g̃iao, ɔ w̃iɔ sa'o guleɔi p̃ɔ wa b̃òɔwa. ³ Salom̃ɔɔ ye Diizi, a a mae Davidi ỹadil̃eñɛo k̃ua, kási s̃ò ì sa'o guleɔiɔwae, ɔ ìɔ tulaletikate a we.

⁴ Ɔ à gè Gabaɔ sa'oi, asa guleɔi bee mé de'ila. A sa p̃ɔ w̃i a p̃ɔ k̃ateu à tékũ ò we ní sa'ob̃ɔɔ m̃èn òaa s̃ɔo. ⁵ Ɔ Dii b̃ò m̃òwà nana guu we gw̃aas̃ina à m̃è: P̃ɔ p̃ɔ ní yei gbɛaa. ⁶ Ɔ Salom̃ɔɔ m̃è: N gb̃ɛk̃ek̃è n z̃òblena ma mae Davidiɛ maamae, ké a deñɛ gb̃ɛmaa náaide ñòsep̃uade ũ ỹai. N gb̃ɛke z̃ò k̃èè, ní tò mapi aà né lé kible aà g̃ɛ ũ e ní a gb̃ao. ⁷ Tia kéwa Dii ma Lua, n mapi n z̃òblena kpà k̃ia ũ ma mae Davidi gbɛu. Ewaasonan ma ũ, má d̃baanake d̃s̃o. ⁸ Mapi n z̃òblena, má kú ní n gb̃é p̃ɔ ní s̃è, gb̃é dasi p̃ɔ wa f̃i ní nao wà ní lé d̃s̃o. ⁹ To mapi n z̃òblena mào laai ṽi, to màli ỹag̃ɔg̃ɔ n gb̃éɔñɛ mà maa d̃òk̃ɛ ní ṽai. Tó màa no, k̃pelewa má ke mà ỹag̃ɔg̃ɔ n gb̃é dasip̃oñei? ¹⁰ Yá p̃ɔ Salom̃ɔɔ gb̃èapi kà Diigu, ¹¹ ɔ a òè: Lá yá p̃ɔ ní gb̃èaan we, ni w̃eni gb̃aa gb̃eao ge àiz̃ɛɛ ge n ib̃ɛɛo gaa, sema ỹag̃ɔg̃ɔa a z̃éwa d̃s̃a ɔ ní gb̃èa, ¹² má ke lá ní gb̃èawa, má n gba òñɔ ní laaio. Gb̃é p̃ɔ kú n aae ge gb̃é p̃ɔ aɔ ku n gb̃eae òñɔ a kanwao. ¹³ Má p̃ɔ p̃ɔ ni gb̃eao kpama l̃ɔ, má n gba àiz̃ɛɛ ní gawio p̃i, k̃iae a kanwao e ñ ge ñ gaò. ¹⁴ Tó níle t̃aa'o lá má yeiwa, mé ní ma ỹa'oñɛo ní ma ỹadil̃eao k̃ua, lá n mae Davidi k̃ua ỹawa, má n w̃eni d̃ɔñɛ ní m̃ogalao. ¹⁵ Ɔ Salom̃ɔɔ ṽu, asa nana àle o. Ɔ à tà Yelusaleũ à gè z̃è Dii bàa kua ní Isailiɔ k̃pagolo aɛ, à sa p̃ɔ w̃i a p̃ɔ k̃ateu à tékũ ní s̃aauk̃pasao ò we, ɔ à b̃lesak̃è a ìwaɔñɛ.

Salom̃ɔɔ ỹag̃ɔg̃ɔa k̃aaluaɔñɛ

¹⁶ Ziewa k̃aalua gb̃ɛɔñɛ plaɔ mò Salom̃ɔɔ k̃i, aa s̃i aà aɛ. ¹⁷ An gb̃èdo m̃è: G̃aafaak̃em̃ɛɛ Baa. Mapi ní ñɛɛ beeo wá kú kpé doũɛ. Ɔ ma ne'ì, w̃am̃ewawa pla kpépiu. ¹⁸ A gɔɔ àaɔde z̃i ɔ ñɛpi ne'ì s̃ò. W̃am̃ewawa pla kpépi guu, gb̃èe

kúwanɔ weo. ¹⁹ Ké nɔɛpi wùle a negɔɛpiwa gwāasina, à gà. ²⁰ Ɔ à fèle gwāasin wɛɛdo, à ma negɔɛ sè ma sae gɔɔ pɔ mapi n zòblena mále i'o, a wùle a kùe, ɔ à né pɔ gàpi sè, a wùlemɛɛ ma kùe. ²¹ Ké ma vu kɔɔ mà yɔ́ kpá ma néwa, ɔ má è gè. Ké má gwàgwa, mi e ma ne'ia ũ. ²² Ɔ nɔɛpi gbèdo mè: Egeɛ! Ma né mé b́é, n né mé gà. Ɔ nɔɛ śia mè: Egeɛ! N né mé gà, ma né mé b́é. Ɔ aale lekpaake kí ae.

²³ Ɔ kí mè: Gb́é bee mè a né mé b́é, n né mé gà, mé gb́é kee mè, egeɛ, n né mé gà, a né mé b́é. ²⁴ Ɔ à èa mè: A mɔmɛɛ ní fèndao. Ɔ wà m̀doè. ²⁵ Kí mè: A né pɔ b́é zɔe pla, í a kpɛdo kpa gbédowa, í a kpɛdo kpa gbédowa. ²⁶ Ɔ nɔɛ pɔ a né mé b́é, népi kèè wènaũ, a ò ḱie: Baa, né pɔ b́épi kpawà, nsu n àa dɛo. Ɔ àa gbèdo mè: Aɔ de ma pɔ ũo, aɔ de n pɔ ũ sɔo, wà àa zɔe pla. ²⁷ Ɔ kí yággògò à mè: Wà né pɔ b́épi kpa nɔɛ śiawa. Asu à aà dɛo, aà dan we. ²⁸ Ké Isailio yákpale pɔ kí kèpi mà, aa àa yàdà gbia, asa aa è Lua aà gbà ònɔ aà yággògòné a zéwa.

4

Salomɔɔ íwaɔ

¹ Kí Salomɔɔ mé Isaili bui pii kía ũ. ² Aà bùsu dɔaanaɔ tón ke: Zadoki né Azalia mé sa'ona ũ. ³ Sisa néɔ Eliolefu ní Ahiao mé aà lakènaɔ ũ. Ailudi né Yosafa mé aà kpàwakèna ũ. ⁴ Yoiada né Benaia mé aà zígɔɔ dɔaana ũ. Zadoki ní Abiataao mé sa'onaɔ ũ. ⁵ Natā né Azalia mé aà bùsu dɔaanaɔ gbèzɔɔ ũ. Sa'ona Zabudu, Natā né mé aà kwàasi ũ. ⁶ Ahisaa mé aà be ziia ũ. Abeda né Adonilaũ mé zɔzɔ gbèzɔɔ ũ.

⁷ Kí Salomɔɔ Isaili bùsu gbèzɔɔ d̀ledile gbèɔn kuɛpla. Wè ní wèo an baade í kipi ní a uadeɔ gwa ní bleo mɔ dodo. ⁸ An tón ke: Hulu né mé Eflaiũ buio bùsu s̀side ví. ⁹ Dekɛɛ né mé Makaza ní Saalebiũo ní Besemesio ní Elonio ní Bekanao ví. ¹⁰ Hɛɛ né mé Alubo ví. Soko ní Efɛɛ bùsu búuoá aà pɔe ɔ. ¹¹ Abinadabu né mé Doo gus̀side ví. Salomɔɔ nenɔɛ Tafa mé aà nɔ ũ. ¹² Ailudi né Baana mé Taanaki ní Megidoo ní Betesā bùsu pɔ kú Zaletā sae ní Yezɛɛ źleɔ ví pii sea za Betesā e Abeli Mɛɔla e Yɔkemaũ kpele. ¹³ Gɛbeɛ né mé Lamɔtu Galada ví. Manase né Yaii mé zɔewia pɔ kú Galada bùsuuɔ ví ní Aagobu bùsu pɔ kú Basanao ní a mɛewia bíideɔ mèn bàáɔ. Wà ní bɔle gbáaɔ kè ní mɔgotɛoɛ. ¹⁴ Ido né Ainadabu mé Maanaiũ ví. ¹⁵ Aimaaza mé Nɛfatali bùsu ví. Ɔmɛ Salomɔɔ nenɔɛ Basema sè nɔ ũ. ¹⁶ Usai né Baana mé Aseɛ buio bùsu ví ní Alotio. ¹⁷ Palua né Yosafa mé Isakaa buio bùsu ví. ¹⁸ Ela né Simɛi mé Bèyámɛɛ buio bùsu ví. ¹⁹ Uli né Gɛbeɛ mé Galada bùsu ví. Amɔleɔ kí Siɔ ní Basana kí Oguo mé kú we yāa. Gɛbeɛpi mé bùsupi dɔaana ũ ado. ²⁰ Yudaɔ ní Isailio dasi lán ísiale ũfāawaɛ. Aaɔ pɔble, aaɔ imi, aaɔ pɔnake.

5

Salomɔɔ namablea ní aà ònɔ

¹ Sea za Uflatai e Filitɛ bùsuu ní Egipi bùsu léo,* Salomɔɔ mé bùsupio kía ũ piiɛ. Bùsupio gb́é ɔ falubɔè e aà wèni léue. ² Salomɔɔ ua gɔɔ do blen ke: Pɛɛti koko òaa do ní basɔoo, pɔwenti koko òaa àaɔ. ³ Zu pɔ wa gwà be à mèkpa mèn kwi, kpàsa zu bao, sã basɔo ní banaɔ ní tueɔ ní buaɔ ní ko maao ɔ. ⁴ Asa ɔmɛ bùsu pɔ kú Uflata be'aeɔ pii kía ũ za Tifasa e Gaza, mé yákele ku gueio. ⁵ Salomɔɔ gɔɔ Yudaɔ ní Isaili pɔ kú za Dā e Bɛɛɛbaɔ kálea ní bùsuu dɔɔbaɛ, baade ní a vēliɔ ní a kaadɔenliɔ.

⁶ Salomɔɔ ś pɔ aaɔ gó gáleɔ ḱé òaasɔɔo leɛ síiɔe (4.000), a pɔ pɔ wí dikpɛo s̄ òaasɔɔo leɛ kuɛpla (12.000). ⁷ Bùsu gbèzɔɔ pɔ à ní d̀ledilepio s̄, an baade ɔ m̀è ní bleo mɔ pɔ wa d̀leɛwa, kí Salomɔɔ ní gb́é pɔ aaɔ mɔ pɔbleiaànɔ pɔ ũ.

* 5:1 Daa 15.18

Pɔe lí késámáo. ⁸ Aaíɔ mɔ sǎpíɔne ní éseo ní tàaaɔ lɔ gu pɔ aa kuu, lá wa díle ní baadeewa.

⁹ Lua Salomɔɔ gbà ònɔ ní wezēo maamaa à kè zài. Wa fɔ aà dɔa lé dɔo, lá wa fɔ ísiale ũfāa lé dɔowa. ¹⁰ Salomɔɔ ònɔ de gukpɛdeɔ ní Egipiɔ pɔa píi. ¹¹ Aà ònɔ de gbépiia. A de Ezala bui Etanila† ní Maoli néo Emani ní Kalolio ní Daadao. A tɔbò bùsu pɔ liaaaàziɔ guu píi. ¹² A yáasikè òaasɔsɔo lee àaɔe (3.000),‡ mé le pɔ a dàò kà òaa sɔo ní sɔoo (1.005). ¹³ A lío ní láo yá bɔɔlekè, sea za sɛde lí pɔ kú Libā bùsuu e à gè pè lá pɔ í bɔle bíiwaɔwa. A nòbɔɔ yādàné lɔ ní bāo ní pɔtaa'onkuawaɔ ní kpɔɔ. ¹⁴ Kíaa pɔ kú dúnia guu aà ònɔ bao mà nípii. Bùsu ní bùsuo píi aa ní gbéɔ zì, aa gè aà ònɔ mà.

Salomɔɔ Dii kpé sɔukea
(2Lad 2.1-17)

¹⁵ Ké Tii kí Hilaũ mà wà Salomɔɔ kpà kía ũ a mae gbɛu, à a íwaeɔ zìwà, asa Davidi gbēnae yāa. ¹⁶ Ǿ Salomɔɔ gbéɔ zì Hilaũpiwa à mè: ¹⁷ N dɔ ké ma mae Davidi i e kpɛdò Dii a Luaeɔ, ké bui pɔ liaaaàziɔ lé zíkààɔnɔ yáí, e Dii gè ní kèè gbadibɔ ũ. ¹⁸ Tia kéwa sɔ Dii ma Lua tò ma íampakii è. Ibele kú gueio, músi kuo. ¹⁹ A yáí tò má ye kpɛdò Dii ma Luae, lá Dii ò ma mae Davidiewa à mè, aà né pɔ á kpá kpalau aà gēe ũ mé a kpɛdɔe. § ²⁰ Yádile gbéɔne aa Libā sɛde lío zɔzɔmɛe. Ma zíkɛnaɔ zìpi ke ní n zíkɛnaɔ sānuɛ, mí n zíkɛnapio fiabone lá ní òwa píi. N dɔ ké wá gbēe ví à lizɔ dɔ lá á Sidɔdeɔwao.

²¹ Ké Hilaũ Salomɔɔ yápi mà, aà pɔ kèna maamaa à mè: Wà gbāakpa Diizi gbā, asa à Davidi gbà né ònɔna, àle dɔaa a gbé dasipíɔne. ²² Ǿ Hilaũ gbéɔ zì Salomɔɔwa à mè: Ma lékpāsā pɔ ní kèmmɛ mà. Má ke lá ní yeiwa sɛde lío ní pèliɔ yá musu. ²³ Ma zíkɛnaɔ lípiɔ se za Libā sísíɔ musu, aa pilaò ísiale, mí yeye mà gbéɔ zíone ísiala. Gu pɔ ní òmɛe, we má tó wà káleune, ní taò. Mpi sɔ, yá pɔ má ye n kèmmɛ mé blekpaa ma uadeɔwa ũ. ²⁴ Maa Hilaũ ò sɛde lío ní pèliɔ kpa Salomɔɔwa lá a yeiwa. ²⁵ Salomɔɔ sɔ ò pówena kpawà wē ní wēo koko òaasɔsɔo lee òaa do (200.000) ní nísio koko òaasɔsɔo lee bao (20.000). ²⁶ Dii Salomɔɔ gbà ònɔ lá à a legbèèwa. Hilaũ ní Salomɔɔo na ní kɔo, ɔ aa ledoukè.

²⁷ Kí Salomɔɔ gbéɔ sèse Isaili buiɔ guu píi, à ní dá zìpiu gbéɔn òaasɔsɔo lee baakwi (30.000). ²⁸ Iɔ ní zì Libā mɔ ní mɔo gbéɔn òaasɔsɔo lee kwi (10.000). Gbépiɔ í ke Libā mɔ do, ɔ aal su aa ke be mɔ plapla. Adonilaũ mé zɔzìpi gbéɔzɔ ũ. ²⁹ Salomɔɔ gbè'ánaɔ ví gusísídeu gbéɔn òaasɔsɔo lee basiiɔ (80.000), a sèsenao sɔ gbéɔn òaasɔsɔo lee bààɔkwi (70.000). ³⁰ Gbépiɔ bàasi, Salomɔɔ gbéɔ díledile gbéɔn òaasɔsɔo lee àaɔ ní òaa àaɔo (3.600), aao wéte zìpizi. ³¹ Kí yádile, ɔ wà gbè gbène maaɔ pàapaa, wa à wa sèle sùò kpépi édaalebɔ ũ. ³² Maa Salomɔɔ zíkɛnaɔ ní Hilaũ zíkɛnaɔ ní Gebalideɔ lizɔzɔ aa kèke, aa gbɛ kèke kpépi dɔbɔ ũ.

6

Salomɔɔ Dii kpé dɔa
(2Lad 3.1-14)

¹ Isailiɔ bɔa Egipi wè òaa pla ní basiiɔo (480) gbɛa, Salomɔɔ kpalablea wè síiɔde, a mɔ plaade pɔ wí mɛ Zivi guu, ɔ à nà Dii kpé boawa. ² Kpé pɔ a bò Diiepi gbàa gāsísuu bààɔe, a yàasa bao, a lesí baakwi. ³ Kpépi bilandaa ví, a yàasa sáaò gāsísuu bao, a gbàa kwi. ⁴ A a fenentio bòbɔ, a léo de yaasannɔ, a guu oi tuuu. ⁵ A kpéneɔ bòbo a lía kpépi ní a luakukíiozi gbàtēe ní gbàtēeo ní a kpɛo.

† 5:11 Sou 89 ‡ 5:12 Yaa 1.1, 10.1, 25.1 § 5:19 2Sam 7.12-13

⁶ A didikōa àaō, kpéne pò kú zílēo yàasa gàsísuu sósōo, pò pò kú guoō soolosoolo, pò pò kú musuō soplapla. Dii kpé gbe pò kú musuō yàasa kèsā zílēpōi, ké wà e kpēapi zaō didiwà kpépi gífōsai yáí.

⁷ Ké wàle kpépi bo, wa bò ní gbe pò wa à za a paakíioe. Wi masana ge gá ge zíkēboe kōfi ma kpépi bokíio. ⁸ Kpéne pò kú zílēo píi lé élea mēdoe geomidōkíi oi. Dede kii gè kpéne pò kú guoō ní kpéne pò di a musuō kíi. ⁹ Ké à kpépi bò a làa, a dò ní zaō ní sede lipereēo. ¹⁰ A kpénepiò dò kpépi gbàa léue. Apíi lesí gàsísuu sósōoe, mé wa pèkōwa ní sede lío Lua kpépiwae.

¹¹ Ō Dii yā'ò Salomōopie à mè: ¹² Kpé pò níle boe bee yá musu, tó níle ma otondōkíi gwa, mé ní ma ikoyāo kūa, mé n ma yādilenēo kè, níle zíkēwà, má lé pò má gbè n mae Davidie kene. ¹³ Máo kú ní ma gbé Isailio, má ní tó weo.

¹⁴ Ké Salomōo kpépi dò à a mīde, ¹⁵ à sede lipereēo kpà a gíwa a guu kpékpe za zíle e a balazaōwa, ò à pé lipereēo kpàle a zíle píi. ¹⁶ A kpea kè kpépi guu luakukíi ũ, a gbàa gàsísuu bao, ò à sede lipereēo kpà a gíwa kpékpe za zíle e a zaōwa. ¹⁷ Kpépi kpele pò gò gbàa gàsísuu blaē. ¹⁸ Sede lí pò wa kpà kpépi guu, wà gōinakèwà lán tùu ní lāvú piaaōwa. Apíi sede líe, a gbe i gō guei wa èo. ¹⁹ A kpépi kpea kèke Dii bàa kua ní Isailio kpagolo dilekíi ũ. ²⁰ Kpēapi gbàa gàsísuu baoe, a yàasa lo bao, a lesí bao. A vua tētēe kpà kpēapi gíwa píi. A tulaletikateakíi pò wa kè ní sede lío kpà ní vua lo. ²¹ A vua tētēe kpà kpele gíwa lo, ò à mōdaona pò wa pí ní vuaō pāpā kpea gí pò à vua kpàwàpiwa kpele oi. ²² A vua kpà kpépi guu kpékpe ní tulaletikateakíi pò kú kpēapi suuna saeo.

²³ A kúli à malaika gàsítadeo ũ mēn pla, a díle kpea. Malaikapio lesí gàsísuu kwie. ²⁴ An gàsía gbàa gàsísuu sósōoe. Za gàsía do léwa la e ado léwa le a gbàa gàsísuu kwie. ²⁵ Malaika mēn plapio bōkōwae, aa doūe zálala. ²⁶ An pla nípii lesí gàsísuu kwikwie. ²⁷ Ō à ní kále kpépi kpeau. An gàsíaō poopooa, ado gàsía gè pè gíwa le, ado pò pè gíwa la, ò an gàsía pò gò pèkōwa kpēapi guoguo. ²⁸ A malaikapio kpà ní vuaōe lo. ²⁹ A gōinakè kpépi gíwa kpea ní kpeleō píi lán malaika gàsítadeo ní daminalio ní lāvú piaaōwa. ³⁰ A vua kpàle kpépi zílewa lo, kpea ní kpeleō píi. ³¹ A kpēapi lé gbaō ní a lipelēo kè ní kulioe. ³² A gōinakè kúli gbà mēn plapiowa lán malaika gàsítadeo ní daminalio ní lāvú piaaōwa, ò a kpà ní vuaō, gōinapio bōè wásawasa. ³³ Maa à kpele lipelēo kè ní kulio lo. ³⁴ Ō à a gba kè mēn pla ní pēlio. Gbapio í kpaau a guo plapla. ³⁵ Ō à gōinakè gbapiowa lán malaika gàsítadeo ní daminalio ní lāvú piaaōwa, ò a kpà ní vuaō, gōinapio bō wásawasa.

³⁶ A kaa da líai. Kaapi gbe pò wa ào ví didiakōa dòo àaō, ò sede lí pò wa zòo kále a musu. ³⁷ Wà Dii kpépi ē kpàle Salomōo kpalablea wè síiōde mō pò wí me Zivi guue, ³⁸ ò wà a mīde a wè kuēdode mō swaaōde pò wí me Bulu guu lá à kpépi zí dílewa. A boa ní a kekeao kà wè sopla.

7

Salomōo uakpaa

¹ Salomōo uakpaa zí kè píi wè kue'aaōe. ² A Libā líkpe kpé bò, a gbàa gàsísuu basōo, a yàasa blakwi, a lesí baakwi. A sede lío pèlepele dōo síiō, ò à sede lí pò wa ào dàdaa ³ mēn blasōo, dòo ní dōo mēn gēogēo, ò à sede lío kpàkpa sede lí pò wa dàdapiola. ⁴ A a fēnentio bōbō dòo àaō didiakōa bōaabōaa ní kōo. ⁵ Kpépi léo lesí ní a yàasao píi sáasaae. A léo àaō'aaō kpele ní kpēlao bōaabōaa ní kōo.

⁶ A lí pèlepèlè kpépi kpèelè, kpèelepì gbàa gàsísuu blakwiè, a yàasa baakwi. A gōu bō lipèlepìo aè, ò à lío pèlepèlè à bilandaa kè gōupi kpèelè.

⁷ A gīna bō gōupi. Wekii ì yágōgōu, ò wī me Yákpalekēgōu. A sèdè lipèpèlèo kpà a gīwa za zīlè e a balawa. ⁸ Aà kpé pò ì iu ku aè. A bòkōwa ní gōupioè. Maa kpé pò a dō Falaō nènòe pò a sè nò ũe de ló. ⁹ Kpépiò boa, gbè maaò ò wa dàaleò e à gè pèò a saawa. Wà gbepiò pàapaaè, ò wà gbàsa zḗezḗe ní siio kpè plapla píi. Maaè ua ní bàasio píi. ¹⁰ Wà kpépiò è kpàlè ní gbè gbènè maaò, a keeò gbàa gàsísuu kwi, a keeò swaaō. ¹¹ Ō wà gbàsa bō ní gbè maa pò wa pàapaa wa àò ní sèdè lío. ¹² A kaa da lia ua zōpizi, a gbè pò wa àò vī didiakōa dōò àaō, ò sèdè lí pò wa àò kálea a musu, lán Dii kpé ní a kpèelèo ua kaawa.

Dii kpé pō

(2Lad 2.12-13, 3.15-17, 4.1-5.1)

¹³ Kí Salomōò gbéò zī Hulaū sísi Tii, ò wà sùààno. ¹⁴ Hulaūpi daá Nefatali buiè, mé gyaaè. Aà maeá Tii gbéè, mé mōgotē zīkenae. Hulaūpi òno ní wèzēo ní dōao vī mōgotē zī píi guu. Ké à mò kí Salomōò kíi, ò à zī pò kípi dàe kè píi. ¹⁵ A mōpèlè pí mèn pla ní mōgotēo. Apíi lesí gàsísuu bao plasaie, a zōo kuepla. ¹⁶ A fua pí ní mōgotēo mèn pla, a kùlè mōpèlepìo musu. Fùapiò lesí gàsísuu sósòoè. ¹⁷ A mōdaonao pí, ò a fī fùapiòwa yàbaa ũ, aa loolooa mèn sopla. ¹⁸ A gōinakè a lia fùapiòzi lán gbèafu bèowa dōò pla, mōdaonapiò zīlè ní musuo. Fùapiò doū píiè. ¹⁹ A fùapiò pí ní gōio lán kòlòwèevuwa, lán Dii kpé kpèelè pòwa. Kòlòwèe gōinapi lesí gàsísuu síiōè. ²⁰ A gōinakè lán gbèafu bèwa mōpèlè fùapiò kùdòkíi musu mèn àaa dodo liaa mōdaonapiò dōdōò. ²¹ Ō à mōpiò pèlepèlè Dii kpé kpèelè oplaai ní zèio. A tōkpà opla pòe Yakē, * zèe pò sō Bōazu.† ²² Mōpèlepì fua bō lán kòlòwèevuwaè. Maa à mōpèlepìo pí píi.

²³ A mōkàsa íkakíi ũ bōoloo. A léla e a léle gàsísuu kwiè, a lesí sòo, a zōo sō baakwi. ²⁴ A gōinakè íkakíipiwa lán tūuowa, a lia a léi zīlè dōò pla, gàsísuu dodo tūu mèn kwikwi. A íkakíipi pí sànu ní tūu gōinapiòe. ²⁵ Íkakíipi di zuswana mèn kueplaowa. Zù mèn àaō mi dō gūgbāntoo oi, mèn àaō be'ae oi, mèn àaō gèmidòkíi oi, mèn àaō ló gukpe oi. Íkakíipi di ní musuè, mé an pòò dōdō guo. ²⁶ Íkakíipi gèele otā doè. A swá de lán ta swáwa, lán tóngbelezíwa. Galuba zōo le àaa do í ò tapi ì sí.

²⁷ A tadibōò pí ní mōgotēo mèn kwi, apíi gbàa gàsísuu síiōsìiōè, a yàasa síiōsìiō, a lesí àaō'aaō. ²⁸ Ké wà tadibōpiò pí, wà a gbapèlè zānguoo tàta ní mōpèpèlèo. ²⁹ Ō wà gōinakè mōpèpèpiòwa lán nòomusu ní zuswanao ní malaika gàsìadeowa píiè. Wà gōinakè nòomusupìo ní zuswanapiò musu ní a zīlèo lán lāvutāawa. ³⁰ Tadibōpiò mōgotē wuluu ní goo vī mèn síiōsìiō. Aa gbá vī síiōsìiō ló. Gbápiò musu ò wī ta diu. Wà tapiò kàsa wà gōinakèwà lán lāvutāawa gbàtèè ní gbàtèèo. ³¹ Tadibōpiò pò bōoloo vī, à bō musu gàsísuu do mé à gèu zīlè otā do. Wà gōinakè a pò pò bō musuwa ló. Tadibōpiò mōpèpèlèo gola vī, aa de bōoloo. ³² Wuluupìo ku mōpèpèpiò zíe. A goò pépèa tadibōpiò gbáowa. Wuluupìo lesí gàsísuu do ní kíniòe. ³³ Wà wuluupìo pí lán sōgo pòwae. Wà a goò ní a gukūbōò ní a àliyōòò ní a oòò kàsa píiè. ³⁴ Tadibōpiò kúkíi vī mèn síiōsìiō a golaowa. ³⁵ Tadibōpiò musu de bōoloo, a lesí otā doè. A gbapèlèo ní a mōpèpèlèo nana tadibōpiò musu. ³⁶ A gōinakè a gbapèlepìo ní a mōpèpèpiòwa lán malaika gàsìadeo ní nòomusuo ní daminaliòwa, gu pò à zè'èu píi. Ō à gōinakè a liai lán lāvutāawa ló. ³⁷ Maa à tadibōpiò pí. A kàsa pò doū guue, an zōo ní ní bōao doūè wásawasa.

* 7:21 Bee mē ì ní zedò. † 7:21 Bee mē gbàa kuwà.

38 Ǿ à dàa pì ní mǒgotēo mèn kwi. Apii ì í sí galuba le síìsiiiē. Tapio yàasa sǒ gǎsísuu síìsiiiē. Ké à tapio dǐdi tadibǒ mèn kwipiǒwa, 39 ǒ a kǎle Dii kpé kpeele, mèn sǒo ǒplaai, mèn sǒo ǒzei. A íkakiipi dǐle ǒzei oi lo Dii kpé gola pǒ kú gukpe ní gǎmidǒkǐio zǎnguo sae. 40 Hulaũpi oo túfukabǒo ní péeluo ní ta au'elebǒo pǐ lo. Mǎa à Dii kpé zǐ pǒ kǐ Salomǒo dàe kè, à a lekpaai pǐi. 41 Zǐ pǒ a kèpion ke: Mǒpelo pla, fùà pǒ bǒ lán lowa a ku mǒpelo piǒ musuo pla, mǒdaona pǒ à zǎblèò fùapiǒwao pla, 42 gǒina pǒ a dǒdǒ mǒdaonapiǒwa lán gbefu bewao òaa pla. A kè dǒo plaplae à zǎblèò fùapiǒwa. 43 Tadibǒo kwi ní a tao kwi. 44 Íkaki do ní zuswana pǒ kú a zǐe kuelpa. 45 Túfukabǒo ní péeluo ní ta au'elebǒo. Pǒ pǒ Hulaũ pǐ kǐ Salomǒo Dii kpé pǒ ũo pǐi, a pǐ ní mǒgoteo, ǒ wa yǒ. 46 Kǐ mè wà kása ní Yuudē dàna gǐ pǒ kú Suko ní Zaletǎo zǎnguo. 47 Salomǒo i pǒ pǒ wa pǐ ní mǒgotēopiǒ yǒ kiloowa à a gbia dǒo, ké a dasi kè zài yǎi.

48 Salomǒo pǒ pǒ kú Dii kpé guuo pǐ lo, tulaletikateaki pǒ wa kè ní vuao ní vua táabũnu pǒ wǐ Dii pǎe kǎlewào, 49 ní dau pǒ wa kǎle kpeele kpea léu ǒplaai ní zeeio sǒsǒo. Wa pǐ ní vua tǎetǎeoo ní a filiao ní a kpàoo pǐi, wà gǒinakèwà lán lávu piaawa. 50 Vua imibǒo ní filiadebǒo ní tao ní gǒonao ní tàasoo ní kpea pǒ wǐ me luakukǐi gbà lipela sǒo ní kpeele pǒo. 51 Ké kǐ Salomǒo Dii kpé zǐpi kè a làa pǐi, ǒ à mǒ ní vuao ní ánusuo ní pǒ pǒ a mae Davidi dǐle Dii pǒ ũo, † ǒ a kà Dii kpé làasiu.

8

Taa ní Dii kpagoloo a kpéu (2Lad 5.2-6.11)

1 Ǿ kǐ Salomǒo Isaili gbēzǒo sǐsi Yelusaleũ, an bui dǒaanao ní ní uabeleo pǐi, aa mǒ Dii bàakuaǎno kpagolo* sé Davidi wéle pǒ wǐ me Siǒna wa sud. 2 Ǿ Isailio kǎaaaàzi nípii mǒ soplade Etaniũ dikpegozǐ. 3 Ké Isaili gbēzǒo kà pǐi, ǒ sa'onao Dii kpagolopi sè 4 ní kpaaũkpeo ní Dii pǒ pǒ kú a guuo. Sa'onao ní Levii buio mé pǒpiǒ sè, 5 ǒ kǐ Salomǒo ní Isaili pǒ kǎaaaàziǒ sa'ò ní sǎo ní zuo kpagolopi ae. Pǒ pǒ aa sa'òopiǒ dasi kè zài, wi fǒ nǎoo. 6 Ǿ sa'onao gè ní Dii bàakuaǎno kpagoloo a kpéu e kpea pǒ wǐ me luakukǐiu. Aa dǐle a dilekǐi we malaika gǎsiadeo zǐe. 7 Malaikapiǒ gǎsiǎo poopooa kpagolopi ní a séliǒla. 8 A sélipiǒ gbǎa, wǐ ní lé e Dii kpépi kpeele, áma wǐli e uao. Lípiǒ ku we e ní a gbǎo. 9 Pǒe ku kpagolopi guuo, mé i ke gbè pèpèe mèn pla pǒ Mǒziǐ dau Olebu, gu pǒ Dii mè a bàa ao kú ní Isailio an boa Egipi gbèa bàasio.

10 Ké sa'onao bǒle Dii kpéu, telu kpépi pà, 11 aai fǒ gè zǐkei weo telupi yǎi, asa Dii gawi a kpépi pàe. † 12 Ǿ Salomǒo mè: Dii mè áo ku telu sia guue. † 13 Ǿ a ò Dii: Ma kpé lesǐe bee dǒne. Nyǒ ku a guu goopii. 14 Ǿ à líli aedò bílawa à samaa'oné. 15 Ǿ à mè: Wà gbǎakpa Dii Isailio Luazi! A legbè ma mae Davidi, ǒ à kèè. Asa à mè, 16 za goo pǒ a a gbé Isailio bǒle Egipi, i Isaili wéle dile wà kpeduo. Davidi ǒ a sè a gbé Isailio dǒaana ũ. § 17 Ké ma mae Davidi ye kpedo Dii Isailio Luae, 18 ǒ Dii òè, kpedoae ké a tó ào kuwà làasoo pǒ a kèpi maae, 19 áma i ke aapi mé a dǒeo, aàzia née mé a dǒe.* 20 Ǿ Dii kè lá à a legbèèwa. Ma gǒ ma mae Davidi gǎe ũ, ma zǐle kpalau Isailio guu, lá Dii Isailio Lua a legbèèwa, ǒ ma kpépi dǒè, ké à tó ào kuwà yǎi. 21 We ma Dii kpagolo dilekǐi kèkeu. Dii bàa kua ní wá dezio an boa Egipi gbèa yǎ kú a guu.

† 7:51 2Sam 8.11 * 8:1 2Sam 6.12-16 † 8:11 Bǒa 40.34-35 † 8:12 Sou 18.11, 97.2 § 8:16 2Sam 7.4-11 * 8:19 2Sam 7.12-13

Salomɔ wabikɛa a gbéne
(2Lad 6.12-40)

²² Salomɔ gè zè Dii gbagbakii aɛ Isaili pɔ kãaaa weɔ wáa píi, ɔ à ɔsè musu plapla ²³ à mè: Dii Isailiɔ Lua, gbɛɛ muaanno musu ge zílɛo. N gbɛke guu n bàa kú ní n zòblena pɔ aai tãa'o lá ní yeiwa ní nðsemendoɔ. ²⁴ N yá pɔ n a legbè n zòblena ma mae Davidie kè. N ò ní léo yãaɛ, gbã sa ɔ ní kè. ²⁵ Tia kéwa Dii Isailiɔ Lua, n legbè n zòblena ma mae Davidie n mè, tó aà buiɔ nízia kũa dɔ mé aale tãa'o lá ní yeiwa, aao zòlɛa kpalau Isaili búsuu gɔɔpiiɛ. ²⁶ Isailiɔ Lua, to yá pɔ ní ò n zòblena ma mae Davidie ke síana ũ sa. ²⁷ Lua, níyɔɔ ku zílɛ la yãma yà? Musu ní a lesikɛo a fɔ n sio, belenke kpé pɔ má dònɛɛ bee sa.† ²⁸ Dii ma Lua, mapi n zòblena wegwa, ní ma wabikɛa ní ma sùuugbɛaamao sí. Swáse wii pɔ mapi n zòblena mále léma ní wabi pɔ mále kemaosi gbã. ²⁹ To n wé à pɛa kpéɛ beewa gwãasina ní fãanɛo, gu pɔ n mè n tó aɔ kuwãɛ beepi. Wabi pɔ mapi n zòblena mále ke ní aɛo dɔa gupiwa ma. ³⁰ Tó mapi n zòblena ge n gbé Isailiɔ aedò gue beewa mé wa wabikèma, níli wá wabikɛa si za n kúkii musu, ní sùuukɛwanɔ.

³¹ Tó gbé tãaekè a gbédeɛɛ, mé wa òè aà sí ní n tó, tó à mɔ sí ní n tó n gbagbakii aɛ kpéɛ bee ua, ³² níli sírínɔ kua za musu, ní ɔlɔné. Níli yágɔgɔ n zòblenaɔnɛ, ní yãda tãaedela, aà yãkea i wi aà musu, ní yãnakpa yãsaidewa, wí e dɔ i yãe keo. ³³ Tó n gbé Isailiɔ ibɛɛo ziblémá mé wà tàrínɔ duuna pɔ aa kènɛ yáí, tó aa èa aedòma aa ní sisi, tó aa wabikèma aa sùuugbèama kpéɛ bee ua, ³⁴ kua za musu níli sírínɔ, ní sùuukɛrínɔ ní duuna yá musu, ní suínɔ búsuu pɔ ní kpà ní deziɔwae beepiu.

³⁵ Tó luabe gò da wáiwai, lou lé mao, ké aa duunakènɛ yáí, tó aa aedò gue beewa aa wabikèma aa n sisi, mé aa mikè ní duunaɔnɛ ké n ní wetà yáí, ³⁶ kua za musu níli sírínɔ, ní sùuukɛrínɔ ní duuna yá musu. Níli ní da zé maawa, ní tó lou ma ní búsuu pɔ ní kpà n gbéɔwa an pɔ ũɛ beepiu. ³⁷ Tó nɔana ge gagyã kà búsue beepiu, ge pówɛn gbɔsi ge pɔ fukpaa ge kwasutɛɔ ge sɛsɛwɛkwaɔ ge tó ibɛɛo koezò ní wélɛzi ge tó músi ge gyã gèngu, ³⁸ tó an gbɛɛ yá pɔ a le dò mé à ɔdò kpéɛ bee kii oi, mé à wabikèma à sùuugbèama, ³⁹ kua za musu níli siaànɔ. Níli sùuukɛaànɔ, ní aà yá keke. Níli fiaboè a yãkɛawa, asa ní aà nðse dɔ. Mme ní gbépii nðse dɔ. ⁴⁰ Maa aaliɔ viakɛnɛ e ní wèni léu búsuu pɔ ní kpà ní deziɔwae beeu.

⁴¹⁻⁴² Tó wà sù wà n tó zɔɔ ní n gãsa gbãao ní n ɔ pɔ pooao bao mà, tó bòmɔ pɔ de n gbé Isaili bui ũò bò búsuu zàzãu à mò n tó yáí, tó à aedò kpéɛ beewa à wabikèma, ⁴³ kua za musu níli siaànɔ, ní yá pɔ a gbèama keè, ké dúnia bui píi e n tó dɔ, aai viakɛnɛ, lá n gbé Isailiɔ i kenɛwa, aai dɔ ké n tó kú kpé pɔ má dè beewa.

⁴⁴ Tó n gbéɔ bòlɛ gè zikai ní ní wèlɛo gu pɔ ní ní zíu píi, tó aa aedò wélɛ pɔ ní dílɛɛ bee ní kpé pɔ má dònɛɛ beeowa, mé aa wabikèma, ⁴⁵ kua za musu níli sírínɔ sùuu pɔ aa gbèama yá musu, ní yãnakpámá. ⁴⁶ Lá gbɛɛ ku à gí duunakɛio, tó aa duunakènɛ mé n pɔ pãnzí, n ní ná ní wèlɛɔnɛ ní ɔzì mé aa tàrínɔ ní búsuu zizɔɔ ũ búsuu zàzã ge a kãina guun nò, ⁴⁷ tó aa nðselilɛ búsuu pɔ aale zòbleupi guu, mé aa èa sùuugbèama we aa mè, wa duunakè, wa tãaekè, wa yãvãikè, ⁴⁸ tó aa èa sùma ní nðsemendoɔ ní pɛão píi za búsuu pɔ aale zòbleu ní wèlɛɔnɛpi guu, tó aa aedò búsuu pɔ ní kpà ní deziɔwa ní wélɛ pɔ ní dílɛo ní kpé pɔ má dònɛɛ beeowa, mé aa wabikèma, ⁴⁹ kua za musu níli sírínɔ sùuu pɔ aa gbèama yáí,

† 8:27 Zin 7.48-50

ní yānakpámá. ⁵⁰ Níli sùuuke ní n gbé pọ aa duunakèneo ní tàae pọ aa kèo, ní tó gbé pọ aale zòblenéo ní wegwa, ⁵¹ asa gbépiá n gbé pọ n ní bóle Egipiọ mua téuone, n àizeeone.

⁵² To n wé àọ pẹa mapi n zòblenawa, ní swáse sùuu pọ má gbèamai ní sùuu pọ n gbé Isailiọ gbèamao, ní swáseñzi gọọ pọ aa lezùnzi píi. ⁵³ Dii Lua, asa dúnia bui píi guu ampio ñ n ní sé n gbéó ũ, lá ní dà n zòblena Mọizie a ò gọọ pọ n wá deziọ bọle Egipiwa.

⁵⁴ Gọọ pọ Salomọọ lé wabike Diiwa màa, a kúlea a kosowaε, ñ aà ọ pọoa musu. Ké à sùuugbèawà màa a làa, ñ à fèle zè Dii gbagbakii we, ⁵⁵ ñ à samaa'ò Isaili pọ káaaa weone a ò gbáugbāu à mè: ⁵⁶ Wà gbāakpa Diizi, asa wápiọ aà gbé Isailiọ, à wá gbá íampakii lá á òwa. Yāmaa pọ a dà a zòblena Mọizie a òọ kè píi, a kee i léle pāo.† ⁵⁷ Dii wá Lua aọ kúwanε, lá a kú ní wá deziọwa. A wá tó weo, a pākpawázio. ⁵⁸ A to wá wá sọ kpawa, wíọ taa'ò lá á yeiwa, wíọ aà yádileáo kúa ní yá pọ a dà wá deziọneo, wíọ aà ọtondókii gwa. ⁵⁹ Sùuu pọ má gbèa Dii wá Luawa, aọ dọaągu fáane ní gwāasinaoε, iọ yānakpa mapi a zòblenawa ní a gbé Isailiọ lá gu lé dọ, ⁶⁰ dúnia bui píi i dọ ké Dii á Luaε, a pāle kuo. ⁶¹ Sema à á sọ kpa Dii wá Luawa míomiọ, iọ aà ọtondókii gwa, iọ aà yádileáo kúa lá wá kúa gbāewa.

Dii kpé sakēa (2Lad 7.4-10)

⁶² Ọ kí ní Isailiọ píi sa'ò Diiwa. ⁶³ Salomọọ sáaukpa sa'ò Diiwa ní zuọ òaasọsọọ lee bao ní plao (22.000) ní sáo òaasọsọọ lee òaa soolo (120.000). Màa kí ní Isailiọ píi aa Dii kpé sakè. ⁶⁴ Zibeezi kí gbábò ua pọ kú Dii kpé kpeeleε, ñ à sa pọ wí a pọ káteu à tékū ò we ní pówen gbao ní sáaukpa nísio, asa sa'okii pọ a kè ní mọgotéo a ku Dii kpé kpeele bílao, i fọ sí píio. ⁶⁵ Zibeezi Salomọọ ní Isailiọ píi aa dikpekè Dii ní Luaε e gọọ sọpla, ñ aa Lákpεdọa dikpekè gọọ sọpla b. Apii kè gọọ gēo mēndosai. Wa dasi maamaaε, wà bọ za Amata bọlei e à gè pè Egipi zé swawa. ⁶⁶ A gọọ swaaōde zí ñ à ní ké, ñ aa lezàwà, aa tà ní be ní pọnao. An pọ kèna yāmaa pọ Dii kè a zòblena Davidi ní a gbé Isailiọne píi yá musu.

9

Dii bọ mọa Salomọọwa (2Lad 7.11-22)

¹ Ké Salomọọ Dii kpé dọ ní a beo ní zí pọ a pọ dọwà a làa píi, ² ñ Dii èa bọ mòwà Gabaọ a gēn plaade, ³ a òè: Ma wabi pọ ní kè ní sùuu pọ ní gbèaao mà. Ma kpé pọ ní dọpi díle ma pọ ũ, ma tó aọ kuwà láasaie. Ma wé aọ pẹwàε, ma pọ iọ dọwà gọọpii. ⁴ Mpi sọ, tó ní kúmeε súsú ní nòsepuaọ lá n mae Davidiwa, mé ní ma yádileneo kúa ní ma yá'oneo, mé níle ma ọtondókii gwa, ⁵ má n zólea kpalau Isailiọ guu zedọ, aọ láaa vío, lá ma legbè n mae Davidiwa ma mè, aà buiọ aọ zólea kpalau Isailiọ guu gọọpiiε. ⁶ Tó mpi ge n néo bọ ma kpe sọ, tó á ma ikoyáo ní yá pọ má díleáo kúao, mé a ge lé zòble dii pāleone, ále ní sisi, ⁷ má Isailipiọ bọle búsu pọ má kpámáue, mí gí kpé pọ má díle ma pọ ũpizi, aai gō láanipọ ũ, bui píi i yáadañnọ. ⁸ Baa ní kpépi lesíkeo, a yá a di gbé pọ lé gē weowaε. Aa fionada aa me: Bóyái Dii kè búsuε beε ní kpéε beeoε màai?* ⁹ Wi oné: Ké aa pākpà Dii ní Lua pọ ní deziọ bọle Egipizi yáie. Aa zè ní dii pāle, aa ní sisi, aa zòblené. A yái Dii músi bee zímá píi.

† 8:56 Iko 12.10, Yoz 21.45 * 9:8 2Kia 25.9

Salomɔɔ yá k̄n̄is
(2Lad 8.1-18)

¹⁰ Salomɔɔ kpé mèn plapiɔ dɔ wè baos, Dii kpé n̄ azia kpéo. A gbea ¹¹ à Galile b̄usu wéle kpà Tii kí Hilaũwa mèn bao, asa Hilaũ sede lí n̄ p̄lio n̄ vuo kpàwà lá a yeiwa. ¹² Ké Hilaũ b̄o Tii à gè wéle p̄o Salomɔɔ kpàwà gwà, i keò, ¹³ ã à mè: Ma gbé, wéle kpeletaɔ n̄ kpàa wei? Ǿ wà tɔkpà b̄supie Kabulu† e n̄ a gbã. ¹⁴ Hilaũ vua kpàsã Salomɔɔe yãa tɔnu síiɔe.

¹⁵ Gbé p̄o Salomɔɔ n̄ dá zɔziɔ yán ke. Gbépiɔ Dii kpé n̄ Salomɔɔ kpéo z̄i kè. Aa Milo ε kàka n̄ b̄usuo aa Yelusaleũ bíi b̄o, aa èa Azoo n̄ Megidoo n̄ Gezεeo kèke kàle. ¹⁶ Egipi kí Falaɔ mé lèle Gezεewa yãa, ã a sí à tesòwà, à Kanaa p̄o kú a guuɔ dède, ã a kpà a nenɔewa zãkegba ũ, gɔɔ p̄o à aà kpàsã Salomɔɔwa. ¹⁷ Ǿ Salomɔɔ èa Gezεepi kèke a kàle n̄ Betoloni Z̄ileo ¹⁸ n̄ Baalatao n̄ Tamɔɔ p̄o kú a b̄usu gbáauo, ¹⁹ n̄ wéle p̄o a kùs̄ua kàleuɔ n̄ wéle p̄o a s̄goɔ kuuɔ n̄ wéle p̄o a s̄o kuuɔ n̄ kpé p̄o a ye dɔ Yelusaleũ n̄ Libã n̄ b̄usu p̄o àle kiblewà p̄ii. ²⁰ Bui p̄o de Isaili ũo: Amoleɔ, Itiɔ, Peliziɔ, Iviɔ n̄ Yebusi k̄naɔ p̄ii, ²¹ gbé p̄o Isailiɔ i f̄o n̄ dedeoɔ, an bui p̄o gè n̄ b̄usupiɔ ã Salomɔɔ n̄ dá zɔziɔ, ã aaiɔ z̄ipi ke màa e n̄ a gbã. ²² I Isailiɔ da zɔziɔpiɔ. Ampio ã à n̄ díle a z̄iḡo ũ n̄ a iwa n̄ a k̄ia deo n̄ a gbéɔ d̄aana n̄ a z̄ikas̄godeɔ n̄ a s̄deɔ. ²³ Aame z̄i p̄o wàle kepi gb̄ez̄o ũ lɔ, aa gb̄eɔn òaa pla n̄ basoplakwioe (550).

²⁴ Ké Falaɔ nenɔe b̄o Davidi wéleu à tà a kpé p̄o Salomɔɔ d̄eu, ã Salomɔɔ Milo ε kàka. ²⁵ Wè n̄ wèo Salomɔɔ lɔ sa'o Diiwa gèn àaɔ'aaɔe.† I sa p̄o w̄i a p̄o káteu à tékū n̄ s̄aukpasao o sa'ok̄ii p̄o a b̄o Diiwa, i tulaletikateɔ Dii ae we lɔ. Màa à Dii kpé z̄i kè lá a maawa.

²⁶ Kí Salomɔɔ ḡo'ilenɔ kè Eziɔgebeε, Elata saε Edoũ b̄usuu Isia T̄ea léi. ²⁷ Hilaũ a gode p̄o ísia d̄o z̄i we, ã aa dà ís̄iaa s̄anu n̄ Salomɔɔ gbéɔ. ²⁸ Aa gè Ofii aa vua n̄aa we tɔnu ḡeo, aa s̄uò kí Salomɔɔe.

10

Seba b̄usu n̄e k̄ia m̄a Salomɔɔ gwai
(2Lad 9.1-12)

¹ Ké Seba b̄usu n̄e k̄ia* Salomɔɔ bao mà Dii tɔb̄a yá musu, ã à mò aà léi à gwa n̄ yá z̄i ũ laawà. ² Ké à kà Yelusaleũ n̄ a iwaɔ dasidasi n̄ p̄o ḡinanaɔ n̄ vua sà z̄oɔ n̄ gbè beεede p̄o yiongoɔ seaɔ, ã à gè Salomɔɔ k̄ii, à yá p̄o kú a n̄se guu faai b̄oanaɔ p̄ii. ³ Ǿ Salomɔɔ yá p̄o a làwaɔ b̄oolekèè p̄ii. A kee b̄oole i aà fuo. ⁴ Ké n̄epi Salomɔɔ ònɔyã mà p̄ii, mé à kpé p̄o a d̄o è ⁵ n̄ ble p̄o i bleo n̄ aà iwaɔ gweao n̄ aà be z̄ikenaɔ kuao n̄ n̄ p̄okasaɔ n̄ aà vēbolenɔ n̄ sa p̄o a ò Dii kpéuɔ, yápi d̄iwà, ã aà lé ḡo élea. ⁶ Ǿ a ò k̄ie: N yãkeɔ n̄ n̄ ònɔ bao p̄o má mà za ma b̄usuuoá síanaε. ⁷ Mi yápiɔ sio e ma ge kaò la, ã ma wes̄ie sa. Wi omεe p̄io fá! N ònɔ n̄ n̄ àizeε de lá ma a baomàa. ⁸ Minadeɔn n̄ gbéɔ ũ n̄ n̄ iwa p̄o aaiɔ kunno ḡoɔpii, aai swãdɔ n̄ ònɔyãiɔ! ⁹ Wà Dii n̄ Lua s̄aukpa, asa n̄ yá k̄aaague, ã à n̄ kpa Isailiɔ kpalau. Dii yea Isailiɔzi ḡoɔpii yá mé tò à n̄ kpa k̄ia ũ, ké òȳo yá ḡo ḡoné a z̄éwa yáí. ¹⁰ Ǿ n̄epi kí gbà vua tɔnu síiɔ n̄ p̄o ḡinanaɔ dasidasi maamaa n̄ gbè beεedeɔ. P̄o ḡinana p̄o à kí Salomɔɔ gbàpiɔ z̄o, gb̄e i m̄oè à kà màa lɔ.

¹¹ Hilaũ ḡo'ilenɔ p̄o s̄u n̄ Ofii n̄ vuaɔ s̄u n̄ lí beεedeɔ maamaaε n̄ gbè beεedeɔ lɔ. ¹² Ǿ kí Dii kpé n̄ azia kpéo p̄o kèò, à m̄oɔnaɔ n̄ kúuɔ kèò lèsinaɔne lɔ. Wi mó n̄ lípi buio à kà màa lɔ, wi wes̄ie màa lɔ e n̄ a gbã.

† 9:13 Bee mè p̄op̄a. ‡ 9:25 B̄a 23.17 * 10:1 Mat 12.42

¹³ Pó pó Seba bùsu nɔɛ kía yei píi, a gbèa kí Salomɔɔwae, ɔ à aà gbà, gba pó a dàè sɔũsɔũ bàasi. ɔ à èa tà a bùsuu ní a ìwaa.

Salomɔɔ àizɛɛ
(2Lad 1.13-17, 9.13-28)

¹⁴ Vua pó Salomɔɔ ì e wē ní wēo ì ka tɔnu bao ní àaɔo, ¹⁵ falu pó tagenaɔ ní laatanaɔ ní Laalubu kíaɔ ní bùsu gbēzɔɔ ì bɔè bàasi. ¹⁶ A sèngbao zɔɔ kè ní vua pó wa gbègbèo mèn òaa do, an baade gbia kà kiloo àaɔ'aaɔ ní kɔnio. ¹⁷ A sèngbao nénaɔ kèò lɔ, an baade gbia ye kai kiloo plapla. A sèngbaopiɔ kàlɛ kpé pó wí mɛ Libã Líkpeue. ¹⁸ Kí kiblekila zɔɔ kè ní wesa swaao, ɔ à vua tēetēɛ kùlɛwà. ¹⁹ Kílapi dɛdɛkii ví, a gbápɛɛkii soolo. A kpɛnakii musu de mɔɔɔ golasai. A gàsídikiɔ ví, nɔɔmusu pó wa kèò zɛzɛ gàsídikiɔ saɛ. ²⁰ Nɔɔmusu keapiɔ zɛzɛ gbápɛɛkiiɔwa plapla ɔplai ní zɛɛio, apii kè kuepla. Wí kílapi taa kɛ bùsueu yāao. ²¹ Kí Salomɔɔ imibɔɔá vuaɛ píi. Kpé pó wí mɛ Libã Líkpe póɔ píiá vua tēetēɛɛ. Anusu pɔɛ ku weo, asa wíli ánuusu dile pɔɛ ũ Salomɔɔ gɔɔo.

²² Kí ísia gó'ílenaa ì daa ísiaa ní Hilaũ góɔ. Wē àaɔ ní wē àaɔ ɔ aaiɔ su ní vuao ní ánuuso ní wesa swaao ní gbaũ ní bā bui maaɔ. ²³ Kí Salomɔɔ àizɛɛ ní aà ɔnɔɔ zɔɔ de dúnia kíaɔ póla píi. ²⁴ Gbépíi lé zɛwɛɛɛ à wesi Salomɔɔɛ, aai swáɛ aà ɔnɔyā pó Lua dàè aà sɔuzi. ²⁵ Wē ní wēo wíɔ mɔè, baade ní a gbao: Anusu póɔ, vua póɔ, ulaɔ, gɔkɛbɔɔ, pó gɔnanaɔ, sɔɔ ní a baonaɔ. ²⁶ Salomɔɔ zikasɔgoɔ ní sɔɔ kàaa, aà sɔgopiɔ òaa soplai (1.400), aà sɔɔ sɔ òaasɔɔo lɛɛ kuepla (12.000). Wí aà sɔpiɔ gwa aà sɔgo wéleɔ guue ní aà bɛ Yelusaleũ. ²⁷ Kí tò ánuusu di Yelusaleũ lán gbɛwa, mé sɛdɛ lí pó wà kpɛdòò dasi lán bèlɛ líwa sɛu. ²⁸ Salomɔɔ sɔpiɔ bɔ Egipi† ní Silisi bùsuoɛ. Kí laatanaɔ mé ì gé lúluí wɛ. ²⁹ Aaí sɔgoɔ lúlu Egipi ánuusu kiloo soplai, sɔɔ sɔ kiloo plapla taa, ɔ ì ea sɔpiɔ yía Iti kíaɔ ní Silii kíaɔwa lɔ.

11

Salomɔɔ naɔ

¹ Kí Salomɔɔ yè buipále nɔɔzi dasi.* Falaɔ nɛnɔɛ bàasi, ɔ à Mɔabuɔ ní Amɔniɔ ní Eɔbũ ní Sidɔdeɔ ní Itiɔ náaa nɔ ũ. ² Dii ò Isailiɔnɛ aasu buipiɔ seɔ, asa aa ní sásãɛ, aaiɔ sa'o ní táaɔwa.† N beeo Salomɔɔ nàmá ké a yeńzi yáí. ³ A kíabuiɔ sè nɔ ũ gbɛɔn òaa àaɔ ní basɔoo, mé a nɔ pó i mɛsɛdilenéɔ ví lɔ òaa do ní basɔoo. ɔ aà nɔpiɔ aà sàsã. ⁴ Ké à zikù, aà naɔ tò à tɛ táaɔzi, i a sɔ kpa Dii a Luawa míomiɔ lá a mae Davidiwao. ⁵ A tɛ Sidɔdeɔ dii Asetaatizi ní Amɔniɔ dii Mɔlɔku pó Lua ye a gíyáioo. ⁶ A yá pó Dii yeio kè, i teaazi ní nɔsemendoo lá a mae Davidiwao. ⁷ ɔ à gè gulesí bɔ sísí pó kú Yelusaleũ gukpe oi musu Mɔabuɔ dii vái Kemɔsi pó Lua ye a gíyáioɛ ní Amɔniɔ dii vái Mɔlɔkuo. ⁸ Maa a kè a buipále nɔɔnɛ píi, ɔ aa tulaletikàtea ní diiɔnɛ aa sa'òamá.

⁹ ɔ Dii Isailiɔ Lua pɔ pá Salomɔɔzi, ké à bɔ a kpe, aà sɔ kuwa lɔ yáí, asa Dii bɔ mɔwà yāa gɛn plai. ¹⁰ Baa ké Dii òè asu tɛ dii páleɔzi, i yá pó Dii dílɛpi mao. ¹¹ ɔ Dii òè: Lá màa ní sè, ni zɛ ní ma bàakuanno yá pó má dílenɛoo, má n bɔ kíakɛue, mí n zòblenae dile n gbɛu. ¹² Ama n mae Davidi yáí má kɛ n gɔɔo, n né ɔ má kɛè. ¹³ N beeo má aà bɔ kíakɛu míomiɔo. Bui lɛɛ do ɔ má tó n népie ma zòblena Davidi ní Yelusaleũ pó má sè ma pó ũo yáí.

Salomɔɔ ibɛɛ

¹⁴ ɔ Dii tò Eɔbũ gbé Adada pó de kíabui ũ íbelesè ní Salomɔɔo. ¹⁵ Gɔɔ pó Davidi lé zika ní Eɔbũ yāa, aà zígɔɔ dɔaana Yoabu mé gè Isailiɔ gɛɔ ví, ɔ àlɛ Eɔbũ bùsu

† 10:28 Iko 17.16 * 11:1 Iko 17.17 † 11:2 Bɔa 34.16

gõeo dede we pii. ¹⁶ Aàpi ní a gbéó ku we e mo soolo e aa gè Edbũo bũsu gõepio dèdèò pii. ¹⁷ Ǿ Adada bàalè lé tá Egipi ní a mae iwaeo. Goo bee sõ Adadaá èwaasonae. ¹⁸ Aa bò Madiã aa gè Palana, ò aa Palana gbèeo sè gèhno Egipi kí Falaõo kíi. Falaõo kpé kpàwà ní bleo ní tooleo. ¹⁹ Adada yá kà Falaõogu maamaae, ò à a na Tapenesi dāuna kpàwà no ù. ²⁰ Ǿ Tapenesi dāunapi ne'í gõe ù, wí me Genuba, ò Tapenesi népi gwà Falaõo ua ní Falaõo néo sānu. ²¹ Goo pò Adada ku Egipi, a mà Davidi gà mé aà zìgõo dōaana Yoabu gà lo. Ǿ a ò Falaõoe à mè: Ma gba zé mà ta ma bũsuu. ²² Ǿ Falaõo aà là à mè: Bóme lé késāma ma kíi, ò n gbasā ní ye ta n bũsuu? A wèwà à mè: Pòe lé késāao, ma gba zé lé!

²³ Lua tò Eliada né Lezõ fèle ní Salomooo lo. A bàalè a dii Zoba kí Adadezeze yāae. ²⁴ Ké Davidi Adadezezeo dède, Lezõ gbéó káaaazi gbāamonedeo gāli ù, à gõ ní dōaana ù. Aa gè zòle Damasi, ò à gõ a kía ù. ²⁵ Aàpi sõ Isailio ibeae e Salomooo wēni léu, yākele pò Adada fèleo bàasi. A kpalablè Sili bũsuu, a ye Isailio gīyāio.

Yeloboaũ bōa Salomooo kpe

²⁶ Neba né Yeloboaũ, Eflaiũ bui pò bò Zeledaá Salomooo iwao doe, ò à bò Salomooopi kpe. Aà daá gyaae, aà tón Zelua. ²⁷ Lá à bò kí kpe taan ke: Salomooo bũsu kàka e pò wí me Milou, ò à a mae Davidi wéle bíi bò a pèe. ²⁸ Yeloboaũá gõsa laaidee. Ké Salomooo è èwaasopi áiavi, ò à aà díle zí gbāa pò Yosefu buio lé kēpi gbēzõ ù. ²⁹ Zibeezĩ Yeloboaũpi bò Yelusaleũ, ò à kpāaũ ní ānabi Ahia, Silo gbéó zéu, a ula dafu daa. Aa ku seũ we ntēe. ³⁰ Ǿ Ahia a ula dafupi ga kè, a pāapaa kuepla. ³¹ Ǿ a ò Yeloboaũe aà a paaapi séle mèn kwi. Ǿ Dii yā'òè à mè: Ma Dii Isailio Lua má Salomooo bō kíakeue, mí Isaili bui lee kwio kpama. ³² Mí bui lee do toè ma zòblena Davidi ní Yelusaleũo yái, asa wélepi má sè Isaili buio wéleo guu. ³³ Má kēè màa, ké à ma vūaa à gè lé Sidōdeo dii Asetaati ní Mōabu dii Kemōsio ní Amōnio dii Mōlōkuo sisi yáie. I temazio, i yá pò maamee keo, i ma otondokii gwao, a ma ikoyāo kūa lá a mae Davidiwao. ³⁴ N beeo má aà bō kpalau fīafīao, asa má tò à gõ kía ù e a wēni léu ma zòblena Davidi yáie, asa ké ma Davidi sè, a yá pò má díleo kūae, mé à ma otondokii gwà. ³⁵ Má Salomooo né bō kpalau sae, mí Isaili bui lee kwio kpama. ³⁶ Isaili bui lee do ò má tó aà népie, ké ma zòblena Davidi filia àò do ma ae gōopii Yelusaleũ, wéle pò má díle ma tó àò kuwà. ³⁷ Mpi sõ, ma n se Isailio kía ùe. Nyõ kible lá à n pò gbāwa. ³⁸ Tó níle yá pò má dílene ke pii, tó ní temazi, níle yá pò maamee ke, tó níle ma otondokii gwa mé ní ma yādileao kūa lán ma zòblena Davidiwa, máo kunnōe, mío n buio kpa Isailio kpalau gōopii, lá ma Davidi buio kpāuwa. ³⁹ Má otōle Davidi buiowa yá pò kēpi yáie, āma i ke gōopii no.

⁴⁰ Salomooo zewēle à Yeloboaũ de, ò à fèle tilè à tà Egipi kí Sisaki kíi, ò a ku we e Salomooo gè gāò. ⁴¹ Salomooo yá kíniò ní òno pò a vīo pii ku aāziapi yākeao láu. ⁴² Salomooopi de Isaili bui pii kía ù Yelusaleũ wè blaē. ⁴³ Ké à gà, wà aà vī aà mae Davidi wéleu, ò aà né Lōbōaũ zòle aà gbēu.

12

Isailio bōa Lōbōaũ kpe (2Lad 10.1-11.4)

¹ Lōbōaũ gè Sikēũ, asa wekii Isaili bui pii gèu aà kpái kpalau. ² Ké Neba né Yeloboaũ a baomā, ò à bò Egipi à sù, asa wekii a kuu za gōo pò à tilè Salomoooe. ³ Ǿ Isaili pò káaaapio aà sisi, ò aa gè yā'ò Lōbōaũe sānu aa mè: ⁴ N mae zí gbāa dāwēe pásipāsīe. Mpi sõ, zí gbāa ní aso gbia pò a dīwēepio lao, wí misiilene. ⁵ Ǿ a wè má à mè: A tá gīa e gōo āaõ, í ea mó. Ǿ aa tà.

⁶ Kí Lɔbɔaũ yápi kpàlɛ gbɛzɔɔ pɔ aa de a mae Salomɔɔ ìwa ũ gbɛzɔɔ à mè: Yá kpele á è a maa mà a zá sí gbépiɔwai? ⁷ Ɔ aa wèwà aa mè: Tó n misìlɛné gbá, mé n yámaa zásímá, aaɔ de n zòblenɔɔ ũ gɔɔpiɛ. ⁸ Ɔ Lɔbɔaũ gí gbɛzɔɔpiɔ ledama mai, à gè yápi kpàlɛ a ìwa èwaaso pɔ aa nɛblɛ sãnuɔ gbɛzɔɔ. ⁹ A ní lá à mè: Gbé pɔ aa òmɛɛ mà zí gbáa pɔ ma mae dànɛ laonépiɔ, yá kpele á è a maa wà a zá símá? ¹⁰ Ɔ èwaasopiɔ wèwà aa mè: Gbé pɔ aa ònɛ n mae aso gbia dínɛ, laonépiɔ, oné n ɔnɛnzãna gèele de n mae gbɔua. ¹¹ N mae aso gbia dínɛ, mpi sɔ níyɔ asopi káfínɛ. N mae ní wetà ní fláɔɛ, kási flàala ledɛ níyɔ ní wetàð.

¹² A gɔɔ àaɔde zí Yeloboau ní Isailiɔ èa mò Lɔbɔaũ lè nípii, lá a òné à mè aa ea mɔ gɔɔ àaɔ gbɛapiwa. ¹³ Ɔ kí gí gbɛzɔɔ ledama mai, à yápási òné. ¹⁴ A òné lá èwaaso ledawawa à mè: Aso gbia ma mae díɛ, mapi sɔ má asopi káfíɛɛ. Flá ò ma mae á wetàð, mapi sɔ, flàala ledɛ ò má á wetàð. ¹⁵ Beewa kí i Isailiɔ yámao, asa yápi bò Dii kíiɛ, ké yá pɔ a dà ànabi Ahia, Silo gbéɛ a ò Neba né Yeloboau e ke yáí.

¹⁶ Ké Isailiɔ è kí gí ní yámai, aa òè:

Wá bàa kú ní Davidiɔ,

wá lé kú Yese né yáuo.

Isailiɔ, á baade tá a be!*

Davidi bui, laaidɔ nzía bewa!

Ɔ Isailipiɔ tà ní be. ¹⁷ Isaili pɔ kú Yuda wéle guu ò Lɔbɔaũ gò ní kía ũ níɛɛ. ¹⁸ Kí Lɔbɔaũ a zɔɔ gbɛzɔɔ Adonilaũ zí Isailiɔwa, ò aa aà pàpa ní gbɛo wà aà dè. Ɔ kí Lɔbɔaũ fɛle ní wáaɔ, à sí a sɔgo guu, à bàalɛ Yelusaleũ. ¹⁹ Beewa Isailiɔ gí Davidi buiɔzi e ní a gbáɔ. ²⁰ Ké Isailiɔ mà píi Yeloboau sù, ò aa aà sísi kòkãaa guu, ò aa aà kpà Isailiɔ kía ũ. Isaili buie i ze ní Davidi buiɔ, sema Yuda buiɔ bàasio.

²¹ Ké Lɔbɔaũ kà Yelusaleũ, à Yudaɔ kàaa píi ní Bèyámɛɛ buieɔ. Zígɔpiɔ gbɛɔn baasɔɔ lɛɛ òaa do baosaiɛ (180.000). Ɔ aalɛ gé zíkai ní Isailiɔ, ké aa e Salomɔɔ né Lɔbɔaũ kpa kpalapiu lɔ. ²² Ɔ Lua yá'ò Lua gbé pɔ wí mɛ Semaiaɛ à mè: ²³ O Yudaɔ kí Salomɔɔ né Lɔbɔaũ né Yudaɔ píi ní Bèyámɛɛ buiɔ ní gbé kíniɔ, ²⁴ ma Dii ma mè, ásu gé zíkai ní á gbé Isailiɔ. A baade tá a be, asa yá pɔ kèpi bò ma kíiɛ. Ɔ aa yá pɔ Dii òné mà aa tà.

²⁵ Yeloboau Sikeũ pɔ kú Eflaiũ bùsu sìsideu bíi bò, ò à zòleu. Za we ò à gè Penueli kèke a kàlɛ. ²⁶ Ɔ à laasookè à mè: Wa ea Davidi be gbé kpá kpalauɛ. ²⁷ Tó Isailiɔ lé gé sa'oi Dii kpéu Yelusaleũ, aa ea ze ní ní dii Yudaɔ kí Lɔbɔaũɔɛ, aai ma de, aai zeaàno. ²⁸ Ké kí yápi gwà, ò à vua gáaena pí mèn pla, ò a ò gbéɔnɛ: Isailiɔ, á gea Yelusaleũ kè zài. A Lua pɔ á bóle Egipin ke!† ²⁹ Ɔ à ado díle Beteli, ado sɔ Dã. ³⁰ Ɔ yápi duuna ìné, aai gé kúlei adoe Beteli, ado sɔ za Dã. ³¹ Yeloboau kpedò zupionɛ gulesɔwa, ò à gbé pɔ aa de Levii bui ũɔ díle sa'onao ũ. ³² Ɔ à mɔ swaaɔde gɔɔ gèode díle dikpe ũ lán Yudaɔ pɔwa sɔ, ò à sa'ò sa'okii pɔ kú Betelipiwa. A sa'ò gáae pɔ a pípiɔwa, ò à sa'onao díle we aao gulesipiɔ gbagba. ³³ Ɔ à sa'ò sa'okii pɔ á kè Betelipiwa mɔ swaaɔde gɔɔ gèodezi. A gɔɔpi díle azía pɔɛwà dikpe ũ Isailionɛ.

13

Anabi pɔ i Dii yámao

¹ Lua gbé bò Yuda bùsu à mò Beteli lá Dii dàɛwa, gɔɔ pɔ Yeloboau zea sa'okii pi sae, a súle lé fɛle. ² Ɔ à àsi'ò sa'okii pi musu à mè: Sa'okii, sa'okii, Dii mè wa nɛ'i Davidi be, wi tókpaɛ Yosia. Aapi mé a sa'oma ní gulesi sa'ona pɔ lé

* 12:16 2Sam 20.1 † 12:28 Bɔa 32.4

zíkε lao, i sa'onapio wáo kpasama.* ³ Wegōo Lua gbépi yápi kea seela òné à mè: Seela pò Dii òn ke: Sa'okíipi a paaε, a túfu i kóle.

⁴ Ké kí Yeloboaū àsi pò Lua gbépi ò Beteli sa'okíipi musu mà, ò à òdòwà za sa'okíi we à mè: A aà kú! ⁵ ⁵ ⁵ pò a dòwàpi imi, i fō kòo lo. ⁶ ⁶ ⁶ sa'okíipi pàa a túfu kòle lá Dii dà Lua gbépie a òwa. ⁷ ⁷ ⁷ kí ò Lua gbépie: Awakpamεε Dii n Luaε. Wabikεwàmεε ma o e su a gbεu. ⁸ ⁸ ⁸ Lua gbépi awakpàè Diiε, ò aà o sù a gbεu lán yāawa. ⁹ ⁹ ⁹ kí ò Lua gbépie: Mò wà gé ma be wà pòble, mí gbadanε. ¹⁰ ¹⁰ ¹⁰ a ò kípíε: Baa tó n n àizeε guo kpàa, má gennoo. Má pòble mà imi gue beeuo, ¹¹ ¹¹ ¹¹ asa Dii òmεε à mè másu pòble lao, másu imi lao, mé másu tá ní zé pò ma mōooo. ¹² ¹² ¹² a zé pāle sè, i zé pò à mòdò Beteli se lo.

¹³ ¹³ ¹³ Anabi zie ku Beteli we. Ké aà néo sù, aa yá pò Lua gbépi kè we zibeezi dàu aa síu ní maeε ní yá pò a ò kíeo píi. ¹⁴ ¹⁴ ¹⁴ an mae ní lá à mè: Zé kpele a sèi? ¹⁵ ¹⁵ ¹⁵ aà néo zé pò Lua gbé pò bò Yuda bùsuupi sè òè. ¹⁶ ¹⁶ ¹⁶ a òné: A káoyemεε zàa'inaε. ¹⁷ ¹⁷ ¹⁷ aa yèè aa aà òkpe. ¹⁸ ¹⁸ ¹⁸ Ké à pèle Lua gbépizi, ò à aà lè zōlea gbéneli gbáu. ¹⁹ ¹⁹ ¹⁹ a aà là à mè: Lua gbé pò bò Yuda bùsuun n ūa? A wèwà à mè: Mámε! ²⁰ ²⁰ ²⁰ ānabi zipi òè: Mò wà gé ma be, ní pòble. ²¹ ²¹ ²¹ A wèwà à mè: Má fō εa tannoo. Má fō pòble mà iminnoo gue beeuo, ²² ²² ²² asa Dii òmεε à mè, másu pòble ge mà imi lao, mé másu tá ní zé pò ma mōooo. ²³ ²³ ²³ ānabi zipi òè: Anabin ma ū lanwa. Malaikae mé Dii yā'òmεε à mè mà pélenzi mà sunno ma be, ké n pòble, ní imi. A mō lè εε ānabipi lé tó.

²⁴ ²⁴ ²⁴ Lua gbépi èa gèaàno, à pòblè aà be, à imi. ²⁵ ²⁵ ²⁵ Goo pò aa zōle pòbleai, Dii yā'ò ānabi zi pò sùaaàno, ²⁶ ²⁶ ²⁶ ò à wiidò Lua gbé pò bò Yuda bùsuupiwa à mè: Dii n Lua mè, lá n gi a yāmai, ni yá pò á òne mao, ²⁷ ²⁷ ²⁷ n εa n mō n pòblè, n imi gu pò á òne nsu bleuo, nsu miuopi, wa n ví n deziò mia'euo. ²⁸ ²⁸ ²⁸ Aà pòblea ní aà imiao gbεa, ānabi pò sùaaàno káoyèè zàa'inaε. ²⁹ ²⁹ ²⁹ Ké à dàzeu, ò à kpàaū ní nòomusuo, nòomusupi aà dè. Aà ge gò dilea zéu, ò zàa'ina ní nòomusuo gò sí aà gepizi. ³⁰ ³⁰ ³⁰ Ké gbé pò lé gōo aà ge è wúlea zéu we ní nòomusuo pò zeio, ò aa gè a baokpà wéle pò ānabi zipi kuu.

³¹ ³¹ ³¹ Ké ānabi pò sùaaàno a baomà, à mè: Lua gbé pò gí Dii yāmain we. ³² ³² ³² Dii aà kpà nòomusuwa, à aà è'ε a dè lá Dii òèwa. ³³ ³³ ³³ a ò a néone: A káoyemεε zàa'inaε. ³⁴ ³⁴ ³⁴ aa yèè. ³⁵ ³⁵ ³⁵ A dàzeu, ò à gè à aà ge lè wúlea zéu. Zàa'ina ní nòomusuo aa síaaazi. Nòomusupi i gepi soo, mé i zàa'inapi é'ε sōo. ³⁶ ³⁶ ³⁶ ānabipi Lua gbépi ge se òi zàa'inaε à sùdò a be wéleu, ké à aà gaa óolo, i aà ví. ³⁷ ³⁷ ³⁷ a aà ví aza mia'eu, à óolò à mè: Waiyoo ma gbé! ³⁸ ³⁸ ³⁸ Ké à aà ví màa, a ò a néone: Tó ma ga, à ma ví mia'ε pò ma Lua gbépi vūpiu, í wá ge kpakōi. ³⁹ ³⁹ ³⁹ Asa àsi pò Dii dàè a ò Beteli sa'okíi musu ní táakpe pò kú Samali bùsu wéle gulesiwo a ke síanaε.

⁴⁰ ⁴⁰ ⁴⁰ Yápi gbεa Yeloboaū i a yāvāikea too, baa se à èa Isaili bui píi òile gulesi sa'onao ū lo. Gbé pò aa ye gō gulesi sa'onao ū ò à ní kpá a ū. ⁴¹ ⁴¹ ⁴¹ Duuna pò tò wà Yeloboaū buiò tòbzò aa mīde dúniaun we.

14

Anabi Ahia yá pò a Yeloboaū le oa

¹ ¹ ¹ Goo bee gyā Yeloboaū nεgōε Abia lè. ² ² ² Yeloboaūpi ò a naε: Fεle n nziá lile, ké wasu n dō ma no ūo, ní gé Silo. Anabi Ahia ku we. ³ ³ ³ mε òmεε máo de Isailiò kía ū. ⁴ ⁴ ⁴ Pēε se mèn kwi ní kàao ní zó tùuo, ní geoè. A yá pò a népi le onεε. ⁵ ⁵ ⁵ Yeloboaū no kè màa, à fèle gè Silo à gè Ahia be. Ahia wé lé gu'e lo, asa à

* 13:2 2Kia 23.15-16

zikùe, aà wé gò sùii. ⁵ A mọ̀ lè Dii ò Ahia: Yeloboaũ nọ̀ né lé gyáke, ɔ̀ àlè mọ̀ a yágbɛaima. Lá nýɔ̀ wewàn ke, asa tó à mọ̀, a azía lilene gbɛpále ùe.

⁶ Ké Ahia aà kèse kɔ̀fi mà, àlè gɛ kpéu, à mè: Gɛ Yeloboaũ na! Bóyáì n nziá lílè màai? Yápási Lua mè mà onɛ. ⁷ Gɛ n̄ o Yeloboaũe, Dii Isailiɔ̀ Lua mè áme a n se n gbéɔ̀ guu, a n dilɛ a gbé Isailiɔ̀ dɔ̀aana ù. ⁸ A Davidi buiɔ̀ bọ̀ kpalau, ɔ̀ a n kpau, kási n̄ de lá a zòblena Davidiwao. Aàpi a yádilɛaɔ̀ kúa, a teazi n̄ nòsemendoo, à yá pọ̀ á yei kè. ⁹ N vāikè de gbé pọ̀ dɔ̀aanɛɔ̀la, n gɛ n̄ dii pāleɔ̀ kè nziáe, mọ̀ pọ̀ n̄ kàsa tǎa ù, ɔ̀ n bọ̀ aà kpɛ, n a pọ̀ fɛlɛ. ¹⁰ Ayāmeto á yáya n buiɔ̀wa, á n gɔ̀e kaale Isailiɔ̀ guu zɔ̀ n̄ wéɛ pii, í tesɔ̀ n bɛwa, lá wí tesɔ̀ zùgbɔ̀wa e à tékú láa piiwa. ¹¹ Gbɛɔ̀ n bui pọ̀ aa gaga wéleɔ̀ só, bāi i n gbé pọ̀ aa gaga sɛuɔ̀ ble. Dii mé ò. ¹² Mpi sa sɔ̀ nɔ̀e, fɛle ta bɛ. Tó n kèsepèlɛ wéle guu gò, népi a gae. ¹³ Isailiɔ̀ i aà gɛ ɔ̀lɔ̀, aai aà ví. Yeloboaũ buiɔ̀ guu pii, aàpi wa ví ado, asa aàpi ado ɔ̀ Dii Isailiɔ̀ Lua yāmaa èwà Yeloboaũ ua. ¹⁴ Dii a kía pāle dilɛ a gbé Isailiɔ̀ne. Ɔ̀me a Yeloboaũ buiɔ̀ dɛdɛ. Gbāe! Bọ̀ ke ló? Ee, tiatia! ¹⁵ Dii a gotɔ̀ Isailiɔ̀wa, aai gɔ̀ lán fee pọ̀ lé deedeé í guuwa. A Isailiɔ̀ bɔ̀le bùsu maa pọ̀ a kpà n̄ deziɔ̀wae beeu, i n̄ fáaa Uflata baale, ké aa Asetaati lí pèlɛpɛle, aa Dii pọ̀ fɛleòè yáí. ¹⁶ A Isailiɔ̀ kpámá duuna pọ̀ Yeloboaũ kè à Isailiɔ̀ dà a keau yáí.

¹⁷ Ɔ̀ Yeloboaũ na fɛle lé tá. Ké à kà Tiiza, àlè gɛ kpéu, ɔ̀ nɛgɔ̀enapi gá. ¹⁸ Wà aà ví, ɔ̀ Isailiɔ̀ ɔ̀lɔ̀ m̄pii, lá Dii dà a zòblena ānabi Ahiae a òwa. ¹⁹ Yeloboaũ yá k̄niɔ̀ ku Isaili kíaɔ̀ ladau, zí pọ̀ a kàò n̄ aà kíakeyāo pii. ²⁰ Yeloboaũ zòlɛa kpalau pii wè bao n̄ plaoɛ. Ké à gá, ɔ̀ aà né Nadabu zòlɛ aà gbɛu.

Yudaɔ̀ kí Lɔ̀bɔ̀aũ (2Lad 12.1-16)

²¹ Salomɔ̀ né Lɔ̀bɔ̀aũ mé Yudaɔ̀ kía ù. A kpalablè a wè bla n̄ m̀endoode guue, ɔ̀ à kè kpalau Yelusaleũ wè gɛo n̄ plao, wéle pọ̀ Dii d̄ilɛ Isaili bui pii wéleɔ̀ ù guu, ké a tó àò kuwà. Aà da tón Naama, Am̄ni buie. ²² Yudaɔ̀ yá pọ̀ Dii yeio kè, aa aà zafèè de n̄ deziɔ̀la pii n̄ duuna pọ̀ aa kèo. ²³ Aa gulesiɔ̀ bọ̀ sa'ok̄iɔ̀ ù s̄i s̄i lesiɔ̀ musu pii n̄ lí yèleleɔ̀ gbáuo pii, aa gbɛo n̄ lí pèlɛpɛleu. ²⁴ Baa se táakpɛ káaluao* ku Isaili bùsuu gɔ̀e n̄ nɔ̀e ù. Isailiɔ̀ bui pọ̀ Dii n̄ yánéɔ̀ yābɛɛkeɛaɔ̀ sè piiɛ.

²⁵ Kí Lɔ̀bɔ̀aũ kpalablea wè sɔ̀ode guu ɔ̀ Egipi kí Sisaki m̀ lèlɛ Yelusaleũwa. ²⁶ A Dii kpé àizɛɔ̀ n̄ kibe pọ̀ nàaa, à vua sèngbao pọ̀ Salomɔ̀piɔ̀ sèlɛ pii. ²⁷ Ɔ̀ kí Lɔ̀bɔ̀aũ sèngbaopiɔ̀ gɛɛ p̄ n̄ m̄gotɛo, a nà dɔ̀ai pọ̀ aai a bɛ zé d̄ɔ̀aɔ̀ dɔ̀aanaɔ̀ne n̄ ɔ̀zi. ²⁸ Tó kí lé gɛ Dii kpéu, dɔ̀ai piɔ̀ ɔ̀ sèngbaopiɔ̀ kúa. Tó dɔ̀ai piɔ̀ sù, ɔ̀ aai ea kálɛ n̄ kpéu.

²⁹ Lɔ̀bɔ̀aũ yá k̄niɔ̀ ku Yuda kíaɔ̀ ladau. ³⁰ Lɔ̀bɔ̀aũ n̄ Yeloboaũo aai zika n̄ k̄o gɔ̀opiie. ³¹ Ké Lɔ̀bɔ̀aũ gá, wà aà mia kpàk̄i n̄ aà deziɔ̀ Davidi wéleu. Aà da tón Naama, Am̄ni buie. Ɔ̀ aà né Abia zòlɛ aà gbɛu.

15

Yudaɔ̀ kí Abia (2Lad 13.1-3, 22-23)

¹ Nɛba né Yeloboaũ kpalablea wè bao plasaide guu ɔ̀ Abia gò Yudaɔ̀ kía ù, ² à zòlɛ kpalau Yelusaleũ wè àaɛ. Aà da tón Maaka, Abisaloũ buie. ³ A duuna pọ̀ a mae kèò kè piiɛ, i azía kpa Dii a Luawa lá a dezi Davidiwao. ⁴ Ama Davidi yáí ɔ̀ Dii aà Lua tò aà bui zòlɛ kpalau Yelusaleũ, à aà buipi dilɛ aà gɛɛ ù, a tò Yelusaleũ zedɔ̀a. ⁵ Asa Davidi yá pọ̀ Dii yei kè, i gí yá pọ̀ Dii d̄ilɛ maio e a wēni léu, mé i ke Iti bui Uli yá* bàasio.

* 14:24 Iko 23.18 * 15:5 2Sam 11.1-27

⁶ Abia ní Yeloboaũ aaiḅ zika ní kḥoe e Abia wēni léu. ⁷ Abia yá k̄niḅ ku Yuda kíaḅ ladau. ⁸ Ké à gà, wà aà v̄i Davidi wéleu, ḥ aà né Asa zḥle aà gb̄eu.

Yudaḅ kí Asa

(2Lad 14.1-2, 15.16-19, 16.1-6, 11-14)

⁹ Isailiḅ kí Yeloboaũ kpalablea wè baode guu ḥ Asa gḥ Yudaḅ kía ũ, ¹⁰ ḥ à zḥle kpalau Yelusaleũ wè bla ní mēndoo. Aà dazi tón Maaka, Abisaloũ buie. ¹¹ Kí Asa yá pó Dii yei kè lá a dezi Davidiwa. ¹² A táakpe káaluḅ yà a bùsuu, ḥ à dii pó a deziḅpiḅ kòle píi. ¹³ Baa se à a dazi Maaka bḅ kíaḅeu, ké à Asetaati lí pó Lua ye a ḡyāio pèle yái. Kí Asa lípi zḥ à tesḥwà Sedḥ guzul̄eu. ¹⁴ A azia kpà Diiwa e a wēni léue, āma i guleḥí pó wa bḅḅ daaio. ¹⁵ A vua ní ánusuo ní pḥpāle pó api ní a maeo díle Dii pó ũḅ sèle kàle Dii kp̄eu.

¹⁶ Asapi ní Isailiḅ kí Baasao aaiḅ zika ní kḥoe e ní kpalablea léwa. ¹⁷ Baasapi mé gè lèle Yuda bùsuwa, ḥ àle bíibo Lamai, ké gb̄e sul̄i bḅ ge àli gē Yudaḅ kí Asa bùsuuo yái. ¹⁸ Ḷ Asa ánusuo ní vua pó gḥ Dii kp̄e làasiuḅ sèle ní pó pó kú a be làasiuḅ, a nà a iwaḅne ní ḥz̄i, ḥ à ní z̄i Damasi, Sili bùsu kí Benadada, Tablemḅ né, Eziḥ tḅuna k̄i à mè: ¹⁹ Wà ledoūke, lá ma mae ní n maeo kè yāawa. A ánusuo ní vuaon ke. Ledoū pó ní v̄i ní Isailiḅ kí Baasao gboo, i gomala ní a z̄igḥḅ. ²⁰ Ḷ Benadada ledoūkè ní Asao, à a z̄igḥḅ gb̄ae aa gé lélei Isaili wéleḅwa. Aa Iyoni s̄i ní Dāo ní Abeli Bemaakao ní Genezaleti bùsuo ní Nefatali buiḅ bùsuo píi. ²¹ Ké Baasa a baomà, ḥ à bíiḅoa Lamai tò à tà Tiiza. ²² Ḷ kí Asa kp̄awakè Yudaḅne píi, i gb̄e tēboo à mè, aa Lama gb̄eḅ ní lí pó Baasa lé bíibḅḅ sèle. Ḷ à bíibḅḅ Geba pó kú Bēyām̄e buiḅ bùsui ní Mizipao. ²³ Kí Asa yá k̄niḅ ku Yuda kíaḅ ladau, aà negḥnkeyāḅ ní yá pó a k̄eḅ píi ní wéle bíi pó a bḅḅ. Ké à zik̄u, gyā aà k̄u a gb̄alaḅwa. ²⁴ Ké à gà, wà aà mia kp̄ak̄i ní aà deziḅ Davidi wéleu, ḥ aà né Yosafa zḥle aà gb̄eu.

Isailiḅ kí Nadabu

²⁵ Yudaḅ kí Asa kpalablea wè plaade guu ḥ Yeloboaũ né Nadabu gḥ Isailiḅ kía ũ, à zḥle kpalau wè plāe. ²⁶ A yá pó Dii yeio kè, à zè ní yá pó a mae kè à Isailiḅ dà duunauo. ²⁷ Ahia né Baasa, Isakaa bui lek̄p̄aaiaazi gḅḅ pó aapi ní Isailiḅ lé koezḥ Filitē wéle Gibetḥi, ḥ Baasapi aà dè we. ²⁸ A aà dè Yudaḅ kí Asa kpalablea wè aaḥde guue, ḥ à zḥle aà gb̄eu. ²⁹ Ké à nà kpalableawa, ḥ à Yeloboaũ buip̄iḅ d̄ede píi, i ní gb̄e too, à ní m̄ide lá Dii dà a zḅblena Ahia, Silo gb̄é̄e a òwae. ³⁰ Yápi kè m̄aa duuna pó Yeloboaũ kè à Isailiḅ dà a keau, à Dii Isailiḅ Lua pḅ f̄leḅè yái. ³¹ Nadabu yá k̄niḅ ku Isaili kíaḅ ladau. ³² Kí Asa ní Isailiḅ kí Baasao aaiḅ zika ní kḥo e an kpalablea léwae.

Isailiḅ kí Baasa

³³ Yudaḅ kí Asa kpalablea wè aaḥde guu ḥ Ahia né Baasa gḥ Isailiḅ kía ũ. A zḥle kpalau Tiiza wè baasḅḅ mēndosaie. ³⁴ A yá pó Dii yeio kè, à zè ní Yeloboaũ yákeao ní duuna pó à Isailiḅ dà a keauo.

16

¹ Dii yá'ò Anani né Yehue, ḥ à àsi'ò Baasae à mè: ² Ma n se luutēu, ma n dile ma gb̄é Isailiḅ d̄aana ũ, ḥ n ze ní Yeloboaũ yákeao, n ma gb̄é Isailiḅ dà duunau, ḥ an duunapiḅ ma pḅ f̄le. ³ Mpi ní n buiḅ, má á d̄ēḅnzḥ sae. Má ke n uae lá má kè Neba né Yeloboaũ uaewae. ⁴ Gb̄eḅ n gb̄é pó aa gaga wéleuḅ só, b̄aḅ i n gb̄é pó aa gaga s̄euḅ ble. ⁵ Baasa yá k̄niḅ ní aà negḥnkeyāḅ ku Isaili kíaḅ ladau. ⁶ Ké Baasa gà, wà aà v̄i Tiiza, ḥ aà né Ela zḥle aà gb̄eu.

⁷ Dii yápi dà ānabi Yehu, Anani nées, ɔ a ò Baasaε n a buio vāi pɔ a kè à Dii pɔ fèlèò lá Yeloboau buio kèwa yái n Yeloboau bui pɔ à n mīdeɔ yáo lɔ.

Isailio kí Ela

⁸ Yudaɔ kí Asa kpalablea wè baasɔo n mēdoode guu ɔ Baasa né Ela gò Isailio kía ũ, à zòlè Tiiza wè plaε. ⁹ Aà İwaɔ do Zimli mé aà zikasɔgoɔ lεε do gbēzɔo ũ, ɔ à gbéɔ lè aa lεkpāaīaazi. Ké v̄εε lé Ela de a be ziia Aaza kpéu Tiiza, ¹⁰ ɔ Zimli gè à aà dè Asa kpalablea wè baasɔo n plaode guu, ɔ à zòlè aà gbεu. ¹¹ Ké à zòlè kpalau a làa, ɔ à Baasa buio dède píi, i gōεε to aà daεɔ ge aà gbēnaɔ guuo. ¹² A Baasa buipio mīde píie, lá Dii dà ānabi Yehuε a òwa. ¹³ Baasa n a né Elao Dii Isailio Lua pɔ fèlèè duuna pɔ a kè táaɔ yá musu, mé ké aa èa Isailio dà a keau yái. ¹⁴ Ela yá kīnio ku Isaili kíaɔ ladau.

Isailio kí Zimli

¹⁵ Yudaɔ kí Asa kpalablea wè baasɔo n plaode guu ɔ Zimli zòlè kpalau Tiiza goɔ soplá. Goɔ bee Isaili zīgɔɔ bɔo ku Filitē wéle Gibetɔ saε. ¹⁶ Ké zīgɔpio mà Zimli lεkpāaī n gbéɔ kizi à aà dè, ɔ aa n dɔaana ɔmeli dīlε Isailio kía ũ n bɔou wegɔɔ. ¹⁷ ɔ ɔmeli n Isaili zīgɔɔ kè Gibetɔwa, aa gè koezò Tiizai. ¹⁸ Ké Zimli è aa a wéle sīwa, ɔ à dède sī a be kpēdiakɔau musu, à tesòwà, ɔ tépi kùwà. A gà ¹⁹ duuna pɔ a kè yáie. A yá pɔ Dii yeio kè, à zè n Yeloboau yákeaoε. A duunakè mé à èa Isailio dà a keau. ²⁰ Zimli yá kīnio n lé pɔ a kpāaīrno Elazio ku Isaili kíaɔ ladau.

Isailio kí ɔmeli

²¹ Isailio kōkpaalè lεε pla. An gbé kīnio ye Gina né Tibeni kpá kía ũ, gbé kīnio sɔ ɔmeli. ²² Ké gbé pɔ aa zè n ɔmelioɔ gbāa de gbé pɔ aa zè n Gina né Tibenioɔla, ɔ wà Tibenipi dè, ɔmeli mé kpalablè. ²³ Yudaɔ kí Asa kpalablea wè baakwi n mēdoode guu ɔ ɔmeli gò Isailio kía ũ, à zòlè kpalau wè kuεplaε. A ku Tiiza wè sooloε, ²⁴ ɔ à Samali sīsī lù Semεewa n ānusuo kiloo bāaɔkwī, ɔ à wéle kàlewa, à tɔkpàè Samali, ké Semεε mé sīsīpi vī yāa yái. ²⁵ ɔmeli yá pɔ Dii yeio kè, à duunakè de gbé pɔ dāaεɔla píi. ²⁶ A zè n Neba né Yeloboau yákeao píie. A Dii Isailio Lua pɔ fèlèè n duuna pɔ a kè táaɔ yá musu, à èa Isailio dà a keauo. ²⁷ ɔmeli yá kīnio n a negɔnkeyāo ku Isaili kíaɔ ladau. ²⁸ Ké à gà, wà aà vī Samali, ɔ aà né Ahabu zòlè aà gbεu.

Isailio kí Ahabu

²⁹ Yudaɔ kí Asa kpalablea wè bla plasaide guu ɔ ɔmeli né Ahabu gò Isailio kía ũ, à zòlè kpalau Samali wè bao n plaε. ³⁰ A yá pɔ Dii yeio kè de gbé pɔ dāaεɔla píi. ³¹ Zεa n Neba né Yeloboau duunakeao i keè yāe ũo, ɔ à Sidɔdeɔ kí Ebaali nεnoε Zezabeli sè no ũ, ɔ à nà zɔblea Baaliεwa, ìo aà sisi. ³² A kpédò Baalipie Samali, ɔ à aà gbagbakīi pèlε kpépiu. ³³ A Asetaatili pèlεu lɔ, à èa Dii Isailio Lua pɔ fèlèè de Isaili kía pɔ dāaεɔla píi.

³⁴ Ahabupi goɔ ɔ Beteli gbé Hieli Yeliko kèke kàlε. Ké à a bíi ē kpàlε, ɔ aà negɔε sēia Abilaū gà. Ké à a bɔlε gbaɔ pèlε, ɔ aà né gbεzāna Segubu gà, lá Dii dà Nuni né Yozueεε a òwa.*

17

Gbagbaaɔ ānabi Elia gwaa

* 16:34 Yoz 6.26

¹ Tisebe gbé Elia bò a be Galada bùsuu, à gè Ahabu lè à mè: N Dii Isailio Lua pò mále zobleè kuaò, sea za wëa fi a kpao, lou a mao. Sema gɔɔ pò má ò bàasio.*

² ɔ Dii yá'ò Eliapie à mè: ³ Fèle gé gukpe oi, ní ulé Keliti swa'eu Yuudé baale, ⁴ nío swapi í mi. Má díle gbagbaaone aao n gwa we. ⁵ ɔ à ge kè lá Dii òewa, a ku Keliti swa'eu Yuudé baale. ⁶ Gbagbaaò Ìò mòè ní pëeo ní nòoo koo ní oosio, ò Ìò swapi í mi.

Salépa gyaa Elia gwaa

⁷ Gɔɔpla gbéa swapi í bà, ké lou lé ma bùsupiuo yáí. ⁸ ɔ Dii yá'òè à mè: ⁹ Fèle gé Salépa, Sidò sae, nío ku we. Má díle gyaa taasidee aao n gwa we.† ¹⁰ ɔ à fèle lé gé Salépa. Ké à kà wélepi léi, à gyaae lè, àle yàawe we. ɔ Elia lezù gyaapizi à mè: Ge ò mómee ní ío, baa yoo, mà mi. ¹¹ Ké àle gé dáí, Elia èa lezuaazi à mè: Ní mómee ní pëe miɔnao lo. ¹² ɔ nɔepi òè: N Dii n Lua kuaò, baa kàa má vío, sema pówenti okú do pëna guu ní nísí yooɔnao tùu guu bàasio. A yàa mále we ke, mí tá be mà blekèò wà ble ní ma néo, wío ga dá. ¹³ ɔ Elia òè: Nsu to vía n kúo. Ge ò ke lá ní òwa, àma kàa keò yooɔno ò mómee gíá, ní gbasa ò n pò ke, á ní n néo. ¹⁴ Asa Dii Isailio Lua mè pówenti a láa pëna guuo, mé nísí a láa tùupiuo e gɔɔ pò a to lou ma bùsu la ge kaò. ¹⁵ Gyaapi ge kè lá Elia òewa, ò aale poble màa e gɔɔ ũma, aapi ní a bedeo ní Eliao. ¹⁶ Pówenti i láa pënapiuo, mé nísí i láa tùupiuo, lá Dii dà Eliae a òwa.

¹⁷ Bee gbéa nɔe uabelepi népi lé gyáke. Ké gyápi gbãakù maamaa, ò népi gà. ¹⁸ ɔ nɔepi ò Eliae: Lua gbé, bómé wá daaa, ò n mɔ ma bei? N mɔ ma duuna dɔi Luagu, ké aà ma né de yáí yà? ¹⁹ ɔ Elia òè: N n népi kpaa. ɔ à népi sí nɔepi ɔzi, à dèdèò kpèdiakɔa kpèa pò à pílau. A aà wùle a líiwa we, ²⁰ ò à wiilè Diiwa à mè: Dii ma Lua, míme ní tò gyaa pò ma pila aà be né gà, n pɔsia kpàaazia? ²¹ ɔ à kua ká màma negɔɔenapiwa gën àaɔ,‡ à wiilè Diiwa à mè: Dii ma Lua, to aà wëni ea su aà me. ²² Dii Elia wiilea mà, ò wëni èa sù népi me, à vù. ²³ Ké Elia negɔɔenapi sè à pílao, à gèò kpéu, ò à aà kpà aà dawa à mè: Gwa, n né béè! ²⁴ ɔ nɔepi ò Eliae: Má dɔ sa ké Lua gbén n ũ. Dii yá pò bò n léuá síanae.

18

Elia ní Obadiao

¹ Elia gɔɔplakè we. A wè àaɔde guu ò Dii yá'òè à mè: Ge ò nzíá ɔb Ahabue, mí tó lou ma aà bùsuu. ² ɔ Elia fèle lé gé azía ɔbi Ahabue.

Nɔana sɔ à pásíkù Samali, ³ ò Ahabu a be zii Obadia sísi. Obadiapi sɔ í misiile Dii maamaae. ⁴ Gɔɔ pò Zezabeli lé Dii ànabio dede, Obadia ní séle gbèon basoo, à ní ulé gbè'eo guu gbèon blakwikwi, ò à ní gwá ní bleo ní ío. ⁵ ɔ Ahabu ò Obadiapie: Wà bùsu keele wà gé nibɔnao ní swa'eu pii. Wilio dɔo tó wá sè e wà wá sɔo ní wá sɔbaonaò gwaò. ⁶ ɔ aa bùsu kpaalèkɔe, an baade a zé sè. ⁷ Ké Obadia kpàaũ ní Eliao zéu, à aà dɔ, ò à wùle a gbèeu à mè: Ma dii Elia, mímenn wea? ⁸ Elia wèwà à mè: Mámé! Ge ò n diie ma su. ⁹ ɔ Obadia mè: Tàae kpele má kè, ò níle mapi n zòblena na Ahabue a ɔzi aà ma dei? ¹⁰ N Dii n Lua kuaò buie ge bùsue ku ké ma dii gí gbéò zluimá n weleio. Tó wà mè ní kú weo, ò to aa me wa sí ní pɔe. ¹¹ ɔ níle omee sa mà ge o ma dii Ahabue n sua? ¹² Tó ma gèzeaa, máo dɔ gu pò Dii Nisina a n se taunno. Tó ma ge má ò Ahabue, mé i n eo, a ma dee. Mapi n zòblena sɔ ma misiile Dii za ma èwaasogɔe. ¹³ Ma dii Elia, ké Zezabeli lé Dii ànabio dede, ni yá pò má kè mao lé? Mámé ma ní gbèeo sèle gbèon basoo, ma ní ulé gbè'eo guu gbèon blakwikwi, ma ní gwá ní bleo ní ío. ¹⁴ ɔ

* 17:1 Zaa 5.17 † 17:9 Luk 4.25-26 ‡ 17:21 2Kia 4.34-35

ńlẹ omẹe sa mà ge o ma dii Ahabue n sua? A ma dee. ¹⁵ Ǿ Elia m̀: N Dii Zígõde p̀ó mále zòbleè kuaó má gé aà ma e gbãe.

Elia ní táadeo kua Kaameli gbẹ musu

¹⁶ Ǿ Obadia gè dà Ahabue, à yápi òè, Ǿ Ahabu gè dai Eliale. ¹⁷ Ké Ahabu Elia è, a òè: Isaili bùsudena, nímenn wea? ¹⁸ Ǿ Elia m̀: I ke máme ma Isaili bùsu dèò, mpi ní n mae bẹdeò áme á dè, asa a pákpà Dii yádileao, á té Baalizie. ¹⁹ Isailio sísi píi sa aa káamazi Kaameli gbẹ musu sãnu ní Baali táade gbẽon òaa pla ní blakwio ní Asetaati táade gbẽon òaa pla p̀ó aai p̀oble ní Zezabelio.

²⁰ Ahabu Isailio sísi píi, Ǿ à táadepio kàaa Kaameli gbẹ musu. ²¹ Ǿ Elia s̀ Isailiozi à ní lá à m̀: Aò yá kũa okpeai e bõe ni? Tó Dii mé Lua ũ, à teaazi. Tó Baalie s̀, à teaazi. Aai yãe zá síwàò, ²² Ǿ Elia ònè: Dii ànabio guu máme ma gõ mado. Baali táadeo s̀ aa gbẽon òaa pla ní blakwioe. ²³ A zuswana kpáwá mèn pla, táadepio i a m̀endo se aa zõezõe aa ka yàaa, aasu té dauo. Mapi s̀ má ado kẹke, mí ká yàaa, má té dau s̀o. ²⁴ Ampio aa Baali sísi, mapi s̀ má Dii sísi. An gbé p̀ó yámà à tesòwà òme Lua ũ. Ǿ gbépii m̀: A maae! ²⁵ Ǿ Elia ò táadepionè: A zuswana m̀endo se kẹke káau, asa áme á dasi. A á dii sísi, kási ásu té dauo. ²⁶ Ǿ aa zuswana p̀ó wa kpámá sí aa kẹke, Ǿ aale Baali sisi za koo e íatè gè kàò minanguo. Aale òwã, aale lia sa'okii p̀ó aa bòi, aale me: Baali, yámawáe! N beeo aai yãe mao, i yámamáo. ²⁷ Ké íatè kà minanguo, Ǿ Elia lé ní láanike à m̀: A wiile gbãa, òme diie ũo lò? Aà làasoo tà saalon nò, á dõa? A gè bíikpekei yà? A gè wéleu yà? Ale i'oe, Ǿ ále aà vua? ²⁸ Ǿ aale wiile ní lo gbátèò, aale nízia lili ní fèndao ní s̀nao lá aai kewa, e au lé bàale ní mewa. ²⁹ Ké íatè gè aua pilai, Ǿ aale yáyaaabole e sa oosi ogoo gè kàò. N beeo i yãe zá símáo, i yámamáo, i swáseńzio.

³⁰ Ǿ Elia ò bílae: A sòmazi! Ké aa s̀aazi nípii, Ǿ à Dii gbagbakii p̀ó wa gbòò kẹke lé bo. ³¹ A gbẹ s̀ese mèn kuepla Yakobu buio dasileu. Yakobupi Dii yá'òè yàa à m̀, wáli oè sa Isaili.* ³² Ké à Dii gbagbakii p̀ó, Ǿ à eyõ liai. Epi kà à í sí litili gèò. ³³ A yàakà sa'okii pia, à zupi zõezõe a kà yàapia ³⁴ à m̀: A íto lo síis, í ka sa'obopiwa ní yàapio. Ké aa tò, Ǿ à m̀: A ea to lo. Ké aa tò, Ǿ à m̀: A ea to à ke gèn àaõ. Ǿ aa tò e gèn àaõ. ³⁵ Ipi bàalè lia sa'okii pizi e epi pà. ³⁶ Sa oosi ogoo Ǿ ànabi Elia s̀i à m̀: Dii, Ablahaũ ní Izaakio ní Isailio Lua, to wà dõ gbã ké nímenn Isailio Lua, mé n zòblenan ma ũ, mále yáe bee ke, ké nime ní òmee yáí. ³⁷ Yámaa Dii! Yámaa, ké gbéè bee e dõ ké n Dii nímenn Lua, mé níle ní nòse lilené, ké aa ea sumae. ³⁸ Ǿ Dii té s̀u sa'obo ní yàao ní gbẽo ní bùsuopiwa, aa tekũ, Ǿ í p̀ó kú eupi bà. ³⁹ Ké gbéè è, aa wùle ní gbèeu aa m̀: Dii mé Lua ũ! Dii mé Lua ũ! ⁴⁰ Ǿ Elia ònè: A Baali táadeo kúkũ, an gbèe su piliwáo. Ké aa ní kúkũ, Ǿ Elia gèríno Kisõ guzuleu, à ní dede we.

⁴¹ Elia ò Ahabue: Ge n p̀oble, ní imi, asa ma lou kõfi mà do. ⁴² Ǿ Ahabu gè lé p̀oble, àle imi. Ǿ Elia dède gè Kaameli misonaa, à sionkpa à wepèle a gbáu. ⁴³ A ò a zíkènae: Ge n gugwa ísia oi. Ǿ à ge gwà. Ké à s̀u, à m̀: Põe ku weo. Ǿ Elia òè aà ea gé gwai lo, Ǿ à gè màa e gèn soolo. ⁴⁴ A gèn soplade guu Ǿ zíkènapii m̀: Ma lou è na sesèennò lán olawa, àle fele ísiaa. Ǿ Elia òè: Ge n o Ahabue aà a s̀go do s̀õne, i gèu à pila gbewa e lou àò gé giiè. ⁴⁵ Lou lé sisi busebuse, zà'iana fèle, Ǿ lou kwè.† Ahabu ku s̀gou, àle tá Yezelee. ⁴⁶ Dii gbãa dède Eliawa, Ǿ à a ulada kàaa a kũ, à bàalè dõaa Ahabue e à gè kàò Yezelee.

* **18:31** Daa 32.28 † **18:45** Zaa 5.18

19

Dii bɔ mɔa Eliawa Olebu

¹ Ké Ahabu yá pɔ Eliá kè dàu a sɪu Zezabelie pii, lá à táadepio dède ní fěndaó n̄pii, ² ɔ Zezabeli lékpāsākè Eliáe à m̀: E zia maa'i, tó mi kene lá ní kè táadeonewao, adeo yāpāsikemeε bēεbēε! ³ ɔ v̄ia Eliá kù, ɔ à fēle bàalè à azia mibɔkii wēεε. Ké à kà Beεεba, Yuda búsuu, we à a zikenapi t̄ou, ⁴ ɔ à t́aa'ò gbáau gɔɔ do. A gè z̄òle séli gbáú, ɔ à wabikè à e ga à m̀: Dii, ké bee m̀a. Ma se ḡɔ, asa má de ma deziolao.* ⁵ ɔ à wùle lé i'ò sélipi gbáú.

Malaika m̀ we, à onàwà à m̀: Fēle poble. ⁶ Ké Eliá gugwà, ɔ à kàa asaa ní ituuo è kálea a miz̄i. ɔ à poble à im̄i à èa wùle. ⁷ Dii Malaika èa m̀ a gēn plaadei, à onàwà à m̀: Fēle poble, asa tá gbāa níle m̀ó oi. ⁸ ɔ à fēle poble à im̄i. B̄epi t̄ò à gbāa'è, ɔ à t́aa'ò gɔɔ bla fāane ní gwāasinao e à gè kà Lua gbε pɔ w̄i me Olebui.† ⁹ Ké à gè lé i gbepi eu, we ɔ Dii yá'ouè à m̀: Eliá, bó níle kε lai? ¹⁰ A wèwà à m̀: Dii Lua Ziḡɔde, ma ze ma gi f̄iafia n yá musu, asa Isailiɔ p̄akpà ní bàakuar̄nɔ yáí, ɔ aa ní gbagbak̄iɔ gbòo aa ní ānabiɔ dède ní fěndaó. Mámε ma ḡɔ mado, ɔ aale ma we sa.† ¹¹ ɔ Dii m̀: Bɔ ge ze ma ae gbε musu le, mí gē n ae.

Zaa'ian gbāa fēle, àle gbēs̄is̄ipiɔ paa, àle gbēs̄iɔ w̄iwi Dii ae, kási Dii ku íanapi guuo. Ianapi gbεa t̄ole l̄ualua, kási Dii ku t̄ole lualuaapi guuo. ¹² T̄ole lualuaapi gbεa sa t̄éε, kási Dii ku t̄epi guuo. T̄epi gbεa yákp̄aina mé dɔ busenno. ¹³ Ké Eliá yápi mà, à a ulada kù a wéa, ɔ à b̀ò gè zè gbè'epi lé, a mà wa òε: Eliá, bó níle kε lai? ¹⁴ A wèwà à m̀: Dii Lua Ziḡɔde, ma ze ma gi f̄iafia n yá musu, asa Isailiɔ p̄akpà ní bàakuar̄nɔ yáí, ɔ aa n gbagbak̄iɔ gbòo aa n ānabiɔ dède ní fěndaó. Mámε ma ḡɔ mado, ɔ aale ma we sa. ¹⁵ ɔ Dii òε: Ea ta Damasi guwaiwaiu. Tó n ka we, ní Azaeli dile Sil̄iɔ k̄ia ũ,§ ¹⁶ ní Nimisi t̄ūna Yehu dile Isailiɔ k̄ia ũ,* ní Abeli M̄eola gbé Safata né Elizi dile n gbεu ānabi ũ. ¹⁷ Gb̄é pɔ b̀ò Azaeli fěnda léz̄iɔ, Yehu mé a ní dede. Tó aa b̀ò Yehu fěnda léz̄i s̄ò, Elizi mé a ní dede. ¹⁸ N beeo má Isailiɔ v̄i gb̄ēon òaas̄oɔo leε s̄opla (7.000). An gb̄ēe i k̄ule Baalie à lepèwào.†

Elizi s̄isia

¹⁹ ɔ Eliá fēle b̀ò we, à gè Safata né Elizi lè, àle sapa ní zuo ní a gb̄é soon kuepla. Aapi mé té z̄á. ɔ Eliá s̄šaàzi, à a ulada k̄aaàla. ²⁰ ɔ Elizi a zuo t̄ò we, à bàalè b̀ò te Eliazi, ɔ a òε: To mà gé lezai ma de ní ma daowa ḡia, mí gbasa m̀o tenzi sa. Eliá m̀: Gé, ní ea su. N yá pɔ má k̄ene d̄ò. ²¹ ɔ Elizi èa à a zup̄iɔ k̄olokpa, à tekà ní zù z̄ikεb̄o, ɔ à zup̄iɔ n̄ò f̄uukè a kpà gb̄éowa aa s̄ò. ɔ à b̀ò te Eliazi, à ḡò aà z̄obāna ũ.

20

Benadada ní a z̄iḡɔ koez̄sa Samalizi

¹ Sil̄iɔ k̄i Benadada a z̄iḡɔ k̄aaá pii. K̄ia gb̄ēon baakwi ní plaoo kuaànɔ ní ní s̄ò ní ní z̄ikas̄ogo. ɔ aa gè koez̄ò Samalizi aale lélewà. ² ɔ à gb̄é z̄i Ahabuwa wéle guu ³ à m̀: Ma Benadada ma m̀, n ānusu ní n vuao ḡò ma pɔ ũε. N n̄o maaɔ ní n né maaɔ ḡò ma pɔ ũε lo. ⁴ ɔ Isailiɔ k̄ia m̀: Ma dii k̄i, mapi ní pɔ pɔ má v̄iɔ ḡò n pɔ ũε pii lá ní òwa. ⁵ ɔ Benadada èa gb̄é z̄iwà lo à m̀: Ma Benadada ma m̀, ma gb̄é z̄i n ānusu ní n vuao ní n n̄o ní n néo gbεaimae. ⁶ Zia maa'i má a gb̄é z̄ima, aa n be ȳoε ní n gb̄é beo, aai á pɔ beεdeɔ séle suomeε pii. ⁷ ɔ Isailiɔ k̄ia a

* 19:4 Yon 4.3 † 19:8 B̄oa 3.1 ‡ 19:10 Lom 11.3 § 19:15 2Kia 8.7-13 * 19:16 2Kia 9.1-6

† 19:18 Lom 11.4

bùsu gbězōō sīsī pii à mè: A è lá àle ma léwεó? Ké à gběō zīa, à ma nao ní ma néō ní ma ánusuo ní ma vuaō gbèa, mi gioèò. ⁸ Ǿ gbězōōpio ní gbé kīniō òè: Nsu ñ aà yāmao, ñsu weièò. ⁹ Ǿ a ò Benadada zīnaōne: A ge o ma dii kīe, yá pó a gbèa mapi a zòblena wa káau ò má ke. Yá pó a gbèa gbēzāe bee má keo. Ǿ zīnapiō èa tà Benadadawa ní yápio. ¹⁰ Ǿ à èa gběō zī Ahabuwa ló à mè: Tó Samali bùsuti gò à kà ké ma zīgō e séle ní miwa òkū dodo, adeo yāpāsīkemεε bēebēe! ¹¹ Ǿ Isailiō kía mè: A ge oè, gbé pó lé a zīka'ula da su íanadā lá à ulapi bò lé kálēwao. ¹² Ké Benadada yápi mà, àle vēemi ní a kía deeo lákpeo guu, ò a ò a gběōne aa souke. Ǿ aa gè soukēi.

Ahabu ziblea Benadadawa

¹³ Anabie mò Isailiō kī Ahabu lè à mè: Dii mè, n zīgō dasiō è wea? A ní nanε n òzī gbāe, ní ò dō ké áme á a Dii. ¹⁴ Ǿ Ahabu aà là à mè: Déme a bee kei? A wèwà à mè: Dii mè n bùsu kíaō ìwao mé aa ke. Ǿ Ahabu aà là ló: Déme a lélemái? A wèwà à mè: Mmε! ¹⁵ Ǿ Ahabu a bùsu kíaō ìwao káaa, aa gběōn òaa do ní baakwi ní plaoε (232). Ǿ à a zīgō káaa pii, aa kè gběōn òaasōōo léε soplá (7.000). ¹⁶ Aa bò wéleu íatē minanguo, gōo pó vεe lé Benadada ní a kía deepiō de lákpepiō guu. ¹⁷ Ahabu bùsu kíaō ìwapiō mé bòle káau. Ǿ Benadada zīnaō ge òè, gběō lé bòle Samali. ¹⁸ Ǿ Benadada mè: Tó aafia aale mó ge ní zīon nò, à ní kúkū bēe. ¹⁹ Ké bùsu kíaō ìwapiō bòle wéleu, ò zīgō té ní kpe, ²⁰ an baade gbédè. Ké Siliō lèkōwa, ò Isailiō pèamá, ò Siliō kī Benadada ní a sōdeeo ní ké dia ní sōō kpe. ²¹ Ǿ Isailiō kía bò gè sōdeeo ní sógodeo dède, à Siliō ásookè maamaae.

²² Anabipi èa mò Isailiō kía lè à mè: Sōdile, ní làasooke yá pó ñyō kewa, asa tó í bò eu, Siliō kía a ea mo léleima lōe.

²³ Ǿ Siliō kía ìwao òè: Isaili taaá sīsī taaōne. A yái tò an gbāa dewála. Tó wále zīkañño gusalalau, wá gbāa aō deñlae. ²⁴ N n kía deeo leūkpake, ní òaana pāleo diledele ní gbεu. ²⁵ Sema n zīgō ní n sōō ní n sógoo aao dasi lán yāawa, wí zīkañño gusalalau, wá gbāa i deñla. Kí ní yāma, ò a kè màa.

²⁶ Ké í bò eu, Benadada Siliō káaa, ò a gè zīkai ní Isailiō Afeki. ²⁷ Wà Isailiō káaa wà kūsūakèné, ò aa gè má. Siliō lìgua, ò Isailiō bòokpà bōaainño lán blè kpasa néna léε plaowa. ²⁸ Ǿ Lua gbépi mo ò Isailiō kíaε à mè: Dii mè lá Siliō lé e sīsīo diin a ũ, guzule diin a ũo, á aà zīgō wiilae beeo nanε ní òzīe, ní ò dō ké ámeaa Dii. ²⁹ An bōōo bōaa ní kōo màa e gōo soplá, a gōo sopladepi zī ò aa nà zīwa. Ǿ Isailiō Sili kèsedeo dède gběōn òaasōōo léε basōo (100.000) gōo doupizī. ³⁰ Ké an gbé pó gōō lèkōwa Afeki wéleu, ò a bíi kwèñla. Gbépiō gběōn òaasōōo léε baasōo ní plao (27.000). Benadada bàalè sī wéleu sō, à ùle kpéu kpea. ³¹ Aà ìwao òè: Wá mà Isaili kíaō gbēke ví. Wà zwānkasao ò wá pi, wà ba ò wá nōe, wí bō ge aà le. Wiliō dōo tó a n tó. ³² Ǿ aa zwānkasao ò ní pi, aa ba ò ní nōe, aa gè Isailiō kía lè aa mè: N zòblena Benadada mè ñ a tó. Ǿ Isailiō kía mè: Asi a ku fá! Ma gbéε. ³³ Yápi kè gbépiōne àsi na ũ, ò aa yápi gbà wà kù aa mè: Aō, Benadadaá n gbéε. Ǿ kī mè: A ge à aà se moò. Ké Benadada mò, ò Ahabu òè aà gēano a sógou. ³⁴ Ǿ Benadada òè: Wéle pó ma mae sī n maewao, má ea soaane, ní laata Damasi lá ma mae kè Samaliwa. Ǿ Ahabu mè: Wà ledouke bee musu, mí n gbāe. Ǿ à ledoukèaano à aà gbāe.

Anabi kī Ahabu daa yáu

³⁵ Dii ò anabi gāli gbēεε à o a gbédeεε aà a lé. Ké anabipi òè, ò à gī. ³⁶ Ǿ a òè: Lá ni Dii yāmao, tó n kēa, nòomusu a n deε. Ké à gèzεa, ò nòomusu aà è a dè.*

* 20:36 1Kia 13.24

³⁷ Anabipi gbēe è lo, ò a dè aà a lé. Ǿ a aà lè, à kè'ia. ³⁸ Ǿ ānabipi zwāa kù a wéa à azia lile, ò a gè lé kí dá zé le. ³⁹ Ké kí lé gē, ò ānabipi lezuaàzi à mè: Mapi n zòblena, ké ma ge zila, ò gbēe mò ma kii ní gōe, à mè màò aà dōa. Tó má tò à pília, ma wēni gē yáue, ge má fiabo ánuusu kiloo bla soosai. ⁴⁰ Ké ma laai tà gupálei, ò gōepi gēzea. Ǿ Isailio kía dè: Lá wa íadama ò ní ò we. ⁴¹ A zwāapi gò a wéa kpakpa, ò Isailio kía aà dè ānabi ũ. ⁴² Ǿ ānabipi dè: Dii mè lá n gōe pò á díle aà ga gbàe, n wēni gē yáue, n zīgōo i gaga aà zīgōo gēe ũ. ⁴³ Ǿ Isailio kía dàzeu, àle tá a be Samali. Aà nòse yà, à oosisi.

21

Naboti vèebu

¹ Bee gbèa Yezelèe gbēe ku, aà tón Naboti. A vèebu ví Yezelèe, Samali kí Ahabu be sae. ² Ǿ Ahabu dè: N n vèebu kpaa mà ke dò kaa ũ, asa a ku ma be saee, mí vèebu pò a maa de beea kpama a gēe ũ. Tó ní yei, má fiabone ní ánuuso a beee léu. ³ Ǿ Naboti ò Ahabue: Kai, a keo! Má fō túbì pò ma dezio tòmee kpamao. ⁴ Ǿ Ahabu nòse yà, à tà be ní oosisio, ké Yezelèe gbé Nabotipi dè á túbì pò a dezio tòe kpawào yáí. Ǿ a wùle a liiwa, à aedò giwa, à gí pòblei. ⁵ Aà na Zezabeli mò aà là à mè: Bóme n le n oosisi, níle pòbleo ní? ⁶ Ǿ a wèwà à mè: Má ò Yezelèe gbé Nabotie ma mè aà a vèebu kpaa, mí fiaboè ní ánuuso. Tó vèebu pále a yei sō, mí kpawà a gēe ũ. Ǿ a mè á kpao. ⁷ Ǿ Zezabeli dè: N Isailio kíake yákean wea? Fele pòble ní pónao, má Yezelèe gbé Naboti vèebu ene.

⁸ Ǿ à láo kèkè ní Ahabu tóo, à aà tāana seela kèwà, a kpāsākpāsā gbēzōo ní kíabui pò kú Naboti wéle guuone. ⁹ Lápio guu à mè: A leyegōo dile, í a kpàwake. A zōlekii maa kpa Nabotiwa gbéō guu, ¹⁰ í gbé gia wēle gbēon pla à ní kále aà ae. Aai yādōwà aa me à Lua ní kiao tōbēsīe, í aà kū bōaàno wénkpe à aà pápa ní gbēo à de. ¹¹ Ǿ Naboti wéle gbēzōo ní kíabui kè lá Zezabeli ò taala pò á kpāsānéo guuwa. ¹² Aa leyegōo díle, ò aa zōlekii maa kpa Nabotiwa gbéō guu. ¹³ Ǿ gbé gia gbēon plapio mò zōle aà ae, aa yādōwà gbéō wáa aa mè à Lua ní kiao tōbēsīe. Ǿ wà aà kù wà bōaàno wénkpe, wà aà pápa ní gbēo wa dè. ¹⁴ Ǿ wà lékpāsākè Zezabelie wà mè wà Naboti pápa ní gbēo wa dè.

¹⁵ Ké Zezabeli mà wà Naboti pápa ní gbēo wa dè, ò a gè a ò Ahabue à mè: Fele ge Naboti vèebu pò á gionépi se n pò ũ, asa a ku lo, à gà. ¹⁶ Ké Ahabu mà Naboti gà, ò a fèle lé gé aà vèebu séi a pò ũ.

¹⁷ Ǿ Dii yá'ò Tisebe gbé Eliae à mè: ¹⁸ Fele gé Samali kí Ahabu lei. A gè Naboti vèebu séi, a ku we. ¹⁹ Oè ma Dii ma mè, gbé ò a dè à mè a túbì séio lò? Ní oè lo, gu pò gbēo Naboti au sāsāu, we aa aapi pò sāsāu sō.

²⁰ Ké Ahabu Elia è à mè: Ma ibee, n bōa fá! Ǿ Elia dè: Ee, ma bōma kài! Asa n nzia kpà yá pò kè Dii vāiwa. ²¹ Ǿ Dii mè á vāikene, á ke n buione sàabu. N gōe a gō Isaili būsuo, wēen nò, zōn nò. ²² A ke n uae lá á kè Neba né Yeloboau uaeuae, lá á kè Ahia né Baasa uaeua, asa n Isailio daa duunkēau aà pò fèlè. ²³ Zezabeli sō, Dii mè gbēo aà so Yezelèe bíi saee. * ²⁴ Gbēo n gbé pò aa gaga wéleuo só, bāo i n gbé pò aa gaga sēuo ble.

²⁵ Gbēe ku yāa lán Ahabuwao, à azia kpà yá pò Dii yeiowa, mé aà na Zezabeli í tékpaaàgu. ²⁶ A yá pò wa ye a gīyāio kè maamaae, à tè táaazi lán Amole pò Dii ní yá Isailionēowa.

* 21:23 2Kia 9.36

²⁷ Ké Ahabu yápi mà, à a ula ga kè à zwànkasaò dà, ò à leyè. A ì ní zwànkasapio daa, à táa'ò busebuse. ²⁸ Ǿ Dii ò Eliaε: ²⁹ N è lá Ahabu azía bùsamεεα? Lá à azía bùsamεε, má vāipi ke aà uae aà gɔɔo. Aà negɔε ò má vāipi ke aà uae.

22

Anabi Mise yá pò a su oa Ahabu (2Lad 18.1-27)

¹ A kà wè àaò ké Siliò ní Isailiò i zika ní kōoo. ² A wè àaòdepi guu ò Yudaò kí Yosafa gè Isailiò kía lè. ³ A m̀ lè Isailiò kía ò a gbéɔne yāa à m̀: A d̄ó ké Lamotu Galada á wá pòe yāao lò? Kási wi a sia Siliò kía wa yākekεo. ⁴ Ǿ à Yosafa là à m̀: Nyò gemanò ziu Lamotu Galadao lé? Ǿ Yosafa wèwà à m̀: Wá douε, ma gbéɔá n gbéɔne. Ma s̄ɔá n s̄ɔne. ⁵ Ǿ à èa m̀: Dii la gía. ⁶ Isailiò kίapi ānabi εgenao káaa gbéɔn òaa pla taawa, ò à ní lá à m̀: Mà gé ziu Lamotu Galadadeowa yà, ge mà kámaboε? Ǿ aa wèwà aa m̀: Gé! Dii a ní nanε n ɔziε. ⁷ Ǿ Yosafa m̀: Dii ānabi ku la, wà e wà aà laoa? ⁸ Ǿ Isailiò kía wèwà à m̀: Ḡεε ku l̀, aà tón Mise, Imela néε. A f̄o yāgbεawεε Diiwa, āma má yeaàzi no, asa ìli àsi maa omεε ziiò, sema a b̄εε. Ǿ Yosafa m̀: Nsu o màao kí! ⁹ Ǿ Isailiò kía a iwae s̄isi, a òè: Ge ò Imela né Mise s̄isi aà m̀ kpakpa. ¹⁰ Isailiò kía ní Yudaò kí Yosafao baade a kible'ula daa, aa z̄leá ní báaowa p̄wengbēze p̄ó kú Samali bíibole saε, ò ānabi εgenapio lé yāyaaa'o ní aε. ¹¹ Kenaana né Zedekia m̄osi p̄i lán k̄baowa à m̀: Dii m̀ k̄baε beε ò nyò Siliò z̄z̄ò ò ní dedeò pii. ¹² Ǿ ānabipio lé yá doū o nípii aale m̀: Gé lélei Lamotu Galadawa, nyò fuao. Dii ní nanε n ɔziε. ¹³ Gb̄é p̄ó gè Mise s̄isii òè: Anabi d̄ao lé kè douε laò! Asi maa aale o k̄ie. Yā doūpi o s̄o, àsi maa oè. ¹⁴ Ǿ Mise m̀: N Dii kuaò, yá p̄ó Dii òmεε, bee má o k̄ipie.

¹⁵ Ké à kà, ò k̄i aà là à m̀: Mise, wà gé ziu Lamotu Galadawa yà, ge wà kámaboε? Ǿ a wèwà à m̀: Gé léleiwà m̀! Nyò fuao. Dii ní nanε n ɔziε. ¹⁶ Ǿ k̄i òè: Ḡn ūma ní ye mà onε nísu εtomεεo ní? S̄iana o ní Diio. ¹⁷ Ǿ Mise m̀: Ma Isailiò è f̄aaaa s̄is̄io p̄leu lán s̄a p̄ó d̄ana v̄ioowa.* Ǿ Dii òmεε, gbépio d̄oana v̄io, an baade tá a be ní a aafia. ¹⁸ Ǿ Isailiò kía ò Yosafaε: Ni ma we ya? Mi onε ìli àsi maa omεεo, sema a b̄εεo lò? ¹⁹ Ǿ Mise èa m̀: Dii yāma! Ma Dii è z̄leá a ḡinaa, † luabε gb̄é zεa aà saε pii ɔplaaí ní zεεio. ‡ ²⁰ Ǿ Dii m̀: Déme a e k̄onikεmεε Ahabuε aà gé lélei Lamotu Galadawa, i ga wei? Ǿ w̄anε ò kéwa, loot̄ ò kéwa. ²¹ Ǿ nis̄inae b̄ò m̀ zè Dii aε à m̀: Máme má gé k̄onikεε. Ǿ Dii aà là à m̀: Nyò ke kpelewa ní? ²² Ǿ a wèwà à m̀: Má ge s̄oso ká aà ānabionε ní léu nis̄in εede ūε. § Ǿ Dii m̀: Nyò k̄onikεε, nyò fuao. Ge ò ke màa. ²³ Màa nis̄in εedepi s̄oso kà n ānabiε beεne ní léu nípii, kási s̄o àsi b̄εε ò Dii ò n yá musu. ²⁴ Ǿ Kenaana né Zedekia gè Mise s̄ankε à m̀: Zé kpele Dii Nis̄ina sè à ḡoà à gè yā'ònei? ²⁵ Ǿ Mise wèwà à m̀: Ḡo p̄ó n ge ulεi kp̄eu kpea, ḡo bee nyò d̄o. ²⁶ Ǿ Isailiò kía m̀: A Mise k̄u taò w̄éle kía Am̀ ní ma né Yoasio k̄ii. ²⁷ I oné ma m̀ aa aà dakp̄eu, aaiò p̄ε ní ío kpawà ȳoȳo e mà ge suò aafia. ²⁸ Ǿ Mise m̀: Tó n su aafia, Dii m̀ é damεε má òne. Ǿ Mise èa m̀: A baade pii ma yápi màò lò?

Ahabu gaa Lamotu Galada (2Lad 18.28-34)

²⁹ Isailiò kía ní Yudaò kí Yosafao gè Lamotu Galada. ³⁰ Ǿ Isailiò kía ò Yosafaε: Má azía lilεε, mí si ziu. Mpi s̄o nyò ku la ní n kible'ulao daa. Ǿ Isailiò kía azía

* 22:17 Nao 27.17 † 22:19 Isa 6.1 ‡ 22:19 Yob 1.6 § 22:22 2Tes 2.11-12

lile à sí ziu. ³¹ A mo lè Siliò kía ò a s'ógo d'aaana gběon baakwi ní plaoone à mè: Asu gběe we zipiuo, néfēnenan nò, gbězōn nò, sema Isailiò kía ado. ³² Ké s'ógo d'aaanapiò Yosafa è, aale e Isailiò kíaε. Ké aa sùwà, ò Yosafa wiilè. ³³ Ké aa è Isailiò kía no, ò aa àà tò we.

³⁴ Ké gběe ka tò Isailiògu pā yáí, ò à gè Isailiò kíapi pà à gè àà mò ula pεεkíio zānguo. Ō a ò a s'ógodeε: Leliaa wà bō ziu, wà ma wiwiε we. ³⁵ Zipi gbāakù gōo bee, mé wa kipi kúkūa zεa a s'ógo guu, àà aε d'aa Siliòwa. Gu pò wà àà wíwiupi lé aubō, àε ká s'ógo guu. Oosi ò à gà. ³⁶ Ké íatē lé gē kpéu, zīgōo wiilèkōi aa mè baade tá a būsuu e a bε wéleu. ³⁷ Maa kipi gà, ò wà àà gε sè sùò Samali wa vī. ³⁸ Wà àà s'ógo pīpi Samali íkalekii, gu pò káaluao ì zu'ou, ò gběo mò àà au sàsá lá Dii òwa.

³⁹ Ahabu yá kīniò ku Isaili kíaò ladau, yá pò a kèò píi ní kpé pò a dō ní wesa swaao ní wéle pò a kèkε kàleō. ⁴⁰ Ké Ahabu gà, ò àà né Aazia zòle àà gbεu.

Yudaò kí Yosafa (2Lad 20.31-21.1)

⁴¹ Isailiò kí Ahabu kpalablea wè s'iiōde guu ò Asa né Yosafa gò Yudaò kía ũ. ⁴² Àà wè bla s'osaide guu ò à kpalablèu, à zòle báawa Yelusaleũ wè baasōε. Àà da tón Azuba, Seli néε. ⁴³ A zè ní a mae Asa yákeao yápii musue, i pāaleo, à yá pò Dii yei kè. ⁴⁴ N beeo i guleší pò wa bōo daaío. E tia wīo sa'owàε, wīo tulaletikateε we.

⁴⁵ Yosafa na ní Isailiò kíaο. ⁴⁶ Àà yá kīniò ku Yuda kíaò ladau, àà nεgōnkeyāo ní zī pò a kàò píi. ⁴⁷ Táakpε káalu kīni pò gò àà būsuu za a mae Asa gōo, à ní mīde píiε. ⁴⁸ E dōũ būsua kía vīo, ò Yosafa d'aaana dīlené.

⁴⁹ A ísia gó'ilenaο kè aa gé vua séi Ofii, kási aai e bō ní táo ísiaao, ò aa wíwi Eziōgebεεε. ⁵⁰ Gōo bee ò Ahabu né Aazia ò Yosafaε àà to a gběo da ísiaa ní àà gběo sānu, ò Yosafa i weio. ⁵¹ Ké Yosafa gà, wà àà mia kpàkōi ní àà deziò Davidi wéleu, ò àà né Yolaũ zòle àà gbεu.

Isailiò kí Aazia

⁵² Yudaò kí Yosafa kpalablea wè gēo ní plaode guu ò Ahabu né Aazia gò Isailiò kía ũ Samali, à zòle báawa wè plaε. ⁵³ A yá pò Dii yeio kè à zè ní a de ní a dao yáo ní Nεba né Yeloboau pò Isailiò dà duunau yákeao. ⁵⁴ A zòblè Baalie àà s'isi, ò à Dii Isailiò Lua pò fèlèè lá a mae kèwa.

KIAO LA PLAADÉ

Yá pò kú láe bee guuo

Láe bee Isailio ní Yudaò kpala yá gbezão bõlekèwẽe.

Lɛɛ 1 e 17 lé gbé pò aa kpalablè e Isailio kpala àò gé midɛi owẽe. Isaili kíapio swá gbãa, aa pãkpà Luazi, ò Lua tò Asilio kí Samanasaa Isailio mɛɛwia Samali sɪ, à tà ní Isaili gbẽe a bùsuu. Yápi kè e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 720 taawa. Goo bee ànabi Elia gèe Elizi mé lé zìkè (2-13).

Lɛɛ 18 e 25 Yudaò kpala pò gò ado e wè basoplakwi yã'ò, e Babiloni kí Nebukanɛza gè Yelusaleũ sɪò e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 587. Kí Nebukanɛza Lua kpé wíwi, ò tà ní Yuda bui gbẽmaa a bùsuu nípii (25).

Elia ní kí Aaziao

¹ Ahabu gaa gbɛa Mɔabuò nízia sɪ Isailiowa. ² Goo pò Aazia bàe za a kpediakõa fenentiu Samali, àlɛ gyáke. ³ ò gbé zì à mè: A gé Ekeloni dii Baalizebu laimɛɛ, tó má gbágbã ní gyãe beeo. ⁴ ò Dii Malaika ò Tisɛɛ gbé Eliaɛ: Fɛlɛ gé dai Samali kía zinaolɛ, ní ní la, Lua ku Isaili bùsuoɛ, ò aalɛ gé yágbɛai Ekeloni dii Baalizebuwaa? ⁵ A yáí ma mè Aazia a fɛlɛ lii pò a wúlewàwao, a gae. ⁶ ò Elia gè ò màa.

⁷ Ké zɪnapio èa tà kí kɪí, ò à ní lá à mè: Akɛa a ɛa sui? ⁸ ò aa wèwà aa mè: Gõɛɛ mé mò dàwálɛ, a òwẽe wà ɛa su, wí onɛ, Dii mè á kú Isaili bùsuoɛ, ò n gbé zì yálai Ekeloni dii Baalizebuwaa? A yáí níyõ fɛlɛ lii pò ní wúlewàwao, níyõ gae. ⁹ ò kí ní lá à mè: Gõɛ pò mò dàálɛ à yã'òɛpi dɛ kpelewa ni? ¹⁰ Aa wèwà aa mè: Pókã ula gõɛpi daa, mé a báa asana dɔa.* ¹¹ ò kí mè: Tisɛɛ gbé Eliaɛ wɛ.

¹² Kí a zìgõ gbẽon blakwi ní ní dɔaanao zì Elia kúí, ò aa gè aà lè zõlɛa sɪsɪ musu. Dɔaanapi òè: Lua gbé, kí mè pila! ¹³ Elia wèwà à mè: Tó Lua gbén ma ù, té bõ luabɛ, i kũma† ní n zìgõ gbẽon blakwi. ¹⁴ ò té bõ luabɛ, à kũmá nípii. ¹⁵ ò kí èa zìgõ gbẽon blakwi pãlɛ ní ní dɔaanao zì lɔ. Dɔaanapi mè: Lua gbé, kí mè pila kpakpa! ¹⁶ Elia òè: Tó Lua gbén ma ù, té bõ luabɛ, i kũma ní n zìgõ gbẽon blakwi. ¹⁷ ò Lua té gbàɛ, à kũmá nípii. ¹⁸ ò kí èa zìgõ gbẽon blakwi pãlɛ ní ní dɔaanao zì a gèn àaõdei. Dɔaanapi gè kùlɛ Eliaɛ à awakpàè à mè: Lua gbé, mapi ní n zòblɛna gbẽon blakwiɛ beeo, wá wèni da gbia. ¹⁹ Té bõ luabɛ à kù dɔaana gbẽon pla káauowa ní ní zìgõ píi. Tiasa sõ ma wèni da gbia. ²⁰ ò Dii Malaika ò Eliaɛ: Pila gɛaàno, nísu víakeò. ²¹ ò à pila, aa gè kípí kɪí sãnu. ²² ò Elia ò kípíɛ: Dii mè á kú Isaili bùsuoɛ, ò n gbé zì yálai Ekeloni dii Baalizebuwaa? A yáí tò níyõ fɛlɛ lii pò ní wúlewàwao, níyõ gae. ²³ ò kí Aaziapi gà lá Dii dà Eliaɛ a òwa.

Yudaò kí Yeholaũ, Yosafa né kpalablea wè plaade guu ò Yolaũ zòlɛ Aazia gbɛu, ké Aaziapi nɛgõɛ vío yáí. ²⁴ Aazia yá kɪniò ku Isaili kíaò ladau.

2

Dii Elia sɛ suaò a kɪí

¹ Lá Dii Elia sè ní zàao à sùò a kɪin kɛ: Ké Elia ní Elizio bõ Giligali, aa bɛ zéu. ² ò Elia ò Elizie: Zɛ laaò! Dii ma zì Beteliɛ. ³ ò Elizi mè: N Dii kuao ní n kuao má kẽmao. Ké aalɛ gé Beteli, ⁴ ò ànabio gálidɛ pò kú Betelio bõ mò Elizi là aa mè: Asa ní dõ ké Dii lé n dii sima gbão lò? A wè má à mè: Má dõ. A nílɛ! ⁵ ò Elia ò Elizie:

* **1:8** Mat 3.4, Maa 1.6 † **1:10** Luk 9.54

Zε laaο! Dii ma zĩ Yelikoε. A wèwà à mè: N Dii kuao ní n kuao má kēmao. Ɔ aa gè Yeliko. ⁵ Anabio gálide pó kú Yeliko bò mò Elizi là aa mè: Asa ní dō ké Dii lé n dii sima gbāo lò? A wèwà à mè: Má dōε be! A níle! ⁶ Ɔ Elia òè: Zε laaο! Dii ma zĩ Yuudēiε. A wèwà à mè: N Dii kuao ní n kuao má kēmao.

Ɔ aa tekōi, ⁷ ānabi gbēon blakwio téńzi. Ké gbēon plapio zè Yuudē baa, Ɔ ānabipio zè kāaa. ⁸ Ɔ Elia a ulada bō kpāaũ à í lèò, Ɔ ípi zòε za baala e baale, à gò gugii ũ, Ɔ gbēon plapio bùawà. ⁹ Ké aa bùa, Elia Elizi là à mè: Bó ní ye mà kene e Lua àò gé ma síimai? Elizi wèwà à mè: To n ānabikegbāa pó ní ví gōmε e lεε pla.* ¹⁰ Ɔ Elia òè: Yá pó ní gbèapi zĩ'ũ. Goo pó Lua lé ma sima, tó n ma e, a gōnεε. Tó ni ma e sōo, nýō eo. ¹¹ Ké aale yápi o, aale gé màa, Ɔ sōgo tede ní s̄ tede ní kékōwa, Ɔ Elia tà musu ní zāao. ¹² Ké Elizi è, à wilè à mè: Baa! Baa! N ka Isailio zikasōgo ní a sōdeowa.† I aà e lōo, Ɔ à a pōkasaο ga pàa. ¹³ A Elia ulada pó wòlowà à kwè sèle, Ɔ à èa gè zè Yuudē baa. ¹⁴ A í lè ní Elia ulada pó á kũapio à mè: Dii Elia Lua ku máε? Ké à í lèò màa, Ɔ à zòε za baala e baale, Ɔ à bùa.

¹⁵ Anabio gálide pó bò Yeliko lé gwa, Ɔ aa mè: Elia ānabikegbāa gò Elizie. Ɔ aa mò dàaaε aa kùlè ¹⁶ aa mè: Wápio n zòblenaο, wá gōsa gbāa gbēon blakwio ví. Aa gé n dii wεlei. Wilio dōo tó Dii Nisina aà se zù gbèsisie musu ge guzulεue. Ɔ Elizi mè: Asu ní zio. ¹⁷ Aa nàεwà e à kèè gεekpanweia yá ũ, Ɔ à mè: A ní zĩ. Ɔ aa gbēon blakwipio gbàε, aa kpálekè Eliazi goo àaō, aai bōwào. ¹⁸ Ké aa èa sù, aa Elizi lè Yeliko, Ɔ a òné: Mí oé ásu geoo lé?

Elizi dabudabu séia

¹⁹ Wélepideο ò Elizie: Gwa dii! Wá wéle kálea maa lá ní èwa. A í mé nao, a tóle lí pōe keo. ²⁰ Ɔ à mè: A wisika ta dafuu à mōomεε. Ɔ wà mòòè. ²¹ A gè nibonai, Ɔ à wisipi kàu à mè: Dii mè a ípi yòkè. Ipi a mó ní gaga ge tóle pōkesaio lōo.‡ ²² Ɔ ípi maakù e ní a gbāo lá Elizi òwa.

²³ Ké Elizi bò we, àle gé Beteli. Goo pó a be zéu, Ɔ èwaasonaε bòle wéle guu, aa aà kè pōpōo aa òè: Migbaa, nýō gé! Migbaa, nýō gé! ²⁴ A lili wεbimá, à ní ká ní Dii tóo. Ɔ wàio bòle líkpeu mèn pla, aa né gbēon bla ní plaopio zòεzōε. ²⁵ Ké Elizi bò we, à gè Kaameli, Ɔ à èa tà Samali.

3

M̄abu r̄zia sia Isailiwa

¹ Yudaο kí Yosafa kpalablea wè bao plasaide guu Ɔ Ahabu né Yolaũ gò Isailio kía ũ Samali, à zòle kpalau wè kueplae. ² A yá pó Dii yeio kè, āma i ka a de ní a dao pówao. A Baali gbε pó a mae pèle bìle, ³ āma à zè ní duuna pó Neba né Yeloboau Isailio dà a keauo, i pāalèò.

⁴ M̄abuο kí Mesa s̄a kpásaο ví, ìo s̄anεbolonaο falubo Isailio kíaε mèn òaasōso lεε basoo (100.000) ní s̄asa mèn òaasōso lεε basoo (100.000) káo. ⁵ Ké Ahabu gà, Ɔ M̄abuο kía azia si Isailio kíaawa. ⁶ Wegōo kí Yolaũ bò Samali à Isailio kàaa píi. ⁷ A gbéō zĩ Yudaο kí Yosafawa à mè: M̄abuο kía azia s̄ia. Nýō gemanō zĩkai ní M̄abuο lé? A wèwà à mè: Má gé, asa wá douε. Ma zīgōá n zīgōne, ma s̄óá n s̄ōne.

⁸ Ké Yosafa mò, Ɔ à Yolaũ là à mè: Má oi wá séleu wá ge lélemái? Yolaũ wèwà à mè: Wá séle Edou guwawaiue. ⁹ Ɔ Isailio kía dàzeu ní Yudaο kiao ní Edou kiao. Ké aa pà gui goo soplá, Ɔ í làa zīgōwa ní ní potuo. ¹⁰ Ɔ Isailio kía mè: Yá gĩ! Dii wá kía gbēon àaō kàaa, Ɔ à wá ná M̄abuone ní ozia? ¹¹ Ɔ Yosafa mè: Dii ānabie ku la aà Dii lawēeo lé? Ɔ Isailio kía iwae mè: Safata né Elizi ku la.

* 2:9 Iko 21.17 † 2:12 2Kia 13.14 ‡ 2:21 B̄a 15.22-26

Ɔme ì íka Eliae a ɔwa yāa. ¹² Ɔ Yosafa m̀è: Dii yá kuwà. Ɔ Isailio kía ní Yosafao ní Edoũ kiao gè Elizi kíi. ¹³ Ɔ Elizi ò Isailio kía: Wá yá kò'è má ni? Gé n de ní n dao táadeo kíi. Ɔ Isailio kía wèwà à m̀è: Aawo! Wá kía gb̃ɔn àaɔ, Dii mé wá káaa, àle wá na Mɔabuɔne ní ɔzi. ¹⁴ Ɔ Elizi òè: N Dii Zígɔde pò mi zíkèè kuao, mé i ke Yudaɔ kí Yosafa wé yáí no, má wese mà n gwa seo. ¹⁵ A m̀m̀e ní m̀ɔnlenao. Ké m̀ɔnlenapi nà a leawa, ɔ Dii gb̃am̀ò Eliziwa ¹⁶ à m̀è: Dii m̀è à eyɔyɔ swa'ee beeu. ¹⁷ Dii m̀è á zàa'iana ní louo eo, kási í a swa'ee bee pae, í mi ní á zuo ní á zàa'inao. ¹⁸ Dii kíi yápiá faai. A Mɔabuɔ naé á ɔzi bo. ¹⁹ A léle an wéle maa bíideɔwa píi, í lí pò wí a be bleo zɔzɔ píi, í nibɔnao wena píi, í bugbe kefenao ɔ̀okpa ní gb̃eo píi. ²⁰ Ké gu d̀ò sa koo ogoo, ɔ í b̀ò Edoũ bùsu oi à dà tɔleá píi.

²¹ Ké Mɔabuɔ mà kípíò m̀ò zíkair̀no, aa gb̃é pò kà pò naanziò sisi píi néf̃eñen gb̃zɔ, ɔ aa ní káaa ní bùsu zòleu. ²² Ké aa f̃ele koo, íat̃e d̃oa ípiwa ní ae, a dené t̃éee lán auwa. ²³ Ɔ aa m̀è: Aun we! Kípíò líaa ní k̃ɔ aa k̃ò d̀èd̃ee fá! Mɔabuɔ, wà gé ní pò sélei! ²⁴ Ké aa kà Isailio b̀ou, ɔ Isailio f̃ele l̃emá, ɔ Mɔabupíò l̃ek̃wa. Ɔ Isailio sí ní bùsuu aa ní dede. ²⁵ Aa ní wéle wíwi, baade gb̃e s̃ele z̀uzu bugbe kefenao aa dà bugbepíola píi. Aa nibɔnao wena píi, aa lí pò wí a be bleo z̀z̃ píi. An m̃eewia Kilalese mé g̀ò ado lésoleso, ɔ gb̃ezunaɔ líai, aale wélepi bíi papa ní gb̃e gb̃èneo. ²⁶ Ké Mɔabuɔ kía è wa ye ziblewa, ɔ à f̃endadeo s̃e gb̃ɔn àaa àaɔ ní basoo (700), aa gb̃épiò k̃eaae Edoũ kía tufawa, ɔ aa f̀ua. ²⁷ Ɔ à a neg̃ɔe séia pò a kpalable a gb̃eu s̃e sa'òò bíiwa. Ɔ gili g̀è Isailio gu, aa g̀ò Mɔabuɔla aa tà ní bùsuu.

4

Gyaa nisi t̀uuyá

¹ Anabio g̃ali gb̃ee na wiilè Eliziwa à m̀è: Ma zá pò de n gb̃é ũ gà. N d̃ó ké n gb̃épi Dii vía ví. Aà fiade lé m̀ò ma neg̃ɔe gb̃ɔn plaɔ sélei a zoo ũe. ² Ɔ Elizi òè: Bó ní ye mà keñei? Bó ní ví n kpéui? A m̀è: Mapi n z̀obl̃ena, nísi pò kú t̀u guu we bàasio má p̃oe vío. ³ Ɔ Elizi m̀è: Bò g̃aae, ní ta gii gb̃eagb̃ea n gb̃édeewa píi, i ke yooonno no, ⁴ ní g̃e kpéu n zetaále ní n néo, níò ñisika tapiò guu, ta pò pà níò dile saalo.

⁵ Ɔ ñepi f̃ele b̀ò aà kíi, à g̀è lé ke màa. A g̀è kpéu ní a néo à zetà, aale ta d̃ò, ɔ àle ñisikakau. ⁶ Ké tapiò pà píi, a ò a né doe aà ta d̃ò, ɔ a òè ta ku bo, ɔ ñisipi z̃e kyó. ⁷ A g̀è a ò Lua gb̃épie, ɔ Lua gb̃épi m̀è: Ge ñ ñisipi yía, ní fiabò, mpi ní n néo ío poble ní a k̃ini pò g̀ò.

Elizi Suñeũ ñoe né vua

⁸ Gooewa Elizi g̀è Suñeũ. Ñoe t̃odee ku we, à ñawà aà poble a be, ɔ a blè. Za goo bee tó àle g̃e we, í bole poble wee. ⁹ Ɔ ñoe t̃odepi ò a záe: Má d̃ó ké gb̃é pò ío g̃e la m̀ò m̀ɔpiá Lua gb̃é zálalae. ¹⁰ Wà kpé néna di wá kpé musu, wí lii dileè we ní táabũnuo ní kilao ní filiao. Tó à m̀ò wá gwai, íli pila we.

¹¹ Gooewa ke Elizi m̀ò we, à pila a kpépiu, a wúleau. ¹² Ɔ a ò a zík̃ena Geazie. Suñeũ ñepi sísi. Ké à aà sísi, ɔ à m̀ò z̃e Elizi ae. ¹³ Ɔ Elizi ò Geazie: Oè à d̃ek̃à à p̃oe beo k̃ew̃ee píi. Bó a ye wà kee s̃oi? A ye wà a yá'o kí ge zíg̃oo d̃oanae? Ɔ ñepi m̀è: Kua ma ua p̃oe lé k̃és̃aa. ¹⁴ Ké ñepi b̀ò, ɔ Elizi m̀è: Bó wà keei? Ɔ Geazi wèwà à m̀è: A neg̃ɔee vío, mé aà zá zikù. ¹⁵ Ɔ Elizi m̀è: N aà sísi. Ké à aà sísi, ɔ à m̀ò z̃e kp̃eile. ¹⁶ Ɔ Elizi òè: Zii maa'í ñỹoo neg̃ɔe kpaa n kùe.* Ɔ ñepi m̀è: Aawo Lua gb̃é ma dii, nísu esto mapi n z̀obl̃ena.

* 4:16 Daa 18.14

17 Ɔ nɔɛpi nɔsi. Ké wě sù, à nɛ'í gɔɛ ũ lá Elizi òewa. 18 Népi gbāakũ. Gɔɔewa à gè a mae lè bua pɔkɛkenɔ kíi. 19 Ɔ a ò a maepiɛ: Ma miɛ! Ma miɛ! Ɔ aà maepi ò a zikɛnaɛ: Népi sɛ taò a daɛ. 20 Ké à aà sè taò a daɛ, ɔ aà dapi aà sɛ kpà a gbáa. Ké íatē kà minanguo, ɔ à gà. 21 A dèdɛaàɔ Lua gbépi kpéu, à aà wùlɛ aà liiwa, ɔ à bò à zɛtáaàlɛ. 22 A a zá sɛsi, ɔ a òè: Zikɛnaɔ do gbaɛmɛɛ ní zàa'inao. Má ye gé Lua gbépi kíi kpakpaɛ. Má su tia. 23 Ɔ à aà là à mè: Bóyáí nílɛ gé aà kíi gbáí? Mɔ dafu ge kámabogɔɔzín gbāo. Ɔ nɔɛpi mè: Yāe kuo. 24 A káoyè zàa'inaɛ à dikpɛ, ɔ a ò a zikɛnaɛ: N a lé kú wà gé. Nsu zɛo, sema má ònɛ bàasio. 25 Aa dàzɛu aa gè Lua gbépi kíi Kaameli gbèsísí musu. Ké Lua gbépi aà è káaa, a ò a zikɛna Geaziɛ: Sunɛũ nɔɛ gwa, àlɛ mɔ kee! 26 Bàalɛ gé daiaàlɛ, ní aà la, tó a aafia ní a záo ní a néo. Ɔ nɔɛpi wèwà à mè: Aafiaɛ! 27 Ké à kà Lua gbépi kíi gbèsísípi musu, ɔ à aà kũ a gbáwa. Ké Geazi m̀ ɔzɔiaàzi, ɔ Lua gbépi mè: N aà to we. Aà nòsɛ ɔ̀kpàɛ, ɔ Dii ùlɛmɛɛ, i a yá'omɛɛo. 28 Ɔ nɔɛpi mè: Ma dii, ma nɛgɔɛ gbèama yà? Mí mɛ rísu ma wɛtotonkɛoo lé?

29 Ɔ Elizi ò Geaziɛ: N n ula káaa ò kú. Ma lípana sɛ bàalɛ. Tó n kpaaũ ní gbèeo, rísu fɔkpawào. Tó gbèe fɔkpàma sɔ, rísu wɛo. Gɛ ò ma lípanapi dí népi oaa. 30 Ɔ népi da mè: N Dii kuao ní n kuao má tá n saio. Ɔ à bò tɛaàzi. 31 Geazi òaané à gè lípanapi dí népi oaa, áma i kíikɛo, i yāe kɛo. Ɔ Geazi èa gè dà Elizilɛ, a òè: Népi i vuo. 32 Ké Elizi kà kpépi kíi, à népi è wùlɛa a liiwa gè. 33 Ɔ à gè à zɛtá, à wabikè Diiwa. 34 Ɔ à wùlɛ népiwa. A lepè aà léwa, à wɛpè aà wéu, à ɔ̀dàda aà ɔ̀ɔu, à kua ká māmawà e aà mɛ gè wāa kũ. 35 Elizi fɛlɛwà, àlɛ taa'o kpépiu, à gé le à su la, ɔ à èa gbɛsɛdí népiwa b.† Ɔ népi nisà gɛn soplá à a wé wè. 36 Ɔ Elizi Geazi sɛsi a òè: Sunɛũ nɔɛpi sɛsi. Ké à m̀, ɔ Elizi òè: N n né sé. 37 A gè kùlɛ aà gbázi à wùlɛɛ, ɔ à a népi sè b̀ò.

Anabi ɔ̀gáli blɛ yá

38 Elizi tà Giligali. Gɔɔ bee imina kà bùsupiu. Anabi ɔ̀káaaa aà aɛ, ɔ a ò a zikɛnapiɛ: Dàa ditɛ. Do kuu ánabipiɔnɛ. 39 Ké an gbèe gè dopɔɔ wɛɛlɛi bua, ɔ à b̀ò b̀òbo sè p̀ówa. A a bɛ b̀òbo kà a ula pai. Ké à s̀ò, ɔ wa p̀aapaa wa kà dou, gbèe dɔ́ lá a dɛo. 40 Ké wà dopi dà gbépiɔnɛ aa p̀òblè, ké aa íɛ, aa wiilè aa mè: Lua gbé, ga ku dàapiuɛ. Ɔ aai fɔ blèo. 41 Ɔ Elizi mè: A p̀ɛɛti sé m̀ò. Ɔ a dā kà dàapiu à mè: Dáné aa blɛ. Ɔ p̀ɔvāipi làa dàapiu.

42 Gbèe b̀ò Baali Salisa à m̀ Lua gbépiɛ ní p̀ɛɛ p̀ó wa kè ní p̀ówen séiao m̀n bao ní mase dafuo. Ɔ Elizi mè: Kpa gbépiɔwa aa só. 43 Ɔ aà zikɛna aà là à mè: Gbépi ɔ̀ gbèɔn basɔɔɛ, kpelewa má bee dilɛní? A wèwà à mè: Kpámá aa só, asa Dii m̀ aa soɛ, a k̀ini i ɛa gɔ. 44 Ɔ a dilɛné aa s̀ò a k̀ini g̀ò lá Dii òwa.

5

Naama gbágbáa ní a kusuo

1 Naama mé Sili ɔ̀ kía zígɔ̀ ɔ̀ dɔaana ũ. A bɛɛɛ v́i a diiɛ mé tɔdɛɛ, asa aà sabai Dii tò Sili ɔ̀ ziblè. Nɛgɔ̀naɛ zí guu, ɔ kusu aà lè. 2 Gɔɔ p̀ó Sili zígɔ̀ gbāamɔnɛdɛɔ gè Isaili bùsuu yāa, aa nɛnɔɛnaɛ kũ, ɔ à g̀ò Naama na zikɛna ũ. 3 Ɔ nɛnɔɛnapi ò a diipɛ: Tó n zá gè ánabi p̀ó kú Samali kíi lé, ánabipi a aà gbágbā ní a kusuoɛ. 4 Ɔ Naama gè kí kíi à mè: Wéndia p̀ó b̀ò Isaili bùsuu ò kéwa kéwa. 5 Ɔ Sili ɔ̀ kía mè: Fɛlɛ gé. Má lákɛ Isaili ɔ̀ kíaɛ. Ɔ Naama ánuɛ nàaa kiloo òaa do ní basoplao ní vuao kiloo bàaɔkwi ní uladaɔ m̀n kwi. 6 A gè ní taala p̀ó kí kè Isaili ɔ̀ kíaɛpio b̀. Lápi guu kí mè: Ma lác bee kpàsānɛ ní ma íwa Naamao, ké ò è ǹ aà gbágbāɛɛ

† 4:35 1Kia 17.21

ń a kusuoε. ⁷ Ké Isailio kía lápi kyokè, à a ulada ga kè à mè: Luan ma ũ ké mà to gbé ga ge mà to gbé à aafiaa? Bóyái à gbépi gbàea mà aà gbágbā ń a kusui? A gwa à gwae, àε ma léwεε fá!

⁸ Ké Lua gbé Elizi mà Isailio kía a ulada ga kè, à lékpāsākè à mè: Bóyái n n ulada gà ń kèi? To gbépi mɔ ma kíi, iɔ dɔ ké ānabi ku Isaili būsuu. ⁹ Ǿ Naama gè a sǔgou, à gè zè Elizi kpé kpeεε. ¹⁰ Ǿ Elizi gbé zìwà à mè: Ge ñ nziá kpále Yuudē íu gēn sopla, n me i ea su a gbeu wásawasa. ¹¹ Ǿ Naama pɔ pà, àε tá à mè: Mále e a bɔ a kpéu à mɔ ze ma ae, i Dii a Lua sísi, i ɔdɔdɔmala, ma kusupi i láaea? ¹² Damasi swaɔ Abana ń Faapaao í maa de Isaili swaɔ íao lé? Má fɔ mà azia kpálekpaleu we mà gɔ wásawasao lé? Ǿ à èa ń pɔfēo, àε tá.

¹³ Ǿ aà íwaɔ s̄aàzi aa mè: Baa, tó ānabipi yá zí'ũ dāne yāa, ńyɔ keo lé? Lá a òne ñ nziá kpále íu, ní gɔ wásawasa, bee mé a n fua? ¹⁴ Ǿ à gè azia kpálekpale Yuudē íu e gēn sopla lá Lua gbépi òèwa. Ǿ aà me èa sù a gbeu wásawasa lán èwaasonawa.* ¹⁵ Ǿ Naama ń a íwaɔ èa gè Lua gbépi kíi ńpii, à zè aà ae à mè: Má dɔ sa ké diie ku guei dúnia guuo, sema Isaili būsuu bàasio. Gba pɔ mapi n zòblena ma mɔde bee sí. ¹⁶ Ǿ Elizi mè: N Dii pɔ mi zíkèè kuaò má sio. Naama nàewà aà sí, ń beeo à gí síi. ¹⁷ Ǿ Naama mè: Tó ni sio, mapi n zòblena ma gba zé mà bùsu se s̄baon aso pla, asa má sa'o dii pālewa ɔo, sema Dii. ¹⁸ Dii sùuukemanɔ ń yāe beeo. Tó ma kía gè kúlei Limɔe a kpéu mé ma ge aà kpái, tó ma kulèaàɔ Limɔ kpépiu, Dii lí sùuukemanɔ ń yápio. ¹⁹ Ǿ Elizi òè: Ka be aafia!

Ké à dàzeu, à táa'ò yɔɔ, ²⁰ ɔ Lua gbé Elizipi zíkèna Geazi làasookè à mè: Ma dii tò Sili gbé Naamapi lé tá pā, i pɔ pɔ à mɔde sio. N Dii kuaò má péleaàzi mà pɔe siwàe. ²¹ Ǿ Geazi pèle Naamazi. Ké Naama è a té ń kpe ń bao, ɔ à bɔ a sǔgou, àε aà dá. Ké à kà, ɔ Naama aà là à mè: Aafiaa? ²² A wèwà à mè: Aafiae. Ma dii mé ma zíma, à mè ānabio gāli èwaaso gbēɔn plaεɔ mé bɔ Èflaiũ buio bùsu gusísídeu aa mò a kíi tia. N ń gba ānusu kiloo bla ń uladao mèn pla. ²³ Ǿ Naama mè: Anusu kiloo basiiɔ sí. A nàewà a kàè bāniu mèn pla ń uladao mèn pla. A kpà a íwa gbēɔn plaɔwa, ɔ aa sè aa dɔaaa Geazie. ²⁴ Ké aa kà Elizi be s̄s̄i musu, ɔ Geazi pɔpio s̄imá a kàle a kpéu, ɔ à gbépio gbàe aa tà. ²⁵ Ké à gè zè a dii Elizi kíi, ɔ Elizipi aà là à mè: Geazi, má n geui? A wèwà à mè: Mapi n zòblena, mi gé gueio. ²⁶ Ǿ Elizi òè: Ké gɔepi bɔ a sǔgou, àε n dá, ń dɔ ma nisina kunnɔ weo lé? Anusu ge uladaɔ siama gɔɔn lao, ge kù kpéɔ ge v̄εbuɔ ge s̄aɔ ge zuɔ ge gɔe ń nɔe zíkènaɔ. ²⁷ Naama kusu a gɔneε ń n buio e gɔɔpii. Ké à bɔ Elizi kíi, ɔ kusupi líaála píuu lán buawa.

6

Mɔo fua ía

¹ Anabio gāli gbēe ò Elizie: Gu pɔ wí k̄k̄āakeunno gwa, à kèw̄εε f̄éneũ. ² Wà gé Yuudēi, wá baade i za paa, wí wá k̄k̄āakekpe dɔ we. Ǿ Elizi mè: A gé. ³ Ǿ an gbēe mè: Nyɔ géwanɔ lé? A wèwà à mè: Má gé. ⁴ Ǿ aa gè s̄ānu. Ké aa kà Yuudēi, aale lizɔzɔ. ⁵ Ké an gbēe lé za zɔ, ɔ aà mɔo wò zù íu potou, ɔ à wiilè Elizizi à mè: O'o dii, ma mɔopi s̄emáe fá! ⁶ Ǿ Lua gbépi mè: Mákií à zùu súsui? Ké a òbè, ɔ Elizi lizɔ a zù íu we, ɔ mɔopi fù. ⁷ Elizi mè: Sé! Ǿ gbépi ɔbò a kù.

Sili zígɔ gbāamɔndeɔ v̄iakua

⁸ Silio kía f̄èle Isailiɔwa ń zío. A lekpaai ń a íwaɔ, ɔ a òné gu pɔ á bòokpau. ⁹ Ǿ Lua gbépi lékpāsākè Isailio kíaε à mè aàɔ gupi d̄ɔa, asu gēao, asa Silio lé mó weε.

* 5:14 Luk 4:27

10 Ǿ Isailio kía gbéǎ zǐ gu pǎ Lua gbépi a yā'òepiu. Màa Elizizì ǎ ledawà mòòmòò, ǎ ì to wàò gupio dǎa. 11 Ǿ Silio kía pǎ pà yápi musu. A a ìwao kàaa, ǎ à ní lá à mè: Wá gbé kpele mé de Isailio kía gbé ùi? A omee. 12 Aà ìwapiò do wèwà à mè: Ma dii kí, i ke wá gbèeá aà gbé no. Isaili bùsu ànabi Elizizì mé ì yá pǎ ni o za n kpea dau siu Isailio kía. 13 Ǿ kíapi mè: A ge aà weele gu pǎ a kuu, mí gbéǎ zǐ aà kúí. Ǿ wa òè: A ku Dotanie. 14 Ǿ kía zǐgǎ gbàe we dasidasi ní sǎdeò ní zǐkasǎgǎ. Aa gè we gwāasina, aa ìa wélepizi.

15 Ké Lua gbépi zǐkena fèle káaukaau, à gè bíi kpe, ǎ à zǐgǎpio è liaa wélei ní sǎdeò ní zǐkasǎgǎ. Ǿ a ò Elizipie: O'o dii, wá ke kpelewa ni? 16 A wèwà à mè: Nsu to vía n kúo. Gbé pǎ kúwanò dasi de gbé pǎ kúrínòla. 17 Ǿ Elizizì wabikè à mè: Dii, ì aà wé kèè. Ǿ Dii zǐkenapi wé kèè. Ké à gugwà ǎ, ǎ à sǎdeò ní sǎgǎ tedeò è liaa Elizizì, aa ì sǐsǐpia. 18 Ké Silio lé mó Elizizì kúí, ǎ à wabikè Diiwa à mè: To gbépio víakú. Ǿ Dii tò aa víakú lá Elizizì a wabikèwawa. 19 Ǿ Elizizì ò Sili zǐgǎpio: Zé bee no! Wélee bee no! A temazi, mí géánò gbé pǎ ále weele kúí. Ǿ à gèrínò Samali. 20 Ké aa gè wélepui, ǎ Elizizì mè: Dii, ì ní wé wèné sa. Ké Dii ní wé wèné, aa gugwà aa è Samali wa kuu. 21 Ké Isailio kía ní é, à Elizizì là à mè: Mà ní dede yá? Baa, mà ní dede? 22 Ǿ Elizizì wèwà à mè: Nsu ì ní dedeò. Ni gbé pǎ ní kúkú zǐlauò dede yá? Pèe kpámá aa só, í kpámá aa mi, aai gbasá tá ní diiwa. 23 Ǿ kí blesakèné, aa pǎgbè aa imí, ǎ aa ní gbáe, aa tà ní diiwa. A gbea Sili zǐgǎ gbāamòndeo i ea mò síi Isaili bùsu ǎ.

Silio koezǎ Samalizi

24 Gǎpla gbea Silio kí Benadada a zǐgǎ kàaa píi, ǎ aa mò koezǎ Samalizi. 25 Ǿ nǎana gbāakú Samali wéleu. Wà koezǎní e wàle zàa'ín mi yia ánuu kiloo do, felenguulu gbò zaa néna le do sǎ ánuu òwatè so. 26 Ké Isailio kía be bíi musu, ǎ nǎe wiilèwà à mè: Ma dii kí, ma suaba. 27 Ǿ kípi òè: Tó Dii i n suabao, má e mà n suaba má ni? Pǎwengbèkí ge vèfèkí pǎe víe? 28 Ǿ à èa aà là à mè: Bóme n lei? Ǿ nǎepi wèwà à mè: Nǎe mé òmee mà mó ní ma negǎeo wà so gbā, zia sǎ wí a pǎ só. 29 Ǿ wa ma né fùukè wá sò. Ké gu dò, ǎ má òè aà mó ní a pǎo sǎ wá só,* asi za gǎ bee à a pǎ ùle kòe. 30 Ké kí nǎepi yāma, à a ulada ga kè. Lá a be bíi musu màa, ké wà wesè wà aà gwà, wa è a ulakasaò daa a uladapi zǐe. 31 Ǿ kí mè: Tó mi Safata né Elizizì mi zǎ gbāo, Lua yāpǎsikeme e bèebèe.

32 Elizizì zǎlea a kpéu ní gbèzǎo. Ǿ kí gbé zǐ aà dǎaa gé Elizizì kúie e àò ká. E zǐnapi àò gé kái we, ǎ Elizizì ò gbèzǎpio: Gbèdenàò gbé zǐ, àle mó ma mi zǎi. A laaika! Tó zǐnapi kà, à zetaè, ásu to aà gǎo. I aà dii kèe kǎfi ma dǎ aà kpeo lé? 33 Gǎ pǎ ále yā'oné, zǐnapi kà. Ǿ kípi kà à mè: Dii mé yáe bee yǐawá, bóyāi ma wé dǎaazi bí?

7

1 Ǿ Elizizì mè: A Dii yāma! A mè zia maa'i wa pǎeti yía Samali bíibòleu zaa le do ánuu òwatè do, pǎwena zaa le pla sǎ ánuu òwatè do. 2 Ǿ kí kwàasi a zǎsi Lua gbépiwa à mè: Baa tó Dii loupǎ fǎ, yápi a kee? Ǿ Elizizì mè: Nyǎ wesie, kási níyǎ e ì bleo.

Kusudeò baonakpaa

3 Kusude gbèon síiò ku bíibòleu. Aa òkǎe: Bóyāi wáò zǎlea la e wá ge gagai? 4 Tó wa mè wá gǎ wéle eu, nǎana ku we, wá gagae. Tó wa gǎ la sǎ, ga doǎpie. Wà fèle wá ge na Silio bǎowa. Tó aa wá tó bée, wáò ku. Tó aa wá dede sǎ, wa gagan

* 6:29 Iko 28.53-57

we. ⁵ Ǿ aa fêlê oosiele, aale gé Silio bòou. Ké aa kà bòo léi, aa è gbêe ku weo. ⁶ Dii tò Sili bòodeo s̄goo ní s̄o ní z̄iḡo dasio kía màe, Ǿ aa òk̄o, Isailio kía fiabò Iti kíao ní Egipi kíao ne aa mo lélewáe. ⁷ Ǿ aa tilè oosielepi ḡo, aa ní zwàakpeo tò we ní ní s̄o ní ní zàa'inao. Aa ní bòo tò we lá a d̄ewa, aa lèk̄owa aa nízia mibok̄ii wèele.

⁸ Ké kusudepio kà bòopiu we, aa gè zwàakpepio do guu, aa pòblè aa imi, Ǿ aa ánuusu ní vuao ní p̄okasao s̄èle aa ge ùle. Ké aa èa sù, aa gè zwàakpe páleu lo, aa p̄o náaa aa ge ùle. ⁹ Ǿ aa òk̄o: Yá p̄o wále kepi maa. Gbā mé de wà baonakpa, Ǿ wá nílea? Tó wa nile màa e gu gè d̄ò, a go a wá gbêe. Wà fêle ḡo wà ge o kibedeone. ¹⁰ Ké aa kà we, aa lezù w̄éle bíiboléd̄oanaozi aa mè: Wa ge Silio bòou, wi gbêe e weo, wi gbêe kía mao. An s̄o ní ní zàa'inao mé d̄oɔa we, mé an zwàakpeo kú ní gb̄eu gboosai. ¹¹ Ké bíiboléd̄oanapio lezù aa òné w̄éleu, Ǿ wà a baokpà kibe ua. ¹² Ǿ kí fêle gwáasina, a ò a iwaone. Má yá p̄o Silio k̄ew̄e oé. Ké aa d̄o nana wá kú gbāa, a yá Ǿ aa b̄òle ní bòou, aa gè ùle s̄eu. Aale e wá b̄ole w̄éleue, wi wá kúkū b̄é, wi si w̄éleu. ¹³ Ǿ aà iwao do òè: Lá wá Isaili p̄o wa ḡo wa ḡo le wà gagae, to wà s̄o p̄o ḡo se mèn soo, wí ní z̄i yá p̄o k̄epi gwai. ¹⁴ Ǿ aa s̄go s̄e mèn pla ní s̄o, Ǿ kí ní gbáe à mè: A ge Sili z̄iḡo gbesele à gwa! ¹⁵ Ǿ aa ní gbesèle e Yuud̄ei. Aa è ké Silio tilè, aa ní p̄okasao ní ní ḡok̄eb̄o f̄aa zé guu we. Ǿ zinapio èa sù aa yápi siu kíe.

¹⁶ Ǿ wà b̄òle gè Silio bòou wà p̄o náaa, Ǿ wále p̄eti yia zaa le do ánuusu owat̄e do, p̄owena zaa le pla ánuusu owat̄e do, lá Dii òwa. ¹⁷ Kí a kwáasipi d̄ile bíiboléd̄oana ũe, Ǿ wà òz̄òwà b̄olepiu à gà, lá Lua gb̄épi d̄oaa ò goo p̄o kí mò aà bewa. ¹⁸ A kè lá Lua gb̄épi ò kíewa à mè: Wa p̄owena yía zia maa'i Samali bíiboleu zaa le pla ánuusu owat̄e do, p̄eti zaa le do ánuusu owat̄e do. ¹⁹ Kí kwáasipi mé a z̄as̄i Lua gb̄épiwa à mè: Baa tó Dii loup̄o f̄o, yápi a kee? Ǿ Lua gb̄épi òè: Nȳo wesie, kási n̄ȳo è bleo. ²⁰ Ǿ à kè màa, wà òz̄òwà bíiboleu, à gà.

8

Kí Sun̄eũ n̄e bua soaaè

¹ Elizi ò n̄e p̄o à aà né v̄upie aà fêle ta b̄usu páleu ní a bedeo, i gooplake we, asa Dii d̄ile nana ào ku Isaili b̄usu e w̄e soplae. ² Ǿ n̄epi kè lá Lua gb̄épi òewa. Aapi ní a bedeo aa gè z̄òle Filit̄eo b̄usu e w̄e sopla. ³ W̄e soplapi gbea Ǿ à b̄o Filit̄eo b̄usupiu à sù, Ǿ à gè wiilei kíwa a be ní a buao yá musu. ⁴ Goo bee kí lé faaibo ní Lua gb̄épi z̄ikena Geazio à mè: Yáz̄o p̄o Elizi k̄eo dau siume. ⁵ Goo p̄o àle aà gevua yá'o kíe, Ǿ n̄e p̄o à aà neḡo v̄upie mò wiilei kípiwa a be ní a buao yá musu. Ǿ Geazi mè: Ma dii kí, n̄e p̄o Elizi aà né v̄èpin ke. ⁶ Ké kí yápi l̄alawà, Ǿ n̄epi yápi siuè. Ǿ kí ò a z̄ikena do: N̄epi p̄o soaaè ní ble p̄o kè aà buapiu za goo p̄o à fêle la e à gè p̄èd̄ gb̄awao.

Azaeli kí Benadada dea

⁷ Elizi gè Damasi. Goo bee Silio kí Benadada lé gȳakee. Ké wa òè Lua gb̄é mò la, ⁸ Ǿ kípi ò Azaeli: P̄o se gé daiò Lua gb̄éle n̄ aà gba, ní oè aà Dii lamee, tó má fêle ní gȳáe beeo. ⁹ Ǿ Azaeli Damasi p̄o maa náaa yiongo aso bla, Ǿ à gè daiò Elizile. Ké à kà aà k̄í à mè: N z̄òblena Silio kí Benadada mé ma z̄ima mà n lae, tó a fêle ní a gȳao. ¹⁰ Ǿ Elizi w̄ewà à mè: Ge n̄ oè a fêle ní beeo, ama Dii òl̄omee a ga. ¹¹ Ǿ Lua gb̄épi webii Azaeliwa e wí gè aà k̄ù, Ǿ Lua gb̄épi nà oobwa. ¹² Ǿ Azaeli aà là à mè: Ma dii, b̄oyái níle oobi? A w̄ewà à mè: Ké má v̄ai p̄o n̄ȳo ke Isailione d̄o yáie. Nȳo tes̄o ní zegik̄iowa, n̄ȳo ní èwaaso d̄ede ní f̄endao, n̄ȳo ní néo wíwi, n̄ȳo

ń nosindee puipui. ¹³ Ǿ Azaeli mè: Mapi n zòblena, bón ma ũ mà gbasa yāzō bee taa kei? Ǿ Elizi òè: Dii òlómee, nýō gō Siliō kía ũe.*

¹⁴ Ké à bò Elizi kíi, à èa tà a diiwa. Ké kí yá pó Elizi ò gbèawà, à mè: A òmeee nýō fèlè aafia. ¹⁵ Ké gu dò, Azaeli zwàa gèele se kpàlè íu, a kù kí oaa, i wekíi eo, à gà. Ǿ Azaelipi zòlè aà gbèu.

*Yudaō kí Yeholaū
(2Lad 21.2-20)*

¹⁶ Isailiō kí Ahabu né Yolaū kpalablea wè sode guu, Yudaō kí Yosafa né Yeholaū nà kpalableawa. ¹⁷ Aà wè baakwi ní plaode guu ò à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleū wè swaaōe. ¹⁸ A zè ní Isaili kía yākeao lán Ahabu bēdeōwae, asa à Ahabu nenōe sè nō ũe, ò à yá pó Dii yeio kè. ¹⁹ N beeo Dii i we Yudaō tòlōzō a zòblena Davidi yáí, asa à legbèè à mè aà bui filia aò dō gōōpiiē.†

²⁰ Yeholaūpi kpalablegōō ò Edōō nízia sí Yudaōwa† aa nízia kía kpà. ²¹ Ké Yeholaū gè Saii ní a zikasōgōō pii, ò Edōō líaaàzi ní a sōgodeō. A fèlè ní kēaa gwāasina à tà, ò aà zīgōō bàalè tà bē. ²² Edōō nízia sí Yudaōwa e ní a gbāo. Gōō bee Libenadeō nízia sí Yudaōwa sō. ²³ Yeholaū yá kiniō ní yá pó a kèō pii kú Yuda kía ladau. ²⁴ Yeholaū gà, wà aà mia kpàkōi ní a deziō Davidi wéleu, ò aà né Aazia zòlè aà gbèu.

*Yudaō kí Aazia
(2Lad 22.1-6)*

²⁵ Isailiō kí Ahabu né Yolaū kpalablea wè kuēplade guu ò Yudaō kí Yeholaūpi né Aazia nà kpalableawa. ²⁶ Aà wè bao ní plaode guu ò à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleū wè doe. Aà da tón Atalia, Isailiō kí Ǿmeli tōūnae. ²⁷ Aazia zè ní Ahabu bēdeō yākeaoe, à yá pó Dii yeio kè lán Ahabu bēdeōwa, asa aà ànsueōne. ²⁸ A gè nà Ahabu né Yolaūwa, ò aale zika ní Siliō kí Azaelio sānu Lamōtu Galada. Ké Siliō Yolaū kè'ia, ²⁹ ò à èa tà Yezelēe e a bōpi àò laa. Ǿ Aazia gè wékpaleiaàzi we.

9

Yehu kpaā Isailiō kía ũ

¹ Anabi Elizi ānabi gāli gbēe sisi, ò a òè: N n ula kāaa n kú, nísi tūue bee si gèò Lamōtu Galada. ² Tó n ka we, kpálēke Yosafa né Yehu, Nimisi tōūnazi, ní aà bō a gbēō guu, ní gēaàno kpéu e kpaē. ³ Ní tūupi nísika aà miwa, ní oè Dii mè a aà kpà Isailiō kía ũe. Bee gbēa ní zewē n bàale n su. Nsu gēgē weo. ⁴ Ǿ ānabi èwaasopi gè Lamōtu Galada. ⁵ Ké à kà we, à zīgō dōaanaò è kálēa, ò à mè: Dōaana, má yāvī mà onē. Ǿ Yehu aà là à mè: Wá dé níle oi? A wèwà à mè: Mmē dōaana. ⁶ Ké Yehu fèlè gè kpéu, ò èwaasopi nísikà aà miwa à mè: Dii Isailiō Lua mè a n kpa a gbé Isailiō kía ũe.* ⁷ Ní Ahabu bēdeō dede, Dii i a zòblena ānabiō tōsiné ní a zòblena pó Zezabeli ní déō pii. ⁸ Ní Ahabu bēdepiō dede zōō ní wéōō pii. An gōēe su gō Isaili būsuo, ⁹ Ahabu ua i gō lán Neba né Yeloboaū uawa, lán Ahia né Baasa uawa. ¹⁰ Gbēō Zezabeli gē so Yezelēe bíi kpēē,† gbēe a aà vío. Ǿ ānabipi zewē, à tilè. ¹¹ Ké Yehu bò gè a dōaana deeo kíi, ò aa aà là aa mè: Bóyāi íandepi mōi n kíi? A wēmá à mè: A gbēpi dō, yābolēnae. ¹² Ǿ aa mè: Egēe! Owēe. Ǿ à mè: Yá pó a òmēen ke: A mè Dii mè a ma kpa Isailiō kía ũe. ¹³ Ǿ an baade kè kpakpa à a ulada se kàlè aà zíe dedekíiwa, ò aa kuupè aa mè: Yehu mé kí ũ.

* 8:13 1Kia 19.15 † 8:19 1Kia 11.36 ‡ 8:20 Daa 27.40 * 9:6 1Kia 19.16 † 9:10 1Kia 21.23

14 Ǿ Yehu lekpaafi ní gbéǎ Yolaūzi. A mo lè kí Yolaūpi ní Isailio píi lé gí ní Lamotu Galadaoe, ǎ aale zika ní Silio kí Azaelio. 15 Ké Silio aà kè'ia, ǎ à èa tà Yezelee e à gbágbá. Ǿ Yehu ò a gbépiɔne: Tó a zemanoe, ásu to gbée bo wéleu à ge yápi baokpa Yezeleo. 16 Ǿ Yehu gè a sǎgo à gè Yezelee. Yolaū wúlea we, Yuda ǎ kí Aazia ku we lo, à gè wékpaleiaàzi. 17 Ké gudāana pó kú Yezelee kalanga musu Yehu è ní a gbéǎ, aale mó, ǎ à wiilè à mè: Ma gbéǎ è, aale mó. Ǿ Yolaū mè: Sǎde gbae aà ge dañle, aà ní la tó aafia aale mó. 18 Ǿ sǎde bò gè Yehu lè à mè: Kí mè aafia níle móa? Yehu wèwà à mè: N bàa ũma ní aafiaoi? Mo ñyǎ temazi. Ǿ gudāanapi mè: Zinapi ní lé, kási i ea sùo. 19 Ǿ kí sǎde plaade gbàe lo. Ké à ní lé, à mè: Kí mè aafia níle móa? Ǿ Yehu wèwà à mè: N bàa ũma ní aafiaoi? Mo ñyǎ temazi. 20 Ǿ gudāanapi mè: A ní lé, kási i ea sù sǎo. Gbépi gofia de lán Nimisi tǎuna Yehuwa, í gó baa lán íandewa.

21 Ǿ kí Yolaūpi mè: Gó dǎme sǎone! Ké wa dǎè, ǎ aa bò wéleu ní Yuda ǎ kí Aaziao, baade ní a sǎgo, aale gé dai Yehule. Ǿ aa kpàaū Yezelee gbé Naboti pó wa dè yaa bua. 22 Ké Yolaū wesí Yehule, ǎ à aà là à mè: Yehu, aafia níle móa? A wèwà à mè: Lá n da Zezabeli gbásikea táa yá musu ní aà pǎdaa gbéǎwao ligua, aafia ku máe? 23 Ké Yolaū líaa àle bàale, ǎ à lezù Aaziazia à mè: Bǎnkpeyáe Aazia! 24 Ǿ Yehu a sá kǎ à Yolaū pà a káafala zānguo. Kapi gè aà sǎ kù, ǎ à kè a sǎgo yǎge. 25 Ǿ Yehu ò a zigǎ bade Bidekaa: N aà ge se zu Yezelee gbé Naboti bua we, asa yá dǎmagu. Ké wá kú sǎgo guu sǎnu yaa wá pla, wá té aà mae Ahabuzi, ǎ Dii àsi'ò aà yá musu à mè 26 a Naboti ní a néo dea è. Bua la ǎ á Naboti pó tǎsiuè. A yáí tò n aà ge se vǎaa bua we lá Dii òwa.†

27 Ké Yuda ǎ kí Aazia è màa, ǎ à pèle Betagá zéu ní bao. Ǿ Yehu pèleaàzi à mè: A aà de sǎe. Ǿ wà aà pà a sǎgo guu gǎo pó àle Guu sǎsi kú Ibleaū sae. Ǿ à ní ké à tà Megido, we à gǎu. 28 Aà íwa ǎ aà ge se dà sǎgo guu aa tàò Yelusaleū, ǎ aa aà mia kpákǎi ní a deziò Davidi wéleu. 29 Za Ahabu né Yolaū kpalablea wè kuedode guu, ǎ Aaziapi gǎ Yuda ǎ kía ũ.

Zezabeli gaa

30 Ké Yehu mò Yezelee, Zezabeli a baomà, ǎ à kio kà à a miká kèke. Za bíi kpédiakǎa fenentiu ǎ àle zǎle gwa. 31 Ké Yehu gè bíiboleu, ǎ Zezabeli mè: N ke dou ní Zimlio, n n dii dè. Aafia n mo laa? 32 Ké Yehu wesè musu, à fenenti gwà, ǎ à mè: Déme zèmanoi? Déme kú wei? Ké kibe zíkèna gbéon pla ge aaǎo mò zǎle gwà fenentiu, 33 ǎ Yehu òné: A ǎzǎazi. Ké aa ǎzǎazi, à lèle, ǎ Yehu lé aà tǎǎompa ní a sǎgo e aà au fǎ gíwa ní sǎo. 34 Ké Yehu gè kibe, à pǎblè à imí, ǎ à mè: Baa ké nǎpiá láaipoe, wà aà ví, asa kíabuie. 35 Ké wà gè aà séi wà ví, wi pǎe eo, sema aà miwa ní aà gbála ǎ aà ǎla bǎasio. 36 Ǿ wà èa ge ò Yehu, ǎ à mè: Yá pó Dii dà a zǎblena Tisebe gbé Eliae a òn we, à mè: Gbé Zezabeli me so Yezelee bíi kpe. § 37 Zezabeli ge a gǎ fáaaa tǎle lán pǎtuo gbǎwa Yezelee bíi kpe. Gbée a e me Zezabelin keo.

10

Yehu Ahabu bui dedea

1 Ahabu bui ku Samali gǎeo ũ gbéon bàaǎkwi. Ǿ Yehu laké a kpǎsǎ Samali kíaone ní gbéǎzǎo ní gbé pó lé yada Ahabu néone à mè: 2 Tó láe bee á lé, lá á dii Ahabu bui kúán, mé á sǎgo vǎ ní sǎo ní wéle bíideo ní gǎkebǎo, 3 à á dii né pó kèé maa wásawasa kpá aà mae kpalau, í zika á diipi bedone. 4 Ǿ iwaa pǎsí kà ní

† 9:26 1Kia 21.19 § 9:36 1Kia 21.23

pɔa aa mɛ: Lá kía gbɛɔn plaɔ i fɔ̀ gièò, wá fɔ̀ giè kpelewa ni? ⁵ Ǿ kibɛ ziiá ní wéle dɔaanao ní gbɛzɔɔ ní yádanɛdepiɔ gbéɔ zì Yehuwa aa mɛ: N zòblenaɔn wá ũ. Yá pɔ́ ní òwɛɛ píi, wá keɛ. Wá gbɛɛ kpa kpalauo. Ke lá à kɛɛ maawa. ⁶ Ǿ Yehu lá pále kɛ́nɛ à mɛ: Tó a zɛmanɔ, ále ma yámaɛ, à á dii Ahabu buipiɔ mi zɔzɔ, í mɔomɛɛ Yezɛɛɛ zia maa'i.

Kía népiɔ sɔ aa gbɛɔn bàaɔkwie, aa kú ní wéle gbɛzɔɔ pɔ́ lé ní tòlokeɔ. ⁷ Ké lápi kà, ɔ aa kíabui gbɛɔn bàaɔkwipiɔ kùkù aa ní dede píi, ɔ aa ní miɔ kàka gbíu aa kpàsàè Yezɛɛɛ. ⁸ Ké zinapi kà, ɔ a ò Yehuɛ: Wà mò ní kíabuipiɔ miɔ ke. Ǿ Yehu mɛ wà kále bíibɔleu leɛ pla e kɔɔ.

⁹ Ké gu dɔ̀, ɔ Yehu bò gè zè gbéɔ aɛ à mɛ: Apiɔ á yáe vío, máme ma bɔ ma dii kpe ma aà dè, áma mi gbépiɔ dedeɔ. ¹⁰ Aɔ dɔ́ sa ké àsi pɔ́ Dii ò Ahabu bedeɔ yá musu, a kee a léle pão. Dii yá pɔ́ á dà a zòblena Eliaɛ a ò kè. ¹¹ Ǿ Yehu Ahabu bede pɔ́ gò Yezɛɛɛɛ dède píi ní aà ìwa gbɛzɔɔ ní aà gbɛnaɔ ní aà sa'onao. I aà gbɛɛ too.*

¹² Ǿ à fèle dà Samali zéu. Ké à kà sādānaɔ bòokpakii, ¹³ ɔ à kpàaũ ní Yudaɔ kí Aazia daɛɔ à ní lá à mɛ: Deɔn á ũi? Aa wèwà aa mɛ: Aazia daɛɔn wá ũ, wa mɔ fɔkpai kí Yolaũ bedeɔwae ní aà da Zezabeli bedeɔ. ¹⁴ Ǿ Yehu ò a gbéɔne: A ní kùkù béè! Ǿ aa ní kùkù aa ní dede bɔopiu bɔ saɛ. Aa gbɛɔn bla ní plaoɛ, an gbɛɛ i bɔo.

¹⁵ Ké à bò we, à kpàaũ ní Lekabu né Yonadabuo, àle mó daiale. Ǿ Yehu aà là à mɛ: N sɔ kua lá ma sɔ kumawaa? Yonadabu wèwà à mɛ: Aɔ! Ǿ Yehu mɛ: Lá maaɛ, ɔɔmazì. Ké à ɔdò Yehuzi, ɔ Yehu aà kù gèaàno a sògo guu. ¹⁶ Yehu mɛ: Wà gé sãnu, ní áia pɔ́ má ví ní Dii yáo e. ¹⁷ Ké Yehu kà Samali, à Ahabu bui pɔ́ gò weɔ dède mío. A ní tòlɔzò lá Dii dà Eliaɛ a òwa.

Yehu Baali zòblenaɔ dedeɔ

¹⁸ Yehu gbéɔ kàaa píi, ɔ a òné: Ahabu zòblè Baaliɛ yɔɔnnɔɛ, ma Yehu má zòbleè maamaaɛ. ¹⁹ Baalideɔ sísimɛɛ píi ní aà zòblenaɔ ní aà gbàgbanaɔ píi. An gbɛɛ su gí móio, má ye sa zɔɔ o Baaliwae. Gbé pɔ́ gí mói à gàe. Yehu lé ònɔkené, ké à e Baali zòblenapiɔ midɛɛ. ²⁰ Ǿ à mɛ: A dikpe díle Baali pɔ́ ũ. Ǿ wà a kpàwakè. ²¹ A lékpàsákè Isaili bùsuu píi, ɔ Baali zòblenaɔ mò píi, an gbɛɛ i gɔo. Ké aa gè Baali kpéu, aa kpépi pà páupãu, gbápɛlekii kuo. ²² Ǿ Yehu ò kpépi ula'ulenaɛ: Bɔle ní ulaɔ Baali zòblenaɔne nípii. Ǿ à bɔlɛnɛ ní ulapiɔ. ²³ Yehu ní Lekabu né Yonadabuo gè Baali kpéu, ɔ Yehupi ò Baali zòblenapiɔne: A wɛpã gbéɔla à ní gwa maamaa, ké Dii zòblenaɔ su aao kúáno lao, sema á Baali zòblenaɔ átɛɛ. ²⁴ Ǿ Yehu ní Yonadabuo gè sa'oi. A mɔ lè Yehu gbéɔ kálea bàasi gbɛɔn basiiɔ. A òné yáa, tó an gbɛɛ tò gbé pɔ́ àle ní nané ní ɔziɔ do piliwa, aà wèni gè yáue. ²⁵ Ké Yehu sa pɔ́ wí a pɔ́ kátɛu à tékù ò a làa, ɔ a ò dɔaio ní zígɔ badɛpiɔne: A gè à ní dede! Asu to an gbɛɛ piliwáo. Ké aa ní dede ní fèndaɔ, aa ní gɛɔ kòle bàasi, ɔ aa gè Baalizi kpea. ²⁶ Aa Baali kpé lipɛɛɔ sèlè bɔò aa tesòwà, ²⁷ ɔ aa Baali gbɛ bíle, aa aà kpé gbòo, ɔ wà gupi díle bíikpɛkɛkii ũ e ní a gbão.

²⁸ Maa Yehu Baali gbagbaa mĩde Isaili bùsuu. ²⁹ N beeo i ɔbɔle duuna pɔ́ Neba né Yeloboaũ Isailiɔ dà a keau guuo, a te vua gáaena pɔ́ kú Beteli ní Dãoɔziɛ.† ³⁰ Dii òè: Lá n yákè maa, n yá pɔ́ má yei kè, ní kè Ahabu bedeɔne lá ma zèdwa, n bui aɔ kpaa Isaili kpalau e ní sòkpaeɔwae. ³¹ Kásile Yehu i zɛ ní Dii Isailiɔ Lua ikoyãoo, i laaidɔwà ní nòsemendooo. I ɔbɔle duuna pɔ́ Yeloboaũ Isailiɔ dà a keau guuo.

* **10:11** Ozee 1.4 † **10:29** 1Kia 12.28-30

³² Goo bee Dii tò Isaili bùsu nà laoawa. Azaeli gbãablè Isaili bùsu ³³ pò kú Yuudẽ gukpe oiwa pii za Aloee pò kú Aano swadooi e Galada ní Basana bùsuo. Gada buio ní Lubeni buio ní Manase buio ku we. ³⁴ Yehu yá kɔni pò a kèò ku Isaili kíaò ladau ní aà negõnkɛyãò pii. ³⁵ Yehu gà, wà aà vɛ Samali, ò aà né Yoazaa zòlè aà gbɛu. ³⁶ Yehu zòlè Samali Isailiò kía ù wè baakwi plasaie.

11

Yoasi ní a dazi Ataliao (2Lad 22.10-23.21)

¹ Ké Aazia da Atalia è a né Aaziapi gà, ò à fèlè lé kíabuio dede pii. ² Ǿ kí Yeholaũ nenɛ Yoseba, Aazia dæe, Aazia né Yoasi sè ní sae kiane pò wàlè ní dedeò guu. A à ùlè Ataliae kpea pò liio kálèau ní nɔe pò lé yó kpawào sãnu, ò wi e aà dèò. ³ Népi gò ulèa Dii kpéu ní a gwanapio e wè soolo. Goo bee Atalia mé Yuda bùsu kía ù.

⁴ A wè soplade guu ò sa'onkia Yoiada kibe doai badeò ní zīgō badeò s̄si, ò wà m̀òr̀ǹò aà k̄i Dii ua. Ǿ à yāyèr̀ǹò a tò aa lègbè Dii ua we, ò à kía negõepi òlòné. ⁵ Ǿ à yād̄ilèné à mè: Yá pò áli ken ke: Tó a m̀ò gud̄õai kámabogoozi, á ḡali séia aò kibe d̄s̄a, ⁶ á ḡali plaade s̄õ Suu Bole, á ḡali aaõde io b̄ole pò kú doaiò kpe d̄s̄a. ⁷ A ḡali pla pò lé kámabo kámabogooziò io né kíapi d̄s̄a Dii ua. ⁸ A liaaazi á baade ní a ḡõkeboò k̄ua. Gbè pò sù s̄õázi, à aà de. Aò te kípizi gu pò àlè géu pii.

⁹ Zīgō badeò kè lá sa'onkia Yoiada ònéwa. An baade a gbéò sè gèr̀ǹò Yoiada k̄i, gbè pò lé kámaboò ní gbè pò lé m̀ò ní lèũkpakeio pii. ¹⁰ Ǿ Yoiada kí Davidi s̄õnaò ní aà sèngbao pò kú Dii kpéuò kpà zīgō badepiowa. ¹¹ Ǿ doaipio m̀ò aa k̄alè Dii kpé ní sa'ok̄iio kpeelè, sea za Dii kpépi oplaa oi e a zee oi, baade ní a ḡõkeboò k̄ua, ké aao né kíapi d̄s̄aò. ¹² Ǿ Yoiada b̀ò ní kía negõepio à kíafua kpàè, à ikoyã lá kpàwà. Ké wà n̄sikà aà miwa wà aà kpà kía ù, ò wà otaalè wà wiilè wà mè: Lua kí d̄õ ní aafiao! ¹³ Ké Atalia doaiò ní gbè k̄in̄io kíapi mà, ò à fèlè gè ní k̄i Dii ua. ¹⁴ Ké à wezù, à kípi è zea m̀p̄elè sae lá w̄i kewa. Zīgō badeò ní k̄aaepenaò zea aà sae, mé gbèpii lé p̄onake, aale k̄aaepe. Ǿ Atalia a p̄okasaò ga kè à wii p̄alè à mè: Wà b̀ò ma kpeel! Wà b̀ò ma kpeel! ¹⁵ Ǿ sa'onkia Yoiada ò zīgō badepiõne: A n̄epi se b̄oaànò bàasi, í gbè pò b̀ò teaaz̄io dede ní f̄ẽndao. Asa à mè wasu aà de Dii uaõe. ¹⁶ Goo pò n̄epi kà kibe b̄ole pò s̄õ ì ḡeu zéu, ò wà op̄elèwà, we wà aà d̄eu.

¹⁷ Yoiada tò kí ní gbéò ledoukè ní Diio m̄pii, ké aa e wàò de Diipi gbéò ù yáí. A tò kí ní gbéò ledoukè ní k̄õ lo. ¹⁸ Ǿ wà gè Baali kpé gbòò, aa a gbagbak̄iio ní a táao w̄iwi kélèkèlè, ò aa Baali gbagbana Matã dè gbagbak̄iipio sae.

Yoiadapi Dii kpé nà gud̄õanaõne ní ozi, ¹⁹ ò à zīgō badeò sè ní doaiò ní gbè k̄in̄io pii, aa b̀ò Dii kpéu ní kíapio, aa kibe b̄ole pò doaiò ì ḡeu zé sè. Ké aa kà kibe, ò kípi zòlè ḡinaa, ²⁰ ò bùsupi gbèpii pò kèna, mé w̄élè gò yãkelesai. Lá wà Atalia dè ní f̄ẽndao kiben we.

12

Yoasi Dii kpé kekèa (2Lad 24.1-14, 23-27)

¹ Yoasi kpalablè a wè soplade guue. ² A gò kía ù Yehu kpalablea wè soplade guu, ò à zòlè kpalau Yelusaleũ wè bla. Aà da tón Zibia, Beseba n̄ee. ³ Goo pò sa'onkia Yoiada ledà Yoasiwa, Yoasipi yá pò maa Diie kè. ⁴ Kási i guleŋ pò wa b̀ò daaño, w̄i gi wàò sa'o we, wàò tulaletikatèa wee.

⁵ Yoasi ò sa'onaoṅe: A ṣa pọ̀ wà m̀dò Dii kpéu káaa, naoke'ṣa ní tòomabo'ṣao ní ṣa pọ̀ wí m̀dò Dii kpéu ní pọeãwao píi. ⁶ Sa'onao lí ṣapi si ṣsinaṅwa, wi Dii kpé guyaaaṅo kekεò. ⁷ Kási e Yoasi kpalablea wè bao ní àaṣode guu, sa'onao i Dii kpé guyaaaṅo kekεo, ⁸ ṣ kí Yoasi sa'onkia Yoiada sisi ní sa'onao píi, à ní lá à m̀è: Bóyáí ále Dii kpé guyaaaṅo kekεo ní? Asu ṣa si ṣsinaṅwa lo. Ali tó wà Dii kpé guyaaaṅo kekεò. ⁹ Ṣ sa'onao wèi, aai ṣasi gbéṅwa lo. Aame wa Dii kpé guyaaaṅo kekεo. ¹⁰ Ṣ sa'onkia Yoiada kpagolo sè à a né f̄, ṣ a díle sa'okíi sae Dii kpé kpeele ṣplaa oi. Ṣ sa'ona pọ̀ lé kpé zé d́ao í ṣa pọ̀ wà m̀dò Dii ua kau we píi. ¹¹ Tó aa è kpagolopi ṣa z̄okù, ṣ kí lakēna ní sa'onkiaṅo í nao, aai káka bāniu. ¹² Aaí ṣa pọ̀ wa ȳpi na gbé pọ̀ wà Dii kpé z̄i dànέṅne ní ṣz̄i, ṣ aai fiaboṅo lí'ánaṅne ní kpedṅnaṅo ¹³ ní ḡbonaṅo ní gbè'ánaṅo. Ṣ aa lí ní gbè āaṅo lùluṅo lo, ké wà Dii kpé guyaaaṅo kekεò yáí ní kpékekea z̄i p̄aleṅo píi. ¹⁴ Wi Dii kpé ánuṅu taṅo pí ní ṣa pọ̀ wà m̀dò Dii uapioo, ge filia tedeṅṅo ge au'eleṅṅo ge k̄aaṅo ge vua p̄oṅo ge ánuṅu p̄oṅo. ¹⁵ Dii kpékekεnaṅo ṣ wà fiabṅoné. ¹⁶ Gbé pọ̀ aa ṣapi kpámá aa fiabo z̄ikεnaṅneṅo, aali ní lala ṣapi yá musuo, asa gbépiá náaideṅne. ¹⁷ Ṣa pọ̀ wa kpà tàae fiabṅo ge duun awakpabo ũ, w̄li ḡèṅo Dii kpéu. Sa'onao p̄e.

¹⁸ Gṅṅo bee Siliṅo kí Azaeli gè lèlε Gatawa, ṣ à èa lé mó lélei Yelusaleṅwa lo. ¹⁹ Ṣ Yudaṅo kí Yoasi pọ̀ pọ̀ api ní a dezi Yuda kíao Yosafa ní Yolaṅo ní Aaziao kpà Diiwao sèle ní vua pọ̀ kú Dii kpé làasiuo ní a be làasiuo píi, a kpàsā Azaeli, ṣ Azaeli gò Yelusaleṅla. ²⁰ Yoasi yá k̄niṅo ní yá pọ̀ a k̄o píi kú Yuda kíao ladau. ²¹ Aa íwao lekpaáíaaṅzi, ṣ aa aà dè Bemilo Sila zéu. ²² Aa denapiṅo tón ke: Simeata né Yozaba ní Somee né Yozabao. Ké Yoasi gá, wà aà mia kpák̄si ní a deziṅo Davidi wéleu, ṣ aà né Amazia z̄le aà gbεu.

13

Isailiṅo kí Yoaaza

¹ Yudaṅo kí Aazia né Yoasi kpalablea wè bao ní àaṣode guu ṣ Yehu né Yoaaza ḡè Isailiṅo kía ũ, à z̄le kpalau Samali wè ḡeṅo ní plaoe. ² A yá pọ̀ Dii yeio kè à zè ní duuna pọ̀ Neba né Yeloboaṅ Isailiṅo dà a keauo, i p̄aleṅo. ³ Ṣ Dii p̄o pà Isailiṅzi, à ní ná Siliṅo kí Azaeli e ṣz̄i ní a né Benadadao e Yoaaza kpalablea léwa. ⁴ Yoaaza awakpà Dii, ṣ Dii síaṅṅo, asa a è lá Siliṅo kíapi lé Isailiṅo wetā. ⁵ Dii tò aa suabana è, ṣ aa b̄ Siliṅo ṣz̄i, ṣ baade ku a ua lá a ziwa. ⁶ Kási aai ṅb̄le duuna pọ̀ Neba né Yeloboaṅ ní dá a keau guuo, aa zèṅe. Asetaati lí ḡi pélea Samali. ⁷ Yoaaza z̄iḡṅo ye láai, mé i ke s̄de gb̄ṅn blakwiṅo ní z̄ikas̄go m̄n kw̄iṅo ní z̄iḡṅo k̄esede gb̄ṅn ṅaas̄ṅo leε kw̄iṅo (10.000) bàasio, asa Siliṅo kía ní ké kélekeleε, ṣ aa ḡè lán bùsuti pọ̀ wà ṣz̄òwàwa. ⁸ Yoaaza yá k̄niṅo, yá pọ̀ a k̄o ní a neḡṅkeyāṅo ku Isaili kíao ladau. ⁹ Ké Yoaaza gá, ṣ wà aà v̄ Samali, ṣ aà né Yehoasi z̄le aà gbεu.

Isailiṅo kí Yehoasi

¹⁰ Yudaṅo kí Yoasi kpalablea wè bla àaṣaide guu ṣ Yoaaza né Yehoasi ḡè Isailiṅo kía ũ, à z̄le kpalau wè ḡeṅo ní m̄ndooe. ¹¹ A yá pọ̀ Dii yeio kè, i ṅb̄le duuna pọ̀ Neba né Yeloboaṅ Isailiṅo dà a keau guuo, à zèṅe. ¹² Yehoasi yá k̄ni pọ̀ a k̄o ní a neḡṅkeyāṅo ní z̄i pọ̀ a k̄a ní Yudaṅo kí Amaziao ku Isaili kíao ladau. ¹³ Ké à gá, wà aà mia kpák̄si ní Isaili kíao Samali, ṣ Yeloboaṅ z̄le aà gbεu.

Elizi gaa

¹⁴ Elizi lé gyāke, a bleo, ṣ Isailiṅo kí Yehoasi gè aà lè, àle ṅb̄lè à m̀è: Baa! Baa! Isaili z̄ikas̄goṅo ní a s̄deṅn n ũ.* ¹⁵ Ṣ Elizi òè: Sá sé ní kaṅ. Ké a sè, ¹⁶ ṣ Elizi òè: Ka

* 13:14 2Kia 2.12

kpá sáa. Ké a kpá sáa, 5 Elizi onàna kipi owá 17 à mè: Gukpe fenenti wě. Ké a wě, 5 Elizi mè: Kapi zu. Ké a zù, 5 Elizi mè: Dii ziblekan we. Ziblea Siliowa kaε. Nyō Siliō fu Afeki míomíōε. 18 Ǿ Elizi mè: Kapiō séle. Ké a sèle, 5 Elizi òè: Tòole léò. A lèò gēn àaō, 5 à zè. 19 Ǿ Lua gbépi pò pàaazi à mè: A maa n̄ tòole léò yāa gēn soo ge sooloe, ní zible Siliowa míomíō. Tiasa n̄yō ziblemá gēn àaōε.

20 Elizi gā, 5 wà aà vī.

Ké a wě sù, 5 M̄abu gbāam̄onedeo sī Isaili būsuu. 21 Goo bee gbéō lé ge vīε. Ké aa gbāam̄onedepiō è, 5 aa gepi sè ɔz̄i Elizi miau. Ké gepi lèle Elizi wáowa, 5 à vù à f̄le zè.

22 Siliō kí Azaeli Isailiō wetà e Yoaza kpalablea léwaε. 23 Ǿ Dii sùuukèr̄n̄o à wēnad̄ōné, à n̄ wegwà a bàa pò kú n̄ Ablahaūo n̄ Izaakio n̄ Yakobuo yái. I we n̄ tòlɔz̄o, i n̄ vūaao e n̄ a gbāo. 24 Ké Siliō kí Azaeli gā, 5 aà né Benadada z̄òle aà gb̄eu. 25 Ké Yoaza né Yehoasi zikà n̄ Azaeli né Benadadapio, à èa wéle pò Azaeli sī a mae Yoazawao s̄iwà. Yehoasi ziblèwà gēn àaōε, 5 à Isaili wélep̄io s̄iwà.

14

Yudaō kí Amazia (2Lad 25.1-28)

1 Isailiō kí Yoaza né Yehoasi kpalablea wè plaade guu 5 Yoasi né Amazia gò Yudaō kía ū. 2 Aà wè baas̄ode guu 5 à kpalablè, à z̄òle báawa Yelusaleū wè baakwi mēndosaie. Aà da t̄on Yoadā, Yelusaleū n̄oεε. 3 A yá pò Dii yei kè, āma i ka a mae Davidi pówao. A a mae Yoasi ɔles̄εε wásawasa. 4 Ama i gulesi pò wa b̄o daaio, w̄o sa'o wàò tulaletikateεa we e tiaε. 5 Ké à zèd̄o kpalau, 5 à a iwa pò aa a mae d̄èò d̄ède s̄o. 6 Lá a ku M̄izi ikoyā láuwa, i gbēdenapio néo d̄ed̄eo. Lápi guu Dii mè wasu maeo d̄ede n̄ néo duuna yáio, mé wasu néo d̄ede n̄ maeo duuna yáio. Baade a ga azia duuna yáie. 7 Amazia mé ziblè Ed̄oūwa Guzulε Wisideu gb̄ēon òas̄oɔo leε kwi (10.000). Zipi guu à Sela s̄iu, 5 à t̄okp̄àè Yokeeli e n̄ a gbāo.

8 Bee gb̄ea Amazia gbéō z̄i Isailiō kí Yoaza né Yehoasi, Yehu t̄ūnawa, a òè: M̄o wà k̄o le z̄ilau. 9 Isailiō kí Yoasi wèwà à mè: Libā b̄usu leaa lékp̄asākè Libā b̄usu sed̄e líe à mè, aà a nen̄oε kp̄asā a néwa, 5 Libā b̄usu wài mò 5z̄ò leaapiwa. 10 N̄ ziblè Ed̄oūwa, 5 n̄ nzia sè lesi. N̄ t̄ob̄ò, āma n̄ nzia to t̄eeε. Tó n̄ s̄ole dà, n̄yō fua, mpi n̄ Yudaō pii. 11 Kási Amazia i swás̄eio, 5 Yehoasi mò léleiwà. Aa k̄o le Yuda b̄usu wéleu Bes̄emesi. 12 Ké Isailiō Yudaō f̄u, 5 Yudaō bàalè, baade tà a be. 13 Bes̄emesi we 5 Yehoasi Amazia k̄u à tàò Yelusaleū. A a b̄ii gb̄oò ḡàs̄isuu òaa pla za Eflaiū B̄ole e Gola B̄ole. 14 A vua n̄ ánusuo n̄ pò pò kú Dii kp̄eūo n̄ pò pò kú kib̄e láasiuo s̄èle pii, 5 à gbéō k̄uk̄ū à t̄ar̄n̄o Samali z̄iz̄o ū. 15 Yehoasi yá k̄ini pò a k̄e n̄ a neḡonkeyāo ku Isaili k̄iao ladau n̄ lá à zikà n̄ Yudaō kí Amaziaoo. 16 Ké Yehoasi gā, wà aà mia kp̄ak̄ōi n̄ Isaili k̄iao Samali, 5 aà né Yeloboau z̄òle aà gb̄eu.

17 Yudaō kí Amazia ku Yehoasi gaa gb̄ea e wè ḡeoε. 18 Amazia yá k̄iniō ku Yuda k̄iao ladau. 19 Wà lekp̄aāiaazi Yelusaleū, 5 à bàalè tà Lakisi. Ǿ wà gbéō gb̄ae, aa p̄leāazi aa aà d̄e we. 20 Ǿ wà aà ge s̄è n̄ s̄oo wà s̄uò Yelusaleū, wà aà mia kp̄ak̄ōi n̄ a deziō Davidi wéleu. 21 Ǿ Yudaō Uzia kp̄a k̄ia ū aà mae Amazia gb̄eu. Uzia wè ḡeo n̄ mēndooε. 22 Ǿme Elata k̄èk̄e k̄ale Yudaōne a mae gaa gb̄ea.

Isailiō kí Yeloboau

²³ Yuda ɔ́ kí Yoasi né Amazia kpalablea wɛ̀ gɛode guu ɔ́ Yoasi né Yeloboaũ gò Isailio kía ũ Samali, à zòlɛ kpalau wɛ̀ bla ní m̀ndooɛ. ²⁴ A yá pò Dii yeio kè, i ɔ̀bɔlɛ duuna pò Nɛba né Yeloboaũ Isailio dà a kɛau guuo. ²⁵ Ɔmɛ èa Isaili bùsu sɪ za Amata bɔlɛi e Isia Wisidei, lá Dii Isailio Lua dà a zòblɛna Amitai né Yonasi,* Gatefɛɛ gbɛ́ɛ a òwa. ²⁶ Asa Dii è Isailio lé taasikɛ maamaaɛ, zɔɔ ní wɛ́ɛɔ pɪi, mé aa gbɛ́ɛ vɪ à dɔ̀nlɛo. ²⁷ Dii i mɛ á Isailio tó de dúniauo, ɔ́ à ní suabà Yehoasi né Yeloboaũ sabai. ²⁸ Yeloboaũ yá kɪni pò a kèɔ ní zɪ pò a kàɔ ku Isailio kíaɔ ladau ní lá à èa Damasi ní Amatao sɪ Isailionɛo. ²⁹ Ké à gà, wà aà mia kpàkɔ́i ní a dezi Isaili kíaɔ, ɔ́ aà né Zakali zòlɛ aà gbɛu.

15

Yuda ɔ́ kí Uzia (2Lad 26.1-4, 21-23)

¹ Isailio kí Yeloboaũ kpalablea wɛ̀ baaso ní plaode guu Amazia né Uzia gò Yuda ɔ́ kía ũ. ² Aà wɛ̀ gɛo ní m̀ndooode guu ɔ́ à kpalablè, à zòlɛ báawa Yelusaleũ wɛ̀ blakwi ní plaoɛ. Aà da tón Yekolia, Yelusaleũ nɔɛɛ. ³ A yá pò Dii yei kè lá a mae Amazia kèwaɛ. ⁴ Ama i gulesɪ pò wa bòɔ daaɪo, gbɛ́ɛ ɪɔ sa'o wàɔ tulaletikateɛa we e tiaɛ. ⁵ Ɔ Dii tò kusu aà lè, a vɪ e à gè gàð. Aà kpé kú adoaɛ, aà né Yotaũ mé kú kibɛ. Ɔmɛ Yuda ɔ́ dɔaana ũ. ⁶ Uzia yá kɪniɔ ku Yuda kíaɔ ladau ní yá pò a kèɔ pɪi. ⁷ Ké à gà,* wà aà vɪ kái ní kíapiɔ Davidi wɛ́lɛu, ɔ́ aà né Yotaũ zòlɛ aà gbɛu.

Isailio kí Zakali

⁸ Yuda ɔ́ kí Uzia kpalablea wɛ̀ bla plasaide guu ɔ́ Yeloboaũ né Zakali gò Isailio kía ũ Samali, à zòlɛ kpalau mɔ sooloɛ. ⁹ A yá pò Dii yeio kè lá a deziɔ kèwaɛ. I ɔ̀bɔlɛ duuna pò Nɛba né Yeloboaũ Isailio dà a kɛau guuo. ¹⁰ Ɔ Yabesi né Saluũ lɛkpàaɪaàzi ní gbɛ́ɔ, à aà dè Ibleaũ, ɔ́ à zòlɛ aà gbɛu. ¹¹ Zakali yá kɪniɔ ku Isaili kíaɔ ladau. ¹² Maa yá pò Dii ò Yehue kè, à mè aà buio mé aaɔ Isaili kpalable e à gɛ pɛ aà sɔ̀kpaɛɔwa.†

Isailio kí Saluũ

¹³ Yabesi né Saluũ gò kía ũ Yuda ɔ́ kí Uzia kpalablea wɛ̀ bla m̀ndosaide guue, à zòlɛ kpalau Samali mɔ doɛ. ¹⁴ Ké Gadi né Mɛnaeũ bò Tiiza à gè Samali, ɔ́ à Yabesi né Saluũpi lè we a dè, ɔ́ à zòlɛ aà gbɛu. ¹⁵ Saluũ yá kɪniɔ ní lé pò a kpàaɪ ní gbɛ́ɔ Zakalizio ku Isaili kíaɔ ladau. ¹⁶ Mɛnaeũpi bò Tiiza à gè lèlɛ Tifasawa ní gbɛ́ɔ pò kú a guuɔ ní gbɛ́ɔ pò kú a bùsuuɔ pɪi, asa aa gɪ zɛwɛ̀iɛɛ. Ké à lèlɛmá, ɔ́ à nɔ̀sindeɔ pùipui pɪi.

Isailio kí Mɛnaeũ

¹⁷ Yuda ɔ́ kí Uzia kpalablea wɛ̀ bla m̀ndosaide guu ɔ́ Gadi né Mɛnaeũpi gò Isailio kía ũ, à zòlɛ kpalau Samali wɛ̀ kwie. ¹⁸ A yá pò Dii yeio kè e a wɛ̀ni léue. I ɔ̀bɔlɛ duuna pò Nɛba né Yeloboaũ Isailio dà a kɛau guuo.

¹⁹ Ké Asilio kí Pulu sɪ Isaili bùsuu, ɔ́ Mɛnaeũ aà gbà ánuusu tɔnu baakwi ní síiɔ, ké Pulupi e ɔ̀dawa, i zedɔ kpalau yáí. ²⁰ Mɛnaeũ tò Isailio ánuusupi fiabò, ɔ́ ɔ̀deɔ ánuusu kpà ní miwa ɔ̀watɛ blakwikwi Asilio kía pò ũ. Ɔ Asilio kíapi èa tà, i zɛ ní bùsu weo. ²¹ Mɛnaeũ yá kɪniɔ ku Isaili kíaɔ ladau ní yá pò a kèɔ pɪi. ²² Ké à gà, ɔ́ aà né Pekaia zòlɛ aà gbɛu.

Isailio kí Pekaia

* 14:25 Yon 1.1 * 15:7 Isa 6.1 † 15:12 2Kia 10.30

²³Yudaɔ́ kí Uzia kpalablea wɛ̀ blakwide guu ɔ́ Mɛnaeũ né Pekaia gò Isailio kía ũ, à zòlɛ kpalau Samali wɛ̀ plaɛ. ²⁴A yá pɔ́ Dii yeio kɛ̀, i ɔ̀bɔlɛ duuna pɔ́ Nɛba né Yeloboau Isailio dà a keau guuo. ²⁵Aà zígɔ́ bade Lemalia né Peka lekpaàiaazi n gbéɔ́. ɔ́ à Galada bùsudeɔ́ sɛ̀ gbɛ̀ɔ́n blakwi à sɛ̀rɛ̀nɔ́ kípizi aà zegikii Samali, à aà dè n Aagobuo n Alieo, ɔ́ à zòlɛ aà gbɛu. ²⁶Pekaia yá kɛ̀niɔ́ ku Isaili kíaɔ́ ladau n yá pɔ́ a kèɔ́ pii.

Isailio kí Peka

²⁷Yudaɔ́ kí Uzia kpalablea wɛ̀ blakwi n plaode guu ɔ́ Lemalia né Peka gò Isailio kía ũ, à zòlɛ kpalau Samali wɛ̀ baɔɛ. ²⁸A yá pɔ́ Dii yeio kɛ̀, i ɔ̀bɔlɛ duuna pɔ́ Nɛba né Yeloboau Isailio dà a keau guuo. ²⁹Peka gɔɔ́ ɔ́ Asilio kí Pulu mò Iyoni sɛ̀ n Abeli Bemaakao n Yanɔ́ao n Kɛdesio n Azooo. A Nɛfatali bùsu sɛ̀ lɔ́, Galada n Galileo pii, ɔ́ à bùsupideɔ́ kùkù tàrɛ̀nɔ́ Asili. ³⁰Ela né Ozee lekpaàí n gbéɔ́ Pekazi, ɔ́ à aà dè à zòlɛ aà gbɛu Uzia né Yotaũ kpalablea wɛ̀ baode guu. ³¹Peka yá kɛ̀niɔ́ ku Isaili kíaɔ́ ladau n yá pɔ́ a kèɔ́ pii.

Yudaɔ́ kí Yotaũ (2Lad 27.1-9)

³²Isailio kí Lemalia né Peka kpalablea wɛ̀ plaade guu ɔ́ Uzia né Yotaũ gò Yudaɔ́ kía ũ. ³³Aà wɛ̀ baasɔ́ode guu ɔ́ à nà kpalableawa, à zòlɛ kpalau Yelusaleũ wɛ̀ gɛ̀o n mɛ̀ndooɛ. Aà da tɔ́n Yelusa, Zadoki néɛ. ³⁴A yá pɔ́ Dii yei kɛ̀ lá a mae Uzia kɛ̀wae. ³⁵Ama i gulesí pɔ́ wa bɔ̀ɔ́ daaíɔ́, wɛ̀ sa'o wàɔ́ tulaletikateɛa we e tiaɛ. ɔ́mɛ Dii ua bɔ̀lɛ pɔ́ kú musu kèkɛ. ³⁶Yotaũ yá kɛ̀niɔ́ ku Yuda kíaɔ́ ladau n yá pɔ́ a kèɔ́ pii. ³⁷Gɔɔ́ bee Dii tò Silio kí Lezini n Lemalia né Pekao nà léleɛa Yudaɔ́wawa. ³⁸Ké Yotaũ gá, wà aà mia kpákɔ́i n a deziɔ́ Davidi wéleu, ɔ́ aà né Aaza zòlɛ aà gbɛu.

16

Yudaɔ́ kí Aaza (2Lad 28.1-27)

¹Lemalia né Peka kpalablea wɛ̀ gɛ̀o n plaode guu ɔ́ Yotaũ né Aaza gò Yudaɔ́ kía ũ. ²Aà wɛ̀ baode guu ɔ́ à kpalablè, à zòlɛ báawa Yelusaleũ wɛ̀ gɛ̀o n mɛ̀ndooɛ. I yá pɔ́ Dii a Lua yei kɛ̀ lá a dezi Davidiwao. ³A zè n Isaili kíaɔ́ yákeaoɛ. A sa pɔ́ wɛ̀ a pɔ́ káteu à tékù ò n a nɛgɔ́ɛo se.* A yábɛ̀kè, lá bui pɔ́ Dii n yá Isailioɔ́nɛɔ́ ì kɛ̀ yáawae. ⁴A sa'ò à tulaletikateɛa gulesí pɔ́ wa bɔ̀ɔ́wa n sɛ̀sɛ̀ɔ́ musuɔ́ n lí yèlɛlɛɔ́ gbáɔ́ɔ́ pii.

⁵Bee gbɛa Silio kí Lezini n Isailio kí Lemalia né Pekao mò zíkai Yelusaleũ.† We aa koezòu Aazazi, kási aai fɔ́ zìblèwàò. ⁶Zibeezì Lezini Yudaɔ́ yà n bóle Elata, à èa sɛ̀má, ɔ́ ɛ̀dɔ̀ũ̀ mò zòlɛ we e n a gbáò. ⁷ɔ́ Aaza gbéɔ́ zì Asilio kí Puluwa à mè: N zòbɛnɛn ma ũ, mé n nɛn ma ũ. Mò n ma bɔ́ Silio kía n Isailio kía pɔ́ fɛ̀lɛmanɔ̀ɔ̀ ɔ̀zì. ⁸Aaza ánuusu n vua pɔ́ kú Dii kpéuo n a bɛ̀ làasiuo sèlɛ à Asilio kía gbà a kpàsáɛ. ⁹ɔ́ Asilio kíapi aà yámà, à gè lèlɛ Damasiwa a sɛ̀. A Lezini dè, ɔ́ à tà n Damasideɔ́ Kii. ¹⁰Kí Aaza gè dà Asilio kí Pulupilɛ Damasi. A sa'okii è we, ɔ́ à a taa kè lá guu, a kpàsá sa'ona Uliaɛ n a kea taao pii. ¹¹Sa'ona Ulia sa'okii pi kè lá kí Aaza kpàsáɛwa wásawasa, à a mɛ̀dɛ e kí Aazapi àɔ́ gé sui n Damasio. ¹²Ké à sù, à táagbagbakii pi è, ɔ́ à sɛ̀i à dèdèwà. ¹³A sa pɔ́ wɛ̀ a pɔ́ káteu à tékù òwà, à pówenti kàwà, à itɛ̀lèwà, à sáaukpasa au èlèwà. ¹⁴Dii gbagbakii pɔ́ wa pi n mɔ̀gotɛ̀o ku sa'okii dafupi n Dii kpéɔ́ zānguo, ɔ́ Aazapi sɛ̀ dɛ̀lɛ sa'okii dafupi

* 16:3 Iko 12.31 † 16:5 Isa 7.1

saε ɔplaa oi. ¹⁵ Ǿ kí Aazapi yādīle sa'ona Uliaε à mè: Nili sa koo pò wĩ a pò káteu à tékū o sa'okii zɔɔpiwa n pówenti oosio n kí sa pò wĩ a pò káteu à tékūo n à pówenti gbao n gbéɔ sa pò wĩ a pò káteu à tékūo n n pówenti gbao n í pò aaĩ tóleo. Nili sa pò wĩ a pò káteu à tékū n sáaukpasao au élewà. Sa'okii pò wa pĩ n mɔgotɛo sɔ aɔ demεε māsokékii ũε. ¹⁶ Ǿ sa'ona Ulia kè lá kí Aaza òεwa.

¹⁷ Kí Aaza m̀pεpεεo gògo tadibɔɔwa à n tao bùa. A íkakii gò mɔgotɛ zuswana pò kú a zíεwa, † a dilε gbεwa. ¹⁸ A kí gĩna pò wa b̀o Dii ua n àa b̀ole pò kú weo gb̀o misiile a Asilio kíaε yái. ¹⁹ Aaza yá k̄niɔ ku Yuda kíaɔ ladau n yá pò a k̀o pii. ²⁰ Aaza gà, § ɔ wà àa mia kpák̄si n a deziɔ Davidi wéleu, ɔ àa né Ezekia z̀le àa gbεu.

17

Isailio kí gbεzāna Ozee

¹ Yudaɔ kí Aaza kpalablea wè kueplade guu ɔ Ela né Ozee g̀o Isailio kía ũ Samali, à z̀le kpalau wè k̄okwiε. ² A yá pò Dii yeio kè, āma i ke lá Isailio kía pò d̀aaεo k̀wao. ³ Asilio kí Samanasaa m̀ lèlewà, ɔ Ozee g̀o àa z̀blena ũ, àle falub̀o. ⁴ Ozee gbéɔ z̀l Egiptio kí Sowa, ɔ i falu pò i b̀o Samanasaaε wē n wēo b̀o l̀o. Ké Samanasaa è Ozee b̀o a kpe, ɔ à aà k̀u à m̀kàwà à aà dàkpεu. ⁵ Ǿ Samanasaa lèle Isaili bùsuwa pii. Aà gbéɔ m̀ koez̀ Samalizi, aa ku we e wè àaɔ. ⁶ Ozee kpalablea wè k̄okwide guu ɔ Samanasaaapi Samali s̄i à tà n Isailio a bùsuu, à n kálεkale Ala n Gozā pò kú Aboo baao n Mεde bùsu wéleu guuo.

Isailio ḡsa z̀zɔɔ ũ n duuna yái

⁷ Yápi kè màa ké Isailio duunakè Dii n Lua pò n b̀o Egiptio kí Falaɔ ɔz̄le yáiε. Aa misiile dii p̄aleɔne, ⁸ aa bui pò Dii n yánéɔ ɔlesè, aa zè n yá pò Isailio kíaɔ d̀anéɔε. ⁹ Aa yādɔɔsai dilε Dii n Lua yá gbεu, aa guleſi b̀o níziε n wéleu guu pii sea za bualoũ n wéle b̄iideɔ. ¹⁰ Aa gbεo n lío p̀lepele s̄is̄i lesiwa pii n lí yèleleu gbáuo pii.* ¹¹ Aa tulaletikàtea guleſi pò aa b̀opiwa pii, lá bui pò Dii n yánéɔ k̀wa. Yāvai pò aa k̀piɔ mé Dii p̀o f̄leε. ¹² Aa z̀blè táaɔne. Dii òné yāa s̄o aasu keo. ¹³ Dii dà ānabio n gu'enaɔne pii, ɔ aa lenàwà Isailio n Yudaɔne, aa mè aa mikē n yāvaiwa, aaiɔ Dii yādileɔ n aà yādanεo k̄ua, lá a ku ikoyā pò a dilε n deziɔne guu, à èa dà a z̀blena ānabioɔne aa òwa.

¹⁴ N beeo Isailio i swáseio, an swá gbāa lá n dezi pò aai Dii n Lua náaikεoɔ p̀waε. ¹⁵ Aa ḡi àa ɔtond̀k̄i gwai, aa àa bàakuar̄nɔ yá gb̀o, aai lé pò a nàwàné yādao. Aa tè p̀p̄āzi, ɔ aa g̀o p̄ā. Aa bui pò liaañziɔ ɔlesè, bui pò Dii mè aasu n kea keopiɔ. ¹⁶ Aa p̄ākpà Dii n Lua yādileɔzi, aa m̀kàsa m̀n pla lán gáaenaɔwa n dii ũ, † aa Asetaati lí p̀le, aa k̀le luabe p̀ɔne, aa z̀blè Baaliε. ¹⁷ Aa sa pò wĩ a pò káteu à tékū ò n n néo, † ḡseɔ n n̄εo, aa māsokè, aa welena gà, aa nízi kpà yá pò Dii yeiowa, aa aà p̀o f̄leε. ¹⁸ Ǿ Dii p̀o p̄añzi maamaa à n yá. Yuda bui mé g̀o ado. ¹⁹ Baa se Yudaɔ i Dii n Lua yādileɔ mao, aa Isailio ɔlesèε. ²⁰ Ǿ Dii ḡi Isaili buip̄iɔzi pii. A n wetà à n ná gbé pò aale gbāam̄n̄éɔne n ɔz̄i e à g̀é n yád.

²¹ Ké Dii Isailio kè Davidi buiwa, ɔ aa Neba né Yeloboaũ dilε n kía ũ. Yeloboaũpi mé Isailio swáf̄è Diiε, a tò aa duun sà z̀o kè. ²² Isailio ḡi lé duuna pò Yeloboaũ k̀o ke, aai mikēwà, ²³ ɔ Dii n yá, lá a dà a z̀blena ānabioɔne aa òwa. Asilio Isailio nāaa n bùsuu aa tān̄o z̀zɔɔ ũ, ɔ aa ku we e n a gbāo.

‡ 16:17 1Kia 7.23-29 § 16:20 Isa 14.28 * 17:10 1Kia 14.23 † 17:16 1Kia 12.28 ‡ 17:17 Iko 18.10

Samali yá

²⁴ Asilio kía tò gbé b̀̀le Babeli ní Kutao ní Avao ní Amatao ní Sefavaiũ, ò à ní kálékale Samali wéle guu Isailio gb̄eu. M̀̀aa aa Samali b̀̀su s̄i aa z̀̀le a wéle guu. ²⁵ Ké aa kà we káau, aali Dii sísi, ò à ǹ̀omusuo gb̀̀emá, aale ní dede. ²⁶ Ǿ wa ò Asilio kíae wà m̀̀: Gb̀̀é p̀̀ n ní sé n ní kálékale Samali wéle guu, aa b̀̀supi táakekea d̄o, ò à ǹ̀omusuo gb̀̀emá, aale ní dede. ²⁷ Ǿ Asilio kía m̀̀: Wà Samali sa'ona p̀̀ wa suńno do gbae aà ta we, i b̀̀supi táa yáadané. ²⁸ Ǿ Samali sa'onae èa tà we à z̀̀le Beteli. A dàda gb̀̀one lá aa ke aali Dii sísi.

²⁹ Goo bee gb̀̀é p̀̀ m̀̀ z̀̀le wélepi guu, bui píi ní a táaoe, ò aa ní táapii taa kè aa p̀̀lepele gulesí p̀̀ Isailio b̀̀o k̀̀é guu. ³⁰ Babelideo Sukobeno pí, Kutadeo Nεεgali pí, Amatadeo Asima pí, ³¹ Avadeo Nibaza ní Taatakio pí, Sefavaiũde sa p̀̀ wí a p̀̀ káteu à tékũ ò ní ní néo ní táa Adameleki ní Anamelekiowa. ³² Ǿ aa èa Dii sísi lo. Aa ní gb̀̀é dilea gulesípi gb̀̀gbanao ù t̄é v̄io, ò aai sa'oné gulesípi k̀̀é guu. ³³ Aa Dii sísi, ò aale z̀̀ble ní táone lá b̀̀su p̀̀ aa b̀̀u felekaayá d̄ewa. ³⁴ M̀̀aa aa ní felekaayá k̄ua e ní a gb̀̀ao. Aale Dii sísi, asa aali aà ɔtond̄k̄i gwao, aalio aà yádané k̄ua ge aà ikoyá ge yá p̀̀ a díle Yakobu p̀̀ à èa t̀̀kpàè Isaili buioné. ³⁵ Ké Dii m̀̀ a bàa aó kú ní Isailio yáa, à m̀̀ aasu dii páleo sísi, aasu kúlené,* aasu z̀̀blené, aasu sa'omáo, ³⁶ sema a gb̀̀é p̀̀ a ní bóle Egipi ní a iko z̀̀o ní a g̀̀sa gb̀̀ao. Api áme aao a sísi, aao kúle,† aai sa'owa. ³⁷ A m̀̀ aao a ɔtond̄k̄i gwa, aai a yádané k̄ua ní a ikoyá ní yádilea p̀̀ a k̀̀né lá guu e goopi. Aasu dii páleo sísi. ³⁸ Aasu to a bàakuańno yá lí sáńguo. Aasu dii páleo sísi. ³⁹ Aali a Dii ní Lua sísi ado. Ame á ní bo ní wéle ɔzi m̄pii.

⁴⁰ N beeo aai swáseio, ò aa z̀̀ ní ní felekaayá. ⁴¹ Buipio Dii sísi, kási aa ḡi lé z̀̀ble ní táone loe, ò an néo ní ní t̄ũnao lé ke lá ní maepio k̀̀wa e ní a gb̀̀ao.

18

Yuda k̄i Ezekia

¹ Isailio kí Ela né Ozee kpalablea wè àaode guu ò Aaza né Ezekia g̀̀o Yuda kía ũ. ² Aà wè baasode guu ò à kpalablè, à z̀̀le báawa Yelusaleũ wè baakwi m̀̀ndosaie. Aà da tón Abi, Zakali née. ³ A yá p̀̀ Dii yei kè lá a dezi Davidi k̀̀wa píie. ⁴ A gulesí p̀̀ wa b̀̀o gb̀̀o, à táagbeo w̄wi, à Asetaati lipelè z̀̀z̄. A m̀̀got̄e ml̄e p̀̀ M̄oizi pi* gb̀̀gb̄e, asa e goo bee Isailio lé tulaletikateawàe, aa t̀̀kpàè Neusetá. ⁵ Ezekia Dii Isailio Lua náaikè, Yuda kíae muaaaano, an gb̀̀é p̀̀ d̀̀aae ge an gb̀̀é p̀̀ té aà gbeao. ⁶ A nà Diiwa, i bo aà kpeo. A yá p̀̀ Dii dà M̄oizieo k̄uae. ⁷ Dii kuaano, ò yá p̀̀ a k̀̀o b̀̀ maa píi. A b̀̀ Asilio kía yá kpe, i z̀̀ble lo. ⁸ A z̄iblè Filit̄owa e Gaza ní b̀̀su p̀̀ liaio sea za bualoũ ní wéle b̄ideo píi.

⁹ Kí Ezekia kpalablea wè àaode guu, Isailio kí Ela né Ozee kpalablea wè soplade guu, ò Asilio kí Samanasaa m̀̀ koez̄ Samalizi. Aa kálea we ¹⁰ e wè àa, aa wélepi s̄i Ezekia kpalablea wè soolode guue. Isailio kí Ozee kpalablea wè k̄okwiden we. ¹¹ Asilio kía tà ní Isailio a b̀̀su, à ní kálékale Ala ní Gozá p̀̀ kú Aboo baa ní Mede b̀̀su wéle guu. ¹² Yápi kè m̀̀aa, ké aai Dii ní Lua yámao yáie. Aa aà bàakuańno yá k̄ua, aai yá p̀̀ Dii z̀̀blena M̄oizi díle ma aa z̄k̀wà.

Asilio kía viadadaa Yelusaleũdezi (2Lad 32.1-16, Isa 36.1-22)

§ 17:34 Daa 32.28, 35.10 * 17:35 B̄a 20.5, Iko 5.9 † 17:36 Iko 6.13 * 18:4 Nao 21.9

¹³ Kí Ezekia kpalablea wè gēo mēndosaide guu ò Asilio kí Senakelibu mò lèle Yuda wéle bíideɔwa, a sí píi. ¹⁴ Ǿ Yudaɔ kí Ezekia gbéɔ zì Asilio kíawa Lakisi à mè: Ma tàaekè. Nsu mɔao, mío falubɔne lá nýɔ zɔmɛɛwa. Ǿ Asilio kía ánuɔu zò Ezekiaɛ tɔnu kwi ní vuao tɔnu do. ¹⁵ Ǿ Ezekia ánuɔu pɔ a è Dii kpéu ní a be láasiuo kpàwà píi. ¹⁶ Gɔɔ bee à vua gò Dii kpé gbaɔwa ní pɔ pɔ a kùle gbapio lipelɛwao, a kpà Asilio kíapiwa.

¹⁷ Ǿ Asilio kía a kwàasi ní a ìwaɔ gbèzɔɔo ní a zìgɔɔ gbèzɔɔo zì, aa bò Lakisi aa mò Yelusaleũ kí Ezekia kíi ní zìgɔɔ dasidasi. Ké aa kà Yelusaleũ, aa mò zè íkalékíi pɔ kú musu sae, pɔpinaɔ bua zéu. ¹⁸ Aa lezù kípizi, ò kibɛ ziiá Ilikia né Eliakiũ ní aà lakēna Sebenao ní aà kpàwakena Asafa né Yoao bò gè ní kíi. ¹⁹ Ǿ zìgɔɔ gbèzɔɔo píi ònɛ: A gɛ o Ezekiaɛ, Asilio kía zɔɔ mé lé aà la, bó àle a náaike màai? ²⁰ A mè á zìgbaselea dɔ mé á gbāa, kási yāpā giie. Dé àle a náaike, ò àle bɔ a yá kpei? ²¹ Egipio kía pɔ àle a náaikepi gwa. A de lán fee lípan wíwiawae. Gbé pɔ gbāa'èwà, ì aà zɔ a ɔue. ²² Ezekia Dii guleɔbò ní aà gbagbakíio gbòoo lò? A ò Yelusaleũdeɔ ní Yudaɔne píi aa mɔ kùle gbagbakíi ae Yelusaleũ la, ò àle omɛ Dii a Luapi náai ò àle kea? ²³ Aà ledouke ní ma dii Asilio kíao, mí aà gba sɔ òaa kwi, tó a gbé ví aa diè kpe. ²⁴ Lá àle Egipi zikasɔgoɔ ní sòdeɔ náaike, kpelewa a fɔ zezɔ baa ma dii zìgɔ gáli pɔ kèsánziɔ doei? ²⁵ Ale e ma dii mò léle gue beewa à wíwi Dii lé sai yà? Dii mé òè aà léle bùsue beepiwa, i wíwi.

²⁶ Ǿ Eliakiũ ní Sebenao ní Yoao ò zìgɔɔ gbèzɔɔo píi: Yā'o wápio n zòblenaɔne ní Sili yáo, asa wi maɛ. Nsu yā'owɛɛ ní Ebelu yáoo, ké gbé pɔ kú bíiwaɔ su mao yái. ²⁷ Ǿ gbèzɔɔo píi wémá à mè: Ma dii i ma zì mà yápi òé ní á diio átɛɛo, ní gbé pɔ zòleá bíiwaɔe lɔ, asa aa níziá bíikpe pɔ aa kè bleɛ, aai níziá osoo mi lááwa. ²⁸ Ǿ gbèzɔɔo píi fɛle pùna ní Ebelu yáo à mè: A Asilio kía zɔɔ yāma! ²⁹ Kípi mè, ásu to Ezekia á sásão, asa a fɔ á bɔ a ɔziɔ. ³⁰ Ezekia mè Dii a á bɔ, a á wéleɛ bee kpa Asilio kíawao. Ásu Ezekia pi yāma à Dii náaike yá bee musuo. ³¹ Ásu Ezekia yāmao. Asilio kía mè à ledoukeano, à mikpawa, á baade i azía vɛɛbe ní azía kaadɔembɛo ble, i azía bia'i mi, ³² e àò mɔ á sélelɛ à táánɔ bùsu pɔ de lá á pówau. Pówena ní vɛɛ nao pàlawà, pɛɛ ní vɛɛbuo ní kuliɔ ní zó'io diue. A ze ní wɛnio. Ásu ze ní gaoo. Ezekia mè Dii a á bɔe, kási ásu weio, ásu to aà á sásão. ³³ Buipáleɔ táae fɔ gí Asilio kíae aà ní bùsu símae? ³⁴ Amata ní Aapadao táao gè máe? Sefavaiũ ge Ena ge Iva táao gè má ni? Samali táao è gíè ní ní wéleoe? ³⁵ Bùsupio kpele táa mé fɔ gíè ní a bùsuoi? Kpelewa Dii a fɔ gíè ní Yelusaleũoi?

³⁶ Gbéɔ níleá kílikili, aai yāwewào, asa an kía ònɛ aasu yázāsivàoe. ³⁷ Ǿ kibɛ ziiá Ilikia né Eliakiũ ní aà lakēna Sebenao ní Asafa né Yoa aà kpàwakenaɔ ní pɔkasaɔ kèkè, aa èa sù Ezekia piwa aa zìgɔɔ gbèzɔɔo yápi dàu a síuè.

19

Ezekia wabikɛa Diiwa (Isa 37.1-20)

¹ Ké kí Ezekia yápi mà, à a ula ga kè, ò à zwànkasa kàkaala, à gè Dii kpéu. ² A a be ziiá Eliakiũ ní a lakēna Sebenao ní sa'onkiaɔ zì ánabi Isaia, Amɔzu néwa, zwànkasaɔ kàkaañla. ³ Aa òè: Ezekia mè yá gí gbāe, wá wá da taasiu wá wá lele wá widàdawá. Wa gɔ lán nɔe pɔ a né kà bɔa, mé yèɛɛ ku a fɔ iowae. ⁴ Asilio kía a zìgɔɔ gbèzɔɔo zì, à mò Lua béɛ láanikè. Dii n Lua yápi mà, a aà lele yápi oa yáia, wá dɔo. Wabikɛwà wá gbé kɔna pɔ wa gɔɔne.

⁵ Ké kí Ezekia zínapiò gè Isaia lè màa, ⁶ a ònè: A ge o á diie, Dii mè asu to vía a kú Asiliò kía iwàò dóeaaò yá pò a màpi yáio. ⁷ A ma! Tó Asiliò kía baòe mà, Dii a to làasoo gèaàgu, i ta a bùsuu, Dii i to wà aà de ní fèndao we.

⁸ Ké zìgṣṣò gbèzṣṣò mà Asiliò kía fèlè Lakisi, ṣ à èa tà à aà lè, àlè zìka ní Libenadeò. ⁹ Ké Asiliò kía mà Etiopiò kí Tilaka lé mó zìkaianò, ṣ à èa zìnaò gbàe Ezekiawa à mè: ¹⁰ A o Yudaò kí Ezekiaè, dii pò àlè a náaike à gbàsa mè á Yelusaleũ namee ma ɔziò, asu to diipi a sásàò. ¹¹ I ma lá Asiliò kíaò kè bùsuòne à ní ké kélekele píio lé? Ǿme a bò ado saa? ¹² Wéle pò ma dezio kàaleò, Gozã ní Halanao ní Lezeṣio ní Edeni pò kú Telasaaò, an táaò fṣò ní bóe? ¹³ Amata kía kú máí? Aapadae kía kú máe? Sefavaiũ ge Ena ge Iva kíaò ku máí?

¹⁴ Zínapiò Asiliò lá kpà Ezekiawa. Ké à a kyokè, ṣ à gè Dii kpéu a pòò aà ae, ¹⁵ à wabikèwà à mè: Dii Isailiò Lua, ní kú malaika gàsìadeò zānguo,* míme ní Lua ù bùsu pò kú dúnia guu píie. Mmè ní musu kè ní tṣòleo. ¹⁶ Swákpa ò yāma, Dii. Wése ò gugwa, Dii. Dóea ní Lua b́eò lékpāsā pò Senakelibu kè ma fá! ¹⁷ Sianaè Dii, Asili kíaò buipio kàale píie, an bùsuò gṣò bezia ù. ¹⁸ Aa ní diiò kàteu aa ní kpasa, asa pòpíá Lua no, pò pò gbēnazina kè ní lío ní gbèoone. ¹⁹ Dii wá Lua, wá bò aà ɔzi, bùsu pò kú dúnia guu píi io dṣò ké n Dii, míme ní Lua ù ndo.

Senakelibu gaa

(Isa 37.21-38)

²⁰ Ǿ Amòzu né Isaia lékpāsákè Ezekiaè à mè: Dii Isailiò Lua mè a wabi pò ní kè Asiliò kí Senakelibu yá musu mà, ²¹ ṣ à àsiè bee ò aà musu:

Sìona nenòe léso lé sakangu,

àlè n láanike n kpe.

Gbèe i zible Yelusaleũwa yāao

ṣ àlè a mi dada a gāu.

²² Dé n dṣewà ní sṣṣi?

Dé n kāae, n n mi dàè íai?

Isailiò Lua pò a kua adoa n bee kèe.

²³ N dà n zìnaòne aa Dii sṣṣò,

n mè n dede sṣṣiò musu

n n zìkasṣgoò dasidasi

e Libā bùsu gbèsìsì misonau.

N seṣe lí gbāaò zṣzṣ,

n pèli zṣṣò kwè,

n ka a léwa musu e a líkpe sisuu.

²⁴ N lòò yṣò buipāleo bùsuu,

n a imi,

n kèse Egipi swaò í bà.

²⁵ Ké ma Dii má dīlè màa za zi,

ni mao lé?

Ma zeò à gègè, ṣ má tò à kè.

Má tò n ní wéle bíideò kwè wiliũ,

aa gṣò daaia.

²⁶ Wélepideò gbāa kèsā,

aa gṣò suuu, wí ní kú,

aa de lán sèsaowa,

lán sèla bṣṣowa,

lán sè pò bṣṣe kpéwa à gāga gṣṣowa.

* 19:15 1Sam 4.4

27 Má n kúkíi dõ,
 má n gɛa ní n suao dõ,
 má n kãamazi dõ.
 28 N kãamazi,
 n kàamai pò ní ví yá gè ma swáú.
 Má bakane n níue,
 má àasína kanɛ n léue,
 mí tó ñ ea tá ní zé pò n m̀òò.
 29 Ezekia, yáɛ bee aɔ dɛnɛ seela ũ:
 A pɔzã ble ble wẽa, zii lo í ble we.
 Zii kee sa à pótõ í pɔkeke,
 à v̄ɛli pépe í a be ble.
 30 Yuda kõna pò b̀òò zína a ea gẽ tíu,
 an né iɔ kpa musu.
 31 Asa gbé kõnaɔ bo Yelusaleũ,
 Siɔna gbèsiɔidepiɔ gõ.
 Ma Dii Zígõde ma áia mé a bee ke.
 32 Ayãmeto ma yáɛ bee ò Asilio kía musu:
 A gẽ wéleɛ beeuo,
 a kazuuo,
 a a sèngbao d̀òò,
 a koezõí à gbà lesí daio.
 33 A ea tá ní zé pò à m̀òò,
 a gẽ wéleɛ beeuo.
 Ma Dii máme má ò.
 34 Má gí ní wélepioɛ,
 mí a suaba mazía yáí
 ní ma z̀òblena Davidi yáío.
 35 Gwá bee Dii Malaika b̀ò gè Asilio b̀òou, à gbéɔ̀ dèdè òaasɔ̀ɔ̀o leɛ òaa do gẽosai
 (185.000). Ké aa f̄le kɔ̀, aa gɛɔ̀ è kálea gupiiu. 36 ɔ̀ Asilio kí Senakelibu f̄le
 a b̀òopiu à èa tà Niniva, a ku we. 37 Gɔ̀ pò a kúlea a tãa Nisoki kpéu, ò aà néo
 Adamelɛki ní Salezɛɛo aà dè ní f̄ndao. Aa bàasi tà Alalata b̀usu, ò aà né Esaadõ
 z̀le aà gbɛu.

20

Ezekia gyákea (Isa 38.1-8)

1 A gbɛa Ezekia gyákè à kà gaa, ò ànabi Isaia, Amɔzu né gè aà lè a òè: Dii
 mè, ledile n gbéɔ̀nɛ, asa níle mó gaiɛ, níyõ f̄le lo. 2 ɔ̀ Ezekia aedò gíwa à wabikè
 Diiwa 3 à mè: Dii, n yá na! Lá ma tãa'ònnɔ̀ ní náaio, mé ma yá pò ní yei kè ní
 ǹsemendoo, to à d̀ngu. ɔ̀ à wẽna ɔ̀lò. 4 E Isaia aɔ̀ gé boi ua, ò Dii yã'òè à mè:
 5 Ge ñ o ma gbéɔ̀ d̀aana Ezekiaɛ, ma Dii aà dezi Davidi Lua ma mè, ma aà
 wabikɛa mà, ma aà wé'i è. Má aà gbágbã, a gɔ̀ àaõde z̄í i gé ma kpéu. 6 Ma aà
 gɔ̀ kãf̄lè wè ḡeo. Má aà si Asilio kíawa ní wéleɛ beeo. Má gí ní wélepio mazía
 yáíe ní ma z̀òblena Davidi yáío.

7 Isaia mè wà kaadɔ̀mbe lo. Ké wa l̀, wa d̀ò aà sãnɛpiwa, ò à gbágbã. 8 ɔ̀
 Ezekia Isaia là à mè: Lá Dii mè á ma gbágbã, mí gé a kpéu a gɔ̀ àaõde z̄í, bóme
 aɔ̀ de a seela ũi? 9 ɔ̀ Isaia wèwà à mè: Seela pò Dii a kenɛ lé pò a gbèɛnɛ yá musun
 ke: Uena pò íat̄é lé suò Aaza d̄ɛd̄ɛk̄iɔ̀wa, ní ye à gé e a gbápekiɛ mèn kwíɔ̀wa yá,

ge à ea kpe oi mèn kwio̯wae? ¹⁰ Ǿ Ezekia wèwà à mè: Uena pilaa gbápekii mèn kwio̯wa zǐ'ũo. Aà to à ea dèdè kpe oi mèn kwi. ¹¹ Ké ānabi Isaia lezù Diizi, ǿ uena pò íatē lé suò èa dèdè gbápekii mèn kwi pò à pilawà yāa̯wa.

Babeli b̄usu zina̯ m̄a Yelusaleũ
(Isa 39.1-8)

¹² Goo bee Baladā né Melodaki Baladā, Babeli kía lá kpàsā Ezekiae ní gbao, ké à aà gyākea bao mà yáí. ¹³ Ezekia gbāakpà z̄inapi̯zi, à gèr̄n̄o a làasiu, à a ānusuo òbné ní vua̯o ní pò ḡinana̯o ní n̄isi maa̯o. A gèr̄n̄o a ḡo̯ke̯b̄okalekpeu lo, à a àizee̯o òbné míomi̯o. P̄o̯e ku aà be ge aà b̄usu ke à ḡi òbiné̯o. ¹⁴ Ǿ ānabi Isaia gè aà lè à aà là à mè: Kpelewa gbé̄pi̯o ònei? Za má aa b̄ou aa mò n k̄ii? Ǿ Ezekia wèwà à mè: An b̄okii z̄à, Babeli aa b̄ou. ¹⁵ Ǿ Isaia aà là à mè: Bó aa è n bei? A wèwà à mè: Aa ma bēp̄o̯ píi èe. Ma àizee̯e ku ké ma gi òbiné̯o. ¹⁶ Ǿ Isaia òè: Yá pò Dii ò ma: ¹⁷ Goo lé mó wa ní bēp̄o̯ píi ní àizee̯e pò n dezi̯o t̄one ní k̄ua e gb̄a̯o séle taò Babeli̯e. Dii mè a kee a ḡo. ¹⁸ Wa né pò r̄ȳo̯ ní ieo séle t̄ar̄n̄o, aai ḡo Babeli kibe z̄ikena̯o ũ.* ¹⁹ Ǿ Ezekia ò Isai̯e: Dii yá pò ní òm̄ēpi̯i maa̯e. Asa àle e áo ku aafia ni̯e guu e a w̄eni léue. ²⁰ Ezekia yá k̄ini̯o ní a neḡonkeyā̯o ku Yuda k̄ia̯o ladau ní lá à íkalek̄ii ní íze pò a sò gb̄eu ĩ mó ní ío w̄éle̯e guuo k̄eò. ²¹ Ké à gà, ǿ aà né Manase z̄òle aà gb̄eu.

21

Yuda̯o kí Manase
(2Lad 33.1-10, 18-20)

¹ Manase w̄e̯ ku̯eplade guu ǿ à kpalablè, à z̄òle báawa Yelusaleũ w̄e̯ bàa̯o soosaie. Aà da t̄ón Ef̄eziba. ² A yá pò Dii yeio k̄e, à z̄è ní bui pò Dii ní yá Isaili̯o̯e̯o yāb̄e̯e̯o.* ³ A èa gulēs̄i pò a mae Ezekia dàa̯i̯o b̄ò ní Baali gb̄agbak̄i̯o. A Asetaati lí p̄ele lá Isaili̯o kí Ahabu k̄e yāawa. A k̄ule luabe p̄o̯one à z̄obl̄ené. ⁴ A sa'ok̄i̯o b̄ò Dii kp̄eu Yelusaleũ, gu pò Dii mè a t̄o̯ a̯o kuwàpi.† ⁵ A luabe p̄o̯o gb̄agbak̄i̯o b̄ò Dii ua ní a kaa guuo píi. ⁶ A sa pò w̄i a pò kát̄eu à ték̄u ò ní a neḡo̯e, à p̄odà gb̄é̯owa, à m̄aso̯o k̄e, à yāgb̄ea ḡēsisina̯wa ní wel̄ende̯o, à yá pò Dii yeio k̄e maama̯e, ǿ à aà p̄o f̄el̄ē. ⁷ A Asetaati t̄aa pò á k̄epi d̄ile Dii ua, gu pò Dii ò Davidi̯e ní aà né Salom̄o̯o a t̄o̯ a̯o kuwà ḡo̯pi̯ipi, asa Isaili w̄éle̯e guu píi Yelusaleũ ǿ a s̄e. ⁸ A mè t̄o̯ Isaili̯o yá pò á d̄il̄en̄e̯o k̄ua píi, mé aa z̄è ní ikoyā pò a z̄òbl̄ena M̄o̯zi kp̄am̄áo píi, á ea ní b̄ole b̄usu pò á kp̄à ní dezi̯owauo, á t̄o̯ aa liaaliaa lo.‡ ⁹ N beeo aai swá̄seio. Manase ní s̄āsā, ǿ aa v̄aik̄è de bui pò Dii ní m̄ide ní dezi̯one̯o.

¹⁰ Ǿ Dii yādà a z̄òbl̄ena ānabi̯one̯e aa mè: ¹¹ Lá Yuda̯o kí Manase yá pò má ye a ḡiyāio̯o k̄e, à v̄aik̄è de Am̄ole pò kú a āa̯la, à Yuda̯o dà duunk̄eau t̄aa pò a k̄eò yá musu, ¹² a yáí tò ma Dii Isaili̯o Lua ma mè, má yáyia Yelusaleũwa ní Yuda b̄usuo píi. Gb̄é pò a baomà a keke swāw̄e̯e. ¹³ Má guȳo̯b̄o p̄oo Yelusaleũwa mà w̄iwi, lá má p̄òo Samaliwawa. Má k̄ē lá má k̄e Ahabu bēe̯wae. Má ple mále Yelusaleũu lá w̄i mále tau wà k̄ulewa. ¹⁴ Má p̄akpa ma gb̄é k̄onapi̯zi mà ní na ní w̄e̯e̯one̯e ní ōz̄ie. Aa ní naaa, aai ní p̄o̯o séle, ¹⁵ asa aa yá pò má yeio k̄ēe, aai ma p̄o f̄el̄emēe za ḡo̯o pò an dezi̯o b̄ò Eḡipi̯e e ní a gb̄a̯o.

¹⁶ Manase yāesaide̯o d̄èdè dasidasi e an ḡeo Yelusaleũ pà za a léla e a léle, duuna pò a k̄e à Yuda̯o dà yá pò Dii yeio k̄eau bàasi. ¹⁷ Manasepi yá k̄ini̯o ní duuna pò a k̄eò píi kú Yuda k̄ia̯o ladau. ¹⁸ Ké à gà, wà aà v̄i a be, Uza kaa pò à lí'b̄abau, ǿ aà né Am̄o z̄òle aà gb̄eu.

* **20:18** 2Kia 24.13-15, Dan 1.1-7   * **21:2** Zel 15.4   † **21:4** 2Sam 7.13   ‡ **21:8** 1Kia 9.3-5

Yudaɔ kí Amɔ
(2Lad 33.21-25)

¹⁹ Amɔ wɛ̀ bao ní plaode guu ɔ̀ à kpalablè, à zòlɛ báawa Yelusaleũ wɛ̀ plaɛ. Aà da tón Mesulemɛ, Aluzu né, Yoteba gbéɛ. ²⁰ A yá pɔ́ Dii yeio kè lá a mae Manase kèwae. ²¹ A a maepi ɔ̀lesè píie. A zɔ̀blè táa pɔ́ a mae zɔ̀blénéone à kùlené. ²² A Dii a deziɔ́ Lua tò we, i aà zé seo. ²³ ɔ̀ aà íwaɔ̀ lekpaáaazi aa aà dè a be. ²⁴ Ké Yudaɔ̀ gbé pɔ́ lekpaáaazipio dède píi, ɔ̀ aa aà né Yosia kpà kía ũ aà gbɛu. ²⁵ Amɔ yá kɔ̀niɔ́ ku Yuda kíaɔ̀ ladau ní yá pɔ́ a kèɔ́ píi. ²⁶ Ké wà aà ví Uza kaau, ɔ̀ aà né Yosia zòlɛ aà gbɛu.

22

Yudaɔ̀ kí Yosia
(2Lad 34.1-2, 8-28)

¹ Yosia wɛ̀ swaaɔ̀de guu ɔ̀ à kpalablè, à zòlɛ báawa* Yelusaleũ wɛ̀ baakwi ní mendooe. Aà da tón Yedida, Adaiá né, Bɔ̀zeka gbéɛ. ² A yá pɔ́ Dii yei kè, à a dezi Davidi ɔ̀lesè píie, i pãale ɔ̀plaaɔ̀ ge zɛɛio. ³ Aà kpalablea wɛ̀ bao plasaide guu ɔ̀ à a lakèna Safana, Asalia né, Mesulaũ tɔ̀úna zì Dii kpéu à mè: ⁴ Gé sa'onkia Ilikia le, ní oè aà ɔ̀a pɔ́ wa kpà Dii kpé bíibɔ̀ledɔ̀anaɔ̀wa nao, ⁵ wi na gbé pɔ́ wà ní díle Dii kpé zì gbɛ̀zɔ̀ ɔ̀one ní ɔ̀zì, aai fiabo gbé pɔ́ aale Dii kpé guyaaaɔ̀ kekeone, ⁶ li'ánaɔ̀ ní kpebonaɔ̀ ní kpedonaɔ̀. Aa lí lúò lɔ̀ ní gbè áaɔ̀, aai kpépi kekeò. ⁷ Asu ɔ̀a pɔ́ wa náné ní ɔ̀zì kàakɛo, asa gbépiá náaideone.

⁸ Sa'onkia Ilikia ò lakèna Safanae a bɔ̀ Mɔ̀zizi ikoyá láwa Dii kpéu, ɔ̀ a kpàwà. Ké à a kyokè, ⁹ ɔ̀ à gèò kí kíi, à a yá dàu a siuè à mè: Níwaɔ̀ ɔ̀a pɔ́ kú Dii kpéu bòlɛ aa nà Dii kpé gbɛ̀zɔ̀ ɔ̀one ní ɔ̀zì. ¹⁰ A èa òè sa'ona Ilikia lá kpàwa, ɔ̀ à a kyokè kía. ¹¹ Ké kí Mɔ̀zizi ikoyá lápi yāmà, à a ulada ga kè. ¹² ɔ̀ a ò sa'ona Ilikiae ní Safana né Aikaũo ní Mise né Akabooo ní lakèna Safanao ní a íwa Asaiao à mè: ¹³ A ge Dii lamɛɛ ní Yudaɔ̀ píi lá pɔ́ wa bɔ̀wàe bee yá musu. Dii pɔ̀paawázi à kè zài, asa wá deziɔ́ i wá yá pɔ́ kú lée bee guu ma aa zíkèwàò. ¹⁴ ɔ̀ sa'ona Ilikia ní Aikaũo ní Akabooo ní Safanao ní Asaiao gè yápi ò nɔ̀e ānabi Uledae. Nɔ̀epi ku Yelusaleũ fáani plaade guue, aà zá tón Saluũ, Tikeva né, Halasa tɔ̀únae. Halasapi mé Dii kpé ula'ulena ũ. ¹⁵ Dii Isailio Lua yá'ò nɔ̀epie à mè: A ge o gbé pɔ́ á zíae, ¹⁶ ma Dii ma mè má yáyia gue beewa ní gbé pɔ́ kúuɔ̀, lá a ku lá pɔ́ Yudaɔ̀ kía a kyokèpi guuwa. ¹⁷ Má pɔ̀kūmabɔ̀ɔ̀ gue beewae, ma pɔ̀kūmapi a kpáleo, asa aa ma to we, aa tulaletikàtea dii pãleonee, aa ma pɔ̀ fɛ̀lemɛɛ táa pɔ́ aa kèpiɔ́ yáí. ¹⁸ A o Yudaɔ̀ kía pɔ́ á zì ma laie, yá pɔ́ a màpi musu, ma Dii Isailio Lua ma mè, ¹⁹ yá pɔ́ má ò gue bee musu ní gbé pɔ́ kúuɔ̀, ma mè a gɔ̀ yàaa láaipɔ̀ ũe, lá à swàsèi à azia búsamɛɛ, à a ulada ga kè à ɔ̀lò, ma aà yāmà má síaàɔ̀. Ma Dii máme má ò. ²⁰ A yáí tò má tó aà ga, wi aà ví nie guu. Aà wé a si yá pɔ́ má yía gue beewapileo. ɔ̀ zinapiɔ̀ èa tà kí kíi ní yápio.

23

Yosia ea zea ní Dii bàa kua ní Isailio yáɔ̀
(2Lad 34.3-7, 29-32, 35.1-27)

¹ Kí Yelusaleũ gbɛ̀zɔ̀ ɔ̀ ní Yudaɔ̀ sisi, ɔ̀ aa kàaaaazi mípi. ² A gèrɔ̀nɔ̀ Dii ua ní sa'onaɔ̀ ní ānabio ní Yelusaleũdeɔ̀ ní Yudaɔ̀ píi, néfɛ̀nɛn gbɛ̀zɔ̀, ɔ̀ a tò wà Dii bàakuarɔ̀nɔ̀ lá pɔ́ wa è aà kpéupi kyokè ní wáa píi. ³ Kí zea m̀pɛle sae, ɔ̀ à èa zè ní Dii bàakuarɔ̀nɔ̀ yáɔ̀. A mè á té Diizi, íɔ̀ aà yádileaɔ̀ ní aà yádanɛɔ̀ kúa, íɔ̀

* 22:1 Zel 3.6

aa ɔtonɔkɔkɔi gwa n nɔsemendoo teasisai, lá a ku lápi guuwa. ɔ gbépii zè n Dii bàakuarɔnɔ yáo lo.

⁴ Kí ò sa'onkia Ilikiaɛ n aa kwàasio n Dii kpé bíibɔledɔanaɔ, aa pɔ pɔ wa kè Baaliɛ n Asetaatio n luabe pɔɔ séle bɔɔ Dii kpéu. ɔ à gè tesòwà Yelusaleũ bíi kpe Sedɔ guzule bugbeu, ɔ wà a tufu sèle tàɔ Beteli. ⁵ ɔ kí táagbagbana pɔ Yuda kíao díle aa sa'ò Yuda wéle gulesiɔwaa n pɔ pɔ lía Yelusaleũziɔ yà npii n táagbagbana pɔ aa sa'ò Baali n íatèo n mɔvuao n saan tɔdeɔ n luabe pɔɔwaa pii. ⁶ A Asetaati lipelɛ sè Dii ua à bɔɔ à gè tesòwà Yelusaleũ bíi kpe Sedɔ guzulɛu, ɔ à a tibò a fàe táaaɔ miaɔwa. ⁷ A gɔe káaluao kpé pɔ kú Dii uao gbòo lo. Kpépio guu nɔeɔ Asetaati zwàakpɛo tãu. ⁸ A tò sa'ona pɔ kú Yuda wéleu sù Yelusaleũ, ɔ à gulesi pɔ wa bɔ sa'onapio tulaletikàteawaa gbálè za Geba e Beeseba. A táagbagbakii pɔ kú wéle dɔaana Yozuee bɔleu wéle bɔle ɔzeɛ oio gbòo. ⁹ I we gulesi gbàgbanapio sa'ò Diiwa Yelusaleũo, ama aa kaa só n n gbé. ¹⁰ A tò sa'okii pɔ kú Tofeti, Beninũ guzulɛu gbálè, ké gbèe su sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú o Mɔbokuwa n a negɔe ge n a nenɔeɔ lo.* ¹¹ A gò n sɔ pɔ Yuda kíao díle íatè pɔ uo Dii kpé kpele, ɔ à sɔpio góo kpása. Sɔpio ku yaa Dii ua Natameleki kpé saeɛ. ¹² A sa'okii pɔ Yuda kíao bɔ Aaza kpédiakɔa musuɔ gbòo n pɔ pɔ Manase bɔ Dii ua séia n a plaadeo. ɔ a wíwi kélekele, à a buuna sèle kòle Sedɔ guzulɛu. ¹³ ɔ à gulesi pɔ wa bɔ Yelusaleũ gukpe oi Kùkpe sísipɔleu geomidokii oio gbálè. Isailio kí Salomoo mé sa'okii pɔ bɔ Sidɔdeɔ dii Asetaatiɛ n Mɔabuɔ dii Kemɔsio n Amɔnio dii Mɔbokuo.† ¹⁴ A a gbèpelɛo wíwi, à a lipelɛo zòzò, ɔ à gbènazin gɛwaa kàlekale gupio à pà.

¹⁵ Baa gulesi pɔ Neba né Yeloboaũ bɔ sa'okii ũ Beteli à Isailio dàɔ du-unkeaupi,‡ Yosia gulesipi n a sa'okii o gbòo. A gulesipi gbɛo wíwi à a tibò, à tesò Asetaati lipelɛwa lo. ¹⁶ Ké à wezù, à miaɔ è sísiwa we, ɔ à gɛwaa bɔleu a kpása sa'okii piwa à a gbálè, lá Dii dà Lua gbéé à dɔaa òwa.§ ¹⁷ ɔ kí mè: Dé mia wà seelakèwà keei? ɔ wélepideɔ mè: Lua gbé pɔ bɔ Yuda bùsuue. ɔme dɔaa yá pɔ n kè Beteli sa'okiiɛ beee ò.* ¹⁸ ɔ kí mè: A to we. Gbèe su aa wá sé sòo. ɔ wà aa wá tò we n anabi pɔ bɔ Samali wáo. ¹⁹ Gulesi kpé pɔ Isaili kíao dɔ Samali bùsu wéleɔ guu aa Dii pɔ fèleɔeɔ ɔ Yosia wíwi pii, a kè sa'okii pɔ n lá a kè Beteli pɔɛwaa. ²⁰ ɔ à gulesi pɔ gbàgbanaa kòlokpakpa sa'okii pɔ aa sa'owaa pɔ, à gbènazin gɛwaa kpásawà, ɔ à èa tà Yelusaleũ.

²¹ Kí ò gbépiiɛ à mè: A Gèamusu dikpeke Dii á Luaɛ, lá a ku Dii bàakuawanaɔ taalaɛ bee guuwa. ²² Za gɔo pɔ dɔaanaɔ dɔaa Isailio n gɔo pɔ Isaili kíao n Yuda kíao lé kpalableo pii, wi Gèamusu dikpepi ke à kà maa. ²³ Kí Yosia kpalablea wè bao plasaide guu ɔ wà Gèamusu dikpepi kè Yelusaleũ. ²⁴ Bee gbɛa à gèsisinaɔ n welendeɔ mĩde, à kpé guu táao n ua táao n taa pɔ pɔ wa è Yelusaleũ n Yuda bùsuoo dúuzò pii míomiɔ, ké à zíkɛ ikoyá pɔ kú taala pɔ sa'onkia Ilikia bɔwà Dii kpéupiowa. ²⁵ Kí pɔ dɔaaɔ n kí pɔ kú aa gbɛo guu, an gbèe i ze n Diio n nɔsemendoo n a pɔeão pii laaawaa. A Mɔizi ikoyá kúa pii a gbáa léuɛ. ²⁶ Gia n beeo Dii pɔfɛa Yudaɔzi n pɔkuma pásio vãi pɔ Manase kè yá i kpáleo. ²⁷ Dii mè: Má Yudaɔ yá mà n gomala, lá ma Isailio yá ma n gomalawaa. Má gí Yelusaleũ pɔ má sèi n kpé pɔ ma mè ma tó aɔ kuwàoe. ²⁸ Yosia yá kɔniɔ ku Yuda kíao ladau n yá pɔ a kèo pii.

* **23:10** Lev 18.21, Zel 7.31, 19.1-6 † **23:13** 1Kia 11.7 ‡ **23:15** 1Kia 12.33 § **23:16** 1Kia 13.2

* **23:17** 1Kia 13.30-32

²⁹ Kí Yosia gɔɔ ké Egipio kí Falaɔ Neko lé gé Asilio kía lei Uflatai, ɔ Yosia gè zikaiaànɔ Megido. Ké aa kɔ̀ lè, ɔ Neko aà dè. ³⁰ Aà ìwaɔ aà ge se dà sɔ̀go guu, aa sùò Yelusaleũ wa v̄. ɔ Yudaɔ aà né Yoaaaza kpà kía ũ aà gbɛu.

Yudaɔ kí Yoaaaza
(2Lad 36.1-4)

³¹ Yoaaaza wè bao ní àaɔode guu à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleũ mɔ̀ àaɔɛ. Aà da tón Amutali, Zelemii né, Libena gbéɛ. ³² A yá pɔ̀ Dii yeio kè lá a deziɔ kèwaɛ. ³³ ɔ Falaɔ Neko mɔ̀kàwà Libla, Amata bùsuu, ké asu àɔ de kía ũ Yelusaleũo yáí, ɔ à mè Yuda bùsudeɔ falubɔɛ ánuusu tɔnu àaɔ ní kɔ̀nio ní vuao kiloo bla sɔsai. ³⁴ ɔ à Yosia né Eliakiũ d̄lɛ kía ũ a mae Yosia gèɛ ũ, ɔ à aà tó l̄lɛ Yoakiũ. ɔ à Yoaaaza sè tàò Egipi, we à gàu. ³⁵ Yoakiũ ánuusu ní vua pɔ̀ Falaɔ Neko gbèawa sí a bùsudeɔwa baade gbáa léu, ɔ a kpàwà.

Yudaɔ kí Yoakiũ
(2Lad 36.5-8)

³⁶ Yoakiũ wè baasɔode guu ɔ à kpalablè, à zòlè báawa† Yelusaleũ wè kuɛdoɛ. Aà da tón Zebuda, Pedaia né, Luma gbéɛ. ³⁷ A yá pɔ̀ Dii yeio kè lá a deziɔ kèwaɛ.

24

¹ Yoakiũ kiblegɔɔ ɔ Babeli kí Nebukanɛza m̀ lèlè Yuda bùsuwa, ɔ Yoakiũ g̀ aà zòblena ũ e wè àaɔ.* A gbɛa à ǹsɛ p̄ale sè, ɔ à b̀ aà yá. ² Dii Babiloni gb̄amɔ̀nɛdeɔ gb̄aɛwà ní Silio ní Mɔabuɔ ní Amɔnio. A ní gb̄aɛ Yudaɔ bùsuu aa kaalɛ, lá a dà a zòblena ánabionɛ aa òwa. ³ Yápi Yudaɔ lè, ké Dii mé ò yáí, ké à ní yá ní goala duuna pɔ̀ Manase kè yáí ⁴ ní yãesaide pɔ̀ à ní dɛdɛo yáio. Manasepi tò Yelusaleũ pà ní yãesaide pɔ̀ à ní dɛdɛo auo. Bee yáí Dii i we sùuukèo. ⁵ Yoakiũ yá kɔ̀nio ku Yuda kíaɔ ladau ní yá pɔ̀ a kèo píi. ⁶ Ké à gà, ɔ aà né Yekɔnia zòlè aà gbɛu. ⁷ Egipio kía i ɛa b̀ a bùsuu lo, asa Babeli kía bùsu pɔ̀ de Egipi pɔ̀ ũ yãa síwà píie za Egipi zé swai e Uflatai.

Yudaɔ kí Yekɔnia
(2Lad 36.9-10)

⁸ Yekɔnia wè bao plasaide guu ɔ à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleũ mɔ̀ àaɔɛ. Aà da tón Neuseta, Elenatã né, Yelusaleũ gbéɛ. ⁹ A yá pɔ̀ Dii yeio kè lá a mae kèwaɛ. ¹⁰ Zibeez̄i Babeli kí Nebukanɛza z̄igɔɔ m̀ Yelusaleũ aa koez̄i, aa ku we. ¹¹ ɔ Nebukanɛza m̀ we gɔɔ pɔ̀ aà ìwapio liaai. ¹² ɔ Yudaɔ kí Yekɔnia b̀ gè az̄ia kpàwà, aàpi ní a dao ní a ìwaɔ ní a kía deɔ ní a kwàasio. Babeli kíapi Yekɔnia k̀ a kpalablea wè swaaɔde guu.† ¹³ ɔ à Dii kpé àizɛɔ nàaa à b̀ò we ní kibe àizɛɔ. A vua pɔ̀ pɔ̀ Isailio kí Salomɔ̀ kè Dii kpé pɔ̀ ũ z̄èz̄ɛ lá Dii d̀aa òwa. ¹⁴ A Yelusaleũ gb̄ɛz̄ɔɔ ní z̄igɔɔ k̀k̀ t̄ar̄no z̄iz̄ɔ ũ píi, aa kà gb̄ɛɔn òaasɔɔo lɛɛ kwi (10.000). A tà ní li'ánaɔ ní siaɔ lo. Gb̄ɛ i ḡɔ, sema taasideɔ bàasio. ¹⁵ M̀a à Yekɔnia k̀ Yelusaleũ ní aà dao ní aà naɔ ní aà kwàasio ní bùsu gb̄ɛz̄ɔɔ, à t̄ar̄no Babeli z̄iz̄ɔ ũ. ¹⁶ A tà Babeli ní ḡɔgb̄aa gb̄ɛɔn òaasɔɔo lɛɛ sopla (7.000) ní li'ánaɔ ní siaɔ gb̄ɛɔn òa sɔo. Ampii ḡɔsa giionɛ. ¹⁷ A Yekɔnia des̄ Matania d̄lɛ kía ũ aà gbɛu, ɔ à aà tó l̄lɛ Zedekia.‡

Yudaɔ kí Zedekia
(2Lad 36.11-12, Zel 52.1-3)

¹⁸ Zedekia wè bao ní m̀endoode guu ɔ à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleũ wè kuɛdoɛ. Aà da tón Amutali, Zelemii né, Libena gbéɛ. ¹⁹ A yá pɔ̀ Dii yeio kè lá

† 23:36 Zel 26.1-6 * 24:1 Zel 25.1-38, Dan 1.1-2 † 24:12 Zel 24.1-10 ‡ 24:17 Zel 37.1

Yoakiũ kèwae. ²⁰ Dii pòkũma mé tò yápi Yelusaleũ ní Yuda bũsuo lè píi e à gè ní yá ní goala. ☽ Zedekia bò Babeli kía yáú.

25

Yelusaleũ dúuzõa

(2Lad 36.15-21, Zel 39.1-10, 52.1-30)

¹ Zedekia kpalablea wè kèokwide guu, a mɔ kwide gɔɔ kwide zĩ ɔ Babeli kí Nebukanɛza mò lélei Yelusaleũwa, aàpi ní a zĩgɔɔ píi.* Aa bòokpà a bíi sae, ɔ aa gbà lesĩo dà aa liai. ² Aa liaa wélepizi màa e kí Zedekia kpalablea wè kuédode guu. ³ A mɔ síĩsde gɔɔ kèokwide zĩ nɔana gbãakù wéleu, gbèe pòblea ví lo. ⁴ Ké wà bíi fĩ, ɔ Yuda zĩgɔɔ lèkõwa píi, aa bòle ní kibɛ kaa, aa bòle wéle bɔleu gwá, ɔ aa pèle Yuudẽ sɛu. ⁵ ☽ Babiloni zĩgɔɔ pèle kí gbɛwa, aa aà lè sèpiu Yeliko oi. Ké Zedekia zĩgɔɔ fàaa, aa aà tò we, ⁶ ɔ wà aà kù tàò Babeli kíaɛ Libla. We wà yádàuaàla, ⁷ wà aà néo dède aà wáa, ɔ wà aà wé wíwi, wà mɔgotè gala kpàè, wà tàaàno Babeli.

⁸ Babeli kía kpalablea wè bao mëndosaide guu, a mɔ sɔode gɔɔ soplade zĩ ɔ aà íwa Nebuzaladã mò Yelusaleũ. Aàpi mé Nebukanɛza dɔaiɔ gbèzɔɔ ũ. ⁹ A tesò Dii kpéwa ní kibɛo ní Yelusaleũ kpéɔ píi. Kpé pò de kpé zɔɔ ũ píi lé, à tesòwàe. ¹⁰ ☽ a tò Babiloni zĩgɔɔ Yelusaleũ bíi gbòo nípii.† ¹¹ A gbé pò gò wélepiu nàaa tàrĩno Babeli ní gbé pò gè nà Babeli kíawao ní gbé kíniɔ. ¹² Taasideɔ ɔ à ní tó we aao vébuo ní bugbɛo sɛwa.

¹³ Babiloni Dii kpé mɔgotè péleɔ ní tadibɔɔ ní íkakii zɔɔo wíwi‡ aa tàò Babeli. ¹⁴ Aa táfukabɔɔ ní péleu ní filiadebɔɔ ní gòɔnao ní mɔgotè pɔpále pò wí Dii kpé zĩ keòo nàaa tàò lo.§ ¹⁵ ☽ dɔaiɔ gbèzɔɔpi tàasoo ní au'elebɔɔ ní pò pò wa pí ní vuao ge ní ánusuo sèle píie. ¹⁶ Mòpɛle mèn pla ní íkakípíio ní tadibo pò Salomoo pí Dii kpé pò ũ, wí fĩ wà a mɔgotè yò kiloowao, a gbia kè zài. ¹⁷ Mòpɛlepiɔ lesĩ gàsísuu bao plaplasaiɛ, mé a fua pò kú musoo lesĩ gàsísuu sósɔoɛ. Mòdaona tãa ní gòina pò wa kè lán gbɛafu bɛwao liaa fùapíozí píie. Mòpɛle mèn plapíio doũe.

¹⁸ Dɔaiɔ gbèzɔɔpi sa'onkia Selaia kù ní aà plaade Zefaniao ní bíibòledõana gbèon àaɔo. ¹⁹ A zĩgɔɔ gbèzɔɔ kù wéle guu ní kí íwa gbèon sɔo pò à bòmá wéle guu lo ní zĩgɔɔ gbèzɔɔ lakèna pò í gbéɔ tó dalauo ní gɔe gbèon bàaa pò wà bòmá wéle guu. ²⁰ Nebuzaladãpi ní naaa tàrĩno Babeli kíaɛ Libla, ²¹ ɔ Babeli kíapi ní dède Libla we Amata bũsuo. Màa wà Yudaɔ nàaa ní bũsuo wà tàrĩno.

Gedalia díleɔ Yuda bũsu gbèzɔɔ ũ

(Zel 40.7-41.18)

²² Babeli kí Nebukanɛza Aikaũ né Gedalia, Safana tɔũna díle gbé pò gò Yuda bũsuo gbèzɔɔ ũ. ²³ Ké zĩgɔɔ dɔaanao ní ní gbéɔ mà Babeli kía Gedalia díle gbèzɔɔ ũ, ɔ aa mò aà kíi Mizipa. Netania né Isimaɛla kú ní guu ní Kalea né Yohananio ní Tanumɛ né Selaia, Netofa gbéɔ ní Maaka gbé né Yazaniao ní ní gbéɔ. ²⁴ ☽ Gedalia legbèné ní ní gbépiɔ à mè: Asu víake Babiloni gbãadeɔneo. A zõle wá bũsuo la à zòble Babeli kíaɛ, lo aafia. ²⁵ Ama a mɔ soplade guu ɔ Netania né Isimaɛla, Elisama tɔũna pò de kíabui ũ mò ní gbèon kwio, à Gedalia dè ní Yuda pò kuaàno Mizipaɔ ní Babiloni pò kuaàno weo. ²⁶ ☽ Yudaɔ fèle, néfènen gbèzɔɔ píi ní zĩgɔɔ dɔaanapíio, aa bàalè tà Egipi, ké aale víake Babiloniɔne yáí.

Yekonia gbaɛa

(Zel 52.31-34)

* 25:1 Zel 34.1-5 † 25:10 Eze 33.21 ‡ 25:13 1Kia 7.15-26 § 25:14 1Kia 7.45

²⁷ Yudaᵛ kí Yekᵛnia taa Babeli wè bla àaᵛsaide, a mᵛ kuεplade gᵛᵛ baasᵛᵛ ní plaode zí ᵛ Babeli kí Evili Melodaki aà bᵛ kᵛéu a kpalablea wè séia guu, à aà sè lésí. ²⁸ A yāmaa òè, ᵛ à zᵛlekli pᵛ de a kía dee pᵛ kuanᵛ Babeliᵛ pᵛa kpàwà. ²⁹ ᵛ Yekᵛnia ᵛzᵛ a dakᵛεunake'ulai, ᵛ pᵛble ní kíó sānu e a wēni léu. ³⁰ Lá gu lé dᵛ kí ᵛ pᵛ pᵛ a yei kpawàe e à gè gàᵛ.

LADA SEIA

Yá pò kú láe bee guuo

Láe bee Isailio kua káau yá'òwēe e wàò tàrínò zòò ù Babiloni. Lua gbàgbanao mé kè. Aa yá pò kú Samueli láo n Kíao láo guu sè, áma lousisiyá mé gbāané, ò aa gbāakpà Lua ua n Lua yáowa. Lua mé kù àò de Isailio kía ù ado, kíaò de àà zíkènao ùe, aame aai kiablea yágōgō aà gēe ù. Yá bee guu Davidiá kía náaidee, òme Yelusaleū sī, ò wélepi gō Lua wéle ù Lua kpé pò kú we yái. Òme kiablea yáò n lousisiyáò dà Isailionē. Kía maapi gaa gbēa lápi kēna gbāakpà aà bui pò aa gō Yudaò bùsu kpalablenao ùò yáwa.

Lápi daalekii wà gbéò tódòò sea za Adamuwa e à gè pèò Davidiwa (1-9). Bee gbēa wà Davidi kpalablea yá bōlekè (10-29), áma wi aà yākeaeo oo: Aà èwaasoblea, Saulu aà wēa, aà kpalablea wè sopla n kīnio Heblō, aà Baseba sea, Abisaloū feleaaànò n yāpāleò. Lápi Davidi Lua kpēdò Yelusaleū soukea yá bōlekè ló: Sua n Dii kpagoloo Yelusaleū, Davidi Isaili zīgōò naoa, Levii buio n sa'onao n lèsinao n bōledōanao zī zékalea.

Sea Adamu e Ablahaūwa (Daa 5.1-32, 10.1-32, 11.10-26)

¹ Adamu, Sēti, Enōsi, ² Kena, Maalalee, Yelēdi, ³ Enōki, Metusela, Lemēki, ⁴ Nōee n a negōe Seū n Haūo n Yafetio.

⁵ Yafeti negōe tón ke: Gomēe, Magōgu, Mēde, Gelesi, Tubali, Mēseki n Tilasio. ⁶ Gomēe negōe tón ke: Asenazi, Lifa n Tōgaamao. ⁷ Gelesi negōe tón ke: Elisa, Taasisi, Sipi n Lodanio.

⁸ Haū negōe tón ke: Etiopi, Egipi, Libii n Kanaao. ⁹ Etiopi negōe tón ke: Saba, Avila, Sabata, Laama n Sabatekao. Laama negōe Seba n Dedāo ù.

¹⁰ Niūlodiá Etiopi buie ló. Òme dúnia negōn tōde séia ù. ¹¹ Egipi buio tón ke: Ludio, Anaū, Leabaò, Nafetuo, ¹² Patusio, Kasuluo n Keleti pò Filitēò bō n guuo.

¹³ Kanaa negōe séian Sidō ù. Aà bui kīnion ke: Iti buio, ¹⁴ Yebusi buio, Amole buio, Giigasi buio, ¹⁵ Ivi buio, Aaka buio, Sini buio, ¹⁶ Aavadi buio, Zemali buio n Amata buio.

¹⁷ Seū negōe tón ke: Elaū, Asili, Aapasa, Ludi n Alaūo. Alaū negōe tón ke: Uzu, Hulu, Gete n Mēseki. ¹⁸ Aapasa mé Sela i, ò Sela Ebelu i. ¹⁹ Ebelupi negōe i plaē. Ado tón Pelegi, asa aà gōò ò wà kēkōwa dúniau. Aà dāuna tón Yotā.

²⁰ Yotāpi buio tón ke: Alemōda, Sēfēi, Azemavē, Yela, ²¹ Adolaū, Uzali, Dikala, ²² Obali, Abimaē, Seba, ²³ Ofii, Avila n Yobabao. Yotā buion we píi.

²⁴ Seū, Aapasa, Sela, ²⁵ Ebelu, Pelegi, Leu, ²⁶ Selugi, Nakōò, Tela ²⁷ n Ablau pò wī me ló Ablahaūo.

Ablahaū buio (Daa 25.12-16, 36.1-19)

²⁸ Ablahaū negōe tón ke: Izaaki n Isimaēlao. ²⁹ An buio tón ke: Isimaēla negōe séian Nebai ù. A gbēa Kedaa, Adibēeli, Mibisā, ³⁰ Misima, Duma, Masa, Adada, Tema, ³¹ Yetuu, Nafisi n Kedemao. Isimaēla negōe we.

³² Ablahaū nō Ketula pò i mēsedileēo negōe tón ke: Zimana, Yosā, Mēdā, Madiā, Isebaki n Suao. Yosā negōe Seba n Dedāo ù. ³³ Madiā negōe tón ke: Efa, Efēe, Anōki, Abida n Elēdaao. Ketulapi buion we mpii.

³⁴ Ablahaū né Izaaki negōe Esau n Yakōbuo ù. ³⁵ Esau negōe tón ke: Elifaza, Leueli, Yeusi, Yalaū n Kolao. ³⁶ Elifaza negōe tón ke: Temani, Omaa, Zefo,

Gataũ, Kenazi n Amaleki p a i n Timinao. ³⁷ Leueli negõeo t n ke: Naata, Zela, Sãma n Mizao.

Sei buis
(Daa 36.20-43)

³⁸ Sei negõeo t n ke: Lotani, Sobala, Zibeõ, Ana, Disõ, Ezee n Disão. ³⁹ Lotani negõeon Oli n Omaũo ũ. Lotani daen Timina ũ. ⁴⁰ Sobala negõeo t n ke: Alavã, Manaata, Eballi, Sefo n Onaũo. Zibeõ negõeon Aya n Anao ũ. ⁴¹ Ana n n Disõ ũ. Disõ negõeo t n ke: Emadã, Esebã, Ilana n Kelanao. ⁴² Ezee negõeo t n ke: Bilana, Zaavã n Akanao. Disã negõeon Uzu n Alanao ũ.

⁴³ Kia p a aa kpalablè Edũ bũsu Isaili kĩa ãao t n ke: Beoo né Bela, Dinaba gbée. ⁴⁴ Ké Bela gà, ò Bozela gbé Zela né Yobaba zòle aà gbey, ⁴⁵ Ké Yobaba gà, ò Temani bũsu gbé Usaũ zòle aà gbey. ⁴⁶ Ké Usaũ gà, ò Aviti gbé Bedada né Adada zòle aà gbey. Omè zìblè Madiãowa Mõabu bũsu. ⁴⁷ Ké Adada gà, ò Maseleka gbé Samala zòle aà gbey. ⁴⁸ Ké Samala gà, ò Leobo p kú Uflata sae gbé Saulu zòle aà gbey. ⁴⁹ Ké Saulu gà, ò Akaboo né Baalanana zòle aà gbey. ⁵⁰ Ké Baalanana gà, ò Pau gbé Adada zòle aà gbey. Aà na t n Metabeli, Malèdi née, Mezaaba tũnae. ⁵¹ Adadapi gà sõ.

Edũ bui dezi kãauon ke: Timina, Alava, Yeteti, ⁵² Oholibama, Ela, Pino, ⁵³ Kenazi, Temani, Mibizaa, ⁵⁴ Magadié n Ilaũo. Edũ bui dezi kãauon we.

2

Isaili buis

¹ Isaili negõeo t n ke: Lubeni, Simeo, Levii, Yuda, Isakaa, Zabuloni, ² Dã, Yosefu, Bãyãmee, Nefatali, Gada n Aseeo.

Yuda buis

³ Yuda negõeo t n ke: Ee, Onani n Selao. A né mèn àaõpio i n Kanaa bũsu noe Sua néoe. Yuda negõe sèia Ee yã i ka Diiguo, ò a aà dè. ⁴ Yuda mé Pelezi n Zelao i n a népi gyaa, ò aà negõeo kè pii soo.

⁵ Pelezi negõeon Ezõno n Amuluo ũ. ⁶ Zela negõeo t n ke: Zimli, Etani, Emani, Kaloli n Daadao. Aà népio kè pii soo. ⁷ Kaami negõen Akãa* ũ. A yã i Isailionè, à bõ Dii yã kpe à láaipõ sè.

⁸ Etani negõen Azalia ũ.

⁹ Ezõno negõeo t n ke: Yelameli, Laũ n Kalebuo.

¹⁰ Laũ Aminadabu i, Aminadabu Yudaõ kĩa Naasõ i, ¹¹ Naasõ Salamõ i, Salamõ Bõazu i, ¹² Bõazu Obedi i, Obedi Yese i,

¹³ Yese negõe sèian Eliabu ũ, a plaade Abinadabu, a àaõde Sãma, ¹⁴ a síõde Netaneli, a soode Ladai, ¹⁵ a soolode Ozeũ, a soplade Davidi. ¹⁶ An daeon Zeluia n Abigailio ũ. Zeluia negõe àaõe: Abisai, Yoabu n Asaelio. ¹⁷ Abigaili mé Amasa i. Amasapi den Isimaela bui Yetee ũ.

¹⁸ Ezõno né Kalebu néo i n a na Azubao. Aà nenõen Yelio ũ. Aà negõeo t n ke: Yesee, Sobabu n Aadõo. ¹⁹ Ké Azuba gà, ò Kalebu Eflata sè à Hulu iõ. ²⁰ Hulu Uli i, ò Uli Bezaleli i.

²¹ Bee gbèa ké Ezõno kà wè bàao, ò à Makii né p de Galada da ũ sè à Segubu iõ. ²² Segubupi mé Yaii i. Yaiipi wéle ví Galada bũsu mèn bao n àaõo. ²³ O Gesuuo n Alaũo lèle Yaii wélepõwa n Kenatio n a bualoũo. Wélepõ kè pii bàao. Galada mae Makii buion we pii. ²⁴ Ké Ezõno gà Kalebu Eflata, ò aà na Abia Asuli i. Asulipi mé Tekoa kàle.

* 2:7 Yoz 7.1

Taa ní Yudaᵇ Babiloni búsuu gb̄ea kiabuiᵇ

¹⁷ Wà tà ní Yekᵇniapio z̄iz̄o ũe. Aà negᵇᵇeᵇe tón ke: Salatieli, ¹⁸ Malakilaũ, Pedaia, Senazaa, Yekamia, Osama ní Nedabiao. ¹⁹ Pedaia negᵇᵇeᵇeᵇeᵇe Zolobabeli ní Simēio ũ. Zolobabelipi mé Mesulaũ ní Ananiao ì ní r̄ d̄ae Selomio. ²⁰ A negᵇᵇeᵇe ì lo gb̄eᵇeᵇeᵇeᵇe: Asuba, Oeli, Belekia, Asadia ní Yusabesedio.

²¹ Anania negᵇᵇeᵇeᵇeᵇe Pelatia ní Yesaiao ũ. Aà buiᵇᵇeᵇeᵇe Lefaia buiᵇ ũ lo ní Aanana buiᵇ ní Obadia buiᵇ ní Sekania buiᵇ. ²² Sekania negᵇᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Semaia, Atusu, Igali, Balia, Nealia ní Safatao, aa kè soolo. ²³ Nealia negᵇᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Elioenai, Izikia ní Azikaũo, aa kè àaᵇ. ²⁴ Elioenai negᵇᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Odavia, Eliasibu, Pelaia, Akubu, Yohanani, Delaia ní Ananio, aa kè sopla.

4

Yuda bui k̄iniᵇ

¹ Yuda negᵇᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Pelezi, Ezᵇᵇo, Kaami, Hulu ní Sobalao. ² Sobalapi né Leaia mé Yaata ì, ᵇ Yaata Ahumai ní Laadio ì. Zola buiᵇᵇeᵇeᵇeᵇe we.

³ Etaũ negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe Yezelēe, Isema ní Ibasio ũ. An d̄ae tón Azelēponi. ⁴ Ŋ à Penueli pó Gedoo k̄alē ì ní Ezēe pó Usa k̄alēo. Eflata yoa Hulu pó Betelēũ k̄alē buiᵇᵇeᵇeᵇeᵇe we.

⁵ Asuli pó Tekoa k̄alē no v̄i plaē, aan Ela ní Naalao ũ. ⁶ Naala mé Ahuzaũ ní Efeeo ní Temenio ní Aasetalio ì. ⁷ Ela mé Zēleti ní Zohaao ní Enanio ì.

⁸ Kozu Anubi ní Zobebao ì. An guu ᵇ Aluũ né Ahaleli buiᵇᵇeᵇeᵇeᵇe.

⁹ Yabesi beēe v̄i de a gb̄eᵇeᵇeᵇeᵇe. Aà da mé tokp̄àè Yabesi,* ke à aà ì ní w̄aw̄a z̄ᵇᵇo ȳái. ¹⁰ Yabesi wiillē Isailio Luawa à mè: Báadamagu, ní ma búsu k̄áfiᵇᵇeᵇeᵇe. Ŋdaa, ní ma lo v̄aiu, ké másu w̄aw̄amao ȳái. Ŋ Lua siààᵇ.

¹¹ Suha d̄auna Kelubu mé Mēhii ì, ᵇ Mēhii Esitoni ì. ¹² Esitoni mé Belafa ní Paseao ní Tehinao ì. Tehinapi mé Naasa k̄alē. Lekadeᵇᵇeᵇeᵇe we.

¹³ Kenazi negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe Ŋnieli ní Selaiao ũ. Ŋnieli negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe Hata ní Mēᵇᵇotaiao ũ. ¹⁴ Mēᵇᵇotaipi mé Ŋfela ì. Selaia mé Yoabu ì. Ŋme sia pó kú Siaᵇ Guzulēuᵇ dezi ũ.

¹⁵ Yefūne né Kalebu negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Ilu, Ela ní Naaũo. Elapi mé Kenazi ì.

¹⁶ Yalēleli negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Zifi, Zifa, Tilia ní Asalēo.

¹⁷⁻¹⁸ Ezala negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Yeteē, Meledi, Efeē ní Yalonio. Meledi mé Falaᵇᵇo né Bitia sē, ᵇ à Miliaũ ní Samaio ìᵇ ní Esemᵇᵇa mae Isebao. Aà Yuda no ᵇ à Gedoo mae Yēledi ní Soko mae Ebeē ní Zanaᵇ mae Yekutiēo ìᵇ.

¹⁹ Odia na Nahaũ d̄ae buiᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Gaami bui pó kú Keilaᵇ ní Maaka bui pó kú Esemᵇᵇao.

²⁰ Simᵇᵇo negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Aminᵇ, Lina, Benana ní Tilonio. Isi buiᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe Zoeti ní aà negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe ũ.

²¹ Yuda né Sela buiᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Ee pó Leka k̄alē, Laada pó Malesa k̄alē ní zw̄aatānaᵇ bui pó kú Betasebeaᵇ ²² ní Yokiũo ní Kozebadeᵇ ní Yoasio ní Salafa pó aa de Mᵇabu búsu k̄iaᵇ ũᵇ ní Yasubilemao. Ȳapio kegᵇᵇo zi. ²³ Gb̄ēpiᵇᵇa oobonaᵇᵇe, aa ku Netaiũ ní Gedelao. We aai z̄ikeu k̄iaē.

Simēᵇ buiᵇ

²⁴ Simēᵇ negᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe tón ke: Nemuēli, Yamini, Yalibu, Zela ní Sauluo. ²⁵ Saulu Saluũ ì, Saluũ Mibis̄a ì, Mibis̄a Misima ì. ²⁶ Misima Amuēli ì, Amuēli Zakuu ì, Zakuu Simēi ì. ²⁷ Simēipi negᵇᵇeᵇe ì ḡēo ní mēᵇᵇdooē, nenᵇᵇe soolo. Aà gb̄ēpiᵇᵇo s̄o aai ne'i dasio. Bee ȳái Simēᵇ buiᵇᵇeᵇeᵇeᵇeᵇe dasi lán Yudaᵇwao.

²⁸ W̄éle pó aa z̄ōleuᵇᵇeᵇeᵇeᵇe ke: Beēseba, Mᵇlada, Azaasuali, ²⁹ Bila, Eᵇeũ, Tolada, ³⁰ Betue, Ŋᵇma, Zikilaga, ³¹ Bemaakabo, Azaasusiũ, Bebili ní Saalaiũo. An w̄éleᵇᵇeᵇeᵇeᵇe we† e à ḡe p̄eᵇ Davidi kpalableawa. ³² Aa w̄éleᵇᵇeᵇeᵇeᵇe v̄i mēᵇᵇeᵇeᵇeᵇe soo lo: Etaũ,

* **4:9** Bee mè w̄aw̄a. † **4:31** Yoz 19.2-8

Aini, Limo, Tokē ní Asão ³³ ní ní bualoũ pò liaa wélepíozio e à gè pèd Baalawa. An wéleɔn we. Aa ní buio tó dɔ̀lau, ɔ̀n ke:

³⁴ Mesoba, Yameleki, Amazia né Yosa, ³⁵ Yoeli, Yosibia né, Selaia tɔ̀una, Asié síwena Yehu, ³⁶ Elioenai, Yaakoba, Yesohaia, Asaia, Adieli, Yesimié, Benaia ³⁷ ní Zizao. Zizapi mé Sifi né, Aloni tɔ̀una, Yedaia síwena, Simeli sɔ̀kpaé, Semaia sísi ũ.

³⁸ Gbé pò wà ní tó dàda láupio mé ní bui dɔ̀aanao ũ. An bedeo dasikù maamaa, ³⁹ ɔ̀ aa fɛle gè dádákekli wɛlel Gedoo be'ae oi guzule gukpe oi. ⁴⁰ ɔ̀ aa bò dádákekli maa táaedewa we. Bùsupi yàasa mé a yákele vío. Haũ buieo mé kú we yáa. ⁴¹ Gbépio gè we Yudaó kí Ezekia gɔ̀ɔe. Aa sí Haũ buipiozi ní kpéɔ guu ní Meu bui pò kú weo. Aa ní dede mío, ɔ̀ aa zòle we aa kè ní dádákekli ũ e ní a gbão. ⁴² ɔ̀ Simé bui gbéɔn òaa pla ní basoo lɛle Sei bùsu sísidewa. Isi negɔ̀eo Pelatia ní Nealiao ní Lefaiào ní Uzielio mé dɔ̀aané. ⁴³ Aa Amaleki bui kɔ̀na pò bò yáa dede, ɔ̀ aa ku we e ní a gbão.

5

Lubeni buio

¹ Isaili negɔ̀e séia Lubeni buio tón ke: ɔ̀me yoa ũ, áma ké à gbadà a mae nawa yáí,* ɔ̀ aà maepi aà yoakeze kpà Yosefu negɔ̀ewa, wi aà tó dalau yoa ũ bo.

² Baa ké Yuda gbãa a gbéɔ guu, mé dɔ̀aana bò aà buio guu, Yosefu mé yoakeze ví. ³ Isaili yoa Lubeni negɔ̀e tón ke: Anɔ̀ki, Palu, Ezɔ̀no ní Kaamio.

⁴ Yoeli Semaia í, Semaia Gɔ̀gu í, Gɔ̀gu Siméi í, ⁵ Siméi Mika í, Mika Leaia í, Leaia Baali í, ⁶ Baali Beela í. ɔ̀me Lubeni buio dɔ̀aana ũ, ɔ̀ Asilio kí Pulu aà kù tàò zìzo ũ.†

⁷ Beela gbé pò wà ní tó dàda láu daedaɔn ke: Kí Yeieli, Zakali ⁸ ní Azaza né, Sema tɔ̀una, Yoeli síwena Belao. Aa zòle Aloeé ní Neboo ní Baali Meonao. ⁹ Aa zòle gukpe oi e aa gè nà guwawai pò pè Uflatawa, ké an pɔ̀tuoo dasikù Galada bùsuu yáí. ¹⁰ Saulu gɔ̀ aa zìkà ní Ageli buio, ɔ̀ aa zìblémá aa zòle ní wéleɔ guu bùsu pò kú Galada gukpe oi píiu.

Gada buio

¹¹ Gada buio kú ní sae Basana bùsuu e à gè pè Salekawa. ¹² Yoeli mé ní dɔ̀aana ũ Basana we, Safaũ mé aà plaade ũ, a gbɛa Yanai ní Safatao. ¹³ An gbéɔn ke daedae gbéɔn soplá: Mikaila, Mesulaũ, Sɛba, Yolai, Yaká, Zia ní Ebeluo. ¹⁴ Buzu Yado í, Yado Yesisai í, Yesisai Mikaila í, Mikaila Galada í, Galada Yaloo í, Yaloo Huli í, Huli Abihaili í, Abihaili mé gbépio í. ¹⁵ Abidieli né, Guni tɔ̀una Ahi mé gbépio uabele séia ũ. ¹⁶ Gada buio ku Galada ní Basana bùsu wéleɔ guu ní Salɔ̀na dádákekliio e a zòlewa. ¹⁷ Wà gbépio tó dɔ̀lau Yudaó kí Yotaũ ní Isailio kí Yeloboauo gɔ̀ɔe.

¹⁸ Lubeni buio ní Gada buio ní Manase buio lɛe doo gbé gbãa pò kú zì sɔ̀u guuo gbéɔn òaasɔ̀oo lɛe bla ní síio ní òaa àaɔ̀ ní baswaaɔ̀e (44.760). Wà zìkaa dànɛ, aa sɛngbao ní fɛndao ví, mé aa ka dɔ̀. ¹⁹ Aa zìkà ní Ageli buio ní Yetuuo ní Nafisio ní Nɔ̀dabao. ²⁰ Lua dɔ̀nle à Ageli buio nàné ní ɔ̀zì ní gbé pò kúnnɔ̀ píi, ké aa wiilèwa zìlau yáí. A sínnɔ̀, ké aa a náaikè yáí. ²¹ ɔ̀ aa Ageli buio pɔ̀tuoo náaa, yiongo òaasɔ̀oo lɛe blakwi (50.000), são ní bleo òaasɔ̀oo lɛe òaa do ní blakwio (250.000), zàa'inao òaasɔ̀oo lɛe pla (2.000). Aa gbéɔ kùkù bɛé bo òaasɔ̀oo lɛe basoo (100.000), ²² mé gbé pò gàga zìpi guuo dasi, asa zìpi bò Dii kíie. Aa zòle ní gbɛu e wà gè Isailio kùkù tànnɔ̀.‡

* 5:1 Daa 35.22, 49.3-4 † 5:6 2Kia 15.29 ‡ 5:22 2Kia 15.29

Manase bui pɔ́ kú gukpɛ oio

²³ Manase buiɔ lɛɛ do zɔ́lɛ b̀sɔ́pɔ́pɔ́ za Basana e Baali ɛɛmɔ́ ń Senio ń ɛɛmɔ́ gbɛo. Aa dasi. ²⁴ An uabele káauɔn ke: Efeɛ, Isi, Elieli, Azeliɛ, Zelemii, Odavia ń Yadielio. Gɔ́sa gbãa tɔ́deɔne, mé uabeleɔne lo.

²⁵ Kási aa náai ví ń deziɔ Luaɛo, aa gbãsíké ń b̀sɔ́pɔ́pɔ́ gbé pɔ́ Lua ń m̀denéɔ t́aɔɛ. ²⁶ ɔ́ Isailio Lua tekpà Asilio kí Pulu pɔ́ wí me lo Tigela Pilesɛɛgu, ɔ́ Pulupi m̀ Lubeni buiɔ ń Gada buiɔ ń Manase buiɔ lɛɛ dopio k̀k̀k̀ t̀r̀nɔ Ala ń Abooo ń Halao ń swa pɔ́ wí me Gozã saeo.

Levii buiɔ

²⁷ Levii nɛgɔ́ɛo tɔ́n ke: Geesɔ́, Keata ń Melalio.

²⁸ Keata nɛgɔ́ɛo tɔ́n ke: Amlaũ, Isaa, Heblɔ́ ń Uzielio. ²⁹ Amlaũ néo tɔ́n ke: Aalona, Mɔ́izi ń Miliaũ. Aalona nɛgɔ́ɛo tɔ́n ke: Nadabu, Abiu, Eleazaa ń Itamaao.

³⁰ Eleazaa Finɛasi i, Finɛasi Abisua i, ³¹ Abisua Buki i, Buki Uzi i, ³² Uzi Zelaia i, Zelaia Melaio i, ³³ Melaio Amalia i, Amalia Aitubu i, ³⁴ Aitubu Zadoki i, Zadoki Aimaaza i, ³⁵ Aimaaza Azalia i, Azalia Yohanani i, ³⁶ Yohanani Azalia i. ɔ́me Lua gbàgba kpé pɔ́ Salomɔ́ do Yelusaleũ ua. ³⁷ Azalia Amalia i, Amalia Aitubu i, ³⁸ Aitubu Zadoki i, Zadoki Saluũ i, ³⁹ Saluũ Ilikia i, Ilikia Azalia i, ⁴⁰ Azalia Selaia i, Selaia Yozada i. ⁴¹ Ké Dii tò Nebukanɛza m̀ Yelusaleũdeɔ ń Yudaɔ p̀i k̀k̀k̀ t̀r̀nɔ z̀z̀ɔ́ ũ, Yozadapi kú ń guue.

6

¹ Levii nɛgɔ́ɛo tɔ́n ke: Geesɔ́, Keata ń Melalio. ² Geesɔ́ nɛgɔ́ɛon Libeni ń Simɛio ũ. ³ Keata nɛgɔ́ɛo tɔ́n ke: Amlaũ, Isaa, Heblɔ́ ń Uzielio. ⁴ Melali nɛgɔ́ɛon Mali ń Musio ũ. * Levii buiɔn ke an dezi káauɔwa:

⁵ Geesɔ́ Libeni i, Libeni Yaata i, Yaata Zima i, ⁶ Zima Yoa i, Yoa Ido i, Ido Zela i, Zela Yealai i.

⁷ Keata Aminadabu i, Aminadabu Kole i, Kole Asii i, ⁸ Asii Elikana i, Elikana Abiasafa i, Abiasafa Asii i, ⁹ Asii Taatu i, Taatu Ulieli i, Ulieli Uzia i, Uzia Saulu i. ¹⁰ Elikana nɛgɔ́ɛo tɔ́n ke: Amasai ń Aimɔ́. ¹¹ Aimɔ́ Elikana i, Elikana Zofai i, Zofai Naata i, ¹² Naata Eliabu i, Eliabu Yeloau i, Yeloau Elikana i, Elikana Samuɛli i. ¹³ Samuɛli nɛgɔ́ɛe séian Yoeli ũ, a plaade Abia.

¹⁴ Melali Mali i, Mali Libeni i, Libeni Simɛi i, Simɛi Uza i, ¹⁵ Uza Simɛa i, Simɛa Agia i, Agia Asaia i.

Lua kpé

¹⁶ Gbé pɔ́ Davidi ń díle Dii kpé l̀sin gbẽzɔ́ɔ ũ kpagolo sua we gbɛaɔn ke: ¹⁷ Aaɔ lesizi ke zwàakpɛ pɔ́ wí me Kpaaũkpɛ kpɛɛɛ e Salomɔ́ gè kpɛd̀d̀ Diie Yelusaleũ. Aa zíkè a zéwa lá wa dílenéwa. ¹⁸⁻²³ Gbé pɔ́ aa zipi kèɔ ń ń nɛgɔ́ɛo tɔ́n ke: L̀sin d̀aana Emani, Keata bui deziɔ tɔ́n ke maɛo ń ń néo daalea Isailiwa: Isaili, Levii, Keata, Isaa, Kole, Abiasafa, Asii, Taatu, Zefania, Azalia, Yoeli, Elikana, Amasai, Maatu, Elikana, Zufi, Toa, Elieli, Yeloau, Elikana, Samuɛli ń Yoeli pɔ́ Emanipi i.

²⁴⁻²⁸ Emani gbẽdo Asafa mé i lesi aà ɔ́plai. Aà deziɔ tɔ́n ke maɛo ń ń néo: Levii, Geesɔ́, Yaata, Simɛi, Zima, Etani, Adaia, Zela, Eteni, Malakia, Baaseia, Mikaila, Simɛa ń Belekia pɔ́ Asafapi i.

²⁹⁻³² An gbé Melali buiɔ d̀aana Etani mé i kú ń ɔ́zɛi. Aà deziɔ tɔ́n ke: Levii, Melali, Musi, Mali, Semɛɛ, Bani, Amɛzi, Ilikia, Amazia, Asabia, Maluku, Abadi ń Kisi pɔ́ Etanipi i.

³³ An Levii deɛo mé zwàakpɛ pɔ́ de Lua kpé ũ zí kíniɔ kè pii.

* **6:4** Bɔa 6.16-19

³⁴ Aalona ní a buiò mé ì pòò kpasà sa'okiiwa ní tulaletikateakiiò. Aame aaiò luakukii zì ké, aai Isailiò duuna kémá lá Lua zòblena Mòizi dilenéwa. ³⁵ Aalona buiò tón ké: Elezaa Finéasi ì, Finéasi Abisua ì, ³⁶ Abisua Buki ì, Buki Uzi ì, Uzi Zelaia ì, ³⁷ Zelaia Melaio ì, Melaio Amalia ì, Amalia Aitubu ì, ³⁸ Aitubu Zadoki ì, Zadoki Aimaaza ì.

Levii buiò wéleò
(Yoz 21.4-39)

³⁹ Wéle pò wa kpámá ní zòlekii ùn ké: Keata tòuna Aalona buiò ò wà gbelàné káau. ⁴⁰ Ó aa Heblò pò kú Yuda bùsuu blè ní a dádàkekiiò pò liaaiò. ⁴¹ Ama wà wélepi buaò ní a bualouò kpà Yefüne né Kalébuwae. ⁴² Aalona buiò mé Heblò pò de misiwéle ù blè ní Libenao ní Yatiio ní Esemòao ⁴³ ní Ilenio ní Debiio ⁴⁴ ní Asáo ní Besemesio, ampíi ní a dádàkekiiò. ⁴⁵ Aa Bèyāme buiò wéleò blè lò, Geba ní Alemèò ní Anatoò, ampíi ní a dádàkekiiò. Wéle mèn kue'aaòpiòá Aalona buiò pò. ⁴⁶ Keata bui kiniò mé Manase bui pò kú be'ae oio wéleò blè mèn kwi gbelaa guu. ⁴⁷ Geesò buiò mé Isakaa buiò ní Asee buiò ní Nefatali buiò ní Manase bui pò kú Basana bùsuu wéleò blè daedae mèn kue'aaò. ⁴⁸ Melali buiò mé Lubeni buiò ní Gada buiò ní Zabulòni buiò wéleò blè daedae mèn kwi gbelaa guu. ⁴⁹ Ó Isaili buipio wélepiò ní ní dádàkekiiò kpà Levii buiòwa. ⁵⁰ Yudaò ní Simeò buiò ní Bèyāme buiò wéle pò wà ní tó sìpiò kpámá lò. ⁵¹ Keata buieò mé Eflaiù buiò wéleò blè lò.

⁵² Wà Eflaiù bùsu sìsìde misiwéle pò wí me Sikeù kpámá ní Gezèèò ⁵³ ní Yòkemaùò ní Betolonio ⁵⁴ ní Ayalonio ní Galimòò, ampíi ní a dádàkekiiò. ⁵⁵ Manase bui pò kú be'ae oio mé Anee ní Bileaùò ní ní dádàkekiiò kpà Keata bui kiniòwa.

⁵⁶ Wéle pò Geesò buiò èn ké: Manase bui pò kú gukpe oi wéleò Golana pò kú Basana bùsuu ní Asaloo ní ní dádàkekiiò. ⁵⁷ Isakaa bui wéleò Kedesi, Dabela, ⁵⁸ Lamòtu ní Aneùò ní ní dádàkekiiò. ⁵⁹ Asee bui wéleò Masala, Abedò, ⁶⁰ Hukoko ní Leobeò ní ní dádàkekiiò. ⁶¹ Nefatali bui wéleò Kedesi pò kú Galile, Hamò, Kiliataiù ní ní dádàkekiiò.

⁶² Levii né Melali buiò mé gò. Ó aa Zabulòni bui wéleè beè è: Yòkenaù, Kaata, Limòòò ní Tabooò, ampíi ní a dádàkekiiò. ⁶³ Aa Lubeni bui pò kú Yuudè baa bòaa ní Yelikooò wéleè beè è lò: Bèzèè pò kú guwaiwaiu, Yaza, ⁶⁴ Kedemòò ní Mefaaò, ampíi ní a dádàkekiiò. ⁶⁵ Aa Gada bui wéleè beè è lò: Lamòtu pò kú Galada bùsuu, Maanaiù, ⁶⁶ Esebòò ní Yazèèò, ampíi ní a dádàkekiiò.

7

Isakaa buiò

¹ Isakaa negòèò síiòè: Tola, Pua, Yasubu ní Simelònio. ² Tola negòèò tón ké: Uzi, Lefaia, Yeliè, Yamai, Ibisaiù ní Samuelio. Uabeleòne nípii. Davidi gòò Tola bui gòsa pò wà ní tó dàlauò gbèòò òaasòòò lèè bao ní plao ní òaa àaòè (22.600).

³ Uzi mé Izilahia ì. Izilahia negòèò Mikaila, Obadia, Yoeli ní Isiao ù. An gbèòò sòò píiá uabeleòne. ⁴ An bui zìgò pò wà ní tó dàlau daedaeò gbèòò òaasòòò lèè baakwi ní soolooè (36.000), ké an nòò ní ní nésò dasi yáì.

⁵ Isakaa bui gòsa pò wà ní tó dàlauò gbèòò òaasòòò lèè basiiòò ní soplaòè (87.000).

Bèyāme buiò

⁶ Bèyāme negòèò àaòè: Bela, Bèkéè ní Yediaèò. ⁷ Bela negòèò sòòè: Ezebòò, Uzi, Uzieli, Yelimoò ní Ilio. Uabeleòne nípii. An bui gòsa pò wà ní tó dàlauò gbèòò òaasòòò lèè bao ní plao ní baakwi ní síiòè (22.034).

⁸ Bekεε negḡεο τόν κε: Zemila, Yoasi, Eliezεε, Elioenai, Ɔmeli, Yelemḡ, Abia, Anato ḡ Alemεο. Bekεε negḡεον we pii. ⁹ Wà ḡ uabeleḡ tḡ dàlau, mé an gḡsaḡ gbεḡn ḡaasḡḡo leε bao ḡ ḡaa dooe (20.200).

¹⁰ Yediaε mé Bilana ḡ. Bilana néο τόν κε: Yeusi, Bēyāmεε, Ehudu, Kenaana, Zetā, Taasisi ḡ Aisahaao. ¹¹ Yediaε buipiḡá uabeleḡne ḡpii. An bui gḡsa pḡ aaḡ bḡ gé zikais gbεḡn ḡaasḡḡo leε gḡo ḡ plao ḡ ḡaa dooe (17.200). ¹² Supiū ḡ Hupiūḡá Ili buiḡne, mé Husiūḡá Ahee buiḡne.

Nεfatali buiḡ

¹³ Bila né Nεfatali negḡεο τόν κε: Yazieli, Guni, Yezεε ḡ Sileūo.

Manase buiḡ

¹⁴ Manase negḡεο τόν κε: A Asieli ḡ Makiiḡ ḡ ḡ Sili bui nḡ pḡ i méσεdileεḡoε. Makii mé Galada ḡ. ¹⁵ Makii nḡσε Hupiūε ḡ Supiūo. Aà dāe τόν Maaka. Makii buie τόν Zelofada. Nenḡεο a ḡ atεε.

¹⁶ Makii negḡε ḡ ḡ a na Maakao, ḡ à tḡkpàè Pεlesi. Aà dāuna τόν Selesi, à negḡεον Ulaū ḡ Lakeūo ḡ. ¹⁷ Ulaū mé Bedā ḡ. Makii né Galada, Manase tḡūna negḡεον we.

¹⁸ Aà dāe Amḡleke negḡεον Isodo, Abiezεε ḡ Malao ḡ. ¹⁹ Semida negḡεον Ahiana, Sikeū, Liki ḡ Aniaūo ḡ.

Εflaiū buiḡ

²⁰ Εflaiū Sutela ḡ, Sutela Beledi ḡ, Beledi Taatu ḡ, Taatu Elada ḡ, Elada Taatu ḡ, ²¹ Taatu Zabada ḡ, Zabada Sutela ḡ. Ezεε ḡ Eladuo gè Gatadeḡ pḡtuḡo kúkiūi, ḡ wà ḡ dede we. ²² An mae Εflaiū pḡsia kè ḡ gaa yá musu à gḡḡplakè, ḡ aà daεḡ mḡ aà nḡσε ḡniḡè. ²³ Ké Εflaiūpi ḡa wùle ḡ a nao, ḡ à nḡsi à negḡε ḡ b. Ɔ à tḡkpàè Belia,* ké yā'ḡma aà bedεḡ lè yái. ²⁴ Aà nenḡε τόν Seela. Ɔme Betoloni Musu ḡ Betoloni Zíleo kàε ḡ Uzeni Seelao.

²⁵ Lefa Lεsefa ḡ, Lεsefa Tela ḡ, Tela Taani ḡ, ²⁶ Taani Ladā ḡ, Ladā Amihudu ḡ, Amihudu Elisama ḡ, ²⁷ Elisama Nuni ḡ, Nuni Yozuee ḡ.

²⁸ An bùsu wéleḡ τόν κε: Beteli ḡ a bualoūḡ, Naalana pḡ kú gukpε oi, Gezεε pḡ kú be'ae oi ḡ a bualoūḡ, Sikeū ḡ a bualoūḡ e à gè pè Aya ḡ a bualoūḡwa. ²⁹ Betεsā ḡ Taanakio ḡ Megidoo ḡ Dooo, amp̄ii ḡ a bualoūḡ ku Manase buiḡ bùsuue, ḡ Isaili né Yosefu buipiḡ ku wélepiḡ guu.

Aσεε buiḡ

³⁰ Aσεε negḡεο τόν κε: Imεna, Iseva, Isevi ḡ Beliao. An dāen Sela ḡ. ³¹ Belia negḡεο τόν κε: Eβεε ḡ Biizai mae Malakieo. ³² Eβεε negḡεο τόν κε: Yafleti, Somεε ḡ Otaūo. An dāen Sua ḡ. ³³ Yafleti negḡεο τόν κε: Pasaki, Bimali ḡ Asevao. ³⁴ Somεε negḡεο τόν κε: Ahi, Lḡga, Uba ḡ Alaūo. ³⁵ Aà dāuna Otaū negḡεο τόν κε: Zofa, Imεna, Selesi ḡ Amaluo. ³⁶ Zofa negḡεο τόν κε: Sua, Aanεφεε, Suali, Beli, Imla, ³⁷ Bezεε, Odo, Sāma, Silesa, Yετεε ḡ Beelao. ³⁸ Yετεε negḡεο τόν κε: Yefūne, Pisipa ḡ Elao. ³⁹ Ula negḡεο τόν κε: Ala, Anieli ḡ Liziao.

⁴⁰ Aσεε buiḡn we, mé uabeleḡne ḡpii. Gḡsa gbāa tḡdeḡne mé dḡaana maaḡne. An zigḡ pḡ wà ḡ tḡ dàlauḡ gbεḡn ḡaasḡḡo leε baasḡḡo ḡ mēndooε (26.000).

8

Bēyāmεε buiḡ

¹ Bēyāmεε negḡεε séian Bela ḡ, a plaade Asebe, a àaḡde Ahala, ² a síiḡde Nḡha, a sḡode Lafa. ³ Bela negḡεο τόν κε: Adaa, Ehudu mae Gela, ⁴ Abisua, Naamani, Ahoa, ⁵ Gela, Sefufā ḡ Hulaūo. ⁶⁻⁷ Ehudu negḡεο τόν κε: Naamani, Ahia ḡ

* **7:23** Bee mè yā'ḡma guu.

Gelao. Gelapi negḡeɔn Uza rí Aihuduo ũ. Uabeleɔn rí ũ Geba, ḡ Gela tò aa fêle tà Manaata.

⁸ Saalaiũ a naɔ Husiũ rí Baalao ya, ḡ à néε beeɔ i Mɔabu bũsuu ⁹ rí a na Odesio: Yobaba, Zibia, Mesa, Malekaũ, ¹⁰ Yeuzi, Sakia rí Miimao. Aà népiɔn we, amp̄ii uabeleɔne. ¹¹ A Abitubu rí Elipaa i rí a na Husiũpio zadḡ i aà yao. ¹² Elipaa negḡeɔ tón ke: Ebelu, Misau rí Semedi pó Ono rí Lodio kàle rí a bualoũ.

¹³ A Belia rí Semaɔ i ɔ. Uabeleɔn rí ũ Ayaloni. Aame Gatadeɔ ya. ¹⁴⁻¹⁶ Belia negḡeɔ tón ke: Ahio, Sasaki, Yelemɔ, Zebadia, Alade, Edεε, Mikaila, Isepa rí Yohao.

¹⁷⁻¹⁸ Elipaa negḡeɔ tón ke: Zebadia, Mesulaũ, Iziki, Eβεε, Isimelai, Izilia rí Yobabao. ¹⁹⁻²¹ Simai negḡeɔ tón ke: Yakiũ, Zikeli, Zabedi, Elienai, Ziletai, Elieli, Adaia, Belaia rí Simelao.

²²⁻²⁵ Sasaki negḡeɔ tón ke: Isepã, Ebelu, Elieli, Abedḡ, Zikeli, Anana, Anania, Elaũ, Anetotia, Ifedea rí Penuelio.

²⁶⁻²⁷ Yeloaũ negḡeɔ tón ke: Sameselai, Sealia, Atalia, Yaalesia, Elia rí Zikelio.

²⁸ Wà gbépiɔ tó dala. Uabeleɔne mp̄ii. Aa kú rí gbéɔ sae Yelusaleũε.

Saulu buiɔ

²⁹ Ké Yeieli Gabaḡo kàle, ḡ a ku we. Aà na tón Maaka. ³⁰ Aà negḡe sɛ́ian Abedḡ ũ. A gbεa Zuu, Kisi, Baali, Nεε, Nadabu, ³¹ Gedoo, Ahio, Zekεε ³² rí Simεa mae Mikeloo. Aa kú rí gbéɔ sae Yelusaleũε.

³³ Nεε Kisi i, Kisi Saulu i, Saulu Yonatãa i rí Malakisuaɔ rí Abinadabuo rí Isiboseo. ³⁴ Yonatãa mé Mika mae Mefibose i. ³⁵ Mikapi negḡeɔ tón ke: Pitḡ, Meleki, Talea rí Azaao.

³⁶ Aaza Yoada i, Yoada Alemε i rí Azemaveo rí Zimlio. Zimli Mɔza i, ³⁷ Mɔza Bineɔ i, Bineɔ Lafa i, Lafa Elasa i, Elasa Aseli i.

³⁸ Aseli negḡe i sooloe. An tón ke: Azikaũ, Bokelu, Isimaela, Sealia, Obadia rí Ananio. Aseli negḡeɔn we píi. ³⁹ Aà gbēdo Eseki negḡeɔ tón ke: Aà negḡe sɛ́ian Ulaũ ũ, a plaade Yeusi, a àaḡde Elifele. ⁴⁰ Ulaũ negḡeɔá gḡsa gbãa kãḡnaɔne. Aa negḡeɔ rí tũnaɔ v̄i dasi, aa kã basoplakwi.

Gbépiɔá Bēyãmεε buiɔne mp̄ii.

9

Yuda pó aa sù rí Babelio

¹ Wà Isailio tó dà Isaili kĩaɔ ladau mp̄iiε.

Wà Yudaɔ kũkũ tàrĩnɔ Babeli, ké aa bò Lua kpε yaí. ² Sa'onao rí Levii buiɔ rí Lua ua zikεnaɔ rí Isaili kĩnɔ mé èa sù rí bũsuu rí rí wéleɔ guuo kãau.

³ Yuda buiɔ rí Bēyãmεε buiɔ rí Eflaiũ buiɔ rí Manase bui pó sù Yelusaleũɔn* ke:

⁴ Amihudu né Utai, Omeli tũna, Imeli síwεna, Bani sɔkpae mé Yuda né Pelezi buiɔ ḡaana ũ. ⁵ Asaia rí a ḡauna mé Yuda né Sela buiɔ ḡaana ũ. ⁶ Yeueli mé Yuda né Zela buiɔ ḡaana ũ. Yuda buipio gbēɔn ḡaa àa rí basiiɔkwioε (690).

⁷ Mesulaũ né Salu, Odavia tũna, Asenua síwεna mé Bēyãmεε buiɔ ḡaana ũ ⁸ rí Yeloaũ né Ibiniaɔ rí Uzi né Ela, Mikeli tũnao rí Sefatia né Mesulaũ, Leueli tũna, Ibinia síwεnao. ⁹ Bēyãmεε bui pó wà rí tó dalaɔ gbēɔn ḡaa síiɔ rí basoplakwi rí sooloe (956). Uabeleɔne mp̄ii.

¹⁰ Yedaia rí Yoalibuo rí Yakēo mé sa'onao ḡaana ũ ¹¹ rí Lua kpé gbēzḡo Azalia, Ilikia né, Mesulaũ tũna, Zadoki síwεna, Melaiɔ sɔkpae, Aitubu sísiɔ ¹² rí Yeloaũ né Adaia, Pasuu tũna, Malakia síwεnao rí Adieli né Maasai, Yazela tũna, Mesulaũ síwεna, Mesilemi sɔkpae, Imεε sísiɔ. ¹³ Sa'on uabeleɔ gbēɔn ḡaa swaaḡ rí baswaaḡoε (1.760). Gḡsa gbãaɔne, Lua ua zikεnaɔne.

* **9:3** Eza 2.1

¹⁴ Melali bui Asubu né Semaia, Azikaũ tũna, Asabia síwena mé Levii buio gbẽzõ ũ ¹⁵ n̄ Bakebakaao n̄ Elesio n̄ Galalio n̄ Mika né Matania, Zikeli tũna, Belekia síwena ¹⁶ n̄ Semaia né Obadia, Galali tũna, Yedutu síwena n̄ Asa né Belekia, Elikana p̄ó kú Netofa tũnao.

¹⁷ B̄iibled̄šanao t̄on ke: Saluũ, Akubu, Talem̄, Aimani n̄ n̄ gb̄ẽ. Saluũ mé n̄ gb̄ẽzõ ũ. ¹⁸ Ŋme Ìo Kí B̄iib̄le p̄ó kú gukpe oi d̄s̄a e n̄ a gb̄ão. Gb̄ẽpio mé Levii buio fáani b̄iibled̄šanao ũ. ¹⁹ Kole né Saluũ, Abiasafa tũna, Kole síwena n̄ a gb̄ẽ Kole buio mé Lua kp̄e kpele d̄šanao ũ lá n̄ dezio de Dii b̄o b̄led̄šanao ũ yáawa. ²⁰ Eleazaa né Fin̄asi mé n̄ d̄aana ũ ḡoo bee, mé Dii kuaàn̄. ²¹ Meselemia né Zakali mé Kpaaũkpe b̄iibled̄šanao ũ.

²² Gb̄ẽ p̄ó wà n̄ sé b̄iibled̄šanao ũo p̄ii gb̄ẽon òaa do n̄ kuẽplaoe (212). An t̄o ku taalau n̄ w̄ẽle guu. Davidi n̄ gu'ena Samuelio mé z̄i gbiapi dà n̄ dezion̄e. ²³ Ampio n̄ n̄ buio mé Dii ua b̄iibled̄šanao ũ. ²⁴ Aaĩo zez̄ea kp̄epi gola síĩõwa, gukpe, be'ae, gugb̄antoo n̄ geomid̄k̄iio. ²⁵ Zieo an gb̄ẽ p̄ó aa ku w̄ẽle n̄ w̄ẽleo Ìo m̄o z̄ik̄eĩn̄o ḡoo soplapla. ²⁶ Z̄ipiá b̄iibled̄šanao gb̄ẽzõ gb̄ẽon síĩpio yáe. Levii buipio mé i Lua ua kp̄en̄e n̄ a làasio d̄s̄a. ²⁷ Aaĩ zez̄e lia Lua uai gw̄á, aaĩ d̄s̄a. Ampio mé aaĩ a z̄e kili k̄ũa, aaĩ w̄ẽ lá gu lé d̄o.

²⁸ An gb̄ẽo Ìo laaid̄o Lua ua z̄ik̄eb̄õwa. Tó wà ḡèd̄ ge tó wà b̄òd̄, aame aaĩ nao. ²⁹ Wà n̄ gb̄ẽo ð̄le aao laaid̄o Lua kp̄e kpele p̄ó n̄ a z̄ik̄eb̄õwa n̄ p̄ow̄entio n̄ v̄ẽeo n̄ n̄isio n̄ tulaletio n̄ p̄ó ḡinan̄o. ³⁰ Sa'on̄aao mé aaĩ p̄ó ḡinan̄apio yáalek̄õ. ³¹ P̄ẽkea† mé Levii né Kole bui Saluũ neḡõe s̄eĩa Matitia z̄i ũ. ³² Aa gb̄ẽ Kole buieo mé aaĩ p̄ẽe p̄ó w̄i k̄ále d̄òd̄o k̄ámaboḡõz̄i ke.†

³³ Levii bui uabele l̄esinao mé aaĩ ku Lua ua kp̄en̄e guu. Wili z̄i p̄ale dan̄eo, asa aaĩ n̄ z̄i ke fáane n̄ gw̄aas̄inaoe. ³⁴ Ampio mé Levii bui uabele p̄ó kú Yelusaleũ ũ, gb̄ẽzõ p̄ó wà n̄ tó d̄alau ũ.

Saulu buio

³⁵ Yeieli mé Gabaõ k̄ále, ò a ku we. Aa na t̄on Maaka. ³⁶ Aa yoan Abedõ ũ. A gb̄ea Zuu, Kisi, Baali, N̄e, Nadabu, ³⁷ Gedoo, Ahio, Zakali ³⁸ n̄ Sim̄ea mae Mikeloo. Aa kú n̄ gb̄ẽo sae Yelusaleũe.

³⁹ N̄e Kisi ì, Kisi Saulu ì, Saulu Yonat̄aa ì n̄ Malakisuaio n̄ Abinadabuo n̄ Isiboseo. ⁴⁰ Yonat̄aa mé Mika mae Mefibose ì. ⁴¹ Mikapi neḡõeo t̄on ke: Pitõ, M̄eleki, Talea n̄ Aazao. ⁴² Aaza Yada ì, Yala Alem̄e ì n̄ Azemav̄eo n̄ Zimlio. Zimli M̄õza ì, ⁴³ M̄õza Bin̄ea ì, Bin̄ea Lefaia ì, Lefaia Elasa ì, Elasa Aseli ì.

⁴⁴ Aseli neḡõe ì sooloe. An t̄on ke: Azikaũ, Bokelu, Isimaela, Sealia, Obadia n̄ Ananio. Aseli neḡõeon we p̄ii.

10

Ki Saulu gaa

(1Sam 31.1-13)

¹ Filit̄eo z̄ik̄a n̄ Isailio, ò Isailio bàal̄en̄e, an daside ḡaga Giliboa gb̄ep̄oleu. ² Ké Filit̄eo p̄ele Saulu n̄ a neḡõeozi, ò aa aà n̄eo Yonat̄aa n̄ Abinadabuo n̄ Malakisuaio d̄ede. ³ Z̄i p̄ó l̄iaa Sauluzi p̄as̄ik̄ũ, ò k̄azunao aà p̄a, à k̄e'ia. ⁴ Ŋ a ò a z̄ik̄ab̄õk̄ũnae: N̄ n̄ f̄enda wo, ní ma z̄õ n̄ ma deò. Tó ni ke màao, gyaf̄õde bee m̄o k̄õ'o man̄o. Ŋ v̄ia aà z̄ik̄ab̄õk̄ũnapi k̄ũ, i weio, ò Saulu a f̄enda s̄e à az̄ia ò'oa. ⁵ Ké aà z̄ik̄ab̄õk̄ũnapi è à ḡa, ò à az̄ia ò'oa a f̄endaa s̄õ, aa ḡa n̄pii. ⁶ M̄aa Saulu n̄ a neḡõe gb̄ẽon àaõ n̄ a b̄edeo ḡaga n̄pii s̄anu.

† 9:31 Lev 2.4-6 ‡ 9:32 Lev 24.5-9

⁷ Ké Isaili pò kú guzuleu weo è ní zìgɔ̀ baaalè mé Saulu ní a negɔ̀e gàga, ɔ̃ aa baaalè sɔ̀, aa ní wéle tò we, ɔ̃ Filitɔ̀ m̀ zòleu. ⁸ Ké a gu d̀, ɔ̃ Filitɔ̀ m̀ p̀ woloì gbé p̀ gàgawa, ɔ̃ aa Saulu ní a negɔ̀e gbɛ̀n àaɔ̀ ge è kálea Giliboa gbepoleu. ⁹ ɔ̃ aa Saulu mi z̀ aa aà g̀kebɔ̀ wòlowà, ɔ̃ aa gbé z̀ aa a bao fàe Filitɔ̀ b̀suu p̀i ní ní táakpe. ¹⁰ Wà aà g̀kebɔ̀ kàle ní táa k̀péu, ɔ̃ wà aà mi lòo Dagɔ̀ k̀péu.

¹¹ Ké Yabesi Galadade yá p̀ Filitɔ̀ k̀ Saulu epi mà màa, ¹² ɔ̃ an negɔ̀nao f̀le p̀i, aa Saulu ní a negɔ̀e ge sèle tàò Yabesi. Aa ní v̀ gbéneli gbáu we, ɔ̃ aa leyè e g̀ɔ̀ soplá.

¹³ Saulu gà ké à b̀ Dii k̀e yáie. I Dii yádao,* à gè yágbèa gèsisinawa se.† ¹⁴ I yágbèa Diiwao. A yáie Dii aà d̀ei, ɔ̃ à Yese né Davidi k̀pà kpalau aà gbèu.

11

Davidi k̀paa Isaili kpalau (2Sam 5.1-10)

¹ Isaili m̀ Davidi k̀i nípii Hebl̃ aa m̀: Wá au doue. ² Za zi, baa g̀ɔ̀ p̀ Saulu de kía ũ, míme ni d̀aawé z̀lau gea ní suao. ɔ̃ Dii n Lua òne míme níyɔ̀ de a gbé Isaili d̀aana ũ, an kía ũ. ³ Ké Isaili gbé z̀ɔ̀ m̀ k̀ Davidi k̀i nípii Hebl̃ nípii, we à ledoukèuín Dii ae, ɔ̃ aa nísikà aà miwa aa aà k̀pà Isaili kpalau, lá Dii dà Samuelie a òwa.

⁴ Davidi ní Isaili t̀su Yelusaleũ p̀ wí me lo Yebusi* nípii. ɔ̃ Yebuside ⁵ ò Davidie: Nyɔ̀ gè lao. N beeo Davidi wéle bíide p̀ wí me lo Sionapi sí, ɔ̃ à g̀ aà wéle ũ. ⁶ G̀ɔ̀ bee Davidi m̀: Gbé p̀ d̀aa lèle Yebusideɔ̀wa káau mé a g̀ z̀gɔ̀ swana ũ, an gbé z̀ɔ̀ ũ. Zelua né Yoabu mé gè káau, ɔ̃ à g̀ ní swana ũ. ⁷ Davidi bek̀pà wéle bíidepiu, ɔ̃ wà t̀kpàè Davidi Wéle. ⁸ A k̀pé d̀d̀o liai za gu p̀ wà Milo e kàka ní b̀suo e a bíiwa, mé Yoabu wélepi gu p̀ g̀ k̀kè. ⁹ Davidi gbàa lé dede, asa Dii Zìgɔ̀de kuaànɔ̀e.

Davidi negɔ̀nao (2Sam 23.8-39)

¹⁰ Davidi negɔ̀nao kía yán ke. Ampio ní Isaili p̀i aa z̀aàn aà kía ke yá musu. Aa aà k̀pà Isaili kía ũ lá Dii òwa. ¹¹ Davidi negɔ̀napi t̀n ke: Akemo gbé Yasabaũ mé negɔ̀n t̀de gbɛ̀n àaɔ̀ swana ũ. Aàpi mé s̀na sè gbɛ̀n àa do ní basoozi, à ní z̀z̀ɔ̀ p̀i g̀ɔ̀douzi.

¹² Aà gbèa Dodai né Eleaza, Ahoa gbé kú negɔ̀n gbɛ̀n àaɔ̀pi guu lo. ¹³ A kú ní Davidio g̀ɔ̀ p̀ Filitɔ̀ káa aa z̀kà Pasadamiũ. Isaili p̀ɔ̀ɔ̀zàkè gu p̀ naa bú kúu. ¹⁴ Aàpi ní a gbé aame zè wà g̀ búpi guoguo. Aa Filitɔ̀ d̀de, ɔ̃ Dii tò aa z̀ z̀ɔ̀ blè g̀ɔ̀ bee.

¹⁵ Negɔ̀n gbɛ̀n baakwio guu, gbɛ̀n àaɔ̀ mé b̀ gè Davidi k̀i Adulaũ gbè'eu. Filitɔ̀ gáli b̀o kálea Lefai guzuleu. ¹⁶ G̀ɔ̀ bee Davidi ku s̀gbáu mé Filitɔ̀ gudšanao ku Betelũ. ¹⁷ Davidi lé a be í nide à m̀: Dème a gé Betelũ b̀le lò'o'í t̀imeei? ¹⁸ ɔ̃ gbɛ̀n àaɔ̀pi gè gè Filitɔ̀ b̀ou, aa Betelũ b̀le lò'pi í tò s̀ò Davidie. ɔ̃ i we m̀io, a t̀le Dii sa'o'í ũe. ¹⁹ A m̀: Kai ma Lua, má f̀ íe bee mio. Gbé p̀ aa g̀ ní wèniio aue! I we m̀io. Negɔ̀n gbɛ̀n àaɔ̀pi yákean we.

²⁰ Yoabu dáuna Abisai mé negɔ̀n gbɛ̀n baakwipio swana ũ. Aàpi mé s̀na sè gbɛ̀n àa do ní basoozi à ní dede, ɔ̃ à t̀b̀ gbɛ̀n baakwipio guu. ²¹ A t̀b̀ de negɔ̀n gbɛ̀n àaɔ̀pi la, ɔ̃ à g̀ ní d̀aana ũ, kási a ku negɔ̀n t̀de gbɛ̀n àaɔ̀pi guu.

* **10:13** Lev 19.31, 20.6 † **10:13** 1Sam 28.7-8 * **11:4** D̀a 1.21

²² Yoiada né Benaia, Kabazee gbéá zìkan wóodeε. Aà yākeaο dasi. A Mɔabu negõn tɔdeο dè gbẽon pla. A gè ε guu gɔɔ pɔ loughε kwè, à nòomusu dèu. ²³ A Egipi gbé pɔ a gbàa kà gàsísuu sɔo dè. Egipi gbépi sɔmpa de lán zwàatán àsaliwae, ɔ Benaia sàaazi ní goo, à aà sɔnapɔ síwà à aà dèò. ²⁴ Yoiada né Benaia mé yápiɔ kè, ɔ à tɔbò negõn gbẽon baakwipiɔ guu. ²⁵ A tɔbò de negõn gbẽon baakwipiɔla, kási a ku negõn tɔde gbẽon àaɔpiɔ guuo. ɔ Davidi aà díle a dɔaiɔ gbẽzɔɔ ũ.

²⁶ Negõnapɔ tón ke:
 Yoabu dāuna Asaeli,
 Dodo né Elana Beteleũ gbé,
²⁷ Alodi gbé Samɔ,
 Peloni gbé Elzi,
²⁸ Tekoa gbé Ikesi né Ila,
 Anato gbé Abiezeε,
²⁹ Usa gbé Sibekai,
 Ahoa gbé Ilai,
³⁰ Netofa gbé Malai,
 Netofa gbé Baana né Elebu,
³¹ Gibea pɔ kú Bēyāmεε bùsuu gbé Libai né Itai,
 Pilatɔ gbé Benaia,
³² Gaasi guzule gbé Idai,
 Alaba gbé Abieli,
³³ Bauliũ gbé Azemave,
 Saaleboni gbé Eliaba,
³⁴ Gizoni gbé Aseũ negõεɔ,
 gusísíde gbé Sage né Yonatāa,
³⁵ gusísíde gbé Sakaa né Ahiaũ,
 Ulu né Elifala,
³⁶ Mekela gbé Efεε,
 Peloni gbé Ahia,
³⁷ Kaameli gbé Ezelo,
 Ezebai né Naalai,
³⁸ Natā dāuna Yoeli,
 Ageli né Mibaa,
³⁹ Amɔni bui Zεleki,
 Beelo gbé Naalai, Zeluia né Yoabu zikabɔkūna,
⁴⁰ Yεtεε buiɔ Ila ní Galebuo
⁴¹ Iti bui Uli,
 Alai né Zabada,
⁴² Siza né Adina, Lubeni buiɔ swana
 ní a gbéɔ gbẽon baakwi.
⁴³ Maaka né Anana,
 Miti gbé Yosafa,
⁴⁴ Asalo gbé Uzia,
 Aloeε gbé Otaũ negõεɔ Sāma ní Yeislio,
⁴⁵ Simeli né Yediaε
 ní a dāuna Yoha Tizi gbéɔ,
⁴⁶ Maava gbé Elieli,

Elinaaũ negõeo Yelibai n̄ Yosaviao,
 Mɔabu gbé Itamaa,
 47 Elieli n̄ Obedio
 n̄ Mezobi gbé Yaasio.

12

Zigõ pɔ nà Davidiwa Saulu gɔɔɔ

¹ Ké Kisi né Saulu Davidi yà, gbé pɔ aa nà Davidiwa Zikilagaɔ tón ke. Aa ku negõna pɔ d̄baàle z̄l̄lauɔ guue. ² Aa sáo n̄ gbemaɔ k̄ua, aaĩ ka ge gb̄e zu n̄ ɔplaaɔ n̄ ɔz̄eɔ p̄iie. Saulu z̄ia bui B̄yãmeɛ buiɔne, aan ke:

³ An swana Ahiezee, Gibea gbé Semaane n̄ aà d̄auna Yoasio, Azemave negõeo Yezieli n̄ Pelatio, Belaka n̄ Anato gbé Yehuo, ⁴ Gabaɔ gbé Isimaia pɔ de negõn gb̄eɔn baakwiɔ d̄baanaɔ do ũ, ⁵ Selemia, Yaazie, Yohanani, Gedela gbé Yozaba, ⁶ Eluzai, Yelimɔ, Bealia, Semalia, Alufi bui Sefatia, ⁷ Elikana, Isia, Azal̄eli, Kole bui Yozeɛe n̄ Yasɔbaũ ⁸ n̄ Gedoo gbé Yeloaũ negõeo Yoela n̄ Zebadio.

⁹ Gada buieɔ n̄z̄ia kpà Davidiwa s̄egb̄au. Gõsa gb̄aaɔne. Aaĩ ku z̄i s̄ou guue, mé aa s̄engbao n̄ s̄nao d̄ɔ. An oa b̄ò n̄ɔmusuwa, mé aaĩ w̄aa gus̄is̄ideu lán tuewa. ¹⁰ Ezeɛ mé n̄ swana ũ, a plaade Obadia, a àaɔde Eliabu, ¹¹ a síiɔde Misimana, a s̄ode Zelemii, ¹² a soolode Atai, a soplade Elieli, ¹³ a swaaɔde Yohanani, a k̄eokwide Elizaba, ¹⁴ a kwide Zelemii, a kuɛdode Mabanai.

¹⁵ Gada buip̄iɔá zigõ swanaɔne. An gbé pɔ a gb̄aa k̄és̄aaĩzi gb̄aa mé s̄aa n̄ gb̄eɔn bas̄oɔ gb̄aaɔ. An gbé pɔ deĩlaɔ s̄o gb̄eɔn òaa s̄o pɔ. ¹⁶ Ɔme b̄ua Yuud̄ewa m̄o s̄éia guu gɔɔ pɔ à pà, aa tò guzul̄edeɔ til̄e gukpe n̄ be'aeo p̄ii.

¹⁷ B̄yãmeɛ buieɔ n̄ Yudaɔ mò nà Davidiwa s̄egb̄au lɔ. ¹⁸ Davidi gè dànl̄e à mè: Tó aafia ále m̄a à d̄male, mí gb̄aakpaázi n̄ n̄s̄em̄endoo. Tó ále m̄o ma kpái ma ibeɔwa, baa ké mi yápās̄ikeéoe s̄o, wá deziɔ Lua a e, i yáḡḡw̄e. ¹⁹ Ɔ Lua Nis̄ina d̄ede negõn gb̄eɔn baakwipiɔ swana Amasaiwa à mè:

N gb̄eɔn wá ũ, Davidi,
 wa z̄enn̄ɔe, Yese né.

Lua aafia káfn̄e,
 Lua n̄ d̄on̄ledeɔ gba aafia lɔ,
 asa n̄ Lua a d̄on̄leɛ.

Ɔ Davidi n̄ díle à n̄ ké a zigõ gb̄aam̄on̄edeɔ swanaɔ ũ.

²⁰ Manase buieɔ nà Davidiwa gɔɔ pɔ aapi n̄ Filit̄eɔ lé gé z̄ikai n̄ Sauluo. Ɔ Davidi n̄ a gb̄eɔ i d̄o Filit̄eɔleɔ, asa Filit̄e k̄iaɔ mé lekpaáĩ, ɔ aa aà gb̄ae aa mè: Tó à z̄e n̄ a dii Sauluoɛ, aa wá mi z̄ɔz̄e. ²¹ Manase bui pɔ nà Davidiwa gɔɔ pɔ à tà Zikilagaɔn ke: Adena, Yozaba, Yediae, Mikaila, Yozaba, Elihu n̄ Ziletaio. Aame Manase bui zigõ gb̄eɔn òaas̄oɔ d̄baanaɔ ũ. ²² Aa d̄ò Davidile gb̄aam̄on̄edeɔ yá musu, asa ḡõsa gb̄aaɔne m̄pii, Davidi ziḡo gb̄ez̄oɔne. ²³ Lá gu lé d̄o w̄iɔ m̄o Davidi k̄ii d̄baàle e aà ziḡo gè dasikũ lán Lua ìwaɔwae.

Gbé pɔ nà Davidiwa Hebl̄o

²⁴ Gbé pɔ aa ḡõkeɔɔ k̄ua aa mò Hebl̄o Davidi kpái kpalau Saulu gb̄eu lá Dii òwaɔ dasilen ke: ²⁵ Yuda pɔ s̄engbao n̄ s̄naɔ k̄uaɔ gb̄eɔn òaas̄oɔ leɛ soolo n̄ òaa síiɔe (6.800). ²⁶ Simeɔ buiɔ gb̄eɔn òaas̄oɔ leɛ sopl̄a n̄ bas̄oɔe (7.100). ²⁷ Levii buiɔ gb̄eɔn òaas̄oɔ leɛ síiɔ n̄ òaa àaɔe (4.600). ²⁸ Aalona buiɔ d̄baana Yoiada n̄ a gb̄eɔn gb̄eɔn òaas̄oɔ leɛ àaɔ n̄ òaa àaɔ n̄ bas̄oɔe (3.700). ²⁹ Ewaaso negõn Zadoki kú n̄ guu n̄ a be'uabeleɔ gb̄eɔn bao n̄ plao. ³⁰ Saulu z̄ia bui B̄yãmeɛ buiɔ gb̄eɔn òaas̄oɔ leɛ àaɔe (3.000). B̄yãmeɛ bui dasideɔ ku Saulu kpe e tiaɛ. ³¹ Eflaiũ buiɔ gb̄eɔn òaas̄oɔ leɛ bao n̄ òaa síiɔe (20.800). Gõsa gb̄aa t̄deɔne n̄

gbě́o guu. ³² Manase bui pọ́ kú be'ae oio gbě́on òaasọ́sọ́ lẹe bao plasaiẹ (18.000). Gbẹ́piọ wà ní plé aa gé Davidi kpáí kpalau. ³³ Isakaa bui dọ́aanaọ gbě́on òaa doe. Aa gọ́o bee yá dǎ mé aa laai ví a yá musu, aa dǎ lá à kù Isailiọ ke. Aa kú ní ní ìwao píi. ³⁴ Zabuloni bui pọ́ aa zǐ dǎ mé aa gǔkebo dǎe dǎo píi gbě́on òaasọ́sọ́ lẹe blakwie (50.000). Aa ku aà kpe ní nòsemendooe ³⁵ Nefatali bui dọ́aanaọ gbě́on òaa sọ́e ní ní ìwao gbě́on òaasọ́sọ́ lẹe baakwi ní soplao (37.000), baade ní a sèngbaoo ní a sọ́nao. ³⁶ Dá bui pọ́ aa ku zǐ sọ́u guuọ gbě́on òaasọ́sọ́ lẹe baakwi plasaiọ ní òaa àaǎo (28.600). ³⁷ Asee bui pọ́ zǐ dǎ mé aa ku sọ́u guuọ gbě́on òaasọ́sọ́ lẹe blaẹ (40.000). ³⁸ Lubeni buiọ ní Gada buiọ ní Manase bui pọ́ kú Yuudě baaleọ gbě́on sọ́sọ́ lẹe basooloẹ (120.000). An baade ní a gǔkebo.

³⁹ Gbẹ́piá zǐgǎone nípii, aaiọ ku sia zǐlau sọ́u guue. Aa mọ́ Hebló ní nòsemendoo Davidi kpáí kpalau, i gǔ Isaili bui píi kía ũ. Ǿ Isaili kǐniọ láasoo doŭpi kẹ̀ lọ, aa ye Davidi kpaa kpalau. ⁴⁰ Ǿ aa gọ́o àaǎ kẹ̀ ní Davidio we, aa pọ́blẹ aa vẹemí, asa an bedeọ kùsũakèné. ⁴¹ Bee gbẹa an saede pọ́ kú Isakaa buiọ búsuu ní Zabuloni buiọ búsuu e à gẹ̀ pẹ̀ Nefatali bui pọ́ kú zǎọ búsuwao aa pọ́blea dǐ zǎa'inaone ní yiongoọ ní sọ́baonaọ ní zuọ aa mọ́oné. Pówentí díe ní kaadọembe giio ní vẹebe giio ní vẹeo ní nísio ní zuọ ní sǎo, ké Isailiọ lé pọ́nake yáí.

13

Sua ní Dii kpagoloo Yelusaleu (2Sam 6.1-11)

¹ Davidi lekpaai ní a zǐgǎo gbě́on òaasọ́sọ́o dọ́aanaọ ní a gbě́on basọ́basọ́o dọ́aanaọ píi. ² Ǿ a ò Isailiọne píi: Tó à kẹ́e maa, mé a de Dii wá Lua pọ́eǎ ũe, wà lekpaasake wá gbé kǐni pọ́ kú Isaili búsuuone píi ní sa'onao ní Levii bui pọ́ kúríno ní wéleọ guuọ, aa mo kǎaawanọ, ³ wí ge wá Lua kpagolo sé suò wá kǐi, asa wi yǎgbẹawà Saulu gọ́o. ⁴ Gbé pọ́ kǎaapiọ wèi màa, asa à kẹ̀ nípii e maae.

⁵ Ǿ Davidi Isailiọ kǎaa za Egipi swa Sikooi e à gẹ̀ pẹ̀ Amata bọ́lewa, ké aa Lua kpagolo sé Kiliayaaliŭ aa suò. ⁶ Ǿ Davidi ní Isailiọ gẹ̀ Kiliayaaliŭ pọ́ wí me lọ Baala, Yuda búsuu nípii, ké aa ge wà Dii Lua kpagolo sé wà suò. Dii ịọ kible kpagolopi musu malaika gǎsiadeọ zǎnguo* ǎ aà tó kuwà. ⁷ Ǿ aa kpagolopi sẹ̀ Abinadabu be,† aa dà zugo dafu guu aa dàò zéu, Uza ní Ahio mé lé geò. ⁸ Davidi ní Isailiọ lé ọ́wǎ Lua ae ní gbǎa pua léu nípii ní lesiao. Wàle moónale ní kúuo ní gǎao ní sésẹ́naọ ní kǎae.

⁹ Ké aa kà Kidó e segbekíi, zuọ gẹ́nalè, ǎ Uza ọ́bọ kpagolopi kù. ¹⁰ Ǿ Dii pọ́ pǎaazi à aà lẹ we, ké à ọ́nà kpagolopiwa yáí, ǎ à gǎ† Lua ae we. ¹¹ Davidi pọ́ pà, ké Dii pọ́ fẹ̀ Uzazi yáí, ǎ wí me gupie Pọ́fǎa'uzazi e ní a gbǎo. ¹² Gọ́o bee ǎ vía Davidi kù Lua yá musu à mè: Kpelewa má ke mà Lua kpagolo sé mà taòí? ¹³ Ǿ i se suò a wéleu lọ, à lile tàò Gata gbé Ǿbededọ́ be.

¹⁴ Lua kpagolopi ku aà be e mo àaǎ, ǎ Dii ẹ́fǎaikè aà bedeone ní pọ́ pọ́ a víọ píi. §

14

Davidi zǐblea Filitǎwa (2Sam 5.11-25)

¹ Tii kǐ Hilau gbé zǐ Davidiwa ní se de líọ ní gbè'ánaọ ní li'ánaọ kpẹdọ́iè. ² Ǿ Davidi dǎ sa ké Dii a kpa Isailiọ kía ũe, mé à a kpala kǎfiẹ maamaa, ké Isailiọ de Luapi gbéọ ũ yáí.

* **13:6** 1Sam 4.4, Sou 99.1 † **13:7** 1Sam 7.1-2 ‡ **13:10** Nao 4.15 § **13:14** 1Lad 26.4-5

³ Davidi èa nɔɔ sè Yelusaleũ lo, ò à nɛgɔɔ ní nɛnɔɔ ì'irno. ⁴ Nɛgɔɔ pɔ à ní í Yelusaleũpio tón ke: Samua, Sobabu, Natã, Salomɔɔ, ⁵ Ibaa, Elisua, Elifele, ⁶ Nɔga, Nɛfegi, Yafia, ⁷ Elisama, Eliada ní Elifeleo.

⁸ Ké Filitɔɔ mà wà Davidi kpà Isaili bui pìi kía ũ, ò ampìi aa gè lé aà wɛ. Ké Davidi a baomà, ò à gè dairiɛ. ⁹ Filitɔɔ mò lèlɛ Lefai guzulɛdɛɔwa, ¹⁰ ò Davidi gbèa Luawa à mè: Mà gé lélei Filitɔɔwa, níyɔ ní namɛɛ ma ɔzia? Dii wèwà à mè: Gé, má ní nanɛ nɔzi. ¹¹ ɔ Davidi ní a gbéɔ gè Baali Pelaziũ, ò à ziblémá wɛ. Davidi mè: Lua d̀aaamɛɛ à bò mò ma ibɛɔwa ní gbãao, lá í ì gufɔ buiwa. ɔ à tɔkpà gupie Baali Pelaziũ.* ¹² Filitɔɔ ní táao tò wɛ, ò Davidi mè wà kpasa.

¹³ ɔ Filitɔɔ èa mò lèlɛ Lefai guzulɛdɛɔwa lo. ¹⁴ ɔ Davidi èa gbèa Luawa lo. Lua wèwà à mè: Nsu gémá súسو. Liañzi, ní lélemá boaa ní kpè kpéo. ¹⁵ Tó a táa'okii mà lípio mia, à bɔmá ní zio, asa ma bɔ d̀aaén wɛ, ké mà zible Filitɔ zīgɔɔwa yái. ¹⁶ Davidi kè màa lá Lua òɛwa, ò aa zible Filitɔ zīgɔɔwa za Gabaɔ e à gè pè Gɛzɛɛwa. ¹⁷ Davidi tó lí bùsuɔla pii, ò Dii tò bui pii víakèè.

15

Sua ní Dii kpagoloo Yelusaleũ (2Sam 6.12-22)

¹ Ké Davidi kpɛd̀ɔɔ aziaɛ a wéle guu, ò à gukèke Lua kpagoloo, à zwàakpe d̀è ² à mè: Gbèe Lua kpagolo sea zé vío, sema Levii bui b̀asio, asa Dii mé ní díle a senaɔ ũ, aaiɔ a zì ke gɔɔpii.

³ A Isaili bui pìi k̀aa Yelusaleũ, ké aa gɛ Dii kpagolopi sɛ suð gu pɔ a kèkèèu. ⁴ ɔ à Aalona bui ní Levii bui sìsi: ⁵ Keata bui d̀aaana Ulieli ní a gbé gbèɔn basooloɔ. ⁶ Melali bui d̀aaana Asaia ní a gbé gbèɔn òaa do ní baooɔ. ⁷ Geesɔ bui d̀aaana Yoeli ní a gbé gbèɔn basoolokwiɔ. ⁸ Elizafã bui d̀aaana Semaia ní a gbé gbèɔn òaa doɔ. ⁹ Hebɔ bui d̀aaana Elieli ní a gbé gbèɔn basiiɔɔ. ¹⁰ Uzieli bui d̀aaana Aminadabu ní a gbé gbèɔn basɔokwi ní plaoo.

¹¹ ɔ Davidi sa'onkiaɔ Zadoki ní Abiataao sìsi ní Levii bui Ulieli, Asaia, Yoeli, Semaia, Elieli ní Aminadabuo. ¹² A òné: Levii bui d̀aaanaɔn á ũ. Apio ní á gbéɔ à gbãbɔ áziaɛ, í gé Dii Isailio Lua kpagolo sé à suð gu pɔ má kèkèèu. ¹³ Dii wá Lua pɔ fèwázi k̀au, ké á Levii bui áme á seaɔ yái. Wi yãgbɛawà a zéwao. ¹⁴ ɔ Sa'onao ní Levii bui k̀iniɔ gbãb̀ò níziaɛ, ké aa Dii Isailio Lua kpagolo sɛ suð yái. ¹⁵ ɔ Levii buipio gè Lua kpagolo sɛ dà ní g̀au, aale suð ní a séliɔ lá Dii ò M̀oziɛwa.

¹⁶ ɔ Davidi ò Levii bui d̀aaanaɔnɛ aa ní gbèɔ dile aao lesi ní p̀ɔɔbɔnaɔ: Domaɔ ní m̀ɔnaɔ ní sésɛnaɔ, an p̀ona súu iɔ d̀. ¹⁷ ɔ Levii buipio Yoeli né Emani díle ní Belekia né Asafao ní Melali bui Kusaia né Etanio. ¹⁸ An kwàasiɔn ke: Zakali, Yaaziɛ, Semilamɔ, Yeieli, Uni, Eliabu, Benaia, Maasea, Matitia, Elifeleu, Mikineaia, ɔbedɛd̀ɔũ, Yeieli ní Azaziao. ¹⁹ Lèsin d̀aaanaɔ Emani, Asafa ní Etanio lé m̀ogotè sésɛnaɔ lé. ²⁰ Zakali, Azieli, Semilamɔ, Yeieli, Uni, Eliabu, Maasea ní Benaiao lé doma'ɔ gèele lé. ²¹ Matitia, Elifeleu, Mikineaia, ɔbedɛd̀ɔũ, Yeieli ní Azaziao lé m̀ɔna'ɔ kelena lé.

²² Levii bui d̀aaana Kenania mé kpagolosɛnaɔ d̀aaana ũ. I yãdané, ké a d̀ãa ví a guu yái. ²³ Belekia ní Elikanao mé kpagolopi d̀ãanaɔ ũ. ²⁴ Sa'onaoɛ beeo mé lé k̀aaɛɛ Lua kpagolo aɛ: Sebania, Yosafa, Netaneli, Amasai, Zakali, Benaia ní Eliɛzɛɛo. ɔbedɛd̀ɔũ ní Yehiao dɛ a d̀ãanaɔ ũɛ lo.

²⁵ Màa Davidi ní Isailio gbèzɔɔ ní zīgɔ gbèɔn òaasɔɔɔ d̀aaanaɔ gè Dii b̀akuarino kpagolo sè ɔbedɛd̀ɔũ bɛ, aale suð ní p̀nao. ²⁶ Lua d̀ Levii bui pɔ kpagolopi seaɔlɛ, ò wà sa'ò ní zuswanaɔ mèn sɔpla ní s̀sakaoɔ mèn sɔpla lo.

* **14:11** Bee mè Dii b̀ bui.

²⁷ Davidi bàabaa gomusu daa ní Levii bui pọ́ kpagolo seao ní ní dɔaana Kenaniao ní lèsinao píi. Davidi bàabaa sa'o'ula daa lo. ²⁸ Maa Isaili bui píi lé su ní Dii kpagoloo ní kúkuakeao ní kuu'ɔo ní kàae'ɔo ní sésɛn ɔo ní domaleao ní mɔɔnleao.

²⁹ Ké Dii kpagolo lé gē Davidi wéleu, Saulu né Mikali lé zíle gwa fenentiu. Ké a è kí Davidi lé ɔwã, àle pɔnake Dii ae, ɔ à sakàaagu a sɔ guu.

16

¹ Wà sù ní Lua kpagoloo wa díle zwãakpe pọ́ Davidi dɔ̀e guu. ɔ wà sa pọ́ wí a pọ́ káteu à tékú ò Lua ae ní sáaukpasao. ² Ké Davidi sa'ò a làa, à báaadà gbéɔgu ní Dii tɔo. ³ ɔ à pɛɛ ní damina kàao ní vɛɛbe kàao bíile Isaili pọ́ kãaaa weone ní miwa mɛndodo gɔɛo ní nɔɛo.

⁴ A Levii buieo díle aao zíke Dii kpagolo ae, aaiɔ Dii Isailio Lua tɔbo, aaiɔ à sáaukpa, aaiɔ à táasile. ⁵ Asafa mé ní gbɛzɔo ũ, Zakali mé à plaade ũ, bee gbɛa Yaazie, Semilamo, Yeieli, Matitia, Eliabu, Benaia, ɔbededɔo ní Yeielio. Aaiɔ domao lé ní mɔɔnao. Asafa sɔ alio sésɛnapa. ⁶ Sa'onao Benaia ní Yaazieo mé aaiɔ kàaepɛ Luabaakuanɔ kpagolo ae gɔɔpii.

Lua a gbéɔ suabaa (Sou 105.1-15)

⁷ Gɔɔ bee ɔ Davidi Dii sáaukpaɔ dàale, a nà Asafa ní a gbéɔne ní ɔzi.

⁸ A Dii sáaukpa, í à sísí,
à to bui píi à yãkeao dɔ.

⁹ A lesi à à táasile,
í à yãɔnsaekɛao galike píi,

¹⁰ í íanadã ní à tó pọ́ a kua adoao.

A Dii kíi wèelenaɔ à pɔnake,

¹¹ à ge Dii le à gbãa gbɛawà,
í à aeya gɔɔpii.

¹² A to yãɔnsae pọ́ a kèo dɔágu,
à à dabudabukeao ní yá pọ́ a díleɔ.

¹³ A Dii zòblena Isaili buio,
á Yakɔbu bui pọ́ à á sépio,

¹⁴ Dii mé wá Lua ũ,
ɔme í yãdíle gbépiiɛ.

¹⁵ À à àakuawano yá lí sãaagu,
yá pọ́ a òpi ao ku e wá buiwaɛ.

¹⁶ À à bàa kú ní Ablahaũ,*
à èa yá doũpi legbè Izaakie lo.†

¹⁷ À à bàa èa kú ní Yakɔbuo iko ũ,
ɔ a kú ní Isailio e gɔɔpii.

¹⁸ A mè á Kanaa bùsu kpámá,
ao de pọ́ pọ́ aa se kpaale guu ũ.‡

¹⁹ Gɔɔ bee aa dasio, wíli ní yádao,
aa ku Kanaa bùsuu bòmɔo ũɛ.

²⁰ Aaiɔ liaaliaa bui ní buio guue,
aaiɔ beɛe bùsu ní bùsuo.

²¹ I we gbɛe ní wetão,
à kiao lèle an yá musu à mè:

²² Aasu ɔkã gbé pọ́ a ní sépiowao,

* 16:16 Daa 12.7, 17.8 † 16:16 Daa 26.3 ‡ 16:18 Daa 28.13

aasu ìada a ānabipiɔwao. §

Dii mé kta zɔɔ ũ
(Sou 96.1-13, 106.1, 47-48)

- ²³ Dúnia gbépii, à lesi Diie.
Aɔ àà ziblea baokpa lá gu lé dɔ.
²⁴ A àà gawi yá'o buiɔne,
à àà yābɔnsaεɔ galikε gbépiiε.
²⁵ Dii zɔɔ, à kà wà àà táasile,
à kà wà vīakεè de diiɔla píi.
²⁶ Buipáleo diiɔá pɔ gianaɔne,
Dii mé musu kè.
²⁷ A zɔɔkε ní bεεεo ví,
gbāa ní pɔnao ku àà kíiε.
²⁸ A gawi ní gbāao dɔ Diie,
bùsu píi gbéɔ, à dɔ Diie.
²⁹ A Dii tɔ gawi dɔè,
à mɔ àà aε, í àà gba pɔ,
à kúle Diie ní lousisi'ulaɔ daa.
³⁰ Zíledeɔ à tó á me àɔ kukε àà aε.
A dúnia kàle giúgiũ, a deea vío.
³¹ Musudeɔ, à pɔnakε,
zíledeɔ, à ví àɔ kēaa,
í o buiɔ guu Dii mé lé kible.
³² Isia ní pɔ pɔ kúuɔ, à kɔfike,
sēa ní pɔ pɔ kúuɔ, à kúkuakε píi,
³³ lí pɔ kú lákpeuɔ i gulakε,
aai pɔnakε Dii aε,
asa àle mɔ yákpalekεi ní dúniaoε.
³⁴ A Dii sáaukpa, asa a maa,
aà gbēkε láaa vío.
³⁵ A me: Lua wá Suabana, wá suaba!
Wá bɔle buiɔ guu, ní wá kāaa,
wí n tɔ káfí, asa a kua adoa,
wí íanadā ní n táasileao.
³⁶ Wà Dii Isailiɔ Lua sáaukpa
za asínizí e gɔɔpii!
ɔ gbépii mè: Ami! Aleluya!

³⁷ Davidi Asafa ní a gbéɔ díle Dii bàakuaríno kpagoloi, ké aaliɔ zikε a aε lá gu lé dɔ lá wa dílewa. ³⁸ A ɔbededɔũ ní a gbé gbéɔn bàaɔkwi plasaiɔ díle we ɔ. Yedutu né ɔbededɔũpi ní Osao mé bɔledɔanaɔ ũ. ³⁹ A sa'onkia Zadoki ní a gbé sa'onao díle Dii zwàakpe kíi Gabaɔɔ gulesí pɔ wa bɔu, ⁴⁰ ké aaliɔ sa pɔ wí a pɔ káteu à tékũ o Dii gbagbakliwa kɔɔ ní oosio, lá a ku Dii ikoyā pɔ a díle Isailiɔne lá guuwa. ⁴¹ Emani ní Yedutuo kúno we ní gbé kíni pɔ wà ní tɔ sí wà ní séɔ, ké aao Dii sáaukpa, asa aà gbēkε láaa vío. ⁴² Kāaeɔ ní sēsēnaɔ ní pɔ'ɔbɔn páleo de Emani ní Yedutupio yá ũε, ké wáli lesiɔ Luaε. Yedutupi negɔεo mé bɔledɔanaɔ ũ. ⁴³ Ké baade tà a bε, ɔ Davidi èa tà à samaa'ò a uadeɔne.

17

Lua legbēa Davidie (2Sam 7.1-17)

¹ Ké kí zòlè a bε, a ò ānabi Natāe: Ee! Kpé pò wa dè ní sεδε lío ò máo zòlèu, Dii bàakuawanò kpagolo iò dilεa zwàakpεua? ² Natā wèwà à mè: Lá à n pò gbàn kε, asa Lua kunnε. ³ Gwāasina bee Dii yā'ò Natāe à mè: ⁴ Gε n̄ o ma zòblena Davidie ma mè òmε a bε pò máo ku a guu kpamεεo. ⁵ Za gɔɔ pò ma bò ní Isailiò Egipi e gbā mi bekpao. Miò sòkɔikpakpae, zwàakpε mé ma zòlɛkii ũ. ⁶ Gu pò ma sòkɔikpau ní ma gbé Isailiò pii mi dɔaanaò dilε aa dɔaanéε, kási mi o ní gbēεε, bóyāi i kpεdɔmεε ní sεδε líoo nio. ⁷ Gε n̄ o ma zòblena Davidipie, ma Dii Zígɔde ma mè ma aà sè sādādākii, ké aàò de ma gbé Isailiò dɔaana ũε. ⁸ Gu pò à gèu pii miò kuaànε, ò ma aà ibεεo dèdèè. Má aà tɔbɔ maamaa saε, iò de dúnia tɔdeò do ũ. ⁹ Ma bùsu kpà ma gbé Isailiòwa ma ní káλεu, ò aa zòlèu aa gò ví. Aa sòdeedeεε lɔo. Gbēvāiò e ní wetā lá aa ní wetā káau ¹⁰ gɔɔ pò ma dɔaanaò dīlenéwa lɔo. Má aà ibεεpio busaε piiε.

Ma Dii mále oè, mámε má bekpae aà buiò gbāa'ekii ũ. ¹¹ Tó aà gɔɔ pà à gà, má aà nεgɔε m̀endo se lesiε, mí aà kpa kpalau.* ¹² Aàpi mé a kpεdɔmεε, iò ku kpalau e gɔɔpii. ¹³ Mámε máo de aà mae ũ, aàpi iò de ma né ũ.† Má gbēke bɔaaaànò lá má b̀aa ní gbé pò kú aà āawao. ¹⁴ Má aà buipi kpa kpala pò b̀ò ma k̀iu, iò ku we e gɔɔpii, iò de ma gbéò kía ũ, mé aà kpalapi aò láaa vío.‡

¹⁵ ǃ Natā yāpi dāu a s̄u Davidie lá Dii òεwa pii.

Davidi wabikea Diiwa (2Sam 7.18-29)

¹⁶ ǃ kí Davidi gè zòlè Dii aε à mè: Dii Lua, b̀ón ma ũi? Deon ma bεdeò ũ ò n ma ka gweaε taawai? ¹⁷ Lua, bee k̀εnε f̀éneũ e tia, ò n mapi n zòblena bui pò aò ku zia yā'ò lɔ. Dii Lua, ò n ma dilε lándò má de gbépiilawaa? ¹⁸ Dii Lua, kpelewa má o sa mapi n zòblena káfia yá musu lɔi? N ma d̄s. ¹⁹ Dii, n yāzɔopi k̀è lá ní yeiwa ma yáie, ò ní t̀ò mapi n zòblena má yāzɔopiò d̄s pii. ²⁰ Dii, gbēε muaannɔo. Diie kuo, n bàasio, lá wá màwa. ²¹ Déme muua ní n gbé Isailiò? Dúnia buiò guu bui m̀endopi ò ní b̀ò n gbéò ũ. N nzia tɔb̀ò, n yāzɔò b̀onsaεò k̀è n gbépioε, n buieò yà n gbé pò n ní bó Egipioε. ²² N Isailiò dilε aao de n gbéò ũ e gɔɔpiiε. Dii, n ḡó ní Lua ũ. ²³ Dii, to lé pò ní gbè mapi n zòblena ní ma buiò yá musu aò ku gɔɔpii. Kε lá ní òwa, ²⁴ ní tɔbɔ maamaa e gɔɔpii, wi mε Dii Zígɔdeá Isailiò Luaε, mé mapi n zòblena Davidi, níyò ma buiò z̄inapele, ²⁵ asa mpi ma Lua, ní òmεε n mè níyò bekpamεε ma buiò gbāa'ekii ũε. A yáí t̀ò mapi n zòblena ma s̄d̄ile ma wabie bee k̀ema. ²⁶ Dii, mímenn Lua, ò n yāmaapi ò mapi n zòblenaε. ²⁷ Báaada mapi n zòblena ma buiògu sa, níò wéteñzi gɔɔpii. Dii, míme n báaadāngu, aao báaa ví e gɔɔpiiε.

18

Davidi ziblea buipálewa (2Sam 8.1-18)

¹ Bee gbεa Davidi ziblè Filitéowa, à ní busa à Gata ní a wéleò simá. ² A ziblè Mɔabuowa, ò aa ḡò aà zòblenaò ũ, aaiò falubòè. ³ Davidi ziblè Zoba kí Adadεzεεwa Amata gɔɔ pò à èa lé gé ɔt̄si Uflata swasaedeowa. ⁴ A aà s̄ogoo k̀ùk̀ù

* **17:11** Sou 89.3-4, 132.11, Zaa 7.42, Zin 2.30 † **17:13** Sou 2.7, 89.26-27, 2Kln 6.18, Ebe 1.5 ‡ **17:14** Sou 89.36-37

mèn òaa sɔo (1.000) n sǒgodeo gbɛɔn òaasɔsɔo lee sopla (7.000) n kɛsedeo gbɛɔn òaasɔsɔo lee bao (20.000). A n sǒo kizǎ zǒzǒ pii, mèn basɔo mé è bò. ⁵ Ké Sili pó kú Damasi búsuuò mò dɔi Adadezɛɛɛ, ɔ Davidi n gbéɔ dède òaasɔsɔo lee bao n plao (22.000). ⁶ A gudɔanao dīledile Sili búsuu, ɔ aa gò aà zòblenaò ù, aaiò falubòè. Dii tò Davidi zìblè gu pó à gèu piiɛ. ⁷ Davidi vua sèngbao pó Adadezɛɛ ìwao kúaa sèle tàò Yelusaleù. ⁸ A mɔgotè sèle zǒzǒ Adadezɛɛ wéle Teba n Kunio guu. Salomoo ìkakii pìò n m̀pɛleo n Lua kpé pòo.

⁹ Ké Amata kí Tou mà Davidi zìblè Zoba kí Adadezɛɛ zìgɔowa pii, ¹⁰ ɔ à a né Adolaù zì fɔkpaiwà. A aà sáaukpà zì pó a blè Adadezɛɛwa yáí, asa Tou zìkàaànò yáaɛ. ɔ Adolaùpi mò n vua pòo n ánuusu pòo n mɔgotè pòo, ¹¹ ɔ kí Davidi dīle Dii pó ù, lá a kè n buipále pó à gbāablémáò ánuusuò n vuaowa pii, Edɔùò n Mɔabuò n Amɔniò n Filitèò n Amaleki buiò. ¹² Zeluia né Abisai Edɔùò dède Guzule Wisideu* gbɛɔn òaasɔsɔo lee bao plasai (18.000). ¹³ A gudɔanao dīledile Edɔùò búsuu lɔ, ɔ Edɔùò gò aà zòblenaò ù. Dii tò Davidi zìblè gu pó à gèu piiɛ.

¹⁴ Davidi mé Isaili bui pii kía ù, à yāmaa gògò a gbéɔne a zéwa. ¹⁵ Zeluia né Yoabu mé aà zìgɔò dɔaana ù. Ailudi né Yosafa mé aà kpàwakena ù. ¹⁶ Aitubu né Zadoki n Abiataa né Aimelɛkio mé sa'onkiaò ù. Selaia mé aà lakèna ù. ¹⁷ Yoiada né Benaia mé aà dɔaiò gbɛzɔò ù. Davidipi negɔeo mé aà kwàasiò ù aà saɛ.

19

Davidi ziblea Amɔniowa (2Sam 10.1-19)

¹ Bee gbɛa ké Amɔniò kí Naasa gà, ɔ aà né zòle aà gbɛu. ² Davidi mè: Má gbèkeke Naasa né Anuniɛɛ, ké aà mae gbèkekèmeɛ yáa yáí. ɔ Davidi a ìwaeò zì aa gé Amɔniò búsuu aa aà nòse níniè aà mae gaa yá musu. Ké Davidi ìwapiò kà Anuni kii we aa aà nòse níniè, ³ ɔ Amɔniò kíaò ò Anuniɛ: Nlɛ e Davidi gbéɔ zì n mae gè kpɛlaa yáí aà n nòse níniè nɛe? Aa mò wá búsuu asiigwaiɛ, aai ɛa m̀o lélewá. ⁴ ɔ Anuni Davidi ìwapiò kùkù à n lɛkàna wà, à n pɔkasaò zǒzǒ a guo an zì léu, ɔ à n gbáɛ. ⁵ Ké wà mò wa ò Davidiɛ, ɔ à gbéɔ zì aa gé dairile, asa wí n kú maamaaɛ. Aa òné: Kí mè à zòle Yeliko e á lɛkàna ká bɔle, í gbasa su.

⁶ Ké Anuni n Amɔniò pii è Davidi ye n gíyáí lɔo, ɔ aa gbéɔ zì Mɛsɔpɔtami búsuu n Maaka búsuo n Zoba búsuo n ánuusuò tɔnu bla sɔsai, aa fiabòò zikasɔgoò yáí. ⁷ ɔ aa fiabòò sǒgo mèn òaasɔsɔo lee baakwi n plao (32.000) n n diiò yá musu. Aa fiabòò Maaka kíaɛ n a zìgɔò lɔ. Aa mò b̀òokpà Medeba saɛ, ɔ wà Amɔniò kàaa wéle n wéleo, aa gè zìlau. ⁸ Ké Davidi a baomà, ɔ à Yoabu zì n zìgɔò pii. ⁹ Amɔniò b̀ò zì'òpòò n wéle bíibòleu mé kía pó m̀òpiò ku sɛu n tɛɛ. ¹⁰ Ké Yoabu è wà zì'òpòò a aɛ n a kpɛo, ɔ à Isaili zìgɔò maaò plè à n káɛ aa gé léleɛ Siliowa. ¹¹ A zìgɔò kinio nà a dāuna Abisaie a ɔzì, à n káɛ aa gé léleɛ Amɔniowa ¹² à mè: Tó Siliò gbāa sù lé ma fu, m̀o dɔmale. Tó Amɔniò buiò gbāa mé sù lé n fu sɔ, má m̀o dɔnlɛ. ¹³ A sɔdile! Wà gòeke ke wá gbéɔ n wá Dii wéleo yá musu. Dii a yá pó kèe maa ke. ¹⁴ ɔ Yoabu n zìgɔò pó kuanoo gè lé zika n Siliò, ɔ Siliò bàalènɛ. ¹⁵ Ké Amɔniò è Siliò bàalè, ɔ aa bàalè Abisaie sɔ, aa sɔ wéle guu, ɔ Yoabu tà Yelusaleù.

¹⁶ Ké Siliò è Isailiò zìblémá, ɔ aa gbéɔ zì Uflata baa, aa gè n gbé kiniò nàaa sùrínò. Adadezɛɛ zìgɔò dɔaana Sofaki mé dɔaaa. ¹⁷ Ké Davidi a baomà, à Isailiò kàaa pii, ɔ à bùarínò Yuudèwa. Davidi gè Siliò kii, à zì'òpòònzì, ɔ aa s̀ikɔu. ¹⁸ Aalɛ bàalɛ Isailiòne, ɔ Davidi n dède sǒgodeo gbɛɔn òaasɔsɔo lee sopla (7.000) n kɛsedeo gbɛɔn òaasɔsɔo lee bla (40.000). We wà n zìgɔò dɔaana Sofaki dèu.

* 18:12 Sou 60

19 Ké Adadezεε zòblenaò è Isailiò zìblèmá màa, ò aa ledoukè ní Davidio, aa gò à zòblenaò ù. Ǿ Silio i we dè Amòniòle lo.

20

Laba sia Amòniòwa (2Sam 12.26-31)

1 Ké í bò eu, gòò pò kíaa ì gé zíkai, ò Yoabu dèaa zìgòòne zílau. A Amòni bùsu ásookè, ò à gè koezò Labazi. Gòò bee Davidi ku Yelusaleù. Ǿ Yoabu lèle Labawa a gbòò. 2 Ǿ Davidi mò ní kía vua fùà gò àa miwa. A gbia kà kiloo baakwi, mé gbè beede kuwà. Ǿ wa kpà Davidie. A wélepi pòò náaa dúuduue, 3 ò à gbé pò kú weò kùkù bòlèrínò, à ní dá síi zìu ní dúuduusu zìo ní mòò zìo. Màa à kè Amòni wéleone píi, ò à èa tà Yelusaleù ní a zìgòò píi.

Zíkai ní Filitèò (2Sam 21.15-22)

4 Bee gbea ké zì fèle ní Filitèò Gezεε, Usa gbé Sibekai mé gbé gbàa bui pò wí me Sipai dè, ò Isailiò gbàablè Filitèòwa. 5 Ké zì èa fèle ní Filitèò lo, Yaii né Elana mé Gata gbé Goliati dàuna Lami dè. Lami sòmpa de lán zwàatàna àsaliwae. 6 Aale zìkariò Gata lo. Gòsa tìisie ku we, àa onèò soolosoole, mé àa gbàneò soolosoole, apii kè baasòò mèndosai, mé gbé gbàa buie lo. 7 A kuabii Isailiòwa, ò Davidi vìi Simèa né Yonatàa àa dè. 8 Gbépiòá Gata gbé gbàa buione. Davidi ní a gbéò mé ní dede.

21

Davidi a zìgòò naoa (2Sam 24.1-25)

1 Setàu fèle Isailiòwa, ò à kònikè Davidie àa Isailiò nao. 2 Ǿ Davidi ò Yoabue ní zìgòò dèaanaò: A ge Isailiò nao za Beεεba e à ge peò Dàwa, í ea su ma kíi, ké mà e ní dasile dõ. 3 Ǿ Yoabu wèwà à mè: Dii a gbéò kòne lee basòò! Ma dii kí, má dõ n gbéòne píi. Akèa ní ye ke màai? Bóyái ní ye yá'i Isailiònei? 4 N beeo kí yá Yoabu blè, ò à bò gè Isailiò bùsu kèele, à èa sù Yelusaleù. 5 Ǿ Yoabu gbé pò a ní naoò lé ò Davidie. Isailiò bùsu guu píi gòe pò aa fènda dõò gbéòn miliõ do ní àasòòòò lee basòòòe (1.100.000). Yudaò sò gbéòn àasòòòòòò lee àa pla ní bààòkwioe (470.000). 6 Yoabu i Levii buiò ní Bèyàmee buiò da nao guuo, asa yá pò kí dèpi i kaaàguo. 7 Yá pò Davidi kèpi kè Luaé íi, ò à otò Isailiòwa. 8 Ǿ Davidi ò Luae: Ma duunakè maamaa yápi kea guu. Mapi n zòblena, ma tàae kèa sa, asa ma sòyá kèe. 9 Dii yá'ò Davidi gu'ena Gadae à mè: 10 Ge n o Davidie ma mè má yá mèn àaò kpaáíè. Àa yá mènò se a guu, mí kèè. 11 Ǿ Gada gè Davidi lè a òè: Dii mè yáe beeo do gwa n sé. 12 Imina wè àaò ge bàalea n ibeεone á dedea ní fèndaò mò àaò ge Dii Malaika gagyàkaa Isailiò bùsu gupiiu gòò àaò Dii fènda ù. A kpele ní sèi? Gwa n sé, mí dõ lá má gé o ma Zinae. 13 Ǿ Davidi ò Gadae: Má kú yeelèa zòò guue. Má sí wà léle da Dii zì, asa a sòsobi ví maamaae. Asu to mà léle da gbènazina zìo. 14 Ǿ Dii gagyàkà Isailiògu, ò Isailiò gàga gbéòn àasòòòòòò lee bààòkwioe (70.000). 15 Ǿ Lua malaikae zì àa gé yáyiai Yelusaleùdeòwa. Gòò pò àle ní dede, ò Dii a nòse suumpà an dedeapi yá musu, ò a ò malaika pò lé ní dedeπie: Ze màa! N n ò sòaa sa. Yebusi bui Alauna pówengbèzèa ò Dii Malaikapi kuu. 16 Ké Davidi wezù, ò à malaikapi è zèa gugbòu a musu yáio a zìle yáio, à a fènda ò pooa Yelusaleù. Ǿ Davidi ní gbèzòòò wùle ní gbèeu zwànkasaò kákaaíla. 17 Ǿ Davidi ò Luae: Máme má ò wà gbéò nao. Máme ma duunapi kè ma tàækè. Gbépiòá

nòsemendoo sa, í na Dii Lua kúkii boawa, í su rí Dii bàakuaáño kpagoloo rí aà pò keleò kpé pò ále dɔ̀, aà tó io kuwàpi guu.

23

¹ Ké Davidi zikù táotao, ɔ̀ à Salomɔ̀ kpà Isailio kía ũ.*

Levii buio zɪ

² Davidi Isaili kíaò káaa rí sa'onao rí Levii buio píi. ³ Wà Levii bui gɔ̀e pò kà wè baakwi ge aa deao nàò, aa gbɛ̀on òaasɔ̀sɔ̀o lee bla plasaie (38.000). ⁴ Ǿ Davidi gbɛ̀on òaasɔ̀sɔ̀o lee baasɔ̀o m̀endosaiò (24.000) òile aao wéte Dii ua yáoi, à gbɛ̀on òaasɔ̀sɔ̀o lee sooloo (6.000) òile lakènao rí yáogɔ̀gɔ̀nao ũ. ⁵ Ǿ à gbɛ̀on òaasɔ̀sɔ̀o lee síiɔ̀ (4.000) òile bíibòledɔ̀anao ũ, mé à gbɛ̀on òaasɔ̀sɔ̀o lee síiɔ̀ (4.000) òile Dii táasilenao ũ, aaliò aà táasile rí pò'òbɔ̀na pò Davidi kpào. ⁶ Davidi rí kpaalè rí buiowa gā rí gāo, Geesɔ̀ buio, Keata buio rí Melali buio.

⁷ Geesɔ̀ negɔ̀eɔ̀n Ladā rí Simeio ũ. ⁸ Ladā negɔ̀eɔ̀o àaɔ̀e: A séia Yeieli, a gbɛa Zetaū rí Yoelio. ⁹ Simeio negɔ̀eɔ̀o àaɔ̀e: Selomɔ̀, Hazieli rí Halanao. Ladā bui uabele káauon we. ¹⁰ Simeio negɔ̀eɔ̀o síiɔ̀e: Yaata, Ziza, Yeusi rí Beliao. ¹¹ A séia Yaata, a plaade Ziza. Yeusi rí Beliao buio dasio, ɔ̀ wà rí òile bui doū zɪ doū guu.

¹² Keata negɔ̀eɔ̀o síiɔ̀e: Amlaū, Isaa, Heblɔ̀ rí Uzielio. ¹³ Amlaū negɔ̀eɔ̀n Aalona rí Mɔ̀zio ũ. Wà Aalona rí a buio òile rí zéi, aao laaidò Lua pòowa, aao Luapi gbagba, aao tulaletikateae, aao zike aà kúkii, aao samaa'o gbéone rí aà tó gɔ̀opii.† ¹⁴ Wà Lua gbé Mɔ̀zi buio òile lán Levii bui kiniowa. ¹⁵ Mɔ̀zi negɔ̀eɔ̀n Geesoū rí Eliezɛe ũ. ¹⁶ Geesoū negɔ̀e séian Sebueli ũ. ¹⁷ Eliezɛe negɔ̀e séian Leabia ũ. I negɔ̀e i bo, āma Leabiapi negɔ̀e ì dasi maamaae.

¹⁸ Isaa negɔ̀e séian Selomi ũ. ¹⁹ Heblɔ̀ negɔ̀eɔ̀o tón ke: A séia Yelia, a plaade Amalia, a àaɔ̀de Yaazie, a síiɔ̀de Yekamaū. ²⁰ Uzieli negɔ̀eɔ̀o tón ke: A séia Mika, a plaade Isia.

²¹ Melali negɔ̀eɔ̀n Mali rí Musio ũ. Mali negɔ̀eɔ̀n Eleazaa rí Kisio ũ. ²² Eleazaa gà negɔ̀esaie, nenɔ̀e a ì tɛtɛe. An desɛ Kisi negɔ̀eɔ̀o mé rí sese. ²³ Musi negɔ̀eɔ̀o àaɔ̀e: Mali rí Edɛe rí Yelemɔ̀.

²⁴ Levii buion we sea an dezi pò de uabele káau ũowa. Lua ua zikena pò kà wè bao ge aa deao, wà rí baade tó òalau an buipiowaɛ. ²⁵ Davidi m̀e: Lá Dii Isailio Lua a gbé gbà íampakii mé à sù Yelusaleū à ku we gɔ̀opii, ²⁶ Levii buio zwàakpe rí a zikebɔ̀ se táa'òò bo. ²⁷ Yá pò Davidi ò gbezā yáí ɔ̀ wɪ Levii bui pò kà wè bao ge aa deao naoi.

²⁸ Levii buipio líò dɔ̀ Aalona buiole rí Dii ua zio. Aaliò wéte Lua uai rí a kpé rí gbàbɔ̀a Lua pòone rí zɪ pò wɪ ke weo ²⁹ rí pɛe pò wɪ kpa Luawao rí pòwenti gbao rí kàawanao rí a totoao rí a zaao rí a zɔ̀o léo. ³⁰ Aaliò Dii sáaukpa rí aà táasileao kɔ̀o rí oosio ³¹ rí gɔ̀o pò wàle sa pò wɪ a pò káteu à tékū o Diiwa kámabogɔ̀zɔ̀o rí mɔ̀ gɔ̀o séia zɪ rí dikpe pò wa òile. Aaliò zike Dii gɔ̀opii màa, mé an dasi lí ká lá wa òilenéwa. ³² Ampio mé aali laaidò kpaaũkpe rí a pòkeleò zɪwa, mé an gbé Aalona buio lí laaidò Dii kpé zɪwa.‡

24

Sa'onao zɪ

¹ Aalona bui gālion ke: Aalona negɔ̀eɔ̀o tón ke: Nadabu, Abiu, Eleazaa rí Itamaao. ² Nadabu rí Abiuo gāga rí mae wáae,* aai negɔ̀e i sɔ̀o. Ǿ Eleazaa rí Itamaao gè sa'onao ũ. ³ Davidi rí Eleazaa bui Zadokio rí Itamaa bui Aimɛkio

* **23:1** 1Kia 1.38-39 † **23:13** Bɔa 28.1 ‡ **23:32** Nao 3.5-9 * **24:2** Lev 10.1-2

sa'onao kpaalè gã ní gão, aao kɔ̄ gba zé zì yá musu. ⁴ Aa doanao è dasi Eleazaa buio guu de Itamaa buio guula, ã aa Eleazaa bui uabeleɔ sè gbẽon gẽo ní m̀ndoo, Itamaa bui uabeleɔ sɔ̄ swaaɔ. ⁵ Aa ní kpaalè ní gbelaoe an wegwasai, asa Eleazaa buieɔ ní Itamaa buieɔ de Lua kpé gbẽzɔ̄o ní sa'onkia ũ mípii. ⁶ Levii bui lakèna Semaia, Netaneli né ní tó dalaú kía ní aà ìwae beo wáae: Sa'onkia Zadoki, Abiataa né Aimelèki, sa'ona uabeleɔ ní Levii bui uabeleɔ. Tó wà gbé sè Eleazaa bui guu do, ã wí se Itamaa bui guu do.

⁷ Yoialibu mé s̄ia,

a plaade Yedaia,

⁸ a àaɔde Aliũ,

a síiɔde Seoliũ,

⁹ a soode Malakia,

a soolode Miamɛ,

¹⁰ a soplade Akozi,

a swaaɔde Abia,

¹¹ a k̄okwide Yesua,

a kwide Sekania,

¹² a kuɛdode Eliasibu,

a kuɛplade Yakiũ,

¹³ a kuɛ'aaɔde Hupa,

a gẽo m̀ndosaide Yɛsɛba,

¹⁴ a gẽode Bilega,

a gẽo ní m̀ndooɛ Imɛɛ,

¹⁵ a gẽo ní plaode Ezii,

a bao plasaide Apisesi,

¹⁶ a bao m̀ndosaide Petaia,

a baode Yeezekeli,

¹⁷ a bao ní m̀ndooɛ Yakɛ,

a bao ní plaode Gamulu,

¹⁸ a bao ní àaɔde Delaia,

a baaso m̀ndosaide Maazia.

¹⁹ Lá aali gé z̄ikɛi Dii kpéu aao kɔ̄ gba zén we, lá Dii Isailio Lua dà an dezi Aalonaɛ a ðilewa.

Levii bui k̄niɔ

²⁰ Levii bui k̄niɔn ke: Amlaũ bui Sebueli né Yedeia.

²¹ Leabia yoa Isia.

²² Isaa bui Selomɔ né Yaata.

²³ Heblɔ̄ nɛgɔ̄ɛo tón ke: Yelia, Amalia, Yaazie ní Yekamaũo.

²⁴ Uzieli bui Mika né Samii.

²⁵ Mika d̄auna Isia né Zakali.

²⁶ Melali nɛgɔ̄ɛo Mali ní Musio. ²⁷ Melali bui Yaazia nɛgɔ̄ɛo tón ke: Benɔ, Soaũ, Zakuu ní Ibelio. ²⁸ Mali né Eleazaa i nɛgɔ̄ɛo io. ²⁹ Mali né Kisi bui Yelameli. ³⁰ Musi nɛgɔ̄ɛo tón ke: Mali, Eɛɛ ní Yelimɔo. Levii buiɔn we an dezi buiowa.

³¹ Ampio sɔ̄ aa gbelà lá an gbé Aalona buio k̄ewa kí Davidi ní Zadokio ní Aimelèkio ní sa'ona uabeleɔ ní Levii bui uabeleɔ wáae. V̄ii buio ní d̄auna buio, yá doũ wa k̄ené.

25

Lèsinaɔ

¹ Davidi ní Isaili k̄ia mé Asafa nɛgɔ̄ɛo ní Emani nɛgɔ̄ɛo ní Yedutu nɛgɔ̄ɛo ðile ní z̄éi aa ãnabikeke ní moɔnao ní domaɔ ní s̄s̄ɛnao. Z̄ipikenaɔ tón ke:

² Asafa negḡeo tón ke: Zakuu, Yosefu, Netania ní Asalelao. Asafa mé aḡ wéte a népiḡzi, kía sḡ ɔ́ wéte ní ānabikekeai.

³ Yedutu negḡeo sooloe: Gedalia, Zeli, Yesaia, Simēi, Asabia ní Matitiao. An mae Yedutu mé ɔ́ wéterizi, ɔ́ ɔ́ ānabikeke ní mḡḡleao, ɔ́ Dii sáau kpa àḡ aà táasileḡ.

⁴ Emani negḡeo tón ke: Bukia, Matania, Uzieli, Sebueli, Yelemḡ, Anania, Anani, Eliata, Gidaleti, Lomantieze, Maloti, Yḡsebekasa, Otií ní Maazioo.

⁵ Gbépiḡ kí gu'ena Emani negḡeone nípii. Lua legbèè à mè á aà gba gbāa, ɔ́ à aà gbà negḡeo gḡo mēndosai ní nenḡeo ɔ́ àaḡ. ⁶ Gbépiḡ ɔ́ lesi Dii ua ní sésēnaḡ ní domaḡ ní mḡḡnaḡ nípii. An maeḡ Asafa ní Yedutuo ní Emanio mé aaiḡ wéterizi Lua ua zipi guu. Kí sḡ ɔ́ wéte ní maepiḡzi. ⁷ Ampio ní ní gbé pḡ aa lesia Dii dāda aa dḡḡ, ampíi gbḡon ḡaa do ní basiiḡkwi plasaioe (288). ⁸ Wà likpà lá aali kḡ gba zé zipi yá musue, néfēnen gbḡzḡḡ, yādanedeḡ ní yādadanaḡ píi. ⁹ Wà gbépiḡ sè baade ní a negḡeo ní a dāunaḡ gbḡon kuεplaplae:

A séia Asafa né Yosefu,

a plaade Gedalia,

¹⁰ a àaḡde Zakuu,

¹¹ a síiḡde Zeli,

¹² a soode Netania,

¹³ a soolode Bukia,

¹⁴ a soplade Yesalela,

¹⁵ a swaaḡde Yesaia,

¹⁶ a kēokwide Matania,

¹⁷ a kwide Simēi,

¹⁸ a kuεdode Azalēli,

¹⁹ a kuεplade Asabia,

²⁰ a kuε'aaḡde Sebueli,

²¹ a gḡo mēndosaide Matitia,

²² a gḡode Yelimḡ,

²³ a gḡo ní mēndoode Anania,

²⁴ a gḡo ní plaode Yḡsebekasa,

²⁵ a bao plasaide Anani,

²⁶ a bao mēndosaide Maloti,

²⁷ a baode Eliata,

²⁸ a bao ní mēndoode Otií,

²⁹ a bao ní plaode Gidaleti,

³⁰ a bao ní àaḡode Maazio,

³¹ a baasḡo mēndosaide Lomantieze.

26

Lua kpe bíibḡledḡanaḡ

¹ Bíibḡledḡanaḡ gāliḡn ke:

Séia Kole buiḡ.

Kole né Meselēmia, Abiasafa tḡūna.

² Meselēmia negḡeo tón ke:

A séia Zakali,

a plaade Yediae,

a àaḡde Zebadia,

a síiḡde Yanieli,

³ a soode Elaū,

a soolode Yohanani,

a soplade Elioenai.

⁴ Ɖbededɔũ negɔɔ tɔn ke:

A sɛia Semaia,
a plaade Yozaba,
a aaɔde Yoa,
a siiɔde Sakaa,
a soode Nɛtanɛli,
⁵ a soolode Amiɛli,
a soplade Isakaa,
a swaaɔde Puletai.

Asa Lua mɛ ɛfaaikɛ Ɖbededɔũpie.* ⁶ Aa nɛ Semaia negɔɔ i lo, aa kpalablɛ nɛ dezi buio guu, asa beɛedeɔne. ⁷ Semaia nɛpiɔn ke: Ɖteni, Lefaɛli, Ɖbedi nɛ Elizabao. Aa daunaɔ Elihu nɛ Semakiaoa beɛedeɔne lo. ⁸ Gbɛpiɔa Ɖbededɔũ buioɔne mpii. Ampio nɛ nɛ negɔɔ nɛ nɛ daunaɔa beɛedeɔne, an gbaa ka ziɔi kea. Aa gbɛɔn baas nɛ plaoe. ⁹ Meselemia negɔɔ nɛ nɛ daunaɔa beɛedeɔne lo. Aa gbɛɔn bao plasaie.

¹⁰ Melali bui Osa negɔɔ tɔn ke: A sɛia Simeli, ama nɛ sɛia no, aa mae mɛ aa dilɛ yoa ũ. ¹¹ A plaade Ilikia, a aaɔde Tabalia, a siiɔde Zakali. Osa negɔɔ nɛ nɛ daunaɔa gbɛɔn kue'aaɔe.

¹² Wa zida bui dɔaanapiɔne, baade nɛ a biiɔledɔan galio, la wa da nɛ dae po le zike Dii uoɔnewa. ¹³ Wa likpane nɛ buiwaɛ, nefenen gbɛzɔo nɛ boɛ po an baade ao dɔao. ¹⁴ Meselemia gukpe oi boɛ blɛ, ɔ aa nɛ Zakali po de ledamade ɔnoɔna ũ gubantoo oi boɛ blɛ. ¹⁵ Ɖbededɔũ geomidokii oi boɛ blɛ, mɛ aa negɔɔ mɛ dɔo dɔaa blɛ. ¹⁶ Osa be'ae oi boɛ blɛ nɛ zeda po ku musu boɛ po wi me Saleke Boɛo.

Biiɔledɔanaɔ lo ko leupakɛɛ. ¹⁷ Levii buipio lo ku gukpe oi la gu le do gbɛɔn soolosoɔlo, gubantoo oi gbɛɔn siisiiɔ, geomidokii oi gbɛɔn siisiiɔ, dɔo sae gbɛɔn plapla. ¹⁸ Be'ae oi gbɛɔn siisiiɔ lo ku zedau, ua oi so gbɛɔn plapla. ¹⁹ Kole buio nɛ Melali bui biiɔledɔana galioɔn we.

Làasi dɔana nɛ yagɔgɔna

²⁰ An gbɛ Levii buio mɛ Lua kpe laasio nɛ po po wi Lua gba laasio dɔana ũ. ²¹ Geesɔ bui Lada bui uabeleɔn ke: Yeielii ²² nɛ a nɛ Zetauo nɛ Zetaupi dauna Yoelio. Ampio mɛ aaiɔ wete Dii kpe laasioi.

²³ Amlau bui gbɛɔo nɛ Isaa bui gbɛɔo nɛ Heblɔ bui gbɛɔo nɛ Uzieli bui gbɛɔo ku we lo. Ampioɔn ke: ²⁴ Moizi nɛ Geesoũ bui Sebueli mɛ laasio gbɛzɔo ũ. ²⁵ Aa dezi do Eleazaa mɛ Leabia i, Leabia Yesaia i, Yesaia Yolaũ i, Yolaũ Zikeli i, Zikeli Selomi i. ²⁶ Selomipi nɛ a dae mɛ po po wa Lua gba laasio gbɛzɔo ũ. Ki Davidi nɛ uabele po de zigɔ dɔana ũ mɛ gbapio da. ²⁷ Aa po po aa naaa zi guo kpa Luawa wa aa kpe kekɛo. ²⁸ Selomi nɛ a dae mɛ aaiɔ wete po po gu'ena Samuɛli nɛ Kisi nɛ Sauluo nɛ Nɛ nɛ Abineeo nɛ Zeluia nɛ Yoabuo kpaɔi nɛ po po gbɛ kinio kpaɔi pii.

²⁹ Wa baasi zi da Isaa bui Kenaniae nɛ a negɔɔ. Aame Isailio lakɛnao nɛ nɛ yagɔgɔnao ũ. ³⁰ Heblɔ bui Asabia nɛ a dae gbɛɔn baas swaaɔ nɛ basooe (1.700). Beɛedeɔne mpii. Aaiɔ wete Isaili busu po ku Yuudɛ baa be'aezi Dii ya musu nɛ zi po ki dane ya musu pii. ³¹ Yelia mɛ Heblɔ buio kia ũ. Davidi kpalablea we blade guu ɔ a wete Heblɔ buipio to po wa ka lauɔzi, ɔ wa ge bo an beɛedeɔwa an be weleu Yazee, Galada busuu. ³² Yelia dae uabeleɔ gbɛɔn baas kue'aaɔ nɛ basooe (2.700). Beɛedeɔne mpii, ɔ ki Davidi nɛ dilɛ aao wete Lubeni buiozi nɛ Gada buio nɛ Manase bui po ku gukpe oi weo Lua ya nɛ azia ya kekɛa ya.

* 26:5 1Lad 13.14

29 Sabna gbé Sitalai mé Salona zùdānao gbēzō ũ.

Adelai né Safata mé guzule zùdānao gbēzō ũ.

30 Isimaela bui Obili mé yiongodānao gbēzō ũ.

Melono gbé Yedeia mé zāa'indānao gbēzō ũ.

31 Ageli bui Yazizi mé sāo ní bleo dānao gbēzō ũ. Gbépiá kí Davidi ziaone npii.

32 Davidi desē Yonatāaá ledamadee. Aà wé zēa mé lakēnae. Aàpi ní Akemo né Yeielio mé Davidi negōeo gwana ũ. 33 Aitofeli mé Davidi ledamade ũ. Aaki gbé Usai mé kí kwāasi ũ. 34 A gbea Benaia né Yoiada ní Abiataao gō Aitofeli gēe ũ.

Yoabu mé kí zīgōo dōana ũ.

28

Davidi Lua kpé dōa zékalea Salomōe

1 Davidi Isaili kía kàaa Yelusaleū pii, Isaili bui kía ní zīgōo dōana pó lé zíkēo, zīgō gbēon òaasōsoo dōanao ní gbēon basobasōo dōanao ní gbé pó de kía ní a negōeo àizee zia ũo ní a iwao ní a negōnao ní a gō gbēeo pii. 2 Ō kí Davidi fēle zè à mè: Ma gbé, à swásēmazì! Ma zèd ma sōu mà kpedō Dii wá Lua bàakuawano kpagolo pó de aà gbadibō ũe, ō ma sōu mà ní a dōao. 3 Ō Lua òmēe i ke máme mà kpépi dōeo, asa zīgōn ma ũ, ma gbēdèdèe dasidasie. 4 N beeo Dii wá Isailio Lua ma se ma bedeo guu, ké mapi ní ma buio wàd de Isailio kía ũ gōpii. A Yuda sè yāa dōana ũ, ō à ma bedeo sè aà buio guu. A kàaàgu, ō à ma kpa Isailio kía ũ. 5 Dii ma gba negōeo dasi, ō à Salomōo sè ní guu, à aà kpà kpala pó a dīle Isailionēu. 6 A òmēe à mè: N né Salomōo mé a kpedōmēe ní a uao, asa ma aà sè ma né ũe, mío de aà mae ũ. 7 Tó a ma yādileo ní ma ikoyāo kūa lá a kūa gbāwa, má tó aà kpala à ku gōpii.*

8 Ma gbé, ma naé wá Luazi Isailio bui pó kàaaa Dii aeo wáa pii, à te Dii wá Lua yādileao ní laaio, ké à ku bùsu maae beeu, i gō á buione e gōpii. 9 Mpi sō, ma né Salomōo, nyō ma Lua dō, ní zòbleè ní nòsemendoo teasisai, asa Dii í wá sō yoe à wá làasoo ní yá pó wa zèdō dō. Tó n aà kí wèele, nyō aà e. Tó n pākpaazi sō, à ginzin we e gōpii. 10 Nyō dō ké Dii n se n kpedōe a kúkí ũe. Sōdile, ní zipi ke.

11 Ō Davidi Lua kpé ní a kpeleo taa pó a kè taalau kpà a né Salomōowa ní a làasio ní a kpea pó kú musu ní zīleo ní a duunkēmakiio. 12 Yá pó kú aà sōu Dii ua ní a kpéne pó liaaio musu, à a taataa pó a kè taalau kpàwà lō: Lua kpépi làasio, pó pó wí Lua gba kálekíio, 13 Dii kpé zíkēbōo ní lá wa sa'onao ní Levii bui gālio diledile aa Dii kpé zī keo. 14 A vua ní ánuosu pó wa zíkēbōpiopio gbia diledile: 15 Vua dauo ní a filiao, ánuosu dauo ní a filiao, 16 vua táabūnu pó wí pēe kálēwà, ánuosu táabūnu, 17 vua saao, au'elēbō pó wa pī ní vuaoo, vua loo, vua tao, ánuosu tao 18 ní tulaletikateakii pó wa pī ní vuaoo. A vua malaika gāsīade pó an gāsīa ao pooa Dii bàa kua ní Isailio kpagoloa aà zikasōgo ũ taa pó a kè taalau kpàwà lō.

19 Davidi mè: Ma yápio taa dālau pii, asa Dii gbāa mōa à ma wé kēmēe. 20 Ō Davidi ò a né Salomōo: Sōdile, zipi ke ní wōo. Nsu to vía n kūo. Nsu bílikēo, asa Dii ma Lua a pākpanzio, a n to weo. Ao kunnōe e n ge n kpé zipi midēo. 21 Sa'onao ní Levii buio gālio ku sōu guu wà Dii kpépi zī ke, mé gbé pó aa gōi ví mé an pō gbào kunnō aa zipi ke. Gbépii ní ní kía aa n yāma.

* 28:7 2Sam 7.5-16, 1Lad 17.4-14

29

Gbadaa Lua kpé dɔa yá musu

¹ Ǿ kí Davidi ò gbéé pò káaaaɔne píi: Ma né Salomɔɔ pò Lua àà sèpiá èwaason bɔbɔnae. Zìpi zɔɔ, asa uapiá gbēnazina pò no, Dii Lua pòe. ² Ma Lua kpépi dɔa sɔukè maamaa ma gbāa léue, ma vua kpà vua zì pò ũ ní ánusuo ánusuo zì pò ũ ní mɔgotēo mɔgotē zì pò ũ ní mɔsio mɔsi zì pò ũ ní lío lí zì pò ũ ní gbéo gbè zì pò ũ ní onisio ní tiikɔazio ní gbè beede bui píio ní gbepuao. ³ Bee gbɛa lá ma Lua kpé yá kàmagu, vua ní ánusuo àizee pò má vɔ, ɔ má kpá ma Lua kpé pò ũ pò pò ma a sɔukè bāasi: ⁴ Ofii bùsu vua tɔnu basɔo ní ánusuo tēetēo tɔnu òaa do ní blaɔ, ké wà kpa kpépi gɔwa a guu. ⁵ Vuaá vua zì pòe, ánusua ánusuo zì pòe ní zì pò gɔideɔ ké píi. A déme zèd gbā à kpa Diiwa sɔusɔui?

⁶ Ǿ uabeleɔ ní Isaili bui kíaɔ ní zīgɔ gbēɔn òaasɔɔɔ dɔaanaɔ ní gbēɔn basɔbasɔɔ dɔaanaɔ ní kíapi ziaɔ vua ní ánusuo kpà. ⁷ Aa vua kpà tɔnu baswaaɔkwi (170) wà Lua kpépi zì kéð ní ánusuo tɔnu òaa do ní basoplaɔ (340) ní mɔgotēo tɔnu òaa àaɔ ní kwio (610) ní mɔsio tɔnu òaa gēo ní plao (3.400). ⁸ Gbé pò gbè beedeɔ vɔ nà Geesɔ bui Yeielie a ɔzì Dii kpé làasiu. ⁹ Gbépii pò kèna pò pò wa kpàpi yá musu, asa aa kpà Diiwa ní nòsemendooe. Kí Davidi pò kèna maamaa, ¹⁰ ɔ à Dii sáaukpà gbéé pò káaaa weɔ wáa à mè:

Efáaide Dii wá dezi Isaili Lua
za asinzi e gɔpii!

¹¹ Dii, míme ní zɔɔke ní gbāao
ní beeeo ní denlao ní gawio vɔ,
asa pò pò kú musu ní zìleɔá n pòe píi.
Míme ní kía ũ,
níme ní pòpii mide ũ.

¹² Aizee ní beeeo ì bɔ n kíie,
ni kible pòpiiwa.
Iko ní gbāao ku n ɔzìe,
ní gbépii káfia zé vɔ,
mé ní ní gbaa gbāa zé vɔ bɔ.

¹³ Tiasa wá Lua, wále n sáaukpa,
wále n tó beede bɔ.

¹⁴ Ee, dén ma ũ ge ma gbéé, ké wà gbasa pò kpama màai? Pòpii ì bɔ n kíie. Pò pò wa kpàma bɔ n ɔzìe. ¹⁵ Wá denɛ bɔmɔɔ ũ, nibɔɔ ũ lán wá deziwae. Wá kua dúniau de lán uenawa tãmaasaie. ¹⁶ Dii wá Lua, pɔzɔɔ pò wá kpà n kpé dɔa yáí, ké n tó pò a kua adoa e ào kuwà, apii bɔ n ɔzìe, n pòe. ¹⁷ Ma Lua, má dɔ ké sè tãasikanan n ũ, yãkea a zéwa mé ì kangu. Ma pòpiɔ kpàma píi ní nòsepuaɔe, ɔ má è n gbéé pò kú laɔ pò kpàma ní pɔnao sɔ. ¹⁸ Dii wá dezi Ablahaŭ ní Izaakio ní Isailio Lua, to n gbéé lí zéð beewa ní sɔ guu, ní tó an sɔ ào kuma gɔpii. ¹⁹ Ma né Salomɔɔ gba zé aà n yãdileɔo ní n ikoyáɔ kúa ní nòsemendoo, i n ɔtondɔkii gwa à zìkewà píi, i n kpé pò ma a sɔukè dɔ.

²⁰ Ǿ Davidi ò gbéé pò káaaa weɔne: A Dii á Lua sáaukpà! Ǿ gbéé pò káaaa weɔ Dii ní deziɔ Lua sáaukpà, aa mipèle aa kùle Dii, aa kùle kíae bɔ.

Salomɔɔ kpaa kía ũ

²¹ Ké gu dɔ àa sa'ò Diiwa. Aa sa pò wɔ a pò káteu à tékú òwà ní zuswanaɔ mèn òaa sɔo ní sāsakaɔɔ mèn òaa sɔo ní sása bɔbɔnaɔ mèn òaa sɔo. Aa vɛe èlɛwà aa sáaukpa sa'òwà dúuduu Isaili píi pò ũ. ²² Gɔɔ bee aa pòblè aa vɛemí Dii ae ní pɔna zɔɔo.

Ɔ aa Davidi né Salomɔɔ kpaa kía ũ gbãa kãfi.* Aa àà kpà kía ũ Dii aε sa, ɔ aa Zadoki dīle sa'onkia ũ. ²³ Ɔ Salomɔɔ zɔ̀le kpalau a mae gbεu kía pɔ́ Dii kpà ũ.† A gwea è mé Isaili bui pii misīileè. ²⁴ Kíáɔ́ n̄ negɔ́naɔ́ n̄ kí Davidi negɔ́εɔ́ pii mikpà kí Salomɔɔwa. ²⁵ Dii tò Salomɔɔ zɔ̀ke kãfi maamaa, Isaili bui pii wé è. Dii kíakegawi kpàwà, Isailiɔ́ kía pɔ́ dɔ́aaaèɔ́, an kee i kaaàwao.

Davidi gaa

²⁶ Yεse né Davidiá Isaili buiɔ́ pii kíaε. ²⁷ A kè kpalau wè blaε, Heblɔ́ wè sopla, Yelusaleũ sɔ́ wè baakwi n̄ àaɔ́o.‡ ²⁸ A zikù táotaoε, ɔ́ à gà. Ɔdeε mé a bεεε vī. Ɔ àà né Salomɔɔ zɔ̀le àà gbεu. ²⁹ Kí Davidi yãkeεɔ́ ku gu'ena Samueli taalau n̄ ānabi Natã láo n̄ gu'ena Gada láo za a daaleawa e a midεawa, ³⁰ àà kpalablea yáɔ́ n̄ àà negɔ́nkeyãɔ́ n̄ yá pɔ́ àà lèɔ́ n̄ yá pɔ́ Isailiɔ́ n̄ bùsu pɔ́ liaai kíaɔ́ lèɔ́.

---

* 29:22 1Lad 23.1 † 29:23 1Kia 2.12 ‡ 29:27 2Sam 5.4-5

LADA PLAADÉ

Yá pò kú lée bee guu

Lée bee Davidi né Salomoo kpalablea yá bɔ̀lekèwɛɛ (1-9). Bee gbɛa aà bui pò aa gò Yudaɔ kía ũ e à gè pèd Nɛbukanɛza Yelusaleũ siawa ní taaɔ̀nɔ Babilonio (10-36).

Lée bee dɔ̀o gbɛzã mèn plaɔ yá gè à Ezala lá ní Nɛemii láo kùɛ. Bee lé owɛɛ wà Isailio yáziɔ kyokɛ aɛ we, asa wekii Pɛɛsiɔ kí Kilusi Yudaɔ gbà zé aa ɛa gé Lua kpé dɔ̀i Yelusaleũ.

Salomoo ɔ̀nɔ gbɛaa

(1Kia 3.1-15, 10.26-29)

¹ Davidi né Salomoo kpala zɔ̀napèlɛ gíũgiũ, asa Dii aà Lua kuaà̀nɔɛ, ɔ̀ à aà zɔ̀ɔ̀kɛ kàfi maamaa. ² Salomoo yádile Isailionɛ pii, gbɛɔ̀n òaasɔ̀sɔ̀o dɔ̀aanaɔ̀ ní gbɛɔ̀n basɔ̀basɔ̀o dɔ̀aanaɔ̀ ní yákpalekenɔ̀ ní kíaɔ̀ pii ní Isailio uabeleɔ̀ pii, ³ ɔ̀ à gèrɔ̀nɔ gulesi pò wa bò Gabaɔ̀, asa kpaaũkpɛ pò Dii zòblena Mɔ̀izi kè guwaiwaiu kú weɛ. ⁴ Davidi tò wà Dii kpagolo sè yãa Kiliayaaliũ,* wà gèd gu pò a kèkèèu Yelusaleũ, asa we à zwàakpɛ dɔ̀uè. ⁵ Mɔ̀gotɛ sa'okii pò Uli né Bezaleli, Hulu tɔ̀ũna pi† sɔ̀ a ku Gabaɔ̀ Dii zwàakpɛ kpɛɛlɛ, ɔ̀ Salomoo ní gbé pò kãaaapio yágbèawà we. ⁶ Salomoo sò kpaaũkpɛ sa'okii pizi Dii aɛ, ɔ̀ à sa pò wí a pò káteu à tékú òwà ní pò mèn òaa sɔ̀o. ⁷ ɔ̀ Lua bò mòwà gwãasina à mè: Pò pò ní yei gbɛaa. ⁸ Salomoo wè Luawa à mè: N gbèkèkè ma mae Davidiɛ maamaaɛ, ɔ̀ n ma kpa kpalau aà gɛɛ ũ. ⁹ Dii Lua, lé pò ní gbè ma mae Davidiɛ ke sa, asa n ma dile gbé pò aa dasi lán dúnia bùsu'úfãawa kía ũ.‡ ¹⁰ Ma gba ɔ̀nɔ ní dɔ̀ao sa, ké mà e dɔ̀aaò gbépiɔ̀nɛ. Tó màa no kpelewa máli yágɔ̀gɔ̀ n gbé dasipiɔ̀nɛi?

¹¹ ɔ̀ Lua òè: Lá yá bee mé kú n sɔ̀u, mé ni ɔ̀da ge àizɛɛ ge gawi ge n ibɛɛo gaa ge wèni gbàa gbɛaaɔ̀, sema ɔ̀nɔ ní dɔ̀ao, ké n e yágɔ̀gɔ̀ ma gbé pò ma n dile ní kía ũɛ beeɔ̀nɛ, ¹² má n gba ɔ̀nɔ ní dɔ̀apio, mí ɛa mà n gba ɔ̀da ní àizɛɛo ní gawio ɔ̀. Kí pò kú n ãae ge kí pò aɔ̀ ku n gbɛae a kanwao. ¹³ ɔ̀ Salomoo bò kpaaũkpɛ pò kú gulesipia kí Gabaɔ̀, à tà Yelusaleũ, ɔ̀ àlɛ kible Isailiowa.

¹⁴ Salomoo zikasɔ̀goɔ̀ ní sɔ̀o kàaa, aà sɔ̀gopio kà òaa sopla (1.400), aà sɔ̀o sɔ̀ òaasɔ̀sɔ̀o lɛɛ kuɛpla (12.000). Wí aà sɔ̀pio gwa aà sɔ̀go wéleɔ̀ guu ní aà be Yelusaleũoɛ. ¹⁵ Kí tò ánuɔ̀ ní vuao di Yelusaleũ lán gbɛwa, mé sɛdɛ lí pò wà kpɛdòdò dasi lán bèlɛ líwa sɛu. ¹⁶ Salomoo sɔ̀pio bò EgipiS ní Silisi bùsuoɛ. Kí laatanɔ̀ mé lùlu Silisi. ¹⁷ Aaí sɔ̀goɔ̀ lùlu Egipi ánuɔ̀ kiloo soplaplaɛ, sɔ̀o sɔ̀ kiloo plapla taawa, ɔ̀ aaí ɛa sɔ̀pio yía Itio ní Silio kíaɔ̀wa ɔ̀. ¹⁸ ɔ̀ Salomoo dile wà kpɛdɔ̀ Diiɛ ní azia beo.

2

Salomoo Dii kpé sɔ̀ukea

(1Kia 5.15-32)

¹ Salomoo gbéɔ̀ dà gbɛ'áziũ gbɛɔ̀n òaasɔ̀sɔ̀o lɛɛ basiiɔ̀ (80.000), a sèsɛnaɔ̀ sɔ̀ gbɛɔ̀n òaasɔ̀sɔ̀o lɛɛ bààɔ̀kwi (70.000) ní ní dɔ̀aanaɔ̀ gbɛɔ̀n òaasɔ̀sɔ̀o lɛɛ àaɔ̀ ní òaa àaɔ̀ (3.600).

* **1:4** 2Sam 6.1-17 † **1:5** Bɔ̀a 38.1-7 ‡ **1:9** Daa 13.16, 28.14 § **1:16** Iko 17.16

2 Ɔ à gbé̄o zì Tii kí Hilaũwa à m̀e: Sede lío kpásámee lá ní kpásá ma mae Davidie ò à bekpàòwa. 3 Mále kpedò Dii ma Luae. Aà p̀e, we waò tulaletikauè téa, wio p̀e kálèè, wio sa p̀o wí a p̀o kátèu à tékũ owà kòò ní oosio ní kámabogòòzìo ní m̀o dafu gòòò ní Dii wá Lua dikpèò. Ɔ Luapi òlè Isailiòne aao ke màa gòòpii. 4 Kpé p̀o mále d̀èpi z̀ò, asa wá Lua z̀ò de diiòla píi. 5 N beeo déme kpedòàè gbàa víi? Asa musu a f̀ò aà sio, baa musumusú. Dén ma ù mà kpedòèi, mé i ke àò de aà gbagbakii ù bàasio.

6 Bee yáí g̀ide kpásámee aà zìke ní vuao ní ánusuo ní m̀gotèò ní m̀sio ní ẁotènao ní bà g̀aluladeo ní babuunao ní ẁsákèa p̀òwao, i zìke Yelusaleũ ní Yuda bùsuo ní g̀ide p̀o ma mae Davidi òlèmeò. 7 N n Libá bùsu sede lío kpásámee ní p̀liò ní lí beede p̀aleò, asa má d̀ò ké n bùsu zìkenaò liz̀ò d̀ò. Ma zìkenaò lí zìke ní n zìkenaò, 8 aai lí kekemeè dasidasi, asa kpé p̀o mále d̀opi, sema àò z̀ò mé àò muua ní kpéoo. 9 Má mase kpa n zìkena p̀o lé liz̀opiòwa koko àasòòòò lèe àa do (200.000) ní naao koko àasòòòò lèe àa do (200.000) ní vèeò sela àasòòòò lèe bao (20.000) ní nísio koko àasòòòò lèe bao (20.000).

10 Ɔ Tii kí Hilaũ lá kpásá Salomòòe à m̀e: Ké Dii ye a gbé̄ozi yáí, ò à n kpa ní kía ù. 11 A èa ò l̀o: Wà Dii Isailiò Lua p̀o musu ní z̀ìlèò kè sáaukpa! Asa à kí Davidi gbà né ònòna p̀o d̀òa ní wezèò ví, ò àlè kpedòè ní azía beo. 12 Mále g̀ide p̀o z̀ì d̀ò gbaene, aà tón Hulaũ Abi. 13 Aà daá Dá buie, mé aà maeá Tii gbé̄e. A vua ní ánusuo ní m̀gotèò ní m̀sio ní g̀beo ní lío ní bà g̀aluladeo ní babuunao ní ẁotènao ní bàabaaò z̀ì d̀ò. A ẁsákèa p̀òwa d̀ò, mé z̀ì p̀o wa dàè pii ì kee. Ali zìke ní n z̀ìkenaò ní gbé̄ p̀o de n mae Davidi z̀ìkena ù ỳaaò. 14 Kí, mase ní naao ní nísio ní vèe p̀o n a legbèò kpásá wápiò ní zìkenaòne, 15 wí Libá bùsu lí z̀òz̀òne lá ní yei léu, wí yeye wà gbé̄o z̀ìò ísíaa e Zope, ní taò Yelusaleũ.

16 Salomòòò b̀m̀ò p̀o kú Isaili bùsuuò nàò píi, aà mae Davidi gbé̄o naoa bàasi. Aa kà gbé̄on àasòòòò lèe basoplakwi ní àaòò ní àa àaòò (153.600). 17 A ní gbé̄eò òlè gbè'ánaò ù g̀sísídeu gbé̄on àasòòòò lèe basiiò (80.000), a sèsenao s̀ò gbé̄on àasòòòò lèe bààòkwi (70.000), an d̀oana p̀o aao wéte z̀ìpizìò s̀ò gbé̄on àasòòòò lèe àaòò ní àa àaòòe (3.600).

3

Salomòòò Dii kpé d̀oà (1Kia 6.1-38)

1 Ɔ Salomòòò nà Dii kpé boawa Mòlia* gbè musu Yelusaleũ, gu p̀o Dii b̀ò m̀òu a mae Davidiwau. Davidi mé Yebusi bui Alauna p̀òwengbèzèpi òlè kpépi d̀òkii ù. 2 A nà z̀ìpiwa a kpalablea wè s̀íiòde m̀ò plaade gòò plaade z̀ìe. 3 E p̀o a b̀ò Lua kpé p̀o ù gbàa kà g̀sísuu bààò, a yàasa bao. 4 Kpépi bilandaa ví, a yàasa sáa ní kpépioe g̀sísuu bao, a lesi kwi.

A vua t̀èetèe kpà kpépi guu. 5 A p̀é lipereò kpà kpele gíwa, ò à vua maa kùlewà. A g̀inakèwà lán daminaliòwa ní m̀daonaò. 6 A z̀ablè kpépiwa ní gbè beedeò. Vuapi s̀ò à b̀ò Paavaiùe. 7 A vua kùle kpépi balazaòwa ní a kpele lío ní a gíò ní a b̀òle gbaò, mé à g̀inakè gípiòwa lán malaika g̀síaòdeòwa.

8 A luakukii kè, a gbàa sáa ní kpépi yàasao g̀sísuu bao, a yàasa bao. A vua t̀èetèe kùlewà t̀onu bao. 9 Vua kusaò gbia de kiloo kínia. A vua kùle kpea p̀o kú musuòwa l̀o.

10 A li'á malaika g̀síaòdeò ù m̀en pla, a kpà ní vuao. 11-12 Malaikapiò g̀síaò pòoa, a gbàa g̀sísuu s̀òòò, ampíi g̀sísuu baoe. Ado g̀sía gè pè gíwa le, ado p̀o pè gíwa la, ò an g̀sía p̀o g̀òò pèkòwa. 13 Malaikapiò g̀síaò poopooa

* 3:1 Daa 22.2

màa e gàsísuu bao. Aa zea mé an ae dɔa kpeele oi.† ¹⁴ A zwāa pɔ wa da tã ní babuunao ní bà gàaluladeo ní wɔɔtēnao ní bàabaa, ɔ à gɔinakèwà lán malaika gàsíadeɔwa.‡

¹⁵ A m̀pɛle pĩ mèn pla kpépi kpeele pɔ ũ. A pla pĩ lesĩ gàsísuu bao plaplasaie, a fùa lesĩ sɔ gàsísuu sɔsɔ. ¹⁶ A m̀daonaɔ pĩ, ɔ a fĩ fùapiɔwa yàbaa ũ. A pɔɔ pĩ lán gbɛafu beɔwa mèn basɔbasɔ, a d̀d̀d̀ m̀daonapiɔwa. ¹⁷ A m̀pɛle pèle kpé kpeele ɔplaa ní zɛɛio. A tɔkpà ɔplaa pɔe Yakē,§ ɔzɛɛ pɔ sɔ Bɔazu.*

4

Lua kpé pɔɔ

(1Kia 7.23-51)

¹ Salomɔɔ sa'okii kè ní m̀gotēo.* A gbàa ní a yàasao gàsísuu baobao, a lesĩ kwi. ² A íkakii bò b̀oloo. A léla e a léle gàsísuu kwiɛ, a lesĩ sɔo, a zɔɔ sɔ baakwi. ³ A gɔinakè íkakii piwa lán tùuɔwa, a lía a léi zĩle d̀d̀ pla, gàsísuu dodo tùu mèn kwikwi. A íkakii pi pĩ sãnu ní tùu gɔinapioe. ⁴ Íkakii pi di zuswana mèn kuɛplɔwa. Zù mèn àaɔ mi d̀ gũgbãntoo oi, mèn àaɔ be'ae oi, mèn àaɔ gɛmidɔkii oi, mèn àaɔ lɔ gukpɛ oi. Íkakii pi di ní musu, ɔ an p̀d̀d̀ d̀d̀d̀ guo. ⁵ Íkakii pi gèele ɔtã doe, mé a swá dɛ lán ta swáwa, lán t̀ɔngbelezíwa. Galuba zɔɔ le òaa do ní basɔo í ɔ ta sapi í sí.

⁶ ɔ à d̀aa pĩ mèn kwi ǹd̀pɛpɛɔ ũ, a kàle Lua kpé ɔplaa oi mèn sɔo, ɔzɛɛi mèn sɔo. Sa'onao í d̀aapiɔ idada sa pɔ wĩ a pɔ káteu à tékũ ǹd̀wa. Sa'onapio sɔ aai zu'o ní íkakii pi íoe.†

⁷ A vua dau‡ pĩ mèn kwi lá wà a kea dilɛwa. A kàle Lua kpéu, mèn sɔo ɔplaa oi, mèn sɔo zɛɛi. ⁸ A táabũnu§ kè mèn kwi, a kàle Lua kpéu, mèn sɔo ɔplaa oi, mèn sɔo zɛɛi. A ta au'elebɔ pĩ ní vuaɔ mèn basɔo. ⁹ A sa'onao ua kpáné ní Lua kpé uadao ní a b̀le gbao, ɔ à m̀gotē kùle gbapiɔwa. ¹⁰ ɔ à íkakii pi dilɛ Lua kpé kpeele ɔplaa oi gɛmidɔkii oi ní gukpɛo zãnguɔ. ¹¹ A túfukabɔɔ ní p̀eluo ní ta au'elebɔ pĩ lɔ.

Màa Hulaũ Lua kpé zĩ kè kí Salomɔɔe, à a lekpaai. Zĩ pɔ a k̀pɛɔn ke:

¹² M̀pɛleɔ pla.

Fùa pɔ bò lán lowa, a ku m̀pɛlepiɔ musuɔ pla.

M̀daona pɔ à zãblèd̀ fùapiɔwaɔ pla.

¹³ Gɔina pɔ a d̀d̀d̀ m̀daonapiɔwa lán gbɛafu beɔwaɔ òaa pla. A kè d̀d̀d̀ plapla, à zãblèd̀ fùapiɔwa.

¹⁴ Tadibɔɔ ní a tao.

¹⁵ Íkakii do ní zuswana pɔ kú a zĩeɔ kuɛpla.

¹⁶ Túfukabɔɔ ní p̀eluo ní saao ní a p̀keleɔ pĩ.

Pɔ pɔ Hulaũ pĩ kí Salomɔɔe Dii kpé pɔ ũ pĩ, a pĩ ní m̀gotē pɔ wa ỳd̀d̀d̀. ¹⁷ Kí mè wà kása ní Yuudē d̀ana gĩ pɔ kú Suko ní Zaletao zãnguoo. ¹⁸ Pɔ pɔ Salomɔɔ pĩ ní m̀gotēopio, wi ỳ kiloowa wà a gbia d̀d̀, ké a dasi kè zài yái.

¹⁹ Salomɔɔ pɔ pɔ kú Lua kpé guuɔ pĩ lɔ, tulaletikateakii pɔ wa kè ní vuaɔ ní vua táabũnu pɔ wĩ Dii p̀e kálɛwà ²⁰ ní dau pɔ wa pĩ ní vua t̀ɛt̀ɛeɔ ní a filia pɔ ì naa luakukii aɛo lá wa dilɛwa. ²¹ Wà gɔinakè daupiɔwa lán k̀pɛkii fùaɔwa. Wà a filiaɔ ní a kpàɔ pĩ ní vua t̀ɛt̀ɛeɔe. ²² Vua filiadebɔɔ ní tao ní g̀ɔnao ní tàasoo ní kpea pɔ wĩ mè luakukii gbao ní kpeele pɔɔ.

† 3:13 Bɔa 25.18-20 ‡ 3:14 Bɔa 26.31 § 3:17 Bee mè ì ní zɛd̀. * 3:17 Bee mè gbãa kuwà. * 4:1 Bɔa 27.1-2 † 4:6 Bɔa 30.17-21 ‡ 4:7 Bɔa 25.31-40 § 4:8 Bɔa 25.23-30

5

¹ Ké Salomoo Dii kpé zīpi kè a làa píi, ò à mò ní vuao ní ánusuo ní pò pò a mae Davidi díle Lua pò ũ, * a kà Lua kpé làasiu.

Taa ní Dii kpagoloo a kpéu

(1Kia 8.1-9)

² Ŋ kí Salomoo Isaili gbēzōō sīsi Yelusaleū, an bui dōaanao ní ní uabeleō píi, aa mō Dii bàakuarínō kpagolo† sé Davidi wéle Siōna wà suò. ³ Ŋ Isailiō kàaaaàzi nípii mō soplade dikpēgōōzī. ⁴ Ké Isaili gbēzōō kà píi, ò Levii buiō Dii kpagolopi sè ⁵ ní kpaaūkpeo ní Dii pò pò kú a guuo. Levii bui pò de sa'onao ũ mé pópíō sè, ⁶ ò kí Salomoo ní Isaili pò kàaaaàziō sa'ò ní sãō ní zuō kpagolopi ae. Pò pò à sa'òopiō dasi kè zài, wi fō nàoo. ⁷ Ŋ sa'onao gè ní Dii bàakuarínō kpagoloo a kpéu e kpea pò wí me luakukii. Aa díle a dílekii we malaika gàsīadeō zīe. ⁸ Malaikapiō gàsīa poopooa gu pò kpagolo ní a séliō kuua. ⁹ A sélipiō gbàa, wí a lé e kpépi kpeele, wíli e uao. Lípiō ku we e gbã. ¹⁰ Pōe ku kpagolopi guuo, mé i ke gbè pèpèe mèn pla pò Mōizi dàu Olebu, ‡ gu pò Dii mè a bàa aō kú ní Isailiō ní bōa Egipi gbēa bàasio.

¹¹ Ŋ sa'onao bèle Dii kpéu. Gōō bee sa'ona gāli pò kú we gbābò níziāe píi kò. ¹² Levii bui pò de lèsina ũ, Asafa ní Emanio ní Yedutuo ní ní néō ní ní dāunao sí pii sa'okii gukpe oi ní bàabaa pōkasaō dadaa, aale sésēnaō lé ní mōōnaō ní domaō. Sa'on kàaepenaō kú ní guu lō gbēōn basoolo. ¹³ Kàae'ō ní leo dākōi lán pō mēndowa, aale Dii táasile, aale lémawà. Aale lesi ní kàaeō ní sésēnaō ní pò'ōbōn pāleō, aale Dii táasile aale me: A maa, aà gbēke láaa vío.

Telu Dii kpépi pà, ¹⁴ ò sa'onao i fō gè zíkēi weo telupi yái, asa Dii gawi kpépi pàe. §

6

Salomoo yá'oa gbéne

¹ Ŋ Salomoo mè: Dii mè áo ku telu sia guue. * ² Ŋ a ò Dii: Ma kpé lesie bee dōne ké nyō kuu gōōpiiē. ³ Ŋ à lili aedò bílawa à samaa'òné. ⁴ Ŋ à mè: Wà gbāakpa Dii Isailiō Luazi! A legbè ma mae Davidiē, ò à kèè lá a òwa. Asa à mè† ⁵ za gōō pò a a gbéō bèle Egipi, i Isaili wélee díle wà kpēdōueo, mé i gbēe díle a gbé Isailiō dōaana ũo, ⁶ ò à Yelusaleū díle ké a tó ào kuwà, mé à Davidi díle a gbé Isailiō dōaana ũ. ‡ ⁷ Ké ma mae Davidi ye kpēdō Dii Isailiō Luae, ⁸ ò Diipi òè kpēdōae ké a tó e ào kuwà làasoo pò a kèpi maae, ⁹ āma i ke aàpi mé a dōeō, aázīa née mé a dōe. § ¹⁰ Dii kè lá à legbèèwa, ò ma gō ma mae Davidi gēe ũ, ma zōle kpalau Isailiō guu, lá Dii Isailiō Lua a legbèèwa, ò ma kpépi dōè, ké aà tó e ào kuwà yái. ¹¹ We ma Dii kpagolo díleu. Dii bàa kua ní a gbé Isailiō yá kú a guu.

Salomoo wabikea a gbéne

(1Kia 8.22-53)

¹² Salomoo gè zè Dii gbagbakii kpeele Isaili pò kàaaa weō wáa píi, ò à òsè musu plapla. ¹³ Salomoo pi gína bō yāa ní mōgotēo ua guoguoē. A gbàa ní a yāasao gāsīsuu sósōe, a lesi sō āaō. Ŋ à dēde gínapiwa à kùle a kosowa Isaili pò kàaaa weō ae, à òsè musu ¹⁴ à mè: Dii Isailiō Lua, gbēe muaanno musu ge zīleo. N gbēke guu n bàa kú ní n zòblena pò aa ku lá ní yeiwa ní nòsemēndooōe. ¹⁵ N yá

* 5:1 2Sam 8.11 † 5:2 2Sam 6.12 ‡ 5:10 Iko 10.5 § 5:14 Bōa 40.34-35 * 6:1 Sou 18.11, 97.2 † 6:4 2Sam 7.1-13 ‡ 6:6 2Sam 7.4-11 § 6:9 2Sam 7.12-13

pó n a legbè n zòblena ma mae Davidie kè. N ò ní léo yāae, gbā sa ñ ní kè. ¹⁶ Tia kéwa Dii Isailio Lua, n legbè n zòblena ma mae Davidie n mè, tó aà buiò nízia kūa dō mé aa ku lá ní yeiwa, aa n ikoyā kūa laaàwa, aao zōlea kpalau Isailio guu gōpiie.* ¹⁷ Dii Isailio Lua, to yá pó ní ò n zòblena Davidie ke síana ũ sa. ¹⁸ Lua, níyō kú ní gbēnazinao zīle la yāma yà? Gwa, n be pó kú musu ní gu pó kú musumusuo pii a fō n sio, belenke kpé pó má dōnee bee sa.† ¹⁹ Dii ma Lua, mapi n zòblenawa wegwa, ní ma wabikèa ní ma sùuugbeaamao sí. Swáse wii pó mapi n zòblena mále léma ní wabi pó mále kemaosi. ²⁰ To n wé ào pea kpée beewa gwāasina ní fāaneo, gu pó n mè n tó aò kuwàe beepi. Wabi pó mapi n zòblena mále ke ní aeo dōa gupiwa ma. ²¹ Tó mapi n zòblena ge n gbé Isailio aedò gue beewa, mé wa wabikèma, nili wá wabikèa si za n kúkii musu, ní sùuukewāno.

²² Tó gbé tàaekè a gbédeee, mé wa òè aà me á sí ní n tóo, tó à mò mé à mè á sí ní n tóo n gbagbakii kpèele kpée beeu, ²³ nili sírño kua za musu, ní òlóné. Nili yágōgō n zòblenaoñe, ní fiabo tàaede, aà yākea i wi aà musu, ní tó yá bō ní yāsaideo na, wí e dō ké i yāe keo.

²⁴ Tó n gbé Isailio ibeoo ziblémá duuna pó aa kè yái, mé aa tàrño, mé aa èa sùma aa n sisi, tó aa wabikèma aa sùuugbèama kpée beeu, ²⁵ kua za musu nili sírño, ní ní duuna kémá, ní suño bùsu pó ní kpà ní deziwae beeu.

²⁶ Tó luabe gò da wáiwai, lou lé mao ké aa duunakène yái, tó aa aedò gue beewa, aa wabikèma aa n sisi, mé aa mikè ní duunaoñe ké n ní wetà yái, ²⁷ kua za musu nili sírño, ní ní duuna kémá. Nili ní da zé maawa, ní tó lou ma bùsu pó ní kpà n gbéowa an pó ũe beeu. ²⁸ Tó noana ge gagyā kà bùsue beeu, ge pówen gbōsi ge pó fukpaa ge kwasutēo ge sēsēwekwao ge tó ibeoo koezò ní wéleezi ge tó músi ge gyā gèñgu, ²⁹ tó an gbēe yá pó a le dō ní wāwā pó àle keo, mé à òdò kpée bee oi, mé à wabikèma à sùuugbèama, ³⁰ kua za musu nili siaano. Nili sùuukeaano, ní fiaboè aà yākeawa, asa ní aà nòse dō. Mme ní gbépii nòse dō. ³¹ Maa aailio viakene, aao ku lá ní yeiwa e ní wēni léu bùsu pó ní kpà ní deziwae beeu.

³² Tó bōmō pó de n gbé Isaili bui ũo bō bùsu zāzāu à mò n tó zōo yái ní n ikoyāo ní n ò pó pooa yáo, tó à aedò kpée beewa à wabikèma, ³³ kua za musu nili siaano, ní yá pó a gbèama keè, ké dúnia bui pii e n tó dō, aai viakene, lá n gbé Isailio i kenewa, aaiò dō ké n tó kú kpé pó má dōe beewa.

³⁴ Tó n gbé bōle gè zikai ní ní wēleo zilau, gu pó n ní zīu pii, tó aa aedò wéle pó ní dīlee bee ní kpé pó má dōnee beewa, mé aa wabikèma, ³⁵ kua za musu nili sírño sùuu pó aa gbèama yá musu, ní tó yá bōrño na. ³⁶ Tó aa duunakène, lá gbēe ku à gí duunakeio, mé n pō pāñzi n ní ná ní wēleoñe ní ozi, mé aa tàrño ní bùsu zīzō ũ bùsu zāzā ge a kāina guun nò, ³⁷ tó aa nòselile bùsu pó aale zōblepiu, mé aa èa sùuugbèama we aa mè wà duunakè, wà tàaekè, wà yāvāikè, ³⁸ tó aa èa sùma ní nòsemendoo ní pōeāo pii za bùsu pó wà tàurño, aale zōbleu, tó aa aedò bùsu pó ní kpà ní deziwā ní wéle pó ní dīleo ní kpé pó má dōnee beewa, mé aa wabikèma, ³⁹ kua za musu nili sírño sùuu pó aa gbèama yá musu, ní tó yá bōrño na, ní sùuuke ní n gbé pó aa duunakèneo.

⁴⁰ Tia kéwa ma Lua, to n wé ào pea gue beewa, ní swáse wabi pó wa su kema lai.

⁴¹ Dii Lua, pila su n kúkii sa, mpi ní n gbāa kpagoloo.

* 6:16 1Kia 2.4 † 6:18 Zin 7.48-50

Dii Lua, to gbéè suabaa àò dò n sa'onao sòwa,
to n yāmanaò pónakε n maa yáí.

⁴² Dii Lua, ísu bò kía pò n kpa kpeo.

To gbēke pò n kè n zòblena Davidiε yá àò dɔngu.‡

7

Dii kpé sakēa (1Kia 8.62-66)

¹ Ké Salomɔɔ wabikè a làa, té bò luabe à sù sa pò a ò pòɔwa à tekù, ò Dii gawi kpépi pà.* ² Sa'onao i fɔ̀ gèuo, Dii gawi pò kpépi pà yáí. ³ Ké Isailio tépi sua è n Dii gawipio a kpé musu, aa wùle n gbεeu aa misìlèè, aa Dii sáaukpa aa mè: A maa, aà gbēke láaa vío.

⁴ Ǿ kí n gbépiio sa'ò Diiwa. ⁵ Kí Salomɔɔ sa'òwà n zuò òaasɔsɔo lεε bao n plao (22.000) n sãò òaasɔsɔo lεε basoolo (120.000). Maa kí n gbépiio Dii kpé sakè.

⁶ Sa'onao zεa n zekli, mé Levii buiò ku we, aale Dii sáaukpa n pò'òbɔna pò kí Davidi kè, à Dii táasilèdò à mè:

Aà gbēke láaa vío.

Sa'on kãaεpenao kú n aε, mé Isaili bui píi gò sía. ⁷ Salomɔɔ gbábò ua pò kú Dii kpé kpeleε, ò sa pò wí a pò kátεu à tékù ò we n pówen gbao n sáaukpa sa'obò nísio, asa sa'okii pò a kè n mɔgotεo i fɔ̀ pópio sí píio. ⁸ Zibeezì Salomɔɔ n Isailio píi aa dikpekè e gɔɔ sopla. Wa dasi maamaε, wà bò za Amata bɔlei e à gè pè Egipi zé swawa. ⁹ A gɔɔ swaaɔde zí wà kò kãaa, asa wà sa'okii sakēa dikpekè gɔɔ soplaε, ò wà èa wà Lákpεdɔa dikpekè gɔɔ sopla ɔ. ¹⁰ Mɔ̀ soplade gɔɔ bao n àaɔode zí ò à n kè, aa tà n bε n pɔnao. An pɔ̀ kèna yāmaa pò Dii kè Davidi n Salomɔɔo n a gbé Isailiɔne yá musu.

Dii bɔ̀ mɔ̀a Salomɔ̀wa (1Kia 9.1-9)

¹¹ Ké Salomɔɔ Dii kpé mīde n azia beo n zì pò a pò dɔwà à ke Dii kpéu n a bepíio, a làa píi, ¹² ò Dii bò m̀wà gwãasina, a òè: Ma wabi pò n kèa mà, ma gue bee díle ma kpé pò wàli sa'oua ũε.

¹³ Tó ma musu zé tà mé lou lé mao, ge tó ma kwaò gbàewá, aale á bùsu pòɔ ble, ge tó ma gagyākà ma gbéɔgu, ¹⁴ tó ma gbé pò ma tó kúmápio n zia bùsa, aale wabikεa, aale ma aεya, aale n zé vãio tó, kua za musu má sírino, mí n duuna kémá, mí n bùsu gba aafia. ¹⁵ Ma wé ɔ̀ pea gue beewa, mí swáse wabi pò wàle keui. ¹⁶ Ma kpéε bee sè má díle ma pò ũε, ké ma tó e àò kuwà gɔɔpii. Ma wé ɔ̀ pεwà, ma pò ɔ̀ dɔwà gɔɔpii.

¹⁷ Mpi sò, tó n temazi lá n mae Davidiwa, mé n yá pò má dílenεo kũa n ma yá'onεo, mé nle ma ɔ̀tondɔkii gwa, ¹⁸ má n zòleá kpalau zεdɔ, lá ma a legbè n mae Davidiεwa, ma mè aà buiò aao zòleá kpalau Isailio guu gɔɔpiiε.† ¹⁹ Tó a bɔ̀ ma kpe sò, tó a pãkpà ma ikoyãò n yá pò má díléɔzi, mé a ge lé zòble dii páleɔne, ále n sisi, ²⁰ má á bɔ̀le bùsu pò má kpàwáue, mí gí kpé pò má díle ma pò ũpizi, i gò láanipɔ̀ ũ, bui píi i yáadaò. ²¹ Baa n kpépi lesikεo, a yá a di gbé pò lé gè weɔwa, aa mε: Bó yá mé tò Dii kè bùsue bee n kpéε beeoε màai?‡ ²² Wi oné: Ké aa pãkpà Dii n deziò Lua pò n bóle Egipizi yáíε. Aa zè n dii páleɔ, aa n sisi aa zòblènéε. Bee mé yápio ìné píi.

‡ 6:42 Sou 132.8-11 * 7:1 Lev 9.23-24 † 7:18 1Kia 2.4 ‡ 7:21 2Kia 25.9

8

Salomɔɔ yá kɪniɔ
(1Kia 9.10-28)

¹ Salomɔɔ Dii kpé ní azia kpéó dò wè baoc. A gbea ² à wéle pɔ Hilaũ kpàwao kèkè kàle, ò a kpà Isailiɔwa, aa zòleu. ³ A gè ní zio Amata Zoba, ò a si. ⁴ A Tamɔɔ pɔ kú guwaiwaiu kèkè kàle lo ní kùsũakalawéle pɔ a kàle Amata bùsuu. ⁵ A Betoloni Musu ní Betoloni Zíleo kèkè kàle wéle bíideɔ ũ. Bíipio bɔle gbaɔ ní gbáaó ví. ⁶ Maa a kè Baalata ní wéle pɔ a kùsũa káleu pɔ ní wéle pɔ aà sógoo kuu. Kpé pɔ a ye do Yelusaleũ ní Libão ní bùsu pɔ àle kiblewàɔ píi, a dò.

⁷ Bui pɔ de Isaili ũɔɔ: Itio, Amoleɔ, Pelizio, Ivio ní Yebusi kɔnaɔ píi, ⁸ gbé pɔ Isaili i ní midewo, an bui pɔ gò ní bùsuupio ò Salomɔɔ ní dá zozio, ò aaiɔ zike maa e ní a gbáo. ⁹ I Isailiɔ da zozípiuo. Ampio ò à ní díle a zígɔɔ ní a kía deɔ ní a gbéɔ dɔaanaɔ ní a zikasógodeɔ ní a sodeɔ ũ. ¹⁰ An gbéɔ mé zí pɔ kí Salomɔɔ lé kepí gbézɔɔ ũ lo, aa gbéɔn òaa do ní blakwioe.

¹¹ Salomɔɔ bɔ Davidi wéleu ní a no Falaɔ nenweo, à maaano kpé pɔ a dòu, asa à mè: Ma napi a e à ku Isaili kí Davidi beo, asa gu pɔ Dii kpagolo gèu a kua adoae. ¹² Salomɔɔ lo sa pɔ wí a pɔ káteu à tékũ o Dii gbagbakii pɔ a bɔ Dii kpé bilandaa kpelewa. ¹³ Lo o lá gu lé do lá Moizi díle wà owa ní kámabogoozì pɔ ní mo dafu pɔ ní dikpe mèn aaɔ pɔ wí ke wè ní wèo pɔ, Kàaso dikpe ní Pòkeke dikpeo ní Lákpɛɔa dikpeo.* Maa à Dii kpé yá kè lá à kũwa. ¹⁴ A sa'on gálio díledile baade ní a zio lá a mae Davidi òwa. A Levii bui kɪniɔ díledile lo, an gbéɔ lí dɔaa ní Dii táasileao, an gbéɔ lí do sa'onawo ní zì pɔ aale ke lá gu lé do. A ní gbéɔ díle bíibledɔanaɔ ũ gá ní gáo, bɔle ní bɔleo, asa maa Lua gbé Davidi ò. ¹⁵ Sa'onawo ní Levii bui i bɔ yá pɔ kí dílené kpeo, baa làasi yá. ¹⁶ Wà zì pɔ Salomɔɔ dànè kè píie, za gɔɔ pɔ wà Dii kpé ò kpàle e wà gè a midewo. Maa wà Dii kpé dò wa làa.

¹⁷ Kí Salomɔɔ gè Eziógewe ní Elatao Edũ bùsuu ísia sae. ¹⁸ Hilaũ a gode pɔ ísia dɔ zìwà ní gó'ilenawo, ò aa dà ísiaa sãnu ní Salomɔɔ gbéɔ. Aa gè Ofii aa vua nàaa we tɔnu gèo ní mendo, ò aa sùò kí Salomɔɔe.

9

Seba bùsu nɔe kía mɔa Salomɔɔ gwai
(1Kia 10.1-13)

¹ Ké Seba bùsu nɔe kía* Salomɔɔ bao mà, ò à mò aà léi à gwa Yelusaleũ ní yá zì'ũ laawào. A kà ní a ìwao dasidasi ní pɔ gɪnanaɔ ní vuaɔ zɔɔzɔ ní gbè beede pɔ yiongo seao, ò à gè Salomɔɔ kii à yá pɔ kú a nɔse guu faai bɔaano píi. ² Salomɔɔ yá pɔ a làwao bɔlekèè píi. A kee poloa i aà fuo. ³ Ké nɔe kɪapi Salomɔɔ ònyá mà, mé à kpé pɔ a dò è ⁴ ní ble pɔ í bleo ní aà ìwao gweao ní aà be zikenawo kuao ní ní pɔkasawo ní wébolenawo ní ní pɔkasawo ní sa pɔ a ò Dii uawo, yápi díwà, ò aà lé gò eia. ⁵ Ő a ò kíe: N yákeawo ní n òno bao pɔ má mà za ma bùsuuoa síanae. ⁶ Mi n yápio sio e ma ge kaò la, tia ò ma wesle sa. Wi n òno zɔ yá'omewo píio fá! N de lá ma n bao màa. ⁷ Minadeɔn n gbéɔ ũ, n ìwa pɔ aaiɔ kunnɔ gɔɔpii aai swádo n ònyáio! ⁸ Wà Dii n Lua sáaukpa, asa n yá kaaague, ò à n kpa kpala pɔ a díleu kía ũ. Ké n Lua ye Isailiɔzi, lo zéino gɔɔpii yá mé tò à n kpa ní kía ũ, ké n yágógóné a zéwa. ⁹ Ő à kía gbà vua tɔnu síiɔ ní pɔ gɪnanaɔ dasidasi ní gbè beede. Pɔ gɪnana pɔ a kí Salomɔɔ gbàpio zɔɔ, gbé e i mowè à kà màa lo.

* **8:13** Bɔa 23.14-17 * **9:1** Mat 12.42

¹⁰ Hilaũ gó'ilená pò sù ní Ofiio ní vuaoo sù ní lí beedeo maamaa ní gbè beedeo lo. ¹¹ Kí Dii kpé ní azia kpéo pòo kèdò, mé à mɔɔnao ní kúuo kèdò lèsinaone lo. Wi mó ní lípi buio à kà màa lo, wi wesiè beewa lo e gbã.

¹² Pó pò Seba bùsu nɔe kía yei, a gbèa kí Salomɔwa, ɔ à aà gbà. A gbadàè de pò pò à m̀oèa. ɔ nɔepi èa tà a bùsuu ní a ìwaɔ.

Salomɔw àizee
(1Kia 10.14-25, 11.41-43)

¹³ Vua pò Salomɔw lo e wè ní wèoo ì ka tɔnu bao ní àaɔo, ¹⁴ falu pò tagenaò ní laatanaò ì bɔè bàasi. Laalubu kíaò ní bùsu gbãadeò ì m̀è ní vuaò ní ánusuo lo. ¹⁵ A sèngbao zɔɔo kè ní vua pò wa gbègbèo mèn òaa do, an baade gbia kiloo àaɔ'aaɔ ní kinioe. ¹⁶ A sèngbao nénaò kèdò lo, an baade gbia ye kai kiloo plapla. A sèngbaopio kàle kpé pò wí me Libã Líkpeu. ¹⁷ Kí a kiblekila zɔɔo kè ní wesa swaao, ɔ à vua tètèè kùlewà. ¹⁸ Kílapi dedekíi ví, a gbápekíio sooloe, mé à gbadibo kè kílapiwa ní vuaò. A gàsídikíio ví, ǹɔmusu pò wa kèo zeze gàsídikiipio sae. ¹⁹ Ǹɔmusu keapio zeze gbápekíiipiowa plapla ɔplaaí ní zeeo, apii kè kuepla. Wi kílapi taa ke bùsueu yáao. ²⁰ Kí Salomɔw imibɔɔá vuae píi. Kpé pò wí me Libã Líkpe pòo píiá vua tètèèèè, ánusuo pòe ku weo, asa wíli ánusuo díle pòe ù Salomɔw gɔɔo.

²¹ Kí ísia gó'ilená lo daa ísiaa ní Hilaũ gbéò. Wè àaɔ ní wè àaɔo ɔ aaiò su ní vuaò ní ánusuo ní wesa swaao ní gbaũ ní bã bui maaɔ. ²² Kí Salomɔw àizee ní a ɔnoo zɔɔo de dúnia kíaò pòa píi. ²³ Dúnia kíaò zewèele píi wà wesi Salomɔwe, wi swáse ɔnoo pò Lua dàè aà s̀uzi. ²⁴ Wè ní wèo wíò m̀è baade ní a gbao: Anusu pòo, vua pòo, ulaò, g̀kèbɔo, pò g̀nanao, s̀ɔo ní a baonaò.

²⁵ Salomɔw s̀ɔo pò ì gò gáleo kèè òaasɔɔo lee síiè (4.000), a pò wí dikpeo s̀ɔo òaasɔɔo lee kuepla (12.000). Aa ku s̀go wéleo guu ní aà be Yelusaleũ. ²⁶ Sea za Uflatai ní Filitè bùsuo e à gè pè Egipi bùsu léwa, ɔme bùsupio píi kía ù.† ²⁷ Kí tò ánusuo di Yelusaleũ lán gbewa, mé sede lí pò wà kped̀ò dasi lán bèle líwa s̀eu. ²⁸ Salomɔw s̀ɔpio b̀ Egipi‡ ní bùsu pàleo.

²⁹ Yá pò Salomɔw kè za a daaleawa e a midɛawa k̀ini kú ānabi Natã taalau ní Silo gbé Ahia ānabikɛlao ní gu'ena Ido wépfungu pò a è Nɛba né Yeloboau yá musu láo. ³⁰ Salomɔw mé Isaili buio píi kía ù Yelusaleũ e wè bla. ³¹ Ké à gà, wà aà ví a mae Davidi wéleu, ɔ aà né Lɔboau z̀le aà gbɛu.

10

Isailio bɔa Lɔboau kpe
(1Kia 12.1-24)

¹ Lɔboau gè Sikɛũ, asa wekíi Isaili bui píi gèu aà kpái kpalau. ² Ké Nɛba né Yeloboau a baomà, à sù ní Egipio. Wekíi a kuu za gɔɔo pò à tilè Salomɔwe. ³ Wà aà sísi, ɔ à gè Lɔboau lè ní Isaili buio píi aa òè: ⁴ N mae zí gbãa dàwèè pāsípāsí. Mpi s̀o, zí gbãa ní aso gbia pò a dīwèepio lao, wí misiilene. ⁵ ɔ a wè má à m̀è: E gɔɔo àaɔ, í ea mó. ɔ aa tà.

⁶ Kí Lɔboau yápi kpàle gbèzɔɔo pò aa de a mae Salomɔw ìwa ùo gèzì à m̀è: Yá kpele á è a maa mà a ź sí gbépiowai? ⁷ ɔ aa wèwà aa m̀è: Tó n maakèné, n yá a kángu. Tó n yámaa zásímá, aao de n z̀blenaò ù gɔɔopiiè. ⁸ ɔ Lɔboau gí gbèzɔɔopio ledama mai, à gè yápi kpàle a ìwa èwaaso pò aa nɛblè s̀anus gèzì. ⁹ A ní lá à m̀è: Gbé pò aa òmèè mà zí gbãa pò ma mae dànè laonépio, yá kpele á è a maa wà a zásímái? ¹⁰ ɔ èwaasopio wèwà wà m̀è: Gbé pò aa òne n mae aso gbia dínè,

† 9:26 Daa 15.18 ‡ 9:28 Iko 17.16

laonépiò, oné n ɔnɛnzāna gèele de n mae gbɔua. ¹¹ N mae aso gbia dīné, mpi sɔ́ nýɔ́ asopi káfinéé. N mae n wɛtā́ n flāo, kási flāala lɛde ɔ́ nýɔ́ n wɛtā̀d. ¹² A gɔɔ́ àaɔ́de zǐ Yeloboaṹ n Isailiò ɛ̀a m̀ò Lɔ̀bɔ̀aṹ lè nípii, lá a òné à m̀è aa ɛ̀a m̀ò gɔɔ́ àaɔ́ gbɛawa. ¹³ ɔ́ kǐ gǐ gbɛ̀zɔ̀ɔ̀ lɛdama mai, à yāpā́sǐ òné. ¹⁴ A òné lá èwaasoo lɛdāwawa à m̀è: Aso gbia ma mae dīé, mapi sɔ́ má asopi káfinéé. Flā ɔ́ ma mae á wɛtā̀d, mapi sɔ́, flāala lɛde ɔ́ má á wɛtā̀d. ¹⁵ Beewa kǐ i Isailiò yāmao, asa yápi b̀ò Lua kǐie, ké yá p̀ó a dà ānabi Ahia, Silo gbéé, a ò Nɛba né Yeloboaṹe e ke yáí.

¹⁶ Ké Isailiò è kǐ gǐ n yāmai, aa òè:

Wá bàa kú n Davidioo,

wá lé kú Yese né yáuo,

á Isailiò, á baade tá a be!*

Davidi buiò, à laaidò á bewa!

ɔ́ Isailipiò tà n be. ¹⁷ Isaili p̀ó kú Yuda wéle guuo ɔ́ Lɔ̀bɔ̀aṹ g̀ò n kía ṹ n̄t̄éé. ¹⁸ Kǐ Lɔ̀bɔ̀aṹ zɔ̀ɔ̀ gbɛ̀zɔ̀ɔ̀ Adonilaṹ zǐ Isailiòwa, ɔ́ aa aà pàpa n gbɛo wa dè. ɔ́ kǐ Lɔ̀bɔ̀aṹ f̀èle n wāao, à sǐ a s̀ógo guu à bàalè tà Yelusaleṹ. ¹⁹ Beewa Isailiò gǐ Davidi buiòzi e n a gbāo.

11

¹ Ké Lɔ̀bɔ̀aṹ kà Yelusaleṹ, à Yudaɔ́ kàaa n Bēyāmɛɛ buiò. Zigɔ́piò gbɛ̀ɔ̀n òaasɔ̀ɔ̀ lɛɛ òaa do baosaiɛ (180.000). ɔ́ aale gé zǐkai n Isailiò, ké aa e Lɔ̀bɔ̀aṹ kpa kpalapiu ɔ̀. ² ɔ́ Dii yā'ò Lua gbé Semaiaɛ à m̀è: ³ O Yudaɔ́ kǐ Salomɔ̀ɔ̀ né Lɔ̀bɔ̀aṹe n Isaili p̀ó kú Yuda bùsuu n Bēyāmɛɛ bùsuooɔ̀ne ⁴ ma Dii ma m̀è aasu gé zǐkai n n̄ gbé Isailiò. An baade tá a be, asa yá p̀ó kèpi b̀ò ma kǐie. ɔ́ aa yá p̀ó Dii òné mà aa tà, aai gé Yeloboaṹwa n zǐo ɔ̀o.

Lɔ̀bɔ̀aṹ gbāakafta Yudaɔ̀ne

⁵ Lɔ̀bɔ̀aṹ ɔ̀ ku Yelusaleṹ, ɔ́ à bíibò Yuda bùsu wéleɔ̀zi:

⁶ Beteleṹ, Etaũ, Tekoa,

⁷ Bezuu, Soko, Adulaṹ,

⁸ Gata, Malesa, Zifi,

⁹ Adolaiṹ, Lakisi, Azeka,

¹⁰ Zola, Ayaloni n Hebl̄o.

Wéle bíide p̀ó kú Yuda bùsuu n Bēyāmɛɛ bùsuooɔ̀n we. ¹¹ A gbāa kǎfi wélepiòne, à zigɔ́ dɔ̀aanaɔ́ kàleu n p̀oblea kùsūao n n̄sio n v̄ɛeo. ¹² A sɛngbaoo n s̄nao kàlekale wéle n wéleo pii, à gbāa kǎfi wélepiòne maamaae. Màa Yuda bùsu n Bēyāmɛɛ bùsuoo dèd aà p̀ó ṹ.

¹³ Sa'ona n Levii bui kǐni p̀ó kú Isaili bùsu gupiiuɔ́ zèaàno. ¹⁴ Levii buiò n dádākekǐiò n n̄ wéleɔ́ tò we aa sù Yuda bùsuu n Yelusaleṹo, asa Yeloboaṹ n a buiò i weiné aao de Dii gbàgbanao ṹ ɔ̀o. ¹⁵ Gbɛ̀pāleɔ́ ɔ́ à n̄ díle gulésǐ p̀ó a b̀ò gbàgbanao ṹ aa sa'o t́aaɔ̀wa n gáaena p̀ó a p̄iò. ¹⁶ Isaili bui p̄ii gbé p̀ó aa zèd n s̄ou wà Dii Isailiò Lua kǐi wɛleɔ́ p̀èlɛ́n̄zi Yelusaleṹ, ké aa e Dii n̄ deziò Lua gbagba yáí. ¹⁷ Aa Yuda bùsu zèdɔ́, aa Salomɔ̀ɔ̀ né Lɔ̀bɔ̀aṹ gbà gbāa wè àaɔ́, ké aa Davidi n Salomɔ̀ɔ̀o tufasè yáí.

Lɔ̀bɔ̀aṹ daɛɔ̀

¹⁸ Lɔ̀bɔ̀aṹ Yelimo né Maalata, Davidi t̄ũna sè nɔ́ ṹ. Aà da tón Abihaili, Eliabu né, Yese t̄ũnae. ¹⁹ Negɔ́e p̀ó a íaànoɔ̀n ke: Yeusi, Semalia n Zahaṹo. ²⁰ Maalata gbɛa ɔ́ à Abisaloṹ t̄ũna Maaka sè, ɔ́ à Abia n̄ Ataio n̄ Zizao n̄ Selomio ìd.

²¹ Lɔ̀bɔ̀aṹ ye Abisaloṹ né Maakapizi de a nɔ́ k̄iniò n̄ nɔ́ p̀ó i m̀ésedilɛn̄éooɔ̀la pii. A

* 10:16 2Sam 20.1

nɔsɛ bao plasaie, nɔ pɔ i mɛsɛdilenɛɔɔ sɔ̃ baaɔ̃. A nɛgɔ̃ɛɔ̃ i baakwi plasaie, nɛnɔɛɔ̃ sɔ̃ baaɔ̃.

²² Lɔbɔaũ dɪlɛ Maaka nɛ Abia mɛ aɔ dɛ kɪa ũ aà gbɛ́ɔ̃ guu, kɛ aà zɔ̃lɛ a gbɛu yáí. ²³ A ñnɔsɔpɛ̀lɛ a nɛgɔ̃ɛ kɪnɪpɪɔnɛ, à nɛ dɪlɛdɪlɛ wɛ́lɛ bɪ́idɛ pɔ́ kú Yuda bɪsu nɛ Bɛ́yãmɛ bɪsuɔɔ guu pɪí. A kùsũakɛ̀nɛ maamaa, mɛ à nɔsɛsɛnɛ dasidasi.

12

Sisaki lɛlɛa Yelusaleũwa (1Kia 14.25-31)

¹ Kɛ́ Lɔbɔaũ zɪnapɛ̀lɛ kpalau mɛ à gbãakù, à pãkpà Dii ikoyãí, aàpɪ nɛ a gbɛ́ɔ̃ pɪí. ² Kɪ́ Lɔbɔaũ kpalablea wɛ̀ sɔode guu ñ Egipɪɔ kɪ́ Sisaki mɔ̀ lɛlɛ Yelusaleũwa, kɛ aa bɔ̀ Dii kpɛ yáí. ³ A mɔ̀ nɛ sɔ́gɔɔ mɛ̀n ñaa soolo (1.200) nɛ sɔdeɔ gbɛ́ɔ̃n ñaasɔsɔo lɛɛ baaɔ̃ (60.000). Aà zɪgɔ́ pɔ́ bɔ̀aàno Egipɪɔ lɛ vɪo nɛ Libiɪɔ nɛ Sukɪɔ nɛ Etiopiɔ. ⁴ A Yuda bɪsu wɛ́lɛ bɪ́idɛɔ sɪ e à gɛ̀ pɛ̀ Yelusaleũwa.

⁵ Ŋ ãnabi Semaia mɔ̀ Lɔbɔaũ nɛ Yudaɔ kɪa pɔ́ kãaaa Yelusaleũ Sisaki yáíɔ lɛ a ònɛ: Dii mɛ̀ a pãkpàazi. Ayãmeto á pãkpaázi sɔ̃, í á na Sisakiɛ a ɔzɪ. ⁶ Ŋ Yuda kɪaɔ nɛ kɪpɪo nɛzɪa bɪsa aa mɛ̀: Dii maa! ⁷ Kɛ́ Dii è aa nɛzɪa bɪsa, à yã'ò Semaiaɛ à mɛ̀: Lá aa nɛzɪa bɪsa, má nɛ midɛo, má tó aa bɔ̀kɪi e tia. I kɛ́ Sisaki sabai ñ má mɛ aà pɔ̀kũmabɔ̀bɔmɛɛ Yelusaleũwao. ⁸ N beeo aa zɔblè, kɛ aa e zɔbleamɛɛ dɔ̀kɔɛ nɛ zɔblea dũnia kɪaɔnɛo.

⁹ Kɛ́ Egipɪɔ kɪ́ Sisaki lɛlɛ Yelusaleũwa, à Dii kpɛ́ àizɛɛɔ nɛ kibɛ pɔ́ɔ nãaa, à vua sɛngbaɔ pɔ́ Salomɔɔpɪɔ sɛlɛ pɪí. ¹⁰ Ŋ kɪ́ Lɔbɔaũ sɛngbaopiɔ gɛɛ pɪ́ nɛ mɔgotɛo, a nã dɔai pɔ́ aãbɔ a bɛ zɛ́ dɔ́aɔ dɔaanaɔnɛ nɛ ɔzɪ. ¹¹ Tó kɪ́ lɛ gɛ́ Dii ua, dɔaipɪɔ ñ gɛaàno nɛ sɛngbaopiɔ kũa. Tó dɔaipɪɔ sù, aã ɛa kálɛ nɛ kpɛu. ¹² Dii pɔ́ wɛ̀ Lɔbɔaũwa, kɛ à azɪa bɪsa yáí, ñ i aà kɛ kɛ́lɛkɛlɛo. Yudaɔ yãɛo maa.

¹³ Kɪ́ Lɔbɔaũ a gbãa kãfi Yelusaleũ, aà kpala lɛ gɛ́. A kpalablɛ a wɛ̀ bla nɛ mɛ̀ndooɔde guuɛ, ñ à zɔ̀lɛ báawa Yelusaleũ wɛ̀ gɛo nɛ plao, wɛ́lɛ pɔ́ Dii dɪlɛ Isaili bui pɪí wɛ́lɛɔ guu, kɛ a tó àɔ kuwà. Lɔbɔaũ da tón Naama, Amɔni buiɛ. ¹⁴ A yãvãikɛ̀, asa i zɛ̀d a sũu à Dii kɪ́i wɛlɛlɛo.

¹⁵ Lɔbɔaũ yãkɛaɔ za a daalɛawa e a midɛawa ku ãnabi Semaia taalau nɛ gu'ena Ido láo. Lɔbɔaũ nɛ Yeloboaũo aãbɔ zɪka nɛ kɔo gɔɔpɪiɛ. ¹⁶ Kɛ́ Lɔbɔaũ gá, wà aà vɪ́ Davidi wɛ́lɛu, ñ aà nɛ Abia zɔ̀lɛ aà gbɛu.

13

Yudaɔ kɪ Abia (1Kia 15.1-8)

¹ Yeloboaũ kpalablea wɛ̀ bao plasaide guu ñ Abia gɔ̀ Yudaɔ kɪa ũ, ² à kɛ̀ báawa Yelusaleũ wɛ̀ àaɛ. Aà da tón Maaka, Gibɛa gbɛ́ Uliɛli tɔũnaɛ.

Abia nɛ Yeloboaũo aãbɔ zɪka nɛ kɔoɛ. ³ Abia gɛ̀ zɪlau nɛ zɪgɔ́ na maaɔ gbɛ́ɔ̃n ñaasɔsɔo lɛɛ ñaa pla (400.000). Ŋ Yeloboaũ bɔ̀ zɪ'ɔpɔ̀oaaazi nɛ gɔsa gbãaɔ gbɛ́ɔ̃n ñaasɔsɔo lɛɛ ñaa síiɔ (800.000). ⁴ Ŋ Abia dɛ̀dɛ Zemalaiũ gɛɛ pɔ́ kú ɛflaiũ bɪsu gusɪsɪdɛuwa à mɛ̀: Yeloboaũ nɛ Isailiɔ pɪí, à ma yãma. ⁵ A dɔ́ kɛ́ Dii Isailiɔ Lua Davidi nɛ aà buiɔ kpà kpalau aa kible Isailiɔwa gɔɔpɪio lɛ? Dii bàakuaaàno lɛ vɪo. ⁶ N beeo Nɛba nɛ Yeloboaũ, Davidi nɛ Salomɔɔ ñwae bɔ̀ a diipi kpɛ. ⁷ Gbɛpã giaɛ kãaaaazi, aa gbãamɔ̀ Salomɔɔ nɛ Lɔbɔaũɛ gɔɔ pɔ́ a dɛ ɛwaasona ũ, a yáɔ yáasi dɔo, aà gbãa i ka à gɪnɛo. ⁸ Tia kɛ́wa ápɪɔ sɔ̃ a zɛ̀d à gi Davidi bui pɔ́ Dii kpà kpala pɔ́ a dɪlɛuɔnɛ. A zɪgɔ́ɔ dasi maamaa, mɛ vua gáaena pɔ́ Yeloboaũ pɪɛ dɪí ũ kúánɔ. ⁹ A Dii gbàgbana Levii buiɔ nɛ Levii bui kɪnɪɔ yà, ñ a azɪa sa'onao

15

Kí Asa azía kpaá Luawa (1Kia 15.13-16)

¹ Lua Nisína dède Odede né Azaliawa, ² ò à b̀̀ gè dai Asale a ò̀̀: Kí Asa ní Yudaó ní Bēyāmeε buiò, à ma yāma ápii. Dii kúánò, tó a zeaànò. Tó a aà k̀̀i wèele, á aà e. Tó a p̀̀kp̀̀aàzi s̀̀, a p̀̀kp̀̀aáziε. ³ Isailiò ku Lua síande sai a g̀̀oplakè, sa'on yādanedeò kuo, ikoyāò kuo. ⁴ An taasikea guu aa èa s̀̀ Dii ní Luawa, aa aà k̀̀i wèeleε, ò aa aà è. ⁵ G̀̀ bee gea ge sua náai vío, dúnia buiò pii kú gili z̀̀o guue. ⁶ Bui ní buio k̀̀ t̀̀òòmpa, wéle ní wéleo k̀̀ d̀̀ònz̀̀, ké Lua íadámá ní taasi píio yáí. ⁷ Apiò s̀̀ à s̀̀dile, ásu tó á ò g̀̀ d̀̀ázio, asa á a yākea asea e.

⁸ Ké Asa ānabikεyā p̀̀ ānabi Azalia, Odede né ò mà, à s̀̀dile, ò à t́́a p̀̀ kú kú Yuda búsuu ní Bēyāmeε búsuòò wòlewole pii ní p̀̀ p̀̀ kú Eflaiū búsu gusíside wéle p̀̀ a s̀̀o guuò. A Dii gbagbak̀̀i p̀̀ kú Dii kpé bilandaa ae k̀̀ke, ⁹ ò à Yudaó ní Bēyāmeε buiò k̀̀aa pii ní Eflaiū bui p̀̀ m̀̀ z̀̀le ní guuò ní Manase buiò ní Simεò buiò, asa wa è Dii aà Lua kuaànòε, ò wà b̀̀le Isaili búsuu dasidasi, wà m̀̀ nàwà.

¹⁰ Kí Asa kpalablea wè g̀̀ode m̀̀ àaãde guu ò aa k̀̀aa Yelusaleū. ¹¹ Zibeez̀̀i aa sa'ò Diiwa ní p̀̀ p̀̀ aa nàaa aa s̀̀òòò, z̀̀ m̀̀n òaa àaã ní basòò (700) ní s̀̀ò m̀̀n òaasòòò leε sopla (7.000). ¹² Aa legbè aa m̀̀ wà Dii ní deziò Lua k̀̀i wèele ní ǹ̀semendoo, ní s̀̀ iò kuwà. ¹³ Gbè p̀̀ g̀̀ Dii Isailiò Lua k̀̀i wèelei à g̀̀e, néfēnenan nò, gbèz̀̀òò nò, g̀̀en nò, ǹ̀en nò. ¹⁴ Aa lépi gbè Diiε ní k̀̀fi gbāao ní p̀̀na wiio ní k̀̀aεpeao ní kuupeaoε. ¹⁵ Yuda búsuòò p̀̀ k̀̀na lé p̀̀ wa gbèpi yáí, asa aa lépi gbè ní ǹ̀semendooε. Aa aà k̀̀i wèele ní p̀̀eãò, ò aa aà è, ò a t̀̀ aa íampak̀̀i è gupiiu.

¹⁶ Kí Asa a dazi Maaka b̀̀ kíakεu se, ké à Asetaati lí p̀̀ Lua ye a g̀̀yāio p̀̀le yáí. Kí Asa lípi z̀̀ a p̀̀a kélekele, ò à tes̀̀wà Sedò guzuleu. ¹⁷ A azía kpà Diiwa e a wēni léue, āma i e guleśi p̀̀ wa b̀̀ sa'ok̀̀i ũ Isaili búsuòò dàai píio. ¹⁸ A vua ní ánuo ní p̀̀p̀ale p̀̀ aapi ní a maeo díle Dii p̀̀ ũ s̀̀le k̀̀le Dii kpéu. ¹⁹ Zi kuo e aà kpalablea wè bla s̀̀osaideu.

16

Kí Asa kpalablea yá gbεz̀̀ò (1Kia 15.17-24)

¹ Kí Asa kpalablea wè bla síiòsaide guu ò Isailiò kí Baasa m̀̀ lèle Yuda búsuwa, ò àle bíibo Lamai, ké gbèε suli b̀̀ ge àli g̀̀ Yudaó kí Asa búsuòò yáí. ² Ń kí Asa ánuo ní vua p̀̀ kú Dii kpé làasiuò s̀̀le ní p̀̀ p̀̀ kú a be làasiuò, à gbèò z̀̀ò Sili búsuu Benadada p̀̀ lé kible Damasiwa à m̀̀: ³ Wà ledouke, lá ma mae ní n maeo k̀̀ yāawa. A ánuo ní vuaon ke. Ledou p̀̀ ní ví ní Isailiò kí Baasao gboo, i gomala ní a z̀̀g̀ò. ⁴ Ń Benadada ledoukè ní Asao, à a z̀̀g̀ò gbàε aa gé léleí Isaili wéleòwa. Aa Iyoni sí ní Dão ní Abeli Bemaakao ní Nefatali bui wéle p̀̀ wí k̀̀sūa k̀̀leuo pii. ⁵ Ké Baasa a baomà, à bíiboa Lamai t̀̀ à k̀̀mab̀̀ò ní z̀̀pio. ⁶ Ń kí Asa m̀̀ ní Yudaó pii, aa Lama gbεò ní lí p̀̀ Baasa lé bíiboòò s̀̀le à g̀̀ bíibòò Gebai ní Mizipao.

⁷ Zibeez̀̀i gu'ena Anani m̀̀ Yudaó kí Asa lè, a ò̀̀: Lá n s̀̀kp̀̀ale Siliò kíazi, ni s̀̀kp̀̀ale Dii n Luazio, Siliò kía z̀̀g̀ò p̀̀limaε. ⁸ Etiopi ní Libiio z̀̀g̀ò ní n s̀̀g̀òò ní s̀̀deò dasi fá! Ké n s̀̀kp̀̀ale Diizi, i ní nanε n òz̀̀io lé? ⁹ Asa Dii ì wéte dúniazí piiε, ké à e gbāa k̀̀fi gbè p̀̀ aa nízia nàε a òz̀̀ionε. N s̀̀ũkekèε we fá! Za gbā wao

zìkannɔɛ. ¹⁰ Ǿ kí Asa pɔ̀ pà gu'enapizi à aà dàkpeu, ké aà za fèaàzi yá pɔ̀ a ò yáí. Gɔ̀ɔpi kí Asa wétɛamò gbéɔne maamaaɛ.

¹¹ Kí Asa yákeaɔ ku Yudaɔ ní Isaili kíaɔ ladau za a daaleawa e a mideawa. ¹² Aà kpalablea wè bla m̀endosaide guu ɔ̀ gyã aà lè a gbálaɔwa. Aà gyãpi pãsí, ama i Dii kíi wɛleɔ, sema ɛsedeɔ. ¹³ Aà kpalablea wè bla ní m̀endoode guu ɔ̀ à gà. ¹⁴ Wà aà ge wùle wùlekíi pɔ̀ wà pɔ̀ gínana bui píi ní tulaleti bui yãaleaɔ wíawa, ɔ̀ wà aà ví mia pɔ̀ wa yòè Davidi wéleu. Wà té zɔ̀ kà, wà pɔ̀piɔ̀ kàu aà gè kpɛlaa yáí.

17

Yudaɔ kí Yosafa

¹ Aà né Yosafa zòle aà gbɛu, ɔ̀ à sɔ̀ukè Isailiɔ̀ yá musu. ² A zìgɔ̀ kàlekale Yuda bùsu wéle bíideɔ guu píi, mé à gudɔ̀akíiɔ̀ díledile Yuda bùsuu ní Eflaiũ bui wéle pɔ̀ aà mae kí Asa síɔ̀. ³ Dii kuaànɔ̀, asa à Dii zé sè lá a dezi Davidi sè káauwaɛ, i táaɔ kíi wɛleɔ. ⁴ A a mae Lua kíi wèle, a aà yãdíleɔ kũa, i Isailiɔ̀ ɔ̀leɔ. ⁵ Dii tò à zínapèle kpalau, ɔ̀ Yudaɔ gbadàè mípii, aà àizɛɔ ní aà gawio zɔ̀. ⁶ Aà mi daa ía Dii yá musu, ɔ̀ à gulesí pɔ̀ wa bò Yuda bùsuuɔ̀ dàaí, à Asetaati lipɛɔ zòzò.

⁷ Aà kpalablea wè àaɔde guu ɔ̀ à a íwaɛ beɔ gbàɛ yãdadainé Yuda wéleɔ guu: Bɛnaili, Obadia, Zakali, Netaneli ní Mikaiáo. ⁸ Levii buie beɔ kú ní guu: Semaia, Netania, Zebadia, Asaeli, Semilamɔ̀, Yonatãa, Adonia, Tobia ní Tobadoniao. N sa'onae beɔ lɔ̀: Elisama ní Yolaũ. ⁹ Aa Dii ikoyã lá sè aa gè Yuda bùsu wéleɔ kèleɔ píi, aa yãdadaoné. ¹⁰ Ǿ vía bùsu pɔ̀ liaa Yuda bùsuziɔ̀ deɔ kùkũ Dii yá musu píi, aai fɛle Yosafawa ní zíoo. ¹¹ Filitɛɔ m̀ò aà gbà ánuusu, mé Laalubuɔ̀ m̀òè ní sãsakaò m̀èn òaasɔ̀ɔ̀o leɛ sɔ̀pla ní òaa àaɔ̀ ní basɔ̀oo (7.700) ní blesanaɔ̀ m̀èn òaasɔ̀ɔ̀o leɛ sɔ̀pla ní òaa àaɔ̀ ní basɔ̀oo (7.700).

¹² Yosafa lé káfi, aà gwea lé dede. A zegikíi gbãaɔ̀ bò, à kùsũakalewéleɔ kàle Yuda bùsuu. ¹³ A zì zɔ̀ kè Yuda wéleɔ guu, mé a zìgɔ̀ gɔ̀sa gbãaɔ̀ ví Yelusaleũ. ¹⁴ Wà zìgɔ̀piɔ̀ nàò an deziɔ̀ uawaɛ. Yuda zìgɔ̀ dɔ̀aanaɔ̀n ke: Adena ní a zìgɔ̀ gbéɔn òaasɔ̀ɔ̀o leɛ òaa do ní basɔ̀oo (300.000). ¹⁵ A gbɛa Yohanani ní a zìgɔ̀ gbéɔn òaasɔ̀ɔ̀o leɛ òaa do ní basiiɔ̀ (280.000). ¹⁶ A gbɛa Amasia, Zikeli né pɔ̀ òaa azía kpà Diiwa ní a zìgɔ̀ gbéɔn òaasɔ̀ɔ̀o leɛ òaa do (200.000). ¹⁷ Bèyãmɛɛ bui negɔ̀na Eliada ní a zìgɔ̀ gbéɔn òaasɔ̀ɔ̀o leɛ òaa do (200.000), baade ní a sáo ní a sèngbaoo. ¹⁸ A gbɛa Yozaba ní a zìgɔ̀ gbéɔn òaasɔ̀ɔ̀o leɛ òaa do baosai (180.000), baade ní a gɔ̀kɛbɔ̀.

¹⁹ Dɔ̀aanapiɔ̀ ku kía íwaɔ̀ guue, gbé pɔ̀ kía ní díle Yuda bùsu wéle bíideɔ guuɔ̀ bàasi.

18

Anabi Mise yá pɔ̀ a su oa Ahabu (1Kia 22.1-28)

¹ Yosafa àizɛɔ ní aà gawio zɔ̀, ɔ̀ à Ahabu nenɔɛ sè a néɛ. ² Gɔ̀ɔpla gbɛa à gè Ahabu gwai Samali. Ǿ Ahabu sãɔ̀ ní zuɔ̀ dèdèè dasidasi ní gbé pɔ̀ aa kuaànɔ̀, à nàewà aà ge léleɛ Lamɔ̀tu Galadawa. ³ Ahabu Yosafa là à mè: Nyɔ̀ gemano zíu Lamɔ̀tu Galadao lé? Yosafa wèwà à mè: Wá douɛ, ma gbéɔ́á n gbéɔ̀ne. Wá genno zíue. ⁴ Ǿ à èa mè: Dii la gía. ⁵ Isailiɔ̀ kíapi ánabi ɛgenaɔ̀ kãaa gbéɔ̀n òaa pla, ɔ̀ à ní lá à mè: Wà gé zíu Lamɔ̀tu Galadadeɔ̀wa yà, ge wà kámaboɛ? Aa wèwà aa mè: Gé! Lua a ní nanɛ n ɔ̀zìɛ. ⁶ Ǿ Yosafa mè: Dii ánabi ku la wà aà laoa? ⁷ Isailiɔ̀ kía wèwà à mè: Gõɛɛ ku lɔ̀, wí mɛè Mise, Imela néɛ. A fɔ̀ yãgbɛawéɛ

Diiwa fá, áma má yeaàzi no, asa ìli àsi maa omεε ziio, sema a bèε. 7 Yosafa mε: Nsu o màao kí! 8 7 Isailio kía a ìwao do sìsi à mε: Ge ñ Imela né Mise sísi àa mɔ kpakpa.

9 Isailio kía ñ Yudaɔ kí Yosafao baade a kible'ula daa, aa zɔlea ñ báaɔwa pɔwεngbēze pɔ kú Samali bíibɔle sae, ɔ ānabi egeɛnapiɔ lé yāyaaa'o ñ ae. 10 Kenaana né Zedekia mɔ pì lán kɔbaɔwa à mε: Dii mε kɔbae beε ñyɔ Siliɔ zɔzɔò ñ ñ dεdεò píi. 11 7 ānabipio lé yá doŭ o m̀pii aale mε: Ge ñ léle Lamɔtu Galadawa, ñyɔ fuao. Dii ñ nánε n ɔziε. 12 Gbέ pɔ gè Mise sísi òè: Anabi dāɔ lé kè doŭε laɔ! Asi maa aale o kíε. Yā doŭpi o sɔ. Asi maa oè. 13 7 Mise mε: N Dii kuao, yá pɔ Lua ò, bee ɔ má o.

14 Ké à kà, kí aà là à mε: Mise, wà gé ziu Lamɔtu Galadadeɔwa yà, ge wà kámaboε? A wèwà à mε: Ge ñ lélewà mε! Nyɔ fuao. Lua ñ nánε n ɔziε. 15 7 kí òè: Gēn ūma ñ ye mà onε, ñsu εtomεεo ni? Sìana o ñ Diio. 16 7 Mise mε: Ma Isailio è fāaaa sìsio pɔleu lán sã pɔ dāna vioɔwa.* 7 Dii òmεε, gbέpio dɔaana vio, an baade tá a be ñ a aafia. 17 7 Isailio kía ò Yosafaε: Ni ma we ya? Mi onε ìli àsi maa omεεo, sema a bèεo lò?

18 7 Mise èa mε: Dii yāma! Ma Dii è zɔlea báawa,† luabe gbέ dasio zea aà sae ɔplaa ñ zεcio.‡ 19 7 Dii mε: Déme a e kōnikεmεε Ahabuε aà gé lélei Lamɔtu Galadawa, i ga wei? Wáane ò kéwa, lootē ò kéwa, 20 ɔ nisinae bò mò zè Dii ae à mε: Má ge kōnikεè. 7 Dii aà là à mε: Nyɔ ke kpelewa ni? 21 7 a wèwà à mε: Má ge soso ka aà ānabioɛ ñ léu nisín εede ũε.§ 7 Dii mε: Nyɔ fɔ kōnikεè, ñyɔ fuao. Ge ñ ke màa. 22 Màa nisín εedepi sòso kà n ānabiε beεɔne ñ léu, kási sɔ àsi bèε ɔ Dii ò n yá musu. 23 7 Kenaana né Zedekia gè Mise sánke à mε: Zé kpele Dii Nisina sè à gòà à gè yā'ònei? 24 7 Mise wèwà à mε: Gɔɔ pɔ n ge ulεi kpéu kpea, ñyɔ zépi dɔ. 25 7 Isailio kía mε: A Mise kú taò wéle kí Amɔ ñ ma né Yoasio kíi. 26 A oné ma mε aa aà dakpeu. Aasu pɔε kpawàò, sema pεε ñ ío e mà ge suò aafia. 27 Mise mε: Tó n su aafia, Dii mé i damεε má òneo. 7 Mise èa mε: A baade pii ma yápi màò lò?

Ahabu gaa Lamɔtu Galada (1Kia 22.29-35)

28 Isailio kía ñ Yudaɔ kí Yosafao gè Lamɔtu Galada. 29 7 Isailio kía ò Yosafaε: Má azia lilεε, mí si ziu. Mpi sɔ ñyɔ ku la ñ n kible'ulao daa. 7 Isailio kía azia lilε à sí ziu. 30 A mɔ lè Siliɔ kía ò a sɔgo dɔaanaɔne à mε: Asu gbée we zipiuo, néfēnena ge gbēzɔɔ, sema Isailio kía ado. 31 Ké sɔgo dɔaanapio Yosafa è, aale e Isailio kíaε. Ké aa sùwà, ɔ Yosafa wiillè, ɔ Dii dɔaàle a tò aa gòàla. 32 Asa ké aa è Isailio kía no, ɔ aa aà tò we.

33 Gbée ka tɔ Isailio gu pã yáí, ɔ à gè Isailio kíapi pà à gè aà mò ula pεεkio zānguo. A ò a sɔgobaanaε: Leliaa wà bɔ ziu, ma ke'iaε we. 34 Zipi gbāakù gɔɔ bee, mé Isailio kíapi zea a sɔgo guu à didiwà, aà ae dɔa Siliɔwa e oosi. Ké íatē gè kpéu, ɔ à gà.

19

1 Ké Yudaɔ kí Yosafa lé su a be Yelusaleŭ aafia, 2 gu'ena Yehu, Anani né bò gè daiaàle, a òè: N dɔa gbēvāiole maaa? N yea gbέ pɔ za Diiguɔzi maaa? A yáí Dii pɔ fēanzi. 3 N beeo à yāmaa èma lɔ, ké n zεò ñ a kíi wεεε, ɔ n wá bùsu Asetaati lipεεo zɔzɔ.

* 18:16 Nao 27.17 † 18:18 Isa 6.1 ‡ 18:18 Yob 1.6 § 18:21 2Tes 2.11-12

Yosafa yákpalekenao dilédilea

⁴ Yosafa ìò ku Yelusaleũ, āma ìò be gbéò guu za Beeseba e Eflaiũ bùsu gusísídeue, a tò gbéò èa sù Dii ní deziò Luawa. ⁵ A yákpalekenao dilédile Yuda bùsu wéle bíideò guu. ⁶ A òné: A laaidò yá pò ále kewa, asa i ke gbēnazína ále keèò, Dii. Aò kúánò á yágōgōane guue. ⁷ Aliò Dii vía ví. A laaika! Dii wá Lua lí yāfaasai keo, ìli gbé zāboo, ìli gbagusaesio.

⁸ Yosafa Levii buieò ní sa'onaèò ní Isaili uabeleeò díle Yelusaleũ Dii yákpalekenao ù aao lekpaao bōaa. † aa ku Yelusaleũ. ⁹ A yādilené à mè: Aò Dii vía ví, í zíkèè ní náaio ní nòsemendoo. ¹⁰ Tó á gbé pò kú ní wéleò guuò mòwá ní yáo, gbēdeaa yá ge ikoyā pālen nò, yādilea ge ɔtondòkii ge yādilenen nò, àli ledamá, ké aasu tàaake Dii, i pòkūmabòbòwá ní á gbéò yái. Aò ke màa, ké ásu duunakeo yái. ¹¹ Sa'onkia Amalia mé á gbēzōò ù Dii yápii musu. Isimaela né Zebadia, Yudaò gbēzōò mé á gbēzōò ù kí yá musu. Levii buiò mé á lakēnaò ù. A sōdile àò zíkè yápiòwa, Dii ìò kú ní gbēmaaoe.

20

Yosafa ziblea Mòabuòwa

¹ Bee gbèa Mòabuò ní Amòniò ní Mèu buieò mò zíkai ní Yosafao. ² Wà mò wa ò Yosafae: Zìgō dasiò bò Edòũ bùsuu Isida Wiside baale, aale mó zìkainnò. Aa kà Asasō Tamaa kò. †mè Engedi ù. ³ Vía Yosafa kù, ò à zèò à dònle gbèa Diiwa, ò à gòòdíle Yudaone aa leye nípii. ⁴ † Yudaò kàaa dònle gbèaa Diiwa yái. Aa bò Yuda bùsu wéle pii guu aa mò aà kii wèlei. ⁵ Yosafa fèle zè Yelusaleũdeò ní Yuda pò káaaa Dii ua dafu guuò kpèele ⁶ à mè: Dii wá deziò Lua, Lua Musuden n ùò lò? Nìò kible bui pii bùsuwa. Gbāa ní ikoo ku n ɔzié, gbèe lí fō kpàneo. ⁷ Wá Lua, n gbé pò kú yāa bùsue beeoò yà n gbé Isailiòne, ò ní kpà n gbēna Ablahaũ* buipiòwa e gòòpii. ⁸ Wá kú a guu, wa kpée bee d̀bune wa mè, ⁹ tó ní tò músi wá lé, ké níle wá wetā yái, fēnda ge gagyā ge nòanan nò, wá ze n ae kpé pò n tó kuwàe bee kpèele, wí wiilema wá taasikèa guu, ní síwanò, ní wá suaba. ¹⁰ Tia kéwa, Amòniò ní Mòabuò ní Sei gbēsísídeò fèlèwanò. Ké Isailiò b̀òle Egipi, ni we aa lèle ní bùsuòwao, ò aa p̀alené, aai ní midè.† ¹¹ Gwa lá aale kewèe sa, aa mò lé wá yá aale wá b̀òle bùsu pò ní kpàwáu. ¹² Wá Lua, níyō yágōgōnínò lé? Wápiò, wá gbāa ví zìgō dasidasi pò fèlèwáe beeoò ɔziò. Wá d̀ó lá wá keo. Wá wé d̀onzi.

¹³ Yudaò sí Dii ae we ní ní nòeò ní ní néò. ¹⁴ Levii né Asafa bui Yaazie, Zakali né, Benaia t̀òna, Yeieli síwèna, Matania s̀òkpaè ku zā guu we, ò Dii Nisína d̀èdèwá ¹⁵ à mè: Kí Yosafa ní Yelusaleũdeò ní Yudaò pii, à swákpa! Yá pò Dii òén ke: Asu to vía á k̀ò. Asu bílike zìgō dasidasipìò yá musuo, asa zìpi de á yá ùò, Lua yáé. ¹⁶ A gémá zia. Zizi gbèb̀òle ò aa sé, á ní le guzule léwa b̀òaa ní Yelueli gbáao. ¹⁷ I ke á zìka we no. A ze t̀eèè, í e lá Dii a á suaba. Yelusaleũdeò ní Yudaò pii, ásu to vía á k̀ò, ásu bílikeò. A gémá zia, Dii aò kúánòe.‡

¹⁸ Yosafa k̀ule à mipèle, ò Yelusaleũdeò ní Yudaò pii k̀ule Diiè aa ẁule ní gbèeu. ¹⁹ † Levii né Keata ní Koleo buiò fèle lé Dii Isailiò Lua sáaukpa gbáugbāu.

²⁰ Aa fèle k̀ò káaukaau, ò aa Tekoa gbáa zé sè. Ké aale dazèu, ò Yosafa mè: Yelusaleũdeò ní Yudaò, à ma yāma. A Dii á Lua náaike, í á gba gbāa. A aà ànabiò yási, á tá i ke na. ²¹ Ké à lekpaàínnò, ò à gbéò díle aa d̀òaa zìgōone, aao lesi Diiè ní ní lousisi'ulao daa, aao mè: A Dii sáaukpa,

* 20:7 Isa 41.8, Zaa 2.23 † 20:10 Iko 2.4-19 ‡ 20:17 Baa 14.13-14, Iko 20.1-4

asa aà gbēke láaa v̄io.

²² Goo p̄o aa nà lesiawa ní gulakeao ní Dii táasiléao, ̄ Diipi tò Am̄onió ní M̄abuoó ní Sei gb̄es̄is̄ide p̄o aale léle Yuda búsuwapió kp̄akpak̄o, ̄ z̄i z̄l̄emá. ²³ ̄ Am̄onió ní M̄abuoó l̄ele Sei gb̄es̄is̄ideowa, ké aa e ní dede míom̄io yáí. Ké aa ní dede aa làa, aa líaa ní k̄o, aale k̄o dede. ²⁴ Ké Yudaó kà gugwak̄i gb̄áau, ké aa z̄iḡoó k̄i gwà, ̄ aa ní ḡe è kp̄ále t̄ole, gb̄e i b̄o. ²⁵ Yosafa ní a gb̄é ḡe ní p̄oó naaai, ̄ aa potuoó ní k̄us̄uáa ní p̄okasaó ní p̄o b̄eedeo è z̄oó z̄oó. Aa náaa, aai f̄o s̄e píio. Aa ní p̄oó s̄ele e ḡoó àāse, ké a z̄oó yáí. ²⁶ A ḡoó síīs̄ide z̄i aa k̄àaa Sáaukp̄aguzuleu, asa wek̄i aa Dii s̄áaukp̄àu. ̄ w̄i me gup̄ie Sáaukp̄aguzule e ní a gb̄ao.

²⁷ Yelusaleũdeó ní Yudaó píi èa lé tá Yelusaleũ ní p̄onaó, Yosafa mé d̄oaaa, asa Dii tò aa p̄onak̄e ní ib̄eoo yá musue. ²⁸ Ké aa kà Yelusaleũ, aa ḡe Dii ua ní m̄oónleao ní domaleao ní k̄àapeao. ²⁹ Ké búsu píi k̄iaó mà lá Dii z̄ik̄a ní Isailió ib̄eoo, Lua tò v̄ia ní kú mípii. ³⁰ ̄ Yosafa z̄leá báawa yákelesai, aà Lua aà gb̄a íampak̄i gup̄iiu.

Yosafa kpalablea yá gb̄ez̄á (1Kia 22.41-50)

³¹ Lá Yosafa de Yudaó k̄ia ūn we. Aà w̄e bla s̄osaide guu ̄ à kpalabl̄e à z̄le báawa Yelusaleũ w̄e baas̄o. Aà da t̄ón Azuba, Seli née. ³² A z̄e ní a mae kí Asa yákeao, i p̄áleo, à yá p̄o Dii yei k̄e. ³³ N beeo i gulēs̄i p̄o wa b̄oó daaí. E tia gb̄é i ní s̄o w̄e ní dezió Luaeo. ³⁴ Yosafa yá k̄inió ku Anani né Yehu yá p̄o kú Isaili k̄iaó ladau za a kpalablea daaleawa e a mid̄eawa.

³⁵ Gb̄ez̄á Yudaó kí Yosafa ledoūk̄e ní Isailió kí Aazia p̄o de yāv̄aik̄ena ū. ³⁶ Yosafa ledoūk̄e ān̄o ḡ'íl̄ena laatab̄oó kea yá musue. Ké wà ḡop̄io k̄e Eziógebe, ³⁷ Dodava né Elieze, Malesa gb̄é ānabik̄ek̄e Yosafae à mè: Lá n ledoūk̄e ní Aazio, Dii a z̄i p̄o ní k̄eó ḡbooe. ̄ ḡop̄io w̄iwi, aai e b̄o ní táo ís̄iaa wà laatao seo.

21

Yudaó kí Yeholaũ (2Kia 8.16-24)

¹ Ké Yosafa ḡa, wà aà mia kp̄ak̄i ní a dezió Davidi w̄éleu, ̄ aà né Yeholaũ z̄le aà gb̄eu. ² Yeholaũ d̄aunaon ke: Azalia, Yeieli, Zakali, Azaliahu, Mikaila ní Sefatiao. Isailió kí Yosafa néon we píi. ³ An mae ní gb̄a ánuu ní vuao ní p̄o b̄eedeo maamae ní Yuda búsu w̄éle bíideó, ̄ à Yeholaũ kp̄a kpalau, ké aà yoae yáí. ⁴ Ké Yeholaũ z̄inap̄ele ḡiũgiũ a mae kpalau, ̄ à a d̄aunapió d̄ede ní f̄endao mípii ní Yuda k̄iaeo l̄o.

⁵ Aà w̄e baakwi ní plaode guu ̄ à kpalabl̄e, à z̄le báawa Yelusaleũ w̄e swaāse. ⁶ A Isaili k̄iaó oles̄e lán Ahabu b̄edeowa, asa à Ahabu nen̄e s̄e n̄o ūe, ̄ à yá p̄o Dii yeio k̄e. ⁷ Dii i we Davidi buió k̄aaleo, ké aà bàa kú ní Davidio yáí, asa à legb̄èè à mè aà bui aó de k̄ia ū ḡoópii.*

⁸ Yeholaũpi kpalablea ḡoó Ed̄uó nízia sí Yudaowa,† ̄ aa nízia k̄ia kp̄a. ⁹ ̄ Yeholaũ ḡe we ní a íwaó ní a s̄ógoó píi, ̄ Ed̄uó koez̄āazi ní a s̄ógodeó. ̄ à f̄ele gw̄aas̄ina, à ní k̄eaa à tà. ¹⁰ ̄ Ed̄uó nízia sí Yudaowa e ní a gb̄ao. Goo bee ̄ Libenadeó nízia sí Yudaowa l̄o, ké Yeholaũ p̄akp̄a Dii a dezió Luazi yáí. ¹¹ A gulēs̄io b̄o Yuda búsu sísiówa se, ̄ a tò Yelusaleũdeó gb̄al̄e t̄aa yá musu e Yudaó ḡe k̄e Diiwa.

* **21:7** 1Kia 11.36 † **21:8** Daa 27.40

¹² Anabi Elia lá kpàsãè à mè: Dii n dezi Davidi Lua mè, ni n mae Yosafa ge Yudaó kí Asa óleséó. ¹³ N Isaili kíáo ólesè, ní tò Yelusaleüdeó ní Yudaó píi gbãlè táá yá musu lá Ahabu bedéó kèwa. N n dāunaó dède ló, n mae bedé pó an maa denlapió. ¹⁴ Dii a to kisia zōó n gbéé le ní n negōéó ní n naó ní n àizééó píie. ¹⁵ Mpi sō, gyā zōó a n le, i gōoplakennó. Nyō nòse gyā ke e n n nōna pa gbō ũ.

¹⁶ Dii Filitēó ní Laalubu pó kú Etiopi saéó sóikè Yeholaūwa. ¹⁷ Ō aa lèlè Yudaówa aa sí ní bùsuu, aa kibe póó sèlè píi ní aà néó ní aà naó. Aà negōéé i gōéó, mé i ke aà né gbezāna Aazia bàasio. ¹⁸ Yápió píi gbea Dii tò gyā pó a gbágbādo aà lè a nōnau. ¹⁹ Gyāpi gōoplakèaànó, a ye kaiaànó wè pla, ō gyāpi aà nōnaó bòle, à gá ní wāwā zōó. Aà gbéé i té zōó kaè aà gè kpelaa yáí lá aa kè aà deziónewao. ²⁰ Yeholaū wè baakwi ní plaode guu ō à kpalablèu, à zòlè báawa Yelusaleü wè swaaōé. Ké à ánuatò, gbēe i aà bēkeó, ō wà aà vī Davidi wéleu, wi aà mia kpakōi ní kía kínió.

22

Yudaó kí Aazia (2Kia 8.25-29, 9.27-29)

¹ Yelusaleüdeó aà né gbezāna Aazia kpà kpalau aà gbeu, ké gbāamōnde pó sí ní bōou ní Laalubuó aà vīó dède píi yáí. Ō Yudaó kí Aazia, Yeholaū né nà kpalableawa. ² Aà wè bao ní plaode guu ō à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleü wè doe. Aà da tón Atalia, Ōmeli tōūnae. ³ Aàpi sō à Ahabu bedéó ólesè, asa aà da mé nàewà ní vāikeao. ⁴ A yá pó Dii yeio kè lán Ahabu bedéowa, asa aame aa gōó aà ledamadeó ũ aà mae gaa gbea, ō aa aà òókpà. ⁵ A ní ledama mà, ō à gè nà Isailió kí Ahabu né Yolaūwa, aa gè zíkai ní Silió kí Azaelio sānu Lamōtu Galada. Silió Yolaū kè'ia, ⁶ ō à èa tà Yezelee e a bō àó lāa. Ō Aazia gè wékpaleiaāzi we.

⁷ Aazia gea Yolaū gwai bō Lua kíie, ké wà e aà de yáí. Ké à kà, à bō ní Yolaūó, aa gè dai Nimisi né Yehule. A mō lè Dii Yehu díle aà Ahabu bedéó midéé. ⁸ Gōó pó Yehupi lé sé ní Ahabu bedéó màa, à kpàaū ní Yuda kíáo ní Aazia vīi né pó de aà íwaó ũ, ō à ní dède. ⁹ Wà gè Aazia wèele, ō wà aà è ulea Samali, ō wà aà kù wà sùò Yehué, ō wà aà dè. Wà aà vī, asa wà mè Yosafa pó Dii kíi wèele ní nòsemendoo tōūnae. Aazia be gbēe ku à zōókù à kà kpalableao.

Yoasi ní a dazi Ataliao (2Kia 11.1-20)

¹⁰ Ké Aazia da Atalia è a né Aaziapi gá, ō à nà Yuda kíabuió dèdeawa, ¹¹ ō kí Yeholaū nenōe Yoseba Aazia né Yoasi sè ní sae kiane pó wàle ní dèdèpió guu, ō à aà ùle kpea pó liió káléau ní nōe pó lé yó kpawào. Kí Yeholaū né Yosebapi mé sa'onkia Yoiada nō ũ, Aazia dāee. A népi ùle Ataliae, i e aà dèó. ¹² Ō népi ulea Dii ua we ní nōepi e wè soolo, gōó pó Atalia lé kible Yuda bùsuwa.

23

¹ A wè soplade guu sa'onkia Yoiada bō à sōdile, ō à ledōükè ní zīgō badee beeo: Yeloāū né Azalia, Yohanani né Isimaela, Ōbedi né Azalia, Adaia né Maasea ní Zikeli né Elisafao. ² Aa Yuda bùsu kèele aa Levii buiú ní Isaili uabeleó kàaa wéle ní wéleó, ō aa sù sānu Yelusaleü. ³ Gbé pó wà ní káaapió yáyè ní kíó Lua ua. Ō Yoiada mè: Kía népi a kpalable, lá Dii a legbè Davidi buiú yá musuwa.* ⁴ Yá pó á ken ke: Tó á sa'onao ní Levii buiú mō gudōai kámabogōōzī, á gāli séiadeó aao Lua kpé bōleó dōa, ⁵ á gāli plaadeó sō íó kibe dōa, á gāli àaōdeó íó Èkpalea Bole

* 23:3 2Sam 7.12

d̄sa, á gbé k̄iniõ s̄õ, àõ ku Dii ua. ⁶ Gb̄e su gē Dii kp̄euo, mé i ke sa'onao n̄ Levii bui p̄ó lé z̄ike weõ bàasio. Aame aa ḡeu, asa aa gb̄aleao, gbé k̄iniõ s̄õ à ze n̄ z̄i p̄ó Dii dàéo. ⁷ Levii buiõ lia k̄izi, baade n̄ a ḡõkeboõ k̄ua, aai gbé p̄ó s̄ù gē Dii kp̄eud̄e. Aõ kú n̄ kíõ gu p̄ó àle géu p̄ii.

⁸ Levii buiõ n̄ Yudaõ k̄e lá sa'onkia Yoiada ònéwa. An baade n̄ a gbé p̄ó aale k̄amaboõ n̄ gbé p̄ó aale m̄ó n̄ leũkpakeiõ p̄ii, asa Yoiada ì n̄ ḡalie gbaeo. ⁹ Ǿ Yoiada kí Davidi s̄õnaõ kp̄à z̄iḡõ badepiõwa n̄ a s̄engbao p̄ó kú Dii kp̄euo, a néna n̄ a z̄õõ. ¹⁰ A gb̄eõ k̄ale Dii kp̄é n̄ a sa'ok̄iõ kp̄eεε, sea za Dii kp̄épi õplaa oi e a z̄eε oi, baade n̄ a ḡõkeboõ k̄ua né kíapi d̄saa yáí. ¹¹ Ǿ Yoiada n̄ a néõ b̄ò n̄ népio, aa kíafua kp̄àè, aa Lua ikoyã lá kp̄àwà. Aa n̄isikà aà miwa aa aà kp̄à k̄ia ù, ò baade m̄è: Lua k̄ia d̄õ n̄ aafiao!

¹² Ké Atalia k̄ia p̄ó gb̄eõ lé ke, aale bàale aale wiilepi mà, ò à f̄ele ḡè n̄ k̄ii Dii ua. ¹³ Ké à wezù, à kí è zea a m̄òpele sae Dii kp̄é kp̄eεε. Z̄iḡõ badeõ n̄ k̄aaepenaõ s̄i aà sae, mé gb̄épii lé p̄onake aale k̄aaepe, mé l̄esinaõ d̄õaaa n̄ táasileao n̄ p̄'õbõnaõ. Ǿ Atalia a p̄okasaõ ga k̄è à wii p̄ãle à m̄è: Wà b̄ò ma kp̄eε! Wà b̄ò ma kp̄eε! ¹⁴ Sa'onkia Yoiada ò z̄iḡõ badepiõne: A n̄œpi se boõ bàasi, í gbé p̄ó b̄ò teaz̄iõ d̄ede n̄ f̄endao. Asu à aà de Dii uao. ¹⁵ Ḡõõ p̄ó n̄œpi k̄à kibe bole p̄ó w̄i me S̄ó Bole guu, we wà aà k̄u wà aà d̄è.

¹⁶ Ǿ Yoiada ledouk̄è n̄ Diio, ké aàpi n̄ kíõ n̄ gb̄épiiõ e aao de Dii gb̄eõ ù yáí. ¹⁷ Ǿ wà ḡè Baali kp̄é gb̄ò m̄pii, wà a sa'ok̄iõ n̄ a táao wiwi, ò wà Baali sa'ona Matã d̄è sa'ok̄ipiõ sae.

¹⁸ Yoiada Dii ua n̄ Levii bui sa'onaoñe n̄ õz̄i aao w̄éteí. Davidi mé n̄ díledile yãa à m̄è, aali sa p̄ó w̄i a p̄ó k̄áteu à tékū o Diíwa a ua n̄ p̄onakeao n̄ lesiao, lá a ku M̄õzi ikoyã guuwa. ¹⁹ A b̄iib̄led̄õanaõ díledile Dii ua boleõ, ké gbé gb̄aleae su ḡeuo, baa gb̄alea kpele buin ò. ²⁰ Ǿ à z̄iḡõ badeõ s̄è n̄ gb̄adeõ n̄ kpalablenao n̄ gbé k̄iniõ p̄ii, aa b̄ò Dii ua n̄ kíõ, aa b̄òle n̄ Musu Boleo aa ḡè kibe, ò aa kípi z̄òle ḡinaa, ²¹ ò gb̄épii p̄õ k̄ena b̄usupiu. Atalia dea n̄ f̄endao gbea, w̄élepi ḡõ yákelesai.

24

Yoasi Dii kp̄é kekeεa (2Kia 12.1-17)

¹ Yoasi w̄è soplade guu ò à kpalablè, à z̄òle báawa Yelusaleũ w̄è blaε. Aà da t̄ón Zibia, Beeseba n̄œε. ² Yoasi yá p̄ó Dii yei k̄è sa'onkia Yoiada ḡõõ. ³ Yoiada n̄s̄è Yosiaε plaε, ò à neḡõõ n̄ nen̄õõ ì'ín̄õ.

⁴ Bee gbea Yoasi z̄èò à Dii kp̄é kekeε. ⁵ A sa'onao n̄ Levii bui k̄iniõ s̄isi, a òné: A ḡé Yuda w̄éleõ guu, í Isailiõ w̄è'õa k̄aaa à á Lua kp̄é kekeõ. A ke kpakpa. Levii buipiõ i ke kpakpa s̄õ. ⁶ Ǿ kí sa'onkia Yoiada s̄isi, à aà là à m̄è: W̄è'õa p̄ó Dii z̄òblena M̄õzi n̄ Isailiõ pii díle wà kpa ikoyã zw̄àakpe yáí, b̄óyãí ni gbea Levii buiõwa aa si Yelusaleũdeõ n̄ Yudaõwa p̄iõ ni? ⁷ Asa n̄œ v̄ai Atalia néõ mé Lua kp̄é gbaõ gb̄ò yãa. Baa se aa z̄oblè táaõne n̄ Lua kp̄é z̄ikeboõ.

⁸ Kí m̄è wà òkakpagolo ke, ò wa k̄è wa díle Dii kp̄é kp̄eεε boleu. ⁹ Wà kp̄àwakè Yelusaleũ n̄ Yuda b̄usuo, wà m̄è baade m̄ó Diie n̄ w̄è'õa p̄ó Lua z̄òblena M̄õzi gb̄ea Isailiõwa guwaiwaiuo. ¹⁰ Ǿ kíõ n̄ gb̄épiiõ m̄òò n̄ p̄nao aa k̄à kpagolopiu e à p̄à. ¹¹ Tó Levii buiõ è kpagolopi òa z̄õk̄ù, ò aai se geò kí ìwaõne, ò kí lak̄ena n̄ sa'onkia plaadeo aai m̄õ a òa bole, aai kpagolopi se ge díle a gbeu. M̄aa aaiõ ke lá gu lé d̄õ e òa ḡè z̄õk̄ù. ¹² Kí n̄ Yoiadao õapi kp̄à Dii uaz̄ik̄enaõ gb̄ez̄õõwa,

* 24:6 B̄õa 30.11-16

Ɔ aai fiaboò gbè'ánao ní li'ánao ní kpedónaone, aao Dii kpé kekèò. Aai fiabo gbé pò aai mɔsi ní mɔgotɔpionne lo.

¹³ Zipi dɔanao zikè, Ɔ Lua kpé kekèa taa'ò ní ɔzi, aa tò kpépi sù a gbɛu lá a káauwa. ¹⁴ Ké aa zipi mĩde, aa mò Ɔa pò gǔ kpà kí ní Yoiadaowa, Ɔ wà Dii kpé zikèbɔɔ piò, sa pò wĩ a pò káteu à tékũ okii pɔɔ ní toonaò ní vua pɔeò ní ánsu pɔeò. Wĩ sa pò wĩ a pò káteu à tékũ o Dii ua mɔmɔɔ Yoiada gɔe.

¹⁵ Yoiada zikù táotaoe. Aà wè basoolokwide guu Ɔ à gà. ¹⁶ Wà aà vì Davidi wéleu, wà aà mia kpákɔi ní kíaɔ, asa à yāmaakè Isaili būsuu Luae ní Luapi kpéo yá musue.

Yoasi yāvaikea

(2Kia 12.18-22)

¹⁷ Yoiada gaa gbɛa Yuda kíaɔ mò kulekè kíe, Ɔ à ní yāmà. ¹⁸ Aa pākpa Dii ní deziò Lua kpézi, aa zɔblè Asetaati lipelɛone ní taa pāleɔ. Ɔ Dii pò pà Yelusaleũdeò ní Yudaɔ píizi tàae pò aa kèpi yái. ¹⁹ A ānabiò zīmá aa ea suwa, aale ní tàaeò oné, aai swásɛio. ²⁰ Lua Nisina dède sa'onkia Yoiada né Zakaliwa, Ɔ à zè gbéò ae, a òné: Lua mè, àkea a pā a yáai? A bɔánɔ nao. Lá a pākpa Diizi, à pākpaázi sɔe. ²¹ Ɔ aa lekpaáfaazi, aa aà pàpa ní gbɛo Dii ua, ké kí mé ò yái, Ɔ à gà.† ²² Gbèke pò Zakali mae Yoiada kè kí Yoasie yá i dɔaàguo, Ɔ à aà népi dè. Gɔɔ pò népi lé ga à mè: Dii a yá pò wa kèmmee e, i a tɔsimee.

²³ Ké wè sù, Sili zīgɔɔ fèle ní Yoasio, Ɔ aa lèle Yuda būsua ní Yelusaleũo. Aa Yuda dɔanao dède píi, Ɔ aa pɔɔ náaa aa kpàsā ní kíae Damasi. ²⁴ Baa ké Sili zīgɔɔ dasio, Dii Yoasi zīgɔ pò aa dasi maamao náné ní ɔzi, asa aa pākpa Dii an deziò Luazie. Maa yá zǔle Yoasiwa. ²⁵ Ké Siliò tà, aa Yoasi tò we, à kè'la maamaae, Ɔ aà ìwaò lekpaáfaazi, ké à sa'ona Yoiada né dè yái, Ɔ aa aà dè a liia. Ké à gà, wà aà vì Davidi wéleu, āma wĩ aà mia kpákɔi ní kíaɔ. ²⁶ Amɔni nɔe Simeata né Yozaba ní Mɔabu nɔe Somee né Yozabao mé gbé pò lekpaáfaazipio ũ. ²⁷ Aà néo yá ní ānabikeyā pò wa ò aà musuo ní Lua kpé kekèa yáo, yápio ku kíaɔ ladau. Aà né Amazia mé zǔle kpalau aà gbɛu.

25

Yudaɔ kí Amazia

(2Kia 14.1-20)

¹ Amazia wè baasɔode guu Ɔ à nà kpalableawa, à zǔle kpalau Yelusaleũ wè baakwi m̀ndosaie. Aà da tón Yoadā, Yelusaleũ nɔee. ² A yá pò Dii yei kè, āma i ke ní ǹsemendoo no. ³ Ké à zínapèle kpalau, à a ìwa pò aa a mae dèò dède. ⁴ Lá a ku Moizi ikoyā láuwa, i ní néo dèdeò. Lápi guu Dii mè, maeo ga ní néo duuna yáio, mé néo ga ní maeo duuna yáio. Baade a ga azia duuna yáie.*

⁵ Amazia Yudaɔ kàaa, Ɔ à Yudaɔ ní Bēyāmee buio kpaalè gā ní gāo an uawwa. A zīgɔ gbɛon basɔɔ dɔanao dilɛdile ní zīgɔ gbɛon òaa sɔɔ pò. Ɔ à gbé pò kà wè bao ge a deaò nàò, aa kà gbɛon òaasɔɔ lɛe òaa do ní basɔo (300.000). An sɔu mà aa gé zílau, baade ní a sɔnao ní a sɛngbaoo. ⁶ A Isaili zīgɔ sè à fiabóné gbɛon òaasɔɔ lɛe basɔo (100.000) ní ánsuo tɔnu aas ní kinio. ⁷ Ɔ Lua gbɛe mɔ dè: Kí, rĩsu gé ní Isaili zīgɔpio, asa Dii kú ní Isailio lo, a kú ní Eflaiũ buipio. ⁸ Baa tó n ge n nɛgɔnke kè zílau, Lua a to n ibeɛ n fue, asa Lua mé gbāa ví à n misi ge à n sɔɔle. ⁹ Ɔ Amazia Lua gbépi là à mè: Anusu pò ma fiabòò Isaili zīgɔpionne sɔ be?

† 24:21 Mat 23.35, Luk 11.51 * 25:4 Iko 24.16

Ɔ Lua gbépi wèwà à mè: Dii a a gëe kpama de beea. ¹⁰ Ɔ Amazia Eflaiũ zīgō pó m̀ò a k̀iipio gbàe ní be. An p̀ò p̀à Yudaɔzi maamaa, ɔ aa tà ní be ní p̀ofē z̄ɔɔ.

¹¹ Amazia s̄dile à d̀aa a gbéɔne Guzule Wisideu, ɔ à Edoũ d̀ede gb̄eɔn òaasɔɔo l̄e kwi (10.000). ¹² Yuda zīgōo gb̄eɔ k̀k̀k̀ b̄e gb̄eɔn òaasɔɔo l̄e kwi (10.000), aa ḡeɔnɔ gb̄e musu, ɔ aa ní zuzu z̄ile, aa p̀unap̀una nípii. ¹³ Zīgō pó Amazia ní gbáe, i we aa ḡeɔnɔ z̄ilauopio, ké aale tá, aa l̄e Yuda bùsu w̄éleɔwa za Samali e à ḡe p̀è Betoloniwa, aa gb̄eɔ d̀ede gb̄eɔn òaasɔɔo l̄e aā (3.000), ɔ aa ní p̀o náaa dúúduu.

¹⁴ Ké Amazia s̀ù ní Edoũ dedeao, à s̀ù ní ní táa. A ní p̀elep̄e aziae, ɔ ìò k̀ulené, ìò tulaletikané téa. ¹⁵ Ɔ Dii p̀ò p̀à Amaziazi, à ànabi z̄iwà à mè: Ak̄ea níle ke Edoũ táaɔne k̀ek̄ei? P̀ó p̀ó aai f̄ Edoũ b̀ò n ɔz̄ioa? ¹⁶ Goo p̀ó àle yá'o k̄ie, ɔ k̄ipi òè: Wa n dil̄e ma ledamade ũ yá? Níle! Tó n gi, wa n wetá fá! E ànabipi àò gé nílei, à mè: Má d̄s̄ ké Dii z̄è ní n deaoe, asa n yápi k̀è, ɔ ni ma ledama mao.

¹⁷ Yudaɔ k̄i Amazia lek̀p̀aaí ní a gb̄eɔ, ɔ à gb̄eɔ z̄i Isailio k̄i Yehoasi, Yoaza né, Yehu t̄unawa, a òè: M̀ò wà wesik̄ole z̄ilau. ¹⁸ Isailio k̄i Yehoasi wèwà à mè: Libā bùsu leaa lek̀p̀asákè Libā bùsu sed̄e líe, à mè aà a nen̄e kp̄asā a néwa, ɔ Libā bùsu wài m̀ò ɔz̄ò leapiwa. ¹⁹ N z̄iblè Edoũwa, ɔ n nz̄ia s̄e les̄i, níle íanadā. N nz̄ia to t̄eé fá! Ɔ ní ye n s̀ole da n yá'i nz̄iae ní Yudaɔ píia? ²⁰ Ɔ Amazia i swás̄eio. Bee b̀ò Lua k̄ie, ké à e Yudaɔ na Yehoasie a ɔz̄i, ké aa k̀è Edoũ táaɔne k̀ek̄e yáí. ²¹ Ɔ Isailio k̄i Yehoasi m̀ò léleiwà. Aa wesik̄ole Yuda bùsu w̄éleu Bes̄emesi. ²² Isailio Yudaɔ f̀ù, ɔ Yudapio lek̄ōwa, baade tà a be. ²³ Yehoasi Amazia k̀ù Bes̄emesi we, à b̀òleaàno Yelusaleũ, ɔ à a b̄ii gb̀ò ḡás̄isuu òaa pla za Eflaiũ Boleu e à ḡe p̀è Gola Bolewa. ²⁴ A vua ní ánusuo ní p̀ó p̀ó k̀ú Ɔbeded̄ũ k̄i Lua ua s̄e p̄ii ní p̀ó p̀ó k̀ú kibe láasiu. Ɔ à gb̄eɔ k̀k̀k̀ tàr̄no Samali z̄iz̄o ũ.

²⁵ Yudaɔ k̄i Amazia k̀è Yehoasi gaa gb̄ea w̄è ḡeoe. ²⁶ Amazia yá k̄inio ku Yuda k̄iao ní Isaili k̄iao ladau za a daalea e a mid̄eawa. ²⁷ Za goo p̀ó à b̀ò Dii k̄pe, wà lek̀p̀aaíaazi Yelusaleũ, ɔ à bàalè tà Lakisi. Wà gb̄eɔ gb̀ae aa p̀èleaazi, ɔ wà aà d̀è we. ²⁸ Wà aà ḡe s̄è ní s̄o wà s̀ò, ɔ wà aà mia kp̀ak̄i ní a dez̄io Davidi w̄éleu.

26

Yudaɔ k̄i Uzia (2Kia 14.21-22, 15.1-7)

¹ Ɔ Yudaɔ Uzia kp̀a k̄ia ũ aà mae Amazia gb̄eu aà w̄è ḡeó ní m̀endoode guu. ² Ɔme Elata k̀ek̄e k̄ale Yudaɔ p̀ó ũ a mae gaa gb̄ea. ³ Aà w̄è ḡeó ní m̀endoode guu ɔ à kpalablè, à z̄òle báawa Yelusaleũ w̄è blakwi ní plaoe. Aà da t̄ón Yekolia, Yelusaleũ n̄e. ⁴ A yá p̀ó Dii yei k̀è lá a mae Amazia k̀èwa. ⁵ A Lua k̄i w̄eie goo p̀ó Zakali lé viak̄ea Luae dae, ɔ goo p̀ó àle Dii k̄i w̄eie, Dii tò aà yáò b̀ò maa.

⁶ A ḡe z̄ik̄a ní Filit̄e, à Gata b̄ii gb̀ò ní Yabene p̀ó ní Asedoda p̀ó. Ɔ à èa w̄éleɔ k̄ale Asedoda fáani ní gup̄aleɔ Filit̄e bùsuu. ⁷ Lua d̀aaale Filit̄e ní Laalubu p̀ó k̀ú Guubaalio ní Meu buio yá musu. ⁸ Am̄onio lé falubo Uziae, ɔ à t̄òb̀ò e à ḡe p̀è Egipi z̄òlewa, asa à gb̄aak̀ù lé ḡe.

⁹ Uzia gugwak̄i les̄io b̀òbo Yelusaleũ b̄ii wa Gola Bole ní Guzule Boleo ní gola p̄aleo musu, mé a boa gb̄aa. ¹⁰ A gugwak̄i les̄io b̀òbo gb̄aa lo, mé à l̀ò ȳȳȳo dasi, ké a p̄tuoo v̄i dasi gus̄is̄ideu ní gusalalao yáí. A buaz̄ikenao ní v̄eibu z̄ikenao v̄i gus̄is̄ideu ní gutaaedeo, asa a ye buaie.

¹¹ A zīgōo v̄i, aaí gé z̄ilau gā ní gāo an dasileu. Gb̄eɔ t̄òd̄oɔna Yeieli ní lak̄ena Maaseao í ní t̄o dalau. K̄i iwao do Anania mé ní gb̄ez̄o ũ. ¹² Uabele p̀ó de zīgōpio

dɔaana ũ gbɛɔn ɔaasɔɔo lɛɛ pla n ɔaa ɔaɔoɛ (2.600). ¹³ An zīgɔɔ gbɛɔn ɔaasɔɔo lɛɛ ɔaa do n basɔo n soplao n ɔaa pla n basɔoɛ (307.500). Zidɔn saɔnɛ, mɛ aa gbɔa vi aa dɔ kile a ibɛɛo yá musu. ¹⁴ Uzia sɛngbaɔo n sɔnaɔ n mɔ fuaɔ n mɔ ulaɔ n sáɔ n gbɛmaɔ kpà n baadewa. ¹⁵ A masini pɔ dɔnaɔ a taataa kɛɔ kɛ, a kálɛ Yelusaleũ bíi guleɔn n bíi golaɔwa aao kaɔ n gbɛ gbɛnɛɔ zuzu. Aa tɔ tà zà, asa Lua dɔnle zɔɔ kɛɛ, ɔ à gbɔakù.

¹⁶ Ké Uzia gbɔa'è màa, ɔ à azia sɛ lɛsɪ e à lɛlɛ. A dɔɛ Dii a Luawa, à gɛ àa kpɛu tulaletikaiè téa a kátɛakiiwa. ¹⁷ Sa'onkia Azalia pɛlɛaazi n Dii gbàgban wɔɔdeɔ gbɛɔn basiiɔ. ¹⁸ Aa gɛ àa mɛ: Uzia, n zɛvɪ n tulaletikateɔ Diiɛo, sema Aalona bui sa'ona pɔ wà gbàbɔnɛɔ bàasio.* Go àa kúkii la. N dɔɛ Dii Luawaɛ, a n kpɛla bo. ¹⁹ Uzia tɛsibɔ kua à tulaletikateɔo. Aa pɔ fɛ, ɔ gɔɔ pɔ àlɛ kaa sa'onapiɔzi, ɔ kusu bílɛ àa mi'aewa n wáa tulaletikateakii pɔ kú Dii kpɛu sae we. ²⁰ Ké sa'onkia Azalia n sa'onao àa gwà, aa è kusu bílɛ àa mi'aewa, ɔ aa kɛ kpakpa aa bɔlɛ. Aapi sɔ à kɛ kpakpa à bɔ, ké Dii kusu zìwà yáí.

²¹ Kí Uzia gà n kusupioɛ. Aa kpɛ kú adoaɛ, mɛ wà Dii kpɛ zɔɛ lo. Aa né Yotaũ mɛ gbɛzɔɔ ũ kibɛ. ɔmɛ gɔ Yudaɔ dɔaana ũ. ²² Uzia yá kɪni kú anabi Isايا, Amɔzu né taalau za a daalɛ a a midɛawa. ²³ A gà,† ɔ wà àa vɪ kiao vikii, ama wi àa mia kpakɔirɔɔ, asa wà mɛ, kusudeɛ. ɔ àa né Yotaũ zɔlɛ àa gbɛu.

27

Yudaɔ kɪ Yotaũ (2Kia 15.32-38)

¹ Yotaũ wɛ baasɔode guu ɔ à kpalablɛ, à zɔlɛ báawa Yelusaleũ wɛ gɛo n mɛndooɛ. Aa da tɔn Yelusa, Zadoki néɛ. ² A yá pɔ Dii yei kɛ lá a mae Uzia kɛwa. I gɛ Dii kpɛu lá a mae gɛuwao. Gbɛɔ gɪ lé nɪzia ɔɔkpa e tiaɛ. ³ ɔmɛ Dii kpɛ Bɔlɛ Musu kɛkɛ, mɛ à bíi pɔ kú Ofeli sɪsɪ musu kɛkɛ bɔ maamaa. ⁴ A wɛlɛɔ kálɛ Yuda búsu gusɪsɪdeu, mɛ à zegikii gbɔaɔ n gugwakii lɛsɪ bɔ sɪsɪ líkpedɛɔ musu.

⁵ Yotaũ zikà n Amɔniɔ kiao, ɔ à gbɔamɔnɛ. Wɛ bee aa ánuusu kpàwà tɔnu áaɔ n kɪniɔ. Ese n naao sɔ koko ɔaasɔɔo lɛɛ basɔobasɔo (100.000). Wɛ plaade n a áaɔdeɔ guu màa aa mɔoè. ⁶ Yotaũ gbɔa lé dɛdɛɛ, ké àa yákeɔ maa Dii a Luaɛ yáí.

⁷ Yotaũ yá kɪniɔ ku Isaili kiao n Yuda kiao ladau, zɪ pɔ a kaɔ n yá pɔ a kɛɔ píi.

⁸ Aa wɛ baasɔode guu ɔ à kpalablɛu, à zɔlɛ báawa Yelusaleũ wɛ gɛo n mɛndooɛ.

⁹ Ké Yotaũ gà, wà àa vɪ Davidi wɛlɛu, ɔ àa né Aaza zɔlɛ àa gbɛu.

28

Yudaɔ kɪ Aaza (2Kia 16.1-20)

¹ Aaza wɛ baode guu ɔ à kpalablɛ, à zɔlɛ báawa Yelusaleũ wɛ gɛo n mɛndooɛ. I yá pɔ Dii a Lua yei kɛ lá a dezi Davidiwao. ² A zɛ n Isaili kiao yákeɔɛ, à mɔkásakasa Baaliɔ ũ. ³ A sa pɔ wɪ a pɔ kátɛu à tékú ò Beninɔũ guzulɛu n a negɔɛ se.* A yábɛkɛ lá bui pɔ Dii n yá Isailiɔnɛɔ i kɛ yáawa. ⁴ A sa'ò à tulaletikateɔ guleɔ pɔ wa bɔɔwa n sɪsɪɔ musuo n lí yɛlɛɔ gbáuo píi. ⁵ ɔ Dii àa Lua àa nà Silib kiao a ɔzi. Silib zɪblɛwà, aa àa gbɛɔ kúkú dasidasi, aa tãrɔnɔ Damasi.

Dii àa nà Isailiɔ kiao àa ɔzi lo, ɔ Isailiɔ àa gbɛɔ dɛdɛ dúduu. ⁶ Isailiɔ kɪ Peka,† Lemalia né àa gbɛɔ dɛdɛ Yuda búsuu gɔɔ do gbɛɔn ɔaasɔɔo lɛɛ basoolo

* 26:18 Nao 3.10 † 26:23 Isa 6.1 * 28:3 Iko 12.31 † 28:6 Isa 7.1

(120.000), ké Yudaɔ pākpa Dii ní deziɔ Luazi yáí. ⁷ Eflaiũ bui negɔn Zikeli kiane Maasea dè ní kibe gbēzɔ Azikaũo ní kí kwàasi Elikanao. ⁸ Isailiɔ ní dae Yuda nɔɔ kùkù ní ní negɔɔ ní ní nenɔɔ gbēɔn òaasɔɔo lɛɛ òaa do (200.000). Aa ní pɔɔ nàaa lo maamaa, aale taò Samali.

⁹ Dii ānabi Odede ku we. A gè dai zīgɔ pɔ lé su Samaliɔ, a ònè: Dii á deziɔ Lua Yudaɔ nàé á ɔziɛ, ké aà pɔ pànzí yáí. ɔ a ní dede ní pɔfɛ pɔ gbà zò luawao. ¹⁰ ɔ á ye Yudaɔ ke á zɔɔ ũ gɔɛ ní nɔɔo saa? Apio i tàaekɛ Dii á Luaɛ sɔo lé? ¹¹ A ma yāma sa! A á gbé pɔ a ní kùkù zìzɔ ũe beɔ gbaɛ, asa Dii pɔ fēázi maamaaɛ. ¹² ɔ Eflaiũ bui dɔaanaɛ beɔ fɛle gí gbé pɔ lé su ní zilaɔnɛ: Yohanani né Azalia, Mesilemɔ né Belekia, Saluũ né Yezekia ní Hadelai né Amasao. ¹³ Aa ònè: Asu su ní zīgɔe beɔ lao, ké wásu tàaekɛ Diiɛo yáí. A ye wá duuna ní wá tàaɔ káfi yà? Wa tàaekèè maamaa kò, ɔ aà pɔ fēa wá Isailiɔzi maamaa. ¹⁴ ɔ zīgɔ zìzɔ ní pɔ pɔ aa nàaaɔ tò we gbé pɔ káaaa weɔ ní ní kíaɔ wáa. ¹⁵ Gbé pɔ wà ní tó sɔ zìzɔ sè, ɔ aa pɔ pɔ wa nàaaɔ se nà gbé pɔ kú puizibi. Aa pɔkasaɔ kpámá ní kyaleɔ ní pɔbleaɔ ní imiaɔ, aa nísimàma ní bɔɔwa. Aa ní gbé pɔ gbāaɔ dī zàa'inaɔ kpe, aa gèrínɔ ní gbéɔ kīi wéle daminalikpedeu Yeliko, ɔ aa sù Samali.

¹⁶ Zibeezi kí Aaza gbéɔ zì Asiliɔ kíaawa à mè, aà mɔ dɔale, ¹⁷ asa Edoũ mò lèle Yudaɔwa lo, aa zìzɔ kùkù. ¹⁸ Filitɛɔ sɔ aa lèle Yuda bùsu gusiside wéleɔ ní Negɛve wéleɔwa, aa Besemesi sī ní Ayalonio ní Gedeloo ní Sokoo ní Timinao ní Gimɛzoo ní a zɔɛwiaɔ, aa zòleu. ¹⁹ Dii ɔtòle Yudaɔwa an kí Aaza yáí, asa à bò Dii kpeɛ maamaa, a Ayāmeto Yudaɔ mekpà vāikeawa. ²⁰ Asiliɔ kí Tigela Pilɛɛɛ mò Aaza kīi, kási i dɔnlekeɛo, à aà tò yooyeɛ. ²¹ Kí Aaza Dii kpé pɔ ní azia be pɔ ní Yuda kíaɔ pɔɔ sèle kpà Asiliɔ kīapiwa, kási a kee i gbɛsuo. ²² Kua yooyeapi guu kí Aaza gí lé bɔ Dii kpeɛ. ²³ A sa'ò Siliɔ kía pɔ aa a fuo táaɔwa, asa à mè, lá Damasi táapiɔ dɔrɛ, má sa'omáɛ, aai dɔmale sɔ. Ama aà ɔɔkpakīin we ní a gbéɔ pii. ²⁴ Kí Aaza Lua kpé pɔ nàaa a zèzɔɛ. A Dii kpé zé tà, ɔ à sa'okīio pèlɛpɛle Yelusaleũ zékpaɔ guu pii. ²⁵ A guleɔ bòbo wéle ní wéleɔ Yuda bùsuu, ké wáli tulaletikateɛa we dii pāleɔnɛ, ɔ à Dii a deziɔ Lua pɔ fɛleò.

²⁶ Yá pɔ a kè za a daaleawa e a midɛawa kīni kú Yuda kíaɔ ní Isaili kíaɔ ladau. ²⁷ Ké à gà, ɔ wà aà vī Yelusaleũ, āma wi aà mia kpakīi ní Yuda kíaɔo. ɔ aà né Ezekia zòle aà gbɛu.

29

Ezekia gbābɔa Lua kpéɛ (2Kia 18.1-3)

¹ Ezekia wè baasɔode guu ɔ à kpalablè, à zòle báawa Yelusaleũ wè baakwi mɛndosaie. Aà da tón Abia, Zakali née. ² A yá pɔ Dii yei kè lá a dezi Davidi kèwa piiɛ. ³ Aà kpalablea wè séia mɔ séia guu, à Dii kpé zé wè, à a gbaɔ kèkɛ. ⁴ A sa'onao ní Levii bui sīsi, ɔ à ní káaa gāaɛ Lua kpé gukpe oi. ⁵ A ònè: A Levii bui, à ma yāma! A gbābɔ áziaɛ, í gbābɔ Dii á deziɔ Lua kpéɛ. A bɔle ní pɔ pɔ í luakukīi gbáleɔ pii. ⁶ Asa wá maɔ bò Dii wá Lua kpeɛ, aa yá pɔ a yeio kèɛ, aa pākpaàzi. Aa bānɛbò aà kpéɛ, aa mikpɛlìè. ⁷ Aa a kpeɛle zé tà, aa a filiaɔ dè, aai tulaletikateɛa ní Luaɛ a kúkiio, aai sa pɔ wī a pɔ káteu à tékū owà bo. ⁸ ɔ Dii pɔkūmabòbɔ Yelusaleũdeɔ ní Yudaɔwa, a tò aa gò sòkēngu pɔɔ ũ, láanipɔɔ ũ, pɔsɔsɔaɔ ũ, lá á wé lé e gbāɛwa. ⁹ A yáí wà wá maɔ dèdè ní fēndao, mé wá negɔɔ ní wá nenɔɔ ní wá nɔɔo gò zìzɔ ũ. ¹⁰ Má ye mà ledouke ní Dii Isailiɔ Luaɛ sa, ké

aà pòkūma pāsī e weewá. ¹¹ Ma gbé, ásu pàkpaaazi ɔ, asa Dii á sé à ku a ae, ɔ a gbagbae. Ame i aà gbagba, i tulaletikaè téa.

¹² Ǿ Levii buiɔ beeɔ fɛɛ:

Keata buiɔ Amasai né Maatu

ní Azalia né Yoelio.

Melali buiɔ Abadi né Kisi

ní Yaleleli né Azaliao.

Geesɔ buiɔ Zima né Yoa

ní Yoapi né Edenio.

¹³ Elizafá buiɔ Yeieli ní Simelio.

Asafa buiɔ Zakali ní Mataniao.

¹⁴ Emani buiɔ Yeieli ní Simelio.

Yedutu buiɔ Semaia ní Uzielio.

¹⁵ Ké aa ní gbé kàaa, aa gbábòné, ɔ aa gè gbábò Dii uae lá Dii dà kíe a òwa.

¹⁶ Sa'onao gè gbábò Dii kpée, ɔ aa pò gbálea pò aa èuɔ náaa wà bò Dii ua, ɔ Levii buiɔ sí aa bò bii kpe e Sedɔ guzuleu. ¹⁷ Mò séia gɔɔ séia zí ɔ aa nà gbábò uapiewa. A gɔɔ swaaɔde zí aa kà kpépi kpée, ɔ aa gbábò e gɔɔ swaaɔ ɔ. Mò séia gɔɔ gèo ní mendoode zí ɔ aa làa.

¹⁸ Ǿ aa gè kí Ezekia lè aa mè: Wa gbábò Dii kpée, sa'okii ní a pòkeleɔ pii ní táabūnu pò wí pèe kálèwà ní a pòkeleɔ pii. ¹⁹ Pò pò kí Aaza sakàu a náaisaie guuɔ pii wá kèke wa gbábòné, aa kálè Dii gbagbakii ae.

²⁰ Ké gu dò, Ezekia fɛɛ káaukaau, à wéɛ gbèzɔɔ kàaa, ɔ aa gè Dii ua. ²¹ Aa gè ní gáaenao mèn sopla ní sāsakaɔ sopla, ní sànebɔɔ sopla ní blesanaɔ sopla duun awakpabɔ ũ Yudaɔ ní ní būsuo ní Lua kpéo yá musu. Ǿ kí ò Aalona bui sa'onaoe aa sa'ò Dii gbagbakiiwa. ²² Wà zupio kòlokpakpa, ɔ sa'onao a au sí wa lè sa'okiiwa. Ǿ wà sāsakaopio kòlokpakpa ɔ, wà a au lè sa'okiiwa. Ǿ wà sànebɔpio kòlokpakpa, wà a au lè sa'okiiwa. ²³ Wà gè ní blesan duun awakpabɔ kí kii ní gbé pò kàaaa weɔ, aa onàna blepiowa. ²⁴ Ǿ sa'onao a kòlokpakpa, aa gè ní a auo sa'okii duun awakpabɔ ũ Isailio duunakēama yáí, asa kí mé mè wà sa pò wí a pò káteu à tékū ní sa pò wí o duun awakpabɔ ũ o Isaili bui piiɔe.

²⁵ A Levii buiɔ kálè Dii ua, aa sésēnaɔ ní mɔɔnaɔ ní domaɔ kúa lá Davidi ní aà gu'ena Gadao ní anabi Natáo dílewa, asa Dii mé dà a anabipioe, ɔ aa ò.

²⁶ Ǿ Levii buiɔ sí we, aa Davidi pò'ɔɔnapio kúkūa. Sa'onao ku we ɔ, aa kàaeo kúkūa. ²⁷ Ǿ Ezekia mè wà sa pò wí a pò káteu à tékū o'o sa'okiiwa. Ké wà nà sapi oawa, ɔ wà nà lesia Diiewa ní kàaeo ní Isailio kí Davidi pò'ɔɔnapio. ²⁸ Gɔɔ pò lèsinaɔ lé lesi, mé kàaepenaɔ lé ní kàaepɛ, gbé pò kàaaa weɔ lé kúlè Dii e wà gè sapi ò wa làa pii. ²⁹ Ké wà sapi ò wa làa, kí ní gbé pò kú weɔ kùlè aa wùlè ní gbèu. ³⁰ Ǿ kí Ezekia ní a iwaɔ ò Levii buiɔe aa Dii táasile ní le pò Davidi ní gu'ena Asafao dà. Aa aà táasile ní pɔnao, ɔ aa mipèlè aa kùlè.

³¹ Ǿ Ezekia mè: Lá a ázia kpà Diiwa gbá, à mɔ Dii ua ní á sa'obɔ ní á sáaukpasaɔ. Ǿ gbé pò kàaaa mò ní ní sa'obɔ ní ní sáaukpasaɔ, mé gbé pò an pò gbà mò ní pò pò wí a pò káteu à tékū. ³² Sa'obɔ pò aa mɔpion ke: Zu baaɔkwí, sāsakaɔ basɔ ní sasa ɔɔ òaa do. Aa sa pò wí a pò káteu à tékū òò pii. ³³ Sa'obɔ pàleɔn ke: Zu òaa àaɔ (600) ní são ní bleɔ òaa gèo (3.000). ³⁴ Sa'onao dasio, aai fɔ sa pò wí a pò káteu à tékū obɔ baa bò pii, ɔ an gbé Levii buiɔ lé dɔnlé e sa'on kinio aagé gbábò níziae, zipi e láa, asa Levii buiɔ laai ví gbábò níziae yá musu de sa'onao. ³⁵ Sa pò wí a pò káteu à tékū obɔ dasi, mé sáaukpasaɔ nísi di ɔ ní vèe pò wí élèwà.

Màa wà èa nà Dii ua zìwa. ³⁶ Ezekia ní a gbé̃o pò kèna yá pò Lua kè a gbé̃onewa, asa yápi kè gòogòe.

30

Ezekia Gēamusu dikpeke

¹ Ezekia lékpāsákè Yudaone ní Isailio píi, mé à lá kē kpāsā Eflaiū ní Manase buione. A òné aa m̀o Gēamusu dikpeke Dii Isailio Luae a ua Yelusaleū. ² Kí ní a ìwao ní gbé̃ pò kú Yelusaleū zèd wà dikpepi ke m̀o plaade guu. ³ Aai e kè a gòo,* asa sa'ona pò aa gbā̀b̀ò níziāe an dasi i kao, mé gbé̃o i káaa Yelusaleū. ⁴ Yápi kè kíe maa ní gbé̃ pò káaaa weo píi, ⁵ ò aa lékpāsákè Isailione píi za Beeseba e Dā, aa mè wà m̀o Gēamusu dikpeke Dii Isailio Luae Yelusaleū, asa wí m̀o dikpepi kei dasidasi lá a ku taalauwao. ⁶ Ŋ kí ní a ìwao gbé̃o zì, aa bàalè gèd Yuda bùsuu ní Isaili bùsuo píi. Lápi mè: Isailio, à ze ní Dii Ablahaū ní Izaakio ní Isailio Luao, i ze ní á gbé̃ pò b̀ò Asilio kía zì aa gòowa. ⁷ Asu àò de lá á maeo ní á gbé̃ pò aa b̀ò Dii ní Lua kpeowao. Lua ní kè s̀kēngu pò ũ lá á èwa. ⁸ Asu swágbāake lá á maeowao. A odo Diizi, í m̀o aà ua pò a òlè a pò ũ gòopii guu. A zòble Dii á Luae, aà pòkūma zòo i weewá. ⁹ Tó a zè ní Diio, gbé̃ pò aa á gbé̃o ní á néo kùkù zìzòo ũ wēnadōné, aai su bùsue beeu, asa Dii á Luaá s̀sobide s̀uuude. Tó a zeaano, a b̀ò á kpeo.

¹⁰ Kpàwakenaò gè wéle ní wéleo Eflaiū buio bùsuu ní Manase buio bùsuo e Zabulni buio bùsuu, ò gbé̃o ní yáalò, aa ní àlafikè. ¹¹ N beeo Asee buieo ní Manase buieo ní Zabulni buieo níziā bùsa, ò aa gè Yelusaleū. ¹² Dii zikè Yuda bùsuu, a tò an làasoo doū, ké aa e yá pò á dà kí ní a ìwaoe aa ò ke yáí.

¹³ Gbé̃o káaa Yelusaleū dasidasi Káaso dikpeke yáí m̀o plaade guu. Gbé̃pio dasi maamaae. ¹⁴ Aa f̀e sa'okliio ní tulaletikateakii pò kú Yelusaleū dāaí píi, aa s̀le kòle Sedō guzuleu. ¹⁵ Aa Gēamusu sã kòlokpakpa m̀o plaade gòo gēo m̀endosaidezi. Yápi kè sa'onaò ní Levii buione wí ũ, ò aa gbā̀b̀ò níziāe, aa sa pò wí a pò káteu à tékūo ò Dii ua. ¹⁶ Aa gè zè ní kii lá a ku Lua gbé̃ Moizi ikoyā láuwa. Sa'onaò au s̀ Levii buio, ò aa lè sa'okliwa. ¹⁷ Ké gbé̃ dasideo i gbā̀b̀ò níziāe yāao yáí ò aai f̀ Gēamusu são kòlokpakpa Diieo, ò Levii buio a kòlokpakpané. ¹⁸ Eflaiū buio ní Manase buio ní Isakaa buio ní Zabulni buio, an gbé̃ daside i gbā̀b̀ò aziaeo, ò aa Gēamusu sã nòo sò, aa b̀ò yá pò kú lápiu kpe. A yáí tò Ezekia wabikèné à mè: Dii maa, aà s̀uuuke ¹⁹ ní gbé̃ pò zèd à Dii a deziio Lua kii wéleo, baa ké i gbā̀b̀ò aziaeo. ²⁰ Ŋ Dii s̀ ní Ezekiao, à ní tó aafia. ²¹ Isaili pò kú Yelusaleūpio Káaso dikpeke e gòo sopla ní pona zòo, mé Levii buio ní sa'onaò ò Dii táasile lá gu lé d̀o ní gbāa pua léu. ²² Ezekia Levii buio gbà s̀ nípii, ké aa zikè Diie ní d̀ao yáí.

Wà sáaukpa sa'ò e gòo sopla, wà dikpe pòpio sò, wà Dii ní deziio Lua sáaukpa. ²³ Ŋ gbé̃ pò káaaaò zèd wà èa dikpeke e gòo sopla b̀, ò wà èa wa kè ní ponaò b̀. ²⁴ Yudaò kí Ezekia gbé̃o kámasa kà ní gáaeò òaa sòo (1.000) ní são ní bleò òaasòsòo lèe sopla (7.000), ò aà ìwao kpà b̀ gáae òaa sòo (1.000) ní são ní bleò òaasòsòo lèe kwi (10.000). Sa'ona pò aa gbā̀b̀ò níziāe zibeeziio dasi. ²⁵ Yuda pò káaaaò pònakè nípii ní sa'onaò ní Levii buio ní gbé̃ pò b̀ò Isaili bùsuuò ní b̀m̀o pò kú Isaili bùsuu ní Yuda bùsuuò. ²⁶ Wà pònakè Yelusaleū maamaae, asa za Isailio kí Davidi né Salomòo gòo, wí dikpeke à kà máao. ²⁷ Sa'onaò ní Levii buio f̀e zè aa samaa'ò gbé̃one, ò Lua sírno, asa an wabikea aà lè za musu aà kúkie.

* 30:3 Nao 9.9-11

31

¹ Ké wa làa píi, Isaili pò kú weo bòle gè Yuda wéle guu, ò aa táagbe pò wa pèleo wíwi, aa Asetaati lipèleo zòzò, aa gule sí pò wa bòo dàai, aa sa'okii pò kú Yuda bùsuuo gbòo ní Bèyámee bùsuo ní Èflaiũ bùsuo ní Manase bùsuo píi. Ké aa làa, ò an baade tà a be wéleu.

Ezekia lousisiyá kekea

² Ezekia sa'onao ní Levii buio kpaalè gā ní gāo, baade ní a zio, ké aa sa pò wí a pò káteu à tékũ o ní sáaukpasao, aai zike Dii kpé kpeele, aai aà sáaukpa, aai aà táasile. ³ Kí Ìo pò pò de à kpa bo a àizee guu lá gu lé do sa pò wí a pò káteu à tékũ oboo ũ. Ìo kpa sa koo oboo ũ ní sa oosi pòo ní kámabogoo pòo ní mo dafu pòo ní dikpegoo pòo, lá a ku Dii ikoyá láuwa. ⁴ A ò Yelusaleũdeone aa sa'onao ní Levii buio asea kpámá, * ké aa e mekpa Dii ikoyáwa yáí. ⁵ Ké yápi ligua gòo, Isailio ní pò káauo kpà soũsoũ, pówena ní vèeo ní nísio ní zó'io ní ní buapoo píi. Aa mò ní ní pò kwideo píi à kè zài. ⁶ Isailio ní Yuda pò kú Yuda wéle guuo mò ní zù kwideo lo ní ní sá kwideo ní pò pò aale kpá Dii ní Luawa kwideo, aa kàle zéze. ⁷ Aa nà a káaaa zézewa mo àaãde guu, ò aa a mĩde mo soplade guu. ⁸ Ké Ezekia ní a ìwaò mò pòpio è káaaa zéze màa, aa Dii sáaukpa mé à a gbé Isailio sáaukpa lo. ⁹ Ezekia yálàla sa'onao ní Levii buiwa pòpio musu, ¹⁰ ò sa'onkia Azalia, Zadoki bui wèwà à mè: Za goo pò gbéò nà moa Dii ua ní ní gbaowa, wa pòblè wa kã, à fè. Báaa pò Dii dà a gbéogu mé tò pòpio fè kálea màa.

¹¹ Ò Ezekia mè, wà Dii kpé láasio keke, ò wa kèke. ¹² Ò aa mò ní gbapio ní pò kwidepio ní pò pò wa kpà Diiwapio ní náaio. Levii bui Konia mé pòpio gbèzòo ũ, mé aà dāuna Siméi mé aà plaade ũ. ¹³ Kí Ezekia ní Dii kpé gbèzòo Azaliao mé gbéee beeo díle Konia ní Siméio donledeò ũ:

Yeieli, Azazia, Naata, Asaeli,
Yelimo, Yozaba, Elieli,
Isemakia, Maatu ní Benaiao.

¹⁴ Pò pò wà Lua gbào zì de Gukpe Bole dōana Levii bui Imena né Kole yá ũe. Òme Ìo gba pò wa dà Diié ní sa pò wa òwàò pò kpaalené. ¹⁵ Edeni, Miamé, Yésua, Semaia, Amalia ní Sekaniao mé aaiò doaàle ní náaio sa'ona wéle guu. Aa kpaalè ní gbéone gā ní gāo néfēnen gbèzòo. ¹⁶ Bee gbea aa kpaalè gōe pò kà wè àaã ge aa dea an tó kú taalauone, gbé pò aa gē Dii ua lá gu lé do yákekei gā ní gāo baade ní a zio. ¹⁷ Aa kpaalè sa'ona pò an tó kú taalau daedaone ní Levii bui pò kà wè bao ge aa deo gā ní gāo baade ní a zio. ¹⁸ Aa ní noeò ní ní negōeò ní ní nenōeò tó dālau píi, ké aa nízia kpà Luawa ní náaio yáí. ¹⁹ Aalona bui sa'ona pò kú ní wéle bualoũ ge wéle pále bualoũ so, wà gbéò díle aa gé sa'on gōe píie ní a aseao ní Levii pò wà ní tó dālauo.

²⁰ Yá pò Ezekia kè Yuda bùsu píi guun we. A yáze de náaide pò Dii a Lua yei kè. ²¹ Zì pò à okpàwà Dii kpé yá musu ge aà ikoyá ge aà yádileo yáí, à a Lua kíi wèleò ní nòsemendoo, ò yá pò a kèò bò maa píi.

32

Asilio kia viadadaa Yelusaleũdezi (2Kia 18.13-37, Isa 36.1-22)

¹ Ezekia yápio kea ní náaio gbea Asilio kí Senakelibu lèle Yuda bùsuwa, à koezò a wéle bíidezi, à mè á gbooe, wélepio i gō a pò ũ. ² Ké Ezekia è Senakelibu mò mé à mipè Yelusaleũwa ní zio, ³ à lekpaai ní a ìwaò ní a zígoo lá wa ke wà

* 31:4 Nao 18.12-13, 21

nibɔna pɔ kú b́íi kpe tata, ɔ aa d̀aàlɛ. ⁴ Gb́éɔ k̀aa dasidasi, ɔ aa nibɔnaɔ ń íze pɔ p̀a buaɔlao tàta pii aa mè: Tó Asiliɔ ḱia m̀ò, a í e la z̀ɔɔ. ⁵ Ezekia àiakè à b́íi pɔ gb̀òò k̀èkɛ pii, ɔ à gugwakii lesiɔ b̀òwà. A b́íib̀ò b́íizi l̀ò mé à Davidi ẃéle gu pɔ wa k̀akao gb̀aa k̀àfi. A g̀ɔkeboɔ ń s̀engbaoɔ p̀i dasidasi. ⁶ A gb́éɔ d̀iledile z̀ig̀ɔ gb̀ez̀ɔɔ ũ, ɔ à ń k̀aaaazi ẃéle bole kpele, ɔ à ń gb́a s̀ò à mè: ⁷ A s̀òdile, í ẁó kɛ. Asu to v́ia á k̀úo. Asu bílikɛ Asiliɔ ḱia ń a z̀ig̀ɔ dasiɔ ýawao, asa gb̀aa pɔ k̀úwanɔ de ń p̀oa. ⁸ Gb̀enazina gb̀aa ɔ aa v́i, wápiɔ s̀ò, Dii wá Lua k̀úwanɔ. A d̀owále, i z̀ikawɛ. ɔ Yudaɔ ḱi Ezekia ýapi gb́éɔ gb̀a s̀ò.

⁹ Bee gb̀ea Asiliɔ ḱi Senakelibu ń a z̀ig̀ɔ koez̀ò Lakisizi pii, aa ku we, ɔ à a ìwaeɔ z̀ì Yudaɔ ḱi Ezekiawa Yelusaleũ, aa òè ń Yuda pɔ k̀ú weɔ: ¹⁰ Yá pɔ Asiliɔ ḱi Senakelibu òn kɛ: A gb́é pɔ ma á kaka Yelusaleũ, bó ále a náaikɛ màai? ¹¹ Ké Ezekia mè Dii á Lua a á b̀o ma ɔz̀i, á d̀s̀ àle á s̀asá noa? A ga ń ǹao ń imion we. ¹² Ezekia pi i Diipi gulesɔ ń aà gbagbakii gb̀òò lé? A ò Yelusaleũdeɔne ń Yudaɔ pii aa m̀o k̀ule gbagbakii m̀endo aɛ, aai sa'owà. ¹³ A yá pɔ ma Senakelibu ń ma maeɔ wá k̀è bui pɔ k̀ú b̀usu p̀aleuɔne d̀s̀o lé? Buipiɔ t́aaɔ f̀s̀ g̀imɛɛ mà ń b̀usu símáe? ¹⁴ Bui pɔ ma mae ń kaaleɔ pii, an kpele t́aa mé f̀s̀ g̀ìè ń a gb́éɔi? Kpelewa á dii a f̀s̀ á b̀o ma ɔz̀ii? ¹⁵ Asu to Ezekia ònòkèé l̀o fá! Asu to aà á s̀asá màao. Asu à aà yá sio, asa buie ge b̀usue t́aa i f̀s̀ a gb́éɔ b̀ò ma ɔz̀io ge ma maeɔ ɔz̀io, belenke á dii. Aa f̀s̀ á b̀o ma ɔz̀io.

¹⁶ Senakelibu ìwapiɔ èa d̀èe ń Dii Luao ń aà z̀òblena Ezekiao l̀o. ¹⁷ ɔ à lakè a kp̀asàè, à Dii Isailiɔ Lua s̀òs̀ a guu à mè: Lá buie t́aaɔ i f̀s̀ ń gb́éɔ b̀ò ma ɔz̀io, màa Ezekia Lua a f̀s̀ a gb́éɔ b̀ò ma ɔz̀io. ¹⁸ ɔ ìwapiɔ lé gb̀aa z̀ù Yelusaleũ gb́é pɔ k̀ú b́íiwaɔzi ń Èbelu ýáo, ké iwáa e ká ń p̀oa, s̀ò i k̀éngu ýái, aai gbasá ń ẃéle sí. ¹⁹ Aa Yelusaleũ Lua d̀ile lán buiɔ t́aaɔwaɛ, dii pɔ gb̀enazina mé ń k̀épiɔ.

²⁰ Kí Ezekia ń ànabi Isaia, Am̀ozu néo wabikè ýapi musu aa wiilè Luawa. ²¹ ɔ Dii malaikae z̀ì à g̀è z̀ig̀ɔ ń ń badeɔ ń ń d̀aana pɔ k̀ú Asiliɔ ḱia b̀òuɔ t̀òlòz̀ò. ɔ Asiliɔ ḱia èa tà a b̀usu, aà gɛɛ g̀ò kpa a ẃéi. Ké à g̀è a t́aaɔ kpéu, ɔ aà néo aà d̀è we ń f̀endaɔ. ²² Dii Ezekia ń Yelusaleũdeɔ b̀ò Asiliɔ ḱi Senakelibu ɔz̀i ń gb́épiio, à ɔliánzi gupiiu. ²³ ɔ wà m̀ò dasidasi wà Dii gb̀a pɔ Yelusaleũ, wà pɔ beɛedeɔ kpà Yudaɔ ḱi Ezekiawa. Za g̀oo bee bui pii z̀òkɛ d̀s̀è.

Ezekia gyákɛa

(2Kia 20.1-3, 12-21, Isa 38.1-8, 39.1-8)

²⁴ A gb̀ea Ezekia gyákè à ká gaa. Ké à wabikè Diiwa, ɔ Dii s̀iaànɔ, à dabudabukèè a seela ũ. ²⁵ N beo Ezekia az̀ia s̀è lesi, i maa pɔ Dii k̀èe fiaboè, ɔ Dii f̀è Yelusaleũdeɔ ń Yudaɔzi pii. ²⁶ ɔ Ezekia az̀ia b̀usa ń Yelusaleũdeɔ pii, ɔ Dii i p̀ok̀umab̀òb̀ómá Ezekia pi g̀oo.

²⁷ Ezekia àizɛɛ ń gawio v́i maamaaɛ. A làasiɔ b̀òbo à a ánuɔ k̀akau ń a vuaɔ ń a gb̀è beɛedeɔ ń a tulaleti g̀inanaɔ ń a s̀engbaoɔ ń pɔ ɔde bui pii. ²⁸ A blewekakiiɔ b̀òbo, ɔ à p̀wenaɔ k̀akau ń v́eɔ ń nísio. A kpéɔ d̀òd̀o a z̀ù bui dodoaɔne, à kaa dàda pɔ kelenaaɔne. ²⁹ A kp̀asaɔ kàle, ɔ à s̀ao ń zuɔ l̀ulu dasidasi a k̀àfi, asa Lua àizɛɛ p̀isiè z̀òz̀òɛ.

³⁰ Ezekia mé G̀iɔ nibɔna musu tà, ɔ à a í gb̀aɛ z̀íle Davidi ẃéle be'ae oi. Yá pɔ a k̀è pii b̀ò maa. ³¹ Ké Babeli ḱiaɔ gb́éɔ z̀ì dabudabu pɔ k̀è aà b̀usu gb̀eaiwà, Lua aà tò a laaiwa, ké à aà le à gwa, í yá pɔ k̀ú aà s̀ou d̀s̀.

³² Ezekia yá k̀iniɔ ń yá pɔ a k̀è Luaɔ ku ànabi Isaia, Am̀ozu né wépfungu pɔ a è taalau ń Yuda ḱiaɔ ń Isaili ḱiaɔ l̀áo. ³³ A gà, ɔ wà aà mia kp̀ak̀si ń Davidi buiɔ

sìsì musu. Ké à gà, Yelusaleüdeò ní Yudaò píi àà gε kpelà, ò àà né Manase zòlè àà gbεu.

33

Yudaò kí Manase (2Kia 21.1-18)

¹ Manase wè kueplade guu ò à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleü wè bàáò sòosaie. ² A yá pò Dii yeio kè à zè ní bui pò Dii ní yá Isailiòneò yābēεkeao.* ³ A èa gulesí pò a mae Ezekia dàaíò bòbo ní Baali gbagbakíò. A Asetaati líò pèlεpεlε, à kùlε luabe pòne, à zòblèné. ⁴ A sa'okíò bò Dii kpéu Yelusaleü, gu pò Dii mè á tó ao kuwà gòopiipi.† ⁵ A luabe pòò gbagbakíò bò Dii uao guu píi. ⁶ A sa pò wí a pò káteu à tékū ò ní a negòeò Beninòü guzuleu, à pò dà gbéowa, à māsòò kè, à gbéò kòòlekè, à yāgbèa gèsisinaòwa ní welendeò, à yá pò Dii yeio kè maamaa, ò àà pò fèlè. ⁷ A taa pò a à díle Dii kpéu, gu pò Dii ò Davidie ní àà né Salomòò a tó ao kuwà gòopii, asa Isaili wéleò guu píi Yelusaleü ò a sè. ⁸ A mè tó Isailiò yá pò á dílenéò kúa píi, aale a òtondòkíi gwa, mé aa zè ní a ikoyāò ní yā'onε pò a zòblena Moizi kpámáò píi, á ní bòlε bùsu pò á kpà ní deziòwauo.‡ ⁹ N beeo Manase Yelusaleüdeò sàsá ní Yudaò píi, ò aa yāvāikè de bui pò Dii ní kaale ní deziòneola.

¹⁰ Dii yā'ò Manaseε ní àà gbéò, kási aai swáseio. ¹¹ ∩ Dii mò ní Asiliò kía zígò dōaanaò, aa àà kù wà bakàè a níu wà mōgotē gala kpàè, ò wà tàaàno Babeli. ¹² Àà yooyeapi guu à awakpà Dii a Luaε, à azía bùsa a deziò Luapie maamaa. ¹³ Ké à wabikè Diiwa, ò Dii siaànò, à àà awa sí à èa àà kpà kpalau Yelusaleü. Manase dō sa ké Dii á Luaε.

¹⁴ Bee gbèa à Davidi wéle bíi pò wa bò bíizi kèkε za Giò nibòna pò kú guzuleu be'ae oi e à gè pèò Kpò Bòlεwa. A bíipi bò lía Ofeli sìsìi, mé a lesí de a káaua. ∩ à zígò dōaanaò díledile Yuda bùsu wéle bíideò guu píi. ¹⁵ A dii zìlòò ní taa pò a pìò bòlε Dii kpéu, à sa'okíi pò a bò Dii kpé sísíwa ní wéle εuoò gbòò a kòlε bíi kpe. ¹⁶ A Dii gbagbakíi kèkε, ò à sa'òwà ní légbā fíabobòò ní sáaukpasaò. A ò Yudaone aa zòble Dii Isailiò Luaε. ¹⁷ Gbéò gí lé sa'o gulesíòwa, áma Dii ní Lua aale owà.

¹⁸ Manase yá kíniò ní wabi pò a kè a Luawao ní yá pò gu'enaò òè ní Dii Isailiò Lua tóò aa ku Isaili kíaò ladau. ¹⁹ Wabi pò a kè ní lá Dii siaànòò ku gu'enaò taalau sánu ní duuna pò a kè à bò Dii kpe e àò gé azía busaio. Gu pò à gulesíò bòuò ku lápi guu ló ní gu pò à Asetaati lí ní taa páleò pèlεpεleuò. ²⁰ Ké à gà, wà àà ví a bε, ò àà né Amò zòlè àà gbεu.

Yudaò kí Amò (2Kia 21.19-26)

²¹ Amò wè bao ní plaode guu ò à kpalablè, à zòlè báawa Yelusaleü wè plaε. ²² A yá pò Dii yeio kè lá a mae Manase kèwae. A sa'ò taa pò a mae pìpiòwa píi, à zòblèné. ²³ Kási i azía busa Diiε lá a mae kèwao, a tò a tàaeò dède. ²⁴ ∩ àà ìwao lekpaáíààzi aa àà dè a bε. ²⁵ ∩ Yudaò gbé pò lekpaáíààzipiò dède píi, aa Amòpi ní Yosia kpà kía ù àà gbεu.

34

Yudaò kí Yosia (2Kia 22.1-20, 23.4-20)

* 33:2 Zel 15.4 † 33:4 2Sam 7.13 ‡ 33:8 1Kia 9.3-5

¹ Yosia wè swaaõde guu ñ à kpalablè, à zòle báawa* Yelusaleũ wè baakwi ní mèndooe. ² A yá pò Dii yei kè à a dezi Davidi òlesè píi, i pãale òplaii ge zeeio.

³ Aà kpalablea wè swaaõde guu, gòò pò a de ewaasona ù ñ à nà a dezi Davidi Lua kíi weelawa. A wè kueplade guu ñ à nà gbãbã Yelusaleũewa ní Yuda búsuo píi. A gulesí pò wa bòò dàai, à Asetaati lipelè zòzò, à táa pò wa àò ní pò pò wa kàsaò sèlè. ⁴ Wà Baali gbagbakíio gbòò aà wáa, ñ a tò wà tulaletikateakíi pò kú gbagbakíipio musu zòzò. A Asetaati lipelè ní táa pò wa àò ní pò pò wa kàsaò wíwi, ñ à a tibò a fãfã táapio gbàgbanaò miaòwa. ⁵ A táapio sa'onao wáò kpàsa ní sa'okíiowa.† Maa à gbãbò Yelusaleũ ní Yuda búsuo. ⁶⁻⁷ A sa'okíio ní Asetaati lipelè gbòò Manase buio wéle guu ní Eflaiũ buio pòò ní Simeò buio pòò e à gè pè Nefatali buio pòò ní a bezia pò liaiowa. A táaò gbègbè à a tibò, à tulaletikateakíio gbòò Isaili búsu gupiiu, ñ à èa tà Yelusaleũ.

⁸ Aà kpalablea wè bao plasaide guu, gòò pò àle gbãbò Yelusaleũe ní Yuda búsuo, à Asalia né Safana ní wéle kí Maaseao ní kpàwakena Yoa, Yoaza néo gbàe Dii a Lua kpé kekei. ⁹⁻¹⁰ Óa pò wà mòò Lua ua, Levii bui bíibòledõanaò sí ñ aa gèò sa'onkia Ilikia kíi, ñ ampíi aa gè nà gbé pò wà ní díle Dii kpé zí gbèzòò ùone ní òzì. Manase buio ní Eflaiũ buio ní Isaili kònaò píi ní Yudaò píi ní Bèyãmee buio ní Yelusaleũdeò mé òapi kpà. Ó Dii kpé zí gbèzòòpio fiabòò zíkènaòne wà Dii kpé keke wà a gbãa káfi. ¹¹ Aa ña kpà kpèbonaòwa wà gbè àaò luò. Aa kpà li'ãnaòwa lo wà kpèele lío ní zaò luò, wi kpé pò Yuda kíaò tò we yàaaò kekeò. ¹² Gbépio zíkè ní náaio. Gbé pò wà ní díle aa wetè zipizion ke: Levii né Melali buio Yaata ní Obadio ní Levii né Keata buio Zakali ní Mesulaũ. Levii buio pò'òbònaò lea dõ nípii. ¹³ Aame aa asosenaò gbèzòòò ù, aa wetè zíkènaòzi zéze. Levii buieò mé tòdòbònaò ní lakènaò ní bíibòledõanaò ù.

Yosia bõa ikoyá láwa
(2Kia 22.8-23.3)

¹⁴ Gòò pò wàle bõ Dii kpéu ní ña pò wà gèuo, sa'onkia Ilikia bõ ikoyá pò Dii ò Mòizie taalawa. ¹⁵ Ó Ilikia ò lakèna Safanae a ikoyá lá è Dii kpéu, ñ a kpàwà. ¹⁶ Safana gèò kí kíi, à yá dàu a síuè à mè: N ìwaò lé zí pò ní nàné ní òzìpi ke píi. ¹⁷ Aa ña pò kú Dii kpéu nà zíkènaò gbèzòòone ní òzì ní zipikènaò. ¹⁸ Ó à èa òè sa'onkia Ilikia lá kpàwa, ñ à a kyokè kíe.

¹⁹ Ké kí ikoyá lápi yàmà, à a ulada ga kè. ²⁰ Ó a ò sa'ona Ilikiae ní Safana né Aikaũo ní Mika né Abedõo ní lakèna Safanaò ní a ìwa Asaiaò à mè: ²¹ A ge Dii laimee ní Isaili kònaò ní Yudaò taala pò wa bõwàe bee yá musu. Dii pòkùmabòbòwá à kè zài, asa wá deziò Dii yá kũao, aai yá pò kú taalae bee guu ma aa zikèwàò. ²² Ó sa'ona Ilikia ní gbé pò kí ní zí sãnuò gè yá'ò nòe ànabi Uledae. Nòepi ku Yelusaleũ fáani plaade guue, aà zá tón Saluũ, Tikeva né, Halasa tũnae. Gõepiá Dii kpé pòkasao ùlenae.

²³ Dii Isailio Lua yá'ò nòepie à mè: A ge o gbé pò á zíae, ²⁴ ma Dii ma mè, má yáyia gue beewa ní gbé pò kú a guuò, láai yá pò kú taala pò wà a kyokè Yudaò kíaeupio píi. ²⁵ Má pòkùmabòbò gue beewa, ma pòkùmapi a kpáleo, asa aa pàkpãmazi aa gè sa'ò dii pãleowa, aa ma pò fèlemee táa pò aa kèpio yá musue. ²⁶ A ge o Yudaò kía pò á zí ma laie, yá pò a màpi musu, ma Dii Isailio Lua ma mè, ²⁷ yá pò má ò gue bee ní gbé pò kú a guuò musu, lá à swàsèi à a ulada ga kè à òòlò, má mà. Ma Dii máme má ò. ²⁸ Má tó aà ánuatoe, wi aà ví nie guu. Aa wé a si yá pò má yía gue bee ní gbé pò kú a guuòwaleo. Ó zinapio èa tà kíwa ní yápio.

* 34:1 Zel 3.6 † 34:5 1Kia 13.2

²⁹ Kí Yelusaleũ gběz̄z̄z̄ ní Yudaɔ s̄isi, ̄s̄ aa k̄aaaāzi píi. ³⁰ A ḡér̄n̄o Dii ua ní sa'onao ní Levii buiɔ ní Yelusaleũdeɔ ní Yudaɔ píi, néf̄ēn̄ēn gběz̄z̄z̄, ̄s̄ a tò wà Dii bàakuar̄n̄o taala p̄o wa è aà kp̄éu kyokè píi ní wáa. ³¹ Kí z̄ea a m̄p̄ele sae, ̄s̄ à èa z̄è ní Dii bàakuar̄n̄o yād̄ileao. A m̄è á té Diizi, iɔ aà yād̄ileao ní aà yād̄an̄eo k̄ūa, iɔ aà ɔtond̄ok̄ii gwa ní n̄òsem̄endoo ní a p̄oēao píi, iɔ Dii bàakuar̄n̄o yá p̄o kú lápi guu ma. ³² Ɔ a tò Yelusaleũdeɔ ní B̄ēyām̄e buiɔ f̄ēle z̄è nípii, ̄s̄ aa z̄è ní ní deziɔ Lua bàakuar̄n̄o yáo.

³³ Yosia t̄aaɔ n̄aa Isaili bùsu gupiiu a k̄òle, a tò gb̄é p̄o kú Isaili bùsuuɔ z̄obl̄e Dii ní Luae nípii. Yosia ḡoo aa t̄e Dii ní deziɔ Luazi, aai p̄aal̄eò.

35

Yosia Ḡeamusu dikpek̄ea (2Kia 23.21-23)

¹ Yosia Ḡeamusu dikpek̄è Diie Yelusaleũ, ̄s̄ wà Ḡeamusu sa'ob̄oɔ k̄òlokpakpa m̄o s̄éia ḡoo ḡēo m̄endosaidez̄i. ² A sa'onao dàz̄iu, à ní gba s̄o Dii kp̄é z̄i p̄o aa ke yá musu. ³ A ò Levii bui p̄o wà ní kp̄á Diiwa, aai yād̄ada Isailiɔn̄eɔn̄e: A Lua kpagolo dil̄e kp̄é p̄o Isailiɔ kí Davidi né Salom̄oɔ d̄òu, ásu da á ḡau l̄o. Ali z̄obl̄e Dii á Luae ní a gb̄é Isailiɔ. ⁴ A baade s̄ouk̄e ḡā ní ḡāo á deziɔ uawa, lá Isailiɔ kí Davidi ní aà né Salom̄oɔo dàlauwa. ⁵ Aɔ s̄ia Dii ua, á gb̄ēo iɔ kú ní á gb̄é Isailiɔ ḡā ní ḡāo, ⁶ í ní Ḡeamusu sa'ob̄oɔ k̄òlokpakpané. A gb̄āb̄o áz̄iae, í s̄āpiɔ k̄eke á gb̄ēn̄e, ké aa e ke lá Dii dà M̄oiz̄ie a òwa.

⁷ Yosia az̄ia s̄āo ní a bleɔ kp̄á gb̄é p̄o kú weɔwa Ḡeamusu sa'ob̄oɔ ū òaas̄oɔo l̄ee baakwi (30.000) ní zuo òaa ḡēo (3.000). ⁸ Aà ìwaɔ gb̄éɔ gb̄à p̄o ní sa'onao ní Levii buiɔ s̄o. Lua ua d̄aanaɔ Ilikia ní Zakalio ní Yeielio sa'onao gb̄à Ḡeamusu sa'ob̄oɔ òaa ku'e'aaɔ (2.600) ní zuo òaa do ní bas̄oo (300). ⁹ K̄onania ní Semaiao ní a d̄auna N̄etanelio ní Asabiao ní Yeielio ní Yozabao mé Levii bui kíao ū. Aa Levii buiɔ gb̄à Ḡeamusu sa'ob̄oɔ òaas̄oɔo l̄ee s̄oo (5.000) ní zuo òaa pla ní bas̄oo (500).

¹⁰ Ɔ wà Lua gbagbaz̄i s̄ouk̄è, sa'onao s̄ia ní z̄ek̄ii, mé Levii bui k̄iniɔ ku we ḡā ní ḡāo lá kí dil̄ewa. ¹¹ Aa Ḡeamusu sa'ob̄oɔ k̄òlokpakpa, ̄s̄ sa'onao a au s̄i wa l̄è sa'ok̄iwa. Levii bui p̄o piɔ báa b̄ò, ¹² ̄s̄ aa p̄o p̄o w̄i a p̄o k̄at̄eu à t̄ék̄ū b̄ò adoa, aa kp̄á ní gb̄é Isailiɔwa ḡā ní ḡāo aa s̄ò Diizi, lá a ku M̄oizi taalauwa. M̄aae l̄o ní zuo.

¹³ Levii buiɔ Ḡeamusu sa'ob̄oɔ kp̄at̄ea lá wa dil̄ewa, * ̄s̄ aa z̄un̄oɔ k̄a tao ní ooo ní dàao guu, aa a f̄uuk̄è, ̄s̄ aa ḡèò gb̄ēn̄e kpakpa. ¹⁴ Bee gb̄ea ̄s̄ aa níz̄ia p̄o k̄èke ní sa'onao, asa Aalona bui sa'onapiɔ lé sa p̄o w̄i a p̄o k̄at̄eu à t̄ék̄ū ní sa p̄o w̄i a p̄o nísi t̄ék̄ū o e gu ḡè s̄iòe. ¹⁵ Asafa bui l̄èsinaɔ kú ní z̄ek̄ii lá Davidi dil̄ewa, Asafa buiɔ ní Emani buiɔ ní kí gu'ena Yedutu buiɔ. Bíib̄ol̄ed̄ana p̄o kú b̄ole ní b̄oleo aai go ní t̄iao, an gb̄é Levii buiɔ mé ní p̄o k̄èkené.

¹⁶ Zibeez̄i wà Dii gb̄àgba a z̄éwa, wà Ḡeamusu dikpek̄è, mé wà sa p̄o w̄i a p̄o k̄at̄eu à t̄ék̄ū ò aà gbagbakiwa, lá kí Yosia dil̄ewa. ¹⁷ Ḡoo bee Isaili p̄o kú weɔ Ḡeamusu dikpek̄è, ̄s̄ aa K̄aaso dikpek̄è ḡoo sopla.† ¹⁸ Za ānabi Samueli ḡoo wi Ḡeamusu dikp̄epi ke à k̄a m̄aao. Isailiɔ kíae i dikp̄epi ke lá Yosia k̄èwao. Sa'onao ku we ní Levii buiɔ ní Yudaɔ píi ní Isaili p̄o kú weɔ ní Yelusaleũdeɔ. ¹⁹ Wà Ḡeamusu dikp̄epi k̄è kí Yosia kpalablea w̄è bao plasaide guue.

Yosia gaa (2Kia 23.28-30)

²⁰ Yosia Lua kp̄é yākek̄ea gb̄ea píi Egipiɔ kí N̄eko lé gé z̄ikai Kaakemi, Uflata sae, ̄s̄ Yosia b̄ò ḡèwà ní z̄iò. ²¹ N̄eko gb̄éɔ z̄iɔwà à m̄è: Yudaɔ kía, b̄óm̄e wá daaai?

* 35:13 B̄oa 12.8 † 35:17 B̄oa 12.1-20

I ke níme ò mále mó zíkainno gbão, ma ibeene. Lua mè mà ke kpakpa. Lá a kumanò, nsu kraèò, ké asu n deo yáí. ²² Kási Yosia i mikẽwàò, i yá pò Lua dà Neko a òe maò, ò à azia lìle, à gèwà ní zio Megido gusalalau. ²³ Ké kàzunaó kí Yosia pà, ò a ò a ìwàone: A ma se tamanò, wà ma wiwìe we. ²⁴ Ǿ aà ìwapiò aà bò a sògo guu wà aà dà a sògo plaade guu wà tàò Yelusaleũ. A gà, ò wà aà mia kpàkòí ní aà deziò. Yelusaleũdeò ní Yudaò aà ge sòlò nípii.

²⁵ Ǿ Zelemii wẽnale dà ní Yosiao. E gbã gõe ní nòeò lèsinaò ì lepi si Yosia yá musue, tó aale wẽnale sí. Ǿ wẽnalesia gò felekaa ù Isaili bùsuu, lepiò ku wẽnale taalau.

²⁶⁻²⁷ Yosia yá kɩni pò a kè za a daaleawa e a midɛawa ku Isaili kíaò ní Yuda kíaò ladau ní gbẽke pò a kè Dii e à zíkè yá pò kú aà ikoyá láuwao.

36

Yudaò kɩ Yoaza (2Kia 23.31-34)

¹ Ǿ Yudaò Yosia né Yoaza kpà kía ù aà gbɛu Yelusaleũ. ² Yoaza wè bao ní àaòode guu ò à kpalablèu, à zòle báawa Yelusaleũ mò àaòe. ³ Ǿ Egipiò kí Neko aà bò kpalau Yelusaleũ, ò à mè Yuda bùsudeò falubòe ánuusu tɔnu àaò ní kɩnio ní vuao kiloo bla sɔosai. ⁴ A Yoaza v̄i Eliakiũ kpà Yelusaleũdeò ní Yudaò kía ù, ò aà tó lìlè Yoakiũ. Ǿ à Eliakiũ d̄auna Yoaza kù tàò Egipi.*

Yudaò kɩ Yoakiũ (2Kia 23.36-24.7)

⁵ Yoakiũ wè baasode guu ò à kpalablèu, à zòle báawa† Yelusaleũ wè kuɛdoe. A yá pò Dii a Lua yeio kè. ⁶ Babeli kí Nebukanɛza mò lèlèwà, à mɔgotè gala kpàè à taaànò Babeli. ⁷ Nebukanɛza Dii kpé pòeò sèle tàò, a kàle a be Babeli.‡ ⁸ Yoakiũ yá kɩniò ku Isaili kíaò ní Yuda kíaò ladau ní yãbèe pò a kèò ní v̄ai pò wa èwàò. Ǿ aà né Yekɔnia zòle aà gbɛu.

Yudaò kɩ Yekɔnia ní kɩ Zedekiao (2Kia 24.8-20, Zel 52.1-2)

⁹ Yekɔnia wè bao plasaide guu ò à kpalablèu, à zòle báawa Yelusaleũ mò àaò ní gɔò kwioe. A yá pò Dii yeio kè. ¹⁰ Ké í bò eu, kí Nebukanɛza gbéò zì, ò wà aà kù sùò Babeli ní Dii kpé pò deò. A aà desè Zedekia kpà Yelusaleũdeò ní Yudaò kía ù.

¹¹ Zedekia wè bao ní m̀endoode guu ò à kpalablèu, à zòle báawa Yelusaleũ wè kuɛdoe. ¹² A yá pò Dii a Lua yeio kè, i azia busa ànabi Zelemii pò Dii yã'òe. ¹³ Kí Nebukanɛza tò à legbèe à mè á sí ní Luao a bò aà kpɛo, ò à bò aà kpɛ. Aà swá gbãakù, à ḡi ea sui Dii Isailiò Luawa f̄iafia. ¹⁴ Ǿ sa'on d̄aanaò ní gbéò d̄aanaò bò Dii yá kpɛ s̄, aa zè ní yãbèe pò buipãleò kèò, aa kpé pò Dii d̄ile a pò ù gbãlè.

Yelusaleũ dúuz̄a (2Kia 25.1-21, Zel 39.1-10, 52.3-11)

¹⁵ Dii an deziò Lua ìò ànabiò zímá m̀òm̀ò, asa à a gbéò wẽnagwà ní a kpéò, ¹⁶ ò aa Lua zɩnapiò kè pòpò, aa sakà Luapi yáú. Aa aà ànabipiò àlafikè e aà pò gè p̄anzi, a weea v̄io. ¹⁷ Ǿ à Babiloniò kía gbàemá, à gè lèlemá. Kíapi ní èwaasò dède ní f̄endao Dii ua. Dii i èwaasò ní wẽndiaò wẽnagwao ge maez̄ò ge gbè zìò, à ní náè a z̄iè. ¹⁸ Ǿ à Dii kpé pò sèle tàò Babeli píi, a z̄ò ní a nénaò, ní Dii kpé

* **36:4** Zel 22.11-12 † **36:5** Zel 26.1-6 ‡ **36:7** Dan 1.1-2

àizεεο ní kí ní a ìwaο àizεεο píi. ¹⁹ Ɔ aa tesò Lua kpéwa, aa Yelusaleũ bíi gbòo. Aa tesò a ua maawa, aa pò beedeο òkpà píi.

²⁰ Kíapi gbé pò gò béε, wi ní dede ní fēndaοοο kùkũ zοο ũ api ní a néο, à tàrínο Babeli e Pεεσιο gè kpalablèò. ²¹ Isaili bùsu íampakíi è sa. Ké à gò da gii, a íampaa e wè bàaòkwi gè pàò, lá Dii dà Zelemiiε a òwa. §

Kilusi Isailiο gbaεa

(Eza 1.1-4)

²² Pεεσιο kí Kilusi kpalablea wè séia guu ɔ Dii tekpaàagu, ké yá pò a dà Zelemiiε a ò e ke yáí.* Ɔ Kilusi kpàwakè a bùsu gupiiu, ɔ à gbàsa kè láu à mè:

²³ Yá pò ma Pεεσιο kí Kilusi má òn ke: Dii Lua Musude tò dúnia kpala píi gò ma pò ũ, ɔ a dīlemεε mà kpedεε Yelusaleũ, Yuda bùsuu.† A gbé pò á de aà gbé ũο, à fεε à á taananke we, Dii á Lua io kúánο.

EZALA

Yá pò kú láe bee guu

Peesio kí Kilusi Yudaɔ gbà zé aa gé Dii kpé keke dɔi Yelusaleũ (1). Gbé pò wà tàrínɔ yāa Babiloniɔ èa lé tá ní be (2). Yá séia pò aa kè an ea sua guu mé Lua gbagbakii keke boa ũ, ké wàli e wàɔ sa'owà lán yāawa (3). Ama Lua kpé keke dɔa yá musu buipáleɔ íbelesèrínɔ, ɔ aa lékpāsākè Peesi gbāadeɔne, ké wà e dɔ tó aa ní gbá zé wà kpépi dɔ sianaɔ (4-6).

Bee gbea Peesio kí Aatasasa sa'ona Ezala zì we, ɔ à lousisiyā vù Yelusaleũ, a tò Yudaɔ nòselìle aa Lua yá kù ɔplapla. (7-10).

Ezala lá gbāakpà luanaaikɛa yáwae ní kua gbāsisaio. Sa'ona Ezala wóɔ vī, ɔ á kɔaikè a tò gbéɔ nòselìle wà gò luayāmanaɔ ũ. Ezala gɔɔ ɔ Yudaɔ kèke wà lousisiyā kù ɔplapla. Wèɔ gè dasi, a gbea ɔ wà Yesu Kilisi ì.

Kilusi Isailio gbaea

¹ Peesio kí Kilusi kpalablea wè séia guu Dii tekpaaàgu, ké yá pò a dà Zelemiie a ò e ke yáí.* ɔ Kilusi kpàwakè a bùsuu pii, ɔ à gbàsa kè láu à mè: ² Yá pò ma Kilusi, Peesio kía má òn ke: Dii Lua Musude tò dúnia kpala pii gò ma pò ũ, ɔ a dīlemɛɛ mà kpedɔe Yelusaleũ, Yuda bùsuu.† ³ Gbé pò de aà gbé ũ á guu, Lua kuaànɔ, i ta Yelusaleũ, Yuda bùsuu, i kpedɔ Dii Isailio Lua pò de Dii ũ Yelusaleũe we. ⁴ An gbé pò gòpiɔ saedeɔ dɔrìle ní ánusuo ní vuao ní àizɛɛo ní pɔtuɔɔ ní Lua kpé pò aale gé dɔi Yelusaleũ gbaɔ.

⁵ ɔ Yudaɔ ní Bēyāmɛɛ buio uabeleɔ ní sa'onaɔ ní Levii buio ní gbé pò Lua tekpañguɔ fēle lé gé Dii kpé dɔi Yelusaleũ. ⁶ An saedeɔ ɔdámá, aa ní gbá ánusuo pòɔ ní vua pòɔ ní àizɛɛo ní pɔtuɔɔ ní pò ɔdeɔ ní Dii kpé gbaɔ pii. ⁷ ɔ Peesio kí Kilusi bò ní Dii kpé pò pò Nebukanɛza sèle yāa Yelusaleũ a kàle a táa kpéuɔ. ⁸ A ò a ɔ'ulena Miledaɔ aà pòpiɔ nao aà kpa Yudaɔ kí Sesebazaawa, ɔ a kè màa. ⁹ Pòpiɔ dasin ke: Vua ta baakwi, ánusuo ta àaa sɔo, tapelenti baakwi mēndosai, ¹⁰ vua imibo baakwi, ánusuo imibo àaa pla ní kwio, ta buipále àaa sɔo. ¹¹ Vua ní ánusuo tao fēle pii àaasɔsɔo lɛɛ sɔo ní àaa plao (5.400). Ké zìɔpiɔ bòle Babeli aa sù Yelusaleũ, ɔ Sesebazaa mò ní pòpiɔ pii.

2

Zìɔ pò sùɔ

¹ Babeli kí Nebukanɛza Isailio kùkù zìɔɔ ũ yāa, à tàrínɔ Babeli, ɔ an gbēeɔ bò zìɔkɛpiu aa sù Yelusaleũ, Yuda bùsuu sa, ɔ baade tà a be wéleu. ² An dɔaanaɔn ke: Zolobabeli, Yesua, Nɛemii, Selaia, Leelaia, Maadose, Bilisā, Misipaa, Bigivai, Leuũ ní Baanao. Isaili gōe pò sùɔ dasilɛn ke:

³ Palsi buio gbēɔn àaasɔsɔo lɛɛ pla ní baswaaɔkwí ní plao (2.172). ⁴ Sefatia buio gbēɔn àaa do ní baswaaɔkwí ní plao (372). ⁵ Ala buio gbēɔn àaa àaɔ ní baswaaɔkwí ní sɔoo (775). ⁶ Paata Mɔabu bui pò de Yesua ní Yoabuo buio ũ gbēɔn àaasɔsɔo lɛɛ pla ní àaa síiɔ ní kuɛplao (2.812). ⁷ Elaũ buio gbēɔn àaa soolo ní blakwi ní síiɔ (1.254). ⁸ Zatu buio gbēɔn àaa síiɔ ní basoplasɔoo (945). ⁹ Zakai buio gbēɔn àaa àaɔ ní baswaaɔ (760). ¹⁰ Bani buio gbēɔn àaa àaɔ ní bla ní plao (642). ¹¹ Bebai buio gbēɔn àaa àaɔ ní bao ní àaɔ (623). ¹² Azegada buio gbēɔn àaa

* 1:1 Zel 25.11, 29.10 † 1:2 Isa 44.28

soolo ní bao ní plao (1.222). ¹³ Adonikaũ buiᵛ gběᵛn òaa àaᵛ ní bààᵛsᵛo ní m̀endoo (666). ¹⁴ Bigivai buiᵛ gběᵛn òaasᵛsᵛo lɛɛ pla ní bààᵛ síiᵛsaio (2.056). ¹⁵ Adini buiᵛ gběᵛn òaa pla ní blakwi ní síiᵛo (454). ¹⁶ Atee buiᵛ gběᵛn basᵛo plasai (98). ¹⁷ Bezai buiᵛ gběᵛn òaa do ní basoolo ní àaᵛo (323). ¹⁸ Yola buiᵛ gběᵛn basᵛokwi ní plao (112). ¹⁹ Asuũ buiᵛ gběᵛn òaa do ní bao ní àaᵛo (223). ²⁰ Gibaa buiᵛ gběᵛn basᵛo sᵛosai (95).

²¹ Betelɛũdeᵛ gběᵛn basoolo ní àaᵛo (123). ²² Netofadeᵛ gběᵛn bààᵛ síiᵛsai (56). ²³ Anatodeᵛ gběᵛn basoolosᵛo ní àaᵛo (128). ²⁴ Azemavɛdeᵛ gběᵛn bla ní plao (42). ²⁵ Kiliayaaliũdeᵛ ní Kefiladeᵛ ní Beelodeᵛ gběᵛn òaa àaᵛ ní basopla ní àaᵛo (743). ²⁶ Lamadeᵛ ní Gɛbadeᵛ gběᵛn òaa àaᵛ ní bao ní m̀endoo (621). ²⁷ Mimasadeᵛ gběᵛn basoolo ní plao (122). ²⁸ Betelideᵛ ní Aideᵛ gběᵛn òaa do ní bao ní àaᵛo (223). ²⁹ Nɛbodeᵛ gběᵛn blakwi ní plao (52). ³⁰ Magbisodeᵛ gběᵛn baswaaᵛ síiᵛsai (156). ³¹ Elaũ pále buiᵛ gběᵛn òaa soolo ní blakwi ní síiᵛo (1.254). ³² Aliũ buiᵛ gběᵛn òaa do ní basooloo (320). ³³ Lodideᵛ ní Adidadeᵛ ní Onᵛdeᵛ gběᵛn òaa àaᵛ ní basoolosᵛoo (725). ³⁴ Yelikodeᵛ gběᵛn òaa do ní basoplasᵛoo (345). ³⁵ Senadeᵛ gběᵛn òaasᵛsᵛo lɛɛ àaᵛ ní òaa àaᵛ ní baakwio (3.630).

³⁶ Sa'ona bui pᵛ s̀un ke: Yesua bui Yedaia buiᵛ gběᵛn òaa síiᵛ ní baswaaᵛkwí ní àaᵛo (973). ³⁷ Imɛɛ buiᵛ gběᵛn òaa sᵛo ní blakwi ní plao (1.052). ³⁸ Pasuu buiᵛ gběᵛn òaa soolo ní blasᵛo ní plao (1.247). ³⁹ Aliũ buiᵛ gběᵛn òaa sᵛo ní g̃eo ní plao (1.017).

⁴⁰ Levii bui pᵛ s̀un ke: Odavia bui Yesua ní Kamiɛlio buiᵛ gběᵛn bààᵛkwí ní síiᵛo (74). ⁴¹ Asafa bui l̀sinaᵛ gběᵛn basoolosᵛo ní àaᵛo (128). ⁴² B́ibᵛledᵛsana pᵛ de Saluũ ní Ateeo ní Talemᵛo ní Akubuo ní Atitao ní Sobaio bui ũᵛ gběᵛn basopla m̀endosai (139).

⁴³ Gb́ɛɛ beᵛ buiᵛ mé Lua ua zíkɛnaᵛ ũ: Ziha, Asufa, Tabao, ⁴⁴ Kelosi, Siaa, Padoni, ⁴⁵ Lebana, Agaba, Akubu, ⁴⁶ Agabu, Salemai, Anana, ⁴⁷ Gideli, Gaaa, Leaia, ⁴⁸ Lezini, Nɛkoda, Gaaũ, ⁴⁹ Uza, Pasea, Besai, ⁵⁰ Asena, Mɛuniũ, Nɛfusiũ, ⁵¹ Babuku, Akufa, Aluu, ⁵² Bazelu, Meida, Aasa, ⁵³ Baakosi, Sisela, Tema, ⁵⁴ Nɛzia ní Atifao.

⁵⁵ Gb́ɛɛ beᵛ mé Salomᵛo z̀blenaᵛ buiᵛ ũ: Sotai, Sofɛɛ, Peludao, ⁵⁶ Yala, Daakᵛ, Gideli, ⁵⁷ Sefatia, Atili, Pokɛɛ Azebaiũ ní Amio. ⁵⁸ Lua ua zíkɛnapiᵛ ní Salomᵛo z̀blenapiᵛ kà gběᵛn òaa pla swaaᵛsai (392).

⁵⁹ Gb́ɛᵛ bᵛ Temela ní Telaasao ní Kelubuo ní Adᵛo ní Imɛɛo, ᵛ aai e ní buibᵛk̃i ònéo, tó Isailiᵛn ní ũ. ⁶⁰ Delaia ní Tobiao ní Nɛkodao buiᵛnɛ, mé aa kà gběᵛn òaa àaᵛ ní blakwi ní plao (652). ⁶¹ Sa'ona bui pᵛ de Ōbaia ní Akozio ní Baazilaio buiᵛ ũ s̀u lᵛ. Baazilaipi Galada bùsu gb́ɛ Baazilai né s̀e yãa, ᵛ à a ànsuepi tó s̀e. ⁶² Gb́ɛpiᵛ ní tó ẁɛɛɛ buibᵛk̃i taalau, kási aai bᵛwàò, ᵛ wà g̃iné ní sa'oz̃io. ⁶³ B̀usu d̃aana òné, mé i ke sa'ona ní yá gwà ní Uliũᵛo ní Tumiũᵛo* bàasio, aasu sa'oble bleo.

⁶⁴ Gb́ɛpiᵛ píi gběᵛn òaasᵛsᵛo lɛɛ bla ní plao ní òaa doo ní baswaaᵛoɛ (42.360).

⁶⁵ An z̀blenaᵛ g̃ɛ ní nᵛɛo ku lᵛ gběᵛn òaasᵛsᵛo lɛɛ sopla ní òaa doo ní basopla àaᵛsaio (7.337). L̀sinaᵛ g̃ɛ ní nᵛɛo kúr̃nᵛo lᵛ gběᵛn òaa do. ⁶⁶ Aa ś ṽi m̀en òaa àaᵛ ní basopla síiᵛsaio (736), s̃baona òaa do ní blasᵛoo, ⁶⁷ yiongo òaa pla ní bla sᵛosaio (435), zàa'ina òaasᵛsᵛo lɛɛ soolo ní òaa àaᵛo ní basooloo (6.720).

⁶⁸ Ké aa kà Dii kpé dᵛk̃i Yelusaleũ, an uabeleeᵛ gbadàda, ké aa e Lua kpé keke dᵛò a gbɛu. ⁶⁹ Aa gbadà kpé z̃i kpagolo guu ní gbãa léu, vua kiloo òaa pla ní basᵛoo (500), ánsusu tᵛnu àaᵛ ní sa'ona ulataᵛo basᵛo. ⁷⁰ Sa'onao ní Levii buiᵛ ní l̀sinaᵛ ní b́ibᵛledᵛsanaᵛ ní Lua ua zíkɛnaᵛ ní gb́ɛpáleeᵛ z̀lɛz̀lɛ ẁɛɛ pᵛ wa k̀ɛkɛnéo guu, ᵛ Isaili k̃iniᵛ z̀lɛ ní ẁɛɛᵛo guu.†

* **2:63** Bᵛa 28.30, Iko 33.8 † **2:70** 1Lad 9.2-3, Nɛɛ 11.1-3

3

Dii gbagbakti boa

¹ Ké wè mɔ soplade kà, Isailio sù zòlè ní wéleɔ guu píi. ɔ aa kàaa Yelusaleũ lán gbé mɛndowa. ² Yozada né Yesua ní a sa'on deɔ ní Salatieli né Zolobabelio ní a gbé Isailio Lua gbagbakti bò, ké aa sa pò wí a pò káteu à tékũ owà, lá Lua gbé Mɔizi ò a ikoyá guuwa. ³ Baa ké aale viake gbé pò kú bɔsupi guuɔne, aa gbagbaktiipi bò a gbɛue, ɔ aa sa pò wí a pò káteu à tékũ ò Diiwa kɔɔ ní oosio.* ⁴ Aa Lákpɛdɔa dikpɛkè lá a ku lápi guuwa, aaɔ sa pò wí a pò káteu à tékũ o lá gu lé dɔ, lá wà a lé dɛlewa.† ⁵ Bee gbɛa aa sa pò wí o gɔɔpii ò ní mɔ dafu pòo ní dikpɛ pò Dii dɛleɔ pòo ní gba pò wí mɔɔɔ.‡ ⁶ Mɔ soplade gɔɔ séia zí ɔ aa ná Dii gbagbaawa maa, baa ké wi aà kpé dɔ yáa.

⁷ Aa ɔa kpà gbè'ánaɔ ní li'ánaɔwa, ɔ aa pɔblea ní imiao ní nísio kpà Sidɔdeɔ ní Tiideɔwa, ké aa sɛde lí zɔzɔ Libá bɔsuu, aa yeye geò Zope daa ísɛa, lá Pɛɛsɔ kía Kilusi ní gbá zéwa. ⁸ An kaa Lua kpé dɔkíi Yelusaleũ wè plaade mɔ plaade guu, Salatieli né Zolobabeli ní Yozada né Yesuaò ná zɔwa ní ní gbé kɔniɔ, sa'onao ní Levii buiɔ ní gbé pò bò zɔzɔkeu aa sù Yelusaleũ píi. Aa Levii bui pò kà wè bao ge aa deɔ dɛle Dii kpé zɔpi gbɛzɔɔ ũ. ⁹ Yesua ní a buiɔ nàkɔwa ní Kamielio ní aà né Odavia buiɔ, ɔ aa gɔ zɔpi gbɛzɔɔ ũ ní Enadao ní aà buiɔ. Levii buiɔne nípii. ¹⁰ Ké Dii kpɛbonao lé kpépi é kpále, sa'onao zɛzɛ we sa'on pɔkasao dadaa, aa ní kuuɔ kúkú, mé Levii né Asafa buiɔ ku we ɔ ní sésɛnaɔ aa Dii táasilè, lá Isailio kí Davidi ò yáawa.§ ¹¹ Aa lesi aa Dii táasilè, aa aà sáaukpà aa mè: Dii maa, aà gbɛkɛkɛa wá Isailiɔne láaa vío. ɔ gbépii wii gbáa lè aa Dii táasilè, ké wà Dii kpé é kpále yáí. ¹² Kási sa'on daside ní Levii buiɔ ní uabele pò zikù aa wesi kpé káauleɔ, ké aa kpépi éboa è, aa búbuapɛɛ. Gbé dasideɔ sɔ aale pɔna wii lé. ¹³ Gbɛe pɔna wii dɔkɔɛ ní búbuwa pò wàle péo ɔo, ké baade lé wii gbáa le yáí, mé wà kɔfɔpi mà zà.

4

Ibɛɛsɛa ní Dii kpɛbonao

¹ Ké Yudaɔ ní Bɛyámɛɛ buiɔ ibɛɛɔ mà zɔzɔ pò sùɔ lé kpé bo Dii Isailio Luaɛ, ² aa mò Zolobabeli ní uabeleɔ lè, aa òné: A to wà kpé boánɔ, asa wi á Lua kíi wɛɛle lááwa sɔɛ. Wíɔ aà gbagbaɛ za gɔɔ pò Asilio kí Esaadɔ sùwanɔ la.* ³ ɔ Zolobabeli ní Yesuaò ní Isaili uabele kɔniɔ òné: Wá Lua kpé boa de á yá ũo. Wá wá pò bo Dii Isailio Luaɛ wátɛɛ, lá Pɛɛsɔ kí Kilusi dɛlewɛɛwɛ. ⁴ ɔ bɔsupideɔ lé wɛɛle Yudaɔ káde, aale íadamá, ké aasu kpépi boo yáí. ⁵ Aa fiabò kía ledamadeɔne za Kilusi gɔɔ e à gè pè Pɛɛsɔ kí Dalusi kpalablegɔɔwa, ɔ aa gɔné ní yá pò aale yáo.

⁶ Aa lakɛ Aasueluɛ† aà kpalablea daalegɔɔ, aa gbé pò kú Yelusaleũ ní Yuda bɔsuo píi káalakèè. ⁷ Biselaũ ní Miledao ní Tabeelio ní ní gbé kɔniɔ lakɛ Pɛɛsɔ kí Aatasasɛ ɔ aà kpalablegɔɔ. Aa kèè ní Sili yáo, ɔ wà a bɔɔlekèè. ⁸ Bɔsu gbɛzɔɔ Leuũ ní a lakɛna Simɛsaio lakɛ kí Aatasasɛ Yelusaleũ yá musu ɔo aa mè: ⁹ Bɔsu gbɛzɔɔ Leuũ ní a lakɛna Simɛsaio ní ní gbé kɔniɔ Dinadeɔ ní Afaasatadeɔ ní Taapelideɔ ní Afaasideɔ ní Elɛkideɔ ní Babelideɔ ní Susade pò bòle Elaũ bɔsuu ¹⁰ ní gbé pò kía zɔɔ bɛɛɛde Asenapa ní bóle ní bɔsuu aa ní zólezóle Samali wéleu ní Uflata baala gupáleu, ¹¹ wá Uflata baaladeɔ n zòblenaɔ mé lápi kène kí Aatasasa, wa mè:

* 3:3 Nao 28.1-8 † 3:4 Nao 29.12-38 ‡ 3:5 Nao 28.11-29.11 § 3:10 1Lad 25.1 * 4:2 2Kia 17.24-41 † 4:6 Esi 1.1

¹² Kí, ñyõ dõ ké Yuda pò bòn n kíi aa sù lao gè lé Yelusaleũ wéle vâi pásipi kále, aa èa lé a bíibo lo, aale a bezia fèle. ¹³ Kí, ñyõ dõ lo, tó aa èa wélepi kále aa a bíibò wa làa, aa falubone loo ge el'õa ge wè'õa, aai n õa pò ni si kèsã. ¹⁴ Tia kéwa kí, lá míme ní wá ũ, i kũ wà n kpe eo. A yáí wa láe bee kpàsaine ké wà yápi one. ¹⁵ Wεεε n deziò lác guu ñ gwa, ní e dõ lá wélepideò swá gbãa, aa ñadà kíawá ní bùsu gbãadeò. Za zi wélepideò yákele kè zài. Bee yá mé tò wà wélepi dúuzòì. ¹⁶ Kí, wále one, tó wà èa wélepi fèle, wà èa a bíibò wa làa, ñyõo pœ ví Uflata baala lo.

¹⁷ Bee gbèa kía lá kpàsáné à mè: Bùsu gbèzõo Leuũ ní a lakèna Simesaio ní á gbé kíni pò kú Samali ní Uflata baaleò, ma fòkpàwá. ¹⁸ Lá pò á kpàsámεε, wà a kyokè wà a bòlekèmεε. ¹⁹ Má ò wà wεεε lá ziò guu, ò wa è síanaε, wélepideò ìò bò kíaw kpeε. Za zi yákeledeone. ²⁰ Kía zõo kpalablè Yelusaleũ we, aa gbãablè Uflata baaledeòwa píi, wà falubóné ní el'õao ní wè'õao. ²¹ A yádile gbépiòne aa kámabo sa. Aasu εa wélepi vuo e mà ní gba lé. ²² A laaika! Asu niazíkpa yápiò, ké vâipi su ota, aa wá ásookeo yáí.

²³ Ké wà kí Aatasasa lápi kyokè, wà a bòlekè Leuũ ní a lakèna Simesaio ní ní gbé kíniò, ò aa fèle gè Yudaò lè Yelusaleũ gòò. Aa gíné pásipási aa mè aa kámabo. ²⁴ Beewa aa kámabò ní Lua kpé zì pò aale ke Yelusaleũo e Pεesiò kí Daliusi kpalablea wè plaade guu.

5

Tatenai lakèa kí Daliusiε

¹ Anabi Age* ní anabi Zakali,† Ido néo anabikεkè Yuda pò kú Yelusaleũò ní Yuda bùsuo píi ní Isailiò Lua tóo. ² ¶ Salatieli né Zolobabeli ní Yozada né Yesuao fèle ná Lua kpé boawa Yelusaleũ.‡ Lua anabipio kúrnò, aale doñle.§ ³ Wegõo Uflata baala doaana Tatenai ní Setaa Bozenaio ní ní gbéò mò ní lé, aa ní lá aa mè: Déme á gbá zé à kpée bee keke boi? ⁴ Aa gbé pò lé kpépi boò tó gbèa lo. ⁵ N beeo Lua lé wéte Yuda gbèzõopiòzi, ò aai oné aa kámaboo. Aa mè wà lékpàsáke Daliusiε gíá, aai lá pò a kē a yá musu e. ⁶ Uflata baala doaana Tatenai ní Setaa Bozenaio ní ní gbé Pεesi buiò lakē, ò aa kpàsá kí Daliusiε. ⁷ Lékpàsá pò aa kèn ke, aa mè:

Kí Daliusi, wa fòkpàma maamaa. ⁸ Kí, ñyõ dõ ké wa ge Yuda bùsuu e Lua zõode kpéu. Wále kpépi bo ní gbè gbèneò, wále lí da kpépi gíowa. Wále zìpi ke ní laaio, àle taa'ò. ⁹ Wa yálàla ní gbèzõowa wa mè: Déme á gbá zé à kpée bee keke boi? ¹⁰ Wa ní tó gbèa ké wà e one, ò wa ní doaanapio tó dälau. ¹¹ Lá aa yázásiwán ke: Aa mè musu ní zíleo Lua zòblenaon ní ũ. Kpé pò wa bò yáa à wē kè, ò wa kèke lé bo lo. Isailiò kí zõ mé bò yáa. ¹² Aa mè ní deziò Lua Musude pò fèle, ò à ní ná Babiloni bui Nebukanεza, Babeli kíaε a ozi, ò à kpépi wíwi à gbépiò sèle táníò Babeli.* ¹³ Bee gbèa Babeli kí Kilusi kpalablea wè séia guu à yádile à mè wà εa Lua kpépi bo lo. ¹⁴ Baa vua ní ánuusu pò pò Nebukanεza sèle Lua kpéu Yelusaleũ, a kále a táakpœu Babeliò, kí Kilusi bòle kpà Sesebazaa pò à aà díle bùsu doaana ũwaε.† ¹⁵ A òè aà pópìo se ge kále Lua kpéu Yelusaleũ, tó wà kpépi kèke dò. ¹⁶ ¶ Sesebazaa mò Lua kpé é kpále. Wále kpépi bo za gòo beεe e gbã, kási i láa yáao. ¹⁷ Kí, tó à kènε maa, lá wεεε kíaw lálakékíi Babeli, ní gwa tó kí Kilusi yádile wà Lua kpé do Yelusaleũε. Lá ní è, ní lékpàsákewεε.

* 5:1 Age 1.1 † 5:1 Zkl 1.1 ‡ 5:2 Age 1.12 § 5:2 Zkl 4.6-9 * 5:12 2Kia 25.8-12 † 5:14 Eza 1.2-11

6

Daliusi yādīlea Lua kpé boa yá musu

¹ Kí Daliusi yādīle, ɔ wà lápi wèele taala pò wa kàle Babeli lákalekíio guu. ² ɔ wà bò lá kooawa Ebatana wéle bíideu Mede búsuu. Yáe bee ku a guu, ké asu sáníguo yáí:

³ Kí Kilusi kpalablea wè séia guu à yādīle Lua kpé pò kú Yelusaleū musu, à mè wà kpépi dɔ sa'okíi ũ. Wà a ēbo a lesí ká gàsísuu bàaa, a yàasa gàsísuu bàaa.

⁴ Wáli gbè gbène di àaɔ, lí mendo, gbè gbène àaɔ, lí mendo. Wa a fiabo ní kibe ɔao. ⁵ Vua ní ánsusu pò pò Nebukanéza sèle Lua kpéu Yelusaleū à sùò Babeliɔ sɔ, wa ea ge kále a gbèu Lua kpéu Yelusaleū.

⁶ ɔ kí Daliusi lékpásakè à mè: Tiasa Uflata baale dɔaana Tatenai ní Setaa Bozenaio ní á gbé pò kú Uflata baa weɔ, à ázia ga we. ⁷ A Lua kpé dɔna dāo to tēē. A to Yudaɔ dɔaana ní ní gbēzɔɔɔ Lua kpépi kēke dɔ. ⁸ Mále yá pò ásu ke Yuda gbēzɔɔɔne Lua kpépi dɔa musu dilé. A pò pò aa yeiɔ séle ma làasiu we ní Uflata baale falu pò wa bò, í kpámá píi, ké zípi su ze lɔo yáí. ⁹ Pò pò aa yei píi, zugaae, sāsakao, sánɛbɔɔ pò aai Lua Musude gbagbaò, pówena, wisi, vēe, nísi, à kpa Yelusaleū sa'onao wa lá gu lé dɔ lá aa gbèawáwa pákpaisai, ¹⁰ ké aa e sa pò ká Lua Musudegu owà, aai wabikewámee ní ma néo. ¹¹ Tó gbēe yá pò má dilé bee líle, wa ade kpé lí wo, wi aà pawà wà péle, wi aà be ke tufua ũ. ¹² Tó kiae ge buie lé wēele yápi líle ge àle wēele Lua kpé pò kú Yelusaleūpi wí, Lua pò tò a tó kú gupiwa, aà ade fu. Ma Daliusi máme ma yápi díle. Wà zíkewà maamaa.

Lua kpé sakēa

¹³ Ké kí Daliusi lékpásapi kè màa, Uflata baala dɔaana Tatenai ní Setaa Bozenaio ní ní gbéɔ yápi kè ní laaio. ¹⁴ ɔ Yuda gbēzɔɔɔ kpedɔa lé gé ae lá ānabi Age* ní ānabi Zakali Ido néo† ānabikékèwa. Aa kpépi dɔ wa làa lá Isailiɔ Lua òwa, lá Peesiɔ kíaɔ Kilusi ní Daliusio ní Aatasasao a yādīlewa. ¹⁵ Aa Lua kpé mīde Adaa gɔɔ àaɔde zí kí Daliusi kpalablea wè soolode guue. ¹⁶ ɔ Isailiɔ Lua kpé sakè ní pɔnao, sa'onao ní Levii buiɔ ní gbé kīni pò sù ní zìzkeoɔ píi. ¹⁷ Lua kpé sakēapi yáí aa sa'ò ní zuswanaɔ mèn basɔo ní sāsakaoɔ mèn òaa do ní sánɛbɔɔ mèn òaa pla, ɔ aa sa'ò ní blesanaɔ mèn kuepla Isaili bui dasileu ampīi duun awakpabɔ ũ. ¹⁸ Aa sa'onao díledile gā ní gāo, mé aa Levii bui díledile gā ní gāo lɔ, ké aa zike Luae Yelusaleū, lá a ku Mɔizi lá guuwa.

¹⁹ Mɔ séia gɔɔ gēo mēndosaide zí, zìzɔ pò sùpiɔ Gēamusu dikpe‡ kè. ²⁰ Sa'onao ní Levii buiɔ gbábò níziae aa gò gbālesai nípii, ɔ aa Gēamusu sá kòlokpakpa zìzɔ pò sùɔne ní ní sa'on deeɔ pòo ní nízia pòo. ²¹ Isaili zìzɔ pò sùpiɔ mé sò ní gbé pò aa gbālea buipāleɔ yá musu tò, aale Dii Isailiɔ Lua kīi wēleɔ. ²² ɔ aa Kāaso dikpekè ní pɔnao e gɔɔ soplá. Dii tò an pɔ kēna, asa a tò Asiliɔ kía nòselile ní yá musue, ɔ à dòríle a kpedɔa zí guu, Isailiɔ Luapi.

7

Ezala sua Yelusaleū sɔukea

¹⁻⁵ Yá beeɔ gbèa Peesiɔ kí Aatasasa kpalablegɔɔ Ezala bò Babeli à sù. Sa'onkia Aalona mé Eleazaa Ì, Eleazaa Finéasi Ì, Finéasi Abisua Ì, Abisua Buki Ì, Buki Uzi Ì, Uzi Zelaia Ì, Zelaia Melaio Ì, Melaio Azalia Ì, Azalia Amalia Ì, Amalia Aitubu Ì, Aitubu Zadoki Ì, Zadoki Saluū Ì, Saluū Ilikia Ì, Ilikia Azalia Ì, Azalia Selaia Ì, ɔ Selaia Ezalapi Ì. ⁶ Ezalaá yādanéde, a Mɔizi ikoyá pò Dii Isailiɔ Lua

* 6:14 Age 1.1 † 6:14 Zkl 1.1 ‡ 6:19 Bɔa 12.1-20

dĩle dõ sáasã. Lá Dii aà Lua ɔkùaaàla, kía pò pò à a wabikèwa kpàwà píie. ⁷ Kí Aatasasa kpalablea wè soplade guu Isailieɔ sù Yelusaleũ ɔ. Sa'onao kú n guu n Levii bui n lèsinao n bíibɔledɔanao n Lua ua zíkenaɔ. ⁸ Ezala kà Yelusaleũ kí kpalablea wè soplade mɔ sɔode guu. ⁹ A fèle Babeli mɔ séia gɔɔ séia zíe, ɔ à kà Yelusaleũ mɔ sɔode gɔɔ séiazí. Aà Lua ɔ kuaàla, ¹⁰ asa Ezala mɛkpà Dii ikoyã wáaipaawa n a keao, ké à e aà yādilenɛɔ n aà ikoyãɔ dada Isailieɔ.

Lá pò kí Aatasasa kpà Ezalawa

¹¹ Taala pò kí Aatasasa kpà sa'on Ezala pò i Dii yādileao n aà yādilenɛɔ da Isailieɔnɛwa yán ke: ¹² Aatasasa, kía kía mé lée bee kè sa'ona Ezala, Lua Musude ikoyādanaɛ. Ma fɔkpàma. ¹³ Ma yādile ma mɛ Isaili bui ge sa'ona ge Levii bui pò kú ma bùsuu aa ye genno Yelusaleũɔ píi, aa gé. ¹⁴ Mapi n ma ledamade gbɛɔn soplao mé n gbaɛ, ké n gé Yelusaleũ n Yuda bùsuo píi yá gwagwai n Lua ikoyã pò n kúa musu. ¹⁵ Anusu n vua pò mapi n ma ledamadeɔ wa Isailieɔ Lua pò aà be ku Yelusaleũ gbà séle wà geɔ ¹⁶ n ánusuo n vua pò n è Babeli bùsuuo píi n pò pò gbéɔ n sa'onao kpà n Lua kpé pò ũ Yelusaleũ. ¹⁷ Zuswanao n sásakao n sãneɔɔ lúlu n ɔapio n laaiwa, ní sa pò wí a pò káteu à tékũ oð n Lua kpé gbagbakíwa Yelusaleũ n pówenti gbao n imia gbao. ¹⁸ Mpi n n gbéɔ à ke n ánusuo n vua pò gò lá à kèé maawa, lá á Lua yeiwa. ¹⁹ Pò pò wà nàne n ɔzĩ lousisia Lua kpéu pò ũ kpa n Luapiwa Yelusaleũ. ²⁰ Tó n ye Lua kpé pò kíniɔ, tó a kekea gò n yá ũe, se ma làasiu we. ²¹ Mámɛmaa kí Aatasasa, ma yādile Uflata baale ɔ'ulenaɔne píie. A wabi pò sa'ona Ezala, Lua Musude ikoyādana kèwá kpawà gò píi. ²² Anusu su de tɔnu àaɔao. Pówena su de tɔnu baakwiao. Vɛe n nísio su de lítili àa baobaoao. Wisi sɔ, lá a yei léu. ²³ Lá Lua Musude dĩle píi, à kpa gò aà kpé pò ũ, ké asu kpɛneke n ma kíakeo ge ma néo. ²⁴ Aɔ dõ sɔ ké á zeví à falu ge ele'ɔa ge wè'ɔa sí Lua ua zíkenaɔ ge sa'onao ge Levii bui ge lèsinao ge bíibɔledɔanao ge zíkɛnpáleɔwao.

²⁵ Mpi sɔ Ezala, yákpalekenaɔ n yágɔgɔnao dilɛdile ɔno pò n Lua kpàma léu, ké aa yákeke a zéwa gbé pò kú Uflata baaleɔne píi. Aaɔ de gbé pò aa n Lua ikoyã dõ ũ. Gbé pò dõo sɔ, dadané. ²⁶ Gbé pò n Lua ikoyã n bùsu ikoyã kúa ɔplapiao, wa yádaaàla, aà dea ge aà ya ɔa bùsuu ge aà àizeɛ siawà ge aà daakpɛun nò.

²⁷ ɔ Ezala mɛ: Wà Dii wá deziɔ Lua sáaukpa! A láasoo maa dà kía a sɔu, ɔ kípí gbãakpà aà kpé pò kú Yelusaleũwa màa. ²⁸ A tò ma yá kà kía n a ledamadeɔgu n aà iwa gbãao píi. Lá Dii ma Lua ɔ kuamala, ma sɔdĩle, ɔ ma Isaili ɔaanao kàaa aa gɛmanɔ.

8

Uabele pò sù n Ezalao

¹ Uabele pò wa ɔ Babeli bùsuu Aatasasa kpalablegɔɔ wa su sãnuo tɔon ke n n buibɔkíio:

² Finɛasi bui uabele Geesoũ,

Itamaa bui uabele Danieli,

Davidi bui uabele Atusu.

³ Palsi bui Zakali n a gbéɔ gbɛɔn basoplakwi.

⁴ Paata Mɔabu bui Zelaia né Elioenai n a gbéɔ gbɛɔn àa do.

⁵ Zatu bui Yaazie né Sekania n a gbéɔ gbɛɔn àa do n basoo.

⁶ Adini bui Yonatãa né Ebede n a gbéɔ gbɛɔn blakwi.

⁷ Elaũ bui Atalia né Yesaia n a gbéɔ gbɛɔn bàakwi.

⁸ Sefatia bui Mikaila né Zebadia n a gbéɔ gbɛɔn basiiɔ.

- 9 Yoabu bui Yeielio né Obadia ní a gbéḗ gbēon òaa do ní gēo ní àaṣo.
 10 Bani bui Yosifia né Selomi ní a gbéḗ gbēon baswaaṣ.
 11 Bebai bui Bebai né Zakali ní a gbéḗ gbēon baaso ní àaṣo.
 12 Azegada bui Akatā né Yohanani ní a gbéḗ gbēon basokwi.
 13 Adonikaū bui pò sù gbēzā, Elifele ní Yeielio ní Semaiao ní ní gbéḗ gbēon bàāṣ.
 14 Bigivai bui Zakuu ní Utaio ní ní gbéḗ gbēon bàāḱwi.

Ezala daa Yelusaleū zéu

15 Ma ní kāaa swa pò ì dō Aavai, ṣ wa bōokpà we gōo àaṣ. Ké ma gbéḗ fānke ní sa'onao, má è Levii bui kú ní guuo. 16 Ṣ ma dōaanae bee sīsi: Elieze, Alieli, Semaia, Elenatā, Yalibu, Elenatā, Natā, Zakali ní Mesulaūo. Ma yādanedeo Yoialibu ní Elenatāo sīsi lo. 17 Ma ní zī Ido pò de dōaana ū gu pò wī me Kasifia kíi. Ma yá pò aa oè ní aà gbéḗ pò kú weo dāné, ké aa suwēe ní wá Lua ua zikenao. 18 Lá wá Lua o kuawála maanno, aa sùwēe ní gbéḗ laaideo, Levii tōūna Mali bui Selebua ní aà néo ní aà dāunao gbēon bao plasai. 19 Aa sù ní Melali bui Asabia ní Yesaiao lo ní ní dāunao ní ní néo gbēon bao. 20 Aa sù ní Lua ua zikena pò Davidi ní a iwao ní díle aa dō Levii buio gbēon òaa do ní baoo. Wà ní tó dālau m̄pii.

21 Ma leye kpàwakè Aava swa sae we, ké wà wázia busa wá Luae, wí tá na wabikewà wápio ní wá néo ní wá àizee yá musu. 22 Ma sosao ní sōdeo gbēaa kíawa aa kàedawázi zéu ibeēo yáí oa widè, asa wá ò kíae wa mē: Wá Lua ì oku gbéḗ pò aai a kíi weleola maanno, ṣ ì a pōkūma zōo bōbō gbéḗ pò pākpāziowa. 23 Wa leye wa wabikè wá Luawa yápio musu, ṣ a sīwanō.

24 Ma sa'on dōaanao sè gbēon kuēpla ní Selebua ní Asabua ní ní gbéḗ gbēon kwi. 25 Ṣ ma ánuu ní vuao yōné kiloowa ní pò pò kí ní a ledamadeo ní aà iwao ní Isaili pò kú weo a labakè wá Lua kpé gba ūo. 26 Wa ánuu yōné kiloowa tōnu bao ní plao ní ánuu pōo tōnu àaṣ ní vuao tōnu àaṣ. 27 Vua tao ku lo mēn bao, aa kà kiloo swaaṣ, mé mōgotē ta maa tekeo ku mēn pla, a beee kà vuawa. 28 Má òné: Apio ní pōpioá Dii pōe. Anusu ní vuaoá pò pò wà Dii á dezio Lua gbàe. 29 A itēke à pōpio dśa e a ge yō kiloowa Dii kpé kpéneo guu Yelusaleū sa'onao ní Levii bui ní uabeleo wáa. 30 Ṣ sa'onao ní Levii bui ánuu ní vuao ní pò pò wa yō kiloowapio sī aa geò wá Lua kpéu Yelusaleū. 31 Wa fele Aavai, wa da Yelusaleū zéu mō sēia gōo kuēpladezi. Wá Lua okùwála, à kàedawázi zéu ibeēo ní kpáiweliweo yáí. 32 Ké wa ka Yelusaleū, wa kámabò we gōo àaṣ. 33 A gōo síiōde zī wa ánuu ní vuao ní pōpio yō kiloowa wá Lua kpéu, ṣ wá kpà sa'ona Ulia né Melemowa. Finēasi né Elezaa kuaano ní Yesua né Yozabao ní Binui né Nōadiao. Levii buio m̄pii. 34 Wà apii nāo wa yō kiloowa, ṣ wà a gbua lé dālau zibeezi. 35 Ṣ zīo pò sù sa pò wī a pò káteu à tékū ò'o Isailio Luawa, zuswana kuēpla Isaili bui pii pò ū, sāsakao basoo síiōsai, sāneboobo basiiō àaṣsai, blesanao kuēpla duun awakpabo ū. Wà sa pò wī a pò káteu à tékū òò Diiwa pii. 36 Wà yá pò kía díle taala kpà aà iwao ní Uflata baala dōaanaowa, ṣ aa gbākà Isailioe ní Lua kpé dōao.

9

Isailio buipaleo sea no ū

1 Yápi kea gbēa kíao mō ma kíi aa mē: Wá gbéḗ ní sa'onao ní Levii bui aai kēkōwa ní bui pò liaawázio ní ní yābēekeao, Kanaao, Itio, Pelizio, Yebusio, Amōnio, Mōabu, Egipio ní Amoleo. 2 Aa nōsè ní guu, aa sè ní néone lo. Aa wá bui pò wá de Lua gbéḗ ūo kè kōgbē ū ní bui pò liaawázio. Kíao ní dōaanao mé bō Lua kpe màa. 3 Ké ma yápi mà, ma a ula ní ma ulatao gā má kè, ma a mikāe ní

ma lekāna káe wò. Ɔ ma z̄le, yápi ðia. 4 Ɔ gbé pó yá pó Isailio Lua ò via vío káamazi píi z̄zo pó sùo b̄oa Lua kp̄epi yáí. Lá yápi ðia, ma ḡo z̄leá we e sa oosi oḡo. 5 Ké sa oosi oḡo kà, ma f̄e mázia busaa guu, ma ula ní ma ulatao k̄eá, ̄o ma ḡe kule ma kosowa, ma a Ɔ p̄o p̄o Dii ma Luae 6 ma m̄e:

Ma Lua, wí ma k̄u, ma ḡe ḡo kpa ma w̄eí. Ma Lua, má f̄o w̄e se mà n gwao, asa wá duuna kùwála, wá tàae z̄ma. 7 Za wá dezioḡo e ní a gb̄ao wá tàae z̄o. Wá duuna yáí ̄o n wá ná buip̄aleo k̄iaone ní Ɔz̄i, wápi ní wá k̄ia ní wá sa'onao, ̄o aa wá gb̄e ̄o ðe ðe ní f̄enda, aa wá gb̄e ̄o kù z̄zo ũ, aa wá p̄o náaa, ̄o wí wá kú lá à wá kú gb̄e wa. 8 Dii wá Lua, tia kéwa n wá wegwa ḡia yoo, n gbé k̄nao tòw̄e, ̄o ní wá gbá tep̄k̄i n kp̄e. Wá Lua, ní tò wá oa w̄e, n wá lé ní láo yoo wá z̄bleu. 9 Wá Lua, baa ké z̄o n wá ũ, ni wá tó wá z̄bleuo. N tò P̄e s̄io k̄ia gb̄e k̄e w̄e. N wá lé ní láo, ̄o wa n kp̄e ḡboao k̄e wá ð. Wá Lua, n k̄adawázi Yelusaleŭ ní Yuda b̄usuo píi. 10 Tia kéwa wá Lua, yá kpele wá f̄o on̄e loi? Asa wa p̄akp̄a n yá 11 p̄o ní ðile n z̄blena ānab̄ione aa ð̄zie. Aa m̄e b̄usu p̄o wá dezioḡo lé ḡe s̄ii de b̄usu p̄o gb̄al̄e bui p̄o kú weo yāb̄e k̄e yáí ũ. An b̄ob̄ b̄usupi p̄a za a léle ní a l̄eao an yāb̄e k̄e yáí. 12 Aa m̄e wásu wá wá nen̄e kp̄as̄am̄ao, mé wásu ní n̄o sé wá né̄ne. Wásu wed̄o ní aafia ní ní gwea maaazi bauo, ké wá e gb̄ak̄u, wí b̄usu p̄o maa ble, wá tó wá né̄ne e ḡo p̄ii.* 13 Yápi wá lé píi wá w̄a k̄e ní wá tàae z̄zo yáí. N beeo wá Lua, ni ðadawá e wá duuna léwao, n gbé k̄nao tòw̄e kéwa. 14 Ɔ wa ea n yādileao gb̄o, wa bui yāb̄e k̄e n̄o ũ. Lá wá k̄e màa, n p̄o a pawázi, ní wá dede m̄im̄ibe, gbé k̄nae a b̄o b̄o. 15 Dii Isailio Lua, n yá k̄e, ̄o wa ḡo gb̄agb̄e k̄nao ũ. Tàaed̄e n wá ũ. A yáí wá gb̄e a f̄o w̄e se à n gwao.

10

Isailio ní duuna o Luae

1 Ḡo p̄o Ezala lé lousisi màa, a k̄ulea Lua kp̄e kp̄e, àle ní duuna o Luae, àle Ɔob̄, Isailio k̄aaaazi dasidasi, ḡe ní n̄e ní n̄e f̄e n̄e, ̄o aale Ɔob̄ maamaa. 2 Ɔ Elaŭ bui Yeielì né Sekania f̄e yā'ò Ezalae à m̄e: Wa b̄o wá Lua kp̄e, wa bui p̄o liaawázi s̄e n̄o ũ. N beeo b̄k̄i kú wá Isailione e tia. 3 Wá led̄oŭke ní wá Luao sa, wí n̄e piyo ya ní ní néo, lá n a led̄awáwa, mpi ní gbé p̄o aa wá Lua yādileao via vío. Wá ke lá aà ikoyā'òwa. 4 F̄e! A ḡo n yá ũ. Wa zenn̄e. S̄o ðile n̄ z̄ke yápiwa.

5 Ɔ Ezala f̄e, a tò k̄ia ní sa'onao ní Levii bui ní Isailio píi legb̄e yápi musu. 6 Ɔ à ḡo Lua kp̄e kp̄e, à ḡe Ì Eliasibu né Yohanani kp̄e ne. I p̄obleo, i imio, ké àle z̄zo p̄o sùo náaisaika Ɔob̄ yáí.

7 Ɔ wá kp̄awak̄e Yelusaleŭ ní Yuda b̄usuo píi wá m̄e, z̄zo p̄o sùo aa k̄aa Yelusaleŭ píi. 8 E ḡo àa ò ḡe pai, tó gbé i m̄o, aà àizee ḡo Dii p̄o ũ, wi ade ya b̄o z̄zo p̄o sùo guu. K̄ia ní gb̄ez̄zo mé z̄e màa. 9 Ɔ Yuda ḡe ní B̄eyāme bui ḡe k̄aa Yelusaleŭ píi e ḡo àa pi ḡe p̄o. M̄o k̄eokwi ḡo baode z̄i aa z̄leá Lua kp̄e ḡae m̄pii, aale lualua yápi ní lou p̄o lé mao yáí. 10 Ɔ sa'ona Ezala f̄e yā'òné à m̄e: A b̄o Lua kp̄e, a wá Isailio tàae k̄afi, a buip̄aleo s̄e n̄o ũ. 11 A á duuna o Dii á dezioḡo Luae, í aà p̄e k̄e sa. A k̄e k̄wa ní bui p̄o liaawázi ní n̄o p̄o á s̄e ní guu. 12 B̄ila w̄e wá ní b̄o gb̄ao aa m̄e: M̄aae, wá ke lá ní ðw̄e wa. 13 Ama wá dasi mé lou ku, wá f̄o w̄e z̄e b̄asi lao. Wá f̄o yápi k̄e ḡo do ge ḡo plao, asa wá tàae k̄e z̄o yápi musu. 14 Tó wá k̄ia ḡo la b̄ila ḡe ũ. Gb̄e p̄o buip̄aleo s̄e n̄o ũ i b̄o w̄e ní w̄e, aai m̄o ḡo p̄o wa ð̄l̄e n̄e wá ní ní w̄e gb̄ez̄zo ní yákp̄alekenao, wá

* 9:12 B̄oa 34.12-16, Iko 7.1-4

Lua pɔ i weewá yápi musu. ¹⁵ Asaeli né Yonatãa ní Tikeva né Yaziao mé bɔ̀ yápi kpe nípla, ð Levii buiɔ Mesulaũ ní Sabetαιο zèhɔ̀.

¹⁶ Ɔ zizɔ̀ pɔ̀ sùɔ̀ kè lá wa òwa. Sa'ona Ezala uabeleɔ̀ sè daedaε m̀ndodo. A ní tɔ̀ dàlau píi. Mɔ̀ kwide gɔ̀ sèia zí ð gbépiɔ̀ z̀le yápi gwàgwa. ¹⁷ Mɔ̀ sèia gɔ̀ sèia zí aa buipále senapiɔ̀ yá gwàgwa aa làa píi.

Gbé pɔ̀ aa buipále nɔ̀ sèɔ̀

¹⁸ Sa'ona pɔ̀ aa buipále nɔ̀ sèɔ̀n ke: Yozada né Yesua buiɔ̀ ní a dāunaε beε Maasea, Eliezεε, Yalibu, Gedalia. ¹⁹ Aa ɔ̀dà kɔ̀ ɔ̀u aa mè wa ní nɔ̀piɔ̀ yá, ð an baade sása kpà ní tàae flabobɔ̀ ù. ²⁰ Imεε buiɔ̀ Anani ní Zebadio. ²¹ Aliũ buiɔ̀ Maasea, Elia, Semaia, Yeieli, Uzia. ²² Pasuu buiɔ̀ Elioenai, Maasea, Isimaela, Nεtaneli, Yozaba, Elasa. ²³ Levii buiɔ̀ Yozaba, Simεi, Kelaia pɔ̀ wí mε lɔ̀ Kelita, Petaia, Yuda, Eliezεε. ²⁴ Lèsina Eliasibu ní bílɔ̀ledɔ̀anaɔ̀ Saluũ ní Teleũo ní Ulio.

²⁵ Isaili kɔ̀ni pɔ̀ aa buipále nɔ̀ sèɔ̀n ke: Palɔ̀si buiɔ̀ Lamia, Izia, Malakia, Miamε, Eleazaa, Malakia, Benaia. ²⁶ Elaũ buiɔ̀ Matania, Zakali, Yeieli, Abadi, Yelemɔ̀, Elia. ²⁷ Zatu buiɔ̀ Elioenai, Eliasibu, Matania, Yelemɔ̀, Zabada, Aziza. ²⁸ Bebai buiɔ̀ Yohanani, Anania, Zabai, Atalai. ²⁹ Bani buiɔ̀ Mesulaũ, Maluku, Adaia, Yasubu, Seali, Yelemɔ̀. ³⁰ Paata Mɔ̀abu buiɔ̀ Adena, Kelala, Benaia, Maasea, Matania, Bezaleli, Binui, Manase. ³¹ Aliũ buiɔ̀ Eliezεε, Isia, Semaia, Simεɔ̀, ³² Běyámεε, Maluku, Semalia. ³³ Asuũ buiɔ̀ Matenai, Matata, Zabada, Elifele, Yelemai, Manase, Simεi. ³⁴ Bani buiɔ̀ Maadai, Amlaũ, Ueli, ³⁵ Benaia, Bedea, Kelui, ³⁶ Vania, Melemɔ̀, Eliasibu, ³⁷ Matania, Matenai, Yaasu. ³⁸ Binui buiɔ̀ Simεi, ³⁹ Selemia, Natã, Adaia, ⁴⁰ Manadebai, Sasai, Salai, ⁴¹ Azaleli, Selemia, Semalia, ⁴² Saluũ, Amalia, Yosefu. ⁴³ Nebo buiɔ̀ Yeieli, Matitia, Zabada, Zebina, Yadai, Yoeli, Benaia. ⁴⁴ Gbépiɔ̀ buipále nɔ̀ sèε nípii, mé an nɔ̀pi keε nɔ̀c ò'ínɔ̀.

NεEMII

Yá pò kú láε bee guu

Nεεmii lá yá pò kè Ezala lá guu gbea yá dàu a siuwēε. Nεεmii láá yá pò a kè azia yá musu láε. Nεεmii ku sa'ona Ezala gɔɔε, Pεεsio kí Aatasasa İwao doe. Kipi aà gbà zé aà γε Yelusaleū keke kále. (1.1-2.10) Ké à kà we, baa ké gbēε ibelesèaàno, aà bùsu gbēε d̀baàle, ̄ à Yelusaleū bíi k̀ke a b̀. (2.11-7.72) A zè ní Ezalao gɔɔ pò aa káaaa z̀o ke, ̄ Ezala Lua ikoyā kyokè. Levii buio yápi b̀okèkè gb̀εne, ̄ baade k̀ke zè ní Diio. (8.1-10.40) Wà yāε g̀g̀ Isaili pò sù Yelusaleūne, (11.1-12.26) ̄ Nεεmii d̀aa Yelusaleū bíi sakēa guu. (12.27-43) Bee gbea à k̀ke Lua ikoyāε zé kàlené. (12.44-13.31)

Láε bee guu wá è Nεεmiiá āiadeε. A ẁo v̄i mé gbēmaaε. Yá pò à su lé ke píi guu ĩ wabike Luawa a yá musuε.

Nεεmii Yelusaleū k̀akεa

¹ Akalia né Nεεmii yán ke: Aatasasa kpalablea ẁε baode m̀o pò w̄i mε Kisele guu má kú kibe Susa mεwiau. ² ̄ ma d̀auna Anani b̀ Yuda bùsuu à m̀ò ní gbēε. Ma yālalamá Yuda gbé k̀na pò b̀ z̀z̀keu ní Yelusaleūo musu. ³ Aa wèa aa m̀ε, gbé pò b̀ z̀z̀keu aa tà Yuda bùsuu lé taasike maamaaε, ẁle ní láanike, asa Yelusaleū bíi gbooaε, mé a b̀le gbaɔ tékūa. ⁴ Ké ma yápi mà, ma z̀le, ̄ wé'ì b̀a. Ma ̀o l̀ g̀pla, mále leye, mále wabike Lua Musudewa ⁵ ma m̀ε: N yá na Dii Lua Musude. Lua z̀o pò ĩ tó ní mε séenatan n ũ. Gbēke guu n bàa ĩo kú ní gbé pò yenzi aaĭo n yádileao k̀ao. ⁶ Wéte mapi n z̀blenai. Swákpa wabi pò mále kema fáane ní gwāasinao n z̀blena Isailionezi. Mále duuna pò wá k̀ene o. Baa mapi ní ma de bεdeɔ wa duunakè s̄ε. ⁷ Wa yāvāik̀ene maamaaε, w̄i n yádileao dao, w̄i n ̀tond̀k̄i gwao, wá n ikoyā pò ní d̄ile n z̀blena M̀izie k̀ao. ⁸ To yá pò ní d̄ile n z̀blena M̀izieε bee d̀ngu. N m̀ε tó wa b̀o n kpe, níȳ wá fáaa buipáleɔ guuε. ⁹ N m̀ε l̀, tó wa εa suma, mé wá n yádileao k̀a wále z̄ikewà, baa ké n wá yá e d̀nia léwa, níȳ wá káaa, níȳ suwano gu pò ní s̀ε n tó kuwàu.* ¹⁰ Gbépiá n z̀blenaone, n gbé pò n ní bó ní n iko z̀o ní n g̀sa gbāaone. ¹¹ N yá na Dii, swádo mapi n z̀blena wabikeai ní n z̀blena pò n yá ĩ kené na aa n v̄ia v̄io wabikeao. Mapi n z̀blena ma dae ní g̀mio gbā, kí i ma wegwa.

Gɔɔ bee s̄o kipi v̄εbolenan ma ũ.

2

Ki Aatasasa Nεεmii z̄ia Yelusaleū

¹ Aatasasa kpalablea ẁε baode m̀o pò w̄i mε Nisā guu kí ye v̄εmi, ̄ má s̀ε má kpawà. A ma d̄s ní oosisio yāao, ² ̄ à ma la à m̀ε: B́yāi n oosisii? Nle gyākeo. N p̀o mé yàa? V̄ia ma k̀ maamaa, ³ ̄ má òè: Lua n d̄s ní aafiao, Źai! Ma oosisi, asa ẁle pò ma deziɔ mia kuu g̀ bezia ũε. A bíibole gbaɔ tékūa.* ⁴ ̄ a òmεε: N ye mà ke kpelewa ni? Ma wabikè Lua Musudewa g̀a, ⁵ ̄ má wèwà ma m̀ε: Kí, tó à k̀ene maa, mé mapi n z̀blena ma yá kànguε, ma z̄i Yuda bùsu ẁle pò ma deziɔ mia kuupi, ké mà e keke kále. ⁶ Kipi na z̀le aà saε, ̄ à ma la à m̀ε: Ný̄ ke we gɔɔ ũma ni? Gɔɔ kpele níȳ sui? Ké kí wè ma geai, ̄ ma g̀d̄leε. ⁷ Má òè: Tó à kànguε, lákε Uflata baale d̀aanaone n kpa. Oné aa to mà pá ní bùsua

* 1:9 Iko 28.64, 30.2-5 * 2:3 2Kia 25.8-10

e mà ge kaò Yuda bùsuu. ⁸ Lákè n líkpe dònana Asafae lo. Oè aà ma gba lí mà zegikíi pò kú Lua kpé sae gbaò keò ní bíibole gbaò ní kpé pò máò kuu pò. ⁹ Ó kí lá pò má gbèawaò kpàa, asa ma Lua o kuamalaε. ⁹ Kí sosa badeò ní sòdeò dàmeε aa gemanò. ¹⁰ Ó ma ge Uflata baale dɔaanaò lè, ma kí láò kpámá. ¹⁰ Ké Oloni gbé Sambala ní a ìwa Tobia, Amòni buio mà gbèe mò Isailio gwea káfi, à kèné ìi maamaaε.

¹¹ Ké ma ka Yelusaleũ, ma kámabò gia gɔò àaò. ¹² Ó ma fele gwáasina ní gbèeò, mi yá pò ma Lua dà ma sòu mà ke Yelusaleũ o gbèeεo. Ma di zàa'ina kpe, gbé kɔniò be kèse. ¹³ Ma bo Guzule Boleu gwá, ma mipè Gbègbon lòwa ní Tufua Boleo. Mále Yelusaleũ bíi pò daaia gwagwa ní a bole gbà tékūa. ¹⁴ Ó ma ge ae e Nibona Bole ní kí íkalekio. Gue ku we, ma zàa'ina i fò gèuo, ¹⁵ ò má be swa'eu gwá, mále bíi gwagwa. Ó ma ea su, ma gè Guzule Boleu. ¹⁶ Gbàadeò gu pò ma geu ge yá pò má kè dō, asa mi yáe o Yudaone gia, baa sa'onao ge kíabuiò ge gbàadeò ge gbé kɔni pò aa zipi keò. ¹⁷ Ó má òné: A taasi pò wá lé èó? Yelusaleũ gò bezia ũ, a bíiboleò tékūa. A to wà ea bíiboilò, ké wásu wàò de láanipò ũ lo yá. ¹⁸ Má òné lo lá ma Lua okumala ní yá pò kí òmeεo. Ó aa mè: Wà fele na a boawa. Ó aa nà zì maapiwa oplapla.

¹⁹ Ké Oloni gbé Sambala ní a ìwa Tobia, Amòni buio ní Laalubu bui Gesèuò a baomà, aa wá àlafikè, aa sakàwágu aa mè: Bó ále ke wei? Ale bo kí yá kpe yòo? ²⁰ Ó ma a zàsímá ma mè: Lua Musude a wá daε ní gòmio. Wápiò aà zòblenaò, Yelusaleũ bíiboa wále nawà ke. Apio sò á baa ku lao. A yá kú la lo, á tó àò dò gbèegu wélepi guu la lo.

3

Yelusaleũ bíibonaò

¹ Sa'ona Eliasibu ní a gbè sa'onao èa Sã Bole bò. Aa a sakè, ò aa a gbaò pèlepèle. Aa bíi sakè e za Basò Kalanga ní Ananeli Kalangao. ² An sae Yelikodeò bíibò. An sae Imeli né Zakuu bíibò. ³ Asenaa badeò èa Kpò Bole bò, aa a zaò dàda, aa a gbaò pèlepèle, aa a mɔò ní a gbáaò dàu. ⁴ An sae Uliá né Melemò, Akozi tɔuna bíi kèke bò. Aà sae Belekia né Mesulaũ, Mesezabeli tɔuna kèke bò. Aà sae Baana né Zadoki kèke bò. ⁵ Aà sae Tekoadèò bíi kèke bò, kási an gbèzòò gí zì gbáa pò dɔaana dànè keie.

⁶ An sae Pasea né Yoiada ní Besodia né Mesulaũo Bole Zi bò. Aa a zaò dàda aa a gbaò pèlepèle, aa a mɔò ní a gbáaò dàu. ⁷ An sae Gabaò gbé Melatia ní Melonò gbé Yadò bíi kèke bò ní Gabaòdeò ní Mizipadeò e za Uflata baala dɔaana be. ⁸ An sae Alaia né Uzieli pò ì vua zì ke bíi kèke bò. Aà sae tulalekena Anania kèke bò e za bíi yàasa kíi. ⁹ Aà sae Hulu né Lefaia, Yelusaleũ kpedo kía, bíi kèke bò. ¹⁰ Aà sae Alumafa né Yedaia bíi pò boaa ní a beo kèke bò. Aà sae Asabana né Atusu kèke bò. ¹¹ Aliũ né Malakia ní Paata Mɔabu né Asubuo gupále kèke bò ní Kina Kalangao. ¹² An sae Aloese né Saluũ, Yelusaleũ kpedo kía, bíi kèke bò sãnu ní a nenò. ¹³ Anuni ní Zanòadeò Guzule Bole kèke. Aa èa bò aa a gbaò pèlepèle, aa a mɔò ní a gbáaò dàu. Aa bíi kèke bò lo gàsísuu òaa sòo e à gè pè Pòtuogbò Bolewa. ¹⁴ Lekabu né Malakia, Betakelũ fáani kí, Pòtuogbò Bole kèke. A èa bò, à a gbaò pèlepèle, à a mɔò ní a gbáaò dàu. ¹⁵ Kòloze né Saluũ, Mizipa fáani kí, Nibona Bole kèke. A èa bò a dò, à a gbaò pèlepèle, à a mɔò ní a gbáaò dàu. A bíi pò kú Siloe Ikalekii sae kèke bò lo za kibe kaa sae e à gè pè Davidi Wéle dedekiiwa. ¹⁶ A gbea

Azebu né Nɛɛmii, Bezuu fáani kpɛdo kí, bíi kèkè bò e Davidi be gevíkii sae ní íkalékii pọ́ wa ỳò ní Nɛgɔ́nao Kpéó.

¹⁷ A gbɛa Bani né Leuū ní Levii buiɔ bíi kèkè bò. A gbɛa Asabia, Keila fáani kpɛdo kí, a fáani bíi kèkè bò. ¹⁸ A gbɛa Enada né Bavai, Keila fáani kpɛdo kí, a fáani bíi kèkè bò. ¹⁹ Aà sae Yesua né Ezɛɛ, Mizipa kí, bíi pọ́ bɔaa ní gɔ́kɛbɔkpɛo kèkè bò e bíi golawa. ²⁰ A gbɛa Zabai né Baluku kɔaikè à bíi kèkè bò za golawa e à gè pè sa'onkia Eliasibu be kpɛɛlɛwa. ²¹ A gbɛa Ulia né Mɛlemɔ, Akozi tɔ̀una gupále kèkè bò za Eliasibu be kpɛɛlɛ e aà ua léwa.

²² A gbɛa sa'ona pọ́ kái ní Yelusaleūɔ bíi kèkè bò. ²³ A gbɛa Bɛyāmɛɛ ní Asubuo bíi pọ́ bɔaa ní ní bɛo kèkè bò. A gbɛa Maasea né Azalia, Anania tɔ̀una bíi pọ́ kú a be sae kèkè bò. ²⁴ A gbɛa Enada né Binui gupále kèkè bò za Azalia be e à gè pè bíi golawa. ²⁵ Uzai né Palala bíi kèkè bò za golawa e kalanga pọ́ bɔaa ní kibɛo dakpɛunaɔ ua sae. A gbɛa Palosi né Pedaia ²⁶ ní Lua ua zíkɛna pọ́ kú Ofeli s̀s̀i musuɔ bíi kèkè bò I Bɔle kpɛɛlɛ gukpɛ oi e à gè pè kalangapiwa.

²⁷ A gbɛa Tekoadɛɔ bíi kèkè bò za kalanga zɔ̀pi sae e s̀s̀ipi bíiwa. ²⁸ Sa'onao bíi pọ́ kú Ś Bɔle sae kèkè bò, baade ní bíi pọ́ kú a be saeo. ²⁹ A gbɛa Imɛɛ né Zadoki bíi pọ́ kú a be sae kèkè bò. A gbɛa Sekania né Semaia pọ́ de Gukpɛ Bɔle d̀ana ũ bíi kèkè bò. ³⁰ A gbɛa Selemia né Anania ní Zalafa nɛgɔ́ɛ soolode Anunio gupále kèkè bò. A gbɛa Belɛkia né Mɛsulaū bíi pọ́ kú a kpé sae kèkè bò. ³¹ A gbɛa vuazíkɛna Malakia bíi kèkè bò e Lua ua zíkɛnaɔ ní laatanao be Mifɛka Bɔle sae e à gè pè kpé pọ́ kú bíi golawa. ³² Vuazíkɛnaɔ ní laatanao mé bíi kèkè bò kpé pọ́ kú bíi golawa ní Sā Bɔleɔ zānguɔ.

Ibɛlɛsa ní Yelusaleū bíibonaɔ

³³ Ké Sambala mà wá Yudaɔ wále Yelusaleū bíi bo, aà pọ́ pà, aà za fè maamaa, ɔ̀ àlɛ wá awiambɔ. ³⁴ A ò a gbéɔ ní Samali zīgɔ́ɔ wáa à mè: Bó Yuda gianapiɔ lé kɛɛɛɛ? Aa f̃ ɛa bíipi boe? Aa sa'o aai z̃ipi nɛ gɔ́ɔ do nia? Aa f̃ wélepi vu ní gbɛ pọ́ tekù à dàãipice? ³⁵ Amɔni bui Tobia ku aà sae, ɔ̀ à mè: Bíi pọ́ aale bopi, tó gbɛgbona dèdɛwà, a gbɛɔ gbooe fá!

³⁶ Ǿ ma mè: Wá Lua, wá yāma, asa aa nifèwázie. Tó wá awiana pọ́ aale bɔ wi ní musu. To wà ní kúkū wà tárnɔ z̃izɔ́ ũ. ³⁷ Nsu láka ní tàaɛɔlao. Nsu ñ ní duuna bādɛo, asa aa bíibonaɔ s̀s̀s̃ɛ. ³⁸ Maa wa bíipi bò e à pèkɔ́wa mé a les̃i kà guo, asa gbéɔ lé z̃ipi kɛ ní ñɛmɛndooɛ.

4

¹ Ké Sambala ní Tobiao ní Laalubuɔ ní Amɔniɔ ní Asedodadeɔ mà Yelusaleū bíikɛkɛa lé gé aɛ mé gufooɔ lé tata, an pọ́ pà maamaa. ² Ǿ aa lɛkpaaí nípii, aa mè wa mɔ léle Yelusaleūwa, wi yākele liañzi. ³ Ǿ wa wabikè wá Luawa, mé wa gudɔ́anaɔ dilɛdile fáanɛ ní gwāasinao an yái. ⁴ Ǿ wá Yudaɛɔ mè: Asosenaɔ yèɛɛ lé láa. Gbɛ pọ́ wa gbòo wa dàaí zɔ́ɔ, wá f̃ bíipi bo wà a midɛo. ⁵ Wá ibɛɔ mè, e wàò gé ní yá d̃oi, wa siwágu, wi wá dɛdɛɛ, z̃ipi i gɔ́ kpaá zéu. ⁶ Wá gbé pọ́ kú ní saeo mɔ òwɛɛ à kà gɛn kwi aa mè: Aale bɔ gupiiu, aa ye mɔ léleiwáɛ. ⁷ Ǿ ma gbéɔ dilɛdile bíifooɔ guu ní a gu pọ́ ɛɛūɔ. Ma ní dilɛdile daɛdaɛ, baade ní a f̃ɛndaɔ ní a s̃ɔnao ní a sáo. ⁸ Ké ma wetè guci, ma fɛlɛ ò kíabuɔnɛ ní gbāadeɔ ní gbé k̃iniɔ ma mè: Asu viakɛnéo. Aɔ d̃ó ké Dii zɔ́ɔ, ì tó ní mɛ sɛnata. A z̃ika á gbéɔnɛ ní á nɛgɔ́ɛo ní á nɛnɔɛo ní á naɔ ní á bɛo. ⁹ Ké wá ibɛɔ mà Lua ní fú, a tò wa ní lɛkpaaí feena mà, ɔ̀ wápii wa ɛa na bíiboawa, baade ní a z̃io.

10 Za gɔɔ bee ma gbέɔ kpaalè lεε pla. Gbέεɔ lé zíkε mé gbέεɔ sɔna kŭa ní sɛngbaoo ní sáo ní mò ulao daa. Kíao sí gbέ pɔ lé bíiboɔ kpε. 11 Gbέ pɔ aso sεao aso kŭa ɔ do, gɔkεbɔ ɔ do. 12 Bíibonaɔ fɛnda dɔa ní pi nípii. Kuupena Ìɔ ku ma saε. 13 Ǿ má ò kíabuionε ní gbāadeɔ ní gbέ kíniɔ: Zí dasi mé bíipi gbāa, ɔ wa kɔkpaalèkpaale a léu. 14 Gu pɔ á mà wáλε kuupeu, à kāaawázi we, wá Lua i zikawεε. 15 Ǿ wa εa na zíwa, gbέεɔ sɔna kŭa za guluuluui e saanaɔ gè bílεò. 16 Zibeezí má ò gbέonε: A baade lí i Yelusaleŭ la ní a íwaɔ, ké aali e gudɔa gwá, aali zíkε fáanε. 17 Mapi ní ma dáunaɔ ní ma íwaɔ ní gudɔana pɔ kumanɔɔ, wili wá pɔkasa bɔɔ, baade Ìɔ a gɔkεbɔ kŭa a ɔplaauε.

5

Nεεmii zεa ní taasideɔ

1 Gɔɔ bee wá Yudaε ní ní naɔ lé wiile ní gbέɔwa maamaa. 2 An gbέεɔ mε: Wápiɔ ní wá néɔ, wá dasi. Wá ye pɔwεnai wá pɔble, wí e wáɔ aafia. 3 An gbέεɔ mε Ìɔ: Nɔana ku, ɔ wa wá buaɔ ní wá vεebuɔ ní wá kpéɔ tɔɔma díle pɔwεna yáí. 4 An gbέεɔ mε: Wa ɔa sèa, ké wá wá buaɔ ní wá vεebuɔ falu kpa kíwa yáí. 5 Baa tó wá bui douε, mé wá néɔ dou ní ní néɔ, wáλε wá néɔ yiamá zɔɔ ũ teasi. Wá nenɔεεɔ lé zɔble kò, mé wá gbāa i ka wá pɔε keo, asa wá buaɔ ní wá vεebuɔ gò ní pɔ ũε.

6 Ké ma ní wiipi mà ní gbέɔ káala pɔ aa kèò, ma pɔ pà maamaa. 7 Ma yápi wáaipà ma sɔ guu, ɔ ma zɔadò kíabuio ní gbāadeɔwa má òné: A baade lé ɔ'idia a gbédeεε.* Ǿ ma mε wá bíla kāaa an yápi yáí. 8 Má òné: Wa wá gbέ Yuda pɔ gè buipáleɔ pɔ ũò bò wá gbāa léu, ɔ á tò á gbέɔ lé nízia yiawá ɔa? Ǿ aa níle kpé, aai yāe e òò. 9 Ǿ ma εa ma mε: Yá pɔ ále kepi maa. Aɔ wá Lua vía ví, ké wá ibεε buipáleɔ su wá sɔsɔo yáí. 10 Mapi ní ma daε ní ma íwaɔ, wa ɔa ní pɔwεnao sèané sɔ. A ɔ'idiané tó sa, 11 í ní buaɔ ní ní vεebuɔ ní ní kù kpéɔ ní ní kpéɔ sɔaané ní pɔ basɔode pɔ ále símá ɔ'í ũò, ɔa ní pɔwεnao ní vεεo ní nísio píi. 12 Ǿ aa mε: Wá sɔaané, wá pɔε wεεlemá ɔo. Wá ke lá ní òwa. Ǿ ma sa'onao sísi, má tò gbépiɔ lakpà níziála lá aa a legbèwa. 13 Ma a ulada kpòε ma mε: Lua gbέ pɔ i zíkε lé pɔ á gbèpiwao kpoe màa, i aà be ní aà àizεεɔ siwá. Lua aà kpoe aà gɔ gii màa. Bíla mε: Ami! Ǿ aa Dii sáaukpà. Ǿ gbέɔ kè lá aa a legbèwa.

14 Bee gbεa za gɔɔ pɔ Aatasasa ma díle Yuda bùsu dɔaana ũ a kpalablea wè baode zí e a wè baakwi ní plaode guu, à kà wè kuεpla, mapi ní ma daε wi dɔaanakεble bleo. 15 Dɔaana káau pɔ dɔaamεεɔ aso gbia tò gbέɔwa, aa pɔblea ní vεεo sí baadewa ní ánuɔu ɔwatε blablaɔ. An íwaɔ gbāablémá ɔ. Mapi sɔ mi ke màao, asa má Lua vía ví. 16 Ma mεkpà bíipi boawa, mi tɔole sé ma pɔ ũò. Ma íwaɔ káaaa we zípi yáíε. 17 Yudaɔ Ìɔ pɔble ma be gbέon basoplakwikwi, gbāadeɔ ní gbέ pɔ bò bui pɔ liaawáziɔ kíi. 18 Lá gu lé dɔ wíɔ zu kekεmεε mɛndodo ní sá mεkpaaɔ mɛn soolosoɔo ní koɔ, mé wíɔ vεε ba zɔɔzɔɔ gɔɔ kwi ní gɔɔ kwio. Gia ní beo mi dɔaanakεble gbεamáo, asa zí pɔ gbέ beεɔ lé ke zɔɔ. 19 Ma Lua, yámaa pɔ má kè gbέ beεonε píi àɔ dɔngu.

6

Nεεmii ibεεɔ wεεle ɔnɔkεaè

1 Ma bíibò má làa, a fòo ku guei ɔo, áma mi a bɔle gbao pélepεle gíao. Ké Sambala ní Tobiao ní Laalubu bui Gεεεŭo ní ma ibεε kíniɔ a baomà, 2 Sambala ní Gεεεŭpio lékpásákεmεε aa mε mà mɔ dańle Onɔ guzule wéleε guu. Váí ɔ aale

* 5:7 Bɔa 22.24

wεεlemanɔ. ³ Ma gbέɔ zímá ma mè: Mále zi zɔɔ keε, má e mà mɔo. Má e mà zipi to we mà mɔ á kíio. ⁴ Aa lékpásápi kèmmε gēn síiɔε, mé ma yápi zásimá màa píi. ⁵ A gēn sɔode Sambala a iwae zla. A taala pɔ wi kán'ɔ nawào kúa. ⁶ Wa kè lápi guu wà mè: Wà yáε feena mà buipáleɔ kíi, ɔ Gεεεũ mè síanaε. A mè mpi ní Yuda kíniɔ a zεò à bɔ kí yá kpeε. A yáí áε bíipi boi. Wà mè bɔ ní ye n̄ gɔ Yudaɔ kía ũε, ⁷ ɔ n̄ ānabiɔ díle aa o Yelusaleũ nímmε ní de ní kía ũ. Kí a yápi ma. Ayāmeto mɔ wà lekpaai. ⁸ ɔ ma lékpásákèè ma mè: Yá pɔ níle o kuo. Mmε n̄ yápi ò nziawa. ⁹ Ampii aa ye vía ma kũ aa mè wá ɔ a gɔ dɔwázie, wá e zipi midεo. Ma Lua, ma ɔ gba gbāa.

¹⁰ Gɔɔewa ma gε Delaia né Semaia, Metabeli tɔūna be, asa à azia yè a kpéu. A mè: Wà kpaai Lua kpéu, wí a gbatawáε, asa gbέɔ lé mɔ n̄ deie. Aa mɔ n̄ dei gwáaε. ¹¹ ɔ ma mè: Ma taa í bàalea? Ma taa a f̄ gε ulε Lua kpéu mazia misia yáia? Má gεo. ¹² Má d̄ɔ maziawa aà yápi i bɔ Lua kíio. A ānabikepi kè ma yá musu, ké Tobia ní Sambalao fiabòè yáie. ¹³ Màa à fiabòè, ké vía e ma kũ mà duunake mà gé we, aai gbasa ma tó ɔɔkpa aa ma s̄s̄s̄. ¹⁴ Ma Lua, to Tobia ní Sambalao yákeapi àò dɔngu. To n̄ε ānabi Nɔadia yá àò dɔngu bɔ ní ānabi kíni pɔ aa ye vía ma kũ.

Yelusaleũ bíi midεa

¹⁵ Gɔɔ blakwi ní plao gbea wa bíipi m̄ide mɔ pɔ wí mε Elulu gɔɔ baasɔodezi. ¹⁶ Ké wá ibεεo a baomà, mé bui pɔ liaawázio wesie, an ká gà, aa d̄ɔ sa ké wa zipi kè ní wá Lua gbāaoε. ¹⁷ Gɔɔbeezi Yuda kíabuiɔ lé lá kpásá Tobiaε m̄ɔm̄ɔ, mé Tobiapi lé kpásāné. ¹⁸ Yudaɔ yāyèaànɔ dasi, asa Ala né Sekania mé aà ānsue ũ, mé Belekia né Mesulaũ mé Tobiapi né Yohanani ānsue ũ. ¹⁹ Aai aà sáaukpa ma wáa bɔ, ɔ aai εa ma yá dau siuè. Tobiapi láɔ kpásāmmε bɔ, ké vía e ma kú.

7

¹ Ké wá bíibò mé ma a bɔle gbaɔ pèlepεle, wá bíibɔledɔanaɔ ní lèsinaɔ ní Levii buiɔ díle. ² ɔ ma a dáuna Anani díle Yelusaleũ gbēzɔɔ ũ ní kibe ziia Ananiao, asa gbé náaideε. A Lua vía ví de gbé dasidela. ³ Má òné: Wasuli Yelusaleũ bɔle gbaɔ wēo e íatē gε lí gbāakū. Wàli zetata wá gbáaɔ dau e bíibɔledɔanaɔ tá. Wá Yelusaleũdeɔ díledile gudɔanaɔ ũ bɔ, an gbēεo aao ku gudɔakii, an gbēεo ní be saε. ⁴ Wélepi zɔɔ mé a bálumaɔ ví, mé gbé pɔ kú weɔ bílao. Wi e εa a kpéɔ d̄òd̄o yāao. ⁵ Ma Lua láasoo dāmεε ma s̄ɔu, ɔ ma kíabuiɔ kàaa ní gbāadeɔ ní gbé kíniɔ píi, ké wá ní tó dalau ní buiwa yáí.

⁶ Babeli kí Nebukanεza Isailiɔ kùkù zizɔɔ ũ yāa, à tārínɔ Babeli. An gbé pɔ b̄ò zizɔkεpiu aa sù Yelusaleũ ní Yuda bùsuo, baade ní a beɔɔn ke: ⁷ Aa sù ní Zolobabelio ní Yesuaɔ ní Nεεmiió ní Azaliao ní Laamiao ní Naamanio ní Maadoseo ní Bilisāo ní Misipaaɔ ní Bigivaio ní Leuũo ní Baanao s̄anu.

Isaili ḡɔε pɔ sùpiɔ naon ke: ⁸ Pabsi buiɔ gbēɔn òaasɔɔo lεε pla ní baswaaɔkwi ní plao (2.172). ⁹ Sefatia buiɔ gbēɔn òaa do ní baswaaɔkwi ní plao (372). ¹⁰ Ala buiɔ gbēɔn òaa àaɔo ní blakwi ní plao (652). ¹¹ Paata Mɔabu bui pɔ de Yesua ní Yoabuo buiɔ ũ gbēɔn òaasɔɔo lεε pla ní òaa síiɔ ní bao plasaio (2.818). ¹² Elaũ buiɔ gbēɔn òaa soolo ní blakwi ní síiɔo (1.254). ¹³ Zatu buiɔ gbēɔn òaa síiɔ ní blasɔoo (845). ¹⁴ Zakai buiɔ gbēɔn òaa àaɔ ní baswaaɔo (760). ¹⁵ Binui buiɔ gbēɔn òaa àaɔ ní blakwi plasaio (648). ¹⁶ Bebai buiɔ gbēɔn òaa àaɔ ní baasɔo ní àaɔo (628). ¹⁷ Azegada buiɔ gbēɔn òaasɔɔo lεε pla ní òaa do ní basoolo ní plao (2.322). ¹⁸ Adonikaũ buiɔ gbēɔn òaa àaɔ ní bàaɔɔo ní plao (667). ¹⁹ Bigivai buiɔ gbēɔn òaasɔɔo lεε pla ní bàaɔɔo ní plao (2.067). ²⁰ Adini buiɔ gbēɔn òaa àaɔ

ń baaṣ sɔosaio (655). ²¹ Atee pɔ de Ezekia bui ũ bui gbɛɔn basoo plasai (98). ²² Asuũ bui gbɛɔn ɔaa do ń basoolosoo ń ɔaṣo (328). ²³ Bezai bui gbɛɔn ɔaa do ń basoolosoo mɛndosaio (324). ²⁴ Alifi bui gbɛɔn basookwi ń plao (112). ²⁵ Gabaṣ bui gbɛɔn basoo sɔosai (95). ²⁶ Betelɛũdeɔ ń Netofadeɔ gbɛɔn ɔaa do kuɛplasai (188). ²⁷ Anatodeɔ gbɛɔn basoolosoo ń ɔaṣo (128). ²⁸ Betazamavedeɔ gbɛɔn bla ń plao (42). ²⁹ Kiliayaaliũdeɔ ń Kefiladeɔ ń Beelodeɔ gbɛɔn ɔaa ɔaṣ ń basopla ń ɔaṣo (743). ³⁰ Lamadeɔ ń Gebadeɔ gbɛɔn ɔaa ɔaṣ ń bao ń mɛndoo (621). ³¹ Mimasadeɔ gbɛɔn basoolo ń plao (122). ³² Betelideɔ ń Aideɔ gbɛɔn basoolo ń ɔaṣo (123). ³³ Nɛbo pãle bui gbɛɔn blakwi ń plao (52). ³⁴ Elaũ pãle bui gbɛɔn ɔaa soolo ń blakwi ń siiiṣo (1.254). ³⁵ Aliũ bui gbɛɔn ɔaa do ń basooloo (320). ³⁶ Yelikodeɔ gbɛɔn ɔaa do ń basoplasoo (345). ³⁷ Lodideɔ ń Adidadeɔ ń Onodeɔ gbɛɔn ɔaa ɔaṣ ń basoolo ń mɛndoo (721). ³⁸ Senadeɔ gbɛɔn ɔaasoo lɛɛ ɔaṣ ń ɔaa siiiṣ ń basoolokwio (3.930).

³⁹ Sa'ona bui pɔ sùn ke: Yesua bui Yedaia bui gbɛɔn ɔaa sɔo baasoo ń plao sai (973). ⁴⁰ Imɛɛ bui gbɛɔn ɔaa sɔo ń blakwi ń plao (1.052). ⁴¹ Pasuu bui gbɛɔn ɔaa soolo ń blasoo ń plao (1.247). ⁴² Aliũ bui gbɛɔn ɔaa sɔo ń gɛo ń plao (1.017).

⁴³ Levii bui pɔ sùn ke: Odeva bui Yesua ń Kamielio bui gbɛɔn baaṣkwi ń siiiṣo (74). ⁴⁴ Asafa bui lèsinao gbɛɔn basoplasoo ń ɔaṣo (148). ⁴⁵ Saluũ ń Ateeo ń Talemoo ń Akubuo ń Atitao ń Sobaio bui bíibledṣanao gbɛɔn basopla plasai (138).

⁴⁶ Lua ua zikená gbɛɛ beɔ buiɔne: Ziha, Asufa, Tabao, ⁴⁷ Kelosi, Siaa, Padoni, ⁴⁸ Lebana, Agaba, Salemai, ⁴⁹ Anana, Gideli, Gaaa, ⁵⁰ Leaia, Lezini, Nekoda, ⁵¹ Gazaũ, Uza, Pasea, ⁵² Besai, Mɛuniũ, Nefusiũ, ⁵³ Babuku, Akufa, Aluu, ⁵⁴ Bazelu, Mɛida, Aasa, ⁵⁵ Baakosi, Sisela, Tema, ⁵⁶ Nezia ń Atifao.

⁵⁷ Salomoo zòblena buiá gbɛɛ beɔ buiɔne: Sotai, Sofɛɛ, Peluda, ⁵⁸ Yala, Daakṣ, Gideli, ⁵⁹ Sefatia, Atili, Pokene Azebaiũ ń Amoo. ⁶⁰ Lua ua zikenapio ń Salomoo zòblena buipio gbɛɔn ɔaa pla swaaṣaie (392).

⁶¹ Gbɛɛ bò Temela ń Telaasao ń Kelubuo ń Adṣo ń Imɛɛo, ṣ aai e ń buibokii òlɔnéo, tó Isailiɔn ń ũ. ⁶² Delaia ń Tobiao ń Nekodao buiɔne, aa gbɛɔn ɔaa ɔaṣ ń bla ń plaoe (642). ⁶³ Sa'ona bui pɔ de Ọbaia ń Akozio ń Baazilaio bui ũ sù lɔ. Baazilaipi Galada bui Baazilaine sè yãa nɔ ũ, ṣ à a ànsue tópi sè. ⁶⁴ Gbɛ́pio ń tó wɛɛɛ buibokii taalau, aai bɔwàò, ṣ wà gíné ń sa'ozio. ⁶⁵ Bùsu dɔaana òné, mé i ke sa'ona ń yá gwà ń Uliũo ń Tumiũo* baaasio, aasu Lua ble bleo.

⁶⁶ Gbɛ́pio pii gbɛɔn ɔaasoo lɛɛ bla ń plao ń ɔaa do ń baswaaṣo (42.360). ⁶⁷ An zòblena gɔɛo ń nɔɛo ku lɔ gbɛɔn ɔaasoo lɛɛ sopla ń ɔaa do ń basopla ɔaṣaio (7.337). Lèsinao gɔɛo ń nɔɛo kúrínɔ lɔ gbɛɔn ɔaa do ń blasoo (245). ⁶⁸ Aa sɔó ví ɔaa ɔaṣ ń basooloo ń gɛo ń mɛndoo (736), sɔbaona ɔaa do ń blasoo (245), yiongo ɔaa pla ń bla sɔosaio (435), zàa'inao ɔaasoo lɛɛ soolo ń ɔaa ɔaṣ ń basooloo (6.720).

⁶⁹ An uabeleeo gbadàda zì yá musu. Bùsu dɔaana gbadà Lua kpé zì kpagolo guu vua kiloo swaaṣ ń kɔnio ń vua tao mèn blakwi ń sa'on ulatao mèn ɔaa pla ń basoolokwio (530). ⁷⁰ Uabeleeo gbadàda Lua kpé zì kpagolo guu, vua kiloo baswaaṣkwi (170) ń ánusuo tɔnu do ń kiloo ɔaa doo. ⁷¹ Gbɛ́ kɔnio gbadàda lɔ, vua kiloo baswaaṣkwi (170) ń ánusuo tɔnu do ń kiloo basoo ń sa'on ulatao mèn baaṣoo ń plao (67). ⁷² Sa'onao ń Levii bui ń bíibledṣanao ń lèsinao ń gbɛ́pãleeo ń Lua ua zikenao ń Isaili kɔnio zòlezɔle ń wɛ́leɔ guu.†

* 7:65 Bɔa 28.30, Iko 33.8 † 7:72 1Lad 9.2-3

8

Ezala Mɔizi ikoyā kyokɛa

¹ Gbɛ́pii kàaa n̄ lɛdoũo gāae pɔ́ kú I Bɔle sae, ɔ wa ò yādanede Ezalae aà bɔ́ n̄ Mɔizi ikoyā pɔ́ Dii d̄ile Isailiɔne láo. ² Mɔ́ soplá gɔɔ s̄eia z̄í sa'ona Ezala b̀ò n̄ Mɔizi ikoyāo bíla ae. Gɔ́e n̄ nɔe n̄ gbé pɔ́ aa f̄o yāmao p̄ii kú we. ³ A aed̀ò gāae pɔ́ kú I Bɔlepi saewa, ɔ àle lápi kyokɛ za kɔkɔ e íatē minanguo gɔ́e n̄ nɔe n̄ gbé pɔ́ aa f̄o maɔ wáa. Gbɛ́pii swā̀d̀ò Mɔizi ikoyā lápi kyokɛai. ⁴ Yādanede Ezala ze gbà les̄í pɔ́ wa dà n̄ lío lápi kyokɛa yáí musu. Matitia n̄ Semaɔ n̄ Anaiao n̄ Uliáo n̄ Ilikiao n̄ Maaseao ku aà ɔplai. Pedaia n̄ Misaelio n̄ Malakiao n̄ Asuũo n̄ Asadanao n̄ Zakalio n̄ Mɛsulaũo ku aà ɔzei. ⁵ Ké Ezala lá wè, gbɛ́pii è, asa aà zek̄ii les̄í deŕila. Ké a wè, gbɛ́pii f̄èle zè. ⁶ Ezala Dii Lua z̄ɔde sáaukpà, ɔ gbɛ́pii ɔsè musu aa mè: Ami! Ami! ɔ aa mipèle tɔle, aa kùle Dii. ⁷ Gɔɔ pɔ́ gbé zea we, Levii buieɔ Mɔizi ikoyā dàdané. Levii buip̄iɔ tón ke: Yesua, Bani, Selesia, Yamini, Akubu, Sabetai, Odia, Maasea, Kelita, Azalia, Yozaba, Anana n̄ Pelaiáo. ⁸ Aa Lua ikoyā lápi kyokè, ɔ aa a bɔ̀lekè, aa a wé wèné, ké aa e kyópi ma.

⁹ ɔ̀ b̄usu gbāade Nɛɛmii n̄ yādanede sa'ona Ezalao n̄ Levii bui pɔ́ lé yādada gbéɔne òné: Gɔ́e beeá Dii á Lua pɔ́e. Asu wēnakɛo, ásu ɔ̀lɔ. Asa ké aale Mɔizi ikoyā ma, aale ɔ̀lɔ m̄pii. ¹⁰ Nɛɛmii mè: A ge pɔ́ n̄side ble, í í nana mi. A li gbé pɔ́ pɔe v̄ioɔne. Gɔ́e beeá wá Dii pɔ́e. Asu búbuapeo, asa pɔna pɔ́ Dii í kpámá de á gbāa'ek̄ii ũ. ¹¹ Levii buiɔ gè gbé n̄d̄e n̄niné aa mè: A n̄le! Gɔ́e beeá Lua pɔ́e, ásu búbuapeo. ¹² ɔ̀ aa f̄èle gè pɔ̀blè aa imi, aa lik̄e aa pɔnakè maamaa, asa aa yá pɔ́ wa òné mà sa.

¹³ M̄opi gɔɔ plaade z̄í uabeleɔ n̄ sa'onaɔ n̄ Levii buiɔ kàaa yādanede Ezalazi, ké aa e wéte Mɔizi ikoyāi. ¹⁴ ɔ̀ aa yá pɔ́ Dii d̄ile Mɔizie è we à mè, Isailiɔ aao ku lákpeo guu mɔ́ soplade dikpeɔz̄í,* ¹⁵ mé aa yáe bee kpàwake n̄ z̄ewiao guu n̄ Yelusaleũo aa me: A b̄ole gé s̄eu, í kulaɔ kaso suò n̄ baalalaɔ n̄ gbélaɔ n̄ daminalaɔ n̄ lí uede lác, ké à lákpeo d̀ò lá a ku taalauwa. ¹⁶ ɔ̀ gbé gè kàsokaso aa suò, baade lákpe d̀ò a kpé musu ge ua ge Lua ua ge I Bɔle gāae ge Eflaiũ Bɔle gāae. ¹⁷ Gbé pɔ́ b̀ò z̄iɔkeup̄iɔ lákpeo d̀ò m̄pii, ɔ aa ku a guu. Za Nuni né Yozuee gɔɔ e gɔɔ bee Isailiɔ i dikpepi ke màao. ɔ̀ aa pɔnakè maamaa. ¹⁸ Ezala Ìo Lua ikoyā lá kyokè lá gu lé d̄o sea za dikpeɔ s̄eia z̄í e à ge midèò. Aa dikpepi kè gɔɔ sopláe. A gɔɔ swaaɔde z̄í ɔ aa k̄k̄aaakè lá wa d̄ilewa.

9

Isailiɔ n̄ duunaɔ oa Luae

¹ M̄o d̄oũpi gɔɔ baaso m̀endosaide z̄í Isailiɔ k̄o kàaa n̄ leyeo n̄ zwānkasao dadaa, mé b̄usu kákaa n̄ miu. ² Aa n̄zia kè buip̄aleɔwa ɔ aa s̄ia, aale n̄ duunaɔ n̄ n̄ deziɔ yāvāikeao o. ³ Aa gè s̄ia gu pɔ́ aa kuu, ɔ wà Dii n̄ Lua ikoyā lá kyokèné e mò àaɔ, ɔ aa n̄ duunaɔ ò aa kùle Dii n̄ Luae e mò àaɔ. ⁴ Levii buieɔ ze gba pɔ́ wa dàné musu, aa lezù Dii n̄ Luazi gbáugbāu. An t̄ɔn ke: Yesua, Bani, Kamieli, Sebania, Buni, Selesia, Bani n̄ Kenanio. ⁵ Levii buiɔ Yesua n̄ Kamielio n̄ Banio n̄ Asaniao n̄ Selesiao n̄ Odiao n̄ Sebaniao n̄ Petaiao mè: A f̄ele Dii á Lua táasile! A ku za as̄in̄zi e gɔɔpii. To wà n̄ t̄ɔb̄o, asa n̄ gawi de lémaama n̄ táasiola p̄ii. ⁶ M̄me n̄ Dii ũ ndo. N b̄aluma kè n̄ n̄ be pɔ́ kú musuo n̄ pɔ́ pɔ́ kú weo p̄ii. N d̄unia kè n̄ pɔ́ pɔ́ kuwà, n̄ ísia kè n̄ pɔ́ pɔ́ kú a guu. Ni wēni kpa m̄piiwa, n̄ be malaika dasi Ì kùlene.

* 8:14 Lev 23.33-43

7 Mmε ní Dii Lua p3 Ablau sè ũ, n b3aànc3 Ulu, Babiloni bùsuu,* n àà t3 lileè Ablahaũ.† 8 N è a n náai ví a s3 guu, 3 n mèn n bàa a3 kuaànc3, n3y3 Kanaa bùsu kpawà ní aà bui3, bùsu p3 Iti3 ní Am3le3 kuu ní Pelizi3 ní Yebusi3 ní Giigasi3.‡ 9 n lé p3 ní gbèèpi kè, ké ní maa yáí.

9 N taasi p3 wá dezi3 kè Egipi è,§ n wii p3 aa lè Isia Tεai mà.* 10 N seela3 ní dabudabu3 kè Fala33ε,† ní kpàaàzi ní aà ìwa3 ní aà bùsude3 píi, asa ní d3 lá aa àiapāsikè ní wá dezi3. N t3b3 lá a ku e ní a gbāowa. 11 N ísia z3ené, 3 aa t3a'ò gugiiu aa bùa.‡ N gbé p3 pèlènzio zù ísiu, n ní zú lán gbewa í z3opi guu.§ 12 N d3aa n gbé3ncε telu guu fáanε, gwāasina s3 té guu.* N zé p3 de aa se pùnέ.

13 N pila Sinai gbèsisi musu, n yā'òné za musu.† N ikoyā zede síande kpámá ní yāmaa p3 ní dilε3. 14 N t3 aa kāmabog33 d3 ní p3 ũ.‡ N n yādile3 ní n 3tond3k3io ní n ikoyā3 dà n z3blena M3izie, 3 a kpámá. 15 Ké n3ana ní dé, n ble gbàenέ za musu.§ Ké imi ní dé, n ib3nέ gbesiu.* Bùsu p3 n a legbènέ n mèn n3y3 kpámá 3 ní òné aa γε sí ní p3 ũ.

16 N beeo wá dezipi3 kàamai ví, an swá gbāakù, aali3 n yādile3 k3ao. 17 Aa g3 n yāmai, dabudabu p3 ní kènέ3 yá sàngu. An swá gbāakù, aa b3 n yá kpe, aa d3aana dilε aà ea t3r3nc3 z3bleu.† Lua, ni gbé3 duuna kémá, ní s3uu ví ní s3sobio, n p3 lí pa kpaa3, ní gbεke ví z33, 3 ni pākpañzi3.‡ 18 Baa ké aa m3k3asa lán g3aenawa, aa mèn ní dii p3 ní bóle Egipin we,§ mé aa d3ennc3 maamaa, 19 ni pākpañzi guwaiwaiuo n s3sobi z33 yáí. Telupi d3aa ze'3l3nέ fáanε, tépi zé p3 de aa se pùnέ gwá, i ní t3 we ziio. 20 N n Nisina kpámá à yādánέ. Ni ní t3 manao. Ké imi lé ní de, n ní gbá í. 21 N ní gwá guwaiwaiu wè bla, p3e i késāmáo. An p3kasao i yaao, an gbá i sése3.

22 N bui3 kpámá ní ní bùsu3, n ní bùsupi3 kpaalènέ mí3. Aa E3εb3 kí Si3 bùsu sí ní p3 ũ ní Basana kí Ogu p33.* 23 N t3 an bui dasikù lán saana3wa,† n g3r3nc3 bùsu p3 ní ò ní maεncε aa γε sí ní p3 ũ guu. 24 Ké an nέ3 gè bùsupi sí ní p3 ũ, 3 n Kanaa p3 kú we3 kādènέ, n ní nánέ ní 3z3 ní ní kía3 píi, n bùsupi bui3 kpámá, aa ní p3eā kémá.‡ 25 Aa wéle bíide3 sí ní t33le maa3, aa kpé3 sí ní p3maa p3 kúu3 ní l33 p3 wa y33 ní v3εbu3 ní kù kpé3 ní lí p3 w3 a be ble3 à kè zài. Aa p3blé aa kà aa mèkpa, aa namablé n εfāai z33 yáí.

26 N beeo an swá gbāakù, 3 aa b3 n yá kpe, aa g3 n ikoyāi. Aa ānabi p3 ledámá aa suma3 dède, aa d3ennc3 maamaa. 27 N ní ná ní ibεεncε ní 3z3, aa gbāam3nέ, 3 aa wiilènzi ní taasikea guu. Kua za musu ní sír3nc3 n s3sobi z33 yáí, n suabana3 dilenέ, 3 aa ní bó ní ibεεpi3 3z3. 28 T3 aa nie è, aaí ea yá p3 vāine keε, 3 n ní kpá ní ibεε3wa aa gbāablémá. Aa èa wiilènzi, 3 kua za musu ní sír3nc3, n ní bó g3n ũma'ūma n s3sobi yáí.§

29 N ledámá aa ze ní n ikoyā3, kási aa zazakùma, aali3 n yādile3 k3ao, n yá p3 t3 gbé k3a, a3 ku a sabaiε.* Aa zà n yápi3wa aa mikpεl3ncε, an swá gbāakù aa g3 n yāmai. 30 N menakèr3nc3 a wé dasi, n Nisina yādà ní ānabi3ncε, 3 aa ledàomá, aai swā33io, 3 n ní ná buipále3ncε ní 3z3.† 31 N s3sobi z33 guu ni ní midε3, Lua s3uuude s3sobiden n ũ, ni pākpañzi3.

* 9:7 Daa 11.31, 12.1 † 9:7 Daa 17.5 ‡ 9:8 Daa 15.18-21 § 9:9 B3a 3.7 * 9:9 B3a 14.10
 † 9:10 B3a 7-12 ‡ 9:11 B3a 14.21-29 § 9:11 B3a 15.4-5 * 9:12 B3a 13.21-22 † 9:13 B3a
 19.18-20 ‡ 9:14 B3a 20.8-11 § 9:15 B3a 16.14-15 * 9:15 B3a 17.6-7 † 9:17 Nao 14.4 ‡ 9:17
 B3a 34.6 § 9:18 B3a 32.1-4 * 9:22 Nao 21.21-35 † 9:23 Daa 15.5 ‡ 9:24 Yoz 11.23 § 9:28
 D3a 2.11-16 * 9:29 Lev 18.5 † 9:30 2Kia 17.13-18

³² Ayāmeto wá Lua, Lua zɔɔ gbāade pɔ ni tó n me séenata, lá n bàa Ìbò kúwano gbēke guu, taasi pɔ wá lé n wá kíaɔ n wá dɔaanaɔ n wá sa'onao n wá ānabiɔ n wá deziɔ n n gbéɔ píi za Asili kíaɔ gɔɔ e n a gbāo, n̄su to à kene fɛ̄nēūo. ³³ Yá pɔ wá léɔ píi musu n̄ maa, baa ké wa yāvāikè, n̄ náai ví. ³⁴ Wá kíaɔ n wá dɔaanaɔ n wá sa'onao n wá deziɔ aai zíkɛ n̄ ikoyāwao, aai laaidɔ n̄ yādileawao ge lé pɔ n̄ dāmáɔ. ³⁵ Baa gɔɔ pɔ aa n̄zia ví, mé aa pɔmaa dasi pɔ n̄ n̄ gbáɔ ví n̄ búsu yàasa táaede pɔ n̄ kpámáɔ, aai zɔblenɛo, aai mikè n̄ yāvāiɔwao.

³⁶ Gwa! Zɔɔn wá ũ gbā. Búsu pɔ n̄ kpà wá deziɔwa aa a libeɔ n̄ a pɔmaaɔ ble, zɔɔn wá ũ a guu. ³⁷ Wá bugbe yàasaɔ ḡ̀ kí pɔ n̄ tò aa gbāablèwáɔ pɔ ũ wá duuna yái. Aā kiblewá n̄ wá pɔtuɔɔ lá aa yeiwa. Wá kú wétēa zɔɔ guu.

10

Isailiɔ ledoukɛa n̄ Luao

¹ Yá beeo yái píi wáɛ ledoukenno n̄ s̄anao, wáɛ ké lá guu. Wá dɔaanaɔ n̄ Levii buiɔ n̄ wá sa'onao lé n̄ seela kɛwà. ² Gbè pɔ aa n̄ seela kɛwàɔn ke: Búsu gbāade Nɛɛmii Akalia né, Zedekia, ³ Selaia, Azalia, Zelemii, ⁴ Pasuu, Amalia, Malakia, ⁵ Atusu, Sebania, Maluku, ⁶ Aliũ, Mɛlemɔ, Obadia, ⁷ Danieli, Ginetɔ, Baluku, ⁸ Mɛsulaũ, Abia, Míame, ⁹ Maazia, Bilegai n̄ Semaiao. Gbèpiá sa'onaoɔnɛ.

¹⁰ Levii buiɔn ke: Azania né Yesua, Enada né Binui, Kamieli ¹¹ n̄ n̄ gbéɔ: Sebania, Odia, Kelita, Pelaia, Anana, ¹² Mise, Leobe, Asabia, ¹³ Zakuu, Selesia, Sebania, ¹⁴ Odia, Bani n̄ Beniuo.

¹⁵ Isaili dɔaanaɔn ke: Palosi, Paata Mɔabu, Elaũ, Zatu, Bani, ¹⁶ Buni, Azegada, Bebai, ¹⁷ Adonia, Bigivai, Adini, ¹⁸ Atee, Ezekia, Azuu, ¹⁹ Odia, Asuũ, Bezai, ²⁰ Alifi, Anato, Nebai, ²¹ Mapiasi, Mɛsulaũ, Ezii, ²² Mɛsezabeli, Zadoki, Yadua, ²³ Pelatia, Anana, Anaia, ²⁴ Ozee, Anania, Asubu, ²⁵ Aloese, Pila, Sobeki, ²⁶ Leuũ, Asabana, Maasea, ²⁷ Ahia, Anana, Ana, ²⁸ Maluku, Aliũ n̄ Baanao.

²⁹ Isaili k̄niɔ, sa'onao n̄ Levii buiɔ n̄ bíibledɔanaɔ n̄ lèsinaɔ n̄ Lua ua zíkɛnaɔ n̄ gbé pɔ aa kè bui pɔ liaańziɔwa aa Lua ikoyā k̄ua n̄ n̄ gbé pɔ de gbāade ũ. An naɔ n̄ n̄ neḡɔɛ n̄ n̄ nenɔɛo n̄ n̄ m̄amá lɔ n̄ gbé pɔ yápi mà mé aa d̄ɔ píi. ³⁰ Aa legbè aa m̄è: Wá s̄i n̄ Luao, wáɔ tɛ Lua ikoyā pɔ a kpà a zɔblena Mɔiziwai. Wáɔ Dii wá Lua yādileaw k̄ua n̄ aà yādanɛo, wíɔ aà ɔtondokli gwa. ³¹ Wá wá nenɔɛo kpásā bui pɔ liaawáziɔwa lɔ. Wá n̄ nenɔɛo sé wá néɔnɛ s̄ɔ.* ³² Aa m̄è lɔ: Tó bui pɔ liaawáziɔ m̄ò n̄ laao ge pówɛnae aa yía kámabogɔɔ, wá lúmá kámabogɔɔzi ge lousisigɔɔzi. Wè soplá n̄ wè soplao wáli tó tɔɔle íampa,† wíli gbéɔ ké n̄ n̄ f̄iɔ.‡

³³ Wá d̄ile wázia yá ũɛ, wá baade lí ánuusu kpa wē n̄ wēo galaũ s̄iíɔ wá Lua ua z̄i yá musu. ³⁴ Ib̄ de p̄ɛɛ pɔ w̄i kpa Luawa pɔ ũ n̄ pówɛnti pɔ w̄iɔ kpawà lá gu lé d̄o n̄ sa pɔ w̄iɔ a pɔ kátɛu à tékũ lá gu lé d̄o n̄ sa pɔ w̄iɔ o kámabogɔɔ n̄ m̄o dafu dikpɛgɔɔo n̄ dikpɛ p̄ale z̄iɔ n̄ sa pɔ w̄iɔ o s̄aukpaá yáio n̄ Isailiɔ duun awakpabɔɔ n̄ wá Lua ua yá k̄niɔ píi. ³⁵ Wá sa'onao n̄ Levii buiɔ n̄ gbé k̄niɔ píi, wa gbɛlà m̄ɔa n̄ yàao wá Lua ua yá musu, wáli m̄ɔò uale n̄ ualeo gɔɔ pɔ wa d̄ilɛwa wē n̄ wēo. A de Dii wá Lua gbagbakli pɔ ũɛ lá a ku M̄izi ikoyā guuwa. ³⁶ Wáliɔ m̄o Dii kpéu wē n̄ wēo n̄ wá buapó káauɔ n̄ libe séiaɔ píi.§ ³⁷ Wáliɔ m̄o wá Lua ua n̄ wá neḡɔɛ séiaɔ n̄ wá zune séiaɔ ge s̄a ge ble, wíli kpá sa'ona pɔ lé zíkɛ weɔwa, lá a ku M̄izi ikoyā guuwa.* ³⁸ Wáli m̄ó n̄ wá pówɛn séiaɔ n̄

* **10:31** B̄ɔa 34.16 † **10:32** B̄ɔa 23.10-11 ‡ **10:32** Iko 15.1-2 § **10:36** B̄ɔa 23.19 * **10:37** B̄ɔa 13.2, Nao 18.15-16

wá kàa sේiáο ń wá libe sේiáο ń wá vේ sේiáο ń wá nísi sේiáο, wí kále làasiu wá Lua ua sa'onaoνε. Wáli wá buapóο kwide bο Levii buioνε,† asa Levii buio mé ỉ a kwide si z̄εwia ń z̄εwiao. 39 Tó Levii buio lé a kwide sí, Aalona bui sa'onaoε lío kúrno. Levii buio s̄o aali pó kwide pó aa s̄ipi kwide se geò wá Lua ua, aali kále làasiu.‡ 40 Levii buio ń Isaili k̄inio pii lí pówena ń vේo ń nísiο labake, aali kále làasiu Lua ua, gu pó luakukii póο kuu ń sa'ona pó lé z̄ike weo ń bíiboleđōanao ń lēsinao. Maa wáli pākpa wá Lua uaio.

11

Isaili pó z̄le Yelusaleū

1 Isaili d̄oanao z̄le Yelusaleū, ̄o gbé k̄inio gbelà an gbéο kwide mo z̄lea Lua wélepi guu yá musu, an gbé k̄inio i ḡo z̄εwiao guu. 2 Wà uabele pó d̄oaa zè ń kua Yelusaleūo sáaukpà.

3 Yuda bùsu d̄oana pó z̄le Yelusaleūo t̄oon ke: Isaili k̄inio, sa'onao ń Levii buio ń Lua ua z̄ikenaο ń Salomoo z̄blen buio z̄le Yuda bùsu wéleo guu, baade ń a t̄oleo, 4 ̄o Yudaο ń Bēyāmee buieo z̄le Yelusaleū.

Yudaο d̄oanao t̄on Ataia ń Maaseo. Pelezi Maalalee ỉ, Maalalee Sefatia ỉ, Sefatia Amalia ỉ, Amalia Zakali ỉ, Zakali Uzia ỉ, ̄o Uzia Ataiapi ỉ. 5 Sela Zakali ỉ, Zakali Yoialibu ỉ, Yoialibu Adaia ỉ, Adaia Azaia ỉ, Azaia Koloze ỉ, Koloze Baluku ỉ, ̄o Baluku Maaseapi ỉ. 6 Pelezi bui ḡogbāa pó kú Yelusaleūo gbēon òaa pla ń bàākw̄i plasaioe (468).

7 Bēyāmee buio d̄oana Salu. Yesaia Itieli ỉ, Itieli Maasea ỉ, Maasea Kolaia ỉ, Kolaia Pedaia ỉ, Pedaia Yoedi ỉ, Yoedi M̄esulaū ỉ, ̄o M̄esulaū Salupi ỉ. 8 Aàpi gb̄ea Gabai ń Salaio. Ampii gbēon òaa síiō ń basoolokwi plasaioe (928). 9 Z̄ikeli né Yoeli mé ń gb̄ez̄oo ū, mé Asenua né Yuda mé wéle gb̄ez̄oo plaade ū.

10 Sa'on d̄oanao Yoialibu né Yedaia ń Yakēo 11 ń Selaiao. Lua ua d̄oana Aitubu M̄elαιο ỉ, M̄elαιο Zadoki ỉ, Zadoki M̄esulaū ỉ, M̄esulaū Ilikia ỉ, ̄o Ilikia Selaiaipi ỉ. 12 An gbé pó aale Lua kpé z̄i keo gbēon òaa síiō ń bao ń plaoe (822).

Sa'on d̄oana Adaia. Malakia Pasuu ỉ, Pasuu Zakali ỉ, Zakali Am̄ezi ỉ, Am̄ezi Pelalia ỉ, Pelalia Yolaū ỉ, ̄o Yolaū Adaiapi ỉ. 13 Aà gbé pó aa de uabeleo ūo gbēon òaa do ń bla ń plaoe (242). Sa'on d̄oana Amasai. Im̄ee M̄esilemo ỉ, M̄esilemo Azai ỉ, Azai Azaleli ỉ, ̄o Azaleli Amasaipi ỉ. 14 Aà gbéóa ḡosa gbāaονε, aa gbēon basoolokwi plasaie (128). Agedoliū né Zadieli mé ń gb̄ez̄oo ū.

15 Levii buio d̄oana Semaia. Buni Asabia ỉ, Asabia Azikaū ỉ, Azikaū Asubu ỉ, ̄o Asubu Semaiapi ỉ. 16 Levii buio d̄oanao Sabetai ń Yozabao mé Lua ua gb̄ez̄oo ū. 17 Lēs̄in d̄oana Matania pó de lousisin d̄oana ū. Asafa Zabedi ỉ, Zabedi Mise ỉ, ̄o Mise Mataniapi ỉ. Babukia mé aà plaade ū. Bee gb̄ea Samua né Abeda, Galali t̄ūna, Yedutu bui. 18 Levii bui pó kú Lua wéleo gbēon òaa do ń basiiōso m̄endosaioe (284).

19 Bíiboleđōanao Akubu ń Talemoo ń ń gbéο gbēon baswaaōkw̄i ń plaoe. 20 Isaili k̄inio ń sa'onao ń Levii buio ku Yuda bùsu wéleo guu, baade ń a t̄oleo.

21 Lua ua z̄ikenaο ku Ofeli s̄is̄i musu. Ziha ń Gisepao mé ń gb̄ez̄oo ū. 22 Levii bui pó kú Yelusaleūo d̄oanan Uzi ū. Mise Matania ỉ, Matania Asabia ỉ, Asabia Bani ỉ, ̄o Bani Uzipi ỉ. Aàpi mé Asafa bui pó aai d̄oaa ń lesiyāo Lua uaο gbēdo ū.

23 P̄eesio k̄ia mé yād̄ile lēs̄inaονε, à yá pó aa ke lá gu lé d̄o d̄ané. 24 M̄esezabeli né Petaia pó de Yuda né Zela bui ū ku kíapi kíi Isailio yáḡḡōa yái.

25 Yudaο z̄le z̄εwiae beeo guu ń ń fáanio: Kiliataaba ń a bualoūo, Dibō ń a bualoūo, Kabazee ń a bualoūo, 26 Yesua, M̄olada, B̄epele, 27 Azaasuali, B̄ees̄eba

† 10:38 Nao 18.21 ‡ 10:39 Nao 18.26

ń a bualoũ, ²⁸ Zikilaga, Mεkona ń a bualoũ, ²⁹ Enilimɔ, Zɔla, Yaamu, ³⁰ Zanoa, Adulaũ ń a z̄ewiaɔ, Lakisi ń a fáanio ń Azekao ń a bualoũ. Aa bekpà za Bεεεba e Beninɔũ guzuleu.

³¹ Bēyāmεε buiɔ bekpà wéleε beeɔ guu: Geba, Mimasaa, Ai, Beteli ń a bualoũ, ³² Anato, Nɔbu, Anania, ³³ Azoo, Lama, Gitaiũ, ³⁴ Adida, Zeboiũ, Nεbala, ³⁵ Lodi, Onɔ ń Siaɔ guzuleo. ³⁶ Levii bui gáli pɔ kú Yuda b̄usu yāaeɔ bekpà Bēyāmεε buiɔ b̄usu.

12

Sa'onaɔ ń Levii buiɔ yá

¹ Sa'onaɔ ń Levii bui pɔ aa sù ń Salatieli né Zolobabelio ń Yesuaon ke: Selaia, Zelemii, Ezala, ² Amalia, Maluku, Atusu, ³ Sekania, Leuũ, Mεlemɔ, ⁴ Ido, Ginetɔ, Abia, ⁵ Miamε, Maadia, Bilega, ⁶ Semaia, Yoialibu, Yedaia, ⁷ Salu, Amɔku, Ilikia, Yedaia. Gb̄epiɔ mé sa'ona ń ń gb̄é Levii buiɔ d̄aanaɔ ũ sa'onkia Yesua gɔɔ.

⁸ Levii buiɔ d̄aanaon ke: Yesua, Binui, Kamieli, Selesia, Yuda, Matania. Matania ń a gb̄éɔ mé aai d̄aa ń táasileao, ⁹ mé Babukia ń Unio ń ń gb̄éɔ mé l̄esinaɔ gáli plaade ũ. ¹⁰ Yesua Yoakiũ ĩ, Yoakiũ Eliasibu ĩ, Eliasibu Yoiada ĩ, ¹¹ Yoiada Yonatãa ĩ, ũ Yonatãa Yadaa ĩ.

¹² Sa'ona pɔ aa de uabeleɔ ũ Yoakiũ gɔɔon ke: Selaia bui Melaia, Zelemii bui Anania, ¹³ Ezala bui Mεsulaũ, Amalia bui Yohanani, ¹⁴ Maluku bui Yonatãa, Sebania bui Yosefu, ¹⁵ Aliũ bui Adena, Melaio bui Elekai, ¹⁶ Ido bui Zakali, Ginetɔ bui Mεsulaũ, ¹⁷ Abia bui Zikeli, Miyāmε bui, Maadia bui Piletai, ¹⁸ Bilega bui Samua, Semaia bui Yonatãa, ¹⁹ Yoialibu bui Matenai, Yedaia bui Uzi, ²⁰ Salu bui Kalai, Amɔku bui Eβεε, ²¹ Ilikia bui Asabia ń Yedaia bui Netanelio.

²² Wà sa'ona uabeleɔ tɔ d̄alau za gɔɔ pɔ Eliasibu ń Yoiadao ń Yohananio ń Yadao de sa'onkiaɔ ũ e Pεεsiɔ kí Dalusi kpalablegɔɔε. ²³ Wà Levii bui uabeleɔ tɔ dà ladau e Eliasibu t̄ũna Yohanani gɔɔ. ²⁴ Levii bui d̄aanaɔ tón ke: Asabia, Selesia, Binui, Kamieli ń Yesua. An gb̄éɔ ĩ yāwemá táasilea ń sáaukpaaɔ guu gā ń gāoe, lá Lua gb̄é Davidi d̄ilewa. ²⁵ Gb̄éε beeɔ mé b̄iib̄led̄šana pɔ aai Lua ua l̄asiao ń a b̄oleɔ d̄ɔaɔ ũ: Matania, Babukia, Obadia, Mεsulaũ, Talemɔ ń Akubuo. ²⁶ Gb̄epiɔ ku gɔɔ pɔ Yesua né Yoakiũ, Yozada t̄ũna de sa'onkia ũε. Nεεmii mé b̄usu d̄aana ũ, sa'ona Ezala mé yādanede ũ.

Yelusaleũ b̄i sak̄ea

²⁷ Yelusaleũ b̄i sak̄egɔɔ wà Levii buiɔ w̄εlewele gu pɔ aa kuu, wà ḡer̄no Yelusaleũ aa b̄i sak̄e ń p̄nao ń sáaukpaaɔ ń lesiao ń s̄és̄enaɔ ń m̄oonaɔ ń kúuɔ. ²⁸ L̄esina pɔ k̄ai ń Yelusaleũ k̄o k̄aa we, Netofa bualoũdeɔ ²⁹ ń Bεgiligalideɔ ń gb̄é pɔ kú Geba ń Azemaveo saeo, asa l̄esinaɔ ńzia bualoũ kpà Yelusaleũ sae weε. ³⁰ Sa'onaɔ ń Levii buiɔ gb̄ab̄ò ńziaε, ũ aa gb̄ab̄ò gb̄é kinioε, ũ aa gb̄ab̄ò b̄iε ń a b̄oleɔ.

³¹ Má tò Yuda d̄aanaɔ d̄ede b̄iwa, ũ ma l̄esinaɔ k̄aa gáli z̄o leε pla, aa d̄aané b̄i musu. An gáli do be ɔplaa oi, aa be b̄i musu Tufua B̄ole oi. ³² Osaia ń Yuda d̄aana leε doɔ té ń kpe ³³ ń Azaliao ń Ezalao ń Mεsulaũ ³⁴ ń Yuda ń Bēyāmεεo ń Semaiao ń Zelemii. ³⁵ Sa'onaε kúr̄no l̄o, aa k̄uɔ k̄úk̄ua. Bee gbea Yonatãa né Zakali. Asafa mé Zakuu ĩ, Zakuu Mise ĩ, Mise Matania ĩ, Matania Semaia ĩ, Semaia Yonatãapi ĩ. ³⁶ Aà gb̄é beeɔ kuaànɔ: Semaia, Azaleli, Milalai, Gilalai, Maai, Netaneli, Yuda ń Ananio. Aa Lua gb̄é Davidi p̄ɔb̄ona k̄ua. Yādanede Ezala mé d̄aaané. ³⁷ Ké aa kà Nib̄ona B̄ole musu, aa d̄ede Davidi

wéle dεdekii pó kú n̄ aεowa, gu pó bíi sìsì kùu. Aa d̀ Davidi bei, ̄ aa kà I Bole musu gukpe oi.

³⁸ Lèsinao gáli plaadeo gè ɔzεε oi. Má ténzi bíi musu n̄ gbé k̄iniɔ. Wa do Kina kalangai, wa ge e bíi yàasa k̄ii. ³⁹ ɔ wa gē Eflaiũ Bolea n̄ Bole Zio n̄ Kp̀ Boleo. Wa do Ananeli kalangai n̄ Baso kalangao e Sã Bole musu, ̄ aa zè Dakpeunao Bole musu. ⁴⁰ ɔ lèsinao gáli plapiɔ k̄o k̄aaa Lua ua. Má kú we lo n̄ gbāade leε doo ⁴¹ n̄ sa'onae beeo: Eliakiũ, Maasea, Miyãme, Mise, Elioenai, Zakali n̄ Ananiao. Aa n̄ kùuɔ kúkũa. ⁴² Maasea ku we lo n̄ Semaiao n̄ Eleazaao n̄ Uzio n̄ Yohananio n̄ Malakiao n̄ Elaũo n̄ Ezεεo. Lèsinao lé lesi, Yezahia mé n̄ d̄aana ũ. ⁴³ Goo bee aa sa'ò maamaa, ̄ aa p̄nakè, asa Lua tò an p̄o k̄ena à kè zàiε. N̄eo n̄ néo lé p̄nake lo. Wà Yelusaleũde p̄nakeapi sùu mà z̄a.

⁴⁴ Zibeezi aa ḡεeo d̄ile làasi gb̄εz̄oo ũ, gu pó gbaɔ n̄ buapo k̄aaɔ n̄ pó kwideo k̄aleu. Gb̄epiɔ lí buapó pó M̄ozi ikoyã d̄ile a de sa'onao n̄ Levii buio baa ũ séle z̄εwia n̄ z̄εwiao aa k̄aaa we, asa sa'onao n̄ Levii bui pó aai z̄ike weo yá kà Yudaoḡue. ⁴⁵ Lua ua z̄i n̄ gb̄ab̄oanéo de n̄ yá ũε. Lèsinao n̄ bíib̄oled̄anao lío n̄ z̄i ke lá Davidi n̄ a né Salom̄oo d̄ilewa. ⁴⁶ Asa za Davidi n̄ Asafao goo lèsin d̄aanao kuε, aai d̄aa n̄ Lua táasileao n̄ aà s̄aukp̄aao. ⁴⁷ Zolobabeli n̄ Nεemiio goo Isailiɔ pii lo lèsinao n̄ bíib̄oled̄anao k̄amasa ká lá gu lé d̄ε. Aai Levii buio asea kp̄amá, mé Levii buio i Aalona buio asea kp̄amá s̄o.

13

Nεemii yá ḡo ḡo Isailiɔne gb̄ez̄a

¹ Zibeezi wà M̄ozi lá kyokè gb̄é̄one, ̄ wa è we ké Am̄oni ge M̄abu buie suli gē Lua gb̄é̄o guuo, ² asa aai da Isailiɔle n̄ p̄bleao n̄ íoo. Aa fiab̀o Balaaũε aà láaikem̄áε, ̄ wá Lua aà yá líle samaa'oa ũ.* ³ Ké aa ikoyãpi mà, aa buip̄aleo b̀le n̄ guu.

⁴ E yápi ào gé kei wà sa'ona Eliasibu d̄ile wá Lua ua làasi gb̄εz̄oo ũ. Am̄oni bui Tobia daεε, ⁵ à kp̄éne z̄oo kpà Tobiapiwa. W̄i p̄wenti k̄aleu we yáa n̄ tulaletio n̄ Lua ua p̄oo n̄ p̄wena kwideo n̄ v̄εeo n̄ nísi pó de Levii buio n̄ lèsinao n̄ bíib̄oled̄anao pó ũo n̄ laba pó wa kè sa'onaōneo. ⁶ Goo bee má kú Yelusaleũo, asa Babeli kí Aatasasa kpalablea wè baakwi n̄ plaode guu ma ea ge aà k̄ii. Goo pla gbea ma wabikèwà, ⁷ ̄ ma su Yelusaleũ. Ma yãv̄ai pó Eliasibu kè bao mà, lá à Lua ua kp̄éne kpà Tobiawa. ⁸ Yápi k̄em̄ε íi maamae, ̄ ma aà p̄oo s̄ele k̄lèè bàasi. ⁹ Ma mè wà gb̄ab̄o kp̄énepiε, ̄ ma ea Lua ua p̄oo k̄ale we n̄ p̄wentiono n̄ tulaletio.

¹⁰ Má mà lo w̄ili Levii buio n̄ lèsinao asea kp̄amá, ̄ aa ɔb̀le Lua ua z̄iu, an baade tà bua. ¹¹ Ma z̄oad̀o gb̄adeowa ma mè: Akea a p̄akpà Lua uaii? ɔ ma Levii buio k̄aaa, ma n̄ baade dà a z̄iu. ¹² ɔ Yudaɔ mò n̄ p̄wen kwide b̀o n̄ v̄εeo n̄ nísi m̄pii, aa k̄aka làasiu.† ¹³ Ma sa'ona Selemia n̄ lak̄ena Zadokio n̄ Levii bui Pedaiao d̄ile làasipiɔ gb̄εz̄oo ũ, ̄ ma Zakuu né Anana, Matania t̄ũna d̄ile n̄ d̄onlede ũ, asa wa n̄ d̄o gb̄é náaideo ũε. Làasi p̄oo biilea n̄ gb̄é̄one de n̄ yá ũε. ¹⁴ Ma Lua, ma yápi ào d̄ongu. Nsu yãmaa pó má kè n̄ kpé z̄i yá musu suumpao.

¹⁵ Goo beezi ma Yudaεo è, aale ̄z̄o v̄εewa a íf̄ek̄ii k̄ámaboḡozi. Ma gb̄εo è lo, aale su Yelusaleũ n̄ p̄wena k̄ámaboḡozi. Aa yè z̄aa'inaōne n̄ v̄εebe'io n̄ v̄εebeo n̄ kaad̄emb̄eo n̄ aso p̄aleo, ̄ ma n̄ gba laai b̄leyiaa goo pi z̄i yá musu.‡ ¹⁶ Tiideo ku Yelusaleũ, aai su n̄ kp̄oo n̄ laa bui píio, ̄ aai yía Yudaowa k̄ámaboḡozi. ¹⁷ Ma z̄oad̀o Yuda gb̄adeowa ma mè: Yãv̄ai pó ále keε bee s̄o be! Ale k̄ámaboḡo

* **13:2** Nao 22.1-6 † **13:12** Mal 3.10 ‡ **13:15** B̄oa 20.8-10

gbālεε. ¹⁸ Maa á deziɔ lé kε, ɔ wá Lua yāyia wélεε beewao lò? Ɔ ále kámabogɔɔ gbālε, ále aà pɔ fele sãa? ¹⁹ Má dīle tó gu sī āsãadazī oosi, wàli Yelusaleũ bɔle gbaɔ tata, wasuli wεo e kámabogɔɔ gē. Ma azia gbéɔ kàle bɔlepiɔu, ké gbēe su gē ní asoo kámabogɔɔ yái. ²⁰ Laatanaɔ ní gbé pɔ lé pɔ yiaɔ ì bíi kpe gēn do ge gēn pla. ²¹ Ɔ ma lezámá ma mē: Tó a i we sa, má á kúkūε. Za gɔɔ bee ɔ aai mɔ kámabogɔɔzī bo. ²² Ɔ má ò Levii buiɔne aa gbābo níziaε, aai gé bɔledɔai, ké wà kámabogɔɔ dɔ Lua pɔ ũ yái. Ma Lua, to ma yápi àò dɔngu, ní ma wegwa n gbēke zɔɔ léu.

²³ Gɔɔbeezi bo ma Yudaεɔ è, aa nɔɔ sè Asedodadeɔ ní Amɔniɔ ní Mɔabuɔ guu. ²⁴ Ɔ an néεɔ ì Asedoda yá ge buipále yá ma, aali Ebelu yāmao. ²⁵ Ɔ ma zɔadómá ma ní ká, ma ní gɔεεɔ gbè, ma ní gbēεɔ mikā gà má wò. Ɔ má tò aa mē wa sī ní Luao, wa ní nenɔεɔ kpásá ní negɔεnaɔwao. Wa ní nenɔεɔ sé ní negɔεɔne ge nízia pɔ ũo. ²⁶ Maa Isailiɔ kí Salomɔɔ duunakèò lò? Buie kía i kaaàwao. Aà Lua yeaàzi, § ɔ à aà kpà Isailiɔ píi kía ũ, kási baa aàpi, buipále nɔεɔ mé aa aà dà duunau.* ²⁷ Ɔ wá mà ápiɔ sã a yāvái zɔɔpi kè, a zībɔnkpekè wá Luaε, a buipáleɔ sè nɔ ũ. ²⁸ Yoiada néɔ do pɔ de sa'onkia Eliasibu tɔūna ũ mé Oloni gbé Sambala né sè yāa, ɔ ma aà yà. ²⁹ Ma Lua, to an yá àò dɔngu, asa aa sa'onke gbālèε, aa n bàa kua ní sa'onao ní Levii buiɔ yādilea gbò. ³⁰ Ma buipáleɔ yá píi bɔ sa'onao ní Levii buiɔne, ɔ ma ní baade dàziu. ³¹ Ma εa yàa labakea gɔɔ dīle gbéɔne ní buapó káauɔ kpaaɔ. Ma Lua, to ma yá àò dɔngu a maa ũ.

§ 13:26 2Sam 12.24-25 * 13:26 1Kia 11.1-8

ESITɛ

Yá pɔ́ kú lée bee guu

Lée bee yá pɔ́ wa sè ní Yuda bui wa dīlɛ wà ní midɛ yá bɔ̀lekèwɛɛ, ɔ́ Lua ní bɔ́. Yápi kè gɔɔ pɔ́ Pɛɛsió lé ikokɛ sɛa za India bùsuu e à gè pèd Egipiwaɛ. Yuda bui kɔ́na pɔ́ wà ní kùkù wà tàrɔ̀nɔ̀ Babilonió, an gbɛ̀ɛ̀ i su ní bùsuu e à gè pèd gɔɔ pɔ́ Babiloni kpala midɛ e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 539. Yudapió lí we bui pɔ́ aa kú ní guu nà máo, asa an yáò adoaɛ, aáò zíkɛ ní ikoyá ní ní fɛ̀lɛkaayáɔwaɛ. Lápi íi pɔ́ kí Aasuelu gbáade sɛ́ia Amani sè n̄ Yuda gbáade do Maadoseo yá bɔ̀lekè. Esitɛ́á Maadose néɛ, ɔ́ Maadose ledàwà e à gè Pɛɛsi kía nɔ̀ ũ, ɔ́ a zɛ'è à kpà vāi pɔ́ a a bui Yuda leɛ. Bee lé ɔ̀bwɛɛ yá pɔ́ wa sè ní Yuda p̄ií i léle pāɛ. Gɔɔ pɔ́ wa dīlɛ wà Yuda dɛdɛwà gè ziblea an ibɛɛpiɔwa gɔɔ ũ, ɔ́ gɔɔpi gè Yuda dikpɛgɔɔ ũ e ní a gbāo, aai dikpɛpi kɛ e Paki àò gé káie. Yá pɔ́ wa dàu wa s̄iu Esitɛ láu lé dikpɛpi bókii ɔ̀bwɛɛ. Yuda zè wà ḡi ní níziá, asa kua bùsu pāleu wà ḡinziɛ. Wi Lua tó sí lée bee guu, āma Lua i a gbé́ to weo, à ní suabà Esitɛ sabai.

Kí Aasuelu a na Vasiti bɔ́a kpalau

¹ Kí Aasuelu* gɔɔ bùsu mèn basoolo ní soplaɔ ɔ́ a dɛ a kía ũ sɛa za India bùsuu e à gè pè Etiopi bùsuwa. ² Zɔ́lɛ a bɛ Susa mɛɛwiau ³ aà kpalablea wè àaɔde guu à gbáade ní a iwaɔ kàaa p̄ií blesableawa. Pɛɛsi ní Mɛdɛo bùsu zīgɔ̀ badeɔ ku we ní gbé́ gbiaɔ ní bùsu gbáade. ⁴ A a kpala àizɛɛ zɔɔ ní a zɔ̀kɛ gawio ɔ̀lɔ̀né e mɔ̀ soolo. ⁵ Ké gɔɔ bee pà, à blesakè gbé́ pɔ́ kú Susaɔne, kíabuió ní táaa p̄ií. Wà blesapi blè e gɔɔ sopla aà bɛ'ua líkpɛu. ⁶ Wà zwāa pua ní zwāa búunaɔ d̀d̀d̀ ánuusu t̄anaɔwa ní bà puá ní bà ḡaaluladeɔ, ɔ́ wa lòo kpé gbapele pɔ́ wa kè ní gbɛpuɔwa. Vua ní ánuusu wúlebɔ̀ kálɛa gusalala pɔ́ wa kè ní gbɛpuo ní gbɛt̄ɛo ní gbɛsio ní gbè búunaowa. ⁷ Wà v̄ɛɛ kpàkpamá we ní vua imibɔ̀. Imibɔ̀piɔ dodoa k̄sɛ p̄iie. Kí v̄ɛɛpi kpámá s̄ɔ̀s̄ɔ̀. ⁸ Kí dīlɛ wasu v̄ɛɛminaɔ wɛt̄áo. A ò a bɛ ziiá aà kpá baadewa lá ade yei.

⁹ Kí Aasuelu na Vasiti blesakè nɔ̀ɔ̀nɛ kibɛ lɔ. ¹⁰ A gɔɔ soplade z̄i kí pɔ̀ kèna v̄ɛɛ yáí, ɔ́ a ò a d̄bai gbɛ̀ɔ̀n soplaɔne: Mɛumanu, Bizita, Aabona, Bigita, Abaga, Zetaa ní Kaakasio, ¹¹ aa mɔ̀ɛ ní a na Vasitio ní a kía na f̄uao kpaa, ké à aà kɛfenkɛ ɔ̀lɔ̀ gbé́ɔ̀nɛ ní gbáadeɔ, asa nɔ̀ɛpiá nɔ̀ɛ. ¹² Ké kí d̄baipio yápi ò aà naɛ, à ḡi m̄óí, ɔ́ kí pɔ̀ pà à f̄ɛ̀aàzi maamaa. ¹³ Kí yápi ò wɛzɛn saanyád̄naɔne, asa lɔ̀ yápii gbɛa gbé́ pɔ́ bùsu ikoyá d̄ɔ̀waɛ. ¹⁴ Pɛɛsi ní Mɛdɛo gbáade pɔ́ aaiɔ ku aà saɛ gbɛ̀ɔ̀n soplaɔ tón kɛ: Kaasena, Setaa, Ademata, Taasisi, Mɛlɛsi, Maasena ní Mɛmukāo. Ampio mé aa aà kwàasio ũ, aà kpala ikodeɔ ũ. ¹⁵ A òné: Ma a d̄bai z̄i aa yád̄ilɛ ma na Vasitie, ɔ́ à ḡi mai. Wá s̄ɛ̀à̀nɔ̀ kpelewa ni? Ikoyá mè kpelewa ni?

¹⁶ ɔ́ Mɛmukā ò k̄ie ní gbáadepiɔ à mè: Kí, ní mɛ n na Vasiti t̄aaekène ndoo, à t̄aaekè gbáadeɔne ní n bùsu gbé́piɔɛ. ¹⁷ Yá pɔ́ n napi kè a ligua, nɔ̀ɛ p̄ií i ma, aai saka ní z̄áɔgu aa mɛ: Kí Aasuelu mè wà a na Vasiti sísiɛ, ɔ́ à ḡi ḡéi. ¹⁸ Pɛɛsi ní Mɛdɛo bùsu gbáadeɔ nɔ̀ pɔ́ n na yápi màɔ, aa yābɔ̀bɔ̀ ní z̄áɔ léz̄i tia. Lé'ɛak̄ɔwa ní z̄ɔa a kɛ z̄ai. ¹⁹ Kí, tó à kàngue, yád̄ilɛ Vasitie asu tó á wesik̄ɔle lɔ, ní nɔ̀ɛ pɔ́ d̄ɛ̀àla kpa aà kpalau. Wa yápi k̄ɛ Pɛɛsi ní Mɛdɛo ikoyá pɔ́ w̄li a b̄adɛo lá guu. ²⁰ Tó wà yá pɔ́ ní dīlɛ kpàwakè n bùsu z̄ɔ̀ guu p̄ií, nɔ̀ɛ bɛɛɛ d̄ɔ̀ ní z̄áɔne, nɔ̀gbāo ní nɔ̀ nénaɔ p̄ií. ²¹ Yápi kà kíagu ní gbáadeɔ p̄ií, ɔ́ a kè lá Mɛmukā òɛwa. ²² ɔ́ à

* 1:1 Eza 4.6

lɛkpāsākè bùsu pɔ a de ní kía ũ gbéɔne pii, bùsu ní bùsuo ní a lákɛao, bui ní buio ní ní yáo. A mè gɔe mé aɔ a ua kía ũ mé aà buiyá ɔ wàli o uapiu.

2

Esitɛ gɔa kía na ũ

¹ Yá beɔ gbɛa ké kí Aasuelu pɔ wèe, yá pɔ Vasiti kèè ní yá pɔ a dīlɛ aà yá musuo i sãaàguo. ² Ǿ kí Ìwaɔ òè: Kí, to wà wéndia kɛfɛnaɔ wɛɛɛnɛ. ³ Gbɛzɔɔ dīlɛ n bùsuo guu pii aa wéndia kɛfɛnaɔ naaa mɔ ka n nɔɔ guu Susa la. N nɔɔ ziiia Ege i ní gwa ní n naɔ, wi ní kɛkɛ ní nɔamblebɔɔ wásawasa. ⁴ Nɔɔ pɔ kàngu i gɔ n na ũ Vasiti gɛɛ ũ. Yápi kè kía na, ɔ à zèò.

⁵ Yudae ku Susa Bɛyámɛɛ bui ũ, aà tón Maadose, Yaii néɛ. Simɛi ní Kisio ku aà deziɔ guu. ⁶ A ku zizɔ pɔ Babeli kí Nɛbukaneza ní kùkù Yelusaleŭ ní Yudaɔ kí Yekɔniao à tànnɔɔ guuɛ.* ⁷ Alɛ a desɛ né Adasa pɔ wí mɛ lɔ Esitɛ gwa, asa aà de ní aà dao kuo. Wéndiapi kákaa maa mé a kɛfɛŭ. Ké aà de ní aà dao gà, Maadose aà sè a né ũ. ⁸ Ké wà yá pɔ kí dīlɛpi mà, ɔ wà gè ní wéndiaɔ dasidasi Susa, wà ní ná Egeɛ a ɔzi. Ǿ wà Esitɛ sè gèò kibɛ kí nɔɔ ziiapiɛ. ⁹ Wéndiapi kèè maa, ɔ à gbɛkɛkèè à mè, wà aà kɛkɛ ní nɔamblebɔɔ wásawasa gɔɔ, wi blɛ maa kpawà. A kibɛ wéndia pɔ a sè gbɛɔn soplɔ kpawà, ɔ à kpé maa kpawà kí nɔɔ bɛ. ¹⁰ Esitɛ i a bui ge a bɛ bùsu o gbɛɛɔ, asa Maadose òè asu to gbɛɛ dɔo. ¹¹ Lá gu lé dɔ Maadose lɔ kí nɔɔ bɛ gaaɛ baa vɛvɛ, ké à è aɔ Esitɛ kua dɔ ní yá pɔ lé aà leo.

¹² E wéndiaɔ aɔ zɛ'e aɔ gé ii ní kí Aasueluo, sema aa yá pɔ wa dīlɛné kɛ gia e mɔ kuepla. Wíɔ nísi pɔ wa kè ní líɔ gí nao dɔɔmá e mɔ soolo, ɔ wíɔ ní kɛkɛ ní tulalɔ ní nɔɔ mɛkɛkɛbɔɔ e mɔ soolo. ¹³ Wéndia pɔ kí mè ia kàwà, nɔɔ bɛpɔ pɔ a gbɛa pii wí kpawà aà gɛòɛ. ¹⁴ I gé oosi, i su nɔɔ bɛ kɔɔ ziiia pɔ wí mɛ Saasagaza fáani. Aàpi mé i ɔlia kí nɔ pɔ i mɛsɛdilenéopiɔzi. Ili e èa gè kí kii lɔo, sema aà yá kà kípigu à aà gbɛa aà tówa bàasio. ¹⁵ Ké ia kà Abihaili né Esitɛ pɔ aà desɛ Maadose aà sè a né ũpiwa, i pɔe gbɛao, sema pɔ pɔ kí nɔɔ ziiia Ege òè bàasio. Esitɛ yá kà gbɛ pɔ wɛsíaàlɔgu pii. ¹⁶ Kí kpalablea wè soplade guu wà gèaàno aà bɛ mɔ kwidɛ Tebe guu. ¹⁷ Kí ye Esitɛzi de a nɔ kɛniɔla pii. Aà yá kàaàgu, à kèè na de wéndia kɛniɔla pii, ɔ à kía na fùa kpàè, à aà dīlɛ a na Vasiti gɛɛ ũ. ¹⁸ Ǿ kipi blesakè, à gbãadeɔ ní a Ìwaɔ kàaa Esitɛ sɛa yá musu. A dīlɛ wà dikpɛ zɔɔ kɛ, ɔ wà a kpàwakè bùsu ní bùsuo, ɔ à gbadà gbéɔne sɔŭsɔŭ.

Maadose ní Amanio

¹⁹ Wéndiaɔ kàaaa gɛn plaade, Maadose zɔlɛa kibɛ bɔlɛu. ²⁰ Esitɛ i a bɛ bùsu ge a buiyá'ò gbɛɛ màò lá Maadose òèwa. lɔ Maadose yámaɛ, lá lɔ ma za gɔɔ pɔ àlɛ aà gwawa. ²¹ Ké Maadose zɔlɛa kibɛ bɔlɛu màa, kí Aasuelu dɔai bɔlɛdɔana gbɛɔn plaɔ pɔ pà kızı, ɔ aa lɛkpàaiaàzi. An tón kɛ: Bigana ní Telesio. ²² Ké Maadose yápi feena mà, a ò kía na Esitɛɛɛ, ɔ Esitɛ ò kía ní Maadose tóo. ²³ Ké wà yápi gwàgwa, wa è sianaɛ, ɔ wà gbɛɔn plapiɔ lòo líwa aa gà. Wà yápi kè bùsu ladau kí wáa.

3

¹ Yá beɔ gbɛa kí Aasuelu Amɛdata né Amani, Agaga* bui kpɛlà, à aà gbà gbãa, à zɔlɛkii pɔ de gbãade pɔ kuaàno pɔa pii kpawà. ² Kí Ìwa pɔ kú aà bɛ bɔlɛuɔ Ì wúɛ ní gbɛɛu ge aa misiile Amanie, lá kí dīlɛwa, kási Maadose lí wúɛ a gbɛɛu à misiilèò. ³ Ǿ kí Ìwapiɔ Maadose là aa mè: Akɛa níɛ kí yámao ni? ⁴ Lá gu lé dɔ aàlɔ oè màa, kási Ìli ní yámao, à mè Yudan a ũ. Ǿ aa ò Amanie ké aa e dɔ

* 2:6 2Kia 24.10-16 * 3:1 1Sam 15.1-9, 32-35

tó a Maadose yákeapi fí. ⁵ Ké Amani è Maadose lí wúle a gbɛu à misiileo, ɔ̃ aà pɔ̀ pà. ⁶ Ké wà Maadose bui òè, aà dea ado kèè fɛ̀nɛ̀, ɔ̃ àlɛ zɛwɛlɛ à Maadose bui Yuda pɔ̀ kú Aasuelu bùsuɔ guuɔ mɔ̀nzɔ̀ píi.

Amani vâi lekpaata Yudaɔzi

⁷ Kí Aasuelu kpalablea wè kuɛplade guu a mɔ̀ séia pɔ̀ wí mɛ Nisánu guu, Amani gbɛ pɔ̀ wí mɛ puliũ là, ké à e mɔ̀ pɔ̀ á yápi kewà dɔ̀ n a gɔ̀o. ɔ̃ mɔ̀ kuɛpla Adaa bɔ̀ àsi guu. ⁸ ɔ̃ Amani ò kí Aasueluɛ: Buie ku, a gbéɔ̀ fãaa buipáleo guu n bùsu dasiɔ̀ píi. An felekaayã dodo n buipáleoɛ píi, aali n ikoyã dao. I kũ n n tó tɛɛo. ⁹ Kí, tó à kène nae, yádile wà n midɛ, mí ánuɔ̀ tɔ̀nu òaa pla kpá yápikenaɔ̀wa aa ka n làasiu. ¹⁰ Kí a tãana seela keɔ̀ bɔ̀ a kpà Amɛdata né Amani, Agaga bui Yudaɔ wɛlɛpiwa ¹¹ à mè: Ke buipie lá à kène maawa, nɔ̀ ánuɔ̀supi kũa n pɔ̀ ũ.

¹² Mɔ̀ séia gɔ̀o kuɛ'aaɔ̀de zí Amani kí lakɛnaɔ̀ sisi. Aa yá pɔ̀ Amani díle kí ìwao n kía pɔ̀ kú bùsu n bùsuɔ̀ n bui n buio gbãadeɔ̀ne dala. Aa kè bui n buioe n baade buiyão, bùsu n bùsuɔ̀ n a lákɛao. Aa kè n kí Aasuelu tɔ̀o, ɔ̃ aa aà seela kè láwa n aà tãanao. ¹³ Aa lápiɔ̀ nà zinaɔ̀ne n ɔ̀zi, aa n gbáe kí bùsu dasiɔ̀ guu. Lápi guu wà mè wà Yudaɔ dede wà n midɛ wà n buibo, néfɛ̀nen gbɛ̀zɔ̀, gɔ̀eo n nɔ̀eo gɔ̀o doũ zí, mɔ̀ kuɛplade pɔ̀ wí mɛ Adaa gɔ̀o kuɛ'aaɔ̀de zí, wi n pɔ̀o naaa. ¹⁴ Wa yá pɔ̀ a dílepi lá kpásã bùsu n bùsuɔ̀ píi, ké à de ikoyã ũ, wi a kpàwake bui píie, ké aà ku sɔ̀u guu gɔ̀opizi. ¹⁵ Zinaɔ̀ wà gè màa yá pɔ̀ kí dílepi yáí, ɔ̃ wà a kpàwakè Susa mɛwiau. Kí n Amanio zòlɛ lé imi. Susadeɔ̀ sɔ̀ aa bílikè yápiwa.

4

Maadose wabikɛa Esitɛwa aà ledau

¹ Ké Maadose yá pɔ̀ wa kèpi mà, à a pɔ̀kasao ga kè, ɔ̃ à zwànkasao dà à túfu gbè a miwa, ɔ̃ a bɛ wéle guu, àlɛ wɛna'ɔ̀ gbãa dɔ̀. ² A gè e za kibe gãae, asa gbèe a fɔ̀ gɛ kibe bɔ̀leu n zwànkasao daao. ³ Wà yá pɔ̀ kí díle iko ũpi kpàwakè bùsu n bùsuɔ̀ píi, ɔ̃ Yudaɔ nà ɔ̀ɔ̀bwa maamaa gupiiu n leyeo. An wé'i lé kwé, aale búbuape. An gbé daside zwànkasao daa, aa túfu gbè n miwa.

⁴ Ké Esitɛ ìwao, nɔ̀e n gɔ̀eo píi, mɔ̀ òè, à pelebò. A pɔ̀kasao kpásã Maadosee aà da zwànkasao gbɛu, kási i we sio. ⁵ Ataki mé dɔ̀ai pɔ̀ kí díle aà ku aà sae ũ. Esitɛ aà sisi à aà zì Maadosewa, aà gé aà laie: Bó yá mé mɔ̀? Bóyáí àlɛ kei màai? ⁶ Ataki bɔ̀ kibe gãae à Maadose lè. ⁷ Maadose yá pɔ̀ a le siuè píi, ɔ̃ à ánuɔ̀ pɔ̀ Amani mè á ká kí làasiu Yudaɔ dede yáí lé òè kyáukyau. ⁸ A yá pɔ̀ wa díle Yudaɔ dede yá musu wà a kpàwakè Susa taala kpàwà lɔ̀, aà ɔ̀lɔ̀ Esitɛe, i a bɔ̀lekeè. A mè aà o Esitɛe aà gé kí kíi, aà awakpaè, i wabikɛwà a gbéɔ̀ne. ⁹ Ataki tà à yá pɔ̀ Maadose ò dàu a siuè.

¹⁰ ɔ̃ Esitɛ òè aà gɛ o Maadosee. ¹¹ Kí ìwao n a bùsu gbéɔ̀ dɔ̀ píi, tó gɔ̀e ge nɔ̀e sò kizi aà kpéu, mé i aà sísi, ikoyã kú mɛndoe. Wí ade de, mé i ke kí a vua gopana dɔ̀è ké à e à ku bàasio. Mapi sɔ̀, à kà gɔ̀o baakwi wi ma sísi mà gé kí kíio. ¹² Ké à gè Esitɛ yápi dàu a siu Maadosee, ¹³ ɔ̃ Maadose èa lékpásákè à mè: Nsu ñyɔ̀ e míme ñyɔ̀ bɔ̀ ndo Yudaɔ guu n kua kibe yáio. ¹⁴ Tó n níle yá bee taa gɔ̀zi, suabana a bɔ̀ guei à Yudaɔ misi, aai bɔ̀. Mpi n n de bɛdeɔ̀ sɔ̀, á gaga. Tó gɔ̀e bee taa yáí n gɔ̀i kía na ũ, déme dɔ̀i? ¹⁵ ɔ̃ Esitɛ lékpásákè Maadosee à mè: ¹⁶ Ge n Yuda pɔ̀ kú Susa káaa píi, í leye ma yá musu. Asu pɔ̀bleo, ásu imio gɔ̀o àa fãane n gwãasinao. Mapi n ma ìwao wá leye màa sɔ̀. Bee gbɛa mí gé kí kíi,

baa tó má gea zɛvɔ. Tó má su gaɛ, ma gan we. ¹⁷ Ǿ Maadose tà à yá pɔ Esitɛ òɛ kè píi.

5

Esitɛ gea wabikɛi kíwa

¹ A gɔɔ àaɔde zí Esitɛ a kíanake zwāaɔ yè, ɔ à gè zè kípɛ bɛ'ua, kpé pɔ a kuu kpɛɛɛ. Kí zɔlɛa a gínaa kpéu we, aà aɛ dɔa kpɛɛɛwa. ² Ké à a na Esitɛ è zɛa kpɛɛɛ, à aà wɛgwà, ɔ à a vua gopana pɔ á kúa dɔè. Esitɛ sɔaàzi à ɔkà aà gopanapi léwa. ³ Kí aà là à mè: Esitɛ, bó ní yeii? Bó níɛ gbɛaai? Baa ma kpala guo má n gba. ⁴ A wèwà à mè: Kí, tó à kènɛ maa, Amani sísi blɛ pɔ máɛ kɛnɛ gbāwa. ⁵ Ǿ kí mè wà mó ní Amanio gɔɔ, ké aa gɛ yá pɔ Esitɛ gbèa kɛ. Ǿ kí ní Amanio gè blɛ pɔ Esitɛ lé kɛnɛpi blei.

⁶ Ké aale vɛɛmi, kí Esitɛ là à mè: Bó níɛ a wabikɛai? Má kɛnɛ. Yá kpɛɛ níɛ gbɛaai? Baa ma kpala guo má n gba. ⁷ Esitɛ wèwà à mè: Yá pɔ máɛ a wabikɛman kɛ: ⁸ Kí, tó n ma wɛgwàɛ, tó à kàngu n yá pɔ máɛ a wabikɛma kɛmɛɛɛ, à mɔ blɛ pɔ má kɛé zia blei, mí yá pɔ n ma lai onɛ.

⁹ Ké Amani bɔ gɔɔ bee, aà pɔ kèna, àɛ yáab. Kási ké à Maadose è kibɛ bɔɛu, i fɛɛɛo, a aà vɛa vɔ, ɔ aà pɔ fɛaàzi. ¹⁰ A azia kúa à tà bɛ. Ké à a gbɛnaɔ sísi ní a na Zɛɛsio, ¹¹ ɔ àɛ íanadā a àizɛɛ sà zɔɔ ní a nɛgɔɛ dasio yá musu. A mè kí a kpɛlà, à a gba gbāa dɛ a íwaɔ ní gbāadeɔla píi. ¹² A mè ɔ: Kía na Esitɛ ma sísi, à blɛkɛmɛɛ ní kíó sānu, gbɛpāle kuo. A èa ma sísi mà blɛ ní kíó zia ɔ. ¹³ N beeo tó ma Yuda bui Maadose è zɔlɛa kibɛ bɔɛu, yá beeo píi lí kɛmɛɛ pɔɛ ũo. ¹⁴ Ǿ aà na Zɛɛsi ní aà gbɛnaɔ òè: To gbɛ́ lípɛɛnɛ a lɛsí kà gāsísuu blakwi, ní wabikɛ kíwa zia kɔɔ aà n gba zɛ n Maadose loowà, ní gbasa gé ní kíó blɛpi blei ní pɔnao. Yápi kà Amanigu maamaa, ɔ à lípi pɛɛɛ.

6

Kí Maadose gbaa gbāa

¹ Gwāasina bee kí i fɔ i'òo. Ǿ à mè wà mó ní a bùsu ladao. Wà a kyokèè, ² ɔ wà Maadose yá è we, lá kí dɔai bɔɛdɔana gbɛɔn plaɔ Bigana ní Tɛɛsio lɛkpàaílaàzi, ɔ Maadose bɔɔ. ³ Kí a íwaɔ là à mè: Wà Maadose kpɛlà wà aà gbà gbāa yápi yáí kpeletaawa ni? Aa wèwà aa mè: Wi yāe kɛèo. ⁴ Ǿ kí mè: Déme kú ua wei? A mɔ lè Amani gè kibɛ ua gɔɔ Maadose looa lí pɔ á pɛɛɛpiwa yá'oiè. ⁵ Ǿ kí íwaɔ wèwà aa mè: Amani mé kú ua we. Ǿ kí mè aà mɔ gɛ. ⁶ Ké à gè, kí aà là à mè: Bó wa kɛ gɔɛ pɔ má ye aà kpɛlaɛi? Amani làasookè à mè: Dé kí ye aà kpɛla, mé i kɛ ma bàasio ni? ⁷ Ǿ a wèwà à mè: Tó ní ye n gbɛ́ kpɛlaɛ, ⁸ wa kía gomusu pɔ ní dà yāa sɛ mɔò ní n sɔ́ pɔ kíafua kpaao. ⁹ Gomusupi ní sɔ́pio kpa n gbāade bɛɛɛdeɔ dowa, i gomusupi da gbɛ́ pɔ ní ye n aà kpɛlaɛ, i aà di sɔ́pi kɛ, ɔ bɛ aà aɛ wéɛ zɛaɔ guu, ɔ pūna àɔ mɛ: Maa kí i kɛ gbɛ́ pɔ á ye à aà kpɛlaɛ. ¹⁰ Ǿ kí òè: Gɛ n gomusupi sɛ gɔɔ ní sɔ́o lá ní òwa, ní yápi kɛ Yuda bui Maadose pɔ ɔ zɔlɛ ma bɛ bɔɛuɛ. Nsu yá pɔ n mè wà kɛɛpi kee too.

¹¹ Amani gè gomusupi sè ní sɔ́pio à sùò. Ǿ à gomusupi dà Maadoseɛ, à aà dī sɔ́pi kɛ, a bɛ aà aɛ wéɛ zɛaɔ guu, àɛ pūna àɛ mɛ: Maa kí i kɛ gbɛ́ pɔ á ye à aà kpɛlaɛ. ¹² Ké aa sù, Maadose gè zɔlɛ kibɛ bɔɛu, ɔ Amani ɔkù a wéwa, àɛ tá a bɛ ní ɔɔɔo. ¹³ A yá pɔ a le dāu a síu a na Zɛɛsio ní a gbɛnaɔ píi. Ǿ aà ledamadepɔ ní Zɛɛsio òè: Lá Maadose pɔ níɛ gɔ kpɛɛ aà yá musupíá Yuda buiɛ, níyɔ aà fɔ ɔo,

ńyɔ̄ kɛ́sãààzi ńyɔ̄ gɛɛ. ¹⁴ Gɔɔ pɔ aale yápi oè, kí dɔaiɔ kà, ɔ aa aà sè ní wãao, aa gɛ̀aàno ble pɔ Esitɛɛ kè blei.

7

Amani looa lɛwa

¹ Ǿ kí ní Amanio gè pɔblei ní Esitɛɛo. ² Ké aale vɛɛmi a gɔɔ plaadepi zí, ɔ kí Esitɛɛ là à mè: Esitɛɛ, bó níle a wabikɛai? Má kenɛ. Yá kpele níle gbɛaai? Baa ma kpala guo má n gba. ³ A wèwà à mè: Tó n ma wegwà, mé yápi kàngue, to mào ku wɛni guu. Wabi pɔ má kɛman we. To ma gbɛ́o aao wɛni ví. Yá pɔ má gbèan we. ⁴ Asa mapi ní ma gbɛ́o, wa díle wà wá dɛdɛ wà wá midɛ wà wá buibɔɛ. Tó wàle wá yia zɔɔ ũ yãaɛ, dɔ́ má níle. Taasi bee taa i ka mà ìadamao. ⁵ Ǿ kí aà là à mè: Dé ní? Déme a fɔ́ yá bee taa kea làasoo da a sɔ́ui? ⁶ A wèwà à mè: Amani bèɛɛ bee mé ibɛɛ pɔ zawágupi ũ. Sɔ́ kè Amanigu kí ní a napio yá musu. ⁷ Kí fɛle a vɛɛa ní pɔkúmao, à gè líkpɛu a ua. Amani gò we ní Esitɛɛo, ɔ Amani lé kulekɛè a wɛni yá musu, asa a è kí zèò à vãikɛɛɛ. ⁸ Amanipi kùle Esitɛɛ gbázi wúlɛbɔ pɔ a zɔ́lɛwà saɛ. Wegɔ̄o kí bò líkpɛu à sù pɔblekíi, ɔ à mè: A ye kusi ma nawa ma wáa kpéu la yá? Ké yápi bò kí léu gò, wà mò pɔ yè Amani oawa. ⁹ Kí dɔaiɔ do Aabona oè: Lí pélea Amanipi be saɛ à kà gàsísuu blakwi. Aàpi lípi pèle ké à e Maadose pɔ yámaakène loowàɛ. Ǿ kí mè: A aàpi loowà. ¹⁰ Ké aa Amani lòo lí pɔ a pèle Maadosepiwa, kí pɔ wèe.

8

Ki yápale díle Yuda yá musu

¹ Gɔɔbeezi kí Aasuelu Yudaɔ wèle Amani be kpà a na Esitɛɛwa. Esitɛɛ ò kíe Maadose mé a daɛ ũ, ɔ Maadose sò kızı. ² Kí a tãana pɔ à ɛa sí Amaniwa bò à dà Maadoseɛ, ɔ Esitɛɛ Amani be nàè aà ɔzi.

³ Esitɛɛ ɛa gè yá'oi kíe lo. A wùle aà gbázi, aà wé'i lé kwé, à awakpàè aà vãí pɔ Agaga bui Amani a lekpaai Yudaɔzi gboo. ⁴ Kí vua gopana dè, ɔ à fɛle zè aà aɛ ⁵ à mè: Tó n ma wegwà, mé ma yá kàngue, tó yáɛ bee kène zé ví, mé ma yá kàngue, lá Amɛdata né Amani, Agaga bui, zèò à Yuda pɔ kú n bùsuu dɛdɛ píie, o n lakɛnaɔne aa lákɛ aa Amani yápi fuangba. ⁶ Má fɔ́ yá pɔ a yia ma gbɛ́owapi gwao. Má fɔ́ wesi ma buio dɛdɛalɛo. ⁷ Ǿ kí Aasuelu ò a na Esitɛɛ ní Maadoseo: A gwa, ma Amani be kpà Esitɛɛwa, ɔ ma Amanipi lòo líwa, ké à vãikpaaí ní Yudaɔ yáí. ⁸ A lákɛ Yudaɔ yá musu lá à kèé maawa. A ké ní ma tó, í ma tãana seela kɛwà, asa lá pɔ wa kè ní ma tó wà ma tãana seela kèwà suumpaa vío. ⁹ Wegɔ̄o aa kí lakɛnaɔ sisi. Mɔ̀ àaɔde Sivã gɔɔ bao ní àaɔde zí ɔ aa yá pɔ Maadose díle Yudaɔne ní kí iwao ní kiao ní bùsu gbãadeɔ kè píi bùsu mèn basoolo ní soplaɔne sea za India bùsuu e à gè pè Etiopi bùsuwa. Aa lakɛ bùsu ní bùsuo ní a lákɛao, bui ní buio ní ní buiyão. Aa lakɛ Yudaɔne lá aai lákɛwa ní ní buiyão lo. ¹⁰ Maadose kè ní kí Aasuelu tó, à kí tãana seela kèwà, à lápiɔ nà zinaɔne ní ɔzi, ɔ aa dí sɔkoelɛna pɔ bò kí sɔgɔu guu kpe aa gèò.

¹¹ Yá pɔ kí dílepí Yuda pɔ kú wéle ní wéleɔ gbà zé aa kɔ́ kãaa aa gí ní ríziao. A ní gba zé aa bui ge bùsu zígɔ́ pɔ íbelesèrínɔ ní ní néo ní ní nɔɛo ké aa ní pɔ́o sɛleɔ dɛdɛ, aa ní míonzɔ́ aa ní midɛ. ¹² A ní gba zé aa bee ke kí Aasuelu bùsu daside guu píi mɔ́ kuɛplade pɔ wí mɛ Adaa gɔɔ kuɛ'aaɔdezi. ¹³ Wà yá pɔ a dílepí lá kpãsa bùsu ní bùsuoɛ píi ikoyã ũ. Wà a kpàwakè bui píie, ké Yudaɔ aao ku sɔu guu aa yáyia ní ibɛɛɔwa gɔɔ bee yáí. ¹⁴ Kí yádileapi yáí zinaɔ kè kpakpa dia kí sɔkoelɛnaɔ kpe, aa gè. Ǿ wà yápi kpàwakè Susa mɛɛwiau. ¹⁵ Maadose bò kibe kíake pɔ pua

ń pɔ́ búunao daa, a kíafua zɔ́ɔ pɔ́ wa pì ń vuao kpaa. A bàabaa gomusu tɛ́a daa lo, ɔ́ Susadeɔ gulakè ń pɔ́nao. ¹⁶ Gu pù Yudaɔne gɔɔ bee, aale pɔ́nakɛ ń yaabo, asa wà ń gbá gbāae. ¹⁷ Bùsu ń bùsuo wéle ń wéleɔ, gu pɔ́ kí yá pɔ́ a ðilepi lè pìi Yudaɔ pɔ́nakè ń yaabo, aa dikpekè ń blebleao. Buipáleo gè Yudaɔ ù dasi, ké vía ń kú Yudaɔ yá musu yáí.

9

Yudaɔ yáviaa ń ibeɔwa

¹ Mɔ́ kueplade Adaa gɔɔ kue'aaɔde zí mé kí yá pɔ́ a ðile kegɔɔ ù. Gɔɔ bee Yudaɔ ibeɔ wé ði yáa wà gbāamɔ Yudaɔne, āma wà yápi lile, ɔ́ Yudaɔ gbāamò ń ibeɔne. ² Kí Aasuelu bùsuo guu pìi Yudaɔ kɔ́ kàaa wéle pɔ́ aa kuu, ké aa léle gbé pɔ́ vāikpaaińɔɔwa. Gbēe i fɔ́ ń fúo, asa buipáleo víakèné pìie. ³ Bùsu gbāadeɔ, kí iwao ń kíao ń aà zíkɛnaɔ pìi gbāakpà Yudaɔwa, ké aale víake Maadosee yáí. ⁴ Maadose gbia kibɛ, ɔ́ aà tó lí bùsu pìia, asa aà gbāa lé ðedeɛ.

⁵ Yudaɔ ń ibeɔ ðède ń fɛndaɔ, aa ń míɔnzɔ́ pìi, aa pɔ́eā kè ń zangudepiɔwa. ⁶ Aa gɔ́eɔ ðède Susa mɛɛwiau gbɛɔn òaa pla ń basɔo. ⁷ Aa Paasádata ń Dalɛfɔ́o ń Asepatao ⁸ ń Polatao ń Adaliao ń Alidatao ⁹ ń Paamasetao ń Alisaio ń Alidaio ń Vaizatao ðède lo. ¹⁰ Gbɛ́piá Amɛdata né Amani, Yudaɔ wèle negɔ́e gbɛɔn kwíɔne. N beeo aai ɔ́ká ń pɔ́ewao.

¹¹ Gɔɔ doupi zí kí gbé pɔ́ wà ń ðede Susaɔ dasile mà. ¹² Ǿ a ò a na Esitɛɛ: Yudaɔ gɔ́eɔ ðède Susa la gbɛɔn òaa pla ń basɔo ń Amani negɔ́e gbɛɔn kwíɔ. Bó aa kè ma bùsu kíniɔ guu mɔɔ! Yá kpele níle a wabikɛa lo? Má kɛne. Bó yá níle gbɛaai? Má n gba. ¹³ Esitɛɛ wèwà à mè: Kí, tó à kène maa, Yuda pɔ́ kú Susa laɔ gba zé aa yá pɔ́ ń ðile aa ke gbā ke zia lo, wi Amani negɔ́e gbɛɔn kwipiɔ loo líwa. ¹⁴ Kí mè wà ke màa. Wà a kpàwakè Susa, ɔ́ wà Amani népiɔ ge lòoloo. ¹⁵ Yuda pɔ́ kú Susaɔ kɔ́ kàaa Adaa gɔɔ gɛ́o mɛ̀ndosaide zí, ɔ́ aa gɔ́eɔ ðède lo gbɛɔn òaa do ń basɔo. N beeo aai ɔ́ká ń pɔ́ewao.

¹⁶ Yuda kíni pɔ́ kú kí bùsuo guu pìi kɔ́ kàaa, ké aa gí ń níziao, aai bo ń ibeɔ yáú yáí, ɔ́ aa ń zangudeɔ ðède gbɛɔn òaasɔɔo leɛ basiiɔ sɔosai (75.000). N beeo aai ɔ́ká ń pɔ́ewao. ¹⁷ Aa bee kè Adaa gɔɔ kue'aaɔde zí, a gɔɔ gɛ́o mɛ̀ndosaide zí ɔ́ aa kámabò. Aa gɔɔpi ðile dikpe ù, ké aa blesake, wi pɔ́nakɛ gɔɔpizí.

¹⁸ Yuda pɔ́ kú Susaɔ kɔ́ kàaa a gɔɔ kue'aaɔde zí ń a gɔɔ gɛ́o mɛ̀ndosaideo, ɔ́ aa kámabò a gɔɔ gɛ́odezí. Aa gɔɔpi ðile dikpe ù, ɔ́ aa blesablè aa pɔ́nakèu. ¹⁹ Ayāmeto Yuda zɛ́e pɔ́ kú zɛ́ewiao aai dikpepi ke Adaa gɔɔ gɛ́o mɛ̀ndosaide zí, aai blesable, aai pɔ́nakɛ, aai blɛlikɔ́e.

Puliú dikpe ðile

²⁰ Maadose yápi kè lá guu, ɔ́ à lá kpàsá Yuda pɔ́ kú kí Aasuelu bùsu guuɔne pìi, gbé pɔ́ kú káiɔ ń gbé pɔ́ kú zàɔ pìi. ²¹ A ðilené aaliɔ dikpepi ke wé ń wéo mɔ́ pɔ́ wí mɛ Adaa gɔɔ gɛ́o mɛ̀ndosaide zí ń a gɔɔ gɛ́odeo. ²² Gɔɔpi mé Yudaɔ bo ń ibeɔ yáú dikpe ù. Mɔ́pi guu an pɔ́sia lile pɔ́na ù, mé an wɛ́nakɛa lile dikpekɛa ù. Aali dikpepi ke gɔɔ beeo zí, aali blesake, aali pɔ́nakɛ, aali blɛlikɔ́e, aali gbada taasideɔne. ²³ Yudaɔ zè ń yá pɔ́ Maadose kènéo, ɔ́ dikpe pɔ́ aa kèpi gɔ́nɛ felekaa ù.

²⁴ Amɛdata né Amani, Agaga bui Yudaɔ pìi wèle vāi lɛkpàaińzi à ń ðede, ɔ́ à gbɛ pɔ́ wí mɛ puliú gbèa à e ń fu, i ń ðede. ²⁵ Kási ké kí a feena mà, à yáðile lá guu, ké vāi pɔ́ à a lɛkpàai Yudaɔzipi wi aà musu. Ǿ wà aà lòo líwa ń a negɔ́eɔ sānu. ²⁶ Ayāmeto wí o gɔɔpiɔne Puliú, asa gbɛ pɔ́ a là tón we. Yá pɔ́ Maadose kè

lápí guu ní yá pọ́ à ní léó yáí ²⁷ aa sí wà díkpɛkɛ gɔɔ plapíɔ guu wě ní wěo. Aa m̀è nípiɔ ní ní néó ní gbé pọ́ nàmáɔ gí díkpɛpi kɛio, wàli kɛ a gɔɔwa lá wa k̀è láuwaɛ. ²⁸ Wě ní wěo gɔɔpiɔ yá líɔ dɔ́ngu, aali a díkpɛkɛ uale ní ualeo, wéle ní wéleo, bùsu ní bùsuo. Puliũ díkpɛpi su b̃áde Yudaɔ ḱíio, a kɛgɔɔ su midɛ ní buiɔ ḱíio.

²⁹ Kíá na Esitɛ, Abihaili né, la plaade k̀è ní a ikoo píi Puliũ yá musu, à gb̃áakpàò lá pọ́ Yuda bui Maadose k̀èwa. ³⁰ Maadose lápí kpàsá Yuda pọ́ kú kí Aasuelu bùsu m̀èn basoolo ní soplao guuɔnɛ. A kua aafia níe guu yá'òné, ³¹ ò à Puliũ díkpɛpi díle a gɔɔwa, lá aàpi ní kíá na Esitɛo dílenéwa, lá ampiɔ s̃o aa sí wà kɛ ní ní buiɔ ní kpe ní leyɛo ní ɔɔɔo. ³² Yá pọ́ Esitɛ dílepí gb̃áakpà Puliũ yá beɔwa, ò wa k̀è láu.

10

Kí Aasuelu ní Maadoseo yá

¹ Kí Aasuelu tò gbé pọ́ kú a bùsu guuɔ píi ní ísia gūgūnaɔ falub̀ɛ. ² Yáz̃o pọ́ a k̀è ní a ikokeyãɔ ku Mɛdeɔ ní Pɛɛsiɔ kíáɔ ladau. Lá kí Maadose gbà gb̃áa à g̃o gb̃ɛz̃o ù, a ku lápí guu ɔ. ³ Yuda bui Maadose mé kí Aasuelu plaade ù. A tɔb̀ò Yudaɔ guu, mé aà yá kà ní gbé dasidegu, asa à a gbéɔ aafia wèelɛɛ, mé à kuana zé k̀èkɛ a buipíɔnɛ.

YOBU

Yá pò kú lée bee guuo

Yobu lá dàale ní yá pò Yobupi lèoe (1-2). Yobuá gbēmaae mé dúnia pópíi pèewà. N beeo a gi de náaide ũ Luae. Ké Lua báaadàaagu yáí yà? Gwa lá aà pópíi mǐde píi, aà àizeeo ní aà néo ní aafia pò a vío ní pò pò a vío píi. Baa ké àle taasike, à gǐ lé Lua náaikée.

Lua ì séwanò kpelewa ni? Lá Yobu ì yāke a zéwa, bóyāi yāvāipi aà lèii? Aà gbēna gbēon àaōo dè aa mè, tàae pò a kè go mé lé aà gbē. Beewa ò aale yágaga ní kōo, yápi ku lápi guoguo (3-31). Gbēon àaōpio lé felekaayāo o'o. Yobu sō à gǐ an yá pò aale o beei, ò à yázāsímá à mè: Yázede kuo, vāikenao yá mé ì gé ae. A gǐ yá pò a gbēnao zèopíi, ò à zè ní a tàesaidekeo.

Gbēpāle yāsè lo, aà tón Elihu (32-37), ò àle wèele à yá pò Yobu lé oo eebo. A mè Lua ì yā'ia zǐ gbēnazinawa lezaawà yáie, gbēe a fō o Luaè aà azia yáó séle siue sōo.

Gbezā ò Lua ledà yápiu azia sa (38.1-42.6). I we Yobuwao, āma à yāgbèagbeawà. Yobu yá pò a zāwàò dè sa, à yá pò á a gbadō o.

Lápi yá làa ní yá pò Yobu lè gbezāoe (42.7-17). Lua mè Yobu yá na de aà gbēnapio pòla, ò à èa pò pò Yobu ví yāa kǎfìè lee pla.

Setāu kōnikēa Yobue sēia

¹ Gōee ku yāa Uzu búsuu, aà tón Yobu. Gbēmaae, a tàae vío. A Lua vía ví mé à mikè yāvāiwa. ² A negōeo ví gbēon sopla, nenōeo gbēon àaō. ³ A sǎo ví mèn àaasōo lee sopla, yiongoò àaa gēo, zuo àaa sōo, zàa'inao àaa pla ní basōo, mé aà zikenao dasi maamaa. Aà zōo de gukpe oi gbēpiia. ⁴ Aà negōeo ì blekekōe be ní beo, aai ní dāepio sísi aa mō poble aa vēemiñno. ⁵ Tó aa bleblè wa làa píi, Yobu ì ní sísi à gbābōné. I fele kōkōo ì sa pò wǐ a pò kátēu à tékū o an baadee, ì me: Wíliò dōo ma néo duunakè aa dèe ní Luao ní sōu. Māa Yobu ìo ke gōopii.

⁶ Gōewea luabe gbāadeo* mò sǐ Dii ae, mé Setāu kú ní guu. ⁷ Ō Dii ò Setāue: N bō má ni? A wèwà à mè: Mále bebe, mále liaa dúniaue. ⁸ Ō Dii dè: N ma zòblena Yobu èa? Aà sáa kú dúniauo. Gbēmaae, a tàae vío. A ma vía ví mé à mikè yāvāiwa. ⁹ Ō Setāu† ò Diie: Yobu n vía ví pǎ nee? ¹⁰ Ni oliaaazi ní aà beo ní pò pò a ví gupiiuo lé? N báaadà aà zǐu, ò aà pòo lígua. ¹¹ Ōbo na aà pòowa píi ò gwa, a yāvāi o n musue. ¹² Ō Dii dè: Ma aà pòo nàne ní ozi píi, āma nsu okā aà mēwao. Ō Setāu bō Dii kíi.

¹³ Gōewea Yobu negōeo ní aà nenōeo lé poble, aale vēemi ní vǐi be. ¹⁴ Ō gbēe mò Yobu kíi à mè: Zuo lé sapa mé zàa'inao lé sē ble ní sae, ¹⁵ ò Sebaò lèlemá aa ní naaa wà tàò, aa ní dānao dède ní fēndao. Mámē ma bō mado, ma mō a baokpaine. ¹⁶ I yā'o a làao, ò gbēpāle mò à mè: Lua sù n sǎ kpàsaowa, aa tekū, an dānao gāga. Mámē ma bō mado, ma mō a baokpaine. ¹⁷ I yā'o a làao, ò gbēpāle mò à mè: Kaladeo kōkpaalè gǎli àaō, aa mò lèle n yiongoowa, aa ní dānao dède ní fēndao. Mámē ma bō mado, ma mō a baokpaine. ¹⁸ I yā'o a làao, ò gbēpāle mò à mè: N negōeo ní n nenōeo lé poble, aale vēemi ní vǐi be, ¹⁹ ò zàa'ian gbāa kàka à bō guwaiwau, à sù ní kpé gola síiōwa, ò à kwè kà népiola, aa gāga. Mámē ma bō mado, ma mō a baokpaine.

²⁰ Yobu fēle à a ula ga kè, à a mi bō. Ō à wùle a gbēeu à misǐile Luae ²¹ à mè:

* 1:6 N Ebelu yáó wà mè Lua néo. Daa 6.2 gwa. † 1:9 Zia 12.10

a tò ma wesi taasile.

¹¹ Akεa wi ma i γε ũ yāao ni?

Bóyāi mi bɔ gbεεu mà ta g̃ɔɔ ni?

¹² Akεa wà ma kpa gbáai?

Bóyāi wà yó kpàa má m̃i?

¹³ Tó ma ga yāa, d̃s má kú kílíkili,

d̃s ma i'ò ma kámabò

¹⁴ ní kíaɔ ní dúnia lɛdamade
pó aa kpé zio kèkε d̃ò níziεɔ,

¹⁵ kía pó aa vua káaańziɔ,

mé aa ánuusu kà ní kpé paio.

¹⁶ A maa yāa wà ma ví lán nɔbɔεawa,

lán né pó mò gè, i dúnia eowa.

¹⁷ Wékii váikεnaɔ ì ní zɔa tóu,

mé yèεsaideɔ ì kámabou.

¹⁸ Zizɔɔ ì íampakii e we,

aali ní wetánaɔ lɔɔ ma lɔ.

¹⁹ Gbāadeɔ ní táaaɔ ku we píi,

mé zɔ líɔ de a dii pó ũ we lɔ.

²⁰ Bóyāi Lua ì gupu wēnadeɔne
ní gbé pó an ñsε òkpaai?

²¹ Aai weεε ga mó ní sé, ìli m̃ɔɔ, †
aaí kpálekεi de lá w̃i kε ɔdaila.

²² Tó aa gè téenau, an pɔ ì ke na,
an ñsε ì yáalɔ maamaa.

²³ Gbé pó d̃s gu pó á kúuon ma ũ,
Lua kaa líamazi gupiiu.

²⁴ Wea zàũzaũ mé ma pɔblea ũ,
ma aaukea ì bɔle ma léu lán íwa.

²⁵ Yá pó má a vía ví mé ma le,

yá pó ma ká gii mé pílaa.

²⁶ Má kú niεɔ, má kú kílíkilio.

Mi e kámabò, gili mé gèmagu.

4

Gbé pó Lua ì à tò mé báaa ví

¹ Ǿ Temani gbé Elifaza yázāsiwà à mè:

² Tó gbé w̃ɔɔ f̃ɔ yā'òne, níyɔ menaðoa?

Asa ma lé a f̃ɔ àɔ kpaaũao.

³ Gwa, n lɛdà gbéɔwa dasi,

n gbé pó an yèεε làaɔ gbà s̃.

⁴ N yá gbé pó lé fuɔ sè lesi,

n gbé pó naaleaɔ gbà gbāa.

⁵ Ké yá n le sa s̃, níle fu,

ké à n le, ɔ bíli n kũ.

⁶ N víakea Luaε lí tó n mi àɔ daa íao lé?

N kua tàaesai lí tó n ñsε àɔ daa doũo lé?

† 3:21 Zia 9.6

7 Lãasooke!
 Déme i yãe keo, ã à midèi?
 Gbẽmaa ku má ã wà aà suumpai?
 8 Gbé pò vãi sa pà à yãkele tòwà,
 mále e bee mé ì bõlèè.
 9 Lua lé'iana ì aà midè,
 aà pòbõa a níu ì aà tòbõzõ.
 10 Aà kãaa lán nõomusuwa lé ì ká,
 Lua ì aà swaa é'èè.
 11 I ga lán nõomusu pò nõo wèele kùawàwa,
 aà néo i fáaa.

12 Yákpáina m̀̀a íana guu,
 yápi feena gè ma swáú,
 13 gõõ pò mále nana yàaa o gwãasína,
 gõõ pò izõõ daa gbéõla.
 14 Vía ma kũ, mále lualua,
 ma mè búu lé dee.
 15 Íana ma oa pà,
 ma meká fèle sí.
 16 A zè, mi a taa dõo,
 pòpi ku ma ae,
 ã ma aà lõõ kpáina mà à mè:
 17 Gbẽnazína yá aõ na Luaee?
 Déme a fõ àõ zèa a Kena aei?
 18 Lá Lua lí a malaikaõ náaikèo,
 mé ì a zòblenapio tàae e,
 19 wa wá gbé pò wá me de gí kpé ù,
 mé wá daalea de búsu giina ù,*
 wí wá suumpa lán kitolowa pò oa?
 20 Za kõõ e oosi gbéõ ì gaga,
 aai sãale e gõõpii, wíli ní fãnkèo.
 21 Lua ì ní kpépi gbapele wolèné,
 ã aai ga õnõkúsai.

5

1 Lezu sa ñ ma, tó gbẽe a wema.
 Malaika kpele ñyõ liliwài?
 2 Sõũ ì ga a yákũarínõ yái,
 mĩsaide ì kpagua a wèdõane yái.
 3 Má è sũ zínapèle,
 ã zínapi yò kándo.
 4 Aà néõ kè aafia zéwa,
 wí ní yá málené yákpalekekíi,
 gbẽe lí zèínõ.
 5 Nõandenaõ aà buapõõ blè,
 baa pò pò à lekãa líai,
 imidenaõ lùã aà àizeei.
 6 Yá'ia lí bõle búsuwao,
 yá'õma lí bõle tõelewao.

* 4:19 Daa 2.7, 3.19

7 Kási lá tekona gea musu sea vïo,
màa gbé pò wa ì pìi ì yá'ia e.

8 Tó máme sō, má gbèa Luawa,
mí a yá kpále àà gēzì.

9 I yāzō pò wa fō a gbadōo kē,
wa fō àà yābōnsaekēo lé dōo.

10 I to lou ma dúniau,
ì to a í dagua sēsaou.

11 I gbé kpeenaō se lesí,
ì oosisinaō da pōnau.

12 I yá pò kōnideō lé yá gboo,
ké an o su àò báaa vïo yái.

13 I ònōnaō kú ní kōnikēa guu,*
ì to yāfuangbanaō ledama kē pā.

14 Gu ìo siané fāane,
aaì o malemale ìatē gbāa zá lán gwáwa.

15 I taasideō bō ga lézì,
ì ní bō gbāamōnedeō zì.

16 Ayāmeto gbāasaideō wé aō dōaàzi,
yākpaanlakenaō i kē kyó.

17 Báaaden gbé pò Lua ì àà toto ũ.
Tó Gbāapiide lé n swāgaga, ñsu gio.†

18 Asa ì gbé kē'ia, ò ì àà bō gwa,
ì gbé wíwi, ò ì àà gbágbā.‡

19 A n bō taasiu gēn soolo,
baa tó a dea, a n nēo.

20 A n si gawa nōana gōo,
a n bō fēnda lézì zìlau.

21 Dii a kàedanzi kē wasu yādōmao yái.
Tó músi mō, vïa a n kũo.

22 Nyō músi ní nōanao yáalo,
nyō vïake wàìbneō.

23 Asa á kō yāma ní gbēo, n bú a gbē kao,
nyō na ní sēanōbōo,

24 ní bō dō kē n ua aō na.
Tó n gē n kpàsau, pōe a kēsāo.

25 Nyō dō kē n néo aao dasi,
n buio ligua lán sēwa.

26 Nyō zikūe, ní gbasa ga
lán ése pò wa kē a gōowawa.

27 Ké wa oì yápiu, lá wá èn we.
Yápi sí, ní dō nzia yá ũ.

6

Yobu zōadōa a gbēnawa

1 Yobu yázāsíwà à mē:

* 5:13 1Kln 3.19 † 5:17 Yaa 3.11, Ebe 12.5 ‡ 5:18 Oze 6.1

24 A yá pó ma zāwà ɔlɔmɛɛ,
 í ma wé kémɛɛ, mí níle.
 25 Yázede oané mé zεví,
 āma ma bèε pó á bò zεvío.
 26 A ye yáasi pó má kèò bèεbo yà?
 I tāmaasaide yá gwa yābɔle ũ yà?
 27 A líkpa netone sea yá musu,
 á á gbēna kpámá ɔda'ea yái.
 28 A yá na, à lili à ma gwa.
 Ma wé aɔ pe á wéu, mío εtoéa?
 29 A sue! Asu ma yá gwa koleao.
 A εa làasooke, ma yá mé zεví.
 30 Ma ledà yákpaanlau yāae?
 Má yāvái dō noa?

7

Yobu zɔadɔa Luawa

1 Gbēnazina kua dúniauá dēεε.
 À kua de lán gbèwina kuawaε,
 2 lán zɔ pó lé ue nide kuawa,
 ge gbèwina pó a wé ìò dɔ a aseai.
 3 Ma luakpama mé kua pā ũ mɔ ní mɔo,
 Lua ma da taasiu gwá ní gwáo.
 4 Tó ma wule, mi me má fele bɔε ni?
 Gwāasina ìò gbàa, miò pelembo e gu ge dɔò.
 5 Kòò ní bɔtεεo fífi ma mewa,
 ma mebaa kàsaakù, ìò ibɔ.
 6 Ma gɔɔò ìò gē ní bao lán zwàatāna kɔɔzuawa,
 ìò gēzεa wedɔa pói sai.
 7 Lua, dō ké ma wēni de lán lé'ianawaε,
 má aafia'e bau ɔo.
 8 Lá níle ma e, níyɔ ma e ɔo.
 Nyɔ wékpalemazi, kási máo ku ɔo.
 9 Lá luabεpuana í gusike à gēzεa,
 màa gbé pó tà bedau lí feleo.
 10 Ili εa su a be ɔo,
 aà yá lí dɔ aà bedεɔgu ɔo.
 11 Ayāmεto má a lé kpaaũ,
 má yá'o ma yelea guu,
 má zɔaka ma nòε òòkpaa yái.
 12 Isia ge kpò gbēnen ma ũ
 ké ni ma dǎa?
 13 Tó ma mē ma lii a ma sɔ dadoũ,
 ge ma wúlebɔ a ma nòε nínimεε,
 14 ɔ ni to vía ma kũ nana guu,
 ni to gili gēmagu wépungu'eau.
 15 Ma waa fía a kemεε na de ké beea,
 ga maamεε de ma wāwāε beea.
 16 Mi saka ma wēnigu,

má ye màò ku gɔɔpiio.
Ma tó tɛɛɛ, asa ma kua ku pɔe léio.

17 Bón gbēnazina ũ ké niò aà káfi,
niò láasookɛ aà yáwai?*

18 Niò aà tàasika lá gu lé dɔ,
niò aà lɛ ñ aà gwa gɔɔpii.

19 Nyɔ̄ n wé woa baa yɔɔ
mà e lé'i mɔ yá?

20 Ma duunakè yà? Bó má kènei?
Gbēnazingwana, àkɛa n ma ke n pɔdɛa ũi?
Ma gɔ̄nɛ aso ũ yá?

21 Bóyāi nili ma tàaeɔ kɛa
ñ ma duuna woloao ni?
Asa má gē tēnau tia, máò ku lɔo,
nyɔ̄ kpálekemazi, nyɔ̄ ma eo.

8

Baade i a tàae gb'e'e

1 ɔ Sua gbé Bilidada yázāsīwà à mè:

2 Nyɔ̄ yá bee taa o e bɔe ni?
Nlɛ yābɔle bùuu.

3 Lua ì yáɛde fuangbaa?
Gbāapiide ì yāmaa bādɛa?

4 Lá n néɔ duunakèè,
a tò aa ní tàaeɔ gb'e'è.

5 Tó n Lua kí wèlɛ,
mé n sùuugbèa Gbāapiidepiwa,

6 tó ní gbāsī vīo mé ní maa,
baa e tia a fɛlɛ n wēnagwa,
i n be yá gɔ̄gɔ̄nɛ a zéwa.

7 N gwea káau a kɛnɛ pɔe ũo,
n gwea gbɛzā aɔ káfi vī maamaaɛ.

8 Gbé zio la,
ní ñno pɔ an dezio kpálekèi dɔ.

9 Asa né zīanaɔn wá ũ, wá yāe dɔo,
wá kua dúniau ì gēzɛa lán uenawaɛ.

10 Gbé zipio yá a n wé kɛo lé?
Aa ní nòsɛ guu yā'onɛ.

11 Kefu ì kɛ maa dānasaie?
Fee ì zɔ̄kū isaia?

12 Tó wi zɔo, baa ní a lá'isikɛo,
a lá ì giigaga àa de sɛɔla pii.

13 Maa a de ní gbé pɔ Lua yá sàaàguo,
beewa tāmaa a luayādansai né.

14 Sɔuba nian do ñ ì a náaike,
dānsaba ñ ì gbāa'ewà.

15 I sōkpale bapizi,

* 7:17 Sou 8.4, 144.3

5 bapi lí f̄s à kùò.
 I didi bapiwa, 5 bapi ì fua.
 16 A ḡsnao ì dagua káau
 lán lí p̄o í v̄i íatē gbāaiwa,
 17 5 a z̄inao ì fiak̄ōi gu gb̄edeu,
 ì ḡē gb̄eou.
 18 Tó wa ga wòle a pék̄i,
 gupi ì lelekpaaazi à me:
 Má n d̄s yāao.
 19 Zé p̄o a s̄epi p̄ona lén we,
 5 p̄op̄aleo ì bole t̄olepiwa.

20 Lua lí ḡi t̄aesaideszio fá,
 mé ìli v̄aik̄enaō gba gbāao.
 21 A to ñ yáalo tia,
 ní kúkuake.
 22 A wida n zangudeōwa,
 gb̄ev̄aipio be a ḡō bezia ũ.

9

Lua gbāa demala

1 Ǿ Yobu m̄e:
 2 Siānae, má d̄s m̄a.
 Kpelewa gb̄ēnazina yá ao na Luaei?
 3 Tó gb̄é ye lekpaakeaano,
 yá m̄en òaa soo guu a f̄s m̄endo z̄asiwào.
 4 Aà 5no k̄e z̄ai mé aà gbāa z̄ō.
 Déme a f̄s giè, ade i bo aafiai?
 5 I gb̄ēs̄is̄io s̄, aalio d̄s,
 ì ní fuangba ní p̄okūmao.
 6 I t̄ole lualua à s̄,
 ì to a gbapeleo z̄iaz̄ia.
 7 I yā'o íat̄ē, 5 ì ḡi bil̄ei,
 ì p̄oku saanaola.
 8 Ǿme musu kp̄ale ado,
 ì t̄aa'o ísia ikooaōwa.
 9 A saanao k̄e gudoū,
 Kif̄ēnena ní Ko n̄eadeo*
 ní p̄o p̄o kú ḡeomid̄k̄i oio píi.
 10 I yāz̄ōke, w̄ili f̄s d̄s,
 ì yābonsaēo ke, a lé v̄io.
 11 I ḡēmala, mili aà eo,
 ì ḡēzea, mili aà w̄epao.
 12 I p̄o s̄imá, déme a f̄s gièi?
 Déme a f̄s oè, bó níle ke m̄aaii?
 13 Lua lí to a p̄okūma kp̄aleo,
 baa Ìlenoō z̄ō† d̄onledeō vl̄anàuè.
 14 Mapi s̄o má f̄s yāz̄asiwàe?
 Má f̄s lekpaakeaano?

* 9:9 Am̄o 5.8 † 9:13 Isa 30.7

15 Baa tó ma yá na,
 má f̃ wewào.
 Ɔme ma yákpalekena ũ,
 sema mà sùuugbeawà.
 16 Tó ma lezùààzi mé a wèa,
 a yāmaae? Mi sio.
 17 I ma gbēgbē yá yɔɔna yáie,
 ì ma ke'ia kpélekpéle pã.
 18 Ili tó ma wek̃i eo,
 ì ma tó ní nòsepusuoε.
 19 Tó gbāa yáε, aàpi mé z̃ɔ.
 Tó yág̃g̃ɔae s̃ɔ, déme a aà sísii?
 20 Tó ma mē ma yá mé na,
 ma lé a yādamalae.
 Tó ma mē má tàae ṽio,
 a ma εεboε.
 21 Má tàae ṽioa? A yāe ṽi bo,
 mi saka maz̃ia wēniu.
 22 Yā douε, asa lá mále o,
 ì tàesaideɔ ní gbēṽiɔ midε píi.
 23 Tó yá mò ga ìné kándò,
 ì tàesaideɔ lánike ní yā'ea guu.
 24 Tó bùsu g̃ò gbēṽiɔ ɔz̃i,
 ì p̃óku yákpalekenaɔ wéae.
 Tó aàpi no, dé ni?

 25 Ma g̃ɔɔ gēa wāa de bàalenala,
 aale tá ní bao, a kee nao.
 26 Aale gu baa ṽi lán kefu gó'ilenawa,
 lán kúu sua p̃ówawa.
 27 Baa tó ma mē má yá p̃ó má k̃ūa bɔ ma nòseu,
 mí a oa wee mà yákpáinadɔ,
 28 ma wāwā a iwāa ka ma p̃ɔae.
 Má d̃ ké ñỹ to yá bɔmanɔ nao.
 29 Lá wàle ma gwa tàae de ũ,
 b̃ỹai má ìada maz̃iawa pã bi?
 30 Baa tó ma zu'ò ní m̃ɔsɔnao,
 ge ma a ɔ p̃ipi ní kasagb̃o,
 31 ñỹ ma zu è p̃èleadeue.
 Baa ma p̃okasaɔ aao ye ma g̃iỹiɔ.
 32 A de gbēnaz̃ina ũ lamawao.
 Má f̃ yáz̃asiwà
 wà gbasa gé yákpalekek̃i s̃anuo.
 33 Tó gbēe kú wá k̃ɔ ũ,
 aɔ iko ṽiwá wá gbēɔn pla wápii,
 34 i aà go'ɔ ze lé,
 ṽia z̃ɔ p̃ó mále keè a gé ae bo.
 35 Má ṽiakeè bo, m̃iɔ yā'o,
 asa má d̃ maz̃iawa,
 má de lá wàle ewao.

10

Ma dea yáí Lua tò wà ma ii

- ¹ Ma kpasa ní ma wēnio,
 má yá pó má kŭa o sa.
 Pɔsia guu má yábɔle sa.
- ² Má o Luaε: Nsu yādamalao.
 Yá pó ní èa omεε.
- ³ Gbāamɔa mapi n ɔgbεε kàngu yà?
 N bɔ ma kpε,
 ɔ n ze ní gbēvāiɔ lekpaaiāoa?
- ⁴ Wá wé doŭ yà?
 Gudoŭ ni e ní gbēnazinaoa?
- ⁵ N wēni geseŭ lán wá pówa yà?
 N kua muua ní wá gbēnazinaɔ yà?
- ⁶⁻⁷ Lá ní dɔ̀ tàaeden ma ũo,
 mé gbēe ku aà ma bɔ n ɔziɔ,
 a yáí n kpálekè ma yāvāiɔ,
 n ma duuna tàasikàa?
- ⁸ N ma ikàsa ní nzia ɔo,
 ɔ níyɔ ea n ma tòbɔzɔ saa?
- ⁹ Ké n ma ke ní bèleo, a yá dɔngu.
 Nyɔ ea n ma ke bùsuti ũ bɔ yá?
- ¹⁰ Ni ma kása nɔ'itēna ũ lán ví'ipuwao lé?
 Ni to ma i lán ví iawao lé?
- ¹¹ N báa ní bàasio dāmala,
 n ma wáɔ pèpekɔwa ní kíɔ.
- ¹² N gbēke guu n ma gba wēni,
 n ma dɔa, n ɔkù ma nisinala.
- ¹³ Ma n làasoo dɔ̀ sa,
 yá pó ulea n sɔun ke:
- ¹⁴ Tó ma duunakè, niɔ wétemazi,
 nili tó ma bɔ pã ma tàaeɔ yá musuo.
- ¹⁵ Waiyoo mapi, tó tàaeden ma ũ.
 Baa tó ma yá na, má fɔ mida íao,
 asa wí ma kŭ, taasi ma kŭ gbāa.
- ¹⁶ Tó ma su midà ía,
 ni bɔlemazi lán nɔɔmusuwa,
 ní ea n n gbāa bɔnsaε mɔmεε.
- ¹⁷ Ní ma kpakɔa ní seelade páleo,
 n pɔfɛamazi i káfi,
 ní tó yá'ia ma le mɔɔmɔɔ.
- ¹⁸ Bóyái n ma bɔ ma da gbεεui?
 A maa yāa mà kesaiε,
 ké gbēe su wesimalεo.
- ¹⁹ A maa màɔ ku yāao.
 A maa yāa ma bɔa neasakpɛu
 wàɔ ma da mia'eu gɔ̀ɔε.
- ²⁰ Gɔɔ yɔɔna pó gɔ̀mεε a lāa tia.

Gomala, ma pɔ e ke na, baa yɔɔ
²¹ e màò gé gíi gékíi,
 gu pɔ gugɛakɔu ní gusiao kuu.
²² Gupi sɪ níinii lán gwáwa,
 pɔe ku we zézɛo,
 wɛɛdo mé a fáane ũ.

11

Nòsɛwɛ Luaɛ!

¹ Ǿ Naama gbé Zofaa yāsè à mè: ² À yá dasi, wá wewào lé?
 Yáɔlɛnapi a bɔ maa yà?
³ N yápá oa a gbéɔ lé kúa?
 N yáyaabòlɛ, ɔ wa zɔadɔmaoa?
⁴ N mè n yádanɛ sãa vío,
 ní kú Luaɛ tàaesai.
⁵ Tó Lua yá'ò lé,
 a n ɛboɛ.
⁶ A ɔnɔ asii bɔlɛkɛnɛ,
 asa Lua ɔnɔ zɔɔ dɛwála.
 N dɔ Lua lé íadama n vâi léu nɛe?
⁷ Nyɔ fɔ n Lua asii dɔa?
 Nyɔ bɔ Gbãapiide zɔɔkɛ léwae?
⁸ A lɛsɪ dɛ luabɛa, níyɔ kɛ kpelewa ni?
 A zã dɛ bɛdaa, níyɔ fɔ n dɔe?
⁹ A zɔɔ dɛ tɔlɛa, a lé vío,
 a yáasa dɛ ísɪaa maamaa.
¹⁰ Tó à m̀ gbé kù a dàkpɛu,
 mé àlɛ yákpalɛkɛaàɔ,
 déme a fɔ gii?
¹¹ A mɔafilideɔ dɔ fá!
 Tó à vâikɛa è, ìli a yádao lé?
¹² Lá zàa'ina lí nɛ'i gbɛnazina ũo,
 màa nòsɛsaide lí ɔnɔkũo.
¹³ Tó n n nòsɛ wè Luaɛ,
 mé n ɔsè musu wabikɛa guu,
¹⁴ tó n nzia gà duunaɛ,
 mé yávâi i zòlɛkíi e n bɛo,
¹⁵ n mi aɔ daa ía sãasaie,
 níyɔ zɛdɔ víasai.
¹⁶ N taasi yá i sãngu,
 a dɔangu iɔ dɛ lán í gɛa zéawa.
¹⁷ N kua i tɛkɛ dɛ fáane íatɛa,
 gusia pɔ ní kúu i pu lán gudɔawa.
¹⁸ N sɔ aɔ dilɛa, n nòsɛ iɔ daa doũ,
 n laai aɔ kpalɛa, níó i'o ní a nao kau.
¹⁹ Nyɔ ɔli nziaú,
 gbɛe yá a iwãa ka n pɔao,
 baade a wɛɛlɛ àɔ nannɔ.
²⁰ Gbɛvãio yiongo lébaa dɔa,
 aa bɔkíi eo, yá pɔ gòné mé ga ũ.

12

Lua mé gbãa ví

- 1 Ǿ Yobu yāsè à mè:
 2 Sianaε, áme a maa gbé̄one sa lá!
 Ǿ ále e tó a ga, ̄no mīden we.
 3 Mapi s̄o má n̄se ví lááwae,
 má kēs̄aaázio,
 déme a fu yá p̄o ále oowai?
 4 Ma gbé̄ p̄o ma lezù Luazi a wèa,
 ma ḡo p̄o yáaba ū ma gbēnaone.
 Ma gbé̄ p̄o ma yá na mé má tàae vío,
 ma ḡo p̄o yáaba ū.
 5 Gbē̄ p̄o aa ku niēniε
 ì gbé̄ p̄o músi n̄ léo gwa p̄ae,
 aai saka gbé̄ p̄o kp̄aguaoḡu.
 6 Gbē̄blenaε s̄o aaiε z̄ōlea n̄ be n̄ laaiwa,
 lualεwena p̄o an gbãa de n̄ lua ūpio ìo ku d̄oɔa.
- 7 A γε n̄b̄oɔ la, aai yādaé,
 à gb̄ea b̄aowa, aai oé.
 8 A yā'o n̄ t̄oɔeo, i ̄no daé,
 à to kp̄oɔ séle siué.
 9 P̄oɔ p̄ii, an kpele mé gí d̄oi
 ké Lua mé p̄oɔii k̄e n̄ a gb̄aaoi?
 10 P̄oɔii wēni ku aà ozi
 n̄ gbē̄pii nis̄inao.
 11 Lá léna ì p̄o í d̄o,
 màa swá ì yá d̄ok̄e.
 12 Gbē̄ zio mé ̄no ví,
 gbé̄ p̄o wē k̄e wé mé z̄ea.
- 13 Ǿno n̄ gb̄aaoá Lua p̄oε,
 ledama n̄ wεz̄eo ì b̄o aà kíie.
 14 I p̄o gboo, w̄li f̄o k̄ek̄eo,
 ì zetañle, w̄li f̄o w̄eo.
 15 I lou ze, gu i giigaga,
 ì to loup̄oɔ f̄o, t̄oɔe i foof̄o.
 16 Aapi mé iko ví n̄ denlao,
 gbēs̄as̄anaε n̄ gbé̄ s̄ás̄aε ku aà ozi m̄piiε.
 17 I to ledamadeε ta kyalesai,
 ì to yákpalekenaε ḡo m̄saideε ū.
 18 I gala p̄o kíaε kp̄a gbé̄one polo,
 ̄o ì beleona ye kíapione.
 19 I to sa'onaε ta kyalesai,
 ì gbé̄ p̄o an z̄ina p̄eleε fuangba.
 20 I to náaideε lé ḡo kpaaūa,
 ì yázed̄sa si maez̄oowa.
 21 I saike kpalablēnaowa,
 ì neḡonaε ḡok̄eb̄oɔ polomá.

22 I asiiyā pó kú gusiau biiwàné,
 ì bɔ́ ní yá pó wa a gbadṣoo gupuau.

23 I to buiɔ́ tɔbɔ́, ɔ́ ì ní midε,
 ì to aa ligua, ɔ́ ì ní fāaa.

24 I to dúnia dɔaanaɔ́ gɔ́ mĩsai,
 ì to aa sásá gugii zεsaideu.

25 Aaibɔ́ ɔ́malemale gusiau filiasai,
 aaibɔ́ tálaatalaabo lán idenaɔ́wa.

13

Yobu ye yā'o n Luao

1 Ma wé yápiɔ́ è píi,
 ma swá mà ɔ́ má dṛ.

2 Lá á dṣa ví, màa mà dṣa ví ɔ́,
 i ke má késāaazi no.

3 Ama Gbāapiide ɔ́ má ye mà yā'oè sa,
 má ye gé ní ma yáo Luawaε.

4 Apiɔ́ ɔ́ i εε liamazi,
 gyāegwan giaɔ́n á ũ ápii.

5 Tó á lé kpaaũa yāa lé,
 wa á dile ɔ́nɔ́naɔ́ ũε.

6 A ma yáze ma,
 à swáε ma yázāsiawái.

7 Yázεsai ɔ́ á o Lua gεε ũa?
 Sásāyā ɔ́ á o Lua gbεua?

8 A yānakpa Luawa yà?
 A yāsiaànɔ́ yà?

9 Tó à wetè á yái, a bɔ́ánɔ́ nae?
 A dṣewà lá wĩ dṣe gbēnazínawawa yà?

10 Tó ále yānakpawà a gbadṣsai,
 a á swágagaε.

11 Aà zṣoke a kàadaálao lé?
 Viakεaè a tṣwáo lé?

12 A yā'onεɔ́ tífue,
 yá pó a giyyèoaá pèlεaε.

13 A nílemεε mà yā'o,
 yá pó a ma le àa ma le.

14 Bóyāi má azia pa swaai?
 Máɔ́ a wēni naa ma ɔ́zĩ yà?

15 Gwa, a ye ma dεε, ma wé dɔ́ pɔ́ei lɔ́.
 N beeo má gí ní mazlao àa aε.

16 Bee a ma bɔ́,
 asa àa yādansaiɔ́ we mɔ́ ze àa aεo.

17 A laaidɔ́ ma yáwa maamaa,
 à swáεmazi.

18 Ma yá pó má o zé kàlε,
 má dṣ ké ma yá naε.

19 Déme a fṣ bɔ́bɔ́manɔ́i?
 Tó wa fṣ, má nílεε, mí ga.

20 Lua, yá mèn plaε bee⊃ kemεε,
 má ulεnεo.
 21 N n ⊃ goa,
 n̄su to iwāakamp⊃a kàadamalao.
 22 Bee gbεa lezumazi, mí mó,
 ma gba zé mà yā'o, ní yázāsia.
 23 Ma yāvāi⊃ ní ma tàae⊃ kà ūmai?
 To mà a tàae ní ma duunao d̄s.
 24 Akεa n̄le nz̄ia ulεmεε,
 n̄le ma dile n̄ ibεε ūi?
 25 Lakεε pó lé íanse ⓓ ní ye wíwia?
 S̄è gii ⓓ ní ye é'ea?
 26 Ni yá'íkpaá,
 ni ma èwaasog⊃⊃ duuna wi ma musu.
 27 Ni ma daliu,
 ni ma taa'oa lé damεε,
 ni wéte ma yāvāi⊃i píi.
 28 ⓓ ma ḡs lán pó vlāa pó lí àle lélelelewa,
 lán p̄kasa pó ble⊃ lé blewa.

14

Gbēnazina kua wēnaū

1 Gbēnazina ì b̄o n̄εe k̄iε,
 aà wēni kuluū, ìli⊃ ku yākelesaio.
 2 I pia lán lāvuwā, ì giigaga,
 ì gēzεa lán uenawa, ìli gēgēo.
 3 Gb̄é bee taa ⓓ n̄ȳs̄ wεd̄b̄è
 n̄ yákpalekeaān̄⊃a?
 4 Gb̄é gbālea a f̄s̄ né gbālesai io,
 baa do.
 5 N gbēnazina g⊃⊃ dilεè,
 aà m̄o dasile dε n̄ yá ūε,
 n̄ aà wē lé dàè, a f̄s̄ v̄iao.
 6 Wεwowà n̄ aà to we,
 e aà g⊃⊃ pa lán gbèwinawa.
 7 Baa lí ì saase,
 asa tó wa z̄s̄, ì εa vlāpaε,
 mé a vlā dafupi lí gole⊃.
 8 Baa tó a z̄ina zikù t̄o⊃le guu,
 mé a mi⊃na gà tēnau,
 9 tó à í ḡimà, a b̄oleε,
 a ḡōnakē lán lí pó wa bàwae.
 10 Tó gb̄é gà s̄s̄, ì⊃ wúlea tēlele,
 ì tá, ìli⊃ ku lo.
 11 Lá ísida'ì ì lao,
 mé swa'ì ì ba à gēzεa,
 12 màa gbēnazina ì wúle, ìli fele lo.
 E luabε gε à⊃ kuo, a vuo,
 a vu ní ipioo.
 13 Nȳs̄ ma ulε bεdauo lé?

Nyõ ɔkumala e n pɔ wèeao lé?
Gɔɔ dilemɛɛ we, ma yá i gbasa dɔngu.

14 Tó gbé gá, a ɛa àɔ kua?
Tó màaɛ, ma wé aɔ dɔ ma vuai
ma dɛɛkaa guu gɔɔpiie.

15 Nyõ lezumazi, mí wema,
nyõ n pɔkea ea nide.

16 Tia níle wéte ma yákeaci,
gɔɔ bee nyõ ma duuna yáda lɔo.

17 Nyõ ma tàaeɔ ka bɔɔu, ní ye n dile,
nyõ kán'ɔ lé ma vāikeapiɔwa.

18 Lá gbèsiɔi i gboo à yɔɔle,
mé siɔi musu gbè gbène i sɔ,

19 lá swa'i i gbɛ yɔɔ,
mé í i bùsu séle taɔ,
màa ni to támaa gbēnazina né.

20 Ni gbāamɔè, ɔ i tá, ili su lɔo,
ni to aà ánuato, aà wé i lile.

21 Tó aà néɔ gè gbé gbiao ũ, a mao,
tó gbé yáfūnaɔne sɔ, aɔ dɔo.

22 Wāwā ɔ aɔ ma ado,
aázia ɔ ɔ aɔ dɔ.

15

Vāikena li bɔ pāo

1 ɔ Temani gbé Elifaza wèwà à mè:

2 ɔnɔna a yāpā gii bee taa oa?

A lé ɛle yáɔ bɔlewà yà?

3 A lekpaake yá àisai musua?

A yá káfiasai oa?

4 Mpi sɔ níle viakea Luaɛ bāde sa,
níle kpá gbéɔne aa làasookewà.

5 Vāi pɔ ní kūa mé dɔ n léu,
kɔnide lé mé dɔma.

6 N lé mé n dayāu, i ke māmɛo,
n lé mé n kalikè.

7 Gbēnazin séian n ũa?

Wà n i e wàɔ gé gbèsiɔi kɛia?

8 N Lua lekpaaiá ní a gbéɔ màa?

Mmɛ ní ɔnɔ ví ndoa?

9 Yá kpele ní dɔ mé wá dɔo ni?

N wezè dewála yà?

10 Gbēzɔɔ ní mikāpuadeɔ kúwanɔ,
gbé pɔ an zɔɔ de n maelaɔ.

11 Lua ye n nòse nínine,

ɔ à kène fèneŭa?

Wále yá'onɛ busɛbusɛo lé?

12 Bómε n sō blèi?
 Bóyāi níε wá gwa ní wεpāsioi?
 13 N pɔ paa Luazi,
 ɔ yá dasi i bɔle n léu.
 14 Bón gbēnazina ũ ké àɔ ku gbālesaii?
 Gbé pɔ nɔε aà i aɔ maaa?
 15 Lá Lua i a malaikaɔ náaikεo,
 mé aà bε i kεε gbālesaio,
 16 wa gbēnazina pɔ o lɔe?
 A bèε, a ɔ̀kpaá, i yāvāi mi lán íwa.

17 Má yā'onε, swásεi!
 Má yá pɔ ma swá mà séle mà siunε.
 18 Ɔnɔnaɔ mé bò ní yápio,
 aai yá pɔ an deziɔ ò kee ulεwēεo.
 19 Aamε ní bùsu ví ní tēε,
 zìloε i zòle ní guuo.
 20 Gbēvāi iɔ ku dēεu e a wēni léuε,
 gbé pásí gɔɔ lé kuε.
 21 Kōfi iwāakampɔade iɔ dɔ aà swáú,
 aà aafia gɔɔ gbāamɔnedeɔ i lélewà.
 22 A εa bɔa gusiau náai ví lɔo,
 dea ní fēndao mé lé aà dá.
 23 Iɔ liaaliaa, iɔ mε blε ku má ni?
 A dō ké a kua beda gusiau káikū.
 24 Taasi ní yeelεao iɔ aà víakū,
 a daaála lán kía pɔ a léleama sɔu màwa.
 25 Asa à ɔ̀sè Luaziε,
 à kuabii Gbāapiidewaε.
 26 A sùwà ní waakíba bɔbɔawào
 ní a sèngbao gēele kɔdeo.
 27 Baa ké aà oa nísi bɔa,
 mé a mekpaa, aà gbɔu lèεε,
 28 a zòle uazí pɔ wíli gēuɔɔ guu,
 wéle pɔ wa wí, a kpéɔ gò wēεwεεɔu.
 29 Aà àizεε a gɔɔplakεo,
 aɔ de ɔ̀de ũo,
 pɔ pɔ a víoɔ ligua lɔo.
 30 A e bɔ gusiauo,
 tēlepɔ a aà vlāpaa sāsā,
 Lua lé'iana i aà se gεò zéa.
 31 Asu pɔ gia náaike à azia sāsāo,
 asa pɔ gia mé aɔ aà asea ũ.
 32 Yápi a aà le e aà gɔɔ àɔ gé pai,
 aà gɔnaɔ e ɔtao.
 33 A gɔ lán kuli pɔ a vú wòlowaε,
 lán vēli pɔ a nesoena wòlowa.
 34 Luayādansaiɔ gāli a báaa kεo,
 té a kū gbagusaedanaɔ kpéwa.
 35 Aaí yákele nɔsi, aaí ne'i yā'ia ũ,

mɔafili mé ì bɔ ní neasakpɛu.

16

Má seelade ví luabe

- ¹ Ǿ Yobu mè:
² Ma yá bee taa mà à dasikù,
 gbɛ̀nɔ̀senininaɔ̀n á ũ wea?
³ A ze á lé'ianagbaae bɔe ni?
 Bó yá mé lé ɔ̀wá, ɔ̀ ále yázásiai?
⁴ Tó áme á kú ma kuawa yāa,
 má yā'o lááwa sɔe,
 mí á de ní yā'oo,
 mí a mi kéé déúdeū.
⁵ Kási ma yá a á gbāa káfíée,
 ma ledama a á nɔ̀se níniée.
⁶ Tó mále yā'o, ma wāwā a láao,
 tó má níle sɔ, a kpálee?
⁷ Lua, ní tò ma gɔ gbāasai sa,
 n ma gbéɔ̀ dɛ̀nɔ̀zɔ̀ píi.
⁸ N tò ma gɔ yooyea seela ũ,
 ma ibabaa gɔ̀mɛɛ seela bɛ̀e ũ.
⁹ Lua ì felemanɔ̀ ní pɔ̀fɛ̀o,
 ì ma zɔ̀e zɔ̀e,
 ìɔ a swaa lɔ̀bɛ̀kɔ̀wa,
 ma ibeɛpi ì webiibia.
¹⁰ Wí lé'è'ea, wí yázɔ̀zɔ̀mɛɛ,
 wí ma sánkɛkɛ, wí felemanɔ̀ píi.
¹¹ Lua ma na faasaideɔ̀ne ní ɔ̀zì,
 à ma zu gbɛ̀váiɔ̀ ɔ̀u.
¹² Ma a kuananke kílíkiliɛ,
 ɔ̀ à mò yāyíaa.
 A ma kũ ma waa kpe
 à ma pā pɔ̀wa,
 à ma ke a pɔ̀deɛ ũ.
¹³ À kàzunaɔ̀ ìiamazi,
 à ma papaɔ̀ ma pɔ̀awa ma wɛ̀nagwasai,
 ma setɛ̀na wí, a í lé fáe tɔ̀le.
¹⁴ ɔ̀ pūnaa ní pɔ̀kūmao m̀ɔ̀m̀ɔ̀,
 ì sɔ̀ daa lá ne gɔ̀na ì kɛwa.
¹⁵ Ma zwànkasaɔ̀ nàminami má kàkamala,
 ma a mi sòlɔ̀ bùsuu.
¹⁶ Ma ɔ̀ɔ̀lɔ̀ e ma wé wò,
 ma wé tà loúloú.
¹⁷ Kási ma ɔ̀ ku yāpásiɛ guuo,
 mé ma wabikɛa Luawa mɔafili vío.
¹⁸ Bùsu, rísu ka ma auao,
 ma wii su kpáleo.*
¹⁹ Baa tia má seelade ví luabe,

* 16:18 Daa 4.10

ma zennode ku musu we.†

²⁰ Ma gbēnapi mé ma kóo ũ
gɔɔ pɔ mále wé'i bɔ Luaε.

²¹ A zεmanɔ Lua aε,

lá gbé ì ze ní a gbēnaowa.

²² Asa ma gea gékii wē i gɔ bílao,
gu pɔ wíli géu wà sù bɔpi.

17

Yobu wé dɔ pɔei bɔ

¹ Ma nisina lé gēzεa,

ma gɔɔ lé mɔ pai,

mia'ε lé ma dá.

² Gbélaanikεnaɔ kálemazi,
ma wé ì ma lεwenapiɔ e.

³ Lua, ñyɔ de ma kóo ũ.

N bàasio, déme a zεmanɔi?

⁴ Lá ní tò aa gò nòsesaideɔ ũ,
ńsu to aa tidɔmalao.

⁵ Gbé pɔ ì a gbēna kpámá pɔ yáí,
aà néo wé aɔ dɔ pɔi e an wé woε.

⁶ Lua tò gbéɔ yāadāmanɔ,
ma gɔ gbé pɔ wí lé'ikakawà ũ.

⁷ Pɔsia tò ma wé lé gu'e bɔ,
ma guɔ gò záazaannɔ.

⁸ Ma yá ði gbēmaaɔwa,
tāesaideɔ nòse fèle luayāmansaiɔ yá musu.

⁹ Gbēmaa a ge àɔ kú ní a yākeɔ,
yāesaide gbāa aɔ dedεε.

¹⁰ Apiɔ sɔ à ea na yáwa bɔ ápii,
mi á gbēe e ònɔna ũo.

¹¹ Ma gɔɔ pà,
yá pɔ ma a zé kàle kè fama,

yá pɔ ma pɔ dɔmápiɔ.

¹² Aaiɔ e gwāasinaá fāanεε,
tó gu lé gēkɔu,

aaì me guwe lé kēε.

¹³ Tó beda ò ma wé dɔi,
mé ma a pe kpàle gusiau,

¹⁴ tó má ò mia'ε mé ma de ũ,
mé má ò kòɔ mé ma da ní ma dāeɔ ũ,

¹⁵ bó ma wé aɔ dɔi bɔi?

Wa ma e ní gweao bɔi?

¹⁶ Tāmaɔ aɔ ma ne e bedaɔ nee?

Wá si tēenau sānu yá?

18

Bai ì vāikεna kú

† 16:19 Yob 19.25

1 Ǿ Sua gbé Bilidada yázāsìwà à mè:
 2 Nyõ n yá midε bɔε ni?
 Su n laaiwa, wí gbasa faaibo.
 3 Bóyāi nle wá gwa lán pɔtuɔɔwai?
 N wá díle sɔũɔ ũ yà?
 4 N gbé pó ni to n pɔfē nzia taitaie,
 dúnia a gõ bezia ũ n yái nεe?
 Gbesi a sō n yá musu nεe?

 5 Gbēvái gupua ì láa,
 àà tévua ì midε.
 6 Àà kpé gupua ì li gusia ũ,
 filia pó kú àà sae ì ga.
 7 Àà táa'oa ní sōo dílea ì gõ sea tá ũ,
 àà yázekalea ì àà fuangba.
 8 Àà tá ì àà kpa baia,
 àà gbá ì si baletāu.
 9 Mɔ ì àà kũ a kèsewoũ léu,
 baipi ì kúlewà búlu.
 10 Ba kpaa àà aε tɔɔleu,
 kúse lé àà dā a táa'ozeu.
 11 Kisia ì koezōaazi,
 àle àà gbesεle.
 12 Nɔana ì àà gbāa kɔ'ε,
 músi ìɔ àà kpaa gua dá.
 13 I àà mè gueɔ ble,
 gagyā ì àà meguɔ yó.
 14 Wí àà ga wà bɔ kpé pó a kuu aafiau,
 wí àà gále geð pó pó ì to vía ní kúɔ midεε.
 15 Àà kpé gò gii,
 ìatēgbõ ì àà uaa.
 16 Àà zínaɔ i giigaga tíu,
 àà gōnaɔ i imi musu.
 17 Àà yá i sán̄gu dúniau,
 àà tó ì midε tɔɔle.
 18 Wí àà ya gupua wà àà kpa gusiau,
 wí ɔzōaazi àà ánuato.
 19 A né ge buie to a gbéɔ guuo,
 àà be gbēe a bɔɔ.
 20 Yá pó àà lè dī be'aεdeɔwa,
 gukpεdeɔ kāsì àà yá musu.
 21 Yá pó ì faasaide ua len we,
 luadōnsai gwean we.

19

Ma misina a mɔ gbεzā

1 Ǿ Yobu wèwà à mè:
 2 E gɔɔ ũma áɔ ìadaa
 àɔ ma nòse òkpamεei?
 3 A ma sōsō à kè gēn kwi sa,

i ma taiinke, wí lí á kũo.

⁴ Tó ma sāsā síana,
ma tàae de mazía yá ũe.

⁵ Tó a gi lé ázia maabo demala,
mé ále ma duuna kamee ma ɔzi,

⁶ à ɔ dɔ́ ké Lua mé ma yá fuangba,
à filifilimbakpàme e à ma kũ.

⁷ Mi a taiinakea ɔɔɔ, gbēe lí weao,
mi suaba wiile, yázede kuo.

⁸ Lua zezɔ́me e, ɔɔikɔ́i kuo,
à gusia dà ma zéa.

⁹ A ma kpebò,
à ma fua gò.

¹⁰ I ma delempa gupiiu e mà láa,
i to támaa ma ne lán lí biléawa.

¹¹ I a ɔkũmabɔɔɔ,
i ma gwa a ibeeɔ do ũ.

¹² Aà zígɔ́ɔ i sɔ́mazi sánu,
aaɔ́ koezɔ́mazi, aaɔ́ bòokpa lia ma kpéi.

¹³ A tò ma gbéɔ́ lí kãaamanɔ́ bo,
gbé ɔ́ ma dɔ́ lezɔ́ tàmale.

¹⁴ Ma daeɔ́ fua,
ma yá sà ma gbēnaɔ́gu.

¹⁵ Ma gɔ́ nibɔ́ ũ ma be zikenaɔ́ne,
ma gɔ́né lán bui zìlowa.

¹⁶ Tó ma a ziia sisi, ili wea bo,
baa ké ma awakpàè, à bò ma léwa.

¹⁷ Ma lé'iana i ke ma nae gbɔ́ɔ́ gí ũe,
ma v̄iɔ́ ní ma dāunaɔ́ yemazi bo.

¹⁸ Baa negɔ́enaɔ́ i sakamagu,
tó mále mɔ́, aaɔ́ ma ke ɔ́ɔ́ɔ́ɔ́.

¹⁹ Ma kpàasiaɔ́ ye ma gíyáio,
ma gbé yenzideɔ́ bò ma kpe.

²⁰ Ma gɔ́ wá ní báao ũ,
à gò le e mà gae.

²¹ A ma wēnagwa ma gbēnaɔ́,
à ma wēnagwa, asa Lua ɔ́tɔ́ae.

²² Bóyáí i pélemazi lán Luawai?
Ili kpassa ní ma kékēakɔ́eoa?

²³ Má ye wà ma yáɔ́ ké,
má ye wà dalau.

²⁴ Wà kē gbewa ní lákēbɔ́ɔ́,
wi beɔ́ma kpáleeu à ku gɔ́ɔ́pii.

²⁵ Mapi, má dɔ́ ké ma m̄sina ku,
a fele ze tɔ́le gbézã.

²⁶ Ma bɔ́a sɔ́ue bee gbēa,
má wesi Luale mesai.

²⁷ Má wesiaàle mazía,

mazía wée, i ke gbēpāle no.
 Mále a nide ma nòse guu.
²⁸ A mē kpelewa á ke à kãamazi,
 ké à e yápi sáasã ma ma léu.
²⁹ A víake fēndaε.
 Lua a pɔkúmabɔbɔdò vāikenaɔwae,
 í dō ké yákpale lé á dá.

20

Vāikena i yā'ōma e

¹ Ō Naama gbé Zofaa yázāsīwà à mē:
² Yá pó ní ò òa,
 ma me wā mà wema.
³ N ma lele n ma kpebò,
 má wema ma wezē guu.
⁴ N dō lá a de za zio lé?
 Za gɔɔ pó Lua gbēnazina kè dúniau,
⁵ vāikena kúkuakea lí gēgēo,
 luayādansai pɔnakeaá gɔɔpla yáε.
⁶ Baa tó aà íandāa zò luawa,
 mé aà mi kà luabepuanawa,
⁷ a gēzeε lá azia bíikpewae,
 gbé pó aa aà è yāaɔ me:
 A ku má ni?
⁸ A sáale lán nanawa, wa aà e ɔo,
 a gēle lán wépungu'eawae.
⁹ Gbé pó weslaàle yāaɔ aà e ɔo,
 aà bedeɔ aà wépa ɔo.
¹⁰ Aà néɔ awakpa taasideɔne,
 aai aà àizeε sɔaané.
¹¹ Aà èwaasogɔɔ gbāa pó a ví yāa
 a gēaàno téenau.
¹² Baa ké yāvāi ɔ na aà léε,
 mé ɔ ulea aà léna zíε,
¹³ baa ké à gí ɔkpaii,
 mé ɔ dɔ aà léu,
¹⁴ ble pó a blè a li aà nòseu,
 i gō aà meυ mlè sewe ũ.
¹⁵ A ble níside pó a gbè pisi,
 Lua mé a to à bɔle aà gbεευ.
¹⁶ Pó pó àle mi a gōè mlè sewe ũ,
 i aà de lán sògbala swaawa.
¹⁷ Zó ní vífaaio aɔ diaàzi lán íwa
 lá aà wé dɔiwao.
¹⁸ A pó pó á sīmáɔ sɔaanéε,
 a e pɔnake ní a laata'aioo.
¹⁹ Asa à gbāamò taasideɔne à ní tó giie,
 à ní kpéɔ sīmá, òme dò sōo.
²⁰ Aà yea pói lí to à íampakíi èo,
 pó pó aà pɔ dɔwàpíɔ lí aà bɔo.

21 A pópíi è, pɔe kpé bo,
 ní beeo aà nama a la ní lao leo.
 22 Aà pɔdeke guu a gɔ yooyeae,
 ní aà ɔniekeo taasi a ɔgbagoèe.
 23 Gɔɔ pɔ à kà a làa,
 Lua a pɔkūmabɔɔwà pāsípāsí,
 a wétēamɔè, i dɔ a mewa.
 24 Baa ké à bàalè mɔsi gɔkeboe,
 mɔgotē ka mé a aà pá.
 25 A kapi wo a kpesea,
 i kà lé tekeapi wo a pɔawa,
 ga vīa i aà kú.
 26 Gusia yá i aà àizee le,
 té pɔ gbēe mé kào i kūwà,
 tēpi i pɔ pɔ gò aà kpéuo sāsā.
 27 Luabedeo aa aà tàaeo bɔ gupuau,
 zīledeo bɔ aà kpe.
 28 Aà beɔɔ gusike píi,
 aa gēle luapɔkūmagɔɔ.
 29 Fīa pɔ Lua a boèn we,
 baa pɔ gbēvāi ĩ e Lua kíin we.

21

Vāikena ĩ namable

1 ɔ Yobu mē:
 2 A swákpa à ma yāma,
 ɔme a ma nɔse nínimēe.
 3 A menakemeē mà yā'o,
 ma yā'oa gbēa í ma àlafikē.
 4 I ke gbēnazina mále zɔakaio.
 Ma pɔyaa zevíto lé?
 5 A ma gwa, yápi i diwá,
 í ɔku á léwa.
 6 Tó ma làasookè ma yáwa,
 gili ĩ gēmagu, mi lualua.
 7 Akēa vāikenaɔ ĩ ku,
 aaĩ zi kú, an gbāa ĩ káfíi?
 8 An néo ĩ zīnapēle ní wáa,
 aaĩ wesi ní buiɔ gbāakūale.
 9 An beɔɔ ĩ ku aafia,
 vīa lí ní kūo, Lua lí gotɔmáo.
 10 An gáaeo ĩ ku zudaɔwa, aali fuao,
 an zudapiɔ lí nɔbɔleo, aaĩ ne'i.
 11 Aaĩ ní néo gbāe kò'oí lán sá kpásawa,
 an néfēnenaɔ ĩ vīvī lán blenɔwa.
 12 Aaĩ lesi ní gāao ní mɔɔnao,
 aaĩ kò'o ní kulēpeao.
 13 Aaĩ zikū ní namao,
 aaĩ ta beɔau níeniē.
 14 Kási aaĩ o Luae: Gowála,

ńyõ f̄ ñ Gbãapiide p̄ ke nae?

Baa tó ń kú tàaesai,

bó ài a v̄i Luaei?

⁴ Nl̄e e àl̄e z̄ad̄oma àl̄e b̄ob̄on̄no

ké ń de aà yãmana ù yáí nee?

⁵ N v̄aik̄ea z̄õõo lé?

N duuna lé v̄io.

⁶ N t̄õmasi n gb̄éõwa p̄ã,

n gb̄éõ p̄kasaõ wòlomá, aa ḡõ puizi.

⁷ Ni í kpá ȳẽesaideõwa aa m̄io,

n n̄and̄enaõ t̄ẽ bl̄e.

⁸ Mm̄e ń gb̄ãade ù, ń t̄õle v̄i,

ń de n b̄usu b̄eẽede ù.

⁹ Ǿ n gyaa gb̄ẽandoõ yà õgii,

n tone p̄ gwana v̄ioõ gb̄ãa m̄ide.

¹⁰ Bee yáí músi dasi n le,

ásoo k̄ema k̄ándo.

¹¹ A yáí gu s̄ima, ńl̄e gu'eo,

í k̄uaama à d̄anla.

¹² Lua ku musu a b̄eo lé?

Saanaõ p̄ék̄ii gwa, lá à z̄ã!

¹³ Ǿ ńl̄e o: Bó Lua d̄õi?

Kua luab̄epuana kp̄ele a f̄ yá ḡõ ḡõ w̄ẽẽe?

¹⁴ Lousisia kp̄aaè, àl̄e wá eo,

ìb̄e musumusu wee.

¹⁵ Zé p̄ gb̄ẽv̄ãio b̄eu à ḡẽḡẽ

õ ń ye ñ se s̄õa?

¹⁶ Wà ḡèñ̄no z̄éa kp̄oo,

í d̄anla à tà ń ń z̄imp̄el̄eo.

¹⁷ Aa ò Luae: Gowála!

Bó Gbãapiide a k̄ew̄ẽei?

¹⁸ Kási õm̄e ń ká p̄õmaawa ń ua.

Mi gb̄ẽv̄ãio l̄edama bee sio.

¹⁹ Tó gb̄ẽmaao yá p̄ ń lé è, an p̄ ì ke na,

t̄aaesaideõ ì ń láanike aaĩ m̄e:

²⁰ Wá ib̄eẽõ m̄ide b̄e!

Té k̄ù p̄ p̄ diñziõwa.

²¹ Misiile Luae, ńio naaàn̄o,

ńi gbasa nama e.

²² Yá p̄ àl̄e on̄e ma,

ńi da n s̄õu.

²³ Tó n ea n su Gbãapiidewa,

mé ń t̄ò v̄ã k̄è n uawa z̄ã,

a ń z̄eõõ.

²⁴ Tó n n m̄ò b̄eẽedeõ k̄òl̄e b̄usuu,

mé n n vua maao v̄ũaa swa'e gb̄eõ guu,

²⁵ Gbãapiide a ḡõ n m̄ò b̄eẽede ù,

ao d̄ene n p̄õã ánuusu ù.

²⁶ N p̄ ì gbasa ke na Gbãapiidewa,

n wé ìõ p̄e Luawa.

27 Ní wabikewà, i sinnɔ,
 ní légbā pɔ́ n dɔ̀wà fiabo.
 28 Yá pɔ́ n zed i zekεε,
 n zé i pu.
 29 Lua í íandánaɔ fu,
 í gbé pɔ́ an mi gò péleaɔ suaba.
 30 Baa táaeɗe, Lua a aà misí.
 A n misí n ɔ̀bɔ́lea vâi guu yâi.

23

Yobu yea kɔ́'ea n Luaoi

1 Ǿ Yobu mɛ:
 2 Baa e tia mále yákútɛka wɛnanno,
 Lua ɔ̀tɔ̀a gbáugbāu, mále aauke.
 3 Tó má dɔ́ gu pɔ́ má aà eu,
 dɔ́ ma ge aà kíi.
 4 Má a yáɔ dɔ̀dɔ̀è,
 má lekpaakεaàno,
 5 mí ma lá a wea,
 míɔ yá pɔ́ a omεε tàasi kŭa.
 6 A sòlekεmano a gbāa pua léu nεe?
 Aawo! A íbelesεmano.
 7 Wekíi gbēmaa a e yá'ouè,
 ma yákpalekenapi i ma ké e gɔ̀ɔ̀pii.
 8 Tó ma ge gukpe oi, a ku weo,
 tó be'aεε sɔ́, míli aà e weo.
 9 Tó àle zíkε gugbāntoo oi, míli wesiaàleo,
 tó à líle geɔ̀midɔ̀kíi oi, míli aà wépaɔ.
 10 Ama a zé pɔ́ má sè dɔ́,
 tó à ma yɔ́, má bɔ́ lán vuawae.
 11 Ma aà kèse kŭ,
 ma aà zé sè, mí líleo.
 12 Mí bɔ́ aà yādileaɔ kpeo,
 yá pɔ́ bɔ́ aà léu kεmεε na de ma ɔ̀bleaa.
 13 A ku ado, déme a fɔ́ ze gièi?
 Yá pɔ́ kàaàgu ɔ́ í ké.
 14 A zíkε yá pɔ́ a dīlemεewa,
 mé a yáɔ kŭa a nɔ̀seu dasi lo.
 15 Bee yáí gili í gēmagu aà ae,
 tó ma láasookèwà, iwāa í ka ma ɔ̀pae.
 16 Lua ma kādè,
 Gbāapiide víadadamazi.
 17 Gusia kù ma wéa,
 āma i to ma níleo.

24

Lua í vāikεnaɔ to we

1 Bóyâi Gbāapiide íadamagɔ̀ɔ̀ dileao ní?
 Gɔ̀ɔ̀pi lí ká aà dɔ́naɔneɔ be!

- 2 Gbécó ì kòwò sè wà sòò,
aaì pòtuòwò kpáí'ò aawò dá.
- 3 Aaì tonè pò gwana vío zàa'ína síwà,
aaì gyaa gbèando zu tòmasi.
- 4 Aaì yèèsaideò yá zéu,
ò bùsu taasideò ì nízia kpagui.
- 5 Taasidepiò ì bebebebe sèu
làn sèa zàa'inaowa,
aaìò blè wèlèwèlè ní laaio,
aaìò blè kpálekè sèu ní néonè.
- 6 Aaì tàaa kè bugbe ziu,
aaì vèe kònwe gbèváiò vèebuu.
- 7 Aaì i búu ké aa pòkasa vío yáí,
aa zwáa ví wà kúnla tó íana bòleo.
- 8 Lou ì ní gbè gbèsísi musu,
aa ulékíi vío, ò aaì na gbewa.
- 9 Wí né desai sí a dawa,
wí taaside né sí tòoma ù.
- 10 Aa pòkasaò vío, ò aaìò be búu,
ní ní pò bàaa séseanékeo, nòa ì ní deè.
- 11 Aaìò nísi zóné ní kaau,
aaìò òzóné vèewa,
kási imi ìò ní deè.
- 12 Gbécó pò lé gao lé aauké wéleu,
gbécó pò kè'íawò lé wiile,
kási Lua lí gbèe tàae eo.
- 13 Gbèeò ku aa ye gupua yáio,
aa a gbadòò, aai a zé seò.
- 14 Gbèdèna ì fèlè gufèné,
ì wènadeò ní taasideò dèdè,
ìò gusia yeyewa làn kpáíwa.
- 15 Gbásíkèna ìò gubeebee dāè,
ìlìò e gbèe a a eo,
ò ì pòku a oaa.
- 16 Gbécó ì kpé gboo gusiai,
aaì nízia sòlò kpéu fāanè,
aa gupua dōò.
- 17 Gusia níinii mé ní fāanè ù,
aa kò dōò ní gwāasín pòò.
- 18 Aa ghiao làn í fùlawa,
wà lèkè ní tòlèè,
ò aali ní vèebu kòwò sè lòò.
- 19 Lá tòlèè gii ì imi guantèna,
màa bèda ì duunkènaò mómòò.
- 20 An yá ì sá ní da'iaògu,
aa gò kòwò blè ù.
Faasaidepiò yá lí dò gbèegu lòò,
aa gò kálèa làn yàamìònaowa.
- 21 Gbèpiò ì fiò pòò símá,

aali yāmaake gyaa gbẽandoꝝneo.
²² Lua ì gbẽvãipiꝝ gále táńꝝ ní a gbãao,
 baa tó aa zèdꝝ, an kua náai vïo.
²³ I to aao dꝝdꝝa aao nízĩa náai vï,
 ẽ ò wéte an yákeaozi.
²⁴ Aaĩ tꝝbꝝ gꝝpla, ẽ aaĩ sãale,
 aaĩ wule ga lán gbépiiwa,
 aaĩ mipelẽ lán ése sáowa.
²⁵ Tó mään sõo, déme a ma eboi?
 Déme a yá pꝝ má ò dilẽ pái?

25

Luaá Gbãapiide:

¹ Ǿ Sua gbé Bilidada mè:
² Lua ì a be gwa musu we yákelesai,
 kíake de aà yá ù, à kà wà víakeè.
³ Aa zĩgꝝ lé vie?
 Ali gupu gbépiiẽo lé?
⁴ Kpelewa gbé a fĩ bꝝ maa Luaei?
 Kpelewa gbé pꝝ nꝝe kùle ì a fĩ àꝝ ku gbãsisaii?
⁵ Lá mꝝvua lí teke iwesasaio,
 mé saanao pípiãè,
⁶ wa gbẽnazĩna pꝝ de kòobii
 ge kòotẽ ù yã'o be?

26

Yobu dẽ Luaá Gbãapiide:

¹ Ǿ Yobu mè:
² N dꝝ yèesaidelen wee?
 N ɔdà gbãasaidewan wea?
³ N lɛdà ɔnɔsaidewan wee?
 N bꝝ ní wezẽ zꝝon wee?
⁴ N yápi ò ní dé gbãao ní?
 Déme d̀aaane n yá bee òi?
⁵ Gyaadeo lé pelembo
 ísia ní pꝝ pꝝ kú a guuo zíe.
⁶ Beda yãe ulɛa Luaeo,
 pꝝe daaè geɔbelao.
⁷ I gugbãntoo musu kpále bálumaa,
 a tò dúnia gola síiõ looa pꝝewao.
⁸ I í ye a be puanau.
 N ípi gbiakɛo luabɛpuanapi lí pũnao.
⁹ I pꝝku mꝝvuala,
 ì luabɛsiana na azĩai.
¹⁰ A iadà ísiaɛ gu'ea lé zɛleu,
 a de kꝝ ù gupua ní gusiao zãnguo.
¹¹ Tó Lua pũna, gu ì dee,
 tó à kãa, ì bꝝ ní sae.
¹² A ísia yà ní a gbãao,

à kwāsa wīwi ní a dǎao.
¹³ A tò gu wèe ní a lé'íanao,
 à mlè kònikòni bàwāade zǎe ní ɔɔ.*
¹⁴ Aà yākeaeon we,
 a yɔɔna wáɛ ma we.
 Wá fǔ wà aà gǔsakɛyǎɔ gbadǔ píio.

27

Yobu yānakpaa aziawa

¹ Yobu èa pè a yáɛ ɔɔ à mè:
² Lua ku! A gǐ yānakpáia,
 Gbāapiidepi tò ma pɔ yà.
³ Gɔɔ pɔ Lua ían wēnide ku ma mɛu,
 e ma wēni léu,
⁴ yāfaasai a bɔ ma léuo,
 máɔ mɔafili vío.
⁵ Kai! Má o á yá mé kú bauo.
 E mà ge gaò má ze ní ma yānakɛoɛ.
⁶ Ma maake ɔ ma zɛò, má bɔ a kpeo,
 ma làsoo a ma dayāuo e ma wēni léu.
⁷ Lua to gbé pɔ íbelesèmanɔ gǔ lán gbēvāiwa,
 aà to gbé pɔ fɛlemanɔ gǔ lán faasaidewa.
⁸ Tó Lua tò a yāmansai ánuatò,
 bó aà wé aɔ dɔii?
⁹ Lua a swáɛ aà wiileai
 gɔɔ pɔ wétɛa aà lèe?
¹⁰ Aà pɔ a ke na Gbāapiidewae?
 Aɔ Lua sisi m̀ɔm̀ɔɔe?
¹¹ Má Lua gbāa yá b̀ɔɔlekéé,
 má Gbāapiide yākeae ulééɔ.
¹² Apii á è lá a dɛ.
 Bóyāi áɛ yāpā b̀ɔɔɛi?
¹³ Baa pɔ Lua d̄ɛ gbé pásien ke,
 zia pɔ Gbāapiide d̄ɛ gbēvāie.
¹⁴ Baa tó aà néɔ dasi,
 wa ní dɛdɛ ní fēndaoɛ,
 blɛ ali mó aà buiɔwao.
¹⁵ Gagyā a aà né pɔ gǔ aà kpeɔ séɛ,
 aà gyaao népiɔ ga ɔɔɔ.
¹⁶ Baa tó à ánuɔ kàaaazi lán bùsuwa,
 mé à pɔkasa ǹǹǹaaazi lán bèɛ zewa,
¹⁷ gbēmaao mé aa aà pɔpiɔ da,
 yāesaideɔ mé aa aà ánuɔsupiɔ kpaalekɔɛ.
¹⁸ Kpé pɔ a d̀ɔ dɛ lán d̄ansakpɛwae,
 lán gudɔana kolakpɛwa.
¹⁹ A wúɛ ɔde ũ, āma a fɛɛ ɔɔ,
 tó aà wé wè, a e á kú ánuau ɔɔ.
²⁰ Pɔ pɔ í to vía ní kúɔ daaàla lán íwa,

* 26:13 Isa 27.1

zàa gwãasína a aà sé.

²¹ Gukpe íana a aà se gẽ̀ò zéa,
i aà go a tía.

²² Lua a kakpálewà aà wẽnagwasai,
gbẽ̀vãipi i tíle àò bò Lua ɔ́í.

²³ Wí ɔ́taakãawà,
wíò fionadadawà e aà go a tía.

28

ጌጌ sáaukpaa

¹ Anusuyòkíi kú,
vuabaasakíi kú ló.

² Wí mɔ́si bò tɔ́leu,
wí mɔ́gotẽ̀ bò gbɛu.

³ Gbẽ̀nazína ì gusia yá,
ì tɔ́le yɔ̀e e a lé léu,
ì gbɛ pó kú gusia níniuu wɛɛɛ.

⁴ Wí eyò tɔ́le nɔ́nau wà zɛbò we,
gu pó gbẽ̀e lí bɛbɛ à kauo.
Ba wí loowà wà gẽ̀ò epíu.

⁵ Blɛ ì bɔ̀le tɔ́lewɛɛ,
ò gbẽ̀nazína ì tɔ́le títiuu lile
lá té ì pó lilewa.

⁶ Safii ku a gbɛɔ guu,
vua ku a búsuti guu.

⁷ Bã nòɔsonaɔ a zé dõo,
bleaa lí wesi zépileo.

⁸ Sèa nòbò tɔ̀deɔ lí zépi seɔ,
nòɔmusuɔ lí bɛbɛuo.

⁹ Gbẽ̀nazína ì gbekão wíwi we,
ì gbè̀sísíò zíle sò.

¹⁰ I zé da gbɛu we,
ì wesi gupi pó bɛɛɛdeɔle píi.

¹¹ I zezò swa'ie,
ì bò ní pó pó uleɔɔ gupuau.

¹² ጌጌ sò, wí e má ni?
Dõa kúkin mái?

¹³ Gbẽ̀nazína a bɛɛɛ dõo,
wíli e dúnia guuo.

¹⁴ Isi ì me á vío,
ísia ì me a ku a kíio.

¹⁵ Wa fõ lú ní vua maaoo,
wa fõ a leũkpake ní ánuuoo.

¹⁶ A bɛɛɛ de Ofii búsuu vuaa
ge safii gbɛ bɛɛɛde ge onisi.

¹⁷ Wa fõ leũ ní vuo ge bíságbɛo,
wa fõ a fiabo ní vua tẽ̀tẽ̀e póoo.

¹⁸ Wa ɔ́pua ge gbɛdii yã'o lɛ?
ጌጌkúia bɛɛɛ de ósowɛɛɛaa.

¹⁹ Wa fõ leũ ní Etiopi búsuu topazaoo,
wa fõ lú ní vua maaoo.

20 Ɔno ì bɔ má ni?
 Wɛzɛ kúkiin máí?
 21 A ulɛa pópíie,
 baa bá pɔ ì vua musu lí a wépaɔ.
 22 Kaalɛ ní gao ì mɛ,
 wá swá a feena màɛ.
 23 Lua mé a zé dɔ,
 aàpi mé a kúkii dɔ.
 24 Asa ì gugwa e dúnia léwɛɛ,
 ì pɔ pɔ kú zílɛ e pii.
 25 Ké Lua gbáa díle íanaɛ,
 mé à ísia í lé dàè,
 26 ké à lou ikoyá díle,
 mé à zɛbò loupilɛɛɛ,
 27 zíbeezi à ɔno laai gwà à a maabò,
 a díle, ɔ à a sáaukpà.
 28 Ɔ a ò gbɛnazinaɔɔɔ:
 Viakɛa Diie mé ì mó ní ɔnoɔ,
 mikɛa yāváiwa mé ì ní wé ké.*

29

Yobuá bɛɛɛdeɛ yáa

1 Yobu èa pè a yáíe à mè:
 2 Tó má e màɔ ku ma kua yáa
 gɔɔ pɔ Lua lé ma dɔ́awa lé!
 3 Gɔɔ bee aà filia íɔ dia ma mi'aɛwɛɛ,
 ɔ miɔ bɛ aa gupuau gwá.
 4 Gɔɔ bee má kú ma gɔɔ soplawa,
 Lua gbɛnaɔɔn wá ũ ma ua.
 5 Gɔɔ bee Gbáapiide kumanɔɔɔ,
 ma néɔ liaamazi.
 6 Gɔɔ bee ví dimazie,
 mé ma gu gbɛde ku bò, nísi díɛ.
 7 Tó ma gɛ wéle bíibɔleu,
 ge ma zɔlékii kù gáaɛ,
 8 tó mále mó, èwaasɔɔ ì gubɔmɛɛɛ,
 maezɔɔ ì fɛle aaɔ zɛɛɛ.
 9 Gbɛzɔɔ ì kɛ kyó,
 aaí ɔku ní léwa.
 10 Dɔaanaɔ yá'o ì busa,
 an lé ì gɔ kpaaŭa.

11 Gbé pɔ swásè ma yáí ì ma tɔnasi,
 gbé pɔ wɛsimale ì ma sáaukpa.
 12 Asa ma taaside pɔ wiilè mísi
 ní tonɛɔ ní gbé pɔ ɔdamade víɔɔ.
 13 Gbé pɔ kú ga lézi samaa'òmɛɛ,
 má tò gyaa gbɛando guladà.
 14 Ma yákea a zéwa dà pɔkasa ũ,

* 28:28 Sou 111.10, Yaa 1.7, 9.10

maakea demee ulada ũ fua ũ.

¹⁵ Viao wén ma ũ,

εεο gbán ma ũ,

¹⁶ taaside maen ma ũ.

Ké wàε yágōgō ní niboo, ma ledau.

¹⁷ Ma faasaideo kánkānao è'ε,

ma gbé pó kpá aà lézi gà má bò.

¹⁸ O ma mē ma goo ao dasi lán ũfāawaε,

mí ga niε guu ma be.

¹⁹ Ma zína a í le,

fii io kpa ma gōnaowa gwá.

²⁰ Ma gawi ao diadie,

ma sá io naa ma ozi dafudafu.

²¹ Wí ze wà swādo ma yái,

wí ke kilikili wà ma ledama ma.

²² Ma yá'oa gbεa gbēε lí yá'o bo,

ma yá mé i tóma.

²³ An wé io domazi lá an wé io do louziwa,

aaio lua ma yái lá wio lua kaabuan louziwa.

²⁴ Tó ma yamosekpamá, i bo ní saε,

ma oa weeama i kené na,

gbēε lí fō tō ma oosisio.

²⁵ Ma zemikùné,

má kú ní guu daana ũ.

Má de pōsiadeo nōseninina ũ

lá kía io kú ní a iwaowa.

30

Yobuá beesaideε sa

¹ Tiasa ma gō pó yáaba ũ gbé pó aai kamawaoone,
gbé pó an maεo beεε i ka aa yāale ní ma gbēo.

² Bó gbépio wōmεei?

Aa yēεε ví bo.

³ Aa gō kóukoōnnō noana ní pókēsāmao yái,

aaí ble weεεweεεε gugiiu,

aaí i gugbaigbau.

⁴ Aaí libeo weεεε sēu,

lízina mé ní poblea ũ.

⁵ Wà ní yá ní gbéō guuε,

wà wiidómá lá wí ke kpáiewa.

⁶ Aaio ku swa gbáoo guu

ní toole εo ní gbè'εo.

⁷ An wii io do lákpεu,

aaí fīfkōwa sē zīε.

⁸ Gbēpāone, tosaideone,

wà ní yá ní būsuuε.

⁹ Tiasa ma yá mé gōné le ũ,

ma gōné láanipo ũ.

10 Aa ye ma gíyáio, aaí bómee zã,
an lé'ikaaa lío kpaagui vío.

11 Za gɔɔ pɔ Lua ma sá ilo à ma busa,
aaíò ma yá'o ma wáae.

12 Gbēvāipio fēlemanɔ ma ɔplaai,
aaíò gbá zōzōmee,
ma kaaŭa zé ɔ aaíò weele.

13 Aaí zezōmee,
aaí dēeka wà e ma bolia,
an gbēe bàa kú ní dɔamalɔo.

14 Aa gufɔ wàu, aale mó,
aa dɔdɔkɔwa gu pɔ aa yàapiu.

15 Sɔ kèmagu, ma beee gèzea ní íanao,
ma kuana sáale lán luabepuanawa.

16 Tiasa ma wēni lé gēzea,
ma si wétēau sa.

17 Wāwā ìò ma wá wí gwāasina,
wāwāpi ìò swaa kíkia kámabosai.

18 Lua ma pɔkasa kàaa a kù gbáugbāu,
ɔ ma ulatao lé ma kòlo wí.

19 A ma zu bèleau,
ma gɔ lán bùsuti ge túfuwa.

20 Lua, mi wiilenzi, nili weao,
mi fele ze, wé ni ma gwaò.

21 Ni liaamanɔ pásípási,
ni felemanɔ ní n gása gbāao.

22 Ni ma se ò ma gbae íanau,
ni to ma sáale zàa'íanau.

23 Má dɔ ké nýɔ ma kpa gaie.

Gbépii bee!

24 Gbé pɔ wíwi lí ɔdɔnzio lé?

Gbé pɔ sí wétēau ì wiilenzie.

25 Mi ɔɔb gbé pɔ yá ní léɔneo lé?

Mi pɔsia ke wēnadeɔneo lé?

26 Ké ma wé dɔ maai, ɔ ma vāi è.

Mále gupua dá, ɔ gusia mɔa.

27 Ma nòse lío daa doũo,
wétēa miò e'e lá gu lé dɔ.

28 Miò be sínkpaũkpaũ,
i ke íatē yáí no.

Mi fele ze bíla guu mà wiile.

29 Ma gɔ kɔgbē ũ ní gbēgbonaɔ,
taataaɔ gbēnan ma ũ.

30 Ma mebaa siakù, àle bɔ sɔu,
ma me lé pí, àle pusu bɔ.

31 Ma mɔɔna gò pɔsiakebɔ ũ,
ma kule'ò dàkòí ní ɔɔbnaɔ.

31

Yobu zεa ní a tàesaidekεo

- ¹ Má dīle ma wée
 asu àò biibiia wëndiaòwao.
² Lua kua za musu, ài kpele wĩ ewài?
 Asea kpele Gbãapiide ì kenéi?
³ Faasaide lí wétēa eo lé?
 Kisia lí vāikena leo lé?
⁴ Lua lé ma yākeao eo lé?
 A ma gbásaεa lé dōo lé?
- ⁵ Mio be ní mɔafilio yà?
 Ma kèse leεū ní gbēsāsāao yà?
⁶ Lua, ma yō a zéwa ò ma gwa,
 tó má kú tàaesai.
⁷ Tó ma pāzεa,
 mé pó pó ma wé lé eo lé ma sō ble,
 ge tó ma ò ku yāvāie guu,
⁸ to gbēpāleo pó pó má tòò ble,
 aai pó pó má bàò bilebile.
- ⁹ Tó ma nɔε bīikè ma sōu,
 tó ma a gbédee kpeleε baa vīvī aà nɔ yái,
¹⁰ to gbēpāleo gbada ma nawa,
 to aàò kina ke gbēpāleε.
¹¹ Asa tó ma yápi kè, dóε'hiε,
 duuna pó kà wà a yágōgōε.
¹² Yápiá té pɔkaalenaε,
 dō à kù ma buapóowa, i ma póò bilebile.
- ¹³ Tó ma gōε ge nɔε zíkεna yāvīmanò,
 tó mi gōgō a zéwao,
¹⁴ kpelewa má ke, tó Lua fεlemanò yápi yáii?
 Tó à m̀a, kpelewa má oèi?
¹⁵ Lua pó ma ikàsa neasakpεu mé ade ikàsa sōo lé?
 Lua doupi mé wá baade kè a da nòseuo lò?
- ¹⁶ Tó ma gi pó pó taaside lé a nide kpáiwà,
 tó ma gi gyaa gbēando wegwai,
¹⁷ tó ma bleblè ma a ta sàsá,
 mé mi kpa tone pó gwana vīowao, tòò!
¹⁸ Aawo! Za ma èwaasogòò toneo maen ma ũ.
 Za gòò pó ma bò ma da neasakpεu
 gyaa gbēandoò d̀nleden ma ũ.
¹⁹ Tó ma gbēε è, íana lé aà de,
 ge ma wēnade è, a zwāa vī à kualao,
²⁰ mé mi a sãò ká pɔkasa kuaàla
 aà me kè lóòòũ à gbàsa samaa'òmεεo,
²¹ tó ma gbāam̀ò netoneε,
 ké má dō wa zεmanò yái,
²² Lua to ma gāu gole à léle,

ma gāsì i wo a pékii.

²³ Má Lua íadama vía ví,
aà zōoke yáí má fō yá bee taa keo.

²⁴ Tó vua ma gbāa'èwà,
tó ma mè vua tēetēe má a náai ví,

²⁵ tó ma àizee zōo ma pō dōwà,
ōda pō gè ma zīpi,

²⁶ tó íatē tekea ma wēpèwà,
ge mōvua táa'oa ní a kefenkeo,

²⁷ ō an yá lé ma sō ble tetete,
tó ma lepè ma ōwa ma fōkpàomá,

²⁸ beeá duuna pō kà wà a yágōgōe,
mōafilikea Lua Musudeen we.

²⁹ Mi pōnake ma zangude músi'ea yá musuo,
mi aà yáab ké yá aà lè yáio.

³⁰ Mi we ma duunakè ma aà kào.

³¹ Déme pīlaa, i nōo so à kào ni?

Ma bedeo mé ma seeladeo ũ.

³² Ma be zé lo wēa nibōōne,
mili we gēzea ì gāaeo.

³³ Ma lakà ma tàaeola lán Adamuwae?
Ma a duuna ùe yá?

³⁴ Bìla zòlea, ō vía ma kũ ma fua yá'oe?
Mi gí bōi kpéu sakaamagu yáio.

³⁵ Ee! Déme a ma yáe maai?

Ma zèò. Gbāapiide yápi zásia sa.
Lua pō yāvīmanōpi aà kē láu.

³⁶ Má lápi da ma gāue,
mí kpá fua ũ,

³⁷ mí geowà mà yá pō má kèo dau mà siuè píi,
mí sōaàzi lán kíawa.

³⁸ Tó ma bú lé wiilea,
mé a gbaanao lé ólōmēe,

³⁹ tó mi tōlepi fiaboo mé ma a ble blè,
ge tó ma gbé pō aa ví yāo dèdēe,

⁴⁰ Lua to leaa bōle mase gēe ũ,
papaa sō ése gbeu.

Yobu yá lén we.

32

Elihu yá'oa

¹ Ō gbēon àaōpio kámabò, aai yázāsi Yobuwa lo, asa à azía díle gbēmaa ũe.
² Ō Buzu gbé Balakeli né Elihu, Laū bui pō pà. Aà pō pà Yobuzi, asa à yānakpà
azíawae, i ke Lua no. ³ Aà pō pà Yobu gbēna gbēon àaōzi lo, asa aa aà tàae èe,
āma aai fō yázāsiwào. ⁴ Elihu lé ní dá e aa yá'ò wa làa, ké an zi deaàla yáí. ⁵ Ké
a è gbēon àaōpio i fō yāe wè Yobuwa lo, ō aà pō pà ⁶ à mè:

Ɛwaason ma ũ, gbẽzɔɔn á ũ,
bee yáí ma azíá búsaié,
vía ma kũ, mi e ma a dɔa òéó.

⁷ Ma m̀è a maa gbẽzɔɔ yã'oe,
à kũ gbẽ zio ñno danéé.

⁸ Ama Lua Nisína mé ì gbé wé kèè,
Gbãapiide lé'ianapi ì aà gba ñno.

⁹ I ke gbẽzɔɔ mé ñno ñtẽeo,
i ke gbẽ zio mé lío yázede dɔo.

¹⁰ Bee yáí ma m̀è à ma yãma sa,
mapi, má a dɔa o s̄o.

¹¹ Ma s̄aaázi gɔɔ pó ále yã'o,
ma swákpà á ñnoyái
gɔɔ pó ále yázásikɔwa.

¹² Ma laaidò á yáwa maamaa,
ãma á gbèe i Yobu ɛɛboo,
i e yázãsiwào.

¹³ Ásu àò me á ñno kào,
sema Lua aà fu, i ke gbẽnazína no.

¹⁴ Lá Yobu i a yá dɔdɔm̄eo,
má wewà lá á òèwao.

¹⁵ Aa bílikè, aale wewà bo,
aa yãe ví wà oè bo.

¹⁶ Aale yãe oo, máo s̄aázi bo,
aa zea we, aa kua yã'okíiwa.

¹⁷ Mapi, má a pó o s̄o,
mám̄e má a dɔa o s̄o.

¹⁸ Asa má yãví dasi mà o,
yápio lé ma n̄se p̄na.

¹⁹ Aa ku ma guu lán v̄e pó kú tùu b̄uu guuwa,
má ye p̄na lán v̄e tùu dafuwa.

²⁰ Sema mapi mà yã'o, ma me i su,
sema mà f̄e mà wewà.

²¹ Má gbé b̄ob̄osio,
má gbé keke ní léoo.

²² Tó má gbékekea ní léo d̄o,
ma Kena a ma se tamanɔ ḡɔe.

33

Lua ì gbẽnazína gba laai

¹ Ma yãma sa Yobu,
swákpà ma yã'oai.

² Gwa, ma bo ní yáo sa,
a dɔ ma léu.

³ Ma yáo lé bo ma n̄semaa guue,
mále yá pó má d̄o o ní n̄semendoo.

⁴ Lua Nisína ma ke,
Gbãapiide lé'ianapi ma gba w̄eni.

⁵ Tó nýõ f̄s̄, yāwea,
sɔuke, ní yázāsia.

⁶ Má ké, má doūnnɔ Luaεε,
à gítò à ma keò s̄ε.

⁷ Nsu v̄lakεμεεο,
má ɔ̄t̄s̄ma gbāao.

⁸ N ò ma swá mà,
má mà n yā'ò n m̄ε,

⁹ ní tàae v̄io, ní z̄εa,
ní kú gbāsisai, ní yāvāi v̄io.

¹⁰ Ǿ Lua íbeles̄ennɔ,
à n dil̄ε a w̄εle ũ.

¹¹ I galakpane,
ìb n tàasika n yākea píi guu.

¹² Mál̄ε on̄ε, n yá bee nao,
asa Lua z̄ɔɔ de gb̄enaz̄inaa.

¹³ B̄óyāi níle z̄ɔadɔ Luawa
ké ìli yázāsi gb̄enaz̄inawao ni?

¹⁴ Lua ì yā'o ḡen doe,
ìli a gb̄esisio.

¹⁵ I yā'oné w̄épungu'ea ge nana guu gwá,
gɔɔ p̄ó i niaz̄ide kpà gb̄éɔla,
aale ipi o ní wúlek̄i.

¹⁶ Ǿ ì yā'o ní swáú,
ì to v̄ia ní kú ní ìadama yáo,

¹⁷ ké gb̄éɔ e mik̄ε yāvāiwa,
mé aasu ìanadāo.

¹⁸ I gíné màa aa ta miau,
ì kpáné wà ní ded̄ε ní f̄endao.

¹⁹ I gb̄é toto ní wawāwāo aà wúlek̄i,
ì ìakpaaàzi kámabosai,

²⁰ ̄s̄ p̄oblea ì keè b̄ɔb̄ ũ,
ìli ye a p̄eã blei seo.

²¹ Aà m̄ε ì ibaba,
aà wá p̄ó ul̄εa yāa ì b̄ɔ gupuu sa,

²² e aà w̄ēni k̄āikū ní mio,
àle s̄ɔ malaika gb̄ēdenaɔzi.

²³ N beeo tó a malaika v̄i k̄ó ũ,
gb̄é p̄ó de gb̄ēɔn òaa s̄ɔɔla,

a yá p̄ó z̄ev̄i ɔb̄è,

²⁴ i s̄uuukeaànɔ à oné:
Asu to aà ta miauo,

ma aà misia z̄é è.

²⁵ Aà m̄ε ì dafukū lán n̄ét̄enawa,
ìb teke lán èwaasowa,

²⁶ i wabike Luawa, i keaànɔ na.
Tó a è Lua a w̄egwà, a kúkuake,

Lua ì ea to aà naanɔ.

²⁷ A gé gb̄éɔ k̄i, i m̄ε:

Ma duunakè ma yázede fuangbà,
 5 Lua i a fiabomεεο.
 28 A ma mìsi, mi ta miauo,
 máε pɔnakε aà gupuaυ sa.

29 N èa? Lua i yá beeɔ ke píi,
 i ke gbέε gēn pla, baa gēn àaɔ.

30 I aà si gawa,
 ké gupua wēnide e biiwà.

31 Swákpa n ma yāma, Yobu,
 ñyɔ n lé kpaaũ, mapi má yá'o.

32 Tó ní yá'oa ví sɔ, o,
 asa má ye mà yānakpama.

33 Tó ní ví sɔo, ma yāma.
 Níle mà ɔnɔ danε.

34

Elihu Yobu taae'ea

1 Elihu pè a yáε à mè:

2 A ɔnɔnaɔ, à ma yāma!

A yādɔnaɔ, à swákpa à ma!

3 Asa swá i yá dɔkɔε,

lá lé i ble dɔkɔεwae.

4 Wà ze ní yázedeo,

wíɔ yāmaa dɔ wá zānguo.

5 Yobu lé me á taaε vío,

5 Lua lé gí a yānakpáiwà.

6 A mè ní a yá nao,

Lua lé a dilε εede úε,

ní a taaesaidekeo a bɔá fɔnaε.

7 Déme kú lán Yobuwa

dóεa ní Luao iɔ de aà imia úi?

8 A gbékpà ní duunkenaɔ,

à bèbe ní vāikenaɔ.

9 Asa i mè

gbé weleεa a yá ká Luagu ài vío.

10 A nòsedeɔ, à ma yāma!

Yādɔsai i kɔ'e ní Luaoo,

Gbāapiide lí yāvāikeo.

11 I fiabo baadeε a yākeawae,

gbépii zía yá ɔ i wiè a musu.*

12 Lua lí yādɔsai keo fá!

Gbāapiide lí yázede fuangbao.

13 Déme aà dilε dúnia kía úi?

Déme dúnia búu nàè aà ɔzi?

14 Tó à zèò

à nisina ní ían wēnideo si baadewa,

15 gbépii a gaga gɔɔε,

gbēnazina i εa gē tíu.

* 34:11 Sou 62.13

16 Yobu, tó n ònò kà, yáε bee ma,
swáεε ma yái.

17 Gbé pò ye yáεdeio a ke dɔaana ũe?
Lua zɔ́ mé a maa, ò nýɔ́ yádaaàlaa?

18 Luapi ì o kíabuiɔ́ne, pò giaɔ,
ì o kíabuiɔ́ne, gbɛ̀váiɔ.

19 Ili kíaɔ dile nídoao,
ìli ze ní ɔdeɔ à bò taasideɔ kpeo,
asa ampíiá à pòkeaɔne.

20 Aaì gaga kándo wεεdo,
aaì gbásíle aa gɛ̀zeε,
zeɔdeɔ ì ánuato gbɛ̀nazína ɔ sai.

21 Lua ì wéte gbɛ̀nazínaɔ yákeai,
lá aale gbáε, ì e píie.

22 Gusia ge gusisie ku
ké vāikεna ulεuεo.

23 Lua lí gbé lala yái
à gbasa yádaaàlao.

24 I zeɔdeɔ wíwi yágɔ́gɔ́ańno sai,
ò ì gbɛ̀páleɔ dile ní gbεu.

25 Ké ì ɔ ní yákeε ɛ yái,
ì ní fuangba gwāasína à ní wíwi.

26 I ní wetā ní vāi yái gupuau,
27 ké aa bò àà yá kpe,

aaì laaidɔ àà yáwao yái.

28 Aa tò pɔesaideɔ wii Lua lè,
ò à wɛ̀nadepiɔ wii mà.

29 Lua níleεa kpé, déme a fɔ́ àà tàae ei?
A azia kpàgui, déme a bɔ̀wài?

A iko ví bui píiwa ní baadeo,
30 ké luayáɔdansai su kpalable,
i kɔ́nike gbéɔneɔ yái.

31 Tó gbé ò Luaε tàaeden a ũ,
á yáɔɔsai ke ɔo,

32 yá pò á dɔ́o Lua dadaε,
tó a duunakè yāεε, á ke ɔo.

33 Lua a íadawà yà?
N Lua tàae è, ní è kpelewa ni?
Lá níle ɛ, o, n yáε, i ke mámeo.

34 Nòsedeɔ òmeε,
ònɔna pò aa ma yāmàɔ mè,

35 Yobu lé yá pò á dɔ́o o,
àà yā'oa dɔ́o vío.

36 Yobu íadama aɔ gεε,
asa àle yázási lán gbɛ̀vāiwεε.

37 Ale tàae káfi duunaa,
àle ɔtaale wá guu,

àlɛ lɛnakasa Luaɛ.

35

Yobu zɔada Luawad pãɛ

¹ Elihu ɛa pɛ a yálɛ à mè:
²⁻³ Ké n mè Lua a yānakpama,
 ɔ n ɛa n mè bó ài kua duunasai vii,
 ge bó má sélɛ a guui,
 nílɛ e yá pɔ ní bɛopi maa yà?
⁴ Mpi ní n gbéɔ, má yázásiwá.
⁵ Wésɛ n luabɛ gwa,
 gwa lá luabɛpuana zānno mè!
⁶ Tó n duunakè, bó a wo Luawai?
 Tó n tàae lé diadi, bó a biwài?
⁷ Tó ní kú n dɔɔwa, bó nílɛ aà gbai?
 Bó àlɛ emai?
⁸ N gbédeɔ ɔ n vāikɛa i pɔ womá,
 n gbɛnazin deɔ ɔ n maakɛa i àikɛné.

⁹ Gbāamɔané pāsí i to wà wiilɛ
 wà mɛ wá sí gbé taiinkɛnaɔwa.
¹⁰ Ama an gbɛɛ lí mɛ Lua a Kɛna ku máɛo.
 ɔmɛ i to wàò letɛ dɔ gwá,
¹¹ i yādawɛɛ dɛ nɔbɔɔla,
 i wá gba ɔno dɛ bāɔla.
¹² Tó wà wiilɛwà, ili yāmamáó,
 ké gbɛvāipiɔ iɔ dɔɛwà yái.
¹³ Wii pãɛ! Lua lí swásɛio,
 Gbāapiide lí ní yādao.

¹⁴ Baa ké n mè ni wɛsiaàlɛo,
 n yá aà kíi lè, sáaaàzi.
¹⁵ Ké àlɛ pɔkūmabɔɔmá tia kéwao
 ɔ nílɛ e àlɛ tàae pɔ wa kèɔ yādaoɛa?
¹⁶ Beewa Yobu yāpā ò,
 à yá pɔ á a gbadɔo bɔlɛ.

36

Wi taasikɛ wá bɔa maa yáíɛ

¹ Elihu ɛa pɛ a yálɛ à mè:
² Menakɛ yɔɔ, mí ɛa onɛ
 yá pɔ tò Lua yá mé kú.
³ Mí bɔnɛ ní ma dɔa pɔ i bɔ káiio,
 mí yānakpa ma Kɛnawa.
⁴ Nyɔ dɔ sáasá ké ma yá ɛɛ vío,
 ma ɔnɔpaɛmade má kunnɔ.
⁵ Lua zɔɔ, kási ili saka gbɛɛguo,
 a zɔɔ, yá pɔ à zèò lilɛa vío.
⁶ Ili gbɛvái to aàɔ kuo,

Ì yágǵǵ wēnadeɔne a zéwae.

⁷ Àà wé lí go gbēmaaɔwao,
 Ì n kpa kpatau n kiao sǎnu,
 Ì to aaɔ kible gɔɔpii, aai tɔɔ.

⁸ Tó wà gbéɔ yèye n mɔdaonaɔ,
 tó wà wétēa ba kǎné,

⁹ Lua ì yá pó aa kèɔ oné,
 ɔ aai dǔ ké wà dɔewà, wà tàaekèè.

¹⁰ I n swá busané,
 ké aa e yāma yái,
 Ì dilené aa mikē yāváiwa.

¹¹ Tó aa aà yāmà mé aa zɔblèè,
 aa láa maa, aai ká n gɔɔwa n namao.

¹² Tó aa gǐ mai,
 wa n dɛdɛ n fēndaoe,
 aa kpagua dǔa késāma yái.

¹³ Luayādansaiɔ ɔ ìkūa n sōu,
 baa tó Lua n yé n mɔdaonaɔ,
 aali awakpaèo.

¹⁴ Aaɔ ɛ wà gaga n èwaasogɔɔ
 lán gɔe káaluɔ gaawa.

¹⁵ Lua ì to wēna gbé le ké à aà bɔ yáie,
 Ì to wà gbāamɔ gbéé, ké aà swá e busa.

¹⁶ Maa àle n sisi à n bɔ n yooyeau,
 i genno dɛepookii, ní gɔ nziaɛ dɔdɔa,
 n táabūnu aɔ fòona vǐo n ble maaɔ.

¹⁷ Lua tàae'ea lán gbēváiwa lé í sima,
 n aà tàae è, ɔ àle n swāgaga.

¹⁸ Laaika ké àizeɛ su n wé bleo,
 n̄su to gbagusae zɔɔ n làasoo liaao.

¹⁹ N wiilea a fɔ n bɔ taasiue?
 Baa n dɛe sa pó n̄le kao pii.

²⁰ Nsu gwāasina nidɛo,
 gbēnazina ánuatoa gɔɔpi.

²¹ Laaika zea n vǐioi,
 asa wāwāpi n le ké n̄ kē vǐiwa yáie.

Lua mé gbāa vǐ

²² Lua de pópíia a gbāa yái.
 Déme yādanɛde ũ laaàwai?

²³ Déme aà yākeɔ zé kàléi?
 Déme a fɔ oè à vǐikèi?

²⁴ To aà zǐ maaboa aɔ dɔngu,
 aà yá pó wà ledàò wǐ sipio.

²⁵ Gbépii wesǐ aà pɔkeapible,
 baade lé gwa káaa.

²⁶ Lua de pópíia,
 aà zɔke de wá dǔala,
 wa fɔ wà aà wē dɔdɔ wà a lé dǔo.

18 ńyǎ fǎ ɔli musuu laaàwaa?
Luabɛpi gbãæ lán mò díiwa.

19 Yá pó wá o Luaε dawěε.
Wá yázεkalea dǎo wá wésia yáí.

20 Wa oè má ye mà yá'òè yà?
Gběe a we o wà a de tiaa?

21 Iana fěle luabɛpuana yà,
íatě bò musu sa, wé lé dǎwào,
a gbãa kè zài.

22 Luabɛtēana bò gugbāntoo oi,
à gawi zǎo dà Luaε.

23 Wá fǎ Gbãapiide leo,
aà iko zǎo, ìo yãke a zéwa,
ìli yázεde fuangbao.

24 Ayāmeto gbēnazina ì vīakeè,
asa ìli ònǎo yādao.

38

Dii yázāsia Yobuwa

1 ǎ Dii yázāsí Yobuwa zàa'iana guu à mè:

2 Déme lé ònǎ ǎkpa
ń yāfaasai oaoi?

3 Sǎuke lán gǎsawa,
má n la yáí, ní wea.

Lua mé dúnia kè

4 Ké ma dúnia kàle, ń kú má ni?
Tó ń a dǎa vī, omεε.

5 Déme a kǎlèi?
Déme ba yǎwài? N dǎ nolo?

6 Wà a gbá pèle bǎwa ni?
Déme a ē dàale,

7 gǎo pó gudǎleia saanao lé gulake,
mé luabe gbãadeo* kúkua dǎ píii?

8 Ké ísia bò a da gbεεu,
déme kaa ìiai à a zùukèi?†

9 Ma luabɛpuana dàè pǎkasa ũ,
ma sua fīwà ulada ũ.

10 Ma a zεkíi lé dàè,
ma zetàè ma gbáa dàu.

11 Má òè: Níli mó la, ńsu vīao,
n ikooa zǎo zε la.

12 N yādìle kǎε yāae?
N bǎkíi òlǎ gudǎae?

13 Gudǎa ì dúnia kú a gola síiǎwa,
ì vāikεnao kpoε.

14 I dúnia lìle lán oo pó wà seelakèwàwa,
sǎsǎ ì bǎ gupuau lán ula kpóũkpóũna kεawa.

* 38:7 Yob 1.6 † 38:8 Zel 5.22

15 I gi vāikenaɔne aa ní gusiayā ke,
 ì ní ɔ pɔ aa sè musu é'ε.

16 N ge e za ísia nibɔnaɔ kía?
 N bebe ísipi nɔnau yāae?

17 Wà ga gāmɔ òbɔne?

N beda bíibɔleɔ èa?

18 N dúnia yàasa lé tàasikàa?

Tó ní yá beeɔ dɔ píi, omεε.

19 Gupua ben mái?

N gusiakukíi dɔe?

20 Nyɔ fɔ gérínɔ ní bùsuua?

N ní be zé dɔo lé?

21 N dɔ, asa wà n i gɔɔ bee nolo?

N wē lé vío nolo?

22 N gē làasi pɔ ma gunie kàleua?

N ma lougbe dɔ èa?

23 Miɔ kūa taasikεgɔɔ pɔ ũε,
 mi gbaε zíkagɔɔ.

24 Gupua ì ligua kpelewa ni?

Iana ì bɔ à li tɔɔleɔ kpelewa ni?

25 Déme ì loukwεa dazεwai?

Déme ì zεbɔ loupilεaí?

26 I to lou ma tɔɔle pɔ gbēε kuou,
 baa sēgbāu gu pɔ gbēnazina vío.

27 I bezia ní tàaaɔ níni,
 ì to sē bɔle we.

28 Lou de'ia vie?
 Déme de sua pɔ ì kpa mae ũi?

29 Dé neasakpe lougbe ì bɔui?

Déme ì fii i, ɔ ì gbasa kpai?

30 Déme ì to í fee lán gbεwa
 à to ísia musu gbāakūi?

31 Nyɔ fɔ saana pɔ kāaaɔ kāaaa?

Nyɔ fɔ Saan kífēnenɔ kēkōwaa?†

32 Nyɔ fɔ Saan nòɔ'imina bile a gɔɔwaa?

Nyɔ fɔ bɔ ní Saan ko neadeo ní a néɔa?

33 N musupɔɔ ikoyā dɔa?

Nyɔ fɔ ò ní kpá kpalau tɔɔleɔ?

34 Nyɔ fɔ lezu louzi à sisi
 à ibɔ à n gbēa?

35 Ni loupilεaɔ gbaε aa dazεu nee?
 Aaí mɔ onε wa làa yà?

36 Déme ɔnɔ dà kpɔbɔ'ilεnaei?

Déme dɔa kpà kosawai?

37 Dé ɔnɔ mé kà à lounaɔ naoi?

Déme a fɔ musu olaɔ yelei?

38 Tó a ibòle, bùsu giina ì gɔ bèle ũ,

† 38:31 Amɔ 5.8

bùsukṵṵtēṵ ì nanakṵwa.

Lua mé nḵbṵṵ kè

39-40 Gṵṵ pṵ nḵṵmusuṵ naalea ní tḵou,
ge aale nḵṵ kpakpa dàṵ guu,
níme ni toekanéa?
Mme ni to an néṵ kãaa?
41 Tṵṵ gbagbaa néṵ lé liaaliaa,
aale lezumazi blekēsãama yáí,
dème ì pṵblea kpámái?

39

1 N tue ne'igṵṵ dṵe?
N bana è gṵṵ pṵ àle ne'ia?
2 Ni ní nṵ mṵ dṵṵbe?
Ni ní ne'igṵṵ dṵe?
3 Aaí kúle aa ne'ie,
ṵ an ne'iwáwá ì kpále.
4 An néṵ ì gbãakū sēu, aaí péle,
aaí gēzea, aali su ní daṵwa bo.
5 Dème tò sēa zaa'ina gṵṵ aziaei?
Dème aà pṵlo gbàei?
6 Ma sēsao dīlèè aà be ũe,
ma tṵṵle wiside kèè aà kúkīi ũ.
7 I wéle súu ke pṵṵpṵṵe,
ìli gbãamṵṵedeṵ zṵa mao.
8 Iṵ sīsīṵ keele àṵ sē weele,
ìṵ kpáleke pṵ ísinaṵi píi.
9 Zùsēle a we zikenee?
A we ì n taaakalekīie?
10 Nyṵ ba dṵwà aà sa panee?
Nyṵ zuudaè aà kpase kēnee?
11 Nyṵ aà náaike aà gbãa zṵṵ yáie?
Nyṵ wei ò n zī toèe?
12 Nyṵ aà náaike,
aà n pṵwena sése suone zeue?
13 Taataa ì a gāsia pṵṵ ní pṵṵnao,
a muaa ní wàaliana gāsia káoo.
14 I gbada zīle,
ì to ũfãa gbepiṵ wã à pipi.
15 Ké wa su kēsēpelewà à wíwi,
ge sēanṵṵṵṵ ṵzṵwà líṵ dṵaàguo.
16 Iṵ pāsí ní a néṵ,
níyṵṵ dṵ se aázia néṵ no,
zī pã kea lí kèè yãe ũo.
17 Asa mi aà gba ṵṵṵṵ,
mi aà baa da faadeṵ guuo.
18 Ama tṵṵ à pṵṵṵ à bṵṵ ní bao,
ì sṵ kēe, ṵ ì sṵpi dikpēna yáalṵ.

9 N gâsa gbâa kàmawaa?
 N lɔɔ a fɔ gu dee lamawaa?
 10 Zɔkɛ n kíaκeo da nɔamblebɔɔ ũ,
 gawi n bεεeo da ulada ũ.
 11 N n pɔfɛbɔbɔmá,
 waladeɔ gwa n wεpāsio, widamá.
 12 Waladeɔ gwa n wεpāsio, ní n lao,
 ũzɔmá gu pɔ aa kuu,
 13 ní n víle téenau píi,
 ní pɔ fí n oawa miau,
 14 mí gbasa mà n sáaukpa,
 ké n fɔ n zíblè n n ɔplaaɔ yáí.

Dalagɔɔ

15 Dalagɔɔ gwa,
 máme ma aà kè lá ma n κewa.
 I sē ble lán zuwae.
 16 Aà yēεε ku aà wokpεε,
 aà gbâa ku aà kutelenawae.
 17 I a vlá poo lán seδε líwa,
 aà gbala kí δε lán bataεawae.
 18 Aà wáɔ δε lán mɔgotēwa,
 aà meɔɔ δε lán mò gowa.
 19 Aà zɔɔ mé δε pɔ bēε pɔ má kèɔla,
 mapi aà Kena ma fēnda kèè.
 20 Gbèsisíɔ mé aà ble'ekíi ũ,
 we sēanɔbɔɔ í kɔɔ'ou píi.
 21 I wúle íu kòlɔwεε zíε,
 íɔ ye feeu dàna guu.
 22 Kòlɔwεε ue í daaàla,
 swagbalalaɔ í kákaaàla.
 23 Baa tó swa gbakàka, ìli leeleκeo,
 tó Yuudē isukaa lé aà lé lé, ìli deeo.
 24 Nle e wa fɔ wà aà wé wíwi, wi aà kú nεe?
 Nle e wa e kɔnikεè, wi aà ní fɔ yà?

Kwāsa

25 Nyɔ fɔ kwāsa kú n kokoao n gáλε n bɔðe?
 Nyɔ fɔ ba dɔ aà lénawae?
 26 Nyɔ fɔ bà leεna ká aà níue?
 Nyɔ fɔ n aà letā zíε fɔ n kúlaoe?
 27 A awakpakpanεe?
 A yá nana onεe?
 28 A leɔouκennɔ
 n a se n zɔ ũ e a wēni léu nεe?
 29 Nyɔ kɔɔ'oò lá wí o n bāowae?
 Nyɔ ba dɔwà n kpa n nenɔenaɔwae?
 30 Laatanaɔ kwāsapi tɔemáe?
 Laayianaɔ aa aà tɔnɔnakεkɔεe?
 31 Nyɔ fɔ n aà pápa n saao n aà baa fɔe?
 Nyɔ fɔ n aà mí ke yáiyai n sɔnaoe?
 32 Wεελε ɔkāvà n gwa!

Dēēpi a sânguo,
 rýõ si a siawa bo.

41

- 1 Tó ríle e rýõ aà kũe,
 ríle nzia sāsãe,
 tó n wesiããle, rýõ gõ ze sãiiie.
- 2 Lá gbēe wóo i ka à to aà go a tíao,
 déme a fõ ze ma ae sõi?
- 3 Déme a fõ ma le à o ma fiaboei?
 Pó pó kú dúniau piiá ma póe.
- 4 Má gí kwāsapi gbáõ yá'oiio
 ge aà gõsake ge aà kefenke.
- 5 Déme a fõ à aà tee woloio?
 Déme a we àasina kaèi?
- 6 Déme a we à aà lé wēaai?
 Aà swaa aà lé pà mé a kai ví.
- 7 Aà tee de lán sèngbaowa aà kpesea,
 a daaia sálala fòonasai dòodòo.
- 8 Aà tee pio nanaakõwae,
 baa íana lí gēkii euo.
- 9 Aa pépeakõwa gíugiũe,
 aa kēaaakõwa vío.
- 10 Tó à nisã, gu ì pue,
 aà wé de lán íatē bilēa kòokòowa.
- 11 Tévua ì pípi aà léu,
 tekona ì bo leu.
- 12 Súele ì bo le aà níu
 lán lá ísi té pó wà oo díwà súelewa.
- 13 Aà lé'iana ì to sísiõna tése,
 tēlepí ì bo aà léu.
- 14 Aà gbãa ku aà waauē,
 gbé pó kpàaúaànõ píi ì tolootoooboe.
- 15 Aà báasi ì didikõa,
 ì nawà gbáugbãu, ìli deeo.
- 16 Aà kua gbãa lán gbewa,
 lán wísilõgbedawa.
- 17 Tó à fēle, sõ ì kē negõnaõgue,
 aai kpákpakõa aaiõ kua gékíiwa.
- 18 Fēnda pó wa lèò píi, ìli bõwàò
 ge sõna ge ka ge saa.
- 19 I mõi dile lán gawatónawae,
 mõgotē ì deè lán lí mùaawa.
- 20 Ili bàale kaeo,
 gbema gbē ì deè lán ésemisinawae.
- 21 Iõ go gwa lán sè giiwae,
 sõna kõfi ì deè yaalyã ũe.
- 22 Aà gbēe tee de lán zàkologbawae,
 a ia ì te bèleau lán zúsoon guwibõwa.
- 23 I í bilē títiú lán í piaouwa,
 ì ísipi ya lán nísi ikpaawa.

24 I seena ìb tε aà kπεε,
 ísipi ì ya aà kπε púuu.
 25 Aà sáa kú dúnia guuo,
 ma pɔkεaɔ guu òme vía vío.
 26 I pɔ pɔ aale e wa kaɔ dile pãe,
 òme nòɔ tɔdeɔ kía ũ.

42

Yobu misiileá Luaε

1 Ǿ Yobu ò Diiε à mè:
 2 Má d̄s kέ n̄yɔ̄ f̄ɔ yápii κε,
 nili fu yá pɔ́ n̄le yáwao.
 3 N mè déme lé zεz̄ɔ̄ ònɔε d̄ɔsaii?
 Sianaε, ma yá pɔ́ má a gbad̄ɔ ò,
 yábɔnsaε pɔ́ de ma d̄ɔala.
 4 N mè mà swákpa, n̄yɔ̄ yá'o,
 n̄yɔ̄ yálalaa, mí wema.
 5 Ma n yá mà n̄ swáɔ yáaε,
 tiasa ò ma wes̄inle.
 6 Ayámεto ma sakà maziagu,
 ma nòselile z̄ɔlea bùsuu tufua.

Dii εa Yobu zεd̄ɔa

7 Dii yá beeɔ oa gbεa à yá'ò Temani gbé Elifazaε à mè: Ma pɔ pànzi n̄ n gbé gb̄ɔn plaɔ, asa i ma yá'o a zéwa lán ma zòblena Yobuwao. 8 A zuswana se mèn soplá n̄ sāsakaoo mèn soplá, à geò ma zòblena Yobu kíi, í sa pɔ́ wí a pɔ́ kátεu à tékū oð, ma zòblena Yobu i wabikεé. Má aà wabikεa sí, má keé á sɔ̀kεwao. I ma yá'o a zéwa lán ma zòblena Yobuwao. 9 Ǿ Temani gbé Elifaza n̄ Sua gbé Bilidadao n̄ Naama gbé Zofaaο ge kè lá Dii ònéwa, ò Dii Yobu wabikεané sí.

10 Yobu wabikεa a gbēnaɔne gbεa Dii tò à sù a pá ziu. A èa à pɔ́ pɔ́ a ví yáa kàfiè lee pla. 11 Aà vìi n̄ aà dāunaɔ m̀ aà k̄i p̄i n̄ aà gbé d̄ɔa p̄i. Aa pɔ̀bléaàno a be, aa sósobi k̄eaàno, aa aà n̄ɔse n̄iniè yá pɔ́ Dii ȳlawà p̄i musu. Ǿ an baade aà gbà ánuu n̄ vua tāanao m̀ndodo.

12 Dii èf̄aaikè Yobuε gbεz̄a de a káaua. A s̄aó ví mèn òaasɔsɔo lee ḡεo m̀ndosai (14.000), yiongoɔ òaasɔsɔo lee soolo (6.000), zuɔ òaa kwi (2.000) n̄ z̄aá'inao òaa sɔo (1.000). 13 A neḡɔe ì gb̄ɔn soplá n̄ nenɔεo gb̄ɔn àaɔ lo. 14 Aà nenɔe s̄éia tón Yemima,* a plaade tón Kasia,† a àaɔde tón Kelenafu.‡ 15 Bùsupi guu p̄i n̄ɔεe ku a maa k̄a Yobu nenɔepiɔwao. An mae n̄ túbi dil̄ené n̄ n̄ d̄aɔε.

16 Yobu taasikεa gbεa à kè wè basoplaε, à wes̄i a t̄ũnao n̄ a síwenao n̄ a s̄ɔkpaεle. 17 A zikū táotaoε, ò à ḡa.

* 42:14 Bee mè felena. † 42:14 Lí ḡinana tó. ‡ 42:14 Bee mè kiopēna.

SOÛ

Yá pò kú láε bee guu

Soũ wabi mèn basoplakwi pò Isailiò kè Luawaɔne, mé aai si le ù ní pò'ɔbɔna, mé Yesudeò lé zíkèò e ní a gbão.

Soũ lá kpaalea lee soe. Le pò Davidi dàò ku we dasi (51-65, 67-71) bee gbεa Kole buiò leò (42-49, 84-88), Asafa leò (73-83), kíablea leò (93-99), gεa Yelusaleũ leò (120-134).

Soũ buiò dasi maamaae:

Le pò aai Dii tɔbɔ aà zòkε ní aà maakεo yá musuɔ: 8, 19, 33, 100, 103-105, 111, 113-114, 117, 135-136, 145-149

Dii kiblea leò: Dii mé kía ù: 47, 93, 96-99

Kíablea Soũ, wabikεa kíae ge kía wabikεa: 2, 18, 20-21, 45, 72, 89, 101, 110, 144

Gεa Dii kpéu leò: 15, 24

Gεa Yelusaleũ le pò Isailiò ì si gɔɔ pò aale gé dikpekei we: 84, 91, 121, 122

Sibna leò, aale gu pò Dii sè wà a kpé dɔu Yelusaleũ tɔbɔ: 46, 48, 76, 87, 132

Waaso Soũ: 14, 50, 53, 75, 81, 95

Soũ pò ì yádada luanaaikεnaɔne: 1, 37, 49, 73, 78, 112, 119, 127, 133

Gbé pò aale pɔsia ke aale Lua sisi ní yá'ɔma guu Soũ: 12, 44, 58, 60, 74, 79, 80, 83, 85, 90, 94, 106, 108, 123, 126, 137

Lua gbéò wiileawa yá'ia ge íadama ge gude ge gyã ge zìzòkε yá musu leò: 5-7, 13, 17, 22, 25-26, 28, 31, 35, 38-39, 41-43, 51, 54, 57, 59, 61, 63-64, 69-71, 86, 88, 102, 109, 120, 130, 140-143

Lua sáaukpaa ké ì ní suaba ge ì duunakεmá yái: 9-10, 30, 32, 34, 40.1-12, 92, 107, 116, 118

Pɔna ní aafia pò luanaaikεnaɔ ví leò: 3, 4, 11, 16, 23, 62, 131, 139

Yesu Soũ lesi Maaku 14.26 guu, mé à Soũ yá'ò a yádanεo guu (Maa 12.10, 36) ní aà wabikεaɔ guuo (Maa 15.34, Luku 23.46).

Soũ guu wà dàaa wà Kilisi yá'ò ní taasi pò a keò (22, 69). Wà aà bɔa gau yá'ò b ní aà taa luabe yáo (16, 110, 118). Wà Soũ lá yáo ò Lua bàakuañnɔ gbεzã láo guu de gēn basɔla.

Isailiò wabikεa, Yesu wabikεa, Yesude káauɔ wabikεa (Zin 4.24-26), Soũ de lá pò Yesudeò ì lousisiò ù e ní a gbão.

LA SEIA

1

Soũ 1-41

Báaade

¹ Báaaden gbé pò lí gbēvãio ledama mao ù.

Ili duunkεnaɔ zé seò,

ìli zòle ní gbé àlafikεnaɔo.

² Dii ikoyã mé ì kaaàgu,

ìb làasookewà fãane ní gwãasinao.

³ A de lán lí pò wa bà swa saewa,*

a lá lí giigagao, ìb ne'i a gɔɔwa,

yá pò ì ke píi káfia ví.

⁴ A de màa ní gbēvãio.

Aa de lán ése úa pò íana ì sélewaε.

* 1:3 Zel 17.8

⁵ Beewa gběvāio bɔ maa yákpalekegɔɔzi,
duunkenaɔ ze gběmaaɔ saeo.

⁶ Dii ì zemikū gběmaaɔne,
gběvāio sɔ, an zé mipè kaalewa.

2

Kía pɔ Lua kpà

¹ Bóyāi bui ní buio lé zɔakai?

Akea wàle lé pā kpaai?

² Dúnia kíaɔ lé zì sɔuke,
kpalablenaa lé kãaa Dii

ní Kía pɔ a kpàzi.*

³ Aale me: Wà ní mɔdaonaa kékě,
wà ní ba polowá.

⁴ Dii lé ní àlafike,
zɔlea musu àle ní yáalo.

⁵ A palamá ní pɔfèo,
aà kpēne ì to vīa ní kú.

⁶ A mē a a Kía kpà
a gbèsisi Siona musu.

⁷ Má yá pɔ Dii dilemee o à mē:

Ma nén n ũ, n Maen ma ũ gbā.†

⁸ Wabikea, mí n gba bui píi,
mí dúnia gola síiɔ kpama n pɔ ũ.

⁹ Nyɔ kiblemá ní m̀ gopanao,
nyɔ ní wíwi lá wí g̀ oo wiwa.‡

¹⁰ Kíaa, à ledamae bee ma,
dúnia kpalablenaa, à ònókū sa.

¹¹ A zɔble Dii ní vīakeaèo,
à kúle b̀su seè ní lualuaa,

¹² ké aà pɔ su f́ázi à gaga zéuo,
asa aà pɔ ì pa kándo.

Báaaden gbé pɔ nàaazi ũ.

3

Lezua Luazi ibeɔ yá musu (2Sam 15.13-17)

¹ Le pɔ Davidi dà gɔɔ pɔ à bàalè a né Abisaloũe.

² Dii, ma wèleo die fá,
gbé pɔ íbelesèmanoo dasi.

³ Wàle ma yá'o dasi,
wàle me Lua a ma suabao.

⁴ Mpi sɔ Dii,
níle òliamazi sèngbao ũ,
ma gawin n ũ,

* 2:2 Zin 4.25-26 † 2:7 2Sam 7.14, Mat 3.17, Zin 13.33, Ebe 1.5, 5.5 ‡ 2:9 Zia 2.26-27, 12.5, 19.15

ni to ma mi àṽ daa ía.

⁵ Mi lɛzu Diizi,
í wea za a kpéu gbèsí sí musu.

⁶ Mi wúle i'o ní a nao,
mi vu aafia, asa Dii mé ma ũ.

⁷ Gbẽṽn àaasṽṽo lɛɛ kwi lé ma wɛ,
kási mili víakɛnéo.

⁸ Fɛlɛ Dii,
ní ma íbɛɛɔ lɛgbɛɔmble,
ma suaba ma Lua,
ní gbẽvãipiṽ swaa é'ɛ.

⁹ Dii mé í gbé suaba.
Báaada n gbéṽgu.

4

Wabi oosi kɛa

¹ Davidi lɛ. Wí sí ní mṽṽnɛaɔɛ.

² Tó ma n sisi, wea Lua ma Zennṽde.
Tó má yeelɛa, ni ma gba dɛɛpookli.
Wẽnadṽmɛɛ, ní ma wabikɛa ma.

³ Gbéṽ, á zɛ widaa ma Lua gawidewɛ bṽɛ ni?
Íṽ ye pṽpãṽzi, íṽ tɛ táṽzi.

⁴ Aṽ dṽ ké Dii a gbéṽ díle adoa,
tó ma aà sísi, a ma yãma.

⁵ A kpakpanaga, ásu duunakɛo,
à láasookɛ á wúlekli, í níle.

⁶ A sa pṽ dɛ à o o,
í Dii náaikɛ.

⁷ Dasi í mɛ: Déme a ɛfãaikɛwẽɛi?
Wá wɛgwa Dii, báaadawágu.

⁸ Baa tó pṽwɛna ní vɛɛo dińzi,
pṽna pṽ ní dãmɛɛ ma sṽu dɛ ní pṽa.

⁹ Mi wúle i'o ní a nao kau,
asa Dii, níme ni to màṽ ku dṽṽa.

5

Wabi kṽṽ kɛa

¹ Davidi lɛ. Wí sí ní kulepɛaɔɛ.

² Swákpa ma yái Dii,
laaidṽ ma yãwaaipaawa.

³ Ma Kía, mále wiilema,
ma Lua, mále wabikɛma.

⁴ Dii, ni ma yãma gufẽnɛ,
mi a yáṽ dṽṽnɛ kṽṽ,
ma wé íṽ dṽnzi.

⁵ Luan n ũ, ní ye vãizio,
nili gbẽvãí díleɔ.

⁶ Zlakãfina lí e zè n aɛo,

ń za vāikenaɔgu p̄iie.
 7 Dii, ni ɛedeɔ mide,
 ń ye gbēdenaɔ ń gbēblenaɔ giyāio.

8 Mapi má gē n ua n gbēke zɔɔ yái,
 má kúle n kpeele mà misiilene.

9 Dii, dɔaamee n náai yái,
 zepoomee ma dādānaɔ yái.

10 Asa an yāe náai v̄io,
 aaĩ lenakasa gbēɔne.
 An nòse de lán kaadɔembewaɛ,
 gbé òkpaa yá kò ń s̄u.*

11 To yá z̄lɛmá Lua,
 to aa ɔzu ńzia wéu.
 N ń yá n ae an tàae dasiɔ yái,
 asa aa gĩ n yāmaie.

12 To gbé pó nà n kpeɔ yáalɔ,
 aaɔ wiile ń pɔnao gɔɔpii.
 ɔku gbé pó yenziɔla,
 aai v̄i aao kēaa n yá musu.

13 Dii, ni báaada gbēmaaɔgu,
 n yearzi i kàedañzi.

6

Wiileɔ Luawa

1 Davidi le. W̄i sí ń kúuleaɔe.

2 Dii, ńsu ma lele ń kp̄eneɔo,
 ńsu ma toto ń p̄kūmaoo.

3 W̄ɛnad̄m̄ee Dii,
 ma ḡɔ déedeennɔe,
 ma gbágbā Dii, asa ma wá lé w̄ie.

4 Ma pɔ yá dúuduue, Dii,
 ńȳɔ d̄ɔmale b̄ɔe ni?

5 Ɛa ñ ma misi, Dii,
 ma suaba n gbēke yái.

6 Asa ge lí e lem̄ama ɔo,
 w̄ili n táasile miauo.

7 Ma w̄ɛnakè ma kpasa,
 ma m̄ɔɔ ì gá ń wé'io,
 ma w̄úlek̄i ɔo n̄ie e gu ge d̄ɔɔ.

8 Ma wé ɔo b̄ɔɔ ń p̄siao,
 ɔo wo, ké ma ibeɔo dasi yái.

9 A go ma k̄i vāikenaɔ,*
 asa Dii ma ɔɔɔ mà.

10 Dii ma wiileɔ mà,
 Dii ma wabik̄ea s̄i.

11 W̄i a ma ibeɔo k̄u p̄i,

* 5:10 Lom 3.13 * 6:9 Mat 7.23, Luk 13.27

aa gũ bíli guu,
aa fua kándo, aai kpekpa.

7

Yānakpaa, Dii!

¹ Lε pó Davidi sǐ Diiε Bēyāmεε bui Kusi yá musu.

² Dii ma Lua, ma nanziε,
ma suaba ñ ma bɔ gbé pó pèlemaziɔ ɔzi.

³ Tó màa no,
aa ma taitai lán nòɔmusuwae,
aa ma kékékɔεε,
gbēε a ma misio.

⁴ Dii ma Lua, tó ma tàækèε sɔ,
tó ma ɔ ku yāvāiu,

⁵ tó ma vāikè ma gbédeεε,
ge tó ma gbāamò ma wèlεε pã,

⁶ ma ibεεpi pèlemazi aà ma kú,
i ɔzɔa tɔlε,
i ma tó vīlε bùsu'ũfāau.

⁷ Fεlε zε ní pɔfεo Dii,
fεlε kpēneɔbɔɔ ma ibεεɔwa.

N n mε sé, ma Lua,
ní yágɔgɔ a zéwa.

⁸ To gbéɔ kāanzi,
ní kiblemá kua za musu.

⁹ Dii, ni yákpalekε ní gbéɔ.
Dii, to yá bɔmanɔ na ma yázede léu,
Musude, kemεε ma nòsepua léu.

¹⁰ Lua, nime ní maa,
ni nòse ní làasooɔ yɔε.*
Gbēvāio pásíkεa midε,
ní gbēmaaɔ gba zekii.

¹¹ Lua Musude mé ma sèngbao ũ,
ĩ nòsemaadeɔ suaba.

¹² Lua ï yákpalekε a zéwa,
ĩ to yá àɔ zòlemá gɔɔpii.

¹³ Tó gbé i nòselileo,
Lua ï a fēnda lεkε, ï a sá ká.

¹⁴ I a ka gbaè,
ĩ a gɔkεbɔ pó ï ga inéɔ kεkε.

¹⁵ Gwa, vāi ï nɔɔ gbépiu,
ĩ yādɔnweia nɔsi à ne'ìè egε ũ.

¹⁶ I εyɔ gbéɔne zāzā bai ũ,
ɔ ï zu ε pó a yòpi guu.

¹⁷ Aà yādɔnweia a wi aà musu,
aà gbéɔ wetāa a ɔaa aà miwa.

* 7:10 Zia 2.23

18 Má Dii sáaukpa aà maake yáí,
má Dii Musude tɔbɔ́ n̄ lesiao.

8

Lua zɔ̀kɛ oa

1 Davidi lɛ.

2 Dii wá Dii, n tɔbò dúnia guu,
n gawi bò gupuau musu.

3 N dà n̄f̄ɛn̄ɛnaɔn̄ɛ n̄ n̄é yɔ̀min̄aɔ
aa n táasile,*

ké n̄ ib̄ɛɛɔ n̄ n̄ w̄l̄ɛɔ n̄l̄ɛ yáí,
n̄ m̄akanaɔ l̄é i gɔ́ kpaaũa.

4 Ké ma n̄ z̄i gwà musu,
m̄ɔvua n̄ saana p̄ó n̄ p̄ɛp̄ɛ w̄ɛɔ,

5 ma m̄è b̄ón gb̄ɛnaz̄ina ũ an yá Ìɔ d̄ɔngui?

B̄ón n̄ ũ ni Ìaaid̄m̄ái?†

6 N aà k̄è k̄és̄aa malaikaɔzi ḡɔɔpla,
n aà kpà kpalau n̄ gawio n̄ b̄ɛɛɛɔ.

7 N t̄ò à iko v̄í p̄ó p̄ó n̄ k̄èɔwa,
n̄ t̄ò p̄ópii misiileè,‡

8 s̄ãɔ n̄ zuɔ n̄ s̄ɛan̄ɔb̄ɔɔ p̄íi,

9 b̄ãɔ n̄ kp̄ɔɔ n̄ p̄ó p̄ó kú ísia guuɔ.

10 Dii wá Dii, n tɔbò dúnia guu.

9

Lua sáaukpa k̄é Ì yákeke gb̄éɔn̄ɛ yáí

1 Davidi lɛ.

2 Dii, má n táasile n̄ n̄ɔsem̄endoo,
má n̄ ȳãb̄ɔnsaɛk̄ɛɛɔ kp̄awak̄ɛn̄é.

3 Má p̄ɔnake, má yáalɔ n̄ yá musu,
Musude, má n tɔbɔ́ n̄ lesiao.

4 Ma ib̄ɛɛɔ Ì kp̄ɛkpa,
aa Ì ḡɛmb̄ɔl̄ɛ aa gaga n̄ aɛ.

5 Asa n̄ z̄ɛman̄ɔ, n̄ ȳãnakp̄aa,
z̄ɔl̄ɛa n̄ ḡínaa n̄ ȳãḡɔ̀ḡɔ̀ a z̄éwa.

6 N buip̄al̄ɛɔ l̄èl̄ɛ,
n̄ gb̄ɛv̄áip̄iɔ m̄íɔnz̄ɔ,

n̄ n̄ t̄ó d̄è m̄íɔm̄iɔ.

7 N músi láasai kpà ma w̄l̄ɛɔzi,
n̄ n̄ w̄l̄ɛɔ kw̄è,

an yá d̄ɔ gb̄ɛegu l̄ɔɔ.

8 Dii Ì kible ḡɔɔpii,

à a kpala d̄l̄ɛ yákpalek̄ɛa yáí.

9 A yákpalek̄ɛ n̄ dúnia gb̄éɔ s̄úsu,
a kible buiɔwa a z̄éwa.

* 8:3 Mat 21.16 † 8:5 Soũ 144.3, Ebe 2.6-8 ‡ 8:7 1Kln 15.27, Efe 1.22, Ebe 2.8

10 Dii mé ulékii ũ
gbé pó wàle gbāamónéone,
a dené aafia'ekii ũ taasikegṽo.

11 Dii, gbé pó n tó dṽo n náai vī,
nili n aeyanaṽ vūaaṽ.

12 A lesi Diiε, àle kible Siṽna,
à aà yākeaṽ kpàwake bui píie.

13 Asa yá lí sāaaguo,
ī tṽsi gbēdenawa,
ī taasideṽ wiilea yāda.

14 Gwa lá ma ibeεṽo lé ʼadaa, Dii,
wēnadṽmee, ní ma bṽ ga lézi,

15 mí lé mama Siṽna bíibṽleu,
mí pṽnake ké n ma suabà yái.

16 Buiṽ si ε pó aa yṽu,
an gbá zù ba pó aa kpàu.

17 Wa Dii dṽ ní yákpalekea a zéwaoε,
ī to gbēvái yākea labadaaàla.

18 Gbēváiṽ ī ta bedau,
bui pó aali Lua yādaopiṽ.

19 Wēnadeṽ yá a sāaàgu bauo,
taaside wεṽaaàzi láaa vīo.

20 Fele Dii,
ńsu to gbēnazina n gā flo,
bui píi káaa, ní yákpalekeńno.

21 Dii, to vīa buiṽ kú,
ké aa e dṽ wa de gbēnazinaṽ ũ.

10

Lua yágṽgṽa ní gbéṽ wabikεa

1 Dii, bóyái ní zεa zāzāi?

Akεa ni ulené taasikegṽozi?

2 Gbēvái ī gbāasaide wε wala guu,
ī kṽnikeè, ī aà kú.

3 Gbēvái ī a pṽnideṽo ʼanadā,
ī bíide sáaukpa, ī Dii tṽbēesi.

4 Gbēvái wala mé tò ili Dii aeyao,
a Lua làasoo vīo.

5 Yá pó ī ke píi ī bṽè maaε,
ī azia káfi, ili n ikoyā dao,
ī lesuikε a ibeεṽwa.

6 I me á kpaguao,
áṽ ku pṽnau taasikesai gṽopiie.

7 Eε īṽ dṽ aà léu
ní gbékaao ní yāpāsio,

yāḍḍnwēia ní yāvwāio mé aà lé pà.*

⁸I naale yāesaide wēnkpe,
ké à e aà de asii guu,
ì mi'ide kpákpa gusaena.

⁹I naale gbéḍne asii guu lán nḍomusuwa,
ì naale lákpēu à e yēesaide kú.
Tó à aà kù, ì aà gále ní a bao.

¹⁰Gbé pò a le a kù gò wúlēa yēmēe,
gbāa mé aà nè.

¹¹Gbēvāipi ì me Lua a yá fān vīo,
ì ōku a wéwaē, ìli gu'eo.

¹²Dii, fele mó ní n gbāao,
Lua, ñyḍ yēesaideḍ fānkē.

¹³Lua, bóyāi gbēvāi ì dḍennḍi?
I o a sḍ guu ñyḍ ìadawao.

¹⁴N beeo ni e sāsā,
ni gbéḍ yā'ḍma ní ní pḍsiao yāda,
ké ñ e ḍdaumā.
Yēesaide ì azīa kpama,
tone pò gwana vīo ḍḍnlēden n ũ.

¹⁵Gbēvāi ní gbé pāsio gāsī éné,
an vāi pò aale e wa dḍo wí ní musu.

¹⁶Dii ì kible gḍḍpii,
aà yādansaiḍ mide aà bḍsuu.

¹⁷Dii ì yēesaideḍ wabikēa ma,
ì ní gba sḍ, ì swāḍḍ ní yái.

¹⁸I ze ní tone pò gwana vīoḍ
ní gbé pò wàle ìadamáḍ,
ké gbēnazīna pò de bḍsuti ũ su to sḍ kéngu bo yái.

11

Sḍdīlea

Davidi le.

¹Ma na Diizi.

Bóyāi ále omēe mà vua
mà ta gbē musu lán bāwai?

²A vāikēnaḍ gwa, aa kakpà sáa,
aa gusaē yēmá aa sá gā,
aa kakpāle nḍsemaadeḍwa.

³Tó felekāa yāmikpale gbòḍ,
gbēmaḍ kēa ni?

⁴Dii ku a kpéu,
a zḍlēa báawa musu we.
I wēpā gbēnazīnaḍla,
ì wékpaleñzi.

⁵Dii ì gbēmaḍ tàasika,

* 10:7 Lom 3.14

āma a za vāikenaṽgu
 ní gbé pó yāpāsi i kené naṽ.
 6 A teyṽ ní íatēgbṽo kwε vāikenaṽwa,
 ían wāa mé aṽ de ní baa ũ.
 7 Asa Dii í yāke a zéwa,
 yākea a zéwa í kèè na,
 gbēmaaṽ wesiaàle.

12

Gbēnazina bēēboa

1 Davidi le. Wí sí ní kúuleaṽe.
 2 Ma suaba Dii!
 Asa gbēmaa ku lṽo,
 náaide làa gbēnazinaṽ guu.
 3 Baade í εεto a gbédeeeε,
 í lena kèè ní nṽsememplao.
 4 Dii, lenade gyawi
 ní gbé pó í azia se lesio.
 5 Aaí me ní lé mé a tidṽ gbéa,
 wa mé wa ní lé ví,
 déme a kiblemái?
 6 Gbé buseṽ wetāa
 ní wēnadeṽ aukεaṽo yái,
 Dii mè á fεle sa,
 á ní gba bṽkli pó aale a nide.
 7 Dii yá sāa vīo,
 a de lán ánusu pó wa yò mua téu
 wa bàasa gēn soplawa.
 8 Mpi Dii, níyṽṽ wá dṽa gṽṽpii,
 níyṽṽ wá sí gbé bee taaṽwa.
 9 Tó gbéṽ yābēε kù ṽplapla,
 gbēvāiṽ lṽ be ní yṽṽo gupiiuε.

13

Lezua Luazi

1 Davidi le.
 2 E bṽε, Dii?
 Ma yá aṽ sāangu gṽṽpii yà?
 N mikpε aṽ dṽamεε e bṽε ni?
 3 Máṽ dēεka ní ma làasooṽ e bṽε ni?
 Ma pṽ lṽ sia lá gu lé dṽ,
 ma íbεε aṽ gbāablea e bṽε ni?
 4 Dii ma Lua, ma gwa ní ma yāma.
 Ma oa weemεε,
 ké másu ga i oo yái,
 5 ké ma íbεε su me a tidṽmalao,
 ké ma wèleṽ su pṽnake ma fua yá musuo.

6 Mále n gbēke náaike,
ma pɔ na ké n̄yɔ ma suaba.
Má lesi Diie,
asa à yāmaakèm̄e.

14

Misaide yá'oa (Sou 53)

Davidi le.

1 Misaide ɔ̄ i o ní s̄o guu Lua kuo.

Aa òkpà, an yākea vāi,
yāmaakena kú ní guuo.

2 Za musu Dii i wéte gbēnazinaɔzi,
i gwa tó gbēe òno kà a k̄i welea.

3 Aa sàsá píi, aa ḡò d̄osai míomiɔ,
yāmaakena kuo, baa do.*

4 Vāikena wé lí gu'eo lé?

Aa ma gbéɔ mómɔ lán úwa,
aali lezu Diizio.

5 Gwa, vía a ní kú we maamaa,
asa Lua a ze ní gbēmaaɔ.

6 Vāikena i kpa taasidee a p̄eãu,
kási s̄o Dii mé taaside ulék̄i ũ.

7 Lua, bɔ Siona mɔ n̄ Isailiɔ bɔ!
Tó Dii sù ní a gbéɔ ní pá ziu,
Yakɔbu buiɔ p̄onake,
Isailiɔ yáalɔ.

15

Luayāmana yá'oa

Davidi le.

1 Dii, déme zeví à ḡe n uai?

Déme a f̄ò à ku n gbèsisi musui?

2 Gbé p̄o i ku tàaesai,
mé i yāke a zéwa,
mé i síana'o ní n̄sem̄endoo.

3 Ili yādɔ gbēewao,
ili tàaeke a gbédeeeo,
ili a gbēdo s̄ós̄o.

4 I saka luayādansaiɔgu,
i luayāmanaɔ kpela.
Ili a legbēa lileo,
baa tó à kèè z̄i'ũ.

5 Ili òa s̄eané à a igbào,
ili bɔ gbé p̄o a yá kú kpe ɔsāsāa yáio.

Gbé p̄o i ke màa a kpagua bauo.

* 14:3 Lom 3.10-12

16

Naa Luazi

Davidi le.

¹ Ma d̄sa Lua,
n̄mε ma nanzi.

² Má ò Diie ma diin n ũ,
n̄mε ñ ma aafia ũ.

³ N gbé p̄ó kú ma b̄usuṽ
mé de gawide p̄ó ì kamaguṽ ũ.

⁴ Gbé p̄ó aai wā gé t̄aa kíṽ
aai yā'õma kpá ñzīzie.

Má sa'o'i t̄lēñṽṽ,
wa ñ t̄aaṽ t̄ó ma ma léuo.

⁵ Dii, n ma ka ma baawa,
ma wēni ku n ɔzī.

⁶ N kṽṽ d̄amεε gumaau,
gba p̄ó ñ d̄amεε k̄amagu.

⁷ Má Dii táasile ké ì lēdaa,
baa gwá ì to ma s̄o ma gba laai.

⁸ Miṽ Dii e ma wéu gṽṽpii,
lá a kumanṽ, má kpaguao.

⁹ Bee yái ma p̄ó ì na,
ma n̄sε ì yáab̄,
ma wé d̄oi ì ma mε aṽ ku aafia.

¹⁰ Asa ñȳṽ ma to miauo,
ñȳṽ we n yāmana yaikεo.*

¹¹ N ma ka wēni zéwa,
n kíi p̄ona ì p̄εεau,
p̄omaau ku n ɔzī gṽṽpii.†

17

Wabikεa

Davidi wabikεa.

¹ Dii, ma yāma,
asa ma yá naε,
swāṽṽ ma wiileai,
ma wabikεa ma,
asa mále ke ñ m̄afilioo.

² N kíi má yāna eu,
n wé lé yá p̄ó zεv̄i e s̄ásā.

³ N ma s̄o gwà, n wétεmazi gwá,
n ma t̄aasikà, ni yāe eao,
asa ma zεṽ ma lé a ma kalikεo.

⁴ Mili té gbēnazina yākeaozio,
mili gbé p̄as̄iṽ ɔleεo.

⁵ Ma be n zéu súsu,
mi p̄aale n yáεo.

⁶ Mále lezunzi, asa ñȳṽ wea.

* 16:10 Zln 13.35 † 16:11 Zln 2.25-31

Lua, swáε ma wabikεai.
⁷ N n gbēke bɔnsaε kemεε,
 gbé pɔ nànzio bɔ ní ibεε ɔzi.
⁸ Laaidɔa lá ní wébesianawa,
 ní ma sɔbɔ n kúlukulunau.
⁹ Ma si gbēvái pɔ aai ñadaaɔwa,
 ma ibεε pɔ liaamazipio.
¹⁰ Aali gbēε wegwao,
 an lé ñ yò yá'o.
¹¹ Aa pèlemazi aa ñamazi,
 aa webiia ké aa e ma pále zíle.
¹² Aa ye ma taitai
 lán nɔɔmusu nɔandɛnawa,
 lán nɔɔkusi pɔ naalεa gusaɛnawa.

¹³ Dii, fεε dañle, ní ní kwé,
 ma si gbēvái pɔwa ní n fɛndao,
¹⁴ ma bɔ gbépio ɔzi ní n gbāao.
 An baa ku dúniaε bee guu,
 an àizεε ño dirízi, an néo ñ ká,
 aai pɔ pɔ fεo kále ní népioε.
¹⁵ Má wesinle ma nòsemaa yái,
 tó ma n e ma vugɔɔ, bee a mɔa.

18

Ziblea sáaukpa *(2Sam 22.1-51)*

¹ Le pɔ Dii zòblena Davidi siè gɔɔ pɔ à aà bɔ Saulu ní aà ibεε kíniɔ ɔzi.
² Má yenzi Dii,
 níme ní ma gbāa ũ.

³ Lua mé ma gbesi ũ,
 mi naaàzi,
 ma Lua mé ma zegikí ũ,
 ñ ma misi.
 A de ma sèngbao ũ,
 má aà náai ví,
 a de ma suaban gbāa ũ,
 ñ ma dǎa.
⁴ Dii kà wà aà sáaukpa.
 Mi lezuaàzi,
 ñ ma bɔ ma ibεε ɔzi.
⁵ Gó kpàlemanɔ,
 kaalε swa lé ma ble.
⁶ Mia baɔ galakpàmeε,
 ga baikpàmeε ma aε.
⁷ Ma yeelεa guu màa ma Dii sisi,
 ma lezù ma Luazi,
 ñ à ma lɔɔ mà za a bε,
 ma wii kàwà, à gè aà swáu.

⁸ Tɔɔle lualua à zìazìa,

gbèsisìò dèedee ní zínau,
aa lùalua ké aà pò pà yáí.

⁹ Súεε bò aà níu,
té pò ì kúmá bò aà léu,
a yòó lé pipi aà aε.

¹⁰ A gu kèaa musu à p̄la,
lou sisi aà gbá zíε.

¹¹ Aε vua dia malaika gàs̄ade kpe,
àε yàakpa ní íanao.

¹² A gusia kù az̄lala,
à luabesiana kè a kúk̄i ù.

¹³ Lousisia d̄òaa aà gawi p̄léaε,
lougbe kwè, lou p̄lépile p̄s̄ip̄s̄í.

¹⁴ Dii Musude p̄ala za musu,
aà b̄ò d̄ò louv̄ia ù.

¹⁵ A ka f̄a ma ibεεoḡu à ní f̄aa,
Lua s̄umá à ní yá.

¹⁶ Ké n palamá Dii,
ísia t̄òlé bò gupuau,
ké n p̄òbò n níu,
d̄únia z̄ina bò puizi.

¹⁷ A òbò za musu à ma k̄ú,
à ma b̄ò ísiu.

¹⁸ A ma si ma ibεε gb̄aawa
ní ma w̄εle pò an gb̄aa demalaò.

¹⁹ Aa ànaa ma w̄ēnakeḡò,
̄ Dii z̄èmano.

²⁰ A ma b̄ò à ma gba d̄εepook̄i,
à ma m̄isi ké a yemazi yáí.

²¹ Dii yākèmεε ma n̄s̄εmaa léu,
à fiab̄òmεε ma gb̄ās̄isai léu.

²² Asa má Dii yād̄ileao k̄ua,
mi v̄aíkε ma a Lua tò weo.

²³ Aà ikoȳā ìò d̄òaaamεε,
mi b̄ò yá pò a d̄̄lεo kpeo.

²⁴ Ma kua t̄aaε v̄i Diiεo,
má az̄ia k̄ua duunasai.

²⁵ Dii fiab̄òmεε ma n̄s̄εmaa léu,
asa a è má kú gb̄ās̄isaiε.

²⁶ N náai v̄i náaidēone,
t̄aaesaiden n ù t̄aaesaidēone.

²⁷ N wásawasa gb̄é wásawasāone,
āma ni k̄ōnikε gb̄é d̄òsāione.

²⁸ Ni z̄iabusanaò suaba,
ni gb̄é pò aai nízia se les̄io busa.

²⁹ Dii, ni ma filia tefεε,
ma Lua, ni ma gusia lile gupua ù.

³⁰ N n gb̄ao má f̄ò kuadi kaawa,
ní ma Lua d̄onleao má f̄ò v̄i ḡia.

31 Luapi s̄, à yǎkea b̀lei.
 Dii yá s̄a v̄io.
 A de s̀ngbao ũ gbé p̄ náazion̄e.
 32 Dii bàasio, déme Lua ũi?
 Wá Lua bàasio, déme gbesi ũi?
 33 Lua mé i ma gba gb̄aa,
 ōme i zepoom̄e s̄usu.
 34 I to ma wá nakū lán tuewa,
 i to m̄o be b̄usu gules̄io musu.
 35 I z̄ikaa dadam̄e
 e ma ḡas̄i f̄ m̄ogot̄e sá gá.

36 Ni n zibles̀ngbao kpāa,
 n̄ ma k̄ua n̄ n ɔplaāo,
 ni naale n̄ ma t̄oɔ.
 37 Ni ma zé yàasa k̄um̄e,
 ō ma gbá lí gb̄alēo.
 38 Ma pēle ma w̄ēozi ma n̄ k̄ukū,
 mi kpekpao e ma ge n̄ ded̄ēo.
 39 Ma n̄ wiwi, aai e f̄ēlēo,
 aa kwè ḡò kálea ma gbá z̄ie.
 40 N ma gba gb̄aa, ma z̄ikàò,
 n̄ tò ma ib̄ēo mikp̄aa.
 41 N tò ma w̄ēlēo kpekp̄a,
 ō ma a zangudepīo m̄ide.
 42 Aa wiilè, gb̄ēe i n̄ suabao,
 aa lezù Diizi, i yāmamá̄o.
 43 Ma n̄ ké búebue
 lán luut̄e p̄ íana s̄ewa,
 ma t̄aa'omá lán zé guu p̄ēawa.

44 N ma b̄o gbé p̄ f̄leman̄o ɔz̄i,
 n ma ke buīo m̄ide ũ.
 Gbé p̄ má n̄ d̄sōo lé z̄oblem̄e.
 45 Bui z̄ilōo i vl̄anaum̄e,
 tó aa ma yāmà, aai misiilem̄e.
 46 Buip̄alēo k̄usu i kwé,
 aai b̄o n̄ zegik̄īo n̄ lualuāo.

47 Dii ku! Báaaden ma gbesi ũ!
 Wà Lua ma Suabana t̄oɔ.
 48 Lua mé i t̄osim̄e,
 i buīo totom̄e.
 49 N tò ma pili ma ib̄ēowa,
 n ma gba gb̄aa de ma w̄ēola,
 n ma b̄o gbé p̄as̄io ɔz̄i.
 50 A yái má n̄ sáaukpa buion̄e,
 má n̄ táasile, Dii.*
 51 Dii i z̄i z̄ōo ble k̄ia p̄ á s̄ēe,
 i gb̄ekeke k̄ia p̄ á kp̄ap̄ie,
 ma Davidi n̄ ma buīo e ḡoɔpii.

* 18:50 Lom 15.9

19

Luabε gawi n̄ Lua yā gawio

- 1 Davidi lε.
 2 Musu ī Lua gawi bɔ̄ gupuau,
 b̄aluma p̄ɔ̄ ī aà z̄i ɔ̄lɔ̄né.
 3 Iɔ̄ yādané lá gu lé dɔ̄,
 ī d̄ɔ̄a kpámá gwá n̄ gwáo.
 4 Ili yā'oo, aà yā'oa bui kuo,
 w̄ili a k̄ia maɔ̄.
 5 Aà lɔ̄ ī gé d̄únia guu píi,
 aà yā'oa ī gé e tɔ̄le léwa.*

Lua kpedò̄ iat̄εε we,
 6 ī bɔ̄ kp̄éu à bilε lán nɔ̄senawa,
 ī f̄elε n̄ táo n̄ p̄ɔ̄nao lán neḡɔ̄nawa.
 7 I f̄elε luabε léla,
 ī p̄aa gé e a léle,
 p̄ɔ̄e líɔ̄ ulεa a pusuiɔ̄.

- 8 Dii ikoyā p̄aεa,
 ī n̄ n̄ɔ̄se n̄ininé.
 Dii yá náai v̄i,
 ī l̄eda ɔ̄nɔ̄saideɔ̄wa.
 9 Dii ī ɔ̄tona d̄ɔ̄né súsu,
 ī n̄ p̄ɔ̄ ke na.
 Dii yādileɔ̄ gb̄ās̄i v̄io,
 ī n̄ oa weené.
 10 Misiileɔ̄ Diiε z̄épi wεbɔ̄a,
 waɔ̄ t̄ei gɔ̄ɔ̄pii,
 Dii yákpalekεa s̄iana v̄i,
 yápi iɔ̄ maa wásawasa.
 11 Aà yāmaa dε vuaa, baa vua maa,
 a na dε z̄ó'ia, baa z̄ó b̄usu.
 12 Ni l̄eda mapi n̄ z̄òblenawa,
 gb̄é p̄ɔ̄ n̄ yá k̄ua ài iɔ̄ z̄ɔ̄.

- 13 Déme a f̄ɔ̄ yá p̄ɔ̄ ále z̄āwàɔ̄ d̄ɔ̄i?
 S̄uukεmanɔ̄ n̄ ma tàae p̄ɔ̄ ulεaɔ̄.
 14 N̄su to mapi n̄ z̄òblena d̄óennɔ̄ɔ̄,
 duuna su gb̄āableaɔ̄,
 míɔ̄ kú wásawasa tàae z̄ɔ̄ sai.

- 15 To yá p̄ɔ̄ lé bɔ̄ ma léu
 n̄ làasoo p̄ɔ̄ kú ma s̄uuo kangu
 Dii, ma gbesi, ma Suabana.

20

Z̄iblea wabikεa

- 1 Davidi lε.
 2 Dii sinnɔ̄ n̄ yeelεa guu,
 Yakɔ̄bu buiɔ̄ Lua n̄ se les̄i.

* 19:5 Lom 10.18

³ Kua za aà kúkii a n suaba,
 kua za Siɔna a dɔnle.
⁴ Aà n sa'oa píi sí,
 n sa'obɔɔ i dɔaàgu.
⁵ Aà pɔ pɔ n pɔ gbà kpama,
 aà to ò yá pɔ níe yá le,
⁶ wí gulake zí pɔ ní blè yá musu,
 wí dàlapoo da ní wá Lua tó.
 Dii wabi pɔ ní kè sinnɔ píi.

⁷ Má dè sa Dii ì kía pɔ a kpà suaba,
 ì siaànɔ za a be pɔ a kua adoau,
 i to aà zible ní a gâsa gbãao.
⁸ Gbèe ì zikasɔgoɔ náaike,
 gbèe ì sɔɔ náaike,
 wápiɔ sɔ, Dii wá Lua náai wi ke.
⁹ Ampio, aa kúle aa léle,
 wápiɔ sɔ wáɔ zea gíũgiũ.

¹⁰ Dii, to kí zible,
 tó wa lezúnzi, síwanɔ.

21

Ziblea sáaukpaa

¹ Davidi le.
² Dii, kí lé pɔnakε ní n gbãao,
 aà pɔ na maamaa ké ní tò à ziblè.
³ N pɔ pɔ aà pɔ gbà kpàwà,
 ni gí aà wabikea síiaànɔ.
⁴ N danle kèè ní èfãai zɔɔ,
 n vua fùà kpàè.
⁵ A wèni gbèama, ò ní kpàwà,
 ní tò a ku e gɔɔpii.
⁶ Aà gawi zɔɔ ké ní tò à ziblè,
 n gawi ní zɔɔkeo kpàwà.
⁷ Niɔ báaadaaàgu gɔɔpii,
 n kuaaànɔ tò aà pɔ kèna.
⁸ Asa kí Dii náai ví,
 kua Musude gbèkeu a kpaguao.
⁹ Nyɔ odie n ibeewa,
 níyɔ n wèleɔ kú ní n ɔplaaɔ.
¹⁰ Nyɔ ní ke mua yàa ù n mɔgɔɔ,
 Dii a ní míɔnzɔ a pɔfègɔɔ,
 i to tékūmá.
¹¹ Nyɔ ní néɔ midε dúnia guu,
 ní ní buiɔ kè gbènazínaɔwa.
¹² Baa tó aa lekpaainzi,
 an pɔeã a fɔ zíkεo.
¹³ Nyɔ ka dɔdɔ ní wéwa,
 níyɔ to aa kpekpa.

14 N gbãa guu, Dii, ò nziã káfí,
wí lesi wà n gõsake táasile.

22

Wiileã Luawa

1 Davidi le.

2 Ma Lua, ma Lua,
bõyã n ma to wei?*

Ma wiilè,

àkea níle mó ma suabaio ni?

3 Ma Lua, ma lezùnzì fãane,

ni weao,

ma wiilèma gwãasina,

õ níle.

4 N kua adoa, ní zõlea báawa,

õ Isailio ì ní táasile.

5 Mmẽ wá deziõ n náaikè,

aa n náaikè õ n ní mĩsi.

6 Aa lezùnzì õ aa bokíi è,

aa n náaikè õ wí i ní kũo.

7 Kòõtẽn ma ũ, gbẽnazinan ma ũo,

wàle ma sõsõ, wàle sakamagu.

8 Gbè pò lé ma gwaõ lé ma yáalõ,

aale lesuikẽa,

aale mikẽ déũdeũ aale mɛ:†

9 Lá àle Dii náaikẽ, aà aà bõ,

tó aà yá kãaãgue, aà aà misi.‡

10 Mmẽ n ma bõ ma da nòseu,

n ma dõ aà yõwa.

11 Má na n zĩ za neasakpẽe,

ní de ma Lua ũ za ma da nòseu.

12 Nsu òyõ kumanõ zão,

asa taasi lé mekpa,

mé gbẽe ku à dõmalẽo.

13 Wa liaamazi dasidasi lán zugaaeõwa,

wa pooamazi lán Basana zuswanaõwa.

14 Wàle ledõdõa lán nòomusu õõõna pò aale pò taitaiõwa.

15 Ma gbãa gèzẽa lán í kóleawa,

ma guõ bõõũ píi,

ma mɛ yò lán zõsawa.

16 Ma kòlo giigàga lán pẽnkasowa,

ma léna nàale ma lé musu.§

Wà ma wule lán gẽwa bùsutiu.

17 Gbèõ liaamazi dasidasi lán gbẽõwa,

gbẽvãipio nònõaamazi,

aa ma õõ ní ma gbáõ fõfõ.*

18 Má fõ mà a wáõ nao píi.

* 22:2 Mat 27.46, Maa 15.34 † 22:8 Mat 27.39, Maa 15.29, Luk 23.35 ‡ 22:9 Mat 27.43 § 22:16

Zãa 19.28 * 22:17 Zãa 20.27

Wà wɛbɪibii, wàɛ ma gwa,
 19 wàɛ ma pɔkasao kpaale,
 wàɛ tɛɛpa ma ulatao yá musu.†

20 Dii, nsu nyõ kumano zão,
 nĩme ní ma gbãa ũ,
 mo dɔmale kpakpa,
 21 ma bo an fɛnda lézi,
 ma wɛni si gbɛpiɔ swaawa,
 22 ma bo ndɔmusupiɔ lézi,
 ma si zùsɛɛpiɔ kóbawa,
 23 mí n tɔbo ma gbéɔne,
 mí n táasile kɔkãaa guu.‡

24 A Dii viakenaɔ, à à táasile,
 á Yakɔbu buiɔ, à à tɔbo,
 á Isailiɔ, à misiilè.
 25 Asa i saka taasideguo,
 i à wɛnadeke yaboo,
 i mikpɛdɔè,
 à swákpà à wiileai.

26 Má n táasile balu guu,
 má lé pɔ má kɛma fiabo n viakenaɔ wáa.
 27 Taasideɔ pɔble aa ká,
 Dii kíi wɛɛlenaɔ aa à táasile,
 aaiɔ ku gɔɔpii.

28 Dúnia búu gbéɔ Dii dɔ, aai zɛaano,
 bui pɔ kúuɔ kúɛè píi,
 29 asa kpalableaá Dii yáɛ,
 ì kible bui píiwa.
 30 Dúnia gbãadeɔ kúɛè píi,
 gbé pɔ gè gékíiɔ misiilè píi.
 31 An buiɔ zɔbleè,
 aa Dii yá dau siu ziadeɔne,
 32 aai o gbé pɔ wi ní i yãaɔne
 lá à yãnakpãmá,
 asa a kè.

23

Dii mé ma dāna ũ

Davidi ɛ.

1 Dii mé ma dāna ũ,*
 pɔe a késāao.

2 I ma wúɛ sɛbɔbki,
 ì gɛmano í kílikili saɛ.†

3 I ma nòsɛ nínimɛɛ,
 ì dɔaamɛɛ zé maaɔ guu a tó yái.

† 22:19 Mat 27.35, Maa 15.24, Luk 23.34, Zaa 19.24 ‡ 22:23 Ebe 2.12 * 23:1 Zaa 10.11, 1Piɛ 2.25

† 23:2 Zia 7.17

4 Baa tó má be gusisi pāsũ,
má vāi viakεo, asa ní kumanɔ,
n sōna ní n goo ì ma gba sō.

5 Ni blekale ma ae ma ibεεo wáa,
ni nísidɔɔ ma miwa,
ni íka ma toona pai yelεε.

6 Nama ní gbεkεo aɔ kumanɔ gɔɔpiiε,
míɔ ku Dii ua e ma wēni léu.

24

Dii gēa a kpéu

Davidi le.

1 Tɔɔle ní pó pó kuwàɔá Dii póε,*
dúnia ní gbé pó kú a guuɔ pii.

2 A tɔɔle zínapèle ísiau,
a kàle ní swaɔ.

3 Déme zεví à dεde Dii s̀s̀iwai?
Déme a f̄s̄ gē aà uai?

4 Gbé pó tàae vío mé aà ǹse pua,†
mé ìli ze ní t́aaɔ,
mé ìli legbē ní m̀afilioo.

5 Dii a báaada adegú,
Lua aà Suabana a to yá b̀aànɔ na.

6 M̀aa a de ní aà k̀í ẁelenaɔ,
Yakɔbu buiɔ Lua aeyanapio.

7 A bíibɔleɔ wēwē,
à gbà zio wēwē,
í tó Kía gawide‡ gē.

8 Déme Kía gawidepi ũi?
Dii negɔ̀n gbāae,
Dii z̀ikan gbāae.

9 A bíibɔleɔ wēwē,
à gbà zio wēwē,
í tó Kía gawide gē.

10 Déme Kía gawidepi ũi?
Dii Z̀igɔ̀de mé Kía gawidepi ũ.

25

Lua wá d̀ana

Davidi le.

1 Dii, ma azia kpàmaε,
2 ma Lua, mále n náaike.
Nsu to wí ma kũo,
nísu to ma ibεεo tidɔmalao.

3 Wí a gbé pó an wé d̀nzio kũo,
sema gbé pó b̀ò n kpe pãɔ.

* 24:1 1Kln 10.26 † 24:4 Mat 5.8 ‡ 24:7 1Kln 2.8

- 4 Dii, ñ n zé ɔɓmɛɛ,
ní n yá dadamɛɛ.
5 Gemanɔ n sianau, ní dadamɛɛ,
asa Lua ma Suabanan n ũ,
ma wé ì ɔ dɔnzie gɔɔpii.
6 N sùuu ní n gbêkɛo aɔ dɔngu,
asa ní ví za káauɛ, Dii.
7 Nsu tàae pɔ má kè ɔ yádao
ge duuna pɔ má kè ma èwaasogɔɔ.
Ma yá à ɔ dɔngu gbêkɛ guu,
ké ní maa yáí, Dii.
- 8 Dii maa, ì yáke a zéwa,
bee yáí ì a yádada duunkɛnaɔnɛ.
9 I zɔabusanaɔ da a zéwa,
ì yámaa dadané.
10 Dii ì ɔ gbêkɛ ní náaio ví
ní gbé pɔ zè ní a bàakuañɔ yáo.
11 Baa ké ma duuna zɔɔ Dii,
sùuukɛmanɔ n tɔ yáí.
12 Déme Dii vía víi?
Dii ì ade da zé pɔ de aà sɛwa.
13 Ade aɔ ku nama guu,
aà buiɔ mé aa gɔ ní bùsu ví.
14 Dii gbêkɛ ví ní a víakɛnaɔ,
ì to aɔ a bàakuañɔ yá dɔ.
15 Ma wé ì ɔ pɛ Diiwa gɔɔpii,
asa òme ì ma gbá bɔ bau.
- 16 Ma wɛgwa, wɛnadòmɛɛ,
asa má kú mado ní taasio.
17 Ma yá'òmaɔ kò ma nòsɛ guu,
ma bɔ ma wétɛapi guu.
18 Ma taasi ní ma pɔsiao gwa,
ní ma duuna woloa píi.
19 Gwa lá ma ibɛɛɔ lígua,
aa zamagu pásípási.
20 Ma wɛni dɔ́a, ní ma misi,
nísu to wí ma kúo, asa ma nanziɛ.
21 To siana ní kua maaɔ à ɔ ma dɔ́a,
asa ma wé ì ɔ dɔnzie.
22 Lua, Isailiɔ bɔ ní taasikɛaɔu píi.

26

Gbɛmaa wabikɛa Diiwa

Davidi lɛ.

- 1 Yánakpaa Dii,
asa ma yáke a zéwa,
ma n náaikè seasai.
2 Ma lɛ ñ ma gwa Dii,
ní ma nòsɛ ní ma làasoɔ gwa.

³ N gbēke ìṽ dṽaamεε,
mi zīke n sīanawa.

⁴ Mili zōle ní εεdeṽṽ,
mili bebe ní mṽafilideṽṽ.

⁵ Má za duunkenṽṽ kṽaaau,
mili zōle ní gbēvāiṽṽ.

⁶ Ma a ṽ pīpi tàaesai seela ũ,*
mále lia n gbagbakīzi, Dii,

⁷ ké mà e n sáaukpa lesia guu,
mí n yāṽnsaεṽ kpāwake.

⁸ Dii, má ye n kpé pṽ niṽ kuuzi,
gu pṽ n gawi ì pilau.

⁹ Nsu ñ ma naaa ní duunkenṽṽ,
ñsu ñ ma baa daaa ní gbēdeṽṽ.

¹⁰ Vāi làasoo mé ìṽ dṽaané,
an ṽ ìṽ pai ní gbagusaεṽ.

¹¹ Mapi sṽ mi yāke a zéwa,
wēnadōmεε ní ma suaba.

¹² Ma zεkī è gumaau,
má Dii sáaukpa balu guu.

27

Dii mé ma gupua ũ

Davidi le.

¹ Dii mé ma gupua ũ, ma Suabana ũ,
dé má vīakeèi?

Dii mé ma ulékī ũ,
dé vīa mé a ma kúí?

² Tó gbēvāiṽ sīmazi ma taitaia yái,
ge tó ma ibεεṽ ní ma wēleṽ ànaa,
aa gēmbṽle aa léle.

³ Baa tó zīgṽṽ koezṽmazi,
ma sṽ a vīo.

Baa tó gbēṽ fēlea ní zīo,
ma sṽ aṽ dileaε.

⁴ Yá mēndo malé a wabike Diiwa,
yápi malé wεεle maamaa.
Má ye màṽ ku Dii ua e ma gṽṽ léwaε,
ké màṽ aà aeya aà kpéu we,
mí wépe aà kefεnkεwa.

⁵ A ma ule a kpéu taasikegṽṽ,
a ma gwa a zwāakpeu,
i ma ze gbε musu aafia.

⁶ Ma mi a fu ma ibεε pṽ liaamaziṽla,
mí sa'o Dii ua ní gulakeao,
mí lesi mà aà táasile.

⁷ Tó ma lezùnzi Dii, wea.
Ma wēnagwa ní ma yāma.

⁸ Ma nṽse lé ledaa mà n aeya,

* 26:6 Iko 21.6-7, Mat 27.24

Dii, mále n aeya.

⁹ Nsu mikpɛɔ mapi n zòblenaεo,
ńsu bɔ ma kpe ní pɔfɛoo.

Ma Dɔnlɛden n ũ, ńsu ma vũaao,
Lua ma Suabana, ńsu ma to weo.

¹⁰ Tó ma de ní ma dao pākpaɔmazi,
Dii a ɔliamazi.

¹¹ Dii, ma da n zéwa,
ɔaamεε zé súsu guu ma kpàkpanaɔ yáí.

¹² Nsu to ma ibεεo ní pɔeã keao,
asa seelade εgenaɔ lé yãɔa,
mé gbé pãsiɔ lé pɔbɔ ní níu.

¹³ Má yáε bee náai ví ké má e:
Dii a maakεmεε dúniaε bee guu.

¹⁴ Wεɔo Diizi.
Ze gbãa, ní sɔdile.
Wεɔo Diizi.

28

Wabikεa ní sáaukpaa

Davidi le.

¹ Dii ma gbesi, mále lezunzi,
ńsu n n swá kákamεεo.
Tó ní níle,
má gɔ lán gbé pɔ aa si bedauɔwaε.
² Mále wěna wii lema, swásemazi,
mále ma ɔ se n kúkii oi.

³ Nsu ma gále ní gbé bεεo ge vãikεnaɔ sãnuo.

Aaí yãna o ní gbédeeε,
ãma an zaa gbéɔu kè zài.
⁴ Kené ní yãkea ní ní vãikεaowa,
fiaboné ní dàawa,
a gbε i wí ní musu.*

⁵ Aali Dii yãkea ní aà zikεao yãdao,
a ní fuangba, a ní zεɔo.

⁶ Ma Dii sáaukpà,
asa à swāsè ma wěna wiileai.

⁷ Dii mé ma gbãa ní ma sèngbaoo ũ,
má aà náai ví ma sɔu.
I dɔmale, ma nòse í yáabɔ,
mi aà sáaukpa ní lesiao.

⁸ Dii mé a gbéɔ gbãa ũ,
a de ulékii ú kía pɔ a kpàε,
í aà suaba.

⁹ N n gbéɔ suaba, ní báaadańgu.
N ní dádã, níó ní kũa gɔɔpii.

* 28:4 2Tim 4.14

29

Dii yá'oa zàa'iana guu

Davidi lɛ.

¹ Malaikaɔ, à Dii tɔbɔ,
à gawi n gbãao dɔ̃ Diiɛ.

² A Dii tɔbɔ,
à kúɛ Diiɛ n lousisi'ulao daa.

³ Dii ɔɔ kú lousisia kpɛ,
Dii gawide i to lou pūna,
Dii ku lousisia musu.

⁴ Dii ɔɔ gbãa dɔ,
Dii ɔɔ gawi ví.

⁵ Dii ɔɔ i sɛde líɔ paa,
Dii i Libã b̃usu sɛde líɔ paa.

⁶ I to Libã gb̃ɛs̃is̃iɔ ṽiṽi lán zunɛwa,
i to ɛɛmɔ gbɛ ṽiṽi lán gáaenawa.

⁷ Dii ɔɔ i ɔɔ n loupilɛaɔ.

⁸ Dii ɔɔ i gbãa dee,
Dii i Kadɛsi guwaiwai dee.

⁹ Dii ɔɔ i líɔ z̃ia,
i líkpɛ puakū,
gb̃é pɔ kú aà uao i oè, Gawidɛɛ.

¹⁰ Dii ku i pɔ daa dúniaa musu,
Dii ɔ z̃ɔlɛa Kía ũ gɔɔpii.

¹¹ Dii i a gb̃éɔ gba gbãa,
Dii i báaadaŋgu aao aafia.

30

Dii sáaukpa

¹ Lɛ pɔ Davidi dà Lua kpé sak̃ɛpɔ ũ.

² Má n káfi Dii, asa n ma sɛ lɛsí,
ni to ma ibɛɛɔ tidɔmalao.

³ Dii ma Lua, ma wiilɛma,
ɔ̃ n ma gb̃agbã.

⁴ Dii, n ma si miawa,
ni to ma si bɛdauo.

⁵ Dii náaikɛnaɔ, à aà táasilɛ,
à aà tɔbɔ, asa a kua adoaɛ.

⁶ Asa aa pɔf̃ɛa lí la n lao leo,
aà ɛf̃ai mé ɔ̃ ku e gb̃é w̃ɛni léu.

Ɔɔba ɔ̃ ku gwá,
ɔ̃ gu i dɔ n pɔnao.

⁷ Ké má kú nama guu, ma m̃ɛ:
Má kpagua bauo.

⁸ Dii, ké n ɛf̃aikɛmɛɛ,
n ma zɛ gíŭgiŭ lán gbɛsiwa.

Ké n mikpɛd̃mɛɛ,
ma gɔ bíli guu.

9 Mmε ma lezũnzi Dii,
 ma kulekè ma diiε ma m̀̀:
 10 B́ ai ma gaa ge ma sia b̀̀dau v̄ii?
 Ma papa a n t̀̀b̀̀e?
 A n náai kp̀̀wakεε?
 11 Ma ȳama Dii, w̄enad̄mεε.
 Dii, nȳõ de ma D̀̀nlεde ũ.

12 N ma ɔ̀ba l̄lε ɔ̀w̄aa ũ,
 n ma zw̄ankasaɔ ẁloa,
 n p̀ona d̄amεε p̀kasa ũ.
 13 M̄aɔ n̄lεo, m̄aɔ n t̄asileε,
 Dii ma Lua, m̄aɔ n s̄aukpa láasaie.

31

Ziakpaa Diwa

1 Davidi le.
 2 Dii, n̄mε ma nanzi,
 n̄suli t́o w̄i ma k̄ũ.
 Lá ni ȳake a z̄ewa, ma misi.
 3 Sw̄ad̄mazi, ní ma b̀o kpakpa.
 Ḡmεε ma misigbe ũ,
 zegik̄i ṕo a ma suaba ũ.
 4 Ma gbesi n̄ ma ulek̄ion n ũ,
 d̄aamεε, ní gemanɔ n t́o ȳái.
 5 Nsu to mà zu ba ṕo wa kp̀amεεuo,
 asa ma Misinan n ũ.
 6 Ma a w̄eni n̄nε n ɔ̀zi,*
 ma b̀o, Dii Lua Siande.
 7 M̄a za t̄aa gb̀agbanaɔgu,
 Dii má aà náai v̄i.
 8 M̄a ȳaalɔ má p̀onake n̄ n gb̄kεo,
 asa n ma gwa ma taasikea guu,
 n̄ d̄manɔ ma yooyea guu.
 9 Ni ma na ma ibεεɔne n̄ ɔ̀zi,
 n ma gba d̄εpook̄i.
 10 Ma w̄enagwa Dii, asa má yooyeaε,
 p̀sia t̀o ma w̄é ḡ̀ s̀ii,
 ma p̀o ỳa, ma ǹse ɔ̀kp̀a.
 11 P̀sia lé ma w̄eni m̄ɔɔ,
 aaukea lé ma w̄e lao,
 làasoo t̀o má ȳεε v̄i lo,
 ma w̄aɔ k̄ε múumuunnɔ.
 12 Ma gb̄deεɔ i sakamagu ma ibεεɔ ȳái,
 ma ȳá i ma gb̄́o v̄iakũ maamaaε,
 gb̄́e ṕo lé kpaaũmanɔ ḡaεɔ i p̄aalemεε.
 13 Ma ȳá i d̄o gb̄εgu lo
 ma ḡo lán ḡewa,
 ma ḡoné lán oogboowa.

* 31:6 Luk 23.46

14 Miṽ ma gbé dasiṽ lé ma pe,
 vĩa pṽṽ liaamazi.
 Aaĩ káaa aa lekpaafimazi,
 aaĩ ledoūke ma wēnibṽa yáí.

15 Mapi sṽ, níme má n náai vĩ, Dii,
 mi me ma Luan n ũ.

16 Ma wēni ɔṽ ku n ɔzi gṽpiie,
 ma si ma ibee pṽ lé ma wewwa.

17 Mapi n zṽblenawa wegwa,
 ma suaba n gbēke yáí.

18 Dii, n̄su to wí ma kũo,
 asa ma lezũnzi.

To wí v̄aikenaṽ kú,
 to an lé àṽ kpaaũa t̄eenau,

19 to an léna eetonṽ naale.
 Aaĩ d̄e ní gbēmaṽ,

aaĩ sakaŋgu ní íandāao.

20 Aizee pṽ ní káaa n v̄lakenaṽne zṽṽ,
 ni èf̄aaikē gbé pṽ nanziṽne gbépii wáa.

21 Tó gbéṽ lekpaafin̄zi,
 ni ɔkuńla,

tó w̄ale lekpaakeńṽ,
 ni ní ule n guu.

22 Ma Dii sáaukpà,
 asa a yemazi zṽṽ
 w̄éle pṽ wà koezṽi guu.

23 Gili ḡemagu we,
 ɔ ma m̄e: N ma v̄uaae.
 Ké ma suabale zũnzi,
 n ma wēna wiilea mà.

24 Dii yāmanaṽ, àṽ yeaàzi.

Dii í a náaikenaṽ d̄óa,
 í fiabo z̄iakāfinaṽne a lé gb̄eu.

25 A gbé pṽ á wé dṽ Diiziṽ,
 àṽ gb̄aa à á s̄dile.

32

Duuna'oa Luae

Davidi le.

1 Báaaden gbé pṽ Dii aà tàae wòlowà
 à aà duuna k̄wà ũ.

2 Báaaden gbé pṽ Dii lí aà tàae yāda ɔṽ
 mé m̄afili kú aà n̄se guuo ũ.*

3 Ké má níle ní ma duunao, ma ibàba,
 ma wii ɔṽ dṽ za kṽṽ e oosi.

4 N ɔṽleaa f̄aane ní gwāasinao,
 ma ȳee làa lá guant̄ena íat̄e ma gb̄ewa.

* 32:2 Lom 4.7-8

5 Ǿ ma wenε ma duunai,
mi a yāvāi ulεε bo.
Ma mē má a tàaeo onε Dii,
ō n ma duuna kēa.

6 N náaikεna wabikεma a gɔɔwa,
tó yā'ia lé mó, a aà le bo.
7 Ma ulεkiin n ũ,
ni ma bo wétēa guu,
ni liamazi n ma suaba.

8 Dii òmεε à mē: Má yādane,
mí n da zé pó de n sεwa,
má ledama, mío wétenzi.

9 Nsu ñyō ku làasoosai
lán sǒ ge sōbaonawao.
Tó ni āasina kánε ge kpío,
aali n dōo sεo.

10 Yā'ōma ĩ li gbēvāiɔla,
Dii gbēke ĩ li aà náaikεnaɔla.

11 Gbēmaaɔ, à pɔnakε ní Diio,
nòsepuadeɔ, à gulakε, í yáalo.

33

Lua táasilea

1 A gulakε Diiε gbēmaaɔ,
à kù nòsepuadeɔ aà táasileε.

2 A Dii tɔbo ní domao,
à lesiè ní mɔɔnao.

3 A lè dafu siè,
à pó lé ní dōao ní pɔna wiio.

4 Asa yá pó Dii ò síana ví,
a náai ví a yākea píi guu.

5 A ye yāmaai ní yázedeo,
Dii gbēke dúnia pà.

6 Dii yā'oa mé musu kè,
aà lé'iana mé musupɔɔ pèpe.

7 A ikàle gudoũ, à gǒ ísia ũ,
à ío kàaa, à gǒ ísi ũ.

8 Dúnia gbépii, à víakε Diiε,
gbé bēεo píi, à misiileè.

9 Asa à yā'ò ō dúnia kè,
à yādīle ō à gǒ kálea.

10 Dii ĩ lé pó buio kpàaí gboo,
ĩ kpa bùsudeɔne ní yá pó aale yáo.

11 Yá pó Dii zèò Ìo zεa gíũgiũ,
yá pó aà pɔ gbà Ìo ku gɔɔpii.

12 Báaaden bui pó Dii de ní Lua ũ
à ní sé a pó ũo ũ.

13 Za musu Dii ì gugwa zíle,
ì gbēnazinaṽ e píi.

14 Za aà kúkii ì wēpā
gbé pò kú dúnia guuṽla píi.

15 Aàpi mé sṽ dṽ baadee,
ì wesi ní yākeṽle píi.

16 Kíia lí zible a zīgṽ dasike yáio,
zìkanae lí bṽ a gṽsake yáio.

17 Sṽ náaikēa à ní bṽ ee ví,
baa ní a gbāakeṽ a fṽ gbé suabao.

18 Dii wé pēa a vīakēnaṽwa,
gbé pò an wé dṽ aà gbēkeziṽ.

19 A ní bṽ ga lézi,
a ní gwa aafia nṽana gṽṽ.

20 Wá wé ìṽ dṽ Diizi,
ṽme wá Dṽnlede ũ, wá sēngbao ũ.

21 Asa Dii ṽ wá pṽ ì kewà na,
wá aà tó pṽ a kua adoa náai ví.

22 Dii, n gbēke àṽ kúwanṽ
lá wá wé dṽnziwa.

34

Dii maakea

1 Le pò Davidi dà gṽṽ pò à azia dīle íande ũ Abimeleki ae, ṽ Abimeleki aà yà, à tà.*

2 Máo Dii sáaukpa gṽṽpiie,
míṽ aà táasile lá gu lé dṽ.

3 Máo íanadā Dii yá musu,
taasideṽ i ma, aai pṽnake.

4 A zṽṽke dṽ Diiemanṽ,
wí aà tṽṽ sānu.

5 Ma Dii kíi wèele ṽ a wèa,
à ma bṽ ma sṽdeedee guu.

6 Gbé pò aà wé dṽaàzi a yáalṽ,
aà gee a gṽ kpa aà wéi bauo.

7 Ma taasideke guu ma lezù Diizi,
ṽ à ma yāmà à ma bṽ ma yooyea píi guu.

8 Dii Malaika ìṽ ku a vīakēnaṽ sae,
ì ní bṽ.

9 A ie àṽ dṽ lá Dii maa,†
báaaden gbé pò nàaàzi ũ.

10 Dii gbéṽ, à vīakēè,
pṽe lí késā aà vīakēnaṽwao.

11 Nṽana ì nṽṽmusu de, pṽblea ì késāwà,
āma pṽmaae lí késā Dii kíi wèelēnaṽwao.

* 34:1 1Sam 21.13-15 † 34:9 1Pie 2.3

12 Gbḗḗ, à mḗ ma yāma,
mí vīakεa Diiε dadaé.

13 Gbḗ pḗ ye a wēni àḗ maa,
mé a ye a kua àḗ na,

14 aà a lé fḗ ní yāvāi oao,
asu to εε bḗ a léuo.

15 Aà mikḗ vāiwa, i maake,
aà aafia zé wεεε, iḗ tēi.

16 Dii iḗ wéte gbḗmaaḗzi,
i swákpa ní wiileai.

17 Dii i mikpedḗ vāikεnaḗne, †
ké an yá su dḗ gbḗegu bḗ yái.

18 Tó wà lezù Diizi, i ma,
i ní bḗ ní yooyea píi guu.

19 Dii kái ní gbḗ pḗ an pḗ yàḗ,
i dḗ gbḗ pḗ an ká gàle.

20 Taasi iḗ gbḗmaa le mḗḗmḗḗ,
āma Dii i aà bḗ a guu píi.

21 I aa wáḗ dḗaé píi,
iḗi éo, baa mēndo. §

22 Kisia a gbḗvāiḗ dede,
yá a zḗle gbḗmaa iβεεḗwa.

23 Dii i a zḗblenḗ suaba,
yá a zḗle gbḗ pḗ nàaàziwao.

35

Gbḗmaa wiileai Diiwa

Davidi le.

1 Dii, iβεεεε ní ma iβεεḗ,
zika ní gbḗ pḗ aale kamanḗḗ.

2 N n sēngbao ní n gḗkεbḗḗ séle,
ní fεε dḗmale.

3 N n sḗna ní n fēndao se dḗ,
ge da gbḗ pḗ pēlemaziḗle.
Omεε ma Suabanan n ū.

4 To gbḗ pḗ lé ma wεḗ kpekpa,
wí i ní kú.
To gbḗ pḗ lé vāikpaāimanḗḗ fua,
mí ní kpe e.

5 Aḗ de lán ése ūa pḗ íana sēlewa,
Dii Malaika i péleńzi.

6 An zé àḗ gusia vī ní zāanao,
Dii Malaika i ḗzḗńzi.

7 Asa aa eyḗmεε pāε,
mi yāε kenéο, ḗ aa ba kpāmεε.

8 To músi ní le, i kené zāma ū.
To ba pḗ aa kpāmεε ní kú,

† 34:17 1Pεε 3.10-12 § 34:21 Zāa 19.36

aai léle ε πό aa yǒpi guu.

⁹ Ma pɔ i gbasa ke Diiwa na,
mí pɔnakε ké à ma suabà yáí.

¹⁰ Má o ní nòsemendoo,
Dii, déme kànwai?
Ni taasideɔ si gbāamɔnedeɔwa,
ni wɛnadeɔ bɔ ní wetānaɔ ɔzì.

¹¹ Seelade εγεναɔ ì felemanɔ,
aaí yá pó má a yá d̄so lalaa.

¹² Aaí maa fiabomεε ní vāio,
̄s ma ḡo gbēando ũ.

¹³ Tó aale gyāke yāa s̄o,
mi zwānkasa daε,
mi azia kēsā ní lɛyeao,
mi wabikené láasai,

¹⁴ lá aa de ma gbēna ge ma gbé ũwa.
Miɔ be mipεεa ní oosisio,
lá ma da mále wɛnakεèwa.

¹⁵ Ama ké ma gēmbɔle,
aa k̄aaamazi ní pɔnao,
aa ma zāmakè aa ànaa,
aa íadāa láasai.

¹⁶ Aa ma àlafikè pāsípāsì,
aa lésakāmazi.

¹⁷ Dii, n̄yɔɔ ma gwa màa e bɔe ni?
Nòɔmusupio lé ma taitai,
ma símá màɔ ku.

¹⁸ Má n tɔbɔ balu guu,
má n táasile dasi guu.

¹⁹ Nsu to ma ibεεɔ tidɔmalao,
ńsu to gbé pó zamagu p̄aɔ* ma gwa ní wεdooo.

²⁰ Yāna lí bɔ ní léuo,
aaí yāɔ yākelesaideɔwa.

²¹ Aaí lé εlea aa mε:
Èh̄, èh̄, wá wé mé è.

²² Dii, n wesiε, ńsu n̄yɔ níleao,
ma Dii, ńsu n̄yɔ zāmanɔɔ.

²³ Ma Lua, fele zεmanɔ,
ma Dii, tó yá bɔmanɔ na.

²⁴ Ni yāke a zéwa Dii, yānakpaa,
ma Lua, ńsu to aa tidɔmalao.

²⁵ Nsu to aa o ní s̄o wa ma nεo,
ńsu to aa o wa ma mɔ b̄εεo.

²⁶ Lá aale pɔnakε ma yā'ea musu,
to wí ní kú, mí ní kpe e.
Lá aale z̄oके blea,

* **35:19** Zāa 15.25

widamá, ní n̄ kpɛbɔ.

²⁷ To gbé pó ma bɔa maa ì kené naɔ pɔnakɛ, aai wiidɔi.

To gbé pó ma bɔa aafia ì kánguɔ o gɔɔpii, Dii mé zɔɔ.

²⁸ Mapi sɔ má n náaiyá'ò,
míɔ n táasile gɔɔpii.

36

Gbēnazina vāi, Lua maa

¹ Dii zòblena Davidi le.

² Gbēvāi duuna yá dɔ ma sɔwa,

aà wé líɔ Lua wí v̄io,*

³ asa ɔ e gbēmaan a ũ,

ìli a duuna dɔ à gbasa zauo.

⁴ Eɛ n̄ mɔafilio ku aà léu,

à ònɔ n̄ maakeao tò.

⁵ I yāvāi wāaiipa a wúlek̄i,

ìli gí yāpās̄io,

ì azia péle zé faasai guu.

⁶ Dii, n gbēke zɔɔ kà saanaɔwa,

n̄ náai v̄i maamaa à zò Luawa.

⁷ N maakea zɔɔ lán gbès̄is̄iɔwa,

n yáḡḡɔa lé v̄io lán ísia ɛwa.

Dii, ni gbēnazinaɔ n̄ nòbɔɔ bɔ píi.

⁸ Lua, n gbēke bɛɛɛ v̄i fá,

gbēnazinaɔ ì sɔlɔ n̄ kúlukulunau.

⁹ Aaí n ua ble níside ble aa ká,

ni n swa'i pɔnade kpámá aa mi.

¹⁰ Asa n̄mɛ n̄ wēni mi ũ,

kua n̄ gupuau mé wá wé k̄è.

¹¹ Nyɔ gbēkeke gbé pó aa n d̄ɔnɛ nyɔ gé,

gi nyɔ n̄sɛpuadeɔ suaba.

¹² Nsu to z̄lak̄āfinaɔ òz̄ɔao,

n̄su to v̄aikenaɔ ɔkemɛɛ yàayaaɔ.

¹³ Gwa, mɔafilidepiɔ lèle,

aa gò kálea sɔlɔ, aa f̄ɔ f̄leɔ.

37

Gbēmaa n̄ gbēvāiɔ zia

Davidi le.

¹ Nsu to gbēvāiɔ yá n k̄u gbāao,

n̄su v̄aikenaɔ gwea nidɛɔ,

² asa aa giigaga ḡò lán s̄ɛwae,

an maa a láa lán s̄ɛla ísiwa.

³ Dii náaike, n̄ɔ yāmaake.

Zɛ n b̄usuu, n̄ɔ inamiu.

⁴ To n pɔ ke Diiwa na,

i n gba pó pó n n̄sɛ yei.

* 36:2 Lom 3.18

⁵ Zε ní Dii,

̀̀n àà náaikε, i yáε beε kεnε:

⁶ A tó yá bɔnnɔ na lán gudɔawa,
a to ñ bɔ maa lán fáanεwa.

⁷ Lekpaaũ Dii aε, ní śaaàzi,
̀̀nsu to saasena yá n kũ gb́aa
gɔɔ pɔ àà yá lé bɔleiεo.

⁸ Pɔkũma tó, mikē pɔpaawa.

Nsu to yá lí n kũ gb́ao,

̀̀i mó ní v́aikεaoε.

⁹ Asa gbēv́aiɔ midε,

gbé pɔ an wé dɔ Diizib mé aa gɔ̀ b̀usu v́i.

¹⁰ A g̀ò yɔ̀ kέ gbēv́aiɔ aao ku lɔo,
baa tó n ní wεεε, nýɔ̀ ní eo.

¹¹ Ziabusanao mé aao b̀usu v́i,*
aaib pɔnakὲò ní aafia zɔ̀o.

¹² Gbēv́ai ̀̀i v́aikpaaí ní gbēmaao,
̀̀i lésaḱaaàzi.

¹³ Ama Dii ̀̀bɔ àà yáabɔ,
asa a d̄ɔ àà gɔ̀ a pa.

¹⁴ Gbēv́aiɔ ̀̀i f̄enda wo,
aaí ní kakpa śaa,
ké aa e taasideɔ ní w̄enadeɔ kwὲò,
aaí gbé pɔ an ýakεa maaɔ dedε.

¹⁵ An źia f̄enda a ní z̄ɔ̀ ní s̄ou,
wa ní śao é'éné.

¹⁶ Yɔ̀na pɔ gbēmaa v́i
de gbēv́ai dasib àizεεa.

¹⁷ Asa gbēv́aiɔ gb́aa a midε,
ama Dii ̀̀bɔ gbēmaaɔ ḱua.

¹⁸ Dii tàaesaideɔ yá d̄ɔ,
an kpaale ̀̀bɔ de ní pɔ ̀̀ũ gɔ̀piie.

¹⁹ Ẃi a ní ḱú ýap̄as̄igɔ̀o,
baa tó nɔana kà, aao ḱaaε.

²⁰ Ama gaga a gē gbēv́aiɔgu,
Dii ibεεɔ ĺaa ĺa s̄ēbɔb ̀̀i ĺaawa,
aa ḡle lán súεεwa.

²¹ Gbēv́ai ̀̀i pɔ s̄eamá,
̀̀li a fiaboo,
gbēmaa s̄ɔ̀ ̀̀i gbada s̄oũs̄oũ.

²² Gbé pɔ Dii báaad̄an̄guɔ mé aa gɔ̀ b̀usu v́i,
gbé pɔ à lek̄enéo s̄ɔ̀ aa midε.

---

* **37:11** Mat 5.5

23 Dii mé ì zemikū gbéé,
aà pò Ìb na aà kuawa.

24 Baa tó àlè lélè, a lélè sòlòlò,
ké Dii aà kūa yáí.

25 Ewaason ma ũ yāa, ò ma zikù,
mi e Lua gbēmaa vūaa bauo,
mi e aà néo lé baakoo.

26 Ib gbada gòpíi Ìb pò sēané,
aà néo aao de báaadeo ũe.

27 Mikē yāvāiwa, níb yāmaake,
ní e òyò ku gòpíi.

28 Asa Dii ye maakeai,
a a náaikenaò vūaao.

Aao ku aafiae gòpíi,
gbēvāio sò aa midè.

29 Gbēmaao mé aa gò bùsu ví,
aaiò ku we gòpíi.

30 Onoyā ì bò gbēmaa léu,
aà lé ì yázede o.

31 Aà Lua ikoyā do aà sōwa,
aà gbá lí tii pòewao.

32 Gbēvāi ì gbēmaa kpákpa
ké à e aà de.

33 Dii a gbēmaapi to aà oziò,
a we yákpale aà bleo.

34 Sóa Diizi, níb aà yá kūa,
i n káfi, ní gò bùsu ví,
ní gbēvāio midèa e.

35 Ma gbēvāi gbāadee è yāa,
àlè ota lán lí pò gu kèè nawa.

36 Ké tá ma kpa we, a ku we lo,
ma aà wèlè, mi aà eo.

37 Tàaesaide yá gwa,
wéte gbēmaa yáí,
asa nòseniede buio gò bui ũ.

38 Ama duunkenaò bāde sānusānu,
gbēvāio bui a midè.

39 Dii mé a gbēmaao suaba,
ao dené ulékíi ũ taasikogoo.

40 Dii a dońlè, i ní bò,
a ní sí gbēvāiowa, i ní suaba
ké aa nàaazi yáí.

gbé pó zamagu pão dasi.

²¹ Aaĩ maa fiabomεε ní vãio,
maa má téi, ò aa íbelesèmanɔ.

²² Dii, r̄isu ma vūaaao,
ma Lua, r̄isu ñyõ kumanɔ zão.

²³ Mɔ dɔmale kpakpa,
ma Dii, ma Suabana.

39

Taaside wiile Luawa

¹ Davidi lε.

² Ma mē máo azia kúa d̄se,
má tó ma lé ma da duunauo.
Tó gbēvãio kumanɔ, má a lé f̄s̄.

³ Ma lé kpaaũa, má kú k̄ilikili,
mi yãe oo, baa yãmaa,
ò ma yã'õma èa kãfi.

⁴ Ma s̄o pusu b̄o ma guu,
ké ma làasookè, ma ñòse té b̄o,
ò ma yã'ò ma m̄e:

⁵ Dii, to mà a kua lé d̄s̄,
ní ma ḡo dasileo.
To mà d̄s̄ lá ma w̄eni ì ḡezea àa.

⁶ N ma w̄eni lé ȳò n̄ ōtão,
ma kua de wé ní níola n̄ k̄io.
Gbép̄ii ì ḡezea lán íanawae,

⁷ gbēnazina bea ìo de lán uenawae.
I ke bàabãa ì àizeε kãaa,
ãma a d̄s̄ dé a ḡõo.

⁸ Lá màaε, bó má wé aɔ d̄oi l̄oi?
Mmε ma wé d̄onzi, Dii.

⁹ Ma tàaeɔ k̄ẽa,
r̄isu to m̄isaideɔ ma àlafikεo.

¹⁰ Ma lé kpaaũa, mi a lé w̄ẽaao,
asa míme n̄ yápi k̄e.

¹¹ Nsu ma gb̄e l̄o,
n̄ ōgbala lé ma k̄as̄anke.

¹² Ni gb̄é toto,
ni aà w̄etã aà duuna yáí,
ni aà àizeε sóso lán bléwa.
Gbép̄ii ì ḡezea lán íanawae.

¹³ Ma wabikea si Dii,
swákpa ma wiileai.
Nsu swákaka ma ól̄baεo,
asa n̄ nib̄on ma ũ,
má de b̄om̄o ũ lán ma deziowaε.

¹⁴ W̄ewoa ké mà e mào weea,
e mào kesai.

40

Dii sáaukpaa

- ¹ Davidi lɛ.
² Ma wɛdò Diizi maamaa,
 ɔ̃ à ma wɛgwà à ma wiilea mà.
³ A ma bɔ gbáo kɔ̃fide guu,
 à ma si dɛɛwa.
 A ma gbá pèlɛ gbɛsi musu,
 à ma zɛ we gíúgiú.
⁴ A lè dafu dà ma léu,
 wá Lua táasilea pɔ̃ ũ.
 Gbɛ́ e dasi, vía i n kú,
 aai Dii náaike.
⁵ Báaaden gbɛ́ pɔ̃ Dii náai ví
 mé ìli zɛ n waladeɔ n táagbagbanaɔ ũ.
- ⁶ Dii ma Lua, n yābɔnsaekɛaɔ dasi,
 wa fɔ̃ yá pɔ̃ nɛ yáwanɔɔ dɔdɔɔ.
 Tó má dàu lé siuné,
 a lé vío, má fɔ̃ o píio.
- ⁷ N ye sa'obɔ ge gbaio,
 ɔ̃ n tò ma swá mà.
 Ni sa pɔ̃ wí a pɔ̃ kátɛu à tékú
 ge duun awakpabɔ gbɛaɔ.
⁸ ɔ̃ ma mɛ: Má kɛ!
 Lá a ku lá guu ma yá musuwa.
⁹ Má ye n pɔɛã kɛaiɛ, ma Lua,
 n ikoyá ku ma sɔ̃ guu.*
- ¹⁰ Má yázɛde baokpa balu guu,
 má a lé kpaaũo lá n dɔ̃wà Dii.
¹¹ Lá ni yānakpámá, má níleo,
 má n náai n n gbɛsuabaao yá'o.
 Má gí n gbɛke n n siandekɛo oi balu guuo.
¹² Dii, n̄su gí ma wɛnagwaio,
 to n gbɛke n n siandekɛo ma dɔ̃a.
- ¹³ Asa vāi pɔ̃ liaamazi lé vío,
 ma tàaɛɔ dàmalá, má fɔ̃ gu'eo,
 a dasi dɛ ma mikāa, sɔ̃ kɛmagu.
- ¹⁴ Dii, suɛ, ma misi,
 Dii, kɛ kpakpa, mɔ̃ dɔ̃malɛ.
¹⁵ To wí ma wɛnaɔ kú,
 aa n mi pɛlɛ.
 To gbɛ́ pɔ̃ ye mà yá'eo kpekpa,
 an gɛɛ gɔ̃ kpá n wíi.
¹⁶ Gbɛ́ pɔ̃ aai omɛɛ, tàalɛ, tàalɛɔ,
 to wí gɔ̃ n ú ũ.

---

* 40:9 ɛbe 10.5-7

17 Gbé pɔ aale n kɛi wɛɛɛɔ,
to an pɔ kɛma na aa yáalɔ.
Gbé pɔ an wé dɔi n̄ n̄ suabaɔ,
aaɔ o láasai Dii zɔɔ.

18 Taaside wɛnaden ma ũ,
làasooke ma yáwa, Dii.
Mmɛ n̄ ma Dɔnlɛde ũ,
ma Mísina ũ.
Ma Lua, n̄su gɛgɛo.

41

Gyãe wabikɛa

1 Davidi lɛ.
2 Báaaden gbé pɔ ì yèɛɛsaide yáda ũ,
Dii ì aà bɔ taasikɛgɔɔ.
3 Dii a aà dɔa, a aà gba wɛni,
a báaadaaagu aà bùsuu,
a aà kpa aà ibɛɛwa aa n̄ pɔɛã daèo.
4 Dii a zɛaàno aà gyãkɛa guu,
a to aà gyãpi ble.

5 Ma mè: Dii, ma duunakɛnɛ,
ma wɛnagwa, ní ma gbágbã.
6 Ma ibɛɛ lé ga kpaaimanɔ aa mè:
A ga bɔɛ ni? Bɔɛ aà tó a midɛi?
7 Tó aa mò ma gwai,
yãyaaa aai bɔlɛmɛɛ,
aai bao vãi wɛɛɛ ma yá musu,
õ aai fɛɛ gɛ fãaa bàasi.

8 Ma zangudeɔ ì vãikpaaimanɔ,
aai àsi bèɛ dɔa aai mɛ:
9 Gagyã mé aà lè,
a fɛɛ a wúlekɛi beeu lɔo.
10 Baa ma kpàasia pɔ má aà náai v̄i
wi pɔble sãnu b̄o ma kpɛ.*

11 Mpi s̄o Dii, ma wɛnagwa,
ma gbágbã, mí flaboné.
12 Tó ma ibɛɛ i kúkua dɔao,
máɔ d̄o sa ké ma yá kàngu.
13 N ma kũa ma n̄sɛmaa yáí,
n aɛ ì dɔa gɔɔpii.
14 Báaade Dii, Isailiɔ Lua
za as̄inizi e gɔɔpii!
Ami! Ami!

LA PLAIDE

Soũ 42-72

* 41:10 Mat 26.23, Maa 14.18, Luk 22.21, Zãa 13.18

42

Zìzṽ ṽṽba

1 Kole buiṽ ɛ.

2 Lá tue ì swa sae nide,
màa n ni ku ma sṽu, Lua.

3 Lua ni lé ma de, Lua béépi.
Bṽe má e ge wesiaàlei?

4 Wé'i mé gṽṽ ma pṽblea ũ fáane ní gwāasinao.

Wṽṽ omee gṽṽpii:

N Lua ku máe la?

5 Yáe beeṽ dṽmagu,

ṽ máe ma nṽse yáṽ bṽe.

Miṽ gé yáa bíla guu e Lua ua,
gbéṽ ì dṽṽkṽwa ma kpe ní gulao,
dikpekenao ì nṽṽaa ní táasileao.

6 Bóyái ma sṽ ṽṽkpàì?

Bóyái ma nṽse yàì?

Sema màṽ weṽṽ Luazi,
asa má ea màṽ aà táasile,
ma Suabana, ma Lua.

7 Ma sṽ ṽṽkpà ì n yá dṽmagu

za Mizaa gbepṽleu Yuudē mii,
za Eemṽ gbèsisṽ sṽṽu.

8 Ni to isukaa kṽfi àṽ dṽ,

ísiṽ lé ɛzukṽi,

ní tò í lé damala,

a sṽ lé tamanṽ.

9 Dii ì gbēkekemee fáane,

aà ɛ ṽṽ dṽ ma léu gwāasina
wabikea Lua pṽ ma wēni ũwa.

10 Mi o Lua ma gbesie:

Bóyái ma yá sàngui?

Bóyái ní tò miṽ be oosisia

wétēa pṽ ma ibee lé mṽmee yáii?

11 Ma íadamadeṽ ì ma sṽsṽ,

ma wá ṽṽ wí,

aaṽ omee gṽṽpii:

N Lua ku máe la?

12 Bóyái ma sṽ ṽṽkpàì?

Bóyái ma nṽse yàì?

Sema màṽ weṽṽ Luazi,
asa má ea màṽ aà táasile,
ma Suabana, ma Lua.

43

1 Ma yānakpaa Lua,

zemanṽ bui gbēkesaide yá musu,
ma bṽ gbēvái koleapiṽ ɔí.

16 Miṽ kú n wíṽ gṽṽpiiε,
 ma γεε gṽ kpa ma wéi,
 17 ma láanikεnaṽ n ma sṽsṽnaṽ yái
 n ma ibεε pṽ aa ye tṽsiaṽ yáo.

18 Bee wá lé pii,
 baa ké n yá i sáwáguo,
 mé wi n bàakuawano yá gbooo.

19 Wá nṽε i liaamao,
 wi kē n zéwao.
 20 N wá wiwi n wá ká gu gbēgbondeu,
 n gusia zṽṽ kŭaawá.

21 Tó wá Lua tṽ sàwágu,
 ge tṽ wa wedṽ dii zṽlozi yāae,

22 Lua a gí eie?
 Asa ṽme wá nṽε yá dṽ pii.

23 N yái wá kú ga lézṽ gṽṽpii,
 wṽ wá dile lán sā pṽ wa n kṽlokpaṽwa.*

24 Vu, Dii! Akεa nṽε i'oi?
 Fεε! Nsu wá vŭaa gṽṽpiio.

25 Akεa n mikpεlŭwēei?
 Wá wēnakεa n wá wetāao sāngu yá?

26 Wa gṽ ye bṽsutiu,
 wa gṽ wúlea tṽle.

27 Fεε dṽwále!
 Mṽ n wá misi n gbēke yái.

45

Kŭa nṽsele

1 Gbé yenzide le pṽ Kole buiṽ dà.
 2 Yāna lé pipi ma sṽ guu,
 ṽ mále leε bee da n kío.
 Ma lé na lán ladṽn maa lákēṽwa.

3 N kefenke de gbépiia,
 n legbé'i ṽ na,
 báaa pṽ Lua dàngu láaa vŭo.

4 Zigṽ pásí, n n fēnda se n loo
 n kíakεgawi seela ũ.

5 Di sṽ kpe ge zible n gawi guu
 síana n yázedeo yái.
 Yá pṽ i dimá ke n n ṽplaa gbāao.

6 Kí, n kao lé sṽne,
 a gē n ibεεṽ sṽ kú,
 buiṽ kwe n gbází.

7 Lua, nŭyṽṽ zṽlea báawa gṽṽpiiε,
 niṽ n kíakε lípana kŭa yázede ũ.

* 44:23 Lom 8.36

8 N ye yáze dei, ní za vāigu.
 A yái tò Lua, n Lua, n kpa kpalau,
 à pona pìsima de n gbéola.*
 9 Lí'ò gínana pìsi ní pòkasaṽwa,
 mṽna'ò a n pò ke na
 n kpé pò wa kèke ní wesa swaao guu.
 10 Kí nenṽeo ku n nṽ yenzideṽ guu,
 n nṽ dafu kú n ṽplai,
 a Ofii bùsu vua zāblebṽṽ daa.

11 Nenṽena, swákpa n ma!
 N mae be ní n gbéò yá su dṽaanṽo.
 12 N kefenke lé kí me lua,
 misiileé, asa n diin aà ũ.
 13 Tiideṽ mṽ gbadane,
 ṽdeṽ n ae weéle.

14 Kí nenṽepi zṽle kpea ní gawio,
 wà vua ba kè aà pòkasaṽwa.
 15 Wàle mṽaàṽ kípíe
 ní aà pòkasa wèsādeṽ daa.
 Né wéndiapi mṽtenziṽ teaàzi,
 aale mṽaàṽ aà kíi.
 16 Wàle gṽrínṽ kibé,
 wàle pṽnake ní gulakeao.

17 N negṽeo gṽ n maeṽ gṽe ũ,
 níyṽ ní diledile kíaṽ ũ dúnia guu píi.
 18 Má tó n tó àṽ dṽ gbéṽgu láasai,
 bui píi iṽ n sáaukpa gṽṽpii.

46

Lua kúwanṽ

1 Kole buiṽ le.
 2 Lua mé wá ulekíi ní wá gbāao ũ,
 ìṽ dṽwále gṽṽpii wá yooyeau.
 3 A yái tò sṽ lí kéwáguo,
 baa tó dúnia yà,
 mé gbèṽṽṽ kwè ísiau,
 4 baa tó ípi sùka a fùlabò,
 mé gbèṽṽṽ dèe ní kṽfio.
 5 Swa ku a í ì mṽ ní pṽnao Lua wéleu,
 Musude kúkíi pò a kua adoapi.
 6 Lua ku wélepiu, a gṽ bezia ũo,
 Lua a dṽaàle gudṽleia.
 7 Bui píi lé wiile,
 kpalaṽ lé bāde.
 Lua pùna ṽ dúnia yò.
 8 Dii Zígṽde kúwanṽ,

* 45:8 Ebe 1.8-9

Yakɔbu buiɔ Lua mé wá ulékíi ũ.

⁹ A mɔ Dii yákeɔ gwa,
lá à yáyia dúniawa.

¹⁰ Ɔme ì zì midε e dúnia léu,
ì sáɔ é'ε ì sɔnaɔ suumpa,
ì tesɔ sɛngbaɔwa.

¹¹ A ze teeε, íɔ dɔ́ mámεmaa Lua.
Bui píi a ma káfi,
wa ma tɔbɔ dúnia guu píi.

¹² Dii Zígɔde kúwanɔ,
Yakɔbu buiɔ Lua mé wá ulékíi ũ.

47

Lua mé dúnia gbépii kía ũ

¹ Kole buiɔ lé.

² Bui píi, à ɔtaale,
à kúkuake Luaε ní gulao.

³ Asa Dii Musude kà wàɔ aà vía ví,
dúnia gbépii Kía zɔɔn aà ũ.

⁴ A tò wa zìblè buiɔwa,
a tò wa ɔzɔ́ gbépiɔwa.

⁵ A kpaalesèwèε,
wápiɔ aà yenzide Yakɔbu buiɔ íandáɔ ũ.

⁶ Lua fèε, wàε gulake,
Dii zεa, wàε káapeε.

⁷ A lesi Luaε, à lesiè,
à lesi wá Kíaε, à lesiè.

⁸ Asa dúnia píi Kían aà ũ.
A lesiè ní dɔao.

⁹ Lua lé kible bui píiwa,
a zɔ́lea a báa pɔ́ a kua adoawa.

¹⁰ Bui píi kpalablenɔ́ lé káaa
ní gbé pɔ́ de Ablahaũ Lua gbéɔ́ ũɔ,
asa dúnia kíaɔ́á Lua pɔ́ε.
A deríla píi.

48

Sìnaɔ́ Lua wéleε

¹ Kole buiɔ lé.

² Dii zɔ́,
à kà wà aà táasile maamaa
wá Lua wéleε guu,
aà gbèsísi pɔ́ a kua adoa musu.

³ Sìna gbε kálea maa,
a de dúnia gbépiiε pɔ́na ũ.

Kía zɔ́ wélepi* ku Sìna gugbántoo oi.

⁴ Lua ku a gudɔ́akliɔ́ guu,

* 48:3 Mat 5.35

a tò wa a d̄s aafia'ek̄i ũ.

⁵ Ké k̄iaṽ l̄edoūkè,
ké aa mò léleiwà s̄anu,
⁶ ké aa è màa, ṽ à d̄imá,
iwāa k̄à ní p̄oa ṽ aa tilè.

⁷ Aa ḡò ní lualuao
l̄án n̄oε n̄owāwākenawa.

⁸ N ní wiwi
lá gukp̄e íana í laatanaṽ gó'ilenāṽ wíwiwa.

⁹ Yá p̄ó wá mà ṽ wa w̄es̄iε
Dii Ziḡṽde wá Lua w̄éle guu.
Lua w̄élepi k̄ale àṽ ku ḡoṽpiiε.

¹⁰ Lua, wá kú n kp̄éu,
wále l̄aasooke n gb̄ek̄ewa.

¹¹ Lua, lá n tó f̄aa e d̄únia léu,
màa n táasileā f̄aa l̄o.
Ní yáḡṽḡṽ n gb̄éṽne a zéwa.

¹² Siṽna gb̄es̄is̄ideṽ lé p̄onake,
Yuda b̄usu w̄éledeṽ p̄o k̄ena
yákp̄ale p̄ó ní k̄èṽ yáí.

¹³ A d̄od̄ok̄ṽwa à lia Siṽnai,
í a b̄íi musu gud̄ṽak̄i dasiṽ nao.

¹⁴ A a b̄íiṽ tàasika ní a zegik̄iṽ,
ké à e dau à siu ziadeṽne.

¹⁵ Asa Lua dee de wá Lua ũ ḡoṽpii,
í d̄oaw̄εε e wà ge geṽ ḡékl̄iε.

49

Aizεε nd̄aik̄eāṽ m̄isaiȳāε

¹ Kole buiṽ l̄ε.

² Bui píi, à yáε bee ma,
d̄únia gb̄épii, à swákpa,

³ k̄iaṽ ní táaaṽ,
ṽdeṽ ní taasideṽ píi.

⁴ ṽnȳā kú ma léu,
d̄ṽa ku ma s̄u.

⁵ Má swāṽṽ yáasi yáí,
mí polo m̄onleā guu.

⁶ Má v̄iak̄ε yāp̄ās̄iḡṽṽ,
baa tó ma w̄éleṽ liaamazi.

⁷ Aa ní àizεε náai v̄í,
aaí ní ṽda íanad̄ā.

⁸ Gb̄ēe a f̄ṽ ḡí ní a dee w̄ēnioo,
a e p̄oε kpa Luawa à aā w̄ēni boṽo.

⁹ Asa gb̄é w̄ēni boa z̄í'ũ,
àizεε a f̄ṽ bo bauo.

¹⁰ A f̄ṽ to aāṽ ku ḡoṽpiio,

a fṽ giè aà wesi bedaleo.

¹¹ Asa wa dṽ baa ṽnṽnaṽ i ga,
mṽsaideṽ nṽ soṽ i midε māa píi,
aaṽ nṽ àizeε tó gbṽpáleṽne.

¹² Baa ké wà nízia tó kpà bùsuṽne yāa,
an mia aṽ de nṽ be ũε gṽṽpii,
an kúki ũ e nṽ buiwa.

¹³ Gbṽnazina nṽ a beεεkeo
ṽliṽ ku gṽṽpiio,
a ta lán nṽbṽṽwae.

¹⁴ Mṽsaideṽ láaan we,
māaε lṽ nṽ gbṽ pṽ té nṽ iaiṽ.

¹⁵ Aa si bedau lán sāṽwa,
ga mé aṽ de nṽ dādāna ũ,
mé gbṽmaaṽ kiblemá zia.

An meṽ yaikε miau,
aaṽ kpé vṽ lṽo.

¹⁶ Ama Lua a ma wṽni si bedawa,
i gbāakpamazi.

¹⁷ Tó gbṽ lé gṽ ṽde ũ,
mé aà be tó lé nakú,
nṽsu to à keṽne yāe ũo,

¹⁸ asa a a kee e se taṽ a gagṽṽo,
aà àizeεṽ e péleaàzio.

¹⁹ Baa tó à azia dṽ èfāaide ũ a wṽnigṽṽ,
mé wà aà sáaukpà aà namablea yái,

²⁰ a ta a deziṽ kíi,
a wesi gupuale bau lṽo.

²¹ Gbṽnazina nṽ a beεεkeo,
tó aà wé i kéo,
a ta lán nṽbṽṽwae.

50

Lousisia stana

Asafa le.

¹ Dii Lua Gbāapiide lé yā'o,
àε lezu dúnia gbṽṽzi
za íatṽbilekii e a gṽkpeukii.

² Lua gawi bíε Siṽna,
wṽéε pṽ a kefenke bṽlei.

³ Wá Luapi lé mó, aṽ ku kílíkilio.
Té pṽ i kúmá kú aà aε,
zàa pāsí liaaaàzi.

⁴ Ale lezu musudeṽ nṽ zṽledeṽzi,
ké à e yákpaleke nṽ a gbṽṽ.

⁵ A mè: A ma yāmanaṽ kāaameε,
gbṽ pṽ ma bàa kúnṽna sa'oaa yáiṽ.

⁶ Lua mé yákpalekena ũ,
musudeṽ i aà yákea a zéwa kpàwakε.

7 A ma ma gbé, má yáví mà oé,
 Isaili, má bóbóán,
 mámema Lua á Lua.
 8 Mále zoadwá á sa'oa yáio,
 asa i sa pó wí a pó kátèu à tékũ oa kôsõkôsõ.
 9 Má zuswana pó kú á kpàsau ni vío,
 ge ble pó kú á kaau,
 10 asa sèanóbóá ma pónè
 ní pótuo wai pó kú sìsí píi musu.
 11 Má gbè musu bá dõ píi,
 mé sèsao pòkelenao ku ma pó ùe.
 12 Tó nã lé ma de, má oéo,
 asa máme má dúnia ví ní a pó píi.
 13 Mi zuswana nò so yá?
 Mi blesana au mi yá?
 14 A sa'oa ma sáaukpaa ù,
 à lé pó á kè ma Musudewa fiabo.
 15 A lezumazi taasikegò,
 mí á bou, í ma kpela.

16 O Lua ò vāikenaone:
 Akèa ále ma yādilea dōdōi,
 mé ma bàakuañno yá dō á léui?
 17 A ye ma yādanio,
 a ma yá kpà kpe.
 18 Tó a kpái è, i aà ke á gbé ùe,
 mé á bàa ìo kú ní gbāsíkènao.
 19 A legbe'i vāi,
 mé i lenakasané.
 20 I zòle ní á gbèdo tó,
 mé i á da né bèbo.
 21 A yá beo kè ò má níle.
 Àle e má deáwae,
 àma má zoadwá, mí bóbóán.

22 A gbé pó ma yá sàáguo
 à yápi ma.
 Tó màn sōo, má á taitai,
 gbèe a e á siao.
 23 Gbé pó sa'òà ma sáaukpaa ù
 ade ma kpèlè,
 àle ma gba zé mà òbe
 lá mi gbé suabae.

51

Sùuugbeaa Luawa

1-2 Le pó Davidi dà gò pó ànabi Natā gè aà kii aà gbāsíkèa ní Basebao gbea.*

3 Lua, wènadõmèe n gbèke guu,
 ma tàaeo midè n maa zò yáí.

* 51:1-2 2Sam 12.1-15

4 Ma gbāsi woloa mà gõ wásawasa,
ma duuna kēa míomi.

5 Má a tàaeo dõ sa,
ma duuna lí sāmago.

6 Mmε ma duunakène,
ma yá pò ní yeio kè.

Tó n fεlea ní yáo, n yá ao nae,
tó n yādámala, n yá ao zεví.†

7 Za ma da nòseu má vāi,
má duuna ví za ma igooe.

8 Nòsemaa mé í kangu,
õno dameε ma sõ guu.

9 Ma zu'o ní saoo mà zē wásawasa,
ma nòse pípi mà gõ púnvlāvlā.

10 To mà pónake ní yaabo,
to ma wá pò ní bùsa wee.

11 Nsu ma duuna yādao,
ma yāvāio bõ dile píi.

12 Lua, nòsepua dameε,
εa to ma sõ ao dilea.

13 Nsu ma vūaao,
ńsu ñ n Nisina siao.

14 εa to ma põ ke na
ké n ma suabà yái.

To pœã maa dõaamεε,

15 mí n yá dada váikenaone,
duunkenapio i εa zεnno.

16 Lua, ma bõ gbēdea yáu,
mí lesi n yākea a zéwa musu,

Lua ma Suabana.

17 Dii, ma gba lé,
mí n táasile.

18 Sa'oa lí kenε nao,
tó bee no, dõ má ò.
Sa pò wí a pò káteu à tékū lí kánguo.

19 Sa pò mále oma mé nòsenie ũ,
nili saka nòsenie sùuudeguo.

20 Lua, èfāaike Sionaε n pœã maa guu.

Yelusaleũ bíi gba gbāa.

21 A gbea sa'oa a zéwa a kangu

ní sa pò wí a pò káteu à tékūo,
wi sa'o ní swanao n gbagbakiwa.

52

Ode íandāa

1-2 Le pò Davidi dà goo pò à gè Aimeleki be, ñ Edoũ gbé Doegu ge ò Saulue.*

† 51:6 Lom 3.4 * 52:1-2 1Sam 22.9-10

³ Nεgõna, Lua gbẽke ku gɔɔpiiε,
àkea níε íanadã ní yãvãioi?

⁴ Nio lekɔleka gbé̃zi gɔɔpii,
n lé na lán gẽ mibobɔwa,
ni gbé̃ gbázina zɔ̀.

⁵ N ye vãii de maala,
εεtoá ì kenε na de síanaa.

⁶ N ye gbẽkaalea yáí,
mɔafili mé dɔ n léu.

⁷ Lua a n kɔ'e e gɔɔpiiε,
a n kũ bɔnnɔ n kpéu,
a n wo, i n kẽ gbé̃ bẽεwa.

⁸ Tó gbẽmaaɔ è, vĩa a ní kú,
aai n láanike aa mε:

⁹ Gbé̃ pɔ́ i Lua si a mĩsina ũo gwa!
A a àizεε zɔ̀ náaikè,
à gè gbãade ũ gbẽkaalea yá musu.

¹⁰ Mapi sɔ́ má de lán kù lásiade pɔ́ kú Lua uawa,
má ze ní Lua gbẽkeo gɔɔpiiε.

¹¹ Máɔ n sáaukpa gɔɔpii yá pɔ́ ní kè yáí,
má n tɔbɔ n yãmanaɔ wáa ké ní maa yáí.

53

Misaide yá'oa (Soũ 14)

¹ Davidi le.

² Misaideɔ ì o ní sɔ́ guu Lua kuo,
aa ò̀kpà, an yákea vãí,
yãmaakεna kú ní guuo.

³ Za musu Lua ì wéte gbẽnazinaɔzi,
ì gwa tó gbẽε ò̀nɔ kà a kíi wεεlea.

⁴ Aa sàsá píi aa gè̀ d̀̀sai mí̀mí̀,
yãmaakεna kú ní guuo, baa do.*

⁵ Vãikεnaɔ wé lí gu'eo lé?

Aaí ma gbé̃ mómɔ lán úwa,
aali lezu Luazio.

⁶ Vĩa ní kú maamaa,
vĩa pɔ́ ku we sɔ̀.

Lua tò gbé̃ pɔ́ lèlewáɔ gè̀ kálea gεo ũ,
a widámá ké Lua gĩ́zi yáí.

⁷ Lua, bɔ́ Síona mɔ́ ñ Isailio suaba!
Tó Lua sù ní a gbé̃ ní pá ziu,
Yakɔbu buio pɔ̀nake,
Isailio yáalb.

* 53:4 Lom 3.10-12

54

Gbé pò wàlè ìdawà wabikεa

1-2 Lε pò Davidi dà gɔɔ pò Zifideɔ gε ò Sauluε aa mè Davidi ulεa ní bùsuu.*

3 Lua, ma suaba n tó yáí,
yásimanɔ ní n gbãao.

4 Lua, ma wabikεama ma,
swákpa ma yã'oi.

5 Asa buipáleɔ fèlεmanɔε,
gbé pásipiɔ lé ma wε,
aali Lua yãdao.

6 Lua mé ma dɔnlεde ũ,
Dii mé ma wēnikūna ũ.

7 Gbé pò lé ma wεɔ vāi sɔaamá,
n ní bāde n náai yáí.

8 Má sa'oma ní ma pɔeãɔε,
má n tɔbɔ Dii, asa ní maa.

9 A ma bɔ ma yooyea píi guu,
a tò ma tidò ma ibεεɔla.

55

Wabikεa Luawa kua ìdama guu

1 Davidi lε. Wí sí ní kúuɔε.

2 Lua, ma wabikεama ma,
ńsu láka ma yáao.

3 Swásε ma yáí, ní wea,
ma làasoo líaa ma gɔ bíli guu,

4 ma ibεεɔ yã'oi ní gbēvāiɔ wεbiiaao yáí.
Asa aalε taasi daaε,
aa ma kūa ní kpēnεo.

5 Sɔ kèmagu,
ga tòlobi zùmagu.

6 Vía ma kū ní lualuaao,
iwāa pási kà ma pɔa.

7 Tó má gāsia ví lán felenawa,
má vua gé kámaboie.

8 Má bàalε gé zázãε,
mí gε zɔlε guwaiwaiu.

9 Má wã gε ulékii wεelε,
ké zàa'ian gbãa su ma leo yáí.

10 N ní fu Dii, n ní yá yāalεné,
asa má è zɔa ní sòleo kú wá wéleuε.

11 Aaí kpálεkε bíi musu fāanε ní gwāasinao,
yāvāi ní yá gbãao di wélepiuε.

12 Gbēdεdεa yá mé wélepi pá,
gbãamɔané ní mɔafilio lí kélε a gāaεo.

* 54:1-2 1Sam 23.19, 26.1

13 Tó ibεε mé lé ma wε yãa, a são,
tó ma wèle mé f̃lεmanɔ, má ulεεε.

14 E'e mpi! N gbé pó wá sáa,
ma gbēdo pó de ma gbēna ũea?

15 Wi faaibo ní k̃so yãa nana,
wiɔ tek̃oi dasi guu Lua uaa?

16 Ga a zãmake ma ibεεɔne,
aai si bεdau ní gbãagɔɔ,
asa ṽai z̃lekĩi è ní guue.

17 Mapi s̃o mi lεzu Luazi,
̃ Dii ì ma suaba.

18 Kɔɔ, f̃ane ní oosio
miɔ a yã'ɔmaɔ b̃leè ní aauro,
̃ ì ma yãma.

19 Baa ké ma ibεεɔ dasi, aali ma leo,
Lua ì ma b̃o s̃oleu aafia.

20 Luapi ì b̃o z̃leá báawa g̃ɔɔpiie,
a ma yãma, i widamá.
Aali ñselileo, aaliɔ aà ṽia ṽio.

21 Gbépi ɔ wãa ní a gbéɔ,
à b̃o lεdoũ pó aa k̃è ní k̃so kpe.

22 I na o ní wáa lán z̃ówa,
ãma s̃ole làasoo mé kú aà s̃ou.
I lenakasané páipai,
ãma yaalɔma ba da b̃òuε.

23 Ɔz̃ Diiε n yã'ɔmaɔi, iɔ n k̃ãa,*
ìli tó gbēmaa fù bauo.

24 Gbēdεna náaisaidepiɔ ní g̃ɔɔ guo leo.
Lua, ñỹ to aa si bεda gbáou.

Mapi s̃o máo n náai ṽi.

56

Ziakpaa Luawa

1 Lε pó Davidi dà g̃ɔɔ pó Filit̃εɔ aà kù Gata.*

2 Ma w̃enagwa Lua, w̃ale p̃ea,
w̃iɔ z̃ikamanɔ w̃ò ìadaa g̃ɔɔpiie.

3 Ma kpàkpanapiɔ ì p̃ea g̃ɔɔpiie,
an wala yáí aale z̃ikaimanɔ.

4 Tó ṽia lé ma kú, má n náai ṽi.

5 Má Lua táasile yá pó a ò yáí,
má Lua náai ṽi, má ṽiakεo.
Bó gbēnaz̃ina a f̃o kemεei?

6 Aaĩɔ ma yá kpaanlabo g̃ɔɔpiie,
aaĩ ṽai lekpaaimazi.

7 Aaĩ s̃ole da, aaĩ ulεmεε,

* 55:23 1P̃ie 5.7 * 56:1 1Sam 21.13-15

aaṽ ma kpákpa, aaṽ ye ma de.

⁸ Lua, rísu to an gběe boṽ,
gbépiṽ ne ní pòkúmao.

⁹ Ma bàalè liaaliaaaṽ yāda,
ma wé'ika n tùuna guu.
A ku n taala guuo lé?

¹⁰ Tó ma lezù Luazi,
ma ibeṽṽ kpékpa,
míṽ dō ké à yāsímanṽ.

¹¹ Má Lua táasile yá pó a ò yái,
ao, má Dii táasile yápi oa yái.

¹² Má Lua náai ví, má víakεo.
Bó gbēnazína a fō kemεei?

¹³ Lua, má lé pó má kēmaṽ fiabo,
má sáaukpa sa'oma.

¹⁴ Asa n ma si gawa,
n ma gbá ví lí miṽṽ pāsía,
ké máṽ bennṽ gupua pó ì wēni kpámáú.

57

Wiilea Lua Musudewa

¹ Le pó Davidi dà gṽṽ pó à bàalè Saulue à ùle gbè'eu.*

² Wēnadōmεε, Lua, wēnadōmεε,
asa nίmε mi nanzi.
Ma solṽ n kúlukulunau
mi bo ga lézi.

³ Mále wiile Lua Musudewa,
Lua ì ma yá píi boṽlekεmεε.

⁴ A to donle bo za musu à ma suaba,
a zṽadṽ gbé pó aale pεaṽwa.
A a gbēke ní a náaiyāo kemεε.

⁵ Má kú nṽṽmusuṽ sṽṽu,
ma gō wúlea wàiṽ guu.
Gbépiṽ léna na lán fēndawa,
an swaa de lán sōnaṽ ge kaṽwa.

⁶ Lua, ò rízia tobo e a zōma,
to n gawi li dúniaa píi.

⁷ Aa baikpàmεε ma taa'ozeu
ō ma gō yelea,
aa eyṽṽ ma ae ṽ aa zù epíu.

⁸ Ma sō dilea Lua, ma sō dilea,
má lesi mà n táasile.

⁹ Ma nisína, su!
Ma mṽṽna ní ma domao, vu!
Mí gbāakpa gudṽazi.

* 57:1 1Sam 22.1, 24.3

- 10 Dii, má n sáaukpa buiò guu,
 má n táasile gbé̃̀ne.
 11 Asa n gbē̃̀ke z̃̀o z̃̀ma,
 mé n náai z̃̀ luabepuanawa.
 12 Lua, ò n z̃̀ia t̃̀o e a z̃̀ma,
 to n gawi li dúniaa píi.†

58

Gbē̃̀vāiò kaa Luawa

- 1 Davidi lé.
 2 Gbāadeò, i yā'o a zéwaa?
 I yákpaleke ní gbé̃̀ a zéwaa?
 3 I yá kolea wàaipa á s̃̀ guu,
 i gbāamò gbé̃̀ne á b̃̀suu.
 4 Gbē̃̀vāiò sásāa za ní ig̃̀o,
 eedeò òkpaa za ní da ñ̀seue.
 5 An legbe'i de lán mlè̃̃ sewewa,
 aa de lán kyá p̃̀ a swá kákawa,
 6 asa ìli a k̃̀ò'ona kule'ò mao,
 ìli a weliaanede g̃̀i eo.
 7 Lua, ò ní swaa é'ené ní léu,
 Dii, ñ̀musupio kánkānaò wolo,
 8 aai gē̃̀za lán í bàaleawa.
 Tó aa sagòle, ò ní kaò é'e.
 9 Aa giigaga zéu lán kòlo lé'iwa,
 aaò de lán né p̃̀ wa ì gè, i ìatē eowa.
 10 E lè yàa mion té àò gé oo wái,
 gbē̃̀vāiò gē̃̀za ní ìanaoe.
 11 Tó gbē̃̀maaò è Lua t̃̀siné gbē̃̀vāipiòwa,
 mé aa ní gbá p̃̀pi ní ní auo,
 an p̃̀ a ke na.
 12 Gbé̃̀ i me: Gbē̃̀maaò ài ví fá!
 Lua ku, i yákpaleke dúniau.

59

Ma si ma ibeewa

- 1 Lé p̃̀ Davidi dà g̃̀o p̃̀ Saulu gbé̃̀ z̃̀i aa àà dádā àà be aa àà de.*
 2 Ma Lua, ma si ma ibeewa,
 ma b̃̀ gbé̃̀ p̃̀ f̃̀lemanò guu.
 3 Ma si vāikenaòwa,
 ma b̃̀ gbē̃̀denaò z̃̀i.
 4 Gwa, aale ma kpakpae,
 gbé̃̀ p̃̀s̃̀o lé s̃̀lekemanò.
 Dii, mi tàae ge duunakenéò,
 5 mi z̃̀ané yāewao,
 s̃̀ aa kú ní naaamanò s̃̀uo.

† 57:12 Soù 108.2-6 * 59:1 1Sam 19.11

Ma wεgwa! Fελε mṽ dṽmale!
 6 Mpi Dii Lua Zigṽde, Isailiṽ Lua,
 fελε ṽada bui pṽiwa.
 Nsu bṽnkpede vṽipiṽ wεnagwao.

7 Aaṽ εa su oosi lṽ, aaṽ wελε keελε,
 aaṽ hεεkea lán gbεṽwa.
 8 Gwa, an lé'i lé tṽ,
 fεna kpá n léu.
 Aaṽ me nle n yāmao.

9 Mpi sṽ Dii, ni n yáalṽ,
 ni bui pṽi láanike.
 10 Lua ma gbāa, ma wε dṽnzi,
 nṽme n ma aafia'ekṽi ũ.

11 Lua a dṽaameε a gbεke guu,
 a to mà tidṽ ma wεlepṽla.
 12 Dii wá sεngbao, nṽsu n n dεdεo,
 ké an yá su sā ma gbεṽguo yái.
 To aa olo'olobo,
 ní n kwé n n gbāao.

13 Yá pṽ i bṽ n léuá duunaε.
 To an tṽe n pui,
 asa aaṽ legbε pṽε aaṽ gbé ká.

14 N n midε n pṽkūmao,
 n n bāde, aasu wṽo ku lṽo.
 Gbé pṽ kú e tṽle léwṽo i dṽ
 Lua mé lé kible Yakṽbu buiṽwa.

15 Aaṽ εa su oosi, aaṽ wελε keελε,
 aaṽ hεεkea lán gbεṽwa.

16 Aaṽ liaaliaa wṽo pṽblea wεελε,
 tṽ aai kṽo, aaṽ gbokεε.

17 Mapi sṽ má lesi n gbāa yá musu,
 má gulake kṽo n gbεke yá musu,
 asa nṽme n ma aafia'ekṽi ũ,
 nṽme n ma ulékṽi ũ taasikegṽzi.

18 Lua ma gbāa, má n táasile,
 asa nṽme n ma aafia'ekṽi ũ,
 ni gbεkekεmεε.

60

Wá zible n Lua gbāao

1-2 Le pṽ Davidi dà gṽo pṽ à zikà n Sili pṽ kú Mesṽpṽtami bṽsuu n Zoba bṽsuuṽ,
 5 Yoabu sṽ à Eṽoṽ dède Guzule Wisideu gbεṽn ṽaasṽsṽo leε kuεpla (12.000).*

3 Lua, n pṽ pṽwázi,
 n ṽpèwá n wá vṽaa,
 εa ṽkawázi sa.

4 N tṽ wá bṽsu lṽa e à pṽa,

* 60:1-2 2Sam 8.13

ea ñ a gbε tata, asa à gò looae.

⁵ N tò n gbéó yá zí'ũ è,
n í gbāa kákawεε ò wa pāpāzea.

⁶ N dàlapoo dà n vīakenaone
ké aa e bɔ gbéó ka lézĩ.

⁷ Wewá, wá suaba ní n gāsa gbāao,
ké wápio n gbé yenzideo wá e bɔ.

⁸ Lua yā'ò za a kúkĩi à mè:
Má Sikeũ kpaale ní tidɔarĩlao,
mí Suko guzule kpámá.

⁹ Galada bùsuá ma póε,
Manase buio bùsuá ma póε,
Eflaiũ buio bùsuá ma mò fùae,
Yuda bùsuá ma lípanae.

¹⁰ Mɔabuɔ bùsuá ma zion zu'obɔε,
mi a kyale kále Edoũɔ bùsuwa,
mi kúkua dɔ Filitēɔ bùsuwa.

¹¹ Déme a gēmano wéle bíideui?
Déme a dɔaameε e Edoũɔ bùsuui?

¹² Lua, mé i ke n gbé pó n wá vūaa
nili bɔ ní wá zígɔɔ bo bàasio.

¹³ Ɔdawá wá ibεεo yá musu,
asa gbēnazina gbēsuaabaá pāε.

¹⁴ Wá zĩble ní Lua gbāao,
ōme a ɔzɔ wá ibεεowa.†

61

Kía wabikea Luawa

¹ Davidi le.

² Lua, swáε ma wiileai,
laaidɔ ma wabikeawa.

³ Kua za tɔɔle léwa ma lezùnzi.
Ma sɔ lé wo ò ma n sisi.
Gemanɔ gbesi pó a lesi demala kíi.

⁴ Asa níme ní ma aafia'ekĩi ũ,
ma kalanga gbāa ũ ma ibεεo ae.

⁵ Má ye màɔ ku n ua gɔɔpiiε,
mío sɔɔa n kúlukulunau.

⁶ Lua, asa n ma legbēane mà,
ò n gba pó ni da n vīakenaone dāmeε.

⁷ Kía wēni dɔè ní mɔgalao,
to aà ka a gɔɔwa.

⁸ Aàɔ kpalable n dɔa guu gɔɔpii,
ñ aà dɔa n gbēke ní n náaio yái,

⁹ mío n táasile lá gu lé dɔ,
mío lé pó má kēma fiabo gɔɔpii.

† 60:14 Sou 108.7-14

62

Lua mé ulekli ũ

1 Davidi lε.

2 Lua ado mé tò ma sṽ dilea,
ṽme ì ma suaba.

3 Ǿme ma gbesi ũ, ma Suabana ũ.
Mi gbãa'ewà, má fu bauo.

4 Gēn ũma áṽ ãna'ãna gbéwai?

A àà ne lán gì yelea ge kaa ziwa yà?

5 Aà goa a tíá lé ṽ ále kpaai,
εetoa mé ì keé na.

I samaa'o gbéε ní léoe,
ṽ i ní ká á sṽ guu.

6 Lua ado mé tò ma sṽ dilea,
asa aàpi ma wé doi.

7 Ǿme ma gbesi ũ, ma Suabana ũ.
Mi gbãa'ewà, má fu bauo,

8 Ma aafia ní ma beεeo ì bo àà kíie,
ṽme ma gbesi gbãa ũ,
ṽme ma ulekli ũ.

9 Gbéṽ, àṽ àà náai ví gṽpii,
à á sṽ wéε, ṽme wá ulekli ũ.

10 Gbēnazinaṽ de lán lé'ianawae,
an kee náai vío.

Tó wà ní yṽ kiloowa,
ampii aaṽ de fauunnṽe.

11 Ásu gbēble'ṽa náaikεo,
ásu íanadã ní kpái pṽoo.

Tó á àizεε lé kṽ,
ásu to à á sṽ bleo.

12 Yá mēndo Lua ò,
yá mēn plaε beeṽ má mà:
Lua mé gbãa ví,

13 mé mpi Dii, níme ní gbēke ví,
ṽ ni fiaboṽ baadeε a yãkεawa.*

63

Lua nideε

1 Lε pṽ Davidi dà gṽ pṽ a ku Yuda gbáau.*

2 Lua, ma Luan n ũ,
mále n aεya,
ma nisína yenzi,
mále n nide
lán guwaiwai pṽ lé í nidewa.

3 Ma n e n kúkli,
ma n gbãa ní n gawio gwà.

4 N gbēke maamεε de wēnia,

* 62:13 Mat 16.27, Lom 2.6, Zia 2.23 * 63:1 1Sam 23.14

a yáí n táasilea aɔ dɔ ma léu.
⁵ Má n sáaukpa e ma wēni léu,
 má ɔse musu mà n sísi.
⁶ Má ká lá wí nɔɔ bɔɔ gbē wà káwa,
 n táasilea aɔ dɔ ma léu ní gulakeao.
⁷ N yá í dɔmagu ma wúlekíi,
 mi làasookema gwāasina.
⁸ Mále lesi sɔba ní kúlukulunau,
 asa míme ní ma dɔnlède ũ.
⁹ Ma nisina yenzi,
 ní ma kúa n ɔplaau.
¹⁰ Gbé pɔ aale ma wɛɔ midɛ,
 aa si tɔle nɔnau.
¹¹ Lua a to wà ní dɛdɛ ní fēndaoɛ,
 aai gɔ gbēgbonaɔ ble ũ.
¹² Kí sɔ a pɔ a ke ní Luawa nao.
 Gbé pɔ mè amɔɔma Lua á siò
 aɔ vɛvɛ ní pɔnaoɛ,
 ɛɛdeɔ sɔ an lé a gɔ kpaaũaɛ.

64

Ma si gbēvãiwã

¹ Davidi le.
² Lua, ma aaukea wii ma,
 ma bɔ ma ibeɛ pɔ má ní vĩa vɛɔ ɔzĩ.
³ Ma si gbēvãiwã lekpaaiamaziwa,
 ma bɔ vãikenaɔ zɔau.
⁴ Aai ní lé keke lán fēndawa,
 aai yãpãsiɔ o lán kazuawa.
⁵ Aai ye láu aa tãesaide gbá,
 aai aà pá kándo, vĩa lí ní kũo.
⁶ Aai tékpakɔu ní vãikɛa guu,
 aai bai pɔ aale kpánɛɔ yã'o.
 Aai me: Gbēe a wá eo.
⁷ An vãí lekpaaiã kɔsè aa mè,
 lé pɔ wá kpaaí b̀lei.
 Gbēnazina ǹse guu yáɔ asii zɔɔ.
⁸ Ama Lua a ní gbá ní kao,
 a ní ke'ia kándo.
⁹ A tó yá pɔ aa ò wí ní musu,
 gbé pɔ ní é píi iɔ mike déũdeũ.
¹⁰ Vĩa a gbépii kú,
 aai Lua yãkɛaɔ galikɛ,
 aaiɔ zĩ pɔ a kèɔ tãasi kúa.
¹¹ Gbēmaao pɔ a ke Diiwa na,
 aa naaàzi,
 ǹsepuadeɔ aà táasile mípii.

65

Bui pti wé dṽ Luazi

- ¹ Davidi lε.
² Lua, à kù wà n táasile Siṽnaε,
 wi lé pṽ wa kèmaṽ fiabo.
³ Lá ni gbé wabikea ma,
 bui píi a wi danlaε.
⁴ Wá yāvāiṽ lāasoo wá kú gbāa,
 ṽ n wá tàaeṽ kèwá.
⁵ Báaaden gbé pṽ ní sè
 n gēaànṽ n ua ũ.
 N kpé pṽmaaṽ wá ká,
 n kpé pṽ a kua adoapi.
⁶ Ni wewá a zéwa ní yāṽnsaεkeεao,
 Lua wá Suabana.
 Za dúnia léwa ní ísia baaleo
 gbéṽ wé dṽnzi.
⁷ N gbāa daa ula ũ,
 n gbèṽsṽ kè ní n ikoo.
⁸ Ni ísia ní a ísṽ kṽfio kpáε,
 ni buipáεṽ zṽa midε.
⁹ N dabudabukea dī gbé pṽ kú tṽle léṽwa,
 wī guladṽma za íatēbilekīi ní a gēkpεukīio.
¹⁰ Ni laaidṽ dúniaawa,
 ni táaεke tṽleε.
 Ni aà gba í, n swaṽ pai ní ío,
 ni to blewena ke, asa màa n zeṽ.
¹¹ Ni idagua e bugbaanaṽ pa,
 ni guṽ foofṽ ní louo,
 ni báaada pṽ pṽ bṽleu.
¹² Ni èfāaida buaziu wē ní wēo,
 ble nísíde ì kwe n iau.
¹³ Sēsao dádākekiṽ sēṽṽ kè,
 sṽsṽ pṽna ula dà.
¹⁴ Pṽtuṽ lī dádākekiṽla,
 blewena daa gua sṽsṽpṽleu.
 Wàε wiile ní pṽnao, wàε lesi.

66

Lua sáaukpaa

- ¹ Dúnia gbépii, à guladṽ Diiwa,
² à lesi aà tṽ gawi yá musu,
 à aà táasile à aà tṽṽ.
³ A o Luaε: N yākeεṽ ì dimá,
 n gbāa zṽ ì to n ibεεṽ vlānau.
⁴ Dúnia gbépii ì kúlεε,
 aañ n táasile aa n tṽṽ.
⁵ A mṽ Lua yākeεṽ gwa,

yá pó a kè gbēnazinaṽne i diwá.

⁶ A ísia lì gugii ũ*

aa bùa swawa kèse.†

Wà pṽnake àà yá musu.

⁷ Iṽ kible ní a gbāao gṽṽpii,

àà wé iṽ ku bui píiwa.

Swágbāadeṽ su dṽeaànṽo.

⁸ Buipāleṽ, à wá Lua sáaukpa,

àà táasileṽ àṽ dṽ á léu.

⁹ Iṽ wá wēni dṽawēe,

ìli tó wa kpaguao.

¹⁰ Lua, asa n wá yṽ,

n wá baasa lán ánuṽsuwa.

¹¹ N gēwanṽ gukpaolonau,

n wá wó wí ní aso gbiao.

¹² N tò wà ṽzṽzṽ wá mikpei,

wà té dṽiwēe, í wá kú wá nṽe,

ṽ n mṽwanṽ gu namadee beeu.

¹³ Má mṽ n ua ní sa pṽ wí a pṽ káteu à tékū obṽo,

má lé pṽ má kèmaṽ flabo,

¹⁴ yá pṽ bṽ ma léu ma taasikegṽṽ.

¹⁵ Má sa'oma ní pṽ mekpaaṽ,

má sāsakaṽṽ kpasane,

mí n gbagba ní zuswanaṽ ní blesanaṽ.

¹⁶ A gbé pṽ á Lua vía víṽ, à mṽ ma,

mí yá pṽ a kèmee oé.

¹⁷ Ma wiilèwà,

àà táasileṽ dṽ ma léu.

¹⁸ Tó má yāvái kūa ma sṽu,

dṽ Dii gí ma yāmai.

¹⁹ Ama à ma yāmà,

ṽ à ma wabikea sí.

²⁰ Má Lua sáaukpa,

i gí ma wabikea maio,

i gí gbēkekeimee.

67

Báaa gbēaa Luawa

¹ Le pṽ wí sí ní kúuṽe.

² Lua, wá wēnagwa,
wá wegwa, ní báaadawágu,

³ ké dúnia gbépii n zé dṽ,

bui píi i dṽ lá ni gbé suaba.

⁴ Wá n táasile Lua,

gbépii a n táasile.

⁵ Bui píi a pṽnake, i gulake,

* **66:6** Bṽa 14.21 † **66:6** Yoṽ 3.14-17

asa ni yákpaleke ní gbé̃ a zéwa,
ni dɔaa buiɔne pii.

⁶ Wa n táasile Lua,
gbé̃pii a n táasile.

⁷ Tɔle a bleke,
Lua wá Lua a báaadawágu.

⁸ Lua a báaadawágu,
gbé̃pii i víakeè e dúnia léwa.

68

Lua z̃ɔke

¹ Davidi le.

² Lua lé fɛle, aà ibeɛɔ lé fāaa,
aà zangudeɔ lé bàaleè.

³ Lá súle ì gē ní íanao,
kené màa, Lua,
lá zó nísi ì yɔ té sae,
vāikenaɔ midɛ n aɛ màa.

⁴ Gbēmaɔ s̃ɔ aa pɔnake,
aa yáalɔ Lua aɛ,
aa víví ní pɔna z̃ɔo.

⁵ A lesi Luaɛ à lémwà.
A di luabɛpuana kpe, à aà tɔbɔ.
Aà tón Dii, à kúkuake aà aɛ.

⁶ Kua aà gu pɔ a kua adoa guu,
Luaá toneɔ maɛɛ,
gyaaɔ zennodeɛ.

⁷ Lua ì bekpa z̃lɔɔne,
ì z̃z̃ɔɔ bɔle à ní da namau.
Swágbāadeɔ s̃ɔ aaɔ ku gugiiuɛ.

⁸ Lua, ké n dɔaa n gbé̃ɔne,
ké n beeleínɔ guwaiwaiu,
⁹ tɔle lùalua, lou kwè n aɛ,
n Lua pɔ n yā'ò Sinai gbɛ musu,*
Lua, Isailiɔ Lua.

¹⁰ Lua, n ɛfāai p̃siné k̃s̃k̃s̃,
̃ n ní b̃usu kpeɛna gbà gbāa.

¹¹ N gbé̃ z̃lɛ a guu Lua,
n wēnadeɔ gbà pɔ n maakea yái.

¹² Dii yā'ò,
̃ bíla g̃ò aà baokpanaɔ ũ.

¹³ Kíaa ní ní z̃g̃ɔɔ lé tíle kpakpa,
g̃ɛ pɔ g̃ò b̃ouɔ lé ní p̃ɔɔ kpaale.

¹⁴ Baa ké a i s̃ā kaɔ s̃òu,
ánusu kú ma felena g̃às̃íaa,
a k̃á lé teke lán vuawa.

¹⁵ Ké Gbāapiide kíaa fāaa,

* 68:9 Bɔa 19.18

aa li tɔɔɛa lán Zalamɔ gbè nɛɛziwa.

16 Basana gbèsisi de a kiniɔla,
Basana gbèsisi misonaɔ dasi.

17 A gbè misonaɔ, bɔyái áɛ wɛbii
gbɛ pɔ Lua sè a kiblekii ũwai?
Dii mé aɔ ku we gɔɔpii.

18 Dii sɔ́goɔ lé vɛio, à kà miliɔ do.
Dii bɔ̀ò za Sinai,
à mò pɛla a gu pɔ a kua adoau.

19 N dede musu ní zɛzɔɔ,†
n gba si gbéɔwa falu ũ,
baa swágbãadeɔ,
ɔ n zɔɛ we, Dii Lua.

20 Wà Dii sáaukpa, Lua wá Suabana,
ɔ̀ wá aso kũawɛɛ lá gu lé dɔɛ.

21 Wá Luaá Lua pɔ i gbé suabaɛ,
Dii Lua mé i wá bɔ ga lézi.

22 Lua a a ibɛɛɔ mi wíwiné,
gbɛnazin miká dɔɛ pɔ aa té ní duunawaɔ.

23 Dii mè: Má á bɔɛ Basana bùsuu,
má á bɔɛ ísia títiu,

24 ké à á gbáɔ pípi ní á ibɛɛɔ auo,
á gbéɔ lénaɔ i ní baa ewà.

25 Lua, wa n gbéɔ è aa dɔ̀dɔ̀kɔ̀wa,
ma Lua ma Kía, aale mó n kúkii.

26 Lèsinaɔ dɔ́aaa, pɔlɛnaɔ tɛ zá,
wéndia sésɛmpanaɔ ku guo.

27 A Lua tɔ̀bɔ̀ balu guu,
à Dii kpɛla Isailiɔ kɔ̀kãaa.

28 Né gɔ̀zãna Bɛyãmɛɛ buiɔ mé dɔ́aaa,
bee gbɛa Yuda kíaɔ ní gbéɔ
ní Zabulɔni bui kíaɔ ní Nɛfatali bui kíaɔ.

29 A Lua dɛ̀lɛ́ è ɔ̀ gbãa.
Lua, bɔ̀ ní n gbãa pɔ̀ ní ò̀lɔ̀wɛɛo.

30 Kíaɔ mɔ̀nɛ ní gbáɔ
n kpé pɔ̀ kú Yelusaleũ yái.

31 Zɔ́a dɔ̀ ílɛnɔ̀bɔ̀ Egipiwa,
zɔ́adɔ̀ buiɔ swanaɔ ní gbéɔwa.

Anusu gopana tóma,
gbé pɔ̀ zíkãa i kɛné naɔ fáaa.

32 Egipiɔ gbéɔ zima,
Etiopiɔ wã aa ɔ̀dɔ̀nzi, Lua.

33 Dúnia kpalablenáɔ, à lɛsi Luaɛ,
à Dii táasile.

34 A di lounaa kpɛ musumususu za zizi,

† 68:19 ɛfɛ 4.8

à ma, àle pūna gbáugbāu.

³⁵ A Lua gbāa galike,
wa àà zṽke dṽ Isailiṽwa,
aà gbāa ku luabεpuanau.

³⁶ Lua, kua n kúki ní zṽ,
Isailiṽ Lua ì gbāa ní ikoo kpa a gbéṽwa.
Wà Lua sáaukpa!

69

Wabikea Luawa kua ìadama guu

¹ Davidi le.

² Lua, ma suaba,
asa í ma kú ma nṽεε.

³ Dεε lé ma mṽ, ma ka zà,
tepekíi kuo.

Ma kpale ísiu,
ísṽ lé damala.

⁴ Ma wiilè ma kpasa,
ma kòlo nàaa,
ma wedṽ ma Luazi
e ma wé gè lé wo.

⁵ Gbé pṽ aa zamagu pāṽ* dasi de ma mikāa,
ma ibεε pṽ aa ye ma de pṽewiwinésaiṽ lé vṽo.
Pṽ pṽ mi a kpái'oo ṽ aa mè mà a ne'i mà kpá.

⁶ Lua, ní ma mṽsaiyāṽ dṽ,
ma tàaeṽ ulεanεo.

⁷ Dii Lua Zígṽde, gbé pṽ an wé donziṽ
nísu to wí ní kú ma yáio.

Isailiṽ Lua, gbé pṽ aaì n kíi wεεεṽ
nísu to an tṽ ṽṽkpa ma yáio.

⁸ Asa n yái mi sṽsṽa fṽi,
ṽ ma gεε gṽ kpa ma wéi.

⁹ Ma gṽ zṽlo ũ ma gbéṽ guu,
ma gṽ gbēando ũ ma da bεdeṽ guu.

¹⁰ N kpé yá ma kú gbāa,
àle ma ibaba,†
n sṽsṽnaṽ n sṽsṽa gṽmεε.‡

¹¹ Mi leye pṽsia guu,
ṽ wṽṽ ma sṽsṽ.

¹² Mi zwānkasaṽ fifia,
ṽ wṽṽ ma ke pṽṽṽṽ.

¹³ Gbé pṽ zṽle gāaεṽ ì ma pe,
ìgbāaminaṽ ì ledamanṽ.

¹⁴ Dii, mále wabikεma,
nísu to à bṽ n pṽ kpeo,
wea Lua, n gbēke zṽ yái,
ní ma suaba síana.

¹⁵ Ma bṽ bèleu,

* 69:5 Zāa 15.25 † 69:10 Zāa 2.17 ‡ 69:10 Lom 15.3

ńsu to mà kpáleo.

Ma bɔ ísiu,

ma si ma zangudeɔwa.

¹⁶ Nsu to ísɔ damalao,

ńsu to mà kpále ísiuo,

ńsu to wà tɛɛna kamalao.

¹⁷ Wea Dii, asa n gbɛke maa,

ma wegwa n sùuu zɔɔ guu.

¹⁸ Nsu mikpeli n zòblenaɛo,

wea kpakpa, asa ma gɔ yeelɛɛ.

¹⁹ Sɔmazi, ma misi,

ma suaba ma ibeɛo yáí.

²⁰ N ma sɔsɔa ní widaaao ní ma kpeɔɔo dɔ,
níle gbé pɔ aa yákũamanɔɔ e.

²¹ Sɔsɔa ma sɔ zò, ma gɔ yèɛɛsai,

gbé pɔ a ma wegwa ɔ má wèɛɛ, mi eo,

gbé pɔ a ma nòse nínimɛɛ ɔ ma wɛdò, a kuo.

²² Aa ɛɛ vâi kàmɛɛ bleu,

ké imi ma kũ gbãa, aa vèɛ kũma kpàa. §

²³ To an dikpekeɛa gɔné bai ũ, wà ní kú,
to an kua aafia yá'iné.

²⁴ To an wé siakũ, ké aasu gu'eo,

to an wó gɔ koolonnɔ gɔɔpii.*

²⁵ N n kpɛnemuu bɔbɔmá,

n n pɔkũma pásí pisimá.

²⁶ An bòo gɔ bòo zia ũ,

an gbèe su àɔ ku ké à zòle ní kpéu bo, †

²⁷ asa aai ìada gbé pɔ ní gbèwae,

aai gbé pɔ ní zò wãwã galike.

²⁸ N ní yá pii tàaeɔ dańla,

an baa su àɔ ku n gbèsuabaa guuo.

²⁹ N ní tó waa wèni taala guu, ‡

an tó su àɔ ku lá doũ guu ní gbèmaaɔ tóo.

³⁰ Lua, má kú taasi ní yá'ɔmao guu,

ma se lesí mà bɔu aafia.

³¹ Má Lua tɔbɔ lesia guu,

má aà sáaukpa mà aà káfí.

³² Bee a ka Diigu de sa'oa ní zuoa,

a kèè na de zugaaena kóbadea.

³³ Taasideɔ e, aai pɔnakɛ,

á luakiiwɛɛlenaɔ á sɔ i níni.

³⁴ Asa Dii ì wènadeɔ yãma,

ìli saka a gbé pɔ de zìzɔ ũɔguo.

³⁵ A aà táasile musu ní tɔɔleo,

isia ní pɔ pɔ kú a guuɔ píi.

§ **69:22** Mat 27.48, Maa 15.36, Luk 23.36, Zaa 19.28-29

* **69:24** Lom 11.9-10 † **69:26** Zin 1.20

‡ **69:29** Bɔa 32.32, Zia 3.5, 13.8, 17.8

36 Asa Lua a Siõna suaba,
 a ɛa Yuda wéleɔ kále,
 aà gbéɔ i zõleu ní pó ũ.
 37 Aà zòblenaɔ néɔ mé aa gõ ví,
 gbé pó ye aà tó naipiɔ iɔ ku a guu.

70

Wiileɔ Suabanai (Sou 40.14-18)

1 Davidi le.
 2 Lua, ma misi,
 Dii, ke kpakpa mo dɔmale.
 3 To wí gbé pó lé ma wɛɔ kú,
 aa ní mi pele.
 To gbé pó ye mà taasikeɔ kpekpa,
 an gee gõ kpá ní wéi.
 4 Gbé pó aaĩ omee, tàale tàaleɔ,
 to aa ɛa ní wíɔ.
 5 Gbé pó aale n kii weleɔ,
 to an po kema na aa yáalo.
 Gbé pó an wé dɔi n ní suabaɔ,
 aa o láasai Lua zõ.
 6 Taaside wɛnaden ma ũ,
 Lua, ke kpakpa.
 Mmɛ ní ma Dɔnlede ũ,
 níme ní ma Misina ũ,
 Dii, nsu gɛgɛo.

71

Mae zõ wabikeɔ Luawa

1 Dii, ma nanziɛ,
 nsu to wí ma kũ bauo.
 2 Ma misi, ma bo n maakɛa yáí,
 swákpamazi, ma suaba.
 3 Ma gbesi pó máli gé ulei a guun n ũ.
 N díle n ma suaba,
 asa ma gbesi ní ma zegiklion n ũ.
 4 Ma Lua, ma bo väikenaɔ ozi,
 ma si gbé bèe pásíwa.
 5 Mmɛ ma wé dɔnzi, Dii Lua,
 níme má n náai ví za ma èwaasogɔ.
 6 Ma sã kpáleanzi za neasakpɛue,
 níme n ma bo ma da nɔseu.
 N táasi miɔ le gɔɔpii.
 7 Ma kua de yãbonsae ũ gbé dasidee,
 asa níme ní ma ulekii gbãa ũ.
 8 N táasilea iɔ do ma léu,
 miɔ n maabo kɔɔ ní oosio.
 9 Nsu pákpamazi ma zikua yáio,
 nsu ma vūaa ma gbãa láaa yáio.
 10 Asa ma ibeeɔ lé ma yã'o,

ma wèlɛɔ lé lekpaai ma wɛnibɔai.

¹¹ Aa mè: Lua gĩaàzie,

wà aà ya kú,

gbēe ku à aà suabao.

¹² Lua, n̄su n̄yɔ̄ kumanɔ̄ zào,

ma Lua, ke kpakpa mɔ̄ dɔ̄malɛ.

¹³ To wí gbé pó lé yādɔ̄ɔ̄ kú,

aa mide,

to s̄s̄ɔ̄a da gbé pó lé ɪadaaɔ̄la,

an tó ò̄kpa.

¹⁴ Mapi s̄ɔ̄, ma wé ɪɔ̄ dɔ̄nzi láasaie,

miɔ̄ n̄ táasile màò gé.

¹⁵ N̄ maakea aɔ̄ dɔ̄ ma léu gɔ̄ɔ̄piie

ń n̄ gbēsuabaa pó má a lé d̄ɔ̄o.

¹⁶ Má mɔ̄ mà Dii Lua ḡsakeyā̄ galike,

n̄ m̄endo maakea má dɔ̄ gbé̄ɔ̄gu.

¹⁷ N̄ yādadamɛɛ za ma èwaasogɔ̄,

Lua, e tia mále n̄ yābɔ̄nsaɛɔ̄ o'o.

¹⁸ Baa ké ma zikù, ma mikā pua,

n̄su ma to weo, Lua,

ké mà e n̄ gbāa galike tiadeɔ̄ne,

mí n̄ ḡsakeyā̄ dau siu gbé pó aale feleɔ̄ne.

¹⁹ Lua, n̄ maakea z̄ɔ̄ma,

n̄ yāz̄ɔ̄kè, déme muaannɔ̄i?

²⁰ N̄ tò taasi pāsí ma le dasidasi,

āma n̄yɔ̄ ɛa n̄ ma gba wēni,

n̄yɔ̄ ɛa n̄ ma bɔ̄ tɔ̄le nɔ̄nau.

²¹ Nyɔ̄ ma b̄ɛɛ káfimɛɛ,

n̄yɔ̄ ɛa ma n̄ɔ̄se n̄inimɛɛ ɔ̄.

²² Ma Lua, má n̄ sáaukpa ń m̄ɔ̄nao n̄ náai yái.

Isailiɔ̄ Lua pó n̄ kua adoa, má n̄ táasile ń kúuo.

²³ Gula aɔ̄ dɔ̄ ma léu.

Ma gbé pó n̄ ma m̄isi,

má n̄ táasile.

²⁴ Máo n̄ maakea o gɔ̄ɔ̄piie,

asa wí gbé pó lé ma vāi wɛlɛɔ̄ kù,

an ḡɛɛ ḡò kpá ń wéi.

72

Wabikea Luawa

Salomɔ̄ ɛ.

¹ Lua, n̄ n̄ iko kpa kíawa,

n̄ n̄ maake kpa kíabuiapiwa,

² ké aà d̄baa n̄ gbé̄ɔ̄ne a zéwa,

i yáḡḡḡ t̄áaaɔ̄ne a zéwa,

³ gbè̄s̄is̄iɔ̄ i m̄o gbé̄ɔ̄ne ń aafiao,

s̄is̄iɔ̄nao i to aao ku nama guu.

⁴ Kía a to yá bɔ̄ ń t̄áaaɔ̄ na,

a taaside néo suaba,

i gbāamṽnedṽ wíwi.

⁵ Aṽ ku l́atē ṽ ku gṽṽpiiwa,
l́n mṽvua kua wḗ n wḗowa.

⁶ Aṽ de l́n zuṽ louwa,
l́n mṽse pṽ ́ pisi tṽṽewawa.

⁷ Gbḗmaṽ ṽta a́ gṽṽ,
nama a ke z́i e mṽ ge midṽṽ.

⁸ A kible za ísiale la n́ a léleo,
za Uflata e d́nia léwa.*

⁹ Bui pṽ k́ guwaiwaiuṽ mṽ k́léṽ,
a́ ibeṽṽ w́le n́ gbṽṽu a́ ae.

¹⁰ Taasisi n́ ísia baa k́aṽ falubṽṽṽ,
Seba n́ Saba k́aṽ mṽ gbadaṽ.

¹¹ K́aṽ mṽ k́léṽ n́pii,
bui p́i a misiileṽ.

¹² Asa a wḗnade pṽ an wii dṽṽ bṽṽ,
a taaside pṽ dṽnlṽde v́ṽṽ misi.

¹³ A yḗṽṽsaideṽ wḗnagwa,
a taasideṽ bṽ ga léz́.

¹⁴ A n́ bṽ gbāamṽnedṽ n́ gb́ p́s́ṽ ṽz́,
asa an kua beṽṽ v́ṽ.

¹⁵ Lua k́a dṽ n́ aafiao!
W́ṽ a́ gba Seba b́su vua,
w́ṽ wabikeṽ Luawa gṽṽpii,
w́ṽ samaa'ṽl́asai.

¹⁶ Bua pṽṽ ke a́ b́suu maamaa,
a l́ṽ aṽ da s́s́ṽ musu s́ii,
aa n́'́ aa pia l́n Lib́ l́kpṽwa,
aa gb́ l́n k́sapuwa s́saou.

¹⁷ A́ tṽ aṽ ku gṽṽpii l́n ́atḗwaṽ,
bui p́i a b́aa e a́ sabai, aai a́ tṽnasi.

¹⁸ W́ Dii Lua, Isailiṽ Lua s́aukpa!
ṽme ́ y́bṽnsaṽṽ ke ado.

¹⁹ W́ṽ Lua gawidepi tṽṽṽ gṽṽpii,
a́ gawi i li d́niaa p́i.
Ami! Ami!

²⁰ Yeṽse n́ Davidi wabikeṽ l́n we.

LA A́ṽṽDE

Soṽ 73-89

73

V́ikenaṽ k́f́a'ea y́

Asafa le.

¹ Lua ́ ́f́a́ke Isailiṽne s́ianaṽ,
́ maake nṽsepuadeṽne.

² Mapi sṽ ma k́ik́ n́ l́léao,
ma gb́ ye z́i guwa y́aaṽ.

* 72:8 Zkl 9.10

3 Ké ma vāikenaɔ kua maa è,
ma íandānapiɔ gwea nidè.

4 Yāe lí kpàlikpanéo,
aa aafia mé aa mekpaa.

5 An wá lí wá lán dāɔwao,
aali gyāke lán deɔwao.

6 Aaí íandāa da ní nɔe yàbaa ũ,
aaí pāsí nańzi pɔkasa ũ.

7 An oa ìb nísi bɔ,
an kàamai de ní pia.

8 Aa gbélaani ví,
aaí boo gbène oné,
aaí naenaemá ní zɔɔke yáí.

9 Aaí me: Lua pila wà dēeka,
mé an yá í li dúniaa.

10 Ayāmeto wí kené kèke,
wí yá pɔ aa ò pii sí síana ũ.

11 Aaí me: Lua a dɔ má ni?
Musude dɔa kà màae?

12 Vāikenaɔ gwa, aa yāe kàa vɔ,
an gwea ìb káfi gɔɔpiiε.

13 Asi ma nɔse pua pā yà?
Ma a ɔbòle tàaeu wásawasa pāea?

14 Niɔ ma gbē gɔɔpiiε,
niɔ ma swágaga lá gu lé dɔ.

15 Tó ma ze ní yá bee taa oaoε,
bee aɔ de boa n gbéɔ kpe ũε.

16 Ké ma làasookè yápiwa mà dɔ,
à kèmeε zí'ũε,

17 e ma ge gēò Lua kúkíi,
ɔ ma wé gbàsa kè an láaa yá musu.

18 Ni ní da gu zāandeu,
ni ɔzɔńzi aa gɔ ní liaao.

19 Aaí gɔ kaalepɔ ũ kándo,
vía pɔɔ í ní le, aa midε.

20 Lá nana í gēzεa, tó gbé vù,
tó n fεle Dii, níyɔ to aa gē ní íanao màae.

21 Ké ma nɔse ɔ̀ɔkpà,
mé ma pɔ yà,

22 ma ɔ̀ũkù, má yāe dɔo,
ma gɔ n kí lán nòbɔwa.

23 N beeo má kunnɔ gɔɔpiiε,
n ma kũ ma ɔplaawa.

24 Ni dɔaameε ní n lɛdaaaο,
bee gbεa níyɔ ma ka àizānawa.

25 Ma wé dɔ gbēezi musuo, n bàasio,
kuannɔ guu pɔe ni lé ma de tɔɔleo.

26 Baa tó ma me ní ma s̄o yèè lé láa,
 Lua mé ì to ma s̄ gbāakū,
 ōme ma baa ũ gṽpii.
 27 Asa gbé pó kēmaṽ midεε,
 níyṽ n gbé pó b̀ n kpeṽ bāde.
 28 Lua, s̄aanzi mé kēmεε na,
 Dii Lua, ma n ke ma ulékii ũε.
 Má n yākeṽ dau mà siuné.

74

Wíleá Luai aà kpé wia yá musu

Asafa le.

1 Lua, b́yāi n giwázi e gṽpīii?
 Akεa níle pṽṽ n níu n kpàsa s̄o yá musui?

2 Gbé pó n ní sí za zio yá dṽngu,
 bui pó ní b̀ aa g̀ ní pó ũṽ
 ní Siṽna gbèsisí pó ní kè n kúkii ũo.

3 N ibεεṽ n kúkii dàai míṽmiṽ.
 Dede ní laaio, à òkpà píi.

4 N wèleṽ k̄aa gu pó ni dauwále,
 aa nízi seelaṽ pèle we.

5 Wá è, an mṽona dṽ musu,
 aale ke lá wíṽ dào gbēwa.

6 Lí yṽṽa kefena pó wa kpà a gíwa,
 aa gbè wa gb̀o ní mṽoo ní fēnkīnio.

7 Aa tes̀ n kúkiiwa, à kwè,
 aa tò kpé pó n tó kuwàpi gbālè.

8 Aa ò ní ǹseu: Wà ṽmá míṽmiṽ.
 Aa tes̀ wá bùsu lousisikpεṽwa.

9 N kpé lousisibṽṽ gèzeε,
 ānabie ku lo.

Wá ku màa e bṽen yà?

Wá gbēε dṽo.

10 Lua, níyṽ to n ibεεṽ aṽ n yáalṽ e bṽε ni?
 N wèleṽ aṽ sakangu láasai yà?

11 B́yāi n ṽ kpaaūai?
 ṽgo n kùε, ní ní dedε.

12 Lua mé ma kía ũ za asínizi,
 ōme ì gbé suaba dúniau.

13 Mme n ísia z̀ε ní n gbāao,*
 n kwāsa mi wí í guu.

14 N Egipiṽ m̀de we,
 n ní geṽ kpà wáṽwa pṽblea ũ.

15 N swaṽ b̀, n zεwè nibṽnaṽne,
 n swa pó a í baa vío z̀ε.

16 Fāane ní gwāasínao de n pó ũε,
 n mṽvua ní íatēo kúkii dílené.

* 74:13 Bṽa 14.21

17 Mmε n kṽṽ dāda bṽsu pṽiu,
n saε n̄ buziεo gṽṽ dṽle.

18 Yá pṽ n ibεεo dṽ yá dṽngu Dii,
mṽsaidepiṽ sakà n tṽuε.

19 Nsu n̄ n felena kpá wāiṽwao,
n wēnadeṽ yá su sānguο.

20 Laaidṽ n bàakuawanṽwa,
asa wá bṽsu gbè'εo pāsíkù pṽie.

21 Wá gbé pṽ wàle gbāamṽwēεo,
n̄su to wà kpekpa n̄ wṽoo.

To wēnadeṽ n̄ taasideṽ n̄ táasile.

22 Lua, fεle gí n̄ nziao.

N yá pṽ mṽsaideṽ lé dṽ zesai màé!

23 Nsu zṽa pṽ n ibεεo lé kánzi kpa swáao,
n wēlepiṽ kṽfi dṽ gṽṽpiie.

75

Lua mé yákpalekena ũ

1 Asafa le.

2 Wa n sáaukè Lua,

wa n sáaukè.

Tó wà n yábṽnsaεo galikè,

n̄ kú kái.

3 Lua mè: Ma gṽṽdṽle,

má yákpaleke a zéwa.

4 Tó dṽnia dèe, a gbéṽ lé ke sèee,

mámε mi a gbapele kú gíũgiũ.

5 Mi o yṽṽdeṽne aasu n̄ gasa fεleo,

mi o vāikenaṽne aasu káakuo.

6 Asu à á gasa fεleo,

ásu káamai kεmanṽo.

7 Asa gbāa lí bṽ gukpe ge be'aεo,

ĩli bṽ guwaiwai guu no,

8 Lua mé yákpalekena ũ,

ṽmε ĩ gbēdo sṽle, ĩ gbēdo fεle.

9 Imibṽ ku Dii ṽzĩ, í gbāa ka a pai,

àle pí àà pṽkũma ũ.

I kóle dṽnia vāikenaṽwa píi,

ṽ aai mi wesai n̄ a gbṽṽ.

10 Mapi sṽ máṽ yápi o gṽṽpiie,

mí Yakṽbu Lua táasile.

11 Má vāikenaṽ gasa kwé,

gbēmaṽ gasa iṽ ku musu.

76

Lua mé ziblea gbāa ũ

1 Asafa le. Wĩ sí n̄ kúuṽε.

2 Wa Lua dṽ Yuda bṽsuuε,

aà tó gbāa Isailiɔne.

³ Aà zwàakpe kú Salɛma,
aà kúkíi kú Siɔna.

⁴ Kua we à kà wāaɔ è'è
ń sèngbaɔɔ ń fēndaɔ ń zíkabɔɔ.

⁵ Ni gupu, niɔ teke,
n zɔɔ de gbèsisí pó kú gɔɔpiia.

⁶ N gbāa denla kè gɔsa gbāaɔne,
aa wúlea ń ń i gbezāo,
gɔ gèbeɛpiɔ gbēe i fɔ ɔsèo.

⁷ Yakɔbu Lua, n ń lele,
ɔ sɔdeɔ ń ń sɔɔ gɔ kálɛa ń izɔɔo.

⁸ Mmɛ ń gbé pó de wà víakèè ũ,
tó n pɔbò n níu,
démɛ a fɔ ze n aɛi?

⁹ Kua musu n yákpalekè,
ɔ vía dúnia kù, à gò kílíkili.

¹⁰ Lua, n fele n yāgògɔ dúniaɛ,
n yèɛsaideɔ suabà.

¹¹ Gbēnazina pɔkūma i n tɔbɔ,
n pɔkūma kīni ɔɔ dɔa n piɛ.

¹² A leke Dii á Luawa, í a fiabo.

A gbé pó á liaawázio,
à mɔ Lua pó de wàɔ aà vía ví gba pó.

¹³ I kpalablenɔ kàde,
ì to vía dúnia kíaɔ kú.

77

Lua dɔnle bekeɛa taasi guu

¹ Asafa le.

² Ma lezù Luazi,
ma wiilèwà,
ma lezù Luazi aà ma yāma.

³ Kua taasi guu ma Dii kíi wèele,
ma ɔ dɔa Luazi gwá kpasasai,
ma nòse i nínio.

⁴ Ké ma làasoo tà Lua kíi,
ɔ mále kāsánke,
ké ma aà wàaipà,
ma nisina vù.

⁵ N ma wé kúa, mi e i'òo,
ma gɔ bíli guu, mi dɔ lá má oo.

⁶ Ma làasookè yāawa
ń wè zizi pó gèɔ yáo.

⁷ Le pó má dà yāa dòmagu gwá,
ma làasookèwà mà wèele dɔ.

⁸ Ma mè: Dii wá vūaa gɔɔpii yà?
Wá yá a kaaàgu lɔa?

⁹ Aà gbēke mīde míomio yà?

Aà yá aɔ gbooa gɔɔpii yà?

¹⁰ Wá wēnagwaa yá sà Luagu yà?

Aà pɔ pàwázi, a wá wegwa lɔa?

¹¹ Ǿ ma mè: Yá pɔ má kũan ke:

Musude ɔɛɛdòwēɛɛ.

¹² Má làasookɛ Dii yābɔnsaɛɔwa,

mí aà yá pɔ a kè yāaɔ dɔ gbéɔgu.

¹³ Má n dabudabukɛaɔ wàaiɔa píi,
mí n yāzɔkɛaɔ oné.

¹⁴ Lua, n zé gbāsí v̄io.

Dii kpele mé zɔ lán Luawai?

¹⁵ Mmɛ ní Lua dabudabukɛna ũ,
n n gbāa òlɔ buiɔne.

¹⁶ N n gbéɔ mísi ní n gāsa gbāao,
wá Yakɔbu ní Yosefuo buiɔ.

¹⁷ Isia wɛs̄inle Lua,
ísia wɛs̄inle ɔ à kòdè,
à lùalua za a eu.

¹⁸ Lou kwè, a pūnaa kōfi dɔ luabe,
n kà tedeɔ kpa loupilea ũ.

¹⁹ N pūnaa kōfi dɔ zàa'iana guu,
loupilea dúnia pù píi.

Tɔɔle gbāle à lùalua.

²⁰ N zé dà ísiau,
n gēk̄ii b̀ò í zɔ guu,
wi n kèsegbɛ eo.

²¹ N dɔaa n gbéɔne lán sã waiwa
Mɔizi ní Aalonaɔ sabai.

78

Lɛdaawá Isailiɔ yá musu

Asafa le,

¹ Ma gbéɔ, à ma lɛdama ma,
à swákpa ma yái.

² Má yá'óé ní yáasio,
má yá pɔ uleɔ za zi bɔɔlekeé,*

³ yá pɔ wá mà mé wá dɔ,
yá pɔ wá maɛɔ a galikèwēɛ.

⁴ Wá yápi ule wá néɔneɔ,
wá Dii táasilea da wá tɔūnaɔne
ní aà gbāao ní yābɔnsaɛ pɔ a kèɔ.

⁵ A yādile Yakɔbu buiɔne,
à a ikoyā dà Isailiɔne.

A ò wá dezibne aa tó ní néɔ dɔ,

⁶ i gɔ ní bui pɔ kpéɔne felekaa ũ,
aaí fele dada ní néɔne sɔ,

⁷ ké aa e Lua náaike,
ké Lua yákeɔ su sán̄guo,

* 78:2 Mat 13.35

aaib aà yādileao kūa,
 8 ké aasu wàò de lán ní deziowao,
 asa aa swágbāakè aa gĩ Lua yáí,
 an sō ku Luawao, aa náai víèò.

9 Eflaiū buiòá kàzunaone,
 5 aa kpekpà zì guu.
 10 Aai ze ní Luabaakuarínòòò,
 aa gĩ téi aà ikoyáí.
 11 Aà yākeao sàíngu
 ní aà yābònsae pò a òlònéò.
 12 A dabudabuò kè an deziò wáa
 Zoā wéleu, Egipi búsuu.†
 13 A ísia zòè à bùarínò,
 à í bíibò.‡
 14 A dōaané telu guu fāane,
 gwāasina sō ní té gupuaò.§
 15 A gbesi paa guwaiwaiu,
 à í kpámá zòò lán ísia íwa.
 16 A tò í bònè gbèu,
 ípi bàalè lán swadawa.*
 17 Ɔ aa gĩ te duunawa,
 aa gĩ Musude yāmai guwaiwaiu.
 18 Aa gí kè aa Lua lewe,
 aa ní pòeā ble gbèawà.†
 19 Aa Lua bèèbò aa mè:
 A fō ɔpi'i dilewèè sèu lae?
 20 Gwa, à gbè lè, í bò dàgua mè!
 A fō ble ge nòò kpáwá sōa?
 21 Ké Dii yápi mà, aà pò pà,
 5 té kù Yakòbu buiòwa,
 à pòkùmabòò Isailiòwa.
 22 Asa aai Lua yá sio,
 aa aà gbé suabaa gbāa náai víò.
 23 A yādà bálumae,
 à zewèè musu,
 24 5 mana kwèné ble ũ,‡
 à musu pówena gbō yòné.
 25 Aa malaikaò ble blè,
 à kùsūakèné, à dīnla.
 26 A tò ían gbāa bò gukpe,
 ní aà gbāao à bò geomidòkíi oi lo,
 27 5 à nòò kwèné lán luutèwa,
 bāò línla lán ísiale ũfāawa.§
 28 A tò aa kwè ní bòou,
 aa gò kále liaa ní kpéoi.
 29 Lua pò pò aa a ni ví kpámá,

† 78:12 Bòà 7.8-12.32 ‡ 78:13 Bòà 14.21-22 § 78:14 Bòà 13.21-22 * 78:16 Bòà 17.1-7, Nao 20.2-13 † 78:18 Bòà 16.3, Nao 11.4-5 ‡ 78:24 Bòà 16.14-15, Nao 11.7-9, Zaa 6.31 § 78:27 Bòà 16.13, Nao 11.31-32

ṽ aa sò aa kâ páupāu.

³⁰ E a ni àṽ gé b̄oir̄la,
gṽṽ p̄ó b̄lepi da ní léu,

³¹ Lua f̄ele f̄èr̄n̄ṽ,
à Isaili ḡṽgb̄aaṽ d̄ede,
à ní èwaasoṽ kwè.*

³² Gia ní beeo aa ḡi te duunawaε,
ní aà ȳab̄ṽnsaεkeεṽ aai aà náaikεo.

³³ ṽ à ní w̄ēni k̄ené lán lé'ianawa,
a tò ÷ṽnekeεa ní m̄ide.

³⁴ Tó à ní pisabò, aai aà aεya,
aai εa wà aà k̄ii wεεε ní w̄āao.

³⁵ Aa d̄ṽ sa Lua mé ní gb̄esi ũ,
Lua Musude mé ní Misina ũ.

³⁶ Ama aai lémwà,
aai εεtoè,

³⁷ an s̄ṽ kuwào,
aa aà bàakuañṽ yá gbòo.

³⁸ Aàpi s̄ṽ à ní w̄ēnagwà,
à ní duuna k̄émá, i ní midεo.

l̄o azia z̄uuke m̄ṽṽṽṽṽ,
i a p̄ok̄ūmab̄ṽṽṽṽṽ p̄iio.

³⁹ A ní gb̄ēnaz̄inke d̄ṽmá,
asa aai ḡēzεa susai lán íanawaε.

⁴⁰ Aa swágb̄āakè guwaiwaiu ḡēn ũma'ūma!
Aa aà p̄ṽ yàè s̄ēu we à kè zài.

⁴¹ Aa Lua l̄εwε,
aa Lua l̄εwε,
aa Isailiṽ Lua p̄ó a kua adoa f̄è.

⁴² Aà iko gb̄āa s̄āngu,
lá à ní sí ní ibεεṽwa,

⁴³ lá à dabudabuṽ kè Egipi,
mé à ȳab̄ṽnsaεṽ kè Zoā b̄usuu.

⁴⁴ A ní swa'io l̄ile au ũ,†
ṽ aai f̄ṽ aa a imi l̄o.

⁴⁵ A ũsinaṽ k̄āngu, aa ní soso,‡
ní bl̄ṽṽ l̄o, aa ȳāȳiamá.§

⁴⁶ A tò kwaṽ ní p̄ṽwenaṽ blè,
à kwasutē k̄à ní buap̄ṽṽ.*

⁴⁷ A tò loughε ní v̄ēb̄uṽ kè kélekele,
a z̄āa'iana ní kaa líṽ è'ε.

⁴⁸ A ní p̄ṽtuṽṽ m̄úsi k̄è ní loughεpio,
lua s̄u ní kp̄asaṽwa.†

⁴⁹ A a p̄ok̄ūma z̄ṽṽ b̄ṽṽṽṽṽ,
à íisèñṽṽ ní p̄ṽf̄εo ní kp̄ēneo,
à m̄úsi malaikaṽ gb̄āεmá.

⁵⁰ A a p̄ok̄ūma gbà zé,

* 78:31 Nao 11.33 † 78:44 B̄ṽa 7.17-21 ‡ 78:45 B̄ṽa 8.20-24 § 78:45 B̄ṽa 8.1-6 * 78:46 B̄ṽa 10.12-15 † 78:48 B̄ṽa 9.22-25

i zez̄s̄ gaε lɔ, à gagyākàngu.

51 A Egipi neḡs̄e séiaɔ dède píi, †
Haũ bui ḡsake népiɔ ḡaga.

52 A b̀ò n̄ a gb̄éɔ lán s̄aɔwa,
à d̀aaané guwaiwaiu lán s̄a waiɔwa. §

53 A beṛn̄ɔ, aa ku d̀ɔɔa v̄iasai,
an ibeεɔ s̄, ísia k̀aaamá.*

54 A k̀án̄ɔ a bùsu z̄s̄leu, †
gus̄is̄ide p̄ a s̄i n̄ a gb̄aaopiu.

55 A buip̄aleɔ ȳané,
̄ a n̄ bùsu kpaal̄éné n̄ p̄ ũ,
à uakp̄akpa Isaili buipiɔne. †

56 Ǿ aa Lua l̄ewe aa ḡi aà ȳamai,
aa Musude ȳadileɔ k̀ao. §

57 Aa kpekp̄a aa b̀ò aà kpe lán n̄ maeɔwa,
aa náai v̄io lán s̄a gia baiwa.

58 Aa aà p̄ f̄el̄é n̄ n̄ sa'ok̄io,
aa aà zaf̄èè n̄ n̄ táaɔ.

59 Ké Lua è màa, ̄ aà p̄ p̄,
à ɔz̄ Isailiɔzi p̄s̄ip̄as̄i.

60 A a zw̄akpe tò Silo* we,
aà be p̄ a kp̄a gb̄enaz̄inaɔ guupi.

61 A tò an w̄el̄eɔ m̀ a kpagolo s̄e, †
̄ me aà gb̄aa n̄ aà gawio k̀k̄i ũ.

62 A tò w̄a a gb̄éɔ dède n̄ f̄endaɔ,
aà p̄ p̄ bui p̄ a s̄ep̄izi.

63 An èwaasoɔ tek̄ù z̄i guu,
an w̄éndiaɔ i z̄akele d̄s̄ lɔ.

64 W̄a n̄ sa'on̄aɔ dède n̄ f̄endaɔ,
an gyaaɔ i f̄ ɔl̄b̄o.

65 Ǿ Dii v̀ù n̄ io sa,
lán ḡsa p̄ v̀ù n̄ w̄e'iowa.

66 A n̄ w̄el̄eɔ gb̄è, aa kpekp̄a,
a tò aa ḡò n̄ w̄io ḡɔpii.

67 Ǿ à ḡi Eflaiũ buiɔzi,
i Yosefu buipi se lɔ.

68 Yuda bui ̄ a s̄e sa
n̄ Siɔna gb̄ès̄is̄i p̄ á yeio.

69 A a k̀k̄i d̀ musumusu we,
aɔ ku ḡɔpii lán d̀nia k̄aleawa.

70 Ǿ à a z̀blena Davidi s̄e, †
à aà b̀ s̄a kaau.

71 A aà b̀ s̄ad̄au, à d̀aa Isailiɔne, §
Lua gb̄é Yak̄abu buipiɔ k̄iaε.

72 Davidi n̄ kp̄a a kpe n̄ n̄semendoo,

† 78:51 B̄a 12.29 § 78:52 B̄a 13.17-22 * 78:53 B̄a 14.26-28 † 78:54 Yoz 3.14 † 78:55 Yoz
11.16-23 § 78:56 D̄a 2.11-15 * 78:60 Yoz 18.1, Zel 7.12 † 78:61 1Sam 4.4-22 † 78:70 1Sam
16.11-12 § 78:71 2Sam 7.8

à d̀aaané ní a ɔ báaadeo.

79

Yelusaleũ d̀elea wii

Asafa le.

¹ Lua, buipáleo sì ní bùsuu,
aa n kpé pó a kua adoa òkpà,
aa Yelusaleũ d̀elea.*

² Aa n z̀blenaɔ d̀ede aa ní ge kpà bāɔwa,
aa n yāmanaɔ ge tò wàionε ble ũ.

³ An au bàalè lán íwa Yelusaleũ bíi kpe,
gb̃e ku à ní ṽio.

⁴ Wa g̃ó pó yáalɔ ũ wá saedeɔne,
láanipɔ ũ gb̃é pó liaawázionε.

⁵ Dii, n pɔ aɔ paawázi e bɔe ni?

N kp̃ene té aɔ kũ gɔɔpii yà?

⁶ Pɔkūma bɔbɔ bui pó aa n d̃ɔɔwa,
gb̃é pó aali ní sísiɔ bùsuɔwa.

⁷ Asa aa Yakɔbu buiɔ blè,
aa ní bùsu òkpàe.

⁸ Nsu wá maɔ duuna wi wá musuo.
W̃enad̃w̃eε kpakpa,
asa wa busa dúuduue.

⁹ Dɔwáε, Lua wá Suabana.

Wá misi, ké ñ tɔbɔ,
wá duuna kéwá n tó yái.

¹⁰ B́yái ñyɔ to buipáleo wá lá:

Wá Lua ku máe la?
To buipáleo d̃ó wá ae,
ké ni n z̀blenaɔ dedea t̃simá.

¹¹ To z̃iz̃ɔ ɔɔb̃ g̃e n swáú,
gb̃é pó kú ga léz̃ipio bɔ
ní n g̃asa gb̃āao.

¹² Láani pó wá saedeɔ z̃ima,
fiaboné g̃en sɔpla, Dii.

¹³ Wápio n gb̃éɔ, n kpàsa s̃āɔ,
w̃io n s̃āukpa gɔɔpii,
w̃io n tó galikε e wá buiwa.

80

Isailio sua ní pá ziu wabikεa

¹ Asafa le.

² Swákpa Isailio Dɔaana,
n gb̃é pó ni Yosefu buiɔ d̃ā lán s̃āɔwa.

Bɔ gupuaɔ, n gb̃é pó ní z̃ɔlea malaika g̃àstadeɔ z̃ānguo,*

³ ní d̃ɔaa Eflaiũ buiɔne
ní B̃yāmεε buiɔ ní Manase buiɔ.

* **79:1** 2Kia 25.8-10, Zel 52.12-14   * **80:2** Bɔa 25.22

Fεε ní n gbãao, mo ñ wá suaba!

⁴ Lua, to wà ea su wá pá ziu.

Wá wegwa wà aafia'e.

⁵ Dii Lua Zigõde,

ńle pɔbo n níu e tia,

ńyõ n gbéõ wabikεa mamá boε ni?

⁶ N wé'i kpámá ble ũ,

n ní wé'i yõné pó pai aa mĩ.

⁷ N tò wa gõ láanipɔ ũ wá saedeɔne,

wá ibεepiɔ lé wá ke pɔpɔɔ.

⁸ Lua Zigõde, to wà su wá pá ziu,

wá wegwa wà aafia'e.

⁹ N vēeli wò Egipi,

n buipáleɔ yà ñ ní pè ní gbεu.

¹⁰ N gukèkèè, à zínapèle,

ñ à ɔtà à a bùsu pà.

¹¹ A uedà gbèsísíola,

a gõnao de seδε lí zɔɔla.

¹² A ɔtà à gè e ísiale,

a ɔneɔ gè e Uflatai.

¹³ Bóyã n a kaa gbòo,

gbé pó lé gēzeao Ìo ɔmalɛii?

¹⁴ Dào sàwa ì lé kái,

sèanɔboɔ ì mo a lá blei.

¹⁵ N yá na! Lua Zigõde, wá wegwa!

Kua za musu wezu ñ gwa!

Laaidɔ vēlipiwa,

¹⁶ bui pó ní pè nzia,

né pó ní sí n pó ũpi.

¹⁷ Wà n vēelipi zò wà tesòwà.

Wepási biimá aa midε.

¹⁸ ɔda gbé pó kú n ɔplaiwa,

gbēnazin né pó ní sí n pó ũ.

¹⁹ Wá kēma bo.

Wá lé ní láo, wí n sísi.

²⁰ Dii Lua Zigõde,

to wà su wá pá ziu,

wá wegwa wà aafia'e.

81

Isailiɔ dikpe le

¹ Asafa le.

² A guladɔ Lua wá gbãawa.

A kúkuake Yakɔbu buiɔ Luaε.

³ A bo ní leo, í bala lé

ní moona'ɔ nao ní domao.

⁴ A kuupe mɔbozi,*

---

* **81:4** Nao 10.10

Í pé a vua źá wá dikpεgṽṽ,
⁵ asa a de ikoyā ũ Isailiṽνεε.
 Yá pṽ Yakṽbu buiṽ Lua dilen we.
⁶ A yápi dà Yosefu buiṽνε
 gṽṽ pṽ à àna Egipiṽwa.

Aa lṽṽ pṽ aai ma yāao mà à m̀è:
⁷ Ma aso gò á gāu,
 ma á ṽ b̀ò ēu.
⁸ A wiilèa taasikεgṽṽ, ṽ ma á bó,
 má wèwá asii guu ní louvíao.
 Ma á lé ma á gwá Meliba í kí.†
⁹ A swákpa ma gbéṽ, mí ledawá.
 A Isailiṽ, à ma yāma lé!
¹⁰ Asu àṽ dii pále vío,
 ásu kúle dii z̀iloεo.‡
¹¹ Máme má Dii á Lua ũ,
 ma á bóle Egipiε.
 A á lé εε, mí tó à ḱá.

¹² ṽ Isailiṽ i ma yāmao,
 ma gbépiṽ i misiileμεεo.
¹³ ṽ ma ní tó ní ní swágbāao,§
 aa té níziá pṽēai.
¹⁴ Tó Isailiṽ s̀amazi,
 tó ma gbépiṽ te ma yái,
¹⁵ dṽ ma ní ibεεṽ bùsané gṽṽgṽṽ,
 ma ṽz̀ò ní wèlepṽzi.
¹⁶ Ma zangudeṽ i vlānau ma ae,
 an íadama aṽ láaa vío.
¹⁷ Mí á gwa ní pṽwεn gawideo,
 mí gbè z̀ó'i kpáwá à ḱá.

82

Yákpalekeε ní gbāadeṽ

Asafa le.
¹ Lua z̀óleεa balu guu,
 àle yágṽgṽ gbāadeṽνε à m̀è:
² Bṽε á yákpalekeε a zéwai?
 Aṽ ke vāikεnaṽνε k̀εke gṽṽpii yá?
³ A yānakpa ỳεεsaideṽwa
 ní tone pṽ gwana víoṽ.
 A ze ní taasideṽ
 ní gbé pṽ wàle íadamáṽ.
⁴ A ỳεεsaideṽ ní wēnadeṽ misi
 à ní bṽ vāikεnaṽ ṽz̀í.
⁵ Gbāadepṽ yāe dṽo,
 aa a kee gbáεo.

† 81:8 Bṽa 17.7, Nao 20.13 ‡ 81:10 Bṽa 20.2-3 § 81:13 Lom 1.24

Aa ku gusiaue,
 5 dúnia zína lé fu.
 6 Ma mè luaṽn á ũ,*
 Musude néṽn á ũ ápii.
 7 N beeo á ga gbēnazína ũe,
 á kpagua lán kía páleṽwae.

8 Lua, fele yákpaleke né dúniao,
 asa bui píiá n pṽe.

83

Isailiṽ n ibeṽṽ kaa Luawa

1 Asafa le.
 2 Lua, n̄su n̄yṽ n̄leao,
 n̄ lé su àṽ kpaauāo,
 n̄su n̄yṽ ku kíkíliio, Lua.
 3 N n̄ ibeṽṽ gwa, asa aale k̄aa,
 n wèlep̄iṽ lé n̄ mi fu.
 4 Aale ṽnṽṽp̄éle n gbēṽne,
 aale lekpaai n̄ yenzideṽzi.
 5 Aale me: A mṽ wà n̄ buiboṽ,
 an tṽ Isaili su àṽ dṽ gbēegu bo.
 6 Aa lekpaai, an lé k̄sè,
 aa ledoukè n̄ k̄ṽ aa felennṽ.
 7 Edṽṽ n̄ Isimaela buiṽ
 n̄ Mṽabuṽ n̄ Hagua buiṽ
 8 n̄ Gebalideṽ n̄ Amṽniṽ
 n̄ Amalekiṽ n̄ Filitēṽ n̄ Tiideṽ.
 9 Baa se Asiliṽ n̄amá bṽ,
 aale oṽda Lotu buipiṽwa.
 10 Kené lá n̄ kè Madiāṽn̄ewa,*
 lá n̄ kè Sisela n̄ Yabēoe Kis̄i.†
 11 N n̄ k̄é k̄élekele Endoo,
 aa gṽ k̄álea tṽle lán pṽgbṽwa.
 12 Ke n̄ gbēzṽṽne
 lá wa kè Olebu n̄ Zeebuoewa.‡
 Ke n̄ k̄iāne
 lá wa kè Zeba n̄ Zalemunaoewa.§
 13 Amp̄iṽ mé ò yāa aa mè,
 wà Lua dádaṽkek̄i sé n̄ pṽ ũ.
 14 Ma Lua, to aa gṽ lakee ũ
 lán ése úa pṽ íana i sélewa.
 15 Lá dào i tékū,
 ge lá té i gbēs̄is̄i s̄ās̄a,
 16 p̄eléñzi n̄ n̄ zāao màa,
 n̄ ían p̄ási i to s̄ k̄éngu.
 17 To an gee gṽ kpá n̄ w̄ei,
 aai n̄ gbāa d̄ṽ Dii.
 18 Wí líṽ n̄ kú gṽṽpii n̄ bíliio,

* 82:6 Zāa 10.34 * 83:10 Dṽa 7.1-23 † 83:10 Dṽa 4.6-22 ‡ 83:12 Dṽa 7.25 § 83:12 Dṽa 8.12

aa kpεbɔ aa midε,
 19 kέ aa e dɔ́ kέ n tón Dii,
 nίmε nί Musude ũ dúniau píi.

84

Lua ua bεεkea

- 1 Kóle buiɔ lε.
 2 N kúkii maa fá, Dii Zigɔ́de!
 3 Máλε Dii ua bεεke e gu gè lé lia,
 ma nisína ní ma mεo lé lua Lua béεi.
 4 Dii Zigɔ́de, ma Kía, ma Lua,
 gòlegolena kpé è ní gbagbakii saε,
 luakibāna sakpedà we à a néo kàu.
 5 Báaadeɔn gbé́ pó kú n ua
 aaɔ n táasile gɔɔpiio ũ.
 6 Báaadeɔn gbé́ pó an gbāa bòn kii
 mé n kpé gea yá kú n sɔ́ guuo ũ.
 7 Tó aale pā Baka guzulea,
 aaɔ to à gɔ́ lán gu nibɔnadewa,
 káabuan lou ì to èfāai ligua.
 8 An gea guu an gbāa ìo káfie
 e aa ge kaò n kii Siɔna.
 9 Dii Lua Zigɔ́de, ma wabikea sí,
 swáσε ma yái, Yakɔbu buiɔ Lua.
 10 Lua, kía wá sèngbao gwa,
 wéte kía pó nί kpài.
 11 Kua n kpé kpεεle gɔɔ do maa
 de kua gupálei gɔɔ òaa sɔola.
 Ma Lua ua bíibɔledɔ́anake sí
 de kua ua dou ní vāikenaɔla.
 12 Dii Lua dené íatε* ní sèngbao ũ.
 Dii ì báaadaŋgu ní káfiao,
 ìli gí maakei tàaesaidεo.
 13 Dii Zigɔ́de,
 báaaden gbé́ pó lé n náaike ũ.

85

Isailiɔ aafia wabikea

- 1 Kóle buiɔ lε.
 2 N báaadà n bùsuu, Dii,
 n su ní Yakɔbu buiɔ ní pá ziu.
 3 N n gbéɔ́ tàaeɔ wòlomá,
 n ní duuna kèmə píi.
 4 N pɔ wèemá,
 n n pɔkúma pásí kpà kpε.
 5 Suwanɔ wá pá ziu,
 Lua wá Suabana,

* 84:12 Mal 4.2, Zia 21.23

kpēne pó ní kèwanɔ suumpa.

⁶ N pɔ aɔ paawázi gɔɔpii yà?

Nyɔɔ n pɔfɛgɔɔ gága wɛ ní wɛo yà?

⁷ Nyɔ ea n n gbɛ́o lé ní láo

ké an pɔ e kema nao lé?

⁸ Dii, n n gbɛ́ke ɔlɔwɛɛ,

wá suaba ní n gbãao.

⁹ Ma swá dɔ Dii Lua yã'oai,
asa ì aafia legbɛ a yãmanaɔnɛɛ,
tó aai ea sù ní m̄saiyãɔwao.

¹⁰ Aà v̄iakenaɔ suabaa zào,
ké aà gawi e àò kú wá bùsuu yái.*

¹¹ Gbɛ́ke ní náaiɔ kpàaũ,
yázede ní aafiao dàkɔ́le.

¹² Náai ì ɔ poo musu,
yázede ì ɔnɔnɔ z̄íle.

¹³ Dii a maakewɛɛ,
wá tɔ́le i bleke.

¹⁴ Yázede ì ɔ be aà aɛ,
ì zekɛkɛè.

86

Kowɛkea Luaɛ

Davidi le,

¹ Dii, swákpa ma yái, ní wea,
asa taaside wɛnaden ma ũ.

² Ma wɛni d̄s̄a, asa má n yáɔ k̄uaɛ.

N n zòblena suaba,
nímɛ ní ma Lua ũ, málɛ n náaike.

³ Sùuukɛmanɔ, Dii,
asa miɔ lezunzi kɔɔ ní oosioɛ.

⁴ N n zòblena pɔ ke na,
asa ma laai tà n k̄i, Dii.

⁵ N maa mé ní sùuu v̄i, Dii,
n gbɛ́ke z̄ɔ n s̄isinaɔnɛ.

⁶ Dii, swákpa ma wabikɛai,
laaidɔ ma wɛna wiiwa.

⁷ Má lezunzi ma taasikɛgɔɔz̄i,
asa ni wea.

⁸ Táae muaannɔ, Dii,
gbɛ́e lí f̄ɔ n kea k̄eo.

⁹ Bui pó ní k̄eo mó kúlɛnɛ,*
aa n tɔɔ nípii.

¹⁰ Asa ní z̄ɔ mé ni dabudabuɔ ke,
nímɛ ní Lua ũ ndo.

¹¹ N n zé ɔlɔmɛɛ Dii,
míɔ be n s̄iana guu.
Ma s̄o damɛɛ doũ, míɔ n v̄ia v̄i.

* **85:10** Z̄aa 1.14 * **86:9** Zia 15.4

12 Má n sáaukpa ní nòsemendoo,
Dii ma Lua, máo n tɔbɔ ɔɔpiie.

13 Asa gbêke pɔ ní kèmɛɛ zɔɔ,
n ma wēni sɪ beda è títiwa.

14 Lua, kàamaideɔ lé fɛlemanɔ,
gbé pásɔ lé ma wɛ, aali n yádao.

15 Mpi Dii, Lua sósobiden n ũ,
ní sùuu ví mé n pɔ lí pa kpaao,
ní gbêke ní náaio ví zɔɔ.

16 Ma wɛgwa, wēnadɔmɛɛ.
N n zòblena gba gbãa,
mapi n nɔɛ zíkɛna né suaba.

17 Maakɛamɛɛ seela kɛ,
ma wèlɛɔ i e, wí i ní kú,
asa Dii, n dɔmale,
n ma nòse nɪnimɛɛ.

87

Siona Lua wéleɛ

Kole buiɔ lɛ.

1 Lua a wéle kàlɛ gbèsɪsɪ pɔ a kua adoa musu,

2 Dii ye Siona bíibɔlɛɔi

dɛ Yakɔbu buiɔ wéle kɪniɔla píi.

3 Lua gawi yá'ò wélepi musu à mè:

4 Má Egipiɔ ní Babelideɔ da gbé pɔ aa ma dɔɔ guu.
Filitɛɔ ku a guu lɔ ní Tiideɔ ní Etiopiɔ.

Wa mɛ wà gbé beɔ i weɛ.*

5 Wa o Siona yá musu:

Wà wáanɛ ní wáanɛɔ i weɛ,
Musude mé i a zɛdɔ gíũgíũ.

6 Tó Dii lé gbéɔ tɔ dalau,
a mɛ: Wà gbé beɔ i weɛ.

7 Lèsinaɔ ní òwánaɔ píi aa mɛ:

Wá maa píi i bɔ Sionaɛ.

88

Kua ga lézi wiileɛ

1 Ezala bui Emani* lɛ.

2 Dii Lua ma Suabana,
mále wiilema fáanɛ ní gwãasinao.

3 To ma wabikea kama,
swákpa ma wiileai.

4 Asa yá'ɔma kò ma nòseuɛ,
ma wēni sò è léi.

5 Wà ma da gbé pɔ aalɛ si bedauɔu,
ma ɔ lán yèɛɛsaidewa.

6 Wà ma ya ma kpa ɔ guu

* 87:4 Gal 4.26 * 88:1 1Kia 5.11

lán gbé pò wúlea miau sòlòbòwa.

An yá dngũ bò, aa b̀ò n ɔu.

⁷ N ma zu è zòlo guu
e t̀òle ǹona gbáo gusiau.

⁸ N p̀okũma t̀s̀a,
a ís̀ò lé ma lé.

⁹ N tò ma gbé ɔ ma v̀ũaa,
ní tò aa ye ma g̀iyáio.

Wà ma kaka, b̀okii kuo.

¹⁰ Iadama ma wé siak̀ù,
mále lezunzi za k̀oo e oosi,
ma ɔ̀ ɔ̀ danzi.

¹¹ Ge ɔ ni yáb̀onsaekenéa?
Gyaade ɔ mé aai fele n sáaukpa?

¹² Wí n gbéke galike miau yà?

Wí n náaiyá'ò kaaleu yà?

¹³ Wa n dabudabu ɔ d̀s̀ a gusiau yà?
N maakea ɔ d̀s̀a ku wésia guu yà?

¹⁴ Dii, mi wiilema,
ma wabikea k̀oo í ka n k̀ii.

¹⁵ B̀yáí níle gímazii, Dii?
Akea n mikpeliméi?

¹⁶ Má kú ga lézi ẁenann ɔ za ma èwaasog ɔ,
n wét̀eam̀ané t̀s̀a, ma g̀ò s̀aíi.

¹⁷ N p̀opaamazi mà ma mia,
n vía p̀ó lé ma midé.

¹⁸ A daamala lán íwa za k̀oo e oosi,
à k̀ũaaa míomí.

¹⁹ N tò ma gbé yenzide ɔ ma v̀ũaa,
gusia mé g̀ò ma gbèna ũ.

89

Lua legbèa Davidie

¹ Ezala bui Etani* le.

² Dii, má ɔ lesi n gbéke yá musu láasaie,
má ɔ n náaiyá kpáwake wé ní wé ɔ.

³ Má o n gbéke lí ɔ kpálea vío,
n náaideke zínapelea musu n be.

⁴ N m̀è n bàa kú ní gbé pò ní s̀èò,
n legbè n z̀òblena Davidie.

⁵ Nyó to aà bui à ɔ kible g̀o ɔ piie,
níyó aà kpala gba gbã e aà buiwa.†

⁶ Musude ɔ n dabuyá ɔ sáaukpa, Dii,
malaika ɔ n náaiyá'ò balu guu.

⁷ Asa gbèe ku musu à kà Diiwao,

* **89:1** 1Kia 5.11 † **89:5** 2Sam 7.12-16, Soũ 132.11, Zin 2.30

malaikae muaaaàṽṽ.

⁸ Baa malaikaṽ kãaa, Lua mé fuañla,
gbé pṽ liaaaàziṽ mē ì seena ta.

⁹ Dii Lua Zigōde, déme muaannṽi?

N gbãa ní náaiṽ vī yápii guu.

¹⁰ Ni gbãamṽ ísiae,
tó à fèlè ní vivíao, ni a zùuke.

¹¹ N Egipiṽ suumpà aa gō geṽ ù,
n n wèlepṽ fàaa ní n gàsa gbãao.

¹² Musu ní zílèoá n pṽe,
n dúnia kàlè ní pṽ pṽ kú a guuṽ.

¹³ N gugbãntoo ní geṽmidṽkíio kè,
Taboo ní Emṽ gbṽ ì guladṽma.

¹⁴ N gàsaá gōsa pṽe,
n ṽ gbãa mé n ṽplaa dṽ musu.

¹⁵ Yãmaa ní yázedeo mé n gína êkpale ù,
gbéke ní náaiṽ mé dia n aewa.

¹⁶ Báaadeṽn gbé pṽ aa guladṽama dṽ,
aaṽ be n aē gupuaṽ ù, Dii.

¹⁷ Aaṽ pṽnake ní n tṽo gṽṽpii,
aaṽ íanadã ní n maakεao.

¹⁸ Asa an gawi ní ní gbãaon n ù,
n zεawanṽ yáí wá mi daa ía.

¹⁹ Wá sèngbaoá Dii pṽe,
wá kiapiá wá Isailiṽ Lua pṽe.

²⁰ N yá'ò n yãmanaṽne yãa
wépungu'ea guu n mē:
Ma dṽnlekè negṽnae,
ma èwaasopi sè lesí a gbéṽ guu.

²¹ Ma a zṽblena Davidi è,
ma a nísikàwà ma aà díle.

²² Má aà kúa ma ṽzle,
ma gàsa gbãa aṽ kuaànṽ.

²³ Ibεε a fṽ falusiwàṽ,
gbṽvãí a e ṽnaalewàṽ.

²⁴ Má aà wèlṽ wíwi aà aε,
má aà zangudeṽ kwé.

²⁵ Má náai vīè ní gbékeo,
aà mi iṽ daa ía ní ma tṽo.

²⁶ Má ísia naè a ṽzle,
iṽ iko vī swaṽwa.

²⁷ A lezumazi à mε,
má dε a Mae ní a Luao ù,
a gbesi ní a Suabanao ù.

²⁸ Má aà ke ma yoa ù,
iṽ dε dúnia kíaṽ mide ù.†

²⁹ Má gbéke vīaànṽ gṽṽpiiε,
ma bàa pṽ kuaànṽ gbooa vío.

³⁰ Má tṽ aà bui àṽ kible gṽṽpiiε,

† 89:28 Zia 1.5

aà kpala iò ku e dúnia ge láaò.

31 Tó aà buiò pákpà ma ikoyáì,
mé aai te ma yādīlεαozio,

32 tó aa bò ma yá kpe,
mé aa ma yādanεo kūao,

33 má gotōmá an tàaeo yáíε,
mí ní ke búubuu an vái yá musu,

34 áma gbēke pò má vīaànò a midεo,
má fō náaisaiyākεo.

35 Má a bàa pò kuaànò yá gbooo,
má lé pò má gbèè lilεo.

36 Ma lεgbè ní mazīa kuaò gēn do,
má εeto Davidiεo, ma mè,

37 aà bui aò ku gòopiie,
aà kpala aò ku ma ae lán íatēwa.

38 Lá mòvua de seela náaide ũ musu,
màa aà kpala aò ku gòopii.

39 N beeo n gi kía pò ní kpàì,
n òkpàaàzi, n kolokèaànò.

40 N n bàa kua ní n zòblenao yá gbòò,
n sakà aà kíafuau, ní zù zīlε.

41 N aà wéle bíiò gbòò,
n aà zegikíiò kwè ní dàaí.

42 Gēzeadeo lé ní baa seu,
à gò láanipò ũ a saedeone.

43 N tò aà wèleo gā gbàε,
ní tò aà ibεeo pònakè.

44 N aà fēnda lé dè,
ni zεaànò zī guuo.

45 N aà gawi kò'è,
n aà báa bàaàla.

46 N tò à zikù a gbāau,
n widàwà.

47 Dii, níyòò ulεawēε gòopii yà?
N pòkūma té aò kù e bòε ni?

48 Làasookε ma wēni kulunkεwa,
n gbēnazīna kè pā yà?

49 Gōsa kpele mé aò ku à gí gaii?
Démε a fō azīa si mia ikowai?

50 Dii, gbēke pò ní vī yāa gè má ni?
Lé pò ní gbè Davidiε ní náaio sō bε?

51 To n zòblena láanikea yá dōngu,
buiò ma kea pòpòò ma sō zò.

52 N ibεeo kía pò ní kpà láanikè,
e gu pò aà kèse zèu, Dii.

53 Wà Dii sáaukpa gòopii!
Ami! Ami!

Soũ 90-106

90

Lua ní gbēnazinao

Lua gbé Mɔizi wabikea.

¹ Dii, wá ulékíin n ũ wē ní wēo.

² E ñyɔ́ gé gbèsísíḡ kei,
e ñyɔ́ gé tɔle ní dúniao kálei,
Luan n ũ za asínizí e gɔɔpii.

³ Ni dile gbēnazinae aà gē tēenau,
ni to aà ea gɔ́ b̀suti ũ.

⁴ Wē òaa sɔo deɛe lán gɔɔ dowa,*
ì gēne lán gĩa ge gwāasinawa.

⁵ Ni to i dańla aai gaga,
aa de lán sē pó ì b̀le kɔɔwa,

⁶ ì b̀le kɔɔ, i gbá,
ì i'o oosi, i giigaga.†

⁷ N pɔkũma ì wá suumpa,
n kòlokea ì gili gēwágu.

⁸ Wá yāváiḡ kálea n ae,
wá asiiyáḡ b̀ gupau n kuu.

⁹ Wá gɔɔ ì gēkɔ́u n kpēne yáí,
wá wēni ì midē wá wea dóũdoũnau.

¹⁰ Wá wē ì ka bàákwí taawa,
tó wá gbāa s̄, basiiḡ.

Wēpiḡ guu baa a pó pó na

ì mó ní taasio ní p̄siaoē,
ì gēzea kpakpa, ɔ́ wi kpagui.

¹¹ Déme n pɔkũma gbāa lé d̄si?
Déme n kpēne lé d̄s à v̄lákēi?

¹² Dadawēe wàḡ wá wēni d̄s màa,
ké wà òno e wá s̄ guu.

¹³ Dii, ñyɔ́ ea wá wēgwa b̀e ní?
Wēnad̄s n z̀blenaḡne.

¹⁴ Tó gu d̀, to n gbēke m̄wá,
w̄o p̄nake ní gulakēao gɔɔpii.

¹⁵ Wá gba p̄na ɔ́ pó ní t̄wá gɔɔ léu,
taasi pó wá kē wē léu.

¹⁶ N n yákeao ɔ́ḡ n z̀blenaḡne,
ní tó wá néo n iko gbāa d̄s.

¹⁷ Dii wá Lua, báaadawágu nana,
ēf̄aaida wá z̄iu wàḡ káf̄lákē,
ao, ēf̄aaida wá z̄iu wàḡ káf̄lákē.

91

Lua mé wá d̄šana ũ

¹ Gbé pó ulēa Musude ɔ́ guu,

* 90:4 2Piē 3.8 † 90:6 Zaa 1.11

mé a ku Gbãapiide uei,
 2 ì me Dii mé a zegikíi ũ,
 a Lua mé a ulékíi ũ, á aà náai ví.

3 A n si kaiwa,
 a n suaba ní gagyão.

4 A n sɔb a pɔleu,
 níyɔ ulea aà kúlukulunau.
 Aà náai mé aɔ de n sɛngbao ũ.

5 Gwãasín pɔɔ ní fãane kà kpán'ãaɔ
 an kee vía a n kũo,

6 ge gagyã pɔ ì be gusiau
 ge gyãkawẽle pɔ ì ní le fãane gbãa.

7 Baa tó gbɛɔn òaa sɔo lé kwé n sae,
 ge gbɛɔn òaasɔsɔo leε kwi lé fu n ɔplai,
 pɔe a n leo.

8 Wɛzu ò gwa,
 níyɔ e lá wí ìada vãikenaɔwa.

9 Tó n Musude ðile n ulékíi ũ,
 mé n Dii ðile n kúkíi ũ,

10 vãie a sɔnzio,
 músi a gɛ n uao.

11 Asa a n yã'o a malaikaɔne
 aa n dɔa gu pɔ níle géu píie.

12 Aa ɔdama,
 ké nsu gɛnale gbewao yáí.*

13 Nyɔ táa'o nòɔmusuwa ní kyáo,
 níyɔ ɔzɔ nòɔkusiwa ní mlè pásio.†

14 Dii mè: Lá à nàmazi, má aà bɔ,
 lá a ma dɔ, má aà se musu.

15 A lezumazi, mí wewà.
 Tó yá nàewà, máɔ kuaànɔ,
 má aà suaba, mí aà kpela.

16 Má báaadaaàgu ní wɛni gbãao,
 má aà suaba, i pɔnakεð.

92

Lua sáaukpaa

1 Kámabogɔɔ le.

2 A maa wà n sáaukpae, Dii,
 wá lesi wà n tɔbɔ, Musude,

3 wí n gbɛke galikε kɔɔ,
 wí n náaiyã'ò gwá,

4 wí n táasile ní mɔɔnao
 ní domao ní kotilio.

5 N yãkeɔ ì ma pɔ ke na, Dii,
 mi guladɔ n ɔzíkεaɔwa.

6 Dii, n yãkeɔ zɔɔ maamaae,
 n làasoɔ gbia à kè zài.*

* 91:12 Mat 4.6, Luk 4.10-11 † 91:13 Luk 10.19, Lom 16.20 * 92:6 Lom 11.34

7 Soũ yápi dõo,
misaide a fõ mao.
8 Baa tó gbẽvãio òtá lán kàewa,
mé vãikenaò káfia è nípii,
an zia de kaale láasai ùe.
9 Mpi sõ Dii, nýõ káfia gòpiie.
10 N n ibeèò gwa, aale mide,
vãikenaò lé fãaa pii.

11 N ma gba gbãa lán zùsèlewa,
n nísi òde kà ma miwa.
12 Ma wesì ma wèleò fuale,
ma swá ma ibeè vãio wii mà.
13 Gbẽmaò gbã lán daminaliòwa,
aa zòkũ lán Libã sede líòwa.
14 Pélea Dii kpé kpele
aa gbã wá Lua ua.
15 N ní zikũakèò aao ne'ie,†
an lá aò nísi bõe si plèple.
16 Aa me Dii maa,
õme wá gbesi ù,
vãie ku aà guuo.

93

Dii mé Kìà ù

1 Dii mé lé kible,
a zòkè daa ula ù.
Dii zòkè daa, à gbãa dò a pi,
à dúnia kàle gíũgiũ, a deeo.
2 N zõlea báawa za gòpi,
ní kú za asínizí.
3 Swaò pà Dii,
swaò kõfi dò,
swaò lé gãale.
4 Dii ku musu, a zõ,
aà zõ de í zõ kõfia,
aà gbãa de ísia í vívíaa.
5 Dii, n yádileàò gbooa vïo,
à kũ n kpé àò ku adoa e gòpiie.

94

Lua mé yákpalekena ù

1 Dii á Lua pò ì t̄simáe.
Lua pò ì t̄simá, bò gupuau!
2 Dúnia yákpalekena, fele!
Fia bo íandãnaone ní yãkewa.
3 Gbẽvãio aao p̄nake e bõe ni?
Aao tidòwála e bõe ni, Dii?

† 92:15 Zaa 15.2

- 4 Vãikenapiõ ì gõsagõsa yã'o,
aaĩ yãbõle, aaĩ ìanadã mípii.
- 5 Dii, aaĩ tãa'o n gbéõwa,
aaĩ gbãamõ gbé pò n ñ sépiõne.
- 6 Aaĩ gyaa gbẽandoõ ñ bòmõõ dede,
aaĩ tone pò gwana vïõõ suumpa.
- 7 Aaĩ me Dii lé ñ eo,
Yakõbu buiõ Lua laai kúmáõ.
- 8 A sũõ, à laaika!
A mĩsaideõ, á õnkũ bõee la?
- 9 Lua swá pè, ìli yãmao lé?
A wé kàsa, ìli gu'eo lé?
- 10 I bui píi toto, a ñ swágagaoa?
I yãdané, a dõa vïoa?
- 11 Dii gbẽnazina làasooõ dõ,
a dõ ké aa yãfũu lán gbé tíwa. *
- 12 Báaaden gbé pò ni toto,
ni n ikoyã dadae ù, Dii.
- 13 Ni aà nòse daè doũ taasikegõõ,
e wà ge eyõ vãikenaẽ.
- 14 Dii a pãkpa a gbéõzio,
a gbé pò á sè a pò ùõ vũaao.
- 15 Wa ea yákpaleke a zéwa,
nòsepuadeõ ì zedõ.
- 16 Déme a felemee gbẽvãiwai?
Déme a zemaõ vãikenaõ musui?
- 17 Mé ì ke Dii dõnlekẽmeee yãa no,
dõ má kú miau kílíkili gõõ.
- 18 Ké ma mè zãana lé ma séle,
n ma kũ n gbẽke guu, Dii.
- 19 Ké ma làasoo kõ ma sõu,
n ma sõ ñnimeee n ma põ kèna.
- 20 N lé líõ ku yágõgõn koleaõ yáuo,
an yãdileaõ ì mõné ñ taasio.
- 21 Aaĩ lekpaaf gbẽmaazi,
aaĩ yãda tãaesaidea wà aà de.
- 22 Dii mé ma zegikĩ ù,
ma Lua mé gbesi pò mi ulẽu ù.
- 23 A ñ vãikea soaamáẽ,
ì ñ buibõ an tàaeõ yáí,
Dii wá Lua a ñ buibõ.

95

Lua táasilẽa

1 A mõ wá põna wii dõ Diiwa,
wá guladõ gbesi pò ì wá bõwa.

* 94:11 1Kln 3.20

2 Wà gé aà aε wà aà sáaukpa,
wà lesi wà aà táasile.

3 Asa Dii mé Lua zṽde ũ.
Kía zṽε, a δε dii píia.

4 Tṽle nṽna ku aà ṽziε,
gbèsiṽ misonaṽ aà pṽε.

5 Isiaá aà pṽε, ṽme kè,
ṽme tṽle ikàsa ní a ṽo.

6 A mṽ wà wúle wá gbεεu
wà kúle Dii wá Kεna aε.

7 Asa aàpi mé wá Lua ũ,
wá δε aà kpàsa gbṽṽ ũε,
aà sã pṽ àle ní dāṽ ũ.

Tó a aà lṽṽ mà gbã,

8 ásu swágbãake lá á deziṽ kè Meliba
gṽṽ pṽ aa ku Masa guwaiwaiuwao.*

9 Baa ké aa ma yãkeaṽ è,
aa ma yṽ aa ma gbãa legwà.†

10 ṽ má ye ní gíyãio e wṽ bla,
ma mè gbṽ sásãaṽε,
aa ma yãkeaṽ dṽo.

11 Má ò ní maziao ní pṽfεo ma mè,
aa gṽ ma kámabokiiuo.‡

96

Dii mé Kía zṽ ũ (1Lad 16.23-33)

1 A lè dafu sí Diie,
dúnia gbṽpii, à lesi Diie.

2 A lesi Diie, í aà tṽṽ,
àṽ aà ziblea baokpa lá gu lé dṽ.

3 A aà gawi yã'o buiṽε,
à aà yãṽnsaεṽ galike gbṽpiiε.

4 Dii zṽṽ, à kà wà aà táasile,
à kà wà víakeè δε diiṽla píi.

5 Buipáleo diiṽ a pṽ gianaṽε,
Dii mé musu kè.

6 Zṽṽke ní beεεo kuwà,
gbãa ní gawio ku aà kíie.

7 A gawi ní gbãao dṽ Diie,
bùsu pii gbṽṽ, à dṽ Diie.

8 A Dii tṽ gawi dṽè,
à mṽ aà ua, í aà gba pṽ.

9 A kúle Diie ní lousisi'ulaṽ daa,
zṽledeṽ, à tṽ á me àṽ kuke aà aε,

10 í o bui píie, Dii mé lé kible.

A dúnia kàle gíúgiú, a deea vío.

A yákpaleke ní gbṽpiiio a zéwa.

* 95:8 Ebe 3.15 † 95:9 Bṽa 17.1-7, Ebe 3.7-11 ‡ 95:11 Nao 14.20-23, Ebe 4.3, 5

11 Musudeṽ, à pṽnake,
 z̄l̄edeṽ, à v̄i àṽ k̄ēaa,
 ísia n̄ pṽ pṽ kúuṽ, à k̄ōf̄ike.
 12 S̄ēa n̄ pṽ pṽ kúuṽ, à kúkuake,
 lí pṽ kú lákpeuo i gulake píi.
 13 Aa pṽnake Dii ae, asa àle mṽ,
 àle mṽ yákpalekei n̄ dúniao.
 A yákpaleke n̄ dúniao a zéwa,
 a yágṽgṽ gb̄éṽne n̄ síanao.

97

Dii mṽa

1 Dii mé lé kible!
 Dúnia gb̄éṽ, à pṽnake,
 ísiabaadeṽ, àṽ ku pṽna guu.
 2 Luabepuana n̄ a síanao liaaaàzi,
 yázede n̄ yāmaao mé aà kpala z̄ina ũ.
 3 Té ìṽ dṽaaaè,
 ì k̄ū aà ib̄eṽ pṽ liaaaàziṽwa.
 4 Aà loupileṽ ì tṽṽle pu,
 tó dúnia è, ì lualua.
 5 Gb̄èsíṽ ì yṽ lán zónisiwa Dii ae,
 dúnia gb̄épii Diipi ae.
 6 Musudeṽ ì aà maakea kpàwake,
 bùsu pii gb̄éṽ ì aà gawi e.
 7 Wí ì táagbagbanaṽ kú,
 gb̄é pṽ aai íanadā n̄ táapiṽ.
 Diipiṽ kúle aà ae mípii.
 8 Tó Síṽnadeṽ mà, aa pṽnake,
 Yuda w̄éledeṽ aṽ ku pṽna guu
 n̄ yákpalekeṽ yái, Dii.
 9 Dii Musuden n̄ ũ dúnia gb̄épii,
 n̄ zṽ de diiṽla píi.
 10 Gb̄é pṽ ye Diiziṽ, à za v̄aigu.
 Iṽ a yāmanaṽ w̄ēni k̄ūané,
 ì n̄ bṽ v̄aikenṽṽ.
 11 I gupu gb̄ēmaaṽne n̄ z̄éu,
 ì pṽna t̄ṽ n̄ṽepuadeṽ guu.
 12 Gb̄ēmaaṽ, à tó á pṽ ke Diiwa na,
 à aà tṽṽ, asa a ku adoa.

98

Dii mṽa táasileṽ

1 A lè dafu sí Diie,
 asa à yāṽnsaṽṽ k̄è,
 à z̄iblè n̄ a ḡāsa pṽ a kua adoa gb̄āao.
 2 Dii tò wa d̄ṽ a z̄iblè,

à a gběsuabaa gbāa òlɔ bui píie.
 3 Gbēke ní náai pọ a ví ní wá Isailiɔ doaàgu.
 E dúnia léwa wa è lá wá Lua zíblè.

4 Dúnia gbépii, à pɔna wii dɔ Diiwa,
 à ví ní wiio, à gulake à lè sí.

5 A lesi Dii ní mɔɔnlɛao,
 ní mɔɔnlɛao ní letēdɔawao

6 ní káaɛɛao ní kuu'ɔo,
 à pɔna wii dɔ Dii wá Kíawa.

7 Ísia ní pọ pọ kúuɔ, à kɔfike,
 ní tɔɔlɛo ní gbé pọ kuwàɔ píi.

8 Swaɔ, à gàale Dii aɛ.
 Gbèsisíɔ, à gulake sánusánu,

9 asa àlɛ mó yákpalekei tɔɔlɛɛ.
 A yákpaleke ní dúniao a zéwa,
 a yágɔgɔ gbéɔne ní síanao.

99

Lua kuaadoade

1 Dii mé lé kible,
 bui píi lé lualua,
 a zɔlɛa malaika gásiadeɔ zānguo,*
 dúnia lòo.

2 Dii zɔɔ Síɔna,
 a ku musu, a de bui píila.

3 Aa aà tó zɔɔ pọ í to vía ní kú bɔ,
 asa aà kua adoaɛ.

4 Wá Kía gbāa ví, a ye yázedei,
 Ɔme yákpalekea a zéwa dà,
 à yágɔgɔ Yakɔbu buiɔne a zéwa.

5 A Dii wá Lua tɔɔɔ,
 à kúle aà gbadibɔ saɛ,
 aà kua adoaɛ.

6 Mɔizi ní Aalonaɔ mé aà gbàgbanaɔ ũ,
 Samueli mé aà sísináɔ do ũ.
 Aa lezùààzi, ɔ a wèmá.

7 Kua telu guu à yā'òné,†
 aa aà ikoyā ní aà yādilɛneɔ kúa.

8 Dii wá Lua, ní wèmá,
 Lua sùuuden n ũ.
 N beeo n ní yāváiɔ wíne ní musu.

9 A Dii wá Lua tɔɔɔ,
 à kúleè aà gbèsisí pọ a kua adoa musu,
 asa Dii wá Lua kua adoaɛ.

* 99:1 Bɔa 25.22 † 99:7 Bɔa 33.9

100*Dii sáaukpaa*

Sáaukpaa le.

¹ Dúnia gbépii, à kúkuake Diiε.

² A zɔble Diiε ní pɔnao,
à mɔ àà kíi ní gulakeao.

³ Aɔ dɔ ké Dii mé Lua ũ,
ɔme wá ké, wá de àà pɔ ũε.

Wá de àà gbéɔ ũ, àà kpàsa são ũ.

⁴ A gẽ àà ua léu ní sáaukpaa,
à gẽ àà ua ní àà táasilεao,
à àà sáau kpa à àà tɔbɔ.

⁵ Asa Dii maa, àà gbẽke láaa vío,
ìb náai ví gɔɔpiiε.

101*Kia legbɛa a kiblea yá musu*

Davidi le.

¹ Má lesi gbẽke ní yázedeo musu,
má soũ dannɔ, Dii.

² Má laaidɔ kua tàaesaiwa,
bɔε níyɔ mɔai?

Má ku ma ua ní nɔsepuaɔ,

³ má pɔvái dɔ ma wéio.

Má za yãdɔsaikεau, a naao.

⁴ Má yãdɔsai fɔo,
ma bàa aɔ kú ní yãvãioo.

⁵ Má gbé pɔ í a gbédee pe suumpaε,
má yɔɔdeɔ ní íandãnaɔ fɔo.

⁶ Ma wé dɔ ma bùsu náaideɔzi aao kumanɔ,
gbé pɔ ìb be tàesai mé aɔ de ma zíkεna ũ.

⁷ Má we gbɛsãsãna àɔ ku ma beo,
má tó mɔafilide àɔ ku ma saεo.

⁸ Má a bùsu gbɛvãio suumpa lá gu lé dɔ,
máɔ vãikεnaɔ midε Dii wéle guuε.

102*Yèεsaide wabikεa*

¹ Wɛnade yèεsaide pɔ lé a yã'ɔmaɔ bɔle Diiε wabikεa.

² Dii, ma wabikεa ma,
to ma wiileama ká.

³ Nsu bɔ ma kpe ma taasikεgɔo,
swákpamazi.

Tó ma lezúnzi, wea kpakpa,

⁴ asa ma gɔɔ lé gẽ lán súlewaε,*
ma me lé pusu bɔ lán teyɔwa.

⁵ Ma sɔ lé wo,
mále ibaba lán sɛwa,

* 102:4 Zaa 4.14

bleblea yá lí dɔmagu mà bleo.

⁶ Ma aaukea mé tò
ma gɔ wákambaau ũ.

⁷ Ma gɔ lán gbáa gbaonawa,
lán bezia koowa.

⁸ I lí gɛ ma wéuo
lán bã m̀ndona pɔ pé kpé musuwa.

⁹ Ma ibeɛo ɔ ma sɔsɔ gɔɔpiiɛ,
ma lánikenao ì gbé ká ní ma tóo.

¹⁰ Túfu mi ble ble ũ,
ma wé'i ì ka ma imia guu

¹¹ n pɔkũma ní n kpɛnɛo yáí,
asa n ma se n ma pãlɛɛ.

¹² Ma wɛni lé gɛzɛa lán uenawa,
ɔ mále giigaga lán sɛwa.

¹³ Mpi Dii, ní zɔlɛa báawa gɔɔpii,
nyɔɔ de tɔde ũe e wá buiwa.

¹⁴ Nyɔ fɛlɛ wɛnadɔ Sibnaɛ,
asa n sũuukeaaano gɔɔ kà sa.

¹⁵ Aà gbɛo kè n zòblenaone maa,
aà daaia ɔ kewɛɛ wɛnaɛ.

¹⁶ Bui pii a viakene, Dii,
dunia kiao gawi dɔne nípii.

¹⁷ Asa Dii a ɛa Sibna kálɛ ɔ,
i ɔ mómá we ní gawio.†

¹⁸ A gbé pɔ gò yɔɔyɔɔ wabikɛa sí,
a ní wiilɛawa kpa swáao.

¹⁹ Wa yápi kɛ ziadeɔ yáíɛ,‡
gbé pɔ kuopiɔ i Dii táasilɛ.

²⁰ Dii wekpàlɛ zílɛ za a kúkii,
kua za musu à wezù tɔlɛ,

²¹ ké à e gbéɔ zɔblewii ma,
i ní ɔ ga lézi yáí,

²² wi Dii tɔɔ Sibna,
wi aà táasilɛ Yelusaleũ.

²³ Gɔɔ bee bùsu pii gbéɔ kãaa we,
bùsu pii gbéɔ mɔ misiileiè.

²⁴ Kua ma sápaagɔɔ à ma busa,
à ma wɛni kulun kú.

²⁵ Ɔ ma m̀: Ma Lua,
nísu ma se kpóoo,

n gbé bee, n wɛni láaa vío.

²⁶ N tɔlɛ kálɛ za asínizi,
musuá n ɔzíkɛɛ.

²⁷ Ampii a gɛ, ãma níyɔɔ kue.
Aa zikũ lán pɔkasawa piiɛ,§

† 102:17 Isa 60.1-2 ‡ 102:19 1Kln 10.11 § 102:27 Isa 51.6

ńyõ ní lile lán ulawa aa gēle.*

²⁸ Mpi s̄ ńyõ doũ gɔɔpiie,

n gɔɔ láaa vío.†

²⁹ N zòblenaɔ néɔ zedɔ,

an buio aao ku n ae.

103

Lua gbēke

Davidi le.

¹ Má Dii sáaukpa,
má aà tó pó kú adoa bɔ ní nòsemendoo.

² Má Dii sáaukpa,
aà maakeae a sámaguo.

³ I sùuukemanɔ ní ma tàaeɔ píi,
ì ma gbágbã ní ma gyãɔ píi.*

⁴ I ma bɔ ga lézi,
ì maakemee a gbēke guu.

⁵ I to pɔmaaɔ mɔa,
mí ea su èwaaso ũ lán kúuwa.

⁶ Dii ì yāke a zéwa,
ì to yá bɔ ní gbé pó wàle gbãamɔnéɔne na.

⁷ A tò Mɔizi a pɔeã dɔ,
à a yākeɔ òlɔ Isailiɔne.

⁸ Dii sùuu ví ní sósobio,
aà pó lí pa kpaao,

a gbēke ví maamaae.†

⁹ Ili zɔadɔmá láasaio,
aà pɔ lí fēa gɔɔpiio.

¹⁰ Ili yākewēe wá duunawao,
ìli ìadawá wá vāikeawao.

¹¹ Lá luabe lesí de ní tɔɔleɔ,
màa a gbēke ví zɔɔ ní a víakenaɔ.

¹² Lá gukpe zà kōe ní be'aeɔ,
màa ì wá tàaeɔ kéwá.

¹³ Lá mae ì a néɔ wēnagwa,
màa Dii ì wēnadɔ a víakenaɔne,

¹⁴ asa a wá keɔɔ dɔ,
wá dea bùsuti ũ dɔaàgu.‡

¹⁵ Gbēnazina wēni de lán sēwae,
ì bɔ gawi ví gɔɔpla lán lávuwae.Š

¹⁶ Tó íanapèwà, ì gēlee,
a kúkí lí dɔ gbēegu bɔ.

¹⁷ Dii ì gbēke ví ní a víakenaɔ
za asínizí e gɔɔpii,

ì maake ní néɔne ní ní tɔũnaɔ,*

¹⁸ gbé pó zè ní aà bàakuaríno yáo

* **102:27** Zia 20.11, 21.1 † **102:28** Ebe 1.10-12, 13.8 * **103:3** Bɔa 15.26 † **103:8** Bɔa 34.6, Yon 4.2, Yoc 2.13, Zaa 5.11 ‡ **103:14** Daa 3.19 Š **103:15** Isa 40.6-7, 1Pic 1.24, Zaa 1.10-11 * **103:17** Bɔa 20.6

aa yá pó a dilɛɔ kũaɔ.

¹⁹ Dii a kpalabaa kpàɛ musu,
a iko ví gbépiiwa.

²⁰ A Dii sáaukpa aà malaikaɔ,
ikode pó i aà yá'one ma à zikewàɔ.

²¹ A Dii sáaukpa, aà ìwaɔ píi,
aà zíkɛna pó i aà pɔɛá kɛɔ.†

²² A Dii sáaukpa, aà pɔkɛaɔ píi
gu pó àɛ kibleuɔ píi.
Má Dii sáaukpa.

104

Dii Pópiikɛna táasilea

¹ Má Dii sáaukpa.

Dii ma Lua, ní zɔɔ maamaae,
ní gawi daa pɔkasa ũ, àɛ tekɛ,

² gupua fifiama zwāa ũ.

N musu kpàɛ lán pɛwa,

³ n bekpa lousisiaa.

N luabɛpuana kè ní sɔ́go ũ,
níɔ bɛ ní íanao.

⁴ Ni íana gbaɛ n zínaɔ ũ,
ni té zí n zíkɛnaɔ ũ.*

⁵ N dúnia kàɛ, n a zínapèɛ,
a deea ví bauo.

⁶ N ísia lèaàla pɔkasa ũ,†
í kù gbèsísíɔla.

⁷ N ípi lèle ɔ̀ à bàasi,‡
n pūnawà ɔ̀ gili gèu.

⁸ Gbèsísíɔ̀ lɛsí kù, gusalalaaɔ ɛenkū,
ɔ̀ í tà gu pó ní dilɛ̀u.

⁹ N kɔɔ dà ípiɛ, a e víao,
a e ea da tɔɔɛa bau ɔ̀o.

¹⁰ N tò nibɔnaɔ ì í pisi swa'ɔnaɔu,
ɔ̀ a í ɔ̀ bàalɛ gbèsísíɔ̀ zānguo.

¹¹ Sèa pópíi ɔ̀ a imi,
a í ì sèa zàa'ínaɔ imi ɔ̀o.

¹² Bãɔ ɔ̀ ka swapíɔ̀ saɛ,
aaɔ̀ pɛa a dào guu, an wii ɔ̀ dɔu.

¹³ Za n bɛ ni lou gbaɛ gbèsísíɔ̀wa,
n zí gbɛ ì dúnia ká.

¹⁴ Ni to sɛ̀ bɔɛ pɔtuɔɔnɛ,§
ni blɛ bui kpa sèwanaɔwa.
Ni blɛ bɔɛ tɔɔɛ, aai blɛ.

¹⁵ Vɛɛ pó ì ní pɔ kɛ na
ní nísi pó ì ní lɛkpɛ yɔɔ
ní blɛ pó ì ní gba gbãao.

† 103:21 Luk 2.13 * 104:4 Ebe 1.7 † 104:6 Daa 1.1-2 ‡ 104:7 Daa 1.9 § 104:14 Daa 1.11

Aleluya!

105

Lua a gbé̃ suabaa
(1Lad 16.8-22)

¹ A Dii sáaukpa, í lé̃mawà,
à to bui píi aà yā̃keao d̃o.
² A lesi, í aà táasile,
à aà yā̃b̃nsaεkeao galike pii.
³ A í̃anadā́ n̄ Dii tó p̄o kú adao.
A Dii kí̃i wè̃elenāo à p̄onake,
⁴ à ge Dii le à gbā̃a gb̃eawà,
í̄o aà aeya ḡōpii.
⁵ A to yā̃b̃nsaε p̄o a kè̄o d̄oágu,
aà dabudabukeao n̄ ikoyā́ p̄o a ò̄o,
⁶ á Dii z̄ò̄blena Ablahaũ buio,
á Yak̄obu bui p̄o à á sé̄o.

⁷ Dii mé wá Lua ũ,
ō̄mε̄ í̄ yā̃dile gb̃é̃piiε̄.

⁸ Aà bà̄akuawan̄o yá lí s̄aaaguo,
yá p̄o a ò̄pi ao kue e wá buiwa.

⁹ Aà bà̄a kú n̄ Ablahaũ,*
à è̄a à a legb̃è̄ Izaakie lo.†

¹⁰ Aà bà̄a è̄a kú n̄ Yak̄obuo iko ũ,
ō̄ a kú n̄ Isailio e ḡōpii.

¹¹ A mè á Kanaa bù̄su kpámá,
ao de p̄o p̄o aa se kpaale guu ũ.‡

¹² Ḡōo bee aa dasio, w̄ili n̄ yā̃dao,
aa ku Kanaa bù̄suo b̄òm̄ō ũε̄.

¹³ Aāio liaaliaa bui n̄ buioo guu,
aāio bebe bù̄su n̄ bù̄suo.

¹⁴ I we wà n̄ wet̄ao,
à kí̄ao lè̄le an yá musu à mè

¹⁵ aasu ōk̄ā gb̃é̃ p̄o a n̄ sé̄piowao,
aasu í̄ada a ā̄nabipiwao.§

¹⁶ Ō̄ a tò n̄ana kà bù̄supiu,
a tò an kù̄sū̄a làa píi.*

¹⁷ Ō̄ à Yosefu gb̃à̄e à d̄àané,
wà aà yī̄a zo ũ.†

¹⁸ Wà m̄okà aà gbáwa,
wà m̄o d̄o aà n̄oε̄‡

¹⁹ e yá p̄o à d̄àa ò̄ gè̄ kè̄ò,
ō̄ yá p̄o Dii dà̄è tò yá b̄ò̄aàn̄o na.§

²⁰ Ké̄ kí̄a gb̃é̃ z̄ì, ō̄ wà aà gb̃à̄e,

* **105:9** Daa 12.7, 17.8 † **105:9** Daa 26.3 ‡ **105:11** Daa 28.13 § **105:15** Daa 20.3-7 * **105:16**
Daa 41.53-57 † **105:17** Daa 37.28, 45.5 ‡ **105:18** Daa 39.20 § **105:19** Daa 37.6-9

bùsu gbězɔ̀pi aà kè.*

21 A aà díle a bùsu dɔ̀aana ũ,
a tò aà iko ví a àizεεɔ̀wa píi.†

22 Yosefu aà kíaɔ̀ tòto a pɔ̀eãwa,
à òno dà aà íwaɔ̀ne.

23 ɔ̀ Yakɔ̀bu buio mò Egipi,‡
Isailio ku nibɔ̀ ũ Haũ buio bùsuu.§

24 Dii tò a gbéɔ̀ kò we maamaa,
a tò aa dasikù de ní ibεεɔ̀la.

25 ɔ̀ à ní ibεεpio swáfè, ɔ̀ aa zà aà gbépio,
aa ònoɔ̀pèle aà zòblenapioε.*

26 A a zòblena Mɔ̀izi zìmá†
ní Aalona pɔ̀ a sèo.‡

27 Aa yākè Egipioε seela ũ,
aa dabudabukè Haũ buipio bùsuu.

28 A gusia gbàemá, gu sí ní bùsuu,§
ké aa gĩ aà yāmai yái.

29 A ní swa'i líle à gò au ũ,
ɔ̀ a kpɔ̀ gága.*

30 Blɔ̀ lí ní bùsua
ní gbāadeɔ̀ wúlekio píi.†

31 A yā'ò ɔ̀ ũsinaɔ̀ kàngu,‡
gái kàngu e an bùsu lé léu píi.§

32 A loughε kàngu lou ũ,
loupilεa lí ní bùsua gupiiu.*

33 A ní v̄elio è'ε ní kaadɔ̀enlio,
à ní bùsu lío kè kélekεε píi.

34 A yā'ò ɔ̀ kwaɔ̀ kàngu,
kwasut̄ɔ̀ kà, aa lé vío.

35 Aa ní bùsu s̄é ní láo nè,
aa ní buapɔ̀ blè píi.†

36 A ní bùsu nεḡɔ̀ε s̄éiaɔ̀ dède píi,
né woode pɔ̀ aa ní í ní èwaasogɔ̀pio.‡

37 A b̀le ní a gbéɔ̀,
aa ánuusu ní vuao k̄ua,
an bui gb̄e i ḡenale z̄éuo.

38 Ké aa b̀le, Egipio pɔ̀ k̄ena,
ké vía ní kú Isailio yá musu yái.§

39 A telu pèle kpà a gbéɔ̀zi,
à kè té ũ gwá, à gupùnέ.*

40 Aa wabikèwà, ɔ̀ à m̀né ní bùuɔ̀,
à musu ble kpàmá aa kà.†

* 105:20 Daa 41.14 † 105:21 Daa 41.39-41 ‡ 105:23 Daa 46.6 § 105:23 Daa 47.11 * 105:25 Bɔ̀a 1.7-14 † 105:26 Bɔ̀a 3.10 ‡ 105:26 Bɔ̀a 4.14-16 § 105:28 Bɔ̀a 10.21-23 * 105:29 Bɔ̀a 7.17-21 † 105:30 Bɔ̀a 8.1-6 ‡ 105:31 Bɔ̀a 8.20-24 § 105:31 Bɔ̀a 8.12-15 * 105:32 Bɔ̀a 9.22-25 † 105:35 Bɔ̀a 10.12-15 ‡ 105:36 Bɔ̀a 12.29 § 105:38 Bɔ̀a 12.33-36 * 105:39 Bɔ̀a 13.21-22 † 105:40 Bɔ̀a 16.2-15

41 A gbesi pàa, ò í b̀̀u, †
 ípi bàalè guwaiwaiu we lán swawa.

42 Asa lé pò a gbè yá d̀̀aàgue,
 yá pò a ò a z̀̀blena Ablahaũepi.

43 A b̀̀ ní a gbé̀, aale p̀̀nake,
 gbé pò a sèpiò guladò.

44 A buipáleò b̀̀usu kpámá, §
 z̀̀í pò gbépiò kèò ài g̀̀nné.

45 Bee kè pii ké aa e wàò a yá diléò k̀̀ua,
 aai a ikoyáò da.

Aleluya!

106

Isailìó ní duunaò oa Luaé
 1 Aleluya!

A Dii sáaukpa, asa a maa,
 aà gbèke láaa vío.

2 Déme a f̀̀ Dii yá z̀̀òkèò oi?
 Déme a f̀̀ à aà táasile píii?

3 Báaadeò n gbé pò aaìò yámaa k̀̀ua
 aaìò yáke a zéwa g̀̀òpiò ù.

4 Tó níle na ke n gbéòne,
 ma yá aò d̀̀ngu, Dii.

Tó níle ní suaba, ma wegwa,

5 ké ma baa e àò ku n gbéò namau,
 mí p̀̀nake ní bui pò ní sèò,
 mí ní táasile n gbépiò guu.

6 Wa duunakè lán wá deziòwa,
 wa tàaekè wa yá v̀̀aikè.

7 Ké wá deziò ku Egipi,
 aai Dii dabudabukèò yá dao,
 yámaa dasi pò a kènéò s̀̀àngue,
 ò aa swágbáakè Isia Tèa sae.*

8 N beeo à ní suabà a tó yáí,
 ké wà e a gbáa d̀̀ò.

9 A gbáamò Isia Tèa e ò g̀̀gii b̀̀ò,
 à sínnò a eu, aa bùawà guwaiwai ù. †

10 A ní b̀̀ ní íbeò z̀̀í,
 à ní sí ní zangudeò gbáawa.

11 I dà ní wèlepíola,
 baa an gbé m̀̀endo i b̀̀ò. †

12 Ó aa yá pò a ò sí,
 aa aà táasilè. §

† 105:41 B̀̀a 17.1-7, Nao 20.2-13 § 105:44 Yoz 11.16-23 * 106:7 B̀̀a 14.10-12 † 106:9 B̀̀a
 14.21-22 † 106:11 B̀̀a 14.21-22 § 106:12 B̀̀a 15.1

13 Ǿ à yǎkeǎo sǎngu gǔǔ,
 aai à dǎ à ledamáo.
 14 Aale ní pǒblea beεke guwaiwaiu,
 ǔ aa Dii lewe sēgbǎu we.*
 15 A pǒ pǒ aa gbèawa kpámá,
 ǔ à me'ibabagyǎ zímá.†

16 Aa íisè ní Mǒizio bòou
 ní Aalona pǒ Dii à díleo.‡
 17 Tǒǒle wèaa à Datani mǔ,
 à kúaa Abilaũ ní a gbéowa.§
 18 Té sù an íwaowa,
 tévua kùle gbēvǎipíowa.*

19 Aa mǒ pí Olebu lán gáaenawa,
 ǔ aa kùle ní dii pǒ aa kàsapie.†
 20 Aa Lua gawide leúkpakè
 ní zù sèsona taao.‡
 21 Lua ní suabà ǔ à yǎ sǎngu.
 A yǎzǔkèné Egipi,
 22 à dabudabuǔ kè Haũ buio bùsuu,
 à yǎ pǒ í to vía ní kú kè Isia Tēai.
 23 A mè á a gbépio mide,
 ǔ à gbé Mǒizi aà zùukè,
 a tò aà pǒ wèe, ǔ i ní midéo.§

24 Aa pǎkpà ní pǒeǎ bùsui,
 aa gǐ Dii yǎ síi.
 25 Aa yǎkütèkà ní zwaakpǒo guu,
 aai swáε Dii yáio.*
 26 Ǿ à ǔlèlé à mè
 á tó aa kwε guwaiwaiuε,
 27 á tó an buio léle buio guu,
 í ní fáaa bùsu ní bùsuo.†

28 Aa nà táa Peoowa,
 aa pǒ pǒ wà sa'òò pǒgeowa sò.‡
 29 An yǎkeǎo Dii pǒ fè,
 ǔ gaga gèngu.
 30 Fineasi fèle yǎpi tedè,
 ǔ gagapi zèné.§
 31 Ǿ Dii tò yǎ bàaanǒ na,
 aà bàa kuaànǒ e aà buiwa.*

32 Aa Dii zafè Meliba í kíi,
 ǔ Mǒizi yǎ'í azíε an yái.

* 106:14 Nao 11.4-6 † 106:15 Nao 11.31-33 ‡ 106:16 Nao 16.1-3 § 106:17 Nao 16.31-33
 * 106:18 Nao 16.35 † 106:19 Bǎa 32.1-6 ‡ 106:20 Lom 1.23 § 106:23 Bǎa 32.10-14 * 106:25
 Nao 14.1-4 † 106:27 Nao 14.26-35 ‡ 106:28 Nao 25.1-3 § 106:30 Nao 25.7-8 * 106:31 Nao
 25.10-13

33 Asa aa aà nòse òòkpàèe,
 ̣ à yā'ò làasoosai.†

34 Aai bùsupideò ke kélékele,
 lá Dii ðilénéwao.‡

35 Aa gò kògbèò ù ní buipio,
 aa ní ɔ̀lèsè.

36 Aa zòblè ní diionε,
 ̣ yápi ní s̄ blè.§

37 Aa ní neḡɔenaò dède sa'obo ù,
 aa sa'ò táaowa ní ní nenɔenaò.*

38 Aa yāesaideò kòlokpakpa,
 an neḡɔeò ní ní nenɔepio.

Aa sa'òr̄n̄o Kanaa bùsu táaowa,
 ̣ an bùsupi gbālè.†

39 An yākeaò mé tò aa gbālè,
 an dàaò tò aa gò Luaε káaluao ù.

40 ̣ Dii pòkūmabòbómá,
 a ye gbé pò a ní sépio ḡiyāi bo.

41 A ní kpá buiowa,
 an zangudepio ikokè má.

42 An ibeεò wétēamòné,
 aa ɔ̀tòlemá.‡

43 Iò ní bo m̀òom̀ò,
 āma aa zè ní ní swágbāaoε,
 ̣ an duuna dàr̄la.

44 Tó à ní wii mà,

ì taasi d̄n̄éε.§

45 Aà bàakuar̄n̄o yá i s̄aaàguo,
 ̣ à nòsel̄ile a gbēke z̄o guu.

46 A tò gbé pò aa ní kūkū z̄iz̄o ù wēnad̄n̄é.

47 Dii wá Lua, wá suaba!
 Wá bole buio guu, ní wá k̄aa,
 wí n tó pò kú adoa bo,
 wí íanad̄ã ní n táasileao.

48 Wà Dii, Isailio Lua sáaukpa
 za as̄in̄izi e ḡōpii!
 Gbép̄pii me, āmi!
 Aleluya!

LA S̄ODE

Sou̯ 107-150

107

Lua sáaukpa aà maa yáí

1 A Dii sáaukpa, asa a maa,
 aà gbēke láaa vío.

† 106:33 Nao 20.10-12 ‡ 106:34 Iko 7.2 § 106:36 D̄ōa 3.5-6 * 106:37 2Kia 17.17 † 106:38
 Nao 35.33-34 ‡ 106:42 D̄ōa 2.14 § 106:44 D̄ōa 2.18

2 Gbé pọ Dii ní bọo o màa,
gbé pọ à ní bọ ní ibeεo ɔzi.

3 A ní bọ bọsu ní bọsuo à ní káaa
za gukpe oi ní be'ae oio,
za gugbāntoo oi ní geomidokii oio.

4 An gbēεo be sásāa guwaiwaiu ní sēgbāo,*
aai wéle pọ aa zōleu zé dōo.

5 Nɔana ní imio lé ní de,
an wēni gò leεno.

6 Ɔ aa wiilè Diizi ní taasikeau,
ɔ à ní bọ ní wétēa guu.

7 A ní dá zé súsuwa,
ɔ aa kà wéle pọ aa zōleu.

8 Aa Dii sáaukpa aà gbēke yáí
ní yābɔnsae pọ í kenéo.

9 Asa í imidenaɔ kòlo níniné,
í pɔmaa kpa nɔandenaɔwa aa ká.†

10 An gbēεo ku gusiau ga lézi,‡
aale taasike yea ní mɔdaonao.

11 Asa aa gí Lua yāmai,
aa sakà Musude ledamaue.

12 A tò wà ní busa ní zí gbāao,
aale lé gále, gbēε ku à dɔńleo.

13 Ɔ aa wiilè Diizi ní taasikea guu,
ɔ à ní bọ ní wétēapi guu.

14 A ní bọ gusiau ní gao lézi,
à ní mɔdaonapio kēkēmá.

15 Aa Dii sáaukpa aà gbēke yáí,
ní yābɔnsae pọ í kenéo.

16 Asa í bíibole gba pọ wa pí ní mɔgotēo gbooe,
í mɔsi gbāa zékakaboo é'e.

17 An gbēεo liaa ní swágbāa yáí,
aa gò suuunnɔ ní tàaeo yáí.

18 Aa ye pɔblea gíyáio,
aa kà gaa.

19 Ɔ aa wiilè Diizi ní taasikeau,
ɔ à ní bọ ní wétēapi guu.

20 Aà lékpāsā ní gbāgbā,§
à ní sí mia'ewa.

21 Aa Dii sáaukpa aà gbēke yáí,
ní yābɔnsae pọ í kenéo.

22 Aa sáaukpa sa'owa,
aai aà yākeo galike ní gulakeao.

23 An gbēεo gè gó'ilenaɔu,
aa dàzeu ísíaa,

* 107:4 Nao 14.33 † 107:9 Luk 1.53 ‡ 107:10 Luk 1.79 § 107:20 Luk 7.7

aaĩ bε í zõpia aaó gé laatai.

24 Gbépio Dii yákeaó è,
ní yábõnsae pó ì ke í guoó.

25 A yá'ò ò zàa'ian gbãa kàka,
ísia fèle ní bûtẽmbaao.*

26 Aa gè musu aa sù zílε,
kua kaipi lézi sõ kèngu.

27 Aa dèedee,
aa tàlaatalaabò lán wēdenawa,
an ílε'õno mĩde.

28 Aa wiilè Diizi ní taasikeau,
õ à ní bó ní wétεapi guu.

29 A ían gbãa zè à gò ían fεεena ũ,
à í zùukè à kè kílíkili.†

30 Ké gu nĩni gòó, an pò kèna,
õ à gèrĩno godókĩi pó aale yáu.

31 Aa Dii sáaukpa aà gbẽke yáí,
ní yábõnsae pó ì kenéo.

32 Aa aà tóbó balu guu,
aa aà táasile dõaanaó kãaa guu.

33 A swaó zõε à gò gugii ũ,‡
a tò nibõnaó gò tóle inidenaó ũ.

34 A tóle báaade líle gu wiside ũ
gbé pó zõleuo vái yáí.§

35 A guwaiwai líle dãna ũ,
a tò gugii gò nibõna ũ.*

36 A nõandenaó díle we,
õ aa wéle kàle aa zõleu.

37 Aa buapóó tò aa vεelio bà,
õ à ne'íné maamaa.

38 A báaadàngu,
õ aa dasikù à kè zài,
i to an pótuoó làoo.

39 Ó à ní láo ló, aa gò yõõnno
gbãamõané ní músio ní põsiao yáí.

40 Lua ì saike kpalablenawa,
ì to aa liaaliaa gugii pó zεvĩo guu.

41 I wēnadeó bõ taasiu à ní sé lesĩ,
ì to an uadeó dasikũ.

42 Tó gbẽmaao è, aaĩ põnake,
gbẽvãio sõ aaĩ ní lé kpaau.

43 Nòsede laaidó yápiowa,
i Dii gbẽke gwa lá a de.

* 107:25 Yon 1.4 † 107:29 Luk 8.24 ‡ 107:33 Yoz 3.13 § 107:34 Daa 13.10, 19.24-26 * 107:35
Bõa 17.6

108

Lua mé ĩ to wà zible

- 1 Davidi le.*
 2 Ma s̄o dil̄ea, Lua,
 má lesi mà n̄ táasile n̄ n̄semendoo.
 3 Ma m̄ona n̄ ma domao, vu!
 Mí gb̄akpa gud̄azi.
 4 Dii, má n̄ s̄aukpa buīo guu,
 má n̄ táasile gb̄é̄ne.
 5 Asa n̄ gb̄eke z̄o z̄mae,
 mé n̄ náai z̄o luab̄epuanawa.
 6 Lua, t̄o e à z̄ma,
 to n̄ gawi li dúniaa píi.
- 7 Wea, wá suaba n̄ n̄ ḡasa gb̄āao,
 ké wápīo n̄ gb̄é yenzidēo e b̄o.
 8 Lua ȳa'ò za a kúkīi à m̄e:
 Má Sikeũ kpaale n̄ tid̄anlaoe,
 mí Suko guzule kpámá.
 9 Galada bùsuá ma p̄e,
 Manase buīo bùsuá ma p̄e,
 Eflaiũ buīo bùsuá ma m̄ò f̄uae,
 Yuda bùsuá ma lípanae.
 10 M̄abūo bùsuá ma zion zu'ob̄e,
 mi a kyale k̄ale Edoũo bùsuwa,
 mi kúkuwa d̄o Filit̄ēo bùsuwa.
- 11 Déme a ḡeman̄o w̄éle bíideui?
 Déme a d̄oamee e Edoũo bùsuui?
 12 Lua, mé i ke n̄ gb̄é p̄o n̄ wá v̄ūaa
 nili b̄o n̄ wá z̄iḡōo lo b̄asio.
 13 Oda wá ib̄ēo ȳai,
 asa gb̄ēnazina gb̄ēsuabaaá p̄ae.
 14 Wá zible n̄ Lua gb̄āao,
 ōme a ōz̄o wá ib̄ēowa.

109

Sa b̄ēe oa ib̄ēe

- Davidi le.
 1 Lua, m̄me mi n̄ táasile,
 n̄su n̄ȳo n̄l̄eao.
 2 Asa gb̄ēv̄ai b̄onkp̄edēo ĩ ma yaa,
 aaī lek̄olekamazi n̄ ēo.
 3 Aaī liamazi n̄ ȳa'io,
 aaī s̄olek̄eman̄o p̄ewiwin̄esai.
 4 Aaī ma yeañzi fiabomee n̄ ȳad̄mao,
 mapi s̄o mīo wabik̄ema.
 5 Aaī maa fiabomee n̄ v̄aio,
 ma yeañzi s̄o n̄ zaamaguo.
 6 Gb̄ēv̄ai sóike n̄ d̄oanawa,

* 108:1 Soũ 57.8-12, 60.7-14

n̄ aà na gudenaε a ɔzĩ.

7 To yákpale bɔaàno v̄ai,
to aà wabikea yã'ìè.

8 Aà wēni su àɔ gbàao,
gbēpāle i zōle aà gbεu.*

9 Aà néɔ gō desai,
aà na i gō gyaa ũ.

10 Aà néɔ gō liaanaɔ ũ aao baake,
aao pó wεεεwεεε pókolekĩi.

11 Aà fiade aà póɔ naaa píi,
buipāleɔ aà zĩ ài siwà.

12 Gbēe su gbēkekeèò,
wasu wēnadō aà né pó a tòɔneò.

13 Aà buio mide,
an tó ga gbé pó lé feleɔ guu.

14 Aà deziɔ v̄aike a yá dɔngu, Dii,
ńsu n̄ aà da duuna kēwà bauo.

15 An duuna aɔ dɔngu gɔɔpii, Dii,
an yá i sã gbéɔgu dũniau,

16 ké ili làasooke gbēkewao yáí,
ĩĩada taasideɔ ń wēnadeɔ
ń gbé pó an ká gàɔwa e aa ga.

17 A ye savai'oa gbééi,
to à wi aà musu.
Sa maa oa gbéé lí kaaàguo,
a ke báaa ví sōo.

18 A lekeané ula dà,
à gè aà nòseu lán íwa,
à tàaleaàgu lán nísiwa.

19 Aɔ fiwà gɔɔpii zwāa ũε,
io dɔ aàpi asana ũ.

20 Dii fiabo ma yádɔmadeɔne màa
ń gbé pó aai v̄ai o ma musuɔ.

21 Dii Gbāapiide, ma wegwa n tó yáí,
ma bɔ n maa ń n gbēkeo yáí.

22 Asa taaside wēnaden ma ũ,
ma pɔ yà dúuduu.

23 Málε sāale lán oosi uenawa,
málε gēzεa lán íana kwaseawa.

24 Leye tò ma gbá lé sé lo,
ma fēfē e ma gō wákambaau ũ.

25 Ma gōné pósósōa ũ,
aai ma gwa aa mike déũdeũ.†

26 Dɔmale Dii ma Lua,
ma suaba n gbēke yáí,

27 aai dō ké n ɔdàa,

* 109:8 Zln 1.20 † 109:25 Mat 27.39

ké míme ní kèmmé, Dii.

²⁸ Tó aa ma ka, rýṽ báadamagu,
tó aa fèlemanṽ, wí a ní kú,
mapi n zòblena mí pṽnake.

²⁹ Tó íi a gṽ ma yāḁmadeṽne ula ũ,
aa wida níziawa lán gomusuwa.

³⁰ Má Dii sáaukpa ní lṽ gbāao,
má aà táasile balu guu.

³¹ Asa ì ze ní wēnadeṽe,
ì ní sí gbé pṽ lé yādańlaṽwa.

110

Mesii kiake

Davidi le.

¹ Dii ò ma diie aà zṽle a ṽplaii
e aà aà ibeṽo kèè aà gbadibo ũ.*

² Dii a to n iko ligua,
rýṽ kible n ibeṽowa Siṽna.

³ N gbéṽ nízia kpama n ikokegṽṽ
ní lousisi'ulaṽ daa.
N èwaasoṽ mo n kíi gudṽleia lán fiwa.

⁴ Dii legbè, a lé lileṽa vṽo à mè:
Nyṽṽ de sa'ona ũ gṽṽpii
lán Mekizedewa.†

⁵ Dii ku n ṽplaii,
a kíṽo míṽnzṽ a pṽfègṽṽ.

⁶ A tṽsi buiṽwa, an geṽo gupa,
a dúnia búu kíṽo míṽnzṽ,

⁷ i swa'i mi zé lé.
Bee yá mé tò aà mi aṽ daa ía.

111

Dii tṽṽṽ

¹ Aleluya!

Má Dii sáaukpa ní nṽsemendoo
ní gbēmaṽṽ sānu balu guu.

² Dii yākeṽṽ zṽṽ,
gbé pṽ à kánṽṽo ì a wàaipa.

³ Aà yākeṽṽ beṽṽ ní gawio vṽ,
aà yākea a zéwa láaa vṽo.

⁴ Dii tò a yāṽṽnsaekṽṽṽ dṽwágu,
a sùuu ní sósobio vṽ.

⁵ I ble kpa a víakṽnaṽwa,
aà bàakuarínṽ yá lí sāaagu.

⁶ A a gbāa òlṽ a gbéṽṽne yākea guu,
à buipáleṽ bùsuṽ kpámá.

* **110:1** Mat 22.44, Zin 2.34-35, 1Kln 15.25, Efe 1.20-22, Ebe 1.13, 8.1, 10.12-13
† **110:4** Ebe 5.6, 6.20, 7.17, 21

7 Yá pò a kèò náai ví mé a zeví,
 yá pò a díleò síana ví píie.
 8 Yápiò zínaò pélea gòpíi,
 ì yáke a zéwa náai guu.
 9 A suabana zì à a gbéò bò,
 aà bàa kúríno gòpíi.
 Aà tó kua adoa mé ì to vía ní kú.
 10 Viakéa Diié mé òno zína ù,*
 gbé pò ì víakéè wèzè gbāa.
 Aà táasilea aò láaa vío.

112

Gbé pò Dii vía ví

1 Aleluya!

Báaaden gbé pò Dii vía ví,
 mé Diipi yádíleò ì kaaàgu ù.
 2 Aà néò gò gbāadeò ù ní bùsuu,
 asa nòsepuade buiòá báaadeòne.
 3 Pómòama ní àizεεο di aà bεε,
 aà yákea a zéwa láaa vío.
 4 Baa gusiau gu ì pu gbēmaaòneε,
 nòsepuade pò sùuu ní sósobio vío.
 5 Gbé pò gbēke ví ì pò sēané,
 ì a yáò ke a zéwa, yá ì bòè maaε.
 6 Gbēmaa lí fu bauo,
 aà yá aò dóngue gòpíi.
 7 Bao íi lí aà víakūo,
 aà sò ìò dílea, ìò Dii náai ví.
 8 Aà sò lí vío, vía lí aà kūo,
 e à γε tíòò a íβεεòla.
 9 I pò fáε taasídeòne,
 aà yákea a zéwa láaa vío.*
 Aà mi ìò daa ía ní gawioε.
 10 Gbēvái líò ye aà ea yáio,
 ì lé sakāaàzi, ì lòò gá.
 Yá pò vāikena wé dòi ì midewàε.

113

Dii táasilea

1 Aleluya!

Dii zòblenaò, à aà táasile,
 í aà tòbò!
 2 Gbépii Dii sáaukpa
 za gbā e gòpíi.
 3 Gbépii Dii tòbò
 sea za íatēbilea e a gēkpεukíi.
 4 Dii ku musu, a de bui píila,

* 111:10 Yaa 1.7, 9.10 * 112:9 2Kln 9.9

à tɔ̀bò e à mà musua.
⁵ Gbēe i ka Dii wá Luawao,
 a zòlɛa báawa musu.
⁶ I wékpale zìlɛ,
 ì musu n tɔ̀lɛo gwa.
⁷ I yèesaideɔ̀ bɔ̀ bùsutiu, ì n fɛlɛ,
 ì wɛnadeɔ̀ bɔ̀ túfuu, ì n sé lesí.
⁸ I n da kíabuiɔ̀ guu,
 anzia gbé kíabuiɔ̀ guu.
⁹ I to fi nɛ̀ bɔ̀bɔ̀,
 i gɔ̀ nɛade pɔ̀nade ũ.

Aleluya!

114

Gɛamusu dikpɛ lɛ

¹ Ké Isailiɔ̀ bɔ̀ Egipi,
 ké Yakɔ̀bu buiɔ̀ bɔ̀ bui zìlɔ̀ guu,*
² Yuda bùsu gò Dii kúkíi ũ,
 Isaili bùsu gò aà kiblekíi ũ.

³ Isia Tɛ̀a è ɔ̀ à bàalè,†
 Yuudɛ̀ í kpɛkpà.‡
⁴ Gbèsisìɔ̀ vɛ̀vɛ̀ lán sãɔ̀wa,
 sìsìɔ̀ ɔ̀yaayè lán bleɔ̀wa.

⁵ Isia, bómɛ n le n bàalèi?
 Yuudɛ̀, àkɛa n kpɛkpàì?
⁶ Gbèsisìɔ̀, bóyáì a vɛ̀vɛ̀ lán sãɔ̀wai?
 Sìsìɔ̀, àkɛa a ɔ̀yaayè lán bleɔ̀wai?

⁷ Dúnia, lualua Dii mɔ̀a guu,
 dee Yakɔ̀bu Luapi aɛ.
⁸ A gbɛsi kè ibɔ̀kíi ũ,§
 à gbɛkáo lile nibɔ̀na ũ.

115

Dii mé ì báaadaŋgu

¹ I kɛ wá tó mé a bɔ̀o Dii,
 i kɛ wá tó mé a bɔ̀o.
 N nzia tɔ̀bɔ̀ n gbɛkɛ n n náaio yáì.

² Akɛa buipáleɔ̀ ì wá la aa mɛ
 wá Lua kú má nièi?
³ Wá Lua ku musu,
 yá pó a yei ì kɛɛ.
⁴ Aa n diiɔ̀ pì n ánusuo n vuao,
 gbɛnazina ɔ̀gbɛɛ.*
⁵ Aa lé vɛ̀, aali yá'oo,

* **114:1** Bɔa 12.51 † **114:3** Bɔa 14.21 ‡ **114:3** Yoz 3.16 § **114:8** Bɔa 17.1-6, Nao 20.10-11

* **115:4** Zia 9.20

aa wé ví, aali gu'e sōo.

⁶ Aa swá ví, aali yāmao,
aa ní ví, kási aali pó gīmao.

⁷ Aa ɔ ví, aali ká pówao,
aa gbá ví, kási aali taa'oo.

Aali kolokekeo.

⁸ An pinao gōríwae
ní gbě́ pó lé ní náaikε.†

⁹ Isailio, à Dii náaikε!

Ɔme á sèngbao ũ, ì dɔ́ále.

¹⁰ Aalona buio, à Dii náaikε!

Ɔme á sèngbao ũ, ì dɔ́ále.

¹¹ Dii víakenao, à Dii náaikε!

Ɔme á sèngbao ũ, ì dɔ́ále.

¹² Wá yá lí sá Diiguo,
a báaadawágu.

A báaada Isaili buioḡu,

a báaada Aalona buioḡu.

¹³ Dii a báaada a víakenaoḡu,
néfēnen gbēzō.‡

¹⁴ Dii káfiakεé,
ápio ní á néo.

¹⁵ Dii mé a báadaágu,
musu ní tɔ́leo Kenapi.

¹⁶ Musuá Dii beε,
ō à tɔ́le ná gbēnazinaone ní ɔ́í.

¹⁷ I ke gεo mé lí Dii táasileo,
gbě́ pó kú bedauo Ìo ku kílikilie.

¹⁸ Wápio, wáo Dii sáaukpa
za gbā e gɔ́piiε.

Aleluya!

116

Gbě́ pó b̀ ga lézi Dii sáaukpa

¹ Má ye Diizi,

asa à ma yāmàε,

à ma wiileawa mà.

² Máo aà sísi e ma wēni léue,
ké à swādòmazi yáí.

³ Ga f̀ua kpàmεε yāa,
má kú yeelεa zōo guu,
taasi ní pɔ́siao t̀a.

⁴ Ɔ ma lεz̀u Diizi ma m̀e:
Dii, n yá na, ma misi.

⁵ Dii s̀uu ví mé a maa,

† 115:8 Sou 135.15-18 ‡ 115:13 Zia 11.18, 19.5

wá Lua sósobi ví.
 6 Dii ì yèèsaideò d́a.
 Ké ma g̃ò d̀b̀b̀, à ma suabà.

7 Ma ǹs̀e aò ńnia sa,
 asa Dii yāmaakèm̃e.
 8 Dii ma b̀ ga lézì,
 à wé'i g̀ogom̃e,
 i to ma g̃nal̀eò,
 9 ké màò ku d́nia guu,
 míò b̀e aà ãe.

10 Ké taasi t̀a, ma g̃ò búebue.
 Ma aà náaikè, ò ma yá'ò.*
 11 Gili g̃em̃agu ma m̀:
 Gb̃e m̀afilisaio.

12 B́ má flaboò Diĩ
 maa ṕ a k̀m̃e ṕi yá musui?
 13 Má Dii gb́ suabaa imib̀ s̀e musu,
 mí aà sísiò.
 14 Má lé ṕ má k̀ Diiwaò flabo
 aà gb́ wáa ṕi.

15 Dii yāmanaò gaa gbiaè.
 16 Dii, n yá na, n z̀blenan ma ũ.
 Ǹe ṕ z̀blèñe ñn ma ũ,
 n ma b̀ bau.
 17 Má sáaukpa sa'oma,
 mí ní sísiò, Dii.

18 Má lé ṕ má k̀ Diiwaò flabo
 aà gb́ wáa ṕi.
 19 Má flaboè aà ua Yelusaleũ.

Aleluya!

117

Dii táasilẽa

1 Bui ṕi, à Dii táasilẽ,
 bùsu ṕi gb́, à aà t̀b̀,*
 2 asa a gb̃ke víwanò à k̀ zài.
 Dii náai ví g̀opĩe.

Aleluya!

118

G̃ẽa Dii ua ñ sáaukpaao

1 A Dii sáaukpa, asa a maa,
 aà gb̃ke láaa vío.
 2 Isailiò o,

* 116:10 2Kln 4.13 * 117:1 Lom 15.11

aà gbêke láaa vío.

³ Aalona buio o,
aà gbêke láaa vío.

⁴ Aà víakena o,
aà gbêke láaa vío.

⁵ Ma lezù Diizi ma yeelaa guu,
õ a wèa à ma gba dèepookii.

⁶ Dii kumano, vía a ma kũo,
bó gbênazina a fõ kemeei?*

⁷ Dii kumano ma donlede ũ,
má tidõ ma ibeela.

⁸ Naa Diizi maa de
gbênazina náikeala.

⁹ Naa Diizi maa de
gbáadeo náikeala.

¹⁰ Bui píi liamazi,

õ ma ní kwé ní Dii tóo.

¹¹ Aa liamazi oplaai ní zeeo,

õ ma ní kwé ní Dii tóo.

¹² Aa fía lán zodaowa,

õ aa mĩde lán sè tékũawa,
ma ní kwé ní Dii tóo.

¹³ Aa ozòmazi pásípási,
má ye lélei, õ Dii dõmale.

¹⁴ Dii mé ma gbáa ũ, aà táasi mi lé,
à gõ ma Suabana ũ.

¹⁵ A ma, kúkua do gbẽmaao bõou,
Dii oplaai gbáa zíkè.

¹⁶ Dii oplaai doo musu,
Dii oplaai gbáa zíkè.

¹⁷ Má gao, máo kue,
mío Dii yákeao galike.

¹⁸ Dii ma swágàga maamaa,
ãma i to ga ma seo.

¹⁹ A gbé suabaa bõle gbaõ wẽmee
mà gẽ mà Dii sáaukpa.

²⁰ Dii ua bõle ke,
gbẽmaao mé ì gẽu.

²¹ Ma n sáaukè Dii, asa ní wèa,
n gõ ma Suabana ũ.

²² Gbe pò ãbonao pákpai
mé gò gbõo mide ũ.†

²³ Dii mé bee kè,
õ à kèwẽe yábonsae ũ.‡

* **118:6** Ebe 13.6 † **118:22** Luk 20.17, Zin 4.11, 1Pie 2.7 ‡ **118:23** Mat 21.42, Maa 12.10-11

24 Goo pɔ Dii dilen ke.
Wà pɔnakɛu wà yáalɔ.

25 N yá na Dii! Wá suaba!
Sue Dii! Wá dae ní gòmio!

26 Báaaden gbé pɔ lé mɔ ní Dii tɔo ũ,
kua Dii ua wále gbāakpanzi. §

27 Dii mé Lua ũ, à gupùwɛɛ.
A ba dɔdɔ sa'obɔɔwa,
í poo gbagbaklizi.

28 Ma Luan n ũ, má n sáaukpa,
ma Lua, má n tɔbɔ.

29 A Dii sáaukpa, asa a maa,
à gbêke láaa vɔo.

119

Gbāakpaa Lua yáwa

1 Báaadeɔn gbé pɔ aa ku tàaesai
aa Dii ikoyá kúaa ũ.

2 Báaadeɔn gbé pɔ aaí Dii yá'onɛ ma
aaí à kú wɛɛɛ ní nɔsemendoo ũ.

3 Aali yákpaaɔlakɛo,
aaí à dɔ sɛ.

4 N n ɔtondɔkú òlɔwɛɛ,
ké wà tɛi ní laaio.

5 Má ye mào ku ma dɔɔwae,
míɔ n yádilɛɛo kúaa.

6 Tó má n yádilɛɛo kúaa pii,
bee a to wí ma kúo.

7 Goo pɔ mále n yámaapiɔ dada,
má n sáaukpa ní nɔsepuaɔɛ.

8 Máo n yádilɛɛo kúaaɛ,
nísu ma to we míɔmíɔ.

9 Kpelewa èwaaso a ke ào ku gbālesaii?
Sema à yákea kpaaí ní n yáo.

10 Mále n kú wɛɛɛ ní nɔsemendoo,
nísu to mà páale n yádilɛɛoɔɔ.

11 Ma n yá dà ma sɔ guu,*
ké másu duunakɛɛo yáí.

12 Ma n sáaukè, Dii,
n n yádilɛɛo damɛɛ.

13 N ikoyá pɔ bɔ ní léuɔ pii,
má dau siu néɛ.

14 Mále pɔnakɛ ní n yá'onɛo
lá wí ke ní àizɛɛowa.

15 Mále n ɔtondɔkú wáaipa,
ma láasoo ku n kɛkɛáɔwa.

16 Ma pɔ kèna n yádilɛɛowa,

§ 118:26 Mat 21.9, Maa 11.9, Luk 19.38, Zaa 12.13 * 119:11 Luk 2.19

n yá a sãmaguo.

17 Yãmaake mapi n zòblenaε,
mí e màò ku màò n yá kũa.

18 Ma wé kέμεε,
ké mà wesi n ikoyã bɔnsaεɔle.

19 Bòmɔn ma ũ dúnia guu,†
ńsu ñ n yãdileaɔ ulemεεo.

20 N ikoyãɔ nidεa gɔɔpii
mé tò ma nisina vùà.

21 Ni waladeɔ lele, ni láaikεmá,
gbé pó pãale n yãdileaɔnepiɔ.

22 Ma bɔ sósɔa ní sa pó aai kamaguou,
asa má n yá'onεɔ kũaε.

23 Baa ké kíaɔ zòle lekpaaimazi,
ma làasoo aɔ ku n yãdilεnεɔwaε.

24 N yá'onεɔ mé i ma pɔ ke na,
n yápi mé i ledaa.

25 Ma nisina naa líwa.
Ma misi lá ní òwa.

26 Ma a yãkeaɔ dòdɔne, ò ní wèa.
N n yãdilεnεɔ dameε.

27 To mà n ɔtondɔkiiɔ dɔ,
ma làasoo iɔ ku n yãbɔnsaεɔwa.

28 Kua pɔsiau ma nòse ɔòbò.
Ma gba gbãa lá ní òwa.

29 Ma kε sásázeɔwa,
ní ma gba zé mà ze ní n ikoyão.

30 Ma síana zé sè,
ma sɔ iɔ ku n ikoyãwa.

31 Má n yá'onεɔ kũa ɔplapla.
Dii, ńsu to wí ma kũo.

32 Má wãa ní n yãdileaɔ,
asa n ma sɔ dãmεε douε.

33 Dii, ñ n yãdilεnεɔ zé ɔbmeε
màò kũa e ma wɛni léu.

34 Ma gba ònɔ màò n ikoyã kũa,
míɔ zíkεwà ní nòsemendoo.

35 Ma da n yãdileaɔ zéu,
asa bee mé i kamagu.

36 To ma sɔ ta n yá'onεɔwa,
asu tá gbèble'aiwao.

37 To ma wema pó gianaɔla,
ma lé ní láo n zé guu.

38 Yá pó ní ò ke mapi n zòblenaε,
lé pó ní gbè n viakεnaɔnepi.

39 To sósɔa pó má a vía ví gɛ ma swá kpe,
asa n yãkεkεa maaε.

40 Má ye n ɔtondɔkiii fá,

† 119:19 Ebe 11.13

ma lé ní láo n maakεa guu.

41 Dii, mɔ gbēkεkεmεε,

ma suaba lá ní òwa,

42 mí yázāsi ma sòsònwawa,

asa mále n yá náaike.

43 Nsu to mào ku síana'oané saio,

asa n ikoyāo ñ ma wé dɔi.

44 Máo n ikoyāo kŭa

za gbā e gɔɔpiie,

45 mío be ma laaiwa,

asa ma n ɔtondɔkŭi wèelεε.

46 Má n yā'onεo o kíaone,

wí a ma kŭo.

47 N yādilεao ñ ma pɔ ke na,

asa má ye yápiie.

48 Má ye n yādilεaoi ñ ma ɔdɔi,

mi làasooke n yādilenεowa.

49 To yá pɔ ní ò n zòblenae dɔngu,

asa ní tò ma wé dɔie.

50 Ma nòse ñ níni ma taasikεa guu,

asa n yá mé ñ ma lé ní láo.

51 Waladeo lé ma yáalo maamaae,

ní beeo má pāale n ikoyāeo.

52 Mi làasooke n ikoyā yāaowa,

ñ aai ma nòse nínimεε, Dii.

53 Ma pɔ ñ pa maamaa

vāikεnao pākpa n ikoyāi yái.

54 Mi lesi n yādilenεo musu

ma kua dúniau bòmɔ ũ guu.

55 N yá ño dɔmagu gwá, Dii,

ñ mío n ikoyāo kŭa.

56 Má yá beeo dɔe dɔ,

asa mío n ɔtondɔkŭi gwaε.

57 Dii mé ma baa ũ,

ma legbè ma mē má n yāma.

58 Mi awakpane ní nòsemendoo,

sùuukεmano lá ní òwa.

59 Ma a yākeao gwà,

ñ ma n yáze sè.

60 Máo wāa, má zεzεo,

má n yādilεao da.

61 Baa tó gbēvāio ba liamazi,

n ikoyāo sāmago.

62 Mi fele mà n sáaukpa wεedo

n ikoyā maapiɔ musu.

63 N víakεnao gbēnan ma ũ,

gbé pɔ aai n ɔtondɔkŭi gwaɔ.

64 Dii, n gbēke dúnia pà.

N n yādilenεο dameε.

65 N maakè mapi n zòblenaε,
lá ní òwa, Dii.

66 Wεzē ní d̄s̄ao dameε,
asa ma n yādileaο s̄ie.

67 E ñȳō gé ɔ̄t̄ɔ̄leia, má s̄ás̄aaε,
āma tiasa má n yá k̄ūa.

68 N maa mé ni yāmaake.

N n yādilenεο dameε.

69 Baa ké waladeο yásia lí wa nànaa,
miο n ɔ̄tond̄ɔ̄k̄ii gwa ní n̄semendoοε.

70 An swá ȳiaa, aa s̄ɔ̄uk̄ù,
mapi s̄ɔ̄ ma p̄o na n ikoyāwa.

71 N ɔ̄t̄ɔ̄leaa kè maaε,
asa ma e ma n yādanεο dàdaε.

72 Ikoyā p̄ó lé b̄o n léu maameε
de vua ní ānusu ɔ̄watē òaa s̄ɔ̄ɔ̄la.

73 N ɔ̄ mé ma ikàsa, ̄n ma ke.
Ma gba òno mà n yādileaο dada.

74 Tó n víakεnaο ma e, an p̄o ì ke na,
asa n yá ̄n ma wé d̄oi.

75 Dii, má d̄s̄ ké n ikoyāo maa,
ké ní náai ví yái ̄n ɔ̄t̄ɔ̄lea.

76 Gbēkekeμεε, ma n̄se i níni,
lá ní ò mapi n zòblenaεwa.

77 M̄o ñ wēnad̄s̄meε mào ku aafia,
asa n ikoyāo mé ma p̄onakeb̄o ũ.

78 To wí waladeο k̄ú, asa aa yād̀̀baε,
mí làasooke n ɔ̄tond̄ɔ̄k̄iiwa.

79 To n víakεnaο m̄o ma k̄ii,
gbé p̄ó aa n yā'onε d̄s̄p̄io.

80 To mào ku tàaesai n yáο musu,
ké wí su ma k̄ūo yái.

81 Ma s̄anzi ñ ma suaba e ma nis̄ina lòo,
n yá ̄n ma wé d̄oi.

82 Ma wεd̄̀̀d̄o n legb̄ēai e ma wé wò,
b̄oε ñȳō ma n̄se nínimεei?

83 Má de lán báa b̄̀̀o p̄ó téz̄ana màwaε,
ní beeo n yādilenεο lí s̄amaguo.

84 Mapi n zòblena máo n d̄ā e b̄oε ni?
B̄oε ñȳō ñada ma w̄̀̀leowai?

85 Waladeο ì eȳōμεε,
an yá lí k̄̄'e ní n ikoyāoo.

86 N yādileaο píi náai ví.
D̄omale, asa w̄̀̀le ñadaa p̄āε.

87 A ḡ̄̄o ȳoο aa ma b̄o d̄úniauε,
mapi s̄ɔ̄ mi n ɔ̄tond̄ɔ̄k̄ii tó weo.

88 Ma lé ní láo n gbēke yái,

mí n yá'one ma.

89 Dii, n yá ìo ku gɔɔpiiε, †
a zínapelea musu n be.

90 N náai ví wē ní wēo,
n dúnia kàle, ɔ a ku.

91 N ikoyāo mé tò pópíi kú gbã,
asa pópíi misiileane.

92 Tó n ikoyā mé ma pɔnakebo ũo,
dɔ ma mĩde ma taasikεa guu.

93 N ɔtondɔkíi a sãmagu bauo,
asa a sabai ɔ n ma le ní láo.

94 N pón ma ũ, ma suaba,
asa miɔ n ɔtondɔkíi weleε.

95 Gbēvāio lé ma we,
ɔ ma laai ku n yá'oneɔwa.

96 Má è pópíi maa lé kuε,
ãma n yādileao zɔo lé vío.

97 Má ye n ikoyái à kè zài,
miɔ làasookεwà gɔɔpiiε.

98 N yá tò ma ɔno de ma ibεεola,
asa a ku ma sɔu gɔɔpiiε.

99 Ma wezē de ma yādanedeola,
asa ma làasoo ìo ku n yá'oneɔwae.

100 Ma ɔno de maezɔɔla,
asa miɔ n ɔtondɔkíio gwae.

101 Mi gbápele zé vāie guuo,
ké mà e mào n yá kũa yái.

102 Mi kē n ikoyāowao,
asa míme ní dàmeε.

103 N yáo nameε à kè zài,
a na de zóa ma léu.

104 N ɔtondɔkíi ì ma gba ɔno,
a yái tò má za sásāze píiu.

105 N yá mé filia ũ ma gbázi, §
ì gupumεε zéu.

106 Ma legbè ɔ ma kpale ma siwà,
ma mè máo zíkε n ikoyāowae.

107 Ma taasikεa kè zài, Dii.
Ma lé ní láo lá ní òwa.

108 To n sáau pó mále kpá kángu, *
ní n ikoyāo dameε, Dii.

109 Gɔɔpii miɔ ku ga léziε,
ní beeo n ikoyāo lí sãmaguo.

110 Vāikεnao baikpàmεε,
kási mi zã n ɔtondɔkíiwao.

111 N yá'oneɔá ma póε gɔɔpii,
aaĩ to ma pɔ ke na.

† 119:89 Mat 24.35, 1Píε 1.25 § 119:105 Yaa 6.23 * 119:108 Ebe 13.15

112 Ma a s̄ kpà n yādilenewa,
má k̄ua ḡopii e ma wēni léue.

113 Má za n̄semempladeɔgu,
má ye n ikoyāi.

114 M̄me ní ma ulek̄i ní ma s̄ngbaoo ũ,
n yá ã ma wé d̄oi.

115 A gomala v̄aikenaɔ,
ké mà z̄ike ma Lua yādileawa.

116 Nȳɔ ma k̄ua lá ní òwa, míɔ ku,
ńsu to t̄amaa ma neo.†

117 Nȳɔ de ma gb̄aa ũ, míɔ aafia,
ma wé iɔ pe n yādilenewa láasai.

118 Ɔz̄ gb̄é p̄ó p̄aale n yādilenēi,
an m̄afiliiyā a àikenéo.

119 Ni d̄unia v̄aikenaɔ waa b̄isa ũ,
a yāi tò má ye n yā'onēi.

120 Má n v̄ia v̄i, ma me ì seenata,
n ikoyā ì to v̄ia ma k̄u.

121 Ma yākè a z̄ewa wásawasaε,
ńsu ma to ma ìadamadeɔneo.

122 Kp̄égausi mapi n z̄òblenaε,
ńsu to waladeɔ ma wet̄ao.

123 Ma wé d̄ɔ n d̄onlei e ma wé w̄ò,
má s̄anzi ñ ma suaba lá ní òwa.

124 Yākemεε n gb̄eke guu,
ní n yá da mapi n z̄òblenaε.

125 N z̄òblenan ma ũ, ma gba ãno,
ké mà n yā'onew̄o yáasi d̄ɔ.

126 N yākeḡɔ k̄a, Dii,
w̄ale b̄ɔ n ikoyā kpe.

127 Má ye n yādileaw̄i de vuaa,
baa vua baasaa.

128 Má è n ɔtond̄k̄ii maa,
a yāi má za s̄ásaze piiu.

129 N yā'onew̄o demεε yāb̄onsae ũ,
Ayām̄eto má dà ma s̄u.

130 N yá b̄òlek̄ea ì gupuné,
ì n̄sedoūdeɔ gba ãno.

131 Ma lé ēlea, m̄ale we f̄ofofo,
asa n ikoyā ñi lé ma deε.

132 Ma wegwa, s̄uuukemanɔ,
lá ni ke gb̄é p̄ó ye n t̄òb̄newa.

133 Ma dazewa lá ní òwa,
ńsu to yāv̄aie kibleao.

134 Ma b̄ɔ gb̄é taiinkenaɔ ɔz̄i,
ké mà ñ n ɔtond̄k̄ii gwa.

135 Mapi n z̄òblena wegwa,
ní tó mà n yādilenew̄o d̄ɔ.

† 119:116 Lom 5.5

136 Wé'i lé bàale ma kùawa,
ké wa n ikoyã kũao yái.

137 Dii, ní maa,
n yákekeao zéví.

138 N n yáó díle a zéwa,
aa náai ví maamaae.

139 N yá lé ke ma ibeene yãe ũo,
õ a yá lé ma de.

140 Wa è n yá sãa vío,
mapi n zòblena, má yei maamaae.

141 Pœen ma ũo, wí sakamagu,
ní beeo n ɔtondókii lí sãmaguo.

142 N yá ìo zéví gɔɔpiiɛ,
n ikoyã síana ví.

143 Taasi n yá'õmao ma le,
ãma n yádileao mé ma pɔnakεbo ũ.

144 N yá'onεo maa gɔɔpiiɛ,
ma gba òno ké mào ku.

145 Mi n sísi ní nòsemendoo,
wea Dii, mío n yádilenεo kũa.

146 Mi lezunzi,
ma suaba, mío n yá'onεo kũa.

147 Mi fele gudɔsai mà wiilema,
n yá ma wé doi.

148 I lí na ma wéu gwãasinao,
ké mà e làsooke n yáwa yái.

149 Ma yãma n gbêke yái, Dii,
ma lé ní láo lá n ikoyã'òwa.

150 Gbé pó lé lekpaaimaziò kãì,
aa zã ní n ikoyão.

151 N kumanɔ kãì, Dii,
n ikoyã píi síana ví.

152 Má dõ n yá'onεowa à gègè,
ké ní díle ào ku gɔɔpii yái.

153 Ma taasi gwa, ní ma suaba,
asa n ikoyã i sãmaguo.

154 Zemanɔ, ní ma bo,
ma lé ní láo lá n a legbèwa.

155 N donle zã ní vãikεnao,
asa aali n yádilenεo weleεo.

156 N sósobi ví zõ, Dii,
ma lé ní láo lá n ikoyã'òwa.

157 Ma íadamadeɔ ní ma wèleɔ dasi,
ãma mi páale n yá'onεoneo.

158 Má ye n náaikensaiò gíyãio,
ké aaliò n yá kũao yái.

159 Gwa lá má ye n ɔtondókiii.

Dii, ma lé ní láo n gběke yáí.

160 N yápii zínaá síanaε,
n ikoyāo maa, aa láaa vío.

161 Gbāadeo ì íadaa pã,
āma n yá ñ má a vía ví.

162 Mi pɔnake ní n legbēao,
lán gbě́ pó àizeε zōo kōmpawa.

163 Má za mɔafliu, má ye a yáio,
n ikoyā má yei.

164 Mío n táasile gɔɔ do gēn soplapla
ké n ikoyāo maa yáí.

165 Gbě́ pó ye n ikoyāio aafia zōo,
yāe lí tó aa fùo.†

166 Ma wé doì ò ma suaba, Dii,
mi zíkε n yādileaowa.

167 Má n yá'onεo kúa ní nòseo,
má yei maamaaε.

168 Mi n ɔtondɔkii gwa, mi n yāma,
asa ma kekεá píi kú n ɔziε.

169 To ma wiilea kama, Dii,
ma gba ònɔ lá ní òwa.

170 To ma wabikεa n le,
ma suaba lá n a legbèwa.

171 N táasilea aɔ do ma léuε,
asa ni n yādilenεo dameε.

172 Má lesi n legbēa musu,
asa n yādileaɔ maa píie.

173 Nyō kú ní dɔamale sɔuo,
asa ma ze ní n ɔtondɔkioε.

174 Mále a nide ò ma suaba, Dii,
n ikoyā mé ma pɔnakεbo ũ.

175 To mào ku, mío n táasile,
to n ikoyāo aao ma kúa.

176 Ma liaa lán sã pó sàsãwa,
mapi n zòblena, ma wεεε,§
asa n yáɔ i sãmaguo.

120

Kua yakeledeɔ guu

Gea Yelusaleŭ le.

1 Ma kua yeelεa guu ma wiilè Diizi,
ñ à ma yāmà.

2 Ma si yásiadeɔ yādɔmawa
ní mɔafilide yáo.

3 Mɔafilide, kpelewa Lua a sennɔi?
Bó a flaboonei?

4 Gōsa gbāa kà lenaɔ

† 119:165 1Zaa 2.10 § 119:176 Luk 15.4

ń s̄́ s̄́s̄́ wāao.

⁵ Waiyoo mapi kua Μεεκιṽ guu,*
z̄́leα Kedaαṽ zw̄́akp̄eu.†

⁶ Ma z̄́le gb̄́́ p̄́ za aafiaṽ guu à ḡ́ḡ́.

⁷ Yākelesaiden ma ũ,
tó ma a yā'ò, sòle aai f̄leò.

121

Dii wá d̄́ana

Γεα Yelusaleũ le.

¹ Ma wé d̄́ gb̄́s̄́s̄́s̄́ k̄́i oi,
gu p̄́ ma d̄́nle ṽ b̄́u.

² Ma d̄́nle ṽ b̄́ Dii k̄́ie,
aapi mé musu ń z̄́leò k̄́.

³ A to à ḡ́nal̄eo,
i lí kpá á d̄́analao.

⁴ I lí Isailiṽ d̄́ana leò,
ṽli i'oo.

⁵ Dii mé á d̄́ana ũ,
Dii deé ue ũ á ɔplaii.

⁶ Iat̄e a á lé f̄́an̄eo,*
m̄́vua a d̄́wá gwáó.

⁷ Dii a á sí v̄́i píiwa,
a á w̄́ni d̄́́áé.

⁸ Dii a á d̄́́a á γεα guu ń á suaò
za gb̄́ e ḡ́ɔpii.

122

Davidi wabikeα Yelusaleũe

Γεα Yelusaleũ le.

¹ Ké wa òm̄́eε w̄́ gé Dii ua,
ma p̄́ k̄́na.

² Wa ka Yelusaleũ sa,
wá z̄́eα a bíib̄́leu.

³ W̄́ Yelusaleũ k̄́le,
wa n̄́anak̄́wa ḡ́iũḡ́iũ.

⁴ Wek̄́i Isaili buiṽ ṽ ḡ́eu,
bui p̄́ Dii s̄́piṽ.

Aai gé Dii s̄́aukpai,
lá a d̄́l̄en̄éwa.

⁵ We w̄́ k̄́ia ȳ́ḡ́ḡ́baαṽ kp̄̀aleu
Davidi buiṽ báαṽ ũ.

⁶ A wabike Lua à Yelusaleũ gba aafia à m̄́:
Gb̄́́ p̄́ yeiṽ aαṽ ku n̄́ien̄ie,

⁷ aafia iṽ ku a bíi guu,
a gud̄́ak̄́iṽ iṽ ku yākelesai.

⁸ Ma gb̄́́ ń ma gb̄́naṽ ȳ́i má o,
Lua Yelusaleũ gba aafia.

* **120:5** Daa 10.2, Eze 38.2-3 † **120:5** Daa 25.13, Isa 21.16-17 * **121:6** Zia 7.16

⁹ Dii wá Lua kpé yáí
má maa wabikèè.

123

Wedɔa Luazi

Gea Yelusaleũ le.

¹ Ma wesè mále n kíi gwa
gu pó ní zɔleau báawa musu.

² Lá zɔ wé Ìb dɔ pói a dii ɔzì,
mé zɔnɔena wé Ìb dɔ nɔe pó a vízi,
màa wá wé Ìb dɔ Dii wá Luazi,
e aà ge wá wegwaò.

³ Wá wegwa Dii, wá wegwa,
asa gbéɔ sakaawágu wá wá maamaae.

⁴ Namablenaɔ wá láanikè,
waladeɔ sakàwágu,
wá pɔ yà dúuduu.

124

Dii wá Zennɔde

Gea Yelusaleũ le pó Davidi dà.

¹ Tó Dii kúwanɔ yāaɔ,
Isailiɔ o:

² Tó Dii kúwanɔ yāa
gɔɔ pó wà fɛlewanɔɔ,
³ dɔ wà wá mɔmɔ béɛ,
ké an pɔ pàwázi,

⁴ dɔ aa dàwála lán í zɔɔwa,
aa wá séle tàwanɔ lán swa paawa,
⁵ aa kùwála lán í pɔ fɛwa.

⁶ Wà Dii sáaukpa,
ké i to aa wá kékékɔeo.

⁷ Wa bɔ fiiu lán bāwa.

Fii zòwá, wa pilimá.

⁸ Wá dɔnle Ìb Dii kíiɛ,
aàpi mé musu ní zílɛo kè.

125

Lua gbéɔ kua aafia

Gea Yelusaleũ le.

¹ Dii náaikenaɔ de lán Siɔna gbèsisi pó deea vío aɔ ku gɔɔpiiwaɛ.

² Lá gbèsisiɔ liaa Yelusaleũzi,
màa Dii liaa a gbéɔzi

za gbã e gɔɔpii.

³ Gbɛváiɔ e wàɔ kible gbɛmaɔɔ bùsuwa aɔ geɔ,
ké gbɛmaɔɔ su ɔda vāikɛauo yáí.

⁴ Dii, maake gbɛmaɔɔne,
gbé pó an nòse puɔɔ.

⁵ Gbé pó aa te zé koleaiɔ sɔ,
Dii a ní waa ní vāikenaɔɛ.

Lua Isailiṽ gba aafia!

126

Isailiṽ sua ní pá ziu

Gea Yelusaleũ le.

¹ Ké Dii wá bṽ zṽbleu à sùwanṽ Siṽna,
à kèwèe lán nanawae.

² Wa ví ní yáo, wá guladṽ,

ṽ buiṽ òkṽe, Dii yāzṽṽkèné.

³ Siānae, Dii yāzṽṽkèwèe,

ṽ wále pṽnake.

⁴ Dii, suwanṽ wá pá ziu,

lá ni su ní ío gbáauwa.

⁵ Gbé pṽ pṽtṽ ní wé'io,

a keke ní gulaoe.

⁶ Gbé pṽ bṽ be ní ṽṽbo pṽbui kṽa,

a ea su ní gulao ése bàaa sea.

127

Luakpama yādaa

Gea Yelusaleũ le pṽ Salomṽṽ dà.

¹ Mé i ke Dii mé lé kpedṽṽ,

kpedṽṽnaṽ lé zṽ pá kee.

Mé i ke Dii mé lé wéle dṽao,

gudṽanaṽ lé itēke pāe.

² Fela káaukaau, wúlea wēedo,

zṽkea ní leeleo ble yáíá pāe,

asa Dii mé í a yenzideṽ gba íampaa.

³ Negṽenaṽ Dii gbae,

né píiá aà kpámae.

⁴ Lá ka íṽ ka gṽsa gbāa ṽu,

màa èwaasogṽṽ negṽenaṽ de.

⁵ Báaaden gbé pṽ aà gbála pàò ũ.

Tó aà ibeṽṽ aà lè gāae,

wí a aà kṽo.

128

Maa pṽ Dii víakena í e

Gea Yelusaleũ le.

¹ Báaaden gbé pṽ Dii vía ví

a aà yáo kṽa ũ.

² Nyṽ n zṽkea baa ble,

nyṽ èfāai e, níṽ aafia.

³ N nṽ aṽ de lí ne'ina ũ n ua,

n negṽenaṽ aṽ liaa n keenai

lán kuli keleṽwa.

⁴ Maa gbé pṽ Dii vía ví aṽ báaa ví.

⁵ Kua Siṽna Dii a báaadangu,

ńyõ Yelusaleũ nama e e n wēni léu,
⁶ńyõ n tũnao e.

Dii Isailio gba aafia!

129

Isailio savai'oa ní ibeene

Gea Yelusaleũ le.

¹Za wá èwaasogoo

wà íbelesèwanoo maamaae.*

Isailio o:

²Za wá èwaasogoo

wà íbelesèwanoo maamaae,

kási wi fõ wà wá fúo.†

³Wà wá gbé wá kpenanguo bí

wèlelewelele lán sàdoo wa.

⁴Dii maa,

à gbēvāipio ba zōwá.

⁵Gbé pó za Siɔnaguoo kpekpa ní wíoe.

⁶Aao de lán sē pó bòle kpé musu

à giigàga, i e gbàowae.

⁷A sèkēna okū pao,

a ka bàaa ũ wà ye wà da ní gāuo.

⁸Gbé pó lé gēoo me Dii báaadanguo

ge wa báaadàngu ní Dii tóoo.

130

Weda Diizi

Gea Yelusaleũ le.

¹Ké í ma kúa ma noe

ma lezù Diizi ma mē,

²Dii, ma yāma,

swákpa ma wēna wiii.

³Tó n wá duuna yādà,

Dii, déme a bɔi?*

⁴Mme ní duunakēama zé vī,

Ayāmeto wio n vīa vī.†

⁵Ma wé io do Diizi,

mále aà dá, má sáa aà yái.

⁶Lá gudōanao wé io do gudɔai,

ma wé io do Diizi deríla,

ao, a de gudōanao weda gudɔaia.

⁷Isailio, ào wedo Diizi,

asa a gbēke vī à kè zài,

gbēsuabaa gbāa pēwà maamaae.‡

⁸Aàpi mé a Isailio suaba

an duuna yá musu píi.§

* **129:1** Bɔa 1.11 † **129:2** 2Kln 4.8-9 * **130:3** Mal 3.2, Zia 6.17 † **130:4** 1Kia 8.39-40 ‡ **130:7**
 Lom 3.24 § **130:8** Mat 1.21, Tit 2.14

131*Sõkpaŕea Diizi*

Gea Yelusaleũ le pó Davidi dà.

¹ Dii, íandãa ku ma sũuo,
mili wé kũaa gbéwao,
mili laaido yá pó demala
ge yá pó zĩ'ũ mēewao.

² Aawo! Ma a nòse dè,
ma a sũ dādoũ,
lán né kēa pó kú ní a daowa,
ma nòse de lán né kēa pówae.*

³ Isailio, ào wēdo Diizi
za gbā e gɔɔpii.

132*Davidi buio zõlea báawa Sibna*

Gea Yelusaleũ le.

¹ Dii, ísu to Davidi yá sãngu
ní taasi pó a kèo píi.

² A lekè Yakobu Lua gbãadewa,
à legbè Diiè à mē,

³ á tá kpéuo,

á wúle a liiwao,

⁴ á we i a wébaa gbiakũo,

á tó i na a wéuo,

⁵ e à ge uakpaò Diiè,

i kpedo Yakobu Lua gbãadepiè.*

⁶ Wá mà a ku Eflata bùsuu,
wá è Kiliayaaliũdeò bua.

⁷ Wà gé aà kúkií,
wà kúle aà gbadibo ae.

⁸ Dii, fele su n pilakii,

mpi ní n kpagolo ikodeo.†

⁹ N gbàgbanao gbēsuaaba da ula ũ,
n yãmanaò gula io do.

¹⁰ Nsu mikpedo kía pó ní kpàeo
n zòblena Davidi yáí.

¹¹ Dii legbè Davidiè,
a náai ví, a lé lileo, à mē:

Má n bui zõle n kpalabaawa.‡

¹² Tó n buio ma bàakuañno yãdà,
mé aa yá pó má dānéo kũa,
an buio aao zõle n kpalabaawa gɔɔpiiè.

¹³ Asa Dii Sibna sè,
a ye ào de a zõlekii ũ à mē:

¹⁴ Guè bee máo kuu gɔɔpii,

* **131:2** Mat 18.3   * **132:5** 1Kia 8.17, Zin 7.46   † **132:8** Nao 10.35-36   ‡ **132:11** 2Sam 7.12-16,
Luk 1.32-33, Zin 2.30

la má zõleau, asa à ma pò gbàe.

¹⁵ Má báaadau, mí kùsũa diè,
má blɛ kpa a wɛnadeɔwa aa ká.

¹⁶ Má gbɛsuabaa da sa'onaɔne ula ũ,
ma yãmanaɔ letẽ io dɔ ní pɔnao.

¹⁷ We má Davidi bui kía gbãade bɔu, §
we kía pò má kpà filia aɔ dɔu.*

¹⁸ Má wida aà ibeɛɔwa,
aà kíafua io pipi aà musu.

133

Kua ní ledouo

Gea Yelusaleũ le pò Davidi dà.

¹ Gwa lá a maa mé a na
tó kɔgbɛɔ ku gudoũ ní ledouo.

² A de lán sakɛnisi pò wa kà Aalona miwawaɛ.*

A baalè pila aà lekánawa
e à gè pila aà ula léwa.

³ A de lán ɛɛmɔ fii mé lé kpá Siɔna gbɛsisɔwawa.
Wekii Dii báaadangu dilɛu wɛni láasai ũ.

134

Dii sísia a ua gwá

Gea Yelusaleũ le.

¹ A Dii zíkɛnaɔ,
à Dii sáaukpa ápii,
á gbé pò ále zíkɛ Dii ua gwáɔ.

² A á ɔ se musu Dii kúkii oi,
í aà sáaukpa.

³ Kua Siɔna Dii báaadaágu,
aàpi mé musu ní zílɛo kè.

135

Dii táasilea

¹ Aleluya!

A Dii tɔbɔ!

A Dii táasile aà zíkɛnaɔ!

² A gbé pò i zíkɛ wá Lua uaɔ,
á gbé pò io sí Dii kpé kpeleɔ,

³ à Dii tɔbɔ, asa a maaɛ,
à lémwà, asa bee mé na.

⁴ Dii Yakɔbu buiɔ sè a pò ũ,
à Isailiɔ dilɛ a gbé yenzideɔ ũ.

⁵ Má dɔ ké Dii zɔɔ,
wá Lua mé de diiɔla píi.

⁶ Dii ì yá pò kàagu ke musu ní zílɛo,
ísia guu ní tɔɔle nɔnauo.

⁷ Ɔme ì to lou sisi tɔɔle léwa,

§ 132:17 Luk 1.69 * 132:17 1Kia 11.36, 2Kia 8.19 * 133:2 Bɔa 29.7

ĩ to lou ma n̄ píleao,
ĩ b̄o n̄ zàa'ĩanao a làasiu.

⁸ A Egipiò yoaò dèdε*
n̄ p̄otuo né séiaò píi.

⁹ A seelaò n̄ dabudabuò kè Egipi,†
à Falaò n̄ a gbéò fù píi.

¹⁰ A buiò m̄ide dasi,
à kía gbāadeò dèdε.

¹¹ Am̄oleò kí Siò n̄ Basana kí Oguo‡
n̄ Kanaa bùsu kíaò píi.

¹² A gbadà n̄ n̄ bùsuo,
a kpà a gbé Isailiowa.

¹³ Dii, n̄ tó gaa v̄io,
Dii, n̄ yá aò d̄o gbéògu ḡoòpiie.

¹⁴ Asa Dii a yākeke a gbéòne,
i a zòblenapiò wēnagwa.

¹⁵ Buipāleò n̄ diiò p̄i n̄ ánusuo n̄ vuaoe,
gbēnazina ògbéòne.§

¹⁶ Aa lé v̄i, aali yā'oo,
aa wé v̄i, aali gu'e s̄o.

¹⁷ Aa swá v̄i, aali yāmao,
an lé íana v̄io.

¹⁸ An pinaò ḡóńwae
n̄ gbé p̄ó lé n̄ náaikéò píi.

¹⁹ Isailiò, à Dii sáaukpa!

Aalona buiò, à Dii sáaukpa!

²⁰ Levii buiò, à Dii sáaukpa!

Dii víakenaò, à Dii sáaukpa!

²¹ Wà Dii sáaukpa Siòna,
à bekpà Yelusaleũ.

Aleluya!

136

Dii sáaukpa

¹ A Dii sáaukpa, asa a maaε,
aà gbēke láaa v̄io.

² A luaò Lua sáaukpa,
aà gbēke láaa v̄io.

³ A diiò Dii sáaukpa,
aà gbēke láaa v̄io.

⁴ Ōme ĩ dabudabu z̄oò ke ado,
aà gbēke láaa v̄io.

⁵ Ōme musu kè n̄ a òn̄o,
aà gbēke láaa v̄io.

⁶ Ōme t̄oòle p̄òo ía,*

* 135:8 B̄a 12.29 † 135:9 B̄a 7.3 ‡ 135:11 Nao 21.21-24, 33-35 § 135:15 Soũ 115.4-8, Zia 9.20

* 136:6 Daa 1.1-2

³ Gbḗ pṓ aa wá kũaṓ le gbèawá,
wá wetānaṓ mè wà ní pṓna yá,
wà Siṓna lee síné.

⁴ Kpelewa wá Dii leṓ si
kua buipāleṓ bṓsu guui?

⁵ Tó Yelusaleũ yá sāmāgu,
to ma ṓplaa imi.

⁶ Tó Yelusaleũ yá lí dṓmaguo,
mé mi aà dile ma pṓnakεṓ mīde ũo,
to ma léna naale.

⁷ Dii, tó yá pṓ Eḏṓũ kè Yelusaleũ wāgṓṓ dṓngu aa mè:
A wíwi, à wíwi, à daaí mímio.

⁸ Pṓkaaleṓá Babeli bṓsudeṓ!
Báaaden gbḗ pṓ a yá pṓ á kèwḗε fiaboé ũ.†

⁹ Báaaden gbḗ pṓ a á néṓ kúkũ
à ní wíwi gbεsiwa ũ.‡

138

Dii sáaukpaa aà gbḗke yáí

Davidi le.

¹ Má n sáaukpa ní nṓsemendoo,
má n táasile gbāadeṓ aε.

² Má kúle n kpé pṓ a kua adoa aε,*
má n tṓṓ n gbḗke ní n náaio yáí,
asa nímε ní tò n tṓ ní n yáṓ zṓṓ de pṓpiia.

³ Gṓṓ pṓ ma lezúnzi, ní wèa,
n ma gba wṓṓ ní gbāao.

⁴ Tó dúnia kíaṓ yá pṓ ní ò mà,
aa n sáaukpa ní píi, Dii.

⁵ Aa lesi Dii kekεáṓ yá musu,
asa Dii gawi zṓṓε.

⁶ Baa ní Dii kuamusukεo,
ì gbḗ késāanaṓ wegwa,†
ì wεvĩ gbḗ pṓ aale e wà kàṓla.‡

⁷ Baa tó má yooyea, ni ma bṓ,
ni ma ibεεṓ pṓkũma kpále,
ni ma suaba ní n gāsa gbāao.

⁸ Dii a ma yá píi lekpaaimεε,§
Dii, n gbḗke láaa vío.
Nsu zĩ pṓ n ṓkpàwà too.

139

Dii yápii dṓa

Davidi le.

¹ Dii, n ma tàasikà ní dṓ,

² ní ma zṓlea ní ma feleao dṓ.

† 137:8 Zia 18.6 ‡ 137:9 Isa 13.16 * 138:2 1Kia 8.29 † 138:6 Luk 1.48 ‡ 138:6 Zaa 4.6

§ 138:8 Flp 1.6

N n zãkeo ní yá pó mále yáó kũa.

³ Ni ma táa'oa ní ma wúleao gwa,
ma kekeá píi dókènnɔ.

⁴ E yá àó gé bɔi ma léu,

Dii, ní dõ sáasã.

⁵ N liaamazi kpe ní aeo,
n ɔ kumala.

⁶ Dõa bee demεε dabuyã ũε,
a demala, ma ɔnɔ i kawào.

⁷ Má má géu mà pili n Nisínawai?

Má má bàale tau, níyɔɔ ku weo ni?

⁸ Tó ma fele gé musu, ní kú we!

Tó ma tòo sò miau, ní ké!

⁹ Tó ma fele ge íatēbilekíi gukpe,
tó ma ge zõle ísia baale be'ae,

¹⁰ baa wekíi má naa n ɔzíε,
níyɔɔ ma kũa n ɔplaaue.

¹¹ Tó ma mē gusia kumala,
ge gupua pó má kúu li gwá ũ,

¹² gu líɔ sianεo,*

gwá ɔ puane lán fāanεwae,
asa gupua ní gusiao doũ neε.

¹³ Mmε n ma sõ pēmεε,

n ma ikàsa ma da nòseu.

¹⁴ Ma n sáaukè, n yãkea ì dia,
ma kea de dabuyã ũ, à bò ma saε,
a yá ma kũa gbāa.

¹⁵ Gɔɔ pó ma daale neasakpe guu,
ma wáε uleanεo.

Ké ma mε lé i asii guu we,

¹⁶ n wesimale nɔ'itēna ũ.

Lá n ma gɔɔ díle píi,

a lé kú n taalau

zadõ a kee i daaleo.

¹⁷ Lua, n làasoo gbiamεε maamaae,
a naoa zõ fá!

¹⁸ Tó má ye nao, an dasi de ũfāaa.

Tó ma vu, miɔ kunnɔe e tia.

¹⁹ Lua, bó níle dá ní gbēvāiɔi?

A gomala gbēdenaɔ!

²⁰ N ibεεɔ ì n yá'o ní nòsevāioε,
n tó gbia ní léuo.

²¹ Dii, má za n zangudeɔguo lé?

Má ye gbé pó fēlennɔɔ gíyáio.

²² Má zaŋgu vāivāi,
ma ní díle ma ibεεɔ ũε.

²³ Lua, ma gwagwa, ní ma nòse dõ,

* 139:12 Dan 2.22

ma tâasika, ní ma asiio kũa.
²⁴ Gwa tó má d́é'íi v́i,
 ní d́aamεε n zé gasai guu.

140

Wabikεa gbēvāio yá musu

¹ Davidi le.
² Dii, ma si gbēvāio wa,
 ma d́a gbé pāsīpio yái.
³ Aai yāvāi wāai pa ní sō guu,
 sòle lé ̄ aai wé gɔɔpii.
⁴ Aai ní lé kεkε lán mlēwa,
 an legbε'ia sògbala sεwεε.*
⁵ Dii, nsu to gbēvāio ɔkāao,
 ma si gbé pāsīpio wa,
 aai ɔzɔamazi lekpaai.
⁶ Waladepio eyòmεε,
 aa filifilimbakpamεε,
 aa baikpamεε zéu.

⁷ Má ò Diiε: Ma Luan n ũ,
 swákpa ma wēna wiini, Dii.
⁸ Dii Lua, ma Suabana gbāa,
 ni ɔkumala zí guu.
⁹ Nsu to gbēvāio pɔeā zεkεo,
 Dii, nsu to an lekpaai k̄sεo.

¹⁰ To gbé pó liaamazio mide,
 to vāi pó aale o wí ní musu.
¹¹ To teyɔ wāa élemá,
 to aa sí ε pó aa f̄ ɔuo guu.
¹² Nsu to yásiade zεk̄i e dúniauo,
 to vāi aɔ gbé pāsī wε zesaiε.

¹³ Má d̄ Dii ì yānakpa wēnadeɔwa,
 ì yākεkε taasideɔne a zéwa.
¹⁴ Gbēmaaɔ mé aa n tɔɔ,
 n̄sεpuadeɔ mé aaɔ ku n k̄i.

141

Suabaa wabikεa

Davidi le.
¹ Dii, máε wiilenzi, ke kpakpa,
 tó ma lezùnzi, swákpa ma yái.
² Ma wabikεa a kama
 lán tulaleti súlewa,*
 ma ɔ d́a musu io dene sa oosi oa ũ.

³ Dii, ma léna d́amεε.
 To mà a lé f̄.

* **140:4** Lom 3.13 * **141:2** Zia 5.8, 8.3

4 Nsu to ma ǹ̀se ta yāvāiwa
 mà g̃ dāade ṹ n̄ vāikenaṽ,
 mà ṽdaaańṽ n̄ blenablea guuo.
 5 Tó gbēmaa ma gbē, gbēkēkēae!
 Tó à ma swāgāga, má gíio,
 à n̄sikà ma miwa.
 Miṽ wabikē kē gbēvāiṽ yākeṽ su zekēo.

6 Tó wà n̄ gbēzṽṽ kwè yātēu,
 wa si sa kē ma yá mé na.
 7 Lá w̄i yàa paa a féenaṽ fāaa,
 màa an wá aṽ kále n̄ mia'ele.

8 Dii Lua, n̄me ma wé péma,
 ma nanziē, n̄su ma kpámáo.
 9 Ma suaba n̄ mṽ pṽ aa kpámēeo,
 to mà zā bai pṽ vāikenaṽ kpámēei.
 10 To gbēvāipiṽ si n̄zia bai guu,
 mapi s̄ mí d̄i aafia.

142

Wabikēa gbè'eu

1 Davidi wabikēa gṽṽ pṽ a ku gbè'eu.*
 2 Mále ó gbāa d̄ Diiē,
 mále wēna wii le Diiwa.
 3 Mále a yā'ṽma b̄leē,
 mále a taasikēa siuē.
 4 Tó ma wēni g̃ leē,
 n̄me niṽ ma kua d̄.
 Wà baikpámēe ma taa'ozēu.
 5 Wése n̄ ma ṽplaa gwa,
 gbēe lé ma yādao.
 Ulek̄i làaa,
 gbēe lé ma aafia gbēao.

6 Dii, mále wiilema ma m̀̀:
 M̄me n̄ ma ulék̄i ṹ,
 n̄me n̄ ma baa ṹ d̄uniaē beeu.
 7 Swāṽṽ ma wiileai,
 asa ma g̃ mugēenn̄ṽ.
 Ma si ma gb̀̀selenaṽwa,
 asa an gbāa demalē.
 8 Ma b̄ yooyeae beeu,
 kē mà n̄ t̄ṽṽ,
 gbēmaaṽ i k̄aaamazi,
 kē n̄ maakēmēe yái.

143

Kua ibēeo ṽṽ wabikēa

Davidi le.
 1 Dii, ma wabikēa sí,
 swāṽṽ ma wēna wiii.

* 142:1 1Sam 22.1

Wea n náai n n maao yáí.
 2 Nsu yákpaleke n mapi n zòblenaoo,
 asa gbēe kunε taaesaio.

3 Ma ibεε ma gbesèle à ɔzɔ̀a,
 a tò má kú gusiau
 lán gbé pó gá à gègēwa.

4 Ɔ ma wēni gǔ leε,
 ma pɔ̀ yà dúuduu.

5 Gia dòmagu,
 mále làasooke n zíkεaɔwa,
 mále n yákeɔ wáaiipa.

6 Ma ɔ̀ dɔ̀nzi,
 mále n m̀se nide lán gugiwa.

7 Wea kpakpa Dii, ma yēεε làa.
 Nsu bɔ̀ ma kpe mà gǔ
 lán gbé pó si bɛdauɔ̀wao.

8 N n gbēke ɔ̀bmeε kɔ̀,
 asa nímε má n náai ví.
 Ma da zé pó de mà sewa,
 asa nímε ma azia kpàma.

9 Ma si ma ibεεɔwa, Dii,
 nímε ma nanzi.

10 Mmε n ma Lua ũ,
 n n pɔ̀eãkea dameε.
 N Nisina maa dɔ̀aamεε gusalalau.

11 Ma lé n láo n tó yáí, Dii,
 ma bɔ̀ taasi guu n maa yáí.

12 Ma ibεεɔ midε n gbēke yáí,
 ma wèleɔ dede píi,
 asa n zòblenan ma ũ.

144

Wabikea misia yá musu

Davidi le.

1 Má Dii ma gbesi sáaukpa,
 ì zíkaa ɔ̀ na dameε,
 ì to ma ɔ̀ àɔ kai ví zì guu.
 2 Ɔme ma ulekii ũ, ì gbēkekεmεε,
 ɔ̀mε ma zegikii ũ, ì ma suaba.
 Ɔme ma sèngbao pó mi mikpai ũ,
 ì to buiɔ mikpaa.

3 Dii, bón gbēnazina ũ an yá ìɔ̀ dɔ̀ngui?

Bón n ũ, ni laaidɔ̀mái?*

4 Gbēnazina de lán kàsafiwaε,
 aà wēni ì gēzεa lán uenawaε.

5 Dii, n n be siile n pila,
 ɔ̀kã gbèsisibwa aa súdeleɔ.

* **144:3** Soũ 8.4, Ebe 2.6

6 To lou p̄ilep̄ile ñ gbé̄o fáaa,
ka fán̄gu, gili i gē̄ngu.

7 Ɔb̄o za musu ñ ma kú.
Ma b̄o í z̄o guu,
ma si bui z̄iloowa.

8 Yā pā oa mé ñ lé pà,
aā ɔlele ñ lé pā gb̄eao.

9 Lua, má lè dafu sín̄e,
má n táasile ñ kúu bakwio.

10 Ni to kíao z̄ible,
ni n z̄òblena Davidi b̄o f̄en'oo léz̄i.

11 Ma kú ñ ma b̄o bui z̄iloowuu,
yāpā oa mé ñ lé pà,
aā ɔlele ñ lé pā gb̄eao.

12 Wá neḡo p̄ele ñ èwaasokeu lán lí p̄eawa,
wá nen̄o aao de lán kibe gb̄ep̄ele kefenawa.

13 Wá d̄o pa, aao p̄op̄ii v̄i,
wá p̄otuo k̄o lee òaa soo,
aa ka òaasoso lee kwi wá kp̄asau.

14 Wá zuo aso z̄o sése.
B̄igbooa ao kuo, lala'oa ao kuo,
b̄ubuap̄ea ao ku ḡaae lo.

15 Báaadeon gb̄é p̄o an kua de màao ũ.
Báaadeon gb̄é p̄o Dii de ñ Lua ũ ũ.

145

Dii táasilea ad̄ maak̄ea yáí

Dii táasi p̄o Davidi le.

1 Má n táasile ma Lua, ma Kía,
máo n t̄ob̄o ḡop̄iie.

2 Máo n sáaukpa lá gu lé d̄o,
máo n táasile láasaie.

3 Dii z̄o, à kà wà aà táasile,
aà z̄o ke lé v̄io.*

4 Kp̄aio n yákeao sáaukpa Wueone,
aa n yāz̄o keao galike.

5 Aa n maa z̄o gawide yā'o,
má n yāb̄onsaek̄eao wāaipa.

6 Aa n dabudabuk̄ea gb̄aa yā'o,
mí n z̄o ke dau siuné.

7 Aa n maak̄ea z̄o baokpa,
aai gulake n yázedek̄eao yáí.

8 Dii s̄uu v̄i ñ s̄sobio,
aà p̄o lí pa kp̄aao, a gb̄eke v̄i z̄o.

9 Dii ñ maak̄ea gb̄ep̄iie,
ì a p̄o keao w̄enagwa píi.

10 Dii, n p̄o keao n sáaukpa píi,
n yāmanaao n t̄ob̄o.

* 145:3 Lom 11.33

11 Aa n kpala gawi faai bo,
aa n iko gbãa yã'o.

12 Aa n yãzɔkɛaɔ da gbéɔne
ń n kpala maa gawide yáo.

13 N kpalaá kpala láasaie,
ńyɔɔ de kía ũ wè p̄ie.
Dii náai ví a yápii musu,
a sùuu ví ń a pɔkɛaɔ p̄ii.

14 Dii ì gbé pó lé léleɔ kú,
ì gbé pó taasi tòmáɔ fele.

15 Pópii wé dɔnzi,
ni ble kpámá a gɔɔwa.

16 Ni ɔ pooné, pó mómá,
ni pó béé p̄ii pɔeã bɔɔlekeè.

17 Dii kekeáɔ maa p̄ii,
a gbẽke ví a yápii kea guu.

18 Dii kãi ń a s̄isinaɔ p̄ii,
gbé pó aã à s̄isi ń s̄ianaɔ.†

19 I a viakenaɔ pɔeã bɔɔlené,
ì ń wiileá ma, i ń suaba.

20 Dii ì gbé pó yeaziɔ d̄óá p̄ii,
ãma a v̄aikenaɔ míɔnzɔe.

21 Dii táasilea aɔ dɔ ma léue.
Pópii aã à tɔbɔgɔ p̄ii, asa a kua adoae.

146

Dii laaidɔa w̄enadeɔwa

1 Aleluya!

Mapi, má Dii táasile,

2 máɔ Dii táasile e ma w̄eni léue,
máɔ lesi ma Luae ma kua léue.

3 Asu s̄ɔkpale gbãadeɔzio,
gbẽsuabaa ku gb̄enazina k̄iio.

4 Tó an wea làa, aã ea ḡe tíue,
zĩbeezi yá pó aale yá ì midɛ.

5 Báaadɛn gbé pó Yakɔbu Lua mé à dɔnlede ũ ũ,
aà wé ì dɔ Dii a Luazi.

6 Ɔme musu ń z̄ileo kè,
ísia ń pó pó kú a guuɔ p̄ii.*

7 I yãnakpa gbé pó w̄ale gbãamɔnéɔwa,
ì ble kpa nɔandɛnaɔwa.

Dii ì babɔ gbé pó yeelɛaɔwa,

8 Dii ì v̄laɔ wé w̄ené,†
Dii ì gbé pó taasi tòmáɔ fele,
Dii ì ye gbẽmaaɔzi.

9 Dii ì bòmɔɔ gwa,

† 145:18 Zãa 4.24 * 146:6 Zin 4.24, 14.15 † 146:8 Mat 9.30, Zãa 9.7

Ì ɔda gyaaɔ ní tonɛɔwa,
 ɔ̃ Ì zé kaaũ gbẽvãĩɔnɛ.

10 Dii Ì b kible gɔɔpiiɛ.
 Siɔnadeɔ, á Lua Ì ku e á buiwaɛ.
 Aleluya!

147

Pɔpii kua Lua ɔzi

1 Aleluya!

Lesia wá Luaɛ maa mé a na,
 à kũ wà àà táasileɛ.

2 Dii lé Yelusaleũ fele b,

à Isaili zĩzɔɔ nàaa lé surĩnɔ.

3 I gbé pɔ an pɔ yàɔ nòsɛ níniné,
 Ì nísidɔɔ ní gu'laɔwa.

4 I saanaɔ nao,

a ní baade dɔ́ ní a tɔ́o.*

5 Wá Dii zɔɔ, a iko ví maamaaɛ,
 àà ɔnɔ lé vío.

6 Dii Ì zĩabusanaɔ gba gbãa,
 ɔ̃ Ì ɔtɔ vãikenɔwa e zĩle.

7 A lesi Diiɛ ní àà sáaukpaaɔ,
 à wá Lua táasile ní mɔɔnaɔ.

8 I to lou sisi,

Ì tɔle gba lou,

Ì to sɛ bɔle sĩsĩa.

9 I ble kpa nòbɔɔwa
 ní gbagbaa néɔ, tó aale wiipe.

10 I ke sɔ́ gbãaɔ mé Ì kaaàguo,
 i ke gɔsagbãake mé Ì keèo.†

11 Gbé pɔ aa àà vía víɔ mé Ì kaaàgu,
 gbé pɔ an wé dɔ àà gbẽkeipio.

12 Yelusaleũdeɔ, à Dii tɔbɔ,
 Siɔnadeɔ, à á Lua táasile.

13 Asa Ì báadaáguɛ,

Ì á wéle bɔle gbãaɔ gba gbãa.

14 I á gba aafia'e á bùsu lé léu,

Ì pɔbui maa kpáwá à ká.

15 I yã'o kpásã tɔle,

àà yá Ì ká ní bao.

16 I neezi kwe púuu lán sãkãwa,
 Ì to fii kpá lán túfuwa.

17 I loughɛ fáɛ lán gbèkɔsɔwa.

Déme a fɔ zɛ a íanaii?

18 I yã'o kpásã, ɔ̃ loughɛpi Ì yó,
 Ì íana gbaɛ, a í Ì bàale.

* 147:4 Isa 40.26 † 147:10 1Sam 16.7

19 I to Yakɔbu buiɔ a yá dõ,
 ì ikoyá pɔ́ á d̩lɛɔ da Isailiɔne.

20 I bee ke buipáleɔneɔ,
 aa aà yādileɔ dõo.

Aleluya!

148

Dii pɔ́keɔ aà táasile

1 Aleluya!

A Dii táasile aà beɔeɔ!

A aà táasile za musu!

2 A aà táasile aà malaikaɔ píi!

A aà táasile aà ìwaɔ píi!

3 A aà táasile ìatē ní mɔvuaɔ!

A aà táasile saan'inaɔ píi!

4 Báluma kpele pɔ́ɔ

ní í pɔ́ kú luabeɔpuanaaɔ,*

à aà táasile.

5 Aa Dii tɔbɔ,

asa òme yá'ò, ò aa kè.†

6 A ní pɛɛ ní pépekii,

aaɔ ku we gɔɔpii,‡

à kɔɔ d̩n̩é, aa f̩ v̩iao.

7 Pɔ́ pɔ́ kú tɔɔleɔ, à Dii táasile,

ní kpò gb̩̀neɔ ní ísia í títiuaɔ§

8 ní loupileɔ ní lousisiaɔ

ní lou'io ní a gb̩̀eɔ

ní z̩aà'iana pɔ́ ì misiile aà yáeɔ

9 ní gb̩̀s̩is̩iɔ ní s̩is̩iɔnaɔ píi

ní lí ne'inaɔ ní seɔe líɔ píi

10 ní s̩̩̩anaɔb̩̩̩ ní pɔtuɔɔ píi

ní pɔ́taa'onkuawaɔ ní b̩̩̩aɔ

11 ní dúnia kíaa ní buiɔ píi

ní kíaa ní bùsu gb̩̩̩adeɔ píi

12 ní èwaasɔɔ ní w̩̩̩ndiaɔ píi

ní gb̩̩̩z̩̩̩ɔɔ ní néf̩̩̩̩̩̩̩naɔ.

13 A Dii tɔbɔ,

asa aà tɔ́ mé deŋ̩la,

aà z̩̩̩ke de musu ní z̩̩̩leɔ pɔ́a.

14 A kíaa gb̩̩̩ade kpà a gb̩̩̩eɔne

gb̩̩̩é pɔ́ Isailiɔ ì aà táasile ũ,

aà yāmana pɔ́ k̩̩̩iaànɔpiɔ.

Aleluya!

* 148:4 Daa 1.7 † 148:5 Daa 1.1, 3 ‡ 148:6 Daa 1.14 § 148:7 Daa 1.21

149

Dii yãmanaɔ yákpalekea ní dúniao

¹ Aleluya!

A lè dafu sí Diiè àà yãmanaɔ!
A àà táasile balu guu!

² Isailiɔ, à ví àò kēaa á Kena yá musu.
Siɔnadeɔ, à pɔnake ní á kíaɔ.

³ A ɔwã à àà tɔbɔ,
à àà táasile ní mɔɔnao ní gãao.

⁴ Asa Dii gbéɔ yá ì kaaàgue,
ì zĩabusanaɔ kpela à ní suaba.

⁵ Dii yãmanaɔ kúkuake ní gawipiu,
an gula aɔ dɔ ní lii musu.

⁶ Lua táasilea aɔ dɔ ní léu,
fēnda lé pla aɔ naa ní ɔzĩ,

⁷ aa tɔsiò buiɔwa,
aai bùsu píi gbéɔ wetãð,

⁸ aai ní kíaɔ yeye ní mɔdaonaɔ,
aai galakpa ní kíabuione,

⁹ aai séńɔ lá Lua yādàńlawa.
Dii yãmanaɔ tɔbɔ a guu.

Aleluya!

150

Dii táasilea

¹ Aleluya!

A Lua táasile àà kúkii,
à àà táasile báluma zɔɔ guu.

² A àà táasile àà gɔsake yái,
à àà táasile àà zɔɔ deńla yái.

³ A àà táasile ní kuupeao,
à àà táasile ní mɔɔnao ní domao.*

⁴ A àà táasile ní gãao ní ɔwãao,†
à àà táasile ní goeo ní kuleo.

⁵ A àà táasile ní sésēnapaao,
à àà táasile ní sésēn'ɔ gbãao.

⁶ Pó bée píi, à Dii táasile!

Aleluya!

* 150:3 2Sam 6.5 † 150:4 2Sam 6.14

YAASIO

Yá pò kú láe bee guu

Láe bee guu wà yáasió n̄ ònò yádanɛɔ òu, ɔ wà Salomɔɔ tɔkpàe, asa Isailio Salomɔɔ d̄s̄ ònɔna pò tɔbò ũ.

Yáasi láá lá pò wà Isailio felekaa ònɔyã kèuɔ doɛ. Wa f̄s̄ lápi kpaale læ àaɔ:

A séia lé ài pò ònò ì iné bɔɔleke (1-9). Gueɔ ònò ì yã'o lán gbɛnazinawa (8.12-36), ì azia dile Lua zikena ũ.

A plaade mé lápi guoguo yá ũ, gu pò yáasió kuu (10-29). Salomɔɔ mé yáasipio kè ge a kãaa gudoū (10.1-22.16, 25.1-29.27), mé wà ònɔna pãleɔ yáasió kãfi a guu ɔ (22.17-24.22, 24.23-34).

A àaɔde (30-31) guu ònɔyã pò gbɛpãleɔ kèu kuu.

Yáasi lá i yãzi ge Isailio yáɔ o lán Bibli lá kiniɔwao. A yádanɛɔá wá baade pii pɔe, mé a ledamaɔ ì to gbé kua àò na, iɔ Lua pɔeã ke n̄ pɔnao. Ònɔyã pò kú lápi guuá wá kua lá gu lé dɔ yáe. Lua mé iko ví. Viakɛaè mé d̄sa zina ũ, ì mó n̄ yãmaakeao n̄ kuanao. Músi ì gbɛvãio n̄ sɔũ n̄ ɔdeɔ le, ãma gbɛmaao n̄ ònɔnao n̄ gbé pò aai wɛnad̄s̄ taasideɔnɛɔ ì n̄ maakea gbɛ e.

Yáasi lá kyokɛa ì to wà Isailio kua gbad̄s̄ n̄ ònò pò aa víɔ. Wí e lá an ònɔnao ì wá gbɛnazinao yáɔ n̄ wá yã'ɔmao dɔdɔ. Ònɔpi de gɔɔpii yá ũe, mé à gí ku e n̄ a gbão.

Yá pò a yáí wí yáasikɛi

¹ Yáasi pò Davidi né Salomɔɔ,*

Isailio kía kè,

² ké gbéɔ e ònòkũ, aao laai ví,

aai d̄s̄ayã dada,

³ aai ḡs̄ wɛzɛn̄ làasoodeɔ ũ,

maakea n̄ yázeɔdeɔ n̄ náaio yá musu.

⁴ Yáasipio ì n̄sɛdoũde gba laai,

ì to èwaaso àò ku a d̄ɔɔwa n̄ d̄s̄ao.

⁵ Laaide i ma, aà yádadaa i gé aɛ,

n̄sɛde i ledama e a guu,

⁶ i yáasi n̄ yãlɛɛũanɛo mid̄s̄

n̄ ònɔdeɔ yã'oao n̄ n̄ faai yáɔ.

⁷ Viakɛa Diie mé d̄sa zina ũ,†

gbé pò ì saka ònò n̄ yádadaaoguá sɔũe.

Laaikaa gbɛvãio k̄n̄ii

⁸ Ma né, n̄ili n̄ mae yã'onɛ ma,

n̄su pãkpa n̄ da ledamaio.

⁹ Aɔ de f̄ua kefena ũ n̄ miwa,

aɔ de yãbaa ũ n̄ nɔe.

¹⁰ Tó duunkɛnao lé k̄nikɛnɛ,

n̄su weio, ma né.

¹¹ Aai mɛ:

Mɔ wà ge gbéɔ dádã wà n̄ dɛdɛ,

wà yãsaideɔ kpákpa wà n̄ kúkũ.

* 1:1 1Kia 5.12 † 1:7 Yob 28.28, Sou 111.10

12 Wà ní mómò bèè lá mia ì kewa,
 wà ní mótí lá bẹda ì kewa,
 13 wí pò ọde bui píi e,
 wá kéré i pa ní pò pò wá nàaapio.
 14 Mò wà wá baa daaa,
 wápii, wá mọkpe io doũ.
 15 Ma né, rísu géńńo,
 rísu zééńńo.
 16 Asa an kèse leeũ ní vâikeaoe,
 aa wãa ní gbèdeao.
 17 Bakpaa bã wáaá pãe.
 18 Aale baikpá ríziãe,
 an tòe mé a ní pui.
 19 Ọvâi'ena ọ zian we nípii,
 an luaa pói mé ì ní wēní ọ.

Ọn gbésisia

20 Ọn lé wiile gãae,
 aà lé ọ zEAU.
 21 I lezu zé pò wíli láauo miwa,
 ì kpàwake wéle bíibọle ọ guu à me:
 22 Ọn ọsaide, ọ kú ní ọn ọsaio e ọ ọ ni?
 Ma láanikená, á ze ma láanikeae ọ ọ ni?
 Ọũ, ọ za dõagu e ọ ọ?
 23 Tó a ma ledama mà yãa,
 dõ ma a nisina pisiwá,
 mí tó ọ ma làasoo ví.
 24 Lá ma á sisi, a gi swákpai,
 ma ọ pòé, á gbèe laai i kawào,
 25 lá a ma ledama kpà swáa píi,
 i we laai pò ma á gbáio,
 26 tó músi á lé, má á yáalọe,
 tó yá á lé, má á láanikee,
 27 baa tó yá á lé lán zàa'ianawa,
 mé músi á lé lán zàalolowa,
 mé taasi ní yã'õmao gèázi.
 28 Gọ bee á gbasa lezumazi,
 kási má weo,
 á ma kíi wéle, kási á ma eo.
 29 Asa á za dõau,
 mé i ze ní vlakea Dii eo.
 30 I we ma ledamaio,
 a sakà laai pò ma á gbáue.
 31 A á dàa gbè'e,
 yãvâi pò a zèd a wi á musu.
 32 Gia ọn ọ ì ọn ọsaide dede,
 làasoo sai ì ọũ tòlọ.
 33 Gbè pò ma yá kũa sã ọ ọ ọ,

2

Tea ọn ọ ài

1 Ma né, tó n ma yá sǐ,
 mé n ma yādileaᵇ kŭa n sōu,
 2 tó níle swāᵇᵇ ᵇnoyāi,
 mé n sō kpà a dadaawa,
 3 tó n lezù laaizi,
 mé n wiilè yādadaai,
 4 tó n kpálekèi ánuᵇsu ũ,
 mé n wèlele àizeε ulεa ũ,*
 5 níyō vīakea Diiε midō sa,
 ní Lua dōa e.
 6 Asa Dii mé ì ní gba ᵇno,
 dadaa ní dōao ì bᵇ aà kíie.
 7 A káfia zé kŭa gbēmaaᵇne,
 a de sèngbao ũ tàaesaidεᵇne.
 8 I ᵇlia gbēmaaᵇzi ní taa'ou,
 ì a yāmanaᵇ dōa ní yá píi kea guu.

9 Nyō yázεde dō sa ní yá dᵇᵇdeᵇ
 ní yá pᵇ zεvīo ní maa píi zéᵇ.
 10 Asa ᵇno a mᵇma,
 mé dōa a n kási.
 11 Kua ní laaio a n dōa,
 yázεdōa a ᵇlianzi.
 12 A n bᵇ gbēvāiᵇ zéu
 ní yābēεkenaᵇ ᵇzīᵇ.
 13 Gbēpīᵇ pàale yāmaa zéε,
 aa gusia zé sè.
 14 Aaī pᵇnake ní vāikeaᵇ,
 aaī vī aaᵇ kēaa ní yābēε faasaio.
 15 An kekeá faa vīᵇ,
 aaᵇ yāke ní kōnioε.

16 ᵇnoᵇpi a n bᵇ káalua ᵇzī,
 a n si nᵇε pāle yá nana oanεwa.
 17 Nᵇεpi pākpa a nenᵇn gōi,
 à a Lua bàa kuaano yá gbᵇᵇ.
 18 Aà be ì mipeńno gawaε,
 aà kpé zé ì táńno beᵇdau.
 19 Gbé pᵇ gèaazi lí nᵇselileo,
 ìli wēni zé le bᵇ.

20 ᵇnoᵇpi a n da gbēmaaᵇ zéwa,
 níᵇ dᵇᵇdeᵇ zé kŭa.
 21 Asa nᵇεpuadeᵇ mé aa gō bᵇsu vī,
 tàaesaidεᵇ mé aaᵇ ku a guu.
 22 Vāikεnaᵇ sō, wa ní yá ní bᵇleue,
 wa náaisaidεᵇ kpoεue.

3

Dii náaikeā ì ᵇno iné

* 2:4 Mat 13.44

1 Ma né, rísu to ma yādanε sānguo,
 ñyō yá pó má dīlenεo kūa n sōu.

2 Asa a n ka wēni gbāawa,
 a aafia káfinε.

3 Gbēke ní náaio su kēmao,
 ñyō daa yābaa ũ,
 kē n sōwa lá wí kē lákēkiwawa,

4 n tó iō na,
 níō maa Luaε ní gbēnazinao.*

5 Dii náaikε ní nòsemendoo,
 rísu gbāa'e nzia ònɔwao.

6 Nyō aà dō n yá píi kea guu,
 i zεpoone.

7 Nsu ñ nzia gwa ònɔna ũo,
 ñyō Dii vía ví, ní kē váiwa.†

8 Bee aɔ de n mε aafia εse ũ,
 a n wá gba gbāa.

9 Dii kpεla ní n àizεεo
 ní n buapó káauo píi,

10 pówεnao i bi bɔ n dōu,
 n selaɔ i pa yεlele ní vεε dafuo.

11 Ma né, tó Dii n toto, rísu dilε pāo,
 tó à n gba laai, rísu to à kenε íio.‡

12 Asa gbé pó Dii yei ɔ i dazεwa,
 lá mae i ke a né pó kēε maaεwawa.§

ገጠ ል

13 Báaaden gbé pó ònɔ le kū
 mé dōa pàè ũ.

14 Asa a ài ví de ánusua,
 i káfiakené de vuua.

15 A bεεε ví de òsoa,
 pó pó a ni kumaɔ kee i kawào.

16 Wēni gbāa ku aà ɔplaau,
 àizεε ní gawio ku aà ɔzεεu.

17 Aà yáɔ kekεá na,
 aà zé píi aafia ví.

18 A de lí wēnide ũ gbé pó kūaɔne,
 báaadeɔn gbé pó sío ũ.

19 Dii gōike guu à tɔɔle kàle,
 aà ònɔ guu à musu kè.

20 A ísia ε bɔ a dōa guu,
 a tò luabεpuana mòse ví.

21 Ma né, ñyō wezē ní ònɔo ví,
 rísu ñ wevíao.

22 Aɔ de n nisina wēni ũ,
 aɔ de yābaa ũ n nɔε.

* 3:4 Luk 2.52 † 3:7 Lom 12.16 ‡ 3:11 Yob 5.17 § 3:12 Ebe 12.5-6, Zia 3.19

23 Nyõ bε n laaiwa,
 pɔe a kpàlikpanεo.
 24 Tó n wule, vía a n kũo,
 ñyõ wúle i'ò na.
 25 Nyõ kai víakεo,
 ge músi pò ì vāikεnao le kándo.
 26 Asa Dii aɔ de n mikpakii ũ,
 a n gbá ví kaia.
 27 Tó n ɔ lé n kpe le,
 ñsu gí maakei gbé pò kù ñ keèεo.
 28 Tó n dɔnle zé ví,
 ñsu o n gbédeε aà gé e ziao.
 29 N gbédeε pò kú n sae dɔdɔa,
 ñsu lekpaaiáazi ní gbèεoo.
 30 Tó gbé i yāe kenεo,
 ñsu lekpaakeaàno pāo.
 31 Nsu gbāamɔnedeo kua nideo,
 ñsu ñ ní keae keo.
 32 Asa Dii ye kɔnideo gíyāio,
 nòsepuadeo ñ i ke a kpāasiao ũ.
 33 Dii ì láaizi gbēvāio uawa,
 ì báaada gbēmaao beu.
 34 I gbélaanikεnao láanike,
 a gbēke ví ní ziaabusanao.*
 35 Ɔnoɔde a beεε e,
 soũ sō ì wida aziawa.

4

Gbēzõ ledama

1 Ma né, à gbēzõ ledama ma,
 à á laai kpále ké à e aɔ dõa ví.
 2 Dõa súsu mále daé,
 ásu pākpa ma yādaneio.
 3 Ké má kú né ũ ma mae ɔzi,
 má buse ma da né mēndona ũ.
 4 Ma mae yādameε à mè:
 Nyõ ma yá kũa n sōu,
 ma yādilεneo da, n kua io na.
 5 Ɔnokũ, ñyõ dõa ví,
 asu sāngu ñ pāale ma yáεo.
 6 Nsu pākpa ɔnoio, a n dõa,
 ñyõ yeaàzi, a ɔkunla.
 7 Ɔnokũ, ɔme yápii mi ũ,
 dõa weεε ní àizeε pò ní ví píio.*
 8 N aà kú gbáugbāu, a n káfi,
 didiwà ɔplapla, a n kpela.
 9 Aɔ de fùa maa ũ n miwa,
 àɔ de ne kíafua gawide ũ.

* 3:34 Zaa 4.6, 1Pie 5.5 * 4:7 Mat 13.44-46

- 10 Ma né, swákpa ma yáí,
yápi da, n wēni aᓃ gbãa.
- 11 Ma ᓂᓃ zé ðᓃne,
ma n da yāmaa zéwa.
- 12 Tó níle táa'ou, pᓃe a kpanεo,
tó níle bàaleu, n̄yᓃ gēnalεo.
- 13 Nyᓃ ma lεdama kūa, n̄su gbaεo,
didiwà gbãa, asa ᓂme n wēni ũ.
- 14 Nsu vāikεnaᓃ zé seo,
n̄su te gbēvāiᓃ zéio.
- 15 Ené, n̄su namáo,
kémá, ñ n gea ke.
- 16 Tó aai vāi e kèo, aali i'oo,
tó aai gbé e kàaũo, i lí gē ní wéuo.
- 17 Asa vāikεa mé ní pᓃblea ũ,
gbéᓃ wetāa mé ní imia ũ.
- 18 Gbēmaaᓃ zé de lán gudᓃleiawa,
a gupua ìᓃ dede lán íatē dedεawa.
- 19 Vāikεnaᓃ zé de lán gusia n̄iniwa,†
aali pᓃ pᓃ tò wàle gēnale d̄so.
- 20 Ma né, laaidᓃ yápiᓃwa,
swáse ma yā'onēi.
- 21 Nsu kpá swáao,
n̄yᓃ kūa n s̄u.
- 22 Asa a de wēni ũ gbé pᓃ le kùᓃne,
a de mè búu aafia ũ.
- 23 Azaiasa laaidᓃ n s̄o yáwa,
asa wēni zína bᓃ s̄o kíie.
- 24 Bᓃ yābēε'oau,
mikē yākpaanla'oawa.
- 25 Wεdᓃ n ae,
gugwa n kuu s̄usu.
- 26 Zé sé s̄usu,
n yákeao píi a bᓃ maa.‡
- 27 Nsu yeεle ᓃplaai ge zεeio,
n̄su gbápele vāi zéuo.

5

Laaikaa káaluai

- 1 Ma né, laaidᓃ ma ᓂᓃwa,
swákpa ñ ma wezē yāma,
- 2 ké ñ e n̄yᓃ ku n dᓃwa,
d̄sa iᓃ ku n léu.
- 3 Káalua lεgbε'i iᓃ na lán zᓃwa,
í ní gále ní lé nao,
- 4 āma gbεzā i kené íi lán gᓃiwa,
í ní zᓃ lán fēnda lena kpeplawa.
- 5 Aà zé i mipeñᓃ gawa,

† 4:19 1Zaa 2.11 ‡ 4:26 Ebe 12.13

Ì si ní gbé pọ́ teaziọ bẹdau.
 6 Ili làasookẹ wēni zéwao,
 a dǎ a zǎ zépiwao.

7 Ma né, swáse ma yáí sa,
 rísu gi ma ledamaio.

8 Pǎale nọe bee taae zǎ,
 rísu ò aà be gǎae baa vío.

9 Nsu ò n gbǎakpa gbǐpǎlewao,
 rísu ò n wēni kpa gbé pǎsíwao,

10 ké n àizεεo su gǔ dǎoεo,
 mé n zǐ ài su gǔ ua pǎledeoεo.

11 Nyǒ aauke n gǔo vláwa,
 ríyǒ ibaba, n yèεε a láa,

12 ní mε: Ma gi ledamai fá!

Ma sakaa totoau mé tò.

13 Mi ledamadeo yǎ'one mao,
 mi swáse ma yǎdanedeoziọ.

14 Ma gǔa wēna pọ́ ũ míomio
 ké dúnia ma e zǎo.

15 N nzía ola imi,
 ze ní nzía lǒ'io.

16 N nibona ibọlea bàasi maae?
 N í gufǒ bọa gǎae zεvío.

17 To ào de n na pọ́ ũ ado,
 asu ào de gběe pọ́ ũo.

18 To Lua báaada n biapiu,
 pónake ní n èwaasogǔo nọo.

19 N tue báasēde! N zótēn kefena!
 To bǐnobleaaàno lí kangu gǔopií,
 ní aà báasē nide lá gu lé do.

20 Ma né, bǔyǎi ríyǒ nọ pǎle nidei?
 Bǔyǎi ríyǒ bǐnoble ní nọ pọseoi?

21 Gbēnazinao yǎkeae ulea Diieo,
 Ì zé pọ́ aa sè dǔ píi.

22 Vǎikena tàae ì aà kú,
 aà duuna ì ba zuè.

23 Aà ledamamasai a aà kpa gai,
 aà sǔke zǔo a aà sǎsǎ.

6

Fia ní mǎao ní gbēnazin pao yá

1 Ma né, tó n n gbēdo fia dǐ n miwa,
 tó n kpégaausí gbéεε,

2 tó n lé n kalikè,
 tó n yǎ'oa n dayǎu,

3 lá ríyǒ ken la ma né: Lebo yǎpiu,
 asa n na n gbēdo oziε.

Ge ònyǒ zεze n gbēdopizi,
 awakpaè.

4 Nsu to i gē n wéuo,
 rísu to n wébaa gbiakūo,
 5 ñ nziá siwà
 lá tue ì n k'éwa,
 lá bã ì bᵇ fiikpana ouwa.

6 Zígbiade, gé bᵇᵇna gwai,
 ní aà yākea tâasika, ñyᵇ ònkū.

7 A dᵇaana vīo,
 a gbēzᵇᵇ ge dii vīo.

8 I blē kūsūa di sae,
 ì a pᵇblea kāaa pᵇkekεgᵇᵇ.

9 Māade, ñyᵇᵇ wúlea e bᵇe ni?
 Bᵇe ñyᵇ vu ní ioi?

10 Ni kámabo yᵇᵇ, ni i'o yᵇᵇ,
 ni wúle yᵇᵇ okpaa n kùe.

11 Pᵇ taasi a gēnzi lán kpáiweliwεwa,
 nᵇana a mᵇma lán gb'é pᵇ gᵇkeᵇᵇ kūawa.

12 Gbēnazin pāá gbēvāie,
 ìᵇ bebe ní εεo dᵇ a léu.

13 I yā'o ní w'éo ní ᵇᵇ,
 ì seelakεné ní gbáo.

14 Mᵇafili mé aà nᵇse pà,
 vāi wāai ᵇ ìᵇ pa gᵇᵇpii.

15 Bee yái músi a mᵇwà lezasai,
 kaaū a gēaàzi kándo, aᵇ fεlea vīo.

16 Yá mèn soolo ku ké Dii zau,
 à kà se soplá ké a ye a gíyāio.

17 Káakua, εεtoa, yāesaidedeá,

18 yāpāsi wāaipaa, wāa ní vāio,

19 seelade εεtoa ní daεᵇ pεāaa.

Laaikaa gbāsikεai

20 Ma né, ñyᵇ n mae yādileao kūa,
 rísu pākpa n da yādanεio.

21 Nyᵇ kūa n sᵇu gᵇᵇpii,
 ñyᵇ daa yābaa ũ.

22 A dᵇaanε n taa'oa guu,
 a n dᵇá n wúlea guu.

Tó n vu, ali ledama.

23 Asa yādileapiᵇá filiaε,
 yādanεpiá gupuaε,
 ledama ní leleaoá zé wēnideε.

24 A n si nᵇe vāiwa,
 a n bᵇ nᵇe pāle yá nana oanεu.

25 Nsu ñ aà kefεkε nidεo,
 rísu to aà gᵇgwawε n kūo.

26 Káalua ì ní gᵇ gii,
 gbēpāle nᵇ yá sᵇ ì ní bεεε midε.

27 Tó gb'é tεεε dà a pᵇleu,

aà pɔkasa a gí tékūie?

²⁸ Tó gbé kèsepèlè teyɔwa,
a na aà gbáwao lé?

²⁹ Maa ní gbé pɔ gè a gbédee nɔ yáuo,
asa tó à ɔnàwà, a bɔ pāo.

³⁰ Tó nɔa lé gbēde, tó à kpáí'ò,
wí a yá dile pāe?

³¹ Tó wà aà kù, a fiabo lèe sopla,
i pɔ pɔ a ví a ua kpa píi.

³² Gbé pɔ i wúle ní pále nɔo làasoo vío,
gbé pɔ i bee ke lé azía òkpaε.

³³ Gbēa gbāa ní kpebɔao mé aà baa ũ,
aà tó íi a kēwào.

³⁴ Asa íbèlè a aà zá nòse fèlè,
i tɔsiwà aà wēnagwasai.

³⁵ A awakpabɔe sio,
baa tó à gba zɔɔ dàè, a weio.

7

Laaika nɔe pɔ i ní gálezi

¹ Ma né, ma yá'one ma,
ma yádileao da n nòseu.

² Nyɔ ma yádileao kúa, níɔ aafia,
laaidɔ ma yádanewa lán n wéwa.

³ Da n ɔnewa táana ũ,
kē n sɔwa lá wí kē lákēbɔwawa.

⁴ O ɔnɔe, n daen aà ũ,
wezē sísi n dae ũ.

⁵ A n d́a d́e'íide yá musu,
a n bɔ nɔ pále yá nana oanɛu.

⁶ Má zea ma kpé fɛnɛntiu,
mále bàasi gwa.

⁷ ɔ ma gɔgbāanaeɔ è, ɔnɔ i panéo,
èwaasoe kú ní guu, a làasoo vío.

⁸ Ale liaaliaa gāae,
àlè waaloúkèkè nɔezi,
àlè aà bε gāae baa víví

⁹ za oosielè gukáaaa e gwá,
e gu gè siakù maamaa.

¹⁰ ɔ nɔepi b̀ò m̀ò dàaàlè ní k̀ɔnio,
à ɔmà aziawa lán káaluawa.

¹¹ A lé ví mé ziapɔéákɛnaε,
aà p̀ò lí pé bεo.

¹² Zieɔ ìb ku zεau, zieɔ gāae,
ìb zékpaayeyewa.

¹³ ɔ à èwaasopi kù à lɛpèwà,
à aà gwà ní wεgaalimao à mè:

¹⁴ Sáaukpasa'oa kua yāa,
ɔ ma lé pɔ má kèpi fiabò gbā.

15 N kō'ea yáí ma b̄oi,
 mále n w̄ēle, ma n e ke s̄o.
 16 Ma k̄untu kp̄a ma liia
 ní Egipi b̄usu zw̄aa w̄é kefenao.
 17 Ma tulale f̄āe ma w̄ulékia,
 wa k̄è ní lí'ò ḡinanao ní lit̄ēe.
 18 M̄o w̄a b̄ònb̄le e gu ge d̄òd̄,
 w̄a w̄a p̄ōēa ke à m̄ów̄a.
 19 Asa ma z̄á kú beo,
 w̄éle p̄ó à ḡèu z̄à.
 20 A òbaaa yè ḡèd̄,
 e āò gé sui m̄o a òsike.

21 A ā s̄o blè ní yá dasi k̄álēēo,
 à ḡan̄aw̄a ní yá nana oāēo.
 22 Ō à b̄ò t̄eāzi ḡòò,
 lán zu p̄ó w̄àle gé a k̄òlokpaiwa,
 lán tue p̄ó lé gb̄ap̄ele bauwa,
 23 lán b̄a p̄ó w̄a s̄i fiuwa.
 I d̄ò ké a az̄ia kp̄a gaīēo,
 e ka ḡè ā s̄o k̄ù.

24 Tiasa ma né̄o, à ma ȳama,
 à laaid̄o yá p̄ó lé b̄o ma léuwa.
 25 Nsu to n l̄aasoo ta ā k̄iio,
 nísu p̄áz̄ea n̄ ḡè ā ȳáuo.
 26 Gb̄é p̄ó à ní né̄ à ní òòkp̄àò dasi,
 gb̄é p̄ó à ní kaāũpīo lé v̄io.
 27 Āa bēá beda z̄ék̄p̄aāe,
 ì sīn̄o ga k̄pe k̄p̄ēaue.

8

Ōn̄o gb̄ésisia

1 Ōn̄o lé lezuw̄azi fá!
 Wez̄é lé w̄a sisiāo!
 2 A ku s̄īs̄i musu z̄é geewa,
 a z̄ea zenankp̄aāu.
 3 A ku w̄éle bí̄ib̄olēo sae,
 āa l̄ò d̄ò b̄ole gbāo k̄i.
 4 Gb̄é̄o, áme mále á sisi,
 gb̄ēnaz̄ināo, mále lezuw̄azi.
 5 Niaz̄idēo, à w̄ēle āo laai v̄i,
 l̄aasoosaidēo, à to āo n̄òse v̄i.
 6 A sw̄ák̄pa, asa yá gb̄ia má oé,
 yá d̄òde a b̄o ma léu.
 7 Asa ma lé ì s̄iana'o,
 má ye v̄ai ḡiȳaio.
 8 Yá p̄ó d̄o ma léūo maa,
 a kee faasai ge kpaanlao.

9 Aa síana ví laaidee píie,
aa zeví gbé pò ònòkùòne.

10 A ma ledama sé de ánusua,
à dōa se de vua kefenaa.

11 Asa ònò beee de òsoola,
pò pò a ni kúwáe i kawào.

12 Mapi má ònò, má laai ví,
mé má yákea a zéwa dōa kúa.

13 Viakaa Diié mé zaa vāigu ũ.

Má za ziasaa lesi ní íandāao
ní zea ní vāio ní yākpaanla'oaogu.

14 Ledama ní yákekea dōaoá ma pòe,
mámé má wezē ũ,
ma kíi gbāa í bōu.

15 Kíao í kpalable ma sabaie,
ò kpalablenao í yázede dilèò.

16 Gbāadeò í ikoke ma sabaie
ní dúnia kpaladeò píi.

17 Má ye gbé pò yemaziòzi,
gbé pò lé ma weleò mé aa ma e.*

18 Aizee ní gawio ku ma ozi
ní oda káfiadeo ní namao.

19 Né pò mi iné maa de vua síanaa,
káfiá pò mi kené de ánsu maaa.

20 Má be yá dōode zéu,
mi táa'o zé súsu guu.

21 Mi gbé pò yemaziò gba àizee,
an làasiò í pa.

22 Dii ma kúa za a zí daalegòò,
e àò gé yá pò a kè za káauò kei.†

23 A ma díle za asinízié,
za a daalegòò, dō i dúnia keo.

24 A ma i zadō ísia kuo,
nibōnae ku gòò beeo.

25 A ma i sísiò āa,
e àò gé gbèsisiò zínapelei,

26 e àò gé dúnia kálei,
ge sēsao ge būsú wén do.

27 Ké àle pò pò kú musuò ke,
ké àle báluma da ísía,

28 ké àle lou na musu,
ké àle ísia í zé fō,

29 ké àle kòò da ísiae,
a í su a baa vío,

ké àle tóòle zínapele,
má kú wee.

30 Má kú aà sae zípi ziiá ũ,
ma pò ò nawà lá gu lé dò,

* 8:17 Mat 7.7-8 † 8:22 Daa 1.1, Zāa 1.1-3, Zia 3.14

miḡ pḡnake aà ae gḡḡpii.

³¹ Miḡ kḡḡ'o aà dúniaa,
gbēnazinaḡ de ma pḡnakeḡ ũ.

³² Tiasa ma néḡ, à ma yāma.

Báaaden gbé pḡ ma yākeḡ kŭa ũ.

³³ A ledama ma, í ōnḡkŭ,
ásu niazíkpaio.

³⁴ Báaaden gbé pḡ lé ma yāma

ìḡ ma dā ma kpeele ũ,

ìḡ taamale gḡḡpii.

³⁵ Asa gbé pḡ ma e wēni èe,

aḡ na ní Diio.

³⁶ Gbé pḡ kŭaa vāi ì aziaee,

gbé pḡ zamaguḡ, ga ḡ aa yei.

9

Ḳḡḡ ní sḡŭkeḡ

¹ Ḳḡḡ a kpé dḡ,

à a gbapeleḡ à mēn sopla a pèlepele.

² A nḡḡ dè à vēe kèke,

à bleḡ sḡukè a kàle.

³ A a wēndia zikenaḡ zì,

àle lezu wéle sīsì misonaa à mè:

⁴ Gbé pḡ nḡse vīḡḡ à ea mḡ ke!

Ḳḡḡkēsāmadeḡ mále oé,

⁵ à mḡ bleblemanoḡ,

í vēe pḡ má kèke mi.

⁶ A sḡŭke tḡ, ìḡ aafia,

í taa'o wékēa zéu.

⁷ Gbé pḡ lé leda gbélaanikenawa

ì gḡ sḡsḡee,

gbé pḡ lé vāikena dazewa

ì gḡ tàaeee.

⁸ Nsu gbélaanikena dazewao,

asa a íisennḡe.

Ḳḡḡna dazewa, iḡ yenzi.

⁹ Yāda ōnḡnae, aà ōnḡ i dede,

yā'o gbēmaae, aà dḡa i káfí.

¹⁰ Viakēa Diie mé ōnḡ daalea ũ,

Lua pḡ a kua adoa dḡa mé wékēa ũ.

¹¹ Asa níyḡ gēgē ma sabai,

n wēni a gbākŭ.

¹² Tḡ ní ōnḡ, nziaee,

tḡ gbē'awiambḡnan n ũ, n mi musu.

¹³ Misaikē de lán nḡe ledewae,

a sḡŭ mé a yāe dḡo.

¹⁴ I zḡle kílau a kpeele,

aà kpé kú wéle sísí musu,
 15 Ì lezu gbé pọ́ lé gě̀zi,
 Ì o gbé pọ́ zé kúá súsuone:
 16 Lãasoosaide, ɛa mọ́ ke!
 Ɔnọ́kēsãmade, mále one,
 17 Í kpáí mia Ì na,
 bleblea asii guuá zóe.
 18 Gõepi dõ ké gõa gyaade ù zén weo,
 gbé pọ́ à ní sisio sí beda gbáou.

10

Salomɔ́ yáasi

1 Né ɔ́nɔna Ì to a mae pọ́ ke na,
 né sɔ́ Ì a da pọ́ yaè.
 2 Ɔvãí lí àikeo,
 yákea a zéwa Ì ní sí gawa.
 3 Dii lí to nɔ́ana gbě́maa deo,
 mé Ì vãikena ɓ́ té ní pọ́eã pọ́.
 4 Pọ́ewosai Ì to wà taasike,
 zíkɛa ɔ́plapla mé Ì to wà ke pọ́de ù.
 5 Né pọ́ ble gba dò saeá né laaidee,
 né pọ́ Ì i'o pọ́kɛkɛgɔ́ wí dõ.
 6 Gbě́maa mi Ì báaa vɪ,
 āma yāpāsí mé vãikena lé pà.
 7 Gbě́maa lí ga ní a tóo,
 vãikena tó Ì midɛ.
 8 Ɔnɔ́na Ì zíkɛ yādilɛnɛɔ́wa,
 yābɔ́lɛna Ì azia né.
 9 Gbé pọ́ Ì yáke a zéwa ku dɔ́dɔ́a,
 yābēekena yá a bɔ́.
 10 Gbēgwaa ní wé vãio Ì mó ní yáo,
 gbé gbaa laai Ì íbelɛmidɛ.
 11 Gbě́maa léá nibɔ́na wēnidee,
 yāpāsí mé vãikena lé pà.
 12 Zaakõu Ì sòle da,
 yeakõi Ì láka tàae píia.*
 13 Ɔnɔ́yã Ì dɔ́ laaide léu,
 flã mé ɔ́nọ́kēsãmade pọ́ ù a kpɛsɛa.
 14 Ɔnɔ́na Ì dõa kūsũa dia,
 laaisaide lé Ì aà dayãu àa.
 15 Ɔde àizee Ì deè wéle bíide ù,
 wēnade taasikɛa mé aà midɛa ù.
 16 Gbě́maa aseá Ì mɔ́è ní wēnio,
 vãikena ài Ì ìadama iè.
 17 Gbé pọ́ Ì ledama ma wēni zé sè,
 gbé pọ́ Ì totoa dile pã zà zéwa.
 18 Gbé pọ́ za gbéu mé a ye wa dõ ɛɛdeɛ,
 gbē'ɔ́kpanaá sɔ́ũɛ.
 19 Duuna a gíɔ́ kui yá dasi bɔ́lɛa guuo,

* 10:12 1Kln 13.7, Zaa 5.20, 1Pie 4.8

gbé pò ì a lé fṣá laaidee.

²⁰ Gbēmaa lénaá ánuusu maae,
vāikena nòse gbiao.

²¹ Gbēmaa yá'oa ì ní dazewa dasi,
laaisaide ì ga ònòkēsāma guue.

²² Dii báaadaaṅgu ì ní ke ɔde ũ,
zíkēa ní taasio lí pɔe káfí.

²³ Dàakēa de sɔŭe kṵṵ yá ũe,
ònòkūa mé ì ke laaidee na.

²⁴ Yá pò vāikena lé a vīake mé a aà le,
Lua a gbēmaa pɔeā pò kpawà.

²⁵ Tó íana kàka à gè,
vāikenaɔ aà ku bo,
gbēmaa zína mé ì péléa gɔɔpii.†

²⁶ Lá lemūu kūma ì ke swaae,
lá súele ì ke wée,
màa zígbiade de gbé pò aa aà zìbne.

²⁷ Vīakea Dii ì wēni gbàa káfí,
vāikenaɔ sɔ, an wēni a kulunkū.

²⁸ Gbēmaaɔ wé ì do pɔnai,
vāikenaɔ sɔ, tāmaa a ní nēe.

²⁹ Dii zé mé mikpakii ũ gbēmaaɔne,
vāikenaɔ sɔ, Dii ì ní kaalee.

³⁰ Gbēmaa a fu bauo,
gbēvāi sɔ a zōlekii e dúniauo.

³¹ Ōno ì bo gbēmaa léu,
levāide sɔ, wa aà léna zṵee.

³² Gbēmaa yá pò kù wà oné dṵ,
yābēe ì do gbēvāi léu.

11

¹ Dii za póyṵa ní mɔafiliogu,
kiloolēa a zéwa ì kaaàgu.

² Zia sea lesí ì mó ní wío,
zīabusaa mé ònɔyā ũ.

³ Gbēmaa nòsepua ì aà dazewa,
náaisaide nòse bēe ì aà òòkpa.

⁴ Aizēe ài vī yákpalekegɔɔzío,
yáke a zéwa mé ì ní sí gawa.

⁵ Tàaesaide maakea ì zepooè,
vāikena yāvāikea ì aà né.

⁶ Nòsepua de maakea ì aà bo,
náaisaide pɔnide a ì aà kú.

⁷ Tó gbēvāi gà, aà tāmaa ì mide,
pò pò à wɛdṵi a wēnigɔɔ ì láa.

⁸ Gbēmaa ì bo taasiu,
ò gbēvāi ì gēu aà gēe ũ.

⁹ Luayādansai lé ì aà gbédee òòkpa,
āma dṵa ì gbēmaa bo.

† 10:25 Mat 7.24-27

- 10 Tó gbēmaaɔ ku namau, wéle ɔ nae,
tó gbēvāio gāga, wí gulake.
- 11 Wéle ɔ káfi nòsepuadeɔ sabai,
gbēvāio lé ɔ wéle de.
- 12 Ɔnɔkēsāmade ɔ saka a gbédeegu,
laaide ɔ a lé fí.
- 13 Gbēpena ɔ bɔ ní dāɔ asiio gupuau,
gbé náaide ɔ pɔ kúlewà.
- 14 Dɔaanasaikɛ ɔ to gbéɔ fu,
yākekɛn dasiɔ ɔ to wà zible.
- 15 Tó n gbēpāle fia dĩ ní miwa, taasi n kae,
gbé pɔ mibòleu ɔ gɔ a laaiwa.
- 16 Gbāamɔnede ɔ àizee ví,
āma nɔe nòsemaade ɔ gbiané.
- 17 Sùuude ɔ maa i aziaɛ,
gbé pāsí ɔ azia kpa íai.
- 18 Gbēvāi zí ài líɔ báaa vío,
yāmaatɔna ɔ ài síana e.
- 19 Kua maa síana ɔ ní ká wēniwa,
tea vāizi ɔ mó ní gao.
- 20 Dii ye nòsevāide gíyāio,
tāesaide yá ɔ kaaàgu.
- 21 Síana guu gbēvāio bɔ pāo,
gbēmaaɔ mé aa bɔ aafia.
- 22 Lá vua tāana de sàwakusana níu,
màa nɔ kefen ɔnɔsaide de.
- 23 Gbēmaaɔ pɔeá ɔ ní ká namawa,
gbēvāio tāmaa ɔ ní né.
- 24 Gbé pɔ ɔ pòo ɔ káfia e de a zia,
gbé pɔ gí pɔ pɔ de à kpa kpái, pɔ ɔ kēsāwà.
- 25 Gbēnazin báaade àɔ ku namau,
gbé pɔ ɔ ní gba nie a nie e sɔ.*
- 26 Wí gbé pɔ ɔ pówena ɔa na dā kae,
wí sa na o gbé pɔ ɔ yíamáe.
- 27 Gbé pɔ ɔ maa wēle aɔ na ní gbéɔ,
gbé pɔ ɔ vāi wēle, vāi a à le.
- 28 Gbé pɔ ɔ a àizee náaikɛ a léle,
gbēmaa a bɔbɔ lán lí láwa.
- 29 Gbé pɔ yá'í a uae a gɔ gii,
sɔ'í a gɔ ɔnɔna zɔ ũ.
- 30 Gbēmaa yākea gbéá lí wēnidee,
ɔnɔna ɔ gbé e.
- 31 Lá Lua ɔ fiabo gbēmaaɛ dúniau,
wa vāikena ní duunkenao pɔ o be?†

12

- 1 Gbé pɔ ledama ɔ kèè na ye dōai,
gbé pɔ totoa ɔ kèè íi mi vío.

* 11:25 Mat 10.42 † 11:31 1Pe 4.18

- 2 Dii ì gbēmaa wεgwa,
āma ì yāda làsoovāidea.
- 3 Vāikea lí gbēe zedɔɔ,
gbēmaa zína sɔ deea vío.
- 4 Nɔ maa de a záε lán fùawa,
nɔ widamade deè mekemuuna ũ.
- 5 Gbēmaaɔ ìb yáze de yá,
gbēvāio ìdama mɔafili ví.
- 6 Gbēvāio yáá gbēwea yáε,
gbēmaaɔ lé ì ní bɔ.
- 7 Wí gbēvāio fuangba, aai midε,
āma gbēmaaɔ ua ìb ku.*
- 8 Wí gbé tɔbɔ aà ònɔ léuε,
faasaide sɔ, wí sakauε.
- 9 Gbé kpεε pɔ ì a zíkε maanno
de ziadilengbia pɔ ble ì késāwála.
- 10 Gbēmaa a pɔtuɔɔ gwaa dɔ,
āma gbēvāio sósobi pásí.
- 11 Zɔε āiade ìb kāa,
gugiiyana sɔ, ònɔ ì késāwae.
- 12 Gbēvāi ì ɔvāi nide,
kási gbēmaa zína mé ìb mɔse ví.
- 13 Gbēvāi lé vāi ì aà kú,
gbēmaa sɔ ì bɔ yákeleu.
- 14 Lé maa ì ní ká pɔmaawa,
zì pɔ gbé kè ài a suwà.
- 15 Sɔū yákea ì keè maa,
ònɔna sɔ ì ìdama ma.
- 16 Sɔū ì to wà a pɔfē dōwa gɔɔ,
laaide sɔ ìli sósɔa dao.
- 17 Sian'ona ì yáze de o,
seelade vāi yá ìb mɔafili ví.
- 18 Yābɔlena yá ì gbé sɔ zɔ lán fēnawa,
ònɔna legbe'ì ì mɔ ní aafiao.
- 19 Siana pɔ wa ò ìb zedɔa,
εge sɔ ì gēzea lán wεdeawa.
- 20 Mɔafili kú vāi wāaipanaɔ sɔu,
gbē'aafiawεelenaɔ mé pɔna ví.†
- 21 Vāie lí gbēmaa leo,
gbēvāio sɔ, taasi ì dańla.
- 22 Dii ye εεde gíyāio,
aà pɔ ìb na síandewa.
- 23 Laaide ìb a dōa kūa a sɔu,
sɔū ì yāfaasai kpàwakε.
- 24 Zíkεa ɔplapla ì to gbé kible,
màa ì gbé da zɔbleu.
- 25 Kua bīli guu ì gbé kúsu kwé,
yāna'oanε ì ní pɔ ke na.

* 12:7 Mat 7.24-27 † 12:20 Mat 5.9

26 Gbēmaa ì a gbēna dazewa,
gbēvāio yākea ì n̄ sāsā.
27 Māade lí n̄o sāsā maamaao,
āiade ì laaido a p̄owa.
28 Kua yāzede zēu wēni vī,
zēpi sea lí n̄ kpá gaio.†

13

1 Né ònde ì a mae ledama ma,
gbélaanikena gbaa laai lí t̄wào.
2 Legbe'i na ì gbé ká p̄omaawa,
náaisaide ì ble a p̄así guue.
3 Gbé p̄ó ì a lé f̄í ì a wēni d̄sa,
gbé p̄ó a lé lí kuo ì azia òkpa.
4 Māade lí p̄ó p̄ó á yei eo,
āiade mé ì namable.
5 Gbēmaa za m̄afilīyāu,
gbēvāi ì widamá ì n̄ kpebo.
6 Yāmaakēa ì zemaasena misi,
d̄aakēa ì duunkēna fuangba.
7 Gbēeo ì n̄zia dile òde ū,
kási aalio p̄oe vī s̄o,
gbēeo ì n̄zia dile taaside ū,
kási aalio p̄ó vī z̄o.*
8 Òde ì azia bo n̄ a àizeeo,
taaside s̄o ìli wét̄abiima eo.
9 Gbēmaa gupua a pipi,
gbēvāio filia a gamá.
10 Zia sea lesi mé ì s̄ole da,
ledamamaa mé ì to wà ònkū.
11 Òvāi lí gé aeo,
ōa'ea isima guu mé ì k̄ó.
12 Wēd̄ba p̄ó gēgēa ì n̄ s̄o òkpa,
p̄eā ea ì mó n̄ wēni dafuo.
13 Gbé p̄ó ì fionada yāwa a yā'e,
gbé p̄ó ì gbé yā'one ma a ài'e.
14 Òn̄na yādan̄á nib̄na wēnidee,
ì n̄ bo ga lézi.
15 Wēz̄ē gbāa ì to wà n̄n̄o,
āma náaisaide zé p̄así.
16 Laaideo ì yāke n̄ d̄sao,
s̄o ì a faasaikē fāaa.
17 Zina vāi ì zu taasiu,
ìwa náaide ì su aafia.
18 Gia totoai ì mó n̄ taasio n̄ wío,
ledamamaa ì n̄ kp̄ela.
19 P̄ónid̄ea ea ì n̄ p̄o ke na,
ō s̄o ye kēa vāikēawa gīyāio.
20 Gbé p̄ó té òn̄n̄aazi ì ònkū,
gbé p̄ó k̄āaaa n̄ s̄o ì vāikū.

† 12:28 Lom 6.23 * 13:7 Luk 12.21, 33

21 Taasi Ìò tɛ duunkɛnaɔzi,
 nama mé gběmaaɔ ài ũ.
 22 Gběmaa Ì túbìto a tɔ̀naɔne,
 duunkɛna sɔ̃, àà àizɛɛ a gɔ̃ gběmaaɛ.
 23 Taaside bua Ì blɛkɛ maamaa,
 ɔ̃ yāfuangbanaɔ Ì to àà kuawà.
 24 Gbé pɔ́ lí a né gběo zaaàguɛ,
 gbé pɔ́ ye a néi Ì àà toto a gɔ̀wa.
 25 Gběmaa Ì pɔ̀ble à ká,
 gběvāiɔ nòse Ì da gii.

14

1 Nɔɛ ɔ̀nɔde Ì ua kálɛ,
 a faasaide sɔ̃ Ì ua fāaa.
 2 Gbé pɔ́ Ì yāke a zéwa Dii vía ví,
 zɛkoleasɛna Ì sakaaàgu.
 3 Faasaide lé mé àà gběbɔ̃ ũ,
 ɔ̀nɔna yā'oa Ì àà bɔ̃.
 4 Tó zu kuo, gba Ì da giiɛ,
 wí ài zɔ̃ e ní zuɔ gbāao.
 5 Seelade síande lí ɛɛtoo,
 seelade vāi yá Ì mɔ̀afilí ví.
 6 Láanide Ì kpálɛkɛ ɔ̀nɔi à kuawà,
 laaide yādɔ́aá faaiɛ.
 7 Kē sɔ̀ŭwa zàzà,
 asa nýɔ̃ dɔ́a ewào.
 8 ɔ̀nɔ Ì to laaide làsooke a zéwa,
 sɔ̀ŭ faasaikɛ Ì àà sásá.
 9 Faasaideɔ̃ Ì saka tàae kulɛkɛau,
 gběmaaɔ Ì na ní kɔ̃o.
 10 Baade azía yā'ɔ̀ma dɔ̃,
 mé gbé pɔ̀naá gběpāle pɔ́ no.
 11 Gběvāiɔ ua a midɛ,
 gběmaaɔ bɛ a ɔ̀ta.
 12 Zé kú Ì kɛ gběɔ̀ne maa,
 āma a midɛkiiá gaɛ.
 13 Baa yaalɔ̃ guu nòse Ì ɔ̀ɔ̀kpa,
 pɔ̀na ku Ì midɛ ní pɔ̀siao.
 14 Pɔ̀ɔ̀bɔ̀zákɛna yāke a Ì wi àà musu,
 gběmaa Ì a yāke a gbɛ'e.
 15 Làasoosaide Ì yápíi síɛ,
 laaide lí yá náaikɛ làsooke saio.
 16 ɔ̀nɔna vāikɛa vía ví, Ì ɛ̀ɛ,
 sɔ̀ŭ Ì azía náai ví, Ì wāa.
 17 Pɔ̀kūmade Ì yá yāfūna kɛ,
 kɔ̀nide Ì to wà zaagu.
 18 ɔ̀nɔkēsāmade Ì gɔ̃ faasai,
 laaideɔ̃ Ì dɔ́a kpa fūa ũ.
 19 Gběvāiɔ misiile gběmaaɔne,
 vāikɛnaɔ kúle nòsepuadeɔ̃ kpɛɛɛ.
 20 Baa taaside gbédee Ì zaaàgu,

āma ɔde gbēnaɔ ɔ dasi.
 21 Sakaa n gbédeegú duunaε.
 Báaaden gbé pɔ ɔ wēnadɔ taasideɔne ũ.
 22 Vāi wāaipanaɔ sāsāo lé?
 Maa wāaipanaɔ sūuu vī n náaio.
 23 Mεkpa zīwa ɔ ài vī,
 mé yābɔle ɔ n kēsā.
 24 ɔnɔnaɔ àizεε ɔ gɔ n gawi ũ,
 sɔŭ faasaikε ɔ n gɔ faasai.
 25 Seelade siande ɔ gbé misi,
 a εede yá mɔafili vī.
 26 Viakεa Diiéá gbāa'ekii náaideε,
 a de misikii ũ ade néɔne.
 27 Viakεa Diiéá nibɔna wēnideε,
 ɔ n bɔ ga lézī.
 28 Tó kía gbéɔ dasi, ɔ gawi vī,
 bùsugbēsaikeá kpalablana músie.
 29 Gbé pɔ a pɔ lí pa kpaao wé kēa,
 pɔkūmade ɔ a yāfūke se lesī.
 30 Sɔdaadou mé me aafia ũ,
 wεɔbane ɔ mekemuuna zīmá.
 31 Wēnade wεtāna ɔ aà Kεna kpeɔ,
 taaside wεgwana ɔ aà Kεna kpela.
 32 Tó yá vāikεna lè, ɔ aà neε,
 baa tó gbēmaa gá, a ulékii vī.
 33 ɔnɔ ɔ zɔlekii e wεzēna nòseu,
 āma wīli e sɔŭwao.
 34 Yázede ɔ bui se lesī,
 duuna ɔ wida gbéɔwa.
 35 Zɔblen laaide yá ɔ ka kíagu,
 āma ɔ a pɔkūmabɔɔ a gianawa.*

15

1 Yāwea dɔ ɔ pɔkūma kpále,
 yá'ii ɔ n pɔ fele.
 2 ɔnɔna yā'oa ɔ to dɔa kángu,
 sɔŭ lé sɔ, yāfaasai ɔ bɔleu.
 3 Dii wé kú gupiiu,
 ɔ gbēvāiɔ n gbēmaaɔ tāsika.
 4 Nòse níniyá ɔ n gba wēni dafu,
 yákpaanla ɔ n kāde.
 5 Faasaide ɔ saka a mae totoau,
 ledamamana sɔ ɔ laai vī.
 6 Gbēmaa ua ɔ àizεε zɔɔ vī,
 gbēvāi pɔɔ ɔ yákele vī.
 7 ɔnɔna lé ɔ dɔa fáε,
 sɔŭ sɔ aa nòse vīo.
 8 Dii ye gbēvāiɔ sa'oa gīyāio,
 gbēmaa wabikεa mé ɔ kaaagu.
 9 Dii za gbēvāi yákeau,

* 14:35 Mat 24.45

a ye gbé pọ́ tẹ́ yázedeiozi.
 10 Toota pásíá gbé pọ́ pàzera pọ́e,
 gbé pọ́ ye ledamaio sọ́ gèkọ́e.
 11 Lá Dii beda ní tẹ́o yá dọ́,
 wa gbēnazina sọ́ yā'oa lọe?*

12 Láanide líọ́ ye wà a gba laaio,
 ìli gé ọ́nọ́nọ́ kíio.
 13 Nòsena ì oa tẹ́e,
 nòse ọ́kpaá ì ní kúsu kwé.
 14 Làasoode ì dọ́a wẹ́e,
 sọ́ ì yāfaasai mómọ́.
 15 Gọ́pii ì ọ́ ì wēnadee,
 pọ́nade ì ku dikpe guu láasai.
 16 Pọ́vía yọ́na víakea Dii guu
 maa de áizee zọ́ kúá gili guua.
 17 Dò sau blea yeakọ́i guu
 maa de nọ́ níside soa ní zaakọ́uoá.
 18 Pọ́kúmade ì sọ́le da,
 nòseniede ì zọ́a midẹ.
 19 Maa de zé ì deé lekkaá ùe,
 gbēmaa zé ì daaiae.
 20 Né ọ́nọ́de ì to a mae pọ́ ke na,
 gbēnazin sọ́ ì saka a dau.
 21 Yāfaasai ì ke ọ́nọ́kēsámadee na,
 làasoode ì zése súsú.
 22 Lekpaaisai ì yá gboo,
 ledamade dasiọ́ ì to à ke.
 23 Yāwea dọ́ ì a ọ́nọ́ pọ́ ke na,
 yā'oa a gọ́wa ì na fá!
 24 Wēni zé ì gé ní laaideọ́ musu,
 ké aasu si bedauo yáí.
 25 Dii ì káakuna ua wí,
 ì to gyaa kọ́ọ́ ku a gbẹu.
 26 Dii za làasoo vāiu,
 yāna'oa gbāsi víè.
 27 Gbēwetāna ì ìada a uawa,
 gbé pọ́ za gbagusaeu aọ́ ku aafia.
 28 Gbēmaa ì làasooke yázāsiawa,
 yāvāi ì bọ́le gbēvāiọ́ léu gọ́.
 29 Dii zà ní gbēvāiọ́,
 ì swákpa gbēmaaọ́ wabikeai.†
 30 Oa weea ì ní pọ́ ke na,
 baona ì ní wá wee.
 31 Gbé pọ́ ì swádo aafia ledamai
 aọ́ bele ù ọ́nọ́nọ́ guue.
 32 Gbé pọ́ gí totoai za azíau,
 ledamamana mé ì gọ́ nòsede ù.
 33 Víakea Dii ì ọ́nọ́ dané,
 ziaabusaa mé ì mọ́ ní beeeo.

* 15:11 Zāa 2.25 † 15:29 Zāa 9.31

16

- 1 Gbēnazina ì yáse,
 āma a midēa ì bɔ Dii léue.
- 2 Baade ì a yākea e maae,
 āma Dii mé ì bɔ ní pɔeā dɔ.
- 3 N n yá kpáke Dii gēzi,
 n pɔeā i zekē.
- 4 Dii pɔpii kè a pɔeā yáie,
 baa vāikenaɔ de ìadamagɔɔ pɔ ũe.
- 5 Dii ye ìandānaɔ giyāio,
 síana guu aa bɔ pāo.
- 6 Gbēke ní náaio ì láka tàaea,
 vīakea Dii ì ní ē vāie.
- 7 Tó gbé yākeaɔ kà Diigu,
 ì to se aà ibeɔ keaàna na.
- 8 Pɔ yɔɔna ea maakea guu
 maa de ɔvāi'ea zɔla.
- 9 Gbēnazina ì zé pɔ á sé làasooke,
 āma Dii mé ì aà kèse dɔdɔè.
- 10 Lá kía mé ì yādile Lua gēe ũ,
 a maa aà yá bɔ yázede kpeo.
- 11 Zaa maa ní kiloo lea súsuoa Dii pɔe,
 a zā néna ní a gbèneo píi aà pɔkeae.
- 12 Wīliɔ ye kía vāikena giyāio,
 wī kpala zīnapele yázede musue.
- 13 Yázede'ona ì ka kíagu,
 ì bɔ ye sían'onai.
- 14 Kía pɔkūmaá ga zīnae,
 āma ɔnɔna ì a tede.
- 15 Kía oa weea ì bɔ aafia vī,
 aà nakeneá káabuan loue.
- 16 ɔnɔkūa maa de vuala zā,
 gɔa laaide ũ beee de ánuusu maaa.
- 17 Gbēmaa ì zé pɔ ì ē vāie sé,
 zīakūadɔna ì a wēni dɔa.
- 18 ìandāa ì mó ní léleao,
 zīasea lesi ì mó ní eao.
- 19 Zīabusaa taasideɔ guu
 maa de baadaaa ní ìandānaɔla.
- 20 Gbé pɔ ì laaidɔ yáwa ì maa e,
 Dii náaikena mé ì bɔ pɔna vī.
- 21 Gbé pɔ nòse pàe ɔ wī meè wezēna,
 gbé pɔ a lé na, wī aà yādɔa zé e.
- 22 Laai de wēni mi ũ gbé pɔ vīɔne,
 faasaideɔ yāfaasai ì ní gbē.
- 23 ɔnɔna làasoo ì pisi aà léwa,
 aà lé ì to wà aà yādɔa zé e.
- 24 Yāna'oaá zɔsapunae,
 a na nòseu, mé ì me gba aafia.
- 25 Zé kú ì ke gbéɔne maa,
 āma a midēkiá gaē.

26 Sèwana nòse ì àà daziu,
asa nɔana ì tɛkpaaàgue.
27 Gbɛ̀pá ì vāikpaaíńńɔ,
yāvāi ìb dɔ àà léu.
28 Gbé̀ dɔsai ì sòle da,
gbɛ̀pena ì gbɛ̀naɔ kɛ́aa.
29 Gbé̀ pásí ì kɔ́nikɛ a gbé́deee,
ì àà da zé vāiwa.
30 Gbé̀ pɔ́ lé wɛ'í'ò làasoo vāi vī,
gbé̀ pɔ́ lé lesuikɛ zè ní vāioɛ.
31 Mikā puaá fùà í gbiaɛ,
maakea mé ì ní káwà.
32 Nòseniede maa de zígɔ́a,
ziakūadɔ́na maa de wé́lesinala.
33 Wī yākekɛa gbɛa ní gbɛo,
āma a bɔ́le ì bɔ Dii kíie.

17

1 Pɛɛ miɔn giina soa yākelesai
maa de nògbɛ́a ua sòledeula.
2 Zò laaide ìb iko vī né giawae,
aà baa aɔ ku ua túbi guu.
3 Wī ánuusu ní vuao baasa,
Dii mé ì wá sɔ́ tāsika.
4 Gbɛ̀vāi swá ìb na ní yādɔ́saio,
ɛɛde laai ìb ku lekpedaamáwa.
5 Gbé̀ pɔ́ ì taaside ke pɔ́pɔ́ lé saka aà Kɛnague,
gbé̀ pɔ́ ì gbé́ yáalɔ músiwa a bɔ pāo.
6 Tɔ́unaɔ mé ní deziɔ gawi ũ,
maeɔ mé ní néɔ íandáɔ ũ.
7 Yázede oa lí kɔ́si ní sɔ́ŭoo,
màa ɛɛ lí kɔ́si ní beɛɛde léoo.
8 Gbagusae de ziakɛkɛa ũ a danaɛ,
gu pɔ́ à liliu píi aà tá ìb naɛ.
9 Gbé̀ pɔ́ lakà tàae pɔ́ wa kèèla ye wàɔ yeazie,
yāzifelena sɔ́ ì gbé́ke bɔaa.
10 Ɔnɔna gbaa laai ì tɔ́wà
de sɔ́ gbɛ́a gɛ́n basɔ́la.
11 Yāvāi mé ì dɔaa swágbāadeɛ,
wa zina sósobisaide gbaɛwà.
12 Kpaaŭa ní wàì pɔ́ wà a né sèleo
sàɔ de kpaaŭa ní sɔ́ŭo a mísaikɛula.
13 Tó gbɛ́maa fiabò ní vāio,
vāi a kɛ́ aà uawao.
14 Lekpaadaa de lán ízewɛ́awae,
go we e sòle àɔ gé fɛ́lei.
15 Yānakpaa tàaedewa ní yādaa yāesaidelao,
Dii za yá beɛɔ píie.
16 Bó àì sɔ́ŭ ɔ́adɛa a kyodɔ́a yái vīi?
Asa a nòse vīo.
17 Gbɛ̀naɔ ìb yekɔ́i gɔ́píie,

v̄i ní dāunaɔ ku d̄sa k̄ɔe yáíe.
 18 Misaide ì a gb̄do f̄ia di a miwa,
 ì kp̄gaausí a gb̄deee.
 19 Gb̄é p̄ó ye s̄olei ye duunaie,
 yágbāa'ona ì músi'i azíae.
 20 L̄asookpaanlade lí maa eo,
 l̄ef̄ol̄ode ì l̄éle da taasiu.
 21 S̄oũ'ina p̄o ìo siae,
 faasaide mae p̄o lío nao.
 22 N̄òsenaá eɛe maae,
 p̄osia ì ní ibaba.
 23 V̄aikena ì gbagusaɛ s̄ol̄o a ulau
 ké à e yázede b̄ādeò yáíe.
 24 Laaide ì webii òn̄owa,
 āma s̄oũ w̄ep̄ek̄ii ìo z̄āe.
 25 Né s̄oũ ì a mae p̄o ya,
 ì a da'ia n̄òse òkpaè.
 26 A maa w̄a yāesaide yíao,
 beede gb̄ea a n̄òsemaa yáí z̄ev̄io.
 27 Gb̄é p̄ó ì a lé f̄í d̄sa v̄i,
 n̄òseniede ìo laai v̄i.
 28 Baa s̄oũ, tó à a lé f̄í, w̄i aà dile òn̄ona ũe,
 gb̄é p̄ó ì a lé kúá laaidee.

18

1 Zia p̄oēá mé ì d̄baa gb̄é p̄ó ì k̄émáe,
 ì f̄éñzi l̄edama píi musu.
 2 S̄oũ lí p̄onake w̄ez̄e yá musuo,
 yá p̄ó d̄edewà ò ì o.
 3 V̄aik̄ea ì mó ní sakanguoɛ,
 kp̄eb̄oyā ì láani iné.
 4 Gb̄ēnazina legbe de lán ísiwae,
 lán swa'i bàalea ge òno l̄òowa.
 5 Kea v̄aik̄enaɛ k̄èk̄e
 ge yákek̄ea yāesaidee ok̄p̄eai maa.
 6 S̄oũ lé ì aà da s̄oleu,
 aà yā'oa ì aà kpa gb̄eai.
 7 S̄oũ lé ì aà òkpa,
 aà yā'oa ì aà k̄ū lán baiwa.
 8 Gb̄ēpena yá ì kené lán z̄ówa,
 ì ḡe léu d̄òo e n̄òse kp̄eau.
 9 Gb̄é p̄ó ì p̄ākpa a z̄iíá músi d̄aunaɛ.
 10 Dii t̄óá ul̄ek̄ii l̄es̄ie,
 gb̄ēmaa ì bàale à azía yeu.
 11 Ode àizee ìo d̄eè w̄éle k̄aede ũ,
 a d̄eè b̄íi p̄ó wa f̄í d̄edewào ũ.
 12 Zias̄ea l̄es̄i ì mó gb̄éé ní l̄éleaoɛ,
 z̄iabusaa ì mó ní beeeo.
 13 Gb̄é p̄ó ì yáz̄asi yāmasai,
 m̄isaik̄e ní kp̄eb̄oao mé ì ḡòè.

- 14 Sōdilea ì gbé gba gbāa gyāpewa,
āma déme a pōsia fōi?
15 Wezēna ì yādada a sōu,
ōnōna swá ìo dō dōai.
16 Gba pó gbé dà ì zekēkēè,
ì zewēè gbēzōō kīi.
17 Gbé pó dōaa a yā'ò, wī aà yáze e,
e aà ibee ào gé aà pó oi.
18 Yākekēa gbēaa Diiwa ní gbēo
ì sòle midē, ì gōgbāo yoaa.
19 Dae pó wà tàaekēè yá ìo gbāa lán bíiwaε,
aà sòle de lán zékakaa ní leowaε.
20 Yā'oa ì gbé ká kāawa,
aà legbē'i ì to pó mōwà.
21 Ga ní wēnio ku léue,
gbé pó ye yā'oai a a gbē'e.
22 Gbé pó nō è pōmaa è,
bāaa bee bō Dii kīie.
23 Taaside ì yā'o wēnawēna,
ōde ì yázāsi gbáugbāu.
24 Gbēna yāaa ì yāvāi inéε,
gbēnaεo ku aaño nañño de ua gbéa.

19

- 1 Kua taaside tàaesaide ū
maa de kua sōū yāvāi'ona ūla.
2 Aia vīa yázedōsai maao,
wāa zōō ì ní zā zéwaε.
3 Gbēnazīna faasaikē ì zé òkpaè,
ō ì Dii tàae e.
4 Aizεε ì to wà gbēna e dasi,
taaside gbēna ì kēwàε.
5 Seelade vāi a bō pāo,
εεde a gí wētēa eio.
6 Gbé daside ì kpalablēna tōnasi,
gbépii ìo ye gbadana ào de a gbé ūε.
7 Taaside daεo ì aà vūaaε,
wa aà gbēnao kēawà o lōo.
Tó a wēle yā'oñño, ìli ní e beo.
8 Gbé pó lé ònōkū ye azīaiε,
gbé pó ye dōai ì maa e.
9 Seelade vāi a bō pāo,
εεde a midē.
10 Lá namablea lí kōsi ní sōūoo,
māa i kū zō ào kible wēεowao.
11 Wezēna pō lí pa kpaaο,
lākaa tàaea mé aà íandābō ū.
12 Kīa zōakaaá nōomusu pūnaaε,
aà nakēnēá mōsepisia sēwaε.
13 Né sōū de a mae òkpana ūε,
nō sòlede de lán ítōtōa zesaiwaε.

- 14 Wí ua n a àizεεo e mae túbi ũε,
 āma nɔ laaide ea ì bɔ Dii kíie.
 15 Zígbiakε ì n da ì zɔɔ'oua,
 nɔana ì màade de.
 16 Gbé pɔ ì yādilene kūa aɔ aafiaε,
 gbé pɔ ì saka a kuau a ga.
 17 Gbé pɔ wēnadò taasideε pɔ sèa Diiεε,
 ɔme a aà yākeɔ flaboè.*
 18 N n né toto a gɔɔwa,
 āma n̄su to a gēagē e à gao.
 19 Wa ɔa zɔ pɔkūmadeε aà flabo,
 tó n aà bò, aà boa aɔ lé v̄io.
 20 Ledama ma, totoa yāda,
 ké n e n ɔnɔkū zá yáí.
 21 Lāasoo ku gbēnazina nòseu dasi,
 āma yá pɔ Dii zèò mé a ke.
 22 Gbēkekeanede mé ì ka gbéɔgu,
 kua taaside ũ maa de kua εεde ũa.
 23 Viakεa Diiε ì mó n wēnio,
 ade ì ì k̄aa, v̄ai lí aà leo.
 24 Màade ì ɔgē tau
 à fua bl̄eli gεò a lé kíi.
 25 Láanide gbē, m̄isaide ì gɔ laai v̄i.
 Wεzēna gba laai, ì yādada.
 26 Né pɔ ì a mae gbē mé ì a da yáá né gia pɔ ì widamáε.
 27 Ma né, tó n kāmabò n̄ ledamamaa,
 n p̄aaε yād̄oaen we.
 28 Seelade p̄a ì yázede láanikε,
 v̄aikena ì yá'íi mómɔ b̄èε.
 29 Go looa gbélaanikenaɔla,
 gbēaá ɔũɔ p̄ε n̄ kpεεa.

20

- 1 V̄εε ì to wà gɔ láanipɔ ũ,
 í gb̄aa ì n da yābɔleu,
 gbé pɔ tò à a de ɔnɔ v̄io.
 2 Kía palaaá n̄ɔmusu pūnaaε,
 gbé pɔ aà pɔ f̄èè az̄ia kpà gaie.
 3 Ledaa lekpaau sai ì to wàɔ bεεε v̄i,
 faasaideɔ ì k̄aa m̄piiε.
 4 Màade lí sapa a gɔɔo,
 tó à gè bua p̄okekεgɔɔ, ìli p̄e eo.
 5 Gbēnazina s̄ɔ yá de lán ísiwaε,
 wεzēna mé a t̄ɔa d̄ɔ.
 6 Gbé daside ì a gbēkekeané yā'o,
 āma b̄ɔa gbé náaidewa z̄í'ũ.
 7 Gbé pɔ ì yāke a zéwa mé maa,
 báaaden né pɔ à gà à n̄ tóɔ ũ.
 8 Kía z̄ɔlea a yákpalekék̄i

* 19:17 Mat 25.40

Ì vâi píi dõ a wé guu à plékõu.

⁹ Dème a fõ o a nòse yâe vío
á kú duunasai wásawasaei?

¹⁰ Kiloolèa vâi ní gbèblezaao,
Dii za beeo píe.

¹¹ Baa kò'o'oa guu wí dõ néwa,
tó aà yákea maa mé a dõó ví.

¹² Swá pó wí yâmaò ní wé pó wí gu'eoo
Dii mé ní ké píi.

¹³ Tó ní ye ii, nýõ gõ taaside ũe,
tó n wé i vío, b̄e a m̄oma.

¹⁴ Póluna ì m̄e: I ka màao! I ka màao!
Tó à kàò ae, ì azíla sáaukpa.

¹⁵ Vua saio, òso die,
āma b̄oa yāfaade'onawa àao.

¹⁶ Tó gbé nib̄o fla dĩ a miwa,
n̄ aà ula si n̄yõ k̄ua t̄õma ũ gbépi ḡe ũ.

¹⁷ Diidiina p̄blea ìb̄ nané,
gb̄ezã sa ì ḡõ léu lán gbèk̄õs̄owa.

¹⁸ Ze ní yáò ledama musu,
yá gwa maamaa, ní gbasa zika.

¹⁹ Gbēpena ìb̄ be ní dāo asiioe,
n̄su yāale ní yāb̄len z̄õdeoo.

²⁰ Gbé pó a de ge a da kà,
aà filia a gawà gusia níiniue.

²¹ Túbiblea káau taasid̄õsai
l̄i b̄áaa ví gb̄ezão.

²² Nsu vâi t̄õsia làasookeo.
S̄õa Diizi à n suaba.

²³ Dii za kiloolèa v̄aiue,
gbèblezaa lí kaaàguo.

²⁴ Dii mé ì gbēnazina kèse d̄õd̄õ.
Kpelewa gbé a yá pó a ke zé d̄õi?

²⁵ Wā legbēa Luae kai ví,
gb̄ezã n̄yõ làasooke lé pó ní kèw̄apiwa.

²⁶ Kíá òn̄ona ì gbēv̄aīo ple
à ní ká gb̄eu à ní ke k̄élek̄ele.

²⁷ Dii filia ì gbēnazina làasoo pu,
ì aà n̄òsekpeao t̄aasika píi.

²⁸ Gb̄eke ní náaio mé kía d̄õanao ũ,
gb̄ékekea ì aà kpala zed̄õ.

²⁹ Ewaaso gb̄aa mé ní íand̄ab̄õ ũ,
maez̄õõ mikā pua mé ní gawi ũ.

³⁰ Gb̄ea pó ì ḡéngu ì v̄ai wolomá,
fl̄ã'õama ì ḡe e za n̄òsekpeau.

21

¹ Kíá n̄òse ku Dii òz̄i lán ízewae,
gu pó a yei ò ì aà liliu.

² Baade ìb̄ e a yákea maae,
āma Dii mé ìb̄ ní n̄òse d̄õ.

- 3 Maakea ní yákea a zéwao
 ì ka Diigu de sa'owàa.
- 4 Ziasa lesí ní ìandão
 ì vāikenaᵔ duuna bᵔ gupuau.
- 5 Aiade làasoo ì aà ka namawa,
 nᵔnwāade ì si pókēsāmau.
- 6 Aizee pᵔ gbé è etoa guu
 a gē ní ìanaoe, aàpi i ga.
- 7 Vāikenaᵔ pásikēa a tárnᵔ,
 asa aali we yázedekeᵔ.
- 8 Tāaede yákea líᵔ dᵔᵔ vᵔᵔ,
 yāesaide yákea ìᵔ wásawasae.
- 9 Ia gᵔᵔ záu maa de
 kua kpéu sānu ní nᵔ sòledeola.
- 10 Vāikena sᵔ ìᵔ ku vāiwaē,
 ìli a gbé wēnagwao.
- 11 Tó wà ìadà gbélaanikenawa, mīsaide ì ᵔnᵔkūē,
 tó wà ᵔnᵔna gbà laai, aà dᵔᵔa ì káfīē.
- 12 Lua maa, ì vāikena be tāasika,
 ᵔ ì vāikenaᵔ fuangba taasiu.
- 13 Gbé pᵔ i swákpa wēnade wiio,
 aàpi a wiile sᵔ, gbēe a wewàᵔ.
- 14 Gbadaa asii guu ì pᵔkūma kpále,
 gbagusae sᵔᵔba ulau ì pᵔfē midē.
- 15 Yágᵔᵔgᵔᵔa a zéwa ì gbēmaa pᵔ ke na,
 āma ì iwāa ka vāikena pᵔae.
- 16 Gbé pᵔ pāale wékēa zéē
 a ta gyaadeᵔ kāaaue.
- 17 Gbé pᵔ ye pᵔnakēai a gᵔ pókēsāma guue,
 gbé pᵔ ye vēei ní ble nísideo a ke ᵔde ūᵔ.
- 18 Vāikenaᵔ mé gbēmaaᵔ awakpabᵔ ū,
 wa ìada náaisaideᵔwa nᵔsepuadeᵔ gbēu.
- 19 Zᵔleā sēgbāu maa de
 zᵔleā ní nᵔ sòlede kpēnedeola.
- 20 Ble maa ní nísio ìᵔ kále ᵔnᵔna be,
 āma sᵔᵔ ì a pᵔ mᵔmᵔᵔ gᵔᵔᵔē.
- 21 Gbé pᵔ ì yázede ní gbēkeo wēle
 ì wēni ní yá nao ní beēeᵔ e.
- 22 ᵔnᵔna ì si gᵔgbāaᵔzi ní wēleu,
 ì gbāa pᵔ aale a náaike gboo.
- 23 Gbé pᵔ a lé fᵔ à a léna zùukè,
 ade kēsēēke a wēniēē.
- 24 Gbé pᵔ wala ní yᵔᵔᵔᵔ vᵔ tón gbélaanikena,
 ì yáke ní zaza zᵔᵔᵔᵔē.
- 25 Māade pᵔeā ì aà kpa gai
 ké à ᵔkpà a sí yái.
- 26 ìᵔ ku pᵔnidēau gᵔᵔpiie,
 gbēmaa sᵔ ì gbada, ìli gio.
- 27 Dii ye gbēvāi a gbagbaa gīyāio,

atēsa tó àlɛ sapi o ní mɔafilio.

²⁸ Seelade vāi a midɛ,
gbé pɔ́ ì gbé yāma yá aɔ ku.

²⁹ Gbēvāi wé ì pāsíɛ,
nòsepuade ì wéte a yākeai.

³⁰ Ɔno ge wezē ge ledama,
an kee a fɔ́ pā Dii pɔeālo.

³¹ Wī sɔ́ sɔukɛ zíkaa yáíɛ,
āma Dii mé ziblea yá dɔ́.

22

¹ Tó na de àizɛɛa,
na ní gbéɔ de vua ní ánuolu.

² Ɔde ní taasideo zína douɛ,
Dii mé ní ké píi.

³ Laaide ì dɔaa vāi e, ò ì ulèè,
ònoaide ì gi aɔ gé, ò ì wétēa e.

⁴ Ziabusaa víakea Diiɛ guu gbɛ
mé àizɛɛ ní beɛɛo ní wɛnio ũ.

⁵ Lɛ ní baio ku gbé dɔɔsai zéu,
gbé pɔ́ ye aafiai ì kémá.

⁶ Ewaasona da zé pɔ́ de aà sɛwa,
tó à zɔɔkù, a bɔuo.

⁷ Ɔde ì gbāamɔ taasidɛɛ,
pɔsēana ì zɔble pɔdeɛɛ.

⁸ Gbé pɔ́ vāi tò a yā'e a kekɛgɔɔ,
aà pásikɛgo a aà gbɛ.

⁹ Lua a báaada gbé pɔ́ gbɛke vígu
ké ì bleli taasidɛɔne yáí.

¹⁰ Láanide yá, sòle i midɛ,
yákele ní wíio i láa.

¹¹ Nòsepuade pɔ́ a legbe'i na,*
òme aɔ de kía gbēna ũ.

¹² Dii ì wéte dɔai,
ì mɔafilide ɛkaè a ɔzì.

¹³ Māade ì me nòɔmusu ku bàasi,
a ma de gāaɛɛ.

¹⁴ Káalua léá è zòloɛ,
gbé pɔ́ Dii láaizìwà ì léle dau.

¹⁵ Faasaiyā ì dɔ néɔ sɔwa,
totoa ní flāo a to aa kēwà.

¹⁶ Gbāasaide wetāa ì aà káfí,
ɔde gbaa pɔ́ ì aà késā.

Ɔnoɔ ledama

¹⁷ Swákpa ñ ònoɔo yā'one ma,
ñ n nòse wɛ ma yādanɛɛ,

¹⁸ asa a maa ñyɔ́ kúa n sɔ guuɛ,
ì dɔ n léu.

¹⁹ Baa mpi, mále yādanɛ gbā,
ké ñyɔ́ Dii náai víɛ.

* **22:11** Mat 5.8

20 Ma yā'onε kènε mèn baakwi,
 yápiɔ ledama ní d̄ɔao ví.
 21 Málε yá pɔ síana ví danε,
 ké n̄ e n̄ yázásimá a zéwae.
 22 Nsu gbāasaide ble àà gbāasaikε yáio,
 n̄su gbāamɔ wēnadeε yákpalekεk̄io.
 23 Asa Dii a yásińnɔε,
 i gbé pɔ lé ní wetāɔ wetā.
 24 Nsu gbékpa ní pɔkūmadeoo,
 n̄su bebe ní pɔfēdeoo,
 25 ké n̄su n̄ àà dàa séle
 n̄ nziá kpa yáio yái.
 26 Nsu gbēpāle fīa di n̄ miwao,
 n̄su kpégaausìè.
 27 Tó ní pɔe ví n̄ fiaboò,
 wa n̄ wúlebɔ se n̄ zíεε.
 28 Nsu kɔɔ baa vío,
 n̄ deziɔ mé dà za zi.
 29 N̄ gbé pɔ ḡi ví a ɔzi guu d̄ɔa?
 Ade a zíkε kíaɔnεε, i ke táaaɔ a kenéο.

23

1 Tó n̄ mɔ pɔblei ní gbāadeo,
 n̄yɔ d̄ɔ gbé pɔ kú n̄ ae.
 2 Tó asiaden n̄ ũ,
 fēna da n̄ kòlowa.
 3 Nsu to àà pɔ níside n̄ wé bleo,
 asa blepiá kokoazuanεε.
 4 Nsu íada nziáwa ɔ z̄ɔ ea yáio,
 n̄ nziá ñnɔ tó.
 5 Wí wéle ɔawae ɔ i gēzεa,
 i gāsía bɔ i vua lán yāamusuwa.
 6 Nsu biide ble bleo,
 n̄su to àà pɔ níside n̄ wé bleo,
 7 asa ìɔ a ɔa nao a n̄sεuε.
 I onε n̄ pɔble n̄ imi, āma àà pɔ d̄ɔmao.
 8 Nyɔ a miɔna pɔ ní blè pisiε,
 àà sáau pɔ ní kpà i ke pā.
 9 Nsu yā'o ɔɔ ũ swáuo,
 asa a sakanε n̄ ñnɔyāuε.
 10 Nsu kɔɔ baa vío,
 n̄su netonεɔ bú le n̄ ka n̄ p̄uo.
 11 Asa an Zennɔde gbāa,
 a bɔ n̄ kpεε, i yásińnɔ.
 12 Ledama da n̄ s̄u,
 swáεε d̄ɔayái.

13 Nsu gí n né totoio.
 Tó ní gbè ní flāo, a gao.
 14 N aà gbē ní flāo,
 ñ aà bɔ ga lézi.

15 Ma né, tó n nòse paaa,
 ma pɔna a ke zài.
 16 Tó yázede lé bɔ n léu,
 ma nòse a yáalo.

17 Nsu duunkenaɔ gwea nideo,
 ñyɔ Dii vía ví gɔɔpii.
 18 Asa ñyɔɔ zia víe,
 mé tãmaa a n neo.

19 Ma né, ma yãma, ní ñnɔkū,
 to n laai àɔ ku yázedekeawa.
 20 Nsu yãale ní wēdenaɔɔ,
 ñsu ñyɔ ku lé'udeɔ guuo.
 21 Asa wēdena ní lé'udeo ì gɔ puae,
 an mekemuuna ì ní da zwãnkasa yeauε.

22 N n de'ia yãma,
 tó n da zikù, ñsu sakaaàguo.
 23 Nyɔ síana yá, ñsu zeèo,
 ñnɔ ní yãdanao ní wezēo weele.
 24 Gbēmaa mae pɔ ìb na maamaae,
 ñnɔna de'ia mikpe ìb ténvue.
 25 To n de ní n dao pɔ àɔ nama,
 to n da'ia yáalɔma.

26 Ma né, ñ n nòse wēmee,
 wéte ma yãkeai.
 27 Asa káaluaá è zòoloε,
 nɔε dɔe'ideá tɔɔ kpaolonaε.
 28 I gbé kpákpa lán kpáiweliwewa,
 ì to gɔε daside gɔ náaisaiε.

29 Dé wí waiyookeèi?
 Dé wí ó'o keèi?
 Déme lekpaá víi?
 Déme zɔa víi?
 Déme ì ke'ia pái?
 Dé wé mé tēai?
 30 Gbé pɔ aai sèe de wē tūui,
 aai gé kpálekai v̄e yãaleaionε.
 31 Nsu webii v̄εwa a tēake n wé bleo,
 asa ìb pipi keεona guue, mé a gēa léu ìb na.
 32 Gbezã a swaa kima lán mlēwae,
 i n gbã à n kū lán piligonawa.
 33 Nyɔ wesi pɔ pɔ ni e yãaole,
 ñyɔ làasoo kpaanlake n s̄u.

34 Nyᵛᵛ de lán gbé pᵛ wúlea gó guu ísiaawa,
lán gbé pᵛ kú gó zwàa misonaawa.

35 Nyᵛ me: Wà ma gbē, i ᵛao,
wà ma ke búubuu, mi a wāwāmao.
Bᵛe ma wé a wee mà í wee mi loi?

24

1 Nsu lua gbēvāiᵛ gweaio,
ńsu yāaleańiᵛ nide seo.

2 Yá gbāa làasoo mé iᵛ kú ní sᵛu,
yākele mé iᵛ dᵛ ní léu.

3 Ŋᵛ wí uakpaᵛ,
wezē iᵛ to àᵛ báaa ví.
4 Dᵛa ᵛ wí pᵛ kaᵛ làasiᵛ pai
ní àizee maa gawideo.

5 Ŋᵛna gbāa iᵛ káfie,
dᵛna iko iᵛ dedee.
6 Zigbaselea iᵛ to wà fᵛ wà zika,
tó yākekenaᵛ dasi, iᵛ to wà zible.

7 Ŋᵛ lesi de faasaidea,
wéle kᵛkāaa guu aà lé iᵛ kpaaūae.

8 Gbé pᵛ iᵛ vāikeané làasoo ví
ᵛ wí me kᵛnide.
9 Yāfaasai wāipaaá duunae,
gbēe líᵛ ye gbélaanikena gīyāio.

10 Tó n nziā bᵛsa taasie,
n yēee mé bílao.

11 Gbé pᵛ aa mipè gawaᵛ suaba,
gbé pᵛ aa sò lé si kaale guuᵛ misi.

12 Tó n mē: O'o, wá dᵛ yāao fá,
Lua pᵛ nᵛse guu yá dᵛ a eo lé?
N wēni Dᵛana a yá dᵛ,
a fiabo baadee a yākeawae.

13 Ma né, zó ble, asa a nae,
zᵛsapuna iᵛ ke léee na.

14 Māa ᵛᵛ iᵛ ke gbēee na a nᵛseu.
Tó n ᵛᵛkù, níyᵛᵛ zia ví,
mé tāmaa a n neo.

15 Dāade, ńsu gbēmaa ua kpákpao,
ńsu n àᵛ pᵛᵛ waawà a beo.

16 Baa tó gbēmaa lèle gēn soplā, iᵛ ea felee,
vāikenāᵛ sᵛ, músi iᵛ to aa fu.

17 Tó n ibee lèle, ńsu pᵛnakēo,
tó à fᵛ, ńsu tidāalao.

18 Tó Dii è màa, a keè nao,
aà pòkũma a wee n ibeepiwaε.

19 Nsu to gbẽvãio yá n kũ gbãao,
ńsu lua vãikenaɔ gweaio.

20 Asa gbẽvãí líɔ zia vío,
Lua a vãikenaɔ tede.

21 Ma né, vĩake Diiε ń kiao,*
ńsu gbékpa ń gbé pò bò ń kpeɔo.

22 Asa yá a ń le kándoε.
Deme dõ lá wa ń ásookei?

ᏊᏊᏊᏊ yán ke l

23 ᏊᏊᏊᏊ yán ke l:
Gbẽbɔbɔa'osi yákpale guu maaɔ.

24 Gbé pò í yánakpa tàaedewa,
wa savãí'òè, buio í ɔlelèè.

25 Gbé pò í yá'ikpawà aɔ maa e,
Lua a báaadaaàgu maamaaε.

26 Gbé pò í yáwe gbéwa wásawasa
lé lépewàε.

27 Olia n buai a zĩɔ láa,
ní gbasa kpedɔ sa.

28 Nsu bɔbɔ ń n gbédeeo pãɔ,
ńsu to n lé gbéɔ sásãɔ.

29 Nsu me: Má keè lá a kèmεεwaεɔ,
ge má fiaboè a yákeawaεɔ.

30 Ma pã màade bua,
ma dɔ ɔnɔkēsãmade v̄εbui,

31 ɔ má è le bòle dàgua píi,
à sèkù, gĩ pò a bò ń gbεɔ kwè.

32 Ma yápi gwà, ma làasookèwà,
ɔ yá pò má èpi yádàdamεε.

33 Tó n mè: Má i'ò yɔɔ, má kámabo yɔɔ,
má wúle yɔɔ ɔkpaa ma kùε,

34 pɔtaasi a n zãmake lán kpáíwa,
pò nɔana i mɔma lán gɔkɛbɔdewa.

25

Salomɔɔ yáasi páleɔ

1 Salomɔɔ yáasi pò Yudaɔ kí Ezekia gbéɔ è aa kèɔn ke:

2 Lua gawi ví ké à yá ulε,
kiao gawi ví ké aa yá tàasika.

3 Luabε lesí lé ń tɔɔle gèele léɔ
ń kía làasooɔ tàasikaa víɔ.

4 Anusu gbãsí bɔle,
ánusuzíkɛna i pɔmaa piò.

* 24:21 1Píε 2.17

- 5 Váikenaᵔ bᵔle kía ìwaᵔ guu,
aà kpala i zedᵔ yázede musu.
- 6 Nsu ò nzià dile gbia kía aeo,
ńsu ze gbēzᵔᵔ gbᵔuo.
- 7 Asa aà oanᵔ, mᵔ ae la, maa de
aà n dile kēsāa gbé gbiaᵔ aea.*
- 8 Yá pᵔ n wé è ńsu òyᵔ wā ní a gᵔgᵔaoo.
Tó wà yeledine, bᵔ ńyᵔ ke gbēzāi?
- 9 Tó ńle yágᵔgᵔ ní n gbédeeo,
ńsu bᵔ ní gbēpāle asiioo.
- 10 Tó à su mà, a widamaᵔ,
n tó íi a láa bo.
- 11 Yána'oa a gᵔᵔwa kefeū
lán mao tēa pᵔ da ánuᵔsu tauwa.
- 12 Ɔᵔᵔna ledama maa gbé pᵔ òᵔse víe
lán vua nᵔamblebᵔwae.
- 13 Lá í nie ò de pᵔkekēnaᵔᵔᵔ,
màa zina náaide de gbé pᵔ aa aà zᵔᵔᵔᵔ,
ì ní òᵔse níniné.
- 14 Gbé pᵔ ì gbadaa legbē mé ìli dao
de lán lou pᵔ sisi à íana kàka i maowaᵔ.†
- 15 Menakea ì to kía ní yáze e,
kpálea yái ì tó ní yá ble.
- 16 Tó n zᵔ è, ble n lé léu,
ké ńsu ble zᵔᵔ ò pisio yái.
- 17 Nsu ò n gbédee be zé sᵔᵔ,
ké asu kpasannᵔ à zanguo yái.
- 18 Gbé yāᵔᵔa a gbédeewa
de lá à aà kē'ia ní goo ge fēnda ge ní kaowaᵔ.
- 19 Sᵔᵔkpalea náaisaidezi taasikegᵔᵔ
de lán swaa gyāe ge gbá kᵔᵔwae.
- 20 Pᵔᵔna lesia pᵔsiadeᵔ
de lán ulawoloama íampuu
ge yᵔuna kaa bᵔwawaᵔ.
- 21 Tó nᵔa lé n ibeᵔᵔ de, ble kpawà,
tó imie sᵔ, ò aà gba í,
- 22 asa ńle aà ᵔ kaè a léun we,‡
mé Dii a fiaboneᵔ.
- 23 Lá gukpe íana ì mó ní louo,
màa gbēpea ì mó ní oa fēnkpaao.
- 24 Ia gᵔᵔu zāu maa
de kua kpéu sānu ní nᵔ sᵔledeola.
- 25 Baona bᵔa bᵔsu zāzāu
de lán í nie kpaa gbé pᵔ a yēᵔᵔᵔ làawawaᵔ.
- 26 Gbēmaa pᵔ misīile vāikēnaᵔ

* 25:7 Luk 14.8-10 † 25:14 Yud 12 ‡ 25:22 Lom 12.20

tó gbēpena kuo, sòle ì láac.

²¹ Lá sísí ì ke teyõε, lá yàa ì ke téε,
màa lekpaade ì sòle da.

²² Gbēpena yá ì kené lán zówa,
ì gē léu dõ e nòsekpeau.

²³ Nòsepāsìde pò ì yá nana oné
de lán lo pò wà ánuusu'i lèwàwae.

²⁴ Gbé pò ìo zańgu ì azia keke ní léoε,
gbésásáa làasoo mé kú aà sũ.

²⁵ Tó yá nana bò aà léu, nsu sio,
asa yāvái mèn sopla mé kú aà sũ.

²⁶ Tó à a zaa gbéu ùε mɔafili guu,
aà vái ì bɔ gupuaui bíla wáa.

²⁷ Gbé pò eyòné a zu a guue,
gbé pò gbε gbeembò, gbepi a si adewa.

²⁸ Eede za gbé pò ì ní òkpaɔgu,
kõnide ì gbé kpá léεai.

27

¹ Nsu íanadã zia yá musuo,
asa ní dõ yá pò zia a io.*

² To wà n sáaukpa, nsu n nziá sáaukpa.
To à bɔ gbēpáleɔ léu, asu bɔ n léuo.

³ Gbε gbia, úfáaá asoε,
kási sɔũ íadama ì tómá de beea.

⁴ Pɔkúma pásì, pɔfē ì danla,
démε a nòsegõa fõ sõi?

⁵ Gbé gbaa laai bíla wáa maa
de yea gbézi yáe oaè saia.

⁶ Gbēna yá'õma kpaarízi náai ví,
ibεε lépeama mɔafili ví.†

⁷ Gbé pò káa ì zazakū zówaε,
áma nɔandena pò kĩa dõ.

⁸ Gbé pò kè a uawa àle bebebebe
de lán bā pò sàsá a sakpewawae.

⁹ Nísi gínana ní tulaletio ì ní pɔ ke na,
ledaakõwa ní nòsemendoo ì gbēnaɔ ke na.

¹⁰ Nsu n n gbēna vūaao ge n mae gbēna.
Tó yá n le, nsu gé n v̄i ge n dāuna beo.

N gbédee pò kú kái maa de n be gbé pò kú zāa.

¹¹ Ma né, ñyõ õnɔ, ma pɔ ì kema na,
mí e yázási ma sòsõnaɔwa.

¹² Laaide ì dɔaa vái e õ ì ulèè,
làasoosaide ì gi àɔ gé õ ì yā'e.

¹³ Tó gbé nibɔ fía dĩ a miwa, n àa ula sí,

* 27:1 Zaa 4.13-16 † 27:6 Luk 22.47-48

ñyᵛ kŭa tᵛᵛma ũ gbépi gēe ũ.
 14 Tó n lɛdà ía n samaa'ò n gbédeee kᵛᵛkᵛᵛ,
 wa dile savāi ũe.
 15 Nᵛ sòlede muaa
 ní í pᵛ lɛ tᵛtᵛ zesai lou záoe.
 16 Aà zùukeaá íana zùukeae,
 ade lɛ í ᵛkŭkpaɛ.
 17 Lá mᵛᵛ í kᵛ lɛkɛ,
 màa gbēnazina í a gbédee kekɛ.
 18 Tó n laaidᵛ lí nɛ'inawa, ñyᵛ a né ble,
 tó n ᵛlía n diizi, a n kpɛla.
 19 Lá gbé í a oa e í guu,
 màa gbé í a nᵛsɛ dᵛ a yákeawa.
 20 Lá gɛᵛ lí mᵛ bɛda ní téowao,
 màa gbé wé yea pᵛi lí mᵛwàò.
 21 Wí ánuusu ní vuao maa dᵛ a baasaa guue,
 màa wí gbé bɛɛɛ dᵛ aà tᵛᵛᵛa guu.
 22 Baa tó n faasaide kà góu
 níe aà sabo ní pᵛwɛnao sánu,
 aà faasaikɛ a kēwàò.
 23 Niliᵛ n pᵛᵛtuᵛᵛ kua dᵛ maamaa,
 laaidᵛ n kpàsa pᵛᵛwa.
 24 Asa àizɛɛ líᵛ ku gᵛᵛpiio,
 mé gawi líᵛ gé wē ní wēoo.
 25 Sē í lāa, a dafu í bᵛlɛ,
 ni a tàaa kpá pᵛᵛnɛ,
 26 ni pᵛkasa kɛ ní n sãᵛ káo,
 ni bú lú ní n blè ᵛao,
 27 ní blɛᵛ vī íᵛ dinzi n pᵛblea ũ,
 ni n uadeᵛ ní n nᵛɛ zíkɛnaᵛ gwadᵛ.

28

1 Váikɛna í bàalɛɛ, baa tó wàlɛ aà yao,
 gbēmaa íᵛ wᵛᵛ vī lán nᵛᵛmusuwa.
 2 Tó duuna kᵛᵛ bùsuu, a kíaᵛ íᵛ dasiɛ.
 Gbé pᵛ wɛzɛ ní dᵛao vī í to yázɛde àᵛ ku.
 3 Kía pᵛ í íada yēɛɛsaideᵛwa
 dɛ lán lou pᵛ í kwe à blɛ ᵛᵛkpawae.
 4 Ikoyādansaiᵛ í gāga vāikɛnaᵛnɛ,
 ikoyādanaᵛ sᵛ aaiᵛ bᵛ ní kpɛɛ.
 5 Gbēváiᵛ yázɛde gbadᵛᵛ,
 gbé pᵛ lɛ Dii aɛyaᵛ dᵛ wásawasa.*
 6 Taaside tàaesaiᵛde maa
 dɛ ᵛde yākpaaɛnɛlakenala.
 7 Né ikoyādana wé kēa,
 lalasideᵛ gbēna í wida a maewae.
 8 Gbé pᵛ í a àizɛɛ káfi ᵛ'igbaa ní àiwɛɛlɛa zᵛᵛᵛ guu
 lɛ pᵛ káaa gbé pᵛ í taasideᵛ wɛgwaeɛ.

* 28:5 1Kln 2.14

9 Gbé pọ́ ì ikoyá kprá swáa,
 Lua líbọ́ ye à wabikεawa gíyáio.
 10 Gbé pọ́ ì gbēmaaɔ da zé vāiwa,
 a léle da azia baiue,
 tàesaideɔ sọ́ aa bọ́ maa.
 11 Ọ́de ì azia dile ọ́nọ́na ụe,
 kási taaside wεzēna ì aà ọ́nọ́ dōwàε.
 12 Tó gbēmaaɔ kúkua dọ́, gbépii ì ńanadāε,
 tó vāikεnaɔ gbāakù, baade ì bọ́ mikpaguie.
 13 Tó n n tàaeɔ ụle, nýɔ́ gé aeo,
 tó ní ò mé ní tò, Lua a n wēnagwa.†
 14 Báaaden gbé pọ́ Dii vía ví ń.
 Swágbāade sọ́ ì léle da taasiu.
 15 Gbēvāi pọ́ ì kible yēεsaideɔwa
 de lán nòomusu pūnaawaε,
 lán gbεaana kusiamáwa.
 16 Dọ́aana pọ́ ì gbé wetá wé kēao,
 gbé pọ́ za ọ́vāi'ean wēni ì bọ́ gbāa.
 17 Gbēdεna pọ́ a láasoo lé ńadawa
 aɔ bàale e a ge gaðε.
 Gbēe su kpaèò.
 18 Gbé pọ́ ì yāke a zéwa aɔ aafiaε,
 yādɔɔsaikεna sọ́ a εε kándoε.
 19 Gbé pọ́ ì laaidọ́ a buaziwa ì bọ́ kāa,
 gugiiana sọ́ ì bọ́ ku pókēsāma guue.
 20 Lua a báaada náaidegu maamaaε,
 gbé pọ́ lé wā à ke ọ́de ń a bọ́ pāo.
 21 Gbēbọ́bọ́a'osi maaɔ,
 kási gbé a tàaeke pēε miɔna yái.
 22 Biide mé ì wā ní àizεε'ean,
 ńlì dō ké taasi a a leo.
 23 Gbé pọ́ gbé gbà laai ì bọ́ naaàno
 de gbé pọ́ aà tɔnasila.
 24 Gbé pọ́ a de ní a dao kpái'ò,
 mé àle me tàae no,
 ade dou ní kpáiweliwεoε.
 25 Gbé pọ́ wékaka ví ì sòle daε,
 gbé pọ́ Dii náai ví mé a mekpa.
 26 Gbé pọ́ lé azia náaikeá sọ́ ń,
 gbé pọ́ kú ọ́nọ́ ọ́nọ́ mé a bọ́ maa.
 27 Pọ́ lí kēsā gbé pọ́ ì taasideɔ gba pówao,
 wí gbé pọ́ ì wεvíńla kaε.
 28 Tó vāikεnaɔ gbāakù,
 baade ì bọ́ mikpaguie.
 Tó aa gága, gbēmaaɔ ì liguaε.

29

1 Gbé pọ́ wa gbà laai maamaa mé aà swá gí gbāa,

† 28:13 1Zaa 1.9

kaaũ a gẽaàzi kándoε, a fεε ɓo.
 2 Tó gbẽmaaɔ ɓigua, gbéɔ pɔ ɓo naε,
 tó gbẽvái ku kpalau, wĩ aaukεε.
 3 Gbé pɔ ye ɔnoɪ ì a mae pɔ ke na,
 káaluao be zesena ì a ɔa de.
 4 Kía ì a bùsu zedɔ yáze de musu,
 a gbagusaesina sɔ ì a bùsu deε.
 5 Gbé pɔ lé lena ke a gbédeεε
 lé ba kpa aziaεε.
 6 Gbẽvái tàakeka ì aà kũ bai ũ,
 gbẽmaa gula ɓo dɔ ní pɔnao.
 7 Gbẽmaa ì laaidɔ yèεsaideε a yágɔgɔawa,
 vāikεna sɔ ìli aà kākεo.
 8 Gbélaanikεnao ì wéle wã,
 ɔnoɔnao ì gbéɔ nòse níniné.
 9 Tó ɔnoɔna gè yákpalekei ní sɔũo,
 sɔũpi pɔ pà yà, àle yáalo yà,
 aà lé lí kpaaũo.
 10 Gbédεnao ɓo za tàesaidegue,
 aaɓ gbẽmaaɔ wεε.
 11 Sɔũ pɔkũma ì pisi aà wéwae,
 ɔnoɔna sɔ ì a nòse suumpaε.
 12 Tó gbāade lé swáse εyāi,
 aà iwao ì gɔ vāikεnao ũ piie.
 13 Taaside ní ìadamadeo an yáε bee doũε,
 Dii mé tò an wé lé gu'e nípii.
 14 Kía pɔ ì yákpalekeε taasideɔne ní sianao,
 aà kpala zínapelea ɓo gbāa gɔɔpiie.
 15 Totoa ní flāo ì to gbé ɔnoɔkũ,
 né pɔ wa tò aziaε ì wida a dawae.
 16 Tó vāikεnao ɓigua, tàakeka ì kɔε,
 āma gbẽmaaɔ aa ní lélea e.
 17 N n né toto, i n nòse danε doũ,
 a to n nòse ào yáalɔwa.
 18 Gu pɔ Lua yá kúuo wiliɔ nízia kũa dɔo.
 Báaaden gbé pɔ aà ikoyā kũa ũ.
 19 Wili zɔ toto ní léoo.
 Baa tó a mà, a zíkewào.
 20 N gbé pɔ ì wã ào yá'o èa?
 Sɔũ sàɔwa.
 21 Zɔ pɔ wa zàza za a èwaasogɔɔ,
 a gɔ gulu ũ gbezāε.
 22 Pɔkũmade ì sòle da,
 nòseyáfunde ì duunakε maamaae.
 23 Ìandāa ì ní busae,
 zīabusaa mé ì ní káfí.*
 24 Gbé pɔ lé ble ní kpáio za aziaue,
 ì me á sɪ ní Luao, ɔ ìli we òo.
 25 Viakea gbẽnazinaεá baiε,

* 29:23 Mat 23.12

gbé pọ́ lẹ́ Dii náaikẹ mi aọ daa ía.
²⁶ Gbé daside ịọ ye gbāade zẹ́nọe,
 āma yákpalekea ní gbéọ́á Dii yáe.
²⁷ Gbēmaa ye gbé dọ́sai gíyāio,
 gbēvāi sọ́ ịlío ye nọ́sepuade yákeaiọ.

30

Aguu yā'oa

¹ Yakẹ né Aguu yā'oa.
 Ma kpasa Lua, ma kpasa dúuduu,
² asa ma sọ́kẹ de dāọla,
 má gbēnazina wẹzẹ́ vío.
³ Mi ọ́nọ dadao,
 mé má Lua dọ́a vío.
⁴ Déme gè luabe yāa à sùì?
 Déme íana kàaa kù a ọ́zì?
 Déme lou yè a ọ́kasai?
 Déme tọ́le lẹ́ dàì?
 Aà tón lai? Aà né tón lai?
 Tó ní dọ́.

⁵ Lua yáọ pípia píie,
 ịọ de sèngbao ụ́ gbé pọ́ nàaàzie.
⁶ Nsu yāe káfi aà yá guuo,
 ké asu ní eekane ní ọ́zìo yáí.
⁷ Yá mèn pla mále gbeama Dii,
 ńsu giomee e màọ gao.
⁸ Ma kẹ́ yāpā oa ní etoaowa.
 Nili ma gba ble ma lẹ́ léu.
 Nsu ma da taasi ge ọ́dekẹuo,
⁹ ké pọ́ su àọ dimazi
 mà lelekpanzi mà me,
 déme Lua ọ́io,
 mé ké taasi su ma kù mà kpáí'ọ
 mà n tó ọ́kpao.

¹⁰ Nsu yāđọ zọwa a dii kńio,
 ké asu n ka, à wi n musuo yáí.
¹¹ Gbēeọ́ ku, aai ní mae kae,
 aali samaa'ọ ní daeọ.
¹² Gbēeọ́ ku aaliọ e wa gbāsío,
 kási an ámake i kẹ́máo.
¹³ Gbēeọ́ ku an wépeki zà,
 aai ní mi ga da ía.
¹⁴ Gbēeọ́ ku an swaaá fēndae,
 an kánkānaá fēnae,
 aai dúnia taasideọ́ ní gbēnazin wēnadeọ́ taitaiò.

¹⁵ Too nenọenaọ́ ví mèn pla,
 aai me: Wá gba, wá gba.

Pó mèn àaṣ ku aali káó,
à kà síiṣ se, aali me pó mòmáó:

16 Bèda ní neasakpe giio
ní tṵṵleo asa í lí mṵwàò
ní téo asa ìli me a kã ziiio.

17 Wé pó né ì a mae láanikèò mé ì sakaò a dau,
swa'è gbagbaaṵ mé aa aà wépi bṵ,
yãamusuṵ i gbasa aa aà ge ble.

18 Yá mèn àaṣ ku aa de ma dṣala,
à kà síiṣ se ké má ní midṣo:

19 Zé pó yãamusu ìò bèò musu,
zé pó mlē ìò táa'òò gbeseena,aa,
zé pó gó'ìlena ìò bèò ísia guo
ní zé pó gṣe ìò yeò wéndiazio.

20 Nṵe dṵe'íide yãkean ke:
I pṵble, ì ɔma a léwa,
ì me i vãikeo.

21 Yá mèn àaṣ ì tṵ tṵṵlewa à lualua,
à kà síiṣ se a yápiṵ fṵo:

22 Zṵ kpalablea,
sṵṵ pṵble kãa,

23 nṵe pó wa zau zãkea,
zṵ wéndia gṣa a dii zã nṵ ù.

24 Pó nénaṵ ku tṵṵle mèn síiṣ,
kási aa ṣnṵ vī maamaae:

25 Bṵṵnaṵ de pó gbãaṵ ùo,
kási aa ì ble kùsūa di saee.

26 Èn'ui'uinaṵ de pṵzṵṵ ùo,
kási aa ì bekpa gbèṣṵṵe.

27 Kwaṵ líò kía vīo,
kási aa ì bṵle zéze gã ní gãoe.

28 Nyṵ fṵ zṵ kú ní ɔo,
kási ì e ge na kía kpé saaie.

29 Pó mèn àaṣ ku an bea maa,
à kà síiṣ se an táa'oa kefeṵ:

30 Nṵṵmusu pó de gṣsa ù nṵbṵṵ guu,
ìli pṵṵbṵzãke pṵe eo

31 ní kosa pó toe bṵo ní blesan giio
ní kía pó kú a zīgṵṵ aeo.

32 Tó n sṵyã kè zīasea lesí guu
ge tó n vãì làasookè, ɔku n léwa,

33 asa lá wī vī disaa í fṣé à gṵ wàagase ù,
ge lá wī ní kú wà fī à aubṵ,
màa gbéṵ pṵfṣane ì sòleda.

31

Ki Lemueli yá

¹ Kí Lemueli da ledàwà à mè:
² Kpelewaε, ma né? Bóé, ma ne'ia?
 Akeεε, né pó ma a lekè Luawa?
³ Nsu ò n wo de nɔεɔ kíio,
 rísu zé pó ì kíaɔ ò̀kpa seɔ.

⁴ Lemueli, v̄εεá kíaɔ pɔmia no,
 í gbãáá kpalablenɔ pɔmia no,
⁵ ké aasu mi ikoyãɔ sáńgu,
 aai yágɔgɔ taasideɔne faasaio yáí.
⁶ A í gbãa kpa gbé pó lé mó gaiɔwa,
 à v̄εε kpa pɔsiadeɔwa
⁷ aa mi, an taasi i sáńgu,
 an yá'ɔma aɔ dɔńgu bo.
⁸ Yá'o gbé pó a lé lé bebeká ḡεε ũ,
 yágɔgɔ gbé pó aale sáaleɔne.
⁹ Nsu ònȳɔ níleo, yákpaleke a zéwa,
 taasideɔ ní w̄enadeɔ yánakpámá.

Nɔ aiade

¹⁰ Déme a nɔ áiade ei?
 Aà bεεε de òsoɔla zà.
¹¹ Aà zá ìɔ aà náai ví ní n̄̀sem̄endoε,
 pɔmaae lí késãwàɔ.
¹² Maa ìɔ ke a záε, i ke v̄ai no
 e a w̄eni léu.
¹³ I sákã ní buaɔ wεεε,
 ì a ɔzi ke ní pɔnao.
¹⁴ I gé ble séi zà
 lán gó'ilena laatanawa.
¹⁵ I fele guf̄εne à bleke a uadeɔne,
 ì zí kpaale a w̄endiaɔne.
¹⁶ I tɔɔle maa wεεε lú,
 ì v̄εεliɔ pép̄eu ní azia b̄ɔɔ ɔao.
¹⁷ I gbãa d̄ɔ a pi asana ũ,
 ì ḡásiwa b̄ɔɔ a zíwa.
¹⁸ Iɔ d̄ɔ ké á ele e,
 aà filia ìɔ d̄ɔ gwá.
¹⁹ Aà ɔ ìɔ pɔoa àɔ bunkapa k̄ua,
 ìɔ k̄εε ɔw̄á ní a ɔneɔ.
²⁰ I ɔ pɔo w̄enadeɔne,
 ì ɔlia taasideɔzi.
²¹ Ili íampuu víake a b̄edeɔ yá musuo,
 asa aà uadeɔ ì ula didik̄ɔε.
²² I zw̄aa w̄úleb̄ɔɔ tá azia,
 aà p̄okasaɔá bàabaa ní zw̄aa ḡaaluladeɔne.
²³ Aà zá ì t̄ɔɔ faaibok̄ii,
 ìɔ z̄ɔle gudoũ ní bùsu gb̄εz̄ɔɔ.
²⁴ N̄̀εpi ì p̄ɔɔḡau ke àɔ yía,

ì pɔbna tã à kpa laatanaɔwa.

²⁵ Ìḡ gbãa ní gawio daa a pɔkasa ũ,
aà kua zia yá lí iwãa ka aà pɔao.

²⁶ Ɔnɔyã Ìḡ dɔ aà léu,
ì yãdané ní nɔsemāao.

²⁷ I wéte a ua yãkeai,
ìli zígbiake à gbasa àɔ pɔbleo.

²⁸ Aà néɔ ì fɛle aa samaa'òè,
aà zǎ ì aà sáaukpa ì me:

²⁹ Nɔe daside ãiaví fá,
ãma míme ní deńla píi.

³⁰ Kákāa maa líɔ náai vío,
kefenke ì gēzeae,

nɔe pɔ Dii vía ví ɔ wí aà sáaukpa.

³¹ A aà sáaukpa zǐ pɔ a kè yá musu,
í aà táasile aà yãkea musu gãae.

11 Gbé káauo yá lío do gbēegu lo.

Baa gbé pò aao ku ziao,
an yá a do gbēegu gbēzāo.

12 Ma làasoode ma ke Isailio kía ũ Yelusaleũ. 13 Ma mekpà yá pò wàle ke dúniau píi taasikaawa, má yòe òno'òno, má è Lua zì pāsì dà gbēnazinaone aa ke. 14 Ma yá pò wàle ke dúniau è píi, a píiá pāe mé gugiyaee.

15 Pò flaa pooa v̄io,
wili e pò pò kēsā nàò ní a k̄iniò.

16 O má ò ma nòseu ma mē: Gwa! Ma òno zōo de gbé pò kpalablè Yelusaleũ ma āaola píi, ma òno ní ma d̄sao webò maamaae.* 17 O ma mekpà òno asii d̄sawa mà s̄ũke ní misaiyāo asii d̄s, ò má è beeá gugiyaee lo.

18 Asa òno zōo ì mó ní poyaa z̄oore,
mé w̄i yá'oma e ní d̄sa léue.

2

Ponakead pāe

1 Má ò maz̄iawa mà fele mà ponakea lé gwa, mí namablea d̄s, ò má è beeá pāe lo. 2 Má è yaaló s̄ũkee. Ponakea s̄s, bó ì inéi? 3 Ma pona w̄ele vēemia guu, ma ōl̄ia misaiyāi, āma ma làasoo lé tamanò ònowa, ké mà yá pò maa gbēnazina lí ke dúnia guu a w̄eni kp̄ona léu d̄s.

4 Ma okpà z̄i z̄oowa, ma kp̄ed̄do maz̄iaee, ma vēelio p̄ep̄e kp̄élékp̄ele. 5 Ma kaao dàda, ma swa saeo k̄èke, ma lí pò w̄i a be ble bui píi bàbau. 6 Ma íkalék̄iio k̄èke aao m̄sepiasi líkp̄ep̄iowa. 7 Ma z̄oo l̄ulu ḡ̄eo ní noeo, mé wà ní keeo ì ma beee. Má zuo ní potuo keleo v̄i dasidasi de gbé pò kú Yelusaleũ ma āaola píi.* 8 Ma ánuu ní vuao k̄aaamazi ní k̄iao àizeeo ní ní bùsu p̄oo.† Ma l̄esinao s̄e ḡ̄eo ní noeo, ma no pò ḡ̄e ì luaiò s̄e dasi. 9 Ma tobò, ma z̄oo de gbé pò kú Yelusaleũ ma āaola píi, mé ma gi má òno apii guu.

10 Mi gi maz̄iaee ní pò pò ma wé bl̄eoo.

Mi pò pò ma pò gb̄ae to weo.
Ma pò k̄ena ma z̄ikea píiwa,
ōme ma isimagakpaa píi aseaa ũ.

11 Ké ma wetè yá pò má k̄eoz̄i píi
ní isima pò má ḡa má kp̄a a musuo,
má è apii pāe mé gugiyaee,

a ài v̄i dúniauo.

12 O ma làasoo tà òno ní s̄ũkeo ní misaik̄eowa.

Yá pò wa k̄e za zi bàasio,
a k̄ele kí ḡ̄e a ke bi?

13 Má è òno ài v̄i de misaik̄ea
lá gupua lo ài v̄i de gusiaawa.

14 Onona wé lo ku āa ae,
s̄ũ lo be gusiau.

O má è gó doũ mé a ní bua mípii.

15 O ma làasookè ma s̄su ma mē:

Lá gó doũ mé a wá bua ní s̄ũo,

bó ài má e ma ònowai?

O ma mē: Beeá yāpāe lo.

16 Onona yá a do gbēegu de s̄ũao,

* 1:16 1Kia 5.9-11, 10.23-24 * 2:7 1Kia 5.2-3 † 2:8 1Kia 10.14-27

ampii an yá a sã gbéǎgu zia.
 ǎna ì ga lán sǎwae.

Isimagakpaad pãe

¹⁷ ǎ ma sakà ma kuau, asa yá pò wàe ke dúniau píi ì kemee yá'õma ùe. Apii pãe mé gugiiyaae. ¹⁸ ǎ ma sakà zì pò má kè dúniauǎgu píi, ké má tó ma gǎe yáí. ¹⁹ Déme dõ tó ǎna ge sǎn àà ùi? Kásile zì pò má kè dúniau ní ǎna a gǎe. Beeá pãe ló. ²⁰ ǎ ma pò yà isima pò má gà má kpà dúniau píi yá musu. ²¹ Asa gbé ì zìke ní ǎna ní dǎo ní gǎio, ò ì to gbé pò ì a kee keoe a pò ù. Beeá pãe ló, yãvãie maamaa. ²² Bó gbé ì e isima pò a ga kpà dúniau ní dǎe pò a kào píi yá musui? ²³ Àa kua dúniau gǎpii àà zì ì mǎe ní yá'õmao ní pǎyaae.† Baa gwá àà nǎe lí dadoùo. Beeá pãe ló.

²⁴ Yá pò maa ní gbēnazinao mé de àà pǎle, àà imi, àà a zì sáaukpa.‡ Má è bee bò Lua ǎie ló. ²⁵ Lua dǎne sai déme a fǎ pǎle à pǎnakei? ²⁶ Lua ì gbé pò kàagu gba ǎna ní dǎo ní pǎnao,* àma Lua ì àizeeselekãaaa zida duunkena, ké à kpa gbé pò kàaguwa. Beeá pãe ló mé gugiiyaae.

3

Yápii ní a gǎoe

¹ Yápii ní a gǎoe,
 bǎe píi ní a kegǎo.
² Ne'igǎ ku, gagǎ ku,
 pótǎgǎ ku, a wolegǎ ku.
³ De gǎ ku, gbágbāgǎ ku,
 gboogǎ ku, a dǎgǎ ku.
⁴ ǎogǎ ku, yaalgǎ ku,
 wēnakegǎ ku, kǎ'ogǎ ku.
⁵ Gbekǎlegǎ ku, gbekãagǎ ku,
 bǎnǎblegǎ ku, a zegǎ ku.
⁶ Pǎwelegǎ ku, a ǎpaigǎ ku,
 ǎidia pǎwa gǎ ku, a gbaea gǎ ku.
⁷ Pǎgakǎgǎ ku, a namigǎ ku,
 lekpaauǎgǎ ku, yá'ogǎ ku.
⁸ Yenzigǎ ku, zangugǎ ku,
 zikagǎ ku, kálea aafia gǎ ku.
⁹ Bó ài zíkena ì e taasi pò a kèwai? ¹⁰ Ma zì pò Lua dà gbēnazinaone aa ke è.
¹¹ Lua tò pǎpii maa a gǎwa. A kua gǎpii làasoo dà gbēnazina sǎu ló, kási a fǎ yá pò Lua lé ke za dúnia daalea e a midēawa gbadǎo. ¹² Má dõ ké pǎe maa ní gbēnazinao de àà kua pǎna guu ní maakēao àà wēni léulao. ¹³ Tó gbé lé pǎle, àe imi, àe a zì pii sáaukpa, Lua mé àà gbà. ¹⁴ Má dõ ké yá pò Lua lé ke aǎ ku gǎpii. Wa fǎ pǎe káfíuo, mé wa fǎ pǎe laouo. Lua kè màa, ké wàò a vía ví yáie.
¹⁵ Pǎ pò kú tia ku za zi kò, mé pò pò aǎ ku zia ku yãa ló. Lua ì yá pò kè yãaǎ gbesisi.
¹⁶ Ma yá è dúniau ló:
 Gu pò de yázede àǎ kuu,
 yázesai mé kú we,
 mé gu pò de yãmaa àǎ kuu,
 yãvai mé kú we.

† 2:23 Yob 14.1 § 2:24 Isa 56.12, Luk 12.19, 1Kln 15.32 * 2:26 Yob 32.8, Yaa 2.6

¹⁷ Má ò maziawa:
 Lua a yákpaleke ní gbēmaaɔ ní gbēvãio píi,
 asa yápii ní a gɔɔɔe,
 bɔɔle píi ní a kegɔɔo.

¹⁸ Má ò ma sɔ guu lo: Gbēnazinaɔ ì ke màa, Lua a ní yáwe wēné, aai dɔ níziawa wa de lán nòbɔɔwae. ¹⁹ Sianaɛ, gbēnazinaɔ ní nòbɔɔ, gó doũ mé a ní bua. Lá nòbɔ ì ga, màa gbēnazina ì ga lo, an wea doũe. Gbēnazina de nòbɔlao, asa yápii pãe. ²⁰ Ampii aai gé gudoũ, asa ampii aa bɔ̀ b̀sutiue, mé ampii aa ea gɔ̀ b̀sutipi ùe. ²¹ Tó gbēnazina nisina ì ta musu, nòbɔ pɔ̀ ì ta zìlen lò, déme dɔi? ²² A yáí tò má è yãe maa ní gbēnazinao de aà a zì sáaukpalo, asa aà luakpaman we. Déme a to aà dɔ yá pɔ̀ a mɔ̀ aà kpɛi?

4

Kua ní kɔ̀o

¹ Ǿ ma gbãa pɔ̀ wãle mɔ̀ gbéɔne dúniau yá gwà lo píi. Ma gbé pɔ̀ wãle ní wetão wé'í è, aa ǹseninina v̄io. Aa ǹseninina v̄io, asa an wetãnapio mé gbãa v̄i. ² Ǿ ma mè, gbé pɔ̀ gà yãaɔ Lua sáaukè de gbé pɔ̀ kúɔla, ³ ãma gbé pɔ̀ wi i yãaɔ, i wesi v̄ai pɔ̀ w̄i ke dúniauleo sàɔmá m̄pii. ⁴ Má è pɔ̀ pɔ̀ tò gbé ì zìke à mekpawà, ké à e àò de a gbédeela yáíe. Beeá pãe lo mé gugiyaae.

⁵ Sɔũ ì a ɔ̀ kpaau à ibaba.

⁶ Kua ní pɔ̀ ɔ̀kũ doo ní sɔ̀daadoũo
 maa de kua ní pɔ̀ ɔ̀kũ plao
 ní isimagakpao ní gugiyaao.

⁷ Ǿ ma ea yãpã pãle è dúnia guu lo. ⁸ Zìloe ku, a né v̄io, a v̄i ge dãuna v̄io. Aà isima lí bao, kási aà àizee lí m̀wàò. Dé yáí àle zìkeii? Bóyãì à p̀nakɛa t̄è aziaei? Beeá pãe lo, bɔɔle pãsíe.

⁹ Plaa de doũa,
 asa an taasi ài aɔ maa.

¹⁰ Tó gbēdo l̄le, aà gbēdo a aà sé.
 Waiyoo gbēdoũna!

Tó à l̄le, aɔ s̄ena v̄io.

¹¹ Tó gbéɔn plao wúlea gudoũ,
 aa kɔ̀ pusu ma.

Kpelewa gbēdoũna a bɔ̀ íana yáui?

¹² W̄i gbãamɔ̀ gbēdoũnaeɛ,
 gbéɔn plao sɔ̀ aai ze wà giɛ.

Bà nian aas lí ké kpaao.

¹³ Ewaaso ònɔna taaside maa de kía zi sɔũ pɔ̀ lí ledama ma bɔla, ¹⁴ baa tó èwaasopi bɔ̀ dakpɛunake guu s̄ à ḡ kía ù, ge wà aà ì b̀supiu táaa ùn lò. ¹⁵ Má è dúnia a te kí ḡe èwaasopizi, ¹⁶ gɔɔ bee aà gbéɔ aao lé v̄io, gbé pɔ̀ a de ní d̄aana ù. N beeo gbé pɔ̀ aa mɔ̀ gbɛzãɔ aa aà sáaukpao. Beeá pãe lo mé gugiyaae.

V̄iaka Luaɛ

¹⁷ Tó n ge Lua kpéu, nyɔ̀ kú ní laaio. S̄aaazi n̄ aà yãma maa de sɔũ sa'oa wea, asa an yãd̄sai mé ì to aa yãv̄aíke.

5

¹ N lé su àò wãao, nísu n̄n̄wãake n̄ yã'o Lua aeo. Lá a ku musu mé ní kú z̄ile, nísu yã'o dasio. ² Lá bɔɔle dasi ì m̀ ní nana'oao, màa yá dasi bɔlea ì m̀

ń sũyá'oo. ³ Tó n lekè Luawa,* ńsu ñ a fiaboa gágao. N a fiabo, asa sũũ yá lí kaaàguo. ⁴ Lekèa Luawa sai maa de a keawà fiabosaia. ⁵ Nsu to n lé n dayáuo. Nsu o sa'onæ n zã lekèawaæo. N ye Lua pɔ panzi n yápi yáí, i zĩ pɔ ńle ke bãde yà? ⁶ Nana dasi oa ń yá dasi boleao ì mɔ ń yãpão. A yáí tò ñyõ Lua vía ví.

Aizεεá pãε

⁷ Tó ń è wàle gbãamɔ taasideɔne guei, wàle gíné ń yázεdeo, wàle yágõgõné a zéwao, ńsu to yápi dimao, asa bùsupi gbãadeɔ lé wétékõie, mé an gbẽzõɔ lé wétéñzi lɔ. ⁸ Ampii aai bùsupi baa bleε, asa kía mé buao ví.

⁹ Gbé pɔ ye ɔai lí kádo,
gbé pɔ ye àizεei ài lí mɔwàò.
Beeá pãε lɔ.

¹⁰ Tó àizεε lé káfi,
a blenɔ ì káfiε.
Bó ài a ví a diiei?
Aà wɛbiiwà báasio.

¹¹ Zìgbãakena ì i na ma,
à pɔblè yɔɔ ge maamaan nõ.
Ɔde sɔ, aà kãa lí tó à i'oo.

¹² Ma yãvãi pãsi è dúniau,
gbẽε zεtà a ɔdale,
à azia kpà ìai,

¹³ ɔ à boole vãí kèò,
aà àizεε mĩde píi.
Ké à negõε ì, a pɔe ví à toè lɔo.

¹⁴ Gbẽnazina ì bo a da gbεεu puizie.
Lá à m̀, màa ì εa ta lɔ,
ìli a zĩ àie e se nà a ɔzi à tàò.†

¹⁵ Yáε beeá yãvãi pãsiε lɔ.

Lá gbé m̀, màa ì εa ta lɔ.
A isima ga kpà, à gugiiyàε,
bómε gòèi?

¹⁶ Bee gbεa à a gɔɔ mɔaokè gusiau
ń pɔyaa zõɔo ń gyão ń pɔfèo.

¹⁷ Ɔ má è a maa ń gbẽnazinao aà pɔble, aà imi, aà zĩ pɔ a kè ń taasio dúniau a wẽni kpòona pɔ Lua aà gbà léu sáaukpa, asa aà luakpaman we. ¹⁸ Bee gbεa tó Lua gbé kà ɔdawa ń àizεeo, mé à aà gbà zé aà pɔnakèò, aà zε ń a luakpamao, aà a zĩ sáaukpa. Lua mé aà gbà. ¹⁹ Iliɔ làasookε a wẽni gesenawa m̀m̀m̀ lɔo, asa Lua mé yãmàwà ń pɔnao.

6

¹ Ma vãí è dúnia guu lɔ, à tò gbẽnazinaɔwa. ² Lua gbé kà ɔdawa, à aà gbà àizεε ń bεεeo, a pɔ pɔ de àò a ni ví píi ví, ɔ Lua i to à pɔnakèò, gbẽpãle mé gò ví. Beeá pãε, yãvãí pãsiε.

³ Tó gbé ne'ĩ mèn basɔo mé à zikù táotao, baa ń aà gẽgẽakeo, tó i e pɔnakè a guuo, tó à gà mé aà vía kpelaa, né pɔ wa ì gè sãwà. ⁴ Asa népi m̀ pãε, ɔ à tà gusiau, aà tó gò balau. ⁵ Baa ké i ìatè eo mé a yãe dõo, à nie è de ɔdepia. ⁶ A de gbé pɔ kú wè òaa kwi pɔnakesaila. Aali gé gudoũ nípiio lé?

⁷ Gbẽnazina isima pɔ a gà lé kpá,

* 5:3 Sou 66.13-14 † 5:14 Yob 1.21, Sou 49.17-18, 1Tim 6.7

à pò e da léε yáε,
kási aà gbεε lí káo.

⁸ Bó ònɔna deò sɔũai?
Bó ài yákea a zéwa ì i taasideei?

⁹ Pɔnakεa ní pò pò ní vïo
maa de a pãle nideaa.
Beeá pãε Ìb mé gugiiyaaε.

¹⁰ Pò pò kè yãa tó vï kò,
mé wa d̄s lá gbēnazina de.
Gbēnazina a f̄s lekpaake
ní gbé pò a gbãa dealaoo.

¹¹ Yãbɔle dasi ì yãpã kó.

Bó ài bee vï gbéei?

¹² Déme d̄s pò pò maa ní gbēnazinao aà wēni gii kpòna pò ì gē lán uenawa
guui? Déme a f̄s yá pò a ke aà kpe dúnia guu oèi?

7

Ɔnɔdaané

¹ Tó na maa de tulale beεεdea,*
mé gagɔɔ maa de igɔɔa.

² Gēa ua pò wàle gewiipeu maa
de gēa ua pò wàle dikpekeula,
asa gbépii midean we,
mé a maa gbé pò kúɔ yápi da.

³ Wēnakεa maa de yáalɔaa,
oosisia gbεa n̄sε ì wee.

⁴ Ɔnɔna laai Ìb ku ua pò wàle óɔbuwa.
Sɔũ laai Ìb ku ua pò wàle pɔnakeuwaε.

⁵ Ɔnɔna n lelea yãdaa maa de
swásea sɔũ n táasileiaia,

⁶ asa sɔũɔ yaalɔ de
lán kù té p̄naa kinauwaε.
Beeá pãε Ìb.

⁷ Gbãa mɔa gbéɔne ì to ònɔna sɔũkūε,
mé gbagusaε ì gbé òkpaε.

⁸ Yá midea maa de a feleaa,
sùuu maa de kàamaia.

⁹ Nsu to n pɔ lí pa àao,†
asa sɔũ mé Ìb pɔfē vï.

¹⁰ Nsu yãgbεa ñ me
bóyã ì yãagɔɔ maa de tiaaio,
asa yálaa bee taaá ònɔyã no.

¹¹ Ɔnɔá pɔmaae lán túbiwa,
a ài vï gbé pò lé ìatē eɔne pii.

¹² Ɔnɔá kpanziεε,
lá òa de kpanziε ũwa,
mé d̄sa àin ke:

Ɔnɔnao ònɔ ì ní misi.
¹³ Låasookε Lua yákeawwa.

* 7:1 Yaa 22.1 † 7:9 Zaa 1.19

Déme a fɔ́ pɔ́ pɔ́ a kè kolea pɔ́i?

14 Tó gɔɔ na m̀ma, pɔ́nakeò.

Tó gɔɔ váie sɔ́, làasooke,

Lua mé kè píi, ké gběe su à a zia d̄so yáí.

15 Ma wēni giie bee guu ma yáe beeò è píi.

Ma gběmaa è à gà a maakea guu,

mé ma gběvái è àle gēgē a yāváikea guu.

16 Nsu to n maakea gēagēo,

ńsu to n òno gēagēo.

Bóyái ńyɔ́ yáyia nziawai?

17 N vái su gēagēo,

ńsu ńyɔ́ sɔ́ũo.

Bóyái ńyɔ́ ga kpóoi?

18 A maa ńyɔ́ yá mèn plapiò kúae,

ńsu ɔ́kpaio,

asa gbé pɔ́ Lua vía ví í yápiò zé e píie.

19 Ɔno ì to òno na gbãa à de

wéle gbãade gběon kwíla.

20 Gběmaa pɔ́ ì yámaake

mé ìli duunakeo ku dúniauo.

21 Nsu swáse yá pɔ́ wàle ozi píio,

ké tó n zíkèna lé n ká, ńsu mao yáí.

22 Asa ní d̄s nziawa,

ké mpi sɔ́ n gbéò kà dasi.

23 Ma wetè yá beeɔi òno'òno píi,

ma m̀ má ònokū, ò à zàkūmano.

24 Ɔno kúkíi zà,

a asii z̄so maamaae,

déme a fɔ́ bɔ́wáí?

25 Ma òno ní yápii mio tàasikà,

má ỳde ké mà e d̄s,

mí yāváikea d̄s sɔ́ũke ũ,

mí sɔ́ũke d̄s m̄saike ũ.

26 Má è noe pɔ́ de bai ũ,

aà s̄sá m̄musunae,

mé aà ɔ́á m̄odaonae,

aà yá ì ma pɔ́ ya de gaa.

Gbé pɔ́ a yá kà Luagu ì pili noepiwa,

ãma noepi ì duunkena kũe.

27 Mámema Lâasoode ma m̀:

Yá pɔ́ ma bɔ́wà gwa.

Ké mále yá gwa zéze mà e a mid̄s,

28 gɔɔ pɔ́ mále weele mále eo,

ma ḡse beede è m̀endo gběon òaa sɔɔo guu,

ãma baa m̀endo mi noe beede e ní guuo.

29 Yá pɔ́ ma bɔ́wàn ke:

Lua gběnazinaò kè ǹsepuadeò ũe,

ò aa pèlepèle k̄ni zéu.

8

1 Déme de lán ònònwai?
Déme yáò bọọle dǎi?
Ọnọ ì gbēnazina oa weeè,
ì oa pásí lile.

2 Misiile kía yáé,
asa n lekèwà ní Lua tóo.

3 Nsu wá n go aà aeo,
ńsu ñyǎ yá pọ lé keè ñi kúkũao,
asa a yá pọ kàagu ke pii.

4 Lá kía yá mé zeví,
démé a fǎ oè, bó níle ke weii?

5 Gbé pọ misiièè a ìa eo,
gbé pọ ònọ a a gọọ ní a kekeáo dǎ.

6 Yápii a gọọ ní a kekeáo víe,
baa tó taasi lé tǎ gbéwa gbáugbáu.

7 Lá gbēe zia dǎo,
démé a fǎ yá pọ a mọ oèi?

8 Gbēe a wēni kúa gbāa vío,
màa gbēe a fǎ à a gagọ se sǎo.

Wili e bọ sosau zígọọ,
màa vāi lí a kenọ gbaeo.

9 Ké ma yá pọ wàle ke dúniaw wàaipà píi, má è gbēnazina ì gbāablemá à ìakpańzi. ¹⁰ Ọ ma vāikena pọ wàle ní vío è. Gbé bọ Lua kpéu, aa mò ní tónasí wéle pọ aa ní yákeao kèu guu. Beeá pāe b. ¹¹ Tó wi ìada dàakenawa kpakpao, a yá ì to gbēnazina zed a sǎu à vāike sǎe. ¹² Baa tó duunkena dàakè gēn basọ mé à gègè, má dǎ ké gbé pọ Lua vía ví aale misiièè dǎama deaàla. ¹³ Vāikena a a dǎamavio, ké aa Lua vía vío yáí, an gọọ a gbàakū lán uenawao.

¹⁴ Yápā pāle lé ke dúniaw. Yá ì gbēmaa le lán vāikenan aà ũwa, yá ì vāikena le lán gbēmaan aà ũwa. Ma mè beeá pāe b. ¹⁵ Mi pónakea sáaukpa, asa a maa ní gbēnazinao dúniaw aà poble, aà imi, aà pónake, pónapi ì dǎaè aà zikea guu lá Lua aà gbà aà wēni léu dúnia guue.

¹⁶ Ma mekpà ònókũawa, ò ma bọọle pọ wàle ke dúniaw, ké ì lí na ní wéuo fāane ní gwāasinao wàaipà. ¹⁷ Má è Lua tò gbēe a fǎ yá pọ lé ke dúniaw dǎo. Baa tó gbé kpálekèi maamaa, a a midǎo. Baa tó ònọna mè á dǎ, a fǎ bọwào.

9

Wēni kulunke

1 Ma beeo wàaipà píi, ò ma zed ké gbēmaao ní ònọnao ní ní yákeao ku Lua ọzle. Gbēe lío dǎ tó wào yeazi ge wào zaagu gbézao. ² Yá doū mé lé gbépii dá, gbé dǎo deo ní gbé dǎosai, gbēmaao ní gbēvāio, gbé pọ aa gbāleao ní gbālensai, sa'onao ní sa'onsai. Lá a de ní gbēmaao, màa a de ní duunkena. Lá a de ní gbé pọ aai me wa sí ní Luao, màa a de ní gbé pọ aa a oa vía vío. ³ Yāvāi pọ ì ke dúniaw píin ke: Yá doū ì gbépii le. Vāi kò gbēnazinao sǎu, misaiyā mé ì dǎané, a gbea aai ta geo guu. ⁴ Gọọ pọ gbé bēe, ìo tāmaa víe. Baa se gbē bēe sǎo nǎomusu gewa. ⁵ Gbé bēe dǎ ké wa ga, geo sǎ aa pǎe dǎo. Aa àie ví lo, an yá a dǎ gbēegu lo. ⁶ An yea gbézi ní ní zaa gbéguo ní ní denlaweleao gèzean we kò. An bàa aọ kú ní yá pọ lé ke dúniawo bau lo. ⁷ Ge ñ poble ní pónao, vēemi ní yaalo, asa Lua n yákeapio

sáaukpà kò. ⁸ Nyõ ula pua daa gɔɔpii. Nsu líɔ ku nísidɔɔa n miwa saio. ⁹ Dúnia ble ní n na yenzideo n wɛni gii pɔ́ Lua kpàma dúniau léu, asa n luakpaman we gɔɔ pɔ́ n isima gà níɛ kpá dúniau. ¹⁰ Zí pɔ́ ní è n ɔkpàwà, mekpawà n gbãa léu, asa zí ge làasoo ge dɔ́a ge òno ku bedau, gu pɔ́ níɛ táuo.

¹¹ Má è dúnia guu ɔ́ ké
bakpaaíbleaá kàsakasa yáɛ adoo,
zibleaá nɛgɔ́nkɛyáɛ adoo,
pɔ́bleaá ònoyáɛ adoo,
àizɛɛ'eaá wɛzɛyáɛ adoo,
na ní gbéɔ́á ladɔ́yáɛ adoo,
asa gɔɔ vâi ní kɪsiao ì gbépii leɛ,
¹² mé gbɛɛ gɔɔ pɔ́ vâi a a le dɔ́o.
Lán kpɔ́ pɔ́ sí táalu guuwa,
lán bá pɔ́ fii aà kùwa,
màa gu ì dɔ́ gbéɛ vâivâi,
ì aà kù kándo.

Ɔno de gbãaa

¹³ Ma ònoe taa è dúniau, a yá ma kù gbãa. ¹⁴ Wéle kú yãa a gbéɔ́ dasio, ò kía gbãadee m̀ò léleiwa, à koezòì. ¹⁵ Gɔ́ɛ taaside ònoae ku wélepi guu, a fɔ́ wéle ɔ́o ní a òno, ãma gbɛɛ i aà yádao. ¹⁶ Ɔ ma m̀è òno de gbãaa, ãma wí saka taaside ònoe, wíli aà yádao.

¹⁷ Ɔnoa yá pɔ́ wà swádòì niɛniɛ
maa de sɔ́uɔ dɔ́aana zɔ́akaala.

¹⁸ Ɔno ì mó ní maaɔ de gɔ́keɔ́ɔla,
ãma duunkɛna m̀endo ì yãmaa zɔ́ òɔkpaɛ.

10

Sɔ́uke kai

¹ Úsin gɛɔ ì to tulalekɛna nísi gí ìikù,
sɔ́uke yɔ́ɔna ì gbé pɔ́ òno ní beɛɛo ví tó òɔkpa.

² Ɔnoa làasoo ì ta ɔ́plai,
sɔ́u pɔ́ ì ta ɔ́zɛɛi.

³ Baa tó sɔ́u be zéu,
aà òno ì késáwàɛ,
ì to gbépii a m̀isaikɛ dɔ́.

⁴ Tó gbãade pɔ́ pànzi,
nísu go n tíao.
Kua n laaiwa ì láka tàae zɔ́ɔa.

⁵ Ma yávâie è dúniau,
a de gbãade zãa yáwa úɛ.

⁶ Wí sɔ́uɔ kpa kpala gbiau dasi,
mé ɔ́deɔ ìɔ ku kpala yáfúnau.

⁷ Ma zɔɔ è di sɔ́ kpɛ,
mé wéɛɔ be kèɛɛ lán zɔ́ɔwa.

⁸ Gbé pɔ́ lé ɛyɔ́ a zu a guu,*
gbé pɔ́ lé gí gboo, mlɛ a aà só.

⁹ Gbé pɔ́ lé gbɛwi, gbɛ a aà kɛ'ia,

* **10:8** Sɔ́u 7.16, Yaa 26.27

gbé pọ́ lé lipaa, lí a aà kaikε.

¹⁰ Tó mọ́o lenao, mé wi a lekeo,
sema n̄ gásiwa bọ́bọ́wà ní gbāao,
āma ɔ́nɔ̄ ì to wà ze'ee.

¹¹ Tó mlē bọ́n'āa kè a kò'onaε à aà sò,
a ài vī a guu bo.

¹² Ɔ́nɔ́na legbe'i na,
āma sọ́ ì lé ì aà kaaleε.

¹³ I na yá'owa sọ́sọ́,
ì a midε ní m̄saiyāvāio,

¹⁴ asa sọ́ ì da yāaε.

Lá gbēe yá pọ́ a mọ́ d̄so,
deme a f̄o yá pọ́ a ke aà kpe oèi?

¹⁵ Sọ́ z̄i ì aà kpara,

ɔ̄ ìli wéle zé d̄so.

¹⁶ Waiyoo b̄usu pọ́ a kía de èwaasona ũ,
mé aà ìwaɔ̄ ì b̄le gbē koo.

¹⁷ Násaa b̄usu pọ́ a kíaá kíabuiε,
mé aà ìwaɔ̄ ì poble a gowa
gbāakāfia yáí, i ke idεkea yáí no.

¹⁸ Tó gbé màa vī,
aà kpe zaɔ̄ ì wozuzuaε,
tó à ɔ́kpà a s̄i, aà kpe ì ibo.

¹⁹ W̄i b̄le z̄o ke p̄nakεa yáie,
v̄emia ì mó ní yaabo,
āma ɔ́a mé ì mó ní a píio.

²⁰ Nsu kía s̄s̄o, baa n n̄seu,
ńsu ɔ́de kao, baa n kpea,
asa b̄a a yápi séle gé siuinée.

11

¹ Ɔ́z̄ gbéɔ́ne b̄lei,
gowa n̄ȳ e bo.

² Biile gbéɔ́n sopl̄aε ge swaaɔ̄,
asa ní músi pọ́ a b̄usu le d̄so.

³ Tó luabesiana pà ní ío, ì ma t̄ole lou ũε,
tó lí l̄le gukpe ge be'aen nò,
gu pọ́ à l̄leu, we ì wúleu.

⁴ Gbé pọ́ a wé d̄o íanai lí p̄t̄o,
gbé pọ́ lé luabesia gwa lí p̄kεkeo.

⁵ Lá ní w̄enib̄k̄i ge né daalea neasakpeu d̄so,
ńȳ f̄o n̄ Lua P̄piikena yákeε d̄so.

⁶ P̄t̄o koo, ńsu ɔ́kpa n k̄e oosio,
asa ní d̄o a kpele mé a ke báaa v̄io.

Ké bee yà, ge kee yà,
ge aao maa m̄pii yà, ní d̄so.

⁷ Gupua na,
mé wesia íat̄le ì kángu.

⁸ Lá gbé w̄eni lé gé léu,
aà p̄nakeu píi.

N beeo aà làasooke gusia gɔɔwa,
asa aao dasie.
Yá pɔ lé mɔ pii pãe.

Lɛdaa èwaasoɔwa

⁹ Èwaaso, pɔnake n èwaasogɔɔ,
to n pɔ ke n èwaasogɔɔwa na.

Yá pɔ n pɔ gbà ke,
te yá pɔ kàngui,
ãma apii guu ñyɔ dɔ
ké Lua a yákpalekenno.

¹⁰ Nsu to n pɔ yao,
n n gu'iaɔ bɔnla,
asa èwaasoke ní mikã siao ï gẽzeae.

12

¹ To n Kena yá dɔngu n èwaasogɔɔ
e gu àɔ gé dɔine vãi,
e wẽ pɔ ñyɔ me n pɔ nawào aɔ gé kái.

² To aà yá dɔngu
e ïatẽ ní gupuaɔ àɔ lao,
e mɔvua ní saanaɔ aao siakũ,
e loumaa gbɛa gu weesai àɔ gé mói.

³ Gɔɔ bee n ɔɔ lualua,
n gbáɔ koo,
n pɔsobɔɔ kámabo ké aa dasi bo,
n gugwabɔɔ gu'e ní tɔɔnau dãadãa.

⁴ N lé aɔ kpaaũa gãae,
wísilɔgbɛ kɔfi a busekũne.

Bãɔ wii a n vu iu,
mé nenɔenaɔ le a kenɛ buse.

⁵ Nyɔ viake guleŝie ní bea zé guuo,
n mikã a pu lán gyavuwa.

Nyɔ nzia gále lán kwa táa'oawa,
pɔe a n me fele bo,
asa gbɛnazina ï gé a gékiiɛ,
ɔ ɔɔbnaɔ ï be gãae.

⁶ To n Kena yá dɔngu
e n ánu ba àɔ gé kɛi,
e n vua ta àɔ gé kpàolokũi,
e n nibɔna lo àɔ gé wíwii,
e n lòɔ wuluu àɔ gé éi,

⁷ e n bùsuti à ɛa àɔ gé gɛi tɛɛnau,
gu pɔ à bɔu,

e n nisina àɔ gé tái

Lua pɔ kpàma kíi.

⁸ Mapi ma Làasoode ma mè:

Yãpã búubuu, yápii pãe.

Yápi midɛa

⁹ Bee gbɛa lá Làasoodepi ɔno, à dɔa dàdané. A làasokè à kpálekè yáɔi, ɔ à yáasiɔ kèke dasi. ¹⁰ A kpálekè yãmaai, ɔ à yápiɔ kè a zéwa, mé síanae.

¹¹ Ɔnɔnɔ yá de lán gése pɔ wí lé s̄uwaε,
an yá'onεɔ de lán kusa pɔ wa pà gíũgiũɔwaε.
Sādān mēndona mé dànέ.

¹² Ma né, laaika, nsu yāe káfiuo. Wí taalaɔ bɔ dasidasi a lé vío, mé kyokεa zɔɔ í
mε kpasae. ¹³ Wà apii mà, a midεan ke:

Víake Luaε,
níɔ aà yādilεaɔ kūa,
asa gbépii yán we.

¹⁴ Lua a yákpalekewanɔ wá yá píiwa,
baa asiyyā, a maa ge a vāin nò.

SALOMɔɔ Lɛ

Yá pɔ́ kú lée bee guu

Salomɔɔ lɛá báasɛ lɛɛ. We ɔ́ gbɛ̀n plaɔ́ lɛ́ ń báasɛ ɔ́bukɔ́ɛ n yá nana oakɔ́ɛo wídesai. Yápi í di Bibeli kyokenaɔ́wa maamaaɛ. Bee yáí za asínizí wà lɛpi dīlɛ Lua yea a gbɛ́ɔ́zi yátaa ũ. N beeo gɔ́ɛ ń nɔ́ɛo báasɛ í bɔ́ Lua kííɛ, Lua gbaɛ. Ayāmeto lápi kua Bibeli guu zɛví.

B̀nɔ́bɛnapiɔ́ lɛ́ báasɛ yá lɛɛŭ ń buapɔ́ɔ. Gɔ́ɛ ń nɔ́ɛo yá'oa ń kɔ́opi guu, zíɛo aaí kɔ́ wɛɛlɛ aaí kɔ́ e, zíɛo aaí kuakɔ́wa ɔ́ aaí ɛa wàɔ́ kɔ́ wɛɛlɛ lɔ́. Zíɛo gbɛ́páɛo í mɔ́ dúsakũkpané, sádánaɔ́ (ɛ́waaso gbɛ́naɔ́) ge wɛ́ndiapi da ge aà dāo ge aà gbɛ́naɔ́. Aaíɔ́ wɛɛlɛ wà lɛda gbɛ́piɔ́ yáú, āma báasɛpi i bɔ́ ń kíí no, Lua mé tò an nisína yekɔ́i.

¹ Lɛɔ́ mide pɔ́ Salomɔɔ dà.*

Nɔ́ɛ

² Lɛ́pɛ ma lɛ́wa,
asa n yeamazi na demɛɛ vɛ́ɛa.

³ N tulaleɔ́ gí na.
N tó na lán tulale lɛ́kulɛa gíwa.

Bee yá mé tò wɛ́ndiáɔ́ yenzi.

⁴ Ma sɛ wà ta kpakpa.
Kí, gɛ́manɔ́ n kpéu.

Yelusaleŭ nenɔ́naɔ́

Kí, wáɛ pɔ́nake n yá musu,
wáɛ yasenapa,
wá n yearízi na bo de vɛ́ɛa.

Nɔ́ɛ

Aaíɔ́ yenzi a zéwa.

⁵ Yelusaleŭ nenɔ́naɔ́,
má sia mé má kefeŭ.
Má sia lán Kedaa zwàakpɛɔ́wa,
má kefeŭ lán Salomɔɔ kpé zwāaɔ́wa.

⁶ Asu àɔ́ ma gwa ma siake yáíɔ́,
íatɛ́ mé ma lɛ.

Ma dāɔ́ pɔ́ pámazíɛ,
ɔ́ aa ma da vɛ́ɛbugwaa zíu.

Mi e ma azía pɔ́ kèkɛo.

⁷ N gbé pɔ́ ma nisína yenzi,
n̄ n sã́ dádákɛkíi omɛɛ.
Mákíi ni to aa íatɛ́ dɛui?
Bóyáí máo ku n gbéɔ́ sã́ waiɔ́ saɛ sásāai?

Kíá

⁸ N gbé pɔ́ n nɔ́anke de nɔ́ɛɔ́la píi,
tó n̄ gupi dɔ́o, tɛ sã́o iai,
ní n bɛnɛo dá sádánaɔ́ b̀do saɛ.

⁹ Ma gbɛ́na, n̄ kefeŭmɛɛ
lán Falaɔ́ sɔ́da pɔ́ í godɔ́nɛɔ́ dowa.

¹⁰ N gɛɛo maa, n swáɛlɔ́ n sɛ,
n ɔ́nɛɛo kɔ́sɪ́ n̄ n nɔ́ɛo.

* 1:1 1Kia 5.12

11 Wá swálio pine ní vuao,
wí ánu su pélepeleu.

Nɔɛ

12 Goo pɔ́ kía gɛngɛsekɛa,
ma tulale gí dɔ.

13 Ma yenzide demɛɛ

lí'ɔ́ gínana pɔ́ looa ma yɔ́ taau ũ.

14 Ma yenzide demɛɛ áyá ligɔ́n vude
pɔ́ wá bɔ̀ò Ɛngɛdi véebua ũɛ.

Kia

15 Ma gbɛ́na, ní kɛfɛũ fá!

N wé kɛfɛũ lán felen wéwa.

Nɔɛ

16 Ma yenzide, ní kɛfɛũ fá!

N zɛa maa!

Wá wúlekíiá sèbɔ́bɛ,

17 wá kpé zaɔ́á sɛde líɔ́nɛ,

wá kpé bala líɔ́á pèliɔ́nɛ.

2

1 Má de lán Salɔ́na nàalevuwa,
lán guzule sũmaavuwa.

Kia

2 Lá lávu kɛfɛna de leɔ́ guu,
màa ma gbɛ́na de wé́ndiaɔ́ guu.

Nɔɛ

3 Lá mao lí de líkpɛu,
màa ma yenzide de èwaasoɔ́ guu.

Zɔ́lea a uenai í kamagu,
a bɛ blea í kemɛɛ na.

4 A gèmanɔ́ a pɔ́nabɛblekpɛu,
aà dàlapoo pooamala báasɛ ũ.

5 A véɛbɛ gii kpaa ké mà yèèe e,
à ma gba mao ké ma mɛ su,
asa aà báasɛ lé ma gyákeɛ.

6 Aà ɔ́zɛɛ ku ma mi zíɛ,
aà ɔ́plaa liaamazi.

7 Yelusaleũ nenɔ́naɔ́,
ma naé tueɔ́ ní zótɛnaɔ́zi,
ásu dúsakũkpawéɛo,
ásu wá báasɛ gbooo e a lé ká.

Nɔɛ

8 Ma yenzide kíi ma, àle mó,
à ví lé pélepele gbèsisíɔ́wa,
àle bàale sísí musu, àle víví.

9 Ma yenzide demɛɛ

lán tue ge bùasanawa.

A aà gwa zɛ wá kpé kpɛ.

Ale wékpale fɛnɛntiu,

àle gugwagwa a mɔɔ zānguo.

10 Ma yenzide yá'òmɛɛ à mè:

Kia

Ma gbɛ́na kɛfɛna, fɛle wá gé,

11 asa lou làa, buziɛ gèzɛa.
 12 Pópíi lé vukɛ tɔɔlɛwa,
 lɛsigɔɔ kà,
 felenkɔɔpunɔɔ ó lìgua wá bùsuu.
 13 Kaadɔɛnliɔ né sɛ́ia dàale,
 vɛ́liɔ vukè, a gí lòo.
 Ma gbɛ́na kefɛna, fɛlɛ wà gé.
 14 Ma felena,
 ní pɛ gbɛ̀sɔɔu n ulɛkii.
 To ma n wɛgwa, to ma n lɔɔ ma,
 asa n lɔɔ na, mé n oa kefɛũ kè zài.
 15 A gbɛ̀gbonɔɔ kúkũwɛɛ,
 gbɛ̀gbon kelepɔɔ,
 aalɛ wá vɛ́buɔ ásookɛɛ,
 wá vɛɛ pó lé vukɛpɔɔ.
 Nɔɛ
 16 Ma yenzideá ma póɛ,
 mé aà pón ma ũ,
 àlɛ pɔɔble sũmaavuɔ guu.
 17 Ma yenzide, e gu àɔ gé dɔi,
 e guwɛ àɔ gé kɛ́i,
 ɛa ñ kɛ lá tue ge bùasan bɔɔna
 ì kɛ gbɛ̀sɛ́sɔɔwawa.

3

1 Ma wé dɔ ma yenzidezi gwáasína ma wúlɛkii,
 ma aà wɛɛlɛ, mi aà eo.
 2 Má fɛlɛ gé zɛaɔ kɛɛlɛi saɛ,
 mí gbɛ́ pó ma nisína yeipi wɛɛlɛ gãaɛɔ.
 O ma aà wɛɛlɛ, mi aà eo.
 3 Gudɔanaɔ b̀à, kɛ aalɛ bɛbɛ wɛ́lɛu,
 ɔ ma m̀ɛ:
 A gbɛ́ pó ma nisína yei è lae?
 4 Kɛ́ ma gɛ́má g̀ɔɔ,
 ma bɔ gbɛ́ pó ma nisína yeipiwa.
 Ma aà k̀ù, mi we ma aà gb̀àɛ lɔɔ
 e ma gɛ gɛ̀aàɔ ma dakpɛu
 e kpɛa pó à ma nɔsũ.
 5 Yelusaleũ nɛnɔnaɔ,
 ma naé tueɔ ní z̀ótɛnaɔzi,
 ásu dúsakũkpawɛɛɔ,
 ásu wá báasɛ́ gbooo e a lé ká.
 Nɔɛ
 6 Déme b̀ò gb̀áau,
 àlɛ m̀ó lán teluwa keei?
 A líɔ gínana tulalɛtikàtɛa
 ní laatanaɔ pó gínanaɔ píi.
 7 Salomɔɔ mákɛlɛ gwa kɛ,
 g̀ɔsaɔ liaai gbɛ̀ɔn bàaɔ
 Isaili nɛg̀ɔnaɔnɛ.
 8 Aa fɛ́ndaɔ k̀úa nípii,
 z̀ìkan saɔnɛ!

An baade fɛnda looa gwāasin yáɔ yái.
⁹ Kí Salomɔɔ a sebɔpi kè
 ní Libá bɔsu líoɛ.
¹⁰ A lipelɛɔ́ á nusue,
 a kpenakíiá vuae.
 Zwàa gàalulade kpa a zɔ̀lekíia,
 a guuá Yelusaleũ nenɔnaɔ yeanzi ɔgbɛɛ.
¹¹ Siɔna nenɔnaɔ,
 à bɔle à mó kí Salomɔɔ gwa,
 a a kíakefua kpa.
 Aà da mé kpàè aà nɔsezi,
 gɔɔ pɔ aà nòse lé yáabɔ.

4

Kia

¹ N kefeũ ma gbɛna, ní kefeũ fá!
 N wé de lán felen wéwa n sálana fòou,
 n miká de lán blè wiilaɔ pilaa Galada sìsiwawa.
² N swaa pua lán sá pɔ wà ní kákèele
 aa bɔ zu'ókíi aale suɔwa.
 Aa kɔ̀sè plapla píi,
 a kee i pɔse bɔɔ.
³ N lébaa de lán wɔ̀tɛn nian dowa,
 n lé kefeũ.
 N gɛɛ de lán gbeafu pɛɛwa n sálana fòou.
⁴ N nɔɛ de lán Davidi kalangawa.
 Sengbao mèn àaa sɔɔ looawà,
 nɛgɔ̀naɔ gɔ̀keɔɔ píi.
⁵ N yó de lán tue né sia pɔ aale pɔble sūmaavuɔ guuwa.
⁶ E gu àɔ gé dɔi,
 e guwe àɔ gé kɛ́i,
 má gé gbèsísi lí'ɔ gínanade musu,
 má dɛdɛ sísi tulaletidewa.
⁷ Ma gbɛna, n gupii kefeũ,
 n gue sáa vío.
⁸ Ma nɔkpama,
 to wà pila Libá gusísíidewa
 za Amana misonawa
 ní Senii gbè misonao ní Ɛɛmɔ gbè misonao,
 za nòɔmusuɔ tɔ̀opiu,
 za gbeaantɛnaɔ gusísíidepiu.
⁹ N yá ma sɔ blè ma nɔkpama, ma báasɛde,
 wé pɔ n ma gwaɔ ma sɔ blè
 ní n ònɛɛ pɔ mènɔdoeɔ.
¹⁰ Ma nɔkpama, ma báasɛde,
 n yeamazi kè zài,
 n yeamazi namɛɛ de vɛɛa,
 n nísi gí namɛɛ de pɔ gínanaɔla píi.
¹¹ N lébaa m̀̀se demɛɛ lán zɔ̀sapunawa.
 Ma nɔkpama,
 zó ní vío mé kú n léna zíɛ,
 n pɔkasɔ gí de

lán Libā b̀usu líkpɛ g̀iwa.

¹² N de lán kaa ṕ wà a zetà
wà kilidàuwa.

Ma báasēde, ma nɔkpama,
ní de lán bia ṕ wà kaa dàíwa,
lán nibɔna ṕ wà zetàèwa.

¹³ N lu ṕɔ́á gbɛafue
ní libɛ maɔ́ ní áyálio ní naadilio

¹⁴ ní sūmaao ní fee bui g̀inanao
ní sinamɔ lío ní lí'ɔ g̀inanao píi.
Zɔgo lí'ɔ ní aloe lí'ɔ ku we
ní ṕ ṕ a g̀i na deńlaɔ píi.

¹⁵ Kaa l̀ɔn n ũ,
nibɔna í wēnide ṕ lé bɔ za Libā gusísídeu ũ.

Nɔɛ

¹⁶ Gugbāntoo íana, fɛle!

Gɛɔmidɔk̀i íana,
káka su ma kaawa,
a ṕɔ́ g̀i na i ligua,
ma yenzide i g̀ɛu,
i a libɛ nanaɔ ble.

5

Kia

¹ Ma g̀ɛ ma kaau, ma nɔkpama báasēde,
ma a zɔgo lí'ɔ g̀ò ní ṕ g̀inanao,
ma a zɔsapuna blè ní a ío,
ma a v̄ɛ m̄ ní ma v̄io.

Yelusaleũ nenɔnaɔ

A p̀ɔble gbéɔ,
à imi à ká á b̀nɔblenaɔ.

Nɔɛ

² Mále i'o, áma ma láasoo béɛ,
ma yenzide ma, àle gbale.

Kia

Gba wēmɛɛ ma gbēna báasēde,
ma felen sāasaide!

Fíi kpà ma miwa,
gwāasina m̀ɔɛ ma mikā nini.

Nɔɛ

³ Ma a ula b̀ò, mí ɛa mà da la?
Ma gbá pípi, i ɛa gbásíkpa la?

⁴ Ma yenzide ɔg̀è gbà f̀ou,
ɔ ma mɛ lé kɛ f̀efe.

⁵ Ma fɛle gɛ gbawēi ma yenzideɛ,
ma ɔ lé yɔyɔ ní zɔgo lí'ɔ tulaleo,
zɔgo lípi nísi lé bàale ma ɔneɔwa,
à f̀i gbatabɔwa.

⁶ Ma gbawè ma yenzideɛ,

áma à g̀èzɛa à tà k̀ò.
Ké àle yā'o, àà ni ma k̀ū.
Ma àà wèleɛ, mi àà eo,
ma lezùzuaàzi, i weao.

7 Gudṣanaɔ b̀̀a,
 ké aale bebɛ wéle guu.
 Aa ma gbẽ aa ma wiwi,
 b̀̀idṣanapio ma pɔɔgãu wòlomala.

8 Yelusaleũ nenɔnaɔ,
 tó a ma yenzide è,
 á oè kpelewa ni?
 Ma naé Luazi à oèmɛɛ,
 ma yaaaàzi ma mɛ bùsa.

Yelusaleũ nenɔnaɔ

9 B́ n yenzide deò dāɔlai?
 N gbé ṕ ń kefeũ de nɔɔla píi,
 b́ n yenzide deò dāɔla
 ɔ n gbasa n nawẽɛ Luazi màai?

Nɔɔ

10 Ma yenzide tẽa pípia,
 gbẽɔn òaasɔɔo lee kwio guu ɔmɛ vua ũ.

11 Aà miá vua tẽetẽɛɛ,
 aà mikā de sí plèɛɛ

lán gbagbaa káwa.

12 Aà wé de lán felen pélea íuwa,
 aà wépi pípia ń v́io, mé a sálala.

13 Aà gɛɛ de lán ṕ gínanaɔ buawa,
 a gído nanannɔ.

Aà lébaa de lán lávuwa,
 àɛ yɔyɔ ń zɔgo lí nísio.

14 Aà ɔ de lán vua lipɔɔ ṕ diamaa dadauwa,
 aà gbɛɛ de lán wesa swaa yɔɔa ṕ wà safii gbɛ pèpɛwawa.

15 Aà gbáo de lán gbèpɛɛ beɛede
 ṕ wà a zɛɔ ṕ ń vuaowa.

A b̀ lán Libá bùsuwa,
 aà zɛa maa lán sɛde líwa.

16 Aà léá źɛ,
 aà gupii kefeũ.

Yelusaleũ nenɔnaɔ,
 lá ma gbẽna yenzide den we.

6

Yelusaleũ nenɔnaɔ

1 N gbé ṕ ń kefeũ de nɔɔla píi,
 n yenzide gè má ni?

N yenzide mi d́ má oie
 ké wà e wà aà wɛɛlennɔi?

Nɔɔ

2 Ma yenzide gè a ṕ gínana buaɛ,
 à gè pɔblei a kaauɛ,

i lávuɔ wɛ.

3 Ma yenzideá ma ṕɛ,

mé aà ṕn ma ũ,
 àɛ pɔble sũmaavuɔ guuɛ.

Kia

4 Ma gbẽna, ń kefeũ lán Tiizawa,
 ń maa lán Yelusaleũwa.

N yá ì dimá
 lán zígɔ́ pɔ́ dàlapoo kũaɔwa.
 5 Wɛgoa, asa máɛ liɛ.
 N miká de lán blè wiilaɔ pilaa Galada s̄is̄iwawa.
 6 N swaa pua lán s̄a pɔ́ aa b̀lɛ zu'ok̄i aale suɔwa.
 Aa k̄s̄è plapla píi,
 an kee i pɔ́sɛ b̄oɔ.
 7 N gɛɛ de lán gbɛafu pɛɛwa
 n sálana f̀ou.
 8 Ma naɔ kà bàaɔ,
 a pɔ́ mi m̄ésɛdilɛn̄éɔ basiiɔ,
 a lésɔɔ lé v̄io,
 9 āma ma felen s̄aasai adoaɛ,
 aà da né m̀endonan we,
 aà da'iaɔi pɔ́ dɔ́wàɛ.
 Tó nɛnɔnaɔ aà è, aai aà s̄aukpaɛ,
 ma nɔpiɔ ì aà tɔbɔ m̄pii.
 10 Déme b̀ lé mɔ́ kee lán gudɔawai?
 A kefɛũ lán m̄vuawa,
 a pípia lán ìat̄ɛwa.
 Aa yá ì dimá
 lán zígɔ́ pɔ́ dàlapoo kũaɔwa.
 11 Ma gɛ lí pɔ́ w̄i a w̄éna só kaau,
 ma pila swa'eu pɔ́ lá taa gwaiɛ.
 Ma gɛ gwai tó v̄éɛɔ b̄ob̄b̀,
 tó gbɛafuɔ vukè.
 12 Mi d̄ó ké ma nis̄ina ma sɛ
 g̀emanɔ ma kía deɛɔ s̄ógoɔ guuo.

7

Yelusaleũ nɛnɔnaɔ

1 Ɛa su, ɛa su Sulami nɔɛ!
 Ɛa su, ɛa su wà wɛfima!
Kia
 B́yāi á ye wɛfi Sulami nɔɛwa
 lán zà lɛɛ pla ɔ́gwaawai?
 2 Kíá bui nɔɛ,
 n gbála maa n kyaleu,
 n gbala ú de b̄ũunɔ,
 a de lán ḡide ɔ́ziwaɛ.
 3 Kɛɛona pɔ́ v̄ɛli láa a guuo ku we,
 pɔ́wɛn ze pɔ́ s̄umaavuo liaai ku we.
 4 N ý de lán bua né m̀en plaɔwa,
 lán tue né s̄iaɔwa.
 5 N nɔɛ de lán kalanga pɔ́ wa b̀ó ní wesa swaaowa.
 N wé de lán Ɛsɛb̄ó íkalɛk̄i pɔ́ kú Balabiũ bíib̄ɔɛ saɛwa.
 N ní de lán Libā b̄usu kalanga pɔ́ b̄aa ní Damasiowa.
 6 N mi maa lán Kaameli gbès̄isiwa.
 N miká de lán zw̄aa ḡaaluladewa,
 a de pl̄ɛɛ, ì ma laai sia.
 7 N kefɛũ fá, ni kamagu,
 wá yeak̄i ḡɛaḡè.

8 N zεa maa lán daminaliwa,
n yó de lá a kówa.

9 Ma mē má dεde lípiwa,
mí a bε kú.

N yó demεε lán vεε kówa,
n lé'iana de lán mao gíwa.

10 N lé'i na
lán vεε pó a na deńlawá.

Nɔε

Vεεpi lé gē ma yenzide léu sàaa,
àε taa'o aà lébaa ní aà swaaowa yɔɔɔɔ.

11 Má de ma yenzide pó ũ,
ma ni kuwà.

12 Ma yenzide, mɔ wà gé sēu,
wí gé ii zōεwíawu.

13 Gufēne wí gé vεεbua,
wà gwa tó vεεɔ bɔɔɔɔ,
wà e tó gbεafuɔ vú pía.

We má yeanzi ɔɔunε.

14 Sēε lánvu gí dāgua,
libε nana bui píi kú wá kpεεε.
Ma a zi ní a dafuo kàlene,
ma yenzide.

8

1 Tó ma dāɔn n ũ
wa yó mǐ wá kpàkōwa yāaε lé!
Tó ma kpaaũnnɔ bàasi,
dō má lépεma, wa sakamaguo.

2 Dō ma genɔɔ ma da'ia kpéu,
mí vεε gí na kpama n̄ mi
ní gbεafu í nanao.

3 Aà ɔzεε ku ma mi zíε,
aà ɔplaa liaamazi.

4 Yelusaleũ nenɔnaɔ, ma naé Luazi,
ásu dúsakũkpawεεo,
ásu wá báasē gbooo e a lé ká.

Yelusaleũ nenɔnaɔ

5 Déme bò gbáau, àε mó,
àε gbāa'e a yenzidewa keei?

Nɔε

Ma n vu mao lí gbáu,
wekii n da n nɔs̄iu,
wekii nɔwāwā m̄uwā s̄ à n i.

6 Ma na n sōwa lán seelakεɔ pó wí da ní nɔε ge ní ɔwawa,
asa yeagōei í mómá lán gawaε,
báasēpi pásí lán mia'εwaε.

I namá lán téwaε,

í kúmá lán té sà zōɔwaε.

7 Baa ísi a f̄s̄ báasē tεdeo,
baa swada í a f̄s̄ daao.

Tó gbé a bε àizεεɔ kpà píi
báasē lua yái,

wa sakaaàgu búubuue.

Yelusaleũ nenɔna

⁸ Wá dāuna ví, i yó bɔbɔo.

Kpelewa wá ke

tó gbēe ye gē aà yáui?

⁹ Tó a de bíi ũe,

wá gulesiɔ bowà ní ánusuoε.

Tó a de bíibɔle ũe,

wá káka ní seδε líoε.

Nɔε

¹⁰ Biiin ma ũ,

ma yó mé a gulesiɔ ũ,

ɔ má de ma yenzideε

gbé pó ì aafia iè ũ.

¹¹ Salomɔɔ vɛεbu ví Baalamɔ,

à búpi ná gbèwinaɔne ní ɔZí.

An baade líɔ fiabo ánusuo ɔwatē òaasɔɔo.

¹² Salomɔɔ, má azía vɛεbu víε,

má ánusuo ɔwatē òaa sɔo kpama,

mí a òaa do kpa vɛεbu zíkɛnaɔwa.

Kia

¹³ N gbé pó niɔ ku kaaɔ guu,

wí swāɔnzi,

to mà n lɔɔ ma.

Nɔε

¹⁴ Ma yenzide, mɔ kpakpa,

ní ke lá tue ge bùasan bɔlɔna

ì ke sìsì pɔginadeɔ musuwa.

ISAIA

Yá pò kú láe bee guu

N Ebelu yáa Isaiá tó bọọlè mè Dii ì ní suaba. Ama Lua gbé suabaa doũ ní pò pò gbé ɔ yaoo. A yáí láe bee yá ì dimá. A lèè mèn bàà ò ní soolooe (66) kpaalea lèè àà:

Lèè 1 e 39 Anabi Isaiá kè Lua lèdòkèna ù Yelusaleũdeone yápási gɔɔe. Goo bee Egipiò gbāa lé sɔaa mé Asiliò gbāa lé káfi.

E wàò gé Yesu Kilisi ii wè 734, gɔɔ pò Aaza de Yelusaleũ kía ù, Silio ní Isailio (wí me lo Eflaiũ) lèdoúkè, ɔ aa zíkà ní Yudaò, ké Yudapiò e namá, wí zíkà ní Asilio.

Wè 722-721 guu Isaili bùsu mǐde. Asilio ní mɛwɛia Samali sí, ɔ aa tà ní gbé.

Wè 701 guu kí Ezekia kpalablegɔɔ ɔ Asilio koezò Yelusaleũzi, ɔ aa Yuda bùsu kpaalè.

Goo bee ānabi Isaiá bò gupuaú nɛgɔna ù, àà yáa adoa. A mè Asilio wétɛamɔané bò Lua kíie, àlè a gbé náaisaidepiò swágagae. A gí Yelusaleũ dɔaanaò lekpaainzi dasiò ní ní bɔa ikoyā kpeo ní ní yázesaio ní lousisiyā pò aa koleaò ní ní gbāamɔa taasideoneò ní yápáleo dasi. Ama tó kai m̀, ānabipi yá'oané ì ní gba s̄, ì ní ǹse níninée.

Yápii guu Isaiá ì oné aa Lua náaike, atɛsa lé pò a gbènéò, aai zíkè àà yádilɛaowa. Isaiá ò à kpàlè à síwà à mè, sema luanaaikèa m̀ ní yāmaakèaò, baade zia yáa musu ní wéledeò yáa lo ní gbāadeò yáa pii.

Lèè 40 e 55 ɔ wí me Isailio ǹseninia yá. Bùsu yáa lílè sa. Babilonideò mé aa gò dɔaaa Asilio gbɛu, aame gò gbāa ví, ɔ aa Yelusaleũ sí e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 587, aa gbé pò kú a guu náaa tàrínɔ. Gbé pò wà ní séle wà tàrínɔ lé kò lala wàlè me: Lua wéle kaaleaá Babiloni táaò ziblea Isailio Luawa yà mɔɔɔ? Wà ní ké bùsu pò Dii kpámáwa zāzā, wà gíné aa lousisi Dii kpéu, ɔ an pò na lo, aa díle Dii pākpañzié, à kaaàgu m̀an lò, ge a gbāa ví lon lò, wa d̄o.

Gbé pò an pò yaapiò ɔ ānabi lé yá'oné. A mè Lua a zíkè Pɛesio kí Kilusi ǹse guu, ké à a gbé suaba. A ní bɔ a gɛn plaade lá à ní bɔ Egipi bùsuu yāawa, Lua gbépiò i ea ta bùsu pò Lua kpámáu. Lá Lua mé dúnia Kena ù, a f̄ yá pò a m̀ o, i gbasa ké. Gbé pò ziblèmápiò táaá pò gianaone.

Wedɔa yápiò guu yá mèn síiò ku, àlè gbé pò wí mè Dii zíkèna yá'o: (42.1-4, 49.1-6, 50.4-9, 52.13-53.12). Lua bàakuarínɔ gbezā lá guu gbépi mé Yesu Kilisi pò wà dɔaa wà àà yá'ò ù (Zin 8.30-35).

Lèè 56 e 66 yáa gbé pò wà tàrínɔ ea sua Yelusaleũ yáe. E wàò gé Yesu Kilisi ii wè 538 Pɛesio kí Kilusi ɔdà láu à mè gbé pò wà ní séle wà s̀rínɔ ea tá ní bùsuu, aai ea Lua kpé keke wà d̄. Ké aa kà we, yá zí'ũ ní lé. An mɛwɛia Yelusaleũ òòkpà, gbé pò aa gò beò bùsu kèaakèaak̄e, mé luanaaikènaò dasi lo. Wàlè yáke a zéwao, baa kúleá táaone èa f̄lè ní gbāao se.

Ama ānabi Isaiá azia òbné Dii zina ù, à bao na kpà taasideone, à pòsiadeò gbà s̄. (61.1-3). Goo pò Yesu m̀, a d̄ zí pò a m̀ keiá ānabikezipié. (Luk 4.16-21).

Isailio swágbáakea

¹ Yá pọ Amozu né Isaia è Yuda bùsu ní Yelusaleũo musu Yuda kía Uzia* ní Yotaũo† ní Aazao‡ ní Ezekiao§ gwoon ke:

² Musudeo, à yāma!

Gbé pọ kú z̄l̄eo, à swákpa!

Asa ma Dii ma m̀e,
ma n̄eo s̄i ma ní gwá,
ō aa ḡimazi.

³ Zu a dii d̄o,
z̄aāina a bl̄ekalek̄li d̄o,
kási Isailio ye yápi d̄oa yáio,
ma gbépio lío yá d̄o.

⁴ Waiyoo bui duunkena pi!
T̄aae k̀e ní musu z̄o!
Gb̄enaz̄in v̄aikena! Né vl̄aa!
Aa p̄ákp̄a Diizi aa mikp̄elīe,
aa sakà Isailio Lua Kuaadoadegu.

⁵ A ye aà ea á gb̄e yá?
B̄oȳai a gi lé b̄o aà yá kpei?
Mi gȳa s̀e, s̄o ỳēēe làa mío.

⁶ Za á k̀ēewa e à g̀e p̀e á miwa,
aafia ku gueio,
sema b̄o ní fl̄aala iao ní b̄o uusik̄eao.
Wi ̄ot̄o a keewa à ib̄o,
wi n̄isimawà wà zw̄aa ỳewào.

⁷ A bùsu g̀o da giīe,
á w̄é̄eo tek̀ù.
Bui z̄ilōo á buap̄o s̀ēe á w̄aa,
à g̀o da gii k̀e aa z̄ibl̄ewà yáí.

⁸ Sibna mé g̀o ado lán v̄ēbu kolakp̄ewa.
A g̀o lán p̄en bua ȳaȳasuwa,
lán w̄é̄e pọ wà koez̄iwa.

⁹ Mé i ke Dii Ziḡōde wá k̄naeo tòw̄ēo,
d̄o wa ḡo lán S̄ōd̄ōwa,
wí b̄o lán Ḡōm̄ōwa.*

¹⁰ A Lua yāma,
á kía pọ á yá muaa ní S̄ōd̄ōudeo.
A sw̄ad̄o wá Lua ikoȳai,
á Ḡōm̄ōo dendaeo.

¹¹ Ma Dii ma m̀e:
Sa dasi pọ á̄e oa d̄em̄ēe p̄ōe ũe?
Sa pọ wí a pọ k̄ateu à ték̄u oaa
ní s̄ao ní p̄o mekp̄aa n̄isio ni b̀òmala.
Ḡaae ní s̄ao ní bleo au lí kamaguo.

¹² K̀e a m̄o ze ma ae,
d̄em̄e bee gb̀eawái?
P̄ōo kilimpaa ma uapi.

¹³ Asu ea ma gba p̄op̄a b̄o,

* 1:1 2Kia 15.1-7 † 1:1 2Kia 15.32-38 ‡ 1:1 2Kia 16.1-20 § 1:1 2Kia 18.1-20.21 * 1:9 Daa 19.24, Lom 9.29

má ye á tulaleti gíyáio.

Dikpe pọ́ i ke mọ̀bọ̀zì ní kámabogọ̀ọ̀,
á kọ̀kàaapio vāie, má f̄io.

¹⁴ Má za á mọ̀bọ̀a dikpeoḡu
ní dikpe pọ́ i keọ́ píi,
ì ma kũ gbāa lán asowaε,
ma kpasa ní a seao.

¹⁵ Tó a ọ̀sè musu a wabikèa,
má a wé ga zuε,
baa tó a wabikèa kọ̀sọ̀kọ̀sọ̀,
má swáseio.

Gbēde'au gókpa á ọ̀wa.

¹⁶ A zu'o, í gọ̀ gbāsísai,
à yāvai tó,
má ye mà á e ní vāikeao lo.

¹⁷ A fεε ze ní maakeao,
ìb te yázedekeai.

A gbé pọ́ wàle gbāamónéọ dazewa,
í yānakpa tone pọ́ gwana v̄ioọ̀wa,
í yággọ̀ gyaa gbēandoọ̀ne.

¹⁸ Ma Dii ma mè:
A mọ̀ wà ledoūke,
Baa tó á duuna gọ̀wá téεε lán w̄ōtēnawa,
a gọ̀wá púuu lán buawaε.

Baa tó à gọ̀wá téεε lán ḡaalulawa,
a gọ̀wá púuu lán sākāwaε.

¹⁹ Tó a wei mé a ma yāmà,
áọ́ á b̄usue bee ble ma a bleε.

²⁰ Tó a gi s̄ó mé a swágbāakè,
wa á dede ní f̄ēndaoε.
Ma Dii ma lé mé ò.

²¹ A gwa lá wéle pọ́ náai v̄i yāa gọ̀ káalua ū sa.
Maakea ní yázedeo di a guu yāaε,
tiasa gbēdenaọ́ mé k̄ọ́ a guu.

²² N ánusu tánkpakè,
n v̄εε maa kè íw̄a.

²³ N d̄oanaọ́ swágbāakè,
aa nà kpáíọ̀wa.

Ampii aa ye gbagusaεi,
aaìb kpáleke gbai.
Aali yānakpa toneowao,
aali leda gyaaọ̀zio.

²⁴ A yái tò ma Dii Zíḡde Isailio Lua Gbāade ma mè:
Kai ma ibεεo! Má t̄osiwáε,
ma pọ́ i weewá.

²⁵ Má ọ̀diεwáε sa,
mí á baasa lán mọ̀wa ní kasagb̄o,
mí á gbāsi wolowá píi.

²⁶ Má tó àọ́ d̄oanaọ́ v̄i lán yāawa,
á ledamadeọ́ i gọ̀ ní kua ziwa.

Bee gb̄ea wi me á wé̄lee
 yá̄zede wé̄lee ge náai wé̄lee.
 27 Má Siɔnadeɔ bɔ ɪadaama guu,
 an gb̄é pɔ n̄sɛlileɔ bɔ yá̄zede yá̄i.
 28 Má t̄aaedeɔ n̄ duunkenaɔ wíwi píie,
 gb̄é pɔ aa p̄akp̄amaziɔ mide.
 29 Wí a á kú
 gb̄éneli pɔ k̄áágu a sa'òmáɔ yá̄i.
 Á gee a ḡɔ kpá á wé̄ie
 swalu sa'oa pɔ a z̄eðɔ yá̄ musu.
 30 Á ḡɔ lán gb̄éneli pɔ a lá wòlowa,
 lán swalu pɔ a í làawa.
 31 Ḡɔsa gb̄āa a ḡɔ lán s̄è giiwa,
 aà ȳákea iɔ de tekona ũ.
 Á tékū n̄ a ȳákeao s̄ānuε,
 gb̄ēe aɔ ku we à tépi deo.

2

Dii gb̄èsis̄i

1 Yá pɔ Amɔzu né Isaia è Yuda bùsu n̄ Yelusaleũo musun ke:
 2 Ḡɔɔgb̄ez̄āz̄i Dii kpé gb̄èsis̄i
 a ḡɔ gb̄èsis̄iɔ mide ũ.
 Wa se les̄i de s̄is̄iɔla,
 bui píi i siu we.
 3 Dasi a gé we aai me:
 Á mɔ wà Dii gb̄èsis̄ikū,
 wà gé Yakɔbu buiɔ Lua kp̄éu,
 i wá da a z̄éwa, wíɔ beu.
 Dii ȳadaané a bɔ Siɔna,
 aà yá a bɔ Yelusaleũ.
 4 Á yá̄ḡɔḡɔ buiɔne,
 a ȳákeke dasiɔne,
 aai n̄ f̄endaɔ gb̄ēgb̄ē lile soona ũ,
 an s̄ōnaɔ s̄ō máaso limibobɔ ũ.*
 Buie a f̄enda se a deezio,
 wa z̄ikaa dada lɔo.
 5 Yakɔbu buiɔ, à mó,
 wàɔ be Dii gupua.

Dii yákp̄alekeḡɔz̄i

6 N n gb̄é Yakɔbu buiɔ v̄ūaa,
 asa gukpe oi yá t̄ómáε.
 Áa ɔd̄idi m̄aso yáwa lán Filit̄eɔwaε,
 aa k̄ɔ ɔ k̄ū n̄ buip̄aleɔ.
 7 Anusu n̄ vuao di n̄ bùsuue,
 an àiz̄eεɔ lé v̄io.
 S̄ó di n̄ bùsuue,
 an z̄ikas̄oḡoɔ lé v̄io.
 8 Pɔ pɔ aa k̄è t̄áaɔ ũ di n̄ bùsuue,

* 2:4 Yoε 4.10, Mis 4.1-3

aaɪ kuleke ní ɔ̀zìpìɔ̀nɛ.

⁹ Gbɛ̀nazìnaɔ̀ gɔ̀ suuunnɔ̀,

aa gɔ̀ yèèè.

Nsu sùuukerìnnɔ̀!

¹⁰ Bàale Dii zɔ̀kɛ gawi pɔ̀ ì to vĩa ní kũe,

ní sɔ̀ɔ̀ gbɛu, ní ulɛ eu.†

¹¹ Waladeɔ̀ mi a gɔ̀ pélea,

gbé́ɔ̀ íandāa a midɛ.

Dii mé a tɔ̀ɔ̀ ado gɔ̀ beezi.

¹² Dii Zigɔ̀de gɔ̀ɔ̀dìle

yɔ̀ɔ̀deɔ̀nɛ ní waladeɔ̀ píi

ní íandāna pɔ̀ aaɪ nízi se lesìɔ̀,

¹³ Libā b̀usu seɔ̀ lí gbāa zɔ̀ɔ̀

ní Basana b̀usu gbénelìɔ̀ píi,

¹⁴ gbè̀sìsì misonaɔ̀

ní s̀sì lesìlesìɔ̀ píi,

¹⁵ kalanga lesìɔ̀

ní b̀ii gbāaɔ̀ píi,

¹⁶ gó'ìlɛna laatanɔ̀

ní gó'ìlɛna beɛɛdeɔ̀ píi.

¹⁷ Gbɛ̀nazìna wala a kpále,

gbé́ɔ̀ yɔ̀kɛa a busa.

Dii mé a tɔ̀ɔ̀ ado gɔ̀ beezi,

¹⁸ táaɔ̀ i gèle míɔ̀.

¹⁹ Tó Dii fèle ní dúnia kpoɛaɔ̀,

wa bàale aà zɔ̀kɛ gawi pɔ̀ ì to vĩa ní kũe,

gbé́ɔ̀ ta gbè'ɛɔ̀ guu ní vukpe'ɛɔ̀.

²⁰ Zibeezi aa ní táa pɔ̀ wa p̀i ní ánusuo ní vuao

wà kúlené kóle énaɔ̀nɛ ní sasiɔ̀.

²¹ Tó Dii fèle ní dúnia kpoɛaɔ̀,

wa bàale aà zɔ̀kɛ gawi pɔ̀ ì to vĩa ní kũe,

gbé́ɔ̀ sɔ̀ɔ̀ gbè'ɛɔ̀ ní gbè̀sɔ̀ɔ̀ guu.

²² Asu gbɛ̀nazìna náaikɛo.

Íana ì weò, b̀ón aà ùi?

3

Yádaa Yelusaleũdeɔ̀ ní Yudaɔ̀la

¹ Gwa! Dii Lua Zigɔ̀de

a lípana pɔ̀ Yelusaleũdeɔ̀ ní Yudaɔ̀ lé gbāa'ewà gá,

a ní kùsũa ní ní ío símá píi.

² A ní negɔ̀naɔ̀ ní ní zìgɔ̀ símáɛ

ní ní d̀aanaɔ̀ ní ní ánabiɔ̀

ní ní màsokɛnaɔ̀ ní ní gbè̀zɔ̀ɔ̀.

³ A ní sosa badeɔ̀ ní ní gbāadeɔ̀ símáɛ

ní ní ledamadeɔ̀ ní ní ɔ̀zìkɛnaɔ̀

ní ní welekenede kàsaɔ̀.

⁴ A èwaasonaɔ̀ kpáné kíaɔ̀ ù.

Gbé́ pɔ̀ an yá ì gé ní kpɛo à su ní aɛɔ̀ mé aa d̀aané.

† 2:10 Zia 6.15

5 Wa kɔ́ bɔ́o'i mi,
gbé ní a gbéó, gbé ní a gbédeeo.
Ɖwaaso a gbɛ́zɔ́ lele,
beesaide a zɔ́adɔ́ gawidewa.

6 Gbé a a dāuna kū a mae be, i oè:
N ula vɪ, kɛwɛɛ dɔ́aana ũ,
kaaŭaɛ bee kɛkɛa gò n yá ũɛ.

7 Zibeezi sa i pūna à mɛ:
Ma gēne no.
Pɔ́blea ge pɔ́kasa ku ma beo,
ńsu ma kpa gbéone kía ũo.

8 Yelusaleŭdeɔ́ lé fua,
Yudaɔ́ lé ke kélékɛɛ.
An yá'oa ní ní yákeao bɔ́ Dii kpe,
aa le'è Dii gawidewa.

9 Wa ní tàae dɔ́ ní wéwa,
aań ní duunake gupuau lán Sɔ́dɔ́ŭdeɔ́wae,
aali kpaguio.
Waiyoo ampiɔ́, aa kisia ɪ níziaɛ.

10 A o gbēmaaone aaɔ́ ku aafia,
asa aa ní yákeao gb'e.

11 Waiyoo váikenaɔ́! Aa yá'e,
asa pɔ́ pɔ́ aa tɔ́ mé a bɔ́lené.

12 Ɖwaasonaɔ́ lé ma gbéɔ́ wetã,
nɔ́eɔ́ mé lé kiblemá.
Ma gbéɔ́, á dɔ́aanaɔ́ mé lé á sāsá,
aale á da zé váiwa.

13 Dii mɔ́ zòle a gínaa,
à fèle lé yákpaleke ní gbéɔ́.

14 Dii lé yáda a gbé gbɛ́zɔ́ɔ́ ní ní dɔ́aanaɔ́la à mè:
Ame a ɔ́màle ma véebuɔ́,
a taasideɔ́ pɔ́ɔ́ nàaa á kàle á kpéɔ́u.

15 Déme á gbá zé à ma gbéɔ́ wíwi
à taasideɔ́ dɛ́ɔ́nzɔ́i?
Ma Dii Zigɔ́de, máme mále á la.

Yelusaleŭ nɔ́eɔ́

16 Dii mè, Siona nɔ́eɔ́ yòɔ́ vɪ,
aaɔ́ bebe wàɔ́ ní waa bɔ́bɔ́ ní aɛ,
wàɔ́ wéblaavu bilebiléné,
aaɔ́ táa'o metɛɛmetɛɛ
ní zà kɔ́fideɔ́ daa ní gbáwa.

17 A yáí Dii a to Siona nɔ́eɔ́ mi bɔ́keleka,
a to an mi gbáa ke.

18 Zibeezi Dii a ní nɔ́amblebɔ́ɔ́ wolomá,
zádangbawaɔ́ ní falanaɔ́ ní òneɛɔ́

19 ní swáliɔ́ ní zã ní sálanaɔ́

20 ní pókummusɔ́ ní gàsɪgbɛɔ́

ní seɔ́ ní tulaleɔ́ ní esɛbaɔ́

21 ní táanaɔ́ ní táana ní pɔ́ɔ́

22 ní zwā̀aò ní pòlògā̀uò
 ní ula gbà̀aò ní kiopḕnaò
 23 ní díìò ní pólè lè̀naò
 ní tulu pò aai díò ní gomusuò.
 24 An gí na gbèu, gí íi mé a gò dò,
 an se gbèu, zò ba mé aò dò ní pi.
 An mitā̀a gbèu, migbaa mé a gò,
 an pòkasaò gbèu, zwà̀nkasa aao yea,
 an maa gbèu, mò wā̀a seela mé aò ku.
 25 Wa á zā̀aò dèdè ní fḕndaòe,
 wa á nḕgṑnaò dèdè zì guue.
 26 Siònaò wḕnake aà òòòò,
 aà gò ká̀lea tòòle ògii.

4

1 Zibeezi nòe gbè̀on soplaò gòe mḕndo sikṑwa aà me:
 Wā̀a wā̀zia gwa,
 wíò pòkasa kè wā̀ziae.
 Wibòwḕe, n tó iò kuwá.

Vlā̀ pò Dii a to à pà

2 Zibeezi Dii a to Isailiò vlā̀pa,
 aò maa mé aò gawi ví.
 An bùsu pòò aò zṑò,
 a Isaili kṑnaò ka bḕe ní gawiowa.
 3 Gbè́ pò aà gò Siònaò,
 gbè́ pò aao ku Yelusaleũpio,
 waò o gbè́ pò wà ní tó kḕ wḕni taalaupìòne Lua gbè̀ò.
 4 Dii a Siòna nòeò áma wolomá,
 a gbḕdè'au wolo Yelusaleũdepìòwa.
 Tó à yákpalekè̀rínò ní téo maa,
 5 a telu kúle Siòna gbè̀sìsì
 ní gbè́ pò káaaa weòwa píi fáane,
 i télepìò gupua kúlewà gwā̀asina,
 asa Dii gawi mé a kúlewà píi.*
 6 Aò de mikpakii ù fáane,
 ké à uena dańla íatḕ gbā̀a yái.
 Aò de yekii ù lò,
 ké wà e ulèu zàa'iana ní louoe yái.

5

Dii vè̀ebu

1 Má lesi ma yenzidee aà vè̀ebu musu.
 Ma yenzide vè̀ebu ví sìsì táaede pòleu.
 2 A a gu bí à a gbèò kòle,
 à vè̀eli maaò bàu.
 A gugwakii lesi dà a guoguo,
 à vè̀efèkii yò a guu.*
 Aà wé dòi à né maa iè,

* 4:5 Bòa 13.21, 24.16 * 5:2 Mat 21.33, Maa 12.1, Luk 20.9

ῥ né gia a ìè.

³ Tiasa Yelusaleũdeᵔ ní Yudaᵔ,
à yágᵔgᵔwēe, mapi ní ma vēebuᵔ.

⁴ Yá kpele mé gᵔ mà ke ma vēebuᵔ,
mé mi keᵔ ni?
Ma wé dᵔi aà né maa imeᵔ.
Bᵔyāi à né gia ìmeᵔi?

⁵ Tiasa má oé lá má ke ma vēebuᵔ:
Má a kaa gboᵔe, wi a ᵔᵔkpa,
má a bíᵔ daaíe, wi ᵔzᵔwà.

⁶ Má pākpaìè,
wa a líᵔ mibo loᵔ, wa a sēwao.
Lēaa ní lesikaᵔᵔ mé a fēe we,
mé má o louᵔ asu ma we loᵔ.

⁷ Isailiᵔ mé Dii Zīgᵔde vēebupi ũ,
Yudaᵔ mé kaa pᵔ í pᵔnakᵔᵔ ũ.
Yázede a wēeᵔe, ᵔ gbēdeᵔa mé kᵔ,
aà wé dᵔ maakᵔai, ᵔ búbuᵔa mé dᵔ.

Waiyoo vāikᵔnaᵔ

⁸ Waiyoo gbé pᵔ aaí kpé nanakᵔwa,
aaí bú pépekᵔᵔle e gu láa,
aaí gᵔ búsu ví ndᵔᵔ.

⁹ Dii Zīgᵔde ò, ma swá mà à mè:
Ua yálalapiᵔ gᵔ uazí ũe,
be zᵔᵔ maapiᵔ gᵔ bezia ũe.

¹⁰ Baa vēebuᵔ bà kwi,
a vēe a ka litili baᵔᵔ,
pᵔwᵔᵔna zaa le basᵔᵔ tᵔa guu,
le kwi wa e.

¹¹ Waiyoo gbé pᵔ aaí fēe kᵔᵔkᵔᵔ
wàᵔ kpáleke í gbāai,
aaí gēgē vēei gwāasína
e à gè fēlᵔnᵔᵔ.

¹² Mᵔᵔna ní kotilio ní gāao ní kuleᵔ
ní vēeᵔᵔ ᵔ aaí pᵔnakᵔᵔᵔ.
Aali Dii yākeᵔᵔ dao,
aali làasooke zí pᵔ a kᵔᵔwao.

¹³ Ma gbéᵔ ᵔnᵔkᵔsāama yái
wa ní séle tárnᵔᵔe.
An gbéᵔ gbiaᵔᵔ gaga ní nᵔanaᵔe,
imi a ní daside dᵔe.

¹⁴ A yái tò beᵔda lé vù,
à le'èᵔe à gᵔagᵔè.
An gawideᵔᵔ ní ní dasideᵔᵔ siu we,
ní ní zᵔadeᵔᵔ ní ní pᵔnakᵔᵔnaᵔᵔ sānu.

¹⁵ Gbēnazínaᵔᵔ gᵔ suuunnᵔᵔ,
aa gᵔ yēeᵔe,
waladeᵔᵔ gᵔeᵔe a gᵔ kpá ní wéi.

¹⁶ Dii Zīgᵔde a tᵔᵔᵔ yázede guu,

Lua Kuaadoade a a kuaadoake ɔlɔné yākea a zéwa guu.

17 Sāo i gbasa aao kú ń dádākekíi,
sāneɔlɔnao pɔble ɔdeɔ beziapiu.

18 Waiyoo gbé pó aai yāvāi dɔ ń pi ń mɔafilio,
aaɔ ń duuna gále ń kpɛ lán zugowaɔ.

19 Aai me: Yá pó Lua kūa,
aà bɔɔ kpakpa wà wesiɛ.

Yá pó Isailio Lua Kuaadoade lé yá mó wà e.

20 Waiyoo gbé pó aai me vāie maa
mé aai me maaɛ vāio.
Aai gusia dile gupua ũ
mé aai gupua dile gusia ũ.

Aai íi dile na ũ
mé aai na dile íi ũ.

21 Waiyoo gbé pó aaɔ e wà kà,
aai nziá dile ɔnɔna ũɔ.

22 Waiyoo gbé pó aa tɔbò wēmia guuɔ
ń gɔsa pó aa í gbāa yāalea dɔɔ.

23 Aai yānakpa tàaedeɔwa gbagusaɛ yái,
aai gbēmaaɔ yá málɛné.

24 A yái tò lá té i áwa sāsā
mé sē i kwé té guu,

màa an zínaɔ yó,
an vúɔ gē ń íanao lán luutēwa,
asa aa gi Dii Zigɔde ikoyāi,
aa sakà Isailio Lua Kuaadoade yáuɛ.

25 A yái Dii pɔkūmabòbò a gbéɔwa,
à ɔ ue sù má à ń gbé.

Gbèsisio dèe,
an gɛɔ gò kále bàasi lán b̄isawa.
N beeɔ píi aà pɔkūma i kpáleo,
aà ɔ gi looańlaɛ.

26 Dii gudɔkɔekíi dile bui zàzāɔne,
à swe pè gbé pó kú tɔɔle léwaozi.
Gwa, aale mó wāawāa d̄ioo.

27 An gbēe i kpasao,
an gbēe i gēnalɛo.

An gbēe lé igofampao,
i lé ń gbēe d̄edɛo.

An gbēe pɔdɔmpi i f̄ɛsio,
an gbēe kyaleba i k̄ɛo.

28 An kao lena, an sáo k̄āa píie,
an s̄ɔɔ swe gbāa lán gb̄esiwa,
an s̄ógoɔ gbá lé liasāiz̄ɔ lán zàawa.

29 An k̄ɔfi dɔ lán n̄ɔmusuɔwa,

aale pūna lán nòokusi bɔɔwa.
 Aale lé kú pówa ní palaaɔ,
 aale taò, gbēe a fɔ gé síio.
 30 Zibeezì aaɔ pūnamá lán ísia pūnaawa.
 Tó n bùsupi gwà,
 gusia ní yooyeao mé aɔ ku we,
 gu a sisi luabesiana yáí.

6

Lua Isaia dilea anabi ũ

1 Wē pó kí Uzia gà,* ma Dii è zōlea báawa musumusu, aà gomusu pó bàe àà gbázi aà kpé pà. 2 Malaika gudōanaɔ ku aà mia, an baade gāsia soolosoole. Aa a mèn plapla kù ní oaa, a mèn plapla sō ní mewa, a plapla pó gòɔ ò aai vuaò. 3 Aale okōe:
 Kuaadoade, Kuaadoade, Kuaadoade Dii Zigōde!
 Aà gawi dūnia pà píi.†
 4 Lua kpé kpeleliɔ dèe tɔleu malaikapiɔ ɔɔ yáí, ò súdele kpépi pà.‡
 5 Ǿ ma mè: Yá giae sa, kegua, asa ma lé gbáleaε, mé gbé pó má kú ní guuɔ lé gbálea, ò ma wesì Kí Dii Zigōdele. 6 Ǿ malaikapiɔ do teyō sè gbagbakii ní kpàoɔ, à vua m̀ò ma kíi, 7 ò a zò ma léwa à m̀è: Lá à zò n léwa, n tàae k̀ema, wà lakà n duunaan we. 8 Ǿ ma Dii ɔɔ mà à m̀è: Dé má zii? Déme a géwēei? Ǿ ma m̀è: Má ké! Ma zii me. 9 Ǿ à m̀è:
 Ge n o gbéɔne,
 aa swákpa aaɔ gé yāemasai,
 aa wéteí aaɔ gé yāedōsai.
 10 N ní wé dené ke aasu gu'eo,
 n ní swá gbāakūné ké yá su géuo,
 n ní nòse tatané ké aasu yāe dō
 aa ea sua, mí ní gbágbāo yáí.§
 11 Ǿ ma aà là: Aɔ de màa e gɔɔ ũma ni, Dii? Ǿ a wèa:
 E gɔɔ pó an wélepiɔ kwè wiliũ,
 gbēe ku a guu ɔɔ,
 mé wà ní bùsupi kàale dèɔɔ,
 à gò bezia ũ,
 12 mé má tò wà tà ní a gbéɔ zāzā,
 wà bùsupi tò da fɔɔɔ.
 13 Baa tó an gbéɔ kwide gò we,
 wa ea ní t̀òzō lɔe.
 Lá wí kpakpaa ge kpàkefɔɔli zō
 a miɔna i vlāpa,
 màa bui pó a kua adoa a gō a miɔna ũ.

7

Emanueli seela

1 Gɔɔ pó Yotaũ né Aaza, Uzia tōna de Yudaɔ kía ũ, ò Siliɔ kí Lezini ní Isailiɔ kí Peka, Lemalia néo gè lélei Yelusaleũwa, ò aa fùà.* 2 Ǿ wà gè wa ò Davidi bui Aazapie wà m̀è: Siliɔ ledoukè ní Eflaiũ buiɔ. Ǿ sō k̀eaàgu ní a gbéɔ, aa lùalua

* 6:1 2Kia 15.7 † 6:3 Zia 4.8 ‡ 6:4 Zia 15.8 § 6:10 Maa 4.12, Zaa 12.40, Zin 28.26-27 * 7:1 2Kia 16.5

lá íana ì likpe lá deedeewa. ³ Ǿ Dii ò Isaiæ à mè: A bɔ gé dai Aazalɛ Ikalɛkɛi Musu ízɛ lé pópizɛu ní n né Gbɛkɔnaɔ'easuo,† ⁴ ní oè aàɔ kú ní laaio kpálea, asu to vía a kú yàa miɔn súelɛde mèn plapiɔ yáio. Asu to iwāa ka a pɔa Silio kí Lezini ní Lemalia néo pɔbɔa ní níu yá musuo. ⁵ Silio ní Eflaiũ buio ní Lemalia néo váikpaaíaaɔ aa mè, ⁶ wà gé lélei Yudaɔwa wà gbāamɔné, wà ní ke yáiyai wí Tabeeli né kpáné kpalau.

⁷ Ma Dii Lua ma mè:

Bee a kɛo, bee a ní leo,

⁸ asa Damasi mé Sili bùsu mi ũ,
Lezini sɔ, òmɛ Damasi mi ũ.

Wè bàaaɔɔo gbɛa Eflaiũ buio gɔ wíwia,
aaɔ de pɔe ũ bo.

⁹ Samali mé Eflaiũ buio bùsu mi ũ,
Lemalia né sɔ, òmɛ Samali mi ũ.

Tó Aazapi i zɛ ní ma náaikɛaoo,
aɔ zɛaɔ.

¹⁰ Dii ɛa yá'ò Aazaɛ à mè:

¹¹ Seela gbɛa ma Dii n Luawa,

baa yá pɔ kú za tɔlɛ nɔnau,

ge yá pɔ ví luabɛpuanaa.

¹² Ǿ Aaza mè:

Má seela gbɛaɔ,

má Dii lɛ mà gwao.

¹³ Ǿ Isaia mè:

A yāma Davidi buio!

Gbɛnazinaɔ kpasaaáɔ i mɔwáɔ,

ò á ye ma Lua kpasaaáɔ ba?

¹⁴ A yáí Dii a seelakɛé azia.

Gwa! Wéndia léso a nɔsi‡

à nɛ'í gɔɛ ũ, i tókpaè Emanuɛli.§

¹⁵ Tó à zɔkũ, mé a vái dɔkɔɛ ní maao, vífāai ní zó mé aɔ de aà pɔblea ũ. ¹⁶ E népi àò gé kái vái dɔakɔɛ ní maao sɔ, kía gbɛɔn pla pɔ ní ní vía víɔ bùsu a ziabɔ. ¹⁷ Dii a yāmɔnɛ ní n gbéɔ ní n de bɛdeɔ, òmɛ Asilio kía ũ. Za gɔɔ pɔ Eflaiũ buio ní Yudaɔ kèkɔwa, gɔɔ bee taa i kɛo.

¹⁸ Zibeezi Dii a swe pɛ úsinaɔzi Egipi swaɔ zɔlɛu ní zó pɔ kú Asili bùsuuɔ.

¹⁹ Ampii aa mɔ kpa swa'ɛ zòloɔ guu ní gbɛsɔɔɔ ní lɛ kpɛɔ ní bia'ɛɔ. ²⁰ Zibeezi Dii a gɛ séma Uflata baale Asilio kía ũ, i á mikā ní á mɛkāo ní á lɛkānao waoé.

²¹ Zibeezi wa zuda ní bleɔa mèn plao daalɛu. ²² Pɔ beeɔ ví mé a gɔ di gbé kɔna pɔ gò bùsupiɔɔnɛ, vífāai ní zó iɔ de ní pɔblea ũ. ²³ Zibeezi gu pɔ véli òaa sɔo pɔ kà ánuɔu ɔwatɛ òaa sɔo ũ kuu, lɛaa ní lesikaoo mé a gɔu. ²⁴ Wali gé toekai we ní gbàlao, asa lɛaa ní lesikaoo mé a gupi sisi. ²⁵ Sìsɪ pɔ wà bú kɛu sɔ, gbɛɛ a gé we bo lɛaa ní lesikaoo yáí. Wa zuɔ ní são gbɛaa aa kílímpapau.

8

Pɔɔnaaagɔɔ Pɔɔselekpakpa

¹ Dii òmɛɛ mà taala kooa zɔɔ sɛ mà yáɛ bee kɛwà: Pɔɔnaaagɔɔ Pɔɔselekpakpa.

² Ma sa'ona Ulia ní Belekia né Zakalio sisi aaɔ demɛɛ yápi seeladeɔ ũ. ³ Ké ma wulɛ ní ma nɔ ánabio, à nɔsɪ à nɛ'í gɔɛ ũ. Ǿ Dii òmɛɛ mà tókpaè Pɔɔnaaagɔɔ

† 7:3 Isa 10.21-22 ‡ 7:14 Mat 1.23 § 7:14 Bee mè Lua kúwanɔ.

Póσελεkpakpa. ⁴ E àο γέ Naa ní Baao oi dō, Asilio kía a Damasideo àizeεο naaa, a Samalideo πόο séle. ⁵ Dii òμεε lo à mè:

⁶ Gbέε beeο sakà Siloe* í πό lé bàale busebusegu,

ō aa zè ní Lezinio ní Lemalia néo.

⁷ A yáí tò má ní pá ní Uflata í zōο πό a sìsì se à daguao,

ōμε Asilio kía ní a gbέ gbiaο ũ.

⁸ A pa gē Yuda bùsuzi,

i dagua, i bùsupi kŭ a nοε.

Ipi yàasa lé da ní bùsua píi, Emanueli.

⁹ Buipáleο, à zì sοuke, wi á wíwi.

Bùsuzázādeο, à swákpa!

A gōkebοο séle, wi á wíwi,

A gōkebοο séle, wi á wíwi.

¹⁰ Baa tó a lekpaai, pāε.

Baa tó a yādile ní kōο, a keο,

asa Lua kúwanοε.

Viakεa Luaε

¹¹ Dii a ο gbāa nàa à yā'òμεε, à ledàa à mè másu gbέpio kea keο. A mè:

¹² Yá πό aale gwa lekpaainzi yá ũ,

ńsu dile màao.

Yá πό aale viakεè, ńsu keèο.

Nsu to iwāa ka n pοaο.

¹³ Nyō Dii Zīgōde yāma ado,

ōμε kŭ ñ viakεè.

Aà yá mé de à iwāa ka n pοa.

¹⁴ Ōμε aο de n ulékŭi ũ,

mé aο de Isaili leε plaοne

gbe πό í to wà gēmbοlewà ũ,

gbesi πό í to aa fu ũ.†

Aο de Yelusaleūdeοne bai ũ.

¹⁵ An daside a gēmbοlewà,

aa fu, aai ke kélekεε.

Aa si baiπiu, i ní kŭ.

¹⁶ Má πό fi yáπi taalawa seela ũ,

má kán'ο lé yādanεpiwa ma ĩwaοne.

¹⁷ Ma wé dο Dii πό mikpεdò Yakοbu buiοnezi,

má aà náai vī.

¹⁸ Má ké, ní né πό Dii kpàaο.‡ Wá de Isailiοne àsi πό Dii Zīgōde πό kú Siona gbe musu ò seela ũ.

¹⁹ Tó wa òé à gé welende ge gèsisina πό aaiο yā'o ní kòlou hūuο kŭi, yāgbεaa á Luawa mé maaο lò? Wī gbέ bέε àsi gbεa γεοwa yà? ²⁰ A γε Lua ikoyādanε gwa. Tó an yá i kpaaiòο, gu i dονé yāao.

²¹ Aa bàabāabo ní bùsuu, nοana a ní de, aa ke wēna. Tó an yέεe làa, an pο a pa, aai ní kía ní ní diio ká. Aa musu gwa, ²² aa zíle gwa, yā'ōma mé a ní le. Aaο ku gusia ní pοsia zōοο guu, aai gō gusia níiniuu. ²³ Ama gbέ πό kú yā'ōmaupio aao

* 8:6 Zāa 9.7 † 8:14 1Pie 2.8 ‡ 8:18 Ebe 2.13

ku gusiapiu ɔɔɔpiio. Wà Zabulɔni buiɔ ní Nefatali buiɔ bùsu kpɛ̀bò yāa, āma wa Galile bùsu pɔ́ buipāleɔ kuu kpɛ̀la zia za ísialeu e à ge pɛ Yuudɛ̀ baawa.

9

Wà ne'iwɛɛ

¹ Gbé pɔ́ aa ku gusiauɔ gupua zɔɔ è,
gu dɔ̀ bùsu pɔ́ kú ga lézi deɔne.*

² N tò an pɔ́ kèna zɔɔ,
n ní gbá pɔ́na maamaa.

Aale pɔ́nake n ae
lá wí ke pɔ́kekeɔɔwa,
lá aale ziblea pɔ́ kpaalewa.

³ Asa n zuu pɔ́ wa dànɛ́ ní gǎu
ní go pɔ́ wàle ní gbɛ̀dò è'ɛ.
N ní wetānapio fù
lá ní kè Madiāɔne yāawa.

⁴ Zigɔ́ kyaleɔ ní ní ula pɔ́ au gɔ́kpawàɔ,
wa káteu à tékú yàa ũɛ.

⁵ Asa wà ne'iwɛɛɛ,
wà wá gbá neɔɔɛ.

Lua kíakemi dīè,†
wàli oè Lɛdamade Bɔ́nsaede, Lua Gbāade,
Mae Gɔɔpiide,‡ Aafia Kía.

⁶ Àà kpala zɔɔ ní a aafiao aɔ lé vío,
aɔ zɔ́leá báawa Davidi kpalau.§
Àà kpala zínapeleá aɔ gbāa,
aɔ yágɔ́gɔ́ wásawasa a zéwa gɔɔpiie.
Dii Lua Zigɔ́de áia mé a mó ní beeo.

Dii pɔ́paa Isailiozi

⁷ Dii yā'o kpāsá Yakɔbu buiɔne,
yápi a wi Isailio musue,

⁸ Samalideɔ ní Eflaiū buiɔ yápi ma.
Aa wala ní kàamaio ví aa mè:

⁹ Kpé pɔ́ wa dɔ̀ ní bilikio kwè,
wá bo ní gbɛɔɛ sa.

Wà wá kaadɔɛnlio zɔ́zɔ́,
seɛɛ líɔ wá pé ní gɛɛ ũ sa.

¹⁰ Ǿ Dii ní ibeɛɔ kǎfi,
à ní wèleɔ sóikè má.

¹¹ Silio bɔ̀ gukpe oi,

Filitɛɔ bɔ̀ be'ae oi,
aa Isailio sɔ́sɔ́ ní lé pai.

N beeo píi Dii pɔ́kúma a kpáleo,
aà ɔ aɔ looáíle.

¹² Isailio i ea sù ní tontonawao,
aai Dii Zigɔ́de kíi wɛleɔ.

¹³ A yáí tò Dii a Isailio mi zɔ́ ní ní vláo píi,
a ní zalio ní ní kefuɔ zɔ́zɔ́ gɔɔ do kóũɛ.

* 9:1 Mat 4.15-16, Luk 1.79 † 9:5 Mat 28.18 ‡ 9:5 Zaa 14.9-10 § 9:6 Luk 1.32-33

14 Gbēzōō ní gbé pọ aai ní mi da íaó mé mipi ũ,
ānabi egeṅaó mé vlápi ũ.

15 Gbépió dōaanaó lé ní sāsāe,
ō gbé pọ ténzió lé midē.

16 A yáí an èwaasoó i ka Diiguo,
an tonēó ní ní gyaao i kèè wēnaũ,
asa luayādansai vāikēnaon ní ũ,
yādōosai mé ìó dō ní léu.
N beeo píi aà pọkūma a kpáleo,
aà ọ aó looárlae.

17 Yāvái ì fēlemá lán téwa,
ì kū lēaa ní lēsikaoowa,
ì da dào ní likpēola,
a lu ìó súlé búuna bọ.

18 Dii Zīgōde kpēnemuu a to bùsupi tésēe,
gbēnazínaó mé aao de tépi yàa ũ,
gbēe a a dee wēnagwao.

19 Wa pọ li ọplai,
nōana a gi àó ní dēe.
Wa pọble ọzēei, kási wa káo,
baade a a gbédee sóso.

20 Manase buiọ ke Èflaiũ buiōne,
Èflaiũ buiọ ke Manase buiōne,
ampii aai ke Yudaōne.
N beeo píi aà pọkūma a kpáleo,
aà ọ aó looárlae.

10

1 Waiyoo gbé pọ aai yāfaasai ní gbēwetāao yādileo.

2 Aai taasideo yāna símá,
aai ma gbé wēnadeo yá málené.
Gyaa gbēandoó ì gō ní pọ mōsoo ũ,
aai netone pọ gwana v̄lōo waa.

3 Gōo pọ Dii mò íadaiwá,
wà b̀ò za z̀az̀a wà mò á músikēi,
á ke kpelewa ni?

Dé k̀íí á bàale géu aà á misii?
Má k̀íí á á àizēeó toui?

4 A kee kpéó,
sema à vlánau ní z̀iz̀oó,
ge àó ku gbé pọ wà ní dēdeó guu.
N beeo aà pọkūma a kpáleo,
aà ọ aó looárlae.

Dii yādaa Asilíla

5 Waiyoo Asili pọ aai pọkūmab̀ob̀omámēeó!
Ọmē ma pọkpēne go pọ na ma ọz̀í ũ.

6 Mále ní kpakōa ní bui luayādansaió,
mále ní z̀í gbé pọ aa ma pọ f̀ḕwaē,
ké aa ní p̀óó naaa, aa ní àizēe s̀éle,
aai ọz̀má z̀ékpaaoú lán p̀èl̀eawa.

7 Ama yá pó aale yán weo,
làasoo pó kúmán weo.

Gbéò midéa yá mé dɔ ní sɔwa,
ké aa e buiɔ míɔnzɔ dasi.

8 Asa aalí me:

Ma dɔaanaɔ́a kíaɔne píio lò?

9 Lá má kè Kaakemie,
má kè Kalenɔee.

Lá má kè Amatae,

má kè Aapadaee.

Lá má kè Damasié,

má kè Samalié.

10 Ma ɔ̀bò ma táaɔ̀ bùsuɔ̀ símá,

kási sɔ̀ an diipiɔ̀ dasi

dɛ Yelusaleũ ní Samalio pɔ̀ɔ̀la.

11 Lá má kè Samalié ní a táaɔ̀,

má kɛ Yelusaleũe ní a diiɔ̀ lé?

12 Tó Dii a yákea Yelusaleũ Síɔna gbɛ musu lezè, a Asilio kía swágagagè wala pó

a ví ní aà wɛkúamao yáí. 13 Asa à mè:

Má kè ní mazía gbãaoe ní ma ɔ̀nɔɔ,

asa ma wé zɛ́ae.

Ma bùsu zɔ̀leɔ̀ dè,

ma ní àizɛɛɔ̀ nàaa,

ɔ̀ ma ní gɔ̀sa kpalablenɔ̀ pàle.

14 Lá wí ɔ̀gɛ̀ bā sakpeu,

màa ma buiɔ̀ àizɛɛɔ̀ nàaa.

Lá wí gbɛ pó bā gòà séle,

màa ma ní bùsuɔ̀ sí píi.

An kee i kúu'oo,

an kee i lewɛ́aaa.

15 Tó wa mɔ̀ɔ̀ kúao, a zíkɛe?

Tó wi sii seɔ, a zíkɛa?

Lípana a liaa ní a kúnaoe?

Go a fele ní gbé pó lé pɔ̀gbèòoe?

16 A yáí tò Dii Lua Zígɔ̀de

a ibabagyá kpa Asili kíapi zígɔ̀ káapiɔ̀zi,

i to té aà gawí kɔ̀'ɛ.

17 Isailio Gupua a gɔ̀ té ũ,

an Lua Kuaadoade a gɔ̀ tévua ũ,

i kú Asili leaaɔ̀ ní aà lesikaoɔ̀wa gɔ̀ɔ̀ do kóũ.

18 A aà likpeɔ̀ ní aà swaluɔ̀ gawí midɛ míɔ,

aa láa lán gyáe ibabaawa.

19 Lí pó a gɔ̀ aà likpeu aɔ̀ dasio,

baa néfɛ́nɛna a fɔ̀ a lé dɔ́e.

20 Zibeezì sa Isaili kɔ̀naɔ̀ na gbé pó lèlemápiɔ̀ kpe bo.

Yakɔ̀bu bui pó bòpiɔ̀,

Dii an Lua Kuaadoade ɔ̀ aa nai ní síanao sa.

21 Yakɔ̀bu bui kɔ̀naɔ̀ ɛa su,

gbé kɔ̀napio ɛa ze ní Lua Gbãadeo.

22 Isailio, baa tó á gbéɔ̀ dasi lán ísiale úfáawa,

an kɔ̀naɔ̀ mé aa ɛa su.*

* 10:22 Lom 9.27

Pisaboa looaála ké yázede e ke zài yáí.

²³ Asa Dii Lua Zigõde mé a mó
ní kaale pó a díleo á bùsuu píi.

²⁴ A yáí tò ma Dii Lua Zigõde ma mè:

Ma gbé pó kú Siṅnao,
Asilio á gbē ní flāo,
aa go'ò séázi lá Egipio kèwa,
âma ásu v̄lakenéo.

²⁵ Asa à g̃õ yoo ké ma pò weewá,
mi gbasa pòkūmabòbómá mà ní dede.

²⁶ Dii Zigõde a felemá ní flaalao,
lá à Madiāo gbè Olebu gbε saewa.

A a go poo ísīaa,
là a kè Egipionewa.

²⁷ Zibeezi a ní aso go á gāu,
a ní zuu bɔé á nɔe à é'ε.

Asilio moa lélei Yelusaleūwa

²⁸ Aa ku Ayata,
aa bòle ní Migõnoo,
aa ní asoo kàle Mimasa.

²⁹ Aa bòle ní gbeboleo,
aa bòokpà Geba,
Lamadeo lé lualua,
Gibea Saulu wéledeò lé bàale.

³⁰ Galiūdeò, à búbuape!
Laisideò, à swákpa!

Waiyoo Anatodeò!
³¹ Mademenadeò lé tíle,
Gebiūdeò lé ulékii wεele.

³² Goo bee aa pila Nòbu,
aa ní gā gbāe Yelusaleūdeone Siṅna gbèsisi musu.

³³ Gwa! Dii Lua Zigõde
ali lesipio z̄s,
ali z̄õpio né,
an gõnao kwe w̄liũ.

³⁴ A dào likpɛpi z̄õz̄õ ní m̄oo,
likpɛpi i kwe Lua Gbāade aε.

11

Yese gõna kpalablea

¹ Yese miṅna a vlāpa a z̄inau,* a gõna a b̄o, i ne'i.

² Dii Nisina aò kuwà,
a aà gba òno ní wez̄ẽo,
a aà gba gbāa ní ledaama z̄éo,
a aà gba d̄õa, i to aàò Dii v̄ia v̄i.

³ V̄lakea Diiε a aà kási.
A yágõgõ gbẽone lá wé lé ewao,
a yākekeneé lá àle mawao.

⁴ A yákpaleke taasideone a z̄éwa,
a dúnia w̄enadeò yānakpámá.

* 11:1 Zia 5.5, 22.16

Aà yá a dúnia gbéṣo gbē lán gowa,
 a váikenaṣo dede ní a lé'ianaṣo.†
 5 A yázede kuluka báa ũ,
 a náai dṣo a pi asana ũ.‡

6 Awalewana aṣo ku sãnu ní sãneṣo,
 gbeaana a wúle kṣo sae ní bleo.
 Gáaena ní nṣomusuo aa poble sãnu,
 néfēnena mé a dṣaané.

7 Zuda ní wàio aṣo de kṣogbēṣo ũ,
 an néṣo wúle gudou.

Nṣokusi a sē ble lán zuwa.

8 Né yṣmina a kṣo'o kyá ele,
 né kēa a ṣgē píligonazi.

9 Pó pó ì ní ke'ia ge pó pó ì ní de
 aṣo ku Dii gbèṣiṣi pó a kua adoawao,§
 asa Dii dṣa a li dúniaae,
 lá ì ì dagua ísiaiwa.

10 Zibeezi Yese zína aṣo de gudṣkṣekii ũ buiṣne.* Wa aà kii wēele mé aà kúki aṣo
 gawi ví.† 11 Zibeezi Dii a ea ṣṣo a gēn plaade, i a gbé kṣna pó gṣo bo. Aa bṣo Asili
 ní Egipio ní Etiopio ní Elaũo ní Babilonio ní Amatao ní ísia gūgūnaṣo.

12 A gudṣkṣekii dile buiṣne,
 i Isaili zizṣo kãaa.

A Yuda pó fáaaapiṣo séle
 za dúnia gola síiṣowa.

13 Eflaiũ buiṣo zaarigu a mide,
 aṣo za Yudaṣo gu bo.

Yudaṣo íbele a láa,
 aa íbeleṣe ní Eflaiũ buiṣo bo.

14 Aa léle Filitṣo bṣuwa be'ae,
 aa gukpedeṣo pṣo naaa sãnu.

Aa ṣṣo Eṣoũo ní Moabuṣowa,
 mé Amṣnio miṣiilené.

15 Dii a to Egipi ísiale gṣo gii,
 a ṣmale Uflatai ní a lé'ian wãao,
 i gṣnakē lee soplá,
 wi buawà ní kyaleo kpaá.‡

16 A zeda bṣo a guu a gbé kṣna pó gṣo Asiliṣne,
 lá a kè Isailiṣne gṣo aa bṣo Egipiwa.

12

Dii sáaukpaá

1 Zibeezi á o à me:
 Wa n sáaukè Dii!
 Baa ké n pṣo pàwázi, n pṣo wèewá,
 ṣ n wá nṣe niniwēe.
 2 Lua mé wá Suabana ũ,
 wáṣo aà náai víe, vía a wá kũo.
 Dii mé wá gbãa ũ, aà táasi wi lé,
 ṣme wá suabà.*

† 11:4 2Tes 2.8 ‡ 11:5 Efe 6.14 § 11:9 Isa 65.25 * 11:10 Zaa 12.32 † 11:10 Lom 15.12
 ‡ 11:15 Zia 16.12 * 12:2 Baa 15.2, Sou 118.14

³ A íto ní pɔnao suaba nibɔnao.
⁴ Zibeezi á o à me:
 A Dii sáaukpa à aà sísi,
 à to buio aà yákeo dɔ.
 A oné Dii mé tobò ado.
⁵ A lesi Diiε, asa à tidòrílaε,
 à to dúnia gbépii yápi dɔ.
⁶ Siɔnadeo, à wiile à gulake,
 Isailio Lua pɔ a kua adoa zɔo,
 mé a kú á guu.

13

Babeli dúuzɔa

¹ Yá pɔ Amɔzu né Isaia è Babeli musun ke:
² A gilili péle sísi wáiwai musu,
 à kúkua dɔmá à ɔkené
 aa si Wéεo bɔleɔu.
³ Ma yádile ma gbéɔne,
 ma a gɔsapio sísi
 aa mo ge pɔkúmabɔbɔmámee,
 ɔ aale pɔnake ní ma tidɔarilao.
⁴ Kɔfi lòo gbèsisio musu lán bila kɔfiwa,
 zɔa dɔ buipáleo guu lán bui dasio káaawa.
 Dii Zígɔde mé lé a zígɔo káaa.
⁵ Aa bò bùsu zázáɔu za dúnia léwa,
 Dii ní gbé pɔ aai pɔkúmabɔbɔmáepio
 lé mó dúnia kei kélekele pii.
⁶ A búbuape, asa Dii gɔo káikùε,
 Gbáapiide mé a ní kaale.*
⁷ A yáí baade o a gɔ dɔlɔlɔ,
 sɔ a ké gbépiiigu.
⁸ Gili a gɛngu,
 wāwā ní guɔamáo a tɔmá.
 Aaɔ pelembo lán ne'inawa,
 yá a dimá, an wé i tā,
 aaiɔ kɔ gwa.
⁹ Gwa! Dii yákpalekegeɔo lé mó,
 aɔ pásí, pɔbɔnniu ní fɛnkpaao aɔ ku,
 a dúnia ke kélekele,
 i duunkenaɔ dedeu.
¹⁰ Saan tɔdeɔ ní a kíniɔ ike lɔo,
 íatē a siakū za a bilekíi,
 moɔvua a gupu lɔo.†
¹¹ Má íada dúniawa a vāikea yáí,
 má gotɔ duunkenaɔwa ní tàaɔ yáie,
 má waladeɔ yòokea mide,
 má gbé pásio íandāa kpále.
¹² Má tó gbɛnazinao gɔ kálaũkalaũ lán vua tɛtɛewa,

* 13:6 Yoε 1.15 † 13:10 Mat 24.29, Zia 6.12-13, 8.12

gbēnazinao gō kásakasa lán Ofii vuawa.

13 A yáí tò ma Dii Zígōde má musu dee ma pòkūma yáí,
tòle i lualua za a zínau ma pòpaa zōo gōo.

14 Baade a ta a gbéō guu lán tue pò wàle wewa,
gbépii a bàale ta a būsuu lán sã pò dāna vīoowa.

15 Wa gbé pò wà kpàaũrínōo zō,
wa gbé pò wà ní kúō dede ní fēndao.

16 Wa ní néō wíwi ní wáa,
wa ní kpéō yōe, wí ke ní naone ní gbāao.

17 Gwa! Má Medeo sóikemá.

An laai ku ánuuwao,
an bàa aó kú ní vuao.

18 Aa èwaasoō dede ní kao,
aa nétēnao wēna boo,
aa néō sósobi vīo.

19 Babeliá kpalaō midee,

Kaladeō íandāō gawidee.

N beeo wa a suumpae

lán Sòdōũ ní Gómōōo suumpaawa.†

20 Aō da bezia ũ gōōpiiē,

waō ku we bau lo.

Laalubue a bòokpa weo,
pòdānae a i weo.

21 Gbáa nòbōō mé aao kálēa we,
a kpéō gō gbēgbonao tòò ũe.

Koohūhūnao zōzō we,
táaō i kilimpau.‡

22 Maiō wiile a bíō sòōu,
gbēgbonao gbokē a namablekīōu.

A gōō káikū, a gōō ga lo.

14

Isailio sua ni pa ziu

1 Dii a Yakōbu buio wēnagwa,
a ea Isailio si lo.

A ea ní kálē ní būsuu,
buipāleo namá, aai kāaañno.

2 Buipāleo gé zēiné ní gbēu,
Isailio i gō ní ví ní būsuu.

Aao de ní zíkēnao ũ gōeo ní nōeo.

Gbé pò ní ví zō ũ yāao gō ní zō ũe,

gbé pò ní gā líné ní kpeo ò aa gbāamōné.

3 Zibeezi ò Dii a á gba íampakti,
á taasike lo, á liaazō lo,
á zōzi gbāa ke lo.

Babeli kia ya

4 A yāada ní Babeli kiao à me:

Gbēgāfina ku lo,

aà kāaa mīde.

† 13:19 Daa 19.24 § 13:21 Zia 18.2

5 Dii vāikenaɔ go è,
 à kpalablenapiɔ lípana zòè.
 6 Kíapi buiɔ gbèò ní pɔfèo yāa ɔzesaiɛ,
 à gbāa denla kènè ní pɔkúmao,
 i kámabo ní ñadaamáoo.
 7 Bùsu píi gò niɛniɛ yákelesai,
 an gula dɔ sa.
 8 Pèliɔ ní Libã bùsu sɛde líɔ pɔ kèna n yá musu, aale mɛ:
 Za gɔɔ pɔ n lɛlɛ,
 gbèe lí mó wá zɔi bo.

9 Bɛda looa n yáí za zílɛzílɛ,
 wàlɛ mó dainlɛ.
 Bui píi kíaɔ lé fɛlɛ ní kílau,
 dúnia gbèzɔɔ gyaadeɔ lé gbãakpanzi nípii.
 10 Aa yáɛ nípii aa mɛ:
 Mpi sɔ n kɛwanɔ mùaa yà?
 N gɔ gbãasai lánwáwa yà?
 11 N ñandāa ní n táasi mɔɔna ɔo sɔ bɛdau la,
 kòɔbiɔ mé gò n pɛ ũ,
 sɛsɛɔ mé n zwāa ũ.
 12 Saan nòò'imina, gudɔlɛia né!
 N bāɛ luabɛ n su zílɛ fá!
 N gbé pɔ n buiɔ kàaũ
 ɔ wà n nɛ tɔɔlɛ.*
 13 N ò n sɔ guu n mɛ
 níyɔ gbã zɔ luawaɛ,†
 níyɔ n kpala káfí e a ví saanaɔla,
 ní zɔlɛ díiɔ kòkãakegbɛ pɔ kú gugbántoo oi musu,
 14 ní dɛdɛ ñ ví luabɛpuanaa,
 níɔ dɛ lán Musudewaɛ.
 15 Ɔ n si bɛdau e a nɔnau.
 16 Gbé pɔ n e aɔ n gwa soee,
 i láasoɔkɛ à mɛ:
 Ɔmɛ dúnia lù yāao lò?
 Aàpi mé kpalaɔ gbàɛo lò?
 17 Ɔmɛ tò dúnia gò guwaiwai ũ,
 à a mɛɛwiaɔ dɛɔnzɔ,
 ñli a zìzɔɔ gbaɛ aa tá ní bɛo.

18 Bui píi kíaɔ wúleɛ ní gawio
 baade a kpé dɔngubɔ guu,
 19 ɔ wà n vūaa miagbesai
 lán né pɔ wa ñ gɛ ũwa.
 Gbé pɔ wà ní zɔzɔ ní fɛndao
 wà ní dɛdɛɔ kákaanla.
 Wà n zu eu ní gbépiɔɛ,
 wà ɔzɔ n gɛwa.
 20 Wa n mia kpakɔi ní kíaɔo,

* 14:12 Zia 9.1 † 14:13 Mat 11.23

asa n n bùsu òòkpàe,
n n gbéò dède.

Wa vāikεnapi bui tó ma bauo.

21 A aà néò dèdekli keke
duuna pó an maεò kè yáí,
ké aasu gbāakū aa gō bùsu ví,
an wéleò dúnia pao yáí.

22 Ma Dii Zigōde ma mē má felemá,
mí Babeli tó de ní a gbé kīnina pó gōò,
an néò ní ní buiò píi.

Ma Dii máme má ò.

23 Má wélepi ke dàna ũe,
kpòbò'ilenaò kákli ũ,
mí waa ní mēsεo mà kaale.
Ma Dii Zigōde máme má ò.

Yá pó a Asiliò le

24 Ma Dii Zigōde ma legbè ma mē:

Lá ma zeò a ke,
yá pó má dà a zeke.

25 Má Asiliò wíwi ma bùsuu,
má òzōmá ma gbèsisíò musu.

Má ní zuu bòléé,
má ní asoò goé á gàu.

26 Lá ma zeò mà ke dúniau píin we,
a yáí ma ò looa bui píila.

27 Ma Dii Zigōde lá ma zeòn we,
démε a fō kpamεei?

Ma ò dōa musu,
démε a fō siilei?

Yá pó a Filitēò le

28 Wē pó kí Aaza gà,† ò Lua yáε bee ò:

29 Filitēò, ásu pónake go pó á gbé εa yá musuo.

Mlēpi bui guu ò mlè pásina a bōu,
aà lé aò vāi mé aò wāa.

30 Taaside búubuuò dádākekli maa e,
wēnadeò wúle ní laai musu.

Ama má tó á zína ga ní nōanaoε,
mí á gbé kīnina pó gōò dède.

31 Wéledeò, à wiile!

Uadeò, à búbuape!

Filitēò ápii, à ke dōnōnò,
asa súdele dō gugbántoo oi,

zīgōò kpaaiá,
an gbéε kēa a deewao.

32 Kpelewa wa o buiò zinaònei?

Wa oné Dii Siōna kàle,
aà gbé wēnadeò ulékli ví a guu.

† 14:28 2Kia 16.20

15

Yá pɔ́ a Mɔ́abu ɔ́ le

¹ Yá pɔ́ Lua ò Mɔ́abu ɔ́ musun ke:
Mɔ́abu ɔ́ bùsu wéle Ala gbò,
wà a suumpa gwāasɔ́n doe.
Mɔ́abu ɔ́ bùsu wéle Kii gbò,
wà a suumpa gwāasɔ́n doe.
² Dibɔ́deo lé gé ɔ́ɔbi ní táakpɛu ní ní sa'okliɔ́wa.
Mɔ́abu ɔ́ búbua ɔ́ Nebo ní Mɛdebao yá musu.
Migbaalea nípii, lekāna waa.
³ Gbé́ ɔ́ ku zɛaɔ́u, zwānkasaɔ́ kákāańla,
aa ku ua ní gāaɛo,
aale ɔ́ɔ, aale pelembo.
⁴ Eɛbɔ́deo ní Elealedɛo búbua ɔ́,
wàle ní ɔ́ ma za Yaaza.
A yáì tò Mɔ́abu zígɔ́ lé wiipe
e an nisina nàliwa.
⁵ Mále wēnake Mɔ́abu ɔ́ne ma sɔ́ guu,
an lala'onaɔ́ lé tá Zoaa
e à gè pè Egala Selisiawa.
Aale Luiti sɔ́sɔ́ kú ní ɔ́ɔɔ,
aa be Olonaiũ zéu,
aale ní wíwia búbuape.
⁶ Asa Niũliũ í bà, a sē gāgae,
sè ísi làa, lá ísi kú ɔ́.
⁷ ɔ́ aa àizɛɛ pɔ́ aa è aa káɛɔ sèle,
aale taò swa gbalade baa.
⁸ Búbua ligua Mɔ́abu bùsu zɔ́leu,
wà ní ɔ́ɔ ma e à gè pè Egelaiũwa,
wà ní táaapeapi mà Bɛɛ'eliũ.
⁹ Dibɔ́ í ɔ́ gá ní auo,
asi má ɛa kpa Dibɔ́zi be.
Má nòɔmusu gbae Mɔ́abu lala'onaɔ́wa
ní ní bùsu gbé́ kɔ́ninaɔ́.

16

Mɔ́abu ɔ́ dnle gbɛaa Yelusaleũdeɔ́wa

¹ A bùsu gbɛzɔ́ gba sã à kpásãè,
bɔ́a Sela à ma guwaiwaia e à ge ka Siɔ́na gbèsisíwa.
² Mɔ́abu ɔ́ nɔ́ɔ ku Aano buakíɔ́
lán bá pɔ́ wà ní yá ní sakpɛu aale liaaliaaɔ́wa.
³ Aaí mɛ: Lɛdawá! Lá wá ke owɛé!
Ue dawála íatē gbāa zá lán gwāasɔ́nawa.
Lala'onaɔ́ ule, nísu ɔ́ ní bàalenapiɔ́.
⁴ To Mɔ́abu lala'onapiɔ́ aao kú ní bùsuu,
n ní ule gbé́ pɔ́ ye ní ke kélekeleɛ.

Tó gbé́ pɔ́ lé ɔ́tɔ́máɔ́ mĩde,
mé an kea kélekele làa,
mé gbé́ pɔ́ lé ɔ́zɔ́máɔ́ sàale bùsupiu,

⁵ kpala a zínapele gbēke guu,
 Davidi buie a zōleu ní náaiò.
 A kpáleke yázedei,
 aò wāa ní yágōgōane a zéwao.

⁶ Wa Mɔabuɔ yōɔ yāmà,
 an kàamai ní ní zazao zōɔ.
 Aa wala ní íandāo vī,
 kási an yābɔlea píi pāe.

⁷ Bee yáí Mɔabuɔ lé ɔɔɔ,
 ampii, aale ɔɔɔ níziá yáí,
 aale ɔɔɔ, aale kàa beeke,
 kàa pɔ wí ke ní vēebeyo Kilalése.

⁸ Asa Esebō buaɔ ní Sibema vēebuɔ tɔɔle gàe.
 Buipāle kiblenao ɔzò ní vēelipiɔwa.
 A bú kà yāa za Yazee e guwaiwai léwa,
 aa ɔtà e à gè nà ísiawa.

⁹ A yáí mále ɔɔɔ Sibema vēebuɔne
 lá Yazeedeɔ a ɔɔɔwa.
 Esebōdeɔ! Elealedé! Ma wé'ikàwá,
 asa gula pɔ ɔɔ yāa sae pɔkekεgɔɔ làae.

¹⁰ Wà pɔna ní yaalɔ bɔ á kaaɔ,
 gula ní pɔna wiio dɔ á vēebuɔ guuo.
 Gbēe lé ɔzɔ vēewa a ífēkíiu ɔɔ,
 ma á pɔna súu mīde.

¹¹ Ma nòse lé ɔɔɔ Mɔabuɔne lán mɔɔnawa,
 ma pɔ yaa Kilalése yá musu.

¹² Tó Mɔabuɔ bɔ gè ní sa'okíi,
 aaí íada níziawae.
 Tó aa gè wabikei ní táakpɛu,
 aa ma nao.

¹³ Yá pɔ Dii dɔaa ò Mɔabuɔ musun we. ¹⁴ Ama tiasa Dii mè: Wè àaɔ léu lán
 gbèwina zigɔɔ ledilɛawa Mɔabuɔ gawi a láa, an gbé daside a yáfúkū, an gbé
 kíniɔ fénéū a ke zài, aao dasio.

17

Yá pɔ a Damasi le

¹ Yá pɔ Dii ò Damasi musun ke: Gwa! Damasi aò de wéle ũ ɔɔ,
 aò dɔɔaa lán zètē kwɛawae.

² Aloe wéleɔ gɔ bezia ũ,
 aò de pɔɔ kákíi ũ.

Gbēe aò ku we
 ké a vīa gbasa pɔpiɔ kūo.

³ Eflaiū buiɔ wéle bíideɔ aò ku ɔɔ,
 Damasi kpala aò ku ɔɔ.

Sili gbé kíniɔ gɔ lala'onaɔ ũ lán Isailiɔwae.
 Dii Zigōde mé ò.

⁴ Zí bee Yakɔbu buiɔ gawi kɔ a é,
 an namablea a mīde.

⁵ An bùsu a gɔ lán bua pɔ wà a pɔ kèke wà ɔmàleuwae,

lán Lefai guzulε pó wà a pó kōnwèwa.

⁶ Kási a kōnapi a gi gō yoo

lán ku pó wa kè a né mèn pla ge àaō gī gō a musu
mé a né mèn síiō ge soo gī gō a gōn nēdewawae.

Dii Isailio Lua mé ò.

⁷ Goo bee gbēnazinao wé aō pe ní Kenawa,
aa wesi Isailio Lua Kuaadoadele.

⁸ An wé aō ku sa'okii pó aa bō nziawawa bo,
aa wēdo lí pó aa pèle taa ūzi bo ge ní tulaletikateakii.

⁹ Goo bee an wéle bíideo a gō bezia ū,
aa gō daaia lán Amoleo ní Iviō wéleowa
gōo pó aa ní tó Isailione.

¹⁰ Asa Lua á Suabana yá sàáguε,

Lua á gbāa á ulekii yá i dōáguo.

Ayāmeto a dōosagbe pèle,
a buade pè lá buipāleo ì kewa.

¹¹ Zí pó á bà a kaa liai,

a gu dō á tò à bōbbò.

Kási á pōe e weo,
sema gyā ní yā'ōma láasaio.

¹² O'ò! Buiō zōa dō dasidasi

lán ísia kōfiwa.

O'ò! Gbēnazinao kii dō

lán izōosukaawa.

¹³ Tó buiō kiiipi dō

lán izōosukaawa màa,

Dii a ní lele, aai bàale ta zāzā

lán ése úa pó íana sèle sìsì musuwa,

lán íampuuvu pó zàa'iana gèò zéawa.

¹⁴ Tó oosi kè, sōkēngu a me á ké!

E gu àō gé dōi yá a láa.

Gbé pó aai wá pōo séleo baan we,

gbé pó aai wá pōo naaao zian we.

18

Yá pó a Etiopio le

¹ O'ò! Etiopi bùsu swade fionde gbéò!

² Aai zinao gbaε ísiasa,
aaì be ía ní kefu gó'ilena.

Zina kāsakasa,

à gé bui gbāa mè yòlo pó wí viakené gupiiuo kii,

bui pāsì pó aai òzō ní ibeowa mé swao ní bùsu zèezō.

³ A dúnia gbépii,

á gbé pó á kú tōleo,

tó wà gilili pèle gbèsisì musu, á e,

tó wà kuupè, á ma.

⁴ Dii òmεε à mè

áō gugwa za a kúkii kilikili,

lá íatē ò pipi tōlewawa,

Elaũ, à lélemá!
 Medeo, à koezõnízi!
 3 Yá pò má è tò ma lé gò kpaauã,
 yá pò má mà ma da bíliu.
 A wãwã ma kũ gbãa, àle ma wó paa,
 à fèlemanò lá nòwãwã ì fèle nòewawa.
 4 Iwãa kà ma pò, a,
 gili gèmagu, mále lualua.
 Oosi mé ma si,
 ò à mòmee ní kpakpanagaa.
 5 Wàle blekale táabũnu musu,
 wàle pè kpálekpalè,
 wàle pòble, wàle imi.
 Zìgõ gbèzõõ,
 à fèle à á gòkeboõ séle!
 6 Yá pò Dii òmèen ke:
 Ge ò gbé dile gugwakii,
 pò pò a è i o.
 7 Tó à sò è kpaafia plapla,
 aale zikagoõ gá
 ní gbéõ didia zàa'inaõ kpe ní yiongoõ,
 aà kú ní laaio maamaa.
 8 Ò gugwanapi wiilè à mè: Dii,
 miõ ze ma gugwakii lá gu lé dõ,
 miõ ku ma limusudakii gwá ní gwáó.
 9 Gwa! Sò kpaafia plapla gode lé mó.
 Ò godepi mè: A gà! Babeli gà!*
 A diio kálea tõe wíwía.
 10 Ma gbé pò wà á gbé lán pówenawaõ,
 ma yá pò má mà Dii Zìgõde Isailio Luawa òé.

Yá pò a Edũõ le

11 Duma yá.
 Gbèe lé lezumazi za Sei à mè:
 Gudõana, gusia kà kpelewai?
 Gudõana, gusia kà kpelewai?
 12 Ò gudõana òè: Gu lé mó dõie,
 kási gu a gi àõ siae.
 Tó ní ye yálae, la, ní ea su bõ.

Yá pò a wi Laalubũõ musu

13 Laalubũõ yá.
 A Dedã kyaama pò ì bòokpa Laalubũõ bùsu likpenauõ,
 14 à gé dai imidenaoõle ní ío.
 A gbé pò á kú Tema bùsuuõ,
 à gé dai lala'onaõle ní pòbleao.
 15 Asa aale bàale fèndaee,
 fènda wètè ní sákãao ní zì pãsíoe.
 16 Dii òmèe à mè: Wè do léu lán gbèwina zìgõ ledilèawa, Kedaõ gawi a láa.
 17 Kedaõ gõsa kadeõ bõ dasio. Dii Isailio Lua mé ò.

* 21:9 Zia 14.8, 18.2

22

Yá pò a Yelusaleũde le

- ¹ Wépungu'ea guzulɛu yá.
 Bóme á lé a dɛdɛ á kpé musu píii?
² Wéle súu gbãade gbéó!
 Wéle pɔna kɔfide gbéó!
 I ke fɛnda mé á gbéó dèdɛo,
 aai gaga zɪ guuo.
³ A dɔaanaɔ kpàkɔɛ aa bàalè,
 ɔ wà ní naaa, wà ní kùkù kazusai.
 Wà á gbé pò wà ní éɔ kùkù,
 baa ké aa bàalè tà zàzã.
⁴ Ayãmeto ma mè:
 A gomala, à to mà ɔɔɔ wɛnannaɔ.
 Asu wɛɛɛ ma nòsɛ nínimɛɛ
 ma gbé pò gágaɔ yá musuo.
⁵ Dii Lua Zígɔde gɔɔdɪɛ.
 Zɔa ní ɔzɔamáo ní gilio
 aɔ ku Wépungu'ea Guzulɛu
 ní bɪigbooao ní wiɪɛa gbèsisí musuo.
⁶ Elaũɔ ní gbálaɔ sèɛɛ,
 aalɛ mó ní sɔdɛɔ ní sɔgodeɔ.
 Kiiɔ ní sɛngbaɔɔ sè lé dɔdɔ.
⁷ Sɔgoɔ di á guzulɛ táaedeɔu,
 sɔdɛɔ zɛzɛ á wéle bɪibɔɛɔu,
⁸ Yudaɔ gia ní níziɔ zɛvɪ ɔɔ.
 ɔ zɪ bee sa a á zɪkabɔɔ wèɛɛ
 kpé pò wɪ mɛ Líkpe Kpéu.
⁹ A è Davidi wéle bɪi gufoɔɔ dasi,
 a i kùsɔa dɪ íkalɛkɪi pò kú zɪɛ guu.
¹⁰ A Yelusaleũ kpéɔ nàɔ,
 a kpéɔ gbòò à a bɪi tàtað.
¹¹ A íkalɛkɪipi kè wéle guu
 íkalɛkɪi zi plaade ũ,
 āma i wɛdɔ Lua pò mò ní yápiozio,
 i Lua pò yápi dɪɛ za zi yádaɔ.
¹² Zɪ bee Dii Lua Zígɔde á sisi
 à ɔɔɔ, à búbuapɛ, à á mi wa,
 í zwánkasa kákaála,
¹³ ɔ á kú pɔnakɛa guu ní yaalɔ.
 A zuɔ ní sãɔ dèdɛ,
 áɛ nòɔ só, áɛ vɛɛmi,
 áɛ mɛ: Wà pɔble, wà imi,
 asa wá ga ziaɛ.*

- ¹⁴ Dii Zígɔde kãmɛɛ ma swáwa à mè:
 A duunapi kɛawá vɪo e à gɛ gað.

* 22:13 1Kln 15.32

Dii Lua Zigõde mé ò.

Kibe ziia Sebena

¹⁵ Yá pò Dii Lua Zigõde òn ke:

Fεε γε ο kibε ziia Sebenaε:

¹⁶ Bó n ví lai? Dé n ví la

õ ríε mia'ε sò nzíε la,

ríε gbεsi yó musumusú n víkíi ũi?

¹⁷ Laaika gõsa!

Dii a n kũ n zu!

¹⁸ A n koo lán banɔɔwa,

i n gbeembo e búsu yáasau.

We rýõ gau,

n sógo gawideɔ i gõ we.

N dii ua kpeɔnan n ũ.

¹⁹ Má n bɔ zíuε,

má n kē n gweawaε.

²⁰ Gɔɔ bee má a zòblena

Ilikia né Eliakiũ sísi,

²¹ mí n ula daε, mí n asana dɔè,

mí n kpala kpawà aàɔ kũa,

io de Yelusaleũdeɔ mae ũ

n Yudaɔ píi.

²² Má Davidi be kili daè a gàu,

a zεwε, gbēε a fõ tao,

a zeta, gbēε a fõ wεo.†

²³ Má aà pe kálo ũ gí gbãawa,

aà zólekíi aɔ maa,

i aà de beɔdeɔ kpela.

²⁴ Ama aà de beɔdeɔ a loowà mípii,

an néo n n buio n n ta keɔ píi,

sea dodáɔɔ e olaɔwa.

²⁵ Dii Zigõde mè, zí bee kálo pò wa pè gí gbãawapi a fu, a kaso léε, aso pò loowàɔ i wíwi. Dii mé ò.

23

Yá pò a Tiideɔ le*

¹ Tii yá. Isia gó'ilenadeɔ,

à sólo, asa Tii gò yáaaε,

kpée i gõ lo, godɔkíi kú lo.

Sipi búsuɔdeɔ mé baopi kpáné.

² A ke kilikili ísialeɔdeɔ

n Sidõ laatana pò aa kà ísiatagenaɔ musuɔ.

³ Bua pò kú Niili saε mé Tiideɔ pò'ekíi ũ.

We aai pówena lúluu wà buaò í zɔɔwa,

õ Tii gõ buio εleblekíi ũ.

⁴ Sidõdeɔ n ísia gũgũna wéε bíideɔ,

á gee a gõ kpá á wéε, asa ísia mè:

Mi nɔwáwákeo, mi ne'io,

mi negõε gwao, mi nenɔε tòlokeo.

⁵ Tó Egipiɔ Tiideɔ baopi mà,

† 22:22 Zia 3.7 * 23: Mat 11.21-22

aa bàabāabo.

⁶ A bua ta Taasisi,

à ɔ̀ɔ̀ɔ̀ á ísialɛdeɔ!

⁷ A wéle pɔ̀nade pɔ́ kálea za zin weo lò?

Wélepi gběe mé fāaa

aa gè zòle bùsu zāzāɔuo lò?

⁸ Tiideɔ gbéɔ kpà kpalau yāa,

an laatanaɔ́ kíaɔne,

an pɔ̀yianaɔ̀ tɔ̀bò dúniau.

Déme dīle yápi Tii lei?

⁹ Dii Zígɔde mé dīle

à íandānapiɔ̀ gawi kɔ́'e,

i gbé pɔ́ aa tɔ̀bò dúniaupiɔ̀ busa.

¹⁰ Taasisiɔ̀, à dagua lán Niili í paawa,

gběe ku à kpáé ɔ̀.

¹¹ Dii ɔ̀lòò ísīaa,

a tò bùsu pɔ́ kú a saeɔ̀ lùalua.

A yādīle Kanaa bùsu yá musu,

à mè wà a wéle bīideɔ̀ deele.

¹² A mè: Sidɔ́ wéle

pɔ́ gběe i ziblema yāao,

wà lèlema ní gbāao sae,

ńyɔ́ e íanadā ɔ̀.

Tó a fēle bua íwa e Sipi bùsuu,

baa wekii á íampakii eo.

¹³ A bùsupi gwa,

Babiloniɔ̀ tò à gò gběgbonaɔ̀ tòò ũ,

i ke Asiliɔ̀ no.

Aa gbà lesi dà wa kpàaí ní a bíiɔ̀,

aa a kpé maɔ̀ deele,

gupi gò yáiyai.

¹⁴ Ísia gó'ilenadeɔ̀, à ɔ̀ɔ̀ɔ̀,

asa á wéle gbāa gò yāaae.

¹⁵ Gɔ̀ bee Tii yá a sã gbéɔ̀gu wè bàaɔ̀kwipi lán kía wè dasilewa. Tó wè bàaɔ̀kwipi làa, lá wa ò le pɔ́ wa dà ní káaluao guuwa, màa aɔ̀ de ní Tiio wà mè:

¹⁶ Káaluwa pɔ́ gběe lé mɔ̀ma ɔ̀,

ń n mɔ̀na se da wélea.

Le maamaa, ní leɔ̀ siò dasidasi,

ké n yá e ɔ̀ gbéɔ̀gu yái.

¹⁷ Wè bàaɔ̀kwipi gbēa Dii a ea aedɔ̀ Tiiwa. Tii a ea na a laataawa, i káaluaka ní dúnia bùsuɔ̀ píi. ¹⁸ Aà zia yíaa ài aɔ̀ de Dii pɔ́ ũe. Wa àipi dileo, wa uléo, aɔ̀ de Dii sīsinɔ̀ pɔ́ ũe, ké aa e poble maamaa, aai pɔ̀kasa ɔ̀deɔ̀ lú.

24

Yá pɔ́ a dúnia le

¹ Gwa! Dii a dúnia to da pã, a a deelempae.

A tɔ̀le flaa, i a gbéɔ̀ fāaa.

² Lá aɔ̀ de ní gbéɔ̀,

màa aɔ̀ de ní sa'onaa.

Lá aɔ de ní zòò,
 màa aɔ de ní ní diiò.
 Lá aɔ de ní nenɔenaɔ,
 màa aɔ de ní ní daɔ.
 Lá aɔ de ní pɔlunaɔ,
 màa aɔ de ní pɔyianaɔ.
 Lá aɔ de ní pɔsɛanaɔ,
 màa aɔ de ní pɔdeɔ.
 Lá aɔ de ní flasenaɔ,
 màa aɔ de ní fiadeɔ.
 3 Dúnia da pã láilai ò̀kpaa.
 Dii mé yápi ò.

4 Dúnia gò wɛnanno sítii!
 Tɔ̀le gò ɔ̀ɔ̀nnɔ búebuɛ!
 Dúnia gbé gbiaɔ gò yèesai.
 5 Dúnia ò̀kpà a gbé pɔ kúuɔ yáí,
 asa aa pà Dii ikoyãa,
 aa bò yá pɔ a d̄ileɔ kpɛɛ,
 aa aà bàakuańɔ gɔ̀pii yá gbòo.

6 Ayãmeto dúnia gò láaipɔ ũ,
 a gbéɔ ní tàaeɔ gbɛ'è.
 Ayãmeto dúnia gbéɔ tekù,
 gbé pɔ gò dasio.

7 Vɛɛ dafu lé f̄é t̄uuu,
 v̄ɛliɔ giigàga,
 pɔnakenaɔ lé we zàũzaũ nípii.

8 Pɔna gãa'ɔ kè kílíkili,
 kò̀'onaɔ kò̀fi ní,
 pɔna mɔ̀na kè kyó!

9 Wàle v̄ɛmi ní let̄eo bo,
 w̄ɛ k̄isákù a minaɔ léu.

10 Wéle gò da pã,
 ua léɔ kàka píi, gb̄e lé ḡɛ bo.

11 Zɔa dɔ gãae v̄ɛsai yáí,
 yaalɔ lí oosisi ũ míɔ,
 pɔna gò dúniaa.

12 Wéle gò kaaũa,
 a b̄leɔ kè kélekele.

13 Màa aɔ de bui píie dúnia guu.
 Aɔ de lán kukeawa,
 lá wà kpa k̄ɔnwè wa làawa.

14 Gb̄eɔ lé wii gbãa lé,
 aale gulake,
 be'aedeɔ wiido Dii zò̀ke yá musu.

15 A yáí gukpɛdeɔ, à Dii táasile,
 ísiabaadeɔ à Dii Isailiɔ Lua tɔ̀bo.

16 Wàle le ma dɔ za dúnia léwa
 wàle me: Gb̄ɛmaa kɛfena!

Ɔ ma mè: Waiyoo mapi!

Ma kaalen kéwaa?

Ma kaalen kéwaa?

Zìb̀̀nk̀̀pedeò b̀̀ ní k̀̀pe,
náaisaideò náaisaiyāk̀̀éné.

17 Gili ní ɛo ní baio lé á dá dúnia gbé̃̀.

18 Gbé̃̀ pò lé bàale gili súue a zu ɛpi guue,
mé bai a gbé̃̀ pò b̀̀ ɛpi guu kú.

Lou p̀̀òf̀̀, dúnia dèe e a zínau.

19 T̀̀òle p̀̀aa à wí,
dúnia dèe gbáugb̀̀au!

20 Dúnia lé ke tàlaatalaa
lán wēdenawa,
àle ke dèg̀̀edeg̀̀ee
lán gbà lesíwa.

Aà tàae gbia mé t̀̀wà,
àle lele, a e fele bo.

21 G̀̀oo bee Dii a ìada malaika gbãadeòwa musu
ní dúnia kíao zíle.

22 A ní naaa ní ká è zòlou,
a gbataríle lán dakp̀̀eunaòwa,
tó à g̀̀òplakè, i yág̀̀g̀̀óhíno.*

23 Wí a m̀̀vua kú,
ìatè g̀̀ee a g̀̀o kpa a wéi,
asa Dii Zìg̀̀ode mé a kible Yelusaleù,
a t̀̀òò Sìona gbè musu gbèz̀̀òò wáa.

25

Dii sáaukpa

1 Dii, ma Luan n ù, má n kpela, má n t̀̀òò,
asa ní náai ví maamaae,
n yáb̀̀onsae pò n zeò za zi kè.

2 N m̀̀eewia kè gbèze ù,
n wéle bíide dèele.
Buipáleo wéle bíide de wéle ù bo,
mé wa ea kále bau bo.

3 Ayám̀̀eto bui gbãao n kpela,
bui p̀̀ásíò aao n vía ví ní wéleu.

4 N de aafia'ekii ù ỳ̀èèsaideòne,
ní de ulekii ù wēnadeòne ní yooyeau.

N de mikpakii ù lou zá,
ní de uena ù ìatè zá,
asa gbé̃̀ p̀̀ásíò lé'iana de
lán lou g̀̀ìgbèawae,

5 aa de lán ìatè pusuwa guwaiwaiu.

Ni buipálepíò z̀̀aa midè,
lá lou ue ì ìatè pusu kpálewa.

Màa gbé̃̀ p̀̀ásípíò kúkua ì ze kyó!

* 24:22 Zia 20.3

6 Dii Zígõde a dikpɛ blɛ kɛ bui píie
 gbèsísíɛ bee musu ní blɛ asaao
 ní nòò nísideo ní vɛɛ maa kɔɔsɔkeao.
 7 Gbèsísíɛ bee musu ñ
 a sálana pɔ́ kú bui píi wéa bāde,
 zwāa pɔ́ kú bùsu píi gbéɔlapi.
 8 A ga midɛ, aɔ ku lɔo,*
 a wé'i gogo gbépiiɛ,†
 a wibɔ a gbéɔne dúnia guu píi.
 Dii mé ò.
 9 Gɔɔ bee wa mɛ: Wá Luan kɛ,
 wa wɛdɔaàzi, ñ à wá suabà.
 Diin kɛ, wá wé dɔaàzi.
 Wà pɔnake wà yáalɔ,
 ké à wá suabà yáí.
 10 Dii ɔ aɔ ku gbèsísíɛ beea,
 āma a ñzɔ Mɔabuɔwa,
 lá wí ñzɔ sɛwa zùgbɔuwa.
 11 Aa ɔke a guu
 lá kpáa'ona ñ íliwa.
 Baa ní ñ ɔkeapio,
 Dii a ní íandāa kɔ'ɛ.
 12 A ní bíi gbāa lesíɔ gboo,
 a pále zíle à daaí ní bùsutio.

26

Dii náaikenaɔ le

1 Gɔɔ bee wa lɛɛ bee si Yuda bùsuu wà mɛ:
 Wá wéle gbāa ví,
 Lua ñ to a bíi ní a zegikíɔ wá suaba.
 2 A bíibɔlɛɔ wɛ, bui maa i gɛ,
 gbé pɔ́ aaliɔ Dii náai víɔ ũ.
 3 Gbé pɔ́ aà sɔ́ Ìɔ dilea
 ñ ni aà nòse daè doŭ wásawasa,
 ké a n náai ví yáí.
 4 Aɔ Dii náai ví gɔɔpii,
 Dii mé gbesi pɔ́ Ìɔ ku gɔɔpii ũ.
 5 I gbé pɔ́ aai bekpa musuɔ kwé,
 ñ wéle pɔ́ kálea lesíɔ bāɛ
 à pále zíle à daaí ní bùsutio.
 6 Taasideɔ ñzɔwà,
 wɛnadeɔ kèse tɔwà.
 7 Nòsepuadeɔ zé Ìɔ pooa,
 ni gbɛmaaɔ kua kɛkɛné wásawasa.
 8 Ao Dii, wá kú ní yá pɔ́ n zɛ̀do zéu,
 wá wé dɔnzi,
 n tó ní n yá dɔawáguo wá kāsí.
 9 Mi n nidɛ gwāasína,

* 25:8 1Kln 15.54 † 25:8 Zia 7.17, 21.4

tó gu d̀, mi n k̀i wεεε.
 Tó n yákpalekè ń dúniao,
 z̀l̀edeo i yázede dada.
 10 Baa tó wà s̀uukè ń gbẽvãio,
 ìli zé s̀usu seo.
 Vãi i fεl̀eò d̀òdeò b̀usu,
 ìli Dii z̀òke yãdao.
 11 Dii, n ɔ looãla,
 kási aali eo,
 to aa ãia p̀ó ń v̄i ń n gbé̄o e,
 wí i ń k̀í.
 To té p̀ó ń d̀l̀e ń ibεεoεe k̀úmá.*
 12 Dii, ni wá gba aafia,
 yá p̀ó wá kè p̀ii, n̄mε ń kèw̄εε.
 13 Dii wá Lua,
 dii pãleò gbãablèwá,
 ń beeo n̄mε wi n t̀òò ado.
 14 Aa g̀aga aa ku ɔo,
 an gεo lí vu,
 asa n ìadámá n n̄ m̄de,
 ń t̀ò an yá d̀ gb̄egu ɔo.
 15 N wá bui k̀ò, Dii, n wá bui k̀ò,
 n n̄z̄ia t̀òò,
 ń t̀ò wá b̀usu z̀l̀eò ɔ̀tã p̀ii.

16 Aa n k̀i wèεε ń yooyea gu,
 Dii, ké n ń toto,
 aa wabikèma w̄nanno.
 17 Lá n̄s̄indee p̀ó kà n̄'ia i d̄εka,
 i wiile wãwã gu,
 màa wá k̀ú n aε yãa, Dii.
 18 Wa n̄s̄i wa d̄εkà,
 ń beeo wa n̄'í ìana ũε.
 Wi e wà dúnia b̀ò,
 wi n̄éò i aao ku t̀òle.
 19 N gbé̄ p̀ó g̀ao vu, aaiɔ ku,
 gbé̄ p̀ó k̀ú t̄énauo ɔo gau, aai gulake.
 N m̀òε a p̀ó fεle lán k̀oo f̄iwa,
 gε p̀ó k̀ú t̀òle guuo i b̀le.
 20 Ma gbé̄, à fεle ḡe á kp̄éu,
 í zetaále à ule ḡia yoo
 e aà p̀okũma ḡz̄εa.
 21 Gwa! Dii b̀ò a k̀úki,
 àε m̀ó dúnia gbé̄ t̄ae wiiné ń musu.
 T̀òle a gbé̄ p̀ó wà ń d̄edeo ule ɔo,
 a ɔo ń gbé̄p̄iɔ auo gupuaue.

27

Isailiò suabaa

1 Goo bee Dii a ìada kwásawa,

* 26:11 Ebe 10.27

mlè k̀nik̀ni bàwāadepi,
 ní a f̀enda z̀o gbāa pāsío,
 i ísia kwāsapi de.

² G̀o bee á lesi v̀ebu ne'ina yá musu.

³ Ma Dii miò d̀a,
 miò íkawà g̀pii,
 miò d̀a f̀ane ní gwāasinao,
 ké wasu okāwào yáie.

⁴ Ma p̀o lí paaázio.
 Tó leaa ní lesikaoo b̀leu yāa,
 d̀o ma ge lelemá
 mà tesómá mío!

⁵ Sema aa ma sí ní ulékii ũ,
 aai kemanò na,
 ao, aai kemanò na.

⁶ G̀owa Yakòbu buio z̀napεε,
 Isailio b̀b̀o, aai vuke,
 an libeo i li dúniaa.

⁷ Dii ní gbé lá à bui p̀o ní gbéò gbèwae?
 Dii ní dede lá à gbé p̀o ní dedeo dèdewae?

⁸ Dii a yákpalekérno,
 i ní yá ní gbaε.

A b̀o ní a ían pāsío gukpe oi,
 i ní séle.

⁹ Bee a láka Yakòbu buio tàaeola.
 An duunakēama gben ke:
 Aa ní sa'okii gbeò wíwi kélekele,
 mé aali p̀o wa pè táa ũ
 ní ní tulaletikateakio z̀z̀o pii.

¹⁰ Wéle bíide g̀o bezi ũ adoa,
 a de gu p̀o wà pákpai ũ lán gbáa wáiwaiwa.
 Wekii zuò i p̀bleu, aai wúleu,
 aai a lío suumpa.

¹¹ Tó a g̀noò g̀ga,
 noòo m̀o é'ε wa tékaò.
 Wélepideò ǹse vío,
 a yáí tò an Kena a ní wēnagwao,
 Lua p̀o ní ikàsa a s̀uukérno.

¹² G̀o bee Dii a a p̀wena gbé
 za Uflata p̀o a í lí z̀eoi
 e à ge pe Egipi zé swawa,
 i á Isailio pεεle dodo.

¹³ G̀o bee wa k̀ae z̀o pé,
 gbé p̀o v̀aa Asili bùsuuò
 ní gbé p̀o lala'ò tà Egipi bùsuuò
 aai ea su kúle Diiε Yelusaleũ
 a gbésísí p̀o a kua adoa musu.

28

Waiyookεa Eflaiū bui n̄ Yelusaleudeɔne

- 1 Waiyoo wéle pó Eflaiū bui idekenao aai íanadāò,
mεεwia pó kú guzule táaede sìsì musu lán kíafuawa!
A kefenke gawi lé láa lá lávu ì wolowa.
- 2 Dii gōsa gbāa vī, a mɔ wélepi wí
lán lou maa n̄ gbεo zāa'ian gbāa pó ì pó músikewa,
lán lou zāa'ian gbāa pó ì to í daguawa.
- 3 Wa ɔzɔ wéle pó Eflaiū bui idekenapio ì íanadāòwa.
- 4 A kefenke gawi pó kú guzule táaede sìsìwa lán lávuwa
a kwé lán kaadɔen né maà séiawa.
Tó wa è, wa se zu léu gōɔ bló.
- 5 Gɔɔ bee Dii Zigōde aɔ de lán kíafua gawidewa a gbé kōnaɔne,
ɔme aɔ dené lán tulu kefenawa.
- 6 A tó yázeɔe dɔaa yákpalekenaɔne,
a gbéɔ gba gbāa aa zí yoaa bíibɔleu.

7 Vēe ì sa'onao tàlaatalaazɔ,
í gbāa ì ānabio pāpāzea.
Í gbāa ì n̄ tàlaatalaazɔ,
vēe ì zɔlemá.
Í gbāa ì n̄ pāpāzea,
aai tàlaatalaabo n̄ ānabike guu,
yá ì yamá n̄ yágōgōa guu.

8 Pisi dà n̄ táabūnuɔla,
gue fòna v̄io n̄ gbāsío.

9 Aai o ma yá musu:
A ye dōa kewēe yā?
Ale weele ānabike dadawēe yā?
Né dēēūnaɔn wá ūa?

10 Asa ì me:
Sá, sà, sá, sà,
ká, kà, ká, kà,
la yɔɔ, le yɔɔ.

11 A yái tò Dii a yā'o gbépioɔne
n̄ buipále yá pó aale maoo.

12 Asa a òné yāa:
Kámabokii ke! Íampakii ke!
A to gbé pó kpásaɔ kámabo!
Kási aai swáse aà yáio.*

13 ɔ Dii yá dené:
Sá, sà, sá, sà,
ká, kà, ká, kà,
la yɔɔ, le yɔɔ,
ké aa bɔlele kpaanla, aai wíwi,
bai i n̄ kú, wi ɔdiemá.

14 A yái tò à Dii yāma,
á gbélaanikena pó ále kible gbépioɔwa Yelusaleū.

15 A mè a kō yāmà n̄ gao,

* 28:12 1Kln 14.21

a ledoũkè ní bedao.
 A m̀è ɔ, tó músi lìgua,
 àlɛ p̄áála, a á leo,
 asa ɛɛ mé á ulek̄i ũ,
 m̄ɔafili mé á mikpak̄i ũ.

16 A yáí tò ma Dii Zígõde ma m̀è:
 Gwa! Mále gbɛ gb̄aa dile Siɔna,
 kpé gbè bɛɛɛde mide pó wa ẽ kpáɛò ũ.
 Wí a gbé pó lé aà náaike kũo.†

17 Yázede mé aɔ de kpépi yõba ũ,
 mé maakɛa aɔ de a ḡisusugwabɔ ũ.
 Lougbɛ a ɛɛ pó de á ulek̄i ũpi gbẽ,
 í a da á mikpak̄ia.

18 A k̄õ yāmaa ní gao a mide,
 á ledoũkɛa ní bedao a gboo.
 Tó músi lìgua, àlɛ p̄áála,
 a ɔzõwáɛ.

19 Tó à m̀ò, ali á séɛ táánɔɛ,
 aɔ p̄áála lá gu lé dɔ f̄ãane ní gwāasinao.
 Gili a gẽ gbé pó yápi zé d̄õu.

20 Wúɛbɔ ke geseũ, a ní pooo,
 zwāa kè teeeũ, a kúnɫao.

21 Dii a fɛɛ ní a z̄io,
 lá a kè Pelaziũ gbès̄is̄i saɛwa,‡
 a bɔ ní a dabudabu z̄io,
 lá a kè Gabaõɔ guzuleuwa.§

22 Asu àɔ de gbélaanikenao ũo,
 ké ba pó wa d̄òwá su nao yáí.
 Asa má mà Dii Lua Zígõde m̀è
 a ze ní á b̄usu kaalɛao píie.

23 A swákpa ma yá ma,
 à laaidɔ yá pó mále oéwa.

24 Z̄õɛ ɔ kpase k̄ẽ ḡɔɔpii yã?
 ɔ gubi àɔ sapa zesai yã?

25 Tó à t̄ɔɔɛ dàai,
 ì dosiona ba,
 ì ɛfɔ keɛɛɛ,
 ì mase t̄ó d̄òd̄òɔ,
 ì naa ba a bak̄i,
 ì gbé'a pé k̄ɔɔ léz̄i.

26 Aà Lua ì d̄ɔaaè,
 ì aà da z̄ipi zéwa súsu.

27 Ili dosiona gbẽ ní éngooo,
 ìli ɛfɔ wé suumpa ní zugo gbáoo.
 I dosiona wɛbɔ ní gongbāanaoɛ,
 ì ɛfɔ wé suumpa ní ɔoɛ busebuse.

28 I p̄ówɛna l̄ɛ, ìli gbẽ ḡɔɔpiio.
 Baa tó à t̄aa'òwà ní zugo gbáo,

† 28:16 Sou 118.22-23, Lom 9.33, 10.11, 1Pie 2.6 ‡ 28:21 2Sam 5.20 § 28:21 Yoz 10.10-12

Ìli a tí bɔɔ.
²⁹ Yápi b̀ Dii Lua Zig̃de kíie lɔ,
 àà lɛdama ì bɔ ní sae,
 àà ònɔ z̃ɔɔ.

29

Yá p̀ a Yelusaleude le

¹ Waiyoo Alieli!

Alieli wéle p̀ Davidi z̃leu!
 I dikpeke wē ní wēo, ále gé.

² N beeo má Alieli da taasiu.
 Wa búbuape, wa búbuape,
 Alieli i g̃mɛɛ sa'ok̃i k̃ina ũ.

³ Má koe'ɔpooi, mí eỹ liai,
 mí gbà lɛsí dai.

⁴ Wa ɔnaalɛwá,
 á yá'oa i g̃ dɔ t̃ɔleu,
 á lɔɔ i g̃ wíwia bùsuu.

Á yá'oa aɔ bɔ téenau lán gengbāgbānawa,
 á k̃i aɔ dɔ bùsutiu kpáikpái.

⁵ N beeo á ibɛɛ dasipio g̃ lán luutēwae,
 gbé pásipio aao de lán ése úa p̀ íana lé g̃èd zéawae.
 Yápi a ní le kpóokpoo kándɔɛ.

⁶ Ma Dii Zig̃de má mɔ íadamá
 ní loupūnaao ní t̃ɔle lualuaao
 ní k̃fi z̃ɔɔ ní zàa'íanao
 ní zàao ní t̃lepiɔ p̃kaalɛnao.

⁷ Bui dasi p̀ m̀ léléi Alieliwao g̃ lán nana yáwa,
 gbé p̀ m̀ a bíi gbooi aa koez̃io g̃ lán wépungu'ea yáwa.

⁸ Lá nɔandɛna ì nana'o à e ále p̃ble,
 ò ì vu ní nɔanao,
 lá imidɛna ì nana'o à e ále imi,
 ò ì vu ỹɛɛsai kòlo gagaa,
 màa aɔ de ní bui dasi p̀ lé mó Sibna gbewa ní z̃iopiɔ.

⁹ Aɔ gé ní yādiawáo,
 àɔ gé ní yá t̃awáo,
 à tó á ṽlake àɔ gé!
 Á kua bùubuu aɔ gé,
 i ke ṽɛɛ mé lé á deo.
 Á talaatalaabo aɔ gé,
 i ke í gbāa yái no.

¹⁰ Asa Dii kpasa'ì z̃ɔɔ dàálaɛ.
 Anabio mé á wé ũ,
 ò a tò wépiɔ lé gu'e lɔɔ.
 Gu'enaɔ mé á mi ũ,
 ò à p̃kuaé.

¹¹ Anabikɛyāɛ bee deé yá p̀ kú taala nanaau ũ píi. Tó á kpà kyokɛnawa àà a kyoke, a me á f̃ɔ, asa a nanaae. ¹² Tó á kpà kyod̃nsaiwa àà a kyoke, a me á kyó d̃ɔ.

13 Ma Dii ma m̀e bui bee i s̄mazi
à ma kp̄ela ní léoε, an s̄o kuao.

Aaï ma sísi gb̄ēnaz̄ina yādileawae.*

14 A yáí má εa yāb̄onsaεo kené,
má ñ̄noδεo ñ̄no mide,

má wez̄ēnao wez̄ē suumpa.†

15 Waiyoo gb̄é p̄o aaï yá p̄o aale yáo ulemεε z̄áz̄ã,
aaï ní yáo ke gusiau aaï me:

Déme lé wá ei?

Déme wá yá d̄oi?

16 Yāfuangbanao!

Ale e oobona de lán ḡiwaε.

P̄o p̄o wa b̄o a o a bonaε i a booa?

Oo a o a k̄unaε a yāe d̄soa?‡

17 A ḡo yoo ké Libã a ḡo bugbe ũ,
mé bugbe a ḡo likpe ũ.

18 Goo bee swādoo taalapi yāma,
v̄iao b̄o gusia níiniuu aa gu'e.

19 Taasideo p̄o a εa ke na Diiwa,
wēnadeo p̄onake ní Isailio Lua p̄o a kua adoao.

20 Gb̄é p̄as̄io ḡēle,

gb̄élaanikenao mide.

Gb̄é p̄o an me w̄a ní v̄aioo kaale,

21 gb̄é p̄o aaï yād̄o gb̄éwa,

aaï baikpa yānadeε yákpalekek̄i,

aaï yāda yāesaidela ní εεopio.

22 Ayāmeto Dii p̄o Ablahaũ b̄o yāe bee ò Yak̄obu buio musu:

Wí a Yak̄obu buio k̄i loo,

an ḡεε a ḡo kp̄á ní w̄éi loo.

23 Tó an buio ma yākea ní guu è,

aāo d̄o ké ma kua adoaa.§

Aa ma d̄o Yak̄obu Lua p̄o a kua adoaa ũ,

an me i kuke ma Isailio Lua aε.

24 Gb̄é p̄o an n̄oεe liaao ñ̄nok̄ũ,

yákk̄ut̄ekanao ledama ma.

30

Yá p̄o a bui swágb̄aadeo le

1 Ma Dii ma m̀e:

Waiyoo né swágb̄aadeo!

Aaï yá p̄o ma lé kú a guuo yá,

aaï k̄o yāma ní gb̄é̄o,

ma Nis̄inali d̄oanéo,

aaï duuna k̄áfi duunaa.

2 Aaï fele gé Egipi, aali lezaao,

aaï na Falāozi ní m̄isina ũ,

aaï mikpa Egipi uenai.

* 29:13 Mat 15.8-9, Maa 7.6-7 † 29:14 1Kln 1.19 ‡ 29:16 Isa 45.9 § 29:23 Mat 6.9

³ Kási naa Falaṣṣi a widawá,
mikpaa Egipi uenai a á tó òkpa.

⁴ Baa ké á gbāadeṣ ku Zoā,
mé á zinaṣ kà Anesi,

⁵ wí a ní kú nípii bui àisaipi yáí,
aa dṣnlε ge káfia e weo,
sema wí ní tó íio.

⁶ Negeve nòbṣṣ yá.
Wáε guwaiwai pó yá'ia ní taasio ví baa ví,
nòṣmusu saṣ ní nòṣmusu daṣ
ní sògbalaṣ ní mlè pásinaṣ di weε.
Zaa'inaṣ ní àizeεṣ sésea,
yiongoṣ lé kṣṣ é'ε ní ní pṣmaaṣ,
aale geṣ bui àisaipiṣnlε.

⁷ Aale geṣ Egipi pó an dṣnlε gia
lán lé'iana gbawae.

A yáí tò mi oè, Ilenṣṣ zṣṣ pṣewonsai!

⁸ Dii mè mà gé yápi kéné láu ge pó pεpεenawa,
iṣ dené gṣṣ pó lé mópi seela ũ gṣṣpii.

⁹ Buipia lualεwenaṣnlε,
né sásāṣnlε,
aaliṣ ye swásea Dii ikoyāizio.

¹⁰ Aaí o gu'enaṣnlε
aasu gu'e aai a yá'oné bo,
aaí o ānabiṣnlε
aasu yázede mané bo.

Aaí mε: A yá nana owēε,
à ānabikeyá'òwēε kpaanla.

¹¹ A ké zépiwa, à pā yāmaaa,
à Isailiṣ Lua pó a kua adoa gáwēε zéu.

Ayāmeto Isailiṣ Lua pó a kua adoa yáε bee ò:

¹² Lá a gi yápi mai,
a gbéṣ bṣṣ'imia náaikè,
mé a ze ní kṣnio,

¹³ Ayāmeto duunapi aṣ dεé
lán gí lesí paaa kṣṣdṣa pó a kwé kpóokpoo kándowa.

¹⁴ A wíwi kélekεle
lán lo pó oobona gotṣwàwa.

Wa a kaso e a guu
ké à ká tésibṣ ge idábṣ ũo.

¹⁵ Dii Isailiṣ Lua pó a kua adoa yáε bee ò:
Zṣlea tεεε ní sṣdaadoṣo mé a á bṣ,
laaikpalea nieniε mé á gbāa ũ,
ṣ i weio.

¹⁶ A mè: Beewa no!
Wá di sṣ kpe wà bàaleε!
A yá bee yáí á bàalei síana.
A mè: Wá di sṣ wāa kpe!

A yá bee yáí á gbèselená wāa.
 17 Tó á gbě̀on òaa sòò ní gbé̀ m̀endo wepà,
 á tílẹ̀.
 Tó gbě̀on sòoe sa,
 á lékòwa píie.
 A gbé̀ pò g̀òò ib zε
 lán lí pò péle gbe musuwa,
 lán dàlapoo pò kú s̀isi musuwa.
 18 Kási Dii lé á dá à e maakeé,
 i fεle à á wēnagwa,
 asa Dii Lua ì yāke a zéwae.
 Báaaden gbé̀ pò s̀sá Diizi ũ.

Dii a a gbé̀ suaba

19 A Siṅnadeṅ,
 á gbé̀ pò á kú Yelusaleṅ,
 á s̀òò bau bò.
 Tó Dii á s̀òò mà, a gbě̀kekeé,
 tó à á wii mà, a wewá.
 20 Baa tó Dii taasi dàé á ble ũ,
 mé à á dá wétēau á imia ũ,
 á yādanede aṅ uleáé bò,
 á wesiaàle.
 21 Tó a pāale ṅplaa oi ge zεε oin nò,
 á swále yáwa á kpe à ma,
 wàle mε: Zén ke, àṅ beu.
 22 I gbasa á táa pò wà ánuusu lèwàṅ
 ní a pò pò wà vua lèwàṅ ò̀kpa,
 í s̀zi lán bòbwa,
 í o pòpionε: A géí!

23 A á gba lou pò pò ále tó bua yáí,
 tóole a blekeé maamaa zitiũ.
 Gṅ bee á pòtuṅ sē ble dádákekíi yàasau.
 24 Zu ní zàa'ina pò aale bua zikeṅ
 sēla búuna ní tàaa wisideo ble,
 wa kálené ní péluo ge saa.
 25 Gbé̀ dεdεa dasidasi gṅ,
 tó pò lesí pò wa b̀ò kwè,
 swa pò a í lí z̀εo aṅ ku
 gbèsisib ní s̀isí lesib musu píi.
 26 Tó Dii a gbé̀ gu'iaṅ kèkené,
 mé à ní gbāgbā ní ía pò a kpānzio,
 mṅvua í aṅ gbāa lán íatē gupuawa,
 íatē gupua a káfi lεε soplá lán gṅ soplá gupuawa.

27 Dii b̀ò zázá,
 àle mó luabesianau,
 àle p̀òbṅ a níu,
 aà lébaa lé lua ní kpēneo,
 aà léna de té p̀kaalena ũ.
 28 Aà lé'iana de lán swa paa í

pó kà ní nɔɛ ísōwa.
 Alɛ buiɔ bobo ní tēmɛo à ní bāde,
 àlɛ àasína káne à ní sásá.
²⁹ Apio sō áo lesi,
 lá álɛ dikpeke Dii gwāasinawaɛ,
 á pɔ a ke na,
 lá álɛ Dii gbèsisikū ní kulepɛao
 álɛ gé Isailio gbɛsi kíiwa.
³⁰ Dii a to gbéɔ a ɔɔ gawide ma,
 a to aa a ɔ pɔ looáíla e.
 Alɛ pila ní pɔkūma zɔɔo ní tɛlepɔ pɔkaalenao
 ní lou kwɛao ní zàa'ianao ní loughɛo.
³¹ Dii ɔɔ a gili gɛ Asilioɔgu,
 a ní wíwi ní a gopanao.
³² A ní lé dodo ní go pɔ a dilɛnéo
 ní gāa ɔo ní mɔɔna ɔo sānu.
 A zíkárino ɔzɛsai.
³³ A dāa tekà à gɛgɛ an kía pɔ ũ,
 tɛpi kákii ɛ zā a yàasa mé yàa m̀wà.
 Íatɛgbɔ tɛsɛa a ɔɔ Dii léu a lé'iana ũ, i k̀wà.

31

Waiyoo gbé pɔ aa sɔkpàlɛ Egipiɔzi

¹ Waiyoo gbé pɔ aaí gé dɔnɛ wɛlɛi Egipi,
 aaí gbāa'e ní s̀ɔwa,
 aaí ní zikasɔgo dasio náaike
 ní ní s̀de pɔ lé vío.
 Aali wépe Isailio Lua pɔ a kua adoawao,
 aali Dii kíi wɛlɛo.
² Kási aàpi sō a zíká'ɔno ví,
 í yáiyamá, mé ili lelilɛo.
 A fɛlɛ gbɛvāiɔwa
 ní gbé pɔ aaí dɔ vāikɛnapioɔ.
³ Egipiá Lua no, gbɛnazinaɔnɛ!
 An s̀ɔá Lua Nisína no, pɔ audeɔnɛ!
 Tó Dii ɔ lòoíla,
 an dɔnlɛdeɔ gɛmbɔlɛ,
 gbé pɔ aalɛ dɔnílɛo lélɛ,
 aa midɛ sānu nípii.
⁴ Dii yáɛ bee òmɛɛ à mè:
 Tó ǹɔmusu lé hɛɛkɛ a pɔbleawa,
 mé wà pɔdānaɔ kàaaaàzi dasi,
 lá an wiidɔawà vía a aà k̀o,
 mé an zɔa a aà kādɛo,
 màa Dii Zígɔde a pila zíkai
 Siɔna gbɛwa ní a sísiɔnaɔ.
⁵ Lá bā ɔo gí ní a néɔ,
 màa Dii a gí ní Yelusaleũo.
 A giò, a aà suaba,
 a maaàla, a aà ɔo.

⁶ Isailio, à ea ze ní Lua pọ́ a bọ́ aà yáú pásípásíio sa. ⁷ Asa gọ́ bee á baade a gí tǎa pọ́ a pì azǎae ní ánusuo ní vuaozi.

⁸ Wa Asilio kwé ní fěndao, i ke gběnazina no. Fěnda pọ́ de gǎe pọ́ ũo mé a ní dede.

Aa wí ní bao fěndapi lézi, wi zọ́zida ní èwaasoone.

⁹ Via a ní kía kú à gòogòobo, iwāa a ká ní dọ́aanao pọ́a, aai ní dǎlapoo to daa we.

Dii mé yápi ò.

Aà té dọ́ Síona, aà kina ku Yelusaleũ.

32

Kia maa kpala

¹ Gwa! Kíae a kpalable ní yázedeo, aà iwao kible a zéwa.

² An baade aọ́ de ulékii ũ zàa'ianaε, aọ́ de mikpakii ũ lou zǎ, aọ́ de swa ide ũ gbáau, aọ́ de gbési zǎo uede ũ gugiiu.

³ Wεbiibiinao wé a ké sa, swákpánao yāma.

⁴ Nónwāadeo ònókū aa yá dǎ, bebedeo yá'o sa káukau iwesasai.

⁵ Wa me sọ́uε beede lo, wa me kónideε gběmaa lo.

⁶ Asa sọ́u i yáfaasai o, aà láasoo ò ku yāvāiwa.

Ili zike Lua yáwao,

ì Dii seela bèε kené.

I nọ́andenao to gii,

ì imidenao to isai.

⁷ Kónide yákeao vāi,

ì vāikpaai ní taasideo

à ní òkpa ní mọ́afilio,

i wěnadepio yá málené.

⁸ Beede i yázede yá,

yá beede ò i zed.

⁹ A nọ́ε namablenao,

à fele swádomazi,

á nọ́ε pọ́ á kú niēniēo,

à ma yāma.

¹⁰ A nọ́ε pọ́ á kú niēniēo

á gǎ ní bílio zii maa'i,

asa vεkọ́zǎa aọ́ kuo,

ésekekea a keo.

¹¹ A nọ́ε pọ́ ále namableo,

à lualua ní sòdeedeo.

A nọ́ε pọ́ á kú niēniēo,

à kpakpanaga.

A á pów wolowá píi,
í zwànkasaò dɔ á pí.

¹² A ázia gbēgbē, í búbuape
á bua maao ní á v̄ēē ne'inao yái.

¹³ A ɔ̀ɔ̀ ma gbéò̀ b̀usu yái,
asa læaa ní læsikaoo b̀̀leu.
A ɔ̀ɔ̀ á ua p̀nadeo

ní á w̄́le nae beeo yái.

¹⁴ Kibe a ḡo da p̄a,
w̄́le súude a ḡo bezia ũ.

A s̄is̄i gud̄ak̄i aò da w̄aiwai ḡoɔ̀pii
z̄aa'inao p̀nak̄ek̄i ũe,

pów dád̄ak̄ek̄i ũ,

¹⁵ e Lua àò gé a Nis̄ina pisiwá b̄oa za musu,
gbáa í gbasa ḡo gutaaede ũ,
gutaaede s̄o dào ũ.

¹⁶ Yáze a kible gbáapiu,
maak̄ea aò ku gutaaedepiu.

¹⁷ Yáz̄epi a aafia iné,
maak̄ea gb̄e aò de kua d̄oɔ̀ba ní s̄oɔ̀daadoũo ũ ḡoɔ̀pii.

¹⁸ Ma gbéò̀ aao ku ua aafiadeu,
an be aò niē,
aa kámabou nama guu.

¹⁹ Baa tó lough̄e likpe ò̀okpà,
mé wà w̄́le dēlempà wa dàaí,

²⁰ áò de p̀nadeo ũ,
áò p̄ot̄t̄o swa píi sae,
á zuo ní á z̄aa'inao d̄eepook̄i e.

33

Yelus̄eũ suabaa yá

¹ Waiyoo gbē'ò̀kpana,
n gbé pów wi n ò̀okpa yāao!
Waiyoo z̄ib̄onkp̄ede,
n gbé pów wi b̄o n kpe yāao!
Tó n gbé ò̀okpà ní làa,
wa n ò̀okpa s̄oē.

Tó n b̄o gbéò̀ kpe ní làa,
wa b̄o n kpe s̄oē.

² Dii, wá wegwa, wále s̄óanzi.
Nȳo d̄owále lá gu lé d̄o,
ní wá suaba wá taasik̄eḡo.

³ Tó n kolok̄ek̄e, w̄i lék̄ow̄ae
tó n f̄ele, buio í f̄āaae.

⁴ Wa léle ní pówwa
lá kwao í léle buapówwawa,
wa ní pów símá
lá kwasut̄o í kenéwa.

5 Dii sáa kuo, asa a ku musu,
a to yázede ní maakεao li Sibnaa.

6 Dii aɔ de ní zímpεε ũ gɔɔ bee,
aafia ní ɔnɔo ní d̄ɔao aɔ diε.
Viakεa Diiε mé ì mó ní àizεεpio.

7 Gwa! Ḡɔsa gb̄aaɔ wiidɔ ḡaaε,
gb̄é pɔ wà ní z̄í awakpaipio lé ɔɔɔ w̄ɛnannɔ.

8 Zεdaɔ lé sé ɔɔ,
gb̄εε lé gu baa ví ɔɔ,
lɛdoũ ku ɔɔ, w̄aε saka seelaɔu,
wa k̄ɔ bεεε d̄ɔ ɔɔ.

9 B̄usu lé w̄ɛnakε, à ḡò zeesai,
Lib̄a ḡò ní w̄ío, à mùakù.
Sabna guzule ḡò lán gb̄áawa,
Basana ní Kaamεlio ḡò gii.

10 Ma Dii ma mè má fεε sa,
má a gb̄aa ɔɔné, mí ɔɔɔ.

11 A n̄osi s̄εpisa ũ,
a n̄ε̄ ì s̄ε giina ũ,
ma pɔɔɔa ma níu de té pɔ a k̄úwá ũε.

12 Gb̄épio tékũ aa ḡɔ túfu ũ
lán k̄aεε z̄ɔz̄ɔa pɔ wà tes̄w̄awa.

13 A gb̄é pɔ á kú z̄àz̄aɔ,
à yá pɔ má k̄ε ma,
á gb̄é pɔ á kú k̄aio,
àɔ ma ḡɔsake d̄ɔ.

14 Gili ḡε Sibna duunkεnaɔgu,
luaȳadansaipio lé kpakpanaga.
Wá déme a f̄ɔ àɔ kú ní té pɔkaalenaoui?
Wá déme a f̄ɔ àɔ kú ní té gasaipioi?

15 Gb̄é pɔ ì ȳakε a z̄éwa,
mé ì ȳamaa o,
a za gb̄εble'aigu,
mé ì ɔɔɔε gbagusaε ȳáu,
ìli sw̄áε gb̄εdeȳaio,
mé ìli ye à w̄esi v̄aileo.

16 ɔme aɔ ku aafia musu,
aà ulek̄i aɔ gb̄aa gb̄èsɔɔu.
Ali pɔblea e we,
mé í a k̄és̄awào.

17 Nȳɔ w̄esi k̄ia kefεnkεε,
ný̄ɔ b̄usu e k̄aaa ȳaasa.

18 Nȳɔ làasookε gili pɔ k̄ε ȳawa n s̄ɔ guu, ní me:
Naokεna ku máε la?
ɔsina ku máε la?
Gb̄é pɔ ì d̄ɔ nao ku máε la?

19 Nȳɔ gb̄é pɔ aai ȳa'o ní ɔopio e ɔɔ,

ńyǎ gbé pọ́ nili ní buiyá maopio yá'o ma bo,
bui zìlo pọ́ ní ní yá gbadṣopio.

²⁰ Siṓna pọ́ wí dikpekeu gwa,
wesi Yelusaleüle,
a ku aafia zwáakpe pọ́ wa sṣòdo ũ.
Wa a lipelẹw wúle bauo,
mé a bae a kéo.

²¹ Wekii Dii a a zṣòke ọ́bawé,
gu pọ́ swadaṣ ní swa'onaṣ diu.
Gó'ilenaṣ táa'o ípiao,
baa a zṣò a bua swapioṣwao.

²² Asa Dii mé wá Dṣaana ũ,
Dii mé wá Gbáade ũ,
Dii mé wá Kía ũ,
ṣme a wá suaba.

²³ N zwáakpe baṣ pòlo dègedege,
n kṣkúliṣ pélea gbáa bo,
a zwáa dṣao.

Bee gbéa ṣ wa zì ài zṣò biilekṣe,
baa eṣo pọ́ séle maamaa.

²⁴ Gbé pọ́ kú wee a me ále gyákeo,
wélepideṣ duuna kèma.

34

Yákpalekṣa ní dúniaw Eṣu

¹ Bui ní buio à sṣ kái à yáma,
bùsu pii gbéṣ à swákpa,
dúniaw ní gbé pọ́ kú a guuṣ à yáma,
tṣole ní pọ́ pọ́ bṣlẹwàṣ pii.

² Asa Dii pṣ pà bui píizi,
à fè ní ní zígṣò.

A ní dede, i ní míṣnzṣ.

³ Wa gbé pọ́ wà ní dede kóle,
gbèṣiṣiṣo ní au mi, an geṣo gído.

⁴ Saanaṣ yṣ musu pii,
luabe a koo lán pewa,
musupṣṣ wolo lán vélaṣwa,
aa kwé lán kaadṣenlaṣwa.

⁵ Dii fènda gà ní auo musu.

Gwa! Ale su Eṣuwa yákpalekṣi,*
àle mó pilai gbé pọ́ àle ní míṣnzṣpiṣwa.

⁶ Dii fènda tá ní ble ní sáo auo,
sása gòle nísi iwà,
asa Dii sa'oa ví Bṣzela,
aà pọ́ kòlokpakpaa dasi Eṣu.

⁷ An zùṣelẹw ní ní zuswanaṣ kwéínṣ sánu
ní ní gbáadeṣ pii,

an bùsu i ga ní auo,
nísi i i ní tṣolewa.

⁸ Asa Dii tṣimagṣṣe,

* 34:5 Isa 63.1, Mal 1.4

aà ìadama wèè yásia ní Sionao yáí.

⁹ Èdòṽ swaṽ li kṽtaa ũ,
a bùsuti a li ìatēgbṽ ũ,
an bùsu i gṽ lán kṽtaa téwa.

¹⁰ Aṽ gaa vṽo fāane ní gwāasínao,
a súele aṽ dṽ gṽṽpiiē.†
Wē ní wēo aṽ da wáíwaie,
gbēe a a baa vṽ lṽo.

¹¹ Gáuṽ ní kpṽbṽ'ìlenaṽ ke ní kúki ũ,
koohūhūnaṽ ní gbagbaaṽ sakpeṽda we.
Dii a guyṽbṽ poowà, i gṽ da pā,
a gwa ní gṽsusugwabao, i gṽ gii.

¹² Kíá buiṽ ku wà ní kpá kpalau lṽo,
an dṽaanaṽ gēle míṽ.

¹³ Kàeleṽ ní leaaṽ kúle ní kpé gbāaṽwa,
lesikao ní gàgaaṽ a da ní zegikiṽla.
Aṽ de gbēgbonaṽ tòṽ ũ, kooṽ be ũ.

¹⁴ Awalewanaṽ ní maiṽ kpaaṽ we,
táaṽ fṽkpakpakṽwa,
babayṽeṽ zṽlekli eu, aṽ káleu.

¹⁵ Bāso a sakpe da we à gbedau,
a nepipi, i ní kāaa a zíe.
Yāamusuṽ kṽ nṽnṽaaau,
sa ìṽ te a nai.

¹⁶ A wēele Dii taala guu,
à a kyoke,

an kee a kēsāṽ,
a dae a kua a sawao,
asa aà lé mé ò,
aà Nisína mé a ní kāaa.

¹⁷ Òme ní baa kpámá,
à ṽdṽ ní baadee a kúkiwa.
A gṽ ní pṽ ũ gṽṽpii,
aaṽ ka a guu wē ní wēo.

35

Gbé pṽ Lua ní suabàṽ kua zia

¹ Gbáa ní gugiiṽ a pṽnake,
guwaiwai a yáalṽ,
kpaa a bṽleu.

² A vuke ní pṽna zṽṽo, a gulake.
Libā gawi a gṽè,
Kaameli ní Salṽnao maa a pisiwà,
wi Dii wá Lua gawi ní a zṽṽkeo e.

³ A á gāsí pṽ gṽ dṽázíṽ zu,
à á gbá pṽ gṽ tèeeṽ sé.*

⁴ A o gbé pṽ an ká gāṽne:
A sṽdile, ásu to vṽa á kṽo.
A gwa! A Lua lé mó tṽsiié,
àle mó fiaboiné, i á suaba.

† **34:10** Zia 14.11, 19.3 * **35:3** Èbe 12.12

5 Ẅiaᵛ wé a ké,
 swádoᵛ swá a wē,
 6 εεᵛ vívǐ lán banawa,
 lénanaaleadeᵛ gulake,†
 asa gbáa a pūna ní ío,
 gugii a li swa ũ.
 7 Tᵛᵛle wáa a li íkalekǐi ũ,
 gugii a gᵛ nibᵛna ũ.
 Gbēgbonaᵛ kálekǐi a vᵛs ní wáao ní swamᵛeo bole.
 8 Wa zeda bo we,
 wa me zépie zé pᵛ a kua adoa.
 Gbàlenao seo,
 soᵛ ũ a bebe kpa a áao,
 zépi ao de a senao pᵛ ũe níte.
 9 Nᵛᵛmusu ao ku weo, wáie a sᵛio,
 wa wesi wáile weo.
 Gbé pᵛ Lua ní suabàᵛ mé aao be we,
 10 gbé pᵛ Dii ní bópio ea su,
 aa gē Sᵛna ní kúkuakeao,
 pᵛna láasai kú ní musu,
 pᵛna ní yaabo gēnízi,
 pᵛsia ní wēnao gēzea.

36

Asilio kía viadadaa Yelusaleũdeᵛzi (2Kia 18.13-27, 2Lad 32.1-19)

1 Kí Ezekia kpalablea wè gēo mēndosaide guu Asilio kía Senakelibu mò lèle Yuda wéle bíideᵛwa, a sí pii. 2 Ǿ à a zǐgᵛᵛ gbēzᵛᵛ zǐ, à bᵛ Lakisi à gè Yelusaleũ kía Ezekia lè ní zǐgᵛᵛ dasidasi. A zè íkalekǐi pᵛ kú musu sae, pᵛpinaᵛ bua zéu. 3 Kibe ziia Ilikia né Eliakiũ ní aà lakēna Sebenao ní aà kpàwakēna Asafa né Yoao bᵛ gè aà kǐi. 4 Ǿ gbēzᵛᵛpi òné: A ge o Ezekiae, Asilio kía zᵛᵛ mé lé aà la, bó àle a náaike màai? 5 A mè á zǐgbaselea dᵛ mé á gbāa. Yāpā giie. Dé àle a náaike, ᵛ àle bo aà yá kpei? 6 Egipio kía pᵛ àle a náaike gwa. A de lán feelipan wíwiawae. Gbé pᵛ gbāa'èwà, ì aà zᵛ a oue.* 7 Tó á òmēe Dii á Lua náai ále ke, aà gulesᵛᵛ ní aà gbagbakǐi Ezekia gbòoo lò? A ò Yelusaleũdeᵛ ní Yudaᵛne pii aa mᵛ kúle gbagbakǐi ae Yelusaleũ la. 8 Aà ledouke ní ma dii Asilio kía, mí aà gba só mēn àaa kwi, tó a gbé vǐ aa diè kpe. 9 Lá àle Egipi zikasᵛgoᵛ ní sᵛdeᵛ náaike, kpelewa a fᵛ zezᵛ baa ma dii zǐgᵛᵛ gǎli pᵛ kēsānzio doei? 10 Ale e ma dii mò lélei gue beewa à a dúuzᵛ Dii lé sai yà? Dii mé òè aà léle būsue beewa, i a dúuzᵛ.

11 Ǿ Eliakiũ ní Sebenao ní Yoao ò zǐgᵛᵛ gbēzᵛᵛpie: Yā'o wápio n zᵛblenaᵛne ní Sili yáo, asa wi mae. Nsu yā'owēe ní Ebelu yáo, ké gbé pᵛ kú bíiwaᵛ mao. 12 Gbēzᵛᵛpi wemá à mè: Ma dii i ma zǐ mà yápi òé ní á diio átēe, ní gbé pᵛ zᵛleá bíiwaᵛne lᵛ, asa aa nízia bíikpe pᵛ aa kè ble, aa nízia osoo mi lááwae. 13 Ǿ gbēzᵛᵛpi fēle pūna ní Ebelu yáo à mè: A Asilio kía zᵛᵛ yāma! 14 Kípi mè ásu to Ezekia á sásāo, asa a fᵛ á bo a oᵛio. 15 Ezekia mè Dii a á bo, a á wéle bee kpa Asilio kíawao. Asu Ezekia pi yāma à Dii náaike yápi musuo. 16 Asu Ezekia yāmao. Asilio kía mè à ledoukeano, à mikpawa, á baade i azia vēebe ní azia kaadᵛembeo ble, i azia bia'i mi, 17 e àò mó á sélei à táánᵛ būsuo pále pᵛ de lá á pᵛwau. Pᵛwena ní vēe nao

† 35:6 Mat 11.5 * 36:6 Eze 29.6

pàlawà, p̄εε ní v̄εεbuo diuε. ¹⁸ Ezekia m̄ Dii a á b̄o. Asu weio, ásu to à á sás̄o. Buip̄aleo táae è ḡi Asilio k̄iaε aà ní bùsu símae? ¹⁹ Amata ní Aapadaεo táao ḡe máe? Sefavaiũ táao ḡe má ni? Samali táao è ḡiε ní ní w̄éleoe? ²⁰ Bùsu beeo píi, an kpele táa mé f̄o ḡiε ní a bùsuoi? Kpelewa Dii a f̄o ḡiε ní Yelusaleũoi?

²¹ Gb̄é̄o níle kílikili, aai yāwewào, asa an k̄ia òné aasu yáz̄asiwàoε. ²² Ǿ kibε ziia Ilikia né Eliakiũ ní aà lak̄ena Sebenao ní Asafa né Yoa aà kp̄awakεnao èa sù Ezekia piwa ní ní p̄okasao k̄ék̄εa, aa z̄iḡo gb̄εz̄o yá d̄au aa siuè.

37

Ezekia wabikεa Diiwa (2Kia 19.1-19)

¹ Ké kí Ezekia yápi mà, à a ula ga k̄e à zw̄ankasa k̄akaala, ̄o à ḡe Dii ua. ² A a bε ziia Eliakiũ ní a lak̄ena Sebenao ní sa'onkiao z̄i ānabi Isaia, Am̄zu néwa, zw̄ankasao k̄akaarla. ³ Aa òè: Ezekia m̄ yá ḡi gb̄aε, wà wá dá taasiu, wà wá lele, wà wid̄adawá. Wa ḡo lán n̄oε p̄o a né k̄a b̄oa mé ȳεεε ku a f̄o iowa. ⁴ Asilio k̄ia a z̄iḡo gb̄εz̄o z̄i, à m̄o Lua b̄éε lánikè. Dii n Lua yápi mà, a aà lele yápi oa yáia, wá d̄o. Wabikεwà wá gb̄é k̄ona p̄o wa ḡoε.

⁵ Ké kí Ezekia z̄inapio ḡe Isaia lè màa, ⁶ a òné: A ḡe o á diiε, Dii m̄ asu to v̄ia a k̄u Asilio k̄ia iwao d̄oεaano yá p̄o a màpi yáio. ⁷ A ma! Tó Asilio k̄ia baε mà, Dii a to láasoo ḡεaagu, i ta a bùsuu. Dii i to wà aà dε ní f̄endao we.

⁸ Ké z̄iḡo gb̄εz̄o mà Asilio k̄ia f̄éle Lakisi, à èa tà à aà lè, àle z̄ika ní Libenadeo. ⁹ Asilio k̄ia mà Etiopio kí Tilaka lé mó z̄ikaiano, ̄o à èa z̄inao gb̄aε Ezekiawa à m̄: ¹⁰ A o Yudaο kí Ezekiaε, dii p̄o àle a náaike à gb̄asa m̄ á Yelusaleũ nameε ma ōzio, asu to aà a sás̄o. ¹¹ I ma lá Asili k̄iao k̄e bùsuone à ní ké k̄élekele píio lé? A mé a b̄o adoa? ¹² Bui p̄o ma dezio k̄aaleo, Gozā ní Halanao ní Lezefio ní Edeni p̄o kú Telasao, an táao ní b̄oε? ¹³ Amata k̄ia kú mái? Aapadaε k̄ia kú máe? Sefavaiũ ge Ena ge Iva k̄iao ku mái?

¹⁴ Z̄inapio lá kp̄a Ezekiawa. Ké à a kyokè, à ḡe Dii kp̄éu, a p̄o aà aε, ¹⁵ à wabikεwà à m̄: ¹⁶ Dii Z̄iḡoε Isailio Lua p̄o kú malaika ḡās̄iadeo z̄ānguo,* m̄me ní Lua ū bùsu p̄o kú d̄unia guu píiε. M̄me n musu k̄e ní t̄oεo. ¹⁷ Swákpa ní yāma, Dii. Wéεε n̄ gugwa, Dii. D̄oεa ní Lua b̄éεo lékp̄āsā p̄o Senakelibu k̄e ma fá! ¹⁸ S̄ianaε Dii, Asili k̄iao buipio k̄aale píi, an bùsu ḡo bezia ū. ¹⁹ Aa ní diio k̄āteu aa ní kp̄asa, asa aa dε Lua ūo, p̄o p̄o gb̄ēnaz̄ina k̄e ní lío ní gb̄eone. ²⁰ Dii wá Lua, wá b̄o aà ōzi, bui p̄o kú d̄unia guu píi io d̄o k̄e n Dii, m̄me ní Lua ū ndo.

Senakelibu gaa (2Kia 19.20-37)

²¹ Ǿ Am̄zu né Isaia lékp̄āsākè Ezekiaε à m̄: Dii Isailio Lua m̄ a wabi p̄o ní k̄e Asilio kí Senakelibu yá musu mà, ²² à àsiε bee ò aà musu:

Siōna w̄éle lé sakangu,

àle n lánikε n kpe.

Gb̄eε i z̄ible Yelusaleũpiwa yāao,

̄o àle a mi dada a ḡau.

²³ Dé n d̄oεwà ní s̄ōs̄oi?

Dé n k̄aaε n n mi d̄aε íai?

Isailio Lua p̄o a kua adoa ní k̄εε.

²⁴ N dà n iw̄aone aa Dii s̄ōs̄o,

n m̄ n d̄ede s̄is̄io musu ní n z̄ikas̄o go dasio

* 37:16 B̄oα 25.22

e Libā b̄usu gb̄èsis̄i misonau.

N s̄ede lí gb̄āā z̄z̄z̄,
n p̄eli z̄z̄z̄ kw̄è,
n ka a léwa musu e a likpe sisiu.

²⁵ N l̄ò ȳ buip̄alē b̄usuu,
n a im̄i,
n k̄èse Egipi swāo í bà.

²⁶ Ké ma Dii má d̄ile màa za zi,
ni mao lé?
Ma zeò à ḡèḡè, ò má tò à k̄è.

Má tò n ní w̄éle b̄iidē kw̄è w̄iliū,
aa ḡò daaia.

²⁷ W̄élep̄idē gb̄aa k̄èsā,
aa ḡò suuu, wí ní kú.
Aa de lán s̄esaowa,
lán s̄ela b̄obwa,
lán s̄e p̄ò b̄òle kp̄éwa à ḡaga ḡòwa.

²⁸ Má n kúki d̄s̄,
má n ḡea ní n suao d̄s̄,
má n p̄opaamazi d̄s̄.

²⁹ N p̄o p̄amazi,
n k̄aamai p̄o ní v̄i yá ḡè ma swáú.
Má bakan̄e n níu,
má àasina kan̄e n léue,
má tó ò ea tá ní zé p̄o n m̄òò.

³⁰ Ezekia, yáe beēo den̄e seela ũ.
A p̄ozā ble ble w̄ēa,
zii l̄o í ble we.
Zii kee sa à p̄ót̄o í p̄ok̄ek̄e,
à v̄ēli p̄épe í a be ble.

³¹ Yuda k̄ōna p̄o b̄òò z̄ina a ea péle tíu,
an né io kpa musu.

³² Asa gb̄é k̄ōnāo b̄o Yelusaleū,
Siona gb̄èsis̄idepīo ḡs̄.
Ma Dii Z̄iḡōde ma āia mé a bee ke.

³³ Ayāmeto ma yáe bee ò Asilio kía musu:
A ḡè w̄éle beeuo,
a kazuuo,
a a s̄engbao d̄òè,
a koez̄i à gbà l̄es̄i daio.

³⁴ A ea tá ní zé p̄o à m̄òòe,
a ḡè w̄élepiuo.
Ma Dii m̄ám̄e má ò.

³⁵ Má gí ní w̄élepio,
má a suaba mazia yái
ní ma z̄òblena Davidi yáio.

³⁶ Ŋ Dii Malaika b̄ò ḡè Asilio b̄òou, à gb̄é̄o d̄ède òaas̄ōo l̄e òaa do ḡeosai (185.000). Ké aa f̄ele k̄ō, aa ḡēo e k̄al̄ea gupiiu. ³⁷ Ŋ Asilio kí Senakelibu f̄ele a b̄òopiu, à èa tà Niniva, a ku we. ³⁸ Ḡōo p̄o a kúlea a t̄aa Nisoki kp̄éu, àà néo

Adamelēki ní Salēzeero aà dè ní fēndao, ̄ aa bàasi tà Alalata bùsuu. ̄ aà né Esaad̄ z̄lè aà gbēu.

38

Ezekia gyākēa

(2Kia 20.1-11, 2Lad 32.24-26)

¹ Bee gbēa Ezekia gyākè à kà gaa, ̄ ānabi Isaia Am̄zu né gè aà lè, a òè: Dii mè lēdile n gbē̄nē, asa níle mó gaie, r̄ȳ f̄le l̄o. ² ̄ Ezekia aed̄ ḡiwa, à wabikè Diiwa ³ à mè: Dii, n yá na! Lá má n yá k̄ia ní náaio, mé ma yá p̄ ní yei kè ní n̄sem̄endoo, to à d̄ngu. ̄ à wēna ̄l̄b̄. ⁴ ̄ Dii yā'ò Isaiāe à mè: ⁵ Gē n̄ o Ezekiaē, ma Dii aà dezi Davidi Lua ma mè, ma aà wabikēa mà ma aà wé'i è, ma aà ḡo k̄āf̄lè wè ḡēo. ⁶ Má aà si Asil̄o kíawa ní wé̄l̄e beeo, má ḡí ní wé̄l̄epioe.

²¹ Isaia mè wà kaad̄embē l̄o wà d̄o aà s̄ānēwa, i gb̄ágb̄ā. ²² ̄ Ezekia mè: B̄mē āo de ma ea gēa Dii kp̄éu seela ūi? Isaia wèwà à mè: * ⁷ Seela p̄ Dii a k̄ene lé p̄ á gb̄ēnē yá musun k̄e: ⁸ Uena p̄ íat̄é lé suò Aaza gb̄ápepek̄īo gwa. A to uena p̄ lé pilawà ea dedewà m̄n̄ kwi. ̄ íat̄é èa d̄ede gb̄ápek̄īi m̄n̄ kwi p̄ à p̄lawà yāawa.

⁹ Lē p̄ Yudāo kí Ezekia dà a gb̄ágb̄āa ní a gyāo gbēan k̄e:

¹⁰ Ma mè, ḡo p̄ ma ka k̄āmaboa

̄ ma k̄āik̄ù ní el̄eo?

Lua a ma wè k̄inina p̄ ḡ̄m̄e sia yà?

¹¹ ̄ ma mè má Dii e d̄ún̄iau l̄o,

má wesi gb̄ēnaz̄inale l̄o,

má k̄ú ní gb̄é p̄ k̄ú t̄ōl̄e l̄o.

¹² Lua lé ma b̄o s̄ou,

àl̄e s̄opi sia,

lá d̄ád̄ākena ì a kp̄é wolowa.

Ale ma wēni b̄āmba,

lá zw̄aat̄āna ì p̄l̄e b̄o àsauwa.

F̄ānē ní gw̄āas̄inao àl̄e ma mid̄eē.

¹³ Ma a n̄s̄e suump̄a e gu ḡè d̄ò,

n̄ beeo à ma wá w̄i

l̄án n̄ōmusu wáwiawa.

F̄ānē ní gw̄āas̄inao àl̄e ma mid̄eē.

¹⁴ Ma wiit̄ēna l̄è l̄án luakib̄ānawa,

ma ̄l̄b̄ l̄án fel̄entuuk̄enawa.

Ma wé d̄onzi musu e ma wé wò,

mále taasik̄e, Dii, z̄eman̄o.

¹⁵ Má o k̄pelewaē?

B̄o yá má f̄̄ oè, ké ̄m̄e m̄òò n̄o!

Má b̄e bus̄eb̄use e ma wēni léue

ma p̄sia yái.

¹⁶ Dii, ni to wà̄o ku,

ma nis̄ina āo aafia n̄ yái,

r̄ȳ ma gb̄ágb̄ā, m̄īo ku.

¹⁷ Ma k̄āf̄ia yái p̄sia bee ma lei,

n̄ tò ma ḡ̄s̄k̄ù n̄ yeamazi yái,

n̄ ma duuna z̄ù n̄ kp̄e píi.

¹⁸ Asa w̄ili n̄ s̄áuk̄pa miauo,

* **38:22** D̄o 21-22 maa lak̄i, lá a ku 2Kia 20.7-8 guuwa.

gɛɔ lí n táasilɛɔ,
 gbé pɔ sɪ ɛuɔ lí wɛdɔ n náaiio.
 19 Gbé b́ɛɔ mé ì n sáaukpa,
 lá máɛ kɛ gbãɛwa,
 maɛɔ ì n náai galikɛ ní néɔnɛ.
 20 Dii a ma suaba,
 wíɔkɛ Dii táasilebɔwa
 aà kpéu e wá wēni léu.

39

Babeli b̀usu zinaɔ (2Kia 20.12-19)

1 Gɔɔ bee Baladã né Melodaki Baladã, Babeli kía lá kpàsã Ezekiaɛ ní gbaɔ, ké
 à aà gyãkɛ gbágbãa bao mà yáí. 2 Ezekia gbãakpà zɪnapɔzi, à gèrɪnɔ a làasiu,
 à a ánusɔɔ ní vuɔɔ ní pɔ gɪnanaɔ ní nɪsi maao òlɔné. A gèrɪnɔ a zɪkabɔkalɛkpɛu ɔ,
 à a àizɛɔ òlɔné míómíɔ. Pɔɛ ku aà bɛ ge aà b̀usuu kɛ à gɪ ɔlɔnɛó. 3 ɔ anabi Isaia
 gè aà là à aà là à m̀: Kpelewa gbépiɔ ònɛi? Za má aa b̀u aa m̀ n k̀ii? Ezekia
 wèwà à m̀: An b̀kii zà, Babeli aa b̀u. 4 ɔ Isaia aà là à m̀: Bó aa è n bei? A
 wèwà à m̀: Aa ma bɛpɔ pii è. Ma àizɛɛ ku ké ma gi òlɔnɛó. 5 ɔ Isaia òè: Yá
 pɔ Dii Zígɔde ò ma. 6 Gɔɔ lé m̀ó ké wa n bɛpɔ pii ní àizɛɛ pɔ n dezɔ tònɛ ní k̀ia e
 gbã sɛɛ taò Babeli. Dii m̀ a kee a gɔɔ. 7 Wa né pɔ nýɔ ní iɛɔ sɛɛ tárnɔ, aai gɔ
 Babeli kibe zikɛnaɔ ũ.* 8 Ezekia òè: Dii yá pɔ ní òmɛɛ maa. Asa a òlɛ áɔ aafia
 niɛ guu e a wēni léu.

40

Lua gbéɔ ǹseniniane

1 A Lua m̀:
 A ma gbéɔ ǹsɛ níniné,
 à ní ǹsɛ níniné.
 2 A yá nana o Yelusaleũdeɔnɛ,
 à oné an zɔzɪ làa,
 an tàae wɪ ní musu k̀ò,
 aa ní duuna fiabò Diiɛ lɛɛ pla.
 3 Kpàwakɛna ɔɔ ma dɔ, àɛ mɛ:
 A zɛkɛkɛ Diiɛ gbáau,
 à zɛda poo wá Luaɛ sɛu.*
 4 Guzulɛ pii a tata,
 gbè lesɔ ní sɪsɔ daaɪ píi,
 gutoũtoũɔ kpaai,
 gusɪsɪdeɔ gɔ gusalalɔ ũ.
 5 Dii gawi a b̀,
 gbépii a wesɪɛ sãnusãnu.†
 Dii lé mé ò.
 6 Ma ɔɔ mà dɔ à m̀: Kpàwakɛ!
 Ma m̀: Mà kpàwakɛ mà o kpelewai?
 A m̀: Gbɛnazina pii dɛ lán sɛwɛɛ,
 an kɛfɛnkɛ dɛ lán sɛvuwɛɛ.

* 39:7 2Kia 24.15 * 40:3 Mat 3.3, Maa 1.3, Zaa 1.23 † 40:5 Luk 3.4-6

7 Sě ì gaga, a vù ì kwé,
 ké Dii ì ìanapewà yáí.
 Gbēnazinao de lán sēwa síanae.
 8 Sě ì gaga, a vù ì kwé,
 wá Lua sō, aà yá ìo ku gōōpiie.†

9 Siōna baonakpana,
 dede gbēsísí lēsíwa, lēda ía.
 Yelusaleũ baonakpana,
 yá'o gbáugbāu v́iasai,
 o Yuda wéledeone: A Lua ke!
 10 A gwa! Dii Lua lé mó ní ikoo,
 àe mó kiblei ní gàsa gbāao.
 A gwa! A a asea kūa, §
 a a zǐ ài kpán'aekē.
 11 I a póo dā lán sādánawa,*
 ì a sāneō solō a o, u,
 ì ní kpá a kùe,
 ì a neadeō tálakpa.

Dii dea pópíia

12 Déme ísia í yò a o guui?
 Déme luabe yò ní otāoi?
 Déme dúnia bùsuti kà zaau píii?
 Déme gbēsísíō dī kiloowai?
 Déme sísíō gbia yòí?
 13 Déme Dii làasoo dōi?
 Déme yādàè à lēdàwài?†
 14 Dé Dii yākpàe aà gēzǐ aà lēdawai?
 Déme aà dà zé súsuwai?
 Déme dōa kǎffei?
 Déme òno dàèi?

15 Bui píi deè lán itona pó tò soo guuwaē,
 lán luutē pó kpá kiloowawa,
 ísia gūgūnao gbia deè lán gbétiwaē.
 16 Libā likpe i ka Dii gbagbayaa ũo,
 a nòbōo i ka wà sa'oowào.
 17 Bui píi deè yáfūnnōe,
 àe ní gwa fooonnōe,
 aa deè pōe ũo.

18 Dé á Lua lēēūòí?
 Bó á me a muaaòí?
 19 Tǎa sō, ozikena mé ì pí,
 ò sia ì vua í léwà,
 ì ánsu yàbaa ke daè.†
 20 Gbé pó a o lé a kpe leo
 ì lí pó lí vlāo sé,
 ò ì lí'án gōide wēele

† 40:8 1Pie 1.24-25 § 40:10 Zia 22.12 * 40:11 Eze 34.15, Zāa 10.11 † 40:13 Lom 11.34, 1Kln 2.16 † 40:19 Zln 17.29

aà táa pélee, ké asu léleo.

21 A d̄so lé? I mao lé?
Wi oé za asinizio lé?
I dúniakaleḡo yámao lé?

22 A z̄leá bálumaa dúnia musu,
a gb̄é̄o deè lán kwaowaε.
I musu poo lán zwãakpewa a be ũ.

23 I to kpalablenao ḡo fooonno,
ì dúnia d̄oanao soaa aa ḡo kpεε.

24 Wà ní dílen lò,
wà ní kpán lò,
an z̄ina gè tíun lò,
tó à íanapè má, aai giigagaε,
zàa i ní sé lán sè keleowa.

25 Lua p̄o a kua adoa mè:

Dé á ma leεũòì?
Dé ále e wá sáai?

26 A wéεε musu gwa.
Démε p̄o beēo kèi?
Démε ì to aa bile ní dasileu
à ní baade sísi a t̄owai?
Aà iko z̄o ní aà gb̄aa pásio
mé tò a keeli k̄ésão.

27 Yak̄obu buīo, b̄oyāi i mε Dii á zé d̄so ni?

Isailīo, àkea ále o á Lua á yá f̄an v̄io ni?

28 A d̄so lé? I mao lé?
Dii mé Lua b̄éε ũ, dúnialedana ũ.
Ili kpasao, ìli fuo,
mé wa f̄o aà òno lé d̄so.

29 I gb̄aa káfi gb̄é̄ p̄o kp̄asaone,
ì gb̄é̄ p̄o ḡè d̄òl̄o gba ȳéεε.

30 Ewaasōo ì kpasaa fu,
gb̄é̄ gb̄aa ì ḡemb̄ole aa léle,

31 gb̄é̄ p̄o an wé d̄o Diizio s̄o,
an gb̄aa ìo dedεε.
Aa f̄ele ní gb̄aa lán kúuwa,
aa bàale aa kpasao,
aa táa'o aa fuo.

41

Gb̄é̄ p̄o Dii aà vù iu

1 Isiabaadēo, à ke ma aε kilikili,
bui píi, à tó á gb̄aa ào káfi.
A s̄mazi à yā'o,
wà k̄o k̄aaa wà yá ḡḡo.

2 Démε gukpε gb̄é̄pi vù iu,
gu p̄o ì géu píi ì z̄iblei?
Démε ì buīo naè a ozi,

Ì to aà gbāable ní kíawai?

I ní ke kélékélé ní a fěndao,

ì ní fāaa ní a kaò

lán íana sēpisa séléawa.

³ I ní yá à ní kpá, ì gé ae aafia

ní zé pò aà kèse ì péleu yāao.

⁴ Dème bee kèi? Dème m̀òì?

Dème tò buiò ì tete kò kpe za asinìzi?

Ma Dii, máme má Dòaana ní Gõzānao ù.

⁵ Isiabaadeò è, vĩa ní kú, aale s̄i,

tòlèlèdeò lé mó ní lualuo.

⁶ Aale òkòlè,

baade lé o a gbéè aà ze gbāa.

⁷ An sia ì m̀kasana gba s̄,

gbé pò lé m̀gae ní masanao

ì o gbé pò lé m̀le éewae:

N t̄aa p̄ep̄ep̄eapi kè maa,

ò aai pá ní kusao giũgiũ,

ké asu léleò yáí.

⁸ Apio s̄ Isaili ma z̀blenaò,

á Yakòbu bui pò ma á séò,

ápìo ma gbēna Ablahaũ buiò,*

⁹ ma á naaa za tòle léwa,

ma á sisi za dúnia gola síiõwa,

má òé ma z̀blenaò ù,

ma á sé mé mi á v̄aaò.

¹⁰ Ásu to vĩa á kũo, asa má kúánò,

ásu bílikèò, asa á Luan ma ù.

Má á gba gbāa, ao, má òále,

ao, má á kú ní ma òplaa z̀blenaò.

¹¹ Wí a gbé pò f̄éziò kú,

á ib̄ep̄io ḡe a ḡò kpá ní wéi,

aa ḡò p̄e ùò, aa midè.

¹² A á w̄lep̄io w̄eèle kuamá,

gbé pò z̄ikáán̄pio ḡò foònn̄.

¹³ Asa mámem̄aa Dii á Lua,

ma á kú á òplaawa má òé,

ásu to vĩa á kũo, má òále.

¹⁴ A Yakòbu bui k̀òt̄eò,

ásu to vĩa á kũo,

á Isaili pò gbēè lé á gwaoò,

má òále.

Ma Dii Isailio Lua pò ma kua adoa,

mapi á Bona máme má ò.

¹⁵ Gwa! Má á ke gbáalakèò dafu swaa s̄n̄ede ù,

á gb̄es̄is̄io gbáala ke à ní tibo,

á s̄is̄io d̄eònz̄ò à ní ke búlebule.

¹⁶ A ní fá, íana ì ní séle,

* 41:8 Zaa 2.23

zàa'iana i ní fákõwa.
 A Isailiõ, á pò a ke Diiwa na,
 á íanadã ní á Lua pò a kua adoao.

17 A taasideõ ní á wẽnadeõ
 aa kpáleke íi aa kuawa,
 an kòlo a gaga ní imio.
 Ma Dii má wemá,
 ma Isailiõ Lua má pãkparíziõ.

18 Má nibõnaõ bõ sísi wáiwaiõ musu,
 má tó swa'io bàale guzuleõ guu,
 má gbáa lile dãnã ù,
 tõe gii i gõ gu ide ù.

19 Má sede líõ ba gbáau
 ní lepusialiõ ní gbélio ní kuliõ,
 má pèlio pe gugiiu
 ní kpèlio ní sèlio,

20 ké gbépii e, aai a wàaiipa,
 aai làasookewà aa dõ
 ké ma ò mé kè,
 ma Isailiõ Lua pò ma kua adoa,
 máme ma mòò.

Dii táaõ gbãasaikε kaané ní ɔzi

21 Ma Dii ma mè,
 à su ní á yáó!
 Ma Yakõbu buiõ Kíia ma mè,
 à á pò o wà ma!

22 A mó ní á táaõ,
 aa yá pò a mò o.
 Aa yá pò kè za zio o,
 wà làasookewà, wíõ a midεa dõ.
 Aa yá pò a mò zia o wà ma,

23 aa yá pò a ke gbezã o,
 wí ní dõ diiõ ù síana!
 Aa yãe ke, a maa ge a vãi,
 ké vĩa e wá kú, wí kõ gwagwa.

24 Gwa! Pó giaõn ní ù,
 pã sãõ ní yãkeaõwa.
 Má ye gbé pò zènnõ giyãio.

25 Ma gughãntoo gbẽe vù iu, àle mó,
 ma aà sísi za íatẽ bilεawa.
 I õzõ gbãadeõwa lán bèleboawa,
 lán oobona gítotoawa.

26 Déme yápi ò za asínizi wà e wàõ dõi?
 Déme ò za káau ké wà e o síanaei?
 A gbẽe i a yã'oo, wi yãe mawáo,
 á gbẽe i doaa kãné ní swáwao.

27 Ma doaa ò Siõnadeõne,
 ma baonakpana zì Yelusaleũdeõwa
 ma mè: A gwa, aale mó!

28 Ma wεpà táapiola,
mi ní kee e a f̄ Ìdaao.
Ké ma yāgbèamá,
an kee i yázāsiao.

29 Gwa! Ampii pó giaone,
pā s̄̀o ní yākeawa.
Pó pó wa p̄ip̄iá ían giione.

42

Dii zòblena

1 Ma zòblena pó má kù ɔplaplan ke.
Ma aà sè, ma p̄o kèwà na.

Má a Nisina pisiwà,*
i m̄o buione ní yázedeo.

2 A wiileo, a palamá,
gbèe a aà z̄o ma d̄o ḡãeo.

3 A fee ekpaazεua éo,
a filia yēena deo,
a mó ní yázedeo síana.

4 A busao, aà kúsu a kwεo,
a to yázede zed̄o dúniau,
ísiabaadeo wé āo d̄o aà yādan̄ei.†

5 Ma Dii Lua, ma musu kè ma ɔlíu,
ma t̄ōle k̄ale ní pó pó b̄̀lewà̄o,
ma lé'iana kpà gbé pó kuwà̄owa,
ma gbé pó b̄ewà̄o gbà wēni‡ ma m̄è:

6 Ma Dii ma n sisi yázede yáie.

Má n k̄ua n ɔwa, mí n d̄̄a.
Má n ke ma bàakuar̄̄n̄o mi ũ,
mí n dile buione gupua ũ,§

7 ke n v̄̄āo wé wēné,
ní dakpeunāo b̄o kpéu,
gusia gbé̄̄o s̄o ní gus̄̄okeu.

8 Mámema Dii, ma t̄ón we!
Má we wà ma b̄eee kpa dii p̄ālewao,
má we wà ma táasile táaeo.

9 Gwa! Yá pó ma d̄oaa má ò kè,
yá dafu mále o sa,
mále a baokpaé e à̄o gé b̄oi.

Dii táasile

10 A lè dafu sí Diie,
à aà táasile e t̄ōle léwa,
á gbé pó Ì̄o be ísiāo
ní pó pó kú ísia guūo,
ísia gūgūnāo ní gbé pó kú weo píi.

11 Gbáa ní a wé̄̄edeo koo p̄ūna,

* 42:1 Luk 3.22 † 42:4 Mat 12.18-21 ‡ 42:5 Zin 17.24-25 § 42:6 Isa 49.6, Luk 2.32, Zin 13.47, 26.23

Kedaa b̀odeo vi wao k̄aa,
Sela gbè'edeo gulake,
aa pona wii le gbèsisí musu.

¹² Aa Dii t̄bo,
wi aà táasile ísia baa.

¹³ Dii a bo ní negōnkeo,
aà me a fele lán zīgō í kewa,
a naemá ní wii gbāao,
a gōsake mo a ibeēone.

¹⁴ Má nile à gègē,
ma lé kpaaūa, ma azia kũ,
ō ma wii do sa, mále we fòofoo,
mále wea gbāa ke
lán noe pó lé ne'íwa.

¹⁵ Má gbèsisio ní s̄is̄ionao òkpa,
má tó pó pó b̀lemáo giigaga,
má swao li gugii ũ,
má nibonao wena.

¹⁶ Má d̄aa v̄aone zé guu,
má zéwewena pó aa d̄o yāao s̄éino,
má gusia liné gupua ũ ní ae,
má gutoūtoūo daainé s̄alala.
Má yá beeo ke, má p̄akpañzio.

¹⁷ Gbè pó aa pó āao náai v̄i,
aai o pó k̄asao mé ní diio ũo s̄o,
aa kpekpa, wí a ní kú maamaa.

Isailio v̄a swādoone

¹⁸ Swādo, à swákpa, í yāma!

V̄iao, à wezu, í gu'e!

¹⁹ Deo mé v̄iao ũi, mé i ke ma z̀blenao bàasio?
Deo mé swādo ũ lán ma íwa pó ma ní z̄íowai?

Deo mé v̄iao ũ lán gbè pó namanopiowai?

Deo mé swādo ũ lán Dii z̀blenaowai?

²⁰ A yáo è dasi, kási á k̄ao,

á swá wēa, kási ili yāe mao.

²¹ A kà Diigu à z̄ōke ní gawio

p̄isi a ikoyāwa a yázede yái.

²² Ama wà gbépio p̄o s̄imá,

wà ní naaa z̄iz̄o ũ, wà ní tata eue,
ge wà ní ká kpéu m̄pii.

Aa ḡō z̄iz̄o ũe,

gbēe ku à ní bo.

Aa ḡō z̄i ài ũe,

gbēe ku à me wà ní gbaeo.

²³ A guu déme a swáse yápizii?

Déme a laaidowà za gbā à mai?

²⁴ Déme Yakobu buio kpámá z̄iz̄o ũi?

Déme Isailio kpámá wà ní naai?

Dii pò wa duunakèè nolo?
 Aai we wà àà ɔtonɔkɔi gwào,
 aa gĩ àà ikoyã mai.
 25 ɔ à pɔkũma pãsi bɔbɔmá zì gbãa ũ.
 Tέ kũaamá gupiiu, aai làasookεo,
 zì ní blé, a yá i gē ní nòse guuo.

43

Isailio Suaban mɛndona

1 Tiasa ma Dii ma mɛ,
 á Yakɔbu buio, máme ma á ké,
 á Isailio, máme ma á ikàsa.
 Asu víakeo, asa ma á bó,
 ma á sisi á tówa, a gō ma pò ũ.
 2 Tó a gē íu, a daálao,
 tó swa lé á ble, máo kúánɔe.
 Tó a gē téu, a nawáo,
 tó a si tévuau, a kúwáo.
 3 Asa mámɛmaa Dii á Lua,
 á Isailio Lua pò ma kua adoa ũ,
 á Suabana ũ.
 Má Egipio kéé á gēe ũ,
 má Etiopio ní Sabaɔ kpá á gbɛu.
 4 Lá á bεεε vímεε mé á gbiamεε,
 mé má yeázi,
 má gbéɔ kpá á gēe ũ,
 má buipáleɔ mipãakeáno.
 5 Asu víakeo, asa máo kúánɔe,
 má bɔ ní á buio gukpe oi,
 má á néo kãaa bε'ae oi mà suńno.
 6 Má o gugbãntoo oiε: Mɔò!
 Geɔmidɔkɔi sɔ: Nsu gí ní kpáio!
 Su ní ma negɔe pò kú zãzã,
 su ní ma nenɔe pò kú tɔɔle léwao,
 7 gbé pò ma tó kúmápio,
 gbé pò ma ní ikàsa
 ma ní ké ma tɔbɔa yáipio.
 8 Bɔ ní vĩa wɛdepio
 ní swãdo yãmanapio.
 9 Bui píi kɔ kãaa,
 bùsu píi gbéɔ kálea gudoũ.
 An déme yá bee dɔ à dɔaa oi?
 An déme yãzi kãwεε wá swáwai?
 Aa bɔ ní ní seeladeɔ, aai ní yá'o,
 ké gbéɔ ma, aai me síanaε!
 10 Ma Dii ma mɛ,
 áme á ma seeladeɔ ũ,
 ma zòblena pò má sèɔ ũ.
 Ma á sé ké à ma dɔ, í ma náaike,
 íɔ dɔ gbé pò má de a ũ.

Táae ku ma ãao,
mé an kee aɔ ku ma gbεao.

¹¹ Mapi, mámεmaa Dii,
mé ma bàasio suabanae kuo.

¹² Mámε ma dɔaa ma yã'ò,
ma á suabà, má dàé á dõ,
i ke dii z̄llo pɔ kú á guue no.

Ame á ma seeladeɔ ũ,
ké mámε má Lua ũ.

¹³ Ao, má de a ũ zadõ gɔɔ i daaleo.
Gbēe a f̄ɔ pɔe bɔ ma ɔuo.

Tó mále yáke, déme a kpamεei?

Lua s̄uu n̄ Isailiɔ ndaisaikεo

¹⁴ Ma Dii á Suabana,
á Isailiɔ Lua pɔ ma kua adoa, ma mē,
má gb̄éɔ gbaε Babeliwa á yáí,
má Kaladeɔ ne gɔɔ pɔ aale bàale,
má n̄ gulakea lile aukεa ũ.

¹⁵ Ma Dii á Lua pɔ ma kua adoa,
á Isailiɔ Kena, á Kian ma ũ.

¹⁶ Ma Dii ma zεbò ísiau,
ma zé dà í z̄ɔɔpi guu,

¹⁷ má tò z̄ikas̄gɔɔ n̄ s̄ɔɔ s̄í z̄éu
n̄ z̄iḡɔɔ n̄ n̄ gb̄ãao píi,
ɔ aa ḡò kálea, aai fele bo,
aa m̄ide lán filiadeawa.

¹⁸ Asu láasooke yãziɔwa bo,
ásu yá pɔ ḡèpiɔ da bo.

¹⁹ Gwa! Mále yá dafu ke sa.

Ké yápi lé bɔ, i d̄ɔo lé?

Mále zé f̄ɔ gbáau,
mále swaɔ bɔ gugiiu.

²⁰ S̄èa n̄ɔbɔɔ ma tɔnasi,
gb̄εgbonaɔ n̄ kooh̄uh̄unaɔ,
asa mále í kpá gbáawa,
mále swaɔ bɔ gugiiu,

ké ma gb̄é pɔ má s̄èɔ e imi,

²¹ gb̄é pɔ ma n̄ ké maz̄ia pɔ ũ
ké aa ma táasilepiɔ.

²² Yakɔbu buiɔ, i ma sísiɔ,
Isailiɔ, i ma k̄íi weele a kpasao.

²³ I mɔa n̄ sa pɔ w̄i a pɔ káteu à tékũ s̄ãoo,
i ma kpela n̄ á sa'obɔɔɔ.

Mi p̄ɔw̄en gba aso diéɔ,
mi ìadawá n̄ tulaletikaamεε téaoo.

²⁴ I tulaleti ḡinana lumεεo,
i á sa'obɔ n̄isi kpaa ma k̄ão,
ɔ a á duuna aso ðimεε,
a ìadàa n̄ á yãv̄ãiɔ.

²⁵ Mámεmaa Dii,

mi á tàaeɔ bāde ma sùuu yáí,
 mili tó á duuna yá dɔmagu ɔo.
²⁶ A á yā'omεε wà gwa ní kōo,
 à dau siu lá a á bɔwa.
²⁷ A dezi séia duunakè,
 mé á ānabio bò ma kpe.
²⁸ A yáí má a kúkíi gbēzɔɔ kpeɔ,
 má Yakɔbu buio kpa kaalei,
 má Isailio kpa s̄s̄si.

44

Lua diike de táaɔla

¹ Tiasa Yakɔbu bui ma zòblenaɔ,
 Isaili ma yenzideɔ, à ma yāma.
² Ma Dii á Dɔnlɛde pó á ké
 ma á ikàsa neasakpeu ma mè:
 Yakɔbu bui ma zòblenaɔ
 á bui maa pó má sèɔ,
 ásu to vía á kũo.
³ Asa má í pisi gu'isaiε,
 má tó í da tɔɔε giia,
 má a Nisina pisi á buioɔwa,
 má báaada á s̄kpaεɔgu.
⁴ Aa fele lán sèbɔɔwa,
 aa ɔtá lán swagbalawa.
⁵ Gbé bee a me Dii pón a ũ,
 gbēdo a Yakɔbu tó ble,
 ado a kē a ɔwa, Dii pó,
 ado a Isaili tó sé.
⁶ Ma Dii Zigɔde Isailio Kía
 an Bona, ma mè,
 máme má Dɔaana ní Gɔzānao ũ,*
 ma bàasio diie kuo.
⁷ Déme kāmawai?
 Aà lési, aà yā'o.
 Aà yá pó lé mó dau siumεε káau,
 aà yá pó a su ke o.
⁸ Asu to vía á kũo, ásu gilikeo.
 Mi a kpàwakeé, á mà za káauo lé?
 Ame á ma seeladeɔ ũ.
 Diie ku ɔ ma bàasie?
 Má gbεsi pāle d̄so.
⁹ Táapinaɔá pɔe no,
 an zí pó ní pɔ dɔwàɔ ài vío.
 An seelamaakenaɔá víaɔne,
 an yād̄sai a widamá.
¹⁰ Tó gbé táa pì a kè dii ũ,
 a àikeèo.
¹¹ Wí a gbé pó lé zɔblenéo kú píi,

* **44:6** Isa 48.12, Zia 1.17, 22.13

asa an pinaɔ́ gbēnazinaɔne.
Aa kãaa nípii aa bɔ gupuau,
mí gili gēngu, mí widamá sãnu.

¹² Sia ì mɔ da téu,
ì gbēgbē ní masanao,
ìpi táa ũ ní a gàsa gbãao.
Ɔ nɔana ì aà de, aà gbãa ì busa,
tó i í e mío, aà yèèè ì láa.

¹³ Li'ãna ì ba yɔ líwa,
ì a dɔɔda ní pɔ ia boolodabɔɔ,
ì a seelake ní sísinao,
ì a tēeke ní kpásagɔnao.
I á lán gbēnazinawa kefeũkefeũ,
ké àɔ ku a kpéu táa ũ.

¹⁴ Wí seɔe lí ge gialì
ge gbéneli zɔ likpeu ní pɔeãwa,
ge pēli pɔ wa bà, lou tò à zɔkù.

¹⁵ Lí de gbēnazinaɔne yàa ũ.
Wí se wà tékpakpaɔ,
wí tékaɔ wà pēekèɔ lɔ.
Ɔ wí ã táa ũ wàɔ kúleè,
wí aà ke dii ũ wà misiileè lɔ.
¹⁶ Wí a kɔni káteu wà blekèɔ,
wí nɔɔ kpaɔ téa wà so wà ká.
Wí tékpakpaɔ lɔ wà me:
Uhuu! Ma té è sa, ma me kè lɔlɔlɔ.

¹⁷ Ɔ ì a kɔni ke táa ũ a dii ũ,
ì kúleè, ì misiileè,
ì wabikewà ì me:
Ma suaba, asa ma diin n ũ.

¹⁸ Aa ãno vío, aali yãmao,
wà ɔkùné ní wéwae, aale gu'eo,
wà ní nòse líaa, ã aa gè faasai.

¹⁹ Aali làasookèo, aa ãno.
Ké aa a kɔni káteu,
aa pēekè a yɔwa,
aa nɔɔ kpaɔ téa aa sò,
ã aa táa kè ní a kɔnio,
aa misiileli pɔ aa zèe,
aali yápi wàaipao.

²⁰ Aale káwã wεεε tawa lé'iuε,
an sò mɔafilide ì ní sásã.
Aa fɔ nízla misi aa me,
pɔ pɔ wa kúaa pɔ egeaεo.

²¹ Yakɔbu buiɔ, à to yá beeɔ dɔágu,
asa ma zòblenaɔn á ũ, Isailiɔ.
Ma á ké, ma zòblenaɔn á ũ,
Isailiɔ, á yá a sãmaguo.

²² Ma á tàaeɔ bādè,
aa tà lán louwa,

á duuna gèzεa lán suawa.
 A εa sua, asa ma á bó.
 23 Luabεdeϑ, à gulakε, asa Dii kè,
 zílεdeϑ, à kúkuakε.
 Gbèsisíϑ à víví ní wiitēnao,
 likpε ní a líϑ píi,
 asa Dii Yakϑbu buiϑ bò,
 à tϑbò Isailiϑ yá musu.

Yelusaleũ zia vua

24 Ma Dii á Bona pó ma á ikàsa neasakpεu, ma mè
 mámεmaa Dii, ma pópíi kè,
 ma musu kpàlε mado,
 ma dúnia kàlε ní mazía ϑϑ.
 25 Mi ànabi εγενϑ seela pálε,
 mi to màsokεnaϑ gϑ láanipϑ ũ,
 mi to ònϑnaϑ kpekpa,
 mi ní dōa liaané.†
 26 Mi a zòblenaϑ yá sé lεsí,
 mi to ma íwaϑ ledama zíkε,
 má ò Yelusaleũ zia a vu,
 wi εa Yuda wéleϑ kálε,
 wi ní kpé gbooaϑ kekε.
 27 Mi o ísiε aà ba,
 mi o swaϑne aa gϑ gii.
 28 Má ò Kilusi yá musu,
 àϑ de ma sādāna ũ,
 ké à ma pϑeā kemεε,
 i o Yelusaleũ yá musu,
 wa εa kálε, wi ma kpé dϑ.‡

45

Dii Kilusi kpaá kpalau

1 Ma Dii ma Kilusi kpà kpalau,
 ma aà kù a ϑplaawa.
 Má buiϑ neè,
 i ní kíaϑ asana polo ní pi,
 má zεwēè, bíibϑleϑ aaϑ tataaèϑ.
 2 Má òè: Mámε má dϑaanε,
 má gbèsisíϑ daaíne,
 má bíibϑlε gba pó wa pí ní mϑgotēϑ gboo,
 má mè gbáaϑ zōεzōε.
 3 Má n gba gusϑϑ pó ϑdeϑ ní àizeε pó uleϑ,
 ké ñ e dō mámεmaa Dii,
 Isailiϑ Lua pó n sisi n tówa ũ.
 4 Ma lεzùnzi n tówa
 ma zòblena Yakϑbu buiϑ yái,
 Isaili pó ma ní séϑ yái.
 Baa ké ní ma dō,
 ma tó gbia kpànε.

† 44:25 1Kln 1.20 ‡ 44:28 Eza 1.2

5 Mámɛmaa Dii, a pãle kuo,
 ma bàasio diie kuo.
 Baa ké ní ma d̄so, má n gba gbãa,
 6 ké wà e d̄s za íat̄ɛbilek̄i
 e a ḡɛk̄p̄ɛuk̄i ma bàasio gb̄ɛe kuo.
 Mámɛmaa Dii, a pãle kuo.
 7 Gupua íkasanan ma ũ,
 gusiak̄ũnan ma ũ,
 aafiakpamaden ma ũ
 mé yáiyamaden ma ũ.
 Ma Dii mámɛ mi beē ke píi.

8 Musu, m̄sɛ gbaɛ,
 luabɛ, to lou kwɛ yázede ũ.
 T̄ɔle, w̄ɛaa, gb̄ɛ̄o suabaa i b̄ɔle,
 i z̄ɔk̄ũ ní yázedeo s̄anu.
 Ma Dii mámɛ má d̄ile màa.

9 Waiyoo gb̄ɛ p̄ó lé a Kɛna léwɛ,
 oo kaso p̄ó kálɛ t̄ɔlēo don aà ũ.
 Gí ì o a t̄òtonaɛ: Bó níle k̄eia?*

N p̄okea a onɛ ní ɔ v̄ioa?
 10 Waiyoo gb̄ɛ p̄ó ò a maɛɛ:
 Bóyãi n ma kai dúniawa kéwai?
 Waiyoo gb̄ɛ p̄ó ò a daɛ:
 Bóyãi n ma ii kéwai?

11 Ma Dii á Isailiɔ Kɛna,
 á Lua p̄ó ma kua adoa, ma m̄ɛ
 áme á ma lala zia yá musua?
 Áme á yádilemɛɛ ma néo
 ge ma p̄okeāo yá musua?

12 Mámɛ ma t̄ɔle k̄ɛ,
 ma gb̄ɛnazina k̄alɛwà,
 ma ɔ mé musu kp̄alɛ,
 ma yádiledile a p̄óɔne.

13 Mámɛ má Kilusi vu iu yázede yáí,
 má zepooè gupiiu súsu.
 ɔme a ma gb̄ɛ z̄iz̄ɔɔ gbaɛ
 aa ma w̄éle vu.
 A bee ke ài'ea ge gbagusaɛ yáio.
 Ma Dii Ziḡode mámɛ má ò.

14 Ma Dii ma m̄ɛ:
 Egipiɔ z̄í ài ní Etiopiɔ ele àio
 a ḡɔ á p̄ó ũ,
 mé Seba bui gb̄aāo bua su á k̄i
 m̄ɔdaona gala kp̄ákpaa.
 Aa kúléé aa awakpaé aa mɛ:
 Lua kúánɔ fá, dii pãle kuo.

15 Lua p̄ó wa aà asii d̄son n ũ fá,

* 45:9 Lom 9.20

Isailiɔ Lua ní Suabanan n ũ.
 16 Wí a táapinaɔ kú nípii,
 an gεε a gɔ́ kpá ní wéi.
 Aa kpekpa sãnu nípii mipεlea.
 17 Dii a Isailiɔ suaba,
 an suabaɔ aɔ láaa vío.
 Wí a á kú bauo,
 á gεε a gɔ́ kpá á wéi bauo.

18 Ma Dii ma mè
 mámε ma musu kè,
 mámε má Lua ũ.
 Ma dúnia ikàsa má kè,
 mámεmaa Kalena ũ.
 Mi dúnia ke àɔ da pão,
 má kèke ké wàɔ ku a guue.
 Mámεmaa Dii, a pãle kuo.
 19 Mi yã'o asii guu ge tɔɔle nɔnauo,
 mi o Yakɔbu buiɔne aa ma wεεle pão.
 Ma Dii mi yã'o a zéwae,
 síana kpàwa mi ke.

20 A buipãle pɔ́ a gulè
 a á bùsu tò weɔ,
 à mɔ́ kɔ́ kãaa, í sɔ́ kãi.
 Gbé pɔ́ aali táa kũaɔ yãe dɔo,
 aaí wabike dii pɔ́ a ní suabaowa.
 21 A lekpaai à mɔ́ á yã'o gupuau.
 Déme dɔaa yápi ò za káaui?
 Déme bɔ̀ò za zii?
 Mapi Dii nolo?
 Luae kuo, ma bàasio.
 Lua maa suabanae kuo, sema mapi.

22 A gbé pɔ́ á kú za tɔɔle léwaɔ,
 à sua, mí á suaba,
 asa mámε má Lua ũ, a pãle kuo.
 23 Ma legbè ní mazia tóo,
 yázede bɔ̀ ma léu, a gbooa vío,
 ma mè: Gbépii a kúlemεε,
 aa ma luake dɔ.†
 24 Wa o ma yá musu:
 Yázede ní gbãao ku Dii kíie.
 Gbé pɔ́ fɛ̀mazio mɔ́ ma kíi vlãnaa ní pòɔu.
 25 Isaili bui píi a bɔ́ maa Dii sabai,
 aai íanadã aà yá musu.

46

Babeli dii kɔ́'ea ní Luao

1 Beli lé su zíle,
 Nebo lé naale,

† 45:23 Lom 14.11, Flp 2.10-11

an tǎa pɔ zuɔ seapiɔ́ á asoε,
aa kpàsa ní a seao.

² Zupiɔ lé naale, aale su zǐle,
aale fu asowa sǎnusǎnu,
ǔ tǎapiɔ lé gēzεa zǐzɔɔ ũ.

³ Yakɔbu buiɔ, à ma yǎma!
Isaili kɔna pɔ má á sea za nɔ̀seu,
má á zǝa ma gǎu za neasakpεupiɔ.

⁴ E à ge zikũd máɔ ku kéwae.
E á mikǎ ge puɔ máɔ á kũae.
Mámε ma á ké, mámε máɔ á sea,
mámε máɔ á kũa, mé má á bɔ.

⁵ Dé ále e ma muaaòì?
Dé ále e wá sǎai?
Dé ále e wá doũ, ále ma leεũòì?

⁶ Gbέɔ ì vua bɔ ní sòɔu,
ge aaǐ ánu su yǔ kiloowa,
ǔ aaǐ a zǐ da siaε aà táapioné,
ǔ aaǐ kúleè aa misiileè.

⁷ Aaǐ se da ní gǎu aa taɔ,
aaǐ dile a pélekǐi,
ǔ ì gǔ zεa we, ìli go a tíao.
Tó wà lezùì, ìli weo,
ìli ní yǎ'ǔma bɔnéo.

⁸ A làasooke yǎε beewa,
íɔ kũa á sɔu, swǎgbǎadeɔ.

⁹ A làasooke yǎzi káauɔwa,
asa mámε má Lua ũ, a pǎle kuo.
Mámε má Lua ũ, diie muaamanɔɔ.

¹⁰ Mi dɔaa yǎ zǎ kpàwake za káau,
mi yǎ pɔ a su mɔ o e àɔ gé kái.

Mi me yǎ pɔ ma zeɔ a ke,
yǎ pɔ má yei píi, má keε.

¹¹ Má lezu bǎsoi gukpe oi,
má gbépi sísi za bùsu zǎzǎu aà yǎ pɔ mále yá ke.
Yǎ pɔ má ò má bɔɔ saε,
yǎ pɔ ma zeɔ má keε.

¹² A swǎgbǎade pɔ ále e á zǐblea zǎɔ,
à ma yǎma.

¹³ Ma zǐblea gɔɔ zǎo, à kǎikù,
ma gbέɔ suabaa a gɔɔ ga loo.
Má tó Siɔna zǐble,
má a gawi pisi Isailiɔwa.

47

Babeli dúuzǝa

¹ Babeli wéle léso, pila zǝle bùsuu,
á Kaladeɔ, à zǝle zǐle kpalabaasai.

Wa oé m̀ezãe ge menienadeo bo.

² A á pókummusu go á mia,
í gbene se wísib.

A zwãa kuluka á gbala tãa bo,
í gẽ íu à bua swaowa.

³ Wa á puizi e, á asii a bo gupuau.
Má t̄osiwá, má á gbẽe tẽboo.

⁴ Wá Bona tón Dii Zigõde,
Isailio Lua pó a kua adoa.

⁵ Dii ò Babelideone:
A gé gusiau, í zõle kílíkili.
Wa oé kpalaõ mide bo.

⁶ Ma p̄o p̄a gbé p̄o de ma p̄o ũzi,
má tò wà ma gbépiõ kpe è.
Ma ní kpama, ò ni ní wēnagwao.
Baa maezõõ, n zuu gbia d̄ané à t̄omá.

⁷ N m̀e n kpalablea aõ gé ḡoõpiiẽ.
N yápiõ kũa n n̄õse guuo,
ni làasooke yápiõ midεawao.

⁸ Yáe bee ma sa lalaside.
N zõlea báawa d̄od̄oa,
n m̀e n bàasio gbẽe kuo,
nýõ gyaable bauo,
nýõ nega wēnakεo.

⁹ Yáe bee a ní le píi ḡoõ do kóũ,
negaga ní gyaableao.*
Baa ní n gbék̄oõlekεa z̄õõ
ní n p̄odama p̄ásio,
yápi a ní le, aõ f̄ona v̄io.

¹⁰ N n yāváiķe náai v̄i,
n m̀e gbẽe lé n eo.
N òno ní n d̄õao n mi líaa,
ò ni o n n̄õseu n bàasio gbẽe kuo.

¹¹ Músi a gēnzi,
nýõ a ȳõ d̄õ ñ keo.
K̄isia a n le, aõ kekεa v̄io,
ásoo pó ní a f̄an v̄io a n le lezasai.

¹² Wεtã ñyõ gé ní n p̄odaamáõ ní n gbék̄oõlekεa
pó de n z̄í ũ za n n̄éñen z̄íõ.

Tó a f̄õ àikεe be!
Tó a f̄õ to ñ v̄iadadañzi be!

¹³ N n̄z̄ia kp̄asa ní yāgbεaama dasio.
To musu t̄aasikanaõ ní saanyād̄õnaõ
ní m̄o àsi baokpanaõ sunε ní ní yáõ,
aa n suaba ní yá pó lé m̄õmao.

¹⁴ Aa de lán s̄ẽ giiwa, té a kúmá,

* 47:9 Zia 18.7-8

aa níziá si tévua gbāawao.
 Té pọ́ wa kpakpa no,
 té pọ́ wa zólẹ́ a sae no.
 15 Maa gbé pọ́ tétenzi za n néfēnen zí
 n nzia kpasa ní yáí ọ́ gǔ.
 Aa fáaa aao liaazǔ,
 an kee a fǔ n bọo.

48

Dii mé zia yá dǔ

1 Yakubu bui, à yáe bee ma.
 Isaili tó kúwá, a bọ Yuda au guu.
 I legbē ní Dii tóo,
 i Isaili Lua sísi,
 ǔ ili ke a zéwa ní náaiioo.
 2 I me Lua wéledeon á ũ,
 á sǔ kpálea Isaili Luazi,
 aà tón Dii Zigǔde.
 3 Ma dɔaa yázi káauo ò,
 ma a kpàwakè ní ma léo,
 ma bọ ní yáo kándo, ǔ yápi kè.
 4 Asa má dǔ ké á swá gbāa,
 á waa gbāa lán sǔwa,
 mé á kùà gbāa lán mǔgotēwa.
 5 Ayāmeto ma dɔaa má òé za káau,
 ma a kpàwakèé e ào gé mói,
 ké ásu me á táao mé kèo,
 ge á pọ́ áao ní á pọ́ kásaa mé dīleo.
 6 A yápi mà. Gwa! A kè píi.
 A ye dǔ noa?

Za gbā má yá dafu kpàwakeé,
 yá pọ́ uléaé, á dǔo.
 7 Ma bọo gbāe, yázi no.
 Gbā bàasio, i ma yāao,
 ké ásu o á dǔ yāaao.
 8 I mao, á dǔo, á swá dɔi za zio.
 Asa má á dǔ náaisaideo ũe,
 za á igoo wǐ méé Wúuué!
 9 Ma tó yáí ǔ ma a pókūma tò kpaa íi,
 ma táasilea yáí ma azia zùukèi,
 ké másu á míonzo.
 10 Gwa! Ma á baasa,
 i ke ní téo lán ánu suwa no.
 Ma á maa wèle ní taasikeao,
 i ke mua té guu no.
 11 Ma bee kè mazia yáí.
 Má tó wà ma tó ǔkpaa?
 Má we wà ma beee dǔ dii páleo.

12 Yakubu bui, à ma yāma,

á Isaili pɔ́ ma á sisiɔ.
 Mámɛmaa ũ.
 Mámɛ má Dɔaana ũ,
 mámɛ má Gɔ́zãna ũ lɔ.*
 13 Ma ɔ́ mé dúnia kàlɛ,
 ma ɔ́plaa mé musu kpàlɛ.
 Tó ma ní sisi, aai̯ fɛlɛ sãnusãnu.
 14 A mɔ́ ápii, à yãma!
 Tãaɔ kpele mé yápiɔ ò yãai?
 Ma gbẽna mé a yá pɔ́ málɛ yá ke Babeliɛ,
 a ɔ́tɔ́ Babiloniɔwa ní gbãao.
 15 Mámɛ ma yã'ò ma aà sisi,
 má mɔ́aàno mé aà tá a ke na.
 16 A sɔ́mazi à yãɛ bee ma:
 Za a daalɛgɔɔ mi yãe o asii guuo,
 gɔɔ pɔ́ à kè, má kú we.

Dii Lua ní ma Nisínao aa ma zí à mè:

17 Ma Dii á Isailiɔ Lua á Bona
 ma mè mámɛmaa Dii á Lua,
 mi yá káfiade daé,
 mi á da zé pɔ́ de à sɛwa.
 18 Tó a laaidò ma yãdanɛɔwa yãa,
 dɔ́ á kua aɔ na lán swawa,
 á maakɛa aɔ kpálea vío lán ísia idãaziwa,
 19 á néo dasikū lán ũfãawa,
 bui pɔ́ a bɔ́ á plɛuɔ aɔɔ dasi lán gbèkɔɔwa.
 An tó a ga bauo, a láa ma kíio.

20 A bɔ́lɛ Babeli,†
 à bàalɛ Babiloniɔnɛ!
 A yápi kpàwake ní gulakɛao,
 à yápi baokpa e dúnia léwa,
 í o Dii a zòblena Yakɔbu buiɔ bɔ́.
 21 A gɛ́ínno guyaaau, imi i ní deo,
 a tò í bònɛ gbɛsiu.
 A gbɛpi pàa, ɔ́ í bò lé bàalɛ.

22 Ma Dii ma mè:
 Vãikɛnao aɔɔ aafiao.

49

Dii zòblena lɛ plaade

1 A ma yãma ísiabaadeɔ!
 A swákpa bùsuzãzãdeɔ!
 E wàɔ gé ma ii Dii ma sisi,*
 gɔɔ pɔ́ má kú ma da gbɛɛu, à ma tó ònɛ.
 2 A ma lé kè lán fɛnda lenawa,†
 à ɔ́kùmala ké à ma d́a,

* 48:12 Isa 44.6, Zia 1.17, 22.13 † 48:20 Zia 18.4 * 49:1 Isa 7.14, Zel 1.5, Mat 1.21 † 49:2 Ebe 4.12, Zia 1.16

à ma ke lán kà sónewa,
à ma zu a gbàlau.
³ A òmεε a zòblenan ma ũ,
Isaili pó á tɔbɔ a musu.
⁴ Ma m̀e ma zì pã k̀e,
ma a gbãa k̀e gugiyaa musu.
N beeo ma asea ku Dii kíi,
ma ài kú ní ma Luao.
⁵ Dii ma ikàsa ma da gbεεu
ké mà de a zòblena ũ,
ké mà sue ní Yakɔbu buiɔ,
mà Isailiɔ kãaaε.
Asa má gbia Diiε,
ma Lua mé ma gbãa ũ.
⁶ A òmεε à mε: Gɔa ma zòblena ũ
ké n̄ εa Yakɔbu buiɔ se musu,
ké n̄ su ní Isaili pó b̀ɔ ní pá ziu,
ké bee k̀e f̀εnεũ.
Má n̄ dilε gupua ũ buipãleɔnε, †
ké n̄ gé ní suabayão e tɔɔle léwa. §

⁷ Dii, Isailiɔ Bona,
an Lua pó a kua adoapi mé ò
kpalablenao zòblena pó wà sakàu
wa ye aà gíyãioε à m̀e:
Tó kíao wεs̄inle, aa f̀eε ze,
dɔaanao i kúlenε,
asa Dii pó n̄ se náai v̄i,
Isailiɔ Lua pó a kua adoapi.

Isaili z̄iz̄ɔ sua Sina

⁸ Ma Dii ma m̀e,
má n̄ yãma a gɔɔwa,
má dɔnle suabagɔɔ.*
Má n̄ d̄sa,
má n̄ ke ma bàa kua ní gb̄εɔ mi ũ,
ké n̄ e su ní Isaili bùsu yãaa a pá ziu,
ní kpaalené.
⁹ Nyɔ o z̄iz̄ɔ pó kú gusiauɔne
aa b̀ɔle mó gupuau.
Aa p̀ɔble z̄éɔ saε
ní s̄is̄i wáiwaiɔ píi.
¹⁰ Nɔana ge imi a ní de lɔ,
íat̄e a ní léo, mé gu a wãáo,
asa an W̄enad̄ɔnede mé a géɔnɔ,
i dɔaané e nibɔnai. †
¹¹ Má a gb̄es̄is̄iɔ ke z̄é ũ,
ma zedao aao ku musu.
¹² Gwa! Aa b̀ɔ za z̄az̄ã, aale mó.
An gb̄eɔ gwa, aa b̀ɔ gugb̄antoo oi,
an gb̄eɔ b̀ɔ be'ae oi,

† 49:6 Isa 42.6, Luk 2.32, Zin 26.23 § 49:6 Zin 13.47 * 49:8 2Kln 6.2 † 49:10 Zia 7.16-17

an gběeò bọ̀ Sini bọ̀suu.

13 A gulakε luabedeo,
à pọ̀nake zílẹdeo,
à koo pūna ní lesiao gbèsisíò,
asa Dii lé a gbéò nòse nininé,
àε wēnadō a gbé taasideone.

14 N beeo Siɔnadeo mè:
Dii pākpàwázi,
wá yá sàaàgu.

15 Né pọ̀ nọε yó kpàwà yá a f̄s sàaàgue?
A a ne'ia wēnagwao lé?
Baa tó aà yá sàaàgu,
n yá a sāmāguo.

16 Gwa! Ma n tó kè ma olau,
n bíio yá ìo do ma sōwa gọ̀p̄iie.

17 N né pọ̀ aa εa n feleo wà lé su,
gbé pọ̀ aa tò n gō bezia ũo lé tá.

18 Wεzu n̄ gugwagwa,
n néo kàaa lé suma.
Ma Dii ma mè ní mazia kuaò,
aa nama m̄pii lán n̄amblebowa,
nýō ní da lán zāken dafu bowa.

19 Baa ké wà n gboo
wà n ke bezia ũ,
mé n bọ̀su gō da pā,
nýō f̄s n̄ n̄ néo si píi lo.
Gbé pọ̀ kpànziò aao kunnò zà.

20 Nyō swále né pọ̀ wà ní í n̄ olobgooo yáwa, aa okōε:
Gue bee f̄enēũ, a f̄s wá sio,
wá gba d̄εepookii wà zōleu.

21 Nyō me n sō guu:
Déme né beeo ìm̄ei m̄ooo?
Ma néo gāga ma gō nésai,
Lua ḡimazi à ma néo sia,
déme népiò gwài?
A ma to mado, népiò bọ̀ má ni?

22 Ma Dii Lua ma mè:
Gwa! Má oke buipáleone,
aa n̄ negōεo kue suone.
Má gudokōekii dile bọ̀su píi gbéone,
aa n̄ nen̄eoo zō ní gāu aa m̄one.

23 Kíao mé aao de n̄ néo gwanao ũ,
kia nao mé aao de ní yōkpamadeo ũ.
Aa kúle bọ̀su sēne,
aa n̄ gbá bọ̀su sāsā,
nío dō ké māmema Dii.
Wí a gbé pọ̀ a wé domazi k̄o.

24 Wa f̄ ḡsa z̄ ài siwàe?
 Wa f̄ z̄z̄ b̄ gb̄ p̄s̄i ɔ̄zi?
 25 Ma Dii ma m̄,
 ao, wa z̄z̄ si ḡsawa,
 mé wa z̄ ài b̄ gb̄ p̄s̄i ɔ̄zi.
 Má s̄leke ní gb̄ p̄ l̄ s̄leken̄,
 mí n̄ n̄c̄ suaba.
 26 Má t̄ n̄ ìadamade ɔ̄ n̄zia só,
 aa n̄zia au mi à ní de lán w̄ewa,
 gb̄pii i b̄ d̄ ké
 máme má Dii á Suabana,
 á Yak̄bu bui ɔ̄ Lua gb̄ade, á Bona ũ.

50

1 Ma Dii ma m̄,
 ké a m̄ ma á da yà,
 aà ḡnzila kú má ni?
 Ma fiade kpele ma á yíawài?
 Aawo! A duuna yáí ma á yiai,
 á tàae ɔ̄ yáí ma á da yài.
 2 Ké ma m̄, b̄yáí mi gb̄e eo ni?
 Ké ma lez̄úázi,
 àkea á gb̄e i weao ni?
 Ma ɔ̄ k̄ geseŭ a f̄ á b̄o yà?
 Má gb̄aa v̄i mà á bo noa?
 Ma ísia l̄le, ɔ̄ gugii b̄,
 má t̄ swa ḡ lán gb̄áawa.
 A kp̄o ḡaga isai yáí,
 ɔ̄ aa yaik̄ ké í kuo yáí.
 3 Mi to gu si gb̄c̄ne,
 mi zw̄aa sia da musue.
Dii z̄blena l̄ òāde
 4 Dii Lua ma gba lé mà ȳdaoné
 mà yá p̄ í gb̄ p̄ b̄usa ɔ̄ gba s̄ o.
 I b̄ ma vu lá gu l̄ d̄,
 ì ma swá nakú,
 ké mà ȳama lán ȳdadana p̄wa.
 5 Dii Lua ma swá w̄e,
 mi zazak̄o, mi p̄b̄z̄ak̄eo.
 6 Ma a kp̄e t̄ lia gb̄ p̄ aale ma gb̄c̄ne,
 ma a ḡe t̄ d̄a gb̄ p̄ aale a k̄ wolōne.
 Ké aale ma s̄s̄, aale l̄'ikákaa,
 mi a wé ga ma s̄do.*
 7 Ma ḡe a ḡo kpa ma wéio,
 ké Dii Lua l̄ d̄male yáí.
 A yáí ma ae d̄ s̄usu lán gb̄esiwa,
 má d̄ ké wí a ma k̄o.
 8 Lua ma ȳnakpamade kuman̄o k̄ai.
 Déme a b̄b̄man̄i?

* 50:6 Maa 14.65

Wà aedokōwa!
 Déme ma káalakena ūi?
 Aà sō kái!
 9 Dii Lua mé ì dōmale,
 déme a fō yādamalai?†
 Ampii aa ke yáiyai lán pōkasawa,
 kòò mé a ní sóso.

10 A déme Dii vía vī
 ì aà zòblena yāmai?
 Tó a be gusiau filia í sai,
 aà Dii náaike,
 i sōkpale a Luazi.

11 A ma, á gbé pó i téka áziae
 i sè té dō,
 à ge àò be á tépi vuai
 ge sē pó a tesòwà gupuai.
 Yá pó a bō ma zī à á len ke:
 Aò wúlea gu wāwādeu!

51

Dii Siṽnadeṽ suabaa

1 Ma Dii ma mē
 à ma yāma yázedezana,
 á gbé pó ále ma kíi wēle!
 A wépe gbesi pó wà á bō a guuwa,
 à gu gbēde pó wà á yōu yāda.
 2 A làasooke á dezi Ablahaū yáwa
 ní aà na Sala pó á bui kèò,
 asa gōò pó ma aà sisi, a né vīò,
 ō ma báaadàaàgu,
 má tò à kpàsa kàle.
 3 Maa ma Dii, má Siṽna nòse níniè,
 má wēnakèè a gbooa yá musu.
 Má aà gbáaò lile lán Edeṽniwa,
 aà gugbaigbaio gō lán ma swaluwa.
 Pona ní yaalò aò ku a guu,
 sáaukpaa ní letēo aò dōu.

4 Ma gbéò, à laaidò ma yáwa,
 ma kpàsa, à swákpa ma yái,
 asa yázede a bō ma kíie,
 ma ikoyā aò de buio gupua ū.

5 A gēgēo má tó yá bō ní gbéò na,
 ma gbé suabaa ye kái.

Má yágōgō buione a zéwa,
 ísiabaadeṽ i sāmazi,
 an wé dōi mà ní suaba.

6 A wése luabe gwa,
 í zīle gwa b,

† 50:9 Lom 8.33-34

asa luabe a gēzea lán súlewa,
 dúnia a ke yáiyai lán pɔkasawa.
 A gbéɔ gaga lán kòtēwa,
 āma gbé pɔ ma ní suabàɔ aɔ ku gɔɔpiiɛ,
 ma toa yá bɔáɔnɔ na gbooa ví bauo.

7 A ma yāma yázededɔnaɔ,
 á gbé pɔ á ma yádanɛ kūa á sɔuɔ!
 Asu víake sósɔaɛo,
 ásu to gbéɔ á tɔbēsia diwáo.

8 Kòɔɔ ní sóso lán pɔkasawa,
 bléɔ ní ble lán ulawa,
 āma ma toa yá bɔáɔnɔ na láaa vío,
 gbé pɔ ma ní suabàpiɔ aɔ ku gɔɔpiiɛ.

9 Vu iu, vu iu Dii,
 fɛɛ ní n gāsa gbāao.
 Vu iu lá ní kè yáadeɔ gɔɔwa.
 Mmɛ n kwāsa zèezɔɔ lò?
 N dalagɔɔpi zè.

10 Mmɛ n gugii bɔ ísiauo lò?
 Isi zɔɔ í pi!
 N zɛbɔ ísia lutuūnau
 gbé pɔ n ní bɔɔnɛ aa bùau.

11 Gbé pɔ Dii ní bɔɔ ea su Siɔna ní kúkuakeao.
 Pɔna láasai aɔ kú ní musu,
 pɔna ní yaalɔ a gēnzi,
 pɔsia ní wēnao a gēzea.

12 Ma Dii, máme má á nòseninina ũ.
 Akeɛ áɛ víake gbēnazimmikāɔɔ pɔ a wēni de koaoei?

13 Mapi á Kena ma musu kpàɛ,
 ma dúnia zínapèɛ,
 ɔ ma yá sàágua?
 Bóyáí iɔ ku gili guu lá gu lé dɔ
 gbēwetāna pɔ zè ní á midɛao pɔfē yáii?
 Gbēwetānapi pɔkūma tón lai?

14 Gbé pɔ an kóɔ bɔɔ gɔ níziaɛ tia,
 aa ga ní gbāauo,
 pɔblea a késámá bɔ.

15 Ma Dii á Lua mi ísia í fɛɛ,
 a ikooaɔ kɔfike.
 Ma tón Dii Zígɔde!

16 Ma a yáɔ sòso má kàé á léu,
 ma ɔkùála ma á dǎa.
 Ma musu kpàɛ, ma dúnia zínapèɛ,
 ɔ má ò Siɔnadeɔnɛ aa de ma gbéɔ ũ.

Dii pɔ weea Siɔnadeɔwa

17 Vu iu, vu iu! Yelusaleŭ fɛɛ zɛ!

N pɔkūma toona pɔ na Dii ɔzi í mí,
n aà keɛona pɔ í ní ke tálaatalaa í lèu ní a gbɔo.*

18 Né pɔ wà ní í n guuɔ kee i fɔ zemikùneo,
né pɔ wà ní gwá n guuɔ kee i e dɔ̀ n ɔwao.

19 Músi mèn plaɛ beɛɔ gènzi:
Wà n gboo n gɔ bezia ũ,
mé imina ní fèndao n gbéɔ̀ dèdɛ.

Déme fɔ ɔɔlɔnei?
Déme fɔ n nɔsɛ níninei?

20 Yéɛɛsai n gbéɔ̀ nɛ,
aa kálea n zékpaawu pii.

Aa gɔ̀ yelea lán kpɔo gbɔwa.

Dii pɔkūma tòmá, n Lua ní wetá.

21 A yáí ma yāma sa wéle wɛnade!

I zɔ̀lema, i ke vɛɛ no.

22 Má Dii n Lua, mi ze ní ma gbéɔ̀.

Ma mɛ́ má a pɔkūma toona bɔ n ɔzi,
nýɔ keɛona pɔ í ní ke tálaatalaa í mi bau bɔ.

23 Má kpa n íadamadeɔwae.

Aa òne yāa n wúle wà táa'oma,

ɔ̀ n ke bɔ̀su ũ,

aa táa'ò n kpɛɛa lán tɔɔlewa.

52

1 Vu iu, vu iu Siɔna!

Gbāa da ula ũ!

Lua wéle Yelusaleũ,
n n pɔkasa í gbiao da,

gyafɔ̀deɔ ní gbālenao gɛ́ ní guu bɔ.*

2 Yelusaleũ, bɔ̀su woloma,

fɛle zɔ̀le n báawa.

Nɛnɔn zizɔ̀ Siɔna,

mɔ̀daona polo n nɔɛ.

3 Asa ma Dii ma mɛ̀:

Ma á kpámá pã,

mé má á bo ɔ́asai.

4 Asa ma Dii Lua ma mɛ̀:

Ma gbéɔ̀ zɔ̀blè Egipi káau,

a gbɛa sa Asilio gbāamòné.

5 ɔ̀ ma mɛ̀:

Ké bee de kpelewa sa ni?

Asa wà ma gbéɔ̀ sèle pã,

ɔ̀ an gbāamòneɔ̀deɔ̀ ɔ̀ tidɔ̀nla,

aaɔ̀ ma tɔ̀bɛesi gɔ̀ɔ̀pii.†

6 A yáí tò má tó ma gbéɔ̀ ma dɔ̀.

Gɔ̀ɔ̀ bee aaɔ̀ dɔ̀ ké máme ma dɔ̀aa yápi ò.

Ao, máme.

* 51:17 Zia 14.10, 16.19 * 52:1 Zia 21.2, 27 † 52:5 Lom 2.24

7 Baonakpana gbapelea gbèsisì musu maa fá!†

Ale aafia kpàwake,
àle baonakpa Sionadeone.

Ale suabayā'òné,
àle me an Lua mé lé kible.

8 A gudōanao wiido,
aale kúkuake sānusānu,
asa aa wesì Dii ea sua Sionale.

9 Yelusaleū ziadeo,
à pūna ní gulakeao sānusānu,
asa Dii Yelusaleū bō,
à a gbéō nòse nīniné.

10 Lua a a gāsa pò a kua adoa gbāa olo bui píie,
toleledeo e píi lá wá Lua a a gbéō suaba.

11 A fēle, à fēle, à bō we,
ásu okā pò gbālawao.‡
A gbé pò á Dii kpé pòo sea,
à bōleu, ío ku gbālesai.

12 A bōle ní leeleoo,
á tá ní bàaleaoo,
asa Dii Isailio Lua a zemikūé,
i ea àò té á kpe.

Dii zòblena lè stiōde

13 Gwa! Ma zòblena a gwea e,
wa aà káfi, wa aà se lesí,
ao fuañla musumusu.

14 Aà oa òokpà, a de oa ũ loo,
aà me lile, a de me ũ loo,
ō aà yápi dīmá.

15 Maa aà yá a ea bō bui dasio sae,
mé kíao lé a gō kpaaūa aà ae,
asa aa yá pò wi oné yāao e,
aa yá pò aai ma yāao zé dō.*

53

1 Déme bao pò wá mà sīi?*

Déme Dii gbāa asiipi dōi?†

2 Aà zòblena fēle aà ae lán lí vlāpaawa,
lán lizina pò fù tole giu à bōlobòwa.

Aà kákaa ge aà zea maa i ka à gbé wé bleo,
aà kefenke i ka wà wéteaazio.

3 Wà sakāaàgu wà bānebòè.
Pōsiadee, a gyāeo dōe dō,
a de lán gbé pò wa ye wesieowa.
Wa sakāaàgu, wi aà yādao.

4 Kási wá gyāo ò a sea,
à wá wāwāo dī a miwa.‡
O wa aà dīle gbé pò Lua aà gbè ũ,

† 52:7 Lom 10.15 § 52:11 2Kln 6.17 * 52:15 Lom 15.21 * 53:1 Lom 10.16 † 53:1 Zaa 12.38

‡ 53:4 Mat 8.17

gbé pọ́ Lua ɔkɔɔmpàè à widàwà ũ.

⁵ Wà aà zò wá tàaeɔ yáí,
wà aà kè'la wá yāváiɔ yáí.
Ia pọ́ wa dàwàpi wá gbá aafia,
aà flàala iaɔ mé wá gbāgbā.

⁶ Wa sāsā wápii lán sāɔwa, §
baade azía zé sè,
‡ Dii wápii vāikεa dĩè.

⁷ Wà aà wεtǎ wà widàwà,
‡ i lεwēaao lán sǎ pọ́ wàε gé a kòlokpaiwa,*
a níε kpé lán sǎ pọ́ wàε a kākēεεwa.†

⁸ Wà aà kù ní gbāao,
wà yákpalekèaànɔ.
Wà aà bọ́ dúniau ma gbéɔ tàae yáí,
wà aà dè an gbēgo pọ́ lé ní dá ũ.
Gbé pọ́ kú aà gɔɔɔ,
an déme yápi làasookèi? ‡

⁹ Baa ké i yápāsikεo,
mé wi ma à εεtò, §
wà aà mia kpàkɔi ní dàakεnaɔ,*
‡ wà aà vī ɔde miau.†

¹⁰ A kà Diigu à aà kè'la aà taasikε.†
Lá à azía kè tàae awakpabɔ ũ,
a buikε, aà wēni a gbāakū,
Dii pɔeǎ i bɔɔlekε aà sabai.

¹¹ Aà taasikεa gbεa a εa àɔ wēni vī,
i a namable.
Ma zòblen maapi a to yá bɔ ní gbéɔ na dasi,
ké aa aà dō yáí,
asa a ní yāvái di a miwa.

¹² A yáí má aà baa daaa ní gbēzɔɔɔ,
a zì ài kpaale ní gbāadeɔ,
asa à gī a wēnii e à gè gàò,
wà aà gwà doū ní dàakεnaɔ. §
A gbē dasiɔ duuna sè,*
à kulekè Luaε tàaedeɔne.†

54

Yelusaleŭ dafu

¹ Ma Dii ma mè,
n fii pọ́ ni ne'io,
koo pūna ní pɔna wiio.
N gbé pọ́ ni nɔwāwākeo, gulakε.
Asa n gbé pọ́ n gō pākpànzi,

§ 53:6 1Pie 2.24-25 * 53:7 Zia 5.6 † 53:7 Maa 14.61, 1Pie 2.23 ‡ 53:8 Zin 8.32-33 § 53:9 1Pie 2.22 * 53:9 Luk 23.33 † 53:9 Mat 27.57-60 ‡ 53:10 Zin 2.23 § 53:12 Luk 22.37 * 53:12 Ebe 9.28 † 53:12 Lom 8.34

n ne dasi aɔ de nɔe pɔ a gɔ aedɔwà pɔa.*

² N n zwàakpe gu káfi,

n̄ a zwāa yàasa kú,

n̄ a ba gbàakū,

n̄ a líɔ péle giūgiū.

³ Asa n̄yɔ ɔta ɔplaai n̄ zεεo,

n gbéɔ buiɔ bùsu símá,

aai zɔle n̄ wéle ziaɔu.

⁴ Nsu víakεo, asa wí a n kūo.

Nsu widεo, n gee a gɔ kpa n wéio.

N èwaasogɔɔ wíyā a sāngu,

n gyaable n̄ geeo kpánwei yá a dɔngu bo.

⁵ Asa mapi n Kena máme má n gɔ ũ,

ma tón Dii Zígɔde!

Ma Isailiɔ Bona, an Lua,

ma kua adoaε,

wí mεmεε dúnia píi Lua.

⁶ Má n gbesi

lán nɔe pɔ wà pākpaì aà pɔ yàwa.

Mapi n Lua má εa n kú

lán èwaaso nɔkpama pɔ à giíwa.

⁷ Ma n to we yāa yɔɔ gíεε,

āma má εa n si ma sùuu zɔɔ yáí.

⁸ Ké ma pɔ fè, ma bo n kpe gɔɔpla,

āma má wēnadɔne gbēke láasai musu.

Ma Dii n Bona máme má ò.

⁹ Lá ma legbè Nɔee gɔɔ,

ma mè í a da dúniaa bo,†

màa ma legbè gbā bo,

ma mè ma pɔ a fēnzi mà n lele bo.

¹⁰ Baa tó gbèsisíɔ làa mé sísíɔ gbòo,

ma gbēkea láa n kíio,

ma bàakuannɔ aafia yá a gbooo.

Ma Dii n wēnadɔne de máme má ò.

¹¹ Wéle wēnade pɔ zàa'iana ì a suumpapa,

mé gbēe ì n nòse níniio,

má εa n káε n̄ tiikɔazio,

má n ē daale safiíwa.

¹² Má n bíi misonaɔ ke n̄ lubiio,

má n bíibɔleɔ ke n̄ gbédiiio,

má n bíiɔ bo n̄ gbè beεεdeɔ.‡

¹³ Ma Dii, má yāda n gbéɔne píi,§

n néɔ aafia aɔ zɔɔ.

¹⁴ Yáze de a n gba gbāa,

gbāamɔa gbéɔne a zà kúnno.

Nyɔɔ pɔe vía vío,

gíli a gēnguɔ.

* 54:1 Gal 4.27 † 54:9 Daa 9.11 ‡ 54:12 Zia 21.18-21 § 54:13 Zāa 6.45

15 Tó wà lèlɛma, bee i bɔ ma kíio,
gbé pɔ lèlɛma a mikpama.

16 Gwa! Mámɛ ma sia kè,
ĩ tévu ní bɔɔ,
aà ɔzín gɔkɛbɔpia ũ.
Mámɛ ma gbɛkaalɛna kè lɔ
aà gbéɔ dɛdɛ.

17 Gɔkɛbɔ pɔ wa kè n yáí a àikɛo.
Gbé pɔ bɔbɔnnɔ, n yá a zɔlɛwà.
Ma zòblɛnaɔ baan we,
má tó aa zible.
Ma Dii mámɛ má ò.

55

Dii kíi wɛlɛa a gɔɔwa

1 Hee! A gbé pɔ imi lé á dɛɔ,
à mɔ í kíi ápii!*

Baa tó á ɔa vío, à mɔ pɔble.
A mɔ vɛɛ ní vío mi ɔasai, fiabosai.

2 Akɛa álɛ ɔa dɛ pɔ pɔ dɛ blɛ ũo musui?
Bóyáí álɛ zí ài dɛ pɔ pɔlí ní káo yáíi?

A ma yáma sa à pɔmaa ble,
á pɔ i kɛ na a nísiwa.

3 A swákpa ma!

A mɔ ma kíi kɛ à e àɔ ku.
Ma bàa aɔ kúánɔ gɔɔpii,
ma gbɛkɛ seasai pɔ má kè Davidiɛ yápi.†

4 Gwa! Ma aà dílɛ seelade ũ buiɔnɛ,
ma aà kè gbéɔ dɔaana ũ, an kía ũ.

5 Nyɔ bui pɔ ní dɔɔɔ sísi,
bui pɔ ní dɔɔpiɔ bàalɛ mɔ n kíi
ma Dii Isailiɔ Lua pɔ a kua adoa yáí,
asa ma gawi písima.

6 A Dii kíi wɛlɛ aà egɔɔ,
à aà sísi gɔɔ pɔ a káiánɔ.

7 Váikɛna a zé tó,
gbɛvái ɔkpa a làasooi.
Aà zɛ ní Diio, i aà wɛnagwa,
wá Luapi i sùuukɛaànɔ maamaa.

8 Asa ma Dii ma mɛ,
á làasoo muua ní ma làasooɔɔ,
á yákea muua ní ma yákeaɔɔ.

9 Lá musu ní zílɛo lesí dɛ ní kɔɔ,
màa ma yákea lesí dɛ á yákeaa,
màa ma làasoo dɛ á làasooa.

10 Lá lou ní mɔsɛo ĩ bɔ za musu,
mé ĩli ɛa we tɔlɛnínisaio,
ĩ to pɔ bɔlɛwà à nɛ'i,
ɔ ĩ buikɛ pɔtɔnaɛ,

* 55:1 Zia 21.6, 22.17 † 55:3 Zin 13.34

ì blẹke pɔblenae,†

11 màa yá pɔ̀ b̀ ma léu de.

A léle pã ma pɔeã kesaiɔ,
ma yã'o kpásãa tá aɔ na.

12 Asa á b̀le ní pɔnao,
wa dɔaaé ní aafiao,
gbè̀sìsìɔ ní s̀sìɔ koo pũna ní gulao á ae,
s̀èali píi a ɔtaale.

13 P̀éliɔ b̀le leaaɔ gbɛu,
gbéliɔ b̀le lesikaɔɔ gbɛu.
Bee aɔ ma tɔbɔ
seela láasai pɔ̀ a súuli kpáleo ũ.

56

Bui píi suabaa

1 Ma Dii ma m̀e:

A ze ní yázeɔdeɔ,
í yãke a zéwa,
asa ma sɔu mà ní á suabaaɔ,
má làa ní á bɔa maaɔ.

2 Báaadɛn gbé pɔ̀ lé bee ke
a yápi kũa ũ.

Ili kámabogɔɔ pɔ̀ má díle gbáleo,
à ɔ̀b̀le v̄ai píiu.

3 Buipále pɔ̀ nàa su o
má we à gẽ ma gbéɔ guuoo.
Gbé pɔ̀ a le wia su me
lí giin a ũo.

4 Asa ma Dii ma m̀e:
Tó gbé pɔ̀ wà ní le wíɔ ma kámabogɔɔ yãdà,
tó aa zè ní ma pɔeãɔ,
mé aa ma bàakuaínɔ yá kũa,

5 má ɔgbekɛné ma kpéu,
an maa aɔ de nɛgɔɔ ní nɛnɔɔla,
má ní tó na kē a gíɔwa,
tópí aɔ láaa v̄io, a ga bauo.

6 Buipále pɔ̀ aa nàa aa zíkɛmɛɛ,
aa ye ma tói aa zɔblemɛɛɔ,
aali kámabogɔɔ pɔ̀ má díle gbáleo,
aa ma bàakuaínɔ yá kũaɔ,

7 má géínɔ ma s̀sì pɔ̀ a kua adoa musu,
má tó an pɔ̀ ke na ma sísikpɛu.
Má ní sa pɔ̀ aai o ma gbagbakíiɔ sí
ní sa pɔ̀ wí a pɔ̀ káteu à tékũɔ,
asa wa me ma kpéɛ bui píi lousisikpɛ.*

8 Ma Dii Lua pɔ̀ mi Isaili z̄iz̄ɔ kãaa ma m̀e
má ea gbéɔ kãaa káfi gbé pɔ̀ kãaaɔ guu.

Lua yákpalekea ní anabi v̄aiɔ

† 55:10 2Kln 9.10 * 56:7 Mat 21.13

9 Sèa nòbɔɔ píi, à mɔ pɔble
 ní lákpe nòbɔɔ píi.
 10 Isaili gudɔanaɔ́ á v̄iaɔne píi,
 aa a kee gbáeo,
 gbě lénanaaleaɔne, aali gbokε d̄so,
 aaɔ wúlea ní nana'oao, aa ye ii.
 11 Gbě asiadeɔne, blε lí mómáo,
 d̄aana pó yáe d̄soɔne.
 An baade a p̄eá zé sè,
 an baade z̄ia m̄i m̄endo ài àle wεεε.
 12 Aaí ok̄ε: A mɔ wà v̄εε wεεε,
 wà í gbāa mi wà a de ke.
 Pó pó mò ní gbāo a mó ní ziao,
 iɔ de gbā p̄ε beea maamaa.

57

1 Gbēmaao lé midε,
 mé a yá lé k̄ada gbēelao.
 Wà luayāmanaɔ s̄εε lé tárínɔ,
 mé gbēe láasoo i kawào.
 Lua lé gb̄é maapiɔ si músi pó lé m̄owa.
 2 Zemaasenapiɔ lé ḡɔ ní aafiao,
 aa kámabo ní wúlek̄iɔwa m̄iau.
 3 Apiɔ s̄ɔ, à mɔ la á m̄asoken néɔ!
 Gbās̄ide ní káaluao buiɔn á ũ!
 4 Dé ále a láanik̄ei?
 Dé ále á lé yàasa el̄ewà
 ále á léna b̄èi?
 Á tàae néɔ! Á bui m̄ɔafilideɔ!
 5 A m̄ε ì lua táai lí gb̄ēneɔ gbáu
 ní liḡɔn yàasaɔ píi.
 I sa'o ní á néɔ swai
 ní gb̄è lookpaaɔ z̄iεo.
 6 A ze ní swa gb̄è p̄óɔp̄oɔɔ,
 ōm̄ε á baa ũ.
 Ao, ampiɔ a it̄ōlemá,
 a ní gbá p̄wenti.
 Lá m̄aaε, má gí t̄osiwáε?
 7 A d̄ɔε'lik̄ek̄i k̄εke s̄is̄i les̄i musu,
 wek̄i i dede γε sa'ou.
 8 I á zeeɔ p̄éle kp̄εεleli saε.
 A p̄ākp̄āmazi,
 a á zwāa w̄olowá,
 a dede a da á wúlek̄i yàasaa.
 A ledoūk̄è ní á yenzideɔ,
 a wulénɔ, a ɔl̄ia ní plei.
 9 A n̄isi gb̄èwá,
 a fele ní kibεgetao,
 a tulalelè maamaa,
 A a z̄inaɔ z̄i b̄usu z̄áz̄āu,
 a áz̄ia b̄usa e b̄edau.
 10 A áz̄ia kp̄asa ní tá dasi oao,

i dõ ké a zé kuoo.
 A áziá lè ní láo, ò á yèèe i láao.
 11 Dé ále bílikewà ále víakèè
 ò a fèlè ní mɔafilioi?
 Ma yá i dɔáguo,
 i ma yáda á s̄uo.
 Ké ma nilè à gègè yáí
 ále víakem̄eoa?
 12 Má á yānakpaa áziawa ní á yākeao ekaé á ɔzi,
 a káfiakéé.
 13 Tó a wēna wii lè,
 á ziad̄abɔ pɔ á k̄aaɔ á bɔ m̄è!
 Aa gē ní íanao píi,
 baɔ lé'iana a ní séle.
 Gb̄é pɔ n̄amazi mé a bùsu túbible,
 òm̄e a ḡo ma gb̄èsísi pɔ a kua adoa ví.

Lua gb̄é gb̄ágb̄aa

14 Dii m̄è: A zékpa! A zékpa!
 Ali miɔnao bibi!
 A pɔ pɔ wa gēnalewà gága ma gb̄é zéu!
 15 Asa ma Lua Musude má deńla,
 má kú gɔɔpii mé ma tó kua adoa.
 Ma m̄è: Ma be ku gulesí pɔ a kua adoau,
 má kú bɔ ní n̄s̄eniè s̄uuudeo.
 Mi s̄uuudeɔ gba wēni dafu,
 mi n̄s̄enièdeɔ gba s̄.
 16 Máɔ yágagańɔ láasaio,
 ma pɔ aɔ paańzi gɔɔpiio.
 Tó m̄aae, ma pɔkeao yèèe a láa,
 an ían wēnide pɔ b̄o ma k̄í a ḡz̄ea.
 17 An gb̄ēble'ai tàae mé ma pɔ f̄è,
 ò ma ní gb̄é ma ulené ní pɔkp̄ēneo,
 ò aa ḡí b̄o ma kpe,
 aa ní p̄oēá zé s̄è.
 18 Baa ké ma ní yākeao è m̄aa,
 má ní gb̄ágb̄ā, má ní t̄alakpa,
 má ní s̄o n̄ininé vl̄évl̄è.
 19 Má tó ma s̄aukpaa aɔ dɔ ɔɔɔnapio léu.
 Ma Dii ma m̄è má aafia kpá
 gb̄é pɔ kú z̄à ní gb̄é pɔ kú k̄aiɔwa,*
 mí ní gb̄ágb̄ā.
 20 V̄aik̄enaɔ de lán ísia í p̄āp̄āk̄ōwawa.
 A í líɔ ku kilikilio,
 a ikooaɔ ì fèlè ní p̄èleao ní gb̄āsio.
 21 Ma Dii ma m̄è
 v̄aik̄enaɔ aɔ aafiao.

58

Leyea stande

1 Wii lé gb̄áugb̄āu,

* 57:19 Ef̄e 2.17

ńsu ñ nziá kúkũo.
 N n lɔɔ fɛlɛ musu lán kuu'ɔwa.
 Ma gbéɔ taae kpàwakené,
 Yakɔbu buipio duunaɔ oné.

² Aaĩ ma kíi wɛɛlɛ lá gu lé dɔ,
 an mɛsa ĩ wá ma yákeaɔ dɔai
 lán bui pɔ ĩ yáke a zéwa
 ĩli pākpa a Lua yādileaɔziowa.
 Aaĩ yágɔgɔa a zéwa gbɛaa,
 aaĩ ye mà sɔńzi.

³ Ǿ aaĩ ma la: Bóyái wa leyèi,
 ké níle wá gwao ni?
 Bóyái wa wázia búsaine,
 ké ní wá fān vío ni?

Gwa! A leyegɔɔ i ázia pɔeā ke,
 mé i á zikenɔɔ wɛtā pii.

⁴ Gwa! A leyea ĩ midɛ ní lekpaao ní sòleo,
 i kɔ gbɛ ní ɔkũ gbāao.
 A fɔ leye lá ále ke gbāewa
 mà á lɔɔ ma musue?

⁵ Lá ma leye dilɛn wee?

Ziabusaa ado yá nɛe?
 I ke mipɛlea lán kpootɛwa
 ge wúlea túfuu ní zwānkasa kákaaálao yá no.
 Pɔ pɔ i mɛ leyen wea?

Bee mé ĩ kamagua?

⁶ Leye pɔ má dilɛ min keo lò?
 A vāikenaɔ gala polo gbéɔwa,
 à zuubɔle gbéɔne,
 à gbé pɔ wàle ɔtɔmáɔ gbae,
 í gbāamɔa gbéɔne midɛ pii.

⁷ A bleli nɔandɛnae,
 à wɛnade besaide dilɛ.
 Tó a gbé è be puizi, à pɔ nai.

Tó i bàale á mɛdoũdeeo,*

⁸ gu a pué lán ĩatɛ bilɛawa,
 á gɔa maa a bɔle àanno,
 á maakɛa a zemikũé,
 ma gawi io té á kpe.

⁹ Tó a lezùmazi sa, má wewá,
 tó a wiilèmazi, má oé: Má ké!
 Tó a gbāamɔa gbéɔne midɛ á guu
 ní ɔtonɔakɔwao ní yāpāsí'ooa,

¹⁰ tó a nɔandɛna gbà á pɔeā ble,
 mé a pɔ kpà wɛnadewa à kà,
 gu a pué gusiau,
 gubeebee a gɔé lán fāanɛwa,

¹¹ míɔ dɔaaé gɔɔpii.

Má tó pɔ mɔwá gu tékũau,

* 58:7 Mat 25.35

má á wá baasaé,
 íb de lán swalu m̀̀̀̀dewa,
 lán nib̀ona ṕo a í lí baowa.
 12 A á bezia zi fele,
 á á wéle ṕo kálea à gègè vu,
 wi meé b̀̀̀igbooa ní uaziò kèkenaò.
 13 Tó ále ghabò kámabog̀̀̀zìo,
 mé ále ázia p̀̀eã ke ma g̀̀̀̀piwao,
 tó a mè kámabog̀̀̀zì na,
 mé a ma g̀̀̀̀pi díle gbia,
 tó á díle gbia mé a á b̀̀̀̀le tò,
 tó i ázia p̀̀eã keuo,
 mé i yäyaaabolèuo,
 14 á ṕo a kea na,
 mí tó à̀ò kible b̀̀̀su gule síu,
 mí tó à á dezi Yakòbu túbible.
 Ma Dii ma lé mé ò.

59

Gbèò duuna b̀̀̀a gupuu

1 Dii o i ke geseũ à kèsã á suabaaio.
 Aà swá i ke gbãa à gí yãmaiwáo.
 2 A yãváiò mé á kékõwa ní á Luao,
 á duuna mé tò à a wé gòwá,
 ò à gĩ á yãmai.
 3 Asa gbède'au gókpa á owa,
 á tàaeò á o k̀̀̀ p̀̀a.
 Èe mé íb do á léu,
 íb yákpaaanla bolè.
 4 Gbèe lí wiile yáze deio,
 gbèe lí síana'o yákpaleuo.
 Aaĩ ze ní yãpão, aaĩò èeto.
 Aaĩ nòsi yákele ù,
 aaĩ nè'ì gude ù.
 5 Aaĩ mlè gbe pipi,
 aaĩ d̀̀̀nsaba tá.
 Tó gbé ní gbe blè, a gaè,
 tó gbé wĩ sò, kyá a bò.
 6 An bapio lí p̀̀kasa keo,
 an o z̀̀̀pìo lí p̀̀o nañzio.
 An yákeoá gudèè,
 aa o d̀̀̀di yãpãsiwa.
 7 An kèse lèeũ ní ṽ̀̀ilkeao,
 aaĩ yãesaide de àanno.
 Gudelaasoo aaĩò ke,
 aaĩ ásoo ní músio kpáñzi.
 8 Aa aafia zé d̀̀̀o,*
 yá d̀̀̀de kú ní tufauo.
 Aaĩ zé kolekolea da,

* 59:8 Lom 3.15-17

gbé pò beuò líò aafia dǝo.

⁹ A yáí tò yázede zàkūwanò,
mé yāmaa í wá leo.
Gupua wá wé dǝí,
ǝ gusia wa su è,
gukēa wá me wǝí,
ǝ gubeebee wá beu.

¹⁰ Wi ɔdɔ gíi lán vǝaɔwa,
wi ɔmalemale lán wɛsaideɔwa,
wi gēnale fáane lán guluuluuiwa.
Wá gbāa fá,
ń beeo wá de lán geɔwa.

¹¹ Wi wiile lán wǝiɔwa,
wi ɔɔɔ wēnannò lán felenaɔwa.
Wá wé íò dǝ yázedei, wili eo,
wá me wǝ wǝ wá suaba, a zǝwanò.

¹² Asa wá tàaeɔ kǝne,
wá duuna wá dá yǝu.

Wá tàaeɔ zǝlewá,
wá wá yǝkeao dǝ sa.

¹³ Wa bǝ Dii kpe wa mǝafilikèè,
wa gi wá Luazi,
yǝkpaanla ń kíiwǝio í dǝaawēe.
Ee kǝ wá sǝ guu, àe bǝle wá léu.

¹⁴ Mǝa yázede pǝɔɔzákè,
maakea zea kǝaa,
sǝana gēmbǝle gǝae,
yǝ dǝɔde kǝa gēkǝiwa.

¹⁵ Sǝana gbɛzákpa,
wǝ ǝzǝ gbé pò kè vǝiwawa.

Dii wɛkpǝle gwà, à kèè íi,
asa yázede kuo.

¹⁶ A è gbé maae kuo.
Ké yǝkɛkenae kuo, à dǝiwà.
ɔ à suabaze bǝ ń a gǝsagbǝakɛo,
à gbāa'è a maakeawa.

¹⁷ A maakea dà mǝ ula ũ,†
à suabaa kpà mǝ fùa ũ,‡
à tǝsima dà pǝkasaɔ ũ,
à ãiapǝsí kǝkaala ulada ũ.

¹⁸ A fiabo gbéɔne ń yǝkeawa,
a pǝkǝmabǝɔ a ibeɛɔwa,
a tǝsi a wèleɔwa,
í ase a kɛ ísiabaadeɔne a zéwa.

¹⁹ Bè'aeɔeɔ vǝake Dii tǝe,
gukpɛdeɔ aà gawi da gbia,

† 59:17 Efe 6.14 ‡ 59:17 Efe 6.17, 1Tes 5.8

asa a mó lán í gufɔ́awa,
 lán í pɔ́ Dii lé'iana lé ɔ́zɔ́iwa.
 20 Yakɔ́bu buiɔ́ Bona a mɔ́ Siɔ́na
 gbé pɔ́ mikè ní duunaɔ́waɔ kíi. §
 Ma Dii máme má ò.

21 Ma Dii ma mè,
 ma bàakuańɔ́ yán ke:
 Ma Nisina pɔ́ kúwá
 ní ma yá pɔ́ má dàé á léuo
 a bɔ́ á léuo ge á néo ge á tɔ́ɔ́naɔ
 za gbã e gɔ́ɔ́pii.

60

Siɔ́na gawi zia

1 Fele teke, asa n gupua mò,
 Dii gawi písima.
 2 Gwa! Guluuluu kù dúniaa,
 gusia kùle a gbéɔ́wa.
 Mpi sɔ́, Dii a bilema,
 aà gawi i bɔ́ma.
 3 Buiɔ́ mɔ́ n gupuaɔ,
 kíaɔ sɔ́ n pípia í gbãai.
 4 Wɛzu gugwa ò liai,
 aa kàaa píi, aale mó n kíi.
 N nɛgɔ́ɔ́ bò za zãzã, aale su,
 wa n nɛnɔ́ɔ́ naaa ní gbàtɛ́ɛu, wàle suńɔ́.
 5 Tó n bee è, n pɔ́na a pisi n oawa,
 n nòse a yáalɔ́ kua nzia dakíiwa.
 Wa n gba ísia baa àizeɔɔ,
 wa mɔ́ne ní buiɔ́ pɔ́maɔɔ.
 6 Yiongo waiɔ́ li n bùsua,
 Madiã ní Efa bùsu yiongo né bɔ́bɔ́.
 Seba bùsudeɔ́ mɔ́ píi
 vua ní tulaleti gínanaɔ́ sea,
 aale ma yãkeɔ́ baokpa.
 7 Wa Keda a bùsu pɔ́tuɔ́ kãaanɛ píi,
 wa Nɛbaioɔ́ sãsaɔ́ kpama ò n bɔ́lekɛð,
 wi sa pɔ́ ì kamagu oð ma gbagbakíiwa,
 mí a kpé gawide gawi káfíð.
 8 Bómɛ táa'ò lé su lán louwa,
 lán felenguuluɔ́ sua ní kpéuwa keei?
 9 Isiabaadeɔ́ lé kãamazi we,
 ísia gó'ilɛnaɔ́ mé zemikũa we.
 Aa bò ní n néo za zãzã,
 aale mó ní ní ánuɔ́ ní ní vuaɔ
 ma Dii n Lua tɔ́bɔ́i,
 asa ma Isailiɔ́ Lua ma kua adoae,
 má gawi písima.

10 Buipãleᵋ ea n b̄iᵋ bo,
an kíᵋ zíkene.
Baa ké ma n gb̄ē ní pɔf̄eᵋ yāa,
má w̄enadōne ma sùuu yáí sa.

11 N b̄iᵋleᵋ aᵋ w̄eae gɔɔpii,
aaliᵋ taaᵋ f̄aane ní gw̄aasinao,
ké buiᵋ mone ní ní àiz̄eᵋ
ní ní kíᵋ kpán'aek̄ea.*

12 Asa bui ge kpala pó i zɔblen̄eᵋ a mid̄eᵋ,
wa ní b̄usuᵋ dēlempa míᵋm̄iᵋ.

13 Wa mone ní Libā b̄usu gawio,
p̄eliᵋ ní kp̄eliᵋ ní séliᵋ píi,
ké mà e z̄ableᵋ ma kúkiwa,
ma gbadib̄opi iᵋ gawi ví.

14 N wetāna néᵋ m̄o kúlene,†
gb̄é pó aa sakàngup̄iᵋ w̄ulene n gbázi,
aai on̄e Dii w̄éle
Siᵋna pó Isailiᵋ Lua pó a kua adoa k̄ale.

15 Baa ké gb̄éᵋ zàngu yāa
aa p̄akp̄anzi,
gb̄ēeli gu baav̄i n guuo,
má n ke íandāb̄o láasai ũ,
gb̄éᵋ iᵋ p̄onakeᵋᵋ e ní buiwa.

16 Nȳᵋ buiᵋ ví mi,
an kíᵋ ȳᵋ kpama,
níᵋ d̄ᵋ máme máa Dii n Suabana ũ,
Yak̄bu Lua gb̄āade n Bona ũ.

17 Má m̄ó ní v̄uaᵋ m̄ogot̄e gbeu,
ánusu s̄ᵋ m̄osi gbeu.
Má m̄ó ní m̄ogot̄eoli gbeu,
m̄osi s̄ᵋ gbe gbeu.
Má aafia dilene n laaid̄made ũ,
má ȳázede dane n gb̄āade ũ.

18 Wa ȳap̄ási súu ma n b̄usuᵋ lo,
ásoo ní músio a s̄ᵋ n b̄usu z̄leio.
Wa tókpa n b̄iᵋe Suaba,
n b̄leᵋᵋ s̄ᵋ Táasi.

19 Íat̄e ali gupune f̄aane lo,
m̄vua í gb̄āa a gupune lo.
Ma Dii máme máᵋ de n gupua ũ gɔɔpii,
mapi n Lua, máme máᵋ de n tek̄ea ũ.‡

20 N íat̄e a ḡē kp̄éu bauo,
mé n m̄o a ɔsikeᵋᵋ,
asa máme máᵋ de n gupua láasai ũ,
n ɔᵋᵋ a mid̄e sa.

21 N gb̄éᵋ aᵋ maa píie,
mé aᵋ b̄usu ví gɔɔpii.
Aᵋ de lí pó má bà vl̄āpaa ũ,

* 60:11 Zia 21.25-26 † 60:14 Zia 3.9 ‡ 60:19 Zia 21.23, 22.5

ma ɔgbɛ ũ ma zãblea yáí.

²² An gbé pọ́ késãańzi
a kọ́ à ka gbɛɔn òaa sọo,
an gbé pọ́ kpɛɛ ní guu,
a gɔ́ bui zɔ́ ũ.
Mámɛmaa Dii,
má yápi ke a gɔ́wa ní wãao.

61

Dii ẹfaigɔ

¹ Dii Lua Nisina kua,
à ma sɛ mà baonakpa taasideɔne,*
à ma zí mà pɔsiadeɔ gba sɔ
mà zìzɔ́ gɔ́a wéɛɔ ũ ní dakpɛunaɔ gbaɛao kpàwake,
² mà Dii gbɛkɛkɛnɛgɔ́†
ní wá Lua tɔsimagɔ́o oné,
pɔsiadeɔ nòsɛ i níni pii.‡
³ A ma zí mà fùakpa Sibna ɔɔbnaɔne túfu gbɛu,
mà pɔna nísi dɔ́má an gbãsíkpaa gbɛu,
mà táasilea pɔkasa dané an kágaa gbɛu.
Aaɔ maa, wíɔ mɛné
lí pọ́ Dii bà azíla tɔbɔa yáíɔ.

⁴ Aa bezia sà zizi vu,
aa pọ́ pọ́ wà a deɛlɛmpà yãao kɛkɛ,
aa ɛa wéle pọ́ gò da wáiwai za káauɔ kále bɔ.

⁵ Bui zìlɔ́ á pọ́ dádáé,
bui páleɔ á bua ní á vɛɛbuɔ sɛwaé.

⁶ Apíɔ sɔ́, wa mɛé Dii gbàgbanaɔ,
wa á sísi wá Lua zíkɛnaɔ.
Á buiɔ àizɛɛble,
á íanadã ní ní pɔmaao.

⁷ Ma gbéɔ asea e lɛɛ pla
wí pọ́ wa dà má gbɛu,
aa pɔnake ní ní baao
an gɛɛkpanweia gbɛu.
Aa gɔ́ bùsu lɛɛ pla ví,
pɔna láasai aɔ de ní pọ́ ũ.

⁸ Asa ma Dii, yázede mé ì kamagu,
má za pọ́siamá ní gbãableamáogu.
Má ní asea kpámá ní náaiɔ,
ma bàa aɔ kúńɔ gɔ́pii.

⁹ Waɔ ní buiɔ dɔ́ dúniau,
an néɔ tɔbɔ bui píi kíi,
gbé pọ́ ní é píi i dɔ́ ké
aa de gbé pọ́ ma báaadàńguɔ ũ.

¹⁰ Mi pɔnake ní Diio maamaa,
ma pɔ na ma Luawa,

* **61:1** Mat 11.5, Luk 7.22 † **61:2** Luk 4.18-19 ‡ **61:2** Mat 5.4

asa à suabaa nàmazi pɔkasa ũ,
 à bɔa maa dàmɛɛ ula ũ,
 lán nɔsɛna pɔ kákakèwa,
 lá aà nɔ pɔ a zāblebɔɔ fīwawa. §
 11 Lá tɔɔlɛ ì to pɔ bɔlɛwa,
 mé bua ì to pɔwɛna fɛlɛ,
 màa Dii Lua a to yázede ligua,
 a to wà ma táasilɛ bui píi wáa.

62

Yelusaleũ dafu

1 Sibna yáí máɔ níleao,
 Yelusaleũ yáí ma lé a gɔ kpaauao
 e a ge bɔɔ maa lá gu ì dɔwa,
 e a suabaa ge àɔ pípi lán sɛtɛwa.
 2 Buiɔ n bɔa maa e,
 kíaɔ wesi n gawilɛ mp̄ii.
 Wa tɔ dafu pɔ a bɔ Dii léu kpánɛ.
 3 Nyɔɔ de lán tulu gawidewa Dii ɔzi,
 nýɔɔ de kíafua ũ á Lua ɔlau.
 4 Wa mɛnɛ Bezia bau bo,
 wa n bɔsu sísi Guwaiwai bau bo.
 Wao mɛnɛ Mapɔɛawɛlɛ,
 n bɔsu sɔ Nɔzāe,
 asa Dii pɔ aɔ dɔma,
 mé n bɔsu a zākɛaàɔ.
 5 Lá èwaaso ì wéndia sé,
 màa n Kɛna a n sé.
 Lá nɔsɛna ì pɔnake ní a nɔɔ,
 màa n Lua a pɔnakennɔ.

6 Yelusaleũ, ma gudɔanaɔ dilɛ n bíiɔ musu,
 aɔ níleao fāanɛ ní gwāasinao píi.
 A Dii sísinɔɔ, ásu kámaboo,
 7 àɔ zɛaàzi e a ge Yelusaleũ kálɛ,
 i aà ke wɛlɛ pɔ dúnia àɔ aà táasilɛ ũ.

8 Dii ladà ní ɔlɛlɛao,
 a ò ní a gàsa gbāa dɔao à mè
 á á blɛwɛ kpá á ibɛɛɔwa bau bo,
 buipāleɔ vɛɛ pɔ a a zíkè mi bo.
 9 A kèkɛnaɔ ble, aai ma táasilɛ,
 vɛɛkɔzɔzɔnaɔ mi ma kpé kpeɛlɛ.

10 A bɔlɛ! A bɔlɛ wénkpɛ!
 A zɛkɛkɛ gbéɔnɛ!
 A kpá! A zɛda kpá! A gbɛɔ gágau,
 í gudɔkɔɛkii dilɛ buiɔnɛ!
 11 Gwa! Dii kpàwakè e dúnia léwa:
 O Sibnaɛ aà Suabana lé mó.
 Gwa! A a asea kúa

mé a a zì ài kpán'ækéa.*

¹² Wa mené Lua gbéó,

gbé pò Dii ní bóo.

Wa mené Wa'oliai, Bezianbo.

63

Dii t̄simaḡo

¹ Déme b̄ò Èd̄oũ b̄usuu, àle m̄ó,
à b̄ò B̄ozela, aà p̄okasaò t̄à keei?*

Déme lé ḡosaḡosa t̄áa'o ní gb̄aa z̄oòo,
a ula gawide daa keei?

Mámé, mále z̄iblea kp̄awaké,
má gbéó suabaa gb̄aa ví.

² B̄óyái n ula ní n p̄okasaò t̄à
lán gbé pò òz̄ò v̄ēf̄ēk̄iui p̄ówai?

³ Ma òz̄ò v̄ēf̄ēk̄iui mado,
gb̄ēe kuman̄o, baa do.
Ma òz̄ò buīowa ní p̄okūmao,
ma k̄èse t̄ómá ma p̄of̄ē yái.

An au f̄áf̄a ma p̄okasaòwa,†
ma ula gb̄ās̄ikp̄a píi.

⁴ Asa má t̄simaḡo k̄ūa ma s̄oũ,
ma gbéó boḡoò k̄à.

⁵ Ma gugw̄agwa, gb̄ēe ku à d̄omaleo,
yá ð̄ia ké gb̄ēe ku à ma gba gb̄ao.
O ma z̄ible ní maz̄ia ḡàsa gb̄ao,
ma p̄okūma mé ma gba gb̄aa.

⁶ Ma òz̄ò buīowa ní p̄of̄ēo,
má tò ma p̄okūma í z̄òlemá,
ma ní au k̄òle z̄íle.

Dii gb̄ēke galikéa

⁷ Má Dii gb̄ēke galiké ní aà táasileao,
asa à yápii k̄èw̄ēe wá gwaa guu,
à yámaa dasi k̄è wá Isailīone gb̄ēke guu.

⁸ A m̄è: Aa de ma gbéó ũ,
aa m̄of̄iliyā kem̄eεo,
ō à ḡò ní Suabana ũ.

⁹ A d̄óñ̄o ní taasikéa guu píi,
aà ae malaika ní suabà,
à ní bó ké a yeñzi à ní w̄ēnagwà yái.
A ní sea za yāyāa a ní k̄ūa.

¹⁰ Kási aa b̄ò aà kpe,
aa aà Nis̄ina p̄o yàè.
O à mikp̄ed̄oné à ḡò ní ib̄eε ũ,

* **62:11** Isa 40.10, Zia 22.12 * **63:1** Isa 34.5-8 † **63:3** Zia 14.19, 19.13, 15

à zìkàrínɔ.

11 Ǿ Mɔizi gɔɔ yá dò aà gbéɔgu aa mè:
 Lua pò bùa ní a kpàsa dàdãnao ísiawa,
 à a Nisína dàngu ku má ni?

12 A a gâsa gawide pòo Mɔizi ɔplaai,
 ɔ à í zòe ní aε,
 ké à tɔbɔ e gɔɔpii yái.†

13 A gèrínɔ í títiu, aai gẽmbɔleɔ
 lán sò pò lé bàale guwaiwaiuwa.

14 Ǿ Dii Nisína ní gbá íampakii,
 lán zu pò wà gèrínɔ swadɔɔɔwa.
 Maa n dɔaané,
 ké n e tɔbɔ yái.

Suabaa wii

15 Kua za musu wékpale n gwa,
 kua za n guleŝi gawide pò a kua adoau.
 N pásí ní n negɔnkeɔ tón lá?
 N gi wēna ní sósobio keiwēε.

16 Baa tó Ablahaũ wá dɔo,
 níme ní wá Mae ũ.
 Baa ké wá yá i dɔ Isailiguo,
 Dii, níme ní wá Mae ũ,
 n tón wá Bona za zi.

17 Dii, bóyái ní tò wa zã n zéwai?
 Akeɔ n wá swá gbãakù,
 ɔ wá n vïa vïo ní?
 Éa su wápi n zòblenaɔwa,
 gbé pò ní sè buion wá ũ.

18 Wá gɔ̀ bùsu pò ní kpàwá vï gɔɔpla,
 ɔ wá ibeεɔ mò ɔzò n kpéwa.

19 Wá de lán gbé pò ní iko vïmáɔɔwa à gègè,
 lán gbé pò n tó kúmáɔɔwa.
 Kai! Tó n musu wè n pila,
 gbèŝiŝiɔ lualua n aε.

64

1 Nyɔɔ de lán té pò kù yàa giiwa
 a tò ípiwa,
 n ibeεɔ i n tó dɔ,
 buio i gilike n aε.

2 Asa ké n pila yãa,
 n dabudabu pò wá a fãn vïo kè,
 gbèŝiŝiɔ lualua n aε.

3 Dii pò í yãke gbé pò an wé dɔaàziɔne,
 mé í ke n bàasio, wi e yãa gueio.
 Gbēe swá i mao, gbēe i wesieo.*

4 Ni ze ní gbé pò n yáli sãaàguoo,
 gbé pò í yãke a zéwa ní pɔnao.

† 63:12 Bɔa 14.21 * 64:3 1Kln 2.9

Ama ké wa duunakè, n fěwázi,
 wá kuò à gègè, kpelewa wá bɔui?
 5 Wápii, wa gɔ gbálea,
 wá maakεαɔ píi de lán bɔbɔwa.
 Wápii wále i'o lán lí láwa,
 wá yāváikea a gēwanɔ zéa lán íanawa.
 6 Gbēe lé n sisi ɔɔ,
 gbēe i fεε lé zεzenzi ɔɔ,
 asa n n wé gāwēε,
 n wá kpá wá yāváiɔla.

7 Kási nímε ní wá Mae ũ Dii,
 gín wá ũ, wá bonan n ũ,
 n ɔgben wá ũ wápii.
 8 Dii, n pɔ su pawázi à gēagēo,
 wá yāváiɔ su àɔ dɔngu gɔɔpiio.
 Wá wεgwa, n gbéɔn wá ũ wápii.
 9 N wéleɔ gò gbáa ũ,
 baa Siɔna gò gbáa ũ,
 Yelusaleũ gò guwaiwai ũ.
 10 N kpé gawide pɔ a kua adoa
 pɔ wá deziɔ n táasilèu tekù,
 pɔ pɔ wá pɔ dɔwàɔ òɔkpà píi.
 11 Nyɔɔ yá beεɔ gwa, ní gí yáε keia?
 Nyɔɔ níle kpé, ní ɔtɔɔlewá à gēagēa?

65

Yákpalekea ní Isailiɔ

1 Ma sɔu mà mà wemá,
 ɔ gbēe i ma gbεao,
 má kè wà ma e,
 ɔ gbēe i ma kíi wεεleɔ.
 Má ò bui pɔ lé ma sisioɔne:
 Má ké! Má ké!
 2 Ma ɔ ɔ dɔa bui swágbãadeɔzi,
 kási aa be zé vâi guu tea nízia pɔeâi.*
 3 Bui pɔ ɔ ma léwε gɔɔpiin ní ũ,
 aaɔ sa'o swaluu,
 aaɔ tulaletikatea tàasoɔu.
 4 Aaɔ zɔle miai, aaɔ i bàalikpεu,
 aaɔ sa'osawa nòɔ só,
 aaɔ pɔ bēεɔ yāma de ní dou.
 5 Aaɔ mε: Eα, n̄su s̄mazio,
 asa má ye mà gɔ gbáleaɔ!
 Gbé beεɔ de té pɔ ɔ kũ gɔɔpii súle ũ ma níziε.
 6 Dii mè: Gwa!
 A kēa láu ma aε, máɔ níleɔ,
 má fiaboné à gē ní kú,
 7 má fiaboné ní duuna

* 65:2 Lom 10.20-21

ńń deziò duunao yá musu píi,
asa aa tulaletikàtea gbèsisíwa,
aa le'èa sísiò musu.
Má yá pò aa kè yāa fiaboné a léu à gēń kú.

8 Ma Dii ma mē:
Baa tó v̄ēēēō í v̄i yōōnno,
w̄i mē wasu a òōkpao,
asa a káfiá v̄iē.
Màa má kē ma zòblenao yái,
má gbéō midē píio.

9 Má bui se Yakōbu buiò guu,
Yudaeō gō ma gbèsisíō v̄i.
Gbé pò má sèō mé aa gō v̄i,
wek̄i ma zòblenao aao kuu.

10 Salōna a gō dádākek̄i ũ,
Akoo guzulē† a gō zuo kálek̄i ũ
ma gbé pò aai ma k̄i wēēēōē.

11 A gbé pò a pākpāmaziō sō,
ma gbèsisí pò a kua adoa yá sàágu,
i blēkale táa pò í móń minaoē,
i í gbāa yāale tóle táa pò íń baa kpámáwa.

12 Má á baa kpáwá fēnda ũ,
í kúle wà á dēdē,
asa ma lēzù, i weao,
ma yā'ò, i swásēio,
a yá pò má yeio kè,
a zēń yá pò i kamaguoo.

13 A yái tò ma Dii Zīgōde ma mē
ma zòblenao pōble, nōana i á dē.
Ma zòblenao imi, imi i á dē.
Ma zòblenao pōnake, wí i á kú.

14 Ma zòblenao gulakeń nòsenao,
ápiō sō á wiileń yā'ōmao,
í búbuapeń pōsiao.

15 A tó a gō gbé pò má sēōne gbékabo ũ.
Ma Dii Lua má á dēdē,
āma má tó dafu kpá ma zòblenaoē.

16 Gbé pò lé sa'olekēné būsūpiu
a kēń Lua síande tóo.
Gbé pò lé lada būsūpiu,
a dań Lua síande tóo.
Asa taasi pò aa kè yāa a sáńgu,
i sāale ma wéu.

Musu dafuń z̄íle dafuo

17 Málē mušu dafuń z̄íle dafuo kē.‡
Yāziō dō gbéōgu lo,

† 65:10 Yoz 7.26 ‡ 65:17 Isa 66.22, 2Pie 3.13, Zia 21.1

a gē ní làasoo guuo.

¹⁸ A pɔnakε,

àɔ yáalɔ pɔ pɔ mále kewá gɔɔpii,
asa mále Yelusaleũ ke wà yáalɔ,

aà gbé̃ i pɔnakεu.

¹⁹ Má yáalɔ Yelusaleũwa,

ma pɔ a ke ma gbé̃wa na.

Wa ɔɔlɔ ní búbuapeao súu ma a guu bau lɔ. §

²⁰ Wa ne'iulitēn kpée bau lɔ.

Mae zɔɔe a ga we a gɔɔ lesaio.

Tó gbé̃ kà wè basɔ mé à gà,

wa me èwaasoε.

Tó gbé̃ i ka wè basɔo, mé à gà,

wa me Lua lekèèè.

²¹ Aa kpedɔɔ, aaiɔ kuu,

aa vēliɔ pépe, aaiɔ a be ble.

²² Aa kpedɔɔ buipáleɔneɔ,

aali pépe, dāɔ a be bleo,

asa ma gbé̃ wēni ke lán líwa,

gbé̃ pɔ ma ní sépiɔ ní zī ài ble.

²³ Aa isima ga kpa pāo,

aa ne'i à εε ní tó weo,

asa aao de gbé̃ pɔ ma báaadànguɔ ũ,

ampiɔ ní ní néɔ sānu.

²⁴ E aao gé lezui, má wemá,

e aao yā'o aao gé láai, má swásei.

²⁵ Awalwana ní são a sē ble sānu,

nɔɔmusu a tàaable lán zuwa,

mlēɔ pɔblea aɔ de bùsu ũ.

Aa pɔe ke'ia ge aa pɔe ɔɔkpa ma gbēsisi pɔ a kua adoa musuo.*

Ma Dii máme má ò.

66

Dii bui pti kaaa

¹ Ma Dii ma mē:

Musu mé ma kpalabaa ũ,*

tɔɔle mé ma gbadibɔ ũ.†

Kpé pɔ á ye dɔmεε bee ku máε?

Ma zɔlekii bee kà kpelewai?

² Ma ɔ mé pɔ beɔ kè píi,

ɔ aa kuo lò?‡

Ma Dii máme má ò.

Gbé̃ pɔ má aà wegwan ke:

Gbé̃ pɔ azia bùsa mé a nòse doũ,

mé a ma yáɔ vía ví.

³ Wí sa'oa ní zuo, ɔ wí gbēde lɔ,

wí sa'oa ní são, ɔ wí gbē waa fi,

wí mɔ ma gba pówenti, ɔ wí sàwa au tóle,

§ 65:19 Zia 21.4 * 65:25 Isa 11.6-9 * 66:1 Mat 5.34, 23.22 † 66:1 Mat 5.35 ‡ 66:2 Zin 7.49-50

wĩ tulaletikamεε téa, ò wĩ kúle tááε.
 Aa zè ní nízla pœão,
 an pœ Ìb na ní yábëεpiowa.

⁴ Mapi sō ma zεò
 mà yá gea ní kpeo sua ní aεo kené,
 má mó má ní yá pó aa a vía vío,
 asa ma lezù, gbëe i weao,
 ma yã'ò, aai swáεcio.
 Aa yá pó má yeio kè,
 aa zè ní yá pó i kamaguoo.

⁵ A gbé pó á ma vía vío à ma yāma.
 A gbé pó aa zaágu,
 aaí á bœ adoa ma yáíò mè:
 Dii tœbœ, wí á pœna e mè!
 Wí a ní kú mípi.

⁶ Wéle súu ma dœ!
 Ma kpé kōfi ma dœ!
 Mále fiabo ma ibεεœne a lé gbεu.

⁷ E aàœ gé nœwāwākei à pila,
 e aà nœse àœ gé swaa kíiwa,
 à ne'í gœe ũ.Š

⁸ Déme yá bee taa mà yāai?
 Déme wesíε màai?
 Wa bùsu i gœœ doa?
 Wa buike kándo gœœa?
 Kási ké nœwāwā mà Siœnawa,
 à néœ bœbœ gœœ.

⁹ Ma Dii ma mè
 má tó ne'ígœœ ká, né gí bœ péleia?
 Mapi á Lua ma mè
 má tó pilagœœ ká, mí sakpe tataa?

¹⁰ A pœnake Yelusaleũ yá musu,
 à yáalœwà, á gbé pó á yeaàziœ.
 A pœnakeò, á gbé pó ále œœbœœ.

¹¹ Asa á aà yó mi à ká, á nœse i níni,
 á aà í mi, á pœ i ke aà àizeε zœœwa na.

¹² Asa ma Dii ma mè
 má aafia pisiwà lán swawa,
 má buio àizeε naaaè lán swa paawa,
 i yó kpáwá, i á kuε, i á kpá a gbáa.

¹³ Lá da í a né nœse níni,
 màa má á nœse nínié,
 á nœse a níni Yelusaleũ.

¹⁴ Tó a wesíaaè, á pœ a ke na,
 á me io aafia lán sèkusiwa.
 Dii a to a zœblenaœ a gbáa dœ,

kási a kp̄n̄muu b̄b̄ a ib̄ēwa.

¹⁵ Gwa! Dii lé mó n̄ téo,
aà z̄ikas̄go ā de lán z̄àawa.

A sumá n̄ kyāwāao,
a n̄ lele n̄ t̄lep̄io.

¹⁶ Asa Dii a yákp̄aleke n̄ bui p̄io n̄ téo n̄ f̄ndao,
mé gb̄é p̄o a n̄ d̄edēo f̄aao.

¹⁷ Gb̄é p̄o aai gb̄āb̄o n̄z̄iāe aa gé sa'oīo,
aāb̄o t̄e sa'onazi e swaluu,
aāi s̄awa sa'on̄o s̄o n̄ z̄āeo n̄ é̄nao,
aa mid̄e s̄ānūe.

Ma Dii máme má ò.

¹⁸ An yākēo n̄ n̄ làasōo yáí mále mó bui p̄ii k̄āai. Tó aa m̄ò, aa wesi ma gawile. ¹⁹ Má seelake n̄ guu, mí n̄ gb̄é p̄o b̄ēo gbae buīwa, Taasisi n̄ Libiio n̄ Ludi p̄o k̄azunāo v̄io n̄ Tubalio n̄ Gelesio n̄ ísia baa b̄usu z̄àz̄āo, gu p̄o wi ma t̄o mauo mé w̄i wesi ma gawilēo, aai ma gawi kp̄awake buīne. ²⁰ Aa b̄o n̄ á gb̄é̄o bui p̄ii k̄ii dia s̄o k̄pe n̄ s̄baonāo n̄ yiongōo kua s̄gōo n̄ zugōo guu. Ma Dii ma m̄è wa m̄ón̄o ma kp̄éu w̄a ma gba Yelusalēu ma gb̄ès̄is̄i p̄o a kua adoa musu, lá Isailio ì mó n̄ p̄w̄entio ta gb̄ālesai guuwa. ²¹ Ma Dii ma m̄è, má n̄ gb̄ēo se dil̄e sa'on̄o n̄ Levii buīo ũ.

²² Ma Dii ma m̄è lá musu dafu n̄ z̄ile dafu* p̄o mále keo āo ku ma ae ḡōpii, m̄aa á néo n̄ á t̄o āo ku ḡōpii. ²³ Ma Dii ma m̄è m̄o n̄ m̄o, k̄ámaboḡōz̄i n̄ k̄ámaboḡōz̄io, bui p̄ii alīo m̄o k̄ulei ma ae. ²⁴ Tó aa b̄o w̄énk̄pe, aa gb̄é p̄o b̄o ma k̄pēo gēo gwagwa. An k̄ōb̄īo láao, an t̄e a gao,† mé bui p̄ii āo ye n̄ ḡiyāio.

* **66:22** Isa 65.17, 2P̄ie 3.13, Zia 21.1 † **66:24** Maa 9.48

ZELEMII

Yá pò kú láe bee guu

Zelemii ku ado, a ku yá pò gbépii lé ke kpeo, āma a náai ví Luae e à gè zǐ pò Lua dàe kèdò píi. Zelemii ku lá Lua zina Pòlu ò gbezāwa à mè, yèeesaike guu ̄ Lua gbāa siana ì bɔu (2Kln 12.9).

Zelemii yá pò kù wà làasookewàn ke: Aà èwaasoke guu à gò Lua ledɔekena ū Yelusaleŭ (1.4-9) e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 626, kí Yosia dea kía ū gɔɔ (640-609), ̄ a ku we wè bla, gɔɔ pò yáò lé zǐ'ŭkū àle káfi.

Asilio mé gbāa ví gupiiu gɔɔ bee, ̄ aa nà Babilonio gbāa guwa. Yosia ze'è à èa Isaili bùsu zi kpedo sí. Ama wè 609 guu wà aà dè Megido gɔɔ pò àle gé kpáì Egipi zǐḡ pò aa m̀ dɔi Asiliodɔne. Egipio aà né Yoaza pò zòle aà gbɛu b̀ kpalau, ̄ aa Yoakiŭ kpà aà gbɛu. Wè 597 guu kí Nebukanɛza ní Babilonio sí Yelusaleŭ guu, aa ní gbèɔ náaa tàr̀nɔ ní kí Yekonia pò gò a mae Yoakiŭ gèe ūo s̄anu. ̄ aa Zedekia kpà Davidi kpalau, kía gbāasaide pò gbéò tò à yákele kè ní a dii Babilonio. ̄ aa fɛleaànɔ p̄asip̄así, aa koezò Yelusaleŭzi e wè do, ̄ Nebukanɛza zǐḡɔ Yelusaleŭ sí wè 587 m̀ soplade guu, aa kí Zedekia kù, ̄ aa Lua kpé kpàsa, ̄ aa tà ní gbé gbāo píi.

An taa gbɛa wà Gedalia pò zǐblenapio aà díle gbāade ū dè, ̄ Yuda gbé k̄na pò aa ḡò bàalè wà tà Egipi, aa ānabi Zelemii sè ní gbāao wà tàò. We à gàu.

Lán ānabi k̄niɔwa Zelemii è yá gbāa pò kèpio guu Lua lezà a gbé pò aa a náai víopiɔwa. ̄ Zelemii mè tó aa ye músipi kémáe, sema aa ea su Dii ní Luawa, aa lekpaaīa ní Egipi tó, aai ze ní zɔblea Babilonideɔne. Ama aa Zelemii díle b̀nkpede ūe, ̄ wà ìadàwà. A bílikè yápiwa, asa a ye a gbépiozi maamaae. Màa a kuò dúniau. Gaga bao pò Lua díleè aà kpa a gbé pò aa ku kai lezɔne mé tò à bílikè, asa a ye a gbépiozi. A yáì ìɔ zɔaka Luazi m̀ɔm̀ɔ (11.18-12.6, 15.10-21, 18.18-23, 20.7-18).

Baa ké àle Lua gbéò kaalea yá kpàwake luanaaikensaidepioɔne, à ní suabaa yá è k̄aa ì Luapi bàa ea kuar̄nɔ yá ū (31). A zǐ pò Lua a ble gbezā náai ví, ̄ à seeladeke pò ì b̀ ní sae kè. Wedɔa Luazi guu à tɔle lù. (32).

Zelemii kè waasokpan náaide pò wà Yesu lèeŭò ū (Matie 16.14). E Yesupi àò gé gai à Ḡamusu dikpe ble blè ní a ìwaɔ, ̄ à mè Lua bàa kua ní a gbéò yá pò Zelemii ò pàpa sa (Luk 22.20, 1Kln 11.25).

Dii Zelemii díleā ānabi ū

¹ Ilikia né Zelemii, Anato pò kú B̄yāmeɛ buiò bùsuu sa'onae yán ke. ² Dii yá'òè Am̄o né Yosia,* Yudaɔ kía kpalablea wè ku'eaāde guu ³ ní Yosia né Yoakiŭ,† Yudaɔ kía kpalablea gɔɔ e Yosia né Zedekia,‡ Yudaɔ kía kpalablea wè kuɛdode m̀ s̄ode guu, gɔɔ pò wà Yelusaleŭdeò kùkù zǐz̄ɔ ū.

⁴ Dii yá'òmeɛ à mè:

⁵ E màò gé n íkasai n̄asakpeu,
má n d̄s̄,
e ñȳó gé b̀i gbɛeu,
ma n se ma pò ūe,§

* 1:2 2Kia 22-23 † 1:3 2Kia 23.35-24.6 ‡ 1:3 2Kia 24.18-25.21 § 1:5 Isa 49.5, Gal 1.15

ma n dile ānabi ũ buiɔne.

⁶ Ǿ ma m̀̀: A'a Dii Lua! Má yǎ'oa d̄so, asa èwaasonan ma ũ. ⁷ Ǿ Dii òm̄e:

Nsu o èwaasonan n ũo.

Gé gbé́ pó ma n zímáɔ k̄i p̄ii,

ní yǎ́ pó má dan̄e p̄ii oné.

⁸ Nsu v̄lak̄eó,

asa má kunn̄o n misia yáie.

Ma Dii máme má ò.

⁹ Ǿ Dii ɔ̀̀bò a z̄̀ ma léwa à m̀̀:

Ma a yǎ́ sòso má kàn̄e n léue.

¹⁰ Gwa! Ma n dile buiɔne ní n̄ b̄usuɔ,

nȳɔ́ ní wo ní b̄usuu,

nȳɔ́ ní gb̄aa k̄'ε,

nȳɔ́ ní kaale, ní εa n̄ ní zed̄o,

nȳɔ́ ní gboo, ní εa n̄ ní keke.

¹¹ Dii yǎ́'òm̄e à m̀̀: Zelemii, bó ní èi? Ǿ má wèwà: Lí pó w̄i me wéteĩ ḡõna mále e. ¹² Ǿ Dii òm̄e: N è wásawasae, asa mále wéte ma yáí, ké à e papa yáie.

¹³ Dii yǎ́ εa d̄èd̄ea à m̀̀: Bó ní èi? Má wèwà: Ma oo è, àle pusu b̄o, à yèele, a zí d̄o gugb̄antoo oi. ¹⁴ Ǿ Dii òm̄e: Za gugb̄antoo oi wa b̄ou wà yáya b̄usuεbeedeɔwa. ¹⁵ Mále b̄usu pó kú gugb̄antoo oi gbé́ɔ sisi aa m̄o p̄iie.

An k̄iaɔ ní kpalabaɔ k̄pále Yelusaleũ bíib̄oɔ.

Aa koez̄o a bíi pó liaizi,

aa léle Yudaɔ b̄usu wéleɔwa.

¹⁶ Maa má yákpaleke ní ma gbé́ɔ

v̄ai pó aa kè aa b̄o ma kp̄ yáí.

Aa tulaletik̄ate a dii p̄aleɔne,

aa k̄ule ní p̄okeaɔne.

¹⁷ Souke, ní fele yǎ́ pó má dan̄e oné p̄ii.

Nsu to s̄o k̄engu an yáio.

Tó m̄aan s̄o, míme má tó s̄o k̄engu ní ae.

¹⁸ Ma n ke lán wéle bíidewa gb̄ae,

lán m̀̀p̄ele ge m̄ogot̄e bíiwa.

Yuda k̄iaɔ f̄o kpan̄eɔ,

ge a gb̄adeɔ ge a sa'onaɔ ge a gbé́pii.

¹⁹ Aa ānama, k̄asi aa n fuo,

asa má kunn̄o n misia yáie.

Ma Dii máme má ò.

2

Isailiɔ b̄o a Dii k̄pe

¹ Dii yǎ́'òm̄e à m̀̀: ² Ge n̄ yáε bee kp̄awake Yelusaleũdeɔ swáú.

Ma Dii ma m̀̀,

á w̄endiaḡo gb̄eke pó á v̄iman̄o d̄magu

ḡo pó á yemazi ma n̄o dafu ũ.

Ḡo bee á temazi guwaiwaiu,

gu pó wi p̄ót̄uo.

³ Aa ku ma m̀̀endo yáie,

aame ma buapó k̄aaɔ ũ.

Ma gbé́ pó ní m̄om̄o t̄aae è,

õ músi ní lé.

Ma Dii máme má ò.

⁴ A swáse ma yáí, á Isailiò,
á Yakòbu buiò píi.

⁵ Ma Dii ma mè,
tàae kpele á deziò èa,
õ aa zàkūmanò?

Aa tè táaòzi, õ aa gí òi.

⁶ Ma ní bóle Egipi ma d̄aané guwaiwaiu
ní sēgbāo ní b̄usu t̄ò'edeo
ní b̄usu iminadeo ní gusisi pāsio,
gu pò gb̄e lí a baa vío mé gb̄e líò kuuo,
kási aai ma gb̄eao.

⁷ Ma suńiò t̄òle táaedeu la,
aaliò a libeò ble ní a p̄maao.
Ké aa kà, aa ma b̄usu gb̄alè,
aa tò à ḡò pò pò má yeio ũ.

⁸ An sa'onao i ma d̄o,
ma ikoyādanedeò i ma d̄o,
an d̄aanaò b̄ò ma kpe,
an ānabiò ānabikekè ní Baali gb̄ao,
aa tè pò pò lí káflakeneózi.

⁹ A yáí má mó ní á yáo s̄,
mé má mó ní á néò ní á t̄ūnaò yáo.

Ma Dii máme má ò.

¹⁰ A bua ísiawa e Sipi b̄usu à gwa.
A gb̄é zì Keda a b̄usu à a yá tàasika,
í gwa tó yáe bee taa kè we yāa.

¹¹ Buie a diiò líle yāae?

Kási an táapiòá Lua no.
Ma gb̄é pò má de Lua gawide ũ,
ma gb̄éò ma leũkpakè
ní pò pò lí káflakeneóò.

¹² A musudeò, à to yápi diwá,
á me i seenata à ḡò s̄aiii.

Ma Dii máme má ò.

¹³ Asa ma gb̄éò duunakè lee plaé.
Máme má nib̄ona í wēnide ũ,
õ aa ma to we,

aa gè wà biaò ȳò níziae,
bia tefena pò aa f̄ò í diléoo.

¹⁴ Isailiòá z̄on̄e?

Wà ní í z̄oble guu n̄e?

Bóyāi aa ḡò p̄v̄iào ũ sai?

¹⁵ N̄òmusuò p̄alamá aa p̄namá,
õ aa ní b̄usu yāa,

an w̄éleò tekù, gb̄e ku we lo.

¹⁶ Mefisideò ní Tapanesideò ní mi w̄ané.

¹⁷ Ame a yápi í áziaeo lò?

Ma Dii á Lua, ké má zemikūaé,
õ a ma to we.

18 Bóyāi ále gé Egipi Sioo í miii?

Akea ále gé Asili Uflata í miii?

19 A vāikea a wi á musue,

á pòbòzākea a wētēa ié.

A làasooke, í dō ké

á bōa ma Dii á Lua kpe vāi,

mé á kua viakεameε sai íi.

Ma Dii Lua Zīgōde máme má ò.

Isailiō dea nō ndaisai ũ

20 A ma zuu gbòo á nōε à gègè,

a ma bao kèkè,

a mè á zòblemεεo.

Siana guu i gbāsīke sīsī lesī pii musu

ń lí yèlεεo pii gbáuo.

21 Ma á bá vēli maa náaide ũε.

Kpelewa a kēa,

a gō vēli bōlenziε ũi?

22 Baa tó a zu'ò ń saoo

ń mōsōnao maamaa,

á tàε tēbateba a láamεεo.

Ma Dii Lua máme má ò.

23 Kpelewa á fō o i gbāleo,

i ke Baaliōne kèkeo ni?

A yá pó á kè swadōō gwa,

à làasooke á yākeapiōwa.

I gé le à su la,

lán yiongo núnu pó a me fēlewa,

24 lán sēa zāa'ín da pó dōékè ń gbáao,

àle gō íana sεsεwa.

Déme a fō à aà lé liaa gōō pó aà me fēlei?

Zāa'ín sa pó lé aà wεεleo kpasao,

aa aà e a gōōwaε.

25 Asu àò kpálekεńzi

e á kyale gé yaa á gbáu,

á kòlo giigagao.

N beeo a mè a zεkeo,

wá ye dii zīloōziε,

sema wà géma.

26 Lá wí i kpái kú, tó wà bōwà,

màa wa wida Isailiōwa,

an kíao ń ń gbāadeo

ń ń sa'onao ń ń ānabiō.

27 Aaí o líε: Wá maen n ũ,

aaí o gbεε: Mme n wá í.

Aa bō ma kpe, aai zεmanōo.

Gōō pó taasi ń lé,

ō aaí me mà fεle mà ń suaba.

28 Dii pó á kè áziεεo ku máε?

Aa fεle á taasikεgōō,

tó aa fō á suaba!

Asa á Yudaō,

á diiō dasi kà á wéleoowa.

29 Bóyāi ále zōakaimazii?

Apii a bɔ ma kpɛɛ.
 Ma Dii máme má ò.
 30 Ma ìadà á deziɔwa pãɛ,
 aai totoapi yãdao.
 Aa lèlɛ ní ãnabiɔwa
 lán nòɔmusu pɔkaalenawa.
 31 A gbãgbɛɔ, à wéte ma yáí.
 Ma gɔ Isailiɔne gbáa
 ge gubeebee ũ yà?
 Bóyáí ma gbépiɔ ì me
 waɔ ní bebea keɛ,
 wa mɔ ma kíi bɔ ni?
 32 Nɔamblebɔ yá a fɔ sã wéndiague?
 Zãkezi pɔɔ yá a fɔ sã nɔ dafugue?
 Kási ma yá sà ma gbéɔgu
 à gɔɔplakè.
 33 A yenzi eɛe víe fá!
 Baa káalua sà zɔɔ,
 á á yãkea dadaè.
 34 Wí taaside yãesaide au e á pɔkasaɔwa,
 i ke a ní lé á kpéu,
 aale á pɔɔ sélen sɔo.
 35 Gia ní beeo i me á yãe vío,
 ma pɔ a paázio.
 Lá a mè i duunakeo,
 má yákpalekeánɔe.
 36 Bóyáí iɔ liaaliaa à á yãkea lilɛi?
 Egipiɔ widawá,
 lá Asiliɔ kèéwa.
 37 A bɔ we à su ní ɔo dia á musue,
 asa gbé pɔ ále ní náaikɛpiɔ,
 ma gińzie, á dɔnle emáo.

3

1 Tó gbɛe gí a nai,
 ɔ à gè zãkè gupãlei,
 a fɔ ea nɔpi kũ be?
 Aà kũa a bùsupi gbãle dúuduue.
 Apiɔ sɔ a gbãsí kè ní gɔɔ dasi,
 ɔ a ea lé sua saa?
 Ma Dii máme mále á la.
 2 A wezu à sísí wáiwaiɔ gwae,
 gu kpele wi á dàakpauo ni?
 Iɔ zɔle zé sae à ɔ gɔɔ dá
 lán Laalubue zɔle a guwaiwaiuwa.
 3 A yáí tò ma gi lou maé,
 káabuana i kéé.
 N beeo á wé de lán káalua wéwae,
 wí lí á kũo.
 4 A lezùmazi tia a mè:
 Wá Mae, wá èwaasogɔ gbɛna,

⁵ n pɔ aɔ paawázi e bɔe ni?
Nyɔɔ wá kpɛne kúta gɔɔpii yá?
Màa i omɛɛ,
ɔ̃ ɔ̃ yāvāike á pɔeāwa.

Isailiɔ pɔɔbɔzākɛa Dii ní suawào

⁶ Kí Yosia kpalablegɔɔ Dii òmɛɛ: N Isaili pɔɔbɔzākɛnapiɔ yákeɛ àa? Aa gè gbāsíkè s̀s̀s̀ lɛs̀s̀ pii musu ní lí yèlɛlɛɔ pii gbáuo. ⁷ Mále e yá beeɔ kea gbɛa pii aa suaɛ, kási aai suo. ɔ̃ an gbé Yuda náaisaideɔ ní yákeapiɔ è. ⁸ Ma gínzila kpá Isaili pɔɔbɔzākɛnapiɔwa, ma ní yá gbāsi pɔ aa kèɔ yáí. Kási vía i ní gbé Yuda náaisaidepiɔ kúo, ɔ̃ aa gè gbāsíkè s̃. ⁹ Káaluakaa i ke Isailiɔne yáe ũo, ɔ̃ aa ní bùsu gbālè, aa gbāsíkè gbɛɔ ní lío yá musu. ¹⁰ Gia ní beeo pii an gbé Yuda náaisaidepiɔ i sua ní ǹsemendo, sema m̀ɔafili. Ma Dii máme má ò.

¹¹ ɔ̃ Dii òmɛɛ: Isaili pɔɔbɔzākɛnapiɔ yá maa de Yuda náaisaidepiɔla. ¹² Ge ǹ kpáwake gubāntoo oi ǹ mɛ:

Ma Dii ma m̀è,
à sua Isaili pɔɔbɔzākɛnaɔ!
Má f̀éázi ɔ̃o, asa má gbèke ví,
ma pɔ aɔ paaázi gɔɔpiio.
Ma Dii máme má ò.

¹³ A we á t̀aaei lé!
Asa a ɔ̃ ma Dii á Lua kpɛɛ,
a t̀aa'ò dii z̀lɔɔwa
lí yèlɛlɛɔ pii gbáuo,
i swáse ma yáio.

Ma Dii máme má ò.

¹⁴ Ma Dii ma m̀è, gbɛnazín pɔɔbɔzākɛnaɔ, à sua, asa á z̀án ma ũ. Má á sé wéle ní wéleɔ dodo, bui ní buio plapla, mí suánɔ Sionna. ¹⁵ Dána pɔ an ǹse muaamanɔɔ ɔ̃ má ní dile aa d̀aaé ní d̀ao ní laaio. ¹⁶ Ma Dii ma m̀è, gɔɔ bee tó a k̃ a dasikù á bùsuu, wa ma bàakuaánɔ kpagolo yá'o ɔ̃o, a làasoo a g̃e an s̃ guuo. A ní aɔ kúmáɔ, mé wa a pále keo. ¹⁷ Zibeezi wa o Yelusaleũe, Dii kpalabaa. Bui pii a si Yelusaleũu ma t̀ɔɔa yáí. An ǹsevái swágbāa yá a d̀aané ɔ̃o. ¹⁸ Gɔɔ bee Yudaɔ na Isailiɔwa, aa ɔ̃o gubāntoo oi bùsuu s̃anu, aai su bùsu pɔ má kpà ní deziɔwau.

¹⁹ Máme má ò.
Má ye mà á sí ma néɔ ũe,
mí pɔeá bùsu kpáwá,
bùsu pɔ a kefenke de buipáleɔ póa.

Mále e áli ma sísi á Mae ũe,
mé á we ma to weo,
²⁰ āma á Isailiɔ a ɔ̃ ma kpɛ,
lán nɔe pɔ a z̀á t̀ò à gè gbāsíkèwa.
Ma Dii máme má ò.

²¹ Wii ma d̀o s̀s̀s̀ wáiwai musu,
Isailiɔ lé ɔ̃o, aale awakpa,
asa aa p̀azeɛɛ,
ma Dii ní Lua ma yá s̃ángue.

²² A ɛa sua, pɔɔbɔzākɛnaɔ,
mí á gbágbā ní á pɔɔbɔzākɛgyāo.

Wá ké! Wá sumaɛ,

asa nímenn Dii wá Lua.

²³ Sísíᵛ εε vī, gbèsisíᵛ zᵛa vī,

Dii Isailiᵛ Lua mé wá Suabana ũ.

²⁴ Za wá èwaasogᵛᵛ

táaᵛ wá maεᵛ zī ài blè,

an sāᵛ ní ní zuᵛ

ní ní negᵛᵛᵛ ní ní nenᵛᵛᵛ.

²⁵ Wà naale ní wío,

wà tó wá gεε gᵛᵛ kpá wá wéi,

asa ní wá deziᵛ wa duunakè Dii wá Luaεε,

za wá èwaasogᵛᵛ e gbã wi aà yãmao.

4

¹ Ma Dii ma mē, á Isailiᵛ, tó á sua, à sua.

Tó a ᵛzᵛ á pᵛ pᵛ má zauᵛi,

mé ále liaaliaa lo,

² tó a legbè ní ma kuaᵛ káukãu ní síanao,

buiᵛpãleᵛ báaadaᵛkᵛᵛ ní ma tᵛᵛ,

aai íanadã ma yá musu.

³ Yá pᵛ Dii ò Yelusaleüdeᵛ ní Yudaᵛnen ke:

A Yelusaleüdeᵛ ní Yudaᵛ pīi,

à kpase kē wásawasa,

ásu pᵛtᵛ leuo.*

⁴ A tᵛzᵛ á sᵛ gbãsiwoloa ũ,

í gᵛ ma pᵛ ũ wásawasa.

Tó màan sᵛᵛ,

má a pᵛkūmabᵛᵛwáε

lán té pᵛ gbēε a fᵛ deowa

yãvãi pᵛ á kē yáí.

Zigᵛᵛ bᵛa gugbãntoo oi

⁵ A kpàwake Yudaᵛne,

à o Yelusaleüdeᵛne:

A kuupe á bùsuu,

à wiile ní lo gbãtᵛᵛ

à oné aa kãaa,

aai bàale ta wéle bíideᵛ.

⁶ A gudᵛkᵛᵛekīi dile Síᵛna,

wí mó ule we, ásu zεzεo,

asa má tó kīsia zᵛᵛ ní pᵛ ñᵛnekeao bᵛ gugbãntoo oie.

⁷ Nᵛᵛmusu fεle bᵛ a tòou,

buiᵛ kàalenapi dàzεu.

A gò a tía,

àε gé á bùsu kei kélekεle,

á wéleᵛ i gᵛ beziaᵛ ũ.

⁸ A yáí tò à zwãnkasaᵛ kákaála,

à ᵛᵛᵛ à búbuape,

asa Dii pᵛfᵛawázi zᵛᵛ, i kpáleo.

⁹ Zibeezi sᵛ a kē kía ní a ìwaᵛgu,

* 4:3 Oze 10.12

yápi i di sa'onaɔwa,
 ânabiɔ lé i g̃ɔ kpaaũa.
 Ma Dii máme má ò.

10 ɔ ma mè: A'a Dii Lua! N ɔnɔkè Yelusaleũdeɔne n gbéɛ beɔ píi. Ké n mè aao ku aafia,† ɔ fēnda mé aɔ wiile ní miwaa?

11 Goo bee Dii a o Yelusaleũdeɔne n gbéɛ beɔ píi, à me ían wāa a bɔ gbáau s̃s̃i wáiwaiɔ musu à mɔ léle a gbéɔwa. I ke íana pɔ w̃i pɔ fáí a gbási bɔle no, 12 íana pɔ á gbaemá gbāa aɔ de beea, yákpale á kɛr̃nɔ sa.

13 Gwa! Ale mó lán lousisiawa,
 aà zikas̃goɔ de lán zàawa,
 aà s̃ɔ wāa de kúuɔla.
 Waiyoo wápi! Wa kaale sa.

14 Yelusaleũdeɔ, à á s̃ɔ pípi,
 ké à e bɔ aafia.

Àɔ kú ní á làasoo vāio e bɔe ni?

15 Wāle a baokpa Dā buiɔ b̃usu,
 wāle músi kp̃awake Eflaiũ buiɔ b̃usu s̃s̃ideu:

16 A o buiɔne,
 í a kp̃awake Yelusaleũdeɔne,
 ibeɔ b̃ò b̃usu zàz̃au, aale mó,
 aale kúkua dɔ Yudaɔ wéleɔwa,
 17 aale liai lán masedānaɔwa,
 asa Yudaɔ b̃ò ma kpeɛ.

Ma Dii máme má ò.

18 A dāa ní á yākeɔ mé bee íé.

A íadaman we. A pāsí!

Ale íadawá e á s̃ɔu.

19 Ma ñɔse ɔ̀ɔkpà! Ma ñɔse ɔ̀ɔkpà!

Ma ñɔse lé pusu bɔ, s̃ɔ k̃emagu,
 má f̃ɔ m̃ò níleo.

Ma kuu'ɔ mà dɔ ní kúkuakeao.

20 Wíwia lé ke wíwia,
 b̃usu g̃ò da w̃auu gupiiu.

Wá zw̃aakpeɔ w̃iwi kándo,

wá zw̃aɔ yàa g̃òg̃ò.

21 M̃áɔ d̃alapoɔɔ gwa e bɔe ni?

M̃áɔ kuu'ɔpi ma dɔ e bɔeɛ?

22 Dii mè a gbéɔ mi ṽio, aa a d̃ɔo,

né s̃ɔũɔne, aa yāe gbáeɔ.

Ṽai ɔnɔ ɔ̃ aa d̃ɔ, aa maakea d̃ɔo.

23 Ma z̃íle gwà,
 má è da p̃ā, a kekeao.

Ma musu gwà, má è a gupua ṽio.

24 Ma gbès̃s̃is̃is̃ɔ gwà,

mà è aale lualua,

s̃s̃is̃is̃ɔ s̃ɔ aale deedeɛ píi.

25 Ma gugwà, mi gb̃e eo,

† 4:10 Zel 6.13-14, 14.13, 23.16-17

baa bāo aa ní taa kè píie.

²⁶ Ma gugwà, ò má è
bùsu táaede gò gbáa ũ,
wéleò wíwi píi Dii ae
aà pòkūma pāsí yáí.

²⁷ Asa Dii mē
bùsu a òkpa píie,
ní beeo á kaale míomíoo.

²⁸ Ayāmeto tóle a búbuape,
musu i siakū,
asa Dii yá'ò, a a nòse suumpao,
à yādīle kò, a ea kpeo.

²⁹ Wéledeò lé tíle pii,
ké aa sōdeò ní kàzunaò kōfi mà yáí.

Gbēeò lé si dào guu,
gbēeò dède lé sòlò gbèsòu.

Wéleò gò beziaò ũ,
gbēe ku we loo.

³⁰ Yelusaleũ, bó níle kei?

Akea n zwàa tēa yè,
n vua nòamblebòò dà, n kio kài?
N nzia kèke pāe!

N gòpòseò gīnzie,
aa ye n wēni bōe sa.

³¹ Ma wii mà lán ne'iwāwā wiiwa,
lán nōe pò lé né séia iwa.
Siōna wiiē, àle we fòo, fòo,
à òpòò à mè: Waiyoo mapi,
gbēdenaò ođīea, má kú gā lézīe.

5

Gbēe maaò

¹ A Yelusaleũ zeaò keele à gwa,
à weele a gāeòu à e dō.
Tó yāmaaken sīanweelēnae ku we,
má sūuuke ní wélepio.

² Baa ké aai me Dii ku,
ní beeo aai legbē ní mōafilioe.

³ Dii, sīana ò níle weelemáo lò?
N ní gbé, i òmáo,
n ní ké búebuē, ò aa gī totoapi mai.
An swá gbāakù lán gbewa,
aa gī nòselilei.

⁴ Ō ma mē taasideòne, aa mi vīo,
aa Dii yākeaò dōo,
aa dō yá pò ní Lua lé yáínòo.

⁵ Má gé mà yā'o maezòòneē,
aa Dii yākeaò dōo lé?
Aa dō yá pò ní Lua lé yáínòo lé?
Kási gbépio sō aa n zuu bònla,

aa n baɔ kèkēmáε.
⁶ Ayāmεto nɔɔmusu a bɔ lákpεu à kusimá,
 àwalewana a bɔ gbáau à ní dedε.
 Gbεaana a naalené wénkpε,
 i gbé pɔ bɔɔ taitai,
 asa an tàaeɔ dasikù,
 an pɔɔbɔzákεa kè zài.

⁷ Yelusaleü, má sùuukennɔε?
 N gbéɔ pākɔpàmaziε,
 aai yási ní táaε, i ke mámεo.
 Má tò pɔ mòmá,
 ̄ aa s̄i káalua kpéu aa gbāsíkè.
⁸ S̄sa k̄aa pɔ an me feleaɔne,
 an baade ì lua a gbédee noi.
⁹ Ma Dii ma mē
 má ìadamá yápi yáio lé?
 Má t̄osi buipi taawao lé?

¹⁰ A γε ma vēebu* dúuzɔ,
 āma ásu deεε piio.
 A a ḡɔnaɔ z̄z̄z̄,
 asa ḡɔnapibá ma pɔ no.
¹¹ Isailiɔ ní Yudaɔ bɔ ma kpε.
 Ma Dii mámε má ò.

¹² Aa Dii εεbò aa mē:
 Maa no, váie a wá leo.
 Wá k̄'e ní z̄io ge ní nɔanaoo.
¹³ Anabiɔ lé lé'iana gbaε,
 Dii yá aale oo.
 Aame aa ní pɔ e níziawa we.

¹⁴ Ayāmεto ma Dii Lua Ziḡde ma mē,
 lá maa gbépiɔ òne,
 má a yá sóso káne ní léu té ũε,
 gbépiɔ iɔ de yaa pɔ tépi a k̄uwá ũ.
¹⁵ Isailiɔ, ma Dii ma mē
 má bui pɔ kú z̄az̄á sóikεwáε,
 bui pɔ kú za zi mé aɔ ku gɔɔpiie.
 Bui pɔ ili ní yāmao
 mé á ní yā'oa d̄ɔo.
¹⁶ An gbalaɔ ì ga inée,
 amp̄ii ḡɔsa gbāaɔne.
¹⁷ Aa pɔ pɔ á kèkεo ní á bleɔ naaa,
 aai á neɔḡɔe ní á nenɔeɔ séle.
 Aa á zuɔ ní á s̄aɔ ní á bleɔ naaa,
 aai á vēεbeɔ ní á kaadɔembεo séle.
 Aa á wéle bíide pɔ ále a náaikεo d̄εɔnz̄ɔ ní ní z̄ikabɔɔ.

* 5:10 Isa 5.7

18 Ma Dii ma m̀e, baa gɔɔ bee má á ke kélékeléo. 19 Tó wà n la, bóyái ma Dii ní Lua má k̀èiné màa píii, ní oné, lá aa p̀ákp̀ámazi aa z̀oblè dii z̀ìl̀òne nízia bùsuu, màa aa z̀oble bui z̀ìl̀òne bùsu z̀ìlou s̄.

20 A yáe bee o Yakɔbu buiɔne,
í a kp̀áwake Yudaɔne à me:

21 S̄ũ ǹs̄esaideɔ, à yāma,
á wé v̄i, ili gu'eo,

á swá v̄i, ili yāmao.†

22 I kũ à v̄iakemeɔ lé?
I kũ à lualua ma aɔo lé?

Ma Dii máme mále á la.
Ma bùsu'ufāa kàle ísia z̀ìle ũ,
kɔɔ p̀ó ma dàen we,

a í a f̄s̄ à a baa v̄i bauo.

Baa ké a í i z̀āmpapa,

ìli f̄s̄ à a baa v̄ìo.

Baa ké a ikooɔ i k̄f̄f̄ke,

ìli f̄s̄ à a baa v̄ìo.‡

23 Gb́ēpiɔ swá gbāa, aa f̄lemano,
s̄ aa p̀aalemeɔ aa g̀èzeɔ.

24 Baa ké mi lou mané a gɔɔwa
za káabuana e à gé b̀lei,

mé ma p̀okekegɔɔ d̄ilené,
aali ok̄s̄e wà v̄iake ma Dii ní Luaɔo.

25 A v̄aika mé kp̀à p̀ópiɔne,
á duuna mé g̀ìé à maa e.

26 V̄aikenɔ ku ma gb́ēo guu,
aaí ní we lán fikpanaɔwa,

aaí baikp̀á gb́ēne ké aa e wà ní kũ yáí.

27 Lá b̄á ìɔ ka b̄awena b̄akabɔ pai,
màa m̄afilí ní ua p̀a,

s̄ aaí ke ɔdeɔ ũ wà gb̄aakũ,

28 aaí ká, an me ìɔ teke.

An v̄aika g̀ēag̀ē,

aali yási ní netoneɔ, yá e b̄órnɔ nao.

Aali ze ní p̀esaideɔ aa ní yānakp̀ámáo.

29 Ma Dii ma m̀e,
má íadamá yápi yáio lé?

Má t̄osi buipi taawao lé?

30 Yá p̀ó wa ye a g̀iyáio

w̄i v̄iakeè k̀ò ní bùsuu.

31 Anabiɔ ì ānabikeke ní eɔo,

sa'onaɔ z̄ia yá mé ì d̄oané.

Màa ma gb́ēo yei,

āma kpelewa aa ke z̄ái?

6

Koez̄a Yelusaleūi

1 B̄eyāmeɔ buiɔ, à b̀le Yelusaleū,

† 5:21 Isa 6.9-10, Eze 12.2, Maa 8.18 ‡ 5:22 Yob 38.8-11

1 gέ mikpakii wεεlei!
 A kuupe Tekoa!
 A to súdele fele Betakelēũ seela ũ.
 Kisia lé bɔ gugbāntoo oi,
 kaale zɔ looaála.
 2 Má Siona mide,
 wéle pɔ wĩ me a kefeũ mé a maa.
 3 Zígɔ mɔ bòokpa liai,
 lán sādānaɔ ní ní sáɔwa,
 baade ní a gbéɔ a bɔou.

4 A sɔuke wà si Siona ní zio,
 à fele wà ge lélemá íatē gbāa zá.
 Agya! Íatē'aua p̄ila,
 gu lé gēkɔu kò.
 5 A fele wà ge lélemá gwāasina,
 wí gu pɔ de aa ze giu wíwi.

6 Ma Dii Zígɔde ma mè:
 A lizɔzɔ,
 í bùsu kále Yelusaleũ bíi sae.
 A íada wélepiwa,
 asa gbāamɔakɔe mé kɔu.
 7 Lá í Ìɔ di lɔu,
 màa yāvái di wélepiu.
 Taiina ní yāpásio zɔa dɔu,
 mi e aà gyā ní aà bɔo làa ziio.
 8 Yelusaleũdeɔ, à ma ledama ma,
 ké másu kéwáo yái.
 Tó màan sɔo, má á bùsu dēɔnzɔe,
 gbēe aɔ ku a guu lɔo.

9 Ma Dii Zígɔde ma mè:
 Wa Isaili pɔ gɔɔ kɔnwε,
 lá wĩ vεε kɔnwεwa.
 Wa εa a gbεsisi,
 lá wĩ pɔ gbεsisiwa.
 10 Dé má yā'oè mà aà gba laaii?
 Déme a mamεei?
 An swá wεao, aa f̄ɔ yāmao,
 Dii yá Ì kené íie,
 ìli kánɔuo.

11 Dii pɔkūma dèdεa,
 má f̄ɔ màɔ kúkūa lɔo.
 Pɔkūmapi bɔbɔ néɔwa gāae
 ní èwaaso pɔ káaaa gudoũɔ.
 To wà gɔe ní a nɔo kū sānu
 ní gbé pɔ zikù táotaoɔ.

12 Ma Dii ma mè,
 tó ma ɔ lɔo bùsuebeedeɔla,
 má ní beɔ na gbēpāleɔne ní ɔziε,
 ní ní buaɔ ní ní nɔeɔ.

13 Néfɛnɛn gbɛzɔ pɪi ɔvã'i'enaɔnɛ.
Anabiɔ ní sa'onao pɪi aaɔ gbéɔ sããɛ.

14 Aaɪ ɛɛ ma ma gbéɔ bɔwa
lá a de pɔe ũowa.

Aaɪ mɛ, aafia ku, aafia ku,
kási aafia ku we sɔo.*

15 Yãbɛɛ pɔ aa kɛ ì kɛné wí ũe?

Aawo! Ili kɛné wí ũo,
an gɛɛ lí gɔ kpá ní wéio.

A yáí aa ta gbé pɔ gè gékɪiɔ guu,
aa kwe gɔɔ pɔ mále íadamá.

Ma Dii máme má ò.

16 Ma Dii ma mɛ:

A ze zékpaau à a zé káauɔ gwa,
í a pɔ pɔ maa gbɛa àɔ beu,

á sɔ i níni.†

Ɔ a mɛ àɔ beuo.

17 Ma gudɔanaɔ‡ díléé,
má òé àli swáɔ an kuɛɛai,

ɔ a mɛ á swáɔio.

18 Ayãmeto buipáɔ, à yãma,
í yá pɔ a ma gbéɔ le dɔ!

19 Dúnia gbéɔ, à yãma,
mále mó gbépiɔ ásookei.

Yá pɔ aale yáɔ gben we,
asa aai swáɔ ma yáio,
aa gɪ ma ikoyãie.

20 Seba tulaleti demɛɛ pɔe ũo,
ge kaneli fee gɪnana pɔ bɔ̀ bùsu zãzãu.

Mili sa pɔ i oa i a pɔ káɛu à tékũ sio,
á sa'ooa lí kamaguo.

21 Ayãmeto ma Dii ma mɛ:

Má gbɛ pɔ gbéɔ ì gɛmbɔɛwàɔ káɛ gbépiɔnɛ ní aɛ,
maeɔ ní ní néɔ, gbé ní a gbéɔ
aai kpákpaa nípii aa gaga.

22 Ma Dii ma mɛ:

Gugbãntoo oi bùsudeɔ gwa,
aa fèɛ,

bui zɔɔpiɔ lé bɔ za dúnia léwa,
aale mó.

23 Aa sáɔ ní sɔnaɔ kúkũa,
aa pásí, aali gbɛe wɛnagwao.

An kɔfi ìɔ dɔ lán ísia kɔfiwa,
aa didi sɔ́ kpɛ, aa zí'ɔpòò,
aale mó léɛiwá, Siɔnadeɔ.

24 Wa ní bao mà,

wá ɔ gò dɔwázi.

* 6:14 Eze 13.10 † 6:16 Mat 11.29 ‡ 6:17 Oze 9.8

Yá'õma wá kú gbãa,
wáλε wāwāma lán ne'inawa.

²⁵ Asu gé buao,
ásu àò be zéuo,
asa ibεεο ní fēndaο kúkūaε,
vía póc liaaázi.

²⁶ Ma gbέο, à zwānkasaο dodo á pi,
í gbeembo túfu guu.
A óob lán né mēndona gaamáwa,
à búbuape pásípási,
asa gbēkaalena a mówá kándoe.

²⁷ Ma n dile mōbaasana ũε,
ma gbέο mé gbè mōde ũ.
N ní yákeao yō, ní ní dàa dō.

²⁸ Swáyāmansaideοne nípii,
aaò bebe wàο yādòdómáε.
Aa fèe lán mōgotē ge mōsiwae,
yākpaanlakenaοne nípii.

²⁹ Sia lé tévu,
ké mōgbō e láa tépiu,
kási àε mō baasa pāε,
gbēvāio lé ké gbēmaawao.

³⁰ Wī oné ánusu giana,
asa Dii gīnzie.

7

Lua zé εγενά pāε

¹ Dii yā'ò Zelemiie à mè: ² Ge ò ze ma kpé bōeu, ní kpàwakené we ò me: A Yuda pó áε gē bōeu la áε gé kúleimeεο, à ma yāma.

³ Ma Dii Zigōde Isailio Lua ma mè,
à nòselile ní á yákeao,
mí tó àò ku guε beeu.

⁴ Asu sāsāyā náaike à me
Dii kpén ke, Dii kpéεο.

⁵ Tó a nòselile ní á yákeao síana,
mé áε yākekōε a zéwa,

⁶ tó i gbāamο nibοο ní tonεο ní gyaαοneο,
mé i yāesaideο dede guε beeuο,
mé i íada áziawa a ge dii páleowao,

⁷ má tó àò ku guε beueε.

Gupi ò má kpà á deziowa
aaο kuu gοοpii.

⁸ A èa?
Aε sāsāyā pó ài vīo náaike.

⁹ E'e! I kpái'o, i gbēde,
i gbāsike, i εεto ní ma tóο,
i tulaletikateα Baalie,
i gé tía pó á ní dō yāaoowa,

¹⁰ ò i gbasa mō ze ma aε
kpé pó ma tó kuwàε beeu.

I me a bɔ aafia,
 ɔ̃ i ea ge yābēepio ke.
 11 Ale e kpé pɔ ma tɔ kuwà pi
 á kpáiweliwɛɔ tɔo nɛe?*

Màa mále ewá.
 Má Dii máme má ò.

12 Ayāmeto,
 à gé gu pɔ ma zɔleu káau Silo,†
 í yá pɔ má kè we gwa
 ma gbé Isailio vāikea yái.‡

13 Ma Dii ma mɛ:
 Gɔɔ pɔ ále yápio ke pii,
 mi dɔaa màɔ oé m̀ɔm̀ɔɔɔ,
 ɔ̃ ili swásɛio.
 Ma lezùázi, i weao.

14 A yái, lá má kè Siloɛ,
 màa má ke gu pɔ má kpà á deziɔwae,
 kpé pɔ ma tɔ kuwà ále a náaikɛpi.

15 Má á yá à gomalaɛ,
 lá ma á gbé Eflaiũ buio yàwa.

16 Nsu wabikea gbépioɛɔ.

Nsu wiilea ní yá musuo.
 Nsu yāgbɛaanéo.

Nsu nyɔ zemazi ní yáio,
 asa má yāmamao.

17 N è lá aale ke Yuda wéleɔ guu
 ní Yelusaleũ gāaɔɔa?

18 Néɔ ì yàawɛ, maɛɔ ì tesɔwà,
 nɔɔɔ ì pówenti de aa kàa ke musu nɔɛ kíaɛ.
 Aaí itɔle dii pāleɔwa,
 ké a yá e ɔa yái.

19 ɔ̃ ma Dii ma mɛ
 i ke máme a ɔao,
 ampio ɔ̃ a ɔmá, wí i ní kú.

20 A yái tɔ ma Dii Lua ma mɛ,
 má a pɔkūma pāsí bɔbɔ gue bee ní a gbéɔwa
 ní a pɔtuɔɔ ní sɛa líɔ ní buapɔɔ.
 Aa tékū piiɛ, wa e tépi deo.

21 Ma Dii Zigɔde Isailio Lua ma mɛ,
 à sa pɔ wí a pɔ káteu à tékū káfi sáaukpasaɔu,
 à áiake àɔ a ǹɔ so màa àɔ geò.

22 Asa ké ma á deziɔ b̀le Egipi,
 ma yādilené,
 i ke sa pɔ wí a pɔ káteu à tékū
 ní sa pāleɔ yá ɔ̃ má dīlené adoo.

23 Má òné lɔ aao ma yá kūa,

* 7:11 Mat 21.13 † 7:12 Yoz 18.1 ‡ 7:12 Sou 78.61

míɔ de ní Lua ũ,
 aaiɔ de ma gbéɔ ũ.
 Má òné aa zé pɔ má òlɔné sé,
 an kua iɔ na.
²⁴ Kási aai swáseio,
 aai laaidɔwàò,
 an nòsevái swágbāa yá mé dāaané.
 Aa gbézā gwà, aai gé aeo.
²⁵ Za gɔɔ pɔ á deziɔ bɔ Egipi e gbā
 miɔ a zòblena ānabiɔ diléé,
²⁶ kási ili swáse ní yáio,
 ili laaidɔwàò, a swágbāakè,
 ɔ a yāvāikè de á deziɔla.
²⁷ Tó n yápiɔ òné, aa swáse n yáio.
 Tó n lezùńzi, aa wemao.
²⁸ Oné bui pɔ i Dii ní Lua yāmaon ní ũ.
 Aai we totoaiò,
 ɔ síana pīlimá, a kú ní léuo.
²⁹ A á mi kākēele kóle,
 í wēnale si sísí wáiwaiɔ musu,
 asa á gbāgbēɔ, ma giázie,
 ma pākpaázi ní pɔfēo.

³⁰ Ma Dii ma mē: Yudaɔ yá pɔ má yeio kè, aa pɔbēe kàle kpé pɔ ma tɔ kuwàù
 aa a gbālè. ³¹ Aa Tofeti gulesí bɔ Beninɔũ guzulɛu, § aa sa pɔ wí a pɔ káteu à
 tékū ò we ní n negɔe ní n nenɔe. Mámé mi yápi dilenéo, a làasoo i gē ma sɔ guu
 seo. ³² Ayāmeto ma Dii ma mē, a gɔɔ lé mɔ ké wa o gue beee Tofeti ge Beninɔũ
 guzule lɔo, sema Gbēdedeguzule, asa waɔ ge víví Tofeti e gu gé láae. ³³ Gbēpiɔ
 ge a gɔ bāɔ ní wàio pɔblea ũe. Gbēe a ɔkené yàayaa. ³⁴ Má pɔna wii ní yaalɔ ní
 nɔsekɔfio midé* Yuda wéleɔ ní Yelusaleũ gāae, asa bùsupi a gɔ bezia ũe.

8

¹ Ma Dii ma mē, gɔɔ bee wa Yuda kíaɔ gɛwa bɔle miau ní a gbāadeɔ ní a sa'onao
 ní a ānabiɔ ní Yelusaleũdeɔ píi. ² Wa ɔliu íatēi ní mɔvuaò ní saana pɔ aa yeńzi aa
 zòblené aa tēńzi aa yāgbèamá aa kùlené. Wa séle vío, aa gɔ kálea tɔle lán pɔtuo
 gbɔwae. ³ Gu pɔ má ɔzɔu bui vāipizi píi, an gbé pɔ gòpiɔ ga sí ní kuawae. Ma Dii
 Zígɔde mámé má ò.

Duuna ní yá pɔ i inéo

⁴ Oné ma Dii ma mē:
 Tó gbé lèle, ili feleo lé?
 Tó gbé zà zéwa, ili eao lé?
⁵ Bóyāi Yelusaleũdeɔ í zāmee yáwai?
 Akéa gbépiɔ mikpe iɔ dɔameei?
 Mɔafili ɔ aa zèò, aa gí suia.
⁶ Ma swākpà má mà,
 aali yázede oo,
 mé an gbēe líɔ ku déndɔmee guu
 à me: Bóyāi ma vāie taa kèò.
 Ampii aai té ní tufai,

§ 7:31 2Kia 23.10 * 7:34 Zia 18.23

lán sǝ́ pǝ́ lé si zǝ́lauwa.

⁷ Baa wàaliana í fεε a gɔɔwae,
felena ní luakibānao ní yaabεεo
aaɔ gɔɔ pǝ́ de wa εa suwà dǝ́e,
kási ma gbéǝ́ ma yādilεne dǝ́o.

⁸ Kpelewa á e o ɔ́nɔ́nɔ́n á ũ,
ámε á Dii ikoyā kūai?
Yādanede εgenɔ́ a bɔɔlekèé kpaanlaε.

⁹ Wí a ɔ́nɔ́nɔ́n kūε,
aa bílike, aai zu bai guu.

Aa gǝ́ ma yáíε.

ɔ́nɔ́ kpeletaa buin wei?

¹⁰ A yáí má ní nɔ́εɔ́ kpa gbēpáleɔ́wa,
an buaɔ́ i gǝ́ dǝ́nε.

Néfēnen gbēzɔ́ pǝ́i ɔ́vái'enaɔ́nε.
Anabiɔ́ ní sa'onɔ́ɔ́ gbēsāsānaɔ́nε.

¹¹ Aai εεε má ma gbéǝ́ bɔ́wa,
lá a de pɔ́e ũowa.

Aai mε, aafia ku, aafia ku,
kási aafia ku we sǝ́o.*

¹² Yābēε pǝ́ aa kè ì kené wí ũe?
Aawo, ìlǝ́ kené wí ũo,
an gεε lí gǝ́ kpá ní wéio.

A yáí aa ta gbéǝ́ pǝ́ gè gékǝ́iɔ́ guu,
aa kwe gɔɔ pǝ́ mále íadamá.

Má Dii máme má ò.

¹³ Ma Dii ma mè,
má ní buapǝ́ símáε.

Vēε a kεo,
kaadɔ́ena a ne'io,†
baa lá a giigaga.
Wa pǝ́ pǝ́ má kpámáɔ́ símá.

¹⁴ Bóyái wá kálεa lai?

Wà kǝ́aa wà ta wéle bíideɔ́u,
wíɔ́ ga dǝ́ we,
asa Dii wá Lua díle wà gagae.
A kona í kpàwá wà mi,
ké wa duunakèε yáí.

¹⁵ Wá wé dɔ́ aafiai,
kási yāmaae kuo.

Wa gbágbāgɔɔ dà,
ɔ́ wá nisína nà líwa.

¹⁶ Sǝ́ɔ́ lé pǝ́bɔ́ ní níu Dǝ́ buiɔ́ bǝ́suu,
bǝ́supi lé lualua sǝ́saɔ́ ɔ́ɔ́ba yáí.
Wà mò bǝ́su ɔ́ɔ́kpai ní pǝ́ pǝ́ kúuɔ́,
wéle ní gbéǝ́ pǝ́ aa ku a guuɔ́.

¹⁷ Ma Dii ma mè,
má mlè pāsínaɔ́ gbaεwá aa á sósoε,

* 8:11 Eze 13.10 † 8:13 Mat 21.19

mlēpio lí εσεδεο yāmao.
Má Dii máme má ò.

18 Ma Gbēnoseninina, ma pò siakù,
ma nòse òòkpà.

19 Ma gbéò wii ma dò
za bùsu zázāu aa mè:
Dii ku Sibnao lé?
Sibna Kíapi ku we ɓo lé?

Bóme tò aa ma pò fēlemeé ní ní táaci?
Bóyāi aa ma zafēmeé ní dii zīlo pāci?

20 Wà pò kèke kò, sae gè,
wápio sō, wi wá suabao.

21 Lá ma gbéò wíwia, màa má wíwia,
ma oosìsi, iwāa kà ma pɔa.

22 Bò ese ku Galada bùsuuo lé?
Lòotoo ku weo lé?
Akea ma gbéò ɓo i láao ni?

23 Tó ma miá íe yāa,
mé ma wéá nibonaé lé,
dō má wé'i lé kwé fāane ní gwāasinao
ma gbé pò wa ní dedeo yá musu.

9

1 Tó má pilakīi vī gbáau yāae lé,
má a gbéò to we mà gé wee,
asa gbāsíkēnaone m̄pii,
náaisaideo gālie.

2 Aaī lésakā aa ege zuò,
aaliò gbāa ní bùsuuo ní náaiyāoo.
Aaīò vāike wàò gee, aa ma dōo.
Ma Dii máme má ò.

3 A baade laaika a gbēnai,
ásu à a dae náaikēo,
asa dae píiá gbēsāsānae,
gbēnao ì kō pee.

4 Gbēna ní gbēnao aaī ònòkekōe,
aali síana'okōe.
An lé dōekè ní eeo,
aaī tàaekēkōe e wà kpàsa.

5 N kú mɔafilideo guue,
mɔafilipi mé tò aa gī ma dōi.

6 A yáí tò ma Dii Zīgōde ma mè,
má ní baasa mà gwae.
Bó má ke ma gbéone
an vāipi yá musu ɓi?

7 An lénaá kagbae,
mɔafilipi mé ɓo dō ní léu.
Na'onwaaone,

à wá èwaasoᵛ mǐde gāae.

21 Oné ma Dii ma mè:
Gbēnazīn geᵛ gō kpále sēu lán pᵛtuo gbōwa,
lán ése pó wa kè kálea gbēe i mo séléowa.

22 Ma Dii ma mè:
ᵛᵛna su íanadā a ᵛᵛnyā musuo,
gōgbāa su yōᵛke a gōsake yáio,
ᵛde su azía se lesí a ᵛda yáio.

23 Tó gbé ye íanadā,
aà dā ké a wé kè a ma dō yái.†
A dō ké má gbēke vī,
mi yāmaake dúniaw a zéwae,
asa yá beᵛ mé í kamagu.

Ma Dii mame má ò.

24 Ma Dii ma mè a gᵛᵛ a mó ké má íada gbé pó aa tōzōwa, 25 Egipiᵛ ní Yudaᵛ ní
Edᵛᵛ ní Amᵛniᵛ ní Moabuᵛ ní gbé pó aa ku guwaiwaiu aai ní kākāmᵛ kēleᵛ.‡ Asa
buiᵛ ní Isailiᵛ píi, gyafᵛdeᵛne ní sōu.

10

Lua leeta ní táaᵛ

1 Isailiᵛ, à yá pó Dii lé oé ma.

2 A mè ásu buipāleᵛ ᵛlese
à bílike seela pó í bᵛ musuwao.

Ásu to vía lí á kú láníwao.

3 Asa buipāleᵛ felekaayāá yāpāe.

Aai lizō sēu,

ᵛ sia í áné ní kpásagᵛnao.

4 Wí zāblewà ní ánusuo ní vuao,

ᵛ wí kusa pápawà ní masanao,

ké asu àᵛ zíaziao yái.

5 Táapiᵛ lí yā'oo,

aa de lán bua bāyabᵛᵛwae.

Aali táa'oo, wí ní seᵛ.

Ásu víakeneó,

aali fᵛ vāie keneó,

mé aali fᵛ yāmaae keneó sō.

6 Dii, gbēe muaannᵛᵛ, ní zōᵛ,

n tᵛbò n gbāa yá musu.

7 Bui píi Kía, déme n vía vío ni?*

Ao, a maannᵛ maaᵛ.

Bui píi ᵛᵛnaᵛ ní ní kpaladeᵛ guu

gbēe muaannᵛᵛ.

8 Aa doᵛ mípiᵛ,

sᵛᵛne, aa mi vío,

lí'aaᵛne, aa fᵛ ledamáe?

9 Wí ánsu gbēgbēa pó wà bᵛᵛ Taasisi

† 9:23 1Kln 1.31, 2Kln 2.17 ‡ 9:25 Lev 19.27 * 10:7 Zia 15.4

ń vua pọ wà b̀̀ò Ufaza kùlẹ̀wà,
 ̣ wí ula búuna ń a g̀̀aluladeo káka
 pọ pọ sia ń vuazikenaò k̀̀píe.
 G̀̀oideò ̀̀zìòne píi.

10 Dii mé Lua síande ù,
 à̀pi mé ̀̀ò ku g̀̀òpii Kíá ù.
 Tó aà pọ f̀̀è, t̀̀òlẹ̀ ì lualuae,
 buie a f̀̀ò ze aa aà p̀̀kũma d̀̀ao.

11 A o buipìòne à me dii pọ aame aa musu ń z̀̀lẹ̀o k̀̀eopìò aa midẹ̀ d̀̀úniawẹ, aaò
 ku gueio.

12 Dii mé d̀̀úniawẹ k̀̀e ń a gb̀̀ao,
 à t̀̀òlẹ̀ kàlẹ̀ ń a ̀̀nòò,
 à musu kpàlẹ̀ ń a wẹ̀z̄eò.

13 Tó Dii p̀̀na,
 í pọ kù musu ì k̀̀f̄f̄k̄e,
 lou ì sisi za d̀̀úniawẹ léwa.
 Dii ì b̀̀ò ń ̀̀anao a làasiu,
 lou i ma ń píleao.

14 Gb̄enazinaò s̀̀ò, aa ỳ̀e d̀̀ò,
 siaò ḡe a g̀̀ò kpá ń w̄í
 t̀̀á pọ aa p̀̀ò ỳ̀á musu.
 Pọ egeaòne, aa w̄ni v̄íò.

15 Pọ gianaòne, láanip̀̀òne.
 Ỳ̀ákpalekeg̀̀òz̄i aa midẹ̀.

16 Dii pọ de Yak̀̀bu buiò baa ù muaań̀̀òò,
 asa ̀̀me p̀̀pii k̀̀e
 ń Isaili pọ à ń sé a pọ ùò.
 Aà t̀̀n Dii Z̄ig̀̀de.

17 A gb̄é pọ wà koez̀̀ázìò,
 à á p̀̀ò ye b̀̀ò á b̀̀suu.

18 Asa ma Dii ma m̀̀e
 tia kéwa má b̀̀sue bee gb̄éò zuzu lán gb̄ewaẹ.
 Má ń ásookee, wi ń k̀̀k̀k̀.

19 Waiyoo wápiò, ké wá wíwíawí ỳ̀í.

Wá b̀̀á b̀̀k̀òe.
 Wá lẹ̀ e ỳ̀a wá gỳ̀pi ble.

20 Wá wá zwàakpeò kẁ̀k̀w̄e,
 wá a baò k̀̀k̀k̀.

Wá néò g̀̀z̄ea, aa ku ̀̀ò.
 Gb̄e ku à zwàakpe d̀̀w̄e ̀̀ò,
 gb̄e ku à a zwàò kpáleò.

21 Wá d̀̀aanaòá s̀̀òòne,
 aali ỳ̀gb̄ea Diiwao.

A ỳ̀í tò an ỳ̀e lí b̀̀ò maao,
 ̣ an gb̄éò f̀̀aa píi.

22 A ma, wàlẹ̀ mó baokpai,
 k̀̀f̄i z̀̀ò d̀̀ò gugb̄ántoo oi b̀̀suu.

Wàlẹ̀ mó Yuda w̄l̄eò d̄eònz̄i,

wélepì i gǒ gbēgbonaò tòò ù.

²³ Dii, má dǒ ké gbēnazina kua de aàzia yá ùò,
gbēe a fǒ zepoo aziaeo.

²⁴ Dii, ma toto a zéwa,
i ke ní pǒkūmao no.

Nsu ma lao mà gǒ tēneeo.

²⁵ Pǒfē bǒbǒ bui pǒ aa n dǒoowa,
gbé pǒ aali n sísiopì,
asa aa Yakǒbu buiò mǒmǒe,
aa ní mǒmǒ bēe,
aa ní bǔsu òkpa.

11

Yudaò Dii bàakuarínò yāgbooa

¹ Dii yá'ò Zelemiie à mè: ² Swáse ma bàakuaánò yáí, ní o Yelusaleũdeòne ní Yudaò pìi. ³⁻⁴ Oné ma Dii Isailiò Lua ma mè, ma bàakuarínò yá pǒ má díle ní deziòne gǒ pǒ ma ní bóle Egipìò temǒanewu, gbé pǒ yápi kǔaoá láaipǒe. Má òné aa ma yāma, aaò zíkè yá pǒ má dílenéowa, aaiò de ma gbéò ù, míò de ní Lua ù, ⁵ mí lé pǒ má gbè an deziòne papa. Ma mè má bǔsu pǒ vǐ ní zó'io diu kpámá, lá à gǒ á pǒ ù gbāewa. ⁶ Ma mè: Ami, Dii!

⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵

⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵

⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵

⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵

⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵

⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵

¹¹ A yáí tò ma Dii ma mè
má músi pǒ aa fǒ bǒuo zímá.

Baa tó aa wiilèa,
má swáse ní yáíò.

¹² Yelusaleũdeò ní Yudaò pìi
aa bóle ge wiile tǎa pǒ aaí tulaletikané téaowa.
Aa fǒ ní suaba ní taasikεgǒ sǒo.

¹³ A Yudaò,
á tǎaò dasi kà á wéleowa,
tulaletikateakii pǒ á bǒ Baalièò
dasi kà Yelusaleũ gǎaowa.

¹⁴ Mpi sǒ Zelemii,
nísu wabikεa gbépiòneò,
nísu wiileanéò,
nísu yāgbεaa ní yá musuo.

¹⁵ Ma gbé yenzideò lé lé vái kpaai,
bǒ aale ke ma kpé guui?
Sa'onǒ pǒ aaí kpaa a ní sí íadamawao,
aaí pǒnake ní vái pǒ dǎanéò.

16 Ma Dii mi oé yāa
kuli pó a lá sia mé a né kɛfɛũ.
Má tɛsɔwáɛ sa
ń zàa'ian gbāa kɔfio,
á gɔnao i golɛgolɛ.

17 A Isailio ń á Yudaɔ,
ma Dii Zigɔde ma á báɛ,
kási yáyaawá ɔ ma zɛð sa.
Ma za fɛ̀ vāi pó á kè yáí,
asa a tulaletikàtea Baaliɛɛ.

Lɛkpaata Zelemiizi

18 Dii yá pó aale ke òlɔmɛɛ má dɔ̀, asa à ma wé kè̀mɛɛɛ. 19 Má de yāa lán
sānɛbɔɔ yāesaide pó wàle gé a kòlokpaiwae, mi dɔ̀ ké aale lɛkpaaimazio. Aa
mè wà lizɔ̀ ń a néo wà aà bɔ dúniau, ké aà tó su àò dɔ gbɛegu lɔo yáí.

20 Dii Zigɔde,
asa ni yá gwa a zéwae,
ni nòse ń làasoo tāsika.
Tɔ sɔmá mà gwa,
asa ma azia nàne n ɔziɛ.

21 Ayāmeto ma Dii ma mè
Anato gbé pó aale n wɛ aale mɛ,
tó n ānabikɛkè ń ma tóo,
ńyɔ́ tá ń ń ɔoɛɔ,
má yāví mà o ń musu.

22 Ma Dii Zigɔde ma mè
má íadamá,
an èwaasoɔ gaga zílau,
an néo gaga ń nɔanao,

23 an gbé kōnae a gɔo,
asa má yáya Anatodeɔwa an íadamagɔɔɛ.

12

Zelemii yāgbɛaa Diiwa

1 Dii, tó ma mɔma ń yáo,
n yá mé ɔ zɛví.
N beeo má yā'onno yázɛde musu.

Bóyāi vāikɛnaɔ yá í bɔ maai?
Akea náaisaideɔ ɔ namablei?

2 N ń bá, aa zínapèlɛ e aa gè nɛ'í.
N tó dɔ ń léu, an sɔ kuma sɔo.

3 Mpi Dii, ń ma dɔ̀, ni ma yākea e,
ni wéte làasoo pó mi kɛmai.

N ń gále táńno
lán sã pó wàle gé ń kòlokpaiɔwa.
N ń dile ńdo a pódɛdɛgɔɔ pó ũ.

4 Wá bɔsu aɔ ku wɛnanno e bɔɛ ni?
Sɛ aɔ ku giigagaa e gɔɔ kpele ni?

Nòbɔɔ ń bāɔ mīde gbé pó kúuɔ vāikɛa yáíɛ.
Asa aai mɛ Lua yá pó a ń le zia dɔo.

Lua yázasia Zelemiiwa

⁵ Tó n bàalè ní kèsedeᵛ mé aa n kē,
kpelewa ríyᵛ bakpaaí ke ní sᵛdeᵛí?
Tó n sᵛ daa doᵛ bᵛsu aafiadeuo,
kpelewa ríyᵛ ke tó Yuudē pài?

⁶ Baa n gbéᵛ ní n uadeᵛ bᵛ n kpe,
aa zᵛakànzi.
Baa tó aale yá nana one,
ńsu ñ ní náaikεo.

⁷ Ma pākpa ma gbé yenzideᵛzie,
ma bui pᵛ má sèpi tò we,
ma a gbépiᵛ nà ní ibeᵛᵛne ní ᵛziε.

⁸ Ma gbéᵛ liaamanᵛ lán nᵛᵛmusuwa líkpeu.
Aa pūnaa, ᵛ má zańgu.

⁹ Ma gbéᵛ gᵛmεε bāso bàebae ũ,
bāso páleᵛ līai, aale ānawà.
A ge wàᵛ kāaa píi, aa mᵛ ble.

¹⁰ Dᵛaan dasideᵛ ma vēebuᵛ ᵛᵛkpàε,
aa ᵛzᵛ ma buaᵛwa,
aa tò ma pᵛeā tᵛᵛle gᵛ gbáa gii ũ.

¹¹ Aa tò à gᵛ guggii ũ,
a da ma aε wēnannᵛ.
Bᵛsupi gᵛ bezia ũ píi,
asa gbēε ku à laaidᵛwàᵛ.

¹² Bᵛsudεnaᵛ dède gbáa sᵛsᵛ wáiwaiᵛ musu píi,
asa Dii a gbéᵛ dède ní fēndao
za bᵛsu léla e a léleε.
Gbēnazinae a aafia'e gueio.

¹³ Aa blewεna tᵛ, ᵛ à bᵛlεné le ũ,
aa taasi dà níziawaε, aai ài'eo.
Wí mé de an yákεa gbε ũ
Dii pᵛkūma pāsᵛ yái.

¹⁴ Ma Dii ma mē ma bui vāi pᵛ aa ku ma gbé Isailiᵛ saε, aale bᵛsu pᵛ má kpà
ma gbépiᵛwa símáᵛ bᵛle ní bᵛsuue, mí Yudaᵛ kpoε ní guu lᵛ. ¹⁵ An woa gbεa mí
εa wēnadᵛné, mí suńᵛ ní pá ziu ní bᵛsuᵛ guu. ¹⁶ Buipiᵛ mé legbēa ní Baali tᵛᵛ
dà ma gbéᵛne yāa. Tó aa ma gbéᵛ ᵛlesè sa, mé aale legbē ní ma tᵛᵛ, aale me wa sᵛ
ní Diio, má ní zεdᵛ ma gbéᵛ guue. ¹⁷ Tó an buie i ma yāma sᵛᵛ, má ní kpoεε, mí ní
kaale. Ma Dii máme má ò.

13*Sàana yá*

¹ Dii òmεε mà ge sàana lu mà ye, āma másuli píᵛ. ² ᵛ ma sàana lù lá a òwa
má yè. ³ Dii yā'oamεε gēn plaade à mē ⁴ mà sàana pᵛ má lù má yèpi se geᵛ
Uflatai, mí ulε gbᵛᵛᵛᵛ we. ⁵ ᵛ ma ge má ulε Uflatai lá a òmεεwa.

⁶ Gᵛᵛpla gbεa Dii εa yā'òmεε à mē mà fele gé Uflatai, mí sàana pᵛ a òmεε mà
ulε we se suᵛ. ⁷ ᵛ ma εa ge Uflatai, ma sàanapi bᵛ gu pᵛ má ulεu, ᵛ má è a ᵛᵛkpà,
a kekeεa ke lᵛᵛ.

⁸ ᵛ Dii yā'òmεε à mē: ⁹ Ma Dii ma mē, beewa má ke Yudaᵛ íandāa ní
Yelusaleüdeᵛ íandāa zᵛᵛᵛ. ¹⁰ Gbēvāipiᵛ gᵛ ma yāmaiε, swágbaa kēmá zᵛᵛ, ᵛ

aa tè dii pãleɔzi aa zɔblënë aa kùlënë. Aaɔ de lán sàanapiwae, a keekaa ke bo.
 11 Lá wí sàana naŋzi, màa ma Isailiɔ ní Yudaɔ nàmazi, ké aaɔ de ma gbéɔ ũ, aaɔ ma tɔbɔ, aaɔ ma táasile, aaɔ ma kpela, ɔ aa gĩ ma yāmai.

Vɛɛ tũu yá

12 Oné ma Dii ma mɛ, wa vɛɛ ka tũuɔ guu à pa píi. Tó aa òne wa dɔ́ ké vɛɛ a tũu pa, 13 ní oné ma Dii ma mɛ, má vɛɛ káka bùsupideɔne e à zɔ́ ní bɔwa mípiiɛ, sea za kía pɔ́ zɔ́lea Davidi kpalaɔwa ní sa'onao ní ànabiɔ ní Yelusaleũdeɔ píi, 14 mí ní pãpãkɔwa aa wíwi, maeɔ ní ní néɔ píi. Ma Dii máme má ò. Má ní dedee, má ní bɔɔ, má sũuukeɛnɔɔ, má ní wɛnagwao.

Gbeaana a fɔ́ à a wɛsã lilɛe?

15 A swákpa yāma!

Asu ázia se lesiɔ,
asa Dii mé lé yā'o.

16 A beee dɔ́ Dii á Luaɛ
e àɔ gé gusia kúleiwá,
à gɛmbɔle guluuluui gusisideu.
A wé dɔ́ gupuai,
kási gusia zɔ́ ɔ a kũaawá,
i gusia pásí kúála.

17 Tó i yápi mao,
á wala a to mà ge wiipe gusae,
ma wé'i i kwɛ maamaa
ké wa Dii kpása gbéɔ kúkũ yái.

18 O kíaɛ ní a dao aa zɔ́le zíle,
ké an kíafua gawideɔ gògo yái.

19 Negeve bùsu wéle gbaɔ aaɔ tataae,
gbɛe aɔ ku we à wɛo.
Wa Yudaɔ naaa táɛnɔ zɔ́ɔ ũ píie.

20 Yelusaleũ, wezu ñ gwa,
gbéɔ bɔ́le gugbãntoo oi, aale mó.
Gbé pɔ́ Lua nàne n ɔ́zɔ́ ku máe?
N kpása gbé gawidepiɔ!

21 Bui pɔ́ n gbɛnakpàɛnɔɔ,
tó Dii tò aa fɛlennɔ,
nyɔ́ meɛ ni?

Wāwā a ní le lán ne'inawae.

22 Tó n mɛ àkea yáe taa n lei?

N tàaeɔ yái ɔ wà n zwāa piliima
wà gbāamòne.

23 Etiopi gbé a fɔ́ à a mebaa lilɛe?

Gbeaana a fɔ́ à a wɛsã lilɛe?
A Yelusaleũdeɔ sɔ́,
vái dóekéánɔ, á fɔ́ maakɛo.

24 Má á fāaa
lán sɛ pɔ́ íana sèle gbáauwae.

25 A zian we,
baa pɔ́ má díleɛn we.
Ma Dii máme má ò,
asa ma yá sàáguɛ,

ḡ a εε náaikè.

²⁶ Tḡḡ, má n zwáa lé káne n miaε,
wi n puizi e.

²⁷ Ma yábēε pó á kè sìsḡḡ musu è,
n gbāsíkεa ní n wiileε gḡḡzio
ní n káaluakaa táaḡ yá musuo.
Waiyoo Yelusaleŭ,
níyḡḡ gbálea e bḡε ni?

14

Ikpaa

¹ Dii yá'ò Zelemiiε lousai yá musun à mè:

² Yuda bùsu gḡ wēnannḡ,
a wéleḡḡ gḡ zeesai.

Wéledeḡ oosisi ní bùsu yá musu,
Yelusaleŭdeḡ zḡa ma dḡ.

³ Zedeḡ ì ní zíkεnaḡ zḡ ìtḡi.
Tó aa gè lḡḡi, aali í eo,
aaḡ su tùu giie, bíli ì ní kú.
I kené wí ŭ, aaḡ pókku ní wéa.

⁴ Sèwanaḡ gḡ ní bílio,
aale pókuku ní wéa,
tḡḡle pàapaa, lou i ma gueio.

⁵ Baa tue da ì a né tó weε,
ké sē kuo yái.

⁶ Sèa zàa ìnaḡ ze sìsḡ wáiwaiḡ musu,
aale we hēhēhēhē lán gbēgbonaḡwa,
an wé tà loulou sēsai yái.

⁷ Baa ké wá tàaeḡ wá dá yáu,
dḡwáε n tó yái.

Wá pḡḡḡzākea kè zài,
wa duunakèε.

⁸ N gbé pó Isailiḡ wé dḡnzi,
an wetāgḡḡ Suabana,
àkea n gḡwēε lán nibḡ ge gēzεa
pó mò ì wá bùsuu gḡḡ dowai?

⁹ Bóyāi ní de lán gbé pó yá dīwà
ge nεgḡna pó a fḡ ní suabaowai?
Dii, ní kú wá guu,
wḡḡ wá sisi n tḡwa,
ńsu pākpawázio.

¹⁰ Yá pó Dii ò gbépiḡ yá musun ke:
Aa ye liaaliaai maamaae,
aali zḡle ní zḡwao,
an yá lí ká Diiguu.
An tàaeḡ a dḡaḡgu sa,
ì ñadamá an duuna yái.

11 Ǿ Dii òmεε: Nsu gbépiò aafia wabikeao. 12 Baa tó aa leyè, má n wabikea sio. Baa tó aa sa pò wí a pò kátεu à tékū òa n pówentio, má sírínò. Má n mide n zío n nòanao n gagyáoε. 13 Ǿ ma mè: A'a Dii Lua! Anabio mé i oné aa wesi zíleo, nòana a n deo. Aaí me nýò n gba aafia gòpii gue beeuε.

14 Ǿ Dii òmεε: Anabipio lé ānabikeke n εεo n ma tóε. Mi n zío, mi yādilenéo, mé mi yāe onéo. Anabike pò aale keéá wépungu εgena n māsò beεesaio n láasoo kpaanlao yáε. 15 A yái tò yá pò ma Dii má ò ānabi pò mi n zío, mé aale ānabikeke n ma tóopio musun ke: Aale me zí ge nòana a gē n būsuo, kási sò zí n nòanao mé a n dede, 16 wi gbé pò aale ānabikekenéo zuzu Yelusaleū gāaε nòana n zípío yái. Gbēε aò ku à n vío ge n nòεo ge n néo. Má n vāikeapi winé n musuε. 17 Yáε bee oné:

To mà wé'ikau,
má kámabo gwāasina ge fāanεo.

Asa ma gbéò wíwia maamaae,
wà n ké ía à kè zài.

18 Tó ma ge sēsaou,
mi gbé pò wà n dedeε ge e kálea.

Tó ma gē wéle guu,
mi gbé pò lé gyākeke nòana yáio e.
Anabio n sa'onao ò liaaliaa npii,
an gbēε a būsuo dō bo.

19 N gi Yudaοzi fíafía yà?

N pò bò Sibnagu yà?

Akea n wá wetà,
gbágbāa kuo ni?
Wá wé dò aafiai,
kási yāmaae kuo.

Wá wé dò gbágbāai,
ò gili guu wá kúu.

20 Dii, wa wá vāikea dō
n tàae pò wá deziò kèo.

Wa duunakèneε fá!

21 Nsu sakáwáguo n tó yái,
n su n n kpalabaa gawide bòbòboo.

N bàakuawanò yá su sānguo,
n su gbooo.

22 Buipāleo táao ì to lou mae?

Luabe ì to lou ma n azíaoa?

Aawo Dii wá Lua, nímε ni tó,

ò wá wé dónzi,

asa nímε ni yápio ke pii.

15

Ia pò wa da Yudaowa

1 Ǿ Dii òmεε à mè: Baa tó Mòizi* ge Samueli† ze ma ae,

Yudapio yá a gē ma sūuo.

N n yá aa go ma ae zà.

* 15:1 Baa 32.11-14, Nao 14.13-20 † 15:1 1Sam 7.5

2 Tó aa n lál, má wa géui,
oné ma m̀è,
gbé pó má d̀ilɛ aà ga, a gaɛ,
gbé pó má d̀ilɛ wà de ní f̀ɛndaɔ,
f̀ɛnda wa deò,
gbé pó má d̀ilɛ aà ga ní nɔanaɔ,
nɔana a gaò,
gbé pó má d̀ilɛ wà kũ z̀izɔ ũ,
wa kũ z̀izɔ ũɛ.†

3 Ma Dii ma m̀è,
má pɔkaalenɔ gbaɛmá lɛɛ síiɛ.
F̀ɛnda a ní dedɛ,
gbɛɔ i ní gálegalɛ tárinɔ,
bãɔ ní wàiw i ní ble sáasã.

4 Yá pó a ní le a to s̄ k̄ɛ dúnia b̀usu gbépiigu yá pó Yudaɔ kí Manase, Ezekia né
kè Yelusaleũ yáí.‡

5 Yelusaleũ, déme a w̄ɛnad̄ɔnei?
Déme a waiyookɛnei?
Déme a mɔ n aafia gbɛaii?

6 Ma Dii ma m̀è
n p̀ákp̀amazi n bɔ ma kpɛ.
A yáí má ɔt̄ɔma mà n de,
ma kpasa ní n w̄ɛnagwaaɔ.

7 Má a gbéɔ zuzu musu ní saao
lán ésewa an b̀usu w̄éleɔ guue,
má tó aa kua ní néɔwa,
mí ní midɛ,
asa aai mik̄ɛ ní yákeɔwao.

8 Má tó an gyaɔɔ dasi aɔ de ísialɛ ũfãaa.
Má tó b̀usudɛnaɔ mɔ léle
ní èwaasɔɔ daɔwa fãanɛ gbãa zá,
gili ní bàabãaboao a ḡɛngu kándɔɛ.

9 Nɔɛ pó nɛḡɔɛ í sopla ȳɛɛɛ i láa,
wí i aà kú,
aà gɛɛ i ḡɔ kpa a w̄éi.
Aà gɔɔ a pa kpóɔɛ, i tá.
Má tó an ibɛɛɔ ní gbé k̄ɔnaɔ dedɛ.
Ma Dii máme má ò.

10 Ma da, waiyoo mapi ké n ma i!
B̀usudeɔ lé ma dilɛ m̄pii sòlede gudɛna ũɛ.
Mi pó s̄ɛanéɔ, mi pó s̄ɛamá s̄ɔɔ,
kási sa b̄ɛɛ ɔ gbépii Ìɔ omɛɛ.

11 Ǿ Dii m̀è:
Má tó n bɔ aafiaɛ fá!
Mí tó n ibɛɛɔ mɔ kulɛkɛnɛ taasi p̄ási gɔɔ.

12 Gb̄ɛɛ a f̄ɔ m̄ɔsi ée?
At̄ɛsa gugb̄ántoo oi m̄ɔsi ge a m̄ɔgot̄ɛ.

† 15:2 Zia 13.10 § 15:4 2Kia 21.1-16

13 Má á àizεεε ní á pó ɔdeɔ kpámá
aa naaa flabosaie
duuna pó á kè á bùsuuɔ píi yáí.

14 Má tó à zɔble á ibεεɔne
bùsu pó á d̄so guu,
asa ma pɔfē a fele lán téwae,
i kúwá.

15 Dii, ní ma yá d̄s̄.
To ma yá àɔ dɔngu, ní laaidɔa.
Tɔ simεε ma wεtānaɔwa,
ńsu menakerínɔ e aa ge ma deo.
Nyɔ̄ d̄s̄ ké n yáí w̄i ma láanikei.

16 Ké n yá sòso ní kāmεε ma léu,
má m̄m̄ɔ,
ɔme ma pɔna ní ma yáalɔao ũ,
asa n tó mé kua Dii Lua Zíḡs̄de.

17 Mili z̄s̄le sānu ní yaalɔnaɔɔ,
mili pɔnakerínɔɔ.
Miɔ z̄s̄lea madoε, asa ní kumanɔε,
mé ní tò mále kpēneke an yá musu.

18 Bóyāi ma yá ɔma lí láao ni?
Ma bɔ pās̄í, àle gí láai.
Nyɔ̄ɔ demεε lán yiongo lébaawa,
lán nibɔna pó ì yèledinéwa yà?

19 A yáí tò ma Dii ma m̄e:
Tó n n̄sel̄l̄le,
má εa n dile n pá ziu,
n̄iɔ z̄ikεmεε.
Tó n yá gbia b̄ɔaa ní yá yāfūnao,
nȳɔ̄ de ma ledɔekena ũε.
To aa εa suma, ńsu támáɔ.

20 Má n ke gbépiɔne bíi ũε,
mɔgotē bíi pó wa f̄s̄ gbooo ũ.
Aa s̄olekennɔ, kási aa n fuo,
asa máɔ kunnɔε,
má n suaba, mí n bɔ.
Ma Dii máme má ò.

21 Má n bɔ gbēvāiɔ ɔz̄iε,
mí n si n̄se pās̄idepiɔwa.

16

Zelemii kua

1 Dii yā'òmεε à m̄e: 2 Nsu nɔse la ké n̄ néɔ i'i gue beeuo. 3 Yá pó ma Dii má ò né pó wà ní i'i bùsue beeuɔ ní ní da'iaɔ ní ní de'iaɔ musun ke: 4 Gagyā mé a ní dede. Wa ní v̄io, wa ní gaa ɔɔɔɔ, an geɔ ḡs̄ kálea tɔɔle lán pɔtuo gbɔwae. Zi ní nɔanao mé a ní dede, an geɔ i ḡs̄ b̄ɔ ní wàìɔ pɔblea ũ.

5 Ma Dii ma m̄e ńsu gē ua pó wà ḡauo. Nsu ge ɔɔɔɔn̄n̄ɔ n̄ wēnad̄ɔnéo, asa má tò gbépiɔ ḡs̄ aafiasaie. Má yer̄zi lɔo, má wēnad̄ɔnéo. Ma Dii máme má ò. 6 Néf̄ēnen gbēz̄ɔ aa gaga bùsupiue. Wa ní v̄io, wa ní ge'lanabɔo. Gbēe a az̄ia lili ge a a mi

boo. ⁷ Wa ble kpa ge'ɪambɔnaɔwa wà ní nòse níninéo. Gbé pò a de ge a da gà s̄, wa í dɔ̀è wà wēnad̄ɔ̀.

⁸ Nsu gē ua pò wàle pɔnakεuo, r̄su z̄l̄e n̄ pɔble n̄ igb̄ér̄n̄ɔ. ⁹ Asa ma Dii Ziḡɔde Isailiɔ Lua ma m̄è, má pɔna wii midε gupiu n wáae, mí yaalɔ ní n̄sek̄ɔf̄io b̄ade n gɔɔ.*

¹⁰ Tó n yápiɔ ò gb̄épiɔne píi, aa n la: Akεa Dii àsi b̄èe bee taa ò wá yá musu m̄ai? T̄aae kpele wá k̄ei? Duuna kpele wá k̄è Dii wá Luaci? ¹¹ Ní wemá n̄ m̄e, k̄e an deziɔ p̄akp̄amazi yáie. Aa t̄è d̄ii p̄aleɔzi, aa z̄obl̄ené, aa k̄ul̄ené, ɔ aa p̄akp̄amazi, aaliɔ ma ikoyá k̄ūao. Ma Dii m̄ame má ò. ¹² Amp̄iɔ s̄ɔ aa v̄aik̄è de ní deziɔla, an baade n̄sev̄ai mé d̄aaaaè, an swá gb̄aa, aali ma yāmao. ¹³ Má ní b̄ole b̄usuε beepiue, mí t̄ár̄n̄ɔ b̄usu pò aa d̄ɔo guu, baa an deziɔ se aa d̄ɔo. Wek̄i aa z̄obleu d̄ii p̄aleɔne f̄aane ní gw̄aas̄inao, asa má s̄uuk̄ér̄n̄ɔ.

¹⁴ Ma Dii ma m̄è, a gɔɔ a m̄ó k̄é gb̄ee a m̄e á s̄i ní Dii pò Isailiɔ b̄ole Egipioo, ¹⁵ sema Dii pò Isailiɔ b̄ole gugb̄antoo oi b̄usu ní b̄usu pò à ní yá ní kp̄aɔ píi, asa má sūn̄ɔ b̄usu pò má kp̄a ní deziɔwapi guue.

¹⁶ Ma Dii ma m̄è, tia k̄éwa m̄ale kp̄ɔwenaɔ sisi dasidasi aa m̄ó gé Yudaɔ k̄úk̄ūi. Bee gb̄ea mí toenaɔ sisi dasidasi aa m̄ó gé ní wei gb̄ès̄is̄iɔ musu ní s̄is̄iɔ musuo ní gb̄ès̄ɔɔ. ¹⁷ Asa ma wet̄è ní ȳakεaɔi píie, a kee ulεamεεo, an t̄aaee ku k̄é ma wé ḡi eio. ¹⁸ Má fiaboné l̄εe pla an t̄aaeɔ ní ní duunao léue, asa aa ma b̄usu gb̄al̄è ní ní d̄ii w̄enisai pò má zauo e pò pò má ye a ḡiȳaiopiɔ lí b̄usupiaε.

¹⁹ Dii, n̄m̄e ní ma gb̄aa ū,
n̄m̄e ní ma zegik̄i ū,
n̄m̄e ní ma ulék̄i ū w̄ét̄εagɔɔ.

Buiɔ b̄ɔ za d̄únia léwa,
aai m̄o onε εε ɔ ní deziɔ k̄ūa,
an diip̄iɔ i àik̄enéo.

²⁰ Gb̄ee a f̄ɔ d̄ii ke az̄iaεo,
i ke p̄ópiɔá d̄ii no.

²¹ Aȳam̄eto má ȳadané,
má a gb̄aa ní ma ikoo m̄oné sa,
aai d̄ɔ k̄é ma t̄ón Dii.

17

S̄ɔ m̄ɔafili v̄i de p̄ópiia

¹ Wà Yudaɔ duuna yá k̄èn̄é ní s̄ɔwa ní p̄enk̄ēb̄ɔ.

Wa k̄è ní sa'ok̄iɔ k̄ɔbaɔwa ní gb̄ek̄āoo.

² An sa'ok̄iɔ ní ní Asetaati lip̄eleɔ yá ìb̄ d̄ɔ ní néɔgu se.

Aa ku lí ȳeleleɔ gb̄áu s̄is̄i les̄iɔ musu.

³ Má a gb̄ès̄is̄i na á ib̄εεɔne ní ɔz̄i

n̄ á àiz̄εεɔ ní á p̄ó ɔdeɔ

n̄ gulēs̄i pò á b̄òe

duuna pò á k̄è á b̄usu ȳai.

⁴ A ɔkpa b̄usu pò má kp̄awázi,

mí tó à z̄oble á ib̄εεɔne b̄usu pò á d̄ɔo guu,

asa á tò ma p̄o f̄èl̄e lán téwae,

mé tépi aɔ k̄ū ḡɔɔpiie.

⁵ Ma Dii ma m̄è, gb̄é pò b̄ò ma kpe

* **16:9** Zia 18.23

à gbēnazinao náaikè,
 a daa ní gàu gò láaipò ũe.
 6 A de lán lí pò kú guggiiuwaε.
 Tó nama m̀, a e bleo.
 Aò ku guwaiwaiuε
 ge bùsu wiside pò gbēe kuuo.

7 Báaaden gbé pò lé ma náaikε,
 àε s̀kpalεmazi ũ.
 8 A de lán lí pò wa bà swa saε,*
 a z̀napεlea íuwaε.
 Aà bàa kú ní guwāaoo,
 a lá Ì siaε.
 Ili imina yādao,
 ne'í íaaànòo.

9 S̀ m̀afili ví de p̀piia,
 a kekεa v̀io,
 déme a f̀ à a yāo d̀i?
 10 Ma Dii, máme mi s̀ ỳε,
 mi ǹεe yá tàasika,
 mí fiabo baadeε a yākeawa,†
 mí kὲ lá a k̀wa.
 11 Gbé pò ɔ̀da è zé vāi guu de
 lán d̀na pò gbe k̀mpa p̀piwaε.
 G̀ɔ̀ pò a ku a g̀ɔ̀ soplawa,
 ɔ̀api a láawàε, i g̀ ɔ̀ũ ũ gbezā.

12 Wá Lua kpé mé aà kpalabaa gawide ũ,
 kpépi mé fuańla za asínizi.
 13 Dii, ńme Isailio wé d̀nzi,
 wí a gbé pò p̀kpànziò kú.
 Gbé pò b̀ ma kpeo de lán tó pò wa k̀ t̀ɔ̀lewawaε,
 asa aa p̀kpà n gbé pò ní de nib̀na í wēnide ũzie.

14 Ma gbágbā Dii, mí gbágbā,
 ma b̀ Dii, mí b̀,
 asa n táasi miò le g̀ɔ̀pii.
 15 Wí me yá pò Dii ò ku máε?
 Aà ke wà e me!
 16 Mi gí d̀aaaine n gbé̀neο,
 ní d̀ ké máme mi wétεag̀ɔ̀ nideο,
 yá pò Ì b̀ ma léu uleanεο.
 17 Nsu to s̀ kēmaguo,
 ńme ní ma ulek̀i ũ yāpāsíg̀ɔ̀.
 18 To wí ma wetānao kú,
 mapi s̀, nsu to wí ma kúo.
 To s̀ kēngu,
 mapi s̀, nsu to s̀ kēmaguo.
 N ní ká yāpāsipi g̀ɔ̀wa,

* 17:8 Sou 1.3 † 17:10 Sou 62.13, Zia 2.23

ní n' wíwi e lee pla.

Kámabogoo

¹⁹ Dii òmèe: Ge n' ze Gbéó Boleu, gu p'ó Yuda kíáo Ìb' gēu, aaió b'ou, ní gé Yelusaleū b'ole kíniou Ìb' píi. ²⁰ Ní oné aa swákpa aa ma yāma, Yuda kíáo ní Yelusaleūdeó píi ní Yuda p'ó aale gē b'olepiou píi.

²¹ Ma Dii ma m'è: A laaika!

Asu asose kámabogooz'io,
ásu g'èò Yelusaleū b'oleou. †

²² Asu b'òò á ua kámabogooz'io,
ásuli z'ie ke g'oo pi z'io.

Alió d'ò ké kámabogoo'á ma p'óe,
lá má d'ile á dezionewa. §

²³ Kási aai mao, aai swáseio,
aa ní swá kákake, aai mao,
aa g'í totoaié.

²⁴ Ma Dii ma m'è, t'ó a ma yāma, ále g'ē w'élepi b'oleou ní asoo kámabogooz'í bo,
t'ó á d'ò ké g'oo pi'á ma p'óe, ále z'ie ke g'oo pi z'io, ²⁵ kía p'ó aa z'ílea Davidi kpalauo
g'ē w'éle beepi b'oleou ní n' íwaó kua s'ógoo guu ní dia s'óo k'p'eo. Yelusaleūdeó ní
Yudaó aao kúín'ó, aaió ku w'éle beepiu g'oo pii. ²⁶ Wa b'ó w'éle p'ó liaa Yelusaleūio
guu ní Yuda w'éleó pii ní Bēyāmeé bui w'éleó ní gusalalao ní gusis'ideo ní Negewe
guwaiwaio, wi m'ó ma k'p'eu ní sa p'ó w'í a p'ó káteu à tékū ob'oo ní sa p'ále ob'oo ní
p'ówentio ní tulaletio ma s'áaukpaa yáí. ²⁷ T'ó i ma yāma á d'ò ké kámabogooz'íá
ma p'óeo, mé ále g'ē Yelusaleū b'oleou ní asoo kámabogooz'í, má téka b'olepioue, i
k'ú á zegik'io wa. Wa f'í t'epi deo.

18

Zelemii kua oobona be

¹ Dii yā'òmèe à m'è: ² F'ele gé oobona be, we má t'ó n' ma yāmau. ³ Ké ma ge
oobona be, má è ále oo bo. ⁴ Ké oo p'ó ále bopi ò'okpà aà o'z'í, ò à èa a p'ále b'ò ní
g'ipio, lá à k'èè maawa.

⁵ O Dii yā'òmèe à m'è: ⁶ A Isailio, má f'í k'èé lá oobonapi í kewao lé? Lá g'í de
oobona o'z'í, màa á de ma o'z'í.* ⁷ T'ó ma bui ge b'usu yā'ò ma m'è, wà a fuangba,
wà a midé, wà kaale, ⁸ mé bui p'ó ma ledàwàpi mik'è a vāik'awa, má yá p'ó ma
zeò mà yíawà b'ó ma n'òseue. ⁹ T'ó ma bui ge b'usu yā'ò ma m'è, wà a z'ed'ó, wi gba
gbāa, ¹⁰ mé buipi i ma yāmao, à yá p'ó má yeio k'è, má èf'ai p'ó ma m'è má k'èè bo
ma n'òseue. ¹¹ A yáí t'ò, o Yelusaleūdeone ní Yudaó píi, ma Dii ma m'è:

A ma, mále v'ái o á musu,
ma sou mà mà yá y'iawá.

¹² Kási aa one a z'ek'eo.

Aame wao gé ní yá p'ó wà z'èoe,
baade n'òsev'ai swágbāa yá mé ao d'ooaè.

¹³ A yáí t'ò ma m'è,
à buip'áleó la à ma!

Démé yá bee taa mà yāai?

A Isaili p'ó á dem'ee bui léso ūó

† 17:21 N'ee 13.15-22 § 17:22 B'oa 20.8-10 * 18:6 Daa 2.7, Lom 9.20-21

a yāvāi pó i dimá kè.

¹⁴ Nεεzi ì go Libā b̀usu gb̀esisiaε?

A í niε pó i b̀o za a musu a láae?

¹⁵ Kási ma yá sà ma gb̀éoguae,

aaɿ tulaletikatεa t́aaone,

ō aa zà ní fεlekkaa zéwa,

aa p̀ele zé kpáinau.

¹⁶ Bee yáí an b̀usu a g̀o yàaa,

io de láanip̀o ũ g̀oɿpii.

Yápi a di gb̀é pó lé g̀ε weɿwa,

aaí ní mikε déũdeũ.

¹⁷ Má ní fáaa lán gukpε íanawa ní ibεεo aεε,

má mikpelinéε,

má zeńno an wétεag̀oɿo.

Lεkpaai Zelemiizi

¹⁸ Gb̀é m̀e: A mo wà lεkpaai Zelemiizi, asa sa'onao yádanε a láao ge ōnoao ledama ge anabio yá. A mo wà lenakasaè. Wásu laaido aà yá'onεwa loo.

¹⁹ Dii, swáε ma yáí,

yá pó ma ibεεo lé o ma.

²⁰ Wí maa fiabo ní vaio yà?

Kási aa εỳmεε.

To lá má ze n aε yá d̀ongu,

ma ní maa wεεε,

ké n p̀o e weemá.

²¹ T̀o! Ǹoana kpá ní nézi sa,

ń ní kpá f̀endaa.

To wà ní g̀εo dede aa gaga,

an nao i g̀o gyaa nésaio ũ,

ní ní èwaasoɿ kpa f̀endaa zilaau.

²² To wà búbua ma d̀o ní ua

g̀o pó wà l̀elemá kándo,

asa aa εỳmεε ma k̀ua yáíε,

aa baikp̀amεε ma t́aa'ozeu.

²³ Mpi s̀o Dii, ní d̀o ké

aa lεkp̀aaĩmazi, aa ye ma de.

Nsu láka ní t́aεpiaio,

ńsu ń ní duunapi b́adεo.

To aa kpagua n aε,

yáyamá n p̀okũmab̀oɿomag̀oɿo.

19

Lowiad ziblea Yelusaleũwa seelaε

¹ Dii m̀e: Gé lo lúi oobona k̀ii. Mae z̀oɿo ní sa'on gb̀εz̀oɿo séε gérino, ² ní b̀ońno Beniǹoũ* guzulεu T́aaso Bole saε. Yá pó má onε kp̀awakε we, ³ o Yuda ḱiaone ní Yelusaleũdeɿ pii aa ma yáma. Ma Dii Zíg̀de Isailio Lua ma m̀e, máε músizí guε beewa, gb̀é pó a baomà a kekε swáw̄εε. ⁴ Asa aa ma to weε, aa guε bee díle dii zilaoo pó ũ, aa tulaletikátau t́aa pó ampio ní ní dezio ní Yuda ḱiao ní d̀oone,

* 19:2 2Kia 23.10

aa guapi dè ní yãesaideɔ auo. ⁵ Aa Baali gbagbakiiɔ bɔ, aa sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú òwà ní ní nɛgɔɔ.† Mámɛ mi yápi dilɛnéo, a làasoo i gɛ ma sɔu seo. ⁶ Ma Dii ma mɛ, a gɔɔ lé mó ké wa o gue beee Tofeti ge Beninɔú guzule bo, sema Gbɛdɛdɛguzule.

⁷ Gue beeu má yá pɔ Yelusaleũdeɔ ní Yudaɔ lé yá bãdeu. Má tó an wɛleɔ ní dɛde ní fɛndaoe, mí ní ge kpa bɔ ní wàɔwa aa ble. ⁸ Má tó wɛlepi gɔ yàaae, i gɔ láanipɔ ũ. Yápi a di gbé pɔ lé gɛ weɔwa, aao fionada wétɛa pɔ wà mɔ̀è yáí. ⁹ Má tó aa ní nɛgɔɔ ní ní nɛnɔɔ sɔ, aai gbasa liaa ní kɔo koe pɔ an wɛleɔ zòrízi à gègè taasi yáí.

¹⁰ Lopi wi gbé pɔ níyɔ gérinɔɔ wáa, ¹¹ ní oné ma Dii Zígɔde ma mɛ: Má buie bee ní wɛleɔ beeo wi lá lopi wí a kekɛa vlowae. Waɔ ge ví e gu ge kɛsámáe. ¹² Ma Dii ma mɛ, yá pɔ má ke gue beee ní gbé pɔ kúuɔn ke: Má wɛleɔ bee ke lán Tofetiwa. ¹³ Yuda kibɛɔ ní Yelusaleũ uao gbãle lán Tofeti gue beewae. Kpé pɔ wà tulaletikáteau musupɔɔne wà itòle táaɔwa a musuɔ tékú.

¹⁴ Ké Zelemii sù ní Tofetio, gu pɔ Dii aà zì à ànabikekèu, à gè zè Dii kpé ua, ò a ò gbéɔne: ¹⁵ Dii Zígɔde Isailio Lua mɛ á yá pɔ a mɛ á yía wɛleɔ bee ní a zɔewiaɔwa yíamá píie, ké wɛlepidɛɔ swá gbãa kè, aai a yãmao yáí.

20

Zelemii daaliu

¹ Ké sa'ona Pasuu, Imɛɛ né pɔ de Dii kpé gbɛzɔɔe ũ Zelemii ànabikekɛapi mà, ² a tò wà aà gbè wà aà dàliu Dii kpé bɔle pɔ wí mɛ Bɛyãmɛɛ Bɔle Musu sae. ³ Ké gu dɔ Pasuu Zelemii bɔ líu, ò Zelemii òè: Dii a onɛ Pasuu bo, sema Viapɔɔliaai. ⁴ Asa ma Dii ma mɛ, má tó n gili gɛ nzíau ní n gbɛnaɔ píie. An ibɛɔ ní kwé zì guu, níyɔ wesie. Má Yudaɔ na Babeli kíae a ɔzìe, i tá ní ní gbɛɔ Babeli, i ní gbɛɔ dɛde zì guu. ⁵ Má wɛleɔ bee àizɛɔ na ní ibɛɔne ní ɔzìe, a buapɔɔ píi ní a pɔ beɛdeɔ píi ní pɔ pɔ kú Yudaɔ kía làasiuɔ, aai naaa taɔ Babeli. ⁶ Mpi sɔ Pasuu ní n bedɛɔ píi, wa táánɔ Babeli zìzɔɔ ũe. We níyɔ gau, wa n ví ní n gbɛna pɔ n ànabi'egenake kènéɔ.

⁷ Dii, n kɔnikèmɛɛɛ,

ò ma n yáze è,

n gbãamòmɛɛɛ, ò n ma fu.

ɔ ma gɔ pɔ yáalɔa ũ,

gbépii bo ma láanikɛɛ.

⁸ Tó mále yá'o píi, wii mi lé,

mi wétɛa ní pɔkaaleao kpàwake.

Dii yá mé tò wí ma sɔsɔ,

wí ma ke pɔɔpɔɔ za kɔɔ e oosi.

⁹ Tó ma mɛ má aà yá dɔ gbéɔguo,

má yá'o ní aà tóo bo,

aà yápi bo ma sɔ tékúe,

bo de lá wà tekà ma mɛ guuwae.

Yápi kúkúa ì ma wãe, má fɔo.

¹⁰ Asa mi ma wí bo vâikpaaimanɔ dasi,

wí mɛ, Viapɔɔliaai.

A aà kɔmalɛke!

Wà aà kɔmalɛke!

Ma gbéɔ wé bo dɔ ma léleaiɛ,

aa mɛ, tó à zà yáwa,

† 19:5 Lev 18.21

wá aà fuε, wí tɔsiwà.

¹¹ N beeo Dii kumanɔ nεgɔn pásí ũ,

a yáí ma wεtánaɔ kpagua.

Aa fua, wí i ní kú.

Aa tidɔmalao, aai gɔ ní tó íio.

¹² Dii Zígɔde, gbēmaa táasikana,

ni nòse ní làasooo gwagwa.

Tɔ símámεε mà gwa,

asa ma azía nàne n ɔzίε.

¹³ A lesi Diiε à aà táasile!

Asa í wēnade bɔ vāikenao ɔzίε.

¹⁴ Gɔɔ pɔ ma da ma iwà gɔ láaipɔ ũ,*

ma igɔɔpi su báaa keo.

¹⁵ Gɔε pɔ gè a baokpà ma maeε,

à aà pɔ kèè na à mè,

aà na ne'í gɔε ũ,

ade gɔ láaipɔ ũ.

¹⁶ Gɔεpi gɔ lán wéle pɔ Dii ní fuangba ní wēnagwasaiɔwa.

Aàliɔ búbua ma kɔɔ,

iliɔ zíkawii ma fáane.

¹⁷ Asa i ma de neasakpεu

ma da gbεε gò ma mia ũ

aà neasakpe gò dɔ ma papa ũ gɔɔpiio.

¹⁸ Bómε tò ma bɔ neasakpεpiu la?

Taasi ní pɔsiao ɔ má dɔ,

ma gɔɔ a pa ní wíoe.

21

Zelemii Yelusaleū dūuzɔa yā'oa

¹ Dii yā'ò Zelemiiε gɔɔ pɔ kí Zedekia Malakia né Pasuu ní sa'ona Zefania, Maasea néo zìwà. Aa mè: ² Yāgbεawεε Diiwa, asa Babeli kí Nebukanεza lé zíkawanɔε.* Wíliɔ dɔo tó Dii a dabudabue kewεε lán yāawa, i aà yáwεε.

³ Ǿ Zelemii òné aa gε o Zedekiaε: ⁴ Dii Isailiɔ Lua mè: N zígɔ pɔ aa gòkebɔɔ kūa, aale zikaò bíi kpe ní Babeli kiao ní Babiloni būsude pɔ koezɔ́ázio, má tó n zígɔpiɔ kpekpae, wi ní gòkebɔpiɔ séle sioázi wéleu la. ⁵ Máme má a gāsí poo, mí zikaánɔ ní ma gàsa gbāao ní pɔfεo ní kyàwāao ní pɔkūma zɔɔo. ⁶ Má gagyā pásí ká wéleεbeedepiɔgu aa gagaε, gbēnazínaɔ ní pɔtuoo pii. ⁷ Ma Dii ma mè, bee gbεa mí Yudaɔ kí Zedekia ní a íwaɔ ní gbé pɔ aa bò gagyā ní zio ní nɔanao guo na Babeli kí Nebukanεzaε a ɔzί ní ní ibεε pɔ aale ní wεo, aai ní dede ní fēndao. Aa sùuukεínɔo, aa ní gbēe too, aa ní wēnagwao.

⁸ O gbé kɔniɔne sɔ ma Dii ma mè, wēni zé ní ga zéo ɔ mále ɔbɔné. ⁹ Gbé pɔ gò wéleε beepiɔ gaga ziu ní nɔanao ní gagyāoε. Gbé pɔ aa bò gè nà Babiloni būsude pɔ koezɔ́nziɔwaɔ sɔ aao kue, adeɔ mé aa bɔ. ¹⁰ Ma zεò mà vāike wéleε beepie, i ke maa no. Ma Dii máme má ò. Má wélepi na Babeli kíaε a ɔzίε, i tesɔwà. ¹¹ O Yudaɔ kí bedeɔne aa Dii yáε bee ma.

¹² Davidi bedeɔ, ma Dii ma mè, àliɔ yáke a zéwa lá gu lé dɔ,

* **20:14** Yob 3.1-12   * **21:2** 2Kia 25.1-2

í gbé pò wàlè gbāamónéò bò ní wētānàò ɔ̀zì.
 Tó i kè màà s̄ò, má pòfèbòbòwá
 lán téwa á vāikeaò yáie,
 iò kúwá, gbēe a f̄s̄ deo.
¹³ Yelusaleũdeò, má bò á kpee.
 Ma Dii máme má ò.
 Á kú gbè sàlala musu guzule sae,
 ɔ̀ i me: Déme a f̄s̄ lélewái?
 Déme a e siwázi wá tòoui?
¹⁴ Má ìadawá á yākeò léue.
 Ma Dii máme má ò.
 Má tes̄ó á líkpe kpéwae,†
 tépi i kú pò pò liaaiòwa píi.

22

Zelemii yā'oa Yuda kíawne

¹ Yá pò Dii òn kè: Gé Yudaò kí be, ní yáe bee oè. ² Yudaò kía pò z̄lèa Davidi kpalau, Dii yāma, mpi ní n ìwàò ní n gbé pò aai gē b̄lèe beeuò. ³ Dii mè, àli yāmaake a zéwa. Ali gbé pò wàlè gbāamòè bò aà wētāna ɔ̀zì. Asuli gbāamò b̄m̄òeò ge tone ge gyaa. Asuli ní taiinkèo. Asuli yāesaide de gue beeu l̄ò. ⁴ Asa tó ále z̄ike yápiwa, kía pò z̄lèa Davidi kpalauò gē bee bee b̄lèpiu kua s̄gòò guu ní dia s̄òò kpeò ní n ìwàò ní n gbéòe. ⁵ Tó ále z̄ike yápiòwa s̄ò, ma Dii má s̄i ní maziaò, bee beepi a ḡò bezia ũe.* ⁶ Yá pò ma Dii má ò Yudaò kí be musun kè: N demee lán Galada bùsuwa, lán Libā bùsu gbèsisì misonawa. N beeo má tó n̄ ḡò gbáa ũe, wéle pò gbēe ku a guuo ũ, ⁷ mí bùsudenaò gbaema, an baade iò a ḡòkèb̄òò k̄ūa, aai á se de lí maò z̄z̄ó káteu. ⁸ Buiò aàò d̄ò wélee beepizi dasi, aai k̄ò lala aa me: B̄yāi Dii kè m̄eewiae beee kéwai? ⁹ Wi oné, ké aa Dii ní Lua bàakuañño yá tò we, aa ḡè k̄ùle dii p̄alèone aa z̄oblèné yáie. ¹⁰ Asu òòò gbé pò gà yá musuo, ásu waiyookèèò. A òòò gbé pò wà tàaànò yá musu, asa a sua v̄í l̄ò, a wesi a be bùsule l̄ò. ¹¹ Yá pò Dii ò Yudaò kí Saluũ† pò z̄lè a mae Yosia gb̄eu yá musun kè, à mè: A b̄ò lakii, mé a su la l̄ò. ¹² A ga gu pò wà tàuaànò z̄ìz̄ò ũe, a wesi bùsue beepile l̄ò. ¹³ Waiyoo kía pò bekpà, i a yākeke a zéwao, a tò a gbéò z̄ikèe p̄ā. Waiyoo kía pò kpéò didik̄ōa, i a yáḡḡō a zéwao, i fiabo a z̄ikenaòneò.

† 21:14 1Kia 7.2 * 22:5 Mat 23.38, Luk 13.35 † 22:11 2Kia 23.31-34

14 A m̀è á ua t̄isi kpa azíac
 n̄ kpé z̄õ didiak̄õõ,
 á fenenti yaasanaõ bõbõ,
 í s̄ede líõ kpa a ḡiõwa kpékpe,
 í p̄õ t̄ea l̄ewà.

15 N kíak̄eá s̄ede lí dasi yá yà?
 N mae i p̄õble à im̄io lò?
 A yāmaakè a zéwa,
 õ aà yá b̀ò maa.

16 A zè n̄ taasid̄eõ n̄ w̄enad̄eõ,
 õ yá b̀è maa.
 Ké a ma d̄õ yáin weo lò?
 Ma Dii máme má ò.
 17 N tò õv̄ai n̄ wé n̄ n̄ s̄õ bl̄e
 n̄ yāesaided̄eao n̄ gb̄aam̄an̄eó
 n̄ gb̄éõ b̀õõ'imiao.

18 Ayām̄eto Dii yáe bee ò Yudaõ kí Yosia né Yoakiũ† musu.
 Wa aà ge òõlõ wà me
 waiyoo ḡõe, waiyoo n̄õeo.
 Wà aà ge òõlõ wà me,
 waiyoo ma dii, waiyoo ma kíao.

19 Wa ke aà gee
 lá w̄i ke zàa'in geevae.
 Wa aà ge gále b̀õõ Yelusaleũ
 wà v̄uaa w̄énkp̄e.

20 A ge wii p̄ále Libā b̀usu,
 í búbuape Basana b̀usu,
 í wiile Abaliũ gbe musu,
 asa bui p̄õ a yāȳen̄õõ f̄uae.

21 Ké ále namable, má òé,
 õ a m̀è á mao.
 Zé p̄õ á beu za á èwaasoḡõõn we,
 ìli swáse ma yáio.

22 Iana a á d̄oanaõ s̄ele píie,
 wi bui p̄õ a yāȳen̄õõ k̄úkū táin̄õ,
 á gee i ḡõ kpá á w̄ei,
 wí i á k̄ú á v̄aik̄eao yái.

23 A gb̄é p̄õ á k̄ú kpé p̄õ wa d̀ò n̄ Libā líõ guu,
 a sakp̄edà s̄ede lípio musu,
 wāwā a m̄ówá lán ne'iwāwāvae,
 í auk̄e à pelembo.

24 Ma Dii má ò Yudaõ kí Yek̄onia§ Yoakiũ née, baa ké n̄ de t̄āana ũ ma õplaa
 õnewa, n̄ ma kuao má n̄ b̄õ ma õpivae. 25 Mí n̄ na gb̄é p̄õ aale n̄ weõne n̄ õz̄i, gb̄é
 p̄õ n̄le v̄iak̄en̄eõ, Babeli kí Nebukan̄eza n̄ Babiloniõ. 26 Mpi n̄ n̄ da'iao, má á zu
 b̀usu p̄aleue, b̀usu p̄õ wi á iuo. We á gagau. 27 A e su b̀usu p̄õ áõ a beek̄euo.

28 Yek̄onia gb̄é bee de oo p̄õ w̄i
 wà sak̄au ge p̄õ p̄õ gb̄e yeio ũ yà?

† 22:18 2Kia 23.36-24.2 § 22:24 2Kia 24.8-17

Bóyāi wa à zu ní a néo
 bùsu pò aa dōo guui?
²⁹ Bùsude, bùsude, bùsudeo,
 à Dii yāma.
³⁰ Dii mè gbépi tó dalau nésai,
 gbé pò a bọ maa e a wēni léuopi,
 asa àà nēe a bọ maa,
 an gbēe a e Yudaō kía ble
 à zōle Davidi kpalauo.

23

Davidi bui vlapaa yázedekeṅa ũ

¹ Ma Dii ma mè, waiyoo sādāna pò aai ma sāo kaaleo, dōaana pò aai ma kpàsa sāo fāaa. ² Ayāmeto ma Dii Isailio Lua má ò ma gbé dōaanapioṅe, lá i oḷia ma sāozio, mé a ní yá a ní fāaa, má á yākeo wíé á musue. Ma Dii máme má ò. ³ Máme má a sā kōnao kāaa bùsu pò ma ní yá ma ní kpáuo píi, mí suńno ní kpàsau, aai ne'i aa kó. ⁴ Má sādānao dilené aa dōaané, vía a ní kú bo, sō a kéńgu bo, mé an kee a sāsā bo. Ma Dii máme má ò.

⁵ Gwa, gwoe a mó
 ké má tó Davidi bui vlāpa* gbēmaa ũ,
 kía pò a kpalable ní laaio ũ,
 i yāmaake a zéwa a bùsuu.
 Ma Dii máme má ò.
⁶ Àà gwo Yudaō mi a daa íae,
 Isailio io ku dōdōa.
 Tóe bee wàli àà sisiwà,
 Dii pò tò yá bōwanao na.†

⁷ Gwa, gwoe a mó ké wa me ní Dii pò Isailio bòle Egiptio bo, ⁸ sema ní Dii pò Isailio bòle gugbāntoo oi bùsuu ní bùsu pò à ní yá ní kpáuo píio.

Anabi eḡenaō

⁹ Ma pò yá ānabio yá musu dúuduue,
 ma wá gà píi,
 ma gō lán wēdenawa,
 lán gbé pò vēe zōlewàwa
 Dii ní a yá gbāsisaio yái.
¹⁰ Gbāsíkēnao bùsu pà,
 vāi ō aa tei, we an gbāa kuu.
 Bùsu gò wēnannaō ké Dii lekèè yái,
 dádākekli gò ní wío.

¹¹ Ma Dii ma mè,
 ānabio ní sa'onaō pāzeā,
 mi ní e ní vāio ma kpéu se.

¹² A yái tò an zé a zāana ke,
 má zōńzi aa kwe gusiaue,
 mí yáyiamá ní íadamagwo.

Ma Dii máme má ò.
¹³ Ma yāvāi è Samali ānabieōwa,

* 23:5 Isa 4.2 † 23:6 Zel 33.14-16

aa yā'ò ní Baali gbāao
 aa ma gbé Isailiò sàsāò.
 14 Ma vāi pò ì dimá è Yelusaleũ ānabiowa,
 aaì gbāsíkε, aaò bε ní mɔafilio,
 aaì vāikεnaò gba gbāa,
 ɔ gbēε lí mikē a vāiwao.
 Aa gōmεε lán Sɔɔɔũdeowa nípii,
 wéledepio de lán Gɔmɔɔdeowae.†

15 A yáì tò ma Dii Zígōde
 má ò ānabipio yá musu ma mē,
 má tó aa gōi só ní pɔblea ũ,
 aai kona í mi ní imia ũ,
 asa Yelusaleũ ānabipio tò
 ma yādasai lí bùsupiaε.

16 Ma Dii Zígōde ma mē,
 ásu yá pò ānabio lé oé mao.
 Aaì to àò yiongo lébaa d́aε,
 anzia yá ɔ aaì oé,
 aali ma ma léuo.

17 Aaì o gbé pò sakāmaguɔne,
 má òné aaò ku aafiaε.
 Aaì εa o swágbāadepioɔne,
 vāi a ní leo.

18 An déme kú ma ìwaò guu
 à e ma yāmai?
 An déme swāsè ma yáì a màì?

19 Gwa! Má pɔkūmabɔɔmá lán zàa'lanawae,
 i liasāizɔ à pila vāikεnaò miwa lán zàawa.

20 Ma pɔfē a weeo
 e mà gε yá pò mále yá midεò.
 Gɔɔgbεzāzī ɔ á a midɔ sáasā.

21 Mámε mi ānabipio dilεo,
 ɔ aa wāa ní ní yākeao,
 mi yā'onéo, ɔ aa gè yā'ò.

22 Tó aa ku ma ìwaò guu yāa,
 d́o aa ma yá kpàwakè ma gbépioɔne,
 d́o aa tò aa b̀ò ní zé vāi guu
 aa mikè ní dàa vāiowa.

23 Ma Dii ma mē,
 gudoũna Luan ma ũa?
 Kāikāi e zāzā Luan ma ũ.

24 Ma Dii ma mē,
 gbēε a e ulε guei mà gí aà eia?
 Mi musu ní źlεo pao lé?
 Ma Dii mámε má ò.

25 Ma yá pò ānabi εgenao ì o ní ma t́o mà, aaì mε, wa è iuε, wa è iuε.

26 Anabipioεε kúa ní ǹòse guu. Bɔε aa ze sásāyā pò kú ní s̀ou ānabikekeεaci? 27 Aale

† 23:14 Daa 18.20

e nana yá pò wàle okɔe a to ma tó sá ma gbéɔgue, lá à sà ní deziɔgu Baali yáíwa. ²⁸ Anabi pò nana'ò, aà a nanapi dau siuné. Gbé pò ma yá kúá sɔ, aà ma yápi oné síana. Bó blewe mĩsina ví ní pówenapioi? ²⁹ Ma yá de lán téwae, a de lán masana pò ì gbewi kélekeléwae. Ma Dii máme má ò.

³⁰ A yáí ma Dii ma fele ní anabi pò aai ma yá sékɔwa aa sòpíɔ. ³¹ Ao, ma fele ní anabi pò aai nízia yá'o, aai me máme má òpíɔe. Ma Dii máme má ò. ³² Ao, ma fele ní anabi gbésásána nana'onapíɔ. Aai dau siu ma gbéɔne, aai ní sásá ní ní ee pã giɔe. I ke máme ma ní díleo, mi ní zío. Aali káfíae ke gbépiɔneo. Ma Dii máme má ò.

³³ Tó gbépiɔ ge anabie ge sa'onae n la à mè, yá kpele ma mè a ní lei? Ní oné, bó yá ùi? Má ní tó wee. Ma Dii máme má ò. ³⁴ Tó anabi ge sa'ona ge gbée mè Dii yá ále o, má ìada gbépiwae ní a bedeo. ³⁵ Yá pò á baade ì o a gbènae ge a daeen ke: A me kpelewa Dii yázásimai? Dii mèa ní? ³⁶ A gbée su lékã ma yázɔleawáwa bo, asa baade zía yá mé a zɔlewà. Maa iɔ be ní ma Dii Zígɔde á Lua bée yá fuangbaao. ³⁷ Ali anabi la, kpelewa Dii yázásimai? Dii mèa ní? ³⁸ Tó à sù mè, yá pò ma mè a zɔlewán ke, baa ké má òé ásu lékãwàò, ³⁹ a yáí má á yá bo dílee. Apíɔ ní wéle pò má kpà á deziɔwao, má gíazié, mí á vūaa, ⁴⁰ mí tó àò be ní wío, á gee iɔ kpaá á wéi gɔɔpii.

24

Kaadɔen gbi pla

¹ Ké Babeli kí Nebukanéza Yudaɔ kí Yekonia, Yoakiũ né ní Yuda gbãadeɔ ní li'ánaɔ ní siaɔ kùkù Yelusaleũ à tàrɔnɔ Babeli bùsuu zìzɔũ, * a gbèa Dii kaadɔen gbi pla òlómee kálea a kpé kpeele. ² Gbipi mendo kaadɔena maa maamaae, libe maa dafuɔne. Ado sɔ, a vāi gēagē, wa fɔ bleo a vāipi yáí. ³ Ǿ Dii ma la à mè: Bó ní èi Zelemii? Má wèwà: Kaadɔenaɔne. A pò pò maa maa maamaae, pò pò vāi sɔ, a vāi gēagē, wa fɔ bleo a vāi yáí. ⁴ Ǿ Dii yá'òmee à mè: ⁵ Ma Dii Isailiɔ Lua ma mè, Yuda pò ma ní yá la, aa gò zìzɔũ Babeli bùsuuɔ, mále ní gwa pɔmaaɔ ù lán kaadɔen maapiɔwae. ⁶ Má wétérizi an bɔa maa yáíe, mí suɔnɔ bùsue beeu. Má ní zedɔe, má ní fuangbao, má ní gba gbāae, má ní gbooo. ⁷ Má ní gba sɔ pò a to aa ma dɔ, ké mámemaa Dii, aaiɔ de ma gbéɔ ù, míɔ de ní Lua ù, asa aa sua ní nòsemendooe. ⁸ Ma Dii ma mè, lá wa ke ní kaadɔen vāi pò wa fɔ bleoo a vāi yáí, màa má ke ní Yudaɔ kí Zedekiao ní a ìwaɔ ní Yelusaleũ gbé kɔnaɔ, aa gò bùsue beeu ge aa tà Egipin nò. ⁹ Má tó aa gɔ sòkēngu yāpāsí ù dúnia bùsu gbépiié. Aa gɔ láanipɔ ù, gbésɔsɔbɔ ù, gbékabɔ ù, wi yāadaɔnɔ gu pò má ní yá mà ní kpáú pii. ¹⁰ Má zìgɔ gbaemá ní iminao ní gagyão e mà ge ní midé bùsu pò má kpà ní deziɔwau.

25

Yudaɔ kua zìzɔũ wè bààkwí

¹ Dii yá'ò Zelemiié Yudaɔ yá musu Yudaɔ kí Yoakiũ, Yosia né kpalablea wè síiɔde guu, Babeli kí Nebukanéza kpalablea wè séia guu. * ² Ǿ anabi Zelemii ò Yelusaleũdeɔne ní Yudaɔ pii à mè: ³ Sea za Yudaɔ kí Yosia, Amɔ né kpalablea wè kue'aaɔde guu e gbã, a wè baò ní àaɔon la ké Dii yá ìɔ dedea, ɔ miɔ oé, ili swáseio.

* **24:1** 2Kia 24.12-15 * **25:1** 2Kia 24.1, Dan 1.1-2

⁴ Dii ìò a zòblena ānabio dileé m̀òòm̀ò, ili swáse ní yáio, ili mao. ⁵ Aa m̀è á baade b̀ò a zé v̄aiu, à mikē a v̄aikewa, ìò ku b̀usu p̀ò Dii kpà á deziwau g̀òpii.

⁶ Aa m̀è ásu te táaazi à zòblené à kúléné. Asu to Dii p̀ò f̀è á p̀òkewá yáí à ìadawáò.

⁷ Ma Dii Zígõde ma m̀è, i swáse ma yáio, ã a ma p̀ò f̀è ní á p̀òkewá. M̀aa a ìadà áziawa.

⁸ A yáí ma Dii Zígõde ma m̀è, lá i swáse ma yáio, ⁹ má gugbántoode sísíwá ní ma zòblena Babeli kí Nebukanewao, mí tó aa lélewá á b̀usu la ní bui p̀ò líaaázio pii. Má ní kaale, aai g̀õ s̀òkēngu p̀ò ũ, láanip̀ò ũ, aaiò kaalea wáiwai e g̀òpii.

¹⁰ Má ní p̀onakea ní yaabo ní ǹòsek̀õfió ní wísilògb̀e k̀õfió ní filia gupuaò midē.†

¹¹ Wa b̀usupi kaale à g̀õ da wáiwai píie, a buio i zòble Babeli kíae ẁè b̀aaõkwí.‡

¹² Tó ẁè b̀aaõkwipi p̀à, má tó Babeli kía ní a b̀usudeò tàae wí ní musu, Babiloni b̀usupi i g̀õ wáiwai e g̀òpii. Ma Dii Zígõde máme má ò.

¹³ Má tó yá p̀ò má ò b̀usupi le píie, yá p̀ò kú láe bee guu ānabike p̀ò Zelemii k̀è bui píi musu.

¹⁴ Ampio aa zòble buionne dasi ní kía z̀òò, mí flaboné ní yákwewa ní ní p̀òkewáò.

Dii p̀òkūma imib̀ò

¹⁵ Yá p̀ò Dii Isailio Lua òmēen ke a m̀è: Imib̀ò p̀ò ma p̀òkūma v̄ē ka a pai si ma z̀í, ní tó bui p̀ò mále n zímáò mi nípii.

¹⁶ Tó aa m̀í, aa tálaatalaabo, aaiò ìande yá ke f̀enda p̀ò mále síngu yáí.

¹⁷ Ō ma imib̀opi sí Dii z̀í, má tó bui p̀ò Dii ma zímáò m̀í nípii.

¹⁸ A ma z̀í Yelusaleũ ní Yuda ẁéleó ní ní kíaò ní ní gbãadeòwa, ké aa g̀õ bezia ũ, s̀òkēngu p̀ò ũ, láanip̀ò ũ, gbékab̀ò ũ, lá a ku gbãewa.

¹⁹ A ma z̀í Egipio kí Falaòwa ní a ìwaò ní a kía deeò ní a gbéò píi

²⁰ ní bui p̀ò kú weò píi ní Uzu b̀usu kíaò píi ní Filitē kíaò píi, Asekeloni kía ní Gaza kíaò ní Ekeloni kíaò ní

Asedoda gbé k̀ónaò kíaò, ²¹ ní Edòũ ní M̀abuo ní Am̀oniò

²² ní Tii b̀usu kíaò píi ní Sidò b̀usu kíaò píi ní ísia baa b̀usu kíaò píi

²³ ní Dedãò ní Temaò ní Buzuo ní bui p̀ò aaí ní k̀ãkãò k̀éleò

²⁴ ní Laalubuo b̀usu kíaò píi ní bui p̀ò aa ku guwaiwaiuo píi

²⁵ ní Zimli b̀usu kíaò píi ní Elaũ b̀usu kíaò píi ní M̀ede kíaò píi

²⁶ ní gugbántoo oi b̀usu k̀aikái ní a z̀azãò píi ní dúnia b̀usu píio. Babeli b̀usu kíaò mé aa mi ní gb̄ea.

²⁷ Oné ma Dii Zígõde Isailio Lua ma m̀è, aa ípi mi e à z̀õlemáe. Aa pisi, aai léle, aa fele bo f̀enda p̀ò mále síngu yáí.

²⁸ Tó aa g̀í imib̀opi síi n z̀í aa a imi, oné ma Dii Zígõde ma m̀è aa mi teasie.

²⁹ Ma yáyaama guu, lá mále daale ẁéle p̀ò ma tó kuwàwa, ampio s̄ aa b̀ò p̀ãe? Aa b̀ò p̀ãò, asa mále f̀endadeò sisi dúnia gbépiiwa.

Ma Dii Zígõde máme má ò. ³⁰ Anabikeke yápi musu ǹ me,

Dii a pala za musu,

a p̀una za a kúki p̀ò a kua adoau,

a pala a b̀usudeòwa gbáugbáu,

a wiile lán gbé p̀ò lé òz̄õ v̄ewawa,

i zòadò dúnia gbépiiwa.

³¹ A k̀õfi a gé e dúnia léwa,

asa Dii a b̀òò ní bui píioe,

a yákpaleke ní gb̄enazina píio,

i f̀enda si v̄aikenaògu.

Dii mé ò.

³² Dii Zígõde m̀è:

Gwa, kaale a li b̀usu ní b̀usuo, a,

zàaían gbãa mé lé fele za dúnia léwa.

³³ G̀òò bee gbé p̀ò Dii a ní dedeò aao ku dúnia léla e ní a léleo. Wa ní gaa óòbo, wa ní ge séle wà v̄io, aao kálea lán p̀otuo gbõwa t̀òle.

† 25:10 Zel 7.34, Zia 18.22-23 ‡ 25:11 2Lad 36.21, Dan 9.2

34 Sādānao, à koo pūna à búbuape,
kpàsa dōanao, à gbeembo būsuu,
asa á kòlokpago kàe,
á kwé à wíwi kélékélé lán sekpalawiawaε.

35 Sādānao bokli eo,
kpàsa dōaanapio e bàaleo.

36 Sādānao wii ma do,
kpàsa dōaanapio lé búbuape,
asa Dii lé ní dádākekliio kaalεε.

37 An gu namableklio gō da kílíkili
Dii pòkūma pāsí yái.

38 A bo a tòou lán nòomusuwaε,
an būsui i gō wáiwai ibεεo fēnda
ní Dii pòkūma pāsio yái.

26

Zelemii kua ga lézi

1 Yudaó kí Yoakiū, * Yosia né kpalablea goo, Dii yá'òmεε à mè: 2 Ma Dii ma mè,
ge ze ma kpé ua, ní yá'o Yuda wélede pò lé mó lousisii ma kpé uauone pii. Yá pò
má dilenεo oné pii. Nsu n a kee too. 3 Wilio dōo tó aa we n yāma, an baade i bo
a zé vāiu, mí yá pò ma zεo yāa mà yíamá an vāikea yái bo ma nòseu. 4 Oné ma
Dii ma mè, tó aai swáse ma yái aa ma ikoyā pò má kpámá kūao, 5 tó aai swáse
ma zòblena ānabi pò mio dilené mōomōo yáio, lá aai gi swásēii yāawa, 6 má ke
kpée beε lá má kè Siloεwaε, † mí tó wéleε beεpi gō gbékabo ũ bui piiε.

7 Sa'onao ní ānabio ní gbé kīnio pii yá pò Zelemii ò Dii uapi mà. 8 Ké Zelemii
yá pò Dii dàe à o gbéone òné a làa, sa'onao ní ānabio ní gbé kīnio pii aa opèlεwà
aa mè: N gaε. 9 Bóyāi n ānabikekè n mè kpée bee a gō lán Silowa, mé wéleε bee
a gō bezia ũ wáiwai? Ǿ wà līa Zelemiizi Dii ua we. 10 Ké Yuda gbāadeo mà
māa, aa bò kibe aa gè Dii ua, ǿ aa zòle Bole Dafu saε. 11 Ǿ sa'onao ní ānabio ò
gbāadepione ní gbé kīnio pii aa mè: Wà yāda gōepia wà aà de, asa à àsi bēε ò
wéleε bee musuε, á swá mà. 12 Ǿ Zelemii ò gbāadepione ní gbé kīnio pii à mè:
Dii mé ma dile mà àsi bēε pò á mà kpée bee ní wéleε beeo yá musupi o. 13 A á
zé ní á yākeao lile, í Dii á Lua yāma, Dii i gbasa yá pò à mè á yíawá bo a nòseu.
14 Mapi sō má na á ǿzi ke kò. A kemεε lá à kèε maawa. 15 Ama àò dō sāsā, tó
a ma de, á tó yāesaidεa yá wí á musu ní wéleε beeo ní gbé pò kú a guuó piiε,
asa síana guu Dii mé ma zī síana mà yápio káé á swáwa. 16 Ǿ gbāadepio ní gbé
kīnio pii ò sa'onao ní ānabione aa mè, wá fō yāda gōepia wà aà deo. A yá'òwεε ní
Dii wá Lua tóε.

17 Ǿ būsui maezōoεo fēle ò bílaε aa mè: 18 Mōlεε gbé Mise ānabikekè kí Ezekia
goo, a ò wá Yudaone pii à mè:

Dii Zīgōde mè,

wa Síona sa pa bua ũε,

wa to Yelusaleū gō bezia ũ,

a kpé sísi i gō sísi líkpεde ũ. ‡

19 Kí Ezekia ge Yuda gbēε Misepi dèe? Ké Ezekia pi Dii vía ví, i awakpaè, ǿ Dii
yá pò à mè á yíamá bò a nòseuo lé? Wápio sō wá ye yāzōo i wáziaε yá? 20 Gbēε
ku à ānabikekè ní Dii tóo lo. Aà tón Ulia, Semaia né, Kiliayaaliū gbéε. A àsi bēε

* 26:1 2Kia 23.36-24.6 † 26:6 Yoz 18.1, Sou 78.60 ‡ 26:18 Mis 3.12

doŭ pɔ Zelemii ò wélee bee yá musu ò lo. ²¹ Ké kí Yoakiũ ní a negɔnao ní a kía deeo Uliá yápi mà, a wèele à aà de. Ké Uliapi a feena mà, vía aà kù, ɔ à bàalè tà Egipi. ²² Ɔ kí Yoakiũ gbéɔ zì Egipi ní Akaboo né Elenatão. ²³ Aa Uliá kù sùò kíe, ɔ à aà dè ní fɛndao à aà ge se zù táaaɔ víkíi. ²⁴ Bee gbɛa Safana né Aikaũ zè ní Zelemio, ɔ wi aà kpámá aa aà dè lo.

27

Zelemii zuudaa azíaa

¹ Yudaɔ kí Zedekia,* Yosia né kpalablea gɔɔ, ma Zelemii, Dii yá'òmeɛ ² à mè: Zuu fɔfɔ, ní ba kákau ñ da n noɛ, ³ ní bo ge lɛdi kíaɛ beeo zína pɔ aa mò Zedekia kí Yelusaleũne: Edoũɔ kía ní Mɔabuɔ kiao ní Amɔniɔ kiao ní Tiideɔ kiao ní Sidɔdeɔ kiao. ⁴ Lɛdiné aa o ní diiɔne, ma Dii Zígɔde Isailio Lua ma mè, ⁵ máme ma ɔ pòo ma dúniá kè ní gbɛnazínaɔ ní nòbo pɔ kú a guuɔ ní ma iko zɔɔo, ɔ mi kpa gbé pɔ má yeiwa. ⁶ Málɛ á bùsuɔ na ma zòblena Babeli kí Nebukanɛzaɛ a ɔzì sa. Baa sɛ̀anɔboɔ aao de aà pɔ ũɛ. ⁷ Bui píi i zòbleè ní aà néo ní aà tɔũnao aà kpe e aà bùsu iko lé àò ká, bui dasio ní kía zɔɔo i gbasa aà bùsudeɔ ka zòbleu.

⁸ Bui ge bùsu pɔ a gbéɔ i Babeli kí Nebukanɛza zuu se à zòbleèò, má buipi naè a ɔzìe, i ní wetá ní fɛndao ní noanao ní gagyão e aa ge midɛ. ⁹ Asu swáse á ãnabio yáio ge á màsokenaɔ ge á nana yãboɔlekenaɔ ge á welendeɔ ge á esede pɔ aale oé á zòble Babeli kíaɛo. ¹⁰ Eɛ pɔ aale ãnabikekeoé mé a to wà á kùkù táánɔ, ío zà ní á bùsu. Má ɔzɔ́ázíe, we á gagau. ¹¹ Bui pɔ aa Babeli kía zuu se aa zòbleèò sɔ, má tó aao kú ní bùsuu aao sɛ̀wauɛ, aaiɔ ku we. Ma Dii máme má ò.

¹² Ma yápi ò Yudaɔ kí Zedekiaɛ píi ma mè: A Babeli kía zuu se à zòbleè ní aà gbéɔ, ké à e àò ku. ¹³ A ye à gaga ní zìo ní noanao ní gagyão lá Dii ò bui pɔ i zòble Babeli kíaɛo a gawa yà? ¹⁴ Asu swáse ãnabi pɔ aai oé á zòble Babeli kíaɛo yáio. Eɛ ɔ aai ãnabikekeoé. ¹⁵ Dii mè i ní zìo, eɛ aaiɔ ãnabikekeoé ní a tóo. An yáí á ɔzɔ́ází, í midɛ, ápiɔ ní ãnabi pɔ aaiɔ ãnabikekeépiɔ sãnu.

¹⁶ Ɔ ma yá'ò sa'onaoɛ ní gbé kíniɔ ma mè, Dii mè ásu swáse á ãnabi pɔ aaiɔ ãnabikekeéɔ yáio. Aai me wa Dii kpé pɔɔ séle Babiloni bùsuu wà suò tiatiaɛ. Eɛ ɔ aaiɔ ãnabikekeoé. ¹⁷ Asu swáse ní yáio. Aa a zòbleananke Babeli kíaɛ, ké à e àò ku. A ye á mɛɛwíɛ bee gɔ bezia ũ yà? ¹⁸ Tó ãnabiɔn ní ũ síana, mé Dii yá ɔ aale o, a maa aa kuleke Dii Zígɔdeɛɛ, ké wasu pɔ pɔ gɔ aà kpéuɔ ní Yudaɔ kía beo ní Yelusaleũ séle taò Babilonio yáí. ¹⁹⁻²⁰ Asa ké Babeli kí Nebukanɛza Yudaɔ kí Yekɔnia, Yoakiũ né kù tàò Babeli ní Yelusaleũ gbɛzɔɔo ní Yuda gbɛzɔɔo píi, i Dii kpé m̀pɛleɔ ní íkakiɔ ní tadiboɔ ní pɔ kíni pɔ gɔ wélepiuɔ séle. ²¹ Yá pɔ Dii Zígɔde Isailio Lua ò pɔ pɔ gɔ a kpéuɔ ní Yudaɔ kía beo ní Yelusaleũ musun ke: ²² A mè wa pɔpiɔ séle taò Babelie. We pɔpiɔ aao kuu e àò gé sélei à suò a gbɛu la.

28

Anabi ɛgena Anania

¹ Yudaɔ kí Zedekia kpalablea wè síiɔde mɔ soode guu ɔ ãnabi Anania, Azuu né, Gabaɔɔ gbé òmeɛ Dii ua sa'onao ní gbé kíniɔ wáa à mè: ² Dii Zígɔde Isailio Lua mè á Babeli kía zuu é. ³ E wè pla àò gé kái á tó wà su ní a kpé pɔ pɔ Babeli kí Nebukanɛza séle tàò Babelio a gbɛu la. ⁴ A tó Yudaɔ kí Yekɔnia, Yoakiũ né su lo ní Yuda zìzo pɔ wà tàrɔno Babelio píi. Dii mé ò, à mè á Babeli kía zuu é.

* 27:1 2Kia 24.18-20

5 Ǿ ānabi Zelemii wè ānabi Ananiapiwa sa'onao ní gbé pò kú Dii uao wáa 6 à mè: Ami! Dii ke màa! Dii ke lá ní a ānabikekèwa, aà to wà su ní a kpé pò ní gbèu la ní zìzo pò aa ku Babelio pii. 7 N beeo swáse n yá pò máe one gbépii wáae bee ma. 8 Anabi pò kú wá āa za káaukaauo ānabikekè zì ní músio ní gagyāo yá pò a būsu daside ní ní kía zōo le yá musu. 9 Anabi pò ānabikekè à mè ao aafiae sō, tó à kè lá a òwa, ò wa dō ké Dii mé aà zì síana. 10 Ǿ ānabi Anania zuu pò da Zelemii nœpi bò a è. 11 A ò gbépii wáa à mè: Dii mè màa á zuu pò Babeli kí Nebukanēza dà bui pii e e wè pla ào gé kái. Ǿ ānabi Zelemii gèzēa.

12 Anabi Anania zuu pò a bò ānabi Zelemii nœ a èpi ea gbea, Dii yā'ò Zelemii e à mè: 13 Ge n o Ananiae ma Dii ma mè, zuu pò wa kè ní lío ò ní èo lò? Mò zuu má ke sa a gēe ũ. 14 Ma Dii Zīgōde Isailio Lua ma mè má mò zuu da bui pii, aai zoble Babeli kí Nebukanēzae. Baa sèanoboo má ní naè aà zīē.

15 Ǿ ānabi Zelemii ò ānabi Ananiae: Ma yāma Anania! Dii mé i n zio, ò ní tò gbépio ee náaikè. 16 Ayāmeto Dii mè nýō ánuato. Nyō wēe bee bleo, asa ní ò gbéone aa bō Dii kpeε.* 17 Wēpi mo soplade guu ò ānabi Anania gàu.

29

Lá pò Zelemii kpàsá zìzōne

1 Anabi Zelemii kua Yelusaleū ò à lá kpàsá zìzōo gbēzōone ní sa'onao ní ānabio ní gbé pò Nebukanēza ní naaa Yelusaleū à tārino Babelio. Yá pò a kè lápi guun ke. 2 A lápi kè kí Yekonia ní a dao ní a iwao ní Yuda gbēzōo ní Yelusaleū gbēzōo ní siao ní li'ānao kúkūa Yelusaleū tārino Babeli gbeae.* 3 A lápi kpà Safana né Elasa ní Ilikia né Gemaliaowae, ò Yudaó kí Zedekia ní zì ò kí Nebukanēzawa Babeli. Lápi guu à mè: 4 Yá pò Dii Zīgōde Isailio Lua ò gbé pò á tò wà ní naaa Yelusaleū wà tārino Babelionen ke: 5 A zōle we, í kpedobō. A pótō bua, ío ble. 6 A nœse, í néo iirno. A nœse á néone, í á nenœo kpàsá gōowa, aai néo i, ío kó, ásu laoa zé séleo. 7 A wéle pò má tò á kú a guu maa wēle. Ali wabikea wélepi yá musu, asa tó wélepi maa, ò á kua ao na. 8 Ma Dii Zīgōde Isailio Lua ma mè, ásu to ānabio ní màsokena pò kú á guu á sásāo. Asu swáse nana pò aai o yáio. 9 Ee ò aai ānabikekeoé ní ma tōo, kási máme mi ní zio. Ma Dii máme má ò.

10 Ma Dii ma mè, tó á kua Babeli wè bàakwipi pà,† má mó á kíi, mí yāmaa pò ma a legbè keé, mí suáno á gbèu. 11 Asa má yá pò ma zeò mà keé dō. Ma Dii máme má ò. Aafia yáe, i ke yāpāsi no. Má á ká zia pò á wé dōiwa. 12 Goo bee á mó wabikeia, í lezumazi, mí swáse á yái. 13 A ma kíi wēle, í ma e, tó a su ma kíi wēle ní nòsemendoo.‡ 14 Ma Dii ma mè á ma e, mí á kāaa mà suáno á pá ziu. Má á bōle buio guu ní gu pò ma zōuázio pii, mí ea suáno gu pò ma á yáu. Ma Dii máme má ò. 15 Ma bee ò ké a mè máme ma ānabio kpàwá Babeli yáie. 16 Ma Dii ma mè, kía pò zōlea Davidi kpalau ní Yelusaleūdeo pii, á gbé pò aai táanoopio, 17 má zì ní noanao ní gagyāo káingue, aai gō lán kaadœen vlāa pò wa fō bleowa. Ma Dii máme má ò. 18 Mí péma ní fēndao ní noanao ní gagyāo, vla i dúnia būsu gbépii kú ní yái. Aao de láaipō ũ, sōkēngu pò ũ, láanipō ũ, gbésōsōbō ũ bui pò ma ní yá ma ní kpá ní guuone pii. 19 Asa aai swáse yá pò má dà ma zòblena ānabione aao oné láasaio. Ma Dii máme má ò. Apio sō i swáseio. Ma Dii máme má ò.

20 A ma yāma, á gbé pò má tò wà á kúkū Yelusaleū wà tàano Babelio. 21 Ma Dii Zīgōde Isailio Lua ma mè, Kolaia né Ahabu ní Maasea né Zedekiao lé ānabikeké

* 28:16 Iko 13.6 * 29:2 2Kia 24.12-16 † 29:10 2Lad 36.21, Dan 9.2 ‡ 29:13 Iko 4.29

ń ɛɛo ń ma tóɛ. Má ń na Babeli kí Nebukanɛzaɛ a ɔzĩɛ, i ń dɛɛ á wáa. ²² A Yuda pɔ á kú Babeli zĩzɔ ũɔ áli gbé ká à ɛɛũ ń gbépiɔ à mɛ: Dii kɛɛ lá Babeli kía kè Zedekia ń Ahabuoɛ à ń kpáɛawa. ²³ Asa aa wíyā kèɛ, aa gbāsíkè ń ń gbédee nao, mé aa ɛɛtò ń ma tó, aa yá pɔ mi danéo ò. Má yápi dɔ, a seeladen ma ũ. Ma Dii máme má ò.

Anabi ɛgena Semaia

²⁴ Dii ò Zelemiie aà o Nɛɛla gbé Semaiaɛ aà mɛ: ²⁵ Dii Zigɔde Isailiɔ Lua mɛ, n lác kpàsā sa'ona Zefania, Maasea nɛɛ ń nzia tóo ń sa'on kɛniɔ ń Yelusaleũdeɔ pii n mɛ, ²⁶ Dii mé Zefaniapi kpà sa'ona ũ sa'ona Yoiada gbɛu aàɔ wéte Dii kpéi, i íande pɔ lé ānabikɛkɛɔ gbá ń ń mio daliu. ²⁷ Ŋ n Zefaniapi là, bóme tò i Anato gbé Zelemii pɔ lé ānabikɛkɛné wetāo ni? ²⁸ N mɛ Zelemiipi lá kpàsāé Babeli à mɛ á gɔɔplakɛ weɛ. A zɔle we, í kpɛdɔdɔ. A pótɔ bua, íɔ ble.

²⁹ Sa'ona Zefania lápi kyokè ānabi Zelemiie, ³⁰ ũ Dii yā'ò Zelemiipie à mɛ: ³¹ Lá kpàsā zĩzɔɔne m̄pii, ní oné ma Dii ma mɛ, lá Nɛɛla gbé Semaia ānabikɛkèé, máme ma aà zĩo, ũ a tò a ɛɛ náaikè, ³² a yáí ma Dii ma mɛ, má íada Nɛɛla gbé Semaiaapiwa ń aà buiɔɛ. Aà buie a e àɔ ku ma gbéɔ guuo, mé a èfāai pɔ má kɛ ma gbéɔne eo, ké a òné aa bɔ ma kpɛ yáí. Ma Dii máme má ò.

30

Isailiɔ sua ń pɔ ziu

¹ Dii yā'ò Zelemiie à mɛ: ² Ma Dii Isailiɔ Lua ma mɛ, yá pɔ má òne pii ké lá guu. ³ Ma Dii ma mɛ, gwa, gɔɔe a mɔ ké má a gbé Isailiɔ ń Yudaɔ bɔ zĩzɔkɛu, mí suńɔ bùsu pɔ má kpà ń deziɔwa aa gɔ v̄í guu. Ma Dii máme má ò. ⁴ Yá pɔ Dii ò Isailiɔ ń Yudaɔ musun kɛ, à mɛ:

⁵ Ma Dii ma mɛ, à v̄ia wii ma dɔ!
Sɔkɛngu wiie, aafia wii no.

⁶ A gbèe la à ma,
gɔɛ mé i kúle nɛ'ia?
Akea ma nɛgɔnaɔ è,
an oa fɛnkpaá píi,
aale ɔ fífi ń gbɛɛwa
lán nɔɛ pɔ lé nɛ'iwai?

⁷ Waiyoo, asa gɔɔpi taasi v̄í zɔɔ,
gɔɔe aɔ muaaòo.
Yakɔbu buiɔ taasigɔɔɛ,
āma aa bɔu.

⁸ Ma Dii Zigɔde ma mɛ,
gɔɔ bee má zuu é'ɛné ń nɔɛ,
mí ń mɔdaonaɔ kékɛné.
Aa zɔble bui zĩloɔne lɔo,

⁹ ma Dii ń Lua, máme aa zɔblemɛɛ,
ń ń kí Davidi bui pɔ má dilɛnéo.

¹⁰ A Yakɔbu bui ma zɔblenaɔ,
ásu to v̄ia á kũo,
á Isailiɔ, ásu bílikɛo.
Ma Dii máme má ò.
Asa mapi má á bɔle za guzāzāue,
mí á buiɔ bɔle ń zɔblebusuu.

Yakɔbu buiɔ ɛa aɔ ku dɔdɔa nana,
gbɛe a to vɪa n kú lɔ.

¹¹ Ma Dii ma mɛ,
má kúánɔ á suabaa yáíe.
Bui pɔ mále á fáaa n guuɔ,
baa tó ma n mɪde píi,
má á midɛ míɔmíɔɔ.
Má á toto a zéwae,
má we à bɔ swágagasaio.*

¹² Asa ma Dii ma mɛ,
á bɔá b̀kɔɔɛ,
á kea'ia uusikè.

¹³ Gbɛe ku à kulekɛmɛɛ á yá musuo,
á bɔ a ɛɛ mao, a láaa vɪo.

¹⁴ A yá sà á yenzideɔgu,
aa yeázi lɔ,
asa ma á lé lán á ibɛɛwae,
ma á toto lán gbé pásíwae,
asa á tàaeɔ zɔɔɛ,
á duuna t̄isi.

¹⁵ Asu wiile á b̀kɔɔ wāwā yá musuo.
A tàae zɔɔ n á duuna t̄isio yáí
ma yá beeɔ kèié.

¹⁶ Wa á tàitainɔ taitai píie,
wi tá n á ibɛɛɔ z̄izɔɔ ũ píi.
Gbé pɔ aa á pɔɔ nàaaɔ gɔ pɔ naaaaɔ ũ s̄ɛ,
gbé pɔ aa á pɔɔ sèlɛɔ gɔ pɔ sélɛɔ ũɛ.

¹⁷ Má ɛa á gba aafia,
má tó á bɔ lóa,
ké wɪɔ oé pɔ v̄úaaaɔ,
Siɔnade pɔ gbɛe yeńzioɔ yáí.
Ma Dii máme má ò.

¹⁸ Má su n Yakɔbu buiɔ n pá ziu,
má n wɛnagwa aa su n gbɛu.
Aa n mɛɛwɪa zia vu,
aai ɛa kibɛ kpá lá a ziwa.

¹⁹ Wa sáaukpaa mamá n pɔna súuo.
Má tó aa dasikũɛ, aa lao lɔ,
má n kpɛlaɛ, wa n kpɛbɔ lɔ.

²⁰ Aaɔ de lán káauwa,
aaɔ zedɔamɛɛ nípiie,
mí ñada gbé pɔ gbāam̀nɛɔwa.

²¹ An gbɛe mé aɔ de n dɔaana ũ,
gbé pɔ neblè n guu mé aɔ de n kía ũ.
Má tó aà s̄mazi aàɔ kumanɔ kái.
Tó màa no, déme a f̄ɔ gɪ a wɛnii à s̄mazii?
Ma Dii máme má ò.

²² Aa gɔ ma gbéɔ ũ,

* **30:11** Zel 46.27-28

mí g̃õ ní Lua ũ.

²³ Ma pɔf̃e a f̃e lán zàa'ianawaε,
i su ṽaik̃enaɔ miwa lán zàalolowa.

²⁴ Ma pɔk̃ũma p̃as̃í a weeo,
sema ma yá pɔ ma zεð ma s̃õu k̃e.
Gɔɔgb̃ez̃ãz̃í á yápi gbad̃õ.

31

¹ Ma Dii ma m̃e
gɔɔ bee m̃áo d̃e Isailiɔ Lua ũ,
aaɔ d̃e ma gb̃ẽõ ũ.

² Ma Dii ma m̃e
m̃á maake gb̃ẽ pɔ b̃ò f̃enda léz̃iɔne gb̃áau,
m̃á gé Isailipiɔ gbai íampakli.

³ Dii b̃ò m̃òwá za k̃áaa à m̃e:
Ma yeaázi láaa ṽio,
a yáí ma á g̃áε ní gb̃ẽk̃eo.

⁴ M̃á εa á zεð, íɔ zεða.
Á Isaili nenɔnaɔ,
á εa á s̃és̃enaɔ se lɔ,
í b̃ɔε g̃eð pɔnakenaɔ ðw̃au.

⁵ A εa ṽeeliɔ ba Samali s̃is̃iɔ p̃ɔεu,
m̃é a banaɔ m̃é aa a be m̃ɔaok̃e.

⁶ Gɔɔe a m̃ó k̃é gud̃ɔanaɔ lé gb̃ãa zu Eflaiũ gb̃ès̃is̃í musu aa m̃e:
A f̃eε wà gé Siɔna Dii wá Lua k̃íi.

⁷ Ma Dii ma m̃e
à lesi Yakɔbu buiɔne ní pɔnaɔ,
à gulake buiɔ mide yá musu.
A to wà ma táasileá ma d̃ɔ, í m̃e:
Dii, ñ n gb̃ẽ Isaili k̃ɔnaɔ suaba.

⁸ M̃á b̃òñnɔ gugb̃antoo oi bùsuue,
m̃í ní k̃áaa za d̃únia léwa.
Ṽiaɔ ní εεɔ ní ñosindeeɔ aaɔ kú ní guu
ní ñɔe pɔ kúleá ní ñɔw̃aw̃aɔ.

Gb̃ẽ bílapiɔ su la dasidasi,
⁹ aa su ní w̃é'io ní awakpaam̃εεo.
M̃áo d̃ɔaané swa saε
zé s̃álala pɔ aa g̃ẽmb̃ɔleuo guu,
asa Isailiɔ maen ma ũ,
Eflaiũ buipiá ma ñeg̃õε s̃éíε.

¹⁰ A buip̃áleɔ, à ma yãma,
í a kp̃àwake ísiabaaz̃ãz̃ãdeɔne.
Ma gb̃ẽ pɔ ma Isailiɔ f̃áaa,
m̃á εa mà ní k̃áaa l̃e,
m̃í a kp̃àsa s̃ãpiɔ d̃á lán s̃ãd̃anawa.

¹¹ Asa m̃á Yakɔbu buiɔ bo,
m̃á ní b̃ɔ gb̃ẽ pɔ an gb̃ãa d̃eñl̃aɔ ɔz̃í.

¹² Aa m̃ɔ gulake Siɔna s̃is̃í musu,

aa pɔnake ní èfãai pɔ má kènéo,
pɔwɛna ní v̄ɛɛo ní n̄isio
ní pɔtuo n̄'iao yáí.

Aaɔ de lán swalu idewa,
an ȳɛɛ a k̄ésámá bo.

¹³ W̄éndiaɔ pɔnake, aaɔ ðwã
ní èwaasoo ní maez̄oo píi.
Má ní oo lile pɔna ũ,
mí ní n̄ɛɛ n̄ininé,
an n̄ɛyaa gb̄eu má n̄ɛɛna dané.

¹⁴ Má tó bl̄e n̄iside f̄ɛ sa'onaozi,
má tó bl̄e maa àɔ di ma gb̄ézi.

¹⁵ Ma Dii ma m̄è
wàl̄e wii ma dɔ Lama,
wàl̄e búbuape,
wàl̄e óo w̄ɛnanno.
Laseli mé lé a n̄éó óo,
à ḡi awamai,
ké aà n̄éó ku bo yáí.*

¹⁶ Ma Dii ma m̄è
ásu óo bo,
ásu to w̄é'i bɔwá bo,
asa má á taasi ài kpáwáɛ.
Ma Dii máme má ò.
A buio b̄ole ní ìb̄eɛɔ b̄usu aa su.

¹⁷ A w̄é dɔ á ziai,
asa á buio su ní b̄usuɛ.
Ma Dii máme má ò.

¹⁸ Ma Èflaiũ buio w̄ɛnak̄ea mà aa m̄è:
Wá de lán gáae pɔ z̄i d̄ɛ d̄ɔowa,
ð n wá swágaga maamaa.
Wá gb̄esi, wí su,
asa míme ní wá Lua ũ.

¹⁹ Wa bɔ n kpe, ð wa n̄ɛl̄ile,
wá w̄ék̄ea gb̄ea wa wázia gb̄ègb̄è.
Wí wá kú wá èwaasogoo yá musu,
wá ḡɛ ḡɔ kpá wá w̄éi.

²⁰ Èflaiũ buioá ma né yenzideɔɔɛ,
ma pɔ d̄omáo lé?
Baa ké mio ní lele an yáɔ yáí m̄òom̄ò,
an yá lí s̄amaguɔ.
A yáí ma pɔ i bɔ ní guuo,
má w̄ɛnad̄óné maamaa.
Ma Dii máme má ò.

²¹ A líp̄el̄ep̄el̄e á z̄éu seela ũ,
à tó á s̄ò àɔ ku z̄é pɔ á b̄eupiwa.

Isaili léso, su n w̄éleɔ guu,

²² Nen̄ɛ p̄òob̄oz̄ák̄ena,

* **31:15** Daa 35.16-19, Mat 2.18

ńyɔ̄o liaaliaa e bɔe ni?

Ma Dii má yá dafu dile dúniau,
nɔepi mé aɔ ɔlia a gɔi sa.

²³ Ma Dii Zígɔ̄de Isailio Lua ma mɛ̀, tó ma suńnó ń pá ziu, gbé pókú Yuda búsuo ń a wélede ɔ me: Dii báaada a sísí pókú a kua adoau, gu pókú yázede kuu. ²⁴ Wa zɔle Yuda búsuo ń a wélede, sèwanao ń dádakena ń pii. ²⁵ Asa má gbé pókú imi ń yèe símá ń gba í, mí tó gbé pókú nɔana ń gbáa símá ń ká.

²⁶ Goo bee ɔ wépingu pókú mále e wèea. Ké ma gugwà, yá pókú má è i guupi na.

Dii bàa ɛa kua ń Isailio

²⁷ Ma Dii ma mɛ̀ gɔɔe a mó ké má tó gbɛnazinao ń pɔtuoo gupa Isaili ń Yuda búsuo. ²⁸ Lá ma wɛdɔné yáa, ma ń fuangba, ma ń gboo, ma ń pisabò, ma yáylamá, màa má wétéńzi sa, má ń zedɔ, má ń gba gbáa. Ma Dii máme má ò. ²⁹ Goo bee aa me maee véebe kùma blè ɔ néo swaa fénkpàò,† ³⁰ asa baade a ga a duuna yáie. Gbé pókú véebe kùma blè swaa mé a fénkpa.

³¹ Ma Dii ma mɛ̀, a gɔɔ a mó ké ma bàa a ɛa aɔ kú ń Isailio ń Yuda ń dafu.‡
³² Ma bàa aɔ kú ń lá a kú ń ń dezio gɔɔ pókú ma ń kú ń ɔwa ma ń bóle Egipiawo. Asa baa ké má de ń zá ũ, aa ma bàakuarinó yá gbòoe. Ma Dii máme má ò. ³³ Lá ma bàa aɔ kú ń Isailio gɔɔ bee gbɛan ke.

Má a ikoyá dané ń nòse guu,

má ké ń sɔwa.

Má de ń Lua ũ,

aaio de ma gbé ń ũ.

³⁴ An gbèe a yádada a deeeo,

gbèe a ma dɔa da a gbéeeo,

asa ampíi aɔ ma dɔe,

ńéfenen gbèzɔo píi.

Ma Dii ma mɛ̀

má ń tàaeo kémá,

má ń duuna yáda lo.§

³⁵ Ma Dii ma mɛ̀ máme ma íatè dile à gupu fáane,
ma mɔvua ń saanao pèpe aa gupu gwá,
mi to ísia fele, a ikooao pūna,
ma tón Dii Zígɔ̄de.

³⁶ Mé i ke pópí ń gòmalo,
Isaili bui a mideme ń bauo.
Ma Dii máme má ò.

³⁷ Ma Dii ma mɛ̀ mé i ke wà musu yò
wà dúnia zímpeloo asii dɔo,
má gí Isaili bui ń píi
yá pókú aa kè yáio.

Ma Dii máme má ò.

³⁸ Ma Dii ma mɛ̀ gɔɔe a mó ké wa ɛa wélepi kálemee sea za Ananeli kalangawa e Gola Boleu. ³⁹ Za we wa ba poo geò Galebu sísíwa, wi liaa geò Goai. ⁴⁰ Guzule

† 31:29 Eze 18.2 ‡ 31:31 Mat 26.28, 1Kln 11.25, 2Kln 3.6 § 31:34 Ebe 8.8-12, 10.16-17

pó de gevíkíi ní nísigbõkõlekiio ũ ní bua pò kú we e za Sedõ swaiõ e Sõ Bõleu gukpe oi, apii aõ de ma pò ũe. Wa wélepi wi lõo, wa gboo bauo.

32

Zelemii tõeletua

¹ Dii yã'òmee Yudaõ kí Zedekia kpalablea wè kwide guu,* Nebukaneza kpalablea wè bao plasaide guu. ² Gõõ bee õ Babeli kíapi zigõõ liaa Yelusaleũi, mé wa ma kũa dakpeunaõ ua Yudaõ kí be. ³ Yudaõ kí Zedekia mé ma dakpeu we à mè: Bõyãi níle ãnabikeke n mè, Dii mè á wélee bee na Babeli kíae a õzi, i siai? ⁴ N mè má bõ Babiloniõ õziõ. Dii a ma na Babeli kíae a õzi, wá wesikõle, wí yãõ kõ léu. ⁵ N mè a ma kũ tamanõ Babeli. We máõ kuu e Dii ge ma yá keke. N mè tó wa zíkà ní Babiloniõ, wá zibleo.

⁶ Dii yã'òmee à mè ⁷ ma desẽ Saluũ né Hanameli a mõ ma kíi, i omee mà a tõe pò kú Anato lú, asa máme má a dae fẽee ũ, máme má a lua zé ví. ⁸ Ő ma desẽ né Hanameli pì mò ma kíi dakpeunaõ ua lá Dii òwa. A òmee mà a tõe pò kú Anato, Bẽyãmee buiõ bũsuu lú, asa máme má a lua zé ví. Má dõ ké yápi bõ Dii kíie, ⁹ õ má lù, ma ánuõ yõè le geõ ní plao. ¹⁰ Ma a tó kè láu má nana, õ ma ánuõpi ò kiloowa seeladeõ ae. ¹¹ Ő ma tõe pì lútaala lé nana, yá pò wa òle a yá musu ku a guu. Ma lápi sè ní lá pãle pò wi a lé nanao, ¹² má kpà Nelia né Baluku, Maasea tũnawa Hanameli ní seelade pò aa ní tó kè lápiuõ ní Yuda pò kãlea dakpeunaõ uaõ wáa. ¹³ An wáa má ò Baluku e ma mè: ¹⁴ Dii Zigõde Isailiõ Lua mè ò lãe beeo sé, pò pò wá a lé nana ní pò pò wi a lé nanao, ní ge da ouu, iõ ku we e gõõpla, ¹⁵ asa Dii Zigõde Isailiõ Lua mè, wa ea kpéõ ní tõeõ ní wẽebu lulu bũsue beepiu be.

¹⁶ Ké ma lápi kpà Nelia né Balukupiwa, õ ma wabikè Diiwa ma mè: ¹⁷ A'a Dii Lua, míme n n õ pòõ n musu ní zĩleo kè ní n gbãa zõõ, yãe líõ zĩ'ũ neo. ¹⁸ Ni gbẽkekené dasi, mé ni maeõ tàae wi ní néõne ní musu. Lua zõõ gbãade, n tón Dii Zigõde. ¹⁹ Yá pò ni zeõõ zõõ, yá pò ni keõ dasi. Ni wéte gbẽnazina yãkeaoi, mé ní fiabo baadee a yãkewa. Gbẽpii a zé pò á sè gbe'e. ²⁰ N dabudabuõ kè Egipi seela ũ, e ní a gbãõ niõ ke wá guu ní buipãleõ guuõ, õ n tóbò lá wãle ma gbãewa. ²¹ N n õ pòõ, n n gbé Isailiõ bõle Egipi ní dabudabukeao seela ũ ní n gãsa gbãao e vía gbéõ kũ. ²² N bũsu pò n a legbè ní deziõne n mè níyõ kpámá kpámá, bũsu pò ví ní zó'io diue beepi. ²³ Aa mõ sí, õ aai n yãmao, aa te n ikoyãio, aai zĩke yá pò ní òlẽnéwao, õ n yãe bee yĩamá pii. ²⁴ Babiloniõ koezõ wá wélei, aa dedekii bõ bũi sae ké aa e si yáí. Fẽnda ní nãnao ní gagyãõ mé tò wélepi naa ní õzi. Yá pò ní ò a ke kè, n wesie. ²⁵ Dii Lua, wéle kú Babiloniõ õzi, õ ní òmee mà tõe lú ní ánuõõ seeladeõ wáa?

²⁶ Ő Dii yã'ò Zelemii e à mè: ²⁷ Dii gbẽpii Luan ma ũ, yãe ò zĩ'ũ mee? ²⁸ A yáí tò ma Dii ma mè má wélepi na Babeli kí Nebukaneza ní Babiloniõne ní õzi. ²⁹ Babiloni pò lé zíkãõpiõ tesõwà ní a kpéõ, ké wá tulaletikãtea Baalie, wá itõle dii pãleõwa kpépiõ musu, wá ma pò fẽmee yáí.

³⁰ Isailiõ ní Yudaõ yá pò má yeio kè za ní ewaasogõõ, aa ma pò fẽmee ní pò pò aa kèõ. Ma Dii mame má ò. ³¹ Za gõõ pò wá wélepi kãle e ní a gbãõ a gbéõ ò ma nõse felemee. Aa tò ma pò pà, a yáí má ní yá mà ní gomala. ³² Isailiõ ní Yudaõ ma pò fẽmee ní vã pò aa kèõ ní ní kíãõ ní ní gbãadeõ ní ní sa'onãõ ní ní ãnabiõ ní Yelusaleũdeõ ní Yudaõ pii. ³³ Mikpe aa òmee, i ke ae aa òõ. Míõ yãðadané mðõmõõ, kási aali swãseio, aa gĩ totoai. ³⁴ Aa pòbẽõ kãle kpé pò ma tó kuwà, aa a gbãlè.

* 32:1 2Kia 25.1-2

³⁵ Aa gulesio bò Baalie Beninõũ guzulɛu, aa ní negõɛo ní ní nenõɛo kpà Mòlõkuwa. Mámɛ ma yápi dilenéo, a làasoo i gẽ ma sõ guu seo.† Yābẽe pó aa kè aa Yudaõ dàò duunaun we.

³⁶ N m̀è f̀enda ní nɔanao ní gagyão mé tò wéleɛ bee naa Babeli kía ɔzi, ɔ ma Dii Isailio Lua ma m̀è, ³⁷ b̀usu pó ma ɔz̀ũnzi ní p̀okũma pãsió ní pofẽ zõõõ, má ní kãaa b̀usupio guu we mà suńno ní gbɛu lae, mí tó aao ku dɔdɔa. ³⁸ Aaio de ma gbéõ ũ, mío de ní Lua ũ. ³⁹ Má tó aao ma vĩa ví gɔɔpii ní ǹsemendoo zé doũ guu, ké aao ku aafia ní ní néo. ⁴⁰ Ma bàa aò kúrno gɔɔpiiɛ, má kámabo ní maakeanéo. Má tó aao ma vĩa ví ní s̄sue, aa bɔ ma kpe bauo. ⁴¹ Ma pɔ io dɔmá, mí maakené. Má ní zedɔ b̀usue beepiu síana ní ǹsemendoo ní p̀eão.

⁴² Ma Dii ma m̀è, lá ma yá sae bee yĩa gbépiowa pii, màa má ní gba aafia lá ma a legbènéwa. ⁴³ B̀usu pó ále o à ḡõ bezia ũ, gbènazinae ge pɔtuoɛ ku a guuo, má nà Babilonionɛ ní ɔzi beepi, wa ɛa tɔlɔo lúlu a guue. ⁴⁴ Wa tɔlɔo lúlu ní ánusuo, wi tóo dada láu, wi a lé nana seeladeo wáa B̄yãmɛɛ buio b̀usuu ní wéle pó liaa Yelusaleũzio ní Yuda wéle ní gusisideo ní gusalalao ní gbáao, asa má suńno ní pá ziuɛ. Ma Dii mámɛ má ò.

33

Dii legbèa Yelusaleũ yá musu

¹ Dii yá'ò Zelemiiɛ lo gɔɔ pó wà aà tàta dakpeunaõ ua, à m̀è: ² Ma Dii ma m̀è ma tɔle ikàsa, má kàle ma a zèdɔ, ma tón Dii. ³ Lezumazi, má wema, mí asiiyã zõõ pó ní d̄õõ onɛ. ⁴⁻⁵ Asa ma Dii Isailio Lua ma m̀è, wa wéleɛ bee kpéõ ní kibeo kwé. Alɛ zika ní Babiloni b̀usude pó koez̄ázio, kási á kpépio pa ní gbènazín geɔɛ. Má ní dede ní kp̄nɛo ní pof̄eoɛ. Má gí wélepizie a gbéõ v̄aikɛa yáí.

⁶ N beeo má m̀è ní ɛɛo ní aafiao, mí a gbéõ gbágbã, mí tó nama t̄má, an zɛa io gbãa. ⁷ Má su ní Yudaõ ní Isailio ní pá ziu, mí ní zedɔ lán káauwa. ⁸ Má duuna pó aa k̀mɛɛ wolomá wásawasa, má tàe pó aa k̀mɛɛ aa b̀ò ma kpe k̄má. ⁹ Wélepi a ma tɔbɔ, a ma pɔ ke na, wa ma táasileu, wi lémaa. Tó bui pó kú d̄unia guu pii yãmaa pó mále k̄eõ mà pii, an mɛ a dee, aa bílike aafia ní nama pó mále kpawào yá musu.

¹⁰ Ma Dii ma m̀è, i mɛ gue bee ḡõ bezia ũ, gbènazinaõ ní pɔtuoõ ku a guu bo. Kási Yuda wéleõ ní Yelusaleũ ḡaaé pó ḡõ f̄õõõ, gbènazina ge pɔtuo ku a guu gueio, ¹¹ wa pona ní yaalbo súu ma d̄ou ní n̄sek̄f̄io ní sáaukpaa sa'onao l̄õõ aao m̀è:

Wà Dii Ziḡõde sáaukpa,

asa a maa, aà gb̄kɛ láaa v̄io.*

Asa má tó b̀usupi su a gbɛu lá a káauwaɛ. Ma Dii mámɛ má ò.

¹² Ma Dii Ziḡõde ma m̀è, gue beeá beziaɛ, gbènazina ge pɔtuo ku a guuo, kási a wéle pii a ɛa àò dádãk̄k̄i v̄ie, sādānaõ i ní s̄aõ káleu. ¹³ Gusiside wéleõ guu ní gusalala wéleõ ní gbáa wéleõ ní B̄yãmɛɛ buio b̀usu wéleõ ní Yelusaleũ z̄ɛwiao ní Yuda wéleõ pii, s̄aõ ɛa ḡẽ ní kaau gb̄é pó lé ní nao aɛ. Ma Dii mámɛ má ò.

Dii legbèa Davidi bui yá musu

¹⁴ Ma Dii ma m̀è gɔɔɛ a mó ké má lé maa pó má gb̄è Isailio ní Yudaõne papa.

¹⁵ Gɔɔbeez̄í má tó

Davidi bui vl̄apa† gb̄ɛmaa ũ,

ili yãmaake a z̄éwa a b̀usuu.

† **32:35** Lev 18.21 * **33:11** Eza 3.11, Sou 118.1, 136.1 † **33:15** Isa 4.2, 11.1, Zel 23.5-6

16 Gɔɔ bee Yudaɔ dɛɛpoo,
Yelusaleũdeɔ aɔɔ ku dɔɔɔa.
Tɔɛ bee waliɔ aà sisiwà,
Dii pɔ̀ tò yá b̀òwanɔ na.

17 Asa ma Dii ma mè Davidi bui a kɛ́ɛ Isaili kpalawa bauo,† 18 Levii bui sa'onao kɛ́ɛ ma aɛ ní sa pɔ̀ wí a pɔ̀ kátɛu à tékũ oao ge ní p̀wɛntio ge ní lá gu lé dɔ sa'oa.‡

19 Dii yá'ò Zelemiiɛ à mè: 20 Ma Dii ma mè, tó a f̃ ma f̃aanɛ ní gwãasinao dilea gb̀ò, * ké aasu ke a gɔɔwa lɔ, 21 t̀ò, ma bàa kua ní ma z̀òblena Davidio a gboo, aà bui i kɛ́ɛ kpalawa sa. Maaɛ ní sa'ona Levii bui pɔ̀ aai ma gbagbaɔ lɔ.† 22 Ma z̀òblena Davidi bui ní Levii bui pɔ̀ aai zikemɛɛɔ, má tó aɔ dasi lán saanaɔwa, wa f̃ naoo, lán ísiale úf̃aawa, wa f̃ zaadauo.

23 Dii yá èa dèɛ Zelemiiwa à mè: 24 N yá pɔ̀ gbɛ́pio lé o màò lò? Aa mè ma gi bui mèn pla pɔ̀ má sɛ̀piozi. Maa aale saka ma gbɛ́gu, aale ní gwa bui ũ lɔ. 25 Ma Dii ma mè, tó mi f̃aanɛ ní gwãasinao dileo, mé mi iko dile musu ní z̃l̃eoɛo, 26 má gí Yakɔbu bui ní ma z̀òblena Davidioziɛ sa, ké aà bui su kpalable Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbu buiɔwa lɔ yái. Asa má suɛnɔ ní pá ziuɛ, mí ní wɛnagwa.

34

Dii lɛgbɛa Zedekiaɛ

1 Gɔɔ pɔ̀ Babeli kí Nebukanɛza ní a z̃g̃ɔɔ pii ní bùsu pɔ̀ àɛ kiblewàɔ gbɛ́ɔ pii lé z̃ika ní Yelusaleũdeɔ ní a z̃ɛwiao, Dii yá'ò Zelemiiɛ à mè: 2 Ma Dii Isailiɔ Lua ma mè, ge o Yudaɔ kí Zedekiaɛ ma mè, máɛ wɛ́ɛɛ bee na Babeli kíaɛ a ɔ̀z̃iɛ, i tesɔ̀wà. 3 Aa pi s̃ a bɔ̀ aà ɔ̀z̃io, wa aà kũ na Babeli kíapie a ɔ̀z̃iɛ. Aa wesik̃ɔ̀ɛ, aai yáɔ k̃ léu, wi taaànɔ Babeli. 4 N beo lé pɔ̀ ma Dii má gbɛ̀n ke: Ma mè wa aà de ní f̃ɛndaoo, 5 a ga nienieɛ. Lá wà tulaletikà aà dezi kía káau pɔ̀ d̀aaɔne téa, màa wa tulaletikaè téa, wi búbuapɛ̀è wà mɛ: Waiyoo kí! Ma Dii máme ma lépi gbè.

6 Ɔ anabi Zelemii yápi ò Yudaɔ kí Zedekiaɛ pii Yelusaleũ, 7 gɔɔ pɔ̀ Babeli kía lé z̃ika ní Yelusaleũdeɔ ní Yuda wɛ́ɛ pɔ̀ g̃ɔɔ, Lakisi ní Azekao. Yuda wɛ́ɛ bíide pɔ̀ g̃ɔɔ lén we.

Zɔbo

8 Kí Zedekia ledoukè ní Yelusaleũdeɔ à mè wà zɔɔ g̃ɔa wɛ́ɛɔ ũ kpàwake. A gbea ɔ̀ Dii yá'ò Zelemiiɛ. 9 Kí mè baade a zɔ pɔ̀ de Ebelu ũ kɛ́, g̃ɔɛ nɔɛ pii. Gbɛɛ su àɔ a Yuda dee ví zɔ ũ lɔ. 10 Ɔ gbàadeɔ ní gbɛ́ k̃niɔ lé kè dou aa mè, wá baade a zɔ kɛ́ g̃ɔɛ ge nɔɛ, wáɔ ní k̃ua zɔɔ ũ lɔ. Ké aa k̃ yámà, aa ní kɛ́. 11 Gbezã aa ǹɛɛ p̃ale sè, aa èa zɔ pɔ̀ aa ní kɛ́pio dà zɔbleu.

12 Ɔ Dii yá'ò Zelemiiɛ à mè: 13 Ma Dii Isailiɔ Lua ma mè, gɔɔ pɔ̀ ma á deziɔ b̀ɔɛ Egipi bùsu zɔbleu, ma a bàakuar̃nɔ yãd̃ilené ma mè 14 an baade lí a Ebelu dee pɔ̀ az̃ia yiamá ké a wè soplade guu. Tó à zɔbléné wè soolo, aali aà kɛ́.* Ɔ á deziɔ i swásemazi aa ma yámào. 15 A su á d̀òwa, a yá pɔ̀ má yei kè, á baade g̃ɔa wɛ́ɛɔ ũ yá'ò a gbédɛɛɛ, ɔ̀ a k̃ yámà ma aɛ ua pɔ̀ ma tó kuwà. 16 Ɔ a ea a ma tó ɔ̀kpà, á baade èa a zɔ pɔ̀ a kè aà a p̃ɛã ke k̀ lɔ. A ea a ní dá zɔbleu, g̃ɔɛ nɔɛ pii.

17 Ayámɛto ma Dii ma mè, i swáɛ ma yáio, á baade i g̃ɔa wɛ́ɛɔ ũ yá'ò a gbédɛɛɛo. Ma Dii máme máɛ g̃ɔa wɛ́ɛɔ ũ yá kpàwakeé sa. Má á gbaɛ mà á kpá f̃ɛnda ní gagyão ní nɔanaoɛ. Má tó à g̃ɔ s̃k̃ɛngu pɔ̀ ũ d̃unia bùsu gbɛ́piiɛ.

† 33:17 2Sam 7.12-16, 1Kia 2.4 § 33:18 Nao 3.5-10 * 33:20 Daa 8.22 † 33:21 Zia 5.10 * 34:14 Bɔa 21.2, Iko 15.12

18-19 Yuda d̄aanao ní Yelusaleũ d̄aanao ní kí ìwao ní sa'onao ní bùsu gbé k̄niò ledoukèmanò, aa gè gáaena paaa zānguò. Ǿ aa ma bàakuañò yá gbòò, aai z̄ikè ledou pò aa kèmanòpiwao. A yáí má tó aa ḡò lán gáaena pò aa pàa pla aa gè a zānguopiwa, ²⁰ má ní na ní ibeè pò lé ní w̄eone ní ɔz̄iè, an ḡeò i ḡò b̄aò ní wàio pòblea ũ.

²¹ Má Yudaò kí Zedekia ní a ìwao na ní ibeè pò aale ní w̄eone ní ɔz̄iè, Babeli k̄ia z̄iḡò pò aale k̄éwápiò. ²² Ma Dii ma m̄è má yādilené, aai su w̄éèè beepiu, aai lélewà, aai tes̄wà. Má tó Yuda bùsu w̄éèè ḡò beziaò ũ, gb̄èe aò ku a guuo.

35

Lekabu bui

¹ Dii yā'ò Zelemiiè Yudaò kí Yoakiũ, Yosia né ḡoò* à m̄è: ² Gé Lekabu buiò b̄e. Yā'or̄nò, ní m̄óñnò ma kpé kpéne dou, ní v̄èè kpámá aa mi. ³ Ǿ ma ḡe Zelemii né Yazania, Habazinia t̄òña sisi ní a d̄aunaò ní a néò ní Lekabu buiò b̄edeò píi. ⁴ Ma ḡeñnò Dii ua e Lua gbé Anana, Igedalia né ìwao kpéne. A ku kpéne pò di b̄iib̄led̄šana Maasea, Saluũ ne kpéneae, gu pò gb̄èz̄òò kpéne kúu. ⁵ Ma tùu pò v̄èè ka a paio k̄alè Lekabu buip̄ione ní k̄eonaò, ɔ má òné: A mi. ⁶ Aa m̄è: Wili v̄èemio, asa wá dezi Lekabu né Yonadabu yādilew̄èè à m̄è wásuli v̄èemio e wá bui léwae. ⁷ A òw̄èè lò wásuli kp̄ed̄o, wásuli pót̄o, wásuli v̄èebu bao. A m̄è wásu wàò p̄op̄io v̄io, sema wàò ku zwàakp̄eò guu ḡoòpii, ké wà e ḡèḡè bùsu pò wá kú a guu b̄òm̄ò ũe beeu. ⁸ Wá wá dezi Lekabu né Yonadabu yápi k̄ua píe. Wápiò ní wá n̄eò ní wá neḡeò ní wá nen̄eò wili v̄èemio. ⁹ Wili kp̄ed̄o wàò ku a guuo. Wá v̄èebu v̄io ge bua ge p̄obui. ¹⁰ Wio ku zwàakp̄eò guue. Wá yá pò wá dezi Yonadabu òw̄èè k̄ua píe, wále z̄ikewà. ¹¹ Ké Babeli kí Nebukan̄eza sí wá bùsuu, ɔ wá òk̄e: A m̄ò wà bàale Babiloni z̄iḡòò ní Sili z̄iḡòone, wí tá Yelusaleũ, ɔ wa ḡò Yelusaleũ la.

¹² Ǿ Dii yā'ò Zelemiiè à m̄è: ¹³ Ma Dii Z̄iḡòde Isailiò Lua ma m̄è, ḡe o Yelusaleũdeone ní Yudaò píi ò m̄e: A swáse ledamai à ma yāmao lé? Ma Dii m̄ám̄e mále á la. ¹⁴ Lekabu né Yonadabu yādile a buione à m̄è aasuli v̄èemio, ɔ aa yápi k̄ua, aali mio e ní a gb̄aò, ké aale z̄ikè ní dezipi yáwa yáí. Mapi s̄o mio yā'óé m̄òm̄ò, ɔ ìli z̄ikè ma yáwao. ¹⁵ Mio a z̄òblena ãnabiò z̄i wá m̄òm̄ò, aaiò oé á baade b̄o a zé v̄ai guu, i a yákeò lile. Aaiò oé ásu te dii p̄alezi à zòblenéo, íò ku aafia bùsu pò má kpà á deziòwa guu. Kási i swásei à ma yāmào. ¹⁶ Lekabu né Yonadabu buiò z̄ikè yá pò an dezipi òw̄èè, ápiò s̄o ìli ma yāmao. ¹⁷ Ayām̄eto ma Dii Lua Z̄iḡòde Isailiò Lua ma m̄è, yá pò má ò má yía Yelusaleũdeò ní Yuda k̄niòwa, má yám̄ae, asa ma yā'òné, aai swáseio. Ma lez̄ur̄zi, aai weao.

¹⁸ Ǿ Zelemii ò Lekabu buip̄ione, Dii Z̄iḡòde Isailiò Lua m̄è, lá á á dezi Yonadabu yādileae k̄ua, ále z̄ikè yá pò a òw̄èèpiòwa píi, ¹⁹ a yáí Dii Z̄iḡòde Isailiò Lua m̄è, Lekabu né Yonadabu buie aò zòblee ḡoòpiiè, aò k̄éle we v̄i bauo.

36

Yoakiũ Zelemii lá kaa téu

¹ Yudaò kí Yoakiũ, Yosia né kpalablea w̄è s̄iòde guu, Dii yā'ò Zelemiiè à m̄è: ² Lá sé yá pò má òne Isailiò ní Yudaò ní buip̄aleò yá musu za ḡoò pò ma na yā'oan̄ewa Yosia ḡoò e gb̄a k̄éu píi. ³ Wiliò d̄so tó Yudaò yá pò ma z̄eò mà yám̄a an baade i b̄o a zé v̄aiu, mí ní tàaeò ní ní duunao k̄émá.

* 35:1 2Lad 36.5-8, Dan 1.1-2

⁴ Ǿ Zelemii Nelia né Baluku sìsi. Ké Zelemii yá pó Dii òe dàu lé siu Balukue, Ǿ àle ké láu. ⁵ Ǿ Zelemii òè: Lá wà gĩmεε ní gea Dii uao, ⁶ gé Dii yá pó má dàu má sìune ní kè láu kyokéiné we leyegoo. N a kyoke Yuda pó aa bò z̄sewia aa mòone pii. ⁷ Wiliò d̄so tó aa awakpa Diiε, an baade i b̄o a zé v̄aiu, asa kp̄ene ní p̄of̄ε yá pó Dii ò gb̄épiò musuo z̄oo.

⁸ Ǿ Nelia né Baluku kè lá ānabi Zelemii òewa pii, à gè Dii yá pó kú lápi guu kyokè Dii ua. ⁹ Yudaò kí Yoakiũ, Yosia né kpalablea w̄ε s̄ode, a m̄o k̄εokwide, wa ðile wà leye Dii kp̄ε kp̄eele Yelusaleũdeò ní Yuda pó aa bò z̄sewia aa mò Yelusaleũò pii. ¹⁰ Goōbeezi Baluku Zelemii yá taalapi kyokè Dii kp̄ε kp̄ea pó de lakēna Gemalia, Safana né pó ũ guue. Kp̄eapi ku B̄ole Dafu sae Dii kp̄ε ua lēsiue.

¹¹ Ké Gemalia né Mika, Safana t̄ũna Dii yá pó kú taala guupi mà, ¹² Ǿ à gè kibe lakēna kp̄éu, à gb̄āadeε beeò lè kálea we, lakēna Elisama ní Semaia né Delaiao ní Akaboo né Elenat̄ao ní Safana né Gemaliao ní Anania né Zedekiao ní gb̄āade k̄iniò pii. ¹³ Ǿ Mika taala pó Baluku a kyokè a mà k̄ané ní sw̄awa pii. ¹⁴ Ǿ gb̄āadepiò Netania né Yehudi, Selemia t̄ũna, Kusi síw̄ena z̄i Balukuwa aa m̄e: Oè aà lá pó à a kyokè gb̄éonepi se m̄ò. Ǿ Nelia né Baluku taalapi sè ḡeoné. ¹⁵ Aa òè: Z̄ole n̄ lápi kyokew̄ε. Ǿ Baluku a kyokèné. ¹⁶ Ké aa yápi mà, aale k̄o gwagwa w̄elewele, Ǿ aa ò Balukue: Sema wà yápi dau wà siu kíε pii. ¹⁷ Ǿ aa Baluku là wà m̄e: Kpelewa ní kè ní lápi k̄èi? A dàu a sìune yà? ¹⁸ Ǿ Baluku w̄emá à m̄e: Ké à yápi dàu a sìumεε, Ǿ má k̄è ní lák̄eb̄oo. ¹⁹ Ǿ gb̄āadepiò òè: A ní Zelemiio à ge ulε, gb̄εε su àò á kúk̄i d̄so.

²⁰ Gb̄āadepiò taalapi si ðile lakēna Elisama kp̄éu, Ǿ aa gè kí lè ua aa yápi siuè. ²¹ Ǿ kí Yehudi z̄i lápi séi, Ǿ à ge sè lakēna Elisama kp̄éu. Ké à s̄uò, à a kyokè k̄ipie ní gb̄āade pó kú aà saeo. ²² A m̄o lè m̄o k̄εokwide guue, íana kú. Kí z̄ole a kp̄éu, té kaa t̄asou ðile a à ae. ²³ Tó Yehudi lápi kyokè zek̄i àā ge síī, Ǿ kí í lápi z̄o we léu ní lakēna f̄ēnao, í zu t̄asou tépiu e lápi gè tek̄ù pii. ²⁴ Ké kí ní a ìwapiò yápi kyó mà, v̄ia i ní k̄ūo, aai ní ulaò ḡà wa k̄eo. ²⁵ Baa ké Elenat̄ā ní Delaiao ní Gemaliao awakp̄àe asu lápi kpasao, i ní ȳamao. ²⁶ Ǿ kí ò a né Yelamelie ní Azelie né Selaiao ní Abedee né Selemiao aa gé lakēna Baluku ní ānabi Zelemiio kúk̄i, āma Dii ní úle.

²⁷ Kí taala pó Zelemii a yá dàu a siu Balukue a k̄èpi kpasaa gb̄ea, Dii yā'ò Zelemiie à m̄e: ²⁸ Ea n̄ lá p̄ale se l̄o, ní yá pó kú taala séia guu, Yudaò kí Yoakiũ kp̄asapi k̄eu, ²⁹ ní ge o k̄ipie ma Dii ma m̄e, à taalapi kp̄asa à m̄e: B̄oȳai wa k̄eu wà m̄e Babeli k̄ia a m̄o b̄usue bee òokpa, i gb̄ēnaz̄ina ní p̄otuoò yáui? ³⁰ A yáí má ò Yudaò kí Yoakiũ yá musu, aà buie a z̄ole Davidi kpalauo, wa aà ge zu bàasie, íat̄ē i le f̄āane, f̄ii i kpawà gwá. ³¹ Má aà t̄aae ní aà néo t̄aae ní aà ìwao t̄aae wí ní musue, mí yá pó ma m̄e má yía Yelusaleũdeowa ní Yudaò pii yíamá pii, ké aai ma ȳamao yáí.

³² Zelemii taala p̄ale se kp̄à lakēna Baluku, Nelia néwa, Ǿ à lá pó Yudaò kí Yoakiũ kp̄asapi yá dàu a siuè pii a k̄eu. A yá bee taa k̄āf̄ik̄āfiè dasi l̄o.

37

Zelemii daakp̄eu

¹ Babeli kí N̄ebukanεza Yosia né Zedekia ðile Yuda b̄usu k̄ia ũ Yoakiũ né Yek̄onia gb̄eu.* ² Aap̄i ní a ìwao ní a b̄usudeò aai sw̄ase Dii yá pó ānabi òio. ³ Ǿ Zedekia Selemia né Yehukali ní sa'ona Zefania, Maasea néo z̄i ānabi

* 37:1 2Kia 24.17

Zelemiiwa aa mè: Wabikewēe Dii wá Luawa. ⁴ Zelemii ìò bebe gbé̄o guu, asa wi aà dakpeu gíao.

⁵ Goo bee Falaṣṣò b̀̀ Egipi ní a zìgṣṣò. Ké Babiloni bùsu gbé̄́ p̀́o lia Yelusaleũziò a baomà, ṣ̄ aa gòà. ⁶ Ǿ Dii yá'ò Zelemiiè à mè: ⁷ Ma Dii Isailiò Lua ma mè, Yudaṣṣò kí p̀́o gbé̄̄ zìma ǹ̀ ma lae, ge ǹ̀ oè Falaṣṣò zìgṣṣò p̀́o b̀̀le Egipi aale m̀́o d̀̀iaàleò ea tá ní bùsuu. ⁸ Babiloni bùsudeò ea m̀́o léle wé̄̄lepiwae, aai si aa tesṣṣwà. ⁹ Ma Dii ma mè ásu ázia sásá à me, Babiloniò goálaeo, asa aa tao. ¹⁰ Baa tó a Babiloni p̀́o lé zikaánṣṣò f̀̀ù píi, tó k̀̀ṣṣò mé g̀̀ò ní zwáakpeò guu, ampìò mé aa fele tesṣṣó á wé̄̄lepiwa.

¹¹ Ké Babiloni zìgṣṣò g̀̀ò Yelusaleũta Falaṣṣò zìgṣṣò yáí, ¹² ṣ̄ Zelemii f̀̀le lé gé Bēyāmēe buiò bùsuu a kpaale séi a gbé̄̄o guu we. ¹³ Ama ké à kà Yelusaleũ Bēyāmēe Bòleu, gudṣṣanaò gbēzṣṣò p̀́o wí me Selemia né Ilia, Anania tṣṣũna aà k̀̀ù à mè: N ye gé nai Babiloniòwae. ¹⁴ Ǿ Zelemii mè: Egee! Mále gé naimáo. Ǿ Ilia i we aà yáio, ṣ̄ à g̀̀eaànṣṣò gbāadeò k̀̀íi. ¹⁵ Gbāadeò p̀́o p̀̀aàzi, aa aà gbè̄̄ aa aà dàkpeu lakēna Yonatāa be, gu p̀́o wa d̀̀ile dakpeunaò be ũ. ¹⁶ Ǿ wà aà dà e p̀́o wà a bala k̀̀èu, à g̀̀ooplakè we.

¹⁷ Bee gb̄ea kí Zedekia gbé̄̄o z̀̀ì, wà aà b̀̀ò m̀̀òè azia k̀̀k̀íiu, ṣ̄ à aà là à mè: N yāe mà Diiwae? Zelemii wèwà à mè: Ao, a n na Babeli kía a ɔ̀̀z̄iè. ¹⁸ Ǿ Zelemii kí Zedekia là à mè: Tāae kpele má k̀̀ène ge ǹ̀ iwaṣṣne ge ní gbé̄̄oṣṣe ṣ̄ a ma dakpeui? ¹⁹ A ānabi p̀́o aa ānabikèkè aa mè Babeli kía a léle á bùsuwaoò ku máe? ²⁰ Tiasa ma dii kí, níle maa? Nsu to wà ea tamano lakēna Yonatāa beo. Tó ni ke máao, má ga wee. ²¹ Ǿ kí Zedekia mè wà Zelemii d̀̀ile dakpeunaò ua, wiò wé̄̄le p̀̀èkenao p̀̀èe kpawà lá gu lé d̀̀ò m̀̀endodo e p̀̀èe ge láaò wé̄̄leu. Ǿ Zelemii g̀̀ò dakpeunaò ua.

38

Zelemii zua l̀̀ò giuu

¹ Matā né Sefatia ní Pasuu né Gedaliao ní Selemia né Yukalio ní Malakia né Pasuuò yá p̀́o Zelemii lé o gbé̄̄oṣṣe mà à mè: ² Dii mè gbé̄̄́ p̀́o g̀̀ò wé̄̄le bee guuo ṣ̄ wa ní d̄ede ní f̀̀endao ge ní nṣṣanao ge ní gagyāo, āma gbé̄̄́ p̀́o aa g̀̀è nà Babiloniòwao aao ku. Aa b̀̀o aafia, aaiò ku. ³ Dii mè á wé̄̄le bee na Babeli kía zìgṣṣoṣṣe ní ɔ̀̀z̄iè, aai sí. ⁴ Ǿ gbāadeò ge ò k̄iè: Wà gbé̄̄́pi d̄e, asa àle zìgṣṣò p̀́o g̀̀òwēe wá wé̄̄le guuo k̄ādeè ní gbé̄̄́ k̄iniò píi, yá p̀́o àle oné yáí. Gbé̄̄́pi lé wá gbé̄̄́o aafia wēleò, sema an ásookea. ⁵ Ǿ kí Zedekia òné: Madṣṣo a k̀̀ú á ɔ̀̀z̄i k̀̀i? Bó á ye mà ke bi? ⁶ Ǿ aa Zelemii se dà k̄iane Malakia l̀̀ò p̀́o k̀̀ú dakpeunaò uapiu. Wà aà gb̄ae l̀̀òpiu ní baoe. L̀̀òpi í vío, sema p̀̀leà, ṣ̄ Zelemii víle p̀̀leapiu.

⁷ Etiopi gbé̄̄́ Ebeemeleki p̀́o d̄e k̄ia nṣṣo gwana ũ mà wà Zelemii dà l̀̀òpiu. Goo p̀́o kí z̄̄leà Bēyāmēe Bòleu, ⁸ ṣ̄ Ebeemelekipi b̀̀ò aà be, à g̀̀è a òè: ⁹ Ma dii kí, yá p̀́o gbé̄̄́piò k̀̀è ānabi Zelemiiè maaò, aa aà dà l̀̀òue. A gau ní nṣṣanao, asa p̀̀èe ku wé̄̄le guu bo. ¹⁰ Ǿ kí òè: Gbē̄̄oṣṣo baakwi se la gé̄̄nṣṣò, ní aà b̀̀ò l̀̀òpiu e àò ga. ¹¹ Ǿ Ebeemeleki gbé̄̄́o s̀̀è gé̄̄nṣṣò kib̄e. Aa p̀́o z̄iò ní zwānkasao s̀̀le kpea p̀́o k̀̀ú làasi z̄̄leu, ṣ̄ aa gb̄ae Zelemiiè ní bao l̀̀òpiu. ¹² Ǿ a ò Zelemiiè à mè: P̀́o p̀́o ka n k̀̀l̀lukulunau ní bapio. Ké Zelemii k̀̀è m̀̀aa, ¹³ ṣ̄ aa aà gà b̀̀ò l̀̀òpiu. Zelemii ku dakpeunaò uapiu.

Ki Zedekia yāgb̄eaa Zelemiiwa

¹⁴ Ǿ Zedekia gbé̄̄́o z̀̀ì ānabi Zelemiiwa, aa aà s̀̀è s̀̀uòè Dii kpé b̀̀le àaṣ̄deu. Ǿ k̄ipi ò Zelemiiè: Mále yāgb̄eama. Nsu yāe ulem̄eò. ¹⁵ Ǿ a wèwà à mè: Tó má òne, níyṣṣo ma deo yó? Baa tó ma ledàma, níyṣṣo swáse ma yáio. ¹⁶ Ǿ kí legbèè asii guu à mè: Má s̄í ní Dii p̀́o wá gbá wēnio, má n deo, má n na gbé̄̄́ p̀́o lé n wēoṣṣe ní

ozio. ¹⁷ Ǿ Zelemii òè: Dii Lua Zìgõde Isailio Lua mè, tó n mikpà Babeli kía zìgõ dɔaanaɔwa, ñyõ bɔ, mé wa tesõ wéleε beewao. Mpi, ñyõ kú ní n beɔ. ¹⁸ Tó ni mikpamá sɔ, á wélepi na Babiloniɔne ní ozíε, aai tesõwà, mé ñyõ e pilimáo. ¹⁹ Ǿ kípí òè: Máε víake wá gbé Yuda pó gè nà Babiloniɔwaɔneε. Tó wà ma kpámá, aa ma wetáε. ²⁰ Ǿ Zelemii mè: Wa n kpámáo. Dii yāma, níɔ zíkε yá pó má ònepiwa, ñyõ bɔ, níɔ ku aafia. ²¹ Tó n gi mikpaimá sɔ, yá pó Dii òlomεen ke: ²² Má è wà bòle ní n be nɔε pó gõ Babeli kía zìgõne, ò nɔεpio lé me:

Gbé pó nannɔpio ònɔkènεε,

ò aa n fu.

N gbá víle pèleau,

ò aa bò n kpε.

²³ Wa bòle ní n naɔ ní n néɔ Babiloniɔne. Mpi sɔ ñyõ pilimáo. Babeli kíapi mé a n kú, i tesõ wéleε beewa. ²⁴ Ǿ Zedekia ò Zelemiε: Nsu to gbée yápi mao, ké wasu n deo yái. ²⁵ Tó gbāadeɔ mà ma yā'ònnɔ, mé aa m̀n la aa mè ñ yá pó ní òmεε ní yá pó má òneo oné, tó n a kee ùlené, aa n deε, ²⁶ ní oné n m̀ awakpaimεε, ké másu n gbaε Yonatāa be ñ ga weo yáiε.

²⁷ Gbāadepio m̀ Zelemii kíi píi, aa yálàlawà, ò a wè má lá kí dàεwa píi. Ǿ aai yāe oè ɔ, asa gbée yá pó aa ò ní k̄o ní kíó d̄o. ²⁸ Ǿ Zelemii ku dakpεunaɔ ua e wà gè Yelusaleũ s̄ò. Lá wà Yelusaleũ s̄in ke:

39

Babiloniɔ Yelusaleũ sia

¹ Yudaɔ kí Zedekia kpalablea wè k̄okwi m̀ kwide guu, Babeli kí Nebukanεza m̀ lía Yelusaleũi ní a zìgõ. ² Zedekia kpalablea wè kuεdode m̀ síiɔde guu, a gɔ k̄okwide z̄í ò aa a bíi f̄õ. ³ Ǿ Babeli kía ní a ñwaɔ m̀ z̄òle Guo B̄leu. Asi'onki Nεεgali Salezεε kú ní guu ní Samegaa Nεboo ní zìgõ z̄iia Saasikiũo ní Babeli kía ñwa kíniɔ píi. ⁴ Ké Yudaɔ kí Zedekia ní a zìgõ ní é màa, ò aa lèk̄owa aa b̄òle ní kibe kaa, aa b̄òle wéle b̄leu gwá, aa Yuud̄ε d̄ò zé sè. ⁵ Ǿ Babiloni zìgõ pèle ní gbεu, ò aa Zedekia lè Yeliko gusalalau. Aa aà kù tàò Babeli kí Nebukanεzawa Libla, Amata bùsuu. We à yād̄uaàla, ⁶ à aà néɔ d̄ede aà wáa ní Yuda bùsu kíabuiɔ píi. ⁷ Ǿ à Zedekia wé w̄iwi à aà yè ní m̀daonaɔ, à tàaànɔ Babeli. ⁸ Ǿ Babiloniɔ tesõ aà bεwa ní Yelusaleũ kp̄εɔ píi, mé aa a bíi gbò. ⁹ Dɔaiɔ gb̄z̄ɔ Nεbuzaladā gbé pó gè wéleuɔ s̄εle t̄ar̄nɔ Babeli ní gbé pó gè n̄awaɔ ní gbé kíniɔ. ¹⁰ Taaside búubuɔ ò à ní tó Yuda bùsuu we, à ní gbá v̄εbuɔ ní bugbεɔ gɔ bee.

¹¹ Babeli kí Nebukanεza yād̄ile dɔaiɔ gb̄z̄ɔ Nεbuzaladāε Zelemii yá musu à mè: ¹² N aà sé, níɔ laaid̄wà. Nsu v̄aie keè. Lá a òne, níli keè. ¹³ Ǿ dɔaiɔ gb̄z̄ɔpi ní zìgõ z̄iia Nεbusazebāo ní asi'onki Nεεgali Salezεεo ní Babeli kía ñwa píi ¹⁴ Zelemii sè b̄ò dakpεunaɔ ua, aa aà kpà Aikaũ né Gedalia, Safana t̄ũnawa, à tàò a be, ò a ku a gb̄εɔ guu we.

¹⁵ Gɔ pó Zelemii ku dakpεunaɔ ua, Dii yā'òè à mè:

¹⁶ Ge ñ o Etiopi gbé Ebεmekie,

ma Dii Zìgõde Isailio Lua ma mè,

má yá pó má ò wéleε bee musu ke,

kaalεε, i ke aafia no.

Gɔ bee aà wé a sie.

Ma Dii máme má ò,

¹⁷ Gɔ bee s̄ó má aà bɔ,

má aà na gbé pó àle víakenéɔne ní ozio.

Ma Dii máme má ò.
¹⁸Má aà bɔɛ, wa aà de ní fɛndaoo,
 má aà misi ké a ma náai ví yáí.
 Ma Dii máme má ò.

40

Zelemii zɔlɛa Mizipa

¹ Dɔaiɔ gbɛzɔɔ Nɛbuzaladã Zelemii gbaɛa gbɛa Dii yã'ò Zelemiipiɛ. A Zelemii lè Lama, wà aà yè ní mɔdaonao, a ku Yelusaleũ zígɔɔ ní Yuda gbé pɔ wàlɛ tárnɔ Babeliɔ guuɛ. ² Ké dɔaiɔ gbɛzɔɔpi Zelemii è, a òè: Dii n Lua zèð wà yáyia gue beewae. ³ Dii m̀ò sa lá á òwa, asa a duunakèè, i aà yãmao. A yáí yápi á léi. ⁴ N beeo mále mɔdaona polo n ɔwa gbã. Tó à kènɛ, tamanɔ Babeli, mí laaidɔma we. Tó i kenɛ s̄so, kámabo. Bùsu gwa da n aɛ, gu pɔ kènɛ maa géu. ⁵ Ké Zelemii i dazɛuo, a òè: Gé Aikaũ né Gedalia, Safana tɔũna pɔ Babeli kía aà d̄lɛ Yuda wéleɔ gbɛzɔɔ ũ kíi, níɔ kuaànɔ n gbéɔ guu, ge gu pɔ kènɛ píi lé. ɔ dɔaiɔ gbɛzɔɔpi kùsũakèè, à aà gbàèð. ⁶ ɔ Zelemii gè Aikaũ né Gedalia kíi Mizipa, ò a kuaànɔ we a gbé pɔ gò ní bùsuuɔ guu.

Gedalia d̄lɛa (2Kia 25.23-24)

⁷ Ké Yuda zígɔ dɔaanaɔ ní ní gbé pɔ kú s̄ɛuo mà Babeli kía mé Aikaũ né Gedalia d̄lɛ bùsu dɔaana ũ, mé à taaside pɔ aai tárnɔ Babeliɔ nàè a ɔz̄l, ḡɛɔ ní nɔɔ ní néɔ píi, ⁸ aa m̀ò Gedalia kíi Mizipa. Netania né Isimaɛla kú ní guu ní Kalea néɔ Yohanani ní Yonatãao ní Tanumɛ né Selaiao ní Netofa gbé Efai néɔ ní Maaka gbé Yezaniao ní ní gbéɔ. ⁹ ɔ Aikaũ né Gedalia, Safana tɔũna legbèné ní ní gbéɔ à mè: Asu zɔblea Babiloniɔne v̄iakɛo. A z̄lɛ wá bùsuu la, í zɔble Babeli kíaɛ, yá i bɔánɔ na. ¹⁰ Mapi, má ḡ Mizipa laɛ, mí yã'o Babiloni pɔ aa m̀ò wá kíiɔne. Apiɔ s̄ò à ge pɔkeke ní v̄ɛo ní n̄sio, í ká d̄ɔu, íɔ ku wéle pɔ á z̄lɛu.

¹¹ Ké Yuda pɔ kú Mɔabuɔ bùsuu ní Amɔniɔ bùsuo ní Edɔũɔ bùsuo ní bùsu p̄alɛɔ mà Babeli kía gbé k̄naɔ tò Yuda bùsuu, mé à Aikaũ né Gedalia, Safana tɔũna d̄lɛ ní gbɛzɔɔ ũ, ¹² aa b̀ò bùsu pɔ aa f̄aaaupiɔu aa s̀ù Yuda bùsuu, aa m̀ò Gedalia kíi Mizipa, ò aa pɔ kèke maamaa ní v̄ɛo píi.

¹³ Kalea né Yohanani ní zígɔ dɔaana pɔ kú s̄ɛuo m̀ò Gedalia lè Mizipa nípi, ¹⁴ aa òè: N d̄ɔ ké Amɔniɔ kí Baalisi mé Netania né Isimaɛla z̄l n d̄ɛio lò? Ama Aikaũ né Gedalia i ní yá sio. ¹⁵ ɔ Kalea né Yohanani ò Gedaliaɛ asii guu Mizipa à mè: To mà ge Netania né Isimaɛlapi de. Gb̄ɛe aɔ a yá d̄ɔo. Bóyãí n̄ȳɔ to aà n de, Yuda pɔ k̄aaańziɔ i f̄aaa píii? Yuda k̄naɔ midɛɛ. ¹⁶ ɔ Aikaũ né Gedalia wè Kalea né Yohananiwa: Nsu yápi kɛo, ɛɛ níle d̄ɔ Isimaɛlawá.

41

Gedalia dea

¹ W̄ɛpi m̀ò soplade guu ò Netania né Isimaɛla, Elisama tɔũna m̀ò ní gb̄ɛɔn kwio, aa Aikaũ né Gedalia lè Mizipa. Kía buie, mé kía íwae. Gɔɔ pɔ aale pɔble Mizipa we s̄anu, ² ò Isimaɛlapi ní gb̄ɛɔn kwi pɔ kuaànɔ f̄ɛle Aikaũ né Gedalia, Safana tɔũna lè ní f̄ɛndaɔ, aa gbé pɔ Babeli kía aà d̄lɛ bùsu gbɛzɔɔ ũpi dè.* ³ Isimaɛlapi Yuda pɔ kuaànɔ Mizipa weɔ d̄dɛe píi ní Babiloni zígɔ pɔ kú weɔ.

⁴ Ké a gu d̀ò, gb̄ɛe Gedalia dea yá d̄ɔ ḡiao, ⁵ ò gb̄ɛɔn basiiɔ b̀ò Sikɛũ ní Siloo ní Samalio. Gb̄ɛpiɔ ní lɛkãnaɔ wà, aa ní pɔkasɔ ga kèkè, aa ní mɛ líli kpélekpɛle,

* 41:2 2Kia 25.25

aaale gé Dii ua ní pówentio ní tulaletio. ⁶ Ǿ Isimaela fèle Mizipa, àle gé dairíle ní ɔɔbo. Ké à kà ní kíi, a òné: A mo wà gé Aikaũ né Gedalia kíi. ⁷ Ké aa gè wéleu, Ǿ Isimaela ní gbé pó kuaànɔɔ ní kòlokpakpa, à ní ká lòn'eu. ⁸ A mo lè an gbèon kwio ò Isimaela: Nsu wá dedeo, asa wa mase ní naao ní nísio ní zóo ùle sèue. Ǿ à ní tó we, i ní dede ní ní gbéɔ. ⁹ Lòn pó kí Asa yò gɔɔ pó àle zika ní Isailio kí Baasao Ǿ Isimaela gbé pó à ní dedepio kàu Gedalia pó sae. Lòpi Ǿ Isimaela gbé pó gàgao kàu páupáu.

¹⁰ Ǿ Isimaela gbé pó aa gò Mizipaɔ kùkù pii, kía nenɔɔ ní gbé pó dɔaiɔ dɔaana Nɛbuzaladã Gedalia díle ní dɔaana ũ aa gò weɔ, Ǿ à dàzeu àle tá Amɔnio bùsuu.

¹¹ Ké Kalea né Yohanani ní zīgɔ dɔaana pó kuaànɔɔ yāvãi pó Isimaela kè mà pii, ¹² aa ní gbéɔ sèle pii, aa gè zikai ní Isimaelapio. Aa aà lè íkalekii zɔɔ pó kú Gabaɔ sae. ¹³ Ké gbé pó aa kú ní Isimaelaɔ Yohanani ní zīgɔ dɔaana pó kuaànɔɔ è, an pɔ kèna. ¹⁴ Ǿ gbé pó Isimaela ní kùkù Mizipapio Isimaelapi tò we, aa tà Yohanani kíi. ¹⁵ Ǿ Isimaela ní a gbèon swaaɔ piliwà, aa tilè wà tà Amɔnio bùsuu.

¹⁶ Yohanani ní zīgɔ dɔaana pó kuaànɔɔ Mizipa gbé kɔnapio sǐ Isimaelawa Gedalia dea gbea, aa ní séle, zīgɔ ní nɔɔ ní néo ní kía nɔɔ gwana pó à sùńno ní Gabaɔɔ, ¹⁷ Ǿ aa dàzeu aa zè Kimaũ pilakii pó kú Betelèũ sae. Aale tá Egipi, ¹⁸ ké aale bàale Babilonione yáí. Aale viakené, asa Isimaela Gedalia pó Babeli kía aà díle bùsu dɔaana ũ dèe.

42

Zelemii wabikea Diiwa Yudaɔne

¹ Ǿ Kalea né Yohanani ní Osaia né Azaliao ní zīgɔ dɔaanaɔ ní gbé kɔnio néfɛnen gbèzɔɔ pii gè ² ànabi Zelemii lè aa òè: Yá pó wále gbeama ma, ní wabikewèe Dii n Luawa ní gbé kɔnae beɔ pii. Wá dasi yãa, wá gbé pó wa gɔɔ sa wá bílao lá ní è wá síe beewa. ³ Wabike Dii n Luawa aà zé pó wá sé ní yá pó wá keo owèe. ⁴ Ǿ ànabi Zelemii òné: Má mà. Má wabikeé Dii á Luawa lá á òwa. Yá pó a wèwá pii má oé. Má gí yãe oiéo. ⁵ Ǿ aa ò Zelemii: Lá Dii n Lua su onɛ wà ke, tó wi zikewà píio, Diipi mé aɔ de wá seelade stande náaide ũ. ⁶ Yãmaa ge a vãin nò, wá zike Dii wá Lua pó wále n zǐ yãgbèaiwà yáwa, ké wà e wàɔ aafia, asa wá zike Dii wá Lua yáwaɛ.

⁷ Gɔɔ kwi gbea Dii yã'ò Zelemii. ⁸ Ǿ à Yohanani ní zīgɔ dɔaana pó kuaànɔɔ sǐsi ní gbé kɔnio néfɛnen gbèzɔɔ pii. ⁹ A òné: Dii Isailio Lua pó a ma zǐ yãgbèaiwà mè: ¹⁰ Tó a gɔ zǐle bùsupiu la, má á zedɔ, má á fuangbao, má á gba gbãa, má á gbooo, asa ma pɔ yà yá pó má yíawá yáíe. ¹¹ Asu viake Babeli kía pó á aà vía víe. Asu viakèè, asa máo kúánɔe. Má á suaba, mí á bo aà ɔzǐ. Ma Dii máme má ò. ¹² Má wènadǔé, Babeli kía i á wèmagwa, i ea á bùsu ɔaaé. ¹³ Tó a su mè á Dii á Lua yãmao, á zǐle bùsuu lao, ¹⁴ tó a su mè aawo, wá tá Egipiɛ, we wáɔ kuu, wá kǔ'e ní zǐoo, wá zǐ kuu mao, nɔana a káwáguo, ¹⁵ too, à ma yãma Yuda kɔnao. Ma Dii Zīgɔde Isailio Lua ma mè, tó a gi ta Egipi, a ge zǐle we, ¹⁶ fènda pó ále viakèè mé a á le Egipi we, nɔana pó ále leeleke a yá musu a kááguɛ, í gaga we. ¹⁷ Gbé pó aa zè ní Egipi taaɔ wà ge zǐle weɔ, wa ní dede ní fèndaoɛ ní nɔanao ní gagyão. An gbèe a boɔ, aa bo yá pó má yíamá fòuo. ¹⁸ Ma Dii Zīgɔde Isailio Lua ma mè, lá ma pɔfè ní pɔkúmao bòbo Yelusaleũdeɔwa, màa má pɔkúmabòbòwá, tó a ta Egipi. A gɔ gbékabo ũ, sǔkèngu pó ũ, láaiɔ ũ, láanipɔ ũ, mé á wesi gue beele bau bo.

19 Ǿ Zelemii m̀̀: Yuda k̀̀nao, Dii òé ásu ta Egipto. Ao d̀̀ sáasã ké má òé gbãn we, 20 ma m̀̀ a zã yáwa, ále ázia kaikεε. A ma zĩ Dii á Luawa, a m̀̀ mà wabikεwàé, yá p̀̀ a omεε mà oé, á ke piiε. 21 Ma yá p̀̀ Dii á Lua ma zìò òé gbã, kási i swásεio. 22 Ao d̀̀ sáasã ké wa á dεdε n̄ f̀̀ndaoε n̄ n̄nanao n̄ gagyão gu p̀̀ á ye gé z̀̀leuipi.

43

Yuda taa Egipi

1 Ké Zelemii yápi ò gbépiõne pii a làa, yá p̀̀ Dii n̄ Lua aà z̀̀omápi, 2 Osaia né Azalia n̄ Kalea né Yohananiõ n̄ waladeõ pii ò Zelemiiε: Εε n̄le to. Dii wá Lua i n̄ zĩ n̄ owεε wásu gé z̀̀lei Egiptioo. 3 Nelia né Baluku mé n̄ swáf̀̀wεε, ké à wá na Babiloniõne n̄ z̀̀i, aai wá dεdε ge aai táwanõ Babeli. 4 Ǿ Yohanani n̄ zĩgõ d̄baanaõ n̄ gbé k̄niõ i Dii yãmao, aai gõ Yuda bùsuuo. 5 Ǿ Yohanani n̄ zĩgõ d̄baanapiõ Yuda k̀̀na p̀̀ aa b̀̀ bùsu p̀̀ aa f̀̀aaau aa sù Yuda bùsuuo s̀̀le pii aa dàzeu, 6 ḡεõ n̄ n̄εõ n̄ néõ n̄ k̄ia nen̄εõ n̄ gbé p̀̀ d̄baio gb̄z̄õ Nebuzaladã n̄ tó n̄ Gedaliao n̄ ãnabi Zelemiio n̄ Nelia né Balukuõ. 7 Aai Dii yãmao, ò aa tà Egipi e Tapanesi.*

8 Ǿ Dii yã'ò Zelemiiε Tapanesi we à m̀̀: 9 Gbè gb̀̀nεõ s̀̀le ge n̄ v̄lεv̄lε biliki p̀̀ kpáleaõ gu Falaõ be kpεεle Tapanesi la Yuda wáa, 10 ní oné ma Dii Zĩgõde Isailiõ Lua ma m̀̀, má a z̀̀blena Babeli k̄i Nebukanεza sísi, mí aà kpalabaa kpále gbε p̀̀ má v̄lεpiõwa. Ǿme a zwàakpe d̄õ gbepiõ musu. 11 A m̀̀ léle Egipiwa, ò gbé p̀̀ má d̄ile aa gagaõ gaga, gbé p̀̀ má d̄ile wà n̄ kúkũ z̄iz̄õ ùõ, wa n̄ kúkũ a ùε, mé gbé p̀̀ má d̄ile wà n̄ dεdε n̄ f̀̀ndaoõ, f̀̀nda wa n̄ dεdεõ. 12 A tesõ Egipi táakpεõwa aa tékũ, i táapiõ s̀̀le taò. Lá p̀̀dãna ì a p̀̀õ kákaala, màa Babeli k̄ia a Egipi bùsu p̀̀õ kákaala, a ta aafiaε. 13 A ìatē kpé p̀̀ kú Egipi gb̀̀peleõ wíwi, i tesõ Egipi táakpεõwa.

44

Yáviaa táagbagbanaõwa

1 Yáε bee dεdε Zelemiiwa Yuda p̀̀ kú Egipiõ yá musu, gbé p̀̀ kú Midoliõ n̄ Tapanesiõ n̄ Mefisiõ n̄ Egipi bùsu geõmidõk̄ii oiõ. 2 Ma Dii Zĩgõde Isailiõ Lua ma m̀̀, a yá p̀̀ má yã Yelusaleũ n̄ Yuda wéleõwa è pii. A ḡõ bezia ù gbã, gb̄ε ku weo 3 v̄ai p̀̀ wélepideõ kè, aa gè tulaletikátea dii p̀̀ ápiõ ge á deziõ d̄õõne aa k̀̀lené, ò aa ma p̀̀ f̀̀lemεε yái. 4 Miõ a z̀̀blena ãnabiõ z̄iwá m̀̀õm̀õ, aai me ásu yãb̄ε p̀̀ má zaupi keo. 5 Ǿ i swásε a ma yãmaõ. I mikē á v̄aikεawao, i tulaletikaa téa dii p̄aleõne too. 6 Ǿ ma p̄f̄ε n̄ p̄kũmao b̀̀b̀õ Yuda wéleõ n̄ Yelusaleũowa e aa ḡõ bezia gii ù lá á d̀̀ gbãεwa.

7 Ma Dii Lua Zĩgõde Isailiõ Lua ma m̀̀, b̀̀yãi ále yãz̄õ i áziaε à ázia midεi? A Yuda ḡõε ge n̄εε ge n̄éε ge yõminae a ḡõ. 8 Ale ma p̀̀ f̀̀lemεε n̄ á p̄keao. Ale tulaletikátea dii p̄alepiõne Egipi la, gu p̀̀ a m̀̀ z̀̀leu. A ázia dεdε a yái, i ḡõ láaiõ ù n̄ láanip̄õ d̄únia bui piiε. 9 V̄ai p̀̀ á deziõ kè á bùsuu n̄ Yelusaleũ zeao guo n̄ á k̄iaõ n̄ n̄ naõ n̄ ápiõ n̄ á naõ sãágu yã? 10 E n̄ a gbãõ i ázia busao, á ma v̄ia v̄io. I te ma ikoyã n̄ yá p̀̀ má d̄ile á deziõneõzio. 11 Ayãmeto ma Dii Zĩgõde Isailiõ Lua ma m̀̀, ma zeò mà mikpelié, mí yáviawá mà á míõnz̄õ ápiiε. 12 A Yuda k̀̀na p̀̀ a ze n̄ sua Egipi lao, ò a su lao, lak̄ii ò á gagau ápii. F̀̀nda n̄ n̄nanao a néf̄ēnen gb̄z̄õ dεdε, aai ḡõ gbékabõ ù, s̄õk̄engu p̀̀ ù, láaiõ

* 43:7 2Kia 25.26

ũ, láanipɔ ũ. ¹³ Má á gbé pɔ kú Egipiɔ wetá n fɛndao n nɔnao n gagyãoe, lá ma Yelusaleũdeɔ wetãwa. ¹⁴ Yuda kɔna pɔ mɔ zɔ̀le Egipie a bo. A e ea ta Yuda bɔsu pɔ ále a bekeuo. A tá weo, sema á gbé pɔ sù bɔkii è bàasio.

¹⁵ Ɔ gɔe pɔ aa dɔ́ n nɔe i tulaletikate a dii pãle nɔe n nɔe pɔ kãaaa we dasidasio n Yuda pɔ aa ku Egipi n Patelosipio ò Zelemii: ¹⁶ Wá yá pɔ n òwɛe n Dii tɔopi sio. ¹⁷ Yá pɔ bɔ wá léu pii ɔ́ wá ke, wá tulaletikate a luabe nɔe kíae, wí ítɔ̀lewà, lá wápio n wá deziɔ́ n wá kíao n wá gbãadeɔ kè Yuda bɔsu n Yelusaleũ zeaɔuwa. Gɔɔ bee pɔblea diwázie, wále namable, mé vã i wá leo. ¹⁸ Za gɔɔ pɔ wa tulaletikaa téa luabe nɔe kíapie tò, wále ítɔ̀lewà bo, pɔpii lé késãwáe, fɛnda n nɔnao lé wá dede. ¹⁹ Ɔ nɔe mɛ: Ké wále tulaletikate a luabe nɔe kíapie, wále ítɔ̀lewà, wále kãa kè lá aà taawa, wá kè wá zã lé sai nɛ?

²⁰ Ɔ Zelemii ò gɔe n nɔe pɔ lé yãziwaɔne à mɛ: ²¹ Tulaleti pɔ ápio n á deziɔ́ n á kíao n á gbãadeɔ n á bɔsudeɔ kãtea Yuda wéle guu n Yelusaleũ zeaɔ guuo yá dɔ Diiguo lé? Diipi i láasookewào lé? ²² Ké Dii kpãsa n á vãikea n tɛ yá pɔ á kè, a yá i bɔsu gɔ́ bezia gii ũ, gbɛe ku we bo, à gɔ́ láaipɔ ũ lá á dɔ́ gbãewa. ²³ Lá a tulaletikate a duunakè Dii, i aà yãmao ge aà ikoyã ge aà yãdileɔ, i aà ɔtondɔkii gwao, a yá i yãmòlé lá a gɔ́ gbãewa.

²⁴ Ɔ Zelemii ò nɔe nɛ n gbé kɔniɔ à mɛ: A Yuda pɔ á kú Egipi laɔ, à Dii yãma. ²⁵ Dii Zígɔde Isailio Lua mɛ ápio n á nɔe a legbè, ɔ́ a zíkèwà a mɛ á lé pɔ á kè luabe nɔe kíawa fiaboè. A mɛ áo tulaletikaè téa, bo ítɔ̀lewàe. Too, à lé pɔ á kèwà fiaboè! A zíkè lé pɔ á gbèèwa! ²⁶ N beeo à ma yãma, á Yuda pɔ á kú Egipi! Ma Dii ma mɛ, má sɔ́ n ma zɔ́keo, á Yuda pɔ á kú Egipi, á gbɛe a ma tó si à gbasame á sɔ́ n Dii Lua kuao bo. ²⁷ Mále wéteázi ke mà vãikeé yáie, i ke maakéé yáino. Wa á Yuda pɔ á kú Egipi dede n fɛndaoe n nɔnao e à ge midé ápii. ²⁸ Gbé pɔ aa bɔ fɛnda lézi, aa bɔle Egipi aa ta Yuda bɔsu a a bɔlao, Yuda kɔna pɔ mɔ zɔ̀le Egipi i dɔ́ sa gbé pɔ a yá kú, tó mapi ge ampionɛ.

²⁹ Ma Dii ma mɛ seela pɔ a to à dɔ́ ké yá pɔ ma mɛ má yíawá gue beeu kuɛn ke: ³⁰ Ma Dii ma mɛ má Egipi kí Falaɔ Ɔfela na aà ibe pɔ lé aà wee a ɔzi, lá ma Yuda kí Zedekia nà a ibe Babeli kí Nebukanɛza pɔ lé aà wee a ɔziwa.

45

Baluku yá

¹ Nelia né Baluku yá pɔ á nabi Zelemii òe kè láu. A gbea ɔ́ Zelemii yá bee òe Yuda kí Yoakiũ, Yosia né kpalablea wè síiɔde guu. ² Dii Isailio Lua mé yápi òne Baluku. ³ Ni me waiyoo mpi, Dii yã'ia kãfine n yã'õmaue, nle aauke e n kpasa, nle íampakii eo. ⁴ Dii mɛ mà onɛ á pɔ pɔ á bɔ wíwi, í pɔ pɔ á tɔ́ wole, baa bɔsu búu guu. ⁵ Yãzɔɔ nle weele nziaa? Nsu weeleo, asa Diipi mɛ á yãmɔ gbépii, áma gu pɔ n geu pii, á n misie. Dii mé ò.

46

Yá pɔ a Egipi le

(Isa 19.1-25, Eze 29.1-32.32)

¹ Dii yã'ò á nabi Zelemii buio yá musu à mɛ: ² Egipi pɔn la. Yá pɔ Dii ò Egipi kí Falaɔ Neko zígɔɔ musun ke, gɔɔ pɔ Babeli kí Nebukanɛza ziblemá Uflatai Kaakemi sae, Yuda kí Yoakiũ, Yosia né kpalablea wè síiɔde guu.

³ A á sɛngbaɔ keke,
a zɔ́ n a nénao,
í gé zɔ́.

4 A àasina ká s̄̄one, í di ní kpe.
A mò fuāo kpákpa, í ze d̄̄od̄̄o,
à mò ulāo dada, í á s̄̄onāo l̄̄eke.

5 Bó mále e wei?
Má è v̄ia ní ziḡ̄o kù,
aale p̄̄ob̄̄oz̄̄ake,
wà z̄̄ibl̄̄emá, aale tíle,
aale ní kpe gwao, v̄ia p̄̄o liaańzi.
Dii mé ò.

6 Gb̄̄é k̄̄asakasa i e bàaleo,
gb̄̄é gb̄̄aa i e b̄̄o.
Aale ḡ̄emb̄̄ole, aale kwé
Uflata sae gugb̄̄antoo oi.

7 Deo mé lé f̄̄ele lán Niiliwa kee,
aale z̄̄ampapa lán í z̄̄owai?

8 Egipiōne! Aale f̄̄ele lán Niiliwa,
aale z̄̄ampapa lán í z̄̄owa,
aale me: Wá f̄̄ele da d̄̄uniaae,
wí w̄̄élēo m̄̄ionz̄̄o ní gb̄̄é p̄̄o kúuo.

9 S̄̄odeo, à dazeu!
Zikas̄̄godeo, à gofi s̄̄ũs̄̄ũ!
Ziḡ̄o, à b̄̄o ní táo!
Etiopiō ní Libiiō s̄̄engbao k̄̄ua,
Ludiō sá k̄̄ua, aale ká.

10 Ḡ̄opiá Dii Lua Ziḡ̄ode p̄̄oe,
t̄̄sia aà ib̄̄ē̄owa ḡ̄oe.
F̄̄enda a ȳ̄em̄̄emińgu à t̄̄a ní auo,
asa Dii Lua Ziḡ̄ode sa'oa v̄i
Uflata sae gugb̄̄antoo oi b̄̄usuue.

11 Egipiō, à ge b̄̄o ē̄se w̄̄ele Galada!
N beeo á ē̄sekeke p̄̄ae,
á gyā a k̄̄éwáo.

12 Buīo ma lá wà wid̄̄awá,
á pelemboa wii a li d̄̄uniaa.
A ḡ̄s̄̄ao kpákpak̄̄o,
aai kwe sik̄̄o.

13 Yá p̄̄o Dii ò ānabi Zelemiie Babeli kí Nebukan̄̄eza m̄̄oa lélei Egipiwa musun
ke:

14 A yáe bee o Egipiōne,
à a kp̄̄awake Midoli ní M̄̄efisio ní Tapan̄̄esio.
A oné aa s̄̄ouke aa z̄̄i'opoo,
asa z̄̄i lé ní sā̄edeo blē̄e.

15 B̄̄oyāi á neḡ̄onāo w̄̄úleai?
Aai f̄̄o f̄̄ē̄lēo, Dii mé ní né.

16 Aa ḡ̄enal̄̄ele aa kpákpak̄̄o,
aa me, f̄̄ele wà ta wá gb̄̄é̄o k̄̄i,
wà bàale gb̄̄aam̄̄on̄̄edeo f̄̄endāe,
wà ta wáz̄̄ia b̄̄usuu.

17 A tókpa Egipiō kí Falā̄oe,
Z̄̄ade p̄̄o à az̄̄ia ḡ̄óik̄̄e.

18 Lá á Taboo dõ gbèsisí ù,
 mé á Kaameli dõ ísia sae,
 ní ma kuaò, màa á ibee mɔa sea vío.
 Ma Kíá pò ma tón Dii Zígõde máme má ò.

19 A Egipiò, à á pòò naaa.
 Wa á kúkū wà táánɔe.
 Wa tesõ Mefisiwa à gõ bezia ùe,
 gbëe aò ku we bo.

20 Egipi de lán zununu kefenawae.
 Fíona a bò gugbántoo oi, i mɔ pɛwà.

21 Zígõ pò Egipiò fiabònéò
 de lán zunebòò mekpaaɔwae.
 Aa kpekpa, aai tíle sãnu,
 aa fõ ze gio,
 asa yãmɔnegɔò mé kà,
 an íadamagɔò mé pìla.

22 Egipiò bà kpáí lé lán mlēwa,
 an ibeeò lélemá ní gbāao,
 aa sumá ní mɔòò lán yàawenaɔwa.

23 Ma Dii ma mē,
 baa ké Egipi zígõò kpa
 lán líkpe sisi pò wa fõ gēuowa,
 wa ní kwéé.
 Asa an ibeepiò dasi de kwaola,
 wa fõ ní naoo.

24 Wa Egipiò na gugbántoodepiòne ní ɔzìe,
 wi widamá.

25 Ma Dii Zígõde Isailiò Lua ma mē má Tebesi táa Amòni wetã ní Falaòò ní Egipiò
 ní ní táa kíniò ní ní kíaò. Má Falaòò ní gbé pò aa aà náai víò wetã, ²⁶ mí ní na Babeli
 kí Nebukanéza ní aà zòblena pò aale ní weòne ní ɔzì. A gbèa wa ea wàò ku we lán
 yāawa. Ma Dii máme má ò.

27 Ma zòblena Yakòbu buiò,
 ásu to vía á kũo.
 Isailiò, ásu bìlikéò,
 asa má á bò bùsu zāzāu,
 á buiò ò má ní sí zòblewa.
 Yakòbu buiò ea aàò ku kílikili dòdòa,
 gbëe a to vía ní kũo.

28 Ma zòblena Yakòbu buiò,
 ásu víakéò, asa má kúánɔe.

Bui pò ma ɔzòázi ní guuò
 baa tó ma buipiò míònzõ,
 má á míònzõ.

Ama á bò pãò fá!*

Má á swágaga a zéwae.

47

Yá pò a Filitõ le

(Isa 14.29-32, Eze 25.15-17, Yoε 3.4-5, Amò 1.6-8, Sof 2.4-7, Zkl 9.5-7)

* 46:28 Zel 30.10-11

¹ Dii yā'ò ānabi Zelemiiε Filitēo musu e Falaōo ào gé lélei Gazawa à mè: ² Dii mè:
 I bò gugbāntoo oi,
 àε su lán swa paawa.
 Ipi dà bùsua ní pò pò kú a guuo,
 à dà wéleola ní gbé pò kúuo píi.
 Wàε wiile,
 bùsudeo lé búbuape nípii,
³ ibeεo sò gbāa bàalekōfi yái
 ní sògoo wuluu tōlelualuaa yáio.
 Maeo ea su ní néo séleio,
 ké an gāsí gò dōlolo yái.
⁴ Filitēo kea kélekele goo mé kà,
 wa gbé pò aai dō Tiideo ní Sidōdele kōnapio míonzoε.
 Dii mé a Filitēo ásooke,
 i Keleti bùsude pò gōpio dēonzo.
⁵ Gazadeo ní mi bō,
 Asekelonideo lé gō kpaaūa.
 Gusalala gbé kōnao,
 áo ázia lili e boε ní?
⁶ A'a Dii fēnda, níyō zεwēε boε ní?
 Sōlo n kpéu! Káma bo! Zε màa le!
⁷ Dii mé fēndapi dàu, kpelewa a ke à zεi?
 A dīle fēndapie aà yémemi Asekelonideo ní ísialedeogε.

48

Yá pò a M̄abuo le

(Isa 15.1-16.14, 25.10-12, Eze 25.8-11, Am̄o 2.1-3, Sof 2.8-11)

¹ Dii Zīgōde Isailio Lua yā'ò M̄abuo musu à mè:
 Waiyoo, wà Nεbo ásookè.
 Wà Kiliataiū sī wà a gbéō kùkū,
 wà ní mεεwiadeo kù, aa gò bíli guu.
² M̄abuo íandāa ví lo,
 wà lekpaáízi Esebō wà mè:
 A mo wà ge buipi dúuzō.
 A Madεmedeo sō á lé a gō kpaaūaε,
 wi péwá ní fēndao.
³ Olonaiūdeo wii ma dō:
 Wà wá dēonzo! Wà wá ké dúuduu!
⁴ Wà M̄abuo dúuzō,
 an néfēnenaō olo ma dō.
⁵ Aale wiipe, aale Luiti sísi kú,
 aale búbuape, aa píla lé gé Olonaiū.
⁶ A bàale! A ázia mibōkíi wεεε,
 ío ku gbáau lán sèa zàa'ínawa.
⁷ Lá a á yākeo ní á àizeεo náaikè,
 a yái wa á kúkūi,
 wi táano bùsu páleu ní á kíao
 ní á taa Kem̄sio ní a gbàgbanao.
⁸ Gudena a léle á wélewa píie,

á wéle a bɔo.

Wa guzule òkpaε,
wi gusalala dúuzɔ̄,
asa Dii mé ò.

⁹ A gàsɪaɔ kpa Mɔabuɔwa
aa vua taò,
asa an wéleɔ gɔ beziaɔ ũε,
gbēε aɔ ku a kee guu ɔo.

¹⁰ Gbé pɔ̄ ì zíkε Diiε n̄ zígbiaoá láaipɔε.
Gbé pɔ̄ gĩ gbēdei n̄ a fēndaoá láaipɔε.

¹¹ Mɔabuɔ ku dɔdɔa za n̄ èwaasogɔɔ,
aa zɔleεε mètεεε lán wēwa dàa guu.
Wi n̄ lilε wà n̄ ká dàa pāleu yāao,
wi n̄ bɔle wà tàrínɔ bùsu pāleuo.
Aa na e tiaε, an gĩ i lilεo.

¹² A yáí ma Dii ma mè a gɔɔ lé mó
ké mà dàalékulenaɔ zímá,
aai n̄ dàapio lé kúle aa n̄ bɔleu,
aai gbasa n̄ dàapio wíwi.

¹³ Wí a Mɔabuɔ kũ Kemɔsi yá musuε,
lá wí Isailio kũ Beteli pɔ̄ aa aà náaikè yá musuwa.

¹⁴ Mɔabuɔ, kpelewa á e o
nεgɔ̄n zìkan gbāaɔn á ũi?

¹⁵ Wa si Mɔabuɔ wéleɔu wà n̄ dēonɔ̄ε,
an èwaaso maaɔ i gaga gbēdeɔεa guu.
Kia mé ò, aà tón Dii Zígɔ̄de.

¹⁶ Mɔabuɔ kea kélekεle káikù,
wa yáyiamá zεzεsaie.

¹⁷ A bui pɔ̄ á liaañziɔ
n̄ á gbé pɔ̄ a n̄ tó màɔ p̄ii
à ázia gbēgbē n̄ yáí,
í mε an gopana gbāa làa,
an kpala gawi kɔ'è.

¹⁸ Dibɔ̄deɔ à á kúkii gawide to we,
í pila zɔle bùsuu.
Asa Mɔabuɔ kàalenaɔ lé mó léleiwá,
aa á wéle bíideɔ gbooε.

¹⁹ Aloeedeɔ, à zε zé saε àɔ gudā,
íɔ gɔε n̄ nɔε pɔ̄ aale kòsɔ fāɔ la
àɔ mε, à kè kpelewa ni?

²⁰ Wí Mɔabuɔ kũ, wà n̄ dúuzɔ̄ε.
A wiile! A búbuapε,
í oné Aaɔ saε we,
wà Mɔabuɔ míɔnɔ̄ε.

²¹ Lua yákpalekè n̄ gusalaladepiɔε,

Olonadeɔ n̄ Yazadeɔ n̄ Mεfaadeɔ
²² n̄ Dibɔ̄deɔ n̄ Nεbodeɔ n̄ Bεdiblataiũdeɔ

²³ n̄ Kiliataiũdeɔ n̄ Bεgamuludeɔ n̄ Bεmεonadeɔ

²⁴ n̄ Keliodeɔ n̄ Bɔzeladeɔ

ń Mɔabu b̄usu w̄éleɔ p̄ii,
 a p̄ó p̄ó kú k̄aio ń a p̄ó p̄ó kú z̄aɔ.
 25 Wà Mɔabuɔ gb̄aa k̄ò'è,
 wà ń ḡasa w̄iwi.
 Dii mé ò.

26 Mɔabuɔ kuabii Diiwae.
 A íkakané,
 aa léle ń p̄isi guu bl̄atau,
 aa ḡó láanip̄o ũ.

27 I Isailio láanike ȳaa nolo?
 Tó ále ń ȳa'o,
 ilio mik̄ené déũdeũ
 lán kp̄ái wa k̄ũwao lé?

28 Mɔabuɔ, à á w̄éleɔ to we,
 í ge àɔ ku gb̄etɔɔu
 lán b̄a p̄ó í né da wewa.

29 Wa Mɔabuɔ ȳòɔ ȳamà,
 an k̄aamai ń ń z̄azao k̄è z̄ai.
 Aa z̄ias̄ea les̄i ń íand̄ao v̄i,
 wala mé lé ń é ń s̄o guu.

30 Ma Dii ma m̄è,
 má ńz̄ia sea les̄i d̄õ, k̄asi p̄ãe,
 an ȳab̄ole lí gb̄esuo.

31 Aȳam̄eto m̄ále ɔɔɔ Mɔabuɔne,
 m̄ále wiipe ń ȳá musu,
 m̄ále búbuape Kilales̄edeɔne.

32 M̄ále ɔɔɔ Sibema v̄ẽebuɔne,
 ma wiipi de lán Yaz̄edeɔ p̄ówa.
 Sibema ḡõna ɔt̄a ȳaa e ís̄ial̄ei
 e à ḡè k̄a Yaz̄ewa.
 ɔ gb̄ẽkaal̄ena mò l̄èle
 a v̄ẽe k̄ó p̄ó m̄aɔwa.

33 Wà p̄ona ń yaalɔ b̄ò
 Mɔabuɔ kaaɔu ń ń buaɔ.
 Má t̄ò v̄ẽe lé b̄o a f̄ẽk̄ii b̄o,
 gb̄ẽe lé ɔz̄õ v̄ẽewa ń wiio b̄o.
 Wii d̄o, k̄asi p̄ona wii no.

34 An wii d̄o za Es̄eb̄õ e Eleale ń Yaazao,
 za Zoāa e à ḡè p̄è Olonaiũ ń Egala Selisiaowa,
 asa b̄aa Niũliũ í bà l̄e se.

35 Gb̄é p̄ó aai sa'o gulēs̄iɔwa,
 aai tulaletikatēa ń diiɔneɔ,
 má ń mid̄e Mɔabu b̄usuue.
 Ma Dii m̄ame má ò.

36 A ȳái ma n̄õse lé ɔɔɔ lán kule'ɔwa Mɔabuɔne,
 ma n̄õse lé ɔɔɔ lán kule'ɔ wà Kilales̄edeɔne,
 asa an àizee p̄ó aa n̄aaɔ ḡèzēae.

37 An baade migbaa l̄è,
 aa ń l̄ek̄ana w̄a,
 aa ń ɔɔ l̄ili m̄pii,

aa zwãnkasaɔ dɔ̀dɔ̀ ní pi.

³⁸ Mɔabuɔ lé búbuape
ní kpéɔ musu píi ní ní gãaɔ píi,
asa ma ní wiwi
lán ta pɔ̀ gbéɛ yeiowaɛ.

Ma Dii máme má ò.

³⁹ Bili Mɔabuɔ kũ, ɔ̃ aale wiipe,
aale kpekpa ní wíɔ.
Mɔabuɔ gò láanipɔ̃ ũ,
sɔ̀kɛngu pɔ̀ ũ gbé pɔ̀ liaańziɔ̀ɛ.

⁴⁰ Ma Dii ma mɛ:
A gwa, wàɛ yàakpa Mɔabuɔla,
wà kúu'ò lé sumá.

⁴¹ Wa léɛ Keliowa,
wa wéɛ bíideɔ sí.
Zí bee sɔ̃ a kɛ Mɔabu negɔ̀naɔgu
lán nɔɛ pɔ̀ lé nɛ'i wãwãkɛwa.

⁴² Wa Mɔabuɔ míɔnzɔ̃,
an bui aɔ ku lɔɔ,
ké aa kuabiia yáí.

⁴³ Ma Dii ma mɛ, Mɔabuɔ,
yãpãsí ní ɛo ní baio lé á dá.

⁴⁴ Gbé pɔ̀ lé bàale yãpãsípiɛɔ zu ɛuɛ,
mé bai a gbé pɔ̀ bɔ̀ ɛpi guuɔ kú,
asa má tó Mɔabuɔ wetãgɔ̃ kaɛ.
Ma Dii máme má ò.

⁴⁵ Olo'olobonaɔ yèɛɛ làa,
aale mikpakli wɛɛɛ ɛsebɔ̃ uei,
ɔ̃ té fɛɛ ɛsebɔ̃,
télépiɔ̀ bɔ̀ kí Siɔ̃ wélepiu,
àɛ kú Mɔabuɔ miwa,
àɛ kú zɔ̀akanapiɔ̀ dɔ̀wa.

⁴⁶ Waiyoo á Mɔabuɔ!
Kɛmɔsi gbàgbanaɔ mìde!
Wà á negɔ̀ɛɔ kùkù zìzɔ̃ ũ,
wà á nenɔ̀ɛɔ nàaa wà tàńɔ̀.

⁴⁷ Ma Dii ma mɛ gɔ̀gbɛzãzi
má su ní Mɔabuɔ ní pá ziu.

Lá yá a zɔ̀ɛ Mɔabuɔwan we.

49

Yá pɔ̀ a Amɔniɔ̀ le

(Eze 21.28-32, 25.1-7, Amɔ 1.13-15, Sof 2.8-11)

¹ Amɔniɔ̀ yá musu Dii mɛ:
Isailiɔ̀ negɔ̀ɛɔ vío lé?
Aa túbiblenaɔ̀ vío lé?
Akea táa Mɔɔku gò Gada bùsu víi?
Bóyáí aà gbàgbanaɔ̀ ku a wéɛɔui?

² Ma Dii ma mɛ,

a gɔɔ lé mó ké má kúkua dɔ
 Amɔniɔ mɛɛwɪa Labawa,
 i gɔ bezia ũ.
 Isailiɔ i tɛsɔ a zɔɛwɪaɔwa,
 aai gbé pɔ́ n̄ yá yáapiɔ ya sɔ.
 Ma Dii máme má ò.
³ Eɛbɔdeɔ, à wiile,
 asa Ai kàalɛɛ.
 Labadeɔ, à búbuape,
 í zwánkasaɔ kákaála,
 í ázia gbēgbē,
 à bàabāabo á wéle bíidepiu,
 asa wa Mɔlɔku séle tað sānu
 n̄ a gbàgbanaɔ n̄ n̄ kíaɔɛ.
⁴ Bóyāi ále íanadā
 á guzulɛ táaedeɔ yá musui?
 Pɔɔbɔzākenaɔ, i á àizɛɛ náaike
 à mɛ: Deɔ mé aa fɔ́ lélewái?
⁵ Ma Dii Lua Zígɔde,
 má tó bui pɔ́ liaaázɔ gili gēáguɛ,
 aai péwá ápii,
 gbēe ku à á gbé pɔ́ fāaaaɔ kāaaaɔ.
⁶ Gbezā má su n̄ Amɔniɔ n̄ pá ziu,
 ma Dii máme má ò.

Yá pɔ́ a Eɔbɔle

(Isa 34.5-17, 63.1-6, Eze 25.12-14, 35.1-15, Amɔ 1.11-12, Abd 1-14, Mal 1.2-5)

⁷ Eɔbɔ yá musu Dii Zígɔde mɛ:
 ɔnɔnae ku Temani lɔɔ lé?
 Laaideɔ ledama làa yà?
 An ɔnɔ gèzɛa yà?
⁸ Dedādeɔ, à ɛa n̄ bao,
 í ge ule gbè'ɛɔ guu,
 asa má tó á Esau buiɔ yā'e
 á wetāgɔɔpiɛ.
⁹ Tó vɛɛkɔzɔzɔnaɔ mé mò sɪ á vɛɛbuɔu,
 vɛɛ kɔna ɔ aa tóéɔ lò?
 Tó kpáɪɔ mé gēázi gwá sɔ,
 pɔ́ pɔ́ an pɔ́ dɔwà ɔ aa sɛ adoo lò?
¹⁰ Mapi sɔ́ má Esauɔ pɔ́ɔ pilimá píie,
 má bɔmá n̄ ulekíiɔ guuɛ,
 aa naalekíi e guei lɔɔ.
 An néɔ n̄ n̄ daɛɔ n̄ n̄ gbédeɛɔ gaga,
 an bui aɔ ku lɔɔ.
¹¹ A tone pɔ́ gwana víɔɔ to we,
 má ɔliánzi.
 Á gyaa gbēandoɔ i ma náaike lɔɔ.
¹² Ma Dii ma mɛ,
 tó gbé pɔ́ aai ka ma pɔ́kūma í miaɔɔ sù wa mĩ,
 ápiɔ sɔ́ á bɔ pāe?
 Á bɔ pāo, á mi sɔɛ.
¹³ Ma Dii má sɪ n̄ mazíao,
 Bɔzela a gɔ bezia ũɛ,

io da gii lán gbáawa.
 Aɔ de láanipɔ ũ, láaipɔ ũ,
 a zɔewiaɔ io da gii gɔɔpii.

14 Ma baomà Diiwa,
 wà zinae zì buiɔwa aà oné,
 aa kɔ kãaa aa ge lélewá,
 aa fele gé zikaiánɔ.

15 A ma! Má tó à gɔ kpeɛ buiɔ guu,
 wiliɔ sakaágu.

16 A nɔse pásì ní á kàamaio mé á sāsā.
 A gbé pɔ a gbɛ kè á kpé ũ,
 á zɔlea gbèsisì musu,
 baa ké á sakpe dà musumusu lán baewa,
 má á bāɛɛ.

Ma Dii máme má ò.

17 Eɔũ bùsu a gɔ wáiwai,
 yápi i di gbé pɔ lé gɛ weɔwa,
 aaiɔ a láanike wétēa pɔ wà m̀è yáí.

18 Aɔ de lán Sɔɔũ ní Gɔmɔɔ*
 ní wéle pɔ kú ní saɔ m̀ɔnzɔawae.
 Gbɛe a zɔle weo, baa do.

Ma Dii máme má ò.

19 Lá ǹɔmusu ì bɔ Yuudē dàou
 à gè bualoũ àizɛɛdeu,
 màa má Eɔũɔ ya mà ní bɔle ní bùsuu gɔɔ,
 mí gbé pɔ má sè dile we.

Déme muaamanɔi?

Déme a fɔ ma gbɛa a yáii?

Dɔaana kpele mé a fɔ ze gimɛɛi?

20 Ayāmeto à yá pɔ Dii zèò à ke Eɔũɔne ma
 ní yá pɔ a dile Temanideɔ musuo.
 Ǹɔmusupi a ní néɔ naaa taò lán sãɔwae,
 i ní bualoũpi dēɔnzɔ ní yáí.

21 An kwɛa a tɔle lualua,
 wa ní wii ma e Isia Tēai.

22 A ma! Ibɛɛ a fele kúu'omá,
 i a gàsía poo Bɔzela.
 Gɔɔ bee sɔ a kē Eɔũ nɛgɔnaɔgu
 lán nɔɛ pɔ lé ne'i wāwākewa.

Yá pɔ a Damasi le

(Isa 17.1-3, Amɔ 1.3-5, Zkl 9.1)

23 Damasi yá.

Amatadeɔ ní Aapadadeɔ gee gɔ kpá ní wéi,
 ké aa bao íi mà yáí.

An sɔ zɛa tɛɛɛo lán ísia íwa,
 an ǹɔse daa doũo.

24 Damasideɔ kúsu kwè,
 aale olo'olobo,
 aa lèkɔwa ní bao.

* 49:18 Daa 19.24-25

Pɔsia n̄ wāwāo t̄má,
lán n̄e p̄ó lé n̄'íwa.

25 Bóyāi aai b̄ole wà w̄éle t̄depi tò weo ni?

M̄eewia p̄onadepi.

26 W̄élepi èwaasoɔ kw̄e a zeao guue,
wi a z̄iḡɔɔ d̄ede z̄ibeez̄i p̄íi.
Ma Dii Z̄iḡɔde m̄ame má ò.

27 Má tes̄o Damasi b̄íiɔwa,
kí Benadada zegik̄i i t̄ékū.

Kedaaɔ n̄ Azoo b̄usudeɔ

28 Kedaaɔ n̄ Azoo b̄usu p̄ó Babeli kí Nebukan̄eza l̄elemáɔ yá musu Dii m̄è:

A fele gé lélei Kedaaɔwa,
í gukp̄edepiɔ d̄eɔnz̄o.

29 Wa n̄ zw̄aakp̄eɔ n̄ n̄ p̄otuoɔ s̄ímá,
wi tá n̄ n̄ zw̄aa p̄ó aai da n̄ kp̄eue
n̄ n̄ yiongoɔ n̄ n̄ p̄ó p̄íi.

Wi wiid̄omá: V̄ia p̄ó liaaázi!

30 Azoo b̄usudeɔ, à bàale f̄āaa,
í ge ule gb̄è'eo guu.

Ma Dii m̄ame má ò.
Babeli kí Nebukan̄eza yās̄eán̄o,
à lek̄p̄aaíázi n̄ gb̄éɔ à m̄è:

31 A ge léle bui p̄ó k̄alea d̄ɔd̄ɔa,
aale n̄z̄ia náaik̄eɔw̄a.
An w̄éleɔ gbaɔ n̄ gb̄aaɔ v̄io,
aame ká we n̄t̄ēe.

Ma Dii m̄ame má ò.

32 Wa n̄ yiongoɔ naaa,
wi tá n̄ n̄ zuɔ dasidasi.
An gb̄é p̄ó aai miz̄iɔ,

má tó yá b̄o gupiiu à n̄ le,
mí n̄ f̄āaa d̄únia gola síiɔu.

Ma Dii m̄ame má ò.

33 Azoo b̄usu a ḡo gb̄ēgbonaɔ tòo ũe,
iɔ da w̄aiwai ḡɔɔpii.

Gb̄ēe aɔ ku we loɔ, baa do.

Elaū b̄usu

34 Dii yá'ò ānabi Zelemiiē Elaū b̄usu yá musu Yudaɔ kí Zedekia kpalablea
daaleḡɔɔ à m̄è:

35 Ma Dii Z̄iḡɔde ma m̄è,
má Elaūɔ sá é'ε,
asa s̄api ɔ aale gb̄aa'ewà.

36 Má d̄únia gola síiɔ íana gbaemá,
mí n̄ f̄āaa gupiiu.

B̄usue ku ké an lala'onao gí tauio.

37 Má Elaūɔ k̄āde n̄ ib̄ee p̄ó aale n̄ weɔne,
mí yáyamá n̄ p̄of̄ē p̄ās̄io.

Ma Dii m̄ame má ò.

Má p̄émá n̄ f̄ēndao
e mà ge n̄ mid̄ee.

38 Má Elaūɔ k̄ia n̄ n̄ d̄oanaɔ d̄edeε,

mí a kpalabaa kpáε an bùsuu.
 Ma Dii máme má ò.
³⁹ Gbezã má su ní Elaũò ní pá ziu
 Ma Dii máme má ò.

50

Babeli dúuzõa
(Isa 13.1-14.23, 47.1-15)

- ¹ Yá pò Dii dà ānabi Zelemiie a ò Babeli ní Babiloni bùsuo yá musun ke:
² A baoε bee kpa buiõne,
 à dàlapoo da, í kpàwake,
 ásu yãe ulenéo,
 à me wà Babeli sí,
 an táa Beli gee gò kpa a wéi,
 an táa Melodaki gò ze yèεε.
 An pò pò aa pí dii ũò gò ní wío,
 vĩa ní táapio kù píi.
³ Gughāntoo oi bui mé lèlèwà,
 aa a bùsu kè yáiyai.
 Gbēε ku we lo,
 baa nòbò se, aa bàalè bòlèue.
⁴ Ma Dii ma mè
 zĩbeezi Isailio ní Yudaò su sãnu,
 aa ma Dii ní Lua kíi wεεε ní òòòò.
⁵ Aa Sibna zé gbεa, aai mipewà,
 aai naa, ma bàa io kúrĩno gòopii,
 a yá a sánĩguo.
⁶ Ma gbéò de lán sã sásãaòwae,
 an dɔaanaò mé tò aa lĩaaliaa,
 õ aa pòòbòzákèmeε gbèsĩsĩò musu.
 Aa gè gbèsĩsĩ musu le,
 aa sù sĩsĩ musu la,
 e aa gè zà ní kúkiwa.
⁷ Gbē pò bòmáò ní mòmò.
 An ibεεpio mè wa tàae vĩo,
 asa aa òuunakè Diiεε.
 Dii mé ní kaa sĩande
 pò an deziò wé òòì ũ.
⁸ A bòε Babeli,*
 à Babiloni bùsu to we.
 Aò de lán blesana
 pò dɔaaa kpàsa pòòneòwae.
⁹ Asa má bui zòòò kãaa gughāntoo oi bùsuu,
 mí ní sóike aa ge léle Babeliwaε.
 Bɔa we aa gé zĩ'òpooi, aai sí.
 An kaò de lán nεgõn ònade pò aali su asioòwa.
¹⁰ Aa Babiloni bùsu pòò naaa,
 pòselenapio i ká.

* 50:8 Zia 18.4

Ma Dii máme má ò.

11 A gbé pò i ma gbé pò naaaò,
lá ále tidónla, ále pónake ní pò,
lá ále vívì lán zununu pò lé pówenagbēwa,
lá ále wiile lán sōsaowa,

12 wí a á da kū maamaae,
nòe pò á í gee a gō kpa a wéi.
Aà buiò i gō kpee buiò guu,
aà bùsu i gō gbáa gii wáiwai ũ.

13 Gbēe aò ku weo ma pofē yáí,
a gō da yàaa píie.
Yápi a di gbé pò lé dò Babeliziowa píi,
aaio lesuikewà ía pò wa dàwà yáí.

14 Kàzunaò à zì'òpoo Babelizi,
ásu á kaò wegwaò, à ɔzì,
asa à duunakè Diiie.

15 A kúkua dōwà gupiiu!
A mikpamá sa,

a bíiò kwè, a gíò gbòò.
Lá Dii mé lé tōsiwà,
à tōsiwà,
à keè lá à kènéwa.

16 A pòtónaò míònzò Babeli ní pòkekenaò.

Baade bòle tá a gbé kíi,
gbépii bàale ta a bùsuu,
gbāamònedoò ní fēndao yáí.

17 Isailiò de lán sá pò fáaaaowa,
nòomusuò mé síngu.
Asiliò kía mé ní mòmò káau,
ò Babeli kí Nebukanéza ní ké kélekele gbēzā.

18 Ayāmeto ma Dii Zigòde Isailiò Lua ma mè,
má Babeli kía ní a bùsudeò wetā
lá ma Asiliò kía wetàwae,

19 mí su ní Isailiò ní dádàkekíi.
Aa pòble Kaameli ní Basanaò,
aai kā Èflaiū ní Galada sísiò musu.

20 Ma Dii ma mè,
gò bee wa sãa wēle Isailiowa, wa eo,
wa kpáleke Yudaò duunai, wa bōwàò,
asa má gbé pò ma ní bòpiò duuna kémáe.

21 A léle Melataiū bùsuwa,
í Pekodiò dede à ní míònzò.
Ma Dii máme má ò.
A yá pò má ðilé ke píi.

22 Zikakòfi ma dò bùsupiu,
a wíwia zòò.

23 Masana pò dúnia wíwi píi yã gwa wíwia sa sōe!
Babelipi gò sòkēngu pò ũ bui píie.

24 Dii baikpàne Babeli,
 ní a yá d̄o, ã à n kũ.
 Wà zāmakène wà ɔd̄iema,
 asa n sòlekè ní Diioe.
 25 Dii Lua Ziḡode a làasi zé wè,
 à b̄ò ní a p̄ofè ḡok̄eb̄o,
 asa a z̄í ví Babiloni bùsuu à gé keie.
 26 A b̄ole gupiiu à m̄o lélewà,
 í a d̄o w̄ew̄e,
 í a p̄o k̄āaa z̄uuzuuu,
 í a m̄ionz̄o, a kee su ḡo.
 27 A ní swanao d̄ede,
 à ní k̄olokpakpa!
 Waiyoo ampi,
 asa an wet̄aḡo mé kà.
 28 A gb̄é p̄o bàalè b̄ò Babiloni bùsuu,
 aa sù Siona yāma, aale me,
 Dii ní Lua t̄osimá a kpé yá musu.

29 A k̄azunao k̄āaa Babelizi,
 sadepio i b̄ookpa wà liai.
 A gb̄ee su b̄o.
 A fiaboè aà ȳakeawa,
 à keè lá a k̄enéwa píi,†
 asa à kuabiiae,
 à b̄ankù ma Isailio Lua p̄o ma kua adoawae.
 30 A yáí tò a èwaaso k̄we a zeaou,
 a z̄iḡo gaga z̄ibeez̄i mípiie.
 Ma Dii máme má ò.
 31 Ma, ma íbeles̄enn̄o k̄amaide.
 Ma Dii Lua Ziḡode máme má ò,
 asa ḡo p̄o má d̄ile mà n wet̄awà mé kà.
 32 K̄amaide a ḡemb̄ole à léle.
 Gb̄ee ku à ɔkaāzio.
 Má tes̄o aà z̄ew̄iaowae,
 p̄o p̄o liaio i tékũ píi.

33 Ma Dii Ziḡode ma m̄e,
 wà gb̄am̄ò Isailione ní Yudaou píi.
 Gb̄é p̄o tàñno z̄iz̄o ũo ní k̄ūa,
 aa ḡí ní gbaei.
 34 Ama an Bona gb̄aa ví,
 aà t̄on Dii Ziḡode.
 A z̄eñno, i to an bùsu íampa,
 i gili ḡe Babelideou.

35 Wa léle Babiloniowa ní f̄endaoue.
 Ma Dii máme má ò.
 Wa léle Babelideowa
 ní a d̄aanao ní a òn̄nao.
 36 Wa léle anabi egeaowa,

---

† 50:29 Zia 18.6

wi ní dǝ sɔũɔ ũ.

Wa léle nɛgɔnaɔwa,
an nisina i na líwa.

³⁷ Wa léle ní sɔɔ ní ní zikasɔgoɔwa

ní bui pɔ lé zɛínɔɔ,

aai gɔ lán nɔɔwa.

Wa léle ní làasiɔwa,
wí ní pɔɔ naaa.

³⁸ Wa léle ní swaɔwa, a í i ba,

asa táaɔ di ní bùsuue.

Pɔvãipiɔ mé tò aa gɔ mĩsai.

³⁹ Gbɛgbonaɔ ní maiɔ mé aaɔ kálea we,

kooɦũhũnaɔ iɔ zɔzɔu.

Aɔ da bɛzia ũ gɔɔpiie,

gbɛɛ aɔ ku we bau ɔɔ.

⁴⁰ Lá Lua Sɔɔɔ ní Gɔmɔɔɔ suumpà†

ní wéle pɔ kú ní saɔɔ,

màa gbɛɛ aɔ ku Babeli ɔɔ, baa do.

Ma Dii máme má ò.

⁴¹ Gwa! Zígɔɔ bɔ gugbãntoo oi,

bui zɔɔ ní ní kíaɔ fɛle dasidasi

za dúnia léwa, aale mɔ.

⁴² Aa sáɔ ní sɔnaɔ kúkũa,

aa pásì, sósobisaideɔne.

Aa di sɔɔ kpe,

an kía dɔ lán ísia kɔfiwa,

aale mɔ zì'ɔpooínzi, Babeli.

⁴³ Ké Babeli kía ní bao mà,

a dɔ ké yá giwae, ò à gɔ dɔɔɔɔ,

wãwã aà kù lán nɛ'iwãwãwa.

⁴⁴ Lá nɔɔmusu i bɔ Yuudɛ dàou

à gé bualoũ àizɛɛdeu,

màa má Babelideɔ ya

mà ní bɔle ní bùsuu gɔɔ,

mí gbɛ́ pɔ má sè dile we.

Déme muaamanɔi?

Déme a fɔ ma la a yáii?

Dɔaana kpele mé a fɔ ze gimɛɛi?

⁴⁵ Ayãmeto à yá pɔ Dii zèò

à ke Babelideɔne ma

ní yá pɔ a dile Babiloniɔ musuo.

Nɔɔmusupi a ní néɔ naaa taò lán sãɔwae,

i ní bualoũpi dɛɔnzɔ ní yáii.

⁴⁶ Babelideɔ kúkũa kɔfi a tɔɔle lualua,

bui píi a ní wii mae.

51

¹ Ma Dii ma mè, má tó ían pɔkaalena fɛle,
i Babelideɔ séle ní Babiloniɔ píi.

† **50:40** Daa 19.24-25

2 Má bui zìloᵛ gbaε Babeliwa,
aa bᵛ gupiiu,
aai lélewà yáyiawagᵛᵛ,
aai ní fáfã e an bùsu gᵛ da gii.

3 Asu to an kàzunaᵛ ní sá káo,
ásu to aa ní mò ulaᵛ dao.
Ásu ní èwaasoᵛ wēnagwao,
à ní zìgᵛᵛ míᵛnzᵛ.

4 Aa kwε γεᵛ ũ Babiloni bùsuu,
wa ní zᵛzᵛ aa léle a zeau.

5 Isailiᵛ ní Yudaᵛá gyaaᵛ no,
Dii Zìgᵛde ní Lua i pákpańzio,
asa tàae pᵛ wa kè Isailiᵛ Lua
pᵛ a kua adoae Babiloni bùsuu kè zài.

6 A bàale bᵛle Babeli,
á baade i a mibᵛkii wεεle.
Ásu to à gaga wélepi tàae yáio.
Dii tᵛsimagᵛᵛ mé p̄la,
a fiaboné a zéwae.

7 Babeli de lán vua imibᵛwa Dii ɔziε,
a tò dúnia bui píi a igbè kà.*
Buiᵛ a v̄εε m̄i, ̄ᵛ aa gᵛᵛ m̄isai.

8 Babeli a kwé kándoe, i ga.
A ɔᵛbè, í εεε maè aà bᵛwa.
Wiliᵛ dᵛo, a gí gbágbãia?

9 Wa εεε màma Babeliwa, i gbágbão.
Wà aà to we sa,
wá baade a taa ke a bùsuu,
asa aà tàae luabepuana lè,
à gbà zᵛ luawae.†

10 Dii tò yá bᵛwanᵛ na.
A mᵛ wà gé yá pᵛ Dii wá Lua kè dau siuiné Siᵛna.

11 A á kaᵛ lé keke,
í á sèngbaᵛᵛ séle!
Dii Mεde kíaᵛ sóikè Babeliwa,
asa à zè ní aà kaaleaoε,
i tᵛsiwà a kpé yá musu.

12 A dàlapoo se à mipεᵛᵛ Babeli bíiwa.
A zìgᵛᵛ gba gbãa,
í gudᵛanaᵛ gbaε aa gé ní kúki!
A gbéᵛ zεzε aa bᵛnsae kené!
Yá pᵛ Dii zèᵛ a keε,
yá pᵛ àle yá Babelideᵛ yá musupi.

13 N kále swa zᵛᵛ saε,‡
àizεε tᵛma,
ní beeo n ka kaalea sa,
n ɔvãi'ea lé kà.

14 Dii Zìgᵛde sì ní aziao à mè

* 51:7 Zia 17.2-4, 18.3 † 51:9 Zia 18.5 ‡ 51:13 Zia 17.1

má tó wà li Babelia lán kwaɔwa,
wi kúkua dɔwà.

15 Dii mé tɔɔle kè ní azía gbāao,
à dúnia kàle ní azía ònɔɔ,
à musu kpàle ní azía wɛzɛɔ.

16 Tó Dii pùna,
í pó kú musu í kɔ́fike,
ì to lou sisi za dúnia léwa.
Dii ì bɔ ní íanao a làasiu,
ì to lou ma ní píleao.

17 Gbɛ̄nazinao sɔ̄, aa yāe d̄o,
siao gɛɛ a ḡɔ kpá ní wéi
táa pó aa p̄ɔ yá musu.
Pó ɛgenaoɛ, aa wēni v̄io.

18 Pó gianaɔɛ, láanipɔɔɛ,
yákpalekegɔ̄z̄i aa mide.

19 Dii pó de Yakɔbu buiɔ baa ũ muaaɔnɔɔ,
asa òme póp̄ii kè
ní bui pó à ní sé a pó ũɔ.
Aà tón Dii Z̄iḡɔde.

20 Babeli, ní de ma gbé̄wiwibɔ ũɛ,
ma ḡɔkeɔn n ũ.
Mi n se mà buiɔ wíwiò,
mi ní kpaɔ midennɔɔ.

21 Mi s̄ɔ́ ní ní dikpenao wíwinno
ní z̄ikas̄goɔ ní s̄ɔ̄godeɔ.

22 Mi ḡɔ̄ɛ ní nɔ̄ɛ wíwinno,
néf̄ɛnen gbēz̄ɔ̄,
èwaasoɔ ní wéndiaɔ píi.

23 Mi s̄ad̄anao ní ní s̄aɔ wíwinno,
z̄ɔ̄ɛ ní ní z̄ù z̄ikenaɔ,
d̄oanao ní gbāadeɔ.

24 Má fiabo Babelideɔɛ
ní Babiloniɔ píi á wáa
v̄ai pó aa kè Siɔnaɛ yái.
Ma Dii máme má ò.

25 Gbè̄s̄is̄i b̄usudena,
ni dúnia búu òkpa,
ò ma felennɔ sa.

Ma Dii máme má ò.
Má ɔk̄aa kpanzi
mà n zu yát̄ɛuɛ,

ní ḡɔ lán gbè̄s̄is̄i tékūawa.

26 Wa n gb̄ee se kpedɔgb̄eɔ mide ũ
ge ēdaalegb̄e ũɔ,
asa níȳɔ̄ de bezia ũ ḡɔ̄piie.
Ma Dii máme má ò.

27 A gudɔk̄ɛkli dile dúniau,

à zì kuupe bùsu ní bùsuo.
 A gbābò buiɔne,
 aa gé lélei Babeliwa,
 Alalata kía ní Mini kiao
 ní Ase Nazi kiao sóikewà,
 í zīgō badeɔ dilɛ aa gé léleiwà,
 í sōdeɔ gbaewà lán kwasutɛɔwa.
²⁸ A gbābò buiɔne aa géwà ní zīo,
 Mede kiao ní ní dɔaanaɔ ní ní gbāadeɔ
 ní bùsu pó aale kiblewàɔ gbéɔ.
²⁹ Dúnia lé dee, àle pelembo,
 yá pó Dii lé yá ní Babelio gi kuɛ.
 A to Babiloni bùsu gō bezia ũɛ,
 gbēe aɔ ku we bo.
³⁰ Babeli negōnaɔ fù zīwa,
 aa gō ye ní zegikīiɔ.
 An yèeɛ làa aa gō lán nɔɔɔwae.
 Wà tesò ní beɔwa,
 wà ní bɔle gbáaɔ è'e.
³¹ Zinaɔ lé dadakōle,
 baokpanaɔ tekōi,
 aale gé baokpai Babeli kiae,
 aa oè wà aà wéle būu sīwà,
³² wà swabuakīiɔ sī,
 wà tesò dānaɔwa,
 gili gē zīgōɔgu pii.
³³ Ma Dii Zīgōde Isailiɔ Lua ma mē
 Babeli kekegɔɔ kà,
 a de lán pówena pó wa kàle zeu,
 wàle go keèwae.
³⁴ Babeli kí Nebukanɛza wá taitai,
 à wá ké kélekele,
 à wá tó lán dàa giiwa.
 A wá mɔmɔ lán kwāsawa,
 à kà páupāu ní wá pó maaɔ,
 ɔ à ɔzōwāzi.
³⁵ Siɔnadeɔ mē
 gbāa pó Babelideɔ mōné aa ní só,
 to a yá wí ní musu.
 Yelusaleūdeɔ mē
 ní bɔɔ'i pó Babiloniɔ mī,
 to aa a gb'e'e.
³⁶ A yái ma Dii ma mē,
 A ma! Má zeánɔ, mí tɔsíé.
 Má tó an swada í ba,
 má tó an nibɔnaɔ gō gii.
³⁷ Babeli a gō gbèze ũɛ,
 gbēgbonaɔ tò ũ, sōkēngu pó ũ,
 láanipɔ ũ, gbēe aɔ ku weo.

38 Babelideɔ pūna sānusānu lán nòɔmusuwa,
aa ɔɔɔ lán nòɔmuɔu néɔwa.

39 Gɔɔ pɔ an mɛ wà,
ɔ má mɔné ní gbāao,
mí kákané, aai gɔ dɔɔsai,§
aaɔ i'o vusai gɔɔpii.
Ma Dii máme má ò.

40 Má ní pále lán sāneɔɔɔ
pɔ wàle mɔ ní kòlokpaɔwa,
lán sāsakaɔ ge blesanaɔwa.

41 Wa léle Babeliwae fá!
Wa dúnia wéle tɔdepi sie,
Babelipi i gɔ sɔkēngu pɔ ũ buiɔne.

42 Isia a da Babeliae,
a ikooa kɔffideɔ lélewà.

43 Aà zɔewiaɔ gɔ beziaɔ ũ,
aà bùsu i gɔ gbáa gii ũ.
Gbēe aɔ ku weo, gbēe a páao.

44 Má fele ní Belio Babeli,
mí tó aà pɔ pɔ a mòmɔɔ pisipisi.
Buiɔ siu we ɔo, aà bíi kwé.

45 A ɔle a guu ma gbéɔ,
baade azia mibɔkíi wele
ma pɔkúma pásí yáí.

46 Tó a bùsupi baɔe mà,
ásu to sɔ kéáguo,
ásu to vía á kũo.
Yápási a fele bùsupiu,
kpaladeɔ fele ní kɔo.

A yápi feena ma wēa,
í a feena ma zii.

47 Asa a gɔɔ lé mɔ
ké má fele ní Babeli táaɔ.
A gbéɔ kwɛ geɔ ũ a guu,
bùsupideɔ geɛ i gɔ kpá ní wéi.

48 Luabedeɔ ní zíledeɔ gulake
Babeli yá musu mpii,*
asa bùsudeɔaɔ ɔo gughāntoo oi,
aa mɔ lélewàe.

Ma Dii máme má ò.

49 Lá Babelideɔ gbéɔ dède dúnia guu dasi,
Babelipi a wíe sa

Isaili pɔ aa ní dedeɔ yá musu.†

50 A Isaili pɔ a ɔo an fēnda léziɔ,
à ɔo we, ásu zɛzɛ weo.
A to Dii yá dɔágu za zázá we,
í Yelusaleũ yáda á sũu.

51 Wà yá lĩwēe, ɔ wí wá kú,

§ 51:39 Dan 5.1 * 51:48 Zia 18.20 † 51:49 Zia 18.24

bui z̄lloᵛ gè Dii kpéu e aà kúkii,
wá gee gò kpá wá wéi.

⁵² Ma Dii ma mè, a gᵛᵛ lé mó
ké má fele ní Babeli táaᵛ,
gbé pò kè'ia Babiloni bùsu bũu guuᵛ aao aauke.

⁵³ Baa tó Babeli gbã z̄ᵛ luawa,
mé à a bíi lesí gbãa kãfi,
ma bùsudenao gbae aa ge lélewàe.

Ma Dii máme má ò.

⁵⁴ Babeliᵛ wii ma do,
Babiloni bùsu wíwia z̄ᵛ.

⁵⁵ Asa Dii a Babeli dúuz̄ᵛ,
i to aà súu z̄ᵛ midē.

Ziḡᵛ lélewà lán ikooaᵛwa,
an z̄ᵛa iᵛ do lán isukaawa.

⁵⁶ Bùsudenao mᵛ léle Babeliwa,

aai aà neḡᵛnaᵛ kúkũ,

aai ní sáᵛ é'e,

asa ma Dii mi t̄ᵛsimá

má fiaboné a zéwae.

⁵⁷ Má íkaka aà kíaᵛne

ní aà ònᵛnaᵛ ní aà doaanaᵛ

ní aà gbãadeᵛ ní aà neḡᵛnaᵛ,

aaiᵛ i'o vusai gᵛᵛpii.

Ma Dii máme má ò.

⁵⁸ Ma Dii Ziḡᵛde ma mè

wa aà bíi gèele daai,

wa tes̄ᵛ aà b̄ᵛle les̄ᵛwa.

Gb̄ᵛnazinaᵛ í ìada nízlawa p̄ae,

buiᵛ isimagakpaa gbe a ḡᵛ té pò ũe.

Ḡea ní Zelemii taalao Babeli

⁵⁹ Nelia né Selaia, Maasea t̄ᵛna gè Babeli ní Yudaᵛ kí Zedekiao kíapi kpalablea wè síiᵛde guu. Selaiapi mé kía b̄ᵛokpak̄ii doaana ũ. Yá pò Zelemii dàen ke. ⁶⁰ Zelemii yāvai pò a Babeli lepiᵛ kè taala guu píi, ⁶¹ ᵛ a ò Selaia: Tó n ka Babeli, wet̄a ñ l̄ae bee kyokené píi, ⁶² ní me, Dii mé ò á gue bee míᵛnz̄ᵛe, gb̄ᵛe ge p̄ᵛtuoᵛe aᵛ ku a guu lo. Aᵛ da bezia ũ gᵛᵛpii. ⁶³ Tó n lápi kyokè ní làa, ba yewà ñ naaa ní gb̄ᵛe, ní zu Uflata guoguo, ⁶⁴ ní me, màa Babeli a kp̄ale fusai† yá pò Dii ȳlawà yái.

Zelemii yá lén we.

52

Yelusaleũ dúuz̄ᵛa (2Kia 24.18-25.21)

¹ Ké Zedekia kà wè bao ní m̄endoo, ᵛ à kía blè, à z̄ᵛle kpalau Yelusaleũ wè kuēdoe. Aà da tón Amutali, Zelemii né, Libena gb̄ᵛe. ² A yá pò Dii yeio kè lá Yek̄onia kèwa píie. ³ Dii p̄ᵛkūma mé tò yápi Yelusaleũ ní Yuda bùsuo lè píi e à gè ní yá à ní goala.

† 51:64 Zia 18.21

Ɔ Zedekia b̀ Babeli kía yáú. ⁴ Zedekiapi kpalablea wè kēokwide guu, a m̀ kwide g̀ kwide zí Ɔ Babeli kí Nebukanεza m̀ lélei Yelusaleŭwa, àpi ní a zīg̀ p̀. Aa b̀okpà a b̀i sae, Ɔ aa gbà lesiò dà aa liai. ⁵ Wa liaa wélepizi màa e kí Zedekia kpalablea wè kuεdode guu. ⁶ A m̀ síiòde g̀ kēokwide zí Ɔ ǹana gbàakù wéleu, gbēe p̀blea v̀ lo. ⁷ Ké wà b̀i f̀, Ɔ Yuda zīg̀ lèk̀wa gwá, aa b̀le ní b̀le p̀ kú b̀i mèn plaò zānguoo kibe kaa sae, aa p̀le Yuudē guzule zéu. ⁸ Ɔ Babiloni zīg̀ p̀le kíapi gbēu, aa aà lè Yeliko gusalalaa. Zedekia zīg̀ f̀aa aa aà tò we, ⁹ Ɔ wà aà k̀ t̀ Babeli kíaε Libla, Amata bùsuu. We wà yād̀uaàla, ¹⁰ Ɔ Babeli kía aà néò kòlokpakpa aà wáa. Libla we lo Ɔ à Yuda kíaò dèdeu. ¹¹ Ɔ à Zedekia wé b̀ò, à aà yè ní m̀daonao à t̀aànò Babeli.* Ɔ à aà dàkp̄e e aà gε ga we.

¹² Babeli kía kpalablea wè bao m̀ndosaide guu, a m̀ sode g̀ kwide zí Ɔ aà ìwa Nebuzaladā m̀ Yelusaleŭ. Àpi mé Nebukanεza d̀aiò gbēz̀ò ũ. ¹³ Ɔme tes̀ Dii kpéwa ní kibeo ní Yelusaleŭ kpéò p̀i. Kpé z̀ò p̀i lé, à tes̀wàe. ¹⁴ Ɔ a t̀ Babiloni zīg̀ Yelusaleŭ b̀i gbòò p̀i.† ¹⁵ A taasideò ní gbé p̀ g̀ wéleu ǹaa t̀r̀nò Babeli ní gbé p̀ g̀ nà Babeli kíawa. ¹⁶ Ɔ à taasideeò tò we aà v̀ebuò ní bugbeò sēwa.

¹⁷ Ɔ Babiloniò Dii kpé m̀gotē p̀leò ní tadib̀ò ní íkakiò wíwi,‡ aa t̀ò Babeli p̀i. ¹⁸ Aa t̀fukab̀ò ní péluò ní filiadeb̀ò ní au'eleb̀ò ní g̀̀nò ní m̀gotē p̀ p̀ wí Dii kpé zí keòò ǹaa t̀ò lo.§ ¹⁹ D̀aiò gbēz̀òpi tao ní tésib̀ò ní au'eleb̀ò ní t̀fukab̀ò ní dauò ní g̀̀nò ní imib̀ò p̀ wí v̀e kauò ní p̀ p̀ wa p̀ ní vuao ge ní ánuusuò sèle p̀i. ²⁰ M̀p̄le mèn pla ní íkakiipio ní m̀gotē zuswana p̀ kú a zíeò ní tadib̀ò p̀ Salom̀ò p̀ Dii kpé p̀ ũ, gbēe m̀gotēpi gbia lé d̀ò, a gbia kè zài. ²¹ M̀p̄lepiò lesi g̀s̄isuu bao plaplasaiε, a gbène s̄ kuεplapla. M̀piò gēle kà ɔne síiòs̄i, mé aa ε v̄iv̄i ní guu. ²² F̀a p̀ kú ní musuò lesi g̀s̄isuu s̀s̄oε. M̀gotē m̀daona t̀a ní g̀ina p̀ wa kè lán gb̄afu b̄ewa liaa f̀apiòzi p̀i. M̀p̄le mèn plapiò douε. ²³ Gb̄afu be g̀ina p̀ liaipio bas̀o síiòs̄isaiε, mé a ku m̀daona p̀ wa t̀pi musu mèn bas̀obas̀o.

²⁴ D̀aiò gbēz̀òpi mé sa'onkia Selaia k̀ ní aà plaade Zefaniao ní b̀ib̀led̀anaò gbḕn àaò. ²⁵ A gbēz̀ò p̀ de zīg̀ d̀aana ũ k̀ wéle guu ní kía ìwa gbḕn sopla p̀ à b̀má wéle guuò ní zīg̀ gbēz̀ò lakēna p̀ í gbéò t̀ dalauo ní ḡe gbḕn bàaò p̀ wà b̀má wéle guuò. ²⁶ Nebuzaladāpi mé ní naaa t̀r̀nò Babeli kíaε Libla, ²⁷ Ɔ Babeli kía ní deε Amata bùsuu we.

Màa wà Yudaò ǹaa ní bùsuu wà t̀r̀nò. ²⁸ Gbé p̀ Nebukanεza ní naaa à t̀ò dasilen ke: Aà kpalablea wè soplade guu Ɔ à t̀r̀nò gbḕn àaa ḡo ní bao ní àaò (3.023). ²⁹ A wè bao plasaide guu gbḕn àaa síiò ní baakwi ní plaò (832). ³⁰ A wè bao ní àaòde guu Ɔ d̀aiò gbēz̀ò Nebuzaladā gbéò ǹaa t̀r̀nò gbḕn àaa àaò ní bas̀oplas̀o (745). An dasi f̀le p̀i gbḕn àas̀s̀o leε síiò ní àaa àaò (4.600).

Yekonia gbaε (2Kia 25.27-30)

³¹ Yudaò kí Yekonia taa Babeli wè bla àaòsaide m̀ kuεplade g̀ baas̀o ní plaode zí Ɔ Babeli kí Èvili Melodaki aà b̀ kpéu a kpalablea wè séia guu, à aà gbà gb̄a. ³² A yāmaa òè, Ɔ à z̀lek̄i p̀ de aà kía dee p̀ kuaànò Babeliò p̀a kpàwà. ³³ Yekonia a dakp̄eunake'ula lile, Ɔ lo p̀ble ní kíò s̄anu e a wēni léu. ³⁴ Lá gu lé d̀ Babeli kía lo p̀ p̀ a ní lé aà de kpawàe e à gè g̀ò.

* 52:11 Eze 12.13 † 52:14 Eze 33.21 ‡ 52:17 1Kia 7.15-26 § 52:18 1Kia 7.45

WĒNALE

Yá pò kú láe bee guu

Wēnale láe bee lee soo píi lé Yelusaleũ kaalea yá'o, ké an ibee Babiloni zígɔɔ lèlèwà e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 587. Yudaɔ kpala midean we. A de lán músipi lé pò Lua gbè Davidie ebòwa ké à mè: Aà buio aao kpalable gɔɔpii. Aà kpalapi aò láaa vío (2Sam 7.16).

Músi yá pò kèpio tò gbé pò aa bùuɔ lé làasooke, ɔ aa wèele wà yápi bɔɔle dɔ. Déme gèwázi ní yáèò? Dii gò azia gbéone ibee ũ yá? N beeo gbé pò wà ziblémáò ní taaeò dɔ. A dɔngu ké Dii wēnadɔane lí láao mé a náai ví zɔɔ (Wēn 3.22-23). Yá bee ɔ an wé gi dɔi, baa ké aa yá è.

Wēnakea Siɔnae

¹ Wéle pò wa diu yáa gò da gii sa be!

A tɔbò buio guu yáa,

ɔ à gò lán gyaa gbèandowa.

A iko ví bùsuɔwa yáa,

ɔ à gò zìzɔ ũ.

² Iɔ búbuape gwá,

aà oa ì ya ní wé'io.

Bui pò yeaàzi yáaɔ,

an gbèe lé aà nòse ninièò.

Aà gbènapio zìbɔnkpekèè,

aa gò aà ibeeò ũ.

³ Yudaɔ ku zì gbáau ní taasio,

ɔ wà tàńɔ zìzɔ ũ.

Aa ku buipáleo guu,

aali íampakíi eo.

An kua wétèapiu

an íadamadeɔ mò lèlemá nípii.

⁴ Siɔna zéɔ gà píi,

gbèe lé sé à mɔ dikpekèi lo.

A bíiboleɔ gò da gii,

a sa'onao lé aauke,

a wéndiao ku pɔsiau,

wélepi íikù.

⁵ Aà ibeeò mé gò aà ví,

aà wèlepíɔ kálea dɔdɔa.

Dii mé mò ní pɔsia beeo

tàae zɔɔ pò Siɔnapi kè yáí.

Aà ibeeò a gbéɔ kpán'aekè

aa tàńɔ zìzɔ ũ.

⁶ Siɔna gawi làa píi.

A kíao gò lán tue pò kùà sēwawa.

Aa yèee vío,

ɔ aa bàalè ní yanaone.

⁷ Siɔnadeɔ liaaliaa wétèa guu,

aale ní pò maaɔ beeke.

Ké aale gē ní ibeεo ɔzĩ,
 aai gbēe e à ɔdàmáo.
 Ké Yelusaleũ ibeεo aà wíwíá è,
 aa aà yáalò.

⁸ Yelusaleũ duuna zɔɔ,
 bee yá mé tò à gbâlè.
 Aà kpelanao lé aà kpebo sa
 ké aa aà puizi è yáí.
 Aàziawa àle aauke,
 àle a mi pāpāu.

⁹ Aà gbāsi kú aà zwāawa,
 i yá pó a a le dao.
 Aà léleapi bò gbéɔ sae,
 gbēe i waiyookeεo.
 Ma taasi gwa Dii,
 asa ma ibeεo lé yɔɔ keae.

¹⁰ Aà ibeεo ɔpèle aà àizeεowa.
 Bui pó n giné aa gē n gbéɔ kōkāaaɔ,
 a è buipio gē n kpéu.

¹¹ Aà gbéɔ lé aauke nípii,
 aale poblea weele.
 Aale ní àizeεo leũkpake
 ní pobleao wēni badɔa yáí.
 Wése n̄ gwa Dii,
 wàle ma ke pɔɔpɔɔe.

¹² A gbé pó ále gē laɔ,
 ma yá lé kéé yāe ũo lé?
 A wése à gwa tó yá'ɔmae kà
 pó pó wa kpàmaziεwa.
 Dii mé kpàmazi a pɔkūma pāsí bɔbɔaa gɔɔ.

¹³ Kua za musu à té gbàea wawāwā ũ.
 A ba kpàmee ma taa'ozeu,
 à ma ɔɔaa.
 A ma ke bezia ũ,
 à ma to ní aafiasaio gɔɔpii.

¹⁴ Dii ma taaεo kākɔu,
 a tã zuu ũ.
 A dàmee ma nɔe,
 ɔ ma gbāa bùsa.
 A ma gbéɔ nà gbé pó aa fɔ ní fuoɔne ní ɔzĩ.

¹⁵ Dii sakà negɔna pó kú ma guuɔgu.
 A gbéɔ kàaamazi,
 aa ma èwaaso kè kélekele.
 Ma Yudaɔ mee wia léso,
 Dii ɔzɔa a vēefekíiu.

¹⁶ Bee ɔ ɔ mále ɔɔ,
 ma wé'i lé kwé.
 Nòseninina kumano káio,
 wàle weele ma nisina suo.
 Ma néo gò gii,
 asa ibeεe gbāamòmeeεe.

17 Ma Siṓna, ma ɔkpà,
 ɔ gbēe ku à ma nòse nínimeeo.
 Bui pò liaa Yakɔbu buiɔzi
 ɔ Dii ðile aa gō ní ibeεo ũ.
 Ma Yelusaleũ ma gō ibeεpiɔne lán pò gbāleawa.

18 Dii yá nae,
 asa ma bɔ àà yá kpee.
 Bui píi à swákpa,
 í ma yá'ɔma ma.
 Wà tà ní ma wéndiaɔ ní ma èwaasoɔ zìzɔo ũ.

19 Ma lezù bui pò yemaziɔzi,
 ɔ aa zibɔnkpekemeε.
 Ma sa'onao ní ma gbēzɔɔo kèsai ma zeao guu,
 gɔo pò aale ble weεe,
 aa ní wēni ba dɔɔ.

20 Dii, ma taasikea gwa,
 ma nòse lé tékũ.
 Ma túlu yà,
 asa ma pã n yáa maamaae.

Zi ma gbéɔ blè gāae,
 mé gaga ku ua.

21 Wà ma aukēa mà,
 kási má nòseninina vío.
 Ma ibeεo ma taasikea bao mà,
 aale pɔnake ní yá pò ní kèmeeo.
 To gɔo pò n a yá'ò ká,
 aai gōmawa.

22 N ní váikea bɔné gupuau,
 ní kené lá ní kèmeewa ma tàae yái.
 Ma aukēa zɔo,
 ma sɔ yēεe ví bo.

2

1a pò Dii dà Siṓnawa

1 Gwa lá Dii pɔkũma kù Siṓnaa lán suawa.

A Isailio beεe pò zò luawa pàle zíle.

I a gbadibɔpi yáda a pɔfēgɔo.

2 Dii Yakɔbu buiɔ kpéɔ dàaí ní wēnagwasai,

à Yudaɔ meεwia zegikíio kwè a pɔfē guu,

à kèse tò a kíao ní ní kpalaowa zíle.

3 Aà pɔkũma pāsí guu à Isailio gbāa kò'è.

A a ɔbòle ní yáu an ibeεo wáa.

A kù Yakɔbu buiɔwa té ũ ní pò pò liaio píi.

4 A sagòle lán ibeεewa,

à ɔkà sáú.

A gbé pò kèe maa yáaɔ dède píi

lán wèlewa.

A a pɔkũma pìpi Siṓnawa

lán téwa.

5 Dii gò lán ibeεewa,

a kè Isailiɔne sàabu.

A n̄ kibεo dàai,
 à n̄ wéle bíideo kwè.
 A tò búbua n̄ wēna wiio kàfi Yudaο μεεwiau.
 6 A a kpé gbòo à gò lán kaawa,
 à a gbέo káaakīipi wīwi.
 Dii tò dikpe n̄ kámabogoo yá do Siɔnadeo gu bo.
 Aà zafēa zōo guu i kía n̄ sa'onao gwa pœ ūo.
 7 Dii gī a gbagbakīizi,
 à pākpa a kpéi.
 A kibε kpé gbāao nà ibεεone n̄ ozi.
 Aa kúkuakè Dii kpéu
 lá wī ke dikpe zīwa.
 8 Dii zè n̄ Siɔna bíi gbooaοe.
 A ba yòwà, i gí otōiwào.
 A tò a bíio lé pīa, aa gò kèkèkèe.
 9 A bōle gbaο vīle tooeu,
 a gbāao è'ε kpéekpee.
 A kía n̄ a néo gò buipāleo guu,
 wa ikoyā kūa bo.
 A ānabio lí yá pò bō Dii kíi e bo.
 10 Siɔna gbēzōoo zōlea zīle,
 an lé kpaaua.
 Aa būsukà n̄ miu,
 aa zwānkasaο kàkanla.
 Yelusaleū wēndiao mi gò pélea zīle.
 11 Ma wé lé wo n̄ oobo,
 ma nòse lé tékū.
 Ma pō yà dúuduu ma gbέo dedea yái.
 Néfēnenaο n̄ nétēnaο kále ma gāaεo yèεesai.
 12 Goo pò aale léle gāaε
 lán gbé pò kè'iaowa,
 aale n̄ dao la aa mè:
 Wá poblea n̄ imiao e má ni?
 An wēni lé gēzea n̄ dao kùe.
 13 Yelusaleū, má onε kpelewa ni?
 Bó má n̄ leεūoi?
 Μεεwia léso Siɔna, bó má me n̄ muaaò
 mà n̄ nòse níninei?
 N bō ε zā lán ísia εwa,
 déme a fō n̄ gbágbāi?
 14 N ānabio yāpā gii ène.
 Aai n̄ yāvai bōne gupuau aa n̄ kē zōblewao.
 Yāpā gii pò aa ène n̄ sāsā.
 15 Gbé pò lé gēo píi aaio otaale,
 aaio lesuikema Yelusaleū,
 aaio mikεne déūdeū.
 Aai me, wéle pò a kefena kè zài,
 dúnia píi pōnakεbopin wee?
 16 N ibεεo lé ledoma píi,
 aale lesuikema.

Aale swaa biima,
 aale me wá dāai,
 wá wé dɔ ɔɔpizi yāae,
 wa wesi sa.

17 Dii kè lá à zèowa,
 à yá pɔ a dilɛ za zi pàpa.
 A n kwe n wēnagwasai.
 A tò ibeɔ pɔnakè n musu,
 à n wèlɔ gbà gbāa.

18 Siɔna, to n bii wiile Diizi ní nɔsɛɔ,
 to n wé'í àò bàale lán swa'iwa fāane ní gwāasinao.

Nsu kāmaboo,
 nsu to n wé'í ampao.

19 Fele wii kau gwá gudɔanaɔ kɔ leŭkpakeɔɔ.

N n sɔ wē Diie,
 ní ɔɔaazi n né pɔ lé ga ní nɔanao zeauɔ wēni yái.

20 Dii, gwa n gwa!

Dé n yá bee taa kèè yāai?
 Nɔɔ ní né pɔ aa ní í aa ní kuɔ soa maan wea?
 Sa'onao ní ānabiɔ dede n kpéu maan wea?

21 Néfēnen gbēzɔɔ geɔ gò kálea zeau luutēu.
 Wà ma èwaasoɔ ní ma wéndiaɔ dède ní fēndao.
 N ní dede n pɔfēgɔɔ,
 n ní kaale ní wēnagwasai.

22 Lá ni gbéɔ káaa dikpeɔɔ,
 màa ní tò yápási liamazi.
 N pɔkūmagɔɔ gbēe i pilimao,
 gbēe i e bò.

Ma ibeɔ gbé pɔ ma ní gwá ma ní kuɔ midɛ.

3

Wedɔa nɔseniniai Dii kfi

1 Má de gbé pɔ Dii pɔkūma gotòwà à taasi è ũɛ.

2 A ma ya à ma kpa gusiaue,
 i ke gupau no.

3 Máme lɔ ɔtɔa ɔɔpii,
 a láaa vío.

4 A tò ma me ibàba,
 à ma wáɔ wíwi.

5 A kona ní mekemuunao liamazi lán bíiwa.

6 A tò ma ye gusiau

lán gbé pɔ gà à gègèowa.

7 A gí liamazi, má fɔ bɔɔ,
 à mɔ gala gbiaɔ kpàmeɛ.

8 Ma wiilè, ma suabale zùàazi,
 kási i swásɛmazio.

9 A gíbò ní gbè gbèneɔ,
 a pà ma zéa a dè.

10 A gòmɛɛ lán gbɛaana pɔ naalea
 ge nɔɔmusu pɔ ye láuwa.

11 A zé sĩa, à ma taitai,

à ma ɔ̀ɔkpà.

12 A a ka kpà sáa,

ɔ̀ à ma dilɛ pɔ́ pɔ́ á pá ũ.

13 A a gbàla kaɔ̀ tɔ̀ ma baluwa.

14 Ma gɔ́ ma gbéɔ̀ne pɔ́ yáalɔ́a ũ,
aa ledàmanɔ́ nípii.

15 A blɛ kɪsá ò'omɛɛ,
à ma kaka ní gɔ́io.

16 A gbèkɔ̀ɔ̀ kpàa, ma swaa è'ɛ,
à ɔ̀zɔ̀a tufua.

17 A ma kē aafiawa,
má dɔ́ bɔ́ wɪ me nama lɔ́o.

18 Ɔ̀ ma mè, ma gɔ́ yèɛɛsai,
ma wé dɔ́ Diizi lɔ́o.

19 Ma liaaliaaa wétēa guu dɔ́magu,
a demɛɛ gɔ́i ní konao ũ.

20 Yápi lɔ́ dɔ́magu maamaaɛ,
ɔ̀ ma kúsu kwè.

21 Yá pɔ́ lɔ́ dɔ́magu
ì to ma nɔ̀sɛ àɔ́ daa doŭn kɛ:

22 Dii gbèkɛ mé tò wi midɛo,
aà wēnadɔ́anɛ lí láao.

23 Aà yeañzi lɔ́ dafu lá gu lé dɔ́ɛ,
a náai ví zɔ̀.

24 Ma mè, Dii mé ma baa ũ,
a yáí má sɔ́aaazi.

25 Dii maa gbé pɔ́ an wé dɔ́aàziɔ̀ne,
gbé pɔ́ aalɛ aà kɪi weɛlɔ́o.

26 Wɛdɔ́a Diizi zɔ́asai à ní suaba mé maa.

27 A maa gbé taasi fɔ́ a èwaasogɔ̀ɔ̀ɛ.

28 Aà zɔ́lɛ ado kílikili,
asa Dii mé aà dàu.

29 Aà a mipɛlɛ búsuu,
lɔ́ wɛdɔ́aàzi.

30 Aà a gɛɛ dɔ́ gbé pɔ́ ye a sánkɛɛ,
i to wí a kú.

31 Asa Dii lí gí gbéi à aà tò we gɔ̀ɔ̀piiio.

32 Baa tó à aà dà taasiu,
ì aà wēnagwaɛ a gbèkɛ zɔ̀ léu.

33 Dii lí gbé swágaga ní pɔ́naoo,
ìli aà da taasiu pão.

34 Tó wàlɛ ɔ̀zɔ̀ zìzɔ̀wa dúnia guu guei,

35 tó wàlɛ ní yá málené Lua Musude kpé kpeɛlɛ,

36 tó wàlɛ yákpalekɛ gbéɔ̀ne kolea,
Diipi lé eo lé?

37 Déme a fɔ́ me á kɛ, i kɛ,
tó Dii i a zɛbɔ̀èo ní?

38 Váí ní maaò ì gbé le Lua Musude lé saia?

39 Gbēnazin bēɛ né zé ví à zɔ́aka a duuna íadama yá musuo.

40 Wà wéte wá kuai wà gwa maamaa,
wí ɛa su Diíwa.

41 Wà ɔ̀dɔ́ Luazi musu ní nòsemendoo, wí me:

42 Wa duunakè, wa swágbāakè,
 ̄ ni sùuukewanɔ.
 43 N pɔkūma kàkanla, n pɛwá,
 n wá dede wá wēnagwasai.
 44 N sɔlb luabɛpuanau,
 ké nsu wá wabikɛa mao yáí.
 45 N wá díle ukɔlb ge bɪsa ũ buipáleɔ guu.
 46 Wá ibɛɛɔ swaa b̄iíwá m̄pii.
 47 Via ní zua baiuo mé ḡw̄w̄ɛɛ
 ní músio ní kaalɛao.
 48 Ma wé'i lé bàalɛ lán swa'iwa
 ma gb̄éɔ t̄ɔlbz̄ɔa yáí.
 49 Ma wé'i aɔ kwɛ zɛsaiɛ,
 aɔ kámaboa v̄io,
 50 e Dii gɛ wɛzu z̄íle à e.
 51 Yá pó ma wéle nɔɛɔ lè,
 ké ma wesíɛ, ma nòsɛ òòkpà.
 52 Gb̄é pó aa íbɛlɛsèmanɔ p̄aɔ
 lé ma wɛ lán báwae.
 53 Aa ye ma wēni bɔlia ɛu,
 aa ma papa ní gbɛo.
 54 I dāmala,
 ̄ ma m̄ɛ ma gae sa.
 55 Kua za è títiu we
 ma lezùnzi, Dii.
 56 Ké ma suaba wiilè, ní mà,
 ni swákpa ma yáao.
 57 Ké ma lezùnzi, n s̄mazi,
 n m̄ɛ másu v̄lakɛo.
 58 Dii, n zɛmanɔ yákpalɛu,
 n ma wēni s̄í.
 59 N è lá wà ma yá màlɛmɛɛ,
 ̄ n yānakp̄aa, Dii.
 60 N è lá aa ye tɔsia
 ní v̄ai pó aa a lɛkp̄aaɪmazio píi.
 61 Dii, ní mà lá aa ma s̄ɔs̄ɔ
 ní v̄ai pó aa a lɛkp̄aaɪmazio píi.
 62 Ma ibɛɛp̄iɔ ìb̄ lépɛ k̄ɔ swáú,
 aaìb̄ lɛkp̄aaɪmazi ḡɔɔpiie.
 63 N ní z̄ɔleá gwa ní ní fɛleao,
 ma tó mé ḡò ní le ũ.
 64 Dii, fiaboné a zéwa,
 kené an yákɛa léu.
 65 To an swá gbāakū,
 ní láaizimá.
 66 Pémá ní p̄ɔf̄ɛo,
 ní ní t̄ɔlbz̄ɔ dúniau.

4

Ia p̄ wa dà S̄inadeɔwa

1 Vua siakùɛ fá! Vua t̄ɛt̄ɛɛ l̄í!

Lua kpé gbè bεεεdeɔ fāaa zékpaawɔ píi.
 2 Sionade pɔ wàlɛ ní bεεε lεεũ ní vuao yāaɔ,
 wà ní dílɛ lán gǐ ooɔwa,
 oobona ɔzɪɛ.
 3 Baa gbēgbonaɔ i yɔ́ kpá ní nɛɔwa aa miɛ.
 Ma gbéɔ sɔ aa pāsíkù,
 aa gǔ lán taataawa gbáau.
 4 Né yɔ́minaɔ léna nàalɛ ní lé musu imi yáí.
 Néɔ lé p̄ɛɛ gbɛa,
 kási gbēɛ lé línéɔ.
 5 Né pɔ aai blɛ maa ble yāaɔ gǔ gembēɛnaɔ ũ zεaɔ guu.
 Né pɔ wà ní gwá ní pɔkasa ɔdeɔ lé pɔblea wεɛɛ bisau tufua.
 6 Ma gbéɔ vāikɛa dɛ Sɔɔɔdeɔ duunala.
 Lua Sɔɔɔpi suumpà kándɔɛ,
 gbēɛ i ɔdawàɔ.*
 7 An kíaɔ zēa dɛ buntafaa yāa,
 an pípia dɛ vɪ'ipua.
 An mɛɔ tēa lán lubiiwa,
 an zεa maa lán safiiwa.
 8 Tiasa an sia dɛ nísi bòo góa,
 tó aa bɛ gāaɛ, wɪli ní dɔo.
 Aa gǔ wákambaaɔ ũ,
 aa gǔ lán lí giiwa.
 9 Gbé pɔ gàga zɪuɔ mi na dɛ
 gbé pɔ lé gaga ní nɔanaoɔla.
 Bua pɔɔ kuo, aalɛ ibaba,
 aa gǔ wooo.
 10 Baa nɔɛ wēnadɔnɛdeɔ ní nɛɔ fùukè níziá.
 An népiɔ gǔ ní pɔblea ũ ma gbéɔ tɔlɔzɔa guu.†
 11 Dii pɔfē pàlamá,
 à a pɔkūma pāsí bòbɔmá.
 A tɛsɔ́ Sionawa,
 à kù a ēwa.
 12 Dúnia kíaɔ ní gbé pɔ kú a guuɔ píi,
 aalɛ e yāa Yelusaleũ ibεεɔ fɔ́ gē a bɔlɛuo.
 13 Aà ànabiɔ duuna ní aà gbàgbanaɔ vāikɛa yáíɛ.
 Aa gbēmaaɔ dèdɛ ní wéɛ guuɛ.
 14 ɔ aaiɔ ɔmalemalɛ zεaɔ guu lán vɪaɔwa sa.
 Aa gbālè gbēdeapi yáí,
 gbēɛ lí we ɔkà ní pɔkasaɔwao.
 15 Wɪɔ wiidɔmá, à géi gbāsídeɔ!
 A géi, à géi, ásu ɔkāwáo!
 Aaiɔ bàalɛ wàɔ liaaliaa,
 buipáleɔ i oné: A e àɔ ku lao.
 16 Dii mé ní fāaa ní oa fénkpaaɔ,
 a ye à ní eo.
 Wɪli ní gbàgbanaɔ gwa pɔɛ ũo,
 wɪli gbēzɔɔ wɛgwao.

* 4:6 Daa 19.24 † 4:10 Iko 28.57, Eze 5.10

17 Wá wé dɔ gbéɔzi aa dɔwále
 e wá wé wò pã.
 Kua gudɔakii wa buie dà,
 a fɔ wá suaba sɔo.
 18 Lá wále táa'ò píi, wále wá wεε,
 wili e wa bebe gāεe lo.
 Wá wēni gò leε, wá gɔɔ ye pai,
 asa wá kua lé kàε.
 19 Wá gbèselenaɔ wāa de kúu boa musua.
 Aa pèlewázi gbèsisibɔ musu,
 aa wá dādā gbáau.
 20 Kíá pɔ Dii kpà wá ían wēnide ũ,
 aa aà kù ní baio.
 Wále e yāa ōme aɔ kpaawázi buipáleɔ guu.
 21 A Edɔũ pɔ á kú Uzu bùsuuɔ,
 à ví àò kēaa ní pɔnao gĩa!
 Lua a a pɔkūma í dɔé à mi à ká sɔε,
 í á pɔkasaa wolowá.
 22 Sibnadeɔ, á íadama lé a ká,
 wa táánɔ zizɔɔ ũ lo.
 Edɔũɔ, Dii a bɔbɔánɔ ní á duunao,
 i á wáikεa wíé á musu.

5

Wabikεa kua íadamau

1 Dii, to yá pɔ wá lé dɔngu!
 Gwa ñ gwa lá wà widàwá.
 2 Buipáleɔ mé gò wá bùsu ví,
 zìloɔ mé kú wá kpéɔ guu.
 3 Wa gɔ netoneɔ ũ desai,
 wá daɔ gò gyaaɔ ũ.
 4 I pɔ wá ví, wi lue wà gbasa mi,
 baa wázia yàa wi ñabɔ wà lue sa.
 5 Wá ibεεɔ loawála,
 wa kpasa, wi íampakii eo.
 6 Wa ɔdò Egipiɔ ní Asilibɔzi
 ké wà blε e à mówá yái.
 7 Wá maeɔ duunakè, aa ku lo,
 ñ an tàaeɔ lé wí wá musu.
 8 Zɔɔ mé lé kiblewá,
 gbēε ku à wá bɔ ní ɔziɔ.
 9 Wi blε wεεε kai guue
 gbāamɔneɔde pɔ kú sēuɔ yái.
 10 Wá bāa wà lán oo pɔ diteawa,
 nɔana mò ní mēwāa pāsio.
 11 Wà gbāamò wéndiaɔne Sibna
 ní wá Yudaɔ wéleɔ guuo.
 12 Wà kíaa yèye ní ɔɔwa wà ní loo,
 wi bεεε dɔ maezɔɔneɔ.
 13 Wí wísilɔgbε di èwaasoɔne,
 neɔgɔenaɔ lé fu yàabaaawa.

- 14 Gbēzōō lí kãaa gāaε ɓo,
 èwaasoō kámabò ní lesiao.
 15 Wá pona làa,
 wá òwāa gò búbuapea ũ.
 16 Wá fùà gò wá miwa à lèle,
 waiyoo wápiò, wa duunakè.
 17 Bee yá mé tò wá pò yà,
 yá beeò yáí wá wé sisi.
 18 Siòna gbèsisi gò bezia ũe,
 we gbēgbonaò í kīlmpau.
 19 Mpi Dii, niò kible gōopiie,
 n zōlɛa báawa láaa vīo.
 20 Bóyāi wá yá ɓ sãangui?
 Nyō wá vūaa e wá wēni léu yà?
 21 Dii, to wà suma, wí su.
 To wà ɛa su wá pá ziu.
 22 Ge n giwázi fíafía yà?
 N pò fèwázi dúuduu yà?

EZEKIELI

Yá pò kú láe bee guu

Yelusaleũ Lua kpé sa'ona Ezekieli ku Isaili pò wà tàrínò Babiloni guue e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 597, Nebukaneza léleá Yelusaleũwa séia gbéa. A wè síiõ gbéa Lua aà sísi aà ke ánabi ũ. Kua zòbleu Ezekieli lé leda Yuda pò wà tàrínò Babiloniwa ní gbé pò aa gè Yelusaleũò ló. Ké wà Yelusaleũ ní Lua kpéo kàale wè 587 guu, ò à ní nòse ñininé, a òné aa wédo Luazi.

Ezekieli wépfungu'è dasi, bee gbéa à yáò kèke seelaò ũ, aà yákeapio aà yádane síanapiliwáné. Dea sa'ona ũ guu à gbáakpà Lua kpé dɔa yáwa maamaae, ní beeo à mè Lua kú ní a gbéò, baa Babiloni búsuu, i ke kpépi ò Lua kuu adoo (11.16). Baade yákeao de azia yá ũe (18), i ke gbépále yá no, ò à baade gɔa gbé dafu ũ yá'ò à kpàle à síwà. A mè ló Lua a a Nisina da Isailiogu, aai vu (37) aai ea tá ní búsuu (11.14-20, 36.1-38).

Dii azia ɔba Ezekielie

¹ Ma wè baakwide guu, a mɔ síiõde gɔɔ sɔode zí, má kú ní zìzɔ swa pò wí me Kebaa sae, ò luabe wéaa, * ò ma Lua è wépfungu'ea guu. ² Kí Yekonia gɔa zìzɔ ũ† wè sɔode guu ³ ò Dii yá'ò mapi sa'ona Ezekieli, Buzi née Babiloni búsuu we. We Dii gbáa mɔua.

⁴ Ké ma wézù, ò má è zàa'iana lé fele gugbántoo oi. Lou sa sísi, àle píle, àle teke púuu. Té pò kú a guoguo de lán mò téa bóiboíwa. ⁵ Pò kú tépi guu, a de lán pò bée mèn síiõwa, † an taa bò gbēnazinawa, ⁶ ama an baade oa síiõsií mé aa gàsía ví síiõsií. ⁷ An gbáò súsu, an gbálo de lán zù swewa, àle teke lán mɔgotē yɔɔawa. ⁸ Aa gbēnazina ɔ ví ní gàsíaò zíe. An oa síiõ ní ní gàsía síiõ dɔdɔ ae ní kpéo, gbátēe ní gbátēeo, ⁹ an gàsíapio lé kákɔwa. Gu pò aale géu, aali lé liaao, aai gé ní ae màa gòɔe.

¹⁰ Lá an oapio den ke: An baade gbēnazina oa ví, mé aa nòomusu oa ví ɔplaa oi, zu oa ɔze oi, mé aa kúu oa ví ló ní kpe oi. § ¹¹ Maa an oao de. An baade gàsía pɔoa musu plapla, aale kákɔwa, a pla pò gòɔ naanzi. ¹² An baade ì gé a aedɔawae súsu. Gu pò an nisina tàu, we aai géu, mé gu pò aale géu píi, aali lé liaao. ¹³ Pò béepio kékéa de lán teyɔ ge sētewae. Tépi gupua zɔɔ, ò táa'o pò bée mèn síiõpio zānguo. Lou lé pílepíle tépi guu. * ¹⁴ Pò béepio wāa lán loupíleawa, aaió gé, aaió su.

¹⁵ Ké mále pò bée oa síiõdepio e màa, ma wuluu è an baade sae tɔle. ¹⁶ Wuluupio ní ní pò lé teke lán gbè beedewa, mé an síiõ píi aa doũe. Wuluupio kea taan ke: Ampii aa wuluu ví mèn plapla pāpāakɔa. ¹⁷ Tó aale táa'o, aai gé ae ní kpéo, gbátēe ní gbátēeo liaasaie. ¹⁸ An wuluupio lesi, ì to vía ní kú, mé wé fifiwà à liai.† ¹⁹ Tó pò béepio lé táa'o, wuluupio ò be ní sae. Tó pò béepio fele tɔle aale gé musu, wuluupio ì fele musu sɔe. ²⁰ Gu pò an nisina tàu, we aai géu, an wuluu i fele géínò sānué, asa pò béepio nisina kú ní wuluu guue. ²¹ Tó pò béepio lé táa'o, an wuluu ò táa'oe. Tó aa zae, aaió zea sɔe. Tó aa fele tɔlewa, wuluupio ì feleínò sānué, asa pò béepio nisina kú ní wuluu guue.

²² Báluma kpálea pò béepio mia e musu, àle teke wásawasa lán díiwa.† ²³ Bálumapi zíe an gàsíaò pɔoa, aale kákɔwa, an baade gàsía mèn plapla

* 1:1 Zia 19.11 † 1:2 2Kia 24.10-16 ‡ 1:5 Zia 4.6 § 1:10 Zia 4.7 * 1:13 Zia 4.5 † 1:18 Zia 4.8 ‡ 1:22 Zia 4.6

naarzi. ²⁴ Ké aale taa'o, ma ní gàsìapio kía mà lán izòosuka kòfiwa, § lán Gbāapiide lówa, lán zìgòo zòawa. Ké aa zè, ò aa ní gàsìao nàaa. ²⁵ Ké aa zea an gàsìao naaaa màa, ma ló mà ní mia za báluma musu. ²⁶ Pòe kú ní mia bálumapi musu we lán kiblekila pò wa kè ní safiowa,* mé ma gbèe è zòlea kilapiu musu we lán gbēnazinawa. ²⁷ Má è, zòa aapi léu e musu a de lán mò tēa bóiboi† pò lé pipi lán téwawa, mé zìle oi de lán téwa. Gupua gbāa liaaaazi. ²⁸ Gupuapi bò lán nàali pò bò gòo pò lou lé mawa. Dii gawi kekeá pò má èn we. Ké má è, ma wule ma gbēeu gòo, ò ma ló mà, àle yā'omēe.

2

Dii Ezekieli stsia

¹ A mē: Gbēnazin né, fēle ze mà yā'onno. ² Ké àle yā'omēe, à Nisina òmēe à ma se ma ze, ò má mà àle yā'omēe ³ à mē: Gbēnazin né, mále n zì Isailiowae, bui swágbāade pò bò ma krepio. Ampio ní ní deziò aa zàmēe yáwae e ní a gbāo. ⁴ Gbē pò mále n zímápio swá gbāa, mé aali ma yāmao. Oné Dii Lua mé lé yáe bee oné. ⁵ Aa swásei ge aa gí séii an swágbāa yáin nò, aao dō ké ānabi kú ní guu. ⁶ Mpi sò gbēnazin né, rísu viakené ge an yā'oaao. Baa ní kua leaa ní lesikaopio guu, mé ní zòlea sóipio kíi, rísu viake ní yā'oaao. Nsu to sò kēngu an yáio, asa swágbāadeone. ⁷ Tó aa swásè ma yáí ge tó aa swásei, rísu gí oinéo, asa swágbāadeone. ⁸ Mpi sò gbēnazin né, swáse yá pò mále onei. Nsu swágbāake lán swágbāadepiowao. Le'ele, ní pò pò má daune só. ⁹ Ké ma wesè, ò ma è, a taala kooa kúa, àle òmēe, ¹⁰ a pòo ma ae. Wà wēnale ní búbuao ní waiyoo kèwà kpe pla píi.*

3

¹ A òmēe: Gbēnazin né, pò pò òane só. Taalae bee só, ní ge n a yā'o Isailione. ² Ké ma le'ele, à taalapi dàumēe mà só. ³ Ō a òmēe: Gbēnazin né, taala pò má òane ní léupi só, i n nòse ká. Ō má sò. A kè ma léu na lán zówa.* ⁴ Ō a òmēe: Gbēnazin né, fēle ge n ma yápi o Isailione. ⁵ Mále n zì bui pò an buiyā maa ía mé an yā'oa zì'ùo kíio, Isailio mále n zímá. ⁶ I ke bui dasi pò an buiyā maa ía mé an yā'oa zì'ù mé ríyò ní yāmao kíi no. Tó ampio mále n zímá, aa swáse n yáie. ⁷ Isailio we swáse n yáio, asa aali swáse ma yáio. Ampii an swá fēe, an kua gbāae. ⁸ Má tó n kua àò gbāa lá ní pówae. Má tó n ze gí lá aa zè lé gíwa. ⁹ Má tó n kua gbāa àò de gbēa. Nsu viakenéo. Nsu to sò kēngu an yáio, asa swágbāadeone. ¹⁰ Ō a òmēe: Gbēnazin né, swáse yá pò mále onei píi, òyò kua n sòu. ¹¹ Fēle ge yā'o n gbē zìzòone, ní me Dii Lua mé yáe bee ò, tó aa swásei, ge aa swásei.

¹² À Nisina ma se musu, ò ma kòfi gbāa mà ma kpe wà mē: Wà Dii gawide sáaukpa àà kúkii. ¹³ Pò bēepio gàsìao leakòwa kòfi mé ò ní wuluu pò be ní saeo kòfi gbāao. ¹⁴ Nisínapi ma se gēmano zéa, ma nòse òokpaa mé ma pò paa, āma Dii gbāa mé m̀a. ¹⁵ Ma ka zìzo pò kú Telabibio kíi Kebaa sae, ò ma zòle gu pò aa kuu we e gòo soplá. Yá día.

Isailio gbāa laai

¹⁶ Gòo soplapi gbēa Dii yā'òmēe à mē: ¹⁷ Gbēnazin né, ma n ke gudōana ū Isailione.† Swáse yá pò lé bò ma léuzi, ní ní gbaomēe laai. ¹⁸ Tó má ò vāikenae

§ 1:24 Zia 1.15, 19.6 * 1:26 Eze 10.1, Zia 4.2-3 † 1:27 Eze 8.2, Zia 1.15 * 2:10 Zia 5.1 * 3:3 Zia 10.9-10 † 3:17 Eze 9.1-9

a gaε, mé ni aà gba laaio, ge ni ledawà aà mikē vāiwa ké à e ào kuo, vāikenapi a ga a duuna yáie. Aà gaa yá sō a wi n musue. ¹⁹ Tó n aà gbà laai sō, mé i mikē a vāikeapiwao, a ga a duuna yái, mpi sō n lé aɔ ku yápi guu bo. ²⁰ Tó maakena a maakea tò mé àle vāike, má tó aà kpaguae, i ga. A ga, ké ni aà gba laaio yáie. Má maa pó a kè yáda bo. Aà gaa yá sō a wi n musue. ²¹ Tó n ledawà n mè asu duunakeo sō, mé i duunakeo, aɔ kue, ké à n ledama mà yái. Mpi sō n lé aɔ ku yápi guu bo.

²² Dii gbāa m̀da we, ɔ̄ a òmεε: Fele gé gusalalau, we má yá'ounε. ²³ Ǿ ma fele ge gupiu, ma Dii gawi è ze we lá má è Kebaa saewa, ɔ̄ ma wule ma gbεeu g̀ò. ²⁴ Ǿ aà Nisina d̀deea à ma se ma ze, ɔ̄ a òmεε à mè: Ge ǹ gē kpéu. Zetanle. ²⁵ N gbēnazin né, wa m̀ma ní bao, wi kãne, ké nsu bo ní k̀i b̀asio yái. ²⁶ Má tó n léna naale n lé musu, ké nsu yá'oné, ní ní gba laaio yái, asa swágbāadeɔn ní ũ. ²⁷ Ama tó ma yá'onε, má n léna gole, ní gbasa oné ma Dii Lua máme ma yáε bee ò. Gbé pó a swásei, aà séi, gbé pó a gii, aà gii, asa swágbāadeɔn ní ũ.

4

Koez̄sa Yelusaleŭi seela

¹ Gbēnazin né, biliki dile n ae, ní Yelusaleŭi wéle taa kewà, ² ní koez̄si. Bòo kpákpai, ní gbà les̄bo da ǹ liai, ní bùsu kálekale a b̀iɔ sae, ní b̀iigboobɔɔ kále ǹ liai. ³ M̀ò p̀p̀eε se ǹ péle m̀ò b̀i ũ mpi ní wélep̄io zānguo, ní aedɔwà. Wà koez̄ò wélep̄izie, míme ní koez̄onapi ũ sō. Bee iɔ de seela ũ Isailiɔne.

⁴ Wúle n gbàt̄εε ɔ̄zeewa, níɔ Isailiɔ duuna sea e n wúlea n gbàt̄εep̄iwa gɔɔ léu. ⁵ Ma gɔɔ àaa pla kwisai (390) d̄ilene n̄ȳɔ Isailiɔ duuna seaε e an duunakea wè dasileu. ⁶ Tó n bee kè ní làa, ea wúle n gbàt̄εε ɔ̄plaawa, níɔ Yudaɔ duuna sea e gɔɔ bla. Ma ní duunakea wē d̄ilene, wè dodo gɔɔ dodo. ⁷ Aedɔ Yelusaleŭi pó n koez̄òpiwa, ní n ula g̀s̄i s̄s̄s̄, ní ānabikeke a yá musu. ⁸ Má ba kãne, ké nsu lilék̄i eo yái, níɔ wúlea n gbàt̄εε kpe dopiwa e koez̄ògɔɔpi ge pad.

⁹ Mase ní naao ní bláao ní nasio ní éseo ní weao se ka ta doŭ guu, ní a bleke n̄ȳɔ ble gɔɔ àaa do kwisai pó n̄ȳɔ wúlea n gbàt̄εewapiu. ¹⁰ Nili ble pó n̄ȳɔ ble lá gu lé dɔ ȳ kiloowa galaŭ àaa dodo, níɔ ble yóbiyobi. ¹¹ Nili í pó n̄ȳɔ mi lá gu lé dɔ d̄a litili k̄kpaale léu, níɔ ga vólovoló. ¹² Gbēnazin gb̄ó té ɔ̄ n̄ȳɔ k̄aa kewà an wáa, ní só. ¹³ Dii èa mè: Beewa Isailiɔ ble gb̄alea ble bui pó ma ɔ̄z̄ònízi ní bùsuu guu.

¹⁴ Ǿ ma mè: A'a Dii, mi gb̄ale yāao. Za ma nézi e ní a gb̄ao mi pó pó gà ní azlao ge pó pó wài tàitai ǹò soo. Ǹò pó de tē ũ i gē ma léu ziio. ¹⁵ Ǿ a òmεε: T̀ò, ma n gba zé ǹ k̄aa ke z̀ugb̄ó téwa gbēnazin gb̄ó gb̄eu. ¹⁶ Ǿ à èa mè: Gbēnazin né, má Yelusaleŭideɔ k̀s̄s̄ua midε, aaiɔ p̀blea ȳȳk̄ōe yāk̄akea guu, aaiɔ imi g̀òna le dodo s̀òdeedeε guu, ¹⁷ asa p̀blea ní imiao a k̀s̄m̄áε. S̄o a k̀éngu n̄pii, aai ibaba ní tàae yái.

5

Iadaa Yelusaleŭdeɔwa

¹ Gbēnazin né, fēnda lena se sa, ní n mikā ní n lekānao waò lá m̄ibona í kewa. Ní kiloo se ǹ n k̄api ȳ, ní kpaale leε àaō. ² Tó n koez̄sa wéle gɔɔ lé pà, ní a leε do séle ká pó pó ní kè wéle taa ũpiwa, ní tes̄wà. Ní a leε plaade do se ǹ fēndapi léleò ǹ lia wélep̄izi. Ní a leε àaōde do pó g̀ f̄áε íanau, asa má a fēnda wo mà péleńzie. ³ Mi k̄apiɔ p̄eεe we ȳɔɔ, ní ye n ula léu, ⁴ ní d̄a ǹ k̄ateu à tékū. Tépi mé a kúle Isailiɔwa píi.

⁵ Ma Dii Lua ma m̀, yá p̀ a Yelusaleũ len we. Má kàlɛ buiɔ guoguoɛ, an bùsuɔ liaai. ⁶ An v̄aikɛ guu aa b̀ ma yādilaɔ kpe de buiɔla, aa ḡi ma ikoyā mai de bùsu p̀ liaańziɔ deɔla. Aa ḡi ma yādilaɔie, aai tɛ ma ikoyāpiɔziɔ. ⁷ Ayāmeto ma Dii Lua ma m̀, a zɔakà de bui p̀ liaaáziɔla, i tɛ ma ikoyāio, i z̄ikɛ ma yādilaɔwao. Bui p̀ liaaáziɔ felekaayāɔ ɔ a z̄ikèwà. ⁸ Ayāmeto ma Dii Lua ma m̀, mapi s̄ɔ má feleánɔɛ. Yelusaleũdeɔ, má yákpalekeáno buipio wáa. ⁹ Má yá p̀ mi ke yāao mé má ke lɔo ké á yāb̄ɛkɛɔ yái. ¹⁰ A yái maɔ ní néo só, mé néo ní maɔ só á m̄ɛwiau.* Má á wetā, mí á gb̄é k̄ɔnaɔ fāaa gupiiu. ¹¹ Ma Dii Lua ma m̀, lá a ma kpé gbālè ní á p̄b̄ɛɔ ní á yāb̄ɛkɛɔ, ní ma kuaɔ má kéwáɛ. Má á w̄ɛnagwao, má á b̄o. ¹² A gb̄é lɛɛ do a gaga ní gagyāo ge nɔana á m̄ɛwiau, á gb̄é lɛɛ plaade a gaga z̄i guu b̄i kpe, mé má á gb̄é lɛɛ àaɔde fāaa gupiiu, mí a f̄ɛnda wo mà péleóazi.

¹³ Ma p̄kūma i gbasá kpáɛ, ma p̄o i wee, ma n̄ɔɛ i níni sa. Tó ma p̄kūmab̀b̀má má làa, aao d̄ɔ sa ké ma gb̄é p̀ mili sí s̄aao máme má ò.

¹⁴ Má Yelusaleũ ke bezia ũɛ, iɔ de láanip̄o ũ bui p̀ liaaioɛ ní gb̄é p̀ lé d̄oio. ¹⁵ Tó ma yákpalekèánɔ, mé ma á wetā ní p̄f̄ɛo ní p̄kūmao, áo de láanip̄o ũɛ, p̀ s̄s̄ɔo ũ bui p̀ liaaáziɔɛ. A yá a to s̄ k̄éngu, i ní gba laai maamaa. Ma Dii máme má ò. ¹⁶ Tó ma a kagba t̄águ nɔana ũ, má á ke kélekele. Má á k̄ùs̄ua midɛɛ, mí nɔana káfié. ¹⁷ Má nɔana kááguɛ, mí w̄aio sóikewá, í ḡɔ n̄ɛsai. Gagyā ní gb̄ɛdeao a ḡéazi, mí tó wà siágu ní z̄io.† Ma Dii máme má ò.

6

Isaili bùsu gb̄ɛs̄is̄iɔ

¹ Dii yā'òme à m̀: ² Gb̄ɛnaz̄in né, w̄eb̄iibii Isaili bùsu gb̄ɛs̄is̄iɔwa, ní ānabikɛkɛ a yá musu ³ n̄ m̄ɛ: Isaili bùsu gb̄ɛs̄is̄iɔ, à Dii Lua yāma. Dii Lua ò gb̄ɛs̄is̄iɔɛ ní s̄is̄iɔ ní swad̄oɔ ní guzulɛɔ, à m̀ áɛ m̄ówá ní z̄io, i á guleŋi p̀ wa b̀o daaí. ⁴ Wa á sa'ok̄iio gboo, wi á tulaletikateak̄iio wíwi, mí á gb̄é d̄ede á táao aɛ. ⁵ Isailio, má á gɛo káɛ á táao aɛ, mí á wáɔ fāaa mà lia á sa'ok̄iiozi. ⁶ W̄éɛ p̀ á kúu a ḡɔ bezia ũ píiɛ. Wa guleŋi p̀ á b̀o daaíɛ, wi á sa'ok̄iio gboo aao da wáiwai. Wa á táao wíwi aao ku lɔo, wi á tulaletikateak̄iio gboo, wi p̀ p̀ á k̄èpio míonz̄o. ⁷ Gb̄é p̀ wà f̄ɛnda t̄ómá á guuɔ i kwé, iɔ d̄ɔ ké m̄am̄ɛmaa Dii.

⁸ N beeo má tó á gb̄é k̄ɔnaɔ ḡɔɛɛ. Tó ma á fāaa buiɔ guu, á gb̄ɛɔ b̄o f̄ɛnda lézi bùsu p̀ á kúu, ⁹ ma yāyiamá an náaisai p̀ tò an s̄ kua lɔo yá musu ní ní gb̄as̄ikewɛ p̀ aai táao gwað yáo. Aao ye nízia ḡiyāio v̄ai p̀ aa kè yái ní ní yāb̄ɛkɛɔ yáo, ¹⁰ aaiɔ d̄ɔ ké m̄am̄ɛmaa Dii. Mi lé'iana gba no, má yápi yiamáɛ.

¹¹ Ma Dii Lua ma m̀, ɔplaa da z̄ɛɛu, ní gbápáɛ n̄ m̄ɛ: Agya! Z̄i ní nɔanao ní gagyāo a Isailio d̄ede an yāv̄ai p̀ má ye a ḡiyāio yái. ¹² Gb̄é p̀ aa ku z̄à gaga ní gagyāo, gb̄é p̀ aa ku k̄aio i gaga z̄iu, mé gb̄é p̀ aa s̄u b̀o gaga ní nɔanaoɛ. Lá má p̄kūmab̀b̀mán we. ¹³ Wa ní gb̄ɛɔ d̄ede, aao káɛa ní ní táao an gb̄agbak̄iio saɛ s̄is̄i l̄ɛs̄iɔ musu píi ní gb̄ɛs̄is̄i misonaɔ píi ní lí ȳɛɛɛ ní gb̄ɛn̄eli l̄asis̄iɔ gb̄áuɔ píi, gu p̀ aa tulaleti ḡinana kp̄asau ní táaoɛpiɔ, aaiɔ d̄ɔ sa ké m̄am̄ɛmaa Dii. ¹⁴ Má ɔb̄o t̄ómá, mí tó an bùsupi ḡɔ bezia ũ wáiwai za guwaiwai e Dibla, gu p̀ aa kuu píi, aaiɔ d̄ɔ ké m̄am̄ɛmaa Dii.

7

Isailio mid̄ɛa kà k̄ai

* 5:10 W̄ɛn 4.10 † 5:17 Zia 6.8

¹ Dii yā'òmεε à mè: ² Gbēnazīn né, yá pó ma Dii Lua má ò Isaili būsudeɔnen ke: A kua lé kà! A būsua gola síiõ píi mīde. ³ A kua lé kà! Má pókūmabɔɔwáε, mí yákpalekeáno á yákeɔwa, mí yābēε pó á kè flaboé píi. ⁴ Má á wēnagwao. Má á kēo. A yákeɔ flia má boé ní yābēε pó á kè, ío dō ké mámεmaa Dii.

⁵ Ma Dii Lua ma mè yá a á le!

Yāzɔ a á le!

⁶ A kua lé kà! A kua lé kà!

Yápi lé sǎzi, à pīlawá kò!

⁷ Yá zǎléwáε,

á gbé pó á kú būsue beeuɔ.

A gɔɔ kà kái, à kà se!

Gili gēngu gbèsísɔ musu,

i ke pɔna wii aale léo.

⁸ Tia kéwa má pókūmabɔɔwá,

mí palawá ní pɔfēo.

Má yákpalekeáno á yákeɔwa,

mí á yābēεkeɔ flaboé.

⁹ Má á wēnagwao, má á kēo.

Má flaboé á yābēεkeɔwae,

ío dō ma Dii mámε ma á wetá.

¹⁰ A gɔɔpi gwa, à kà! Yá pīla!

A nɔsí yá gbāa ũ, ɔ à ne'í wala ũ.

¹¹ Yāpási fèle vāikenaɔ gbēgo ũ.

An gbēε a bɔo! Bílapi gbēε a bɔo!

ɔdee a bɔo! An beεεdee a bɔo!

¹² A gɔɔ kà! A ní lé!

Pɔluna su pɔnakεo,

pɔyiana su ɔɔbo,

asa ma pɔ fè bílapizie.

¹³ Pɔyiana a pó pó á yīa si bo e a wēni léu.

Anabikekeεa bílaepi a léle pāo,

gbēε a bɔo a tàε yái.

¹⁴ Wà kuupè, zī sɔu mà píi,

kási gbēε a gé zīlauo,

asa ma pɔ fè bílapizie.

¹⁵ Zī ku bíi kpe,

gagyā ní nɔanao ku wéle guu.

Gbé pó aa ku sēuɔ gaga zī guue,

gbé pó aa ku wéle guuɔ gaga

ní nɔanao ní gagyāoε.

¹⁶ An gbé pó aa bɔo

bàale ta gbèsísɔ kíi.

Aa ɔɔbo lán swadɔɔ felenaɔwa

baade zīa tàε yái.

¹⁷ Ampii an ɔ a gō dónzie,

an kosokūɔ i busa.

¹⁸ Aai zwānkasaɔ dɔ ní pi,

vía i ní kú.

An gεε i gō kpá ní wéi,
aai migbaa lé nípii.

¹⁹ Aa ní ánusuo kóle zeao guu,
an vuaο i gōné pó gbáleaο ũ.

An ánusuo ní ní vuaο a fō ní bο Dii pofεgwoziο.
Ɔapi a ní nɔana kpáleο,
an gbεε káo,
asa ōme ní dá duunau.

²⁰ Aa nízia sè lesí
ní nɔamblebο kefenao yáí,
aa pɔbεε pó má ye a gíyáioο pìò.
A yáí má tó à gōné pó gbálea ũ.

²¹ Má pópíο na bui zìloone ní ɔzì
aa ní pó sélee.

Má kpá dúnia vāikenaowa,
aa ní pó naaaε, aai a gbále.

²² Má mikpelinée,
aai ma gu beεede gbále.

Kpáí weliwepíο gēu, aai a gbále.

²³ A mɔgalaο pí,
asa gbēdea di bùsuue,
mé yá gbāa kò wéleu.

²⁴ Má tó bui vāio mós ní uaο símá,
má tó gbāadeο ziasεa lesí mide,
wi ní sa'okíio gbále.

²⁵ Tó gili gèngu, aa aafia weεε,
kási aa eo.

²⁶ Músi a ke músi,
bao íi a ke bao íi,
aai gbasa kpáleke ānabikekeai.
Sa'ona a fua ikoyāwa,
gbēzō a kua ledamawa.

²⁷ Kí a búbuape,
yá a di kíanεwa,
táaaο a lualua.
Má kené an yákeawae,
má yādaríla lá aa dà gbéawae,
aaio dō ké mámεmaa Dii.

8

Táakea Dii kpéu

¹ Zìzōo kúa wè soolode guu, a mɔ soolode gwo soode zì, má zōlea ma kpéu,
Yuda gbēzōo kálea ma ae, ō Dii Lua gbāa mōa we. ² Ké ma wesè, ō ma pɔe è
lán gbēnazínawa.* Zōa aapi léu zìle oiá téε. Musu oi sō, àle teke lán mò tēa
bóiboiwa. ³ Apó bō lán owa, ō à ma kū ma mikāwa. Lua Nisína ma se, má musu
yáio, má zìle yáio, ō à gèmano Yelusaleū wépungu pó Lua mòmεepi guu e Lua
ua plaade bíibole pó kú gugbāntoo oi kpεεleu, gu pó táa pó a yá í Dii nòse fele
kúu. ⁴ Ma Isailio Lua gawi è we, lá má è yāa gusalalaa wépungu'ea guuwa.†

* **8:2** Eze 1.26 † **8:4** Eze 1.28

⁵ Ɔ a òmɛɛ: Gbɛ̃nazɪn nɛ́, wɛ́sɛ gugbāntoo oi gwa. Ké ma wɛsɛ́ má gwà, ɔ́ ma táa pɔ́ a yá ɪ̃ Dii nòsɛ fɛlɛpi è bíibɔlɛ pɔ́ kú sa'okɪi gugbāntoo oi kpɛɛlɛ. ⁶ Ɔ a òmɛɛ: Gbɛ̃nazɪn nɛ́, n yābɛɛ sa pɔ́ Isailiɔ́ lɛ́ kɛ la éó? Yápi a ma ya ma kúkɪi à ma kpa zà. Nyɔ́ ea yá pɔ́ a bèɛ dɛ beea maamaa e ɔ́.

⁷ Ɔ à gèmanɔ́ ua bíibɔlɛ. Ké ma wɛsɛ́, ɔ́ ma ɛ è bíi guu. ⁸ A òmɛɛ: Gbɛ̃nazɪn nɛ́, bíipi fí. Má fí, ɔ́ ma bɔlɛ è we. ⁹ Ɔ a òmɛɛ: Gɛ̃ n̄ yābɛɛ pɔ́ má zau aalɛ kɛ la gwa. ¹⁰ Ɔ ma gɛ́ má gwà. Má è wà pɔ́taa'onkuawao taa kè wà lia gɪpizi píi n̄ nò pɔ́ dɛ tɛ̃ ṹ n̄ Isailiɔ́ táaɔ píi. ¹¹ Ɔ Isaili gbɛ̃zɔ́ gbɛ̃n̄ bàakwiɔ́ sɪa n̄ aɛ, Safana nɛ́ Yazania kú n̄ guu. Baade tésibɔ́ kúkúa, tulaleti súlɛ gɪ na buumbo, àlɛ fɛlɛ musu. ¹² Ɔ a òmɛɛ: Gbɛ̃nazɪn nɛ́, n̄ è lá Isaili gbɛ̃zɔ́ lɛ́ kɛ gusiau, baade n̄ a táaɔ gugolonaua? Aaɪ mɛ ma wé lɛ́ n̄ eo, ma pākpa n̄ būsuziɛ. ¹³ A èa òmɛɛ ɔ́: Nyɔ́ ea yá pɔ́ aalɛ kɛ a bèɛ dɛ beea maamaa e ɔ́.

¹⁴ Ɔ à gèmanɔ́ a ua bíibɔlɛ pɔ́ kú gugbāntoo oi guu. Ma nɔ́ɔ è kálɛ we, aalɛ Tamuzu ɔ́ɔ. ¹⁵ Ɔ a òmɛɛ: Gbɛ̃nazɪn nɛ́, n̄ bee èa? Nyɔ́ yá pɔ́ a bèɛ dɛ beea maamaa e ɔ́. ¹⁶ Ɔ à gèmanɔ́ a kpé ua plaadeu, ɔ́ ma gbé̃ è baasɔ́ taawa, bilandaa n̄ sa'okɪio zāngu. An kpɛ lia Dii kpéɛ, an aɛ dɔa gukpɛwa, ɔ́ aalɛ kúle íatɛɛ we. ¹⁷ Ɔ a òmɛɛ: Gbɛ̃nazɪn nɛ́, n̄ bee èa? Yābɛɛ pɔ́ Yudaɔ́ lɛ́ kɛ lapi dɛnɛ́ yāe ṹ, ɔ́ aa tò yāpāsi kò n̄ būsuu ké ma pɔ́kúma e fɛlɛ ɔ́a? N̄ n̄ gwa, lá aalɛ gozɔ́zɔ́ ma léwa. ¹⁸ Tò! Má pɔ́kúmabɔ́ɔmá. Má n̄ wegwa. Má n̄ bɔ́. Baa tó an wii gbāa lɛ́ gɛ́ ma swáú, má swásɛio.

9

Táagbagbanaɔ́ dɛdɛa Yelusaleŭ

¹ Ɔ à lɛzù gbáugbāu ma swáú à mè: Mó n̄ wé̃lɛ d̄ɔanaɔ́, baade n̄ a gbɛ̃dɛbɔ́. ² Ɔ ma gbɛ̃n̄ sooloo è, aa bò Musu Bɔlɛ pɔ́ a lɛ́ ɛlɛa gugbāntoo oiwa, aalɛ mó baade n̄ a gbé̃wiwibɔ́. Gɔ́ɛ kú n̄ guu bàabaa ula daa, lákɛbɔ́ n̄ taalao dɔa aà pi. Aa gè zè mɔgotɛ sa'okɪi saɛ. ³ Isailiɔ́ Dii gawi gò malaika gāsiadeɔla à mò aà kpé kpɛɛlɛ. Ɔ Dii lɛzù gbé̃ pɔ́ bàabaa ula daa, lákɛbɔ́ n̄ taalao dɔa aà pipizi ⁴ à mè: Yelusaleŭ kɛɛlɛ, ní seelake gbé̃ pɔ́ aalɛ ɔ́ɔ, aalɛ wɛnake yābɛɛ pɔ́ wàlɛ keu píi musu mi'aɛwa.* ⁵ Ɔ má mà, a ò gbé̃ kɪnɪɔ́nɛ à mè: Aɔ tɛ aà kpɛ, aɔ wé̃lɛ kɛɛlɛ, ɪ̃ gbɛ̃dɛdɛ n̄ wegwasai n̄ késai. ⁶ A maezɔ́ n̄ èwaasɔ́ n̄ wéndiaɔ́ n̄ néɔ́ n̄ nɔ́ɔ dɛdɛ à n̄ midɛ píi, āma ásu s̄ɔ́ gbé̃ pɔ́ wà seelakémáɔzio. A daalɛ ma kpéu la. Ɔ aa dàalɛ gbɛ̃zɔ́ pɔ́ kú Dii kpé kpɛɛlɛɔwa.

⁷ Ɔ a ònɛ́: A n̄ gɛɔ kálɛ ma ua, í ma kpé gbālɛð. A gé! Ɔ aa s̄i wé̃lɛu, aalɛ gbɛ̃dɛdɛ. ⁸ Gɔ́ pɔ́ aalɛ gbɛ̃dɛdɛ, máme ma gɔ́ mado, ɔ́ ma wulɛ ma gbɛ̃ɛu ḡɔ́, ma wiilè ma mè: Á'a Dii Lua! N̄ pɔ́kúmabɔ́ɔa Yelusaleŭwa guu n̄yɔ́ Isaili k̄ɔnaɔ́ dɛdɛ píi yá? ⁹ Ɔ a wèa: Isailiɔ́ n̄ Yudaɔ́ duuna zɔ́ maamaaɛ. Gbɛ̃dɛa di n̄ būsuuɛ, mé yāɔɔsai di wé̃lɛ guuɛ. Aaɪ mɛ ma pākpa n̄ būsuziɛ, ma wé lɛ́ n̄ eo. ¹⁰ Tò! Má n̄ wegwa, má n̄ k̄ɛo. Má n̄ yākeɔ́ wínɛ́ n̄ musuɛ. ¹¹ Ɔ ma gbé̃ pɔ́ bàabaa ula daa, lákɛbɔ́ dɔa aàpi pi è, à sù n̄ yáɔ́ à mè: Má kè lá n̄ òmɛɛwaɛ.

10

Dii gawi goa a kpéa

¹ Ké ma wɛzù, ɔ́ ma pɔɛ è lán kiblekila pɔ́ wa kè n̄ safii gbɛ̃owa* báluma pɔ́ kú malaika gāsiadeɔ́ mia musu. ² Ɔ Dii ò gbé̃ pɔ́ bàabaa ula daapie à mè: Gɛ̃

* **9:4** Zia 7.3, 9.4, 14.1   * **10:1** Eze 1.26, Zia 4.2

wuluu pɔ́ kú malaika gàsɪadeɔ zíeɔ guu, ní ɔkpa plapla teyɔ́ pɔ́ kú malaikapiɔ zānguɔ si n ɔ pai, ní fá wéleu.† Ɔ à gèu ma wáa. 3 Ké à gèu, malaikapiɔ sia Lua kpé gɛɔmidɔkɪi oi, mé súele buumboa kùle Lua kpé ua plaadewa. 4 Ɔ Dii gawi gò malaikapiɔ mia à gè aà kpé kpele. Súlepi kpépi pà mé Dii gawipi uapi pù. 5 Wà malaikapiɔ gàsɪa kía mà za ua séiau lán Lua Gbāapiide yá'oawa. 6 Ké a ò gbé pɔ́ bàabaa ula daapie aà tési wuluu ní malaikapiɔ zānguɔ, à gè zè wuluue sae. 7 Pɔ́ béespiɔ do ɔbo gè té pɔ́ kú ní zānguɔ, a si kà gbé pɔ́ bàabaa ula daapie a ɔu, ɔ à bòò. 8 Ma pɔe è lán gbēnazina ɔwa malaikapiɔ gàsɪa zíe.

9 Ké má gwà, ma wuluu è mèn síiɔ malaikapiɔ sae, an baade ní a wuluu. Wuluupiɔ lé teke, an kekeá de lán gbè beedewa. 10 Wuluupiɔ doú piie, mé ampíi wuluu ví mèn plapla pāpāakɔa. 11 Tó aale taa'o, aai gé ae ní kpeo, gbātēe ní gbātēeo liaasaie. Aaiɔ te wuluu pɔ́ kú kpe pɔ́ wàle géuzi. Gɔɔ pɔ́ aale taa'o, aali lé liaao. 12 Wé fifi malaikapiɔ mewa piie, an kpe ní ní ɔ ní gàsɪaɔ ní ní wuluu mèn síiɔpiɔ pii.‡ 13 Má mà wuluupiɔ lé liasāizɔ. 14 Pɔ́ béespiɔ oa síiɔsiiɔe, a séiaɔá zù pɔe, a plaadeɔá gbēnazina pɔe, a àaɔdeɔá nòomusu pɔe, a síiɔdeɔá kúu pɔe.§ 15 Ɔ malaikapiɔ fèle musu. Pɔ́ bée pɔ́ má è Kebaa saeɔne. 16 Tó malaikapiɔ lé gé, wuluu pɔ́ kú ní saepiɔ ì gé sɔe. Tó aa ní gàsɪa pòo, aale fèle tɔole, wuluupiɔ lí go ní saeɔ. 17 Tó aa zae sɔ, aai zae. Tó aa fèle, aai fèlɛnɔe, asa malaikapiɔ nisina kú ní guue.

18 Ɔ Dii gawi gò a kpé kpelea à gè zè malaika gàsɪadepiɔ mia. 19 Ké mále gwa, aa ní gàsɪaɔ pòo, ɔ aa fèle tɔolewa. Ké aale gé, wuluu lé géɛnɔ, ɔ aa zè Dii ua bíibole pɔ́ kú gukpe oi musu. Isailiɔ Lua gawi kú ní mia musu. 20 Pɔ́ bée pɔ́ má è Isailiɔ Lua zíe Kebaa saeɔn ke, ɔ má dɔ́ sa ké malaika gàsɪadeɔne. 21 An baade oa ní gàsɪaɔ ví síiɔsiiɔ, mé pɔ́ pɔ́ de gbēnazina ɔwa kú ní gàsɪapiɔ zíe. 22 An oaɔ doú ní pɔ́ pɔ́ má è Kebaa saeɔ pɔe. Ampíi ì taa'o a aedɔawae súsu.

11

Yákpalekea ní Isaili gbēzɔɔ

1 Dii Nisina ma se gèmanɔ Dii ua bíibole pɔ́ kú gukpe oi guu, ɔ ma gbēɔn baasɔɔ è kálea we. Kíaeɔ kú ní guu, Azuu né Yazania ní Benaia né Pelatiao. 2 Ɔ Dii òmɛ: Gbēnazin né, gbé beeɔ lé vai lekpaai, aale lé bée da má wéle beeu. 3 Aa mè kpedɔgɔɔ i ka gíao. Wéle beea dáae, ɔ aa kau nòo ũ. 4 Ayāmeto ānabikekené. Gbēnazin né, ānabikeke. 5 Ɔ Dii Nisina dèdea à mè mà o mà me: Ma Dii ma mè á Isailiɔ ì o màa, kási má á làasoo dɔ́. 6 A gbēdède dasidasi wéle beeu, a gɛɔ daadà a zeaɔu. 7 A yáí ma Dii Lua ma mè, gbé pɔ́ a ní dede kálepiɔ mé nòopi ũ, mé wéle bee mé dàapi ũ. Apiɔ sɔ, má á yá mà á bɔleue. 8 Ma Dii Lua ma mè, fēnda ále víakeè, fēndapi ɔ má mɔowá. 9 Má á yá mà á bɔleue, mí á na bui zìloɔne ní ɔzi, aai á wetā. 10 Má yákpalekeánɔ á bùsu zɔleu, wi á dede ní fēndao, ío dɔ́ ké māmɛmaa Dii. 11 Wéle bee aɔ deé dàa ũo, mé áo ka dàapi guu nòo ũo. Má yákpalekeánɔ á bùsu zɔleue, 12 ío dɔ́ ké māmɛmaa Dii, asa i ma ɔtondɔkɪi gwao, á ma ikoyā kúao, a bui pɔ́ liaaázio ɔlesèe.

13 Ma ānabikekeapi guu Benaia né Pelatia gá, ɔ ma wule ma gbɛɛu gɔɔ ma wii gbāa lè ma mè: A'a Dii Lua! Nyɔ Isailiɔ midɛ pii yà?

Dii a gbé pɔ́ fāaaɔ kāaa

† 10:2 Zia 8.5 ‡ 10:12 Zia 4.8 § 10:14 Eze 1.10, Zia 4.7

14 Dii yā'òmεε à mè: 15 Gbēnazīn né, n gbé pó aa de n au ũó n Isailio píi, Yelusaleũdeó ì oné: Aó ku zà n Diio màa, asa à bùsue bee kpàwá wá pó ũε. 16 A yáí tò, oné ma Dii Lua ma mè baa ké ma taínó zāzā buipáleó guu, mé ma n fāaa bùsu n bùsuo, n beeo má dené ulékii ũ gópla bùsu pó aa tàúó guu. 17 A yáí tò, oné ma Dii Lua ma mè má n káaa buio guu, má n naaa bùsu n bùsuo gu pó aa fāaaauó, mí suínó Isaili bùsuo. 18 Aa su we, aai póbēε pó má zauó bóle a guu, 19 mí sò doũ dané, mí nisina dafu dané n nòseu. Má n sò pó de lán gbewa bó, mí sò pó de báasi ũ dané, 20 aaió ma òtondókii gwa, aaió ma ikoyāó kúa, aaió zíkewà.* Aaó de ma gbéó ũ, míó de n Lua ũ. 21 Gbé pó an pó dó póbēε pó má zauówa sò, ma Dii Lua ma mè má n yākeaó wíné n musue.

22 Ó malaikapio n gāstáo pòo, wuluupio kú n saε, mé Isailio Lua gawi kú n mia. 23 Ó Dii gawipi gò wélepia, à gè zè sísí pó kú wéle gukpe oi musu. 24 Wépungu pó Lua Nisina mòopi ea guu, à ma se tàmánó zìzòó kíi Babiloni bùsuo. Ké wépungu pó má èpi wèea, 25 ò ma yá pó Dii òlómεε ò zìzòone píi.

12

Taa n Isailio zìzòó ũ seela

1 Dii yā'òmεε à mè: 2 Gbēnazīn né, n kú swágbāadeó guue. Aa wé ví, kási aali gu'eo, aa swá ví, kási aali yāmao, asa swágbāadeone.* 3 Ayāmeto gbēnazīn né, n n póó naaa fāane, n n taa bùsu páleu sòuke, ní dazeu n wáa. Go n tía, ta gupáleu n wáa. Baa ké swágbāadeon n ũ, an wé a gí kéia? 4 Bole n pó pó n nàapió fāane n wáa. Tó aua pila, ní bó wéleu n wáa lán gbé pó lé gēzeawa. 5 Bii fí n wáa, ní bóle n n asoó we. 6 Asopi sé n wáa oosiele, ní bóò. Ní póku n wéa, ké n su bùsupi eo yáí. Ma n ke yá pó a Isailio le seela ũε. 7 Ó má kè lá Dii òmεewa. Ma bó n ma póó fāane lá mále tá bùsu páleuwa. Ké aua pila, ò ma bii fí n ó. Oosiele ò ma a aso sè ma bóò n wáa.

8 Ké gu dò, Dii yā'òmεε à mè: 9 Gbēnazīn né, Isaili swágbāadepio i n la bó nle ke màaio lé? 10 Oné ma Dii Lua ma mè, yá pó dōaana pó kú Yelusaleũ n Isaili pó kú weó ken we. 11 Oné seelan n ũ, lá n kè, a n le sōε, aai ta bùsu páleu zìzòó ũ. 12 An kía a a aso da a gàu oosiele, i daò zéu. Wa bii fíε, i bóò, i póku a wéa, ké asu bùsupi eo yáí. 13 Má ba kpaè, i aà kú, mí taaànó Babeli, Babiloni bùsuo, kási a wesi bùsupile bó.† We a gau. 14 Má gbé pó liaaaàzio fāaa gupiiue, aà donledeó n aà dōaio píi, mí a fēnda wo mà péleonzi.

15 Tó ma n fāaa buio guu, mé ma n zuzu bùsu n bùsuo, aao dō sa ké māmεmaa Dii. 16 Zi, nana, gagyā, má tó an gbēó bó apii guu, ké aa e n yābēεkeaó dau siuné bùsu pó aa tàúó guu, gbépio io dō ké māmεmaa Dii.

17 Dii yā'òmεε à mè: 18 Gbēnazīn né, n n blepi ble n sòdeedeo, ní ípi mi n lualuaao yākāakea guu, 19 ní o bùsudeone, ma Dii Lua māmε ma yáε bee ò Yelusaleũdeone n Isaili bùsudeó píi. Aa bleble yākāakea guu, mé aa imi yādima guu, asa wa n bùsu ke yáiyai gbāamóané pó kò n guu yáie. 20 An wéleó gō beziaó ũε, an bùsu i gō da wáuu, í dō ké māmεmaa Dii.

21 Dii yā'òmεε à mè: 22 Gbēnazīn né, yáasi pó wí ke Isaili bùsu guue bee de kpelewa ni? Wí mε, àle góó gá, ānabikēyā lé gbεsuo. 23 Oné ma Dii Lua ma mè má yáasipi midε. Wa yáasipi ke Isaili bùsuo bó. Oné bó, góó kà kái ké yá pó ānabio è a gbεsu píi. 24 Asa wa wépungu εeyā ge māsoke lenakasa Isailione bó.

* 11:20 Zel 31.33, Eze 36.26-28 * 12:2 Isa 6.9-10, Zel 5.21, Maa 8.18 † 12:13 2Kia 25.7

25 Ma Dii má yá'ò, mé yá pò má o a ke, a gɔɔ gága lɔ. A swágbãadeɔ, yá pò má ò á gɔɔ, má kee. Ma Dii Lua máme má ò.

26 Dii yá'òmee à mè: 27 Gbēnazīn né, ma! Isailiò lé me wépungu pò ní è yáá zia yáé, n ānabikekeea gbesuagɔɔ zà. 28 Ayāmeto oné ma Dii Lua ma mè, ma yápiò kee a gēgē lɔ, yá pò má òpi gbɛ a su. Ma Dii Lua máme má ò.

13

Yá z̄l̄ea ānabi egeɔwa

1 Dii yá'òmee à mè: 2 Gbēnazīn né, ānabikeke Isaili ānabi pò aale ānabikekeɔ yá musu. O ānabi pò aai n̄zia làasoo yá'òne, aa swāɔ ma yái. 3 Ma Dii Lua ma mè, waiyoo ānabi sɔū pò aali yāe eo, anzia yá mé lé dɔaané. 4 Isailiò, á ānabiò de lán gbēgbona pò be beziauɔwae. 5 Aai gé z̄ei gufooɔ guuo, aai bíi pò lia Isailiòzi keke, ké Isailiò e ze gbāa z̄i guu Dii p̄kūmagɔɔ. 6 An wépungu'eaá p̄ae, an māsóá ee. Aai me Dii mé ò, kási máme ma ní z̄iò, ɔ an wé lɔ dɔ ní yái à gbesu. 7 Ké aa mè Dii mé ò, mé mi o s̄o, wépungu p̄a aa èò lò? Māsó aa kèò lò?

8 Ayāmeto ma Dii Lua ma mè, lá aa yāpā ò, aa wépungu ee è, a yái má f̄el̄eɔ. Ma Dii Lua máme má ò. 9 Má ɔt̄s̄ ānabi egeɔa pò aai wépungu'e mé aai māsokɔwa. Aa ku ma gbé ledamadeɔ guuo, an tó àò ku Isailiò buib̄k̄i taalauo, mé aa e ea ta Isailiò b̄usuuo, lɔ d̄s̄ ké māmema Dii Lua. 10 Aa ma gbéò s̄ās̄, aa mè aafia ku, kási s̄s̄ aafia kuo.* Ma gbéò i bíibo, ɔ ānabip̄iò i sool̄ew̄a. 11 O soolenap̄iòne, bíipi a kwee. Dii a to lou bílibili ma ní gb̄eo ní z̄aa'ian gbāao. 12 Tó bíipi kwè s̄s̄, wa ní la wà me, soo pò aa lèwà ku máe?

13 Ayāmeto ma Dii Lua ma mè, má z̄aa'ian gbāa gbae ní p̄kūmao, ma p̄f̄e i to lou bílibili ma ní gb̄eo p̄kaalea yái. 14 Má bíi pò aa sool̄ew̄api gboo mà daāe, a egbekpale i b̄o gupua. Tó bíipi kwè s̄s̄, gbé pò kú w̄el̄epi guuo kaalee, lɔ d̄s̄ ké māmema Dii. 15 Má p̄kūmab̄oɔ bíipiwa ní gbé pò sool̄ew̄aɔe, mí on̄e bíipi kuo, mé a sool̄enaɔ kuo, 16 Isaili ānabi pò aa ānabikekè Yelusaleũdeɔne, aa wépungu'éné aa mè aafia ku, kási s̄s̄ aafia kuop̄iò. Ma Dii Lua máme má ò.

17 Mpi s̄s̄ gbēnazīn né, webiibii n bui n̄e ānabi pò aai n̄zia làasoo yá'òwa, ní ānabikeke ní yá musu 18 n̄ me: Ma Dii Lua ma mè, waiyoo á n̄e pò i eseba naminami à dada á ɔpesewa. I s̄oɔ z̄o baadee a gbāa léu an nis̄ina k̄uò ū. A ma gbéò nis̄inaɔ k̄uk̄ū, ápiò i b̄o aafiaa? 19 A ma ɔ̀kp̄a ma gbéòne p̄wena ɔ̀k̄ū d̄o ge p̄e kaso yái. I eeto ma gbé pò aai swáse eiɔne. A gbé pò i k̄ū aa gao d̄e, mé a gbé pò i k̄ū aa kuo t̄o.

20 Ayāmeto ma Dii Lua ma mè, má za á eseba pò i gbēnazīna k̄uò lán b̄awaɔ. Má esebapiò b̄o á ɔwa, mí nis̄ina pò a k̄uò lán b̄awapiò gbae. 21 Má á s̄oɔpiò taitai, mí a gbéò bol̄e á ɔz̄i. Aa de pò pò naa a ɔz̄i ū lɔ, lɔ d̄s̄ ké māmema Dii. 22 A gbēmaa pò má ye ní p̄o yao k̄adè á m̄afili guu. A gbēv̄aiò gbà s̄s̄, ɔ aai b̄o ní z̄e v̄aiu aa n̄zia m̄is̄io. 23 Ayāmeto á e wépungu ee ené lɔ, á e māsok̄ené lɔ. Má a gbéò b̄o á ɔz̄i, lɔ d̄s̄ ké māmema Dii.

14

Yáz̄l̄ea táagbagbanaɔwa

1 Isaili gbēz̄oɔe m̄ò ma k̄i, aa z̄l̄e ma ae, 2 ɔ Dii yá'òmee à mè: 3 Gbēnazīn né, gbéee beɔ t̄o táa yá ní s̄s̄ bl̄e, an duuna pò lé ní fupi mé lé ní ḡale. Aa yāgb̄eaaa z̄e v̄ia? 4 Yá'oné n̄ me ma Dii Lua ma mè, tó Isailie t̄o táa a s̄s̄ bl̄e, mé aà duuna

* 13:10 Zel 6.14, 8.11

pó lé aà fupi mé lé aà gále, tó à mò yāgbēai ānabiwa, ma Dii māmē má yázāsi adewa aà táaɔ dasileu. ⁵ Maa má Isaili pó aa gòmēē zīlɔ ũ n táaɔ yáíɔ gbēsi píi.

⁶ Ayāmēto o Isailiɔne ma Dii Lua ma mē, aa nòselile aa mikē n táaɔ n n yābēēkeɔwa. ⁷ Tó Isailie ge bòmɔ pó kú n guue tò táaɔ a sō blè, aà duuna pó lé aà fu àle aà gálepi tò à kēa, tó à mò ānabi lè aà yāgbēaaē, māmē má yázāsiwà mazīa, ⁸ mí íbelesē n gbēpio, mí aà ke seela pó wa yāadaò ũ. Má aà bɔ ma gbēɔ guue, íɔ dō ké māmēmaa Dii.

⁹ Tó ānabipi tò wà kōnikēē, s à azīa yā'ò, māmē ma kōnikēē. Má ɔtōwàē, mí aà bɔ ma gbēɔ guu mà de. ¹⁰ Anabipi n gbē pó mò yāgbēaiwàpio duuna doūē. An duuna a wí n musu mípiiē, ¹¹ ké Isailiɔ su zāmēē yāwa, aai gbāle n duuna yá musu lɔ yáí, aaiɔ de ma gbēɔ ũ, míɔ de n Lua ũ. Ma Dii māmē má ò.

Gbēvāiɔ bɔ gbēmaaɔ sabaio

¹² Dii yā'òmēē à mē: ¹³ Gbēnazīn né, tó būsudeɔ náaisaiyākè aa duunakēmēē, mé mále ɔtōmá, mále n kūsūa míɔnzō, mále imina zimá, mé aale gaga n n ɔtuoɔ píi, ¹⁴ baa tó gbēɔn āaē beeo ku we, Nɔee n Danielio n Yobuo, aa fī gbēē misi n gbēmaake yáí, mé i ke anzīa mi bàasio. Ma Dii Lua māmē má ò.

¹⁵ Tó má tò wàíɔ pā būsúpi aa būsúpi néɔ sèle píi, mé būsúpi gō bezia ũ, gbēē lé pāa lɔ wàíɔ yáí, ¹⁶ ma Dii Lua ma mē, n ma kuaɔ tó gbēɔn āaōpio ku we, aa fī n nēgōē ge n nēnɔē misio, mé i ke anzīa mi bàasio, būsúpi i gō bezia ũ.

¹⁷ Tó má tò wà fēle būsúpiwa n zīo, ma mē wà pāa wà gbēnazīnaɔ n ɔtuoɔ dēde, ¹⁸ ma Dii Lua ma mē, n ma kuaɔ tó gbēɔn āaōpio ku we, aa fī n nēgōē ge n nēnɔē misio, mé i ke anzīa mi bàasio.

¹⁹ Tó ma gagyākà būsúpiu, ma ɔkūmabòbòwà, ma a gbēɔ n a ɔtuoɔ dēde, ²⁰ ma Dii Lua ma mē, n ma kuaɔ tó Nɔee n Danielio n Yobuo ku we, aa fī n nēgōē ge n nēnɔē misi n gbēmaake yáí, mé i ke anzīa mi bàasio.

²¹ Ma Dii Lua ma mē, tó mále íada Yelusaleūdeɔwa n yá mēn sííē beeo, zī n iminao n wàio n gagyāo,* mále n dēde n n ɔtuoɔ, a ke zài. ²² N beeo an gbē kōnao gō, an nēgōē n n nēnɔē bɔ. Tó aa bò mò á kīi, mé a n dàa n n yākeɔ è, á nòse a níni vāi pó má zī Yelusaleūwa yá musu n ía pó má dāwàɔ píi. ²³ Tó a n dàa n n yākeɔ è, á nòse a níni, asa áɔ dō ké yá pó má kē Yelusaleūē píi, mi ke pāo. Ma Dii Lua māmē má ò.

15

Yelusaleū leūta n vēē yāao

¹ Dii yā'òmēē à mē: ² Gbēnazīn né, vēeli líke de líɔla yà? ³ Wī ɔe ke n a lío yà? Wī kálo ke n a lío wà pó loowàe? ⁴ Wī káteu yāa ũe. Tó a vlá n a mio tekū mé a guo té lè, wa fī zíkēde? ⁵ Gɔɔ pó a léso, wà zīe kēde, belenke gɔɔ pó à té lè à gō sín bēebēea?

⁶ Ayāmēto ma Dii Lua ma mē, lá líɔ guu vēeli má sē yāa ũ má káteu, maa má ke Yelusaleūdeɔne. ⁷ Tó ma fēlínɔ, baa ké aa bò téu, té mé a ea kúmá. Tó ma íbelesēnɔ, áɔ dō ké māmēmaa Dii. ⁸ Má tó an būsú gō bezia ũe, asa aa náaisaiyākēmēē. Ma Dii māmē má ò.

16

Yelusaleū leūta n nɔ náaisaio

¹ Dii yā'òmēē à mē: ² Gbēnazīn né, Yelusaleūdeɔ yābēēkeɔ káné n ɔzī ³ n mē, ma Dii Lua māmē ma yāe bee ò Yelusaleū musu ma mē: Kanaa būsú n bɔu, we

* 14:21 Zia 6.8

wà n iu. N maeá Amole buie, n daá Iti buie.* ⁴ Ké wà n i, wi n bi z̄so, wi n zu'ò wà gbáb̀̀neo, wi n nana ní wisio wà zwáa f̄mao. ⁵ Gb̄e i n w̄enagwa à yápio k̄neo. Wa n s̄sobi vío, ̄ wà n v̄uaa s̄eu, asa ke wà n i, wa ye n ḡiyáio.

⁶ Ké mále ḡe, ̄ má è r̄le buumpa au guu. Ḡoó p̄o ní kú aupi guu, ma m̄e n̄ȳo ke p̄o ũe! ⁷ Má tò n gb̄a lán líwa s̄eu, n z̄oókù n ke n̄ana ũ. N ȳo b̄òb̄o n ká p̄ae, kási n̄io be puizie.

⁸ Ké ma ea mále d̄onzi l̄o, ma n gwa, ̄ má è n ka ké wà ḡe n yáu, ̄ ma a dábi l̄enla ma n puizi ùl̄eò. Ma legb̄ene, ma m̄e ma bàa aò kunn̄e, ̄ n ḡo ma p̄o ũ. Ma Dii Lua m̄ame má ò. ⁹ Ma n zu'ò ma n au w̄oloma, ̄ ma n̄isid̄o ma. ¹⁰ Ma zwáa w̄ede ȳene, ma ayo báa kyale kp̄ane, ma bàabaa tulu d̄ine, ̄ ma siliki p̄o b̄ḡau d̄ane. ¹¹ Ma n̄ambleb̄o f̄ma. Ma z̄a k̄akan̄e, ma ȳabaa d̄ane. ¹² Ma t̄aanad̄ane n níu, ma swáli booloò d̄ane, ma kíafua gawide kp̄ane. ¹³ M̄a ma z̄abl̄ema ní vuao ní ánusuo. N p̄okasaò de bàabaa ní silikio ní zwáa w̄edeo ũ, mé n p̄oblea de p̄eti maa ní z̄oó ní n̄isio ũ. N kefenke ḡeaḡe, ̄ n z̄oókù n ḡo n̄e kía ũ. ¹⁴ N t̄òb̄o buio guu n kefenkepi yáí, asa n kefenke b̄̀lei n̄ambleb̄o p̄o má k̄eneo yáí. Ma Dii Lua m̄ame má ò.

¹⁵ ̄ n n kefenke náaik̄e, n ḡo káaluá ũ t̄o p̄o ní b̄̀ yáí, n káaluakà ní gb̄e p̄o lé ḡe weo, n ḡo ní p̄o ũ. ¹⁶ N n p̄okasaò s̄e n z̄abl̄eò gule sí p̄o ní b̄̀wa, ̄ n káaluakà we. Yá bee taa maaò, a kea z̄ev̄io. ¹⁷ ̄ n n vua ní ánusuo n̄ambleb̄o p̄o má k̄enepi keeò s̄e n t̄aḡeò p̄ìò, ̄ n káaluakà r̄n̄o. ¹⁸ N n p̄okasa w̄edeò s̄e ní d̄ané, ̄ n ma nísi k̄amá, n ma tulaletik̄ané téa. ¹⁹ Ble p̄o má kp̄ama n̄ ble, p̄eti ní z̄oó ní n̄isio pi ̄ ní kp̄amá sa p̄o a p̄o ték̄ua ḡi l̄o na ũ. Yá p̄o k̄en we. Ma Dii Lua m̄ame má ò. ²⁰ N n neḡeò ní n nen̄e p̄o ní iman̄o s̄e n sa'òomá ble ũ. N káaluakaa i m̄omaaò? ²¹ N ma néo k̄olokpa n sa p̄o w̄i a p̄o k̄ateu à ték̄u òomá. ²² N ȳab̄ekeaò ní n káaluakaapiò guu pii n nebleḡo yá i d̄onguo. Ḡoó bee ní kú puizi, r̄le buumpa au guu.

²³ Waiyoo! Waiyoo mpi! Ma Dii Lua ma m̄e n ȳav̄aík̄eapiò gb̄ea pii, ²⁴ n t̄áakp̄eò d̄ò n sa'ok̄i b̄̀bo ḡaae piiu. ²⁵ N sa'ok̄i b̄̀bo z̄ea miòwa pii, ̄ n n kefenke òokp̄a, n n gb̄a w̄eaa gb̄e p̄o lé ḡeòne pii, n si káaluakaau. ²⁶ N káaluakà ní n Egipi† p̄o kú n sae ḡe blesanaò, n ma p̄o f̄e n sia káaluakaapi yáí. ²⁷ ̄ ma ōt̄o ma, ma n b̄usu lào, ma n kpa n zangude Filite‡ p̄o n d̄aa v̄ai d̄im̄aòwa, aa ní p̄eã k̄ema. ²⁸ N ea n káaluakà ní Asilio§ l̄o, asa nili káò. Baa n káaluakaar̄n̄o gb̄ea ni k̄aò, ²⁹ ̄ n si káaluakaau ní Babeli b̄usu laatanaò. N beeo ni k̄aò.

³⁰ Ma Dii Lua ma m̄e: N òokp̄aa ḡeaḡe. Lá n yápio k̄e, n ḡo káaluá wisaide ũ. ³¹ N beeo ké n t̄áakp̄eò d̄ò z̄ea miòwa pii, mé n sa'ok̄i b̄̀bo ḡaaeò pii, ní de lán káaluawao, asa n sakà ̄aūe. ³² N̄e gb̄as̄ik̄ena, n̄io ḡo p̄aleò si n z̄á gb̄eue. ³³ W̄i p̄o kp̄a káaluawae, kási mpi níme ni p̄o kp̄a n ḡo p̄eòwa, ni gb̄agusaedané, ké aa b̄o gupiiu aa m̄o káaluakann̄o yáí. ³⁴ N káaluakaa adoa ní n̄e p̄aleòe. Gb̄e lí luanzio. M̄me ni fiaboné, w̄ili fiaboneo. N yá adoāe.

³⁵ Aȳam̄eto káaluá, ma ȳama! ³⁶ Ma Dii Lua ma m̄e, n n ̄a d̄e, n n̄zia kp̄a n ḡo p̄eòwa ní káaluakaa guu, ní t̄aa p̄o má ye ní ḡiyáio k̄ua, mé n n néo au kp̄amá. ³⁷ Aȳam̄eto mále n ḡo p̄eò p̄o ní yá k̄angupio k̄aaa, ḡo p̄o ní yer̄zio ní ḡo p̄o ní yer̄zio pii. Má t̄o aa b̄o gupiiu, aai m̄o lélema, mí t̄o aa n puizi e nípii. ³⁸ Má n̄e p̄o aai gb̄as̄ike mé aai gb̄eò t̄aae win̄e n musue, mí gb̄eò p̄of̄e b̄òb̄o ma, asa mili sí s̄aao. ³⁹ Má n nané ní ōzīe, aai n t̄áakp̄eò kwé, aai n sa'ok̄iò gboo, aai n p̄okasaò woloma, aai n n̄ambleb̄o sima, aai n to puizi. ⁴⁰ Aa dasi k̄aanzi,

* 16:3 Daa 10.15-16 † 16:26 Isa 30.2 ‡ 16:27 2Lad 28.18 § 16:28 2Kia 16.7-8

aai n pápa ní gbεo, aai n zōzō ní fēndao. ⁴¹ Aa tesō n kpéowa, aai n wetā nεe dasio wáa. Má n káaluakaa mide. Nyō e fiabo n gōpōseone bo. ⁴² Ma pofē i kpále, asa mili sí sàa yá bee taa musuo. Ma nòse i gbasa níni, ma pō a panzi bo.

⁴³ Lá n negōo yá i dōnguo, ò n ma pō fēlemεε ní yápio píi, má n yákea wine n musue. Ma Dii Lua máme má ò. Ni gbāsíkεa káfí n yābēεkeao guu píio lé? ⁴⁴ Yáasikenao yáasike n yá musu aa me, pō pō bō sáda wéwa mé i bo a né wéwa. ⁴⁵ N n da pō ye a zá ní a néo gíyáio òlesè. Dàa dou ò ní vī ní n vīi ní n dāuna pō aa ye ní záo ní ní néo gíyáio. N daá Iti buie mé n maeá Amole buie. ⁴⁶ N vīi Samali ku gugbāntoo oi ní a néo, mé n dāuna Sōdōū ku gεomidōkii oi ní a néo. ⁴⁷ I ke n ní òlesè n ní yābēεkeao kè yōo no, n òkpaa deñla n yákeao guu píie. ⁴⁸ Ma Dii Lua ma mè ní ma kua n dāuna Sōdōū ní aà néo i yá pō mpi ní n néo kè keo.

⁴⁹ Vāi pō n dāuna Sōdōū kèn ke: Aapi ní a néo wala vī, asa aa káa mé aa kálea dōdōa yákelesai, kási aai dō taasideo ní wēnadeoleo. ⁵⁰ Ō aa nízia sè lesí aa yá pō má ye a gíyáio kè, ò ma ní suumpá lá ní èwa. ⁵¹ Samali duuna i ka n duuna kōkpaalewao. N yābēεkè dasi de n vīi ní n dāunaola, ò an yá kēmεε sàō yābēε pō ní kè píi yáí. ⁵² Nyōo be ní n tó íioε, asa n duuna pō bēε de ní póa mé tò an pō sàōmεε. Aa sàōma. Wí a n kūε, níyōo be ní n tó íioε, asa ní tò n vīi ní n dāunao yá kēma sàōε.

⁵³ Má su ní Sōdōūo a pá ziu ní a néo ní Samalio bo ní a néo ní mpio bo, ⁵⁴ ké n gεε e gō kpa n wéi, wí i n kú yá pō ní kèō yáí, an nòse i níni sa. ⁵⁵ N dāuna Sōdōū a su a pá ziu ní a néo, mé n vīi Samali a su a pá ziu ní a néo, mé mpi níyō su n pá ziu ní n néo. ⁵⁶⁻⁵⁷ E n vāikea àō gé bōi gupuau n wala gōo, ní ye wà n dāuna Sōdōū tó ma ní léuo. Edoū wéleo ní ní saedeo lé n láanike sa sō, mé Filitē wéleo ní ní saedeo lé sakangu bo. ⁵⁸ N gbāsíkεa ní n yābēεkeao a wi n musue. Ma Dii máme má ò.

⁵⁹ Ma Dii Lua ma mè má kene lá à kōsinnōwae, asa n sakà lé pō má gbēneue, n ma bàakuannō yá gbòo. ⁶⁰ N beeo ma bàakuannō n negōo yá a sāmago, ma bàa a ea àō kunno sae e gōopii. ⁶¹ Má n vīio ní n dāunao kpama n néo ū, baa ké mi a legbēneo. Tó n ní sí, n yákeao dōngu, i kene wí ū. ⁶² Ma bàa aō kunno, níō dō ké māmεmaa Dii. ⁶³ Tó ma duuna pō ní kè yāa kēma píi, duunapi yá a dōngu, i kene wí ū, n lé io kpaaūa n tó íi yáí. Ma Dii Lua máme má ò.

17

Kúu mèn plao ní vēelio

¹ Dii yá'òmεε à mè: ² Gbēnazin né, yāleεū Isailione, ní yáasikené ³ n me, ma Dii Lua ma mè, kúu zōe ku, aà gāsía gbāa mé a ká gbāa, mé aà sula wēsā pàe. A mō Libā būsuu à sede lí misona kù, ⁴ ò a zò tàò laatanao būsuu, à gè pè tagenapio wéleu. ⁵ A būsupi vēε bui sè bo, a pè swada sae bua lán swagbala líwa. ⁶ Vēεpi lí kè lí ū, à òtā yeεennō, ò a gōnao yēεle kúupi kíi oi, mé a zínao tà aà zíε. Maa à gōnao kēkē, a lá sisi à gō vēeli ū.

⁷ Kúu zōo pāle ku we, aà gāsía gbāa mé aà sula tiisi. Ō vēεlipi zínao tà aà kíi oi za kaa pō a pèu, àle aà í nide, ò a gōnao tà aà kíi. ⁸ A mō lè a pēa tōle maau swada saeε, ké à òta, i ne'i vēεli gawide ū.

⁹ Oné ma Dii Lua ma mè, a ke maan wee? Vēεlipi a gé aεe? Kúupi a gí a né woloio. A lípi bile à gao lé? A la bōbo giigaga píie. I ke gōsagbāake ge dasike wà keè wà bileo. ¹⁰ Tó wà èa pè, a li boe? Tó gukpe íana kàka sùwà, a giigagao lé? A giigaga kaa pō à bōleupie.

11 Ǿ Dii yā'òmεε à mè: 12 Bui swáyāmansaidepiɔ la, aa yápi midṣoa? Oné Babeli kía mé gè Yelusaleŭ, à a kía kù ní aà iwao à tàrño Babeli. 13 Ǿ à kíabuie dīle, à ledoukèaànɔ, a tò à legbèe a yá musu. A bùsupi dɔaanaɔ sèle tàrño lɔ,* 14 ké bùsupi e gɔ kpεε fεlesai yái. Ledou pɔ kíabui kèaànɔpi mé tò a ku. 15 Ǿ kíabuipi bò aà kpε, à zinaɔ zì Egipi sɔɔ ní zīgɔ wεεlei dasi. Kípi a gé aεε? Yápikena a bɔe? A ledoupi gboo, i bɔa?

16 Ma Dii Lua ma mè, ní ma kuaɔ a ga kía pɔ à aà kpà kpalaupi mεεwia Babelie, ké à sakà lé pɔ a gbèèu à ledou pɔ a kèaànɔ gbòo yái. 17 Tó wà bùsu kàlekale wéle bíi saε, mé wà gbà lesɔ da Ìai, ké wà e gbéɔ dede dasi yái, Falaɔ ní a zīgɔ gbāaɔ ní a gbé bílaɔ fɔ dɔaàle zipi guuo. 18 Asa kíabuipi sakà lé pɔ a gbèue, à ledoupi gbòo. Lá aa ɔdà kɔ ɔu ledoupi musu, ɔ à yápiɔ kè píi, a bɔo.

19 Ayāmeto ma Dii Lua ma mè, lá lé pɔ a gbè ní ma tó ɔ à sakà, mé ledou pɔ a kè ní ma tó ɔ a gbòo, ní ma kuaɔ má tó a yá wí aà musue. 20 Má ba kraè, i aà kú, mí taaànɔ Babeli. We má yákpalekεuaànɔ náaisaiyā pɔ a kè mεε yái. 21 Wi aà zīgɔ pɔ lé bàaleaànɔ dede ní fēndao, mé wa ní gbé pɔ bò fāaa gupiiue, íɔ dɔ ké ma Dii máme má ò.

22 Ma Dii Lua ma mè,
má sede lí lesí misona zɔ ge pé.

Má a misona gɔn bɔb zɔ,
mí ge pe gbèsí sí zɔ lesí musu.

23 Má pé Isaili gbèsí sí lesí musue,
i gɔnapa, i ne'i sede lí gawide ũ,
bā bui píi i mɔ ue e a láu,
aai pepe a gɔnaɔwa.†

24 Sèa lí píi i dɔ ké ma Dii
mi to lí lesí εenkū,
mé mi to lí εεna lesí kú.
Mi to lí ísi giigaga,
mé mi to lí gii bɔbɔɔ.
Ma Dii máme má ò mé má kεε.

18

Gbé pɔ duunakè mé a ga

1 Dii yā'òmεε à mè: 2 Bóyāi á Isailiɔ ì yáasie bee ke á bùsu yá musui? I mε:

Maeɔ vèebe kùma blè,
ɔ néɔ swaa fénkpà.*

3 Ma Dii Lua ma mè, ní ma kuaɔ á yáasi bee ke á bùsu lɔo. 4 Gwa, gbépiiá ma pɔε. Maeɔ ní néɔ píi, yá douε. Gbé pɔ duunakè mé a ga. 5 Gbēmaa pɔ lé yāmaake a zéwa yá gwa.

6 Ili gé pɔblei táaɔ kùεo,
ìli wémale Isailiɔ diipiozɔ.
Ili a gbédee nɔ wεεleo,
ìli wúle ní nɔεo gɔɔ pɔ a ɔkūao.

7 Ili gbāamɔ gbēεεo,
ì gbé pɔ a fīa sea tòɔma sɔaaεε.
Ili pɔ sí máo,
ì nɔandena gba ble,

* 17:13 2Kia 24.15-20 † 17:23 Mat 13.32 * 18:2 Zel 31.29

Ì pọ́ na gbé pọ́ kú búuzi.

⁸ Ìli ɔ́a sɛ́anɛ̀ à a igbao,

ìli ài zɔ̀ wɛɛɛo,

ì azia bọ́ yāvāiu,

ì yágṣṣṓné a zéwa.

⁹ Ìb ma ɔ́tondɔ̀kii gwa,

ìb ma ikoyāo kūa,

ìb zikewà ní náaio.

Ma Dii Lua ma m̀,

gbé bee mé maa, aɔ́ kue.†

¹⁰ Tó gbēmaapi né vāi ì sɔ̀ bɛ? I gbēde, ge ì yápiɔ́ ke a gbéde. ¹¹ Baa ké aàpi ì a kee keo,

népi ì pọ́ble táa kùe,

ì a gbéde nọ́ wɛɛɛ,

¹² Ì gbāamɔ́ taasideɔ̀ne ní wēnadeo,

ì pọ́ símá,

ìli t̀oma pọ́ á kūa sɔ́aané,

ì wémale táaɔ́zi, ì yābēke,

¹³ Ì ɔ́a sɛ́anɛ̀ à a igba,

ì ài zɔ̀ wɛɛɛ.

Gbé bee taa aɔ́ kua? Aawo, aɔ́ kuo. A ga yābē pọ́ a kè píi yáie. Aà tàae a wi aázia musue.

¹⁴ Tó né vāipi ne'í, ɔ́ aà né duuna pọ́ a mae lé keo è, mé ì a kee keo sɔ̀ bɛ?

¹⁵ Ìli pọ́ble táa kùe,

ìli wémale Isailio diipiozio,

ìli a gbéde nọ́ wɛɛɛo,

¹⁶ Ìli gbāamɔ́ gbēeɛo,

ìli t̀oma gbɛao,

ìli pọ́ símáo,

ì nɔ́andena gba ble,

ì pọ́ na gbé pọ́ kú búuzi,

¹⁷ Ì azia bọ́ yāvāiu,

ìli ɔ́a sɛ́anɛ̀ à a igbao,

ìli ài zɔ̀ wɛɛɛo,

ìb ma ikoyāo kūa,

ì ma ɔ́tondɔ̀kii gwa.

A ga a mae duuna yáio, aɔ́ kue. ¹⁸ Aà mae a ga azia duuna yáie, asa à gbé b́o'i m̀, à a gbédo pọ́ síwà, à yá pọ́ maa kè a gbé guue.

¹⁹ Ɔ́ ì mɛ: B́yāi maepi tàae lí wí a né musuo ní? Lá népi yāmaakè a zéwa, à ma ɔ́tondɔ̀kii gwà ní laaio, aɔ́ kue. ²⁰ Gbé pọ́ duunakè mé a ga. Mae tàae a wi a né musuo, né tàae a wi a mae musuo.‡ Gbēmaa maakaa aázia yáie, mé gbēvāi vāikeaá aázia yáie.

²¹ Tó gbēvāi mikè a duunaɔ́wa sɔ̀, mé à ma ɔ́tondɔ̀kii gwà, àle yāmaake a zéwa, a gao, aɔ́ kue. ²² Wa aà tàae pọ́ a kèpiɔ́ kee dao, aɔ́ ku yāmaa pọ́ á kèpi yáie. ²³ Ma Dii Lua ma m̀, vāikena gaa ì kamagu nɛe? Tó à mikè a yākeɔ́wa, aɔ́ kue, bee mé ì kamagu.

²⁴ Tó gbēmaa mikè a maakeawa, àle duunake, àle yābē pọ́ gbēvāi ìb keo ke, aɔ́ kue? Wa yāmaa pọ́ a kèpiɔ́ kee dao. A ga a náaisaie ní duuna pọ́ a kèo yáie.

† 18:9 Lev 18.5 ‡ 18:20 Iko 24.16

²⁵ A Isailio i me ma yakea dɔvɔ vɔ. A swakpa sa. Ma yakea dɔvɔ vɔ lɔ? Ge á yakea mé dɔvɔ vɔ kai! ²⁶ Tó gbɛmaa mikè a maakeawa, àle duunake, a yá a gai. A ga duuna pɔ a kèpi yáie. ²⁷ Tó gbɛvái mikè a vaikɛawa, àle yamaake a zéwa sɔ, a azia misie. ²⁸ Tó à taae pɔ a kè è mé à mikèwà pii, a gao, aɔ kue. ²⁹ A Isailio sɔ i me ma yakea dɔvɔ vɔ. A Isailio, ma yakea dɔvɔ vɔ lɔ? Ge á yakea mé dɔvɔ vɔ kai!

³⁰ A yáí má yákpaleke ní á Isailio, baade a yakeawa. Ma Dii Lua máme má ò. A nɔselile à mikè á taaewa pii, ké á duuna su á ásookeo yáí. ³¹ Isailio, à ɔzɔ á taaewi pii, í á sɔ ní á nisinao keke dafu. Bóyáí ále ázia kpa gaii? ³² Ma Dii Lua ma mè, gbèe gaa lí kamaguo. A nɔselile, í e àò ku.

19

Wɛnalɛsia Isaili kɛaɔne

¹ Wɛnale si Isaili kɛaɔ yá musu ² n me:

A daá nɔmusu dae fá!

A wùle nɔmusu saɔ zãnguɔ,

à a né gwa nɔmusu èwaasoɔ guu.

³ A a né do gwa,

ɔ à kè nɔmusu sa bɔbɔ ũ.

A pótaitaia dàda,

ɔ à gò gbɛnazinsona ũ.

⁴ Ké buio aà bao mà,

aa eyòè, ɔ à zù epiu.

Aa bakàè a níu,

aa taaàno Egipi bùsuu.*

⁵ Ké nɔmusu dapi è támaa a ne,

yá pɔ aà wé dɔi mé mɛde we,

ɔ à èa à a né do díle lɔ,

à kè nɔmusu sa bɔbɔ ũ.

⁶ A bèbe ní nɔmusu saɔ

nɔmusu sa bɔbɔ ũ.

A pótaitaia dàda,

ɔ à gò gbɛnazinsona ũ.

⁷ A ní kibɛɔ wíwi, à ní wéleɔ dàai.

Sɔ kè bùsupideɔgu

nɔmusupi pūnaama yáí.

⁸ ɔ buio bɔ bùsu pɔ liaaio guu,

aa mò léleiwà.

Aa baikpàè,

ɔ à zù e pɔ aa yòe guu.

⁹ Wà bakàè a níu,

wà wáa tà wà aà dàu,

ɔ wà taaàno Babeli kíae.†

We wà aà dàu kpéu,

ké wasu aà pūnaa ma

Isaili bùsu gbèsisio sòɔu lɔo yáí.

¹⁰ A da de lán vèeliwa á kaau.

Wa aà pè swa sae,

ɔ à gɔnao kèkè,

ɔ swa saepi tò à ne'í.

* 19:4 2Kia 23.33-34 † 19:9 2Kia 24.15

11 A gōnapio gbāa kà
wà kía gopana keò.
Lípi lesí, à gbà zò luawa,
a gbāa ní a gōn dasipio tò wíli kuawào.
12 Ǿ wa bíle ní pofèò wa nè.
Gukpe íana tò à giigàga,
ō a néò wòlo.
A gōn gbāapio giigàga,
ō té kùwà.
13 Tiasa a pèa gbáauè
tòle gii isaideu.
14 A gōn do tesè à kù a néowa.
A gōna pò a gbāa kà wà kí gopana keò kuwà lo.
Wēna yáè, wàli sí le ũ.

20

Isailiò swáyamansaideone

1 Taa ní Isailiò zìzò ũ wè soplade guu, a mo sòode gòò kwide zí, an gbèzòòeò mò yāgbèai Diiwa. Aa zòle ma ae, 2 Ǿ Dii yā'òmèe à mè: 3 Gbēnazin né, yā'o Isaili gbèzòòpionè n mè, ma Dii Lua ma mè, aa mò yāgbèaia yà? N ma kuao má we aa yāe gbèaao.

4 Nyò yákpalekèrínò lé? Gbēnazin né, nyò yákpalekèrínò lé? N ní deziò yābèkèeò oné 5 n mè, ma Dii Lua ma mè, gòò pò ma Isailiò sè, ma legbè Yakòbu buipionè, má tò aa ma dō Egipi. Ma legbèné ma mè Dii an Luan ma ũ. 6 Gòò bee ma legbèné ma mè má ní bóle Egipi, mí gérinò bùsu pò má sènè,* zó ní vîo diu, a maa de bùsuola pii guu. 7 Má òné an baade òkpa pòbèe pò an wé blèzì, aasu nízia gbàle Egipi táaò yá musuo. Mámè máa Dii an Lua ũ.

8 Ǿ aa bò ma kpe, aai we swàsè ma yáio. Aai òkpa pòbèe pò ní wé blèzìo, aai Egipi táaò to weo. Ǿ ma zèò mà pòkūmabòbómá, mí palamá ní pofèò Egipi we. 9 Kási mi keo ma tó yáí. Má ye mà a tó òòkpa bui pò aa kú ní guuòneo, asa má tò Isailiò ma dō ní wáa, ké mà ní bóle Egipie. 10 Ǿ ma ní bóle Egipi, ma gérinò guwaiwaiu. 11 Ma a ikoyāò kpámá, ma a yādileaò dànè, asa gbé pò kūa a wēni e a guue.† 12 Ma kámabogòò yādànè lo seela ũ wá zānguo, ké aa e dō ké ma Dii ma ní sé ma gbéò ũe.‡

13 Ǿ Isailiò bò ma kpe guwaiwaiu, aa ma ikoyāò kūao. Aa gí ma yādilea pò tó gbé kūa, a wēni e a guuòzi. Aa tò kámabogòò pò má dìle gbālè míòmio, Ǿ ma zèò mà a pòkūmabòbómá guwaiwaiu, mí ní tòlòzò. 14 Ama mi keo ma tó yáí. Má ye mà a tó òòkpa bui pò ma bó ní Isailiò ní wáaòneo. 15 Ma òlèné guwaiwaiu lo ma mè má gérinò bùsu pò ma a legbèné ma mè má kpámá guuo. Vî ní zóò di bùsupiue, a maa de bùsu píia.§ 16 Aa gí ma yādileaòie, aa ma ikoyāò kūao, mé aa tò kámabogòò pò má dīlèné gbālè, ké an sò kú ní táaòwa yáí. 17 N beeo ma ní wēnagwà, mi ní kaale guwaiwaiu mà ní bui midèò. 18 Má ò ní néone guwaiwaiu aasu ní maeò òlesèò, aasu ní yākea keo, aasu gbàle ní táaò yá musuo. 19 Mámè má Dii ní Lua ũ, aaliò ma ikoyāò kūa, aali swáse ma yādileaòie aao zíkèwà. 20 Aali kámabogòòò dile ma pò ũ seela ũ wá zānguo, aao dō ké Dii ní Luan ma ũ.

* 20:6 Bòà 6.2-8 † 20:11 Lev 18.5 ‡ 20:12 Bòà 31.13-17 § 20:15 Nao 14.26-30

21 Ǿ an népio b̀̀ ma kpe, aa ma ikoyāo kūao, aai swáse ma yādilea pó tó gbé k̄ua i wēni e a guuɔzi aa zikèwàò, mé aa tò kámabogɔɔ gbālè, ɔ ma zèò mà p̀̀kūmabɔɔmá, mí palamá ní p̀̀f̄eò guwaiwaiu, 22 ɔ ma ɔ̀̀sàaa, mí keo ma tó yái. Má ye ma tó ɔ̀̀kpa bui pó ma ní bóle Egipi ní wáaɔneò. 23 Ma ea ɔ̀̀lèléné guwaiwaiu we l̀̀, ma mè má ní f̄aa buiò guue, mí ní f̄ándaiada bùsu ní bùsuo,* 24 asa aai ma yādileaɔ mao, aa ḡi ma ikoyāɔie, aa tò kámabogɔɔ gbālè, mé an maeɔ táaò ní wé blè. 25 Ǿ ma ní kpá yāb̄ēkēeɔla ní yādilea pó w̄li wēni e a guuoɔ. 26 Má tò aa ḡò gbālea an sa'oa yá musu. Aa sa pó w̄i a pó káteu à tékū ò ní ní né s̄ēiaɔ, ké v̄ia e ní kú, aai d̄õ ké m̄ámemāa Dii.

27 Ayāmeto gbēnazin né, yā'o Isailiɔne n̄ me ma Dii Lua ma mè an deziò d̄óemaɔ yáe bee musu l̀̀, aa náaisaiyākèmēe. 28 Ké ma m̄óh̄nɔ bùsu pó ma a l̄egb̄èné guu, ké aa s̄is̄i l̄es̄ie ge lí yèl̄ēe è, aa sa'ò we. Aa ma p̀̀ f̄ēlem̄ēe ní gba pó aa dà weo ní pó tékūa ḡi na pó aa k̄eò ní v̄ēe pó aa èlewàò. 29 Ǿ ma ní lá ma mè gulēs̄i pó aale géu weo dea ni? Ǿ w̄i me gupiōne gulēs̄i e ní a gbāo.

Yákpalekea ní Isailiɔ

30 Ayāmeto o Isailiɔne ma Dii Lua ma mè: A á deziò zé se à gbāle táaò yá musu à ḡò gbālea yà? 31 Tó a m̄o sa'oimá mé a sa pó w̄i a pó káteu à tékū ò ní á néo, áo gbālea á táaò yá musu e ní a tiaoe. Lá màae Isailiɔ, má we à yāgb̄eaaò. Ma Dii Lua ma mè, ní ma kuaò má we à yāgb̄eaaò.

32 Yá pó kú á n̄òseu a zek̄eò. I me áo z̄oble líɔne ní gb̄eò lán buiɔwae, lán d̄únia gb̄éowa. 33 Ma Dii Lua ma mè, ní ma kuaò má a ḡàs̄i poo, mí gb̄āam̄óé ní p̀̀kūmabɔɔawáo. 34 Má a ḡàs̄i poo mà á k̄āaa bui pó a f̄aa ní guuo guue, mí á bóle bùsu ní bùsuo ní ma ḡāsa gb̄āao ní p̀̀kūmabɔɔawáo. 35 Má tó à gé buiò bùsuu gb̄āau, wá wé i ke s̄īɔ we, mí yákpalekeáɔ. 36 Lá ma yákpalekè ní á deziò Egipi guwaiwaiu, màa má yákpalekeáɔ. Ma Dii Lua m̄ám̄e má ò. 37 Mí tó à ḡe ma kaau, mí tó à ze ní ma bàakuaáɔ yáo. 38 Má gb̄é pó aa tàaek̄èmēe aa b̀̀ ma kpeɔ b̀̀ á guue. Baa ké ma ní bóle bùsu pó aa ku a guu, aa ḡe Isaili bùsuo, í d̄õ ké m̄ámemāa Dii.

39 A Isailiɔ, ma Dii Lua ma mè, lá á baade ye z̄oble a táaɔne, à gé! Gbez̄ā á ma yāma! A ma tó pó a kua adoa ɔ̀̀kpamēe ní á táaò ní á sa'oamáo l̀̀o. 40 Asa ma Dii Lua ma mè, Isailiɔ píi aa z̄oblem̄ēe ma gb̄ès̄is̄i pó a kua adoa musue, Isaili bùsu gb̄ès̄is̄i les̄ipi. We má ní síu. Wek̄i má sa'oa gb̄eawá ní á buapó k̄āau ní gba pó á m̄oom̄ēe. 41 Tó ma á k̄āaa buiò guu, mé ma á bóle bùsu ní bùsu pó a f̄āau guu, má á sí sa pó a pó tékūa ḡi na ū, mí t̄ob̄o á musu buiò wáa. 42 Tó ma suánɔ Isaili bùsu pó ma a l̄egb̄è á deziòne guu, á d̄õ sa ké m̄ámemāa Dii. 43 Wek̄i á yākēeò ní á dàa pó tò a ḡò gbālea i d̄oágu, ɔ á gbasa àò ye áz̄ia ḡiyáio v̄ai pó á k̄eò yái. 44 Tó ma yákk̄é ma t̄ob̄oa yái, i ke á yāv̄aik̄ea ge á yá koleaò léu no, á Isailiɔ í d̄õ sa ké m̄ámemāa Dii. Ma Dii Lua m̄ám̄e má ò.

21

Geomidok̄li oi té

1 Dii yā'òmēe à mè: 2 Gbēnazin né, webiibii geomidok̄liwa n̄ yā'o'òè. Anabik̄eke N̄egeve bùsu líkpepi yá musu, 3 ní oè aà ma yāma. Ma Dii Lua ma mè má tes̄ōwàe. Tépi a kú a lí ísiò ní a lí gīiowa píi. Wa e a tépi deo. Tépi a to gb̄épii oa siakū za geomidok̄li oi e gugb̄ántoo oi. 4 Gb̄épii iò d̄õ ma Dii m̄ám̄e ma tépi s̄òwà, wa f̄õ deo.

* 20:23 Lev 26.33

⁵ Ǿ ma m̀̀: A'a Dii Lua! Wàle o ma yá musu wà m̀̀, yáasikena nolo?

Dii f̀̀nda

⁶ Dii yá'òm̀̀e à m̀̀: ⁷ Gbēnazin né, wēbiibii Yelusaleū oi ñ yá'o'o sa'okl̄̀̀ne. Anabikēke Isaili b̀̀su yá musu, ⁸ ní oè ma Dii ma m̀̀, má f̀̀le ní b̀̀supide. Má a f̀̀nda wo a kpéu, mí a gbēmaao ní a gbēv̄̀̀aiò d̀̀deò píi. ⁹ Lá mále a gbēmaao ní a gbēv̄̀̀aiò d̀̀deò píi, má a f̀̀nda wo mà gbépii léò za geomidok̄̀̀i oi e gugbāntoo oi. ¹⁰ Gbépii iò d̄̀̀ ké ma Dii ma a f̀̀nda wò a kpéu, má solbu l̀̀o.

¹¹ Gbēnazin né, aauke! Aauke ní wáa ní èl'eleboao ní p̄̀siao. ¹² Tó wà n la, b̀̀yái níle aaukeii, ní oné bao p̄̀ wa ma tia yáie. S̄̀ a k̄̀ gbépiigu, an ɔ̀ i ḡ̀ d̀̀l̀l̀, an ká i ga, an gbá iò lua. Yá lé pila, mé a kee. Ma Dii Lua máme má ò.

¹³ Dii yá'òm̀̀e à m̀̀: ¹⁴ Gbēnazin né, ānabikēke ñ me ma Dii ma m̀̀: F̀̀ndaē! F̀̀ndaē!

A lena, mé àle teke g̀̀nēg̀̀nē!

¹⁵ Wà a lekè gbēd̀̀deā yáie, wa k̀̀ke ké àò teke lán loupiləawa.

Wa p̄̀nake ní ma né gopanao yà? F̀̀nda bàa kú ní go bee taaeoo.

¹⁶ W̄̀ f̀̀nda keke wàò k̄̀uāe, w̄̀ a leke, w̄̀ keke, wà na gbēdenāe a ɔ̀zi.

¹⁷ Wii lé gbēnazin né, ní waiyookené,

asa wa f̀̀le ma gbéowa ní f̀̀ndapioe, wa f̀̀le ní Isaili k̄̀iāò píie. Wa ní d̀̀de ní f̀̀ndaoe ní ma gbéò l̀̀.

A yáí tò ñ nzia gbēgbē.

¹⁸ Wa ní gbāa le gwa fá! Tó gopana p̄̀ f̀̀nda bàa kuo su ku l̀̀o s̄̀ be?

Ma Dii Lua máme má ò.

¹⁹ Gbēnazin né, ānabikēke, ní ɔ̀taale. To mà lélemá ní f̀̀ndao g̀̀n pla ge àaō.

F̀̀nda p̄̀ a gbēd̀̀de d̄̀̀sidasiē, wa koez̄̀̀n̄zi ní z̄̀pio,

²⁰ s̄̀ i k̄̀nḡ̀, gbé daside i fu.

Má tó gbēd̀̀def̀̀ndapi àò ku an w̄̀le b̄̀leò guu píie. Kúku, àle teke lán loupiləawa, gbēd̀̀deā yáí wa k̄̀uai.

²¹ F̀̀nda, le ɔ̀plaa oi, gé z̄̀ei.

Gu p̄̀ n lé yèleu píi lé!

²² Mapi s̄̀ má ɔ̀taale, ma p̄̀ i wee.

Ma Dii máme má ò.

Babeli k̄̀ia léleā Yelusaleūwa seela

²³ Dii yá'òm̀̀e à m̀̀: ²⁴ Gbēnazin né, iada lán zéwa m̀̀n pla, Babeli k̄̀ia i sé ní a f̀̀ndao. Zépio b̄̀ b̀̀su doū m̄̀pii. Seela péle zépio daalek̄̀i, i w̄̀le p̄̀ zépi lé géu ɔ̀l̀né. ²⁵ Ado iada, f̀̀nda i se ge léle Am̄̀niò m̄̀ewia Labawa. Ado iada, i se ge léle Yudaowa ní ní w̄̀le bíide Yelusaleū. ²⁶ Babeli k̄̀ia a ze zékpaau, gu p̄̀

zé mèn plapio kèukōwa, i māsokε we. A yāla ní kaɔ, i yāgbεa tǎaɔwa, i pɔɔ pɔa gwagwa. ²⁷ Lí a Yelusaleũ sé, i gé bíigboobɔɔ péle a bɔleɔu, i bùsu kǎaa, i gbà lesɔ da, i gbēdeɔyā dile, i zīgāale. ²⁸ Yelusaleũdeɔ aɔ e lí pɔ a sèpiá eεε lé pɔ a gbèné yái. Ama a to aa ní tàae dɔ, i ní kúkū. ²⁹ Ayāmeto ma Dii Lua ma mē, lá á tò wà á vaikεa dɔ, á tàaeɔ bò gupuaú mé á duuna pisi á yākeɔwa, lá á tò wa dò màa, wa ɔpelewáe sa.

³⁰ Mpi sɔ Isailio kía vǎi beεsaide, n gɔɔ pà, ía pɔ wàle dama kà a wáwa sa. ³¹ Ma Dii Lua ma mē wa aà tulu go, wi aà kíafua go. Yá a lile, wa gbé pɔ ì azia busa kǎfi, wi gbé pɔ ì azia kǎfi busa. ³² Bezia! Bezia! Má tó à gɔ bezia ũε. A εa su a gbεuo e gbé pɔ à a vǎ zé vǎ mɔ, * mí kpawà.

³³ Gbēnazin né, ānabikeke n me, ma Dii Lua máme ma yáε bee ò Amɔnio musu an yāzɔzɔa Isailio nε yái.

Fēndaε! Fēndaε!

Wa wò gbēdeɔa yáie,

àε teke à láa gbéɔnεε,

àε pipi lán loupileawa.

³⁴ Wépungu gii wàle e ní yá musu, wàle māsɔ pǎ kené. Fēndapi sɔu mà à gbēvǎipio mi zɔzɔ. An gɔɔ pà, ía pɔ wàle damá kà a wáwa sa. ³⁵ Aa ní fēnda solɔ a kpéu sa, mí yákpalekeɔnɔ gu pɔ wà ní íu, bùsu pɔ aa bɔu. ³⁶ Má pɔkūmabɔɔmá ní téo, mí pɔɔ ma níu, mí ní na gbé pǎsɔnε ní ɔzi, gbépio pɔkaalea dɔ. ³⁷ Aa de yàa ũ téε, wa ní au fándaiada ní bùsuu. An yá a dɔ gbēegu ɔo, asa ma Dii máme má ò.

22

Yelusaleũdeɔ duuna

¹ Dii yǎ'òmεε à mē: ² Gbēnazin né, níyɔ yákpalekeεaànɔ lé? Nyɔ yákpaleke ní gbēden wélepioo lé? N a yābēεkeεaɔ oè ³ n me, ma Dii Lua ma mē: Wéle, n wetǎgɔɔ kà gbé pɔ wà ní dede n guu yái. N gbǎlè tǎa pɔ n gbépio yái. ⁴ N gɔ tǎaede ũ n gbēdeɔa yái, n gbǎlè tǎa pɔ wa pɔ yái. N tò n wēni kulun kú, n gɔɔ pà. A yái má tó bui n lánike, má tó bùsu pii gbé n ke pɔɔɔ. ⁵ Gbé pɔ kunno kǎio ní gbé pɔ kunno zǎo n yáalo ké n tó ɔɔkpà, yá yà n guu yái. ⁶ Isaili kiao gwa, an baade lé gbāamɔ a gbédeεε n guu, aale ní dede. ⁷ Gbēeɔ ì saka ní de ní ní daogu n guu, * wǐ gbāamɔ bòmɔnε n guu, † wǐ tone pɔ gwana vǎo ní gyaa gbēandɔɔ taiinke n guu. ⁸ N sakà ma pɔɔu, n gɔɔ pɔ má dile kámabogɔɔ ũ gbǎlè. ‡ ⁹ Kɔmaldeɔ ku n guu, aa zè ní gbēdeɔ. N gbēeɔ ì tǎa bleɔ ble gbèsisɔ musu, ɔ aai εa gbāsike n guu. ¹⁰ N gbēeɔ ì gbada ní mae nawa, n gbēeɔ ì kusi nɔε pɔ ɔkūaɔwa. ¹¹ N gbēeɔ ì gbāsike ní ní gbédee nao, n gbēeɔ ì wíyá ke aa gbada ní né nawa, n gbēeɔ ì kusi ní dāe fēεewa. § ¹² Wǐ gbagusaesi n guu gbēdeɔa yái, * wǐ ɔ'i símá, wǐ ài zɔɔ wele, † wǐ kɔ bɔɔ'i mi. Ma yá sǎngue, ma Dii Lua máme má ò.

¹³ Má ɔtaale ɔvǎi pɔ wa è yái ní gbé pɔ wà ní dede n guu yáo. ¹⁴ Tó mále yá gɔgɔnnɔ, n gbāa a ka n sɔ à dileaa? Ma Dii ma yǎ'ò mé má keε. ¹⁵ Má n gbé fāaa bui guue, má ní fándaiada bùsu ní bùsuo, mí ní gbāsikea mide. ¹⁶ Tó n gɔ sauluunnɔ bui nε, níyɔ dɔ ké māmεmaa Dii.

¹⁷ Dii yǎ'òmεε à mē: ¹⁸ Gbēnazin né, Isailio gòmεε lán mò gbāsíwa, ampíi aa gò lán mɔgotē ge mɔpu ge mɔsi ge beɔma gbāsí pɔ wa bòle muauwae. Aa demεε

* 21:32 Daa 49.10 * 22:7 Iko 5.16 † 22:7 Iko 24.17 ‡ 22:8 Lev 19.30 § 22:11 Lev 18.7-20

* 22:12 Bɔa 23.8 † 22:12 Iko 23.20

lán ánuṣu gbāsiwae. ¹⁹ Ayāmeto ma Dii Lua ma m̀, lá á gbāsí ápii, má á naaa Yelusaleūe. ²⁰ Lá wí ánuṣu ní m̀ogotēo ní m̀sio ní beomaο ní m̀puo ka muau wà tékau e m̀pi b̀le, màa má á naaa mà á ká wélepiu ní p̀fēo, mí á yó ní p̀kūmao. ²¹ Má á naaae, mí tesōwá ní p̀fēo, í yó wélepi guu. ²² Lá wí ánuṣu ỳ muau, màa á yó wélepi guu, ío d̀s k̀e ma Dii máme ma p̀kūmab̀b̀wá.

²³ Dii yá'òmee à mè: ²⁴ Gbēnazīn né, o Yelusaleūpie, wi gbābo a b̀sueo, ̀ ma p̀fē t̀o lou i mauo. ²⁵ Aà kíao ku a guu lán ǹomusu p̀ aa ǹo le k̀ aale taitai, aale wiid̀wàwae. Aaīo gbēnazīnao nisīna só, aaīo ní àizeeο ní p̀ beedeo naaa, ̀ aa t̀o gyaaο ligua a guu. ²⁶ Aà sa'onao lé zīke ma ikoyāwao, aaīo ma p̀o gbālee. Aali p̀o p̀o de ma p̀o ũ d̀k̀e ní p̀o p̀o de ma p̀o ũooo. Aali p̀o gbālea ní p̀o gbālesaio dodoa k̀e yáda gbēneo.† Aaī wékpa vī kámabog̀zi tàaeae, ̀ ma t̀o ío ̀okpaa ní guu. ²⁷ Aà kíao ku a guu lán àwalawana p̀ aa p̀o k̀, aale k̀k̀k̀eowa. Aaī gbēdeə v̀ai'ea yáí. ²⁸ Aà ānabio í wépungu giio e, aaī m̀aso p̀ao ke, aale p̀o k̀le ní yákepiowa, ̀ aaī me lá má òn we, kási mi yáe o s̀o. ²⁹ B̀sudeo í gbāam̀k̀e, aaīo k̀ kpáí'o. Aaī taasideo ní wēnadeo taiinke, aaī b̀om̀o wetá ní yá nao.

³⁰ Ma gbēe wēle ní guu aà bíi kaso keke, ío ze ma ae gufoou ào gi finini b̀supi yá musu, k̀e másu b̀supi kaaleo yáí, ̀ mi eo. ³¹ Ayāmeto má p̀kūmab̀b̀má, mí ní mide ní p̀fētēo. Má ní yákeao wíne ní musue. Ma Dii Lua máme má ò.

23

Yelusaleū ní Samalio dea lán ǹe gbāsikenawa

¹ Dii yá'òmee à mè: ² Gbēnazīn né, ǹeο ku gbēon pla dadoudeο ũ, ³ ̀ aa káaluakà Egipi, aa de káaluao ũ za ní wéndiag̀e. Wekíi wà o bíibiiu ní ỳowa, wekíi wà omàma ní nenonkeyōwa. ⁴ V̀i t̀on ̀ola, dāuna t̀on ̀oliba. Aa g̀e ma ǹo ũ, ̀ aa negōeο ní nenoeο í'í. ̀ola mé Samali ũ, ̀oliba mé Yelusaleū ũ. ⁵ Kua ma p̀o ũ ̀ola sí káaluakaau, à l̀a a g̀p̀e Asiliozi. ⁶ Ampii b̀su d̀aanaone ní gbāadeo, èwaaso maa p̀o di s̀ k̀e ní ula g̀aluladeo daa. ⁷ A azia kpámá káaluua ũ, ampíi Asili gbé beedeone. ̀ à gbāsikè ní gbé p̀o à l̀arzipio táao. ⁸ I káaluakaa p̀o á d̀da Egipi too. We wà ẁlewuleuaano a wéndiag̀o, wà o bíibii aà nenonkeyōwa, wà ní p̀eā k̀eano. ⁹ ̀ ma aà nà a g̀p̀eepione ní z̀i, Asili p̀o à l̀arzipio. ¹⁰ Aa t̀o wà aà puizi è, aa aà negōeο ní aà nenoeο nàaa, ̀ aa aà d̀e ní f̀endao. K̀e aa íadàwà màa, ̀ à g̀e yáa ũ ǹeone.

¹¹ K̀e aà dāuna ̀oliba è màa, ̀ à l̀arzi a ̀okpà deaàla, à káaluakà de a v̀ipila. ¹² A l̀a Asiliozi lo se, an b̀su d̀aanao ní ní gbāadeo, èwaaso maa p̀o di s̀ k̀e ní ula wedeo daa nípii. ¹³ Má è à gbāsikè s̀, an pla nípii aa zé doū s̀e. ¹⁴ Aà káaluakaa g̀e ae lo. A è wà g̀eο taa k̀e g̀wa ní p̀o t̀eao, Babiloni b̀sudeone, ¹⁵ p̀o d̀da ní pi, aa tulu gbāao didia, aa b̀o lán Babeli zīgō kíawa lán Babiloni b̀sudeowa. ¹⁶ K̀e à wesie, ̀ à l̀arzi, ̀ à gbé z̀i ní sísi Babiloni b̀suu. ¹⁷ Babelideo m̀o aà k̀i ẁleiaano, aa t̀o à gbāsikè an luaaaazi guu. K̀e aa t̀o à gbāsikè màa, ̀ aa nisīna ye ní yáí lo. ¹⁸ K̀e aà káaluakaa kpálea vī lo, mé aà puizi b̀o gupuau, ̀ ma nisīna ye aà yáí lo, lá ma nisīna ye aà v̀i yáí bowa. ¹⁹ Aà káaluakaa Egipi a wéndiag̀o yá d̀aagu, ̀ à a káaluakaa k̀fi. ²⁰ We à l̀au a g̀p̀ezi. An g̀ekebo de lán zàa'ín p̀owa, aaí í zu lán s̀wa. ²¹ A a wéndiag̀o d̀e'íi beekè, g̀o p̀o wà o bíibii aà ỳowa Egipi, mé wà omàma aà nenonkeyōpiowa.

† 22:26 Lev 10.10

²² Ayāmeto Ɖoliba, ma Dii Lua ma m̀è, má tékpa ní g̃p̃p̃se p̃ó ní nisina ye ní yáí bopioḡu, má tó aa b̃o gupiiu, aa m̃o lélema. ²³ Babelideḡo ní Babiloni búsideḡo p̃íi ní Pekodio ní Soaḡo ní Koaḡo ní Asilio lo. Ewaaso maaḡne, búsu d̃aaanaḡne ní gb̃aadeḡo mípii, zīg̃s̃ k̃íaa ní t̃odeḡo dia s̃s̃o kpe. ²⁴ Aa b̃o gugb̃ántoo oi aa m̃o lélema ní g̃s̃keḡo ní z̃ikas̃ḡo ní zugoo ní gb̃ēnazinaḡo dasidasi ní s̃ēngbaḡo ní m̀ò fùaa, aai koez̃nzi. Má n nané ní ɔziē, aai yákpalekenno lá aai kewa. ²⁵ Ma p̃o a f̃ēnz̃iē, mí tó wà yáiyama ní p̃okūmao. Aa n ní ní n swáḡo gole, n gb̃é p̃o g̃s̃o i gaga z̃i guu. Aa n neg̃s̃eḡo ní n nenḡeḡo naaa, n gb̃é p̃o g̃s̃o i tékū. ²⁶ Aa n p̃okasaḡo woloma, aai n ñambleḡo séle. ²⁷ Má n d̃s̃e'ĩi mid̃e ní n káaluakaa p̃o n nawà Egipio. Nỹs̃ wesi yápiole lo, nỹs̃ ea làasooke Egipi yáwao. ²⁸ Ma Dii Lua ma m̀è má n na n zangudeḡne ní ɔziē, gb̃é p̃o n nisina ye ní yáí bopio. ²⁹ Aa zangu aa yákeñe, aa n àiz̃eḡo séle pii, aai n to puizi wáiwai, n káaluakaa wisaiyā i b̃o gupuu. ³⁰ N ṽaik̃ea ní n káaluakaa mé m̀one, ké n lua buiozi n gb̃ās̃ik̃è ní ní táaḡo yáí. ³¹ Ké n n ṽĩi z̃é s̃é yáí, p̃okūma í p̃o má k̃akaè ̃o má k̃akañe.

³² Ma Dii Lua ma m̀è
nỹs̃ í p̃o má k̃aka n ṽĩie miē.

N imib̃o yàasa mé a e z̃ā,
gb̃éḡo n láanike aa n yáalo
í z̃s̃o p̃o imib̃opi i si yáí.

³³ Ipi a n de, p̃osia i danla,
g̃s̃a bezia ũ wáiwai í p̃o n ṽĩi Samali mipi yáí.

³⁴ Nỹs̃ ípi mi píie wululu,
ní n imib̃opi wíwi,
ní n ỹs̃o lili ní a kasoo.

Ma Dii Lua máme má ò.

³⁵ A yáí tò ma Dii Lua ma m̀è
lá p̃o ma yá s̃āngu, n ma kpa kpe,
nỹs̃ n d̃s̃e'ĩi ní n káaluakaa gbe'eē.

³⁶ Ɖ Dii òm̃eē: Gb̃ēnaziñ né, nỹs̃ yákpaleke ní Ɖolao ní Ɖolibao lé? B̃ob̃oḡño ní ní yāb̃ēkeḡo. ³⁷ Asa aa gb̃ās̃ik̃è mé aa gb̃éḡo d̃ēde. Aa gb̃ās̃ik̃è táaḡo yá musu, ̃o aa sa p̃o w̃i a p̃o k̃ateu à tékū òm̃á ní ní né p̃o aa ìmanḡo táapiḡo p̃oblea ũ. ³⁸ Aa yáē bee k̃ēm̃eē lo, g̃o bee ̃o aa ma kp̃é gb̃āl̃è, aa k̃ámabog̃o p̃o má d̃il̃eñé ò̃okp̃a. ³⁹ Ké aa sa'ò ní táaḡwa ní ní néo, z̃i bee aa g̃ē ma kp̃éu aa a gb̃āl̃è. Yá p̃o aa k̃è ma kp̃éun we.

⁴⁰ Baa se w̃i gb̃éḡo z̃i g̃s̃eḡo sísiine z̃āz̃ā aa mó. N zu'ò, níle ní dá, n kio k̃a, n n ñambleḡo dà. ⁴¹ N z̃ōle w̃úlek̃ĩi kefenawa, p̃o k̃al̃ea táab̃ūnuwa n ae ní ma tulaletio ní ma ñisio.

⁴² Bíla p̃o kú aà k̃ĩo yā'o d̃o ní gb̃é p̃o b̃ò gb̃áau aa m̀ò. Aa z̃ā dàè ní aà d̃aunao, aa fùaa kefenao kp̃akpané. ⁴³ Ɖ ma làasook̃è ma m̀è: Ño p̃o yàa gb̃ās̃ik̃ea yáí de a gb̃ēdoaa mé lé si káaluakaa lo? ⁴⁴ Ɖ aa ge k̃eàaḡo lá w̃i ge ke ní káaluao. M̃aa aa ge k̃è ní d̃s̃e'ĩidee beeḡo Ɖola ní Ɖolibao. ⁴⁵ Gb̃ēmaḡo yákpaleker̃iḡo, aai káaluakaa ní gb̃ēdeao yá w̃iñé ní musu, asa aa káaluak̃a aa gb̃éḡo d̃ēde.

⁴⁶ Ma Dii Lua ma m̀è, to dasi m̃o léleimá, aai to gili g̃ēngu, aai ní p̃o naaa. ⁴⁷ Aa ní pápa ní gb̃eoe, aai ní z̃s̃ez̃s̃e ní f̃ēndao. Aa ní neg̃s̃eḡo ní ní nenḡeḡo d̃ēde, aai tes̃o ní kp̃éwa. ⁴⁸ Má d̃s̃e'ĩi mid̃e ní búsuu, ké ño e aaḡo laai ṽĩ, aasu d̃s̃e'ĩi ke láñwao. ⁴⁹ Ñoep̃iḡo d̃s̃e'ĩi a wi ní musue, aa ní duunak̃ea táaḡo yá musu gbe'e, aai d̃o ké mámem̃aa Dii Lua.

24

Yelusaleũ leũa n̄ m̀ oo tánkpakεao

¹ Wá kua z̄ɪɔɔ ũ wè kēokwide, a m̄o kwide ḡɔɔ kwide z̄í Dii yā'òmεε à m̀è:
² Gbēnaz̄in né, ḡɔɔε bee dalau, asa gbā Babeli kía koez̄ò Yelusaleũzi.* ³ Yáλεεũ
 n̄ bui swáyāmansaidepiɔ n̄ oné ma Dii Lua ma m̀è:

A oo dite, í íkau,

⁴ í n̄ɔɔ kau,

n̄ɔɔ maaɔ, a gbá n̄ a ɔɔ,

í wá n̄isideɔ ka à pai.

⁵ Iɔ de kpàsa n̄ɔɔ maa ũ,

í yàaka oopi z̄íε,

í disa à ma oopi guu éλε'ελε.

⁶ A yáí ma Dii Lua ma m̀è,

waiyoo gbēden w̄éλε,

oo p̄ó a gbās̄í ḡí woloi pi!

A a n̄ɔɔpiɔ b̄oleu dodo pii,

kási ásu líkpa a yá musuo.

⁷ Aa gbéɔ d̄ede w̄éλεpi guu,

aa n̄ au b̄òλε gbεεεnawa,

aai k̄óλε t̄òλεwa aa b̄usukàwào.

⁸ Má tò aupi ḡò gbεεεnapiwa,

ké wasu e p̄ó káwào yáí,

gbéɔ p̄o i pañzi, aai t̄osimá.

⁹ A yáí ma Dii Lua ma m̀è,

Waiyoo gbēden w̄éλε!

Mapi, má yàakau z̄ɔɔz̄ɔɔ s̄óε.

¹⁰ A yàakau, í té dau.

A n̄ɔɔpi disa e a í ba,

a wápiɔ i tékũ.

¹¹ A oo giipi di teȳɔwa,

ké à m̀è e wāa kũ táutáu,

a gbās̄í i wolowà,

a kpe sia i láa.

¹² Oopi tò wà fùwa,

a gbās̄í z̄ɔɔ a gowà té guuo.

¹³ N gbās̄í mé n̄ d̄óε'íi ũ.

Nȳɔɔ z̄εao e ma p̄o gé weed̄o,

asa má w̄éλε mà n̄ gbās̄í woloma,

kási n̄ ye à wolomao.

¹⁴ Ma Dii ma yā'ò, yápi lé mó.

Má yápi kεε, má ḡí keio,

má gb̄εε wegwao, má n̄òselileo.

Má yákpalekεán̄o á yākεawae,

ma Dii Lua máme má ò.

Ezekieli na gaa

¹⁵ Dii yā'òmεε à m̀è: ¹⁶ Gbēnaz̄in né, má p̄ó p̄ó n̄ wé blè sima kándo. Nsu búbuapeo, n̄su óɔɔɔ, n̄su to wé'í b̄ɔmao. ¹⁷ Aauke k̄ilikili, n̄su n̄ àà ge óɔɔɔ. Nȳɔ n̄ fùa n̄ n̄ kyaleɔ kpaa. Nsu p̄ó kú n̄ léwao. Nsu ge'ɔɔɔn̄aɔ ble bleo.

* 24:2 2Kia 25.1

¹⁸ Ma yā'ò gbéne kɔɔ, a oosi ɔ ma na gà. Ké gu dò, ɔ má yá pò Dii òmɛɛ kè. ¹⁹ Ɔ aa ma la aa mè: Yá pò nle kee beɔ de wá yá ũ yà? N a bɔɔlekewɛɛ. ²⁰ Ɔ má wemá ma mè: Dii yá'òmɛɛ à mè ²¹ mà o á Isailione á Dii Lua mè, ále a kpé gbãle, á zegikii pò i íanadãò, í keé maa, i a bekepi, á negɔɔe ní á nenɔe pò a ní tó weo gaga zĩ guue. ²² I ke lá má kèwa. A pò kú á léwao, á ge'ɔɔɔnɔɔ ble bleo. ²³ Aɔ á fùɔ ní á kyaleɔ kpaa. A búbuapeo, á ɔɔɔo. A ibaba á duuna yáí, í aaukekɔe. ²⁴ Máo deé seela ũ. Lá má kè pii, ápio ɔ á kee, ío dɔ ké Dii mé Lua ũ.

²⁵ Dii èa mè: Gbēnazin né, gɔɔ pò ma ní zegikii sɪmá, an íandãɔ pò aai pɔnakèopi, pò pò ní wé blè an pò dɔwapi ní ní negɔɔe ní ní nenɔe, ²⁶ gbé pò bò zĩ bee a mɔ n kii, i a bao kãne n swáwa. ²⁷ Zĩ bee n léna a gole, ní yá'o ní gbé pò bɔpio, n léna aɔ naalea ɔo. Nyɔɔ dené seela ũ, aai dɔ ké mámɛmaa Dii.

25

Anabikekea Amɔniɔ yá musu

(Zel 49.1-6, Eze 21.28-32, Amɔ 1.13-15, Sof 2.8-11)

¹ Dii yá'òmɛɛ à mè: ² Gbēnazin né, webiibii Amɔniɔ kii oi, ní ānabikeke ní yá musu ³ n mɛ: A Dii Lua yāma! Ma Dii Lua ma mè, ké wà ma kpé ɔɔkpà, wà Isaili bùsu kè bezia ũ, mé wà Yudaɔ kùkù tãínɔ zĩzɔ ũ, lá a mè, ēhēe, tàale, tàale, ⁴ a yáí má á na gukpedeɔne ní ɔzi. Aa bòokpakpa á guu, aai zwàakpɛo dɔdɔ á zānguo, aai á libeɔ ble, aai á vi mi. ⁵ Mí tó á mɛwia Laba gɔ yiongoɔ kákii ũ, á bùsu i gɔ sādādākii ũ, ío dɔ mámɛmaa Dii. ⁶ Asa ma Dii Lua ma mè, ké a ɔtaalè, a gbapàle, a pɔnakè Isaili bùsu yá musu, a yá kpáí dò á nòse guu, ⁷ a yáí má ɔtɔwá, mí tó buio á pɔɔ séle. Má á ké buiɔwa, mí á bùsu midɛ. Má á dɛɔnzɔ, ío dɔ ké mámɛmaa Dii.

Anabikekea Mɔabuɔ yá musu

(Isa 15.1-16.14, 25.10-12, Zel 48.1-47, Amɔ 2.1-3, Sof 2.8-11)

⁸ Ma Dii Lua ma mè, ké Mɔabuɔ ní Seideɔ mè, gwa, Yudaɔ gɔ lán bui piiwa, ⁹ a yáí má ní wéle pò kú gbepɔleuo bíiboleɔ wēwē, sea za ní bùsu lé wéle maae beeɔwa: Beyesimɔ, Baali Mɛona ní Kiliataiũ. ¹⁰ Má ní kpá gukpedeɔwae, aai gɔ ní pò ũ ní Amɔniɔ, Amɔniɔ yá a dɔ gbēegu ɔo. ¹¹ Maa má yákpaleke ní Mɔabuɔ, aai dɔ ké mámɛmaa Dii.

Anabikekea Edoũɔ yá musu

(Isa 34.5-17, 63.1-6, Zel 49.7-22, Eze 35.1-15, Amɔ 1.11-12, Abd 1-14, Mal 1.2-5)

¹² Ma Dii Lua ma mè, ké Edoũɔ tɔsí Yudaɔwa, tàae láasai aa kè we. ¹³ A yáí ma Dii Lua ma mè, má ɔtɔ Edoũɔwae, mí gbēnazina ní pɔtuɔɔ míɔnzɔ, mí tó an bùsu gɔ wáiwai. Wa gaga zĩ guu sea za Temani e à gè pè Dedāwae. ¹⁴ Ma gbé Isailiɔ tɔsimɛɛ Edoũɔwa. Aa yáke Edoũɔne ma pɔfɛ ní ma pɔkũmao léu, Edoũɔ ío dɔ sa ké máme mále tɔsimá. Ma Dii Lua máme má ò.

Anabikekea Filitɛɔ yá musu

(Isa 14.29-31, Zel 47.1-7, Yoɛ 3.4-5, Amɔ 1.6-8, Sof 2.4-7, Zkl 9.5-7)

¹⁵ Ma Dii Lua ma mè, ké Filitɛɔ sakà ní ibee ziɔgu, aa tɔsimá maamae, ¹⁶ a yáí ma Dii Lua ma mè, má ɔtɔ Filitɛɔwae, mí Keleti buipio míɔnzɔ, mí ní gbé kini pò kú ísialeɔ midɛ. ¹⁷ Má tɔsimáe maamaa, mí ní wetá ní pɔfɛo. Tó ma tɔsimá, aai dɔ ké mámɛmaa Dii.

26

*Anabikekea Tiideɔ yá musu**(Isa 23.1-18, Yoε 3.4-5, Amɔ 1.9-10, Zkl 9.1-4, Mat 11.21-22)*

¹ Wá kua zìzɔɔ ũ wè kuɛdode mɔ gɔɔ séia zí Dii yá'òmɛɛ à mè: ² Gbēnazin né, Tiideɔ ò Yelusaleũ yá musu aa mè: Èhēɛ, a da wíwiae! Buiɔ zé wèwēɛ. A gò bezia ũ, wa kãe sa. ³ A yái ma Dii Lua ma mè, má felennɔe Tii, má tó buiɔ mɔ lélelelema lán ísia ikooaɔwa. ⁴ Aa Tii bíi dúuzɔ, aai a gugwakii lesiɔ gboo, mí a búsuti waaɛ, i gò gbesena ũ. ⁵ I gò táalufálékii ũ ísia guu, asa ma Dii Lua máme má ò. Buiɔ wélepi pɔɔ séle, ⁶ wi a zɛwiadeɔ dɛdɛ ní fēndao, aaiɔ dɔ ké mámɛmaa Dii.

⁷ Asa ma Dii Lua ma mè, má tó Babeli kí Nebukanɛza bɔ gūgbāntoo oi, kíaa kíapi i mɔ léle Tiiwa ní sɔɔ ní zikasɔgɔɔ ní sɔdeɔ ní zīgɔɔ dasidasi. ⁸ A n zɛwiadeɔ dɛdɛ ní fēndao, i gbà lesiɔ da lianzi, i búsú kálɛ bíi saɛ, i a sèngbaɔɔ aɛ kpálɛma. ⁹ A n bíi gbēgbē ní a bíigboobɔ, i n gugwakii lesiɔ gboo ní a mɔɔ. ¹⁰ Aà sɔɔ dasi gēagè, an luutɛ i kunla. N bíiɔ deede sɔdeɔ ní zugɔɔ ní sɔgɔɔ kɔfi yái, i gē n bíibɔleu lá wí gē wéle pɔ wà a bíi gbòouwa. ¹¹ Aà sɔɔ zɔzɔ n zɛaɔ, i n gbéɔ dɛdɛ ní fēndao, n gbèpele gbāaɔ i kwé. ¹² Aa n àizɛɛ naaa, aa n pɔɔ séle. Aai n bíiɔ gboo, aai n pɔeã kpéɔ dúuzɔ, aai n gbɛɔ ní n líɔ ní n búsutio zu ísia. ¹³ Má lesia mide n guu, wa mɔɔna'ɔ ma n guu bo.* ¹⁴ Má n ke gbesena ũɛ, ní gò táalufálékii ũ. Wá ɛa n kálɛ bau bo, asa ma Dii Lua máme má ò.

¹⁵ Ma Dii Lua má ò Tii yá musu, tó ísialedeɔ n kwɛa kɔfi mà, mé aa gbé pɔ kè'laɔ aaukea mà, wàle gbéɔ dɛdɛ n guu, aa kpakpanaga. ¹⁶ Isiale búsú kíaa pila ní gínawa, aai ní gomusɔ wolo, aai ní ula wèsádeɔ bɔ. Zɔleá tɔle vía a ní kú, n yá i dimá, aaiɔ lualua láasai. ¹⁷ Aa wēnale si n yá musu aa mɛnɛ:

Wéle tɔde pɔ ígbéɔ kuu,
n kaalɛ fá!

Mpi ní n gbéɔ gbāa ví yāa ísiaa,
ní tò vía ísialedeɔ kù nípii.

¹⁸ N gbooa tò aa lualua ní víao,
gili gē ísia gūgūnadeɔgu n kwɛgɔɔ.

¹⁹ Ma Dii Lua ma mè, tó má tò n gò bezia ũ, wéle pɔ wa kuu bo ũ, tó má tò ísia dānla mé í zɔɔpi kùaaama, ²⁰ má n kpa gbé káauɔ kii ní gbé pɔ aa sí bedauɔ. Má tó ñyɔ ku tɔle nɔnau we ní gbé pɔ sí bedauɔ bezia pɔ a vuo ũ. Nyɔ su n kúkii dúniau la bo. ²¹ Má tó ñ mide váie, níyɔ ku bo. Wa n wɛle, kási wa n e bo. Ma Dii Lua máme má ò.

27

Wēnakea Tiiɛ

¹ Dii yá'òmɛɛ à mè: ² Gbēnazin né, wēnale da ní Tii pɔ kú ísiabuakii ³ í laata ní bui dasi pɔ an búsú ku ísialeɔ ñ mɛ:

Ma Dii Lua ma mè,
Tii, ni mɛ n kefenke bɔlei.

⁴ N dɛ lán gówa ísia guo,
n kalenaɔ tò n kefenke bɔlei.

⁵ N líá Senii gbè pēlionɛ,
mé n lipelɛá Libā sɛdɛ líɛ.

⁶ Wà n gólibɔ à ní Basana gbēneliɔɛ,

* 26:13 Zia 18.22

wà n lipereεε kè ní Sipi bùsu sésí lí pò wà wesa swaa dàdauεε.

⁷ N zwāáá Egipi pólε wèsādeε,
a de n dàlapoo ũ.

N zwāakpe zwāáá zwāa búuna
ní zwāa gàalulade pò bò Elisa bùsuuεε.

⁸ Sidōdeε ní Aavadideε mé n gobōnaε ũ,
nzíá gbé gōideε mé n ígbēε ũ.

⁹ Gebali gōideε zōō ku n guu
n gufootatanaε ũ.

Isia góó ní n ígbēε ku n saε,
áε laata sānu.

¹⁰ Pεεsiε ní Ludio ní Libiio
ku n zígōō guu nεgōnaε ũ.

Aa ní sēngbaoε ní n m̀ò f̀uáε l̀òolooma,
aa tò n kεfεũ k̀ù.

¹¹ Aavadi zígōō kálea n bíiwa aa líai,
Gamadadeε ku n gugwakíi lesíε guu.

Aa ní sēngbaoε l̀òoloo n bíiwa
aa tò n kεfenkε b̀l̀ei.

¹² Taasisideε laatànnoε sānu n àizeε dasiε yáí. Aa fiab̀one ní ánusuo ní m̀osiε ní m̀opuo ní beεmaε. ¹³ Gelekiε ní Tubaliε ní Mesekiε laatànnoε sānu, aa fiab̀one ní zōō ní m̀ogotē p̀ó. ¹⁴ Tōgaamaε fiab̀one ní s̀s̀ zíkεnaε ní s̀s̀ zíkanaε ní s̀b̄aonaε. ¹⁵ Lodedeε laatànnoε sānu, bùsu dasideε mé n laalunaε ũ, aa wesa swaa ní m̀oa lío kpàma. ¹⁶ Siliε laatànnoε sānu n p̀ó dasiε yáí, aa fiab̀one ní tiik̀azio ní zwāa gàaluladeo ní zwāa wèsādeε ní bàabaaε ní òsoo ní lubiio. ¹⁷ Yudaε ní Isailiε laatànnoε sānu, aa fiab̀one ní p̀ówenao ní z̀ó ní nísio ní lí'ε. ¹⁸ Damasideε laatànnoε sānu ní Eleb̄ō v̄εεo ní Zahaa sākāo n p̀ó dasiε ní n àizeεo yáí. ¹⁹ Dā buiε ní Geleki p̀ó k̀ú Uzaliε n laa l̀ù ní m̀ò p̀ó wa k̀asoε ní kasia g̀inanaε ní kanε lí feeo. ²⁰ Dedāε laatànnoε sānu ní gaaí zwāaε. ²¹ Laalubuε ní Kedaa kíaε laatànnoε sānu ní sāneb̀oε ní sāsakaε ní bleε. ²² Seba ní Laama laatanaε fiab̀one ní p̀ó g̀inana maaε píi ní gbè beεedeε píi ní vuao. ²³ Halanadeε ní Kanedeε ní Edεnideε ní Seba laatanaε laatànnoε sānu ní Asiliε ní Kilimadadeε. ²⁴ Aa p̀okasa maaε ní ulada búunaε ní zwāa p̀ó wà bà k̀èwàε ní p̀ó wèsādeε p̀ó wí kpáε kpéuε ní bà gbāaε yíama n εleu.

²⁵ Taasisi g̀ó'ilenaε n laaε sea,
ní k̄aa, n tob̀ò ísia guo maamaa.

²⁶ Gobōnaε gennoε ikooa lesíε k̀íi,
gukpe íana i n wíwi ísia guoguo.

²⁷ N àizeεε ní n laaε ní n p̀ó píi
kpáε ísia guoguo n ò̀okpagōō

ní n b̀onaε ní n ígbēε
ní n gufootatanaε ní n laatanaε

ní n zígōō ní dasiε p̀ó k̀ú n guuε.

²⁸ G̀s̄s̄ a lualua ígbēpiε wii yáí.

²⁹ Gobōnaε b̀leε ní g̀óε guu mípii,
gofinaε ní ígbēε píi aao zεa g̀s̄s̄le.

³⁰ Aa wiile n yá musu,
aai búbuape wēnannoε.

Aa bùsu zu ní mia,

aai gbeembo túfu guu.

³¹ Aa ní migbaa lé n yáí,

aai zwànkasaɔ da.

Aa n ɔ̀ɔɔ ní pɔsiao

ní búbua pásíɔ.

³² Aa wēnale sine ní ɔ̀ɔɔɔ,

aa wēnakene aa me:

Tii, wélee muaannɔɔ,

ɔ̃ n ke kyó ísia guoguoa?

³³ Ké n laa yíaaɔ dàzeu ísiao,

bui daside kâ n àizee zɔɔ yáí.

N pɔɔ tò dúnia kíaa kè ɔ̀deɔ ũ.*

³⁴ Ísia n wiwi sa, n sɔ̀le ísiu,

n pɔɔ ní n gbé kpalennɔ npii.

³⁵ N yá dī ísialedeɔwa,

ɔ̃ an ká sí, an oa ò̀kpa.

³⁶ Buiɔ laatanaɔ lé lesuikema,

n kaalea vâi, níyɔɔ ku bau ɔ̀ɔ.

28

Anabikekea Tii kía yá musu

¹ Dii yá'ðmeme à mè: ² Gbēnazin né, o Tii kíae

ma Dii Lua ma mè:

Ké n nzia sè lesí yáí,

ni me n kamawa,*

ní zɔ̀lea ma kpalabaawa ísia guo.

Gbēnazinan n ũ, Lua no,

baa tó níle e n ɔ̀nɔ kāmawa.

³ N ɔ̀nɔ kà Daniēliwaa?

Asiiyāe ulēaneoa?

⁴ N àizee kàaanzi n ɔ̀nɔ ní n wezēo yáí,

n vua ní ánusuo nònaa n làasiu.

⁵ N tágea ɔ̀nɔ zɔɔ yáí n àizee kâfi

ɔ̃ n nzia sè lesí àizeepi yáí.

⁶ A yáí ma Dii Lua ma mè,

lá níle e n ɔ̀nɔ kāmawae,

⁷ a yáí má tó bui zìlɔ̀ lélema,

bui pɔ aali gbé wēnagwaaɔ.

Aa fēnda wo n kefenke ní n ɔ̀nɔzi,

aa n gawi pípia ò̀kpane.

⁸ Aa n kpa bedau,

n gaa aɔ pásí ísia guo.

⁹ Nyɔ e o gbé pɔ lé n deɔ wáa n kamawae?

Gbēnazinan n ũ gbépiɔne, Lua no.

¹⁰ Gyafɔ̀de gaa níyɔ ga a ũ bui zìlɔ̀ ɔ̀zi,

asa ma yá'ò.

Ma Dii Lua máme má ò.

* **27:33** Zia 18.19 * **28:2** Isa 14.13, 2Tes 2.4

11 Dii yá èa dèdèa à mè: 12 Gbēnazin né, wēnalee bee da ní Tii kíao, ní mèè ma Dii Lua ma mè:

Gbé wásawasa sāsain n ũ,
n òno pèema, n kefenke léso.

13 N kú ma swalu guu Edeni,†
gbè beede pii de n ponanzi ũ:
Lubii, topaza, emelodi,
kisoliti, onisi, diamaa,
safii, tiikazi ní yasepeo.

Vua wà gbè beede pio kùkùò zāblebo ũ.
Goo dou zí wà n ke ní pópío.

14 N de malaika gāsíade pó má díle ào ku ma kúki ũ.
N kú ma gbèsíí pó a kua adoa musu,

n táa'ò gbè beede tekeo guu.‡

15 Zaa wà n ke ní tàae ví n yákeauo,
e goo pó wà dōsaike èma.

16 N tágea zāzā guu pāsí pèema,
n duunakè, ò ma a gbèsíí zōne.

Malaika gāsíade pó kú ma kúkiia,§
ma n ya n bo gbè beede tekeo.

17 N nzia sè lesí n kefenke yái,
n òno kè búí, ò ma n zu dúniau,*
ma n ke pōgwagwaa ũ kíao ae.

18 N duun dasio ní n tágea dōsai yái
n gbāsísaike òkpà,
ò má tò té bō n guu, à kúma,
ò n gō túfu ũ tole
gbé pó lé n gwao ae.

19 Yápi dí bui pó n dōwa pii,
n kaalea vāi, níyō ku bau bo.

Anabikeke Sidō yá musu
(Yo 4.4-8, Zkl 9.1-2, Mat 11.21-22)

20 Dii yá'òmèe à mè: 21 Gbēnazin né, webiibii Sidō oi, ní ānabikeke a yá musu

22 ñ mè ma Dii Lua ma mè,
má fèlè ní Sidō sae,
wi ma kpela aà yái.

Tó ma yákpalekèaàno,
mé ma tobò aà yá musu,
wi dō ké māmèmaa Dii.

23 Má gagyā zīwàe,
au i bāale aà zèao.
Wa liaaazi, wi zīkaaàno,
gbé i kwe aà guu ge ũ,
aai dō ké māmèmaa Dii.

24 Bui pó liaa Isailiozi, aai sakaŋgupio aao dené le pó í ní zō à ní wāwā ũ bo, wi dō ké māmèmaa Dii Lua.

† 28:13 Daa 2.8 ‡ 28:14 Zia 21.19-21 § 28:16 Daa 3.24 * 28:17 Isa 14.12, Zia 12.9

²⁵ Ma Dii Lua ma m̀̀, t̀́ ma Isailiò b̀̀l̀̀e b̀̀su p̀́ aa f̀́aaaaò guu ma ní k̀́aa, m̀̀ ma t̀̀b̀̀ ní ỳ́a musu buiò ẁ́aa, aaò ku b̀̀su p̀́ má kp̀́a ma z̀̀b̀̀l̀̀ena Yak̀̀buwau.
²⁶ T̀́o ma ỳ́akp̀́al̀̀k̀̀è ní bui p̀́ liaańzi aa sak̀̀ańgupiò, Isailiò iò ku b̀̀supi guu d̀̀d̀̀ba, aai kp̀́ed̀̀d̀̀bu, aai v̀́ẽebuò keu, aai d̀́ k̀́é m̀́am̀́emaa Dii ní Lua.

29

Anabik̀̀ek̀̀ea Egipiò ỳ́a musu (Isa 19.1-25, Zel 46.2-26)

¹ Ẁ́a kua z̀́z̀̀u ù ẁ̀è kwide, a m̀̀o kwide g̀̀uò kuaplade z̀́ Dii ỳ́a'òm̀̀e à m̀̀: ² Gb̀̀enazin ǹ́, ẁ̀ebiibii Egipiò kí Falaòwa, ní ̀̀anabik̀̀ek̀̀e aà ỳ́a musu ní Egipi b̀̀suò. ³ Ò̀è ñ m̀̀e ma Dii Lua ma m̀̀: Egipiò kí Falaò, má felennò, n kẁ́asa p̀́ ní ẁ́l̀̀ea Niili ònaò guu, ni m̀̀e Niiliá n p̀́e, ní m̀̀e n n p̀́ k̀̀è nziawa. ⁴ Má kokoaaò kaǹ̀e n gb̀́aou, mí t̀́o n swa kp̀́uò m̀̀o kpa n t̀̀eòwa. Má n g̀́al̀̀e mà n b̀̀o n swa'ònapioú ní n swa kp̀́o p̀́o kp̀́a n t̀̀eòwaò s̀́anu, ⁵ mí n to gb̀́au, mpi ní n swa kp̀́o p̀́o píi. N g̀̀è a g̀́o ẁ́l̀̀e s̀́is̄ia, gb̀́e a n ẁ́aò k̀́aa à séleo. Má n kpa ẁ́aò ní b̀́aòwa ní p̀́blea ùe, ⁶ Egipiò i d̀́ k̀́é m̀́am̀́emaa Dii. N g̀́o Isailiòne fee lípana ù ỳ́aa.* ⁷ K̀́é aa gb̀́aa'èma aa n k̀́u, n wiwi ní ou, ò an g̀́au gb̀́oò. K̀́é aa s̀́okp̀́al̀̀enzi, n e'è, ò an ẁ́o b̀̀òu. ⁸ A ỳ́ái t̀́o ma Dii Lua ma m̀̀ má t̀́o ẁ́a m̀́o z̀́kainnò, mí n gb̀́éò ní n p̀́otuoò míònz̄. ⁹ Egipi a g̀́o bezia gii ùe, a gb̀́éò iò d̀́ k̀́é m̀́am̀́emaa Dii. K̀́é n m̀̀e Niiliá n p̀́e, ní m̀̀e ní k̀̀è, ¹⁰ a ỳ́ái t̀́o má felennò ní n swaò. Má t̀́o Egipi b̀̀su g̀́o da ẁ́au bezia gii ù za Midoli ní Asuão e à g̀̀e p̀̀e Etiopi b̀̀su z̀́lewa. ¹¹ Gb̀̀enazina ge p̀́otuo gb̀̀e a p̀́el̀̀e weo, p̀́e a p̀́aaò, gb̀́e aò ku weo e ẁ̀è bla. ¹² Má t̀́o Egipi b̀̀su g̀́o bezia ù de b̀̀su p̀́o òòkp̀́a ỳ́aaola, a ẁ́el̀̀e i g̀́o beziaò ù de ẁ́el̀̀e p̀́o ẁ́a ní dúuz̀̀ò ỳ́aaola. Má Egipiò f̀́aa buiò guue, má ní f̀́andaiada b̀̀su ní b̀̀suòe,

* 29:6 Isa 36.6

an wéle i gō bezia ũ e wè bla.

¹³ N beeo ma Dii Lua ma mē, wè blapi gbea má Egipiò bɔle bui pɔ aa fáaauo guue, mí n káaa, ¹⁴ mí suńno n buibokii Egipi búsu geomidokii oi. Wekii an kpala a gōu kpee, ¹⁵ a gō kpee de kpala píia, aa e nízia se lesi de buiɔla ɔo. Má n laoe, aa e kible buiɔwa ɔo. ¹⁶ Aa de Isailio gbã'ekii ũ ɔo, Isailio i dō sa n zea n Egipiá duunaε, aaiɔ dō ké mámεmaa Dii Lua.

¹⁷ Wá zɔblea wè baasɔo n plaode guu, a mo séia gɔo séia zí Dii yá'òmεε à mē:
¹⁸ Gbēnazin né, Babeli kí Nebukanεza n a zīgō zì gbãa kà n Tiideɔ. ɔ aso n baade mikā n n gāuo wɔlo, aapi n a zīgōpiɔ aai à'e zì pɔ aa kà n Tiideɔ yá musuo. ¹⁹ Ayāmεto ma Dii Lua ma mē, má Egipi na Babeli kí Nebukanεzaε a zíε, i Egipipi àizεεo naaa, i a pɔo séle a zīgōpiɔne n asea ũ. ²⁰ Ma Egipi kpàwà kɔai pɔ a kè asea ũε, asa mámε aa zìpi kàmεε. Ma Dii Lua mámε má ò.

²¹ Gɔo bee má Isailio gba gbãa, mí n gba lé n yá'o n guu, aaiɔ dō ké mámεmaa Dii.

30

Wēnakea Egipiɔne

¹ Dii yá'òmεε à mē: ² Gbēnazin né, ānabikeke n mε ma Dii Lua ma mē wiipe n mε, agya! A gɔo kà!

³ Asa gɔopi kà kái,

Dii gɔopi káikù.

Guduuduu gɔoε!

Buiɔ yá'egɔoε!

⁴ Wa mo léle Egipiɔwa n fēndao, sɔ i kē Etiopiɔgu.

Tó wà gbéɔ dède Egipi,

wa aà àizεεo séle,

wi aà gbãa'ekii gboo.

⁵ Etiopiò n Putio gagarino sãnu ziu n Ludio n Laalubuo pii n Libio n búsuɔde pɔ aa leduũkèrino.

⁶ Ma Dii ma mē

gbé pɔ i Egipi gba gbãa léle,

gbãa pɔ Egipiò i íanadão kɔ a é.

Wa gaga zì guu za Midoli e Asuã,

ma Dii Lua mámε má ò.

⁷ An búsuɔ gō bezia ũ de búsu píia, an wéle òkpaa aɔ de wéle píia.

⁸ Tó ma tesò Egipiwa,

an donledeɔ ke kélekele m̀piiε,

aaiɔ dō ké mámεmaa Dii.

⁹ Gɔo bee má zinao gbaε n gó'ilenaɔ, aai gili gē Etiopi pɔ kálea dɔdɔaɔgu.

Sɔ a kén̄gu Egipi yá'egɔo.

Gɔopi lé moε fá!

¹⁰ Ma Dii Lua ma mē

má tó Babeli kí Nebukanεza

Egipi zīgō dasio mionzɔ.

¹¹ Má moaano n aà zīgō,

bui pāsīpiᵛ i Egipi dūuzᵛ.
 Aa n̄ fēndaᵛ wo Ēgipiᵛzi,
 aai to bᵛsu pa n̄ geᵛ.
 12 Má tó a swaᵛ í ba,
 mí bᵛsupi na gbēvāipiᵛne n̄ ɔzī.
 Má tó bui zīloᵛ bᵛsupi òkpa
 n̄ pó pó kú a guuᵛ.
 Ma Dii máme má ò.

13 Ma Dii Lua ma mè
 má táaᵛ mide,
 mí Mefisi dii pāpiᵛ míonᵛzᵛ.
 Kíae aᵛ ku Egipi loᵛ,
 má tó vīa Egipiᵛ kū m̄piie.
 14 Má tó Egipi geᵛmidᵛk̄i oi gᵛ bezia ūe,
 mí tesᵛ Zoāwa,
 mí yákpaleke n̄ Tebesio.

15 Má pᵛkūmabᵛbo
 Egipi wéle b̄ide Pelusiwa,
 mí Tebesi gbé dasipiᵛ tᵛloᵛzᵛ.

16 Má tesᵛ Egipiwa,
 Pelusi i luukpa,
 wi Tebesi b̄i gboo,
 Mefisi i loo fáane.

17 Eliᵛpᵛli n̄ Bubasio èwaasoᵛ gaga zī guue,
 wi tá n̄ wélepideᵛ zīzᵛᵛ ū.

18 Tó ma Egipiᵛ zuu bole gbéᵛne,
 má n̄ gbāa pó aai íanadāᵛ kᵛ'e.
 Gu a si Tapanesi fáane,
 lou guduuduu i daa,
 wi a zᵛewiadeᵛ kúkū zīzᵛᵛ ū,
 wi tárnᵛ.

19 Maa má yákpaleke n̄ Egipiᵛ,
 aaiᵛ dᵛ ké mámemaa Dii.

20 Wá kua zīzᵛᵛ ū wè kuedode, a mo séia gᵛᵛ soplade zī Dii yā'òmee à mè:

21 Gbēnazīn né, ma Egipiᵛ kí Falaᵛᵛ gāsī è,
 ɔ wi dᵛ à gbāgbāᵛ,
 wi zwāa yewà à gbāakū,
 ké à e fēnda kūo.

22 A yái tò ma Dii Lua ma mè
 má ea fele n̄ Egipiᵛ kí Falaᵛᵛoe,
 mí aà gāsī é'e pla píi,
 a gbāa n̄ a gyāeo,
 fēnda i piliwà à léle.

23 Má Egipiᵛ fáaa buiᵛ guu,
 mí n̄ fāndaiada bᵛsu n̄ bᵛsuo.

24 Má Babeli kía gba gbāa,
 mí a fēnda naè a ɔzī,
 mí Falaᵛᵛ gāsī é'e,
 i oi'oike Babeli kíapi ae

lán gbé pọ́ lẹ́ gawa.
²⁵ Ma Babeli kía gba gbáa,
 Falaṣṣo i gṣò dṣò.
 Tó ma a fẹ́nda nà Babeli kíae a ọ́zì,
 mé a se dṣo Egipio búsua,
 aaṣo dṣo sa ké mámẹ́maa Dii.
²⁶ Má Egipio fáaa buiṣo guu,
 mí n fándaiada búsu n búsuo,
 aaṣo dṣo ké mámẹ́maa Dii.

31

Egipi lẹ́tá n sẹ́de lío

¹ Wá kua zìzṣo ù wè kuédode, a mo àaṣde gṣo sèia zì Dii yá'òmẹ́e à mè:
² Gbènazín né, o Egipio kí Falaṣṣe n a zìgṣo dasiṣo n mẹ:
 Déme muaanno zṣo kẹ́ yá musui?
³ Wá n lẹ́tá n Libá búsua sẹ́de lío.
 A gṣo na kẹ́fẹ́ù, í ue kẹ́ líkpẹ́u.
 A gbà lẹ́sílẹ́sì,
 a misona zṣo luawa.
⁴ Mòse mé tó à gbàakù,
 í pọ́ kú tṣo lẹ́u mé tó à gbà.
 Ipi liaa a zínáṣi,
 ípi kíni iṣo ta sèa lí páleṣo kíie.
⁵ A yáí a gbàa dei lí kíniola,
 a gṣo ndaṣo dasikù,
 mé a ọ́nẹṣo gbàakù,
 à kẹ́ yèlẹ́lẹ́ í zṣo pi yáí.
⁶ Bā bui píi mọ́ sakpẹ́dà a láu,
 sèanṣoṣo bui píi mọ́ né dà a gbáú,
 mé bui pọ́ aa dasiṣo ku a uei mپی.
⁷ A zṣo kẹ́ kẹ́fẹ́ù a gṣo n gbàaṣo yáí,
 asa a zínáṣo í zṣo lẹ́e.
⁸ Ma lu Edeni sẹ́de líe i kawào,
 pẹ́ligṣo nae i ka a gṣo nawao,
 kpakpaa lí gṣo nda gèele sáa no.
 Ma lu líe kẹ́fẹ́ù laaàwao.
⁹ Má tó a kẹ́fẹ́ù n gṣo na dasiṣo,
 ma lu Edeni lí píi aà gwea nidè.

¹⁰ A yáí tó ma Dii Lua ma mè, lá à gbàakù lẹ́sílẹ́sì, mé a misona zṣo luawa,
 ọ́ à azíla sè lẹ́sì a gbàa yáí. ¹¹ Bee yáí ma aà nà buiṣo swanae a ọ́zì, ọ́ a kèè aà
 vāikẹ́awa. Ma giaàzi, ¹² ọ́ bui zìlo pāsípíṣo aà zṣo, aa aà tó gbè̀sìsìṣo musu we. A
 gṣo naṣo lẹ́lẹ́ guzuleṣo píi, a ọ́nẹṣo wíwí búsua swadṣo píi. Ọ́ dúniá bui píi bṣo lẹ́ aà
 uei, aa aà tó we. ¹³ Bā bui píi mọ́ pẹ́pe a gẹ́wa, sèanṣoṣo bui píi mọ́ kílimpa a
 gṣo naṣo. ¹⁴ Ayāmeto lí pọ́ kú í sae a gbàakù lẹ́sílẹ́sì màa lo, a misona a zṣo
 luawa lo. Lí i'ena e gbàa a ka màa lo, asa ampíi a ga lán gbènazínawae, aai
 ta è zṣo lẹ́u tṣo lẹ́ nṣo nau.

¹⁵ Ma Dii Lua ma mè, gṣo pọ́ à tà bedau, má tó í pọ́ kú tṣo lẹ́u wènakèè, má
 tó a íṣo zṣe, í zṣo pi gṣo kálea gudoṣi. Má tó gusia kùlẹ́ Libá búsua, ọ́ sèa lío lá

wòlo pii. ¹⁶ Ké ma aà zù bɛdau ní gbé pɔ aale tá è zòolou weɔ, aà léleá kɔfi buiɔ lùalua, ɔ Edeni líbò nɔ̀sɛ n̄ini tɔ̀le nɔ̀nau we, Libā lí maa kefena í'enapiɔ. ¹⁷ Bui pɔ lɛdoũkèaà̀nɔ aa ku aà ueipiɔ sɔ, buipiɔ siaà̀nɔ bɛdau, aa tà gbé pɔ gàga zí guuɔ kíi.

¹⁸ N bɛɛɛ ní n zɔ̀kɛo yá musu Edeni lí kpele mé kànwai? N beeo wa n zu tɔ̀le nɔ̀nau Edeni lípiɔ kíiɛ. Nyɔ̀ ku we ní gyafɔ̀deɔ ní gbé pɔ gàga zí guuɔ. Falaɔ̀ ní a gbéɔ̀ yán we nípii. Ma Dii Lua máme má ò.

32

Wɛ̀nakea Falaɔ̀ɛ

¹ Wá kua zìzɔ̀ ù wè kuɛplade, a mɔ kuɛplade gɔɔ sɛ́ia zí Dii yá'òmeɛ à mè:

² Gbɛ̀nazin né, wɛ̀nale si Egipiɔ kí Falaɔ̀ yá musu n̄ oè:

Ni kɛ lán n̄ò musuwa buiɔ guu,
ní dɛ lán kwásawa íbò guuɛ.

Ni kɔ̀dɛ n swaɔ guu,
ní a í ya ní n gbáɔ, ní ɔ̀zɔ̀wà.

³ Ma Dii Lua ma mè
zìgɔ̀ dasiɔ káaa, mí a bai kpane,
aai n ga n bɔ ma táalu guu.

⁴ Mí n zu sɛ̀u mà n to tɔ̀le we,
bã i mɔ pɛpɛma nípii,

sɛ̀anɔ̀bɔ̀ i n ble aa kã nípii.

⁵ Má n báasi káɛ gbɛ̀sísíɔ musu,
mí n guupɔ̀ kóɛ guzuleɔ pai.

⁶ Má tó tɔ̀le ga ní n au pɔ̀ b̀leɔ,
a gbɛ̀sísíɔ le, í swaɔ pa.

⁷ Tó ma n dɛ, má ɔ̀ku luabɛa,
má tó saanaɔ siakū.

Má tó lou kúɛ íatɛ̀wa,
mé mɔ̀vua a gupu lɔ.

⁸ Luabɛ gupuakūnaɔ siakū píiɛ,
má tó gu kɛ síii n b̀suu.

Ma Dii Lua máme má ò.

⁹ Tó ma n kaalɛa baokpà buiɔne,
má tó gili gɛ gbé dasipiɔgu,

b̀su pɔ̀ ní d̄oɔ gbéɔ̀.

¹⁰ Má tó n yá di dasiwa,

an kía ká i sí n yáí,

tó ma a fɛ̀nda màɛ n wé oi.

N léleá gɔɔ an baade a lualua láasai a wɛ̀ni yáí.

¹¹ Asa ma Dii Lua ma mè,
Babeli kía a mɔ lélema zí guuɛ.

¹² Má tó bui pásí nɛgɔ̀naɔ
n zìgɔ̀ dasiɔ kwé ní n fɛ̀ndaɔ.

Aa Egipi ziasɛa lɛsí midɛ,
aai a zìgɔ̀ dasiɔ t̀lɔ̀zɔ̀.

¹³ Má a zu pɔ̀ kú í saɛɔ míɔ̀nzɔ̀ píiɛ,
gbɛ̀nazina ge zu a ípi ya lɔ.

¹⁴ A gbɛa má tó a í d̄oɔ,
a swaɔ i táa'o lán nísiwa.

Ma Dii Lua máme má ò.

15 Tó ma Egipi kè bezia ũ,
 mé ma a pɔ́w pɔ́liwà píi,
 tó ma gbé́ pɔ́ kú weɔ dèdè píi,
 aaiɔ dɔ́ ké mámɛmaa Dii.
 16 Wɛ́nalɛ pɔ́ wa sièn we.
 Buiɔ nɛnɔɛnaɔ mé aa si
 Egipi ní a zígɔ́ dasiɔ yá musu.
 Ma Dii Lua máme má ò.

17 Wá kua zìzɔɔ ũ wè kuɛplade, a mɔ sɛ́ia gɔɔ gɛode zí Dii yá'òmɛɛ à mè:
 18 Gbɛ́nazin né, waiyooke Egipi zígɔ́ dasiɔnɛ, ní ní kpá tɔɔlɛ nɔnau ní bui zɔɔ ní
 gbé́ pɔ́ aalɛ tá è zòolouɔ. 19 Oné, an maa dɛrɛla yá? Aa gɛ wúle sánu ní gyafɔɔdeɔ.
 20 Aa kwé gbé́ pɔ́ aa gà zí guuɔ guu. Fɛ́nda woa. Wà Egipi ní a zígɔ́ dasiɔ gále
 taò. 21 Nɛgɔ́n swana pɔ́ kú bɛdauɔ i o Egipi ní bui pɔ́ lɛdoũkèaànɔɔ yá musu aa
 mè: Aa mò wúle ní wá gyafɔɔde pɔ́ wa gaga zí guuɔ.

22 Asili ku we ní a zígɔ́ píi, aà gbé́ pɔ́ gàga zí guupio miaɔ liaaàzi píi. 23 An
 miapio ku è zòolo pɔ́ɔ, mé aà zígɔ́pio lia aà miai. Gbé́ pɔ́ aa tò sɔ́ kè dúnia
 gbé́gupio gàga zí guu nípii.

24 Elaũ ku we. Aà zígɔ́ dasi pɔ́ gàga zí guuɔ lia aà miai. Gbé́ pɔ́ aa tò sɔ́ kè
 dúnia gbé́gupio tà gyafɔɔdeɔ kíi tɔɔlɛ nɔnau. An gɛɛ gò kpá ní wéi ní gbé́ pɔ́
 tà è zòolo guuɔ. 25 Wà wúlekíi kèè gɛɔ guu, aà zígɔ́ dasiɔ lia aà miai. Ampii
 gyafɔɔdeɔnɛ, aa gà zí guu. Lá pɔ́ aa tò sɔ́ kè dúnia gbé́gu, an gɛɛ gò kpá ní wéi ní
 gbé́ pɔ́ aa tà è zòolo guuɔ. Elaũ wúlea gɛɔ guu.

26 Mɛsɛki ní Tubalio ku we. An zígɔ́ dasiɔ lia ní miai. Ampii gyafɔɔdeɔnɛ. Aa
 gà zí guu, ké aa tò sɔ́ kè dúnia gbé́gu yáí. 27 Aa wúlea ní nɛgɔ́n gyafɔɔde pɔ́ aa
 tà bɛdau ní ní zíkabɔɔ. Wà ní fɛ́ndaɔ kàlɛ ní mi zíɛ, wà ní sɛ́ngbaɔɔ kùlɛ ní gɛɔwa.
 Nɛgɔ́napio tò sɔ́ kè dúnia gbé́gu.

28 Mpi sɔ́ Falaɔɔ, níyɔɔ ku wíwía gyafɔɔdepio guuɛ. Nyɔ́ wúle ní gbé́ pɔ́ aa gà zí
 guupioɛ.

29 Eɔɔũ ku we, aà kíaɔ ní aà kíabuɔ. Baa ní ní nɛgɔ́nkɛo aa kpagua ní gbé́ pɔ́ aa
 gà zí guuɔɛ, aa wúle ní gyafɔɔdeɔ ní gbé́ pɔ́ aalɛ tá è zòolo guuɔɛ.

30 Gugbántoo gukpɛ oi kíaɔ ku we nípii ní Sidɔ́deɔ píi. Baa ké sɔ́ kè gbé́gu ní
 nɛgɔ́nkɛ yáí, aa tà gɛɔ guu ní wíoe, aa wúlea gyafɔɔdeɔ ũ ní gbé́ pɔ́ aa gà zí guuɔɛ.
 An gɛɛ gò kpá ní wéi gbé́ pɔ́ aa tà è zòolo guuɔ ũ.

31 Falaɔɔ a wesińlɛ, aà nòsɛ i níni aàpi ní a zígɔ́ dasi pɔ́ aa gà zí guuɔ yá musu.
 Ma Dii Lua máme má ò. 32 Má tò sɔ́ kè dúnia gbé́gu Falaɔɔ ní a zígɔ́ dasiɔ yáí,
 kási aa wúle gyafɔɔdeɔ guu ní gbé́ pɔ́ aa gà zí guuɔɛ. Ma Dii Lua máme má ò.

33

Dii Ezekieli dílɛa gugwana ũ (Eze 3.16-21)

1 Dii yá'òmɛɛ à mè: 2 Gbɛ́nazin né, o n gbé́ɔnɛ n̄ mɛ, tó má tò zí fɛ́lɛ bùsuu mé
 bùsupideɔ gbé́ sɛ dílɛ gugwana ũ, 3 tó a è wàlɛ mó ní zío a bùsuu, mé à kuupɛ
 gbé́ gbaa laai yáí, 4 tó wà kuu'ɔ mà, tó wi laaidòwàò, mé zí ní blé, anzía mi
 musuɛ. 5 Lá aa kuu'ɔ mà, ɔ aai laaidòwàò, aa nízia dèɛ. Tó aa laaidòwà yáa, dɔ́
 aa nízia m̄isi. 6 Tó gugwana è wàlɛ mó má ní zío, mé i kuupɛ à gbé́ gbaò laaio,
 mé zí gbé́ blé, ade gà a duuna yáíɛ, kási aà ga a wi gugwanapi musuɛ.

⁷ Mpi sɔ gbɛnazɪn nɛ, nɛ ma n dile gugwana ũ Isailiɔnɛ. Tɔɔ, swáse yá pɔ lé bɔ ma léuzi, ní n gbaomɛɛ laai. ⁸ Tó má ò vâikenae à gàe, mé ni ledawà aà a yâkea too, vâikenapi a ga a duuna yâi, kási aà ga a wi n musue. ⁹ Tó n ledawà aà mikɛ a vâikeawa sɔ, mé i mikɛwàò, ade a ga a duuna yâie, mpi sɔ n nzia m̄sie.

¹⁰ Gbɛnazɪn nɛ, yá pɔ Isailiɔ lé o oné n me, wá duuna n wá tàaeɔ tɔwá, ɔ àle wá ibaba. Kpelewa wá ke wàò kui? ¹¹ Oné ma Dii Lua ma mɛ, ní ma kuao vâikena gaa lí kamaguo. Má ye vâikena mikɛ a vâikeawaɛ, ké à e àò ku. A Isailiɔ, à n̄selile à mikɛ á vâikeawa. Bóyâi á ázia deii?

¹² Gbɛnazɪn nɛ, o n gbɛɔnɛ n me, tó gbɛmaa vâikè, aà maakea a aà bɔo. Tó gbɛvâi mikɛ a vâikeawa sɔ, a aà kpaguao. Tó gbɛmaa duunakè, a e àò ku a gbɛmaake yâio. ¹³ Tó má ò gbɛmaaɛ aò kue, mé àle a gbɛmaake náaike, à gè lé duunake, aà maakea kee aò dɔmagu bɔo. A ga duuna pɔ a kè yâie. ¹⁴ Tó má ò vâikenae à gàe, mé à mikɛ a duunawa, àle yâmaake a zéwa, ¹⁵ tó à tɔɔma pɔ a s̄i sàaané n pɔ pɔ a s̄imáò, àle ma ɔtondɔk̄i pɔ i wɛni iné gwa, mé ìli vâikeo, a gao, aò kue. ¹⁶ Duuna pɔ a kè kee aò dɔmaguo. Ké à yâmaakè a zéwa yâi, aò kue. ¹⁷ Kási n gbɛɔ i me, ma yâkea maaò. Ge an yâkea mé maaò kai! ¹⁸ Tó gbɛmaa a yâmaakea tó mé àle duunake, a ga a yâie. ¹⁹ Tó gbɛvâi a vâikea tò, ɔ àle yâmaake a zéwa, aò ku a yâie. ²⁰ I me ma yâkea maaò, kási má yâkpaleke ní a baadeo a yâkeawaɛ.

Ziblea Yelusaleŭwa

²¹ Wá zɔblea wè kuɛplade guu, a mɔ kwide gɔɔ sɔode z̄i, gbɛɛ p̄limá Yelusaleŭ à m̀ò a òmɛɛ à m̀è: Wá wá mɛɛwia dè.* ²² E gbɛpi aò gé m̄s̄i a oosi, Dii gbãa dèdɛa, ɔ à ma léna gòle. Ké a gu d̀ò ḡɔepi m̀ò, ma léna gòlea, ma lé kpaaua bɔo. ²³ Ǿ Dii yá'òmɛɛ à m̀è: ²⁴ Gbɛnazɪn nɛ, gbɛ pɔ kú Isaili b̀usu wélepi z̄iauo yá'oa ma aa m̀è, Ablahaŭ mé ado yâa, kási ɔme b̀usuɛ bee v̄i. Azaiasa an gbɛ pɔ aa dasi, aa ḡɔ b̀usupi v̄i. ²⁵ A yâi tò, oné ma Dii Lua ma m̀è, lá aai ǹò kòlɔkpasai sò, aai wémale táaɔzi, mé aai gbɛde, a maa aao b̀usupi v̄ia? ²⁶ Lá aa zè n̄ f̄ɛndao, aai yâb̄ɛɛke, mé an baade i gbãsike ní a gbɛdee nao, a maa aao b̀usupi v̄ia?

²⁷ Oné ma Dii Lua ma m̀è, ní ma kuao wa beziadepiɔ kwé n̄ f̄ɛndaoɛ, mí z̄ɛwiadeɔ kpa wàiwá aa ní sò, s̄ɛgbãdeɔ ní gbɛ'edeɔ i gaga ní gagyão. ²⁸ Má tó b̀usupi ḡɔ da yàaa f̄ɔɔ, an íandãa ní gbãa yá musu a midɛ, i ḡɔ f̄ɔɔ. Gbɛɛ a Isaili b̀usupi baa v̄i bɔo. ²⁹ Tó ma ní b̀usu tò da yàaa f̄ɔɔ, aao d̄ɔ ké m̄amɛmaa Dii.

³⁰ Mpi sɔ gbɛnazɪn nɛ, n gbɛɔ lé n yá'o kpé ḡiɔ sae ní kpɛɛɛɛ, aale ok̄ɔe aale me wá mɔ yá pɔ lé bɔ ma léu ma. ³¹ Ma gbɛɔ i mɔ n k̄i, aai z̄le n aɛ, aai swákpa n yâi, kási ìli kenéò. Aa yemazi ní léo, ɔ an s̄i i ta ɔvâiwa. ³² N dené gbɛ pɔ i yenzi le sí n̄ bɔo nao ní p̀leadaɔ ũ. Aai swáse n yâi, kási ìli kenéò. ³³ Tó yápi m̀ò, kási yápi a m̄ɔe s̄i, aai d̄ɔ sa ké ānabi kú ní guu.

34

Dii Isailiɔ d̄anaɔ lelea ní a s̄aɔ suabaao

¹ Dii yá'òmɛɛ à m̀è: ² Gbɛnazɪn nɛ, ānabikeke Isailiɔ d̄anaɔ yá musu. Anabikeke, ní oné ma Dii Lua ma m̀è, waiyoo á Isailiɔ d̄ana pɔ àle laaidɔ áziawá! São ɔ w̄i laaidɔm̄áo lò? ³ I wàagase sò, i s̄akã p̄kasaɔ da, i s̄a mɛkpaao de à sò, kási ìli laaidɔm̄áo. ⁴ I n̄ yèesaideɔ gba gbãao, i ɛɛke a gyãeɔnɛo. A pɔ

* 33:21 2Kia 25.3-10, Zel 39.2-8

pó an gbá ɛaɔ i ní gbá dɔnéo, i ɛa su ní pó pó aale sãsaɔ, i gé pó pó vũaaɔ wɛɛɛio. A gbãablè má pásipásiɛ. ⁵ Aa fãaa, ké aa dãna vío yáí, ɔ aa gò wài píie pɔblea ũ.*
⁶ Ma são zã zéwa, aa liaaliaa gbèsisi píi ní sísi lesi píio musu. Aa fãaa dúniau píi, gbɛe i ní wɛɛɛo, gbɛe i kpálekeńzi.

⁷ A yáí tò á sãdãnaɔ, à swáɛe ma yáí. ⁸ Ma Dii Lua ma mɛ, ní ma kuao lá ma são gò pó pó wí ní sío ũ, aa gò wàio pɔblea ũ, mé an dãna pó má dilɛpio i ní wɛɛɛo, aai laaidɔmá, sema nízia yá, ⁹ a yáí tò á sãdãnaɔ, à swáɛe ma yáí. ¹⁰ Ma Dii Lua ma mɛ má feleáno, má a são boɛ á ɔzi, mí á boɛ sãdãu, ké ásu e laaidɔ áziawa bo yáí. Má a são bo á léziɛ, aao de á pɔblea ũ bo.

¹¹ Asa ma Dii Lua ma mɛ, máme má kpáleke ma sãzi mào ɔlińzi sa. ¹² Lá sãdãna i ɔlia a kpásai gɔɔ pó a ku a sã pó kpáleao guu, màa má ɔlia ma sãzi, má ní boɛ gu pó aa fãaa guduudu gɔɔ. ¹³ Má ní kãaa bùsu ní bùsuo, mí ní boɛ buio guu, mí suńno ní bùsuo. Má ní dádãke Isaili gbèsisi pɔɛu ní a swadɔɔ ní gu pó wa ku bùsupiuo píi. ¹⁴ Má ní dádãke dádãkekii maau, Isaili gbèsisi lesi aao de ní kúkii ũ. We aa ɔli níziau, aa pɔble dádãkekii sèbɔɔdeu Isaili gbèsisi pɔɛu. ¹⁵ Ma Dii Lua ma mɛ, má a sãpio dá, mí tó aa ɔli níziau. ¹⁶ Má a pó pó vũaaɔ ní pó pó kpáleao wɛɛe suò, mí ɛɛke a pó pó kè'iaone, mí ní yèɛsaideɔ gba gbãa, mí ní dádãke a zéwa. Kási má a mekpaa sà gbãaɔ dedeɛ.

¹⁷ Apio ma são, ma Dii Lua ma mɛ, máme má yágɔgɔé, mí gɔgɔ sãsakaoo ní blesanaone. ¹⁸ Isailio dãnaɔ, pɔblea dádãkekii maau i mówáo, ɔ a ɔzɔné a kiniwaa? I dɔɔa mia i mówáo, ɔ a gɛu á yànéa? ¹⁹ Pó pó a ɔzɔwà ɔ ma são blea? I pó a gɛu á yà ɔ ma são mia? ²⁰ A yáí ma Dii Lua mále oé, má yágɔgɔ á gbé pó á mekpaa ní á gbé pó á fɛfɛaone. ²¹ I gãszɔ yèɛsaideone, i kóbamalɛńzi e a ní yá ní kpá zã kpe. ²² Má a são suaba, aao de pó pó wí ní sío ũ bo, mí yágɔgɔné.

²³ Má sãdãna dilené mendo ma zòblena Davidi bui ũ. Aɔ de ní dãna ũ, a laaidɔmá, i ní gwa.† ²⁴ Máme ma Dii máo de ní Lua ũ, mé ma zòblena Davidi bui aɔ de ní Kíia ũ.‡ Ma Dii máme má ò. ²⁵ Ma bàa aɔ kúńno, mí wàio midɛ ní bùsuo. Aao ku gbãau, aao i lákpɛu dɔɔa. ²⁶ Má tó apio ní bùsu pó lia ma gbèsisiio gɔ ɛfãai pó ũ. Má tó lou lí mané a gɔɔwa. Má ɛfãai gbaené lán louwa. ²⁷ Sɛsao lío ne'i, tɔɔe a bleke, aaió kú ní bùsuo dɔɔa. Tó ma ní mɔgala pòloné ní noe, mé ma ní bó gbé pó aale zòblenɛ ɔzi, aaió dɔ ké mámemaa Dii. ²⁸ Aao de buio pɔblea ũ bo, wàio ní só bo. Aao ku dɔɔae, gbɛe a to sɔ kéngu bo. ²⁹ Má tɔɔe maa táaede kpámáe. Nɔana a kené sàabu we bo. Aao de pó sɔsɔa ũ buionɛ bo. ³⁰ Isailio i dɔ ké ma Dii ní Lua má kúńno, mé ma gbéon ní ũ. Ma Dii Lua máme má ò. ³¹ Ma gbéon á ũ, ma kpàsa sãon á ũ, mé má de á Lua ũ. Ma Dii Lua máme má ò.

35

Asi'oa Eɔɔo yá musu

(Isa 34.5-17, 63.1-6, Mal 1.2-5)

¹ Dii yá'omɛɛ à mɛ: ² Gbɛnazin né, webiibii Sei gbewa, ní ńabikɛke a yá musu, ³ ní o bùsupideone ñ me: Ma Dii Lua ma mɛ má feleáno, má ɔtɔɔe á bùsuwa, i gɔ da yàaa fɔɔ. ⁴ Má tó á wéɛo gɔ beziaɔ ũe, á bùsu i gɔ da yàaa, ío dɔ ké mámemaa Dii. ⁵ Lá a íbelesè ní Isailio za zi, mé a ní kpámá wà ní dede ní fɛndao an taasikɛgɔɔ, an ía gbɛzã daama guu, ⁶ a yáí tò ma Dii Lua ma mɛ, ní ma kuao má á kpá gbɛdenaɔwa aa péleázi. Lá á za gbɛɛaɔ, gbɛdenaɔ péleáziɛ. ⁷ Má Sei gbɛ yaa à gɔ fɔɔ, gbɛe a a baa ví bo. ⁸ Má tó gɛo lí á gbèsisiɔa, gbé pó wà ní dede

* 34:5 Nao 27.17, 1Kia 22.17, Mat 9.36 † 34:23 Zia 7.17 ‡ 34:24 Eze 37.24

zì guu⊃ ge a gō kálēa á sī̀sī̀o musu, á guzule⊃ guu ní á swad⊃⊃. ⁹ Má tó á b̀̀su gō da yàaae e g⊃⊃pii, á wéle⊃ gō bezia⊃ ũe, í⊃ dō ké mámēmaa Dii.

¹⁰ Lá a m̀̀e bui m̀̀en plapio ní ní b̀̀su⊃ gō á p̀̀o ũe, baa ní ma kua weo, ¹¹ a yáí ma Dii Lua ma m̀̀e, ní ma kua má kéé á p̀̀fēañzi ní á wed⊃an⊃o ní á zaańguo léue. Tó mále yákpalekeáno sō, má tó aa ma dō, ¹² ápio í dō ké ma Dii ma dōennoyā p̀̀o á ò Isaili gb̀̀sī̀sī̀o musu mà, a m̀̀e à g̀̀o da yàaa, í⊃ ble sa. ¹³ A le'èa, a yāpā òmēe má mà. ¹⁴ Ma Dii Lua ma m̀̀e, tó dúnia lé p̀̀onake píi, má tó á b̀̀su gō da yàaae. ¹⁵ Lá a p̀̀onakè g⊃⊃ p̀̀o Isaili b̀̀su g̀̀o da yàaa, màa má kéé sō. Sei gb̀̀e ní Edōū b̀̀su píio a g̀̀o da yàaa, í⊃ dō ké mámēmaa Dii.

36

Isaili⊃ ea g̀̀o ní b̀̀su vī

¹ Mpi sō gb̀̀enazín né, ānabikeke Isaili gb̀̀sī̀sī̀o yá musu, ní oné aa ma yāma. ² Ma Dii Lua ma m̀̀e, lá á ibe⊃o m̀̀e, ēhēe, guleſi zipio g̀̀o ní p̀̀o ũe, ³ ānabikeke a yáí n̄ me, ma Dii Lua ma m̀̀e, lá bui⊃ liaázi, aa á yaa a g̀̀o ní p̀̀o ũ, mé á tó íi g̀̀o dō gb̀̀epii léu, ⁴ a yáí t̀̀o Isaili gb̀̀sī̀sī̀o ní swad⊃⊃ ní guzule⊃ ní gu p̀̀o wa kè yáiyai⊃o ní bezia p̀̀o bui p̀̀o liai⊃ lèlewà aa á láanikè⊃, ⁵ ma Dii Lua mále oé, ma àsi b̀̀e ò bui⊃ ní Edōū píi yá musu ní p̀̀fē pāſio, asa aa ma b̀̀su kè ní p̀̀o ũ ní yaal⊃o ní sakaamaguo, ké aa dádākekīo eu.

⁶ A yáí t̀̀o ānabikeke Isaili b̀̀su yá musu, ní o gb̀̀sī̀sī̀one ní sī̀sī̀o ní swad⊃⊃ ní guzule⊃, ma Dii Lua ma m̀̀e mále yá'o ní p̀̀fē pāſio, asa bui⊃ á ké p̀̀o s̀̀s̄s̄o ũe. ⁷ A yáí t̀̀o ma Dii Lua ma m̀̀e, ma òlèle bui p̀̀o liaázi⊃ne, ma m̀̀e aa g̀̀o p̀̀o s̀̀s̄s̄o ũ s̄e. ⁸ A Isaili gb̀̀sī̀sī̀o sō á g̀̀onapa, á ne'i ma gb̀̀e Isaili⊃ne, asa an sua kà kái. ⁹ Máme má á wegwa, mi zeán⊃, wi á sa pa wà p̀̀otōwá. ¹⁰ Má tó gb̀̀e p̀̀o kú á guu⊃ k̄s̄. Gb̀̀epio mé Isaili bui píi ũ. Aa z̄le á wéle⊃ guu, aai ea á bezia⊃ vu. ¹¹ Má tó á gb̀̀enazina⊃o ní á p̀̀otuo⊃ k̄s̄, aai ne'i aa dasikū. Ma gb̀̀e kálē á guu lán yāawa, í⊃ dō ké mámēmaa Dii. ¹² Má tó gb̀̀e bebe á guu ma gb̀̀e Isaili⊃ ũ, aai g̀̀o á vī e g⊃⊃pii. Á tó an néo kesai lo.

¹³ Ma Dii Lua ma m̀̀e, lá wī oé i gb̀̀e móm⊃, i tó á gb̀̀e néo aao kesai, ¹⁴ a yáí t̀̀o á gb̀̀e móm⊃ lo, á tó á gb̀̀e néo kesai lo. Ma Dii Lua máme má ò. ¹⁵ Má we buie á s̀̀s̄s̄ à ma lo. B̀̀su pāle de⊃ á láanike lo, buie a á fu lo. Ma Dii Lua máme má ò.

¹⁶ Dii yá èa dèdeà à m̀̀e: ¹⁷ Gb̀̀enazín né, ké Isaili⊃ kú ní b̀̀suu, aa a gbālè ní yākea ní ní dàao yáí. An yākea gb̀̀asimēe lán n̄e zawaē.* ¹⁸ Ō ma a p̀̀okūma b̀̀b̀omá, ké aa gb̀̀e dède ní b̀̀suu, mé aa a gbālè ní ní táao yáí. ¹⁹ Ma ní fāaa bui⊃ guu, ma ní fándaiadà b̀̀su ní b̀̀suo. Ma íadámá ní yākea ní ní dàao yáí. ²⁰ Gu p̀̀o aa tau bui⊃ guu píi, aa t̀̀o ma tó p̀̀o a kua adoa ò̀̀kpà we, asa wa ò ní yá musu wà m̀̀e: Dii gb̀̀e⊃n ke, kási aa lèkōwa aà b̀̀suue. ²¹ Ō ma ze gi ma tó na yá musu, ma tó p̀̀o Isaili⊃ t̀̀o a ò̀̀kpà gu p̀̀o aa tau bui⊃ guupi.

²² A yáí t̀̀o, o Isaili⊃ne ma Dii Lua ma m̀̀e, i ke á Isaili⊃ yáí mále bee keio, ma tó p̀̀o a kua adoa, á t̀̀o a ò̀̀kpà gu p̀̀o a tau bui⊃ guu yáíe. ²³ Má a tó gbia p̀̀o á t̀̀o a ò̀̀kpà bui⊃ guu kuaadoake ò̀̀né. Ma Dii Lua ma m̀̀e, tó ma t̀̀b̀ò á musu an waa, aai⊃ dō ké mámēmaa Dii. ²⁴ Má á kāaa bui⊃ guu, má á b̀̀o b̀̀su ní b̀̀suo, mí suán⊃ á b̀̀suu. ²⁵ Má í wásawasa fáfāwá, í g̀̀o wásawasa. Má gb̀̀ab̀̀e táao ní á gbālēa píio yá musu. ²⁶ Má á gba s̀̀o dafu, mí nisina dafu daágu. Má á s̄o p̀̀o de lán gb̀̀ewa b̀̀e, mí s̄o p̀̀o de báasi ũ daé. ²⁷ Má a Nisina daágu, mí tó à ma

* 36:17 Lev 15.19

ɔtonɔkii gwa, íb ma ikoyāo kūa ní laaio. ²⁸ Aɔ ku b̄usu p̄o má kpà á deziɔwa guu. Aɔ de ma gb̄éɔ ũ, míb de á Lua ũ.† ²⁹ Má á d̄óá, ké ásu gb̄áleo. Má p̄owena sísi à k̄s̄é, má n̄ɔana káágu l̄o. ³⁰ Má tó á lí p̄o w̄i a be bleɔ ní á buap̄o k̄s̄, ké w̄i su á kú buiɔ ae n̄ɔana yá musu l̄o yáí. ³¹ Tó á yāv̄aika ní á dàaɔ d̄águ, áo ye ázia ḡiyāio á duuna ní á yāb̄ekeaɔ yáí. ³² Ma Dii Lua ma m̄è, àɔ d̄o i ke á Isailiɔ yáí mále bee keio. A to w̄i á kú, á gee i ḡo kpá á w̄éi á yākeapi yáí.

³³ Ma Dii Lua ma m̄è, tó ma á duuna k̄ewá, má á kále á w̄éleɔ guu, í á beziapiɔ vu. ³⁴ B̄usu p̄o da yāaa a ḡo bugbe ũ. Gb̄é p̄o lé á b̄usu baa v̄io e f̄oɔ l̄o. ³⁵ Aa me b̄usue bee da yāaa yāae, ɔ à ḡo lán Edeni swaluwa sa. W̄éleɔ beeo ḡo beziɔo ũ yāae, wa kwè wa kè yáiyai, ɔ aa ḡo w̄éle b̄iide gb̄enazindeɔ ũ sa. ³⁶ Bui p̄o ḡo liaaázio i d̄o ké ma Dii ma ea w̄éle p̄o kw̄eɔ k̄alekae, ma b̄usu p̄o ḡo da yāaa k̄eke. Ma Dii máme má ò mé má kee s̄o. ³⁷ Ma Dii Lua ma m̄è má tó Isailiɔ yáe bee gb̄eaa l̄o, mí kené. Má tó aa k̄s̄ lán s̄aɔwa, ³⁸ lán s̄a wai p̄o w̄i m̄oomee Yelusaleũ dikpegoɔwa. Má tó gb̄enazina ní w̄éle ziaɔ pa dasidasi màa, aaiɔ d̄o ké mámemaa Dii.

37

Gewa giio n̄ɔnaa guzuleu

¹ Dii gb̄aa kua, ɔ aà Nisina ma se ḡe ma dile guzuleu, gewaɔ n̄ɔnaau. ² A liaaliaamanɔ ní guu, ɔ ma w̄áɔ è dasidasi guzuleu, aa giigaga maamaae. ³ A ma la à m̄è: Gb̄enazín né, gewapiɔ vue? Má w̄ewà: Dii Lua, míme ní d̄o. ⁴ ɔ a òm̄ee: Anabikeke gewa giipioɔne, ní oné aa ma yāma. ⁵ Ma Dii Lua má ò gewapiɔne: A ma! Má tó ían w̄enide ḡéágu, í vu. ⁶ Ma kíɔ nanawá, mí báasi fifiwá, mí b̄aa naázi. Má tó ían w̄enide ḡéágu à vu, íb d̄o ké mámemaa Dii.

⁷ ɔ ma ānabikekè lá a òm̄eewa. Ké mále ānabikepi ke, ma k̄ofi mà w̄oɔw̄oɔw̄oɔw̄oɔ, ɔ w̄áɔ p̄ep̄ek̄oɔwa. ⁸ Ké ma gugwà, ɔ má è kíɔ ní báasio n̄anamá, ɔ b̄aa n̄anzí, kási aa ían w̄enide v̄io. ⁹ A èa òm̄ee: Anabikeke íanae. Gb̄enazín né, ānabikeke, ní o íanae ma Dii Lua ma m̄è aà b̄o dúnia gola síiɔu, aà gb̄é p̄o w̄á ní dedepio pa. ¹⁰ ɔ ma ānabikekè lá a òm̄eewa. Íana ní pá, aa v̄u, ɔ aa f̄ele sí z̄iḡo dasidasio ũ.*

¹¹ ɔ a òm̄ee: Gb̄enazín né, Isailiɔ pii mé gewapiɔ ũ. Aale me w̄á w̄áɔ puak̄ù, t̄amaa w̄á né, wa ḡo p̄o kaaleaɔ ũe. ¹² A yáí tó ānabikeke, ní oné ma Dii Lua ma m̄è, ma gb̄éɔ, má á miaɔ w̄ew̄e mà á b̄oleu, mí suánɔ á b̄usuu. ¹³ Tó ma á miaɔ w̄ew̄e, mé ma á b̄oleu, áo d̄o ké mámemaa Dii. ¹⁴ Má a Nisina daágu, í vu. Má á kále á b̄usuu, íb d̄o ké ma Dii má ò ɔ má kè. Ma Dii máme má ò.

Isailiɔ kua gudoũ ní K̄ia m̄endo

¹⁵ Dii yá'òm̄ee à m̄è: ¹⁶ Gb̄enazín né, go se n̄ lákewà n̄ me, Yudaɔ ní gb̄é Isailiɔ p̄oe. Gò p̄ale se l̄o, ní lákewà n̄ me, Yosefu p̄oe, Eflaiũ buiɔ ní gb̄é Isailiɔ pii p̄oe. ¹⁷ Gopio nak̄oɔwa aa ḡo gò m̄endo ũ n̄ ɔzi. ¹⁸ Tó n̄ gb̄é n̄ la aa m̄è, níȳo gopio yá b̄oɔlekenéó lé, ¹⁹ ní oné ma Dii Lua ma m̄è, mále Yosefu go p̄o de Eflaiũ buiɔ ní gb̄é Isailiɔ p̄o ũ se na Yudaɔ gowae, mí tó aa ḡo gò m̄endo ũ ma ɔzi. ²⁰ Go p̄o ní lakewàɔ doné aa e, ²¹ ní oné ma Dii Lua ma m̄è, má Isailiɔ b̄o gu p̄o aa tàu buiɔ guu, má ní k̄aaa za gupiiu, mí surínɔ ní b̄usuu. ²² Má tó aa ḡo bui m̄endo ũ ní b̄usu gb̄es̄is̄idepiue, mé aao k̄ia v̄i m̄endoe. Aao de bui lee plaɔ ũ l̄o, mé an kpala aɔ kpaalea lee pla l̄o. ²³ Aa nízia gb̄ale ní táaɔ l̄o ge yá p̄o má zauɔ ge tàae

† 36:28 Eze 11.19-20, Yoe 3.1-2, Zkl 12.10, Zin 2.16-21 * 37:10 Zia 11.11

páleo. Má n' d'á, ké aasu pòbòzàke aa duunake ló yáí. Má gbábóné, aaiò de ma gbéó ũ, míò de n' Lua ũ.

²⁴ Ma zòblena Davidi bui a kiblemá.† An dāna aò mēndoε,‡ aaiò ma ikoyā kūa, aaiò ma ɔtondókíi gwa n' laaio. ²⁵ Aaò ku bùsu p'ó má kpà ma zòblena Yakòbuwau, bùsu p'ó an deziò kuu yāa. Ampio n' n' n' n' n' t'òŭnao aaò ku a guu g'òp'iiε, mé ma zòblena Davidi bui aò de n' k'ía ũε g'òp'ii. ²⁶ Ma bàa aò kúrínò g'òp'iiε. Má n' zedò, mí n' k'í, mé ma kúkíi aò kú n' guu g'òp'iiε. ²⁷ Ma z'òlekíi aò kú n' guuε, mé máò de n' Lua ũε, aaiò de ma gbéó ũ.§ ²⁸ Tó ma kúkíi kú n' guu g'òp'ii, buiò d'ò ké ma Dii ma Isailiò díle ma gbéó ũ.

38

Anabikekeε G'ogu yá musu

¹ Dii yá'òmεε à mè: ² Gbēnazín né, wēbiibii G'ogu* p'ó de Meseke n' Tubali buiò k'ía ũ Mag'ogu bùsuuwa, ní ānabikekeε aà yá musu. ³ Oè ma Dii Lua ma mè: Má feleñnò G'ogu, Meseke n' Tubali† buiò k'ía. ⁴ Má n' lé liaa, má kokoao ka n' gyaowai, mí b'onnò n' n' z'íg'ò p'ii n' n' s'ò n' n' s'òde p'ó an g'òkebo paiò n' bíla p'ó s'èngbao néna n' a z'òò kūa, amp'ii aale n' f'ēnda máleò. ⁵ P'eesiò n' Etiopiò n' Libiò kunnò, baade n' a s'èngbaoò n' a m'ò f'ùao. ⁶ Gomεε z'íg'ò p'ii kú we l'ò n' T'ogaama‡ p'ó kú g'ugbāntoo títiu z'íg'ò. Bui dasipiò kunnò. ⁷ S'òuke maamaa, mpi n' bíla p'ó k'āanzipio, ní d'aaané. ⁸ W'è dasi g'bea má yákpalekennò. G'ògbεzāz'í n'ýò si Isailiò bùsuu. B'usupideò b'ò z'ì yáú, aa b'ò buiò guu dasi, aa k'āaa n' bùsu gb'èsiside p'ó g'è za zi wáiwai guu. Ma n' b'óle buiò guu, ò aa ku d'òd'òa n'p'ii. ⁹ Nyò si n' bùsuu lán zàa'ianawa, lán lou feleá p'ó dàguawa, mpi n' n' z'íg'ò n' bui dasi p'ó kunnò.

¹⁰ Ma Dii Lua ma mè, g'òò bee yá a g'ē n' s'òu, ní l'āasoo vāi ke, ¹¹ ní m'ε n'ýò ge si bùsu p'ó k'áleá bíisai guu, ní léle a gb'é p'ó kú d'òd'òa k'ilikiliòwa. Aa bíi ge b'óle ge z'ékakabo gbāae v'io. ¹² Nyò m'ε n'ýò n' p'òò naaa n' n' ble, ní ea ɔt'ò bezia p'ó wa v'ù depiòwa, gb'é p'ó b'ò buiò guu, aa k'āaa d'ún'ia guoguo n' n' p'òtuoo n' n' àizeε p'ó diò. ¹³ Seba n' Dedā bùsudeò n' Taasisi tagenaò n' n' k'iaò onε: N m'ò p'òò siimá yà? N bílapi k'āaa, ké aa ánuusu n' vuao n' p'òtuoo n' àizeε n' p'òz'òò naaa taò dasidasi yà? ¹⁴ A yáí tò gbēnazín né, ānabikekeε, ní o G'og'ue ma Dii Lua ma mè, g'òò bee, tó ma gb'é Isailiò k'áleá d'òd'òa, ò n'ýò dazeuo lò? ¹⁵ Nyò b'ò n' bùsu g'ugbāntoo títipiu, mpi n' bui p'ó kunnò dasidasiò, íò dia s'ó kpε ápii. A dasi a ke zài z'íg'ò waiwaiò ũ. ¹⁶ A m'ó lélei ma gb'é Isailiòwa lán lou feleá p'ó ì daguawa. G'ogu, g'ògbεzāz'í má m'ónnò, ní léle ma bùsuwa, ké bui p'ii e ma kuaadoake d'ò g'òò p'ó má t'òò n' musu n' wáa.

¹⁷ Ma Dii Lua ma mè, n'ímε n' gb'é p'ó ma aà yādà yāa ma zòblena Isailiò ānabiòne aa ò ũò lò? G'òò bee aa ānabikekè a w'ē dasik'ù, aa mè n'ýò lélemá. ¹⁸ Ma Dii Lua ma mè, g'òò bee, tó G'ogu léle Isailiò bùsuwa, má fele n' p'òb'òa ma níuo. ¹⁹ P'òf'ē p'ās'í n' kyāwāao guu ma mè, t'òòle lualuaa z'òò aò ku Isailiò bùsuu g'òò bee. ²⁰ Kp'òò n' b'āò n' s'èanòb'òò n' p'òtaa'onkuawaò p'ii n' gb'é p'ó kú d'ún'ia guuò p'ii aa lualua ma aε. Gb'èsis'ò gb'oo, yāt'èò kwé, bíiò léle p'ii. ²¹ Ma Dii Lua ma mè má yá p'ó ì to v'ia n' kú p'ii g'baε G'ogu n' a gb'éowa. An baade a f'ēnda ka a gb'ée. ²² Má íadamá n' gagyāo. Má lou bílibili n' loughbeo n' íat'ēgb'ò t'edeo kaaàgu n' aà z'íg'ò n' bui dasi p'ó kuaànò. ²³ M'āa má a z'òòke n' ma kuaadoakeo òlò buiòne dasi, mí b'òmá, aai d'ò ké m'amεmaa Dii.

† 37:24 Eze 34.24 ‡ 37:24 Zaa 10.16 § 37:27 2Kln 6.16, Zia 21.3 * 38:2 Zia 20.8 † 38:3 Daa 10.2 ‡ 38:6 Daa 10.2-3

39

Ziblea Gɔguwa

¹ Gbēnazīn né, ānabikēke Gɔgu yá musu n̄ m̄e ma Dii Lua ma m̄e: Má felenno Gɔgu, M̄eseki n̄ Tubalio kía. ² Má n̄ lé liaa, má n̄ ga za gugbāntoo títiu m̄a m̄onno, mí n̄ gbae Isaili gb̄es̄is̄iowa, ³ mí n̄ sá lé mà b̄o n̄ ɔz̄ēēu, mí n̄ kaɔ b̄ole n̄ ɔplaau aa kwé. ⁴ Nȳɔ̄ kpagua Isaili gb̄es̄is̄i musu, mpi n̄ n̄ z̄iḡɔ̄ n̄ bui p̄o m̄onno p̄ii. Má á kpá b̄a n̄òobl̄ena bui p̄iiwa n̄ w̄aio p̄oblea ũe. ⁵ Ma Dii Lua ma m̄e á kwé s̄ēue, asa m̄ame má ò. ⁶ Má té gbae Magɔgu b̄usuwa n̄ gb̄é p̄o kále d̄oɔba ísia baaleɔ, aai d̄o ké m̄ameaa Dii. ⁷ Má tó ma gb̄é Isaili ma tó kuaadoake d̄o. Má tó w̄a ma tó p̄o a kua adoapi òkpa b̄o, bui i d̄o ké m̄ame má Dii Isaili Lua p̄o a kua adoa ũ. ⁸ Ma Dii Lua ma m̄e, yápi a m̄o mé a ke. Gɔɔ p̄o má òpin we.

⁹ Isaili w̄éledeɔ b̄ole z̄ikab̄o s̄ele ȳa ũ, aai tékaò, s̄engbao néna n̄ a z̄oɔo p̄ii n̄ s̄aɔ n̄ kaɔ n̄ goɔ n̄ s̄onaɔ. Aaó tékaò e w̄é s̄opla. ¹⁰ Aa gé ȳaawei s̄ēu b̄o. Aa liz̄o lákp̄ēu b̄o, asa aa ḡok̄eb̄oɔio s̄ele ȳa ũe. Aa gb̄é p̄o m̄ò n̄ p̄o s̄im̄aɔ p̄o s̄ele, aa gb̄é p̄o m̄ò n̄ p̄o naaaiɔio p̄o naaa. Ma Dii Lua m̄ame má ò. ¹¹ Gɔɔ bee má gu p̄o wa Gɔgu n̄ a gb̄é̄ v̄iu ɔloné Isaili b̄usu tagenaɔ guzul̄ēu Isida Wiside oi. Gɔgu n̄ a gb̄é b̄ilaɔ v̄ia we a z̄ez̄o tagenaɔne, wi tókpa guzul̄ep̄ie Gɔgu Z̄iḡɔ̄. ¹² Isaili n̄ v̄i e m̄o s̄opla gb̄ab̄o n̄ b̄usue yáí. ¹³ Ma Dii Lua ma m̄e, b̄usudeɔ n̄ v̄i m̄pii, aaiɔ kp̄elaa ma t̄ob̄oḡo. ¹⁴ Wa gb̄é̄ dile aaó b̄usu keele gb̄ab̄oaè yáí. M̄o s̄oplapi gb̄ea aa gé kp̄álek̄ei ge p̄o kú v̄isaiɔzi. Gb̄ēo lí kp̄álek̄ei, gb̄ēo lí ḡo waɔ v̄i. ¹⁵ Tó aale gé kp̄álek̄ei màa, tó gb̄é b̄ò gewawa, aali líp̄ele we seela ũ, ḡev̄inaɔ i m̄o s̄ele ge v̄i Gɔgu Wai guzul̄ēu. ¹⁶ W̄élēēo ku we, w̄i m̄e B̄ila. Màa aa gb̄ab̄o b̄usup̄ie.

¹⁷ Gbēnazīn né, ma Dii Lua ma m̄e, o b̄a bui p̄ii n̄ w̄aio p̄ii aa k̄aaa gup̄iiu, aai m̄o s̄ānu sa z̄o p̄o m̄ale oné guu Isaili gb̄es̄is̄i musu, aa n̄ò ble aa au mi. ¹⁸ Aa neḡonaɔ ble, aa d̄únia kíaɔ au mi, lá aa dené s̄āsakaɔ n̄ s̄āneɔb̄o n̄ blesanaɔ n̄ ḡaaēo ũwae. Amp̄ii aaó dené lán Basana b̄usu p̄o mekp̄aaɔwae. ¹⁹ Sa p̄o m̄ale oné guu, aa a n̄isi gb̄ē aa ke'ia'ia, aai a au mi, iɔ n̄ de. ²⁰ Ma Dii Lua ma m̄e, bles̄a p̄o m̄ale kené guu aa s̄o ble aa k̄á n̄ n̄ dikp̄enaɔ n̄ neḡonaɔ n̄ z̄ikan bui p̄ii.*

²¹ Má t̄ob̄o bui guu, aai ɔ p̄o má t̄óm̄a e n̄ ía p̄o má damáɔ. ²² Sea za gɔɔ bee Isaili d̄o ké m̄ameaa Dii n̄ Lua, ²³ bui i d̄o ké Isaili ḡò z̄iz̄o ũ ȳa n̄ duuna n̄ n̄ b̄oa ma kp̄ēo yáíe. A yáí ma b̄o n̄ kp̄e, ma n̄ ná n̄ ib̄ēēo n̄ ɔz̄i, ñ w̄a n̄ kwé z̄i guu. ²⁴ Ma ȳāk̄en̄é an gb̄álea n̄ n̄ t̄aaēowa, ma a w̄é ḡa má z̄uné. ²⁵ Aȳāmeto ma Dii Lua ma m̄e, ma p̄of̄ē p̄ās̄i a fele ma tó p̄o a kua adoa yá musu, mí Yak̄obu bui b̄o z̄iz̄okeu mà sūn̄o, mí Isailiɔ w̄enagwa p̄ii. ²⁶ Tó aa k̄álea n̄ b̄usuu d̄oɔba, mé gb̄ēe yá lé n̄ v̄iak̄ū b̄o, an gēe p̄o ḡò kpá n̄ w̄éi n̄ n̄ b̄oa ma kp̄e yáɔ a d̄on̄gu b̄o. ²⁷ Tó ma n̄ k̄aaa bui guu, mé ma n̄ b̄ole n̄ ib̄ēēo b̄usu n̄ b̄usuo, má sūn̄o, mí t̄ob̄o n̄ musu bui dasideɔ w̄aa, ²⁸ aai d̄o ké m̄ameaa Dii n̄ Lua. Baa ké ma ɔz̄ònz̄i bui guu z̄iz̄o ũ, má n̄ b̄ole we mà n̄ k̄aaa n̄ b̄usuu. An gb̄ēe a ḡo weo. ²⁹ Má a w̄é ḡa zu Isailiɔne b̄o, asa má a Nis̄ina pisim̄ae.† Ma Dii Lua m̄ame má ò.

40

Lua ua dafu yá

(1Kia 6.1-38, 2Lad 3.1-9)

¹ Wá kua z̄iz̄o ũ w̄é baas̄ode daalea gɔɔ kwide z̄i, wá m̄ēwia wia w̄é ḡēo m̄endosaide guu, gɔɔ bee ñ Dii gb̄aa màa, à ḡèman̄o we. ² W̄é̄pungu'ea guu Lua

* 39:20 Zia 19.17-18 † 39:29 Eze 11.19, 36.26-27, 37.14

gèmanɔ Isaili b̀usu, à ma da gb̀s̀s̀s̀i z̀ɔ l̀s̀i musu.* Kp̀eɔ ku gb̀epi g̀omidɔk̀i p̀leu lán ẁl̀ewa. ³ A gèmanɔ we, ɔ ma g̀e e è, aà m̀e d̀e lán m̀ogot̀wa. A z̀e a b̀ib̀leu, m̀e a bapuna ǹ fee p̀yɔb̀o k̀a.† ⁴ ɔ g̀epi òm̀e: Gb̀nazin ǹe, gwa ǹ ẁe, ma ǹ swá, ǹ laaidɔ p̀ p̀ m̀ale ɔb̀nwa p̀i, asa a yá wà m̀innɔ la. Yá p̀ ǹle e p̀i dau ǹ siu Isailiɔ.

Gukpe oi b̀ib̀le

⁵ Má è b̀i liaa Lua uai. G̀epi fee p̀yɔb̀o k̀a, a gb̀a g̀s̀s̀su sooloe. G̀s̀s̀su p̀ wàle a yá'opi d̀e g̀s̀s̀su doa ɔla doe. A b̀i ỳ ǹ feepio, a g̀ele le do, a l̀s̀i le do. ⁶ A g̀ b̀ib̀le p̀ a lé b̀a gukpe oi k̀i, à d̀d̀e a d̀d̀ekiwa, ɔ à b̀lepi b̀e ỳ ǹ feepio, a yàasa le do. ⁷ B̀ib̀led̀anaɔ kpea gb̀a le do, a yàasa le do, m̀e g̀i p̀ k̀ kpeaɔ z̀anguo yàasa g̀s̀s̀su s̀o. B̀lepi bilandaa p̀ b̀aa ǹ Lua kp̀e b̀e le do. ⁸ ɔ à b̀lepi bilandaa p̀ b̀aa ǹ Lua kp̀e ỳ ǹ feepio, ⁹ à k̀ g̀s̀s̀su swaa, a lé g̀i s̀ g̀s̀s̀su plapla. B̀lepi bilandaa b̀aa ǹ Lua kp̀e. ¹⁰ Gukpe B̀lepi kpeaɔ v̀i kpela ǹ kpeleo aa'aa. Kpeapiɔ gb̀a ǹ a yàasao s̀ae, a suunaɔ doũe kpela ǹ kpeleo. ¹¹ A b̀lepi lé ỳ ǹ feepio, a yàasa g̀s̀s̀su kwi, a gb̀a s̀ ku'aa. ¹² B̀ib̀led̀ana kpeapiɔ ku kpela ǹ kpeleo, a yàasa ǹ a gb̀ao g̀s̀s̀su sooloso, m̀e g̀i ku kpeapiɔ kpele, a l̀s̀i g̀s̀s̀su do. ¹³ ɔ à b̀lepi yàasa ỳ za kpea musu kpela e kpea musu kpele, à k̀ g̀s̀s̀su baasɔ. ¹⁴ A ba ỳ bilandaapiwa à liai, à k̀ g̀s̀s̀su b̀aa. ¹⁵ Za b̀lepi léwa e a bilandaa léwa g̀s̀s̀su blakwi. ¹⁶ Kpeaɔ ǹ suunaɔ ǹ bilandaa fenenti v̀i à liai, a b̀asi oi lé yaasa, a guu oi tuuũ. A suunaɔ daminali g̀inaɔ v̀i.

Lua ua s̀ia

¹⁷ A ma se gèmanɔ ua s̀ia guu. Má è kp̀e m̀en baakwiɔ d̀d̀k̀wa gb̀e p̀ kp̀eawa à liai. ¹⁸ Gb̀kpeapi p̀ b̀lepiɔ saalowa, m̀e à kp̀a ǹ b̀lepiɔ gb̀a léo. Gb̀e p̀ kp̀e, a gu eena p̀n we. ¹⁹ ɔ à ua s̀ia yàasa ỳ b̀a za b̀le s̀ia léwa a guu oi e à g̀èd̀ ua plaade b̀le léwa b̀asi oi. Gukpe oi p̀ k̀ g̀s̀s̀su basɔ ǹ gub̀antoo oi p̀o b̀.

Gub̀antoo oi b̀ib̀le

²⁰ ɔ à ua plaade b̀ib̀le p̀ k̀ gub̀antoo oi gb̀a ǹ a yàasao ỳ. ²¹ A kpeaɔ aa'aa kpela ǹ kpeleo ǹ a suunaɔ ǹ a bilandaa k̀ doũ ǹ b̀le s̀ia p̀oe. A gb̀a g̀s̀s̀su blakwi, a yàasa s̀ baasɔ. ²² A fenentiɔ ǹ a bilandaa ǹ a daminali g̀inaɔ doũ ǹ gukpe oi b̀le p̀oe. A d̀d̀k̀i gb̀apek̀i soplae, m̀e a bilandaapi ku a lé kpele. ²³ Ua plaade b̀le lé b̀aa ǹ gub̀antoo oi b̀le léo lán gukpe p̀wa. Sea b̀lepi léwa e ua plaade b̀le léwa g̀s̀s̀su basɔe.

G̀omidɔk̀i oi b̀ib̀le

²⁴ ɔ à ma se gèmanɔ g̀omidɔk̀i oi, ɔ ma g̀omidɔk̀i oi b̀le è. A a lé g̀i ǹ a bilandaa ỳ, à k̀ doũ ǹ a k̀ni p̀oe. ²⁵ B̀lepi ǹ a bilandaa fenentiɔ liai lá a k̀niwae. A gb̀a g̀s̀s̀su blakwi, a yàasa s̀ baasɔ. ²⁶ A d̀d̀k̀i gb̀apek̀i soplae, m̀e a bilandaa ku a lé kpele. Daminali g̀inaɔ ku a lé g̀iwa kpela ǹ kpeleo. ²⁷ Ua plaade g̀omidɔk̀i oi b̀le v̀i. Sea b̀lepi léwa e g̀omidɔk̀i oi b̀le léwa g̀s̀s̀su basɔe.

Ua plaade b̀ib̀le

²⁸ ɔ à ma se gèmanɔ ua plaade b̀le p̀ k̀ g̀omidɔk̀i oi guu e ua plaadepiu. ɔ à b̀lepi ỳ, à k̀ doũ ǹ a k̀ni. ²⁹ A kpeaɔ ǹ a suunaɔ ǹ a bilandaa doũe.

* 40:2 Zia 21.10 † 40:3 Zia 11.1, 21.15

Bɔlɛpi n̄ a bilandaaɔ fɛnɛntiɔ v̄i liaai. A gb̄aa ḡàsɩsuu blakwi, a yàasa baasɔɔ.
³⁰ Ua plaade bilandaaɔ sáasaaɛ, an gb̄aa ḡàsɩsuu baasɔɔɔ, a yàasa s̄ɔ s̄ɔɔɔ.
³¹ An bilandaapiɔ ku ua s̄ɛia oi. Daminali ḡɔina ku an lé ḡɔwa, an dɛdɛk̄ii gb̄áɛɛɛk̄iiɔ swaaɔswaaɔɛ.

³² Ǿ à ma sɛ ḡɛmanɔ ua plaadeu gukpɛ oi. Ké a ȳò, à kè doũɛ. ³³ A kpɛaɔ n̄ a suunaɔ n̄ a bilandaaɔ doũɛ, mé bɔlɛpi n̄ a bilandaaɔ fɛnɛntiɔ v̄i liaai. A gb̄aa ḡàsɩsuu blakwiɛ, a yàasa s̄ɔ baasɔɔ. ³⁴ A bilandaa ku ua s̄ɛia oi. Daminali ḡɔinaɔ ku a lé ḡɔwa kpɛla n̄ kpɛleo. A dɛdɛk̄ii gb̄áɛɛɛk̄iiɔ v̄i swaaɔ.

³⁵ Ǿ à ma sɛ ḡɛmanɔ ua s̄ɛiapi gugb̄antoo oi bɔlɛu. Doũɛ n̄ a k̄iniɔ. ³⁶ M̄aa n̄ a kpɛaɔ n̄ a suunaɔ n̄ a bilandaaɔ. A fɛnɛntiɔ v̄i liaai. A gb̄aa ḡàsɩsuu blakwiɛ, a yàasa s̄ɔ baasɔɔ. ³⁷ A bilandaa ku ua s̄ɛia oi. Daminali ḡɔinaɔ ku a lé ḡɔwa kpɛla n̄ kpɛleo, a dɛdɛk̄ii gb̄áɛɛɛk̄ii swaaɔɛ.

Sa'obɔ kpé n̄ a táabūnuɔ

³⁸ Kpéne kú bɔlɛ bilandaa saɛ. Wɛk̄ii w̄i idau sa pó w̄i a pó kátɛu à tékū obɔɔwa. ³⁹ Táabūnuɔ ku bilandaaɔ guu kpɛla n̄ kpɛleo m̄ɛn plapla. Wɛk̄ii w̄i sa pó w̄i a pó kátɛu à tékū obɔɔ n̄ duun awakpabɔɔ n̄ t̄aaɛ fiabobɔɔ kòlokpakpau. ⁴⁰ Gugb̄antoo oi bɔlɛ bilandaa bàasi oi, táabūnuɔ ku a dɛdɛk̄ii ɔplaaɩ n̄ zɛɛio m̄ɛn plapla. ⁴¹ M̄aa táabūnu kálɛ bɔlɛpi ɔplaaɩ n̄ zɛɛio m̄ɛn síiɔsíiɔ, apii kè swaaɔ. Wɛk̄ii w̄i sa'opɔɔ kòlokpakpau. ⁴² Gbè táabūnu m̄ɛn síiɔ ku we lɔ sa pó w̄i a pó kátɛu à tékū pó ũ. A gb̄aa ḡàsɩsuu do n̄ k̄iniɔɛ, a yàasa lɔ m̄aaɛ, a les̄i ḡàsɩsuu do. Táabūnupi musu w̄i sa'onɔɔ kɛkɛbɔɔ kálɛu. ⁴³ M̄ò kòlo lé m̄ɛn pla pó an gb̄aa kà ɔt̄a dodoɔ loolooa kpépiu à liaai. Táabūnupiɔ ɔ w̄i sa'onɔɔ bàasi kálɛwà.

Sa'onaa kpé

⁴⁴ Kpé m̄ɛn pla ku ua plaadeu. Ado ku gugb̄antoo oi bɔlɛ saɛ, a lé ɛlɛa gɛɔmidɔk̄iiwa. Ado ku gɛɔmidɔk̄ii oi bɔlɛ saɛ, a lé ɛlɛa gugb̄antooa. ⁴⁵ Ǿ gbépi òmɛɛ: Kpé pó a lé ɛlɛa gɛɔmidɔk̄iiwapiá sa'ona pó Lua kpé z̄i dɛ n̄ yá ũ póɛ. ⁴⁶ Kpé pó a lé ɛlɛa gugb̄antoowapiá sa'ona pó sa'ok̄ii dɛ n̄ yá ũ póɛ. Sa'onapiá Levii bui Zadoki buiɔnɛ. Ampii mé aaɩ s̄ɔ Diizi wà aà gbagba. ⁴⁷ A uapi ȳò, a gb̄aa n̄ a yàasao sáasaaɛ ḡàsɩsuu basɔbasɔɔ. Lua kpé kpɛɛɛ ɔ sa'ok̄ii kuu.

Lua kpé

⁴⁸ A ma sɛ ḡɛmanɔ Lua kpé bilandaaɔ, ɔ à a gbapɛlɛɔ ȳò, a gèele kè ḡàsɩsuu s̄ɔɔɔɔɛ. A lé yàasa ḡàsɩsuu ḡɛo m̄ɛndosai, mé a lé ḡɔ gèele kè ḡàsɩsuu àaɔ'aaɔ kpɛla n̄ kpɛleo. ⁴⁹ Bilandaapi gb̄aa kè ḡàsɩsuu baoɛ, a yàasa s̄ɔ kuɛdo. A dɛdɛk̄ii gb̄áɛɛɛk̄ii kwiɛ, gbapɛlɛpiɔ ku a lé ḡipiɔ saɛ kpɛla n̄ kpɛleo.

41

¹ Ǿ à ma sɛ ḡɛmanɔ Lua kpéu a kpɛɛɛɛ, ɔ à a lé ḡɔ ȳò, a yàasa ḡàsɩsuu soolosoole ɔplaaɩ n̄ zɛɛio. ² A lé yàasa ḡàsɩsuu kwiɛ, a lé ḡɔ yàasa s̄ɔ ḡàsɩsuu s̄ɔɔɔɔɛ. Kpɛɛɛlɛpi gb̄aa ḡàsɩsuu blaɛ, a yàasa s̄ɔ bao.

³ A gè kpɛa, ɔ à a lé lipɛlɛɔ ȳò, a yàasa ḡàsɩsuu plapla. A lépi yàasa ḡàsɩsuu soole, a lé ḡɔ yàasa soplapla. ⁴ Kpɛapi gb̄aa n̄ a yàasao ḡàsɩsuu baobaoɛ. Ǿ a òmɛɛ: Luakuk̄ii zálalan kɛ.

⁵ Ǿ à Lua kpé ḡi ȳò, a yàasa ḡàsɩsuu soole, mé kpéne pó liaa Lua kpéi ɔplaaɩ n̄ ɔzɛɛio n̄ a kpɛo yàasa ḡàsɩsuu síiɔɛ. ⁶ Kpénepiɔ didik̄ɔa lɛɛ àaɔ, a z̄iɛ baakwi, a guo baakwi, a musu baakwi. Lua kpé gbɛ pó kú musuɔ yàasa kés̄aa z̄ilɛpɔɔi,

kpénepio zadaa yáí, ké wasu Lua kpépi gí f̄so yáí. ⁷ Maa kpéne pó liaa Lua kpépi didiakõapi musu yàasa de a z̄ílea. A dedek̄ii ví e a musup̄oue.

⁸ Má è wà gb̄e kpàle, a les̄i ḡàs̄isuu sooloe, ò wà gbàsa Lua kpépi d̄òwà. ⁹ Lua kpé kpéneõ bàasi oi gí ḡeele ḡàs̄isuu sooe. Gu pó da Lua kpé ¹⁰ ní sa'onao kpéõ z̄anguo yàasa ḡàs̄isuu baoe. ¹¹ Kpénepio lé mèn pla mé b̄ò uawa, mendo gub̄antoo oi, mendo geomid̄ok̄ii oi. Gb̄ekpalea pó liaai yàasa ḡàs̄isuu sooe.

¹² Be'ae oi kpé pó a lé elea Lua kpépiwa yàasa ḡàs̄isuu bàak̄wie, a gb̄aa s̄õ basiīok̄wi. A gí ḡeele pii ḡàs̄isuu sooe. ¹³ Ǿ à Lua kpé ȳò. A gb̄aa ḡàs̄isuu bas̄oee, mé kpé pó kú a be'ae oi ní ua pó kú z̄anguoo ḡàs̄isuu bas̄oee lo. ¹⁴ Ua pó kú Lua kpé kp̄eele guk̄pe oi ḡàs̄isuu bas̄oee lo. ¹⁵ Ǿ à kpé pó kú Lua kpé k̄pe oi, a lé elea Lua kpé uawa ȳò ní a ḡek̄ii pó kú kp̄ela ní kp̄eleoo s̄anu, a gb̄aa ḡàs̄isuu bas̄oee lo.

Lua kpé kp̄eele ní luakuk̄io ní a bilandaa ¹⁶ ní a bèeõ ní a fenenti tuuunaõ, wà lí kp̄awà a guu pii kp̄ek̄pe za z̄íle e fenentiõ k̄ii. ¹⁷⁻¹⁸ Wà malaika ḡàs̄iadeõ ní daminaliõ ḡõinak̄è Lua kpépi lé musu, mé wa k̄è wà lía kpépi guu ḡiõ, luakuk̄ii ní a kp̄eeleo pii. Daminali kú malaikapiõ z̄anguo m̄endodo. Malaikapiõ oa plapla, ¹⁹ a oa pó de gb̄enazina pówa ae d̄oa daminaliwa kp̄ela, a pó de n̄õõmusu pówa ae d̄oa daminaliwa k̄pele. Wa k̄è kpé guu ḡiwa wà líai pii ²⁰ za z̄íle e musu ní kpépi lé musuo. ²¹ Lua kpépi lé yàasa ní a les̄iõ s̄aae.

Pó kú luakuk̄ii kp̄eele oi ²² lán sa'ok̄ii pó wa k̄è ní líowa. A les̄i ḡàs̄isuu àaõ, a gb̄aa ní a yàasao ḡàs̄isuu plapla. A golaõ ní a zeb̄õõ ní a saaloá líe. Ǿ gb̄épi òm̄ee: Táabũnu pó kú Dii aen k̄e. ²³ Lua kpé kp̄eele ní luakuk̄ii kp̄eeleo gba pó ì koo kpaai ví. ²⁴ Kp̄eelepio gbaõ plaplae, mé ì lias̄aiz̄õ. ²⁵ Wà malaika ḡàs̄iadeõ ní daminaliõ ḡõinak̄è kp̄eele gb̄apiõwa lá wa k̄è ḡiwawa, mé wà bilandaa saa k̄è ní lío. ²⁶ Lua kpé bilandaa gí fenenti tuuunaõ ví, mé wà daminali ḡõinaõ k̄è fenentipio léowa õplaaí ní z̄eio. Lua kpépi kpéneõ saa ví lo.

42

Sa'onao kpéõ

¹ Ǿ à ma se ḡèmanõ gub̄antoo oi e ua séiau e kpé pó kpaai ní ua plaadeo b̄oaa ní kpé pó kú gub̄antoo oio. ² Kpépi gb̄aa ḡàs̄isuu bas̄oee, a yàasa blakwi, a lé elea gub̄antooa. ³ Ua plaade ku kpépi ní Lua kpéõ z̄anguo, a yàasa ḡàs̄isuu baoe. Kpépi kpaai ní ua séia gb̄e pó kp̄aleaoe. Kpé didik̄õa lee àaõ kpaai ní Lua kpé kpéneõ. ⁴ Ḡek̄ii ku kpénepio z̄anguo, a yàasa ḡàs̄isuu kwi, a gb̄aa bas̄o. Kpépi lé elea gub̄antooa. ⁵ Kpéne pó kú musu yàasa i ka kpéne pó kú z̄íle ní guoowao, ḡek̄ii pó kú we yáí. ⁶ Musu kpénepio gb̄apeleo ví lán ua pówao. A yáí kpénepio gu k̄és̄aa kpéne pó kú z̄íle ní guoõzi. ⁷ Bíi kú kpépi kp̄eele ua séia oi, à p̄ai e ḡàs̄isuu blakwi. ⁸ Asa ua séia oi kpépi gb̄aa ḡàs̄isuu blakwie. Lua kpé oi s̄õ ḡàs̄isuu bas̄o. ⁹ Kpénepio ḡek̄ii kú z̄íle guk̄pe oi. A lépi elea ua séiawa.

¹⁰ Kpéneõ nana bíiwa Lua kpé geomid̄ok̄ii oi lo, b̄oaa ní kpé pó kú geomid̄ok̄ii oio. ¹¹ Ḡek̄ii ku kpénepio z̄anguo lán kpéne pó aa ku gub̄antoo oio pówa. A gb̄aa ní a yàasao s̄aae. Gub̄antoo oi kpénepio ḡek̄ii ní ní z̄õõ ní ní léõ s̄aa ¹² ní geomid̄ok̄ii póe. Zé pó wí ḡeu ku ḡek̄ii miwa bíi sae guk̄pe oi lán gub̄antoo oi pówa.

¹³ Ǿ gb̄épi òm̄ee: Gub̄antoo oi kpéneõ ní geomid̄ok̄ii oi kpéne pó kpaai ní ua plaadeõ kua adoe. Wek̄ii sa'ona pó aai s̄õ Diizio lí Dii póõ bleu. Wek̄ii aali Dii póõ káleu, pówenti ní duun awakpab̄õõ ní tàae fiabob̄õõ, ké gupi kua adoa yáí.

14 Tó sa'onao gèu, aasuli bɔ gu pɔ a kua adoapiu aa gɛ ua sɛ́iauo, sema aa n̄ pɔkasa pɔ aai zikɛ̀dɔ̀ tɔ̀ we gia, asa pɔpiɔ kua adoaɛ. E aao gɛ̀ bɔi gbɛ́ɔwa, aali pɔkasa lile.

15 Ké à Lua kpé ua plaade yɔ̀ a làa, à ma se bɔ̀manɔ̀ n̄ bɔle pɔ kú gukpe oi léo, ɔ̀ a yɔ̀ à liai. 16 Gukpe bíi gàsísuu àaa pla n̄ basɔ̀oɔɛ. 17 Gugbãntoo bíi gàsísuu àaa pla n̄ basɔ̀oɔɛ lɔ. 18 Gɛ̀midɔ̀kíi bíi gàsísuu àaa pla n̄ basɔ̀oɔɛ lɔ. 19 ɔ̀ à gè be'ae bíi yɔ̀, à kè gàsísuu àaa pla n̄ basɔ̀oɔ lɔ. 20 Maa à a bíi yɔ̀ à liai kpe síiɔ̀ píi. A yàasa n̄ a gbãao gàsísuu àaa pla n̄ basɔ̀oɔɛ píi. Bíipi pɔ pɔ de Lua pɔ ù kèkɔ̀wa n̄ pɔ pɔ de Lua pɔ ùo.

43

Dii gawi sua a kpéu

1 ɔ̀ à ma se gèmanɔ̀ gukpe oi bɔleu. 2 Má è Isailio Lua gawi bɔ̀ gukpe oi, àa lɔ de lán izɔ̀suka kɔ̀fiwa,* mé aà gawipi tɔ̀le pù. 3 Wépungu pɔ má èpi bɔ̀ lán wépungu pɔ má è gɔ̀ pɔ Lua mɔ̀ wá mɛɛwia kaaleiwaɛ, lán wépungu pɔ má è Kebaa saɛ, ɔ̀ ma wule ma gbɛɛuwaɛ. 4 Dii gawi gè gukpe oi bɔlepiu e aà kpéu. 5 Lua Nisína ma se gèmanɔ̀ ua plaadeu, ɔ̀ má è Dii gawi aà kpé pà.

6 Gɔ̀pi zɛa ma saɛ, ɔ̀ má mɔ̀ wàle yá'omɛɛ za kpépiu 7 wà mɛ̀: Gbɛ̀nazin né, ma kpalabaa kpálekíin kɛ, ma gbadibɔn kɛ. Máo ku Isailio guu laɛ e gɔ̀pii. Isailio n̄ n̄ kíao ma tɔ̀ pɔ a kua adoa ɔ̀kpa n̄ n̄ gbãleao n̄ n̄ kíao gɛ̀ bau lɔ. 8 Kíapiɔ uakpà wa nàna ma uawaɛ, aa kpedɔ̀ wa nàna ma kpéwa, bíi mé gɔ̀ daa wá zãnguɔ. Aa ma tɔ̀ pɔ a kua adoa ɔ̀kpa n̄ yábɛɛ pɔ aa kèɔ, ɔ̀ ma n̄ míonɔ̀ n̄ pɔfɛo. 9 Aa n̄ gbãleapi tɔ̀, aai n̄ kía gɛpiɔ kɛa, mí kú n̄ guu sa gɔ̀pii.

10 Gbɛ̀nazin né, ma ua yá bɔ̀leke Isailionɛ, aai làasooke a kpaawa, an gɛɛ i gɔ̀ kpá n̄ wéi n̄ duuna yáí. 11 Tó an gɛɛ gɔ̀ kpá n̄ wéi yá pɔ aa kèɔ yáí, ma ua taa bɔ̀lekené, a kpaá n̄ a bɔ̀kíi n̄ a gɛ̀kíi n̄ a iadaaɔ n̄ a ikoyã n̄ a yãdileao. N a bɔ̀lekené, ní kè láu n̄ wáa, kè aao a iadaaɔ kúa, aai zíkɛ a yãdileaowa. 12 Ma kpe ikoyãn we. Tɔ̀le pɔ liaai gbɛ̀sísí musuá ma pɔɛ, a kua adoa píiɛ. Ma kpé ikoyãn we.

Sa'okíi yá

(Bɔ̀a 27.1-2, 2Lad 4.1)

13 Lá wà sa'okíi yɔ̀n kɛ: Gàsísuu pɔ wàle a yá'opi de gàsísuu doa ɔ̀la doɛ. Wà ɛyɔ̀ wa lia sa'okíipizi, a yàasa n̄ a zão gàsísuu dodo, mé pɔ pɔ wa bɔ̀ wa liai ɔ̀tã doɛ. Sa'okíipi lesín kɛ: 14 Daalea ɛ pɔ kú tɔ̀leu e a swá nɛnawa gàsísuu plaɛ, a swápi yàasa gàsísuu doɛ. Za a swá nɛnapiwa e a zɔ̀wa gàsísuu síiɔ̀ɛ, a yàasa sɔ̀ gàsísuu do. 15 A kina pɔ kú musu lesí gàsísuu síiɔ̀ɛ, mé a kóba mɛ̀n síiɔ̀ kpa musu. 16 Kínapi gbãa n̄ a yàasao sáaɛ, gàsísuu kuɛplapla. 17 Swá zɔ̀pi kíi sa'okíi gbãa n̄ a yàasao sáaɛ, gàsísuu gɛ̀ mɛ̀ndosaisaie. Swá pɔ liai zíle yàasa ɔ̀tã doɛ, mé ɛ pɔ liai yàasa gàsísuu do.

18 ɔ̀ a òmɛɛ: Gbɛ̀nazin né, Dii Lua mɛ̀: Tó wa sa'okíipi bɔ̀, kè wà e sa pɔ wí a pɔ káteu à tékú owà, wi au élewà, a yãdileaoɔn kɛ: 19 Levii bui sa'ona pɔ aa de Zadoki bui ù mé aa sɔ̀mazi ma gbagbai. Gáaena kpámá duun awakpabɔ̀ ù, 20 ní a au dã máma sa'okíi kóba mɛ̀n síiɔ̀wa n̄ a swá zɔ̀ gola mɛ̀n síiɔ̀ n̄ pɔ pɔ wa bɔ̀ wa liaipiɔ, ní gbãbɔ̀ɛ, i gɔ̀ ma pɔ ù. 21 Gáaena duun awakpabɔ̀pi se gɛ̀dɔ̀ gu pɔ wa díleu ma ua, ní tesɔ̀wà à tékú, 22 a gɔ̀ plaade ní sa'o n̄ blesan sãasaio duun awakpabɔ̀ ù, wi gbãbɔ̀ sa'okíiɛ, lá wa kè n̄ gáaenaowa. 23 Tó n̄ gbãbɔ̀ɛ n̄

* 43:2 Zia 1.15

làa, gáaena sáasai ní sásakao sáasaio ²⁴ se moomεε, sa'onao i wisi fáfawà, aai ma gbagbaò sa pò wí a pò kátεu à tékū ũ.

²⁵ E gɔɔ sopla n̄liɔ blesana kpa duun awakpabɔ ũ lá gu lé dɔ ní gáaena sáasaio ní sásakao sáasaio. ²⁶ Gɔɔ soplapi guu aali gbábɔ sa'okliε, i gɔ ma pò ũ, aai na zíwa. ²⁷ Gɔɔpiɔ gbεa, gɔɔ swaaɔde zí sa'onao lí sa pò wí a pò kátεu à tékū o sa'ok̄ipiwa gbéɔne ní sáaukpasao, ma pɔ i kemá na.

44

Gukpe oi bɔlɛd̄ ki pɔε

¹ ɔ à ma se à èa gèmanɔ ua séia bɔle pò kú gukpe oi kpεεε, a zé taa. ² ɔ Dii òmεε: Wa bɔlεε bee zé tó taaε, wasu wεo. Gbēε su gēuo, àɔ taaε, asa ma Dii Isailiɔ Lua ma gēue. ³ Kí mé a z̄lε bɔlepiu, i pɔbleu ma wáa. Aàli gē, ili bɔ ní bɔlepi bilandaa zéo.

Bui z̄lloe suli gē Lua uao

⁴ ɔ à ma se gèmanɔ gugbāntoo oi bɔleu e Dii kpé kpεεε. Ké ma gugwà, ɔ má è Dii gawi aà kpé pà, ɔ ma wule ma gbεeu. ⁵ ɔ Dii òmεε: Gbēnaz̄in né, swákpa yá pò mále onε ma kpé yādileao ní a ikoyāɔ musu ma. Gbé pò lé gēo ní gbé pò lé bɔɔ tàasika. ⁶ O Isaili swáyāmansaideɔne ma Dii Lua ma mē an yābēεkeao mē le. ⁷ Aa gē ma ua ní bui z̄llo gyafɔɔde pò an s̄o pípiaɔɔ, ɔ aa ma kpé gbālèd̄ gɔɔ pò wàle n̄sio ní auo kpa ma ble ũ. An yābēεkeao pāleɔ bàasi, lá aa ma bàakuar̄nɔ yá gbòon we. ⁸ Aai laaidɔ ma kpé z̄iwao, aa z̄ipi tò dāɔneε. ⁹ Ma Dii Lua ma mē, bui z̄llo gyafɔɔde pò an s̄o pípiaɔɔ suli gē ma uao, baa bui z̄llo pò kú Isailiɔ guu.

Levii buiɔ suli sa'oo

¹⁰ Levii bui pò aa p̄ɔbɔzākèmεε gɔɔ pò Isailiɔ sásāa, aa zà ma yáwa, aa té ní táaɔziɔ ní duuna gbε'e. ¹¹ Aali z̄ike ma ua, aaliɔ wéte a bɔleɔ yái. Aali ma ua z̄i ke, aai sa pò wí a pò kátεu à tékū kòlokpakpa ní sa'obɔ pò gbéɔ i mɔdɔ, aai z̄ikené. ¹² N beeo lá aa sa'ò Isailiɔne ní táaɔwa, aa tò aa zà yáwa aa duunakè, a yái ma Dii Lua ma ɔlèlené ma mē aa ní duuna gbε'e. ¹³ Aasuli s̄mazi ma gbagbaio. Aasuli ɔk̄a ma p̄ɔɔ ge ma blewao, an gεε i ḡo kpá ní wéi an yābēεkeao yái. ¹⁴ N beeo má a ua yá ní z̄i pò wí ke weɔ pii nané ní ɔz̄iε.

Yādileao sa'onao ne

¹⁵ Ké Isailiɔ p̄ɔbɔzākèmεε, Levii bui sa'ona pò aa de Zadoki bui ũo laaidɔ ma ua z̄iwa. Amp̄iɔ mé aa s̄mazi aao z̄ikεmεε. Aao ze ma aε, aai ma gbagba ní n̄sio ní auo. Ma Dii Lua máme má ò. ¹⁶ Amp̄iɔ mé aali gē ma kúk̄i, aai s̄o ma táabūnui, aai ma gbagba, aai z̄ikεmεε.

¹⁷ Tó aa gē ua plaade bɔleɔ dou, aali bàabaa p̄okasa da. Aasuli z̄ike ua plaade bɔleɔ guu ge Lua kpé kpεεε ní p̄okā p̄okasao daao. ¹⁸ Aaliɔ bàabaa f̄ua kpa, aaiɔ bàabaa sòlo gese yeyea. Aasuli pò pò a to í simá yeo. ¹⁹ Tó aa b̄ò lé gé gbéɔ k̄i ua séiau, aali ní p̄okasa pò aai z̄ikεoɔ b̄o ḡia, aai kále ma ua kpéneɔ dou, aai a pāle da, ké an p̄okasapiɔ su na gbéɔwa à íadamáo yái.

²⁰ Aasuli migbaa léo.* Aasuli tó ní mikā dadañla s̄o, aali lao. ²¹ Sa'onao suli v̄εmi wà gē ua plaadeuo.† ²² Aasuli gyaa ge nɔ pò wà ḡi seɔ, sema Isaili nɔ léso ge an sa'on dee gyaa.‡ ²³ Aali pò pò de ma pò ũ d̄sak̄ε ní pò pò de ma pò ũoo dada ma gbéɔne. Maa lɔ ní pò gbāleá ní a gbālesaio d̄sak̄εo.§ ²⁴ Tó s̄ole sù f̄leε,

* 44:20 Lev 21.5 † 44:21 Lev 10.9 ‡ 44:22 Lev 21.7, 13-14 § 44:23 Lev 10.10

sa'onao mé aali a yágōgō, aai yákpaleke lá má dīlewa. Aaliio dikpe pó má dīleo ikoyāo ní a yādīleao kūa, aai kámabogōo dile adoa.

²⁵ Sa'ona suli sō gei à gbāleo, āma tó aà mae ge aà da ge aà né ge aà vīi ge aà dāuna ge aà dāe pó i zākeoe, ō a zevī à gbāle aà yái.* ²⁶ Aà gbābōa azīae gbea aali kámabo e gōo sopla. ²⁷ Gōo pó à gē sa'oi ma kpé ua plaadeu, aali sa'o ní duun awakpabōo. Ma Dii Lua máme má ò. ²⁸ Máme má ní túbi ũ. Wasuli ní baa da tōle kpaaleuo, máme má ní baa ũ.† ²⁹ Aali pówenti ní duun awakpabōo ní tàae fiabobōo ble. Pó pó wa kpāa ní a mībao Isaili būsuo mé aò de ní pó ũ. ³⁰ Isaili buapó káauo ní ní gba séia pīi aao de sa'onao pó ũe. Aali ní pówena káauo tí kpá sa'onao wa, mí báaada ní uau.‡ ³¹ Sa'onao suli pó kōlokpasai ge pó pó wai dē nōo soo, bā ge nōo kpele buin nō.§

45

Būsu kpaalea

¹ Tó a gbelà būsu kpaalea yá musu, à Dii baa kpawà. A gbāa gāsīsuu òaasōo le baasōo (25.000), a yàasa le òaasōo le bao (20.000). Tōlepiá Dii pōe. ² Tōle io ku a guu Dii ua pó ũ. A gbāa ní a yàasao io sáa gāsīsuu òaa pla ní basōo (500), wī gu to dai, a yàasa io gāsīsuu blakwi. ³ Dii tōlepi kpe do io de aà ua ní aà kúkīio pó ũ. A gbāa gāsīsuu òaasōo le baasōo (25.000), a yàasa òaasōo le kwi (10.000). ⁴ Tōlepiá Dii pōe. Sa'ona pó aai zīke Dii ua, aai sōaazi aà gbagbai mé aao vī, aai bekpau, Dii ua io ku we io. ⁵ Tōlepi kpedo gbāa io gāsīsuu òaasōo le baasōo (25.000), a yàasa òaasōo le kwi (10.000). Levii bui pó aai zīke Dii uao mé aao vī. An wéleo io ku we.

⁶ A tōle pó dà Dii pōi dile mēwīa kálēkīi ũ, a gbāa gāsīsuu òaasōo le baasōo (25.000), a yàasa òaasōo le sōo (5.000). Isaili pón we nípii. ⁷ Kí tōle io da Dii tōlei ní mēwīa tōleo kpela ní kpeleo za be'ae e gukpe. A léo io peakōwa ní pó pó Isaili buio aa a kpaaleseo za be'ae e gukpe. ⁸ Tōlepi io de aà pó ũ Isaili būsuo. Kía pó má kpá a gbāamō ma gbéōne io, aa to Isaili tōle kpaale e ní buiwa.

⁹ Dii Lua mē: Isaili kía, bee mōwá. A á pāsīkea ní á gbāamōa gbéōneo tó, ío yāmaake a zéwa. Asu tōle si ma gbéōwa io. Ma Dii Lua máme má ò. ¹⁰ A tó á kiloo ní á zaa ní á nísiyōbōo aao ku a zéwa.* ¹¹ Pówena poyōbōo ní nísi poyōbōo lío sáa. Apīi io litili baobao. ¹² Anusu do io gela bao. Mīna do io ánusu owatē bāā.

¹³ Gba pó àli damēen ke: Pówena litili òaa do guu àli ma gba litili aao. ¹⁴ Nísi litili òaa do guu àli ma gba litili pla. ¹⁵ Isaili būsuo sá mēn òaa do guu àli ma gba mēndo. Gbapi io de pówenti gba ní sa pó wī a pó káteu à tékūo ní sáaukpasao ũ gbéō duunakēama yái. Ma Dii Lua máme má ò. ¹⁶ Isaili būsudeo pīi lí gbapio káakāaa ní kíae. ¹⁷ Sa pó wī a pó káteu à tékūo ní pówenti gba ní vēe pó wī éle dikpegōo io de kí yá ũ, mō dafu dikpegōo ní kámabogōo ní dikpe pó má dīle Isailiōneo pīi. Ōme ali duun awakpabōo kpá ní pówentio ní sa pó wī a pó káteu à tékūo ní sáaukpasao Isailiō duunakēama yái.

Dikpeo

(Bōa 12.1-20, Lev 23.33-43)

¹⁸ Ma Dii Lua ma mē: Mō séia gōo séia zī àli gáaena sāsai sé, í gbābōo ma kúkīie. ¹⁹ Sa'ona lí duun awakpabōo au dā, i máma ma kpé kpele gbapeleowa

* 44:25 Lev 21.1-4 † 44:28 Nao 18.20 ‡ 44:30 Nao 18.8-19 § 44:31 Lev 22.8 * 45:10 Lev 19.36

ń sa'okii lé gola síiṣo ń ua plaade bọle gbapẹlẹ. ²⁰ Ali yá doupi ke mọ gṛṛṛ soplade zí gbé pọ zāma ń lé aa duunakẹ̀ ń gbé pọ aa kẹ̀ d̄saisiṅe, í gbābòd ma kpẹe.

²¹ Mọ s̄eia gṛṛṛ ḡeṅ m̀ndosaide z̄í àli Ḡeamusu dikpeke e gṛṛṛ sopla. Gṛṛṛ bee àli kàa só. ²² Gṛṛṛ bee kí mé ali gáae kpa duun awakpabṛṛ ũ api ń a b̀sudeṅ pọ ũ. ²³ Dikpepi guu alio sa pọ w̄i a pọ káteu à tékū oa lá gu lé d̄o e gṛṛṛ sopla ń gáaeṅ m̀n soplapla ń s̄asakao s̄asaiṅ m̀n soplapla ń blesanao m̀ndodo duun awakpabṛṛ ũ. ²⁴ Aàli p̀wenti kpá gáae ń s̄asakao miwa koko dodo ń n̄sio litili àaṣ'aaṣ.

²⁵ Mọ soplade gṛṛṛ ḡeṅ m̀ndosaide dikpe z̄í aàliṅ kpa màa lá gu lé d̄o e gṛṛṛ sopla duun awakpabṛṛ ń sa pọ w̄i a pọ káteu à tékū obṛṛ ũ ń a p̀wenti ń a n̄sio.

46

Yá pọ kí ali ke dikpeṅṛṛz̄i

¹ Dii Lua m̀: Wàli ua plaade bọle pọ a lé eṣea gukpewa gba to taae e gṛṛṛ soolo pọ w̄i z̄ikeuṅ ge pao, wili w̄e kámabogṛṛz̄i ń mọ dafu dikpeṅṛṛz̄i. ² Kí ali bṛṛ ua s̄iaue, i ḡe ń b̀lepi bilandaa, i ze b̀lepi gbapẹlẹ sae. Sa'onao lí sa pọ w̄i a pọ káteu à tékū oè ń s̄aukpasaṅ, ili kúle b̀lepi b̄ewa, i gbasa bṛṛ. Wàli b̀lepi gbatao e oosi. ³ B̀sudeṅ lí kúle Diiṅ b̀lepi kp̄ele kámabogṛṛ ń mọ dafu dikpeṅṛṛ. ⁴ Kámabogṛṛz̄i kí lí mọ ń s̄anebṛṛ s̄asaiṅ m̀n soolo ń s̄asakao s̄asaiṅ m̀ndo sa pọ w̄i a pọ káteu à tékū obṛṛ ũ. ⁵ Aàli p̀wenti kpá ń s̄asakao koko do, s̄anebṛṛ s̄o lá a yeiwae. P̀wenti koko do n̄si alio litili àaṣe. ⁶ Mọ dafu dikpeṅṛṛ aàli mọ ń gáaenao ń s̄anebṛṛ m̀n soolo ń s̄asakao. A kee su àṅ s̄a vío. ⁷ Aàli p̀wenti kpá ń zupio koko do ń s̄asakao koko do, s̄anebṛṛ s̄o lá a yeiwae. P̀wenti koko do n̄si alio litili àaṣe. ⁸ Kí lí ḡe, ili bṛṛ ń b̀le bilandaa zé doupio.

⁹ Tó b̀sudeṅ m̀ kúle Diiṅ dikpeṅṛṛz̄i, gbé pọ ḡe ń gugb̄antoo oi b̀leo lí bṛṛ ń ḡeṅmid̄k̄i oi b̀leo, gbé pọ ḡe ń ḡeṅmid̄k̄i oi b̀leo lí bṛṛ ń gugb̄antoo oi b̀leo. Asu ea bṛṛ ń b̀le pọ à ḡeṅuoo, sema aà bṛṛ ń a ae oi b̀leo. ¹⁰ Kí lí kúr̄nṅ we. Tó gb̄eṅ lé ḡe, aàli ḡe. Tó aale b̀le, ili bṛṛ.

¹¹ Dikpeṅṛṛ ń kámabogṛṛ z̄i zu ge s̄asakao miwa p̀wenti gba líṅ koko dodo, s̄anebṛṛ s̄o lá wa yeiwae. P̀wen koko do n̄si alio litili àaṣe. ¹² Tó kí m̀ ń gbao Diiṅ, sa pọ w̄i a pọ káteu à tékū ge s̄aukpasaṅ nò, wàli gukp̄e oi b̀le gba w̄e, ili kpá lá i ke kámabogṛṛz̄iwa. Tó à b̀, wi gbata aà kp̄e.

¹³ Wàliṅ sa pọ w̄i a pọ káteu à tékū o Diiwa ń s̄a w̄edona s̄asaiṅ lá gu lé d̄o kṛṛ ń kṛṛ ¹⁴ ń p̀wenti litili àaṣ ń n̄sio litili do p̀wenti m̀sekea yáí. Wàliṅ p̀wenti kpa Diiwa lá gu lé d̄o gṛṛṛpiṅ. ¹⁵ Wàliṅ sa pọ w̄i a pọ káteu à tékū o ń s̄anebṛṛ kṛṛ ń kṛṛ lá gu lé d̄o ń p̀wenti ń n̄sio màa.

¹⁶ Dii Lua m̀: Tó kí a n̄eṅ do gbà a t̄ole saalo, aà n̄pi buiṅ mé aali a túbi sé. ¹⁷ Kási tó à a z̀blenao do gbà a t̄ole saalo, alio de z̀blenapi pọ ũe e ḡo w̄e ũ w̄e, * i ea ḡo k̄ipi pọ ũ. Aà n̄eṅ mé aali a túbi sé n̄t̄e. ¹⁸ Kí suli gb̄e t̄ole síwàò, mé asuli ń yáwàò. Aà z̄ia t̄ole ṅ ali kpá a n̄eṅwa túbi ũ, ké ma gb̄e su go a t̄olewao yáí.

¹⁹ Ḷ ḡopi ma se ḡemanṅ sa'ona kp̄ene pọ kú b̀le sae léu, a lé eṣea gugb̄antoo. A gu òl̄m̄e kp̄epi b̄e'ae oi, ²⁰ ṅ a òm̄e: Gupiu ṅ sa'onao lí t̄aae fiabobṛṛ ń duun awakpabṛṛ f̄uukeu, aali p̀wenti kàa keu, ké aasu geṅ ua s̄iaua aa k̄a gb̄eṅwa aa íadamáo yáí.

* 46:17 Lev 25.10

21 Ǿ à èa ma se sùmanɔ ua séiau, à bèbemanɔ uapi gola síiɔu. Má uanaeɔ è a golapiɔu. 22 A gola ní golao uanapiɔ gbàa gàsísuu blablae, a yàasa baakwikwi. Uana mèn síiɔpiɔ doũe. 23 Wà gíbò lía uanapiɔzi mé wà kínaɔ pèlèpèlè líai zílè. 24 Ǿ gǔpi òmæe: Blèkèkíɔn kè. La Dii ua zíkènaɔ lí sa'onɔɔ fùukèu gbéɔne.

47

Swa pɔ í bɔ Dii kpéu

1 A èa ma se gèmanɔ Dii kpé kpele, ǔ má è í lé bɔ kpépi bée zíe* gèmidɔkíi oi, àlè gè sa'okíi gèmidɔkíi oi, àlè tá gukpe oi, asa Dii kpé lé elèa gukpewæ. 2 A ma se bòlemanɔ ní gugbántoo oi bɔleo, ǔ à dòmanɔ bíizi e gukpe oi bɔleu, ǔ má è ípi lé bàale bɔlepi sae gèmidɔkíi oi. 3 Gǔpi gè gukpe oi, a bà pɔyɔbɔ kúa. A ba yò gàsísuu àaa sɔo léu, ǔ à ma se bùamanɔ íwa, ípi wá kú wá kèsèwoũ léu. 4 A ba yò gàsísuu àaa sɔo léu bɔ, ǔ à ma se bùamanɔ, í wá kú wá koso léu. A ba yò gàsísuu àaa sɔo léu bɔ, ǔ à ma se bùamanɔ, í wá kú wápi léu. 5 A ba yò gàsísuu àaa sɔo léu bɔ, ǔ í gǔ da swa pɔ má fɔ buawào ũ, asa ípi dàgua wa fɔ gèu bɔ, sema wà kpáa'owà bàasio. 6 Ǿ à ma la à mè: Gbènazín né, n bee èò? Ǿ à èa lé buamano síisia. 7 Ké ma bua, ma lí è kpa swa baala ní baaleo, an dasi kè zài. 8 Ǿ a òmæe: Ipi lé tá gukpe oi e Yuudè guzulèu, i ká Isida Wisidewa. Tó à kàwà, ísidapi í i maakũ. 9 Gu pɔ ípi bàalè tàu píi, pɔ bèeɔ iɔ kè píi yèyɔe. Kpɔɔ iɔ ku we dasidasi, asa gu pɔ ípi gè kàu píi, a maakũe. Gu pɔ swapi tàu píi, pɔ pɔ kú weɔ píi aao bée. 10 Kpòwenaɔ zezè ísidapi gèwa. Táalufálèkíiɔ ku za Èngedi e Ènegelaiũ. Kpò buiɔ lé ví weo lán ísia kpɔɔwa. 11 N beeo dànaɔ ní biao í a maakũo, aa gɔ màae wisi'ekíi ũ. 12 Lí pɔ wí a bè ble bui píi a bɔle swapi baale ní a baalao. An kee láe a giigagao, mé an bè aɔ láaa vío. Lípiɔ aao nè'i mɔ ní mɔo, asa í pɔ lípiɔ lé e lé bɔ luakukíi. Lípiɔ bɔɔá pɔbleae, mé a lácá gbéɔ gbágbábɔe.†

Bùsu zɔlè

13 Dii Lua mè: A Isaili bui kuɛplao, lá á bùsu kpaalen kè. Yosefu buiɔ kpaalèse mèn pla, 14 í kpaalené sáasaa. Bùsue bee a gɔ á pɔ ũe, asa ma legbè ma mè má kpá á deziwæ. 15 A bùsu zɔlèn kè: Bɔa za ísia zɔɔi gugbántoo oi a dɔ Èteloni zéi e Amata bɔlei, i gé Zedada 16 ní Belotao ní Sibliaiũ pɔ kú Damasi bùsu ní Amata bùsuo léu, i gé e à gè pè Azaatikɔ, Haulani bùsu léwa. 17 Bùsu lépi a daale ísiawæ, i gé Azaa'enana, Damasi bùsu léu. Amata bùsu lé iɔ ku gugbántoo oi. A bùsu lé gugbántoo oin we. 18 Gukpe oi á bùsu lé a gé Haulani ní Damasio zānguo, i pā Yuudèi Galada bùsu ní Isaili bùsuo zānguo, i gè pè Isida Wisidewa e Tamaa. A bùsu lé gukpe oin we. 19 Gèmidɔkíi oi bɔa Tamaa a gé e Meliba Kadési íkíi, i pā Egipi zé swai e ísia zɔɔi. A bùsu lé gèmidɔkíi oin we. 20 Bè'æe oi ísia zɔɔ mé aɔ dè á bùsu zɔlè ũ e gu pɔ bɔaa ní Amata bɔleo. A bùsu lé bè'æe oin we.

21 A bùsupi kpaalèkɔe á Isailiɔ á buiwa. 22 A bùsupi kpaalè ní gbèlao ní bòmɔ pɔ nè'i á guuɔ sãnu. A ní dile á Isaili bùsudeɔ ũ, í ní da á Isaili buiɔ kpaalè guu. 23 A Isaili bui pɔ bòmɔ ku a guu, we á aà dau kpaalèu. Ma Dii Lua máme má ò.

48

Isaili bùsu kpaalèa

1 Buipíon kè baade ní a tóo. Sèa gugbántoo oi Dã buiɔ a lèe do sé. An bùsu a pā Èteloni zéi e Amata bɔlei. Azaa'enana ní Damasi bùsu lé pɔ kú gugbántoo oi Amata bùsu saeo mé ní bùsu lé ũ gukpe oi.

* 47:1 Zkl 14.8, Zaa 7.38, Zia 22.1 † 47:12 Zia 22.2

² Asee bui i a lee do sé. An bùsu iò naa Dã bui bùsuwa za gukpe e be'ae.

³ Nefatali bui i a lee do sé, iò naa Asee bui p'owa.

⁴ Manase bui i a lee do sé, iò naa Nefatali bui p'owa.

⁵ Eflaiũ bui i a lee do sé, iò naa Manase bui p'owa.

⁶ Lubeni bui i a lee do sé, iò naa Eflaiũ bui p'owa.

⁷ Yuda bui i lee do sé, iò naa Lubeni bui p'owa.

⁸ Bùsu p'ó á kpá Diiwa aò naa Yudaò bùsuwae za gukpe e be'ae. Bùsupi yàasa iò gàsìsuu òaasòsòo lee baasòo (25.000), a gbàa iò sáa ní bui p'ó za gukpe e be'ae. Dii kúkii iò ku guoguo. ⁹ Bùsu p'ó á kpá Diiwapi gbàa iò gàsìsuu òaasòsòo lee baasòo (25.000), a yàasa lee kwi (10.000). ¹⁰ Dii t'òlepi aò de sa'onao p'ó ũe. Gugbântoo oi gàsìsuu òaasòsòo lee baasòo (25.000), be'ae oi lee kwi (10.000), gukpe oi lee kwi (10.000), geomidokii oi lee baasòo (25.000). Dii kúkii aò ku guoguo. ¹¹ Zadoki bui sa'ona p'ó wà ní díle Dii gbàgbana ũò p'ón we. Ké Isailiò zà yáwa, Zadoki buiò zì p'ó Dii dànè kè, aai zã aà yáwa lá Levii buiò kèwao. ¹² Wa Dii t'òle kìnipi kpámá, a kua iò adoa, sa'onao t'òlepi iò naa Levii buiò bùsuwa.

¹³ Levii buiò bùsu iò naa sa'onao bùsuwa. A gbàa iò gàsìsuu òaasòsòo lee baasòo (25.000), a yàasa lee kwi (10.000). ¹⁴ Aasuli yáao, aasuli a leùkpakao, aasuli kpá gbèpàlewao. An bùsupi deñla, ké Dii p'óe yáí.

¹⁵ T'òle p'ó a g'ò yàasa iò gàsìsuu òaasòsòo lee sòo (5.000), a gbàa lee baasòo (25.000). Meewiadeò p'ón we, aa bekpau, aai p'óo dádáũ. Meewiapi iò ku guoguo, ¹⁶ a gbàa ní a yàasao iò sáa. A gola ní golao iò gàsìsuu òaasòsòo lee síiò ní òaa pla ní basòoo (4.500). ¹⁷ Dádákékii iò liaai, a yàasa gàsìsuu òaa do ní blakwio (250). ¹⁸ Bùsu p'ó g'ò iò naa Dii t'òlewa gukpe oi gàsìsuu òaasòsòo lee kwi (10.000), be'ae oi lee kwi (10.000) e a gbàa léu. T'òlepi ble iò de w'élepi zikenao p'òblea ũ. ¹⁹ Isaili bui p'íi guu ò meewia buakenapio b'ou. ²⁰ A Dii t'òle li gudoũ ní meewia p'óo, a gbàa ní a yàasao iò sáa gàsìsuu òaasòsòo lee baasòo (25.000).

²¹ Sea t'òle p'ó de Dii p'ó ũ ní meewia p'owa e à gè p'è á bùsu z'òlewa kpela ní kpeleo iò de kí p'ó ũ. T'òle p'ó kú gukpe oi ní be'ae oio gbàa iò gàsìsuu òaasòsòo lee baasòo (25.000). Kí t'òlepi iò naa t'òle p'ó á bui a kpaalekewa. Dii t'òle p'ó aà kpé aò ku a guu iò ku kí t'òleo zānguo. ²² Levii buiò t'òle ní meewia t'òleo iò ku kí t'òleo zānguo. Kí t'òleo iò ku Yudaò t'òle ní Bēyāmee buiò t'òleo zānguo.

²³ Bui k'iniò p'ón ke: Bēyāmee bui i a lee do se za gukpe e be'ae.

²⁴ Simeò bui i a lee do sé, iò naa Bēyāmee bui p'owa.

²⁵ Isakaa bui i a lee do sé, iò naa Simeò bui p'owa.

²⁶ Zabulni bui i a lee do sé, iò naa Isakaa bui p'owa.

²⁷ Gada bui i a lee do sé, iò naa Zabulni bui p'owa.

²⁸ B'oa Tamaa Gada buiò t'òle lé p'ó kú geomidokii oi a gé Meliba Kadesi íkii, i p'á Egipi zé swai e ísia z'òo. ²⁹ Bùsu p'ó á a kpaaleke Isaili buiòne ní gbelaon we. An baan we. Dii Lua mé ò.

Meewia b'ole

³⁰⁻³¹ Meewiapi b'oleon ke: Wa Isaili buiò t'ókpa b'olepion. * Gugbântoo oi b'ii gbàa gàsìsuu òaasòsòo lee síiò ní òaa pla ní basòoo (4.500). A b'oleò àaòe, Lubeni b'ole, Yuda b'ole ní Levii b'oleo. ³² Gukpe oi b'ii gbàa gàsìsuu òaasòsòo ní òaa pla ní basòoo. A b'oleò àaòe, Yosefu b'ole, Bēyāmee b'ole ní Dã b'oleo. ³³ Geomidokii oi b'ii gàsìsuu òaasòsòo lee síiò ní òaa pla ní basòoo. A b'ole àaòe, Simeò b'ole, Isakaa b'ole ní Zabulni b'oleo. ³⁴ Be'ae oi b'ii gàsìsuu òaasòsòo lee síiò ní òaa pla ní basòoo. A

* 48:30-31 Zia 21.12-13

bɔle àaɓe lɔ, Gada bɔle, Asee bɔle ń Nefatali bɔleo. ³⁵ Bii pɔ liaipi gàsɩsuu òaasɔɔɔ
lee bao plasaie (18.000). Za gɔɔ bee wa me meeɔɔɔɔ, Diikuwe.

DANIELI

Yá pò kú láe bee guu

Danieli lá yá dàale Yuda èwaaso gbẽn síiõ yáwaε. Aa ku gbé pò kí Nebukanεza ní naaa à tàrĩnɔ a bùsuu guuε. Ké aa gò gbãadeɔ ù we, aa gĩ wà Lua náai víε. Lεε 1 e 6 lé Danieli ní a gbẽɔ zĩblea yã'o. Yá beeɔ guu ò Danieli zua nòkusiɔ tòou yá kuu.

Lεε 7 e 12 de wépfungu pò Danieli è gẽn síiõ yá ùε. Wépfungupi ea guu Dii òlɔ Danieliε buipãleɔ gbãable Yudaɔwa e kpala láasai pò bò Lua kíi àò gé bɔi gupuaυ.

Lápi yáɔ de lán Zia yá láwaε. Lápi lé tékpa luanaaikεnaɔgu aa ãiakε wàɔ Lua náai ví e an wẽni léwa, baa ní taasi piio ní ñadama piio. Zea gbãa yáɔ mé kú lápiɔ guu píi.

Danieli gɔa Babeli kia iwa ù

¹ Yudaɔ kí Yoakiũ* kpalablea wè àaɔde guu, Babeli kí Nebukanεza mò koezò Yelusaleũzi. ² Ɔ Dii kí Yoakiũ nàè aà ɔzi ní Lua kpé pɔeɔ, ò à tàò Babiloni bùsuu, a kàle a táakpε láasiu.†

³ Ɔ kíapi ò a be zii Asepenazaε aà mó ní Isaili èwaasona pò aa de kía ge gbãade bui ù, ⁴ gò kefena sãasai pò an ònɔ kà aa yápii dada aaɔ wezε víɔ, gbé pò an dɔa ì káfi àa, mé an gɔi kà aa zikε kibεɔ. Ziiapi mé a Babiloni yá dadané ní a kyóo. ⁵ Kía ñile wà ble pò i ble lá gu lé dɔ liné ní v̄εε pò i mio, wi yádadané e wè àaɔ, bee gbεa aai zikεε. ⁶ Yuda buieɔ kú ní guu, Danieli ní Ananiao ní Misaelio ní Azaliao. ⁷ Ziiapi ní tó lilené. A tɔkpa Danieliε Belasaa, Anania s̄ Sadaki, Misaeli s̄ Mesaki, Azalia s̄ Abedinegoo.

⁸ Danieli zèò a s̄su ké á kía ble ble† ge á aà v̄εε mi à gbãleɔ, ò à zé gbèa ziiawa à blepi to we. ⁹ Lua tò ziiapi gbẽkekè Danieliε, à aà w̄nagwà, ¹⁰ ò a òè: Má a dii ma kía vía ví, asa aàpi mé á pɔblea ní á imiao ñile. Tó à su è n oosisia de ní sáadeeɔla s̄ be? Nyò tó yápi wi ma musu kía aεε. ¹¹ Ziiapi gwana ñile aà laaidɔ Danieli ní Ananiao ní Misaelio ní Azaliaowa, ò Danieli òè: ¹² Yò wápiɔ n zòblenaɔwa gɔɔ kwi ñ gwa. Niliɔ dò sau kpáwá ní íwatεo, ¹³ ní wá lεεũ ní èwaaso pò aale ble doũ ble ní kíaɔɔ, ní kεw̄ε lá ní èwa. ¹⁴ A wèné yá beei, ò à ní tó we e gɔɔ kwi.

¹⁵ Ké gɔɔ kwipi pà, à ní gwá a è aa aafia, aa mekpà de èwaaso kíni pò lé ble doũ ble ní kíaɔɔla. ¹⁶ Ɔ an gwanapi i kía ble ní aà v̄εεo kpámá lɔ, sema dò sau. ¹⁷ Lua èwaaso gbẽn síiõpiɔ gbà dɔa ní wezεo. Aa kyóo ní ònɔ d̄s píi. Danieli s̄ a wépfungu'ea ní nanapoloao d̄s.

¹⁸ Ké wè àaɔ pò kí Nebukanεza ñile wà yádada èwaasopiɔne lé kà, ò ziiapi gẽrĩnɔ aà kíi. ¹⁹ Ké kía faaibòrĩnɔ, ò a è Danieli ní Ananiao ní Misaelio ní Azaliao sáa ví ní guuo, ò aa gò aà íwaɔ ù. ²⁰ Kía yálàlamá ònɔ ní d̄sao píi musu, ò a è aa dè màsokenaɔ ní wezεna pò kú a bùsu guuɔla píi lεε kwi. ²¹ Danieli ku we e Kilusi kpalablea wè s̄éia guu.

2

Nebukanεza nana'oa dúnia kpalaɔ yá musu

* 1:1 2Kia 24.1 † 1:2 2Kia 20.17-18, Isa 39.6-7 ‡ 1:8 Bɔa 34.15

¹ Nebukaneza kpalablea wè plaade guu, à nana'ò'o. Nanapi yá aà kù gbāa, i f̄ i'ò bo. ² Ɔ à mè wà màsokenaɔ ní àsi'onao ní esedeɔ ní saanyādɔnaɔ s̄isi* aa nanapi poloɛ. Ké aa mò aà ae, ³ a òné: Ma nana'ò, nanapi ma kù gbāa. Má ye nanapi àsi d̄s. ⁴ Ɔ aa òè ní Sili yáo aa mè: Adeɔ n d̄s ní aafiao, Zái! Nanapi yá'o wápiɔ n zòblenaɔne, wí a bɔɔlekenɛ. ⁵ Kía òné: Yá pó ma zedò mà kéén ke: Tó i nanapi ní a bɔɔleo omeeo, wa á z̄sɛz̄sɛ, wí á uaɔ ke tufua ũ. ⁶ Tó a nanapi ní a bɔɔleo siumee s̄s, má á kpela maamaae, á gbaɔ e á asea ũ. A nanapi omee sa ní a bɔɔleo.

⁷ Aa èa òè lo aa mè: Kí, nanapi o wápiɔ n zòblenaɔne, wí a bɔɔlekenɛ. ⁸ Ɔ kía òné: Má d̄s s̄asā ké ále yá gage, ké á yá pó ma zedò mà kéé d̄s yái. ⁹ Tó i nanapi omeeo, yá m̄ndopi mé ḡs̄é. A lekpaai à eetomee ní yákpaaɔne e yá ào lile. A nanapi yá'omee, mí d̄s ké á f̄ à a bɔɔleke. ¹⁰ Ɔ aa òè: Kí, gb̄e ku d̄unia guu a f̄ yá pó níle gbeae bee bɔɔlekeo. Kiae ku à yá bee taa gbea màsokenaɔ n àsi'onao ní saanyādɔnaɔwao, baa kía sà gb̄angbooe. ¹¹ Kí, yá pó níle gbeapi z̄i'ũ. Gb̄e a f̄ oneo, sé Lua, mé aà be ku gudoũ ní wá gb̄enazinao.

¹² Yá bee tò kía p̄ p̄, aà za f̄e maamaa, à mè wà Babeli ònao dede pii. ¹³ Ké wà ònao dede yápi kp̄awakè, ò wàle Danieli ní a gb̄é w̄eele wà ní dede. ¹⁴ Ké kía d̄aii gb̄ez̄o Alioki gè Babeli ònao dede, ò Danieli yázedè òè ní làasoo maa, ¹⁵ ò Danieli aà là à mè: B̄yái kía yápas̄ipi d̄ilei? Ɔ Alioki yápi d̄au a siu Danieli. ¹⁶ Ɔ Danieli gè wabikè kíawa aà s̄s ní ḡoo yoo, í gbasaa nanapi bɔɔlekeè. ¹⁷ Ɔ à tà be, à yápi s̄ele siu a gb̄éne Anania ní Misaelio ní Azaliao. ¹⁸ A òné aa wabike Lua Musudewa aà w̄enad̄né nanapi asii yá musu, ké wasu ní dede ní Babeli ònde k̄iniɔ yái.

¹⁹ Gw̄as̄ina Danieli w̄epungu'è, Lua Musude nanapi asii òè, ò Danieli aà s̄aukp̄a à mè:

²⁰ Wà Lua s̄aukpa ḡoo pii,
òme òno ní gb̄ao v̄i.

²¹ I ḡoo ní zaao lile,
ì k̄iaɔ kpa kpalau, ì ní bo,
ì òno da ònaone,
ì d̄sa kpa w̄ez̄naowa.

²² I asiiȳa ní yá pó uleaɔ òné,
a gusia yá d̄s, asa òme ì gupu.

²³ Ma n s̄aukè ma deziɔ Lua,
ma n t̄bò,
asa n òno ní gb̄ao k̄af̄imee.
N yá pó wá gb̄ama d̄au ní siumee,
n nana pó kía ò òlw̄e.

Danieli kía nana bɔɔleke

²⁴ Ɔ Danieli gè Alioki pó kía aà d̄ile aà Babeli ònao dede k̄i, a òè: Nsu Babeli ònao dede. Gemanɔ kía k̄i, mí aà nana bɔɔlekeè. ²⁵ Weḡo Alioki Danieli s̄e ḡeaànɔ kía k̄i, a òè: Ma gb̄é pó a f̄ n nana bɔɔlekenɛ è Yuda z̄iz̄oo guu. ²⁶ Kía Danieli pó w̄i mè lo Belasaa là à mè: Nȳo f̄ nana pó má ò bɔɔlekemee, ní a yáasi polomee? ²⁷ Danieli w̄ewà à mè: Ɔnae ge àsi'onae ge màsokenae ge saanyād̄nae a f̄ asiiȳa pó ní gb̄eapi oneo. ²⁸ Ama Lua ku musu, òme ì asiiȳa'òné. Kí Nebukaneza, Lua yá pó a m̄o zia òne. Nana pó ní ò n liiwa ní w̄epungu pó ní èon ke: ²⁹ Kí, ḡoo pó ní w̄ulea n liiwa, n làasoo tà yá pó a m̄owa, ò

* 2:2 Daa 41.8

Lua pɔ́ ɪ asiiyā ɔ́bné tò n yá pɔ́ a mɔ́ dɔ́. ³⁰ Mapi sɔ́, i ke ma ɔ́nɔ́ mé de dāɔla ɔ́ Lua asiiyāpi òmεεo. A òmεε ké n̄ e n̄ a bɔ́ɔle maε, n̄ɔ́ làasoo pɔ́ kú n n̄ɔ́se guu dɔ́.

³¹ Kí, n gugwà ɔ́ n pɔ́e è n aε lán gbēnazinawa. A zɔ́ɔ, àle tekε mé ɪ to vía gbé kú. ³² Pɔ́pi miá vua tētētεε, aà kua n̄ aà gāsɔ́á ánusue, aà gbεε n̄ aà geleɔ́á mɔ́gotēε, ³³ aà gbáɔ́á mɔ́sie, mé aà gbálaɔ́á mɔ́si n̄ g̃ioε. ³⁴ Gɔ́ɔ pɔ́ n̄le gwa, gbεsie gbòo, i ke gbēε mé kàwàò, ɔ́ à mò pɔ́pi gbála pɔ́ de mɔ́si n̄ g̃io ũ ɔ́ ulò à n̄ wiwi. ³⁵ Zibeezi mɔ́si n̄ g̃io n̄ mɔ́gotēo n̄ ánusuo n̄ vuaò w̃wi g̃ɔ́ɔ, ɔ́ à g̃ɔ́ lán ése m̃sina pɔ́ kú pówεngbēzeuwa. A g̃è n̄ íanao, wi a ia e ɔ́o, ɔ́ gbεsi pɔ́ gbēnazina taapi ulò g̃ɔ́ gbēsisi zɔ́ ũ, à dúnia pà pii.

³⁶ Nanapin we. Kí, wá a bɔ́ɔlekenε sa. ³⁷ Kí, m̃me n̄ kíaɔ kía ũ. Lua Musude n kpa kpalau n̄ ikoo n̄ gbāao n̄ gawio. ³⁸ A gbēnazinao n̄ s̃εanɔ́bɔ́ɔ n̄ bāo n̄ane n̄ ɔ́ziε. Gu pɔ́ aa kuu pii n̄yɔ́ɔ de n̄ kía ũε. M̃me n̄ de mi pɔ́ de vua ũpi ũ. ³⁹ Kpala pāle a bɔ́ n̄ kpe, a ka n̄ pówao. Bee gbεa a àaɔde a bɔ́, i li dúniaa pii. Bee mé mɔ́gotē ũ. ⁴⁰ Kpala síiɔde a m̃ó, aɔ gbāa lán mɔ́siwa, asa mɔ́si ɪ pɔ́pii w̃wi à a tiboε. Lá mɔ́si ɪ pɔ́ w̃wi, màa a kpala káauɔ bāde à n̄ ke déɔdēo. ⁴¹ Lá n̄ gbálao n̄ gbáneɔ è, a gueɔ de g̃i oobobo ũ, a gueɔ de mɔ́si ũ, màa kpalapi aɔ kpaalea, āma mɔ́si gbāa aɔ ku a guue, asa n̄ è mɔ́si yāalea n̄ g̃i kúsaaοε. ⁴² Lá gbáne gueɔ de mɔ́si ũ, a gueɔ de g̃i ũ, màa kpalapi k̃ini aɔ gbāa ṽi mé a k̃ini aɔ kasokaso. ⁴³ Lá n̄ mɔ́si è yāalea n̄ g̃i kúsaaο, màa gbēnazin buiɔ ku we yāalea, āma aa k̃sio, lá n̄ è mɔ́si lí k̃si n̄ g̃ioowa.

⁴⁴ Kíapio gɔ́ɔ Lua Musude a kpala láasai kpá. A midεo mé a g̃ɔ́ buipāleɔ pɔ́ ũ bauo. A kpala káaupio ke déɔdēoε, i n̄ bāde, aapi iɔ ku gɔ́ɔpii. ⁴⁵ Beewa n̄ è gbεsie† gbòo gbēsisiwa, i ke gbēε mé kàwàò, ɔ́ à g̃è mɔ́si n̄ mɔ́gotēo n̄ g̃io n̄ ánusuo n̄ vuaò w̃wi. Kí, Lua Zɔ́ɔde yá pɔ́ a mɔ́ zia òɔnεε. Nanapiá síanaε, mé a bɔ́ɔle náai ṽi.

⁴⁶ ɔ́ kí Nebukanεza w̃le a gbεeu Danieli aε à misiileè, ɔ́ à mè wà aà gba pɔ́, wà tulaletikaè téa. ⁴⁷ A ò Danieliε: Á Luaá diiɔ Luaε, kíaɔ Diie síana. ɔ́me ɪ asiiyā bɔ́né gupuau, asa n̄ f̃ɔ́ n̄ bɔ́w̃εε n̄ asiipio. ⁴⁸ ɔ́ kía Danieli gbà gbāa, à aà gbà pɔ́ɔ dasi, à aà kpà kpalau aàɔ w̃tεε Babeli bùsui, à aà ðile Babeli ɔ́nɔ́nao pii gbēzɔ́ ũ. ⁴⁹ Danieli gbèa kíaawa, ɔ́ à Sadaki n̄ Mesakio n̄ Abεdinegooo ðile Babeli bùsu gbāadeɔ ũ. Danieli sɔ́ a ku kibe.

3

Gbēn àaɔɔ zua mua téu

¹ Kí Nebukanεza táa pi n̄ vuaò lán gbēnazinawa. A lesi gāsissuu bāaɔ, a yāasa gāsissuu soolo. ɔ́ a p̃le Dula guzulεu Babeli bùsuu. ² ɔ́ à lékpāsākè a bùsu gbēzɔ́ɔne aa k̃k̃āaake, kíaɔ, ledamadeɔ, z̃ig̃ɔ́ d̃oanao, gbāadeɔ, ɔ́ulεnao, yákpalekenaɔ, yāg̃ɔ́g̃ɔ́nao n̄ a bùsu kpalablenao pii, aa mɔ́ pɔ́ a pi a p̃lepi sakēi. ³ ɔ́ bùsu gbēzɔ́ɔpio k̃ɔ k̃āaa táapi sakēa yá musu, aa sía a aε. ⁴ ɔ́ kpàwakεna ò bílaε gbáugbāu à mè: Bùsu pii gbéɔ n̄ bui píio, à yá pɔ́ wa ðileé ma. ⁵ Tó a kuu'ɔ́ mà n̄ kuleo n̄ goeo n̄ kúuo n̄ m̃ɔ́nao n̄ k̃ɔ́ pɔ́ɔ pii, à kúle misiile táa pɔ́ kí Nebukanεza pi n̄ vuaò a p̃lepie. ⁶ Gbé pɔ́ g̃i kúlei à misiileè, wa ade zu mua té p̃asi guu g̃ɔ́ε.* ⁷ Ayāmeto tó gbé pɔ́pio ó mà, bùsu pii gbéɔ ge bui píin nò, aai kúle aa misiile vua táapie.

⁸ Gɔ́ɔ bee ɔ́ saanyád̃naeɔ mò Yuda buieɔ k̃malekè, ⁹ aa ò kí Nebukanεzaε: Adeɔ n̄ d̃ɔ́ n̄ aafiao Záai! ¹⁰ Kí, n̄ yād̃ile n̄ mè, tó gbé pɔ́ɔ ó mà, aa kúle misiile táa pɔ́ n̄ pi n̄ vuaοε. ¹¹ N̄ mè gbé pɔ́ i kule misiileèo, wa ade zu mua té p̃asi guue.

† 2:45 Sou 118.22, Isa 28.16, Lom 9.33 * 3:6 Zia 13.15

¹² Tò, Yuda buieo ku, n ní díle Babeli bùsu gbāadeo ũ. An tón Sadaki, Mesaki ní Abedinegooo. Kí, gbépio lí n yāmao, aali zoble n diioneo, mé aali kúle a vua pò pò ní pèleeo.

¹³ O Nebukanēza pò pà maamaa, à mè wà mœ ní Sadakio n Mesakio ní Abedinegooo. O wà mò gbépio kpàwà. ¹⁴ Nebukanēza ní lá à mè: Sadaki, Mesaki ní Abedinegooo, ále gí zoblei ma diione siana yà? Ale gí kúlei vua pò pò má pèlee yà? ¹⁵ Tó á sou mà à kúle misiile pò pò má pípie gò pò a pò ó mà, a maae, āma tó i kúleeò, wa á zu mua té pāsī guu gò. Tāa kpele mé a f̄ à á bò ma z̄i? ¹⁶ Aa wèwà aa mè: Wá yápi zásimao. ¹⁷ Kí, tó wà wá zú mua téu, wá Lua pò wi zobleè a f̄ wá b̄u, i wá b̄o n z̄i. ¹⁸ Baa tó i ke s̄o, ñȳ d̄s̄ ké wá zoble n diioneo. Wá kúle vua pò pò ní pèleeo.

¹⁹ O Nebukanēza pò pà maamaa, à a oa fénkpánzi. A mè wà mua té káfi de lá w̄i kea lee sopla. ²⁰ O a ò a z̄iḡ ḡsa gbāaeone aa Sadaki ní Mesakio ní Abedinegooo yeye aa ní zu mua té pāsipi guu. ²¹ O ḡsapio ní yeye ní ní p̄kasa pò aa daa, ula ní soolo ní tulu p̄i, ò aa ní sé ní zú mua té pāsipi guu. ²² Lá kía yādile pāsipāsī, mé muapi wà maamaa, ò té pusu ḡsa pò aa ní zúpio lè à ní dede. ²³ Gb̄eon āaōpio s̄o aa gè kwè mua té gbāapi guu yeyea.

²⁴ O kí Nebukanēza gbāle à f̄le zè, gili ḡaagu. A a iwao là à mè: Gb̄eon āaō ò wà ní zú téu yeyeaò lò? Aa wèwà aa mè: Māae kí! ²⁵ O à mè: A gwae! Gb̄eon síiò má è. Aa poloa, aale bebe tépi guu, aai lāmao. An gb̄eon síiòde b̄ò lán Lua Néwa. ²⁶ O à s̄ò mua b̄olei à mè: Sadaki, Mesaki ní Abedinegooo, Lua Musude zòblenaò, à b̄ole. O aa b̄ole téu. ²⁷ Bùsu gb̄ez̄oò ní ledamadeo ní z̄iḡ d̄oanaò ní gbāadeo ní kíaò k̄aañzi, aa è tépi i f̄ p̄e wòmáò, an mikā i tékūò, an ula i òkpao. Baa té ḡi kumá seo. ²⁸ O Nebukanēza mè: Wà Sadaki ní Mesakio ní Abedinegooo Lua sáaukpa! A a Malaika z̄i à a zòblena pò aa a náai v̄io suabà. Asa aa ḡi yá pò má díle keie, aa sí wà ga, ké wasu kúle misiile dii p̄aleoneo yái, sema ní Lua. ²⁹ Yá pò má dílen ke: Tó gb̄e Sadaki ní Mesakio n Abedinegooo Lua t̄b̄es̄i, bùsu p̄i gb̄é ge bui kpelen nò, wa aà z̄ez̄e, wi aà ua ke tufua ũ. Asa dii p̄ale a f̄ gb̄é suaba màao. ³⁰ O kía Sadaki ní Mesakio ní Abedinegooo gbà gbāa Babeli bùsuu.

Nebukanēza nana'oa lí yá musu

³¹ Kí Nebukanēza mé lé yáe bee o gbépii, bùsu gbépii ge bui pò kú d̄unia guu piin nò, à mè: Aò kú ní aafiao maamaa! ³² A k̄amagu ké mà dabudabuò ní yāb̄onsae pò Lua Musude k̄em̄eo oé. ³³ Aà dabudabuò z̄o fá! Aà yāb̄onsaeò pāsī. Aà kpala láaa v̄io, aà kiblea aò ku ḡopii.

4

¹ Ma Nebukanēza ké má kú ma be kilikili yákelesai, ² ò ma nana'ò, a tò v̄ia ma k̄u. Kua ma liiwa yá pò má è ní làasoo pò má k̄eò tò s̄o k̄em̄agu. ³ Má díle wà m̄om̄e ní Babeli òn̄oò p̄i aa nanapi b̄olekem̄e. ⁴ Ké àsi'onao ní dabudabukenaò ní saanyād̄oò ní m̄asokenaò mò, ma nanapi yá'oné, aai f̄ aa a b̄olek̄em̄eo. ⁵ Gbez̄ā ò Danieli pò wà ma t̄aa tó kpàè, w̄i mè Belasaa, mò ma k̄i, ò ma nanapi òè. A Lua pò a kua adoa Nisina v̄i. ⁶ Ma mè: Belasaa, òn̄oò gb̄ez̄oò, má d̄s̄ ké ní Lua pò a kua adoa Nisina v̄i, asiiyā lío z̄i'ũ neo. Yá pò má è nana guun ke. N a b̄olekem̄e. ⁷ Yá pò má è ma làasoo guu ḡo pò má w̄ulea ma liiwan ke: Mále gugwa ò ma lí è ze t̄ole guoguo, a les̄i k̄e z̄ai. ⁸ Lípi z̄oòk̄u à gb̄ak̄u e a misona gè z̄o luawa. W̄i lípi e za d̄unia lé léu p̄i. ⁹ A l̄ao k̄ef̄eũ, mé

a ne'i kè zài, a pòblea mò gbépiiwa. Sèa nòbɔɔ ue è a gbáú, mé bǎɔ ì mó pépe a gǔnaɔwa.* Pó wɛnide píi ì ble ewà.

¹⁰ Málɛ yápi e ma làasoo guu gɔɔ pó má wúlea ma liiwa, ɔ ma malaika è à bɔ luabɛ. ¹¹ A lezù gbáugbǎu à mè: A lípi zɔ à né, í a gǔnaɔ boeboe. A a lǎɔ wolo, í a beɔ fáaa. A to nòbɔɔ bàale kɛwà, à to bǎɔ bɔle a lǎu. ¹² Ama à lípi miɔna ní a zǐnaɔ to tɔɔleu, í mɔsi gala kpaè ní mɔgotɛ pɔo sɛu we. Fii a kpawà, iɔ ku sɛu we ní nòbɔɔ. ¹³ Aà mi a liaa, aà làasoo i gɔ lán nòbɔɔ pɔwa e wɛ̀ sɔpla. ¹⁴ Malaikaɔ mé yá pó Lua dǐlepi ò, aà gbépiɔ mé yá pó Lua zèo kpàwakè, ké gbé́ pó kúɔ e dɔ Musude mé iko ví gbɛnazina kpalaɔwa. I gbé́ kpá kpalau lá a yeiwa, baa gbé́ kpɛena se. ¹⁵ Ma kí Nebukanɛza, nana pó má òn we. Belasaa, n̄ a bɔɔlekɛmɛɛ sa, asa ma kpala ɔnɔnae i fɔ a bɔɔlekɛmɛɛo. Nyɔ́ fɔ́, asa ní Lua pó a kua adoa Nisina víɛ.†

Danieli Nebukanɛza nana bɔɔlekɛɛa

¹⁶ ɔ yápi dǐ Danieli pó wǐ mɛ̀ lɔ Belasaawa. Làasoo pó àle ke tò sɔ kèaàgu. ɔ kía mè: Belasaa, n̄su to nanapi yá ní a bɔɔleɔ n víakũo. ɔ Belasaa òè: Ma dii, Lua to nanapi àò de n zangudeɔ yá ù. Lua to a bɔɔle àò de n ibɛɛɔ yá ù. ¹⁷ Lí pó ní è, a zɔɔ mé a gbǎa, a misona zɔ luawa, wǐ e za dúnia lé léu. ¹⁸ A lǎɔ kɛfɛũ, a ne'i kè zài, a pòblea mò gbépiiwa. Sèa nòbɔɔ ku a gbáú, mé bǎɔ ì mó pépe a gǔnaɔwa. ¹⁹ Kí, n̄mɛ ní lípi ù. N iko zɔɔ mé ní gbǎa ví. N zɔɔke gbǎ zɔ luawa, n kpala ɔtà e dúnia léwa. ²⁰ Kí, n malaikae è à bɔ luabɛ à mè: A lípi zɔ, i lípi ke kélékɛle, āma à a miɔna ní a zǐnaɔ to tɔɔleu. A mɔsi gala kpaè ní mɔgotɛ pɔo sɛu we, fii i kpawà, iɔ kú ní sɛanɔbɔɔ e wɛ̀ sɔpla.

²¹ Kí, a bɔɔlen ke. Yá pó Musude dǐle ma dii kía yá musun ke: ²² Wa n ya wà n bɔ gbɛnazinaɔ guuɛ, níɔ kú ní sɛanɔbɔɔ, níɔ sɛ ble lán zuwa, fii i n gbɛ. Nyɔɔ ku màa wɛ̀ sɔpla e n̄ ge n̄ dɔ ké Musude mé iko ví gbɛnazina kpalaɔwa, mé ì gbé́ kpá kpalau lá a yeiwa. ²³ Lá à mè wà limiɔna ní a zǐnaɔ tó, bee mè tó n Lua dɔ̀ ikode ù, a ea n kpa kpalau. ²⁴ Ayāmeto kí, ma lɛdamae bee ma. Kɛ n duunawa, níɔ yāke a zéwa. N n yāvāikɛa tó, níɔ gbɛkɛkɛ taasideɔne, n namablea i gɔɔ ga yɔɔ.

²⁵ Yápiɔ kí Nebukanɛza lè píi. ²⁶ Mɔ kuɛpla gbɛa àle bebe a be kpé zɔɔ musu Babeli. ²⁷ ɔ à mè: Babeli zɔɔ pó má kàle ma kiblekii ùn keo lò? Má kàle ní ma iko gbǎao ma kíake gawi yáie. ²⁸ E yápi àò gé bɔi kía léu, lɔɔe bɔ luabɛ à mè: Kí Nebukanɛza, yá pó wa ò n musun ke: Wà n bɔ kpalauɛ. ²⁹ Wa n ya wà n bɔ gbɛnazinaɔ guuɛ, níɔ kú ní sɛanɔbɔɔ, níɔ sɛ ble lán zuwa. Nyɔɔ ku màa wɛ̀ sɔpla e n̄ ge n̄ dɔ ké Musude mé iko ví gbɛnazina kpalaɔwa, mé ì gbé́ kpá kpalau lá a yeiwa. ³⁰ Wegɔɔ yá pó wa ò Nebukanɛza musu kè. Wà aà yà wa bɔ gbɛnazinaɔ guu, à sɛ blè lán zuwa, mé fii aà gbɛ̀. Aà miká gè gbǎ lán kúu káwa, aà ɔkɔɔ gbǎ lán bǎ ɔkɔɔwa.

³¹ Ké wɛ̀ sɔplapi pà, ma Nebukanɛza ma wesè ma musu gwà, ɔ ma su ma laaiwa. ɔ ma Musude sáaukpà, ma Gɔɔpiide tɔbɔ, ma beɛɛ dɔ̀è. Asa aà kíake láaa vío mé aà kpala ìɔ ku gɔɔpiie. ³² Gbé́ pó kú dúnia guuɔ píi deɛ pɔe ùo.‡ I ke lá á yeiwa ní gbǎade pó kú musuɔ ní gbɛnazina pó kú tɔɔleɔ. Gbɛ́e lí fɔ́ kpàèò, gbɛ́e lí fɔ́ òè: Bó níle ke weio.

³³ Gɔɔ pó ma su ma laaiwa, ɔ ma ea su ma kíakegawiu ní beɛɛo ní zɔɔkeo. Ma ìwaɔ ní ma bùsu gbǎadeɔ ma gbɛa, aa ma kpa kpalau, ɔ ma iko dè a káua.

* 4:9 Mat 13.32 † 4:15 Daa 41.38 ‡ 4:32 Isa 40.17

³⁴Ma Nebukaneza mále musu Kía sáaukpasa, mále aà kpela, mále aà tɔɔ, asa aà yákeaɔ maa píie, ɔ yáke a zéwa. A fɔ gbé pɔ í azía se lesí busa.

5

Yá pɔ wa kè gtwa

¹Kí Balazaa a bùsu gbāadeɔ sɔsi dikpe blewa gbēɔn òaa sɔo, ɔ àle vɛemirɔ. ²Ké aà pɔ kè ípiwa na, à mè wà mɔ́ ń vua imibɔɔ ń ánsu imibɔ pɔ́ a dezi Nebukaneza sèle Lua kpéu Yelusaleũ, à imið, aàpi ń a bùsu gbāadeɔ ń a nao ń a nɔ pɔ́ i mɛsɛdilenéɔ. ³Ɔ wà mò ń imibɔpiɔ, aale imið. ⁴Aale vɛemi, aale táa pɔ́ wà ń ké ń vuao ń ánsuo n mɔgotɛo n mɔsio n lío ń gbɛo sáaukpa. ⁵Wegɔ gbēnazina ɔ̀bò filia íi, àle lákè kibe gí pɔ́ wà bɔ̀bɔkèwàwa. Kía ɔpi è, àle lákè, ⁶ɔ aà làasoo tò sɔ̀ kèaàgu. Aà oa ɔ̀kpà, aà wopɛkɔ̀ bùsa, ɔ aà gbázina lù. ⁷A wii gbāa lè à mè wà mɔ́ ń àsi'onao ń saanyādɔ̀nao ń māsokɛnao. Ɔ a ò Babeli ɔ̀nɔnapiɔnɛ à mè: Gbé pɔ́ wèsāe bee kyokè à a bɔ̀lekèmɛɛ, má gomusu tɛa ń vua yàbaao daè, i gɔ ma bùsu gbāadeɔ àaɔde ũ. ⁸Ké kía ɔ̀nɔnapiɔ gè m̀pii, ɔ an gbēe i fɔ wèsāpi kyokè à a bɔ̀lekè kíeo. ⁹Sɔ̀ èa kè kí Balazaagu maamaa, aà oa èa ɔ̀kpà, mé aà bùsu gbēzɔ̀ɔ̀ gɔ̀ bíli guu.

¹⁰Ké kía na kía ń bùsu gbēzɔ̀ɔ̀ zɔa mà, à gènzɔ̀ bɛblekpɛu à mè: Adeɔ n dɔ́ ń aafiao Záai! Nsu to n làasoo n pɔ́ yao, n̄su n̄ n oa ɔ̀kpao. ¹¹Gbēe ku n bùsuu la, a Lua pɔ́ a kua adoa Nisina vɛ́. N dezi Nebukaneza gɔ̀ wa è a laai vɛ́ ń wɛzɛo ń ɔ̀nɔ lán Luawa. N dezi aà ðile wɛzɛnao ń àsi'onao ń saanyādɔ̀nao ń māsokɛnao gbēzɔ̀ ũ. ¹²Aà ɔ̀nɔ ń aà dɔ̀ao pāsí, i yápii maɛ. I nanao bɔ̀leke, i yá zí'ũ yáasi polo ń yá'iao. Aà tón Danieli. Kía tɔ̀kpàè b Belasaa. N aà sɔ̀si sɔ̀, i yápi bɔ̀lekɛnɛ.

¹³Ké wà mò ń Danielio kíapi kíi, ɔ a òè: Mmɛ ń zìzɔ́ pɔ́ wí mɛ Danieli, ma dezi b̀ò Yuda bùsuu ũa? ¹⁴Má mà wà mè ń Lua Nisina vɛ́, ń laai vɛ́ ń wɛzɛo ń ɔ̀nɔ gbāao. ¹⁵Wà m̀mɛ tía ń ɔ̀nɔnao ń àsi'onao aa wèsāe bee kyokɛ, aai a bɔ̀lekɛmɛɛ, āma aai fɔo. ¹⁶Má mà ni fɔ̀ n̄ yáɔ bɔ̀leke, ni fɔ̀ n̄ yá'iao polo. Tó n fɔ̀ n wèsāe bee kyokè ń a bɔ̀lekèmɛɛ, má gomusu tɛa ń vua yàbaao danɛ, ní gɔ ma bùsu gbāadeɔ àaɔde ũ.

¹⁷Ɔ Danieli òè: Nyɔ n gbaɔ kúa, ní asea ke gbēpálee. N beeo má wèsāpi kyokɛnɛ kí, mí a bɔ̀lekɛnɛ. ¹⁸Kí, Lua Musude mé kíake ń zɔ̀keo ń gawio ń bɛɛɛo kpà n dezi Nebukanɛzawa. ¹⁹Lá à aà sè lesí màa, gbépii aà vɛ́a vɛ́, aai misiileè, bui pii ge yá'oa bui piin nò. Gbé pɔ́ a ye de, i aà deɛ. Gbé pɔ́ a ye bɔ, i aà bɔɛ. Gbé pɔ́ a ye gba gbāa, i aà gba gbāa. Gbé pɔ́ a ye késā, i aà késāe. ²⁰Ama ké à azía sè lesí mé aà swá yíaa mé à zazakù, ɔ Lua aà b̀ò kpalau, à aà gawi k'è. ²¹Wà aà ya b̀ò gbēnazinao guu, aà làasoo gɔ̀ lán ǹbɔɔwa. A kú ń saeo, à sɛ̀ blè lán zuwa. Fii aà gbè, ɔ a dɔ̀ sa ké Lua Musude mé iko vɛ́ gbēnazina kpalawá, mé i gbé pɔ́ a yei kpa kpalau. ²²Mpi sɔ̀ Balazaa, aà tɔ̀n̄nan n ũ. Baa ké ń yápio dɔ́ pii, ni nzía busao. ²³N lè'è Dii Musudewa. N tò wà mò ń aà kpé imibɔɔ, ɔ mpi ń n bùsu gbēzɔ̀ɔ̀ ń n nao ń n nɔ pɔ́ ni mɛsɛdilenéɔ a vɛemìð, ɔ n táa pɔ́ wa kè ń vuao ń ánsuo ń mɔgotɛo ń mɔsio ń lío ń gbɛo sáaukpà, pɔ́ pɔ́ aali gu'eo, aali yāmao, mé aa dɔ̀a vɛ́o. N wēni ń n ziao ku Lua ɔ̀zɛ, ɔ ni aà kpɛlao. ²⁴A yáí a tò ɔpi mò wèsāpi kè.

²⁵Yá pɔ́ ɔpi kèn ke: Mɛnɛ, mɛnɛ, tekeli, pɛesi.* ²⁶Yápio b̀olen ke: Mɛnɛ mè Lua n kpalablegɔ̀ɔ̀ n̄ao, à a lezè. ²⁷Tekeli mè wà n gbia legwà kiloowa, wa è ni kiloo sɛo. ²⁸Pɛesi mè wà n kpala kpaale Medɛo ń Pɛesibnɛ.

* 5:25 Bee mè nao, nao, gbia legwà, kpaale.

²⁹ Balazaa yá'ò, ò wà gomusu tēa ní vua yàbaao dà Danieli,† wà kpàwakè wà mè, aà bùsu gbāadeo àaōden aà ũ. ³⁰ Gwāasin doupi guu ò wà Babiloni kí Balazaa dè.

6

Danieli zua nòomusuo tòou

¹ Mède bui pò wí oè Daliusi mé zòle aà gbèu a wè bàao ní plaode guu. ² A kà Daliusigu à bùsu gbāadeo dile gbèon basoolo, ò à ní díledile a bùsuu píi. ³ A ledamadeo dile gbèon aao an dōanao ũ. Danieliá gbèon aao pio doe. Bùsu gbāadeo ì ní yáo séle siu ledamadepione, ké aasu ásooke kíao yái. ⁴ Danieli òno gbāa de ledamade kíniò ní bùsu gbāadeola píi, ò kía zèò à aà dile a bùsu gbèzō ũ. ⁵ Ō ledamade kíniò ní bùsu gbāadeo lé zeweele wà yāe ewà kpala pò a blèpi yá musu, āma a taae vīo, aai yāe ewào, asa a náai vī a yākea guu píie. Ili pākpa yāeio, ili zā yāewao. ⁶ Ō aa mè: Wá yāe e Danieliwa bauo, mé i ke aà Lua sísia yá musu bàasio. ⁷ Ō ledamade kíniò ní gbāadeo kō náaa aa gè kía lè aa mè: Kí Daliusi, adeo n dō ní aafiao! ⁸ Wá bùsu dōanao ní kíao ní zīgō dōanao ní gbāadeo ní ledamadeo n ní iwao píi, wa lekpaai wá è a maa n yāe bee dilee, ní tó wà zikewà. E gōo baakwi léu gbé pò sù wabikè diiewa ge gbēnazinan nò, mé i ke nime à wabikēmao, wa ade se zu nòomusuo tòou. ⁹ Kí, yápi dile sa, ní n tó da lāe beeu, ké gbēe su lileo yái. Iò de Mèdeo ní Peesio ikoyā pò wa fō a bādeo ũ. ¹⁰ Ō kí Daliusi yápi dile à a tó dālau.

¹¹ Ké Danieli mà wà yápi dile, à tà be. Aà kpea pò kú kpé musu fenentio boaa ní Yelusaleūo wēwēa. Ō à kùle wabikè Luawa à aà sáaukpà, lá ò ke lá gu lé dō gēn aao'aaōwa. ¹² Ō gbépio mò síaazi, aa è àle wabike Luawa, àle kulekeè. ¹³ Ō aa gè kía lè yá pò a dílepi musu aa mè: N yādile n mè e gōo baakwi gbé pò wabikè diiewa ge gbēnazinan nò, mé i ke n bàasio, wa ade se zu nòomusuo tòoue. Kía mè: Yápi sea vīo, à gō Mèdeo ní Peesio ikoyā pò wa fō wà a bādeo ũe. ¹⁴ Ō aa òè: Yuda bùsu zìzo Danieli lí n yādao ge yá pò ní dílepi. Iò wabike Luawa lá gu lé dō gēn aao'aaōe. ¹⁵ Ké kía yápi mà, à kèè Ìi maamaa. A zèò à Danieli suaba, ò àle aà boa zé weele e íatē gè gèò kpéu. ¹⁶ Ō gbépio kō náaa aa mò kía lè aa mè: Kí, ní Mèdeo ní Peesio ikoyā dō, wà mè yá pò kía díle ní yá pò à giio lileo vīo. ¹⁷ Ō kía mè wà mó ní Danielio wà aà zu nòomusuo tòou. Kía ò Danieli: N Lua pò niò kuléè gōpii n bō!

¹⁸ Ké wà aà zù tòopiu, wà gbè se tà tòopile, ò kía seelakèwà ní a tāanao ní a bùsu gbāadeo tāanao, ké gbēe su yāe lile Danieli musuo yái. ¹⁹ Ō kía tà be, à gī pòblei gwāasina bee, mé i a noee gbèao. I fō i'òo. ²⁰ Ké gu dō, guwe lé ké, ò kíapi fēle gè nòomusuo tòopi kíi kpakpa. ²¹ Ké à sò tòopii, à lezù Danielizi ní pōsiao à mè: Danieli, Danieli, Lua bēe zòblena! N Lua pò niò kuléè gōo píi fō n bō nòomusuo lézia? ²² Danieli wèwà à mè: Lua n dō ní aafiao Zāai! ²³ Ma Lua a Malaika zì, à mò nòomusuo lé kùaa, aai ma kē'iao, asa ma kēe yāesaide ũe. Kí, mi taaee kene ziio. ²⁴ Kía pō kēna maamaa, ò à mè wà Danieli bō tòopiu. Ké wà aà bō, wi aà gue e à kē'iao, ké a Lua náai vī yái. ²⁵ Ō kía mè wà mó ní gbé pò yādò Danieliwao, ò wà ní zuzu tòopiu sō ní ní nēo ní náo. E aao gé zīle lei, nòomusuo ní gbá aa ní kūkū, aa ní wá wīwi píi.

²⁶ Kí Daliusi lakē gbé pò kú a bùsu guuone píi, bui píin nò, à mè: Aò kú ní aafiao maamaa! ²⁷ Ma yāe bee dile ma bùsu gbépiiē. Aao Danieli Lua vīa vī, aai misiilē. Asa Lua bēe pò kú gōopiin aà ũ. Aà kpalaá kpala láasaie, mé aò

† 5:29 Daa 41.42

kible gɔɔpiie. ²⁸ I gbé suaba, i ní bɔ. I dabudabuɔ ní yābɔnsaεɔ ke musu ní zīleo. Ɔme Danieli bɔ̀ nɔ̀musuɔ lézī. ²⁹ Danieli gbāa'è Daliusi kiblegɔɔ ní Pɛesi bui Kilusi kiblegɔɔo.

7

Danieli wépfungu'ea wàì mèn sīiŋ yá musu

¹ Babeli kí Balazaa kpalablea wè séia guu ɔ Danieli wépfungu'è, à yāe è a làasoo guu gɔɔ pɔ́ á wúlea a liiwa, ɔ à wépfungupi yá kè láu, à a yá mideɔ ò. ² Danieli mè: Mále gugwa wépfungu'ea guu gwāasina, ɔ ma luabe íana è mèn sīiŋ, aale fele ísia zɔɔa. ³ Ɔ wàì zɔɔ mèn sīiŋ bɔ̀le ísiau, an bui dodoa kɔε.* ⁴ A séia bɔ̀ nɔ̀musuwa, a kúu gāsiaɔ ví. Ké mále gwa, wà aà gāsia wòlowà, ɔ wà aà se zè gbá pla lán gbēnazinawa, ɔ wà gbēnazina sɔ̀ dè. ⁵ Ɔ ma wàì plaade è, à bɔ̀ maiwa, a gengesekea, gbātēewa mèn àaɔ kpa aà lézī. Ɔ wa òè aà fele nɔ̀ so maamaa. ⁶ Bee gbea ma gugwà, ɔ ma wàì pāle è, à bɔ̀ gbeaanawa.† A gāsia ví a kpesea mèn sīiŋ, mé a mi sīiŋ. Wà aà kpà kpalau. ⁷ Bee gbea ké mále gugwa wépfungupi guu gwāasina màa, ma wàì sīiŋde è, i to vía gbé kú e sɔ̀ kē adegú. Aà gbāa sáa vío. Aà swaaá mɔsie mé a zɔɔ, i pɔ́ só ò à wíwi, i ɔzɔ a kīni pɔ́ gòwa. A adoa ní wàì pɔ́ dāaεε. A kóba kwi.‡ ⁸ Ké mále làasookε aà kóbapio yáwa, ma kóba pāle è nénannɔ, àle bɔ́ ní guu, ɔ kóba káau mèn àaɔ wòlo, aa gubòè. Má è kóba nénapi wé ví lán gbēnazinawa. A lé ví b, iɔ wala yā'o.§

⁹ Ké mále gwa màa, má è wà kiblekilaɔ kàle,* ɔ Mae Zie mò zīle. Aà pɔkasao de púntaitai, mé aà mikā de lán sá zu'oa káwa.† Aà kiblekila le té bɔ́ mé a wuluuɔ lé pipi lán tévuawa. ¹⁰ Té swa bɔ̀ aà zīe, àle bàale aà ae. Gbēɔn òaasɔɔo leε òaa sɔɔo lé aà iwa ble, mé gbé pɔ́ sí aà aeɔ kà miliŋ basɔo.‡ Yákpalekenao zòle, ɔ wà láo wèwē.§ ¹¹ Ma gí lé gwa walayā pɔ́ kóbapi lé o yái, ɔ ma gí lé gwa e wà gè wàipi dè, wà aà ge tɔ̀bzè wa se zù téu. ¹² Wà wàì pāleɔ bɔ̀ kpalau, āma wi ní wēni bɔo e gɔɔewa.

¹³ Ké mále gugwa gwá wépfungupi guu màa, ma pɔ́ è lán gbēnazinawa, àle mó luabepuanau.* Ké à kà, ɔ wà aà kpán'aekè wà gè ò Mae Zipi kíi. ¹⁴ A aà kpà kpalau, à iko kpàwà ní gawio, ɔ gbépii kùleè, bùsu pii gbé ge bui piin nò. Aà iko aɔ ku gɔɔpiie, a láaa vío, mé aà kpala a mide bauo.†

Wépfungupi bɔ̀le

¹⁵ Ma Danieli ma pɔ́ yà. Yá pɔ́ mále e ma làasoo guu tò sɔ̀ kèmagu. ¹⁶ Ma sɔ̀ gbé pɔ́ ze weɔ doi, ma yápio síana gbèawà pii. Ɔ à yā'òmεε à yápio bɔ̀lekèmmεε. ¹⁷ Wàì zɔɔ mèn sīiŋpiá kpala mèn sīiŋ pɔ́ aa bɔ́ dúnia guuε. ¹⁸ Ama Musude gbéɔ mé aa kpala si aa ble, aaiɔ ví gɔɔpii, aɔ láaa vío.‡ ¹⁹ Bee gbea má ye síana dɔ̀ wàì sīiŋde yá musu. A adoa ní wàì kīniε, i to vía gbé kú deńla. Aà swaaá mɔsie, aà ɔkɔá mɔgotēe, i pɔ́ só à wíwi, mé i ɔzɔ a kīni pɔ́ gòwa. ²⁰ Má ye kóba mèn kwi pɔ́ kú aà miwaɔ yáasi dɔ̀ bɔ́ ní kóba pɔ́ bɔ̀ ɔ kóba mèn àaɔ wòlo aa gubòè. Kóbapi wé ví ní léo, i wala yā'o mé aà zea gbāa de a kīniɔla. ²¹ Ké mále gwa, kóbapi lé zīka ní Lua gbéɔ, àle ní fu.§ ²² Ɔ Mae Zipi mò yānakpà Musude gbépiowa, asa kpala gɔ́a Lua gbéɔ pɔ́ ũ gɔɔ mé kà.*

* 7:3 Zia 13.1, 17.8 † 7:6 Zia 13.2 ‡ 7:7 Zia 12.3, 13.1 § 7:8 Zia 13.5-6 * 7:9 Zia 20.4 † 7:9 Zia 1.14 ‡ 7:10 Zia 5.11 § 7:10 Zia 20.12 * 7:13 Mat 24.30, 26.64, Zia 1.7, 13, 14.14 † 7:14 Flp 2.9-11, Zia 11.15 ‡ 7:18 Zia 22.5 § 7:21 Zia 13.7 * 7:22 Zia 20.4

²³ Wa òmεε wà mè: Wàì mèn sîiðdepiá kpala sîiðde pò a bò dúnia guue. A adoa ní kpala kíniòε, a da dúniaa píi, i òzòwà, i wíwi. ²⁴ Kóba mèn kwipioá kpalapi kía gběon kwi† pò aa kibleòε. Kía pò dodoa ní a káauò a fele ní gbea, i kía gběon àaòpio bò kpalau. ²⁵ A Musude toběesi,† a gbãamò aà gbéonε, a wεεε à gòòò ní yá pò Lua díleo lile. Wà Lua gbéò nàè aà òzì wè àaò ní kíniò.§ ²⁶ Ama yákpalekenao zòle aa aà bò kpalau, aai kpalapi midε míomio e gòòpii. ²⁷ Wa dúnia kpalao píi kíake ní ikoo ní zòòkeo kpa Musude gbéowa.* Aà kpalapiá kpala láasaie,† mé kpalablenao kúleè aa misiileè nípii. ²⁸ Yápi lén we. Ma Danieli, ma láasooò tò sò kèmagu maamaae, ma oa òòkpà, ò má yápi kúa ma nòseu.

8

Sāsakao sòlekea ní Blesanao

¹ Balazaa kpalablea wè àaòde guu ma Danieli ma wépfungu'è a pò má è káau bàasi. ² Mále gugwa ma wépfungu'eapi guu, ò má è má kú kibe Susa wéleu Elaũ búsuu. Má kú swa pò wí mε Ulai sae. ³ Ma wesè ma gugwà, ò ma sāsakao è zea swapi le. A kóba pla. Aa gbàa, āma ado gbàa de adoa, a pò pò gbàapi bò gbezāε. ⁴ Ma sāsakaopi gwà, àle s̄ dada be'ae oi ní gugbāntoo oio ní γεomidòkii oio, àle kóbamale. Nòbòε a f̄ zε à aà dāo, mé gbēε a f̄ ní bò aà òzìo. Iò azia pòeā keε, ò à azia dī.

⁵ Mále láasooke yápiwa, ò ma blesana è, à bò be'ae oi à mà dúniaa píi, aà gbá i k̄a tòlewo. Kóba zòò do aà wé taau. ⁶ A gè sāsakao pò zea swalepi k̄ii, ò à kúu'ò à sùwà n pòkūma pāsio. ⁷ Má è, ké à sùwà ní pòf̄εo màa, à aà gbègbē à aà kóba mèn plapio è'ε, ò sāsakaopi i f̄ kaakaanakèo. Blesana aà se nè à òzòwà, gbēε i f̄ aà bò aà òzìo. ⁸ ∩ blesana azia dī, āma ké à pèle maamaa, aà kóba zòòpi è, ò kóba p̄aleò bò kpa mèn s̄iiò a gēε ũ, an lé dòdò dúnia gola s̄iiòwa.

⁹ Kóbapio do ḡonakè nénannò, ò à zòòkù maamaa. A gè γεomidòkii oi ní gukpe oio ní búsu kefena oio. ¹⁰ A zòòkù è a gè pè luabe zīgòòwa, ò à ní saanaeò kwè z̄ile* à òzòmá. ¹¹ A azia dī à saákpà ní zīgòpio Kíao. A sa pò w̄o owà lá gu lé do m̄ide, à aà kúkii kè bezia ũ. ¹² Wà zīgòpio nàè a òzì ní sa pò w̄o o lá gu lé do tàae pò wa kè yáí, ò à síana p̄ale z̄ile. Yá pò a kè píi à saasè. ¹³ ∩ má mà malaika lé yā'o, ò malaika p̄ale aà là à mè: Wépfungu'ea yápi aò gé e bòε ni? Sa pò w̄o o lá gu lé do yápi ní tàae pò a yá a dimáo ní Lua kpé kpaamáo ní òzòa zīgòpiowao. ¹⁴ ∩ a òmεε: Aò gé e gòò òaa kuedo ní basòooε (2.300) sa'oa kòò ní oosio gbea, Lua kpé i gbasa bò maa.

Wépfungu'eapi bòlekea

¹⁵ Gòò pò ma Danieli mále wépfungupi e màa, mále zεwεεle mà a yáasi d̄ò, ò ma pòε è zea ma ae, à bò lán ḡεwa. ¹⁶ ∩ ma gbēnazina lòò mà bòa Ulaii. A lezù à mè: Gablieli,† wépfungu pò gbépi è bòolekèè. ¹⁷ A sòmazi ma zek̄ii. Ké àle m̄ò, iwāa kà ma pòa, ò ma wule ma gbεeu. A òmεε: Gbēnazin né, òȳò d̄ò ké wépfungu pò ní è de dúnialaagòò yá ũε. ¹⁸ Gòò pò àle yā'omεε, i ma kú gbāa, má wúlea ma gbεeu. ∩ à onàa à ma fele à ma zε. ¹⁹ A mè: Mále yá pò a m̄o luapòkūmabòbòma gòògbezāzì onεε, asa dúnialaagòò yáε. ²⁰ Sāsakao kóba mèn plaade pò ní èpi de M̄edeo ní P̄eesi kíao ũε. ²¹ Blesana s̄ò Ḡelesi kpalae, kóba zòò pò do aà wé taau mé

† 7:24 Zia 17.12 † 7:25 Zia 13.5-6 § 7:25 Zia 12.14, 13.7 * 7:27 Zia 20.4 † 7:27 Zia 22.5
* 8:10 Zia 12.4 † 8:16 Luk 1.19, 26

a kía sèia ũ. ²² Kóba mèn síiṣ pò b̀̀le kóba pò è g̃e ùpibá kpala mèn síiṣ pò a b̀̀le aà bui guuɔɛ, áma an gbãa a kaaàwao.

²³ An kpalablea gɔɔgbɛzãzi, tó an tàaekɛa lé kà, kía oapãside kɔnikɛ a fɛlɛ. ²⁴ Aà gbãa a káfí, i kɛ ní aàzla gbãao no. Aà pɔkaalɛa a dimá. Yá pò a kɛ pii a b̀̀lɛiɛ, a g̃sa gbãao ní Lua gbéɔ d̃ɛnz̃. ²⁵ Aà kɔni guu aà mɔafili a b̀̀lɛiɛ, iɔ dile a ka. Tó gbéɔ yãe daao, ò a ní d̃ɛnz̃ dasidasi, i fɛlɛ ní kíaɔ Kíao. Wa aà kaalɛ, áma gb̃nãzina ɔ no.

²⁶ Sa kɔɔ ní sa oosio ogɔɔ wépungu pò ní èà síanaɛ. Yápi ká láu, asa a kegɔɔ zãɛ. ²⁷ Ma Danieli ma ỹɛɛ làa, ò ma gyãkè gɔɔpla. Ké ma fɛlɛ, ma ɛa zíkè kíe. Wépungu pò má èpi yá dia, mi a b̀̀lɛ d̃o.

9

Danieli wabikɛa Luawa

¹ Aasuelu né Daliusi, Mɛɛɛ bui, kpalablea Babiloni bùsuu wè sèia guu, ² ma Danieli ma yá pò Dii ò ànabi Zelemiɛ* è taalau à mè, Yelusaleũ a g̃ɔ bezia ũ wè bàãkwie. ³ Ɔ ma aedò Dii Lua kúkiwa ma kulekèè, ma wabikèwà ní lɛyeo, má z̃lɛa tufua ní zwãnkasaɔ daa. ⁴ Ma wabikè Dii ma Luawa, ma a gbéɔ duunaɔ òè. Ma mè: N yá na Dii Lua. N z̃o, ni to ṽia ní kú. Niɔ n bàa kua ní gbé pò yenzi aal̃ misiile yá pò ní d̃lɛɔnɛo k̃ua gb̃kɛ guu. ⁵ Wa duunakè wa yãvãikè. Wa tàaekèɛɛ, wa zãɛ yáwa. Wa bɔ yá pò ní d̃lɛɔ ní n ikoyãɔ kpɛ. ⁶ N zòblena ànabiɔ yã'ò wá kíaɔnɛ ní wá kpalablenãɔ ní wá deziɔ ní wá bùsu gbéɔ pii ní n tó, ò wi n yãmao. ⁷ Dii, ní maa. Wápiɔ s̃o wa g̃ó ní wíio gbã, wá Yelusaleũdeɔ ní Yudaɔ pii ní Isaili pò kú kãio ní Isaili pò kú zã bùsu pò n ní fáaau an bɔa n kpɛ yáio pii. ⁸ Dii, wí wá kú duuna pò wá kèɛ yáí, wápiɔ ní wá kíaɔ ní wá kpalablenãɔ ní wá deziɔ. ⁹ Dii wá Lua, baa ké wa zãɛ yáwa, ní sósobi ṽí ní sùuuo. ¹⁰ Dii wá Lua, wi misiilɛnɛo, wi té ikoyã pò ní dà n zòblena ànabiɔnɛ aa òw̃ɛɔz̃io. ¹¹ Isailiɔ pii pà n ikoyã, aa g̃i n yãmai. Ɔ n láaikèwá ké wa duunakèɛ yáí, lá ní ò n zòblena Mɔizi ikoyã láuwa. ¹² N yá pò n mè a wá le kèw̃ɛ ní wá d̃oanao. N yãyãwá, wi yá pò Yelusaleũ lè taa e d̃unia guu yãao. ¹³ Wá Lua, yápi wá lé lá a yá kú Mɔizi ikoyã láuwa,† kási wi n k̃i wɛɛlɛo, wi mikè wá duunaɔwa wa laaidò n síanawao. ¹⁴ Dii wá Lua, n wetè wá yáí, ò n yápi yãwá, asa n yá ò na n yãkɛa guu piiɛ, ò wi n yãmao. ¹⁵ Dii wá Lua, n wá gbé pò de n gbé ũ b̀̀le Egipi ní n g̃sa gbãao, n tɔbò lá a ku e ní a gbãowa. Wa duunakè, wa tàaekèɛɛ.

¹⁶ Dii, lá n yãkɛaɔ maa pii, ò n pɔk̃uma ní n pɔf̃eo wee n wéle Yelusaleũ ní n gbèsis̃iowa sa, asa Yelusaleũ ní wá gbé pò de ní gbé ũ gò láanipɔ ũ gbé pò liaawáz̃ionɛ piiɛ wá duuna ní wá deziɔ yãvãikɛao yáí. ¹⁷ Wá Lua, mapi n zòblena wabi pò mále kɛma si sa ní ma w̃na wiio. N kúki pò gbòo gwa n tó yáí. ¹⁸ Ma Lua, swákpa ò ma yãma. Wéɛ ò wéle pò n tó kuwà bezia gwa. I kɛ wá maakɛa yáí wále wabikɛimao, n sósobi z̃o yáíɛ. ¹⁹ Dii, ma yãma! Dii, sue! Dii, swáɛ ma yáí, ní kɛ kpakpa! Ma Lua, ñsu g̃g̃ɛo n tó yáí, asa n tó d̃o wélepi ní n gbéɔwae.

Wè sopla lɛɛ bàãkwie yá

²⁰ Gɔɔ pò mále yã'o màa, mále wabikɛ, mále ma duuna o ní ma gbé Isailiɔ pòɔ, mále sùuugbɛa Dii ma Luawa aà gbèsis̃i yá musu, ²¹ ké mále wabikɛ màa, Gablieli,‡ gbé pò má è wépungu'ea guu yãapi ṽua m̀̀ ma k̃i sa oosi ogɔɔ. ²² A

* 9:2 Zel 25.11, 29.10 † 9:13 Iko 11.28, 28.15-68 ‡ 9:21 Luk 1.19, 26

yá'òmee à mè: Danieli, ma bɔ mɔma ké mà ní wé kēnee, n dɔa i káfi. ²³ Ké n na wabikeawa, Lua sinnɔ, ɔ ma mɔ oine, asa aà gbé yenziden n ũ. Laaidɔ yáe beewa, láasooke wépfungu pɔ níle ewa. ²⁴ Lua wè sopla lee bààkwí dīle n gbéne ní n wélepio, ké à tàaeɔ midé à duuna víle, à yāvāio kéwá, i bɔ ní maake láasaio, wépfungu'ea ní ānabikekeao lé i ká, wi luakukī sakē. ²⁵ Láasooke yápiwa, ní dɔ ké sea gɔɔ pɔ wa dīle Yelusaleū ea sua a pá ziuwa e à gè pè kía pɔ Lua kpà mɔgɔɔwa aɔ de wè soplapla lee sopla ní wè soplapla lee bàà ní plaoo ũe. Wa ea kále, wi a gāaeɔ keke ní zeaɔ, āma taasi aɔ ku gɔɔpi. ²⁶ Wè sopla lee bàà ní plaopi gbēa wa kíapi bɔlia, gbēe a zeaànɔ. Kía pɔ lé mɔ zīgɔɔ wélepi kaale ní Lua kpé. A lé a ká lán í daa pɔlawa. E a lé à gè kái zikaa ní gudēo aɔ ku lá Lua dīlewa. ²⁷ Kíapi a ledouke ní gbéɔ dasi e wè sopla. Wè soplapi guoguo a sa'oa ní gbadaaɔ midé, i tē gudena§ péle we e kaale pɔ Lua dīle gudenapie ge aà leò.

10

Gawide bɔ mɔa Danieliwa

¹ Peesiɔ kí Kilusi kpalablea wè àaɔde guu wà yá bīiwà Danieli pɔ wí mèè lo Belasaae. Yápiá síanae mé íadama zɔɔ yáe. A yápi mà wépfungu'ea guue, ɔ wà a bɔlekeèè.

² Gɔɔ bee ma Danieli, mále pɔsia ke e āsɔa àaɔ. ³ Mi blenana bleo, nɔɔ ge vèe i gē ma léuo. Mi nísidɔɔ e āsɔa àaɔpi gè làaò.

⁴ Mɔ séia gɔɔ baasɔ mēndosaide zí má zea swa zɔɔ pɔ wí me Tigilisi sae. ⁵ Ma wesè ma gugwà, ɔ ma gbēe è pɔ pua daa mé vua maa asana dɔa aà pi. ⁶ Àa me bɔ lán gbè beeedewa, aà oa de lán loupilēawa. Àa wé de lán tévuawa, aà ɔɔ ní aà gbáɔ lé teke lán mɔgotē yɔɔawa. Àa bɔ de lán dasi kɔfiwa.* ⁷ Ma Danieli máme ma wépfungupi è mado. Gbé pɔ kumanɔɔ i eo. Sɔ kēngu, ɔ aa bàalè gè ùle. ⁸ Máme ma gɔ mado, mále wépfungu zɔɔpi e. Ma gbāa làa, ma oa ɔɔkpà, ma gɔ yèesai.

⁹ Ma aà bɔ mà, ɔ gɔɔ pɔ mále ma, i ma kū gbāa, má wúlea ma gbēeu. ¹⁰ ɔ wà ɔnàa wà ma se ma kule ma koso ní ma ɔowa, mále lualua. ¹¹ ɔ wa òmee: Lua gbé yenzide Danieli, laaidɔ yá pɔ mále onewa. Fele ze, asa wà ma zímae. Ké a òmee màa, ma fele ze, mále deede. ¹² ɔ à èa òmee: Danieli, nísu to vía n kūo, asa za gɔɔ séia pɔ n n nɔse kpà yāwaaipaawa mé n nzia bɔsa Luae, a sinnɔ. N yápi yái ma mɔi. ¹³ Peesi kpala malaika kía zezòmee gɔɔ bao ní mēndoo, ɔ malaika kíaɔ do Miseli† mò dɔmale, ɔ ma gbāa denla kè Peesi kíaɔne. ¹⁴ Ma mɔ yá pɔ a n gbéɔ le gɔɔgbēzāzī bɔlekeinee, asa wépfungu pɔ níyɔ e lo de zia yá ũe.

¹⁵ Gɔɔ pɔ àle yápi omee, ma a mipèle, má níle kpé. ¹⁶ Gbé pɔ bɔ gbēnazinawapi ɔkà ma léwa, ɔ ma leɔ ma yá'ò. Má ò gbé pɔ zea ma aee: Dii, wāwā tɔa pɔ pɔ mále e yái, ma gɔ yèesai. ¹⁷ Dii, kpelewa mapi n zòblena má fɔ yá'onno? Má gbāa víbo, mále wekī e bo. ¹⁸ Gbé pɔ bɔ gbēnazinawapi èa ɔkàa à ma gba gbāa ¹⁹ à mè: Lua gbé yenzide, nísu to vía n kūo. Nyɔ kú ní aafiaoe! N n me kpále! Sɔdile! Ké à yá'òmee, ma gbāakū, ɔ ma mè: Dii, yá'omee sa, asa n ma gba gbāa. ²⁰ ɔ à mè: N yá pɔ tò ma mɔ n kīi dɔa? Má ea gé zika ní Peesiɔ malaika kíapio tia. Tó ma ta, Gelesiɔ malaika kía a mɔ. ²¹ Ama má yá pɔ kú síana taalau one gīa. Gbēe zeamano kíapio yá musuo, sema á Isailio malaika kía Miseli bàasio.

§ 9:27 Dan 11.31, 12.11, Mat 24.15 * 10:6 Zia 1.13-15, 19.12 † 10:13 Yud 9, Zia 12.7

11

¹ Mède bui Daliusi kpalablea wè séia guu, ma ze giaànɔ, ma kàedàaàzi.

Geomidɔkɩi kɩa ní gugbāntoo kɩao

² Siana mále onε. Kɩa pāleɔ fele gbɛɔn àaɔ Pɛesi. An síiɔde té ní kpe, aɔ àizeε vɩ maamaa deŋla. A gbāakū a àizeεpi yáí, i to gbépii fele ní Gelesi bùsuo. ³ Kɩa gbāade a fele kpala zɔɔ ble, iɔ ke lá a yeiwa. ⁴ Àà felea gbɛa aà kpala a gboo à ke lee síiɔ, dúnia gola síiɔ ní a pɔo. I ke aà buiɔ mé aa kpalapiɔ bleo, gbɛpāleɔ mé aa ble mé aà kpalapiɔ gbāa a ka a káauwao.

⁵ Geomidɔkɩi kɩa a gbāakū, aà zígɔɔ gbɛzɔɔe i gbāakū deaala, i kible, aà kpala aɔ zɔɔ. ⁶ Gɔɔpla gbɛa aa ledouke. Geomidɔkɩi kɩa a a nenɔena kpásā gugbāntoo kɩawa yāyɛa ní kɔo seela ũ, āma nɔepi aɔ iko vɩ weo, kɩapi ní aà népio aa gɛgɛo. Wa nɔepi ní gbé pɔ m̀daànɔ ní aà néo ní aà dɔnlɛdeo kpámá gɔɔ bee. ⁷ Nɔepi daεε mé a kible aà mae gbɛu. A léle gugbāntoo kɩa zígɔɔwa, a gɛ aà zegikɩi, a zɩkaŋɔ, i gbāamɔné. ⁸ A ní táaɔ ní ní dii pɔ aa ní kásaa séle tað Egipi ní ní pɔ beεede pɔ wa kè ní vuao ní ánuɔuo. A gugbāntoo kɩa tó we gɩa gɔɔpla. ⁹ Gugbāntoo kɩapi i m̀o lélei geomidɔkɩi kɩapi bùsuwa sɔ, i εa ta a bùsuo. ¹⁰ Àà néo zɩ sɔuke, aa zígɔɔ káaa dasidasi. Aa dazeu aa dagua lán swa paawa, aai zɩka e aa ge pɛð aà zegikɩiwa. ¹¹ Geomidɔkɩi kɩa pɔ a pa, i gé zɩkai ní gugbāntoo kɩao ní zígɔ pɔ á káaa dasidasi, i ziblemá. ¹² Tó à zígɔpiɔ sɛle tãŋɔ, a azɩa se lesɩ, i ní dede de gbɛɔn òaasɔɔo lee kwia (10.000), āma aɔ fuaŋla gɔɔpiio. ¹³ Gugbāntoo kɩa a εa zígɔɔ káaa dasidasi de a káaua. Tó a gɔɔ kà, a m̀o ní a zígɔ bílapɩɔ, baade ní a gɔkeɔɔ.

¹⁴ Gɔɔbeezi gbé daside a fele ní geomidɔkɩi kɩao. N bui gɔ pāsɩɔ felɛwà wéɔpungu pɔ ní è yá papaa yáí, kási aa saaseo. ¹⁵ Gugbāntoo kɩa a m̀o koezɔ wéle bíidezi, i sí. Geomidɔkɩi zígɔɔ gbāa a fɩ kpánéo, baa an zígɔ badeɔ. An gbāa a kao. ¹⁶ Kɩa pɔ m̀o lɛlɛwà a ke lá a yeiwaε, gbɛε a fɩ kpaεo. A ze bùsu kefenau, aɔ a dúuzɔa zé vɩ. ¹⁷ A zεð à m̀o ní a bùsu ikoo pii, āma a ledouke ní geomidɔkɩi kɩaoε, i a nenɔe kpásāwà aà kpala òɔkpaa yáí. Yápi a zεkeo, aɔ àie viεo. ¹⁸ I gbasa aedɔ ísia saε bùsuɔwa, i si dasi, ò zígɔɔ dɔaana a aà kàamai mide, a to aà kàamai wí aà musu, ¹⁹ i εa aedɔ a be bùsu zegikɩiɔwa sa, kási a gɛm̀bole à lélee, wa aà e bo.

²⁰ Àà gɛε i gbāamɔnede gbaemá a kɩakegawi káfɩa yáí, āma gɔɔpla gbɛa a gaε, i ke pɔkúma ge zɩ yáí no. ²¹ Àà gɛε aɔ de gbé gia pɔ wi aà kpa kpalauo ũ. Gɔɔ pɔ gbéɔ yāe yādaao, a m̀o lenakasané, i kpala símá. ²² A zígɔɔ wíwi a aε kélekele, a ní kaale ní kɩa pɔ à ledoukèaànɔ. ²³ Ledoukèaaànɔ gbɛa a bo aà kpe, aà gbāa i káfɩ, baa tó aà gbéɔ dasio. ²⁴ A si bùsu táaede gbé pɔ yāe yādaaozi, i yá pɔ a maeo ge a deziɔ i e kèo ke. A ní pɔɔ séle, a ní pɔtuɔo naaa, i ní àizeεpiɔ biile a íwaɔne. A vāikpaai ní zegikɩi, āma a gɔɔplakεo. ²⁵ A sɔdile, i tékpa azɩau, i si geomidɔkɩi kɩazi ní zígɔɔ dasidasi. Geomidɔkɩi kɩapi a zɩkaaànɔ ní a zígɔ dasi pɔ an gbāa kè zàiɔ, āma a fɩo, asa wa lekpaaiāziε. ²⁶ Gbé pɔ aai pɔbleaànɔ zɩbɔnkpekeε. Wa aà zígɔɔ yá, wi ní daside dede. ²⁷ Kɩa gbɛɔn plapiɔ zɔle táabūnu doui ní ǹsɛvāio, aai εetokɔε. A zεkeo, asa yá a mide a gɔɔwaε. ²⁸ Gugbāntoo kɩa a da a bùsu zéu ní àizeε zɔɔo, āma a vāikpaai ní gbé pɔ Lua bàa kúŋnɔɔε. A yáiyamá, i gbasa ta a bùsuo.

²⁹ Tó a gɔɔ kà, a εa si geomidɔkɩi bùsuzi, āma gbezā yápi aɔ de lá a káauwao. ³⁰ Be'aedεo giè ní gó'ilenɔ, i vlānau, i εa gé kpɛneɔɔɔ gbé pɔ Lua bàa kúŋnɔɔwa. A ze ní gbé pɔ aa Lua bàakuarɩnɔ yá gbòo, ³¹ aà zígɔɔ i Lua kpé gbāle, aai sa pɔ

wi o lá gu lé dɔ midɛ, aai tɛ gudɛna* pɛlɛu. ³² A gbɛ́ pɔ aa Luabaakuarínɔ yá gbòɔ ɔ̀kpa ní mɔafilio, áma gbɛ́ pɔ aa ní Lua dɔɔ zɛ gbáa, aai giè. ³³ An gbɛ́ pɔ ɔ̀nɔ víɔ yáda gbɛ́ dasideɔne, áma gɔɔplanaɛa wa ní gbɛ́ kwe ní fɛndao, wa ní gbɛ́ kpasá, wa ní gbɛ́ ka kpéu, wi ní pɔɔ símá. ³⁴ Tó aa kpàgua màa, wa dɔ̀nlɛ yɔɔ, mɔafilidɛ i namá dasi. ³⁵ Ɖnɔnapi keɔ kpagua, ké Lua e ní baasa à ní gbási wolomá, an nɔ̀sɛ i pu e gɔɔ lé ká, asa gɔɔpi a ka lá Lua dílewaɛ.

Kia pɔ a azia sɛ lesi

³⁶ Kíae mé a ke lá a yeiwa, i azia sɛ lesi, i zɔ̀kɛ dɔ aziaɛ de diiɔla píi,† i dɔ̀ennɔyá'ò diiɔ Dii musu.‡ Aà yá aɔ gɛɛ e luapɔkúmabɔɔmagɔɔ gɛ láaò, asa Lua a yá pɔ a zɛò keɛ. ³⁷ Kíapi a a deziɔ táa yádao ge táa pɔ nɔ̀ɛɔ ɔ̀ yei. A diie yádao, a zɔ̀kɛ dɔ aziaɛ deɔ́la píiɛ. ³⁸ A zegikíiɔ táa kpɛla a dii ũ ní gbɛu. A dii pɔ a deziɔ dɔ̀opi kpɛla ní vuao ní ánusuo ní gbɛ́ bɛɛɛdeɔ ní pɔɔ deɔ. ³⁹ A yáyia zegikíi gbɛ́nɛɔwa ní a diipi dɔ̀nlɛo. A gbɛ́ pɔ aa a dɔ̀o kpɛla maamaa, i to aa kible gbɛ́ dasideɔwa, i búsu kpaalené ní asea ũ.

⁴⁰ Tó a gɔɔ lé ká, gɛɔmidɔ̀kíi kía a mɔwà ní zío, ɔ̀ gugbántoo kía a felewà lán zàa'ianawa ní sɔ̀gɔɔ ní sɔ̀deɔ ní gó'ilenɔɔ dasidasi. A si búsuɔzi dasi, i dagua. ⁴¹ A si búsu kefenazi ɔ̀. Zi a búsuɔ ble dasi, áma ɛdɔ̀ɔ n Mɔabuɔ ní Amɔniɔ dɔ̀aanaɔ bɔɛ. ⁴² Aà iko a búsu daside le, Egipi a bɔo. ⁴³ A gbáable Egipi àizɛɛ pɔ uleɔwa, vua ní ánusuo ní pɔ bɛɛɛdeɔ píi. Libiiɔ ní Etiopiɔ misiilɛ. ⁴⁴ Bao pɔ a bɔ gukpe oi ní gugbántoo oio a to gili gɛ̀aàgu, i dazɛu ní pɔfɛ zɔ̀o dasi kaalea ní ní bādeao yáí. ⁴⁵ A a kíake zwáakpe dɔ́ isia ní Lua kpé gbɛ́sisi kefenao zānguɛ. We ɔ̀ a midɛu, gbɛ́ a dɔ̀aàlɛo.

12

Gɔɔgbɛ́zazi

¹ Gɔɔbeezi Miseli,* gbáade zɔ̀o pɔ ɔ̀ zɛ ní n gbɛ́ a fele. Gɔɔ bee taasi aɔ zɔ̀o. Za buiɔ daalegɔɔ e gɔɔ bee, a taa i ke yáao.† Gɔɔ bee n gbɛ́ pɔ an tó kú Lua taala‡ guuɔ bɔ. ² Gbɛ́ bíla pɔ lé i'ò tɛ́nauɔ vu. An gbɛ́ aɔ de àizána pɔ ũ, an gbɛ́ sɔ́ láani ní wí láasaio pɔ ũ. § ³ Gbɛ́ pɔ ɔ̀nɔ víɔ aɔ tɛke lán musupɔɔwa. Gbɛ́ pɔ aai to dasi bɔ maapiɔ aɔ ike lán saanaɔwa.* ⁴ Mpi sɔ́ Danieli, yápiɔ ká láu, ní nana† e gɔɔpi lé ká. Gbɛ́ dasiɔ gé le wà gé la dɔ́a káfi.

⁵ Ma Danieli ma gugwà, ɔ̀ ma gbɛ́n plao è, ado zɛa swa baala, ado baale. ⁶ An gbɛ́do ɔ̀ gbɛ́ pɔ bàabaa daa a zɛ swa'iaɛ à mè: Yábɔnsaɛpiɔ midɛ bɔɛ ni? ⁷ Gbɛ́ pɔ bàabaa daa a zɛ swa'iaɛpi a ɔ̀plaa ní a ɔ̀zɛɛo sɛ musu, ɔ̀ má mà a ɔ̀ ní Gɔɔpiide tɔ̀o‡ à mè: Wè àaɔ́ ní kíniɔɛ. § Tó wà Lua gbɛ́ gá líné ní kpe wa làa, ɔ̀ yápiɔ midɛ píi. ⁸ Má mà, áma mi a bɔɔle dɔ̀o, ɔ̀ ma aà là: Dii, yápi a midɛ kpelewa ni? ⁹ A wèa à mè: Danieli, gé! Yápiɔ mi aɔ uleɛɛ, wiɔ pɔ kúlewà e gɔɔ léwa. ¹⁰ Zibeezi gbɛ́ gbási a wolo dasi, an nɔ̀sɛ a puakú lá wà ní baasawa, áma gbɛ́váiɔ wetá aɔ vái.* Gbɛ́váiɛ a yápi mao, gbɛ́ pɔ ɔ̀nɔ víɔ mé aa ma. ¹¹ Tó wà sa pɔ wí o lá gu lé dɔ́ midɛ, wà tɛ gudɛna† pɛlɛ, gɔɔ àaa soolo n basiiɔkwio (1.290) aɔ ku. ¹² Báaade gbɛ́ pɔ a gɔɔ àaa soolo ní basopla sɔ̀saio (1.335) dā à ká. ¹³ Mpi sɔ́ gé e n gɔɔ léwa. Nyɔ́ ánuato, ní fele ká n baa gɔɔ léwa.

* **11:31** Dan 9.27, Mat 24.15 † **11:36** 2Tes 2.3-4 ‡ **11:36** Zia 13.5-6 * **12:1** Zia 12.7 † **12:1** Mat 24.21 ‡ **12:1** Bɔa 32.32, Soũ 69.28, Luk 11.20, Zia 21.27 § **12:2** Isa 26.19, Mat 25.46, Zaa 5.28-29 * **12:3** Mat 13.43, 1Kln 15.40-44 † **12:4** Zia 22.10 ‡ **12:7** Zia 10.6 § **12:7** Zia 12.14 * **12:10** Zia 22.11 † **12:11** Dan 9.27, Mat 24.15

OZEE

Yá pò kú láε bee guu

Amosi gaa gbεa wè kwi taawa Ozee gè Lua ledεekεna ũ Isaili bùsuu e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 750. A gè wè baakwi e gɔɔ pò Asiliɔ Samali sɪ, ɔ Isaili kpala midε wè 721 guu.

Gɔɔ bee (2Kia 14.23-17.23 gwa), Isaili bùsu òkpaa. Kí Yeloboaũ plaade kpalablea gbεa Asiliɔ gbãa lé dedεε. Kòbɔbɔa kpalau mé lé Samali de, gbé pò aa zè ní yákpaañlao ɔ wàle kpá kpalau. Yázεsai pò Amosi a yá'ò lé káfi. Luanaaikεnao sɔ, yá'ia ní lé maamaa, asa Kanaa bùsu táagbagbaa lé gèkii e ní gbãaoε.

Yá'ia taa Ozee lè nɔsea guu. Yá'ia pò aà lè báasε dɔɔ guupi bò yá pò Lua wàwá a gbéó náaisai yá musu guuε. Lua ye aa wεdɔ gbágbãai, i gbasá à yeñzi (14.2-10). Ozee mè gbèkεkεakɔε ɔ Lua yei (6.6) lá Yesu ò a baona waasokεa guuwa (Mat 9.13, 12.7).

Anabi Ozee lá yá zékalean kε:

Lεε 1-3 Ozee kua ní a nao yá

Lεε 4.1-9.9 Isailiɔ kua yá ní lá an yápi de Luaεo

Lεε 9.10-14.1 Lua gbéó náaisaikε zínabɔkii

Lεε 14.2-10 Lua yea Isailiɔzi mé a zible an náaisaikεwa

Ozee nɔ ní a né

¹ Yudaɔ kíaɔ Uzia* ní Yotaũo† ní Aazao‡ ní Ezekiao§ ní Yehoasi né Yeloboaũ* Isailiɔ kíaɔ kpalablegɔɔ, Dii yá'ò Beeli né Ozeeweε. ² Ké Dii ná yá'oa Ozeeweε, a òè: Ge ñ nɔε dεé'ide se nɔ ũ, ní ginasɔɔnεo si lɔ, asa bùsuεbeedeɔ ma to we, aale gbãsíke maamaaε. ³ ɔ à gè Diblaiũ né Gomeε sè nɔ ũ. ɔ à nɔsiaànɔ, à ne'í gɔε ũ. ⁴ Dii ò Ozeε: Tókpaè Yezεεε, asa má tó gbé pò wà ní dedε Yezεεε† yá wí Yehu bεdeɔ musuε tia, mí Isailiɔ kpala midε. ⁵ Gɔɔ bee má Isailiɔ sá é'ε Yezεεε guzulεu.

⁶ Gomeε nɔsí lɔ, à ne'í nɔε ũ, ɔ Dii ò Ozeε: Tókpaè Wégwaakuo, asa má Isailiɔ wegwa lɔ, má sùuukεrínɔ lɔ. ⁷ Ama má Yudaɔ wegwa, mí ní suaba. Ma Dii an Lua, máme má ní suaba, i ke ní sáo ge ní fëndao ge ní zío ge ní sɔɔ ge ní sɔdeɔ no. ⁸ Ké à Wégwaakuo kè yówa, à ne'í gɔε ũ lɔ. ⁹ Dii mè: Tókpaè Magbèɔno, asa á de ma gbéó ũo mé má de á Lua ũo.

2

¹ N beeo Isailiɔ aao dasi lán ísiale úfãawae, wa fɔ ní lé dɔo, wa fɔ ní naoo.* Gu pò má òuné ma gbéó no, we wa ní sísiu Lua béε néo. ² Yudaɔ ní Isailiɔ kãaa ní ledouo, aai dɔaana mëndona dile ní pò ũ. Aa bolε bùsu ní bùsuo, asa Yezεεε gɔɔpi aɔ zɔɔε. ³ A o á gbéɔnε, gɔε ní nɔεo, ma gbéɔn ní ũ, ma ní wegwà.

Isailiɔ dea Dii nɔ gbãsíkená ũ

⁴ Isailiɔ, à zɔadɔ á dawa,
à zɔadɔwà,
asa ma nɔn aà ũ lɔ,
mé aà zán ma ũ lɔ.
Aà káaluakaa bɔ a wéε,

* 1:1 2Kia 14.21 † 1:1 2Kia 15.32 ‡ 1:1 2Kia 16.1 § 1:1 2Kia 18.1 * 1:1 2Kia 14.23 † 1:4 2Kia 10.11 * 2:1 Lom 9.26

i mikē gbāsikεawa.

⁵ Tó màa no, má pó piliwàε,

i gō puizi,

má tó aà gō láilai,

lá wà aà ìwαε.

Má tó aà gō gbáa ũε,

má aà li gugii ũε,

mí tó aà ga ní imio.

⁶ Má aà néo wegwao,

asa gīnasωωνεε.

⁷ An da dōé'ìi kè,

ō à ní nōsì wisaikεa guu.

A mè á gé a gōpōσεωαε,

aai a gba pōblea ní ío ní sākāo

ní bàabaao ní nísio ní v̄εεo.

⁸ Ayāmeto má zεdεé ní leo,

má gī liaaàzi,

ké asu te a dàaio yái.

⁹ Tó à sù bō pèle a gōpōσεωzi sō,

a ní leo,

a kpáλεκεnízi, a ní eo,

i me á εα ta a gō s̄éiawαε,

asa aà pō na yāa de tiaa.

¹⁰ I dō ké māmε ma pówεna ní v̄εεo kpàwao.

Ma nísi ní ánusuo ní vuao nònōaaè,

ō à a mōaokè Baaliwa.

¹¹ A yái má εα mà a pówεna síwà

ní ma v̄εεo a kekegōō

ní sākāo ní bàabaa pó à a puizi ùλεoo,

¹² mí aà wisaikε kaè a ωzì

aà gōpōσεω wáa.

Gb̄εε a e à aà bō ma ωzìo.

¹³ Má aà pōnakεa midε píie,

dikpe pó ì ke w̄ε ní w̄εo pōō

ní mō dafu pōō ní kámabogōō pōō.

¹⁴ Má aà v̄εεliō ní aà kaadōenliō dεελεε,

lí pó à mè a gōpōσεω mé fīabòðεpiō,

mí tó gupi gō tàaa ũ, s̄εanōbōō i ble.

¹⁵ Lá à tulaletikàtea t̄áaone,

à azia kèke ní t̄aanaō ní nōamblebōō,

à p̄ελεò a gōpōσεπιōzi,

ō ma yá s̄aaàgu,

yápiō yái má aà wet̄αε.

Ma Dii māmε má ò.

¹⁶ Má tó Isailiō ma yázε e,

má gé'ínō gbáauε,

mí ní n̄òσε níniné.

¹⁷ We má ní v̄εεbuō sōaauné,

mí Akoo guzulé† kené pō'εze ũ.

Aa ma yāma lá aa mà ní w̄éndia gōō,

gōō pó aa bō Egipi.

† 2:17 Yoz 7.24-26

18 Ma Dii ma m̀̀:
 Gɔɔbeezi aa om̃̃ ní źá,
 aa om̃̃ Baali bo.
 19 Má tááɔ tɔbɔ ní léu,
 an tó aɔ dɔ́ngu bo.
 20 Gɔɔ bee má yádile pɔ́ɔne píi an yá musu,
 s̀̀anɔbɔɔ ní b́áɔ ní pɔ́taa'onkuawaɔ.
 Má sá ní f̀̀ndao ní źio mide an b̀̀suu,
 mí tó aɔ ku we dɔdɔa.
 21 Má á ke ma nɔ ũ e gɔɔpiie,
 má á ke ma nɔ ũ a źéwa súsuɛ,
 mí ẁ̀nadɔ́é gb̃́ke guu.
 22 Má á ke ma nɔ ũ ní náaio,
 íɔ ma d̃́ Dii ũ.
 23 Ma Dii ma m̀̀:
 Gɔɔ bee má sẃaw̃́.
 Má sẃáɛ musu ýái,
 musu i sẃáɛ tɔ́le ýái,
 24 tɔ́le i sẃáɛ pɔ́wena ní ṽ́eɔ ní nísio ýái,
 aai sẃáɛ bui pɔ́ má t̀̀ ýái.
 25 Má ní t́ ní b̀̀suu maźia pɔ́ ũ.
 Bui pɔ́ ma tɔ́kpàè Wégwaakuopi,
 má ní wegwa.
 Bui pɔ́ ma tɔ́kpàè Magb̃́ɔnopi,
 má oné ma gb̃́ɔ́,
 aai om̃̃ ní Lua.†

3

Ozee g̃́ea a nɔ k̃́íi

1 Dii òm̃̃ lo: Ge ñyɔ ye n nɔ gb̃́asík̃́ena pɔ́ g̃́ p̃́ale yeaázizi, lá ma Dii má ye Isailiɔziwa, baa ké aaiɔ ze ní dii p̃́aleɔ, aaiɔ ní ṽ́eɔbe k̃́aaɔ nide. 2 Ŋ ma ánuɔsu kpà ɔwat̃́ g̃́eɔ ní naa w̃́eɔ koko g̃́eɔ. 3 Má òè: Gɔɔ pla k̃́emaɔ. Nsu d̃́é"i ke bo, nsu gé g̃́e k̃́íi bo, míɔ kunno. 4 Asa Isailiɔ gɔɔplake kíasai, d̃́aanasai sa'osai gb̃́epelesai gb̃́elasai sa'o'ulasai. 5 Bee gb̃́ea aa ea su, aai Dii ní Lua ní ní k̃́ia Davidi buio k̃́íi w̃́eɔle. Gɔɔgb̃́ez̃́ázi aa ze ní Diio ní a ɛ́f̃́aio ní kpakpanagaa.

4

Dii b̃́ɔb̃́a ní Isailiɔ

1 Isailiɔ, à ma ýama,
 asa má ýávi ní b̀̀supideɔ.
 Gb̃́e náai ṽ́io, gb̃́e gb̃́ke ṽ́io,
 gb̃́e ma d̃́ b̀̀sue bee guuo.
 2 Gb̃́kaa ní ɛ̃̃toao mé kú a guu
 ní gb̃́deao ní kp̃́ái'oao ní gb̃́asík̃́eao.
 Aai gb̃́aam̃̃é,
 an gb̃́ɔalia z̃́ez̃́ea ṽ́io.
 3 A ýái t̀̀ b̀̀supi g̃́ò ẁ̀nanno,
 gb̃́é pɔ́ kú a guuɔ g̃́ò ỹ́eɛsai píi.
 Baa se ǹ̀bɔɔ ní b́áɔ ní kpɔɔ lé gaga.

† 2:25 Lom 9.25, 1Píe 2.10

4 Gbēe su lekpaakεo,
 gbēe su zɔakao,
 asa á sa'onao áme mále bɔbɔáno.
 5 I gēnale fāane,
 á ānabio sɔ̄ aaĩ gēnapi léáno gwá.
 A yáí má á bui mide.
 6 Ma gbé̄o gò kaalea d̄sa kēsāma yáí.
 Lá a gí d̄sai,
 má gí à̄o de ma gbàgbanao ũe.
 Lá mapi á Lua ikoyā sàágu,
 màa á néo yá a sāmagu sɔ̄.
 7 Lá sa'onapio kò,
 màa an duunkεameε kò,
 aa ma gawi leũkpakè ní wíyāo.
 8 Aaĩ sa pó ma gbé̄o ò ní duuna yáí pó só.
 A yáí an yāvāikea ĩ kené na.
 9 Sa'onao muaa ní gbé̄pioe.
 Má ní dàakεao wíné ní musue,
 má fiaboné ní yākeawae.
 10 Aa poble, kási aa kào,
 aa gbāsíke, kási aa káfio,
 asa aa pākpàmazi,
 11 aa zè ní gbāsíkεaoe.
 Vēe zi ní a dafuo ní mi líaa.
 12 Lío ò aaĩ gé yāgbεaimá,
 màsokεna go ĩ yā'oné.
 Gbāsíkεa mé ní sāsā,
 aaĩ gbāsíke aa ní Lua to weε.
 13 Aaĩ sa'o gbèsísio musu,
 aaĩ tulaletikatea s̄s̄iowa
 gialio ní baalio ní gbénelio gbáu,
 asa a uena ĩ kené nae.
 A yáí tò á nen̄ēo ĩ d̄e'ĩi ke,
 mé á né nao ĩ gbāsíke.
 14 Tó á nen̄ēo d̄e'ĩi kè,
 mé á né nao gbāsíkè,
 má ìadamáo,
 asa á ḡēo ĩ ge na n̄e d̄e'ĩideawae,
 aaĩ gé sa'oi ní táakpe káaluaoe.
 Bui pó d̄sa v̄io ĩ kaaleε.
 15 Isailio, baa ké a gbāsíkè,
 Yudaο su tàaeke màao.
 Asu gé Giligalio,
 ásu Betavē s̄s̄i k̄uo,
 ásu legbē we à me ní Dii kuaoo.
 16 Isailio swá gbāa lán zununuwae,
 ò mà gérino dádākek̄i lán s̄awaa?
 17 Eflaiū buio nà táawaa,
 wà ní tó we.
 18 Tó an í gbāa làa, aaĩ gbāsíkεε,
 an d̄aanao ye wisaiyái à kè zài.

19 Zàa a ní sέε taðe,
an sa'okliò i widamá.

5

Isailiò daa yáú

1 Sa'onao, à yάε bee ma,
Isailiò, à swákpa.
Kibeðeò, à swáðò yáí,
asa máε yádaálaε.
A gōné bai ũ Mizipa,
a filifilimbakpáné Taboo.
2 Gbé dò̀saipiò kà zà ní gbēðeao,
máme má ní swágaga nípii.
3 Máme má Eflaiũ buiò dō,
Isailipiò yá uεamεεo.
Eflaiũ buiò zè ní gbāsíkεao sae,
Isailiò gbālè.
4 An yākeao mé tò aali su ní Luawao,
gbāsíkεa kú ní sōu, aa Dii dōo.
5 Isailiò wala ì ní dayāu,
Eflaiũ buiò ì gēmbòle ní duunkεa guu,
Yudaò ì gēmbòlérinò sōε.
6 Aaĩ gé Dii kíi wεlei ní ní sāò ní ní zuò,
kási aali bòwào, à azia gáné.
7 Aa bò Dii kpe, ò aa naaenεò ì'i.
Wa ní kaale sae e mò do,
ampìò ní ní buao.
8 A kuupe Gibea!
A kàaεε Lama!
A zīgāale Betavē!
A dōaa Bēyāmεε buiò!
9 Eflaiũ bùsu a gō bezia ũ an wεtāgōε.
Yá pó máε o Isaili buiòne sea vío.
10 Yudaò kíaò de lán gbé pó aaĩ kō se sōowae.
Má a pòkūma bòbò má lán ídaa guawae.
11 Wáε gbāamò Eflaiũ buiòne,
yákpale mé ní ble,
asa aa gi te yāpāiε.
12 Má de Eflaiũ buiòne lán bléwae,
má de Yudaòne mεkemuuna ũ.
13 Ké Eflaiũ buiò ní gyākeà è,
mé Yudaò ní bòkeà è,
Eflaiũ buiò gè Asiliò kíi,
aa gbéò zì dònle gbεai ní kía zōowa,
kási a fō á gbágbāo,
a fō tó á bōo láao.
14 Asa máò de Eflaiũ buiòne lán nòomusuwae,
máò de Yudaòne nòokusi ũε.
Má ní taitaie, mí dazεu,
má táinòε, suabanae aò kuo.

15 Má dazeu, mí tá ma kúki,
e aao ní tàae dō, aai ma kíi wēēē,
aai ma aeya ní yooyea guu.

6

Isailiò i nòselileo

1 A mo wà ea ta Diiwa.
Ome wá taitai,
kási a wá gbágbāē.
Ome wá ké ía,
kási a esekewàwēēē.
2 Goopla gbea a wá lé ní láo,
a goo àaōde zí i wá fēē,
wíò kuaànò.
3 Wà Dii dō wà péē aà dōai.
Lá gudōa sea vío, a bō mōwá,
a mōwá lán káabuan louwa,
lán lou gbezā pò ì kwe tōlewawa.
4 Eflaiū buiò, bó má keánò?
Yudaò, bó má keánò?
A yeamazi de lán suawaē,
lán kōkō fii pò ì gēzewawa.
5 A yáì tò ma á z'ezōē
ní yá pò bō ma léuo,
ma á dede ní ma ānabiò yáo.
Ma yákpalekeānò bō lán loupileawa.
6 Gbēkekeakōē ò má yei,
i ke ma gbagbaa no.*
Ma dōa Lua ū maa de sa pò wí a pò káteu à tékūa.
7 Aa ma bàakuañnò yá gbòo,
aa bō ma kpe Adama.
8 Galada būsudeòá yāvāikenaone,
gbēde'au mé ìò té ní iau.
9 Lá gbāamōnedēò ì gbéò kpákpa,
màa sa'on gāliò ì ke,
aaì gbéò dede Sikeū zéu,
we aaì dàakeuné.
10 Ma yá pò ì dimá è Isailiòwa,
Eflaiū buiò nízia kpà gbāsikeawa,
Isailiò gbālè.
11 A Yudaò sō a ma vāikea guu,
a ka kekea!

7

1 Tó má ye mà su ní ma gbéò ní pá ziuē,
tó má ye mà Isailiò gba aafiaē,
Eflaiū buipiò duuna ì bile,
Samalideò vāikeaò ì bō gupuau.
2 Aale e ní yākeae òmaguo.
An dàa kùaamá, mále wesie.

* 6:6 Mat 9.13, 12.7

³ An yāvāikeaᵛ ì ka kíagu,
 an mɔafili ì ke dɔaanaɔne na.
⁴ Gbāsíkɛnaɔne mípii,
 an me ìb wāa lán p̄ɛkpewa.
 Za p̄ɛtotogɔɔ e a kákāgɔɔ
 p̄ɛkɛna lí a té keke lɔɔ.
⁵ Kía dikpeɔɔ v̄ɛ ì tékpa kíagu,
 kía i ɔda kɔ ɔu ní gbélaanikenaᵛ.
⁶ An me wā ñ kōnio lán p̄ɛkpewa,
 gwá an pɔ ì gi à f̄ɛa e gu gè d̀ò,
 ɔ ì dede kɔɔ lán t̄ɛlɛpɔwa.
⁷ Ampii aa wāa lán p̄ɛkpewa,
 aa ñ b̄usu yāḡɔḡɔnaᵛ mómɔ.
 An kía ì kwe píi,
 an gb̄ɛ lí l̄ezumazio.
⁸ Eflaiū buiᵛ yāalea ñ buipāleᵛ,
 ɔ aa ḡò lán kàagbaala lilesaiwa.
⁹ Buipāleᵛ lé ñ gbāable, aa d̄ɔ,
 an mikā lé dadau, aa a fān v̄io.
¹⁰ Isailiᵛ wala ì ní dayāu,
 gia ñ beeo aali tá Dii ñ Luawao,
 aali aà k̄ii weleᵛ.
¹¹ Eflaiū buiᵛ de lán felenawaɛ.
 Sɔūɔne, aa mi v̄io,
 aa ñ lezu Egipiᵛzi,
 ɔ aa ñ ea gé Asiliᵛwa.
¹² Tó aa dàzeu, má táalu zuñlaɛ,
 mí ñ kwé lán bāᵛwa.
 Tó aa k̄aa gudoū,
 mí ñ wetā ñ vāikea yái.
¹³ Waiyoo ampiᵛ, asa aa k̄ɛɛ.
 Kaale mé ḡɔné, asa aa b̀ò ma kpeɛ.
 Má ye mà ñ bo, ɔ aa ñ eedɔa.
¹⁴ Aali wiile a ñ n̄semendooo,
 aa ñ wiipe ñ lii musu.
 Aa ñ z̄ia líli p̄wena ñ v̄ɛeo ea yái,
 aa ñ k̄ɛa.
¹⁵ Ma ñ toto,
 má tò an ḡasa gbāakù,
 ɔ aa ñ laasoo v̄ai ke ma musu.
¹⁶ Ma Musude, aali suao,
 aa de lán sá gia baiwaɛ.
 F̄ɛnda mé a ñ kía kwé an lé'ɛaa yái,
 Egipiᵛ i ñ yáalɔ.

8

Yákpale z̄le a p̄ɔɔbɔzákɛnaᵛwa

¹ L̄ɛpe k̄aaewa!

Wàle su lélei ma gbé Isailiᵛwa lán kúuwa,
 asa aa ma bàakuarínɔ yá gb̀ò,

aa b̀ ma ikoyā kpee.
 2 Isailiò ì lezumazi wà me:
 Wá Lua, wá n d̀!
 3 Lá Isailiò g̀ yāmaai,
 ibee a ní gbeselee.
 4 Aaí kíaò kpa ma lé saie,
 aaí d̀aanaò dile ma d̀sa saie.
 Aaí táaò pí ríziæ ní ánusuo ní vuao.
 A yáí ò aa kaalei.
 5 Ma gi Samalideò zugaei,
 ma pò pàñzi.
 Kua gbãlesai aò ní fu e b̀e ni?
 6 Isailiò z̀íkèna mé gáaepi kè,
 Samalideò p̀opíá Lua no,
 wa wíwi kélekélee.
 7 Iana aaí t̀, ò ì b̀lené zàa ù.
 Ese i piao, wa e wísibo.
 Baa tó à p̀ia,
 buipãleò mé aa m̀ó ní p̀ó naaa.
 8 Isailiò g̀ò p̀obleò ù,
 aa g̀ò lán p̀ó p̀ó wa yeiòwa buiò guu.
 9 Asa aa g̀è Asiliòwa,
 lán s̀èa zàa'ina p̀ó ìò b̀e adowae.
 Eflaiù buiò ì gbèna weele ní p̀óe.
 10 Baa ké aa gbènakpà ní buipãleò,
 má ní naaae sa.
 Kía z̀ò mé a t̀má,
 aai na laowaa.
 11 Eflaiù buiò sa'okliò k̀ò duunakèama yáí,
 ò sa'oklipiò g̀oné duunkèze ù.
 12 Ma yákkèné dasi ma ikoyā ù,
 ò aa dile yá z̀ilo ù.
 13 Aaí ma gbagba, ò aaí a ǹò só.
 Ma Dii ma p̀ò namáo,
 an vãikèa d̀magu.
 Má tó an duuna wi ní musue,
 aai ea ta Egipi.
 14 Isailiò Kena yá sãngue,
 ò aale ní kibèò kpakpa.
 Yudaò lé wéle b̀iideò kálekale,
 kási má tesò wélepíowae,
 an kibepiò i tékù.

9

1 Isailiò, ásu p̀onakèò,
 ásu yáab lán buipãleòwao,
 asa a á Lua tò we,
 a ge gbãsíké táa yá musue.
 P̀ówengbèkii píiu á p̀ò ìò d̀ò táagbagba'aseawae.
 2 P̀ówengbèkiiò ní vèefèkiiò f̀ò á gwao,
 vèe dafu a b̀ò.

3 Eflaiũ buiɔ gɔ̃ Dii bùsuuo,
aa ea ta Egipi,

aa ní tẽ ble Asili bùsuu.

4 Aa e v̄εε tóle Diiwa weo,
an sa'obɔɔ kaaàguo.

An b̄lep̄iɔ de lán ge'ɔɔɔnɔɔ b̄lewaε,
a b̄lenɔɔ gb̄alεε.

Aa b̄lep̄i m̄ɔaokε níziε,
aa e geò Dii kp̄éuo.

5 Dikpe p̄ó Dii d̄ile a p̄ó ũɔ,
kpelewa aa ke ḡɔɔpiɔ z̄íi?

6 Gwa, baa tó aa p̄ili kaalewa,
Egipiɔ ní ge k̄āaa, Mefisideɔ ní v̄i.

Leaa mé a k̄ūaa ní ánuusu p̄ó b̄εεdeɔwa,
lesikao i kúle ní kp̄éɔwa.

7 T̄ɔsimaḡɔɔ lé m̄ó,*
fiabonεḡɔɔ lé ká!

A to Isailiɔ d̄ɔ!

An duun z̄ɔɔ ní íi p̄ó aa sè ní Luao yáí,
aaí ānabi gwa s̄ɔũ ũε,

aaí gb̄é p̄ó Lua Nisina lé d̄ɔaaε dile íande ũε.

8 Anabiá gud̄ɔanaε

ma Lua gb̄é Eflaiũ buiɔnε,
ɔ̄ w̄i filifilimbakpaè a t̄áa'ozeu,

w̄i íbelesεaànɔ a Lua kp̄éu.

9 Aa s̄i ȳad̄ɔɔsaiu

lá wa kè Gibea ȳāawa.†

An v̄aikεa d̄ɔ Luagu,

a ní duuna w̄iné ní musuε.

10 Ma Isailiɔ ea de lán v̄εεb̄εɔ k̄ɔmpaa gb̄áauwaε.

W̄ésia ní deziɔle de lán kaad̄ɔen né s̄éia eawaε.

Ama ké aa k̄a Baali Peoo,

aa níziε kp̄à t̄áawa,‡

ɔ̄ aa b̄èekũ lán p̄ó p̄ó aa yeipiwa.

11 Eflaiũ buiɔ gawi a ḡēzεa lán b̄āwaε.

N̄ɔsia aɔ kuo, n̄ɔsindee aɔ kuo, ne'ia aɔ kuo.

12 Baa tó aa né gwà, à gb̄āakù,

má tó aa kuawàε e gb̄éɔ ge láaò.

Waiyoo ampiɔ, tó ma b̄ɔ ní kpε.

13 Má è Eflaiũ bui néɔ ḡò

lán n̄ɔ p̄ó toenaɔ ní dadan'aekεwa,

aa b̄òle ní ní néɔ gb̄ēdenaɔnε.

14 N ní gba p̄ó Dii! Bó níȳɔ ní gbai?

Nεansakpe p̄ó a n̄ɔ ì gboo ní ȳó isaiοε.

15 An v̄aikεa ku Giligali píi,

we ma zauígu.

Má ní yá ma kp̄éuε,

ké an ȳakεaɔ v̄ai yáí.

* 9:7 Luk 21.22 † 9:9 D̄ɔa 19.1-30 ‡ 9:10 Nao 25.1-5

Máɔ yeŋzi lɔɔ
 an kía swágbãadeɔ yáí.
 16 Eflaiũ buiɔ gyã sè,
 an zína imi, aale ne'io.
 Baa tó aa ì,
 má tó né pɔ an pɔ dɔwàɔ gagae.

17 Ma Lua a gínzie,
 aai liaaliaa buipãleɔ guu,
 asa aai àà yãmao.

10

Isailiɔ kpala midɛa

1 Isailiɔá vɛeli ɔtaae yãa,
 aai ne'i níziae.
 Lá an népiɔ kɔ,
 màa an sa'okiiɔ kɔ.
 Lá an bùsu maakù,
 màa aa zãblè ní gbè táaɔwa.
 2 Mɔafili ní sɔ pà,
 an tàae a wi ní musue sa.
 Dii a ní sa'okiiɔ gbooe,
 í ní gbè táapiɔ wíwi,
 3 aai gbasa me: Wá kía vɔ,
 ké wá Dii vía vɔ yáí.
 Baa tó wá kía ví,
 bó a fɔ wowɛei?
 4 Aai lé pã gbɛgbɛ,
 aai eɔ tóto,
 aai ledouɔ kekɛrɔ,
 ɔ kɔ káalakɛa ì ligua
 lán sàpaa dafu kàe néwa.
 5 Samalideɔ me a lua Betavɛ gáae yáí,
 wa ɔɔbè, a sa'onao ì búbuape.
 A gawi a midɛ,
 asa wa símá wà taðɛ.
 6 Wa se tað Asili bùsuu falu ù an kía zɔɔɛɛ.
 Eflaiũ buiɔ gee a gɔ kpá ní wéi,
 wí a Isailiɔ kú zé pɔ aa se yáí.
 7 Samali bùsu a midɛ,
 a kía a gɛzɛa
 lán lí miɔna pɔ í lé séwa.
 8 Gulesi pɔ wa bò táaɔneɔ bãðɛ,
 asa a de Isailiɔ duuna ùɛ.
 Leɔ ní lá úadeɔ fele da ní sa'okiiɔla,
 aai o gbesiɔne aa léle simá,
 aai o sísiɔne aa kúnla.*
 9 Za gɔɔ pɔ Isailiɔ duunakè Gibɛa, aa zèðɛ.
 Zi a yábɛɛkenapiɔ le Gibɛao lé?
 10 Gɔɔ pɔ má yei, má ní swágagae,

* 10:8 Luk 23.30, Zia 6.16

buipáleᵛ i mᵛ káaánízi,
aai mᵛkamá ní duuna lée pla yáí.

¹¹ Eflaiũ buiᵛá zununuε,
wà zídàè, a ye ésegbēai.
Má zuudané ní nᵛε maaε,
mí tó aa soona gále.

Yudaᵛ i sapa,
Yakᵛbu buiᵛ i gudaai.

¹² A maa tᵛ, í kεke gbēke ũ.

A kpase kē wásawasa,†
asa Dii kíi wεεlea gᵛᵛ kàε,
e aᵛᵛ mᵛ éfáaiᵛ pisiwá.

¹³ A vāi tᵛ á kēke yābēε ũ,
ᵛ a blε mᵛafilidepi blè.
Ké a ázia gbāa náaikè,
mé a ze ní á zigᵛ dasiᵛ yáí,

¹⁴ wa zì zᵛadᵛwá,
wa á wéle bíideᵛ dúuzᵛ,
lá kí Samana Betaabe kàale
à nᵛεᵛ ní ní néᵛ wíwi zikagᵛᵛwa.

¹⁵ Maa wa kéε Betelideᵛ,
asa á vāikea kē zàiε.
Tó gu dᵛ, Isailiᵛ kía aᵛ ku lᵛᵛ.

11

Lua yea Isailiᵛzi

¹ Ké Isailiᵛ de èwaasona ũ,
ma aà gbèsi Egipi.*

² Ama lá mále lezuńzi,
màa aale zà kũmanᵛ.
Aaiᵛ sa'o táaᵛwa,
aaᵛ tulaletikateε ní diipione.

³ Máme ma tá dàda Eflaiũ buiᵛone,
ma ní kpá ma kùε,
ᵛ aai dᵛ ké máme ma ní gbá aafiao.

⁴ Ma gbēke galakpáné,
ma ní gále ní yenzi bao,
ma zuubòlené,
ma naale ma blε kpámá.

⁵ Lá aa gĩ nᵛselilei,
aa εa ta Egipio lé?
Asiliᵛ mé aᵛᵛ kiblemá.

⁶ Fēnda a tekε an wéleᵛ guu,
wa ní bᵛle gbáaᵛ wíwi.
Wa ní lekpaaiᵛ gboo,

⁷ asa ma gbépiᵛ bᵛ ma kpe.
Baa tó aale lezumazi,
ma Musude, má ní gba gbāao.

⁸ N beeo á Eflaiũ buiᵛ,
má fᵛ ᵛkpaázio,

† 10:12 Zel 4.3 * 11:1 Bᵛa 4.22, Mat 2.15

á Isailio, má f̄s mà á kpámáo.
 Má f̄s mà kéé lá má kè Adamaewao,
 má f̄s mà á baa daaa ní Zeboiũoo.†
 Ma nòsel̄l̄e á yá musu,
 ma wēnad̄ōáé f̄l̄e.
 9 Má ea Eflaiũ buiō ásooke l̄o,
 má p̄okũma p̄ási b̄ob̄máo,
 asa Luan ma ũ,
 i ke gbēnaz̄inan ma ũo.
 Lua p̄ó a kua adoan ma ũ á guu,
 má m̄ó á kaaleio.
 10 Má pala lán n̄o musuwa,
 aai temazi.
 Tó ma pala,
 ma népio b̄o be'ae oi,
 aai m̄o ma kíí ní lualuao.
 11 Aa b̄o Egipi ní lualuao lán b̄ōwa.
 Aa b̄o Asili b̄usu lán felenaōwa,
 mí ní kál̄e ní be.
 Ma Dii máme má ò.

12

Isailio duunak̄ea

1 Eflaiũ buiō yāliamazi,
 Isailio m̄ofilik̄ek̄eme,
 Yudaō lé p̄āme z̄éa l̄o
 baa ma Náaide p̄ó ma kua adoa.
 2 Eflaiũ buiō í íana m̄óm̄o,
 aai b̄o kp̄áleke íampuu,
 s̄ás̄ayā ní yāp̄asio í k̄ó ní guu.
 Aai k̄ó yāma ní Asilio,
 aai gé Egipi ní n̄isio.
 3 Dii yāví ní Yudaō,
 a Yak̄obu buiō d̄aa w̄iné ní musu,
 i fiaboné ní yākeawa.
 4 Yak̄obu ò a v̄i gbatoewa a da neasak̄peu.*
 Ké à z̄ōk̄ù, à d̄ēk̄à ní Luao,
 5 à d̄ēk̄à ní aà malaikao à d̄ēn̄è,†
 à òl̄ò à s̄uuugb̄èawà.
 A kp̄aũaàn̄o Beteli,‡
 5 à yā'òaan̄o we.
 6 Aa t̄ón Dii,
 Dii Lua Z̄iḡōde.
 7 Apio s̄ō, à su á Luawa,
 à kú ní gb̄ēkeo ní yākea a z̄éwao,
 á wé io ò á Luazi ḡōpii.
 8 Laatana ò kiloo v̄ai k̄ūa,
 gb̄ēblea mé í k̄è na.
 9 Eflaiũ buiō m̄è: Wa ke òdeō ũ,
 wa ḡō àizeedeō ũ.
 Wá òdapi yái

† 11:8 Iko 29.23 * 12:4 Daa 25.26 † 12:5 Daa 32.24-26 ‡ 12:5 Daa 28.10-22

wa wá yāvāi ge duuna eo.

¹⁰ Mámεmaa Dii á Lua,
ma á bóle Egipiε.

Má tó à εa àò ku zwàakpεo guu lεε,
lá i ke dikpε zíwa.

¹¹ Ma yādà ānabiεne,
mámε má tò aa wépunguε è dasi,
ε aa yā'ò gbéεne ní yáasio.

¹² Lá Galadadeε zè ní tǎa yáo,
aa gǝ pǎ síanaε.
Lá Giligalideε ì sa'o ní zuswanao,
an sa'okíiε gǝné gbèzεε ù bugbeue.

¹³ Yakεbu bàalè gè Sili bùsuu,
Isaili zεblè we nεwεεεa yá musu,
nε yá musu ε à dádākè.Š

¹⁴ Dii tò ānabi bε ní Isailiε Egipi,*
ε à ní dádākè ānabipi sabai.

¹⁵ Εflaiū buiε Dii pε fèlèè maamaε.
Dii a to an gbèδεa yá wí ní musuε,
i fiaboné sa pó aa kàagu yái.

13

Dii pεpaa a gbéεzi

¹ Ké Εflaiū buiε yā'ò, wà lùalua,
aame gbāa Isailiε guu.

Ɔ aa tàaekè Baali yá musu,
a yái an kpala a gai.

² An duunkεa lé dedεε sa,
aaε ānusu kása níziε tǎa ù.
An εzíkεnaε mé lé ní diipiεpi ní εno léu.
Wí ní yā'o wí mε,

aaí sa'o ní gbēnazinao,
aaí lépεpε zugaaε taaεwa.

³ A yái tò aa gǝ lán suakpaa kεεwa,
lán kεεkεε fi pó ì gēzεawa,
lán ése úa pó zàa ì sélewa,
lán súεε pó ì bε fenentiεwa.

⁴ Mámεmaa Dii á Lua pó á bóle Egipi.
Asu àò diie dōo, ma bàasio.
Suabanae kuo, sema mapi.

⁵ Mámε ma á gwá guwaiwaiu,
ma εliaázi bùsu guwāadeu.

⁶ Ké ma á dádākè, a kā.
Ké a kā á làa, a ázia sè lesí,
ε ma yá sàágu.

⁷ Too! Má kusiwá lán nεεmusuwaε,
mí á dádā zéu lán gbεaanawa.

⁸ Má mléwá lán wài pó wà a né sélewaε,

mí á kùà goaa mà á só lán nòkusiwa,
má á taitai lán maiwa.

⁹ A Isailiò, á kaalee,
ké a bò mapi á Dònlède kpe yáí.

¹⁰ A kía pò Ì á suaba ku máe sa?

A wéle dɔaana pò á òné
aa kía kpáé* ku má ni?

¹¹ Ma kía kpàé ñ pòkúmao,†
ō ma aà síwá ñ pòfèo.‡

¹² Eflaiũ buiò yāváiò dilèa,
wà ñ duuna kà láu.

¹³ Aa de lán né sòũwa a igòò,
nòwāwā mò, ò népi gĩ bòi.

¹⁴ Má ñ bò beda gbāaue?

Má ñ sí gawae?

Ga, n sèwe kúmáe?

Beda, n gbēkaalebò sò be?§

Má ñ wegwaò.

¹⁵ Baa tó Eflaiũ buiò kò ñ gbéé guu,
ían wāa a bò guwaiwaiu à sumáe.

Nibòna a giigaga,

lòò'í a ba,

wa léle ñ làasiòwae,

wi ñ pò beedeò séle.

14

¹ Samalideò tàae a wi ñ musue,
asa aa bò ñ Lua kpee.
Wa ñ kwé ñ fèndaoe,
wi ñ néò wíwi,
wi ñ nòsindeò puipui.

Isailiò nòselilèa

² A Isailiò, à su Dii á Luawa,
á yāváiò mé tò a kpagua.

³ A su Diiwa, í yāsiuè à oè:

Wá yāváiò kéwá,
gbāakpawázi, wí n sáaukpa.

⁴ Asiliò fò wá bòò,
wá di ñ sòò kpe bo.

Táa pò wa ñ píò
wá ñ sísi wá diò ù bo,
asa nímè ni tone pò gwana víòò wegwa.

⁵ Ma Dii ma mè:

Má ñ gbágbā ñ ñ pòòbòzàkegyāo,
ma yearízi a ke zài,
asa ma pò wèemá.

⁶ Máò de Isailiòne mòse ù,
aaiò vuke,

aai zínapele lán Libā bùsu líwa.

⁷ Aa bòbòò,

* **13:10** 1Sam 8.5-6 † **13:11** 1Sam 10.17-24 ‡ **13:11** 1Sam 15.26 § **13:14** 1Kln 15.55

aaiᵛ gawi vī lán kuliwa,
an gī iᵛ na lán sɛdɛ líwa.

⁸ Aa bɛkpa ma uei,
aai bɔlɛ lán pówɛnawa.

Aa vukɛ lán vɛɛliwa,
aai tɔbɔ lán Libā b̀usu vɛɛwa.

⁹ B́ Eflaiũ buiᵛ kɛ ní táaᵛ bi?

Mámɛ má ní wabikɛa sí,
míᵛ wétɛnízi.

Má dɛ lán pɛli pó a lá sisiawaɛ,

an káfia a bɔ ma kíiɛ.

¹⁰ Démɛ ònɔ vīi?

Aà làasookɛ yápiwa.

Démɛ làasoo vīi?

Aàᵛ yápi gbadᵛ.

Asa Dii yákeᵛ maa,

gbɛmaaᵛ iᵛ tɛi.

Aà yāmansaiᵛ sᵛ aai pāalɛ̀.

YOELI

Yá pò kú láe bee guu

Anabi Yoeli yá ì gbé̄o gba gbāa gɔɔpii. Yá gbia pò Yoeli ò a lá guu mé Dii a gbāa ɔba buiɔne ní aà yákpalekearínɔ ũ. A yákpaleke ní Isailiɔ a ɔtonɔkii gwasai yá musu, mé a yákpaleke ní buipāleɔ an zaa Isailiɔgu yái. Músi yáɔ dɔaa yákpalekegɔɔpie ní gu daa yàaaɔ ní pòkēsāmao. Kwaa lélamá ní iminakaao ní pòɔ tékūao ní zīgɔɔ lélamáo lé kaalegɔɔpi yá bɔɔleke (1.2-12, 15-18, 2.1-11). A de lá ānabipi lé yá'o azia gɔɔ yá musuwa ní yá pò a su mɔɔ pii.

Gea sua yá pò àle yá a waasokea guu wɛɔa: Isailiɔ gɔ̄ gii, aai e Lua kpé zikè ɔo, ã àle oné aa ea su Luawa aa wabikewà (1.13-14, 19-20, 2.12-17). Sema aa gɔ̄ gii gĩa, yá i gbasa bɔ́nɔ na sa. Pɔdinzi pò Lua a legbèné (2.18-27, 3.1-5, 4.17, 18-21) yá i kɔ̄se ní pòkēsāma pò de aà pòkūmabɔbeamá ũoo. Yá a zɔ̄le buipāleɔwa (4.1-16), Isailiɔ i dɔ̄ sa lá Lua kua ní guu de. Yoeli ānabikekea lé ɔɔwɛɛ ké ziewa Lua aɔ kú ní bui píio, asa Lua a a Nisina pisimá (3.1-2). Lua legbɛapi pàpa Yesude káauɔ gɔɔ Páteko dikpegɔɔzi (Zin 2.16-21).

Kaalegɔɔ pò Dii dīle

¹ Dii yā'oa Petue né Yoelien ke.

² Mae zɔɔɔ, à yáe bee ma!

Gbé pò kú būsuu laɔ píi, à swákpa!

Yáe bee taa kè á gɔɔ

ge á deziɔ gɔɔe?

³ A dau siu á néɔne,

aai o ní néɔne,

an néɔ i o ní néɔne ɔ.

⁴ Pò pò kwasutɛɔ tò

sɛ̄sewɛkwaaɔ sò.

Pò pò sɛ̄sewɛkwaaɔ tò

kwa búunaɔ sò.

Pò pò kwa búunaɔ tò

kwa keleɔ sò.

⁵ A vu iu idenaɔ, í ɔɔɔ!

A búbuape vɛ̄eminaɔ ápii

vɛ̄e dafu yá musu,

asa wa wò á léwae.

⁶ Buie lèle ma būsua,

aa gbāa mé an dasi lé vío,

an swaa de lán nòɔmusu swaawa,*

an kánkánaɔ de lán nòɔkusi kánkánawa.

⁷ Aa ma vɛ̄eliɔ ɔ̀ɔkpà,

aa ma kaadɔenliɔ kè kélekele.

Aa a tee wòlo kòle,

a gɔ̄na gò kpá píuu.

⁸ A búbuape lán wéndia pò lé a gɔ̄kpama gaa ɔɔɔ

à zwánkasa kákaalawa.

⁹ Pòwena ní vɛ̄e gbao z̄e Lua kpéu,

sa'on Dii gbàgbanaɔ lé ɔɔɔ.

* 1:6 Zia 9.8

10 Bua músikè,

tɔɔlɛ gɔ̃ wɛ̃nanno,

pówɛna ásookè,

vɛ̃ɛbɛ í vío,

ku i bɔɔ.

11 Zɔ̃ɛɔ, à ɔku á wéwa,

vɛ̃ɛbudeɔ, à búbuapɛ.

A ɔɔɔ mase ní éseo yá musu,

asa bua pɔkɛkɛa i zɛkɛo.

12 Vɛ̃ɛliɔ í'ò,

kaadɔɛnliɔ lá dɔ́rízi

ní gbɛafuɔ ní daminaɔ ní maɔɔ.

Sèa líɔ giigàga píi,

pɔna làa gbɛnazínaɔwa.

13 Sa'onɔɔ, à zwánkasa kákaála

à bala bɔ sɔu,

Lua gbagbakíi zíkɛnaɔ,

à búbuapɛ.

Ma Lua gbàgbanaɔ,

à mɔ i la ní zwánkasaɔ daa,

asa pówɛna ní vɛ̃ɛ gbao lé gé á Lua kpéu ɔɔ.

14 A lɛye dilɛ Lua pɔ ũ,

à gbéɔ káaa,

à maezɔɔɔ sísi

ní á bùsudeɔ píi

aa mɔ wiilɛ Dii á Luawa a kpéu.

15 Agya! Asa Dii gɔɔ káikù,

kaalɛgɔɔ pɔ Gbãapiide dilɛ lé mɔ.†

16 Pɔblea i láa wá wáao lé?

Pɔna ní yaalɔ mĩdɛ wá Lua kpéu.

17 Pówɛna gɔ̃ koosiinno bùsukɔ̃ɔtɛu,

dɔ̃ gɔ̃ yáiyai, gbao gbɔɔ,

asa pówɛna gĩɛ.

18 Zuɔ wii gɔ̃ dɔ, asa sɛ̃ kuo,

kpàsaɔ bílikè gékíiwa.

Baa pɔtuo nénaɔ lé íamaɛ.

19 Dii, mále lezunzi,

asa dádákekíiɔ tekùɛ,

télépiɔ sɛ̃sao líɔ sàsá píi.

20 Baa sɛ̃anɔɔɔ, n ni lé ní dɛ,

asa swadɔɔɔ gɔ̃ gii píiɛ,

mé an pɔblekíiɔ tekù.

2

Zígɔ̃ lɛɛta ní kwaɔ

1 A kuupɛ Siona,

à zígáale Dii gbèsísi musu.

Bùsudeɔ píi, à gilikɛ,

asa Dii gɔɔ lé mɔ, à káikù.

† 1:15 Isa 13.6

2 Gubeebeeg^{⊘⊘ε}, gu a siakū.
 Lou guduuduu ^{⊘⊘ε}.
 Zig[⊘] dasi[⊘] lé li gbèsisì[⊘]la
 lán gud[⊘]awa.
 An gbāa taa sáa i b[⊘] yāao
 mé a b[⊘] bau l[⊘]o.
 3 Té lé kú[⊘] ní aε, t^εl^εpio[⊘] d[⊘] ní kpe.
 B[⊘]su ká^ε ní aε lán Edeni swaluwa,
 à g[⊘] ní iau lán gbāa wáiwaiwa,
 p[⊘]e i e p[⊘]ilimáo.
 4 An aε b[⊘] lán s[⊘]wa,
 aale bàale lán zikas[⊘] wà[⊘]wa.
 5 An k[⊘]fi[⊘] d[⊘] lán zikas[⊘]g[⊘]wa,
 aale s[⊘]o z[⊘] gbèsisì[⊘] misonaa.
 An k[⊘]i[⊘] d[⊘] lán té k[⊘]ia s^εsaowawa
 lán zig[⊘] dasi[⊘] p[⊘] aale z[⊘]'p[⊘]oo[⊘]wa.*
 6 Ké bui[⊘] wesì[⊘]le,
 aa olo'olob[⊘] aa oosì[⊘].
 7 Aale siu[⊘] ní bao lán g[⊘]sa[⊘]wa,
 aale ví[⊘] g[⊘]ia lán zig[⊘]wa.
 Baade lé t[⊘]a'a a aε[⊘]awaε,
 an gb^εe i z[⊘]a a [⊘]wao.
 8 Aale g[⊘]asaz[⊘]k[⊘]εo,
 aa mip^ε ní aε,
 aale kuadi[⊘] ní ib^εε[⊘]wa,
 an zikab[⊘] lé kpán^εo.
 9 Aale si w^εle guu,
 aale bàale bí[⊘] musu,
 aale d^εd^εε kp^εwa,
 aale g^ε fenent[⊘] guu lán kpá[⊘]wa.
 10 T[⊘]ol^ε lé lualua ní aε,
 musup[⊘] lé deedeε,
 íat^ε ní m[⊘]vua[⊘]o lé siakū,
 saana[⊘] lé g[⊘] tek^εsai.†
 11 Dii d[⊘]aa a zig[⊘]ne ní l[⊘]o gbāao.
 À íwa[⊘] dasi[⊘] maamaε,
 gb^ε p[⊘] lé z[⊘]ke à yáwapi[⊘] gbāa.
 Dii g[⊘]opi z[⊘]o, a to ví[⊘]a ní kú.
 Déme a e b[⊘]ui?‡
 12 Dii m^ε: Baa tia kéwa,
 à su ma k[⊘]i ní n[⊘]semendoo
 ní ley^εo ní [⊘]l[⊘]o ní búbuap^εao.
 13 A n[⊘]selile,
 i ke á p[⊘]kas[⊘]o no.
 A su Dii á Lua k[⊘]i,
 asa a s[⊘]uu ní s[⊘]sobio ví,
 à p[⊘] lí pa kpaao.
 A gb^εke ví z[⊘]o,
 í[⊘] a p[⊘] a dí^ε à damá b[⊘] a n[⊘]seεε.

* 2:5 Zia 9.7-9 † 2:10 Zia 8.12 ‡ 2:11 Mal 3.2, Zia 6.17

14 Wíliḡ dḡo tó a wēnadḡwēe,
i wá tó n̄ báaaḡ,
wí gbadaè n̄ pḡwenaḡ n̄ v̄ēeḡ.

15 A kuupe Sibna,
à gbéḡ sísi,
í l̄eye dile Lua pḡ ũ.

16 A gbéḡ k̄aaa à gbābḡné.
A maezḡḡ naaa à néḡ k̄aaa,
baa a yḡminaḡ.

O nḡsenaḡ aà bḡ a kp̄éu,
aà nḡ dafu i bḡ kp̄ea.

17 To sa'ona pḡ lé Dii gbagbaḡ ḡḡḡ
aà kp̄é kp̄ele n̄ aà gbagbak̄iio zānguḡ.

Aa me: Dii, n̄ n gbéḡ wegwa,
n̄su to n bui gḡ lánipḡ ũḡ,
n̄su to buip̄aleḡ yāadañḡḡ.
Bḡyāi buiḡ me wá Lua kú má n̄iei?

Dii zea n̄ a gbéḡ

18 Dii nḡse a fele a b̄usu yá musu,
i a gbéḡ wēnagwa.

19 A wemá à me:
Mále pḡwena n̄ v̄ēeḡ n̄ n̄isio kp̄ásāé,
íḡ k̄aa páup̄āu.

Má á ke lánipḡ ũ buiḡne bau lḡḡ.

20 Má gugbāntoodeḡ yáé zāzā,
má ḡḡñzi mà n̄ kp̄á gbáa wáiwai guue.

Má n̄ d̄aanaḡ zu Ísida Wisideu,
mí n̄ gb̄ezādeḡ zu be'ae ísiau.

Aa yaik̄e, an ḡí iḡ dḡ we,
yá pḡ aa k̄éé píi yáí.

21 Tḡḡle, n̄su v̄iakeḡ!
Pḡnake! Yáalḡ!
Asa ma Dii ma yāzḡḡk̄è.

22 S̄ēa nḡbḡḡ, ásu v̄iakeḡ,
asa s̄ē lé k̄usi kp̄ále.

Líḡ lé ne'i,
kaadḡena n̄ v̄ēeḡ lé n̄ ase a ke.

23 Sibnadeḡ, à pḡnake,
à yáalḡ Dii á Luawa.

Ale á gba zuḡ lou k̄áfiá yáíe,
àle lou maé lán yāawaḡ.

A daale a gḡḡwa, i bḡlei.

24 Pḡwena a nḡnḡaa a gb̄ēzeḡu,
v̄ēe n̄ n̄isio k̄ák̄iḡ pa yelele.

25 Pḡ pḡ kwaḡ bl̄e w̄ē n̄ w̄ēḡ,
s̄ēsew̄ekwaḡ n̄ kwasut̄ēḡ
n̄ kwa búunaḡ n̄ kwa keleḡ,
ma z̄igḡ dasi pḡ ma gbaewápiḡ,
má a fiaboé.

26 A pɔble lá á yeiwa à ká,
í ma Dii á Lua táasile,
asa ma yābɔnsaekèéé.

Wí a ma gbéó kũ bau lɔo.

27 A Isailiɔ íɔ dɔ sa
ké ma Dii á Lua má kú á guu,
mé dii pále kuo.

Wí a ma gbéó kũ bau lɔo.

3

Dii a Nisina pisia a gbéowa

1 Gɔɔ bee gbɛa má a Nisina pisi bui píie,
á nɛgɔɔo ní á nɛnɔɔo i ānabikeke,
á maezɔɔo i yáɔ e iu,
á èwaasoo i wépungu'e.

2 Gɔɔbeezi má a Nisina pisimá,
baa ma zɔblenaɔ, gɔɔo ní nɔɔo.

3 Má yābɔnsaɔo ke musu ní zíleo,
au ní téo ní teluo aɔ ku.

4 †atē a siakū,
mɔvua a tā lán auwa
e Dii mɔgɔɔ zɔɔ pɔ a to vīa ní kú aɔ ká.*

5 Dii sisinaɔ bɔ píi,†
asa suabaa aɔ ku Yelusaleū
Sina gbèsisi musu lá Dii òwae.

Gbé pɔ bɔpiɔ aɔ de
gbé pɔ Dii ní sisio ũe.

4

Dii yákpalekea ní buiɔ

1 Gwa! Gɔɔ bee, zibeezi,
tó ma Yelusaleūdeɔ ní Yudaɔ pii díle ní pá ziu,

2 má buiɔ káaa pii
mà pilaínɔ yákpalekeguzuleu.

We má yákpalekeuínɔ
ma gbé Isailiɔ ní ma búsuo yá musu,
asa aa ma gbéó fàaa dúniau,
aa ma búsupi kpaalèkɔéé.

3 Aa télèpà aa ma gbéó kpaalèokɔé,
aa ma nɛgɔɔo ní ma nɛnɔɔo yīa,
aa káaluakà aa vɛmí ní a ɔao.

4 †iideɔ ní Sidɔdeɔ*
ní Filitē búsuo zɔlèdeɔ píi,
á ye semanɔ kpelewa ní?

Alɛ yá pɔ má kèé fiabomɛɛ yà?
Tó ále a fiabomɛɛ,
má tó a wi á musu kándo gɔɔe.

5 Asa a ma ánsusu ní ma vuao sèle,

* 3:4 Mat 24.29, Maa 13.24-25, Luk 21.25, Zia 6.12-13
23.1-18, Mat 11.21-22

† 3:5 Zin 2.17-21, Lom 10.13

* 4:4 Isa

a ma pɔmaa beedeo sɛle a tað

á kàle á táakpɛo guue.

⁶ A Yelusaleüdeo ní Yudaɔ píi yía Gɛlekiowa,
ké à ní ké ní bùsuwa zà yáí.

⁷ Gwa! Má ní vu iu,
aai fɛle gu pɔ a ní yiau,
mí yá pɔ á kɛnépi wíé á musu.

⁸ Má á negɔo ní á nenɔo yía Yudaɔwa,
aai ní yía Seba pɔ kú zàɔwa.

Ma Dii máme má ò.

⁹ Yáe bee kpàwake buionɛ:

A zì sɔuke à negɔnao vu iu,
í tó zlgɔo fɛle sɔ kái mípii.

¹⁰ A á soonaɔpi fɛndaɔ ũ,
à á máaso limiboboɔ lile sɔnaɔ ũ.†
Gbãasaide o gɔsan a ũ.

¹¹ Bui píi, à bɔ gupiiu,
à mɔ kãaa we kpakpa.
Dii, pilamá ní n negɔnao!

¹² Buiɔ vu iu,
aai gé yákpalekɛguzuleu,
asa we má zɔleu
mà yákpalekɛ ní gupii buiɔ.

¹³ An vãikea kè zài!
Kɔma ká pói n kè,
asa à mà à kà kekɛaɛ.‡
A mɔ ɔzɔ vɛɛwa a fɛkiiu,
asa à pàɛ,§ vɛɛkakiiɔ pà yelɛle.

¹⁴ Wa ku we dasidasi yákpale midɛguzuleu,
asa Dii yákpalekɛgɔ kãikù
yákpale midɛguzuleuɛ.

¹⁵ Iatɛ ní mɔvuao a siakù,
saanaɔ tekɛ bo.

¹⁶ Dii a bɔ Siona ní kãaaɔ,
a bɔ Yelusaleü ní bo gbãao.
Musu ní zìleɔ a lualua,
ãma Dii aɔ de ulekii ũ a gbéɔnɛɛ,
aɔ de aafia'ekii ũ Isailionɛ.

¹⁷ Iɔ dɔ sa ké ma Dii á Lua,
má kú Siona musu, ma gbɛ pɔ a kua adoapi.
Yelusaleüá ma pɔɛ,
bui páleɔ si wélepiu bau bo.

¹⁸ Gɔɔ bee gbèsisibɔ vɛɛbe a kwé,
mé sisibɔ pɔtuɔɔ ví aɔ diɛ.
Yuda bùsu swadɔɔɛ í a zɔɛo.
Nibɔna a bɔ Dii kpéu à bàale,
i mɔsepisi lepusia guzuleu.

¹⁹ Egipi a gɔ gbáa gii ũ,
Edɔú a gɔ guwaiwai ũ

† 4:10 Isa 2.4 ‡ 4:13 Zia 14.15 § 4:13 Zia 14.20, 19.15

yāpāsī pó aa kè Yudaone yái,
asa aa yāesaidepió dède ní bùsuue.

²⁰ Yuda bùsu aó kálēa gópiie,
wíó ku Yelusaleŭ wē ní wēo.

²¹ Tó pó mi síné yāao ò má síné sa.
Ma Dii, míó ku Síona.

AMOSI

Yá pò kú láe bee guuo

E wàò gé Yesu Kilisi ii wè 760 Amosi bò a be wéleu Tekoa, Yuda búsuu, à gè zòle Beteli, gu pò Isaili búsuu sa'okli zòo kuu. Wegòò ànabikekea bò ní sae lán loupūnaawa.

Gòò bee kí Yeloboaū plaade de Isaili búsuu kía ũ (787-747). Siliò lé zikarínò lóò, ò Isailiò èa lé namable lóò, ò ànabi Amosi mò Lua gbépiò midèa yá pàlèngu. Gòò bee búsudepiò lé zíkè lousisiyāwa maamaae. Bóyāi à bao pāsipi pàlènguì?

A maa wà to baade àò kú ní a laaio kpálea lá Lua ikoyā dīlewa, āma gbāadeò lí wei gbéòneo. Bee yáí Lua ì ze ní gbāasaideò. Amosi yá pò tò a gò waasokèna ũ yápi musu ò (7-9), ò wà aà yà Isaili búsuu gòògòò (7.10-17).

Lèe 1 e 2 zòo pò Lua dè Isailiòwa ní bui pò liaañziò,

Lèe 3 e 6 yá pò tò Lua ní a gbéò yá bò kò kpe,

Lèe 7 e 9 wá gbá zé wà yá pò Amosi ò bókli dō. A wépungu'è gēn sòo mé a yá de yá pò Lua a ea mò keiò seelaò ũe.

Amosi waasopi ì to wà làasooke Lua yá bóa dúniae bee yá kpewa pii. Anabi pò wà aà yápi ì to wà làasooke Yesu yáwa ló. Yesu yá ì kòse ní gbāadeò yáoo, ì ke ní gbāao no, āma yá pò a òpi lé yá dafu dilewēe de Amosi pòá!

Yá pò a bui pò liaa Isailiòzi le

¹ Tekoa sādānaò do Amosi yá pò a è Isailiò yá musun ke. Yá pò a èpi dōaaa tóole lualuaae wè plaè. Gòò bee Uzia de Yudaò kía ũ* mé Yehoasi né Yeloboaū de Isailiò kía ũ.† ² A mē:

Dii lé bò Siòna ní pūnaao,

àle bò Yelusaleū ní palaa gbāao.‡

Pòdānaò dádākekliò lé gò wēnannò,

Kaameli gbepòle lé giigaga.

³ Ma Dii ma mē,

Damasi búsuu tàaekè gēn àaò,

a de beea se,

ma pò a weemáo,

asa aa Galada búsudeò gbègbè ní éngòe.

⁴ Má tó té fèle an kí Azaeli bewa,

ì kù aà né Benadada kpé gbāaowa.

⁵ Má Damasi bíibòle gba gbooe,

mí Aveni guzulèpi kía tòbzò,

gbé pò zòle báawa Edenibèpi,

wi tá ní Sili búsudeò Kii zìzòò ũ.

Ma Dii máme má ò.

⁶ Ma Dii ma mē,

Gazadeò tàaekè gēn àaò,

a de beea se,

ma pò a weemáo.

Asa aa ma gbéò kùkù zìzòò ũ píie,

ò aa ní ná Edòùòne ní zìí.

⁷ Má tó té fèle Gaza bíiwa,

* **1:1** 2Kia 15.1-7 † **1:1** 2Kia 14.23-29 ‡ **1:2** Yoè 4.16

Ma Dii máme má ò.

Yá pɔ a Yudaɔ n Isailiɔ le

⁴ Ma Dii ma mɛ,
Yudaɔ tàaekè gɛn àaɔ,
a de beea se,
ma pɔ a weemáo.

Asa aa gĩ ma ikoyãie,
aaliɔ yá pɔ má ðileɔ kũao.

An táaɔ mé n sãã,
ɛɛde pɔ an deziɔ teiɔ.

⁵ Má tó té fele Yuda bùsuwa,
i kũ Yelusaleũ kpé gbãowa.

⁶ Ma Dii ma mɛ,
Isailiɔ tàaekè gɛn àaɔ,
a de beea se,
ma pɔ a weemáo.

Aaĩ gbẽmaaɔ yía zɔɔ ũ ɔa yáí,
aaĩ taasideɔ yía kyale fiaboane yáí.

⁷ Aaĩ ɔzɔ wɛnadeɔwa bùsu'ufãau,
aaĩ gbãasaideɔ yá málɛné.

Né n a maeo aaĩ gbada wɛndia doũwa,
aaĩ ma tó pɔ a kua adoa ɔ̀kpa.

⁸ Aaĩ n wó poo sa'okliɔ sae píi
zwãa pɔ aa a tɔ̀masimáowa.
Aaĩ vɛɛ lú n ɔa pɔ aa simáo
aa mi n táakpɛu.

⁹ Máme ma Amoleɔ kàalɛé yãa,*
baa ké aa gbãa lán seɛde líowa,
mé aa gbãa lán sé gɔn giíwa.
Ma n kaale píi, néfɛnen gbɛzɔɔ.

¹⁰ Máme ma bɔánɔ Egipi,
ma dɔaaé guwaiwaiu wɛ̀ bla,
má tò Amoleɔ bùsu gò á pɔ ũ.

¹¹ Ma á néɛɔ ðile ãnabiɔ ũ,
má tò á èwaasoeɔ nízia kpàa.†
Isailiɔ, siana mále oéò lò?
Ma Dii máme má ò.

¹² A nae gbé pɔ aa nízia kpàapiɔwa aa vɛɛmi,
á ðile ãnabipiɔne aasu ãnabikeke bo.

¹³ A ma! Má á ke déɔdɛɛ,
lán zugo pɔ pówɛn aso sea i pɔ ke déɔdɛɔwa.

¹⁴ Gbé kàsakasaɔ bɔkii eo,
gɔsaɔ e bo n gbãa yáí,
nɛgɔnaɔ e nízia misio.

¹⁵ Kàzunaɔ fɔ ze gio,
bãwãadeɔ e boɔ,
sɔdeɔ e nízia misio.

¹⁶ Baa nɛgɔn wɔ̀ɔdeɔ
aa bàasi ɔgii gɔɔ beɛɛ.

* 2:9 Iko 3.8-10 † 2:11 Nao 6.1-8

Ma Dii máme má ò.

3

¹ A Isaili bui pò ma á bóle Egipi,
à swákpa à yá pò ma mè a á le ma.

² Dúnia bui guu píi áme ma á sé.
A yáí má vâi pò á kè wíé á musu.

Amosi anabikekea bô Dii ktié

³ Gbẽon plaò Ìò tekòì kôyãmasaia?

⁴ Nòomusu ì pũna dào guu pòblea esaie?
Nòokusi ì pala a tòou nòokúsaie?

⁵ Tó bãe i zu fiuo,
a e à aà kũe?

Tó ba i e pò kũo,
a bilɛe?

⁶ Tó wà zìgãalè wéleu,
sô lí ké gbéoguo lé?

Tó músi gè wéleu,
Dii mé tòò lò?

⁷ Dii Lua lí yá pò a zede ke
oa a zòblena anabione saio.

⁸ Nòomusu pũna,
dé vĩa a gí kúii?
Dé Dii Lua a yã'òè,
à gí a kpàwakèii?

Yá pò a Isailio le

⁹ A kpàwake Asedoda kibedeone
ní Egipi kibedeo à oné,
aa kãaa Samali gbèsisio pòleu,
aai gili zòo pò gèu e
ní gbãa pò wàle mó a gbéoneo.

¹⁰ Ma Dii ma mè,
gbãadeo yãkea a dòowa dõo.

Aai gbéowetã aa ní taiinke,
aai ñ àizɛɛo naaa aa taò ní be.

¹¹ Bee yáí ma Dii Lua ma mè,
ibɛɛo mɔ lia á búsuzi,
aa á gbãa midɛ,
aai á kibe pòó séle.

¹² Ma Dii ma mè,
lá sãdãna ì a sã gbá miɔna
ge a swá miɔna bɔ nòomusu lézi,
màa Isaili pò kú Samalio bɔ kaso,
gbé pò zòle ní lii bélebelewapiɔ.

¹³ Ma Dii Lua Zígõde ma mè,
à swákpa à ma,

í Yakɔbu bui gbaò laai.

¹⁴ Tó mále Isailio tàae wíné ní musu,
má sa'okii pò kú Betelio kóba zòzò mà kwɛ tɔɔle,
mí sa'okii pò dúuzò.

15 Má á guantẽmblekpεo
 ní á íampuublekpεo wíwíε,
 má kpé pó a zāblémá
 ní wesa swaaopio daaíε,
 mí a kpé zōo gboo píi.
 Ma Dii máme má ò.

4

1 A Basana zununuo, à yáε bee ma,
 á nœ pó a m̀ekpa Samali s̀isipoleuo!
 I gbāamō wēnadeone,
 i taasideo wetā,
 i o á zāone aa idā do à mi.
 2 Ma Dii Lua ma legbè ní ma kuaadoakεo,
 ma m̀e goo lé mówá
 wa kokoaka á gbé kōnaozi,
 wi á séle táano ní m̀ò kòolo.
 3 A baade a bo a aedawa súsu bíifouo,
 wi táano zizoo ũ.
 Ma Dii máme má ò.

Isailio swágbáakεa

4 A gi ào gé Beteli, í tàaekε we.
 A gi ào gé Giligali, í εa tàaekε lo.
 Alio sa'o á diiowa we lá gu lé do,
 ío á pó kwide kpa we wē àaō ní wē àaō.
 5 Ali pēε sea kpasa sa'okiiwa sáaukpabo ũ,
 í pó pó io ma gba kpáwakε wà ma,
 á Isailio, asa bee kεa á yei.
 Ma Dii máme má ò.
 6 Wéle píiu má tò á lekpe lé yó lo,
 uale ní ualeo má tò a kua blewa,
 kási i εa su ma kíio.
 Ma Dii máme má ò.
 7 Ké à gò mo àaō wà pòkεkε,
 ò ma á té lou.
 Má tò lou mà wéleεo,
 à gĩ mai wéleεo.
 Má tò à mà buaeo,
 à gĩ mai buaeo, ò gu giigàga.
 8 A gbēo bàabāabò,
 aa gè wéle ní wéleo í wεlei,
 aai e à m̀máo,
 kási i εa su ma kíio.
 Ma Dii máme má ò.
 9 Mi to pówen gbōsi ní pó fukpaaο
 á kaaο ní á vεεbuo le m̀omō.
 Kwaο á kaadōenaο ní á kuο blè,
 kási i εa su ma kíio.
 Ma Dii máme má ò.
 10 Ma gagyāo kàágu,
 lá má kà Egipio guwa.
 Ma á èwaasoο dède zĩ guu,

má tò wà á sǝ̀ nàaa.
 Má tò yai gǝ̀ dà á b̀oaa,
 á ní lé ðǝ̀kǝ̀i eo,
 kási i ea su ma kǝ̀io.
 Ma Dii máme má ò.
 11 Ma á gb̃ee suumpa,
 lá ma Sǝ̀ðũ ní Gǝ̀mǝ̀o suumpawa.*
 A gǝ̀ gǝ̀mǝ̀na pǝ̀ wa ga b̀ò téu ũ,
 kási i ea su ma kǝ̀io.
 Ma Dii máme má ò.
 12 A yáí Isailio, má yápio kéé.
 Lá má yápio kéé Isailio,
 àò kú ní mapi á Lua yákpalekaáno sǝ̀uo.
 13 A ma! Mi gb̃esísio kása,
 mi to zàa'iana fele,
 mi to gb̃enazina dǝ̀ lá a làasoo de,
 mi to gu ðǝ̀, mi ea to gu si,
 mi táa'o dúnia gulešio wa,
 ma tón Dii Lua Zǝ̀gǝ̀de.

5

W̃enakea Isailione

1 Isailio, à yáe bee ma,
 mále w̃enale daáno.
 2 Wi Isailio ne sǝ̀lǝ̀lǝ̀ yáao,
 áma à lèle sa mé a fele bo.
 Wà aà tò wúlea a b̀usuu we,
 gb̃ee ku à òkaaázio.
 3 Ma Dii Lua ma m̀e,
 wéle pǝ̀ a zǝ̀gǝ̀ b̀òle gb̃eǝ̀n òaa sǝ̀o,
 gb̃eǝ̀n basǝ̀o mé a su.
 Wéle pǝ̀ a zǝ̀gǝ̀ b̀òle gb̃eǝ̀n basǝ̀o,
 gb̃eǝ̀n kwi mé a su.
 4 Ma Dii mále yáe bee o Isailione:
 A ma kǝ̀i wele, ío ku.
 5 Asu gé lousisii Betelio,
 ásu gé Giligali sǝ̀o,
 ásu tǝ̀u Beesebao,
 asa wa tá ní Giligalideǝ̀ zǝ̀zǝ̀ ũe,
 mé Beteli a gǝ̀ bezia ũe.
 6 A Dii kǝ̀i wele, ío ku.
 Tó màa no,
 a mǝ̀ kũ Yosefu buiǝ̀wa té ũ,
 a kũ Beteliwa, gb̃ee a fǝ̀ ðeo.
 7 I yá'ikpa yánadeǝ̀wa,
 mé i yákea a zéwa mále.
 8 Dii saankif̃enenaǝ̀ kè
 ní saankoñandeo.*
 I to gusia níinii li gudǝ̀a ũ,
 ì to gu bo si.

* 4:11 Daa 19.24 * 5:8 Yob 9.9, 38.32

I ísia í káaa musu,
 ì to à ma lou ũ b̀usu píi guu.

Aà tón Dii.

⁹ I to kaale bile gbãadeɔwa,

ì wéle bíideɔ ásooke.

¹⁰ Apiɔ s̄o ilio ye s̄ian'ona ḡiyãio,

i za gbé p̄o ì b̄ob̄o ní v̄aikenaɔgu.

¹¹ Lá i gbãable w̄enadeɔwa,

i p̄owena símá,

á kpé p̄o á b̄ò ní gbè ãao,

á e z̄ole ní guuo,

á p̄oẽã v̄eẽ p̄o á bà,

á e à a imio.

¹² Aša Dii á t̄aae z̄o d̄o

ní á duuna p̄o lé v̄ioo.

I gbẽmaaɔ w̄etã,

i to gbẽdena fiabo, í aà gbae,

i gí taasideɔne ní ní yá nao.

¹³ A yáí tò laaide d̄ao lé ìo kpaaũa tia kéwa,

asa ḡooe beeo v̄aie.

¹⁴ A w̄eele ào yãmaake,

i ke a v̄ai no,

ké à e ào ku,

Dii Lua Z̄iḡode ìo kúán̄o,

lá i o a kúán̄owa.

¹⁵ Aɔ za yá v̄aiu, ìo ye a maai,

ìli yá ḡḡo a z̄ewa yákpalekek̄i.

W̄ilio d̄o, Dii Lua Z̄iḡode a gí Yosefu bui k̄onaɔ w̄enagwaio.

¹⁶ A yáí Dii Lua Z̄iḡode m̄e,

wa búbuape ḡaaɔ píi,

waɔ o z̄ekpaaɔ guu: W̄eee! W̄eee!

Wa s̄ẽwanaɔ sísi aa ɔ̀o,

wa o ge'ɔ̀oɔnaɔne aa búbuape.

¹⁷ Búbuapea aɔ ku v̄eẽbuɔu pii,

asa Dii mé a p̄á á b̀usua.

Dii mé ò.

¹⁸ Waiyoo gbé p̄o lé Dii ḡoo nide!

Akea ále Dii ḡoo pi nidei?

Gusia ḡooe, i ke gupua no.

¹⁹ Aɔ de lá gbé lé bàale n̄oɔmusue,

̄o à ḡè kpà w̄ai p̄aleawa,

ge lá à ḡè ḡè kp̄eu à ɔ̀nà ḡiwa,

̄o ml̄ẽ aà s̄owa.

²⁰ Dii ḡoo piá gusiae,

i ke gupua no, gusia níiniie.

Baa gupuan beena aɔ v̄io.

²¹ Ma Dii ma m̄e,

má za á dikpeɔu, má ḡiie,

má ye á k̄k̄aaapiɔ ḡiyãio.

²² Baa tó a sa p̄o w̄i a p̄o kát̄eu à ték̄u òa ní p̄owentio, má sio.

Baa tó a s̄aukpa sa'òá ní p̄o mekpaaɔ,

má wésɛ mà gwao.†
 23 A gomala ní á lèsikɔ̄fio,
 má swásɛ á mɔɔna ɔio.
 24 A to yáẓede dagua
 lán swa gbakakaawa,
 à tó á yákea a zéwa ligua
 lán swa pọ a í lí baowa.
 25 Isailio, i ke máme a sa'òà
 a ma gba pọ guwawaiu wè blao.
 26 Táa Mɔbku kpé á sea
 ní saana pọ a zèò taao.
 A dii pọ á pì áziaepio‡ yáí
 27 ẓ má tó wà táánɔ Damasi baale.
 Ma Dii máme má ò.
 Ma tón Lua Zígòde.

6

Waiyoo Isailio kía namableno

1 Waiyoo á gbé pọ á kú niɛniɛ Siɔnao
 ní á gbé pọ á kú dɔɔba Samali sìsípoleuo,
 á gbé pọ á de buio mide kía ǔ
 gbé kɛniɔ wé ɔ dɔázio!
 2 A gé Kaleno à gwa!
 Bɔa we í gé Amata mɛɛwiau,
 í gé Gata, Filitɛ mɛɛwiau.
 An wélepio maa de wéle pọ á kía kuulae?
 An bùsu zɔɔ de á pọae?
 3 Lá ále e Lua ɔadaawá gɔɔ zà,
 kía pásí gbāableawá káikù.
 4 I wúle á wesa swaa liiɔwa,
 i ɔli áziaw á wúlekɛipiɔwa.
 I sáneɔɔ ní gáaena mɛkpaao só.
 5 I mɔɔnale lán Davidi lèwa,
 i lè dafu da ní pọ'ɔɔnao.
 6 I vɛɛmi à a dàa ɔɔ,
 i nísi ɔde dɔɔ,
 kási ili ɔɔɔ Yosefu buio kaalea yá musuo.
 7 A yáí tò á ɔ ku gbé pọ wa táánɔ káauo guue,
 á lalasi wiio i mide.
 8 Ma Dii Lua Zígòde
 ma legbè ní ma kuao ma mè,
 má ye Yakɔbu buio ɔandāa gɛyáio,
 má za an zegikɛio.
 Má ní mɛɛwia na ní ibeɛɔne ní ɔzi
 ní pọ pọ kú a guuo píie.
 9 Baa tó gɔɛo gò uae gbɛɔn kwi, aa gagae. 10 Tó gbé m̀ a dae ge séi, àle ɔò à gé
 tesɔiwà, mé à gbé pọ ulea we là à m̀: Gbɛe kunnɔ we ɔe? Ade a wewà: Gbɛe
 ku lao. Ke kílíkíli, baa Dii tó, nísu sio.
 11 Asa ma Dii ma yádile ma m̀,

† 5:22 Isa 1.11-14 ‡ 5:26 Zin 7.42-43

má ua zɔɔ wiε kélekεε,
mí a néna ke yáiyai.

¹² Wí sɔ́ baa gbɛsi musue?

Wí sapa ní zuɔ wee?

Màa á tò yázede gɔ́é sεwe ũ,

mé yākea a zéwa gɔ́é gɔ́i ũ.

¹³ A pɔ́ kèna ziblea Lodebaawawa,
a mè a Kaanaiũ sí ní ázia gbāaoε.

¹⁴ Ma Dii Lua Zígɔ́de ma mè:

Isailiɔ, máε tékpa buieu à feleáno,
i wétεamóε za Amata bɔ́leu e Isida Wisidei.

7

Kwaɔ

¹ Yá pɔ́ Dii Lua òlomεen ke: Má è Dii bò ní kwaɔ pɔ́kεkε daalegɔɔ, pɔ́ pɔ́ wí kpa kíawa kekea gbεa. ² Ké kwaɔ tɔ́le pɔ́ɔ sò píi aa làa, ma mè: Dii Lua, sùuuke! Bó Yakɔbu buiɔ e aao kuòì? Asa aa kè fénεũ. ³ ɔ́ Dii yápi bò a nòseu à mè, bee a ke bo.

Té

⁴ Yá pɔ́ Dii Lua òlomεen ke: Má mà Dii Lua lé me á yákpaleke ní gbéɔ ní téo. Tépi ísia zɔɔ í bà, ɔ́ à kù Isaili bùsuwa. ⁵ ɔ́ ma mè: Dii Lua, n yá na! Tuele! Bó Yakɔbu buiɔ e aao kuòì? Asa aa kè fénεũ. ⁶ ɔ́ Dii Lua yápi bò a nòseu à mè, beepi a ke bo.

Pósusugwabɔ

⁷ Yá pɔ́ a òlomεen ke: Ma Dii è zεa bíi súsusae, a pɔ́ súsugwabɔ kũa. ⁸ ɔ́ à ma la à mè: Amosi, bó ní èi? ɔ́ má wèwà ma mè, pɔ́ súsugwabɔε. ɔ́ à mè:

Gwa, ma pɔ́ súsugwabɔ pòo ma gbé Isailiɔwa,
má sùuukeínɔ bo.

⁹ Wa Isailiɔ guleśí pɔ́ aa bòɔ daai,
wa Izaaki buiɔ sa'okliɔ wíwi.
Má fele Yeloboaũ bewa ní féndaoε.

Amosi ní sa'onkia Amaziao

¹⁰ ɔ́ Beteli sa'onkia Amazia gbéɔ zì Isailiɔ kí Yeloboaũwa à mè: Amosi lé lekpaainzi ní gbéɔ Isaili bùsuu. Bùsudeɔ aa aà yá fɔ́ bo. ¹¹ Asa à mè wa Yeloboaũ de ní féndaoε,
wi Isailiɔ kúkũ ní bùsuu,

wà tánno zìzɔɔ ũε.

¹² ɔ́ Amazia mɔ́ ò Amosie à mè: Gu'ena, bàasi n ta Yuda bùsuu, níɔ ble ní ānabikekεawa we. ¹³ Nsu εa mɔ́ ānabikekεi Beteli la bo, asa sa'okli pɔ́ í kía gba gbāa ku laε. ¹⁴ ɔ́ Amosi a zāsí Amaziawa à mè: Anabi ge ānabi gālì gbēen ma ũ yāa seo. Sādānan ma ũ, kaadɔεmblea dóε má dɔ́. ¹⁵ Sādāpi guu ɔ́ Dii ma seu, a òmεε mà ge ānabikekε a gbé Isailiɔne. ¹⁶ Swákpa n Dii yāma sa. N mè,
másu ānabikekε Isailiɔ yá musuo,
másu vāi pɔ́ a Izaaki buiɔ le oo.

¹⁷ Ayāmeto Dii mè,

n na a káaluaka wéleu,
wa n néo dεdε ní féndao gɔ́εɔ ní nɔεɔ.

Wa ba yɔ́ n bùsuwa,

wi kpaalekɔε.

Wa Isailiɔ kúkũ ní bùsuu

wà táńńo zĩzoo ũ,
ní ga luayádõnsaiõ bũsuu we.

8

Libe m̀ai kaa gb̄i guu

¹ Yá pó Dii Lua òlom̄en̄ ke: Ma libe m̀ai è ká gb̄i guu. ² Ǿ Dii ma la à m̀è: Amosi, b́ó ní èí? Ǿ má ẁèwà ma m̀è: Libe m̀ai má è ká gb̄i guu. Ǿ à èa òm̄e:

Ma wemà ma gb̄é Isailiõwaε,
má s̀uuuk̄eńńo bo.

³ Ma Dii Lua ma m̀è,
goo bee ma kpé lesia a li ńoõa ũε,
gεo ḡõ kpáε gupiiu kp̄en̄εε.
Gu a ke k̄ilikili!

⁴ A yáε bee ma,

á gb̄é ṕo i gb̄able taasideõwa,
i w̄enadeõ midε á bũsuu.

⁵ I m̀e: M̄o dafu dikpe a láa wà e wá ṕwena yía b̄oε ni?

Goo kpele kámabogoo a ḡε wà e wá d̄õ w̄éi?

Wá zaa néna dauε, wí a ńa káfi,
wá wá kiloõo lilε, wíõ gb̄εble.

⁶ Wá w̄enadeõ lú ní ánusuo,
wí taasideõ se zoo ũ,

ké baa wá kyale fia aai e b̄ow̄εo yái.
Wá ṕwena yía ní a b̄isaoε.

⁷ Ma Dii Yakõbu buiõ Lua gawide,
ma legb̄è ní ma kuao ma m̀è,
an yákeεe a s̄amagu bauo.

⁸ A yái t̄oõε a lualua,

gb̄é ṕo kálewàõ i búbuape nípii.
Bũsu a loo lán Niili í gbakakaawa,
a ya i εa kpáε lán Egipi swapi íwa.

⁹ Ma Dii Lua ma m̀è,
goo bee má tó íat̄ε ḡε kp̄eu
goo ṕo à kà minanguo,
má tó gu si f̄aane gb̄aa zá.

¹⁰ Má á dikpeo lileé búbuapeḡoo ũ,
á lesiaõ i ḡõ w̄enaleõ ũ.

Má tó à zw̄ankasao kákaála,
á baade i a mi wa gb̄aigbai.

Má tó ḡoo pi àõ de
lán neḡõε m̀endona gaa ńoõwa,
ḡoo pi i midε ní p̄osiao.

¹¹ Ma Dii Lua ma m̀è,
a ḡoo lé mó

má tó ńoana ká á bũsuu.

I ke ble ge í ńoana no,
swákpaa ma yá ni mé aõ á de.

¹² Wa b̄aab̄abo ísia baa ní ísia baaõ,
wa bebe za gukpe e be'ae.
Aa kpáεke ma ȳamaai,
kási aa mao.

13 Goo bee wëndia maaɔ
 ní gōsa gbãaɔ yèèe a láa imi yáí.
 14 Gbé pó aaɪ legbē ní Samali táa tóoɔ
 ní gbé pó aaɪ me ní Dã dii kuaaɔ,
 ní gbé pó aaɪ me ní gea sa'oi Beeseba gbãaɔɔ,
 aa kpaguae, aa fele bau lo.

9

Isailio midɛa ní ní sua ní pá ziuo

1 Ma Dii è zea a gbagbakli sae à mè:
 Gbèpɛle misona lé, kpɛɛle gí i dee,
 ma kpépi i kwe ká gbépiia,
 mí gbé pó bòo dɛdɛ ní fɛndao.
 An kee a e boɔ,
 baa mɛndo a e piliao.
 2 Baa tó aa eyò aa tà e bɛdau,
 má ɔpelemá weɛ.
 Baa tó aa gè za musumusú,
 má ní bua weɛ.
 3 Tó aa gè ùle Kaameli gbè misonau,
 má ní gbesele mà gé mà ní kúkū weɛ.
 Tó aa sòbmɛɛ ísia zíe,
 má o ísia mlɛɛ aà ní só weɛ.
 4 Tó an wèlɛɔ ní kúkū aa tàrínɔ zìzɔɔ ũ,
 we má tó wà ní dɛdɛu ní fɛndao.
 Má wéteńzi íadaama yáíe,
 i ke maakeané yáí no.
 5 Ma Dii Lua Zígòde,
 mi ɔkã tɔɔlewa, i yó,
 gbé pó kú weɔ i búbuape píi.
 Mi to bùsu loo
 lán Niili í gbakakaawa,
 i ɛa kpále lán Egipi swapi íwa.
 6 Ma a kúkú kè, má dídikɔa musu,
 ma a ɛ kpále dúniawa.
 Mi ísia káaa musu,
 mí tó à ma lou ũ dúnia guu,
 ma tón Dii.
 7 Ma Dii ma mè,
 á Isailio, a kemɛɛ doũ ní Etiopiɔɛ.
 Lá ma á bóle Egipi,
 mi Filitɛɔ bóle Keleti,
 ma Siliɔ bóle Kiiio lé?
 8 A ma! Ma Dii Lua,
 ma wemà á bùsu duundewa
 mà á kpalapi midɛ dúniau,
 áma má Yakɔbu buiɔ kaale míomio.
 Ma Dii máme má ò.
 9 Má yádile,
 mí tó wà Isailio fáfã buipáleɔ guu píi
 lá wí pówɛna ká gbaana guu wà fáfáwae,

baa a wén do a léle zíleo.

¹⁰ Duunkena pó kú ma gbé̄o guu,
aai me v̄ai a s̄n̄zi à gbasa ní leōo,
wa ní d̄ede ní f̄endaó mípiie.

¹¹ Goo bee má ea Davidi bezi bo,
mí a gufooo keke.

Má aà ua pó ḡapi vu,
mí uapi f̄ele lá a de yāawa,

¹² aai ḡo Ed̄ōu bui k̄nao v̄i
ní buip̄ale pó ma tó kúm̄áo píi.*

Ma Dii pó má ȳapi ke,
máme má ò.

¹³ Ma Dii má mè goo lé mó
ké s̄apanao aao be p̄okekenaó iau,
w̄ali p̄ót̄o e v̄eek̄eka ào láa.

Baa gb̄esis̄io v̄e ke,
v̄e na io di s̄is̄ip̄ole píiu.

¹⁴ Má su ní ma gb̄é Isailio ní pá ziu,
aa ea ní w̄éle ziaó k̄ale aa z̄leu.

Aali v̄ebu ke, aai a imi,
aali kaa da, aai a libe ble.

¹⁵ Má Isailio pe ní b̄usu,
gb̄e a ní wo b̄usu pó má kp̄am̄apiu bau lo.

Ma Dii á Lua máme má ò.

---

* 9:12 Zin 15.16-17

ABADIA

Yá pò kú láe bee guu

Lá nénæ beeá yá pò Lua ò Edṣu (Esau bui) yá musu láasoo pò aa kè Isaili (Esau dāuna Yakubu bui) yá musu yáí. Edṣu zṣlea ísida wiside sae geomidokli oi, ṣ aaṣ íbelese ní Isaili gṣṣpii. Gṣṣ pò wà zible Yuda bùsuwa mé wà Yelusaleṣi, an íbele gè e a léwæ. I ke ké aai mṣ dṣi ní gbéleṣo ado no, aa ní bùsu saalo sè ní pò ũe, ṣ aa gè Yelusaleṣideṣo pṣṣ sèle.

Wà lápi kè Babilonideṣo Yelusaleṣi sia gbæa e wàṣ gé Yesu Kilisi ii wè 587. A guu ānabi Abadia ò Edṣuṣne aa kaale ní Isaili íbeṣe kṣniṣ sānuṣ. Beewa à Isaili nṣse nṣniné. Lua mé a yá gbæzā o, a mó yákpalekei ní bui píio!

Yādaa Edṣula

¹ Yá pò Abadia èn ke:

Yá pò Dii Lua ò Edṣu* musuṣ.

Wa baomà à bṣ Dii kṣi,

à gbé zṣ buiṣwa aà oné:

A fele! Wà gé Edṣuṣwa zṣi.

² Edṣu, à ma!

Má tó à gṣ kpeṣ buiṣ guuṣ,

wa sakaágu à ke zài.

³ A kṣamai mé á sāsā.

A gbé pò a gbṣ kè á kpé ũ

á zṣleu musumusṣ,

i o á sṣ guu à me,

i gbæe e à fṣ á bua à á né zṣleṣo.

⁴ Baa ké á da musumusṣ lán baewa,

mé a á sakpe dà saanaṣ sṣṣu,

má á bṣe za weṣ.

Ma Dii máme má ò.

⁵ Tó kpáṣ mé gèázi gwá,

ge tó kpáiweliweṣo síázi yā,

pò pò an pṣ dṣwà ṣ aa se adoo lò?

Tó vṣekṣzṣzṣnaṣo mò sí á búu sṣ,

vṣe kṣna ṣ aa tóéṣo lò?

Kási á kaaleṣ.

⁶ Esau bui, wa á pṣṣ naaaṣ míṣ,

wa á àizeṣ pṣ uleṣo séle.

⁷ Bui pò an lé doṣánṣo á yá á bùsuu,

gbé pò naánṣo á sāsā, aai ziblewá,

gbé pò i ṣkāaaṣ filifilimbakpaé,

áṣ a yá dṣo.

⁸ Ma Dii ma mè,

má Edṣu bui ṣnṣnaṣo dṣdṣe gṣṣ bee,

yādṣnae a gṣ Esau gbèsisí musuo.

⁹ Gili a gṣ Temani neṣṣnaṣgu,

aa midṣe nípii Esau gbèsisídeṣo dṣdṣeṣ.

¹⁰ A gṣ ní wío,

* 1:1 Isa 34.5-17, 63.1-6, Zel 49.7-22, Eze 25.12-14, 35.1-15, Amṣ 1.11-12, Mal 1.2-5

wi á midε, áo ku bo,
yāpāsi pó á kè

á dāuna Yakobu buiɔne yái.

¹¹ Ké buipaleɔ lé ní àizεε séle,

ké bui zìlopiɔ gè Yelusaleũ,

aale líkpa a yá musu,

á kú we lá á douñɔwae.

¹² A maa yāa á dāuna buiɔ gwaa kéé na an wetāgɔɔ.

I kú á pɔ ke na Yudaɔ kaalegɔɔ,

i kú à yamɔsekpa an taasikeapi guuo.

¹³ A maa yāa à si ma gbéɔ wéleu an yā'eapi guuo.

I kú an gwaa kéé na an yā'eapi guuo,

i kú à ní àizεε naaa an yā'eapi guuo,

¹⁴ A maa yāa à zεa zenankpaau an gbé pó lé bàale dea yáio.

I kú à ní gbé pó bɔɔ kúkú à kpámá an wétεagɔɔpio.

¹⁵ Ma felea ní bui píio gɔɔ kà kái,

mí kéé lá á kènéwa.

A yākeao wi á musu.

¹⁶ Lá a imi ma sìsì pó a kua adoa musu,

màa bui píi a imi we zesai.

Aa ma pɔkúmabɔbɔma ípi gbē,

aai gɔ lán wi ní i yāaowa.

¹⁷ Má gbéɔ suaba Siɔna gbε musu.

Aɔ de ma pó ũ,

Yakobu buiɔ i εa ní pó sí.

¹⁸ Yakobu buiɔ aao de lán téwa,

Yosefu buiɔ aao de lán tévuawa,

Esau buiɔ io de lán sè giiwa.

Aa kú Esau buipiɔwae míɔmiɔ,

an gbēe a bɔɔ.

Ma Dii máme má ò.

¹⁹ Ma gbé pó kú Negεveɔ i gɔ Esau gbèsísíɔ ví,

an gusalaladeɔ i Filitεɔ bùsu sí

ní Èflaiũ bùsuo ní Samali bùsuo.

Bēyāmεε buiɔ sɔ aai gɔ Galada bùsu ví.

²⁰ Isaili zìzɔɔ i gɔ Kanaa bùsu ví e za Salepa,

Yelusaleũ zìzɔ pó kú Sefalaɔ i gɔ Negεve wéleɔ ví.

²¹ Suabanaɔ dede Siɔna gbèsísíwa,

aai yákpaleke ní Esau gbèsísídeɔ,

kpala i gɔ Diie.

YONASI

Yá pò kú láe bee guu

Anabi pò wèele à gí zíkèi yá pò Lua díleewa lápi a yá dàu a síuwèe. Yonasi lé bàale Luae, āma i keo. Yá pò kè lápi guu í kángu, mé í yáadané maamaa.

Anabi Yonasi yákeo lé síanae bókèke: Lua ye Isailiozi ntéeo, a ye bui zilo pò aale aà yádaozie lo. Tó Lua gbéé gbà laai, mé aa aà yāmà aa nòselile síana, aà soú lo maà gòpii à wétēamōané bō a nòseu. Ōme dúnia pópíi dii ũ ado, atēsa ga ní wēnio dōu. Tó à sùuukè ní duunkenao, ānabio suli tó à kené íio.

Bee gbea Yonasi lá yā'iao ní yōao ní sea pò ānabi a keo òwèe. Yá beeo pii a fī gbé pò Lua zī dānéo lee. Ale dadawèe ké Lua lí pākpa a ānabizi gò pò yá yàwà ge gò pò a ku adoo, ge baa tó àle bàaleé à ta zāzā, asa Lua soú mà à ea yáe bee bókèkèè lo: Lua ye gbépiizi, ili gbēe tēboo.

Yesu Yonasi yá sè à a gaa ní a vuao yádaoné, ō à Ninivadeo nòselilea yá sè a nòselilea dàò gbéone (Matie 12.38-42).

Yonasi bàalea Diie

¹ Dii yā'ò Amitai* né Yonasié à mè: ² Fèle gé mēewa zō Niniva, ní wiidomá, asa an vāikea ma le. ³ Ō Yonasi bàalè Diie à mipè Taasisiwa. Ké à kà Zope, à gó'ilena è we, àle gé Taasisi. Ké à fiabò, à síu ní gbé pò lé gé weo. Ale bàale Diie. ⁴ Dii ían gbāa gbàe ísiau, ō zāa'ian pāsí fèle ísiaa e gó'ilena ye wíwii. ⁵ Via gobonaò kù, baade lé wiile a diiwa, ō aa gópi asoò bòbò lé ká íu, gó e yáfúkú. Yonasi sō à pila gè wùle gó kpèa, ō à gè ní io. ⁶ Gobonaò gbēzō gè aà lè à mè: Bó í nle o màai? Fèle wiile n diiwa, wíliò dōo tó a wá wegwa wà bō kaale lézì.

⁷ Ō aa òkōe: A mō wà líkpa wà e dō gbé pò gèwázi ní kisiaeo. Ké aa likpà, ō à Yonasi sè. ⁸ Aa aà là aa mè: Owèe, gbé pò ní de a ũ, n gbé pò n gèwázi ní kisiae taaò. Zì kpele ni kèi? N bō má ni? Bùsu kpele gbén n ũi? Bui kpelen n ũi? ⁹ A wèmə à mè: Ebelun ma ũ. Dii Lua Musude pò ísia ní tōleo kè ō mi sísi. ¹⁰ Ō via gbépio kù, an nisina vù, aa òè: Bó yá ní kè màai? Gbépio dō ké àle bàale Diiee, ké a òné beewa yái. ¹¹ I wetà ní ní zuzuao, ō aa aà là aa mè: Kpelewa wá ke ísia busawèei? ¹² A òné: A ma se à ma zu ísiau, i busaé, asa má dō máme ma gēázi ní zāa'ian gbāae beeo. ¹³ Aa nà góliawa ké aa e bua, āma aai fōo, asa í wetà ní ní zuzuaoe. ¹⁴ Ō aa wiilè Diiwa aa mè: N yá na Dii! Nsu wá kaale gbéé bee wēnibōa yáio. Dii, nsu wá dile tàaedeo ũ aà dea yá musuo, asa n n pōeā dàwèe. ¹⁵ Aa Yonasi se zù ísiau, ō ípi pāsí kpàle. ¹⁶ Dii gbāa yá gbépio víakù maamaa, ō aa sa'òwà aa lèkèwà.

2

Yonasi wabikea kpò gbèeu

¹ Dii tò kpò gbène mò Yonasi mò,* ō à kè kpòpi gbèeu fāane àaō gwāasín àaō. ² Kua kpòpi gbèeu Yonasi wabikè Dii a Luawa à mè: ³ Ma lezù Diizi ma yooyea guu, ō a wèa, kua bēda nōnau ma wiilè, ō à ma yāmà.

* 1:1 2Kia 14.25 * 2:1 Mat 12.40

4 N ma zu ísia í títiu
 e za a nɔnau,
 ísɔ̀ dèdɛa ní ikooaɔ,
 n idāazib taa'ò ma mia.
 5 Ma mɛ̀ ma yá kú n sɔ̀u ɔ̀o,
 kási má ɛa wɛsi n kpé pɔ́ a kua adoale.
 6 I ma kú ma nɔɛ,
 ísi ma mɔ,
 wáa fíla ma mii.
 7 Ma kpale e gbè̀sísíɔ zínau,
 dúnia zé pɔ́ wɛa vío támale.
 ɔ n ma bɔ gbáou,
 n ma m̄si, Dii ma Lua.
 8 Ké má ye ánuatoi,
 Dii, n yá dòmagu,
 ɔ ma wabikèma,
 à n le za n kpé pɔ́ a kua adoau.
 9 Gbé pɔ́ lé taa gbagbaɔ aa ke báaa vío,
 10 áma mapi, má sa'oma ní sáaukpaaɔ,
 má lé pɔ́ má kèma fiabo.
 Dii mé ì ní suaba.
 11 Dii yá'ò kpɔ̀piɛ, ɔ à Yonasi p̄si sísia.

3

Yonasi gɛa Niniva

1 Dii yá gɛn plaade oa Yonasiɛ guu Dii mɛ̀: 2 Fɛle gé mɛɛwía zɔ̀o Niniva, ní yá pɔ́ má ònɛ kpàwakɛu. 3 ɔ Yonasi fɛle gɛ̀ Niniva lá Dii òɛwa. Niniva sɔ̀ mɛɛwía zɔ̀ɛ maamaa. Páa wélepiá kà tá gɔ̀o àaɔ ũ. 4 A gè wélepiu à taa'ò gɔ̀o do, ɔ à nà kpàwakɛawa à mɛ̀: Gɔ̀o bla mé gò ké Lua Niniva dúuzɔ̀. 5 Ninivadeɔ Lua yá sí, ɔ aa lɛye kpàwakè aa zwànkasaɔ kàkàríla, néfɛnɛn gbɛ̀zɔ̀.*

6 Ké a bao Niniva kía lè, à fɛle a gínaa à a gomusu wòlo zù, à zwànkasa kàkaala à zòle túfuu. 7 A mɛ̀ wà kpàwaka a wéleu wà mɛ̀: Lá kí ní a ìwaɔ dílen ke: Gbɛ̀nazínaɔ ní pɔ̀tuɔɔ p̄ii, ble su gɛ̀ ní léuo, aasu imio. 8 Gbɛ̀nazínaɔ ní pɔ̀tuɔɔ aa zwànkasa kàkàríla m̄pii, aaɔ wiile Luawa aaɔ zeaàla. Baade bɔ a zé v̄aiu, i ɔ̀bɔle yá p̄asiu. 9 Déme ìò d̄s tó a wá wɛnagwa à a nòɛ suumpa, aà kyàwáa láa, wí bɔ kaaleui? 10 Ké Lua ní yákea è, lá aa bò ní zé v̄aiu, à ní wɛnagwà, i to músi pɔ́ a díle à kpánzi ní le ɔ̀o.

4

Dii gbɛ̀ɔ wɛnagwaa dadaa Yonasiɛ

1 Yápi kè Yonasiɛ ìi maamaa, ɔ aà pɔ̀ pà. 2 A wabikè Diiwa à mɛ̀: N yá na Dii! Mi yápi o za ma bùsuuo lé? Bee yáí ma dɔaa bàalè mále tá Taasisiɛ fá! Asa má d̄s ké ní sùuu ní sósobio ví. N pɔ́ lí pa kpaaɔ, ní gbɛ̀ke ví zɔ̀o, ni íadama bɔ n nòɛɛ.* 3 Tiasa Dii, ma sé, asa ma ga sí ma kuawa.† 4 Dii òè: A maa n pɔ̀ pàè?

5 Yonasi bò wéleu, à zòle a gukpe oi. A yáayáasu dò we, a ku a guu, àle gwa yá pɔ́ a wélepi le. 6 ɔ Dii tò ladaadaa fɛle uedà Yonasia, ké aà taasi e lao. Ladaadaapi yá Yonasi pɔ̀ kèna maamaa. 7 Ké gu d̄s, ɔ Lua tò kòò mò ladaadaapi zò, ɔ à giigàga. 8 Ké íatɛ gbáakù, Lua bò ní ían wáao gukpe, ɔ íatɛ lé aà le a

* 3:5 Mat 12.41, Luk 11.30, 32 * 4:2 Bɔa 34.6 † 4:3 1Kia 19.4

miwa. Aà yèèè làa, ò à ga nidè à mè: Ma ga sǐ ma kuawa. ⁹ Ǿ Lua òè: N pɔpaa ladaadaa bee yá musu zεvǐe? Ǿ à mè: A zé vǐ, ma pɔpaa kà à ga imεε. ¹⁰ Ǿ Dii òè: Ladaadaa pó ni a taasikεo, míme ní tò à bǎle à gbǎo, ò n wǎnakèè. A fèle gwǎasǐn doε, ò à mǐde gwǎasǐn do. ¹¹ Mapi sǎ, a maa mà wǎnadǎ mεεwia zǎo Ninivaεo lé? An gbé pó aa ɔplaa dǎkǎε ní zεεooɔ dasi de àaasɔsɔo lεε basooloa (120.000), mé an pɔtuoo kè zǎi.

MISE

Yá pò kú láe bee guu

Anabi Mise ku Isaia gɔɔe, à zíkè e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 740 e 700. Lá Isaia kèwa, à yā'ò Yudaɔne gɔɔ pò Asili zīgɔɔ lé gbāamɔné.

Mise lezà a gbépiɔwa an bùsu ní ní mɛɛwiao yá musu, à mè yá pò Isaili bùsu mɛɛwia Samali lè a ní le sɔe. Wà lèle Samalipiwa e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 721. A mè yá pò a ní lépi de an duunao gbɛ ũe, atɛsa yázesai pò di ní guu. A yáò gbèamá Luae, à yápiɔ gbèa an gbèzɔɔ ní ní gbāadeɔwa, àizeedeɔ ní dɔaanao ní yákpalekenao ní sa'onao. A zɔadò anabi pò aai gbéɔ sásà ní yá nana oanéɔwa, asa aali oné aa nòselileo.

Mise gbéɔ gbaa laai guu àle wɛɛle gbé pò aale a yāmao làasooke, aa zé maa sé, aai zíkè Lua pɔeāwa, aaiò kɔ yāma, aaiò yekɔi (6.8). A èa Lua a gbéɔ suabaa yá baokpàné b.

Mise lá waaso leɛ plaɔ yá pélepeleakɔue. Lua mè á yákpaleke ní a gbéɔ, í ní swágaga (1-3, 6.1-7.7), ò à suabaa legbèné b (4-5, 7.8-20), à mè á suhno ní pá ziu à ní na kía pò a bɔ Davidi bui guue a ɔzi (5.1-4).

Yákpalekea ní Samalideɔ ní Yelusaleũdeɔ

¹ Dii yā'ò Mɔlese gbé Miseɛ Yudaɔ kíaɔ Yotaũ* ní Aazao† ní Ezekiao‡ gɔɔ. Yá pò ku Samali ní Yelusaleũowa ò Dii òè à mè:

² Bui píi, à swákpa,

dúnia ní gbé pò kú a guu,
à ma yāma ápii.

Dii Lua lé bɔbɔánɔ
za a be pò a kua adoau.

³ Gwa! Dii bò a kúkíi,
à pila, àle taa'o dúnia gulesiɔwa.

⁴ Gbèsisib lé yó aà zíe
lán zɔsa pò kú té saewa.
Aale bàale lán í pò lé pila sísiwawa,
mé guzuleɔ lé wēaa.

⁵ Bee a ke pii Yakɔbu buiɔ tàae ní Yudaɔ duunao yáie.

Bómɛ Yakɔbu buiɔ tàae ũi?
An mɛɛwia Samali táaɔ nolo?
Yudaɔ táagbagbakíi kú má ni?
An mɛɛwia Yelusaleũ nolo?

⁶ Bee yáí má tó Samali gɔ bezia ũ,
iɔ de gu pò wa vɛebu keu ũ.

Má a gbɛɔ kóle guzuleu,
mí a ēdaalekíi bɔ gupuau.

⁷ Wa a táaɔ wíwi píie,
wi tesɔ gba pò wà m̀ò ní kpéuɔwa.
Má aà diipiɔ dúuzɔ píie.

Lá wà gbapiɔ kàaa káaluao aseu ũ,
wa taò à ea gɔ káaluao aseu ũ le.

* 1:1 2Kia 15.32 † 1:1 2Kia 16.1 ‡ 1:1 2Kia 18.1

8 ☞ Mise mè:

A yáì tò má ɔ̀ɔ̀ɔ̀, má búbuape,
máɔ̀ be búu kyalesai.

Má wiile lán gbēgbonawa,
má ɔ̀ɔ̀ɔ̀ lán koowa.

9 An bɔ̀ g̃̀ b̀k̀ɔ̀ ɔ̀ ɔ̀,
à ma gbé Yudaɔ̀ lè
e Yelusaleũ bíibɔ̀leu.

10 Asu o Gatadeɔ̀neɔ̀,
ásu ɔ̀ɔ̀ɔ̀ Akooɔ̀.

A gbeembo búsuu Betafla.

11 Safiideɔ̀, à gēzea búu ní wío.

Zaanadeɔ̀ bɔ̀le á gwaio,
Beteselideɔ̀ lé ɔ̀ɔ̀ɔ̀,
aa ní gba zekíio.

12 Malodeɔ̀ lé k̃̀de aafia'eai,
asa Dii vái zímáe
e Yelusaleũ bíibɔ̀leu.

13 Lakisideɔ̀, à godɔ̀ sóɔ̀ne.

Ame á tò Siɔ̀nadeɔ̀ nà duunkεawa,
á wéleu ɔ̀ Isailiɔ̀ tàaekèu káau.

14 A yáì tò á kék̃̀wa ní M̀lesegatadeɔ̀.
Akazibudeɔ̀ aaɔ̀ de Isailiɔ̀ kíáɔ̀ne yiongo lébaa ɔ̀.

15 Malesadeɔ̀, Dii a m̀wá ní gbāamɔ̀neɔ̀,
Isaili beɛɛdeɔ̀ ge gē Adulaũ gbè'eu.

16 A á mi bo, í a gbáa lé,
à ɔ̀ɔ̀ɔ̀ á né yenzideɔ̀ musu.
A á mi ke gbáigbai lán yāamusuwa,
asa wàle ní k̃̀k̃̀ z̃̀z̃̀ ɔ̀ ɔ̀.

2

Yá p̃̀ a ɔ̀de gbāamɔ̀neɔ̀ le

1 Waiyoo yábēe lekpaainɔ̀,
gbé p̃̀ aɔ̀ vái làasooke ní lii musuɔ̀!
Tó gu d̀, aɔ̀ z̃̀k̃̀wà,
ké aa a zé ví yáì.

2 Aaí lua buai aa símá,
aaí wɛdɔ̀ kpéi aa ke ní p̃̀ ɔ̀ ɔ̀.
Aaí gbāamɔ̀ gbéé,
aa aà be ge aà túbi síwà.

3 Ayāmeto ma Dii ma m̀:
Má díle mà yáyia gbéé beɔ̀wa,
aa e bɔ̀uo.
Aa táa'o ní mio daa ía lɔ̀,
asa wétēagɔ̀ɔ̀.

4 Gɔ̀ɔ̀ bee wa yāadaɔ̀nɔ̀,
an yá i g̃̀ wēnale ɔ̀ wa m̀:
Wà wá ásookè,
wà wá gbéɔ̀ búsu símá,
wàle wá bugbeɔ̀ kpaalek̃̀e ní luayād̃nsaiɔ̀.

5 A yáì áɔ̀ gbēe ví Dii gbéɔ̀ k̃̀k̃̀aaau

à bùsu kpaale ní gbelaao.

⁶ Anabi egenao yābòle aa m̀è:

Wasu ānabikeke yá bee musuo,
wí a wá kũo.

⁷ Yakobu buio, màa ále oa?

Dii pò i pa kpaayà?

Aà yākean wea?

Dii m̀è:

Ma yá lío maa gbé pò i yāke a zéwaao lé?

⁸ I fɛle ní ma gbéó lán ibeəwa,

i gbé pò yāe daao ulao símá,

lán gbé pò aale su ní zilaəwa.

⁹ I ma gbé nɔəo ya ní be maau,

i ní néo ké ma gawiwa gɔəpii.

¹⁰ A fɛle tá! A zòlekĩin lao.

Bùsue bee gbálè,

à òkpà à kaalegyā sè.

¹¹ Tó mɔafilide m̀è ɛtò à m̀è

á àsi maa o v̄e ní w̄e yá musu,

ānabi bee taa gbéə bee ò yei.

¹² Yakobu buio, má á naaa píie,

má Isaili kōnao kakōu.

Má ní kāaa lán sã pò kú kaauəwa,

an dádākekii súu ao do ní dasi yái.

¹³ Gbé pò zew̄ené a dɔaané,

aa bíibole gboo, aai bɔleu.

An kía mé a dɔaané,

ma Dii má zemikūné.

3

Isaili dɔaanao lelea

¹ Ō ma ɛa ma m̀è:

A swákpa á Yakobu bui kía,

á Isaili kpalablenao!

I kũ à yázede d̄o lé?

² A za maau, á ye v̄aizi,

i ma gbéó báa bo,

i ní báasi wolo ní wáwa.

³ I ní m̄ebaasi só,

i ní báa wolo ní m̄ewa,

i ní wá wíwi,

i ní nò fùuke dàau,

i t̄et̄e ka do'ou.

⁴ Tó aa wiilà sa, má wemáo.

Gɔə bee má wese mà ní k̄i gwao

yāvai pò aa kè yái.

⁵ Yá pò Dii òn ke, à m̀è:

Anabi pò aai ma gbéó sásã,

tó aa pò è aa sò,

aai me aafia ao ku.

Tó aai pò e aa dà léεo sō,
 aaĩ me aa zì sòuke.
⁶ A yáí tò gwāasina a kuléwá,
 wépfungu'ea aò kuo.
 Gusia a daálaε,
 māsokεa aò ku ló.
 Íatē a gē ānabipionε kpéu,
 fāane aò siané.
⁷ Wí a gu'enaò kú,
 māsokεnaò gεε a gō kpá ní wéi.
 Ampii aa òku ní léwa,
 ké mále wemáo yáí.

⁸ Mapi sō, gbāa m̀a
 Dii Nisina pò ũ.
 Yázede d̀d̀εa ní ikoo
 ké mà Yakòbu buiò tàaeò oné,
 mà tò Isailiò ní duuna d̀.
⁹ A yápi ma á Yakòbu bui kíaò,
 á Isaili kpalablenao!
 A ye yázede g̀iyāio,
 i yá pò zεvĩ fuangbaε.
¹⁰ I Siòna káfi ní gbēdεao,
 i to Yelusaleũ z̀òkũ ní yā̀òòsaio.
¹¹ A kíaò ì yágōgō gbagusaε yáí,
 a sa'onao ì yādadané ài'ea yáí,
 a ānabio ì māsokε òa yáí.
 Ò aaĩ Dii tó sé aa me:
 Dii kú wá guuo lé?
 Yá a wá leo.
¹² A yáí wa Siòna sa pa bugbe ũε,
 Yelusaleũ i gō bezia ũ,
 Lua kpé s̀s̀i i gō s̀s̀i líkpεde ũ.*

4

Dii gb̀ὲs̀i

(Isa 2.1-4)

¹ G̀òògbεzāzĩ
 gb̀ὲs̀i pò Dii kpé kuwà
 a gō gb̀ὲs̀iò mide ũ.
 Wa se lesĩ de s̀s̀iòla,
 bui píi i siu we.
² Buiò gé we dasi, aai me:
 A m̀ò wà dεdε Dii gb̀ὲs̀iwa,
 wí gé Yakòbu buiò Lua kpéu,
 i wá da a zéwa, wíò beu.
 Dii ikoyā a b̀ Siòna,
 aà yá a b̀ Yelusaleũ.
³ A yágōgō buiòne,
 a yákeke b̀usu z̀z̀z̀ pò gbāa v̀iòne,

* **3:12** Zel 26.18

aai ní fēndaᵛ gbēgbē aa lilε soona ũ,
 aai ní sōnaᵛ lilε máaso limibobo ũ.*

Buie a fēnda se a deezio,
 wa zíkaa dada bo.†

⁴ Baade a zōle a vēeli
 ní a kaadᵛenlio gbáú,‡
 gbēe a viadadańzi bo,
 asa Dii Zígōde lé mé ò.

⁵ Bui píi ìᵛ kú ní ní táa tóo,
 wápiᵛ sō, Dii wá Lua tó wáᵛ kuò gᵛᵛpii.

⁶ Dii mē:

Gᵛᵛ bee má a gbé tōᵛlenᵛ káaa,
 má a gbé pó ma íadámá ma ní yápiᵛ naaa.

⁷ Má a gbé pó lé tōᵛlepiᵛ ke ma gbé kōnaᵛ ũ,
 má a gbé pó wà tàńᵛ zāpiᵛ ke bui gbāa ũ.

Za gᵛᵛ bee máᵛ kiblemá
 Siᵛna gbēsisi musu e gᵛᵛpii.

⁸ Siᵛna gbēsisiá ma kpása dádākegbae,
 aà kpala káau a ea suwà,
 wiᵛ kible Yelusaleŭ.

⁹ Bóyái ále búbuapei?

Ké á kía viᵛ yái yà?

A ledamade kuo,

ō wāwā á kú lán ne'iwāwāwaa?

¹⁰ Siᵛnadeᵛ, à flaaflaa ní wāwāo
 lán nᵛe pó lé ne'íwa,

asa á bole á wéle guu
 à kále sēue, í tá Babeli.

We Dii a á misiu,

we a á bou á ibeᵛᵛ ᵛzī.

¹¹ Tia kéwa buiᵛ káaaaázi,

aa mē wa Siᵛna òᵛkpa,

wiᵛ gwa wàᵛ pᵛnake.

¹² Aa Dii láasoo dōo,

aa yá pó àle yá gbadōo,

asa à ní káaa lán pó bàaawa pówengbēzeue.

¹³ Siᵛnadeᵛ, à fele pᵛgbē!

Má tó àᵛ gbāa

lán zu pó a kóba de mᵛ ũ

mé a swe de mᵛgotē ũwae,

í bui dasipiᵛ ulᵛ.

A ní pó pó aa è gbēblea guu kpa,

an àizeᵛᵛ i gᵛ mapi ma dúnia Dii pó ũ.

¹⁴ Wéle bíideᵛ, à á zīgᵛᵛ káaa,

asa wà koezᵛᵛáziε.

Wa Isailiᵛ dᵛaana lé ní goo a geewa.

5

Isailiᵛ kía a bo Betelεŭ

* 4:3 Yoε 4.10 † 4:3 Isa 2.2-4 ‡ 4:4 Zkl 3.10

1 Betelēũ Eflata ní késáa Yuda bùsu wélezi,
 áma n guu gbēe a bɔu,
 iɔ demēe Isailiɔ kía ũ.*
 Ɔme kú za káaukaau,
 aà felea ku à gègè.
 2 Ayāmeto Isailiɔ aao ku vūaaa
 e gɔɔ pɔ ne'ina a ge népi iò,
 aà gbé kɔniɔ i su ní Isailiɔ sānu.
 3 A fele ní dádáke ní Dii gbāao
 ní Dii a Lua zɔkɛo.
 Aà zɔkɛ a ligua e dúnia léwa,
 aaiɔ ku niē guu.
 4 Ɔme aɔ de ní aafia ũ.

Tó Asiliɔ si wá bùsuu,
 tó aa ɔzɔ wá wéle bíideɔwa,
 wá tó dɔaana gbɛɔn soplaɔ feleɔnɔ,
 kíapiɔ ka se swaaɔ.

5 Aa kible Asili bùsuwa ní fēndao,
 aa gbāable Niulodi† bùsupiwa
 ní fēndao woa a kpéu.
 Tó Asiliɔ siwágu
 mé aa ɔzɔ wá bùsuwa,
 kíapi mé a wá bɔ ní ɔzɔ.

6 Yakɔbu bui kɔnaɔ ku buiɔ guu
 lán fii pɔ bɔ Dii kíi kpaawa,
 ìli sáa gbēnazinazio,
 lán lou'i pɔ fàfà sēwawa,
 ìli gbēe dāo.

7 Yakɔbu bui kɔnaɔ aao ku buiɔ guu,
 bùsu pɔ aao ku a guuɔ aao dasi,
 lán nɔɔmusu kua líkpe nɔbɔɔ guu
 ge nɔɔkusi kua sã kaaawa.
 Gɔɔ pɔ àle pāa,
 ì kusimá à ní taitai,
 gbēe ku à ní bɔ aà ɔziɔ.

8 A ɔloo á ibeɔla,
 í á wèlepɔ dede píi.

9 Ma Dii ma mē,
 gɔɔ bee má á sɔɔ midē á guu,
 mí á sɔgɔɔ wíwi.

10 Má á bùsu wéleɔ dēɔnzɔ,
 mí a zegikiɔ kwé.

11 Má á gbēkɔlekɛnaɔ bādē,
 pɔdamadeɔ aao kú á guu bo.

12 Má táa pɔ á àá é'ε,
 má gbε pɔ á pèleɔ wíwi,
 á kúle á pɔkɛapiɔne bo.

13 Má Asetaati líɔ wolεwolε,
 mí á wéleɔ yaa.

* 5:1 Mat 2.6, Zaa 7.42 † 5:5 Daa 10.8-11

14 Bui p3 aai ma yāmao3 s3,
má t3simá n3 p3kūmao n3 kyāwāaoε.

6

Dii b3b3a n3 Isaili3

1 A swákpa yá p3 Dii òi!
A mē mà fεε ze,
mà b3 n3 yáo gbēsīsīb3 wáa,
mà to sīsīb3 ma b3 ma.
2 Gbēsīsīb3, à yá p3 Dii lé b3o ma!
Dúnia zína p3 b3 ku g33piio
à swákpa!
Asa Dii lé b3b3 n3 a gbé3ε,
a yāvī n3 Isaili3.
3 Ma gbé3, b3 má kèéi?
B3 má kè a kpasaman3i?
A omεε!
4 Ma á b3ε Egipi,*
ma á b3 z3bleu,
Ma M3izi† zī à d3aaé
n3 Aalonao n3 Miliaũ.‡
5 Vái p3 M3abu3 kí Balaki dīε à kéé
n3 yá p3 Bε33 né Balaau§ wèwào,
à to à d3águ ma gbé3.
Ma d3aaé sea za Sitiũ
e a γε ka Giligali,*
ké à e ma maakea3 d3.
6 B3 má γε zeò Dii aei?
B3 má kúεò Lua Musudeei?
Má γε ze aà ae n3 gáae wēdonao yà?
Má sa p3 wī a p3 káτευ à tékū oowà yá?
7 A sāsa mèn àaa s3o si yà,
ge nīsi ta mèn àaas333o lεε kwi?
Má a nεg3ε séia kpá ma tàae fīabob3 ũ yá?
Má né p3 b3 ma pleu kpa ma duuna awakpab3 ũ yá?
8 Gbēnazīna, wà yá p3 maa òνε.
Yá kpele Dii lé gbεamai?
Yáke a zéwa, nío ye gbékekeai.
N nziá busa, ní té Luazi.
9 A Dii b3o ma d3,
àε lεzu mεεwiade3zi.
Viakεa Diiε mé 3no ũ.
A go p3 a á gbē gwa,
í Lua p3 dīε yāma.
10 3vái ku vāikεna3 ua e tia
n3 zaa m3afilide p3 dε láaip3 ũo.
11 Gbé p3 kiloo gbēbleb3 vī
a gbiay3b3 vāio kūa,

* 6:4 B3a 12.50-51 † 6:4 B3a 4.10-16 ‡ 6:4 B3a 15.20 § 6:5 Nao 22.2-24.25 * 6:5 Yoz 3.1-4.19

má aà bɔ maa nɛɛ?
 12 Mɛɛwɪɛ bee ɔdeɔ pāsɪ maamaaɛ,
 mé a gbé kɪnɪɔ ɪ ɛɛtoto,
 mɔafiliyā mé kú n lɛú.
 13 Ayāmeto ma na á dɛdɛawa,
 máɛ á ásooke á duuna yái.
 14 A pɔble, kási á káo,
 á nòsɛ a gɔ da giɛ.
 A pɔ dile kùsũa ũ, a gɔplakɛo,
 asa má á kùsũapi kpa zɪblenaɔwɛɛ.
 15 A pótɔ, kási á kekɛo.
 A nɪsi kɛ, kási á a mɔaokɛo.
 A vɛɛ dafu kɛ, kási á a imio.
 16 A ɔmɛli† yā'one kúa
 n Ahabu‡ bɛdeɔ yākɛaɔ píi,
 a n ɔɛsɛ.
 A yái tò má á dúuzɔ,
 mí tó wà á mɛɛwiadeɔ láanikɛ,
 ɪ gɔ bui píiɛ gbé sɔsɔbɔ ũ.

7

Isailiɔ fɛɛa

1 Waiyoo mapi!

Má dɛ lán gbé pɔ lé libɛ
 ge vɛɛbɛ kɔnɔwɛwɛɛ.
 Vɛɛ kɔ ge kaadɔɛn séia pɔ mi a nidɛ ku ɔo.
 2 Luayámanaɔ làa dúniau,
 gbɛmaaɔ ku gbɛnazinaɔ guu ɔo.
 Ampii aaɪ gbé dádá aa dɛ,
 baade lé a gbédee wɛ n táaluo.
 3 Aa vāikɛa gɔi vɪ ɔplaa n zɛɛo.
 Kía ɪ pɔ gbɛa,
 yákpalekɛna ɪ gbagusaɛsi,
 gbāade ɪ azia pɔeā dilɛné,
 ampii aaɪ gbé wɛtāð.
 4 An gbɛmaaɔ dɛ lán ɛaawa,
 an dɛndaeɔ pāsɪ dɛ ɛsɪkɔa.
 An ɪadamagɔɔ pɔ n gudɔanaɔ a yā'ò kà,
 an bàabāabogɔɔ pɪla se.
 5 Nsu n n gbédee náaikɛo,
 nɪsu nɪyɔ daa n kwàasi gāuwao.
 Laaika yá pɔ nɪyɔ o nɔɛ pɔ kpá n kùɛɛzi.
 6 Nɛgɔɛ a a mae kpɛbɔ,
 nɛnɔɛ a fɛɛ n a dao,
 nɔzāɛ a bɔ a zāda kpɛ,
 gbé bɛdeɔ gɔ aà ɪbɛɛo ũ.*
 7 Mapi sɔ ma wé aɔ dɔ Diizi,

† 6:16 1Kia 16.21 ‡ 6:16 1Kia 16.29, 21.25-26 * 7:6 Mat 10.35-36, Luk 12.53

má Lua ma Suabanapi dá.
Ma Lua a ma yāma.

⁸ Wá ibeεo su pɔnakε wá yá musuo.

Baa ké wa lele, wá feleε.
Baa tó wá káleα gusiau,
Dii a gupuwēε.

⁹ Lá wa duunakè Diiε,
àε a pɔkūma bɔbɔwá

e àɔ gé yásiiwanɔ,

i to yá bɔwanɔ na.

A wá da gupuau,
a wá suaba, wí wésieε.

¹⁰ Tó wá ibeεo è, wí a ní kú.

Wá ibeεpio òwēε yāa

aa mè Dii wá Lua ku máε?

Wa ɔzɔmá lán pèleawa gāε,
wí wésieε.

¹¹ Sibna bíibogɔɔ a ká,

gɔɔ bee a káleα a yàasa kú.

¹² Gɔɔ bee gbéɔ bɔ Asili ní Egipi wéleɔ guu,

aa bɔ za Egipi ní Uflatao,

za ísia baale ní baalao,

za gbèsísí kpεle ní kpεlao,

aaí mɔ we.

¹³ Dúnia a gɔ yàaa

gbé pɔ kú a guuɔ yákeαɔ gbε ũ.

¹⁴ Dii, nì ní gbéɔ dádákε ní n gopanao,

n kpàsa sãpio aaíɔ kú ní tēε Kaameli líkpεu,

aaí pɔble Basana ní Galadao dádákεkíi maau lán yāawa.

¹⁵ Nyɔ yábɔnsaεɔ kené,

lá ní kè gɔɔ pɔ n bɔhɔnɔ Egipiwa.

¹⁶ Buipáleɔ e,

wí i ní kú ní negɔnkeyā musu.

Aa ɔku ní léwa,

an swá íɔ kε weũu.

¹⁷ Aa bùsu ble lán mlēwa,

lán pɔtaa'onkuawaɔwa.

Aa bɔ ní ulékíiɔ guu,

aa mɔ Dii wá Luawa ní lualuao.

N vía a ní kú, sɔ i kéngu.

¹⁸ Lua, déme muaannɔi?

Ni n gbé kɔnaɔ duuna kémá,

ni sùuukerɔnɔ ní ní tàaeɔ.

N pɔ líɔ paa gɔɔpiio,

gbēkekeané mé í kangu.

¹⁹ Nyɔ εa wá wēnagwa lɔ,

ní ɔzɔ wá yāvāiɔwa,

ní wá duuna zu ísia í títiú píi.

²⁰ Nyɔ náaiyā kε Yakɔbu buiɔne,

nyɔ gbēkekeε Ablahaũ buiɔne,

lá n̄ a lẹgbè wá dezipiṣe za káauwa.

NAUŪ

Yá pò kú láε bee guu

Láε bee d̀aa à léεa Asili pò Isaili lé falub̀néε b̀usu m̀εwia Ninivawa yá'ò. Nauū lápi k̀e e Babiloni aao gé Niniva dúuz̀i e ẁaε gé Yesu Kilisi ii ẁe 612.

Lápi daalea (1.2-8) lé ɔ̀ẁεε ké Lua mé iko ví d̀unia p̀opiwa mé ɔ̀me a yákpaleke ní d̀unia. A gbea (1.9-2.3) lá Lua gbãapi a z̀ike b̀usu yá musu Nauū g̀o. Niniva a kaale, Yudaε i g̀õ nízia ví. A gbea ɔ̀ (2.4-3.19) Nauū Niniva gbãa p̀o a ví midεa d̀au à s̀uẁεε, àle p̀nakeò.

Anabipi yá p̀o àle yá gbãa de Niniva kaalea yáa. Ninivaá m̀εwia p̀o íandãa k̀uε. A gbéóá dàaken lalasideεne. Gbé bee tao kaale píe.

Dii p̀paa Ninivadezi

¹ Niniva* yá p̀o Elekosi gbé Nauū è taalan ke:

² Dii ǹse í fele à t̀simá,
Dii í t̀simá, p̀f̀eden aà ũ,
Dii í t̀si a íbeεwa,
Ìb̀ f̀εa a ẁεεzi.

³ Dii p̀o lí pa kpaao,
a gbãa ví z̀o,
Ìli t̀o t̀aede b̀o p̀ao.
Dii ku z̀aa'iana ní z̀ao guu,
luabeputana de aà k̀εε luutē ũ.

⁴ Í ísia lele, gugii i b̀o,
í to swa píi í ba,
Basana ní Kaamelio i g̀õ ẁεnanno,
Libã b̀usu seεε lá b̀o b̀o i giigaga.

⁵ Gbè̀s̀is̀i b̀o í deedeε Dii aε,
s̀is̀i b̀o í ỳo,
d̀unia í lualua aà yáí,
t̀oε ní p̀o p̀o kuẁaε píi.

⁶ Déme a f̀õ gí aà kp̀εnemuuui?
Déme a f̀õ àε zεa
aà p̀k̀uma p̀ási b̀o b̀o mag̀o?
Aà p̀f̀ε í b̀o lán téwaε,
gbεsio i wi aà aε.

⁷ Dii maa,
a de mikpakli ũ ẁétεag̀o,
gbé p̀o ǹaaaziε ɔ̀ a ní yá d̀õ.

⁸ A a ẁεε midε ní idaaguao,
a a íbeεpio ya ní kpá gusiau.

⁹ Lé kpele aale kpaaf̀ Diizii?
A a midε,
aa ẁétεam̀oé g̀εn plao.

¹⁰ Aa igbē aa ká, aai g̀õ ye leu,
té i k̀umá míomio lán s̀ε g̀iwa.

¹¹ Niniva gbēε lé lé gia da gbéowa,
àle lekpaaf̀ ní gbéε Diizi.

* 1:1 Sof 2.13-15

12 Ma Dii ma m̀̀:
 Baa t́ an źg̃ m̀́ n̄ dasileu,
 wa n̄ kwé, aai s̄ale.
 Baa ké ma á swāgàga yāa,
 má gága bo.
 13 Má zuu ṕ aa dàé gboo,
 má m̀ ṕ aa kàwá kéké.
 14 Yá ṕ ma Dii má ò Niniva yá musun ké:
 N gbēe a g̃ n t́ aɔ kuwà bo.
 Má ṕ āa n̄ ṕ kásaa ṕ kú n t́akp̄e u wíwi,
 mí mia'e yōne, asa wéle gian n ũ.

2

Ziblea Ninivawa

1 Baonakpana gwa be s̄isi musu,
 àle aafia kp̄awake.*
 Yudaɔ, àli á dikp̄e ke,
 àli lé ṕ á kè Diiwaɔ fiaboè.
 Gbēkaalenapiɔ ea léléwá bo,
 wà n̄ m̄de m̄pii.
 2 Ninivadeɔ, wàle ḿ léleiwá.
 A á b̄ii d̄s̄a, í zé gwa!
 A tep̄e, í ze giúgiú!
 3 Dii a ea Yakɔbu buiɔ gawi kpámá,
 lá Isailipiɔ ví yāawa.
 Asa gbēwaanaɔ m̀́ n̄ bùsu wàae,
 aa n̄ vēebuɔ dè.
 4 An źg̃ gbāaɔ s̀ngbaɔ t̄a,
 neḡnapiɔ ula t̄ea zóizoio daa,
 an śgo m̀́ lé pípi,
 aa ku sou guu,
 aale n̄ s̄naɔ gbāegbāe.
 5 Aa s̄i wélepi z̄eau n̄ n̄ śgoɔ bàzaao,
 aale ke gāae kilikili.
 Aale ḡ b̄ioobioo lán s̄et̄ewa,
 aa wāa lán loup̄ileawa.
 6 Wà źg̃ s̄ianaɔ s̄isi,
 aale wā, aale kpakp̄agua,
 aa mipè b̄iwa n̄ wāo,
 aale n̄ s̀ngbaɔ p̄elep̄ele.
 7 Aa b̄iib̄leɔ w̄ew̄e,
 gu ṕ swa p̄au w̄elep̄ia,
 aa kibe kwè.
 8 Wà t̄a n̄ Niniva kí nao z̄izo ũ,
 aà z̄onɔenaɔ lé s̄oɔ lán felenguuluɔwa,
 aale n̄z̄ia gbēgbē.
 9 Ninivapi ḡo lán íkalek̄iwa.
 A gb̄éɔ lé ḡz̄ea lán íwa.
 Wàle oné: A ze! A ze!

* 2:1 Isa 52.7

Ama gbēe i eao.

¹⁰ A ánuṣu séle! A vua naaa!
Aizεε diue ní pó beεdeṣ pii.

¹¹ Wà pṓṓ nàaa, wà pṓṓ sèle,
wéle gṓ da gii.

Sṓ kè gbéṓgu,
an gbázina lé lua,
an me zea bo,
an baade oosisi.

¹² Nṓṓmusupio tòo gè máε?
Nṓṓmusu néṓ poblekīipi ku má ni?
Nṓṓmusu sa ní dao ìṓ bebe we yāa,
gbēe yá lí ní néṓ víakūo.

¹³ Nṓṓmusu sapi nṓṓ kù a néṓne yāa,
à nṓṓ è a naṓne, à mṓmá.
Nṓṓ pṓ a tàitaiṓ ka aà tòo pai.

¹⁴ Ma Dii Zigṓde ma mè:
Má felennṓ,
má n sṓgoṓ kpasa, a súdele iṓ dṓ,
wi n népio dede ní fēndao.
Má pṓ pṓ ní sīmáṓ kaale,
wa n zinaṓ yā'o ma bo.

3

Waiyoo Niniva

¹ Waiyoo gbēdenaṓ wéle!
Iliṓ ku gbētaitaisaio.
Mṓafili pàewà ní pṓ pṓ wa sīmáṓ.

² Flà kṓfi ní sṓgo gbá kṓfio ma dṓ!
Sṓṓ lé bàale, an gṓṓ lé vīvī.

³ Zigṓ sṓdeṓ lé suwà,
an fēnda wétē lé pipi,
an sṓnaṓ lé teke.

Gbé pṓ wà ní paεpaεṓ dasi,
geṓ gṓ kpále, wa fṓ dṓdṓo.
Wàle kpakpa geṓla.

⁴ Káaluapi lenakasaané yáie.
Aà kákaa maa, ì kpánízi,
à buiṓ kà zṓbleu ní lenakasaanéo,
à ní òṓkpà a gbēkṓlekea guu.

⁵ Ma Dii Zigṓde ma mè,
má felennṓ,
má n zwāa se kanε n mia,
mí tó buiṓ n puizi e,
mí n asii ṓṓ an kíaṓne.

⁶ Má n pápa ní pṓ gī vāio,
mí n ke pṓṓpṓṓ,
mí tó gbépii wefiima.

⁷ Gbé pṓ weṣinleṓ bàalene
aai me: Niniva gṓ da fṓii.

Déme a wēnake a yá musui?
 Má wá nòsenininao euèi?
 8 N maa de Tebesi pò kále Niili saea yà?
 Swapi í mé kàedài a bíi ũ.
 9 Etiopio ní Egipio mé wélepi wá ũ,
 a gbāa lé v̄io,
 Putio ní Libio ku a zennodeo guue.
 10 Kási wà tà ní Tebesideo zizoo ũ,
 wà ní néo wíwi zékpaao guu píie.
 Wà likpà an beedeo sea yá musu,
 wà m̀kà an gbēzōowa.
 11 A Ninivadeo s̄o,
 ma p̀k̀maboboma í a z̄lewáe,
 í ḡo s̄aalēa,
 ío mikpakíi weele á ibeoo yái.
 12 A zegikio ḡo lán libe pò m̀wae.
 Tó wa z̄ia, aa kwe a blenaone.
 13 Gwa! A ziḡoo de lán noewae,
 á wéleo bíiboleo wēa á w̄leone dàii.
 Té lé kú bolepio gbáowa.
 14 A ítoto kále, asa wa á kákae.
 A ḡē b̄eleu, í ōzōwà!
 A bilikibò, í á bíi gbāa káfí!
 15 Té a gi kúwá wee,
 wi á dede ní f̄endao.
 Wa á kaale kwasut̄eo poblea ũe.
 A k̄o lán kwaowa!
 A gusisi lán kwasut̄owa!
 16 A laatanao dasikù lán saanaowa,
 aai gbēble, aai ḡēzea.
 17 A gudōanao de lán kwasut̄owa,
 á z̄ikan d̄aanao dasi lán kwaowa,
 aa kpa bíiwa niēie.
 Tó íatē bíle, aai ḡēzea,
 w̄ilio ní tákii d̄o.
 18 Asilio kía,
 n gb̄é d̄aanao i'ò,
 n ziḡoo gbēzōoo ḡaga.
 N gb̄é f̄āaaa s̄is̄io musu,
 gb̄ēe ku à ní k̄āao.
 19 Wíwia p̄o wà n wiwi ese v̄io,
 n b̄opi láaa v̄io.
 Gb̄é p̄o n bao mà
 ali otaale n yá musue,
 asa gb̄ēe i ḡi n p̄ási kp̄álesai mai a mewao.

ABAKU

Yá pò kú láe bee guuo

Lápi lé dēe pò ānabi Abaku kà yāpāsī gɔɔ bɔɔlɛkɛwēe. I wēnadō gbéɔne, ì vāi pò aai kɛɔ bɔnɛ gupuau, ì wiile Luawa a yá musu, ì pɔnakɛ tó Lua a wabikɛa mà. A lápi kè e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 700 taawa. Gɔɔ bee Babiloniɔ gbāa lé káfi mé Isailiɔ ku bili guu ní kua zia yá ní kua ní Luaoo yá musu.

Lua yāwè ānabiwa, à yá'òè aà gɔɔ gbéɔ yá musu ní gbé pò aai ku gɔɔ bee gbɛaɔ lɔ à mè: A Lua náaikɛ, bee mé ì to gbéɔ aai ku (2.4). A Lua náaikɛ, i mɔ dɔiále (lɛɛ 3).

Yāpāsī gɔɔ gbéɔ laai ì ta Abaku lá yáwa, ké aa Lua náaikɛ aai sɔdile. Lua zina Pɔlu waasokè Yesude káauɔne à mè luanaaikɛapi mé Yesu Kilisi náaikɛa ũ tia (Lom 1.17, Gal 3.11, Ebe 10.38).

Abaku Lua tàae'ea

¹ Yá pò ānabi Abaku èn kɛ:

² Mále wiilema à gègè,
níle yāmaao, Dii.

Mále lezunzi yāpāsī yáie,
níle wá suabao.

³ Bóyāi ní to mà vāikɛa ei?
Akɛa niɔ dàakɛa gwai?

Kaale ní yāpāsīɔ ku ma ae,
sòle ní yákeleo fèle.

⁴ Bee yáie ikoyā gò plègɛlɛgɛ,
wili zikɛ yázɛdewao.

Gbēvāiɔ ì koezɔ gbēmaaɔzi,
ō wī yázɛde fuangba.

Dii yázasia Abakuwa

⁵ A buiɔ gwa à gwa, yá i diwá,
asa mále yáke á gɔɔe,
tó wa siué, á sio.*

⁶ A gwa! Mále tékpa Kaladeɔgu.†
Bui pásī nɔnwāadepiɔ lé li dúniaa píi,
aale zòlɛkíi pò de ní pò ũoɔ símá.

⁷ Aai to vía ní kú,
sō ì kè gbéɔgu.

Aali ikoyādao,
aai nízi se lesí.

⁸ An sɔɔ wāa de gbɛaanaa,
an pásī de àwalewan oosielea.

An sɔdeɔ bò bùsu zāzāu,
an sɔɔ lé bàale biɔoɔ,
aai kúu'o su pò léi.

⁹ Ampii aai ze ní pásīɔ,
aai su sānusānu lán guwawai íanawa,

* 1:5 Zln 13.41 † 1:6 2Kia 24.2

aaĩ zìzɔɔ naaa lán bùsu'ùfáawa.

¹⁰ Aaĩ kíaɔ ke pɔɔpɔɔ,

aaĩ gbāadeɔ yáalɔ,

aaĩ wéle bíideɔ àlafike,

aaĩ bùsu káaa bíizi aa sí.

¹¹ Aaĩ gē gé ae lán íanawa.

Tàaedeɔne, an gbāa mé ní lua ũ.

Abaku ɛa Lua tàae'ea

¹² Dii, ní kú za káaukaauɛ,
ma Lua pɔ n kua adoa, wá gao.

Dii, n buipi díle yákpalekeawano yáie,

ma gbesi, n buipi zèdɔ wá totoa yáie.

¹³ N kua adoa, n gē wesia vāileɛ,

nyɔ̄ fɔ̄ yāvāikea gwao.

Bóyāi niɔ bɔnkpedeɔ gwa ní wéoi?

Tó gbēvāiɔ lé gbēmaao mɔmɔ,

bóyāi niɔ nílei?

¹⁴ N gbēnazina kè lán ísia kpɔɔwa,

lán pɔ kelena pɔ aa kía vɔɔwa.

¹⁵ Ibɛɛɔ ì ní kú ní kokoao,

aaĩ ní gá ní bɔ.

Aaĩ ní kú ní sɔɔ,

aaĩ ní naaa ní ní táaluɔ,

ɔ̄ aaĩ pɔnake, aaĩɔ yáalɔ.

¹⁶ A yáí tò aaĩ ɛɛke táaluwa,

aaĩ tulaletikateɛa sɔɛ,

asa beeɔ mé tò aa ku nama guu,

aaĩ pɔ níside ble.

¹⁷ Aaɔ kpɔ bɔle ní táaluu gɔɔpii yà?

Aaɔ buiɔ dɛdɛ ní wegwasai láasai yà?

2

Dii yázasia Abakuwa

¹ Má ze ma gudɔakíi,

má tepe bíiwa,

má itéke mà gwa lá asu omɛɛ,

lá a a tàae pɔ málɛ e yázasia.

² Ǿ Dii òmɛɛ à mè:

Yá pɔ ní è dalau,

kē gbè pèpɛɛwa wásawasa,

ké kyokena e ke ní wāao.

³ Asa yápi gɔɔ dilɛɛɛ,

yápi lé a kegɔɔ yá, a gí keio.

Baa tó a gɔɔ lé gēgē, nyɔ̄ dá,

gɔɔpi a ká, wa sɔ̄dɔ.

⁴ Gwa! Gbé pɔ a nɔse maao a fu,

āma gbé maa aɔ ku

ma náai pɔ àle ke yáí.*

* 2:4 Lom 1.17, Gal 3.11, Ebe 10.38

- 5 Aizεε náai v̄io,
ȳode s̄o lío daa doũ.
A asia v̄i lán bedawaε,
ĩli káo, a δε lán gawa.
I buio káaaazi,
ĩ bùsu pii gbέ̄o kúkũ z̄iz̄o ũ.
- 6 Aà yá a ḡo ní baadeε yāa ũ,
aa aà àlafikε aa aà láanikε aa mε:
Waiyoo n gbέ̄ p̄o ni dāo p̄o káaa nz̄iaε,
ni nz̄ia dile gbia gbέ̄ b̄oo'imia yá musu.
- 7 N fiadeo fεlenn̄o kándoe,
aa vu iu, ní ḡo ní lualuaο,
ní ḡo ní gbāablema ài ũ.
- 8 Lá bui p̄o n ní p̄oo s̄imá yāo dasi,
an k̄nao n p̄oo sima sa s̄ε,
asa n gbέ̄o d̄ede, n bùsuo kàale
ní w̄élēo ní gbέ̄ p̄o kúuo píie.
- 9 Waiyoo n gbέ̄ p̄o ni n ua káfi ní ài v̄aio,
ni n sakp̄epi da musu,
ké músi su n leo yáí.
- 10 N lεkp̄aaĩ gbēdεdεa dasi yáí,
s̄ n widà n uawa,
ńȳo w̄eni ke lo.
- 11 N kpé gbεo mé aa wiid̄oma,
a zaο i yápi zásimá.
- 12 Waiyoo n gbέ̄ p̄o ni w̄éle kú ní gbēdεao,
ni mεεwia káε ní d̄iidiinkeao.
- 13 Gbēnaz̄inao isimagakpaa gbε a ḡo yāa ũε,
buiο ĩ n̄z̄ia kpasa p̄aε.
Dii Z̄iḡode mé d̄ile m̄aao lò?
- 14 Asa Dii gawi d̄sa a li d̄úniaaε,
lá í ĩ dagua ísiaiwa.†
- 15 Waiyoo n gbέ̄ p̄o ni íkaka n gbēdeεone,
ni naεnaεmá e ípi γε z̄oleomá,
ké ñ e w̄éte an puizii yáí.
- 16 Wí mé a n kú, i ke gawi no.
Imi, asa wa n puizi e s̄ε.
Imib̄o p̄o kú Dii ōz̄i lé suma,
wí i ḡo n gawi gbεu.
- 17 Yáp̄así p̄o ní kè Libā a kúlemaε,
n n̄b̄oo kaalea yá a s̄o kēngu.
Asa n gbέ̄o d̄ede, n bùsuo òokp̄aε,
n w̄élēo ní gbέ̄ p̄o kúuo kàale pii.
- 18 B̄o ài táaο v̄i? Gbēnaz̄ina mé à.
B̄o ài p̄o kásaa p̄o aaĩ ní da εupio v̄i?
Gbέ̄ p̄o kè ĩ a p̄okea náaikε,
ĩ táa p̄o lí f̄o yá'òopio ke.
- 19 Waiyoo n gbέ̄ p̄o ni o líε

---

† 2:14 Isa 11.9

aà yāmama,
 ge ni o gbè wēnisaie àò ku.
 A f̄ d̄oaaɛe?
 Wà vua ge ánu'u'ì lèwà,
 kási wēni ku a guuo.
²⁰ Dii ku a be p̄ a kua adoau.
 Dúnia gbépii à ke kílíkili aà aɛ.

3

Abaku wabikɛa

- ¹ Anabi Abaku wabikɛa.
² Dii, ma n bao mà,
 Dii, n yākeɔ tò má n v̄ia v̄i.
 ɛa yá bee taɔ ke wá gɔɔ,
 ní tó wà d̄s̄ wá gɔɔ.
 Tó wá wɛgwaa d̄ɔngu n p̄kūmagɔɔ.
³ Lua a b̄ Temani,
 Kuaadoade a b̄ Palana gbèsis̄i musu.
 Aà gawi a kúle luabea,
 aà táasileá a dúnia pa.
⁴ Aà tekeá aɔ de lán íatē bilɛawa,
 gupua a pípi aà gbàt̄ɛɛ ní gbàt̄ɛɛo,
 we aà gb̄aa ulɛau.
⁵ Gagyā be aà aɛ,
 t̄ɛlep̄ɔ be aà iau.
⁶ Tó à zè, dúnia ì zāampapa,
 tó à wɛt̄ɛi, buiɔ ì ke gàs̄i.
 Gbèsis̄i ziɔ kwè,
 s̄is̄i p̄ kú za káauɔ gbòo.
 I yāke lá a kè káaukaauwa.
⁷ Ma Kusā zwàakpɛɔ è,
 wàle taasikɛu,
 ma Madiā bùsu zwàakpɛɔ è,
 gili gèngu we.
⁸ Dii, n p̄ p̄ swaɔzi yá?
 N za f̄ swa'ɔnaɔzi nɛe?
 Ké ní di n s̄ɔ kpe ní n zibles̄ɔgoɔ,
 n me f̄ ísiaz̄i yà?
⁹ N n sá b̄ a b̄ɔu,
 n m̄è wà m̄ó ní kaɔ,
 ɔ n dúnia p̄apaa ní swaɔ.
¹⁰ Gbèsis̄iɔ n e, aale k̄ɔde,
 í dàgua, àle ḡɛ,
 ísi k̄ɔfi d̄ɔ,
 a ikooaɔ lé f̄ɛle musu.
¹¹ Íatē ní m̄ɔvuao zè gudoũ musumusu
 n ka p̄ lé ḡɛ f̄loo tekeá yái
 ní n s̄ɔna pípiá yáo.
¹² Nle tavaavaa'o dúniau ní p̄kūmao,

ńlẹ buiᵛ gbē ní kyǎwǎao.

13 N bᵛ n mᵛ n gbéᵛ boi,
n mᵛ kía pᵛ ní kpà suabai.

N gbēvǎi mi wǎ,

n pᵛ piliwà à gᵛ lálai.

14 Ké aà zlgᵛ siwázi wá fáaai,
aale pᵛnake yèesaide pᵛ ulᵛ blea yá musu,
ᵛ n ní dᵛaana mi fᵛ ní azia sᵛnao.

15 N ᵛzᵛ ᵛsiawa ní n sᵛᵛ,
n í zᵛᵛpi yà.

16 Ké ma a baomà, sᵛ kèmagu,
a kᵛfi ma lébaa dèe, ma wá gà,
mále lualua ma zegbeu.

Má mena màᵛ gᵛᵛ pᵛ wa yáyia gbé pᵛ lèlᵛwáᵛwa dá.

17 Baa tó kaadᵛena i nesoe keo,
mé vᵛeliᵛ i ne'io,
baa tó ku i bᵛᵛ,
mé buapᵛᵛ i keo,

baa tó sᵛᵛ ku kaau lᵛᵛ,
mé zuᵛ làa kpásau,

18 ní beeo ma pᵛ aᵛ na Diiwae,
má pᵛnake ní Lua ma Suabanao.

19 Dii Lua mé ma gbǎa ũ,
ĩ ma wá nakú lán tuewa,*
ĩ to màᵛ be guleᵛᵛwa.

---

* 3:19 2Sam 22.34, Soᵛ 18.33

SOFONI

Yá pọ́ kú láe bee guu

Anabi Sofoni yáe bee ò e ãnabi Abaku àò gé ãnabikekèi, à kà wè 700 taawa e wàò gé Yesu Kilisi ii. Goo pọ́ à yápi ò Kí Yosia i lousisiyã dafu zékale a làao (2 Kíao 23.1-28) mé Yudaò bùsu ku kai lézi goo beee. Anabipi yázãsi gbé pọ́ aale láasooke wàle me: Lua bàa gi kúwanò yà mooo? A lá Lua a mọ yáo gógó taao oné: A mọ yákpaleke n Yudaò n Yelusaleũdeò (1.1-2.3), i buipãle pọ́ an bùsu liaa Yudaòziò midè (2.4-15), i ea su n Yelusaleũo a pa ziu. A a gbéò vãi kémá, i n nòse lilené n dúnia gbépii pọ́o (3.1-20).

Sofoni mè lọ Lua gbéò fẹ n Luapi nama ma gbé pọ́ anzia yá lé dbaanéo kaalesaio. Ama a laaidò nòsedoũdeò n wēnadeòwa. (2.3, 3.12).

Dii yákpalekea n dúniao

¹ Dii yá'ò Kusi né Sofonie goo pọ́ Amọ né Yosia* de Yudaò kía ũ. Sofonipiá Gedalia tũnae, Amalia síwena, Ezekia sòkpaee.

² Má pọ́pii waa tọlewa.

Ma Dii máme má ò.

³ Má gbēnazina n nòbòò waa píie,
má bāò n kpòò waa píie.

Má vāikenaò fu,
mí gbēnazinaò kaale tọle.

Ma Dii máme má ò.

⁴ Má oloo Yudaò n Yelusaleũdeola píie.

Má gue bee zō Baali gbàgbana pọ́ gòòne,
mí gulesí sa'onao n táa sa'onao tó bāde,

⁵ gbé pọ́ aai kúle musupòòne kpé musuò
n gbé pọ́ aai kúlemee

aai legbē n ma tóo,

aai ea gbē n táa Mòbkuoò,

⁶ gbé pọ́ pòòbòzākè aai temazi lóò.

Aali ma kii wēele aa yágbēaao.

⁷ A ke kílíkili Dii Lua ae,

asa Dii goo káikù.

A sa'obò díle Yudaò ũ,

à gbābò gbé pọ́ à n sisioe.

⁸ Ma gbagbagòòzì

má ìada kíaò n kíanəwa

n gbé pọ́ buipãle pòkasa daao pii.

⁹ Goo bee má ìada

gbé pọ́ aai víví kpele bēəwa,

gbé pọ́ aai n dii kpé pa

n yápásíò n mọafilioò.

¹⁰ Ma Dii ma mè,

gòopi zì wa ó gbāa dọ Kpò Bòleu,

* 1:1 2Kia 22.1

Fáani dafu a wā́ ní wiio,
mé wa zṵa zṵṵ ma gbè̀sísíṵ musu.

¹¹ Elɛfāanideṵ, à wiipe,
asa laatanaṵ midɛ píie,
mé ɔde gbāngboṵṵ kaale míṵmíṵe.

¹² Zibeezì má Yelusaleũ keele ní filiaṵ,
mí íada gbé́ pṵ kálea we
lán wḗ pṵ kú ní a gbṵṵwa.

Gbépiṵ ì o ní sṵ guu aa me
má yāe keo, a maa ge a vāin nò.

¹³ Wa ní àizεεṵ naaa,
an beṵ i gṵ yāaa.

Aa bekpakpa,
kási aa e zṵleuo,
aa vēeli pépe,
kási aa e a imio.

¹⁴ Dii gṵṵ zṵṵ káikù,
A kà kái, àle ká ní bao.
Dii gṵṵ zṵa aṵ dṵ wēnannoṵ,
baa nεgṵna a wiipe.

¹⁵ Gṵṵpiá kpēnεmuugṵṵe,
taasi ní yeelao gṵṵe lo.
Músi ní gudεao gṵṵe,
gubeebee gṵṵe, gu a siakũ,
lou guduuduu gṵṵe.

¹⁶ Zibeezì kàae'ṵ ní zíkawiio aṵ dṵ
wéle bíideṵ ní bíipi gulesíṵu.

¹⁷ Má gbēnazínṵ da taasiu,
aai taa'o lán vṵṵwa,
asa aa duunakēmεεε.
Wa ní au daada lán íwa,
an gεṵ aṵ kpálea lán bīsawa.

¹⁸ An ánuṵu ge an vua a fṵ ní bo
Dii kpēnεmuugṵṵi zṵo.
Aà zafēa té a kú dúniawa píie,
a gbé́ pṵ kú a guuṵ midɛ kándo.

2

¹ Gbēnazín wisaideṵ,
à káaa, í lekpaaf

² e gṵṵdileapi aṵ gé kái,
e Dii pṵkũma zṵṵ aṵ gé á lei,
e Dii pṵkũma gṵṵ aṵ mṵwá,
asa gṵṵpi a su lán ése úawaε.

³ A nṵsεdoũde pṵ i Dii yāmaṵ,
à aà kṵi wεεε,
à wεεε aṵ maa, á nṵsε iṵ doũ.
Bee a gí á boi Dii pṵkũmagṵṵa?

Yá pṵ a Filitēṵ le

⁴ Gazadeṵ pákpa ní wélei,
Asekeloni a gṵ bezia ũ.

Wa Asedodadeɔ ya fãanɛ,
 wa Ekelonideɔ wo n̄ bɛ.
⁵ Waiyoo á Kɛleti bui pɔ́ á kú ísialeɔ!
 Dii yá pɔ́ a á le òé.
 A Kanaa pɔ́ á kú Filitɛ̀ bùsuuɔ,
 Dii mè á á kaalɛ, á gbɛe a gɔ̄o.
⁶ Isialè bùsupi a gɔ̄ dádãkɛkɛ̀i ũ,
 wekii sãdãnaɔ kálɛu, aai kaaɔ dada.
⁷ Yuda kɔ̄naɔ gɔ̄ bùsupi v̄i,
 aame aa pɔ́ dádãkɛu,
 aai wúle Asekeloni kpéɔ guu oosi.
 Dii n̄ Lua a ɔliańzi,
 a suńnaɔ n̄ pá ziu.

Yá pɔ́ a Mɔabuɔ́ n̄ Amɔniɔ́ le

⁸ Má mà Mɔabuɔ́ ma gbéɔ̀ sòsò,
 Amɔniɔ́ n̄ tɔ̀bɛ̀sɪ,
 aa kuabiimá n̄ bùsu yá musu.
⁹ A yáí ma Dii Zígɔ̄de Isailiɔ́ Lua,
 má ò n̄ ma kuaɔ ma mè
 Mɔabuɔ́ gɔ̄ lán Sɔ̀dɔ̀ũdeɔwa,
 Amɔniɔ́ sɔ̄ lán Gɔ̀mɔ̀deɔwa.*
 An bùsu a sè v̄ai bɔ̀le,
 è wiside aɔ diu.
 Aɔ de guyaaa ũ gɔ̀piie.
 Ma gbé pɔ́ gɔ̄ n̄ pɔ́ naaa,
 bui pɔ́ má sè kɔ̄naɔ gɔ̄ n̄ bùsu v̄i.
¹⁰ Buipio yápi e n̄ íandãa gbɛ ũ,
 asa ma Dii Zígɔ̄de, aa ma gbéɔ̀ sòsò,
 aa kuabiimáɛ.
¹¹ Dii a to sɔ̄ kɛńgu
 gɔ̄ pɔ́ a to dúnia dii sãale píi.
 Bùsu píi gbéɔ̀ i kúlɛ̀,
 baade a bùsuu.

Yá pɔ́ a Etiopiɔ́ n̄ Asiliɔ́ le

¹² Etiopiɔ́ sɔ̄, Dii a fɛ̀nda tówá.
¹³ A ɔloo gugbãntoodeɔla,
 i Asiliɔ́ dɔ̀sɔ̀mpa.
 Niniva a gɔ̄ bezia ũ gii lán guwaiwaiwa.
¹⁴ Sɛ̀sao n̄ bui píi aa wúle we,
 gáú n̄ kpɔ̀bɔ̀'ilenɔ̀ pépe a gbèpeleɔwa.
 An wii aɔ dɔ̀ fenentiɔ́ guu,
 kpéɔ zé a káka n̄ ḡi wíwiaɔ,
 a zalio bɔ̀ gupuau.
¹⁵ Wéle pɔ̀nade pɔ́ a gbéɔ̀ kálɛa dɔ̀dɔ̀an we.
 Aa ò n̄ s̄u aa mè,
 n̄ wéle sáa v̄i guei ɔ̀o.
 Gwa! A gɔ̄ sɔ̀kɛngu pɔ́ ũɛ,
 wàio tòo ũ.
 Gbé pɔ́ lé dɔ̀io swedɔ̀wà

* 2:9 Daa 19.24

ń ɔkea yàayaa.

3

Yelusaleū

¹ Waiyoo mēwīa gbāamōnede!

A gbé swá gbāa mé aa gbālea.

² Aali gbēe yá sio,

aali ledama mao.

Aa Dii náai vīo,

aali sō ń Luazio.

³ Mēwīapi kía ɔ de

lán nòomusu fēawa,

a yāgōgōna ɔ de lán àwalewan

oosiele pó aali pɔe to gu d̀wàòwa.

⁴ A ānabíá yābolenāne,

náaisaide.

A sa'onā ń Dii pó gbāle,

aañ aà ikoyā òkpa.

⁵ Dii ku wélepi guu,

a maa, ìli vāikeo.

Lá gu lé ɔ ń yáze de dané,

ìli fu bauo.

N beeo d̀saide lí ɔ wí d̀o.

⁶ Ma buie ɔ bādè,

ma ń bíi gulesí ɔ delempà.

Má tò an wéle ɔ g̀ bezia ń,

wíli a zékpa ɔ se ɔ.

Wa ku we ɔ, baa do.

⁷ Ma mē Yelusaleūde ɔ ma vīa vī,

aa ma ledama sio lé?

Tó màa no, má ń mēwīa dúuzō

ń yá pó má d̀le mà m̀o píe.

N beeo an mē wā ń yā d̀saikao.

⁸ Ma Dii ma mē, à s̀amazi
e ɔ pó má fele b̀b̀n.

Asa má d̀le mà bui ɔ kāaa,

mà bùsu píi gbé naaa,

mí a p̀kpēne b̀b̀má,

baa ma p̀kūma pāsi píi.

Ma zafēa té i kū dúniawa píi.

⁹ Bee gbea má gbāb ɔ gbé lée,

ké ampíi aa ma sísi,

aaí z̀blemē ń ledouo.

¹⁰ Za Etiopi swa ɔ baale

ma sísi pó fāaaa ɔ m̀mē ń gba.

¹¹ G ɔ bee wí a á kú

tāae pó á k̀mē yāa yá musuo,

asa íandāna pó aañ ńzīa se lesí

ō má ń b̀le á wéle bee guu.

A ázia se lesí ma gb̀sisí

pó a kua adoa musu ɓo.

¹² Má taasideɔ ní wēnadeɔ to wéleε bee guu,
gbé pó aai namaziɔ.

¹³ Isaili kōnapiɔ gbéɔ wetā ɓo,
aa gbéɔ sásāo,

mé wa εε ma dɔ ní léuo.*

Aali pɔble, aali wúle,

gbēe yá a ní viakūo.

¹⁴ Siɔnadeɔ, à gulake!

Isailiɔ, à kúkuake!

Yelusaleũdeɔ, à wiile ní pɔnao!

¹⁵ Dii á bɔ́ yákpaleu,

a tò á wèleɔ kpekpa.

Dii á Isailiɔ kía kú á guu,

áɔ yāe vía ví ɓo.

¹⁶ Gɔɔbeezi wa me:

Yelusaleũdeɔ, ásu to vía á kūo,

Siɔnadeɔ, áɔ su gɔ́ dɔ́ɓɓo.

¹⁷ Dii á Lua kú á guu

gɔ́sa pó ì ní suaba ũ.

A koo pūna á yá musu ní pɔnao,

a á gba wēni dafu a yeaázi guu.

A pɔnake á yá musu ní gulakeao,

¹⁸ lá wí ke dikpeɔɔwa.

Ma Dii ma mē, má á aso pilaé,

má á ɓɔ́ sɔ́sɔ́au.

¹⁹ Gɔɔ bee má yáke

gbé pó gbāamòéɔne.

Má á gbé tɔ́ɔlenaɔ misi,

má á gbé pó wà ní yáɔ kāaa.

Bùsu pó wà widàuwáɔ guu pii,

má á tɔ́ɔu, má á kpela.

²⁰ Zibeezi má á kāaa,

gɔɔbeezi má suánɔ, mí á tɔ́ɔ.

Má á kpela dúnia gbépii wáa,

má suánɔ á pá ziu, á wesie.

---

* 3:13 Zia 14.5

AGE

Yá pò kú láe bee guu

Anabi Age yáe bee ò Lua kpé keke òa Yelusaleũ yá musu Yudaõ sua ní Babiloni zòbleo gbææ. Lua yápi ò dàè, ò a ò e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 520.

A kù Yuda pò aa bò zòbleu sèiaõ Lua kpé pò Babiloni wíwi wè 587 guu keke wà òæ, ò an kúsu kwè gòògòò. Ayāmeto ānabi nāe òaanaõwa aa òkpa zìpiwa, ò aa òkpàwà wè 520 guu. Age tekpàngu à mè taasi pò aale ke ní ní bua pò kesaiò bò an Lua kpé kekesai kíe (1.1-14). A mè Lua kpé dafu gawi à òe a káau pò òòkpà pòla (2.1-9) mé a òa a to gbāsi pò kú ní guu láa ní taasi pò Lua gbéó lé keo (2.10-20). Bee gbæa Lua zia maa legbè òaana Zolobabeli Davidi bui pò á sèe (2.20-23).

Lua gbé pò aa sù ní zòbleo dafuò wé à òa Lua kpé pò a gawi à òe a káauai ní Lua zíkèna pò Lua sè àle mò òinleo. Bee yáí ānabi Age ledà gbéõwa aa ní làasooò lile, aai laaidò zìwà yá dafu pò Lua lé kené yáí.

Yudaõ Lua kpé òa

¹ Kí Daliusi kpalablea wè plaade guu,* a mò soolode gòò sèia zí, Dii yá'ò ānabi Agee,† ò a ò búsú gbāade Zolobabeli, Salatieli néé ní sa'onkia Yesua, Yozada néo‡ à mè: ² Ma Dii Zigòde ma mè, á gbéõ lé me kpedòamæe gòò i ka yāao.

³ Dii yá èa dède ānabi Agewa ló à mè: ⁴ A kua á kpé kekea wásawasaõ guu gòò pò ma kpé gòò kpezí ù maan wea? ⁵ Ma Dii Zigòde ma mè, à làasooke á yákeõwa à gwa. ⁶ A pòtò maamaa, i ne'íé bílao. I pòble, ili káó. I imi, ìli ká à á òe. I pòkasa da, ìli íanakúé. I òa sélé, kási á bòò ò fòæ.

⁷ Ma Dii Zigòde ma mè: A làasooke á yákeõwa à gwa. ⁸ A gbèsisíkú à su ní lío, í kpépi ò, ma pò i kewà na, mí tòò. Ma Dii máme má ò. ⁹ A wé òi à pò e zòò, i e bílao. Pò pò a suò be, má tò à gè ní íanao. Bóyáí ní? Ma Dii Zigòde máme mále á la. Ké á baade lé laaidò a kpéwa, mé ma kpé kú kpezí ù yáíe. ¹⁰ A yápi mé tò luabe gí mòsepisii, ò tóòe gí blekei. ¹¹ Ma iminapi sísi buaõ ní sísiõwa pòwena ní vèeo ní nísio yá musu ní pò pò ì bole tóòewáò píi ní gbēnazinaõ ní pòtuoo ní zì pò ále keo píi.

¹² Ó Salatieli né Zolobabeli ní sa'onkia Yesua, Yozada néo ní gbé kònapio píi Dii ní Lua yá pò ānabi Age òpi mà, asa Dii an Lua mé aà zì. Gbéó Dii vía ví. ¹³ Ó Dii zina Age lé pò Dii òilæe bee òné à mè: Dii mè á kúánò. ¹⁴ Ó Dii tekpà Yuda búsú gbāade Zolobabeligu ní sa'onkia Yesuaõ ní gbé kònapio píi, ò aa mò nà Dii Zigòde ní Lua kpé zìwa ¹⁵ kí Daliusi kpalablea wè plaade guu, a mò soolode gòò baasòò mēndosaidezì.

2

Kpé dafu gawi

¹ Mò soplade gòò bao ní mēndoode zì Dii yá'ò ānabi Agee à mè: ² Yá'ò Yuda búsú gbāade Zolobabelie ní sa'onkia Yesuaõ ní gbé kònapio píi, nì ní la nì me: ³ A déme kú tia a ma kpé ò ní a gawi káauoi?* A tia pòe bee òe kpelewai? A ea guu a òe pòe ùo yà? ⁴ Ma Dii má ò Zolobabelie, sòdile! Má ò sa'onkia Yesuae,

* **1:1** Eza 4.24 † **1:1** Eza 5.1 ‡ **1:1** Eza 5.2 * **2:3** Eza 3.12

sōdile! Má ò bùsu gbé k̄iniɔne pii, à sōdile! Ma Dii máme má ò. A z̄ipi ke, asa má kúánɔ. Ma Dii Z̄igōde máme má ò. ⁵ Lé p̄o má gbèé á bɔa Egipi gɔɔn we. Ma Nisina gi kúánɔe, ásu viakɛo. ⁶ Ma Dii Z̄igōde ma m̄e, à ḡò yɔɔ ké mà musu ní z̄íleo lualua ḡen do lo, † ísia ní tɔɔleo pii. ⁷ Ma Dii Z̄igōde ma m̄e, má buio z̄iazia, wi m̄o ní bui pii àizeeo, mí tó ma kpé pa ní gawio. ⁸ Ma Dii Z̄igōde ma m̄e, ánuusá ma p̄e, vuaá ma p̄e. ⁹ Ma Dii Z̄igōde ma m̄e, kpéee bee gawi gbezã z̄ɔɔ aɔ de a káua. Ma Dii Z̄igōde ma m̄e, má aafia pisi gue beewa.

Dii a báaada Yudaɔgu

¹⁰ Daliusi kpalablea w̄e plaade guu, a m̄o k̄eokwide gɔɔ baasɔo m̄endosaide z̄í, Dii yá èa d̄ede ānabi Agewa à m̄e: ¹¹ Ma Dii Z̄igōde ma m̄e, à sa'onao la: Ikoyã m̄e kpelewa ni? ¹² Tó gbé n̄o p̄o ḡò ma p̄o ū k̄ua a ula léu, mé aà ulapi z̄ò p̄ee ge do ge v̄ee ge nísi ge ble p̄alewa, p̄opio ì ḡo ma p̄o ū yã? Sa'onao m̄e: Aawo! ¹³ Ō Age èa ní lá à m̄e: Tó gbé p̄o kú ní ɔnaa p̄ogewa gb̄aleao ɔnà p̄opiwa, aai gb̄ale yã? Sa'onao w̄ewà aa m̄e: Aai gb̄ale. ‡ ¹⁴ Ō Age m̄e: Ma Dii ma m̄e, màa á bui demee. Yá p̄o i ke ní p̄o p̄o i ma gba weɔ pii gb̄aleae. ¹⁵ A làasooke maamaa à gwa za gbã, lá á de yãa zad̄o i ma kpé gbee dio. ¹⁶ Tó gbé ḡe p̄wena dáí zaa bao, kwi ali e. Tó à ḡe v̄ee t̄i t̄u blakwi, bao ali e. ¹⁷ Má tò á buap̄o ɔ̄okpà ní gb̄osio ní fukpaao ní lougbeo, kási i suao. ¹⁸ A làasooke à gwa za gbã, m̄o k̄eokwide gɔɔ baasɔo m̄endosaidez̄í. A làasooke à gwa yá p̄o lé ke za ma kpé ēdaalegɔɔ e gb̄awa. ¹⁹ P̄wena kú d̄ou tiaa? V̄ee ní kaad̄enaon̄o ní gbeafuo ní kuo i ne'io e gbã. Za tia má báaadaágu sa.

Dii legb̄ea Yuda bùsu gb̄aade

²⁰ Dii yá'ò Agee lo m̄ogɔɔ baasɔo m̄endosaidepi z̄í à m̄e: ²¹ O Yuda bùsu gb̄aade Zolobabelie, má musu ní z̄íleo lualua. § ²² Má kpalabaaɔ fuangba, mí buip̄aleɔ kpalaɔ mide. Má z̄ikas̄ogoo fuangba ní gbé p̄o ká a guuɔ, s̄o ní s̄ogodepio kwé, aai k̄o d̄ede ní f̄endao. ²³ Ma Dii Z̄igōde ma m̄e, gɔɔ bee má n se, ma z̄òblena Zolobabeli. Ma Dii máme má ò. Má n ke lán ma tāana seelakebɔwa, asa ma n se. Ma Dii Z̄igōde máme má ò.

† 2:6 Ebe 12.26 ‡ 2:13 Nao 19.11-22 § 2:21 Ebe 12.26

ZAKALI

Yá pò kú láe bee guu

Wa fɔ o Zakali láeá wɛdɔa Luazi láe, asa a òlɔwɛɛ lá Lua gbéɔ̀ ɔ̀ wɛdɔ Luapizi. Lápi kpaalea lee plaɛ: A séia (lee 1-8) de wépfungu pò ɔ̀nabi Zakali è ɔ̀nabi Age gɔɔɔ ũ. Wépfungu pò yáa lé ɔ̀lɔwɛɛ ké Lua kpé keke dɔa ní Yelusaleũ keke kálea aɔ de yá gbía ũ gɛa gɔɔ dafu guu. Lua ní dɔaana Zolobabeli ní sa'onkia Yesuao sè gɔɔ bee a gbéɔ̀nɛ. Gɔɔ lé gé àle su, Isailio wɛdɔa Luazi lé káfi, an wé dɔ gɔɔ zɔɔ pò Lua a mó ní a gawio, ɔ̀ de tɔɔle ní pò pò kúwàɔ̀ píi kía ũ. Bee a kpaau ní gbé pò Lua sè a zíkɛna ũ mɔaɔ.

Lápi lee plaade (9-14) guu mèkpà yázinda mèn plapiɔwa. A Lua gbé pò lé mó dúnia kía ũ taa òwɛɛ. Aɔ de nòseniede ũ mé ziblenae ɔ̀. Aɔ de sãdãna ũ, ɔ̀ de zina pò wa de ũ ɔ̀. Yesu baonakpanaɔ̀ yápiɔ sè wa òlɔwɛɛ ké Yesu yáe, atɛsa aà gaa yá (Mat 21.4-5, 26.31, Maa 14.27, Zãa 19.37).

Dii oa Yudaɔne aa ea suwa

¹ Daliusi* kpalablea wè plaade guu, a mɔ swaaɔde zí, Dii yá'ò ɔ̀nabi Zakali,† Belekia né, Ido tɔũnae, à mè: ² Ma pò pà á deziɔzi. ³ A yáí tò ma Dii Zígɔde ma mè, o gbéɔ̀nɛ aa sua, mí sumá. Má Dii Zígɔde máme má ò. ⁴ Asu àɔ de lá á deziɔwao. Anabi káauɔ̀ kpàwakèné aa mè, ma Dii Zígɔde ma mè aa mikè ní yáwáikeaɔwae, aai ɔ̀ ní zé váiu. ɔ̀ aai swáseio, aai laaidɔ ma yáwao. Ma Dii Zígɔde máme má ò. ⁵ Too! A deziɔ ku máe? Anabipio sɔ̀ aaiɔ ku gɔɔpii yá? ⁶ Ma yá pò má ò ma zòblena ɔ̀nabipioɔne aa díle á deziɔne, i ní leo lé? ɔ̀ aa nòselile aa mè ma Dii Zígɔde má kèné ní yákeɔ̀ ní ní dãaɔwa, lá ma zɛɔwae.

Sɔde kua gbélio zãnguo

⁷ Daliusi kpalablea wè plaade guu, a mɔ kuɛdode pò wí me Seba gɔɔ baasɔ mɛndosaide zí, Dii yá'ò mapi ɔ̀nabi Zakali, Belekia né, Ido tɔũnae. ⁸ Ma wépfungu'è gwá, ɔ̀ ma gɔɛe è di sɔsɔɔba kpe, a zea gbélio zãnguo guzulɛu. Sɔsɔɔbaɔ̀ ní sɔzɔatɛɔ̀ ní sɔkaapuaɔ̀ ze aà kpe.† ⁹⁻¹⁰ Ma mè: Baa, gbépio dea ní? ɔ̀ gɔɛe pò kú gbélio zãnguo, àle yá'omanɔpi òmɛɛ: Má ɔ̀lɔne lá aa de. Gbépioá gbé pò Dii ní gbáe bebei dúniauɔne. ¹¹ ɔ̀ aa yá'ò Dii Malaika pò zea gbélio zãnguopie aa mè: Wa bebe dúniau, wá è dúnia kú kilikili yákelesai píie. ¹² ɔ̀ Dii Malaika mè: Dii Zígɔde, n fɛ Yelusaleũ ní Yudaɔ̀ bùsu wéle kiniɔzi a wè bàaɔkwɛn la. Nyɔ̀ kú ní ní wɛnagwasaiɔe e ɔ̀ni? ¹³ ɔ̀ Dii wè Malaika pò lé yá'omanɔpiwa ní nòseniniyã maaɔ. ¹⁴ ɔ̀ Malaika pò lé yá'omanɔ̀ òmɛɛ mà yáe bee kpàwake, à mè: Dii Zígɔde mè Yelusaleũ ní Siɔnao yá a kũ gbãa, ¹⁵ a pò pà maamaa bui pò kálea dɔdɔaɔzi. A pò paa Isailiozi yãa yɔɔe, ɔ̀ buipálepio ɔ̀ladaamá káfi. ¹⁶ Ayãmeto Dii mè á ea su Yelusaleũ wɛnagwaawa. Wa ba yɔ̀ Yelusaleũwa, wí a kpé dɔ we. Dii Zígɔde mé ò.

¹⁷ Malaikapi mè mà ea yáe bee kpàwake ɔ̀: Dii Zígɔde mè nama aɔ ku a wéleɔ guue. Dii a Siɔna wɛnagwa, i ea Yelusaleũ se ɔ̀.

2

Kɔba mèn stiɔ̀ ní sia gbéɔ̀n stiɔ̀

* **1:1** Eza 4.24 † **1:1** Eza 5.1 ‡ **1:8** Zia 6.2-8

¹ Ké ma wɛzù ma gugwà, ma kóba è síiṣ. ² Ma malaika pọ́ lé yǎ'omanọ́ là: Beeọ́ dea ni? A wèa à m̀è: Beeọ́ de kóba pọ́ Isailiọ́ ń Yelusaleũdeọ́ ń Yudaọ́ pń fǎaaọ́ ũe. ³ Ǿ Dii sia gbẽɔn síiṣọ́ òlómee. ⁴ Ǿ ma aà là: Bọ́ gbépiọ́ lé mọ́ keii? A wèa à m̀è: Kóbapio mé Yudaọ́ fǎaa, ń an gbẽe i f̄ a mi sè musuo. Siapio m̀ò viadadai bui kóbapiozi, aai ń gbẽgbẽ, asa buipio ń kóba g̀e Yudaọ́zi, aa ń fǎaae.

Gbé pọ́ pọ́ȳba k̄ua

⁵ Ké ma wɛzù ma gugwà, ma ḡɛe è, a pọ́ȳba k̄ua. ⁶ Ma aà là: Nle gé má ni? A wèa à m̀è: Mále gé Yelusaleũ ȳsi mà a yàasa ń a gb̄aao d̄ɛ. ⁷ Ké malaika pọ́ lé yǎ'omanopi lé tá, ń malaika pále m̀ò d̄aaale ⁸ a òè: Bàale ge o èwaasopie, Yelusaleũ aọ́ kálea bíisai a gb̄enazina ń a pọ́tuoo dasike yáí. A m̀è lo: ⁹ Dii m̀è áme áọ́ de a bíi tede pọ́ liai ũ, ío ku a guu a gawi ũ. ¹⁰ Dii èa m̀è: A mọ́! A mọ́! A bàale à bọle gugb̄antoo oi b̀usu, asa ma á fǎaa d̄unia gola síiṣọ́ guue. Ma Dii máme má ò. ¹¹ A Siɔnadeọ́, à mọ́! A gbé pọ́ á kú Babeliọ́, à piliwà!

¹² Dii Ziḡɔde m̀è a ma z̄i mà a t̄bọ́ bui pọ́ lèl̄ewáọ́ yá musue, asa gbé pọ́ ɔz̄wá ɔz̄ò api a w̄ebewa. ¹³ A ɔsēnzi, an z̄o i lélemá, ío d̄ɔ ké Dii Ziḡɔde mé ma z̄i.

¹⁴ Dii m̀è: A Siɔnadeọ́, à gulake ń p̄nao, asa máme mále mọ́, mí bekpa á guu. ¹⁵ Ḡo bee bui naa dasi, aai ḡo ma gbéó ũ. Má bekpa á guu, ío d̄ɔ ké Dii Ziḡɔde mé ma z̄iwá. ¹⁶ Dii a Yudaọ́ se a gbéó ũ a b̀usu, i ea Yelusaleũ se lo. ¹⁷ Baade ke k̄ilikili Dii ae, à f̄e a k̄úk̄i pọ́ a kua adoau, àle mọ́.

3

P̄kasa gb̄ia daa sa'onkia

¹ Ǿ Dii sa'onkia Yesua* òlómee, a z̄ea Dii Malaika ae, mé Set̄au z̄ea aà ɔplaa ȳad̄awá yáí.† ² Ǿ Dii Malaika ò Set̄aue: A k̄o le ń Diio, Set̄au.‡ A k̄o le ń Dii pọ́ Yelusaleũ s̄e fá! Gb̄é beeá ȳamioa pọ́ wa ga b̀o té guue. ³ Ké Yesua z̄ea malaikapi ae, a p̄kasa ámakea daa. ⁴ Ǿ malaikapi yá'ò gbé pọ́ sí a aeone à m̀è: A aà p̄kasa ámakeapio b̄o. Ǿ a ò Yesuae: Gwa! Ma n duuna k̄ema. Má p̄kasa gb̄ia danee sa. ⁵ Ǿ à m̀è wà tulu gb̄ásisai diè. Ǿ aa kp̄àe aa èa p̄kasa d̄àe, ḡo pọ́ Dii Malaika z̄ea we.

⁶ Ǿ Dii malaikapi l̄edà Yesuawa à m̀è: ⁷ Dii Ziḡɔde m̀è, tó ń be a z̄éu, mé ń yá pọ́ á d̄ileo k̄ua, á a kp̄é nane n ɔz̄i, n̄o de a begwana ũ, í n gba z̄é ñȳo ku gbé pọ́ síae beeọ́ guu. ⁸ Sa'onkia Yesua, ma! Mpi ń n sa'on dee pọ́ kále n aeo, áme á yá pọ́ lé mọ́ taaọ́ ũ. Mále mọ́ ń ma z̄òblena Vl̄apaa.§ ⁹ A gb̄e pọ́ má d̄ile Yesua ae gwa. Gb̄e m̀endopi wé sopleae, mé má lák̄ewá, mí gb̄ab̄o b̀usupie ḡo do k̄oũ. Ma Dii Ziḡɔde máme má ò. ¹⁰ Ḡo bee á baade a a gb̄édee sísi aà z̄òle nana a v̄eli ge kaad̄enli gb̄áu.* Ma Dii Ziḡɔde máme má ò.

4

Vua dau ń kuli m̀en pla

¹ Ké malaika pọ́ lé yǎ'omanọ́ èa s̀u, à ma vu lá w̄i ń vu iuwa. ² Ǿ à ma la à m̀è: Bọ́ ń è wei? Má w̄ewá ma m̀è: Ma vua t̄et̄e dau è, a filia v̄i sople, mé a n̄isikak̄i ku a musu. Filia m̀en soplepiọ́, baade ń a n̄isi z̄eo. ³ Kuli m̀en pla ku a sae,* ado n̄isikak̄i ɔplaa oi, ado z̄ee oi. ⁴ Ǿ ma malaika pọ́ lé yǎ'omanọ́ là: Baa, beeọ́ dea ni? ⁵ A wèa à m̀è: N d̄o lá p̄pio deoa? Ma m̀è: Aawo, Baa! ⁶ Ǿ a òmee, yá pọ́ Dii lé o Zolobabelien ke: Dii Ziḡɔde m̀è, i ke ń gb̄aao ge ń ikoo no, sema

* 3:1 Eza 5.2 † 3:1 Zia 12.10 ‡ 3:2 Yud 9 § 3:8 Zel 23.5, 33.15, Zkl 6.12 * 3:10 Mis 4.4

* 4:3 Zia 11.4

a Nisina. ⁷ Gbèsisí zɔɔ, bón n ũi? Nyɔ̄ gɔ̄ Zolobabelie gudaafia ũe. Tó à bò ní kpé midεgbεo, wa báaa kãaa.

⁸ Ǿ Dii yá'òmεε à mè: ⁹ Zolobabeli ɔ mé kpépi ɛ kpàlε, mé aà ɔ mé a a midε, íb dɔ̄ ké Dii Zígɔ̄de mé ma ziwá. ¹⁰ Gbɛε su saka yá yɔɔna keɔɔuo. Tó wà gisusugwabɔ è Zolobabeli ɔzi, an pɔ a ke na.

Filia mèn soplapiɔ de Dii wétea dúniai ũe.† ¹¹ Ǿ ma malaikapi là: Kuli mèn pla pɔ kú dau ɔplaaí ní zεεio dea ni?‡ ¹² Ǿ ma εa aà là lɔ ma mè: Kù ligɔ̄n pla pɔ kú nísi zé mèn pla pɔ wa pí ní vuaɔ saε, àlε nísi pisi filiaɔwa dea ni? ¹³ A wèa à mè: N dɔ̄ lá pɔpiɔ deoa? Ǿ má òè: Aawo, Baa! ¹⁴ Ǿ à mè: Gbɛɔn pla pɔ wà ní dílε aa zíkε dúnia búu Diiεon we.

5

Taala pɔ lé vua

¹ Ma εa wezù ma gugwà lɔ, ɔ̄ ma taala è, àlε vua. ² Malaika ma la à mè: Bó ní èi? Ǿ má wèwà ma mè: Taala má è, àlε vua. A gbãa kà gàsísuu bao, a yàasa kwi. ³ Ǿ a òmεε: Láaipɔ Lua lé zi n bùsuwan we píi. Yá pɔ kɛa a kpe dowa mè, Lua a kpáíɔ ya ní bɔlεu píi. A kpe do sɔ, Lua a gbé pɔ í εeto ní a tɔɔ ya píi. ⁴ Dii Zígɔ̄de mè á lápi kpásã, lápi i gɛ kpáí kpéu ní gbé pɔ í εeto ní a tɔɔ kpéu. Aɔ ku we, i kpépi wíwi, a zaɔ ní a gíɔ píi.

Nɔε pɔ kú gbí guu

⁵ Malaika pɔ lé yá'omanɔ mɔ òmεε: Wéεe n pɔ pɔ lé bɔma gwa. ⁶ Ma aà là: Bó ní ni? Ǿ à mè: Gbí pɔyɔ̄bɔε. Ǿ à èa òmεε: N bùsudeɔ taaen we. ⁷ Ǿ má è wà gbípi né pɔ de beɔma ũ wè, nɔε mé zɔ̄lεu. ⁸ Ǿ malaikapi mè: Luayãdasain we. Ǿ à ɔ̄tɔ̄lεwà gbíu we, à a né pɔ de beɔma ũpi tàε.

⁹ Ké ma wezù ma gugwà, ma nɔε gbɛɔn plaɔ è, aa gàsía ví lán wàalianawa. Aalε gàsía lé, aa vùà lé mɔ, ɔ̄ aa gbípi sè lé vuaɔ, aa musu yáíɔ, aa zíkε yáíɔ. ¹⁰ Ǿ ma malaika pɔ lé yá'omanɔ là: Aalε tá ní gbípio má ni? ¹¹ A wèa à mè: Aalε gé kpedɔ̄iè Babiloni bùsuue. Tó aa làa, aa aà dau we a dilékii ũe.

6

Zikasɔgo mèn síiɔ

¹ Ma εa wezù ma gugwà lɔ, ɔ̄ ma zikasɔgo è mèn síiɔ, aalε bɔ gbèsisí mèn plaɔ zãnguɔ. Gbèsisípiɔá mɔgotɛε. ² Gó séia dɔa sɔsɔɔbaɔne. A plaade dɔa sɔsinaɔne. ³ A àaɔde dɔa sɔkaaɔne. A síiɔde dɔa sɔdãnaɔne. Sɔ̄ gbãaɔne píi.* ⁴ Ǿ ma malaika pɔ lé yá'omanɔ là: Baa, beeɔ dea ni? ⁵ A wèa à mè: Sɔ̄go mèn síiɔpiɔá íana mèn síiɔ pɔ aaíɔ zεa dúnia búu Dii aεɔne.† Aa bɔlε lé gé. ⁶ Sɔ̄sinaɔ gó lé gé gugbãntoo oi bùsuu. Sɔ̄kaaɔ gó té ní kpe. Sɔ̄dãnaɔ gó lé gé gεɔmidɔ̄kii oi bùsuu. ⁷ Ké sɔ̄ gbãapiɔ bɔlε, an mε lé ke fèfe ní sia dúniauo. Ǿ malaika mè: A gε si dúniauo. Ǿ aa síu. ⁸ Ǿ à lezù a òmεε à mè: Sɔ̄ pɔ lé gé gugbãntoo oio tò ma pɔ wèe bùsupiwa.

Kia fùakpaa Yesuaε

⁹ Dii yá'òmεε à mè: ¹⁰ Gba si Elɛdai ní Tobiao ní Yedaia pɔ aa bò Babeli aa sùɔwa, ní gèd gɔɔ doũ zí gɔ̄ɔ Zefania né Yosia be. ¹¹ Anusu ní vua pɔ aa gbadaòpi sε n kía fua keɔ, ní kpá sa'onkia Yesua, Yozada néε. ¹² Oè Dii Zígɔ̄de mè: Gɔ̄ε pɔ wí mε Vlãpaan‡ we. A vlãpa a kúkii, i ma kpé dɔ. ¹³ Ǿ mε a kpedɔmεε, i εa zɔ̄lε a báawa we, íb kpalable ní gawio. A zɔ̄lε a báawa kía ũ sa'ona ũ. Ledama pɔ í mó ní aafiao a bɔ apii guu. ¹⁴ Wa kía fuapi kpa Elɛdai ní Tobiao ní Yedaiao ní Zefania

† 4:10 Zia 5.6 ‡ 4:11 Zia 11.4 * 6:3 Zia 6.1-8 † 6:5 Zia 7.1 ‡ 6:12 Zkl 3.8

né Yosiaowa, i gō yápi dɔngubɔ ũ ma kpéu. ¹⁵ Gbɛ́ pɔ kú zãɔ mɔ ma kpé dɔ, íb dɔ ké Dii Zígɔde mé ma ziwá. Tó a Dii á Lua yá'onε mà maamaa, yápi a ke.

7

Leyea ní nòsemendoo

¹ Kí Daliusi kpalablea wè síiɔde guu, a mɔ kɛokwide Kisele gɔɔ síiɔde zí, ma Zakali, Dii yá'òmεε. ² Gɔɔ bee Betelideɔ Salezεε ní Legemelekio ní ní gbéɔ zì yágbɛai Diiwa. ³ Aa Dii Zígɔde kpé sa'onao là aa mè: Wà leye ní ɔɔɔɔ mɔ sɔode guu, lá wi ke wè ní wèowa yà? ⁴ Ǿ Dii Zígɔde yá'òmεε à mè: ⁵ Sa'onao ní bùsu gbépiio la n̄ mε: Ké aa leyè ní ɔɔɔɔ mɔ sɔode ní mɔ sopladeo guu a wè bàaɔkwin la, máme aa yèmεεa? ⁶ Ké a pɔblè a imi, ázia yáí a pɔpi blèio lé? ⁷ Yá pɔ Dii dà ánabi káauɔne aa a kpàwakèn we, gɔɔ pɔ Yelusaleũ ní a zɛwiao kálea dɔɔa ní namao, mé wa ku Negεve ní gusalala pɔ kú a saεo.

⁸ Ma Zakali, Dii yá èa dèdεa à mè: ⁹ Ma Dii Zígɔde ma mè: Aɔ yázedeke ní síanao. Aɔ gbéke ví ní kɔo ní kɔ wɛnagwaaɔ. ¹⁰ Asu gbãamɔ gyaa taasideɔ ní tone pɔ gwana vío ní bòmɔɔ ní wɛnadeɔneɔ. Asu kɔ yãmaake ní váioo. ¹¹ A dezi gí yápi mai, aa bɔ ma kpe aa ɔtà ní swáλε. ¹² An swá gbãakù lán gbewa, aai swáse ma ikoyáio ge yá pɔ má dà ánabi káauɔne aa ò ní ma Nisína gbãao. Ǿ ma Dii Zígɔde ma pɔ pánzi maamaa. ¹³ Ma Dii Zígɔde ma mè, ké ma lezùnzí, aai swáseio. A yáí tò, ké aa lezùmazi, mi swásei sɔo. ¹⁴ Ǿ ma ní séλε lán zàawa, ma ní fáaa bui pɔ aa ní dɔo guu. An bùsu gò bezia ũ ní kpe, wa f̄ pãao. Màa aa tò pɔeã bùsu gò bezia ũ.

8

Dii legbɛa Yelusaleũ yá musu

¹ Dii Zígɔde yá'òmεε à mè: ² Ma Dii Zígɔde ma mè, Síona yá ma kú gbãa maamaae, àλε ma nòse tékú pásípási. ³ Ma Dii ma mè, má εa su Síona, mí zɔλε Yelusaleũ. Wa o Yelusaleũe wéλε síande, wi o ma Dii Zígɔde gbèsísíε Lua gbèsísí. ⁴ Ma Dii Zígɔde ma mè, maeziɔ ní nɔeziɔ εa kále Yelusaleũ gãaεɔ, baade ní a lípanao kúa, ké aa wè kè yáí. ⁵ Negɔenaɔ ní nenɔenaɔ wéλεpi gãaεɔ pa lɔε, aai kòɔ'o a zεaɔ guu. ⁶ Ma Dii Zígɔde ma mè, yápi a bɔ gbé kɔnaɔ saε gɔɔ bee, kási a bɔ ma saεo. Ma Dii Zígɔde máme má ò. ⁷ Ma Dii Zígɔde ma mè, máme má a gbéɔ bɔ gukpe bùsuɔ ní be'ae bùsuɔ guu, ⁸ mí suńno aao ku Yelusaleũ, aai gō ma gbéɔ ũ, mí de ní Lua ũ a zéwa síana.

⁹ Ma Dii Zígɔde ma mè, á gbé pɔ áλε yáε bee ma ánabiɔ léu za gɔɔ pɔ wà ma kpé ε kpále e gbãɔ, à gásiwa bɔbɔ kpépi ziwá. ¹⁰ E gɔɔpi gè kàò, gbènazínaɔ ní pɔtuɔɔ lé ài'e zì yá musuo. Gbɛ́ pɔ lé gé ní gbé pɔ lé suo aafia vío an wèλεɔ yáí, asa má tò wà íbelesè ní kɔo kòt̄εεε. ¹¹ Ama má yáke gbé kɔnapioɔne tia lán yãawao. Ma Dii Zígɔde máme má ò. ¹² Luabe a lou gbaε, pówena ío aafia, vēliɔ i ne'i, tɔɔle i bleke. Má pɔpiɔ kpa gbé kɔnapioɔwa gba ũε. ¹³ A Yudaɔ ní Isailiɔ, lá a gō gbékabɔ ũ buipáleɔne, màa má á suaba, mí tó wà báaadakɔu ní á tóo. Asu to vía á kúo. A gásiwa wee.

¹⁴ Ma Dii Zígɔde ma mè, lá ma zεò mà músikpaázi gɔɔ pɔ á deziɔ ma pɔ fè̄mεε, ɔ mi á wɛnagwao, ¹⁵ màa ma zεò lɔ má maake Yelusaleũdeɔne ní Yudaɔ píi gɔɔ beeɔzì. Ma Dii Zígɔde máme má ò. Asu to vía á kúo. ¹⁶ Yá pɔ áli ken ke: A baade lí síana'o a gbédeεε.* Ali yágɔgɔ a zéwa nana á yákpalekekliɔu. ¹⁷ A gbéε suli

* 8:16 εfe 4.25

váikpaai ní a gbédeeo. Eetoa ní ma tóo suli kááguo, asa má za yápiou píie. Ma Dii Zígõde máme má ò.

¹⁸ Dii Zígõde yá òa dèdea à mè: ¹⁹ Ma Dii Zígõde ma mè, lé pò io ye mo síiõde guu ní mo soodeo ní mo sopladeo ní mo kwideo, a gõ á Yudaone dikpe maa pò á pónakeu ní yaabo ù. Ayámeto à weele à kú ní síanao yákelesai. ²⁰ Ma Dii Zígõde ma mè, buio ní wéledeò aao mo dasi e tia. ²¹ Wa ge okõe wéle ní wéleo wà me: Wà ge Dii kíi weele, wí Dii Zígõdepi aeya. Mapi má gé sõe. ²² Buiò ní bùsu gbãa gbéõ mo ma kíi weele dasi Yelusaleũ la, aai ma aeya. ²³ Ma Dii Zígõde ma mè, gwo beebéõn kwi pò bò bui ní buio guu Yuda mendo kú a ula léwa, aai oè aa me: Wá genne, asa wá mà Lua kúanò.

9

Yá zõlea Isailio ibeowa

¹ Dii a yáda Adalaka bùsula,

i to yá zõle Damasiwa,*
asa Sili meewiapiá aà pòe,
i ke Isaili buio ntèe no.

² Yápi a zõle Amatawa bœ
ní Tiio ní Sidõ,†
baa ké aa de ònònao ù maamaa.

³ Tiideò bíi gbãa bo lía ní wélei,
aa ánuusu kãaanzi lán ùfãawa,
aa vua nònaanzi lán zé guu pèleawa.

⁴ Gwa! Dii a ní pòo símá,
i zé pò aa ví ísía midé.
Té mé a kú ní wélepiwa.

⁵ Asekelonideò e, vía i ní kú.
Gazadeò lualua maamaa
ní Ekelonideò b, asa támaa a ní née.
Gazadeò kua ní kíawa,
Asekeloni a gõ bezia ù.

⁶ Buipãleò zõle Asedoda,
Dii i Filitèò‡ wala midé.
⁷ I nòò kòlokpasai bò ní lézi,
i tẽ bò ní léu.
An gbé pò gõ gõ wá Lua pò ùe,
aa gõ lán Yudaò buiewa,
Ekelonideò gõ aà gbéò ù lá Yebusio kèwa.

⁸ Dii i a bùsu ní a gbéò dõa
zígõ pò lé mó léleimá yái.
Gbãamõnedeò gbãablemá bo,
asa aò wéteñzi sae.

Sìna Kia moa

⁹ A Sìnadeò, à pónake maamaa,
á Yelusaleũdeò, à kúkuake.
A gwa, á kia lé mówá,
ì yáke a zéwa mé zìblenaε.
Aà nòse nie mé a di zàa'ina kpe,
a di zàa'in né bòb kpe. §

* **9:1** Isa 17.1-3 † **9:2** Isa 23.1-18, Yoε 4.4-8 ‡ **9:6** Isa 14.29 § **9:9** Mat 21.5, Zãa 12.15

10 A zikasõgoᵛ bᵛle Eflaiũ bũsuu,
a to zikasõᵛ ku Yelusaleũ bo,
wi zikasaᵛ é'ε.
A aafia kpàwakeᵛ bui píie,
i kible za ísialeᵛ la ní a léleo,
za Uflatai e dúnia léwa.*

11 A gbé pᵛ á de zìzᵛᵛ ũ sᵛ,
má á bᵛle è isaipiu
ma bàakuaánᵛ au† yáí.

12 A zìzᵛᵛ pᵛ á dᵛ á bᵛᵛ,
à su á wéle bíideu,
baa gbā mále oé,
má εa asea kpáwá leε pla.

13 Yudaᵛ mé ma sá ũ, má sápi ká,
Eflaiũ buiᵛ mé ma ka ũ, má dau,
mí Siᵛnadepiᵛ gbaε Gelekiᵛwa.
Aa gᵛmεε lán neᵛᵛna fēndawa.

14 Za musu Dii a bᵛ a gbépiᵛwa,
aà ka a gē fioo lán loupileawa.
Dii Lua a kàaεε,
i mᵛ geᵛmidᵛkíi oi zàa'iana guu.

15 Dii Zìgᵛᵛde a ᵛlia a gbéᵛzi,
aa ní ibεεᵛ taitai,
aai ᵛzᵛ ní gᵛkeᵛᵛwa.
Aa ní bᵛᵛ'i mi,
aai pala lán vεεminawa.
Aa ke zíuzíu
lán ta pᵛ wí au éleᵛ sa'okiiwawa.

16 Dii an Lua a ní suaba gᵛᵛ bee
a kpàsa sãᵛ ũ,
aaiᵛ tεkeᵛ aà bũsuu
lán kíafua gbè bεεεdeᵛwa.

17 Aaᵛ maa mé an kefena a ke zài.
Ewaasoᵛ lekpeᵛ yᵛyᵛ pᵛwena yáí,
wéndiaᵛ wēwē, ké vεε di yáí.

10

Dii ᵛliaa Yudaᵛzi

1 A lou gbea Diiwa káabuana,
asa Dii mé ì to lou keke,
ì to lou kwéné,
ì to buapᵛ ke baadeε.

2 Táaᵛ ì yāyaaa'o,
màsokenaᵛ ì yá εεna e.
Wépungu'enaᵛ yáá mᵛafilie,
an gbéᵛ nᵛseninianεá pãε.
A yáí tò gbéᵛ liaaa lán sãᵛwa,
an kúsu kwεa ké aa dāna vᵛo yáí.*

* 9:10 Sou 72.8 † 9:11 Ba 24.8 * 10:2 Mat 9.36

³ Ma Dii ma m̀e,
 ma pɔ paa an dānaɔzi,
 má ìada blesanapiɔwa.
 Ma Dii Zigɔde má ɔlia Yudaɔzi ma kpàsa pɔɔ ũ,
 má ní ke zíkasɔ gawide ũ.

⁴ Gbé pɔ de lán ɛdaalegbewa† a bɔ ní guu,
 gbé pɔ de lán kálo‡ ge zíkasawa a bɔ we,
 kpalablenɔ bɔ we píie.

⁵ Aaɔ de negɔnaɔ ũe,
 aa ɔzɔ ní ibeɛɔwa zíkawēle zéu lán p̀eɛawa.

Lá má kúrínɔ,
 aa zíká, aai sɔdeɔ fu.

⁶ Má Yudaɔ gba gbāa,
 má Yosefu buiɔ suaba,
 mí suínɔ ní pá ziu,
 ké má ní wēna ví yái.

Aaɔ de lá mi ní vūaa yāaowa,
 asa māmema Dii ní Lua,
 má yāmamá.

⁷ Eflaiū buiɔ gɔ negɔnaɔ ũ,
 an pɔ ɔ na lán v̄e z̀lemáwa.
 An néɔ e, aai pɔnakɛ,
 an pɔ a ke na Diiwa.

⁸ Má swe péńzi, mí ní kāaa,
 má ní boe, aaiɔ dasi lán yāawa.

⁹ Baa tó ma ní fáaa buiɔ guu,
 ma yá aɔ dɔńgu za bùsu z̀z̀aɔue.
 Ampio ní ní néɔ aaɔ kuɛ, aai su.

¹⁰ Má ní bɔ Egipi bùsuu mà suínɔ,
 má ní kāaa Asili bùsuu,
 mí suínɔ Galada bùsuu ní Libāo.
 Gu a mómáo.

¹¹ Aa bua Egipi ísiawa,
 aa a ikooaɔ fu,
 Niili ísiɔ ba.
 Asiliɔ wala a kpáɛ,
 Egipiɔ iko a láa.

¹² Ma Dii Zigɔde ma m̀e,
 ma gbéɔ gbāa'e ma kíi,
 aaiɔ temazi.

11

¹ Libā bùsu, zewē,
 té i kú n sedɛ líɔwa.

² P̀eliɔ ɔɔɔ, asa sedɛ líɔ l̀l̀eɛ,
 gawidepiɔ ɔ̀ɔkpàe.

Basana bùsu gialɔ búbuape,
 asa líkpe sisipi kwèe.

³ Sādānaɔ búbua dɔ,
 asa an dádákekli maaɔ ɔ̀ɔkpàe.
 Ǹɔmusuɔ wiidɔ,

† 10:4 Isa 28.16, Efe 2.20 ‡ 10:4 Isa 22.23

asa Yuudē dào kàaleε.

Sādān maa ní sādān bεεεsaideo

⁴ Dii ma Lua òmεε màò sã pò de wà ní kòlokpaò dá, ⁵ asa an lunaò ì ní kòlokpaε, wíli ní tàae eo. An yīanaò sō aai me wa sáaukè ní Diio, asa wa òda lè wá kù. An dānapio lí ní wegwaò. ⁶ Dii mè á dúnia gbéε to we lɔ, á ní baade kpakōae, á ní na ní kíaone ní ɔziε. Aa dúnia wíwi, mé á gbēε bɔ ní ɔziò. ⁷ Ǿ ma sã pò de wà ní kòlokpaò dá, atēsa a yēεsaideò. Ǿ ma gopana sè mèn pla, ma tɔkpáné. Ado tón Nandiio, ado sō Naakōwa, ɔ mále sãpio dàò.

⁸ Mò dou guu ma sādānaò dè àaō. Ma são ye ma giyāio, ɔ ma fumá. ⁹ Má ò sãone má ní dá lɔ, a pò pò lé gaò ga, a pò pò lé kaaleò kaale, a pò pò gōò kō só. ¹⁰ Ǿ ma a gopana pò mi me Nandiio sè má zōε, ma lèdoũ pò má kè ní bui píio gbòò. ¹¹ Lèdoũpi gboogɔpi, ɔ sã yēεsaide pò lé ma gwaoò dè sa ké yápi bò Dii kíie. ¹² Má ò sãone, tó à kèné maa, aa ma asepa kpaá. Tó màan sōo, aao ní pò kūa. Ǿ aa fiabòmεε ánuusu ɔwatē baakwi.* ¹³ Dii òmεε mà ɔa pò aa díle ma lua ɔa de beeaopi zu oobonaε, ɔ ma ánuusu ɔwatē baakwipi sè má zù oobonaε Dii kpéu.† ¹⁴ Ǿ ma a gopana plaade pò mi me Naakōwa sè má zōε, ma gbēke pò Yudaò ní Isailio ví ní kōo gbòò.

¹⁵ Ǿ Dii òmεε mà gē sādān bεεεsaide pɔkasao sa, ¹⁶ asa á sādāna díle ní būsuu, aò sã pò lé kaaleò fān vío, a a pò pò fáaao wεεleo, a εεke a pò pò kè'iaoneo, a a pò pò gbāa gwao. A sã mekpaaò swe wolo, i ní só.

¹⁷ Waiyoo sādān bεεεsaide pò ì pākpa sãzi!

Wa aà lé ní fēndaò a ɔplaa gāsí ní a ɔplaa wéowa,

aà gāsipi i imi víoo,

aà wépi i na féu.

12

Dii Yelusaleũ bɔa bui píi ɔzi

¹ Yá pò Dii ò Isailio yá musun ke. Dii pò musu kpàle à tɔole kàle mé ì nisina íkasa gbēnazina guu mè: ² Gwa! Má Yelusaleũ ke lán toona pò a í a bui pò liaaio tàlaatalaabowa. Aa koezō Yelusaleũzi ní Yuda būsuo píi. ³ Goo bee tó dúnia bui píi koezōi màa, má Yelusaleũ ke bui píie gbesi pò wa fō deeo ũ. Gbé pò lé wεεle yōwà píi, a aà woloε nài. ⁴ Goo bee má tó sō píi bílike gélkiwa, mí íana zí ní dikpɛnaowa. Ma Dii máme má ò. Ma wéw wēa Yudaò yá musu, má buipáleo sōò viakūné. ⁵ Yudaò kíaò i o ní sō guu, Yelusaleũdeò gbāa, ké Dii Zīgōde de ní Lua ũ yái.

⁶ Goo bee má tó Yudaò kíaò gō lán kina té pò ká yàa gbáuwa, lán sēte pò ɔlɔ áwauwa. Aa gbé pò liaanzio sásá ɔplaa ní zεeo, Yelusaleũ io kálea a gbɛu Yelusaleũ ũ. ⁷ Ma Dii má Yuda wéleo bɔ káau, ké Davidi buio gawi ní Yelusaleũdeò pò su àò de Yuda kíniò pòao. ⁸ Goo bee ma Dii má ɔku Yelusaleũdeola. Goo bee an gbagalenaò gbāa'e lán Davidiwa, Davidi buio sō aa gbāa'e lán Luawa, lán Dii Malaika pò dɔaaanéwa. ⁹ Goo bee má ze ní gbé pò mò lélei Yelusaleũwaò kaaleao.

Yudaò εa sua Diíwa

¹⁰ Má a Nisina pisi Davidi buio ní Yelusaleũdeowa píi, aai ma gbēke dō, aai wabikea, aai gbé pò aa aà zō aa aà dè gwa.* Aa búbuape aà yá musu† lá wí pe

* **11:12** Mat 26.15 † **11:13** Mat 27.9-10 * **12:10** Zaa 19.37, Zia 1.7 † **12:10** Mat 24.30, Zia 1.7

né m̀̀ndona gaa ý́a musuwa. Aa ẁ̀nakὲὲ lá wí ke neg̃̃ὲὲ sé́́ia gaa ý́a musuwa. ¹¹ Goo bee Yelusaleũdeɔ búbuapεa aɔ de lán búbua pɔ wa pè Adadalimɔ Megido gusalalauwa. ¹² Bùsudeɔ búbuapε fáani ń́ fáanio, Davidi buiɔ n̄́t̄̄εε, an n̄́ɔɔ n̄́t̄̄εε, Natá buiɔ n̄́t̄̄εε, an n̄́ɔɔ n̄́t̄̄εε, ¹³ Levii buiɔ n̄́t̄̄εε, an n̄́ɔɔ n̄́t̄̄εε, Simɛi buiɔ n̄́t̄̄εε, an n̄́ɔɔ n̄́t̄̄εε, ¹⁴ ń́ bui k̄́niɔ n̄́t̄̄εεt̄̄εε, an n̄́ɔɔ n̄́t̄̄εεt̄̄εε lo.

13

¹ Goo bee nibɔna a w̄́ Davidi buiɔne ń́ Yelusaleũdeɔ pii duunawoloama ń́ gbābɔanéo yáí. ² Goo bee má táaɔ tó bāde ń́ b̀̀suu, aɔ dɔ gb̄̄egu lo. Ma Dii Zig̃̃de máme má ò. Má ānabi εgenɔ midε ń́ b̀̀suu ń́ wɛlena pɔ lé ń́ gba léɔ. ³ Tó gb̄́ gi lé ānabikeke, aà de ń́ aà da'iao oè à làawàn we, asa à εtò ń́ ma tóε. Tó àle ānabikeke, aà de ń́ aà da'iaopiɔ mé aa aà z̄́ aa de. ⁴ Goo bee wí a ānabi pii kú yá pɔ aale e oa yá musu. Aa ānabike pókā ula da aa gb̄́ sásāɔ lo. ⁵ A me ānabin a ũ, z̄́en a ũ, ále buake za a neg̃̃ɔε. ⁶ Tó wà aà là: Bó ia mé t̄̄εε n̄́ ɔɔwa s̄́? A me: E'e! Ma ke'ia ma gb̄́ bee.

⁷ Ma Dii Zig̃̃de ma m̀̀:

F̄́nda, fele ń́ ma sādānao,

g̃̃ pɔ de ma gb̄́do ũpi.

Sādānapi lé, s̄́o i fáaa,*

mí ɔlia an gb̄́ kpeɛnaɔzi.

⁸ Wa b̀̀sudeɔ lee pla le wà ń́ dede,

lee do i g̃̃ a guu.

Ma Dii máme má ò.

⁹ Má lee dopi baasa ń́ t̄́o

lán ānusu baasaawa,

má ń́ maa legwa,

lá wí vua maa legwawa.

Aa ma sisi, mí wemá.

Má mené ma gb̄́,

aai omε Dii ń́ Lua.

14

Zì gbεzā ń́ Dii m̄́ao

¹ Gwa, Dii goo lé m̀́, wa á pɔɔ síwá, wi kpaalek̄̄ε á wáa. ² A bui pii k̄́aa Yelusaleũzi aa z̄́kaánɔ, aai w̄́lepi sí. Aa kp̄́o yɔε aa kusi n̄́ɔɔwa. Wa tá ń́ w̄́lepideɔ lee doo z̄́ɔɔ ũ, āma wa ń́ k̄́ni pɔ g̃̃ɔ b̄́le w̄́lepi guuo. ³ Dii a m̀́ z̄́kai ń́ buipiɔ, lá i ke yāa z̄́kag̃̃waε. ⁴ Goo bee Dii a gbápele Kùkpe s̄́s̄́ misonaa Yelusaleũ gukpe oi. S̄́s̄́ipi a paa pla sea gukpe e be'ae, a guzule aɔ z̄́ɔ maamaae. S̄́s̄́ipi kp̄́do a ta gugbāntoo oi, ado s̄́ geɔmid̄́k̄́i oi. ⁵ A bàale ta s̄́s̄́ipiɔ guzuleu, asa guzulepi a ge pe Aseliwae. A bàale lá á deziɔ bàalè t̄̄ole lualuae Yudaɔ kí Uzia g̃̃wa, Dii ma Lua i m̀́ ń́ a gb̄́ pɔ an kua adoɔ s̄́nu.

⁶ Goo bee gupua aɔ kuo, sema gunie ń́ loughεo. ⁷ Goo pi aɔ adoɔ, f̄́ane ge gwāasina aɔ kuo. Dii mé g̃̃opi d̄́. Tó oosi k̄́, gu a pu.

⁸ Goo bee í w̄́nide* a b̄́ Yelusaleũ à bàale, a k̄́ni i ta gukpe oi Isida Wisideu, a k̄́ni i ta be'ae oi ísiau sae ń́ buziεo pii. ⁹ Dii mé aɔ de d̄́nia pii K̄́ia ũ. Goo bee ōme aɔ Dii ũ ado, aà tó mé aɔ ku ado. ¹⁰ B̀̀supi pii a g̃̃ gusalala ũε, sea za Geba pɔ kú Yelusaleũ gugbāntoo oi e Limɔ pɔ kú a geɔmid̄́k̄́i oi. Ama Yelusaleũ aɔ k̄́lea a gb̄́u musumusue, sea za B̄́yāmeε bíib̄́leu e Bíib̄́le Sé́́ia ń́ Gola Bíib̄́leɔ, sea za

* **13:7** Mat 26.31, Maa 14.27 * **14:8** Eze 47.1, Zāa 7.38, Zia 22.1

Ananeli bíi lesíi e kí v̄ēfēkíi. ¹¹ Wáa ku a guue, wa wíwi bau bo. Yelusaleũdepíi aáa ku d̄oɔaε.†

¹² Gagyã p̄ó Dii a ka bui p̄ó aa l̄èl̄e Yelusaleũwaɔgun ke: An me a yaikε ḡoɔ p̄ó aa sía. An wé a yaikε a t̄oɔnau, an léna a yaikε n̄ léu. ¹³ Ḡoɔ bee Dii a to gili ḡēngu maamaa, aa k̄o k̄úkū k̄o ɔpizi, aai liaa n̄ k̄o. ¹⁴ Yudaɔ z̄ika Yelusaleũ nípi, aa z̄ible bui p̄ó liaanzíɔwa, aai n̄ àizεε naaa, vua n̄ ánusuo n̄ p̄okasaɔ k̄è z̄ai. ¹⁵ Gagyãpi a ka s̄ɔgu bo n̄ s̄ɔbaonaɔ n̄ yiongoɔ n̄ z̄aa'inaɔ n̄ p̄otuo p̄ó kú gb̄épi b̄oɔu p̄ii.

¹⁶ Bui p̄ó m̄ò l̄èl̄e Yelusaleũwapi, an gb̄é p̄ó ḡòɔ aáa gé we w̄ε n̄ w̄εo kúlei Kí Dii Z̄iḡɔdeεε, aai Lákp̄eɔa dikp̄εke. ¹⁷ Tó d̄únia buie i gé Yelusaleũ kúlei Kí Dii Z̄iḡɔdep̄ieo, lou a mané. ¹⁸ Tó Egipi buie i gé dikp̄epi keio, lou a mané, mé Dii a gagyã p̄ó ì ka bui p̄ó i gé dikp̄epi keioɔgu kánguε. ¹⁹ Ia p̄ó a da Egipiɔwa n̄ bui p̄ó i gé dikp̄epi keioɔwan we. ²⁰ Ḡoɔ bee wa k̄ε s̄́ ánanaɔwa: Dii p̄ó. Dii kp̄é d̄aa aáa s̄aa n̄ sa'ok̄i taε. ²¹ Oo p̄ó kú Yelusaleũ n̄ Yuda b̄usuoɔ ḡo Dii Z̄iḡɔde p̄ó ū píiε. Gb̄é p̄ó aa m̄o sa'ois se aa n̄ò f̄ùukεð. Ḡoɔ bee laatana aáa ku Dii Z̄iḡɔde kp̄éu bo.

---

† 14:11 Zia 21.3-4

MALAKI

Yá pò kú láe bee guu

Malaki a lá kè e wàò gé Yesu Kilisi ii wè 500 e 450. Isailio sù n zòblea Babilonio wè 538 guu. An suapi gbea an kúsu nà kweawa busebuse. E ānabi Malaki àò gé ānabikekēi, Isailio tē ānabi Age n ānabi Zakalio yādanēi, ò aa èa Lua kpé dō Yelusaleū wè 520 e 515 guu. Ama za gòò bee an wé dōa yá dafu pò a ke dōaana Zolobabeli zī i zekēo. An lousisiyāò òòkpà mé yāvāi lé káfi. Aa pākpà sa'oa Luawai (1.6-14), wiò Lua kpāi'o gbaò daa guu (3.6-11), sa'onkiaò sō aalē laaido zīwa lō, mé wīli ikoyā pò Lua dīlené da lō (2.1-16).

Yápio yái Malaki ledà sa'onāwa n gbéò pii aa nòselilē. A dōngu ké Lua yeñzi (1.1-5), āma a òné lō aà mōa n aà yákpalekea n gbéò gòò kà kái (2.17-3.5, 3.13-24). A zīna pò Lua a gbae yā'òné (3.1), aò de ānabi ū lán Eliawa (3.23). Baona lá pò Matiee n Lukuo kēò guu, Malaki yá bee de Zāa Daa'ilena pò à mō gbéò da zéwa Yesu Kilisiē yá ūe (Mat 17.11-13, Luk 1.17).

Ké Malaki fēle n Isailio an kua pò òòkpà n n pākpaa Lua yáio, à ledàda luanaaikenaone aao kú n Lua yákpalekeañno sūo. Wápio sō Malaki lé owēe wá baade àò kú n Lua yákpalekeaanō sūo za káau.

Sa'oyā

¹ Yá pò Dii ò Isailionē Malaki sabain ke: ² Ma Dii ma mē má yeázi, ò a mē ma yeaázi de kpelewa ni? Ma Dii ma mē Esauá Yakobu vīi nolo? Kási Yakobu má yei, ³ má ye Esauio, * ò ma aà gusísíde lile guwaiwai ū, ma aà bùsu tò gbáa gbēgbonāò kúkii ū. ⁴ Edōūpio i mē, baa ké wà n wéleò dēonzō, aa ea n beziaò fēleē. O ma Dii Zīgōde ma mē: Tó aa èa kàle, má n deelepae, wi oné Vāibusudeò, gbé pò Dii n kpēne kūa gōōpiio!† ⁵ A wesie, í mē Dii zōò, baa wá bùsu zōle kpele.

⁶ Né i a mae kpela, mé zòblena i a dii kpela. Ké má de á mae ū, ále ma kpelaē? Ké má de á dii ū, á ma vīa vīe? Ma Dii Zīgōde máme mále á la. A sa'onāò, áme ále sakamagu. I mē: Kpelewa wa sakāngui? ⁷ Ké a sakà ma táabūnuu yáie. I mō ma gbagbakii n ble gbāleaoe. I mē: Kpelewa wa n gbagbakii gbālei? ⁸ Ké a mō sa'òà n pò vīaò, yāvāin weoa? Ké a sa'òà n nò eeo ge a gyāeò, yāvāin weoa?‡ A ge kpa bùsu gbēzōwa à gwa! A yá a kaaàgua? A á sáaukpa? Ma Dii Zīgōde máme mále á la.

⁹ Tó a awakpāmēe tia kéwa, má á wegwae? Tó pò bee taaò kú á zī, má síánōe? Ma Dii Zīgōde máme mále á la. ¹⁰ Tó á gbēe gè ma ua zé tà yāa, ké wasu gē tékai ma gbagbakii pāo, bee sāo. Ma Dii Zīgōde máme má ò. A yá lé kemēe nao, má á gba siò. ¹¹ Za íatē bilea e a gēkpēukii ma tó aò zōò buionē. Wa tulaletikamēe téa, wi mōmēe n gba gbālesaiò gupiiu, asa ma tó aò zōò buio guue. Ma Dii Zīgōde máme má ò. ¹² Kási ápio i ma tó òòkpae, ále e ma táabūnu gbāleae, ò i sa'owà n pò giaò. ¹³ Ma Dii Zīgōde ma mē: I mē, bee á kú gbāe, ò a nifēi. Tó a mō ma gbagbai n pò kòòkūaò n pò ekūaò n pò gyāeò, má beeò sia? Ma Dii máme mále á la. ¹⁴ Mōafilide pò pò sa vī a kpāsa guu, a zēmēe, mé à gè ma gbagba n pò sāadeo a gēe ū, adeá láaipōe. Asa mámemāa Kía zōò, ma tó i to vīa bui pii kú. Ma Dii Zīgōde máme má ò.

* **1:3** Lom 9.13 † **1:4** Isa 34.5-17, 63.1-6 ‡ **1:8** Iko 15.21

2

¹ Ma Dii Zigõde ma m̀̀: A sa'onao á yán la sa. ² Tó i swáseio, tó i da á s̄ou a ma t̄ob̄o, má láaiziwá à ḡõ báaasaie. Má z̄iwá k̀̀ se, asa i da á s̄ou a ma t̄ob̄o. ³ Gwa! Má á buīo lele á yáí, mí dikpe sa p̄ó á ò p̄ogb̄õ fáe á oawa, wi á k̄ólè. ⁴ Īo d̄õ sa ké ma yá bee ðileé, ké ma bàa kua ní á Levii buīo gi kué.* Ma Dii Zigõde máme má ò. ⁵ Ma bàakuaín̄opi guu ma w̄eni ní aafiao kpámá, ké aao ma vía ví, ò aa ma vía ví, aa lùalua ma ae. ⁶ An lé yãdane síana d̄õ, wi ma yákpaaanla b̀̀ ní léuo. Aa táa'òman̄o ní ledoūo ní n̄õsepuaò, aa gb̄éò b̀̀ v̄ai guu dasi. ⁷ A maa sa'ona àò d̄õa víe, ké gb̄éò e yãdane mawà, asa òme ma Dii Zigõde iwa ù. ⁸ Ap̄io s̄õ a p̄azea, á yãdaneò tò gb̄éò f̀̀u dasi, a ma bàa kua ní á Levii buīo gb̀̀o. Ma Dii Zigõde máme má ò. ⁹ Ò má tò wà sakàágu, ma á soaa gb̄épiie, ké i te ma tufaio, mé i ke gb̄éone k̀̀ke ikoyá musu yáí.

N̄oyaa yá

¹⁰ Wá De doū nolo? Lua doū mé wá keo lò? B̄oyáí wá k̄õ náai vío, ò wa Lua bàa kua ní wá deziò yá gb̀̀oi? ¹¹ Yudaò náaisaiyáke, aa yáb̄ek̀̀e Yelusaleũ ní Isaili b̀̀suo, asa aa táagbagbanaò s̀̀e n̄o ù, aa Dii kpé p̄ó a yei gb̄álè. ¹² Gb̄é p̄ó yá bee taa k̀̀, Dii aà k̄e Yak̄obu buīowa, i de, b̀̀m̄o ge bele no, baa tó à mò ní gbaò Dii Zigõde.

¹³ Yá plaade p̄ó i ken la. Īo ól̄o àò aauke, á wé'i ò ka Dii gbagbakiwa, ké à w̄esè lé gba p̄ó a m̄òde gwa à gbasa sio yáí. ¹⁴ I me: B̄óme mò ní yáeo? Ké Dii mé seelade ù ap̄io ní á baade èwaasoḡoò n̄o yá musu yáíe. Asa n̄o mé n̄ gb̄edo p̄ó a k̄õ yámà ù, ò n̄ b̄o aà kp̄e. ¹⁵ Dii i á ke lán s̄awakula ní gbalaowa, ké á me ní á léo àò doūo lé? B̄ó Lua lé yá á medoūk̄epi musui? Ké á néo e aa a yáma yáíe. Bee yáí àò ázia k̄ua d̄õ, ké ásu náaisaiyáke á naeo. ¹⁶ Ma Dii Isailiò Lua ma m̀̀, má za n̄oyaa ní p̄opiliawàoūe. Ma Dii Zigõde máme má ò. Aò ázia k̄ua d̄õ, ké ásu náaisaiyákeò.

Dii yákpalekeḡoò

¹⁷ A tò á yá'o Dii k̀̀ gb̄aa. I me: Wá yá kpele mé aà k̀̀ gb̄ai? Ké i me, v̄aikenaò maa Dii, an yá i kaaàgu yáíe. I me ò, Lua p̄ó i yákpaleke ní gb̄éò ku máe?

3

¹ Ma Dii Zigõde ma m̀̀: Gwa! Má a z̄ina gbae aà d̄oaa zek̄ek̄eme.* Dii p̄ó i aà k̄i w̄ele i ḡe a kp̄eu kándo. A ma, ma bàakuaán̄o z̄ina p̄ó á p̄o d̄owàpi lé mó! ² Déme a aà m̄oḡoò f̄si?† Tó à bil̄e, déme a b̄oi? Asa aò de lán m̀̀baasana téwae, lán p̄opina kasa baasaawa. ³ A z̄õle à gb̄éò baasa à ní gb̄así wolo. A Levii buīo gb̄ab̄oné, lá w̄i vua ní ánusuo, gb̄así wolowa, m̄o Dii ní gbaò a zéwa. ⁴ Ḡoò bee Yelusaleũdeò ní Yudaò p̄i gba a ka Diigu lán yáawa, lá a ziwa.

⁵ Ma Dii Zigõde ma m̀̀: Má mówá yákpaleu, ma me a w̄a ní b̄ob̄oa ní gb̄é p̄ó ma vía vío: Gb̄ek̄oolekenaò ní gb̄asikenaò ní e e legh̄enaò ní gb̄é p̄ó aà gb̄aam̄o ní zikenaone ní gyaa taasideo ní tone p̄ó gwana víoò ní b̀̀m̄o.

Gb̄enazina Lua kpái'oa

⁶ Ma Dii mili lileo. A yáí á Yak̄obu buīo i kaaleo. ⁷ Ma Dii Zigõde ma m̀̀: Za á deziò ḡoò ò a p̄a ma yáa, á k̄ua. A zeman̄o, mí z̄eán̄o. I me, kpelewa wá zen̄o?

* 2:4 Nao 3.11-13 * 3:1 Mat 11.10, Maa 1.2, Luk 1.76, 7.27 † 3:2 Yōe 2.11, Zia 6.17

⁸ Gbēnazina ì Lua kpáí'oa? Kási ále ma kpáí'o. I me, bó musu wále n kpáí'oui? A pò kwide ní á gbao yá musue. ⁹ A bui pii gò láaipò ùe, ké ále ma kpáí'o yáí. ¹⁰ A mós ní pò kwideo† pii, í ká ma láasiu, ké ble e àò ku ma kpéu. Ma Dii Zígōde máme má ò. A ma le bee musu à gwa. Tó mi musu zé wē ma èfāai pisié, a kua a kákiiwao, mámeo! ¹¹ Ma Dii Zígōde ma mē: Má kpá á buapò òòkpanaone. Aa á pòò mionzō, á vēlio né a woloo. ¹² Bui pii i oé èfāaideò, asa á bùsu aò nae.

Dii bɔa n yáò gɔɔ

¹³ Ma Dii ma mē: A yāvāi ò ma musu. I me, bó yá wá ò n musui? ¹⁴ A mē, zoblea Luaéá pāe. Ké wa zikè Dii Zígōde yáwa mé wa zwānkasao dà aà yáí, bó ài wá èi? ¹⁵ Tia kéwa i me waladeone èfāaideò. Ale e vāikenao mé lé zedò, gbé pò ì me Lua pila wà dēeka sō, yāe lí aà leo.

¹⁶ Gbé pò Dii vīa vīo yá'ò ní kōo, ò à swādò ní yáí a mà. O wà gbé pò Dii vīa vī aai láasookewàò tó kè ladau aà ae. ¹⁷ Ma Dii Zígōde ma mē, gɔɔ pò ma bɔ ní yáò, aao de ma pò ũ, ma àizee ũ. Má wēnadōné lá gbé ì wēnadō a né pò lé zikēewa. ¹⁸ I gbēmaao ní gbēvāio dōkōe sa, gbé pò lé zoble Luaeò ní gbé pò lí zobleò. ¹⁹ Ma Dii Zígōde ma mē: Gwa! Gɔɔpi lé mós, aò wāa lán mua téwa, mé waladeo ní vāikenao aao de lán sē giiwa. Gɔɔpi a kúmá pii, an zína ge an one a gōo. ²⁰ A gbé pò á ma vīa vīo sō, á bɔa maa íatē i biléé, mé aafia aò ku a gupuai. A bole aò vīvī lán zune pò wà ní gbáeowa. ²¹ Ma Dii Zígōde ma mē: Gɔɔ pò ma bɔ ní yáò, á òzō gbēvāioowa, aao de túfu ũ á gbáu. ²² A to ikoyā pò má kpà ma zòblena Mɔiziwa Olebu àò dɔágu, yá pò má dīle Isailione ní yá pò má dànéo. ²³ A ma! Má ānabi Eliaš zīwá e ma mɔgɔɔ zō pò a to vīa ní kú àò ká. ²⁴ A to maeò ledouke ní ní néo, mé néo ledouke ní ní maeò,* ké másu mɔ òlele á bùsueo yáí.

† 3:10 Lev 27.30 § 3:23 Mat 11.14, 17.10-13, Zaa 1.21 * 3:24 Luk 1.17

MATIEE

Yá pò kú láe bee guu

Matiee baona pò a kè ku zéze lán Maaku pówae:

Zãa da'ilena waasokεa (3.1-12)

Yesu da'ilεkεa ní aà yãao (3.13-4.11)

Yesu zikεa Galile, gu pò à waasokεu bílaε à yãdané, à gyãεo gbàgbã (4.12-18.35)

Aà gea Yelusaleũ (19-20)

I gēgēo, āsāa do taa, ̄ wà Yesu kù wà yãdãaala wà aà dè. Aà bɔa gau yá bò ní sae, ̄ à bò m̀ gbéowa (21-28).

Matiee Yesu buibókii yá bɔ̀lekè ní aà iao ní aà nεgɔɔ yáo (1-2). Yá beeɔ guu à gbé pò Yesu de a ũ ò: Kíáε mé Suabanaε lá Lua a lεgbènéwa, wĩ mε b Emanueli. Bee m̀ Lua kúwanɔ. ̄ mε yá pò Lua ò a bàakuarínɔ káau lá guu pápa.

Matiee Yesu yãdanεo kãaa lεε sɔo:

Yãdaané s̄s̄i musu lé kpala pò b̀ Lua kíi gbéɔ luanaaikεa ɔbwēεε (5-7).

Lεdileε gbé pò aa kpalapi baokpanéne (10).

Kpalapi asiyyã lεεũané. Kpalapi ulea gia, āma a bɔ gupuaui ní gawio ziewa (13).

Kua ní k̄s̄o kpalapi guu (18).

Wεdɔa kpalapi mɔai (24-25).

Baona pò Matiee kè guu, Yesu mé kpala pò b̀ Lua kíi Kíá ũ, mé àlε yãdada gbé pò aalε gēone, ké aa e wàɔ de a seeladeo ũ gbéone.

Bui pò Yesu b̀ ní guu

(Luk 3.23-38)

¹ Davidi ní Ablahaũo bui Yesu Kilisi yá pò kēa Luayãtaalaun ke: ² Ablahaũ Izaaki i, Izaaki Yakɔbu i, Yakɔbu Yuda i ní a v̄iɔ ní a dãunaɔ. ³ Yuda Pelezi ní Zelao i ní a na Tamaao, Pelezi Ezɔnɔ i, Ezɔnɔ Alaũ i. ⁴ Alaũ Aminadabu i, Aminadabu Naasɔ i, Naasɔ Salamɔ i, ⁵ Salamɔ Bɔazu i ní a na Lahabuo. Bɔazu ̄bedi i ní a na Lutuo, ̄bedi Yese i, ⁶ ̄ Yese kí Davidi i.

Davidipi mé Salomɔɔ i ní Uli nao, ⁷ Salomɔɔ Lɔbɔaũ i, Lɔbɔaũ Abia i, Abia Asa i, ⁸ Asa Yosafa i, Yosafa Yeholaũ i, Yeholaũ Ozia i. ⁹ Ozia Yoataũ i, Yoataũ Akazi i, Akazi Ezekia i, ¹⁰ Ezekia Manase i, Manase Amɔ i, Amɔ Yosia i, ¹¹ Yosia Yekɔnia i ní a dãunaɔ gɔɔ pò wà gbéɔ kùkù tàrínɔ Babiloni.*

¹² Taa ní gbéɔ Babiloni gbεa ̄ Yekɔniapi Salatieli i, Salatieli Zolobabeli i, ¹³ Zolobabeli Abiudu i, Abiudu Eliakiũ i, Eliakiũ AZɔɔ i. ¹⁴ AZɔɔ Zadoki i, Zadoki Akiũ i, Akiũ Eliudu i, ¹⁵ Eliudu Eleazaa i, Eleazaa Matana i, Matana Yakɔbu i, ¹⁶ ̄ Yakɔbu Maliama zã Yosefu i. Maliamapi mé Yesu pò wĩ mε Mesii i.

¹⁷ Za Ablahaũ léu e à gè pè Davidiwa, mae ní a néo ku gēo m̀ndosaie. Za Davidi léu e gɔɔ pò wà tà ní gbéɔ Babiloni, mae ní a néo ku gēo m̀ndosaie. Za taa ní gbéɔ Babiloni e à gè pè Mesiiwa, mae ní a néo ku gēo m̀ndosaie.

Yesu Kilisi ia

(Luk 2.1-7)

¹⁸ Lá wà Yesu Kilisi in ke: Aà da Maliamaá Yosefu nɔkpamaε. E àò gé zãkēi à nɔs̄i ní Lua Nis̄ina gbãao. ¹⁹ Aà ḡɔkpama Yosefupíá gbēmaaε, a ye widawào, ̄ à zèò á bɔ aà yáui asii guue. ²⁰ Gɔɔ pò àlε làasookε yápiwa, Dii malaikεe b̀

* 1:11 2Kia 24.15

mòwà nana guu a òè: Davidi bui Yosefu, ñsu bílike n nɔkpama Maliama sea yá musuo, asa nɔ pɔ a sia bɔ Lua Nisina kíie. ²¹ A ne'i gɔe ũ, ní tɔkpaè Yesu, asa a a gbéɔ bɔ ní duuna guu. ²² Bee kè píi, ké yá pɔ Dii dà ánabie a ò e ke à mè:

²³ Nɔe léso mé a nɔsi,

i ne'i gɔe ũ,

wi tɔkpaè Emanueli.†

Tɔ bee mè Lua kúwanɔ.

²⁴ Ké Yosefu vù, a kè lá Dii malaikapi díleewa, à a nɔpi sè. ²⁵ Ama i aà dɔ nɔe ũo e à gè negɔepi ìò. † à tɔkpaè Yesu.

2

Saanyádɔnaɔ mɔa Yesu gwai

¹ Wà Yesu ì Betelēŭ* Yude bùsuu kí Elodi gɔɔe. † saanyádɔnaɔ bɔ gukpe oi aa mò Yelusaleŭ, ² aa gbéɔ là aa mè: Né pɔ wa ì Yudaɔ kía ũ ku má ni? Wa aà saana è gukpe oie, † wa mɔ kúleiè. ³ Ké kí Elodi yápi mà, à bílike ní Yelusaleŭdeɔ píi.

⁴ A Yuda sa'onkiaɔ ní Mɔizi ikoyádanedeɔ káaa píi, † à ní lá gu pɔ wa Mesii iu.

⁵ Aa wèwà aa mè: Betelēŭ, Yude bùsuu lae. Asa lá ánabi kèn ke:

⁶ Betelēŭ pɔ kú Yudaɔ bùsuu,

ní késāa Yudaɔ mɛɛwiaoɔzio fá.

Asa n guu † kía a bɔu,

i dɔaa ma gbé Isailiɔne.†

⁷ † Elodi saanyádɔnaɔ sisi asii guu, à saanapi bɔgɔɔ sáasā gbèamá. ⁸ † à ní gbáe Betelēŭ à mè: A ge népi gbéagbɛa ní laaio. Tó a aà è, à mɔ omɛe, mapi sɔ mí ge kúleè.

⁹ Ké aa kía yāmà, † aa dàzeu. † saana pɔ aa è gukpe oi yāa dɔaané lɔ e à gè zè népi kúklia. ¹⁰ Ké aa saanapi è, an pɔ kèna maamaa. ¹¹ Aa gè kpéu aa népi è ní a da Maliamao, † aa wùle ní gbɛɛu aa kúleè. † aa ní àizee kpagoloɔ wèwè aa aà gbà vua ní zɔgo lí'ɔ gínanao ní tulaletio. ¹² Lua òné nana guu aasu bɔle Elodi kíio, † aa tà ní bùsuu ní zé páleo.

Bàale taa ní Yesuo Egipi

¹³ An taa gbɛa Dii malaika bɔ mò Yosefuwa nana guu à mè: Fɛle népi sé ní a dao, ní bàale tárnɔ Egipi, ní ku we e mà mɔ yá'one lɔ, asa Elodi a népi wɛeɛ à dɛɛ.

¹⁴ † Yosefu fɛle gwāasina, à népi sè ní a dao à tárnɔ Egipi. ¹⁵ A ku we e Elodi gè gào. Bee kè ké yá pɔ Dii dà ánabie a ò e ke yáie à mè:

Ma a né gbèsi Egipi.‡

¹⁶ Ké Elodi è saanyádɔnaɔ ònɔkèe, aà pɔ pà maamaa. Lá a saanapi bɔgɔɔ taa dɔ yá pɔ á gbèa saanyádɔnapiɔwa yáí, † à gbéɔ zì, aa negɔe pɔ kà wè pla ge i kaoɔ dède Betelēŭ ní a bualoŭ píi. ¹⁷ Yá pɔ ánabi Zelemii ò kè sa à mè:

¹⁸ Wà wii gbāa mà Lama,

wàle ɔɔlɔ, wàle búbuape.

Laseli mé lé a néɔ ɔɔlɔ,

à gí awamai, asa aa ku lɔo.§

¹⁹ Ké Elodi gà, † Dii malaikapi bɔ mò Yosefuwa Egipi nana guu ²⁰ à mè: Fɛle népi sé ní a dao, ní tárnɔ Isaili bùsuu, asa gbé pɔ aale népi wɛɔ gága.

²¹ † à fɛle népi sè ní a dao à tárnɔ Isaili bùsuu. ²² Ké a mà Aakelau mé lé kible Yude a mae Elodi gbɛu, zɔleá wekii vía aà kù. Lua yá'òè nana guu, † à tà Galile

† 1:23 Isa 7.14 * 2:1 1Sam 16.1 † 2:6 Mis 5.1-3 ‡ 2:15 Oze 11.1 § 2:18 Zel 31.15

bùsuu, ²³ à gè zòlè wéle pò wí me Nazaleti. Beewa yá pò ãnabio ò kè, aa mè: Wàli mèè Nazaleti gbé.

3

Zāa Da'ilena waasokεa

(Maa 1.1-8, Luk 3.1-18, Zāa 1.19-28)

¹ Bee gbεa Zāa Da'ilena mò Yude gbáau, àlε waasokε ² à mè: A nòselile, kpala pò bò Lua kíi kà kái. ³ Zāapi yá ò ãnabi Isaiá ò yāa à mè:

Kpáwakεna ló ma dó gbáau,

àlε me à zεkεkε Diie,

à zéwεwεnao pooè súsu.*

⁴ Zāapi ò yiongo ká pókasao daa, mé i báa sãntilii dó a pi.† Kwa n zó'io mé aà pòblea ũ. ⁵ Wíò bólε Yelusaleũ n Yude gupiiò n Yuudē dòòio, wíò gé aà kíi. ⁶ Wí n yāvái o gupuu, ò i n da'ileke Yuudēi.

⁷ Ké Zāa è Falisio n Saduseo lé mós a kíi da'ilekεi dasidasi, ò a òné: Gbēnazin píligona! Déme òé à bàasi pókūma pò Lua a bobómáei? ⁸ A nòselilea yá kε, wíò dó kε a lile. ⁹ Ké Ablahaũ dε á dezi káau ũ, ásu àò e bee mé a á bóo. Mále oé, Lua a fò gbεε beeo kε Ablahaũ buio ũ. ¹⁰ Mòo dilea líozi kò. Lua a lí pò lé né maa io zò zu téuε. ¹¹ Mále á da'ilekε á nòselilea seela ũε. Ama gbēε a mò ma gbεa, aà iko demala, mi ka mà aà sabala séléεo. Omε a á da'ilekε n Lua Nisinao n téo.‡ ¹² A gbaana kúa a zóí ésegbēkii. Tó a fà, a a pówena ká a dōu, i a bīsa ka té gasai guu.

Yesu da'ilekεa

(Maa 1.9-11, Luk 3.21-22)

¹³ O Yesu bò Galile à mò Zāa kíi Yuudēi aà a da'ilekε. ¹⁴ Zāa ye gí, à mè: Ma gbé pò má dε n ma da'ilekε ò n mò ma kíia? ¹⁵ O Yesu wèwà à mè: Aò dε màa gí, asa a maawano beewae yākea a zéwa yái. O à wèi. ¹⁶ Ké Yesu da'ilekε, à bùa gòò. Luabε wèaa, ò à Lua Nisina è, àlε su lán felenawa, à dīε. ¹⁷ O wà yá'ò mà bóa luabε à mè: Gbēε beeá ma Néε, má yeaàzi, ma pò kèwà na.§

4

Yesu yōa

(Maa 1.12-13, Luk 4.1-13)

¹ O Lua Nisina gè n Yesuo gbáau ké Ibiisi aà yó. ² Yesu leyè fáane n gwāasinao e gòò bla. Ké nana lé aà dε, ³ ò kōnidepi sòàazi à mè: Tó Lua Nén n ũ, o gbεε beeo li pēε ũ. ⁴ Yesu wèwà à mè: A kēa Lua taalau wà mè, pòblea yá ò gbēnazina kuò adoo, sema yá pò Lua lé o píi.*

⁵ O Ibiisi aà sè gèò Lua wéleu, à aà zè Lua kpé misonaa, ⁶ a òè: Tó Lua Nén n ũ, n nzia zu zíle, asa a kēa láu Lua mè, a n yá'ò a malaikaone aa odama, ké n̄su gēnale gbewao yái.†

⁷ Yesu òè: A kēa Lua taalau ló wà mè, n̄suli Dii n Lua lε n gwao.‡

⁸ O Ibiisi aà sè gèò ló gbēsisi lesi maamaa musu, à dúnia bùsu píi òbè n n̄ àizεε ⁹ à mè: Má n gba beeo píie, tó n wule n gbεeu n misiilemεε. ¹⁰ O Yesu òè: Géi Setau! Asa a kēa láu wà mè:

* **3:3** Isa 40.3 † **3:4** 2Kia 1.8 ‡ **3:11** Zin 2.3-4 § **3:17** Sou 2.7, Isa 42.1 * **4:4** Iko 8.3 † **4:6** Sou 91.11-12 ‡ **4:7** Iko 6.16

Kúle Dii n Luaε,
níò zòbleè ado.Š

¹¹ Ǿ Ibiisi aà tò we sa, ̄ malaikaò mò d̀aààε.

Yesu ɔkpaa a z̄iwa

(Maa 1.14-20, Luk 5.1-11, 6.17-19)

¹² Ké Yesu mà wà Z̄aa k̀ wà dàkp̄eu, ̄ à tà Galile. ¹³ I z̄òle Nazareti ɔò, à gè z̄òle ísida saε Kapenaũε, Zabulɔni buiò ní Nefatali buiò bùsu, ¹⁴ ké yá pò ̄nabi Isaia ò ke yáí à mè:

¹⁵ Zabulɔni buiò ní Nefatali buiò bùsu
za ísia oi e Yuud̄ε baale,

Galile bùsu pò buip̄aleò kuupi,

¹⁶ an gb̄é pò kú gusiauò gupua z̄ò è,
gu d̀ò bùsu pò kú ga léz̄ipi deɔne sa.*

¹⁷ Za gòò bee Yesu nà waasokeawa à mè: A ǹselile, kpala pò b̀ò Lua kíi kà k̄ai.†

¹⁸ Ké Yesu lé d̀ò Galile ísidai, à kp̀òwenaò è gb̄ɔn pla, v̄i ní d̄aunaò, Simòò pò w̄i me Piεε ní a d̄auna Andeleo. Aale táalu zu ísidapi guu. ¹⁹ Ǿ Yesu òné: A m̀o temazi, mí á ke gb̄eweeleenaò ũ. ²⁰ Wegòò aa ní táaluò tò we, aa b̀ò teaàzi. ²¹ Ké à gè aε, à gb̄ɔn pla p̄aleò è, v̄i ní d̄aunaò ɔ, Zebedee né Zaaki ní a d̄auna Z̄aaò. Aa ku gó'íl̄ena guu ní ní mae Zebedeepio, aale ní táaluò keke. Yesu ní sisi, ²² ̄ aa ní mae tò gó guu wegòò, aa b̀ò teaàzi.

²³ Yesu ɔò Galile bùsu keεε, ̄ ȳadané ní lousisikp̄eò guu, ̄ kpala pò b̀ò Lua kíi baokpa, ̄ gb̄éò gb̄ágb̄a ní gȳa bui p̄iio ní k̀òò p̄ii. ²⁴ Aà tó lí Sili bùsua p̄ii, ̄ w̄iò m̀òé ní gb̄é pò aale gȳa bui dasi ge w̄aw̄akeò ní táadeò ní gbak̀òndeò ní εεò p̄ii, ̄ ̄ ní gb̄ágb̄a. ²⁵ Wà b̀ò Galile ní W̄élemenkwi bùsuo ní Yelusaleũò ní Yudeo ní Yuud̄ε baaleo dasidasi, wà teaàzi.

5

B̄aaadeɔn Yesu ̄iwaò ũ

(Luk 6.20-23)

¹ Ké Yesu gb̄é bílapiò è, à d̀ede s̄isiwa. Ké à z̄òle, aà ̄iwaò mò aà kíi, ² ̄ à nà ȳadaanéwa à mè:

³ Gb̄é pò aa ní gb̄āsaikε d̀ò mé b̄aaadeò ũ,
asa kpala pò b̀ò Lua kíi de ní pò ũε.

⁴ P̀osiadeò mé b̄aaadeò ũ,

asa Lua a ní s̄ò n̄in̄inéε.*

⁵ Ziabusanaò mé b̄aaadeò ũ,

asa aame aao d̄únia v̄i.†

⁶ B̄aaadeɔn ȳázede nidenaò ũ,

asa aame aa k̄á.‡

⁷ B̄aaadeɔn w̄enad̄ɔnedeò ũ,

asa Lua a w̄enad̄ɔnéε.

⁸ B̄aaadeɔn ǹsepuadeò ũ,

asa aame aa wesi Luaε.Š

⁹ B̄aaadeɔn íbelemidenaò ũ,

asa wali oné Lua néɔε.

¹⁰ B̄aaadeɔn gb̄é pò w̄i ̄adamá ȳakea a z̄éwa yáíò ũ,

asa kpala pò b̀ò Lua kíi de ní pò ũε.

Š 4:10 Iko 6.13 * 4:16 Isa 9.1-2 † 4:17 Mat 3.2 * 5:4 Isa 61.2 † 5:5 Soũ 37.11 ‡ 5:6 Isa 55.1-2 § 5:8 Soũ 24.3-4

11 Báaadeɔn á ũ, tó wà á s̄s̄s̄ mé wà ìadàwá, mé wà yāvāi píi d̀wá ma yái.
12 A pɔnake, í yáalɔ, asa á asea aɔ z̄ɔɔ luabe. M̀a wà ìadà ànabi p̀ó kú á àaɔwa.

Yesu ìwaa mé wisi ní gupuauo ũ
(Maa 9.50, Luk 14.34-35)

13 Ame á wisi ũ d̀n̄iae. Tó wisi í na s̀t̀ t̀, kpelewa wà ke à ḡɔ wisi ũ l̀i? A àie v̄i l̀o, sema wà k̀le gb̄eɔ t̀aa'owà bàasio.

14 Ame á gupua ũ d̀n̄iae. W̄e le p̀ó wa k̀le s̄s̄i musu lí e àɔ ul̄eao. 15 Wili filia na wà p̄na k̀le ẁo. W̄i di dauwae, i gupu gb̄e p̀ó kú uaɔne. 16 A gupu gb̄eɔne beewa, aai á maak̄eao e, aai á Mae p̀ó kú musu s̀aaukpa.*

M̀izi ikoyā b̀leke

17 Asu àɔ e ma m̀o M̀izi ikoyā ní ànabi ỳa b̀de i no. Mi m̀o a kee b̀de i, ma m̀o papaie. 18 S̄iana m̀ale oé, luabe ní d̀n̄iao a ḡe, àma Luayātaala w̄es̄ā n̄ena ge a p̀o kelenae a b̀de o, ỳpii a ke. 19 Ayāmeto tó gb̄e ỳa p̀ó wa d̄ilepiɔ m̀endo gb̀ae, baa a p̀ó p̀ó k̄es̄ān̄zi, mé ì da gb̄eɔne aa ke m̀a, ade aɔ k̄es̄ān̄zi kpala p̀ó b̀o Lua k̄i gb̄eɔ guue. Tó gb̄e k̄i mé ì dané m̀a s̄, ade aɔ z̄ɔɔ kpala p̀ó b̀o Lua k̄i gb̄eɔ guue. 20 M̀ale oé, tó á maa i de M̀izi ikoyādanedeɔ ní Falisiɔlao, á ḡe kpala p̀ó b̀o Lua k̄i guuo.

P̀kuma

21 A m̀a wà ò ỳadeɔne aasuli gb̄edeo. Gb̄e p̀ó gb̄ede, wa ỳakpalekeaaɔne.†
22 Mapi s̄ m̀ale oé, gb̄e p̀ó a p̀o p̀a a gb̄edeezi, à k̀a wà ỳakpalekeaaɔ. Gb̄e p̀ó a gb̄edee s̄s̄s̄ k̀a wà geaaɔ gb̄adeɔ k̄i. Gb̄e p̀ó ò a gb̄edee m̄isaide s̄ à k̀a aà gé téu. 23 Tó n m̀o Lua gbai p̀ó a gbagbak̄i, mé à d̀ngu wek̄i ké n gb̄edee ỳk̄uannɔ, 24 ò n gba to sa'ok̄i ae we, ní ge awakpa gb̄ep̄ie ḡi, ní ea su ò sa'os̄. 25 Tó n ibee ye genno ỳakpaleu, ke kpakpa keaaɔ na e aàɔ dazeu, ké asu n kpa ỳakpalekenawao ỳi. Tó ni ke m̀aao, ỳakpalekenapi a n kpa d̄aiwae, i n dakpeu. 26 S̄iana m̀ale on̄e, níȳɔ b̀o weo e ò ge ò fiabod̄. Baa t̄anga a ḡe tenzio.

Gb̄as̄ike

27 A m̀a wà m̀e ásuli w̄ule ní gb̄ep̄ale n̄oo.‡ 28 Ama mapi m̀ale oé, tó gb̄e n̄e gwà ní l̀asoo p̄aleo, à gb̄as̄ikeaaɔn̄on we k̀. 29 Tó n ɔplaa w̄e mé t̀ò níle fu, b̀o ò n̄v̄aa. N megue v̄uaaa maa de wà n m̀e búu zu téula. 30 Tó n ɔplaa mé t̀ò níle fu, z̄ɔ ò n̄v̄aa. N megue v̄uaaa maa de n m̀e búu taa téula.

Gia n̄zi ỳa

(Mat 19.9, Maa 10.11-12, Luk 16.18)

31 Wa ò l̀, tó gb̄e lé ḡi a nazi, aà ḡinzila kpawà.§ 32 Mapi s̄ m̀ale oé, tó gb̄e ḡi a nazi, mé i ke à gb̄as̄ik̄e no, aà z̀api mé t̀ò à ḡe gb̄as̄ide ũ. Tó gb̄e n̄o p̀ó wà ḡi s̄e s̄, à gb̄as̄ik̄e.

L̄ekea Luawa

33 A m̀a wà ò ỳadeɔne l̀, aali lé p̀ó aa k̀e D̄iwa ke, aasuli b̀o a kpeo.* 34 Mapi s̄ m̀ale oé, ásuli me á s̄i ní Luao seo. Asuli me á s̄i ní luabeoo, asa Lua kpalabaae, 35 ge d̀n̄ia, asa Lua gbadib̄e,† ge Yelusaleũ, asa K̄ia z̄ɔɔ w̄e lee.‡ 36 Nsu me ní s̄i ní n mioo, asa níȳɔ f̄i ò n mik̄a m̀endo puak̄u ge ò a siak̄u. 37 Ali me aɔ ge aawo. Ỳa p̀ó de beea b̀o Set̄au k̄ie.

T̄s̄iama
(Luk 6.29-30)

* 5:16 1P̄ie 2.12 † 5:21 B̄oa 20.13 ‡ 5:27 B̄oa 20.14 § 5:31 Iko 24.1-4 * 5:33 Nao 30.3
† 5:35 Isa 66.1 ‡ 5:35 Soũ 48.3

³⁸ A mà wà mè wà wé fiabo ní wéó, swaa ní swaao. ³⁹ Mapi sǒ mále oé, ásuli gí taiinaio. Tó gbé n sǎnke n ɔplaa gɛɛwa, n n ɔzɛɛ pɔ dɔè lo. ⁴⁰ Tó gbé ye n danzii yákpalekenno, n n ulada toè lo. ⁴¹ Tó gbé teasidàne n asosee kiloo do, geòè kiloo pla. ⁴² Tó gbé wabikèma, n aà gba. Nsu gbé pɔ ye pɔ sɛama tɛo.

Yea ibɛɛzi
(Luk 6.27-28,32-36)

⁴³ A mà wà mè àò ye á gbédeezi, à za á ibɛɛgu.* ⁴⁴ Mapi sǒ mále oé, àò ye á ibɛɛzi, à wabike gbé pɔ aai ìadawáɔne, ⁴⁵ ké à gǒ á Mae pɔ kú musu néɔ ũ siana. Asa ì ìatɛ bɔ gbɛvãìɔne n gbɛmaaɔ píie, ì lou ma tàaesaidɛɔne n tàaedɛɔ píie. ⁴⁶ Tó gbé pɔ yeázio ò á yerzi, á àie e Lua kíie? Baa ɔsinaɔ lí ke màao lé? ⁴⁷ Tó á gbéɔ ò i fɔkpakpamá rítɛɛ, bɔ á deò dāolai? Baa luayádɔnsaiɔ lí ke màao lé? ⁴⁸ Ayāmɛto àò kú wásawasa lá á Mae pɔ kú musu kú wásawasawa.†

6

Gbé gbaa pɔ

¹ A laaika á lousisiyákea gupuaui. Asuli ke gbɛnazina wé yáio. Tó ále ke màa, á ài'e á Mae pɔ kú musu kíio. ² Tó níle taaside gba pɔ, n̄su n̄ a kpàwake lán mɔafilidɛɔwao. Aai ke lousisikpɛɔ guu n̄ gāaɛɔ, ké gbéɔ e n̄ tɔnasi yáie. Siana mále oé, aa n̄ ài èn we kò! ³ Mpi, tó níle taaside gba pɔ, n̄su to n̄ ɔzɛɛ dɔ lá n̄ ɔplaa lé keo. ⁴ To n̄ gbadaa ke asiiyá ũ, n̄ Mae pɔ asiiyá dɔ i a fiabone.

Wabikea
(Luk 11.2-4)

⁵ Tó ále wabike, ásu àò de lán mɔafilidɛɔwao. Aaiɔ ye wabikea zea lousisikpɛui n̄ zékpaɔ, ké gbéɔ n̄ e yáie. Siana mále oé, aa n̄ ài èn we kò! ⁶ Mpi, tó níle wabike, gɛ n̄ kpɛa, ní gbata, ní wabike n̄ Mae pɔ kú we asii guuwa,* n̄ Mae pɔ asiiyá dɔ i sinnɔ. ⁷ Tó ále wabike, ásu yábɔle dasi lán luayádɔnsaiɔwao. Aaiɔ e n̄ yábɔle dasi mé a tó n̄ yá ká. ⁸ Asu àò deɛwao, asa á Mae pɔ pɔ á a ni ví dɔ e àò gé gbɛaiwa. ⁹ Ali wabike à mɛ:

Wá Mae pɔ kú musu,

to wà n̄ tó kuaadoake dɔ,

¹⁰ to kpala pɔ bò n̄ kíi bɔ gupuaui,

wiɔ n̄ pɛa ke dúnia guu lá wí ke n̄ kíiwa.

¹¹ Wá gba ú pɔ wá ble gbã.

¹² Wá tàaeɔ kéwá,

lá wi gbé pɔ tàaekèwɛɛ kéwa.

¹³ Nsu to wà fu yɔawao,

wá ké váiwa.

¹⁴ Tó a gbéɔ ké n̄ n̄ tàaeɔ, á Mae pɔ kú musu a á ké sɛ. ¹⁵ Tó i gbéɔ ké n̄ n̄ tàaeɔ sɔ, á Maepi a á ké n̄ á tàaeɔ.

Leyea

¹⁶ Tó á leyea sɔ, ásu oosisi lán mɔafilidɛɔwao. Aai n̄ oa fɛnkpa ké gbéɔ e dɔ wa leyea yáie. Siana mále oé, aa n̄ ài èn we kò! ¹⁷ Mpi, tó n̄ leyea, oopi, ní n̄sidɔ, ¹⁸ ké gbéɔ su dɔ n̄ leyeao, sema n̄ Mae pɔ kú asii guu bàasio. N Mae pɔ asiiyá dɔpi i a fiabone.

Aizɛɛ
(Luk 11.33-36, 12.33-34, 16.13)

19 Asu àizeε kāaaázi dúnia guu lao. Lakii kòòó ní pótānkpakeao í pò òòkpau, mé kpáíò ì gufò aa pòò sèle. 20 A á àizeε kāaa luabe. Wekii kòòó ní pótānkpakeao lí pò òòkpauo, mé kpáíò lí gufò aa pòò sèleo. 21 Gu pò n àizeε kúu, wekii ò n laai ìò kuu.

22 Wé mé me filia ũ. Tó n wé kú gudou, n mè búu aò gupua víe. 23 Tó n wé kú plapla sò, n mè búu aò gusia víe. Tó gupua pò ní kúa de gusia ũ, gusiapi zò. 24 Gbèe lí fò zòblè dii mèn plaεo. Aò za gbèdogue, iò ye gbèdozi. A na gbèdowa, i saka gbèdogu. A fò àò zòble Luaε n òao sānuo.

Luanaaikεa (Luk 12.22-31)

25 Ayāmeto mále oé, ásuli á wēni kākake pòblea ge imia yá musuo. Asuli me kākake pòkasao yá musuo. Wēni de pòblealao lé? Me de pòkasalao lé? 26 A gwa bāwa. Aali pótò, aali pòkekeo, aali pò ká dō guuo, kási á Mae pò kú musu ì ble kpámáε. A de bāwa maamaε fá! 27 A guu, á déme a fò à a wēni gbàa káfi, baa gò do, a yākāakea guui?

28 Bóyāi i pòkasa yākāakei? A lá vudeo gwa sēu, lá aa de. Aali zíkεo, aali bua tào, 29 āma mále oé, baa Salomòó ní a oðekeo, i ulada a maa kà ní keewao.† 30 Sèa lá pò kú gbā mé a tékū ziapi, lá Lua ì pò nai màa, ápiò, wa á pò o lè? Luanaaifēnēndē! 31 Ayāmeto ásuli pòe kākake à me, bó wá blei, ge bó wá mii, ge bó wá daio. 32 Luayādōnsaiò ò pò beeo píi yá ì dōaané. Lá á Mae pò kú musu dō ké pò beeo ni kuwá, 33 à to kpala pò bò aà kíi ní yá pò zεví Luapiεo dōaaé gía, i pòpiò kaaé píi. 34 Ayāmeto ásu zia yākāakeo, asa zia azia yá dō. Gòpii taasi mòwà.

7

Kò tàae'ea (Luk 6.37-38,41-42)

1 Asuli kò tàae eo, Lua a á tàae e sò. 2 Asa lá ni gbé tàae e, màa Lua a n tàae e. Zaa pò ní yòò gbéε ò Lua a yòune. 3 Bóyāi níle sèkòna pò da n gbédee wéu e, mé níle lí miòna pò da n wéu yádao ni? 4 Ké lí miòna da n wéu, kpelewa níyò o n gbédee: To mà sèkòna pò da n wéu bònèi? 5 Mòafilide, lí miòna pò da n wéu bò gía, ní gu'e wásawasa ké ò e sèkòna pò da n gbédee wéu bòè.

6 Asu Lua pò kpá gbèowao.

Aa liaaánò aa á taitaie.

Asu á òsoò zu sàwakusanaòne.

Aa táa'o'owàε.

Wabikεa (Luk 11.9-13)

7 A wabikε, Lua i kpáwá. A wεεε, í e. A gbale, Lua i wéé. 8 Asa gbé pò wabikè, wa kpawàε. Gbé pò wéεε sò a εε. Wa zεwé gbé pò gbalèε. 9 A guu, déme a gbe kpa a néwa, tó à pèε wabikèwài? 10 Ge tó à kpò wabikèwà, a píligona kpawà yà? 11 Baa ní á vāikεo, á pòmaa kpaa á néowa dō. Wa á Mae pò kú musu pòmaa kpaa gbé pò aa wabikèwaòwa pò o lè?

12 A ke gbéòne lá á ye aa kééwa. Mòizi ikoyā ní ānabio yáò min we.

Zéle tuuuna (Luk 13.24)

† 6:29 1Kia 10.4-7

¹³ A zéle tuuuna sé. Zé pò a lé yàasa mé a dèepookii vī ì géínò kaale guue. Bee ò gbé daside lé sé. ¹⁴ Zé pò ì géínò àizāna guu lé tuuū mé a naaa, mé gbé pò aa è lé séò bílao.

Gbé d̄sa a yákeawa
(Luk 6.43-44, 13.25-27)

¹⁵ A laaika ānabi egeṅaṅzi. Aaī m̄ á k̄i s̄á báa daa, àwalewan n̄andenaṅ n̄i ū s̄. ¹⁶ A n̄ d̄s̄ n̄ yákeawa. Wili kuke lè líwao. Wili kpa bo kaaewao. ¹⁷ Lí maa ì né kefena i, lí v̄ai ì né gia i. ¹⁸ Lí maa lí f̄s̄ né gia ìo, mé lí v̄ai lí f̄s̄ né kefena ìo. ¹⁹ Wī lí pò lí né maa io z̄s̄ zu téue.* ²⁰ Beewa á n̄ d̄s̄ n̄ yákeawa.

²¹ I ke gbé pò ì om̄e Dii, Dii, mé a ḡe kpala pò b̄ò Lua k̄i guuo, sema gbé pò ì ma Mae pò kú musu p̄eā ke. ²² Yákpalekeḡozi gbé daside om̄e: Dii, Dii, wi Lua yā'oné n̄ n̄ t̄oo lé? Wi táago n̄ n̄ t̄oo lé? Wi dabudabu ke dasi n̄ n̄ t̄oo lé? ²³ Má oné wásawasa: Má á d̄s̄ gueio, à gomala v̄aikena!†

Kpebon gb̄eṅ pla
(Luk 6.47-49)

²⁴ Ayāmeto gbé pò ma yáe bee mà mé à zikèwà de lán gbé laaide pò a kpedò gbewawa. ²⁵ Ké lou mà, í dàgua, íana kàka sù kpépiwa, ò i kw̄e, ké wa dàale gbewa yái. ²⁶ Gbé pò ma yáe bee mà mé i zikewào de lán m̄saide pò a kpedò bùsu'ufāawawa. ²⁷ Ké lou mà, í dàgua, íana kàka sù kpépiwa, ò à kw̄e à lèle wiliū.

²⁸ Ké Yesu yá bee ò a làa, aà yādaané b̄ò bíla sae, ²⁹ asa i yādané lá Moizi ikoyādanedeowao, a dané n̄ ikooe.

8

Kusude gbágbāa
(Maa 1.40-45, Luk 5.12-16)

¹ Ké Yesu p̄ila s̄isiwa, bíla teaàzi. ² Ō kusude m̄ò kùle aà ae à m̄e: Dii, tó n̄ wei, n̄ȳs̄ f̄s̄ ò gbāb̄om̄e. ³ Yesu òb̄ò n̄awà à m̄e: Ma wei. Ḡs̄ gbālesai. Weḡo ḡs̄epi kusu làa. ⁴ Ō Yesu òè: Ma. Nsu o gb̄e mao. Ge ò n̄zia òb̄ sa'onae, ní sa pò Moizi d̄ile o n̄ ḡsa gbālesai seela ū gb̄eṅe.*

Sosa gb̄eṅz̄o zikena gbágbāa
(Luk 7.1-10)

⁵ Ké Yesu lé ḡe Kapenaū, ò sosa gb̄eṅz̄o m̄ò aà k̄i, à wabikèwà ⁶ à m̄e: Dii, ma zikena wúlea be, à k̄aū, àle wāwāke maamaae. ⁷ Ō Yesu òè: Má gé mà aà gbágbā. ⁸ Ō gb̄eṅz̄opi òè: Dii, mi ka ò gé ma beo. Baa tó n̄ yā'ò, ma zikena a gbágbā. ⁹ Mapi, wa iko v̄iae, mé má iko v̄i sosaowa. Mi o an gb̄eṅdoe aà gé le, ò gé. Mi o a p̄alee aà m̄o ke, ò m̄o. Mi o ma zikena aà ke kéwa, ò ò ke.

¹⁰ Ké Yesu yápi mà, à b̄ò aà sae, ò a ò gbé pò aa teazione: Siana mále oé, mi e gb̄e ma náaikè kéwa Isailio guuo. ¹¹ Mále oé, gb̄eṅ b̄o gukpe n̄ be'aeo dasidasi aa m̄o bl̄blei n̄ Ablahaū ò Izaakio ò Yakobuo kpala pò b̄ò Lua k̄iu. ¹² Gbé pò de yāa aao ku kpalapi guuo s̄s̄, wa n̄ zu bàasi gusiaue. We aa òlbu aa òdi ò musu. ¹³ Ō Yesu ò sosa gb̄eṅz̄opi: Ta be. A keke lá n̄ ma náaikèwa. Ō aà zikenapi gb̄agbā zibeezi ḡo.

Yesu gȳe gbágbāa dasidasi
(Maa 1.29-34, Luk 4.38-41)

* 7:19 Mat 3.10 † 7:23 Sou 6.9 * 8:4 Lev 14.2-4

14 Yesu gè Piεε be, ̄ a è aà nada wúlea, àε mèwāake. 15 Ké à ɔkà aà ɔwa, aà me nini, ̄ à fèle blekèè.

16 Ké oosi kè, ̄ wà mò Yesue ní táadeɔ dasidasi, ̄ à táapiɔ gònέ n yā'oa, à gyāeɔ gbāgbā pii. 17 Maa yá pɔ ānabi Isaia ò kè à mè: A wá gbāasaikε sè, à wá gyāɔ gòwá.†

Gbé pɔ aa ye tε Yesuziɔ
(Luk 9.57-62)

18 Ké Yesu è bíla kàaaazi, ̄ a ò a iwaɔne: Wà bua ísida baale. 19 ɔ Moizi ikoyādanεdee mɔ ò Yesue: Metulu, gu pɔ níle géu pii máɔ tenziε. 20 ɔ Yesu òè: Gbēgbonaɔ ní tɔo ví, bāɔ ní sakpe ví, Gbēnazin Né sɔ a íampakii vío.

21 ɔ iwa pále òè: Dii, to e ma de'ia kpagui gia. 22 ɔ Yesu òè: Temazi. To gεɔ ní gεɔ ví.

Yesu zàa'iana zεa
(Maa 4.35-41, Luk 8.22-25)

23 Yesu gè gó'ilená guu, ̄ aà iwaɔ dàzeuaànɔ. 24 Kándo zàa'ian gbāa kàka ísidaa, í v̄ví lé pélepele ní góu. Yesu lé i'o, 25 ̄ aà iwaɔ s̄s̄aazi, aa aà vù aa mè: Dii, wá suaba, wáε kaalεε. 26 ɔ Yesu òné: Luanaaifēnendeɔ! Akεa á sea ví màai? ɔ à fèle gí íanaε ní ío, ̄ gu nini kílíkili.‡ 27 Yápi bò gbépiɔ saε aa mè: Gbé kpeletaan wei? Baa íana ní ío aai aà yāmaε.

Táaɔ dia sàwaɔne
(Maa 5.1-20, Luk 8.26-39)

28 Ké Yesu bùa baale Gadala bùsuu, táade gbēɔn plaεɔ bò gbè'ε pɔ de mia ūɔ guu, aa mò dàaàε. Aa pásí maamaaε, gbēε lí f̄s̄ zépi s̄εo. 29 Aa wiilè aa mè: Bómε wá daai, Lua Né? N mɔ íadaiwála e a gɔɔ àɔ ka yá? 30 Sàwakusan waiɔ kúnɔ káaa, aalε pɔble. 31 ɔ táapiɔ awakpà Yesue aa mè: Tó n wá yá, wá gbaε sàwa wai keeɔ guu. 32 ɔ Yesu òné: A gé. ɔ aa gò gbépiɔwa, aa dī sàwaɔne. ɔ sàwa waipiɔ wí ní bao pii, aa p̄la s̄onawa aa sí ísidau, ̄ aa gāga í guu we. 33 ɔ sàwadānaɔ bàalè tà wéle guu, aa yápiɔ dàu aa siuné ní yá pɔ táadeɔ lèo pii. 34 ɔ wéledeɔ b̄le gè dai Yesule mípii. Ké aa aà è, aa awakpàε aa mè aà b̄oné ní bùsuu.

9

Gbēkaaūa gbāgbāa
(Maa 2.1-12, Luk 5.17-26)

1 Yesu gè gó guu, à èa bùa ísidawa, à kà a be wéleu.* 2 ɔ wà mòè ní gbēkaaūaɔ wúlea mákelεu. Ké Yesu è gbépiɔ a náai ví, ̄ a ò gbēkaaūapie: Ma gbé, s̄dile! N duuna kēma. 3 Moizi ikoyādanεdeeɔ ku we, ̄ aa ò ní s̄s̄ guu: Gbé bee lé d̄óε ní Luaoε. 4 Yesu ní làasoo d̄s̄, ̄ à ní lá à mè: Bóyāi a làasoo v̄ai dà á s̄s̄ guui? 5 Tó má ò aà duuna kēwà, ge tó má ò aà fεle taa'o, a kpele mé àai? 6 Má ò màa ké àɔ d̄s̄ Gbēnazin Né duunakēama iko ví dúniaue. ɔ a ò gbēkaaūapie: Fεle n̄ n mákelε se ta be. 7 ɔ à fèle tà a be. 8 Ké bíla è màa, v̄ia ní kú, aa Lua pɔ iko bee taa kpà gbēnazinaɔwa sáaukpà.

Matiee sísia
(Maa 2.13-17, Luk 5.27-32)

9 Yesu b̄o we àε gē, ̄ à gbé pɔ wí me Matiee è z̄s̄lea a ɔsikpeu. Yesu òè: Mɔ temazi. ɔ à b̄o t̄eaazi. 10 Ké Yesu lé pɔble aà be, ɔsinaɔ ní luayādansaiɔ ku we

† 8:17 Isa 53.4 ‡ 8:26 Sou 107.28-29 * 9:1 Mat 4.13

dasi, aale pobleaàno ní aà ìwao sánu. ¹¹ Ké Falisio è màa, ò aa aà ìwao là aa m̀è: Bóyáí á dii lé poble n ɔsinao ní luayádansaiɔi? ¹² Ké Yesu yápi mà, à m̀è: Gbé gbáa baa kú ní lòotoooo, sema gyáe. ¹³ A ge láasooke yá pò kēa láue bee miwa wà m̀è:

Gbēkēkēakōe ò má yei,

i ke sa'oa no.†

Mi mo gbēmaao sísiio, sema duunkena.

Leye

(Maa 2.18-22, Luk 5.33-39)

¹⁴ Ǿ Zāa Da'ilena ìwao m̀ò Yesu là aa m̀è: Akēa wápiò ní Falisio, wio leye m̀òom̀ò, mé n ìwao lí ye s̀ò? ¹⁵ Ǿ Yesu yālèèūné à m̀è: Nɔsena gbéɔ pɔsia ke g̀ò pò a kúrínɔ nɔse guue? Aawo, āma a g̀ò lé mó ké wa nɔsenapi bo ní guu, g̀ò bee ò aa leye sa. ¹⁶ Gbēe lí pòle dafu di pòkasa ziuo, asa a dafu a s̀òue, aai kò gá, ula zi f̀sa i káfi. ¹⁷ Wili v̀e dafu ká báa t̀u zi guuo. Tó wa k̀è màa, t̀upì a p̀una, v̀e i kòle, t̀u i òkpa. Aawo, wì v̀e dafu ká báa t̀u dafu guue, aai maa píi.

Nenɔena vua ní nɔe pò kà Yesu ulawao

(Maa 5.21-43, Luk 8.40-56)

¹⁸ G̀ò pò Yesu lé yá beo oné, gbáadee m̀ò k̀lè è à m̀è: Ma nenɔena k̀esai tia. Mo n ɔnawà, i vu. ¹⁹ Ǿ Yesu f̀le t̀aàzi ní a ìwao.

²⁰ Nɔee ku we, au lé bolewà à kà ẁè kuepla. A m̀ò k̀kà Yesu ula léwa aà kpe.

²¹ Asa nɔepi lé me: Baa tó ma k̀kà aà ulawa lé, má gbágbáe. ²² Yesu líli à aà è, ò à m̀è: S̀dile, nɔe! Ma náai pò ní k̀è mé n gbágbá. Weg̀ò nɔepi gbágbá.

²³ Ké Yesu kà gbáadepi be, a è wàle kulere, bíla k̀fi do. ²⁴ Ǿ Yesu m̀è: A ázia gá. Nenɔenapi i gao, àle i'oe. Ǿ aale Yesu ke p̀òp̀ò. ²⁵ Ké wà bíla gbàe, ò Yesu g̀è k̀péu à népi ɔ k̀ù, ò à f̀le. ²⁶ Ǿ yápi bao lí b̀supia píi.

V̀iao gbágbáa

²⁷ Ké Yesu b̀ò we, v̀ia gbéon plaɔ t̀aàzi ní wiio aa m̀è: Wá ẁenagwa, Davidi Bui! ²⁸ Ké Yesu kà be, v̀iapiò s̀aàzi, ò à ní lá à m̀è: A ma náai v̀i ké má f̀ yápi k̀éa? Aa ẁèwà aa m̀è: Ao, Dii. ²⁹ Ǿ à k̀kà ní ẁéwa à m̀è: A k̀é lá ále ma náaikewa. ³⁰ Ǿ an ẁè ẁè. Yesu lé l̀éné à m̀è: Asu o gbēe mao. ³¹ N beo aa g̀è aà bao f̀aa b̀supiu píi.

Yesu ẁenad̀sa gbéne

³² G̀ò pò v̀iao lé bole, wà m̀ò Yesue ní táade léna naaleao. ³³ Ké Yesu táapi g̀è, ò à yá'ò. Yápi b̀ò bíla sae aa m̀è: Wi yá bee taa e Isaili b̀usu yáao. ³⁴ Ǿ Falisio m̀è: I t́aa go ní t́aa kía gbáaoe.

³⁵ Yesu m̀ewiao ní z̀ewiao k̀e le píi, à yádáné ní lousisikpeɔ guu, à kpala pò b̀ò Lua k̀i baokpáné, à gyáe gbágbá píi ní k̀ò píi.† ³⁶ Ké à bíla è, ò à k̀è ẁenaū, asa aa kpasaa mé aa liaaa lán pò pò d́ana v̀ioɔwae.‡ ³⁷ Ǿ Yesu ò a ìwao: Pòkēka z̀ò mé z̀ikenaɔ dasio. ³⁸ A wabike Budewa aà z̀ikenaɔ gbae a pò k̀kēi.

10

Yesu ìwao

(Maa 3.13-19, Luk 6.12-16)

† 9:13 Oze 6.6 ‡ 9:35 Mat 4.23 § 9:36 Nao 27.17, 1Kia 22.17

1 Yesu a ìwa gbě̀on kuεplao s̄isi, ̄o à ní gbá iko aa táago gbě̀owa, aa gyāeō gbágbā p̄ii ní k̄oō p̄ii. 2 Zina gbě̀on kuεplap̄io t̄ón ke: Gbế́ s̄éia Sim̄oō p̄ó w̄i me P̄ieε, aà d̄auna Andelee, Zebedee né Zaaki, aà d̄auna Z̄aa, 3 Filipi, Batelemii, Tomaa, ̄osina Matiee, Alafe né Zaaki, Tade, 4 Sim̄oō Gínz̄iao ní Yudas̄i Isalioti p̄ó b̄ò Yesu k̄peo.

*Yesu a ìwa gbě̀on kuεplao z̄ia
(Maa 6.7-13, Luk 9.1-6)*

5 Ké Yesu lé gbě̀on kuεplap̄io z̄i, a òné: Asu gé buip̄aleō k̄ii oio. Asu gē Samali w̄éleō guuo. 6 A gé Isaili p̄ó aa s̄ás̄aa lán s̄aōwaō k̄ii. 7 A gé ìo waasoke àò geò à me: Kpala p̄ó b̄ò Lua k̄ii kà k̄ai! 8 A gyāeō gbágbā, à geō vu, à gbāb̄o kusudeōne, à táagoné. Lá á è p̄ókpasai, à kené p̄ósisai. 9 Asu àò òa k̄ūao, baa ̄os̄gbena. 10 Asu babalab̄o s̄eo ge ula plaade ge kyale ge gopana, asa z̄ikena kà à a bl̄e e. 11 W̄éle p̄ó ásu kau p̄ii, m̄eεw̄ia ge z̄ōεw̄ia, à gbēmaa kpákpa à pilawà, ìo ku we e à ge gēò z̄éa. 12 Tó a gē ua, í f̄i na kpámá. 13 Tó uadeō kà, á f̄i na a ḡōné. Tó aai kao s̄ō, á f̄i na a εa suwáε. 14 Gu p̄ó wi gbāakpauázio ge wi swáε á yáio, à b̄o ua bee ge w̄éle bee guu, í k̄oōlemá. 15 S̄iana m̄ále oé, yákpalekeḡoōz̄i w̄élep̄ideō ìadama e de S̄oḍoũ ní Ḡom̄oō b̄usudeōla.*

*Yesu yá p̄ó a a ìwa le oané
(Maa 13.9-13, Luk 12.2-9, 21.12-17)*

16 M̄ále á z̄i s̄aō ũ àwalewanaō guue. Aō laai v̄i lán ml̄ēwa, ìo de yāesaideō ũ lán felenaōwa. 17 A laaika gbēnazinaōzi, asa aa á k̄ú aa yákpalekeáño, aai á gbē ní fl̄aalao ní lousisik̄peō guu. 18 Wa géán̄o b̄usu gbāadeō ní k̄iao k̄ii ma yáí. Bee a á gba z̄é àò dené ma seeladeō ũ ní buip̄aleō. 19 Tó wà á kpámá, ásu bílike yá p̄ó á o ge yá p̄ó á líwàò. Z̄ibeez̄i Lua mé a yá p̄ó á o s̄oso k̄áé á léu. 20 I ke áme á yā'oo, á Mae Nis̄ina mé a s̄oso k̄áé á léu.

21 V̄ii ní d̄aunaō k̄ō kpámá dea yáí. M̄aa maēō ní néō kpámá. Néō b̄o ní de ní ní daō k̄pe wà ní de. 22 Gbēp̄ii a zaágu ma yáí, áma gbế́ p̄ó z̄ea gbāa e a ḡoō léwa a b̄o. 23 Tó w̄ale ìadawá w̄éleu, à bàale ta a p̄aleu. S̄iana m̄ále oé, á e Isaili b̄usu w̄éleō keεle p̄iio, ̄o Gbēnaz̄in Né a mó. 24 Iwae lío de a yādan̄ed̄elao. Z̄òbl̄enaε lío de a diilao. 25 Tó ìwa a yādan̄ede lea lè, ge tó z̄òbl̄ena a dii lea lè, bee m̄òwà. Tó wà t̄okp̄a uabelee Beezebu, tó p̄ó a v̄ai de beea ̄o wa kpa aà uadeōne.

26 Asu v̄iakenéō. Yá p̄ó ulea p̄ii a b̄o gup̄uau, mé as̄iyyāe ku ké wa ḡi d̄oio. 27 A yá p̄ó m̄ále oé gusiau o gup̄uau. A yá p̄ó ále ma b̄ūnu guu kp̄awake ḡaaε. 28 Asuli v̄iake gbế́ p̄ó aai gbēde, aali f̄i aà nis̄ina d̄eōneō. Ali v̄iake Luaε, asa a f̄i gbế́ ní a nis̄inao kaale té guu p̄ii. 29 W̄ili ḡolegolen m̄èn pla ȳia dalao lé? Kási an kee wá lí su t̄oole á Mae lé saio. 30 Ap̄io s̄ō, baa á mik̄ā, a a lé d̄ō. 31 Ayām̄eto ásu v̄iakeō. A b̄eεε de ḡolegolen das̄iōla.

32 Gbế́ p̄ó z̄ēman̄o gbế́ō aε, má z̄eaàn̄o ma Mae p̄ó k̄ú musu aε. 33 Gbế́ p̄ó lelekp̄am̄azi gbế́ō aε, má lelekp̄aaàzi ma Mae p̄ó k̄ú musu aε.

34 Asu àò e ma m̄o ké gbế́ō aao na ní k̄ōo d̄ún̄iau no. Mi m̄o ké gbế́ō aao na ní k̄ōo yáí no, sema f̄elea ní k̄ōo. 35 Ma m̄oε, ké ḡōε b̄o a de k̄pe, n̄oε b̄o a da k̄pe, n̄oz̄aε b̄o a z̄áda k̄pe. 36 Gbế́ b̄edeō ḡō aà ib̄eεō ũ.† 37 Gbế́ p̄ó ye a de ge a d̄azi demala i ka àò de ma ìwa ũo. Gbế́ p̄ó ye a neḡōε ge a n̄oεzi demala i ka àò de ma ìwa ũo. 38 Gbế́ p̄ó i a lip̄āk̄ōa se àò t̄eomazio i ka àò de ma ìwa ũo. 39 Gbế́ p̄ó a w̄ēni k̄ūa, w̄ēnip̄i a v̄ūaawà. Gbế́ p̄ó ḡi a w̄ēni ma yáí s̄ō, ade mé aō w̄ēni v̄i.

* 10:15 Daa 19.24-28 † 10:36 M̄is 7.6

⁴⁰ Gbé pò á díle, ade ma diléé, mé gbé pò ma díle gbé pò ma zí díléé. ⁴¹ Gbé pò áñabi díle àà áñabike yáí a áñabi asea e. Gbé pò gběmaa díle àà maake yáí a gběmaa asea e. ⁴² Baa í nie, gbé pò dà nées beo doe ma iwake yáí, síana mále oé, a kua a aseawao.

11

Zaa Da'ilena zinao (Luk 7.18-35)

¹ Ké Yesu yá beo dà a iwa gběon kuεplaone a làa, à bò we à gè waasokéi ní wéle guu, àle yādané.

² Zāa kua kpéu à Kilisi yākeao mà, ò à a iwaeo zì ³ aa àà lae, òme gbé pò a mo ũa, ge wàò wedo gběpālezie? ⁴ Yesu wemá à mē: A ge yá pò ále ma mé ále e o Zāa à mē,

⁵ vīao lé gu'e, εeo lé taa'o,
wàle gbābo kusudeone,
swādo lé yāma, geo lé vu,
mé taasideo lé baona waaso ma.*

⁶ Bāaaden gbé pò lí fu ma yāwao ũ.

⁷ Ké gbépio tà, Yesu nà Zāa yā'oa bílaewa à mē: Bó a ge gwai gbāaui? Fee pò íana lé deede yà? ⁸ Bó a ge gwai sai? Gbé pò pokasa zāe naazi yà? Pokasamaadanao ío ku kibee. ⁹ Bó a ge gwai wei? Anabi yà? Ao! Mále oé, a de se áñabia. ¹⁰ Asa Zāa yá wa ò taalau wà mē:

Má a zina gbae àà doaa zekεkene.†

¹¹ Síana mále oé, nōe ne'ia guu áñabie i bo à kà Zāa Da'ilenawao. N beo gbé pò de gbé kpee ũ kpala pò bò Lua kíi gbé guu deaála. ¹² Za goo pò Zāa Da'ilena waaso dàale e gbā, wàle kōde wà e gē kpalapiu, ò wàle siu ní gbāao. ¹³ Moizi ní áñabio píi dōaa aa a yā'ò e à gè pè Zāawa. ¹⁴ Tó á fō à sí, Zāapi mé Elia pò wà mē a mo ũ.‡ ¹⁵ Gbé pò nōse ví aà yāpi ma.

¹⁶ Bó má gbāgběo leūòì? Aa de lán né pò aa ku gāae aale lezukōiwae ¹⁷ aale mē:

Wa kule pèé, i ōwāo.

Wa wēnale síé, i ázia gběgběo.

¹⁸ Ké Zāa mò, ìli pēe soo, ìli vēmio, ò wà mē táadee. ¹⁹ Ké Gbēnazín Né mò, ì poble, ì imi, ò wà mē: Asiade wēminaε, osinao ní luayādansaiō gbēnae! Ama wí Lua ōno dō a yākea gbēwae.

Yesu zoado wéle deowa (Luk 10.13-15)

²⁰ Yesu fēle zoadò wéle pò à a dabudabu daside kēuo gbéowa, ké aai nōselileo yáí. ²¹ A mē: Waiyoo Kōlazenideo! Waiyoo Besaidadeo! Tó wà dabudabu pò má kèé kè Tii ní Sidōo yāa, § dō wélepideo zwānkasa kākānla, aa būsukà ní miu nōselilea seela ũ. ²² Mále oé, yákpalekegozi á íadama a de Tiideo ní Sidōeo póa. ²³ A Kapenaūdeo sō á fō gbā zō Luawa yà? Wa zōázie e bedau.* Asa tó wà dabudabu pò má kēeo kè Sodo ũ yāa, dō a ku e ní a gbāo.† ²⁴ Mále oé, yákpalekegozi á íadama a de Sodo ũ póa.

Kámaboa Yesu kíi (Luk 10.21-22)

* **11:5** Isa 35.5-6, 61.1 † **11:10** Mal 3.1 ‡ **11:14** Mal 3.23 § **11:21** Isa 23.1-18 * **11:23** Isa 14.13-15 † **11:23** Daa 19.24-28

²⁵ Zibeezi Yesu m̀̀: Baa, musu ní z̀̀leo Dii, ma n sáauk̀̀, ké n yáe beeo ùle yád̀̀naoꝑe ní ñnoꝑe, mé ní òlò lad̀̀nsaiꝑe. ²⁶ Ao, Baa, bee kàngu màa. ²⁷ Ma Mae póp̄ii nàmee ma ɔ̀zi. Gb̄ee Lua Né d̄so, mé i ke Mae Lua bàasio, mé gb̄ee Mae Lua d̄so, mé i ke aà Né ní gb̄é p̄o Népi yei à aà ɔ̀l̀n̄eò bàasio.

²⁸ A m̀o ma k̄i á gb̄é p̄o á asosea a kpasao p̄ii, mí á gba zé à kámabo. ²⁹ A ma zuu sé, í yádada ma k̄i, á s̄o i níni, asa má buse mé ma ǹ̀se nie. ³⁰ Asa bea ní ma zuuo z̄i'ũo, mé ma aso gbiao.

12

Kámabogɔɔzi

(*Maa 2.23-3.6, Luk 6.1-11*)

¹ Bee gbea Yesu lé p̄a bl̄ewembua kámabogɔɔzi. Ǹoana lé aà ìwaɔ de, ñ aa p̄owena wòlo, aale só.* ² Ké Falisiò è, ñ aa ò Yesue: N ìwaɔ gwa, aale yá p̄o w̄li ke kámabogɔɔzi ke.† ³ ɔ Yesu òn̄e: I kyoke á è lá Davidi k̀̀ ní a gb̄é ɔ̀p̄o p̄o ǹoana lé ní deo lé? ⁴ A g̀̀e Lua ua, à p̄ee p̄o wa k̀̀le Luae sò, p̄ee p̄o aàpi ní a gb̄é ɔ̀p̄o aa a soa zé v̄io, sema sa'onaò bàasio.‡ ⁵ Ké sa'ona p̄o aa ku Lua ua kámabogɔɔzi lé bo ɔ̀p̄o yá kpe mé aa tàae v̄i s̄o, i a kyoke á è M̄oizi ikoyá guuo lé?§ ⁶ Mále oé: P̄o p̄o a z̄o de Lua uaa ku la. ⁷ Tó á yáe bee mid̄e, gb̄ekekeak̄e ñ má yei, i ke sa'oa no,* d̄o yáa i yáesaideò tàae eo. ⁸ Asa Gb̄enaz̄in Né iko v̄i kámabogɔɔwae.

⁹ Ké Yesu b̀̀ we, ñ à g̀̀e ní lousisikpeu. ¹⁰ Ḡse p̄o a ɔ̀ imia ku we. Ké gb̄ee ye yáda Yesula yáí, ñ aa aà là aa m̀̀: Gb̄égb̄gb̄aa z̄ev̄i kámabogɔɔzia? ¹¹ ɔ Yesu w̄emá à m̀̀: A déme aɔ s̄a v̄i, a zuwà eu kámabogɔɔzi, a ḡe boio ni? ¹² Gb̄enaz̄ina de s̄aa z̄o. Ayãmeto maakea kámabogɔɔzi z̄ev̄i. ¹³ ɔ Yesu ò ḡeɓie: N n ɔ̀pi poo. A p̄o, ñ à s̄u a gb̄eu wásawasa lá adowa. ¹⁴ ɔ Falisiò b̀̀le g̀̀e lekpaali Yesuzi, lá aa ke wà aà de.

Zikena p̄o Lua s̄e

¹⁵ Yesu d̄e, ñ à gò we. Bila b̀̀ teaàzi, ñ à ní gyãeò gb̄gb̄a p̄ii, ¹⁶ à ḡin̄e aa a tó fáaa. ¹⁷ Beewa Lua yá p̄o ãnabi Isaia òe bee k̀̀, à m̀̀:

¹⁸ Ma zikena p̄o má s̄en ke,
ma yenzide p̄o aà yá ì kamagu.

Má a Nis̄ina pisiwà,
i yáze de da buio.

¹⁹ A lekpaakeo, a palamáó,
gb̄ee a aà z̄o ma d̄o ḡãe.

²⁰ A fee ekpaaz̄eua éo,
a filia ȳeena deo,

ñ a to yáze de m̀o ɔ̀da z̄aa.

²¹ Bui p̄ii wé aɔ d̄oàzi.†

Táagoa

(*Maa 3.20-30, Luk 11.14-23*)

²² ɔ wà m̀̀ Yesue ní táade v̄ia p̄o a léna naaleao. Yesu aà gb̄gb̄a, àle yá'o sa, àle gu'e. ²³ ɔ yápi d̄i bílawa p̄ii aa m̀̀: Davidi Buipi yá m̀oɔɔ? ²⁴ Ké Falisiò mà, ñ aa m̀̀: Gb̄ee bee a f̄o táa goné, mé i ke ní táa k̄ia Beezebu gb̄ao bàasio.‡

²⁵ Yesu ní làasoo d̄e, ñ à m̀̀: Kpala p̄o a gb̄é ɔ̀p̄o íbelesè ní k̄o a mid̄e. W̄éle ge ua p̄o a gb̄é ɔ̀p̄o íbelesè ní k̄o a ḡo bezi ũe. ²⁶ Tó Setau lé a gb̄é ɔ̀p̄o goné, à íbelesè ní az̄iaon we.

* **12:1** Iko 23.25 † **12:2** B̄o 34.21 ‡ **12:4** 1Sam 21.1-6, Lev 24.9 § **12:5** Nao 28.9-10 * **12:7** Oze 6.6 † **12:21** Isa 42.1-4 ‡ **12:24** Mat 9.34

Aà kpala aɔ zea kpelewa ni? ²⁷ Tó Beezebu gbāa miɔ táagoomá be, á gbéɔ̀ ì go ní dé gbāao sɔ̀ ni? Beewa ázia gbéɔ̀ yá'likpàwá. ²⁸ Lá Lua Nisina gbāa ɔ̀ mále táagoomá, àò dɔ̀ ké kía pɔ̀ Lua kpà mò á guun we.

²⁹ Kpelewa gbé a gē gōsa gbāa kpéu à aà pɔ̀ɔ̀ séle, mé i ke à aà yè gia bàasio ni? Aà yea gbea ɔ̀ a aà kpé yɔe sa. ³⁰ Gbé pɔ̀ de ma gbé ũo á ma ibeεε, mé gbé pɔ̀ lé pɔ̀ káaamanɔ̀, àle fáaaε. ³¹ Ayāmeto mále oé, Lua a gbéɔ̀ ké ní ní duunao ní a tó bēε pɔ̀ aa sio pii, āma a gbé pɔ̀ à a Nisina tɔ̀bēεsì kēo. ³² Tó gbé yādò Gbēnazin Néwa, Lua a aà ké, āma tó gbé yādò Lua Nisina, Lua a ade kē dúnia tiaε bee guuo ge a pɔ̀ lé mó.

Gbé d̄sa a yákeawa

(Luk 6.43-45)

³³ Tó n lí maa bà, a né ìɔ̀ maaε. Tó n lí vāi bà sɔ̀, a né ìɔ̀ vāiε. Asa libe wí lí dɔ̀wà. § ³⁴ Gbēnazin píligona! * Ké á vāi, kpelewa á f̄ yāmaa oi? Asa yá pɔ̀ kò sɔ̀u ɔ̀ lé ì o. ³⁵ Gbēmaa ì maa bɔ̀ a sò maa guue. Gbēvāi sɔ̀ ì vāi bɔ̀ a sò vāi guue. ³⁶ Mále oé: Yákpalekegɔ̀ɔ̀zì gbéɔ̀ ní yāfaasai pɔ̀ aa ò séle siu Luaε pii. ³⁷ Asa yá pɔ̀ ní ò mé a yānakpama ge ɔ̀me a yādanla.

Seelagbeaa Yesuwa

(Maa 8.11-12, Luk 11.29-32)

³⁸ Ǿ Mɔ̀izi ikoyādanεdeεɔ̀ ní Falisieɔ̀ ò Yesuε: Mae, wá ye ñ seelaε ke wá e. ³⁹ Ǿ Yesu wémá à mè: Gbāgbē vāi luanaaikensaiɔ̀ mé lé seela gbeaa. Má seelaε kenéo, sema ānabi Yonasi pɔ̀. ⁴⁰ Lá Yonasi kè kpò gbēne gbeε guu fáane ní gwāasinao e gɔ̀ɔ̀ àaɔ̀, màa Gbēnazin Né a ke tēnau fáane ní gwāasinao e gɔ̀ɔ̀ àaɔ̀. † ⁴¹ Yákpalekegɔ̀ɔ̀zì Ninivadeɔ̀ fele yāda gbāgbēɔ̀laε. Asa ké aa Yonasi waaso mà, aa nòselileε, ‡ mé gbé pɔ̀ a zɔ̀ de Yonasia ku la. ⁴² Yákpalekegɔ̀ɔ̀zì geɔ̀midokii oi nɔe kía a fele yāda gbāgbēɔ̀laε. Asa nɔepi bò za tɔ̀le léwa, à mò Salomɔ̀ɔ̀ ɔ̀nɔyā maie, § mé gbé pɔ̀ a zɔ̀ de Salomɔ̀ɔ̀a ku la.

Táa taa a s̄s̄ ziwa

(Luk 11.24-26)

⁴³ Tó wá táa gò gbéε, ìɔ̀ liaaliaa gugiiu àò gbé wεεle à diεε. Tó i eo, ⁴⁴ ɔ̀ ì me: Má εa ta ma s̄s̄ ziwaε. I εa tawà, ì e a be ado à zu'ò, à ázia kèke wásawasa. ⁴⁵ Ǿ ì ge táa pɔ̀ an vāi dealaɔ̀ séle mèn soplá à suínɔ̀, aa ì diε. Ǿ gbépi gwea gbezā vāi ì de a káaua. Gó doupi mé a gbāgbéɔ̀ bua sɔ̀.

Yesu daεɔ̀

(Maa 3.31-35, Luk 8.19-21)

⁴⁶ Ké Yesu lé yá'o bílaε, ɔ̀ aà da ní aà dāunaɔ̀ kà, aa zè bàasi, aa ye aà yái. ⁴⁷ Ǿ wa òè: N da ní n dāunaɔ̀ zea bàasi, aa ye n yái. ⁴⁸ Ǿ Yesu a zāsì gbépiwa à mè: Déme ma da ge ma dāunaɔ̀ ũi? ⁴⁹ Ǿ à ɔ̀dò a ìwaɔ̀wa à mè: Ma da ní ma dāunaɔ̀n ke. ⁵⁰ Asa gbé pɔ̀ ì ma Mae pɔ̀ kú musu pɔeā ke mé ma dāuna ge ma dāe ge ma da ũ.

13

Pówenkeεεa

(Maa 4.1-20, Luk 8.4-15)

¹ Gɔ̀ɔ̀ doupi zì Yesu bò be à gè zòle ísidale. ² Wá kàaaaàzi dasidasi, ɔ̀ à gè zòle gó'ilena guu, gbépii gè sia ísidale. ³ Ǿ à yālèεūné dasi à mè: Zɔ̀εε mé bò gè pówenakeεεi. ⁴ Lá àle keεε, ɔ̀ a keεɔ̀ lèle zé guu, bāo mɔ̀ blè. ⁵ A keεɔ̀ lèle gbεεεna

musu, gu pɔ tɔɔle gèeleuo, ɔ̃ aa bɔ̀le gɔ̀o kɛ tɔɔle gèele weo yáí. ⁶ Ké íatɛ gbáakù, aa tekù aa giigàga, kɛ aa zína vɔ̃o yáí. ⁷ A keeɔ̀ lèle le guu, ɔ̃ le fɛle kùaaamá. ⁸ A keeɔ̀ lèle tɔɔle maau, aa fɛle nɛ'í, a keeɔ̀ wén basɔobasɔo, a keeɔ̀ bàaaɔbaaɔ, a keeɔ̀ baakwikwi. ⁹ Gbɛ́ pɔ̀ nɔ̀se vɛ́ aà yápi ma.

¹⁰ Ǿ Yesu íwaaɔ̀ sɔ̀aaazi aa aà là aa mɛ̀: Bóyáí níle yá'oné ní yáleeúaoi? ¹¹ Ǿ a wɛ́má à mɛ̀: Lua á gbá zé à kpala pɔ̀ bɔ̀ a kɛ́i asiio dɔ̀, áma i ní gba zé. ¹² Asa gbɛ́ pɔ̀ pɔ̀ vɛ́, Lua a káfíè e à fɛ̀. Gbɛ́ pɔ̀ pɔ̀e vɛ́ sɔ̀o, baa yɔ̀ona pɔ̀ a vɛ́, Lua a siwàe. ¹³ Ayámɛto mále yá'oné ní yáleeúao, asa aaí gugwa pɔ̀e'esai, mé aaí swákpa yámasai.

¹⁴ Lua yá pɔ̀ ánabi Isaia ò kɛ́má, à mɛ̀:

Baa tó aa swákpa maamaa, aa yáe mao,

baa tó aa wɛ́bii maamaa, aa pɔ̀e eo.

¹⁵ Asa an nɔ̀se paaao, kɛ́ aasu ɔ̀nɔ̀kúo yáí,

an swá gbáa, kɛ́ aasu yámao yáí,

an wé kúaaa, kɛ́ asu kɛ́o yáí.

Aa ye ea sua mà ní gbágbá. *

¹⁶ Báaadeɔ̀n á ũ, kɛ́ á wé lé gu'e, mé á swá lé yáma. ¹⁷ Siana mále oé: Anabio ní gbɛ́maao ku dasi aa ye pɔ̀ pɔ̀ ále eo e, aai eo. Aa ye yá pɔ̀ ále maa ma, aai mao.

¹⁸ A pɔ̀wɛnkelea yáma sa. ¹⁹ Tó gbɛ́ kpala pɔ̀ bɔ̀ Lua kɛ́i yámá mé i dɔ̀o, Setáu

í mɔ́ pɔ̀ pɔ̀ wa tɔ̀ aà sɔ̀ guupi siwàe. Pówɛna pɔ̀ lèle zé guu min we. ²⁰ Pówɛna

pɔ̀ lèle gbɛ́ɛɛnawa sɔ̀, bee mé yá pɔ̀ gbɛ́ mà a sí gɔ̀o ní pɔ̀nao ũ. ²¹ Lá yápi zína

vɛ́ aà guuo, ìli ke gɔ̀oplao. Tó taasi aà lè ge tó wále íadawà yápi yáí, ì fu gɔ̀o.

²² Pówɛna pɔ̀ lèle le guu de yá pɔ̀ gbɛ́ mà, ɔ̀ dúnia yákáakea ní yea àizeio kúaaawà

ũ, ɔ̀ ì gɔ̀ aísai. ²³ Pówɛna pɔ̀ lèle tɔɔle maau de yá pɔ̀ gbɛ́ mà mé a dɔ̀ ũ. I káfíake

lee basɔobasɔo ge lee bàaaɔbaaɔ ge lee baakwikwi.

Yáleeúá ní kpala pɔ̀ bɔ̀ Lua kɛ́i

(Maa 4.30-34, Luk 13.18-21)

²⁴ Yesu yápaile lèeúné à mɛ̀: Lá kpala pɔ̀ bɔ̀ Lua kɛ́i den ke: Gbɛ́e mé ése maa

tɔ̀ a bua. ²⁵ Gɔ̀o pɔ̀ wále i'o, ɔ̀ aà ibɛɛ mɔ̀ papaa ká ésepiu, ɔ̀ à gɛ́zɛa. ²⁶ Ké ése

nɔ̀sí, àle pia, ɔ̀ papaa bɔ̀ gupuau. ²⁷ Ǿ búde zíkɛnao mɔ̀ òè: Dii, blɛwɛna ní tɔ̀ n

bua lo. Papaa bɔ̀ má ní? ²⁸ Ǿ a òné: Ibɛɛ mé bee kè. Ǿ zíkɛnao òè: N ye wá ge

wolɛwolɛ yá? ²⁹ Ǿ à mɛ̀: Aawo! Tó ále wolɛwolɛ, á ése wolɛðe. ³⁰ A to aa fɛle

sánu e pɔ̀kɛkɛgɔ̀, mí o pɔ̀kɛkɛnaone aa papaapi kɛ́ gɛ́a, aai a gbakpa té pɔ̀ ũ, aai

gbasa ése kɛkɛ ka ma dɔ̀u.

³¹ Yesu yápaile lèeúné lo à mɛ̀: Kpala pɔ̀ bɔ̀ Lua kɛ́i de lán dò bui pɔ̀ gbɛ́e se tɔ̀

a buawae. ³² A wéna keleú de pówɛnaola píi, áma tó à fɛle, ì zɔ̀kú de dò buiola

píi. I lí ke, ɔ̀ baa ì mɔ́ pépe a gɔ̀naowa.

³³ Yesu yápaile lèeúné à mɛ̀: Kpala pɔ̀ bɔ̀ Lua kɛ́i de lán pɛ́ese'ese pɔ̀ nɔ̀e se ká

pɛ́eti zaa le àaɔ guu a lía píiwa.

³⁴ Yesu yá bee ò bílae ní yáleeúao, i yáe oné yáleeúane saio, ³⁵ kɛ́ yá pɔ̀ ánabi

ò ke yáí, asa à mɛ̀:

Má yáleeúné,

má yá pɔ̀ ulɛa za dúniakalegɔ̀ oné. †

³⁶ Ǿ Yesu bíla tó we à tà be. Aa íwaaɔ̀ sɔ̀aaazi aa mɛ̀: Bua papaa yá bɔ̀lekɛwɛɛ.

³⁷ Ǿ a òné: Blɛwentɔ̀naá Gbɛ́nazín Néɛ. ³⁸ Buaá dúniae. Blɛwɛnaá kpala

pɔ̀ bɔ̀ Lua kɛ́i gbɛ́one. Papaaá gbɛ́vãione. ³⁹ Ibɛɛ pɔ̀ ní tɔ̀á Ibiisie. Pɔ̀kɛkaá

* **13:15** Isa 6.9-10 † **13:35** Sou 78.2

dúnialaagɔɔ. Pɔkekɛnaɔ́ malaikaɔne. ⁴⁰ Lá wí papaa kē káteu, màa a ke dúnialaagɔɔ. ⁴¹ Gbēnazin Né a a malaikaɔ gbae aa gbēsāsánaɔ ní vāikenaaɔ bɔle a kpala gbéɔ guu píi, ⁴² aai ní ká té pāsí guu. We aa ɔɔɔu aa ɔdi ní musu. ⁴³ Ǿ gbēmaaaɔ aaaɔ teke lán íatēwa kpala pɔ̀ b̀ ní Mae kíiu.† Gbé pɔ̀ ǹsɛ ví aà yápi ma.

⁴⁴ Kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi de lán àizɛɛ pɔ̀ ulɛa buawae. Ké gbēe b̀wà, a kèke ùle, Ǿ pɔna guu à tà à pɔ̀ pɔ̀ á víɔ yíá píi, Ǿ à buapi lù.

⁴⁵ Lá kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi den ke ɔ. Laatana mé lé òso maaɔ wɛɛle. ⁴⁶ Ké à òso ɔde è, Ǿ à tà à pɔ̀ pɔ̀ á víɔ yíá píi, Ǿ à òsopi lù.

⁴⁷ Lá kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi den ke ɔ. Wà táalu zù ísiau, à kpò bui píi kù. ⁴⁸ Ké à pà, wa gàle bùaò sísia, Ǿ wà z̀le wà a maaɔ plè wa kà gbíu, wà a vāiɔ k̀le. ⁴⁹ Màa a ke dúnialaagɔɔ. Malaikaɔ mɔ gbēvāiɔ séle aa ní bɔle gbēmaaaɔ guu, ⁵⁰ aa ní ká té pāsí guu. We aa ɔɔɔu aa ɔdi ní musu. ⁵¹ Ǿ Yesu ní lá à mè: A yá beɔ mi d̀ sa píia? Aa wèwà aa mè: Ao! ⁵² Ǿ a òné: Tó Mɔizi ikoyādanede kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi yādàda, aɔ de lán uabele pɔ̀ í pɔ̀ dafu ní a zio bɔ a làasi guuwae.

Nazalɛtideɔ gia Yesu ndaikɛi
(Maa 6.1-6, Luk 4.16-30)

⁵³ Ké Yesu yá beɔ lèɛñné a làa, à b̀ we. ⁵⁴ A gè gu pɔ̀ à nɛblèu, Ǿ à yādàné ní lousisikpɛu. Aa yá b̀ ní sae aa mè: A ɔnɔ ní dabudabu beɔ sè má ní? ⁵⁵ Li'ána nén aà ũo lé? Aa da t́n Maliamao lò? Aa dāunaɔn Zaaki ní Yosefuó ní Simɔɔo ní Yudao ũo lò? ⁵⁶ Aa dāeɔ kúwanɔ lao lé? A yá beɔ è má píi ní? ⁵⁷ Ǿ bee tò aai aà náaikɛo. Yesu òné: Anabi líɔ beɛesaio, sema aà be wéleu ní aà uao bàasio. ⁵⁸ I dabudabuke we bílao, ké aai aà náaikɛo yái.

14

Zāa Da'ilena gaa
(Maa 6.14-29, Luk 9.7-9)

¹ Gɔɔ bee b̀supi kí Elodi Yesu bao mà. ² Ǿ a ò a ìwaɔne: Gbépiá Zāa Da'ilenaɛ. Gàbɔɛ. Bee yá mé tò à gbāa'è, àle dabudabuɔ ke. ³ Asa Elodi Zāa kù yāa, à mɔkàwà à aà dàkpɛu a dāuna Filipi na Elodia yáie. ⁴ Ké Zāa ìɔ oè: N Elodia vīa nɔ ũ zé vío.* ⁵ Elodi ye à aà de, āma àle vīake bílae, asa aa aà ānabike síe.

⁶ Elodi ia dikpɛ zí, Elodia nenɔn gbāa ɔwà gbé pɔ̀ m̀ weɔne, Ǿ à kè Elodie na maamaa. ⁷ Ǿ à legbè à mè: Má sí ní Luao, má n gba pɔ̀ pɔ̀ n a wabikèa píi. ⁸ Ǿ aà da yādàè, Ǿ népi mè: Ma gba Zāa Da'ilena mi pelentiu la tia. ⁹ Ǿ kíapi pɔ̀ yà, āma lé pɔ̀ a gbè bleblenaɔ wāa yái Ǿ à mè wà kpawà. ¹⁰ Ǿ à gbé zí Zāa Da'ilena mi z̄si kpéu. ¹¹ Ké wà m̀ ní aà mio pelentiu, wa kpà népiwa, Ǿ à gèò a dae. ¹² Ǿ Zāa ìwaɔ m̀, aa aà ge se ví, Ǿ aa gè wa ò Yesuɛ.

Yesu blekpaa gbēɔn òaasɔsɔo lɛɛ sɔɔwa
(Maa 6.30-44, Luk 9.10-17, Zāa 6.1-15)

¹³ Ké Yesu yápi mà, Ǿ à gè gó'ilena guu, àle gé gusaena ké àò ku ado. Ké gbéɔ mà, aa b̀ wéle ní wéleɔ dasidasi, aa pèlaàzi kèse. ¹⁴ Ké Yesu b̀ gó guu, à bíla è, Ǿ aa kèè wēnaũ, Ǿ à ní gyāeɔ gbàgbāné. ¹⁵ Ké oosi kè, aà ìwaɔ s̀aàzi aa mè: Guéá sēgbāe, mé íatē i gō bíla ɔo. Gbéɔ gbae aa ta wéleɔ guu, aa pɔblea wɛɛle lú. ¹⁶ Ǿ Yesu òné: I ke aa ta teasio. A pɔ̀ kpámá aa ble. ¹⁷ Ǿ aa òè: Pēɛ mèn sɔona ní kpò mèn plao Ǿ wá ví la. ¹⁸ Yesu òné: A mɔomɛ la. ¹⁹ A ò gbépiɔne aa z̀le sēwa, Ǿ à pēɛ mèn sɔo ní kpò mèn plaopi sè, à wesè musu à báaadàu. Ǿ à pēɛpi è'ɛ kpà a

† 13:43 Dan 12.3 * 14:4 Lev 20.21

íwaɔwa, aa kpaalè bílae. ²⁰ Ampii aa pòblè wà kà. Ɔ wà a miɔna pò fɛɔ sèlɛ gbí kuɛpla pai.† ²¹ Gɔɛ pò aa pòblè kà gbɛɔn òaasɔsɔ lɛɛ sɔo (5.000) taawa, nɔɛo ní nɛo bàasi.

Yesu táa'oa ísidaa
(Maa 6.45-56, Zaa 6.16-25)

²² Ɔ Yesu nàe a íwaɔwa gɔɔ aa gɛ gó guu, aa dɔaae ísida baale e ào bíla gbae. ²³ An gbaea gbea à dèdɛ sɛsɛ musu wabikɛi Luawa ado. Gu lé si, a ku we ado. ²⁴ Gópi zàkū ní gɔsɔlɛo, ɔ zàa'iana kàka lé dae, í lé a za'ɔwá. ²⁵ Gufɛnɛ Yesu be ía, àlɛ gé a íwaɔ kíi. ²⁶ Ké aa aà è be ía, ɔ sɔ kɛngu aa mɛ: Gyaadeɛ! Aa wiilè ní víaio, ²⁷ ɔ Yesu ònɛ gɔɔ à mɛ: A sɔdilɛ, máme! Asu to vía á kúo. ²⁸ Ɔ Piɛɛ òè: Dii, tó míme, to mà táa'o ía mà mɔ n kíi. ²⁹ Ɔ Yesu mɛ: Mó! Ɔ Piɛɛ bò gó guu a be ía, àlɛ gé aà kíi. ³⁰ Ké a è íana lé a pá, ɔ vía aà kù, àlɛ kpáɛ, ɔ à wiilè à mɛ: Dii, ma suaba. ³¹ Wegɔɔ Yesu ɔbò à aà kù, ɔ a òè: Luanaaifɛnɛnde! Bóyái n seakèi? ³² Ké aa gè gó guu, íana làa. ³³ Ɔ gbé pò aa ku gó guu kùlɛè aa mɛ: Lua Nén n ũ síana.

³⁴ Ké aa bùa baa, aa kà Genɛzaleti bùsuu. ³⁵ Wekíideɔ Yesu dɔ, ɔ aa aà bao fàaa bùsupiu pii, ɔ wà mɛnɛ ní gyáeɔ pii. ³⁶ Wà wabikèwà, baa aà ula lé, wà e ɔkàwà. Ɔ gbé pò ɔkàwà gbàgbà pii.

15

Fɛlɛkaayá
(Maa 7.1-13)

¹ Falisio ní Mɔizi ikoyádanɛdeɔ bò Yelusaleŭ aa mɔ Yesu kíi, ɔ aa aà là aa mɛ: ² Bóyái ní íwaɔ lío wá deziɔ fɛlɛkaayá kúao ni? Aali ɔpi lá fɛlɛkaayá díɛwa aa gbàsa pòblèo. ³ Ɔ Yesu a zàsímá à mɛ: Bóyái i pàkpa yá pò Lua díɛɔzi iɔ fɛlɛkaayá kúai? ⁴ Asa Lua mɛ, àli á de ní á dao kpɛlae.* A mɛ lɔ, gbé pò a de ge a da kpɛbò, wà ade de.† ⁵ Apio sɔ i mɛ tó gbé ò a de ge a dae, pò pò á ví à dɔonlɛ gɔɔ Lua pò ũe, ⁶ ade bò ní kpɛlaa yáun we. Beewa i Lua yá bāde á fɛlɛkaayá kúaa yáí. ⁷ Mɔafilideɔ! Anabi Isaia dɔaa á yá'ò wásawasa à mɛ:

⁸ Bui bee í Lua kpɛla ní léoe,

an sɔ kuwà lɔo.

⁹ Aaíò aà sisi pāe,

gbɛnazína ikoyá ɔ aaí dané.‡

Yá pò í to wà gbáɛ
(Maa 7.14-23)

¹⁰ Ɔ Yesu bíla laai sísi à mɛ: A swákpa yāma. ¹¹ I ke pò pò í gɛ léu mé lí tó gbé gbálèo. Yá pò í bɔ léu mé í to gbé gbáɛ. ¹² Ɔ aà íwaɔ sààzi aa mɛ: N dɔ ké Falisio yápi mà, à zò ní pɔwao lé? ¹³ Yesu wɛmá à mɛ: Pò pò ma Mae pò kú musu i tɔo, a wolɛɛ. ¹⁴ A ní tó we. Vía dɔaanaɔnɛ! Tó vía dɔaa víaɛ, an pla nípii aa zu eue. ¹⁵ Piɛɛ òè: Yápi bɔɔlɛkewɛɛ. ¹⁶ Ɔ Yesu mɛ: E tia i ɔnɔkúoa? ¹⁷ A dɔ ké pò pò gè léu í ta gbɛɛu, ɔ wí a bíikpɛkeo lò? ¹⁸ Yá pò bò léu sɔ à bò sɔ guue. Ɔme í to gbé gbáɛ. ¹⁹ Asa za sɔ guu ɔ làasoo vái i bɔu: Gbɛdɛa, wúɛa ní gbɛpáɛ nɔo, gbásíkɛa, kpáí'oa, yáɔama ní gbésɔsɔao. ²⁰ Yá beeɔ mé í to gbé gbáɛ. Pòblea ɔpisai lí tó gbé gbálèo.

† 14:20 2Kia 4.42-44 * 15:4 Bɔa 20.12 † 15:4 Lev 20.9 ‡ 15:9 Isa 29.13

Buipále nɔe wabikɛa
(Maa 7.24-30)

21 Ǿ Yesu b̀ we à gè Tii ní Sid̄o b̀suu. 22 Kanaa nɔe ku b̀supiu, à m̀ wiilèwà à m̀: Dii, Davidi Bui, ma w̄nagwa. Táa lé íada ma nenɔenawa maamaae. 23 Ǿ Yesu i wewào. Aà íwao s̄àazi, aa wabikèwà aa m̀: Nɔepi yá, asa aɔ téwázi ní wiiɔe. 24 Yesu wemá à m̀: Isailio v̄uaaa lán s̄awae. An kíi ̄ Lua ma z̄iu ado. § 25 Ǿ nɔepi m̀ kùlèè à m̀: Dii, ma ía. 26 Yesu òè: A maa ké wà néɔ ble se zu gb̄ɔnɔe. 27 Ǿ nɔepi m̀: Sianaɛ Dii! Baa ní beeo gb̄ɔ í ble kasona p̀ lèlè ní dii táabũnu z̄iɔ p̄elɛ. 28 Ǿ Yesu wèwà à m̀: Nɔe, ní ma náai v̄i z̄o. A kenɛ lá ní yeiwa. Ǿ aà nenɔena gb̀gb̄a zaapiwa ḡo.

29 Yesu b̀ we à s̀, àlɛ d̀ Galile ísidai, ̄ à bùa à z̄lɛ s̄is̄ia. 30 Wà m̀è ní ɛɛ ní v̄ià ní k̄o ní sw̄ado ní gȳae páleɔ dasidasi. Wà ní kálɛ aà gb̄ází, ̄ à ní gb̄gb̄a. 31 Ké gb̄é è sw̄ado lé yá'o, gb̄ekaaũa lé ḡo wásawasa, ɛɛ lé táa'o, mé v̄ià lé gu'e, yápi b̀ ní saɛ, ̄ aa ní Isailio Lua sáaukpà.

Yesu blekpaa gb̄ɔn òaasɔsɔ lɛ s̄īɔwa
(Maa 8.1-10)

32 Yesu a íwao k̄aaa a òné: Gb̄éɛ k̄emɛ w̄naũ, asa aa kumano a ḡo àaɔn la, mé aa p̄e v̄i wà bleo. Má ye mà ní gbaɛ ní nɔanao, ké an ȳɛɛ su láa z̄ɛuo yáí. 33 Ǿ aà íwao aà là aa m̀: Mákií wá ble eu s̄gb̄au la à gb̄é sà dasiɔ kái? 34 Yesu ní lá à m̀: A p̄ɛ v̄i mèn ūma ni? Aa m̀: Mèn sopla ní kp̀ kelenaeɔ. 35 Yesu ò bílaɛ aa z̄lɛz̄lɛ t̄oɛ. 36 Ǿ à p̄ɛ mèn soplapio s̄è ní kp̀, à sáaukpà, ̄ a è'e kpà a íwawwa, aa kpà bílawa. 37 Gb̄épii p̄oblè k̄a. Wà a miɔna p̀ f̄è s̄è sò sopla pai. 38 Ḡe p̀ aa bl̄ɔ kà gb̄ɔn òaasɔsɔ lɛ s̄īɔ (4.000) nɔe ní néɔ bàasi. 39 Ké Yesu bíla gb̄ae, ̄ à gè g'ílɛna guu, à gè Madala b̀suu.

16

Falisio seelagb̄eaa
(Maa 8.11-21, Luk 12.54-56)

1 Falisio ní Saduseɔ m̀ Yesu kíi. Aalɛ aà kpakpa, ̄ aa gb̄awà aà seelakené ní Lua gb̄ao wà e.* 2 Ǿ Yesu a z̄ásimá à m̀: Tó íat̄ɛ ḡè kp̄éu i m̄: Gu a weeɛ, asa luabɛ t̄ɛakùɛ. 3 Tó k̄oɛ i m̄: Lou a ma gb̄a, asa luabɛ de t̄ɛnduuduue. A luabɛ wé d̄k̄ɛ, āma i f̄o ḡoɛ bee seela d̄o. 4 Gb̄agb̄ɔ v̄ai, luanaaikensaiɔnɛ! Aaí seela gb̄eaa, āma má seelae kenéɔ, sema Yonasi p̀. † Ǿ à ní tó we à tà.

5 Ké aà íwao bùa baa we, p̄ɛ k̄us̄ua yá s̄ángu. 6 Ǿ Yesu òné: Aɔ ázia k̄ua d̄o! A laaika Falisio ní Saduseɔ p̄ɛɛɛ'ɛɛɛi. 7 Ǿ aalɛ ok̄ɛ: P̄ɛ p̀ wi seɔ yáí a òi màa. 8 Yesu d̄má, ̄ à ní lá à m̀: Luanaaif̄ɛnendeɔ, b̄oyái ále ok̄ɛ ké á p̄ɛ v̄io yáíei? 9 E tia i d̄o? P̄ɛ mèn s̄o p̀ má kpà gb̄ɔn òaasɔsɔ lɛ s̄oɔwa (5.000) yá d̄águo lé? A s̄èlɛ gb̄i ūma ni? ‡ 10 P̄ɛ mèn sopla p̀ má kpà gb̄ɔn òaasɔsɔ lɛ s̄īɔwa (4.000) s̄, á s̄èlɛ s̄o ūma ni? § 11 B̄oyái i d̄o ké p̄ɛ yá má òéoo ni? A laaika Falisio ní Saduseɔ p̄ɛɛɛ'ɛɛɛi! 12 Ǿ aa d̄o sa i ke p̄ɛɛɛ'ɛɛɛ àlɛ oné wà laaikaio, Falisio n Saduseɔ ȳadanɛɛ.

Piɛɛ Yesu M̄siike oa
(Maa 8.27-33, Luk 9.18-22)

13 Ké Yesu kà Sezale Filipi b̀suu, ̄ à a íwao là à m̀: Dé wàlɛ o Gb̄enazín Né de a ūi? 14 Aa m̀: Gb̄ɛɔ í m̄ Z̄aa Da'ilɛnaɛ.* Gb̄ɛɔ í m̄ Elia. Gb̄ɛɔ í m̄ Zelemii ge ānabi ȳaaen n ū. 15 Yesu m̀: Apiɔ s̄o, dé i m̄ má de a ūi? 16 Sim̄o Piɛɛ wèwà

§ 15:24 Mat 10.5-6 * 16:1 Mat 12.38 † 16:4 Mat 12.39 ‡ 16:9 Mat 14.17-21 § 16:10 Mat 15.34-38 * 16:14 Mat 14.1-2

à mè: Mesiin n ũ, Lua bée Né. ¹⁷ Ǿ Yesu òè: Báaaden n ũ, Yonasi né Simɔɔ! Asa i ke gbēnazina mé yá bee dāneo, ma Mae pó kú musue. ¹⁸ Mále oné: Piēn† n ũ, mé gbesipi ɔ́ má a gāli zedɔwà. Baa bēda gbāadeɔ a ziblewà. ¹⁹ Má kpala pó b̀ Lua kīi kilineɔ kpama. Pó pó ní yè dúniau aɔ yea musue, mé pó pó ní pòlo dúniau aɔ poloa musue. ²⁰ Ǿ Yesu a ìwaɔ lepàpa aasu o gbēe Mesiin a ũo.

Yesu a gaa ní a vuao yá'oa
(Maa 8.31-38, Luk 9.22-26)

²¹ Za gɔɔ bee ɔ́ Yesu lé a Yelusaleŭ gea piliwà a ìwaɔne à mè, sema à taasike gbēzɔɔ ní sa'onkiaɔ ní Mɔizi ikoyādanedeɔ ɔ́zī, aai a de, í vu a gɔɔ àaɔdezi. ²² Ǿ Piēe aà s̀si gusae, àle giè à mè: Sue Dii! Bee a n leo! ²³ Ǿ Yesu lili ò Piēe: Gomee we Setāu! N ye zezmēe, asa n làasooá Lua pó no, gbēnazina pòe.

Yesu lia
(Maa 8.34-9.13, Luk 9.23-36)

²⁴ Ǿ Yesu ò a ìwaɔne: Tó gbé ye ke ma ìwa ũ, aà gi azia wēnizi, i a lipākɔsa sé, i temazi. ²⁵ Gbé pó ye aɔ a wēni kūa, wēnipi a vūaawà. Gbé pó gi a wēnii ma yáí s̀, ade mé aɔ wēni ví.† ²⁶ Tó gbé dúnia búu è mé à kua ziawa, bó ài bee víi? Bó gbé a fiabodò à zia'ei? ²⁷ Asa Gbēnazin Né a ea mɔ a Mae gawi guu ní a malaikaɔ, i fiabo baadee a yākeawa. §

²⁸ Siana mále oé, gbé pó aa ku laeɔ gao, aa Gbēnazin Né e, àle mó kía ũ.

17

¹ Gɔɔ soolo gbea Yesu Piēe ní Zaakio ní aà dāuna Zāao sèle gèrno gbēsisi lesi musu ntēe. ² Ǿ à li ní wáa. Aà oa lé teke lán íatēwa, mé aà ulaɔ g̀ púntaitai. ³ Ǿ Mɔizi ní Eliao b̀ m̀má, aale yá'o ní Yesuo. ⁴ Ǿ Piēe ò Yesue: Dii, a maa wàɔ ku la. Tó ní yei, má lákpe dɔ m̀n àaɔ, n pó do, Mɔizi pó do, Elia pó do. ⁵ Gɔɔ pó àle yá'o, luabepuana tekea kùrila. Ǿ aa lɔɔ mà luabepuanapi guu à mè: Gbēe beeá ma Né m̀ndona yenzidee, aà yá í kamagu. A aà yāma.* ⁶ Ké aà ìwapiɔ lɔɔpi mà, vía ní kú maamaa, aa wùle ní gbēeu. ⁷ Ǿ Yesu s̀nízi à ɔ̀námá à mè: A fele, ásu víakeo. ⁸ Ké aa wesè musu, aai gbēe eo, sema Yesu ado.

⁹ Gɔɔ pó aale pila gbēsisi piwa, Yesu dīlené à mè: Asu yá pó á è o gbēe mao e Gbēnazin Né ge b̀dò gau. ¹⁰ Ǿ aà ìwaɔ aà là aa mè: Bóyāi Mɔizi ikoyādanedeɔ í o Elia mé a dɔaa mɔi?† ¹¹ Ǿ a wèmá à mè: Elia a mɔ síanae, i ea yápii keke. ¹² Ama mále oé: Elia mò k̀,‡ wi aà d̀o, ɔ́ wà ní p̀eā dàè. Maa wa Gbēnazin Né wetā lɔ. ¹³ Ǿ aà ìwaɔ d̀ ké Zāa Da'ilena yá àle oné.

Yesu neg̃e táade gbàgbāa
(Maa 9.14-32, Luk 9.37-45)

¹⁴ Ké aa kà bíla guu, g̃e mò kùle Yesue ¹⁵ à mè: Dii, ma né wēnagwa, asa gbakɔnde. I taasike maamae, ìb léle téu ge íu m̀mɔɔe. ¹⁶ Ma m̀aàno n ìwaɔne, aai f̃ aà gbàgbāo. ¹⁷ Ǿ Yesu mè: Gbàgbē kolea luanaaikensaiɔ! Máo kúano e b̀e ni? Máo menakeano e b̀e ni? A m̀mēaano la. ¹⁸ Yesu gi táae, ɔ́ à gò népiwa, à gbàgbā wegɔɔ.

¹⁹ Bee gbea Yesu ìwaɔ s̀aàzi ntēe, aa aà là aa mè: Bóyāi wa fua táapi goi? ²⁰ A wèmá à mè: Ké á Lua náai ví bílao yáie. Siana mále oé: Tó á Lua náai ví a gbēne kà efo wénawa, mé á ò gbēsisi bee aà fele la aà gé le, a felee. Yāe a á fuo. ²¹ Wabikea ní leyeao mé í táa bee taa go.

† 16:18 Bee mè gbē. ‡ 16:25 Mat 10.38-39 § 16:27 Sou 62.13 * 17:5 Mat 3.17 † 17:10 Mal 3.23 ‡ 17:12 Mat 11.13-14

Yesu a gaa ní a vuao yá'oa
(Maa 9.30-32, Luk 9.43-45)

²² Goo pò a kú ní a ìwao sãnu Galile, a ònè: Sema wà Gbēnazīn Né kpámá,
²³ wi aà de, i vu a goo àaõdezi. Ɔ an pò yà maamaa.

Lua kpé wè'õa flaboa

²⁴ Ké aa kà Kapenaũ, Lua kpé osinao m̀ Piεε là aa m̀: A yãdanede lí wè'õa kpao lé? § ²⁵ Piεε wemá à m̀: I kpá. Ké Piεε lé gē ua, Yesu d̀aa òè g̀õ: Simoo, deo d̀unia bee kía ì wè'õa ge asea símái? An néo yà, ge gbēpãleone? N yápi è kpelewai? ²⁶ Piεε m̀: Gbēpãleone. Yesu òè: Tó beewae, an néo bàa kuo. ²⁷ Ama ké wá yá su õmáo yái, gé kokoa dai ísidaa. Kpò sēia pò ní kù, ò a lé wēaa, nyo õa e a guu. Bee se kpámá, mapi ní mpio pò ù.

18

Tɛa Yesuzi lán néwa
(Maa 9.33-48, Luk 9.46-48, 15.3-7)

¹ Zibeezi Yesu ìwao m̀ aà là aa m̀: Démε deńla kpala pò b̀ Lua kíi gbéõ guui?
² Ɔ Yesu néfēnenae sisi zè ní aε ³ à m̀: Siana mále oé, tó i lile a gõ lán néwao, á gē kpala pò b̀ Lua kíi guuo. ⁴ Gbé pò azia s̀aa à gõ lán néfēnenae beewa mé deńla kpala pò b̀ Lua kíi gbéõ guu. ⁵ Gbé pò né bee taa díle ma ìwake yái, ade ma díleε.

⁶ Tó gbé tò né pò lé ma náaikéõ do fù, a maa ní adeo yãa wà wísilɔgbε gbène do aà noεε, wi aà zu ísi guo. ⁷ Waiyoo d̀unia, ké yá pò ì to wà fu ku a guu yái. Sema yá pò ì to wà fu à ku, ãma waiyoo gbé pò fua yápi s̀ b̀ aà kíi. ⁸ Tó n ɔ ge n gbá mé tò níle fu, zõ ò v̄uaa. Gēa aizãna guu k̀õ ù ge εε ù maa de wà n zu té gasai guu ní ɔ m̀en plaoge ní gbá m̀en plaola. ⁹ Tó n wé mé tò níle fu, b̀ ò v̄uaa. Gēa aizãna guu wεdode ù maa de wà n zu zia té guu ní wé m̀en plaola.*

¹⁰⁻¹¹ A laaika sakaa néo douzi, asa mále oé, an malaikaõ ku luabe, aa ku kõ wéu ní ma Mae pò kú weo g̀õpiiε. ¹² Ale e kpelewa ni? Tó gbé sã v̄i m̀en basoo, tó ado v̄uaa, a a m̀en basoo m̀endosai to gbepoleu we à gé a pò pò v̄uaapi wεleio lé? ¹³ Siana mále oé, tó a è, aà pò aõ nawà de a m̀en basoo m̀endosai pò aai kóleola. ¹⁴ Maa á Mae pò kú musu ye néε bee do v̄uaa s̄o.

S̀uuukea ní k̄õ

¹⁵ Tó n gbédee tãaekè, ge ò aà le ndo, yápi b̀òe gupuu. Tó à n yãma, n n gbépi m̄isie. ¹⁶ Tó i n yãmao, gbé m̀endo ge gbēon pla se nama, ké à e yápi si seelade gbēon pla ge àaõ musu. † ¹⁷ Tó à ḡi n yãmai, yápi o ḡali guu. Tó à ḡi ḡalipi yãmai b̀, ò aà díle z̄ilo ù luayãdansai ù.

¹⁸ Siana mále oé: Pò pò á yè d̀unia, aõ yea musuε, mé pò pò á pòlo d̀unia aõ poloa musuε. ‡ ¹⁹ Mále oé b̀, tó á gbēon pla lé kè dou d̀unia la, yá pò a a wabikè ma Mae pò kú musuwa píi, a keéε. ²⁰ Asa gu pò gbēon pla ge gbēon àaõ k̄õ k̄aaau ní ma tóo, miõ kú ní guuε.

²¹ Bee gbea Piεε m̀ Yesu là à m̀: Dii, gēn ūma mà s̀uuukea ní ma gbédee pò ì tãaekemεoi? Gēn sopla yà? ²² Yesu wèwà à m̀: Mále one, i ke gēn sopla no, gēn sopla léε bàaõkwie. §

²³ Bee yái kpala pò b̀ Lua kíi yá de lán kíaε bee yáwa. Kíaε mé ye à a õa yá g̀õḡõ ní a ìwao. ²⁴ Ké à nã õapi yáwa, õ wà m̀è ní gbé pò aà fia sea miliõ òaa kwio. ²⁵ Lá a õa v̄i à flapi boo, õ aà dii m̀è wà aà yía ní aà nao ní aà néo ní pò pò a v̄iõ píi,

§ 17:24 B̄a 30.13-16 * 18:9 Mat 5.29-30 † 18:16 Iko 19.15 ‡ 18:18 Mat 16.19 § 18:22 Daa 4.24

wi gbasà wà aà ké. ²⁶ Ǿ zikenapi wùle a dii ae, à awakpàè à mè: Menakemanɔ, má n fiabone pii. ²⁷ Ǿ aà dii aà wēnagwà, à aà gbàè à fiapi tòè. ²⁸ Ké zikenapi bò lé, à kpàaũ ní a zikēndee pɔ a fia dɔwà ánuusu ɔwatē basɔoo. Ǿ aà kù, àle aà kòlo wi à mè: Ma fiabomεε. ²⁹ Aà gbédeepi wùle aà ae à awakpàè à mè: Menakemanɔ, má n fiabone. ³⁰ Ama i weio. A tò wà aà dàkpɛu e aà a fiaboe.

³¹ Ké aà ziken gbé kɪniɔ è màa, à kènέ Ìi maamaa, ɔ aa gè yápi sèle siu ní diie pii. ³² Ǿ diipi aà sisi à mè: Iwa vâi! Ma n fia tònε pii, ké n awakpàmεε yâi. ³³ Lá ma sùuukènnɔ, a maa n sùuuke ní n gbédeeo sɔo lé? ³⁴ Aà diipi pɔ pà, a tò wà aà dàkpɛu wàò Ìadawà e aà gε fiapi boò pii. ³⁵ Ǿ Yesu èa mè: Tó á baade lí sùuuke ní a gbédeeo ní nòsemendooo, màa ma Mae pɔ kú musu a kéé.

19

Nɔyaa

(Maa 10.1-12)

¹ Ké Yesu yá beeɔ ò a làa, à bò Galile à gè Yude bùsu kpe dou Yuudē baale. ² Bìla teaàzi, ɔ à ní gyāeɔ gbàgbāné we. ³ Ǿ Falisieɔ mò líkpaleiwà, aa aà là aa mè: Gōε zεvì à a na ya yápii yáia? ⁴ A wemá à mè: Ké Lua ní ké gōε ní nɔεo za káau, i a kyoke á èo lé? ⁵ Lua mè a yáí gōε a go a de ní a daowa, i na a nawa, an pla mípii aai gō lán sàwakula ní gbalaowa.† ⁶ Beewa aa ku dodo lo, aa gō mēdoūε. Ayāmeto pɔ pɔ Lua nàkōwa, gbēnazina su kēaa. ⁷ Ǿ Falisio aà là aa mè: Bóyâi Mɔizi díle gōε lí gínzila kē kpa a nawa, i gbasà à aà yai?‡ ⁸ Yesu wemá à mè: Mɔizi á gbá zé à á na yá ké á swá gbāa yáie, āma a de màa za a daalegɔoo. ⁹ Málε oé, tó gbé a na yà, mé i ke à gbāsikè no, tó à nɔ pāle sè, à gbāsikèε.§

¹⁰ Ǿ aà Ìwaɔ òè: Tó màa gōε yá de ní a nao, a maa wà nɔεo. ¹¹ Ǿ Yesu òné: I ke gōε pii mé a fɔ yápi se, sema gbé pɔ Lua ní gbá a zé. ¹² Asa gbēεo lí nɔεo ké wà ní í màa yáí, mé gbēεo Ìo ku màa ké wà ní le wí yáí, mé gbēεo nízia kù màa kpala pɔ bò Lua kíi yáí. Gbé pɔ a fɔ yápi se aà sé.

Báaadaa néngu

(Maa 10.13-16, Luk 18.15-17)

¹³ Bee gbεa gbéεo mò Yesuε ní néo aà ɔnamá, i wabikené, ɔ aà Ìwaɔ lé gíné. ¹⁴ Ǿ Yesu mè: A to néo mɔ ma kíi. Asu gínéo, asa kpala pɔ bò Lua kíiá gbé bee taoo pɔε. ¹⁵ Ké à ɔnamá, ɔ à bò we.

Ǿde

(Maa 10.17-31, Luk 18.18-30)

¹⁶ Ǿ gōεε mò Yesu kíi, à aà là à mè: Metulu, bó maa má ke mà àizāna ei? ¹⁷ A wèwà à mè: Bóyâi níle ma la maakaii? Lua ado mé maa. Tó ní ye n gē àizāna guu, nýɔ aà yādileao kūa. ¹⁸ Ǿ à aà là à mè: An kpele ni? Ǿ Yesu mè: Nsuli gbēdeeo, nsuli wùle ní gbēpāle nɔoo, nsuli kpáí'oo, nsuli yāɔ n gbédeewao, ¹⁹ nílì n de ní n dao kpela, nýɔ ye n gbédeezi lá nízia wēniwa.* ²⁰ Éwaasopi òè: Má yá beeɔ kūa pii. A kpele mé gōmεε bi? ²¹ Yesu òè: Tó ní ye nýɔ kú wásawasaε,† gε n n pɔɔ yía pii, ní a ɔa kpá taasidewà, ní mɔ temazi, nýɔɔ àizεε vî luabe. ²² Ké éwaasopi yápi mà, à tà ní pɔsiao ké aà pɔɔ dasi yáí.

²³ Ǿ Yesu ò a Ìwaɔnε: Siana málε oé, ɔde gēa kpala pɔ bò Lua kíiu zì'ù. ²⁴ Málε oé lo, yiongo gēa abaaweu àa de ɔde gēa kpala pɔ bò Lua kíiula. ²⁵ Ké aà Ìwaɔ

* 19:4 Daa 1.27 † 19:5 Daa 2.24 ‡ 19:7 Iko 24.1-4 § 19:9 Mat 5.31-32 * 19:19 Bɔa 20.12-16
† 19:21 Mat 5.48

yápi mà, ò à ní kú gbāa aa m̀: Tó màaε, déme a b̀i? ²⁶ Ǿ Yesu ní gwá soee, a òné: Gbēnazina a f̀o. Lua mé apii zé ví.

²⁷ Ǿ Piεε a zāsiwà à m̀: Wápiò s̀ wa p̀pii tò wa b̀ tenzi. B́me a g̀wεε sai? ²⁸ Yesu òné: Siana mále oé: Tó Gbēnazin Né z̀le a kpalabaa gawidewa d̀nia dafu guu, † á gbé p̀ á temaziò á z̀le kpalabaa m̀n kuεplawwa, íò yág̀g̀ Isaili bui kuεplawne. ²⁹ Gbé p̀ a be tò ge a v̀iò ge a dāunaw ge a mae ge a da ge a néo ge a buaw ma yáí, a εa bee taa e leε basow, mé a àizāna e. ³⁰ Dasi p̀ d̀awaw g̀ ź, mé dasi p̀ té ź g̀ d̀awaw.

20

Yáλευα ní gb̀winao

¹ Lá kpala p̀ b̀ Lua kíi den ke: Uabelee mé b̀ kowow, à g̀ gb̀winao wεεlei aa zikεε a bua. ² An yá k̀s̀è aà fiaboné ánuwu owatē dodo. Ǿ à ní gbáε a bua. ³ A b̀ lo muuwāamigow, ò à gbēpáleo lè gāaε kálea pā. ⁴ A òné: Apio s̀ à gé zikεi ma bua, mí fiaboé a zéwa. ⁵ Ǿ aa g̀. A èa b̀ lo íatē minanguo, ò à èa b̀ íatē auapilaa, a ò gbēpáleoε m̀a lo. ⁶ Ké à b̀ oosi, à gbēpáleo lè kálea, ò à ní lá à m̀: B́yáí á kálea la pā za k̀i? ⁷ Aa wèwà aa m̀: Ké wi zidawεεo yáíε. A òné: A gé zikεi ma bua s̀. ⁸ Íatē gēa kpéu* ò budepi ò a ziaaε: Zikεaw sísi ǹ fiaboné. Daale gbé źowwa e à ge midε gbé káawowa. ⁹ Ǿ oosidow m̀, aa ánuwu owatē è m̀ndodo. ¹⁰ Ké gbé káawow m̀, aale e ní òa aw de gbé źowwaε, ò ánuwu owatē do aa è m̀pii. ¹¹ Ké aa ní òa sí, ò aa zowad̀ uabelepiwa ¹² aa m̀: Leεlu do ò gbé źow zikε, mé ǹ ní díle sáa ní wá gbé p̀ wa zí z̀owde k̀, wa íatē gbāa kákawálaw? ¹³ Ǿ à wè ní gbēpaw dowa à m̀: Ma gbé, mi ǹ bleo. Wa k̀ yāmà ánuwu owatē do musu nolo? ¹⁴ N ǹ p̀ si ǹ tá. Má ye kpa gbé źε beewa lá ǹ p̀wawε. ¹⁵ Má zεví mà ke ní ma òaw lá má yeiwaw lé? Nle wεbowoi ké má gbēke ví yáí yá? ¹⁶ Beewa gbé p̀ té źow g̀ d̀awaw, mé gbé p̀ d̀awaw g̀ ź.

Yesu a gaa ní a vuaw yá'oa

(Maa 10.32-34, Luk 18.31-34)

¹⁷ Gow p̀ Yesu lé gé Yelusaleū, à a íwa gbēon kuεplaw káaa níteε, à yá'òné zéu à m̀: ¹⁸ Wále gé Yelusaleūε. We wa Gbēnazin Né kpáw sa'onkiaò ní Moizi ikoyādanεdeowwa, aai yādaawla, ¹⁹ aai aà kpa luayād̀nsaiowwa. Aa aà ke p̀owow, aai aà gbē ní flaalaw, aai aà páliwa, aai aà de, i vu a gow aawdezi.

Zaaki ní Zāaw wabikεa

(Maa 10.35-45)

²⁰ Bee gbεa Zebedee néo da m̀ Yesu kíi ní a néo. A ye wabikεwà, ò à kùlèε. ²¹ Ǿ Yesu aà là à m̀: B́ ní yeii? A wèwà à m̀: To ma né gbēon plaw aaw kunno n kpalaw, gbēdo n owplai, gbēdo owzei. ²² Ǿ Yesu ò népioε à m̀: A yá p̀ ále a wabikεa d̀o. Taasi keεona p̀ má a imi, á f̀ mia? Aa wèwà aa m̀: Wá f̀. ²³ Yesu m̀: I p̀ má mi, á mi fá, áma z̀le ma owplai ge ma owzei de ma yá ū. Z̀lekíi beow de gbé p̀ ma Mae k̀kenéow p̀ ūε. ²⁴ Ké aà íwa gbēon kwi kíniò yápi mà, an p̀w pà v̀i ní dāunapiozi. ²⁵ Ǿ Yesu ní káaa m̀pii, a òné: A d̀ ké búsu gbāadeow í gbāablemá, mé gbēz̀oww í ikokemá, ²⁶ áma aw de màa á kíio. Tó á gbēε ye aw de gbēz̀ow ū, aà g̀ á d̀nlede ū. ²⁷ Tó á gbēε ye aw de d̀awana ū, aà g̀ á z̀blena ū. ²⁸ Asa Gbēnazin Né i mow wà d̀awaw, à m̀ d̀oi gbéowleε, i gi a wēnií gbé dasiow boa yáí.

† 19:28 Dan 7.13-14 * 20:8 Iko 24.15

Vĩa baakenaᵛ gbágbāa
(*Maa 10.46-52, Luk 18.35-43*)

²⁹ Gᵛᵛ pᵛ aale bᵛ Yeliko, bíla té Yesuzi. ³⁰ Vĩa gbēᵛn plaᵛ zᵛle zé lé, aa mà Yesu mé lé gē, ᵛ aale lé gbāa zu aa mē: Dii, Davidi Bui, wá wēnagwa! ³¹ Wàle gíné wàle me aa nīle, ᵛ an lezu kèke gbāakù aa mē: Dii, Davidi Bui, wá wēnagwa! ³² Ǿ Yesu zè à ní sisi à ní lá à mē: Bó á ye mà kēí? ³³ Aa wèwà aa mē: Dii, wá ye n̄ wá wé wēwēēē. ³⁴ Yesu ní wēnagwà, à ɔkã ní wéwa. Wegᵛᵛ aa gu'è, ᵛ aa bᵛ teaàzi.

21

Gbāakpaa Yesuzi Yelusaleū
(*Maa 11.1-26, Luk 19.28-48, Zaa 12.12-22*)

¹ Ké aa kà kái ní Yelusaleūᵛ, aa kà Befaze wéle pᵛ kú Kùkpe s̄s̄ipᵛleu, ᵛ Yesu a íwa gbēᵛn plaᵛ z̄ ² a òné: A gé wéle pᵛ kále á ae kee guu. Tó a gē, á zàa'ina e dᵛa ní a néo wegᵛᵛ. A polo suomēē. ³ Tó gbēē á lá, kpelewa ni, í me Dii mé ye ní mᵛaᵛoi, a ní gbaè tia. ⁴ A de màa ké yá pᵛ ānabi ò ke yáie, à mē:

⁵ O Sibnadeᵛne an kía mé lé mᵛ ní k̄í.
Aà n̄se nie, a di zàa'in bᵛᵛ kpe.*

⁶ Iwapiᵛ ge kè lá Yesu ònéwa. ⁷ Aa sù ní zàa'inapio ní a néo, aa ní ulaᵛ kpàlemá, ᵛ Yesu dikpe. ⁸ Gbé dasideᵛ lé ní ulaᵛ kpále zéu, † gbēᵛ lé lá zᵛ wàle kpále zéu lᵛ.

⁹ Bíla pᵛ dᵛaaāē ní gbé pᵛ té aà kpeᵛ lé wiile wàle me:

Gbāa ke, Davidi Bui!

Báaaden gbé pᵛ lé mᵛ ní Dii tóo ū!

Wà gbāakpaaàzi à zᵛ luawa.‡

¹⁰ Ké Yesu gē Yelusaleū, wéle lòo, gbépii lé me: Dén gbé bee ūi? ¹¹ Bíla mē: Anabi Yesuē. A bᵛ Nazaleti, Galile b̄usuē.

Yesu gea Lua ua
(*Maa 11.15-19, Luk 19.45-48, Zaa 2.13-22*)

¹² Yesu gē Lua ua à laayianaᵛ ní laalunaᵛ yà ní bóle píi. A ɔleᵛkpakenaᵛ táabūnuᵛ ní felenyianaᵛ k̄ilaᵛ fuangba. ¹³ A òné: A kēa Lua taalau, wali o ma kpéē lousisikpe, § ᵛ á kè gbēblenaᵛ tòo ū.*

¹⁴ Vĩaᵛ ní ēᵛ mᵛ aà k̄í Lua ua we, ᵛ à ní gbāgbā. ¹⁵ Ké sa'onkiaᵛ ní Moizi ikoyādanēdeᵛ yābᵛnsae pᵛ àle keᵛ è, mé aa mà néo lé wiidᵛwà Lua ua aale me, gbāa ke Davidi Bui, ᵛ an pᵛ pà. ¹⁶ Aa òè: N mà lá aale oa? Yesu wèamá à mē: Ao! Ké Lua dà néfēnenaᵛne ní né yᵛminaᵛ aa a táasile, i a kyokeᵛ lé?† ¹⁷ Ǿ à bᵛ wéleu à ní tó we, à tà ii Betani.

Yesu kaadēnli kaa
(*Maa 11.12-14,20-24*)

¹⁸ Ké gu dᵛ kᵛkᵛ, à èa lé su wéledau, ᵛ nᵛana lé aà de. ¹⁹ A kaadēnli è zé lé, ᵛ à s̄i, i né ewàᵛ, sema lá pā. Ǿ a ò lípiē: Nyᵛ ne'i bau lᵛo. Wegᵛᵛ lípi giigàga.

²⁰ Ké aà iwàᵛ è, ᵛ à bᵛ ní sae aa mē: Akea kaadēnli pi giigàga màa gᵛᵛi? ²¹ Yesu wèamá à mē: Siana mále oé, tó á Lua náai v̄i seasai, i ke kaadēnli pi yá ᵛ á ke adoo. Baa tó á ò s̄is̄ie beē aà az̄ia se zu ísia, a keē.‡ ²² Tó á Lua náai v̄i, pᵛ pᵛ á gbèawà wabikea guu píi, á eē.

Yesu laa a ikoi
(*Maa 11.27-33, Luk 20.1-8*)

* **21:5** Zkl 9.9 † **21:8** 2Kia 9.13 ‡ **21:9** Sou 118.25-26 § **21:13** Isa 56.7 * **21:13** Zel 7.11
† **21:16** Sou 8.3 ‡ **21:21** Mat 17.20

²³ Yesu gè Lua ua, àle yādané. Ǿ sa'onkia ń gbēzōō m̀ò aà là aa m̀è: Iko kpele n̄le yá beeo k̀eòì? Déme n gba iko beei? ²⁴ Ǿ Yesu wemá à m̀è: Mapi s̄ó má yá m̀endo gb̄eawá. Tó á òm̄e, ̄ó má iko p̀ó mále yá beeo k̀eo oé. ²⁵ Dé iko Z̄aa gb̄é da'ilékèòì? Ǿ Lua p̀ó yà, ge gb̄enazina p̀óe? Ǿ aa lekpaaf̄ aa m̀è: Tó wa m̀è Lua p̀óe, a wá lá b́oyái wi Z̄aa yá sio ni. ²⁶ Tó wa m̀è gb̄enazina p̀óe s̄ó, wá bíla vía ví, asa amp̄ii aa Z̄aa ānabike s̄ie. ²⁷ Ǿ aa wè Yesuwa aa m̀è: Wá d̄so. Ǿ Yesu òné: Mapi s̄ó má iko p̀ó mále yá beeo k̀eo oé.

Né gb̄ēn pla

²⁸ Ǿ Yesu m̀è: Gb̄ē mé n̄eḡēnao ví gb̄ēn pla. Ǿ a ò Wooe: Gé z̄ikei bua gb̄ā. ²⁹ Woo m̀è: Má geo. Ǿ à ǹsel̄ile gb̄ezā, à g̀è. ³⁰ Maepi ge ò See màa lo. Ǿ Se m̀è: Too. Kási i geo. ³¹ A è kpelewai? Gb̄ēn plapio guu, an déme a mae p̄eā k̀èi? Aa m̀è: Wooe. Ǿ Yesu òné: S̄iana mále oé: Ǿsinao ń káaluao g̀ē kpala p̀ó b̀ò Lua k̄i guu á āa. ³² Asa Z̄aa m̀ò à zé s̄usu òb̄é, i aà yá sio. Ǿsinao n káaluao mé aa aà yá sí. Baa ń bee eao i ǹsel̄ile gb̄ezā a aà yá sio.

V̄ēbu z̄ikena

(Maa 12.1-12, Luk 20.9-18)

³³ A yāp̄ale ma lo. Uabelee mé kú a v̄ēbu ví, à kaa liai à eȳò a guu v̄ēf̄k̄i ū, à gbadà. * Ǿ à a v̄ēbupi n̄a z̄ikenaone ń ɔ̄zi, ̄ó à f̄ele ń táo. ³⁴ Ké v̄ēk̄o z̄ō z̄ō ḡo k̄a, ̄ó à a iwao z̄i z̄ikenapiowa aa a v̄ē ase a s̄ie. ³⁵ Ǿ z̄ikenapio aà iwao k̄k̄ū, aa ń gb̄ēdo gb̄è, aa ń gb̄ēdo d̄è, aa ń gb̄ēdo p̄apa ń gb̄eo aa d̄è. ³⁶ Uabelepi èa iwa p̄aleo z̄i, † an dasi de gb̄é káauola, ̄ó aa k̄ené màa lo. ³⁷ Gbezā ̄ó à a né z̄imá à m̀è: Aa ma né yāda. ³⁸ Ké z̄ikenapio népi è, aa òk̄ōe: Túbiblenan kee. Wà aà de, bú i ḡōw̄ē. ³⁹ Ǿ aa aà k̀ù b̀òd̄ kaau aa aà d̄è. ⁴⁰ Tó búde s̄u, kpelewa a ke z̄ikenapionei? ⁴¹ Aa wèwà aa m̀è: A gb̄é p̄as̄ipio d̄ede p̄as̄ip̄as̄ie, i búpi na z̄iken p̄ale p̀ó aa aà ase a kpawa a ḡo waone ń ɔ̄zi. ⁴² Ǿ Yesu òné: I yáe bee kyoke taalauo lé?

Gbe p̀ó ēbonao p̄akp̄ai mé g̀ò gb̄eo mide ū.

Dii mé bee k̀è ̄ó à k̀ew̄ē yāb̄onsae ū. ‡

⁴³⁻⁴⁴ Ayāmeto mále oé: Lua a á b̀o kpala p̀ó b̀ò a k̄i guu, i gb̄é p̀ó aa a ase a kpawa kpau.

⁴⁵ Ké sa'onkia ń Falisio Yesu yāleēūanepio mà, aa d̀ò ké ń yá àle o. ⁴⁶ Ǿ aale zew̄ele wà aà k̀ú, āma aa víakè bílae, ké wà aà díle ānabi ū yái.

22

N̄osep̄nakea

(Luk 14.15-24)

¹ Yesu èa yāleēūné à m̀è: ² Lá kpala p̀ó b̀ò Lua k̄i den ke lo. Kíae mé lé n̄osep̄nake a née, ³ ̄ó à a z̄ikena z̄i gb̄é p̀ó à ń gb̄ea blebleawao s̄isii, āma aa ye m̄oai. ⁴ Ǿ à èa z̄ikenp̄aleo z̄i a òné: A ge o gb̄é p̀ó ma ń gb̄eone ma sou mà, ma zuswanao ń potuo mekpaa d̄ede má làa. Aa m̄o n̄ose guu. ⁵ Ǿ aai laaido yápiwao, an baade g̀è a b̄olek̄ei. Gb̄ēo g̀è ń bua, gb̄ēo g̀è ń laatai, ⁶ gb̄é k̄inio z̄ikenapio k̄k̄ū aa widamá aa ń d̄ede. ⁷ Ǿ kíapi p̄o p̄a, à a sosao gb̄ae aa g̀è gb̄ēdenapio d̄ede, ̄ó aa tes̄ò ń w̄élewa. ⁸ Ǿ kíapi gb̄asa ò a z̄ikenaone: N̄oseble mà, āma gb̄é p̀ó ma ń gb̄eao k̀èwà f̄én̄ē. ⁹ A gé z̄ekpaa guu, í gb̄é p̀ó á è píi s̄isi n̄ose guu. ¹⁰ Ǿ z̄ikenapio f̄ele g̀è z̄eo guu, aa gb̄é p̀ó aa èo k̄aaa, gb̄ēv̄aio ń gb̄ēmaao píi. Màa n̄osep̄nakenao gupà.

11 Ké kíapi gè pɔnakɛnapiɔ gwai, à gɔɛ è we, a nɔsɛpɔna ula daao, 12 ɔ a òè: Ma gbé, àkɛa n gɛ la nɔsɛpɔna uladasaii? ɔ à nǐ kpàuu. 13 ɔ kía ò a dɔaibɔnɛ: A aà ɔ ye n aà gbáɔ, í aà zu bàasi gusiau. We a ɔɔɔu à ɔdi a musu. 14 Asa dasi ɔ Lua sìsi, àma gbé pɔ a sèɔ bílao.

*Yesu lousisin gbɛzɔɔ fua
(Maa 12.13-40, Luk 10.25-28, 20.19-47)*

15 Bee gbɛa ɔ Falisiɔ bò gè lekpaai lá wà kɛ aa e Yesu kú a yá'oa guu. 16 ɔ aa n íwao zìwà n Elodi kpala zenkpɛdeɛɔ, aa mè: Metulu, wá dɔ kɛ gbé náaiden n ũ. Ni Lua zé ɔɔnɛ wásawasaɛ. Nili yási n gbéɔ ublɛmbɛkɛ yáio, asa nili gbɛɛ wɛgwao. 17 Lá n è n owɛɛ. A kù wà wè'ɔa kpá Sezaawaa, ge i kùo? 18 Yesu n nɔsɛvái dòmá à mè: Mɔafilidɛɔ! Bóyái ále filifilimbakpamɛɛi? 19 A ɔa pɔ wí wè'ɔa kpaò ɔɔmɛɛ. ɔ aa ɔapi do dɔè. 20 ɔ à n lá à mè: Dé mi n a tɔn lai? 21 Aa wèwà aa mè: Sezaa pɔɛ. ɔ a ònɛ: Too, à Sezaa dee pɔ kpawà, í Lua pɔ kpawà. 22 Ké aa yápi mà, à bò n saɛ, ɔ aa aà tò we aa tà.

23 Gɔɔ doupi zí Saduseɔ mò Yesu kíi. Aai mɛ gɛɔ lí vuo, ɔ aa aà là aa mè: 24 Metulu, Mɔizi mè, tó gɔɛ gà nésai, dāuna lí a v̄i gyaa da'uakɛ, aà a v̄i gɛɛ kɛɔ.* 25 Tòɔ. Dedoudeɔ kú wá guu yāa gbɛɔn soplá. Woo nɔ sè à gà a nɔpi tò nésai, ɔ gyaa gò Seɛ. 26 A kè Seɛ màa lɔ n Bíɔ e à gè pè gbɛɔn soplapiɔwa píi. 27 Ampii gbɛa ɔ nɔ gà sɔ. 28 Gɛɔ vugɔɔzi an gbɛɔn soplapiɔ guu, déme aɔ nɔpi v̄i? Asa ampii aa aà dɔ nɔ ũɛ. 29 ɔ Yesu wèwà à mè: A sāsɛ á Luayātaala n aà gbāao dɔsai yái. 30 Tó gɛɔ v̄u, aa nɔsɛɔ, aa zākɛɔ, aaɔ ku lán luabɛ malaikawaaɛ. 31 Gɛɔ vua yá musu i yá pɔ Lua òé kyokɛɔ lé? A mè 32 ámɛaa Ablahaū n Izaakio n Yakɔbuo Lua.† Gɛɔ Luan aà ũo, sema gbé bɛɛɔ. 33 Ké bíla yápi mà, aà yādaanɛ ðimá.

34 Ké Falisiɔ mà Yesu Saduseɔ fù, aa kɔ kàaa. 35 ɔ an ikoyādɔnaɔ do likpálɛwà à aà là à mè: 36 Metulu, Mɔizi ikoyā kpele gbía mé dɛn̄lai? 37 Yesu wèwà à mè: Nyɔ ye Dii n Luazi n nɔsemendoo teasisai, n sɔ iɔ kuwà.‡ 38 Ikoyā pɔ a gbía dɛn̄lan we. 39 A plaade pɔ bòwan kɛ: Nyɔ ye n gbɛnazin deezi lá nzia wɛniwa.§ 40 Mɔizi ikoyā píi n ānabiɔ yáɔ píi looa ikoyā mèn pla beɔwaaɛ.

41 Lá Falisiɔ kāaaa, Yesu n lá à mè: 42 A è kpelewa Mɛsii yá musui? Dé buin aà ũi? Aa wèwà aa mè: Davidi buiɛ. 43 ɔ Yesu ònɛ: Akɛa Lua Nisina dèdɛ Davidiwa, ɔ a òè Diii? A mè

44 Dii ò ma Diiɛ aà zɔɛ a ɔplaai e àa aà ibɛɛɔ kálɛɛ a gbá zíɛ.*

45 Lá Davidi òè Dii, kpelewa aɔ dɛ aà bui ũi? 46 Gbɛɛ i f̄o yázāsìwàò. Za gɔɔ bee gbɛɛ i we yāe làwà lɔ.

23

*Mɔizi ikoyādanɛdeɔ n Falisiɔ mɔafilii
(Maa 12.38-40, Luk 20.45-47)*

1 Bee gbɛa Yesu yá'ò bílaɛ n a íwao 2 à mè: Mɔizi ikoyādanɛdeɔ n Falisiɔ mé aa gò Mɔizi gɛɛ ũ. 3 Ayāmɛto àli yá pɔ aai oéɔ kɛ píi, íɔ kūa. Ama ásu n kɛa kɛɔ, asa aali yá pɔ aai o kɛɔ. 4 Aai aso gbía yeye da gbéɔnɛ n gāuɛ, mé baa ɔton do aaliɔ ye kaio. 5 Aai n yá píi kɛ kɛ gbéɔ n e yáíɛ. Màa aai Lua yá ɛsɛba gbɛnɛ da,* aai tufa gbāa da n pɔkasai.† 6 Pɔnableble zɔɛkii maa n lousisikpɛ zɔɛkii maa ɔ aaiɔ wɛɛɛ zɔɛɛ. 7 Aaiɔ ye wàɔ fɔkpakpamá gāaɛ, wàɔ onɛ Metulu. 8 Asuli tó

* 22:24 Iko 25.5 † 22:32 Bɔa 3.6 ‡ 22:37 Iko 6.5 § 22:39 Lev 19.18 * 22:44 Sou 110.1

* 23:5 Iko 6.8 † 23:5 Nao 15.38

wà oé Metuluo, asa ápii v̄īo n dāunaon á ũ, mé á Metulu m̀endoε. ⁹ Asuli o gb̄εε á mae dún̄ia guu lao, asa á Mae m̀endoε, ōme kú musu. ¹⁰ Asuli tó wà oé D̄oanao, asa á D̄oana m̀endoε, ōn Mesii ũ. ¹¹ Gb̄é p̄o z̄ō á guu aà de á d̄on̄l̄ede ũ.† ¹² Gb̄é p̄o ì az̄ia káfi Lua a aà busaε, mé gb̄é p̄o ì az̄ia busa Lua a aà káfi.

*Yesu z̄oada M̄ozi ikoyādanedeo n̄ Falisiowa
(Luk 11.37-42)*

¹³ Waiyoo á yādanedeo n̄ Falisio! M̄afilideo! I kpala p̄o b̄o Lua k̄i zé ta gb̄éonε. Ili ḡεuo, mé ili we gb̄é p̄o aa ye ḡεuo ḡεu s̄o.

¹⁴ Waiyoo á yādanedeo n̄ Falisio! M̄afilideo! I wabi gb̄aa ke Luawa à gyaaò bleò. Bee yáí á ìadama p̄asi ao deñla.

¹⁵ Waiyoo á yādanedeo n̄ Falisio! M̄afilideo! I bebe t̄oole n̄ ísiao ìwa m̀endo ea yáí. Tó á è s̄o, i aà ke té p̄o ũ deála l̄εe plaε.

¹⁶ Waiyoo á v̄ia d̄oanao! I me tó wà m̀e wa s̄i n̄ Lua kp̄eo, a yāe v̄io, āma tó wà m̀e wa s̄i n̄ Lua kp̄e v̄uao, bee mé yāví. ¹⁷ V̄ia m̄isaideo! A kpele mé z̄ōi? Vua yā, ge Lua kp̄e p̄o ì to vua ḡō aà p̄o ũε? ¹⁸ I me l̄o tó wà m̀e wa s̄i n̄ sa'ok̄io, a yāe v̄io, āma tó wà m̀e wa s̄i n̄ sa'obo p̄o kú weo, bee mé yāví. ¹⁹ V̄ia! A kpele mé z̄ōi? Sa'obo yā, ge sa'ok̄i p̄o ì to sa'obo ḡō Lua p̄o ũε? ²⁰ Gb̄é p̄o m̀e á s̄i n̄ sa'ok̄io, a s̄i n̄ p̄o p̄o kú weo l̄o p̄i. ²¹ Gb̄é p̄o m̀e á s̄i n̄ Lua kp̄eo, a s̄i n̄ Lua p̄o kú a guuoε l̄o. ²² Gb̄é p̄o m̀e á s̄i n̄ luabeo, a s̄i n̄ Lua kpalabao§ n̄ Lua p̄o z̄ōl̄ewàoε.

²³ Waiyoo á yādanedeo n̄ Falisio! M̄afilideo! I toeo dosina n̄ k̄ianaok̄peo n̄ dà l̄ao kwide kpa Luawa, ō i M̄ozi ikoyā gb̄iao to we, yāzede n̄ s̄uuuo n̄ náaio. Yá beeo mé de wà ke a k̄ini tosai.* ²⁴ V̄ia d̄oanao! I maemilona ple á imiau, ō i yiongo mó.

²⁵ Waiyoo á yādanedeo n̄ Falisio! M̄afilideo! I gb̄ābo bisao k̄peε n̄ tao, mé b̄i n̄ gb̄etaink̄eao mé á n̄se p̄a. ²⁶ Falisi v̄ia! Bisa guu p̄ipi ḡia, a k̄pe i ḡō gb̄ās̄isai.

²⁷ Waiyoo á yādanedeo n̄ Falisio! M̄afilideo! A de lán mia p̄o wà sool̄ewàoε. An k̄pe maa w̄εε, āma ḡewao n̄ gb̄ās̄i p̄io mé n̄ guu p̄a. ²⁸ M̄aaε ápi s̄o, á bea maa gb̄é w̄εε, āma m̄afilio n̄ yāv̄aio mé á guu p̄a.

²⁹ Waiyoo á yādanedeo n̄ Falisio! M̄afilideo! I p̄o bo ānabio miaowa, i z̄āble Lua gb̄é p̄owa, ³⁰ i me: Tó wá kú yāa wá dezio ḡo, wá bàa ao k̄úr̄no ānabio d̄ede a guuo. ³¹ Beewa á d̄ò ké gb̄é p̄o aa ānabio d̄ede buion á ũ. ³² A āiake à á dezio t̄aaaba, í a midε sa! ³³ M̄l̄ē! Gb̄ēnaz̄in p̄iligona! Kpelewa á bo té yá p̄o daaála guui?† ³⁴ A yáí má ānabio n̄ ōn̄ona n̄ yādanedeo z̄iwá, í n̄ gb̄ēo d̄ede, í n̄ gb̄ēo p̄aliwa, í n̄ gb̄ēo gb̄ē n̄ fl̄aalao á lousisik̄peo guu, í n̄ yá w̄éle n̄ w̄éle. ³⁵ Beewa Lua gb̄é p̄o wà n̄ d̄ede yá a wi á musu, sea za gb̄ēmaa Abeliwa† e à ḡè p̄è Balakia né Zakali p̄o a aà d̄è Lua kp̄e n̄ sa'ok̄io z̄ānguowa.§ ³⁶ Siana mále oé, yá beeo p̄i a wi gb̄āgb̄ēo musuε.

³⁷ Yelusaleūdeo, Yelusaleūdeo! A ānabio d̄ede, a gb̄é p̄o Lua n̄ z̄iwá p̄apa n̄ gb̄eo a n̄ d̄ede. Mio ye mà á k̄āamazi m̄ōm̄o, lá ko ì a ḡās̄ia kú a néolawa, āma ili weio. ³⁸ Lua a á kp̄e t̄óε kp̄ézi ũε sa. ³⁹ Mále oé, za tia á ma e l̄o, e à om̄εe b̄aaade gb̄é p̄o lé mó n̄ Dii t̄o.*

† 23:11 Mat 20.26-27 § 23:22 Isa 66.1 * 23:23 Lev 27.30 † 23:33 Mat 3.7, 12.34 † 23:35 Daa 4.8 § 23:35 2Lad 24.20-21 * 23:39 Sou 118.26

24

Yelusaleũ dúuz̄sa ní dúnialaaḡo seela
(Maa 13.1-20, Luk 21.5-24)

¹ Yesu b̀ Lua ua, àl̄e tá, ò aà ìwao s̀aàzi, aa l̄suikèè Lua kpé d̄awa. ² Ǿ Yesu òn̄é: A bee è p̄iia? S̄iana m̄ál̄e oé, wa gb̄ee to dik̄sa weo, wa a dúuz̄s̄e.

³ Ḡoo p̄o Yesu z̄l̄ea Kùkpe s̄is̄ipoleu, aà ìwao mò aà kíi r̄t̄e, aa aà là aa m̄è: Ow̄e, yá beē ke b̄o ni? B̄óme aò de n m̄oa ní dúnialaaḡoo seela ùi? ⁴ Yesu w̄emá à m̄è: A laaika, ásu to gb̄e á s̄ás̄a. ⁵ Asa gb̄é̄ mó ní ma t̄o dasi, aa me Mes̄iin ní ù, aa gb̄é̄ s̄ás̄a dasi. ⁶ Ali z̄i bao ma ní a s̄úuo. Asu to s̄o k̄éáguo. Bee a kee, āma ḡoo láaa p̄ón we ḡiao. ⁷ Asa bui ní buio aa fele ní k̄soe, m̄aae lo b̄usu ní b̄usuo. N̄oana ní t̄ole lualuaao aò ku guo dasi. ⁸ Yápīo p̄iá n̄owāwā daaleae. ⁹ Bee gb̄ea wa á kpámá wà á wet̄ā, wi á de, bui p̄ii i zaágu ma yáí.* ¹⁰ Gb̄é̄ dasidēo i gbasa fu, aai b̄o k̄o kpe, aai zak̄o. ¹¹ Anabi egēnao m̄o dasi aa gb̄é̄ s̄ás̄a dasi, ¹² yāv̄ai i k̄s̄, gb̄é̄ dasidēo yea Luazi i busa. ¹³ Gb̄é̄ p̄o z̄ea gb̄aa e a ḡoo l̄ewa, ade mé a b̄o.† ¹⁴ Wa kpala p̄o b̀ Lua kíi baokpa d̄unia gup̄iiu seela ù bui p̄iie, a lé i gbasa ká.

¹⁵ Tó a t̄e gud̄ena p̄o ānabi Danieli a yā'ò† è Lua ua, kyok̄ena yápi da, ¹⁶ ḡoo bee gb̄é̄ p̄o aa ku Yudēo bàale mip̄e s̄is̄iwa. ¹⁷ Gb̄é̄ p̄o kú kpé musu su pila ḡe kp̄eu p̄e séio. ¹⁸ Gb̄é̄ p̄o kpe bua su ea be a ula séio. ¹⁹ Waiyoo n̄os̄indeēo ní neadēo ḡoo bee. ²⁰ A wabike Luawa ke lala'oapi su ke buz̄ie ge kámaboḡozīo. ²¹ Asa ḡoo pi taasi aò z̄o. Zaa Lua d̄unia k̄ale e gb̄a, a taa i keo, mé a ke lo. § ²² Tó Lua i z̄eò à ḡoo pi laoo, d̄s̄ gb̄e a b̄o. Ama a lào gb̄é̄ p̄o à ní séo yáie.

Gb̄enaz̄in Né m̄oa
(Maa 13.21-37, Luk 17.20-37, 21.25-33)

²³ Ḡoo bee tó gb̄ee su òé, gwa, Mes̄ii ku la ge a ku le, ásu s̄io. ²⁴ Asa Mes̄ii egēnao ní ānabi egēnao m̄o aa seela z̄o n dabudabūo ke, ké baa gb̄é̄ p̄o Lua ní séo aa ní s̄ás̄aò, tó a z̄eke. ²⁵ M̄ál̄e oé za káau. ²⁶ Tó wa òé, gwa, a ku s̄eu, ásu geo. Ge tó wa òé, gwa, a ku kpea, ásu s̄io. ²⁷ Asa lá lou ì p̄ile à luabe pu za gukpe e be'ae, m̄aa Gb̄enaz̄in Né m̄oa aò de. ²⁸ Gu p̄o ge kuu, we yāamusūo k̄aaau.

²⁹ Ḡoo bee w̄et̄ea gb̄ea ḡo, ìat̄e a siak̄u, m̄ovua a ikeo, saanao wolo luawa, p̄o kú luawap̄io z̄ā ní p̄ék̄iwa.* ³⁰ Gb̄enaz̄in Né seela i gbasa b̄o luabe, bui p̄o kú d̄unia guo i r̄zia gb̄e gb̄e r̄pii, aai Gb̄enaz̄in Né m̄oa e luabepuanau ní gb̄ao ní gawi z̄o.† ³¹ A a malaikāo z̄i ní k̄aae'ò gb̄ao, aa a gb̄é̄ p̄o à ní séo k̄aa za d̄unia gola s̄īiwa za luabe léla e a léle.

³² A yá p̄o kaad̄enli lé daé gwa. Tó a ḡona busek̄u mé àle b̄ob̄o, i d̄s̄ ké quant̄ena k̄aik̄u. ³³ M̄aae s̄o, tó a yá beē è p̄ii, aò d̄s̄ ké aà m̄oa k̄aik̄u, a ze kpele. ³⁴ S̄iana m̄ál̄e oé, ḡoo beedēo ḡe yá beē p̄ii kes̄aio. ³⁵ Luabe ní d̄unia a ḡe, kási ma yá ḡe v̄io.

³⁶ Gb̄ee a ḡoo ge a zaa d̄s̄o, baa luabe malaikāo, baa Lua Né, sema ma Mae ado. ³⁷ Lá a de N̄oee ḡoo, † m̄aa aò de Gb̄enaz̄in Né m̄oḡoo. ³⁸ Ḡoo p̄o í i da d̄unialao, w̄ale p̄oble, w̄ale imi, w̄ale n̄ose, w̄ale z̄ake e N̄oee ḡe ḡe ḡo'ilēna guu. ³⁹ Aai d̄s̄o, ò í mò ní séle r̄pii. § M̄aa aò de Gb̄enaz̄in Né m̄oḡoo lo. ⁴⁰ Ḡoo bee ḡe gb̄ēon plāo aao ku bua, wa gb̄ēdo sé, wa gb̄ēdo to we. ⁴¹ N̄oee gb̄ēon plāo aao p̄o l̄o gb̄ēzi, wa gb̄ēdo sé, wa gb̄ēdo to we. ⁴² Ayám̄eto à it̄eke, asa á ḡoo p̄o á Dii a m̄owà d̄s̄o.

* 24:9 Mat 10.22 † 24:13 Mat 10.22 ‡ 24:15 Dan 9.27, 11.31, 12.11 § 24:21 Dan 12.1 * 24:29 Isa 13.10, 34.4, Yōe 3.4 † 24:30 Dan 7.13 ‡ 24:37 Daa 6.5-7 § 24:39 Daa 7.10-24

⁴³ Aɔ yáe bee ma. Tó uabele zaa pɔ kpáí a mɔwà a be dɔ̄ yāa, dɔ̄ à itɛkèe, a we aà a kpé gbooo. ⁴⁴ A yáí ápiɔ sɔ̄ à ku sɔu guu, asa Gbɛnazin Né a mɔ zaa pɔ á wé dɔiowae.

Ziken náaide laaide
(Luk 12.41-48)

⁴⁵ Déme zikennáaide laaide pɔ aà dii a zikenɔ naè a ɔzi, aàli ble kpámá a gɔɔwa úi? ⁴⁶ Báaaden zikena pɔ aà dii aà lè àle ke màa a sugɔ̄ ú. ⁴⁷ Siana mále oé, a a àizee pii naè a ɔzi. ⁴⁸ Ama tó zikenapi vāi, a o a sɔ guu a dii lé gɛgɛ, ⁴⁹ i fɛle na a zikendeeɔ gbɛgbɛawa, iɔ ulatáble, iɔ imi ní wɛdenaɔ, ⁵⁰ aà dii a su gɔɔ pɔ aà wé dɔiowae, zaa pɔ a dɔowa, ⁵¹ i aà zɔezɔe, i aà baa daaa ní mɔafilideɔ. We a ɔɔbu à ɔdi a musu.

25

Wéndia gbɛɔn kwi

¹ Gɔɔ bee kpala pɔ bɔ Lua kíi yá aɔ de lán wéndia gbɛɔn kwi pɔ aa ní filiaɔ sè bɔ̀̀ aale gé dai nɔsenaleɔ yáwae. ² An gbɛɔn sɔɔɔ́ laaisaideɔne. An gbɛɔn sɔɔ sɔ́ laaideɔne. ³ A laaisaideɔ ní filiaɔ sè nísi kùsúa saie, ⁴ a laaideɔ sɔ́ aa ní filiaɔ sè ní nísi kùsúa. ⁵ Nɔsena i mɔ kpaaɔ, ɔ́ i ní lé m̀pii, aale i'o. ⁶ Wɛɛdo wà wiile wà mè: Nɔsena lé m̀! A fɛle gé daiaàle. ⁷ ɔ wéndiapiɔ vù m̀pii, aa ní filiaɔ kèke. ⁸ ɔ a laaisaideɔ ò a laaideɔne: A wá gba nísi yɔɔe, wá filia lé gae. ⁹ ɔ a laaidepiɔ wemá aa mè: A m̀wá ní ápiɔ píio. A gé á pɔ lúí a yíanaɔ kíiaɔ! ¹⁰ Ké aa gè lúí, ɔ nɔsena kà. Gbé pɔ an sɔu màò gèaàno nɔse guu, ɔ wà gbatà. ¹¹ Gbezā wéndia kíniɔ sù, aale lezu: Dii, Dii! Zewewɛe! ¹² ɔ a wemá à mè: Siana mále oé, má á dɔ. ¹³ Ayámeto à itɛke, asa á a gɔɔ ge a zaa dɔ.

ɔdakea zikenɔne
(Luk 19.11-27)

¹⁴ Kpala pɔ bɔ Lua kíi de lán gbé pɔ ye fɛle ní táo, ɔ à a zikenɔ sísi à a àizee náné ní ɔziwae. ¹⁵ A ɔdakè an gbɛdoe bāni sɔo, gbɛɔn plaade bāni pla, gbɛɔn àaɔde bāni do. A kpà an baadewa a gbāa léu, ɔ à fɛle ní táo. ¹⁶ Bānisɔode gè zikè ní ɔapiɔ gɔ̀, ɔ à àikèè bāni sɔo. ¹⁷ Bāniplaade kè màa lɔ, ɔ à àikèè bāni pla. ¹⁸ Bānidode sɔ́ à gè eyɔ̀e, ɔ à a dii ɔapi ùleu. ¹⁹ Gɔɔplakea gbɛa zikenapiɔ dii sù, ɔ àle a ɔa yá gógɔ́nɔ. ²⁰ Bānisɔode m̀ ní bāni sɔo pāle pɔ á èo à mè: Dii, bāni sɔo pɔ ní kpàa gwa, à àikè bāni sɔo lɔ. ²¹ ɔ aà dii òè: N kè ziken maa náaide! Lá ní náai vī ní a yɔɔnao, má a zɔɔ nanɛ n ɔzi sa. Gɛ ma pɔnakɛa guu. ²² Bāniplaade m̀ lɔ à mè: Dii, bāni pla pɔ ní kpàa gwa, à àikè bāni pla lɔ. ²³ ɔ aà dii òè: N kè ziken maa náaide! Lá ní náai vī ní a yɔɔnao, má a zɔɔ nanɛ n ɔzi sa. Gɛ ma pɔnakɛa guu. ²⁴ ɔ dode m̀ sa à mè: Dii, má dɔ́ ké gbé zí'ún n ũ. Ni pɔkɛke gu pɔ ní tɔuoɛ, mé ni pɔ káaa gu pɔ ní gbɛuo. ²⁵ ɔ vīa ma kú, ma ge ma n ɔa ùle eu. N pɔ ké. ²⁶ ɔ aà dii òè: Ziken vāi màade! N dɔ́ ké mi pɔkɛke gu pɔ mi tɔuo, mi pɔ káaa gu pɔ mi gbɛuoo lò? ²⁷ Tó n dakèò gbɛe yāa, lá ma sué, dɔ́ má sí ní a ío. ²⁸ A bāni dopi siwà, í kpà bānisɔodewa. ²⁹ Asa gbé pɔ pɔ vī Lua a káfiè e à fɛe. Gbé pɔ vī sɔo, baa pɔ pɔ a vī Lua a siwàe. * ³⁰ Ziken pāe bee sɔ, à aà zu bàasi gusiau. We a ɔɔbu à ɔdi a musu.†

Yákpale gbɛzā

³¹ Tó Gbɛnazin Né m̀ a gawi guu ní a malaikaɔ pii, a zɔle a kpalabaa gawidewa.‡ ³² Dúnia buio i káaa aà ae pii, i ní kékɔwa lá pɔdāna ì sāo kékɔwa

* 25:29 Mat 13.12 † 25:30 Mat 8.12, 22.13 ‡ 25:31 Mat 16.27, 19.28

ń bleɔwa. ³³ A são kpa a ɔplaai, bleɔ ɔzei. ³⁴ Bee gbea Kíapi a o gbé pɔ aa ku a ɔplaaɔne: A gbé pɔ ma Mae báaadàáguo à mɔ kpala pɔ à a sɔukèé za dúniakalegɔɔ ble. ³⁵ Asa ké nɔana lé ma de, a ble kpàa. Ké imi lé ma de, a í kpàa. Ké má de nibɔ ũ, a ma dile. ³⁶ Ké má be búu, a uladàme. Ké mále gyáke, a ma gwa. Ké wà ma dakpeu, a mɔ ma gwai.

³⁷ Gbẽmaao i gbasa oè: Dii, bɔe wá è nɔana lé n de wa ble kpàmai, ge imi lé n de wa í kpàmai? ³⁸ Bɔe wa n e nibɔ ũ wa n dilei, ge ń be búu wa uladànei? ³⁹ Bɔe wá è ńle gyáke ge wà n dakpeu, wa ge n gwaii? ⁴⁰ Kíapi i wemá: Siana mále oé, gɔɔ pɔ á kè ma gbéé beɔ doe, baa an gbé pɔ késãanzi, máme á kème.

⁴¹ Bee gbea a o gbé pɔ aa ku a ɔzeiɔne: A gomee we luaginziɔ! A ta té gasai pɔ Lua kèke Ibiisié ń a ìwaɔ guu. ⁴² Asa ké nɔana ma de, i ble kpaa. Ké imi ma de, i í kpaa. ⁴³ Ké má de nibɔ ũ, i ma dile. Ké má be búu, i uladame. Ké mále gyáke ge wà ma dakpeu, i mɔ ma gwaio. ⁴⁴ Aai gbasa aà lá: Dii, bɔe wa n e ń nɔanao ge imi ge nibɔ ũ ge búu ge gyáe ge dakpeuna ũ, mé wi dɔnleɔ ni? ⁴⁵ Kía i wemá: Siana mále oé, lá i ke gbéé beɔ doe, baa an gbé pɔ késãanzi, máme i keme. ⁴⁶ Gbé beɔ ta ìadama láasai guue, gbẽmaao sɔ àizana guu. §

26

Lekpaata Yesuzi

(Maa 14.1-2, Luk 22.1-2, Zaa 11.45-53)

¹ Ké Yesu yá beɔ ò píi a làa, ñ a ò a ìwaɔne: ² A dɔ ké gɔɔpla gbea wa Gẽamusu* dikpeke, wi Gbẽnazin Né kpámá wà aà páliwa.

³ Bee gbea sa'onkia ń Yuda gbẽzɔɔ kɔ kàaa sa'onkia pɔ wí me Kaaifa be. ⁴ Aa lekpaai lá aa e Yesu kú kpái, aai aà de ⁵ aa mè: Wásu ke dikpe zío, ké bíla su fèle ń zɔaoo yái.

Tulalekaa Yesu miwa

(Maa 14.3-9, Zaa 12.1-8)

⁶⁻⁷ Ké Yesu kú Betani, àle pɔble Simɔɔ kusude be, ñ nɔee sɔaazi, a tulale ɔde loona kúa. ɔ a kà Yesu miwa. ⁸ Ké aà ìwaɔ è, ñ an pɔ fèle aa mè: Bón pɔ pàkea bee ũi? ⁹ Dɔ yáa wà tulalepi yia ń ɔ zɔɔ, wi a ña kpá taasideɔwa. ¹⁰ Yesu dòmá, ñ a òné: Bóyái ále ìadai nɔepiwai? Yá pɔ a kème maa. ¹¹ Taasideɔ Ìb kúánɔ gɔɔpiie, † àma máo kúánɔ gɔɔpiio. ¹² Ké à tulalepi kà ma mewa, a kè ma gè kpelaa yáie. ¹³ Siana mále oé: Gu pɔ wàle ma baokpau dúnia gupiiu, waɔ yá pɔ nɔepi kè o aà dɔngu yáie.

Yudasi bɔa Yesu kpɛ

(Maa 14.10-11, Luk 22.3-6)

¹⁴ Bee gbea gbẽɔn kuɛplao do pɔ wí me Yudasi Isaliɔti gè sa'onkia kíi ¹⁵ à mè: Tó ma Yesu kpàwá, bó á we kpaai? ɔ aa ánuusu ɔwatɛ baakwi ‡ nào aa kpàwá. ¹⁶ Za gɔɔ bee ñ àle zeweele à aà kpámá.

Gẽamusu bleblea

(Maa 14.12-31, Luk 22.7-23, Zaa 13.21-38, 1Kln 11.23-25)

¹⁷ Kàaso dikpe gɔɔ séia zí Yesu ìwaɔ mɔ aà là aa mè: Má ń ye wà Gẽamusu bleble sɔukeunɛi? ¹⁸ A wemá à mè: A gé wéledau gbèe kíi, í oè Metulu mè a gɔɔ kà kái. Aà be á Gẽamusu ble bleu ń a ìwaɔ. ¹⁹ Yesu ìwaɔ kè lá a dànɛwa, aa Gẽamusu bleble sɔukè. ²⁰ Ké oosi kè, Yesu zòle táabũnui ń a gbẽɔn kuɛplapio. ²¹ Gɔɔ pɔ aale pɔble à mè: Siana mále oé, á gbèdo a ma kpámá. ²² An pɔ yà

§ 25:46 Dan 12.2 * 26:2 Bɔa 12.1-11 † 26:11 Iko 15.11 ‡ 26:15 Bɔa 21.32

maamaa, an baade fɛle lé aà la dodo: Asa mámeo yó, Dii? ²³ Yesu wè má à m̀: Gb́é ṕ wále ɔkãaa ta doũ mé a ma kpámá. ²⁴ Gb̄enaz̄in Né a ánuato lá wà a yá'ò taalauwa,* áma waiyoo gb́é ṕ a aà kpámápi. A maa wà aà ì yãao. ²⁵ Ǿ Yudasi ṕ a aà kpámápi m̀: Asa mámeo yó, Metulu? Yesu òè: Ǿme do n léu we.

²⁶ Goo ṕ aale poble, Yesu kàa sè à báaadàu, ɔ a è'e a kpà a ìwaɔwa à m̀: A si só. Ké beeá ma m̄e. ²⁷ Ǿ à imibɔ sè ɔ. A sáaukpà, ɔ a kpámá à m̀: A mi ápii. ²⁸ Ké beeá ma aūe. A de Lua bàa kua ní gb́é dasiɔ au† ṕ a bɔlea an duunak̄ama yáí ũe. ²⁹ Mále oé, za gb̄a má v̄eɛbe'i mi ɔo. Sema tó kpala ṕ b̀ ma Mae kíi b̀ gupuuau, ɔ má a dafu miánɔ. ³⁰ Ké aa lesi, ɔ aa b̀le gè Kùkpe s̄is̄ipɔleu.

³¹ Bee gb̄ea Yesu òné: Ápii á ma to we gwãasinaa, asa a k̄ea láu wà m̀, Lua a pɔdãna lé, aà kpàsa ṕo i fáaa.† ³² Ma vua gb̄ea má doaaé Galile. ³³ Ǿ Pīe òè: Baa tó ma gb́é n to we nípii, má n to we bauo. ³⁴ Yesu òè: Siana mále on̄e, gwãasinaa e ko àò gé lezui, níȳ lelekpamazi ḡen àaõ. ³⁵ Pīe òè: Baa tó má su gannɔ, má lelekanzi bauo. Ǿ aà ìwaɔ ò màa s̄o nípii.

*Yesu wabikea Gesemani
(Maa 14.32-42, Luk 22.39-46)*

³⁶ Bee gb̄ea Yesu ní a ìwaɔ kà gu ṕ w̄i me Gesemani, ɔ a òné: A z̄ɔle la e mà ge wabike le. ³⁷ A Pīe ní Zebedee né gb̄eɔn plaɔ sè ḡèr̄nɔ. Aà pɔ siakù, tòlobi z̄uaàgu. ³⁸ Ǿ a òné: Pɔsia ma kũ gb̄aa e ma ka gaa. A ze la, í it̄ekemanɔ. ³⁹ Ǿ à gè ae yoo, à w̄ule a gb̄eɔu à wabikè à m̀: Baa, tó a zek̄e, to taasi keɔnae bee dōmazi. Ama i ke lá má yeiwa no, sema lá ní yeiwa. ⁴⁰ Ǿ à èa sù a ìwaɔ lè, aale i'o. Ǿ a ò Pīe: Màa yà? I f̄o it̄ekemanɔ baa yooa? ⁴¹ A it̄eke àò wabike, ké ásu fu ȳawao yáí. A nisina yei, áma á me mé bus̄e. ⁴² Aà k̄eamá ḡen plaade, à wabikè à m̀: Baa, tó taasi keɔna í a dōmazi a imisaio, to n p̄eá ke. ⁴³ Ké à èa sù ní lé, a è aale i'o ɔ, asa an wé gbiakùe. ⁴⁴ Ǿ à ní tó we ɔ, à gè wabikè a ḡen àaõde, à yá doũpi ò ɔ. ⁴⁵ Ǿ à èa sù a ìwaɔwa a òné: Ale i'o ále kámabo e tiaa? A gwa! Gb̄enaz̄in Né kpaa duunkenaɔwa goɔ kà. ⁴⁶ A f̄ele wà tá. Gb́é ṕ lé ma kpámá lé m̀.

*Yesu kua
(Maa 14.43-50, Luk 22.47-53, Zaa 18.3-12)*

⁴⁷ Goo ṕ àle yápi o, ɔ aà ìwa gb̄eɔn kueplaɔ do Yudasi kà ní bíla ṕ aa b̀ sa'onkiaɔ ní Yuda gb̄ez̄ɔɔ kíi. Aa f̄endaɔ kúkua ní goɔ. ⁴⁸ Bɔnkp̄edepi s̄o à seela òné à m̀: Gb́é ṕ ma su lep̄èwà, aàpin we. A aà kú. ⁴⁹ Ǿ à tãa'ò Yesuwa ḡɔɔ à m̀: Fɔ Metulu. Ǿ à lep̄èwà. ⁵⁰ Yesu òè: Ma gb́é, n̄ n kea ke! Ǿ wà m̀ ɔp̄èle Yesuwa, wà aà kù. ⁵¹ Ǿ Yesu ìwaɔ do a f̄enda wò, à sa'onkia zik̄ena lèò à aà swá gò. ⁵² Ǿ Yesu òè: N n f̄enda p̄e a gb̄eɔ. Asa gb́é ṕ zè ní f̄endaɔ, f̄enda mé a aà de. ⁵³ Tó má ye ma Mae malaika z̄iḡɔ gbaem̄e ḡɔ de ḡali kueplaɔla, ní d̄o má fua a wabikewà yà? ⁵⁴ Tó má kè màa s̄o, kpelewa yá ṕ k̄ea Luayãtaalau wà m̀ a ke a kei? ⁵⁵ Ǿ Yesu ò bílae: Kpáí weliwen ma ũ, ɔ a m̄o ma kúí ní f̄endaɔ ní goa? Goo pii miò z̄ɔle Lua ua màò yãdané, i ma kũo. ⁵⁶ Ama yápi kè píi, ké yá ṕ ãnabio ò ke yáie. Ǿ aà ìwaɔ aà tò we nípii, aa bàasi.

*Yuda gb̄aadeɔ yákpalekea ní Yesuo
(Maa 14.53-65, Luk 22.54-55, 63-71, Zaa 18.13-14, 19-24)*

⁵⁷ Gb́é ṕ aa Yesu kũo ḡeãànɔ sa'onkia Kaaifa be. M̄oizi ikoyãdanedeɔ ní gb̄ez̄ɔɔ kãaaa we. ⁵⁸ Pīe te Yesu kp̄e kãaa e sa'onkiapi be. A gè ua à z̄òle ní doaiɔ,

§ 26:23 Soū 41.10 * 26:24 Soū 22.1-19, Isa 53.1-12 † 26:28 B̄oa 24.8, Zel 31.31-34 ‡ 26:31 Zkl 13.7

ké à yápi midéa e. ⁵⁹ Sa'onkiaɔ ní Yuda gbãadeɔ pii lé yá wɛɛɛ dɔ Yesuwa aa e wà aà dɛ. ⁶⁰ Baa ké gbéɔ̀ m̀ò yãd̀òd̀wà dasi, i kɛo. Gbezã gbɛɔ̀n plaɛɔ̀ m̀ò ⁶¹ aa m̀è: Dee m̀è á f̃ Lua kpé wí, í ɛa dɔ gɔɔ̀ àaɔ̀e sé! ⁶² Ǿ sa'onkia f̀èɛ zè a ò Yesuɛ: Yá p̀ò wàɛ d̀òd̀mapi dea ni? Nyɔ̀ yãe zásioa? ⁶³ Ké Yesu níɛ kpé, ɔ̀ sa'onkiapi òè: Ma nanɛ Lua béɛi, owɛɛ tó Lua Né p̀ò wí mɛ Mesiin n ù. ⁶⁴ Yesu wèwà à m̀è: Ǿmɛ dɔ n léu we. Mapi s̃ máɛ oé, za gbã á Gbɛnazín Né e z̃ɛɛ Gbãapiide ɔ̀plaii, S̃ mé á aà e, àɛ m̀ò luabɛpuanau.* ⁶⁵ Ǿ sa'onkiapi a p̀okasaɔ̀ gá a kè à m̀è: A d̃ɛ ní Luao! Wá bàa ũma n seeladeɔ̀ bi? A mà lá à d̀òɛ ní Luao wea? ⁶⁶ A è kpelewai? Ǿ aa wèwà aa m̀è: Aà tàae kà wà aà dɛ.† ⁶⁷ Ǿ wà lé'ikà aà oawa‡ wà aà lè ní ɔ̀kũo. Gbɛɛ aà s̃nkèkè ⁶⁸ aa m̀è: Mesii, ānabikekè ǹ gbé p̀ò n ɛ owɛɛ.

Piɛɛ lelekpaa Yesuzi

(Maa 14.66-72, Luk 22.56-62, Zaa 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Piɛɛ z̃ɛɛ ua, ɔ̀ nɔɛ z̃ikɛnae m̀ò òè: Mpi s̃ ɔ̀ s̃anu ní Galile gbé Yesupioɛ. ⁷⁰ Ǿ à lelekpà gbépii wáa à m̀è: Má d̃ɛ yá p̀ò níɛ oo. ⁷¹ Ké à gè g̃ɔu, nɔɛ p̃áɛ aà è, ɔ̀ a ò gbé p̀ò kú weɔ̀nɛ: Gbɛɛ bee s̃anu ní Yesu Nazaretioɛ. ⁷² Piɛɛ èa lelekpà à m̀è: Má s̃i ní Luao má gbépi d̃ɔo. ⁷³ Ké à kè s̃aa yɔɔ̀, gbé p̀ò zɛa weɔ̀ s̃ò Piɛɛzi aa m̀è: S̃ianaɛ, an gbɛdon n ù, asa wá n d̃ɛ n yá'oawae. ⁷⁴ Ǿ à f̀èɛ azia kà à m̀è: N Luao má gbépi d̃ɔo. Weg̃ɔɔ̀ ɔ̀ ko lezù. ⁷⁵ Ǿ yá p̀ò Yesu ò d̀òaagu ké à m̀è, e ko àò gé lezui a lelekpaazi g̃ɛn àaɔ̀. Ǿ Piɛɛpi b̀ò bàasi, à ɔ̀ɔ̀b̀ à kè wɛna.

27

Yudasi gaa

(Zin 1.18-19)

¹ Ké gu d̀ò k̃ɔk̃ɔɔ̀, sa'onkiaɔ̀ ní Yuda gbɛz̃ɔɔ̀ pii lekpaaí Yesuzi, ké aa e wà aà dɛ. ² Aa aà yè, ɔ̀ aa gè aà kpà bùsu gbɛz̃ɔɔ̀ Pilatiwa.

³ Ké Yudasi p̀ò aà kpámá è yá z̃ɛɛwa, à g̃ò dénd̃mɛɛ guu, ɔ̀ à gè ánuɔ̀ ɔ̀watɛ baakwipi s̃ɔaai sa'onkiaɔ̀nɛ ní gbɛz̃ɔɔ̀. ⁴ A ònɛ: Ma duunakè, ma tàaesaidɛ kpà gai. Ǿ aa òè: Wá bàa ũmai? N yáɛ. ⁵ Ǿ Yudasi ɔ̀api zù Lua kpéu, ɔ̀ à tà à gè azia lòo. ⁶ Ǿ sa'onkiaɔ̀ ɔ̀api sèɛ aa m̀è: Ǿapi kaa Lua kpé kpagolo guu zɛṽio, asa gbɛde'ɔ̀ae. ⁷ Ké aa lekpaaí, ɔ̀ aa oobona g̃t̃k̃ii lù ní ɔ̀apio nib̃ɔ̀ ṽik̃ii ù. ⁸ Ayãmeto e ní a gbão wí mɛ t̃ɔɛpiɛ Gbɛdena t̃ɔɛ. ⁹ Ǿ yá p̀ò ānabi Zelemii ò kè, à m̀è: Wá ánuɔ̀ ɔ̀watɛ baakwipi sèɛ, ɔ̀a p̀ò Isailio zèò aa kpà aà yá musupi, ¹⁰ ɔ̀ wà oobona g̃t̃k̃ii lùò lá Dii òmɛɛwa.*

Pilati yákpalekɛa ní Yesuo

(Maa 15.1-20, Luk 23.1-25, Zaa 18.28-19.16)

¹¹ Yesu zɛa bùsu gbɛz̃ɔɔ̀ ae. Ǿ gbɛz̃ɔɔ̀pi aà là à m̀è: Yudaɔ̀ kían n ũa? Yesu wèwà à m̀è: Ǿmɛ dɔ n léu we. ¹² Gɔɔ̀ p̀ò sa'onkiaɔ̀ ní gbɛz̃ɔɔ̀ lé yãd̀òd̀wà, i yãe zásimáo. ¹³ Ǿ Pilati òè: Nɛ yá dasi p̀ò wàɛ d̀òd̀ma mao lé? ¹⁴ Ké Yesu i yãe o yápiɔ̀ kee musuo, à b̀ò bùsu gbɛz̃ɔɔ̀pi saɛ maamaae.

¹⁵ Gɛamusu dikpɛ z̃í pii, bùsu gbɛz̃ɔɔ̀pi i dakpɛunaɔ̀ do p̀ò bíla yei gbaɛɛɛ. ¹⁶ Gɔɔ̀ bee s̃ dakpɛuna t̃ɔdee ku we, wí mɛ Balaba. ¹⁷ Ké bíla kàaa, ɔ̀ Pilati ní lá à m̀è: Dé á ye mà k̃éí? Balaba yá, ge Yesu p̀ò wí mɛ Mesiie? ¹⁸ Asa a d̃ɛ kè wɛd̃ɔa Yesuɛ yáí ɔ̀ wà aà kpàíwa.

¹⁹ Gɔɔ̀ p̀ò Pilati z̃ɛɛ g̃inaa, aà na gbé z̃ìwà à m̀è: Nsu yãe kɛ gbɛmaapiɛo, asa nana p̀ò má ò aà yá musu g̃ia gwá ma k̃ũ gbãa maamaae.

§ 26:64 Sou 110.1 * 26:64 Dan 7.13 † 26:66 Lev 24.16 ‡ 26:67 Isa 50.6 * 27:10 Zkl 11.12-13

20 Sa'onkiaɔ́ ní gbězɔɔ́ nàe bílawa aa Balaba gbɛa, wi Yesu de. 21 Ayámɛto ké b̀usu gbězɔɔ́pi ní lá, gběɔn plapiɔ́ guu dé aa ye à kénéi, ɔ́ aa m̀e Balabaɛ. 22 Ǿ Pilati ní lá à m̀e: Kpelewa má ke ní Yesu p̀o wí m̀e Mesiioi? Gb́epii m̀e: N à páliwa. 23 Ǿ à ní lá à m̀e: Vái kpele a k̀ei? Ǿ an wiilea k̀afi aa m̀e: N à páliwa. 24 Ké Pilati è á f̄o yáe keo, mé zɔa lé k̀afi, ɔ́ à idá à ɔ́pi bíla wáa à m̀e: Ma ɔ̀b̀le gb́epi gaa yáú.† A yáe. 25 Ǿ gb́epiɔ́ m̀e: Aà dea yá wí wá musu ní wá néo. 26 Ǿ à Balaba kéné à m̀e wà Yesu gb́e ní flaalao, wi aà páliwa.

27 Bee gbɛa Pilati sosao g̀e ní Yesuo b̀usu gbězɔɔ́pi be, ɔ́ an g̀ali píi líaaazi. 28 Aa aà p̀o wòlowà, aa gomusu t̄ea dàè. 29 Aa lè f̀ua t̄a wa kpàè, aa fee nàe a ɔ́plaau gopana ũ. Ǿ aale k̀ulekuleè, aale aà ke p̀oɔɔ aale m̀e: F̄o, Yudaɔ́ kía! 30 Aa lé'ikàwà, aa feepi s̀e aa aà lèd a miwa. 31 Ké aa aà k̀e p̀oɔɔ aa làa, aa gomusupi b̀aala aa aà p̀okasaɔ dàè, ɔ́ aale gé aà páliwa.

Yesu gaa

(Maa 15.21-41, Luk 23.26-49, Zaa 19.17-30)

32 Ké aa b̀le lé gé, aa kpàaũ ní Sileni gb́e p̀o wí m̀e Simɔɔ. Aa teasidàè, ɔ́ à Yesu lipàak̄sa s̀e. 33 Ké aa kà gu p̀o wí m̀e Gogota, (bee m̀e mitɔɔnagu), 34 ɔ́ aa v̄e yáalea ní eseo d̀è aà mi.† Ké a íe, ɔ́ à g̀i mii. 35 Ké aa aà páliwa, ɔ́ aa t̄lepà aà p̀okasaɔ kpaalea yá musu.‡ 36 Ǿ aa z̀le lé aà d̄sa we. 37 Wà aà t̄ae p̀o wa è k̀e wa nà aà mia wà m̀e:

Gb́e beeá Yesu Yudaɔ́ kíaɛ.

38 Ǿ wà kpáiweliweo páliwa Yesupi sae gběɔn pla, ado ɔ́plai, ado ɔ́zei. 39 Gb́e p̀o lé ḡe weo lé ní midɛ, aale aà s̄s̄ɔ* 40 aale m̀e: N m̀e níyɔ́ Lua kpé wí, ní ea d̀o g̀o aà nolo?† Tó Lua Nén n ũ, n̄ nzia suaba, pila líwa. 41 M̀aa sa'onkiaɔ́ ní M̄ozi ikoyādanedeo ní gbězɔɔ́ lé aà ke p̀oɔɔ lo aa m̀e: 42 A gb́epaleo suabà mé a f̄o à azia suabaoa? Isailiɔ́ kía nolo? Aà pila líwa sa, wí aà náaike. 43 A Lua náai ví. Tó Lua yeaazi, aà aà b̀o sa,† asa à m̀e Lua Nén a ũ. 44 Baa kpáí p̀o wà ní páliwa s̄anuɔ́ lé aà s̄s̄ɔ màa be.

45 Gusia k̀u b̀usupi gupiiu za íat̄e minanguo e aua g̀e pilaò.‡ 46 Íat̄e'auapilaa ɔ́ Yesu wii gb̄aa lè à m̀e: Eli, Eli, l̄ema sabatani! Bee m̀e ma Lua, ma Lua, àkea n ma to wei?* 47 Ké gb́e p̀o z̄ea weo yápi mà aa m̀e: Ale Elia sisie. 48 Wegɔɔ an gb́e do bàalè g̀e sao se kpàle v̄e k̀umau, a p̀e feea, ɔ́ a d̀o Yesue aà mi.† 49 Ǿ gb́e k̄iniɔ́ m̀e: Ze g̀ia wà gwa tó Elia a m̀o aà suabai. 50 Yesu èa wii gb̄aa lè lo, ɔ́ à tà.

51 Ǿ Lua kpé zw̄aa† p̀o daa luakukii ae p̀aa pla za musu e z̄ile. T̀ole lualua, gb̄eo p̀apaa, 52 miaɔ́ w̄ew̄e, ɔ́ Lua gb́eɔ́ v̀u dasi aa b̀o gau. 53 Yesu vua gbɛa aa b̀le miau aa g̀e Lua w̄ele p̀o a kua adoau, gb́eɔ́ ní é dasi. 54 Ké sosao gbězɔɔ́ ní a gb́e p̀o aale Yesu d̄saɔ t̀ole lualuaapi è n yá p̀o k̀e píi, iw̄aa kà ní p̀oa maamaa aa m̀e: Ḡepiá Lua Née síana. 55 N̄oɔ ku we dasi, aale gugwa k̄aaa. Aa t̄e Yesuzi za Galileɛ, aaiɔ́ blek̄eè. 56 Maliama Madeleni k̀u ní guu ní Zaaki ní Yosefu da Maliamao n Zebedee néo dao.

Yesu vía

(Maa 15.42-47, Luk 23.50-56, Zaa 19.38-42)

57 Ké oosi k̀e, Alimate gb́e ɔ́de p̀o wí m̀e Yosefu m̀o. Yesu íwae lo. 58 A g̀e Yesu ge wabikè Pilatiwa, ɔ́ Pilati m̀e wà kpawà. 59 Ké Yosefu ḡepi s̀e, à bàabaa dafu f̄iwà 60 à aà dà azia gb̄'e p̀o wa s̀o mia ũ guu. Ǿ à gb̄e gb̄e gbeembo tà epile à tà. 61 Maliama Madeleni ní Maliama pálep̄io z̀le we, an ae d̄a miawa.

† 27:24 Iko 21.6-7 ‡ 27:34 Sou 69.22 § 27:35 Sou 22.19 * 27:39 Sou 22.7, 109.25 † 27:40 Mat 26.61 ‡ 27:43 Sou 22.9 § 27:45 Am̄o 8.9 * 27:46 Sou 22.1 † 27:48 Sou 69.22 ‡ 27:51 B̄oa 26.31-33

⁶² Ké gɔɔ lile, kámabogɔɔzi kà, ɔ sa'onkiaɔ ní Falisiɔ gè Pilati kíi sãnu ⁶³ aa mè: Yá pɔ gbēsāsãnapì ò a b́éé zí dɔwágu, à mè gɔɔ àaɔde zí á vuε. § ⁶⁴ O wàɔ miapi d́á e a gɔɔ àaɔdezi. Tó màa no, aà ìwaɔ mɔ wà aà ge se kpáie, aai o gbéɔne à b̀ gauε. Eε gbεzã bee aɔ de a séiala. ⁶⁵ ɔ Pilati òné: A sosaɔ sí, í gé mia d́á lá á f́wa. ⁶⁶ ɔ aa gè seelakè miagbetaεwa, aa sosaɔ tò we aao d́á.

28

Yesu bɔa gau

(Maa 16.1-8, Luk 24.1-12, Zaa 20.1-10)

¹ Kámabogɔɔ gbεa, àsãanenzi kɔɔkɔɔ Maliama Madeleni ní Maliama pãlepìo gè mia gwai. ² ɔ tɔɔle lùalua gbáugbãu, asa Dii malaikae b̀ musu à mò gbepi gbeembò a gò mialeε, ɔ à z̀léwà. ³ Aà oa de lán loupileawa mé aà ula de púntaitai. ⁴ Vía gudɔanaɔ kù, aale lualua, ɔ aa g̀ sáii. ⁵ ɔ malaikapi ò nɔepìɔne: Asu to vía á kũo. Má d́ ké Yesu pɔ wa pãliwa ɔ ále weεε. ⁶ A ku lao, à vù lá a òwa. A mɔ gu pɔ wà aà wùleu gwa, ⁷ í ge o aà ìwaɔne kpakpa à b̀ gau. A dɔaané Galile, we an wé a siukɔle. Má òén we.

⁸ ɔ aa gò mia kíi kpakpa ní vía, àma an pɔ na z̀ɔ. Aa bàalè lé gé a baokpai aà ìwaɔne. ⁹ ɔ Yesu dànlé g̀ɔ, à f̀kpámá. Ké aa s̀aazi, aa kùléè, ɔ aa ɔnà aà gbakpεawa. ¹⁰ ɔ Yesu òné: Asu to vía á kũo. A ge o ma gbéɔne aa ta Galile. Wekíi wá wesiukɔle.

¹¹ Nɔεɔ kpε ɔ sosa gudɔanaeɔ gè wéle guu, aa yá pɔ kè ò sa'onkiaɔne píi. ¹² ɔ sa'onkiapiɔ gbεzɔɔ s̀isi aa lekpaáí, ɔ aa ɔ z̀ɔ kpà sosapiɔwa gusaε ¹³ aa mè: A o aà ìwaɔ mé mò gwãasina, aa aà ge sè kpáí gɔɔ pɔ ále i'o. ¹⁴ Tó bùsu gbεzɔɔ s̀u yápi mà, wá awakpaè, í bɔ yákeleu. ¹⁵ Sosaɔ ɔapi sí, ɔ aa kè lá wa d̀anéwa. ɔ yápi gè Yudaɔne yã ù e ní a gbão.

Yesu zinaa a ìwaɔne ní ɔzi

(Maa 16.9-20, Luk 24.36-53, Zaa 20.11-23, Zin 1.6-8)

¹⁶ Yesu ìwa gbéɔn kuεdoɔ tà Galile, s̀isi pɔ à a yánukèné yãa musu.* ¹⁷ Ké aa aà è, aa kùléè, àma an gbéεɔ lé seakeε. ¹⁸ ɔ Yesu s̀ónzi à yá'òné à mè: Lua musu ní d̀úniao iko píi kpàa. † ¹⁹ Ayãmeto à ge bui píi ke ma ìwaɔ ù, í ní da'ileke ní Mae Lua tóo ní aà Né tóo ní aà Nisina tóo, ²⁰ í yá pɔ má d̀iléεɔ dané aao kũa píi. A ma, máo kúánɔ gɔɔpiie e d̀únia ge láad.

§ 27:63 Mat 16.21, 17.23, 20.19 * 28:16 Mat 26.32 † 28:18 Dan 7.14

MAAKU

Yá pò kú láe bee guu

Baona lá mèn síiɔ guu, Maaku pò mé geseũ mé a kēa dāa a kīnionε.

Sea za a dō sēiawa à Yesu dea Lua Né ũ òlwēε (1.1). Wī bilike tópiwa, kási a ku lápi guu dasi (1.11, 3.11, 5.7, 9.7, 13.32, 14.61, 15.39).

Tó gbé pò Lua aà zìpi m̀, sema wà gbāakpaaàzi wà aà kpela. A yáí Zāa Da'ilena m̀, ké gbé sɔu e àò maà. (1.2-8) Zāapi mé Yesu dà'ilε kè (1.9-11).

Yesu yāa gbáau gbea (1.12-13), ɔ à ɔkpà a zīwa. Maaku ìo iko pò Yesu vī ɔlwēε m̀m̀m̀, aà yādaa bílaε n̄ aà gyāε gbágbāo n̄ aà gbé sisia aa m̀ teazio (1.14-8.30).

Aà lápi midεkii òwēε lá Yesu mipè Yelusaleũwa gu pò a taasikεu, wi aà de, i gbasá bɔ gau. (8.31-10.52). Yesu a taasikεa n̄ a gaao n̄ a bɔa gauo yā'ò a ìwaɔne gēn àaɔ, kási aali a gbadɔ. A a dea Gbēnazīn Né ũ yā'òné a gēna lé vīo, n̄ beeo aà kua asii gi ulεanéε.

Ké à gè Yelusaleũ, wà gbāakpaaàzi, āma a gbea à laatanaɔ yà Lua ua n̄ flāo, ɔ à zɔad̀ Isaili lousisin dɔaanaɔwa. Zibeezī à zε'è à yá gbezā dà a ibεεne n̄ bílao n̄ a ìwaɔ (11-13).

Lεε 14 e 15 guu Maaku lé gɔɔ pla pò gè Yesuε aà āsɔa gbezā guu yā'o. A guu à pò gbezā blèu n̄ a ìwaɔ, ké à pēε n̄ v̄εεo kpaalēné, a gbea ɔ à wabikè Geṣemani swaluu ado, ɔ wà aà kù, wà yādaaàla, wà aà pāliwa, wà aà v̄i gbè'eu. A gɔɔ àaɔde zī ké n̄εo gè aà mia kii, aa e a da giie, ɔ aa mà wa òné wà mè à b̀ gau a ku b̄éε (16.1-18), ɔ aa b̀le n̄ pɔnao.

Baona lá pò Maaku kè, tó n̄ a kyokè n̄ làa, d̄ó lá sosao gbēzɔ d̄owa, ké Yesu Nazaletíá Lua Néε síana.

Zāa Da'ilena waasokεa (Mat 3.1-17, Luk 3.1-22, Zāa 1.19-28)

¹ Lua Né Yesu Kilisi baon ke: ² A dàale lá a ku ānabi Isaia lá guuwae à mè: Má a zina zī aà dɔaanε, i zεkεkεne.*

³ Kpàwakεna bɔ ma dɔ gbáau à mè:

A zεkεke Diie,

à zéwewεnaɔ pooè súsu.†

⁴ Beewa ɔ Zāa Da'ilena kuò gbáau, àle waasokε, a ò gbéne aa n̄sɛlile aa da'ilεke, Lua i n̄ duuna kémá. ⁵ Yude b̄usudeɔ n̄ Yelusaleũdeɔ gè aà k̄i m̄pii, aa n̄ duunaɔ ò gupuau, ɔ à n̄ da'ilékè Yuudēi.‡ ⁶ Zāapi ìo ula pò wa tà n̄ yiongo káo daa, à báa s̄antili d̀ a pi.§ Kwa n̄ z'óio mé aà poblea ũ. ⁷ A waasokè à mè: Gbēε a m̀ ma gbea, aà iko demala. Mi ka mà kúle mà aà sabala bɔbɔεo. ⁸ Mi á da'ilεke n̄ íoε. Gbépi s̄o, ɔme a á da'ilεke n̄ Lua Nisinao.

⁹ Gɔɔ bee Yesu b̀ Nazaleti, Galile b̄usuu, à mè, ɔ Zāa aà da'ilékè Yuudēi. ¹⁰ Ké Yesu b̀a ḡɔ, a è luabe lé kēaa, Lua Nisina lé su lán felenawa, à diε. ¹¹ Ǿ à yā'o mà bɔa luabe à mè: Ma Né n̄ ũ, má yenzi, ma pɔ kèma na.*

¹² Zibeezī Nisínapi n̄awà à gè gbáau, ¹³ ɔ a ku we n̄ s̄εanɔbɔ e gɔɔ bla, Setāu lé aà ȳ. Ǿ malaika m̀ d̀aàle.

* 1:2 Mal 3.1 † 1:3 Isa 40.3 ‡ 1:5 Yuudēá swae § 1:6 2Kia 1.8 * 1:11 Soũ 2.7, Isa 42.1

Yesu a ìwa sèiá sisia
(*Mat 4.18-22, Luk 5.1-11*)

¹⁴Zãa kũa gbɛa ð Yesu tà Galile, àlɛ baona pɔ a mà Lua kíi waasokpa ¹⁵à mè: A gɔɔ kà, kpala pɔ bɔ Lua kíi kà kái. A nɔ̀selilɛ, í baonapi sí.

¹⁶Ké Yesu lé dɔ Galile ísidai, à kpɔ̀wɛnaɔ è, Simɔɔ ní a dãuna Andeleo, aalɛ táalu zu ísidapi guu. ¹⁷ɔ Yesu ònɛ: A mɔ temazi, mí á kɛ gbɛ̀wɛɛɛɛnaɔ ũ. ¹⁸Wegɔɔ aa ní táaluɔ tò we, aa bɔ̀ tɛaàzi. ¹⁹Ké à gè aɛ yɔɔ, à Zebedee nɛɔ è, Zaaki ní a dãuna Zãao. Aa ku gó'ílɛna guu, aalɛ ní táaluɔ kɛkɛ. ²⁰A ní sisi gɔɔ, ð aa ní mae Zebedee ní zíkɛnaɔ tò gó guu we, aa bɔ̀ tɛaàzi.

Yesu kua Kapɛnaũ
(*Mat 8.14-17, Luk 4.31-44*)

²¹Aa kà Kapɛnaũ. Ké kámabogɔɔzì kà, Yesu gè lousisikpɛu, àlɛ yãdadané. ²²Aà yãdaané bɔ̀ gbɛ́ɔ saɛ, asa ì dané ní ikooɛ, ìli kɛ lán Mɔizi ikoyãdanɛdeɔwao.

²³Zibeezì gɛ táadee ku kpépi guu. Aà táa mɔ̀, a pũna à mè: ²⁴Bó wá ví ní kɔoi Yesu Nazaleti? N mɔ wá kaalɛi yà? Má dɔ gbɛ́ pɔ ní de a ũ. Lua gbɛ́ pɔ a kua adoan n ũ. ²⁵ɔ Yesu gí táapiɛ à mè: Níɛ! Go gbɛ́piwa. ²⁶ɔ táapi aà zìazì, à wii gbãa lè, ð à gòwà. ²⁷Bíli gbɛ́pii kũ, aalɛ kɔ lala aa mè: Bɔta bui yán wei? Yá dafu daané yà? I dané ní ikooɛ. Baa táaɔ, tó à yãdìɛnɛ, aai aà yãmaɛ. ²⁸ɔ kándo Yesu tó ì Galile bùsua pii.

²⁹Ké Yesu bɔ̀ lousisikpɛu, ð à tà Simɔɔ ní Andeleo bɛ gɔɔ ní Zaakio ní Zãao. ³⁰Simɔɔ nada lé sionake wúɛa, ð wà aà yã'ò Yesuɛ gɔɔ. ³¹A gè aà kíi, à aà kũ a ɔwa à aà fɛɛ. ɔ aà sionapi wèewà, ð à blɛkɛnɛ.

³²Ké oosi kè, ìatɛ lé gɛ kpéu, wà mɔ̀ è ní gyãɛ ní táadeɔ pii. ³³Wéɛdeɔ kàaa à kpé kɛɛɛle pii. ³⁴A gbɛ́ɔ gbàgbã dasi ní ní gyã bui píio, à táaɔ gò dasidasi. Ili táaɔ gba zé aa yã'ò, asa aa dɔ gbɛ́ pɔ a de a ũ.

³⁵Gufɛnɛ káaukaau Yesu fɛɛ bɔ̀ gè sɛu gusaena, àlɛ wabike we. ³⁶ɔ Simɔɔ ní a gbɛ́ɔ pèɛaàzi. ³⁷Ké aa bɔ̀wà, aa ò: Gbɛ́pii lé n gbɛa. ³⁸ɔ a ònɛ: Wà gé gupáɛi, wéɛ pɔ kú wá saɛɔ guu, mí waasoke we ɔ, asa a yáí ma mɔi. ³⁹Màa ìo bebe Galile bùsu gupiiu, ìo waasoke an lousisikpɛɔ guu, ìo táagonɛ.

⁴⁰ɔ kusudee mɔ̀ aà kíi, à kũɛ à wabikèwà à mè: Tó ní yei, níyɔ̀ to mà gɔ̀ sãasai. ⁴¹A kè Yesuɛ wɛnaũ, ð à ɔbɔ̀ à nàwà à mè: Má yei, gɔ̀ sãasai. ⁴²Wegɔɔ aà kusu làa, à gɔ̀ sãasai. ⁴³ɔ Yesu aà gbàɛ gɔɔ, à gíè à mè: ⁴⁴Nsu o gbɛ́e mao. Gɛ n nzià ɔbɔ̀ sa'onae, ní sa pɔ Mɔizi dɛɛ o n gɔ̀a sãasai seela ũ gbɛ́ɔnɛ.† ⁴⁵Ké à bɔ̀, à gè lé yápi o'oné. Yápi fãaa, ð Yesu lí fɔ̀ gɛ́ wéɛu gupuau ɔo. ɔ ku sɛu gusaenaɛ, ð wíɔ̀ bɔ̀ gupiiu wàɔ mɔ̀ aà kíi.

2

Gbɛ́kaaua gbàgbã
(*Mat 9.1-8, Luk 5.17-26*)

¹Gɔɔpla gbɛa Yesu èa tà Kapɛnaũ. Ké wa mà a ku bɛ, ²ð wà kãaaaàzi dasidasi, gɛ́kíi kú ɔo baa kɛɛɛɛ, àlɛ Lua yã'oné. ³ɔ wà mɔ̀ è ní gbɛ́kaauaɔ, gbɛ́ɔn síiɔ̀ mé aa aà sɛa. ⁴Lá aai e sòò Yesuzio dasi yáí, ð aa dèdèò musu, aa kpé fɔ̀ gu pɔ Yesu kúu, ð aa gbɛ́kaauapi pila wúɛa mákɛɛ guu. ⁵Ké Yesu è aalɛ a náaike, a ò gbɛ́kaauapiɛ à mè: Ma gbɛ́, n duuna kɛma. ⁶Mɔizi ikoyãdanɛdeɔ zɔ̀ɛa we, aalɛ o ní nòsɛ guu: ⁷Bóyáí gbɛ́pi lé oi màai? Alɛ dɔɛ ní Luaoɛ! Déme a fɔ̀ duunakɛmáí, mé i kɛ Lua ado bàasio?* ⁸Wegɔɔ Yesu dɔ̀ a nòsɛ guu làasoo

† 1:44 Lev 14.1-2 * 2:7 Isa 43.25

pó aale ke, 5 à n' lá à m̀̀: B́yáì ále làasoo bee taa ke á ǹ̀se guui? 9 Tó má ò gbēkaauāpiē aà duuna k̀̀wà, ge tó má òè aà f̀̀le a mák̀̀le se t́́a'a'o, a kpele mé àai? 10 Má ò màa ké àò d̀̀s Gbēnazin Né duunakēama iko ví t̀̀olē laē. 11 Ǿ a ò gbēkaauāpiē à m̀̀: 11 Mále onē, f̀̀le ò n' mák̀̀le se ta be. 12 Ǿ à f̀̀le g̀̀ò, à a mák̀̀lepi s̀̀è b̀̀ò gb̀̀ēpii ẃ́a. Ý́api b̀̀ò n' sae, 5 aa Lua t̀̀òb̀̀ò aa m̀̀: Wi ý́aē taa e ý́aao.

Yesu Levii sísia
(Mat 9.9-17, Luk 5.27-39)

13 Yesu èa b̀̀ò g̀̀è ísidalē. Ẃ́alē m̀̀ó aà k̀̀í dasidasi, 5 àle ý́adané. 14 G̀̀òó pó àle g̀̀ē, à Alafe né Levii è z̀̀l̀̀ea a ɔ̀̀sikp̀̀eu, 5 a òè: M̀̀ó t̀̀emazi. Ǿ à f̀̀le t̀̀eaàzi.

15 Ziewa ké Yesu lé p̀̀oble aà be, ɔ̀̀sinao n' duunkenao lé p̀̀obleaàno dasidasi n' aà ìwao ś́anu. Asa gb̀̀é bee taaɔ t̀̀eaàzi dasiē. 16 Falisi pó aai M̀̀ozi ikoyá dané ku we. Ké aa è Yesu lé p̀̀oble ś́anu n' ɔ̀̀sinao n' duunkenao, 5 aa aà ìwao là aa m̀̀: B́yáì ì p̀̀oble ś́anu n' ɔ̀̀sinao n' duunkenao? 17 Ké Yesu ý́api mà, a òné: Gb̀̀é gb́́aa bàa kú n' l̀̀otoooo, sema gý́aē. Mi m̀̀o gb̀̀ēmaao sísiio, sema duunkenao.

18 Ź́aa Da'ilena ìwao n' Falisio lé l̀̀eye, 5 ẃ́a m̀̀ò Yesu là ẃ́a m̀̀: Ź́aa ìwao n' Falisio ìwao aai l̀̀eye, mé n' ìwao lí ye s̀̀o be? 19 Ǿ Yesu òné: Ǹ̀osena gb̀̀é l̀̀eye g̀̀òó pó a kúrǹ̀o ǹ̀ose gue? Aawo! G̀̀òó pó ǹ̀osena kúrǹ̀o, aa l̀̀eyeo. 20 A g̀̀òó a m̀̀o ké wa ǹ̀osena b̀̀ò n' guu. G̀̀òó bee 5 aa l̀̀eye sa. 21 A m̀̀ò b̀̀: Ẃ́ili p̀̀óle dafu di ula zi guuo. Tó wa k̀̀è màa, a dafu a s̀̀ooue, aai k̀̀ó gá, ula zi f̀̀sa i káfi. 22 A m̀̀ò b̀̀: Ẃ́ili v́́e dafu ká báa t̀̀u zi guuo. Tó wa k̀̀è màa, v́́e a a p̀̀unaē, v́́e n' t̀̀upio i ɔ̀̀kpa píi. Ẃ́i v́́e dafu ká báa t̀̀u dafu guue.

Kámabog̀̀ozi
(Mat 12.1-21, Luk 6.1-11)

23 Kámabog̀̀ozi Yesu lé ṕ́a blē bua. Lá àle gé, aà ìwao lé p̀̀owena wolo aale só.† 24 Ǿ Falisio ò Yesue aa m̀̀: Gwa! Aale ý́a pó ẃ́ili ke kámabog̀̀ozi ke s̀̀ò be?‡ 25 Ǿ Yesu n' lá à m̀̀: Lá Davidi k̀̀è g̀̀òó pó aapi n' a gb̀̀é aale taasike, ǹ̀ana lé n' de, i a kyoke á èo lé? 26 A g̀̀è Lua ua sa'onkia Abiataa g̀̀òó, 5 à p̀̀e pó wa k̀̀ale Luae s̀̀ò, 5 a kpá a gb̀̀éwa.§ Sa'onao bàasio gb̀̀e lí p̀̀eepi so s̀̀o.* 27 Yesu èa òné b̀̀ à m̀̀: Lua kámabog̀̀o dilē gb̀̀ēnazina aafia ý́aie. I ke kámabog̀̀o ý́ai 5 à gb̀̀ēnazina k̀̀eio. 28 Ayámeto Gb̀̀ēnazin Né iko ví kámabog̀̀owa s̀̀.

3

1 Yesu èa g̀̀è lousisikp̀̀eu. Gb̀̀e ku we, aà ɔ̀̀ do imia. 2 Falisio lé Yesu t́́asika, tó a su à aà gb́́gb́́ kámabog̀̀ozi, wi e ý́adaaála. 3 Ǿ Yesu ò gb̀̀é pó a ɔ̀̀ imiapiē à m̀̀: F̀̀le m̀̀o ze ź́a guu la. 4 Ǿ à n' lá à m̀̀: Kámabog̀̀ozi a zeví wá ý́amaakea, ge v́́aie? Ẃ́i gb̀̀é misi ý́a, ge ẃ́i de? Ǿ aai ý́e oo. 5 Yesu wep̀̀aíla à n' gwá n' p̀̀f̀̀e, asa aà p̀̀o yá an ǹ̀sesai ý́aie. Ǿ a ò g̀̀eepiē à m̀̀: N n' ɔ̀̀pi poo. Ké a p̀̀o, 5 aà ɔ̀̀pi s̀̀u a gb̀̀eu. 6 Ǿ Falisio n' kí Elodi kpala zenkp̀̀edeo b̀̀le g̀̀è lekpaai Yesuzi g̀̀ò, lá aa ke aa aà de.

Yesu zina gb̀̀ēn kuēpla dilē
(Mat 10.1-4, Luk 6.12-19)

7 Yesu n' a ìwao n'zia g̀̀ané we, aa g̀̀è ísidalē. Ǿ bíla b̀̀ò Galile aa t̀̀eaàzi. Aa b̀̀ò Yude b̀̀ò 8 n' Yelusaleũo n' Edũ busuo n' Yuudē baaleo n' Tiio n' Sidõ, aa m̀̀ò aà k̀̀í dasidasi, ké aa ý́a pó àle keo bao mà ý́ai. 9 Bílapi ý́ai Yesu ò a ìwaoe aa g̀̀'ílēna s̀̀ukeē, ké wasu naewao ý́ai. 10 Asa Yesu ìo gb̀̀é gb́́gb́́ dasiē, 5 gý́aē lé naewá

† 2:23 Iko 23.25 ‡ 2:24 B̄a 34.21 § 2:26 1Sam 21.1-6 * 2:26 Lev 24.9

dasi ké aa e ɔkãwà. ¹¹ Táadeɔ sɔ̄, tó aa aà wɛpà, aai mɔ wúle aà aɛɛ, aai wiile aa mɛ: Lua Nén n ũ. ¹² Ǿ Yesu ì gíné aa o gbé pɔ́ á de a ũ.

¹³ Ké Yesu dède sɔ̄siwa, à gbé pɔ́ a yeiɔ sɔ̄si, ɔ̄ aa m̀ aà kú. ¹⁴ Ǿ à gbɛɔn kuɛplao d̄ile aao kuanɔ, ké àò n̄ z̄i waasokɛi ¹⁵ mé aao táagoamá iko ví. A tɔkpáné zinaɔ. ¹⁶ An tón ke: Simɔɔ (Yesu tɔkpàè Piɛɛ), ¹⁷ Zebedee néɔ Zaaki n̄ a d̄auna Záo (Yesu tɔkpáné Bɔanɛɛge, bee m̀ loup̄naadeɔ), ¹⁸ bee gbɛa Andelee, Filipi, Batelemii, Matiee, Tomaa, Alafe né Zaaki, Tade, Simɔɔ Gínziao ¹⁹ n̄ Yudasi Isalioɔti pɔ́ b̀ aà kpɛo. Ǿ Yesu èa tà bɛ.

Táagoa

(*Mat 12.22-32, Luk 11.14-23*)

²⁰ Bila èa kàaa lɔ, ɔ̄ Yesu n̄ a ìwaɔ aai ze'e baa aa pɔblɛo. ²¹ Ké aà daɛo yápi mà, aa dà aà gbɛsizeu, asa wàle mɛ íana kàwàɛ.

²² Mɔizi ikoyádanede pɔ́ aa b̀ Yelusaleũ aa m̀ m̀: Táaɔ kí Beezebu mé diè, ì táagoné n̄ aà tóoɛ. ²³ Ǿ Yesu n̄ laai s̄isi à yátaa òné à m̀: Setáu a we azia gbéɔ goé? ²⁴ Tó kpaladeɔ íbɛlesè n̄ k̄o aa kèaa lɛɛ pla, kpalapi a gɛgɛe? ²⁵ Tó uadeɔ íbɛlesè n̄ k̄o aa kèaa lɛɛ pla, uapi a gɛgɛe? ²⁶ Tó Setáu íbɛlesè n̄ azia gbéɔ aa kèaakɔwa, a gɛgɛo, a midɛɛ. ²⁷ Gbɛe a f̄i gɛ ḡosa gbãa kpéu à taiinakaèo, sema à aà ye gia bàasio, i gbasa a aà kpé yɔɛ.

²⁸ Siana mále oé, Lua a gbéɔ ké n̄ n̄ tàaɛo n̄ a tó b̀ɛɛ pɔ́ aai s̄iɔ p̄ii, ²⁹ ãma tó gbé aà Nisina tɔb̄ɛs̄i, a aà k̄eo, à duuna pɔ́ lí k̄émáo k̄ɛɛ. ³⁰ Yesu bee ò ké aa m̀ a táa ví yáie.

Yesu daɛo

(*Mat 12.46-50, Luk 8.19-21*)

³¹ Ké aà da n̄ aà d̄aunaɔ kà, aa zè kpɛɛɛ, ɔ̄ aa aà gbèa. ³² Wa kálea liaaaàzi dasidasi, ɔ̄ wa òè wà m̀: Gwa! N da n̄ n̄ d̄aunaɔ ze kpɛɛɛ, aale n̄ gbɛa. ³³ Ǿ à m̀: Deɔn ma da n̄ ma d̄aunaɔ ũi? ³⁴ Ǿ à wɛpà gbé pɔ́ kálea liaaaziɔla à m̀: Ma da n̄ ma d̄aunaɔn ke. ³⁵ Luapɔɛákenao mé ma d̄auna n̄ ma d̄aɛo n̄ ma dao ũ.

4

Pówenkɛɛɛ

(*Mat 13.1-23, Luk 8.4-15*)

¹ Yesu èa lé yádané ísida saɛ. Wà kàaaaàzi dasidasi, ɔ̄ à ḡè z̄òle gó'ilenau ía, dasipi kálea nípii ísida ḡs̄òle. ² A yáðadané n̄ yáɛɛũanɛo dasi. Lá àle dadané à m̀: ³ A swákpa! Z̄ɔɛ mé kú à b̀ gè pówɛnakɛɛɛi. ⁴ Lá àle kɛɛɛ, ɔ̄ a keɔ lèle zé guu, b̄aɔ m̀ blè. ⁵ A keɔ lèle gbɛɛɛna musu, gua pɔ́ tɔɔle gèeleuo, ɔ̄ aa b̀le ḡò, ké tɔɔle gèele weo yáí. ⁶ Ké íat̄ɛ f̄èle, ɔ̄ aa tɛkù aa giigàga, ké aa z̄ina vío yáí. ⁷ A keɔ lèle le guu, ɔ̄ le f̄èle n̄amá, aai n̄'io. ⁸ A keɔ s̄o aa lèle tɔɔle maa guu. Aa b̀le aa z̄òkù aa n̄'í. A keɔ káf̄lakè baakwikwi, keɔ bàaɔbaaɔ, keɔ basɔbasɔ. ⁹ Ǿ Yesu m̀: Gbé pɔ́ ǹɔɛ ví aà yápi ma.

¹⁰ Ké Yesu gòné we, a ku ado, ɔ̄ aà z̄ina gbɛɔn kuɛplao n̄ aà ìwaɔ m̀ yápiɔ mi gbèawà. ¹¹ Ǿ a òné: A kpala pɔ́ b̀ Lua kú asii d̄sa zé ví, ãma mi yápii o gbé kíniɔnɛ n̄ yáɛɛũaoɛ,

¹² ké aa wɛbiibii pɔɛ'esai

mé aa swákpakpa yãmasai,

ké aasu ze n̄ Luao, i s̀uukɛr̄nɔo yáí.*

* **4:12** Isa 6.9-10

13 Ǿ Yesu ní lá à m̀è: A yápi d̄soa? Kpelewa á a k̄iniɔ ma loi? 14 A ma! Z̄ɔɛpi Lua yá ̄ àlɛ k̄ɛɛlɛ. 15 Gb̄ɛɔ de lán p̄wena p̄ l̄lɛ z̄ɛ guuwaɛ, gu p̄ wà Lua yá k̄ɛɛlɛ. Tó aa mà, ̄ Set̄au ì m̄ɔ Lua yá p̄ wa k̄ɛɛlɛ ní guupi símá ḡɔ. 16 Gb̄ɛɔ de lán p̄wena p̄ l̄lɛ gb̄ɛɛena musuwa. Tó aa Lua yāmà, aai sí ní p̄nao ḡɔ. 17 Ama lá aa z̄ina v̄io, ̄ aali k̄ɛ ḡɔplao. Tó wà ní wet̄à ge wà ìadámá Lua yá yáí, aai fu ḡɔɛ. 18 Gb̄ɛɔ de lán p̄wena p̄ l̄lɛ lɛ guuwaɛ. Aa Lua yāmà, 19 āma aai aafia k̄āakɛ, àizɛɛ ì ní s̄ɔ ble mé aai p̄ k̄iniɔ niaka, ̄ yá bee ì gupa Lua yápi, à ḡ àisai. 20 Gb̄ɛɔ de lán p̄wena p̄ l̄lɛ t̄ɔlɛ maawaw̄a. Aai Lua yāma, aai sí, ̄ aai k̄áfiakɛ, an keɔ baakwikwi, keɔ bàãbaa, keɔ bas̄obas̄o.

Yalɛɛ̄ua ní kpala p̄ b̄ Lua k̄iio

(Mat 13.31-34, Luk 8.16-18, 13.18-19)

21 Yesu òné: W̄ili filia na wà p̄na k̄ulɛw̄a. W̄ili dilɛ lii z̄iɛo. Bábana ̄ w̄i diw̄aò lò? 22 P̄ɔe ku ulɛa k̄ɛ à ḡi b̄oi gupuauo. Asiie ku k̄ɛ wà ḡi maio. 23 Gb̄ɛ p̄ n̄sɛ v̄i, aà swákpa yápi ma.

24 A òné l̄ɔ: A laaid̄ɔ yá p̄ álɛ mawa. Zaa p̄ á dàuné, bee Lua a daué s̄ɔ, i ɛa k̄áfié. 25 Gb̄ɛ p̄ p̄ v̄i ̄ Lua a ɛa k̄áfié. Gb̄ɛ p̄ p̄ v̄io, baa a ȳɔna p̄ a v̄i Lua a siw̄aɛ.

26 A m̀è l̄ɔ: Kpala p̄ b̄ Lua k̄i de lán p̄wena p̄ gb̄ɛ k̄ɛɛlɛ buawaɛ. 27 Gw̄āas̄ina ní f̄āanɛo àlɛ i'on n̄o, a b̄éɛn n̄o, p̄wɛnapi ì b̄ɔlɛ ì z̄ɔk̄ū, gb̄ɛpi líɔ d̄ɔ lá ì k̄ɛo. 28 T̄ɔlɛ mé ì to à n̄ɛ'i ní az̄iao. I kakpa ḡiɛ, a gb̄ɛa ì n̄ɔsi, a gb̄ɛa ̄ ì pia. 29 Tó à mà, ̄ w̄i k̄ɛ ní k̄ɔmao, asa a k̄ɛk̄ɛḡɔ mé k̄a we.†

30 A m̀è l̄ɔ: Kpala p̄ b̄ Lua k̄i dea ni? Bó wa lɛɛ̄uoi? 31 Doe ku lán ɛf̄owa. A t̄ɔḡɔ a w̄ɛna kele de p̄wena p̄ k̄ú d̄únia guuɔla píi. 32 Tó wa t̄ɔ s̄ɔ, ì b̄ɔlɛ à z̄ɔk̄ū de d̄o buiɔla píi. I ḡɔn ḡɛɛlɛ p̄ápa, b̄ã ìo kaka a láu.

33 Yesu Lua yá'òné dasi ní yalɛɛ̄ua bee taa lá aa f̄ɔ ma léu. 34 I yá'oné yalɛɛ̄usaio. Tó à ḡɔ ní a ìw̄aò n̄t̄ɛɛ, ̄ ì yápii b̄ɔlɛk̄ɛnɛ.

Yesu z̄aà'iana zɛa

(Mat 8.23-27, Luk 8.22-25)

35 Ḡɔɔ doūpi z̄í oosi Yesu ò a ìw̄aɔnɛ à m̀è: Wà bua baale. 36 Lá Yesu k̄ú ḡo guu, aa ḡɛuaàn̄ɔ aa dàzɛu màa, aa bíla tò we. Gó p̄alɛ ḡɛn̄ɔ. 37 Ǿ z̄aà'ian gb̄āa f̄ɛlɛ. I lé gó z̄āampapa, àlɛ k̄á a guu e a ye pai. 38 Yesu k̄ú ḡo p̄òk̄pɛ, àlɛ i'ò, aà mi di m̄ib̄ɔɔwa. Ǿ aà ìw̄aɔ aà v̄u aa òè: Metulu! K̄ɛ w̄alɛ gaga, àlɛ k̄āadanlao lé?

39 Ǿ Yesu f̄ɛlɛ ḡi'ianaɛ, a ò íɛ à m̀è: Níle! Z̄ùukɛ we! Ǿ íana kp̄alɛ, gu k̄ɛ k̄ilikili.

40 Ǿ à ní lá à m̀è: Akɛa á sea v̄i màai? Asi álɛ ma náaikɛ e tiaoa? 41 Ǿ aa ḡɔ bíli guu, aale k̄ɔ lala aa m̀è: Dén gb̄ɛpi ù sai? Baa íana ní ío aai aà yāmaɛ.

5

T̄āa dia s̄awaɔnɛ

(Mat 8.28-34, Luk 8.26-39)

1 Aa k̄a Gadala b̄usuu ísida baale. 2 K̄ɛ Yesu b̄ò ḡo guu ḡɔ, t̄āadee b̄ò ḡɛv̄ik̄i à m̀ò daiaalɛ. 3 Ìo ku gb̄ɛ'ɛ p̄ de mia ùo guuɛ. Baa m̄ɔdaona lí f̄ɔ aà k̄ù Ìo.

4 Asa w̄iɔ aà ye ní m̄ɔdaonaɔ, w̄iɔ aà daliu m̄òɔm̄ɔɔɛ, āma ì m̄ɔpiɔ k̄ɛk̄ɛ, ì lípiɔ gboogboo. Gb̄ɛ gb̄āa ì ka à aà z̄ùukɛo. 5 Gw̄āas̄ina ní f̄āanɛo píi Ìo b̄ɛb̄ɛ ḡɛv̄ik̄i ní s̄is̄ip̄ɔlɛɔ, Ìo wiilɛ, Ìo az̄ia lili ní gb̄ɛo.

6 K̄ɛ à Yesu è k̄āaa, ̄ à bàalè m̀ò w̄ulɛ aà aɛ. 7-8 Ǿ Yesu m̀è t̄āapi gowà, ̄ à wii gb̄āa lè à m̀è: Yesu, Lua Musude Né, b̄ómɛ wá daaai? Ma nanɛ Luazi, n̄su n̄ ma

† 4:29 Yoe 4.12-13

wetão. ⁹ Ǿ Yesu aà là à mèn: N tón kpelewai? Ǿ a wèwà à mèn: Ma tón Dasi, asa wá dasi. ¹⁰ Ǿ aa awakpà Yesu maamaa aa mèn asu ní yá ní bóle búsúpiu.

¹¹ Goo bee sàwakusan wai ku we, aale poble sísipoleu. ¹² Ǿ táapi wabikè Yesuwa aa mèn: Wá gbae sàwa guu wà diné. ¹³ Yesu ní gbá zé, Ǿ táapi gò gōepiwa aa dī sàwapi. Ǿ sàwa wai pò kà òaa kwi taawapi wí ní bao, aa pīla sòonawa aa sí ísidau, Ǿ aa gaga we. ¹⁴ Ǿ an dāna bàalè gè yápi oiné wéleu ní bualo. Ǿ wà bèle gè yá pò kèpi gwai. ¹⁵ Ké aa mò Yesu kí, aa gōe pò taa diè dasi yāapi è zōlea we, a ula daa, aà íanapi wèewà, Ǿ vía ní kú. ¹⁶ Gbé pò yápi è ní wéoo yá pò táadepi ní sàwa lè dàu aa siuné. ¹⁷ Ǿ wà wabikè Yesuwa aà boné ní búsuu.

¹⁸ Ké Yesu lé gē gó'ilena guu, gōepi wabikèwà à e taaano. ¹⁹ Yesu i weio, a oè: Ta n be n gbéoo kí, ní yá pò Dii kènè oné píi ní lá à wènadōneo. ²⁰ Ǿ gōepi tà, àle yá pò Yesu kèe kpàwake Wélemenkwi búsuu, Ǿ yápi kè gbépii dabuyá ũ.

*Zailu né vua ní nōe pò Ǿká Yesu ulawao
(Mat 9.18-26, Luk 8.40-56)*

²¹ Yesu èa bùa ísidawa ní gòo, Ǿ wà kàaaaazi dasidasi ísidale. ²² Louisikipè gbēzōo Zailu mò we. Ké à Yesu è, à wùle aà gbázi, ²³ Ǿ à awakpàe maamaa à mèn: Ma nēnōena lé kāsānake. Mò n onawà aà gbāgbā, io ku. ²⁴ Ǿ Yesu dāaano zéu. Bīla teaazi, aale naewa.

²⁵ Nōee ku we, au lé bólewà à kà wè kuēpla. ²⁶ Ešedeo aà dà taasiu maamaa, à a ōa blè píi. I aafia'eo, i kēke àò ká'ilē. ²⁷ Ké à Yesu bao mà, Ǿ à bíla kēaa à sōaazi aà kpe oi. Ǿ à Ǿká aà ulawa, ²⁸ asa à mèn: Baa aà ula, tó ma Ǿkàwà, má gbāgbāe. ²⁹ Ǿ aà auboleapi zè gōo. A dō a mē guu ké a gbāgbā ní a gyāpio. ³⁰ Wegōo Yesu dō aziawa ké gbāa bōagu, Ǿ à lili bíla guu à mèn: Dēme Ǿká ma ulawai? ³¹ Ǿ aà iwao oè: N è lá bíla lé naema, Ǿ níle mē dēme Ǿkamaia? ³² Ǿ Yesu wēpà bílaa ké à gbé pò yápi kè e. ³³ Nōepi lé lualua ní víao, asa a dō yá pò kè a mēu, Ǿ à mò wùle aà gbázi, à a síana oè píi. ³⁴ Ǿ Yesu oè: Nōe, ma náai pò ní kè mé n gbāgbā. Ta be aafia, n gyāpi wèeman we.

³⁵ Lá Yesu lé yá bee o, wà bō louisikipè gbēzōopi be wà mò wa oè: N népi kēsai. Nsu tákpa metuluzi pāo. ³⁶ Ama Yesu i swáse ní yáio. A o gbēzōopi: Nsu to n sō vío, ma náaike lé. ³⁷ I wei gbēe gé zēio, sema Píe ní Zaakio ní Zaaki dāuna Zāao. ³⁸ Ké aa kà gbēzōopi be, Yesu è aà be lòo, wàle ōo, wàle búbuape maamaa. ³⁹ Ké à gè kpéu, à ní lá à mèn: Bóyāi á kí dō, ále ōobi? Népi i gao, àle i'oe. ⁴⁰ Ké aale aà ke pōpōo, Ǿ à ní yá ní bóle píi. Ǿ à népi de ní aà dao sè ní gbé pò aa mò sānuo, à gèrino gu pò népi kuu. ⁴¹ Ǿ à aà o kù a oè: Talita ku! (Bee mē nēnōena, má òne fēle.) ⁴² Wegōo népi fēle taa'ò, asa aà wē kà kuēpla. Yápi ní kú gbāa maamaa. ⁴³ Ǿ Yesu gíné fāfia aasu o gbēe mao. Ǿ à mèn wà poblea kpawà.

6

*Nazalēideo Yesunaikesai
(Mat 13.53-58, Luk 4.16-30)*

¹ Yesu bō we à gè gu pò à nēblèu. Aà iwao gēaano. ² Ké kāmabogōzi kà, Ǿ àle yādané louisikipēu. Gbé dasi pò aa aà yāmào bílikè aa mèn: Máki gbépi yápio sēui? Ǿnō kpele a è, Ǿ àle dabudabu bee taa kei? ³ Gbépiá li'ana nolo? Maliama né nolo? Zaaki ní Yosēfuo ní Yudao ní Simōo vīin weo lò? Aà dāe kúwanō keo lé? Ǿ bee tò aai aà náaikeo. ⁴ Ǿ Yesu oné: Anabi lío beesaio, mé i ke aà be wéleu

ń à daεo ń à uadeo kńio bàasio. ⁵ Yesu i e dabudabue kè weo, sema gyæe pò à ɔnàmá à ń gbāgbāe bàasio. ⁶ Lá aai à náaikεo, an yá bò à sae maamaae.

*Yesu a iwa gbēon kuεplaɔ zia plapla
(Mat 10.5-15, Luk 9.1-6)*

Ɔ à gè wéle ń wéleo, àle yādadané. ⁷ Ɔ à a gbēon kuεplaɔ sisi à ń zĩ gbēon plapla, à táagoa gbéowa iko kpámá. ⁸ A òné aasu pɔe se aa geɔo, kũsũa ge babalaboo ge ɔsɔgbena, sema gopana. ⁹ A mē aa kyalekpa, āma aasu ulada mēn plao. ¹⁰ A òné ɔ: Gu pò a pilau, à ɔ ku we e à ge bɔd wélepi guu. ¹¹ Gu pò wi gbāakpauázio, mé wi á yāmao, tó ále tá, à kɔɔlemá an toa ń Luao seela ũ. ¹² Ɔ aa dāzeu. Aa nòselilea kpàwakè gbēone, ¹³ aa táagòné dasi, aa nísimàma gyæowa dasi, aa ń gbāgbā.

*Zāa Da'ilena gaa
(Mat 14.1-12, Luk 9.7-9)*

¹⁴ Kí Elodi yápiɔ mà, asa Yesu tó liguae. Gbēo mē Zāa Da'ilena mé bò gau. Bee yáí à gbā'è, àle dabudabuke. ¹⁵ Gbēo lé me Eliae, gbēo lé me ānabie lán ānabi yāaewa. ¹⁶ Ké Elodi mà à mē: Zāa pò ma à mi zò mé vù.

¹⁷⁻¹⁸ A mɔ lè Elodi doŭpi mé a dāuna Filipi nɔ Elodia siwà a sè yāa. Ké Zāa ɔ oè à dāuna nɔ siawà maa,* ɔ Elodipi tò wà Zāa kù wà mɔkàwà, wà à dākpeu Elodia yáí. ¹⁹ Elodia sɔ a Zāa kpēne kũa, a ye à aà de, āma i ze'eo, ²⁰ asa Elodi dō ké Zāaá Lua gbé zálalae, ɔ ɔ vɔlækè, ɔli tó wà ɔadawào. Tó à gè aà yāmai, làasoo ɔ gēaague. N beeo ɔ ye faaiboaaànɔi.

²¹ Elodia ze'è Elodi ia dikpegozĩ. Elodi gbāadeo ń sosa gbēzɔɔ ń Galile gbé gbiaɔ kàaa pɔnabɔewa. ²² Ɔ Elodiapi nenɔe gè ɔwà. A kè Elodie na ń a niboo pii, ɔ kipi ò népie: Pó pò ń yei ò a wabikεa, má n gba. ²³ Ɔ à èa òè: N ma iao pò pò ń a wabikεa pii, má n gbae, baa ma kpala guoe. ²⁴ Ɔ népi bò gè a da là à mē: Bó má a wabikεwài? Ɔ aà da òè, Zāa Da'ilena mie. ²⁵ Wegɔɔ à èa sù ń wāao, a ò kíaε: Zāa Da'ilena mi má ye ò ma gba pelentiu la tiatia.

²⁶ Ɔ kí pɔ yà dúduu, ɔ i fɔ gĩ ɔo lé pò á gbè niboo wāa yáí. ²⁷ Ɔ kipi a dɔaie zĩ gò, a òè aà ge aà mi se mɔd. Ɔ à gè aà mi zò kpéu, ²⁸ a dà pelentiu, à mɔ kpà népiwa, ɔ a kpà a dawa. ²⁹ Ké Zāa iwaɔ yápi mà, ɔ aa mò wà aà ge sè aa vɔ.

*Blεkpaa bilawa séia
(Mat 14.13-21, Luk 9.10-17, Zaa 6.1-15)*

³⁰ Zinapiɔ sù Yesu kńi, ɔ aa yá pò aa kèo ń yá pò aa dānéo òè pii. ³¹ Wàle mó, wàle tá, ɔ Yesu ń a gbéoo aai ze'e baa wà pɔblèo dasi yáí. Ɔ a òné: A mɔ wà gé gusaena wátεe, wí kámabo yoo. ³² Ɔ aa gè gó'ilenau aa dāzeu, aale gé gusaena rítεe. ³³ Ké gbéoo ń gea è, aa ń dɔ, ɔ bɔa wéle pii guu wà bàalè dāané we kèse. ³⁴ Ké Yesu bò gó guu, à bíla è, ɔ aa kèè wēnaũ, asa aa de lán sã pò aa dāna vɔowae.† Ɔ àle yādadané maamaa.

³⁵ Ké ɔatε bũsa, ɔ aà iwaɔ sɔaazi aa mē: Guεá sēgbāe mé ɔatε i gɔ bíla ɔo. ³⁶ Gbéoo gbae aa ta bualoũ ń zɔewia pò kú kái laɔu, aai pò wεele lú aa ble. ³⁷ Ɔ Yesu a zāsímá à mē: A pò kpámá aa ble. Ɔ aa òè: N ye wà ge pēe lu ānusu ɔwatε àa do, wí mó kpámá aa ble yà? ³⁸ Ɔ Yesu ń lá à mē: Pēe mēn ũma á vɔi? A ge gwa. Ké aa kà, aa mē: Pēe ku mēn sɔo ń kpoo mēn pla.

³⁹ Ɔ a òné: A gbéoo zòlezòle sēbɔɔwa booloboolo. ⁴⁰ Ɔ aa zòlezòle gā ń gāo, booloeo gbēon basoo, booloeo gbēon blakwi. ⁴¹ Ɔ Yesu pēe mēn sɔo ń kpò mēn

* **6:17-18** Lev 20.21 † **6:34** Nao 27.17, 1Kia 22.17

plapio sè, à wesè musu à báaadàu. ☩ à p̄ēpi è'ε kpà a ìwaɔwa, aa bìile gbépiɔne. ☩ à kpò mèn plapiɔ kpaalèné mípii. ⁴² Ampii aa pòblè wà kà. ⁴³ ☩ wà p̄ē mionao ní kpò kíni pò ḡɔ̀ sèle gbí kuepla pai.† ⁴⁴ Ḡɔ̀e pò aa pòblèɔ gb̄ɔ̀n òaasɔ̀sɔ̀o lεε sɔ̀oε (5.000).

Yesu t́aa'oa ísidaa
(Mat 14.22-36, Źaa 6.16-21)

⁴⁵ ☩ Yesu nàe a ìwaɔwa ḡɔ̀ɔ aa ḡē gó guu aa dɔaaε Besaida ísida baale e àò bíla gbaε. ⁴⁶ Ké à lεzà gbéɔwa a làa, ɔ̀ à dèdε s̄is̄iwa, à gè wabikei. ⁴⁷ Iatē gēa kpéu gó'ílεna kú ísidaa mé Yesu kú s̄is̄ia ado. ⁴⁸ ☩ a è gofia lé íadamá, ké ían gbāa lé gíné yáí. Guf̄εne ɔ̀ à gè ní kíi, àle t́aa'o ía, ɔ̀ a kè lá á ye gēmáwa. ⁴⁹ Ké aa aà è, àle t́aa'o ía, aale e gyaadeε, ɔ̀ aa wiilè. ⁵⁰ Ké aa aà è mípii, gili ḡḗngu. ☩ Yesu òné ḡɔ̀ɔ: A s̄ɔ̀dile, máme. Asu to vía á k̄u. ⁵¹ Ké à gè gó guu, ɔ̀ íana làa, ɔ̀ yápi ní kú gbāa, ⁵² asa an wé i kē p̄ē yá musuo, ké aa nòse vío yáí.

⁵³ Ké aa bùa baa aa kà Genεzaleti, ɔ̀ aa godò we. ⁵⁴ Ké aa b̀le gó guu, wà Yesu d̀ò ḡɔ̀ɔ, ⁵⁵ ɔ̀ wà bàalè gè bùsupi kèlele, wà gyāε s̄èle ní mákelεo, gu pò wa mà a kuu pii w̄ɔ̀ m̄oε. ⁵⁶ Gua pò à ḡeu pii, z̄εwiao ge m̄εwiao ge bualoūɔ̀, w̄ɔ̀ m̄oε ní gyāεε, w̄ɔ̀ ní kále gāε, ɔ̀ w̄i wabikεwà aà to aa ɔ̀k̄ā baa aà ula léwa. ☩ gbé pò ɔ̀k̄āwàò ì gbágbā pii.

7

Felēkaayá
(Mat 15.1-9)

¹ Falisio ní M̄ɔ̀zi ikoyādanεde pò aa b̀ò Yelusaleūeɔ̀ m̀ò Yesu kíi. ² Aa è àà ìwaε lé pòble ɔ̀pia ní gbāb̀'io sai. ³ Asa Falisio ní Yudaɔ̀ pii aa ní deziɔ̀ felēkaayá k̄uaε, aali pòble ɔ̀pia ní gbāb̀'io saio. ⁴ Aali su ní εleε aa pòblè zu'osaio. Aa felēkaayá p̄aleɔ̀ k̄ua dasi. Beewa aaí gbāb̀ imib̄ɔ̀ ní tao ní oɔ̀ne. ⁵ ☩ Falisio ní M̄ɔ̀zi ikoyādanεdepiɔ̀ Yesu là aa m̀è: B̄óyái n ìwaɔ̀ líb̄ wá deziɔ̀ felēkaayá k̄ua ni? Aaí pòble ɔ̀pia ní gbāb̀'io saie. ⁶ Yesu wèmá à m̀è: A m̄ɔ̀afilideɔ̀, Isaia d̀àa á yá'ò wásawasa, lá a k̄è láuwa à m̀è: Buipi ì ma kpela ní léoε, an s̄ɔ̀ kua bo.*

⁷ Aaí ma sísi p̄āε, gb̄ēnazina ikoyāɔ̀ ɔ̀ aaí dané.

⁸ A p̄ákpà Lua ikoyái, ɔ̀ á gb̄ēnazina felēkaayá k̄ua. ⁹ ☩ Yesu òné bo: A p̄ā Lua yáa ké à e àò á felēkaayá k̄ua maan wea? ¹⁰ M̄ɔ̀zi m̀è àli misiile á de ní á daoε.† A m̀è bo, gbé pò a de ge a da kpeb̀, wà ade de.† ¹¹ Apio s̄ɔ̀ i m̄ε tó gbé ò a de ge a dae pò pò á ví à d̄oñléá K̄ɔ̀banie, ¹² a zεví à a de ní a dao kpelaò bo. (K̄ɔ̀bani bee m̀è, à Lua gbà.) ¹³ Beewa i Lua yá b̄āde á felēkaayá pò i dadané yáí. Yá bee tao ɔ̀ i ke dasi.

Yá pò ì to wà gbāle
(Mat 15.10-20)

¹⁴ ☩ Yesu èa bíla laai sísi à m̀è: A swákpa à ma yáma, ápii. ¹⁵ P̄oε ku ké à ḡē gbé guu à to aà gbāle. Pò pò b̀ò gbé guu ɔ̀m̄ε ì to aà gbāle. ¹⁶ Gbé pò nòse ví aà yápi ma.

¹⁷ Ké à bíla tò we, à tà be, ɔ̀ aà ìwaɔ̀ yápi mi gbèawà. ¹⁸ A òné: Apio, i òn̄okū s̄ɔ̀oa? Ké p̄oε ku à ḡē gbé guu à to ade gbāle, á d̄ɔ̀ lé? ¹⁹ Pópi lí ḡē aà s̄ɔ̀

† 6:43 2Kia 4.42-44 * 7:6 Isa 29.13 † 7:10 B̄ɔ̀a 20.12 † 7:10 B̄ɔ̀a 21.17

guuo, sema aà gbεεu, ̄ ̄ i a b̄iikpεεε. (Màa Yesu gbābò ble píie.) 20 ̄ ̄ à mè: Yá p̄ ̄ i b̄ ̄ gb̄é guu mé ̄ i to ade gb̄ále. 21 Za gb̄ēnazina s̄ ̄ guu ̄ ̄ làasoo v̄ai ̄ i b̄ ̄ ̄: Káaluakaa, kp̄ái'oa, gb̄ēdea, 22 gb̄āsikεa, b̄ii, n̄òsev̄ai, m̄ofili, wisaiyā, wεb̄ob̄oa p̄oi, gb̄és̄s̄ōa, makamaka ní m̄isaiyāo. 23 Yāv̄aipio ̄ i b̄ ̄ gb̄ēnazina s̄ ̄ guue píi, ̄ ̄ i to aà gb̄ále.

Buipale n̄e wabikεa

(Mat 15.21-28)

24 Yesu b̄ò we à gè Tii b̄usuu, ̄ ̄ à p̄ila uaeu. A ye wà a d̄ōo, āma ili e ùleo. 25 N̄e p̄ ̄ a nen̄ena t̄aa v̄i Yesu bao mà ḡō, ̄ ̄ à mò w̄ule aà gb̄ázi. 26 N̄e piá buip̄aleε, wà aà ̄ i Silifinisi b̄usuue. A wabikè Yesuwa aà t̄aa goε a néwa. 27 ̄ ̄ Yesu òè: To wà ble kp̄á néowa ḡia, asa a maa wà néo ble se wà zu gb̄ēneo. 28 ̄ ̄ n̄e pi a z̄ās̄iwà à mè: Dii, baa gb̄ē p̄ ̄ w̄uleanzio ̄ i néo ble kasonāo p̄eεε. 29 Yesu òè: N yāwea maa ȳai, tá, n né t̄aa ḡowà. 30 Ké à kà bε, à a né è w̄ulea p̄ewa, t̄api ḡowà s̄iana.

Swādo gb̄ágb̄aa

31 ̄ ̄ Yesu f̄ele Tii b̄usuu à gè Sid̄, ̄ ̄ à b̄òle ní W̄élemenkwi b̄usuo e à gè kà Galile isidai. 32 ̄ ̄ wà mòè ní swādo p̄ ̄ yā'o z̄i'ūaàn̄o, wà wabikèwà aà onawà. 33 Yesu b̄ò aàn̄o bíla guu mípla, à on̄ona p̄epe aà swāu. Ké à lé'i kè a on̄wa, ̄ ̄ à kà aà lénawa. 34 A wesè musu à wè f̄eεε, ̄ ̄ a òè: Efata. (Bee mè w̄ε.) 35 Weḡōo ḡōepi swá w̄ε, aà lénà ḡole, ̄ ̄ à yā'ò wásawasa. 36 Yesu ò gb̄ēone aasu o gb̄ēe mao, āma aa gè lé a kp̄awakéné maamaa de lá à ḡinéla. 37 Yápi òimá maamaa à kè z̄ai, ̄ ̄ aa mè: Aà yápii kεa ̄ ̄ maaε. I to baa swādo yāma, mé ̄ i to lénanaaleade yā'o.

8

Blεkpaa bílawa plaade

(Mat 15.32-39)

1 I ḡēḡēo bíla èa k̄āaaāzi b̄. Aa p̄obleae v̄i b̄o, ̄ ̄ Yesu a ̄iwāo s̄isi a òné: 2 Gb̄épio k̄ēm̄εε w̄ēnaū, asa a ḡōo āān̄ la ké aa kumano, aa p̄e v̄i aa ble b̄o. 3 Tó ma ní gb̄áε aa ta bε ní n̄onano, an ȳēε a l̄aa zé guue, asa an gb̄ēo b̄ok̄ii z̄āε. 4 ̄ ̄ aà ̄iwāo aà là aa mè: Máki wa ble eu s̄ēgb̄au la à gb̄épio k̄ai? 5 ̄ ̄ Yesu ní lá à mè: P̄εε m̄en ūma á v̄i? Aa mè: M̄en soplaε. 6 ̄ ̄ a ò bílaε aa z̄ōle t̄oole. ̄ ̄ à p̄εε m̄en soplapi s̄è à s̄aukp̄a, a è'ε kp̄a a ̄iwāwa aa kpaale bílaε, ̄ ̄ aa kpaaléné. 7 Aa kp̄ò nénāo v̄i ȳōo b̄. Ké à báaad̄au, a òné aa εa bee kpaaléné b̄. 8 ̄ ̄ aa blè aa kà, ̄ ̄ wà a mīona p̄ ̄ ḡō s̄èle s̄ò sopla. 9 Gb̄épio kà òaas̄ōo l̄εe síīs̄ (4.000) taawa. Ké Yesu ní gb̄áε, 10 ̄ ̄ à ḡè ḡó'ilen̄a guu ní a ̄iwāo, aa gè Damanuta b̄usuu.

Falisīo seelagb̄εaa

(Mat 16.1-12)

11 ̄ ̄ Falisīo mò lé lekpaakeaàn̄o, aale líkpalewà, aale w̄eεε aà seelakéné ní Lua gb̄āao. 12 ̄ ̄ à wè f̄eεε à mè: B̄óyāi gb̄āgb̄ēo lé seela w̄eεεai? Siana mále oé, má seelae kε gb̄āgb̄ēneo. 13 ̄ ̄ à ní tó we, à èa ḡè ḡó'ilen̄a guu à tà baale.

14 A s̄ā aà ̄iwāogu aa p̄εε k̄ūs̄ūa sé. P̄εε m̄endo mé ḡōné ḡo guu. 15 ̄ ̄ Yesu led̄amá à mè: Āo kú ní laaio. A laaika Falisīo ní Elodīo p̄εεε'esei. 16 ̄ ̄ aale ok̄ōε aa mè: Ké wá p̄εε v̄io ȳai a òi m̄aa. 17 Yesu d̄ōmá, ̄ ̄ à ní lá à mè: B̄óyāi ále o ké á p̄εε v̄io ȳai? E tia á wé i k̄é á d̄ōoa? A n̄òse v̄ioa? 18 A wé v̄i, ili gu'eo? A swá v̄i, ili yāmaoa? Yāe lí d̄águoa?* 19 Ké ma p̄εε m̄en s̄ōo è'ε má kp̄a gb̄ēon òaas̄ōo l̄εe s̄ōowa (5.000), a a mīona s̄èle gb̄i ūma ni? Aa w̄ewà aa mè: Gb̄i kuεplaε.†

* 8:18 Zel 5.21, Eze 12.2 † 8:19 Maa 6.43

20 Yesu èa ní lá à m̀: Ké ma p̀e m̀en sopla è'è má kpà gb̃on òaasòsoo l̀e síiòwa (4.000), a a miòna s̀e sò ùma ni? Aa ẁwà aa m̀: Sò soplae.† 21 Ǿ a òné: E tia á wé i k̀oa?

Besaida v̀a gbágbáa

22 Ké aa kà Besaida, ò wà m̀è ní v̀iao, wà wabik̀wà aà òk̀wà. 23 Ǿ à v̀iapi k̀ù a òwa, à b̀aànò ẁenkpe. A lé'i k̀è aà ẁéwa à ònàwà, ò à aà là à m̀: Nl̀e gu'ea? 24 Ǿ g̀õepi wesè musu à m̀: Mále gb̃e e, aa de lán líò mé lé t́a'a'o'owa. 25 Ǿ Yesu èa ònà aà ẁéwa l̀. Ké g̀õepi webli, ò aà wé ẁè, àle p̀pii e sa wásawasa. 26 Ǿ Yesu aà gb̀ae be à m̀: Nsu b̀le ẁéle guuo.

Piè Yesu Mesiike oa (Mat 16.13-23, Luk 9.18-22)

27 Ké Yesu lé gé ní a ìwaò Sezale Filipi bùsu z̀e wiaò guu, ò à a ìwaò là zé guu à m̀: Dé wàle o má de a ùi? 28 Aa ẁwà aa m̀: Gb̃e ò mè Źa'a Da'ilenae, gb̃e ò mè Elia. Wí ea mè l̀ ãnabi ýaen n ù.‡ 29 Ǿ à ní lá à m̀: Apiò s̀, dé i mè má de a ùi? Piè ẁwà à m̀: Mesiin n ù. 30 Ǿ Yesu ní lepàpa aasu o gb̃e mao.

31 Ǿ à nà yádaanéwa à m̀: Sema Gb̃nazin Né taasike maamaa, gb̃zòò ní sa'onkiaò ní M̀izi ikoyádanedeò giaàzi, wi aà de, a g̀ò àaòde źi i vu. 32 A yápi òné wásawasae, ò Piè g̀aànò gusae, àle giè. 33 Ké Yesu líli à a ìwaò gwà, ò à gi Pièe à m̀: Gomè we Setáu! Lua làasoo lé òaaneò, sema gb̃nazina p̀.

Yesu lia (Mat 16.24-17.13, Luk 9.23-36)

34 Bee gb̀ea Yesu bíla laai sísi ní a ìwaò, a òné: Tó gb̃é ye ke ma ìwa ù, aà gi azia ẁenii, i a lipáak̀a sé, i temazi. 35 Gb̃é p̀ ye àò a ẁeni k̀ù, a kua a ẁenipiwaè. Gb̃é p̀ g̀i a ẁenii ma yáí ní ma baona yáò l̀, ade mé aò ku. 36 Tó gb̃é g̀ò dúnia búu ví mé à k̀a ziawa, b̀ ài bee víi? 37 B̀ gb̃é a fiaboò à zia'ei? 38 Tó gb̃é zeamano ge ní ma yáò widè gb̃gb̃e duunde luanaaikensaiò guu, Gb̃nazin Né a zeaanò wide s̀e, g̀ò p̀ a m̀ a Mae gawi guu ní a malaikaò.

9

1 Ǿ a òné: Sìana mále oé, gb̃é p̀ k̀ú laeò ga ḱia p̀ Lua kpà m̀a ní gb̃ao esaio.

2 G̀ò soolo gb̀ea Yesu Piè ní Zaakio ní Źaao s̀ è à d̀d̀eínò gb̀sísí lesíwa r̀t̀e. Ǿ à lí ní wáa, 3 aà p̀kasao lé teke p̀ntaitai. Gb̃e ku dúnia guu ké a f̀ p̀ pí à puak̀ù màao. 4 Bee kpe Elia ní M̀izio b̀ò m̀má, aale yá'o ní Yesuo. 5 Ǿ Piè ò Yesuè: Dii, wá kua la maaè. Wà l̀kpe ò m̀en àaò, n p̀ do, M̀izi p̀ do, Elia p̀ do. 6 A d̀ lá ále oo, asa v̀ia ní k̀ú maamaae. 7 Luabepuana p̀la k̀nrla, ò aa l̀be mà a guu à m̀: Gb̃é beeá ma Né m̀ndona yenzidee, à aà yáma.* 8 Kándo g̀ò ké aa gugwàgwa, aai gb̃e e l̀o, sema Yesu ado.

9 Ké aale p̀la gb̀sísípiwa, ò Yesu òné aasu yá p̀ aa èpi o gb̃e mao e Gb̃nazin Né ge b̀ò gau. 10 Aa yápi k̀ù, ní beeo aale k̀ò lala aa m̀: B̀a gau yá bee dea ni? 11 Ǿ aa aà là aa m̀: B̀yáí M̀izi ikoyádanedeò ò Elia mé a òaa m̀i?† 12 A wèmá à m̀: Elia a òaa m̀, i yápii keke zéze, áma ké a k̀e láu wà m̀ wa saka Gb̃nazin Négu, i taasike maamaa s̀ be?‡ 13 Mále oé, Elia mò k̀ò, ò wà ní p̀eá dàe lá wà aà yá'ò taalauwa.

Yesu neg̀e táade gbágbáa (Mat 17.14-23, Luk 9.37-45)

† 8:20 Maa 8.8 § 8:28 Maa 6.14-15 * 9:7 Maa 1.11, Iko 18.15 † 9:11 Mal 4.5 ‡ 9:12 Isa 53.1-12, Sou 22.1-18

14 Ké aa sù ní gbé kiniwa, aa è bíla liaázi mé Mɔzi ikoyādanedeo lé lekpaakeńo. 15 Ké bíla Yesu è, aà yá bò ní sae, ɔ aa bàalè gè fɔkpàwà gò m̄pii. 16 Ǿ à a iwao là à m̄: Bó lekpaá ále keńoi? 17 Ǿ gbé pó kú zā guue wèwà à m̄: Dii, ma m̄ne ní ma néoe, táa mé aà léna nàale. 18 Tó à dèdewà, ɔ aà ne z̄íle, ɔ ɔ l̄'ifula b̄le, ɔ swaalɔkɔwa, ɔ gbágbā tēlele. Ma m̄o n iwaoe aa táapi go, ɔ aa f̄ua. 19 Ǿ Yesu òné: Gbāgbē luanaaikensai, máo kúán̄o e b̄e ni? Máo menakeán̄o e b̄e ni? A m̄m̄e ní n̄pio la.

20 Ké wà m̄oè, ké táapi Yesu è ḡo, ɔ à népi z̄iazia à aà p̄ale z̄íle kpèbaū. Ǿ ále gbeembo, ále l̄'ifula b̄le. 21 Yesu népi mae là à m̄: A aà lè m̄aa za b̄e ni? A wèwà à m̄: Za aà n̄f̄en̄en z̄íle. 22 ɔ aà zu té ní ɔo guu m̄o m̄o, ɔ ye aà d̄e. Tó n̄ȳo f̄o n̄ p̄e ke, wá w̄enagwa, ní d̄owále. 23 Yesu òè: N m̄é tó má f̄e l̄o? Yápii z̄e v̄i gbé pó lé ma náaike. 24 Ǿ népi mae ò ḡo: Má n náai v̄i. N n náai pó lé k̄ésāa k̄áfi m̄e. 25 Ké Yesu è bíla lé naemá, à ḡi táapie à m̄: Táa swādo, mále on̄e, go népiwa. Nsu ea suwà ɔo. 26 Ǿ táapi wiilè à aà z̄ia p̄ásip̄ási, ɔ à ḡowà. Népi ḡo lán ḡewa, ɔ gbé daside m̄é à ḡae. 27 Ǿ Yesu aà k̄u a ɔwa à aà f̄ele, ɔ à ḡo z̄ea.

28 Ké Yesu ḡe ua, z̄iloe kúńo ɔo, ɔ aà iwao aà là aa m̄: Bóyāi wa fua táapi goi? 29 Ǿ a w̄emá à m̄: Wabik̄ea ado mé ɔ f̄o táa bee taa go.

30 Ké aa b̄o we, ɔ aa p̄a Galilea. Yesu ye w̄a a kúki d̄o, 31 asa ále yādada a iwaoe. A òné: Wa Gb̄enazin Né kpámá, wi aà d̄e, i vu a ḡo āādezi. 32 Aai aà yápi mid̄o, mé aa yápi laawà v̄iak̄e.

*T̄ea Yesuzi lán n̄owa
(Mat 18.1-9, Luk 9.46-50)*

33 Ǿ aa k̄a Kap̄enaū. Ḡo pó a ku b̄e, à a iwao là à m̄: Bó lekpaá ále ke z̄e guui? 34 Aa n̄i kp̄auu, asa z̄e guu aale lekpaake denla yá musue. 35 Ǿ à z̄íle à gb̄e on̄ kūeplapi k̄aaa à m̄: Tó gbé ye ke mide ū, āo k̄ésāa gb̄epiizi, i ke an baade p̄i d̄on̄lede ū. 36 A né se z̄e ní ae, ɔ à aà se kp̄a a k̄ūe a òné: 37 Gbé pó n̄e bee do d̄ile ma iwake yá, ade ma dile. Gbé pó ma dile s̄o i ma dile madoo, à gbé pó ma z̄i d̄ile s̄e.

38 Ǿ Z̄aa òè: Dii, wa gb̄e è, ále táago ní n t̄o, ɔ wá ye giè, asa wá gbé no. 39 Ǿ Yesu m̄: Asu giè, asa gb̄e a f̄o dabudabuke ní ma t̄o, a ea ma t̄ob̄esi ḡo. 40 Gbé pó i f̄el̄esewano, wá bàakp̄e. 41 Siana mále oé, gbé pó á gbá imia á d̄ea Kilisi pó ū yá, ade a kua a aseawao.

42 Tó gbé t̄o né pó lé ma náaike do f̄u, a maa yāa ní adeo wá w̄isil̄ogbe gb̄ene d̄o aà n̄e, wi aà zu ɔsiu. 43-44 Tó n ɔ mé ɔ to n̄ fu, z̄o. Ḡe āizāna guu k̄o ū maa d̄e n taa té gasai guu ní ɔ m̄en̄ plaola. 45-46 Tó n gbá mé ɔ to n̄ fu, z̄o. Ḡe āizāna guu e ū maa d̄e wá n zu té guu ní gbá m̄en̄ plaola. 47 Tó n wé mé ɔ to n̄ fu, b̄o. Ḡe a kpala pó b̄o Lua k̄i guu w̄edode ū maa d̄e wá n zu té guu ní wé m̄en̄ plaola. 48 Wek̄i an k̄ob̄ii lí láao, mé a té lí gao. §

49 Wa t̄em̄o baade an k̄ek̄e ní wisio ū.* 50 Wisiá pó nae. N beo tó wisi í na t̄a, kpelewa wa ke à nak̄u loi? A to wisi āo kú á guu, ɔ na ní k̄o.

10

*N̄yaa
(Mat 19.1-12)*

1 Ǿ Yesu b̄o we à ḡe Yude b̄usu e Yuud̄e baale. Bíla èa k̄aaaazi we, ɔ à yādán̄é lá ɔ k̄ewa. 2 Falisio m̄o líkp̄al̄iwà, ɔ aa aà là aa m̄: Ḡo z̄e v̄i à a na

yáa? ³ A wè má à mè: Mɔizi díléé kpelewa ní? ⁴ Aa mè: Mɔizi gɔ́e gbà zé aàli gínzila ké, aàli a na yaòe.* ⁵ Ǿ Yesu òné: A swágbáa yáí Mɔizi bee díléí. ⁶ Za dúnia daalegɔɔ Lua gɔ́e kè ní nɔeoe.† ⁷ Ayámeto gɔ́e í go a de ní a daowa, í na a nawa, ⁸ ɔ̄ aai gɔ́ lán sàwakula ní gbalaowa.‡ Beewa aa ku dodo bo, aa gò mɛdoúe. ⁹ A yáí gbé pɔ́ Lua ní nákwawo, gbée su ní kɛ́aao. ¹⁰ Ké Yesu tà be, aà ìwao aà là yápi mii. ¹¹ Ǿ a òné: Gbé pɔ́ a na yà à a pále sè gbásikè a nɔ sèia yá musun we. ¹² Nɔe pɔ́ gí a zázi à zá pále kè sɔ́, à gbásikèn we.

Yesu báaadaa néogu

(Mat 19.13-15, Luk 18.15-17)

¹³ Wàle mɔ́ Yesue ní néo aà onamá, ɔ̄ aà ìwao gíné. ¹⁴ Ké Yesu è màa, aà pɔ́ pà a òné: A to néo mɔ́ ma kíi, ásu gínéo, asa kpala pɔ́ bò Lua kíiá gbé bee taa pɔ́e. ¹⁵ Siana mále oé, gbé pɔ́ i kpala pɔ́ bò Lua kíi sí lán nɛ́wao a gɛ́uo. ¹⁶ Ǿ a néo se kpákpa a kùe, à onanamá à báaadángu.

Ǿde

(Mat 19.16-30, Luk 18.18-30)

¹⁷ Ké Yesu dàzeu àle gé, ɔ̄ gɔ́ee bàalè mò kùle aà ae, à aà là à mè: Metulu maa, kpelewa má ke mà àizána ei? ¹⁸ Ǿ Yesu òè: Akɛa ní òmɛɛ má maai? Gbée maa, sé Lua ado. ¹⁹ N ikoyáɔ̄ dɔ́: Nsuli gbède, nísuli wúle ní gbèpále nɔoo, nísuli kpáí'oo, nísuli yáɔ̄ n gbédeewao, nísuli gbèbleo, nílí n de ní n dao kpela.§ ²⁰ Ǿ à mè: Metulu, za ma néfɛnɛngɔɔ má yá bee kúá píie. ²¹ Ǿ Yesu aà gwà ní yenzi wéo a òè: Yá gòne mendo. Ge n pɔ́ pɔ́ ní vɔ́ yía píi, ní a ɔ̄a kpá taasidɔ́wa, ní mɔ́ temazi, níyɔ́ àizee ví luabe. ²² Ǿ gɔ́epi oosísi yápi yáí, à tà ní pɔ́siao, ké aà àizeeɔ̄ dasi yáí. ²³ Ǿ Yesu wɛpà a ìwao la a òné: Aizeede gɛ́a kpala pɔ́ bò Lua kíiu zí'ú. ²⁴ Yápi bò aà ìwao sae, ɔ̄ Yesu èa òné: Gbéɔ̄, gɛ́a kpala pɔ́ bò Lua kíi guu zí'ú fá! ²⁵ Yiongo gɛ́a abaawɛu àa de ɔ̄de gɛ́a kpala pɔ́ bò Lua kíiula. ²⁶ Ǿ yápi aà ìwao kù gbáa, aale okɔ́e aa mè: Tó màae, déme a bɔ́i? ²⁷ Yesu ní gwá soee à mè: Gbɛ́nazína a fɔ́o, áma Lua a fɔ́ wá bɔ́, asa Lua apii gbáa víe.

²⁸ Ǿ Piɛɛ òè: Wápiɔ̄ sɔ́ be? Wa pɔ́pii tò wa bɔ́ tenzie. ²⁹ Yesu mè: Siana mále oé, gbé pɔ́ a be tò we ge a vɔ́o ge a dāunaɔ̄ ge a da ge a mae ge a néo ge a bua ma yáí ní ma baona yáó, ³⁰ ade a ea beɔ́ ní vɔ́o ní dāunaɔ̄ ní daɔ́ ní néo ní buaɔ̄ e lee basɔ́o dúniaɛ bee guu ní ìadamao bo, i àizána e dúnia pɔ́ a mɔ́ guu. ³¹ Dasi pɔ́ dɔ́aaa gɔ́ zá mé dasi pɔ́ té záo gɔ́ dɔ́aaa.

Yesu a gaa ní a vuao yá'oa

(Mat 20.17-19, Luk 18.31-34)

³² Aa èa dàzeu, aale gé Yelusaleú. Yesu dɔ́aaa a ìwao ne, ɔ̄ yápi bò ní sae, mé vía gbé pɔ́ té aà kpeɔ̄ kù. Ǿ Yesu líle ní a ìwa gbèon kuɛplao, à èa yá pɔ́ a su a le òné bo ³³ à mè: A ma! Wàle gé Yelusaleúe. Wa Gbɛ́nazín Né kpá sa'onkiaɔ̄ ní Mɔizi ikoyádanɛdeɔ́wa, aai yádaaála, aai aà kpa luayáɔ́nsaiɔ́wa aa aà de. ³⁴ Aa aà ke pɔ́pɔ́o, aa lé'ikakawà, aa aà gbè ní flaalao, aai aà de, a gɔ́o àaɔ́de zí i vu.

Zaaki ní Zāao wabikɛa

(Mat 20.20-28)

³⁵ Ǿ Zebedee néo Zaaki ní Zāao sò Yesuzi aa òè: Metulu, wá ye n yá pɔ́ wále a wabikɛma kewɛe. ³⁶ Ǿ à ní lá à mè: Bó á ye mà kéí? ³⁷ Aa wèwà aa mè: Wá gba zé wà zòlɛnnɔ́ ní kpala guu, gbèdo n ɔ́plai, gbèdo zɛɛi. ³⁸ Yesu òné: A yá pɔ́ ále a wabikɛa dɔ́o. Taasi keɛona pɔ́ má a imi, á fɔ́ mia? Ga pɔ́ má siu, á fɔ́ siua?

* 10:4 Iko 24.1-4 † 10:6 Daa 1.27 ‡ 10:8 Daa 2.24 § 10:19 Bɔa 20.12-16

³⁹ Aa wèwà aa mè: Wá fí. ☩ Yesu òné: I pọ má mi, á mi, mé ga pọ má siu, á siu, ⁴⁰ āma zōlea ma ọplaaí ge zεeíá ma yá no. Gbé pọ Lua kẹkenéọ pọe.

⁴¹ Ké íwa gbēon kwi kınıo yápi mà, an pọ pà Zaaki n Zāaozi. ⁴² ☩ Yesu n káaa a òné: A dō ké gbé pọ wàle n gwa búsu gbēzōo ũ i gbāable n gbéowaε. Màa gbāadeo i kiblemá lo. ⁴³ Ama a deáno màao. A guu gbé pọ ye gō gbēzōo ũ, àà ke á donlede ũ. ⁴⁴ Màaε lo gbé pọ ye gō á dōaana ũ, àà ke ápii zòblena ũ.* ⁴⁵ Asa Gbēnazin Né i mo wà donlekeε yáio, à mò donlekei gbēonεε, i gi a wēnii ké à e gbéọ bo dasi yáí.

Vĩa baakena gbágbāa

(Mat 20.29-34, Luk 18.35-43)

⁴⁶ Aa kà Yeliko. Lá Yesu lé bo we n a íwao n bílao, vĩa baakena Time né Baatime zōlea zé le. ⁴⁷ Ké a mà Yesu Nazaleti mé lé gē, ọ à nà lé gbāa zuawa à mè: Davidi Bui Yesu, ma wēnagwa! ⁴⁸ ☩ dasile giè, aale me àà nílε. ☩ àà lezua gbāa káfi à mè: Davidi Bui, ma wēnagwa. ⁴⁹ Yesu zè à mè: A àà sísi. ☩ wà vĩapi sísi wa òè: Sōdile fele. Alε n sísi. ⁵⁰ ☩ vĩapi a zwāa wòlo à vĩa pèle à mò Yesu kíi. ⁵¹ ☩ Yesu àà là à mè: Bó n ye mà kenéi? Vĩapi wèwà à mè: Dii, má ye mào gu'εε. ⁵² ☩ Yesu òè: Gé, ma náai pọ n kè mé n gbāgbā. Wegōo à gu'è, ọ à bọ teàzi.

11

Gbāakpaa Yesuzi Yelusaleū

(Mat 21.1-11, Luk 19.28-40, Zāa 12.12-19)

¹ Ké aa káikù n Yelusaleūo, aa kà Befaze n Betani pọ kú Kùkpe sísipọleuo. ☩ Yesu a íwao gbēon pla zì ² a òné: A gé wéle pọ kále wá aε kee guu. Tó a gē gōo, á zàa'ín bọb e dōa we, gbēe i dikpe yāao. A polo suò. ³ Tó wà á lá, bó ále ke wei, í me Dii mé ye a moaioi, a εa suò tia. ⁴ ☩ aa gè wà zàa'ína è dōa kpele gāaε. Ké aale polo, ⁵ ọ gbé pọ zεa weo n lá aa mè: Bó ále ke n zàa'ínapiro, ọ ále poloi? ⁶ Aa wémá lá Yesu ònéwa, ọ wà n tó we. ⁷ Aa sù n zàa'ínapiro Yesuε. Aa n ulao kpále zàa'ínapiwa, ọ Yesu dikpe.* ⁸ Gbēo lé n ulao kpále zé guu, † gbēo lé láo zō sēu, aale kpále lo. ⁹ Gbé pọ dōaaa n gbé pọ té záo lé wiile wàle me: Gbāa ke!

Báaaden gbé pọ lé mó n Dii tóo ũ. ‡

¹⁰ Lua báaada wá dezi Davidi kpala pọ lé vugu.

Wà gbāakpaaazi à zō luawa.

¹¹ Ké Yesu kà Yelusaleū, à gè Lua ua, ọ à wεpà pọpiila. Ké íatē i gō bíla bo yáí ọ à bọ gè Betani n a íwa gbēon kuεplao.

Yesu kaadēnli kaa n àà kua Lua uao

(Mat 21.12-22, Luk 19.45-48, Zāa 2.13-22)

¹² Ké gu dō, aa bọ Betani, ọ nōana lé Yesu de. ¹³ A kaadēnli è káaa, a lá pàε. A gè gwai tó a né mà. Ké à kà we, i pọe eo, sema a lá, asa a magōo i ka yāao. ¹⁴ ☩ a ò lípiε: Gbēe a n né ble bau lo. Aà íwao yápi mà.

¹⁵ Ké aa kà Yelusaleū, Yesu gè Lua ua, ọ à laayianao n laalunao yà n bóle, à ọleūkpakenao táabūnoo n felenyianao kílao fuangba. ¹⁶ I wei gbēe a aso sè à bọ n Lua uao. ¹⁷ ☩ à yādà gbēonε à mè: A kēa Lua taalau à mè: Ma kpé ao de ma sísikpe ũ bui píiε. § Apio sō á kè gbēblenao tòo ũ.* ¹⁸ Sa'onkia n Moizi ikoyādanεdeo yápi mà, ọ aale zεwεεε wà àà de. Aale víakeè, asa àà yādaané i di bílawa píiε. ¹⁹ Ké oosi kè, ọ Yesu n a íwao bọle wéleu.

* **10:44** Maa 9.35 * **11:7** Zkl 9.9 † **11:8** 2Kia 9.13 ‡ **11:9** Sou 118.25-26 § **11:17** Isa 56.7

* **11:17** Zel 7.11

20 Ké gu dō aa be zéu, ɔ aa kaadɔenlipi è, à giigàga e a zínau. 21 Ké a yá dō Piεegu, ɔ a ò Yesue: Dii, kaadɔenli pó ní kà gwae, à giigàga. 22 Yesu òné: Aɔ Lua náai ví. 23 Siana mále oé, tó gbé ò sísie beεe aà fεε azia zu ísiau, tó i seake a nòse guuo, tó a a náai ví ké yá pó a òpi a ke, a keè. 24 Bee yáí mále oé, tó ále lousisi, yá pó a a wabikè píi, à dile á è kò, í e. 25 Tó a fεε ále lousisi, tó á íikūa ní gbēo, à sùuukeáño, á Mae pó kú musu i sùuukeáño ní á tàaeo sō. 26 Tó i sùuuke ní gbēo, á Mae pó kú musu a sùuukeáño ní á tàaeo sō.

Yesu laa a ikoi
(Mat 21.23-27, Luk 20.1-8)

27 ɔ aa kà Yelusaleũ. Lá Yesu lé bebe Lua ua, sa'onkiaño ní Mɔizi ikoyādanedeo ní gbēzɔɔ sōaazi 28 aa aà là aa mē: Iko kpele níle yápio keòí? Démε n gba yápi kea zéi? 29 Yesu wémá à mē: Má yá mēndoe gbeawá. A wea, mí iko pó mále yápio keò oé sa. 30 A omεε. Zāa gbé da'ilekea† bò Lua kíi yà, ge gbēnazina kíie? 31 ɔ aa lekpaai aa mē: Tó wa mē Lua kíie, a me bóyái wi Zāa yá sio nie. 32 Tó wa mē gbēnazina kíie sō, too. Aa bíla vía ví, asa gbépii Zāa ānabike síe. 33 ɔ aa wē Yesuwa: Wá dō. ɔ Yesu òné: Mapi sō má iko pó mále yápio keò oéo.

12

Vēebu zikenaɔ
(Mat 21.33-46, Luk 20.9-18)

1 ɔ Yesu fεε yālèeüné à mē: Gbēe mé vēebu ví, à kaa liai, à eyò vēefēkíi ũ à gbadà,* ɔ à búpi ná zikenaɔne ní ɔzi, ɔ à fεε ní táo. 2 Ké vēekɔzɔzɔgɔ kà, ɔ à a íwae zì zikenapiowa, aà a vēepi aseá simáε. 3 ɔ zikenapiɔ aà kù wa gbè wa gbàe ɔgii. 4 ɔ à èa íwa pále zímá. ɔ aa gbé bee mi fò aa widàwà. 5 A èa a pále zì b, ɔ aa gbé bee dè. Màa à gbépáleo zì dasi, aa ní gbēo gbè, aa ní gbēo dè. 6 Budepi né mēndona mé gòè sa, ɔ à aà zì gbezā à mē: Aa ma né yāda. 7 ɔ zikenapiɔ òkɔε aa mē: Túbiblenan kee. A to wà aà dε, bú i gōwεε. 8 ɔ aa aà kù wa dè, wà aà ge sè wa zù kaa kpe. 9 Tòo, kpelewa budepi a ke sai? A ge zikenapiɔ dedε, i búpi kpa gbépáleo wae. 10 I Lua yáε bee kyokeo lé? Wà mē: Gbe pó ēbonaɔ pákpai mé gò gbεo mide ũ.

11 Dii mé bee kè,
ɔ à kēwεε yábɔnsae ũ.†

12 ɔ aa zεwεle wà aà kú, asa aa dō ní yáí à yápi lèeüi. N beeo aa víakè bílaε, ɔ aa aà tò we aa tà.

Yesu lousisin gbēzɔɔ fua
(Mat 22.15-46, Luk 20.19-47)

13 ɔ wà Falisieño ní Elodi kpala zenkpedeeo zì Yesuwa ònɔkeiè a yā'oa guu. 14 Ké aa kà, ɔ aa òè: Metulu, wá dō ké gbé náaiden n ũ. Nili yási ní gbéo ublembeke yáio, asa nili gbēe wegwao. Lua zé ni ɔbne wásawasa. A zεví wà wè'ɔa kpá Sezaawaa, ge a zεvío? Wà kpa yà, ge wásu kpao? 15 Yesu ní mɔafili dō, ɔ a òné: Bóyái ále filifilimbakpameei? A ɔapi do dɔmεε mà gwa. 16 Ké aa dòè, ɔ à ní lá à mē: Dé mi ní aà tón lai? Aa wèwà aa mē: Sezaa pòε. 17 ɔ Yesu òné: A Sezaa dee pó kpawà, í Lua pó kpawà. Aà yá bò ní saε.

18 ɔ Saduse pó aai gεo vua εboeo mō Yesu lè aa aà là aa mē: 19 Metulu, Mɔizi òwεε a lá guu à mē, tó gbé víi gà à a nɔ tò nésai, aà dāuna gyaapi da'uake à a

† 11:30 Maa 1.4-5 * 12:1 Isa 5.1-2 † 12:11 Sou 118.22-23

vii gēe keò.† 20 Maae, vii ní dāunao ku gbēon sopla. Woo nōsè, ò à aà tò we nésai. 21 Se aà da'uakè, ò à gà à n̄opi tò we lo nésai. Ɔ Bío kè màa lo 22 e à gè kà an sopladewa. Ampii aa aà tò nésai. Ampii gbea ò n̄opi gà. 23 Geo vugoozi an déme aò n̄opi vii? Asa an gbēon sopla nípii aa aà d̄o no ũe. 24 Yesu wemá à m̄e: A Lua yá ní a gbāao d̄osai yáí a sāsāio lò? 25 Tó geo vù, aa nōseo, aa zākeo, aao ku lán malaikaò kua luabewae. 26 Ké geo bo gau s̄o be, i Moizi lá kyoke gua p̄o à kàele yá'ouo lé? Lua òè à m̄e ámeaa Ablahaũ ní Izaakio ní Yakobuo Lua.§ 27 Luaá geo Lua no, gbé b̄eoo p̄oe. A sāsā à kè zài.

28 Moizi ikoyādanede ku we, à lekpaapi mà. Ké a è Yesu yāmaa wemá, ò à s̄oàazi à aà là à m̄e: Ikoyā kpele mé deñlai? 29 Yesu wèwà à m̄e: A miden ke: A ma, Isailio. Dii wá Lua mé Dii m̄endona ũ. 30 Aò ye Dii á Luazi ní n̄semendoo teasisai á gbāa pua léu, á s̄o io kuwà.* 31 A plaaden ke: Aò ye á gbédezi lá ázia wēniwa.† Ikoyāe de beelao. 32 Ɔ yādanedepi òè: Yāmaa, Metulu. N síana'ò, n m̄e Lua m̄endoe, a plaade kuo, sema aapi.† 33 Yea Luazi ní n̄semendoo ní n̄noo pii n gbāa pua léu ní yea n gbédezi lá nzia wēniwao de sa p̄o wí a p̄o káteu à tékũ ní sa'oa bui píiola.§ 34 Ké Yesu è à yāwewa ní laaio, a òè: Gēa kpala p̄o bo Lua kíiu zannoo. Bee kpe gbēe i we yāe làwà bo.

35 Yesu èa lé yādané Lua ua, ò à gbéò là à m̄e: Bóyāi Moizi ikoyādanedeo i o Mesiiá Davidi buiei? 36 Ké Lua Nisina d̄ede Davidiwa à m̄e: Dii ò ma Dii e aà z̄ole a oplaai e aò aà ibeoo kálee a gbá z̄ie.*

37 Lá Davidi aà sísi Dii màa, kpelewa aò de aà bui ũ bi? Ɔ bíla lé aà yāma ní p̄nao.

38 Aà yādaané guu à m̄e: A laaika Moizi ikoyādanedeozi. Aaño ye bebea ní uladao daa wàò f̄okpakpamá gāe. 39 Aaño weele z̄ole lousisikpe z̄olekii maoo guu ní bleble z̄olekii maoo. 40 Aaí lou gbāa sísi gbéò wé yáí, ò aai gyaaò kpé siomá. An íadama pásí aò deñla.

Gyaa taaside gbadaa (Luk 21.1-4)

41 Ɔ Yesu z̄ole Lua ua ōsikpagolo ae, àle gbéò gwa, lá aale òa dau. Ɔde saò lé ō z̄oo dau. 42 Ɔ gyaa taaside m̄ò t̄anga d̄au m̄en pla, i ka dalao. 43 Ɔ Yesu a íwao k̄aa a òné: Síana m̄ale oé, gyaa taasidepi òa dà kpagolo guu de gbépiila. 44 Asa ō dia ò aa dà wà k̄au nípii. Nōepi s̄o, aà taasideke guu p̄o p̄o a ví à p̄obleò ò a d̄au we pii.

13

Yelusaleũ dúuz̄o ní d̄únialaagoo seela (Mat 24.1-22, Luk 21.5-24)

1 Ké Yesu lé bo Lua ua, aà íwae òè: Metulu, gwa lá wà kpé maoo d̄ò ní gbè kefenaoo taoo. 2 Ɔ Yesu òè: N kpé z̄oo pi è píia? Gbe a ḡo dik̄o weo, wa a dúuz̄o píie.

3 Yesu z̄olea Kùkpe sísip̄oleu, aà ae d̄o Lua uawa. Píie ní Zaakio ní Zāao ní Andeleoo mé kuaànò níte, ò aa aà là aa m̄e: 4 Ow̄e, bee a ke boe ni? Bóme aò de apii kegoo seela ũi? 5 Ɔ Yesu òné: A laaika, ásu to wà á sāsāo. 6 Gbéò mó ní ma t̄oo dasi, aa me Mesiiin ní ũ, aai gbéò sāsā dasi. 7 Tó a z̄ikak̄ofi mà ge a bao, ásu bílikeo. Sema bee ke, áma d̄únia láaan we ḡiao. 8 Bui ní buio aa f̄ele ní k̄oo, màae

† 12:19 Iko 25.5 § 12:26 B̄oa 3.6 * 12:30 Iko 6.4-5 † 12:31 Lev 19.18 † 12:32 Iko 4.35
§ 12:33 Oze 6.6 * 12:36 Soũ 110.1

lò bùsu ní bùsuo. Tòlè a lualua gueò mé nàana aò ku. Yápi aò de lán nòwāwā daalèawae.

⁹ Aò kú ní laaio. Wa á kúkū wà yákpalekéánò, wi á gbě lousisikpèò guu. Aò zea bùsu gbāadeò ní kíaò ae ma yáí, íò dené ma seeladeò ũ. ¹⁰ Sema wà baonakpa bui píie gĩa. ¹¹ Tó wà gèánò yákpaleu, ásu dāa bílike yá pò ásu owao. A yá pò Lua a sósó káé á léu gòobeezì o, asa i ke áme á yā'oo, Lua Nisinae. ¹² Vii ní dāunaò kò kpámá dea yáí. Maa maeeò ní néò kpámá. Néò bò ní deò ní ní daò kpe wà ní de. ¹³ Gbèpii a zaágu ma yáí. Gbé pò menafò e a léwa, ade mé a bò.

¹⁴ Tó a tẹ gudena* è gu pò de àò kuuò, (kyokena yápi da), gbé pò kú Yudeò bàale mipè sísìowa. ¹⁵ Gbé pò kú a kpé musu su pila gè kpéu a pòe séio. ¹⁶ Gbé pò kpé bua su ea be a ula séio. ¹⁷ Waiyoo neadeò ní nòsindeò gòò beezì. ¹⁸ A wabike ké yápiò su á le buzio, ¹⁹ asa wétèa pò aò ku gòopi aò zòòe.† Za gòò pò Lua dúnia kè e gbā a taa i keò, mé a ke bau lóò. ²⁰ Tó Dii i gòopiò laoo, dō gbèe a bòò. A gòopiò làò a gbé pò à ní séò yáíe.

Gbēnazīn Né mōa
(*Mat 24.23-44, Luk 21.25-38*)

²¹ Gòò bee tó wà su òé Mesii gwa ke, ge Mesii ku le, ásu sio. ²² Asa Mesii egeñaò ní ànabi egeñaò mò dabudabuò ní yābònsaeò ke, ké baa gbé pò Lua ní séò aa ní sásàò, tó a zé kú. ²³ Aò kú ní laaio, ma yápii lezàwá za káauè.

²⁴ Gòò bee wétèapi gbèa íatè a siakū, mòvua a ikeò, ²⁵ saanaò wolo luawa, pò pò kú luawapiò zā ní pékiwa.‡ ²⁶ Wi Gbēnazīn Né mōa e luabepuanau ní gbāa zòòò ní gawio,§ ²⁷ i a malaikaò zì aa gbé pò Lua ní séò káaa za dúnia gola síiò guu, za dúnia léla ní a léleo.

²⁸ A yá pò kaadòenli lé daé ma. Tó a gònaò busekù mé a lálé pae, ò i dō guantèna káikū. ²⁹ Maae ló, tó á è yápiò lé ke, àò dō ké aà mōa káikū, a ku kpèele. ³⁰ Siana mále oé gòobeedeò gèle yápiò pii kesaiò. ³¹ Luabe ní tólèò a gèle, àma ma yáò gèlea vío. ³² Gbèe a gòò ge a zaa dōò, baa malaika pò aa ku luabeò ge Lua Né, sema Mae Lua.

³³ Aò kú ní laaio à itèke, asa á dō zì pò gòopi a kao. ³⁴ A de lán gbé pò lé gé wéleuwaè. A a be tò a zíkènaòne baade ní a zìò, ò a ò a gudōanae aà itèke. ³⁵ Apio sō á uabele sugòò dōò, oosin nò, wèedon nò, ko òòòan nò, gufènen nò. Ayāmeto à itèke, ³⁶ ké asu su kándo, i á le ále i'oo yáí. ³⁷ Yá pò mále oé, mále o gbèpiièe, à itèke.

14

Tulalekaa Yesu miwa
(*Mat 26.1-16, Zāa 12.1-8*)

¹ Gēamusu* dikpe ní Kàaso dikpèò gòò gòò pla, ò sa'onkiaò ní Mòizi ikoyādanedeò lé zewèele wà gbéò zāmake wà e Yesu kú wà de. ² Asa aa mè: Wásu wà aà kú dikpègòòzìò, ké wasu fèle ní zòaoo yáí.

³ Gòò pò Yesu kú Simòò Kusude be Betani, àle pòble, ò nòee sààzi a tulale bui maa òde loona kūa. ¶ à loonapi waa è à tulalepi kà Yesu miwa. ⁴ Gbèeò ku we, yápi òmá, ò aa mè: Bóyāi à tulalepi pākèi maaí? ⁵ Tulale pò a òa de ánuusu òwatè òaa do ní basòòaa, dō yāa wa yāa wà a òa kpà taasidèowa. ¶ aa zòadòwà. ⁶ ¶ Yesu mè: A aà to we. Bóyāi ále íadaiwàí? A yāmaakèmèèè. ⁷ Taasideò kúánò gòopiie.† Gòò pò á yei, á fō na kené, àma máò kúánò gòopiio. ⁸ A kè a gbāa léue,

* **13:14** Dan 9.27, 11.31, 12.11 † **13:19** Dan 12.1 ‡ **13:25** Isa 13.10, 34.4, Yoè 3.4 § **13:26** Dan 7.13 * **14:1** Bòaa 12.1-11 † **14:7** Iko 15.11

à d̀aa tulale kà ma mewa ma ge kpelaa yáie. ⁹ Siana mále oé, gu pò wàle ma baokpau dúnia guu píi, waò yá pò nɔepi kè o aà yá d̀aángu yáí.

¹⁰ Bee gbɛa Yudasí Isalioti pò de gbɛɔn kuɛplaɔ gbɛdo ũ gè sa'onkiaɔ k̀i Yesu kpaamá yáí. ¹¹ Ké aa aà yā̀mà, an pò k̀ena, ò aa lɛgbèè wa òa kpawà. ɔ àle zeweele à Yesu kpámá.

Gɛamusu bleblea

(Mat 26.17-35, Luk 22.7-34, Zaa 13.21-38, 1Kln 11.23-25)

¹² Kàaso dikpɛgɔɔ s̀eia z̀í, gɔɔ pò ẁi Gɛamusu sã kòlokpa, Yesu ìwaɔ òè: Má n ye wà ge Gɛamusu ble sɔukɛunɛi? ¹³ Yesu a ìwaɔ gbɛɔn pla z̀í a òné: A gé ẁlédau. A kpaau n gbɛeo í sea lo guu. A tɛaazi ¹⁴ e ua pò a gɛu, í o uabelee, Metulu mè má á pilauí, gua pò á Gɛamusu ble bleu n a ìwaɔ? ¹⁵ A kpɛdiak̀ɔa kpa z̀ɔɔ musu pò wa k̀eke ɔbè, í sɔukɛwɛe we. ¹⁶ Ké ìwapio d̀azeu, ò aa kà ẁlépi guu, aa è lá a ònéwa. ɔ aa Gɛamusu ble sɔukè we.

¹⁷ Ké oosi kè, Yesu kà we n a ìwa gbɛɔn kuɛplaɔ. ¹⁸ Ké aa z̀ìle lé pòble, ò Yesu mè: Siana mále oé, á gbé pò wàle pòble sãnuɔ do a ma kpámá.† ¹⁹ An pò yà, ò aale aà la dodo: Asa mámeo yó? ²⁰ ɔ a òné: A gbɛɔn kuɛplaɔ do, wàle ɔkãaa ta doũ. ²¹ Gbɛnazin Né a ta lá wà a yá'ò taalauwa, S̄ ãma waiyoo gbé pò a Gbɛnazin Né kpámápi. A maa wà ade ì yãao.

²² Ké aale pòble, Yesu kàa sè à báaadàu, ò a è'e kpámá à mè: A sí, beeá ma mee. ²³ ɔ à imibo sè à Lua sáaukpà a kpámá, ò aa m̀i m̀pii. ²⁴ ɔ a òné: Beeá ma aue, Lua bàa kua n gbé dasio au* pò a bɔae. ²⁵ Siana mále oé, má wɛbe'i mi bo e kpala pò b̀ Lua k̀i b̀o gupuaui, ò má a dafu mi. ²⁶ Ké aa lesi aa làa, ò aa b̀le gè K̀ukpe s̀isipòleu.

²⁷ ɔ Yesu òné: Apii á ma to we, asa a k̀ea láu Lua mè: Má sãdãna lé, são i fãaa.† ²⁸ N beeo ma vua gbɛa má d̀aaé Galile. ²⁹ ɔ Píeɛ òè: Baa tó wa n to we píi, má n to weo. ³⁰ ɔ Yesu òè: Siana mále onɛ, gwãasinaa e ko àò gé lé gɛn pla zui, nýɔ lelekpamazi gɛn àaɔ. ³¹ ɔ Píeɛ lɛgbè à mè máũmaũe: Baa tó má su mále gannɔ, má lelekpanzi bauo. ɔ aa ò màa s̀o m̀pii.

Yesu wabikɛa Gɛɛmani

(Mat 26.36-46, Luk 22.39-46)

³² Ké aa kà gu pò ẁi mɛ Gɛɛmani, ò Yesu ò a ìwaɔnɛ: A z̀ìle la e mào wabikɛ. ³³ ɔ à Píeɛ n Zaakio n Zãao sè g̀ɛnɔ. Iwãa kà aà p̀oa, tòlobi z̀uaagu, ³⁴ ò a òné: P̀osia ma k̀i gbãa e ma ka gaa. A ze la à it̀eke. ³⁵ Ké à gè ae yɔɔ, ò à ẁile a gbɛeu à wabikè, tó a zé kú, gɔɔpi g̀eala. ³⁶ A mè: Baa, ma Mae, n yá píi zé v̀i. To taasi kɛɛonapi d̀omazi, ãma ma p̀eã no, sema n pò. ³⁷ Ké à èa sù a gbɛɔn àaɔpio k̀i, a è aale i'o. ɔ a ò Píeɛ: Simɔɔ, nle i'o yà? Ni f̄ n it̀ekè baa yɔɔoa? ³⁸ A it̀eke à wabikɛ, ké ásu fu ỳawao yáí. Nisina yei, ãma mɛ buse. ³⁹ A èa gè wabikei, ò à yá doũpi ò bo. ⁴⁰ Ké à èa sù, a è aale i'o, asa an wé gbiak̀ùe. ɔ aai d̀o lá wa oè. ⁴¹ Aà ea sua gɛn àaɔde a òné: Ale i'o ále kámabo e tiaa? Bee mò. Gɔɔ kà sa. A gwa, wàle Gbɛnazin Né kpá duunkɛnaɔwa. ⁴² A fele wà gé. Gbé pò lé ma kpámá lé mó kee.

Yesu k̀ua

(Mat 26.47-56, Luk 22.47-53, Zaa 18.3-12)

⁴³ Ké Yesu lé yápi o g̀ɔɔ, ò aà ìwapio gbɛdo Yudasí kà n bíla pò b̀o sa'onkiaɔ n Mɔizi ikoyãdanede n gbɛz̀ɔɔ k̀i. Aa f̄ndaɔ k̀ua n goɔ. ⁴⁴ Bɔnkɛdepí s̀o à d̀aa seela òné à mè gbé pò a su lɛpèwà, aàpin we. Aa aà k̀i gbãa aa taò. ⁴⁵ Ké

† 14:18 Sou 41.10 § 14:21 Sou 22.1-19, Isa 53.1-12 * 14:24 Bɔa 24.8 † 14:27 Zkl 13.7

à kà we, 5 à taa'ò Yesuwa gòò, a òè: Metulu! Ɔ à lepèwà. 46 Ɔ wà ɔpèlewà wà à kù gíúgiú. 47 Zā guu gbēe a fēnda wò à sa'onkia zikēnae lèò à aà swá gò. 48 Ɔ Yesu òné: Kpáí weliwen ma ũ, 5 a mɔ ma kúí n fēnda n gɔɔa? 49 Má kúánɔ Lua ua lá gu lé dɔ, miɔ yādaé, i ma kũo. Ama bee kè ké yá pò kēa Luayātaalau e ke yáíe.† 50 Ɔ aà iwáɔ bàalè pii aa aà tò we.

51 Ewaasoe tɛaazi, aà zwāa kuaaála pɔeyesai. Ké wà aà kù, 52 5 à a zwāa tòné we, à bàalè puizi.

Piɛɛ lelekpaa Yesuzi

(Mat 26.57-75, Luk 22.54-71, Zaa 18.12-27)

53 Ɔ wà gè n Yesuo sa'onkia be. Sa'onkiaɔ n gbēzɔɔɔ n Mbizi ikoyādanedeo kāaaa we mpii. 54 Piɛɛ té n kpe kāaa e à gè gè sa'onkia be'ua. A zòle we, àle tékpakpa n dɔaiɔ sānu. 55 Sa'onkiaɔ n Yuda yákpalekenao pii lé yá welele wà dɔ Yesuwa wà e wà aà de, 5 aai eo. 56 Wà yādòdɔwà dasi, āma an yāe i kōseo. 57 Ɔ gbēeɔ fēle yādòwà lɔ aa mè: 58 Wá mà dee mè á Lua kpé pò gbēnazina dò wí, i a pāle pò gbēnazina i dɔo dɔ gɔɔ àaɔe. 59 Baa n beeo an lé i ke doũo. 60 Ɔ sa'onkia fēle zè zā guu à Yesu là à mè: Nyɔ yāe zásioa? Yá pò wàle dɔdɔmapio dea ni? 61 Yesu níle kpé, i yāe wewào, 5 sa'onkiapi èa aà là à mè: Mmɛ n Lua báaade Né Mesii ũa? 62 Ɔ Yesu mè: Mámɛ má aà ũ. A Gbēnazin Né e zòlea Gbāapiide ɔplaii, § mé á aà mɔa e luabepuanau.* 63 Ɔ sa'onkiapi a ulaɔ ga kè à mè: E'e, wá bàa kú n seeladeɔ be? 64 A mà lá à dɔe n Luao weó? Kpelewa a zeòì? Ɔ aa yá dīè mpii aa mè wà aà de.† 65 Ɔ wà fēle lé lé'ikakawà.‡ Ɔ wà pòkùè aà wéwa, wàle aà lele n ɔkũo, wàle oè: Anabikeke, ní gbé pò n le o. Ɔ dɔaiɔ aà kù aa aà sánkeke.

66 Piɛɛ ku zíle ua, 5 sa'onkia be nɔe zikēnaɔ do mò we. 67 Ké à Piɛɛ è, àle tékpakpa, 5 à aà gwà soee, a òè: Mpi sɔ, iɔ sānu n Yesu Nazaletipioe. 68 Ɔ à lelekpà à mè: Má dɔo, mi ma lá níle oo. Ɔ à fēle gè gɔu guu. 69 Nɔepi èa aà è we, 5 a ò gbé pò zea weɔne à mè: Gɔepiá an gbēdoe. 70 Ɔ Piɛɛ lelekpà lɔ. Ké à kè sàa yɔɔ, gbé pò zea weɔ ò Piɛɛɛ: Sianae an gbēdon n ũ, asa Galile gbén n ũ. 71 Piɛɛ vāikpāai n aziao, 5 à mè: Má sɔ n Luao, má gbé pò ále aà yá'opi dɔo. 72 Wegɔɔ 5 ko lé gēn plaade zù, 5 yá pò Yesu ò dɔ Piɛɛgu, ké à mè e ko àò gé lé gēn plaade zui, a lelekpaaazi gēn àaɔ. Ɔ à nà ɔɔlɔwa.

15

Pilati yákpalekea n Yesuo

(Mat 27.11-31, Luk 23.1-25, Zaa 18.28-19.16)

1 Ké gu dò gòò sa'onkiaɔ n gbēzɔɔɔ n Mbizi ikoyādanedeo n gbāadeɔ pii lekpāai, 5 aa Yesu ye aa gè aà kpà Pilatiwa. 2 Ɔ Pilati aà là à mè: Yudaɔ kían n ũa? Yesu wèwà à mè: N òn we. 3 Sa'onkiaɔ lé yādòdɔwà, 4 5 Pilati èa aà là à mè: Nyɔ yāe ooa? Yá pò wàle dɔdɔma ma fá! 5 Ké Yesu i yāe zásimáo, 5 aà yá bò Pilati sae.

6 Gēamusu dikpɛgɔɔzɔ Pilati ì dakpɛunaɔ do pò wa yei kénée. 7 Bùsudena pò aa bò gbāadeɔ kpe aa gbēdèò ku kpéu. An gbēdo tón Balaba. 8 Ɔ bíla sò Pilatizi aa wabikèwà aà ke lá ì kenéwa. 9 Ɔ Pilati n lá à mè: A ye mà Yudaɔ kía kéé yá? 10 Asa a dɔ sáasá ké sa'onkiaɔ wedɔ Yesue yáí 5 aa aà kpaiwa. 11 Ɔ sa'onkiaɔ tekpà bílagu, 5 aa òè aà Balaba kéné. 12 Ɔ Pilati n lá à mè: Kpelewa á ye mà ke n gbé pò wí mɛ Yudaɔ kiao? 13 Ɔ aa èa wiilè: N aà páliwa! 14 Ɔ Pilati n lá à mè: Bóyáii? Vái kpele a kèi? Ɔ an wiilea kàfi aa mè: N aà páliwa! 15 Pilati ye yá pò

‡ 14:49 Isa 53.8 § 14:62 Sou 110.1 * 14:62 Dan 7.13 † 14:64 Lev 24.16 ‡ 14:65 Isa 50.6

a kángu ke, ò à Balaba kèné. A Yesu kpà sosaowa aa à gbě ní flàalao, aai à pàliwa.

¹⁶ Ǿ sosapio gèaàno bùsu gbāadepi be'ua, aa ní gáli kàaa píi. ¹⁷ Aa gomusu tēa dàè, ò aa fùà tà ní lèo aa kpàè. ¹⁸ Ǿ aale fòkpakpawà aa mè: Yudaò kía fòò! ¹⁹ Aale àà gbě a miwa ní feeo, aale lé'ikakawà, aale kùlekule àà ae, aale lémwà. ²⁰ Ké aa àà kè pòpòo aa làa, ò aa gomusu tēapi b̀aàla, aa aàzia pòkasa dàè. Ǿ aa b̀aàno, aale gé àà pàliwa.

Yesu gaa

(*Mat 27.32-56, Luk 23.26-49, Zaa 19.17-30*)

²¹ Ké aale gé, g̀oee b̀ò sè oi, àle d̀onzi, ò aa teasidàè aa Yesu lipāakōa d̀iè. G̀oepi tón Simò, Sileni bùsu gbéè, Alesānda ní Lufuo de'iae. ²² Ǿ aa gè ní Yesuo gu pò wí me Gogota. (Bee m̀è mitòonagu.) ²³ Ǿ aa v̀ee pò wà lí'ò kàu d̀èè, āma i mio. ²⁴ Ké aa àà pàliwa, ò aa àà pòkaso kpaalè kàle, aa t̀elepà a sea yá musu.* ²⁵ Aa àà pàliwa íatē muuwāamigòe. ²⁶ Yá pò wa d̀owa ò wa kè wa nà àà mia wà m̀è: Yudaò Kía.

²⁷ Wà kpáiweliweo pàliwa we lo gbèon pla, ado àà oplaai, ado zeei. ²⁸ Ǿ yá pò kēa láue bee pà wà m̀è: Wà àà gwà dou ní tàaekena.†

²⁹ Gbè pò lé gē weo lé ní mide,‡ aale àà s̀s̀s̀ aa m̀è: Ehè! Tò! N m̀è nýò Lua kpé wí, ní ea d̀o gòo àaò nolo?§ ³⁰ N nzia suaba! Pila líwa m̀è! ³¹ M̀aa lo sa'onkiaò ní M̀oizi ikoyādanedeo lé àà ke pòpòo aa m̀è: A gbèpàleo suabà, āma a f̀ò à azia suabao. ³² Tó wá è Isailio kía pò wí me M̀esiipi pila líwa, wá àà náaike sa. Ǿ gbè pò wà ní pàliwa s̀anuò lé àà s̀s̀s̀ lo.

³³ Sea za íatē minanguo e aua gè pilaò gu siakù bùsupiu píie. ³⁴ Íatē'auapilaa ò Yesu wiilè gbáugbāu à m̀è: Eloi, Eloi, lema sabatani! Bee b̀oole m̀è: Ma Lua, ma Lua, àkea n ma to wei?* ³⁵ Ké gbè pò zea weeo yápi mà, ò aa m̀è: Ma we, àle Elia sisie. ³⁶ Ǿ gbèe bàalè gè sao z̀ò v̀ee kùmawa,† a pè feea a d̀ò Yesue à m̀è: A ze g̀ia wà gwa, tó Elia a m̀o àà pila. ³⁷ Yesu wii gbāa lè, ò à gà. ³⁸ Ǿ Lua kpé zwāa‡ pò daa luakukii ae pàa pla za musu e z̀íle. ³⁹ Ké sosaò gbèz̀oò pò ze Yesu ae we àà gaa è màa à m̀è: G̀oepiá Lua Néé síana. ⁴⁰ Ǹoeeo ku we lo, aale gugwa kàaa. An guu Maliama Madeleni kuu ní Maliama pò de Yosefu ní Zaaki Nénao da ũo ní Salomeeo. ⁴¹ Gòo pò Yesu kú Galile, aame aaio teaàzi wàò blekèè. Ǹoee pàleo m̀aàno Yelusaleũ aa ku we lo dasi.

Yesu via

(*Mat 27.57-61, Luk 23.50-56, Zaa 19.38-42*)

⁴² As̀adazi oosi lé ke. Lá kámabogòo ye daalei, ⁴³ Yosefu Alimate m̀ò. Gbè t̀odee Yuda gbāadeo guu, mé àle kpala pò a b̀o Lua kíi dá. A s̀dile à gè Pilati kíi, à Yesu ge wabikèwà. ⁴⁴ Ké Pilati mà Yesu gà kò, à b̀ò àà sae. Ǿ à sosaò gbèz̀oò sísi, à àà là tó Yesu gà kò. ⁴⁵ Ké Pilati gbèz̀oòpi yámà, ò à Yosefu gbà zé àà gèpi sé. ⁴⁶ Yosefu gè bàabaa lù, ò à gè à àà bùa à bàabaapi f̀iwà. A àà dà gbè'e pò wa s̀ò mia ũ guu, ò à gbè gbène gbeembo tà epile. ⁴⁷ Maliama Madeleni ní Maliama Yosefu dao lé gwa, aa è gua pò wà Yesu gèpi dàu.

16

Yesu b̀o gau

(*Mat 28.1-10, Luk 24.1-12, Zaa 20.1-10*)

* 15:24 Sou 22.19 † 15:28 Isa 53.12 ‡ 15:29 Sou 22.8, 109.25 § 15:29 Maa 14.58 * 15:34 Sou 22.1 † 15:36 Sou 69.22 ‡ 15:38 Baa 26.31-33

¹ Kámabogɔɔzi láaa íatē gēa kpéu Maliama Madeleni ní Maliama Zaaki dao ní Salomeo nísi gínana lù, ké wà ge ma Yesu mewa. ² Asɔanenzi kɔɔkɔ íatē bilea ɔ aa bò gè miapi kíi. ³ Aale kɔ la zéu aale me: Déme a gbepi gbeembo à gowēe mia'ε léi? ⁴ Asa gbepi gbène. Ké aa wesè, ɔ aa è wà gbepi gbeembò kò. ⁵ Ké aa gè mia'epi guu, ɔ aa èwaasoe è zɔlea ɔplaa oi, a ulatao pua daa. ɔ iwāa kà ní pɔa. ⁶ A òné: Asu to iwāa ká á pɔao. Yesu Nazaleti pó wa pàliwa ále weleo lò? A vù. A gu pó wà aà díleu èa? A ku lao. ⁷ A tá, í o aà íwaone ní Piεo, a dɔaané Galile. Aa aà e we lá a ònéwa.* ⁸ Iwāa kà ní pɔa, aale kpakpanaga, ɔ aa bòle miapiu ní bao. Aai yāe o gbēεo, ké vīa ní kú yái.

*Yesu azia ɔba a íwaone
(Mat 28.16-20, Luk 24.36-53, Zaa 20.11-23)*

⁹ Ké Yesu bò gau asɔanenzi gufēne, à azia òb Maliama Madeleni pó à táa mèn soplá gòèe káau. ¹⁰ ɔ nɔepi ge ò aà gbé pó an pɔ yaa, aale ɔɔbɔne. ¹¹ Ké aa mà Yesu vù, nɔepi aà è ní wéo, ɔ aai sio.

¹² Bee gbεa gɔɔ pó an gbēon plaɔ be zé guu, aale gé wéleu, à azia òbné lán gbēpālewa. ¹³ Ké aa èa sù ní wélepio, aa ò gbé kíniɔne. N beeo aai ní yá sio. ¹⁴ Gbezā ɔ à azia òb a gbēon kuεdoone gɔɔ pó aale pɔble. ɔ à zɔadómá, ké an swá gbāa mé aai a náaikεo yái. Asa aai gbé pó aa aà è à vù yá sio. ¹⁵ ɔ a òné: A gé dúnia guu píi, í ma baokpa gbépiiε. ¹⁶ Gbé pó sí mé à da'ilékè a bɔ. Gbé pó i sio sɔ, yá a zɔlewà. ¹⁷ Gbé pó aa yápi sɔ yākeaon ke: Aali táago ní ma tóo, aali yāebui'o. ¹⁸ Tó aa mlē kù ní ɔ ge tó aa kona í mí, a pɔe kenéo. Aali ɔna gyāεwa, aai aafia'e.

*Yesu taa luabε
(Zin 1.9-11)*

¹⁹ Ké Dii Yesu yā'òné a làa, ɔ Lua aà sè tàò musu, à zòle Luapi ɔplaa. ²⁰ ɔ aà íwapiɔ bò gè waasokpà gupiiu. Dii zikèrno, ɔ an dabudabukεaɔ yá pó aa ò síanapiliwàné.

* 16:7 Maa 14.28

LUKU

Yá pò kú láε bee guu

Luku Yesu baona lápi kè lá Maaku kèwae.

Zāa da'ilena yā'oa guu, a ye gbéε sɔu àò maà wàò Yesu dá (3.1-20)

Yesu da'ilékεa ní aà yāo (3.21-4.13).

Yesu zíkεa Galile búsuu, gu pò à waasokèu ò à gyāε gbàgbā (4.14-9.50).

Yesu wélegεa bɔa za Galile e taa Yelusaleŭ (9.51-19.28). Luku yá pò Maaku i kèε kè dasi. A keeεn ke: Sāmali gbēmaa yá, ɔde sɔŭ yá, né pò sàsā yá, ɔde ní Lazaa yá.

Yá pò Yesu kè Yelusaleŭ (19.29-21.38).

Yesu taasikεa ní aà gaa (22-23).

Lápi midékŭi (24) Yesu bò gau ò à bò m̀ a ìwaeɔwa Emausi zéu e àò ge táí luabe.

Luku Yesu ní Zāa Da'ilena ia yá bɔlékè gŭaε (1-2). Wekŭi a ò lá malaika b̀ m̀ Yesu da Maliamawa ní Zāa Da'ilena da Elizabeti, ní lá sādānaɔ ní saanyádōnaɔ m̀ kùle Yesuεo, lá Maliama ní Zakalio Dii sáaukpà mé Simεo Lua Musude tɔb̀. Yá bee guu Luku yá gbiao ò k̀ a Yesu seeladekεkεa guu: Yesu luake ní aà dea Isaili zalala ũo ní lá aà m̀a dúnia guu de yāzō ũ gbépiiεo. Luku òlwēε l̀ lá Lua ye ǹsεdoũdeɔzi ní gbé pò wà pākpanziɔ ní nɔεo ní taasideɔ ní nibɔ. Lua Nisina yá kú we l̀ ní pɔna pò Yesu baona ì inéo ní Lua táasileao ní wabikεawàò.

Luku ì Isailiɔ felekεayā bɔlékεwēε wásawasae. Baona láε bee kyokεa guu baade a f̀ gbépii Suabana yá d̄u.

¹ Gbéε ɔkpà yá pò kè wá guu dau siua lá guu zézewa dasi, ² lá gbé pò aa de yápi seeladeɔ ní a baokpanaɔ ũ za káauɔ òwēεwa. ³ Tiasa mapi s̄, lá ma weté yápiɔi dodo za a daaleawa, má è a maa mà kēne zéze, ma gbé beεede Teofili, ⁴ ké ñ e ñ yá pò wa dànε sáasā d̄.

Malaika d̄aaa Zāa Da'ilena ia yā'oa

⁵ Yude b̀su kí Elodi gɔɔ sa'onae ku, aà tón Zakali. A ku Abia sa'onao gāli guue. Aà na tón Elizabeti. Aalona buie l̀. ⁶ An pla m̀pii aa maa Luaε. Aaŭ ku taaesai, aa Dii ikoyā ní yá pò a d̄ileɔ k̄a. ⁷ Aa né v̄io, asa Elizabetiá f̄ie, mé an pla m̀pii aa zik̀.

⁸ Gɔɔ pò sa'oa kà an gāliwa, Zakali mé lé Lua gbagba. ⁹ Lá sa'onapiɔ ì kewa, aa likpà, ò lí Zakali sè aà gé tulaletikai téa Dii kpéu. ¹⁰ Tulaletikpasagɔɔ bíla k̄aa kpεεle pii, aale wabike. ¹¹ Ũ Dii malaikae b̀ m̀wà, à zè tulaletikatεakŭi ɔplaa. ¹² Ké Zakali aà è, à bílikè, v̄ia aà k̀. ¹³ Ũ malaikapi òè: Nsu to v̄ia n k̄uo Zakali. Lua n wabikεa s̄i, n na Elizabeti a ne'ì ḡε ũ, ní tókpaè Zāa. ¹⁴ N pò a ke na, níȳ yáal, gbéε pɔnakε aà ia yá musu dasi, ¹⁵ asa aɔ de Diiε gbēzō ũε. A wē ge ì gbāae mio,* Lua Nisina aɔ dedεawà za aà da gbεεue. ¹⁶ A to Isailiɔ ze ní Dii ní Luao dasi, ¹⁷ a d̄aa Diiε ní Lua Nisina gbāa pò Elia v̄i yāo. A to maeɔ ledouke ní ní néo,† a to swáyāmansaideɔ gbēmaao ōno sé. A gbéε keke aao ku sɔu guu Diiε.

¹⁸ Ũ Zakali ò malaikapie: Kpelewa má yápi s̄iana d̄oi? Asa maezinan ma ũ, mé ma na zik̀ l̀. ¹⁹ Ũ malaikapi wèwà à mè: Mámε má Gablieli,‡ mio zεa Lua aε. Ōmε ma z̄i yápi oinε, mà baonapi kpanε. ²⁰ Ma, n léna a naale, níȳ f̄s yā'oo e yápi ge kèò, ké ni ma yá pò a ke a gɔɔwa sio yái. ²¹ Gɔɔ bee s̄o wale Zakali dá.

* 1:15 Nao 6.3 † 1:17 Mal 3.23-24 ‡ 1:19 Dan 8.16, 9.21

Aà gēgēa Lua kpéu b̀ò ní sae. ²² Ké à b̀ò, i f̄s̄ yā'òr̄n̄o, ÷ wa d̄s̄ ké à wé̄pungu'è Lua kpéue. Lá aà léna nàale, ÷ àle yā'oné ní o. ²³ Ké Zakali sa'oḡo lé kà, ÷ à tà a be. ²⁴ Bee gb̄ea aà na Elizabeti n̄s̄i, ÷ à azia ùle e m̄o s̄o à m̀è: ²⁵ Dii k̀è, à ma wēnagwà, à wib̀m̄e.

Malaika d̄aaa Yesu ia yā'oa

²⁶ A m̄o soolode guu Lua malaika Gablieli z̄i Galile wé̄le p̄o w̄i m̄e Nazaleti guu. ²⁷ A g̀è nen̄e léso p̄o aà t̄n̄ Maliama k̄i. A ḡokpama v̄i Davidi bui ù, aà t̄n̄ Yosefu. ²⁸ Ké malaikapi g̀è aà k̄i, a òè: F̄o b̄aaade! Dii kunn̄e. ²⁹ Maliama bílikè yápiwa, à làasookè à m̀è: F̄o bee mi dea ni? ³⁰ O malaikapi òè:

Maliama, n̄su to v̄ia n̄ k̄o,
asa Lua b̄aadàngue.

³¹ Ma! Nȳs̄ n̄s̄i, ní n̄'e' i ḡs̄e ù,
ní tókpaè Yesu.

³² A ò de gb̄ez̄o ù, w̄ali oè Musude Né.
Dii Lua a aà kpa aà dezi Davidi kpalau,

³³ io de Yak̄obu bui k̄ia ù ḡōpii,
aà kpala a ò láaa v̄io. §

³⁴ O Maliama ò malaikapie: Lá mi ḡs̄e d̄s̄ yāao, bee a ke kpelewa ni? ³⁵ Malaika wèwà à m̀è:

Lua Nis̄ina a dine,
Musude gb̄aa i m̄oma.

A yáí né p̄o n̄ȳs̄ ipi kua a ò adoa,
w̄ali oè Lua Né.

³⁶ N dae Elizabeti n̄eḡs̄e n̄sia s̄o a zik̄u guu. N̄e p̄o wa d̄ile f̄i ùpi kú ní n̄ò m̄o sooloo tia. ³⁷ Asa Lua lí fu yāewao.* ³⁸ O Maliama m̀è: Dii z̀b̄blenan ma ù. Aà kem̄e lá ní òwa. O malaikapi aà tò we.

Maliama ḡea Elizabeti gwai

³⁹ Ḡo bee Maliama f̄ēle g̀è wé̄le p̄o kú Yude b̀usu gus̄is̄ideu ḡo. ⁴⁰ A g̀è Zakali be, ÷ à f̄okpà Elizabetiwa. ⁴¹ Ké Elizabeti Maliama f̄opi mà, aà né v̄iv̄i aà gb̄ee guu, ÷ Lua Nis̄ina dède Elizabetiwa, ⁴² Elizabeti wii gb̄aa lè à m̀è: B̄aaaden n̄ ù de n̄e píila. B̄aaaden né p̄o kú ní gb̄ee ù lo. ⁴³ B̄on̄ ma ù ké ma Dii da m̀ò ma gwaii?

⁴⁴ Ḡo p̄o ma sw̄alè n̄ f̄owa lé, né p̄o kú ma gb̄ee v̄iv̄i ní p̄onāe. ⁴⁵ B̄aaaden n̄ ù, asa ní s̄i yá p̄o Dii òne a ke. ⁴⁶ O Maliama m̀è: B̄aaaden n̄ ù, asa

Mále Dii t̄ōo ma s̄o guu,

⁴⁷ ma n̄òse lé yáalo Lua ma Suabanawa, †

⁴⁸ asa à ma yádà,
mapi aà z̀b̄blena p̄o mi ka p̄e ùo.
Za tia e ḡōpii w̄ali om̄e b̄aaade,

⁴⁹ asa Lua Gb̄adēpi yāz̄ōk̄em̄e.

Aà t̄o kua adoa.

⁵⁰ I wēnad̄s̄ gb̄é p̄o aai v̄iak̄ēēne e ní buiwa.

⁵¹ A a ḡasi p̄o ò à a gb̄aa òl̄né,
à waladē f̄aa ní ní làasoo.

⁵² A gb̄adē b̀ò kpalau,
à táaa k̄afi.

⁵³ A p̄omaā kpà n̄andenāwa aa kà,
à òdē gb̄aē ōḡii.

⁵⁴ A a z̀b̄blena Isailio ìa,

an yá i sãaàguo.

⁵⁵ A wēnadò Ablahaũ ní a buipionε†

lá à a legbè wá deziõεwa.

⁵⁶ Maliama zòε ní Elizabetio lán mɔ àaõwa, ò à gbàsa tà a be.

Zãa Da'ilena ia

⁵⁷ Elizabeti ne'igɔɔ kà, ò à ne'í gõε ũ. ⁵⁸ Ké aà fáanideɔ ní aà daεɔ mà lá Dii wēnadòè, aa pɔnakèaànɔ. ⁵⁹ A gɔɔ swaaõde zí aa mò tɔzɔi népiε, § aai aà mae Zakali tókpaè, ⁶⁰ ò aà da mè: Aawo! Wàli oè Zãa. ⁶¹ Aa òè: Gbèe ku n daεɔ guu, a tó bee vío. ⁶² ɔ aa yá'ò aà maeε ní ɔo, ké aa e dõ lá a ye wà tókpaè. ⁶³ Zakalipi pó pó á e lákēwà gbèa, ò a kēwà: Aà tón Zãa. Yápi bò ní sae nípii. ⁶⁴ Wegɔɔ aà léna gòε, à lebò lé yá'o, àε Lua sáaukpa. ⁶⁵ ɔ vía ní fáanideɔ kù píi, ò Yude bùsu gusíside gbéé lé yápi galikε píi. ⁶⁶ ɔ gbéé pó aa yápi màò kùã ní nòε guu aa mè: Bó népi aɔ de a ũ ziai? Asa Dii ɔliaaaàziε.

⁶⁷ Lua Nisína dède aà mae Zakaliwa, ò à ānabikεkè à mè:

⁶⁸ Wà Dii Isailiɔ Lua sáaukpa!

A mò a gbéé bò.

⁶⁹ A Suaban gbāade bòwēε

a zòblena Davidi bui guu,

⁷⁰ lá a dà a ānabiõε aa ò za ziwa.

⁷¹ Aa mè a wá sí wá ibεεɔwa,

a wá bɔ gbéé pó zawágupio ɔzi.

⁷² Maa à wá deziõ wēnagwà,

aà bàa pó kúrnɔ yá i sãaàguo.

⁷³ A legbè wá dezi Ablahaũε*

⁷⁴ à mè á wá bɔ wá ibεεɔ ɔzi,

í wá gba zé wà zɔbleε víasai,

⁷⁵ wá kua iɔ adoaè gbēmaaɔ ũ

e wá wēni léu.

⁷⁶ Mpi sɔ ma né, wàli onε Musude ānabi,

asa míme níyɔ dɔaa n zεkεkε Diiε.†

⁷⁷ Nyɔ to aà gbéé dõ lá a ní suaba,

lá a ní duuna kémá,

⁷⁸ ké wá Lua nòε sósobi ví yái.

Bɔa musu a mɔ wá gwai lá gu í dɔwa,

⁷⁹ i gupu gbéé pó kú gusiauõε

ní gbéé pó kú ga léziɔ,‡

i wá gbá péε aafia zéu.

⁸⁰ Népi zɔkù à gò kággbāade ũ. A ku gbáau e gɔɔ pó à bò gupuau Isailiɔwa.

2

Yesu ia (Mat 1.18-25)

¹ Gɔɔ bee Sezaa Ogusi bò ní yáo à mè wà dúnia gbépii nao. ² Wà nao séiapi kè gɔɔ pó Kilini de Sili bùsu gbēzɔɔ ũε. ³ Baade píi gè a be wéleu wà a tó dalau.

⁴ Yosefu sɔ à bò Nazaleti, Galile bùsuu, à gè Davidi be wéle Betelēũ, Yude bùsuu,

ké a de Davidi bui ũ yái. ⁵ A gè wà a tó dalau we ní a nɔkpama Maliamao. A

† 1:55 Daa 17.7 § 1:59 Lev 12.3 * 1:73 Daa 22.16-18 † 1:76 Mal 3.1 ‡ 1:79 Isa 9.1

nɔsia, ⁶ ɔ̃ ɔ̃ pɔ́ aa ku we, aà nɛ'igɔ̃ kà, ⁷ ɔ̃ à a yoa ì ɔ̃e ũ. A zwāa fīwà à aà wùle pɔtuɔɔ pɔblebɔu, ké aai gu e nibɔɔ pilakio yáí.

⁸ Sādānaɔ ku bɔsu doŭpi guu, aale i sɛu, gwāasina aale ní são dśa. ⁹ ɔ̃ Dii malaikae bɔ̀ mòmá, Dii gawi gupùnzì, ɔ̃ vĩa ní kú maamaa. ¹⁰ Malaikapi òné: Asu to vĩa á kũo, asa ma mɔ baonakpaiée, gbépii pɔ i ke na maamaa. ¹¹ Wà Suabana íé Davidi wéleu gwáa, ɔ̃me Mesii ũ, Dii ũ. ¹² Seela pɔ́ a to à aà dɔn ke: A nétēna e wúlea pɔtuɔɔ pɔblebɔu, zwāa fīfīwà. ¹³ Kándo luabe ìwaɔ ku sãnu ní malaikapio dasidasi, aale Lua táasile aa m̀e:

¹⁴ Wà Lua tɔbɔ musu,
gbé pɔ́ an yá kèèɔ i aafia'e tɔle.

¹⁵ Ké malaikapio gòrila aa tà luabe, ɔ̃ sādānaɔ òkɔe aa m̀e: Wà gé Betelēũ wà yá pɔ́ kèpi e, yá pɔ́ Dii tò wá d̀. ¹⁶ ɔ̃ aa fèle gè kpakpa, aa b̀ Maliama ní Yosefuowa ní nétēnapio wúlea pɔtuɔɔ pɔblebɔu. ¹⁷ Ké aa aà è, aa yá pɔ́ wa òné nétēnapi yá musu ò. ¹⁸ ɔ̃ yá pɔ́ sādānaɔ òpi b̀ gbé pɔ́ aa màò sae pii. ¹⁹ Maliama yápi kũa a ǹse guu pii, àle láasookewà. ²⁰ Sādānaɔ èa tà, aale Lua tɔbɔ, aale aà sáaukpa yá pɔ́ aa mà mé aa è musu, asa à kè lá wa ònéwae. ²¹ Ké a ɔ̃ la sù, né t̃z̃ɔ̃gɔ̃ kà,* ɔ̃ wà tɔkpàè Yesu, tɔ́ pɔ́ malaika ò zad̃ wi aà nɔsio.

Yesu ɔ̃ba Diie

²² Ké an gbábɔgɔ̃ kà, aa aà sè gè ɔ̃bi Diie Yelusaleũ lá Mɔizi ikoyá'òwa. ²³ Asa a ku Dii ikoyáũ wà m̀e wà nɛgɔ̃e séiaɔ kpawàe.† ²⁴ Aa sa pɔ́ wa ðile Dii ikoyáũ ò, wà m̀e felena m̀en pla ge felenguulu né bɔbɔ m̀en pla.‡

²⁵ Gbèe ku Yelusaleũ, aà tón Simɛɔ. Gbèmaae, a Lua vĩa ví, mé aà wé dɔ Isailio misiai. Lua Nisina diè, ²⁶ ɔ̃ Nisínapi òè a ga kía pɔ́ Dii kpà esaio. ²⁷ Nisínapi d̀baaè, ɔ̃ à gè Lua ua. Ké Maliama ní Yosefuò m̀e ní ní né Yesuo yá pɔ́ wa ðile ikoyáũ kea yáí, ²⁸ ɔ̃ Simɛɔ aà s̃i a ɔ̃z̃i, à Lua sáaukpa à m̀e:

²⁹ Mapi n z̀blena gbae niɛ guu sa
lá ní òmɛɛwa Dii,

³⁰ asa ma wesi Suabana pɔ́ ní ðile

³¹ n aà yá kèke bui pii wáale.

³² Aɔ de gupua ũ à gupu buionɛ,§
i n gbé Isailio tɔbɔ.

³³ Yá pɔ́ a ò népi musu b̀ aà de ní aà dao sae. ³⁴⁻³⁵ Simɛɔ samaa'òné, ɔ̃ a ò népi da Maliamae à m̀e:

ɔ̃me aɔ de seela pɔ́ Isailio gii ũ,

pɔsia i n s̃ɔ z̃ɔ lán f̀endawa.

Isailio lao ge aa káfi aà yáí,

an ǹse guu yá i bɔ gupua.

³⁶ Nɔe ānabie ku we, aà tón Ana, Fanueli né, Aseɛ buie. Nɔepi zikùe táotao. A zákè ní a gɔkpamao wè soplae, ³⁷ ɔ̃ à g̀òd gyaa ũ e wè basiiɔ ní síiɔ. Ili bɔ Lua uao, ì lousisi fáane ní gwāasinao ní leyeao ní wabikɛao. ³⁸ Zibeez̃i g̀ò à s̀r̃zi à Lua sáaukpa, àle népi yá'o gbé pɔ́ an wé dɔ Yelusaleũ boaiɔne pii.

³⁹ Ké Yosefu ní Maliamao kè lá a ku Dii ikoyá láuwa pii aa làa, aa èa tà ní be wéleu Nazaleti, Galile bɔsuu. ⁴⁰ Népi fèle à gbáakù. ɔ̃nɔ pàè, mé ìò kú ní Lua báaao.

Yesu gea Lua ua a nɛgɔ̃

⁴¹ Wè ní wèo Yesu de ní aà dao aaí gé Gēamusu* dikpekɛi Yelusaleũe. ⁴² Ké

* 2:21 Lev 12.3 † 2:23 Bɔa 13.2 ‡ 2:24 Lev 12.6-8 § 2:32 Isa 42.6, 49.6 * 2:41 Bɔa 12.1-11

Yesu kà wè kuepla, aa èa gè dikpekei lá aai kewa. ⁴³ Ké dikpe làa, aale tá, ò an né Yesu gò Yelusaleũ, aa dõo. ⁴⁴ Aale e a kú ní gbéõ guue. Ké aa táa'ò gò do, ò aa gbàsa lé aà weele ní daeo ní gbé dõao guu. ⁴⁵ Ké aai aà eo, aa èa gè aà welei Yelusaleũ. ⁴⁶ A gòo àaõde zí ò aa aà è Lua ua zõlea yãdanedeo guu, àle yãmamá, àle yálalamá. ⁴⁷ Aà yãdõa ní aà yãweamáo dĩ gbé pò aale aà yãmaowa píi. ⁴⁸ Ké aà de ní aà dao aà è, à bò ní sae, ò aà da òè: Bóyái ní kèwèe màai? N mae ní mapio, wá pò yà n weelea guu. ⁴⁹ A wemá à mè: Bóyái ále ma welei? Ké à kù mào ku ma Mae kpéu, á dõo lé? ⁵⁰ Ama aai yá pò a ònépi dõo.

⁵¹ Yesu èa tàrĩno Nazaleti, à misiilené. Aà da yápio kúa a nòse guu píi. ⁵² Yesu zõokù, aà òno kãfi, mé a na ní Luao ní gbēnazĩnao.†

3

Zãa Da'ilena waasokpaa

(Mat 3.1-17, Maa 1.1-11, Zãa 1.19-28)

¹ Sezaa Tibelia kpalablea wè gēode guu Põnsi Pilati mé Yude bùsu gbēzõõ ù, Elodi lé kible Galile, aà dãuna Filipi lé kible Itule bùsu ní Takoni bùsuowa, mé Lisania lé kible Abilēni bùsuwa. ² Anasi ní Kaaifao mé sa'onkiaõ ù. Goo bee ò Lua yã'ò Zakali né Zãae gbáau. ³ Õ à fèle lé bebe Yuudē baale ní baalao píi, àle waasoke gbēõne. A òné aa nòselile aa da'ileke, Lua i ní duuna kémá. ⁴ Maa yá pò ànabi Isaia ò a lá guu kè à mè:

Kpàwakena loo ma do gbáau,

àle me à zekēke Diie,

à zéwewenaõ pooè súsu.

⁵ Guzule píi a tata,

gbè lesiõ ní s̄isiõ daai píi.

Zé koleao poo súsu,

zé tòutoõ daai,

⁶ gbépii i e lá Lua i ní suaba.*

⁷ Bila loo maa aà kii da'ilekei, ò i oné: Gbēnazĩn piligonaõ! Déme ledawá à bàasi pòkũma pò Lua a bõbõmáei? ⁸ A nòselilea yá ke, wi dõ ké a lile. Ké Ablahaũ de á dezi ù, ásu dile bee mé a á bõo. Mále oé, Lua a fõ gbēe beeõ ke Ablahaũ buio ù. ⁹ Mõo dilea lízi kò. Lí pò lé né maa io, wa zõ zu téue.

¹⁰ Bila aà là: Tó màae, wá ke kpelewa ni? ¹¹ A wemá à mè: Gbé pò ula ví mèn pla, aà ado kpa gbé pò vlowa. Gbé pò poblea ví, aà ke màa lo. ¹² Osinaõ mò da'ilekei, ò aa aà là aa mè: Metulu, wá ke kpelewa ni? ¹³ A wemá à mè: Asu õasimá de lá wa dilelao. ¹⁴ Sosao aà là aa mè: Wápio s̄õ wá kea ni? A òné: Asu gbãamõ gbēõne à ní bleo. A ze ní fla pò wĩ boéo.

¹⁵ Gbéõ pona lé dede. Gbépii lé làasooke a nòse guu Zãa yáwa, tó ao de Mesii ù. ¹⁶ Zãa òné píi à mè: Mi á da'ileke ní íoe, ãma gbēe lé mó, aà iko demala, mi ka mà aà sabala bõbõèo. Õme a á da'ileke ní Lua Nisinaõ ní téo.† ¹⁷ A gbaana kúa à pò fãò, i pówena ká a dõu, i a sào ka té gasai guu. ¹⁸ Zãa baonakpaané guu, à nãemá ní yãpãleo dasi. ¹⁹ Ké à yá pò kí Elodi kè a dãuna na Elodia yá musu ní vai pále pò a kèò b̄èe gupuaui píi, ²⁰ ò Elodi èa yãvãikè lo, à Zãa dàkpeu.

²¹ Ké Zãa lé gbéõ da'ileke píi, à Yesu da'ilekè s̄õ. Goo pò Yesu lé wabike, luabe wèaa, ²² ò Lua Nisina sù lán felenawa à dĩè. Õ wà yã'o mà bõa luabe à mè: Ma Nén n ù, má yenzi, ma pò kèma na.‡

† 2:52 1Sam 2.26, Yaa 3.4 * 3:6 Isa 40.3-5 † 3:16 Zln 2.3-4 ‡ 3:22 Sou 2.7, Isa 42.1

*Bui pɔ Yesu bɔ̀ n̄ guuɔ
(Mat 1.1-17)*

²³ Goo pɔ Yesu a zɪ d̄aale, a wɛ̀ baakwi taa vɪ. W̄ale e Yosefu n̄e.
 Yosefupi s̄o Heli n̄e,
²⁴ Helipi s̄o Mata n̄e,
 Matapi s̄o Levii n̄e,
 Leviipi s̄o M̄eleki n̄e,
 M̄elekipi s̄o Yana n̄e,
²⁵ Yanapi s̄o Yosefu n̄e,
 Yosefupi s̄o Matatia n̄e,
 Matatiapi s̄o Amosi n̄e,
 Amosipi s̄o Nauũ n̄e,
 Nauũpi s̄o Eseli n̄e,
 Eselipi s̄o Nage n̄e,
²⁶ Nagepi s̄o Maatu n̄e,
 Maatupi s̄o Matatia n̄e,
 Matatiapi s̄o Sem̄ei n̄e,
 Sem̄eipi s̄o Yoseku n̄e,
 Yosekupi s̄o Yoda n̄e,
 Yodapi s̄o Yohanani n̄e,
²⁷ Yohanani s̄o Lesa n̄e,
 Lesapi s̄o Zolobabeli n̄e,
 Zolobabelipi s̄o Salatieli n̄e,
 Salatielipi s̄o Neli n̄e,
 Nelipi s̄o M̄eleki n̄e,
²⁸ M̄elekipi s̄o Adi n̄e,
 Adipi s̄o Kosaũ n̄e,
 Kosaũpi s̄o Elemadaũ n̄e,
 Elemadaũpi s̄o Ee n̄e,
 Eepi s̄o Yozuee n̄e,
²⁹ Yozueepi s̄o Eliezee n̄e,
 Eliezee s̄o Yoliũ n̄e,
 Yoliũpi s̄o Mata n̄e,
 Matapi s̄o Levii n̄e,
 Leviipi s̄o Sim̄eɔ n̄e,
³⁰ Sim̄eɔpi s̄o Yuda n̄e,
 Yudapi s̄o Yosefu n̄e,
 Yosefupi s̄o Yonaũ n̄e,
 Yonaũpi s̄o Eliakiũ n̄e,
 Eliakiũpi s̄o M̄elea n̄e,
³¹ M̄eleapi s̄o M̄ena n̄e,
 Menapi s̄o Matata n̄e,
 Matatapi s̄o Nat̄a n̄e,
 Nat̄api s̄o Davidi n̄e,
 Davidipi s̄o Yese n̄e,
³² Yese s̄o Ɔbedi n̄e,
 Ɔbedipi s̄o B̄azu n̄e,
 B̄azupi s̄o Salam̄ɔ n̄e,
 Salam̄ɔpi s̄o Naas̄ɔ n̄e,
 Naas̄ɔpi s̄o Aminadabu n̄e,
³³ Aminadabupi s̄o Adami n̄e,

Adamipi s̄ Aani née,
 Aanipi s̄ Eṣelōũ née,
 Eṣelōũpi s̄ Pelezi née,
 Pelezipi s̄ Yuda née,
 Yudapi s̄ Yakōbu née,
³⁴Yakōbupi s̄ Izaaki née,
 Izaakipi s̄ Ablahaũ née,
 Ablahaũpi s̄ Tela née,
 Telapi s̄ Nakōō née,
 Nakōōpi s̄ Selugi née,
³⁵Selugipi s̄ Leu née,
 Leupi s̄ Pelegi née,
 Pelegipi s̄ Ebelu née,
 Ebelupi s̄ Sela née,
 Selapi s̄ Kena née,
³⁶Kenapi s̄ Aapasa née,
 Aapasapi s̄ Seũ née,
 Seũpi s̄ Nōee née,
 Nōeepi s̄ Lemeki née,
 Lemekipi s̄ Metusela née,
³⁷Metuselapi s̄ Enoki née,
 Enokipi s̄ Yelēdi née,
 Yelēdipi s̄ Maalalee née,
 Maalaleepi s̄ Kena née,
 Kenapi s̄ Enosi née,
³⁸Enosipi s̄ Seti née,
 Setipi s̄ Adamu née,
 Adamupi s̄ Lua née.

4

Yesu ȳsa

(Mat 4.1-11, Maa 1.12-13)

¹ Yesu lé su ní Yuudēo Lua Nis̄ina p̄eawà guu, ̄ Nis̄inapi ḡeààno gbáau.
² Ibiisi aà ȳ we e ḡo bla. Ḡoopi i p̄e bleo. Ké ḡo blapi p̄a, noana lé aà d̄e.
³ ̄ Ibiisi òè: Tó Lua Nén n ũ, o gb̄ee bee li p̄ē ũ. ⁴ Yesu wèwà à m̄è: A k̄ea Lua taalau wà m̄è:
 P̄blea ̄ gb̄ēnazina kuò adoo.*
⁵ ̄ Ibiisi aà s̄e ḡeààno musu, ̄ à d̄unia kpalaō òlòè p̄ii a zegbeu ḡō ⁶ à m̄è: Má n gba iko beo p̄ii ní a gawio. A ku ma ozīe, gb̄é p̄ó má yei má kpawàe. ⁷ Tó n kulem̄e lé, a ḡō n p̄ó ũe p̄ii. ⁸ Yesu wèwà à m̄è: A k̄ea Lua taalau wà m̄è:
 Kúle Dii n Luae,
 ní z̄obleè ado.†
⁹ ̄ à ḡeààno Yelusaleũ, à aà z̄e Lua kp̄é misonaa à m̄è: Tó Lua Nén n ũ, okpa nz̄iai, ¹⁰ asa a k̄ea láu wà m̄è:
 Lua a n ȳ'ò a malaikaōne aa n d̄óa.
¹¹ Wà m̄è l̄o:
 Aa ōdama, ké nsu ḡēnale gb̄ewao ȳai.‡
¹² Yesu wèwà à m̄è: Wà m̄è,
 nsuli Dii n Lua l̄e n̄ gwao.§

* 4:4 Iko 8.3 † 4:8 Iko 6.13 ‡ 4:11 Sou 91.11-12 § 4:12 Iko 6.16

13 Ké Ibiisi Yesu yè ní yápiio a làa, ò à aà tò we e gɔɔ pāle.

Nazaretideɔ gia Yesu náaikɛi
(Mat 13.53-58, Maa 6.1-6)

14 Yesu èa tà Galile ní Lua Nisína gbāao, ò aà tó lí bùsupia pii. 15 I yādadané ní lousisikpɛɔ guu, mé gbépii ì aà tɔnasi.

16 Ɔ à gè Nazaleti, gu pò à nɛblèu. Kámabogɔɔzì à gè lousisikpɛu lá ì kɛwa. A fɛle à kyoke, 17 ò wà ānabi Isaia taala kpàwà. Ké a pòo, à bò gu pò wà yáe bee kèuwa à mè:

18 Dii Nisína kua.
A ma se mà baonakpa taasideɔne,
à ma zì mà gɔa wéɛɔ ù kpàwake
gbé pò aa ríziá víoɔne,
mà wewéa kpàwake víaɔne,
mà gbé pò yeɔ polo,

19 mí Dii gbèkɛkɛnɛgɔɔ kpàwake.*

20 Ɔ à lápi kòo a kpà dɔnlɛdewa, ò à zòle. Gbé pò aa ku kpéu wé fiwà pii. 21 Ɔ à yàsè à mè: Lua yáe bee pà gbā, lá ále maewa. 22 Yāmaa pò dɔ aà léu bò ní sae pii, ò aale aà tɔnasi. Ɔ aa mè: Yosefu né nolo?

23 Ɔ a ònɛ: Má dɔ sáasá ké á yásie bee kemɛɛ. Tó ní lòotoo ù, ò nziá gbágbā. A omɛɛ mà yá pò á mà má kè Kapenaũ kɛ ma be wéleu la lo. 24 Siana mále oé, ānabi lío gbía a be wéleuo. 25 Mále oé siana guu, ké luabe zé tà Elia gɔɔ, gyaa gbèandoɔ ku dasi. Lou i mao e wè àaɔ ní mɔ sooloo,† mé nɔan zɔɔ kà Isaili bùsuu pii, 26 kási Lua i Elia zì ní keewao, sema gyaa pò kú Salɛpa wéleu Sidɔ sae.‡ 27 Anabi Elizì gɔɔ sɔ, Isaili bùsu kusudeɔ die, kási i ní kee gbágbāo, sema Sili bùsu gbé Naama.§

28 Ké gbé pò kú lousisikpɛu yápi mà pii, an pò pà maamaa. 29 Ɔ aa bò ní Yesuo wénkpɛ, aa gèaàno sísì pò ní wéle kálèwà misonaa, ké aa ɔzɔaàzi zìle yáí. 30 Ɔ à bò ní guu à tà.

Yesu kua Kapenaũ
(Mat 8.14-17, Maa 1.21-39)

31 Yesu tà Kapenaũ, ò àle yādadané Galile bùsu wélepiu kámabogɔɔzì. 32 Àa yādaané bò ní sae, asa aà yá iko víɛ. 33 Gɔɛ táadee ku lousisikpɛu we, ò à wii gbāa lè à mè: 34 Ee! Bó wá ví ní kɔoi Yesu Nazaleti? N mɔ wá kaalei yà? Má dɔ gbé pò ní de a ù, Lua gbé pò a kua adoan n ù. 35 Ɔ Yesu gí táapie à mè: Níle! Go gɔɛpiwa. Ɔ táapi gɔɛpi nè dasi guu à gòwà, i aà kɛ'iao. 36 Bili gbépii kù, aale kɔ lala aa mè: Bɔtaa bui yán wei? Gwa, ì yādile táaɔne ní iko gbāao, ò aai gèzɛa. 37 Ɔ aà bao lí bùsupia gupiiu.

38 Ké à bò lousisikpɛu, ò à tà Simɔɔ be. Simɔɔ nada lé mèwāake maamaa, ò wà a yá'òè. 39 Yesu zè aà mizì à gí mèwāapie, ò aà mɛ nini. Wegɔɔ à fɛle blekèné.

40 Ké íatɛ gè kpéu, gbé pò gyāe vío mòrínɔ Yesue, ò à ɔnàna ní baadewa, à ní gbāgbā ní gyā bui dasio. 41 Táaɔ lé go gbéɔwa ní wiio dasi lo aa mè: Lua Nén n ù. Ɔ à gíné aa yá'o, ké aa aà dɔ Mesii ù yáí.

42 Ké gu dɔ, Yesu bò wéleu à gè gusaena, ò bíla lé aà wele. Ké aa bòwà, aale giè aà ní tó we. 43 Ɔ a ònɛ: Sema mà kpala pò bò Lua kí baokpa wéle kinìɔne lo, asa a yáí Lua ma zii. 44 Ɔ à gè lé waasoke Yudaɔ lousisikpɛɔ guu.

* 4:19 Isa 61.1-2 † 4:25 1Kia 17.1 ‡ 4:26 1Kia 17.8-16 § 4:27 2Kia 5.1-14

5

Yesu a ìwa sèià sisia
(Mat 4.18-22, Maa 1.16-20)

¹ Ziewa Yesu zea Genzaleti isida gōsōle, ò bíla kàaaaàzi Lua yāmaa yáí, aale naewà. ² Ǿ à gó'ilenà è kálea gōsōle mèn pla, kpòwenàò bòle lé ní táaluò pipi. ³ Ǿ à gè gópiò do pò de Simòò pò ù guu, à wabikèwà aà ɔzōi aà go gōsōwa yòò. Ǿ zōlea gópi guu à yādà bílae.

⁴ Ké à yā'ò a làa, ò a ò Simòòe: Gé ní góo ísia à táalu zu, á kpò kú. ⁵ Simòò wèwà à mè: Mae, wa zíkè e gu gè dòò, wi pòe kùo, āma lá ní ò, má kpá. ⁶ Ké aa kè màa, aa kpò nàaa giligili e an táaluò ye kékèi. ⁷ Ǿ aa ɔkè ní zíkèndee pò kú gópi do guuòne aa mò dónle. Ké aa mò, aa kpò kà gó mèn plapiò pai e aa ye kpálei. ⁸ Ké Simòò Pièe è màa, à kùle Yesu gbázi à mè: Go ma sae Dii, asa duunkenan ma ù. ⁹ Bíli Simòò kù ní gbé pò aa sànuò pii kpò giligili pò aa kùpi yáí. ¹⁰ Màa Zaaki ní Zāao, Zebèdee né pò aa de kōgbèò ù ní Simòòò bílikè b. Ǿ Yesu ò Simòòe: Nsu to vía n kùo. Za gbā gbēnazina ò nýòò wèele. ¹¹ Ké aa kà ní ní góo gōsōle, ò aa apii tò we, aa bò tēààzi.

Kusude gbágbāa
(Mat 8.1-4, Maa 1.40-45)

¹² Ziewa Yesu kú wéle guu ò gōe pò kusu liààla mò. Ké à Yesu è, à wùle a gbèeu à wabikèwà à mè: Dii, tó n wei, nýò fō gbābòmee. ¹³ Ǿ Yesu ɔbò nàwà à mè: Ma wei, gō gbālesai. Wegòò aà kusu làa. ¹⁴ Ǿ Yesu òè: Nsu o gbèe mao. Ge ò nízià ɔb sa'onae, ní sa pò Mòizi dīle o n gōa gbālesai seela ù gbéòne.*

¹⁵ Yesu bao ligua de yāala. Bíla ì kāaa, ké aa aà yāma mé ké aà ní gbágbā ní ní gyāò yáí. ¹⁶ Ǿ Yesu ì kémá à ge wabike gusae.

Gbēkaaūa gbágbāa
(Mat 9.1-8, Maa 2.1-12)

¹⁷ Ziewa Yesu lé yādané. Falisio ní Mòizi ikoyādanèdeò zōlea we. Aa bò Galile ní Yude wéleò guu píie ní Yelusaleūo. Lua gbāa kuaàò, ò àle gyāeò gbágbā. ¹⁸ Ǿ gbèeò mò, aa gbēkaaūa sea ní mákèleo, aale zewèele wà gēaàò aa aà díle Yesu ae. ¹⁹ Lá aai gēkii eo dasi yáí, ò aa dèdèaàò kpé musu. Aa kpépi fō, ò aa aà pila ní a mákèleo zā guu Yesu ae. ²⁰ Ké Yesu è aale a náaike, à mè: Ma gbé, n duuna kèma. ²¹ Yādanèdepio ní Falisipio an làasoo guu aa mè: Dén gbé pò lé dōe ní Luao bee ūi? Déme a fō duunakēmái, Lua ado bàasioi? ²² Yesu ní làasoo dō, ò à ní lá à mè: Bóyāi ále làasoo bee taa ke á sō guui? ²³ Tó má ò aà duuna kèwà, ge tó má ò aà fèle taa'o, a kpele mé àai? ²⁴ Má ò màa ké àò dō Gbēnazin Né duunakēama iko ví dúniau la. Ǿ a ò gbēkaaūapie: Má òne, fèle ò ní mákèle sé tá n be. ²⁵ Wegòò à fèle zè ní wáa, à a wùlebopi sè à tà a be, àle Lua sáaukpa. ²⁶ Baade pii lé gō èlea, ò aa Lua sáaukpa. Vía guu aa mè: Wa dabu è gbā.

Levii sisia
(Mat 9.9-17, Maa 2.13-22)

²⁷ Bee gbèa Yesu bò, ò à ɔsina pò wí me Levii è zōlea ɔsikpeu. Yesu òè: Mò temazi. ²⁸ Ǿ à fèle à pópíi tò we à tēààzi.

²⁹ Ǿ à pònabè zōò kè a be, à Yesu sisiwà ní ɔsinaò ní gbēpāleò dasi, aale pòble. ³⁰ Ǿ Falisio ní ní Mòizi ikoyādanèdeò yákütèkà aà ìwaòzi aa mè: Bóyāi ále pòble ále imi ní ɔsinaò ní luayādansai? ³¹ Ǿ Yesu a zāsímá à mè: Gbé gbāa bàa kú ní lòotoooo, sema gyāe. ³² Mi mò gbēmaaò sísii aa nòselileò, sema duunkenàò.

* 5:14 Lev 14.1-32

³³ Ǿ wa òè: Zāa ìwaò Ìb lèye, aàò wabike kōsōkōsō. Māae ní Falisiò ìwaò Ìb. Ama n gbéò Ìb pòble aàò imiè. ³⁴ Ǿ Yesu wèmá à mè: A we to nòsena gbéò lèye gòò pò nòsenapi kúrínòe? ³⁵ A gòò a mó ké wa nòsenapi bò ní guu. Gòò bee ò aa lèye sa. ³⁶ Yesu yálèèùné Ìb à mè: Wìli pòkasa dafu lí wa ðí a zi guuo. Tó wa kè màa lé, pòkasa dafu a yaae, mé a zi a kōse ní a dafu pò wa ðiupioo. ³⁷ Wìli vèe dafu ká báa tùu zi guuo. Tó wa kè màa, vèe dafu a tùu pūnae, i kólè, tùu i òòkpa. ³⁸ Wì vèe dafu ká báa tùu dafu guue. ³⁹ Gbé pò dókè ní vèe zio lí a dafu sáaukpao, i me a zi mé na.

6

Kámabogòzì

(*Mat 12.1-14, Maa 2.23-3.6*)

¹ Kámabogòòe zì Yesu lé pā ble bua, ò aà ìwaò pówena wòlo aa a suumpà ní òu, aale só.* ² Ǿ Falisiò òné: Bóyái ále yá pò de wà ke kámabogòòzìo kei? ³ Yesu wèmá à mè: Lá Davidi ní a gbéò kè gòò pò nòana lé ní de, i a kyokèo lé? ⁴ A gè Lua ua, à pèe pò wa kàle Luae se sò, a kpà a gbéòwa,† pèe pò gbèe lí sóo, sema sa'onao bàasio.‡ ⁵ Ǿ Yesu òné: Gbènazìn Né mé iko ví kámabogòòwa.

⁶ Kámabogòò pāle zì Ìb Yesu gè lousisikpeu, àle yādané. Gōee ku we, aà òplaa imia. ⁷ Moizi ikoyādanedeò ní Falisiò lé Yesu kpakpa, tó a gbépi gbágbā kámabogòòzì, wi e yādaaála. ⁸ A ní làasoo dò, ò a ò gbé pò a ò imiapie: Fèle ze zā guu. Ké a fèle zè we, ⁹ ò Yesu òné: Mále á láe. A zeví wà yāmaake kámabogòòzì yà, ge yāvāie? Wà gbé misì yà, ge wà aà dee? ¹⁰ Yesu wèpānla mípii, ò a ò gbé pò a ò imiapie: N n òpi poo. Ké a pòò, ò aà ò sù a gbèu. ¹¹ Falisiò pò fè maamaa, ò aa lekpaai Yesuzi lá aa kèè yá musu.

Iwa gbèon kuèplao se

(*Mat 5.1-12, 10.1-4, Maa 3.13-19*)

¹² Gòò bee Yesu bò gè wabikei sìsì musu, ò a kú ní wabikea Luawao e gu gè dòò. ¹³ Ké gu dò, ò a à ìwaò kàaa, à gbèon kuèplao sè ní guu à ní díle zinao ù. ¹⁴ Gbépio tón ke: Simòò pò à tòkpàè Pièe, aà dāuna Andelee, Zaaki, Zāa, Filipi, Batelemii, ¹⁵ Matiee, Tomaa, Alafe né Zaaki, Simòò pò wì oè Gínzìao, ¹⁶ Zaaki né Yudasi ní Yudasi Isalioti pò gò Yesu bònkpède ùo.

¹⁷ Yesu pìlárínò à zè gusalalaa, gu pò aà ìwa kìnìò ní bílao kuu. Aa bò Yelusaleùe ní Yude būsuo píi ní ísiale wéle pò kú Tii ní Sidōo saeò. ¹⁸ Aa mò aà yāmai, mé ké aà ní gbágbā ní ní gyāo yái. Gbé pò tāa lé ìadamáo gbàgbā Ìb. ¹⁹ Gbépii lé wèele òkàwà, asa gbāa lé bò aà guu, àle gbépii gbāgbāe.

²⁰ Ǿ à wèsè a ìwaò gwà à mè:

Báaadeon á gbé pò ále taasikèò ù,
asa kpala pò bò Lua kíi de á pò ùe.

²¹ Báaadeon á gbé pò nòana lé á de gbāò ù,
asa á ká.

Báaadeon á gbé pò ále òòò gbāò ù,
asa á yáalò.

²² Báaadeon á ù, tó wà zāágu mé wà gíazi,
mé wà á sōsō mé wà á tóbèesì Gbènazìn Né yái.

²³ Gòò pò yá beeò á lé, àò víví ní pònao, asa á asea zòò luabe. Beewa an dezio kè ànabìonè.

* **6:1** Iko 23.25 † **6:4** 1Sam 21.1-6 ‡ **6:4** Lev 24.9

24 Waiyoo á ɔdeɔ,
a me nama è kò.

25 Waiyoo á gbé pò á kãa gbãɔ,
nɔana a á de.

Waiyoo á gbé pò ále yáalɔ gbãɔ,
á wɛnake, á ɔɔɔ.

26 Waiyoo ápiɔ, tó gbépii lé á tɔnasi,
asa beewa an deziɔ kè ãnabi egeɔne.

Yea ibeɛzi
(Mat 5.38-48)

27 Mále o á gbé pò ále ma yãmaɔne, à ye á ibeɛzi, à maake gbé pò zaáguɔne.
28 A samaa'o gbé pò aaí savãí'óéne. A wabike gbé pò aaí ìadawáɔne. 29 Tó gbé
n sãnke n gee dowa, ñ ado dɔè ɔ. Tó gbé n ulada síma, ñsu giè ñ n danziioo.
30 Pò pò gbé gbèama pii kpawà. Tó gbé n pò síma, ñsu gbewawò. 31 Lá á ye wà
kéé, à kené màa sò. 32 Tó gbé pò aa yeázio ɔ áliɔ yeñzi, bó sáau bee víi? Baa
luayãdansaio ɔ ye gbé pò yeñziɔie. 33 Tó gbé pò aaí maakeé ɔ áli maakené, bó
sáau bee víi? Baa luayãdansaio ì ke màa. 34 Tó gbé pò á wé dɔi à pò emáɔ ɔ áli
pò sãané, bó sáau bee víi? Asa luayãdansaio ì pò sãakɔe a ea a lé gbeyu yáie. 35 Aɔ
ye á ibeɛzi à maakené, à pò sãané wedɔisai, í aseá zɔ e, ɔ de Musude néo ũ, asa
ì maake guluɔne ñ gbévíiɔ. 36 Aɔ sósobi ví lá á Mae sósobi víwa.

Kɔ tàae'ea
(Mat 7.1-6)

37 Asuli gbé tàae eo, Lua a á tàae e sòo. Asuli yãda gbéao, Lua a yãdaálao. A
sùuuke ñ gbéɔ, Lua i sùuukeáno. 38 A gbé gba pò, Lua i á gba. A zaa maa pò á
gbègbè à wè à pà yelee káé á ula léu. Asa zaa pò ñ yòu gbéé ɔ Lua a yòune sò.

39 ɔ à yãtaa òné à mè: Vĩa a fɔ dɔaa vĩaee? An pla nípii aa zu euo lé? 40 Iwa
lí de a diilao. Gbé pò yãdàda a làa de lá a diiwa. 41 Bóyãí ñle sèkɔna pò da n
gbédee wéu e, mé ñle lí miɔna pò da n wéu yãdao ni? 42 N gbé pò ñle lí miɔna
pò da n wéu eo, kpelewa ñyɔ e o n gbédeee aà to ñ sèkɔna pò da aà wéu bɔèi?
Mɔafilide! Limiɔna pò da n wéu bɔ gia, ní gu'e wásawasa ké ñ sèkɔna pò kú n
gbédee wéu bɔè.

Gbé dɔa a yãkewa
(Mat 7.15-27, 12.33-37)

43 Lí maa lí né vãí io, lí vãí lí né maa io. 44 Wí lí pii dɔ a bewae. Wíli kpa bo lè
líwao, wíli kuke kàelewao. 45 Gbèmaa ì maa bɔ a sò làasoo maaɔ guue. Gbévãí
sò ì vãí bɔ a sò làasoo vãíɔ guue. Asa yá pò kò sò guu ɔ lé í o.

46 Bóyãí io ma sisi Dii, Dii, mé ili yá pò má ò keo ni? 47 Gbé pò mɔ ma kíí à
ma yãmà mé a kè, má ɔlé lá ade de. 48 A de lán èbona pò eyò zãzã à kpé kpàle
gbewawae. Ké swa pà, í dàgua à kà kpépizi, i deeo, ké wa bò maa yáí. 49 Gbé pò
lé ma yãmà mé àle keo de lán èbona pò kpé kpàle tɔɔlea pã èyòsaiwae. Ké swa'í
kài, ɔ à kwè gò. Kpépi òɔkpaa kè zɔ.

7

Sosaɔ gbèzɔ zikena gbágbáa
(Mat 8.5-13)

1 Ké Yesu yá bee ò gbéne pii a làa, ɔ à gè Kapenaũ. 2 Sosaɔ gbèzɔe ku we, a
zikena ví, a yeaázie maamaa, ɔ àle gyãke à kà gaa. 3 Ké aà diipi Yesu bao mà,

à Yuda gbẽzɔɔ zì wabikewà aà mɔ a zikenapi misie. ⁴ Ké aa kà Yesu kíi, aa wabikewà kɔsɔkɔsɔ aa mè: Gbépi kà n̄ dɔaàlɛ. ⁵ A ye wá buizi, ɔme lousisikpe dɔwɛɛ. ⁶ Ǿ Yesu gèrɔnɔ. Ké à kà kái n̄ aà beo, ɔ sosaɔ gbẽzɔɔpi a gbɛnaɔ zì a òné: A oè asu ìada aziawao, mi ka ké aà gẽ ma kpéuo. ⁷ Ayãmeto má ðile mi ka mà mɔ aà kíi maziao. A oè aà yã'o, ma zíkɛna i gbágbã. ⁸ Asa mapi sɔ, wa iko víaɛ, mé má iko ví sosaɔwa. Mi o an gbẽdoe aà gé, ɔ ì gé. Mi o a pálee aà mó, ɔ ì mó. Mi o ma zíkɛnae aà ké bee ke, ɔ ì ke. ⁹ Ké Yesu yápi mà, à bò aà sae. Ǿ à lili a ò bíla pɔ teazie: Mále oé, mi e gbẽe ma náaikè kéwao, baa Isailio guu. ¹⁰ Ké zínapiɔ èa sù, aa è zíkɛnapi gbágbã.

Gyaa né m̀ndona vua

¹¹ Bee gbɛa Yesu gè wéle pɔ wí me Naini. Aà iwao n̄ gbɛpáleɔ gèaàno dasidasi. ¹² Ké à kà kái n̄ wélepi bíiboleo, a è wa ge sea wà bòò. Gyaa né m̀ndonaɛ. Wélepideɔ kú n̄ nɔepio dasi. ¹³ Ké Dii aà è, ɔ à kèè wènaũ a òè: Nsu ɔɔbo. ¹⁴ Ǿ à sò gepizi à ɔkã aà pɛwa. Ké gbé pɔ seaɔ zè, ɔ à mè: Ewaaso, má òne vu. ¹⁵ Ǿ gepi fèle zòlɛ à nà yã'oawa. Ǿ Yesu aà kpà aà dawa. ¹⁶ Vía gbépii kù, aa Lua sáaukpà aa mè: Wa ãnabi zɔɔ è wá guu. Aa mè lɔ: Lua m̀ a gbéɔ gwai. ¹⁷ Ǿ Yesu bao lí Yude búsua n̄ búsua pɔ liaaio pii.

Zãa Da'ilena zinaɔ (Mat 11.1-19)

¹⁸ Zãa iwao yá bee dau aa siuè pii. Ǿ Zãa n̄ gbɛɔn plaɔ sisi, ¹⁹ à n̄ zì Diiwa aa aà la, aàpi mé gbé pɔ a mɔ ũa, ge wàɔ wɛɔɔ gbɛpálezie? ²⁰ Ké gbépiɔ kà Yesu kíi, aa òè: Zãa Da'ilena mé wá zì wà n la, míme n̄ gbé pɔ a mɔ ũa, ge wàɔ wɛɔɔ gbɛpálezie? ²¹ Wegɔɔ Yesu gbéɔ gbágbã dasi n̄ n̄ gyãɔ n̄ n̄ wãwãɔ n̄ n̄ táaɔ. A tò víaɔ gu'è dasi lɔ. ²² Ǿ a ò Zãa zinaɔne: A ge yá pɔ á è mé á màɔ dau siuè. A oè víaɔ lé gu'e, ɛɛɔ lé táa'o, mále gbãbo kusudeɔne, swãdoɔ lé yãma, geɔ lé vu, taasideo lé baona waaso ma.* ²³ Báaaden gbé pɔ lí fuao ũ.

²⁴ Ké Zãa zinaɔ tà, Yesu nà aà yã'oa bílaɛwa à mè: Bó a ge gwai gbáaui? Fee pɔ ìana lé deede yà? ²⁵ Bó a ge gwai wei? Gbé pɔ pɔkasa zãe naaazi yà? Namablɛna pɔ aai pɔkasa maa daɔ ìo ku kibɛɛ. ²⁶ Bó a ge gwai wei? Anabi yà? Ao! Mále oé a de ãnabia se. ²⁷ Asa Zãapi wà aà yá kè láu wà mè: Má a zina gbae aà dɔaa zekɛkɛne.†

²⁸ Mále oé, nɔe ne'ia guu wi née i à kà Zãawao. N beeo gbé pɔ de gbé kpeɛ ũ kpala pɔ b̀ Lua kíi guu deaála. ²⁹ Ké gbépii aà yãma, baa ɔsinaɔ, ɔ aa yãnakpà Luawa, ɔ Zãa n̄ da'ilekè.‡ ³⁰ Falisio n̄ Mɔizi ikoyãdanedeɔ sɔ aa gí yá pɔ Lua ðile à kenéi, ɔ aai wei Zãa n̄ da'ilekèo.

³¹ Bó má gbãgbẽɔ lɛɛũòì? Bó aa b̀wài? ³² Aa b̀ né pɔ kú gãaɛ aalɛ lezukɔiɔwae aalɛ me:

Wa kule pèé, i ɔwão.

Wa wènalɛ síé, i ɔɔbo.

³³ Asa Zãa Da'ilena m̀, i pɛe soo, i vɛemio, ɔ a mè táadeɛ. ³⁴ Gbɛnazin Né m̀, ì pɔble, ì imi, ɔ a mè asiade wɛminae, ɔsinaɔ n̄ luayãdansaiɔ gbɛnae. ³⁵ Wí ɔno d̄ ɔnoɔnaɔ yãkɛawae.

Tulalekaa Yesu gbáwa

³⁶ Falisie Yesu gbɛa aà mɔ pɔbleaɔ. Yesu gè aà be, ɔ àlɛ pɔble gengɛsɛkɛa. ³⁷ Nɔe d̄ɛ'idee ku wélepi guu. Ké a mà Yesu lé pɔble Falisipi be, ɔ à gè we tulale loona kũa. ³⁸ A zè aà kpe aà gbázi, àlɛ ɔɔbo. Aà wé'i lé ká aà gbakpɛaa, ɔ a wàa

* 7:22 Isa 35.5-6, 61.1 † 7:27 Mal 3.1 ‡ 7:29 Luk 3.12

ń a mikáo, à lepèpe aà gbáwa, ̄ à tulalepi kàwà. ³⁹ Ké Falisi pọ aà s̄s̄ipi è màa, ̄ a ò a s̄o guu: Tó gbépiá ńnabiε, d̄s̄ à n̄ε pọ lé ɔk̄awapi taa d̄s̄, ké d̄s̄ε'ńideε. ⁴⁰ Ǿ Yesu ò Falisipiε: Sim̄o, má ȳae v̄i mà onε. Sim̄o m̄ε: O, Metulu. ⁴¹ Yesu m̄ε: Dakεnaε mé kú, gb̄εon plaɔ aà f̄ia k̄ua, gb̄edo ńnusu ɔwat̄ε ̄aa pla ń bas̄o, gb̄edo s̄o ńnusu ɔwat̄ε blakwi. ⁴² Lá aa p̄oe v̄i aa fiabodo, ̄ à ń ké an pla ńpii. An guu, déme aɔ yeaazi de a deelai? ⁴³ Sim̄o w̄ewà à m̄ε: Mále e gb̄é pọ wà aà k̄è ń ɔz̄oε. Yesu òε: N w̄e maaε. ⁴⁴ Ǿ Yesu aed̄o n̄εpiwa, a ò Sim̄oε: N n̄εpi èa? Ké ma ḡε n be, ni í kpaan ma gbá p̄ipio, ̄ n̄εpi ma gbá p̄ipi ń a w̄é'io, a wàa ń a mikáo. ⁴⁵ Ni lépea. N̄εpi s̄o, za ḡo pọ ma ḡε la, i k̄amabo ń lépea ma gbáwao. ⁴⁶ Ni ńsid̄o ma miwao. N̄εpi s̄o à tulale kà ma gbáwa. ⁴⁷ Aȳameto mále onε, a yemazi maamaa ké aà duun z̄o k̄ewà ȳaiε. Gb̄é pọ wà aà k̄è ń a ȳoɔnao s̄o, aɔ ye adei ȳoɔnno s̄ε. ⁴⁸ Ǿ a ò n̄εpiε: N duuna k̄ema. ⁴⁹ Ǿ gb̄é pọ aale poble s̄anu òk̄ε: Dén gb̄épi ũ ké àle duunak̄emái? ⁵⁰ Ǿ Yesu ò n̄εpiε: Ma náai pọ ńle ke n suabà. Ta be aafia.

8

N̄ε pọ té Yesuzi

¹ Bee gb̄ea Yesu b̄ebe w̄éle ń w̄éleo, m̄εw̄iaɔ ń z̄εw̄iaɔ p̄ii, àle waasoke, àle kpala pọ b̄o Lua k̄ii baokpané. Aà ńwa gb̄εon kuεplaɔ ḡeaàn̄o ² ń n̄ε pọ à táagòné à ń gb̄ágb̄a ń ń gȳaɔ. Maliama pọ w̄i m̄ε l̄o Maliama Madeleni, Yesu t̄aa m̄en soplaɔ ḡòε kú ń guu ³ ń Elodi z̄iia Kuza na Yoanao ń Suz̄anao ń n̄ε p̄aleɔ dasi. Aāo Yesu ń a ńwaɔ gwa ń pọ aa v̄io.

P̄ow̄enkeεle (Mat 13.1-23, Maa 4.1-25)

⁴ Wà b̄o w̄éle ń w̄éleo wà k̄aaa Yesuzi, ̄ à ȳal̄ε̄uné à m̄ε: ⁵ Z̄s̄ε mé b̄o ḡè p̄ow̄enakeεlei. Ké àle keεle, a keeɔ l̄ele z̄é guu, wà t̄aa'òwà, ̄ b̄aɔ m̄o bl̄e. ⁶ A keeɔ l̄ele gb̄εεena musu. Ké aa b̄òle, ̄ aa giiḡaga, ké aai m̄òse eo ȳai. ⁷ A keeɔ l̄ele leo guu, ̄ lepio f̄el̄é̄n̄o s̄anu, aa k̄uaamá. ⁸ A keeɔ l̄ele t̄oole maawa, ̄ aa b̄òle aa ne'ń leε bas̄o. Ké a ò màa, à p̄una à m̄ε: Gb̄é pọ n̄òse v̄i aà ȳapi ma.

⁹ Aà ńwaɔ aà là ȳapi b̄oolei. ¹⁰ Ǿ à m̄ε: Lua á gbá z̄é à kpala pọ b̄o a k̄ii asiio d̄s̄, ńma mi o gb̄é kin̄ionε ń ȳal̄ε̄un̄aεoε, ké aa gugwa p̄oe'esai, aa ȳama d̄s̄sai.* ¹¹ Ȳapi b̄oolen ke: P̄ow̄enapiá Lua ȳae. ¹² Z̄é guu p̄o de gb̄é pọ aa Lua ȳam̄aɔ ũ, ̄ Ibiisi m̄ò ȳapi b̄o ń s̄o guu, ké aasu Lua náaike, i ń suabao ȳai. ¹³ Gb̄εεena p̄o de gb̄é pọ aa Lua ȳam̄a aa s̄i ń p̄onaɔ ũ, ńma ȳapi lío z̄ina v̄i ń guuo. Aāi Lua náaike ḡia, ńma tó wà ń ȳó, aāi p̄òb̄oz̄akeε. ¹⁴ Le guu p̄o de gb̄é pọ aa Lua ȳam̄aɔ ũ, ̄ ȳak̄aakea ń àiz̄εε ȳáo ń d̄unia p̄onakeao ì k̄uaamá, aali f̄o ne'ń à mào. ¹⁵ T̄oole maa p̄o de gb̄é pọ aa Lua ȳam̄a ń n̄òsepuaɔ ̄ aa k̄ua ń n̄òsemaaɔ ũ. Aāi menaf̄o e aa ḡe k̄áfiak̄eò.

¹⁶ W̄ili filia na wà ta k̄ulew̄aɔ ge wà dil̄e lii z̄iεo. W̄i di bábanawae, ké gb̄é pọ lé ḡεo gupua e ȳai. ¹⁷ P̄oe ku ul̄ea ké à ḡi b̄oi gupuaɔ. Asiiȳae ku ké wà ḡi mai wà o balu guuo. ¹⁸ Bee ȳai à ȳama ń laaio. Gb̄é pọ pọ v̄i ̄ Lua a k̄áfiè. Gb̄é pọ p̄oe v̄i s̄o, pọ pọ àle e á v̄i Lua a siw̄ae.

Yesu daε (Mat 12.46-50, Maa 3.31-35)

* 8:10 Isa 6.9

19 Yesu da ní aà dāunaᵋ m̀ aà kíi, ̄ aai e s̄aàzio dasi yáí. 20 Ǿ wa ò Yesuε: N da ní n dāunaᵋ ku bàasi, aa ye n k̄'eai. 21 Ǿ a òné: Gb̄é p̄ó aai Lua yāma aa zikεw̄aᵋ mé ma da ní ma dāunaᵋ ũ.

*Yesu zàa'iana zεa
(Mat 8.23-27, Maa 4.35-41)*

22 Ziewa Yesu gè gó'ilena guu ní a iw̄aᵋ, ̄ a òné: Wà bua ísida baale. Ǿ aa d̄azεu. 23 Ḡoᵋ p̄ó aale gé, Yesu gè ní io. Ǿ zàa'iana f̄εε ísidaa, í lé ká gó guu, aa ku kai guu. 24 Ǿ aa s̄aàzi aa aà vù aa m̀: Mae! Mae! Wáε kaale! Ǿ à f̄εε ḡí íanaε ní í p̄ó lé ní gó zāampapao, ̄ à zè, gu kè kilikili. 25 Ǿ a òné: A ma náai v̄ioa? Ǿ yápi d̄imá, v̄ia ní kú, ̄ aa òk̄ε: Dén gb̄épi ũi m̄oᵋ? Baa íana ní ío, í yādilené, aai aà yāmaε.

*Táaᵋ dia s̄awaᵋne
(Mat 8.28-34, Maa 5.1-20)*

26 Ǿ aa kà Gadala bùsuu ísida baale, Galile bùsu gukpe oi. 27 Ké Yesu bùa s̄isia, à kp̄aaũ ní w̄élepi gb̄é p̄ó táaᵋ v̄io. A ḡoᵋplakè ní p̄onaaazio, mé ilio ku beo, sema miagbe'εo guu. 28-29 W̄i aà yeye ní m̄odaonaᵋ, w̄i aà daliu aà zùukea yáí, kási í m̄odaonapio k̄ék̄εε, táapi i aà zu s̄εu. Ké à Yesu è, ̄ à wiilè à kùle aà aε, ̄ à p̄una à m̀: Lua Musude Né Yesu, bómε wá daaai? N yá na! Nsu íadaao. A bee ò ké Yesu lé o táapi gowà yáíε. 30 Ǿ Yesu aà là à m̀: N tón kpelewai? Ǿ à m̀: Ma tón Dasi. Asa táaᵋ kuwà dasiε. 31 Ǿ táapiᵋ wabikè Yesuwa asu oné wà si gb̄aᵋ guuo.

32 S̄awakusan waiᵋ ku we, aa kp̄εεε, aale p̄oble s̄is̄ip̄oleu. Ǿ táapiᵋ wabikè Yesuwa aà ní gba zé wà diné. Ǿ Yesu ní gbá zé. 33 Ǿ táaᵋ gò gb̄épiwa aa d̄i s̄awaᵋne. Ǿ s̄awapiᵋ w̄i ní bao aa si s̄onau, aa kà ísiu aa kp̄aε. 34 Ké an dānaᵋ è m̄aa, aa bàalè gè yápi oiné w̄éle guu ní bualouᵋ. 35 Ǿ wà b̄òle yá p̄ó k̄èpi gwai. Ké aa kà Yesu kíi, aa gb̄é p̄ó táaᵋ gòw̄api è z̄òlea Yesu gbázi. A p̄okasa naaazi, à ḡò a laaiwa. Ǿ v̄ia ní kú. 36 Ké gb̄é p̄ó yápi kè ní wáaᵋ òné lá wà táadepi gb̄àgb̄a, 37 ̄ Gadala bùsu gb̄épii awakpà Yesuε aà gońla, asa v̄ia ní kú maamaaε. Ǿ à gè gó guu, a ye tá. 38 Gb̄é p̄ó à táaᵋ gòè awakpàè à e àò kuaànᵋ. Yesu ḡiè à m̀: 39 E a ta n be, ní yá p̄ó Lua k̄εε dau n̄ siuné píi. Ǿ à tà à yá p̄ó Yesu k̄εε kp̄awakè w̄élepi guu píi.

*Zailu né vua ní n̄ε p̄ó ɔk̄à Yesu ulawao
(Mat 9.18-26, Maa 5.21-43)*

40 Ké Yesu èa sù, ̄ bíla gb̄aakp̄aaàzi, asa gb̄épii lé aà d̄aε. 41 Ǿ ḡōε p̄ó de lousisikpe d̄aana ũ, w̄i m̄ε Zailu, m̀ w̄ule a gb̄εεu Yesu gbázi, à awakpàè aà gé a be, 42 ké aà né m̀endona lé ga yáí. Nen̄εpi kà w̄è kuεpla. Ké àle gé, ̄ bíla lé aà ḡεsoomble.

43 N̄ōεε ku we, au lé b̄olewà à kà w̄è kuεpla. P̄ó p̄ó n̄ōεpi v̄i píi a d̄è εsedeᵋ kíi, āma gb̄ē i f̄ō aà gb̄àgb̄aᵋ. 44 Ké à s̄ò Yesuzi aà kpe, ̄ à ɔk̄à aà ula léwa. Weḡō aà aub̄olea zè. 45 Ǿ Yesu m̀: Démε ɔk̄aai? Ǿ gb̄épii m̀ á a yá d̄ō. Ǿ Piεε m̀: Mae, bíla liaanzi, aale naεma. 46 Ǿ Yesu m̀: Gb̄ē ɔk̄aa, asa má d̄ō ké gb̄aa b̄omaḡue. 47 Ké n̄ōεpi è wà a yá d̄ò, ̄ à m̀ ní lualuaao, à w̄ule a gb̄εεu aà gbázi, ̄ à yá p̄ó tò a ɔk̄àwà ò gb̄épii wáa ní lá p̄ó à aafia'è ḡōᵋ. 48 Yesu òè: N̄ōε, ma náai p̄ó ní kè mé n gb̄àgb̄a. Ta be aafia.

49 Ké Yesu lé o m̄aa, gb̄ē b̄ò lousisikpe d̄aanapi be, à m̀ a òè: N népi k̄esai. Nsu tákpa metuluzi p̄ao. 50 Yesu yápi m̀, ̄ a ò Zailuε: Nsu to n s̄ò v̄io. Ma náaike lé, a gb̄àgb̄a. 51 Ké à kà aà be, i wei gb̄ē ḡèan̄o, sema Piεε ní Zāao ní

Zaakio ní nẹpi deo ní aà dao. ⁵² Gbẹ́ pọ́ kú weọ lé ọ́ọlọ píi, aale níziá gbẹ́gbẹ́. Ọ́ Yesu m̀: Asu ọ́ọlọ. I gao, àlẹ́ i'oe. ⁵³ Ọ́ aa aà kẹ̀ pọ́pọ́, asa aa d̀ à gà. ⁵⁴ Yesu aà kù a ọ́wa, ẹ̀ à pùna à m̀: Nẹnọena, fẹlẹ! ⁵⁵ Ọ́ aa wẹ̀ni sù, à fẹlẹ gò. Yesu m̀ wà pọ́blea kpawà. ⁵⁶ Yápi d̀ nẹpi de ní aà daowa, ẹ̀ Yesu ọ̀né aasu yápi o gbẹ́e maó.

9

Yesu a ìwa gbẹ̀on kuẹplaọ zia (Mat 10.5-15, Maa 6.7-13)

¹ Yesu a ìwa gbẹ̀on kuẹplaọ kàaaazi, ẹ̀ à ní gbá zé aao iko ví t́aa bui píiwa, aa gyáeọ gbàgbà. ² Ọ́ à ní źi kpala pọ́ b̀ Lua kíi yá waasokei, aao gyáeọ gba aafia. ³ A ọ̀né: Asu pọ́e se geòo, gopana ge babalabọọ ge kùsúa ge ọ́a ge ula plaade. ⁴ Ua pọ́ a pilau ào ku we e à ge geò zéa. ⁵ Wéle pọ́ wi gbàakpauázio à bọu, í kọ́lẹmá an toa ní Luao seela ũ. ⁶ Ọ́ aa dàzeu aa bèbe wéle ní wéle, aa baonakpáné, aa gyáeọ gbàgbà gupiiu.

⁷ Ké kí Elodi yá beeo mà píi, ẹ̀ à bilikè, asa gbẹ́e m̀ Zaa Da'ilena mé b̀ gau, ⁸ gbẹ́e m̀ Elia mé b̀ mòmá, gbẹ́e m̀ l ńabi yáa do mé vù. ⁹ Elodi m̀: Ma Zaa mi z̀. Dén gbẹ́ pọ́ ma aà bao màe bee ũi móo? Ọ́ àlẹ́ wẹ́le wesiaàle.

Yesu blekpaa bilawa (Mat 14.13-21, Maa 6.30-44, Zaa 6.1-15)

¹⁰ Ké zinapiọ sù, ẹ̀ aa yá pọ́ aa kẹ̀o dàu a síu Yesue. Ọ́ à ní sé ńtẹ́e à gẹ̀nọ wéle pọ́ wí me Besaida. ¹¹ Bila d̀, ẹ̀ aa pẹ̀laazi. A gbàakpánzi à kpala pọ́ b̀ Lua kíi yá'ọ̀né, ẹ̀ à gbẹ́ pọ́ aa ye aafiaọ gbàgbà.

¹² Íatẹ́ busaa ìwa gbẹ̀on kuẹplaọ s̀aazi aa ọ̀: Gbẹ́o gbae aa ta pilakii ní pọ́bleao wẹ́le zẹwíao ní bualoŭ pọ́ kú káio guu, asa sẹgbá wá kúu la. ¹³ A ọ̀né: Apiọ à pọ́blea kpámá. Aa m̀: Pẹ́e mèn sọo ní kpò mèn plao ẹ̀ wá ví. Sema wà gé ble lúu bílae bàasio. ¹⁴ Gõe pọ́ kú weọ kà lán gbẹ̀on ọ́aasọsọ lẹe sọo taawa (5.000). Ọ́ a ọ́ a ìwaone: A to aa źle gágá gbẹ̀on blakwikwi. ¹⁵ Ọ́ aa kẹ̀ màa aa ní źleźle pii. ¹⁶ Ọ́ à pẹ́e mèn sọo ní kpò mèn plapio sè, à wesè musu à báaadàu. Ọ́ a è'e kpà a ìwaowa, aa bíile bílae. ¹⁷ Ampii aa pọ́blè kà, ẹ̀ wà a miọna pọ́ fẹ́o sèle gbí kuẹpla.

Piẹ́ Yesu Mesiike oa (Mat 16.13-23, Maa 8.27-33)

¹⁸ Ziewa ké Yesu lé wabike ado, aà ìwaọ m̀ aà lè, ẹ̀ à ní lá à m̀: Dé dasile o má de a ũi? ¹⁹ Aa wèwà aa m̀: Zaa Da'ilena. Gbẹ́e i me Elia. Gbẹ́e i me ńabi yáa do mé vù.* ²⁰ Ọ́ à ní lá à m̀: Apiọ s̀, dé ále o má de a ũi? Piẹ́ wèwà à m̀: Lua gbẹ́ pọ́ wí me Mesii. ²¹ Ọ́ à gíné aa yápi o gbẹ́e. ²² Ọ́ à m̀: Sema Gbẹ́nazin Né taasike maamaa. Gbẹ́zọọ ní sa'onkiaọ ní Mọzi ikoyádanedeọ giaazi, aai aà de, a gọọ àaóde źi i vu.

Yesu lia (Mat 16.24-17.13, Maa 8.34-9.13)

²³ Ọ́ a ọ́ gbẹ́pii: Tó gbẹ́ ye ke ma ìwa ũ, aà gi azia wẹ̀nizi, iọ a lipáakọ́a se lá gu lé do, i temazi. ²⁴ Gbẹ́ pọ́ ye ào a wẹ̀ni kúa, wẹ̀nipi a vūaawàe. Gbẹ́ pọ́ gí a wẹ̀nii ma yáí s̀, ade mé aọ wẹ̀ni ví. ²⁵ Tó gbẹ́ gò dúnia búu ví, mé a kpà aziai à kua ziawa, bó ài a èi? ²⁶ Tó gbẹ́ zẹamanọ widè ge ma yá, Gbẹ́nazin Né a zẹaaàno wide s̀, gọọ pọ́ a mọ a gawi guu ní a Mae gawio ní a malaikaọ gawio. ²⁷ Siana mále oé, gbẹ́ pọ́ aa ku laeọ ga kía pọ́ Lua kpà esaio.

* 9:19 Luk 9.7-8

28 Yá bee oa gbɛa, a gɔɔ la taawa ɔ̀ à Piɛɛ ní Zāao ní Zaakio sè dèdèrínɔ̀ gbè̀sisi musu wabikei. 29 Ké àlɛ wabike, aà oa lìlɛ, aà ulaɔ̀ lé tɛkɛ púntaitai. 30 Kándo gbɛɔ̀n plaɔ̀ ku we, Mɔ̀izi ní Eliaɔ̀e, aalɛ yá'oaà̀nɔ̀. 31 Aa bò m̀wà gawi guu, aalɛ ánuu p̀ó a to Yelusaleũ yá'o. 32 Piɛɛ ní a gbé́ɔ̀ gè̀ ní io. Ké aa vù, aa Yesu gawi è ní gbɛɔ̀n pla p̀ó zɛ aà saɛɔ̀. 33 Ké gbɛɔ̀n plapiɔ̀ lé kékɔ̀wa ní Yesuo, Piɛɛ òè: Mae, a maa wàɔ̀ ku laɛ. Wà lákpe d̀ɔ̀ m̀èn àaɔ̀, n p̀ó do, Mɔ̀izi p̀ó do, Elia p̀ó do. A d̀ó lá álɛ oo. 34 Ké àlɛ o màa, luabɛpuana k̀uaamá. Ké aa g̀ò ka a guu, vía ní k̀ú. 35 Ǿ lɔ̀ɔ̀e b̀ò luabɛpuanapi guu à mè: Gbè́ɛ beeá ma Néɛ. Ma aà d̀ilɛ, à aà yáma.† 36 Lɔ̀ɔ̀pi maa gbɛa aa è Yesu mé g̀ò we ado. Iwapiɔ̀ ní lé f̀ò, aai yá p̀ó aa è o gbè́ɛ gɔ̀ɔ̀ beeo.

Yesu nɛg̀ɔ̀e táade gbágbáa
(Mat 17.14-23, Maa 9.14-32)

37 Ké gu d̀ò, aa p̀ila s̀isipi musu, ɔ̀ bíla m̀ò dai Yesulɛ. 38 Bíla guu g̀ɔ̀ɛe p̀una à mè: Metulu, n yá na! Ma né gwaa, asa ma né p̀ó má v̀in we. 39 T́aa í fɛlɛwà, ɔ̀ í wiilɛ kándo. I aà z̀iazia e aà lé'i f̀ulabɔ̀lɛ, í íadawà, íli gowà kpaa. 40 Ma wabikè n íwaɔ̀wa aa táapi go, ɔ̀ aa f̀ua. 41 Yesu mè: Gbágbè kolea luanaaikensaiɔ̀! Máɔ̀ kúánɔ̀ e b̀ɔ̀e ni? Máɔ̀ m̀enakeánɔ̀ e b̀ɔ̀e ni? M̀ó ní n ǹépio la. 42 E ǹépi àò gé s̀iaàzi, ɔ̀ táapi aà nè à aà z̀iazia. Ǿ Yesu g̀i táapie à ǹépi gbàgbá, ɔ̀ à aà kpà aà maewa. 43 Lua iko z̀ɔ̀ yápi gbépi k̀ù gbáa.

Gbé́ɔ̀ lé elɛa Yesu yákeawa p̀ii, ɔ̀ a ò a íwaɔ̀nɛ: 44 Aɔ̀ yáɛ bee k̀ua á ǹòsɛ guu. Wa Gbènazin Né na gbé́ɔ̀nɛ ní ɔ̀z̀i tia. 45 Aai yápi d̀ɔ̀, a mi ulɛané, ɔ̀ aai mao, mé aa yápi laawà víakè.

Tɛa Yesuzi
(Mat 8.19-22, 18.1-5, Maa 9.33-40)

46 Ǿ aa f̀ɛlɛ ní lɛkpaaɔ̀ dɛakɔ̀a yá musu. 47 Yesu làasoo p̀ó k̀ú ní ǹòsɛ guu d̀ò, ɔ̀ à né sɛ z̀è a saɛ. 48 A ònè: Gbé́ p̀ó néɛ bee taa d̀ilɛ ma íwake yáí, ade ma dilɛɛ. Gbé́ p̀ó ma dilɛ s̀ò, ade gbé́ p̀ó ma z̀i dilɛɛ. A gbé́ p̀ó dɛ gbé́ kpɛɛ ũ á guu mé z̀ɔ̀.

49 Ǿ Zāa yásè à mè: Mae, wa gbè́ɛ è àlɛ táago ní n t̀ó, ɔ̀ wá ye giè, ké ìlió t́éwázio yáí. 50 Ǿ Yesu òè: Asu gièò, asa gbé́ p̀ó í íbɛlɛsɛánɔ̀oá bàakpɛɛɛ.

51 Ké Yesu fɛlɛ taa luabɛ gɔ̀ɔ̀ kà kái, à mipè Yelusaleũwa. 52 Ǿ à gbé́ɔ̀ gbàɛ aa d̀ɔ̀aaɛ. Aa gè gè̀ Samali bùsu z̀ɛwíae guu s̀oukɛiè. 53 Ǿ wélepideɔ̀ i aà dilɛo, ké à mipè Yelusaleũwa yáí. 54 Ké aà íwaɔ̀ Zaa ní Zāao è màa, aa mè: Dii, ní ye wà o t́é b̀ò luabɛ à m̀ò k̀úmá yà?‡ 55 Ǿ Yesu líli à g̀iné. 56 Ǿ aalɛ gé wéle páleu.

57 Ké aa bɛ z̀éu, gbè́ɛ m̀ò ò Yesuɛ: Gu p̀ó nílɛ géu p̀ii, máɔ̀ tenziɛ. 58 Yesu òè: Gbègbonaɔ̀ ní t̀òó ví, b́aɔ̀ ní sakpɛ ví. Gbènazin Né s̀ò a íampak̀i vío. 59 Yesu ò gbèpáleɛ: M̀ò temazi. Ǿ gbépi mè: Dii, to e ma de'ia kpagui g̀ia. 60 Yesu òè: Tó gɛɔ̀ ní gɛɔ̀ ví. Mpi s̀ò gɛ kpala p̀ó b̀ò Lua k̀i yá waasokɛ. 61 Gbèpále ò l̀ò: Máɔ̀ tenzi Dii, áma to mà gé lɛzai ma bɛdɛɔ̀wa g̀ia.§ 62 Yesu òè: Gbé́ p̀ó soona na a ɔ̀z̀i mé àlɛ a kpɛ gwa, ade i k̀òsi ní kpala p̀ó b̀ò Lua k̀iioo.

10

Gbɛɔ̀n bàas̀kwi ní plao z̀ia
(Mat 11.20-27, 13.16-17)

1 Bee gbɛa Dii gbɛɔ̀n bàas̀kwi ní plao páleɔ̀ d̀ilɛ, ɔ̀ à ní z̀i gbɛɔ̀n plapla aao d̀ɔ̀aaɛ wéleɔ̀ guu ní gu p̀ó á ye géuɔ̀ p̀ii. 2 A ònè: P̀òkɛkɛa z̀ɔ̀, a k̀èkenaa bílao. A

† 9:35 Isa 42.1, Sou 2.7, Luk 3.22 ‡ 9:54 2Kia 1.9-16 § 9:61 1Kia 19.20

wabike Budewa aà zikenaɔ gbae pɔkɛkɛi. ³ A dazeu. Mále á zǐ são ũ àwalewanao guueaɔ! ⁴ Asu mɔkpe seo ge babalabɔ ge kyaleɔ. Asu ze zéu à fɔkpa gbēewao. ⁵ Ua pɔ a gēu pii, à o gia Lua uapi gba aafia. ⁶ Tó aafiade ku we, á fɔ aafiade a gɔè. Tó a ku we sɔo, a ea suwáe. ⁷ Aɔ ku uapiu, à pɔ pɔ wa kpàwá ble ge pɔmia, asa zikena kà à a asea ee. Asu àò sɔkiikpakpao. ⁸ Wéle pɔ a gēu mé wà á díle, à pɔ pɔ wà m̀oé ble. ⁹ A wélepi gyãe gbágbã, í o gbéɔne kpala pɔ b̀ò Lua kíi kàrnɔ kái. ¹⁰ Tó a gē wéleu mé wí á díleo sɔ, à b̀ole gáae, í me: ¹¹ Baa á wéle luutē pɔ kpà wá gbáwa, wá kɔleowáe.* Aɔ dɔ sáasã ké kpala pɔ b̀ò Lua kíi kà kái. ¹² Mále oé, yákpalekegɔɔzǐ ía pɔ Lua a da sɔdɔũdeɔwa a ka wélepideɔ pɔwao.†

¹³ Waiyoo Kɔlazenideɔ! Waiyoo Besaidadeɔ! Dabudabu pɔ má kè á wéleɔ guu, tó má kè Tii ní Sidɔo yãa, dɔ wélepideɔ zwánkasaɔ kàkàr̀la, aa z̀le tufua à gègè ǹselilea seela ũ. ¹⁴ Yákpalekegɔɔzǐ á íadama aɔ de Tiideɔ ní Sidɔdeɔ pɔa.‡ ¹⁵ Kapenaũdeɔ sɔ, á gbã z̀ luawa yà? Wa ɔz̀sázie e bedau.§

¹⁶ Ǿ Yesu ò a íwapione: Gbé pɔ á yãma, ade ma yãmae. Gbé pɔ gíazi, ade gímazie. Gbé pɔ gímazi sɔ, ade gí gbé pɔ ma zǐzie.*

¹⁷ Gbēɔn baaɔkwi ní plaopio gè, ɔ aa èa sù ní pɔnao aa m̀e: Dii, baa táao misiilewēe n tó yái. ¹⁸ Yesu ònè: Mále gugwa, ma Setãu è à b̀ae luabe lán loupileawa. ¹⁹ Ma iko kpàwá à táa'o mlēɔ ní sóio ní á ibee gbãa píiowa, pɔe a fɔ à á kè'iao.† ²⁰ N beeo ásu pɔnake ní mi pɔ táao í siileéoo. A pɔnake á tó pɔ kú taalau luabe yái.

²¹ Zibeezǐ Lua Nisina Yesu pɔ kèna maamaa à m̀e: Baa, z̀le ní musuo Dii, lá n yá beeo ùle yãdɔnaɔne ní ònɔnaɔ, mé n b̀ò ladɔnsaione, ma n sáaukè. Ao, Baa, bee kàngu màa. ²² Ma Mae pɔpii nàme e ma ɔzǐe. Gbēe Lua Né dɔo, mé i ke Mae Lua bàasio, mé gbēe Mae Lua dɔo, mé i ke aà Né ní gbé pɔ Népi yei aà ɔlneɔ bàasio.

²³ Ǿ Yesu aedò a íwaɔwa a ònè níte: Báaadeɔn á ũ yá pɔ ále e ní wéoo yái. ²⁴ Mále oé, ànabio ní kíao ku yãa dasi, aa ye yá pɔ ále eo e, aai eo. Aa ye yá pɔ ále mao ma, aai mao.

Samali gbēmaa

²⁵ Ikoyãdɔnae mé f̀le lé líkpale Yesuwa à m̀e: Metulu, kpelewa má ke mà àizãna ei? ²⁶ Yesu òè: Kpelewa a ku Mɔizi ikoyã guui? Ni a kyoke ǹ ma kpelewa ni? ²⁷ Gbépi wèwà à m̀e: Nyɔ ye Dii n Luazi ní ǹsemendoo teasisai n gbãa pua léu, n sɔ io kuwà,‡ níɔ ye n gbédeezi lán nzia wēniwa.§ ²⁸ Yesu òè: N wè maae. Nyɔ ke màa, níyɔ ku.* ²⁹ Ǿ gbépi ye yãnakpa aziawa, ɔ à Yesu là à m̀e: Déme ma gbédee ũi?

³⁰ Ǿ Yesu òè: Gbēe mé b̀ò Yelusaleũ àle gé Yeliko, ɔ kpáiweliweɔ kpàaũaàno. Aa aà pɔɔ síwà, aa aà gbè dúuduu e à kà gaa. Ǿ aa aà tò we, aa gèze. ³¹ A m̀o lè sa'ona zé doũpi sè. Ké à aà è, ɔ à d̀aàzi. ³² Màae lo ké Levii buie kà gupiu, à aà è, ɔ à d̀aàzi. ³³ Samali bùsu gbēe be zépiu. Ké à m̀o aà è, ɔ à kèè wēnaũ. ³⁴ A s̀aàzi, à ese mà aà gu pɔ kè'iao wa ní nísio ní v̄eoo, à pɔ yèyewà. Ǿ à aà se d̀i a zàa'ina kpe, à gèaàno nibɔɔ pilakii. Ǿ à aà gwà we. ³⁵ Ké gu d̀ò, ɔ à ánuusu ɔwatē b̀ò m̀en pla a kpà pilakiiidewa à m̀e: N aà gwamee. Tó n ea n ɔablè de beea aà yá musu, má a fiabone, tó ma su.

* 10:11 Luk 9.5 † 10:12 Daa 19.24-28 ‡ 10:14 Isa 23.1-18, Yoé 4.1-4 § 10:15 Isa 14.13-15

* 10:16 Luk 9.48 † 10:19 Sou 91.13 ‡ 10:27 Iko 6.5 § 10:27 Lev 19.18 * 10:28 Lev 18.5

³⁶ Tòò, gbě̀on àaṣpìo guu, an déme gbě̀kekè gbé́ pò kpáìo kpàaũ̀aànṣpìeì? ³⁷ A wèwà à mè: Gbé́ pò wēnadò̀èè. Ǿ Yesu òè: Ge n̄ ke màa s̄.

Yesu kua Maata ní Maliamao be

³⁸ Goo pò aa be zéu, aa kà wé̄leu, ̄ n̄e pò wí me Maata Yesu díle. ³⁹ A dāuna ví, wí me Maliama, à zò̄le Dii gbázi, àle aà yāma. ⁴⁰ Kina zí dà Maatala, ̄ à m̀ Yesu kíi à mè: Dii, ké ma dāuna ma to zípìe mado, i ken̄e yāe ũo lé? Oè aà d̄male. ⁴¹ Ǿ Dii wèwà à mè: Maata, Maata, níle yāe kàake, níle ìada nziawa ní yáò dasi. ⁴² A m̀endo mé zeví. Maliama baa maa sè mé wa siwàò.

11

Wabikea

(Mat 6.9-15, 7.7-11)

¹ Ziewa Yesu lé wabike guei. Ké a làa, aà ìwae òè: Dii, wabikea dawēe lá Zāa dà a ìwaṣnewa. ² Ǿ a ònè: Tó ále wabike, àli me: Baa, to wà d̄s̄ ké n̄ kua adoa.

To kpala pò b̀ n̄ kíi b̀ gupuu.

³ Wá gba ú pò wáò ble lá gu lé d̄.

⁴ Wá duuna kéwá,

asa wi gbé́ pò tàaekèwḕeò kē píie.

Nsu to wà fu ȳawawo.

⁵ Ǿ a ònè: Gbēe mé gbēna ví, ̄ à gè aà kíi wēedo a òè: Ma m̀ n̄ kíie, p̄e s̄amee m̀n̄ àā. ⁶ Nib̄e pílaa tiae, má p̄e ví mà kpawàò. ⁷ Ǿ aà gbēnapi wèwà za kpea à mè: Nsu ìadaao, ma zetà k̀. Ma ta kpéu ní ma néo, má f̄̄ fele mà kpamao.

⁸ Mále oé, baa tó i fele kpàwà gbēnake yáio, a fele pò pò a yei kpawà ké a zeazi yáí. ⁹ Mapi s̄o mále oé, à wabike, Lua i kpáwá. A wēele, í e. A gbale, Lua i wēé.

¹⁰ Asa gbé́ pò wabikè, wí aà gbae, gbé́ pò pò wēele ì e, mé gbé́ pò gbalè, wa wēè.

¹¹ A gbé́ pò á néo ví, tó á né kpò wabikèwá, á déme a píligona kpawàì? ¹² Ge tó à kogbe wabikèwá, á déme a sói kpawàì? ¹³ Baa ní á v̄aik̄eo, lá á p̄oma kpaá á néo wa d̄s̄, á Mae pò kú musu a a Nisina kpa gbé́ pò a wabikèwawo lé?

Táagoa

(Mat 12.22-30, 43-45, Maa 3.20-27)

¹⁴ Yesu lé táa swádo go gbéwa. Ké à táapi gò, swádopi nà yā'oawa, ̄ yápi b̀ bíla sae. ¹⁵ Ǿ an gbēeò mè: I táagoné ní táaò kí Beezebu tóe. ¹⁶ Ǿ gbēpáleo lé líkpalewà, aa gbèawa aà seelae kené ní Lua gbāao. ¹⁷ Lá Yesu ní làasoo d̄s̄, ̄ a ònè: Kpala pò a gbé̄o ìbelesè ní k̄o a mid̄e. Ua pò a gbé̄o ìbelesè ní k̄o a ḡo bezi ũe. ¹⁸ Tó Setāu ìbelesè ní a gbé̄o, kpelewa aà kpala aò zeai? Má ò màa ké i me mi táagoné ní Beezebu tóo yáie. ¹⁹ Tó Beezebu tó mi táagoò, á gbé̄o ì go ní dé tóo ni? Beewa ázia gbé̄o yá'ík̄pàwá. ²⁰ Lá ma táagoamaá Lua ɔgb̄e, àò d̄s̄ ké kía pò Lua kpà kpalaú á kíi lèn we. ²¹ Tó ḡosa gbāa ḡo keb̄o k̄ua, àle a ua d̄s̄aò, aà àizeeò ìo aafiae. ²² Ama tó gbé́ pò a gbāa deaàla m̀ gè à aà gbè, a aà ḡo keb̄o pò a a náai v̄iò séle, i aà àizeeò biilené. ²³ Gbé́ pò de ma gbé́ ũo, ma ib̄e. Gbé́ pò lí pò k̄aaman̄o, àle f̄aae.

²⁴ Tó wà táa gò gbé̄e, ìo liaaliaa gugiiu àò gbé́ wēele à diè. Tó i eo, ì me: Má ea ta ma s̄s̄ ziwa. ²⁵ Tó à tà we, ì e a be ado, à zu'ò, à azia kèke wásawasa, ²⁶ ̄ ì ea ge táa pò an v̄ai dealaò séle suñ̄n̄ m̀n̄ sopla, aai diè. Beewa gbēpi gwea gbēzā v̄ai ì de a k̄aaua.

²⁷ Ké Yesu lé o màa, wà n̄e mà, à p̄una zā guu à mè: Báaaden n̄e pò n̄ i à ȳò kpàma ũ. ²⁸ Ǿ Yesu mè: Báaadeon gbé́ pò aa Lua yāmà aa k̄uaò ũ de beea.

Seela gbεaa Yesuwa
(Mat 6.22-23, 12.38-42)

²⁹ Gbέϛ nònᵛaa, ̄ Yesu mè: Gbāgbέϛ vāi. Aaĩ seela gbεaa, āma má seelaε kenέo, sema Yonasi pó. ³⁰ Lá Yonasi de seela ũ Ninivadeϛε, * màa Gbēnazĩn Né aϛ de seela ũ gbāgbέϛε. ³¹ Yákpalekegeϛϛĩ γεϛmidϛkĩi oi nϛε kĩa a fele yāda gbāgbέϛlaε, asa à b̀ za tϛle léwa à m̀ Salomϛϛ ̄nϛyā maiε,† mé gbέ pó a zϛϛ de Salomϛϛa ku la. ³² Yákpalekegeϛϛĩ Ninivadeϛ fele yāda gbāgbέϛlaε, asa ké Ninivadeϛ Yonasi waaso mà, aa ǹselilεε,‡ mé gbέ pó a zϛϛ de Yonasia ku la.

³³ Wili filia na wà dile gusϛϛnauo ge wà pēna kúlewà. Wi di bábanawaε, ké gbέ pó aale gέϛ gupua e.§ ³⁴ N wé mé n me filia ũ. Tó n wé kú gudoũ, n m̀ p̄ii aϛ gupua v̄iε. Tó n wé kú plapla s̄o, n m̀ p̄ii aϛ gusia v̄iε. ³⁵ Ayāmeto laaika ké gupua pó n̄le e n̄ v̄i su àϛ de gusia ũo. ³⁶ Tó n m̀ p̄ii gupua v̄i mé a kee ku gusiauo, aϛ gupu wásawasa lánd̄o filia í d̄omawaε.

Zad̄a M̄izi ikoyādanεdeϛ n̄ Falis̄iwa
(Mat 23.1-36, Maa 12.38-40, Luk 20.45-47)

³⁷ Ké Yesu yā'ò a làa, ̄ Falisie wabikèwà aà m̀ p̄bleanϛ, ̄ à gè z̄òle. ³⁸ Ké Falisipi è i ϛpipi lá aaĩ kewa à gbàsa lé p̄bleo, à b̀ aà saε. ³⁹ ϛ Dii òè: A Falis̄i i gbāb̄o bisao kpeε n̄ tao, kási b̄li n̄ yāv̄aikεao mé á ǹse pà. ⁴⁰ S̄ũ! Lua pó a kpe kè i a guu keo lé? ⁴¹ A pó pó kú á tao guu dā wēnadeϛε, á tapio i ḡōé gbālesai.

⁴² Waiyoo á Falis̄i! I toε dosina n̄ kpeaanao n̄ dopϛ p̄ii kwide kpa Luawa,* ̄ i pākpa yāḡḡōa a zéwai n̄ yea Luapizio. Yá beε mé de à k̄ua pākpa a k̄in̄iϛzi sai. ⁴³ Waiyoo á Falis̄i! Iϛ ye z̄òlea gumaaϛ lousisikpeu, iϛ ye wàϛ f̄k̄pakpawā gāε. ⁴⁴ Waiyoo ápiϛ! A de lán mia kpeena pó w̄o t̄aa'owà d̄saiwaε.

⁴⁵ ϛ ikoyād̄nae òè: Metulu, tó n̄ ò màa, n̄le wá s̄s̄s̄ s̄ε. ⁴⁶ Yesu m̀: Waiyoo á ikoyād̄nao s̄! I gbέϛ da asosea z̄i'ũu, mé ili ϛdamá n̄ a seaoo, baa ϛton do. Waiyoo ápiϛ! ⁴⁷ I pó bo ānabi pó á deziϛ n̄ dedε miaϛwa d̄nḡu yái. ⁴⁸ Bee lé ϛb̄ gbέϛε ké a ze n̄ á deziϛ yākeaoε. Aa ānabiϛ dède, ̄ ále pó bo n̄ miaϛwa. ⁴⁹ Ayāmeto Lua ̄nϛ guu à m̀ á ānabiϛ n̄ z̄inaϛ gbaewá, í n̄ gbέϛε dède, í f̄ada n̄ gbέϛwa. ⁵⁰ Lua a ānabi pó wà n̄ dedε za d̄unia daalegϛ e gbāϛ au t̄osi gbāgbέϛpiϛwa. ⁵¹ Ao, málε oé, za Abeli dea† e à gè pè Zakali pó wa dè sa'ok̄i n̄ Lua kpéo zānguowa,‡ Lua a n̄ au t̄osi gbāgbέϛwaε. ⁵² Waiyoo á ikoyād̄nao! A d̄sa zé kili wò. I ḡεuo, mé a gi gbέ pó aa ye ḡεuε. ⁵³ Ké Yesu b̀ we, M̄izi ikoyādanεdeϛ n̄ Falis̄i aà lè p̄s̄ip̄s̄i, aale yá dasi lalawà, ⁵⁴ aale aà kpakpa ké aa e wà aà k̄ū yá pó àle o guue.

12

Zεa n̄ Yesuo gbέϛ aε
(Mat 10.19-33)

¹ Gϛϛ bee bíla ǹn̄naaaazi, wa n̄ lé d̄o, e aale kèsepelepelek̄wa, ̄ à yā'ò a ìwaϛε gia à m̀: A laaika Falis̄i m̄afilii, ì lin̄la lán p̄εεε'εsewaε. ² Yá pó ulea a b̄o gupuaui p̄ii. Asiiyāε ku ké wa gí d̄io.* ³ Beewa yá pó á ò gusiauo, wa ma gupuaui, mé asiiyā pó á ò k̄o swáú làasiu, wa a kpàwake gāε.

⁴ Ma gbēnao, málε oé, gbέ pó a á de mé a gbεa a f̄o yāε kéé l̄o, ásu v̄iakeè. ⁵ Má gbέ pó de à v̄iakeè oé. A v̄iake Lua pó gbέ zua té guu aà ga gbεa iko v̄iε. Ao, málε oé, à v̄iake aàpiε. ⁶ Wili gòlegolena m̀n̄ s̄o yía daa plao lé? Kási baa

* 11:30 Yon 3.4 † 11:31 1Kia 10.1-10 ‡ 11:32 Yon 3.5 § 11:33 Luk 8.16 * 11:42 Lev 27.30
† 11:51 Daa 4.8 ‡ 11:51 2Lad 24.10-21 * 12:2 Luk 8.17

a m̀endo yá lí sá Luaguo. ⁷ Baa á mikāo, a a lé dō. Asu viakεo, á de g̀olegolen dasiɔla.

⁸ Mále oé, gbé p̀o z̀emanɔ gbéɔ ae, Gbēnazin Né a zeaàno Lua malaikaɔ ae. ⁹ Gbé p̀o lelekp̀amazi gbéɔ ae sō, má lelekpaaàzi Lua malaikaɔ ae. ¹⁰ Tó gbé Gbēnazin Né b̀eb̀ò, Lua a aà ké. Ama tó gbé Lua Nisina t̀b̀ēsi, a kēa vío. ¹¹ Tó wàle géano yákpaleu lousisikpeu ge kíao ní gbāadeɔ ae, ásu bílike b̀k̀i yáwao ge yá p̀o á o, ¹² asa Lua Nisina mé a yá p̀o de à o daé zibeezi.

Aizεε
(Mat 6.19-34)

¹³ Zā guu gbēe ò Yesue: Metulu, o ma v̀iε aà ma asea kpaá wá túbi guu. ¹⁴ Ǿ a wèwà à mè: Ma gbé, déme ma dile á yákpalekena ùi ge á yá g̀ōg̀ōna? ¹⁵ Ǿ a ò bílaε: Aò ázia k̀ua dō. A laaika p̀opii bíikeai, asa àizεεá gbēnazina wēni no, baa tó a zōo.

¹⁶ Ǿ à yálèēñé à mè: Ǿdee mé kú, aà bua blekèè maamaa, ¹⁷ Ǿ à làasookè à mè: Má ke kpelewa ni? Má blewekakii vío. ¹⁸ Ǿ à mè: Lá má ken ke: Má a blewekakii gbooe, mí a zōo bobo, mí a p̀wena káu píi ní ma àizεεo, ¹⁹ mí o maziaε: Ma gbé, ní k̀s̀ua ví zōo, a kanno wē ũma? Káma bo, p̀oble, imi, p̀onake. ²⁰ Ǿ Lua òè: Sòù, gwāasinaε bee má n wēni gbεama. Sòu p̀o ní k̀e a g̀ō dé p̀o ũe? ²¹ M̀aa aò de ní gbé p̀o lé àizεε k̀aaa aziaε mé a de ɔde ũ Luaεoo.

²² Ǿ a ò a iwaɔne: Ayāmeto mále oé, ásuli á wēni k̀aake p̀oblea yá musuo, ásuli á me k̀aake p̀okasa yá musuo. ²³ Wēni de p̀obleala, me de p̀okasala. ²⁴ A gbagbaaɔ gwa. Aali p̀ótō, aali p̀okekeo, aa dō ge gbà z̀oɔlo vío, mé Lua í ní gwa. A de b̀aɔla zōo lé? ²⁵ A guu déme a f̀o à a wēni gbāa káfi, baa g̀o do, a yákaakea guui? ²⁶ Lá á yá ỳonapi f̀o, b̀oyáí ále yá k̀ini k̀aakei? ²⁷ A lá vudeɔ gwa s̀eu lá aa de. Aali z̀ikeo, aali bua t̀ao. Mále oé baa Salom̀o ní a ɔdekeo,† i ula e dà a maa k̀a an keewao. ²⁸ Luanaaif̀enendeo! S̀eà lá p̀o kú gbā mé a tékũ zia, lá Lua í p̀o nai m̀aa, wa á p̀o o be? ²⁹ Asu to p̀o p̀o á ble ge p̀o p̀o á mi yá d̀aaé. Asu bílikeo. ³⁰ P̀opio pii yá í d̀aa d̀unia gbéne, āma á Mae dō ké á ye p̀opio. ³¹ A to kpala p̀o b̀o aà k̀i yá d̀aaé, i p̀opio kaaé. ³² Ma kpasa néna gbéɔ, ásu viakεo, asa à k̀a á Maegu ké à á kpá kpalapiu. ³³ A p̀o p̀o á vío yía, í wēnadeɔ gba a ũa. A m̀okpe p̀o lí zikũo zō, luabe àizεε p̀o lí láao káki ũ. Kpáí a s̀i weo, k̀o a p̀o ɔokpa weo. ³⁴ Gu p̀o á àizεε kúu, wek̀i Ǿ á laai ìo kuu.

Zikεn náaide laaide
(Mat 24.45-51)

³⁵ Aò ku sòu guu, à tó á filia ào naa, ³⁶ ìo de lán gbé p̀o aale ní dii sua ní ǹseɔnakeao d̀aɔwa, ké g̀o p̀o à k̀a mé à gbalè, aa e zewèè g̀o. ³⁷ Báaadeɔn zikεna p̀o an dii a ní lé b̀éε a sug̀opio ũ. S̀iana mále oé, diipi a a p̀o keke ye, i ní zōle, i p̀oblea k̀aaané. ³⁸ Baa tó à k̀a wεedo ge guf̀ene, tó à ní lé m̀aa, báaadeɔn ní ũ. ³⁹ Aò yáε bee dō. Tó uabele kpáí m̀og̀o dō, a wei aà a kpé gbooo. ⁴⁰ Apio sō ào kú ní sòu, asa Gbēnazin Né a m̀o g̀o p̀o á wé d̀iwaao.

⁴¹ Piεε mè: Dii, wá yáí n yápi l̀eñia, ge gbépiie? ⁴² Dii mè: Dén ziia náaide laaide p̀o aà dii a a zikεnao naè a ɔzi aàli ble kpámá a g̀owa ũi? ⁴³ Báaaden zikεna p̀o aà dii aà lè, ále ke m̀aa a sug̀o ũ. ⁴⁴ S̀iana mále oé, a a àizεε píi naè a ɔzi. ⁴⁵ Tó zikεnapi ò a s̀o a dii sua lé g̀g̀e sō, i fele na z̀onɔe ge g̀o gbēgbēawa, ìo ulatáble, ìo wēde ke, ⁴⁶ aà dii a su g̀o p̀o aà wé d̀iowaε, zaa p̀o á d̀owa, i aà zōzōe, i aà baa daa ní luayádansai. ⁴⁷ Zikεna p̀o a dii p̀eā dō mé i s̀uke à aà p̀eā k̀o, wa aà gbē dúuduue. ⁴⁸ Zikεna p̀o a dii p̀eā d̀o, mé à yá p̀o de wà aà

† 12:27 1Kia 10.4-7

gbě kè s̄s̄, wa aà gbě yɔɔɛ. Gbế p̄ Lua aà gbà z̄s̄ ò Lua a wɛɛɛwà z̄s̄. Gbế p̄ Lua p̄ nàe a ɔ̄z̄i z̄s̄, a gbɛawà d̄ɛr̄la.

K̄kpaalɛa Yesu ȳai

(Mat 5.25-26, 10.34-36, 16.2-3)

⁴⁹ Tɛ ma m̄ s̄si d̄uniawa, mɛ m̄alɛ w̄a maamaa kɛ tɛpi k̄u sa. ⁵⁰ M̄a ga v̄i m̄a siu. M̄a k̄u l̄aasoo guu e à gɛ kɛð. ⁵¹ Alɛ e ma m̄ kɛ gbɛ̄ɔ aas̄ na r̄i k̄s̄o d̄uniau ȳa? Aawo! M̄alɛ oɛ, k̄kpaalɛa ȳai ma m̄oi. ⁵² Za tia ua p̄ gbɛ̄on s̄o kuu aa k̄kpaalɛɛ. Gbɛ̄on àās̄ b̄o gbɛ̄on plāo kpe, gbɛ̄on plāo b̄o gbɛ̄on àās̄ kpe. ⁵³ Mae a b̄o a nɛḡɔɛ kpe, nɛḡɔɛ i b̄o a mae kpe. Da a b̄o a nɛnɔɛ kpe, nɛnɔɛ i b̄o a da kpe. Z̄á da a b̄o nɔz̄aɛ kpe, nɔz̄aɛ i b̄o a z̄ada kpe.†

⁵⁴ Yesu ɛa ò bílaɛ: Tó á è lou lé sisi gukpe, i o ḡs̄o lou a ma, ò i kɛ m̄aa. ⁵⁵ Tó á è íana lé b̄o gɛomid̄k̄ii oi, i o gu a w̄a, ò i w̄a. ⁵⁶ M̄ɔafilidɛɔ! A t̄olɛ r̄i luabɛo wɛ d̄s̄, mɛ á ḡɔɛ beɛ ȳaasi d̄s̄ s̄o bɛ?

⁵⁷ B̄óȳai á ȳakɛkɛa a zɛwa d̄s̄ áz̄iao ni? ⁵⁸ Tó n ibɛɛ lé gɛnno ȳákpaleu, k̄oaike aà n k̄ɛ za zɛu, kɛ asu n ḡalɛ gɛnno ȳákpalekena k̄iio ȳai. Asa ȳákpalekenapi a n kpa d̄oaiwaɛ, d̄oaipe i n dakpeu. ⁵⁹ M̄alɛ onɛ, r̄iȳo b̄o weo e ò gɛ ò fiapi bo píi. Baa t̄anga a ḡs̄ tenzio.

13

N̄selilɛa

¹ Goo beɛ gbɛ̄o m̄ò Galile gbế p̄ Pilati r̄i dɛdɛ à r̄i au ȳaalɛ r̄i r̄i sa'ob̄o auoɔ ȳa siu Yesuɛ. ² Yesu ònɛ: Kɛ Galile gbɛ̄pio gaa kè m̄aa, áɛ e an duuna dɛ Galile gbế k̄iniola ȳa? ³ Aawo! M̄alɛ oɛ, tó i n̄selilɛo, ápii á kaalɛ lár̄waɛ. ⁴ Gbɛ̄on bao plasai p̄ Siloe kalanga kwɛm̄a aa ḡagao s̄o, áɛ e an t̄aaɛ dɛ gbế k̄ini p̄ k̄u Yelusaleũɔla ȳa? ⁵ Aawo! M̄alɛ oɛ, tó i n̄selilɛo, ápii á kaalɛ lár̄waɛ.

⁶ Yesu à ȳaɛ beɛ lɛɛũnɛ à m̄ɛ: Gbɛɛ mɛ kaad̄ɛnli b̄a a swaluu, ò à gɛ a né wɛɛɛi, i eo. ⁷ Yesu à z̄ikɛnaɛ: Gwa, a wɛ àān la, kɛ mi m̄o né wɛɛɛi kaad̄ɛnapiwa, mili eo. Z̄s̄. Wá tó à gusi p̄a ȳa? ⁸ Yesu z̄ikɛnapi òɛ: Mae, to we wɛa b̄o. M̄a gubi m̄a liaiɛ, mí zùgb̄o kau. ⁹ A ḡi nɛ'ii ziia? Tó i i sao, mí z̄s̄.

Nɔɛ kaaua gbágb̄aa

¹⁰ Kámaboḡɔɔɛ z̄i Yesu lé ȳadanɛ lousisikpeu. ¹¹ Nɔɛ ku we, t̄aa aà k̄òk̄u à k̄aaàn̄o wɛ b̄o plasai. I b̄o kooaɛ, ili f̄s̄ p̄òo baa ȳoɔo. ¹² Kɛ Yesu aà è, ò à aà sisi à m̄ɛ: Nɔɛ, n k̄òkɛ gòma. ¹³ Yesu à ɔnàwà. Weḡs̄o à p̄òo, ò à Lua s̄aaukpà.

¹⁴ Yesu lousisikpe gbɛ̄z̄s̄o p̄o p̄a, kɛ Yesu aà gbàgb̄a kámaboḡɔɔz̄i ȳai, ò à f̄ɛɛ ò bílaɛ: Goo soolo mɛ k̄u kɛ w̄i z̄ikɛu.* Ali m̄o wà á gbágb̄a ḡo beɛwa, kámaboḡɔɔz̄i bàasi. ¹⁵ Yesu Dii a z̄as̄iwà à m̄ɛ: M̄ɔafilidɛɔ! Kámaboḡɔɔz̄i á baade lí a zu ge z̄aa'ina polo a d̄ok̄ii à gɛ í kp̄awào lé? ¹⁶ Ablahaũ bui nɔɛɛ beɛ s̄o, Set̄au aà yè wɛ b̄o plasaiɛ. Aà bapi poloawà kámaboḡɔɔz̄i zɛ vío lé? ¹⁷ Kɛ a ò m̄aa, ò w̄i aà ibɛɛo k̄u píi, ò bíla p̄o k̄ena dabudabu p̄o àɛ kɛɔwa píi.

Ȳalɛũa r̄i kpala p̄ b̄o Lua k̄iio

(Mat 7.13-14, 21-23, 13.31-33, Maa 4.30-32)

¹⁸ Yesu m̄ɛ: Kpala p̄ b̄o Lua k̄iio b̄o b̄owà ni? B̄o má lɛɛũòì? ¹⁹ Doe ku a wɛna b̄o lán ɛf̄o wɛnawa, ò gbɛɛ se t̄ò a kaau. Kɛ à b̄òlɛ à kè lí ù, ò b̄aò m̄ò p̄ɛpɛ a ḡs̄naɔwa.

† 12:53 Mis 7.6 * 13:14 B̄o 20.9-10

20 Ǿ a ò lɔ: Bó má kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi lɛɛũ̀òì? 21 A b̀ p̀ɛɛsɛ'ɛsɛ pɔ̀ nɔɛ sɛ kà p̀ɛɛti zaa lɛ àaɔ̃ guu a lía p̀íiwaɛ.

22 Gɔɔ pɔ̀ Yesu lé gé Yelusaleũ̀, àlɛ pã mɛɛwíawɔ̀ n̄ z̄ɔɛwíawɔ̀la, àlɛ yãdané, 23 ɔ̀ gbɛɛ aà là à mè: Mae, asi àizãna'enaɔ̀ dasíoa? Ǿ Yesu ò bílaɛ: 24 A ãiakɛ à gɛ zéle tuuuna guu. Mále oé, gbé dasíedɔ̀ wɛɛle gɛũ, kási aa eo. 25 Tó uabele fɛle zɛtá a làa, tó a gɔ̀ bàasi, mé ále gbale, ále mɛ: Mae, gbawɛwɛɛ, a oé á á d̄ɔ̀ gueio. 26 Bee gbɛa tó á òè à p̀ɔ̀blè à imlãɔ̀, mé à yãdané á bɛ gãaɛ, 27 a oé á á d̄ɔ̀ gueio. A goala ápii vãikenaɔ̀.†

28 Tó a Ablahaũ̀ n̄ Izaakio n̄ Yakɔ̀buo n̄ ãnabio è p̀íi kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi guu, mé wà á zú bàasi, wɛ á ɔ̀ɔ̀bu à ɔ̀di á musu. 29 Gbɛ́ɔ̀ bɔ̀ gukpɛ n̄ bɛ'aɛo n̄ gugbãntooo n̄ gɛɔ̀midɔ̀kíio, aa mɔ̀ blɛblei kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi guu. 30 Gbɛ́ kɛɛɔ̀ gɔ̀ d̄ɔ̀aaa mé gbɛ́ pɔ̀ d̄ɔ̀aaa gɔ̀ kɛɛɛ.

Yesu ɔ̀ɔ̀ba Yelusaleũ̀deɔ̀ yá musu (Mat 23.37-39)

31 Gɔɔ bee gɔ̀ɔ̀ Falisíɔ̀ m̀ Yesu kíi aa òè: Fɛle go lakíi, asa Elodi ye n dɛɛ. 32 Ǿ a òné: A gɛ o kífɛnɛnapíɛ mále táagoné, mále gyãɛɔ̀ gbãgbã gbã n̄ ziao, a gɔɔ àaɔ̃de z̄í má a z̄í midɛ. 33 N beeo sema mà gé aɛ gbã n̄ ziao n̄ zia bàasio, asa i kũ ãnabi ga gueio, sema Yelusaleũ̀. 34 Yelusaleũ̀deɔ̀, Yelusaleũ̀deɔ̀, i ãnabio dɛdɛ, i gbɛ́ pɔ̀ Lua n̄ z̄íwãɔ̀ pápa n̄ gbɛɔ̀ à n̄ dɛdɛ. Míɔ̀ ye mà á kãamazi m̀ɔ̀mɔ̀ɔ̀, lá ko ì gãsiá kú a néɔ̀lawaaɛ, kási ili weio. 35 Lua a á kpé tóɛɛ sa. Mále oé, á ma e lɔo e à omɛɛ, báaade gbɛ́ pɔ̀ lé m̀ɔ̀ n̄ Dii tóo.‡

14

Yesu kua Falisíe bɛ

1 Kámabogɔ̀ɔ̀de z̄í Yesu gè p̀ɔ̀blei Falisíɔ̀ gbɛ́z̄ɔ̀ bɛ, ɔ̀ gbɛ́ pɔ̀ aa ku wɛɔ̀ lé aà kpakpa. 2 Kákagyãkɛnae ku Yesu aɛ wɛ. 3 Ǿ Yesu yãsè a ò ikoyãd̄ɔ̀naɔ̀nɛ n̄ Falisíɔ̀: Gbɛ́gbãgbãa kámabogɔ̀ɔ̀z̄í zɛvía ge a zɛvío? 4 Ǿ aa níle kílikili. Ǿ Yesu gyãɛpi kũ à aà gbãgbã à aà gbàɛ. 5 Ǿ a òné: A dé né ge aà zu, tó à zù l̀ɔ̀ɔ̀ kámabogɔ̀ɔ̀z̄í, a aà bɔ̀ gɔ̀ɔ̀o ni? 6 Aai f̄ɔ̀ yãzãsiwão.

7 Yesu è lá gbɛ́ pɔ̀ wà n̄ sísio lé z̄ɔ̀lɛkíi maaɔ̀ kũkũ, ɔ̀ à yãlɛɛũ̀né à mè: 8 Tó wà n̄ sisi nɔ̀sɛpɔ̀nablɛwa, n̄su z̄ɔ̀lɛ z̄ɔ̀lɛkíi maaɔ̀. Tó wà gbɛ́ pɔ̀ a gbía dɛnla sisi bɛ! 9 Tó á sísiɔ̀ m̀ ònɛ: Fɛle z̄ɔ̀lɛkíi kpá deewa, n̄yɔ̀ fɛle gé z̄ɔ̀lɛkíi kɛɛu n̄ wíoe. 10 Tó wà n̄ sisi, n̄lì z̄ɔ̀lɛkíi kɛɛ kú, ké tó n̄ sísiɔ̀ m̀, a onɛ: Ma gbɛ́na, m̀ aɛ la. Bee a n̄ kɛ gbía gbɛ́ pɔ̀ á sãnuɔ̀nɛ.* 11 Gbɛ́ pɔ̀ ì azía káfi, Lua a aà busaaɛ, mé gbɛ́ pɔ̀ ì azía busa, Lua a aà káfi.

12 Ǿ Yesu ò a sísinapíɛ: Tó n̄lɛ gbɛ́ɔ̀ sisi blɛ fáanɛ bleawa ge a oosi pɔ̀, n̄su n̄ n̄ gbɛ́naɔ̀ sísiɔ̀ ge n̄ v̄iɔ̀ n̄ n̄ d̄ãunaɔ̀ ge n̄ daɛɔ̀ ge n̄ ɔ̀de deɛɔ̀. Tó n̄ kè màa, aa ɛa n̄ sísiwà s̄ɛ, aai fiabonɛ. 13 Tó n̄lɛ gbɛ́ɔ̀ sisi p̀ɔ̀bleawa, taasíedɔ̀ sísi n̄ gbɛ́kaaũ̀aɔ̀ n̄ ɛɛɔ̀ n̄ v̄iɔ̀, 14 n̄yɔ̀ gɔ̀ báaade ũ, asa aa p̀ɔ̀e v̄i aa ḡiã fiabonɛo. Lua mé a fiabonɛ gbɛ́maaɔ̀ vugɔ̀.

P̀ɔ̀nablɛblea (Mat 22.1-14)

15 Ké gbɛ́ pɔ̀ aa sãnuɔ̀ do yápi mà, ɔ̀ a ò Yesuɛ: Báaaden gbɛ́ pɔ̀ a p̀ɔ̀ble kpala pɔ̀ b̀ Lua kíi guu ũ. 16 Yesu òè: Gbɛ́ mé ye p̀ɔ̀nablɛkɛ, ɔ̀ à gbɛ́ɔ̀ gbèa dasídasi. 17 Blɛblez̄í ɔ̀ à a z̄íkɛna z̄í oi gbɛ́ pɔ̀ à n̄ gbɛaɔ̀nɛ aa m̀ɔ̀, wa làa sa. 18 Gbɛ́ séia òè:

† 13:27 Sou 6.9 ‡ 13:35 Sou 118.26 * 14:10 Yaa 25.6-7

Ma bú lùe, sema mà gé gwai. N yá na, ma awakpàe. ¹⁹ Gbēpāle mē: Ma zu lù soon sɔo, má gé wesiēi. N yá na, ma awakpàe. ²⁰ Gbēpāle mē: Ma nɔsè dafue. Ayāmeto má e mɔo. ²¹ Ǿ zikenapi èa tà à ní legbe dau a siu a diie. Ǿ uabelepi pɔ pà a ò a zikenae: Gé wéle guu kpakpa gāaeɔ ní zeaɔ, ní taasideɔ ní gbēkaaũaɔ ní v̄iaɔ ní eɔ naaa suɔnɔ la. ²² Bee gbēa zikenapi mɔ òè: Dii, ma yá pɔ ní ò kè, mé z̄slek̄i gi ku. ²³ Ǿ diipi ò zikenapie: Gé zéɔ guu ní zéwewenaɔ píi, gāna gbéɔwa aa gē, ma ua e pa. ²⁴ Mále oé, gbé pɔ ma ní gbēapiɔ kee a e lez̄ɔ ma blepiwao.

*Ḡsa Yesu iwa ũ
(Mat 10.37-38)*

²⁵ Wa be zéu ní Yesuo dasidasi, ɔ à lili òné: ²⁶ Tó gbé mò ma kíi mé a ye a de ní a dao ní a nao ní a néɔ ní a v̄iɔ ní a dāunaɔ, baa az̄iapizi demala, a f̄s ke ma iwa ũo. ²⁷ Gbé pɔ aɔ a lipāak̄ɔa sea àɔ teomazio, a f̄s ke ma iwa ũo.† ²⁸ Tó á gbēe ye kalanga dɔ, a z̄sle ḡia à a ɔa dɔdɔ à gwa, tó a f̄s z̄ipi ke lāa ya? ²⁹ Tó i ke màao, tó à ē kpāle mé i f̄s à a m̄ideɔ, gbé pɔ aà è píi a aà lāanike ³⁰ a me: Gbēe bee kpé dàale, i f̄s a m̄ideɔ. ³¹ Ge tó k̄ia ye gé z̄ikai ní k̄ia p̄aleɔ, a z̄sle ḡia à a w̄aipa à gwa, tó a sosa ḡali kw̄iɔ f̄s kuàkpa sosa ḡali bao pɔ lé m̄ɔwaɔwao lé? ³² Tó a è á f̄so, a z̄inaɔ z̄i ledoūkea yāgbēaiwà zad̄ɔ i ka k̄aioe. ³³ Màae lɔ, tó á gbēe i ɔz̄ɔ pɔ p̄á v̄iɔzi píio, a f̄s ḡɔ ma iwa ũo.

³⁴ Wisia pɔ nae, āma tó a í na tà, kpelewa wa ke à nakū bi? ³⁵ A maa t̄ɔleɔ ge z̄ugb̄ok̄lek̄iio, w̄i k̄óle. Gbé pɔ n̄ɔse v̄i aà yápi ma.

15

*P̄s p̄s v̄uaaɔ
(Mat 18.12-14)*

¹ Ǿsinaɔ ní duunkenaɔ lé s̄ɔ Yesuzi aà yāmai m̄pii. ² Ǿ Falisiɔ ní M̄oizi ikoyādanedeɔ lé yākūtēka aa mē: Gbēe bee i duunkenaɔ si aa p̄oble s̄anuē.* ³ Ǿ Yesu yāe bee l̄eũné à mē: ⁴ Tó á gbēe s̄a v̄i m̄en basɔo mé ado v̄uaa, ili a basɔo m̄endosai tó s̄eũ à p̄ele a pɔ pɔ v̄uaapizi e à ge b̄ɔw̄aɔ lé? ⁵ Tó à b̄ɔw̄a, i se da a ḡau ní p̄onaɔe, ⁶ i tað be, i a gbēnaɔ ní a fáanideɔ sísi, i oné: A p̄onakemanɔ. Ma a s̄a pɔ s̄as̄api è. ⁷ Màae lɔ mále oé, wa p̄onake luabe duunkena m̄endo pɔ a n̄sel̄ile yá musu de gbēmaa gbēɔn basɔo m̄endosai pɔ an bàa kú ní n̄sel̄ileaooɔla.

⁸ Nɔe pɔ ánuusu ɔwatē v̄i m̄en kwi s̄ɔ be, tó a m̄endo v̄uaa, a filia na, i kpewaa, i w̄eɛle busebuse e à ge b̄ɔw̄aɔ lé? ⁹ Tó à b̄ɔw̄a, a a gbēnaɔ ní a fáanideɔ sísi, i oné: A p̄onakemanɔ. Ma a ánuusu ɔwatē pɔ v̄uaapi è. ¹⁰ Mále oé, Lua malaikaɔ i p̄onake duunkena m̄endo pɔ n̄sel̄ile yá musu màa lɔe.

Né p̄s s̄asa

¹¹ Yesu ò lɔ: Gbēe mé kú a neḡɔe v̄i gbēɔn pla. ¹² Ǿ Se ò a mae: Baa, ma ase a pɔ máɔ v̄i túbi guu kpaa. Ǿ maepi a àizee kpaal̄éné. ¹³ I ke ḡɔɔplao, ɔ Se a p̄ɔɔ náaa píi à tà bùsu p̄aleu z̄az̄a. We à a àizee kp̄aleu lalasik̄ea guu. ¹⁴ Ké à a p̄ɔɔ dè píi, ɔ n̄ɔan z̄ɔɔ k̄a bùsupiu, ɔ à ḡò ní pɔ w̄enakeaɔ. ¹⁵ A ḡè n̄a bùsupi gbēezi, ɔ gbēpi aà gb̄ae a bualoũ ble kp̄ái s̄awakusanaɔwa. ¹⁶ Ǿ Ì ye libe pɔ s̄awaɔ lé ble m̄óm̄o b̄èe, āma w̄ili p̄ɔe kpaw̄aɔ. ¹⁷ Ké aà wé kè, à mē: Ma mae z̄ikenao ble v̄i die, ɔ mále ga ní n̄ɔanaɔ la. ¹⁸ Má fele mà ta ma mae kíi, mí oè: Baa, ma duunakè Luae ní mpio, ¹⁹ mi ka màɔ de n né ũ lɔ. Ma dile n z̄ikenao do ũ. ²⁰ Ǿ à f̄ele lé tá a mae kíi. Ké a be k̄aaa, aà maepi aà è, ɔ à k̄è w̄enaũ. A bàalè ḡè k̄usiwà à lep̄ewà. ²¹ Ǿ népi òè: Baa, ma duunakè Luae ní mpio, mi ka màɔ de n

† 14:27 Luk 9.23 * 15:2 Luk 5.29-30

né ũ bo. ²² Ɔ maepi ò a zíkɛnaɔnɛ: A gé kpakpa, à ulada maa pò deŋla se mɔ̀ò à daè, í tãanadaè, í kyalekpaè. ²³ I gáae mekpaa kũ à de wà so pɔnakɛa guu, ²⁴ asa ma népi gà à vùe. A sàsãe, ɔ ma aà è. Ɔ aa nà pɔnakɛawa.

²⁵ Woo kpé bua. Ké àle su, à kãikù ní beo, ɔ à kòò gãa mà dɔ. ²⁶ Ɔ à zíkɛnaɔ do sisi à aà là bómɛ kèi. ²⁷ Ɔ a wèwà à mè: N dãuna mé sù, ɔ n mae gáae mekpaa dè, ké à aà è aafia yáí. ²⁸ Ɔ Woo pɔ̀ pà à gĩ gèi ua. Ké aà mae bò awakpaiè, ²⁹ ɔ Woopi ò a maec: E'e, à kà wè ũma mále zíkɛnɛ, mi fokɛma ziiio, mé baa blesan giana ni kpaa mà pɔnakɛò ní ma gbɛnaɔo. ³⁰ Ké n né pò à n àizɛɛ kàale káaluɔnɛpi sù, n gáae mekpaa dèè. ³¹ Ɔ aà mae òè: Ma né, ní kumanɔ gɔɔpiie. Pó pó má ví píi, n póc. ³² A kũ wà blɛble ní pɔnaoɛ, asa n dãunapi gà à vùe. A sàsãe, ɔ wà aà è.

16

Aizɛɛ náaisai

¹ Yesu ò a iwaɔnɛ: Ɔdee mé kú à ziiia díle a zíkɛnaɔnɛ. Ɔ wà mò wà aà kɔmalekèè wà mè àle aà àizɛɛ kpálɛ. ² Ɔ à aà sisi a òè: Yá pó má mà n musu de kpelewa ni? Lá ríle ke n ziiake guu siumɛɛ. Nyɔ e n ziiia zĩ kɛmɛɛ bo. ³ Ɔ ziiapi ò a sɔ guu: Ma dii lé ma bɔ zĩue, má ke kpelewa ni? A ke má fɔ sɛwao, mé baakea demɛɛ wí ũ. ⁴ Má dɔ lá má ke gbéɔ ma díle ní be, tó à ma bɔ zĩu. ⁵ Ɔ à a dii fladeɔ sisi dodo, ɔ à gbé sɛia là à mè: N ma dii fla kũa ũma ni? ⁶ A mè: Nisi zaa le basoɛ. Ɔ ziiapi òè: Lá pó ní kèe ke. Zɔle lile blakwi kpakpa. ⁷ Ɔ a ò gbɛpãleɛ: Mpi sɔ n fla ũma ni? Ɔ à mè: Ese sakili basoɛ. Ɔ ziiapi òè: Lá pó ní kèe ke, lile basiiɔ. ⁸ Ɔ diipi ziiia náaisaidepi sáaukpà wezɛ yá pó a kè musu. Asa dũniae bee gbéɔ wé zɛa de gupua gbéɔla kɔtɛe yákekea guu.

⁹ Mapi sɔ mále oé, à gbɛnaɔ wele ní àizɛɛ náaisaiɔ, ké gɔ̀ pò à midɛwá, Lua a á díle be pò a gao guu. ¹⁰ Gbé pò náai ví ní a yɔɔnao aɔ náai ví ní a zɔɔo lɔe. Gbé pò náai ví ní a yɔɔnao aɔ náai ví ní a zɔɔoo. ¹¹ Tó i ke náai ví ní àizɛɛ náaisaiio, Lua a á náaike ní a siandoe? ¹² Tó i ke náai ví ní gbɛpãle pɔɔo, Lua a ázia pò kpáwáe? ¹³ Zíkɛna lí e zɔblè dii mèn plaɛo, asa aɔ za gbɛdogue, iɔ ye adozi, ge a na gbɛdowa, i saka adou. A fɔ à zɔble Luaɛ ní ɔao sãnuo.

Ɔde ní Lazaa

¹⁴ Falisio ye ɔai. Ké aa yápi mà píi, ɔ aale lesuikɛ Yesuwa. ¹⁵ Yesu ònɛ: I yãnakpa áziawa gbɛnazinaɔ kɔiɛ, áma Lua á sɔ dɔ. Yá pó gbia gbɛnazinaɔnɛ ɔ Lua í sakau.

¹⁶ Mɔzi ikoyã ní ãnabio lãɔ ku e Zãawa. Za gɔ̀ bee wàle kpala pò bò Lua kíi baokpa, ɔ baade lé gɛu ní gbãao. ¹⁷ Luabe ní tɔleɔ sãalea àa de Lua ikoyãpi wèsã néna bãɛala. ¹⁸ Gbé pò gĩ a nazi à nɔ pãle sè, à gbãsikèe. Gbé pò nɔ pò wà gĩi sè sɔ, à gbãsikèn we.

¹⁹ Gɔe ɔdee ku í pɔkasa maa ɔdeɔ da, Ì pɔnakɛ nama guu gɔ̀pii. ²⁰ Wɛnade pò wĩ mɛ Lazaa Ì wúle aà be gɔu, bɔ fifiwà. ²¹ Ì ble pò í léle ɔdepi táabũnu zĩe blea nide. Gbéɔ mé Ì aà bɔpiɔ sãsã. ²² Wɛnadepi gà, ɔ malaikaɔ aà sè tàò Ablahaũ kíi. Ɔdepi gà sɔ, ɔ wà aà ví. ²³ Kua íadama guu bɛdau, ké à wesè musu, ɔ à Ablahaũ è kãaa, Lazaa ku aà sae. ²⁴ Ɔ à lezù à mè: Ba Ablahaũ, ma wɛnagwa, ní Lazaa zĩ aà a ɔtona zɔ íwa, aà mɔ ma léna níniomɛɛ, asa mále wãwãke tévuae bee guuɛ. ²⁵ Ɔ Ablahaũ mè: Ma gbé, to nama pò pèema n wɛnigɔ̀ dɔngu ní taasi zɔ̀ pò Lazaa kèò. Aà nòse níni lakii sa, mé ní kú wãwã guu. ²⁶ Bee gbɛa tɔ̀e zòolo da wá zãngu. Tó gbé ye bɔ la à gé á kíi, a fɔo, mé gbɛe a fɔ bɔ we à mɔ wá kíio. ²⁷ Ɔ ɔdepi mè: N yá na Baa, lá màae, n aà zĩ ma mae be, ²⁸ asa ma dãunaɔ ví gbɛɔn sɔo. Aà gé ledaimá, ké aasu mɔ gu wãwãdeɛ beuo. ²⁹ Ɔ Ablahaũ mè:

Aa M̄oizi n̄ ānabiõ lá v̄i, aa n̄ yāma. ³⁰ Ǿ ðepi m̄è: Aawo, Ba Ablahaũ! Tó gb̄èe b̄ò gau à ḡè n̄ k̄i, ð aa n̄s̄el̄il̄e. ³¹ Ǿ Ablahaũ òè: Tó aai M̄oizi n̄ ānabiõ yāmao, baa tó gb̄èe b̄ò gau, aa s̄io.

17

Luanaaik̄ea (Mat 18.6-7, 21-22)

¹ Yesu ò a iwaõne: Sema yá p̄o ĩ to gb̄éõ fu àõ ku, āma waiyoo gb̄é p̄o a b̄o àà k̄i. ² Tó wà w̄isil̄ogbe gb̄ène ðb̄è a n̄õe mé wà àà zù ísiu, bee maa n̄ adeo ðe ké àà to n̄ée beeõ do fula. ³ Aõ kú n̄ laaio. Tó n gb̄èdo duunakè, ge n̄ àà le. Tó à n̄s̄el̄il̄e, s̄uuukeaàõ. ⁴ Tó à duunakène ḡoo do ḡen s̄opla mé à èa òne ḡen s̄opla a n̄s̄el̄il̄e, s̄uuukeaàõ. ⁵ Dii z̄inaõ òè: Wá luanaaik̄ea k̄áfiw̄e. ⁶ Dii m̄è: Tó á luanaaik̄ea k̄a ef̄o w̄enawa, á o lasinlie bee az̄ia bile gé p̄éi ísia guu, a á yāmae. ⁷ Tó á gb̄èe z̄o v̄i, àle s̄ewaè ge àle s̄ão d̄ãè, tó à s̄ù n̄ buao, àà dii a oè àà m̄o p̄oble ḡõ yã? ⁸ Aawo, a oè àà bleke, àà ula lile, i m̄õ n̄ p̄obleao n̄ imiao, aapi i gbasa p̄oble, i imi. ⁹ W̄i z̄o s̄áaukpa ké à yá p̄o wa dàè k̄è yá yã? ¹⁰ Apiõ s̄õ m̄aae, tó a yá p̄o Lua dàè k̄è p̄ii, à m̄e: Z̄oon wá ũ, wá kea wá k̄è.

Kusude gb̄èõn kw̄iõ gb̄ãgb̄aa

¹¹ Yesu gea Yelusaleũ a be Samali bùsu z̄õleu n̄ Galileo. ¹² Ké àle ḡẽ w̄éleu, ð ḡõ kusude gb̄èõn kw̄iõ kp̄aãũaàõ. Aa ze k̄aaa, ¹³ aa lez̄uaàzi aa m̄è: Mae Yesu, wá w̄enagwa. ¹⁴ Ké a è m̄aa, ð a òné: A ge áz̄ia òb̄ sa'onaõne.* Ké aale gé, ð aa gb̄ãgb̄ã. ¹⁵ Ké an gb̄èdo è a gb̄ãgb̄ã, ð à èa s̄ù, àle Lua s̄áaukpa n̄ lo gb̄ãao. ¹⁶ A w̄ule a gb̄eu Yesu ae, à f̄okp̄awà. Gb̄é beeá Samali gb̄èe. ¹⁷ Ǿ Yesu m̄è: Gb̄èõn kw̄iõ mé gb̄ãgb̄ão l̄ò? Gb̄èõn k̄èokw̄iõ kú má ni? ¹⁸ An gb̄èe i ea mò Lua s̄áaukpaio, sema z̄iloee beea? ¹⁹ Ǿ Yesu òè: Fele tá, ma náai p̄o n̄ ke mé n gb̄ãgb̄ã.

Gb̄ènaz̄in Né m̄õa (Mat 24.23-41)

²⁰ Falisio Yesu là kpala p̄o a b̄o Lua k̄i m̄óḡooi, ð a w̄emá à m̄è: Kpala p̄o b̄o Lua k̄i lí m̄ó wà e n̄ w̄éo no. ²¹ Wa o gwa ke ge gwa keeo. Kpalapi kú á guue. ²² Ǿ a ò a iwaõne: A ḡoo lé m̄ó ké á Gb̄ènaz̄in Né m̄óḡoo ea n̄ide, á eo. ²³ Wa óe a ku le ge a ku la, āma ásu geo, ásu t̄énzio. ²⁴ Lá loupileã i gupu luabe léla n̄ a léleo, m̄aa aõ ðe Gb̄ènaz̄in Né m̄óḡoo. ²⁵ Sema àa taasike ḡia maamaa. Gb̄ãgb̄èõ giaàzi. ²⁶ Lá à k̄è N̄õee ḡoo, † m̄aa a ke Gb̄ènaz̄in Né m̄óḡoozi lo. ²⁷ W̄àle p̄oble, w̄àle imi, w̄àle n̄õse, w̄àle z̄ãke e ḡoo p̄o N̄õee ḡè ḡó'ilena guu, ð í dà d̄ũniaa, gb̄éõ ḡãga p̄ii. ‡ ²⁸ M̄aae lo Lotu ḡoo, w̄àle p̄oble, w̄àle imi, w̄àle p̄o lú, w̄àle p̄o yia, w̄àle p̄ot̄õ, w̄àle kp̄edõ. ²⁹ Ḡoo p̄o Lotu b̄o S̄odõũ, té n̄ íat̄egb̄õ b̄o luabe à kw̄è, ð gb̄éõ ḡãga p̄ii. § ³⁰ Beewa aõ ðe ḡoo p̄o Gb̄ènaz̄in Né b̄o gupuau.

³¹ Ḡoo bee gb̄é p̄o kú kp̄é musu su p̄ila kp̄é guu a p̄o s̄eleio. M̄aae lo gb̄é p̄o kp̄é bua su ea beo. ³² A to Lotu na yá ðãgu.* ³³ Gb̄é p̄o ye àõ a w̄eni k̄ua, w̄enipi a v̄uaawà. Gb̄é p̄o ḡi a w̄enii s̄õ, ade mé aõ ku. † ³⁴ Mále óe, gwá bee gb̄èõn plaõ aao w̄uleã gudoũ, Lua a gb̄èdo sé, i gb̄èdo to we. ³⁵ N̄õee gb̄èõn plaõ aao p̄o ló gudoũ, Lua a gb̄èdo sé, i gb̄èdo to we. ³⁶ Ḡõee gb̄èõn plaõ aao ku bua, Lua a gb̄èdo sé, ‡ i gb̄èdo to we. ³⁷ Ǿ aa àà là aa m̄è: Dii, mák̄i ni? A w̄emá à m̄è: Gu p̄o ge kuu, we yāamusuõ k̄aaau.

* 17:14 Lev 14.1-3 † 17:26 Daa 6.5 ‡ 17:27 Daa 7.6-24 § 17:29 Daa 19.24-25 * 17:32 Daa 19.26 † 17:33 Luk 9.24 ‡ 17:36 Mat 24.31, 1Tes 4.17

18

Wabikεa

¹ Yesu yálεεūné ké aao Lua wabikε kōsōkōsō, aasu kpasao yái. ² A m̀̀: Yákpalekenae mé kú wéleu, a Lua vía v̄io, mé ̀li gb̄εe yádao. ³ Gyaae ku wélepi guu, ̀o mo aà k̄i m̀̀o m̀̀o ̀i m̀̀: Zeman̄o ma ibεε yá musu. ⁴ I weio e ḡo pla. Bee kpe a ò aziawa: Baa tó má Lua vía v̄io, mé mili gb̄εe yádao, ⁵ lá gyaapi lé ma súu z̄s, má zεaànoε. Tó mi ke màao, aà zεamala láasaie a ma dεε.

⁶ ̄ Dii m̀̀: A yákpaleken vai yá'oa ma. ⁷ Lua a ze ní a gb̄é p̄o aale wiilewa f̄aanε ní gw̄aas̄inaōo lé? A z̄igbiakε ní d̄ar̄lēo yà? ⁸ Mále oé, a zεr̄no kpakpae. N beeo tó Gb̄enaz̄in Né m̀̀, a a náaikεna e d̄uniaua?

⁹ ̄ à èa yáε bee l̄εū gb̄é p̄o aale nízia dile gb̄εmaa ū mé aaīo saka gb̄é k̄inioḡuonε à m̀̀: ¹⁰ Gb̄εon plaεo mé ḡε wabikεi Lua ua, gb̄εdoá Falis̄ie, gb̄εdo s̄o osinaε. ¹¹ Falisipi zεa, àle wabikε. A ò a s̄o guu à m̀̀: Lua, ma n s̄aukè ké má de lán d̄awao, d̄iidiindeo, náaisaideo, gb̄as̄ikεnao ge osinaε bee. ¹² Mio l̄eye ḡo plapla as̄oa ní as̄aoε. P̄o p̄o má è p̄i mi a kwide b̄onε. ¹³ Osinapi s̄o a ze k̄aa, ̀i f̄o wesè musu gw̄a seo. Ale az̄ia gb̄εgb̄ε à m̀̀: Lua, s̄uukεman̄o, duunkenan ma ū. ¹⁴ Mále oé, ḡεpi tà a be Lua siaaàno guu, ̀i ke Falisipi no. Asa gb̄é p̄o ̀i az̄ia k̄afi Lua a aà busaε, mé gb̄é p̄o ̀i az̄ia busa Lua a aà k̄afi.*

B̄aaadaa néoḡu

(Mat 19.13-15, Maa 10.13-16)

¹⁵ Wà m̀̀é ní ní n̄éf̄enenāo aà onamá. Ké aà ̀iwāo è, ̄ aa ḡiné. ¹⁶ ̄ Yesu néo s̄isi à m̀̀: A to néo mo ma k̄i, ásu kpánéo, asa kpala p̄o b̄o Lua k̄i de gb̄é bee taao p̄o ūε. ¹⁷ S̄iana mále oé, gb̄é p̄o ̀i kpala p̄o b̄o Lua k̄i yá sí lán néwao, a ḡεuo.

̄de

(Mat 19.16-30, Maa 10.17-31)

¹⁸ Yudāo kíabuie m̀̀ Yesu là à m̀̀: Metulu maa, kpelewa má ke mà àiz̄ana ei? ¹⁹ Yesu òè: Akεa n m̀̀ má maai? Gb̄εe maa, sé Lua ado. ²⁰ N yá p̄o Lua d̄ileo d̄s: Nsuli w̄ule ní gb̄εp̄ale no. Nsuli gb̄εdeo. Nsuli kp̄ai'oo. Nsuli yádo n gb̄édeewao. Nili n de ní n dao kpela.† ²¹ ̄ a òè: Zaa ma ke èwaaso ū, má yá beeo k̄ua p̄iε. ²² Ké Yesu bee mà, a òè: Yá ḡonε m̄endo. P̄o p̄o ní v̄i yía p̄i, ní a ̄a biile taas̄ideonε, níȳo àizεε v̄i luabε. Bee gb̄εa ní mo temazi. ²³ Ké à yápi mà, aà p̄o siak̄u, asa ode sà gb̄angbooe. ²⁴ Ké Yesu è aà p̄o siak̄u, à m̀̀: Ḡεa kpala p̄o b̄o Lua k̄i guu z̄i'ū gb̄é p̄o aa àizεε v̄ionε. ²⁵ Yiongo ḡεa abaawεu àa de ode ḡεa kpala p̄o b̄o Lua k̄i guula. ²⁶ Gb̄é p̄o aa yápi mào m̀̀: Déme a àiz̄ana e bi? ²⁷ Yesu w̄emá à m̀̀: Yá p̄o gb̄enaz̄inao f̄ua ke, Lua ̀i f̄o.

²⁸ ̄ Piεε m̀̀: Wa wá p̄opīi tò weε, ̄ wá t̄enzi fá. ²⁹ ̄ Yesu òné: S̄iana mále oé, gb̄é p̄o a be tò ge a na ge a v̄io ní a d̄aunāo ge a de ní a dao ge a néo kpala p̄o b̄o Lua k̄i yái ³⁰ a εa bee taa e de beea maamaa d̄uniaε bee guu, mé a àiz̄ana e d̄unia p̄o lé mó guu.

V̄ia baakεna gb̄ágb̄aa

(Mat 20.29-34, Maa 10.46-52)

³¹ Yesu a gb̄εon kuεplāo k̄aaāzi, ̄ a òné: Wále gé Yelusaleūε. Wek̄i Gb̄enaz̄in Né yá p̄o ānabīo k̄ε Lua yáu a pau p̄i sa. ³² Wa aà kpa buip̄alewa, aai aà ke p̄o p̄o, aai aà s̄s̄s̄, aai lé'ikakawà, ³³ aai aà gb̄ε ní fl̄aalao, aai aà de, a ḡo àāo de z̄i ̀i εa vu. ³⁴ Ama aà ̀iwap̄io a kee gb̄áεo, asa yápi mi ulεanéε, aa d̄s yá p̄o àle oo.

* **18:14** Luk 14.11 † **18:20** B̄oa 20.12-16

³⁵ Ké Yesu kà kái ní Yelikoo, v̄iae z̄õlea zé lé, àle baake. ³⁶ Ké a mà bíla lé gē, ò a ní lá bóm̄e kèi. ³⁷ Ǿ wa òè, Yesu Nazaleti mé lé gē we. ³⁸ Ǿ à lezù à m̄è: Yesu, Davidi Bui, ma w̄enagwa. ³⁹ Gb̄é p̄ó d̄oaaao ḡiè aa m̄è aà níle, ò aà wiilea gb̄aakù, àle m̄è: Davidi Bui, ma w̄enagwa. ⁴⁰ Yesu z̄è à m̄è wà m̄oaaño. Ké à m̄ò, ò Yesu aà là à m̄è: ⁴¹ B̄ó ní ye mà k̄en̄ei? A w̄èwà à m̄è: Dii, má ye mào gu'e. ⁴² Ǿ Yesu òè: Gu e. Ma náai p̄ó ní k̄è mé tò n gb̄agb̄a. ⁴³ Weḡõ à gu'è, ò à b̄ò teaàzi, àle Lua s̄aaukpa. Ké gb̄épii è màa, aa Lua s̄aaukpa.

19

Zase

¹ Ǿ Yesu ḡè Yeliko, àle p̄aa. ² Gb̄e ku we aà t̄ón Zase. Ǿsinao gb̄ez̄õe, mé òde. ³ Ale w̄eεe à gb̄é p̄ó de Yesu ũ e, ãma i f̄õ aà èo dasi yáí, asa gb̄é gesena. ⁴ Ǿ à bàalè d̄òaa à ḡè d̄ède s̄ímfofowa ké à Yesu e, asa a ḡe we. ⁵ Ké Yesu kà wek̄ii, ò à w̄esè musu a òè: Zase, pila kpakpa. A k̄ù mà i n be gb̄a. ⁶ Ǿ Zase pila kpakpa, à aà d̄ile ní p̄nao. ⁷ Ké wa è màa, gb̄épii lé yákk̄t̄eka aa m̄è: A ḡè pilai duunkena be. ⁸ Ǿ Zase f̄eεe z̄è a ò Dii: Dii, má a àizeεe guo kpa taasid̄eowa. Tó ma gb̄e taiinkè s̄õ, má εa mà a ḡeεe kpawà leε s̄iĩ. ⁹ Ǿ Yesu òè: Lua uaεbeedeo m̄isi gb̄a. Asa gb̄eεe beeá Ablahaũ buie lo. ¹⁰ Gb̄enaz̄in Né m̄ò gb̄é p̄ó s̄àsã w̄eεlei à aà suaba.

Ǿdakea z̄iken̄aone (Mat 25.14-30)

¹¹ Goo p̄ó w̄ale aà yápi ma, ò à èa yákk̄finé lo. Lá à k̄aikk̄ù ní Yelusaleũo, w̄ale e kpala p̄ó b̄ò Lua k̄ii a b̄o gupuau ḡõe, ò à yál̄eüné ¹² à m̄è: Kie buie mé lé gé kpalablei bùsu z̄az̄au, i εa su. ¹³ Ǿ à a z̄iken̄a s̄isi gb̄eon kwi, à ánuusu òwat̄e kpà ní baadewa m̄èn bas̄oobas̄o, a òné: Aò laatao e mào su. ¹⁴ Aà bùsudeo s̄õ aa z̄aaague, ò aa z̄inao z̄i aà kpe aa m̄è: Wá we gb̄épi kiblewáo. ¹⁵ Aà sua ní kpalableao gb̄ea lé, à m̄è wà z̄ikena p̄ó a òa kp̄am̄apio s̄isie, ké à e d̄õ lá p̄ó aa ài'è. ¹⁶ Gb̄é s̄éia m̄ò à m̄è: Dii, n òapi àik̄em̄eεe leε kwi. ¹⁷ Ǿ a òè: Násaa, z̄iken maa. Lá n ke náai v̄i ní a yooṅnao, níȳõo iko v̄i w̄éle m̄èn kwioṅwae. ¹⁸ Gb̄eon plaade m̄ò à m̄è: Dii, n òapi ne'í leε soo. ¹⁹ Ǿ a òè: Mpi s̄õ níȳõo iko v̄i w̄éle m̄èn sooṅwa. ²⁰ Ǿ gb̄ep̄ale m̄ò à m̄è: Dii, n òan ke. Má ùle kooa zw̄ankasau. ²¹ Má n v̄ia v̄i, asa gb̄é z̄i'ün n ũ. Ni p̄ó p̄ó ni dileo sé, ni p̄ó p̄ó ni t̄õ keke. ²² Ǿ a òè: Z̄iken v̄ai, n lé mé n kalik̄è. N d̄õ ké gb̄é z̄i'ün ma ũ, mi p̄ó p̄ó mi dileo sé, mi p̄ó p̄ó mi t̄õ keke. ²³ Ké ní d̄õ màa, b̄óȳai ni dakeoné, tó ma su, mà a p̄ó sí ní a íoo ni? ²⁴ Ǿ a ò gb̄é p̄ó kú weone: A ánuusu òwat̄e bas̄oopi siwà, í kpá gb̄é p̄ó ài'è leε kwiwa. ²⁵ Ǿ wa òè: Dii, a ài leε kwi k̄iã kò. ²⁶ Ǿ a w̄emá à m̄è: Mále oé, Lua a p̄ó káfi gb̄é p̄ó p̄ó v̄ie. Gb̄é p̄ó v̄io s̄õ, baa p̄ó p̄ó a v̄i, Lua a siwàe.* ²⁷ Ma ibeεe p̄ó aa ye mà kiblem̄aoo s̄õ, à m̄ón̄o la, í ní d̄ede ma ae.

Gb̄aakpaa Yesuzi Yelusaleũ

(Mat 21.1-17, Maa 11.1-19, Zaa 12.12-19)

²⁸ Ké Yesu yá bee ò a làa, ò à dàzeu, àle gé Yelusaleũ. ²⁹ Ké à k̄aikk̄ù ní Befazeo ní Betanio, s̄isi p̄ó w̄i me Kùkpe s̄isip̄oleu, ò à a ìwa gb̄eon plaoo z̄i ³⁰ à m̄è: A gé w̄éle p̄ó kále wá ae kee guu. Tó a ka we, á z̄aa'ín né b̄olo e d̄oa, gb̄e i dikpe yāao. A polo m̄ò. ³¹ Tó gb̄e á lá, déme ò à poloi, í me Dii mé ye a m̄oai. ³² Ǿ z̄inao ḡè aa è lá a ònéwa. ³³ Ké aale z̄aa'ínapi polo, ò a diio ní lá aa m̄è: Déme ò à z̄aa'ínapi poloi? ³⁴ Aa m̄è: Dii mé ye a m̄oai. ³⁵ Ǿ aa ḡeòè. Aa ní p̄okasao kp̄ale z̄aa'ínapiwa, ò aa Yesu dikpe. ³⁶ Ké àle t̄aa'o, gb̄eó lé ní p̄okasao kp̄ale zé guu.

* 19:26 Luk 8.18

³⁷ Ké à káikù ní gu pọ́ zépi pílau Kùkpe sísíwao, ɔ pona guu dasi pọ́ teààziò nà Lua táasileawa ní lɔɔ gbãao, dabudabu pọ́ aa èɔ yá musu píi ³⁸ aa m̀è:

Báaaden Kíá pọ́ lé mọ́ ní Dii tóo ù.†

Aafia ku luabe! Wà Musude tɔbɔ!

³⁹ Falisi pọ́ aa ku zã guueɔ òè: Metulu, gi n ìwaoɔne. ⁴⁰ Ɔ a wè má à m̀è: Mále oé, tó aa n̄le, gbɛɔ mé aa wiipi lé.

⁴¹ Ké à s̄ Yelusaleūzi, a gwà, ɔ à ɔɔlɔ̀è ⁴² à m̀è: Tó n yá pọ́ a m̀one ní aafiao d̄o gbã yáa lé, kai! Tia kéwa s̄ a uleanee. ⁴³ A gɔɔ a m̀o ké n ibeeɔ gbà les̄iɔ da lianzi, aai n káka, ⁴⁴ aai n dúuz̄, aai n gbé̄ɔ wíwi. Baa gbɛe aa to dinek̄ɔao, ké ni gɔɔ pọ́ Lua lez̄unzi d̄o yáí.

⁴⁵ Ké Yesu gè̄ Lua ua, ɔ à nà poyianaɔ yaawa. ⁴⁶ A òné: A k̄ea Lua taalau à m̀è: Ma kpé aɔ de lousisikpe ùe.‡ Apio s̄ á kè gbèblenaɔ t̄o ù.§

⁴⁷ Lá gu lé d̄o Yesu ì yādané Lua ua. Ɔ sa'onkiaɔ ní M̄ozi ikoyādanedeɔ lé aa wɛ s̄nu ní gbèz̄ɔɔ, ⁴⁸ āma aai lá wa ke zé eo, asa gbépii lé lua aà yáíe.

20

Yesu laa a ikoi

(*Mat 21.23-27, Maa 11.27-33*)

¹ Ziéwa Yesu lé yāda gbé̄ɔne Lua ua, àle baonakpané, ɔ sa'onkiaɔ ní M̄ozi ikoyādanedeɔ ní gbèz̄ɔɔ s̄aàzi ² aa òè: Iko pọ́ níle yápiɔ keɔ ow̄ee. Déme n gba ikopii? ³ Ɔ a wè má à m̀è: Mapi s̄ má yá m̀endo gbɛawá. A omee, ⁴ Zãa gbé da'ilekea b̄o Lua kíi yá ge gbēnazina kíie? ⁵ Ɔ aa lekpaai aa m̀è: Tó wa m̀è Lua kíie, a wá la b̄oyáí wi aà yá sio ni? ⁶ Tó wa m̀è gbēnazina kíie s̄, gbépii a wá pápa ní gbɛo wá wá dee, asa aa zè ní Zãa ānabikeoe. ⁷ Ɔ aa m̀è: Wá d̄o má à b̄uo. ⁸ Ɔ Yesu òné: Má iko pọ́ mále yápiɔ keɔ oé s̄o.

V̄ēbu z̄ikenaɔ

(*Mat 21.33-46, Maa 12.1-12*)

⁹ Ɔ Yesu èa yāl̄eūn̄é l̄o à m̀è: Gb̄ee mé v̄ēbu v̄i,* ɔ a nà z̄ikenaɔne ní ɔzi, à gè w̄éleu à gɔɔplakè we. ¹⁰ Ké v̄ēk̄ɔz̄ɔz̄ɔgɔɔ kà, à a ìwae z̄i z̄ikenapiɔwa aa a ase kpaɔwa, ɔ aa ìwapi gbè aa aà gbàe ɔgii. ¹¹ A èa ìwa pále z̄i l̄o, ɔ z̄ikenapiɔ aà gbè, aa widàwà aa aà gbàe ɔgii. ¹² Ɔ à èa gbēɔn āaɔde z̄i l̄o, ɔ aa aà kè'ia aa aà yá. ¹³ Ɔ v̄ēbudepi m̀è: Má kea sa ni? Má a né m̀endona z̄imáe. Aa gí aà yādaia? ¹⁴ Ké z̄ikenapiɔ aà è, aa òk̄oe aa m̀è: Túbiblenan kee, wá aà de, bú i ḡow̄ee. ¹⁵ Ɔ aa b̄oààɔ kaa kpe aa aà dè.

Kpelewa budepi a sé̄n̄o sai? ¹⁶ A m̀o z̄ikenapiɔ dede, i bú si kpa gbēp̄aleɔwae. Ké gbé̄ɔ yápi mà aa m̀è: Lua wá b̄o. ¹⁷ Ɔ Yesu wɛp̄án̄la à m̀è: Yá pọ́ k̄ea Luayātaalauɛ bee de kpelewa ni?

Gbe pọ́ ēbonaɔ p̄akp̄ai mé ḡo gbɛɔ mide ù.†

¹⁸ Gb̄é pọ́ l̄ele gbepiwa a wíwiɛ.

Tó gbepi s̄i gbéwa s̄o, a ade úl̄e.

Yesu lousisin gbèz̄ɔɔ fua

(*Mat 22.15-23.36, Maa 12.13-40, Luk 11.37-54*)

¹⁹ M̄ozi ikoyādanedeɔ ní sa'onkiaɔ d̄o ké ní yáí Yesu yápi l̄eūi, ɔ aale z̄ew̄eele wá aà k̄u ḡo, āma aa v̄iakè dasie. ²⁰ Aale aà kpakpa, ɔ aa z̄amade pọ́ aale nízia dile gbēmaa ù z̄iwà, ké aa aà k̄u aà yá'oa guu, aai aà kpá ní b̄usu gbāadewa aà iko ɔl̄è. ²¹ Ɔ z̄amadepiɔ aà là aa m̀è: Metulu, wá d̄o ké ni yá'o n̄ yādané a zéwae,

† 19:38 Sou 118.26 ‡ 19:46 Isa 56.7 § 19:46 Zel 7.11 * 20:9 Isa 5.1 † 20:17 Sou 118.22

i ke gbēnazinao wé yáí no. Ni Lua zé òlóné ní síanao. ²² A kù wà falubo Sezaae yà ge wásu boó? ²³ Yesu ní òno dòmá, ò a ònè: ²⁴ A òa do do mà gwa. Dé mi ní aà tóo mé kuwà lai? Aa mè: Sezaa pòe. ²⁵ Ó a ònè: Tò, à Sezaa dee pò kpawà, í Lua pò kpá Luawa. ²⁶ Ó aa fùà aa aà kù a yá'oa guu gbéó wáa. Aà yáwea bò ní sae, ò aa ní lé kpàaũ.

²⁷ Ó Saduse pò aai gēo vua eēboeò mò Yesu kíi, aa aà là aa mè: ²⁸ Metulu, Mòizi dīlēwēe yóo: Tó gbé vīi gā à a na tò nésai, aà dāuna nōpi se à a vīi gēe kēò. †
²⁹ Māa vīi ní dāunaò ku gbēon sopla. Woo nōsè, ò à gā à aà tò nésai. ³⁰ Ó Se gyaapi da'uakè. ³¹ Se gbēa Bíò kè ló. Aa kè màa ní gbēon sopla mípi, aa gāga aa nōpi tò nésai. ³² An gbēa nōpi gā. ³³ Gēo vugōzī an déme aò nōpi vīi? Asa an gbēon sopla mípi aa aà dō nō ūe. ³⁴ Yesu ònè: Dúniae bee gbéó aai nōse aai zāke, ³⁵ āma gbé pò Lua dīle aa kà aa bō gau aa dúnia dafu leò aa nōse weo, aa zāke weo. ³⁶ Aaò de lán malaikaowaē, aa ga bō. Aaò de Lua néo ūe, gābōo ū. ³⁷ Baa Mòizi lá guu, à gēo vua yá pīliwané. Gu pò à kàele yá'òu, à mè Dii mé Ablahaũ ní Izaakio ní Yakobuo Lua ū. § ³⁸ Diiá gēo Lua no, sema gbé bēeò pò. Gbépii bēe Luaeē. ³⁹ Ó Mòizi ikoyādanēdeē fēle yá'ò aa mè: Metulu, n yāmaa ò. ⁴⁰ Ó aai we yāe làwà bō.

⁴¹ Yesu ní lá à mè: Kpelewa wī o Mesiiá Davidi Buiēi? ⁴² Asa Davidi ò Sou lá guu à mè:

Dii ò ma Diiē aà zōle a oplaai

⁴³ e aò aà ibeēo kēè gbadibō ū.*

⁴⁴ Lá Davidi aà sīsī Dii, kpelewa a de aà bui ū ló?

⁴⁵ Ké gbépii lé aà yāma, ò a ò a iwaone: ⁴⁶ A laaika Mòizi ikoyādanēdeēzi. Aaìo ye bebea ní ulada daaio, wàò fōkpakpamá gāae. Aaìo wēele zōle lousisikpe gumaaòu ní bleble zōlekíi maaò. ⁴⁷ Aai wabi gbāa ke gbēnazinao wé yáí, ò aai gyaaò kpé siomá. An íadama pāsī aò deñla.

21

Gyaa taaside gbadaa

(Mat 12.41-44)

¹ Ké Yesu wēzù a ae, ò a è odoe lé ní gbaò ka osikpagolo guu. ² Ó à gyaa taaside búbuue è we, à tanga dàu mèn pla. ³ Ó à mè: Síana mále oé, gyaa taasidepi òa dàu de gbépiia. ⁴ Asa o dia ò aa dā kàu mípi. Nōepi sō, aà taasideke guu pò pò a ví à pobleò ò a dàu we pii.

Yelusaleũ dúuzōa ní dúnialaagō seela

(Mat 24.1-22, Maa 13.1-20)

⁵ Gbēeò lé Lua ua yá'ò, aa mè wà a kpéò kèke maa ní gbè kefenao ní pò pò wà Lua gbàò, ò Yesu mè: ⁶ Gōe a mó, pò pò á è keeò, baa gbēe a gō dikōao, wa ní dúuzōe. ⁷ Ó aa aà là aa mè: Metulu, bee a ke boe ni? Bómē aò de a kegōo seela ūi? ⁸ Ó à mè: A laaika, ásu to wà á sásāo, asa wa mó ní ma tóo dasi, aa me wa mé wa de aà ū, ge a gōo kà. Asu ténzio. ⁹ Tó a zī bao mà, ge á mà wà fēle ní kōo, ásu to iwāa ká á pōao. Sema yápio ke káau, dúnia láaan we gīao. ¹⁰ Ó a ònè: Bui ní buio aa fele ní kōo, màae ló búsu ní búsuo. ¹¹ Tōolelualuaa pāsīo aao ku. Nōana ní gagyāo ka gu ní guo. Asi bēe vía yáó aao ku luawa.

¹² E yápi aò mó, wa á kú, wi íadawá, wi á kpá lousisikpedeowa, wi á ká kpéu, wi géánò kíao ní búsu gbāadeo ae ma yáí. ¹³ Bee a á gba zé aò de ma seeladeo ū. ¹⁴ A zēò á sō guu ásu láasooke lá á owao, ¹⁵ asa máme má sóso káé á léu, mí

† 20:28 Iko 25.5 § 20:37 Bōa 3.6 * 20:43 Sou 110.1

á gba ònò, ké á ibeεε a f̄s gii ge a a z̄ásiwáo.* 16 Baa á de ní á dao ní á v̄iò ní á d̄aunaò ní á daεò ní á gb̄ēnaò aa á kpámáε, wi á gb̄ēo de. 17 Gb̄épii a zaágu ma yáí, 18 áma baa á mikā m̄endo a v̄uaao. 19 A menaf̄sa guu ò á àizāna e.

20 Tó á è z̄iḡò l̄ia Yelusaleūzi, àò d̄s ké a dúuz̄sa z̄ào. 21 Zibeez̄i Yude bùsudeò bàale mipε s̄is̄iwa, gb̄é p̄ó kú Yelusaleūò f̄āaa. Z̄s̄ewiadeò su ḡēuo. 22 Asa ḡoòpiá t̄osimaḡoε, ké yá p̄ó k̄ēa Luayātaalau e pa p̄ii yáí.† 23 Waiyoo n̄osindeeò ní n̄eadeò z̄ibeez̄i, asa bùsupi taasi aò z̄ò, Lua a p̄okūmab̄oò gb̄épiwaε. 24 Wa ní gb̄ēo d̄ede ní f̄ēndao, wa ní gb̄ēo k̄ū taò bùsu p̄ii guu z̄iz̄o ù, buip̄aleò i òz̄ò Yelusaleūwa e an ḡoò pa.

Gb̄ēnaz̄in Né m̄oα
(*Mat 24.29-35, Maa 13.24-31*)

25 Seelaò aao ku íatē ní m̄ovuaò ní saanaòwa,‡ bui p̄ii ò ku p̄osia guu d̄úniau. Aa ḡò bíli guu ísia k̄ōfi ní a bàaleao yáí. 26 W̄ed̄o yá p̄ó lé m̄ó d̄úniawai guu, v̄ia a gb̄éò k̄ās̄anke, asa p̄ó p̄ó kú luawao z̄ā ní p̄ékiwae, 27 wi Gb̄ēnaz̄in Né m̄oα e luabεpuanau ní gb̄āa z̄ò gawideo.§ 28 Tó yá beeò kea dàale, à f̄ele zε, í á mi se musu, asa á suabaḡoò mé k̄aik̄ù.

29 Yesu yál̄ēūné à m̄è: A kaad̄enli gwa ní lí k̄iniò. 30 Tó á è aa b̄oòb̄ò, ò í d̄s áziawa ké guant̄ēna k̄aik̄ù. 31 Beewae s̄ò, tó á è yá beeò lé ke, àò d̄s ké k̄ia p̄ó Lua kp̄a k̄aik̄ù. 32 S̄iana m̄áε oé, ḡoòbeedeò ḡēle yápiò p̄ii kesaiò. 33 Luabe ní t̄oòleo a ḡēle, áma ma yáò ḡēlea v̄io.

34 A laaika. Asu to asiakε ní w̄ēdek̄eo ní w̄ēnik̄āakεao á laai síwáo, ké aà m̄oḡoò su á kú k̄ándo lán baiwao yáí. 35 Asa a kúle gb̄é p̄ó kú d̄únia guuwa p̄iie m̄io. 36 A it̄ēke, ò wabike ḡoòpii, ké àò gb̄āa v̄i à e p̄ili yá p̄ó lé mówa p̄ii, í b̄o zε Gb̄ēnaz̄in Né aε.

37 Lá gu lé d̄o Yesu ò yādané Lua ua.* Tó oosi k̄è, ò b̄o ge i K̄uk̄pe s̄is̄ip̄ōleu. 38 K̄oòk̄oò ò gb̄épii ò f̄ele gé aà yāmai Lua ua.

22

Lεkp̄aaīa Yesuzi
(*Mat 26.1-16, Maa 14.1-11, Z̄aa 11.45-53*)

1 K̄aaso dik̄pe p̄ó w̄i m̄e Ḡēamusu* k̄a k̄āi. 2 Sa'onkiaò ní M̄oizi ikoyādanedeò lé w̄eεle lá aa ke aa Yesu b̄olia asii guu, asa aale v̄iakε gb̄éonεε. 3 Ŋ Setáu d̄i Yudasí p̄ó w̄i m̄e Isaliōti miwa. Yesu íwa gb̄ēon̄ kuεplaò doε. 4 Ŋ Yudasipi ḡè lεkp̄aaī ní sa'onkiaò ní Lua ua d̄ōanaò gb̄ēz̄ò, lá á ke à Yesu kpámá. 5 An p̄o k̄ēna, ò aa l̄edoūk̄è w̄à òa kpawà. 6 A z̄èò, ò àle zεw̄eεle à Yesu kpámá gb̄éò saε.

Ḡēamusu bl̄εblea
(*Mat 26.17-30, Maa 14.12-26, Z̄aa 13.21-30, 1Kln 11.23-25*)

7 K̄aaso dik̄peḡoò k̄a, ḡoò p̄ó w̄i Ḡēamusu s̄ā k̄òlokpa. 8 Ŋ Yesu Piεε ní Z̄āao gb̄àε à m̄è: A gé Ḡēamusu bl̄ε s̄ouk̄eiw̄ēε. 9 Ŋ aa aà là aa m̄è: N ye w̄à ke má ni? 10 Ŋ a w̄emá à m̄è: Tó a ḡē w̄éledau, á kpaaū ní ḡōeo í sea lo guu. Aò t̄eaàzi e ua p̄ó a ḡēu, 11 í o uabeleε, Metulu lé gu p̄ó a Ḡēamusu bl̄ε bleu ní a íwao gbea. 12 A kp̄ediak̄ōa kp̄ea z̄ò p̄ó wa k̄èke òb̄é, í p̄oblea yá keke we. 13 Ké aa ḡè, aa è lá Yesu ònéwa, ò aa Ḡēamusu bl̄ε s̄ouk̄è we.

14 Ké a ḡoò k̄a, Yesu mò z̄òle we ní a z̄inaò s̄ānu. 15 Ŋ a òné: Ḡēamusu bl̄εε bee bleaán̄o ni ma de maamaa e m̄ào gé taasik̄ei, 16 asa m̄áε oé, má ble l̄o e kpala

* 21:15 Luk 12.11-12 † 21:22 Oze 9.7 ‡ 21:25 Isa 13.10, Yoε 3.4 § 21:27 Dan 7.13 * 21:37 Luk 19.47 * 22:1 B̄oa 12.1-11

pó b̀ Lua kíi ge b̀ò gupuuu, dikpe síana i m̀. ¹⁷ Ké à imib̀ sè, à sáaukpà, ò à m̀: A si d̀òk̀ò, ¹⁸ asa mále oé, za tia má v̀e'be' mi bo e kpala pó b̀ Lua kíi ge b̀ò gupuuu. ¹⁹ Ké à kàa sè, ò à sáaukpà a e kpámá à m̀: Ké beeá ma me pó mále kpá á yáie. Alio bee ke ma yá d̀aaágu yáí. ²⁰ Ké aa p̀blè aa làa, à imib̀pi sè màa l̀ à m̀: Ie beeá ma au pó lé b̀leéé. Lua bàa kua ní gbéò tia au.† ²¹ Ma o ku ta dou ní ma b̀nkpedeoc,‡ ²² asa Gbēnazin Né a kpagui lá Lua d̀ilewa. Waiyoo gbé pó a aà kpámápi. ²³ O aa ná k̀ lalaawa aa m̀: Wá déme a yá bee kei?

Yesu l̀daa a iwaowa

(*Mat 26.31-35, Maa 14.27-31, Zaa 13.36-38*)

²⁴ O lekpa f̀le ní guu, ké aa ye d̀ ní gbé pó d̀r̀la. § ²⁵ O Yesu òné: B̀su kíao í ikokemá mé gbáadeo í nízia t̀ò, ²⁶ áma ásu ke màao. A k̀ á gbēz̀ò aà de gbé pó k̀sáaázi ũe. A k̀ á d̀aana aà de á zíkena ũe. ²⁷ B̀blena ní b̀zíkena, an déme z̀oi? B̀blena nolo? Mapi s̀ má kú á guu lán gbé pó lé zíkééwa. ²⁸ Gbé pó z̀emanò ma taasikea guuon á ũ. ²⁹ Lá ma Mae ma kpa kpalau, má á kpá kpalau màa s̀, ³⁰ í b̀bmanò ma kpalau, ío z̀lez̀leá báawa ào yákpaleke ní Isaili bui kueplao.

³¹ Simò, Simò, ma. Setau gbèa à á ká íu lá wí p̀wena ká íu wà gwawa. ³² O ma wabikè, ké ma náai pó ní v̀i su k̀sámao. Tó n e n sua, n n gbéò gba gbáa. ³³ Pié è: Dii, má sí wà ma dakpeunò, mí gannò. ³⁴ Yesu m̀: Pié, mále on, e ko àò gé lezui gbá, níyò lelekpa ma d̀ai gēn áaò.

³⁵ O à ní lá à m̀: Ké ma á z̀i m̀kpe ní babalab̀ò ní kyaleo sai,* p̀e k̀sáwáe? O aa m̀: Aawo. ³⁶ O a òné: Tiasa gbé pó m̀kpe v̀i, aà sé. Màae l̀ ní babalab̀ò. Gbé pó f̀enda v̀i s̀o, aà a ula yá, i lú. ³⁷ Mále oé, sema yá pó k̀e Luayátaalau ma musu papa wà m̀: Wà aà d̀le dou ní d̀akena.† Asa yá pó wa k̀e ma yá musu mé lé papa sa. ³⁸ Aa m̀: Dii, f̀enda m̀n pla ke. O a òné: Bee m̀.

Yesu kua

(*Mat 26.47-56, Maa 14.43-50, Zaa 18.3-11*)

³⁹ Yesu b̀ gè K̀kpe sísp̀leu lá í kewa. Aà iwaò teaàzi. ⁴⁰ Ké à kà gu pó àle géu, a òné: A wabike ké ásu fu ỳawao yáí. ⁴¹ O à k̀emá à kà lán gbèzu léleá taawa. O à k̀le we, àle wabike ⁴² à m̀: Baa, tó ní yei, to taasi k̀eona bee z̀akūmanò, áma ásu ke ma p̀eá ũo, sema n pó. ⁴³ O malaika b̀ luabe à m̀wà à aà gbà gbáa. ⁴⁴ Kua wétèa guu àle wabike ní áiao. O aà isima lé t̀ t̀le lán autonawa. ⁴⁵ Ké à wabikè, à f̀le gè a iwaò kíi, à ní lé, aale i'ò ní p̀siao. ⁴⁶ O a òné: Akea ále i'oi? A f̀le wabike, ké ásu fu ỳawao yáí.

⁴⁷ Ké àle yá'o, ò wà kà dasidasi. Gbé pó wí me Yudasi, aà iwa gbēon kueplao do mé d̀aaané. Ké à s̀aàzi lépeiwa, ⁴⁸ ò Yesu è: Yudasi, lépeaa guu ò níyò Gbēnazin Né kpaomáa? ⁴⁹ Ké gbé pó aa kú ní Yesuo yá pó lé m̀ è, aa m̀: Dii, wà ní gbēgbē ní f̀endaò yà? ⁵⁰ O an gbēdo sa'onkia zíkena lè à aà opla swá gò. ⁵¹ O Yesu m̀: A bee tó. A o kà aà swáwa à aà gbàgbá. ⁵² O a ò sa'onkia ní Lua ua d̀anao ní gbēz̀ò pó aa m̀wəne: A m̀a ní f̀endaò ní go lán kpáiweliwen ma ũwaa? ⁵³ Lá gu lé d̀o mió kúánò Lua ua,‡ mé i o k̀ao. Ama g̀e bee de á pó ũe, gusia kibleg̀e.

Pié lelekpa Yesuzi

(*Mat 26.57-58,69-75, Maa 14.53-54,66-72, Zaa 18.12-18,25-27*)

† 22:20 Zel 31.31-34 ‡ 22:21 Sou 41.10 § 22:24 Luk 9.46 * 22:35 Luk 9.3 † 22:37 Isa 53.12

‡ 22:53 Luk 19.47

⁵⁴ Ké aa Yesu kù sùò, aa gèaàno sa'onkia be. Piεε be zàzā. ⁵⁵ Ké wà tekà ua guo, wà kàle liai, ɔ Piεε mò sòlo ní guu. ⁵⁶ Nɔε zikenaε aà è, ɔ à wɛbliwà à mè: Gbéε bee kuaàno sɔε. ⁵⁷ ɔ à lelekpà à mè: Nɔε, má aà dɔo. ⁵⁸ Yɔɔno gòo ɔ gbɛpále aà è, ɔ à mè: Mpi sɔ ní de an gbɛdo ũε. ɔ Piεε ò gɔεpiε: Mámεo. ⁵⁹ Ké lelu do taa gè, gbɛpále giyèwà à mè: Siana guu gbéε bee kuaànoε, asa Galile gbéε. ⁶⁰ ɔ Piεε mè: Mi dɔ lá níle oo. Wegɔo ké àle yā'o, ɔ ko lezù. ⁶¹ Ké Dii líli wɛpè Piεεwa, ɔ yá pɔ a ò dɔ Piεεgu, ké à mè e ko ào gé lezui gbā, a lelekpaaɔi gɛn àaɔ. ⁶² ɔ Piεε bò bàasi, à ɔlò à kè wɛna.

⁶³ Gbé pɔ aale Yesu dɔaɔ aà kè pɔɔpɔo aa aà gbè. ⁶⁴ Aa pɔ yèè a wéwa, ɔ aale aà lala aa mè: Anabikeke n o, déme n lei? ⁶⁵ Dóεaaàno guu aa yá dasi páleo òè lo.

⁶⁶ Ké gu dɔ, Yuda gbɛzɔo kɔ káa, sa'onkiaɔ ní Mɔizi ikoyādanedeɔ píi. ɔ aa Yesu sè gèò ní yákpalekɛkɛi. ⁶⁷ ɔ aa aà là aa mè: Mesiin n ũa? Owɛε. A wèma à mè: Tó má òé, á sio. ⁶⁸ Tó ma yāe làwá sɔ, á weo. ⁶⁹ Za tia Gbɛnazin Né aɔ zɔlea Lua gbāade ɔplai. § ⁷⁰ ɔ gbépii mè: Asi Lua Nén n ũa? ɔ a wèma à mè: Lá a dɔ á léuwa, mámε má aà ũ. ⁷¹ ɔ aa mè: Wá bàa ũma ní seeladeo loi? Wá mà aà léu kò.

23

Pilati yákpalekɛa ní Yesuo

(Mat 27.11-31, Maa 15.1-20, Zaa 18.28-19.16)

¹ ɔ aa fɛle nípii, aa gèaàno Pilati ae. ² Aale mó ní aà yáo aa mè: Wa gbéε bee è, àle gudεke wá bùsuue, àle gíné wà falubo Sezaae, mé à azia díle Mesii ũ, kia ũ. ³ ɔ Pilati aà là à mè: Yudaɔ kían n ũa? A wèwà à mè: ɔme dɔ n léu we. ⁴ ɔ Pilati ò sa'onkiaɔ ní dasi pɔ kú weɔne: Mi tàae'e gbépiwao. ⁵ ɔ aa giyèwà aa mè: Io tékpa gbégu a yādaané guu Yude bùsuu píiε. A dàale Galileε, ɔ à gè kàiò la sa.

⁶ Ké Pilati mà màa, ɔ à gbéò là tó Galile gbén aà ũ. ⁷ Ké a dɔ à bò Elodi bùsuue, mé Elodipi ku Yelusaleũ zibeezi, ɔ à aà gbàewà. ⁸ Ké Elodi Yesu è, ɔ aà pɔ kèna maamaa, asa à aà bao màε, mé a ye wesiaàle à gègè. Aà wé dɔ Yesu dabudabukεa eai. ⁹ A yáo làlawà dasi, ɔ Yesu i a kee wewào. ¹⁰ Sa'onkiaɔ ní Mɔizi ikoyādanedeɔ zεa we, aale mó ní aà yáo pāsípāsí. ¹¹ Elodi ní a sosao sakà Yesugu, aa aà láanikè aa ula tɔde dàè, ɔ à èa aà gbàε Pilatiwa. ¹² Zibeezi Elodi ní Pilatio kè na, asa aa íikúa ní kɔo yāε.

¹³ Pilati sa'onkiaɔ ní gbāadeɔ ní gbé kɛniɔ káa píi, ¹⁴ a òné: A mɔmεε ní gbéε beeo a mè gudenaε. Ma aà làla á wáa yá pɔ á dòdɔwàɔ musu, mi e à tàae kèo. ¹⁵ Màa Elodi i eo sɔ, asa à èa aà gbàewáε. A gwa, i yāe ke à kà mà aà deo. ¹⁶⁻¹⁷ Má tó wà aà swágaga, mí aà gbaε. ¹⁸ ɔ aa wiilè nípii sānu aa mè: Gbépi de! Balaba kéwɛε! ¹⁹ Wà Balabapi dàkpɛu bɔa gbāadeɔ kpε ní gbèdeao yáie. ²⁰ Pilati ye Yesu gbaε, ɔ à gbéò laai sisi a kii. ²¹ ɔ aa èa wiilè aa mè: N aà páliwa! N aà páliwa! ²² A gɛn àaɔde Pilati òné: Bó dàa a kèi? Mi tàae pɔ kà wà aà de ewào. Má tó wà aà swágaga, mí aà gbaε. ²³ ɔ aa didiwà, aale gbεawà ní wii gbāao aà aà páliwa. ɔ an zɔakaa tò an yá blè. ²⁴ ɔ Pilati díle wà ke lá aa gbèawawa. ²⁵ Gbé pɔ wa dàkpɛu bɔa gbāadeɔ kpε ní gbèdeao yáí pɔ wa gbèapi ɔ a kèné, ɔ à Yesu kpà gai lá aa yeiwa.

Yesu gaa

(Mat 27.32-56, Maa 15.21-41, Zaa 19.17-30)

²⁶ Ké wàle gèaàno, wà dà Sileni gbé Simɔle, àle su ní buao, ɔ wà aà kù wà lipāakɔa díe aàɔ tɛò Yesuzi. ²⁷ Bila bò teàzi ní nɔε pɔ aale ɔlò aale nízia gbégbèo.

28 Yesu lili aedòmá à mè: Yelusaleũ nɔɔ, ásu ɔɔɔ ma yáio. A ɔɔɔ ázia yáí ní á néɔ. 29 Asa a gɔɔ lé mó ké wa o: Báaadeɔn fii pɔ aai ne'io mé né i yó mimáoɔ ũ.

30 Gɔɔbeezi
wa o gbesiɔne aa léle simá,
wa o sɔsiɔne aa kúnla.*

31 Asa lá wàle yáe taa ke ní lí bùsuo, lí gii pɔ aɔ deai?

32 Wàle gé ní dàaken plaɔɔ ɔ, ké wà ní dede ní Yesuo sãnu. 33 Ké aa kà gu pɔ wí me Mitɔɔnagu, ɔ aa aà pãliwa we ní dàakenapiɔ, ado aà ɔplaii, ado ɔzei. 34 ɔ Yesu mè: Baa, sùuukeĩnɔ, asa aa dɔ lá wàle keo. ɔ wà télɔpà wà aà pɔkasao kpaalèokɔe.† 35 Gbɛ́ɔ zea we, aale gwa, mé Yuda gbãadeɔ lé ɛsuikɛkɛwà‡ aa mè: A dãɔ suabà. Tó Mesii pɔ Lua dɛɛn aà ũ, aà ázia suabae! 36 Sosao lé aà ke pɔɔpɔɔ ɔ. ɔ aa sãaazi aa vɛɛ kùma dɔè§ 37 aa mè: Tó Yudaɔ kían n ũ, n nziã suaba. 38 Seelae naa aà mia à mè:

Yudaɔ kían ke!

39 Dàakena pɔ looa líwapiɔ do dɔɛnnɔyã'òè à mè: Mesii n ũo lò? N nziã suaba ní wápiɔ sãnu. 40 ɔ aà gbèdo gíè à mè: Nlɛ víake Luae seoa? Yã doũ mé zɔlɛwá.

41 Wápiɔ, à kɔsiwanɔ maae, asa pɔ pɔ wá tò mé bɔlɛwɛɛ, ãma dee i yáe keo. 42 ɔ à mè: Yesu, tó n mɔ kía ũ, to ma yá aɔ dɔngu. 43 ɔ a wèwà à mè: Siana mále one, za gbã níyɔɔ kumanɔ àizãna guu.

44 Ké íatɛ kà minanguo, a biia zè, ɔ bùsupi siakù píi e aua gè pɔlaò. 45 Zwãa pɔ daa Lua kpéu* kè a guo. 46 Yesu wiilè gbáugbãu à mè: Baa, ma a nisina nãne n ɔzi.† Ké a ò màa, ɔ à tà. 47 Ké sosao gbɛzɔɔ yá pɔ kèpi è, à Lua sáaukpà à mè: Gbɛ́piá gbɛmaae siana. 48 Bíla pɔ aa mò wà kãaa yápi gwaa yáio, ké aa yá pɔ kèɔ è, aa èa tà, aale nízia gbɛgbɛ. 49 Yesu gbé dɔɔ ní nɔe pɔ teaazi za Galileɔ píi ze kãaa, aale yápiɔ gwa.‡

Yesu vía

(Mat 27.57-61, Maa 15.42-47, Zãa 19.38-42)

50 Gɔɛe ku aà tón Yosefu. Yuda gbãadeɔ doɛ. Gbɛmaae, mé luayãmanaɛ. 51 Aà lé kú yá pɔ a gbɛ́ɔ zè ní a keaopi guuo. Yudaɔ wéle Alimate gbɛɛ, aà wé dɔ kpala pɔ bɔ Lua kíi. 52 A gè Pilati kíi à Yesu ge gbèawà. 53 ɔ a bùa à bàabaa fífiwà à aà dà gbè'ɛ pɔ wa sò mia ũ guu. Wi gbɛe dau we yãao. 54 Gɔɔpiá ãsɔadazie, kãmabogɔɔ lé ká. 55 Nɔe pɔ aa te Yesuzi za Galileɔ te Yosefupi kpe, aa mia'ɛpi è ní lá à Yesu ge dɛɛuo. 56 ɔ aa tà gè nísi gínana ní tulaletio sɔukei. Kãmabogɔɔzi aa kãmabò lá Lua dɛɛwa.§

24

Yesu bɔa gau

(Mat 28.1-10, Maa 16.1-8, Zãa 20.1-10)

1 Asãanenzi gufɛne ɔ nɔepio èa gè miapi kíi ní nísi gínana pɔ aa a sɔukèo. 2 Aa lè gbɛ goa mia'ɛle. 3 Ké aa gè, aai Dii Yesu ge eo. 4 Aa ku bíli guu, ɔ gɔɛ gbɛɔn plaɔɔ bɔ mòmá pɔkasa tekɛɔ daa. 5 Vía ní kú, aa ní mi pèle, ɔ gɔɛpio ònɛ: Bóyãí ále gbé bɛé wɛɛle geɔ guui? 6 A ku lao, à vù. A to yá pɔ a òé gɔɔ pɔ a ku Galile dɔágu 7 à mè, sema wà Gbɛnazín Né kpá duunkenaɔwa, aa aà pãliwa, a gɔɔ ããde zí i vu.* 8 ɔ yápi dɔngu. 9 Bɔa mia kíi aa gè yápi baokpà aà ìwa gbɛɔn kuɛdɔɔne ní gbé kíniɔ. 10 Maliama Madeleni ní Yoanao ní Zaaki da Maliamao ní nɔe kíni pɔ aa kúnɔɔ mé yápi ò zinapiɔne. 11 ɔ nɔepio yápi kèné lán faai yáwa,

* 23:30 Oze 10.8 † 23:34 Sou 22.19 ‡ 23:35 Sou 22.8 § 23:36 Sou 69.22 * 23:45 Bɔa 26.31-33 † 23:46 Sou 31.6 ‡ 23:49 Luk 8.1-3 § 23:56 Bɔa 20.10 * 24:7 Luk 9.22, 18.31-33

aai sio. ¹² Ɔ Piεε fèle bàalè gè miapi kíi. Ké à wεkpàle miapiu, i pœ eo, sema bàabaa póleɔ, ɔ à èa tà, àle làasooke yápi aà kù gbāa.

Emausi zéu
(*Maa 16.12-13*)

¹³ Gɔɔ doupi zí Yesu iwa gbɛɔn plaɔ lé gé wéle pɔ wí me Emausi. N Yelusaleũo à kà kiloo kuɛdo taa. ¹⁴ Aale yá pɔ kè píi faai bokɔε, ¹⁵ ɔ gɔɔ pɔ aale a faaibo, aale a wàaipa, Yesu ní lé, ɔ aa be zéu sãnu. ¹⁶ Pœ kpaané ní aà dɔao. ¹⁷ Ɔ à ní lá à mè: Bó yá ále táa'òò ní kɔoi? Ɔ aa zè, an oo sisia. ¹⁸ An gbɛdo pɔ wí me Keleopa wèwà à mè: Mé i ke ndo bàasio, gbɛe ku Yelusaleũ a gi yá pɔ kè gɔɔplaea dɔio. ¹⁹ Ɔ à ní lá à mè: Yá kpelei? Aa wèwà aa mè: Yesu Nazaleti yáε. Anabi zɔɔε. Gbépii dɔ ké aà yákea ní aà yá'oo bɔ Lua kíiε. ²⁰ Ɔ sa'onkiaɔ ní wá gbãadeɔ aà kpámá, ké wà yádaaala yáí, wi aà páliwa wà de. ²¹ Wápio sɔ wále e ɔme a Isailio suaba. Bee kpe yápi kea gɔɔ àaɔden gbā. ²² Ɔ yá pɔ wá nœεɔ ò bɔ wá saε. Ké aa gè aà mia kíi gufɛna, ²³ aai aà ge e weo. Aa sù aa mè malaikaɔ bɔ mòmá, aa òné a ku bɛε. ²⁴ Ɔ wá gbɛεɔ gè miapi gwai, aa è lá nœpio ònéwa, a ku weo. ²⁵ Ɔ Yesu òné: Làasoosaideɔ, ili yá pɔ ànabio ò si kpaao. ²⁶ Lua díle Mesii taasike beewa, i gbasa gɛ a gawi guuo lò? ²⁷ Daalea Mɔizi láwa e à gè pè ànabio pɔwa píi, Yesu yá pɔ kɛa Lua yáú azia yá musu bɔɔlekèné píi.

²⁸ Ké aa káikù ní wéle pɔ aale géuo, Yesu kè lá á ye gɛzeawa. ²⁹ Ɔ aa aà kùkù aa mè: Gɔwanɔ la. Oosi kè, gu lé gɛkɔu. Ɔ à gè ua à gɔ́nɔ. ³⁰ Gɔɔ pɔ àle pɔbleínɔ, ɔ à pœε sè à báaadàu, ɔ a è a kpámá. ³¹ Ɔ an wé kè aa aà dɔ sa, ɔ aa kùawà. ³² Ɔ aa òkɔε: Ké àle yá'owɛε zéu, àle Lua yá pílokɛwɛε, wá nɔse lé yáalɔ lé? ³³ Ɔ aa fèle gɔɔ aa èa gè Yelusaleũ. Aa aà iwa gbɛɔn kuɛdoɔ è káaaa we ní gbɛ́ pɔ nàmáɔ ³⁴ aale me: Dii vù síanaε. A azia òɔ Simɔɔε. ³⁵ Ɔ gbɛɔn plapio zé guu yá dàu síuné ní lá aa aà dɔ gɔɔ pɔ à pœε èo.

Yesu azia ɔba a iwawε
(*Mat 28.16-20, Maa 16.14-20, Zaa 20.19-23, Zin 1.6-8*)

³⁶ Ké aale yápi o màa, kándo aa aà è zea ní guu, ɔ a òné: Aɔ kú ní aafiao. ³⁷ Ɔ gili gèngɔ, vía ní kú, aale e gyaade wa è. ³⁸ Ɔ a òné: Akea á nɔse ɔ̀kpàì? Akea á kú ní nɔse plaplaoi? ³⁹ A ma ɔɔ gwa ní ma gbáɔ, máme. A ɔkãa à gwa. Gyaade me ge wá ví lá a ma εwao. ⁴⁰ Ké a ò màa, ɔ à a ɔɔ ní a gbáɔ òlɔné. ⁴¹ Pɔna guu aa a εbɔ, ké à bɔ ní saε yáí. Ɔ à ní lá à mè: Pɔblea kua? ⁴² Ɔ aa kpò kpaate a kòɔ kpàwà, ⁴³ ɔ a sò ní wáa. ⁴⁴ Ɔ a òné: Yá pɔ má òé gɔɔ pɔ má kúánɔ mé kè. Ma mè sema yá pɔ wa ò ma yá musu Mɔizi ikoyá láu ní ànabio láo ní Sou láo pa píi. ⁴⁵ Ɔ à ní nɔse wèné, ké aa e yá pɔ kú lápio guu dɔ. ⁴⁶ A òné: A kɛa Lua taalau wà mè, Mesii a taasike, a gɔɔ àaɔde zí i bɔ gau, ⁴⁷ wi waasoke bui píie ní aà tɔo daalea Yelusaleũ, ké aa nɔselile, an duuna i kɛmá. ⁴⁸ Yápi seeladeɔn á ũ. ⁴⁹ Mapi sɔ má gba pɔ ma Mae a legbè kpásáé. Aɔ ku wéle guu la e gbāa bɔ luabe à kúála.†

⁵⁰ Ɔ Yesu bɔ́nɔ wénkpe e Betani saε, ɔ à ɔsè plapla à báaadàngu. ⁵¹ Ké àle báaadàngu màa, ɔ à kɛmá, Lua aà sè tàò a kíi. ⁵² Ɔ aa kùlèè, aa èa tà Yelusaleũ ní pɔna zɔɔo. ⁵³ Aaíɔ ku Lua ua gɔɔpii, aao Lua sáaukpa.

† 24:49 Zin 2.1-4

ZAA

Yá pò kú láe bee guu

Yesu Kilisi baona lá mèn síiɔ guu Zaa láe bee mé adoa. Yesu taasikɛa yá bàasi (18-19), yá pò kú láe bee guu doũ ní baona lá kíniɔ. Ōme nɔsɛa Kana (2.1-12) yá'ò ní Nikodeũ gea Yesu kíi yáo (3.1-21) ní Samali nɔɛ yáo (4.1-12) ní Bezata kpáa'ókii gyáe gbágbãa yáo (5.1-18) ní gbé pò wa ì vĩa gbágbãao (9.1-41) ní yápáleɔ. I Yesu yákeɔ o dasio, ama pò pò a ò Yesu yádàdaò gbéɔne maamaae.

Lápi daalekíi (1.1-18) òlɔwɛe ké Yesuá Lua Yá pò kú guu piie, ɔ à gò gbɛnazina ũ a kú ní guu wɛni ní gupuaò ní sianao ũ.

Baona láe bee kpaalea lee plaɛ, yá pò kè zadɔ Yesu kũgɔɔ i kao (2.4) ní yá pò kè ké aà tɔbɔgɔɔ kào (12.23).

E aà gɔɔ àò ká (1.19-12.50). Zaa Da'ilɛna dɔaa kè Yesupi seelade ũ. Aà ìwaò Andelee ní Filipio ní Natanaelio kè seeladeɔ ũ lɔ, yá pò an baade è Yesuwa ɔ à kè a seelade ũ. Bee gbɛa à Yesu kpaaua ní gbɛɔ yá'ò ní dabudabu mèn sopla pò à kè seela ũ. Dabudabupio mi mé yá ũ. Ké Zaa yá sɛia beeɔ ò a làa, à yá pò Yesu ò azia yá musu kè (12.37-50).

Ké Yesu gɔɔ kà (13.1). Yesupi lé gbezã díle a ìwaɔne lá wí kɛwa (13-16). Bee gbɛa wabikɛa guu i gi taasi pò a keio, ɔ à a ìwa pò aa gɔ a kpeɔ nà a Maeɛ a ɔzi (17). Ō Zaa Yesu kúa yá dàu a siu lá a yá kú baona lá kíniɔ guuwa, lá wà yádaaàla, wà aà pà lipãakɔawa, ɔ wà aà mia è da gii (18-20). Aà bɔa gau gbɛa à bò m̀ Maliama Madeleni ní a ìwaɔwa, atɛsa Tomaa. Lee 21 guu à bò m̀ a ìwa gbɛɔn soplaɔwa Tibelia ísida lé.

Lápi láakíi (20.30-31) Zaa yá pò tò a baona lápi kè ò, ké wà e Yesu sí Lua Né Mesii ũ, wí wɛni e aà náaikɛa yáí, asa Lua mé Yesu zì, ɔ Yesu m̀ ámeaa zé ní wɛnio ní sianao ũ (14.6).

Yesu Kilisi m̀a dúnia guu

¹ Asínizí Yá kú, Yápi kú ní Luao, mé Yápiá Luaɛ. ² A kú ní Luao asínizí. ³ Lua pòpii kè aà sabaie, pɔe ku à kè aà saio. ⁴ Aà guu wɛni kuu, mé wɛnipi de gupua ũ gbéɔne. ⁵ Gupuapi ì bii gusiau, ɔ gusiapi lí e dàao.

⁶ Lua gbɛe zì, aà tón Zaa. ⁷ A m̀ gupuapi seelade ũ, à aà yá'ò gbéɔne, ké gbépii e aà náaikɛ a sabai. ⁸ Aàpi mé gupuapi ũo, à m̀ gupuapi seelade ũe. ⁹ Gupua siande pò ì gupu gbépiié mé lé m̀ dúnia guu.

¹⁰ A ku dúnia guu. Baa ké Lua dúnia kè aà sabai, dúnia i aà dɔo. ¹¹ A m̀ a bɛ, ɔ aà gbéɔ i aà díle. ¹² Gbé pò zɛaàno aa aà náaikèɔ sɔ, à ní gbá zé aa gò Lua néo ũ. ¹³ An iapi i bɔ gbɛe au guuo, i bɔ mɛfɛleɛ ge gɔe pɔeã kíio, Lua mé ní í. ¹⁴ Yápi gò gbɛnazina ũ, à gɔoplakèwanɔ, ɔ wa aà gawi è, * Mae Lua Né m̀ndona gawie, gbɛke ní sianao pèewà.†

¹⁵ Zaa mé aà seelade ũ, à pùna à m̀: Gbé pò ma aà yá'òn ke. Ma m̀ gbé pò lé m̀ ma gbɛa demala, ké a ku ma aa yáí. ¹⁶ Aà gbɛke pɛɛawà guu à gbɛkekè wá baadeɛ, mé aà gbɛkɛpi kè gbɛke ũ. ¹⁷ Lua a ikoyã kpàwɛe Moiziwa, à gbɛke ní sianao kèwɛe Yesu Kilisi sabaie. ¹⁸ Gbɛe i wesi Luale yáao. Lua Né m̀ndona pò kpaa a Maepi kùe mé tò wa aà dɔ.

* 1:14 Bɔa 33.18 † 1:14 Bɔa 34.6

Zaa Da'ilena seeladekea
(Mat 3.1-17, Maa 1.1-11, Luk 3.1-22)

¹⁹ Yuda gbãade pò kú Yelusaleũo sa'onaeo ní Levii buieo zì Zãawa, ò aa aà là aa mè: Mmenn déi? Yá pò a ònén ke: ²⁰ A òné wásawasa, i yãe ulenéo à mè: Mesiin ma ũo. ²¹ Ǿ aa aà là aa mè: Dén n ũ sai? Elian† n ũa? A wèmá à mè: Aawo! Ǿ aa èa aà là lo: Anabi z̄onŒ n ũa? A wèmá à mè: Aawo! ²² Ǿ aa òè lo: Mmenn dé s̄i? Owẽe ké wà e o gbé pò wá z̄ìne. Kpelewa níe o nz̄ia yá musui? ²³ Ǿ à mè: Gbé pò a lo do gbáau, àle oné wà zepoo Diien ma ũ, lá ānabi Isaia a yá'òwa.*

²⁴ Gbé pò wà ní z̄ipio s̄o, aa bò Falisio kíe. ²⁵ Ǿ aa aà là aa mè: Lá Mesiin n ũo ge Elia ge ānabi z̄o, b̄oyāi níe gbé da'ilekei? ²⁶ Zãa wèmá à mè: Mi gbé da'ileke, āma gbēe kú á guu, á aà d̄o. ²⁷ Ale mó ma gbea, mi ka ké mà aà sabala b̄ob̄o. ²⁸ Yápi kè Betani pò kú Yuudē baale, gu pò Zãa lé gbé da'ilekeue.

²⁹ Ké a gu d̄o, Zãa Yesu è àle mó a kíi, ò à mè: Sã pò Lua kpà a dúnia duuna wolon ke. ³⁰ Gbépi yá má ò yãa ma mè, gbé pò lé mó ma gbea demala, ké a ku ma āa yái. ³¹ Má aà d̄o yãao, āma ma mo, mále gbé da'ileke, ké Isailio e aà d̄o yái.

³² Zãa mé aà seelade ũ à mè: Ma Lua Nisina è à b̄o luabe à sù lán felenawa à mò d̄iè. ³³ Má aà d̄o yãao. Ké Lua ma z̄i gbé da'ilekei, a òm̄e gbé pò má è Lua Nisina mò d̄iè, aapi mé a gbé da Nisinapiu. ³⁴ Ma bee è, ò má de aà seelade ũ, òm̄e Lua Né ũ.

Yesu iwa s̄ia

³⁵ Ké a gu d̄o, Zãa èa ku we lo ní a iwao gb̄on plao. ³⁶ Ké à Yesu è àle ḡe, à mè: Sã pò Lua kpàn we! ³⁷ Ké iwa gb̄on plapio yápi mà, aa b̄o te Yesuzi. ³⁸ Yesu líli a è aa teazi, ò à ní lá à mè: Bó á yeii? Aa òè: N be ku má ni Labi? (Bee mè Metulu.) ³⁹ A wèmá à mè: A mo gwa. Ǿ aa gè gu pò a kuu è, ò aa ḡaàno z̄ibeez̄i. Oosi mò síiō zaawa.

⁴⁰ Gb̄on pla pò aa Zãa yāmà aa b̄o te Yesuzipio, an gb̄edo á Simo Piēe d̄auna Andelee. ⁴¹ A gè a v̄i Simo lè ḡia, ò a òè: Wa Mesii è. (Bee w̄i me lo Kilisi.) ⁴² Ǿ à ḡaàno Yesupi kíi. Yesu aà gwà soee à mè: Zãa né Simo n ũ. Wali one sa Piēe. (Bee mè gbe.)

⁴³ Ké a gu d̄o, Yesu ye ta Galile b̄usuu, ò à kp̄aũ ní Filipio. A òè: Temazi. ⁴⁴ Filipipiá Andelee ní Piēe be w̄le Besaida gb̄e. ⁴⁵ Ǿ Filipi gè Natanaeli lè à mè: Gbé pò Mozi a yá'ò a ikoyā guu mé ānabio a yá'ò lo, wa aà è. Yosefu né Yesue. Nazaleti gb̄e. ⁴⁶ Natanaeli òè: Gb̄maa a lo Nazaletie? Filipi òè: Mo n̄ gwa. ⁴⁷ Ké Yesu Natanaeli è àle mó a kíi, à aà yá'ò à mè: Isaili z̄alalan ke, aà n̄se moafili v̄io. ⁴⁸ Ǿ Natanaeli òè: N ma d̄o má ni? Ǿ Yesu wèwà à mè: E Filipi à ḡe n síii, ma n e kaad̄ena gbáu. ⁴⁹ Ǿ Natanaeli òè: Metulu, Lua Né n ũ, Isailio Kian n ũ. ⁵⁰ Yesu òè: Ké má òne ma n e kaad̄ena gbáu, ò n ma náaik̄e? Nyō yāz̄o e de ké beela. ⁵¹ A èa òè lo: Siana mále oé, á luabe e w̄e, Lua malaik̄o i dede Gb̄naz̄in Néwa, aai pilawà.†

2

N̄ose Kana

¹ A ḡo àaōde z̄i w̄ale n̄ose Kana, Galile b̄usuu. Yesu da ku we, ² mé wà Yesu ní a iwao sísi n̄osepi guu lo. ³ Ké v̄e k̄es̄a, Yesu da òè: Aa v̄e v̄i lo be. ⁴ Ǿ Yesu wèwà à mè: Ak̄e n mo ma kíii? A ḡo i kam̄e yãao. ⁵ Ǿ aà da ò z̄ik̄enaone: Lá

† 1:21 Mal 3.23 § 1:21 Iko 18.15 * 1:23 Isa 40.3 † 1:51 Daa 28.12

a oé pii à ke. ⁶ Ola ku we mèn soolo Yudaᵛ gbābo'ikabᵛᵛ ũ. A keeᵛ ì í sí litili basiiᵛᵛ, a keeᵛ basoolo. ⁷ Ǿ Yesu ò zíkēnaᵛᵛ: A íka olae beeᵛ pai. Ǿ aa ikà ní pai yelēyēlēlē. ⁸ Ǿ a òné: A tᵛ gēò bleblen dᵛaanae sa. Ǿ aa tò gēòè. ⁹ Ké dᵛaanapi í lileā vēe ũpi íe, i dᵛ gu pᵛ à bᵛuo, āma zíkēna pᵛ aa ípi tᵛᵛ dᵛ. Ǿ dᵛaanapi nᵛde sisi ¹⁰ a òè: Vēe na ᵛ wī kpámá gīa. Gᵛᵛ pᵛ í zīlēmá, ᵛ wī mᵛ ní a íio sa. Mpi sᵛ n vēe na tò gbēzā.

¹¹ Yesu dabudabu sēia bee kè Kana, Galile bᵛsuue. A tᵛbᵛ, ᵛ aà íwaᵛ aà náaikè.

¹² Bee gbēa Yesu gè Kapēnaū ní a dao ní a dāunaᵛ ní a íwaᵛ, āma aai gᵛᵛplake weo.

Yesu kua Lua ua (Mat 21.12-13, Maa 11.15-17, Luk 19.45-46)

¹³ Ké Yudaᵛ Gēamusu* dikpe kāikù, ᵛ Yesu gè Yelusaleū. ¹⁴ A è wāle zuᵛ ní sᵛᵛ ní felenguuluᵛ yia Lua ua, mé ɔlēŭkpakēnaᵛ zᵛleā we. ¹⁵ Ǿ à bàflā tà à ní yá ní bóle, sᵛᵛ ní zuᵛ pii. A ɔlēŭkpakēnapio ᵛa fāaa, à ní táabūnuᵛ fuangba. ¹⁶ Ǿ a ò felenyanapioᵛᵛ: A pᵛpio sélé bᵛᵛᵛ pii. Asu ma Mae kpé ke ele ũo. ¹⁷ Ǿ yá pᵛ kēa láue bee dᵛ aà íwaᵛgu à mē: N kpé yá ma kᵛ gbāa, àle ma ibaba.† ¹⁸ Ǿ Yuda gbāadeᵛ aà là aa mē: Dabudabu kpele níyᵛ kēwēe, ké wà e dᵛ ní yá bee kea iko vīi? ¹⁹ Yesu wēmá à mē: A Lua kpé bee wī, má ea kpépi fele gᵛᵛ àaᵛ. ²⁰ Ǿ gbāadepio òè: Wè blasᵛᵛ ní mēndoo ᵛ wà kpépi dᵛ, mé mpi níyᵛ fele gᵛᵛ àaᵛe lò? ²¹ Ama Lua kpé pᵛ à a yá'òpi, aà me yá àle o. ²² Ké Yesu bᵛ gau, yá pᵛ a òpi dᵛ aà íwaᵛgu, ᵛ aa yá pᵛ kēa Luayātaalau si† ní yá pᵛ Yesu òpio.

²³ Yesu kua Yelusaleū Gēamusu dikpe zī wà aà náaikè dasi, ké wà dabudabu pᵛ a kèᵛ è yái. ²⁴ Yesu i ní náaikēo, asa a gbépii nᵛse dᵛe. ²⁵ Aà bàa kú ní gbēe gbēnazina yá'oaēoo, asa a yá pᵛ kú ní nᵛse guu dᵛe.

3

Yesu ní Nikodēū

¹ Falisie ku wī me Nikodēū. Yuda gbāadeᵛ doe. ² A mò Yesu kíi gwāasina a òè: Metulu, wá dᵛ ké yādanede pᵛ bᵛ Lua kíin n ũ, asa gbēe a fᵛ dabudabu pᵛ ní keᵛ keo, sema Lua kuaᵛᵛᵛ bàasio. ³ Ǿ Yesu òè: Siana málē onē, mé i ke wà gbé í lᵛ bàasio, a e àᵛ kpala pᵛ bᵛ Lua kíi dᵛo. ⁴ Ǿ Nikodēū Yesu là à mē: Kpelewa wa gbé gbāa ii? A ea gē a da nᵛse guu, aà a i lᵛ yá? ⁵ Ǿ Yesu wèwà à mē: Siana málē onē, mé i ke wà gbé í ní ío ní Lua Nisinaᵛ bàasio, a e gē kpala pᵛ bᵛ Lua kíi guuo. ⁶ Gbēnazina ne'iaá me yáe, Lua Nisina ne'iaá nisina yáe. ⁷ Nsu to yá pᵛ má òne bᵛ n saeᵛ, sema wà á i lᵛ. ⁸ Iana í káka gu pᵛ a yeiu. Ni a kᵛfi ma, nili dᵛ gu pᵛ àle bᵛᵛ ge gu pᵛ àle géuo. Maa lᵛ de ní gbé pᵛ Lua Nisina aà ío.

⁹ Ǿ Nikodēū aà là à mē: Kpelewa yá bee a kei? ¹⁰ Yesu wèwà à mē: N Isailio yādanede ia ᵛ ní bee dᵛoa? ¹¹ Siana málē onē, yá pᵛ wá dᵛ ᵛ wi o. Yá pᵛ wá è seeladeᵛᵛ wá ũ, ᵛ ili wá yá sio. ¹² Lá ma tᵛᵛle yá'òé, ili sio, tó ma luabe yá'òé, á síe?

¹³ Gbēe i gé luabe yāao, sema Gbēnazin Né pᵛ bᵛ we bàasio. ¹⁴ Lá Mᵛizi mlē se dᵛ musu guwaiwaiu,* màa wa Gbēnazin Né sé dᵛ musu, ¹⁵ ké gbé pᵛ lé aà náaike àᵛ wēni láasai vī. ¹⁶ Asa Lua ye dᵛniazi à kè zài, ᵛ à a Né mēndona kpà, ké gbé pᵛ lé aà náaike a gao, wēni láasai ᵛ aᵛ vī. ¹⁷ Lua i a Né zī dᵛnia guu yādai dᵛniapila no, ké à dᵛnia suaba aà sabai yáie.

* 2:13 Bᵛa 12.1-11 † 2:17 Sou 69.10 ‡ 2:22 Sou 16.10 * 3:14 Nao 21.9

18 Yá a zòlè aà náaikɛnawao. Yá zòlè aà náaikɛnsaiwa kò, ké i Lua Né m̀endonapi náaikɛo yáí. 19 Pó pó tò yá zòlè gbéɔwan ke: Gupua mò dúnia guu, ɔ aa ye gusiai de gupuapila, ké an yákeɔo v̄ai yáí. 20 Asa v̄aikɛna pii za gupuaue, ìli mó gupua kíio, ké aà yákeɔo su bɔo yáí. 21 Gbé pó ì zíkɛ s̄ianawa, ade mé ì mó gupua kíi, ké wà e d̄o kua Lua guu ɔ à yápiò k̀èu.

Zaa Da'ilena Yesu yá'oa

22 Bee gbɛa Yesu gè Yude bùsuo ní a ìwao. A gɔɔplakèr̄nɔ we, àlɛ gbéɔ da'ilɛkɛ. 23 Zaa lé gbéɔ da'ilɛkɛ s̄o Ainɔ, Saliũ saɛ, asa í di weɛ. W̄iɔ mó aà kíi, ɔ ì ní da'ilɛkɛ. 24 Asa w̄i Zaa dakpɛu yāao. 25 Gɔɔ bee Zaa ìwao ná lɛkpaakɛawa ní Yuda gbãadeeo gbãbɔa yá musu. 26 ɔ aa s̄ò Zāazi aa m̀è: Metulu, gbé pó kunnɔ yāa Yuudē baale, n aà yā'òw̄ɛɛ, ɔmɛ lé gbéɔ da'ilɛkɛ tia, gbépii lé gé aà kíi. 27 Zaa òné: Gbēe lí f̄o yāe k̀èo, sema Lua aà gbà zé bàasio. 28 Amɛ á ma seeladeɔ ũ, ké má ò mámɛ má Mesii ũo. Ma m̀è Lua ma z̄i mà d̄oaaè.† 29 Nɔsena mé nɔ v̄i. Nɔsena gbēna ìo ze aà saɛ, ì swákpa aà yáí, nɔsena lɔo ì aà pɔ ke na. Beewa s̄o ma pɔ na k̀è zài. 30 Sema aàpi ò káfi mapi m̄iɔ lao.

31 Gbé pó b̀ò musu de gbépiia. Gbé pó a kea b̀ò dúnia guuá dúnia gbéɛ, dúnia yá ì o. Gbé pó b̀ò luabɛ de gbépiia, 32 ìo de pó pó a è ní yá pó a m̀ao seelade ũɛ, ɔ gbēe lí aà yá s̄io. 33 Gbé pó aà yá s̄i, ade Lua s̄ianadekɛ s̄iɛ. 34 Gbé pó Lua aà z̄ipi ì Lua yá'ò, asa Lua í a Nis̄ina kpawà kasoo. 35 Mae Lua ye a Nézi, ɔ à p̄opii nàè a ɔz̄i. 36 Gbé pó lé Népi náaikɛ w̄eni láasai v̄i. Gbé pó lé ḡi aà yāmai a w̄enipi eo, Lua pɔ gi paaàziɛ.

4

Yesu ní Samali nɔɛo

1 Falisio mà Yesu lé gbéɔ da'ilɛkɛ, àlɛ ìwao e de Zāala. 2 I ke Yesu mé ní da'ilɛkè az̄iao, aà ìwao mé k̀è. 3 Ké Yesu yápi mà, à b̀ò Yude à èa lé tá Galile. 4 Gea guu sema aà b̀o ní Samali bùsuo. 5 ɔ à kà Samali w̄éle pó w̄i mɛ Sikaa. A z̄à ní t̄oole pó Yakɔbu kpà a né Yosefuwa yāao.* 6 Yakɔbu l̄o ku we. Yesu t̄aa'ò à kpàsa, ɔ à z̄òlɛ l̄oopi saɛ. Iatē kà minanguo.

7 Samali nɔɛe mò ít̄oi, ɔ Yesu òè: Ma gba í mà mi. 8 Aà ìwao s̄o aa gè w̄éle guu blɛ l̄ui. 9 ɔ nɔɛpi òè: Yudan n ũ, Samali nɔɛn ma ũ, ɔ níle imia gbɛaaa? (Asa Yudaɔ ní Samaliɔ yá lí kák̄uo.) 10 ɔ Yesu òè: Tó ní gba pó Lua ì dané d̄o ní ma gbé pó málɛ í gbɛamao, d̄o ní gbèaa, mí n gba í w̄enide. 11 Nɔɛpi òè: Mae, ní goa v̄io. L̄oɛ s̄o, a ɛ z̄à. Nȳó í w̄enidepi e má ni? 12 N de wá dezi káau Yakɔbula yá? ɔmɛ l̄oopi tòw̄ɛɛ. Aàpi a im̄i ní a néo ní a p̄otuoɔ. 13 ɔ Yesu òè: Gbé pó íɛ bee m̄i, imi a ɛa aà de lɔɛ. 14 Gbé pó a í pó má kpáwà mi s̄o, imi a aà de bau lɔo. Asa í pó má kpáwà a ḡo aà n̄ɔɛ guu nibɔna pó a ib̄òè w̄eni láasai ũ. 15 ɔ nɔɛpi òè: Mae, ma gba í bee, ké imi su ma de mà mó ít̄oi la lɔo.

16 Yesu òè: Gé n z̄á sísi, í mó s̄anu. 17 Nɔɛpi w̄èwà à m̀è: Má z̄á v̄io. ɔ Yesu òè: Ké n m̀è ní z̄á v̄io, n yā'ò a zéwae. 18 N z̄ákè lɛɛ s̄o, mé ḡɔɛ pó ní kuaànɔ tiaá n z̄á no. N s̄iana'ò. 19 ɔ nɔɛpi òè: Mae, má d̄ò sa ké ānabin n ũ. 20 Wá deziò kùlɛ Luaɛ gbɛɛ bee musu, ápiò s̄o i mɛ Yelusaleũ mé gu pó w̄ali kùlɛuè ũ. 21 Yesu òè: Nɔɛ, ma yá sí. Gɔɔɛ lé mó ké á kùlɛ Mae Luaɛ gbɛɛ bee musu ge Yelusaleũ lɔo. 22 Apiò, i kùlɛ Luaɛ mé á aà d̄o. Wápiò, wi kùlɛè mé wá aà d̄o, asa gbéɔ misia ì b̀o wá Yudaɔ kíi.† 23 Gɔɔɛ lé mó, à kà k̀ò, ké lousisin s̄iandeɔ kùlɛ Mae Luaɛ ní s̄ianaɔ ní aà Nis̄ina gbāao. Gbé bee taa ɔ Mae Lua lé wɛɛɛ aà kùlɛɛ. 24 Luaá

† 3:28 Zaa 1.20 * 4:5 Daa 33.19 † 4:22 Isa 2.3

nisínae, sema gbéé pò aai kúléèò kúléè ní síanao ní aà Nisína gbāao. ²⁵ Ǿ nɔepi òè: Má dō ké Mesii pò wí me lo Kilisi a mó. Tó à m̀, a yápii bɔ̀lekewé. ²⁶ Ǿ Yesu òè: Ma gbéé pò mále yá'one, máme má aà ũ.

²⁷ Gɔɔ bee ÷ Yesu íwaɔ sù. Ké àle yá'o ní nɔeo, à b̀ ní sae, āma an gbēe i aà la bó a yei ge bóyái àle yá'o ní nɔepioo. ²⁸ Ǿ nɔepi a lo tò we, à gè wéle guu a ò gbéène: ²⁹ A m̀ gɔ̀ee gwa. A yá pò má kèò pii òmèe. Mesii yà m̀ɔɔɔ? ³⁰ Ǿ aa b̀le wéleu, aale gé Yesu kíi.

³¹ Gɔɔ bee s̄ Yesu íwaɔ òè: Metulu, n̄ȳɔ poble ya? ³² Ǿ a òné: Má pobleae ví pò á d̄so. ³³ Ǿ aà íwaɔ k̄ò lala aa m̀: Gbēe m̀è ní bleo yà? ³⁴ Ǿ Yesu òné: Ma poblea mé gbéé pò ma z̄i p̄eākea ũ e mà ge z̄i pò a d̄amee mideò.

³⁵ Apio i me m̀ s̄īs̄ mé g̀ò ké p̄okekegɔ ká. Mále oé à wése buaɔ gwa, asa pò mà à kà kekea. ³⁶ P̄okekena lé a asea e k̀, àle gbéè k̄āaa àizāna pò ũ, ké p̄ot̄na ní p̄okekenao e p̄onake s̄ānu. ³⁷ Asa yáe beeá síanae: Gbēdo ì p̄ot̄s̄, gbēdo ì keke. ³⁸ Ma á z̄i p̄okekei gua pò i z̄ik̄euo. Gbēp̄āleɔ mé z̄ikè we, ÷ ále ní z̄i ài ble.

³⁹ Samali pò kú wélepi guu Yesu náaikè dasi yá pò nɔepi òné yáí, ké à m̀ à yá pò á kèò pii òe. ⁴⁰ Ayāmeto ké aa kà Yesu kíi, aa wabikèwà aà ḡórn̄o, ÷ à kèrn̄o gɔɔ pla. ⁴¹ Ké Yesu yá'òné, gbēp̄āleɔ aà náaikè dasidasi. ⁴² Ǿ aa ò nɔepie: I ke yá pò ní òwéyáí wa aà náaikèi adoo. Wa aà yāmà wáziae, ÷ wá d̄ò síana ké dúnia Suabanan aà ũ.

Bùsu gbāadee né gbágbāa

⁴³ Gɔɔ plapi kear̄n̄o gbēa ÷ à tà Galile, ⁴⁴ asa Yesupi ò ānabi lío b̄eeé ví az̄ia bùsuuo. ⁴⁵ Ké à kà Galile, Galiledeɔ gbāakp̄āaàzi, asa aa gè dikpekè Yelusaleū, ÷ aa yá pò a kè dikpepi z̄iò è pii.†

⁴⁶ Ǿ Yesu èa gè Kana, gua pò à í lileu v̄ee ũ.‡ Bùsu gbāadee ku we, aà né lé gyāke za Kapenaū. ⁴⁷ Ké a mà Yesu b̀ò Yude à sù Galile, à gè aà kíi, à wabikèwà aà gé a né gbágbāie, asa a ye ga. ⁴⁸ Ǿ Yesu òè: Mé i ke a dabudabuɔ ní yāb̄onsaeɔ è b̄asio, á ma náaik̄eo. ⁴⁹ Ǿ gbāadepe òè: Mae, m̀ e ma né àò ga. ⁵⁰ Yesu òè: Ta be. N né a gao. Ḡɔepi yá pò Yesu òe sí, ÷ à d̄azeu. ⁵¹ Gɔɔ pò a be z̄éu, à kp̄āaū ní a z̄ik̄enaɔ, ÷ aa òè aà né kú. ⁵² Ǿ à ní lá à m̀: Zaa kpeletaa à dáamakèi? Ǿ aa òè: Gia íatē auapilaa ḡòò ÷ m̀èwāapi ḡowà. ⁵³ Ǿ maepi d̄ò ké zaa pò Yesu òe a né a gaon we. Ǿ aa aà náaikè, aàpi ní a bedeo pii.

⁵⁴ Seela plaade pò Yesu kè b̄oɔ Yude sua Galilen we.

5

Gyāe gbágbāa kp̄āa'ok̄ii

¹ Bee gbēa Yudaɔ dikp̄ee kà, ÷ Yesu èa gè Yelusaleū. ² Kp̄āa'ok̄ii kú we Sā Bole sae, wí me Bezata ní Ebelu yáo. Kp̄āa'ok̄ipi bilandaa ví s̄o, ³ gyāeɔ wúleau dasidasi, v̄iaɔ ní eɔ ní gbéé pò an gu imiaɔ. ⁴⁻⁵ Ḡɔee ku we àle gyāke à kà wè bla plasai. ⁶ Ké Yesu aà è wúlea we, a d̄ò ké àle gyāke à gègē maamaae, ÷ a òè: N ye n̄ȳɔ aafiaa? ⁷ Gyāepi wèwà à m̀: Mae, má gbēe ví à ma da í guu gɔɔ pò à d̄edeedeo. Tó mále gé ḡeui, gbēp̄āle ì d̄oaa gē ma āae. ⁸ Yesu òè: Fele ze ñ n̄ pe se t̄aa'o. ⁹ Weḡɔɔ ḡɔepi aafia'è. A a pe sè à t̄aa'ò.

Ḡoɔpiá kámaboḡozié, ¹⁰ ÷ Yuda gbāadeɔ ò ḡɔe pò gbàgbāpie: Kámaboḡoziñ gbā. I kú n̄ȳɔ n̄ pe seao.* ¹¹ A wèmə́ à m̀: Gbéé pò ma gba aafia mé òmèe mà a pe se mà t̄aa'o. ¹² Ǿ aa aà là aa m̀: Démè òne ñ n̄ pe se ñ t̄aa'oi? ¹³ Gbéé pò gbàgbāpi

† 4:45 Zaa 2.23 § 4:46 Zaa 2.1-11 * 5:10 Zel 17.21

dõ dé no, asa Yesu gèlɛ bíla pò kú we guue. ¹⁴ Bee gbɛa Yesu aà è Lua ua, ɔ a òè: Ma, n aafia'è. Nsu duunakɛ lɔ, ké yá pò a vâi de beea su n leo yáí. ¹⁵ Ǿ gɔɛpi gɛ ò Yuda gbãadeɔnɛ Yesu mé tò a aafia'è.

¹⁶ Ǿ gbãadeɔnɛ fɛlɛ ní ñadaa Yesuwao, ké ì yá bee taaɔ kɛ kámabogɔɔzɪ yáí. ¹⁷ Ǿ Yesu yázásimá à mè: Ma Mae ìɔ zikɛ kámabosaiɛ, màa málɛ kɛ sɔ. ¹⁸ Yá bee yáí gbãadeɔnɛ lé Yesu wɛ de káaua. I kɛ ké ìli kámabogɔɔzɪ yãdao ado yáí no, ké ì mɛ Lua mé a Mae ũ, àlɛ sáakpa ní Luao yáíɛ.

Lua Né iko

¹⁹ Yesu èa a zásimá à mè: Siana málɛ oé, Lua Né lí fɔ yãe kè ní aziaoo, sema yá pò a è a Mae lé kɛ bàasio, asa yá pò aà Mae ì kɛ píi, bee aà Népi ì kɛ sɔ. ²⁰ Asa Mae Lua ye a Nézi, mé ì yá pò ì kɛ píi ɔlɔè. A yá pò a zɔɔ de beea ɔlɔè, i bɔ á sae. ²¹ Lá Mae Lua ì gɛɔ vu à wēni kpámá, màa aà Né ì wēni kpa gbé pò á yeiɔwa. ²² Mae Lua lí yákpalekɛ ní gbēeoo, à yákpalekɛa iko kpà a Néwa píiɛ, ²³ ké gbépii aà Né kpela, lá aai Mae Lua kpelawa. Gbé pò lé Lua Né kpelao lé aà Mae pò aà zɪ kpelao.

²⁴ Siana málɛ oé, gbé pò lé ma yãma mé àlɛ gbé pò ma zɪ náaike wēni láasai ví. Yá a zɔlɛwàò, à bò gau à gè wēni guu. ²⁵ Siana málɛ oé, gɔɔɛ lé mó, à kà kò, ké gɛɔ Lua Né lɔɔ ma, an gbé pò màò i vu. ²⁶ Lá Mae Lua wēnikpaama iko ví, à wēnikpaama iko kpà a Néwa lɔ.

²⁷ A yákpalekɛa iko kpàwà lɔ, ké a de Gbēnazin Né† ũ yáí. ²⁸ Asu to bee bɔ á saeɔ, asa gɔɔɛ lé mó ké gɛ pò kú miauɔ aa aà lɔɔ ma, ²⁹ aai bɔlɛ píi. Maakenaɔ i vu gɛ wēni guu, vāikenɔ sɔ yãzɔlɛama guu.† ³⁰ Mili fɔ mà yãe kè ní maziaoo. Mi yákpalekɛ lá a òmɛɛwae, mé mi yákpalekɛ a zéwa, asa mili mazia pɔeã wɛlɛo, sema gbé pò ma zɪpi pò.

Yesu iko seeladeɔ

³¹ Tó má de mazia seelade ũ, ma yá náai vío. ³² Seelade pãle ku ì ma yã'o, mé má dõ ké ma yá pò ì o náai ví. ³³ Baa ápiɔ, a gbéɔ zɪ Zãawa, ɔ à siana'òé.‡ ³⁴ Má daa gbēnazin seeladekɛ gãuo, málɛ bee oé ké à e bɔ zia yáíɛ. ³⁵ Zãa mé filia pò naa àlɛ gupu ũ, ɔ a we pɔnakè aa gupuai gɔɔpla. ³⁶ Yá pò Mae Lua dàmeɛ mà kɛɔ, yá pò málɛ kepɔ deé seela ũe ké Mae Lua mé ma zɪ. Ma seelapi de Zãa pòla. ³⁷ Ma Mae pò ma zɪ ma yã'ò lɔ. I aà lɔɔ ma ziio, mé i wesiaàlɛo,* ³⁸ mé aà yá ì zɔlɛkɪi e á sɔ guuo, ké álɛ gbé pò a zɪ náaikeo yáí. ³⁹ I mɛkpa Lua yá kyokeawa, asa ìɔ e we á wēni láasai eu. Ma yá ɔ taalapi lé o sɔ, ⁴⁰ kási álɛ gí mói ma kíi à wēnɪpi e.

⁴¹ Málɛ sáau wɛlɛ gbēnazina kíio, ⁴² ãma má á dõ, má dõ ké á ye Luazio. ⁴³ Ma mɔ ní ma Mae tó, ɔ i ma dilɛo. Tó gbépãle m̀ò ní azia tó, á aà dilɛ. ⁴⁴ Lá ì sáau wɛlɛkɔwa, ìli sáau wɛlɛ Lua m̀endonawao, kpelewa á fɔ ma yá síi? ⁴⁵ Asu àò e máme má gé ní á yáo ma Mae kíio, Mɔizi pò á wé dɔi mé a gɛò. ⁴⁶ Tó a Mɔizi yá sí, dõ a ma yá sí sɔ, asa ma yá ɔ a kè láu. ⁴⁷ Lá ì yá pò a kè sio, á ma yá síe?

6

Blɛkpaa bílawa

(Mat 14.13-21, Maa 6.30-44, Luk 9.10-17)

† 5:27 Dan 7.14 ‡ 5:29 Dan 12.2 § 5:33 Zaa 1.19 * 5:37 Maa 1.11

1 Bee gbɛa Yesu bɛa Galile ísidawa, (wí mɛ lɔ Tibelia.) 2 Bɛla ɪɔ tɛaàzi dasidasi, ké aa aà gyãɛɔ gbágbãa dabudabuɔ è yáí. 3 Ǿ Yesu dèdɛ zòlɛ sɪsɪ musu ní a ɪwaɔ. 4 Yudaɔ Gɛamusu dikpɛ kà kái. 5 Ké Yesu wɛsɛ musu, a è bíla lé mó a kíi dasidasi, ɔ à Filipi là à mɛ: Mákíi wá blɛ e luu gbɛɔ blei? 6 A bee ò Filipi lɛ gwaa yáíe, asa a dɔ lá á ye kɛ. 7 Ǿ Filipi wèwà à mɛ: Anusu òaa do pɛɛ, baa tó wa líli baadeɛ yɔɔyɔɔ, a pɛɛmáo. 8 Aà ɪwaɔ do Andelee, Simɔɔ Píɛɛ dāuna òè: 9 Nɛgɔɛnae ku la a pɛɛ zɔzɔna ví mèn sɔo ní kpò giinaeo mèn pla. Bó bee a kɛ gbɛ dasiɛ beeɔ guui? 10 Yesu mɛ: A to gbɛɔ zòlɛ. Sɛ bɔlɔ di gupiuɛ, ɔ aa zòlɛzòlɛ. Gɔɛɔ rítɛɛ aa kà gbɛɔn òaasɔsɔo lɛɛ sɔo (5.000). 11 Yesu pɛɛpiɔ sɛ à Lua sáaukpà, ɔ a kpaalɛ gbɛ pɔ zòlɛ wɛpiɔnɛ. Maa à kpɔ kpámá lɔ lá aa yeiwa. 12 Ké aa kà, a ò a ɪwaɔnɛ: A a miɔna pɔ gɔɔ sɛlɛ pii, ké a kee su vūaaɔ. 13 Ǿ aa pɛɛ mèn sɔo pɔ wa sòpi miɔna pɔ gɔɔ sɛlɛ gbí kuɛpla pai.

14 Ké wà dabudabu pɔ Yesu kɛpi è wà mɛ: Gbɛpiá ānabi pɔ lé mó dúnia guue sɪana. 15 Yesu dè ké wa ye mɔ a kpa kía ũ ní gbãaoɛ, ɔ à gɔnɛ we à èa dèdɛ sɪsɪ musu ado.

Yesu taa'oa ísidaa
(Mat 14.22-27, Maa 6.45-52)

16 Ké oosi kè, aà ɪwaɔ gè ísida gɔsɔlɛ. 17 Ǿ aa gɛ gó'ilɛna guu, aalɛ bua ísidapi baale Kapɛnaũ oi. Gu sɪ kò mé Yesu i mó ní kíi yāao. 18 Zaa'lan gbãa kàka, ɔ í lé fɛlɛ. 19 Ké aà ɪwaɔ goli aa kà kiloo sɔo ge soolo taawa, aa Yesu è, àlɛ taa'o ía, àlɛ sɔ ní gózi, ɔ vɪa ní kú. 20 Ǿ a ònɛ: Mámɛ, ásu to vɪa á kú. 21 Aa wèi aà gɛ gó guu, ɔ gópi kà gu pɔ aalɛ géu gɔɔ.

22 Ké gu dò bíla zɛa gɔsɔlɛ ísida baale. Aa dɔ ké gó'ilɛna kú we yāa mɛndoɛ, mé Yesu i gɛ gópi guu ní a ɪwaɔo, aa tà rítɛɛɛ. 23 Gbɛzā gó'ilɛna páleɔ bò Tibelia aa mò gu pɔ kái ní gu pɔ wà pɛɛ sòu Dii sáaukpaa gbɛao. 24 Ké bilapi è aàpi ge aà ɪwaɔ ku we lɔo, aa gɛ gópiɔ guu aa gè aà wɛlɛi Kapɛnaũ.

Yesu mé blɛ pɔ í ní ká wɛniwa ũ

25 Ké aa aà è ísida baa we, aa òè: Mɛtulu, n ka la bɔɛ ní? 26 Yesu ònɛ: Sɪana mále oé, álɛ ma wɛlɛ pɛɛ pɔ á sò a ká yáíe, i kɛ dabudabu pɔ á èɔ yáí no. 27 Asu zíkɛ blɛ pɔ í lāa yáíɔ, sema blɛ pɔ í ní ká àizānawa. Gbɛnazín Né mé a á gba blɛpi, asa aàpi ɔ Mae Lua a seela kèwà.*

28 Ǿ aa aà là aa mɛ: Kpɛlewa wá kɛ wà yá pɔ Lua ye wà kɛ kei? 29 Yesu wɛmá à mɛ: Yá pɔ Lua ye à kɛ mé gbɛ pɔ a zɪ náaikɛa ũ. 30 Aa òè: Dabudabu kpɛle nɔyɔ kɛwɛɛ ké wà e wí n náaikɛi? Yá kpɛle nɔyɔ kei? 31 Wá deziɔ mana blɛ guwaiwaiu† lá a kɛa láuwa wà mɛ: A blɛ pɔ bò musu kpámá aa blɛ.‡ 32 Ǿ Yesu ònɛ: Sɪana mále oé, i kɛ Mɔizi mé blɛ pɔ bò musu kpàwáɔ. Ma Mae mé í blɛ sɪande pɔ bò musu kpáwá. 33 Lua blɛpi mé gbɛ pɔ bò musu í wɛni kpa dúniawa ũ. 34 Aa òè: Mae, nɔyɔ blɛ bee taa kpáwá gɔɔpii. 35 Ǿ Yesu ònɛ: Mámɛ§ má blɛ pɔ í ní ká wɛniwa ũ. Nɔana a gbɛ pɔ mò ma kíi dɛ lɔo, imi a ma náaikɛna dɛ bauo. 36 N beeo lá má òéwa, baa ké a ma e, álɛ ma náaikɛo. 37 Gbɛ pɔ ma Mae kpàa a mɔ ma kíi, mé má gbɛ pɔ mò ma kíi yá bauo. 38 I kɛ mazɪa pɛãkɛa yáí ma bɔi musu ma mɔo, sema gbɛ pɔ ma zɪ pɔ. 39 Gbɛ pɔ ma zɪpi pɛãn kɛ: Másu to gbɛ pɔ a kpàaɔ kee vūaaɔ. A ye mà ní bɔ gau gɔɔgbɛzāzɪ. 40 Asa ma Mae pɛãn kɛ: A ye gbɛ pɔ wɛsɪ aà Néle àlɛ aà náaikɛ wɛni láasai ɛɛ. Mámɛ má aà bɔ gau gɔɔgbɛzāzɪ.

* 6:27 Zaa 1.32 † 6:31 Bɔa 16.15 ‡ 6:31 Sou 78.24 § 6:35 Bɔa 3.14

41 Ǿ Yuda gbãadeo zɔakààzi, ké à mè áme á ble pò bò musu ũ yáí. 42 Aa mè: Gbépiá Yoséfu né Yesu. Wá aà de ní aà dao dǔo lé? Ǿ àle o a bɔ musuea? 43 Yesu òné: Asu zɔakao. 44 Gbēe a fɔ mɔ ma kíio, sema ma Mae pò ma zǐ aà sìsi bàasio, mí aà bɔ gau gɔɔgbézǎzǐ. 45 A kēa ānabio lá guu wà mè: Lua mé a yāda baade.* Gbé pò Mae Lua yāmà mé a dà mé ì mɔ ma kíi.

46 I ke gbēe Mae Lua è ní wéio no. Gbé pò bò aà kíi mé aà è ado. 47 Sìana mále oé, ma náaikena wēni láasai vǐ. 48 Mámé má ble pò ì ní ká wēniwa ũ. 49 A deziɔ mana blè guwaiwaiu, kási aa gà. 50 Ble pò ì bɔ musu pò mále opi, tó gbé blè, a gao. 51 Mámé má ble bēe pò bò musu ũ. Tó gbé blepi blè, aɔ ku gɔɔpii. Ble pò má kpámá mé ma mēbaasi ũ, ké dúnia e àɔ wēni vǐ yáí.

52 Ǿ gbãadepio lé lekpaake ní kǔo aa mè: Gbépi a fɔ a mēbaasi kpáwá wà sóe? 53 Ǿ Yesu òné: Sìana mále oé, tó i Gbēnazǐn Né mēbaasi só a aà au mǐo, aɔ wēni vǐo. 54 Gbé pò ì ma mēbaasi só mé ì ma au mi wēni láasai vǐ. Mámé má aà bɔ gau gɔɔgbézǎzǐ. 55 Asa ma mēbaasiá ble síandee, mé ma auá imia síandee. 56 Gbé pò ì ma mēbaasi só mé ì ma au mi ku ma guu, mé má kú aà guu. 57 Lá Mae Lua bēe ma zǐ, mé mǐo ku aà yáí, màa gbé pò ì ma me so aɔ ku ma yáí. 58 Ble pò bò musun we. A de lán ble pò á deziɔ blè aa gawao. Bleebēblena aɔ ku gɔɔpii.

59 Yesu yá beeo ò gɔɔ pò àle yādané Kapenaũ lousisikpeue.

Yesu ìwaɔ pòɔbɔzákēa

60 Ké aà ìwaɔ yápi mà, an daside mè: Yá gbāae, déme a fǐi? 61 Yesu dǔ a ìwaɔwa ké aale zɔaka yápi musu, ò a òné: Yápi lé á fu yà? 62 Tó a sù á è Gbēnazǐn Né fèle lé tá gu pò a kuu yāa sǔ be? 63 Lua Nisǐna mé ì wēni kpámá, mēbaasi pɔe ũ weo. Yá pò má òé mé Lua Nisǐna pò ì ní ká wēniwa yá ũ. 64 Kási á gbēeo lé ma náaikēo. Asa Yesu gbé pò lé a náaikēo dǔ za káau ní gbé pò a su a kpámá. 65 Ǿ à mè b: Bee yáí má òé, gbēe a e mɔ ma kíio, sema Mae Lua aà gbà zé bàasio.

66 Za gɔɔ bee aà ìwaɔ pòɔbɔzákē dasidasi, aai teaazi bo. 67 Ǿ Yesu a ìwa gbēon kuεplao là à mè: A ye ta sǔ yà? 68 Simɔɔ Piεε wèwà à mè: Dii, dé kíi wá géui? N wēni láasai yá vǐ. 69 Wa n náaikè, ò wá dǔ ké Lua gbé pò a kua adoan n ũ. 70 Yesu òné: A gbēon kuεplao, mi á seo lé? Kási á gbēdo Setāu vǐ. 71 Simɔɔ Isalioti né Yudasi yá ò àle o. Aapi mé gbēon kuεplapio gbēdo pò a aà kpámá ũ.

7

Yesu gea Lákpēdɔa dikpeu

1 Bee gbēa Yesu gè Galile wéle ní wéleo, asa a ye bebe Yudeo, ké Yuda gbãadeo lé aà we yáí. 2 Yudaɔ Lákpēdɔa dikpe káikù,* 3 ò aà dāunao òè: Fèle lakíi gé Yude, ké n ìwa pò kú weo yá pò níle keo e sǔ. 4 Tó gbé ye tɔbɔ, ìli a yá ke asii guuo. Lá níle yáe beeo taa ke, ò n zǐa obo dúnia. 5 Baa aà dāunapio i aà náaikēo. 6 Ǿ Yesu òné: A gɔɔ i kamee yāao. Apio sǔ, gɔɔpii ze vǐ. 7 Dúnia a we zaáguo, āma a zamagu, ké mi me aà yákea vǐ yáí. 8 A gé dikpepiu, mále géuo, asa a gɔɔ i kamee yāao. 9 Aà yápi oa gbēa à gǔ Galile.

10 Ké aà dāunapio gè dikpepiu, ò a gbàsa gè. I gé bíla wáao, à gè asii guue. 11 Yuda gbãadeo lé aà wēle dikpepiu aa mè: Aapi ku má ni? 12 Bíla guu wàle yákükü o maamaa aà musu. Gbēeo mè: Gbēmaa. Gbēeo mè: Aawo, àle gbéo sāsāe. 13 Gbēe i aà yá'o gupuauo, ké wàle viake gbãadepione yáí.

* 6:45 Isa 54.13 * 7:2 Iko 16.13

14 Ké dikpe kà a guo, Yesu gè Lua ua, àlɛ yādané. 15 À yá bò gbāadepiɔ sae aa m̀: Gbé p̀o i kyokɛo mé lá d̄ó kéwaa? 16 Ǿ Yesu òné: Yá p̀o mi danéá mazia yá no, gbé p̀o ma z̄i yá. 17 Tó gbé ye ze ní Lua p̀oēakeao, tó ma yādanɛ de aà p̀o ũ ge mazia yá mále o, aɔ d̄ó. 18 Gbé p̀o i azia yá'o lé wɛɛɛ à tɔbɔ. Gbé p̀o i wɛɛɛ à gbé p̀o a z̄i tɔbɔ, ade náai v̄i, m̀ofili kú aà guuo. 19 M̀oizi i ikoyādaéo lé? A gbé yápi kú s̄o. B́yái ále ma wei?

20 Ǿ bíla òè: N t́aa v̄i. Déme lé n wei? 21 Yesu òné: Yá m̀endo má kè, ɔ à b̀o ápii sae. 22 M̀oizi t̄z̄yā dàé, † ɔ i t̄z̄ kámaboḡz̄i. (Kási i ke M̀oizi mé dàaleo, à b̀o á dezi káauo k̄iɛ.) ‡ 23 Lá w̄i t̄z̄n̄é kámaboḡz̄i, ké wasu b̀o M̀oizi ikoyā kpeo yái, b́yái á p̀o paamazi, ké ma gbé m̀e búu gbà aafia kámaboḡz̄i? § 24 Asuli yá gwa lá á wé lé ewao. Ali yá gwa a zéwa.

K̄kpaalɛ Yesu yái

25 Ǿ Yelusaleũdeɔ m̀e: Gbépiá gbé p̀o wàlɛ wɛ nolo? 26 Gwa, àlɛ yá'o gupuu kee, mé gbé lé ledaaázioa? Gbāadeɔ aà d̄ó M̄esii ũ síana yá m̀oɔ? 27 Wá d̄ó gu p̀o gbépi b̀u. Tó M̄esii m̀e, waɔ d̄ó gu p̀o à b̀uo. 28 Ayāmeto ḡo p̀o Yesu lé yādané Lua ua, à p̀una à m̀e: A ma d̄ó mé á d̄ó gu p̀o ma b̀u. Kási mi m̀o ní maziaoo. Gbé p̀o ma z̄i síandɛ, mé á aà d̄o. 29 Má aà d̄o, asa ma b̀o aà k̄iɛ, aàpi mé ma z̄i. 30 Ǿ aale wɛɛɛ aà kú, āma gbé i ɔk̄awò, asa aà ḡo i pa yāao. 31 Bíla guu wà Yesu náaikè dasi wà m̀e: Tó M̄esii m̀e, a dabudabuke dasi de a p̀o p̀o gbé bee kèla yá?

32 Ké Falisiɔ mà wàlɛ yákūkū o z̄a guu aà yá musu, ɔ sa'onkiaɔ ní Falisipiɔ d̄oaiɔ z̄i aà kú. 33 Ǿ Yesu m̀e: Ma kuaáno ḡo ȳo, mí gbasa tá gbé p̀o ma z̄i k̄i. 34 A ma wɛɛɛ à kuaa, asa á f̄ó gé gu p̀o má kúuo.* 35 Ǿ gbāadepiɔ lé k̄o lala aa m̀e: Má a ye géu, wí kuawài? A ye gé wá gbé p̀o lala'ò buipáleo guu k̄i à yáda buipálepione yá? 36 Yá p̀o a òpi mi dea ni? A m̀e wá a wɛɛɛ wà kuawa, gu p̀o á kú, wá f̄ó gé weo.

37 Dikpe ḡo gbia p̀o de kaa'isizi ũ, Yesu f̄eɛ p̀unamá à m̀e: Gbé p̀o imi lé de aà m̀o ma k̄i, 38 gbé p̀o lé ma náaikɛ aà imi, í p̀o i ní ká w̄eniwa iɔ b̀o aà n̄ɔɛ guu, lá a k̄e Luayātaalauwa. † 39 A bee ò Lua Nisina p̀o gbé p̀o lé a náaikɛ e yá musu. Aai Lua Nisɩnapi e ḡiao, ké Yesu i tɔbɔ yāao yái.

40 Ké bíla yápi mà, gbéɔ m̀e: Gbépiá ānabipie síana. 41 Gbéɔ m̀e: Gbé beepiá M̄esiiɛ. Ama gbéɔ m̀e: M̄esii a b̀o Galilee? 42 A k̄e Luayātaalau wà m̀e M̄esiiá Davidi buie, ‡ a b̀o Davidi bɛ w̄éle Betelɛ. § 43 Ǿ bíla k̄kpaalɛ Yesu yái. 44 An gbéɔ ye aà kú, āma gbé i ɔk̄awò.

45 Ǿ d̄oaiɔ èa tà sa'onkiaɔ ní Falisiɔ k̄i. Ǿ aa ní lá aa m̀e: B́yái i aà kú s̀òo ni? 46 D̄oaiɔ wemá aa m̀e: Gbé i yá'o lán gbépiwa yāao. 47 Ǿ Falisiɔ òné: A á s̄as̄a s̄o yá? 48 Gbāadee ge Falisie aà náaikè? 49 Bíla bee Lua yá d̄o, Lua láaiz̄imáɛ. 50 Nikodɛũ p̀o gè Yesu k̄i* yāá gbāadepiɔ doɛ. A òné: 51 Wá ikoyā guu wà m̀e, wásu yáda gbéla aà yāmasai ge yá p̀o a kè d̄oaiɔ. 52 Aa òè: Galile gbén n ũ s̄a? W̄éte i n̄ gwa. Nȳo e ānabie a b̀o Galileo. 53 Ǿ baade tà a bɛ.

8

N̄ɛ p̀o wa k̄i ní ḡo

† 7:22 Lev 12.3 ‡ 7:22 Daa 17.10 § 7:23 Zaa 5.9 * 7:34 Zaa 12.26, 14.3, 17.24 † 7:38 Isa 44.3, Eze 47.1 ‡ 7:42 2Sam 7.12 § 7:42 M̄is 5.1 * 7:50 Zaa 3.1-2

1 Yesu gè Kùkpe sìsìpɔleu. 2 Ké a gu dɔ̀ gɔ̀, à èa gè Lua ua. Gbépii mò aà kɛ́i, ɔ̀ à zòlɛ lé yádané. 3 Ǿ Mɔ̀izi ikoyádanɛdeɔ̀ ní Falisiɔ̀ mò ní nɔɛ pɔ̀ wa kù ní gɔ̀o, aa aà zè zā guu 4 aa ò Yesue: Mɛtulu, wà nɔɛɛ bee kù ní dàakeaoɛ. 5 Mɔ̀izi dɛlɛwɛɛ wá ikoyā guu wà nɔɛ bee taa pápa ní gbɛo wà dɛɛ.* N è kpelewa sɔ̀i? 6 Aa bee ò ké aale líkpalewà aa e yádaaàla yáíɛ. Ǿ Yesu nàale, àlɛ ɔ̀gbekɛ tɔ̀lewa. 7 Ké aa gɛ́ lé aà lala, ɔ̀ à a mi fɛ̀lɛ a òné: A gbé pɔ̀ i duunake yāao, aà aà pá ní gbɛo sɛ́ia. 8 Ǿ à èa nàale, àlɛ ɔ̀gbekɛ tɔ̀lewa lɔ̀. 9 Ké aa mà màa, ɔ̀ aa gèzɛa dodo sea za gbɛzɔ̀ɔ̀wa. Ǿ Yesu gɔ̀ ado ní nɔɛpio. 10 Ǿ à èa a mi fɛ̀lɛ a òè: Nɔɛ, aa tà má ni? Wi yádanla lɔ̀oa? 11 Nɔɛpi wèwà à mè: Baa, gbɛɛ ku la lɔ̀. Ǿ Yesu òè: Mapi má yádanla sɔ̀o. Gɛ́i. Za gbā n̄su duunake lɔ̀.

Yesu mé gupua ũ dúniaɛ

12 Ǿ Yesu yá'ò bílaɛ lɔ̀ à mè: Mámɛ má gupua ũ dúniaɛ, gbé pɔ̀ temazi aɔ̀ ku gusiau lɔ̀, gupua pɔ̀ ì ní ká wɛ̀niwa ɔ̀ aɔ̀ vɛ́. 13 Ǿ Falisiɔ̀ òè: N de nzia seelade ũ, n yá náai vɛ́o.† 14 Ǿ Yesu wèwà à mè: Baa tó mále mazia yá'o, ma yá náai vɛ́, asa má dɔ̀ gu pɔ̀ ma bɔ̀u ní gu pɔ̀ mále táuo. Apɛɔ̀, á gu pɔ̀ ma bɔ̀u ní gu pɔ̀ mále táuo dɔ̀o. 15 Alɛ ma tàae e lá á wé lé ewaɛ. Mále gbɛɛ tàae eo. 16 Tó ma su gbé tàae è, ma aà tàae'ea aɔ̀ náai vɛ́, asa má kú madoo, ma Mae pɔ̀ ma zɛ́ kumanɔ̀. 17 A kú á ikoyā láu wà mè, seelade gbɛɔ̀n plaɔ̀ yá mé náai vɛ́. 18 Mámɛ má de mazia seelade ũ. Ma Mae pɔ̀ ma zɛ́ ma seeladeɛ lɔ̀. 19 Ǿ aa aà là aa mè: N mae ku má ni? Yesu wèwà à mè: A ma dɔ̀o mé á ma Mae dɔ̀o. Tó a ma dɔ̀, dɔ̀ a ma Mae dɔ̀.

20 Yesu yá bee ò ɔ̀sikɛ́i, gɔ̀ɔ̀ pɔ̀ àlɛ yádané Lua uaɛ. Wi aà kũo, asa aà gɔ̀ɔ̀ i pa yāao.

21 Ǿ Yesu òné lɔ̀: Mále tá mé á ma wɛ̀lɛ, āma á ga á duuna guuɛ. A fɔ̀ gé gu pɔ̀ mále táuo. 22 Ǿ gbāadepiɔ̀ mè: A mè wá fɔ̀ gé gu pɔ̀ ále táuo. Asu azia de yá mɔ̀ɔ̀ɔ̀? 23 Ǿ Yesu òné: Zíle la gbɛɔ̀n á ũ, musu gbɛ́n ma ũ. Dúniaɛ bee gbɛɔ̀n á ũ, dúniaɛ bee gbɛ́n ma ũo. 24 A yáí tò má òé á ga á duuna guuɛ. Asa tó i si máme má aà ũo,‡ á ga á duuna guuɛ. 25 Ǿ aa aà là aa mè: Mmɛnn déi? Yesu wèwà à mè: Gbé pɔ̀ má òé za káauɛ. 26 Má yāvɛ́ dasi mà o á yá musu, mí yádaoála. Gbé pɔ̀ ma zɛ́ síandɛɛ, yá pɔ̀ má mà aà kɛ́i ɔ̀ mi o dúniaɛ.

27 Aai dɔ̀ ké Mae Lua yá ɔ̀ àlɛ onéo, 28 ɔ̀ Yesu òné: Tó a Gbɛ́nazɛ́n Né se dɔ̀ musu, í gbasa dɔ̀ máme má aà ũ. Mili yāe ke ní maziaoo, yá pɔ̀ ma Mae dāmɛɛ ɔ̀ mi o. 29 Gbé pɔ̀ ma zɛ́ kumanɔ̀, i ma to madoo, asa miɔ̀ yá pɔ̀ ì kaaàgu ke gɔ̀ɔ̀piiɛ. 30 Gɔ̀ɔ̀ pɔ̀ Yesu lé yápiɔ̀ o, wà aà náaikè dasi.

Yesu dea Ablahaũ

31 Ǿ Yesu ò Yuda gbāade pɔ̀ aa a yá s̄ɔ̀nɛ: Tó á ma yá kũa, áɔ̀ de ma íwaɔ̀ ũ yāma. 32 Aɔ̀ síana dɔ̀, síanapi i to à gɔ̀ wɛ́ɛɔ̀ ũ. 33 Ǿ aa òè: Ablahaũ buin wá ũ, wi zɔ̀ble gbɛɛɛ yāao. Ǿ níle o wá gɔ̀ wɛ́ɛɔ̀ ũa? 34 Yesu wèwà à mè: Síana mále oé, gbé pɔ̀ i duunakeá duun zɔɛ. 35 Zɔ́á ua gbéɛ gɔ̀ɔ̀piiɔ̀, ua né mé ua gbé ũ gɔ̀ɔ̀pii. 36 To Lua Né á bó, á gɔ̀ wɛ́ɛɔ̀ ũ síana. 37 Má dɔ̀ ké Ablahaũ buin á ũ, āma ále ma wɛ, ké ìli ma yáda á n̄seuo yáí. 38 Yá pɔ̀ má è ma Maewa ɔ̀ mále o, yá pɔ̀ á mà á mae kɛ́i ɔ̀ ále ke. 39 Ǿ aa òè: Ablahaũ mé wá mae ũ. Ǿ Yesu òné: Tó Ablahaũ ɔ̀lɛsɛnaɔ̀n á ũ, dɔ̀ ále Ablahaũ kea ke. 40 Tia kéwa ále ma wɛ, ma gbé pɔ̀ ma síana'òé, síana pɔ̀ má mà Lua kɛ́i. Ablahaũ i yá bee taa keo. 41 Alɛ á mae kea keɛ.

Ǿ aa òè: Naaɛɛɔ̀n wá ũo. Wá mae m̄ndoe, ɔ̀n Lua ũ. 42 Yesu òné: Tó á maen Lua ũ, dɔ̀ á yemazi, asa Lua kɛ́i ma bɔ̀u ma mɔ̀. Mi mó ní maziaoo, aàpi mé ma

* 8:5 Iko 22.22-24 † 8:13 Zaa 5.31 ‡ 8:24 Bɔa 3.14

zi. ⁴³ Bóyái á ma yá mid̄so ni? Ké á f̄s swādo ma yáio yáie. ⁴⁴ A mae Ibiisi pón á ũ, aà p̄eã ñ á ye ke. Gbēdenan aà ũ za káau, i ze ní síanao, ké síana ku aà ñòse guuo yáí. Tó à εεtò, aàzia dāan we, asa εeden aà ũ, εεε midεε. ⁴⁵ Mapi s̄o mi síana'o. A yáí ili ma yá sio. ⁴⁶ A guu, déme duuna èai? Lá síana mále o, bóyái ále ma yá sio ni? ⁴⁷ Gbé p̄o de Lua p̄o ũ ñ swādo yá p̄o Lua lé oiε. A de Lua p̄o ũo, a yáí ili swādo ma yáio.

⁴⁸ Ǿ gbāadepio òè: Samali gbén n ũ! N t́aa víe! Wá yá na noa? ⁴⁹ Yesu m̀è: Má t́aa seao. Mi ma Mae kpela, ñ i ma kpebo. ⁵⁰ Mili wεεε mà azia tob̄o, Lua mé ñ wεεεmεε, ñme yāgōgōna ũ. ⁵¹ Síana mále oé, gbé p̄o ma yá k̄ua a ga bauo.

⁵² Ǿ gbāadepio òè: Wá d̄s sa ké ní t́aa ví. Ablahaũ gà ní ānabio píi, ñ níle o gbé p̄o n yá k̄ua a ga bauoa? ⁵³ N de wá dezi Ablahaũ p̄o gála yà? Anabio gága lo. Dé níle nzia dile a ũi? ⁵⁴ Yesu m̀è: Tó mále mazia tob̄e, bee gbiao. Ma Mae p̄o ále me a de á Lua ũ, aàpi mé ñ ma tob̄o. ⁵⁵ A aà d̄so, āma má aà d̄s. Tó ma m̀è má aà d̄so, máo de εede ũ lááwae. Má aà d̄s mé má aà yá k̄ua. ⁵⁶ A dezi séia Ablahaũ p̄onakè ma ḡo ea yá musu. A è, ñ aà p̄o k̄ena. ⁵⁷ Ǿ gbāadepio òè: Ni ka wè blakwi yāao, ñ n Ablahaũ èa? ⁵⁸ Yesu òné: Síana mále oé, e wàò gé Ablahaũ ii, má kú.

⁵⁹ Ǿ aa gbε s̀εle wà aà pápaò. Ǿ à ùle à b̀o Lua ua.

9

Gbé p̄o wa ñ v̄ia gbágbaa

¹ Ké Yesu lé bebe, à gbé p̄o wa ñ v̄ia è. ² Ǿ aà ñwao aà là aa m̀è: Metulu, dé duuna yáí ñ wà gbépi ñi v̄iai? Aà zia p̄o yáí yà, ge aà de ní aà dao p̄oε? ³ Yesu wemá à m̀è: I ke aà duuna ge aà de ní aà dao p̄o yáí no. Ké wà Lua yákea ewà yáie. ⁴ Sema wà gbé p̄o ma z̄i yákea ke za gupua wéi. Gwāasina lé mó ké gbēe a e yāe ke lo. ⁵ Ḡo p̄o má kú d̄unia guu, má de gupua ũ d̄uniaε.

⁶ Ké a ò màa, à lé'í t̄s̀ b̄usuwa, ñ a yà a màma aà wéowa. ⁷ A òè: Ge ñ oopi Siloe í guu. (Bee m̀è í sísia.) Ǿ à gè oopi, ñ à sù wé wēa. ⁸ Aà fáanideo ní gbé p̄o aa aà d̄s baakena ũo m̀è: Gbé p̄o ñ baake z̄l̄εapin weo lò? ⁹ Gbēe m̀è: Aàpiε. Gbēe m̀è: Aawo, ade b̄oàwae. Ḡεpi m̀è: Mámε! ¹⁰ Ǿ aa aà là aa m̀è: Kpelewa ní kè n wé wèi? ¹¹ A wemá à m̀è: Gbé p̄o w̄i me Yesu mé b̄usu yà a màma ma wéwa, à m̀è mà ge oopi Siloe í guu. Ké ma ge oopi, ñ ma gu'è. ¹² Ǿ aa aà là aa m̀è: Aàpi ku má ni? A m̀è: Má d̄so.

¹³ Ǿ aa gè Falisio k̄ii ní gbé p̄o de v̄ia ũ yāapio. ¹⁴ A m̄o lè kámaboḡozi ñ Yesu b̄usu yà à aà wé wèè. ¹⁵ Ǿ Falisio aà là lo: Kpelewa ní kè n gu'èi? A wemá à m̀è: A bèle nà ma wéwae. Ké má pipi, ñ ma gu'è. ¹⁶ Ǿ Falisio m̀è: Gbépi i bo Lua k̄io, asa ñli kámaboḡozi yādao. An gbēe m̀è: Duunkena a f̄s dabudabu bee taa kee? Ǿ aa k̄kpaalè. ¹⁷ Ǿ aa aà là lo: Mpi s̄o n gbé p̄o à n wé wèε, níle e kpelewa aà yá musui? A m̀è: Anabie.

¹⁸ N beeo gbāadeo i si ké a de v̄ia ũ ñ aà wé wèo, ñ aa gè aà de ní aà dao sísi. ¹⁹ Aa ní lá aa m̀è: A nén laa? A aà ñ v̄ia yāma yà? Kpelewa a kè àle gu'e sai? ²⁰ Ǿ aà de ní aà dao wemá aa m̀è: Wá d̄s ké wá néε. Wa aà ñ v̄iaε. ²¹ Ama lá a kè sa àle gu'e, wá d̄so. A aà la we, gbé gbāae, a f̄s azia yā'o. ²² Aà de ní aà dao ò màa, ké aale v̄iake gbāadeoε yáie. Asa aa zèò ké gbé p̄o ò Yesuá Mesiie, wà lousisikp̄ez̄èε. ²³ Bee yáí aà de ní aà dao m̀è, gbé gbāae, aa aà la.

²⁴ Gbé p̄o de v̄ia ũ yāapi sísia ḡen plaade guu ñ aa òè: O ní sí ní Luao. Wá d̄s ké ḡεpiá duunkenaε. ²⁵ Ǿ à m̀è: Tó duunkenaε, má d̄so. Yá m̀endo má d̄s. V̄ian

ma ũ yāa, ̄ mále gu'e sa. ²⁶ Ǿ aa àà là aa m̀è: B́ a k̀ènei? A n wé ẁène kpelewa ni? ²⁷ A wè má à m̀è: Má òé k̀ò, i swáseio. B́yáí á ye mai l̀i? A ye ḡ àà ìwaò ũ s̄ yá? ²⁸ Ǿ aa z̀adòwà aa m̀è: M̀me ní de àà ìwa ũ we! Wam̀oowaò M̀oizi ìwaon wá ũ. ²⁹ Wá d̄s k̀é Lua yá'ò M̀oizie. Aàpi s̄, wá d̄s gu p̀ó à b̀uo.

³⁰ Ǿ ḡsepi òné: Yā̀b̀nsae ma we! A ma wé ẁèm̀e, ̄ á d̄s gu p̀ó à b̀uoa? ³¹ Wá d̄s k̀é Lua lí swáse duunkenaò yáio, ì swáse a yāmana p̀ó ì a p̀eã ke yáí. ³² Zaa Lua d̀unia k̀ale, wi ma gb̄e gb̄é p̀ó wa ì v̀ia wé ẁè. ³³ Tó gb̄épi i b̀o Lua kíio, a f̄ p̀e keo. ³⁴ Ǿ aa òè: Wà n i duuna guu míom̄e, ̄ níle yādadaẁeã? Ǿ aa àà yá.

Luad̄said v̀lakuae

³⁵ Yesu mà wà àà yá. K̀é à àà è, à àà là à m̀è: Ǹle Gb̄enazín Ǹé náaik̄eã? ³⁶ Ḡsepi wèwà à m̀è: Mae, dén àà ũi, k̀é mà e àà náaik̄ei? ³⁷ Yesu òè: N àà è, aàpi mé lé yá'onno. ³⁸ Ǿ ḡsepi òè: Dii, mále n náaik̄e. Ǿ à k̀uleè. ³⁹ Ǿ Yesu m̀è: Gb̄é k̄paalea yáí ma m̀oi d̀unia la, k̀é wésiad̄eò gu'e, w̄ek̄enaò i ḡ v̀ia ũ.

⁴⁰ Falisieò ku we. K̀é aa yápi mà, aa òè: Wápiò, v̀iaon wá ũ s̄a? ⁴¹ Ǿ Yesu òné: Tó v̀iaon á ũ, d̄s á duuna v̀io. Lá ále o á wé k̀eã, á duuna ḡi kuè.

10

Yesuá sādān maae

¹ Siana mále oé, gb̄é p̀ó lí ḡe s̄a kaa léuo, ì v̀i kaa gupálei, adeá kpáie, kpáiweliw̄e. ² Gb̄é p̀ó ì ḡe kaa léu s̄, ade mé sādāna ũ. ³ Kaa lé d̀ōana ì zew̄e adee, s̄o s̄o aa àà l̀o d̄s. I a s̄o sísi an baade t́wa, ì b̀olén̄o. ⁴ Tó à b̀olén̄o, ì d̄aané, aaiò teaàzi, k̀é aa àà l̀o d̄s yáí. ⁵ Aali we t̀e gb̄epálezio. Aai b̀aalèè, k̀é aa gb̄epále l̀o d̄s yáí.

⁶ Yesu yápi l̀eüné, ̄ aai d̄s b́ yá a ònéo. ⁷ Bee yáí Yesu èa òné: Siana mále oé, máme má kaa lé ũ s̄o. ⁸ Gb̄é p̀ó aa d̀aam̄eã kpáio, kpáiweliw̄eone m̀pii, ̄ s̄o ì ní yāmao. ⁹ Máme má kaa lé ũ. Gb̄é p̀ó ḡe ma guu a aafia'e. Alio ḡe alio b̀o, ali p̀oblek̄i e. ¹⁰ Kpáí'oa yáí ̄ kpáí ì m̀oi, ì p̀ó de ì p̀ó ò̀kpa. Ma m̀e, k̀é gb̄é aaw̄eni v̀i, aaiò v̀i à k̀è zài. ¹¹ Máme má sādān maa ũ. Sādān maa ì gi a w̄enii a s̄o yáí. ¹² Gb̄ewinaá sādān maa no. Lá s̄o de àà p̀ó ũo, tó a è àwalewana lé m̀ó, ì s̄o to we à b̀aalèè, ̄ àwalewana ì s̄o k̀úkū ì ní f̄aa. ¹³ Gb̄épi bàa líò kú ní s̄o, k̀é a de gb̄ewina ũ yáí.

¹⁴ Máme má sādān maa ũ. Má a s̄o d̄s, mé aa ma d̄s, ¹⁵ lá Mae Lua ma d̄s mé má àà d̄s. Mále ḡi ma w̄enii an yáí. ¹⁶ Má s̄a p̀aleò v̀i aa ku kaa beeuo. Sema mà d̄aané s̄. Aa ma l̀o ma, kpàsa ì ḡ m̀endo ní d̄nao m̀endo. ¹⁷ Mále ḡi ma w̄enii k̀é mà eã si l̀o yáie. A yáí Mae Lua yeimazi. ¹⁸ Gb̄e a ma w̄eni siao, má ḡi ní maziao. Má a giia zé v̀i, mé má a sia zé v̀i l̀o. Yá p̀ó ma Mae d̄ilem̄en we.

¹⁹ Yápi yáí Yuda gb̄adeò k̀kpaalè l̀o. ²⁰ An guu gb̄é daside m̀è: A t́a v̀ie, àà mi líaae. B́yáí ále swáse àà yáii? ²¹ An gb̄eò m̀è: T́ade yá'oan weo. T́a a f̄o v̀ia wé w̄e?

Yesu a luake oané

²² Lua kpé sak̄eã Yelusaleũ dikpe k̀a. Buziee, ²³ ̄ Yesu lé bebe Lua ua a gu p̀ó w̄i me Salom̀o bilandaau. ²⁴ Ǿ Yuda gb̄adeò líaaàzi aa àà là aa m̀è: Nȳò wá tó looa e b̀o ni? Tó M̄esiin n ũ, ow̄e wásawasa. ²⁵ Ǿ Yesu wè má à m̀è: Má òé, ì sio. Yá p̀ó mále ke ní ma Mae t́o, yápiò mé a seela ũ. ²⁶ Apiò s̄ ì sio, k̀é á de ma s̄o ũo yáí. ²⁷ Ma s̄o ì ma yāma. Má ní d̄s mé aaiò temazi. ²⁸ Mi w̄eni láasai

kpámá, aa gaga bauo. Gbēe a f̄́ ní b̄́ ma ɔ́zió. ²⁹ Ma Mae mé ní kpaá, mé aà z̄́o de gbépiia. Gbēe a f̄́ ní b̄́ aà ɔ́zió. ³⁰ Mapi ní ma Maeo wá doũe.

³¹ Gbāadepiɔ gbɛ s̄́le l̄́, aa ye aà pápaò aa aà de. ³² Ǿ Yesu òné: Ma yāmaa p̄́ ma Mae dām̄eε k̄́é dasi. A kpele yáí á ye ma pápa ní gb̄́oi? ³³ Ǿ gbāadepiɔ wèwà aa m̄́: Wá ye wà ní pápa ní gb̄́o yāmaa p̄́ ní k̄́é yáí no. Ké n̄́ d̄́e ní Luao yáíe. * Gbēnazinan n̄́ ũ, ɔ́ n̄́ n̄́ziá d̄́ile Lua ũ. ³⁴ Ǿ Yesu wè má à m̄́: Lua ò á ikoyā láu à m̄́, luaɔn ní ũ.† ³⁵ Lua i o gb̄́é p̄́ àle yā'onépiɔne luaɔo lé? Aà yá bādeá v̄́ s̄́o. ³⁶ Ma gb̄́é p̄́ ma Mae ma dile adoa à ma z̄́i dún̄́ia guu s̄́, ké ma m̄́ Lua Nén ma ũ, b̄́oyáí a m̄́ ma d̄́e ní Luaoeí? ³⁷ Tó mále ma Mae kea keo, ásu ma yá sio. ³⁸ Tó mále ke s̄́, baa tó i ma yá sio, à ma náaike ma yākeao yáí, ké à e d̄́ s̄́as̄́ Mae Lua ku ma guu mé má kú aà guu. ³⁹ Ǿ aa èa lé z̄́ew̄́e le wà aà kú, ɔ́ à p̄́limá.

⁴⁰ Ǿ à èa gè Yuud̄́e baale, gu p̄́ Zāa gb̄́é da'ilek̄́eu s̄́ia. A ḡ́o plak̄́e we,‡ ⁴¹ ɔ́ wà m̄́ aà k̄́i dasidasi wà m̄́: Baa ké Zāa i dabudabue keo, yá p̄́ a ò gb̄́é bee musu píiá s̄́ianaε. ⁴² Ǿ wà aà náaike we dasi.

11

Lazaa gaa

¹ Gb̄́é p̄́ w̄́i m̄́ Lazaa lé gyāke Betani, w̄́le p̄́ aà d̄́e Maliama ní Maatao kuu. ² Maliamapi mé n̄́e p̄́ tulale kà Diiwa à aà gbá wàa ní a mik̄́o ũ. ³ Ǿ Lazaa d̄́epiɔ lékp̄́s̄́ak̄́e Yesue aa m̄́: Dii, n̄́ gbēna lé gyāke. ⁴ Ké Yesu yápi mà à m̄́: Gyāpi miá ga no. Ké Lua z̄́o ke b̄́o gupua yáíe, Lua Né i t̄́b̄́o a musu. ⁵ Yesu ye Maata ní aà d̄́aunao ní Lazaozi. ⁶ Aà Lazaa gyākea baomaa gb̄́e a k̄́e gu p̄́ á kúu ḡ́ia ḡ́o pla.

⁷ Bee gb̄́e ɔ́ a ò a iwaɔne: Wà ea gé Yude. ⁸ Ǿ aà iwaɔ òè: Metulu, gbāadeɔ ye n̄́ pápa ní gb̄́o i ḡ́ḡ́e, ɔ́ ní ye wà ea gé we l̄́a? ⁹ Yesu m̄́: Fāane do l̄́e lu ku epla nolo? Gb̄́é p̄́ lé bebe fāane lí ḡ́mb̄́o le, ké àle gu'e dún̄́iaε bee gupua yáí. ¹⁰ Tó àle bebe gwāas̄́ina, a ḡ́mb̄́o le, ké a gupua yáí.

¹¹ Yápi oa gb̄́e Yesu òné: Wá gbēna Lazaa i'ò. Mále gé aà vuiε. ¹² Ǿ aà iwaɔ òè: Dii, tó àle i'oe, a aafia'e. ¹³ Lazaa gaa yá Yesu lé oné, ɔ́ aale e i'oe s̄́iana. ¹⁴ Ǿ Yesu òné sa wásawasa: Lazaa ḡ́aε. ¹⁵ Ma p̄́ k̄́ena ké má kú weo, ké à e à ma náaike yáí. Wà gé aà k̄́i. ¹⁶ Ǿ Tomaa p̄́ w̄́i m̄́ S̄́ia ò a gb̄́eɔne: Wà gé, w̄́i ga ní Dii s̄́.

¹⁷ Ké Yesu kà we, à m̄́ l̄́e wà Lazaa v̄́ à k̄́e ḡ́o síi ɔ́ k̄́. ¹⁸ Betani ku k̄́i ní Yelusaleũo lán kiloo àa taawa. ¹⁹ Yuda gbāadeɔ b̄́o we dasi aa m̄́ Maata ní Maliamao k̄́i an n̄́e níniiné an d̄́a ga yá musu. ²⁰ Ké Maata mà Yesu lé m̄́, à gè daiaàle. Maliama ḡ́o z̄́le be. ²¹ Ǿ Maata ò Yesue: Dii, tó ní kú la yāa, ma d̄́a a gao. ²² Baa tia má d̄́o ké yá p̄́ ní gb̄́e Luawa, a kenε. ²³ Yesu òè: N d̄́a a vu. ²⁴ Maata òè: Má d̄́o ké a vu z̄́i p̄́ ḡ́e vu ḡ́o gb̄́ez̄́i. ²⁵ Yesu òè: Mám̄e má gb̄́é p̄́ i ḡ́e vu à w̄́ni kpámá ũ. Baa tó ma náaikena ḡ́a, a gi ào kuε. ²⁶ Gb̄́é p̄́ kú mé àle ma náaike a ga bauo. N bee s̄́ia? ²⁷ Maata òè: Ao Dii, má sí ké Mesii, Lua Né p̄́ wà m̄́ a m̄́ dún̄́ia guun n̄́ ũ.

Lazaa vua

²⁸ Ké Maata yápi ò, à gè a d̄́auna s̄́isi, a òè asii guu: Metulu m̄́, àle n̄́ gb̄́e. ²⁹ Ké Maliama yápi mà, à f̄́le kpakpa, àle gé aà k̄́i. ³⁰ Yesu i ḡ́e w̄́le guu yāao,

* **10:33** Lev 24.16 † **10:34** Sou 82.6 ‡ **10:40** Zaa 1.28

a ku gu pɔ Maata d̩aɯa̩ɛ ɣiaɛ. ³¹ Gb̩aadeɣo ku kp̩eɯ n̩ Maliamao, aale a̩ n̩se nini̩. Ké aa è à f̩ɛɛ n̩ w̩aoo à b̩ò, aa b̩ò tea̩zi, asa aale e àɛ gé ɔɔɔɔ miaaɛ.

³² Ké Maliama kà gu pɔ Yesu kúu, ké à a̩ è, à kùɛ a̩ gb̩ázi a òè: Dii, tó n̩ kú la y̩aa, ma d̩a̩ a gao. ³³ Yesu è àɛ ɔɔɔɔ mé gb̩aade pɔ m̩a̩a̩n̩ɣoɣo lé ɔɔɔɔ ɔ. ɔ tòlobi z̩ua̩agu, a̩ pɔ yà. ³⁴ ɔ à m̩è: A a̩ v̩i má ni? Aa w̩èwà aa m̩è: Mae, m̩ò n̩ gwa. ³⁵ Yesu w̩é'ik̩a̩u. ³⁶ ɔ gb̩aadeɣo m̩è: A gwa lá a yea̩zi. ³⁷ ɔ an gb̩e̩o m̩è: A̩ gb̩é pɔ à v̩ia w̩é w̩è, a f̩ɔ gi Lazaa ga y̩aa lé?

³⁸ Ké Yesu lé gé miapi k̩i, ɔ tòlobi z̩ua̩agu ɔ. Miapiá gb̩è'ɛɛ, gb̩è gb̩èɛ ta a léɛ. ³⁹ Yesu m̩è: A gb̩eɣi go eɣiɛ. ɔ eɣi d̩a̩e Maata òè: Dii, à yaik̩è kò, asa à k̩e g̩oo síi̩ɛ. ⁴⁰ Yesu òè: Mi on̩e, tó n̩ɛ ma náaik̩e, n̩y̩ɔ Lua z̩ɔk̩e eo lé? ⁴¹ ɔ wà gb̩eɣi gò. Yesu w̩es̩e musu à m̩è: Baa, ma n̩ s̩aauk̩è ké n̩ ma y̩am̩a. ⁴² Má d̩ó ké n̩ɔ ma y̩ama g̩ooɣii, āma má ò bíla pɔ kú la y̩áɛ, ké aa e si n̩m̩e n̩ ma z̩i.

⁴³ Ké a ò beewa, à p̩una n̩ ɔo gb̩aao à m̩è: Lazaa, m̩ò n̩ ɔ. ⁴⁴ ɔ gb̩é pɔ g̩api b̩ò, p̩ɔɛ f̩fi̩a a̩ m̩ewa mé zw̩aa yea a̩ miwa. Yesu òn̩é: A pɔ polowà, í a̩ gb̩aɛ.

L̩ekpa̩a Yesuzi

⁴⁵ Yuda gb̩aade pɔ aa m̩ò Maliama k̩iɣi, ké aa yá pɔ Yesu k̩eɣi è, aa a̩ náaik̩è dasi. ⁴⁶ Ama an gb̩e̩o g̩è Falisio k̩i, aa yá pɔ Yesu k̩è òn̩é. ⁴⁷ ɔ sa'onkia n̩ Falisipio gb̩aadeo gb̩èa k̩k̩aaawa aa m̩è: Gb̩épi lé dabudabuke dasi, wá sé kpelewa ni? ⁴⁸ Tó wá tò àɛ ke m̩aa, wa a̩ náaik̩e píiɛ, Lomadeo i m̩ò wá Lua kp̩é n̩ wá buio suumpa píi. ⁴⁹ ɔ an gb̩e̩do Kaaifa pɔ de sa'onkia ũ w̩é bee òn̩é: A y̩ae d̩o. ⁵⁰ Ké gb̩é m̩endo gaa wápii gb̩eu maa de wá bui mid̩eala, á d̩o lé? ⁵¹ I yá bee o n̩ az̩iaoo. Ké a de sa'onkia ũ w̩é bee yáɛ, ɔ à ānabik̩ek̩è à d̩aa lá Yesu a su ga Yudao gb̩eu ò. ⁵² I ke Yudao n̩t̩e no, n̩ Lua né pɔ fáaaaoe ɔ, ké a̩ n̩ ke m̩è doū. ⁵³ Za z̩ibeezi ɔ gb̩aadeɣo z̩è n̩ Yesu deao. ⁵⁴ A yáɛ tò Yesu i ɔo gupua n̩ guu ɔo. ɔ à g̩è z̩ewia pɔ kú gb̩aa léa, w̩i m̩e Eflaiū. A g̩oɣplak̩è we n̩ a íwao.

⁵⁵ Yudao G̩eamusu dikpe k̩aik̩ù. Wà b̩ò z̩ewiao guu dasidasi, wà g̩è Yelusaleū e dikpeɣi a̩ ka gb̩ab̩o yáɛ. ⁵⁶ Wàɛ Yesu w̩eɛɛ, wa z̩ea Lua ua, wàɛ k̩ó lala wà m̩è: Á è kpelewai? A we m̩ò dikpeue? ⁵⁷ Sa'onkia n̩ Falisio d̩iɛ tó gb̩e̩e Yesu kúki d̩ó, a̩ on̩é ké wà e a̩ kú.

12

Tulalekaa Yesu gb̩awa (Mat 26.6-13, Maa 14.3-9)

¹ G̩eamusu dikpe g̩ò g̩oo soolo, ɔ Yesu m̩ò Betani, Lazaa pɔ à a̩ v̩u à b̩ò gau be w̩éɛ. ² Wà blek̩è Yesue we. Maata mé lé ble kpaale, mé Lazaa ku bleblena guu n̩ Yesuo. ³ ɔ Maliama tulale bui maa o̩de s̩è m̩ò, à kà litili guo, ɔ a kà Yesu gb̩awa à a̩ gb̩api wàa n̩ a mik̩ao. Tulale g̩i lí kp̩ea. ⁴ Yesu íwao do, Yudasi Isalioɣi pɔ a Yesu kp̩amá m̩è: ⁵ Tulale bee ɔa kà w̩è do z̩i ɔa ũ. Bóyáɛ w̩i y̩a wà a ɔa kp̩a taasideo wao ni? ⁶ I bee o taasideo w̩enagwaa yáɛ no, ké kp̩áɛ yáɛ. ɔm̩e ɔ m̩òb̩o k̩ua, ɔ ɔa k̩ini kuluyeye. ⁷ ɔ Yesu m̩è: N̩eɣi tó. A̩ bee ul̩e e ma g̩e kp̩elag̩o. ⁸ Taasideo kúán̩o g̩ooɣii, * āma máo kúán̩o g̩ooɣii.

⁹ Yuda gb̩aadeo m̩à Yesu kú Betani, ɔ aa g̩è we dasidasi. I ke Yesu yáɛ aa g̩èi adoo, ké aa Lazaa pɔ Yesu a̩ b̩ò gau e ɔe. ¹⁰ ɔ sa'onkia z̩èò aa Lazaa de ɔ, ¹¹ asa a̩ yáɛ ɔ gb̩aadeo lé k̩émá dasi, aale Yesu náaik̩e.

Gb̩aakpa̩a Yesuzi Yelusaleū (Mat 21.1-11, Maa 11.1-11, Luk 19.28-40)

* 12:8 Iko 15.11

12 Ké a gu d̀̀, bila p̀́ m̀̀ dikpɛuɔ mà Yesu lé m̀́ Yelusaleũ, 13 ẽ aa kpakpalao z̀̀z̀̀ aa g̀̀ daioaàlɛ. Aalɛ wiilɛ aalɛ mɛ:

Gbãa kɛ!

Báaaden gbé p̀́ lé m̀́ ní Dii t́o ũ!

Báaaden Isailio Kía ũ!†

14 Yesu z̀̀aà'ina è, à dikpɛ lá a k̀̀a láuwa wà m̀̀:

15 Siɔnadeɔ, ásu víakɛo.

A kía lé m̀́ dia z̀̀aà'in b̀̀b̀̀ kpɛ.‡

16 Aà ìwaɔ i yápi midõ gíao. Yesu fele taa gawi guu gbea ẽ aa d̀̀ sa ké wà yápi k̀̀è aà yá musuɛ, mé nípiɔ wà apii k̀̀è. 17 Ké Yesu Lazaa sísi à b̀̀ miau à aà v̀̀ à b̀̀ gau, gbé p̀́ kuaàno a baokpàkpané. 18 A yáí bila g̀̀ daiaaàlɛ, asa aa mà à dabudabupi k̀̀è. 19 Ɔ Falisio òk̀̀è aa m̀̀: A èa? Wá f̀̀ p̀̀e wowào. Gwa, d̀̀nia b̀̀ teaàzi.

Yesu a gayá'oa

20 Gelekíeɔ ku gbé p̀́ aa m̀̀ lousisii dikpɛuɔ guu, 21 ẽ aa g̀̀ Besaida p̀́ kú Galile gbé Filipi kíi, aa wabikèwà aa m̀̀: Mae, wá ye Yesu k̀̀'ei. 22 Filipi gɛ ò Andeleeɛ, ẽ aa g̀̀ wa ò Yesuɛ sãnu. 23 Yesu òné: Gbēnazin Né tobɔgɔɔ kà. 24 Siana mále oé, t́o p̀̀wena i g̀̀ tíu à f̀̀mbasib̀̀o, ì ku adoe. T́o à f̀̀mbasib̀̀o s̀̀, ì nɛ'i maamaaɛ. 25 Gbé p̀́ ye a wēnii, wēnipi a v̀̀aawà. Gbé p̀́ g̀́ a wēnii d̀̀niaɛ beeu s̀̀, ade aɔ ku gɔɔpiiɛ. 26 T́o gbé ye z̀̀kɛmɛɛ, aàɔ temazi, ma z̀̀kɛnapii ìo ku gu p̀́ má kúu. T́o gbé lé z̀̀kɛmɛɛ, ma Mae a aà kpɛla. 27 Tiasa ma p̀́ yà. Kpelewa má oi? Mà o, Baa, ma b̀́ yá p̀́ lé m̀́au yà? Aawo! Ma m̀́ yá p̀́ lé m̀́api yáíɛ. 28 Baa, tobɔ. Ɔ b̀́ b̀̀ luabɛ à m̀̀: Má b̀̀ k̀̀, mé má ɛa b̀́ b̀́. 29 Ké bila p̀́ kú we mà aa m̀̀: Lou mé v̀̀. Gbēɛɔ m̀̀: Malaika mé yá'òè. 30 Ɔ Yesu òné: I kɛ ma yáí b̀́pi b̀̀io, á yáíɛ. 31 Yá a z̀̀lɛ d̀̀niaɛ beewa sa. Wa d̀̀niaɛ bee kía b̀́ kpalau sa. 32 Mapi s̀̀, t́o wà ma sɛ ma d̀́ musu, má bui pii sísi aa m̀́ ma kíi. 33 Ké Yesu ò màa, à d̀̀aa lé ga p̀́ a su ga yá'oe.

34 Ɔ bila òè: Wá mà a ku ikoyá láu wà m̀̀, Mesii aɔ ku gɔɔpiiɛ, § mé n m̀̀ wa Gbēnazin Né sɛ d̀́ musu s̀̀ bɛ? Déme Gbēnazin Népi ũi? 35 Yesu wè má à m̀̀: Gupua kuaáno g̀̀ yɔɔɛ. Gɔɔ p̀́ á gupuapi v̀̀, àɔ bɛu, ké gu su siwáo yáí. Gbé p̀́ bɛ gusiau lío d̀́ gu p̀́ àlɛ géuo. 36 Gɔɔ p̀́ á gupua v̀̀, à gupuapi náaike, í g̀́ gupua gbéɔ ũ. Ké Yesu ò màa, ẽ à g̀̀ ùlené.

Yuda gbãadeɔá Yesu náaikensaiɔnɛ

37 Baa ní dabudabu dasi p̀́ a k̀̀ ní wáaɔ, aai aà náaikɛo, 38 ké yá p̀́ á nabi Isaia ò e pa yáí à m̀̀:

Dii, gbēe i bao p̀́ wá kpà sio.

Wà n gbãa è, wi d̀̀o.*

39 Aai we aà náaikèò, asa Isaia ò b̀́:

40 Lua ní wé víak̀̀né ké aasu gu'eo, à ní ǹ̀sɛ t̀̀tané ké aasu yãma aa ɛa suwa, i ní gbágbáo yáí.†

41 Isaia bee ò ké à Yesu gawi è‡ yáíɛ, ẽ à aà yá'ò. 42 N beeo gbãadepiɔ Yesu náaikè dasi. Falisio yáí ẽ aaliɔ ye wà d̀́máo, ké wasu lousisikpɛz̀̀néo yáí.

43 Asa aa ye gbēnazinaɔ ní sáaukpa dɛ Lua ní sáaukpa.

† 12:13 Sou 118.25-26 ‡ 12:15 Zkl 9.9 § 12:34 Sou 110.4, Isa 9.6, Dan 7.14 * 12:38 Isa 53.1

† 12:40 Isa 6.10 ‡ 12:41 Isa 6.1

44 Ǿ Yesu p̄na à mè: Gb́é p̄ lé ma náaike, i ke mapi àle a náaike adoo, àle gb́é p̄ ma z̄i náaike l̄. 45 Gb́é p̄ lé ma e lé gb́é p̄ ma z̄i e l̄. 46 Ma m̄o d̄unia guu gupua ũe, ké gb́é p̄ lé ma náaike su ào ku gusiau l̄o. 47 Gb́é p̄ ma ȳamà mé a k̄ūao, i ke máme má ȳadaaàlao, asa mi m̄o ȳadai d̄uniala no, ma m̄o d̄unia suabai. 48 Gb́é p̄ ḡimazi mé i ma ȳá sio, ȳákpale lé aà d̄āe. Ȳá p̄ má dàèpi mé a z̄ōl̄wà ḡoogbezāz̄i. 49 Asa mi ȳāe o n̄i maz̄iaoo. Ȳá p̄ má ò n̄i ȳá p̄ má d̄anéó, ma Mae p̄ ma z̄i mé d̄ilem̄e. 50 Má d̄ō ké ȳá p̄ a d̄am̄eá w̄ēni láasai ȳāe. Beewa ȳá p̄ mále o, mále o lá ma Mae òm̄eewa.

13

Yesu a ìwao gbá pípia

1 E Ḡeamusu dikpe ào ka, Yesu d̄ō ké a b̄o d̄unia bee guu taa a Mae k̄i ḡo k̄a. Lá a ye a gb̄ézi d̄unia guu, a yeñzi e a w̄ēni léwae.

2 Aale p̄oble. Ibiisi dà Sim̄o Isalioti né Yudasie a s̄o k̄o, ké aà Yesu kpámá. 3 Yesu d̄ō ké a Mae p̄pii n̄ae a ozi. A d̄ō ké a b̄o Luapi k̄i, mé a ea lé tá aà k̄i. 4 Ḡo p̄ aale p̄oble, Yesu f̄le à a ula b̄o k̄ale, ò à saveti se d̄o a pi. 5 Bee gbea à ikà ta guu, ò à n̄a a ìwao gbá pípiawa, àle waa n̄i saveti p̄ á d̄o a pipio. 6 Ké à k̄a Sim̄o P̄ie k̄i, P̄iepi òè: Dii, míme n̄ȳo ma gbá pípim̄e? 7 Yesu w̄ewà à mè: N̄ ȳá p̄ mále ke d̄ō ḡiao. Nȳo d̄ō gb̄ezā. 8 P̄ie òè à mè: Nȳo ma gbá pípim̄e bauo. Yesu òè: Tó mi n̄ gbá pípio, w̄o ȳāe ví n̄i k̄o l̄o. 9 Sim̄o P̄ie òè: Dii, i ke ma gb̄ae adoo, ma o n̄i ma mioe l̄o. 10 Yesu òè: Gb́é p̄ zu'ò bàa kú n̄i a gue pípiaoo, sema aà gbá, asa a z̄ēae. A gb̄asio, āma i ke ápii no. 11 A d̄ō gb́é p̄ a su à a kpámá. A ȳái à mè aa gb̄asisai mípio.

12 Ké à n̄i gbá pípiné a làa, à a ula se dà, ò à z̄ōle l̄o. A òné: A ȳá p̄ má k̄é d̄ōa? 13 I om̄e Metulu ge Dii. Ale o a z̄ēwae, asa má de a ũe. 14 Lá ma gb́é p̄ má de á dii n̄i á ȳadan̄e deo ũ ma á gbá pípié, àliò k̄o gbá pipi s̄o. 15 Ma a taa k̄é. Aliò ke lá má k̄éwa. 16 Siana mále oé, z̄òblena lío de a diilao, z̄ina lío de gb́é p̄ a z̄ilao. 17 Lá a ȳá bee d̄ō, báaadeo n̄i á ũ tó ále ke. 18 I ke ápii ȳá mále oo. Má gb́é p̄ má s̄o d̄ō. Sema ȳá p̄ k̄ēa láue bee pa wà mè: Gb́é p̄ wi òk̄āaa ta doū mé b̄o ma kpe.*

19 Mále oé tia e ào gé m̄óí, ké tó à m̄ò, á sí máme má aà ũ. 20 Siana mále oé, tó gb́é p̄ ma aà z̄i d̄ile, à ma dile. Tó gb́é ma dile s̄o, à gb́é p̄ ma z̄i dile.

Yesu d̄oaa Yudasi n̄ P̄ieo ȳ'oa

(Mat 26.20-35, Maa 14.17-31, Luk 22.21-34)

21 Ké Yesu bee ò, tòlobi z̄uàagu, ò a òné w̄asawasa à mè: Siana mále oé, á gb̄edo mé a ma kpámá. 22 Ǿ aà ìwao k̄o gw̄agwa, aa bílikè gb́é p̄ àle owa. 23 Iwa m̄endo p̄ Yesu yeaazi genḡesek̄ea aà sae. 24 Ǿ Sim̄o P̄ie lesuik̄èè aà Yesu la gb́é p̄ àle o. 25 Ǿ ìwapi s̄okp̄ale Yesuzi à aà là à mè: Dii, dé ni? 26 Yesu w̄ewà à mè: Má l̄maz̄ō dowa, mí kpá adewa. Ǿ à l̄maz̄ō dowa a kpà Sim̄o Isalioti né Yudasawa. 27 Ké Yudasi l̄mapi s̄i, Set̄au ḡèaagu ḡō. Ǿ Yesu òè: Ȳá p̄ n̄le ke ke kpakpa. 28 Gb́é p̄ aale p̄oble, an gb̄e i d̄ō b̄oȳai Yesu bee òiè. 29 Lá Yudasi mé ìo m̄òb̄o k̄ūa, ò gb̄e lé e Yesu òè aà gé dikpe p̄ p̄ aa yeio lúie ge aà gé p̄e kp̄ai taasid̄owa. 30 Ké Yudasi l̄mapi s̄i, à b̄o ḡō. A m̄o lè gw̄áe.

31 Ké Yudasi b̄o, Yesu mè: Tiasa Gb̄ēnaz̄in Né a t̄ob̄o, mé Lua a t̄ob̄o aà ȳá musu. 32 Tó Lua t̄ob̄o aà musu s̄o, Lua a aà t̄ob̄o a k̄i mé a b̄o ḡō. 33 Ma gb̄é, ma kuaáno

* 13:18 Sou 41.10

gò yooe. A ma weele, ãma mále oé tia lá má ò gbãadeɔnewa, á f̃ gé gu pó mále táuo.† 34 Mále yá dafu dileéé, àliɔ yek̃si. Lá má yeázi, ápiɔ s̃ àliɔ yek̃si màa lɔ.

35 Tó á yek̃si, ̃ gbépii a á d̃ ma iwaɔ ũ.

36 Simɔɔ Piεε aà là à m̃: Dii, níle tá má ni? Yesu wèwà à m̃: Gu pó mále táu, níỹ f̃ temazi g̃iao. Gbezã ̃ níỹ m̃. 37 Piεε òè: Dii, bóyãí má f̃ tenzi tiao ni? Má g̃i ma w̃enii n yáí. 38 Yesu m̃: Nỹ gi n w̃enii ma yáí ló? Siana mále onε, e ko àò gé lezui, níỹ lelekpamazi g̃en àaɔ.

14

Yesu mé luabe zé ũ

1 Asu tó á pɔ yao. A Lua náaike, í ma náaike. 2 Ma Mae be kpé ví dasi, mále gé gukek̃eíé. Tó a de màao, d̃ mi oé. 3 Lá mále gé gukek̃eíé, má ea m̃ mà á séle táánɔ ma kíi, ké ápiɔ s̃ àò ku gu pó má kúu. 4 A gu pó mále táu zé d̃. 5 Ǿ Tomaa òè: Dii, wá d̃ gu pó níle táuo. Wá f̃ a zé d̃ kpelewa ni? 6 Yesu wèwà à m̃: Mámε má zépi ũ, mámε má s̃iana ní w̃enio ũ. Gb̃e lí e gè ma Mae kíi ma k̃eε k̃usaio.

7 Tó á ma d̃, d̃ á ma Mae d̃. Za tia a aà d̃ mé a aà è. 8 Ǿ Filipi òè: Dii, ñ n Mae ɔlw̃εε. Bee a m̃wá. 9 Yesu òè: Filipi, má kúánɔ za gb̃ao, ̃ ní ma d̃oa? Gb̃é pó ma e ma Mae èε. Bóyãí níle o mà a Mae ɔl̃éí? 10 Ké má kú ma Mae guu mé ma Mae ku ma guu, ni sio lé? Yá pó mále oé, mále o ní maziaoo. Ma Mae pó kú ma guu mé lé a yákeao ke. 11 Ké má ò má kú ma Mae guu mé ma Mae ku ma guu, à ma yá sí. Tó màan s̃o, à si ma yákeapiɔ yáí. 12 Siana mále oé, gb̃é pó lé ma náaike a yá pó mi kepiɔ ke. A ke de beeɔla se, ké mále tá ma Mae kíi yáí. 13 Má yá pó a a wabikè ní ma t̃o ke, ké ma Mae e t̃oɔ ma musu yáí. 14 Tó a yáe wabikè ní ma t̃o, má ke.

Yesu legb̃ea a Nis̃ina yá musu

15 Tó á yemazi, áò yá pó má d̃ileɔ k̃ua. 16 Má gb̃ea ma Maewa, i á gba Zennode pále pó aò kúánɔ g̃oopii* 17 Nis̃in s̃l̃ande ũ. Dúñia gb̃éɔ f̃ aà dileo, asa aale aà eo mé aa aà d̃o. Ápiɔ á aà d̃, asa a kúánɔ mé aò kú á guu. 18 Má á tó ádo, má ea m̃ á kíi. 19 A gò yooe ké dúñia a ma e l̃o, ãma á ma e. Ké má kú yáí, áò ku s̃. 20 G̃oo bee áò d̃ ké má kú ma Mae guu, á kú ma guu, mé má kú á guu. 21 Gb̃é pó ma yád̃ileao dà mé a k̃ua, ade mé yemazi. Ma Mae aò ye gb̃é pó yemazizi, mé máo yeaàzi, mí az̃ia ɔl̃è.

22 Ǿ Yudasi aà là, i ke Yudasi Isaliɔti gb̃é no: Dii, bó yá mé m̃, níỹ nz̃ia ɔlw̃εε, mé dúñia a n eo ni? 23 Ǿ Yesu wèwà à m̃: Tó gb̃é yemazi, aò ma yá k̃ua. Ma Mae aò yeaàzi, wí m̃ aà kíi, wí z̃leaañɔ. 24 Gb̃é pó yemaz̃io ma yá k̃uao. Yá pó ále mapi i b̃o ma kíi, à b̃o ma Mae pó ma z̃i kíi. 25 Ma yápi òé g̃oo pó má kúánɔ. 26 Ma Mae a a Nis̃ina z̃i ní ma t̃o Zennode ũ. Ǿmε a yápii dadaé, i to yá pó má òé d̃oágu píi. 27 Mále á tó ní aafia, maz̃ia aafia ̃ mále á gba. Mále á gba lá dúñia í ní gbawao. Asu tó á pɔ yao, ásu s̃deedeek̃eo. 28 A mà, má òé mále tá, mí ea m̃ á kíi. Tó á yemaz̃ie, d̃ á pɔ na, ké mále tá ma Mae kíi yáí, asa ma Mae damala. 29 Má òé tia e àò gé kei, ké tó à k̃è, á ma náaike. 30 Má e yá'oánɔ gb̃aa l̃o, asa dúñiaε bee k̃ia lé m̃. A iko víao, 31 ãma lá ma Mae dàmmε ̃ mále ke, ké dúñia e d̃ má yeaàzi. A fele wà go lak̃ii.

† 13:33 Zaa 7.34 * 14:16 Zin 2.1-4

15

Yesu mé v̄ēli s̄iande ũ

¹ Mámē má v̄ēli s̄iande ũ, ma Mae mé v̄ēbude ũ.* ² I gōna pó p̄ea ne'isai p̄ii z̄ōe, ñ ì a ne'ina p̄ii mibo, ké a ne'ia káfi yáí. ³ Apioá z̄ēae yá pó má òé yáí. ⁴ Aò naa mapiwa lá má naawáwa. Ligōna lí f̄ō ne'í ní azlao, sema àò p̄ea lidawa. M̄aae apio á f̄ō káfiak̄eo, sema àò naaa bàasio.

⁵ Mámē má v̄ēe lida ũ, áme á a gōnao ũ. Gb̄é pó naaa mé má naawà, ade a káfiak̄e maamaae, asa á f̄ō p̄oe ke ma saio. ⁶ Tó gb̄é naaao, wa aà v̄ūaa, lá w̄i ligōna z̄ō v̄ūaa à giigaga, wà séle káteu à tékūwae. ⁷ Tó á naaa mé ma yá kú á s̄ōu, à pó pó á yei wabike, í e. ⁸ Tó a káfiak̄e maamaa, áò de ma ìwao ũ s̄iana, ma Mae i tob̄o.

⁹ Má yeázi lá ma Mae yemaziwa. A ze ní ma yeaázio. ¹⁰ Tó á yá pó má ðileo k̄ūa, á z̄ea ní ma yeaázion we, lá má yá pó ma Mae ðileo k̄ūa mé má z̄ea ní aà yeamaziowa. ¹¹ Ma yápio òé, ké àò p̄ona pó má v̄í v̄í, á p̄ona i ke zài. ¹² Yá pó má ðileén ke: Aò yek̄ōi lá má yeáziwa.† ¹³ Tó gb̄é ḡi a w̄ēnii a gb̄ēnao yáí, gb̄ēe aò ye gb̄éi de beelao. ¹⁴ Tó ále yá pó má ðiléé ke, ma gb̄ēnaon á ũ. ¹⁵ Má oé z̄òblenaò bo, asa z̄òblena lío a dii b̄oole d̄ōo. M̄áo oé sa gb̄ēnao, asa yá pó má mà ma Mae k̄íi ñ má òé p̄ii. ¹⁶ Ame i ma seò, mámē ma á sé, mé ma á z̄í à gé káfiak̄ei, káfi pó aò ku, Mae Lua i á gba pó pó a a wabik̄ewa ní ma t̄o. ¹⁷ Yá pó má ðileén ke: Aò yek̄ōi.

Dúnia zaa Yesu ní a gb̄égu

¹⁸ Tó dúnia z̄aágu, àò d̄ō ké à z̄amagu á áa. ¹⁹ Tó dúnia gb̄éon á ũ, d̄ō dúnia yeázi. Lá ma á sé ma á b̄o dúnia guu, á de a gb̄égu ũo. Bee yáí dúnia zaiágu. ²⁰ A to yá pó má òé d̄oágu. Z̄òblena lío de a diilao. Lá aa ìadàa, màa aa dawá s̄ō. Tó aa ma yá k̄ūae, aao á yá k̄ūa s̄ōe. ²¹ Aa yá beeò keé p̄ii ma tó yáí, asa aa gb̄é pó ma z̄í d̄ōo.

²² Tó mi m̄o ma yá'ònéo, d̄ō aa duuna v̄ío. Tia kéwa an duuna awa v̄ío. ²³ Gb̄é pó zamagu za ma Maegue s̄ō. ²⁴ Tó mi yá pó wi ke yāao ke an guuo, d̄ō aa duuna v̄ío. Tia kéwa aa yá pó má k̄èò è, ñ aa z̄amagu ní ma Maeo wáp̄ii, ²⁵ ké yá pó kú M̄oizi ikoyā guu pa, wà mè aa z̄amagu p̄ā.‡

²⁶ Tó Zenn̄ode pó má aà gbaewá b̄ò ma Mae k̄íi à mò, Nis̄in s̄iande pó ì b̄o aà k̄ípi, aò de ma seelade ũ. ²⁷ Apio s̄ō áò de ma seeladeo ũ, ké á kuman̄o za káau yáí.

16

¹ Ma yá beeò òé ké ásu fuo yáíe. ² Wa lousisikp̄ez̄ōé. A ḡoò lé mó se ké gb̄é pó á dé aò e ále z̄ike Luae. ³ Aa yápio keé ké aa ma Mae ní mapio d̄ōo yáí. ⁴ Ma yá beeò òé, ké tó a ḡoò k̄à, ìo d̄ō má òé k̄òe.

Lua Nis̄ina z̄í

Mi yá beeò òé za káauo, ké má kúán̄o yáí. ⁵ M̄ále tá gb̄é pó ma z̄í k̄íi sa. A gb̄ēe i ma la gu pó m̄ále táuo. ⁶ A p̄o siak̄ù sa, ké ma yá beeò òé yáí. ⁷ S̄iana m̄ále oé, ma taa a àik̄éé, asa tó mi tao, Zenn̄odepi a m̄ówáo. Tó ma ta, má aà z̄iwá.* ⁸ Tó à mò, a dúnia ekaè a z̄í duuna ní maak̄eao ní yákpalek̄eao yá musu, ⁹ duuna yá musu, ké aai ma náaik̄eo yáí, ¹⁰ maak̄ea yá musu, ké m̄ále tá ma Mae k̄íi, mé á ma e bo yáí, ¹¹ yákpalek̄ea yá musu, ké wà yákpalek̄è ní dúniae bee k̄iao yáí.

* 15:1 Isa 5.1-4 † 15:12 Zaa 13.34 ‡ 15:25 Sou 35.19 * 16:7 Zln 2.1-4

¹² Má yāví dasi mà oé ɓ, āma á yápio f̄o ḡiao. ¹³ Tó Nisín Siande mò, a d̄aaé s̄iana píi guu. A yā'o ní az̄iaoo, yá p̄o a mà ̄o ali o, i yá p̄o lé m̄oo baokpaé. ¹⁴ A ma t̄oo, asa ̄ome a ma yá̄o séle siué. ¹⁵ P̄o p̄o ma Mae ví piiá ma p̄oe. A yáí ma mà a ma yá̄o séle siué.

¹⁶ A ḡò yoo ké á ma e ɓo, à ḡò yoo ɓ í ma e.

P̄osia lile p̄ona ū

¹⁷ Ǿ aà ìwaeo òk̄oe: Bó yá àle ow̄e wei? A mà à ḡò yoo wá a e ɓo mé à ḡò yoo ɓ wí a e. A mà ɓ ále tá a Mae kíi. ¹⁸ Ǿ aa mà: A ḡò yoo p̄o a òpi de kpelewa ni? Wi yá p̄o àle opi mao. ¹⁹ Yesu d̄ò ké aa ye a la, ̄o a òné: Ké ma mà à ḡò yoo á ma e ɓo, mé à ḡò yoo ɓ í ma e, bee ále k̄o lalaia? ²⁰ Siana mále oé, á ɓo á w̄enake, āma d̄unia a p̄onake. Āo ku p̄osia guu, āma á p̄osiapi a lile p̄ona ū. ²¹ Tó n̄oe ye ne'ii, aà p̄o ì siakū ké aà wāwākeḡoo kà yáí. Tó à ne'ì s̄o, wāwā p̄o a k̄epi lí d̄oaagu ɓo. Aà p̄o ì ke nae, ké à né dafu kà d̄uniawa yáí. ²² Màa ápio, á p̄o sia ḡia. Má ea mà á e ɓ, á p̄o i ke na, mé gb̄ee a f̄o á p̄onapi síwáoo. ²³ Ḡoo bee á yāe laa ɓo. Siana mále oé, ma Mae a p̄o p̄o a a wabik̄ewa ní ma t̄oo kpáwá. ²⁴ E tia i p̄oe wabike ní ma t̄oo. Ali wabike, ìli e, ké á p̄ona e p̄eewá yáí.

²⁵ Ma yápio l̄eēūe. A ḡoo lé m̄o ké má yā'oé ní yāleēūao ɓo, mí a Mae yā'oé wásawasa. ²⁶ Ḡoo bee á wabike ní ma t̄oo. Mi oé máme má wabik̄e ma Maewao, ²⁷ asa ma Mae yeázi ké á yemazi yáí, mé a ma ɓoa aà kíi sí. ²⁸ Ma ɓo ma Mae kíi ma m̄o d̄unia guu. Tiasa mále d̄uniato mále tá aà kíi. ²⁹ Ǿ aà ìwaeo òè: Too, níle yā'o ní yāleēūao ɓo, níle o wásawasa. ³⁰ Wá d̄o sa ké ní yápii d̄o, baa t̄o gb̄é i a làasoo on̄eo. Bee yáí wa n ɓoa Lua kíi sí.

³¹ Ǿ Yesu òné: Ale ma náaika saa? ³² A ḡoo lé m̄o, à kà k̄o, ké á f̄aaa, á baade i ta a be i ma to mado. N beeo má kú madoo, asa ma Mae kuman̄oe. ³³ Ma yá beeo òé, ké naaa guu á n̄ose ào daa doū. A w̄et̄ea e d̄unia guu, āma à s̄d̄ile, ma z̄ibl̄e d̄uniawa.

17

Yesu wabik̄ea a Maewa

¹ Yesu yápi oa gb̄ea à w̄es̄e musu à mà: Baa, a ḡoo kà. N n Né t̄oo, n Né i n t̄oo. ² N t̄o má iko ví gb̄épiiwa, ké mà w̄eni láasai kpá gb̄é p̄o ní kp̄aowa píi. ³ N Lua m̄endona siande ní mapi Yesu Kilisi p̄o ní z̄io d̄oa mé w̄eni láasai ū. ⁴ Ma n t̄ob̄o t̄ole, z̄i p̄o ní d̄am̄e mà ke má làa. ⁵ Baa, gawi kpaa n kíi sa, lá ní kp̄a n kíi zad̄o d̄unia kuo.

⁶ Gb̄é p̄o n ní sé d̄uniau n ní kp̄aoo, má t̄o aa n d̄o. N p̄ooe, ̄o n ní kp̄aa. Aa n yá k̄ua, ⁷ aa d̄o sa ké yá p̄o ní d̄am̄e b̄o n kíi pii. ⁸ Ma yá p̄o ní d̄am̄e dàn̄é. Aa sí, ̄o aa d̄o ké ma ɓo n kíie s̄iana. Aa sí ké míme n ma z̄i. ⁹ Mále wabik̄ené, i ke d̄unia mále kēo, sema gb̄é p̄o n ní kp̄aapi, asa n p̄ooe. ¹⁰ Ma p̄oá n p̄ooe píi, n p̄oá ma p̄ooe píi. Mále t̄oo gb̄épio yá musu. ¹¹ Mále su n kíi, máo ku d̄unia guu ɓo, āma amp̄io aao ku d̄unia guu. Baa Kuaadoade, n̄ ní d̄oa ní n t̄o p̄o ní kp̄a gb̄aao, ké aao ku m̄edoū l̄awáwa. ¹² Ḡoo p̄o má kún̄o, ma ní d̄oa ní t̄o p̄o ní kp̄aapi gb̄aao. Má ní k̄ua, ̄o an gb̄ee i v̄uaao, mé i ke gb̄é p̄o mip̄e kaalewa ké n yá e pa yáí bàasio.*

¹³ Tiasa mále su n kíi. Ma yá beeo ò d̄unia guu, ké aao p̄ona p̄o má ví ví, i p̄eemáe. ¹⁴ Ma n yá dàn̄é, ̄o d̄unia z̄aŋgu, ké d̄unia gb̄éon ní ūo lán mapiwa. ¹⁵ Mále wabik̄ema, i ke ké n̄ ní ɓo d̄unia guu no, ké n̄ k̄aedar̄zi Set̄au yá musue.

* 17:12 Sou 41.10, Zaa 13.18

16 Dúnya gbéon ní ũo lán mapiwa. 17 To an kua àò adoa ní síana gbāao, n yá mé síanapi ũ. 18 Lá n ma zí dúnia guu, mapi sō ma ní zí dúnia guu. 19 Málé azíá kpama an yáí, ké aao ku n gbéō ũ síana.

20 I ke málé wabikéné rído no, ní gbé pó aa ma náaike ní yáíoe ló, 21 ké ampíi aao ku mēdoū. Baa, lá ní kú ma guu mé má kú n guu, ampíō sō aao kú wá guu, ké dúnia e sí míme n ma zí. 22 Gawi pó ní kpàa ò má kpámá, ké aao ku mēdoū lówáwa. 23 Má kú ní guu mé ní kú ma guu, ké aao ku mēdoū míomiō, dúnia i dō míme n ma zí, mé ní yeñzi lá ní yemaziwa.

24 Baa, gbé pó ní kpàaō, má ye aao ku gu pó má kúu, ké aa wesi ma gawile, gawi pó ní kpàa ké ní yemazi zadō dúnia kuopi. 25 Mae Maa, dúnia n dōo, āma má n dō, mé gbéē beeō dō ké míme n ma zí. 26 Má tò aa n dō, mé má ea mà to aao n dō ló, ké áo yenzi lá ní yemaziwa, míō naamá.

18

Yesu kúa

(*Mat 26.47-56, Maa 14.43-50, Luk 22.47-53*)

1 Yesu yápi oa gbea à bō ní a íwaō, aa bùa Sedō baale. Lu ku we, ò à gèu ní a íwaō. 2 Yudasi bōnkpede sō a gupi dō, asa Yesu ní a íwaō aaíō káaa we mōmōoe. 3 Ō Yudasi gè we ní sosa gāli doo ní dōai pó sa'onkiaō ní Falisiō ní Zíō. Aa filiaō kúa ní sētēō ní gōkebōō. 4 Yesu yá pó a a le dō pii, ò à bō dàrile à ní lá à mē: Dé ále wēlei? 5 Aa wèwà aa mē: Yesu Nazaletie. Ō a òné: Mámē má aà ũ. Yudasi bōnkpedepi kúrínō. 6 Ké Yesu òné: Mámē má aà ũ, ò aa èa kpekpe aa bōlele. 7 Yesu ní lá ló: Dé ále wēlei? Ō aa mē: Yesu Nazaletie. 8 Yesu wèwà ló: Má òé mámē má aà ũ. Tó mámē ále ma wēle, à to gbéē beeō tá. 9 A bee ò ké yá pó à dōaa ò e pa yáíe à mē: Gbé pó ní kpàaō, an gbēe i vūaaō. 10 Simōō Piēē fēnda looa, ò a wò à sa'onkia zíkēna lèò à aà oplaawá gò. Zíkēnapi tón Malaku. 11 Ō Yesu ò Piēē: N n fēnda pē a kpéu. Má taasi pó ma Mae díle mà ke kēona í mio lé?

12 Ō sosaō ní ní gbēzōō ní Yuda dōaiō Yesu kù aa aà yè. 13 Aa gèaànō Anasi kíi gíá. Anasipiá Kaaiifa pó de sa'onkia ũ wē bee ànsuee. 14 Kaaiifapi mé lèdà Yuda gbāadeōwa yāa à mē: A maa gbé mēndo ga gbépii gbēue.*

Piēē lelekpaa Yesuzi

(*Mat 26.57-75, Maa 14.53-72, Luk 22.54-71*)

15 Simōō Piēē ní Yesu íwaō doo tē Yesupi kpe. Sa'onkia íwapi dō, ò íwapi gè Yesu kíi sa'onkiapi be'ua. 16 Piēē gò ze bōleu gāae. Ō íwa pó sa'onkia aà dōpi gè yá'ò nōe pó lé bōlepi dōae, ò à gè ní Piēēo. 17 Ō nōe bōledōanapi Piēē là à mē: Gbépi íwaen n ũo lò? Piēē wèwà à mē: Mámēo. 18 Zíkēnaō ní dōaiō tekà yāa ké íana kú yáí, ò aale kpakpa. Piēē kúrínō we, àle tékpakpa.

19 Ō sa'onkia lé yálala Yesuwa aà íwaō ní aà yādanēo musu. 20 Yesu wèwà à mē: Ma yā'ò gbépiiē gupuau. Ma yādādané lousisikpēō guu ní Lua uao, gu pó Yudaō í káaaui mípii. Mi yāe o asii guuo. 21 Bóyái níle yálalalai? Ma yāmanaō la, aa yá pó má òné dō. 22 Ké Yesu yá bee ò, dōaiō do pó kú we aà sánke à mē: Wí yázāsi sa'onkiawa màa yà? 23 Yesu wèwà à mē: Tó yāvāi má ò, o wà ma. Tó yāmaa má ò sō, bóyái n ma lei? 24 Ō Anasi Yesu gbàe sa'onkia Kaaiifawa yea.

25 E tia Piēē ku we, àle tékpakpa. Ō wà aà là: Aà íwaen n ũo lò? Piēē lelekpà à mē: Mámēo. 26 Sa'onkia zíkēnaō doá gbé pó Piēē a swá gò daee, ò à mē: Mi n eaànō lu guuo lé? 27 Ō Piēē lelekpà ló. Wegōō ko lezù.

* 18:14 Zaa 11.49-50

Pilati yákpalekea ní Yesuo
(*Mat 27.1-31, Maa 15.1-20, Luk 23.1-25*)

²⁸ Ǿ Yuda gbāadeo b̀ò ní Yesuo Kaaifa kíi, aa g̀eàànò bùsu gbēz̄ò be. Gufēneεε. Aai gē gbēz̄òpi beo, ké aasu gbāleo yáí, asa aa ye Gēamusu dikpekeεε. ²⁹ A yáí tò Pilati b̀ò mò ní kíi à mè: Yá kpele á ví ní gbépioi? ³⁰ Aa wèwà aa mè: Tó vāikena no, d̄s wi mo aà kpáimao. ³¹ Ǿ Pilati òné: A aà se gé yákpalekeiaànò ázia ikoyāwa. Ǿ gbāadepiò òè: Wá gbēdeá zé vío. ³² Bee kè ké yá pò Yesu ò e pa yáíε, ké à d̀òaa a ga taa ò.†

³³ Ǿ Pilati èa g̀è a be. A Yesu sísi, ò à aà là à mè: Yudaò kían n ũa? ³⁴ Yesu wèwà à mè: Nle bee o ní nziao yà, ge wà ma yá'òneε? ³⁵ Pilati mè: Yudan ma ũa? N buio ní n sa'onkiaò mé n kpaa. Bó ní kèi? ³⁶ Yesu mè: Ma kpalaá dúniaε bee pò no. Tó ma kpalaá dúniaε bee pòε, d̄s ma ìwaò zíkà, ké wasu ma kpa Yuda gbāadeowao. Ma kpalaá dúnia la pò no. ³⁷ Ǿ Pilati òè à mè: Asi kían n ũóo? Yesu mè: Mmε níle o kían ma ũ. Wà ma i, ò ma mo dúnia guu síana seelade ũ. Gbé pò de síana pò ũ ì ma yāma. ³⁸ Pilati mè: Bóme síana ũi?

Ké a ò màa, à èa b̀ò g̀è Yuda gbāadeo kíi, a òné: Mi yāe e gbépiwao. ³⁹ A fεlekaayā ví ké mi dakpeunae ḱéε Gēamusu dikpegoz̄i. A ye mà Yudaò kía ḱéε yà? ⁴⁰ Ǿ aa wiilè lo aa mè: Aàpi no, Balabaε! Kási s̄ Balabapiá kpáiweliwεε.

19

¹ Ǿ Pilati mè wà Yesu se wà gbē ní flaalao. ² Ǿ sosaò lè f̀ua t̄a aa kpàè aa gomusu t̄ea dàè. ³ Aale s̄s̄aàzi dodo aale me: F̄o Yudaò kía! Ǿ aale aà s̄ankekeε.

⁴ Pilati èa b̀ò lo, ò a ò bílaε: A gwa, mále b̀oéaànò bàasi la, ké à e d̄s mi yāe ewào. ⁵ Yesu b̀ò bàasi, a lè f̀uapi kpaa, a gomusu t̄eapi daa. Ǿ Pilati òné: Ḡoepi ke! ⁶ Ké sa'onkiaò ní d̄oaiò aà è, aa wiilè aa mè: N aà páliwa! Ǿ Pilati òné: A aà se ge páliwa ázia, asa mi yāe ewào. ⁷ Yuda gbāadepiò wèwà aa mè: Wá ikoyā ví, mé ikoyāpi mè sema aà ga, ké à ázia d̄ile Lua Né ũ yáí.

⁸ Ké Pilati yápi mà, aà vía k̄afi. ⁹ A èa g̀è ní Yesuo a be lo, ò à aà là à mè: N b̀o má ni? Yesu i wewào, ¹⁰ ò Pilati òè: Nȳo yá'omεεo lé? N d̄s ké má n gbaεa iko ví, mé má n paa líwa iko ví lo lé? ¹¹ Yesu wèwà à mè: N ikoe víao, sema pò Lua kpama bàasio. A yáí tò gbé pò ma kpama duuna mé z̄o. ¹² Za goo bee Pilati lé zεwεεε à aà gbaε, āma Yuda gbāadeo wiilè aa mè: Tó n gbépi gbàε, Sezaa gbēnan n ũo. Gbé pò ázia d̄ile kía ũ íbelesè ní Sezaaoε. ¹³ Ké Pilati yá bee mà, à mè wà b̀ò ní Yesuo bàasi. Ǿ à z̄òle a ḡinaa, gu pò w̄i me gbè gusalalau. (N Ebelu yáo s̄ Gabata.) ¹⁴ A gud̄o mé Gēamusu dikpe ũ. Ké íat̄é ká minanguo, ò Pilati ò Yuda gbāadepiòne: A kía ke. ¹⁵ Ǿ aale wiile aale me: N aà de. N aà de. N aà páliwa. Pilati òné: Má á kía páliwa yà? Sa'onkiaò mè: Wá kía vío, Sezaa bàasio. ¹⁶ Ǿ Pilati Yesu kpamá aa aà páliwa. Ǿ aa aà sè g̀èò.

Yesu gaa
(*Mat 27.32-56, Maa 15.21-41, Luk 23.26-49*)

¹⁷ Yesu b̀ò w̄éle guu a ázia lip̄aak̄o sea, à g̀è gu pò w̄i me Mit̄oanagu. (N Ebelu yáo w̄i me Goḡota.) ¹⁸ We wà Yesu p̄au líwa ní gbēon pla p̄aleo, gbēdo oplaai, gbēdo oz̄eí, ò Yesu kú ní z̄anguo. ¹⁹ Pilati lak̄è a nà Yesu lip̄aak̄oapiwa. Yá pò a k̄èpin ke:

Yesu Nazaleti, Yudaò kía.

† 18:32 Zaa 3.14, 12.32

20 Yuda lápi kyokè dasi, asa gu pò wà Yesu pàu líwapi zà ní wéleoo. Wa kè lápiwa ní Ebelu yáo ní Lomadeo yáo ní Geleki yáo. 21 O Yuda sa'onkia o Pilati: Nsu kè Yuda o kiao, ama kè aapi mé o Yuda o kían a ú. 22 Pilati mè: Yá pò má kè má kè.

23 Ké sosa Yesu pàliwa aa làa, o aa aà pòkasao sèle kpaalè leε síi o baade miwa. Aa aà ulatao pò wa tà namisai za musu e zìle sè lo, 24 o aa òkòε: Wásu ulapi paapao. Wà tèlepa gbé pò a gòε. Aa bee kè ké yá pò kèa láue bee pae, wà mè: Aa aà pòkasao kpaalèkòε, aa tèlepà aà ula yá musu.*

Bee yáí sosa kèi màa.

25 Yesu da ní aà da dànao ní Kolopa na Maliamao ní Maliama Madelenio ku lí pò wà Yesu pàwà saε. 26 Ké Yesu a da è ní a ìwa pò á yeaàzio ze aà saε, a o a daε: N né ké! 27 O a o ìwapie: N da ké! Za zibeezi o ìwapi aà sè tàò a bε.

28 Bee gbεa Yesu dō apii pà. Ké yá pò kèa Luayātaalau e pa† o à mè: Imi lé ma dε. 29 Lo ku we, vèε kùma ka a pai. O wà sao kpàle vèεpi guu wa pè lía, wa dà Yesuε a léu. 30 Ké à vèεpi mí à mè: Apii pà. O à a mipèle à kèsai.

Yesu zōa ní sōnao

31 A gudōa mé kámabogoo ú. Yuda gbāadeo ye ge o gō líwa e kámabogoozio, asa kámabogoozi piá goo zōoε. O aa gè wabikè Pilatiwa wà ní gbá é'ε, wi ní bua. 32 O sosa gè gbé séia pò wa pàliwa sānu ní Yesuo gbá è'ε ní a plaade pòo lo. 33 Ké aa kà Yesu kíi, aa è à gà kò, o aai aà gbá é'εo. 34 O sosa do Yesu zō ní sōnao a gbātēu. Wegoo au ní ío bòle. 35 Gbé pò yápi è ní wéo mé yápi o. Aà seeladeke síana ví, mé a dō síana ále o, ké ápio sō à e Yesu náaikε. 36 Yá beeo kè ké yá pò kèa Luayātaalauε bee pae wà mè:

Aà wáε a εo.†

37 A kèa Luayātaalau lo wà mè:

Aa gbé pò aa aà zō aa aà dè gwa. §

Yesu vía

(Mat 27.57-61, Maa 15.42-47, Luk 23.50-56)

38 Bee gbεa Yosefu Alimate gbé gè wabikè Pilatiwa aà a gba zé à Yesu ge bua. Yesu ìwaε asii guu, ké àle víake Yuda gbāadeone yáí. Pilati wèi, o à gè aà ge bùa. 39 Nikodēu pò gè Yesu kíi gwāasina* gè sō ní lí'oo ní εεε gínanao yāalea, à kà kiloo baakwi taawa. 40 O aa Yesu ge sè aa bàabaa pólεo fíwà ní εεε gínanapio, lá Yuda o í ge kpela ní felekaayā guuwa. 41 Kaa ku gu pò wà Yesu pàu líwapiu. Gbè'ε pò wa sò mia ú ku kaapiu, wi gbèε dau yāao. 42 Wekíi aa Yesu dàu, ké a zàínoo, mé Yuda o kámabogoo lé ká yáí.

20

Yesu vua

(Mat 28.1-10, Maa 16.1-8, Luk 24.1-12)

1 Asōanenzi guluuluui Maliama Madeleni gè mia kíi, o a lè gbε goa mia'ε le. 2 O à bàalè gè Simoo Piεε kíi ní ìwao do pò Yesu yeaàzipio, a òné: Wà Dii bō miao, wi dō gu pò wà aà dīleuo. 3 O Piεε ní ìwao dopio fèle gè mia kíi. 4 An gbēon pla nípii aale bàale sānu, o ìwapi ba na dè Piεela, à kà mia kíi káau. 5 Ké à wekpàleu, o à bàabaa pólεo è kálea, ama i gēuo. 6 Ké Simoo Piεε kà aà gbεa, o à gè miao. A bàabaa pólεpio è kálea 7 ní zwāa pò wa fí aà miwao. Zwāapi peakōwa ní pólεpio,

* 19:24 Sou 22.19 † 19:28 Sou 69.21, 22.15 ‡ 19:36 Bōa 12.46, Sou 34.21 § 19:37 Zkl 12.10

* 19:39 Zaa 3.1-2

a kooa dilea adoe. ⁸ Ǿ iwa pɔ kà mia kí káaupi gè sɔ. A è, ɔ à aà vua si. ⁹ E tia aai yá pɔ kèa Luayátaalau wà mè a bɔ gau midɔo. ¹⁰ Ǿ iwa gbɛɔn plapiɔ èa tà be.

¹¹ Maliama ze mia'e kpeele, àle ɔɔɔ. Lá àle ɔɔɔ màa, à wekpàle mia'eu. ¹² Ǿ à malaika gbɛɔn plaɔ è zɔlea gu pɔ wà Yesu ge dɛleu yáa. Ado ku mizi, ado gbázi. Aa ula pua daa. ¹³ Ǿ aa aà là aa mè: Bóme n le, níle ɔɔɔi? A wémá à mè: Wà ma Dii sè tàðe, má dɔ gu pɔ wà aà dɛleuo. ¹⁴ Ké à bee ò, à lili, ɔ à Yesu è zea, áma i dɔ Yesu no. ¹⁵ Yesu aà là à mè: Bóyá níle ɔɔɔi? Dé níle welei? Maliama lé e kaadee, ɔ a òè: Mae, tó níme n aà sè n bɔð, omee gu pɔ n aà dɛleu, mí gé mà aà sé. ¹⁶ Yesu òè: Maliama! A aedòwà, ɔ a òè ní Ebelu yáa: Labuni! (Bee mè Metulu.) ¹⁷ Yesu òè: Nsu ɔkáao, mi ta ma Mae kí yáao. Ge ò ma gbéɔne, mále tá ma Mae ní ní Maeo kí, ma Lua ní ní Luao kí. ¹⁸ Ǿ Maliama Madeleni gè a baokpà aà iwaɔne à mè: Ma Dii è. Ǿ à yá pɔ a òe òné.

Yesu azia ɔba a iwaɔne
(Mat 28.16-20, Maa 16.9-18, Luk 24.36-49)

¹⁹ Asɔanena bee oosi, aà iwaɔ káaaa kpé guu, aa gbatànlɛ aa kilidàu, ké aale viake Yuda gbáadeɔne yá. Ǿ Yesu mò zè ní guu, a òné: Aɔ ku aafia! ²⁰ Ké a ò màa, ɔ à a ɔɔ òɔnɛ ní a gbàtɛeo. Ké iwapiɔ Dii è, an pɔ kèna. ²¹ Yesu èa òné: Aɔ ku aafia! Lá ma Mae ma zi, mále á zi sɔe. ²² Ké à bee ò, à íanapè má à mè: A Lua Nisina sí. ²³ Tó a gbéɔ duunaɔ kè má, à kè má n we. Tó i kè má sɔo, a kè máo.

²⁴ Gɔɔ pɔ Yesu mò, aà iwa gbɛɔn kuɛplaɔ do Tomaa pɔ wɛ me Sia kúrɔnɔ. ²⁵ Ǿ aà iwa kíniɔ òè: Wa Dii è. Ǿ a òné: Tó mi kusa gbɛ e aà ɔ guu ma ɔtona pɛuo, mé mi ɔpe aà gbàtɛeuo, má sio.

²⁶ A gɔɔ la aà iwaɔ ku kpéu ɔ, Tomaa kúrɔnɔ sa. Aa gbatànlɛ aa kilidàu, ɔ Yesu mò zè ní guu à mè: Aɔ ku aafia! ²⁷ Ǿ a ò Tomaae: N n ɔtona pe ma ɔ guu la ò gwa, ní ɔpe ma gbàtɛeu. Nsu seake ɔo, ma náaike. ²⁸ Tomaa òè: Ma Dii, ma Lua. ²⁹ Yesu òè: Ké n ma e yá ɔ n ma náaikè. Báadeɔn gbé pɔ aa ma náaikè ma esai ɔ.

³⁰ Yesu dabudabu páleɔ kè dasi a iwaɔ wáa, wɛ ké taalae bee guuo. ³¹ Ama wà ké beeo kè, ké à e Yesu sí Lua Né Mesii ɔ, í wɛni e aà náaikea guue.

21

Yesu azia ɔba a iwaɔne isidale

¹ Bee gbɛa Yesu èa azia ɔba a iwaɔne ɔ Tibelia isidale. Lá à azia òɔnɛn ke: ² Simɔɔ Píe ku sánu ní Tomaa pɔ wɛ me Siao ní Kana pɔ kú Galile gbé Natanaelio ní Zebedee néo ní Yesu iwa gbɛɔn pla páleɔ. ³ Simɔɔ Píe òné: Mále gé kpɔ weie. Ǿ aa òè: Wápiɔ sɔ wá gennoe. Ǿ aa gè gè gó'ílɛna guu, áma aai pɔe e wà kù gwá beeo.

⁴ Ké gu lé ɔ, Yesu zea gɔsɔle, áma aà iwaɔ i dɔ ké aàpi no. ⁵ Ǿ à lezu à ní lá à mè: Gbéɔ, i kpɔe e á kùò lé? Aa mè: Aawo! ⁶ Ǿ a òné: A bafá gó ɔplai, ákpɔ kú. Ké aa fà, aa kpɔ kù dasidasi, aa fua séi. ⁷ Ǿ iwa pɔ Yesu yeaàzipi ò Simɔɔ Píe: Dii. Píe pi ula daao. Ké a mà wà mè Dii, ɔ à a ula se dà à kùsi iwa. ⁸ Iwa kíniɔ lé bapi gále, à pà ní kpɔo, aale suò ní góo, asa aa zà ní gɔsɔleoo, a de gàsísuu àa do taalao.

⁹ Ké aa bùa baa, aa pɛe è kálea we ní kpɔo kpaa téa. ¹⁰ Yesu òné: A mó ní kpɔ pɔ á kù tia kee. ¹¹ Ǿ Simɔɔ Píe gè gó guu, à ba gále a bùaò sísia, à pà ní kpɔ gbèneo mèn basoplakwi ní àaɔo. Baa ké a dasi màa, ba i kéo. ¹² Yesu òné: A mó pɔble. Aà iwae i fɔ lebò aà là dén aà úio, asa aa dɔ ké Dii. ¹³ Yesu gè pɛe se kpámá. Màa a kè ní kpɔo ɔ. ¹⁴ Yesu azia ɔba a iwaɔne gɛn àaɔden we aà bɔa gau gbɛa.

¹⁵ Ké aa pòblè aa làa, Yesu Simoo Piεε là à mè: Zaa né Simoo, ní yemazi de lá gbéε beε yemazilaa? A wèwà à mè: Ao Dii, ní dō ké má yenzi. Yesu òè: Blε kpa ma sãεbɔɔwa. ¹⁶ A gẽn plaade Yesu èa aà là lɔ: Zaa né Simoo, ní yemazia? A wèwà à mè: Ao Dii, ní dō ké má yenzi. Yesu òè: Ma sãɔ dãmεε. ¹⁷ A aà là a gẽn àaãde: Zaa né Simoo, ní yemazia? Ké Yesu Piεε là a gẽn àaãde tó a yeazi, aà pò yà, ɔ a òè: Dii, ní yápii dō. N dō ké má yenzi. Yesu òè: Blε kpa ma sãɔwa. ¹⁸ Siana máε onε, ké ní de èwaaso ũ, ni pò da nzla n gέ gu pò ní yei, āma tó n zikù, níyō n ɔ poo, gbēpāle i danε, i gennɔ gu pò ní yeio. ¹⁹ Ké a ò màa, Piεε ga pò a Lua tɔbɔ ɔ àle o. Bee gbεa Yesu òè: Tεmazi.

²⁰ Piεε lili à iwa pò Yesu yeaàzipi è térézi. Gbépi mé sōkpāle Diizi, à aà là gɔɔ pò aale pòble gbé pò a aà kpámái.* ²¹ Ké Piεε aà è, a ò Yesuε: Dii, gbéε bee sō be? ²² Yesu òè: Tó má ye aàɔ ku e ma gε mɔð, a yá n e má ni? Tεmazi. ²³ Ɔ yápi fàaa Yesudeɔ guu, ké iwapi a gao. Ama Yesu i oè a gao no. A mè tó á ye aàɔ ku e à gε mɔð, a yá aà e má niε?

²⁴ Iwapi mé yáε beε seelade ũ, aàpi mé lāε bee kè, mé wá dō ké aà seeladeke náai vī.

²⁵ Yesu yāpāleɔ kè dasidasi lɔ. Tó wa kè lá guu dodo píi, máε e dúnia aɔlawa a fō taala pò wa kèpiɔ sio.

---

* 21:20 Zaa 13.25

ZINAO YAKEAO

Yá pò kú láe bee guu

Láe beeá lá plaade pò Luku kèe. Baona lá ò a kè séia, Yesu kua dúnia guu yáo ò a ò a guu. Yesu taa luabe gbea (1.1-11) aà iwao lí e wesiaàle lóo, áma a kúnno, asa aà Nisina mé kú ní guu sa. Zinao lápi guu ò Yesu gáli daalea yá kúu, mé Yesu gi ku a iwao guu, ì ní gba gbāa.

Lua zina Piεε mé Yesu gáli dàale Yudaο guu Yelusaleū, ò Yesu yá òtā buipāleo guu Antiosi ní Kolenio ní Filipio Lua zina Pòlu sabai. Wà Pòlu wélegea dasio dàu wà sùu ní yā'ia pò Yesudeo lèo ní lá wà yápio gògò ní Lua Nisina gbāao.

Luku bèbe ní Pòluo aà wélegeaεo guu à mè: Wa gea Masedoni sòukè gòo (16.10-40). Ò à gèaàno Yelusaleū, gu pò wà Pòlu kùu (20.5-21.18), ò bóa Sezale à gèaàno e Loma, gu pò wa Pòlu kūau wè pla e wàò gé yákpalekiaànò (27-28).

Za a daaleawa Luku yá pò kú láe bee guu zekàle à mè (1.8).

Yesu gáli a daale Yelusaleū Yesu taa luabe gbeaε (1.1-8.3)

Wa Yesu baona kpa gupiiu Yuda būsuu (8.4-12.25)

Wi baonapi kpa e à ge pèò Lomadeo mεεwia Lomawa (13.1-28.31).

Yápi lia dúniaa bò Lua zinao waasokeao guue ní yá pò aa ò gbéono. Baona pò Lua zinao kpà Yudaone ní buipāleoá Yesu yáe ado. Lua Nisina mé ò gbáka zinaone an yā'oa ní ní yákeao guu.

Lua zinao zì pò Yesu dà a iwaoone zebò, mé za gòo bee Yesudeo lé zipi ke, aale Yesu Kilisi baona kpa gbépiiε e à ge pε dúnia léwa.

Yesu taa luabe

¹ Teofili, má òne ma lá séia guu lá Yesu kè ní yá pò a dànέo pii za a daalegòo* ² e gòo pò à yādile a zinaone ní Lua Nisina gbāao, ò Lua aà sè tàò a kíi. ³ Asa aà gaa gbea à azia òlóné, ò aa dè seasai a béε. A azia òlóné e gòo bla, à kpala pò bò Lua kíi yā'óné. ⁴ Ké aa káaaa, ò a òné: Asu bò Yelusaleūo. Aò lé pò ma Mae gbéé dá lá ma a yā'òéwa.† ⁵ Asa Zāa gbéó da'ilekè ní íoe, áma gòoplanaεa má á da'ileke ní Lua Nisinao.‡

⁶ Lá aa káaaa màa, ò aa aà là aa mè: Dii, gòo bee ò níyò Isailio kpala vua? ⁷ A wémá à mè: A a zé ví àò a gòo ge zaa pò ma Mae díle ní azia ikoo dōo. ⁸ Tó Lua Nisina díé, á gbāa'e, ío de ma seeladeo§ ū Yelusaleū ní Yude būsuo gupiiio ní Samali būsuo e à ge pε dúnia léwa. ⁹ Yá bee oa gbea Lua aà sè ní wáa e à gè sàsá ní wéwa luabepuanau.* ¹⁰ Aà taa guu, lá an wé pé luabεwa, gbéon plaεo bò mò zè ní sae pòkasa puao daa. ¹¹ Aa mè: Galile būsudeo, àkea á zea ále luabe gwai? Yesu pò Lua aà bò á guu à tàò a kíipi, a εa mó, lá á è àle tá weεwa.

Yudasi gēε dilεa

¹² Ò aa pīla Kùkpe sīsīwa aa sù Yelusaleū. Sīsīpi zà ní Yelusaleūo lán kiloo do taawaε. ¹³ Ké aa kà, ò aa gè kpédiakōa musu guu, gu pò aa kuu yāa. Piεε ku we ní Zāao ní Zaakio ní Andeleo ní Filipio ní Tomaaο ní Batelemiio ní Matieo ní Alafe né Zaakio ní Simòo Ginziaoo ní Zaaki né Yudasio.† ¹⁴ Ampii aa nízia kpà wabikeawa ní ledouo ní Maliama Yesu dao ní Yesupi dāunaο ní nòε kíniò.

* 1:1 Luk 1.1-4 † 1:4 Luk 24.49 ‡ 1:5 Luk 3.16 § 1:8 Mat 28.19, Maa 16.15, Luk 24.47-48

* 1:9 Luk 24.50-51 † 1:13 Luk 6.14-16

¹⁵ Goo bee Píe fêle zè a gbé pò aa kà gbēon basoolo taawao guu à mè: ¹⁶ Gbēo, yá pò Davidi ò ní Lua Nisína gbāao Yudasi pò dāaa gbé pò aa Yesu kùone musu, bee kùè, ò à kè màa. ¹⁷ A de wá gbēdo ũ yāe, aà baa kú wá zìe bee guu. ¹⁸ A tóle lù ní ōa pò a è a vāikea musuo, ò à sè à pūna, aà nonao bòle píi. ¹⁹ Yelusaleūdeoo píi yápi mà, ò aa tokpà gupie Akedama ní ní bui yáo. Bee mē Gbēdena tóle.† ²⁰ Wà aà yá'ò Sou lá guu wà mē:

Aà be a gō uazí ũe,

gbēe ao ku a guu lo. §

Wa ò lo:

Sema gbēpāle zōle aà gbeu.*

²¹⁻²² Ayāmeto gbé pò aaño téwázi goo pò wá sānu ní Dii Yesuo za Zāa gbēo da'ilekegoo e goo pò Lua aà bò wá guuo, wà ní gbēdo se aà de aà vua seelade ũwanoo. ²³ Ō wà gbēon plaoo sè, Yosefu pò wí mē Baasaba, wí oè lo Yusitu, ní Matiasio. ²⁴ Ō aa wabikè aa mē: Dii, ní gbēpii nòse dō. Gbēon plaoo guu gbé pò ní sè obwēe, ²⁵ ké aà bàa àò kú ní wá zinao zìe bee guu yáí, zì pò Yudasi bōu à gè gu pò kōsiano guu. ²⁶ Ō aa tēlepà gbēon plapio yá musu. Matiasi tēleblè, ò aa aà dà zina gbēon kuēdooo guu.

2

Lua Nisína maa

¹ Ké Pāteko* dikpegoo kà, aa ku gudoū mípii. ² Kándo aa kōfi mà à bò luabe lán zāa'ian gbāawa, ò à kpé pò aa zōleu wà. ³ Aa pò è lán tēlepionaoowa, aa fāaa nāna ní baade miwa. ⁴ Lua Nisína dĩné mípii, ò aa nà yāebui'owa lá Nisínapi dāné aa owa.

⁵ Yudaoo ku Yelusaleū we, luayāmana pò aa bò dūnia būsuo píi guuo ũ. ⁶ Ké aa ní zopapi mà, aa kāaañzi dasidasi, ò aa bílikè, ké aa mà aale ní baade píi buiyā'ò. ⁷ Yápi ní kú gbāa à bò ní sae aa mē: Yā'onapioá Galiledeone píio lò? ⁸ Akea wá mà aale wá baade buiyā'ò? ⁹ Paatio ní Medeo ní Elaūon wá ũ ní gbé pò kú Mesopotamio ní Yudeo ní Kapadosio ní Pōntuo ní Azio ¹⁰ ní Filizio ní Pāmfilio ní Egiptio ní Libii būsuo pò kú Sileni saeo ní gbé pò bò Lomaoo. ¹¹ Yudaoo ní gbé pò aa ní zé sēon wá ũ ní Keletio ní Laalubuo, ò wá mà, aale Lua yābonsaekēeoo ní wá baade buiyāo. ¹² Yápi ní kú gbāa, aa bílikè, aale kō lala aa mē: Yápi de kpelewan wei? ¹³ Gbēeoo sō aale ní lāanike aa mē: I mé ní ká.

Píe waasokea

¹⁴ Ō Píe fêle zè ní a gbé kīni gbēon kuēdooo, à yá'ò gbáugbāu à mē: A Yudaoo ní gbé pò kú Yelusaleūoo píi, tó á ye yápi dō, à swákpa ma yáí. ¹⁵ I i gbēpio ká lá ále ewao, asa koo mò kēokwiē. ¹⁶ Anabi Yoeli dāaa yáe bee ò à mē:

¹⁷ Lua mē googbezāzì

má a Nisína pisi gbēpiiē,

á negōeoo ní á nenōeoo i ānabikeke,

á èwaasoo i wépungu'e,

á maezōoo i yáoo e iu.

¹⁸ Goo beezi má a Nisína pisi

ma zòblenaone gōeoo ní nōeoo píi

aaí ānabikeke.

¹⁹ Má seelao ke musu,

má yābonsaeko ke dūniau,

† 1:19 Mat 27.3-8 § 1:20 Sou 69.26 * 1:20 Sou 109.8 * 2:1 Lev 23.15-16

au ní téo ní teluo aɔ ku.

²⁰ †atē a siakū,
mɔvua a tā lán auwa
e Dii mɔgɔɔ zɔɔ gawide aɔ mɔ,

²¹ Dii sɪsinaɔ i bɔ píi. †

²² Isailiɔ, à yáε bee ma. Lá á dɔ áziawa, Lua tò a Yesu Nazaleti dea a gbé ũ seela è dabudabuɔ ní yābɔnsaε pɔ a tò Yesupi kè á guuɔ yáí. ²³ Lua zèd a pɔeā ní a dɔao guu ké wà aà kpáwá, ɔ á tò luayādɔnsaiɔ aà pàliwa aa aà dè. † ²⁴ † Lua ga ba pòlowà à aà vù, § asa a zé kú ké ga fɔ aɔ aà kúao. ²⁵ Asa Davidi aà yá'ò à mè:

Miɔ Dii e ma wéu gɔɔpii,
lá a ku ma ɔplaii, má kpaguao.

²⁶ A yáí ma pɔ Ì na,
ma nòse Ì yáalɔ,
ma wé dɔi baa ma mε aɔ ku aafiaε,

²⁷ asa nýɔ ma to miauo,
nýɔ wei n gbé pɔ a kua adoa yaikεo.

²⁸ N ma ka wēni zéwa,
n kú pɔna Ì pεεau.*

²⁹ Ma gbéɔ, má fɔ wá dezi káau Davidi yá'oé wásawasa. A gà, wà aà vù, aà mia ku wéleu la e ní a gbāo. ³⁰ Aà ānabike guu a dɔ ké Lua legbèε à mè á a buie kpa a kpalau. † ³¹ † Davidi dāaa Mesii vua yá'ò à mè:

Lua a aà to miauo,
a wei aà mε yaikεo.

³² Yesupi ɔ Lua aà bɔ gau. A seeladeɔn wá ũ wápii. ³³ Zɔleε a Mae Lua ɔplaii à aà Nisina pɔ à a legbèwεε èwà, ɔ a pɪsiwεε. Yá pɔ ále e mé ále ma tiaε bee bɔ weε. ³⁴ Asa i ke Davidi mé fεle gè luabeo, à mè:

Dii ò ma Diie aà zɔle a ɔplaii

³⁵ e aà aà ibεεɔ kεè aà gbadibɔ ũ. †

³⁶ Isailiɔ, à dɔ sáasā ké Yesu pɔ a aà pàliwa ɔ Lua aà dīle Dii ũ, Mesii ũ.

³⁷ Ké aa yápi mà, à ní sɔ zè, ɔ aa Piεε ní zina kɪniɔ là aa mè: Gbéɔ, wá sé kpelewa ni? ³⁸ † Piεε òné: A baade nòselile, í da'ilεke ní Yesu Kilisi tɔo, á duuna i kéwá, Lua i á gba a Nisina. ³⁹ Asa lé pɔ Lua gbèpi de á pɔ ũe ní á néo ní gbé pɔ kú zàɔ, gbé pɔ Dii wá Lua a ní sépiɔ píi. ⁴⁰ A yāpāleɔ òné dasi, à nàemá à mè: A ázia bɔ gbāgbē vāie beeɔ guu. ⁴¹ † gbé pɔ aa aà yá sɔ da'ilεkè. Zibeezi ɔ wà káfi ní guu gbéɔn òasɔsɔo leε àaɔ (3.000).

Yesu ndaikenaɔ kua ní kɔo

⁴² Aa laaidɔ zinao yādaanéwa ní gbēkekeakɔεo ní Dii blebleao ní wabikεao. ⁴³ Zinapiɔ lé dabudabuɔ ní yābɔnsaεo ke, ɔ vīa gbépii kù. ⁴⁴ Dii náaikenaɔ píi gáli dou. An pɔvīa de ampíi pɔ ũe. ⁴⁵ Tó aa ní pɔvīaɔ yīa, aai a ɔa kpakɔwa lá gbé a bɔɔle vīwa. ⁴⁶ Lá gu lé dɔ aaɔ kɔ kāaa Lua ua ní ledouo, aaɔ Dii ble ble kɔ be, aaɔ pɔble ní pɔnao ní nòsemendoo. ⁴⁷ Aaɔ Lua táasile mé aaɔ na ní gbépii. Dii Ì gbé pɔ ále ní suabaɔ káfi ní guu lá gu lé dɔ.

3

Gɔε εε gbágbáa

† 2:21 Yoε 3.1-5 † 2:23 Luk 23.33 § 2:24 Luk 24.6 * 2:28 Sou 16.8-11 † 2:30 Sou 132.11, 2Sam 7.12-13 † 2:35 Sou 110.1

¹ Gooewa Piεε n Zāao gè Lua ua íatē auapilaa lousisigoo. ² Gōee ku we, wà à à ìεε ũε. Lá gu lé do wí aà se mo dile Lua ua bole pò wí me Bole Kefenau, ò ò baake gbé pò aale gē uapiuowa. ³ Ké à Piεε n Zāao è, aale mó gēi Lua ua, ò à baakè má. ⁴ Aa wεpèwà, ò Piεε mè: Wá gwa. ⁵ Ŋ à weblimá, àle n gba dá. ⁶ Ŋ Piεε òè: Má òa vío, āma pò pò má ví má n gba. N Yesu Kilisi Nazaleti tóo, fεle taa'o. ⁷ Ŋ Piεε aà kù a oplaawa, à aà fεle zè. Wegoo aà gbálao n aà gbakūpεεkūio gbāakū. ⁸ A ví zè, ò à nà taa'oawa. A gèrno Lua ua, àle taa'o, àle víví, àle Lua sáaukpa. ⁹ Gbépii aà è, àle taa'o, àle Lua sáaukpa. ¹⁰ Ké aa aà dō baakena pò ò zōle Lua ua Bole Kefenau ũ, ò yá pò wa kèèpi n kú gbāa, à bō n sae. ¹¹ Lá à nà Piεε n Zāaowa gu pò wí me Salomoo Bilandaau, ò gbépii lé gē n kú, asa yápi bō n sae.

¹² Ké Piεε gbé è, a òné: Isailio, bóyāi yápi bō á saei? Bóyāi a wεfiwá màai? Ale e wázia gbāa ge wá ma Ayāmeto gbéε bee taa'òe? ¹³ Wá dezi káauo Ablahaū n Izaakio n Yakobuo Lua* gwea kpà a zikena Yesuwa. Apio sō a aà kpà gbāadeowa, a bō aà kpe Pilati pò zè n aà gbacao ae. ¹⁴ A bō gbēmaa pò a kua adoapi kpe, ò a wabikè Pilatiwa aà gbēdenae kéé.† ¹⁵ A wēniki dè, ò Lua aà bō gau. A seeladeon wá ũ. ¹⁶ Yesu náaikεa mé tò gōe pò á aà dō mé ále aà gwae bee gbàgbā Yesupi tó gbāa yái. Yesu náaikεa mé aà gbà aafia ápii wáa. ¹⁷ Tia ma gbé, má dō ké ápio n á gbāadeo yá pò á kè á wésia yáε. ¹⁸ Lua dōaa dà ānabione, ò aa ò mpii Mesii a taasike, ò à kè màa. ¹⁹ Ayāmeto à nōselile, í ze n Luao, á duuna i wolowá, ²⁰ ké à móé n dēepoogoo, i Yesu pò à dōaa díléε Mesii ũpi ziwá. ²¹ Sema aào ku musu gia e goo pò Lua a pōpii keke dafu, lá a dà a ānabione aa ò za káauwa. ²² Mōizi mè Dii á Lua a á gbēε se ānabi ũ láawa. A yá pò a oé ma pii. ²³ Gbé pò i ānabipi yāmao, Lua a ade bō á guu à deε.‡ ²⁴ Anabi pò aa Lua yá'ò sea za Samueliwao pii gōe bee baokpà.§ ²⁵ Yá pò ānabipio ò n Lua bàa pò kú n á dezi káauo gō á pò ũ, lá a ò Ablahaūewa à mè á báaada dúnia bui pígu aà bui sabai.* ²⁶ Beewa Lua tò a zikenapi bō mōwá, à aà ziwá gia aà báaadaágu, ké á baade mikē a yāvāikεaowa.

4

Yákpalekεa n Piεεo n Zāao

¹ Ké Piεε n Zāao lé yā'o gbéone, sa'onao n Lua ua dōanao gbēzōo n Saduseo gèrzi. ² An pò pà, ké aale geo vua yāda gbéone aale Yesu vua kpàwake yái. ³ Ŋ aa n kú aa n dá kpéu e gu do, asa oosi kè kòe. ⁴ Ama gbé pò n yāmà aa Yesu náaikèo dasi e an gōeo dasikū à kà gbēon òaasooo lee soo (5.000) taawa.

⁵ Ké a gu dō, Yuda gbāadeo n gbēzōo n Mōizi ikoyādanedeo kàaa Yelusaleū. ⁶ Sa'onkia Anasi ku we n Kaaifao n Zāao n Alesāndao n gbé pò aa de sa'onkiapi dae ũo pii. ⁷ Wà mò n Piεεo n Zāao gbāadepio ae, ò wà n lá: Bó gbāa ge de tó a bee kèòì? ⁸ Ŋ Lua Nisina dède Piεewa, a òné à mè: A gbāadeo n gbēzōo, ⁹ lá ále wá lala gbā maa pò wá kè kòe, lá wá kè à gbàgbā yái, ¹⁰ á Isailio ápii, ào dō ké gbé pò zea á aεε bee aafia'è n Yesu Kilisi Nazaleti pò á pāliwa Lua aà bō gau tóe. ¹¹ Beewa gbe pò á ēbonao a pākpai mé gō gbeo mide ũ.*

¹² Gbēpāle ku à gbé suabao, asa dúnia guu pii Lua i gbēε dile gbēnazinaone à n suabao, sema aàpi.

* 3:13 Bōa 3.15 † 3:14 Luk 23.13-23 ‡ 3:23 Iko 18.18-19 § 3:24 2Sam 7.12-16 * 3:25 Daa 22.18 * 4:11 Sou 118.22

¹³ Ké aa è via i Piεε ní Zāao kūo, mé aa ní d̄s̄ z̄s̄ε lad̄s̄nsaiο ũ, à b̄ò ní saε, ò aa ní kua ní Yesuo yá d̄s̄ sa. ¹⁴ Lá aa gb̄é p̄ó gb̄àgb̄āpi è zεa ní saε, aai e yāε z̄ās̄máo, ¹⁵ ò aa òné aa b̄oλε. Aa lεkp̄aaí ¹⁶ aa m̄è: Wá sé ní gb̄épiο kpelewa ní? Asa Yelusaleūdeο d̄s̄ p̄ii ké aa dabudabu z̄oò k̄è, wá f̄s̄ gi beeio. ¹⁷ Ké yápi su ligua de kéao, wá gíné p̄ās̄p̄ās̄í aasu yā'o gb̄ēε ní t̄ópio bo. ¹⁸ Ŋ aa ní sisi, aa gíné f̄iafia aa yā'o ge aa yādané ní Yesu t̄o. ¹⁹ Ŋ Piεε ní Zāao w̄emá aa m̄è: A gwa áziawa à gwa. A yá wá maa, ge Lua p̄óε? A kpele mé maa Luaei? ²⁰ Asa wá f̄s̄ gí yá p̄ó wá mà mé wá è oio. ²¹ Gb̄āadeο èa viadadañzi, ò aa ní gb̄áε. Aai ñadaama zé eo dasi yáí, asa gb̄épii lé Lua sáaukpa yá p̄ó k̄èpi yáíε. ²² Gb̄é p̄ó aa gb̄ágb̄āa dabudabu bee k̄è z̄i de w̄è blaa.

Gálideο n̄s̄εdoukεa ní k̄s̄o

²³ Ké wá ní gb̄áε, ò aa tà ní gb̄éο k̄ii, aa òné lá sa'onkiaο ní gb̄ēz̄oò òné. ²⁴ Ké aa mà, aa wiilè Luawa ní làasoo doūo aa m̄è: Dii, m̄m̄ε n musu k̄è ní t̄oλεο ní ís̄iao ní p̄ó p̄ó kú ní guoο p̄ii.† ²⁵ N dà ní z̄ikεna wá dezi Davidiε ní n Nis̄ina gb̄āao, ò à m̄è:

B̄óyāi bui ní buio lé z̄akai?

B̄óyāi w̄ale lé p̄ā kpaai?

²⁶ D̄únia kíao lé z̄i s̄oukε,
kpalablenao lé k̄āaa Diizi

ní M̄esii p̄ó a kp̄ao.‡

²⁷ S̄ianaε, Elodi ní P̄ñsi Pilatio k̄āaa w̄éλεε beeu ní Isailio ní buip̄āleο n z̄ikεna p̄ó a kua adoa Yesu p̄ó ní kp̄ap̄izi. § ²⁸ Aa k̄è lá n d̄oaa n zεò n gb̄āa ní n p̄oεāowa. ²⁹ Tiasa Dii, yāp̄ās̄í p̄ó aa ò ma we. Wápi n z̄òblenao, wá gba lé wá n yā'o ní s̄o dilεa. ³⁰ Ŋdauwá wá gb̄éο gb̄ágb̄ā wá dabudabuο ní yāb̄onsaεο kε ní n z̄ikεna Yesu p̄ó a kua adoa t̄o. ³¹ Ké aa wabikè aa làa, gu p̄ó aa k̄āaaau l̄ualua, Lua Nis̄ina d̄èd̄emá m̄pii, ò aa ḡè lé Lua yā'oné ní s̄o dilεa.

³² Yesu náaikεnaο ḡali làasoo doū ví ní l̄edoūo. An gb̄ēε lí m̄ε a p̄ov̄iaοá a p̄óε adoo. An p̄ópiiá amp̄ii p̄óε. ³³ Zinao lé Dii Yesu boa gau yā'o gb̄éοne ní iko z̄oò. Amp̄ii aa na ní gb̄éο maamaa. ³⁴ Gb̄ēε p̄oε taasi ví ní guoο, asa gb̄é p̄ó aa bú vío ge kp̄éο aai yía aa m̄ó ní a òao, ³⁵ aa kpa z̄inaowae, ò w̄i òapi kpa baadewa, lá a a b̄oλε víwa. ³⁶ Levii bui Yosefu p̄ó b̄ò Sipi búsuu kú ní guu. Zinao t̄okp̄àε Baanaba. Bee m̄è n̄s̄eninina. ³⁷ A a bú l̄εε do yía, ò à m̄ò a òa kp̄a z̄inaowa.

5

Anania ní Safilao

¹ Ḡs̄ε p̄ó w̄i m̄ε Anania ku bo ní a na Safilao. A a t̄oλε yía, ² à a òa k̄ini kuluyè ní a na d̄oao, ò à ḡè a k̄ini kp̄a z̄inaowa. ³ Ŋ Piεε òè: Anania, b̄óyāi ní t̄ò Setāu d̄baane màa, n n t̄oλε òa k̄ini kuluyè, ò n εεt̄ò Lua Nis̄inaei? ⁴ Ḡoò p̄ó ní t̄oλεpi yíao, n p̄ó nolo? Ké ní yía s̄s̄, lá ní yei, níȳo kε ní a òaoo lé? Akεa n yá bee kεa làasookèi? I kε gb̄ēnazina n εεt̄òèο, Lua ní t̄òè. ⁵ Ké Anania yápi mà, à l̄èλε à ḡà. Ŋ via gb̄é p̄ó yápi màò k̄ù maamaa. ⁶ Ewaasoo ḡè aa zw̄āa k̄uaàla, ò aa aà s̄è gε ví.

⁷ Ké à k̄à l̄εlu àaō taawa, yāemasai aà na m̄ò ḡè. ⁸ Ŋ Piεε aà là à m̄è: Om̄εε, a t̄oλεpi yía kéwa yá? A w̄èwà à m̄è: Ao, màaε. ⁹ Ŋ Piεε òè: B̄óyāi a Lua Nis̄ina lè á gwài? Gb̄é p̄ó aa n z̄á vío ku kp̄eλεε, aa n s̄ε b̄onno s̄s̄. ¹⁰ Weḡōò à l̄èλε aà aε à ḡà. Ké èwaasoo ḡè, aa è à ḡà, ò aa aà s̄è gε ví aà z̄á saε. ¹¹ Ŋ via Yesudeο k̄ù maamaa m̄pii ní gb̄é p̄ó yápi màò p̄ii.

† 4:24 B̄oα 24.11 Sou 146.6 ‡ 4:26 Sou 2.1-2 § 4:27 Luk 23.1, 7-11

¹² Zinao lé dabudabu ní yábonsaede ke gbéde guu dasi. Ampii aai kókáake sãnu Salomoo Bilandaau. ¹³ Gbèpáleo lí we nãmáó, ãma gbèpii ì ní tónasié, ¹⁴ mé bíla pò lé Dii Yesu náaikeo, g̃deó ní n̄deó pii, aaió ká ní guu. ¹⁵ Ǿ wà gyãeó sèle ní wúleboó ní mákeleó wà ní kále zéú, ké tó Piéé lé g̃e, aà nisina e da ní gbèeola. ¹⁶ Bíla bò wéle pò kú Yelusaleu saeó aa mò ní gyãeó ní gbé pò táa lé ìadamáó, Ǿ aa gbàgbã pii.

Wétèa moa zinaone

¹⁷ Ǿ sa'onkia ní Saduse gálide pò de aà gbé ùo wedò zinaone aa fèlérinó, ¹⁸ aa ní kùkù aa ní ká kpéu, ¹⁹ Ǿ Dii malaikae mò kpépi zé wèné gwãasina, à ní bóle à mè: ²⁰ A ge àò ku Lua ua, í wèni dafupi yã'o gbèpiié. ²¹ Zinao yápi mà, Ǿ aa gè Lua ua kookoo, aale yãdané.

Ké sa'onkia ní a gbéde fèle, aa Isaili gbãadeó ní ní gbèz̄z̄oo kàaa, Ǿ aa doaió z̄i aa ge zinao bóle kpéu aa mórino. ²² Ké doaipio kà we, aai ní e kpéuo. Ǿ aa èa ge òné ²³ aa mè: Ké wa ka kpépi kíi, wá lè gbaó tataae giúgiú, mé a d̄ãnao ku kpeele, ãma ké wá wè, wi gbèe euo. ²⁴ Ké Lua ua d̄ãnao gbèz̄z̄oo ní sa'onkiaó yápi mà, aa bílikè yá pò zinao lèwa. ²⁵ Ǿ gbèe mo òné: A ma! Gbé pò a ní ká kpéuo ku Lua ua, aale yãdané. ²⁶ Ǿ Lua ua d̄ãnao ní ní gbèz̄z̄oo gè ní kùkù aa sùrino yãkelesai, asa aale viake gbèone, ké wà su wà ní pápa ní gbéo yáie.

²⁷ Ké aa sùrino, aa ní zé gbãadeo ae, Ǿ sa'onkia yálàlamá à mè: ²⁸ Wa gié fíafia à yãdané ní tópioe, Ǿ á tò yápi gi lí Yelusaleua pii, mé á ye gbèpi gaa yãdiwèeá? ²⁹ Ǿ Piéé ní zina k̄inio wèma aa mè: Lua yá mé kù wà ma de gbènazina póa. ³⁰ Wá dezió Lua mé Yesu pò a aà lòo líwa á dèpi bò gau. ³¹ Lua aà se z̄le a oplaai Doaana ũ, Suabana ũ, ké à Isailio gba zé aa n̄selile, an duuna i kémá. ³² Yápio seeladeon wá ũ, wápio ní Lua Nisina pò Lua ì kpa gbé pò lé a yãmaowao.

³³ Ké aa yápi mà, an pò fè, Ǿ aa ye zinao dede. ³⁴ Falisi pò w̄i mèè Gamalieli kú ní guu. Luayãdanede, gbèpii ì aà tónasi. A fèle zè à mè wà b̄o ní gbèpio gia. ³⁵ Ǿ a òné: Isailio, à laaika yá pò á ye ke gbèpionei. ³⁶ A ḡoo i ḡeḡeo ké Tedasi fèle lé azia dile a ka. Wà tèaazi gbèon òaa pla taawa. Ké wà aà dè, Ǿ aà ìwao gãmbaablekōwa, Ǿ yá làa. ³⁷ Aà gbèa Galile gbé Yuda fèle naogoo, à gbéde gà a nàwa dasi. A gà s̄o, Ǿ aà ìwao fàaa pii. ³⁸ Mále oé tia, ásu gbèpio yãdao, à ní tó we. Tó an p̄eá ní ní yãkeao b̄o gbènazina kíie, a b̄ade. ³⁹ Tó à b̄o Lua kíie s̄o, á f̄o kpánéo. A laaika z̄ikaa ní Luaozi. Aa aà yãma, ⁴⁰ Ǿ aa zinao sisi aa ní gbé. Aa ḡiné aa yã'o ní Yesu tóo, Ǿ aa ní gbáe.

⁴¹ Zinao b̄o gbãadeo kíi ní p̄nao, asa Lua dile an beee kà wà widamá Yesu tob̄oa yáie. ⁴² Lá gu lé do aaió yãdané Lua ua ní ní beo, aaió Yesu baokpané kámabosai, aai me òme Mesii ũ.

6

D̄onlede gbèon sopla dilea

¹ Goo bee ké Yesudeo lé káfi, an Gèlèki yãmanaó lé yákütēka an Èbelu yãmanaózi aa mè, tó wàle ble kpaale lá gu lé do, w̄i p̄akpa ní gyaaózie. ² Ǿ zina gbèon kuèplao Yesudeo sisi pii aa mè: A zev̄i wà p̄akpa Lua yáí wà laaido blekpaaleawao. ³ A ḡdeó ple á guu gbèon sopla, gbèmaa pò òno p̄ané, Lua Nisina p̄emáó, wí ní dile z̄ipi gbèz̄z̄oo ũ, ⁴ wí laaido wabikeawa ní luayã'oané. ⁵ Yápi k̄angu m̄pii, Ǿ aa Ètiéé pò luanaaikèa ní Lua Nisinao p̄ewà sè ní Filipio ní Pòlòkooó ní Nikanooó ní Timooó ní Paamenao ní Antioosi gbé Nikolaa pò Yudaó lousisize sè yãao. ⁶ Wà gèrino zinao kíi, Ǿ aa wabikèné aa onámá.

* 5:28 Mat 27.25

⁷ Lua yá lé ligua, Yesudeo lé káfi Yelusaleũ maamaa, ò sa'onao Yesu yá sí dasidasi.

⁸ Gbêke ní gbãao pèe Etiéewa, ò àle dabudabuo ní yãbonsaewo ke bíla guu. ⁹ Lousisikpæe ku wí me Wéewo lousisikpæ. A gbéewo bò Sileni ní Alesãndio ní Silisi búsuo ní Azi búsuo. ¹⁰ Aa íbelesè ní Etiéewo, aa lekpaakèaàno. ¹¹ Ama aai fò aà fùo òno pò Lua Nisína aà gbà yáí. ¹² Aa ná gbéewo kpæ, ò gbépiò mè: Wá mà à bò Moizi ní Luao yá kpæ. ¹³ Aa Yudaò ní gbéewo ní Moizi ikoyãdanedeò nòse fêlè, ò aa gè Etiéewo kù aa gèaàno ní gbãadeò kíí. ¹⁴ Aa mò ní seelade ewenaò aa mè: Gbé bee mé ò Lua kpé ní Moizi ikoyãò bèebò láasai. ¹⁵ Asa wá mà à mè Yesu Nazaleti a kpépi dæle, i wá felekaayá pò Moizi dàwèe lilè sé. ¹⁶ Aa gbãade pò kàle weò wèpè Etiéewa píi, aa è aà oa de lán malaika oawa.

7

Etiéewo yá'oa gbãadeòne

¹ A sa'onkia Etiéewo là à mè: N yápi ò síana yà? ² A wèwà à mè: Ma gbéewo ní ma maewo, à ma! Lua gawide bò mò wá dezi séia Ablahaũwa gò pò a ku Mesopotami búsuo, zadò i gé zòlè Halanao. ³ A òè: Bò n búsuo n daewo guu, ní tá búsuo pò má wòne.* ⁴ A bò Kaladeò búsupiò, à gè zòlè Halana. Aa mae gaa gbèa Lua súaàno búsuo pò á kú tiae bee guu.† ⁵ Lua i búsupiò tóle kpawà baa kèse doo, áma à a legbèè à mè a gò aà pò ù ní aà buio.‡ Gò bee sò Ablahaũ né vío. ⁶ Lua òè à mè: N buio nibòble búsuo páleu. We aa zòbleu, wi ìadamá wè òaa pla. ⁷ Lua mè á ìada bui pò aa zòblenéowa, § Ablahaũ buipio bóle mò a sísi gue beeu.* ⁸ A Lua tózoyá dà Ablahaũe a bàakuaaàno seela ù.† Ké à Izaaki ì, à tózòè a gò swaaòdezi. Màa Izaaki kè Yakòbuè ò, ò Yakòbu kè wá dezi káau gbéon kueplawo.

⁹ A wá dezi káaupio wèdò ní gbédo Yosefue, aa aà yía, wá taaàno Egipi. Lua kuaàno,‡ ¹⁰ à aà bò aà taasi píi guu. Lua Yosefupi gbà òno, a tò a na ní Egipiò kí Falaò, ò à aà díle Egipiò búsuo dōana ù ní a be'uaò. § ¹¹ A nōana kà Egipiò ní Kanaa búsuo píi. Taasi kè zò, wá dezipio i pōe e blèo. ¹² Ké Yakòbu mà ése kú Egipi, à wá dezipio zì we. An gèa séian we.* ¹³ A gēn plaade Yosefu azia òlò a víionè, ò Falaò Yosefu daewo dō.† ¹⁴ A Yosefu gbé zì a mae Yakòbuwa aà mó ní a daewo píi. Ampii aa gbéon basiiò sōsaiè. ¹⁵ A Yakòbu gè Egipi. A gá we ní wá dezipio píi.‡ ¹⁶ Wà sù ní ní gèò Sikéũ, ò wa ní ví gbè'e pò Ablahaũ lù Amòwó néowa mia ù à fiabò ní ánusuo guu. §

¹⁷ Ké lé pò Lua gbè Ablahaũe kegò ye kái, wá bui dasikù à káfi Egipi maamaa. ¹⁸ A kía dafu pò Yosefu dō zòlè kpalau Egipi.* ¹⁹ A pásí ní wá buio, à wá dezi wètà a tò aa ní néo kòle aa gága.† ²⁰ Gò bee ò wá Moizi ì, aà maa kè zài. Wà aà gwà a mae be mò àaòe. ²¹ Ké wá aà vūaa, ò Falaò nenèe aà kōmpa, à aà gwà azia né ù.‡ ²² Wà Egipiò òno dàda Moizie píi, à gò gbéewo ù yá'oa ní yakeao guu.

²³ Ké à kà wè bla, a dà a sōu à gé a gbé Isailio gwai. ²⁴ Ké a è Egipi gbé lé ìada a gbédowa, ò à yáí ní a gbéewo, à tōsiwà à aà dè. ²⁵ Ale e a gbéewo dō ké Lua ye à ní suaba a sabaie, áma aai dō. ²⁶ Ké a gu dò Isailio gbéon plaò lé sòleke, ò à mò ní yoaa, à awakpáné à mè: Ma gbéewo, bóyáí ále ìadakōwa kōtēi? ²⁷ A gbéewo pò lé ìada

* 7:3 Daa 12.1 † 7:4 Daa 11.31, 12.4 ‡ 7:5 Daa 15.18, 17.8 § 7:7 Daa 15.13-14 * 7:7 Bōa 3.12 † 7:8 Daa 17.10-14, 21.4 ‡ 7:9 Daa 37.28, 39.21 § 7:10 Daa 41.39-41 * 7:12 Daa 42.1-2 † 7:13 Daa 45.1 ‡ 7:15 Daa 46.1-7, 49.33 § 7:16 Daa 23.3-16, 50.7-13, Yoz 24.32 * 7:18 Bōa 1.7-8 † 7:19 Bōa 1.10-11, 22 ‡ 7:21 Bōa 2.2-10

a gbēdowa ɔzò Mɔizizi à mè: Déme n kpa kía ũ, ɔ nle yākekewēci? 28 N ye ma de lá n Egipi gbēdè gíawa yà? 29 Ké Mɔizi yápi mà, à bàalè tà Madiã bùsuu. § We à negōeo Ìu gbēon pla.*

30 Wè bla gbɛa ɔ malaika bò mòwà guwaiwaiu Sinai gbɛ sae kàele té guu. 31 Ké Mɔizi dabu bee è, à bò aà sae. Ké à sòì gwai, à Dii ɔɔ mà à mè: 32 Mámɛ má n deziɔ Ablahaũ ní Izaakio ní Yakɔbuo Lua ũ. Vía Mɔizi kù, àle lualua, i fɔ wese gwào. 33 ɔ Dii òè: N n kyale bɔbɔ, asa gu pò ní zeu kua adoaɛ. 34 Ma wétɛa pò wàle mós ma gbé pò kú Egipiɔne è sáasá, ma ní aaukea mà, ɔ ma mɔ ní boi. Má n zì Egipi sa. † 35 Mɔizi pò aa gíè yāa aa mè, déme aà díle dɔaana ũ à yágōgōnéipi ‡ ɔ Lua aà zì, à dɔaané à ní m̀isi malaika pò bò mòwà kàele guu sabai. 36 Aàpi mé b̀ónɔ, à yābɔnsaɛo ní dabudabuɔ kè Egipi ní Isia Tɛao ní guwaiwai guuo wè bla. § 37 Mɔizipi ò Isailiɔne Lua a ní gbēe se ānabi ũ láawa.* 38 Mɔizipi kú ní gbé pò káaaapiɔ guwaiwaiu, a ku we ní wá deziɔ ní malaika pò yā'òè Sinai gbɛ musuo. Lua yá wēnideɔ kpàwà, ɔ a dàwɛɛ. †

39 Wá deziɔ gí aà yāmai, ɔ aa gíàazi, an làasoo tà Egipi. 40 Aa ò Aalonaɛ aa mè: Diieɔ kɛwɛɛ aa dɔaawɛɛ, asa Mɔizi pò wá bóle Egipi, wá dɔ́ b́ à b̀òle a ũo. 41 Gɔɔ bee ɔ aa t́aa pí lán gáaewa, ɔ aa sa'òwà aa dikpɛkè pò pò aa kè níziaɛpi. ‡ 42 ɔ Lua b̀ò ní kpe a tò aa kùle luabe pòɔne lá a ku ānabi lá guuwa à mè:

Isailiɔ, i ke mámɛ a sa'òà guwaiwaiu wè blaɔ.

43 T́aa Mɔɔku zwàakpe ɔ á sea ní saana Lamfá pò a zèò taao.

Dii pò á pí a kúlenéɔ yáí

ɔ má tò wà tàánɔ Babiloni kpele. §

44 Wá deziɔ zwàakpe ví guwaiwaiu. Lua a taa òɔ Mɔizie, ɔ wa kè lá Lua òèwa.* 45 Kpépi gò Yozuee ní wá deziɔ, ɔ aa mò buipále pò Lua ní yánéɔ bùsu s̀iomá. † Kpépi ku we e Davidi gɔɔ. 46 Davidipi na ní Luao, ɔ à wabikèwà à e aà kpé dɔ Isailiɔne. 47 Salomɔɔ mé kpépi d̀è. ‡ 48 Ama Musude líɔ ku kpé pò gbēnazinao d̀ò guuo, lá ānabi òwà: 49 Dii mè:

Musúá ma kpalabaaɛ,

tɔɔléá ma gbadibɔɛ.

Kpé kpeletaa á d̀mɛɛi?

Gu kpele má e pilaii?

50 Mámɛ mi p̀pii keo lé? §

51 Luayádansaion á ũ! A ǹsɛ paaao! A swá gbāaɛ! Iɔ gi Lua Nisinaí, iɔ ke lá á deziɔwa.* 52 Anabi kpele á deziɔ i aà wetáɔ ní? Aa gbé pò d̀aa Gbē Maa mɔa yā'òɔ d̀èdè. Aàpi ɔ a b̀ò aà kpe a aà d̀è sa. 53 A Lua ikoyá pò malaikaɔ òné mà, āma á k̀úao.

Etíɛ gaa

54 Ké aa yápi mà, an p̀ò f̀èaazi, aa lésakàaazi. 55 ɔ Lua Nisina d̀edɛa Etíɛwa guu à wɛpè luabɛwa, ɔ à Lua gawi è ní Yesuo zɛa aà ɔplaii. 56 ɔ à mè: A ma! Ma luabe è wēa, Gbēnazin Né zɛa Lua ɔplaii. 57 ɔ aa ɔtà ní swále aa wii gbāa lè, ɔ aa k̀usiwà s̀anusānu. 58 Aa aà gále b̀òd wénkpe, ɔ aale aà papa ní gbɛo wà aà dɛ. Aa ní uladaɔ b̀ò kàle ní èwaaso pò wí mɛ Soluo. 59 Ké aale Etíɛ papa ní gbɛo, à

§ 7:29 Bɔa 2.11-15 * 7:29 Bɔa 18.3-4 † 7:34 Bɔa 3.1-10 ‡ 7:35 Bɔa 2.14 § 7:36 Bɔa 7.3, 14.21, Nao 14.33 * 7:37 Iko 18.15-18 † 7:38 Bɔa 19.18-20 ‡ 7:41 Bɔa 32.1-6 § 7:43 Amɔ 5.25-27 * 7:44 Bɔa 25.9, 40.17 † 7:45 Yoz 3.14-17 ‡ 7:47 1Kia 6.1-38 § 7:50 Isa 66.1-2 * 7:51 Isa 63.10

wabikè à mè: Dii Yesu, ma nisina sí. ⁶⁰ Ǿ à kùle à wii gbãa lè à mè: Dii, nsu n̄ n̄ duunaε bee dao. Yá bee oa gbεa Ǿ à gà.

8

¹ Solupi ku gbé pò aa Etiεε dèo kpεε. Zibeezi wà nà wétεa zōo moa Yelusaleū Yesudeonewa. Mé i ke zinao bàasio, gbé kinio fàaa piie Yude n̄ Samali bùsu guu. ² Luayāmanaεo Etiεε w̄, aa aà gaa ɔlò n̄ wii gbāao. ³ Ǿ Solupi āiakè n̄ Yesudeo kaaleao. Iɔ gē ua n̄ uao ào gōεo n̄ n̄εo kūkū, iɔ n̄ gále ge n̄ ká kpéu.

Baona kpa Samali bùsuu

⁴ Gbé pò fàaa gē Yesu baokpà gupiiu. ⁵ Filipi gē Samali bùsu wéleu, Ǿ à Mesii waasokèné. ⁶ Ké bíla Filipi yāmà mé aa dabudabu pò a kèo è, aa laaidò yá pò àle owa n̄ n̄semendoo. ⁷ Asa gbé pò an táao gòmá n̄ wii gbāaoɔ dasi, mé gbēkaaūao n̄ εεo gbāgbā dasi. ⁸ Ǿ wà pona zōo kè wélepiu.

⁹ Gōεe ku we za zi w̄ me Simoo, ɔ dabudabuna ke ɔ b̄o Samaliɔ sae, Ǿ à azia d̄ile gbé gb̄ia ū. ¹⁰ Néfēnen gbēzōo pii w̄ laaido aà yáwa w̄ me: Gbépi gbāaá Lua gbāa pò w̄ me Gbāa Zōε. ¹¹ Dabudabuna pò ɔ ke n̄ guu à gēgē n̄ kú. ¹² Ama ké aa kpala pò b̄o Lua k̄i bao pò Filipi kp̄ané n̄ Yesu Kilisi tóo mà, aa s̄i, Ǿ aa da'ilekè gōεo n̄ n̄εo pii. ¹³ Baa Simooɔpi yápi s̄i à da'ilekè, Ǿ à nà Filipiwa. Ké à dabudabu n̄ iko zōo pò Filipi lé keo è, à b̄o aà sae.

¹⁴ Ké zinao mà za Yelusaleū Samaliɔ Lua yá s̄i, aa Piεε n̄ Zāao z̄imá. ¹⁵ Ké aa kà we, aa wabikèné ké aa Lua Nisina e yá. ¹⁶ Wà n̄ da'ilekè n̄ Dii Yesu tóo, āma Lua Nisina i di an gbēεε yāao. ¹⁷ Ké aa onámá, Ǿ aa Lua Nisina è sa. ¹⁸ Ké Simoo è wà Lua Nisina è n̄ zinao onamáo, Ǿ à m̄oné n̄ ɔao ¹⁹ à mè: A ma gba ikopi s̄o, ké gbé pò ma onàwà, ade lí Lua Nisina e. ²⁰ Ǿ Piεε dè: N ɔa a kaalenno, asa n̄le e n̄yō Lua gba e n̄ ɔaoε. ²¹ N ɔ ku zipi guuo, n̄ bàa ku a guuo, asa n̄ n̄se maa Luaεo. ²² Kpe li n̄ yāvāipie, ní wabike Diiwa. Wilio d̄o à gí s̄uukεinn̄o n̄ n̄ laasoo bee taaoa? ²³ Asa má è gōizina kú n̄ guue, duuna bak̄anε. ²⁴ Ǿ Simoo mè: A wabikεmεε Diiwa ázia, ké yá pò á ò su ma leo yá.

²⁵ Ké Piεε n̄ Zāao Dii seeladeke kè aa aà yá dàné, Ǿ aa èa lé tá Yelusaleū, aale baonakpa Samali wéleεo guu dasi.

Filipi n̄ Etiopi gbēεo

²⁶ Dii malaikae yā'ò Filipie à mè: Fele gé geomidok̄i oi. Zé pò b̄o Yelusaleū à pà gbāaa à gē Gaza sé. ²⁷ Ǿ à dàzeu. Etiopi gbēεe be zépiu. Etiopi bùsu n̄εe k̄ia pò w̄ me Kandase ziaaε, mé aà àizeε d̄ōanao gbēzōε. A m̄o lousisi Yelusaleū, ²⁸ Ǿ à èa lé tá z̄ōlea a s̄ōgo guu, àle ānabi Isaia lá kyoke. ²⁹ Ǿ Lua Nisina ò Filipie: Ge n̄ na s̄ōgo keewa. ³⁰ Ǿ Filipi bàalè gè. A mà àle ānabi Isaia lá kyoke, Ǿ à aà là à mè: N kyó pò n̄le ke b̄oεe d̄ōa? ³¹ A wèwà à mè: Tó gbēεe i a zé ɔb̄mεεo, kpelewa má f̄o mà d̄oi? Ǿ à Filipi s̄isi, à gē z̄ōle aà sae. ³² Yá pò àle a kyokepin ke:

Lán s̄a pò wàle gé a k̄olokpaiwa,
lán s̄a pò wàle a k̄ak̄ēlewa,
a n̄le kpé, i a lé wēaao.

³³ Wà widàwà,

wi yákpalekaano a zéwao.

Déme a f̄o aà ḡoo gbéō yá'oi?

Asa wà aà kua d̄unia guu m̄dεε.*

* 8:33 Isa 53.7-8

34 Ɔ gɔ̃ɛpi ò Filipie: Omɛɛ, dé musu ānabi bee òui? Aà zīa yā ge gbɛ̃pāleɛ? 35 Ɔ sea Lua yāpiwa Filipi Yesu baokpàè. 36 Ké aale gé aɛ, aa kà í kíi, ɔ̃ gɔ̃ɛpi mè: I gwa ke. Bóme a kpamɛɛ mà da'ilekèi? 37 Ɔ Filipi òè: Tó n yāpi sí n nòsemendoo, n̄yɔ̃ f̄. A wèwà à mè: Má sí Yesu Kilisiá Lua Néɛ. 38 Ɔ à mè wà gó zɛ. Ɔ an pla nípii aa pīla aa gè íu. Ɔ à aà da'ilekè. 39 Ké aa bùa s̄is̄ia, ɔ̃ Dii Nis̄ina Filipi kpàè gui, gɔ̃ɛpi i aà e lɔo, ɔ̃ pɔna guu à gèzɛa. 40 Filipi su è á kú Azota, ɔ̃ à gè Yesu baokpà wéle n̄ wéleo e à gè kàò Sezale.

9

Yesu bɔ̃ mɔ̃a Sɔluwa

1 Gɔ̃ɔ bee s̄o Sɔlu lé pɔbɔ a n̄u, àle yāpās̄i o Dii iwao dedea yā musu. A gè sa'onkia kíi, 2 a gbèawà aà lákè Damasi lousisikpɛdeɔne aà kpawa, ké tó a su zépidɛɔ è we, ḡɔ̃ɛ n̄ nɔɔ p̄ii, a n̄ kúkū suñnɔ Yelusaleũ. 3 Ké à dàzɛu, à káikù n̄ Damasio, ɔ̃ kándo gupua b̄o luabɛ à kùlewà. 4 A b̄òlɛɛ, ɔ̃ à lɔɔ mà, wàle òè: Sɔlu, Sɔlu, b̄oyāi n̄le ìadaai? 5 Ɔ à mè: Mmenn déi Dii? Ɔ a wèwà à mè: Mámɛ má Yesu p̄o n̄le ìadawà ũ. 6 Fɛɛ ḡɛ wéle guu, wi yā p̄o n̄yɔ̃ ke onɛ. 7 Gbè p̄o aa beaànnɔ ḡɔ̃ s̄áii. Aa lɔopi mà, āma aai gbèe eo. 8 Ké Sɔlu f̄ɛɛ, ɔ̃ à a wé wè, i gu'eo. Ɔ wà aà kù a ɔwa, wà gèaànnɔ Damasi. 9 A kè gɔ̃ɔ aàɔ gu'esai, i pɔbleo, i imio.

10 Yesudee ku Damasi w̄i mɛ Anania. Dii yā'òè wépfungu'ea guu à mè: Anania. Ɔ a wèwà à mè: Má ké Dii. 11 Ɔ Dii òè: Fɛɛ gé zé p̄o w̄i mɛ Súsú guu e Yuda be'ua, ní Taasu gbè p̄o w̄i mɛ Sɔlu gbɛa. Aɛ wabikɛa we. 12 Wépfungu'ea guu a è n mɔ n ɔnàwa ké a wé gu'e. 13 Ɔ Anania òè: Dii, má mà wà gbèpi yā'ò dasi, lá à yāvāikè n gbè p̄o kú Yelusaleũnɛ. 14 Sa'onkia aà gbà zé aà gbè p̄o lé n sisi laɔ kúkū. A yāi à m̄oi. 15 Ɔ Dii òè: Gé, asa ma gbèpi sè aà gé ma tɔbɔi buipāleɔne n̄ n̄ kíaɔ n̄ Isailiɔɛ. 16 Lá a taasikɛ ma tɔbɔa yāi, má ɔlɔè. 17 Ɔ Anania b̄o à gè gè uapiu, à ɔnà Sɔluwa à mè: Sɔlu ma gbè, Dii Yesu p̄o b̄o m̄oma zéu gɔ̃ɔ p̄o n̄le m̄o la mé ma z̄i, ké n̄ gu'e yāi, Lua Nis̄ina i dinɛ. 18 Weḡɔ̃ p̄o b̄òle aà wéu lán kp̄òtɛɔwa aa lèlɛ, ɔ̃ à gu'è. Ɔ à f̄ɛɛ da'ilekè. 19 Ké à pɔblè, à gbāa è, ɔ̃ à gɔ̃ɔplakè n̄ Yesude p̄o kú Damasiɔ.

Sɔlu waasokɛa Damasi n̄ Yelusaleũo

20 Ɔ Sɔlu nà Yesu yā waasokpaawa ḡɔ̃ Yudaɔ lousisikpɛɔ guu à mè, Yesu mé Lua Né ũ. 21 Yāpi b̄o gbè p̄o màɔ saɛ aa mè: Gbè bee mé i gbèpi s̄is̄inaɔ ásookɛ Yelusaleũo lò? I m̄o la à n̄ kúkū à tárnnɔ sa'onkiaɔ kíio lò? 22 Sɔlu s̄o, aà gbāa ìo káfi, à Yesu Mesiikɛyā b̄iìwáné, ɔ̃ aà yā Yuda p̄o kú Damasiɔ fù.

23 Gɔ̃ɔpla gbɛa Yudaɔ lɛkpaaíaazi ké aa e wà aà dɛ, 24 ɔ̃ à n̄ lɛkpaaíapi mà. Aa wéle bíibolɛɔ d̄òa fāanɛ n̄ gwāas̄inao, ké aa e wà aà dɛ yāi. 25 Gwāas̄ina ɔ̃ Sɔlu gbèɔ aà dà gb̄iu, aa aà gbàɛ n̄ bao bàasi bíi musu.

26 Ké à kà Yelusaleũ, a wèlɛ à na Yesudeɔwa, ɔ̃ aa víakèè nípii, aale aà Yesudekɛ náaikɛo. 27 Ɔ Baanaba aà sè gèaànnɔ zinao kíi, a dàu a s̄iuné lá Sɔlu Dii è zéu n̄ yā p̄o Dii òèo n̄ lá à Yesu yā'ò gupuaɔ Damasio. 28 Ɔ Sɔlu gè Yesudeɔ guu, à bèbèr̄n̄o Yelusaleũ, à yā'ò gbèɔnɛ gupuaɔ n̄ Dii t̄o. 29 Ké à yā'ò Yuda Gɛɛki yāmanaɔnɛ, à lɛkpaakèr̄n̄o, ɔ̃ aale aà wɛ. 30 Ké Yesudeɔ d̄ò, aa gè zèè Sezale, ɔ̃ à t̄a Taasu.

31 Bee gbɛa Yesudeɔ ḡo dɔdɔa Yude n̄ Galileo n̄ Samali bùsuo p̄ii, aale zedɔ, aale gé aɛ víakɛa Diiɛ guu, aale káfi n̄ Lua Nis̄ina dɔnleɔ.

Enɛ gbágbāa n̄ Tabita vuao

³² Píeε ì bebe wéle ní wéleo píi, ò à gè Lua gbé pò kú Lidao gwai. ³³ A gōe pò wí me Enεε è we, à kàaũ kálea wè swaaõ. ³⁴ Ǿ Píeε òè: Enεε, Yesu Kilisi lé n gbāgbā. Fεle ñ n pe koo. Ǿ à fεle gōõ. ³⁵ Lidadeo ní Salɔnadeo aà è, ò aa zè ní Diio.

³⁶ Nɔe Yesudee ku Zope, aà tón Tabita. N Geleki yáo sō Doo kasi. Bee mè tue. Yāmaakea pèewà mé ì wēnadõ gbéone. ³⁷ Goo bee ò à gyākè à gà. Ké wà aà bò í pāsíu, wà aà se wùle kpediakõau musu. ³⁸ Zope sō a zà ní Lidao. Ké Yesudeo mà Píeε ku we, aa ní gbéon plaõ zìwà aa wabikèwà aa mè: Mò wá be kpakpa. ³⁹ Ǿ Píeε fεle gèrínõ. Ké à kà, wà dèdèaànõ kpépi musu. Ǿ gyaao sòaazi mípii ní ooloo, aa ula ní pòkasa pò Tabita kè goo pò a kúnínõ òlòè. ⁴⁰ Píeε ní yá ní bóle bàasi. A kùle à wabikè, ò à aedò gepiwa à mè: Tabita fele! A wé wè à Píeε è, ò à fεle zòle. ⁴¹ Píeε aà kù a owa à aà fεle zè. Ǿ à Lua gbépio sisi ní gyaao, ò à aà kpámá béε. ⁴² Yápi lí Zopea pii, ò wà Dii náaikè we dasi. ⁴³ Píeε gooplakè we Simoo báatotona be.

10

Kooni Píeε sisia

¹ Gbēe ku Sezale, aà tón Kooni. Aapi mé sosa gáli pò wí me Itali sosa gbéon basooõ dɔaana ũ. ² Gbépiá luayāmanaε, a Lua vía ví, aapi ní a bedeo pii. I wēnadõné maamaa, mé ò wabike Luawa mōomoo. ³ Gooewa íatē auapilaa, wépungu'ea guu à Lua malaikae è wásawasa, à gè a be a òe: Kooni. ⁴ Kooni wé gò biiwà, víaõ aà kù, ò à mè: Bó ni, Dii? A wèwà à mè: N wabikea ní n wēnadõa gbéoneo kà Luagu, ò a sinnõ. ⁵ Gbéõ zì Zope sa, aa Simoo pò wí me Píeε sisi. ⁶ A pìla gbé pò wí me Simoo báatotonawa. Aà be ku ísiale. ⁷ Ké malaikapi tà, Kooni a zíkèna gbéon plaõ sisi ní sosa luayāmana pò nawao. ⁸ Ké a dàu a sìuné píi, ò à ní zì Zope.

⁹ Ké a gu dò, ò aa dàzeu, aa kà kái ní wélepíõ. Goo bee Píeε dède kpé musu íatē minangu wabikei. ¹⁰ Nɔana lé aà de, a ye poble, ò goo pò wàle bleke, à wépungu'è. ¹¹ A luabe è wēa, pɔe lé pila lán zwàa zōowa. Wà ba dòdò a swá mèn síiōowa píi, wàle gbaε zìle. ¹² Nòbõõ ní pòtaa'onkuawao ní bāo píi ká a guu. ¹³ Ǿ wa òè: Píeε, fele de ñ só. ¹⁴ Ǿ Píeε mè: Bauo Dii, mi tēe ge pò gbālea ble ziio. ¹⁵ Ǿ à loopi mà a gēn plaade wà mè: Pò pò Lua gbābòè, rísu ñ a tēboo. ¹⁶ A kè màa gēn àaõ, ò kándo wà pòpi gà wà tàò luabe.

¹⁷ Píeε lé bílike wépungu pò a è yáwa, ò Kooni zína pò aa Simoo be gbèao kà gòõ, aa zea bòleu. ¹⁸ Aa lezù aa gbèa tó wekii Simoo pò wí me Píeε pìlau. ¹⁹ E tia Píeε lé láasooke wépungu pò á ewa, ò Lua Nisína òè: Gbéon àaõõ lé n gbèa. ²⁰ Pila gérínõ seasai, asa máme ma ní zíma. ²¹ Ǿ Píeε pìla gè gbépio kíi à mè: Máme má gbé pò ále gbèa ũ. Bóyái a moi lai? ²² Aa mè: Sosao dɔaana Kooni mé wá zì. Gbēmaae, a Lua vía ví. Yudaõ pii ì aà tɔnasi. Lua malaikae òè aà n sisi a be, aà n yāma. ²³ Ǿ Píeε gérínõ ua à ní yàaekè.

Ké a gu dò, à fεle dàrínõ zéu. Zope Yesudeeo gè aà kpái. ²⁴ A goo àaõde aa kà Sezale. Kooni a daeo ní a gbēna fēεεõ kàaa, àle ní dá. ²⁵ Ké Píeε gè ua, ò Kooni gè dàaàle à kùlèè. ²⁶ Ǿ Píeε aà fεle à mè: Fεle ze. Gbēnazinan ma ũ sō. ²⁷ Ale yā'oaànõ e aa gè gè kpéu, ò à gbéõ lè káaaa we dasidasi. ²⁸ A òné: A dō ké Yudaõ zeví aa yáale ní buipáleo ge aa gē aà uao. Ama Lua òlɔmεε másu gbēe gbási bo ge mà aà tēboo. ²⁹ A yáí tò ké wà ma sisi, ma mō zìozìonakesai. Má ye mà yá pò a ma sisiwà ma sa. ³⁰ Ǿ Kooni mè: A goo síiõn la, ké mále wabike ma be e íatē gè aua pìlaò maa'i kéwa. Ǿ kándo ma gbēe è zea ma ae pò tekea daa ³¹ à mè: Kooni, Lua n wabikea sí, mé n wēnadõane kàaagu. ³² Gbéõ zì Zope Simoo pò wí

me Píee sísi. A pila Simoo baatotona be ísiale. ³³ O ma gbéoo zìma gòo. Lá n mo, à kè maa. Tia kéwa, wápii wá kú la Lua dōa guu, ké wà yá pò Dii òne ma yáí.

Lua Nisina dia buipaleone

³⁴ Píee yāsè à mè: Má sī síana sa ké Lua lí gbēe zāboo.* ³⁵ Bui píi guu gbé pò lé víakeè mé í yāmaake, ade yá mé í kaaagu. ³⁶ Lua a yá dà Isailione, à keaano na Yesu Kilisi sabai baokpané. Aapi mé bui píi Dii ũ. ³⁷ A yá pò kè Yude būsū píi guu dō, lá à dàale Galile Zāa kpàwakea ní gbéoo da'ilekeao gbea. ³⁸ A dō lá Lua a Nisina písi Yesu Nazaletiwa, ō a kú ní gbāao, à gè wéle ní wéleo à yāmaakèné, à gbé pò Ibiisi ní gā líné ní kpeo gbàgbā, asa Lua kuaànoe. ³⁹ Wá de yá pò a kè Yude būsū ní Yelusaleūo píi seeladeo ũ. Wà aà lòo líwa wa dè, ⁴⁰ ō Lua aà vù a gòo àaāde zī, a tò à azīa òlwēe. ⁴¹ I ke gbépii no, wá gbé pò Lua dōaa wá sé aà seelade ũone. Aà bōa gau gbea wa pòblèaano, wa imlaano. ⁴² O a dilwēe wà waasoke gbéone, wí oné áme á de gbé pò Lua díle gbé bēeo ní gyaadeo píi yákpalekena ũ. ⁴³ Anabio píi aà yā'ò aa mè, gbé pò aa aà náaikèò duuna a kémá aà tó yáí.

⁴⁴ Goo pò Píee lé yápi oné, Lua Nisina dī gbé pò lé yápi maone píi. ⁴⁵ Yápi dī Yuda Yesude pò mò ní Píeeowa, ké baa buipaleo, Lua a Nisina písimá gba ũ yáí. ⁴⁶ Asa aa mà, aale yāebui'o, aale Lua yābonsaekēao o. O Píee mè: ⁴⁷ Gbépio Lua Nisina è lāwáwa. Démé a fō gíné aa da'ilekei? ⁴⁸ O a ò wà ní da'ileke ní Yesu Kilisi tóo. O aa wabikèwà aà gòoplakēno.

11

Píee buipaleo yá'oa

¹ Zinao ní Yesude pò kú Yudeo mà lá buipaleo Lua yá sí sō. ² Ké Píee sù Yelusaleū, an gbé pò zè ní tōzōyāoo aà taae è ³ aa mè: N gē gyafōdeò be n pòblèno. ⁴ O Píee fēle lé yápi bōolekené zéze à mè: ⁵ Má kú Zopee, mále wabike, ō ma wépfungu'è. Ma pōe è lán zwāa zōowa, ba dōdōa a swá mèn síiōowa. A bō luabe, àle pila ma kíi. ⁶ Ma wēpèwà tíūu, ma nōbōo è a guu, sēa pòo ní pōtaa'onkuawao ní bāo. ⁷ O ma bō mà, wa òmēe: Píee, fēle de n sō. ⁸ O ma mè, bauo Dii, asa tē ge pò gbālea i gē ma léu ziio. ⁹ Lōopi bōa luabe gēn plaade wà mè, pò pò Lua gbābòè, másu mà a tēboo. ¹⁰ A kè màa gēn àaō, ō wà èa gà tàò luabe píi. ¹¹ Goo bee gōo gbēon àaō pò wà ní zīa bōa Sezaleo mò ua pò má kúu. ¹² O Lua Nisina òmēe mà géno seasai. Wá gbé gbēon sooloe beeo gè ma kpái sō, ō wa gē gbé pò gbépio zīa be. ¹³ O a òwēe lá a malaika è, à bō mōwa a kpéu, a òe à gbé zī Zope ma sísi, ¹⁴ mà yá pò a api ní a bēdeò píi suaba oe. ¹⁵ Ké ma na yā'oaawa, Lua Nisina dīné lá a dīwēe a daalegōowa. ¹⁶ O yá pò Dii ò dōmagu à mè, Zāa gbéoo da'ilekè ní íoe, api sō á wá da'ileke ní Lua Nisinao.* ¹⁷ Lá Lua gba doū pò á dàwēe gòo pò wa Dii Yesu Kilisi náaikè dāné b, dén ma ũ mà fō gièi? ¹⁸ Ké aa yápi mà, aa nīle, ō aa Lua tōbò aa mè: Wá è Lua buipaleo gbà zé b aa nòselile, aai wēni láasai e.

Antioside zea ní Yesuo

¹⁹ Wētēamōané pò fēle Etiēe gaa guu† mé tò gbéoo fāaa tà Fenisi būsū ní Sipi būsuo ní Antiosio, aale Lua yā'o Yudaone ntēe. ²⁰ O an gbēoo bō Sipi būsū ní Sileni būsuo aa gè Antiosi, ō aale yā'o buipaleone sō, aale Dii Yesu baokpané. ²¹ Dii lé odamá, ō gbéoo yápi sí dasi aa zè ní Diipio.

* **10:34** Iko 10.17 * **11:16** Luk 3.16, Zin 1.5 † **11:19** Zin 8.1-4

²² Yelusaleū Yesudeo swá ká yápiwa, ɔ aa Baanaba zì Antioṣi. ²³ Ké à kà we, a è lá Lua gbēkekèné, ɔ aà pɔ kèna. A ledámá mípii aa ze ní Diio ní nòsemendoo. ²⁴ Baanabaá gbēmaae, Lua Nisina ní luanaaikεao pèewà, ɔ wà kà Dii gbéɔ guu dasi. ²⁵ Ǿ Baanaba gè Taasu Solu wεεlei. ²⁶ Ké à aà è, ɔ à sùàànɔ Antioṣi. Aaṓ káaa ní Yesudeo dasi, aao yādané e wè búú do. Antioṣi we wà d̀baa tɔkpàu Yesu İwaone Kilisideo.

²⁷ Goo bee ānabio b̀ò Yelusaleū aa mò Antioṣi. ²⁸ An gbé p̀ó wí me Agabu f̀ele zè à d̀baa nɔana z̀ɔ p̀ó a ka d̀unia guu píi yá'òné ní Lua Nisina gbāao. Kolodi kpalablea goo ɔ nɔanapi kà. ²⁹ Ǿ Yesudeo zèd̀ wà ní gbé p̀ó kú Yudeo kámasa ká lá baade gbāa f̀í, wi kpásāné. ³⁰ Ǿ aa kè m̀aa, aa Baanaba ní Soluo z̀ìd̀ kpái an gbé z̀ɔɔwa.

12

Piεε daakpeu

¹ Goo bee kí Elodi ɔ̀p̀ele Yesudeeowa p̀āsípāsí. ² A Zāa v̀i Zaaki d̀è ní f̀endao. ³ Ké a è yá bee kà Yudaɔgu, ɔ à èa Piεε k̀ù l̀o. A bee kè Kāaso dikpe z̀íe. ⁴ Ké à Piεε k̀ù a dàkpeu, à aà nà sosaone ní ɔ̀zì aa aà d̀́a. Sosapio gáli do gbēon síiṣiiṣe e lee síiṣ. A d̀ile à yákpalekεaànɔ bíla wáa Gēamusu dikpe gbεa. ⁵ Ǿ wa Piεε k̀ūa kpéu, Yesudeo lé wabikeè Luawa zesai.

⁶ Gu p̀ó a d̀o Elodi b̀oaànɔ, a gwá Piεε lé i'o sosa gbēon plaɔ zānguo yea ní m̀odaonao m̀en pla, mé gbēon plaɔ ku kpele, aale kpépi d̀́a. ⁷ Kándo g̀oo Dii malaikae g̀è we, ɔ kpépi p̀ù. A Piεε l̀è a gbàt̀εewa à aà v̀ù à m̀è: F̀ele kpakpa. Ǿ m̀odaonapio ẁolo aà ɔ̀wa. ⁸ Ǿ malaikapi d̀è: N n ula da, ní n kyale kpá. Piεε kè m̀aa, ɔ malaikapi m̀è: N n ula káaa ǹ kú, ní temazi. ⁹ Ǿ Piεε b̀ò tεaàzi. I yá p̀ó malaika lé kεe d̀́o síana ũo, àle e nana ále o. ¹⁰ Aa g̀è gudṣana séiala ní a plaadeo, ɔ aa kà b̀oieu. B̀oiepi gbaá m̀oe, ɔ à wèné ní aziao, aa b̀òle lé g̀é wéieu. Kándo g̀oo ɔ malaikapi Piεε t̀o zea guu we. ¹¹ Ké Piεε wé d̀òd̀o à m̀è: Má d̀́o sáasá sa ké Dii a malaika z̀í, à ma b̀o Elodi ɔ̀zì ní yá p̀ó Yudaɔ wé d̀oi wà kemεeo píi.

¹² Ké aà wé kè, à g̀è Zāa p̀ó wí me l̀o Maaku da Maliamabe. Wa káaaa we dasi, wàle wabike. ¹³ Ké à b̀òle gba l̀è, ɔ nɔe zíkεna p̀ó wí me Loda g̀è gwai. ¹⁴ Ké à Piεε l̀o d̀́, p̀ona guu i zé wéo, à èa bàalè gε oné Piεε mé kú b̀oieu we. ¹⁵ Wa d̀è: İana kàma yá? Ǿ à zèd̀ ké síanae. Ǿ wà m̀è: Aà malaikae. ¹⁶ Piεε g̀í lé gbale. Ké aa wè, aa aà è, ɔ yápi d̀imá. ¹⁷ A ɔ̀kèné aa níle, ɔ a d̀au a síuné lá Dii a b̀o kpéu. Ǿ à m̀è: A gε o Zaakie ní wá gbé k̀iniɔ. Ǿ à b̀ò g̀è gupálei.

¹⁸ Ké gu d̀ò, k̀ófi gbāa dà sosa zānguo, aale k̀ó lala aa m̀è: B̀ó Piεε kè a ũi? ¹⁹ Elodi ò wà aà wεεle. Ké wi aà eo, ɔ à yálala gudṣanapiowa, ɔ a ò wà ní dεde.

Elodi gaa

Bee gbεa Elodi b̀ò Yude, à g̀è gooplakè Sezale. ²⁰ Aà p̀o p̀a Tiideo ní Sidṣdeɔzi maamaa, ɔ gbé beeo ledoukè aa mò aà gwai sānu. Aa g̀è kíapi be zia Blasitu k̀íi. Ké Blasitu ní yáze è, aa g̀è ledoukèi ní Elodio, asa an b̀usu p̀oblea i b̀o aà b̀usuue.

²¹ Ké goo p̀ó wa d̀ile kà, Elodi a kible'ulaɔ dà, à g̀è z̀òle a g̀inaa, ɔ à yá'ò bílae. ²² Bíla wiilè à m̀è: Luae mé lé yá'o, i ke gbēnazina no. ²³ Wegṣoo Dii malaikae aà le nè, ké i z̀oɔke d̀́o Luaeo yáí, ɔ aà me k̀òkà à g̀a.

²⁴ Lua yá ìo ligua, ìo káfi. ²⁵ Baanaba ní Soluo s̀ó, ké aa ní kámasa yá kèke aa láa, aa b̀ò Yelusaleū aa Zāa p̀ó wí me Maaku sè tàd̀.

13

Baanaba ní Sɔluo zɪa

¹ Anabio ní yádanedeo ku Antioxi Yesudeo guu, an tón ke: Baanaba ní Simo pɔ wɪ me Báasio ní Sileni búsu gbé Lusiwo ní Manae pɔ neblè ní kí Elodio sãnuo ní Sɔluo. ² Goo pɔ aale Dii sisi ní lɛyeao, Lua Nisina m̀: A Baanaba ní Sɔluo dile rídoa zɪ pɔ ma ní séwà yáí. ³ Ké aa lɛyè aa wabikè, ɔ aa ɔnámá aa ní gbáe, aa dàzeu.

⁴ Ké Lua Nisina Baanaba ní Sɔluo zɪ màa, aa gè Selusi. Za we aa gè gó'ilenau aa gè Sipi búsuu. ⁵ Ké aa kà Salami, aa Lua yá waasokè Yuda lousisikpeo guu. Zãa Maaku kúrɔnɔ dɔnlɛde ũ. ⁶ Aa ísia gũgũnapi baa vɪ e Pafosi, ɔ aa kpàaũ ní Yuda dabudabukena pɔ de ãnabi egena ũo we. Aà tón Yesune. ⁷ Io kú ní búsupi gbẽzɔo Sɛziwo Pɔluo. Gbẽzɔopiá ɔnɔnae, ɔ à Baanaba ní Sɔluo sisi, ké a ye Lua yãma yáí. ⁸ Dabudabukɛnapi tón Elima ní Geleki yáo. A íbelesèrɔnɔ, àle wele gbẽzɔopi swáfè, ké asu Yesu náaikɛo. ⁹ ɔ Sɔlu pɔ wɪ me Pɔlu sɔ, Lua Nisina dèdewà, ɔ à wɛpèwà à m̀: ¹⁰ Ibiisi néo do! Maa píi ibe! Gbẽnazɪn vãí píi paemadè! Wɛzɛn pásí! Nyɔ Dii zé súsu kpaanlaboa too lé? ¹¹ Tiasa Dii a ɔkulɛma, ní vɪakũ. Nyɔ gɔɔplakɛ rýɔ íatɛ eo. Wegɔo Elima wé gò dàadãa, gusia kùlewà. ɔ àle ɔmalemale, àle gbé wele aà a ɔ kú. ¹² Ké gbẽzɔopi yá pɔ kèpi è, à Dii náaikè, asa aà yá pɔ wa dàè aà kù gbãae.

Kua Antioxi pɔ kú Pisidi búsuu

¹³ ɔ Pɔlu gè gó'ilenau ní a gbé, aa b̀ Pafosi aa gè Pɛega, Pãmfilɪ búsuu. We Zãa Maaku ní tóu, à èa tà Yelusaleũ. ¹⁴ Bɔa Pɛega aa gè Antioxi pɔ kú Pisidi búsuu. Kámabogɔɔzɪ aa gè z̀le lousisikpeu. ¹⁵ Moizi ikoyã ní ãnabio láo kyokea gbɛa lousisikpe gbẽzɔo gbé zɪ wà oné, tó aa káfia yãe vɪ aa o bílae, aa o. ¹⁶ ɔ Pɔlu fɛle ɔkèné à m̀: Isailio ní buipãle lousisinao à ma yãma. ¹⁷ Isailio Lua wá deziwo sè, ɔ à ní bui kò an kua Egipi búsuu. ɔ à ní bóle we ní a gbãa zɔo.* ¹⁸ A ní gwá guwaiwaiu wè bla taawa.† ¹⁹ A gbãamò Kanaa búsu bui m̀n soplaɔne, ɔ à ní búsupi kpámá.‡ ²⁰ Apii kà wè òaa pla ní blakwio taawa. Bee gbɛa à dɔaanao dɪlené e à gè pèd ãnabi Samuɛliwa.§ ²¹ Ké aa kía gbèa, ɔ Lua Kisi né Saulu, Bẽyãme bui dɪlené.* A kpalablè wè bla, ²² ɔ Lua aà b̀ kpalau, à Davidi kpà aà gbɛu. Lua Davidi yá'ò à m̀, á è Yese né Davidi láasoo doũanɔ, a a pɔeã píi kee.† ²³ Aà bui guu à Yesu b̀u Isailiɔne Suabana ũ, lá à a legbèwa. ²⁴ E Yesupi ào gé mói Zãa dɔaa waasokè Isailiɔne píi, a òné aa ǹselile aa da'ileke.‡ ²⁵ Ké Zãa zɪ ye láai à m̀: Dé ále e má de a ũi? Gbé pɔ á wé dɔin ma ũo. A ma! Ale mó ma gbɛa, mi ka mà aà sabala bɔbɔèo.§

²⁶ Ma gbé, Ablahaũ buio ní buipãle lousisinao, wãme Lua suabayãe bee kpàsãwɛe. ²⁷ Yelusaleũdeɔ ní ní gbãadeɔ aai Yesu dɔo, aai ãnabio lá pɔ wɔ a kyoke kámabogɔɔzɪ píi zé dɔo, ɔ aa ãnabipio yá pãpa, aa yãdãaala. ²⁸ Aai yãe ewà à kà wà aà deo, ɔ aa gbèa Pilatiwa wà aà de.* ²⁹ Ké aa yá pɔ wa kè aà yá musu kè píi, wà aà bùa líwa wà aà dà mia'eu.† ³⁰ Lua aà b̀ gau. ³¹ A gɔɔ dasi ké à b̀ mò gbé pɔ aa b̀ Galile aa gèaànɔ Yelusaleũwa.‡ Aame aà seeladeɔ ũ gbèɔne. ³² Wápɔ sɔ, ɔ wa mɔ aà baokpaié. Lé pɔ Lua gbè wá deziwo, ³³ a kè wá gbé pɔ wá de an buio ũne, à Yesu vù lá wa ò Sou plaade guuwa. Lua m̀: Ma nén n ũ,

* **13:17** Bɔa 1.7, 12.51 † **13:18** Nao 14.34 ‡ **13:19** Iko 7.1, Yoz 14.1 § **13:20** 1Sam 3.20-21, 10.21-24 * **13:21** 1Sam 8.5 † **13:22** 1Sam 13.14, 16.12-13 ‡ **13:24** Luk 3.3 § **13:25** Zãa 1.20, Mat 3.11 * **13:28** Luk 23.1-23 † **13:29** Luk 23.50-56 ‡ **13:31** Zin 1.3

n Maen ma ũ gbã. §

³⁴ Lá a yaikεo, mé Lua a aà bɔ gau, a yá ɔ Luapi ò yãa à mè:

Má báaa seasai pɔ ma a legbè Davidiε daágu.*

³⁵ ɔ wa ò guei lɔ:

Nyɔ wei n gbé pɔ a kua adoa yaikεo. †

³⁶ Davidipi sɔ à Lua pɔeã kè a gɔɔ. Ké à gà, wà aà mia kpákɔi ní a deziɔ, ɔ à yaikè.

³⁷ Gbé pɔ Lua aà vùpi sɔ i yaikεo. ³⁸ Ma gbéɔ, àɔ dɔ ké duunakεama waaso pɔ wále kéé kú aà kíiε. ³⁹ Mɔizi ikoyã lí fɔ tò yá bɔrínɔ nao, áma gbé pɔ aale Yesu náaikeɔ, yápii i bɔrínɔ na. ⁴⁰ A laaika ké yá pɔ ánbɔiɔ ò su á leo ⁴¹ aa mè:

A ma, á gbé awiambɔnaɔ,

à gilike, í sãale,

asa má yãe ke á gɔɔ,

baa tó wa dàu lé siué, á sio. ‡

⁴² Ké Pɔlu ní Baanabao lé bɔle lousisikpɛu, wà wabikémá aa εa mɔ yápi oné kámabogɔɔ sãa lɔ. ⁴³ Ké wále fáaa Yudaɔ ní gbé pɔ í lousisiriɔnɔ bɔ tε Pɔlu ní Baanabaozi dasi. Aa yã'óné, aale ledamá aao gé aε ní gbéke pɔ Lua kèrínɔ.

⁴⁴ Kámabogɔɔ sãa wéledeɔ kãaa pii Dii yãmaa yáí. ⁴⁵ Ké Yudaɔ bílapi è, à kènέ íi maamaa, ɔ aale Pɔlu yá bèεbo, aale aà sɔsɔ. ⁴⁶ ɔ Pɔlu ní Baanabao yã'óné viasai aa mè: Ame à kù wà Lua yã'óé gĩa. Lá a gi, ále e i ka à wèni láasai eo, wá εa aεdɔ buipáleɔwaε sa. ⁴⁷ Asa Dii yáε bee díle wéεε à mè:

Ma n díle gupua ũ buipáleɔne,

ké n gé ní suabayão e tɔɔle léwa. §

⁴⁸ Ké buipáleɔ yápi mà, an pɔ kèna, aa Dii yá sɔ síana ũ, ɔ gbé pɔ Lua ní díle wèni láasai pɔ ũ Yesu náaikè.

⁴⁹ ɔ Dii yá lí bùsupia pii. ⁵⁰ Yudaɔ ɔzè buipále nɔε lousisin gbiaɔ ní wéle gbãadeɔzi, ɔ aa íadà Pɔlu ní Baanabao, aa ní yá ní bùsuu. ⁵¹ Aa kɔɔlémá ní tàae seela ũ,* ɔ aa gè Ikɔni. ⁵² Yesudeɔ sɔ, pɔna ní Lua Nisinao pèemá.

14

Pɔlu ní Baanabao kua Ikɔni ní Lisitaɔ

¹ Aa kè Ikɔni lá aaí kewa, aa gè Yudaɔ lousisikpɛu aa yã'ò e Yudaɔ ní buipáleɔ Dii náaikè dasidasi. ² ɔ Yuda pɔ aa gí yápi síɔ buipáleɔ swáfè Yesudeɔne, aa íisèrínɔ. ³ N beeo Pɔlu ní Baanabao gɔɔplakè we, aa yã'ò viasai daa Dii gãu, ɔ Dii ní gbá zé an yãbɔnsaεkeεaɔ ní ní dabudabukeεaɔ a gbéke yá pɔ aale oné síanapiliwáné. ⁴ ɔ wéledeɔ kɔkpaalè, gbéεɔ zè ní Yudaɔ, gbéεɔ ní zinaɔ. ⁵ ɔ Yudaɔ ní buipáleɔ ní ní gbãadeɔ zèd wà íadamá wà ní pápa ní gbεo. ⁶ Ké Pɔlu ní Baanabao ní yá dè, ɔ aa bàasi tà Likaoni bùsu wéleɔu, Lisita ní Deεbeo ní a zɔεwiaɔ. ⁷ ɔ aa gí lé baonapi kpáné we.

⁸ Gɔεε ku Lisita, aà gbáɔ imia. Zaa wà aà í, a de εε ũε, i tãa'oo. ⁹ Aε swákpa Pɔlu yáí, ɔ Pɔlu wεpèwà soee, a è aà Yesu náaikeεa kà à aà gbágbã, ¹⁰ ɔ a òè ní lɔ gbãao: Fεε ze n gbáwa. ɔ à vɔ zè, à bɔ ní táo. ¹¹ Ké bíla è lá Pɔlu kè, ɔ aa kãaa wiiwa ní Likaoni yáo aa mè: Táaɔ lí gbènazinaɔ ũ aa pilawá. ¹² Aa tɔkpà Baanabae Zupiteε, Pɔlu sɔ Mεεkiu,* ké ɔmε í dɔaa ní yã'oo yáí. ¹³ Zupiteεpi kpé kú wénkpε, ɔ aà gbàgbana mò ní zuswana pɔ à lávu zãblémáɔ wéle bíibɔleu. A ye dasi sa'ò zinaɔwa. ¹⁴ Ké Baanaba ní Pɔluo yápi mà, aa ní ulaɔ ga kèkè, ɔ aa

§ 13:33 Sou 2.7 * 13:34 Isa 55.3 † 13:35 Sou 16.10 ‡ 13:41 Abk 1.5 § 13:47 Isa 49.6

* 13:51 Luk 9.5, 10.11 * 14:12 An tãaɔ tɔn we.

sì dasi guu ní wiio ¹⁵ aa m̀̀: Gb̀̀́, b́yáí ále ke beewai? Gb̀̀́nazinao wá ù s̄́ lááwa. Baona wále kpáé, ké à kpe lí pò gianae beeo, í ze ní Lua béeo. Ɔme musu k̀̀ ní t̀̀leo ní ísiao ní pò pò kúu p̄́í.† ¹⁶ A bui p̄́í tò yáa, aa r̄́zia zé s̀̀. ¹⁷ N beeo à azia òlóné maakea guu. I to lou maé à p̀̀keke a g̀̀wa. I á gba ble à ku p̀̀na guu. ¹⁸ Baa ní yá bee oao, d̀̀e ní d̀̀eo ò aa ḡ́ gb̀̀́ne aa sa'omá.

¹⁹ Ɔ Yudaò b̀̀ Antiōsi ní Ik̄niuo aa m̀̀ wà bíla swáf̄̄. Ɔ aa P̄lu p̄́pa ní gb̄eo aa aà g̀̀le b̀̀d̀ wénkpe, aale e à g̀̀e. ²⁰ Ké Yesudeò kàaaaàzi, ò à f̀̀le g̀̀ wéle guu. Ké a gu d̀̀, àpi ní Baanabao aa g̀̀ Debe.

Zinao taa Antiōsi

²¹ Ké aa baonakp̀̀né wélepi guu, aa gb̀̀́ è dasi. Ɔ aa èa g̀̀ Lisita ní Ik̄niuo ní Antiōsio, ²² aale Yesudeò gba gb̄aa, aale ledamá aa wet̄́ Yesu náaikewa aa m̀̀: Sema wà taasike maamaa, wí gbasa ḡ́ kpala pò b̀̀ Lua kíi guu. ²³ Aa gb̀̀́z̄̀ d̄́l̄́né wéle ní wéleo, ò aa wabik̀̀né ní leyeo, aa ní ná Dii pò aa aà náaikèè z̄́í.

²⁴ Ké aa p̄́ Pisidi b̀̀sua, aa kà P̄mfili b̀̀suu. ²⁵ Aa Lua yá'ò P̄ega, ò aa g̀̀ Atali. ²⁶ We aa g̀̀ gó'ilenau aa tà Antiōsi, gu pò wà ní náu Luae a z̄́í yáa aà gb̀̀́kekené z̄́í pò aa k̀̀ aa làa tia yá musu. ²⁷ Ké aa kà, aa Yesudeò kàaa aa yá pò Lua k̀̀né òné p̄́í, lá à buip̄́leo gbà zé aa a náaikè. ²⁸ Ɔ aa g̀̀plakèr̄̀no we.

15

Lekpaaīa Yelusalēu

¹ Gb̀̀́eò b̀̀ Yude aa m̀̀ Antiōsi, ò aa yáda Yesudeone aa m̀̀: Tó i t̄̀z̄́ lá Moizi d̄́lewo, * á zia'eo. ² P̄lu ní Baanabao z̄̀ad̄́má aa lekpaakèr̄̀no maamaa yápi musu. Ɔ Yesudeò z̀̀d̀ P̄lu ní Baanabao ní ní gb̀̀́eò gé Yelusalēu yápi gó̄ḡ̄í ní zinao ní gb̀̀́z̄̀. ³ Aa g̀̀ z̀̀né, ò aa p̄́ Fenisi ní Samalio b̀̀suola. Aa buip̄́leo ǹ̀selilea yá dau a síu ní gb̀̀́ne we, ò an pò k̀̀na z̄̀. ⁴ Ké aa kà Yelusalēu, Yesudeò ní zinao ní gb̀̀́z̄̀ gb̄́akp̀̀n̄zi, ò aa yá pò Lua k̀̀né p̄́i baokp̀̀né. ⁵ Ɔ Falisi Yesudeeo f̀̀le m̀̀: Sema buip̄́leo t̄̀z̄́, wi oné aao Moizi ikoyá k̄́a. ⁶ Ɔ zinao ní gb̀̀́z̄̀ k̄́ kàaa, aale yápi gwa. ⁷ Ké lekpaaīa gb̄́ak̄́, P̄ie f̀̀le z̀̀ a òné: Ma gb̀̀́, á d̄́ ké Lua ma dile á guu à g̀̀ḡ́, ké buip̄́leo Yesu bao ma ma léu, aai aà náaikè. ⁸ Lua dee gb̀̀́pii ǹ̀se d̄́, ò à ní gbá a Nisina a siār̄̀no seela ù,† lá à wá gbáwa. ⁹ Lua i ní dile dodoa ní wápio. A ní ǹ̀se p̄́piné, ké aa Yesu náaikè yáí. ¹⁰ B́yáí ále Lua wei tiai? Aso pò wá deziò f̀̀a séi ní wápio ò á ye dinéa? ¹¹ M̀̀a no! Wá a náai ví ké wá b̀̀ Dii Yesu gb̀̀́ke yáíe, lá ampiowa s̄́.

¹² Gb̀̀́eò k̀̀ kilikili p̄́í, ò aa swákp̄́ Baanaba ní P̄luozi, aale seelaò ní dabudabu pò Lua k̀̀né buip̄́leo guu o. ¹³ Ké aa yá'ò aa làa, Zaaki f̀̀le yásè à m̀̀: Ma gb̀̀́, à ma yáma. ¹⁴ Sim̄̀ ò lá Lua d̀̀aa buip̄́leo wegwa, ò à gb̀̀́ s̀̀ ní guu a pò ù.

¹⁵ Anabio yá k̄́sè ní beeo, asa aa m̀̀:

¹⁶ Bee gb̄ea má ea mo Davidi bezi bo,

mí a gufooò keke tata lo,

¹⁷ ké buip̄́leo ma kíi wele,

gb̀́ pò ma ní sisi ma ní sépio p̄́í.

¹⁸ Dii pò lé yápi ke mé ò,

a tò wa yápi d̄́ za káau.‡

¹⁹ Ayám̄̀to má è a maa wà yá z̄́'ù dile buip̄́leo pò aa z̀̀ ní Luaōneo. ²⁰ Wà lák̀̀né aa mik̄́ pò pò gb̄́lè táa kíiwa ní gb̄́síkeao ní ǹ̀d̀ kòlokpasaiò ní kp̄́ao. §

† 14:15 B̄a 20.11, Soù 146.6 * 15:1 Lev 12.3 † 15:8 Zin 11.15-18 ‡ 15:18 Am̄̀ 9.11-12 § 15:20 B̄a 34.15-17, Lev 18.6-23, 17.10-16

21 Asa à gègè wìo Moizi lá kyoke lousisikpeo guu kámabogoozi píi, wìo àà yá waasoke wéle ní wéleo.

Zinao gbé zia buipále Yesudeowa

22 O zinao ní gbèzoo ní Yesudeo pii zèò wà gbéó sé ní guu, wà ní zì Antiosi ní Pòluo ní Baanabao. O aa ní dōanaeò sè, Yuda pò wì mèè Baasaba ní Silivēeo. 23 Wà taala dīné, yá pò wa kè a guu mè: Wá zinao ní gbèzoo wa fòkpà wá gbé pò aa de buipáleò ù Antiosi ní Sili bùsuo ní Silisi bùsuoowa. 24 Wá mà wá gbéò gè á kíi aa á n̄sè òkpàè, aa á dá bìliu ní yá'oa guu. Wá lé kú a guuo, 25 ò wa ledoukè wa zèò ké wà gbéó se wà ní zìwá ní wá gbé yenzideò Baanaba ní Pòlu 26 pò aa gí ní wēnii wá Dii Yesu Kilisi tōbōa yáio. 27 Ayāmeto wále Yuda ní Silivēeo zìwá, aa yá pò wá kè láu oé ní léo. 28 Asa Lua Nisina ní wápiò wa zèò wà asoe diéo, sema a pò zevīe beeò. 29 A mikē n̄ò pò wà sa'òò táawa soawa ní kpāao ní n̄ò kòlòkpasaiò ní gbāsikēao. A maa à mikē beeowa. Wà kō'e aafia!

30 O wà ní gbáe, aa gè Antiosi. Aa Yesudeo kàaa píi, ò aa lápi kpámá. 31 Ké aa a kyokè, ò an pò kèna maamaa ní n̄sè níniyāpio. 32 Yuda ní Silivēeoá ānabionē, ò aa ledà ní gbépiowa maamaa, aa ní gbá gbāa. 33 Ké aa gōoplakè we, Yesudeo lezámá, ò aa tà ní zinao kíi aafia. 34-35 Pòlu ní Baanabao gò Antiosi. N gbé dasi páleo aa Dii yādáné aa baonakpané.

Pòlu wélegea gēn plaade

36 Gōopla gbēa Pòlu ò Baanabae: Wà ea gé Yesudeo gwai wéle pò wa Dii yá waasokèu yāao guu, wìo dō lá aa de. 37 Baanaba ye Zāa Maaku se àà gérinò, 38 ò Pòlu lé e a maa wá gbé pò kè má Pāmfilì, i ténzi ní zì guuo se lo.* 39 Aai makōeo, ò aa kèkōwa. Baanaba Maaku sè aa gè gó'ilenau aa gè Sipi. 40 O Pòlu Silivēe sè. Yesudeo ní ná Dii e a zì aà gbēkekené, ò aa dàzeu. 41 Aa pà Sili ní Silisiola, aa Yesudeo gbà gbāa.

16

Timotee gea ní Pòluo ní Silivēeo

1 Pòlu kà Dēebe ní Lisitao. Wékii Yesudee ku wì mèè Timotee. Aà daá Yuda Yesudee, mé aà maeá Gelekie. 2 Yesude pò aa ku Lisita ní Ikōniuoo aà tōnašì. 3 Pòlu ye aà geano, ò à tōzòè Yuda pò kú wélepiò guuo yáí, asa ampìi aa dō ké aà maeá Gelekie. 4 Wéle pò aa gèu píi, aa yá pò zinao ní gbèzoo díle Yelusaleū ò Yesudeone aao kúa. 5 O aale gbāakū ní Yesu náaikea guu, aale dasikū lá gu lé dō.

Pòlu gea Masedoni bùsuu

6 Lua Nisina gīné aa gé Lua yā'oi Azi bùsuu, ò aa pà Filizi ní Galatio bùsuola. 7 Ké aa kà Misi bùsu zōleu, aa yòwà wà gē Bitini bùsuu, ò Yesu Nisina i weinéo. 8 Ké aa Misi bùsu baa vī, ò aa kà Toloasi. 9 Gwāasina Pòlu Masedoni bùsu gbēe è zeaala iu, àle awakpaè à mè: Buawá Masedoni, dōwále. 10 Ké a è iu màa, ò wa Masedoni sòukè gòò, asa wá dō sa, ké Lua mé lé wá sisi wà ge baonakpané.

11 O wa gē gó'ilenau Toloasi, wa mipè Samotasiwa. Ké a gu dō wa ka Neapoli. 12 Bōa we wa ge Filipi, Masedoni bùsu saalopi mēewia pò Lomadeò vī, ò wa gōoplakè wélepiu. 13 Kámabogoozi wa bō wénkpe, wa ge swa sae, gu pò wále e wì lousisiu. O wa zōle wa yá'ò n̄e pò kāaaa weone. 14 N̄ee ku we, wì mèè Lidia. Tiatii gbé zwāa tēa yīanae, mé lousisinae. Ale yá pò Pòlu lé o ma, ò Dii aà sō wēè, à yápi sī. 15 A da'ilèkè ní a bēdeò, ò à wabikèwá à mè: Tó a ma Dii náaikea sīe, à mō pila ma be. O wa aà yáze èe.

* 15:38 Zin 13.13

Pɔlu n Silivēeo daakpeu Filipi

¹⁶ Ziewa ké wále gé wabikékii, wa kpaaú n zɔnɔe pɔ́ taa mlē vɔ́o. Aa diio ì ɔ́a e maamaa aà àsi'oané yá musu. ¹⁷ Ǿ à bò téwázi, wápiɔ́ n Pɔluo, àle wiile à mè: Gbé beeɔ́ Lua Musude zòblenaɔne, aale suabaze kpàwakeé. ¹⁸ Iɔ ke màa lá gu lé dɔ, ɔ́ yápi Pɔlu wá. A lili ò táapie: Má òne n Yesu Kilisi tóo, go nɔepiwa. Ǿ à gòwà gòɔ.

¹⁹ Ké aà diio è ài'ea aà yá musu tãmaa n né, ɔ́ aa Pɔlu n Silivēeo kũ aa n gále gèrɔnɔ gbãadeɔ kíi gãae. ²⁰ Aa gèrɔnɔ yákpalekenao kíi aa mè: Gbé beeɔ́ Yudaɔne, mé aale wá wéle ɔ́okpa. ²¹ Fɛlekaayá pɔ́ wá Lomadeɔ ikoyá gí wá si ge wà ke ɔ́ aale dané. ²² Gbé fɛlɛrɔnɔ dasi, ɔ́ yákpalekenapiɔ́ mè wá n ulaɔ wolomá, wá n gbɛ́ n goo. ²³ Ké wá gbɛ́a gbãa kènɛ, ɔ́ wá n dá kpéu, wa ò kpépi dɔ́anae aà n dɔ́a maamaa. ²⁴ Ké wa òè màa, ɔ́ à n dá kpépi guonau, à n gbáɔ dàliu gíugiú.

²⁵ Wɛɛdo taawa Pɔlu n Silivēeo lé wabike Luawa, aale aà táasile, mé dakpeunao lé swákpa n yáí. ²⁶ Kándo tɔ́le lùalua n gbãao e kpépi gíɔ dèe. Wegɔ́ a gbaɔ wèwɛ́ píi, ɔ́ dakpeunao mɔ́daɔnaɔ pòlomá píi. ²⁷ Ké kpedɔ́ana vù, à gbaɔ è wèwɛ́a píi, ɔ́ à a fɛnda wò, a ye azia de, asa àle e dakpeunao bàasiɛ. ²⁸ Ǿ Pɔlu pùna n lɔɔ gbãao à mè: Nsu íakpa nziaio. Wá kú la wápii. ²⁹ Kpedɔ́anapi mè wá mɔ́ n filiao, ɔ́ à sírzi n bao à kùle Pɔlu n Silivēeo ae, àle kpakpanaga. ³⁰ A bòrɔnɔ bàasi, ɔ́ à mè: Maeɔ, kpelewa má ke mà zia'ei? ³¹ Aa òè: Dii Yesu náaike, nýɔ zia e, mpi n n bedeo píi. ³² Ǿ aa Dii yá'òè n a be gbéɔ́ píi. ³³ Wɛɛdo bee, kpedɔ́anapi n sé à gè n gu'iaɔ pìpiné, ɔ́ à da'ilekè gòɔ n a gbéɔ́ mpii. ³⁴ Ǿ à gèrɔnɔ a be à blekènɛ. Aapi n a bedeo an pɔ́ kèna maamaa, ké aa Lua náaikè yáí.

³⁵ Ké gu dò, yákpalekenao dɔaiɔ zì aa ge o wá gbépiɔ́ gbae. ³⁶ Ǿ kpedɔ́anapi ò Pɔluɛ: Yákpalekenao gbéɔ́ zia mà á gbae. A bɔ́le, í á taananke. ³⁷ Ǿ Pɔlu ò dɔaipɔnɛ: Aa wá gbé bíla wáa yákpalekeawano sai, aa wá dá kpéu, wá gbé pɔ́ Lomadeɔn wá ũ. Tiasa ɔ́ aa ye wá bɔ́le asii guua? O'o! A ke màao. Sema aa mɔ́ wá bɔ́le nzia. ³⁸ Dɔaipɔnɔ yápi sèle ò yákpalekenaɔne. Ké aa mà Lomadeɔn n ũ, ɔ́ via n kú. ³⁹ Ǿ aa mɔ́ awakpánɛ aa n bɔ́le kpéu, ɔ́ aa wabikémá aa bɔ́nɛ n wéleu. ⁴⁰ Ké aa bɔ́le kpéu, aa gè Lidi be. Aa Yesudeɔ lè we, ɔ́ aa n nɔ́se níniné aa gèze.

17

Pɔlu kua Tesaloni

¹ Aa bɔ́le n Amfipɔ́lio n Apɔlonio, ɔ́ aa kà Tesaloni, gu pɔ́ Yudaɔ lousisikpe kúu. ² Ǿ Pɔlu gè lousisikpeu lá ìɔ kewa, à waasokènɛ yá pɔ́ kèa Luayãtaalau musu kámabogɔ́ là àaɔ. ³ Ale a bɔ́lekené lá à kù Mesii taasike, i bɔ́ gau, à mè: Yesu pɔ́ mále aà yá'òé mé Mesiiipi ũ. ⁴ An gbéɔ́ yápi zé è, ɔ́ aa nà Pɔlu n Silivēeowa. Màa Geleki lousisin dasiɔ nàmá sɔ́ n nɔ́e tɔ́de bílaɔ lɔ.

⁵ Ǿ Yudaɔ íisèrɔnɔ, aa bèbɛmpádeɔ kàaa aa dasikù, ɔ́ aa wéle lɔo. Aa gè lía Zasɔ́ bei, aale Pɔlu n Silivēeo wɛɛle n kũ bɔ́rɔnɔ balu guu. ⁶ Ké aai n eo, aa Zasɔ́ n Yesude pãleɔ gále bòrɔnɔ wéle gbãadeɔ kíi, aale wiile: Gbépiɔ́á dúniadenaɔne. Aa mɔ́ la, ⁷ ɔ́ Zasɔ́ n díle a be. Gbépiɔ́ lé pã Sezaa ikoa mpii, aai me kía pãle ku wí me Yesu. ⁸ Yápi zò bíla n wéle gbãadeɔ pɔ́wa. ⁹ Ǿ aa ɔ́asi Zasɔ́ n gbé kíniɔwa aa n gbáe.

Pɔlu kua Belee

¹⁰ Gwãasina bee gòɔ Yesudeɔ Pɔlu n Silivēeo gbàe Belee. Ké aa kà we, ɔ́ aa gè Yudaɔ lousisikpeu. ¹¹ Gbé beeɔ́ nɔ́se maa de Tesalonideɔla, aa Lua yá sí ɔ́plapla. Lá gu lé dɔ aaiɔ wéte Luayãtaalai, ké aa e dɔ́ tó Pɔlu yápiɔ́ síana ví. ¹² An gbé

pó Dii náaikéo dasi ní Geleki nɔe gbiao ní Geleki gɔeɔ dasidasi lo. ¹³ Ké Tesaloni Yudaɔ mà Pɔlu lé Lua yá waasoke Belee lo, ɔ aa mò we, aa yákele dà aa bíla pɔ fêle. ¹⁴ Ǿ Yesudeo Pɔlu gbàe gɔo ísia oi, áma Silivɛe ní Timoteeo gɔ we. ¹⁵ Gbé pɔ gè zei Pɔlu e gèaàno Ateni, ɔ aa èa tà Silivɛe ní Timoteeowa ní Pɔlu legbeo, à mè aa mɔ a le kpakpa.

Pɔlu kua Ateni

¹⁶ Ké Pɔlu lé ní dá Ateni, aà ká fêle sì, ké a è táa di wélepiu yáí. ¹⁷ Ǿ à waasokè Yudaone ní buipále lousisinao lousisikpeu ní gbé pɔ lo ní le eleu lá gu lé dɔo. ¹⁸ Pɔlu lé yábobo kɔ léu ní yáwaaipana pɔ wí mené Epikulio ní Sitoisio. Ǿ an gbèe mè: Bó yá dàobànapi lé bɔlei? Gbèe mè: Wále e táa dafu yá kpàwa àle ke. Aa ò màa ke àle Yesu yá ní aà bɔa gau yáo baokpané yáíe. ¹⁹ Ǿ aa Pɔlu sè gèò gbèzɔo kíi Aleopaga aa mè: Nyɔ yá dafu pɔ ní dané owèe lé? ²⁰ Wa yábonsae màma, wá ye a bɔle dɔ. ²¹ Atenideo píi ní nibo pɔ kú weo, aali ye yápáleio, sema yá dafu maa ní a wáaipaa baaasio.

²² Ǿ Pɔlu fêle zè Aleopagadepio guu à mè: Atenideo, má è á misiilea táaone áia ví maamaa yápii guu. ²³ Ké má be á wéleu, mále pɔ pɔ i kúlenéo táasika, ɔ ma sa'okíe è, wà lakèwà wà mè: Lua pɔ wá dɔo pɔ. Lua pɔ á aà dɔo mé ále misiileè, aà bao mále kpáé. ²⁴ Lua dúnia kè ní pɔ pɔ kú a guu píi. A de musu ní tɔle Dii ũ, ilio ku kpé pɔ gbènazinao dèe guuo.* ²⁵ Aà bàa kú ní gbènazina dɔnleoo. Aàpi mé ì wèni ní nisinao ní pɔpii kpa gbépiiwa.† ²⁶ A bui píi bò gbé mendo kíe, ɔ aa ku dúnia gola síi píiu. A dɔaa gɔdílédile bui píie ní gu pɔ aao kuu léo. ²⁷ A ní ké ké aao a wéle aa ɔmalemale e aa ge bɔwa. Baa ní beeo a zà ní wá gbèeoo. ²⁸ Asa aàpi mé ì to wà wèni ví, wí ku, wí fɔ wá wá me sé. Lá á lakènae ò aa mè: Wá de aà bui ũ sɔ. ²⁹ Lá Lua buiɔn wá ũ, wásu wà e a de lán táa pɔ gbènazina kè ní vuao ní ánusuo ní gbèo à gɔinakèwà lá a yeiwawao. ³⁰ Lua wekpá a ví wá wésiaɔo yála, ɔ àle leda gbéowa gupiiu tia aa nòselile. ³¹ Asa à gɔdílè, ké gbé pɔ á sè a yákpaleke ní dúniao a zéwa. Lua gbé pɔ a sèpi bò gau, ké gbépii e dɔ.

³² Ké aa bɔa gau yápi mà, an gbèe aà láanikè, áma an gbèe mè: Wá n yápi ma zlewa lo. ³³ Ǿ Pɔlu bò ní kíi. ³⁴ Gbèe nàwà aa Yesu náaikè. Aleopaga gbèzɔo do pɔ wí me Denisi kú ní guu ní nɔe pɔ wí mè Damalio ní gbèe lo.

18

Pɔlu gɔoplakea Koleni

¹ Bee gbèa Pɔlu bò Ateni à gè Koleni. ² A kpàaŭ ní Yudaeo we, Pɔntu bùsu gbé pɔ wí mè Akilasi ní a na Pisiio. Aa sù ní Itali bùsuo dafu, ké Sezaa Kolodi díle Yudaone aa bɔle Loma yáí. Pɔlu gè ní kíi, ³ ɔ à pílamá, àle zíkèrno, ké ɔzidoukenao ní ũ yáí. Asa zwàakpekènao ní ũ mpii. ⁴ Kámabogɔzi píi ì waasoke lousisikpeu, àle wéle Yudaɔ ní Geleki a yáze e.

⁵ Ké Silivɛe ní Timoteeo bò Masedoni bùsuo aa kà, Pɔlu zè ní waasokeao, àle o Yudaone wásawasa Yesu mé Mesii ũ. ⁶ Ké Yudaɔ íisèaàno aa aà sòsɔ, ɔ à a pɔkasaɔ kpòeńla à mè: Yá pɔ á kè wí á musu, ma yán loo. Za tia má gé buipále kíie. ⁷ Bɔa we à gè pila buipále lousisina pɔ wí mè Titiu Yusitu be lousisikpepi sae. ⁸ Lousisikpe gbèzɔo Kílisipu Dii náaikè ní a bɔe píi. Kolenideo Pɔlu yámà dasi, ɔ aa Yesu náaikè aa da'ilekè. ⁹ Gwáasina Dii ò Pɔlu iu à mè: Nsu to vía n kúo, nsu kámabo ní yá'oanéoo, ¹⁰ asa gbé pɔ de ma pɔ ũ wéle bee guu dasi.

* 17:24 1Kia 8.27 † 17:25 Isa 42.5

Má kunnɔ, gbɛe a n kũ à ìadamao. ¹¹ Ǿ Pɔlu wɛ̀ do ní mɔ sooloo kè we, ìɔ Lua yāda gbɛ̀ɔne.

¹² Gɔɔ pɔ Loma gbɛ́ Gališ de Gelesi bɔsu gbɛ̀zɔɔ ũ, Yudaɔ ledoukè aa àna Pɔluwa, aa gèaàno yákpalekekí ¹³ aa mɛ̀: Gbɛ́e bee lé tɛkpa gbɛ́ɔgu aao lousisiyā pɔ pāa wá ikoyāla kūae. ¹⁴ Ké Pɔlu ye yā'o, ɔ Gališ ò Yudaɔne à mɛ̀: Yudaɔ, tó dāae ge tàae zɔɔe yāa, à kù mà menakeáno. ¹⁵ Lá ále yákeletā gbɛ́ɔ tó yá musu ní ázia ikoyāo, à gò á yá ũe. Ma gi yá bee taa gógɔie. ¹⁶ Ǿ à ní yá ní bóle yákpalekekpeu. ¹⁷ Ǿ aa àna lousisikpe gbɛ̀zɔɔ Soseniwa nípii, aa aà gbɛ̀gbɛ́ yákpalekekpe kpele. Gališ i a yādao.

¹⁸ Pɔlu gɔɔplakè Kɔleni lɔ, ɔ à lezà Yesudeɔwa à gè gó'ilenau, àle tá Sili bɔsuu. Pisii ní Akilasio gèaàno. A mibò Sākele lé pɔ a kè Luawa yái.* ¹⁹ Ké aa kà Efese, Pɔlu Pisii ní Akilasio tò we. A gè lousisikpeu à waasokè Yudaɔne, ²⁰ ɔ aa wabikèwà aà gɔɔplakèno. I weio, ²¹ āma ké àle lezamá à mɛ̀: Tó Lua wèi, má ea mɔ á gwai. Ǿ à bò Efese ní gó'ilenao. ²² Ké à kà Sezale, à gè fɔkpà Yesudeɔwa Yelusaleŭ, ɔ à tà Antioŭsi. ²³ Ké à gɔɔplakè we, à èa dāzeu à gè wéle ní wéle Galati bɔsuu ní Filizi bɔsuo, à Yesudeɔ gbà gbāa nípii.

Apoloo

²⁴ Yudaɔe ku, aà tón Apoloo, Alesāndi gbɛ́e. Aà lé na mé a Lua yá dɔ maamaa. ²⁵ Wà Dii zé yādadaè, ɔ Yesu yā'oané aà kāsí. I dadané a zéwa, āma Zāa gbɛ́ɔ da'ilekea ɔ a dɔ. A mɔ Efese, ²⁶ ɔ à nà yā'oawa lousisikpeu vīasai. Ké Pisii ní Akilasio aà yāmà, ɔ aa aà sīsī aa Lua zé bɔlekèè wásawasa. ²⁷ Ké Apoloo ye gé Gelesi bɔsuu, Yesudeɔ aà gbà sɔ, ɔ aa lakè Yesude pɔ kú weɔne aa aà kũ ɔplapla. Ké à kà we, à ɔdà gbɛ́ pɔ Lua gbɛ́kekèné aa Yesu náaikèɔwa maamaa. ²⁸ Asa aà yá Yudaɔ wè dasi wāa máūmaū, à òlɔné Luayātaalau ké Yesu mé Mesii ũ.

19

Pɔlu kua Efese

¹ Gɔɔ pɔ Apoloo ku Kɔleni, Pɔlu Azi bɔsu sīsīɔ baa vī, ɔ à kà Efese. A Yesudeɔ lè we, ² ɔ à ní lá à mɛ̀: Ké a Dii náaikè, aà Nisīna dīéa? Aa wèwà aa mɛ̀: Aawo, wi aà Nisīna kua yāma seo. ³ Ǿ à ní lá à mɛ̀: Da'ile kpele á kèi? Aa wèwà aa mɛ̀: Zāa pɔe. ⁴ Ǿ Pɔlu òné: Zāa gbɛ́ɔ da'ilekè an nòselilea seela ũe. A ò gbɛ́ɔne aa gbɛ́ pɔ a mɔ a kpe náaike.* Yesu àle o. ⁵ Ké aa yápi mà, aa da'ilekè ní Dii Yesu tóo. ⁶ Ké Pɔlu ɔnámá, Lua Nisīna dīné, ɔ aa yāebui'ò aa ānabikèkè. ⁷ Gbɛ́píi píi kà lán gbɛ́ɔn kuɛpla taawa.

⁸ Pɔlu ìɔ gé lousisikpeu e mɔ àaɔ. A yā'òné vīasai, àle waasoke kpala pɔ bò Lua kīi yá musu, ké aa a yáze e. ⁹ Ama an gbɛ́ɔ swágbāakè, aai Lua yá sio, ɔ aa zépi bèebò dasi guu. Ǿ Pɔlu gbɛ́ pɔ Yesu náaikèɔ sèle aa bò ní guu. Ǿ ìɔ waasoke gbɛ́ɔne Tilanu kyókpèu lá gu lé dɔ. ¹⁰ A kè màa e wè pla, ɔ Azi bɔsudeɔ Dii yāmà, Yudaɔ ní Gelekio píi.

Seva néɔ

¹¹ Lua Pɔlu gbà zé à dabudabu bɔnsaɔ kè. ¹² Beewa baa tó wà isimawaabɔɔ ge fuaɔ nà Pɔlu mewa wà ge nà gyāeɔwa, aai gbágbāe, an táaɔ ì gɛ́ze. ¹³ Yuda táagona pɔ aaiɔ bebeɔ wèle táa gò ní Dii Yesu tóo aa mɛ̀: Wá òé ní Yesu pɔ Pɔlu ì a yá waasoke tóo, à go. ¹⁴ Yudaɔ sa'onkia pɔ wī me Seva negɔe gbɛ́ɔn soplao mé ì ke màa. ¹⁵ Ǿ táa òné: Má Yesu dɔ mé ma Pɔlu bao mà. Apiɔ sɔ, dén á ũi? ¹⁶ Ǿ táadepi kùsimá à gbāamòné, à ní kwé píi à ní kèkè'ia, ɔ aa bàalè bòle uapiu puizi.

* **18:18** Nao 6.18 * **19:4** Luk 3.16

17 Ké Efesedeo yápi mà, Yudaο ní Gelekiο píi, vía ní kú, ̄ Dii Yesu tobò maamaa. 18 ̄ gbé pò aa Yesu náaikèο mò dasi, aale ní yákeao o gupuau. 19 Gbèkòlekènaeo ní taalaο náaa mò kàteu bíla wáa. Ké wà lápiο ̄a dòdò, wa è à kà ánuosu ̄watè òaasòsoo lèe blakwi (50.000). 20 Beewa ̄ Dii yá ̄o káfi, ̄o ̄ta ní gbāao.

Zakaa Efese

21 Yá bee gbèa Pòlu zèdò a nòse guu à bòle ní Masedoni bùsuo ní Gelesi bùsuo, i gé Yelusaleũ, à mè: Tó ma ge we, sema mà gé Lomadeo gwai. 22 ̄ à a dònlede gbèon plaeo Timotee ní Elasaο zì Masedoni. Aàpi sò à gò Azi bùsuo gĩa.

23 Goo bee ̄ yákele fèle maamaa Dii zé yá musu. 24 Anusupinae ku wí mèè Demetiu, ì Aatemi táakpe taa pí ní ánuosu. Aà zíkènao ì ài zòo e zìpiwa. 25 ̄ à ní káaa ní gbé pò ì zì bee taa keo, a òné: Gbé, á dō ké ̄zìe bee mé wá blekìi ũ. 26 Ale e mé ále ma lá Pòlupi lé ke, à mè: Táa pò wà ní píá luaο no. ̄ à gbé dasiο mi líaa, wà aà yáze è. I ke Efese la ado no, ní Azi bùsuo píie. 27 Yá bee a f̄ músi'iwèe. I ke wá ̄zì yáfúkūa ado no, a yá a to táa nòezòo Aatemi kpé gō p̄e ũo, táa pò Azi bùsudeo ní dúnia gbépiio ì kúlèèpi gawi a láae.

28 Ké aa yápi mà, an pò pà, ̄ aa ná wiiwa aa mè: Efesedeo Aatemi zòo. 29 Wéle lòo, gbéò bàalè lé si kòkàaakèkíiu, ̄ wà Masedoni bùsu gbèon pla Gaiusi ní Alisaka pò aaf̄ gé wéleu ní Pòluoο kù gèrínò. 30 Pòlu ye gē zā guu, ̄ Yesudeo ì weiò. 31 Azi bùsu gbèzòo de aà gbènao ũ, ̄ aa gbéò zì aa ledàwà asu gē zāuo. 32 Kòkàaa yà, wàle wiile, wàle kō yāmao, asa gbé daside dō bóyāi wà kàaaio. 33 Yudaο ̄z̄ò Alesāndazi aà yā'o, ̄ bíla guu gbèeo lé ledòdòwà. Alesāndapi ̄kèné aa níle, a ye Yudaο mi bò bíla wáa. 34 Ké wà aà dō Yuda ũ, ̄ amp̄ii aa wiilè s̄anus̄anu mò pla taawa aa mè: Efesedeo Aatemi zòo.

35 ̄ wéle gbèzòo ní z̄oa zè à mè: Efesedeo, gbépii dō ké á de táa zòo Aatemi kpé d̄ōana ũ ní luakimòo pò kú weo. 36 Lá gbèe a f̄ bò bee kpeo, à ázia kù t̄ēēē. Asu yāe ke ní n̄onwāao. 37 A mó ní gbèeo la, aai ̄kā wá táakpe p̄ewao, aai wá táa tob̄esio. 38 Ayāmeto tó Demetiu ní a zíkènao yāv̄i ní gbèeo, yákpalekeḡoo kú ní yákekenao. Aa gé kō gbèa we. 39 Tó á yāpāle v̄i l̄o, wa góḡōé kòkàaa pò gbāadeo gbèa guu. 40 Asa wa f̄ wá tàae e z̄oa pò kè gbāe bee musu. Wá yáze de e o z̄oapi musuo, asa a gbá v̄io. 41 Yá bee oa gbèa ̄ à gbéò gbàe.

20

Etiki bāea fenentiu

1 Ké z̄oa làa, Pòlu Yesudeo kàaa à ní gba s̄o, à lezámá, ̄ à gè Masedoni. 2 Ké àle pā bùsupia, à gbéò gbà s̄o ní yáο dasi, ̄ à gè kàdò Gelesi, 3 ̄ à mò àaō kè we. Ké àle gé gēi gó'ilenau à ta Sili bùsuo, a mà Yudaο lekpaaf̄azi, ̄ à zèdò à ea tá ní Masedonio. 4 Gbé pò gèaànòo tón ke: Belee gbé Pilusi né S̄opatee ní Tesaloni gbéò Alisaka ní Sekòduo ní Deebe gbé Gaiusio ní Timoteo ní Azi bùsu gbéò Tisiki ní T̄ofiūo. 5 Gbé beeo d̄òaa gè lé wá dá Toloasi. 6 Wápiο s̄o, Kàaso dikpe gbèa wa gē gó'ilenau Filipi, ̄ ḡoo s̄oo gbèa wa ní lé Toloasi. We wa ās̄o do d̄eu.

7 As̄ōanenz̄i wa kō kàaa wà Dii d̄ongubò ble. Pòlu lé waasokené, a ye ta tó gu d̄òe, ̄ à d̄ayāla e w̄ēdo. 8 Filia dasi kú kpé les̄i pò wá k̄aaaupiu. 9 Ewaasoe z̄òlea fenentiu, wí mèè Etiki, àle igofampa. Ké Pòlu waasokea kè gbāa, i aà lè, ̄ à b̄ò za kp̄ediak̄oapi àaōde fenentiu à lèle, ̄ wà aà sè gè. 10 ̄ Pòlu p̄ila à kùsiwà, ̄ à aà se kp̄a a kùe à mè: Asu gilikeo, a b̄é̄ē. 11 Ké à èa dède musu, wa Dii d̄ongubò

blè. Pɔlu yá'ò maamaa e gu gè dòdò, ɔ̀ à dàzɛu. ¹² Ǿ wà tà ní èwaasonapio bée, gbéɔ̀ nòsɛ n̄ini a dɛ beeaɔ.

¹³ Wápio s̄ɔ̀ wa gɛ gē gó'ilenau, wa dɔaa Pɔluɛ Aso, wéle pó wá aà sɛu. Màa à zèdò, asa a ye gé we kèsɛɛ. ¹⁴ Ké à wá lé Aso, ɔ̀ wa aà sè wa gɛ Mitilɛni. ¹⁵ Ké a gu dò, wa bɔ we ní gó'ilenao, wa gɛ Kio. Gu s̄ia dɔa wa gɛ Samɔ, a gɔɔ̀ àaɔ̀de ɔ̀ wa ka Miletì. ¹⁶ Pɔlu zèdò yāa à dɔ Efɛsɛzi, ké gɔɔ̀ su gēwa Azi b̄usuu yái, asa àlɛ wā à e ka Yelusaleũ e Páteko dikpɛ àò kaɛ, tó a zekè.

Pɔlu lezaa Efɛsɛ gbɛz̄ɔ̀ɔ̀wa

¹⁷ Pɔlu gbéɔ̀ z̄i gbɛz̄ɔ̀ɔ̀wa Efɛsɛ, à mè aa mɔ Miletì. ¹⁸ Ké aa kà, ɔ̀ a òné: A d̄ɔ̀ lá mi ke gɔɔ̀ pó má kúánɔ̀ za z̄i pó ma gbapèlɛ Azi b̄usula. ¹⁹ Ma z̄ikè Diie z̄iabusaa guu ní wé'io. Ma taasikè lé pó Yudaɔ̀ kp̄aaimaz̄iɔ̀ yái. ²⁰ Mi káfia yāe ulɛéɔ̀, ma waasokèé, má dàdaé balu guu ní á bɛɔ̀. ²¹ Ma lɛdà Yudaɔ̀wa ní Gelek̄iɔ̀ píi aa zɛ ní Luao, aai wá Dii Yesu náaikɛ. ²² Tiasa mále gé Yelusaleũ, lá Lua Nis̄ina ma dauwa, yá pó a ma le we d̄ɔ̀sai. ²³ Wéle ní wéleɔ̀ Lua Nis̄ina lé omɛɛ, yea ní mɔdaonao ní wét̄ɛao lé ma dá. ²⁴ Ama ma wēni gbiamɛɛ lɔ̀, sema mà yá pó mále yá le, mà z̄i pó Dii Yesu dàmmɛ ke mà a midɛ. Ǿmɛ Lua gb̄ɛke baokpaa gb̄ɛɔ̀nɛ ũ.

²⁵ A gbé pó ma bɛbɛ á guu, ma kpala pó b̄ò Lua k̄ii waasokèéɔ̀, má d̄ɔ̀ tiasa ké wá wesik̄ɔ̀lɛ lɔ̀. ²⁶ Ayāmeto má òé gbā, tó á gb̄ɛ su v̄ūaa, ma yán bee ũ lɔ̀. ²⁷ Ma Lua p̄ɛá píi òé, mi a kee ulɛéɔ̀. ²⁸ A laaidɔ̀ áziawa ní s̄ā pó Lua Nis̄ina á díle ní gb̄ɛz̄ɔ̀ɔ̀ ũ p̄ii. A Lua ḡalide pó à ní bó ní az̄ia auopiɔ̀ gwa. ²⁹ Má d̄ɔ̀ ké ma taa gb̄ɛa àwalewan p̄ās̄iɔ̀ siágu, mé aa s̄āo wēna vío. ³⁰ Baa á gb̄ɛɔ̀ fɛlɛ yá kolea dané, aa gb̄ɛɔ̀ ga namá. ³¹ Ayāmeto à it̄ɛke. Lá ma lɛdà á baadewa ní wé'io gwāas̄ina ní fāanɛo e wè àaɔ̀ k̄ámabosai, a yá àò d̄ɔ̀águ.

³² Tiasa mále á na Luaɛ a ɔ̀z̄i ní a gb̄ɛkeyā pó a f̄ɔ̀ gb̄ā káfíéɔ̀, i á gba zé á baa àò daaa ní a gb̄ɛɔ̀ píi. ³³ Mi gb̄ɛɛ ɔ̀a ge aà p̄okasae nidɛo. ³⁴ A d̄ɔ̀ áziawa, ké ma z̄ikè ní maz̄ia ɔ̀ɔ̀ɛ, ɔ̀ ma pó pó wále a nidɛ ní ma gb̄ɛɔ̀ è. ³⁵ Má òlɔ̀ɛ apii guu à z̄ikɛ beewa, í dɔ̀ yēɛsaideɔ̀lɛ. Yá pó Dii Yesu ò àò d̄ɔ̀águ à mè, gbadaa p̄ona ví dɛ gba'eala.

³⁶ Yá bee oa gb̄ɛa à k̄ulɛ a kosowa ní ní baade píio, aa wabikè. ³⁷ Aa wé'ikàù nípii, aa Pɔlu kp̄àkpa ní k̄ulɛ, aa lep̄ɛp̄ɛwà. ³⁸ Yá pó ní p̄ɔ̀ siak̄ù z̄ɔ̀ mé dɛ ké à mè ní wé a sik̄ɔ̀lɛ lɔ̀ ũ. Ǿ aa gè z̄eiè e gó'ilená k̄ii.

21

Pɔlu taa Yelusaleũ

¹ Wá k̄eamá gb̄ɛa wa gē gó'ilenau wa dazɛu, wa mipè Kosuwa. Gu s̄ia dɔa wa ka Lode, ɔ̀ bɔa we wa gɛ Patala. ² We wa gó'ilená pó lé gé Fenisi b̄usuu èu, ɔ̀ wa ḡɛu wa dazɛu. ³ Ké wa Sipi è k̄āaa, wá gb̄à ɔ̀zɛɛ, wále gé Sili b̄usuu, ɔ̀ wa ka Tii, gu pó wà gó'ilená aso b̄òlɛu. ⁴ Wa Yesudeɔ̀ wèlɛɛ, ɔ̀ wa ās̄ɔ̀a do k̄ér̄nɔ̀. An gb̄ɛɔ̀ ò Pɔluɛ ní Lua Nis̄ina gb̄āo asu gé Yelusaleũo. ⁵ Ama ke gɔɔ̀ beeo lé pà, wa fɛlɛ, wále tá. Aa gè z̄eiwēɛ nípii ní ní naɔ̀ ní ní néɔ̀ wénkpɛ e ísiale. Ǿ wa kule wá kosowa wa wabikè. ⁶ Ké wa lez̄àk̄ɔ̀wa, wa gē gó'ilenau. Ampio s̄ɔ̀ aa èa ní bɛ.

⁷ Bɔa Tii wa ɛa dazɛu e wa ka Tɔlɛmai. Wa f̄ɔ̀kpà Yesudeɔ̀wa wa k̄ér̄nɔ̀ gɔɔ̀ do. ⁸ Ké a gu dò, wa fɛlɛ gɛ Sezale, wa gɛ pila baonakpana Filipi bɛ. A dɛ gb̄ɛɔ̀n soplá pó wà ní sé yāa do ũ.* ⁹ A nɛnɔ̀ɛ ānabiɔ̀ ví gb̄ɛɔ̀n síis, aai z̄àkɛ yāao. ¹⁰ Wa gɔɔ̀plakɛa we guu ānabi pó w̄i mèè Agabu† b̄ò Yude b̄usuu à m̄ò. ¹¹ Ké à m̄ò wá

* 21:8 Zin 6.5 † 21:10 Zin 11.28

kíi, à Pòlu ula ba sè à azia gbáo ní a ɔ̀ yèdò à mè: Lá Lua Nisina òn ke: Gbé pò baee bee ví, màa Yudaò aa aà ye Yelusaleũ, aai aà kpa buipáleɔwa. ¹² Ké wa yápi mà, wá ní beleɔ wa awakpà Pòluɛ asu gé Yelusaleũo. ¹³ ɔ̀ à mè: Bóyáí ále ɔ̀lò ále ma nòse ò̀okpamɛɛi? Asu àò yea ũ seo. Baa tó ma ga Yelusaleũ Dii Yesu tó yáí, ma sòu mà. ¹⁴ Ké wi fɔ̀ wa aà fùò, wa kámabò wa mè: Dii pɔ̀eá ke. ¹⁵ Bee gbɛa wa sɔ̀ukè, ɔ̀ wa ge Yelusaleũ. ¹⁶ Yesude pò kú Sezaleeɔ gè pílawaɔ Sipi gbé Manasɔ̀ be. A de Yesude ũ za zi.

Pòlu gea Zaaki gwai

¹⁷ Ké wa ka Yelusaleũ, Yesudeɔ wá sí ní pɔ̀nao. ¹⁸ Ké a gu dò, Pòlu gèwano Zaaki be. Gbèzɔ̀ɔ̀ káaaa we mípii. ¹⁹ Pòlu fòkpamá, ɔ̀ à yá pò Lua kè a zí musu buipáleɔ guu dàu a siuné dodo píi. ²⁰ Ké aa yápi mà, aa Lua sáaukpà. ɔ̀ aa ò̀: Yápi gwa, wá gbé. Yudaò Yesu náaikè ò̀aasɔ̀ɔ̀o leɛ ũma'ũma, mé ampíi aai káasike Mɔ̀izi ikoyáwa. ²¹ Wà n yá'òné wà mè, níle yáda Yuda pò kú buipáleɔ guuɔ̀ne aa bɔ̀ Mɔ̀izi ikoyá kpe, aasu tɔ̀zɔ̀ ní néɔ̀neɔ̀, aasu wàò ní felekaayáò kũao. ²² Wá kea ní? Asa aa gí n mɔ̀a maio. ²³ Ke lá wá onɛwa. Wá guu gbèɔ̀n síiɛɔ̀ lekè Luawa.† ²⁴ N ní sé à ge gbábò áziae, ní ní fiabo aa e mibo, gbépii iò dɔ̀ ké yá pò aa mà n musuá síana no. Aa e mpi sɔ̀ ní té Mɔ̀izi ikoyáí. ²⁵ Buipále Yesudeɔ sɔ̀, wa lakè wá ò̀né wa zèdò aa laaika sa'onɔ̀ɔ̀i ní kpàao ní nò kòlokpasai sóao ní gbásikeaò.‡

²⁶ ɔ̀ Pòlu gbépii sè tànnɔ̀. Ké a gu dò aa gbábò níziae, ɔ̀ à gè Lua ua, à gbábò láagɔ̀ sa pò wa o an baadeɛ yá'ò.

Pòlu kua

²⁷ Ké gbábòa gɔ̀ɔ̀ sopla bee kà láaa, Azi bùsu Yudaɔ Pòlu è Lua ua. Aa tekpà bílagu, ɔ̀ aa aà kù. ²⁸ Aale wiile aale me: Isailiò, à wá leò. Gbéɛ bee mé iò yáda gbépiiɛ gupíiu, i Isailiò awiambò ní Mɔ̀izi ikoyáò ní gue beeo. Bee gbɛa à dèe Lua uawa lò, à gèu ní Gelekiò. ²⁹ Aa ò̀ màa ké aa Efese gbé Tɔ̀fiũ* è ní Pòluo wéle guu yáa yáíe, ɔ̀ aale e Pòlu gèaànnɔ̀ Lua uae.

³⁰ Wéle lòò, gbéɔ̀ wí ní bao za gupíiu, aa mò Pòlu kù Lua ua, aa aà gàle bòdò. Wegɔ̀ wà a gbaò tàta. ³¹ Ké aa ye aa aà de, yápi bao Loma sosao gbèzɔ̀ lè, a mà Yelusaleũ lòò. ³² Wegɔ̀ à sosa badeɔ sè ní sosa néɔ̀, ɔ̀ aa gè má ní bao. Ké gbéɔ̀ sosao gbèzɔ̀pi è ní sosao sánu, aa Pòlu gbèa tò. ³³ ɔ̀ gbèzɔ̀pi sò Pòluzi, à aà kù à mè wà aà ye ní mɔ̀daonaò mèn pla. A ní lá à mè: Dén gbépi ũi? Bó yá a kèi? ³⁴ ɔ̀ bíla guu gbéɔ̀ lé wiile, aale yá doũ oo. Ké zɔ̀a tò gbèzɔ̀pi fɔ̀ lé a súsu mao, à mè wà geaànnɔ̀ sosao be. ³⁵ Ké wà kàaànnɔ̀ dedekíi, sosao mé sù aà sè gbéɔ̀ nɔ̀nɔ̀aaa yáí. ³⁶ Asa gbépii teàazi ní wiio, aale me: A aà de.

Pòlu yá'oa Yelusaleudeɔne

³⁷ Ké wa ye gè ní Pòluo sosao be, ɔ̀ à gbèzɔ̀pi là à mè: Nyɔ̀ we mà yá'onéa? ɔ̀ a ò̀: Ni Geleki yámaa? ³⁸ Egipi gbé pò fele ní gbáadeɔ zíazía à gè guwaiwaiu ní bùsudenaa gbèɔ̀n ò̀aasɔ̀ɔ̀o leɛ síiɔ̀n n ũò lò? ³⁹ Pòlu wèwà à mè: Yudan ma ũ. Wà ma i Taasu, Silisi bùsuue. Wéle tɔ̀saide no. Ma wabikèma, ma gba zé mà yá'o gbéɔ̀ne. ⁴⁰ A aà gbà zé, ɔ̀ Pòlu zè dedekíi, à ɔ̀kè gbéɔ̀ne. Ké aa níle kílikili, à yá'òné ní Ebelu yáò à mè:

† 21:23 Nao 6.21 § 21:25 Zin 15.29 * 21:29 Zin 20.4

22

¹ Ma gbéé ní ma maew, à swákpa à ma yáze ma sa. ² Ké aa mà àle yá'oné ní Ebelu yáo, aa zè kílíkíli. Ǿ Pólu mè: ³ Yudan ma ũ, wà ma i Taasu, Silisi bùsuue, ò ma nèblè wéleu la. Gamalieli kíi ma ikoyã pò wá deziò kúa dàdau a zéwa. Má àiaví Luae lá á kú gbã ápiiwa. ⁴ Ma íadà Yesu zedeowa e an gbéew gá, ma gōew ní nōew kùkù ma ní ká kpéu.* ⁵ Sa'onkia ní gbēzōō mé ma seeladeō ũ nípii. Ma lá pò aa kè Damasi Yudaone sí ní ǒzì, mále gé we mà zépidew kùkù mà suríno Yelusaleũ wà ní wetã.† ⁶ Ké má be zéu, ma káikù ní Damasio íatē minanguo taawa, ò kándò gupua zōò bò luabe à kùlea. ⁷ Ma bò lele tōole, ò ma bō mà, wa òmē: Solu, Solu, àkea níle íadaai? ⁸ Ǿ ma mē: Mmēnn déi Dii? Ǿ a òmē: Mámēmaa Yesu Nazaleti. Mámē níle íadaa. ⁹ Gbéé pò kumanōō gupuapi è, áma aai gbéé pò lé yá'omēew bō mao. ¹⁰ Ǿ ma aà là, kpelewa má kei, Dii? Ǿ a òmēew mà fele gē Damasi, we wa yá pò a dilemēew mà ke omēew píi. ¹¹ Gupuapi í gbãa tò ma wé lé gu'e bō, ò ma gbéé ma kú ma owa, aa gēmanō Damasi.

¹² Lousisinae ku we wí mēè Anania. I misiile Lua ikoyãé mé Damasi Yudaō píi í aà tónasi. ¹³ A mò ma kíi à zè ma sae, ò a òmēew: Solu ma gbéé, ea gu'e. Wegōō ma wé wè, ò ma aà è. ¹⁴ A mē wá deziò Lua mé ma se, ké mà wesi Gbēmaale, mà yāma aà léu, mí aà pōeã dō. ¹⁵ A mē máo de aà seelade ũ, mío yá pò má è ní yá pò má màò o gbépiiē. ¹⁶ Ǿ a mē bò mále dá bi, mà fele da'ileke, ma duuna i woloo ní a sísiāo?

¹⁷ Ké ma ea Yelusaleũ, mále lousisi Lua ua, ò ma wépungu'è. ¹⁸ Ma Dii è, a òmēew mà ke mà bō Yelusaleũ kpakpa, asa gbéé yá pò mále o a musu sio. ¹⁹ Ǿ má ò Diiē, aa dō sáasã ké miō gē lousisikpe ní lousisikpeo màò aà náaikēnaō ká kpéu wàò ní gbē. ²⁰ Ké wàle aà seelade Etiēē de sō, mapi má kú wee, ma ze ní aà denaō, má ní ulaō kúané.‡ ²¹ Ǿ Dii òmēew mà gé, a ma zì e buipálew kíi zāzāe.

²² Aa swákpa aà yáí e à gè kà buipálew yápiwa, ò aa nà wiiwa aa mē: A aà de! Gbéé bee taa kua zevíio! ²³ Aale wiile, aale ní ulaō gbãe, aale bùsuti zu musu. ²⁴ Ǿ Loma sosaō gbēzōō mē wà gē ní Póluo ní be, wà aà gbē ní flaalao e aà síana'o, wi e yá pò wàle wiidwà a yáí ma. ²⁵ Ké wàle Pólu ǒ poo wà aà ye, a ò sosa bade pò kú wee: A a zé ví à Loma gbéé gbē yákpalekesaia? ²⁶ Ké sosapi yápi mà, à gè a ò ní gbēzōōe à mē: Nle ke kpelewa ni? Gbépiá Loma gbéé. ²⁷ Ǿ gbēzōōpi mò Pólu là à mē: Omēew, Loma gbén n ũa? A wèwà à mē: Ao. ²⁸ Ǿ gbēzōōpi òè: Ma ǒ zōō kpàe, ò ma gō Loma gbéé ũ. Ǿ Pólu òè: Mapi, wà ma i a ũe. ²⁹ Ǿ gbéé pò aa ye yálalawà yāo bōzā gōō. Ké gbēzōōpi dō Póluá Loma gbéé, vía aà kù, ké a tò wà mōkàwà yáí. ³⁰ A gu dō, ké gbēzōōpi ye à yá pò Yudaō mòò sáasã ma, à mōpòlowà, ò a sa'onkiaō ní Yuda gbāadeō káaa, à mò ní Póluo ní ae.

23

Yuda gbāadeō yákpalekea ní Póluo

¹ Pólu wēpè gbāadeowa à mē: Ma gbéé, yāe lé ma sō ví Lua aeo e ní a gbāo. ² Ǿ sa'onkia Anania ò a dōaione aa aà le a léwa. ³ Ǿ Pólu òè: Lua n le sō, gbēnazín kaadōembe.* N zōle níle yákpalekemanō ikoyã musu, mé mpi sō, n bō a kpe, ní ò wà ma lé. ⁴ Ǿ dōaipiō mē: Mmē níle Lua gbāgbankia sōsō màaa? ⁵ Pólu mē: Gbéé, mi dō sa'onkia no, asa a kēa láu wà mē, wásuli wá bùsu gbāade tōbēesio.†

* 22:4 Zin 8.3 † 22:5 Zin 9.1-2 ‡ 22:20 Zin 7.58 * 23:3 Mat 23.27-28 † 23:5 Bsa 22.27

⁶ Pɔlu dɔ́ kɛ́ gbãadeɓio gbẽeɔ́á Saduseone, an gbẽeɔ́ sɔ́ Falisioɓe, ɔ́ a òné gbáugbãu: Ma gbéɔ́, Falisn ma ũ, Falisio nén ma ũ. Geɔ́ vua yá pɔ́ ma wé dɔ́i yáí ɔ́ ále yákpalekemanɔ́. ⁷ Ké à yápi ò, Falisio ní Saduseɔ́ fɛ́lekɔ́wa ní lekpaao, ɔ́ kãaakenaɔ́ kèaa læ pla. ⁸ Saduseɔ́ ì me geɔ́ lí vuo,† mé malaikaɔ́ ní nisina kuo. Falisio sɔ́ aa zè ní beeɔ́ kuaɔ́. ⁹ Wii gbãa da ní guu, ɔ́ Falisi pɔ́ aai Moizi ikoyã danéɔ́ fɛ́le ní lekpa gbaao aa mè: Wi yãvãie e gbéɛ beewao. Tó nisina ge malaika mé yá'òè sɔ́ be? ¹⁰ Ké lekpa gbaakù, sosao gbẽzɔ́o lé viake, ké gbéɔ́ su Pɔlu taitaikɔ́e, ɔ́ a ò a sosaoɓe aa pila ge ní guu, aa aà kũ geaàno ní be.

¹¹ A gwá Dii bò mò Pɔluwa à mè: Sɔ́dile! Lá n ma yá'ò Yelusaleũ la, sema n ò Loma b.

Lekpaata Pɔluzi

¹² Ké a gu dɔ́ Yudaɔ́ kãaa asii guu, aa legbè aa mè wa pɔ́bleo, wa imio e gɔ́o pɔ́ wà Pɔlu dè. ¹³ Lekpaainapio de gbẽon blala. ¹⁴ Aa gè sa'onkiaɔ́ ní gbẽzɔ́o kíi, aa òné: Wá sí ní Luao wa mè, tó wi Pɔlu de, tó wa pɔ́blè, Lua láaikewa. ¹⁵ Apio ní gbãadeɔ́ píi à ge o sosao gbẽzɔ́e aà mɔ́é ní Pɔluo lá á ye à aà yáɔ́ tàasika de a káaulawa. Wápio sɔ́ wáɔ́ ku sou guu wà aà de zéu e àɔ́ gé kái la.

¹⁶ Pɔlu dãe negɔ́e ní baikpaapi mà, ɔ́ à gè gè sosao be, a ò Pɔlu. ¹⁷ ɔ́ Pɔlu sosa badee sisi a òè: Gé ní èwaasoɔ́o á gbẽzɔ́o kíi, asa a ye baɔe kpaè. ¹⁸ ɔ́ à aà sè geaàno ní gbẽzɔ́o kíi à mè: Pɔlu dakpeuna ma sisi, a gbèaa mà mɔ́ n kíi ní èwaasoɔ́o. A yãe ví a ye onɛ. ¹⁹ ɔ́ gbẽzɔ́opi èwaasopi kù a ɔ́wa à geaàno gusae nípla, ɔ́ à aà là à mè: Bó yá ní ví n omɛi? ²⁰ ɔ́ à mè: Yudaɔ́ mé lekpaai, aa ye gbɛama n mɔ́ ní Pɔluo ní gbãadeɔ́e zia, lá aa ye aà yá gwa de a káaulawa. ²¹ Nsu we ní yáio, asa an gbéɔ́ lé aà dá zéu, aa de gbẽon blala. Aa legbè aa mè wa pɔ́bleo, wa imio e gɔ́o pɔ́ wà aà dè. An sou mà kò, n yá an swá dɔ́i. ²² Gbẽzɔ́opi ò èwaasopi: Nsu to gbèe dɔ́ ní òmɛe. ɔ́ à aà gbàe.

Pɔlu gbaea Sezale

²³ ɔ́ à sosa bade gbẽon plaɔ́ sisi, a òné: A o sosa fẽndade gbẽon òaa doɔ́ne aa souke aa gé Sezale oosi ublegɔ́o ní sɔ́de gbẽon bàakwiɔ́ ní sɔ́nde gbẽon òaa doɔ́. ²⁴ A sɔ́ yá keke Pɔlu aà dikpe geò bùsu gbẽzɔ́o Felisi kíi yãkelesai. ²⁵ ɔ́ à lakèè à mè: ²⁶ Bùsu gbẽzɔ́o Felisi, mapi Kolodi Lisia, ma láe bee kène, ma fɔ́kpama. ²⁷ Yudaɔ́ mé gbéɛ bee kù, aa ye aa aà de. Ké ma aà dɔ́ Loma gbé ũ, ɔ́ ma ge ní sosao ma aà símá. ²⁸ Ké má ye mà aà yá pɔ́ aa mɔ́oa ma, ma aà sè ma geò an yákpalekema kíi. ²⁹ We má dɔ́u aà yá pɔ́ aa mɔ́oa de an ikoyã ũe, i yá pɔ́ kà wà a de ge wà a dakpeu keo. ³⁰ Ké wà lekpaaiàzi, wà a kpáí kèmeɛ, ɔ́ ma aà gbàeoma gɔ́o, má ò yãdeɔ́ne aa gé ní aà yáɔ́ n kíi we.

³¹ ɔ́ sosao kè lá wa ònéwa, aa Pɔlu sè geò Antipati gwãasina. ³² Ké gu dɔ́, sosa pɔ́ be kèseɔ́ Pɔlu ná sɔ́deɔ́ne ní ɔ́zi aa geaàno ae, ɔ́ aa èa tà ní be. ³³ Ké sɔ́deɔ́ kà Sezale, aa lápi kpà bùsu gbẽzɔ́opiwa, ɔ́ aa Pɔlu nàè a ɔ́zi. ³⁴ Bùsu gbẽzɔ́opi lápi kyokè, ɔ́ à Pɔlu là bùsu pɔ́ à bùu. A mà Silisi bùsu à bùu, ³⁵ ɔ́ a òè: Tó gbé pɔ́ yãvinnɔ́o mò, má ma lá aa o. ɔ́ à mè wàɔ́ aà dɔ́a ua. Elodi mé uapi kpà yãa.

24

Yudaɔ́ fɛ́le ní Pɔluo Sezale

¹ Gɔ́o sɔ́o gbɛa sa'onkia Anania mò Sezale ní gbẽzɔ́e ní ikoyãdɔ́na pɔ́ wí meè Teetuluo. Aa mò ní Pɔlu yáɔ́ bùsu gbẽzɔ́o kíi. ² Ké wà Pɔlu sisi, Teetulu fɛ́le lé yãdaaàla à mè: Felisi, ní n báaaɔ́ wá bùsu na à kè zài. N zia làasookɛa mé mò

† 23:8 Luk 20.27

ń wá kálea maao. ³ Wí n tónasi, wàò n sáaukpa gupiiu gɔɔpii. ⁴ Ké má ye mà n gágao, má wabikema, sùuukewanɔ, wá yá yɔɔnae ma. ⁵ Wá è gbépiá gbēnazin èbee. I zɔada Yudaɔ guu dúnia guu pii, a de lousisize ee pɔ wí me Nazaretideɔ dɔaanaɔ do ũ. ⁶ Baa se a ye Lua ua gbãle, ɔ wa aà kù. ⁷⁻⁸ Tó n gɔepi lala nzia, nýɔ aà yá pɔ wa mɔò síana dɔ. ⁹ ɔ Yudaɔ yá'idia aa mè lá yápio den we.

¹⁰ ɔ bùsu gbēzɔopi mikè Pɔlu e aà yá'o. ɔ Pɔlu mè: Lá má n dɔ yákpalekena ũ bùsue bee guu a wē gēgē, ɔ mále a mibɔyá'ò ma laaiwa. ¹¹ Tó n gbèa, wa one ma gea Yelusaleũ lousisii de gɔɔ kuɛplalao. ¹² Wi ma e mále lekpaake n gbēo Lua uao. Wi ma e mále zɔada lousisikpɛɔ guu ge wéle guuo. ¹³ Gbépio fɔ yá pɔ aa liamazi seelade eneo. ¹⁴ Síana má òne, zé pɔ aale me lousisize eee guu ɔ mále zɔble wá deziɔ Luae. Má yá pɔ wa kè Mɔzi ikoyá guu n ānabio pɔɔ náai ví. ¹⁵ Ma wé dɔ Luai lá ampiɔwa, ké gbēmaao n gbēvãio bɔ gau pii. ¹⁶ Ayámeto mio azia toto gɔɔpii ke ma sɔ su àò ví Lua ae ge gbēnazina aeo. ¹⁷ Ma wēkea n ma bùsuo gbèa ma ea su ɔdama kènè, ma sa'ò ¹⁸ Lua ua. Ké mále sa'o ma gbābɔa gbèa, ɔ wà ma le we. Mi bíla kãaao, mé zɔa kuo.* ¹⁹ Azi bùsu Yudaɔ mé yádeo ũ. Sema aa mɔ wà yábɔ kɔ léu n kii. ²⁰ Tó màa no, tó gbé pɔ aa ku laɔ dàa pɔ aa èa gɔɔ pɔ aa yákpalekèmanɔ o. ²¹ Sema yá mendo pɔ má òné n lɔ gbāao ma mè, geɔ vua yá musu ɔ aale yákpalekeimanɔ bàasio.†

²² Felisi Yesu zé bɔɔle dɔ, ɔ à lakà Yudaɔ yáa à mè: Tó sosaɔ gbēzɔo Lisia m̀, má á yá mideé. ²³ A ò sosa bade e aà Pɔlu dɔa, āma aà aà gba íana, i to aà gbéɔ dɔaàle.

²⁴ Gɔɔpla gbèa Felisi m̀ n a Yuda nɔ pɔ wí meè Dusii. A Pɔlu sisi, ɔ à Kilisi Yesu náaikea yāmàwà. ²⁵ Pɔlu lé yá'o maakea musu n ziaakūadɔo n yákpalekea n gbéɔ pɔ lé mɔo, ɔ vía Felisi kù à mè: Fele tá gia. Gɔɔ pɔ ma ɔ'è, má ea n sisi. ²⁶ Aà wé dɔi Pɔlu a gbagusaedaee, ɔ Ìo aà sisi m̀m̀m̀ aà m̀ faaiboano. ²⁷ Ké à kè wè pla, Pɔɔsiu Fesetu zòle Felisi gbèu. Ké Felisi ye àò na n Yudaɔ yái, ɔ à Pɔlu tò dakpeu.

25

Pɔlu zea n gea Sezaa kíio

¹ Fesetu zòlea kpalau gɔɔ àaɔ gbèa, à fèle Sezale à gè Yelusaleũ. ² Wekii sa'onkiaɔ n Yuda gbāadeɔ m̀ aà kii, aa fèle n Pɔlu yáo. Aa wabikèwà ³ aà sùuuke, aà to Pɔlu m̀né Yelusaleũ. Asa aa zèd wà baikpaè zéu wà aà dee. ⁴ ɔ Fesetu òné: Pɔlu ku kpéu Sezale, mapi sɔ má tá we tia. ⁵ A gbāadeɔ m̀ gemanɔ, tó à yāvãikèe, í o.

⁶ Fesetu kèrno gɔɔ swaaɔ ge kwi taawa, ɔ à èa tà Sezale. Ké a gu d̀, à zòle a gínaa à mè wà m̀ n Pɔluo. ⁷ Ké à mè, Yuda pɔ b̀ Yelusaleũo líaaazi, ɔ aa yázɔo pɔ wi fɔ a seela èo d̀wà dasidasi. ⁸ Pɔlu yázāsímá à mè: Mi zã Yudaɔ ikoyá ge Lua ua yáwao. Mi zã yáewa Sezaaeo. ⁹ Fesetu lé wele àò na n Yudaɔ ɔ à Pɔlu lá à mè: Nýɔ we gé Yelusaleũ mà yákpalekennɔ we yáe bee musua? ¹⁰ Pɔlu mè: Sezaa ikoyá pɔ kù wà yákpalekèmanɔ ɔ má kúu la. Mi tàaekè Yudaeeo, lá mpi n dɔ sásáwa. ¹¹ Tó ma tàaekè à kà wà ma dee, má gí wà ma deo. Ama lá mi yá pɔ gbéɔ lé o ma musue keo, gbèe zeví à ma kpámá. Gèa Sezaa kíi ɔ ma zèd. ¹² Ké Fesetu lekpaai n a gbéɔ à mè: Sezaa n zèd, aà kii nýɔ géu.

Gèa n Pɔluo kí Agipa n Beenisio ae

* 24:18 Zln 21.26-27 † 24:21 Zln 23.6

13 Goopla gbea kí Agipa ní Beenisio mò Sezale fokpai Fesetuwa. 14 Ké aale gooplake we, Fesetu bò ní Pòlu yáo kípiè à mè: Gõee ku la, Felisi aà tò dakpeu. 15 Ké ma ge Yelusaleũ, sa'onkiaò ní Yuda gbèzɔɔ fɛlemɛɛ ní aà yáo, aa mè mà sùuuke mà yádaaála. 16 Má òné, tó gbé pò wà yádòwà i kɔ'e ní a yádmadeo mé i zɛ'è à yápi zāsímáó, wá Lomadeo wili aà kpámáó. 17 Ké aa sùmanò la, mi zezɛo. Ké a gu dò gɔ̀, ɔ ma zɔ̀le ma gínaa ma mè wà mɔ́ ní gbépio. 18 Gbé pò yāvíaànɔpio yá'ò, aai yāvái pò mále e wa dɔwà o aà yá musuo. 19 Aa yákele víaànò ní lousisize yá musu ní gɔe pò wí mèè Yesu yáo. A gà, ɔ Pòlu zè ní aà kua b́e yáo. 20 Ma bílikè yápi zé dɔawa, ɔ ma aà là tó a ye gé Yelusaleũ wà yápi gógɔ̀è we. 21 ɔ Pòlu mè Loma kí ɔ a zɛ̀ò, wàò a kúa. ɔ ma mè wàò aà d́a e màò gé aà gbaei Sezaawa. 22 ɔ Agipa ò Fesetue: Má ye mà gbépi yáma mazía. ɔ Fesetu mè: Nyɔ yáma aà léu zia.

23 Ké a gu dò Agipa ní Beenisio mò ní gawi zɔ̀o, ɔ aa gè kɔ̀kãakekpeu ní sosao gbèzɔ̀o ní wéle gbé gbiao. Ké Fesetu lesí, wà mò ní Pòluo. 24 ɔ Fesetu yàsè à mè: Kí Agipa ní gbé pò kúwanò laò píi, a gbéè bee èa? Yuda pò kú Yelusaleũ ní laò píi gbépi yá sè m̀oa, aale wiilea aa mè, a maa àò ku lo. 25 Mapi, mi e à yáe kè à kà wà aà dɛo, ɔ lá à zè ní Sezaao, ma zèò mà aà gbaewà. 26 Mi yápi gbadɔ mà lákè kíe aà yá musuo. A yáí tò ma m̀aànò á ae, atɛsa mpi kí Agipa, ké yálalaawà gbea mà yá e mà a lákè. 27 Asa dakpeuna gbaeama yá pò wa dàaála oa wásawasa sai, i kemɛɛ zɛvío.

26

Pòlu yá'oa kí Agipa ae

1 ɔ Agipa ò Pòlue: N zɛví n n yá'o. ɔ Pòlu ɔ̀sè à azía yá b̀oolekè à mè: 2 Kí Agipa, má è ma minakè, ké má è mále mazía yá b̀ooleke n ae gbã, yá pò Yudaò Ìamazi musu píi. 3 Atɛsa ké ní Yudaò fɛlekaayá dɔ̀ píi ní ní yákeleo. Bee yáí ma wabikèma, ma yáe mamɛɛ. 4 Yudaò ma kua dɔ̀ za ma néfɛnɛnzí daalea ma bùsuu e Yelusaleũ. 5 Aa ma dɔ̀ à gègè. Tó aa yei, aa fɔ̀ o má de wá lousisin gáli pò gbãa ní Lua yáo wí me Falisio gbé ũ. 6 Tiasa wàle yákpalekemanò, ké ma wé dɔ̀ lé pò Lua gbè wá dezionɛzi yáí. 7 Wá bui kueplao aaiò zòble Luae gwãasína ní fãanɛo wɛdɔa legbèa doũpizi guu. Kí, wɛdɔa yápi zi yáí Yudaò fɛlemanò. 8 Bóyái Lua gɛo vua kèé yázɛsai ũi?

9 Mapi yáa, ma zèò ké yá pò a b̀o Yesu Nazalɛti yá kpe píi ɔ máliò ke. 10 Màa má kè Yelusaleũ. Sa'onkiaò ma gba zé, ɔ ma Lua gbéò kà kpéu dasi. Tó wàle ní dɛde sɔ̀, ma lé Ìò ku a guue.* 11 Mìò gé lousisikpe ní lousisikpeo m̀òm̀o màò wétɛamóné, mi gānamá aa d́e ní Luao. Ma pò fɛañzi, ɔ mi gé Ìadaimá ní wéle baa.†

Pòlu zíkɛa Yesu

12 Beewa mále gé Damasi ní iko pò sa'onkiaò ma gbaeoo. 13 Kí, ké má be zéú Ìatɛ minanguo, ma gupua è à b̀ò luabe à kùlea ní ma gbéò, a pásí de Ìatɛa. 14 Wa lele źile wápii, ɔ ma loò mà, wa òmɛɛ ní Ebelu yáo wà mè: Sòlu, Sòlu, bóyái níle Ìadaiai? Lípanazɔ̀a ní teo mé lé Ìakpanzi fá! 15 Ma mè: Mmɛnn déi, Dii? ɔ Dii mè: Mámɛ má Yesu pò níle Ìadawà ũ. 16 Fɛle zɛ. Ma b̀o m̀oma ké mà n se ma zíkɛna ũe, níò de yá pò ní è ní yá pò má ɔ̀bɛo seelade ũ. 17 Má n suaba Yudaò ɔ̀zɔ̀ ní buipáleo. Mále n zímá, 18 ké n ní wé kéné, aa b̀o gusiau aa gè gupua, aa b̀o

* 26:10 Zin 8.1-3 † 26:11 Zin 9.1-2

Setau ikou aa gē Lua pou, an duuna i kēma, an baà io kú n gbé pò an kua adoao ma náaikea yái.

¹⁹ Kí Agipa, Ayāmeto mi gí luabe gbé pò bò m̀ba yā'onε maio. ²⁰ Ma waasokè Damasi gĩa n̄ Yelusaleũo, † ò má kè Yude b̀usu gupiiu n̄ buipāleo k̄io. Má òné aa ǹselile aa ze n̄ Luao, aai yá pò a to wà d̄o aa ǹselile ke. ²¹ Bee yái Yudaο ma kũ Lua ua, aa ye ma de. ²² Lua d̀onle má kuò e n̄ a gbāo, ò má zea aà seelade ũ n̄fēnen gbēz̄z̄oone pii. Mili yāpāle oo, sema yá pò ānabio n̄ M̄ozio ò à kè bàasio. ²³ Aa mè Mesii a taasike, òme a b̀o gau séia, i gupua yā'o Yudaοne n̄ buipāleo. §

²⁴ Ké Pòlu lé azia yá b̀oleke màa, Fesetu wiid̀wà à mè: Iana kama yà Pòlu? N d̄o z̄o mé lé n mi liaa. ²⁵ Ō Pòlu mè: Iana i kaaο, Fesetu. Yázede mále o mé s̄ianaε. ²⁶ Kí, lá n̄ yá beeo d̄o, má f̄o mà a yā'onε wásawasa bakūaanakesai. Má d̄o ké a kee i ke n mi kpeo, asa yápiá gusaε yá no. ²⁷ Kí Agipa, n̄ yá pò ānabio ò s̄ia? Má d̄o ké n̄ sí. ²⁸ Ō Agipa ò Pòluε: N ye ma dedenlea ke mà ḡo Yesude ũ ḡo yà? ²⁹ Pòlu mè: Ḡo ge zá má yei, tó Lua wèi. I ke ndo no, n̄ gbé pò aale ma yāma gbāo pii, aa ḡo lá má dewa, m̀daonaε beeo bàasi. ³⁰ Ō k̄ipi n̄ b̀usu gbēz̄z̄o n̄ Beenisio n̄ gbé pò k̄āaaa weo f̄ele b̀le. ³¹ Ké aa b̀le, aale o'ok̄oε: Gbēpi i yāe ke à kà dea ge wà dakpeuo. ³² Ō Agipa ò Fesetuε: Tó gbēpi i me a yápi a gé Sezaa k̄ie yāao, wá aà gbaεε.

27

Gεa n̄ Pòluo Loma

¹ Ké wà z̄èò wà da Itali z̄eu, ò wà Pòlu n̄ dakpeuna k̄inieo nà sosa bade pò w̄i mèè Zuliue a z̄i. A de sosa ḡali pò w̄i me Sezaa sosao d̄oanao do ũ. ² Wa gē gó'ilena pò b̀o Adamiti, àle b̀ole n̄ Azi b̀usu w̄éleo guu, ò wa dazeu. Masedoni b̀usu gbé Alisaka Tesaloni kúwan̄o. ³ Ké a gu d̀o wa ka Sid̄o. Zulu Pòlu k̄ua n̄ ǹsedoũo, ò à aà gbà zé aà gé a gb̄eo gwai, ké aa e odawà. ⁴ B̄o wa wa p̄ele í guo. Ké Iana lé dawále yái wa d̄o Sipi b̀usu kpe oi. ⁵ Bea ísia guo wa d̄o Silisi n̄ Pāmfilii b̀usoz̄i, ò wa ka Mila, Lisi b̀usu. ⁶ Wek̄i sosa bade pi Alesāndi gó'ilena pò lé gé Itali è, ò à wá káu.

⁷ Ḡo plaε dà wá tá k̄onk̄u. D̄e n̄ d̄eo wa ka Sinidi léi. Ké Iana i weiw̄e wà gé s̄usuo, wa p̄aale wa b̀o Keleti b̀usu kpe oi Sam̄one saε. ⁸ D̄e n̄ d̄eo wále d̄o Keletizi, ò wa ka gu pò w̄i me God̄k̄ii Maau. A k̄ai n̄ w̄éle pò w̄i me Laseo. ⁹ Lá wa ḡḡe z̄eu, wá t̄aa'o gεa aε ḡò kai yá ũ, asa Yudaο leyeḡo ḡè k̄ò. Ayāmeto Pòlu led̄amá ¹⁰ à mè: Gb̄eo, má è táε bee a mó n̄ ásoo z̄o n̄ músio. I ke ḡopi n̄ a asoε adoo, n̄ wápiε b̄o. ¹¹ Ama sosa bade gob̄na n̄ godeo yá sí de Pòlu p̄a. ¹² Gupi maa wà god̄u wà buziεble weo, ò gbé daside z̄è n̄ daa z̄euo. Aa ye wà ka Feniki, w̄éle pò kú Keleti be'ae oi, tó a zekè, w̄i buziεble we.

Zàa'iana f̄elea ísiao

¹³ Ké Ian buse f̄ele ḡeomid̄k̄ii oi, aale e wà f̄o n̄ p̄eā keε. Ō aa n̄ gó p̄olo aa d̄azeu, aale d̄o Keletizi k̄aik̄ai. ¹⁴ I ḡḡeo, zàa'ian gbāa pò w̄i me Ian p̄asi p̄ila Keleti gbewa. ¹⁵ A gol̄iaa, wi f̄o dàe b̄o, ò wa ḡo tei. ¹⁶ Ké à wá kpá ḡūḡūn n̄ena pò w̄i me Kodai, wa dáama'è ȳo. D̄e n̄ d̄eo wa wá ḡone suababo è wá k̄u we. ¹⁷ Ké aa ye wa nà gó z̄o piwa, ò aa k̄eke bak̄a gó z̄o piε. Ké aale viake p̄a Libii b̀usu isaaaε, ò aa gó kúla p̄ele íu, ò aa ḡò té Iana. ¹⁸ Ké a gu d̀o, lá zàa'iana ḡi lé wá gó z̄ampapa gb̄augb̄au, ò aa nà asoε zuzua íuwa. ¹⁹ A ḡo àāde z̄i aa

† 26:20 Zln 9.20, 28 § 26:23 Isa 42.6, 49.6

ń gó zikebɔɔ b̀̀le k̀̀le ńzia. ²⁰ A kà gɔɔ ũma íatē ń saanao i bɔɔ, mé ían pāsipi ń louo i kpáleo. Buaa aafia pó wá wé doi yāa kè fama. ²¹ Wa gɔɔplakè, wi e pɔblèo, ɔ Pɔlu f̀̀le òné: Gb́́é, tó a ma yāmā yāa, dō wi f̀̀le Keleti, músi ń ásooe beeo gbàsa wá léo. ²² E tia mále ledawá, à s̀̀dile! A gb̄̄e a gao, sema gópi wíwi bàasio. ²³ Gia gwá Lua pó má de aà pó ũ mé mi zɔbleè, aà malaika b̀̀ m̀̀a ²⁴ à mè: Nsu v̄iakeo, Pɔlu. Sema ń Sezaa ae le. Lua gb́́é pó kúrínɔ gó guuɔ b̀̀ne aafia nípii. ²⁵ Ayāmeto gb́́é, à s̀̀dile! Má Lua náai v̄i ké a ke lá a òm̄̄ewa. ²⁶ Sema wá ka gūgūnae isaaa.

²⁷ A gɔɔ ḡ̄eo m̀̀ndosaide gwá ían pāsipi lé wá gále Adiati ía e tia. ɔ weedo ígb̄̄é lé e wa k̄̄ikũ ń ḡ̄s̄̄leo. ²⁸ ɔ aa bà i'egwabo gb̄̄e íu, aa è a e ḡ̄s̄̄isuu basiiɔ. Ké à kè sàa yɔɔ aa gb̄̄e lɔ, aa è a e ḡ̄s̄̄isuu bàas̄̄. ²⁹ Aale p̄̄a gb̄̄ewa v̄iake, ɔ aa kúla m̀̀n síiɔ gb̄̄e gó p̀̀okpe, ɔ aale Lua sisi gu d̄̄oné kpakpa. ³⁰ Gópi zikenao lé zeweele wá b̀̀le gó guu wá bàale, ɔ aale gó suababɔpi pila aa da ía, aale ke lá wa ye kúlaɔ gb̄̄e go'ae wa. ³¹ ɔ Pɔlu ò sosa badee ń aà sosanao: Tó gb́́é beeo i gó guuo, á e bɔɔ. ³² ɔ sosao gó suababɔ baa z̄̄z̄̄, aa tò à lèle íu.

³³ Ké gu ye doi, Pɔlu awakp̄̄ané nípii aa p̀̀ble à mè: A gɔɔ ḡ̄eo m̀̀ndosain gb̄̄a a ḡ̄ looa p̀̀blesai. ³⁴ Mále awakpaé à p̀̀ble, asa a maa á p̀̀leba àɔ d̄̄aae, í e bɔ aafia. Baa á mik̄̄a m̀̀ndo a v̄iāao. ³⁵ Pɔlu yápi oa gb̄̄e à p̄̄e sè à Lua sáaukp̄̄a gb́́epii wáa, ɔ a è àle só. ³⁶ Ampii aa s̀̀dile aa p̀̀ble sa. ³⁷ Wá gb́́é pó wá kú gó guuo pii, wa ka gb̄̄eɔn òaa do ń basiiɔ síī̄saio (276). ³⁸ Ké aa p̀̀ble aa k̄̄, aa p̀̀wena b̀̀le zù íu, ké gó e yáfukũ yái.

³⁹ Ké gu d̀̀ aa ḡ̄s̄̄e è, aai d̄̄o. Ké aa ísia s̀̀m̄̄iboa è a ḡ̄s̄̄ daaíā, ɔ aa zèò wá gé ń góo isaaa we, tó wa f̄̄. ⁴⁰ Aa kúlaɔ wòlo aa tò í guu, ɔ aa golilibɔɔ ba p̀̀lo ḡ̄. Aa go'ae zwāa p̀̀o íanae, ɔ aa mipè ḡ̄s̄̄piwa. ⁴¹ ɔ aa sí ũf̄̄au ń sae, ɔ gó zè we. ũf̄̄api go'ae kũ ḡ̄iũḡ̄i, i f̄̄ d̄̄eo, ɔ ikooa pó lé v̄i v̄i ń gb̄̄ao lé gó p̀̀okpe wiwi. ⁴² Sosao zèò wá dakpeunao d̄̄ede, ké an gb̄̄e su kp̄̄aa'o pilimáo yái. ⁴³ Ama sosa bade ye Pɔlu misi, ɔ à ḡ̄né aa ń p̄̄eā ke. A ò kpad̄̄nao d̄̄aa kusi íwa aa bua, ⁴⁴ gb́́é k̄̄inɔ iɔ té ń kpe lip̄̄eɔ ge gó kasoɔ musu. Beewa ɔ gb́́epii baa lè aafia.

28

Pɔlu kua Malita gūgūnaa

¹ Ké wa baa lè aafia, wá mà gūgūnapi t̄̄n Malita. ² Beleɔ wá kú ɔplapla ń yeawázio. Aa gb̄̄akp̄̄awázi, aa té sa k̄̄w̄̄e, asa lou nà maawa mé íana b̀̀le. ³ Pɔlu yāa kele náaa m̀̀ lé k̄̄teu, píligona ku a guu. Ké té pusu aà p̄̄, à b̀̀ Pɔlu kũ a ɔwa. ⁴ Ké beleɔ ml̄̄pi è d̄̄ aà ɔwa, aa òk̄̄e: Gb́́é beeá gb̄̄denae síana. Baa ké à bùa íwa aafia, síana i weiè àɔ kuo. ⁵ Ama Pɔlu ml̄̄pi gb̄̄e a dà téu, i yāe keèo. ⁶ Gb́́é wé doi aà ɔ a ka à léle ge ũ weḡ̄e. Ké à ḡ̄ḡ̄, aa è p̄̄e i aà leo, ɔ aa lé l̄̄le aa mè gb́́epiá luae.

⁷ Gupi sae gūgūna gb̄̄z̄̄ pó w̄̄i m̄̄e Publiu be kuu. A wá díle gɔɔ àaɔ, à nibo k̄̄w̄̄e ń yeawázio. ⁸ Publiu mae wúlea ń m̄̄ewāao, àle b̄̄anub̄̄anuke. ɔ Pɔlu ḡ̄e aà k̄̄i, à wabikèè à ɔn̄̄awà à aà gb̄̄gb̄̄. ⁹ Ké à gb̄̄gb̄̄ màa, gūgūnapi gyāe k̄̄inɔ m̀̀ aà k̄̄i, ɔ aa gb̄̄gb̄̄ s̄̄. ¹⁰ Aa wá kp̄̄el̄̄ maamaa. Ké wále tá, aa k̄̄s̄̄uk̄̄ew̄̄e lɔ.

Pɔlu kaa Loma

¹¹ Wá kua gūgūnapiu m̄̄ àaɔ gb̄̄e wa ḡ̄e gó'ilena pó buzièblè weu, wa dazeu. Gópi b̀̀ Al̄̄s̄̄andi, wá táasiaɔ seela k̄̄wà. ¹² Ké wa ka Silakusa, wa gɔɔ àaɔ kè

we. ¹³ Bɔa we wa do gɔsɔlei e wa ge kaò Legio. Ké a gu dò íana bɔ geomidokii oi, a gɔɔ plaade wa ka Puzoli. ¹⁴ Wélepi guu wa Yesudeo lèu. Aa mè wà sùuuke wà ášɔa do keínɔ. Wá kè màa, ɔ wa da Loma zéu. ¹⁵ Loma Yesudeo wá bao mà, ɔ aa mò daiwále. Gbèe wá lé Apiu'eleu, gbèe sɔ gu pɔ wí me Pilakii'aaɔu. Ké Pɔlu ní é, à Lua sáaukpà, aà sɔ nini. ¹⁶ Ké wa ka Loma, wà Pɔlu gbà zé aà ku adoa ní sosa pɔ ɔ aà dɔ́ao.

¹⁷ Gɔɔ aàɔ gbea Pɔlu Yuda gbèzɔɔ sisi. Ké aa káaa, a òné: Ma gbéɔ, mi zā Yudaɔne yāewao. Mi bɔ wá deziɔ felekaayāe kpeo, ɔ wà ma kũ Yelusaleũ wà ma kpa Lomadeɔwa. ¹⁸ Aa yālálāa, aai yāe e ma musu à kà wà ma deo, ɔ aa ye ma gbae. ¹⁹ ɔ Yudaɔ bɔ ma kpe. Teasi ma ze ní gea Sezaa kíio,* i ke má yāví ní ma bùsu gbéɔ no. ²⁰ Ayāmeto ma á gbéa wà kɔ'e mà oánɔ, asa gbéɔ pɔ Isailio wé dɔi yáí wà mɔe bee kàia.

²¹ ɔ aa òè: Wi taalae e à bɔ Yude bùsuu n yá musuo. Wá gbèe sɔ i bɔ we à sùwá ní n bao vāioo. ²² Wá è a maa wà yá pɔ ní kũa ma n léu, asa wá mà wí lousisizepi bèebo gupiiue.

²³ Aa gɔɔdilekɔe ní Pɔluo, ɔ aa mò aà kii ua pɔ à pílau dasidasi. A ye aa a yáze dɔ Yesu yá musu, ɔ à dàale Mɔizi ikoyāwa ní ānabiɔ yáɔ, à kpala pɔ bɔ Lua kíi yā'òné, à a bɔɔlekèné za kɔɔkɔ e oosi. ²⁴ Gbèe yá pɔ àle oɔ zé è, āma gbèe gii. ²⁵ Ké aale kēaa ní lekpaao, Pɔlu yá mendo kàfiné à mè: Yá pɔ Lua Nisina dà ānabi Isaiāe a ò á deziɔneá síanae à mè:

²⁶ Ge nì o gbé beeɔne,
aa swákpa aao gé yāemasai,
aa wétei aao gé yāe'esai.

²⁷ An nòse paaao, ké aasu ònɔkũo yáí,
an swá gbāa, ké aasu yāmao yáí,
an wé kũaaa, ké asu kēo yáí,
asa aa ye ea sua mà ní gbágbāo.†

²⁸⁻²⁹ Ayāmeto, àò dɔ́ ké Lua gbéɔ zì ní suabayāo buipāleɔwa. Aame aa sí.

³⁰ Pɔlu kè kpé pɔ àle a fiabo guu wè búu pla. Iɔ gbéɔ pɔ aai mɔ faaiboianɔ kũ ɔplapla pii. ³¹ A kpala pɔ bɔ Lua kíi yá waasokèné, à Dii Yesu Kilisi yādàné ní laaio kpálea, gbèe i kpaèo.

* 28:19 Zln 25.11 † 28:27 Isa 6.9-10

LOMADEO

Yá pò kú láe bee guu

Kilisi gaa ní aà vuao gbèa Yuda pò aa gò Yesudeo ùò nà Yesu baonakpaawa Lomadeo mēwīa Loma guu, an gbēon Pisii ní Akilasio ũ (Zinao 18.2). Beewa Yesu gāli sēia dàale we gòo pò Pòlu lé baonakpa Sili bùsuu ní Azi bùsu pò wí me tia Tuukio ní Gelesi bùsuo. Lua ðile Pòlu e aà gé e dúnia léwa. Bee yáí Pòlu ye gé Loma ní Esipayā bùsuo ɔ. Gòo pò àle a wélegεapi sɔuke, à lakè Yesude pò aa ku Loma (1.7), aai kòkāaa Pisii ní Akilasio beonee (16.3-5).

Láe bee guu Pòlu lé zí pò ále ke buipáleo guu bɔleke Loma Yesudeone. Yá pò Pòlu ì dadané kú láe bee guu wásawasa à mè: Yesu baonaá gbāa pò Lua ì gbé pò lé a náaikeo suabaðe, atēsa Yuda, an gbèa buipáleo (1.16).

Yuda ní buipáleo kua ní kòoá yāīae Yesude káauone, atēsa lá buipále Yesudeo lé e Mɔizi ikoyā musu. Yápi ku Galatio lá guu ɔ. Lakii Pòlu ò wásawasa à mè Yesu baona pò ále kpáá gbépii pòe (1.16). A ò lá Lua ì duunkena suaba, baa dén nò, à mè luanaaikεa yáe (1.18-8.39).

Bee gbèa à lekà Isaili pò aa gí Kilisi náaikeio yáwa. Lua gbéon ní ũoa? A mè an gia bee lé kpá Luaeo, asa Lua gbēke mé a zible (9-11). Tia kéwa sùuu pò Lua ví ní wá buipáleo lé dadawēe wà nòse pále da, wíw ku Lua pò ũ (12.1-15.13).

Lápi láakii Pòlu mè á ye da Loma zéu, ò à fɔkpàkpamá (15.14-16.27).

Gbé pò aale wεele wà dō lá Lua ì ní suaba Yesu Kilisi sabai, tó aa láe bee kyokè, aa e dō ké yá pò Lua a zekáleo zòo (11.33-36). Beewa aa e nízia kpawà, aai kúleè a zéwa.

Pòlu fɔkpa Lomadeowa

¹ Mámema Pòlu, Kilisi Yesu zòblena, Lua ma sisi à ma ðile a zina ũ baona ² pò à dōaa à a legbè a ānabione, aa kè a yá taalau kpana ũ. ³⁻⁴ Aà Né Yesu Kilisi wá Dii yá mé baonapi ũ. Aà ðea gbēnazina ũ guu à bò Davidi bui guue. Aà luake guu sō aà bɔa gau ní gbāao mé òwēe ké Lua Nén aà ũ. ⁵ Kilisipi mé gbēkekèmee à ma zí bui pii kíi, ké aa e a náaike, aai gō a yāmana ũ, i tɔɔ. ⁶ A kú ní guu sō, á gbé pò Yesu Kilisi á sisi à á séo. ⁷ Mámε ma láe bee kè á Lomade pò Lua yeázi à á sisi, a gō a gbé ũ piiε. Lua wá Mae ní Dii Yesu Kilisio gbēkekeé, aai á gba aafia.

⁸ Sēia gia ma Lua sáaukè ní Yesu Kilisi gbāao ápii yá musu, ké á luanaaikεa ì dúniaa pii yáí. ⁹ Tó mále wabike pii, á yá lí sāmago. Lua mé ma seelade ũ. Aapi mále zɔbleè ní nòsemendoo, mále aà Né baokpa. ¹⁰ Mio wabikewà aà zekεkemεε lá a yeiwa, mà e mɔ á gwai sa, ¹¹ asa wesiaále ni lé ma ðe maamae, ké mà Lua Nisina gbæ daé á zedɔa yáí. ¹² Beewa á luanaaikεa ní ma pòo a wá baade gba sō. ¹³ Ma gbé, má ye à dō ké mio ðile mòmɔɔ mà mɔ á gwai* ké mà a zí gbε e á guu, lá má è buipáleo guuwa, ò e tia mi ze'eo. ¹⁴ Geleki yāmana ní Geleki yāmansaiο pii, ladōnao ní ladōnsaiο pii, an yá gò ma yá ũε. ¹⁵ Bee yáí ma me wá mà baonapi kpá á Lomadeone sō. ¹⁶ Mili wide ní baonapi yáoo.† ¹⁷ Baonapi ì owēe lá Lua ì to yá bɔrno na. A ðe luanaaikεa yá ũ adoe, lá wa kè lá guuwa wà mè: Gbé pò Lua tò yá bɔaano na a náai pò àle ke yáí aɔ ku.‡

* 1:13 Zin 19.21 † 1:16 Maa 8.38 ‡ 1:17 Abk 2.4

Gbēnazinao á tàaedeone Luae

¹⁸ Za musu ò Lua ì a pòkùma bòbò gbēnazina pò an vāikεa ì zezò síanaεowa an pākpaazi ní ní vāikεao yáí. ¹⁹ Yá pò wa fò dō Lua yá musu uleanéo, Lua mé yápi bònέ gupuau. ²⁰ Za gòò pò à dúnia kàle, aà gbāa láasai ní aà luake pò wili e ní wéoo bò gupuau aà zìò guu wásawasa. Ayāmεto gbēnazina awa vío. ²¹ Aa Lua dō, āma aali aà kpela a zéwa aa aà sáaukpào. An láasooò sòukù, ò aa gò gusiau an mìsai yáí. § ²² Aa nízia díle ònónaò ù, ò aa gò mìsaideò ù. ²³ Aaí kúle gbēnazina pò ì gao ní bāò ní nòbòò ní pòtaa'onkuawao taaε Lua pò lí gao gbεu.*

²⁴ Ayāmεto Lua ní kpá gbāsíkεaa, aa wisaiyā ke ní kōo, lá aale a nide ní nòse guuwa. ²⁵ Aa Lua síande leũkpakè ní εεo. Aaí kúle Lua pòkεaone aa zòblené Lua pò pòpii kè gbεu. Éfāaiden aà ù gòòpii! Ami.

²⁶ Ayāmεto Lua ní kpá wisaiyā nideaa. Baa an nòεo yá pò wì ke leũkpakè ní yá pò wili keoo. ²⁷ Maa gōεo sō aa yá pò wì ke ní nòεo tò, aaí luakōi. Gōε ní gōεo aaí wisaiyā ke ní kōo, aaí a gbε'e níziawa an sásāa léu. ²⁸ Lá aai we zè ní Lua dōaoo, ò à ní kpá láasookpaanlayāa, ké aao yá pò de wà keoo ke. ²⁹ Yāvāi píi pèemá: Nòsepási, bíi, íisea ní kōo, wedòakōε, gbēdeε, sóle, gbēblea ní kōnikεao. Gupεaanaon ní ù, ³⁰ gbéyaanao, Lua ibεεo, gbé taiinkεnao, yòodeo, íandānao, vāi láasookεnao, de ní dao yāmansaiò, ³¹ mìsaideò, náaisaideò, gbéyākεnsaiò, sósobisaideò. ³² Aa dō Lua díle ké yābeetaakεnao kà wà ní dεde, kási aali ze ní a keao adoo, aaí tékpa a kenao gu lε.

2*Yá zōleεa gbēnazinaowa*

¹ Ayāmεto n gbé pò ni gbēpāle tàae e, ní awa vío. Tó n gbēpāle tàae è, n nzia dayāuε,* asa n gbētaae'ena ni ke maa sōε. ² Wá dō ké Lua yákpalekεa ní yābeetaakεnao maaε. ³ N gbé pò ni yābeetaakεnao tàae e mé ni ke sō, níle e níyò bò Lua yákpaleu yà? ⁴ Ge níle dōε ní Lua maakεa zōòo ní aà menao ní aà sùuuo yà? Ké Lua lé maakεne ké n nòselile, ní dōo lé? ⁵ N swágbāakè, ni nòselileo, ò níle pòkùma kāanzi e luapòkùmabòbòmagòòzì, tó Lua yákpalekεa ní gbéò a zéwa bò gupuau. ⁶ A fiabo baadeε a yākeawa.† ⁷ Gbé pò aale gawi ní bεεεo ní wēni láasaio wεεle aale maake ní menaoò àizāna e. ⁸ Gbé pò anzia pòεá lé dōaané, aa gí síanai aa te vāiwaò sō, Lua a pòkùma ní pòkpēneò bòbò má. ⁹ Wétēa ní wāwāo a vāikεna píi le, atēsa Yudaò, an gbεa buipāleo. ¹⁰ Lua a maakεna píi gba gawi ní bεεεo ní aafiao, atēsa Yudaò, an gbεa buipāleo. ¹¹ Asa Lua lí gbēε zāboo.‡

¹² Gbé pò duunakè Mòizi ikoyā dōsai, a kaale maa ikoyāpi saiε. Gbé pò duunakè naa ikoyāpi zì sō, Lua a yákpalekεaànò ikoyāpi musuε. ¹³ I ke gbé pò lé ikoyā ma ní swáó mé maa Luaεo. Gbé pò lé zikεwà mé a bò maa. ¹⁴ Tó bui pò aa Mòizi ikoyā dōòò yá pò kpāaíto kè ní níziào, aa ikoyā ví níziawaε. ¹⁵ Aale òlwéε ké yá pò kú ikoyāpi guu kú ní nòseuε. An láasoo lé a síana o l, asa an láasoo mēndoo, a keeo ì ní dayāu, a keeo ì ní bòu. ¹⁶ Maa yákpalekεgòòzì Lua a yákpalekε ní gbēnazinaò yá pò ulea an nòseu musu ní Kilisi Yesu gbāao, lá baona pò mále kpá òwa.

Yudaòá ikoyādansaiεne

¹⁷ N Yuda ia, n ze ní n Yudakeo, ní Mòizi ikoyā náai ví, níle Lua yòòkε. ¹⁸ N Lua pòεá dō, ní yāmaa dō ikoyāpi guu. ¹⁹ Nle e ní de víaò wede ù, gbé pò kú gusiauò

§ 1:21 Efe 4.17-18 * 1:23 Iko 4.16-18 * 2:1 Mat 7.1-2 † 2:6 Sou 62.13 ‡ 2:11 Iko 10.17

filia ũ, ²⁰ wésiadēo yādanēde ũ, gbé dafuo metulu ũ. Nle e Lua ikoyā mé dōa ní sīanao mi ũ. ²¹ N gbé pó ni yāda gbēpāleone, bōyāi nili da nziaeo ni? N mē wasu kpáí'oo, mé ni o sō be? ²² Ni mē wasu wúle ní gbēpāle nōoo, mé ni wúleò sō be? Ni saka táaogu, mé ni ní kpé póo kpáí'o sō be? ²³ Ni yòoke Lua ikoyā musu, ò n ikoyāpi dasai i Lua tó òokpa. ²⁴ Asa á yáí buipāleo Ìo Lua tóbēesi lá a kēa láuwa. §

²⁵ Tó ní Lua ikoyā kūa, ò tōzōa ài vīne. Tó níle a yāda sōo, ní sáa ní gyafōodeoe. ²⁶ Tó gyafōode Lua ikoyāo kūa, Lua a gyafōodepi gwa sáa ní gbé pó tōzōoo lé? ²⁷ Baa tó ní iko lápi kūa mé n tōzō, tó ni ikoyāpi dao, gyafōode pó Ìo kūa a to yá zōlemae. ²⁸ Lá kua Yuda zálala ũá mekaa yá no, màa tōzōa zálalaá mekaa yán sōo. ²⁹ Lá kua Yuda zálala ũá nòse yáe, tōzōa zálalaá nòse yáe sō. Lua Nisina zīe, i ke aà ikoyā lá yá no. Lua mé Ì gbé bee taa sáaukpa, i ke gbēnazina no.

3

¹ Dea Yuda ũ káfia kpele a vīi? Ai kpele tōzōa vīi? ² A káfia vī zōo yápii guu. Séia gia Lua a yá nàné ní zīe. ³ Ké an gbēeo náai vīo, bó a vīi? An náaisai mé a Lua náai bādeae? ⁴ O! Aawo! Lua náai vī, baa ké gbépiiá eede, lá a kēa láuwa wà mē:

Tó n yā'ò, n yá a zevī,

tó wà yákpalekènnō, n yá a ble.*

⁵ Tó wá vāike lé Lua maake bō gupuu, bó yá wá oi? Wá o Lua yá zevīo, ké Ì pōkūmabōbōwá yá yā? Gbēnazina yā'oa ò mále owa. ⁶ O! Aawo! Tó Lua yá zevīo, kpelewa a fō yákpaleke ní dúniaoi? ⁷ Gbēe a mē, tó a eedeke lé Lua náai káfí mé àle aà tōbō, bōyāi a yādaaala lán duunkenawai? ⁸ Tó ní ò màa níle mē wà yāvāike, yāmaa i bōu. Gbēeo ma tóbēesi aa mē màa mi o. Lua yādaanla kōsīnnō.

Gbēe maa

⁹ Too! Wá Yudaō wá sàō yā? Aawo bá! Asa ma bōbō ní Yudaō ní buipāleo pii kò, ampíiá duuna zōone. ¹⁰ A kēa Lua taalau wà mē:

Gbēe maa, baa do.

¹¹ Laaidee kuo, luakīiwēelēnae kuo.

¹² Aa pàale mípii, aa fōkpà,

yāmaakēnae kuo, baa do. †

¹³ An nòse de lán kaadōembēwae.

Aaì lenakasané,

mlè sēwe kú ní léu, ‡

¹⁴ yá'ii ní gbékaao mé ní lé pà. §

¹⁵ Aa wāa ní gbēdeao,

¹⁶ aaì músi ní pōsiao kpánzi,

¹⁷ aa aafia zé dōo,*

¹⁸ aa Lua vīa vīo. †

¹⁹ Wá dō ké Lua ikoyā pii de gbé pó kú a zōiō yá ũe, ké gbépii lé gō kpaaua, dúnia gbépii i gō tàae de ũ Luae. ²⁰ Asa gbēe a bō maa Luae ikoyāpi kūa yáio. ‡
 Lua ikoyā mé Ì to wà duuna dō.

Lá Lua Ì to yá bōrīnō na

§ 2:24 Isa 52.5 * 3:4 Sou 51.6 † 3:12 Sou 14.1-3 ‡ 3:13 Sou 5.10, 140.3 § 3:14 Sou 10.7

* 3:17 Isa 59.7-8 † 3:18 Sou 36.1 ‡ 3:20 Sou 143.2, Gal 2.16

²¹ Lá Lua ì to yá bɔ́nɔ na b̀ gupuaus sa, lá a yá kú Mɔizi ikoyá n̄ ānabiɔ lãɔ guuwa. I ke aà ikoyá k̄ua yá no. ²² Lua ì to yá bɔ́nɔ na Yesu Kilisi náaikea yáie. Gb́é p̀ lé aà náaike pii yáe, asa gb́ee adoo. ²³ Gb́epii duunakè, ̄ aa k̀esã Lua gawii. ²⁴ Lua ì to yá bɔ́nɔ na gba ũ a gb́eke yáie n̄ Kilisi Yesu p̀ n̄ bó gb́aao. ²⁵ Aàpi Lua kpà duuna awakpabɔ ũ gb́é p̀ aale aà au náaikeɔne, ké à ɔɔ gb́épii i yáke a zéwa. A menakè yáa, i duun ziɔ yádao, ²⁶ ̄ tia kéwa a òbné i yáke a zéwa. Beewa Lua ì yáke a zéwa mé ì to yá bɔ́ n̄ Yesu náaikenaɔ na ɔ.

²⁷ Lá màae, gb́enazina a f̄́ íanadã ɔe? Bee kuo. B́yáie ni? Ké a de yákea yá ũo, Yesu náaikea yáe yáie. ²⁸ Asa má è Lua ì to yá bɔ́ n̄ gb́éo na aà Luapi náaikea yáie, ikoyák̄ua ku a guuo. ²⁹ Luaá Yudaɔ Luae ndoa? Buipáleo Luan s̄soa? Ao, buipáleo Luae ɔ. ³⁰ Asa Lua m̀endoe. § A to yá bɔ́ n̄ gb́é p̀ t̄z̄ò na a náai p̀ àle ke yáie, mé a to yá bɔ́ n̄ gyafɔɔde na a náai doupi musu ɔ. ³¹ Wále ikoyá báde n̄ luanaaikeao yá? Màa no, wále a kpela.

4

Lua tò yá b̀ n̄ Ablahaũ na a náai p̀ a k̀e yáie

¹ Wá Yudaɔ, wá o kpelewa wá dezi káau Ablahaũ yá musu ni? ² Tó Lua tò yá b̀ aà n̄ na yá p̀ a k̀e yáie, d̄́ à f̄́ íanadã. Ama a f̄́ dã Luae. ³ Kpelewa wa ò lá guui? Wà m̀ Ablahaũ Lua náaike, ̄ Lua tò yá b̀ aà n̄ na.* ⁴ Fiaboa zikenaeá gb́ekekeae no, aà aseae. ⁵ Baa tó gb́é lé yáe keo, tó àle Lua p̀ ì to yá b̀ n̄ t̄aede na náaike, Lua a to yá b̀ aà n̄ na a náai p̀ àle ke yáie. ⁶ Davidi gb́é p̀ Lua tò yá b̀ aà n̄ na yáekesai báaa'ea yá'ò à m̀:

⁷ Báaa deɔn gb́é p̀ Lua n̄ t̄aee wòlomá à n̄ duuna k̀emáo ũ.

⁸ Báaa den gb́é p̀ Dii a aà duuna yádao ũ.†

⁹ Báaa beeá gb́é p̀ t̄z̄ò p̀e adoa, ge gyafɔɔde p̀e ɔ? Wà m̀ Lua tò yá b̀ n̄ Ablahaũ na, ké à a náaike yáie. ¹⁰ Kpelewa Ablahaũ de gɔɔ p̀ Lua tò yá b̀ aà n̄ nai? Aà t̄z̄ōaa ge gyafɔɔde? I t̄z̄ōo, gyafɔɔde. ¹¹ ̄ à t̄z̄ò, ké Lua tò yá b̀ aà n̄ na a gyafɔɔgɔ seela ũ.‡ Màa a de gyafɔɔde p̀ Lua tò yá b̀ n̄ na Luapi náaikea yáie pii dezi ũ. ¹² A de gb́é p̀ aa t̄z̄ò dezi ũ ɔe. I ke an t̄z̄ōa yáie no, ké aa té wá dezi Ablahaũ p̀ Lua náaike a gyafɔɔgɔ iai yáie.

Lá Ablahaũ Lua náaike

¹³ Lua legb̄e Ablahaũe n̄ aà buiɔ à m̀ d̄́nia a ḡ́ n̄ p̀ ũ. § I ke aà ikoyá k̄ua yáie no, ké Lua tò yá b̀ aà n̄ na a náai p̀ a k̀e yáie. ¹⁴ Tó gb́é p̀ aa ikoyá k̄ua mé aa kible, d̄́ luanaaikea ài v̄io, mé Lua legb̄e k̀e fama,* ¹⁵ asa ikoyá ì mó n̄ Lua p̀k̄umaee. Gu p̀ ikoyá k̄uo, t̄aae lío ku we s̄o. ¹⁶ Ayãmeto p̀ p̀ Lua a legb̄e eaá aà náaikea yáe, ké à de aà gb́eke yá ũ. Beewa legb̄epiá Ablahaũ buip̄o pii p̀e, i ke gb́é p̀ aa Mɔizi ikoyá k̄ua n̄t̄ee no, n̄ gb́é p̀ aale Lua náaike lán Ablahaũwa ɔ. Ablahaũá wápii dezie.† ¹⁷ A de wá dezi ũ Lua k̄í, lá a k̄ea láuwa. Lua m̀ a aà d̄́le bui dasi dezi ũ. Ablahaũ Lua p̀ ì w̄eni kpa geowa ì to p̀ p̀ kú yáaò à ku‡ náaike. ¹⁸ A Lua náaike, à wed̀ p̀ p̀ gb́ee wé d̄́iozi, ̄ à ḡ́ bui dasi dezi ũ lá Lua òèwa à m̀, aà bui aao dasi lán saanaowa. § ¹⁹ Ablahaũ k̄a w̄e baso taawa. Baa tó à láasookè a ḡ́ekeb̄osaiwa n̄ Sala neasakpe kákaao, aà luanaaikea lí busao.* ²⁰ Ili seake lé p̀ Lua gb́ee wao, i ḡ́ Lua náaikeio, ̄ à

§ 3:30 Iko 6.4 * 4:3 Daa 15.6, Gal 3.6 † 4:8 Sou 32.1-2 ‡ 4:11 Daa 17.10 § 4:13 Daa 17.4-6, 22.17-18, Gal 3.29 * 4:14 Gal 3.18 † 4:16 Gal 3.7 ‡ 4:17 Daa 17.5 § 4:18 Daa 15.5 * 4:19 Daa 17.17

gbã'a'è a luanaaikεawa à Lua tɔ̀bò, ²¹ asa a dɔ̃ a fεa vɔ̃o, Lua gbãa kà à lé pɔ́ á gbèpi kε. ²² Ayãmeto Lua tò yá bɔ̀aà̀nɔ na. ²³ Wi yá bɔ̀aaà̀nɔ napi kε aà yáí adoo, ²⁴ wa kὲ wá gbé pɔ́ Lua a to yá bɔ̀wanɔ na yáíe ɔ, wá gbé pɔ́ wáε Lua pɔ́ wá Dii Yesu bɔ̀ gau náaikεɔ. ²⁵ Lua aà kpámá kὲ à e wá tàaeɔ kέwá yáíe,† ɔ̀ à aà bɔ̀ gau, kὲ yá e bɔ̀wanɔ na yáí.

5

Kεa na ní Luao

¹ Lá Lua tò yá bɔ̀wanɔ na a náai pɔ́ wáε kε yáí, wá naaà̀nɔ sa ní wá Dii Yesu Kilisi gbãao. ² Aà náaikεa guu wa ze'è aà sabai wa gε Lua gbεke pɔ́ wá kuopi guu, ɔ̀ wáε pɔ̀nake ní Lua gawi pɔ́ wá wé dɔ̃io. ³ I kε bee ado no, wáε pɔ̀nake ní wá taasikεao ɔ, kὲ wá dɔ̃ taasikεa ì mɔ́ ní menao, ⁴ mena ì mɔ́ ní dàa maa, dàa maa ì mɔ́ ní wεdɔa Luazio, ⁵ mé wεdɔa Luazipi fama vɔ̃o, asa Lua a Nisina pisi wá nɔ̀seu, ɔ̀ a tò wá dɔ̃ a yewázi. ⁶ Wá gbãasai guu Kilisi gà wá váikεnaɔ wá gbεu gɔ̀ pɔ́ Lua dílewa. ⁷ Baa gaa gbēmaa gbεu àao. Tó gbé a we ga gbēmaa gbεu, wá dɔ̃o, ⁸ ɔ̀ Lua ò̀lwεe lá á yewázi, asa wá duundeke guu ɔ̀ Kilisi gà wá gbεu. ⁹ Lá wa bɔ̀ maa sa Kilisi au yáí, Kilisipi wá sia Lua pɔ̀kūmawa sea vɔ̃ ɔ̀e? ¹⁰ Yã wá íi ní Luaoe, ɔ̀ wa keaà̀nɔ na aà Né gaa yáí. Lá wa keaà̀nɔ na sa, wá suabaa aà kua wēni guu yáí sea vɔ̃ ɔ̀e? ¹¹ I kε beee adoo, wáε pɔ̀nake ní Luao ɔ̀ ní wá Dii Yesu Kilisi pɔ́ tò wa keaà̀nɔ na gbãao.

Kilisi yáεε̃ta ní Adamuo

¹² Gbé mendo mé tò duuna gè dúnia guu,* ɔ̀ duuna ga i.† Beewa ga li gbépii, kὲ gbépii duunakὲ yáí. ¹³ Duuna ku dúnia guu e Lua ikoyã à̀ gé mɔ́i. Gɔ̀ pɔ́ ikoyã kuo, Lua i duuna yádao, ¹⁴ ãma sea Adamuwa e à gè pè Mɔ̀iziwa ga ikokè gbépiiwa, baa gbé pɔ́ aai duunakὲ lán Adamu zãayãwawao. Adamupíá gbé pɔ́ a mɔ̀ taε.

¹⁵ Ama Lua gba muua ní Adamu tàaeoo, asa lá dasi gà Adamu ado zãa yáwa yáí, Lua gbεke ní a gba pɔ́ li dasila Yesu Kilisi ado gbεke yáio de beea. ¹⁶ Lua gba muua ní gbé mendo duunapioo. Tàae mendo pi mé m̀ ní yákpalekεao, ɔ̀ yá z̀le gbēnazinaɔwa. Tàae m̀ ní Lua gbεkekeanéo, ɔ̀ yá bɔ̀ ní gbéɔ̀ na. ¹⁷ Lá Adamu ado tàae mé tò ga ikokè, Yesu Kilisi ado yá pɔ́ à m̀dò z̀ɔ̀ de beea. Aà yáí gbé pɔ́ Lua gbεkekèné a tò yá bɔ̀r̀nɔ na gba ù̀ kible àizãna guu. ¹⁸ Beewa lá tàae mendo pi tò yá z̀le bui piiwa, màa ɔ̀ maakea mendo pi ì to bui pii bɔ̀ maa, aai àizãnable. ¹⁹ Lá gbé mendo swágbãa mé tò dasi gò duundeɔ̀ ù̀, màa ɔ̀ gbé mendo yãmaa mé a to dasi bɔ̀ maa. ²⁰ Ikoyã m̀ kὲ tàae e à̀ káfi yáíe. Lá duuna lé káfi, Lua gbεke ɔ̀ diadie. ²¹ Lá duuna kiblea m̀ ní gao, màa ɔ̀ Lua gbεke kiblea ì to wá bɔ̀ maa, wí àizãnable ní wá Dii Yesu Kilisi gbãao.

6

Wá naa Kilisiwa

¹ Wá o kpelewa ni? Wá gi wà̀ tε duunawa kὲ Lua gbεke e à̀ káfi yá? ² O'o! Aawo! Wá gbé pɔ́ wá de gεo ù̀ duuna yá musu, kpelewa wá gi wà̀ tε duunawa ɔ̀i? ³ Wá gbé pɔ́ wa da'ilekè Kilisi Yesu pɔ́ ù̀, á dɔ̃ kὲ wá sãnuuà̀nɔ aà ga guuo lé? ⁴ Wa gaaà̀nɔ, wá wá vɔ̃aà̀nɔ da'ilekεa guu, lá Kilisi bɔ̀ gau ní a Mae gbãa gawideo, kὲ wápiɔ̀ sɔ̀ wà̀ kú ní wēni dafuo màa.* ⁵ Lá wa naawà lán sàwakula ní gbalaowa aà ga guu, wá gɔ̀aà̀nɔ màa aà vua guu ɔ̀. ⁶ Wá dɔ̃ kὲ wá wá kua

† 4:25 Isa 53.4-5 * 5:12 Daa 3.6 † 5:12 Daa 2.17 * 6:4 Kls 2.12

zi pà lipãakõawa ní Kilisio, wá mè duunde i midε, ké wásu wàò zòble duunae bo, ⁷ asa gbé pò gà bò duuna yáue. ⁸ Lá wa ga ní Kilisio, wá a náai ví ké wáò kuaàno bo. ⁹ Wá dõ lá Kilisi bò gau, a gaa ví bo, ga iko víwà bo. ¹⁰ Asa ké à gà, à gà duuna yá musu gēn doε, mé lá a ku tia, a ku Lua pò ũ. ¹¹ Maa ápiò sō, à ázia dile gεò ũ duuna yá musu, íò ku Lua pò ũ naa Kilisi Yesuwa. ¹² A yáí ásu to duuna kible á mè gεwa, a dōé'ii dōaaé bo. ¹³ Asu à á megue kpa duunawa vāikebo ũo. A ázia kpa Luawa gábòò ũ, í á meguò kpawà yāmaakebo ũ. ¹⁴ Asu to duuna àò iko víwà bo, asa á na ikoyā zōzi, sema Lua gbēke.

¹⁵ Kpelewan wei? Lá wá kú ikoyā zōzi bo, sema Lua gbēke zōzi, wáò te duunawa yá? O'o! Aawo! ¹⁶ A dõ tó a ázia kpà gbéwa, ále misiileè, á de ade zò ũo lé? Tó duuna a ázia kpàwà, á gae. Tó a misiile Luaε sō, á bò maa. ¹⁷ Wa sáaukè ní Luao, asa duuna zòon á ũ yāa, ò a misiile yá pò wa dàé zézεε ní nòsemendoo. ¹⁸ A bò duuna yáu, a gō maakea zòò ũ. ¹⁹ Málε bee o gbēnazina yá'oawa á gbāasai yáie. Lá a á me kpà yāa gbāsi ní yāvāiowa zòò ũ, a vāikè, maa tia bo à á me kpa maakeawa zòò ũ, á kua íò adoa. ²⁰ Ké á de duuna zòò ũ yāa, á bàa kú ní yāmaakeaoo. ²¹ Ai kpele á è yá pò á kè yāa, à kèé wíyā ũ tiaò musui? Yápiò midεá gae. ²² Tiasa lá a bò duuna yáu, ále zòble Luaε, ài pò á e mé kua adoa pò a midε ní wēni láasaio ũ. ²³ Duuna aseá gae, āma gba pò Lua í dawēe naa wá Dii Kilisi Yesuwa guu mé wēni láasai ũ.

7

Wá kú Mōizi ikoyā zōzi bo

¹ Ma gbéò, málε yā'oe lán gbé pò Mōizi ikoyā dōowa. A dõ ké ikoyāpi iko ví gbéwa gòò pò a ku noa? ² Maa ikoyāpi nōzāe yè a záwa gòò pò a bēε. Tó gō gà, ò ikoyāpi í polowà. ³ Gòò pò aà zá kú, tó à gō gō pāle pò ũ, wa oè dōé'iiideε. Tó aà zá gāε sō, ikoyāpi pòlowàn we. Tó à gō gō pāle pò ũ sa, beeá dōé'ii yán bo. ⁴ Maa ápiò sō ma gbéò, a ga ikoyā musu Kilisi me guu, ò a gō gbé pò bò gaupi pò ũ, ké wà e káflake Luaε. ⁵ Ké wá dàa dōaawēε yāa, ikoyā mé tò duuna ni wá dé wá me guu, ò wa káflake gae. ⁶ Tia sō wa ga pò pò wá kú zò ũpi yá musu, wa bo ikoyāu, ò wálε zòble Luaε zé dafu guu ní aà Nisina gbāao, i ke ikoyā lá zé zi no.

⁷ Wá o kpelewa ni? Lua ikoyāá duuna yá? Aawo bá! Ikoyāpi mé tò ma duuna dõ. Tó ikoyā i me wasu pò biikeoo,* dõ mi dõ lá pò biikea deo. ⁸ Duuna zekii è yá pò Lua dīlepiwa, ò a tò pōpii ni ma de. Asa ké má ikoyā dōo, duuna demεε yāe ũo. ⁹ Yāa ké má ikoyā dōo, má bēεε. Ké ma yādileapi mà, duuna vù iu, ¹⁰ ò ma ga. Yādilea pò de à wēni kpaapi ga imεε. ¹¹ Duuna zekii è yādileapiwa, ò à ma sāsā à ma de yápi sabai. ¹² Beewa ikoyāpi kua adoa, mé yá pò Lua dīlepi kua adoa, a zεví mé a maa. ¹³ Yāmaa mé tò ma gaa? Aawo bá! Ké duuna e bò gupuau, ò à yāmaa mōaokè, a tò ma ga. Beewa wa duuna dõ duuna ũ yādileapi sabai.

Zikaa ní duunao

¹⁴ Wá dõ ké ikoyāpiá Lua yáε. Mapi sō, dàaden ma ũ, má na duuna zōzi. ¹⁵ Miliò yá pò málε ke gbadōo, asa mili yá pò má ye mà ke keo, yá pò má ye mà keo ò mi ke.† ¹⁶ Tó yá pò má kè i kpaai ní ma pōeāoo, ma we ikoyāpi maakei. ¹⁷ I ke māmε málε keo, duuna pò kú ma guue. ¹⁸ Má dõ yāmaa ku ma guuo, ma dàa maa. Mìò ye mà yāmaake, āma mili fō má kèo. ¹⁹ Yāmaa pò má ye mà ke, mili keo. Yāvāi pò má yeio ò mi ke. ²⁰ Tó yá pò má yeio ò málε ke, i ke māmε

* 7:7 Bōa 20.17 † 7:15 Gal 5.17

mále keo, duuna pò kú ma guu. ²¹ Má è tó má ye mà maake, vâi mé ì d̄oam̄e. ²² Lua ikoyã mé ì kem̄e na ma s̄o guu, ²³ āma má è iko p̄ale ku ma me guu, ìb̄ z̄ika ní iko pò kú ma n̄òse guuo, a tò má na duuna iko pò kú ma me guu ōz̄i. ²⁴ Ma w̄enade ia, déme a ma si ma m̄e ḡee beewai? ²⁵ Ma s̄aukè ní Luao! N wá Dii Yesu Kilisi gb̄āao. Beewa s̄ mi z̄oble Lua iko ma làasoo guu, mé mi z̄oble duuna iko ma d̄aa guu.

8

Ziblea ní Lua Nisina gb̄āao

¹ Yá a z̄ole gb̄é pò aa naa Kilisi Yesuwaowa bo, ² asa naa Kilisi Yesuwa Lua Nisina W̄enikpamade gb̄āa ma b̄o gb̄āa pò duuna ní gao lé m̄om̄e guu. ³ Yá pò M̄ozi ikoyã i f̄ò k̄eò gb̄ēnazina gb̄āasaik̄e yáí Lua k̄e. A az̄ia Né z̄ì gb̄ēnazina ū lán wá duundeowa duuna woloawá yáí, s̄ à widà duunawa a Né m̄epi guu, ⁴ ké yá pò ikoyã lé w̄ele s̄iana ke wá gb̄é pò wá d̄aa lé d̄oaw̄e bo, sema Lua Nisinaowa. ⁵ Gb̄é pò an d̄aa lé d̄oan̄eò ì laaid̄o ní d̄aa yáwa. Gb̄é pò Lua Nisina lé d̄oan̄eò ì laaid̄o Lua Nisina yáwa. ⁶ Laaid̄o d̄aa yáwaá gae. Laaid̄o Lua Nisina yáwaá w̄eni ní aafiao. ⁷ Laaid̄o d̄aa yáwaá ìisea ní Luao. Ade lí misiile Lua ikoyãeo, a f̄o seo. ⁸ Gb̄é pò an d̄aa lé d̄oan̄eò yá lí ká Luaguo.

⁹ Ap̄io s̄o, á d̄aa lé d̄oan̄eò, sema Lua Nisina, tó a kú á guu s̄iana. Tó gb̄é Kilisi Nisina v̄i s̄o, a de Kilisi gb̄é ūo. ¹⁰ Tó Kilisi kú á guu, baa tó á me de ge ū duuna yáí, Lua Nisina deé w̄eni ūe, * ké Lua tò yá b̄án̄o na yáí. ¹¹ Tó Lua pò Yesu b̄o gau Nisina kú á guu, † Lua pò Kilisipi b̄o gau a w̄eni kpá á m̄e ḡepiwa ní a Nisina pò kú á guu gb̄āao.

¹² Ayām̄eto ma gb̄é, wá té wá d̄aii teasi no. ¹³ Tó á té á d̄aii, á gae. Tó a á yāv̄aík̄e m̄ide ní Lua Nisina gb̄āao s̄o, áo ku. ¹⁴ Gb̄é pò Lua Nisina ì d̄oan̄eò mé Lua néo ū. ¹⁵ Asa t̄aa pò ì to wá z̄oble ní v̄iao mé dié, Lua Nisina pò tò a ḡo Lua néo ū s̄ á v̄i, s̄ wi wiile Luawa ní aà gb̄āao wi me: Baa, wá Mae. ‡ ¹⁶ Nis̄inapi mé ì ow̄e wá s̄ou Lua néon wá ū. ¹⁷ Lá néon wá ū, àizebl̄enaon wá ū. Lua àizebl̄enaon wá ū, wá ble s̄anu ní Kilisio. Tó wa taasik̄eàn̄o, wá kuaàn̄o aà gawi guu. §

Wed̄a Lua gawii

¹⁸ Má è wá f̄o ḡoee bee taasi lēe ū ní gawi pò Lua a b̄ow̄ēeo. ¹⁹ Lua p̄keao p̄ii wé d̄o aà néo b̄oa gupuauí láasai. ²⁰ Asa Lua tò a p̄keao p̄ii ḡò d̄òsaie. * I ke an p̄eã no, Lua mé k̄e màa, ké wed̄oaāzi guu ²¹ d̄únia a b̄o òkp̄aa pò àle z̄oblēu, ì d̄ep̄oo Lua néo gawi guu. ²² Wá d̄s̄ Lua p̄keao p̄ii lé aauke ní w̄aw̄ao e tia. ²³ I ke d̄únia ado no, wá gb̄é pò wa Lua Nisina è gba s̄ēia ū, wále aauke kp̄áikp̄ai s̄o e Lua àò gé wá boi, i wá sí a néo ū. † ²⁴ Lua wá suabà, ké wá wed̄o beei. Pò pò wa è ní w̄eoa wed̄oia yáe bo. Déme ì wed̄o pò pò a èi boi? ²⁵ Tó wá wé d̄o pò pò wi eozi s̄o, wiò dá ní menao.

²⁶ Beewa s̄o Lua Nisina ì d̄ow̄ale wá gb̄āasai guu, asa wá wabik̄ea d̄s̄ a z̄éwao, s̄ Lua Nisina ì kulekew̄e Lua ní aau pò a yá ḡè oao. ²⁷ Lua ì n̄òse guu e, mé a a Nisina làasoo d̄s̄, asa Lua Nisina ì kuleke Lua gb̄é̄ne lá Lua yeiwa. ²⁸ Wá d̄s̄ ké yápii ì b̄o maa gb̄é pò ye Luaz̄ione, gb̄é pò à ní sisi à ní sé lá àle yáwa. ²⁹ Asa Lua d̄ile za k̄au gb̄é pò a d̄oaa ní d̄s̄ b̄o a Néwa, ké aà de v̄ii ū d̄auna das̄ione.

* 8:10 Z̄aa 6.63 † 8:11 1Kln 3.16 ‡ 8:15 Maa 14.36 § 8:17 Gal 4.5-7 * 8:20 Daa 3.17-19
† 8:23 2Kln 5.2-4

30 Gbé pò à ní díle za káaupio ò à ní sisi, ò a tò yá bò ní gbé pò à ní sisipio na, ò à a gawi lí gbé pò a tò yá bòníno napionε.

31 Wá o kpelewa yá beeo musu ni? Lá Lua zèwanò, déme a bò wá kpei? 32 Lá i gí ní azia Néoo, à aà kpà wápii yáí, a wá gba pópíi bò lé? 33 Déme a bòbò ní gbé pò Lua ní séoi? Luapi mé tò yá bòwanò na. 34 Déme a yádawálai? Kilisi Yesu gá à èa vù. A ku Lua oplai, àle kulekèèwèε. 35 Bómε a wá ké Kilisi yeawáziwai? Taasi ge wétèa ge íadama ge noana ge taasideke ge kai ge fènda, an kee a fèe? 36 A ku lá guu wà mè:

N yáí wá kú ga lézi za koo e oosi,
wí wá díle lán sã pò wa ní kòlokpaowa.†

37 Yá beeo pii guu wále zible àanno ní gbé pò yewázi gbãao. 38 Asa má dõ sãasã ké ga ge wèni ge malaikaò ge táao ge tia yá ge zia yá ge gbãadeo 39 ge musupoo ge zílèpoo ge Lua pòkea páleo, an kee a fõ wá ké Lua yeawáziwa naa wá Dii Kilisi Yesuwa guuo.

9

Lua Isailio sea

1 Mále síana'o naa Kilisiwae, mále εεtoo. Lua Nisina pò d̀baa ma làasooε mé demεε yápi seelade ũ. 2 Ma pòsia kè zài, ma nòse Ìo yaa gòpiiε. 3 Má fõ wabike Luawa aà ma kè Kilisiwa, aà láaika ma Isaili deeo gbεu. 4 Ampio ò Lua ní sé a néo ũ,* à a gawi òloné, aà bàa kúríno, à a ikoyã kpámá, à lousisia dànέ, à legbèné. 5 Aa de Lua gbé káauò buio ũ, mé an bui guu ò Kilisi pò de pópíia b̀ou gbènazina ũ. Omε Lua pò kù wàò a sáaukpa gòpii ũ. Ami.

6 I ke yá pò Lua ò lèle pã no, asa Isaili pii mé Isaili zálala ũo. 7 I ke Ablahaũ bui pii mé Ablahaũpi néo ũ Luaeo, asa Lua ò Ablahaũε à mè, Izaaki buio ò wáli oné aà buio.† 8 Beewa i ke né pò à ní í ní pòeãoo mé Lua néo ũo, né pò à ní í Lua legbèa musuo mé de buipio ũ. 9 Asa Lua legbè à mè: Má εa mo zii maa'i, Sala i ne'i gõε ũ.† 10-12 I ke beee adoo. Lua ì gbéó se lá àle yáwae, i ke an yãkea yáí no, ké à ní sisiε. Beewa ké Lebeka síao nosí ní wá dezi káau Izaakio, e àò gé ní ii, e aao gé maa ge vãikei, Lua ò Lebekaε a pò b̀ò káau a gõ né ũ gbé záε.‡ 13 Lá a kèa láuwa wà mè:

Má ye Yakobuzi,
Esau sõ, má yeio.*

14 Wá o kpelewa ni? Yãvãí ku Lua kúí yá? Aawo bá! 15 Asa a ò M̀ozie, gbé pò á ye s̀uuukeaàno ò á ke, mé gbé pò á ye wènadõè ò á dõè.†

16 Ayãmeto Lua gbéó sea i b̀ò gbènazina pòeã guuo ge an kòaikea, à b̀ò Lua s̀uu guue. 17 Asa lá guu Lua ò Falaõε à mè: Ma n kpa kpalau ké mà a gbãa òb gbéõne n musue, ma tó i li dúniaa pii.† 18 Beewa gbé pò a ye s̀uuukeaàno ì keaànoε, mé gbé pò a ye aà swágbãa kú, ì kú.

19 A gbèe a ma la, b̀oyãí Lua lé gbéó tàae e bi? Déme a fõ gi Lua pòeãí? 20 N gbènazina ia, dén n ũ n gbasa n yázãsí Luawai? Oo a a bona la, b̀oyãí n ma bo kéwaia?‡ 21 Oobona zeví à oo swãde ní oo swãsaio bo ní gí doũ pò á tòtooo lé? 22 Tó Lua ye à a pòkũma òloné ké aa a gbãa dõ, mé à mena zõo kè ní gbé pò de à pòkũmabòbò má à ní kaaleo sõ be! 23 Tó à bee kè, ké gbé pò de à s̀uuukeíno à d̀baa

† 8:36 Sou 44.23 * 9:4 B̄a 4.22 † 9:7 Daa 21.12 † 9:9 Daa 18.10 § 9:10-12 Daa 25.23

* 9:13 Mal 1.2-3 † 9:15 B̄a 33.19 † 9:17 B̄a 9.16 § 9:20 Isa 45.9

ń keke aa gẽ a gawi guu a gawi zɔɔ dɔe sɔ be! ²⁴ Gbɛ́ pɔ́ Lua ń sisi à ń sépion wá ũ. I ke Yudaone ndoo, ń buipáleɔe sɔ. ²⁵ Lá Lua ò ǎnabi Ozee lá guuwa à mè:

Bui pɔ́ de ma gbɛ́o ũo ɔ́ má oné ma gbɛ́o.

Bui pɔ́ má yeńziɔ ɔ́ máo yeńzi.*

²⁶ Gua pɔ́ Lua òné aa de a gbɛ́o ũo,
we wa ouné Lua béepi néo.†

²⁷ Isaia wiilè Isailio yá musu à mè:
Baa tó Isailio dasi lán ísiale ũfāawa,
an kɔnao mé a bo.

²⁸ Asa Dii a yá pɔ́ a ò ke dúniau,
mé a a midɛ zezesaiɛ.‡

²⁹ Lá Isaia dɔaa òwa à mè:
Tó Dii Zígɔde i wá buieɔ to yāao,
dɔ wa gɔ́ lán Sɔɔɔdeɔwa,
wí bo Gɔmɔdeɔwa.§

Isailio gia Kilisi baonai

³⁰ Wá o kpelewaɛ sa? Buipáleɔ lé wele Lua to yá bońno nao, ɔ́ a tò à bońno na. A tò yá bońno na a náai pɔ́ aa ke yáie. ³¹ Isailio sɔ aale wele Lua to yá bońno na ikoyá musu, ɔ́ i bońno nao. ³² Bóyāi ni? Ké aa ye Lua to yá bońno na an yákea yá yáie, i ke aà náaikea yáí no. Aa gẽmbɔle gbe pɔ́ ń ń pálewa, ³³ lá a kɛa láuwa: Gwa, mále gbe pɔ́ ń to wá gẽmbɔle dile Siona, gbesi pɔ́ ń to wá fu.

Wí a gbɛ́ pɔ́ lé aà náaike kũo.*

10

¹ Ma gbɛ́o, yá pɔ́ má yei ma sɔ guu, mále a wabike Luawa mé Isailio suabaa ũ. ² Má de a seelade ũ, ké aa ǎiaví ń Lua yáo, ǎma an wé kɛao. ³ Asa aa lá Lua ń to yá bońno na dɔo, ɔ́ aaiɔ wele yá bońno na ń ńzia gbāao. Aai lá Lua ń to yá bońno na sio. ⁴ Asa Kilisi Mɔizi ikoyá lepapa, ɔ́ yá ń bo ń aà náaikenaɔ na. ⁵ Lá ikoyá ń to yá bońno na ɔ́ Mɔizi ò a taalau à mè, gbɛ́ pɔ́ yápi kũa aɔ ku a sabai.*

⁶ Lá luanaaika ń to yá bońno na a ò à mè:

Nsu o n nòseu,

déme a gé luabe à Kilisi pilaiio,

⁷ ge déme a gé bedau à Kilisi bo gauio.

⁸ Yá pɔ́ a òn ke:

Yápi kunnɔ kái,

a kú ń léu ń n nòseu.†

Luanaaika yá pɔ́ wi a waasokpa ɔ́n yápi ũ. ⁹ Tó ń ò ń léo gupuu Yesu mé Dii ũ, mé ń a náai ví n nòseu Lua aà bɔ gau, a n suaba. ¹⁰ Asa yápi náai ví n nòseu ń to gbɛ́ bo maa, mé yápi oa ń léo ń gbɛ́ suaba. ¹¹ A kɛa Luayátaalau wá mè, wí a gbɛ́ pɔ́ lé aà náaike kũo.‡

¹² Yudaɔ ń buipáleɔ dodoo kɔeɔ, asa ampí an Dii doue, ń káflake a sísinane píi. ¹³ Asa Dii sísinɔ bo píie.§ ¹⁴ Kpelewa aa aà sísi aà náaikeasaii? Kpelewa aa aà náaike aà yá masaii? Kpelewa aa aà yá ma waasokenasaii? ¹⁵ Tó wi waasokenaɔ zimáo, kpelewa aa waasokenéi? A kɛa Lua taalau wá mè:

* 9:25 Oze 2.25 † 9:26 Oze 2.1 ‡ 9:28 Isa 10.22-23 § 9:29 Isa 1.9 * 9:33 Isa 28.16 * 10:5 Lev 18.5 † 10:8 Iko 30.12-14 ‡ 10:11 Isa 28.16 § 10:13 Yoɛ 3.5

Baonakpanaɔ moa na.* 16 Ama gbépii i baonapi sio. ɔ Isايا m̀̀: Dii, déme wá yá s̀̀i? † 17 Beewa luanaaika i bo aà yāmaa k̀̀ie, mé yápiá Kilisi yáe. 18 Ma m̀̀e yóo! Aai mao lé? Aa mà.

An bo tà d̀̀unia guu pii,
an yá'oa g̀̀e e tole léwa.‡

19 Ma m̀̀e yóo! Isailio i d̀̀so lé? Mozi d̀̀aa ò à m̀̀e:

Má tó bui p̀̀o aa de ma gbé ũo a p̀̀o feleé,
má tó a p̀̀o pa bui wésiaɔ yá musu.§

20 ɔ Isايا s̀̀dile à Lua led̀̀ekè à m̀̀e:

Gbé p̀̀o aale ma k̀̀i weleɔ mé ma e,
ma azia ò bo gbé p̀̀o aale ma gbeaone.*

21 Isailio yá musu s̀̀ Lua ò:

Za ko e oosi ma ɔd̀̀ bui swágbãade p̀̀o f̀̀emanoozi.†

11

Lua i Isailio v̄uaa

1 Ma m̀̀e yóo! Lua azia gbé v̄uaa yà? Aawo bá! Mapi, Isailin ma ũ. Ablahaũ buin ma ũ B̄yāmeɔ bui guu.* 2 Lua i a gbé p̀̀o à d̀̀aa ní d̀̀so v̄uaa. A Elia yá p̀̀o kú lá guue bee d̀̀so lé? Ké à g̀̀e ní Isailio yáo Lua k̀̀i à m̀̀e: 3 Dii, aa n ānabio d̀̀de, aa n gbagbaklio d̀̀de. Máme ma g̃ mado, ã aale ma we.† 4 Lua ò Eliaɔ kpelewa ni? A m̀̀e á gbé p̀̀o aai kúle táaɔo k̄a a p̀̀o ũ gb̄on òaasoo leɔ soplá (7.000).‡ 5 Maa an k̄na p̀̀o Lua ní sé a gb̄ke guu g̀̀o gb̄a bo. 6 Lá à ní sé a gb̄ke guu, i ke an yáke yáí no. Tó màa no, d̄ Lua gb̄keɔ gb̄ke ũ. 7 Kpelewan wei? Isailio i yá p̀̀o w̄le wele eo, ama an gbé p̀̀o Lua ní sé è. Gbé k̄nio n̄se tàta, 8 lá a k̄a láuwa wà m̀̀e:

Lua kemazi'ũ kp̄n̄zi,

ã an wé lé gu'eo,

an swá lé yāmao e ní a gb̄o.§

9 Davidi ò bo:

To an dikpekeɔ ḡné bai ũ, wà ní kú,

to à yá'iné, wà tosimá.

10 To an wé siakũ ké aasu gu'eo,

to an wó ḡ koolonoo ḡpii.*

11 Ma m̀̀e yóo! Ké Isailio f̀̀ua, aa l̀̀e míomio yà? Aawo bá! An tàaɔ yáí Lua buip̄leɔ suabà, ké Isailio n̄se fele yáí. 12 Lá an tàaɔ mé tò d̀̀unia káfla è, mé an léle mé tò buip̄leɔ káfla è, tó Isailipio s̀̀ ní pá ziu, wa bee o la?

13 Mále yá'o á buip̄leone sa. Lá má de zina ũ á buip̄leɔ k̀̀i, máo ma z̄i s̄aukpaɔ, 14 ké mà azia buio n̄se fele, mí ní gb̄eɔ suabaɔ. 15 Lá Lua gia Isailiozi mé tò d̀̀unia k̄na na, tó à èa ní sí bo, bee aɔ deai? Bee aɔ de w̄ni ũ geoneɔ.

16 Tó wà p̄wen k̄au kp̄ Luawa,† a búu g̀̀o aà p̀̀o ũe. Tó lízina de Lua p̀̀o ũ, a ḡnaɔ de aà p̀̀o ũ bo. 17 Lua kuli zálala ḡnaɔ z̄z̄, ã à n gbé p̀̀o ní de kuna lí ũ p̀̀e an gb̄e, ké nȳ kú ní kuli maa z̄na gb̄ao. 18 Nsu saka kuli zálala ḡna p̀̀o a z̄z̄o guo. Kpelewa níȳ íanad̄i? N kú lízina sabaie, i ke lízina mé kú n sabaio. 19 N m̀̀e à liḡnapio z̄z̄o ké à n pe an gb̄e yáíe. 20 Maaɔ, à ní z̄z̄o ké aai

* 10:15 Isa 52.7 † 10:16 Isa 53.1 ‡ 10:18 Sou 19.4 § 10:19 Iko 32.21 * 10:20 Isa 65.1
† 10:21 Isa 65.2 * 11:1 Flp 3.5 † 11:3 1Kia 19.10 ‡ 11:4 1Kia 19.18 § 11:8 Iko 29.3, Isa 29.10 * 11:10 Sou 69.23-24 † 11:16 Nao 15.20-21

a náaikεo yáie. Mpi sō n gō n luanaaikεa yáie. Nsu wala keo. Laaika! ²¹ Lá Lua i gí lí zálala gōnao zōzōio, a gí n zōi sōo. ²² Gwa lá Lua maa mé a pásí. A pásí n gbé pó aa fùwao, mé a maane, tó n ze n aà maa. Tó màa no, a n zō sōe. ²³ Tó Isailio n luanaaikεsai tò, a εa n pé n gbεue, asa a n pea n gbεu gbāa ví. ²⁴ Lua n zō kuna líwa à n pe kuli zálalawa, lá wili keowa. Lá a kè màa, kù ligōn zálalao εa pea nzia líwa zeví de beelao lé?

Isailio suabaa gbεza

²⁵ Ma gbé, má ye ào asiyyāe bee dō, ké á wé su ào sia, à ázia dile waladeo ūo yáie. Isaili kīnio swá gbāakù gīa e buipāleo gēa kpala pó bō Lua kīiu lé kaε.

²⁶ Bee gbεa Lua a Isailio suaba pii lá a kēa láuwa wà mē:

Suabana a bō Siona,
a Yakobu buio kē luadōsaiwa.

²⁷ Ma bàakuañno
gōo pó má n duuna kémá yán we.†

²⁸ Baona yá musu aa de Lua ibεeo ū á yáie. Lua gbé sea yá musu aa de Lua yenzideo ū an dezio yáie. ²⁹ Asa Lua lí déndōmεε ke gba pó á dào n gbé pó a n sisi a n séo yá musuo. ³⁰ A buipāleo i Lua yāma yāao. Tiasa Lua sūuukéáno ké Isailio i aà yāmao yáie. ³¹ Màa Isailio lé Lua yāma tiao, ké Lua e sūuukéano, i gbasa sūuukéano. ³² Lua yāmasai kpà gbépiizi, ké aà e sūuukéano pii yáie.

³³ Lua ūno n a dōao zōoke lé vío.

Gbēe yá pó àe yá yási dō pio.

Gbēe a fō à aà ze bōlekeo.‡

³⁴ Déme Dii làasoo dōi?

Déme yādàè aà ledamade ūi?*

³⁵ Dé Dii flasèwà a gbasa boèi?†

³⁶ Pópii bō aà kīie,

aa kú n aà gbāao,

mé aa ku aà pó ū.‡

Wàò aà tōbō gōpii. Ami.

12

Zíkεa Luaε

¹ Ayāmeto ma gbé, lá Lua wēnadōwēe màa, ma wabikèwá à ázia kpawà sa'obo bēe sāasai pó i kaaǵu ū. Beewa wī kúleè a zéwa. ² Asu te dúnia tiaε bee tufaio. A to Lua á lile, á làasoo i dafukū, ké à e à aà pōeā dō, yá pó maa mé i kēè mé à àsaa.

³ Gbēke pó Lua kēmεε yáie ō mále o ápiiε, ásu ázia maabo de a maa léao. A baade azia dile a síana léu, lá Lua aà gbà zé aà a náaikεwa. ⁴ Gbēnazina mē mēndo guo ví dasi, an baade n a zioε. ⁵ Màaε, baa n wá dasikεo, wá me doŭ naa Kilisiwae, wá de kō meguo ū.* ⁶ Wá gba dodoa kōε lá Lua dàwēε a gbēke guuwa.† Tó ānabikεkegba n ví, ke n luanaaikεa léu. ⁷ Tó dōnlεdekeε, dōnle. Tó yādaanéε, dané. ⁸ Tó lēdaamaε, damá. Tó gbadaaε, da bīisai. Tó dōaanakεε, ke n āiao. Tó wēnadōanεε, dōné n pōnao.

⁹ Aō yekōi n nōsemendoo. A mikē vāiwa, í ze n maa. ¹⁰ Aō gbēke ví n kōo nana. Aō kō kpela n pōnao. ¹¹ Aō āiavi zīgiasai, á me io wāa Dii zī guu. ¹² A pōnakε yá pó á wé dōi yá musu. A menafō taasikεa guu. A mekpā wabikεawa.

¹³ A dōnlεke Lua gbé pó pó lé kēsāmōne. A wetā n nibōfōao. ¹⁴ A samaa'o á

† 11:27 Isa 59.20-21 § 11:33 Isa 55.8 * 11:34 Isa 40.13 † 11:35 Yob 41.3 ‡ 11:36 1Kln 8.6

* 12:5 1Kln 12.12 † 12:6 1Kln 12.4-11

ɪadamadeone. A samaa'oné, ásu ní kao.† 15 A pɔnake ní pɔnakenaɔ. A ɔɔɔ ní ɔɔɔnaɔ. 16 A nɔsedouke ní kɔo. Asuli denlaweeleo. A gbékpa ní yèesaideɔ. Asuli ázia dile yádɔnaɔ ũo.‡ 17 Asuli vâi fiabo ní vâioo. Ali yá pɔ maa gbépii ke. 18 Tó a ke, à na ní gbépii lá á fɔ léu. 19 Ma gbé yenzideɔ, ásu tɔsi gbéwao, à aà tó ní Luao. A ku lá guu wà mè: Dii mè áme á tɔsimá, áme á fiaboné.* 20 Tó nɔana lé n ibee de, ble kpawà. Tó imie, n aà gba í. Tó ní kè màa, níle aà ɔ kaè a léue.† 21 Nsu to vâi ziblemao. Zi blewà ní maao.

13

Misiile bɔsu gbãadeone

1 Gbépii misiile bɔsu gbãadeone, asa ikoe ku Lua lé saio. Lua mé gbãade pɔ kúo dile pii. 2 Ayãmeto gbé pɔ bɔ gbãade yá kpe, ade bɔ yá pɔ Lua dile kpee. Gbé pɔ bɔ ní kpéɔ nízia dayãue. 3 I ke maakenaɔ mé lí viake kpalablenaeo, sema vâikenaa. Tó ní ye n viake gbãadeo, maake, i n sáaukpa. 4 Gbãadeá Lua zikena n aafia yáí. Tó n vâikè sɔ, viakè, asa a fɛnda looa pã no. Lua zikena, ì tɔsiè vâikenawae. 5 A yáí tò a maa àli misiilené. I ke ìadama yáí ado no, á làasoo yáíe ɔ. 6 Bee yáí i wè'ɔa kpáí sɔ, asa gbãadeá Lua zikenaone, aale zipi keè. 7 Ali fiaboné pii. Ali wè'ɔa kpá a sinawa, ìli á pɔ lá sí ɔ. Ali misiile gbé pɔ de à misiile. Ali gbé pɔ de à aà yáda yáda.*

Gɔɔ kà kái, wà yekɔi

8 Asuli gbèe fia seo, sema yeakɔi bàasio. Gbé pɔ ye a gbédeezi, Lua ikoyá pèewàe. 9 Wà mè n̄suli wúle ní gbépále n̄oo, n̄suli gbèdeɔ, n̄suli kpáí'oo, n̄suli pɔ b̄iikeo.† Yápio ní yádilea pále pɔ kúo pii kú yáe bee guue wà mè: Nyɔ ye n gbédeezi lá nzia wèniwa.‡ 10 Tó gbé ye gbéi, ìli vâike a gbédeeo. Yeakɔi mé Lua ikoyápapaa ũ.

11 A ke màa, asa á gɔɔ pɔ wá kuwàe dɔ. A vua iu gɔɔ kà, asa wá suabaa kái tia de gɔɔ pɔ wa Yesu náaikèla. 12 Gwãasina kà zà, gudɔa mé kái. Wà gusia yá kóle, wí gupua gɔkeɔɔ séle. 13 Wà kú wá dɔɔwa fãane gbéɔ ũ lalasi kɔɔ ní wèdekeao sai n̄dãakpaa ní wisaiyão sai, lɛkpaa ní zaakɔuo sai. 14 A Dii Yesu Kilisi ɔlesé. Asuli tó á dàa zi d̄aaé à d̄é'ni keo.

14

Kɔ tãae'ea

1 A gbé pɔ buse luanaaika guu dile yãkelesai. 2 Gbèe kúa á fɔ pɔpii ble, mé gbé pɔ a luanaaika buse lí n̄o soo.* 3 Gbé pɔ ì pɔpii ble suli saka gbé pɔ lí pɔpii bleoguo, mé gbé pɔ lí pɔpii bleo suli gbé pɔ ì pɔpii ble tãae eo, asa Lua aà siè. 4 Dén n ũ ké níle gbépále zikena tãae ei? Tó a fɔ ge a fɔo no, aà Dii yáe. A fɔ, asa Dii gbãa a to aà fɔ. 5 Gbèe kúa gɔɔ na dekɔa, mé gbépále kúa gɔɔpii sáae. Baade a sɔ dadoŭ ní yá pɔ à zèdò. 6 Gbé pɔ ì gɔɔ bɔ ì bɔ Dii yáie. Gbé pɔ ì pɔpii ble, ì ble ní Dii gbãaoe, ì Lua sáaukpa. Gbé pɔ ì pɔ té ì tē Dii yáie, ì Lua sáaukpa. 7 Gbèe lí ku azia yáio, gbèe lí ga azia yáio. Tó wá kú, wá kú Dii pɔ ũe, 8 tó wa ga, wa ga Dii pɔ ũe. Wá kún nò, wa gan nò, wá de Dii pɔ ũe. 9 Asa Kilisi gà à vù ké à de gyaadeo ní gbé b̄éɔ Dii ũe. 10 Ké níle n gbèdo tãae e sɔ be? Mpi sɔ níle saka n

† 12:14 Luk 6.28 § 12:16 Yaa 3.7 * 12:19 Iko 32.35 † 12:20 Yaa 25.21-22 * 13:7 Mat 22.21
† 13:9 B̄a 20.13-17 † 13:9 Lev 19.18 * 14:2 Kls 2.16

gbēdogu sō be? Lua aɔ zōlea a gīnaa, wápii wí bɔ ze aà ae,† 11 lá wa kè lá guuwa, Dii mè:

Lá má kú, gbépii a kúlemεε,

gbépii a ma luake dō.‡

12 Beewa wá baade a azia yá séle siu Luaε.

13 A yáí wásuli kō tàae e bo. Kō tàae'ea gbεu à zεð ké á yá pó a tó á gbēdo fu keo. 14 Kua Dii Yesu guu má dō sáasā ké pɔe líɔ gbālea ní aziaoo. Tó gbé dile pó gbālea, ɔ ɔ gbāleaè. 15 Tó n n gbēdo nòse òòkpàè pó pó ní blè yá musu, ní yeaàzio. Blé pó ní blè yáí n̄su gbé pó Kilisi gà aà yáí òòkpao. 16 Asu to wà sakaé pó pó maauo, 17 asa kpala pó b̀ Lua kíiá pòblea ní imiao yá no. Yákea a zéwa ní kea ní kōo nao ní pona pó Lua Nisina ì inéo yáé. 18 Gbé pó lé zòble Kilisie màa yá ì ka Luagu, mé wí aà sáaukpa. 19 A yáí tò wàli wεεε wàɔ na ní kōo, wíɔ gbāa káfikōε. 20 Nsu Lua zì òòkpa blé yáí. Blé pii maaε, àma pó pó n̄yō blé n gbēdo fu maao. 21 Nòòsoan nò, wēmian nò, yá pó a to n gbēdo fu pii, a maa n̄ tēε. 22 Yá pó ní a náai ví, n̄yō kūa e Lua kíi. Báaaden gbé pó yá pó à zèð lí aà sō vío ũ. 23 Tó gbé lé seake blé pó àle blewa sō, à azia dàyāue, ké i kpaai ní aà luanaaikaoo yáí. Yá pó i kpaai ní gbé luanaaikaooá duunaε.

15

Yeakōi wεdɔa Luazi guu

1 Wá gbé pó wá gbāa luanaaika guuɔ, sema wà gbé buseɔ f̄ an gbāasai guu. Wásuli yá pó ì ká wáziagu keo. 2 Wá baade lí yá pó a ka a gbēdogu ke, ké aà e maakū, i zεdɔ yáí. 3 Asa Kilisi i azia pɔeā keo. A kēa Lua taalau wà mè, Lua sósōa gòè.* 4 Yá pó wa kè yāa pii, wa kè lēdaawá yáíε. Yápi ì wá gba mena, ì wá gba sō ké wàɔ wεdɔ ziai. 5 Lua pó ì ní gba mena, ì ní gba sō to àɔ n̄sεdoũke ní kōo lá Kilisi Yesu kēwa, 6 í Lua wá Dii Yesu Kilisi Mae tɔbɔ ní n̄semendoo ní lēdoũ.

7 A kō sí lá Kilisi á síwà Lua tɔbɔa yáí. 8 Mále oé, Kilisi gò Yudaɔ dɔnlēde ũ, ké à lé pó Lua gbè an dezionε ke, aai dō Lua náai ví, 9 buipāleɔ i Lua tɔbɔ aà sūuu yáí, lá a kēa láuwa wà mè:

A yáí tò má n sáaukpa buipāleɔne,

mí n táasile.†

10 Wà mè bɔ:

Buiɔ, à pɔnake ní Lua gbéɔ.‡

11 Wà mè bɔ:

Bui pii, à Dii táasile,

b̀su gbépii à aà tó gbia bɔ.§

12 Isaia o bɔ:

Yese miɔna a vlāpa,

i fεle kible buipāleɔwa,

an wé iɔ dɔaàzi.*

13 Lua pó gbépii wé dɔi to pona ní aafiao pεewá a náai pó ále ke yáí, ké á wεdɔaaazi káfí ní a Nisina gbāao.

Pɔlu zikεa Luaε

14 Ma gbéɔ, má dō sáasā ké maakea p̄ewá, á yápii dō wásawasa, á f̄ lēdakōwa. 15 Ma lée bee kēaé guu ma yāeɔ kè ní sōo dilea ké àɔ dɔágu yáí, asa Lua gbékekémεε, 16 ɔ ma gō Kilisi Yesu zikεna ũ buipāleɔne. Mále bao pó b̀ Lua kíi

† 14:10 2Kln 5.10 ‡ 14:11 Isa 45.23 * 15:3 Sou 69.10 † 15:9 Sou 18.50 ‡ 15:10 Iko 32.43
§ 15:11 Sou 117.1 * 15:12 Isa 11.10

kpáné, ké an kua e àò adoa ní Luapi Nisína gbãao. Mále bee ke Luae àà gbagbaa pò í kaaàgu ùe. ¹⁷ Ma naa Kilisi Yesuwa guu má fò íanadã zì pò mále ke Luae yá musu. ¹⁸ Asa má yãe oa vío, mé i ke yá pò Kilisi kè ma kíi bàasio. A tò buipãleo Lua yãma ma yá'oa ní ma yãkeao guu ¹⁹ ní dabudabuo ní yãbõnsaewo gbãao ní Lua Nisína gbãao. Bõa Yelusaleũ ma bebe wéle ní wéleo e ma pæeð Ilili búsuu Kilisi bao kpàwakea guu. ²⁰ Mio ye mà baonapi kpa gu pò wi Kilisi yãmau yãaoe, ké másu buba gbèpãle pò gàuwo yáí. ²¹ Lá a kèa láuwa wà mè:

Gbé pò wi àà yá'oné yãao wé a ké,
gbé pò aai àà bao ma yãao dõ.†

²² Yá pò Ìò kpamæe mðomwo mà mò á kíin we.‡ ²³ A kà wè ùma, ké mio ye mà mò á gwai. Tiasa lá yãe ma dõa búsue beewo guu bo, ²⁴ ma wé dõi wà wesikõle sa ma gea Esipayã búsuu guu. Tó ma gwooplakèáno ní ponaò, í gé zeimæe we. ²⁵ Tia kéwa sã mále gé ní dõnleo Lua gbéõne Yelusaleũ, § ²⁶ asa gbé pò aa ku Masedoni ní Gelesio zèd wà Lua gbè taaside pò aa ku Yelusaleũ kámasa ka. ²⁷ Aa zèd, áma teasie, asa lá Yudaò Lua àizee lí buipãleone, a maa buipãleò ní dúnia àizee lí Yudaone sõe.* ²⁸ Tó ma gbapi nàné ní zìí má làa, ma gea Esipayã guu má bole á kíi. ²⁹ Má dõ ké tó mále mò á kíi, Kilisi báaa pæeaa guu ò má mówá.

³⁰ Ma gbéõ, ma naé wá Dii Yesu Kilisizi ní yeakõi pò Lua Nisína í iwèeo, à dèeka àò wabikemæe Luawa, ³¹ ké àà ma bo Yude luayãdansaio guu, mé dõnle pò mále geð Yelusaleũ Lua gbéõne kené poma ù, ³² mí á le ní ponaò, tó Lua wèi, mí kámabo á kíi. ³³ Lua aafiade aàò kúáno ápii. Ami!

16

Fòkpaama

¹ Mále wá dæe Febe, Sãkele gálideo dõnlede sáaukpaé. ² A àà si Dii yáí, lá a maa Lua gbéõ ke ní kõowa. A dõaale ní pò pò a yei á kíio píi, asa à dõnlekèné dasi ní mapio bo.

³ Ma fòkpà Pisii ní Akilasiowa. Ma zikendeeone Kilisi Yesu zì guu.* ⁴ Aa sã ní mi sáale, mapi mà bo. I ke máme má adoo, wéle ní wéleo buipãle gálideo lé ní sáaukpa píi bo.

⁵ Ma fòkpà gáli pò aai káaa an kpéu gbéõwa. Ma fòkpà ma gbé yenzide Epenewa. Aàpi mé Kilisi náaikè Azi búsuu séia.

⁶ Ma fòkpà Maliamawa. A kòaikèè maamaa.

⁷ Ma fòkpà Andõniku ní Zuniaowa. Ma bui pò wá wá dá kpéu sãnuone. Aa tobò zinaò guu, mé aa naa Kilisiwa ma áa.

⁸ Ma fòkpà Ampilia pò de ma gbé yenzide ù naa Diiwa guu.

⁹ Ma fòkpà Ubè pò de wá zikendee ù Kilisi zì guuwa ní ma gbé yenzide Setakio.

¹⁰ Ma fòkpà Apelawa, asa náaidee naa Kilisiwa guu. Ma fòkpà Alisõbu bedeowa.

¹¹ Ma fòkpà ma bui Elodiõwa. Ma fòkpà Naasisi bede pò aa naa Diiwaowa.

¹² Ma fòkpà Tifena ní Tifosaowa. Nõepio kòaikè Dii. Ma fòkpà Pæesidiwa. Nõe yenzidepi kòaikè Dii.

¹³ Ma fòkpà Lufu pò tobò Dii zì guuwa ní àà da pò mále gwa ma da ùo.

¹⁴ Ma fòkpà Asikitiwa ní Felegõo ní Eemæo ní Patobao ní Eemao ní ní Yesude dee pò aa sãnuo píi.

† 15:21 Isa 52.15 ‡ 15:22 Lom 1.13 § 15:25 1Kln 16.1 * 15:27 1Kln 9.11 * 16:3 Zln 18.2

¹⁵ Ma fɔkpà Filibguwa ní Zulio ní Nεleo ní aà dāeo ní Olimpao ní Lua gbέ pó aa sãnuo píi.

¹⁶ A fɔkpakɔwa ní Lua gbέó lépeakɔwao. Wέλε ní wέλεo Yesudeo fɔkpàwá mípi.

Lεzaama

¹⁷ Ma gbέó, mále oé, à laaika gbέ pó aa bò yá pó á dada kpeozi. Aaĩ gbέó kékɔwa, aaĩ gbέó sásã. A kέmá, ¹⁸ asa gbέ bee taaó lí zɔble wá Dii Kilisio, sema ní gbεε yá. Aaĩ yãesaideo sásã ní lenao ní yādɔ. ¹⁹ Gbέpii á misiilea Diiε bao mà. Mále pɔnake á yá musu. Má ye àò maakεa ònɔ vɪ, ɪɔ wésiadeo ũ váikεa musu.

²⁰ Lua aafiade a Setãu úɔ á gbá zíε tia. Wá Dii Yesu gbέkekeé.

²¹ Ma zíkεndee Timotee† ní ma buio Lusiu ní Zasɔo ní Sosipateεo fɔkpàwá.

²² Ma Tεεtiu, ma gbέ pó ma lápi kè, ma fɔkpàwá naa Diiwa guu. ²³⁻²⁴ Ma uabele Gaiusi‡ pó Yesudeo ɪ káaa aà bε fɔkpàwá. Wέλε ɔ'ulena Elasa fɔkpàwá ní wá gbέdo Kaatuo.

²⁵ Lua a fɔ á gba gbãa lá a ku Yesu Kilisi bao pó mi kpa guuwa. Asiiyãpi ulea za káauε, ²⁶ tiasa ɔ Lua pó ɪ ku gɔɔpii díle wá yá pó kú ānabiɔ láɔ guupi bɔ gupuau, ké bui píi e dɔ, aai Lua náaike, aa gɔ aà yāmanaɔ ũ. ²⁷ Wá Lua mēndona ònɔde tɔbɔ ní Yesu Kilisi gbãao e gɔɔpii! Ami.

KOLĒNIDEɔ LA SEIA

Yá pɔ́ kú láe bee guu

Pɔlu wéleɣea gèn plaade guu à kè Geleki wéle pɔ́ wí me Koleni mɔ́ bao plasaie, ɔ́ táagbagbanao nòselile aa gè Yesu gáli pɔ́ a dàale we guu.

Kolenideɔ lé namable godɔkíi pɔ́ kú weɔ yáí. Gbéɔ lé laata maamaa, felekaayá gbāané, mé yādōnao ní lousisizeo ní wisaiyāo di wee lo. Yā'ɔpɔ́io Yesu gáli dafunapi lè, ɔ́ Pɔlu lé dēeka à a gbépiɔ́ si yāvāipiɔ́wa.

Pɔlu taa gbɛa ɔ́ Kolenideɔ bao íi ma m̀ɔmɔɔ, ɔ́ à bílikè ní yáwa. Bee mé tò à lakèné e gèn síiɔ́. Bibeli lá m̀en plaɛ, mé à a pāleo yā'ò 1Kln 5.9 ní 2Kln 2.3, 7.8 guu lo.

Láe bee guu fɔ́kpaamá ní Lua sáaukpaao gbɛa (1.1-9), Pɔlu òné aa s̀uuuke, aasu kɔ́kpaale lo (1.10-4.21), aa wisaiyā lo ní gáli guu (5), aa kámabo ní kɔ́gbɛaa yákpaleu gbāade luadōnsaiɔ́ kíio (6.1-11), aa miké gbāsíkɛawa (6.12-20). Bee gbɛa à yá dasi pɔ́ aa gbèawaɔ wèwemá:

Nɔ́sea yá (1ɛɛ 7)

Sa'onɔɔsoa ní lá wa ke táa yá musuo (8.1-11.1)

Nɔ́ɔ pɔ́kummusukea yá ní Dii bleblea yáo (11.2-34)

Lua Nisina gbao yá (12-14)

Geo vua yá (15)

Lápi yá m̀ide ní baooɔ, gbéɔ kámasa pɔ́ wàle ká ní yá pɔ́ Pɔlu a zekàleo ní fo pɔ́ a kpákpaamá (16).

Kua dúnia guu yā'ɔpɔ́io musu píi, Pɔlu ledámá an b̀eɛbosai. A ɔ́bné lá Kilisi náaikea í tó gbé lo yápiɔ́ guu. Yeakōzi mé de a píia (13).

Pɔlu fɔ́kpa Kolenideɔwa

¹ Mámema a Pɔlu, Lua ma sisi à ma se a pɔ́eáwa, ma gō Kilisi Yesu zina ũ. Mapi ní wá gbēdo Sɔ́senio, ² wámɛ wa láe bee kè Lua gálide pɔ́ kú Koleniɔ́ne.* Lua á sisi a gō a gbéɔ ũ, á kua adoa naa Kilisi Yesuwa ní gbé pɔ́ lo wá Dii Yesu Kilisipi sisi gupiiuɔ, wá Dii doudeɔ. ³ Lua wá Mae ní Dii Yesu Kilisio gbēkekeé, aai á gba aafia.

⁴ Míɔ Lua sáaukpa gɔ́ɔpii á yá musu gbēke pɔ́ a kèé á naa Kilisi Yesuwa yáí. ⁵ A naawà guu pɔ́pii káfié, yá'oa píi ní dōa píio, ⁶ asa wá Kilisi yá'oaé zèdo á guu, ⁷ ɔ́ Lua Nisina gbae í késāwáo, gɔ́ɔ pɔ́ á wé do wá Dii Yesu Kilisi m̀oi. ⁸ Wá Dii Yesu Kilisipi a to à ze gbāa e a léwa, lo ku tàaesai aà m̀ogɔɔ. ⁹ Lua náai ví. Ōme á sisi à gbékpá ní a Né Yesu Kilisi wá Diio.

Koleni Yesudeɔ kɔ́kpaalea

¹⁰ Gbéɔ, ma awakpàé ní wá Dii Yesu Kilisi tóo, ào ledouŭ ví ní kōo ápii, ké kɔ́kpaalea e láa á guu, í nakōwa ní láasoo douo ní ǹsemendoo. ¹¹ Má mà Koloe gbéɔ kíi, yákele kú á guu. ¹² Lá má m̀an ke: A gbéɔ m̀è wà zèmanɔ. Gbéɔ m̀è wà zè ní Apoloo.† Gbéɔ m̀è wà zè ní Piɛɛo. Gbéɔ m̀è wà zè ní Kilisio. ¹³ Kilisi kpaalea yá? Wà ma paliwa á yáia? A da'ilekè ní ma tóo yá? ¹⁴ Ma Lua sáauké, ké mi á gbēe da'ilekeo, sema Kilisipu ní Gaiusio bàasio.‡ ¹⁵ Lá màaɛ, gbēe a e o a da'ilekè a gō ma íwa ũ. ¹⁶ Ao, ma Sefana bedeo da'ilekè lo. Bee bàasio, tó ma

* 1:2 Zln 18.1 † 1:12 Zln 18.24 ‡ 1:14 Zln 18.8

gbēpāle da'ilekè, a dōmagu bo. ¹⁷ Kilisi i ma zī gbé da'ilekea yáio, semá a bao kpàwakaεε. I ke n̄ yādō no, ké aà gaa líwa su ke famaoyáie.

Ɔno búina n̄ Ɔno s̄tanao

¹⁸ Kilisi gaa líwaá m̄saiyāε gbé vūaaaonε. Wá gbé pó Lua lé wá suaba s̄o, a dεwēε aà gbāa ū. ¹⁹ A kēa Lua taalau wà m̄è:

Má ƆnoƆno Ɔno midε,

má wεzēnao wεzē suumpa. §

²⁰ ƆnoƆna ku máε? Ladōna ku máε? Dúnia tiaε bee yápiidōna ku máε? Lua i dúnia Ɔno dile m̄saiyā ūo lé?*

²¹ Lua Ɔno guu, i to dúnia gbé a dō n̄ r̄z̄ia Ɔnoo. A k̄aaàgu à gbé pó aale a náaikεo suaba waaso pó wa dile m̄saiyā ūpi musu. ²² Yudaō ye dabudabui, Gelekio i Ɔno wεεε, ²³ wápi s̄o, Kilisi gaa líwa kpàwa wi ke, Ɔ Yudaō i fuwà, buipāleō i mε m̄saiyāε, ²⁴ āma gbé pó Lua n̄ sisi à n̄ séo, Yudaō n̄ Gelekio píi, Kilisi dené Lua gbāa n̄ a Ɔno ū. ²⁵ Lua yá pó dené m̄saiyā ūpi de gbēnazina Ɔnola. Lua yá pó dené gbāasaiyā ūpi de gbēnazina gbāala.

²⁶ Gbé, à gwa lá á de go pó Lua á sisi. Dāo k̄ii á daside Ɔno ūo, á daside gbāade ūo, á daside kíabui ūo. ²⁷ Lua gbé pó de dúniaε m̄saide ūo s̄è, ké à wida Ɔnoaowaε. A gbé pó de dúniaε gbāasaide ūo s̄è, ké à wida gbāadeowaε. ²⁸ A gbé pó dúnia n̄ díle kpεε, i sakángu an yá lío kuō s̄è, ké à gbé pó an yá ìo kuō kpa kpεε. ²⁹ M̄aa gbēε a e lí íanadā Lua aεo. ³⁰ Api s̄o, Lua tò á naa Kilisi Yesuwa, Ɔ à ḡò wá Ɔno ū. Naa Kilisipiwa Lua tò yá b̄owanō na, wá kua adoa mé à wá suabà. ³¹ Ayāmeto lá a kēa láuwa, tó gbé ye íanadā, aà dā Dii yá musu. †

2

¹ Gbé, ké ma m̄o á k̄ii, ma m̄o Lua yá kpàwakéiéε, i ke mi m̄o Ɔno gbāa ge lena kéiéo. ² Ma zεò má yāε oéo, semá Yesu Kilisi yá bàasio, atēsa aà gaa líwa. ³ Ma m̄o á k̄ii guu ma m̄o n̄ s̄òdeedeo n̄ v̄iao n̄ lualuaε.* ⁴ Ma waasokea guu mi yá'o n̄ lenakεao ge Ɔno. Má ò n̄ gbāa pó Lua Nis̄ina òb̄éoε, ⁵ ké á luanaaikεa su bo gbēnazina Ɔno guuo, semá Lua gbāa.

Ɔno pó Lua Nis̄ina i dané

⁶ N beeo wi Ɔnoyā'ò gbé k̄asaaonε. I ke dúnia tiaε bee Ɔno ge a gbāade pó an gbāa lé midεo pó no. ⁷ Lua Ɔno wáε o, aà p̄eā pó ulea yāapi. A d̄ōaa dile wá gawi ea yá musu zadō i dúnia káleo. ⁸ Dúnia tiaε bee gbāadee Ɔnopi d̄ō. Tó aa d̄ō yāε, aa Dii gawide páliwao. ⁹ Lá a kēa láuwa wà m̄è:

Pó pó wi wεsiεo,

mé gbēε swá i a yá mao,

mé a láasoo i gē gbēε s̄uo,

Ɔ Lua a s̄okè gbé pó yeaziōnε. †

¹⁰ Lua òb̄wēε n̄ a Nis̄ina gbāao, asa Nis̄inapi yápii taasi k̄ua, baa Lua asii z̄ōo.

¹¹ Gbēε a dee n̄sε guu yá d̄ō, mé i ke aà nis̄ina pó kú aà guu bàasio. M̄aa gbēε Lua n̄sε guu yá d̄ō, mé i ke Luapi Nis̄ina bàasio. ¹² Dúniaε bee nis̄ina wá èo, Nis̄ina pó b̄ò Lua k̄ii Ɔ wá è, Ɔ wa gba pó Lua d̄awēε d̄ò. ¹³ Yá beeo wáε o, i ke n̄ yá pó gbēnazina Ɔno i dawēεo no, yá pó Lua Nis̄ina d̄awēεε. M̄aa wi Lua Nis̄ina yá b̄òlεke gbé pó Lua Nis̄ina v̄ionε. ¹⁴ Dúnia gbé lí Lua Nis̄ina yá s̄io, a d̄è m̄saiyā ūε. Ali f̄o ma seo, asa Lua Nis̄inapi gbāa Ɔ w̄i aà yáze d̄ò. ¹⁵ Gbé pó

Lua Nisina dɔaaaè i yápii zé dɔ, mé gbēe zεví à aà bēεboo. ¹⁶ A kēa Lua taalau wà mè: Démε Dii làasoo dɔ à lɛdawài? Kási wápiɔ, wá Kilisi làasooi vi. †

3

Lua zɪ

¹ Gbēɔ, mi fɔ yā'òé lá mi o gbé pɔ Lua Nisina dɔaaanέɔnεwao, ɔ má òé lán dúnia gbéɔwa, asa nétēnaɔn á ũ naa Kilisiwa. ² Vi má kpáwá, i ke ble yɔunde no,* asa i ka gɪao. Baa e tia i kao, ³ asa dàadeɔn á ũ e tia. Lá á zakɔu, mé á yákele vi, dàadeɔn á ũo lé? A dàa mé dɔaaaé. ⁴ Ké á gbēe mè a zεmanɔ, mé gbēpále mè a zε ní Apoloo, † á kú ní ázia dàaon weo lé? ⁵ Dén Apoloo? Dén mapi? Zikenaɔn wá ũ, ɔ a Kilisi náaikè wá sabai. Wá baade lé zɪ pɔ Dii dàe keε. ⁶ Ma pɔtò, † Apoloo ikàwà, § ɔ Lua tò à gbà. ⁷ Beewa pɔtɔna ní ikawanao de pɔe ũo, sema Lua pɔ tò à gbà. ⁸ Pɔtɔna ní ikawanao sáae. An baade a ài'e a zɪ léue. ⁹ Zidoukεnaɔn wá ũ ní Luao. Lua bugben á ũ, Lua kpén á ũ.

¹⁰ Gbēke pɔ Lua kēmεε mé tò ma ε kpále lán εbon gɔidewa, ɔ gbēpále mò lé kpépi bo. Baade laaidɔ a kpé boawa, ¹¹ asa gbēe a fɔ εε kpále bo, sema ε pɔ kpálea Yesu Kilisi ũ kò bàasio. ¹² Tó gbé kpépi dɔ ní vuaogε ánu su ge gbè beεede ge tó a dɔ ní lío ge zàa ge sē, ¹³ baade zɪ síana a bɔ gupua. Wa e yákpalekεgɔɔzɪ, asa gupi a dɔ ní téoε, mé wa baade zɪ taa gwa tépi guu. ¹⁴ Tó gbé zɪ pɔ a kè bò tékúsai, ade a ài'e. ¹⁵ Tó gbé zɪ tekù, a músi e, ade i bɔ ɔgii lá wí bɔ téuwa.

¹⁶ A dɔ Lua kpén á ũ Lua Nisina kú á guuo lé? * ¹⁷ Tó gbé Lua kpépi òkpa, Lua a ade òkpa sɔε, asa kpépi kua adoae, mé áme á kpépi ũ.

¹⁸ Gbēe su ázia sásão. Tó á gbēe lé ázia dile dúniaε bee ɔnɔna ũ, aà gɔné misai, ké à e ɔnɔkū. ¹⁹ Asa dúniaε bee ɔnɔ de Luaε misaiyá ũε. A kēa Lua taalau wà mè: I ɔnɔnao kú ní kɔnikεa guu. † ²⁰ Wà mè bo: Dii dɔ ké ɔnɔnao làasoo pã. † ²¹ Ayāmeto gbēe su íanadã a gbēnazin dee yá musuo. Pópiiá á pɔε: ²² Pɔlu, Apoloo, Píεε, dúnia, wēni, ga, tia pɔɔ, zia pɔɔ, a piiá á pɔε. ²³ Apíɔ sɔ, Kilisi pón á ũ, Kilisi sɔ, Lua pɔε.

4

Kilisi zinaɔ

¹ Ayāmeto à wá gwa Kilisi zikenaɔ ũ, Lua asiiyã ziiã ũ. ² A kù ziiã aao náai viε. ³ Lá á kúamanɔ ge tó gbāadeɔ lé yákpalekεmanɔ, i ka ma bakanswāua ũo. Mili mazia maa ge bēεboo. ⁴ Yāe lé ma sɔ vío, āma bee a ma bɔo, Dii mé ma yákpalekεna ũ. ⁵ Ayāmeto ásu dɔaa lí gbēe tàae e Dii mɔgɔɔ saio. ɔme a gupua bii pɔ pɔ ulea gusiauwa, i nòse yá bɔ gupua. Zɪ bee baade a ma lá Lua a a sáaukpa.

⁶ Yá pɔ má òéε bee, má ò mapi ní Apoloo yá musue, ké àɔ yáε bee dɔ: Wasu Lua yá baa vío. A gbēe su íanadã à zε ní gbēdoo à bɔ gbēdo kpeo. ⁷ Bɔ ní deonlai? N pɔe vi nziaε ké wi n gbaoa? Wà n gba, ɔ níε íanadã lá wi n gbaowaa? ⁸ A kán we kɔa? A ke ɔdeɔ ũn we kɔa? Aε kible wá sain wea? Má ye àɔ kible, wíɔ sãnu. ⁹ Asa má è wá Lua zinaɔ, Lua wá dile kpeε lán gbé pɔ wí ní de dasi wáaɔwae. Dúnia gbépii wé fɪwá, malaikaɔ ní gbēnazinaɔ pii. ¹⁰ Misaideɔn wá ũ Kilisi yáí, ɔ naa Kilisipiwa á de ɔnɔnao ũn wea? Wá busε ɔ á gbãa vɪn wea? Wá kpebɔa ɔ á kpelaaa? ¹¹ E tia nɔana ní imio lé wá de, wá kú puizi, wa gɔ pɔgbēã ũ, besaideɔ

† 2:16 Isa 40.13 * 3:2 Ebe 5.12-13 † 3:4 1Kln 1.12 † 3:6 Zln 18.11 § 3:6 Zln 18.27 * 3:16 1Kln 6.19, 2Kln 6.16 † 3:19 Yob 5.13 † 3:20 Sou 94.11

ũ. ¹² Wi zĩ gbãa ke e wà kpara.* Tó wà wá ká, wi samaa'onée. Tó wà ìadàwá, wi menafõ. ¹³ Tó wà wá s̄s̄s̄, wi awakpanée. E tia wàle wá dile dúnia b̄b̄b̄ ũ, gbépii b̄isa ũ.

¹⁴ Mále yáe bee k̄éé widaawá yáí no. Mále á gba laai ma né yenzide ũe. ¹⁵ Baa tó naa Kilisiwa á gwaná kà ũma'ũma, á de'ia dasio. Máme ma á í n̄ Kilisi Yesu baokpaaéo, ã á naawà. ¹⁶ A yáí mále awakpaé, à ma kea ke.† ¹⁷ Ayāmeto ma a né yenzide Timotee z̄iwá. Aapiá náaidee naa Diiwa guu, ōme a ma naa Kilisiwa kekéá d̄águ. Yá p̄o mi da Yesudeone w̄éle n̄ w̄éleon we. ¹⁸ A gb̄eó lé Ìanadā lá má m̄ó á gwaiowa. ¹⁹ Tó Dii w̄ei, má m̄ó á gwai tia, mí Ìandānap̄io gbãa e, i ke an yā'oa no. ²⁰ Asa kpala p̄o b̄ò Lua kííá yā'o'o yá no, sema gbãa. ²¹ Kpelewa á yeii? Mà m̄ówá n̄ goo yà, ge mà m̄ó n̄ yeaázio n̄ n̄seniēoe?

5

Gbāsi ḡea Yesudeo guu

¹ Má mà gbāsi ḡe á guu, yá p̄o a taa kú baa luad̄onsaiō guu seo. Wà mè á gb̄edo ḡò a mae n̄o v̄i.* ² Ǿ ále Ìanadāa? A kù á p̄o yae, í gb̄é p̄o yápi k̄e b̄o á guu. ³ Mapi, baa tó má kúán̄o, á làasoo kua, ã ma yákpalek̄e n̄ gb̄é p̄o yápi k̄e ḡò lá má kú wewa. ⁴⁻⁵ Tó a k̄o k̄āa mé wá Dii Yesu gbãa kúán̄o, mé á kú n̄ ma làasoo, à gb̄épi kpa Setāuwa n̄ wá Dii Yesu t̄o, k̄e aà d̄a e mid̄e, aà nis̄ina i b̄o aafia Dii m̄ózi.

⁶ Á Ìandāa maao. K̄e p̄ēese'ese ȳona ì p̄ēti z̄o sé,† á d̄o lé? ⁷ A p̄ēese'ese zi k̄óle,‡ í ḡo p̄ēti dafu ũ a se'ese sai, lá à kù à d̄e wa, asa Kilisi ḡa wá Ḡeamusu s̄a ũe. ⁸ Ayāmeto w̄a ku K̄aaso dikpeken̄o ũ s̄iana guu n̄ n̄sepuao. Wásu w̄a ku p̄ēese'ese zi dikpeken̄o ũ m̄ofili n̄ v̄aik̄eao guuo.

⁹ Lá p̄o má k̄éé guu ma mè ásuli yāale n̄ nod̄aakpanaō. ¹⁰ I ke dúnia nod̄aakpanaō ge b̄iideō n̄ gb̄ēblenaō ge sa'onāo no, asa tó gb̄é beeōne, á b̄o dúnia guue. ¹¹ Aawo, má òé gb̄é p̄o wà mè wá gb̄é, mé a de nod̄aakpana ge b̄iide ge sa'ona ge lev̄aide ge w̄ēdena ge gb̄ēblena ũ, ásu yāaleaàn̄o, ásu Ǿk̄āaaaàn̄o seo. ¹² Ma bàa ũma n̄ yákpalek̄ea n̄ Yesusaideōi? A z̄ia gb̄éó mé kù à yákpalek̄eín̄o lé? ¹³ Lua mé a yákpalek̄e n̄ Yesusaideō. A gb̄ēv̄āipi b̄o á guu.§

6

Yákpalek̄ea n̄ k̄o

¹ Tó á gb̄e yāvi n̄ a gb̄ēdeeo, b̄oyāi ìli gé yákpalek̄ei n̄ adeo Lua gb̄éó kíio, sema luad̄onsaiō kíii? ² A d̄o k̄e Lua gb̄éó mé aa yákpalek̄e n̄ dúniao lé? Lá áme á yákpalek̄e n̄ dúniao, i ka à yá ȳonaō kek̄eo lé? ³ A d̄o k̄e wáme wá yákpalek̄e n̄ malaikaō lé? Wa dúniaē bee p̄o o l̄a? ⁴ Tó á yá bee taa kek̄ea v̄i, ã á gb̄é p̄o aai ka p̄e ũ á ḡali guuoō se yākek̄enaō ũa? ⁵ Ma bee ò widaawá yáie. A gb̄e v̄i á guu a òn̄o kà à a gb̄éó yá kek̄en̄eoa? ⁶ Sema á gb̄edo a gb̄é sísi yákpaleu Yesu náaikensaiō kíia? ⁷ Lá á yāvi n̄ k̄o, a z̄ā yāwa k̄ò míom̄io. B̄oyāi i we taiinaio ni? B̄oyāi i to wá á bleo ni? ⁸ Ap̄io i gb̄é taiinke, i gb̄ēble, baa á k̄ōt̄ēe. ⁹ K̄e gb̄é taiink̄enaō ḡe kpala p̄o b̄ò Lua kíi guuo, á d̄o lé? Asu áz̄ia s̄ás̄aō, nod̄aakpanaō ge sa'onāo ge gb̄ās̄ik̄enaō ge ḡōe k̄áaluao ge gb̄é p̄o aai w̄ule n̄ n̄ ḡōe deeo ¹⁰ ge kp̄aiō ge b̄iideō ge w̄ēdenaō ge lev̄aideō ge gb̄ēblenaō, an gb̄e a ḡe kpala p̄o b̄ò

* 4:12 Zin 18.3 † 4:16 1Kln 11.1, Flp 3.17 * 5:1 Iko 23.1 † 5:6 Gal 5.9 ‡ 5:7 B̄o 12.15 § 5:13 Iko 17.7

Lua kíi guuo. ¹¹ A gbēe de màa yāae, ò a zu'ò a gō Lua pò ũ, a bọ maa ní Dii Yesu Kilisi tóo ní wá Lua Nisina gbāao.

Kēa gbāsiwa

¹² I me á yápii kea zé víe. Ama yāe ài vío. I me á yápii kea zé víe. Ama ásu to yāe bakaé á níuo. ¹³ I me ló bleá nòse pòe mé nòseá ble pòe. N beeo Lua a nípii mide. Méá gbāsíkẹbọ no, Dii pòe, mé Dii mé mepi gwana ũ. ¹⁴ Lua wá Dii bọ gau mé a wá bọ gau ní a gbāao sō. ¹⁵ A dō ké á me mé Kilisi meguo ũo lé? Wa Kilisi megu se wà ke káaluwa megu ũ yà? Aawo! ¹⁶ A dō ké gbé pò ná káaluwa gòààno medoũo lé? A kēa Lua taalau wà mē, an pla nípii aai gō lán sàwakula ní gbalaowa.* ¹⁷ Gbé pò ná Diiwa gòààno nisina doũe. ¹⁸ A mikē nòdāakpaawa. Duun pāle pò gbé ì ke píi, ì ke me guu yá no. Nòdāakpana sō ì yā'i a mee. ¹⁹ A dō ké á me mé Nisina pò Lua á gbá a kú á guu kpé ũo lé?† A ázia vío, ²⁰ Lua á lú à fiabò. Ayāmeto à Lua kpela ní á meo.

7

Nòsea

¹ Lá pò á kè yá musu, tó gōe kú onanowa sai, a maae. ² Ama ké nòdāakpaa di yái, gōe píi aà azia na ví, nòe píi aà azia gō ví. ³ Gōe lí wei a nae a zéwa. Nòe lí wei a gōe màa ló. ⁴ Nòe me de azia pò ũo, sema aà gō. Màa ló gōe me de azia pò ũo, sema aà na. ⁵ Asu gikōeo, sema á màkōe ké à laaido wabikewa gia, í gbasa á kea ke, ké Setau su ònòké à fu menawao yái. ⁶ Lé má dàwá, i ke teasi no. ⁷ Má ye gbépii à demawa, āma baade ní a gba pò Lua dàeo, gbé bee ní a pò, gbé kee ní a pò.

⁸ Mále yáe bee o pòse ní gyaaone. A maa aao kú rído lamawae, ⁹ āma tó aa fō nízia kōo, aa nòse, aa zāke, asa kōsea maa de kua ní kō nideaola.

¹⁰ Mále yādile nòde ní gōdeone, i ke mameo, Dii. Nòe su gi a zázio, ¹¹ gōe su a na yao.* Tó nòe sù gī a zázi, aà zōle ge aà ea keaàno na.

¹² Mále o gbé kìnion, i ke Dii mé òo. Tó á gbēe nò luanaaikensai ví, mé nòpi ye ào kuaàno, asu yao. ¹³ Màa ló tó nòe gō luanaaikensai ví, mé gōpi ye aào kuan, asu gio. ¹⁴ Asa Lua ì gō luanaaikensai sí a na yái, mé ì nò luanaaikensai sí a zá yái. Tó màa no, an néo aao gbālae. Siana guu an kua adoa. ¹⁵ Tó a luanaaikensai gī, aà gí. Yá bee taa guu an kua ní kōoá teasi no. Lua á sisi à á sé ào ku aafiae. ¹⁶ Nòe, níyō n zá suaban lò, ní dōa? Gōe, níyō n na suaban lò, ní dōa?

¹⁷ Lá baade kú ní Lua kpaaleo e Dii ào aà sisi, aà zèd màa. Màa mi da Yesudeone wéle ní wéleo píi. ¹⁸ Lua gbé sisi tōzōan lò? Asu gyafodeke weleo. Lua gbé sisi gyafode ũn lò? Asu tōzōo. ¹⁹ Tōzōa yāe vío mé gyafō yāe vío, sema yá pò Lua díleo kūa. ²⁰ Lá baade kú Lua aà sisi à aà sèd, aà zèd màa. ²¹ Lua n sisi zō ũn lò? Nsu bilikeo. Ama tó nsu n gōa wéé ũ zé è, bọ zobleu. ²² Zō pò Dii aà sisi gò wéé ũ Diipi guue. Màa ló wéé pò Dii aà sisi gò zō ũ naa Kilisiwae. ²³ Lua á lú à fiabò. Asu gō gbēnazina zō ũo. ²⁴ Gbé, lá baade kú Lua aà sisiò, aà ze ní Luao màa.

Pòse ní gyaa

²⁵ Pòse yá musu mi yāe ma Dii kíio, āma lá má náai ví Dii sùuu guu, lá ma láasoo de má oé. ²⁶ Taasi pò kú tia mé tò mále e a maa ké gbé ze ní a kua. ²⁷ Tó ní nò ví, nísu wele n gbao. Tó ní ví sōo, nísu weleo. ²⁸ Tó ní sè, ni duunake no. Tó wéndia zākè sō, i duunakeo. Gbé beeo yā'e dúniau, mé má ye bee á leo. ²⁹ Ma

* 6:16 Daa 2.24 † 6:19 1Kln 3.16, 2Kln 6.16 * 7:11 Maa 10.11-12

gbé, yá pò mále on ke: Goo i gō zào. Za tia nòde gō lá aa viowa. ³⁰ Dòbnao gō lá aale óbowa. Pònadeo gō lá an pò naowa. Pòlunao gō lá aa pòe viowa. ³¹ Dúnia pò m̀aokenaò gō lá aale keowa, asa dúnia tiaè bee lé gēzeae.

³² Má ye àò ku yākākakesaiè. Pòse ì laaidò Dii yáowa, ì lá a ka Diigu ke. ³³ Nòde ì laaidò dúnia yáowa, ì lá a ka a nagu ke, ³⁴ ò kú ní làasoo plao. Nòe pòse ge nòe léso ì laaidò Dii yáowa, ì a me ní a nisinao kpawà. Nòzāe sō ì laaidò dúnia yáowa, ì lá a ka a zágu ke. ³⁵ I ke mále galakpaé no. Ma bee ò á aafia yáíe, ké à yāke a zéwa, í ázia kpa Diiwa gupāle gwasai.

³⁶ Tó gbé nòkpama ví, tó àle gē seaa mé à kèè wí ũ, tó à aà kàka beewa, aà aà sé, lá à kèèwa, àle duunakeo. Aa kōse. ³⁷ Ama tó à yápi b̀ò a ǹseee, mé teasi lé aà kakao, mé a ázia kúia dō, tó a dà a sōu á a wéndiapi seo, a kè maae. ³⁸ Beewa gbé pò a pò sè a kè maae, āma gbé pò i a pò seo maa de beea.

³⁹ Nòeá a zá pòe gōo pò aà zá kú pii. Tó aà zá sù ánuatò, a zéví à záke ní gō pò a yeio, sema gōpi aàò de Dii pò ũ. ⁴⁰ N beeo tó à gō pòse, mále e aà pò àò na de tó à zākèla. Mále e mapi, má Lua Nisina ví sō.

8

Sa'oble

¹ Sa'oble yá musu, wá dō ké á yáò dō ápii. Dōa sō ìò ỳòó ví, yeakōi mé káfia ví. ² Tó gbé lé e á yá dō, i dō lá à kù à dōwa gíao. ³ Tó gbé ye Luazi, Lua aà dō. ⁴ Too, sa'obleblea yá musu wá dō ké dúnia guu t́aaá pòe no, asa Lua m̀endo kua wá dō. ⁵ Baa tó pò pò wí oné luaò ku musu ní źíleo, mé dāò ḱíi luaò die, diiò die, ⁶ wá ḱíi Lua m̀endoe, òn wá Mae pò p̀pii b̀ò aà ḱíi mé wá kú aà yáí ũ. Dii m̀endoe l̀, òn Yesu Kilisi pò p̀pii kè mé wá kú aà sabai ũ.

⁷ Ama gbépii dō m̀aao. Gbēeò d́okè ní t́aa yáò e tia, pò pò aale ble aal̀ e sa'oble, ò an làasoo lí dadoũ, ké dōa i panéo yáí. ⁸ Ble mé a wá sō Luazio. Tó wi bleo, késāa no. Tó wá blè, káfia no. ⁹ A laaika gōa wéeo ũ beei, ké ásu to gbé pò dōa i panéoò fuo. ¹⁰ N gbé pò ní dōa ví, tó gbé pò dōa i paèò n e, níle pòble t́aa kùe, a aà gba sō à sa'oble ble sōo lé? ¹¹ Beewa n dōa n gbēdo pò dōa i paèò Kilisi gá aà yáí òòkpà. ¹² Tó a duunakè á Yesude deeone, a ní dōa pò i panéo gbá kàso, Kilisi a duunakèè. ¹³ Ayāmeto tó ǹò pò má só mé a to ma gbēdo fu, má só bau l̀ò, ké ma gbēdo su fuo yáí.

9

Zinao rízia busaa Kilisi bao yáí

¹ Má ázia vío lé? Zinan ma ũo lé? Mi wesi wá Dii Yesuleo lé? Amé á de ma źi gbe ũ naa Diiwa guuo lé? ² Baa tó má de zina ũ gbēpāleoneo, má deé a ũ fá. Ma naa Diiwa guu ma źinake seelan á ũ.

³ Lá mi o ma b̀ēbonaonən ke. ⁴ Má pòblea ní imiao zé ví ma źi guuo lé? ⁵ Má a zé ví màò nò Yesude kúia gu pò mále géu, lá zina ḱinio ní Dii dāunaò ní Piεowao lé? ⁶ Wá ní Baanabao wá pla, wámé wá zéví wá wá źi to weoa? ⁷ Déme ì sosa ble ní ázia gwaaoi? Déme lí'ba mé ìli a be bleo ni? Déme ìò zudá mé ìli a ví mio ní?

⁸ Baa ké gbēnazina yākeao má l̀eũoé, a ku màa M̀izi ikoyā guu l̀ò lé? ⁹ M̀izi ikoyā láu à mè, ásulí lesòkpa zu pò lé pògbēeo. * Zuò yáí ò Lua yápi òia? ¹⁰ Wá yáí à yápi òio lé? Ao, wá yáí wá yápi kèi, ké s̀ewana lí s̀ewa ní wedòa p̀io, mé pògbēna lí pògbē ní wedòa p̀io, i a baa e a guu. ¹¹ Tó wa Lua yá t̀ò á guu, mé

* 9:9 Iko 25.4, 1Tim 5.18

wa wá baa è á guu,† yáe yà? ¹² Tó dāo zé bee vīwá, wa wá pó o be? Wi séle zé bee kíio, wa yápii f̄ ké wásu zez̄ Kilisi baoeo yáie. ¹³ A d̄o ké Lua ua zikenao lí Lua ua ble bleo lé? Lua gbagbakii sa'onao lí n̄ baa e gbagbakiipi guuo lé?‡ ¹⁴ Beewa Dii d̄ile a baokpanao aao ble baopi kpaá yá musu. § ¹⁵ N̄ beeo mi zépio kee séleo, mé mi bee o wà kemee yáí no. Ga maamee de beea. Gb̄ee a e kpa ma íandāapio. ¹⁶ Kilisi baokpaa demee íandāa yá ūo, teasi mé gbadāa. Waiyoo mapi, tó mále baopi kpao. ¹⁷ Tó mazia z̄i mále ke, ma wé d̄o aseai. Lá Lua mé d̄ilemee, à kù mà kee. ¹⁸ Bóme ma asea ūi? Tó ma baopi kpà osāsāsai, mé mi iko pó má vī baopi kpaá guu blemáo, ma asean we.

¹⁹ Gb̄ee ma v̄io, ma azia d̄ile zo ū gb̄epii, ké mà gb̄é e dasi yáí. ²⁰ Ké má kú n̄ Yuda, ma ḡónwa, ké aa ma yáze e yáí. Ké má kú n̄ M̄ozi ikoyādano, ma ḡo a dana ū, baa ké a iko v̄iao, ké a yādano e ma yáze e yáí. ²¹ Ké má kú n̄ ikoyāpi dānsai, ma ḡónwa, ké aa ma yáze e yáí. I ke lua'ikoyādansain ma ūo, Kilisi mé iko v̄ia. ²² Ké má kú n̄ gb̄é buso, ma busa ké aa ma yáze e yáí. Mi ḡo p̄pii ū gb̄epii, baa lá à kè pii, ké mà e n̄ gb̄eo suaba. ²³ Yá pó mi ke pii, mi ke Kilisi baokpaa yáie, ma o io ku a guu.

²⁴ Bakpaai a guu, gb̄epii i bàalee, āma ké gb̄é mendo mé i ble, á d̄o lé? A bàale màa s̄o, ké à e ble. ²⁵ Ampii aai d̄eka aao n̄zia k̄ua d̄o yápii musu. Aai ke màa f̄ua pó i òkpa ea yáí. Wápio s̄o, a pó pó lí òkpa yáie. ²⁶ Ayāmeto ba pó mále lé, má d̄o pó pó mále yá, i ke mále d̄eka gugiū no. ²⁷ Mi íada ma mewa, mi ikoblewà, ké ma waasokea d̄one gbea, másu bo p̄ao yáí.

10

Laaikaá táagbagbaai

¹ Ma gb̄é, má ye wá dezio yáe bee d̄oágu. Aa t̄e telui n̄pii,* aa bùa ísiawa n̄pii.† ² Lua n̄ da'ilekè telupi guu ísiapi guu n̄pii M̄ozi iwao ū. ³ Aa Lua ble doū blè n̄pii,‡ ⁴ aa Lua í doū m̄i n̄pii, asa aa Lua gb̄esi pó lé n̄ t̄alakpa í m̄ie. Gb̄esipiá Kilisie. § ⁵ Kási an daside i ka Luaguo, ō an ge ḡo kpále guwaiwaiu.* ⁶ Yápi dew̄ee seela ū, ké wásu yāv̄ai nide lá aa a nid̄ewao.† ⁷ Asu ào de táagbagbano ū lá an gb̄eo wao. A k̄ea Lua taalau wà m̄e: Gb̄é z̄le lé p̄oble, aale imi, ō aa f̄le lé k̄o'o.‡ ⁸ Wásu w̄o de n̄d̄aakpanao ū lá an gb̄eo wao. Aa kpà, ō aa ḡaga ḡo doū z̄í gb̄e n̄ daas̄o lee bao n̄ àāo (23.000). § ⁹ Wásu Dii le wà gwa lá an gb̄eo wao. Aa aà lè aa gwà, ō ml̄e n̄ soso aa ḡaga.* ¹⁰ Asu zoaka lá an gb̄eo wao. Aa zoakà, ō ga malaika n̄ dede.†

¹¹ Yápi n̄ lé seela ū wá gb̄é pó wá kú ḡo vl̄awaonee, ō wa k̄e láu wá gbaa laai yáí. ¹² Gb̄é pó lé e á zea gb̄aa, aà laaika léleai. ¹³ Ȳoe i á leo, sema a pó pó i gb̄epii le bàasio. Lua náai v̄i, a to wà á ȳo de á gb̄aa léao. A á gba zé à ȳo f̄o, í bo.

¹⁴ Ayāmeto ma gb̄é yenzide, à mik̄e táagbagbaawa. ¹⁵ Mále yā'oé laaide ū. A wéte yá pó mále oé áziawa à gwa. ¹⁶ Imibo báaade pó wi s̄aukpaò, tó wá a imi, wá baa ku Kilisi au guuo lé? K̄aa pó wi é'e, tó wá s̄o, wá baa ku Kilisi me guuo lé?‡ ¹⁷ Lá k̄aa mendoe, baa n̄ wá dasikeo wá m̄e doūe, asa wá baade a baa v̄i k̄aa doūpi guue. ¹⁸ A gwa Isailiowa. Gb̄é pó sa'oble blè bàa kú n̄ Lua gbagbakii lé? § ¹⁹ Má ò kpelewa ni? Mále o t̄aa sa'obleá p̄e yà? Ge an diioá

† 9:11 Lom 15.27 ‡ 9:13 Iko 18.1 § 9:14 Luk 10.7 * 10:1 B̄oa 13.21-22 † 10:1 B̄oa 14.22-29
 ‡ 10:3 B̄oa 16.35 § 10:4 B̄oa 17.6, Nao 20.11 * 10:5 Nao 14.29-30 † 10:6 Nao 11.4 ‡ 10:7
 B̄oa 32.6 § 10:8 Nao 25.1-18 * 10:9 Nao 21.5-6 † 10:10 Nao 17.6-15 ‡ 10:16 Mat 26.26-28
 § 10:18 Lev 7.6

pɔe yà? ²⁰ Aawo, mále o pɔ pɔ wà sa'òò wa ò táawaε, i ke Lua no. Má ye á bà àò kú n' táaoo.* ²¹ A f̄ Dii imibɔ í mi n' táa pɔoo. A f̄ Dii ble ble n' táa pɔoo. ²² Ge wá ye wà Dii pɔ fele yà? Wá gbāa deaàla yà?†

²³ I me yápii zé ví. Maaε, āma yápii ài vío. I me yápii zεví. Maaε, āma yápii káfla vío.‡ ²⁴ Gbēε zia yá su dɔaaεo, sema a gbédee yá. ²⁵ A pɔ pɔ wàle yia εleu ble yāe gbεasai á làasoo yáí, ²⁶ asa tɔɔle n' pɔ pɔ kuwàɔ píiá Dii pɔε. § ²⁷ Tó Yesusaide á sisi blewa, tó à kèé mé a γε, à pɔ pɔ wa kpàwá ble yāe gbεasai á làasoo yáí. ²⁸ Tó wà su òé sa'obleε, ásu bleo làasoo yáí n' gbé pɔ òé yáo. ²⁹ Mále bee o ade làasoo yáíε, i ke á pɔ no.

Gbēpāle làasoo yáí ò máɔ mazia víoa? ³⁰ Tó ma pɔblè n' sáaukpaaɔ, bóyāi wa ma bèεbo pɔ pɔ ma sáaukpāpi yá musui? ³¹ Yá pɔ ále ke píi, ále pɔblen nò, ále imin nò, àò apii ke Lua tɔbɔa yáí. ³² Asu to Yudaɔ ge Gelekio ge Lua gálideɔ fu á yákea yáio. ³³ Maa mi ke. Apii guu mi wetā ma yá ká gbépiigue. Mili mazia maa wεleεo, sema bíla pɔ, ké aa e bɔ yáí.

11

1 A ma kea ke lá mi Kilisi kea kewa.*

Nɔεɔ pókummusukea

² Ma á sáaukè ké ma yá dɔágu yápii guu, mé á kètókɔε pɔ má dàéɔ kūa. ³ Má ye àò d̄ ké Kilisi mé ḡε píi mi ũ, ḡε mé nɔε mi ũ, mé Lua mé Kilisi mi ũ. ⁴ Ḡε pɔ lé wabike ge àle ānabikeke n' pɔo kua a miwa lé a mi kpebɔε. ⁵ Nɔε pɔ lé wabike ge àle ānabikeke pókummusukesai lé a mi kpebɔε, a de lá à mipoloobɔwaε. ⁶ Tó nɔε i pókummusukeo, aà a mi kēεle. Lá mikēεleεa ge miboa de nɔεε wí ũ, aà pókummusuke. ⁷ I kū ḡε pókummusukeo, ké a de Lua taa n' aà gawio ũ yáí.† Nɔε s̄, òme ḡε gawi ũ. ⁸ Asa Lua i ḡε bɔ nɔε kíio, nɔε a bò ḡε kíi. ⁹ I ḡε ke nɔε yáio, nɔε a kè ḡε yáí.‡ ¹⁰ Bee yáí n' malaikaɔ yáo sema nɔε lí pókummusuke a zá iko seela ũ. ¹¹ Yápi guu naa Diiwa nɔε mé ḡε ũ, ḡε mé nɔε ũ. ¹² Asa lá nɔε bò ḡε guu, màa lɔ ḡε ì bɔ nɔε guu, mé pɔpii bò Lua kíiε.

¹³ A wéte yápizi à gwa. Nɔε wabikea pókummusukesai maaa? ¹⁴ A d̄ áziawa ké mikā gbāa de ḡεε wí ũ, ¹⁵ āma tó nɔε ví, a deε gawi ũε. Asa Lua mikā kpà nɔεwa à kuaàla. ¹⁶ Tó gbēε ye lekpaake, aàò d̄ ké wápio n' Lua gálideɔ píi, bee bàasio wá yápāle kūa.

Dii ble blea

(Mat 26.26-29, Maa 14.22-25, Luk 22.14-20)

¹⁷ Yá pɔ má ye daé tia guu, má á sáaukpao, asa á kōkāaa ì vāi ié de maala. ¹⁸ Séia má mà, tó a á gāli kāaa, i bɔ kō kpe gā n' gāoε. Ma yápi s̄ yɔɔ. ¹⁹ Sema kōkpaalea àò kú á guu, ké standeɔ e bɔ gupua. ²⁰ Tó a kāaa, i ke Dii ble ò ili bleo, ²¹ asa á baade ì wā àò a pɔbleε. Nɔa ì gbēεo de, wē ì gbēεo de. ²² A be ví à pɔbleu à imiuo lé? Ge i saka Lua gálideɔgu à wida pɔesaideɔwa yà? Má óé kpelewa ni? Má á sáaukpa yà? Má á sáaukpa yá bee musuo.

²³ Yá pɔ má mà Diiwa má dàén ke: Zí pɔ wa Dii Yesu kpámá, a gwāasina ò à kaa sè ²⁴ à Lua sáaukpà a è'ε, ò à mè bee de a me pɔ á kpá wá yáí ũε, wàliɔ bee ke a yá dɔawágu yáí. ²⁵ Maa lɔ ké aa pɔblè aa làa, à imibɔ sè à mè, Luabaakuarínɔ tia a au sabai òn ípi ũ. § Tó wále mi, wàliɔ mi a yá dɔawágu yáí. ²⁶ Asa tó a kàapi sò, mé a ípi mí, ále Dii ga baokpa e àò gé móiε.

* **10:20** Iko 32.17 † **10:22** Iko 32.21 ‡ **10:23** 1Kln 6.12 § **10:26** Sou 24.1 * **11:1** 1Kln 4.16, Flp 3.17 † **11:7** Daa 1.26-27 ‡ **11:9** Daa 2.18-23 § **11:25** Bɔa 24.8, Zel 31.31-34

²⁷ Ayāmeto tó gbé kàapi sò mé à Dii ípi mí kàa ní ípio yādasai, à tàaekè Dii e àa me ní aà auo yá musu. ²⁸ Baade azla yá gwagwa, i gbasa kàapi só, i ípi mí, ²⁹ asa tó gbé sò mé a mí mēpi gbadōsai, à yādà azlalaε. ³⁰ Bee yáí gyāε ní yēεsaideε dasi á guu, mé gbé pó gè gékliε fàao. ³¹ Tó wa wázla yá gwāgwa, Dii a wá tàae eo. ³² I wá tàae e, i wá toto, ké yá su zōlewá ní dúniaoo yáíε. ³³ Ayāmeto ma gbéε, tó a káaa ále Dii ble ble, àli kō dá. ³⁴ Tó nōa lé gbēde, aà poble be, ké á kōkāaa su yá'ieo yáí. Má yá pó gōō bōolekéε, tó ma mō.

12

Lua Nisina gba

¹ Gbēε, Lua Nisina gba yá musu, má ye àò síana dō. ² A dō ké gōō pó á Lua dōo, táa pó aali yá'ooō mé lō á gále, aaīō dōaaaé. ³ Ayāmeto má òé, Lua Nisina lí dēde gbéwa à láaižì Yesuwao, mé gbēe a fō o Yesu mé Dii ūo, mé i ke Lua Nisina dōaaaè bàasio.

⁴ Gba ku kpaalea, āma Lua Nisina mēndoε.* ⁵ Zi ku kpaalea, āma Dii mēndoε. ⁶ Gbāa ku kpaalea, āma Lua mēndoε, ōme i apii ke baadeε. ⁷ Lua Nisina i dēde baadewa gbēpii káfia yáíε. ⁸ Lua Nisina i gbēε bee gba zé aà ōnoyá'ò, mé Nisina doūpi i gbé kee gba zé aà dōayā'ò. ⁹ Nisina doūpi i gbēpāle gba luanaaikεa zé, i gbé gba gbégbāgbāa zé. ¹⁰ I gbé gba dabudabukεa zé, i gbé gba ānabikekεa zé, i gbé gba zé aà nisinaō dōkōε, i gbé gba zé aà yāebui'o, i gbé gba yāe buipi bōolekεa zé. ¹¹ Nisina mēndona doūpi mé i apii ke, i gbapi da baadeε lá a yeiwaε.

Mē n a gu

¹² Mē mēndo guo dasi. Baa ní a dasikeo, mē doε píi. Maa wá naa Kilisiwa de sō.† ¹³ Wápiō pii, Yudaō ge buipāleō, zōō ge wēεō, Lua wá ké mē doū ní a Nisina mēndonapi gbāaoε, à wá gbá a Nisina mēndonapi, ō wá mí wápii. ¹⁴ Mēguo dasi, i ke mēndo no. ¹⁵ Tó gbá mē lá ōn a ūo, á de mē pó ūo, bee yáí àò de mē pó ūoa? ¹⁶ Tó swá mē lá wén a ūo, á de mē pó ūo, bee yáí àò de mē pó ūoa? ¹⁷ Tó mē búu de wé ū, wa yāmae? Tó mē búu de swá ū, wa pó gīmae? ¹⁸ Lá a dēwa, Lua guo pēpekōwa me guu, ampīi, lá a yeiwa. ¹⁹ Tó ampīi de mēgu doū ū, mēn we má ni? ²⁰ Lá a dēwa mēguo dasi, mé me mēndoε. ²¹ Wé a fō o εε a bàa kuaànōo. Maa lō mí a fō o gbáε a bàa kuaànōo. ²² Aawo, mēgu pó wī e kēsāānzi, me a fō àò a saio. ²³ Mēgu pó wī e gawisai, wī a kpela deńla. A gu pó wī a ea dile wiyā ū, wī pó nai deńla, ²⁴ āma a pó pó maa bàa kú ní beeo. Ké Lua me káaa, à gawi káfī pó pó gawi lé kēsāmáōne deńla. ²⁵ Beewa me kpaaleao, a guo kō yá dō. ²⁶ Tó mēgu do lé taasike, a guo píi i keaànōε. Tó wà mēgu do kpelà, a guo píi i pōnakεaànōε.

²⁷ Amé á Kilisi me ū, mé á baade de mēpi guo ū. ²⁸ Gīa séia, Lua zinao dile a gálideō guu, a plaade ānabiō, a āaōde yādanedeō, bee gbēa dabudabukεnao, bee gbēa gbé pó à ní gbá gbégbāgbāa zéō ní dōnlēdeō ní dōaanaō ní gbé pó i yāebui'o.‡ ²⁹ Zinaōn ní ū píie? Anabiōn ní ū píie? Yādanedeōn ní ū píie? Dabudabukεnaōn ní ū píie? ³⁰ Lua gbégbāgbāa gbadāné mēpiie? Aaī yāebui'o mēpiie? Aaī yāe bui bōolekε mēpiie? ³¹ A webii gba pó deńlaōwa.

Tiasa má a pó pó deńla zé ołé.

* 12:4 Lom 12.6 † 12:12 Lom 12.4-5 ‡ 12:28 Efe 4.11

13

Yeakōi

¹ Tó ma yāebui'ò, gbēnazina ge malaika pò, tó miliò ye gbēeo, ma kōfikè lán mɔlea ge sēsēnapaawaε. ² Tó ma ānabikekegba è, tó ma yāpii asii mà mé má dōa pii vī, tó ma luanaaika kà mà gbēsīsī sō,* tó miliò ye gbēeo, pōen ma ūo. ³ Tó ma pò pò má vīo kpaalèné pii, tó má tò wà ma kpaasa, tó miliò ye gbēeo, a ài vīmεεo.

⁴ Gbē pò Ìo yerzi Ìo mena vī, a gbēke vī. Ili wedonéo, ili káadao, ili yòòkeo. ⁵ Ili widamáo, ili azia maa wεεleo, ili fēnzio, iliò yákūaínɔo. ⁶ Ili yāvāi yáabo, Ì pōnake ní sīanao. ⁷ Gbē pò Ìo yerzi Ì yāpii f̄, Ì yāpii náaike, Ì wedo yāpii bōa maai, Ì menake ní yāpiiio.

⁸ Yeakōi láaa vīo. Anabikekea a mide, yāebui'oa lé a ká, dōa a gēzea. ⁹ Asa wá dōa ní wá ānabikekeao i pao. ¹⁰ Tó pò léso m̀, pò pò i pao a gēzeaε. ¹¹ Ké má de nebɔɔna ū, mi né yā'o lan nebɔɔnawa, mi làasooke lán nebɔɔnawa, mi yá gwa lán nebɔɔnawa. Ké ma ka gbēnazina ū, ma ɔkpà nebɔɔn yái. ¹² Tia kéwa wále gu'e dii guu dùudu, z̄í bee wá wesi Luale. Tia kéwa ma dōa i pao, z̄í bee má yá dō wásawasa lá Lua ma dōwa. ¹³ Tiasa yá m̀n àaōε beeo mé ḡò: Luanaaika ní wedōaaázio ní yeakōio, āma yeakōi mé deŋla.

14

Yāebui'oa ní ānabikekeao

¹ A to yeakōi yá dōaaé, Ì webii Lua Nisina gbaowa, atēsa ānabikekea. ² Gbē pò lé yāebui'o lé yā'o gbēonéo, sema Lua, asa gbēe lé mao, àle asiiyā'ò ní Lua Nisina gbāaoε. ³ Gbē pò lé ānabikeke lé yā'o gbēonεε, àle ní zedɔε, àle ledamáε, àle ní ǹsε nininéε. ⁴ Gbē pò lé yāebui'o lé azia káfie, gbē pò lé ānabikeke lé Lua gálideo káfie. ⁵ Má ye à yāebui'o ápii, āma má ye à ānabikeke de beea. Gbē pò lé ānabikeke de yāebui'onala, sema wále a b̀oòleke ké gálidepio e káfie a musu bàasio.

⁶ Gbēò, tó ma m̀ á k̄i mé ma yāebui'òé, b̀ó ài a v̄íéi? Sema ma yā'oa àò de yáwewēa ū ge dōa ge ānabikekea ge yādaané. ⁷ M̀a a de ní p̀'òb̀onao ɔ. Kule ge m̀onnan ǹò, tó àle ɔb̀o s̀usuo, kpelewa wa f̄s̄ d̄ó lá àle oi? ⁸ Tó m̀o ɔb̀ò yayaa, sosao z̄ì s̀ukεo. ⁹ M̀a ápio s̄, tó àle yāebui'o, wále mao, kpelewa wa yá pò ále o gbad̄si? A yá a gē ní íanaoε. ¹⁰ Yáò bui dasi dúnia guu, an kee b̀oòlesai s̄o. ¹¹ Tó wále bui pò mili a yāmao o, máo de a ònaε nib̀o ūε, mé aò demεε nib̀o ūε. ¹² M̀a ápio s̄, lá á áiaví ní Lua Nisina gbaò, à áiake àò geò aε, ké Yesudeo e zedɔ.

¹³ Ayāmeto yāebui'ona wabike aà e a b̀oòleke. ¹⁴ Tó ma wabikè ní yāebui'oaò, ma nisina mé kè, ma làasoo dōaaamεεo. ¹⁵ Too, yápi deai? Má wabike ní nisinao, mí ke ní laaio ɔ. Má lesi ní nisinao, mí sí ní laaio ɔ. ¹⁶ Tó n Lua t̄nas̄i ní nisinao, kpelewa gbē dafu pò kú we a o, āmi, sáau pò ní kpà yá musui? Asa Ì yá pò ní ò d̄o. ¹⁷ Baa tó n sáaukpà a zéwa, Ì tó n gbēdo zèdɔo. ¹⁸ Ma Lua sáaukè, ké mi yāebui'o deála pii, ¹⁹ āma gáli guu tó ma yá m̀n s̄o ò ní laaio ma yādàoné, a maamεε de mà yá m̀n ūma'ūma o ní yāebui'oaola.

²⁰ Gbēò, á làasoo su àò de lán néowao. Aò de nebɔɔnawawa vāi yá musu, āma á làasoo àò de gbēz̄o pò ū. ²¹ M̀oizi ikoyā láu Dii m̀ε:

Má yāebui'o gbēpioε nib̀o léu,
ní beeo aa swáε ma yáio.*

* 13:2 Mat 17.20 * 14:21 Isa 28.11-12

22 Ayāmeto yāebui'oa de seela ũ Yesudeonēo, sema Yesusaideo. Māa lo ānabikekea de seela ũ Yesusaideonēo, sema Yesudeo. 23 Tó gālideo kāaa pii, mé aale yāebui'o nípii, tó gbé dafuo ge Yesusaideo m̀ we, aa mé ūana kāmáeo lé? 24 Tó gbépii lé ānabikeke sō, mé Yesusaide ge gbé dafu m̀ we, ampíi yá a aà da làasooa a aà wé ké, 25 asiiyá p̀ kú aà ǹseu i bo gupuau, i wúle a gbēu à misiile Luae, i gbasa me Lua kú á guu síanae.

Gālideo lousisia zé

26 A deai gbēo? Tó a kāaa, á baade lío le ge yādaané ge yáwewēa ge yāebui'oa ge yāe buipi boolekea vī. A apii ke ké gbēo e zedo. 27 Tó wāle yāebui'o, gbēon pla ge àaō, asuli de beea. Aa kō gba zé, gbé m̀endo i a booleke. 28 Tó a boolekena kuo, aà kāmabo gāli guu, i a p̀ o ado ní Luao. 29 Anabio gbēon pla ge àaō yā'o, gbé kīnio i làasooke an yāwa. 30 Tó Lua yā'ò gbēpāle, gbé p̀ lé yā'o níle. 31 Apíi á fō ānabikeke dodo, í yādadakōe apíi, í kō se lesí. 32 Anabio fō ní ānabikekea zūuke, 33 asa Lua ye yāyaaio, sema a zede.

Lá Lua gbēo í ke wéle ní wéleo píiwa, 34 ǹeo lé lío kpaaua gāli guu, asa aa yā'oa zé vīo. Aa misiile lá wa ò M̀izi ikoyā guuwa. 35 Tó aa ye yāe dō, aa ní zá gbēai be, asa ǹe yā'oa gāli guuá wíe. 36 A kíi Lua yá dàaleua? Ge á m̀endo yái à m̀ia?

37 Tó gbé lé e á de ānabi ge gbé p̀ Lua Nisina doaaaè ũ, aà dō ké yá p̀ má kèépiá Dii yādilaē. 38 Tó gbé pākpaì, à pākpaazie. 39 Ayāmeto ma gbēo, à webii ānabikekēawa, āma ásu gi yāebui'oaio. 40 A yápii ke a zéwa sūsu.

15

Kilisi boa gau

1 Gbēo, baona p̀ má kpàé á sí a zedō má ye mà ea doágu. 2 Baonapi mé a á suaba, tó á waaso p̀ má kpàépi kūa. Tó màa no, á Yesu náaikēa kè pāe. 3 Yá gbia p̀ má mà má dàén ke: Kilisi gà wá duuna yái lá a kēa Luayātaalauwa.* 4 Wà aà vī, ò à vù a gōo àaōde zí lá a kēa Luayātaalauwa.† 5 A azia òlo Piēē, ò à azia òlo a iwa gbēon kuēplāne lo.‡ 6 Bee gbēa à azia òlo wá gbēone ké aa kāaaa gudoū, aa de gbēon òaa pla ní basoolā (500). An daside ku e tia, āma an gbēo ánuatò. 7 Bee gbēa à azia òlo Zaakie, ò à azia òlo zinaone pii. 8 Ampíi gbēa à bò mà, ma gō kōnse ũ.§ 9 Asa zinao guu máme má kpeē, mi ka wà omēē zinao, asa ma íadà Lua gālideowa.* 10 Gbēke p̀ Lua kēmēē yá mé tó má de kéwa gbā, mé gbēke p̀ a kēmēēpi i ke pāo, asa ma dēkà deñla pii. Máme má kèo, gba p̀ Lua dàmeē mé tó má kè. 11 Ayāmeto à bò ma kíi ge an kíin nò, yá p̀ wále a waasoke á sìn we.

Wá boa gau

12 Lá wále Kilisi boa gau waasoke, àkēa á gbēo lé o gēo vuo ní? 13 Tó gēo vuo, dō Kilisi i vuo. 14 Tó Kilisi i vuoe, dō wá waasokea gia, mé á Kilisi náaikēa gia, 15 wí gō Lua seelade egeñaō ũ, ké wá ò à Kilisi vù yái. Asa tó gēo vuo, dō i aà vuo. 16 Tó Lua lí ge vuo, Kilisi i vuo. 17 Tó Kilisi i vuo, á Kilisi náaikēaá pāe, á kú á duuna guue e tia, 18 mé gbé p̀ ánuatò naa Kilisiwaō kàalē. 19 Tó wá kuac bee yái ò wá wé doì Kilisizi ado, wēnadeon wá ũ de gbépiia.

20 Síana guu Kilisi bò gau, omēe dòaa vù séia gbé p̀ gāone. 21 Lá gbēe mé tó ga m̀, màa lo gbēe tó gēo vua m̀. 22 Kua Adamu bui ũ tó ga lí gbépiia. Māa lo gbé p̀ naa Kilisiwaō wēni e nípii. 23 Baade ní a dōoe. Kilisi mé dòaa vù séia, a gbēa

* 15:3 Isa 53.5-12 † 15:4 Sou 16.8-10, Zin 2.24-32 ‡ 15:5 Luk 24.34, 36 § 15:8 Zin 9.3-6 * 15:9 Zin 8.3

aà gbé̄o vu aà mɔgɔɔ. ²⁴ Ɔ dúnia a láa, Kilisi i kíake mide pii ní ikoo ní gbāao, i a kpala kpa Mae Luawa. ²⁵ Asa à kù Kilisi ào kiblee e Lua gè aà ibeoo kèè aà gbadibo ũ.† ²⁶ Ibèe pó a a mide gbezā mé ga ũ, ²⁷ asa Lua pópíi nà Kilisiè a ɔzìe.‡ Ké à mè pópíi kú aà ɔzì, wá dō ké Lua pó pópíi nàè a ɔzìpi bàasi. ²⁸ Tó à pópíi nàè a ɔzì, aàpi ò aà Né pó à pópíi nàè a ɔzìpi a misiilèè, Luapi io de apii ũ pópíie.

²⁹ Gbé̄ pó aai da'ileke gɛo gɛe ũ sɔ be? Tó gɛo vu síanao, bóyāi wí da'ileke an gɛe ũi? ³⁰ Wápio sɔ, bóyāi wio ku kai guu gɔɔpii? ³¹ N'ána pó mi dá á yá musu naa Kilisi Yesu wá Diiwao, mio ku ga lézì lá gu lé dɔe. ³² Tó mazia yái ma dɛkai ní wáio Efese, bó ài a vímɛi? Tó gɛo vuo, wà pɔble, wà imi,

asa wá ga ziae.Š

³³ Asu to à sásāo, gbēna vāi i dàa maa òkpae. ³⁴ A su á laaiwa súsu, ásu duunake bo, asa á gbēoo Lua dōo. Ma bee ò ké à á wípi dō yáie.

Gaboo me

³⁵ Gbēe a me kpelewa gɛo vui? Me kpele aao víi? ³⁶ Sɔ ũ yáe! Wili pótɔ à bòle fɔmbasikesaio. ³⁷ Tó wà pɔtò, mase ge pɔpālen nò, ìli bòle pó wétè ũo. ³⁸ Lua i to à bòle lá a dīlɛwae, ampíi ní a buio. ³⁹ Pó wēnideoo pii mè doũo. Gbēnazinao pó ndo, nòbɔo pó ndo, bāo pó ndo, kpoo pó ndo. ⁴⁰ Luabe pɔo ku, dúnia pɔo ku. Luabe pɔo gawi ndo, dúnia pɔo gawi ndo. ⁴¹ Iatè gawi ado, mɔvua pó ado, saanao pó ndo. Baa saanapio gawi dodo kɔe.

⁴² Maa ào de gɛo vugɔzì. Wí ge ví à yaíke, a vu yaikesai. ⁴³ Wí ge ví beeesai, a vu ní gawio. Wí ge ví gbāasai, a vu gbáugbāu. ⁴⁴ Wí ge ví ní dúnia meo, a vu ní àizāna meo. Lá dúnia me ku, àizāna me ku bo. ⁴⁵ A kēa Lua taalau wà mē, gbé̄ séia Adamu gò gbé̄ bēe ũ,* áma Adamu gbezā gò Nisín wēnikpamade ũ. ⁴⁶ I ke àizāna me mé lí dɔaao, dúnia me mé i dɔaa, a gbēa sa àizāna me. ⁴⁷ Gbēnazin séia bò būsutiue, a plaade bò luabee. ⁴⁸ Gbé̄ pó de tɔole gbé̄ ũo bò gbé̄ pó bò tɔoleuwa. Gbé̄ pó de luabe gbé̄ ũo bò gbé̄ pó bò luabewa. ⁴⁹ Lá wá de gbé̄ pó bò tɔoleu taa ũ, màa bo wá de gbé̄ pó bò luabe taa ũ.

⁵⁰ Yá pó má òn ke gbé̄o. Tó kpala pó bò Lua kíi bò gupuau, wá e ble ní wá meoo. Wá e wào ku gyaikesai guu ní wá me pó i yaíkeoo. ⁵¹ A ma, má asiiyā'òé. Wá ga píio, áma wá li pii ⁵² kándo lán wɛɛawa káae gbezā pézì. Asa káae a ɔbo, gɛo i vu yaikesai, wápio sɔ wí li.† ⁵³ Sema wá me pó i yaíke bee gē a yaikesai guu. Sema wá mē gɛe bee gē a gasai guu. ⁵⁴ Tó wá me pó i yaíke gè a yaikesai guu, mé wá mē ge gè a gasai guu, ò yá pó kēa láue bee a pa wà mē:

Wà zìblè gawa, à mīde.‡

⁵⁵ Ga, n ziblea tón láí?

Ga, n sɛwe kú máe?Š

⁵⁶ Duuna mé ga sɛwe ũ, mé duuna gbāa i bo ikoyā guue. ⁵⁷ Wà Lua sáaukpa, ké i to wà zible ní wá Dii Yesu Kilisi gbāao. ⁵⁸ Ayāmeto ma gbé̄ yenzideoo, à ze gbāa giúgiú bɔzāsai, í wetā Dii zìwa gɔɔpii, asa á dō ké zì pó ále ke Diie pāo.

16

Pɔlu wélege sɔukea

¹ Lua gbé̄o kámasakaa yá musu, lá má ò Galati būsú Yesudeone, à ke màa sɔ.* ² Asāanena ní āsāanenaò á baade lí ōa pó a è a gbāa léu bo adoa, io káaa,

† 15:25 Sou 110.1 ‡ 15:27 Sou 8.7 § 15:32 Isa 22.13 * 15:45 Daa 2.7 † 15:52 1Tes 4.15-17

‡ 15:54 Isa 25.8 § 15:55 Oze 13.14 * 16:1 Lom 15.25-26

ké ásu kámasapi wεελε gɔɔ pɔ ma mɔɔ. ³ Tó ma mɔ, má gbé pɔ a ní díle aa géɔ zì Yelusaleũ ní taalao ní kámasa pɔ á kàpio. ⁴ Tó à kù mà gεε sɔ, aai gé ma kpáí.

⁵ Tó ma bɔle ní Masedonio, má mɔ á kíi, asa má bɔle ní Masedonioε.† ⁶ Mále e má gɔɔplakεánɔ, baa buziε se máɔ ye bleánɔ, í gé zeimeε gu pɔ má géu. ⁷ Tia kéwa má ye mà gɛ́ála bàlalaɔ, mále e má gɔɔplakεánɔ, tó Dii wèi. ⁸ Má gɔ Efεε e Páteko‡ dikpe zíε, ⁹ asa Lua zεpòmeε maamaa mà zì maa ke, mé ibεεɔ dasi.§

¹⁰ Tó Timɔtee sù mɔ, * ásu keè bùubuu aà viakεéo, asa àle zíkε Diiε lamawaε. ¹¹ A gběe su sakaaáguo. A kùsũakεè aà e ka ma kíi aafia, asa mapi ní ma gbéɔ wá wé dɔaàzi.

¹² Wá gbédo Apoloo sɔ, miɔ naεwà mɔɔmɔɔ aà mɔ á gwai ní wá gbé kíniɔ. A ye mɔai gíao. Tó a zεkè, a mɔ.

Lεdaama gbεzã

¹³ A itêke, íɔ zεa Yesu náaikεa guu. A gbεzɔɔ yá ke, íɔ gbãa. ¹⁴ A yápii ke ní yekɔio.

¹⁵ A Sefana† bεdeɔ dɔ, ké aa de Yesude séiaɔ ũ Gelesi bùsuu mé aa díle wàɔ de Lua gbéɔ dɔnlεdeɔ ũ. Gbéɔ, ma wabikèwáε, ¹⁶ à misiile gbé bee taaɔne ní gbé pɔ aale kɔaikε kua zì doũpi guuɔ píi. ¹⁷ Ma pɔ kèna Sefana ní Fɔɔtunatuo ní Akaikuo mɔawa, asa aa gɔ́meε á gɛε ũε. ¹⁸ Aa tò ma nòse dàdoũ ní á pɔo. A gbé bee taaɔ kpela.

¹⁹ Azi bùsu Yesudeɔ fɔkpàwá. Akilasi ní Pisiio‡ ní gálide pɔ aai kãaa ní beɔ fɔkpàwá maamaa naa Diiwa guu. ²⁰ Wá gbé pɔ wá sãnuɔ fɔkpàwá ápii. A fɔkpakɔwa ní Lua gbéɔ lépeakɔwao. ²¹ Ma Pɔlu, fɔε beeá ma ɔgbεε. ²² Tó gběe ye Diizio, Lua láaikεwà. Wá Dii lé mɔ. ²³ Dii Yesu gbékekeé. ²⁴ Má yeázi píi naa Kilisi Yesuwa.

† 16:5 Zln 19.21 ‡ 16:8 Iko 16.9-11 § 16:9 Zln 19.8-10 * 16:10 1Kln 4.17 † 16:15 1Kln 1.16
‡ 16:19 Zln 18.2

KOLENIDEɔ LA PLAADƐ

Yá pɔ́ kú láe bee guu

Kolenideɔ lá plaadee bee lé Koleni Yesudeɔ ɔkaakɔ'ɔu ní Pɔluo yá'owēe. An gbēe ɔtaekèè yáa, aa seakè aà gɔa Lua zina ũwa. Pɔlu ye wàɔ na ní kɔo, ɔ à azia yá bɔlekèné ní yearzio. A òné lá a pɔ́ kè na gɔɔ pɔ́ a ní baona mà (7.5-15).

A kai pɔ́ à a le Efese bùsuu bɔlekèné (1.1-11), ɔ à taasi pɔ́ á kè Kolenio yá dɔ́ngu. Yápio píiá aà Kilisi zinakeyãɔne. A yá pɔ́ tò a yá'òné pásipási a lá séia guu bɔlekèné ní lá a pɔ́nakè gbɛzã, ké a yápi oa gbɛsù (1.12-7.16).

Yude Yesudeɔ kámasakaa yá musu (8-9), à wabikè Kolenideɔwa aa gbada ní nɔsemendoo, asa à mè: A wa Dii Yesu Kilisi gbēke dɔ. Aà pɔde'ia à gò pɔsaide ũ á yáí, ɔ aà pɔsaideke guu à á ké pɔdeɔ ũ. (8.9)

Lápi láakii (10-13) Pɔlu a yá'oa líle. A èa sù gbé pɔ́ aale a dile zina ũo yáwa. ɔ lápi yá mĩde ní gbēkekɛakɔeɔ (13.11-13).

Wásu to Pɔlu azia yá'oa ní nɔsepuaɔ wá sásão. I ke aàzia bɔa maa ge aàzia yáze'ea àle yáo, àle a zinake'iko ɔbnéé, ké wà e Yesu Kilisi baona sí, wí aà dɔ Dii ũ.

Nɔseninia

¹ Mámɛmaa Kilisi Yesu zina Pɔlu lá Lua yeiwa ní wá gbēdo Timɔteeo, wáme wa láe bee kè Lua gálide pɔ́ kú Kolenioɔne ní Lua gbé pɔ́ kú Gelesi bùsuu píi.

² Lua wá Mae ní Dii Yesu Kilisio gbēkekɛé, i á gba aafia.

³ Wà Lua wá Dii Yesu Kilisi Mae sáaukpa, Mae Lua sósobide gbēnɔsenininapi. ⁴ I wá nɔse níniwēe wá ñadama píi guu, ké wà e gbé pɔ́ kú baa ñadama kpeletaa guu nɔse níniné sɔ ní nɔse níniɔ pɔ́ Lua wá nɔse níniowēe. ⁵ Lá taasi pɔ́ Kilisi kè ì liwázi, màa lɔ wá nɔse ì níni maamaa Kilisi yáí. ⁶ Tó wà wá wetà, á nɔseninia ní á bɔao yáíe. Tó Lua wá nɔse níni, á nɔseninia yáíe, ké à e taasi doŭ pɔ́ wále ke fí. ⁷ Wá á náai ví seasai, asa wá dɔ lá á bàa kú ní taasi pɔ́ Kilisi kèò, á bàa kú ní nɔseniniapio lɔ.

⁸ Gbéo, wá ye àò dɔ lá wá wá wetà Azi bùsuu. A tòwá maamaa, a de wá gbāa léa, baa wá wēni wá wé dɔi lɔ seo. ⁹ Yá daawála, wále e wa gaɛ. Bee wá lé ké wásu ze ní wázia gbāaoo, sema Lua pɔ́ ì geɔ vu gbāa. ¹⁰ A wá bó kai zɔo guu, mé a wá bɔu. Aàpi wá wé dɔi aà wá bɔu lɔ ¹¹ wabi pɔ́ ále kɛwēe sabai. Beewa gbéo Lua sáaukpa dasi wá yá musu gbēke pɔ́ a kèwēe gbé dasi wabikɛawēe yáí.

Pɔlu wéleɛe gbooa

¹² Yá pɔ́ wi a ñanadān ke: Wá láasoo daa doŭ, asa ní Lua gbāao wá kú ní nɔsepuaɔ mɔafilisai dúnia guu, atēsa á kíi. Dúnia ɔno wá kuòo, sema Lua gbēke. ¹³ Wili láe kééó, sema pɔ́ i a kyoke á dɔ bàasio. ¹⁴ Lá á wá dɔ gía yoo, má ye à wá dɔ sásã, ké à ñanadā wá yá musu Dii Yesu mózi, lá wá dā á yá musuwa.

¹⁵⁻¹⁶ Kɔ náaikɛapi guu má dile yáa ma Masedoni gea guu mà bɔle á gwai káau, mí ea su ní á kíio, í báaa e gēn pla, í dɔnlekɛmɛɛ ma Yude gea guu.* ¹⁷ Ké ma gea bee dile, ma leplayã'ò yá? Tó má dile mà yāke, dúnia yá ì dɔaamɛɛ, ɔ ì kemɛɛ kándo ao ao ge aawo aawo ũa? ¹⁸ Lá Lua náai ví, yá pɔ́ wá òé de ao aawo ũo. ¹⁹ Lua Né Yesu Kilisi pɔ́ mapi ní Silivēeɔ ní Timɔteeo† wa aà yá waasokéé á

* 1:15-16 Zln 19.21 † 1:19 Zln 18.5

gbé pò ì me ao aawo no, Lua pò ì me aon aà ù. ²⁰ Asa lé pò Lua gbè pii siana ì ke aà guue. Ayāmeto ní Yesu Kilisipi tó ò wí me āmi, Lua tɔɔa yáí. ²¹ Lua mé wá zínapèle naa Kilisiwa ní ápiɔ, à wá díle adoa, ²² à a seela kèwá, à a Nisína dà wá s̄su gba pò Lua d̄aa d̄awē ù.

²³ Lua mé ma seelade ù, a ma n̄se d̄o. Ké má ye ìadawáo yáí mi gé Koleni bo. ²⁴ I ke wále gbāam̄é á luanaaika guu no, asa a zèd̄u kò, wále zíkèáno á pona yáíe.

2

¹ Ǿ má è maziawa a maa mà mós á k̄i ní poyao bo. ² Tó ma á pò yàé, déme a ma pò ke nai, mé i ke á gbé pò ma á pò yàé b̄asio? ³ Ma lakèé màa, ké tó ma m̄o á gwai, á gbé pò á de à ma pò ke nao su ma pò yaoe. Má á náai ví ápii, ké ma pona de á pona ù. ⁴ Ma lápi kèé ní p̄siao ní n̄sep̄suo ní wé'ioe, i ke ké mà á pò ya yáí no, ké à d̄o lá ma yeaázi kà yáíe.

⁵ Lá gbèe poyayā kè, i ke ma pò a yào, ápii, ge á gbèe, ké ma yá'oa su gēagēo. ⁶ Ia pò á daside dà gbépiwa m̄wà. ⁷ Ayāmeto à s̄uukaano sa, à aà n̄se níniè, ké aà p̄sia z̄o su aà m̄o ñio yáí. ⁸ Bee yáí ma awakpáé, à ɔbè wásawasa ké á yeaázi. ⁹ A yáí ma lápi kèé, ma likp̄lewá mà e d̄o tó á yá pò má òé k̄ua pii. ¹⁰ Tó a s̄uukè ní gbé, mi keaano s̄e. S̄uu pò má kè, tó yāe su ku, má kè á yáí Kilisi gēe ùe, ¹¹ ké Setāu su ònokewēe yáí, asa wá gí aà k̄oni d̄oio.

Luabaakuar̄no yá dafu

¹² Ké ma ge Kilisi baokpai Toloasi, Dii zep̄om̄e, ¹³ āma ma nisína z̄eao, ké mi a gb̄edo Titu eo yáí. Ǿ ma lezámá we, ma da Masedoni z̄eu.*

¹⁴ Ma s̄aukè ní Luao, asa ìo d̄aawēe ḡopiie, wio z̄iblenao ù naa Kilisiwa, wi aà d̄oa ḡí fáe gupiiu. ¹⁵ Asa wá de tulaleti ḡí na pò Kilisi kp̄asa Luae ù gbé pò àle ní suabaò ní gbé v̄uaaaò guue. ¹⁶ Wá gè ḡí ù gbèeone, ò ì ga iné. Wá wēni ḡí ù gbé k̄inione, ò ì wēni iné. Wá déme kà bee keai? ¹⁷ Wá de lán gbé pò aaìo Lua yá laataowao. Naa Kilisiwa wi yá'o ní n̄sep̄uao ní Lua d̄oao a z̄inao ù.

3

¹ Wa ea su wázia s̄aukpaawa yà? Wá bàa kú ní seela lá pò wa kèé ge pò á k̄enéo lán gbèeowa yà? ² Ame á wá taalapi ù, a k̄ea wá s̄owa. Gbépii a f̄o d̄o, i a kyoke. ³ A yá b̄o gupuu, á de lá pò Kilisi kè a nà wá z̄i ù. I lápi kè ní ḡaalula ño no, a kè ní Lua b̄é Nisinaoe. I k̄e gbè p̄p̄ewa no,* a kè á s̄wae.†

⁴ Wá a náai ví màa Lua ae ní Kilisi gbāao. ⁵ I ke ní wáziao wi ka wà me zipi b̄o wá ḡaueo, Lua mé wá káwà. ⁶ Ǿme wá káwà, ò wá de aà bàa kua ní gbé yá dafu zíkènao ù.‡ I ke ikoyā no, Lua Nisína yáe. Asa ikoyā ì ga iné, Nisínapi s̄o ì wēni iné.

⁷ Ké Lua ikoyā kè gbè p̄p̄ewa, a gawi b̄o M̄oizi oawa.§ N a tek̄ea ḡezeakeo Isailio i f̄o gwào. Tó zé pò ì ga inépi b̄o ní gawi bee taao, ⁸ Nisínapi zé gawi deai? ⁹ Lá zé pò ì yadañla gawi ví, zé pò ì to yá b̄oñno na gawi dea z̄o. ¹⁰ Pò pò gawi ví yāa gawi ví bo, gawi pò deaálapi yáí. ¹¹ Tó pò ḡosoplana b̄o ní gawio, pò pò ì ku gawi dea z̄o.

¹² W̄eɔa beei guu wi yá'o seasai. ¹³ Wá de lán M̄oiziwao. A sálana kù a oaa, ké Isailio su a oa tek̄ea pò lé ḡzeaa láaa eo.* ¹⁴ An n̄se tàta, asa e gbā tó aale Luabaakuar̄no lá kyoke, sálana doŋpi ìo kua ní làasooae. Ili goo, sema tó gbé

* 2:13 Zin 20.1 * 3:3 B̄oa 24.12 † 3:3 Zel 31.33, Eze 11.19 ‡ 3:6 Zel 31.31 § 3:7 B̄oa 34.29

* 3:13 B̄oa 34.33

naa Kilisiwa bàasio. ¹⁵ E tia tó wàle Moizi yá kyoke, sálanapi ìb kua ní làasooaε. ¹⁶ Ama tó aa zè ní Diio, sálanapi a go ní làasooa. ¹⁷ Diipi mé Lua Nisínapi ũ, mé gu pó Dii Nisínapi kuu, we wí gō wéεō ũ. ¹⁸ Wá gbé pó pó gò wá oawa, wále Dii gawi òbné lán díiwa, wio li laaàwa, wá gawi ìb káfi. Dii pó de Lua Nisína ũpi zín we.

4

Zína kua ga lézi

¹ Ayāmeto lá Lua zī bee dāwēε a sūuu guu, wá kúsu lí kwéο. ² Wa òkpà asii wisaiyāzi, wili yáke ní wezēoo, mé wili Lua yá koleo. Wi síana'òné wásawasa wá wázia keke gbépiiε Lua dōa guuε. ³ Tó baona pó wále kpá uleaε, gbé vūaaaō ò a uleané. ⁴ Asa dúniaε bee dii Yesusaideō wé viakù, ké aasu baona sí, Kilisi pó de Lua taa ũ gawi gupunéo yáíε. ⁵ Wá zia kpàwa wále keo, Yesu Kilisi diike kpàwa wále ke, mé wále zobleé aà yáí. ⁶ Lá Lua ò yāa, gu pu gusiau,* à gupù wá sōu màa ìb. Gupuapi de aà gawi pó lé teke Kilisi oawa dōa ũ.

⁷ N beeo wá gbé pó wá àizeε bee kūa, wá de lán gí oowa, ké wá e dō gbāa zōō ìb Lua kíε, wá kíi no. ⁸ Wìb ìadawá gupiiuε, ní beeo wili fuo. Wi bílike, āma wá wé dōa Luazi lí busao. ⁹ Wì wá wetā, āma Lua lí wá tó weo. Wì wá pále, āma wili gao. ¹⁰ Gōōpii wá kú Yesu ga suawá guu, ké aà wēni e bō gupuau wá mewa yáí. ¹¹ Wá gbé bēεō wio ku ga lézi Yesu yáí, ké aà wēni e bō gupuau wá me pó a ga guu yáí. ¹² Màa gapi lé zike wá guu, mé wēnipi lé zike á guu. ¹³ A kēa Lua taalau wá mè: Ma Lua náaikè ò ma yá'ò.† Wápio sō wa Lua náai dōūpi kè, ò wále yá'ò a yáí. ¹⁴ Asa wá dō lá Lua Dii Yesu bō gau, a wá bōaānō gau sō, i wá kpá a kùε sānu ní ápio. ¹⁵ Beeo lé wá le píi á yáí, Lua gbēke i li gbé dasidea, aà sáaukpaa i káfi aà tōbōa yáí.

Weda mè dafui

¹⁶ Ayāmeto wá kúsu lí kwéο. Baa tó wá mekaa lé yaikε, wá guu ìb dafukū lá gu lé dōε. ¹⁷ Wá ìadama gōō do lenaε bee lé gawi zōō láasai iwēε, a de beeo. ¹⁸ Wá wé kú pó pó wí wesie kíio, sema pó pó wíli wesieo. Asa pó pó wí wesieá gōōpla pōε. Pó pó wíli wesieo sō ìb ku gōōpiiε.

5

¹ Wá dō tó wá sō pó wá kúu kpé ũ dúnia guuε bee yāa, Lua a kpé pó wi dō ní sōō kpáwá a be e gōōpii. ² Wi we sōpi guu fēεε, wá ye luabε pōpi daε, ³ asa tó wa bō sōu, wá ku mesaio. ⁴ Gōō pó wá kú sōε bee guu, wi we fēεε lá wá asoseawa. I ke wá ye bō a guu no, wá ye luabε pō daε, ké wēni wá sō pó ì gapi mō. ⁵ Bee yáí ò Lua wá kái, ò à a Nisína kpàwá gba pó à dōaa dāwēε ũ.

⁶ A yáí tò wá sō ìb dilea. Wá dō gōō pó wá mēε bee ku, wá kú Dii kíio. ⁷ Asa Dii náai wá kuò, i ke wesia pōεle yá no. ⁸ Wá sō ìb dilea. Bōa sōu gea Dii kíi mé maawēε. ⁹ Kua me guun nò, bōa a guun nò, wio weεε wá yá kaaàgu. ¹⁰ Asa Kilisi aō zōlea a gínaa, wápii wí bō ze aà aε, i fiabo wá baadeε aà kua me guu yákeawa, a maa ge a vāi.*

Gbēnazína kēa na ní Luao zī

¹¹ Lá wále viake Diiε màa, wi weεε gbéō yápi zé e. Lua wá sáasā dō, mé wá ye à wá dō á sōu màa. ¹² Wále wázia sáaukpaé ìb no, wále á gba zé à ìnadā wá yá musuε, í e yázāsi gbé pó ì ìnadā pó pó àle e ní wéο, i ke sō yá nowa. ¹³ Tó ále

* 4:6 Daa 1.3 † 4:13 Sou 116.10 * 5:10 Lom 14.10-12

e wá liaaaε, Lua yáíε. Tó wa su wá dɔɔwa, á yáíε. ¹⁴ Asa Kilisi yeawázi yá mé wá kúā gbāa. Wá è tó gbé mendo ga gbépii gēε ũ, aa ga mípiin we. ¹⁵ A ga gbépii gēε ũ, ké gbé pɔ gɔɔ su wàɔ kú nziá pɔ ũ ɔɔ, sema gbé pɔ ga ní gēε ũ à vù pɔ.

¹⁶ Bee yáí wili gbēε gwa lá dúnia í aà gwawa tia ɔɔ. Baa ké wá Kilisi dɔ lá dúnia aà dɔwa yāa, wá aà dɔ màa tia ɔɔ. ¹⁷ Tó gbé naa Kilisiwa, gbé dafuε. Aà kua zi gè, a dafu mé mɔ. ¹⁸ Bee bɔ Lua kíí pííε. A wá keano na ní Kilisi gbāao, ɔ à gbéɔ kea naano zí dàwēε. ¹⁹ Kilisi sabai Lua dúnia kèano na gbéɔ tàaeɔ yādasai. A gbéɔ keaano napi yādàwēε. ²⁰ Beewa Kilisi gēεon wá ũ. Lua lé gbéɔ sisi wá musu. Wa wabikèwá Kilisi gbεu, à ke na ní Luao. ²¹ Lua tò duunsaide gɔ duuna awakpabo ũ wá yáí, ké naawà guu Lua i to yá ɔwanɔ na.

6

¹ Lá wáε zíkε Luaε, wa awakpàé, ásu to gbēke pɔ Lua kèé ke pāo. ² Asa Lua mè:

Ma n yāmà a gɔɔwa,

ma dɔnlε suabagɔɔ.*

Gɔɔ kà sa, gbā mé suabagɔɔpi ũ.

³ Wili yá pɔ a to gbé fu keo, ké wasu wá zí sãa eo yáí. ⁴ Wi wá luazikenke ɔɔ gbéɔne yápii guu. Wi menafɔ maamaa ní íadaawáo ní taasio ní wétēao. ⁵ Wá wá gbé, wá wá ká kpéu, wá fɛɛwanɔ. Wa zí gbāa kè, wi e i'òo, nɔana wá dé. ⁶ Wá òlɔné ní nɔsemendoo ní dɔao ní sùuuo ní maakεao ní nɔsepuaɔ ní yenzi mɔafilisaio ⁷ ní síana'oaɔ ní Lua gbāao. Wá maakeɔɔ kúā wá ɔplaau ní zεεo. ⁸ Wí wá kpela, wí wá kpeɔ. Wí wá tó vāi sí, wí wá tɔnasi. Síandeon wá ũ, ɔ wí wá dile mɔafilideɔ ũ. ⁹ Tɔdeon wá ũ, ɔ wí wá dile gbēandoɔ ũ. Wá bēεε fá, ɔ wí wá dile gεo ũ. Wí wá dile pɔgbēao ũ, áma wili wá deo. ¹⁰ Wá pɔ ɔ naε, ɔ wí wá dile pɔsiadeɔ ũ. Wi gbéɔ ke ɔdeɔ ũ dasi, ɔ wí wá dile taasideɔ ũ. Wá pɔpii ví, ɔ wí wá dile pɔesaideɔ ũ.

¹¹ Kòlénideɔ, wa yā'òé wásawasa, wa wá nɔse wèé. ¹² Wi wá nɔse kúkpaéo, áme a á pɔ kúkpawēε. ¹³ Ma yā'òé lán ma néowaε. Lá wa wá nɔse wèé, à á nɔse wēwēε sɔ.

Kēa Yesusaideɔwa

¹⁴ Asu nakɔwa ní Yesusaideɔo. Kpelewa maa ní vāio aa gbékpa ní kɔoi? Baa kpele gupua ní gusiao ví ní kɔoi? ¹⁵ Kilisi yá a kɔse ní Setāu pɔo kpelewa ní? Bó Yesude ní Yesusaideo ví ní kɔoi? ¹⁶ Kpelewa Lua kpé lé a ke doú ní táaoi? Lua bēε kpén wá ũ, lá a òwa à mè:

Máɔ kúrínɔ, máɔ bεβε ní guu,†

míɔ de ní Lua ũ,

aaio de ma gbéɔ ũ.‡

¹⁷ Ayāmεto Dii mè:

A kémá, àliɔ kú ádoa,

ásu ɔká pɔ gbāεawao,§

mí á sí, ¹⁸ míɔ de á Mae ũ,

íɔ de ma negɔɔ ní ma nenɔɔ ũ.*

Dii Gbāapiide mé ò.

* 6:2 Isa 49.8 † 6:16 1Kln 3.16, 6.19 ‡ 6:16 Eze 37.27 § 6:17 Isa 52.11 * 6:18 2Sam 7.14

7

¹ Ma gbé yenzide, lá Lua legbèwèe màa, wà kē yá pò ì me ní nisinao gbâlèwa míómíó, wí wèele wà wá kua adoa lepapa víakea Lua guu.

Pòlu pò kea Kolenide wa na

² A wá kú ɔplapla. Wi tàaekè gbèe, wi gbèe ɔkpao, wi gbèe taiinkè. ³ Mi bee o mà yádaála no. Má ò kò, wa gan nò, wá kún nò, á yá dɔ wá sɔwae. ⁴ Má á náai ví zɔ, mi íanadá á yá musu maamaa. Wétèa mɔawèe guu pii ma nòseninia kpè bo, ma pò kèna yáiyái. ⁵ Baa ké wa ka Masedoni bùsuu,* wá me i e dɔ. Wétèa pii wá lé, wà fèlèwá ní sòleo, ɔ wá kú sòdeede guu. ⁶ ɔ Lua pò ì yèesaide nòse níni wá nòse níniwèe Titu mɔa guu. ⁷ I ke aà mɔa ado no, ké a aà nòse níniè yáie bo. A òwèe ále ma beke, á kú déndòme guu, a zemanɔ sa, ɔ ma pɔna kàfi.

⁸ Baa ké lá pò má kèé á pò yà, má làasoo pàle dao. Ma làasoo pàle dà yāa, ké má è lápi á pò yà gɔpla, ⁹ āma ma pò kèna sa. I ke ké ma á pò yàé yáí no, ké á pɔsia tò a nòselile yáie. A pɔyaapi bò Lua kíie. Bee yáí ásoo wá kèé. ¹⁰ Pɔsia pò bò Lua kíi ì to gbé nòselile Luapi i aà suaba líb déndòme vío. Dúnia pɔsia mé ì ga iné. ¹¹ A gwa lá pɔsia pò bò Lua kípi zíkè á guu. A me wà sa, a gi ní áziao, á pò fèle, vía á kú, a ma beke, a wetá, a váikena swágaga. Apii guu a ázia òlòné ké á tàae ví yápi guu.

¹² Baa ké ma lápi kèé, i ke gbé pò tàaekè ge gbé pò à tàaekèè yáí no, má kè Lua dɔa guu, ké á yeawázi e bo gupuaue. ¹³ Wá nòseninia bee bàasi, wá pɔna kàfi maamaa Titu pɔna yá musu, ké ápii á tò aà nisina sù yáí. ¹⁴ Ma íanadàè yāa á yá musu, i to wí ma kíio. Lá wa síana'òé yápii guu, màa wá íandāa Titue kè síana ũ. ¹⁵ Lá a aà díle gbía a aà kpèlè, mé a aà yāmà ápii, tó à làasookè yápiwa, aà nòse ì ea yáalɔwáe. ¹⁶ Ma pò kèna, ké má á náai ví yápii guu yáí.

8

Kɔ kámasakaa

¹ Gbè, wá ye àò gbèke pò Lua kè Yesude pò aa ku Masedoni bùsuu wéle ní wéleɔne dɔ. ² An yɔa ní íadaama pásio guu, an pò kèna maamaa, ɔ baa ní ní taaside búubuukèo aa gbadà sɔũsɔũ. ³ Má òè aa gbadà ní gbāa léu, a de ní gbāa léa se. ⁴ Aa gbèawá nízia awa ní awao, wà ní gba zé ní ɔ e àò ku Lua gbè kámasa guu.* ⁵ Aa kè de lá wá wé dɔia, aa nízia kpà Diiwa gia ní wápio bo lá Lua yeiwa. ⁶ ɔ wa wabikè Tituwa aà gé kámasa yá pò a dàale á guu lekpaafi. ⁷ Lá á gbāa yápii guu, luanaaika ní yá'oaó ní dɔao ní yápii áiao ní á yeawázio, àò gbāa kámasapi kaa guu bo.

⁸ I ke ma yádiléé no, kɔai pò gbèpàle kè ɔ má òé, ké mà e mà á yea gbèzi síana dɔ. ⁹ A wá Dii Yesu Kilisi gbèke dɔ. Aà pòde'ia à gò pɔsaide ũ á yáí, ɔ aà pɔsaideke guu à á ké pòde ũ. ¹⁰ Lá má è yápi musun we. Bee kòsí ní á gbé pò a ze ní yápio za muyāa, mé á kè. ¹¹ A yápi lekpaafi sa. Lá á sɔu mà ní a keao, à ke á gbāa léu. ¹² Tó gbé gbadà ní nòsemendoo a pɔvia léu, bee ì ká, i ke pò pò a vío no. ¹³ I ke áò taasike gbé kíni a aò namable no. Aò kpaafi. ¹⁴ Tia kéwa pò pò díazi à yooné an pókèsāama guu. Gɔwewa sɔ, pò pò dízi aai ea yooé á pókèsāawá guu. Beewa áò kpaafi. ¹⁵ Lá a kèa láuwa wà mè: Sèlenzɔode pò i fèo,

* 7:5 2Kln 2.13 * 8:4 Lom 15.26

yɔɔnde pɔ i kɛsɔ.†

Pɔlu Titu sɔaukpaa Kòlenide 8

¹⁶ Ma sɔaukɛ n̄ Luao, kɛ a tɔ á yá dɔ Titu sɔwa lamawa. ¹⁷ A wá yámà, à mè wà à mɔ á gwai, àlɛ mɔ teasi no. ¹⁸ Wá gbɛdo pɔ aà tɔ ligua Yesudeɔ guu pɔi baonakpaa musu ɔ wá dàè. ¹⁹ Bee gbɛa lɔ Yesudeɔ aà sè aà géwanɔ kámasa zɔi pɔ wá lɛ kɛi. Wá lɛ zɔpi kɛ Dii tɔbɔa yá lɛ n̄ n̄sɛmaa pɔ wá dào. ²⁰ Wá lɛ gbɛɔ wá tàae'ea gba zɔ pɔ na wá zɔi yá musu abaa bɔ. ²¹ I kɛ yá pɔ maa Dii ɔ wá lɛ wɛlɛ adoo, n̄ pɔ pɔ maa gbɛnazinaɔnɛo lɔɛ.‡ ²² Wa wá gbɛpá lɛ dànɛ lɔ. Wa aà laai gwà a gɛna lé vɔ, wá è a áia vi yápii guu, mé aà áia èa káfi tia, kɛ a á náai vi yá. ²³ Titu gbɛ bee sɔ, ma zikɛndee pɔ wi á maa wɛlɛ sánun aà ũ. Wá gbɛ kɔniɔ sɔ, Yesudeɔ zinaɔnɛ, aai Kilisi tɔbɔ. ²⁴ Ayámeto à ɔlɔnɛ kɛ á yezi, Yesudeɔ i dɔ kɛ wá ándáa á yá musu síana vi.

9

¹ Má lákɛé Lua gbɛɔ kɔ kámasa pɔ wá lɛ kápi yá musuo, ² asa má dɔ a n̄sɛmaa dà, ɔ ma ánadà Masedoniɔnɛ ma mè Gelekɔ sɔu mà za muyáa. A áia pi n̄ gbɛ daside mè fɛlɛ. ³ ɔ ma wá gbɛpiɔ zɔwá àɔ ku sɔu guu lá má òwa, kɛ ána pɔ wá dà yá pi musu su kɛ pão. ⁴ Tɔ Masedoniɔ mòmánɔ, tɔ aa è á sɔu i mao, wí a wá kú, kɛ wa á náaikè yá. A è, má á pɔ o lɔɛ? ⁵ Ayámeto má è a maa mà o gbɛpiɔnɛ aa dɔaamɛɛ, aa gba pɔ a dɔaa a a legbè yá kɛkɛ káau, a sɔu i ma, iɔ de n̄sɛmɛndo gba ũ, i kɛ gba teaside no.

Gbadaa n̄ n̄sɛmɛndoo

⁶ A láasooke yá lɛ beewa.

Tɔ n̄ tɔ yɔɔ, ni kɛkɛ yɔɔɛ,

tɔ n̄ tɔ zɔɔ, ni kɛkɛ zɔɔɛ.

⁷ Baade kpá lá à zèd a sɔ guuwa oosisisai teasisai. Lua ye gbɛ pɔ i gbada n̄ pɔnaozi. ⁸ Lua a fɔ to èfáai pɔi liála, gɔɔpii pɔpii i mɔwá yápii guu e à liála maakea pɔi guu. ⁹ A kɛa Lua taalau wá mè:

I pɔ fá lɛ taasideɔnɛ,

aà maakea lɔ ku gɔɔpiiɛ.*

¹⁰ Lá Lua i pɔbui kpa pɔtɔnawa mé i pɔblea kpa gbɛpiiwa,† a pɔbui kpáwá, i kɔé, á maakea gbɛ i yáasa kú. ¹¹ A á kɛ pɔdeɔ ũ yápii guu, lɔ gbada sɔusɔ ũ gɔɔpii, gbɛɔ i Lua sɔaukpaa gba pɔ á dànɛ wá sabai yá. ¹² Asa Lua gbɛɔ pókɛsáma bɔolɛ ɔ kámasa zɔpi lé kɛ adoo, a to Lua sɔaukpaa ligua maamaa lɔɛ. ¹³ Gbɛɔ Lua tɔbɔ, asa kámasa pɔ á kápi lé ɔlɔnɛ a misɔlɛ Kilisi bao pɔ a zèdɛ, mé a gbɛkɛkɛnɛ n̄ gbɛpiiɔ n̄ n̄sɛmɛndoo, ¹⁴ aai wabikɛé, aai á nide Lua gbɛkɛ pɔ tɔwá yá. ¹⁵ A Lua sɔaukpaa aà gba pɔ gè oaa yá.

10

Pɔlu gia n̄ azlao

¹ Ma Pɔlu, ma awakpáè n̄ Kilisi n̄sɛniɛ sùuuo, ma gbɛ pɔ i mè má busɛ á guu mé má pási á kpe. ² Ma wabikèwá, tɔ ma mɔ, ásu to mà pásiánɔ, asa má fɔ mà a pásí ɔlɔ á gbɛ pɔ aai mè dúnia yá mé lé dɔaawɛɛnɛ. ³ Wá kú dúnia guuɛ, áma wili zika lán dúnia gbɛwao. ⁴ Wá gɔkɛbɔɔá dúnia pɔ no, Lua gɔkɛbɔ gbáa pɔ wi zegikɔi gboodɔnɛ. Wi ɔnɔ búinaɔ suumpaɔ ⁵ n̄ wala pɔ i gínɛ wá Lua dɔo

† 8:15 Bɔa 16.18 ‡ 8:21 Yaa 3.4 * 9:9 Sɔu 112.9 † 9:10 Isa 55.10

píi. Wi làasoo píi kú zìzɔɔ ũ aa misiile Kilisiε. ⁶ Tó a misiilewεε wásawasa, wá sou mà wà swágbãadeɔ swágaga.

⁷ I gbé gwa a beawae. Tó gbé díle Kilisi pón a ũ, aà ea làasooke yáε beewa. Kilisi pón wá ũ laaàwa sō. ⁸ Baa tó ma íanadà zɔɔ iko pó Dii kpàwá yá musu, wí a ma kũo, asa á zedɔa yáíε, i ke á gbooa yáí no. ⁹ Má ye ma lákεáé àò deé viadadanzi ũo. ¹⁰ Wí me ma lác gbia, ì ní gba gbãa, ãma tó wá kú kō wéu, ma lé ìò buse, ma yá lí tómáó. ¹¹ Gbé pó lé o màaɔ dō ké lá wá de lác guu, màa wáò de kua kō wéu.

¹² Wá ke muua ge wá wá leεŭ ní gbé pó aale nízia sáaukpaɔ. Aa nízia kpaaiá ní kōo ní nízia leεŭa ní kōo òno vío. ¹³ Wá gbé beeo, wá íanadã de a léao. Wá dã koo pó Lua dàwεε léue. Baa ápiɔ, koo pi á ká. ¹⁴ Lá wa ka á kíi, wáε ví wá pó léao, asa wa mɔ ní Kilisi baoo e á kíi. ¹⁵ Wili íanadã de a léa wa gbēpãleɔ zikàuo. Lá á luanaaikεa lé káfi, wá ye zì pó wáε ke á guu ɔta maamaa e koo pó Lua dàwεε léue, ¹⁶ wí gé baopi kpái bùsu pó kú á aeo guu, gbēpãleɔ tàaabaa íandásai. ¹⁷ Tó gbé ye íanadã, aà dã Dii yá musu.* ¹⁸ I ke gbé pó ì azia sáaukpa mé maao, sema gbé pó Dii ì aà sáaukpa.

11

Zina egenaɔ

¹ A ma fō yoo ní ma sɔũkeyão, ãma ále ke kò. ² Lá Lua lí sí sàao, màa ò má kũa á yá musu. A gō mendoε, òn Kilisi ũ. Ma á kpásãwà wéndia léso ũε. ³ Lá mlē kōnikè Euae à aà sàsã,* vía lé ma kú ké a su á sàsã sō, í á naa Kilisiwa gbāsisi ní nòsemendoo tó. ⁴ Tó gbé mò Yesu yá pó dodo ní wá póo waasokéé, ge nisina pó dodo ní pó pó á èo ge baona pó dodo ní pó pó á sio, i aà gba zé maamaae. ⁵ Má è má kēsãa zina pó a ní díle deñlaɔzi yáε guuo. ⁶ Baa tó ma léna nao, má dōa ví. Wá òbé ápii wásawasa yápii musu.

⁷ Ké ma baona pó bō Lua kíi waasokéé pōsiwásai, mé ma azia bùsa á káfiá yáí, tàae má kèa? ⁸ Ma Yesude pãleɔ taiinkè, ma a asea èmá, ké mà e màò zike á guu yáí. ⁹ Goo pó má kúánɔ, tó pó lé kēsãa, mili íada gbēewao. Wá gbéɔ bō Masedoni bùsuu, aa mòmεε ní pó pó lé kēsãa.† Má azia kũa, mi ke gbēεε aso ũo, mé máò mazia kũa màae. ¹⁰ N Kilisi síana pó kú ma guuo, gbēε a kpa ma íandãyãpie Gelesi bùsuuo. ¹¹ Bóyãí má ò màai? Má yeázi noa? Lua dō.

¹² Yá pó mále ke máò keε, ké mà e zezō gbé pó aale ma léwεone aa íanadã lãwáwa yáí. ¹³ Gbépiá zina egenaone! Ziken mɔafilideone! Aaí li Kilisi zinao ũ. ¹⁴ Yãbɔnsae no. Baa Setãupi ì li gupua malaika ũε. ¹⁵ Lá màae, tó aà zikenao ì maa zikenao ũ, yãbɔnsae no. An zia aò de ní yákeawae.

Pɔlu taasikεa a zinakε guu

¹⁶ Ma ea lé o lɔ, gbēε su ma gwa sɔũ ũo. Tó màan sōo, àò ma kũa màa, ké mà e íanadã yoo. ¹⁷ Yá pó mále o, Dii mé ma dauo. Íana pó mále dã mazia náaikεa guue bee, mále dã misaikε guue. ¹⁸ Lá gbéɔ lé íanadã dasi dúnia yá musu, mapi sō má dãε. ¹⁹ Asa á ònɔnao i menafō ní misaideɔ ní pɔnao. ²⁰ Tó wáε á ke zɔɔ ũ, tó wáε á só, tó wáε á taiinke, tó wáε gbãablewá, tó wáε á sãnke, i menafō. ²¹ Síanaε, wá buse! A kēmεε wí ũ! Ama pó pó gbé kũa àle a wóo ke, má kũa sōε. Mále o misaikε guue. ²² Ebeluo no lò? Má a ũ sōε. Isailio no lò? Má a ũ sōε. Ablahaũ buio no lò? Má a ũ sōε. ²³ Kilisi zikenao no lò? Má a ũ deñla. Mále yá'o

* 10:17 Zel 9.23 * 11:3 Daa 3.1-5 † 11:9 Flp 4.15-16

lán íandewae. Ma zíkè deńla, ma daakpɛu deńla, † má a gběa lé d̄so, ma kua ga lézi gēna lé v̄io. ²⁴ Yudaɔ ma gbě flàala le bla mēndosai§ gēn s̄o. ²⁵ Wà ma gbě ní goo* gēn àās. Wà ma papa ní gb̄eo gēn do.† Gó kpàlemanɔ gēn àās, ma ke ísi guu ḡo do fāane ní gwāasinao. ²⁶ Ma wéle dasi gea guu miɔ ku kai guu: Swa kai, kpáiweliweo kai, Yudaɔ kai, buipáleo kai, benanguo kai, sèa kai, ísia kai, Yesude egeɔ kai. ²⁷ Ma z̄i gbāa kè ní wāwāo, ma itēkè a gēna lé v̄io, n̄ana ní imio ma dede, ma leyè a gēna lé v̄io, má kú búu íandea guu. ²⁸ A k̄niɔ bàasi Yesudeɔ pii kākēa ì t̄saa lá gu lé d̄o. ²⁹ Gbēe bùsa ò mi busaoa? Gbēe fù ò i s̄aoa?

³⁰ Tó a maa mà íanadāe, má dā ma yēesaikē musue. ³¹ Lua wá Dii Yesu Kilisi Mae d̄s ké mále etoo. Wà aà sáaukpa ḡo pii! ³² Ḡo p̄o má kú Damasi, kí Aleta z̄iia ò wà wélepi bíb̄oleo dā wà ma kú, ³³ ò wà ma b̄o fenentiu, wà ma pila ní bao gbí guu bíi kpē, ò ma pilimá. ‡

12

P̄lu wépfungu'ea

¹ A kú mà íanadāe. Baa tó a ài v̄io, má ea su wépfungu'eaɔ ní yá p̄o Dii òl̄m̄eɔwa. ² Má gbēe d̄s naa Kilisiwa, wà aà sè gèò e luabe s̄ianau, a wè gēo mēndosain la. A gè ní m̄eon nò, mesain nò, má d̄so, Lua mé d̄s. ³ Má d̄s ké wà gbépi sè gèò e àizānablek̄i. A gè ní m̄eon nò, mesain nò, Lua mé d̄s. ⁴ A yá p̄o a oa keo mà, gbēnazina a zé v̄i à séle siuo. ⁵ Má íanadā gbépi yá musue, āma má íanadā mazia yá musuo, sema ma yēesaikē yá bàasio. ⁶ Tó má ye íanadā, má íanadā m̄isaide ūo, asa s̄iana má o. Ama má dāo, ké gbēe su ma dile de lá á è má de ge lá á mà ma léulao. ⁷ Ké másu mà wala ke yāz̄o p̄o Lua òl̄m̄eɔ musuo yáí, à le s̄òl̄o ma m̄eu Setāu ìwa ū, à ma gbē. ⁸ Ma wabikè Diiwa gēn àās yápi musu, aà p̄opi gomala, ⁹ ò a òm̄ee gbēke p̄o i kem̄e m̄da, yēesaikē guu ò a gbāa s̄iana ì bou. Ayāmeto má íanadā ní p̄nao ma yēesaikē musu, ké Kilisi gbāa à kumala. ¹⁰ Beewa mi p̄nake ní ma yēesaikēo ní widaaao ní taasikēao ní ìadaaaò ní wēt̄eao Kilisi yáí, asa ḡo p̄o ma busa ò miɔ gbāa.

P̄lu kākēa Kolenideɔne

¹¹ Ma m̄saikē kè, áme a ma dau. Áme a maa yāa à ma sáaukpa. Baa tó má p̄oe ūo, má kēsāa z̄ina p̄o a ní dile deńlap̄iɔzi yāe guuo. ¹² Ma a z̄inake seela òl̄é ní m̄enaò maamaa yāb̄onsaɔ ní dabudabukeaɔ guu. ¹³ Bó ma á kēsāò Yesude k̄niɔzii, ké mi ḡo á gbēee aso ūo bàasio? A s̄uuukemanɔ ní tàae beeo! ¹⁴ Tia kéwa ma m̄oa á k̄i gēn àāsde s̄ou mà, mé má ḡo á gbēee aso ūo. Áme mále á wēle, i ke á p̄o no. Asa maeò mé aai àizee dile ní néɔne, i ke néo mé aali dilenéo. ¹⁵ Má a p̄o ble pii, mí azia kpáwá ní p̄nao á wēni yáí. Tó ma yeaázi z̄òkù, á yeamazi a lao yà? ¹⁶ Eh̄, mi ḡó aso ūo, āma wà mē wēzēnan ma ū, má siwá ní k̄niɔe. ¹⁷ Ma á blé gbé p̄o ma ní z̄iwá kee sabaia? ¹⁸ Ma wabikè Tituwa aà gé á k̄i, ò ma wá gbēdopi dàè. Titu á blé yà? Wá ká doũo lé? Wá tufa doũo lé?

¹⁹ Ále e yāa wále b̄ok̄i wēle yà? Aawo! Wále yā'o ní Lua d̄sao naa Kilisiwa guue. Ma gbé yenzideɔ, ma bee òé pii á zed̄o yáie. ²⁰ Via lé ma kú, tó ma ka á k̄i, ké másu á le lá má yeiowao, mé ásu ma e lá á yeiowao. Mále v̄iake s̄olee ní zaak̄uo ní p̄k̄ūmao ní denlawēleao ní k̄yaaao ní k̄peo ní ȳòo ní z̄ao. ²¹ Via lé ma kú ké tó ma ea m̄o, ma Lua a to wí ma kú á yá musu. Gbé p̄o aa duunakè yāa

† 11:23 Z̄in 16.23 § 11:24 Iko 25.3 * 11:25 Z̄in 16.22 † 11:25 Z̄in 14.19 ‡ 11:33 Z̄in 9.23-25

aa gbāsíkè, aa wùle ní gbēpāle nɔo aa wisaiyā kè, tó aai mikē ní yápiɔ keawao, má ɔ̀ɔ̀b́ńéé.

13

Lɛdama gbɛzā

¹ Ma mɔa á gwai gɛn àaɔden ke. Wí yási seelade gbɛɔn pla ge gbɛɔn àaɔ musuɛ.* ² Má òé yāa ma kuaánɔ gɛn plaade guu, mé mále oé ɔ́ á kpe, tó ma ea mɔ, má gbé pɔ aa duunakè yāaɔ ní gbé kɛniɔ kee tēboo. ³ Ale seela wele ké Kilisi mé lé yā'o ma guu nolo? Too! I ke Kilisi gbāasai no, ɔ́ gbāa á guu. ⁴ Sianaɛ, aà paa líwaá gbāasaikɛyāɛ, āma a kú ní Lua gbāaoɛ. Māa naawà guu wá buse sɔ, āma wáɔ kuaánɔ á guu ní Lua gbāaoɛ.

⁵ A ázia tàasika à gwa, tó á kú Yesu Kilisi náaikea guu. A làasooke áziawa. I dɔ́ ké a kú á guuo lé? Tó māa no, a fuaɛ. ⁶ Má ye àɔ dɔ́ ké wápiɔ wi fuao. ⁷ Wále wabike Luawa ásu vāie keo. I ke ké gbéɔ wá maabo yái no, ké à maake yáie, baa tó wále wá gwa gbé fuao ũ. ⁸ Wá fɔ zɛzɔ sianaɛo, sema wà zɛpooè. ⁹ Tó wá buse mé á gbāa, wá pɔ ɔ́ naɛ. Yá pɔ wi a wabike mé de ké á yá e àɔ bɔleia wásawasa. ¹⁰ Ma yá beɔ kèé, ké tó ma mɔ, másu webiiwá mà iko pɔ Dii kpàa mɔéo. A kpàa á zɛɔba yáie, i ke á gbooa yái no.

¹¹ Tòo gbéɔ, à gò zia bàasi. A dēeka á yá e àɔ bɔleia wásawasa. A ma lɛdama ma. A lɛdoũke àɔ na ní kɔo, Lua yenzide aafiade ɔ́ kúanɔ. ¹² A fɔkpakɔwa ní Lua gbéɔ lépeakɔwao. Lua gbéɔ fɔkpàwá m̀pii.

¹³ Dii Yesu Kilisi gbékekéé, Lua ɔ́ yeázi, aà Nisina ɔ́ gbékpaaánɔ ápii.

---

* 13:1 Iko 19.15

GALATI

Yá pò kú lée bee guu

Galati b̀usu gb̄ēo Yesu baona mà wa s̄i Pòlu w̄é̄leḡea ḡen plaade ní a àās̄deo guue (Zin 16.6, 18.23). Ama waasoken p̄alēo ḡè we l̄o, ò aa dàda gb̄é̄one aa m̄è, sema Yesude pò aa de Yudāo ù̄o misiile M̄oizi ikoȳãe, aai t̄õz̄õ. Pòlu k̄ii ȳadane bee b̀o Yesu Kilisi yá k̄p̄ee, à̄e Galati b̀usu Yesudēo da z̄obleu. Ké a mà gb̄é̄pīo lé swá̄se yá̄pizi, ò à l̄ée bee k̄è̄né.

Ké Pòlu ye a gb̄é̄o ea laaid̄o baona zé m̄endonawa, ò à ȳad̄adané à m̄è:

A az̄ia yá b̄ōlek̄è̄né, aà n̄òselilea ní led̄oū pò wa k̄è ní k̄õ ní Yelusalēū d̄oanao ikoȳãpi musu ní a k̄õȳãmasai ní Pīēo yá̄pi musuo. Pòlu a z̄inak̄eȳã b̄ōlek̄è̄né, à k̄p̄à̄e à s̄iwà ké a z̄inak̄epi b̀o Dii k̄iīe (1-2).

A gb̄ãa'è Luabaakuañ̄o k̄áau yá̄owa, ò à m̄è gb̄ēe a e b̄o maa M̄oizi ikoȳã maà sabaio, sema Yesu Kilisi náāik̄ea (3-4).

A tek̄p̄añ̄gu aa wet̄ã w̄à̄o ní̄z̄ia v̄i ní Lua Nis̄ina d̄oaaan̄éo, asa Nis̄inapi ì ȳãmaāo iné dasi, a s̄é̄ia mé yeak̄õzi ù̄ (5-6).

A k̀ù Yesu ḡãli p̄ii ní Yesudēo p̄ii swá̄se Pòlu yá̄pizi, aai sí ní n̄òsem̄endoo ké aa e b̄o z̄oblea bui p̄iiu.

Baona p̄ale kuo

¹⁻² Ma Lua z̄ina Pòlu ní ma Yesude dee pò wá s̄ãnūo p̄ii wá̄me wa l̄ée bee k̄è Yesude pò aa ku Galati b̀usūone. * Ma z̄inak̄e i b̄o gb̄enaz̄ina k̄iīo, gb̄enaz̄ina mé i a led̄ōk̄ēo, Yesu Kilisi ní Mae Lua pò aà b̀o gauo mé ma z̄i. ³ Lua wá Mae ní Dii Yesu Kilisio gb̄ēk̄ēe, aai á gba aafia. ⁴ Kilisipi ḡi a w̄en̄ii Lua wá Mae p̄ōēãwa, à wá duuna k̄è̄wá, ké à e wá b̄o d̄unia tia v̄ã̄ie beeu. ⁵ Lua mé gawi v̄i ḡōpii! Ami.

⁶ Ké á̄e b̄o Lua pò á sisi a gb̄ēke guu k̄p̄e màa ḡò̄, á̄e ze ní bao koleao, yá̄pi d̄ia maamaae. ⁷ Baona p̄ale kuo. Gb̄é̄ pò ye Kilisi baopi lilēo lé á liaae. ⁸ Baa tó wá̄pīo ge malaik̄ae b̀o luabe à baona pò i k̄p̄āi ní pò pò wá ò̄eo waasok̄p̄á̄e, Lua láāik̄ewà. ⁹ Wá ò̄e ȳã mé má̄le oé l̄o, tó gb̄ēe baona pò i k̄p̄āi ní pò pò á màoo waasok̄p̄á̄e, Lua láāik̄ewà.

¹⁰ Má̄le s̄áau w̄ēle gb̄enaz̄inawa yà, ge Luae? Má̄le w̄ēle ma yá ká gb̄enaz̄inagu yà? Tó gb̄enaz̄ina má ye à k̄añ̄gu e tia, d̄õ Kilisi z̄ò̄blenan ma ù̄o.

Yesu Pòlu sea a z̄ina ù̄

¹¹ Ma gb̄é̄o, má ye à d̄õ ké baona pò mi k̄p̄á̄e i b̄o gb̄enaz̄ina k̄iīo. ¹² Mi ma gb̄enaz̄ina k̄iīo, gb̄ēe mé i dam̄ēo, Yesu Kilisi mé b̀o m̄ōa.

¹³ A mà lá má kú ȳã Yudāo z̄éu. Ma Yesudēo wet̄ã w̄é̄le ní w̄é̄lēo p̄ã̄s̄ip̄ã̄s̄i, má w̄ēle mà ní mid̄e.† ¹⁴ Ma Yudāo z̄é̄pi yá k̀ù ōplapla de ma s̄áāla dasi, ma ãia deñ̄la wá dez̄io felekaaȳãpi guu. ¹⁵ Ama Lua ma dile a pò ù̄ za ma da n̄òseu.‡ Ké aà ma s̄isia a gb̄ēke guu ḡō k̄à̄e, ¹⁶ ò à a Né gb̄ãea,§ ké mà aà baona k̄p̄ā buip̄ã̄ēne. Mi gé k̄p̄á̄ēi gb̄ēe ḡẽ̄z̄io, ¹⁷ mi gé Yelusalēū gb̄é̄ pò aa de z̄ināo ù̄ ma àāo k̄iīo, ma ge Laalubūo b̀usūo ḡò̄e, ò ma ea ta Damasi.

¹⁸ W̄è̄ àās̄ ḡbea ò ma ge Yelusalēū, ké wá k̄õ d̄õ ní Pīēo, ò ma keān̄o ḡō ḡēo.* ¹⁹ Mi z̄ina p̄ale eo, sema Dii d̄ãuna Zaaki bàasio. ²⁰ Yá pò má k̄è̄epi, má s̄i ní

* 1:1-2 Zin 16.6 † 1:13 Zin 8.3 ‡ 1:15 Isa 49.1 § 1:16 Zin 9.3-6 * 1:18 Zin 9.26-30

Lua, εε mále tóo. ²¹ Bee gbɛa ma ge Sili b̀usuu ń Silisi b̀usuo. ²² Goo bee Yesude ṕo kú Yudeo i wesimalɛo, ²³ ama aa su mà wà mè, gbé ṕo lé ń wetá yáa mé lé zé ṕo á wèele kaalepi waasokpa tiasa, ²⁴ ̄ aa Lua t̀b̀ò ma yá musu.

2

Pɔlu k̄s̄ yámaa ń zína p̄aleo

¹ Wè ḡeo m̀endosai gbɛa ma ea ge Yelusaleũ ń Baanabao.* Ma Titu sè, à g̀ewano b̀. ² Ma ge we, ké Lua mé b̀ò m̀oà à k̀ù mà ḡe. ̄ ma baona ṕo mi kpa buip̄aleone b̀olekè d̀aanaone n̄t̄e, ké z̄i ṕo má kè ń ṕo ṕo mále k̄eo su ke p̄ao. ³ Titu ṕo wá s̄anu ń a Gelekik̄eo, aai ḡanawà à t̄z̄o. ⁴ Yesude ege na ṕo ḡè wá guu kp̄áio mé aa yápi dà. Aa ḡè wá naa Kilisi Yesuwa w̄éke a t̄asikaie. Aa ye wá da z̄obleue, ⁵ ̄ wi we wa misiilené o baa yoo, ké à e à baona síana k̄ua yá. ⁶ Gbé ṕo wàle ń gwa d̀aana ũ, aai yáe k̄áfi meeo. Lá aa de, i kem̄e yáe ũ, asa Lua lí gb̄e z̄áboo. ⁷ Aa è Lua a baonakpaa buip̄aleone n̄ame ma z̄i, lá à a kpa Yudaone nà Pīe a z̄iwa. ⁸ Asa lá Lua z̄ikè Pīe guu a z̄inake yá musu Yuda k̄i, màa à z̄ikè ma guu buip̄aleo k̄i. ⁹ Zaaki ń Pīe ń Z̄a ṕo wàle ń gwa Lua kpé gbapele ũ gb̄e ṕo Lua k̄eme d̄, ̄ aa okpàwá, wá ń Baanabao gb̄e via ń k̄o seela ũ. Aa sí wápio wà gé buip̄aleo k̄i, n̄pio s̄o Yuda k̄i. ¹⁰ Yá ṕo aa yei lé, ń taasideo yá à d̀wágu. Goo bee s̄o wá me wà ń a keao k̀.

Yesu náikea mé i wá suaba

¹¹ Ké Pīe m̀o Antioxi, ma giè weliwe ké à z̄a yáwa yá. ¹² Asa e Zaaki z̄inao aao gé kái, i p̀ble ń buip̄aleo. Ké aa kà, ̄ à b̀z̄a à k̄éma, ké àle viake Yuda ṕo aa zè ń t̄z̄ȳaone yá. ¹³ Yuda k̄inio nàwà m̀afilipi guu. Baa se aa Baanaba gà n̄amá. ¹⁴ Ké má è aa baona síana k̄ua a z̄éwao, má ò Pīe amp̄ii wáa: N Yuda ia ń kú lán buip̄alewa, i ke lán Yudawa no. Kpelewa n̄ȳo f̄s̄ ḡana buip̄alewa aao Yuda yá k̄uai?

¹⁵ Yudaon wá ũ, buip̄ale ṕo aa Lua d̄oon wá ũ. ¹⁶ Ama wá d̄o ké gb̄e lí b̀o maa z̄ikea ikoȳapiwa yáio, sema Yesu Kilisi náikea ado bàasio.† Baa wápio, wa Kilisi Yesu náikè, ké wà e b̀o maa wá Kilisi náikeapi yáie, i ke z̄ikea ikoȳapiwa yáio no, asa gb̄e lí b̀o maa z̄ikea ikoȳawa yáio.‡ ¹⁷ Goo ṕo wále w̄ele wà b̀o maa naa Kilisiwa, tó wá è duunk̄enaon wá ũ s̄o, bee mè Kilisi lé duuna w̄zigba yà? Aawo! ¹⁸ Tó ma ea lé ikoȳa ṕo má gb̀o keke, a t̄aeden ma ũ we. ¹⁹ Asa má de ge ũ ikoȳapi musue, ̄ ma b̀o a yáú ké mào ku Lua ṕo ũ yá. Ma ga líwa ń Kilisio. ²⁰ Mapi má kú b̀o, Kilisi mé kú ma guu. Tiasa ma gb̄enaz̄inke guu má kú Lua Né ṕo yemazi à ḡi a w̄enii ma yá náikea guue. ²¹ Mále Lua gb̄e b̄a deo. Tó w̄i b̀o maa ikoȳapi yáie, Kilisi gà p̄e.

3

M̄izi ikoȳa ń luanaik̄eao

¹ Galati m̄isaideo! Wa Yesu Kilisi gaa líwa s̄ás̄a òé wásawasa. Wà p̀d̀awá yà? ² Má ye mà yá m̀endo gb̄eawá. A Lua Nisina è z̄ikea ikoȳawa yá yà, ge yá ṕo á màpi náikea yáie? ³ Ak̄e a ḡs̄ m̄isai k̄éwai? A dàale ń Lua Nisina gb̄aaoe, ̄ àle a mid̄e ń ázia gb̄aao saa? ⁴ A taasi sae kè p̄a yà? Aoo p̄ao. ⁵ Lua a Nisina kp̄awá à dabudabuo kè á guu á z̄ikea ikoȳawa yá yà, ge yá ṕo á màpi náikea yáie?

* 2:1 Z̄in 15.2-4 † 2:16 Lom 3.20, 22 ‡ 2:16 Sou 143.2

6 A gwa Ablahaũwa. A Lua náaikè, ò Lua tò yá bàà̀nò na.* 7 Aò dõ ké gbé pò aa Lua náai v̄̀ò mé Ablahaũ buio ù.† 8 Lua baonakpà Ablahaũe à mè á báaada bui píigu aà sabai,‡ asa wà d̀aa wa k̀è Luayátaalau wà mè Lua a to yá b̀ò ní buipáleò na a náai pò aa ke yáí. 9 Beewa Lua ì báaada gbé pò aa a náaikèògu, lá a k̀è a náaikèna Ablahaũewa. 10 Gbé pò zè ní zíkèa ikoyáwao g̀ò láaipò ùe, asa a k̀èa láu wà mè, gbé pò líò yá pò kú ikoyá lá guuo k̀ua píi a zéwaoá láaipòe.§ 11 Wá dõ sáasá ké Lua lí tó yá b̀ò̀nò na zíkèa ikoyáwa guuo, asa wà mè gbé pò Lua tò yá bàà̀nò na a náai pò à̀e ke yáí mé aò ku.* 12 Ikoyá i k̀'è ní luanaaikèaoo, asa wà mè gbé pò ikoyápi k̀ua mé a wèni e a guu.† 13 Kilisi g̀ò láaipò ù wá gbèu, à wá b̀ò ikoyá láai guu, asa a k̀èa láu wà mè, gbé pò wa lòo líwaá láaipòe.‡ 14 Bee k̀è màa ké báaa pò Lua dà Ablahaũgu e g̀ò buipáleòe Kilisi Yesu sabai, wí Nisína pò Lua a legbè e aà náaikèa yáí.

M̀izi ikoyá ní Lua legbèao

15 Ma gbéò, gbènazín yáke a taa mále owàé. Tó gbé legbè díle mé a seeladeò v̄̀i, wa f̄̀ wà a bàdeò, wa f̄̀ yáe káfiuo. 16 Beewa Lua legbè Ablahaũe ní aà buio. A k̀èa Luayátaalau, wi me ní aà buio lán dasi wàle owao,§ wà mè ní aà buioe, gbé m̀endoe, òn Kilisi ù. 17 Yá pò má ye on ke: Lua d̀aa legbèè yáa, à mè a bàa àò kuaà̀nò. A wè d̀aa pla ní baakwio (430) gbea ò ikoyá m̀ò.* Ikoyápi a f̄̀ legbèapi gbooo, a f̄̀ à a bàdeò. 18 Tó wí Lua báaa e zíkèa ikoyáwa guue, báaapi a b̀ò aà legbèa guu bo. Lua gbèkèkè Ablahaũe ké à a legbèè yáíe.† 19 B̀yáí à ikoyá díle bí? A káfi e Ablahaũ bui pò Lua legbè aà yá musu àò m̀òe, ké gbéò e dõ wa de Luae tàaedeò ù yáí. Lua a ikoyápi kpà malaikaòwa, aa nà k̀óòe a z̄̀i, ò a díle gbèòe. 20 Lua legbèa s̄̀, Luapi yáe ado, aà bàa kú ní k̀óòeoo.

21 T̀ò! Ikoyápi b̀ò Lua legbèa kpe yá? Màa no! Tó ikoyá pò ì wèni kpámá kú yáa, dõ wa b̀ò maa ikoyápi sabai. 22 A k̀èa Luayátaalau wà mè, duuna gbépií kákpèukè, ké báaa pò Lua a legbèpi e g̀ò Yesu Kilisi náaikènaò pò ù aà náai pò aale kèpi yáí.

23 Za dõ Yesu náaikèa i m̀ò, ikoyá wá kákpèu k̀è, a wá k̀ua dakpeunaò ù e Yesu náaikèa pò lé mó gè b̀ò. 24 Beewa ikoyápi de wá gwana ù yáa e Kilisi àò mó, ké wà b̀ò maa aà náaikèa yáí. 25 Lá Yesu náaikèa kà sa, wa b̀ò wá gwana yáú.

26 A naa Kilisi Yesuwa guu á de Lua néò ù ápií aà náai pò ále ke yáí, 27 asa á gbé pò a da'ilekè Kilisi pò ù, a Kilisi dàe. 28 Yudaò ní buipáleò, zòò ní wéèò, ḡ̀eò ní nòeò dodoa k̀eò, asa ápiíá doùe naa Kilisi Yesuwa. 29 Tó á de Kilisi pò ù, á de Ablahaũ buio ùe, mé á de à̀ze e pò Lua a legbèè blenaò ù.‡

4

1 Mále oé, g̀ò pò túbiblena de né ù, baa tó aà mae p̀ò de aà pò ù píi, a zò k̀èao. 2 I misiile a gwanaòe ní z̄̀iaò e g̀ò pò aà mae dílewa. 3 Màa s̄̀ wápiò, g̀ò pò wi k̀asaakũò, wi zòble felekèa pò pò wí misiilenéòe.* 4 Ké g̀ò pò Lua díle kà, à a Né z̄̀i, wà aà ì gbènazína iawa M̀izi ikoyá guu, 5 ké aà wá gbé pò M̀izi yá iko v̄̀wáò bo, wí g̀ò a néò ù. 6 Lua a Né Nisína dà wá s̄̀ guu, ké wá de a néò ù yáí. Nisínapi ì wiile ì me: Baa, ma Mae! 7 Ayámèto zò n ù bo, nèn n ù. Lá Lua Nén n ù, à n ke a à̀ze e blena ùe.†

* 3:6 Daa 15.6, Lom 4.3 † 3:7 Lom 4.16 ‡ 3:8 Daa 12.3 § 3:10 Iko 27.26 * 3:11 Abk 2.4 † 3:12 Lev 18.5 ‡ 3:13 Iko 21.23 § 3:16 Daa 12.7 * 3:17 B̀aa 12.40 † 3:18 Lom 4.14 ‡ 3:29 Lom 4.13 * 4:3 Gal 4.9, Kls 2.8, 20 † 4:7 Lom 8.15-17

Pɔlu bilikɛa Galatiɔwa

⁸ Gɔɔ pɔ á Lua d̄so, i zɔble pɔ pɔ aa de Lua ũɔɔne. † ⁹ Lá a Lua d̄s tiasa, at̄esa ké Lua á d̄s, b̄oyāi a ea lé ze ní pɔ gia yāfūna gbāasaipio bi? B̄oyāi a ea á ye zɔblené dafu bi? ¹⁰ I gɔɔɔ ní m̄ɔɔ ní dikpɛɔ ní w̄ɛɔ t̄ɛbo. § ¹¹ Via ma k̄ū á yá musu. Asi taasi pā má k̄è á guua?

¹² Ma gb̄ɛɔ, ma wabikèwá, à ḡomawa, asa ma ḡóáwae. Yāa i tàaekemɛɛo. ¹³ A d̄s ké gyāeke guu ñ ma baonakpàué s̄ɛia. ¹⁴ Baa ké ma gyākea k̄èé ȳša ũ, i sakamaguo, i gyaũkeao, a ma si lán Lua malaika ge Kilisi Yesupiwae. ¹⁵ Báaa pɔ ále kemɛɛ yāa k̄èa ni? Má f̄o o á yá musu, tó à zekè yāa, á á wé b̄ɔb̄o kpaae. ¹⁶ Ké ma síana'òé yáí ñ ma ḡó á zangude ũ saa? ¹⁷ Gb̄ɛpio keaé k̄èke, i ke á maa yáí no. Aa ye à k̄éwáe, í namá. ¹⁸ Wāa ní yāmaao gɔɔpii mé na, i ke gɔɔ pɔ má kúánɔ ado no. ¹⁹ Ma né yenzideɔ, málé á ia wāwāke lo e Kilisi àɔ sadaágu. ²⁰ Má ye màɔ kúánɔ tia, mí a yā'oa lile, asa ma bilikè á yáwae.

Hagaa ní Salao

²¹ A omɛɛ, á gb̄ɛ pɔ á ye misiile ikoyāɛɔ, i ma lá a ku M̄ɔzi ikoyā guuo lé? ²² Wà mè Ablahaũ neḡɔɔ ñ gb̄ɛɔn pla. A ado ñ ní zɔɔe,* mé à ado ñ ní w̄ɛɛo. † ²³ Zɔpi ne'í gb̄ɛnazinke guue, ñ w̄ɛɛ a pɔ ñ Lua legb̄ɛa yáí. † ²⁴ Nɔɛpio yá dew̄ɛe yātaa ũ, Luabaakuañɔ yá léɛ pla ũ. Ado b̄ò Sinai gb̄e k̄íie, ñ zɔke iné. Bee mé Hagaa ũ. ²⁵ A de Sinai gb̄e pɔ kú Laalubuɔ b̄usu yātaa ũ. Yelusaleũ tia de a ũ lo, asa àle zɔble ní a gb̄ɛɔ píie. ²⁶ Yelusaleũ pɔ kú musu mé w̄ɛɛ ũ. Ōme wá da ũ. ²⁷ Asa a k̄ɛa láu wà mè:

P̄nake, f̄i pɔ ni ne'io!

Gulake, n gb̄ɛ pɔ ni n̄wāwākeo!

Asa n gb̄ɛ pɔ n ḡó pākpanzi,

n né dasi aɔ de n̄ɔe pɔ a ḡó aedòwà p̄oa. §

²⁸ Apio s̄o ma gb̄ɛɔ, Lua legb̄ɛa néɔn á ũ lán Izaakiwa. ²⁹ Né pɔ wa ñ gb̄ɛnazinke guu ñadà né pɔ wa ñ ní Lua Nisina gbāaowa. Màa a de ní a tiao. ³⁰ A k̄ɛa Luayātaalau kpelewa ni? Wà mè: Zɔ yá ní a néo, asa zɔ né a e túbible ní w̄ɛɛ néoo.* ³¹ Ayām̄eto ma gb̄ɛɔ, zɔ néɔn wá ũo, w̄ɛɛ néɔn wá ũ.

5

Ḡɔa w̄ɛɛɔ ũ

¹ Ḡɔa w̄ɛɛɔ ũ yáí Kilisi wá bóí, wa ḡó w̄ɛɛɔ ũ. A zeò ḡíugiũ, ásu to wà ea bakaé á níu zɔɔ ũ lo.

² Mám̄ɛmaa Pɔlu málé oé, tó á tò wà t̄ɔz̄òé, Kilisi a káfiakɛé. ³ Ma ea má ò ma idàwáé, gb̄ɛ pɔ tò wà t̄ɔz̄òé, sema aà misiile M̄ɔzi ikoyāe píi. ⁴ A gb̄ɛ pɔ ále w̄ɛɛle à b̄o maa ikoyā guu, a ázia k̄è Kilisiwa, a k̄ɛ Lua gb̄ɛkewae. ⁵ Yesu náaika guu wá d̄s ké wá b̄o maa, wá wé d̄oi ní aà Nisina gbāao. ⁶ Naa Kilisi Yesuwa t̄ɔz̄ɔa ge t̄ɔz̄ɔsai yāe v̄io, sema Yesu náaika pɔ ñ to wàɔ yek̄oi.

⁷ Ale gé ae yāa maamaae. Déme tea síanai zez̄òéí? ⁸ Yá pɔ ále e a zev̄ipi i b̄o Lua pɔ á sisi à á sé k̄íio. ⁹ P̄ɛɛɛ'ese yɔɔna ñ p̄ɛeti sé píi.* ¹⁰ Má á náai v̄i naa Diiwa guu ké á làasoo p̄ale keo. Gb̄ɛ pɔ lé á liaa s̄o, Lua a aà v̄iipi fiaboè, baa dén nò. ¹¹ Mapi s̄o ma gb̄ɛɔ, tó t̄ɔz̄yā waaso málé ke e gb̄a, b̄oyāi wàle ma wetāi bi? Tó màaɛ, d̄s Kilisi gaa líwa yá a ñ gb̄ɛewao. ¹² Gb̄ɛ pɔ aale á liaa ní t̄ɔz̄yāo, aa ge nízia le wi se.

† 4:8 1Kln 8.4-6 § 4:10 Lom 14.5, Kls 2.16 * 4:22 Daa 16.15 † 4:22 Daa 21.1-2 † 4:23 Lom 9.7-8 § 4:27 Isa 54.1 * 4:30 Daa 21.9-10 * 5:9 1Kln 5.6

¹³ Apio sɔ gbɛ́ɔ, Lua á sisi à gɔ wɛ́ɛɔ ũe, ãma ásu tó á gɔa wɛ́ɛɔ ũpi gɔ́é pɔeákea zé ũo. Aɔ misiilekɔ́e àò yekɔ́i, ¹⁴ asa yá m̀endoe bee mé de Moizi ikoyá píi mi ũ: Nyɔ ye n gbédeezi lá nzia wɛ́niwa. ¹⁵ Tó ále kɔ́ soso kɔ́ níwa, à laaika kɔ́ kaaleai.

Lua Nisina dɔaaané

¹⁶ Málɛ oé à to Lua Nisina dɔaaé, ázia pɔeá i midɛ. ¹⁷ Azia pɔeá lí kɔ́'e ní Lua Nisina pɔ́oo, mé Lua Nisina pɔeá lí kɔ́'e ní á pɔ́oo. Aa g̀ikɔ́ie, ɔ́ ili fɔ́ yá pɔ́ á yei k̀e.† ¹⁸ Tó Lua Nisina dɔaaaé, Moizi yá iko víwáo.

¹⁹ Wá wá dàa dɔ́ wásawasa: Káaluakaa, gbã́sikea, wisaiyá, ²⁰ táagbagbaa, gbɛ́kɔ́lekɛa, íisea ní kɔ́o, sòle, zangu, pɔ́kũma, denlawɛɛɛa, lekpa, kɔ́kpaalea, ²¹ wɛ́dɔ́akɔ́e, wɛ́dekɛa, lalasi kɔ́o ní yá bee taaw. Málɛ a ledawá lá má dàwá yáawa, yábeetaakenaɔ kpala pɔ́ b̀ Lua kíi bleo.

²² Lua Nisina sɔ́ ì yáe bee iné: Yeakɔ́i ní pɔ́nao ní aafiao ní menao ní gbɛ́keo ní maaó ní náaio ²³ ní zlabusaaó ní zlakũadɔ́o. Ikoyáe lí gí yá bee tãaeio. ²⁴ Gbɛ́ pɔ́ de Kilisi Yesu pɔ́ ũo ní dàa pãliwa ní a pɔ́nidɛaó ní a pɔeáó sãnu. ²⁵ Lá wá kú Lua Nisina sabai, wá aà d̀ò sé. ²⁶ Wásu wàò ỳòó vío, wásuli kɔ́ pɛãao, wásuli wɛ́dɔ́kɔ́e.

6

Daaakɔ́wa

¹ Gbɛ́ɔ, tó wasu gbɛ́e k̀ú ní zãa yáwao, á gbɛ́ pɔ́ Lua Nisina dɔaaaé, à g̀gɔ́aàno busebuse, í laaika ké wasu á ỳò sɔ́o. ² A kɔ́ aso sé. Alɛ Kilisi ikoyá papan we. ³ Tó gbɛ́e lé azia gwa pɔ́ ũ mé a pɔe ũo, àle azia sã́sãe. ⁴ Baade a yákea tàasika, í gbasa íanadã. Asu a yáleeũ ní gbɛ́pãleo, ⁵ asa baade a azia aso seɛ. ⁶ Gbɛ́ pɔ́ wàle Lua yádaè, aà a àizee lí a yádanɛdeɛ.

⁷ Asu ázia sã́são, wili k̀onike Luae. Pɔ́ pɔ́ gbɛ́ t̀ò ɔ́ ì ké. ⁸ Tó gbɛ́ t̀ò a dàa dɔaae guu, a kaalea iè. Tó gbɛ́ t̀ò Lua Nisina dɔaae guu sɔ́, a wɛ́ni láasai iè. ⁹ Wásu kpasa ní maakeaoo, asa tó wi kãmabodo, wá ài'e a gɔ́wa. ¹⁰ Ayãmeto tó wa ze'e, wáli maake gbɛ́piiɛ, atɛsa wá Yesu náaikɛn deeo.

Lezaamá

¹¹ A wɛ́sã gbɛ́nɛgbɛ́ne pɔ́ má k̀e ní mazia ɔ́o gwa sa. ¹² Gbɛ́ pɔ́ aale yáke wé yáio mé lé gãnawá ní tɔ́zɔ́yão, ké wasu íadamá zea ní Kilisi gaa líwao yá musuo yáie. ¹³ Baa t̀òzɔ́napio se, aa ikoyá kũao. Aa ye à tɔ́zɔ́ ké wá e íanadã á seelapi musu yáie. ¹⁴ Má íanadã pɔe yá musuo, sema wá Dii Yesu Kilisi gaa líwa yá bàasio, asa a yáí dúnia g̀mɛe ge ũ mé ma gɔ́ ge ũ dúniae. ¹⁵ Tɔ́zɔ́a ge tɔ́zɔ́sai yáe vío, sema gɔ́a gbɛ́ dafu ũ. ¹⁶ Lua gbɛ́keke gbɛ́ pɔ́ yápi kũaɔne, í ní gba aafia. Aame aa Isaili síanao ũ.

¹⁷ Za gbã gbɛ́e su ma wetã bo. Ia pɔ́ wa dàa Yesu yáí gbɛ ku ma mɛwa.

¹⁸ Gbɛ́ɔ, wá Dii Yesu Kilisi gbɛ́keke á nisinae! Ami.

† 5:17 Lom 7.15-23

ΕΦΕΣΕΔΕΟ

Yá pò kú láe bee guu

Lua zina Pòlu wélegea gèn àaõde guu à kè Efese wè àaõe (Zin 19.1-20.1). Pòlu dea dakpeuna ù guu ò à láe bee kèu Efesedeone (3.1, 4.1) Yá pò àle dané de yá pò Lua a zekàlené ké aao tei gòopii ùe, ké a pòpii káaa an mide Kilisie, pò pò kú musu n tóleo pii (1.10).

Láe bee daalekii (1.3-3.21) yá pò Lua kèwèe Yesu Kilisi sabai bòlekè, ò à ledou ò pò wá vñ naa Kilisiwa yá bòlekè, à mè Lua Yuda Yesudeo n buipàle Yesudeo kè a gbéò ù mendoúdeò ù. Bee gbea (4.1-6.20) Pòlu òné aa áiake wàò ku mendoúdeò ù naa Yesu Kilisiwa Yesu gáli guu, uao guu, zikekii n Yesusaideò guuo.

Pòlu Yesudeo gòa mendoú lèè ù n yá mèn àaõo: Yesudeo de lán mewa mé Kilisi de mepi mi ù, Yesudeo de lán Lua kpéwa mé Kilisi de a édaalegbe ù. Yesudeo de nò pò Yesu sè ù. Beewa wá è Yesudeo ledoukèa bò Dii kíe, tó wá aà náai vñ mé wá naawà.

Gbèke pò Lua kèwèe naa Kilisiwa guu

¹ Mámema Pòlu, Kilisi Yesu zina lá Lua yeiwa, ma láe bee kè Lua gbé pò aale Kilisi Yesu náaike Efesene.* ² Lua wá Mae n Dii Yesu Kilisio gbèkèkéé, aai á gba aafia. ³ Wà Lua wá Dii Yesu Kilisi Mae sáaukpa! Wá naa Kilisiwa musu Lua báaa pii dàwágu wá nisínau. ⁴ Wá naawà guu à wá sé dúniakalea áa, ké wá kua àò adoaè sáasai. Aà yeawázi guu ⁵ à dòaa wá díle a néò ù n Yesu Kilisi gbáao, lá àle yá a pòeá guuwa, ⁶ ké à tòò a gbèke gawide pò a kèwèe a Yenzidepi guu yáí. ⁷ Wá naawà guu wa bò aà au sabai. A wá tàaeò kèwá† a gbèke zòò ⁸ pò a kèwèe à kè zài guu. Onò pii n wezè piiò guu ⁹ a tò wà a pòeá asii dò, lá à zèò à ké Kilisi sabaiwa. ¹⁰ Tó aà pòeápi kegòò kà, a pòpii káaa an mide Kilisie, pò pò kú musu n tóleo pii.

¹¹ Lua pò ì yápii ke lá à zèò a pòeá guuwa dòaa wá díle lá ále yáwa, à wá sé a pò ù wá naa Kilisiwa guu, ¹² ké wá gbé pò wá wé dò Kilisizi káauò, wàò de aà tòònaò ù. ¹³ Apio sò a síana yámà, a bao pò a á suabapi sí. A naawà guu Lua a seela kèwá a Nisína pò à a legbè ù. ¹⁴ A de gba pò Lua dòaa dàwèe e àò gé a gbéò boi ù, ké aa aà tòò yáí.

Pòlu wabikea Efesedeone

¹⁵ Ayámeto za gòò pò ma á Dii Yesu náaikeà mà n á yea Lua gbéò píizìo, ¹⁶ mili kámabo n Lua sáaukpaa á yá musuoo. A yá ìò dòmágu wabi pò mi ke Luawa guu. ¹⁷ Mi wabike Mae Gawide, wá Dii Yesu Kilisi Luawa, aà á gba onò, i á wé kéé n a Nisína gbáao, ké à e à a dõ wásawasa. ¹⁸ Mi wabikewà aà á nòse wéé, ké à e zia'ea yá pò à á káwà dõ. A gba zòò gawidepi díle a gbéone ¹⁹ n a gbáa zòò bõnsae pò lé zike wá gbé pò wále a náaikeò guuo. Iko gbáapi zikè Kilisi guu ²⁰ gòò pò Lua aà bò gau à aà zòle musu a oplaaí.‡ ²¹ We Kilisi deu kpalablenao n ikodeò n gbáadeò n diiòla pii n tó pò wñ misiilenéò pii. § I ke dúnia tiae bee ado no, n a pò pò a mòde lo. ²² Lua tò pòpii mikpàwà,* ò à aà díle yápii mide ù Yesudeone.† ²³ Aame Kilisi me ù, aa de Kilisi pò ì gupii pa pèeà ù.

* 1:1 Zin 18.19-21, 19.1 † 1:7 Kls 1.14 ‡ 1:20 Sou 110.1 § 1:21 Kls 1.16 * 1:22 Sou 8.7
† 1:22 Kls 1.18

2

Bɔa gau gɛa wɛniu

¹ A de yaa geɔ ũ Luae á tàaeɔ ní á duunao yáí. ² A té dúniae bee tufai, a misiile ían gbãadeɔ kíae, nisína pɔ dɔaaa luayãmansaiɔne ní a tiaopi. ³ Wápii wá deńwa yãae sɔ. Wi pɔ pɔ wá me yei ní yá pɔ wá pɔ gbào ke. Wá ia guu wá de gbé pɔ Lua a pɔkũmabɔbɔmáo ũ lán dãɔwa, ⁴ ãma Lua sùuu zɔɔ, a yewázi maamaa. ⁵ Gɔɔ pɔ wá deè geɔ ũ wá tàaeɔ yáí, à wá vú ní Kilisio sãnu. A á suabà a gbêke guue.* ⁶ Wá naa Kilisi Yesuwa guu à wá sé à wá zɔleaaɔ musu, ⁷ ké à e a gbêke zɔɔ bɔnsae ɔbɔné dúnia pɔ a mɔ guu yãmaa pɔ a kèwɛe naa Kilisi Yesu guuwa. ⁸ Lua á suabà a gbêke guu Yesu náai pɔ á kè yáíe. Bee i bɔ á kíi no, Lua mé á gbá. ⁹ I bɔ á yákea kíi no, ké gbêe su íanadãòo yáí. ¹⁰ Lua ɔgben wá ũ. Wá naa Kilisi Yesuwa guu à wá ké, ké wàɔ kú ní yãmaa pɔ à dɔaa ðilewɛe keao.

Gɔa medou naa Kilisiwa guu

¹¹ A gbé pɔ á de buipále ũ ia guuɔ, tɔzɔnaɔ í meé gyafɔɔdeɔ, ãma an tɔzɔa de gbɛnazína ɔgbe ũe, à làasooke á kua ziwa. ¹² Gɔɔ bee á kú Kilisi kpɛo, á de zillo ũ Isailiɔne. A baa ku Luabaakuarɔ ní aà legbɛanéo guuo. A kú dúnia guu wɛdɔa zia'eai sai luadɔsai. ¹³ A naa Kilisi Yesuwa guu tia, á gbé pɔ á zà ní Luao yãaɔ a sãaazi kái ní Kilisipi au gbãao. ¹⁴ Aàpi mé wá kua ní kɔo na ũ, a tò Yudaɔ ní buipáleɔ gò medou. Aà me guu à íbele pɔ da ní zãnguo bíi ũ gbòo, ¹⁵ à Mɔizi ikoyá kpàgui ní a yádileɔ, ké à to an pla nípii gɔanɔ medou gbé dafu ũ. Maa à ní ké ní kɔo na. ¹⁶ A íbele míde, à nípla nípii kèna ní Luao medoupi guu a gaa líwa musu. ¹⁷ A mɔ kea na ní Luao baokpà á gbé pɔ á zà ní Luaoɔne ní gbé pɔ kãiaaɔɔ b.† ¹⁸ Aà yáí wápii wá sãa Mae Luazi zé ví ní aà Nisína dou gbãao. ¹⁹ Ayãmeto á de nibɔ ge bɔmɔɔ ũ bo, a gɔ bele ũ ní Lua gbéɔ, aà uadeɔ ũ. ²⁰ A gɔ kpé pɔ Lua lé bo ũ. Zinaɔ ní ãnabiɔ mé a ãdaalea ũ, mé Kilisi Yesu mé èpi daalegbe ũ. ²¹ Naawà guu kpé pɔpii í kɔ'eu, ío gbã Lua kpé ũ naa Diiwa guu. ²² Apiɔ sɔ á naawà guu á de kpépi dɔbɔɔ ũ, ké àɔ de Lua Nisína kúkíi ũ.

3

Pɔlu baonakpan ziia

¹ Bee yá mé tò ma Pɔlu, má de dakpɛuna ũ Kilisi Yesu yá musu á buipáleɔ yáí. ² I ma lá Lua a gbêkekeané zí dàmeé má kè á guuo lé? ³ Lua a asiiyã òlɔmeé, má kèé yɔɔ kò. ⁴ Tó a a kyokè, á fɔ dɔ lá ma wé kè Kilisi asiiyã musu. ⁵ Lua i yápi o gbêe yãao, ã tiasa a òlɔ a zinaɔ ní a ãnabiɔne ní a Nisína gbãao. ⁶ Yá pɔ ulea yãapin ke: Naa Kilisi Yesuwa guu baona maa yáí buipáleɔ gò Lua àizeɛblenaɔ ũ ní Yudaɔ, aa gòńɔ medoudeɔ ũ. An baa ku lé pɔ Lua gbè guu.* ⁷ Ma gɔ baonapi kpana ũ gba pɔ Lua dàmeé aà gbãa lé zíke ma guu yáí. ⁸ Ma gbé pɔ má kpɛe Lua gbéɔ guu, Lua gbapi dàmeé, ã mále Kilisi èfãai pɔ lé vío baonakpa buipáleɔne, ⁹ mále asiiyã pɔ Lua lé yá ní gbépiio bɔné gupua. Asiiyãpi ulea Lua pɔ pɔpii kè kíi za asínizí, ¹⁰ ké tiasa a to kpalablenaɔ ní ikode pɔ kú musuɔ a ñɔ bui dasiɔ e a gálideɔwa. ¹¹ Kilisi Yesu wá Dii sabai ñ Lua pɔeã pɔ kú gɔɔpiipi bɔlei. ¹² Wá naawà guu wá sãa Luazi zé ví ní sɔo dilea aà náaikea yáí. ¹³ Ayãmeto ma wabikèwá, ásu tó á pɔ ya taasi pɔ mále ke á yá musu yáí. A kpela yáe.

Kilisiyeawázi

* 2:5 Kls 2.13 † 2:17 Isa 57.19 * 3:6 Kls 1.26-27

14 Ayāmeto mi kúle Mae Luaε. 15 Maepi ̄ maeke pó kú musu ní z̄ileo píi ì a ɔlese. 16 Mi wabikewà aà á gba gbāa á n̄se guu ní a Nisina gbāao a gawi z̄ɔ léu, 17 Kilisi e sadaáguu a náai pó ále ke yái, á z̄inapelea ìo zedɔa aà yeawázi guu, 18 ké à e Kilisi yeawázi yàasa ní a gbāao ní a lesio ní a z̄ào wàaiipa ní Lua gb̄éɔ píi, 19 í aà yeawázi pó wa f̄ wà a lé d̄o píio d̄o, Lua kekeá píi i p̄ewá. 20 Lua gbāa lé v̄io, a f̄ kew̄e de lá wi a wabike ge wi a làasookela maamaa ní gbāa pó lé z̄ike wá guuo. 21 Aà t̄oɔ Yesudeo ní Kilisi Yesupio musu w̄e ní w̄e o e ḡoɔpii! Ami.

4

M̄edoukea

1 Ma gb̄é pó má de dakpeuna ũ Dii yái, ma wabikewá, á kua ká lá Lua á sisi ào dewa. 2 A k̄o f̄ ào yek̄oi z̄iabusaa ní n̄senieo guu ní menao.* 3 A wet̄a ào ledou pó b̄o Lua Nisina k̄ii v̄i ba pó wá d̄ok̄wa ũ. 4 Me m̄endoε, mé Nisínapi m̄endoε. M̄aa zia'ea yá pó Lua á káwà m̄endo ìo. 5 Dii m̄endoε, mé Lua zé m̄endoε ní da'ile m̄endoo. 6 Lua m̄endoε wápii Mae ũ, ̄me iko v̄i wá baadewa, ìo z̄ike wá baade píi guu, a kú ní wá baade píio.

7 Kilisi gb̄ek̄ek̄e wá baadeε lá à gbadàw̄eε léu. 8 A yái a k̄ea láu wà m̄e: Ké à d̄ede musu ní a z̄iz̄o, à gbadà gb̄éɔne.†

9 Aà d̄edeε bee m̄e kpelewa ni? Bee m̄e à p̄ila e t̄oɔle n̄onau ḡiaε. 10 Gb̄é pó p̄ilapi mé gb̄é p̄o f̄ele mà luabea ũ, ké aà gupii pa. 11 Aàpi mé gb̄eεo gbà zé aà de z̄inao ũ, gb̄eεo ānabiɔ, gb̄eεo baonakpanaɔ, gb̄eεo p̄asiteεo ge yādanedeo,‡ 12 ké Lua gb̄é e wàɔ ku a z̄i s̄ou guu, Kilisi me i zedɔ, 13 e wápii wàɔ ka Lua Né náai doū keawa aà d̄sa doū guu, wí ḡo gb̄é k̄asaao ũ Kilisi pó pó p̄eewà z̄o léu. 14 M̄aa wáɔ de néf̄enena pó wí ̄no ní k̄onio kené wà ní s̄ás̄aɔ ũ ìo. Yá dafu daané ì ní sé lán íana ge ís̄wa. 15 Wá síana'oné ní year̄zio, wí gbá yápii musu naa Kilisi pó de mi ũwa. 16 Naawà guu megu píi ì k̄'eu aa nak̄wa k̄iɔ z̄i sabai, ̄ meguo ì z̄ike a zéwa, me ìo gbá, ìo zedɔ ní yeak̄io.§

Kua zi ní kua dafuo

17 Ayāmeto mále yā'oe ní Dii t̄o, mále á gbaò laai. Asu ào ku lán luad̄nsai pó an n̄se yāf̄una d̄aaan̄eɔwao. 18 An làasoo s̄ouk̄ù, aa k̄ea w̄eni pó Lua ì kpámáwa, ké an wé sia mé an swá gbāa yái. 19 Aa n̄se v̄io, aa nízia kpà wisaiyāwa, aa d̄e'ni bui píi kea bíi v̄i. 20 Ap̄io s̄o i Kilisi yādada m̄aao. 21 A aà yá mà, a síana pó a v̄i d̄ada á Yesudekeε guu. 22 Wa òé à ɔkpa á d̄aa zi* pó d̄aaaéi, asa a ɔkpa á p̄onideεa v̄aiɔ yái. 23 A tó á n̄selile, á làasoo i ḡo dafu, 24 í d̄aa dafu pó Lua k̄ew̄e ké wà e wàɔ de láawa† sé, á kua ìo adoa kua síande ũ yázedek̄ea guu.

25 Bee yái à ɔkpa m̄oafiliyāi, á baade lí síana'o a gb̄édeεε,‡ asa m̄e doū guo wá ũ. 26 Tó á p̄o p̄a, ásu duunakeo. Asu to íat̄e ḡe kp̄eu à á p̄opaa leo, 27 ké ásu Ibiisi gba ḡek̄io yái. 28 Gb̄é pó ì kpái'o yāa kpái tó. Aà wet̄a z̄i maa ke ní a ɔo, ì pó e à d̄oɔ taasidele. 29 Asu to yāv̄aie b̄o á léuo, sema a zede pó a gb̄é k̄áfi à àike gb̄é pó lé maɔne. 30 Asu Lua Nisina p̄o yao, asa aà kua adoaε. A de seela pó Lua k̄ewá e wá boḡoɔz̄i ũ. 31 Asuli íise ní gb̄eεoo. A p̄ok̄uma ní p̄ok̄p̄eεo ní

* 4:2 Kls 3.12-13 † 4:8 Sou 68.18 ‡ 4:11 1Kln 12.28 § 4:16 Kls 2.19 * 4:22 Kls 3.9-10 † 4:24 Daa 1.26 ‡ 4:25 Zkl 8.16

palaa gbāao ní gbésṣṣāo ní pāsí bui píio tó. ³² Aṣ gbēke ví ní kṣo. Aṣ kṣ wēna ví. A sùuuke ní kṣo lá Lua sùuukèánṵwa naa Kilisiwa guu. §

5

Kua gupuu

¹ Lá á de Lua né yenzideṵ ũ, à aà ɔlesé. ² Lá Kilisi yewázi à gí a wēnii wá yáí sa'obṵ pṵ a gí í ke Luae na ũ, à to yeakṵi dṵaaé màa sṵ.* ³ Lá á de Lua gbéṵ ũ, i kṵ wà káaluakaa ní dṵe'íi bui píio ní bīikeao ma dṵ á léu bauo. ⁴ Wisaiyá'oa ní yādṵṵsai oao ní faai bḗe boao maaánṵo lṵ, sema sáau yá. ⁵ Aṣ dṵ sáasá ké káaluae ge dṵe'íidee ge bīidee a kpala pṵ bḗ Lua kṵi ble ní Kilisioo. Pṵ pṵ gbé lé a bīike gḗ aà dii ũ.

⁶ Asu to gbēe á sáasá ní yāpā giioo. Yá bee taaṵ mé a to Lua pṵkṵmabṵṵ a yādansaiṵwa. ⁷ A bàa su àṵ kúrínṵo. ⁸ A kú yāa gusiau, tiasa naa Diiwa guu á kú gupuu. Aṣ ku gupua gbéṵ ũ, ⁹ asa gupua í maa bui píi iné ní yázedeo ní síanao. ¹⁰ A yá pṵ í ka Diigu dada. ¹¹ A baa su àṵ kú ní gusia yākea pṵ lí káfiakenéoo. A bṵ yá beeo kpe weliwe. ¹² Baa yá pṵ gbépiṵ í ke asii guu oá wíyāe. ¹³ Tó wà bḗ yá kpe gupuu, wí a sáasá dṵ, ¹⁴ asa pṵ pṵ bḗ gupuu gḗ gupua pṵ ũe. A yáí tò wí me:

Ɔona vu fele bṵ geṵ guu,
Kilisi i gupune.

¹⁵ Aṣ á táa'oze dṵ maamaa. Asu àṵ de sṵṵo ũo, sema ṣṵṵnaṵ. ¹⁶ Ali yá pṵ Lua a zebḗé ke,† asa gṵṵe beeo maa. ¹⁷ Ayāmeto ásu àṵ sṵṵo, àṵ dṵ lá Dii pṵeá de. ¹⁸ Asu àṵ kú ní wēdekeao, í lalasizímáe. A to Lua Nisína paewá, ¹⁹ í faaibo ní kṵo ní sṵṵo ní Lua táasileao ní le pṵ Lua Nisínapi í daéo. A lesi, í Dii táasile á sṵ guu, ²⁰ íṵ Mae Lua sáaukpa gṵṵpii yápii guu ní wá Dii Yesu Kilisi tṵo.‡ ²¹ A misiilekṵe Kilisi vía pṵ á ví yáí.

Gṵe kua ní a nao

²² Nṵṵe, á baade lí misiile a záe lá i ke Diiéwa. § ²³ Asa gṵe mé nṵe mi ũ, lá Kilisi de a gálide pṵ de a me ũo mi ũ an Suabana ũwa. ²⁴ Lá gálidepiṵ í misiile Kilisie, màa sṵ nṵeṵ baade lí misiile a záe yápii guu.

²⁵ Gṵeṵ sṵ, á baade líṵ ye a nazi, lá Kilisi ye a gálideṵzi à gí a wēnii ní yáíwa.* ²⁶ A ní gbāsí wòlo da'ilekea guu ní yá pṵ aa òo, ṣ aa gḗ aà pṵ ũ, ²⁷ ké à ní kpán'aeke ní gawio tèbatebasai, yuunkasai, sáasai, gbāsísai, tàaesai. ²⁸ Màa à kṵ gṵeṵ baade àṵ ye a nazi lá azíla mewa. Gbḗ pṵ ye a nazi ye azíla. ²⁹ Gbḗe líṵ za azíla meuo. I ble kpawà, í laaidṵwà, lá Kilisi í ke a gálideṵnewa, ³⁰ ké wá de aà meguo ũ yáí. ³¹ Ayāmeto gṵe í go a de ní a daowa, í na a nawa, aai gṵ lán sàwakula ní gbalaowa.† ³² Yá gbía ulea yápi guu, mé má è a de Kilisi ní a gálideṵ yá ũ. ³³ N beeo a de á yá ũ sṵ. A baade líṵ ye a nazi lá azílawá. Nṵe sṵ aali a zá yáda.

6

Néṵ ní zṵṵ

¹ Néṵ, naa Diiwa guu àli á de ní á dao yáma, asa bee mé maa.* ²⁻³ Ali á de ní á dao kpela, ké àṵ aafia, í gḗgḗ dúniau. Yá pṵ Lua díle ní legbḗao séian we.†

⁴ Maeṵ sṵ ásuli á néṵ pṵ fḗo.‡ Ali ní toto, íli ledamá Dii gbéṵ negwaa ũ.

§ 4:32 Kls 3.13 * 5:2 Bṵa 29.18 † 5:16 Kls 4.5 ‡ 5:20 Kls 3.16-17 § 5:22 Kls 3.18, 1Pie 3.1
* 5:25 Kls 3.19, 1Pie 3.7 † 5:31 Daa 2.24 * 6:1 Kls 3.20 † 6:2-3 Bṵa 20.12 ‡ 6:4 Kls 3.21

⁵ Zɔɔ, àli á dúnia la diiɔ yāma ní nòsemendoo ní vīao ní lualuao, lá Kilisi ále keèwa. ⁶ Asuli zī ɔkunweiiana kenéó. Ali Lua pɔeã ke ní nòsepuaɔ Kilisi zɔɔ ũ. ⁷ Ali zīke ní áiao, lá Dii ále keèwa, i ke gbēnazīna no. ⁸ Aɔ dɔ́ ké Dii a baade maakea fiaboè, zɔ ge wéé. §

⁹ Diiɔ sɔ́ àli kené màa lo.* A yāpāsī'oané tó. Aɔ dɔ́ ké ampiɔ ní ápiɔ píi, á Dii ku musu, ili gbēe zāboo.

Gɔ́kebo pɔ́ Lua kpàwáɔ

¹⁰ Yá pɔ́ gòn ke: Aɔ gbāa naa Diiwa guu ní aà iko gbāa zɔɔo. ¹¹ A gɔ́kebo pɔ́ Lua kpàwáɔ da píi, ké à e ze gíúgiú, í lbiisi dɔ́fɔ́. ¹² Asa i ke gbēnazīnaɔ wále dēekaínɔɔ, sema nisín vāi pɔ́ kú musuɔ. Aa de dúniaɛ bee gusia kiblenaɔ ũ ní ní mideɔ ní ní ikodeɔ. ¹³ Ayāmeto àɔ gɔ́keboɔpiɔ kūa píi, ké à fɔ́ ze gi gɔɔ vāi zī, í gɔ́ zea gíúgiú apii ke láaa gbɛa. ¹⁴ Aɔ zea gbāa, í sīana dɔ́ ápi asana ũ, í yáze de da mò ula ũ. † ¹⁵ A kea na ní Luao baokpaa áia kpa kyale ũ, ‡ ¹⁶ ío luanaaikɛa kūa sèngbao ũ gɔɔpii, ké à fɔ́ zezɔ́ Setāu kagbaɔne píi. ¹⁷ A suabaa si kpa mò fùà ũ, § ío Lua yá pɔ́ de aà Nisīna fēnda ũ kūa. ¹⁸ Aliɔ wabike gɔɔpii, ío Lua dɔ́nle gbɛa yápii guu ní aà Nisīna dɔ́aaaéó. Ali a itēke ní mena zɔɔo, ío wabike Lua gbéɔne píi. ¹⁹ A wabikemɛɛ sɔ́, ké tó mále yā'o, Lua ma gba lé mà a bao asii oné sòdeedeesai. ²⁰ Baonapi yái má de kóɔ pɔ́ wa dàkpeu ũ. Aɔ wabikemɛɛ mà kpa sòdeedeesai, lá à kù mà owa.

Lɛzaamá

²¹ Wá gbēdo yenzide Tisiki, Dii zíkennáaide, a ma yáɔ píi baokpaé, ké à e àɔ ma kua dɔ́. ²² Ma aà zīwá, ké aà wá kua oéɛ, á nòse i níni.*

²³ Mae Lua ní Dii Yesu Kilisio wá gbéɔ gba aafia, aa ní yeakɔ́i káfiné ní ní Lua náai pɔ́ aale keo. ²⁴ Lua gbēkeke gbé pɔ́ ye wá Dii Yesu Kilisizi láasaiɔne nípii.

§ 6:8 Kls 3.22-25 * 6:9 Kls 4.1 † 6:14 Isa 11.5, 59.17 ‡ 6:15 Isa 52.7 § 6:17 Isa 59.17
* 6:22 Kls 4.7-8

FILIPIDEᵋ

Yá pᵋ kú láe bee guuᵋ

Báapua bùsu wéle sǐia pᵋ Pᵋlu baonakpàu ᵋ wǐ me Filipi, Lomadeᵋ bùsu zi pᵋ wǐ me Masedoni guu. Bùsupi ku Gelesi bùsu gugbāntoo oie. Pᵋlu wélegea gēn plaade guu ᵋ à Yesu gálipi dàaleu (Zin 16.12-40). Wè dasio gbēa, gᵋᵋ pᵋ a de dakpeuna ũ, ᵋ à lápi kè Filipideᵋne ní nᵋsemendoo. Ale ní sáaukpa an gba pᵋ aa kpāsāe gᵋᵋ pᵋ Epafᵋdi lé mó a gwai. A mᵋ lè gᵋᵋ bee sᵋ a ku yá'ia guue. Ale oné lá aa de náaideᵋ ũ Kilisiē, aasu to ānabi egena pᵋ aa kú ní guuᵋ yáᵋ ní sásāo.

Pᵋlu yá dàale à mè (1.1-11) tó a làasookè Filipi Yesudeᵋ yáwa, a pᵋ ì ke nae, i Lua sáaukpa ní yá musu. Bee gbēa à yá pᵋ a leᵋ bᵋlekèné. A yá pᵋ a su a le dᵋᵋ, āma àle Lua náaike naa Yesu Kilisiwa (1.12-26). A ledà Yesudeᵋwa aa ze gbāa, aaiᵋ Lua náaike, an lé iᵋ doᵋ, aa nízia busakᵋe, aai zᵋble Luae lá Yesu Kilisi a zé òbnéwa (1.27-2.18). Wà Yesu Kilisi kua ní aà zio yá'ò le pᵋ Yesudeᵋ ì si guu (2.6-11). Epafᵋdi pᵋ Filipideᵋ aà zì ní gbao Pᵋluē ní Timᵋteeo tò ledouᵋ pᵋ Pᵋlu vǐ ní Filipideᵋ lé dēdeē (2.19-30).

Bee gbēa Pᵋlu òné aa laaika gbé pᵋ aale baonakpa a zéwaᵋzi. A òné aali a kea ke, aali dēeka aa yá pᵋ aale yá le. Aa gᵋ lán Yesu Kilisiwa (leē 3). Lápi mǐde ní ledamáo ní sáaukpaaó ní fᵋkpaamáᵋe.

Wǐ me lápie pᵋna lá, asa wà pᵋna yá'ò lápiu sea a daalekǐ e a láakǐiwaē. Pᵋna ì bᵋ Kilisi náaikea kǐie. N ye ñyᵋ pᵋnapi vǐ sᵋa?

Pᵋlu wabikea Filipideᵋne

¹ Ma Pᵋlu ní Timᵋteeo, wá Kilisi Yesu zᵋblenaᵋ wámē wa láe bee kè Lua gbé pᵋ kú Filipi* naa Kilisi Yesuwaᵋne ní ní gbēzᵋᵋ ní ní dᵋnledeᵋ. ² Lua wá Mae ní Dii Yesu Kilisio gbēkekeé, aai á gba aafia.

³ Gᵋᵋ pᵋ á yá dᵋmagu pii, miᵋ ma Lua sáaukpaē. ⁴ Ma wabikea guu pii miᵋ wabikeé ápii ní pᵋnao, ⁵ ké á ᵋ kumano baonakpaa guu za gᵋᵋ pᵋ á mà e ní a gbāo yáí. ⁶ Má dᵋ sásā, lá Lua zǐ maa dàale á guu, aᵋ ke, i a mǐde Kilisi Yesu mózǐ. ⁷ A maa ké máᵋ á yá kᵋa ápii màa, asa á yá dᵋ ma sᵋwa. Ma daakpeun nᵋ, ma zea ní baonapio a síana bᵋa yáin nᵋ, ápii á ᵋ ku zǐ pᵋ Lua dāmēe a gbēkeu guu. ⁸ Mále á beeke ápii, lá má kú Kilisi Yesu sᵋ guuwa. Lua mé ma seelade ũ. ⁹ Mi wabikeé á yeakᵋi àᵋ káfi àᵋ gé dᵋa ní wékēa wásawasao guu, ¹⁰ ké à e yá pᵋ maa àᵋ ke dᵋ, iᵋ ku nᵋsedoudeᵋ ũ tàaesai Kilisi mózǐ.† ¹¹ Beewa maakēa pᵋ Yesu Kilisi ì mᵋóné a liála, wǐ Lua tᵋbᵋ, wǐ aà sáaukpa.

Kilisi mé Pᵋlu wēni ũ

¹² Gbéᵋ, má ye àᵋ dᵋ ké yá pᵋ ma le tekpa baona gea aeue, ¹³ ᵋ sosa kibedᵋanaᵋ pii ní gbé kǐniᵋ dᵋ ké Kilisi yáí wà ma dai kpéu.‡ ¹⁴ Ma daakpeu yáí wá gbé dasideᵋ Dii náaike de yáala, ᵋ an sᵋdilea káfi, aale Lua yá'o gbéᵋne vǐasai.

¹⁵ Síanae, an gbēᵋ ì Kilisi yá waasoke denla ní wedᵋakᵋeᵋ yáíe, gbēᵋ sᵋ ní nᵋsemaaᵋ. ¹⁶ Gbé beᵋ ì ke ní yeamazioe, asa aa dᵋ ké zea ní Yesu baokpaaᵋ yáí ma yeᵋ kpéu la. ¹⁷ Wedᵋnedepiᵋ sᵋ aai Kilisi yá waasoke denlawēleēa yáíe, i ke ní nᵋsepuaᵋ no. Aale e wàle ma kua kpéu taasi káfi mēeē. ¹⁸ Yāe yá? Mᵋafilu guun nᵋ, síana guun nᵋ, apii lé, wàle Kilisi yá waasokee. Ma pᵋ na ní beeo, mé ma pᵋ a ea ke na lᵋ, ¹⁹ asa má dᵋ ké wabi pᵋ ále kemēe ní Yesu Kilisi Nisǐna dᵋnleᵋ

* 1:1 Zin 16.12 † 1:10 1Kln 1.8 ‡ 1:13 Zin 28.30

a to mà bᵛ. ²⁰ Ma wé doi mé má a náai ví maamaa, ké wí a ma kũ yãe guuo. Asa máᵛ Kilisi tᵛbᵛ ma kuau ní sᵛo dilea gᵛᵛpiiē, atēsa tia, má kún nò, ma gan nò. ²¹ Asa Kilisi yáí má kúí, mé ga demēē ài ũ. ²² Ama tó má kú wēni guu, bee demēē zī àide ũ. Má dᵛ lá má seo, ²³ má kú plaplaē. Má ye ta màᵛ kú ní Kilisio, we maamēē de lakíia zãzã. ²⁴ Ama à kũ màᵛ ku wēni guu á yáíē. ²⁵ Bee fēa vío. Má dᵛ ké má gᵛ màᵛ kúánᵛ ápii, ké à e gé ae ní pᵛnao luanaaikēa guu. ²⁶ Beewa gᵛᵛ pᵛ má ea mᵛ á gwai, á á naa Kilisi Yesuwa íandãa zé e maamaa ma yáí.

²⁷ Apii lé, tó ma mᵛ á gwai ge mi mᵛon nò, à tó á kua kpaai ní Kilisi baona yáo, ké tó mále á bao ma, mà ma á zea giúgiú ní ledouᵛo, ále dēēka ní nᵛsemendoo baonapi zé yáí. ²⁸ Asu tó á ibēēᵛ yãe iwãa ká á pᵛao. Bee aᵛ dené seela ũ ké aa mipè kaalewa, ápiᵛ sᵛ bᵛa maa. Bee bᵛ Lua kííē. ²⁹ Asa Lua á gbá zé à taasikē Kilisíē, i kē aà náaikēa ado no. ³⁰ Dēē pᵛ á è mále ká yãa§ mé á mà mále ká e tia, á kú dēē doupi guu.

2

Ziabusaa

¹ Lá á naa Kilisiwa káfla víé, lá aà yeaázi lé tékpaágu, lá á lé dou ní aà Nisinao, lá á kᵛ wēna ví ní sᵛsobio, ² à làasoo dou kē, á yeakᵛi iᵛ dou ledouᵛdeᵛ ũ, pᵛeádoᵛdeᵛ ũ. Bee a ma pᵛ kē na à kē zài. ³ Asu yãe kē denla ge yᵛᵛkēa yáio. Ziabusaa guu àli kᵛ da gbia de áziála. ⁴ Gbēe su làasookē azia mēndo yáwao, aà gbēpáleᵛ pᵛ kē bᵛ. ⁵ Aᵛ nᵛse pᵛ Kilisi Yesu ví ví sᵛ.

⁶ Aà lua'ia, i gbãa'e a sáaa ní Luaokewao,

⁷ ᵛ à azia gwea tò à zᵛkē sè,

à gᵛ gbēnazina ũ à gbēnazinke sè.

⁸ A azia bùsa à misilē e à gè gàᵛ,

e gaa lipāakᵛawa se.

⁹ Ayāmeto Lua aà sè lesí,

à tᵛ pᵛ de tᵛ píila kpàè,

¹⁰ ké tᵛ wà Yesu tᵛ sí,

gbépii a kúle* luabe ní tᵛleᵛ ní tᵛle zíēᵛ,

¹¹ gbépii i o Yesu Kilisi mé Dii ũ

Mae Lua tᵛbᵛa yáí.

¹² Bee yáí ma gbé yenzideᵛ, lá i ma yãma gᵛᵛ pᵛ má kúánᵛ, atēsa lá má kúánᵛ tiao, àᵛ á bᵛa maa lepapa ní víakea Luaeᵛ ní lualuao. ¹³ Asa Lua mé lé zíkē á guu, àle á gba a pᵛeákeᵛa ni ní a kēa zéᵛ. ¹⁴ A yápii kē yákūtē ní zᵛao sai, ¹⁵ ké à gᵛ tàaesai yãesaideᵛ ũ, Lua né sãasaiᵛ ũ gbāgbē sásãa dᵛᵛsaiᵛ guu.† A gupuné dúniau lán saanaᵛwa, ¹⁶ iᵛ wēni yá kũa, ké mà e íanadã á yá musu Kilisi mózi. Tó ále kē màa, mi bà pã leᵛ, mi zíkē pãᵛ. ¹⁷ Baa tó ma au a tᵛle á luanaaikēa sa'o'i ũ, ma pᵛ na, mé mále pᵛnakeánᵛ ápii. ¹⁸ Apiᵛ sᵛ à pᵛnake màa, wí kē sãnu.

Timᵛtee ní Epafᵛdio

¹⁹ N Dii Yesu báaaᵛ má ye mà Timᵛtee zíwá tia, ké mà e á bao ma, ma sᵛ i níni. ²⁰ Gbé pᵛ wá làasoo dou á yáᵛ dᵛ aà sᵛwa síana kuo, aà bàasio. ²¹ Gbépii zia yá mé í dᵛaaè, i kē Yesu Kilisi yá no. ²² A dᵛ lá Timᵛtee náai ví, à zíkēmanᵛ baona yá musu lá né í zíkē ní a maeowa. ²³ Tó má a zea dᵛ sᵛsu, má ye mà aà zíwá gᵛᵛ. ²⁴ N Dii báaaᵛ mále e má mó á gwai tia mazia.

25 Wá gbēdo Epafōdi, ma zikēndee, mé ma zīgō dee pó a aà zì dōimale ní pó pó mále a nideᵋ, má è a maa mà aà gbaewáe. 26 Ale á beeke ápii mé aà pō yà, ké a aà gyákea bao mà yáí. 27 A gyákè síana e à kà gaa, ō Lua aà wēnagwà. I ke aàpi ado no, ní mapioe lō, ké ma pōsia su zōokūo yáí. 28 Ayāmeto mále ke kpakpa mà aà gbaewá, ké à wesikōle, á pō i ke na, ma nòse i níni. 29 A gbāakpaaàzi ní pōna zōo naa Diiwa guu. A gbé bee taa kpela. 30 A gō leᵋ aà ga Kilisi zì yáíe. A gí a wēnii, ké à e dōnle pó á fō kemeeo kemee yáí.

3

Kilisi dōa

1 Ma gbéᵋ, yá pó gōn ke: A tó á pō à na Diiwa. Yā dou ēa oaé zì'ūmanō, mé a de á aafia ū. 2 A laaika gbēnazin àwalewanaozi. A laaika väikena pó aai ní taitaiᵋzi! 3 Wá gbé pó wi Lua sísi ní aà Nisina gbāao, wi íanadā Kilisi Yesu guu, mé wiliᵋ wázia yá náai vío, wáme wá tōzōn síandē ū. 4 Mapi, má zeví mào mazia náaike. Tó gbé lé e á azia náai ví, má ví deaàla. 5 Ma tōzō ma gō swaaōde zíe. Isailin ma ū ia guu, Bēyāme bui, Ebēlu bui zálala.† Mōizi ikoyā musu má kú Falisio gāli guu.‡ 6 Má aiavi, ma íadà Yesudeᵋwa.§ Yākea a zéwa Mōizi ikoyā guu gbēe i fō ma tàae èo. 7 Ama yá pó má kūa ài ū yāa beeᵋ gōmēe yá àisai ū tia Kilisi yáí. 8 Azaiasa ma yápii díle àisai ma Dii Kilisi Yesu dōa pó de a píia yáí. Kilisipi yáí ma okpà yápiizi bísa ū, ké mào aà ví, 9 mío naawà, mà e mào na ní Luao Kilisipi náaikea yáí. Asa Lua lí tó yá bōrínō na ikoyādaa yáí no, ì to yá bōrínō na Kilisi náaikea yáíe. 10 Yá pó má yei mé de mà Kilisi dō ní gbāa pó à bōdō gauo, mí taasikeaànō, mí gō laaàwa aà ga guu 11 mí gbasā gō gābō ū.

Pó pō nle yá lea

12 I ke má lè má kù à pēea no, mále yáe ké mà yá pó Kilisi Yesu ma si a pó ū yáí sí ma pó ū. 13 Gbēᵋ, mi e má sí gíao. Yá mēndo mále ke, mi nōnō pó pó kú ma aeᵋ, pó pó kú ma kpeᵋ làasookesai. 14 Mále pó pó ma wé dōi ya mà ài pó Lua wá sisiwà musu e naa Kilisi Yesuwa guu. 15 Wá gbé kāsaaᵋ wāᵋ làasoo bee ví. Tó á làasoo pāle ví, Lua a á wé kēé yá bee musu. 16 Apii lé, lá wá kua kà a léu, wá gé ae zé doupi guu.

17 Gbēᵋ, à ma kea ke* lá wa a taa kēé, í wéte gbé pó an kua kpāaíᵋzi. 18 Mio oé yāa mōmō, mé ma ēa mále oé tia lō ní wé'io, gbéᵋ ku dasi, an yākea tò aa de Kilisi gaa líwa ibeeᵋ ū. 19 Aa mipè kaalewa, an gbēe mé ní dii ū, wiyā mé ní íandābō ū, dúnia yá an làasoo íbō kuwà. 20 Wápiᵋ sō, luabe gbēᵋn wá ū, wá wé dō Suabana pó a bō wezi, ōn Dii Yesu Kilisi ū. 21 A wá mē gbāasaiᵋ li lá a mē gawidewa ní a gbāa pó a fō to pōpii misiileᵋo.

4

Lēdaama

1 Ayāmeto ma gbé yenzideᵋ, á gbé pó mále á beeke á de ma íandābō pó mi pōnakēᵋ ū, à zea gíúgiú naa Diiwa guu màa.

2 Ma awakpà Evōdie ní Sentisio aao ledou ví naa Diiwa guu. 3 Mpi sō ma zikēndee náaide, ma wabikēma, dō nōepiole, asa aa taasikēmanō baonakpaa guu ní Kelemaao ní ma zikēndeeᵋ. An tó kú àizāna taalau.*

* 3:2 Gal 6.12-13 † 3:5 Lom 11.1 ‡ 3:5 Zin 23.6 § 3:6 Zin 8.3 * 3:17 1Kln 4.16, 11.1 * 4:3 Bōa 32.32-33, Sou 69.28, Dan 12.1, Zia 3.5

⁴ A tó á pɔ̀ àɔ̀ na Diiwa gɔ̀ɔ̀pii. Má òé lɔ̀, à tó á pɔ̀ àɔ̀ nawà. ⁵ A áziá busa gbépiié. Dii kái. ⁶ Asuli yáe kàakεo.† Yápii guu à wabike Luawa, í yágbεawà, í aà sáaukpa, í á yá'ɔ̀maɔ̀ oè, ⁷ Lua í á nòse ní á làasoo daé doũ naa Kilisi Yesuwa guu. Nòsedaadoũpi kè zài, a de gbēnazina dōaa.

⁸ Gbέó, yá pó gòén ke: Yá pó síana ví mé a gbia, yá pó zεví mé a gbāsí vío, yá pó na mé a báaa ví, yá pó maa mé wí a sáaukpa, àli làasooke yá beeɔ̀wa. ⁹ Yá pó má dàdaé á sì, yá pó á màa mé á èa, à yá beeɔ̀ ke, Lua Aafiade iɔ̀ kúáno.

Pɔ̀lu Filipideɔ sáaukpa

¹⁰ Ma pɔ̀ na Diiwa à kè zài, asa á làasoo èa sùà sa. A ma yádaa yáa fá, zé i eo. ¹¹ Mi o màa ké mále taasike yáí no, asa má dàda baa lá a de píi, ma kua kamague. ¹² Má taasi dō mé má nama dō. Gɔ̀ɔ̀pii gupiiu kãa ge nɔ̀ana, pɔ̀dinzi ge pókēsãma, a yáe vímεε lɔ̀. ¹³ Má yápii fɔ̀ naa Kilisi pó í ma gba gbāawa. ¹⁴ N beeo ké á bàa kú ní ma taasikeao, a yāmaakè.

¹⁵ Filipideɔ, á dō áziáwa, ma baonakpaaé káau guu ma bɔ̀a á Masedoni búsuu, Yesu gálie ɔ̀ kú ní dɔ̀amaleoo, á bàasio. ¹⁶ Baa gɔ̀ pó má kú Tesaloni,‡ a pó pó mále a nideɔ̀ kpàsãmεε de gēn doa.§ ¹⁷ I ke gba mále wεεleo, á ài káfia Lua kíi mále wεεle. ¹⁸ Ma pó pó á kpàsãmεε è, à pà e à dĩa. Epafodi á gbaɔ̀ kpàa, pó màa sa. A de sa'obɔ̀ pó a gí na Luaε* í kaaàgu à si ũ. ¹⁹ Ma Lua a pó pó á a ni ví kpàwá píi naa Kilisi Yesuwa guu a àizeε gawide léu. ²⁰ Wàɔ̀ wá Lua wá Mae tɔ̀bɔ̀ gɔ̀ɔ̀pii! Ami.

²¹ A fɔ̀kpa Lua gbéɔ̀wa píi naa Kilisi Yesuwa. Ma Yesude dee pó wá sãnuɔ̀ fɔ̀kpàwá. ²² Lua gbέó fɔ̀kpàwá nípii, atēsa an gbé pó kú Sezaa beo. ²³ Dii Yesu Kilisi gbēkekeé á nisínau.

† 4:6 Mat 6.25 ‡ 4:16 Zln 17.1 § 4:16 2Kln 11.9 * 4:18 Bɔ̀a 29.18

KOLOSIDEɔ

Yá pɔ́ kú láe bee guu

Kɔlɔsi de Tuukii búsu wéle mendo ũe. A ku Efese gukpe oi kiloo òaa do taawa. Pɔlu iwa Kɔlɔsi gbé Epafa mé gè ní baona yáo we séia (1.7, 4.12).

Pɔlu de dakpeuna ũ (4.3, 10, 18) Loma, ò Epafa m̀ a òè Kɔlɔsideɔ lé swãdo yá d̀òsaizi. Waasokenaɔ lé e tó gbé ye Lua d̄, i a suaba, sema wà kúle p̀òne, wi t̄z̄, wi bl̄e t̄é. Bao íi bee maà gb̄e g̀o Pɔlu lakè Kɔlɔsi Yesudeɔne à mè Yesu Kilisi náaikea mé ì gbé suaba ado. A lápi d̄i Tisiki ní On̄eziũo.

F̀kpaamá ní Lua sáaukpaa gbea (1.1-14) Pɔlu Kilisi kíake òw̄e. A de p̀piia, baa nis̄n gb̄a, òme a ḡali mi ũ (1.15-2.3). Bee gb̄e Pɔlu ní gbá laai eeyá p̀ aa k̄u yá musu (2.4-25). A yãd̄ané w̄eni dafu p̀ wá v̄i naa Yesu Kilisiwa musu, Yesudeɔ kua ní k̄o yá, uadeɔ kua ní k̄o yá ní wá kua Yesudesaiɔ guu yáo (3.1-4.6).

Lá mid̄k̄i Pɔlu f̀kpà gb̄eɔwa (4.7-18).

Anabi eɔnao ì m̀ ní yáo dasi. Ampii aai to Yesudeɔ p̄ale zé maae, aali Yesu náaike a zéwao. Bee yá mé t̀o Kɔlɔsideɔ lá gb̄akpà Kilisi dea p̀piila yáwa. Òme ì Ibiisi ba polo gb̄eɔwa à aà b̀ z̄bleu ado.

Sáaukpaa ní wabikea

¹ Mámema a Kilisi Yesu zina Pɔlu lá Lua yeiwa ní wá gbé Timoteo, wa láe bee kè ² wá gbé náaide p̀ an kua adoa naa Kilisiwa Kɔlɔsiɔne. Lua wá Mae gb̄ekekéé, i á gba aafia.

³ G̀opii wá wabikea guu wiɔ Lua wá Dii Yesu Kilisi Mae sáaukpa, ⁴ asa wa á Kilisi Yesu náaikea bao mà ní á yea wá gb̄eɔzio píi, ⁵ ké á wé do p̀ p̀ dil̄e luabei yá. A yá s̄ande mà yãa baona p̀ wa kp̄e guu. ⁶ Baonapi lé ne'i, àle ota d̄unia guu píi, lá a kè á guu za g̀o p̀ á mà mé á Lua gb̄eke s̄asã d̄wa. ⁷ Epafa wá z̄kendee yenzide mé yápi d̄e wá ḡe ũ. Kilisi z̄kennáaidee, ⁸ òme yeak̄i p̀ Lua Nis̄na á káwà òw̄e.

⁹ A yá t̀o za g̀o p̀ wa á bao mà, wiɔ wabikeé Luawa láasai, aà to à a p̄eã d̄ wásawasa, aà Nis̄na i á gba òno ní wez̄e píi, ¹⁰ ké ào ku lá Dii yeiwa, á yá píi i kaaàgu. Beewa á yãmaa píi kea ào ota, á Lua d̄sa iò k̄afi, ¹¹ iò gb̄a yápii guu aà gb̄a gawide léu, ké à yápii f̄o ní menao ní p̀nao, ¹² í Mae Lua sáaukpa, asa à wá ká baa p̀ a d̄ile a gb̄eɔne a gupuauwa. ¹³ A wá b̀ gusia ikou, à wá kpá a Né m̄endona yenzide kpalau. ¹⁴ Aà sabai wa ḡo w̄e ũ, wá duuna k̄eá.*

Kilisi dea p̀piia

¹⁵ Kilisiá Lua p̀ w̄li e ní w̄eoo taae, òme yoa ũ Lua p̀keao guu píi.

¹⁶ A p̀pii kè musu ní t̄o, p̀ p̀ w̄i eo ní p̀ p̀ w̄li eo, kpalablenao ge diio ge gb̄adeɔ ge ikodeɔn ò.

P̀pii b̀ aà k̄ie,

mé aa ku aà p̀ ũe.†

¹⁷ A ku p̀pii ãa,

* 1:14 Ef̄e 1.7 † 1:16 Ef̄e 1.21

pópíi kú aà sabaie.

¹⁸ Òme a gálide pò de aà me ũ mi ũ.

Òme dàalena ũ, gàbò sèia ũ,

ké aà gò pópíi dɔaana ũ.†

¹⁹ Asa à kà Luagu,

ò a tò a kea píi pèewà.

²⁰ A tò pópíi keano na aà sabai,

pó pò kú tɔlɔ ge musuon nò.

Aà au pò bòle lipãakɔawa

mé mò ní aafiapio.

²¹ Apio sò á kèa Luawa yāa. Aà ibeɔn á ũ á làasoo ní á vāikea yái, ²² ò Lua tò a keano na Kilisi gaa a gbēnazinke me guu yái sa, ké à á kpán'aeké gbāsisi, sāasai, tàesai, ²³ tó á zea gbāa á luanaaika guu deesai giūgiū, mé i kē zia'ea yá pò á kūa baona pò á mà guuwao. Wà baonapi kpà gbé pò Lua kè zīle laone píie, mé mapi ma Pòlu ma gò a kpana ũ.

Pòlu zīka Yesudeɔne

²⁴ Tiasa mále pɔnake ní taasi pò mále ke á yáio. Ia pò wa dà Kilisiwa, mále a pò pò gò ma ma mewa mà bɔlei aà gálide pò de aà me ũ yái. ²⁵ Lua zidáme, ò ma gò gálidepiò dɔnlede ũ. Ma aà yá'òé, à pèewá. ²⁶ Asiiyā pò ulea gbéɔne za asinzi zadō Lua i dúnia káleo òme bò Lua gbéɔne gupuau sa. ²⁷ Lua ye aa dō lá asiiyāpi gbia zō á buipáleɔne. Asiiyin ke: Kilisi kú á guu, ò á wé dɔ gawii. ²⁸ Aà yá waaso wi ke gbépiie, wi ledaomá, wi yádaò gbépiie ní òno píio, ké wà gbépii kpán'aeké naa Kilisiwa wásawasa. ²⁹ A yái tò mi zīke, mi dēeka ní aà gbāa pò lé zīke ma guu maamaao.

2

¹ Má ye àò dēe zō pò mále káé dō, apio ní Laodisidè ní gbé pò wi wesikòleo píi, ² ké aa e ní sòdile, aa nakōwa aa yekōi, mé wezē guu aaiò Lua asiiyā pò de Kilisi ũ dō wásawasa, aai a ài zō e. ³ Aà guu òno ní dōao àizee píi uleau. ⁴ Mále bee oé, ké gbēe su á sāsā ní lenaoo. ⁵ Baa tó má kúánɔ, ma làasoo ku, má è ále yáke a zéwa, mé á Kilisi náaika gbāa, ò ma pò kèna.

Pópíi pèeamá naa Kilisiwa guu

⁶ Lá a Kilisi Yesu sí á Dii ũ, àò naawà màa, ⁷ á zīna iò pélea aà guu, í zedɔ, ío gbāa aà náaika guu lá wa dàéwa, ío Lua sáaukpa maamaa. ⁸ A laaika ké gbēe su dōa gbāa kásaé à á sāsā ní gbēnazina felekaa òno pā giioo. Yá beeo ì bò felekaa pò pò wí misiilené kīie, Kilisi kīi no.* ⁹ Asa luakea píi pèewà aà gbēnazinke guu. ¹⁰ Naa gbé pò de gbāa píi ní iko píio mide ũpiwa, apii pèewá. ¹¹ Naawà a tōzò bɔa á dàau ũ. I ke tō pò wí zō ní òno no, pò Kilisi ì zōné. ¹² Asa da'ilekea guu wà á víaàno† mé a vuaàno, ké a gbāa pò Lua aà fèle bòò gau náaikè yái. ¹³ A de geò ũ yāa Luae á tàaeo ní á luanaaikesaio yái,† ò Lua á gbá wēni dafu ní Kilisio sānu, à sùuukèwanɔ ní wá tàaeo píi. ¹⁴ Lua wá tàae taala pò wá dá yáú bādè, a se pà lipãakɔawa. ¹⁵ Kilisi gaa líwa báa bò diio ní gbāadeola, à bòrnɔ gupuau à ní kpán'aekè zīzɔ ũ.

¹⁶ Ayámeto ásu to gbēe yádilé pòblea ge imia ge dikpe ge mɔbɔa dafu ge gɔbɔa yá musuo. § ¹⁷ Yá beeo píiá yá pò wà mè a mɔ taae, Kilisi mé a síana ũ sa.

¹⁸ Asu to gbé pò ì giiye gbéɔwa aa nízia busa, aa wabike ní malaikaò kèse kúao á

† 1:18 Efe 1.22-23 * 2:8 Gal 4.3, 9 † 2:12 Lom 6.4 † 2:13 Efe 2.1-5 § 2:16 Lom 14.1-6

bɔbɔ'ɔsio. Wépungu'ea yá mé ì gbāa gbé bee taae, ɔ̃ ì ìan gii dā a dúnia làasoo yá musu. ¹⁹ A pɛa Kilisi pɔ de mi ũwao. Naawà guu megu pii ì kɔ'eu, aa nakɔwa kɔ zɪ sabai, ì gbā lá Lua ye à gbāwa.*

²⁰ Lá a ga n Kilisio felekaa pɔ pɔ wɪ misiilenéɔ yá musu, bóyái i yádilene ma lán dúnia gbéɔwai? ²¹ Wɪ me nsu ké na n ɔzɪo, nsu ké ieo, nsu ɔkā kéwao. ²² Pɔ beeo pii ì láa an mɔaokɛa guue. Gbēnazina yādane ɔ̃ wa tei we. ²³ ɔno tó mé dɔ yá beoɔwa. Wàle lousisiyā kakané n zɪabusaaɔ n ìadaanzɪawao. N beeo aali kpá wá dàaeo.

3

Kua wēni dafu guu

¹ Lá a vu n Kilisio, à to luabe yá dɔaaé, asa we Kilisi zɔleau Lua ɔplaaɪ.* ² A tó á làasoo àɔ ku luabe yápiɔwa, asu àɔ ku dúnia pɔwao. ³ Asa a ga, á wēni ulea n Kilisio Lua guu. ⁴ Lá Kilisi de á wēni ũ, tó à bɔ gupuau, ápiɔ sɔ á bɔaàno n gawio sa.

⁵ A yái tò à dúnia yá pɔ kú á nɔse guu de: Káaluakaa, dɔe'ii, mɛfelea, vāi nideā n bɪikeao. Pɔ pɔ gbé lé a bɪike gè aà dii ũe. ⁶ Yá beeo yái Lua a pɔkūmabɔbɔ a yāmansaiɔwa. ⁷ Ápiɔ sɔ á kú a guu yāa, à dɔaaé. ⁸ A ɔkpa yáe beeo sa: Pɔkūma, kpēne, nɔsepāsɪ, gbésɔsɔa n wisaiyā'oao. ⁹ Asu eetokɔeo, asa a á dàa zi n a yákeao bɔála, ¹⁰ a a dafu pɔ ì á lile gbé dafu ũ dà, ké à gɔ lán Lua pɔ á ké dafuwaɛ,† ì aà dɔ. ¹¹ Kua màa Yudaɔ n buipāleɔ dodo kɔeo, ge tɔzɔnaɔ n gyafɔdeɔ, ge gusɔdeɔ, ge ladɔnsaiɔ, ge zɔɔ n wéeo. Kilisi mé n ũ rpii, a kú n guu rpii.

¹² Ayāmeto, lá Lua á sé a gbé yenzideɔ ũ, yá pɔ de à dan ke: Wēnadɔane, gbēke, zɪabusaa, nɔsenie n menao.† ¹³ A kɔ fɔ. Tó yáe sù gè á zānguo, à sùuuke n kɔo. Lá Dii sùuukéano, à ke n kɔo màa sɔ. § ¹⁴ Azaiasa àɔ yekɔi, asa bee ì mó n ledou yákelesaio. ¹⁵ A to aafia pɔ Kilisi ì n gba yá dɔaaé á sɔ guu, asa kua n kɔo aafia Lua á sisiwà mɛdoũdeɔ ũ. Aɔ Lua sáaukpa. ¹⁶ A to Kilisi yá zɔlekɪi e á nɔseu maamaa, í yádakɔe, í ledakɔwa n ɔno pii. Lua sáaukpa guu à lesiè á sɔ guu n soũo n táasileao n le pɔ aà Nisina ì daeo. ¹⁷ Yá pɔ ále ke ge ále o pii, à ke n Dii Yesu tóo, í Mae Lua sáaukpa n aà gbāao.*

Lua gbéɔ kua

¹⁸ Nɔeo, á baade lí misiile á záe.† Màa à kù àli ke naa Diiwa guu. ¹⁹ Gɔeo, á baade líɔ ye a nazi.† Asu àɔ pāsɪrɪno. ²⁰ Néɔ, à á de n á dao yāma yápii guu, asa bee mé ì ka Diigu. § ²¹ Maeɔ, ásuli á néɔ pɔ fele à n kúsu kwéo.* ²² Zɔɔ, à á dúnia diiɔ yāma yápii guu. Asu zɪ ɔkunweiāna kenéo. A zɪkené n nɔsemendoo Dii vɪakenaɔ ũ. ²³ Yá pɔ ále ke pii, àli ke n nɔsemendoo, lá Dii ále keèwa, i ke gbēnazina no. ²⁴ Aɔ dɔ ké Dii a flaboé àizāna ũ. Dii Kilisi ále zɔbleè. ²⁵ Vāikena a a vāi gbé'e. Lua lí gbēe zāboo.†

4

¹ Diiɔ, à á zɔɔ gwa a dɔɔwa súsú. Aɔ dɔ ké ápiɔ sɔ á Dii vɪ musu.*

² A ázia kpa wabikea Luawawa, í itēkeɔ n aà sáaukpaao. ³ A wabikewāwēe lɔ, aà zewēwēe wà a yá waasoke, wɪ Kilisi asiyyā'oné. A yái wà ma dai kpéu. ⁴ A

* 2:19 Efe 4.16 * 3:1 Sou 110.1 † 3:10 Daa 1.26, Efe 4.22-24 ‡ 3:12 Efe 4.2 § 3:13 Efe 4.32
* 3:17 Efe 5.19-20 † 3:18 Efe 5.22, 1Pie 3.1 ‡ 3:19 Efe 5.25, 1Pie 3.7 § 3:20 Efe 6.1 * 3:21 Efe 6.4 † 3:25 Efe 6.5-8 * 4:1 Efe 6.9

wabikemeɛ mà yápi o wásawasa lá à kù mà owa. ⁵ Aɔ ázia kúa dɔ Yesusaideɔ guu ní ñnoɔ. Ali yá pɔ Lua a zebòé ke.† ⁶ A tó á legbe'i àɔ na, ɔ káfia ví, ɔ yáwea baadewa dɔ.

Lezaamá

⁷ Wá gbé yenzide Tisiki, ma donlede zikende náaide Dii zí guu, a ma baokpaé píi. ⁸ Bee yáí mále aà ziwá, aà wá kua oé, á nòse i níni.‡ ⁹ A gbèdo ɔneziũ, § wá gbé náaide yenzide lé moàànɔ. Aa lakii yá oé píi.

¹⁰ Alisaka pɔ wá sãnu kpéu fɔkpàwá ní Baanaba dãuna Maakuo. Wà Maaku yá'òé kò. Tó à kà á kii, à gbãakpaaàzi. ¹¹ Yesu pɔ wí me Yusitu fɔkpàwá ɔ. Yuda pɔ wále kpala pɔ bɔ Lua kii zí ke sãnuɔ lén we. Aa ma nòse níni. ¹² A gbèdo Epafa, * Kilisi Yesu zòblena fɔkpàwá. ɔ dɛeka ní wabikeaéo gɔɔpii, ké à e ze gbãa, í kàsaakũ, Lua pɔeã i pɛwá wásawasa. ¹³ Má ò àle zikéé maamaa á ní Laodisideɔ ní Ielapɔlideɔ. ¹⁴ Wá lòotoo yenzide Luku ní Demasio fɔkpàwá. ¹⁵ A fɔkpa wá gbé pɔ kú Laodisiɔwa ní Nimfao ní gbé pɔ aai kɔ kãaa aà beɔ. ¹⁶ Tó a lée bee kyokè, à kpa Laodisi gálideɔwa aa a kyoke, í ní pɔ kyoke sɔ. ¹⁷ A o Aasipue, aà laaidɔ Dii zí pɔ wa dàewa, i a mide.

¹⁸ Ma Pɔlu máme ma fɔkpaawáe bee kè ní mazia ɔ: Ma fɔkpàwá. A to ma kua kpéu yá àɔ dɔágu. Lua gbèkekeé.

† 4:5 Efe 5.16 ‡ 4:8 Efe 6.21-22 § 4:9 Flm 10 * 4:12 Kls 1.7, Flm 23

TESALONIDEᵋ LA SEIA

Yá pọ́ kú láe bee guu

Tesaloníá Masedoni b̀usu wéledae. A ku Gelesi b̀usu sae, Lomadeᵋ mé iko víwà. Pọlu wélegēa plaade guu à gè Filipi gīae, a gbèa Tesaloni. We à gāli dàaleu, āma i gọoplake weo, asa Yudaᵋ b̀ò aà kpē. Wà nàewà aà b̀o Tesaloni. Ké à b̀ò we à tà Belee (Zin 17.1-10). Gbezā gọo pọ́ a ku Koleni, ̄ aà ìwa Timotee m̀ò aà lè we, à Tesalonideᵋ yá sèle siuè. ̄ Pọlu a lá séíae bee kè Tesalonideᵋne.

Bao pọ́ Pọlu mà Tesaloni Yesudeᵋ yá musu aà pọ́ kè na. A Lua sáaukpá Tesaloni Yesudeᵋ yākea pọ́ lé gbéᵋ da zéwa yá musu. Aà zíkēa we yā'oané gbēa à mè á ea m̀o wékpaleńzi (1.1-3.13). A ledámá aa ze gbāa Dii guu, aa wetā wàò gé ae ní Yesu yáo (4.13-5.11). A midēkii à ledàumá à f̀okpámá l̀o. (5.12-28).

Pọlu gọogbezāzī yáo b̀òlekè l̀o. A òwēe wà gupu gbéᵋne, wàò d̄ó ké zīewa wáò kú ní Diio gọopii (4.17).

Tesalonideᵋ ze'obané

¹ Má Pọlu ní Silivēeo ní Timoteeo wáme wa láe bee kè Tesaloni* Yesude pọ́ aa na Mae Lua ní Dii Yesu Kilisiowaᵋne. Lua gbēkekeé, i á gba aafia.

² Wá wabikea guu á yá ìò d̀owágu gọopii, wíᵋ Lua sáaukpa á baade píi yá musu. ³ Ké i zíkē á luanaaikēawa, mé á yea gbéíá yā'oa ní léo yá no, mé á wēd̀o wá Dii Yesu Kilisizi seasai yái, a yá ìò d̀owágu Lua wá Mae kùe. ⁴ Wá gbé Lua yenzideᵋ, wá d̄ó ké Lua á sé, ⁵ asa ké wa baonakpáé, wi m̀ó ní yā'oao adoo, wa m̀o ní Lua Nisína gbāaoe, yápi wá k̄ua gbāa maamaae. A d̄ó lá wá kuò á guu á aafia yái, ⁶ ̄ a ḡo wápiᵋ ní Diio dàdanaᵋ ũ. Taasi z̄oᵋ guu a yápi sí ní pona pọ́ Lua Nisína dàáguo,† ⁷ ̄ a ze'òl̀o Yesude pọ́ kú Masedoni b̀usuuᵋne ní Gelesi b̀usuo pii. ⁸ Dii yá b̀ò á k̄ii, i ze Masedoni ní Gelesio adoo, á Yesu náaikēa yá l̄igua píi, a baokpaa ví l̀o. ⁹ Wàle o lá wa ze'è á k̄ii, lá a b̀o dii egeᵋo yáú a zè ní Luao, ̄ ále zòble Lua b́ēe s̄iandepie, ¹⁰ ále aà Né Yesu pọ́ à aà b̀ò gau d̄á e aà b̀o luabe, i m̀o wá sí p̀okúma pọ́ Lua a b̀obómáwa.

2

Pọlu zíkēa Tesaloni

¹ Ma gbéᵋ, á d̄ó áziawa ké wá ze'ea á k̄ii i ke p̄ao. ² A d̄ó lá wà ìadàwá, wa taasikè Filipi káau,* ̄ wá Lua tò wa s̄òd̄ile, wa baona pọ́ b̀ò aà k̄ii kpáé d̄ēe ní d̄ēeo.† ³ Wá naeawá de ee zé yá ũo. Wi ke làasoo v̄ai ge á blea yái no. ⁴ Lá Lua wá ká a baokpaawa, màa wi kpáné, i ke gbēnazina p̄oēá wále wēlelo, sé Lua wá làasoo tàasikana pọ́. ⁵ A d̄ó ké wi yá nana o gbēeēo, mé wi yāe ke ní m̀oafilio b̄iikēa yáio. Lua mé wá seelade ũ. ⁶ Wi sáau wēle gbēnazina k̄io, ápiᵋ ge gbēp̄aleᵋ. ⁷ Baa ké wá a zé ví wà to à wá iko d̄ó wá Kilisi zinake yái, wá k̄éánᵋ busebuse, lá n̄oe neade ì laaidᵋ a n̄ewawae. ⁸ Ké wá yeázi maamaa yái, wi zèò wà baona pọ́ b̀ò Lua k̄ii kpáé adoo, ní wázia kpaawáoe l̀o, asa a ḡo wá gbé yenzideᵋ ũe. ⁹ Ma gbéᵋ, à tó wá zíkēa ní taasio yá d̀oágu. Gọo pọ́ wále bao pọ́ b̀ò Lua k̄iipi kpáé, wiᵋ zíkē f̄āane ní gwāasinao, ké wásu ḡo á gbēeē aso ũo yái.‡ ¹⁰ Wá seeladeᵋn á ũ, ní Luao l̀o, ké wá kú á Yesudeᵋ guu a zéwa luayámanao ũ tàaesai. ¹¹ A d̄ó wa yákè á baadee lá mae ì ke a néᵋnewa. ¹² Wa ledàwá, wa

* 1:1 Zin 17.1 † 1:6 Zin 17.5-9 * 2:2 Zin 16.19-24 † 2:2 Zin 17.1-9 ‡ 2:9 2Tes 3.8

á nòse nìnié, wa naewá á kua ka gbé pò Lua ní kpá kpala gawide pò b̀ò a kíiwo kuawa.

¹³ Ké a Lua yá pò wá òépi mà, i dile gbēnazina pò ũo, á s̀i lá a dewa Lua yá s̀iande ũ. Ōme lé z̀ike á gbé pò ále aà náaikewo guu. Bee yá mé tò lo wio Lua sáaukpa láasai. ¹⁴ Ma gbé, á yá kè doũ ní Lua gbé pò naa Kilisi Yesuwa Yude, asa ía doũ pò Yuda ò dàmá ò á b̀usude ò d̀awá s̀. ¹⁵ Yuda ò Dii Yesu dè ní ānabio lo, mé aa wá yá. * An yá lí ká Luagu, aa íbelesè ní gbépiio. ¹⁶ Aaí kpáwēe wá yá pò Lua í gbé suabao o buipalewe. M̀aa duuna pò aaio ke g̀oopi lo diadi. Lua p̀okũma wí ní musu sa.

Pòlu Timotee zia Tesaloni

¹⁷ Wápio s̀o ma gbé, ké wa k̀ek̀owa g̀oopla, wé mé g̀eg̀e ní k̀o, i ke s̀o no. Wa á nidè maamaa, wa wá wá wesikòle. ¹⁸ Wá ye mó á gwai lo. Mapi ma Pòlu, ma moa zewēle de g̀en do ge g̀en plaa, ò Setau zez̀wēe. ¹⁹ Tó wá Dii Yesu mò, déme ò de gbé pò wá wé doio ũ ní wá p̀onakebo ní wá íandābo aà aeí? Apiò bàasio, ²⁰ asa áme á wá íandābo ní wá p̀onakebo ũ.

3

¹ Ké wá f̀o menake lo, wa zedò wá g̀o Ateni wátēe, * ² wa wá gbé Timotee, wá Lua zikendee Kilisi baokpaa guu z̀iwá, ké aà á gba gbāa, i á nòse nìnié á luanaaika guu, ³ ké gili su g̀e á gbēgu íadamae bee musuo. A d̀o áziawa, ké Lua bee taa dílewēe. ⁴ G̀o pò wá kú á kíi, wa doaa wá òé wa mè wa gí íadaiwá, ò à kè lá á d̀owa màa. ⁵ Ayāmeto lá má f̀o menake lo, ma aà z̀i á luanaaika gwai. Gbēyona á yó, wá z̀ikè pā yá, wá d̀o.

⁶ Ō Timotee s̀uwá sa, † á á luanaaika ní á yeawázio baokpawēe. A mè wá yá lo doágu ní làasoo maa, mé ále wá beeke lá wále á beekewa. ⁷ Ma gbé, á luanaaika Ayāmeto wá nòse nini á yá musu wá íadama ní wá taasio pii guu. ⁸ Asa lá á zea gíugiũ naa Diiwa guu, wá me s̀u sa. ⁹ Wá f̀o Lua sáaukpa á yá musu. Wa wá Lua sáaukpa maamaa ní pona z̀o pò wi ke aà ae á yáio. ¹⁰ Gwāasina ní fāaneo wio wabike Luawa maamaa, ké wá e wesikòle, wí pò pò k̀esā á luanaaikawa bolekéé.

¹¹ Lua wá Mae ní wá Dii Yesu zepoowēe wá e mó á gwai. ¹² Dii á yeak̀i ní á yea gbépiizio káfié, i líala lá wá yeáziwa, ¹³ á s̀o lo daa doũ gbāsisai, lo ku t̀aaesaide ù Lua wá Mae ae wá Dii Yesu moa ní a gbé pò g̀ozi.

4

Kua lá Lua yeiwa

¹ Yá pò g̀o ma gbé, á mà wá léu lá a maa á kua ka Luagu. A kú màa, āma wále wabikewá, wále awakpáé wá Dii Yesu guu, ò ku màa ò gé. ² A yá pò wá díléé ní Dii Yesu t̀o d̀o. ³ A t̀o á kua ò adoa, í miké gbāsiakawa, asa bee mé Lua p̀oé ũ. ⁴ A baade azia me kpela, ò azia k̀ua d̀o gbāsisai, ⁵ i ke ní d̀oé íi nideao lán luayādōnsai pò aa aà d̀oowa no. ⁶ Yápi guu gbēe su a gbé taiinke ge à t̀aaekēo, asa Dii mé a moaka gbé bee taowa, lá wa doaa wá òé wa a lezawáwa. ⁷ Lua i wá sísi wàò ku gbāsi guuo, sema wá kua ò adoa. ⁸ Ayāmeto gbé pò gí yá beei i ke gbēnazina á g̀io, Lua pò í a Nisina pò a kua adoa dawágu ò á g̀i.

⁹ Wá e yeak̀i yá'oo, asa áziawa Lua yeak̀i dàé. ¹⁰ A kú màa kò ní wá gbé pò kú Masedoni b̀usu p̀ii. Gbé, wa ledáwá ò ku màa ò gé, ¹¹ í zewēle

àɔ ku yākelesai, í ma áziawa, í ázia zǐ ke lá wá díleéwa, ¹² ké á yākea e ka Yesusaideɔgu, mé ásu àɔ sɔkpalea gbēezio.

Dii mɔa

¹³ Gbēɔ, wá ye àɔ síana dɔ gbé pɔ i'òɔ yá musu, ké á pɔ su àɔ sia lán gbé kǐni pɔ aa zia'eoɔwao yáí. ¹⁴ Lá wá sí Yesu gà à vù, màa lɔ Lua a tó gbé pɔ i'ò Yesu guuɔ ea mɔaàno sǎnu.

¹⁵ Yá pɔ wále oéé beeá Dii yādanee. Wá gbé kɔna pɔ wáɔ ku e Dii móziɔ, wá dɔaa i'onapiɔneo. ¹⁶ Dii mé a bɔ luabe, i pila ní yādilenɔo ní malaika gbēzɔɔ lɔɔo ní Lua kǎae óo, gbé pɔ gà naa Kilisiwao i vu séia, ¹⁷ a gbea wá gbé kɔna pɔ wá kúɔ, wa wá séleɛnɔ sǎnu e luabepuanau dai Diile íana guu, wíɔ kuaàno gɔɔpii.*

¹⁸ Ayāmeto à kɔ nòse níni ní yápio.

5

¹ Gbēɔ, a gɔɔ ge a zaa oaé zevio, ² asa á dɔ sáasá lá kpáí ì mɔ gwá, màa aɔ de Dii mɔgɔɔ.* ³ Tó gbéɔ lé o wa aafia, wa ku dɔdɔa, kaale a móma kándo lá ne'iwáwá ì mɔ nɔsindeewawae, aa bɔo. ⁴ Apio sɔ gbéɔ, á kú gusiau ké gɔɔpi á le lán kpáiwao, ⁵ asa gupua gbéɔn á ũ, fāane gbéɔn á ũ ápii. Gwāasina ge gusia gbéɔn wá ũo. ⁶ Ayāmeto wásuli i'o lán dāɔwao. Wà itēke, wíɔ kú ní laaio. ⁷ I'onaɔ ì i'o gwá, mé wēdenaɔ ì wēde ke gwá, ⁸ wápio sɔ, lá fāane gbéɔn wá ũ, wàɔ kú ní laaio, wí luanaaikɛa ní yeakɔio da mò ula ũ, wí wedɔa zia'ea yáí kpá mò fùà ũ.† ⁹ Asa Lua i wá dile à pɔkūmabɔɔwáo. A wá díle à wá suaba ní wá Dii Yesu Kilisi gbāaoe. ¹⁰ Ōme gà wá yáí ké wàɔ kuanɔ, wá bēe ge wa i'òn nò. ¹¹ Ayāmeto à ledakɔwa, í kɔ gba gbāa, lá ále kewa.

Pɔlu yādilea Tesalonideɔne

¹² Gbēɔ, wa wabikèwá, à beee dɔ gbé pɔ aai zike á guu, aa iko víwá an zikea Diie guu, aale á dazewaɔne. ¹³ A ní kpela maamaa, ío yeɛzi zǐ pɔ aale ke yáí. Aɔ na ní kɔo. ¹⁴ Gbēɔ, wa ledàwá à faasaideɔ dazewa, à gbé pɔ an kúsu kwéɔ gba sɔ, à laaidɔ gbāasaideɔwa, í menake ní gbépiio. ¹⁵ A laaika á gbēe suli vāi fiabo ní vāioo. A zeweele àɔ maakékɔe ní gbépiio gɔɔpii.

¹⁶ Aɔ ku pɔna guu gɔɔpii. ¹⁷ Aɔ wabike Luawa láasai. ¹⁸ Aɔ Lua sáaukpa yá pii musu. Bee mé deé aà pɔeá ũ naa Kilisi Yesuwa. ¹⁹ Asuli kpá Lua Nisinaeɔ, ²⁰ ásuli saka ānabikeguo. ²¹ A yápii tàasika, ío a maa kūa, ²² í mikē vāi bui piiwa.

²³ Lua aafiade to à ázia kpawa míomio, i á nisina ní á wēnio ní á meo dǎae aafia tàaesai e wá Dii Yesu Kilisi mózi. ²⁴ Lua pɔ á sisi à á sé náai ví, a yápi kéé.

²⁵ Gbēɔ, à wabikewēe. ²⁶ A fɔkpa wá gbéɔwa pii ní Lua gbéɔ lépeakɔwao. ²⁷ Ma naé Diizi à láe bee kyokené nípii.

²⁸ Wá Dii Yesu Kilisi gbēkekeé.

* **4:17** 1Kln 15.51-52   * **5:2** Mat 24.43-44, 2Pie 3.10   † **5:8** Isa 59.17, Efe 6.14-17

TESALONIDEɔ LA PLAADƐ

Yá pɔ́ kú láε bee guu

Pɔlu yá pɔ́ á ò Tesalonideɔ lá séia guu ò la lo, à Kilisi mɔa ní gawi zɔɔo òné. Yápi lé íada Tesalonideɔwa. An gběe lé e gɔɔpi kà kòe (2.2), ɔ an gběe lé gí zíkai, ɔ aa gò ní gběone aso ũ, asa aale e gɔɔ gbɛzāpi kà káikāi (3.6-12). Láε bee lé ní da zéwa an láasoo kpaanla keapi yá musu.

Pɔlu nà Lua sáaukpaawa Tesaloni Yesudeɔ yeakɔi yá musu, ɔ à wabikè Diiwa aà ní gba gbāa zí pɔ́ a nàné ní ɔzi yá musu (1.1-12). ɔ à Kilisi mɔa yá'òné. Bee a keo e gbé pɔ́ wí mè luayādansai à ge mɔð. Tó aà gbāa dèdɛ, a to dúnia gbépii bɔ Lua yá kpe, aai íbelese ní Yesudeɔ (2.1-12). Vāi ɔdaa zāa yá musu, sema Yesudeɔ ze gbāa luanaaikɛa guu (2.13-3.5). A gbɛa Pɔlu lekà gbɛpāo yáwa, ké aasu wàò dɛ gběe aso ũo (3.6-15). Lápi midékii à báaadàngu, à fɔkpámá (3.16-18).

Yādilɛε bee lé wá gba laai: Gbé pɔ́ ye pɔe woaiɔ a pɔbleo (3.10). Wá Yesudekɛ guu wásuli pākpa yá pɔ́ kù wà kezio.

Yákpalekɛa Kilisi mɔgɔzi

¹ Ma Pɔlu ní Silivɛeo ní Timɔteeo, wámɛ wa láε bee kè Tesaloni* Yesude pɔ́ aa ku Lua wá Mae ní Dii Yesu Kilisio guuone. ² Mae Lua ní Dii Yesu Kilisio gběkekeé, aai á gba aafia.

³ Wá gbéɔ, a maa wàò Lua sáaukpa á yá musu gɔɔpiiɛ, lá a maawa, asa á luanaaikɛa lé zɔɔkū maamaa, mé á yeakɔi lé káfi. ⁴ A yáí tò wí íanadā á yá musu Lua gbéɔ kɔkāaaɔ guu, lá íadama ní taasi píio fɔ ní menao ní luanaaikɛao. ⁵ Lua í yágɔgɔ ní gbéɔ a zéwae. Taasi pɔ́ ále ke kpala pɔ́ bɔ Lua kíi yáí lé ɔbné ké a ka à gɛu. ⁶ Lua í yāke a zéwae. A gbé pɔ́ aale á wetāo wetā, ⁷ i á gbé pɔ́ wāle á wetāo gba íampakii ní wápio. Tó Dii Yesu bɔ luabɛ, a mɔ́ ní a malaika gbāo ⁸ ní tévuaɔ, a mɔakaò luadɔnsai pɔ́ aai wá Dii Yesupi bao sioɔwa.† ⁹ Kaale láasai ɔ Lua a fiabooné. Aaɔ ku zā ní Diio ní aà gbāa gawideo. ¹⁰ Tó à mò gɔɔpi zí, a tɔbɔ a gbéɔ yá musu, aà náaikenapio i aà maabo mípii. Aɔ kú ní guu, asa a yá pɔ́ wá òé síɛ.

¹¹ Ayámɛto wio wabikeé wá Luawa gɔɔpii, aà tó á kua ka gbé pɔ́ à ní sisi à ní séo kuawa, i yāmaa pɔ́ a ze ní a keao ní zí pɔ́ ále ke aà náaikeɛa guu píi papaé ní a gbāo, ¹² Dii Yesu tó i bɔ á musu, á tó i bɔ aà musu wá Lua ní Dii Yesu Kilisipio gběkekeé yáí.

2

Luayādansai

¹ Wá gbéɔ, Yesu Kilisi mɔa ní wá káaaaaázio yá musu,* wa wabikèwá, ² ásu tó á pɔ́ ya àannɔo. Tó ānabi yāe ge waasoe ge taalae pɔ́ wà mè à bɔ wá kíi mè Dii mɔgɔɔ kà kò, ásu bílikɛo. ³ Asu to gběe á sásā ní bee taaoo, asa gɔɔ bee a mɔo, sema bɔa Lua kpe ka gí, luayādansai pɔ́ mipè kaalewa bɔ gupuaɔ bāasio. ⁴ A íbelese ní pɔ́ pɔ́ wí ní dile dii ũo ní pɔ́ pɔ́ wí kúlené píi, i azia se lesí deńla, i ge zɔle Lua kpéu à azia dile Lua ũ se.† ⁵ Gɔɔ pɔ́ má kúánɔ ma yápi òé. A dɔáguo lé? ⁶ A dɔ́ pɔ́ pɔ́ lé kpaè tia, ké asu bɔ kpóoo, ⁷ asa luayādasai lé ɔta asii guu kò. A bɔo,

* 1:1 Zín 17.1 † 1:8 Isa 66.15-16 * 2:1 1Tes 4.15-17 † 2:4 Dan 11.36

sema gbé pò lé kpaè tia gēzea bàasio, ⁸ luayādansaipi i bɔ sa. Dii Yesu a aà de ní a lé'iano, † a aà míonɔ ní a mɔa gawio. ⁹ Luayādansaipi a mó ní Setāu gbāaoe, i dabudabuɔ ní yābɔnsaɔ ní seela egenaɔ ke pii. § ¹⁰ A kɔni bui pii ke gbé pò aa mipè kaalewaɔne, ké aa gĩ siana pò a ní suabai yái. ¹¹ Bee yái Lua lé sásāyā zímá à ɔta ní guu, aai e náaikɛ. ¹² Beewa yá a zɔle gbé pò aai siana sio aai pɔnakɛ ní vāioɔwa mípii.

¹³ Wá gbé Dii yenzideɔ, a maa wàɔ Lua sáaukpa gɔɔpii á yá musue, asa Lua á sé za káau à bɔ ní a Nisína pò tò wa gɔ a pò ũ gbāao á sianasia yáie. ¹⁴ Lua á sisi à á sé màa baona pò wá kpàe guu, ké à á baa e wá Dii Yesu Kilisi gawi guue. ¹⁵ Ayāmeto wá gbéɔ, à ze gíugiũ, íɔ yá pò wá dàé ní léo ge lá guu kúa. ¹⁶ Lua wá Mae yewázi, aà gbēke guu a tò wá nɔse àɔ daa dou e gɔɔpii, à wá ká zia maawa. Aapi ní wá Dii Yesu Kilisio ¹⁷ á nɔse nínié, aai á zedɔ maakɛa ní yāmaa oao guu pii.

3

Wásu wàɔ màa vío

¹ Yá pò gɔ wá gbéɔ, à wabikewēe Luawa ké Dii yá e ligua kpakpa, íɔ gawi víné lá a ví á kíiwa. ² A wabikewēe aà wá bɔ gbēvái m̄saiɔ ɔzi, asa i ke gbépii mé Lua náai vío. ³ Dii náai ví, a á gba gbāa, i á sí Setāuwa. ⁴ Wá naa Diiwa guu wá a náai ví ké ále yá pò wá òé ke, mé áɔ kee. ⁵ Dii tó á laai àɔ ku Lua yeaáziwa ní mena pò Kilisi ì inéɔ.

⁶ Gbéɔ, wa naé Dii Yesu Kilisizi, à ké wá gbé pò màa ví aali zike yá pò wá dānéwaoɔwa. ⁷ A dɔ áziawa, a maa à wá kea kee, asa màadeɔn wá ũ á guuo. ⁸ Wi gbēe blɛ si wá blè pāo, wa zikè gwāasina ní fāanɔ, wa taasikè e wa kpsa, ké wásu gɔ á gbēe aso ũo yái.* ⁹ Wá a zé ví à dɔwále, āma wa a taa kèé, ké à wá ɔlesɛɛ. ¹⁰ Gɔɔ pò wá kúánɔ, wá ðile gbé pò ye zikɛaio a pɔbleo. ¹¹ Wá mà á gbēeɔ màa ví, aali pɔe woo, sema gudɛ. ¹² Wá ðile gbé bee taaɔne, wa nané Dii Yesu Kilisizi, aali zike kílíkíli aa nízia gwa.

¹³ Apiɔ sɔ wá gbéɔ, ásu kpsa ní maakɛaoo. ¹⁴ Tó gbēe i yá pò wá òé lápi guu dao, à aà yá bɔ ðile. Asu gbé kpaàànɔ, ké wí e aà kú. ¹⁵ Ama ásu íbelɛsɛaànɔ, à ledawà á gbēdo ũ.

¹⁶ Dii Aafiade á gba aafia gɔɔpii yápii guu. Dii àɔ kúánɔ ápii. ¹⁷ Ma Polu máme ma fɔe bee kè ní mazia ɔo. Bee mé ma lá pii seela ũ, màa mi ké. ¹⁸ Wá Dii Yesu Kilisi gbēkekeé ápii.

† 2:8 Isa 11.4 § 2:9 Mat 24.24 * 3:8 1Tes 2.9

TIMOTEE LA SƐIA

Yá pò kú láe bee guu

Timotee daá Yudaε, aà maeá Gεlεkίε. Aa kɔ'è ní Pɔluo Lisita pò kú bùsu pò wí me tia Tuukii guu, Pɔlupi wélegea plaade guu (Zin 16.1-3). Timotee gè Pɔlu ìwa pò ìo kàiaànɔ ũε. A teàazi aà wéle dasio gea guu, ɔ Pɔlu ì aà zǐ gáli pò an yáɔ lé gé súsuɔɔ guu. Ayāmεto aà tó kú zinaɔ lá guu (17.14-15, 18.5, 19.22) ní lá pò Pɔlu kèɔ guu (1Kln 4.17, 16.10-11, Flp 2.19-24, 1Tes 3.2-6) ní lá pàleɔ. Lá mèn pla pò a kè Timotee ní pò a kè Titueo wí me pàsitéε láɔ, yáze pò a kàlekale dɔaanaɔ ní pàsitéεnɔ yáí.

Timotee lá sɛia lé yá dɔɔ àaɔ ɔɔwɛε:

Sɛia gíá à lezà Yesudeɔwa zé kaaliɔ yáí ní làasoo kpaanlaɔ ní Yudaɔ yá pò yáalea ní luadɔsai yá pò gbɛε lé dadanéɔ. Zé kaalipiɔ mè dúniaε bee pòɔ maaɔ, wíli fɔ Lua lèò, sema wa asiiyá dɔ bàasio. Aa gbāakpà blεε tɛboao ní gia nɔsei yáɔ.

Bee gbea lápi lousisiyá bɔɔlekèwɛε, kɔkāaa yáɔ ní yá pò a maa Yesude dɔaanaɔ aao kúaaɔ.

A láakii lápi ledà Timoteewa lá à kú aà a zǐ pò Lua dàε ke, lá à kú à laaidɔ luanaaikenaɔwa, ìo de Lua zíkεn maa ũ (4.6).

Wa fɔ lápi kpaale leε pla: Yādanε pò de Yesudeɔ ní ní dɔaanaɔ pò ũ (1-3) ní Timotee zia yáɔ (4-6).

Yādanεdeɔ gbaa laai

¹ Mámεmaa Pɔlu, Kilisi Yesu zina, lá Lua wá Suabana ní Kilisi Yesu pò wá wé dɔaàzipio dīlemεewa, ² ma láe bee kène Timotee, * ma ne'ia Yesu zé guu. Mae Lua ní wá Dii Kilisi Yesuo gbèkεkεne ní sùuuu, aai n gba aafia.

³ Lá ma naema gɔɔ pò málε gé Masedoni bùsuu, gɔ Efese, ní oné aasu yá pò i kpaai ní Lua yáoo dané ɔo. ⁴ Aasu laaidɔ fi ní deziɔ tó kɔnwεa pò lé víoowa ɔo, bee ì mɔ ní lekpaaoε. Ili mɔ ní yá pò Lua lé yáwanɔoo, aà náaikεa mé ì mɔɔ. ⁵ Ma yápi dīle ké aao yekɔi yáíε, yeakɔi pò ì ɔo nɔsepua ní làasoodaadoũo ní luanaaikεa mɔafilisaio guu. ⁶ Gbɛε pàale yápiɔne aa pèle yá àisai ɔleau. ⁷ Aa ye wàɔ de Mɔizi ikoyādanεdeɔ ũ, āma aa yá pò wàle o dɔo ge yá pò wà zèwàɔ.

⁸ Wá dɔ ikoyāpi maa, tó gbé lé zikεwà a zéu, ⁹ asa wá dɔ ké Lua i ikoyā dile gbɛmaa yáio, sema yādansaio ní swágbāadeɔ ní lousisinsaiɔ ní duunkenaɔ ní luayādansaio ní dúnia gbéɔ ní de ní dao denaɔ ní gbēdenaɔ ¹⁰ ní gbāsikεnaɔ ní gɔε pò aai gbāsike ní ní gɔε deeoɔ ní gbēnazinyianaɔ ní εedeɔ ní yādɔmadeɔ ní gbé pò aai ɔo yázedε kpeɔ píi. ¹¹ Yázedepi mé baona gawide pò Lua Báaade gòmεε zǐ ũ.

Lá Lua gbèkεkè Pɔluε

¹² Ma Kilisi Yesu wá Dii pò ma gba gbāa sáaukè, asa à ma náaikè à zidámεε. ¹³ Ma aà tɔbɛsǐ yāa, ma ìadà aà gbéɔwa,† ma gbāablémá. N beeo à wēnadòmεε, asa má kè wésiake ní aà náaikεsaio guuε. ¹⁴ ɔ wá Dii Kilisi Yesu gbèkεkémεε zɔɔ, a tò ma a náaikè, mío ye gbéi naawa guu. ¹⁵ Yáε bee síana ví wá sí. Kilisi Yesu mò dúnia guu duunkenaɔ suabaa yáíε. Mapi, ma pò mé de dāɔla, ¹⁶ ɔ Lua ma wēnagwà, ké mēna zɔɔ pò Kilisi Yesu kè ní ma gbé pò ma

* 1:2 Zin 16.1 † 1:13 Zin 8.3, 9.4-5

duuna deŋlao bɔ gupuu seela ũ gbé pɔ aa aà náaike aa wēni láasai eɔne. ¹⁷ Lua mēndona, gɔɔpii Kíia pɔ lí gao mé wili e ní wéoo mé aɔ beee ví ní gawio gɔɔpii, āmi.

¹⁸ Ma né Timotee, lá wà d̀aa ānabikekè n yá musu, mále yápi dané ké ñyɔ k̀ua, ní z̀i maa kað ¹⁹ luanaaika guu ní làasoodaadoũ. Làasoodaadoũ lí ke gbēeɔne yāe ũo, ɔ an luanaaika ì òkpa. ²⁰ Imene ní Alesāndao kú ní guu. Ma ní kpá Setáuwat̄ ké aɔ d̄o wili d̄e ní Luaoo.

2

Lousisia

¹ Too, gíia s̄eia mále ledama à wabike gbépii, à zé gbeané, à kulekené Luae ní sáaukpaa. ² A wabike kíaɔne ní gbāadeɔ pii, ké wà e wàɔ ku aafia yákelesai luayāmanaɔ ũ, wá kua iɔ gbia. ³ Bee mé maa, ì ka Lua wá Suabanagu. ⁴ A ye gbépii suaba, aai s̄iana d̄o. ⁵ Asa Lua mēndoe, mé kóɔ kú mēndo Lua ní gbēnazinaɔ zānguo, ɔn gbēnazina Kilisi Yesu ũ.* ⁶ A azia kpà gbépii fiabobo ũ a gɔɔwa, Lua pɔeāpi seela ũ. ⁷ Ayāmeto Lua ma dile a kpawakena ũ, a zina ũ, mà a zé siande da buipāleɔne.† Siana mále o, i ke e no.

⁸ Má ye ḡeɔ lousisi gu ní guo pii, aa ɔse musu† gbāsisi, pɔkūma ní lekpaoo sai. ⁹ Má ye lɔ nɔe nízia keke a zéwa ỳɔsai ziamone sai. I ke ní m̄i ỳɔde t̄ao ge vua ní ɔso nɔambleɔɔ ge zwāa ɔdeɔ no.§ ¹⁰ Aa nízia keke ní maakeao, lá a maa nɔe lousisinaɔ kewa. ¹¹ Nɔe yādada kílíkili, aa misiile yápii musu. ¹² Mili we nɔe yādada ḡeɔne ge aɔ iko vímáo, sema aɔ ku kílíkili. ¹³ Asa Adamu ɔ Lua kè s̄eia, a gbea Eva.* ¹⁴ I ke Adamu wa s̄as̄ao, nɔe wa s̄as̄a, à s̄i duunau.† ¹⁵ Tó nɔe wetà ní luanaaikaoo ní yea gbéɔzio ní kuaadoakeo ziamone sai, ali ne'i aafia.

3

Gbēz̄ɔɔ ní d̄ɔnlɔdeɔ

¹ Yāe bee s̄iana ví: Tó gbé ye ke gbēz̄ɔɔ ũ, àle z̀i maa nide. ² Gbēz̄ɔɔ líɔ ku t̄aesai nɔmēndode ũ, laaide ũ, ì azia k̀ua d̄o gbé d̀ɔde ũ, nibɔf̄na ũ, gbé pɔ a f̄yādané ũ. ³ Asu àɔ de igbēna ge gbé p̄as̄i ũo. Aàɔ de n̄s̄eɔde yákelesaide ũ. ɔa su d̄aaè. ⁴ Aàɔ a ua k̀ua d̄o, aà néɔ lí misiile aaliɔ aà ɔtond̄k̄i gwa.* ⁵ Asa tó gbé a ua k̀ua d̄o, kpelewa a f̄ɔ lia Lua ḡalideɔzii? ⁶ Asu àɔ de gbé dafuna ũo, ké asu íanad̄a, i azia dayāu lán Ibiisiwao yái. ⁷ Aà tó àɔ na Yesusaideɔ k̄i lɔ, ké wasu aà t̄'íisi, i zu Ibiisi bauo yái.

⁸ Maa lɔ d̄ɔnlɔdeɔ aɔ de gbé gbiaɔ ũ. Aasu wàɔ de leplaadeɔ ũo. Wē yá su d̄aaané. Aasu wàɔ de ɔwelembēɔ ũo. ⁹ Aaɔ Yesu yá k̀ua ní làasoodaadoũ. ¹⁰ Wà ní yá gwa gíia, tó wi yāe emáo, wi gbasá ní dile d̄ɔnlɔdeɔ ũ. ¹¹ Maae ní nɔe. Aaɔ de nɔe gbiaɔ ũ, laaideɔ ũ, aalɔ náai ví yápii guu. Aasu wàɔ de gudenaɔ ũo. ¹² D̄ɔnlɔde àɔ de nɔmēndode ũe, aàɔ a ua ní a néɔ k̀ua d̄o. ¹³ Gbé pɔ z̄ikè a zéwa, ì zek̄i maa e, aà s̄o ì dilea a Kilisi Yesu náaike guu maamaa.

¹⁴ Baa ké mále yápiɔ oné, má dile má mó n gwai tia. ¹⁵ Tó ma m̄ɔa su lé ḡeɔe, má ye ñyɔ d̄o lá a maa wàɔ ku Lua uadeɔ ũe. Wáme wá Lua b̄é ḡalideɔ ũ, s̄iana z̄imp̄e ní a gbā'ek̄io ũ. ¹⁶ Lua asiiyā pɔ b̀ɔ gupuu z̄ɔ s̄iana: A m̀ɔ gbēnazina ũ,
Lua Nis̄ina aà siandek̄e òlɔné,
malaikaɔ aà è.

† 1:20 1Kln 5.5 * 2:5 Zln 4.12 † 2:7 2Tim 1.11 † 2:8 Bɔa 9.29 § 2:9 1Pie 3.3 * 2:13 Daa 2.7, 21-22 † 2:14 Daa 3.1-6 * 3:4 Tit 1.6-8

Wà aà yá waasokè buiɔ guu,
wà aà náaikè dúnia guu,
Lua aà sè tàò a kǐi gawi guu.

4

Tɛ yá

¹ Lua Nisina ò wásawasa, gɔɔgbɛzāzǐ gbɛɛɔ pākpa Yesu zéi, aai tɛ sásāyā pó tǎa ǐ ɛɛdeɔ da a oauzi. ² Ɛɛde mɔafilide pó vǎi lí kàadaɾlaɔɔ mé aa n sāsā. ³ Aaǐ gǐ gbéɛne aa nɔsɛ aa zǎkɛ, mé aaǐ blɛ téné, blɛ pó Lua kè a náaikena pó aa síana dɔɔne aa blɛ n a sáaukpaaɔ. ⁴ Pó pó Lua kè píi maaɛ.* Wásu a kee tɛboo,† wà blɛ n aà sáaukpaaɔ, ⁵ asa Lua yá n wá wabikɛaɔ gbábòè.

Kilisi Yesu ziken maa

⁶ Tó n yápiɔ dà n gbéɛne, nýɔɔ de Kilisi Yesu ziken maa ũ, asa nɛ nzia gwa n Yesu yáo, n tɛ yāmaa pó wa dànei. ⁷ Mikɛ felekaa fi pó lí kpaaǐ n Lua yáooowa. N nzia toto, ké nýɔ de luayāmana ũ. ⁸ Metotoa ài ví yɔɔ, āma dea luayāmana ũ ài ví yápii guue, asa bee ǐ mós n wɛnio gbǎ n ziao. ⁹ Yápi síana ví, à kà wà si ɔplapla, ¹⁰ wǐ zikɛ wà dɛɛka a musu. Wá wé dɔ Lua bɛɛzi. Ɔmɛ gbépii Suabana ũ, azaiasa aà náaikenaɔ.

¹¹ Yápiɔ dilɛné, ní dadané. ¹² Nsu to wà saka n èwaasokɛguo. To n kua zɛ'ɔɔ Yesudeɛne yá'oa n yǎkɛaɔ n yeakɔio n luanaaikɛaɔ n kua gbāsisaio guu. ¹³ E màò mós, wɛtǎ n Lua yá kyokɛaɔ, ní dané, ní lɛdaomá. ¹⁴ Gba pó Lua dàne gɔɔ pó wà ānabikɛkè n yá musu, mé gbɛzɔɔɔ ɔnàma, n̄su niazikpaio. ¹⁵ Laaidɔ yápiɔwa, ní mekpawà, gbépii i n gea'ae e. ¹⁶ N nzia yá n n yādanɛo tàasika. Zɛ súsu n yápiɔ. Tó n kè màa, nýɔ nzia suaba n gbé pó aalɛ swáɛ n yáio.

5

Gyaa n dɔaanaɔ

¹ Nsu maezɔɔ leleo.* Lɛdawà n mae ũ, ní da èwaasoɔwa n v̄i n n dāunaɔ ũ. ² Lɛda nɔɛzɔɔwa n da ũ, ní da nɔgbāa ge wéndiawa n dāe ũ làasooplasai.

³ Gyaa gbɛandoɔ kpɛla. ⁴ Tó gyaa nɛɔ ge tɔūnaɔ ví, aa n daɛɔ gwaa dada gǐa, aai fiabo n mae n n daɔne, asa bee ǐ ka Luagu. ⁵ Gyaa gbɛando wé ǐ dɔ Luazi, ǐ wɛtǎ lousisia n wabikɛaowa gwāasina n fāanɛo. ⁶ Gyaa pāpākɛnaá gɛɛ, baa tó a bɛɛ. ⁷ Yápiɔ dané, ké wasu n tàae eo. ⁸ Tó gbé lé a daɛɔ gwao, atɛsa aà uadeɔ, à bò Lua yá kpɛɛ, Yesusaide deaàla. ⁹ Nɔɛ pó de wà da gyaaɔ guun kɛ: Nɔɛ pó kà wè bàas mé à zǎkè gɛn do, ¹⁰ wǐɔ aà dɔ maakena ũ, nɛgwan maa ũ, nibɔfna pó Lua gbéɔ gbá pípi ũ, taasideɔ dɔnlɛde ũ, nɔɛ pó mekpà maakɛa píiwa ũ. ¹¹ Nsu gyaa nɔgbāaɔ dauo, asa tó an gɔ nidɛa fɛlɛ, an naa Kilisiwa a busaɛ, aaiɔ ye zǎkɛ, ¹² aai n̄zia dayāu, ké aa lé pó aa gbèè yāa gbòo yái. ¹³ Bee gbɛa aaǐ pākɛ dada, aaɔ bebe wàò ualɛkɛ. I kɛ màaden n ũ adoo, aaǐ gɔ gbɛpen gudenaɔ ũɛ, aaǐ yá pó de wà oo o. ¹⁴ Ayāmɛto má ye gyaa nɔgbāaɔ zǎkɛ, aai nɛ'i, aai laaidɔ bewa, ké aasu wá ibɛɛɔ gba zé aa wá tɔbɛɛsio yái. ¹⁵ An gbɛɛɔ bò tɛ Setāuzi kò. ¹⁶ Tó Yesudee gyaaɔ ví a bɛ, aali dɔnɛ. Asu to aa gɔ gǎlideɛne aso ũo, ké aa e dɔ gyaa gbɛandoɔlɛ yái.

¹⁷ Gbɛzɔɔ pó ǐ dɔaa a zéwa kà wà fiaboè lɛɛ pla, atɛsa gbé pó waasokɛa n yādaanéɔ āia ví. ¹⁸ Wà yáɛ bee kè láu wà mè: Asuli lɛɔkpɛa zu pó lé pɔgbɛɛo.†

* 4:4 Daa 1.31 † 4:4 Maa 7.19 * 5:1 Lev 19.32 † 5:18 Iko 25.4, 1Kln 9.9

Wà m̀e l̀o: Zikena kà à a asea e.† 19 Nsu gbé p̀o m̀ò ǹ gbèz̀ò káalao yá sio, sema seeladeo kà gbèon pla ge àaõ bàasio. § 20 Gbé p̀o duunakèo gba laai gbépii wáa, ké vía e gbé kiniò kú. 21 Ma nané Lua ǹ Kilisi Yesuozi ǹ malaika p̀o à ǹ séo, nyõ yápio kúa gbèe tēbosai. Nsu yāe ke gbèee ublembekēa yáio. 22 Nsu wā onā gbéwa ǹ aà daziuo. Nsu to ǹ lé àò ku gbèe duunauo. Nyõ nzia kúa gbāsisi. 23 Nsu í pā mi ado l̀o. Nili v̄e ga yoo ǹ ǹsè ǹ ǹ gyākea m̀òm̀o yáí. 24 Gbèe duuna í b̀o gupuau e wàò gé a yākeirino, gbèe p̀o s̄, ìli b̀o kpaao. 25 M̀aa l̀o maakēa í b̀o gupuau, baa a p̀o wi eo a e ḡo ulēao.

6

1 Gbé p̀o de z̄o ùò ǹ diio dile gbia, aai misiilené yápii guu, ké wasu Lua tó ǹ yá p̀o wi danéo bèeboo yáí. 2 Gbé p̀o an diio de Yesude ùò su d̄emá ké aa de kōgbèò ù yáio. Aa z̄oblené maamaa, asa gbé p̀o aale ǹ z̄í baa bleo de Yesudeo ùe, an gbé yenzideo ù. Yápio dané, ní lēdaomá.

Yea 5ai

3 Tó gbèe lé yāpāle dané mé i ze ǹ wá Dii Yesu Kilisi yá s̄andeo ǹ wá zé yādanēoo, 4 ȳòde, a yāe d̄o, lekpaagii ǹ yāgwaa láasaio aà kù gyā ù. Yá beeo ì to gbéò wēd̄k̄e, aai s̄oleke, aai k̄o s̄s̄, aai làasoo v̄ai sé ǹ k̄o, 5 aai k̄iwāi v̄i. Gbépio làasoo kolea, s̄iana p̄ilimá, aai e lousisiaá ōweleze. 6 Lousisia ài z̄o s̄iana, tó gbé z̄è ǹ p̀o á v̄io. 7 Wi mó ǹ p̄eo d̄unia guu lao, mé wá e tá ǹ p̄eoo. 8 Tó wá p̄blea ǹ p̄kasao v̄i, bee m̀ò. 9 Gbé p̀o ye ḡo de ùò ì n̄zia da ȳo bau. P̀o n̄dea m̄sai kaide ì ḡéngu, i ǹ kp̄ale músi ǹ kaaleo guu. 10 Yea 5ai mé yāv̄ai píi z̄ina ù. Gbèe lé a k̄ode e aa ḡè z̄àò Yesu zéwa, aa wāwā z̄o kp̄a n̄ziai.

D̄e maa k̄a

11 Lá Lua gbén ǹ ù, bàale yápioe, ní tó yāmaa lío d̄oane ǹ yá p̀o z̄ev̄i Luaeo ǹ aà náaikēao ǹ yea gbéozio ǹ menao ǹ n̄senieo. 12 D̄e maa k̄a ǹ Yesu náaikēa guu, ní w̄eni láasai e, asa ò Lua ǹ sisiwà ḡo p̀o ǹ lé maa gbèè bíla wáa. 13 Ma nané Lua p̀o ì w̄eni kpa p̄piiwazi ǹ Kilisi Yesu p̀o yāmaa ò P̄nsi Pilatieo,* 14 nyõ yá p̀o wa d̄ilene kúa s̄asai t̄aesai e wá Dii Yesu Kilisi mózi. 15 Gbāade m̄ndona Báade, k̄iao K̄ia, diio Dii mé a Kilisipi b̀o a ḡowa.† 16 Ome lí gao ado, ìò ku gupua p̀o w̄ili f̄o s̄io guu.‡ Gbèe i wesiaaleo, wa f̄o seo.§ Ome gawi ǹ gbāao v̄i ḡopii, āmi.

17 O d̄unia tiae bee ōdeone aasu íanad̄o. Aasu gbāa'e ōda náaisaiwao, aa gbāa'e Lua p̀o ì p̄pii kp̄awá z̄o wà p̄nakēd̄wa. 18 Oné aa maakē, maakēa i t̄ómá. Aa de gbadanao ù, aai gbèke v̄i. 19 Beewa aa k̄us̄ua maa di n̄ziae àizāna p̀o ù,* aai w̄eni p̀o de w̄eni ù s̄iana e.

20 Timotee, k̄aeda yá p̀o Lua n̄ne ǹ z̄li. E d̄unia yá giione ǹ yāwaaipaa p̀o w̄i me d̄āeo. 21 Gbèe z̄èò, ò aa p̄ale Yesu zéé.

Lua gbèkekeé.

† 5:18 Luk 10.7 § 5:19 Iko 19.15 * 6:13 Z̄aa 18.36-37 † 6:15 Zia 19.16 ‡ 6:16 Sou 104.2
§ 6:16 B̄oa 33.20 * 6:19 Mat 6.20

TIMOTEE LA PLAADÉ

Yá pò kú láe bee guu

Pòlu lá plaadepi kè Timotee za Loma (1.17). Wà wetèamò Pòlu we pāsīpāsī (2.9), a ku yooyea (4.10, 16). A kà a zī láaa (4.6), ò àlè lèda a ìwa yenzidewa (1.2).

A nà Lua sáaukpaawa Timotee yeanzi ní aà luanaaikèao yá musu. Wetèa ní taasio ní íbele pò wí sé ní baonakpana yáí à lèdà Timoteewa aà zè gbāa, aà taasikèano Kilisi zīgō maa ū (1.3-2.13). A òè aà mikè gbé pò aaiò gbéò lèwèò yáwa, asa aaiò yákpaaanlò lèkpaakeke ní gbéò, ò aai n luanaaikèa òòkpa. A òè aà a òlèse, aà zè ní Lua yá pò a dàda za a èwaasogòò (2.14-4.5). Lápi láakī Pòlu azīa yáò bòlèkèè, lá a ku ga lézī Loma, āma a dō ké Lua a a suaba e a ge kaò aà kpalau musu.

Pòlu dèe maa nè à baonakpà e a léwa (4.7), ò à tēkpà lápi kyokènaogū aa dèe dòupi ká ní luanaaikèao ní menao ní yeanzio víakèa íbèèòne sai.

Pòlu tēkpaa Timoteegu

¹ Mámèmaa Kilisi Yesu zīna Pòlu lá Lua yeiwa wēni pò à a lègbè Kilisi Yesupi guu yáí, ² ma láe bee kène, ma né yenzide Timotee.* Mae Lua ní wá Dii Kilisi Yesuo gbèkèkène ní sùuuo, aai n gba aafia.

³ Ma sáaukè ní ma deziò Lua pò mi kúléè ní nòsepuaoo, asa n yá ìò òmagu láasai ma wabikèa gwāasīna ní fāaneo guu. ⁴ Tó wé'í pò bòma yá òmagu, mi n bèkèe, míò ye wà wesikòle, ké ma pòna e ke zài. ⁵ N luanaaikèa ní nòsemèndoo ìò òmagu. N dazi Loisi ní n da Ènisio Lua náaikè màa, mé má dō sáasā níle Lua náaikè màa sō.

⁶ Ayámèto mále òngū, fèlè zè ní gba pò Lua dànè gòò pò ma onàmao, ⁷ asa Nisīna pò ì wá gba gbāa, ì to wàò yekòì, ì to wàò laai ví ò Lua kpàwá, i ke nisīn fooo no. ⁸ A yáí n̄su widè ní wá Dii yá'oanéoo, mé n̄su widè ma gbé pò wà ma dakpèu aà yáí yá musuo. Taasi pò wí ke aà baokpaa yáí kèmanò ní Lua gbāao. ⁹ Òmè wá suabà, à wá sisi, wa gō aà pò ū. I ke yá pò wá kè yáí no, aazīa pòeā yáíe, ní gbèke pò a kèwèe naa Kilisi Yesuwa zadō gòò i daaleoo. ¹⁰ Gbèkèpi bò gupuau wá Suabana Kilisi Yesupi mōa guu sa. A ga iko bādè, à wēni ní kua gòòpiio bòwèe gupuau a bao pò wí kpa guu. ¹¹ Lua ma dilè a zīna ū mà baopi kpàwake, mí dané.† ¹² A yáí mále taasie bee kei, āma wí lí ma kūo, asa má gbé pò ma aà náaikè dō, mé má dō sáasā ké a fō kàeda yá pò à nàmèe ma òzīi e a mōgòzī. ¹³ Nyō yá sīande pò ní mà ma kípi kūa yá zīnda ū ní luanaaikèao ní yeakōio naa Kilisi Yesuwa guu. ¹⁴ Kàeda yāmaa pò Lua nāne n òzīi ní aà Nisīna pò kú wá guu gbāao.

¹⁵ N dō ké Azi bùsudeò píi ma vūaae. Fizele ní Èmòzenio kú ní guu. ¹⁶ Dii wēnadō Ònesifòò bēdeòne! Asa à ma nòse n̄nimèe, a gēna lé vío, i widè ma daakpèu yá musuo. ¹⁷ Ké à kà Loma gòò, à ma wèlè e à gè bà. ¹⁸ Dii to Lua wēnadōè yákpalekègòòzī. N ònle zōò pò a kèmèe Èfese dō sáasā.

2

Kilisi Yesu zīgō maa

¹ Mpi sō ma né, nyō gbāa ní gbèke pò Lua víwanò naa Kilisi Yesuwao. ² Yá pò ní mà má ò dasi wáa na gbé náaide pò aa fō da gbèpàlèòneò òzī. ³ Taasikèmanò

* 1:2 Zīn 16.1 † 1:11 1Tim 2.7

Kilisi Yesu zīgō maa ũ. ⁴ Dúnia yá lí dɔaa zīgō pó kú zílauεo, ké aà yá e ka a diigu yáí. ⁵ Bakpaaína sō, tó i bàale a zéwao, a fúa eo.* ⁶ Zōε pó zī gbāa kè mé ì a baa sé séia. ⁷ Làasooke yá pó má òpiowa, asa Dii a ní gba òno apii guu.

⁸ To Davidi bui Yesu Kilisi pó bò gau yá àò dɔngu. Baona pó mi kpan we. ⁹ A yáí mále taasikéi. Wà mɔkàa lán dàakenawa, àma wa fō mɔka Lua yáwao. ¹⁰ Ayāmeto mi yápii fō gbé pó Lua ní séo yáí, ké ampio sō, Lua ní suaba, aai gawi pó lí láao e naa Kilisi Yesuwa. ¹¹ Yáε bee síana vī:

Tó wa gaaàno, wáò kuaàno.†

¹² Tó wa menafō, wáò kibleaàno.

Tó wa lelekpàaazi,
aàpi a kpáwázi sōε.‡

¹³ Tó wá náai vīo, ìo náai vīε,
asa a we lelekpa aZIAIO.

Dii zíkɛna maa ní lɛkpaao

¹⁴ Yápio dɔ n gbéogú, ní nané Luazi aasu lɛkpa pā ke Lua yá musuo. A ài vīo, ì gbé pó aale maò òokpaε. ¹⁵ Aiakε, ké Lua e n sáaukpa, zíkɛna pó ì yá síande poloné wásawasa, wí lí aà kú aà zī yá musuo ũ. ¹⁶ E yābɔlea pā pó lí kpaai ní Lua yáooε. I gbéò luayādasai káfinéε, ¹⁷ ō yá pó aai dané ì otamá lán sánεwa. Imene ní Filetio kú ní guu. ¹⁸ Aa kè síanawa, aai mε wà bò gau kò, aai gbéε luanaaikεa òokpaoné. ¹⁹ Gia ní beeo ε pó Lua dàale zεa gbāa, wà yáε bee kèwà: Dii gbé pó de a pó ũo dō. § Gbé pó ì Dii sísi ké yāvaiwa.

²⁰ Uada ìo pòo vī dasi. Wà a keeo kè ní vuao ní ánusuo yágbiakεbo ũ, mé wà a keeo kè ní lío ní gío yāyɔnakεbo ũ. ²¹ Tó gbé ɔbòle yá beεεsai guu, a gō yágbiakεbo ũ, Dii zíkεbo maa ũ, ìo ku maakεa píi sɔu guu. ²² Bàale èwaaso pɔnideaoε, ní tó maakεa ní luanaaikεao ní yea gbéozio ní kua ní kōo na dɔaanε sánu ní gbé pó aai Dii sísi ní nòsepuaoo. ²³ ɔbòle yá mīsai gwaa ní kōo guu. A dōa vīo, mé ní dō ké ì lɛkpa iné. ²⁴ A maa Dii zòblena aàò lɛkpa vīo. Aàò busaa gbépiiε, yādanede maa pó ì gbé fō ũ, ²⁵ i gbé pó lé a yá sioo gba laai busebuse. Wíli dōo Lua a ní gba nòselilεa zé, aai síana dō, ²⁶ aai pili Ibiisi pó ní kú ní a bao à ní dá a pɔeá guuwa, aai su ní laaiwa.

3

Gbēnazinao yákea gɔɔgbεzāzi

¹ Nyō dō ké gɔɔ gbεzāε beeo aao zī'ũ. ² Gbéò zia yá a dɔaané, ōa a ní sō ble. Aao de waladeo ũ, ìandānao, gbēsōsōnao, de ní dao yāmansai, guluo, luayādansai, ³ nòsesaideo, awamansai, gbé tɔbēesinao, faasaideo, aīapāsīdeo, maa ibεeo, ⁴ bɔnkpedeo, làasooaideo ní yòodeo. Aao ye pɔnakεai de Lua yála. ⁵ Aai lousisi, àma an yá lí kōε ní Lua gbāaoo. Ké gbépiowa. ⁶ Gbé bee taao ì gē noε pó lí mi gbéoozi, aai ikokemá. Duuna sadà nɔepiogu, dōε'ìi mé gōné, ⁷ aai yādada gɔɔpii, àma aali síana dōo. ⁸ Lá Zanési ní Zāblesio bò Mɔizi kpε,* màa gbépio ì bɔ síana kpε. An làasoo kolea, mé luanaaikεn gianaoε. ⁹ Aa gεa'ae vī loo, asa gbépii ní mīsaikε dō, lá wà Zanési ní Zāblesio pó dōwa.

Lua yá ài

* 2:5 1Kln 9.24-27 † 2:11 Lom 6.8 ‡ 2:12 Mat 10.33 § 2:19 Nao 16.5 * 3:8 Bɔa 7.11-12

¹⁰ Mpi sɔ́ ní temazi, ní ma kua dɔ́ ní ma yádanɛo ní yá pɔ́ mále yáo ní ma luanaaikɛao ní ma menakɛao ní ma yea gbéɔzio ní ma zea gbãao ¹¹ ní ìa pɔ́ wa dàao ní taasi pɔ́ má kèo. N yá pɔ́ ma le Antɔsi ní Ikɔniuo ní Lisitao dɔ́† ní ìa zɔ́ daa pɔ́ má fɔ́o. Dii ma bɔ́ apii guu.‡ ¹² Gbé pɔ́ aa ye wào ku luayãmanaɔ ù naa Kilisi Yesuwaɔ gí wétɛa eio. ¹³ Gbɛvãio ní kɔnideɔ, an vãì aɔ gbãbɔbɔɛ, aai gbéɔ sásã, ampio sɔ́ aao sásãae. ¹⁴ Mpi sɔ́, ze ní yá pɔ́ ní dàda ní sɔ́ síana ùo. N gbé pɔ́ dàdanéɔ dɔ́, ¹⁵ asa ní Luayãtaala dɔ́ za n nézì. A fɔ́ n gba ɔ́no, i n ka Kilisi Yesu náaika pɔ́ ì ní suabawa. ¹⁶ Yá pɔ́ kú lápio guu bɔ́ Lua kí píie. A ài vɔ́, asa ì síana dané, ì ní ɛkané ní ɔ́zì, ì ní gba laai, ì ledamá yãkɛa a zéwa musu, ¹⁷ ké Lua gbé e ào wásawasa kua maakea píi sɔ́u guu.

4

¹ Ma nanɛ Lua ní Kilisi Yesuozì aà ɛa mɔ́a kpalablei ní aà yákpalekɛa ní gbé bɛɛo ní gyaadeɔ yáí, ² Lua yá waasokɛ, à zekè i zekɛo, wɛtã. N ní lele, n ní gba laai, naemá, ní yádané ní mena zɔ́o. ³ Asa gɔ́ɔe a mɔ́ ké gbéɔ we swáɛe yá síandeio. Aa yádanedeɔ kãaañzi níziã pɔ́eãwae, aa yá pɔ́ kángu dané. ⁴ Aa gi síanai, aai ze ní fɔ́o. ⁵ Mpi sɔ́, ñyɔ́ laai vɔ́ yápii musu. Taasi fɔ́, ní baonakpanakɛa kɛ, ní n zì lepapa.

Pɔ́lu kua ga lézì Loma

⁶ Ma gɔ́o pà kò, wa ma au tɔ́le sa'o'i ù tia. ⁷ Ma dɛɛ maa nè, ma bakpaaí pɔ́ Lua dɔ́le kè ma bɔ́lei. Ma Yesu yá kù a zéwa. ⁸ Kua maa fùã dilea, àle ma dã sa. Dii Yákpaleken maa mé a kpamɛe yákpalekɛgɔ́zì. I kɛ mámɛ má adoo, ní gbé pɔ́ ye aà mɔ́aio píie.

⁹ Zɛwɛɛle mɔ́ ma kíi kpakpa. ¹⁰ Demasi ma to we à tà Tesaloni, ké a ye dúniai yáí. Kɛlesã tà Galati bùsuu, mé Titu tà Dalamati bùsuu. ¹¹ Luku mé gòmanɔ́ ado. Maaku ɛ à mɔ́ sãnu, asa ì dɔ́male maamaae. ¹² Ma Tisiki gbàe ɛfɛɛ. ¹³ Tó níle mɔ́, ma ulatao pɔ́ má tò Kaapu be Toloasi* sé, ní mɔ́omɛɛ ní ma lác, atɛsa a pɔ́ pɔ́ wa kè ní báaoo.

¹⁴ Alesãnda sia yãvãikɛmɛɛ maamaae. Dii a yá pɔ́ a kèpi fiaboè.† ¹⁵ Laaikaazì, asa à bɔ́ wá yá kpe pãsipãsiɛ. ¹⁶ Yákpalekɛamanɔ́ séia guu gbɛe i zemanɔ́o. Wà ma to we píie. Lua su ní yápi dao. ¹⁷ Dii zèmanɔ́ à ma gba gbãa, ɔ́ ma ze'è ma baonakpà wásawasa, buipáleo mà píi. A ma bɔ́ nɔ́omusu lézì. ¹⁸ Dii a ma bɔ́ yãvãì guu píi, a ma suaba e ma ge kaò aà kpalau musu. Ɔmɛ gawi vɔ́ gɔ́pii, ãmi.

¹⁹ Fɔ́kpa Pisii ní Akilasiowa ní Ɔnesifɔ́o bɛdeɔ.‡ ²⁰ Elasa gò Koleni. Ma Tɔ́fiù tò ní gyáo Miletì. ²¹ Zɛwɛɛle mɔ́ e buzìe ào ká. Ebulu ní Pudɛo ní Linuo ní Kolodiao ní wá gbéɔ píi fɔ́kpama. ²² Dii ào kunno, i gbɛkɛkɛé ápii.

† 3:11 Zin 13.50, 14.5, 19 ‡ 3:11 Sou 34.19 * 4:13 Zin 20.6 † 4:14 Sou 62.13 ‡ 4:19 2Tim 1.16-17

TITU

Yá pò kú láe bee guu

Tituá Yesudee, ãma Yuda no (Gal 2.1-3). A gò Pòlu ìwa ùe mé à zì z̄o kè Kòlenideo ní Pòluo maak̄oe yá musu (2Kln 7.6-16). Pòlu láe bee kèè ḡoo pò Titupi ku Keletie, à Yesude pò aa kú ísia gūgūnapiwao yágea'aezì nàè aà ozi.

Lápi daaleaá waaso pò Pòlu ìo kené yáe (1.1-4). Bee gbea yá pò a òlè gáli d̄oanaoñee (1.5-16). Lee pla guu à ledà Tituwa gbé pò àle z̄ikèr̄n̄oo yá musu: Maeziò, n̄oeziò (à kù aa yādada wéndiañe), èwaasoò ní z̄oo (2.1-15). Lee àaõ guu à Yesude yákeao b̄oolekè, ké an kua aao na, aasuli k̄okpaaleo (3.1-11). Bee gbea à ledà Tituwa, à f̄okpamá (3.12-15).

Lápi kyokena a e ké lápi waaso de Titu yá ù adoo. Yá'ia pò Pòlu òoá yá'ia pò ìo Yesudeo le m̄òom̄ooe: Yesudeo yáò z̄ékalèa ní d̄oanao yákeao ní Yesudepio yákeao.

Titu z̄ikèa Keleti b̄usu

¹ Ma Pòlu, Lua z̄òblena, Yesu Kilisi zina, à ma zì mà gbé pò Lua ní séo da a zéu, mí tó aa lousisia síana d̄õ, ² an wé ìo d̄o àizāna pò Lua a legbè zad̄õ ḡoo i daaleozi, Luapi lí èeto s̄oo. ³ Yápi b̄ò gupuau a ḡoo waaso pò Lua wá Suabana nàme ma ozi guu, lá a òlèwa. ⁴ Mámè ma láe bee kèè Titu,* ma ne'ia Yesu zé pò wá kúu s̄anu guu. Mae Lua ní Kilisi Yesu wá Suabanapio gb̄ekèkenè, aai n gba aafia.

⁵ Ma n to Keleti ké ò yá pò ḡò weo ḡóḡõ, ní gb̄ez̄oo òlè wéle ní wéleo lá má ònewa. ⁶ A maa gb̄ez̄oo lío ku t̄aaesai n̄omendode ùe. Aà néo ìo luayāmanaò ù, i ke aao de né z̄azaa lalasideò ù no. ⁷ Lá d̄oanaa z̄iaa Lua z̄ì guu, a maa aào de t̄aaede ge swágb̄aade ge p̄okūmade ge igbēna ge āiapās̄ide ge oweeemb̄e ùo, ⁸ sema nib̄of̄na ù, laaide pò zè ní maakeao ù, gb̄ēmaa pò a kua adoa mé a azia k̄ua d̄õ ù,† ⁹ gbé pò zè s̄usu ní Lua yá náaideo lá w̄i danéwa ù, ké à e ledà gb̄ep̄alewa ní yá síandepio, i gbé pò b̄ò a yá kpeo eekané ní ozi.

¹⁰ Asa swáyāmansaide pò aai gb̄éò liaa ní ní yá'oaoo dasi, at̄esa Yudaò guu. ¹¹ Aai ua búu gb̄éò òokpa. A maa wà les̄okpané. Aai yá pò de wà danéò dané ōb̄e'ea yáí. ¹² Keleti b̄usu ānabie m̄è Keletiá eedeoñe, wai p̄ās̄ioñe, ye'uiade p̄ewonsaioñe. ¹³ Yápiá síanae. Ayāmeto ledamá p̄ās̄ip̄ās̄i, ké aa z̄ése s̄usu. ¹⁴ Aasu laaid̄o Yudaò f̄iwao ge gbé pò kè síanawao yādileao. ¹⁵ P̄oe lío gb̄ās̄i gb̄ās̄isaideoñe, mé p̄oe lío gb̄ās̄isai luayādansai gb̄ās̄ideoñe, ké an làasoo ní ní n̄òseo v̄ai yáí. ¹⁶ Aai me wa Lua d̄õ, ò an yáke a ì ní ebo. Lua ginzideoñe, aali aà yāmao, aali f̄õ yāmaae k̄eo.

2

Lèdaa Lua gb̄éowa

¹ Mpi s̄õ, yá pò ì kpaai ní yá síande daanéò oné. ² O maez̄ooñe aao nízia k̄ua d̄õ gbé gbiao ù, laaideò ù. Aa z̄ése s̄usu ní yea gb̄éozio ní menao. ³ O n̄oez̄ooñe ìo aao ku Lua gb̄éò kuawa. Aasu wàò de gudena ge v̄e z̄o ùo. Aali yāmaa da n̄ogb̄aaoñe, ⁴ aali ledamá an baade àò ye a z̄ázi ní a néo, ⁵ aao de laaideo

* 1:4 2Kln 8.23 † 1:8 1Tim 3.2-5

ũ gbāsisai, aa laaido ní nɔzãekẽziwa, an baade misiile a zãe, ké wasu Lua yá bẽebo yáí.

⁶ Leda èwaasowa lo aao laai vi yápii guu, ⁷ ní maakẽa zé ɔloné. N yãdaané ào gbia kolesai. ⁸ Yázedede pò wa fɔ a eẽboo dané, wí i gbé pò b̀̀ n kpe kú, ké i e vai ó n yá musuo yáí.

⁹ Leda zɔɔwa aali misiile ní diione yápii guu, aali yá pò a kángu ke. Aasuli bo ní yá kpeo. ¹⁰ Aasu ní kpáí'oo. Aa to aao ní dõ gbé náaideo ũ maamaa, ké Lua wá Suabana yá pò wi dané e teke yápii guu.

¹¹ Asa Lua gbẽke pò m̀̀ ní gbépii suabaa b̀̀ gupua. ¹² Gbẽkepi lé dawẽe wà mikẽ yá pò i kpaafí ní Lua yáooe ní dúnia pɔnideao, wíw wázia kũa dõ gbẽmaa ũ, luayãmana ũ dúnia tiae bee guu, ¹³ wíw wedo pɔnakẽgɔ pò wále dáí. Ìme wá Lua zɔɔ wá Suabana Yesu Kilisi mɔgɔgɔ gawide ũ. ¹⁴ A azia kpà wá gẽe ũ, ké à wá bo vai pii guu, i wá gbási wolo a gbé yenzideo ũ, gbé pò maakẽa áia vi ũ. ¹⁵ Yápio oné, ní lɛdaomá, ní ní gba laai ní n ikoo pii. Nsu to gbẽe sakanguo.

3

Wà laaido maakẽawa

¹ Do n gbéɔgu aali misiile gbãadeone ní ikodeo,* aa ní yãma, aao kú ní maakẽa pii sɔuo. ² Aasu gbẽe tɔbẽesio. Aao de nɔsedoude yãkelesaide pò busaa gbépii eo ũ. ³ Asa wápio sɔ wá faa vi yãao, luayãdansai on wá ũ. Wá sásãa, wá de pɔnakẽa ní dɛ'íi piio zɔo ũ. Wíw ku nɔsevái ní wedakɔeo guu. Wá de gbé gia ũ, wá zakɔ. ⁴ Ké Lua wá Suabana gbẽke ní aà yea gbéɔzio b̀̀ gupua, ⁵ ã à wá suabà. I ke wá maakẽa yáí no, ké à wẽnadòwẽe yáíe.† A wá zu'ò, à wá í dafu, a tò wa gõ gbé dafu ũ ní a Nisina ⁶ pò a pisiwá gbãao Yesu Kilisi wá Suabana sabai, ⁷ ã yá b̀̀wanɔ na aà gbẽke yáí, wa gõ aà gɔablenao ũ, ã wá wé do àizãnai. ⁸ Yápiá síanae.

Má ye n káasike yápio wa maamaa, ké luayãmana e wà mekpa maakẽawa. Bee maa, a káfia vi gbéone. ⁹ Pãale yá misai gwaae ní deziɔ tó kɔnwɛao ní sòleo ní lekpaakẽa Mɔizi ikoyã musuo, asa yãpãone, aa káfia vi. ¹⁰ Gbé pò i to wá kãaa gba laai baa gẽn pla, ní gbasa n aà yá.‡ ¹¹ Nyɔ dõ ké gbé bee taa òkpà. Duunkena, à azia dáyãu.

¹² Tó ma Aatema ge Tisiki zìma, zeweele m̀̀ n ma le Nikɔpɔli, asa ma zed mà buzieble wee. ¹³ Kɔai ke n zé kùsũa ke bùsu ikoyãdɔna Zenasié ní Apoloo, ké pɔe su kèsãmá. ¹⁴ A maa wá gbéɔ maakẽa dada, aai ke, aai boole zezɛao ke, ké aasu wà ku pão. ¹⁵ Gbé pò wá sãnuo fɔkpàma pii. Fɔkpa gbé pò aa yewázi Yesu zé guuwa. Lua gbẽkekeé ápii.

* **3:1** Lom 13.1-2, 1Pie 2.13 † **3:5** Efe 2.8 ‡ **3:10** Mat 18.15-17

FILEMᵋᵋ

Yá pᵋ kú láe bee guu

Filemᵋᵋá Kᵋbsi Yesude tᵋdee mé Pᵋlu gbēnaε (dᵋᵋ 1). A zᵋe vī, à tᵋn Oneziū, à bàalèè. Oneziū Pᵋlu dᵋᵋ gᵋᵋ pᵋ wà Pᵋlupi dàkpεuε. A gᵋᵋ Yesude ũ sᵋ, ᵋ Pᵋlu zèᵋ à aà kpásā a diiε, ᵋ à láe bee kᵋèè, à wabikèwà asu aà si zᵋ ũ lᵋᵋ, sema aà gbēdo ũ naa Kilisiwa guu, asa wī zᵋ pᵋ bàalè swágaga pāsīpāsīε.

Fᵋkpaε Filemᵋᵋwa n gbé pᵋ aa kuaànᵋᵋ gbεa (1-3), Pᵋlu Dii sáaukpà Filemᵋᵋ luanaaikεa n aà āiao yá musu (4-7). Bee gbεa à Oneziū pᵋ lé tá a diiwa yā'ò (8-22). Lápi làa n fᵋkpaamáo, wà gbé pᵋ an tᵋ kú Kᵋbsideᵋ lá guu è we (Kls 4.10, 12, 14). Aasipu (dᵋᵋ 2) tᵋ kú Kls 4.17 guu lᵋ.

Wá è lápi guu lá Pᵋlu yā'ò a gbé Filemᵋᵋε busεbusε. I yāe dileèᵋ, i giè n Oneziū zᵋbleaεᵋ. Ama à yá dᵋaàgu n gbé pᵋ lé láe bee kyokeᵋᵋ pīi, Kilisi yeawázi ì tᵋ wá kua dafukū, ì tᵋ wà kε na n kᵋᵋ lᵋ.

Pᵋlu Filemᵋᵋ sáaukpaa

¹ Ma Pᵋlu, ma gbé pᵋ wà ma dakpεu Kilisi Yesu yái n ma gbēdo Timᵋᵋteeᵋ, wámε wa láe bee kᵋèε, wá zikēndee yenzide Filemᵋᵋ, ² n Yesude pᵋ aai kᵋ káa n bεᵋ n wá nᵋε yenzide Afiao n wá zikēndee Aasipuo. ³ Lua wá Mae n Dii Yesu Kilisio gbēkεkεε, aai n gba aafia.

⁴ N yá ìᵋ dᵋmagu gᵋᵋpii ma wabikεa Luawa guuε, ᵋ mi aà sáaukpa, ⁵ asa ma Dii Yesu náai pᵋ nᵋε kε bao mà n n yea Lua gbéᵋzio pīi. ⁶ Mi wabikεwà, kε n kuawanᵋᵋ Yesu zéu a to n wé kᵋ báaa pᵋ wá vī pīi naa Kilisiwa guu. ⁷ Ma gbé, n yeañzi ma pᵋ kèna maamaa, à ma nᵋε nᵋnimεε, asa n Lua gbéᵋ sᵋ dànέ doū.

Pᵋlu awakpaa Filemᵋᵋε Oneziū yá musu

⁸ Ayāmεto, baa kε ma zé kà naa Kilisiwa mà yá pᵋ maa n kε dilεε, ⁹ n beeo ma awakpàε kε má yenzi yái. Mapi ma Pᵋlu, ma maezᵋᵋ ia n ma daakpεu tia Kilisi Yesu yáio, ¹⁰ ma awakpàε Oneziū* pᵋ gᵋᵋ ma né ũ kpéu la yá musu. ¹¹ A pāε yāa, āma tia a ài vīwēε, mpi n mapio. ¹² Ma aà gbāema, a de ma sᵋ ũε. ¹³ Ma kua kpéu Yesu baokpaa yái guu, má ye aàᵋ ku ma saε, kε aàᵋ dᵋmale n gbεu, ¹⁴ āma ma zεᵋ má yāe kε n lé saio, kε nᵋsu yāmaakεmεε teasio, sema n pᵋeāᵋ. ¹⁵ Aᵋ Oneziū kēama yāa gᵋᵋpla de kε aà εa suma àᵋ kunᵋᵋ gᵋᵋpii yáiε. ¹⁶ A εa àᵋ dεnε zᵋ ũ lᵋᵋ, asa a de zᵋa, a de n gbé yenzide ũ naa Kilisiwa guuε. Ma gbé yenzideε. Wa n gbé pᵋ a de n zᵋ ũ mé à gᵋᵋ Dii pᵋ ũ pᵋ o lᵋa?

¹⁷ A yái tᵋ, tᵋ n ma dile n gbé ũε, gbāakpaaàzi, lá nýᵋᵋ kpamaziwa. ¹⁸ Tᵋ à zānε yāewa ge tᵋ a n fia kūaε, bee gᵋᵋ ma yá ũε. ¹⁹ Ma Pᵋlu māmε ma yāe bee kᵋ n mazla ᵋᵋ, má n fiabonε. Kε n ma fia kūa n misia ũ, má a yā'o lᵋᵋ. ²⁰ Too, ma gbé, maakεmεε Dii yái, ní ma sᵋ damεε doū wá naa Kilisiwa guu yái.

²¹ Ma lakᵋnε kε má dᵋ nýᵋᵋ ma yāma, mé nýᵋᵋ kε de lá má ònεa yáiε. ²² Bee gbεa pilakīi kekεmεε lᵋ, asa má a náai vī Lua a ma bᵋé wabi pᵋ ále kεwà yái.

²³ Epafa pᵋ wá sānu kpéu Kilisi Yesu yái fᵋkpàma ²⁴ n ma zikēndeeᵋ Maaku n Alisakao n Demasio n Lukuo. ²⁵ Dii Yesu Kilisi gbēkεkεé.

* 1:10 Kls 4.9

EBELUO

Yá pò kú láe bee guu

Ké wà íbèlèsè ní Yesudeo, bee mé tò an gbèe ye fu, ò lápi kēna lé tékpańgu aa ze gbāa Dii náaikea guu. A mē Kilisi zōo de malaikaò ní ānabiola píi, mé zí pò a kè gbépii yá musu de an pòla píi. Za lápi daaleawa à mē Lua azia òbòwēe a né Yesu Kilisi ũ (1.1-3). Lápi kpaalea lee pla:

A séia (1.4-10.18) lé Kilisi dea pópíia yá bōoleke. Anabio ò a deńla adoo (1.1), a de malaikaola boe (1.4-2.18), a de Mōizi ní Yozueeola (3.1-4.13). A de luabaakuarńo káau sa'onkiaola (4.14-7.28). A azia kpà sa'obo ũ à gà lipāakōawa gbépiiē, ò bee de sa dasi pò Isailio ò yāala píi (8.1-10.18). A zewèwēe wà sō Luazi, zé pò sa'oa pāle i e wē yāao.

A plaade (10.19-13.17) lé tékpawágu wà ze gbāa Yesu náaikea guu (10.19-39). Wekii luabaakuarńo káau luanaaikenaò yá kúu (lee 11). Ale ledawá wà wépe Yesu Kilisiwa, ké wà e íbèlèsēawanò fō laaàwa (12.1-11). Ledama gbēzāo ní gbéō gbaa laaio gbēa (12.12-13.19), lápi kēna fōkpámá à báaadāngu (13.20-25).

Lua Né de malaikaola

¹ Lua dōaa ānabiōne yāa dodo dasi, ò aa yáze ò wá deziōne dasi, ² āma aà Né mé yā'òwēe gōo gbēzāe beeo zí sa. Népi sabai ò Lua dúnia kè, a díle òme a gō pópíi ví. ³ Òme Lua gawi tekea ũ, aà kua ũ zálala. Òme pópíi kūa ní a yā'oa gbāao. Gbēō duunawoloa gbēa à gè zōle musu Zōode oplaai. ⁴ Lá tó pò a blè gbía de malaikaò pò, màa aà zōo deńla bo. ⁵ Lua yáe bee ò malaikaee yāae?

Ma Né n ũ, n Maen ma ũ gbā,*
ge máme máo de aà Mae ũ,
aàpi io de ma Né ũ.†

⁶ Ké Lua tò a yoa mò dúnia guu, à mē a malaikaò kúleè píi. ⁷ Malaikaò yá musu à mē,

i a iwao li íana ũ,
i a zikenapio li tévua ũ.‡

⁸ Aà Né yá musu sō, à mē:
Lua, níyōo zōleá báawa gōopíie,
niò n kíake lípana kūa yázedē ũ.

⁹ N ye maakeai, ní za vāikeau.
A yái tò Lua, n Lua, n kpa kpalau,
à pōna písima de n gbēola.§

¹⁰ Wa ò bo:
Dii, n tōle kàle asínizí,
musuá n ozikeye.

¹¹ Ampii aa gē, kási níyōo kuē.
Aa zikū lán pōkasawa,

¹² ní ní koo lán pēwa,
ní ní lile lán pōkasawa.
Mpi sō níyōo doū gōopíie,
n gōo láaa vío.*

* 1:5 Sou 2.7 † 1:5 2Sam 7.14 ‡ 1:7 Sou 104.4 § 1:9 Sou 45.7-8 * 1:12 Sou 102.25-27

13 A yáε bee ò malaikaeε yáae?

Z̄s̄le ma ɔplaii

e màò n ibeεo keεε n gbadibo ù.†

14 Malaikaóá z̄ikenaone nípii, nisina pò Lua ì ní z̄i d̄oi gbéé pò aa b̄o z̄iaoleε.

2

Yesu ḡsa gbēnazina ũ lāwáwa

1 Ayāmeto wà yá pò wá mà k̄u ɔplapla, ké wásu z̄ā zéwao yáí. 2 Asa lá ikoyā pò malaikaó òá síanaε,* mé wà fiabò gbéé pò ḡi mai aa p̄āaone a zéwa, 3 tó wi suabaa z̄ɔɔpi yáda sao, wá b̄oe? Suabayāpi b̄ò Dii kíie, ɔ gbéé pò màò a síanap̄iliwàwēε. 4 Lua suabayāpi seela òl̄oné yāb̄onsaεo ní dabudabu dasi keao guu ní a Nisina gba pò a b̄iilewēε a p̄oēāwao.

5 I ke malaikaó ɔ Lua d̄unia zia pò wále a yā'o n̄ané ní ɔz̄io. 6 A ku guei wà mè: Bón gbēnazina ũ ké aà yá ìò d̄ongui?

Bón aà ũ ké ní laaid̄owài?

7 N aà k̄ēsā malaikaózi ḡɔɔpla,

n aà kp̄a kpalau ní gawio ní beεεo.

8 N tò p̄ópii mis̄iileε.†

Ké Lua tò p̄ópii mis̄iileε, i a kee to mis̄iileε saio. Tia kéwa, wi e p̄ópii mis̄iileε ḡiao, 9 wá è Yesu yáε. Lua aà k̄ēsā malaikaózi ḡɔɔpla, ké Lua gbēke guu aà ga gbépii ḡεε ũ, ɔ aà kp̄a kpalau ní gawio ní beεεo ga taasi pò a kè yáí.

10 Lá p̄ópii b̄ò Lua kíi mé p̄ópii de aà pò ũ, ké a ye ḡé ní gbéó a gawi guu dasi a néo ũ, à k̄u aà to an Suabanki ḡo wásawasa taasikea guue. 11 Gbéé pò lé ḡo Lua pò ũo ní gbéé pò lé ní ke Luapi pò ũo an de doūε. A yáí tò aà ní sísia a d̄aunaó ũ lí aà wí k̄ūo. 12 A mè:

Má n yā'o ma d̄aunaone,

má n táasile k̄ókāaa guu.‡

13 A mè lo:

Má aà náai ví.§

A mè lo:

Má ké, ní né pò Lua kp̄aao.*

14 Lá népióá gbēnazinaone, màa aàpi s̄o à ḡò gbēnazina ũ lánwa, ké à ga, i Ibiisi pò ì ga gba zé kaale, 15 i gbéé pò aale víake gaε aa ḡò a z̄oo ũ e ní wēni léuo bo. 16 Síana guu malaikaó ɔ àle ɔdamáo, Ablahaũ buiōne. 17 A k̄u aà ḡo lá a d̄aunaówa yápii guue, ké à ḡo Sa'onkia s̄uuude náaide ũ Lua z̄i guu, i gbéó duuna k̄émá. 18 Lá à taasikè à ȳoá f̄o, a f̄o d̄o gbéé pò wále ní ȳoole.

3

Yesu de M̄ozila

1 Bee yáí ma gbéó, á gbéé pò Lua á sisi a m̄o aà k̄iio, à làasooke Yesu pò Lua aà z̄i wá lousisize Sa'onkia ũwa. 2 A náai ví Lua a d̄ilenaε, lá M̄ozila kuò Lua uawa.*

3 Lá uakpana beεε ìò de uaa, màa Yesu gawi z̄oo de M̄ozila p̄oá. 4 Ua píi a kpana víε, mé p̄ópii Kalenan Lua ũ. 5 M̄ozila náai ví Lua ua z̄ikena ũ yá pò a m̄o seela ũ. 6 Kilisi s̄o, uabelepi néε. Luapi a ua n̄àe aà ɔz̄ie. Wáme wá uapi ũ, tó wá pò pò wá wé d̄oi yá k̄ūa ní s̄o dilea ní p̄oñao.

Lua gbéó k̄amabok̄i

† 1:13 Sou 110.1 * 2:2 Gal 3.19 † 2:8 Sou 8.4-6 ‡ 2:12 Sou 22.23 § 2:13 Isa 8.17 * 2:13 Isa 8.18 * 3:2 Nao 12.7

7 A yáí lá Lua Nisína òwa,
tó a Lua lóò mà gbã,

8 ásu swágbãake lá á deziò kè aa ma yó
gɔɔ pɔ aa bò ma kpe guwaiwaiuwao.

9 Baa ké aa ma yãkɛaò è wè bla,
aa ma yó we, aa ma gbãa legwà.

10 Ɔ ma pɔ pà gbépiòzi,
ma mè aaiò pãalemɛɛ gɔɔpiiɛ,
aa ma yá kúao.

11 Ɔ má ò ní mazíao ní pɔfèò ma mè,
aa gẽ ma kámabokíiuo fá.†

12 Ma gbéò, à laaika á gbèe su àò sò vãi luanaaikesai ví e aà ge kèò Lua béeewao.

13 Gu pɔ í dɔ, i mɛ gbã pii, àò lɛdakɔwa, ké duuna su á gbèe sásá aà swá gbãakúo
yáí. 14 Asa Kilisi gbéon wá ù, tó wá zea gbãa mé wá aà náai ví lá wá ví káauwa
e a léwa. 15 Lá wa òwa,

tó a Lua lóò mà gbã,
ásu swágbãake lá á deziò kè
gɔɔ pɔ aa bò ma kpɛwao.

16 Deò mé gbé pɔ aa Lua lóò mà aa bò aà kpeò úi, mé i ke gbé pɔ Moizi ní bóle
Egipio bàasio? 17 Deò Lua pɔ pànzí e wè blai, mé i ke gbé pɔ aa duunakè, an ge
gò kálɛ guwaiwaiuo bàasio? 18 Deò a òné ní azíao aa gẽ a kámabokíiuo ni, mé i
ke gbé pɔ gí aà yãmaiò bàasio?‡ 19 Wá è aai e gèuo an luanaaikesai yáí.

4

1 Lá gẽa kámabokíiuo lé pɔ Lua gbè gí ku, wà laaika ké wá gbèe su kuawào.

2 Asa wa baona mà lánwae. Yá pɔ aa màpi i àikenéo, ké aai ma ní luanaaikɛaoo
yáí. 3 Wá gbé pɔ wa yápi síò, wi gẽ kámabokíi pɔ Lua a yá'ò guu à mè:

Má ò ní mazíao ní pɔfèò ma mè,
aa gẽ ma kámabokíiuo.*

A yá bee ò, baa ké à a zí mĩde za dúniakalɛgɔɔ, 4 asa wà gɔɔ soplade yá'ò guei
wà mè, gɔɔ soplade zí Lua kámabò ní zí pɔ á kèò pii.† 5 Wá mà tia à mè, aa gẽ a
kámabokíiuo. 6 Lá gbé pɔ aa baonapi mà káauo i gèuo ké aai sío yáí, ò a gẽa gò
gbèpãleone. 7 Ɔ Lua èa gɔɔdile lɔ wí mɛ gbã, asa à gègè a gbɛa ò à Davidi gbà lé a
ò lá wa ò tiawa,

tó a Lua lóò mà gbã,
ásu swágbãakeo.

8 Tó Yozuee gèínò kámabokíipiu yãa,‡ dɔ Lua i gɔɔ pãle yã'o gbɛzão. 9 A yáí
tò kámabokíi gò Lua gbéone. 10 Asa gbé pɔ gè Lua kámabokíiuo kámabò ní a
zíoɛ, lá Lua kámabò ní a zíowa. 11 Lá màaɛ, wà wetã wà gẽ kámabokíipiu, ké
wá gbèe su gí Lua yãmai aà fu lánwao yáí. 12 Lua yá bée mé a gbãa, a lé na de
fènda lekpeplaa. I ní zò à gẽ nòsekpeau e nisínau, ì gẽ gupɛekíiuo e bócu, ì làasoo
ní nòse yáo gwa. 13 Lua pòkɛae ulɛaèò, a kee kpaàè guio. Lua pɔ wá wá yáo séle
siuè, ì pópíi e e a biwà.

Yesu de sa'onkiaɔla

14 Lá wá Sa'onkia zò pɔ luabɛ kèaa e Lua kíiuo ví Lua Né Yesu ù, wàò zé pɔ wá
sè yá kúu giúgiú. 15 Asa wá Sa'onkia pɔ a fò wènadɔwèe wá gbãasaikɛ guu ví.

† 3:11 Sou 95.7-11 ‡ 3:18 Nao 14.26-35 * 4:3 Sou 95.11 † 4:4 Daa 2.2 ‡ 4:8 Iko 31.7, Yoz 22.4

Wà aà yǝ lǎwǎwa yǎpii guu, i duunakεo. ¹⁶ Ayǎmeto wà sǝ Lua gbēkekεnede kpalabaai n̄ sǝo dilεa, ké aà wá wegwa, i gbēkekεwēε a gɔɔwa.

5

¹ Wǐ Lua ua sa'onkia p̄ii sé gbēɔ guuε, wǐ aà dilε n̄ yǎkekεna ũ Lua kíi, iɔ mɔè n̄ gbaɔ, iɔ aà gbagbané n̄ duuna yǎi. ² A f̄ɔ d̄ɔ n̄ gbé p̄ɔ aa sǎsǎ an d̄ɔsaikε guuɔ, asa aàpi kú n̄ gbāasaikεo s̄ε. ³ A yǎi sema aà sa'o azǐa duuna yǎ musu, lá ì o gbé k̄iniɔ p̄ɔ yǎ musuwa lɔ.* ⁴ Gbēε lí azǐa kpa kpalapiuo. Lua mé ì aà kpá lá à Aalona kpàwa.†

⁵ Mǎa s̄ Kilisi i azǐa kpa sa'onkia kpalauo, Lua mé aà kpàu à mè:
Ma Nén n̄ ũ, n Maen ma ũ gbǎ.‡

⁶ A ò guei lɔ:

Nyɔɔ de sa'ona ũ gɔɔpii

lán Mεkizεdεwaε.§

⁷ Gɔɔ p̄ɔ Yesu kú d̄unia guu, à wabikè n̄ wii gbāao n̄ wé'io,* à kulekè Lua p̄ɔ a f̄ɔ à a si gawaε, s̄ Luapi aà yǎmà, ké ì a yǎ da yǎi. ⁸ Baa n̄ aà luanεkεo, à misiilea Luaε dàda a taasikεa guu. ⁹⁻¹⁰ Ké maa p̄εwà à làa, Lua aà kpà Sa'onkia ũ lán Mεkizεdεwa, s̄ à ḡɔ suabaa láasai mi ũ gbé p̄ɔ aale a yǎmaɔne pii.

Laaikaa fuai

¹¹ Yǎ bee musu wá yǎv̄i dasi wà oé, āma a bɔɔlekεa zǐ'ũε, asa ili yǎzed̄ɔ kpaa lɔo. ¹² A gbé p̄ɔ a gēgēu kéwa, a maa àɔ de yǎdanεdeɔ ũε, āma e tia á de wà εa Lua yǎ p̄ɔ wǐ dada gbé dafuɔne daé lɔε. Yǎ mé k̄osiánɔ, i ka ȳɔunableao.† ¹³ Asa ȳɔmina p̄iiá néε, i ka guei yǎzεde guuo. ¹⁴ Ȳɔuna s̄, gbé k̄asaa p̄ɔ aa d̄ókèd̄o p̄ε. Aa maa d̄ɔak̄ε n̄ v̄aio dàda.

6

¹ Ayǎmeto wà Kilisi yǎ séiaɔ kpa saalo, wǐ gé aε e wà ḡɔ gbé k̄asaaɔ ũ. I ke wá εa mikēa yǎ gianaaɔwa ge luanaaikεa daale lɔ no ² ge da'ilε yǎdadaa ge ɔnaama ge gεɔ vua ge zia yǎkpalekεa. ³ Wà yǎ beeɔ kpa saalo, wǐ gé aε, tó Lua wèi. ⁴ Asa tó gbé wé kè à Lua gba è, mé à baa è Lua Nis̄ina guu, ⁵ tó à Lua yǎ n̄ d̄unia p̄ɔ lé m̄ɔ gbāao ìε à a na d̄ò, ⁶ tó à gbàsa f̄u, a zé kú à εa n̄ɔselilε lɔo, asa àlε Lua Né p̄aliwa azǐa lɔε, àlε widawà gupuaue. ⁷ Tó lou lé ma tɔɔlewa m̄ɔɔmɔɔ, àlε m̄ɔse e, mé à p̄ɔ p̄ɔ àikè s̄εwanaɔne b̄lε, Lua ì báaadau. ⁸ Tó lε n̄ lεaaɔ ì b̄lε s̄, a giaε, a zǎ n̄ lekεaεoo.* A midε n̄ t̄εoε.

⁹ Ap̄iɔ s̄ ma gbé yenzideɔ, baa ké wá ò mǎa, wá d̄ɔ ké á kua de beea, á kú suabaze guu. ¹⁰ Lua ì yǎkε a zéwa, á yǎkεaɔ n̄ á yeaaàzio a s̄aaàguo, asa a d̄ɔnlεkè aà gbéɔne, mé álε ke e tia. ¹¹ Wá ye á baade àɔ āiav̄i mǎa e a léwa, ké ásu seake p̄ɔ p̄ɔ á wé d̄ɔi yǎ musuo. ¹² Asu tó á mε ke kp̄leɔ. A gbé p̄ɔ aale Lua náaike n̄ m̄nao aale p̄ɔ p̄ɔ Lua a lεgbè εo ɔlεsé.

Lé p̄ɔ Lua gbè sea v̄io

¹³ Gɔɔ p̄ɔ Lua lé lεgbē Ablahaũε, lá gbēε ku dεaàla aà lεgbē n̄ aà t̄oo, a yǎi a gbè n̄ azǐa t̄oo, ¹⁴ a òè faaisai à mè á báaadaaàgu, í to aà bui k̄ó.† ¹⁵ Ablahaũ m̄nakè, s̄ à p̄ɔ p̄ɔ Lua a lεgbè è. ¹⁶ Wǐ lεgbē n̄ gbé p̄ɔ d̄εn̄la t̄oε. Lεgbēa mé ì to wà yǎ síana d̄ɔ, mé ì lekpa a b̄oané. ¹⁷ Ké Lua ye ɔlɔ gbé p̄ɔ a lεgbēa a ḡɔ n̄ p̄ɔ ũɔne wásawasa a lé lilεa v̄io, s̄ a ò n̄ azǐao. ¹⁸ Beewa yǎ m̄n̄ pla ku a lilεa v̄io,

* 5:3 Lev 9.7 † 5:4 B̄ɔa 28.1 ‡ 5:5 Soū 2.7 § 5:6 Soū 110.4 * 5:7 Mat 26.36-46 † 5:12 1Kln 3.2 * 6:8 Daa 3.17-18 † 6:14 Daa 22.16-17

Lua a f̄̄to a musuo. Yápió lé wá gbé pó wa naaàzió gba s̄̄ maamaae wàó yá pó wá wé d̄̄i k̄̄a seasai. ¹⁹ Bee ò wá wé d̄̄i wá wēnid̄̄oó ũ. A náai v̄̄í mé a gbāa, ì zwāa pó daa Lua kpéu† baaviwan̄, ²⁰ gu pó Yesu d̄̄aa ḡ̄euw̄e à gò Sa'onkia ũ e ḡ̄opii lán M̄̄ekiz̄̄ed̄̄ewa.

7

Sa'onkia M̄̄ekiz̄̄ed̄̄e

¹ M̄̄ekiz̄̄ed̄̄epi de yāa Salēma k̄̄ia, Lua Musude sa'ona ũe. Ḡ̄o pó Ablahaū z̄̄ibl̄̄e k̄̄iaowa, àle su, ò M̄̄ekiz̄̄ed̄̄e ḡ̄è d̄̄aaàle, à b̄̄aad̄̄aaàgu.* ² Ablahaū àiz̄̄ee pó àle suò pii kwide kpàwà. M̄̄ekiz̄̄ed̄̄e tó bee m̄̄è yāmaa k̄̄ia. Bee gb̄̄ea Salēma k̄̄ia bee m̄̄è, aafia k̄̄ia. ³ A de n̄̄ dao n̄̄ dezió v̄̄io, àà wēni daalea ge mid̄̄ea v̄̄io. A b̄̄ò lán Lua N̄̄éwae, sa'onan àà ũ ḡ̄opii.

⁴ A gwa lá a z̄̄o. Wá dezi k̄̄aa Ablahaū àiz̄̄ee pó a s̄̄le z̄̄i guu kwide kpàwà. ⁵ M̄̄oizi ikoyā d̄̄ile Levii bui pó de sa'ona ũone aa pó kwide sí n̄̄ Isaili deewa,† baa n̄̄ Ablahaū buik̄̄eo. ⁶ M̄̄ekiz̄̄ed̄̄e Levii bui no. N beeo à Ablahaū p̄̄o kwide sí à samaa'ò Ablahaū pó Lua legb̄̄e. ⁷ Seasai gbé pó samaa'ò gb̄̄e z̄̄o de gbé pó à samaa'òlae. ⁸ Sa'ona pó aai pó kwide sipiá gbé pó ì gaone. M̄̄ekiz̄̄ed̄̄e s̄̄, gbé pó wá m̄̄è ìo ku ḡ̄opiiin àà ũ. ⁹⁻¹⁰ Ḡ̄o pó M̄̄ekiz̄̄ed̄̄e ḡ̄è dà Ablahaūle, wi Levii i yāao, a ku a dezi mae Ablahaū pleue. Ayāmeto wa f̄̄o se, ḡ̄o pó Ablahaū pó kwidepi kpà, Levii bui pó w̄̄i pó kwide kpámáó mé kpà.

¹¹ Levii bui sa'onapio mé M̄̄oizi ikoyā z̄̄ina ũ. Tó aa f̄̄o to gb̄̄eó ḡ̄o wásawasa, an bàa àó kú n̄̄ sa'on p̄̄aleo lán M̄̄ekiz̄̄ed̄̄ewa l̄̄e? Mé i ke Aalona bui bàasio. ¹² Tó sa'onao l̄̄ile, sema ikoyā lile. ¹³ Gb̄̄e pó wá yá beeo ò aà yá musuá Isaili bui pó a gb̄̄e i sa'oz̄̄i ke yāaoe. ¹⁴ Asa wá d̄̄o s̄̄asā ké wá Dii b̄̄ò Yuda bui guue. Wi ma M̄̄oizi sa'oyá'ò buipi musuo. ¹⁵ Yá pó yápi zu'on̄ ke: Sa'on p̄̄ale b̄̄ò lán M̄̄ekiz̄̄ed̄̄ewa. ¹⁶ Aà dileaá ikoyā ge buik̄̄eyā no. Aà wēni láasai gbāa yāie. ¹⁷ Asa wá m̄̄è:

Nȳ̄o de sa'ona ũ ḡ̄opii

lán M̄̄ekiz̄̄ed̄̄ewa.†

¹⁸ M̄̄aa wá yá k̄̄aa b̄̄ad̄̄e, ké a gbāao mé a ku a kee léio. ¹⁹ Asa M̄̄oizi ikoyā i to gb̄̄e ḡ̄o wásawasao. Ō wá suabayā pó de a k̄̄auala zeb̄̄ow̄e wá s̄̄ò Luazi.

²⁰ Bee gb̄̄ea Lua i bee ke legb̄̄esaio. Gb̄̄e k̄̄inió ḡ̄o sa'onao ũ legb̄̄esaie, ²¹ āma Yesu ḡ̄o sa'ona ũ n̄̄ legb̄̄eaoe, asa wá m̄̄è:

Dii legb̄̄e, a l̄̄ileo,

à m̄̄è nȳ̄o de sa'ona ũ ḡ̄opii.§

²² Beewa Yesu kp̄̄égaus̄̄iw̄e ké Lua bàa kua n̄̄ gb̄̄eó tia maa de a k̄̄aaua. ²³ Bee gb̄̄ea sa'onao dasi yāa, ké ga lí to aao kú n̄̄ z̄̄i guu ḡ̄opiiio yáí. ²⁴ Ama lá Yesu ìo ku ḡ̄opii, àà sa'onke ḡ̄eblea v̄̄io. ²⁵ A yáí tò a f̄̄o gbé pó aai s̄̄ Luazi n̄̄ a gbāao suaba wásawasa, asa ìo ku ḡ̄opii, ìo kulekené Luae.

²⁶ Sa'onkia bee taa mé k̄̄osiwan̄. Aà kua adoe. A yāv̄̄ai ge gb̄̄as̄̄i v̄̄io. Lua àà k̄̄e duunk̄̄enaowa, à àà s̄̄e musumusu e a k̄̄i. ²⁷ Aà bàa kú n̄̄ sa'oa lá gu lé d̄̄o lán sa'onkia k̄̄iniowao. Gb̄̄epio ì sa'o n̄̄zia duuna yáí n̄̄ n̄̄ gb̄̄eó p̄̄o.* Aàpi s̄̄ a k̄̄e ḡ̄en doe, ké à az̄̄ia kpà. ²⁸ M̄̄oizi ikoyā ì gb̄̄eó kpa sa'onkia ũ an gb̄̄asaik̄̄e guue, āma ké Lua legb̄̄e ikoyāpi dilea gb̄̄ea, ò a a Né pó ḡ̄o wásawasa e ḡ̄opii kpà.

† 6:19 Lev 16.2 * 7:1 Daa 14.17-20 † 7:5 Nao 18.21 † 7:17 Sou 110.4 § 7:21 Sou 110.4
* 7:27 Lev 9.7

8

Yesu mé wá Sa'onkia ũ

¹ Yá pò wále o min ke: Wá sa'onkia bee taa ví zǝlea báawa musu Lua Zǝde ɔplaai.* ² I zikε luakukii zwǝakpe síana pò Dii dǝu, i ke pò pò gbēnazinao dǝ no. ³ Lá mǝa ní gbaɔ ní sa'oaó yáí wí sa'onkia píi kpái, a maa aàpi aàɔ pò ví à kpa sǝε. ⁴ Tó a ku dǝniau, àɔ de sa'ona ũo, asa sa'ona pò aai mó ní gbaɔ lá ikoyǎ dǝlewaɔ ku kǝ. ⁵ Zǝ pò aale kéá pò pò kú musu taaε, a zɔzɔnaε. A yáí tò, ké Mǝizi ye zwǝakpe dǝ, Lua dǝ aà pò pò a a taa kǝε gbε musu ke màa píi.† ⁶ Yesuá Lua bàakuawano kǝε. Lá Lua bàakuawano pi gbia de aà bàa kua ní gbéɔ káaua, zǝ pò wa dàε gbia de sa'onkiapiɔ pǝa. Lua bàakuawano pi legbǝa de a zia lo. ⁷ Tó Luabaakuarǝno káaupi papaa yǎaε, a plaade a zεkeo. ⁸ Ké Dii Isailio tàae è, à mè:

A gɔɔ lé mó ké má yá dafu dile
ma bàa kua ní Isailio ní Yudaɔ musu.

⁹ Aɔ de lán yá pò má dǝle an deziɔne
gɔɔ pò ma ní kú ní ɔwa ma ní bóle Egipiwaɔ.

Asa aai ze ní yá pò má dǝlenéoo,
ǝ ma ní tó we.

¹⁰ Ma bàa kua ní Isailio gɔɔ beeo gbεa yán ke:
Má a ikoyǎo dané ní nǝse guu,
má ké ní sǝwa.

Má de ní Lua ũ,
aaiɔ de ma gbéɔ ũ.

¹¹ An gbǝe a yádada a deeo,
an gbǝe a ma dǝa da a gbéεo,
asa ampíi aao ma dǝε,
néfǝnen gbǝzǝo píi.

¹² Má sùuukeǝno ní ní tàaeɔ,
má ní duuna yáda lo.‡

¹³ Ké Lua yá dafupi ò, à a káau zibde. Pò pò zikǝ a í kǝle, a kpaá gui zǎo.

9

Luabaakuarǝno káau sa'oa

¹ Luabaakuarǝno káau yádileao ví aà sísia ní aà sísikii pò kú tɔɔleo yá musu. ² Filia ní táabǝnu pò wí káa kálewà Luaeo* ku kpeεε pò wí me gu pò a kua adoau. ³ Kpea pò wí me luakukípi ku zwǎa plaade kpe.† ⁴ A guu tulaletikateakii‡ pò wa pí ní vuao kuu ní Luabaakuarǝno kpagolo pò vua kúlewà búlubuluo.§ Vua lo pò mana ku a guu ku kpagolopi guu* ní Aalona go pò labò† ní Lua yádilea gbè pèpeeo.‡ ⁵ Kpagolopi musu malaika gǎsiade gawideɔ kua duunkǝmakíia.§ Pópiɔ bɔɔlekea dodo gɔɔn lao.

⁶ An kálea màa guu, sa'onaɔ lo gǝ a kpeεε mǝɔmɔɔ ní sa'ozǝi kei.* ⁷ Sa'onkia mé ì gǝ a kpea wè do gǝn do, mé ìli gǝ ausaio.† I aupi fáfǎ azia duuna yáí ní a gbéɔ pò pò aa kè dǝsaike guuo. ⁸ Lua Nisina lé ɔlɔwǝε gɔɔ pò kpépi kpeεε yá kú, luakukii zé wǝao. ⁹ Bee lé yǎleεǝwǝε ní tia yáó à mè, pò pò wí Lua gbaɔ ní sa'obo

* 8:1 Zin 2.32-33 † 8:5 Bɔa 25.40 ‡ 8:12 Zel 31.31-34 * 9:2 Bɔa 25.33-40 † 9:3 Bɔa 26.33
‡ 9:4 Bɔa 30.1-6 § 9:4 Bɔa 25.10-16 * 9:4 Bɔa 16.33 † 9:4 Nao 17.18-20 ‡ 9:4 Iko 10.3-5
§ 9:5 Bɔa 25.18-22 * 9:6 Nao 18.2-6 † 9:7 Lev 16.2-34

pó wí kpaò lí f̄s ní n̄sɛ d̄ané doū wásawasao. ¹⁰ Yá beɛɔ́ mekaa yáɛ. Pɔblea ní imiao ní gbábɔa bui dasio yáɛ. Wa d̄ile e zé dafu gɔɔ àɔ kaɛ.

¹¹ Ǿ Kilisi m̀ò yámaa p̀ò kà tia sa'onkia ũ. A v̄i zwàakpe p̀ò z̄s̄o mé a wásawasa de a káaua kpeɛɛa. Gb̄enazina mé i d̄o, d̄úniáɛ bee p̀ò no. ¹² I ḡɛ luakuk̄i ní ble ge zu auoo, à ḡɛ ní azia auo ḡɛn doɛ, à gb̄éɔ̀ b̀òd̄ e gɔɔpii. ¹³ Lá wí ble ní zuswanao au† ní zununu túfuo§ f̄a gb̄é p̀ò gb̄al̄ɔwa wà gb̄ab̄ɔné, ¹⁴ wa Kilisi p̀ò o lbe? A azia kpà Luawa s̄asai ní Nisina p̀ò ìo ku gɔɔpii gb̄āao. Aà au ì wá s̄o pípiw̄ɛ yá gianaɔ làasoo musu, ké wà z̄ikɛ Lua b̄éɛɛ.

Luabaakuaínɔ gbɛzā sa'oa

¹⁵ Ayāmeto Kilisiá Lua bàa kua ní gb̄éɔ̀ gbɛzā k̄óɔɛ, ké gb̄é p̀ò Lua ní sisiɔ àizāna p̀ò à a legb̄ɛ e yáí. A ḡa ké à ní bo, i tàae p̀ò aa kè Luabaakuaínɔ káau yá musuo k̄émá. ¹⁶ Tó wa ye z̄ikɛ legb̄ɛ p̀ò gb̄é dilɛwa, sema wà d̄s̄o ké ade ku l̄o, ¹⁷ asa ga gb̄ea ñ legb̄ɛ ìo gb̄āa v̄i. Tó legbedilɛna b̄éɛ, legb̄ɛ lío gb̄āao. ¹⁸ Ayāmeto wà yá p̀ò Lua d̄ilené káaupi sakè ní auo. ¹⁹ Ké M̄oizi ikoyā p̀ò Lua d̄ileɔ̀ ò gb̄épii wáa, à s̄ākā t̄ea ní ése úao se z̄ò ḡāaena ní blesanao au yāalɛa ní iowa, a f̄à M̄oizi ikoyāwa ní gb̄enazinaɔ p̄ii ²⁰ à mè bee mé Luabaakuaínɔ yá sa'o'au ũ.* ²¹ M̄aa M̄oizi au f̄à zwàakpewa ní sa'o z̄ikɛb̄o p̄ii.† ²² Ikoyā guu au mé ì gb̄ab̄o p̀ò daside p̄iɛ. Aub̄lesai duunak̄ɛamá kuo.‡

Kilisi duuna midɛa azia kpaa sa'obɔ ũ guu

²³ Lá à k̄ù wà gb̄ab̄o p̀ò p̀ò kú luabɛ taapiɔne beewa, sa'obɔ p̀ò a maa de beea k̄s̄i ní luabɛ p̄oɔɔ. ²⁴ Asa Kilisi i ḡɛ luakuk̄i taa p̀ò gb̄enazina d̄uo, à ḡɛ a s̄ianau luabɛɛ, ké àɔ ku tia wá Zennode ũ Lua k̄iɛ. ²⁵ Sa'onkia ì ḡɛ luakuk̄i ní p̄otuo auo w̄ɛ ní w̄ɛoɛ, āma Kilisi i ḡɛ azia kpaa m̀òɔm̄oɔ yáio. ²⁶ Tó beewae, d̄s̄o àlɛ taasikɛ m̀òɔm̄oɔ za d̄úniakalɛgɔɔ. S̄iana guu à m̀ò ḡɛn doɛ gɔɔ p̀ò d̄úniá kà a kák̄i, à azia kpà sa'obɔ ũ à duuna m̄idɛò. ²⁷ Lá Lua d̄ile gb̄enazina lí ga ḡɛn do, i gbasa yákpalekeaànɔ, ²⁸ m̄aa Kilisi azia kpà ḡɛn do, à dasi duuna d̄i a miwa.§ A ɛa m̄o a ḡɛn plaadei, i ke duuna yán l̄o, ké à gb̄é p̀ò an wé d̄oaziɔ suaba yáíɛ.

10

¹ M̄oizi ikoyāá yámaa p̀ò lé m̀ó nisinaɛ, i ke yápiɛ s̄úsuo. A yáí tò sa doūpi oa m̀òɔm̄oɔ w̄ɛ ní w̄ɛo lí f̄s gb̄é p̀ò lé s̄o Luaziɔ ḡò wásawasa bauo. ² Tó sa bee oa gb̄ab̄ò lousisinaɔne ḡɛn do e gɔɔpiiɛ, d̄s̄o an n̄sɛ d̄àdoũ, aa a oa tò. ³ S̄iana guu sa'oapi mé ìo gb̄éɔ̀ duuna yá d̄óngu w̄ɛ ní w̄ɛo. ⁴ Asa zuswana ní blesanao au lí f̄s duunak̄ɛmá bauo. ⁵ A yáí tò, ké Kilisi lé m̀ó d̄úniá guu, a ò Luaɛ:

N ye sa'oa ge gbaio,

ñ n me d̄òmɛɛ.

⁶ Sa p̀ò wí a p̀ò kátɛu à t̄ékũ

n̄ sa p̀ò wí o duuna yá musuo lí kánguo.

⁷ Ǿ ma mè, má ké!

Lua, ma m̄o n p̄ɛã k̄iɛ,

lá wa kè M̄oizi ikoyāu ma yá musuwa.*

⁸ A ò ḡiá, sa'oa ní gbao ní sa p̀ò wí a p̀ò kátɛu à t̄ékũo ní sa p̀ò wí o duuna yá musuo lí ká Luaguo, a yeio, baa ké ikoyā mé d̄ilɛ. ⁹ Ǿ à gbàsa mè, á ké, a m̄o aà p̄ɛã k̄iɛ. M̄aa à a káau b̄ādè a plaade dilɛa yáí. ¹⁰ Lua p̄ɛãpi kea guu Yesu Kilisi azia kpà sa'obɔ ũ ḡɛn do, a tò wá kua adoa Lua gb̄éɔ̀ ũ.

† 9:13 Lev 16.15-16 § 9:13 Nao 19.9, 17-19 * 9:20 B̄oa 24.6-8 † 9:21 Lev 8.15 † 9:22 Lev 17.11 § 9:28 Isa 53.12 * 10:7 Sou 40.7-9

³ Wá luanaaika mé tò wá dǝ ké aà yā'oa mé dúnia kàle. Pó pó wǐli wesieo ñ à pó pó wǐ wesie kèò.*

⁴ Abeli luanaaika mé tò aà sa'oa Luawa maa dè Kainu póa.† Aà luanaaika yáí Lua aà sáaukpà, à aà dǐle gbēmaa ũ, ñ à aà gba sí. Baa ní aà gaao, àle yā'owēe e tia Lua náai pó a kèpi yáí.

⁵ Enoki luanaaika mé tò Lua aà sè, ké asu gao yáí.‡ Wi aà e ɓo, ké Lua aà sè yáí. E Lua àò aà sé, à aà sáaukpà à mè aà yá kàagu. ⁶ Gbēe yá lí ká Luagu aà náaikesaio. Sema gbéé pó lé sǝaàzi si ké a ku, mé ì flabo a kíi wēelenaɔne.

⁷ Ké Lua ledà Nɔeewa yá pó wi e yāao musu, ñ à Lua náaikè à aà yāmà, à gó'ílèna kè à a uadeɔ mǐsiò.§ Aà luanaaika mé tò yá zǝle dúniaawa, mé Lua tò yá bǝaàno na a náai pó a kèpi yáí.

⁸ Ké Lua Ablahaũ sǐsi aà gé bǝsu pó á kpawà aàò ví guu,* ñ Ablahaũ Lua náaikè à Lua yápi sí. Ké à bǝ be, a gu pó àle géupi dǝ zio. ⁹ A Lua náaikè, ñ à bekpà bǝsu pó Lua a legbèepiu nibo ũ† zwàakpede ũ. Màa Izaaki ní Yakɔbuo ɓ, asa Lua legbèapi gǝ ní pó ũe. ¹⁰ Asa wéle pó Lua de a kǔna ũ a kalena ũ ño zedɔa ñ Ablahaũ wé dǝi.

¹¹ Sala luanaaika mé tò a è nɔsí,‡ baa ké fǐie mé à zikù, asa a dǝ Lua pó legbèepi náai ví. ¹² Baa ké à zikù, gǝe mǝndopi buikè dasi lán saanaɔ ge ísiale ũfáawa, wa fǝ dǝdɔo.§

¹³ Gbépiɔ gàga píi ní luanaaika guu pó pó à a legbènéo esai. Aa è kǝaa aa gbǝakpài. Aa mè nibo bǝmɔɔn ní ũ tǝle la.* ¹⁴ Gbéé pó lé o màaɔ lé ɔɓwēe wàle ní de be nidεε. ¹⁵ Tó bǝsu pó aa bǝu beε aale ké, dǝ aa ze'è aa èa tà we. ¹⁶ Sǐana guu aale bǝsu pó a maa de beea ya luabeε. A yáí tò, tò wà mè Lua de ní Lua ũ, ìli ke Luapie wí ũo, asa à wéle kèkené.

¹⁷⁻¹⁸ Ké Lua Ablahaũ lè a gwà, ñ Ablahaũ Lua náaikè à Izaaki kpà sa'obo ũ.† Lua legbèè yāa à mè Izaaki kíi aà bui a bɔu.‡ N beeo à zè ní a né mǝndonapi kpaa. ¹⁹ A è Lua gbǝa a fǝ geɔ vu, ñ à èa Izaaki è a yáasi ũ. ²⁰ Izaaki Lua náaikè, ñ à Yakɔbu ní Esauo gbà sa'ole.§ ²¹ Yakɔbu Lua náaikè. Ké à kà gaa, ñ à gbǝa'è a gopanawa, à kǔle Yosefu néo gbà sa'ole.* ²² Yosefu Lua náaikè. Ké a ye gai, ñ à Isailiɔ bɔa Egipi yā'ò ní lá aa ke ní a geoo.†

²³ Mɔizi de ní aà dao Lua náaikè, ñ aa aà ũle e mɔ àaɔ aà ia gbεa, ké aa è a kefeũ yáí.‡ Aai víake iko pó kía dǐleεo. ²⁴ Mɔizi Lua náaikè. Ké à zǝkù, ñ à gǐ wà a dǐle Falaɔ nεnɔe né ũ.§ ²⁵ A sí wà a wetā ní Lua gbéé de kua ní pɔnao duuna guu gɔɔplala. ²⁶ A dǐle ké wí pó wǐ damá Kilisi yáí de Egipi àizeεa, asa zia asea aà wé péwà. ²⁷ Aà luanaaika mé tò à bǝ Egipi,* i víake kía pɔkǔmaεo, à zè gíũgiũ lá à Lua pó wǐli e ní wéoo èwa. ²⁸ Aà luanaaika mé tò à Gēamusu dikpe dǐle ní aumamaa kpεεle gǐowao, ké gbēdena su ɔkǝ ní nεgǝe séiaɔwao yáí.† ²⁹ Isailiɔ Lua náaikè aa bùa Isia Tēawa lán tǝle giiwa. Ké Egipiɔ yǝwà màa, ñ í kǔaamá.‡ ³⁰ Isailiɔ Lua náaikè aa lía Yelikoi e gɔɔ sɔpla, ñ a bǐi kwè.§ ³¹ Káalua Lahabu Lua náaikè à zāmadeɔ dǐle nienie, ñ i kaale ní luanaaikensaio.*

* **11:3** Daa 1.1, Sou 33.6, 9, Zāa 1.3 † **11:4** Daa 4.3-10 ‡ **11:5** Daa 5.21-24 § **11:7** Daa 6.13-22

* **11:8** Daa 12.1-5 † **11:9** Daa 13.18 ‡ **11:11** Daa 18.11-14, 21.2 § **11:12** Daa 15.5, 22.17, 32.13 * **11:13** Daa 23.4, Sou 39.13 † **11:17-18** Daa 22.1-14 ‡ **11:17-18** Daa 21.12 § **11:20** Daa 27.27-29, 39-40 * **11:21** Daa 47.31, 48.1-20 † **11:22** Daa 50.24-25, Bɔa 13.19 ‡ **11:23** Bɔa 1.22, 2.2 § **11:24** Bɔa 2.10-12 * **11:27** Bɔa 2.15 † **11:28** Bɔa 12.21-30 ‡ **11:29** Bɔa 14.21-31 § **11:30** Yoz 6.12-21 * **11:31** Yoz 2.1-21, 6.22-25

³² Má o kpelewa lo ni? Má ze'e mà Gedeo† yá'oo ge Balaku‡ ge Sauso§ ge Zefete* ge Davidi† ge Samueli‡ ge anabio. ³³ Aa Lua náaikè, ò aa zìblè kíawwa, aa yágògò gbéne a zéwa, aa lé pò Lua gbèné gbè'è, aa nòomusuo lé náaa,§ ³⁴ aa té pási dè,* aa bò fènda lézi, aa gbāa'è ní yèesaikè guu, aa pásikù zì guu, aa buipále zigò yà, ³⁵ aa nòeo né geo vù aa kpámá.† Wà ìakpà ní gbèozì, ò aa gí bokii wèelei, ké aa vu, aai bò maa yáí. ³⁶ Wà ní gbèeo kè pòpò wà ní gbé ní flaalao. Wà mòkà ní gbèowa wà ní ká kpéu.‡ ³⁷ Wà ní papa ní gbèeo wà ní dede, wà ní zòe pla ní siio, wà ní dede ní fèndao. Aa bèbe sã báa ní blè báao daa. Aa gò gii, wà ní wetà wà ìadamá. ³⁸ Dúnya i ká ní ũo. Aa ìaaliaa sèu ní gbèsisio musuo, aa ku gbè'eo ní tòò guu. ³⁹ Baa ké Lua gbépio sáaukpà nípii a náai pò aa kè yáí, aai pò pò à a legbèné eo, ⁴⁰ ké aasu gò wásawasa wá saio yáí. Lua dòaa díle wà yá pò a maa de ní pòaa e.

12

Lua a gbé totoa

¹ Ayāmeto wápio sò, lá seeladeo gupàwázi dasi màa, wà okpa pò pò ì kpáwèezi ní duuna pò ì kpàlikpawèe àannoo píi, wí bakpaai pò Lua dílewèe ke ní menao.

² Wà wépe Yesuwa. Omè bò ní wá luanaaika zéo mé à bòlei. A gaa líwa fò, i a wiyā dao pona pò díleae ea yáí, ò à gè zòle báawa Lua oplaai. ³ A làasooke àa yáwa, lá à menakè ní duunkena pò íbele bee taa sèanoo, ké ásu kpaá á kúsu kwéyo yáí. ⁴ Asa á dèekaa ní duunao guu, i ze gi e a ge gaò yāao. ⁵ Nòse níniyā pò wa óé lá á de néo ũwae bee sàágu yá? Wà mè:

Ma né, tó Dii lé n toto,
nísu díle pào.

Tó àle n gba laai,

nísu to n ká gao.

⁶ Asa gbé pò Dii yei ò ì toto,
ì gbé pò a sí a né ũ swágaga.*

⁷ A ìadama díle totoa ũ. Lua mé lé bee keé, ké á de àa néo ũ yáí. Néee ku àa mae gí àa totoa? ⁸ Tó í á toto lá a né kíniowao, á de àa néo ũ, ginasoonoon á ũ. ⁹ Wá dúnya la maeo ví aa wá toto, ò wa ní yāmà. Lá màae, wà misiile wá Mae pò kú musue de beea, wí ku. ¹⁰ Wá maeo wá toto gòpla pò ũ an òno léu. Lua ì wá toto wá káfia yáie, ké wá kua e àò adoa láawa. ¹¹ Totoae lío pona ví a gòò, pòsia bàasio, ama gbé pò totoapi ní kekèo ì a gbè'e zá bóa maa ní nòsedaadoo ũ.

¹² Ayāmeto à á pò gò dázio ní á gbá pò gò tèeo gba gbāa,† ¹³ í zése súsu,‡ ké á gbé pò lé tòleo su pāaleo, aai e gò ní aafiao.

¹⁴ A wèele àò na ní gbépiio, á kua io adoa, asa tó gbé kua adoa, a Dii eo. ¹⁵ A laaika á gbèe su kua Lua gbèkèkèanéwa àa gò á guu kona ũ,§ ì ìada gbé dasiowa à ní òokpao. ¹⁶ A gbèe su àò de gbāsíkèna ũ ge luayādansai ũ lán Esauwao. A a yoakeze yia ble gèn do blea yáí.* ¹⁷ A dō ké à sa'ole wèele a maewa gbèzā, ò Lua gíè. Baa ké a wèele ní wé'io, i ze'e à yá pò á kè lileo.†

Luabaakuarino káau ní a gbèzāo

† 11:32 Dba 6.11 ‡ 11:32 Dba 4.6 § 11:32 Dba 14.1 * 11:32 Dba 11.1 † 11:32 1Sam 17.12
‡ 11:32 1Sam 3.1 § 11:33 Dan 6.1-27 * 11:34 Dan 3.1-30 † 11:35 1Kia 17.17-24, 2Kia 4.25-37
‡ 11:36 1Kia 22.26-27, Zel 20.2, 37.15-16, 38.6 * 12:6 Yaa 3.11-12 † 12:12 Isa 35.3 ‡ 12:13 Yaa
4.26 § 12:15 Iko 29.18 * 12:16 Daa 25.29-34 † 12:17 Daa 27.30-40

18 I sɔ Sinai gbèsisi pɔ wa fɔ ɔkãwázio. Ale tékũ, a gusia ví ní guduuduuo ní zàao† 19 ní kãae'ɔo ní Lua bɔ gbãao. Ké Isailio bɔpi mà, aa awakpàè aa mè, asu yãe oné bɔ, 20 asa aa yá pɔ a dilenée bee fɔo à mè: Baa pɔtuo kã gbèsisipiwa, wà pápa ní gbɛo wà de. § 21 Lua pilaapiá vía yáe maamaa e Mɔizi mè vía a kũ, ále lualua.*

22 A sɔ Siona gbèsisii ní Lua bée wéle Yelusaleũ pɔ kú musuo ní a malaika dasidasi pɔ kãaaa weo 23 ní Lua negɔe séia pɔ an tó kãa weo ní Lua pɔ de gbépii yákpalekena ũo ní gbẽmaa pɔ aa gò wásawasa gyaadeo 24 ní Yesu pɔ de Luabaakuañno gbɛzã kɔo ũo ní aà au fáfãa† pɔ lé yá gbia o de Abeli† pɔao.

25 A laaika, ásu gí yápi maio. Lá gbé pɔ aa gĩ Lua ledama mai tɔle lapio i bɔo, wápio sɔ, lá Lua lé ledawá kua za musu, § tó wa bɔ aà kpe, wa wá pɔ o be? 26 Aà bɔ tɔle lualua yãa, ɔ à legbè à mè á gu lualua gẽn do bɔ, i ke tɔle ado no, ní musuo e sa.* 27 Ké à mè gẽn do bɔ, bee lé owèe Lua pɔkea pɔ a lualupio gèzeae, ké pɔ pɔ lí luao e gɔ. 28 A yáí tò, lá wále kpala pɔ lí deeo ble, wà Lua sáaukpa, wíó kúlèè lá a yeiwa, wíó misiilèè víakeaè guu. 29 Asa wá Luaá té pɔ ì kúmáe.†

13

Ledaamá

1 A wetá ào gbèke ví ní kɔo. 2 A laaido nibɔyaaekewa, asa beewa gbèe malaika dīle dɔsai.* 3 A to gbé pɔ wà ní ká kpéuo yá dɔágu lá á kúñno kpéuwa, ní gbé pɔ wále ìadamá lá áme wále ìadawáwa. 4 Baade lí gɔe ní a nɔo kua ní kɔo yáda gbia. Gɔe ní a nao su ní wúlekii gbãleo, asa Lua a yákpaleke ní káaluao ní gbãsikenaɔe. 5 Yea ɔai su dɔaaéo. A ze ní pɔ pɔ á vío, asa Lua mè:

Má n tó weo,

má pãkpanzi bauo.†

6 A yáí tò, wi sɔdile wà me:

Dii mé ma Mísina ũ,

vía a ma kũo.

Bó gbènazina a fɔ kemɛi?†

Sastana'oa

7 A tó á dɔaana pɔ aa Lua yã'òé yá dɔágu. A ní kua tàasika e a léwa, í Lua náaike lánwa. 8 Yesu Kilisi doũ gia ní gbão e gɔopii. 9 Asu to wà á sásá ní yákanla dasi daanéoo. A maa wá sɔ gbãa'e Lua gbèke guue, i ke sa'oble pɔ lí àie ke gbé pɔ zèooeoo no. 10 Zwãakpe sa'onao zeví aa sa'okii pɔ wá ví ble bleo. 11 Sa'onkia ì gè luakukii ní pɔtuo auo duunakẽama yáí, ɔ wí a ge tékũ bòo kpe. § 12 Ayãmeto Yesu gá wénkpe sɔ, à gbãbò gbéooe ní azia auo. 13 Wà bɔ wà gé aà kii bòo kpe, wí i wá kũaàno sɔ. 14 Asa wá wéle pɔ ìo ku ví lao, wéle pɔ lé mó ɔ wá wé dɔi. 15 Ayãmeto wào Lua sáaukpa láasai ní Yesu gbãao wá sa'oa ũ. Gba pɔ aà sísinao ì mɔòn we. 16 A laaido maakea ní gbèkekeakɔeowa. Sa bee taa oa mé ì ka Luagu. 17 A á dɔaanao yãma, í misiilené, ké aa e zike ní pɔnao, asa aa de gbé pɔ aa ní zí yá séle siu Luaeoo ũe. Tó aale zike ní lésuuo, a àikeéo.

Lezaamá

18 A wabikewèe. Yãe lé wá sɔ vío, wi wèele wào kú wá dɔɔwa yápii guue. 19 Má gbèawá, à wabikemee, atèsa mà e suwá kpakpa.

† 12:18 Bɔa 19.16-19, 20.18-19 § 12:20 Bɔa 19.12-13 * 12:21 Iko 9.19 † 12:24 Mat 26.28

† 12:24 Daa 4.10 § 12:25 Bɔa 20.22 * 12:26 Age 2.6 † 12:29 Iko 4.24 * 13:2 Daa 18.1-8, 19.1-3 † 13:5 Iko 31.6, 8, Yoz 1.5 † 13:6 Soũ 118.6 § 13:11 Lev 16.27

²⁰ Lua aafiade pɔ wá Dii Yesu bɔ̄ gau Sádã̄nki ũ a bàakuawanɔ̄ gɔ̄ɔpii au sabai, ²¹ aà á kɛkɛ ní maa píio, kɛ̀ à a pɔeã kɛ, i yá pɔ̀ kàagu kɛ̀ wá guu ní Yesu Kilisi gbãao. Ŋme gawi ví gɔ̄ɔpii, āmi.

²² Ma gbɛ̄ɔ̄, ma wabikèwá, àɔ̀ lɛdama yápi kũa ní menao, asa lá pɔ̀ má kèè bílao. ²³ Aɔ̀ dɔ̄ kɛ̀ wà wá gbɛ̄do Timɔtee gbàɛ. Tó à kà la tia, wá mó á gwai sãnu. ²⁴ A fɔ̀kpa á dɔ̄aanaɔ̄wa píi ní Lua gbɛ̄ɔ̄ píi. Itali bùsudeɔ̄ fɔ̀kpáwá. ²⁵ Lua gbɛ̀kɛkɛé ápii.

ZAAKI

Yá pò kú lée bee guuo

Yesu dāuna Zaaki mé lápi kè. Yesu bò m̀wà a b̀a gau gb̃ea (1Kln 15.7), ò à g̀ò Yelusaleũ Yesudeo d̀aana ũ (Gal 2.9). Zaaki lé ze'òb Isaili bui kuẽpla pò fáaaaone (1.1), Yuda Yesude pò b̀òe Yelusaleũ aa tà buipáleo b̀usuo guu. A lée bee k̀éné, ké aao laai ṽi k̀òt̃eẽ yãkeao guu ñ ñ kua Yesusaideo guuo.

Yáò t̃éteak̃õie, a dàale ònyāwa à mè ì b̀o Lua kíie, w̃i gb̃eawà ñ aà náaikaaoe (1.2-8). Bee gb̃ea à yādàdané odek̃e ñ taasidek̃eo yá musu, ỹoao ñ gb̃aal̃egwaa, ñ lousisia síana pò w̃i obo né yãkeao guu (1.9-27). A lekà k̀òb̀o b̀o'osi yáwa (2.1-13), bee gb̃ea luanaaika ñ yãmaakeao (2.14-26). A té pò léna ì kpa meũ yá'ò (3.1-12). A èa sù òñ síandewa (3.13-18). A gb̃é pò aai sòledao lèle p̃as̃ip̃as̃i ñ gb̃é pò aai gb̃ékpa ñ dúniao ñ gb̃é pò aai gb̃é b̀èebo. A zoadò ode pò aai kible ñ zik̃enaowawa (4.1-5.6). A láak̃i à ledámá aa mena f̃õ, aao wabike láasai, aa òk̀òle (5.7-20).

Yá pò a díle Yesudeone ku wásawasae: Yesu baona síana sia i m̀wáó, sema wá luanaaika m̀ó ñ yãmaakeao, asa luanaaika yãekesaiá gee (2.26).

Ỹo

¹ Mám̃ema Zaaki,* Lua ñ Dii Yesu Kilisio z̀òblena ma f̀okpà Isaili bui kuẽpla pò fáaaaowa.

² Ma gb̃é, taasi bui dasi. A pò pò sù á lé, à díle p̀ona yá ũ, ³ asa á d̃õ lá wàle á lé wàle gwa á luanaaika musu a mena ié. ⁴ Asuli fu menawao, ìò de gb̃é kàsaao ũ wásawasa yãe k̀és̃aawá sai. ⁵ Tó òñ lé k̀és̃á á gb̃èewa, aà wabike Luawa,† a aà gba, asa ì gb̃épii gba pò b̀isai yágagasai. ⁶ Tó à wabikèwà s̃õ, aà aà náaika seasai, asa seade de lán ko vláwae. Gu pò íana yèleu, we ì géu. ⁷ Gb̃é bee taa su à e á pò e Diiwao, ⁸ asa aà ñòe ku plaplae, ò ìò ku seasea yá pò àle ke píi guu.

⁹ Wá gb̃é taaside p̀onake, ké Lua aà k̃afi yáí. ¹⁰ Wá gb̃é ode s̃õ aà p̀onake, ké Lua aà b̀usa yáí, asa odeo g̃èzea lán lávu kweawae. ¹¹ Tat̃è ì fele ñ a pusu gb̃aao, lá ì giigaga, a vú ì kwé, a maa ì l̃áa.‡ Beewa ode a kpagui a b̀ooleo guu.

¹² Báaade gb̃é pò ì ỹo f̃õ, asa aà b̀o maa gb̃ea Lua a àiz̃ana pò à a legbè gb̃é pò yeazione kèe yàae ũ. ¹³ Tó ỹo gb̃é lè, asu me Luaeo, asa wa f̃õ Lua ỹõ ñ ṽaioo, mé aapi lí gb̃èe ỹõ ñ ṽaio s̃õ. ¹⁴ Baade ỹo ì b̀o aà p̀onideá kíie, ò ì aà wé ble, ì aà gálè. ¹⁵ ¶ p̀onideapi ì ñosi à ne'ì duuna ũ. Tó duuna z̀òk̀ù s̃õ, ì ga iè.

¹⁶ Ma gb̃é yenzideo, ásu ázia sás̃ão. ¹⁷ Gba maa s̃asai píi ì b̀o musu Mae Lua gupuak̃unao Kena kíie. Ili lileo, aà gupua iwesa ṽio. ¹⁸ A wá ì ñ a yá síandeo a p̀oẽwa, ké wàò de gb̃é séiaao ũ pò pò àle ke dafuone.

Yãmaa ñ a keao

¹⁹ Ma gb̃é yenzideo, à yáe bee ma. Ali yãma kpaá ápii, ãma ásu yá'o kpaao, á p̀o su pa kpaao. ²⁰ Asa gb̃ènazina p̀ok̃uma lí m̀ó ñ yãmaa pò Lua yeioo. ²¹ A yáí tò à o kpa d̃e'ìi ñ yãṽai pò liguaazi píi, ì yá pò wa tò á s̃õu a f̃õ á suaba sí ñ z̃iabusao.

²² Asu ázia sás̃ão, ásu yápi ma ñ swáó adoo, à zik̃ewà. ²³ Asa gb̃é pò ì yãma mé ìli keo de lán gb̃é pò lé a oa pò Lua d̃òe gwa díi guuwae. ²⁴ Asa aázia gwaa gb̃ea, tó à g̃èzea, ò lá a de ì s̃aaàgu g̀ò. ²⁵ Gb̃é pò ì wéte Lua ikoyã wásawasa pò

* 1:1 Mat 13.55, Gal 1.19 † 1:5 Yaa 2.3-6 ‡ 1:11 Isa 40.6-7

Ì to wà gō wé̄̄o ũi, mé Ìo gèò aε sō, Ìli ma à sãaàguo, Ì zíkewàε, Lua a báaada adegú aà yákea guue.

²⁶ Tó gbé̄̄ dō lousisinan a ũ, mé Ìli a lé fōo, àle azia sāsāε, àle lousisi pāε. ²⁷ Lousisia síana pó sãa ví Mae Luaεon ke: Wà laaido tone pó gwana víoowa ní gyaa gbēando an wēnakea guu, § wíw wázia kũa dō sāsai dúnia yá musu.

2

Kōbōbō'osi

¹ Ma gbé̄̄, á gbé̄̄ pó ále wá Dii gawide Yesu Kilisi náaikεo, ásulí kō bōbō'osio. ² Tó gbé̄̄ gè̄̄ á kōkãaa guu vua tāana ní pōkasa tekεao daa, mé taaside pó ulakasa gbāsi daa gè̄̄ sō, ³ tó a wetè gbé̄̄ pó pōkasa tekεa daazi, mé á òè aà mō zōle gumaau, mé á ò taasideε aà ge ze le, ge aà mō zōle á gbázi, ⁴ ále kō bōbō'osie, ále yá gwa kolean weo lé?

⁵ A ma ma gbé̄̄ yenzideo. Lua gbé̄̄ pó de gbāasaideo ũ dúnia gbé̄̄ne sè aao gbāa a náaikεa guue, aai kpala pó à a legbè gbé̄̄ pó yeazione ble. ⁶ Apio sō ále gbāasaidepio kpebo. Odeó mé Ì gbāablewáó lò? Aame aai á gále géáno yákpaleuo lò? ⁷ Aame aai gyaalagē tó na pó kpáwáuo lò? ⁸ Lua ikoyá mide mē ào ye á gbé̄̄dezi lá ázia wēniwa.* Tó á yápi kũa síana, ále yáke a zéwae. ⁹ Tó ále kō bōbō'osi sō, ále duunakεε. Ikoyápi á wé̄̄, a gō taaedeo ũn we. ¹⁰ Asa tó gbé̄̄ ikoyá kũa pii, mé a mēndo aà fù, à gō taaede ũ apii musue. ¹¹ Lua mē ásu wúle ní gbēpále nōoo. A mē Ìo ásu gbēdeo.† Baa tó ni wúle ní gbēpále nōoo, tó n gbēdè, n gō ikoyādansai ũε. ¹² A gbé̄̄ pó Lua a yágōgōáno ikoyá pó Ì to wà gō wé̄̄o ũ musu, àli yā'o, Ìli yáke lá à kōsíánowa. ¹³ Lua a yákpaleke ní sūuusaideo sūuusaie, āma yá a bō ní sūuudeo na.

Luanaaikεa ní maakeao

¹⁴ Ma gbé̄̄, tó gbé̄̄ mē ále Lua náaikε, mé Ìli yāe keo, bó yán wei? Luanaaikεa bee taa a fō aà suabae? ¹⁵ Tó á gbēdo, gōε ge nōε, lé pōkasa ní bleo wēnake, ¹⁶ tó á gbēε òè: Lua n gba aafia! Nsu to íana n deo, ní poble ñ ká, mé Ì wēnidobo kpawào, bón bee ũi? ¹⁷ Maa sō luanaaikεa ado yāekesaiá yāgeε.

¹⁸ Tó gbé̄̄ n mē níle Lua náaikεε, mé mapi mále yáke, má one ñ n luanaaikεa yāekesai oimεε, mí a luanaaikεa oibne ma yákea guu. ¹⁹ N sí Lua mēndo nolo? A maaε. Baa táao dō maa, mé aaió lualua.‡ ²⁰ Misaide, ké luanaaikεa yāekesai pā, ní ye mà kanε n ozi yá? ²¹ Ké wá dezi séia Ablahaū a né Izaaki kpà sa'obo ũ, yá Ì bōaàno na aà yākeapi yáio lé? § ²² N èa? Aà luanaaikεa ní aà yákeao tekōie. Aà yáke mé aà luanaaikεa bōlei. ²³ Beewa Lua yáε bee pà à mē, Ablahaū Lua náaikè, § Lua tò yá bōaàno na a náai pó a kèpi yái.* O wí oè Lua gbēna.† ²⁴ A èa? Yáke mé tò yá bōaàno na, Ì ke Lua náai pó a kè ado yái no. ²⁵ Maa Ìo kálua Lahabu kēna ní Luao a yáke yái, ké à zinao díle à ní gbáε zé kpáinau.‡ ²⁶ Lá mē nisínsaiá gèε, maa luanaaikεa yāekesaiá gèε Ìo.

3

Léfa

¹ Ma gbé̄̄, ásu ke yādanedeo ũ dasio, asa á dō ké Lua a wēbii wá yādanedeowa yákpale guu de gbé̄̄ kīniola. ² Wápii wíw zā yáwa mōomōε. Tó gbé̄̄ lé lí aà kalikēo, taaesaideε, a fō à a mē búu fu. ³ Wí āasina ká sōε ké à wá yāma yáie,

§ 1:27 Isa 1.17 * 2:8 Lev 19.18 † 2:11 Bōa 20.13-14 ‡ 2:19 Maa 5.7 § 2:21 Daa 22.9-12

* 2:23 Daa 15.6 † 2:23 Isa 41.8 ‡ 2:25 Yoz 2.1-16

ɔ wi aà mè búu taiinke. ⁴ A gwa gó'ilenawa ísíaa ɔ. N a zɔ̀kɛo, baa n zàa'ian gbãa pɔ̀ ɔ̀pɛwàò, a fibɔ̀ de nénannɔ̀. Ɔme ɔ̀ a taiinke, ɔ̀ a fina ɔ̀ a pɔ̀eã daè.

⁵ Beewa sɔ̀, lénaá megu nénae, ɔ̀ ɔ̀ íanadã n yãzɔ̀o.

A gwa lá té néna ɔ̀ kú sè zɔ̀wa. ⁶ Léna de lán téwae, a de dúnia vã ɔ̀ wá me guu. I gbãsi gɔ̀kpa wá mewa píi. Bèda té mé ɔ̀ nae lénawa, ɔ̀ léna ɔ̀ tékpa wá dúnia kuau. ⁷ Gbēnazina sèanɔ̀bɔ̀ tòto píi n bã n pɔ̀taa'onkuawao n kpɔ̀, mé àe ke e tia, ⁸ ama gbēe lí fɔ̀ a léna tòtoo. A de pɔ̀vã ɔ̀ lí ze tɛɛɛo ũe. A pà n sɛwetɛo, ⁹ ɔ̀ wi Dii wá Mae sáaukpaò, ɔ̀ wi ea wà gbēnazina pɔ̀ a kè láawa* kaò ɔ̀. ¹⁰ Lé doupi ɔ̀ sáaukpaa n gbékaao ɔ̀ ɔ̀. Ma gbé, asu àò deé màao. ¹¹ Nibɔ̀na ɔ̀ ɔ̀ na n ɔ̀ kɔ̀são ɔ̀ ɔ̀ ze dou guua? ¹² Ma gbé, kaadɔ̀ena a ne'i ku ũa? Vɛ̀eli a ne'i kaadɔ̀ena ũa? Beewa ɔ̀ ɔ̀ fii a nakũo.

Ɔ̀nɔ̀ pɔ̀ ɔ̀ ɔ̀ musu

¹³ A guu, déme yãdɔ̀n ɔ̀nɔ̀na ũi? Aà ɔ̀nɛ́ a kua maa n a yãkɛo guu n zɔ̀abusaa pɔ̀ ɔ̀ ɔ̀nɔ̀ guuo. ¹⁴ Tó á wɛ̀ɔ̀akɔ̀u n pãsió n denlawɛɛɛao vɔ̀ á sɔ̀ guu sɔ̀, ásu íanadão, ásu ɛ̀ɔ̀ sɔ̀anawao. ¹⁵ Ɔ̀nɔ̀ bee taa lí ɔ̀ musuo, dúnia pɔ̀e, á dàa pɔ̀e, táa pɔ̀e. ¹⁶ Asa gu pɔ̀ wɛ̀ɔ̀akɔ̀u n denlawɛɛɛao kuu, wɛ̀kɔ̀i kɔ̀yãmasai n vã píio ɔ̀ kuu. ¹⁷ Tó gbé ɔ̀nɔ̀ pɔ̀ ɔ̀ ɔ̀ musu vɔ̀, séia ɔ̀li ɔ̀ gbãsi vɔ̀, a gbɛa ɔ̀li yãkele vɔ̀, ɔ̀ busané, ɔ̀ gbé yãma, sùuu pèewà n maakɛo. Ili gbé ɔ̀bɔ̀'osio, mé ɔ̀li ɔ̀afili vɔ̀. ¹⁸ Ibelemidena ɔ̀ kea n kɔ̀ na tɔ̀, ɔ̀ ɔ̀ ɔ̀lè ɔ̀a maa ũ.

4

Gbékpaa n dúniao

¹ A sòle n á lekpaao ɔ̀ ɔ̀ má ni? I ɔ̀ á pɔ̀eã pɔ̀ lé kɔ̀de á meuo kɔ̀i nolo? ² I pɔ̀ niaka, ɔ̀li eo, ɔ̀ ɔ̀ gbède. A pɔ̀ bii vɔ̀, ɔ̀ ɔ̀li pɔ̀ pɔ̀ ále yá leo. Ɔ̀ ɔ̀ lekpaake, ɔ̀ sòleke. A vɔ̀, ké ɔ̀li wabike Luawao yá. ³ Tó a wabikè, ɔ̀li eo, ké ɔ̀li wabike a zéwao yá, asa ɔ̀ ye à a mɔ̀oke lá a á pɔ̀ gbàwae. ⁴ Náaisaide, á dɔ̀ ké gbékpaa n dúniao de íbelesɛa n Luao ũo lé? Gbé pɔ̀ ye ke dúnia gbé ũ gò Lua íbeɛ ũe. ⁵ Ké a kɛa Luayátaalau wà mè aà Nisina pɔ̀ kú wá guu lí sí sàao,* ále e yãpã yà? ⁶ Ama gbéke pɔ̀ Lua vɔ̀wanɔ̀ de beea, asa a kɛa Luayátaalau wà mè:

Lua ɔ̀ íbelesɛ n gbé pɔ̀ ɔ̀ azia sɛ lesio,
mé ɔ̀ gbéke vɔ̀ n gbé pɔ̀ ɔ̀ azia busao.†

⁷ A yá tò à misiile Luae. A gi Ibiisie, ɔ̀ básié. ⁸ A sɔ̀ Luazi, ɔ̀ sãzi.‡ Duunkɛnao, à ɔ̀bɔ̀le duunau. Nɔ̀sememplade, à á sɔ̀ pípi. ⁹ A sɔ̀ n pɔ̀siao n wɛ̀nao. A á yaal lile ɔ̀ ɔ̀ ũ, ɔ̀ á pɔ̀na lile pɔ̀'ii ũ. ¹⁰ A ázia busa Dii, ɔ̀ á káfi.

¹¹ Ma gbé, ásulí kɔ̀ tɔ̀bɛsio. Gbé pɔ̀ a Yesude dee tɔ̀bɛsɔ̀ ge à aà bèebò, à Lua ikoyã seela bèe kè à a bèebò. Tó n Lua ikoyã bèebò sɔ̀, a manan n ũo, a bèebonan n ũ. ¹² Lua mé ikoyãdilena n yákpalekenao ũ. Ɔ̀me gbé suabaa n aà tɔ̀bɔ̀zão gbãa vɔ̀. Mpi sɔ̀, dén n ũ, ké ni n gbédee bèeboi?

Lua baa ɔ̀ dilea

¹³ A yãma sa, á gbé pɔ̀ ɔ̀ me gbã ge zia á gé wéleu, ɔ̀ zɔ̀le we wè do, ɔ̀ laata à ài'e. ¹⁴ A yá pɔ̀ a á le zia dɛe?§ A dɔ̀ lá á wɛ̀ni dea? A de lán suawae. Tó à kpà yɔ̀, ɔ̀ ɔ̀ gɛzeã gò. ¹⁵ Tó yá a zéwae, áli o à me: Tó Dii wèi, wáa aafia, wí ke kéwa ge kéwa. ¹⁶ Tia sɔ̀ ále íanadã, a Lua baa bɔ̀ á dile. Iandãa bee taa maa. ¹⁷ Gbé pɔ̀ maakɛa dɔ̀ mé ɔ̀ keo, ɔ̀ ke ade duuna ũe.

* 3:9 Daa 1.26-27 * 4:5 Iko 6.15 † 4:6 Yaa 3.34 ‡ 4:8 Mal 3.7 § 4:14 Yaa 27.1

5

Odeo

¹ A ɔdeɔ, à yāma sa. A ɔɔɔ à wiile wēna pɔ a á le yái. ² A àizeeɔ ɔ̀ɔkpà, k̀ɔɔ á pɔkasao sòso. ³ A ɔ̃a tánkpakè,* mé tánkpapi a á dayāu, i kú á mewa lán téwa. A àizee kàaaázi gɔɔgbɛzāzi. ⁴ A ma! A gbèwina pɔ aa á buapɔɔ k̀ekéɔ blè, mé ɔ̃api yá Lua lè. Pɔkekɛnapiɔ wiilea gè Dii Zigɔde swáú.† ⁵ A namamà tɔɔle la á pɔeákea guu. A m̀ekpa kaalegɔɔ pɔ ũ. ⁶ A yādà gbēmaaoɔla a rí dɛdɛ, aai d̀ɛkɔo.

Mena

⁷ Ayāmɛto ma gbéɔ, àɔ mɛna ví e Dii mɔgɔɔ. A gwa lá zɔe ì a buapɔ bɛɛɛde kekɛa dá. I mɛnafɔ za káabuana e sae. ⁸ Apiɔ sɔ à mɛnafɔ, í á sɔdile, asa Dii mɔgɔɔ káikù. ⁹ Ma gbéɔ, ásu yákútɛkakɔio, ké Lua su yákpalekɛánɔo yái. Yákpalekɛnapi zɛa kpɛɛɛ fá!‡ ¹⁰ Ma gbéɔ, ānabi pɔ aa yā'ò yāa rí Dii tɔo, à mɛna pɔ aa k̀e taasikɛa guu ɔɛsɛ. ¹¹ Wi oné pɔnadeɔ, ké aa mɛnafɔ yái. A Yobu mɛnakɛa bao mà, mé á mà lá Dii k̀è gbɛzā,§ asa gbé sósobi rí sùuuo p̀ɛɛ Diiwa.*

¹² Atɛsa ma gbéɔ, ásu mɛ á sɔ rí Luaoo. Ásu mɛ á sɔ rí luabɛo ge tɔɔle ge pɔpáleo. Tó aoe, àli o ao. Tó aawoe, àli o aawo, ké yá su daálao yái.†

Wabikɛa

¹³ A gbɛɛ lé taasikɛ yà? Aà wabikɛ. A gbɛɛ pɔ k̀ɛna yà? Aà Lua táasile. ¹⁴ A gbɛɛ lé gyáke yà? Aà á gāli gbɛzɔɔ sɔsi, aai wabikɛɛ, aai nísimawà rí Dii tɔo.‡ ¹⁵ Wabi pɔ wa k̀e luanaaikɛa guu bee a gyāepi gbágbā. Dii a à gba aafia. Tó à duunakè yāae sɔ, a k̀ɛwà. ¹⁶ A yái tò, à á duunao okɔe, í wabikɛkɔe ké à e gbágbā. Gbēmaa wabikɛa gbāa, ì zikɛ maamaae. ¹⁷ Eliaá gbɛnazinae lówáwa. A wabikè maamaa lou su mao, ɔ̃ lou i t̀ɔle tɔɔlewao e wè àaɔ rí mɔ sooloo.§ ¹⁸ A èa wabikè lɔ, ɔ̃ lou'ì b̀ò maamaa,* tɔɔle blekè.

¹⁹ Ma gbéɔ, tó á gbèdo pàale siana zéɛ, mé á gbɛɛ èa aà dàwà, ²⁰ àɔ dɔ ké gbé pɔ tò duunkɛnapi b̀ò sásāzeu à èa sù, à ade sɔ gawae, mé à lakà tàaeɔla dasi.†

* 5:3 Mat 6.19 † 5:4 Iko 24.14-15 ‡ 5:9 Mat 24.33 § 5:11 Yob 2.10, 42.10 * 5:11 Sou 103.8
 † 5:12 Mat 5.34-37 ‡ 5:14 Maa 6.13 § 5:17 1Kia 17.1 * 5:18 1Kia 18.42-45 † 5:20 Yaa 10.12, 1Pie 4.8

PIE LA SEIA

Yá pò kú láe bee guu

Píe láe bee kè za Loma Yesude pò aa fáaaa wà tà bùsu pò wí me tia Tuukii bùsuuɔneɛ. Gáli pò aa ku a guu de gáli pò Pòlu ní aà ìwao dàaledaale ǔ. Yǎa pǎsí ní lé an Yesudeke yáí, ǔ wàle ìadamá. Píe tò an laai tà Yesu Kilisiwa, à mè an baa ku Kilisi taasikea guu.

Fòkpaama ní Lua sáaukpaa gbea, Píe lá Lua ní suabà dònǵu, ǔ aa tǎmaa pò lí ní neo ví Yesu Kilisi gaa ní aà vua sabai (1.3-12). A ní gbá laai aao itèke, aa tó ní kua aɔ adoa naa Yesu Kilisiwa (1.13-2.10). A Yesu ɔlesè à yàdàoné à mè à kù aao náai ví ní yǎkeɔ guu, atèsa kua yǎa guu. A ledámá an kua dúnia guu, à mè aa misiile gbàadeɔne, zíkɛnaɔ misiile ní diɔne, nɔɔ misiile ní zǎɔne, Yesudeɔ píi iɔ yekɔzi (2.11-4.19). Lɛɛ 5 guu à ledà Yesude gbɛzɔɔwa ní èwaasoɔ ní luanaaikɛnaɔ píi, à mè aa ze gbǎa kua yǎ'ia guu, aa Lua legbɛané papaa dá. Lápi làa ní fòkpaamá.

A kù láe bee kyokɛnaɔ wetǎ luanaaikɛa guu, baa tó aale taasi kpeletaa bui ke, ké an kua e Lua tɔɔ, i ze'ɔɔ Yesusaideɔne yáí. Tó luanaaikɛnaɔ yǎmaa pò aale keɔ è, aa Lua sáaukpa yákpalekeɔzǐ (2.12).

Tǎmaa pò lí ní néo

¹ Mámɛmaa Yesu Kilisi zína Píe, mámɛ ma láe bee kè Lua gbé pò aa de nibɔ ǔ dúniaɛ bee guu aa fáaaa bùsue beueɔne: Põntu, Galati, Kapadosi, Azi ní Bitinio. ² Mae Lua dǎaa á dǔ, ǔ à á sé, a gǔ aà pò ǔ ní aà Nisína gbǎao, ké à misiile Yesu Kilisiɛ, aà au i á gbǎsí wolo.* Lua gbèke ní aafiao kǎfié.

³ Wà Lua wá Dii Yesu Kilisi Mae sáaukpa! Aà sùuu zɔɔ guu à wá í dafu ní Yesu Kilisi fele bɔa gau gbǎao, ǔ wá tǎmaa pò lí ní néo ví, ⁴ asa gba pò dileaé luabɛpi lí ɔɔkpao, ìli gbǎsíkpao, a maa lí láao. ⁵ Lua sɔu mà à á suaba a náai pò ále ke yáí, ǔ ále á dǎa ní a gbǎao e à ge bɔd gɔɔgbɛzǎzi. ⁶ Ale pɔnake ní yǎpio, baa ké ále taasike gǐa yɔɔ yǎ'ia bui dasi yáí. ⁷ Lá wí vua maa dǔ té guu, màa yǎ'iapio lé á luanaaikɛa yǔ, asa á luanaaikɛapi beɛɛ ví de vua pò a gawi ì láaa maamaaɛ. Tó a bɔ maa, Lua a á sáaukpa Yesu Kilisi mɔgɔzǐ, a á kpɛla ní gawio. ⁸ Baa ké i aà eo, á yeaàzi. Baa ké i wesiaàle gǐao,† ále aà náaike, ǔ ále pɔna zɔɔ pò gè oaa ke, ⁹ ké ále á luanaaikɛa gbe'e á suabaa ǔ yáí.

¹⁰ Anabio dǎaa gbèke pò Lua a keé yǎ'ò, aa suabaapi yá gwà aa a tàasikà. ¹¹ Kilisi Nisína kú ní guu, à dǎaa taasi pò Kilisipi a ke òné ní gawi pò a e a gbeao, ǔ aa wèele wà yǎpi zé dǔ ní a keɔɔɔ.‡ ¹² Ǟ Lua tò aa dǔ ké yá pò aale opi de ní gɔɔ pò ǔo, á pǔe. Tiasa baonakpanaɔ yǎpi òé ní Lua Nisína pò Luapi aà zǐ à bò luabe gbǎao. Baa malaikaɔ ì dǛeka yǎpi dǎai.

Wá kua àɔ adoa

¹³ Ayámɛto à á láasoo vu iu, ìɔ ázia kǔa dǔ, á wé iɔ dɔ gbèke pò Lua a keé Yesu Kilisi mɔgɔzǐzi seasai. ¹⁴ Lá á de Lua Né pò lé aà yǎmaɔ ǔ, ásu to dǔe'li pò á ví yǎa á wésiaɔɔ dǎaaé. ¹⁵ Lua kua adoaɛ. Lá á á sisi à á sé, á kua líɔ adoa á yǎke pǐi guu màa sǔ. ¹⁶ Asa a kǛa láu wà mè:

A kua líɔ adoa,
asa ma kua adoaɛ.§

* **1:2** Lev 17.11, Ebe 9.22 † **1:8** Zaa 20.29 ‡ **1:11** Luk 24.25-26 § **1:16** Lev 19.2

¹⁷ Lá Lua ì yákpaleke ní baadeo a yákeawa ní wegwasai, tó ále aà sisi Mae, à viakèè á nibòke guu la. ¹⁸ A dǝ lá Lua á bó kua gii pò de á felekaa ù guu. Lua i á bo ní pò pò a gawi ì láao no, vua ge ánuu, ¹⁹ à á bó ní Kilisi pò de sã sãasai gbãsisai ù au gawideoe.* ²⁰ Lua dǝaa aà díle zadǝ i dúnia káleo, ò à bǝéaàno gupuaugoo gbezãe beezǝ. ²¹ Aà yá musu ò ále Lua náaike. Lua aà bǝ gau à gawi kpàwà, ké à e a náaike, á wé ìo dǝazi.

²² Lá misiilea síanae á gbãsi wòlo, ò á gbèke ví ní kǝo mǝafilisai, ào yekǝi ní nǝsemendoo. ²³ Lua á í dafu ní a yá wǝnide pò ìo ku gbãaoe. Yápi de pǝbui pò ì ga ùo, pǝbui pò lí gaoe.

²⁴ Gbǝpii de lán sǝwae,
an gawi pii de lán sǝvuwae.
Sǝ ì gaga, a vú ì kwé,

²⁵ áma Dii yá ìo ku gǝpii.e.†
Yápi mé de baona pò wa kpàé ù.

2

Gbè wǝnide

¹ Ayámeto à yávai pii tó ní ee piió ní mǝafilio ní wǝdǝakǝeo ní kǝyaaaoo. ² Lá nétǝnao ìo yǝ'í nide, ào Lua yá pò de lán ví'ipu wásawasawa nide màa sǝ, ké à e gbã á suabaa guu, ³ asa á dǝ sa ké Dii maa.* ⁴ A sǝaazi, Gbè wǝnide pò wà pǝkpài, Lua aà sè beede ù. ⁵ Apio sǝ áme á gbè wǝnide pò Lua lé a kpé èbooo ù. Áme á aà gbàgbanao ù, i sa pò ì kaaàgu o ní aà Nisina gbãao Yesu Kilisi sabai.

⁶ Asa a kǝa Luayátaalau wà mè:

Gwa, mále gbe dile Siona,
èdaalegbe beede pò má sè ù.
Wí a gbé pò lé aà náaike kǝo.†

⁷ A de gbè beede ù á gbé pò ále aà náaikeone, áma a de gbé pò lé aà náaikeone màao.

Gbe pò èbonao pǝkpài
mé gǝ gbèo mide ù.‡

⁸ Màa lo a de:

Gbe pò wí gǝmbǝlewà ù,
gbesi pò aai kpaa aa fu ù.§

Aa gǝmbǝlewà ké aai Lua yádao yái. Beewa Lua dílené.

⁹ Áme á bui pò Lua ní séo ù, kíaò ù, aà gbàgbanao ù,* gbé pò an kua adoao ù, aà gbé yenzideo ù, ké à Lua pò á sisi a bǝ gusiau, à gèáno a gupua bǝnsaede guu táasile.†

¹⁰ A de Lua gbéò ù yáao,

tiasa ò a gǝ a ù.‡

Lua i sùuukeáno yáao,

tiasa ò a kèáno.§

Kua luanaaikensaiò guu

¹¹ Ma gbé yenzideo, lá á de nibò bǝmoo ù la, mále ledawáe, à miké á dǝe'ii pò aai zikaánoowa. ¹² Ao ku gbé beedeo ù luanaaikensaiò guu. Beewa baa tó aale á dile váikenao ù, tó aa yámaa pò ále keo è, aa Lua sáaukpa yákpalekegǝzi.

* **1:19** Zãa 1.29, Èbe 9.14 † **1:25** Isa 40.6-8 * **2:3** Sou 34.9 † **2:6** Isa 28.16 ‡ **2:7** Sou 118.22
§ **2:8** Isa 8.14-15 * **2:9** Baa 19.5-6 † **2:9** Isa 9.1-2 ‡ **2:10** Lom 9.25-26 § **2:10** Oze 2.25

13 A misiile iko pò gbēnazina dīlee pii Dii yáí, kía pò iko ví deńlan nò, 14 gbāade pò a dīlee aà vāikenaɔ wetā aà maakenaɔ sáaukpan nò.* 15 Lua pœān ke: A yāmaake à lesɔkpa sɔũ wésiadeɔne. 16 A gɔ wéɛɔ ũe, āma ásu tó á gɔa wéɛɔ ũ gɔé vāikea zé ũo. Aɔ ku Lua zòblenaɔ ũ. 17 A gbépii kpela. Aɔ ye á Yesude deezi. A vīake Luae. A kía kpela.

18 Zikenaɔ, à misiile á diiɔne, í zòke dōné yápii guu. I ke dii maa nòsedoudeɔ rítēe no, ní a pāsíɔe lo. 19 Tó wà íadawá pā, tó a menakèò Lua yáí, bee ài víé. 20 Tó wà á gbé á tàae yáí, tó a menakèò, bee tó ví má ni? Ama tó a taasikè yāmaa pò á ke yáí, tó a menakèò, Lua a á sáaukpa. 21 Bee yáí Lua á sisii à á sé. Kilisi taasikèé à zé'òlòé, ké àɔ te a iai yáíe.

22 I duunakeo,
wi ma à eɛtòo.†

23 Ké wà aà sòsɔ, i a zásimáo. Ké à taasikè, i yāpási onéo, à zè ní Lua yákpaleken maaɔe. 24 Ōme wá duuna dī a miwa‡ à gàò líwa, ké wá bàa su àɔ kú ní duunaɔ lo, wíɔ ku maakea guu. Aà flāala iao mé wá gbāgbā.§ 25 Asa a sāsā lán sāɔwa yāae,* ɔ a ea su á Dāna ní á Dānaowa tiasa.

3

Kua ní kɔo

1 Nɔeɔ sɔ, à misiile á záoɔne.* Tó an gbēeɔ lé Lua yādao, á kua a ní lile. Baa tó i yāe onéo, 2 aa e á kú gbāsísai mé álee misiilené. 3 A kefenke weelea su àɔ de mekaa yá ũo, mitāa ge nɔambleɔɔ ge pɔkasadaan nò.† 4 Aàɔ de á nòse guu yá pò lí láao ũ, nòsenie ní zīabusaaɔ. Bee mé gbia Luae. 5 Asa beewa nɔe lousisina pò an wé dɔ Luazi yāaɔ nízia kèke, aa misiile ní záoɔne. 6 Māa Sala de, í Ablahaũ yāma í oè Baa.‡ Tó álee yāmaake, mé álee pò pò wí vīakeè yādao, a Sala ɔlesèn we. 7 Māa gɔeɔ sɔ àɔ kúrínɔ nɔekedōané guu,§ íli yāmamá, ké pœ su kpáé á wabikea guuo, asa á de wēni ghablenaɔ ũ sānuɛ.

8 Bee gbɛa àɔ ledouĩ ví ní kɔo ápii. Aɔ wēnadɔkɔe, àɔ yekɔi, àɔ gbēke ví ní kɔo, í busakɔe. 9 Asuli vāi flabo ní vāioo. Asuli gbé pò á sɔsɔ sósɔo. A samaa'oè, asa Lua á sisi à báadaágu yáíe.*

10 Gbé pò ye a wēni àɔ maa,
mé a ye a kua àɔ na,
aà a lé fɔ ní yāvāi oao,
asuli to eɛ lo a léuo.

11 Aà mikē vāiwa, i maake,
aà aafia zé weele, ío tei.

12 Asa Dii í wéte gbēmaaɔzi,
í swákpa an wabikeaɔzi.
Dii í mikpedɔ vāikenaɔne.†

Taasikea maakea yáí

13 Tó á āiaví ní maakeaɔ, déme a á wetāi? 14 Baa tó a su taasikè maakea yáí, báaadeɔn á ũ.‡ Asuli vīake an wétēaɔe, ásu sòdeedeekɔe. 15 A Kilisi dō Dii ũ á sɔ guu.§ Aɔ ku sɔu guu gɔɔpii, ké à e yāwe gbé pò lé á la yá pò á wé dɔi miiwa. 16 Ali oné busebuse ní beee dōané. A oné ní nòsepuaɔ lo, ké wí e gbé pò aale á sɔsɔ

* 2:14 Lom 13.1-5 † 2:22 Isa 53.9 ‡ 2:24 Isa 53.11-12 § 2:24 Isa 53.5 * 2:25 Isa 53.6 * 3:1 Efe 5.22, Kls 3.18 † 3:3 1Tim 2.9 ‡ 3:6 Daa 18.12 § 3:7 Efe 5.25, Kls 3.19 * 3:9 Lom 12.14, 17 † 3:12 Sou 34.13-17 ‡ 3:14 Mat 5.10 § 3:15 Isa 8.12-13

maa pɔ́ ále ke á Yesudeke yáio kú. ¹⁷ Taasikea lá Lua yeiwa maakea yáí maa de taasikea yāvāikea yáila.

¹⁸ Kilisi gá gēn do duunawoloa yáie. Taaesaide gá wá taaede yáí, ké à e géwanɔ Lua kíi. Wà aà dè aà gbēnazinke guu, ɔ Lua aà vù aà nisinke guu. ¹⁹ Aà nisinkepi guu à gè waasokè nisina pɔ́ wà ní ká kpéuɔne.* ²⁰ Aa bɔ́ Lua yá kpe yāae, gɔɔ pɔ́ àle menake e Nɔee gè a gó'ilena ke làaò. Gbé pɔ́ bɔ́ íu aafia gópi sabaiɔ dasio, gbēɔn swaaɔe.† ²¹ Ipi mé de á da'ilekea pɔ́ í á suaba taa ũ tia. Da'ilekeapiá mē gbāsiwoloa yá no. Lēgbēa Luae ní nòsepuaoe. Í á suaba ké Yesu Kilisi bɔ́ gau yáí. ²² A ikokè malaikaɔ ní táaɔ ní gbāadeɔ ní ní ikodeɔwa, ɔ à tà luabe, a ku aà ɔplaaí.

4

Kua Lua pɔ́ ũ

¹ Lá Kilisi gá a gbēnazinke guu, ápio à bee nòse da sɔ́, asa gbé pɔ́ gá a gbēnazinke yá musu kè duunawae. ² Gɔɔ pɔ́ gɔ́é á kua guu, á dɔ́é'íi suli dɔaaé ɔo, sema Lua pɔ́eá. ³ A kua luayādansaiɔ yākea guu yāa mò le. A kú yāa wisaiyākea guu ní dɔ́é'íio ní wēdekeao ní lalasi kòɔo ní wēmi wēzigbaao ní táagbagbaao, pɔ́ Lua ye a gíyáio. ⁴ Lá ili siɔnɔ an lalasi zɔ́opi kea guu ɔo, í kené yābɔnsae ũ, aai á tɔbēesi. ⁵ Aa ní yākeao dau siu Luae. Aà yákpalekea ní gbé bēe ní gyaadeɔ sɔu mà. ⁶ Wà baonakpà gyaadepiɔne ɔ, ké an gbé pɔ́ yá zòlemá an gbēnazinke guu lán gbépiiwaɔ e aao ku nisinke guu lán Luawa.*

⁷ Pɔ́pii láaa ká kai. Ayāmeto ào de laaideɔ ũ, ɔ ázia kúa dɔ́, ké ào wabike Luawa yáí. ⁸ Yá pɔ́ de a píia, ào yekɔi ní nòsemendoo, asa yea gbéi í láka taaea dasi.† ⁹ A kɔ́ yāaeke yá kūtēkasai. ¹⁰ Lá Lua gbadà á baadee, à dɔkɔle ní gbapiɔ Lua báaa bui dodo zia maa ũ. ¹¹ Gbé pɔ́ de waasokena ũ, aà Lua yá'oné. Gbé pɔ́ de dɔnlede ũ, aà dɔnle ní gbāa pɔ́ Lua a gbao,‡ ké à Lua tɔbɔ yápii guu ní Yesu Kilisi gbāao. ɔme gawi ví ní gbāao gɔɔpii! Ami.

Taasikea Yesudeke yáí

¹² Ma gbé yenzideɔ, ásu to yāa pāsí pɔ́ lé á le ɔo á sae lándɔ yákanla mé á léwao. ¹³ Lá á baa ku Kilisi taasikea guu, à pɔnakeɔ, ké à e ào pɔna zɔ́o ví gɔɔ pɔ́ Kilisipi a ɔo gupuaú ní gawio. ¹⁴ Tó wà á sɔ́sɔ Kilisi tó pɔ́ kúwá yáí, báaadeɔn á ũ, asa Lua Nisina gawide diaée. ¹⁵ A gbēe su taasike gbēdea ge kpái'oa ge vāikea ge gude yáio. ¹⁶ Tó a taasikè á Kilisideke yáí, asu keé wíyā ũo. A Lua sáaukpa ké Yesu tó kúwá yáí. ¹⁷ Asa íadaama píla, Lua gbéɔ ɔ à dàalemá. Lá wáme à dàalewá séia, a mide ní gbé pɔ́ gí baona pɔ́ bɔ́ Lua kíi siio kpelewa ní?

¹⁸ Tó gbēmaaɔ suabaa zí'ũ,

a ɔo ní duunde luayādansaiɔ kpelewa ní?§

¹⁹ Ayāmeto gbé pɔ́ aale taasike Lua pɔ́eákea yáio aa nízia na ní Kena náaidee a ɔzi, aai wetá wàɔ maake.

5

Lua sá kpàsa gwaa

¹ Mále leda á gbēzɔɔwa sa. Gbēzɔɔn ma ũ sɔ́. Má de taasi pɔ́ Kilisi kè seelade ũ, mé ma bàa kú ní gawi pɔ́ a ɔo gupuaúo sɔ́. ² Aɔ de kpàsa pɔ́ Lua kàléé dānao ũ.*

* 3:19 1Pie 4.6 † 3:20 Daa 7.7 * 4:6 1Pie 3.18 † 4:8 Yaa 10.12 ‡ 4:11 Lom 12.6-7 § 4:18 Yaa 11.31 * 5:2 Zaa 21.15-17

A ɔliai ní pɔeão teasisai lá Lua yeiwa. I ke ðaweelea yáí no. A ke ní nòsemendoo.
³ Asuli gbãable gbé pɔ wa nàé á ɔziɔwao. A tó á kua á são dazewa, ⁴ í kíafua pɔ a gawi lí láao e gɔɔ pɔ Sãdãnkí m̀.

⁵ A èwaasoɔ sɔ, à misiile gbẽzɔɔne. Apii à ázia busakɔe, í dɔkɔle, asa:
 Lua ì íbelese ní gbé pɔ ì azia se lesio,
 mé a gbẽke ví ní gbé pɔ ì azia busao.†

⁶ Ayãmeto à ázia busa Lua gbãadee, í á káfi gɔɔ pɔ a dilawa.‡ ⁷ A ɔzɔè á yã'õmai p̄ii, asa ì laaidɔwá.§

⁸ A itẽke àò kú ní laaio. A ibee Ibiisi de lán nòomusu pɔ lé ɔɔwae. Ale kpálekeázi, àle gbé weele kú. ⁹ A giè, í ze gbãa luanaaika guu, asa á dɔ ké á Yesude dee pɔ kú dúnia guu p̄ii lé taasi doũpi kee. ¹⁰ Lua Báaapiide á sisi a gawi pɔ lí láaowa naa Kilisiwae. Tó a taasikè yɔɔ, a á bɔ maa, í á ze gíũgiũ, í á gba gbãa, í á zedɔ. ¹¹ Ōme gbãa ví gɔɔpii! Ami.

¹² Wá gbẽdo Silivẽe* pɔ má aà dɔ gbé náaide ù mé lá yɔɔnae bee kèémee. Ma ledàowá, mé má de a seelade ù ké yá pɔ má ò de Lua gbẽkekeané síana ùe. A zeò gíũgiũ. ¹³ Babeli† gbé pɔ Lua ní sé lááwao fɔkpàwá. Ma né Maaku fɔkpàwá b. ¹⁴ A fɔkpakɔwa ní lépeakɔwao yeakɔi guu.‡ Lua á gbé pɔ á naa Kilisiwao gba aafia ápii.

† 5:5 Yaa 3.34 ‡ 5:6 Mat 23.12 § 5:7 Sou 55.23 * 5:12 Zin 15.22 † 5:13 Zia 17.5, 18 ‡ 5:14 Lom 16.16

PIE LA PLAADÉ

Yá pò kú láe bee guu

Píe láe bee kè Yesu náaikenaone nípii (1.1). Aà yázinda mé gbé pò an yá lí kòse ní Yesu baonaoo εεboa ũ. An yādanε ĩ mó ní yāyaaaοε. Tó gbé ye kémá, sema aà azia kpa Lua dōa síandewa ní Yesu Kilisi yáo lá gbé pò wesiaàλεο òwa.

Fòkpaamá gbεa (1.1-2) a dīdi Yesudekεyāōwa ní dea náaideο ũ Luaε lá gbé pò aa wesī Diileο òwa (1.3-21). Bee gbεa à waasoken εgenao yākeao ní ní kuao bèèbò maamaa (2.1-22). A ní yādanε taa ò lee àaō guu, à mè aaìo gbé pò aale Kilisi moa dāo laanikeε, aaì me Kilisi a εa mo bo. Píe mè tó Kilisi moa lé gēgē, Lua menakea yáie, asa a ye dasi ze'e aa Yesu náaike.

Waasonken εgenao lí kēsā dúniau gueio. Píe lá plaade yādanéá tia yáε lo, àε tékpa luanaaikenaoguo aa gé ae Dii dōa guu, ké aasu zā zéwao yáí.

Sianakpaa sisia pò Lua wá sisiwa

¹ Mámεmaa Lua zina Simoo Píeε, Yesu Kilisi zòblena, máme ma láe bee kè gbé pò wá Lua wá Suabana Yesu Kilisi ní gbá zé aa a náaikè lówáwa a maake yáìone. ² Gbēke ní aafiao pεwá Lua ní wá Dii Yesuo dōa guu.

³ Lua wá sé wàò ku a gawi ní a maakεo guue, a tò wà a dō, ò aà luakegbāa wá gbá pò pò de wàò vī, wá kua i kpaai ní aà yáo. ⁴ Beewa à yāzōo beεede pò à a legbè kèwēε, ké a yáí wà bo dúnia dōé'ni pò ĩ ní òkpa guu, wíò Lua dàa vī. ⁵ Yá bee yáí à āiake maamaa, à Lua náaike maakea guu, í yāmaake Lua yādōa guu, ⁶ íò Lua yá dō ázia kūa dō guu, íò ázia kūa dō mena guu, íò mena vī naa Luawa guu, ⁷ íò naa Luawa kōgbēke guu, íò gbēke vī ní kōo ní yeakōio. ⁸ Asa tó á yá beeo kūa mé aale káfíé, áo ku pā wá Dii Yesu Kilisi dōa káfíáé saio. ⁹ Gbé pò yá beeo kūa sōo, à a wé kúaa à gò vīa ũε. Ké Lua duuna pò a kè yāao kèwà, à sàaàguε. ¹⁰ Ayāmeto ma gbéō, à āiake à gbāakpa sisia pò Lua á sisi à á séwa. Tó ále yá beeo ke, á fu bauo. ¹¹ Beewa wa gbāakpaázi maamaa, íò kú ní wá Dii wá Suabana Yesu Kilisio aà kpala pò lí láao guu.

¹² Ayāmeto baa ké á yá beeo dō, mé á zedōa síana pò á kūa guu, máo yápio dōáguε. ¹³ Goo pò má kú ma so guu, mále e a maa màò tékpaágu yápio dōaágu guue. ¹⁴ Má dō ké ma boa ma sou goo a ka tia, lá wá Dii Yesu Kilisi dōaa òmεεwa. ¹⁵ Má āiake, ké yápio e àò dōágu goopii ma gaa gbεεε.

Sianakpaa ānabiò yáwa

¹⁶ Ké wa wá Dii Yesu Kilisi moa ní gbāao òé, i ke wá té fi pò wa dà ní kōniozi no. Wa wesī aà zōokeεε, ¹⁷ goo pò Mae Lua aà kpelà à aà tōbò. A Zōode Gawide bo mà à mè a Né mēndona yenziden aà ũ, aà yá ĩ kaagu. ¹⁸ Wa bo pò bō luabepi mà goo pò wá kuaàno gbèsisí pò a kua adoa musu.* ¹⁹ Bee yá pò ānabiò ò síanapiliwáné. A maa à laaido yápiwa filia pò lé guduuduu pu ũε e gudōleia saana àò gé bilei á sōu, gu i dōé. ²⁰ Aò dō gia ké gbēε lí fō yá pò ānabiò kè láu bōolekè ní aziaoo. ²¹ Anabiò yāε lí bo gbēnazina pōeā guuo, aa Lua yā'ò lá àà Nisina dōaanéwaε.

2

Waasoken εgenao

* 1:18 Mat 17.1-5

¹ Anabi egeṅaṅ b̀ò yāa Isailiṅ guu. Beewa waasoken egeṅaṅ b̀ò á guu l̀ò, aai eε p̀ó i to wà kaale ká Lua yādanεu, aai lelekpa Dii p̀ó ǹ bózi, aai ǹziā kaale kándo. ² Wa ténzi dasi an wisaiyākea guu, wi siana zé b̀èbo an yái. ³ An b̀iikεa guu aa á ble ǹ eε p̀ó aai blewàò. Yákpale z̀èlemá à g̀èg̀è, i lí na ǹ Kàalena wéuo.

⁴ Asa Lua i malaika p̀ó duunak̀èò too, à ǹ ká gbáò sia p̀ó kú z̀ílez̀íle guu, àò ǹ k̀ūa e yákpalekeg̀ozi. ⁵ I d̀únia zi ǹ a yādansai p̀ó kú a guuṅ too, a tò í d̀añla. Ama à Ǹee p̀ó i maakea waasoke b̀ò ǹ a gbé gb̄eṅn sopla.* ⁶ A yādà S̀oḍoḍū ǹ G̀om̀oḍola,† à ǹ kaale aa g̀ò t́ufu ũ yá p̀ó a luayādansaiṅ le seela ũ. ⁷ Ama à L̀otu b̀ò. A de gb̄emaā ũ, aà ǹòse ò̀kpà ikoyādansaiṅ wisaiyākea yái.‡ ⁸ Gb̄emaapi kú ǹ guue, yāvai p̀ó àle e àle ma lá gu lé d̀ò aà wàwā aà ǹòsemaa yái. ⁹ M̀aa Dii gbé p̀ó naawa b̀oā yōa guu d̀ò, mé a gb̄evai k̀ūa d̀ò e àò gé íadaiwà yákpalekeg̀ozi. ¹⁰ At̄esa gbé p̀ó aai saka ikoyāu, an m̀è d̀òe'io i d̀oan̄é gb̄asikea guuṅ.

Waasoken egeṅapiṅá s̄gb̄āade k̀amaideṅe. D̀òea ǹ malaika gawideṅ lí ǹ viak̀ūo. ¹¹ Malaika p̀ó an gbāa ǹ ǹ ikoo de waasokenapiṅlaṅ aali we ǹ t̀b̀èes̄i aa g̀è ǹ ǹ káalao Dii aεo. ¹² Gb̄epiṅ i yá p̀ó wa a gbad̄o b̀èboe. Gb̄enazin b́aa mé d̀añla, aa làasoo v̄io. Wà ǹ í k̀é wà ǹ kú wà ǹ de yáie. Aa kaale lán ǹòb̀oḍwaε, ¹³ wi vai p̀ó aa k̀è fiaboné. D̀òe'ikea f̄aanε i kené yāna ũe. G̀oḍ p̀ó aale blebleán̄o, aai p̀onake ǹ ǹ k̀onikean̄eoe. An kua á guuá s̄aaε mé gb̄asie. ¹⁴ An wé iṅ p̄ea ǹòe d̀òe'ideṅwa, duuna lí m̀ómáó. Aai k̀onike gbé p̀ó Lua yá i zed̄o ǹ guuṅe. Bli ǹ s̄o p̀à. Lua lek̀en̄éε. ¹⁵ Aa s̄as̄á, aa k̀è zé s̀usuwa, aa zé doḍ s̀è ǹ Beṅo né Balaaḍ p̀ó ye ḍ̀b̀eio. ¹⁶ Z̄aa'ina a p̀oleb̄u'ia à yā'òè lán gb̄enazinawa, à aà gbà laai aà vaikea musu, à g̀ìè ǹ aà m̄isaiyākeao.§ ¹⁷ Gb̄é beeṅ de lán nib̄ona p̀ó a í b̀awaε, lán lousisia p̀ó g̀èzeā ǹ íanaowa. Gusia n̄inii ḍ̄ Lua d̀ilené yaaε ũ. ¹⁸ Aai ían gii z̄oḍ d̄ā, aai k̀onike gbé p̀ó aa b̀ò s̄ás̄azeu dafuṅe ǹ d̀òe'io ǹ wisaiyāo. ¹⁹ Yá p̀ó i ǹ ò̀kp̄a z̄oḍn ǹ ũ, ḍ̄ aai g̀ōa wéεṅ ũ legb̄en̄é. Asa gb̄epii de yá p̀ó a s̄o blè z̄o ũe.

²⁰ Tó aa b̀ò d̀únia gb̄asikeau wá Dii wá Suabana Yesu Kilisi d̀ōa sabai, mé aa tò yápi éa ỳeεlemá à ǹ s̄o blè, an kua gb̄ezā vai iṅ de a káaua. ²¹ Tó aai zé s̀usu d̀ò yāao, bee maarin̄o de k̀é aa d̀ò aa gb̄asa b̀ò Lua yá p̀ó wa d̀ané kp̄ela. ²² Yáasi p̀ó wa k̀èe beeṅ siana s̀umá: Gb̄é i éa p̀ó p̀ó a p̄isi ble.* Beewa l̀ò: S̀awakusana p̀ó wà a zu'ò i éa mále p̀èleau.

3

Dii m̀ózi

¹ Ma gbé yenzideṅ, lá plaade p̀ó má k̀èén ke. Ampii guu ma yá d̀òágu, k̀é à vu iu ǹ làasoo maaoe. ² Má ye yá p̀ó Lua ānabiṅ ò yāaṅ d̀òágu ǹ yá p̀ó Dii wá Suabana d̀ile a z̄inaṅe aa òéo. ³ Aṅ d̀ò za káau k̀é g̀oḍgb̄ezāz̄i z̄iap̄oēāken̄aṅ m̀o á ke p̀óḍḍo* ⁴ aa m̄e: I a m̀oā legb̄eo lé? A ku má ni? Wá maεṅ g̀aga, kási p̀ópii kú a gb̄eu lá Lua d̀únia k̀alewaε. ⁵ K̀é Lua yā'ò yāa, à musu ǹ d̀úniao k̀è, aa yápi kp̄a swáaε. A t̀oḍe b̀ò iu, a ku ípi sabai,† ⁶ ípi mé dà d̀únia káaua à k̀aale.‡ ⁷ Lua yā'oa doḍpi mé tò musu ǹ d̀únia tiaε beeo dilea té p̀ó ũ e g̀oḍ p̀ó a yákpaleke ǹ a yādansaiṅ, i ǹ kaale.§

⁸ Ma gbé yenzideṅ, ásu to yáε bee s̄ááguo: G̀oḍ do de Diiε lán w̄è òaa s̄oḍwaε, mé w̄è òaa s̄o deε lán g̀oḍ dowa.* ⁹ Dii z̄igbia ǹ yá p̀ó à a legb̄è keao lá gb̄eṅ lé

* 2:5 Daa 6.1-7.24 † 2:6 Daa 19.24 ‡ 2:7 Daa 19.12-17 § 2:16 Nao 22.4-35 * 2:22 Yaa 26.11

* 3:3 Yud 18 † 3:5 Daa 1.6-9 ‡ 3:6 Daa 7.11 § 3:7 Isa 66.15-16 * 3:8 Sou 90.4

ewao, àε menakeánɔ. A ye gbēe kaaleo, a ye gbépii ǹselileε. ¹⁰ Dii mózi aɔ de lán kpái mɔawaε.† Zibeezi musu a gēzea bíoo, a pɔɔ tékū aa pia, tɔɔε ní pɔ pɔ kuwàɔ aɔ ku bo. ¹¹ Lá pɔpii a kaale màa, à tó á kua àɔ ku kua ũ. A tó á kua àɔ adoa luayãmanaɔ ũ ¹² wedɔa aà mɔgɔɔi, í wetã gɔɔpi ka kpakpa. Gɔɔpi zí musu a kaale ní téo, a pusu i a pɔɔ yó. ¹³ Ama Lua tɔɔε dafu ní luabe dafuo‡ legbè, ɔ wá wé dɔi. We maakea aɔ kuu.

¹⁴ Ayãmeto ma gbé yenzideɔ, wedɔa gɔɔpizi guu à ãiakε àɔ ku sãasai gbãsisai, íb na ní Luao. ¹⁵ A wá Dii menakea dile suabaa ũ, lá wá gbé yenzide Pɔlu lakèé ní ònɔ pɔ Lua aà gbàowa. ¹⁶ Yápiɔ ɔ Pɔlu ì o lá pɔ a kèɔ guu píi. Aà lápi gueɔ maa zí'ũ. Wésiadeɔ ní gbé pɔ an zea gbãaɔ aai yápiɔ kole, lá aai ke ní Luayãtaala kɔniɔwaε b. Màa aai nízia da kaaleu.

¹⁷ Apiɔ sɔ ma gbé yenzideɔ, lá á yápi dɔ kò, à laaika ké ikoyãdansaiɔ su á sásã ní ní εεoo. Asu bɔ á zea gbãau à léleɔ. ¹⁸ Aɔ gbã wá Dii wá Suabana Yesu Kilisi gbéke ní aà dɔao guu. Ɔme gawi ví tia e gɔɔpii! Ami.

† **3:10** Mat 24.43, 1Tes 5.2, Zia 16.15 ‡ **3:13** Isa 65.17, 66.22, Zia 21.1

ZAA LA SƐIA

Yá pọ́ kú lée bee guu

Lée bee guu Zaa lé tékpa Yesudeᵒgu aᵒ naa Yesu Kilisiwa síana, aai yáke a zéwa wàᵒ yekōzi ní Lua gbāao. A òné lᵒ aa gi yādanε bēε pọ́ ì kpáné wà Lua yá kūa súsi.

Lápi daalekii (1.1-4) Zaa ná yá pọ́ ále yáwaε: Sema Yesudeᵒ aᵒ kōgbēᵒ ũ ní Mae Luao ní aà Né Yesu Kilisio. A gbèamá aa ze ní Lua zina pọ́ aa wesí Yesu Kilisile mé aa swādò aà yādanεᵒ seeladekeᵒ, aaiᵒ ku gupua guu, asa Luaá gupuaε. Bee yáí, sema aᵒ yekōzi (1.5-2.17). Bee gbεa à lekà Kilisi ibεᵒ mᵒa yáwa, εede pọ́ aai mε Yesuá Kilisi no (2.18-29). Bee gbεa à yá pọ́ ì to wà Lua né síandeᵒ dᵒ ò: Yázedekeε, yeakōi, Yesu Kilisi náaikεa (3.1-24). A yá pọ́ ì to wà síana dōkōε ní εεᵒ ò (4.1-6), ᵒ à èa sù yeakōzi yáwa. Dea Lua gbé ũá yeakōi yáε, asa Lua ì yeziε (4.1-21). Lápi láakii à luanaaikεa pọ́ ì ní ká zibleawa yá'ò (5.1-21).

Lápi ì dea Yesude síande ũ yá bᵒᵒlekewēε. I Yesudeᵒ gba láasoo maa ké aa e bᵒ yādanε εede pọ́ ì ní sᵒ bleᵒ guu, aai Yesu Kilisi náaikε ní yeakōzio.

Yá wēnide

¹ Gbé pọ́ kú za asinizi* wa aà yāmà, wa aà è ní wéᵒ, wa aà gwà, wa ɔkàwà, Yá wēnidepi bao wále kpáé. ² Wēnidepi bᵒ gupuaᵒ, wa aà è, aà seeladeᵒn wá ũ. Wēnidepi ku yāa Mae Lua kíε, ᵒ à bᵒwá.† Aà bao wále kpáé. ³ Yá pọ́ wá mà wá è ᵒ wále oé, ké ápiᵒ á lé e àᵒ doᵒwanᵒ, asa wá lé doᵒ ní Mae Luaoε ní aà Né Yesu Kilisipio.‡ ⁴ Wále yáε beeᵒ oé ké wá pᵒna e pεεwáε.

Luaá gupuaε

⁵ Bao pọ́ wá màwà wále kpáén ke: Luaá gupuaε, gusia ku aà kíio, baa yᵒᵒ. ⁶ Tó wa mē wá lé doᵒaànᵒε mé wá kú gusiaᵒ, εε wále tó, wále zike síanawao. ⁷ Tó wá kú gupuaᵒ lá Lua ku gupuaᵒwa sᵒ, ᵒ wá lé aᵒ doᵒ, aà Né Yesu au ì wá duuna píi wolowá.

⁸ Tó wa mē wá duuna vío, wále wázia sāsāε, wá síana vío. ⁹ Tó wa wá duunaᵒ ò Luaε, Lua dee náai ví, ì yáke a zéwa, a wá duunapiᵒ kéwá, a yāvāi wolowá píi.§ ¹⁰ Tó wa mē wi duunakeᵒ, wa Lua díle εede ũε, wá aà yá kūao.

2

¹ Ma néᵒ, mále yá bee oé, ké ásu duunakeᵒ yáíε. Ama tó á gbēε duunakè, wá Zennᵒde ví Mae Lua kíi taaesaide Yesu Kilisi ũ. ² Ɔmε wá duuna awakpabᵒ ũ.* I ke wá duuna ado no, dúnia búu gbéᵒ pᵒε.

³ Tó wá yá pọ́ a díleᵒ kūa, beewa wá dᵒ síana ké wá aà dᵒ. ⁴ Tó gbé mē á aà dᵒ, mé a yá pọ́ a díleᵒ kūao, εedeε, ade síana vío. ⁵ Gbé pọ́ aà yá kūa sᵒ, aà yea Luazi papaa síanaε. Pọ́ pọ́ a to wà dᵒ ké wá naawàn ke: ⁶ Gbé pọ́ mē á naawà, sema ade kua àᵒ de lá Kilisi ku yāawa.

Yá dafu díleε

⁷ Ma gbé yenzideᵒ, i ke yá dafu ma a lakèéᵒ, yázi pọ́ wa díléε za káauε.† Yázipi mé Lua yá pọ́ á mà ũ. ⁸ N beeo yá pọ́ mále a lákéé dafu lᵒε, wí a síana e aàpi ní ápiᵒwa, asa gusia lé gē, ᵒ gupua síande‡ lé bii sa.

* 1:1 Zaa 1.1 † 1:2 Zaa 1.14 ‡ 1:3 Zaa 17.3 § 1:9 Sou 32.5 * 2:2 Lom 3.25 † 2:7 Zaa 13.34 ‡ 2:8 Zaa 1.9

⁹ Gbé pò mè á kú gupuau, mé a za a gbédeegu, ade ku gusiaue e tia. ¹⁰ Gbé pò ye a gbédezi ku gupuau, aà yãe lí tó gbëe fuo. ¹¹ Gbé pò za a gbédeegu ku gusiaue, a be gusiau, a dõ gu pò ále géuo, ké gusiapi aà vìakù yáí.

¹² Ma néo, má láe bee kèé
ké á duuna kèwá aà tó yá musu yáí.

¹³ Maeo, ma láe bee kèé
ké á gbé pò kú za asínizipiš dõ.

Ɛwaaso, ma láe bee kèé
ké a zìblè Setáuwa.

¹⁴ Ma néo, ma láe bee kèé
ké á Mae Lua dõ.
Maeo, ma láe bee kèé
ké á gbé pò kú za asínizi dõ.
Ɛwaaso, ma láe bee kèé
ké á gbãa mé á Lua yá kúa,
õ a zìblè Setáuwa.

¹⁵ Asu ào ye dúniazio, ge pò pò kú a guuo. Tó gbé ye dúniazi, a ye Mae Luazio.
¹⁶ Asa yá pò kú dúnia guu píi, dʒeʒi ní wetonlao ní àizee íandãao, i bo Mae Lua kíio, à bò dúnia kíie. ¹⁷ Dúnia lé gẽ ní a pò pò wí a nideo, ãma luapɔeãkena ao ku gɔɔpiiɛ.

Kilisi ibeɛ

¹⁸ Ma néo, gɔɔ gbezã wá kuwà. Lá á mà Kilisi ibeɛ lé mó, aà ibeɛo dasikù sa. Beewa wá dõ ké wá kú gɔɔ gbezãwa. ¹⁹ Gbépiá wá gbéno, a yáí aa bõle wá guu. Tó wá gbéne yãa dõ aa kúwanɔ. Aa kèwá ké wà e dõ an gbëe de wá gbé ũo yáíɛ.

²⁰ Apio sɔ, Lua Nisina dié, õ a síana dõ ápii. ²¹ Ma láe bee kèé, ké a síana dõ yáíɛ, i ke á dõ no. A dõ ké eɛe lí bo síana guuo. ²² Déme de eɛde ũi? Gbé pò gí Yesu Mesiikeiɛ. Gbé beeá Kilisi ibeɛɛ, à gí Mae Luazi ní aà Néoe. ²³ Gbé pò gí Lua Nézi gí Mae Luazi bo. Gbé pò zè ní Lua Néoe zè ní Mae Luao bo.*

²⁴ Ao yá pò á mà za káau kúa. Tó á yá pò á mà za káaupi kúa, ao naa Lua Néwa ní aà Maeo. ²⁵ Pò pò Kilisi a legbèwẽe mé wèni láasai ũ.

²⁶ Ma láe bee kèé gbé pò aale á sãsão yá musue. ²⁷ Apio sɔ, Nisina pò á è Kilisiwa kú á guu. A bàa kú ní gbëe yádadaaéoo, asa aà Nisina lé yápii dadaé, mé a síana ví, eɛ ku aà guuo. Lá àle dadaé, ào naa Kilisiwa màa.

²⁸ Tiasa ma néo, ào naawà ào gé, ké gɔɔ pò à mò, wá sɔ io dilea. Wá gɛɛ a gɔ kpá wá wéi aà mɔgɔɔo. ²⁹ Lá á dõ a maa, ào dõ ké yãmaakena píiá aà néɛ.

3

Lua néo

¹ A gwa lá Mae Lua yewázi zɔo, ké ì wá sísi a néo,* mé wá a ũ sɔ! Dúnia wá dõo, ké i aà dõo yáí. ² Ma gbé yenzideo, Lua néon wá ũ tia, mé lá wáɔ de i bo gupuau yãao. Wá dõ ké gɔɔ pò à mò, wáɔ de laaàwa, asa wá wesiaàle, wí aà e lá a de. ³ Gbé pò a wé dɔaàzi màa, aào ku gbãsisai lá Kilisi ku gbãsisaiwa.

⁴ Gbé pò duunakè bò Lua yá kpeɛ, asa duunaa boa Lua ikoyã kpeɛ. ⁵ A dõ ké Kilisi mò duunawoloa yáíɛ, mé a duuna vío.† ⁶ Gbé pò naawà lío te duunawao. Duunkenaɛ i aà eo, a aà dõo.

§ 2:13 1Zaa 1.1 * 2:23 Zaa 5.23, 15.23 * 3:1 Zaa 1.12 † 3:5 2Kln 5.21

⁷ Ma néo, ásu to gbēe á sásāo, yāmaakena mé maa lá Kilisi maawa. ⁸ Gbéé pò í duunakéá Ibiisi gbé, asa Ibiisi duunakè za asínizíe. Ibiisi yáò midéa yáí Lua Né mòì. ⁹ Gbéé pò Lua aà í líò te duunawao, asa Lua kekéá kú aà guue. A fĩ líò te duunawao, ké Lua aà í yáí. ¹⁰ Lá wá Lua néo dǒkǒe ní Ibiisi néon ke: Gbéé pò lí yāmaakeo ge gbéé pò ye a gbédeezio, adeá Lua né no.

Yeakōi

¹¹ Yá pò á mà za káaun ke: Wàò yekōi.† ¹² Asu àò de lán Kainuwao. A de Setáu pò ũe, ò à a dāuna dè. § Bóyáí à aà dèii? Ké aà yākea vāi mé aà dāuna pò maa yáíe. ¹³ Ma gbéé, tó dúnia zaágu,* ásu to à bò á saeo. ¹⁴ Wá dǒ wa bò gau wa gē wēni guu,† ké wá ye wá Yesude deezí yáí. Gbéé pò ye gbéio, adeá gee e tia. ¹⁵ Gbéé pò za a gbédeeguá gbēdenae. A dǒ ké gbēdenae líò wēni láasai vīo.

¹⁶ Yáe bee mé a to wà dǒ lá yeakōi de. Kilisi azíá kpà wá yáí. Wápiò sǒ, sema wá wázíá kpá wá Yesude deezí yáí màa. ¹⁷ Tó gbéé de pòde ũ, mé a è a gbédee lé wēnake, tó i wēnadǒèò, a ye gbéí lá Lua yeiwa? ¹⁸ Ma néo, wásu wàò yekōi ní léò. Wàò yekōi síana ní yākeao. ¹⁹ Beewa wá dǒ ké síana gbééon wá ũ, màa wá sǒ aò daa dou Lua ae. ²⁰ Tó yáe sù lé wá sǒ vī sǒ, wá dǒ ké Lua zǒò de wá làasooa, a yápii dǒ.

²¹ Ma gbéé yenzideò, tó wá làasoo lé wá dayāuo, wá sǒ aò dílea Lua aee, ²² wí pò pò wá gbèawà e, ké wá yá pò a díleo kú mé wi yá pò í kaaàgu ke yáí. ²³ Yá pò a dílewēen ke: Wà aà Né Yesu Kilisi náaike,† wíò yekōi lá a dílewēewa. § ²⁴ Gbéé pò yá pò a díleo kú naawà, mé Luapi ku ade guu. Wá dǒ ké a kú wá guu aà Nisína pò a kpàwá yáí.

4

Nisína dǒakǒe

¹ Ma gbéé yenzideò, ásu gbéé pò aa mè wa Lua Nisína vīò yá sí nípiio. A ní tàasika à gwa tó nisína pò aa vī bò Lua kíie, asa ānabi egenao dasikù dúniau. ² Yá pò a to à fĩ dǒ tó Lua Nisína aa vīn ke: Gbéé pò mè Yesu Kilisi mò gbēnazína ũ, nisína pò a vī bò Lua kíie. ³ Gbéé pò Yesu dǒ màao, nisína pò a vī i bò Lua kíio. Kilisi ibee pò á mà àle món we. A ku dúnia guu kò.

⁴ Ma néo, Lua gbééon á ũ, a zǐblè ānabi egenapiòwa, asa Lua Nisína pò kú á guu zǒò de nisína pò kú dúnia guula. ⁵ Dúnia gbééon ní ũ. Bee yáí aaí dúnia yā'ò, ò dúnia gbéé í ní yāma. ⁶ Lua gbééon wá ũ. Gbéé pò Lua dǒ í wá yāma, gbéé pò de Lua pò ũo lí wá yāmao. Beewa ò wá Nisín síande dǒkǒe ní nisín egenao.

Lua ò yerzi

⁷ Ma gbéé yenzideò, wàò yekōi, asa yeakōi í bò Lua kíie. Gbéé pò ò ye gbéí mé Lua né ũ, a Lua dǒ. ⁸ Gbéé pò líò ye gbéio Lua dǒo, asa Lua ò yerzi. ⁹ Lá Lua yeawázi bò gupuaun ke: A a Né mēndona zǐ dúnia guu,* ké wá wēni e ní aà gbāaoe. ¹⁰ Aà yeawázipin ke: I ke wáme wá ye Luazio, Lua mé yewázi, ò à a Né zǐ wá duuna awakpabò ũ. ¹¹ Ma gbéé yenzideò, lá Lua yewázi màa, sema wàò yekōi sǒ. ¹² Gbēe i wesi Luale yāao,† āma tó wá yekōi, Lua kú wá guu, mé aà yeawázipi papaa wá guu.

¹³ Wá dǒ ké wá naawà mé a kú wá guu, ké à a Nisína kpàwá yáí. ¹⁴ Wá è, a seeladeon wá ũ, Mae Lua a Né zǐ dúnia Suabana ũe.† ¹⁵ Gbéé pò ò Yesuá Lua

† 3:11 Zaa 13.34 § 3:12 Daa 4.8 * 3:13 Zaa 15.18 † 3:14 Zaa 5.24 † 3:23 Zaa 6.29 § 3:23 Zaa 13.34 * 4:9 Zaa 3.16 † 4:12 Zaa 1.18 † 4:14 Zaa 3.17

Née, Lua ku aà guu, mé ade ku Lua guu. ¹⁶ Wá d̄̀ ké Lua yewázi mé wá a náai ví.

Lua ìb̄ yewázi. Gb̄́é p̄́ ìb̄ ye gb̄́í naa Luawa, mé Lua naawà. ¹⁷ Lá Lua yeawázi p̄́ewán ke: Wá s̄́ aò dil̄ea yákpalekeḡozī. Asa lá Kilisi de, wápīo s̄́, màa wá de d̄́n̄iāe bee guu. ¹⁸ Gb̄́e lí víake gb̄́é p̄́ yeazieo. Tó Lua yewázi wásawasa, wá víake aà yá musuo, asa w̄́ víake gb̄́é p̄́ wàle e a ìadamáe. Víade lío d̄́ Lua yewázi wásawasao.

¹⁹ Wápīo, w̄́o ye gb̄́í, ké Lua d̄́aa yewázi yáí. § ²⁰ Tó gb̄́é m̄́ á ye Luazi, mé a za a gb̄́edeegu, eede. Asa gb̄́é p̄́ ye a gb̄́dee p̄́ ì ezio, a f̄́ aò ye Lua p̄́ ì eozio. ²¹ Yá p̄́ a dil̄ew̄̄en ke: Gb̄́é p̄́ ye Luazi, sema aà ye a gb̄́deezi s̄́.*

5

Lua Né ndaik̄ea

¹ Gb̄́é p̄́ Yesu náai ví M̄̄s̄ii ù, Lua mé ade ì. Gb̄́é p̄́ ye dei ye néie ìb̄. ² Tó wá ye Luazi mé wá yá p̄́ a dil̄eo k̄ūa, beewa wá d̄́ ké wá ye Lua nézi. ³ Asa yea Luazi mé yá p̄́ a dil̄eo k̄ūa ù.* Yá p̄́ a dil̄ep̄̄io z̄́'ù s̄́o,† ⁴ asa gb̄́é p̄́ Lua aà ì ì z̄́ible d̄́niawae. Wá luanaaik̄ea mé ì to wà z̄́ible d̄́niawa. ⁵ Dém̄e ì z̄́ible d̄́niawai? Gb̄́é p̄́ s̄́ Yesuá Lua Né̄e bàasio.

⁶ Yesu Kilisipi mé gb̄́é p̄́ m̄́ à da'ilek̄è, aà au b̄́le ù. I ke da'ilēe adoo, à da'ilek̄è, aà au b̄́le ìb̄. Lua Nis̄ina mé aà seelade ù, asa òm̄e sīande ù. ⁷ Seelāo ku àāe: ⁸ Lua Nis̄ina ní ípio ní aupio, mé an àāo pii an yá doūe. ⁹ Lá wi gb̄́enaz̄́ina seeladeke sí, Lua seeladeke de beea, asa Lua yápi ò a Né yá musue. ¹⁰ Gb̄́é p̄́ Lua Né náai ví seelapi ví a s̄́ guu. Gb̄́é p̄́ ì Lua yá sio, ade Luapi dil̄e eede ùe, asa ì yá p̄́ Lua ò a Né musu sio. ¹¹ Yá p̄́ a òn ke: Lua wá gbá w̄́ni láasai, mé w̄́nipi ku aà Né k̄í̄e. ¹² Gb̄́é p̄́ Lua Né ví w̄́ni láasai ví. Gb̄́é p̄́ Népi vío w̄́nipi vío.‡

¹³ Ma yá beēo òé, á gb̄́é p̄́ ále Lua Né náaik̄eo, ké aò d̄́ á w̄́ni láasai ví. ¹⁴ Lá wá s̄́ ìb̄ dil̄ea Lua aen ke: Tó wa p̄́ wabik̄èwà lá a yeiwa, ì wá yāmae. ¹⁵ Lá wá d̄́ ì wá wabik̄ea ma, wá d̄́ ké wa p̄́ wa a wabik̄èwà è kò.

¹⁶ Tó gb̄́é a gb̄́dee è, àle duuna p̄́ lí ní kaaleo ke, aà wabik̄è, Lua ì aà gba w̄́ni. Duuna p̄́ lí ní kaaleo má ò. Duuna p̄́ ì ní kaale kú, ì ke bee má ò aà a wabik̄eo. ¹⁷ Yāv̄aik̄ea píiá duunāe, āma duuna p̄́ lí ní kaaleo ku.

¹⁸ Wá d̄́ ké gb̄́é p̄́ Lua aà ì lío te duunawao, asa Lua Né ì aà d̄́a, Setāu lí f̄́ ōk̄àwà. ¹⁹ Wá d̄́ Lua gb̄́ēon wá ù, mé d̄́n̄ia b̄́ú kú Setāu ōzī. ²⁰ Wá d̄́ ké Lua Né m̄́, ò a wá wé k̄è, ké wà e Sīande d̄́. Wá kú Sīandepi guu ní aà Né Yesu Kilisio. Ōm̄e Lua sīandepi ù. Ōm̄e w̄́ni láasai ù.

²¹ Ma néo, à laaika dii egēn̄ozi.

ZAA LA PLAADE

Yá pò kú láe bee guu

Lápi kēnaá gbēzōe, òme Lua zina Zaa ũ. A ò Yesudeone aao ku síana guu ní yeakōzio (1-6). A lezamá gbēsāsānao yá musu, ò à a moa ní gwai baokpàné à fòkpàamá (12-13). Apíi guu a gbèamá aa laaika aa ze gbāa ní Lua zé síande guu.

Siana ní yeakōzio

¹⁻² Ma gbēzō, máme ma láe bee kè gāli pò Lua òlè gbéone. Má yeázi síana guu, síana pò kú wá ví mé wáo kuò gōpíi yáí. Máme má adoo, ní gbé pò aa síanapi dō píe. ³ Mae Lua ní a Né Yesu Kilisio gbēkekeé ní sùuuo ní aafiao síana ní yeakōzio guu.

⁴ Ké má è á gbēo ku síana guu lá Mae Lua òlèwēewa, ma pò kèna maamaa. ⁵ Tiasa ma gbé, mále wabikewáe. I ke yá dafu mále oéo, yá pò wá ví za káau. Wào yekōi.* ⁶ Yeakōin ke: Wào yá pò Lua òlèo kúa. Yá pò Lua òlèpi mé de wào yekōi lá á mà za káauwa.

⁷ Gbēsāsāna dasi òlègua dúnia guu, aai me Yesu Kilisi i mo gbēnazina ũo. Gbé bee taaá gbēsāsānae, Kilisi ibe. ⁸ A laaika, ásu to zí pò wá kè ke pāo. A to à ài'e a lé gbē. ⁹ Gbé pò ví Kilisi yādané léa Lua dōo. Gbé pò zè ní yápio Mae Lua ví ní aà Néo an píi. ¹⁰ Tó gbé mò yādadaíé mé a yá bee kúao, ásu à aà òlèo. Asu gbāakpaaàzi seo. ¹¹ Asa gbé pò gbāakpaaàzi lé kú aà vāikeo guu.

¹² Má yāví dasi mà oé, āma má ye mà kée láuo. Ma wé òi mà mo á gwaie, wí bo kō léu,† ké wá pona e ke zài. ¹³ Gāli pò Lua òlè la gbé fòkpàwá.

---

* 1:5 Zaa 13.34 † 1:12 3Zaa 13-14

ZAA LA AAᵓDE

Yá pò kú láe bee guu

Gbēzᵓ pò Zaa lá plaade kè mé láe bee kè Gaiuee. Gaiu ì zíkē Luae, ì nibᵓᵓ yàaeke, asa à zè ní sīanao. Diotefi sᵓ denlaweelena pò gí sīanaie. A bᵓ Zaa kpe, ì aà gbéᵓ dilēo. A Yesude pāle pò wí me Demetiu maabò (12), sᵓ à a mᵓa wékpaleinzi yá'ò à fòkpà má (13-15). Wá è lápi guu gbāakpaa Yesudeᵓziá yeakᵓzi yáe, mé zea ní sīanao yáe.

Lua zíkēnaᵓ dilēa

¹ Ma gbēzᵓᵓ, máme ma láe bee kè ma gbé yenzide Gaiusie.* Má yenzi ní sīanao. ² Ma gbé yenzide, miᵓ wabikene ké ñyᵓ aafia, yápii ì bᵓne maa, lá n bᵓ maawa. ³ Ké wá gbéᵓ mᵓ, aa òme lá ní sīana kūa mé ní kú a guu, sᵓ ma pᵓ kēna maamaa. ⁴ Tó má mà ma néo kú ní sīanao, pᵓnae demēe beelao.

⁵ Ma gbé yenzide, ní náai ví zí pò ni ke wá gbéᵓne guu, atēsa nibᵓᵓ. ⁶ Aa n yeawázi yá'ò wá gálideᵓne. Kūsūa kené, lá a maa wá ke Lua zí guuwa. ⁷ Asa aa dàzeu ní Kilisi tᵓo, mé aa daa luayādansaiᵓ gāuo. ⁸ Sema wá gbé bee taᵓ yàaeke, wíᵓ de an zíkēndeeᵓ ũ sīana baokpaa guu.

⁹ Ma taalanae kè n gálideᵓne, āma Diotefi denlaweelena ye wá yáio. ¹⁰ Bee yáí tᵓ ma mᵓ, má bᵓaàᵓ ní yá pò ì keᵓ ní yāvāi pò ì dᵓwáᵓ. Bee lí ká aà bakanswāua ũo, ìli wá gbéᵓ dilēo, baa se ì gí gbé pò ye ní dilēᵓne, ì kāaakekíi zᵓné.

¹¹ Ma gbé yenzide, nsu yāvāi dadao, sema yāmaa. Gbé pò ì yāmaake mé Lua pò ũ, gbé pò ì yāvāike Lua dᵓo. ¹² Gbépii ì Demetiu tᵓnasi. Baa sīana ì aà sáaukpa. Wápiᵓ wí aà sáaukpa sᵓ, mé ní dᵓ ké wá seeladeke náai ví. ¹³ Má yāví dasi mà onē, āma má ye mà kēne láuo. ¹⁴ Ma wé dᵓi wá wesikᵓle tia, wí yābᵓ kᵓ léu.† ¹⁵ Lua n to aafia. N gbēnaᵓ fòkpàma. Fòkpa wá gbēnaᵓwa dodo.

---

* 1:1 Lom 16.23 † 1:14 2Zaa 12

YUDA

Yá pò kú lée bee guu

Yuda lá n̄ Píe lá plaadeo (lee 2) aa waasoken egeɲaɲ yá'ò n̄ yāvāi pò aaɲ kūaɲ. Lán Zaakiwa Yudaá Yesu dāunaɲ b̄.

Yuda zɔadò waasoken egeɲaɲ pò an yá gè Yesudeɲ guuɔwa pāsipāsī, à go pò a n̄ gbē yá'ò (3-16). A ò Yesudeɲ aa ze gbāa Yesu náaika guu (17-23). A lápi m̄de n̄ Lua tɔɔaɔ.

Lápi yá pò eɲ ì'iné yá bɔɔlekè, mé à àizāna pò wá wé d̄oi naa Lua n̄ Yesu Kilisiowa guu yá'ò b̄ (20-21).

Waasoken egeɲaɲ

¹ Mámema Yuda, Yesu Kilisi zòblena, Zaaki dāuna.* Mámé ma lée bee kè Mae Lua yenzide pò à n̄ sisi a n̄ kūa naa Yesu Kilisiowa guuɲe. ² Lua sùuu n̄ aafiao n̄ a yeaázio nɔɔaaé.

³ Ma gbé yenzideɲ, má ye mà lákèé yāa wápii suabaa yá musu, ò má è à kù teasié mà kèé mà lēdaowá à gí n̄ áziao Yesu yá pò Lua nàé á z̄i gēn do e gɔɔpii musu. ⁴ Asa luayādansaiɲ gè wá guu kpái, † aai wá Lua gbēke e n̄ wisaiyákea zé ũe, aai lelekpa wá Dii mēndona Yesu Kilisizi. Ia pò Lua a damá kú aà yá taala guu à gègè.

⁵ Ké Dii Isailiɲ b̄le Egipi, ‡ a gbea à gbé pò aai a náaikaɔ dède. § Má ye mà yápi d̄águ, baa ké á d̄s kò. ⁶ Malaika pò aai ze n̄ n̄ luakpamao aa pākpa n̄ kúkizis̄, Lua n̄ ká gusiau yeyea n̄ mɔdaonao à d̄má gɔɔpii e yákpalekeɲ z̄o z̄i. ⁷ Sɔd̄u n̄ Gɔmɔɔ n̄ wéle pò liaanzis̄ gbéɲ yá bee taa kè s̄, aa n̄zia kpà gbāsī d̄ɔsai keawa.* An kaalea de ìadama n̄ té gasaio seela ũe. ⁸ Luayādansai nana'onapiɲ lé ke màa s̄e. Aai n̄zia da gbāsikeau, aai gi ikoyāi, aai malaika gawideɲ s̄s̄. ⁹ Baa malaikaɲ kía Miseli, gɔɔ pò àle lekpaake n̄ Ibiisio M̄izi ge yá musu, i we à aà s̄s̄ à yādāaɲlao, āma a òè a k̄ le n̄ Diio. † ¹⁰ Gbēpiɲ s̄ aai yá pò wa a gbad̄o b̄eɲe. Ŋɔ pò wá n̄ ìò ò aa v̄i lán n̄b̄ɔɔwa làasoosai, ò ì gērin̄o kaaleu. ¹¹ Waiyoo ampiɲ, aa Kainu ‡ zé s̄. Aa s̄ Balaaũ § sásāu ōa yái. Aa b̄ Lua kpe lán Kolewa,* aa òkpà laaāwa. ¹² Aa de s̄a ũ á gbēke v̄ia n̄ k̄o b̄lebleaɲ guu. Aai p̄bleánɲ, wí lí n̄ k̄o. An n̄se yá aai ḡḡ. Aa de lán lousisia pò ì gē n̄ ìanao masaiwaɲ. Aa gà gēn pla lán lí ne'isai pò bilēawaɲ. ¹³ Aa de lán isukaa pāsīwa, aai f̄ula v̄ai b̄ an wisaiyákea ũ. Aa de lán saambēbenaɔwa, gusia n̄ini ò Lua d̄ilené à n̄ yāakeɔ gɔɔpii.

¹⁴ Za Adamu léu e à gè pè En̄kiwa mae n̄ néo ku lee soplae, ò En̄kipi † d̄aa n̄ yá'ò à mè, á è Dii lé m̄ n̄ a gbéɲ, an dasi lé v̄io, ¹⁵ ké aà yákpaleke n̄ gbēpiio, i yāda a yādansai duunkenaɲla píi, yá pò aa kè a yādasaika guu yái n̄ a t̄o b̄e pò aa s̄o píi. ¹⁶ Gbēpiá yákeledeɲe, yāe lí kán̄guo. An pò niakaa mé ì d̄aané, aai ìanadā n̄ yāz̄o, aai lenakasa gbēɲe ài'ea yái.

K̄o zed̄a

¹⁷ Apiɲ s̄ ma gbé yenzideɲ, à to yá pò wá Dii Yesu Kilisi z̄inaɲ d̄aa òé d̄águ. ¹⁸ Aa òé gɔɔgbēz̄āz̄i gbé pò an luayādasai pò niakaa lé d̄aané aa á ke p̄ɔɔɔe. ‡

* 1:1 Mat 13.55 † 1:4 Gal 2.4 ‡ 1:5 B̄a 12.51 § 1:5 Nao 14.29-30 * 1:7 Daa 19.1-25 † 1:9 Zkl 3.2 ‡ 1:11 Daa 4.3-8 § 1:11 Nao 22.1-35 * 1:11 Nao 16.1-35 † 1:14 Daa 5.21-24 ‡ 1:18 2Pie 3.3

¹⁹ Gbépiɔ̄ ì to gbě́ kēaaε, anzia pɔeã mé ì dɔaané, aa Lua Nisina v̄io. ²⁰ Apio ma gbé yenzideɔ̄, à k̄ɔ zedɔ̄ á lousisize guu, íɔ wabike ní aà Nisina gbãao. ²¹ Aɔ zεa Lua yeawázi guu, íɔ wεdɔ̄ wá Dii Yesu Kilisizi e aà γε wá ká àizānawa a gbēke guu. ²² A wēnadō gbé p̄ kú seaseaɔne. ²³ A gbēeɔ̄ sí téwa à ní suaba. A wēnadō gbēpāleɔne ní laaio, í za baa an p̄kasa p̄ gbās̄ikpà an dàakea guuɔ̄.

²⁴⁻²⁵ Lua mēndona wá Suabana a f̄ɔ à á d̄s̄a ké ásu fuo, i á kpán'aeke a gawi guu s̄asai ní p̄nao ní wá Dii Yesu Kilisi gbãao. Ōme gawi ní z̄ɔkeo ní gbãao ní ikoo v̄i zadō ḡɔ̄ i daaleo ní a tiao e ḡɔ̄pii. Ami.

ZIA YA

Yá pò kú lée bee guu

Zāa mé Bibeli lá gbézā kè. A yá dasi pò Yesu Kilisi biiwàe bɔ̀lekèwɛɛ (1.1), yá pò a è gɔ̀ pò Lua Nisina dèdewà (1.10). Gɔ̀ pò à lápi kè, a ku Patemɔ̀ gūgūnaae. Wàe aà wetā ké àle Yesu baona kpá yáí (1.9), asa gɔ̀ bee Lomadeɔ̀ kía lé íada Yesudeɔ̀wa. A lápi kè Yesu gáli mèn sopla pò aa ku Azii būsuuɔ̀ne, gu pò wí me tia Tuukii.

Tó Yesudeɔ̀ ku wetā guu, ké Dii m̀ndona Yesu Kilisi aa zèò yáíe. Kua yá'ia guu Zāa lée bee kèné ké wà ze gbāa luanaaika guu ní zia yá pò an wé dɔ̀io. Lápi guu Zāa wépfungu pò a èò yá'ò ní a lɛɛ́aɔ̀ dasi. Gbé pò aa luabaakuaríno káau taala dɔ̀ fɔ̀ yáɛɛ́apiɔ̀ gbadɔ̀, āma dāo ní asii dɔ̀o. Wépfungu pò Zāa èò yáò dodoa, āma an yāmi doŭe. Gbèe ì asiiyāpiɔ̀ bɔ̀leke dodoa, āma yázinda pò lápi lé o ku wásawasae: Vái a kigɔ̀soplanable, āma Lua ní a gbéò zì gbézā ble Yesu Kilisi sabai, asa ōme Dii ũ ado.

A daalekii Zāa azia yá'ò Yesu Kilisi pò b̀ gau zina ũ (1.1-8).

Aà waaso séia guu, à yá pò à wesie a wépfungu séia ea guu sèle siu. A guu Yesu òè aà lákè Yesude gáli mèn sopla pò ku Azii būsuuɔ̀ne (1.9-3.22).

Bee gbɛa Zāa sù è á kú musu, we a wépfungu è dasi: Luabedeɔ̀ kúlea Luae ní Yesu Kilisio (lee 4-5), lá kooa ní a kán'ò mèn soplaɔ̀ (6.1-8.1), kāae mèn soplaɔ̀ pea (8.2-11.19), dalagɔ̀o ní wài mèn plaɔ̀ (12.1-13.18), sã ní gbé pò à ní bóo, yákpalekegɔ̀ pò malaikaɔ̀ a baokpà (14.1-20), kisia gbézā mèn sopla pò de Lua pòkúma ũo (15.1-16.21), Babeli lélea, ziblea waiwa ní ānabi egenao ní Ibiisio (17.1-20.10), luabe dafu ní tɔ̀le dafuo ní Yelusaleŭ dafuo (21.1-22.5). Lápi láakii Yesu legbè à mè: Má mó tia (22.6-21).

Gbé pò aale lápi kyokeɔ̀ fɔ̀ yáò gbadɔ̀, tó aa wèele yápi wásawasa dɔ̀ yá'ia pò a su ní le zia yá musu. Zāa lé víadada Lua gbézi no, àle ní gba sɔ̀ íadamagɔ̀. Wépfungu pò Zāa è lé ɔ̀oné yá pò a yáí Yesu Kilisi gà a vùì, àizāna yá pò aao kuò e gɔ̀pii.

Lée bee b̀kii

¹ Lua yá pò lé mó kei dà Yesu Kilisie aà biiwà a zòblenaɔ̀ne, ò à a malaika zì ma Zāa a zòblenawa, a tò ma yápi dɔ̀. ² Lua yá pò Yesu Kilisi de a seelade ũ ò má è, ò mále o. ³ Gbé pò zia yáe bee kyokè ní gbé pò aa a yāmà aa kūaá bāadeɔ̀ne, asa a gɔ̀ káikù.

⁴ Ma Zāa máme ma lée bee kè gáli sopla pò kú Azi būsuuɔ̀ne. Lua pò kú za yāa mé a ku tia mé àle mó ní a Nisina mèn sopla pò kú a kpalabaa aeɔ̀^{*} ⁵ ní Yesu Kilisi pò de seelade náaide ũo aa gbèkekeé, aai á tó aafia. Yesupi mé gābo séia ũ, ōme dúnia kía gbāade ũ.† A yewázi à wá bó wá duunau ní a au gbāao, ⁶ à wá kpá kpalau Lua a Mae gbàgbanao ũ.‡ Ōme gawi ní gbāao ví gɔ̀pii! Ami.

⁷ Ma, àle mó luabepuanau.§ Gbépii a wesiaale, baa gbé pò aa aà zòo,* dúnia bui píi i nízia gbègbè aà yá musu. Aà ke màa! Ami.

⁸ Dii Lua mè: Máme má Alafa ní Omegao ũ.† Ma Gbāapiide má kú yāa mé má kú tia mé mále mó.

* **1:4** Zia 4.5 † **1:5** Isa 55.4, Sou 89.28 ‡ **1:6** Bɔa 19.6, 1Pie 2.5 § **1:7** Dan 7.13, Mat 24.30, 1Tes 4.17 * **1:7** Zkl 12.10, Zāa 19.34 † **1:8** Zia 22.13

Yesu Kilisi bɔ mɔa Zāawa

⁹ Mámɛmaa Zāa á gbēdo, naa Yesuwa guu kɔgbēɔn wá ũ wétēa guu, kpalablea guu, menakea guu. Má kú ísia gūgūna pɔ wɪ mɛ Patemɔ guu luayá'oa ní Yesu seeladekeo yáí. ¹⁰ Dii gɔɔzɪ Lua Nisína dèdɛa, ɔ ma lɔɔ gbāa mà ma kpɛ lán kàae'ɔwa ¹¹ à mè: Yá pɔ ní è kē lá guu, ní kpásā gāli soplá pɔ kú wéleε beeuɔne: Efese, Simiina, Pɛɛgaũ, Tiatii, Saadi, Filadelifi ní Laodisio.

¹² Ma lili mà gbé pɔ lé yá'omɛɛpi e. Ké ma lili màa, ma vua dau è mèn soplá. ¹³ Ma gbēe è daupio zānguo lán gbēnazin néwa. A ulatao daa, àle gále aà gbázi, mé vua asana dɔa aà kùawa. ¹⁴ Aà miká de púntaitai lán sākā ge buawa, mé aà wé de lán tévuawa. ¹⁵ Aà gbá lé teke lán mɔgotē pɔ wàle baasa mua té guuwa. Aà lɔɔ de lán izɔɔsuka kɔfiwa.† ¹⁶ A saana kúa a ɔplaa mèn soplá, mé fēnda lena kpɛpla§ lé bɔ aà léu. Aà oa lé teke lán íatē gbāawa.

¹⁷ Ké ma aà è, ma lele aà gbázi, ma gɔ sáii. ɔ à ɔplaa nàa à mè: Nsu to vía n kũo. Mámɛ má Dɔaana ní Gɔzānao ũ,* ¹⁸ gbé pɔ ɔ ku ũ. Ma ga, ɔ má kú ké, mé máo ku e gɔɔpiiε. Má ga ní bedao kilineo kúa. ¹⁹ Yá pɔ ní è ké, yá pɔ kúo ní yá pɔ a mɔ a kpɛo píi. ²⁰ Saana mèn soplá pɔ ní è ma ɔplaaupio ní vua dau mèn soplápiɔ asiin ke: Saana mèn soplápiɔá gāli mèn soplápiɔ dɔaanaɔne, mé dau mèn soplápiɔá gāli mèn soplápiɔne.

2*Efese*

¹ Kē Efese Yesudeo dɔaanaε: Ma gbé pɔ má saana mèn soplá kúa ma ɔplaa, má be vua dau mèn soplá zānguo, mámɛ ma yáε bee ò. ² Má n yákeao dɔ ní zɪ pɔ níle keo ní n menakeao. Nili we gbēvāio dilɛo. Gbé pɔ aai nízia dile Lua zinoo ũ mé aa de a ũo, n ní yó ní è εdeɔn ní ũ. ³ N menafɔ, n taasikè ma yáí, ni kpasao. ⁴ Kási má yāvinnɔ. Dafudafukelege ní kèmeε. ⁵ To n kua zi zadɔ ni busao yá dɔngu. Nòselile, níy yá pɔ ni ke yāao ke. Tó ni ke màao, má mɔma, mí n dau se sɔò. ⁶ N beeo ní yáε bee vɪ, ní za Nikolaiɔ yákeau lá má zauwa. ⁷ Gbé pɔ nòse vɪ, aà yá pɔ Lua Nisína lé o Yesudeɔne ma: Má gbé pɔ ziblè gba zé aà lí wēnide pɔ kú Lua lu guu be ble.*

Simiina

⁸ Kē Simiina Yesudeo dɔaanaε: Ma gbé pɔ má de Dɔaana ní Gɔzānao† ũ, ma ga ma εa vu, mámɛ ma yáε bee ò. ⁹ Má wétēa pɔ wàle mɔne dɔ ní n taasidekeo. N beeo ɔden n ũ. Gbé pɔ aai mɛ Yudaɔn ní ũ mé aa de a ũo, an lousisikpe de Setāu pɔ ũo, má dɔ lá aai yāɔma. ¹⁰ Nsu víake taasi pɔ níyɔ keεo. Ma, Ibiisi a á gbēo ká kpéu à á yɔ, i wétēamɔé gɔɔ kwi. Nyɔ náai vɪ e n ge n gaò, mí àizāna kene yāae ũ. ¹¹ Gbé pɔ nòse vɪ, aà yá pɔ Lua Nisína lé o Yesudeɔne ma: Ga plaade† a íakpa gbé pɔ ziblèzio.

Pɛɛgaũ

¹² Kē Pɛɛgaũ Yesudeo dɔaanaε: Ma gbé pɔ má fēnda lena kpɛpla vɪ, mámɛ ma yáε bee ò. ¹³ Má n kúkii dɔ, gu pɔ Setāu kpalabaa kuue. N ma yá kúa, ni lelekpamazio, baa gɔɔ pɔ wà ma seelade náaide Antipa dè n wéleu, gu pɔ Setāu kuupi. ¹⁴ Kási má yá yɔɔna vinnɔ. N gbéɔ vɪ we, aa Balaaũ yá kúa. Balaaũpi mé dà Balakie, à kɔnikè Isailiɔne aa sa'onɔɔ sò aa gbāsíkè.§ ¹⁵ Beewa lɔ ní gbéɔ vɪ we, aa Nikolaiɔ yá kúa. ¹⁶ A yáí tò, nòselile. Tó ni ke màao, má mɔma tia,

† 1:15 Dan 7.9, 13, 10.5-6 § 1:16 Ebe 4.12 * 1:17 Isa 44.6, 48.12 * 2:7 Daa 2.8-9, Zia 22.2
† 2:8 Zia 1.17 † 2:11 Zia 20.14, 21.8 § 2:14 Nao 22.5-7, 25.1-3

mí zíkannò ní fènda pò kú ma léuo. ¹⁷ Gbè pò nòse ví, àà yá pò Lua Nisína lé o Yesudeone ma. Má gbè pò zìblè gba mana pò ulèa,* mí àà gba gbepua boolona pò wà tó dafu kèwà.† Gbèe aò tópi dso, sema gbè pò má kpàwàpi.

Tiatii

¹⁸ Kè Tiatii Yesudeo dōanae: Ma Lua Né pò ma wé de lán tévuawa, ma gbá de lán mōgotēwa, māmē ma yáe bee ò. ¹⁹ Má n yákeao dō, n yea gbézi, n luanaaika, n zíkèa ní n menakeao, mé yá pò níe ke gbezā de a káaua. ²⁰ Kási má yávinno. N nōe Zezabeli† pò azia dile ānabi ũ gbà zé. Alē ma zòblenaò sāsā, àlē dané aa gbāsikē aa sa'onno só. ²¹ Ma àà gbà zé àà nòselilē, āma a ye à nòselilē à a káaluakaa too. ²² Ma, má kpaazi pēwa, mí tó gbè pò gbāsikēaànno wētēa zōo e, tó aai nòselilē aa àà yá tò. ²³ Má àà iwao dede ní gagyāo, Yesudeo pii i dō ké māmē mi gbéò làasoo ní ní sōo yōe, mé má fiabo á baadee a yákeawa.‡ ²⁴ A Tiatii gbè kini pò á yápi kúao mé á yá pò wí me Setāu asii zōo dsoo, má aso pāle diéo. ²⁵ A òdidi yá pò á kúawa e mào mós. ²⁶ Gbè pò zìblè mé a yá pò má yeio kúwa e a léwa, má àà gba zé àà gbāable buiowa. ²⁷ A kiblemá ní mō gopanao, a ní wíwi lá wí gí oo wiwa,* lá ma Mae ma gba zéwa. ²⁸ Má àà gba gudoleia saana lo.† ²⁹ Gbè pò nòse ví, àà yá pò Lua Nisína lé o Yesudeone ma.

3

Saadi

¹ Kè Saadi Yesudeo dōanae: Ma gbè pò má Lua Nisína mèn soplaò ní saana mèn soplaò kúwa, māmē ma yáe bee ò. Má n yákeao dō. Kua bée tó mé dōma, āma gen n ũ. ² Vu, gbè pò gōneò lé ní láo e aao gé gai, asa má è n yáe bōleia ma Luaeo. ³ A yáí tò yá pò ní mà mé ní si, to àò dōngu, níò kúwa, ní nòselilē. Tó ni vuo, má mōma lán kpáíwa, mé níyōo zaa pò má mōwà dso.* ⁴ Kási ní gbéò ví Saadi we yōo aai ní pōkasa gbāsikpao. Wá bebe sānu ní pò puao, asa aa kà a léi. ⁵ Màa gbè pò zìblè aò pōkasa pua daa. Má àà tó de àizāna taalau bauo.† Má zeaànno ma Mae ní a malaikao ae.‡ ⁶ Gbè pò nòse ví, àà yá pò Lua Nisína lé o Yesudeone ma.

Filadelifi

⁷ Kè Filadelifi Yesudeo dōanae: Ma kuaadoade siande, má Davidi kilinē kúwa, mi zewē gbēe lí fō tào, mi zeta gbēe lí fō wēo,§ māmē ma yáe bee ò. ⁸ Má n yákeao dō. Ma, ma zewēne n ae, gbēe a fō tao. Baa tó n gbāa bílao, ní ma yá kúwa, ni lelekpamazio. ⁹ Setāu lousisikpe gbè pò aai nízia dile Yudaò ũ mé aa de a ũo, má tó edepio mō kulene, aai dō ké má yenzi.* ¹⁰ Lá ní mena yá pò má dilene kúwa, má n si taasi pò lé mō dúnia búuwa à gbè pò aa ku tōleò yōwa. ¹¹ Má mō tia. Òdidi yá pò ní kúawa, ké gbēe su n ài simao yáí. ¹² Má gbè pò zìblè ke ma Lua kpé gbapele ũ. A bōu bauo. Má a Lua tó kèwà ní ma Lua wéle Yelusaleū dafu pò a bō àà kúí musu tóo† ní ma tó dafuo. ¹³ Gbè pò nòse ví, àà yá pò Lua Nisína lé o Yesudeone ma.

Laodisi

¹⁴ Kè Laodisi Yesudeo dōanae: Ma gbè pò wí omēe Ami, ma seelade náaide† siande, ma gbè pò má de pò pò Lua kèò zína ũ, māmē ma yáe bee ò. ¹⁵ Má n

* **2:17** Bōa 16.14-15, 33-34, Zāa 6.48-50 † **2:17** Isa 62.2 ‡ **2:20** 1Kia 16.31, 2Kia 9.22 § **2:23** Sou 7.9, Zel 17.10 * **2:27** Sou 2.8-9 † **2:28** Nao 24.17, Zia 22.16 * **3:3** Luk 12.39-40, 1Tes 5.2, 2Pie 3.10, Zia 16.15 † **3:5** Bōa 32.32-33, Sou 69.28, Zia 20.15 ‡ **3:5** Mat 10.32 § **3:7** Isa 22.22 * **3:9** Isa 49.23, 60.14 † **3:12** Isa 62.2, Zia 21.2 ‡ **3:14** Zia 1.5

yákeao d̄s̄. N n̄ieo mé ní wāao. Má ye ñȳs̄ nie ge wāa. ¹⁶ Lá ní l̄òl̄òe, ní wāao mé ní n̄ieo, má n̄ pisie. ¹⁷ Ni me ɔde àizeede p̄o p̄oe wēna v̄ion n̄ ũ. N d̄s̄ ké gb̄ep̄a pua baakena wēnade taaside v̄ian n̄ ũo. ¹⁸ Mále ledama, vua baasaa lu ma kíi, ní ke ɔde ũ. P̄okasa pua lu ñ da, ní n̄ puizi ule ñ b̄o wíu. Wé ese lu ñ ka n̄ wéu, ní gu'e. ¹⁹ Mi gb̄é p̄o má yeñziɔ swágaga, mi ní toto. § A yáí tò, áiake, ní ñ̄selile. ²⁰ Gwa, má zea kpele, mále ɔtaale. Tó gb̄é ma l̄òò mà mé à zew̄eme, má gē p̄obleaño, i blemano. ²¹ Má gb̄é p̄o z̄iblè gba zé aà z̄lemanɔ báawa, lá mapi ma z̄iblè ma z̄le ní ma Maeo báawawa. ²² Gb̄é p̄o ñ̄se v̄i, aà yá p̄o Lua Nisina lé o Yesudeone ma.

4

Kúlea Luae musu

¹ A gb̄ea ma ze è wēa luabe. Ǿ ma l̄òò p̄o má mà káau lán k̄aae'owa mà l̄ò à mè: M̄o la, mí yá p̄o a m̄o bee gb̄ea ɔbne. ² Weḡɔ Lua Nisina d̄ede, ɔ ma kpalabaa è luabe we, gb̄ee z̄lewa. ³ Gb̄é p̄o z̄lewapi lé teke lán gb̄è beede p̄o w̄i me diamaa ní saad̄aniowa. Nàali liaa kpalabaapizi, a í de búunno lán emelodiwa.* ⁴ Kpalabaa m̄en baasɔ m̄endosaiɔ liaai, gb̄ez̄ɔ gb̄en baasɔ m̄endosaiɔ z̄lez̄lewà. Aa p̄o pua dadaa, aa vua fua k̄ákpaa. ⁵ Lou lé píle, àle b̄o kpalabaapi kíi, àle p̄una, àle v̄i. † Filia naa kpalabaapi ae m̄en soplá ‡ Lua Nisina m̄en soplapiɔ ũ. ⁶ Dii da kpalabaapi ae lán ísiwa, a da wásawasa e a guu. §

Kpalabaaɔ z̄anguo p̄o b̄é m̄en síiɔ liaa kpalabaapizi. Wé fifimá kpe ní aeo. ⁷ P̄o b̄épiɔ s̄eia b̄ò ñ̄omusuwa, a plaade b̄ò gáaewa, a àaɔde oa b̄ò gb̄enazina oawa, a síiɔde b̄ò kúu p̄o lé vuawa.* ⁸ P̄o b̄é m̄en síiɔpiɔ baade ḡàsia v̄i m̄en sooloso. Wé fifi an ḡàsiapiɔwa a guu ní a kpeo. † Fāane ní gwāasinao aaiɔ o láasai:

Kuaadoade, kuaadoade, kuaadoade,

Dii Lua Gb̄apiide. ‡

A ku yáa, a ku tia, mé àle mó.

⁹ Tó p̄o b̄é m̄en síiɔpiɔ gb̄é p̄o z̄leá báawa l̄ò ku ḡoɔpiipi t̄òb̄ò aa beee d̄èè aa à s̄aukpà, ¹⁰ gb̄ez̄ɔ gb̄en baasɔ m̄endosaiɔpiɔ í w̄ulewule aà ae aa misiile, aai ní fua gogo kále kpalabaapi ae, aai me:

¹¹ Dii wá Lua, n̄ ka wà n̄ t̄òb̄ò,

wí beee ní gb̄áo d̄one,

asa n̄ p̄opi kè,

an kea ní ní kuaɔ de n̄ p̄oẽ ũe.

5

S̄a ní taala kooao

¹ Ǿ ma taala kooa è na gb̄é p̄o z̄leá báawapi ɔplaa, wà yákwà kpe pla pii, wà a lé k̄uk̄ú ní kán'ɔ le soplá.* ² Ǿ ma malaika gb̄aade è, àle kp̄awake ní l̄ò gb̄áo à mè: Déme kà kán'ɔpiɔ gogoa à lápi pooi? ³ Asa gb̄ee ku luabe ge t̄òle ge t̄òle z̄ie a f̄s̄ lápi poo à gwao. ⁴ Ma ɔl̄ò maamaae, ké wi gb̄ee e à kà lápi poo gwao. ⁵ Ǿ gb̄ez̄ɔpiɔ do òm̄e: Nsu ɔl̄ò. Gwa, Yuda bui N̄omusu † p̄o de Davidi kpala p̄o vl̄apà Kía ũ ‡ z̄iblè. A f̄s̄ kán'ɔ m̄en soplapiɔ gogo, i lápi poo. ⁶ Ǿ ma S̄a § è zea báapi guo, p̄o b̄é m̄en síiɔpiɔ ní gb̄ez̄ɔpiɔ z̄anguo. A de lá wà aà

§ 3:19 Yaa 3.12, Ebe 12.6 * 4:3 Eze 1.26-28 † 4:5 B̄oa 19.16 ‡ 4:5 Eze 1.13, Zkl 4.2 § 4:6 Eze 1.22 * 4:7 Eze 1.5-10 † 4:8 Eze 1.18, 10.12 ‡ 4:8 Isa 6.2-3 * 5:1 Isa 29.11, Eze 2.9-10 † 5:5 Daa 49.9 ‡ 5:5 Isa 11.1, 10 § 5:6 Isa 53.7

kòlokpawa. A kóba sopla ní wéó sopla,* Lua Nisina mèn sopla pò à ní zǐ dúnia gupiiu ũ. ⁷ A gè lápi sí gbé pò zǐlea báawapi ɔzi. ⁸ Ké à lápi sí, pò b́é mèn síiǒpió ní gbēzɔɔ gbēɔn baasɔ m̀endosaipio kùlekule Sāpi ae. An baade mɔɔna kŭa ní vua tùu pò tulaletika a paio. Tulaleti piá Lua gbé wabikeaɔe.† ⁹ Aale lè dafu† sí aa m̀è:

N ka lápi sia n kán'ɔpio gogo,
asa wà n de,
n gbé b̀ò Luaé ní n auo
bui píi guu, buiyā píi guu,
gbépii guu, b̀usu píi guu.

¹⁰ N ní kpá kpalau

wá Lua gbàgbanaɔ ũ, §
aai kible tɔɔle.

¹¹ Ǿ ma malaikaɔ è liaa báapizi ní pò b́épio ní gbēzɔɔpio dasidasi, an dasi kà òasɔsɔ leé ũma'ũma,* wa f̀s ní lé d̀sɔ. Ma ní kǒfi mà, ¹² aale o ní lɔɔ gbāao:

Sā pò wa d̀è kà wà iko d̀sè
ní àizεεo ní ònɔo ní gbāao ní bεεεo
wí aà táasile wà aà tɔɔɔ.

¹³ Ǿ pò pò Lua kè musu ní tɔɔleo ní tɔɔle zíεo ní ísia guuo pii, pò pò kú baama píiɔ,
má mà aa m̀è:

Wàɔ bεεε ní gbāao d̀s
gbé pò zǐlea báawae ní São,
wíó ní táasile wàɔ ní tɔɔɔ gɔɔpii.

¹⁴ Pò b́é mèn síiǒpio m̀è, āmi. Ǿ gbēzɔɔpio wùlewule aa misiilè.

6

Kán'ɔgogoa

¹ Má è Sā kán'ɔ mèn soplapio séia gò. Ǿ má mà pò b́é mèn síiǒpio do yá'ò lán louviawa à m̀è: Ḿó! ² Ǿ ma s̀skaapua è, gbé pò di a kpe sá kŭa. Wà kíafua kpàè, ɔ à b̀ò z̀iblena ũ, à gè z̀iblei.

³ Ké à kán'ɔ plaade gò, má mà pò b́é plaade m̀è: Ḿó! ⁴ Śs pále b̀ò lɔ, a de ténzoizoi. Wà gbé pò di a kpe gbà zé aà aafia sí dúniawa, ké gbé kǒ dede. Wà f̀enda z̀ɔ kpàwà.

⁵ Ké à kán'ɔ àaɔde gò, má mà pò b́é àaɔde m̀è: Ḿó! Ǿ ma śs sia è, gbé pò di a kpe zaa kŭa.* ⁶ Má mà lán lɔɔwa, à b̀ò pò b́é mèn síiǒpio guu à m̀è: Ese zaa le do mé gɔɔ do zǐ ɔa ũ. Mase zaa le àaɔ mé gɔɔ do zǐ ɔa ũ. Nsu to nísi ní v́εo s̀sakũo.

⁷ Ké à kán'ɔ síiɔde gò, ma pò b́é síiɔde lɔɔ mà à m̀è: Ḿó! ⁸ Ǿ ma s̀skaasina è, gbé pò di a kpe tón Ga, mé Beda teaazi. Wà ní gbá zé aao iko v́i dúnia gbé leé síiɔdewa, aa ní dede ní zǐo ní iminao ní gagyāo ní wàio.†

⁹ Ké à kán'ɔ sɔode gò, ma gbé pò wà ní dede luayá'oa ní Yesu seeladekeo yáio gyaadeɔ è tulaletikateakii zíε. ¹⁰ Aa wii gbāa lè aa m̀è: Dii Kuaadoade Sɔande, e bɔe níyɔ yákpaleke ní gbé pò aa ku tɔɔleɔ, ní wá dea tɔsimái? ¹¹ Ǿ wà ulatao pua dàda ní baadeε, wa òné aa menake yɔɔ e an Yesude z̀òblen dee pò wa ní dede lánwàɔ lé ká.

¹² Ké à kán'ɔ soolode gò, má è tɔɔle l̀ualua pásipási, íatē siakù níinii lán zwāa daa ùsiuwa, m̀ovua t̀εakù lán auwa míomi.† ¹³ Saanaɔ wòlo luabe aa kwè tɔɔle

* **5:6** Zkl 4.10 † **5:8** Sou 141.2 ‡ **5:9** Sou 33.3, 98.1, Isa 42.10 § **5:10** Bɔa 19.6, 1Pie 2.5, Zia 1.6

* **5:11** Dan 7.10 * **6:5** Zkl 1.8-11, 6.1-8 † **6:8** Eze 14.21 ‡ **6:12** Isa 13.10, Mat 24.29, Yoε 2.10, 3.4, 4.15

lán zàa'iana libe ísi woloawa. ¹⁴ Luabe kèaa à kòokoo lán pɛwa. § Gbèsisíó
 ní ísia gūgūnao sò píi.* ¹⁵ Dúnya kíao ní kpalablenao ní sosa gbèzɔɔo ní ɔdeɔo ní
 gbāadeɔo ní gbépiio zɔɔ ge wééɔo ùle gbè'eo ní gbèsɔɔnao guu. † ¹⁶ An lé dɔ:

Sìsìo ní gbésio à dawála

à wá ulɛ† gbé pɔ zɔleá báawae,

à wá sí Sã pɔkūmawa.

¹⁷ Asa an pɔkūmabɔɔmagɔɔ zɔɔ kà. Déme a fɔ bɔui? §

7

Seelakea Isailiɔwa

¹ Bee gbɛa ma malaika gbɛɔn síiɔo è zezɛ dúnya gola síiɔwa, an baade a gola
 íana kúa, ké íana su pɛ tɔle ge ísia ge líewao yáí.* ² ɔ ma malaika pále è, à bò
 gukpɛ oi, a Lua béɛ seelakeɔ kúa. A lé gbāa zù malaika gbɛɔn síiɔ pɔ wà ní gbá
 zé aa tɔle ní ísiao ɔɔkpapiɔzi ³ à mè: Asu tɔle ge ísia ge lío ɔɔkpao e wà seelake
 wá Lua zòblenao mi'aewa. † ⁴ ɔ wà gbé pɔ wà seelapi kè máo lé òmɛɛ, aa gbɛɔn
 àasɔɔo lɛɛ basopla ní síiɔoɛ (144.000). Aa bò Isaili bui píi guu.

⁵ Wà seelakè Yuda buiɔwa gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla (12.000)

ní Lubeni buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

ní Gada buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

⁶ ní Aseɛ buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

ní Nefatali buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

ní Manase buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

⁷ ní Simeɔ buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

ní Levii buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

ní Isakaa buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

⁸ ní Zabulɔni buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

ní Yosefu buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla

ní Běyámɛɛ buiɔ gbɛɔn àasɔɔo lɛɛ kuɛpla.

Bui píi káaaa luabe

⁹ Bee gbɛa ma gbéɔ è dasidasi, wa fɔ ní naoo. Aa bò bùsu píi guu, bui píi guu,
 gbépii guu, buiyá píi guu. Aa zezɛa kpalabaa ní São aɛ. Aa ulatao pua dadaa,
 kpakpa lá nanaa ní ɔzì. ¹⁰ Aale wii gbāa lé, aale mɛ: Wá Lua pɔ zɔleá báawa ní
 São mé ì ní suaba.

¹¹ Malaikaɔ zezɛ aa lía kpalabaazi ní gbèzɔɔo ní pɔ béɛ mèn síiɔo nípii, ɔ aa ní
 mi pèlɛpɛle báapi aɛ, aa kùle Luaɛ ¹² aa mè:

Ami! Wá Lua mé tó vɔ ní gawio

ní ɔnɔo ní sáabuo ní bɛɛɛo

ní ikoo ní gbāao gɔɔpii. Ami!

¹³ ɔ gbèzɔɔo pɔ do ma la à mè: Deɔn ulataopuadanapiɔ úi? Aa bò má ni? ¹⁴ Má
 òè: Baa, míme ní dɔ. ɔ à òmɛɛ: Gbé pɔ aa bò wétɛa zɔɔ† guuɔne. Aa ní ulataopɔo pí
 Sã au guu à puakù. ¹⁵ Bee yáí aa ku Lua kpalabaa aɛ, aaíɔ zɔbleè àà kpéu fáane
 ní gwāasínao, mé gbé pɔ zɔleá báawapi ì ɔkuńla. ¹⁶ Nɔana ge imi a ní de lɔo, íatɛ
 a ní léo, mé gu a wāmáo, ¹⁷ asa Sã pɔ zɛa báapiwa guoguo a ní dá, § i dɔaané e
 nibɔna í wɛnídei,* mé Lua a ní wé'í gogoné píi. †

§ 6:14 Isa 34.4 * 6:14 Zia 16.20 † 6:15 Isa 2.19 ‡ 6:16 Oze 10.8, Luk 23.30 § 6:17 Yoɛ 2.11,
 Mal 3.2 * 7:1 Dan 7.2, Zkl 6.5 † 7:3 Eze 9.4-6 ‡ 7:14 Dan 12.1, Mat 24.21 § 7:17 Sou 23.1-2
 * 7:17 Isa 49.10 † 7:17 Isa 25.8

8

Kán'ò soplade goa

¹ Ké Sā kán'ò soplade gò, luabe kè kilikili lán mowen baakwi taawa. ² Ǿ ma malaika gbēon soplá pò aaìb zea Lua aeo è, wà kàae kpámá mèn soplá.

³ Ǿ malaika pàle mò zè tulaletikateakii pò wa pì ní vuao sae, a tésibò pò wa pì ní vuao kù. Wà tulaleti kpàwà zōzō ní Lua gbéò píi wabikεao aà kátea, Ǿ a kátea kpalabaa ae tulaletikateakii piwa. ⁴ Ǿ tulaleti súele ní Lua gbéò wabikεao fêle malaikapi zǐ Lua ae. ⁵ Ǿ malaikapi tésibò sè à tulaletikateakii té sí a pai, a zù tōle. Lou lé vǐ, àle pūna, àle pǐle, tōle lùalua.*

Kàae mèn soplá pεa

⁶ Malaika gbēon soplá pò aa kàae mèn soplá kùapiò a pεa sɔukè.† ⁷ A sǐia a pò pè, Ǿ loubε ní téo yāalea ní auo kwè tōle.‡ Tōle lee àaōde tekù, líb lee àaōde tekù, sè ísi tekù mí.

⁸ Malaika plaade a pò pè, Ǿ pò tede bò à sí ísiau lán gbèsísi zōwa. Isia lee àaōde lí au ũ, ⁹ Ǿ ísia pò béε lee àaōde gága, mé gó'ilenao lee àaōde òkpà.

¹⁰ Malaika àaōde a pò pè, Ǿ saan zō pò lé tékù lán sētewa bò luabe, à lèle dà swao ní nibonao lee àaōdela. ¹¹ Saanapi tón Gōi. I lee àaōde lí gōi ũ, Ǿ gbé pò ípi míb gága dasi a kǐsá yái.

¹² Malaika síiōde a pò pè, Ǿ wà íatē lee àaōde lè ní mōvua lee àaōdeo ní saanao lee àaōdeo, ké an lee àaōde siakū yái.§ Ǿ fāane lee àaōde gǒ gupuasai, màae gwāasina b. ¹³ Ǿ ma kúu è, àle vua musumusu. Má mà à wii gbāa lè à mē: Waiyoo, waiyoo, waiyoo gbé pò kú tōle malaika gbēon àaō pò gǒpiò kàae'ò pò a bò yái.

9

¹ Malaika sode a pò pè, Ǿ ma saana è, à bò luabe à lèle tōle.* Ǿ wà gbáo zòlo kiline kpàwà, ² Ǿ saanapi gbáo zòlopi zé wè. Súele bò lán mua zō súlewa,† Ǿ gbáopi súele íatē siakū, gu kè síi. ³ Kwao bòle súlepi guu aa lí tōle.‡ Wà ní gbá iko lán dúnia sóiò pòwa. ⁴ Wa òné aasu íada sēe ge lée ge liewao, sema gbé pò aa Lua seela vǐ ní mi'aewao.§ ⁵ Wi ní gba zé aa gbéò dedeo. Aa wāwā kpázi e mō sōe. An wāwā de lán sói gbépaawāwā. ⁶ Goo beeo zǐ gbéò wele ga mó ní sé, a mō.* Ga ní a ní de, kási ga a bàalené.

⁷ Kwapiò de lán sǐ pò an zikasou mōwa. Aa pœ kpákpa lán vua fùawa, an oa bò lán gbēnazina pòwa. ⁸ An mikā de gbāagbāa lán nœ pòwa, an swaao de lán nòmusu pòwa. ⁹ An kua de lá aa mò ula dadaawa, an gāsia kíi dō lán gó dasi pò sǒ lé gále zǐ guuo kǒfiwa.† ¹⁰ Aa vlá vǐ ní kao lán sóiwa. An iko kú ní vlápiowa aa íadaò gbéowa e mō sō. ¹¹ Gbáo zòlo malaikapi mé ní kía ũ. N Ebelu yáo aà tón Abadō. N Geleki yáo sǒ Apoliō.‡ ¹² Wēna sǐia gè, wēna mèn plao lé mó a kpe b.

¹³ Malaika soolode a kàae pè. Ma bō mà à bò Lua ae tulaletikateakii pò wa pì ní vuao a kóba síiō kíi. ¹⁴ A ò malaika soolode pò kàae kùae à mē: Malaika gbēon síiò pò yeyea swa zō Uflata saeo polo. ¹⁵ Ǿ wà malaika gbēon síiò pò wà ní sɔukè wē bee, mō bee, goo bee, zaa bee yáio pòlo, ké aa gbēnazina lee àaōde dede

* 8:5 Bɔa 19.16, Zia 4.5, 11.19, 16.18 † 8:6 1Tes 4.16 ‡ 8:7 Bɔa 9.23-24 § 8:12 Bɔa 10.22, Isa 13.10, Yoε 2.10 * 9:1 Isa 14.12 † 9:2 Daa 19.28 ‡ 9:3 Bɔa 10.13 § 9:4 Zia 7.3 * 9:6 Yob 3.21 † 9:9 Yoε 1.6, 2.4-5 ‡ 9:11 Apii bɔle mē gbēkaalena.

yáí. ¹⁶ Ma sosa sōdeɔ dasile mà, aa miliš àaa doe. ¹⁷ Wépungu'eapi guu lá ma sōpiɔ ní ní dikpenaɔ èn ke: Aa mò ulaɔ dadaa téee lán téwa, búunnaɔ lán bulawa, téee lán kpà'iwa. Sōpiɔ mi de lán nòomusu miwa. Té ní súleo ní íatēgbō lé bɔ ní léu. § ¹⁸ Ía mèn àaɔe beeɔ, té ní súleo ní íatēgbō pɔ lé bɔ ní léuo mé gbēnazina lee àaɔdeɔ dède. ¹⁹ Asa sōpiɔ iko kú ní lé guue ní ní vláo lɔ. An vlá de lán mlēwa, aa mi ví aai íadaò gbéɔwa.

²⁰ Gbé kīni pɔ aai gaga ía bee musuoɔ, aai nòselile aa pɔ pɔ aa kè yá tòo. Aa gí lé kúle táaɔne ní pɔ pɔ aa kè ní vuao ní ánusuo ní mɔgotēo ní gbɛo ní líoɔne. Pɔpiɔ lí gu'eo, aali yámao, aali táa'o sōo.* ²¹ Aai nòselile aa ní gbēdea ge an gbēkɔlekea ge an gbāsíkɛa ge an kpái'oa tòo.

10

Malaika ní taala nénao

¹ Ǿ ma malaika gbāade pāle è à bò luabe, àle pila. A luabepuana daa, nàali liaa aà mii. Aà oa de lán íatēwa, aà gbá de lán zàmikulu téwa. ² A taala nēna kūa pōoa. A ɔplaa gbá pèle ísīaa, à ɔze gbá pèle tɔle. ³ A wii gbāa lè lán nòomusu pūnaawa. Ké à wiilè, lóuvía mèn soplaɔ yā'ò. ⁴ Ké lóuvía mèn soplapiɔ yā'ò, má ye mà kē lá guu, š ma lɔɔ mà à bò luabe à mè: Nyš yá pɔ lóuvía mèn soplapiɔ ò kūa asii guu, nísu kēo. ⁵ Malaika pɔ má è zea ísīa ní tɔleowapi a ɔplaa se dò musu,* ⁶ š a ò ní Lua pɔ kú gɔɔpii à musu ní tɔleo ní ísīao kè ní pɔ pɔ kú ní guu pīi tóo† à mè: A gēgē lɔo. ⁷ Malaika soplade kàapezī tó àle mó péi, Lua pɔeá pɔ ulea a ke sa, lá à a baokpà a zòblena ānabioɔewa. ‡

⁸ Ǿ ma lɔɔ pɔ má mà à bò luabepi mà lɔ à mè: Ge n lá nēna pōoa pɔ na malaika pɔ zea ísīa ní tɔleowa ɔzīpi sí. ⁹ Ǿ ma ge malaikapi kīi, má òè aà lá nēnapi kpaa, š a òmɛ: Si n sò. Aɔ na n léu lán zówa, ió íi n nòseu. ¹⁰ Ǿ ma lá nēnapi sí malaikapi ɔzī, má sò. A na ma léu lán zówa. Ké má mò, à íikù ma nòseu. § ¹¹ Ǿ wa òmɛ: Dɔaa n ānabikeke lɔ maamaa buiɔ ní bùsu gbéɔ ní buiyāɔ ní kíaɔ yá musu.

11

Seelade gbēɔn plaɔ

¹ Ǿ wà fee kpàa pɔyɔbɔ ũ, wa òmɛ: Fɛle Lua kpé yš ní aà gbagbakīio,* ní lousisina pɔ kú weɔ nao. ² N a ua tó, nísu yš, asa wa kpà luayādansaiɔwae. Aa šzš Lua wēlewa e mɔ bla ní plaɔ. † ³ Má a seelade gbēɔn plaɔ gba zé aa ānabikeke gɔɔ àaa soolo ní bàašopi (1.260) guu zwànkasaɔ dadaa. ⁴ Gbépiɔ mé kuli mèn plaɔ ní dau mèn pla pɔ zea dúnia Dii aeɔ ũ. ‡ ⁵ Tó gbé lé wɛele íadamá, té a bɔ ní léu à kú ní íbɛpiɔwa. Tó gbé su lé wɛele íadamá, màa ade a ga. ⁶ Aa luabe zetaa iko ví, § ké lou su ma gɔɔ pɔ aale ānabikekeo yáí. Aa í lileɔ au ũ iko ví lɔ.* Aa kísia bui pīi kpá dúniazi gɔɔ pɔ aa yeiwa.

⁷ Tó aa ní seeladeke kè aa làa, wài pɔ a bɔ gbáo zòolo guu† a zikańɔ, i ziblemá à ní dède. ‡ ⁸ An ge aɔ kálea mɛɛwia zōɔ pɔ wà ní Dii pàuliwa zea guu. Yáasi guu wī mɛ mɛɛwīapie Sɔɔɔũ§ ge Egipi. ⁹ Gbéɔ ní buiɔ ní buiyā'onaɔ ní bùsu gbéɔ aa ní geɔ gwagwa e gɔɔ àaš ní kíniɔ, aa we wà ní vío. ¹⁰ Gbé pɔ aa ku tɔleɔ pɔnake, aai dikpeke, aai gbadakōe, ké ānabi gbēɔn pla pɔ wāwā kpānzīpiɔ gàga yáí.

§ 9:17 Luk 17.29 * 9:20 Sou 115.4-7, 135.15-17, Dan 5.23 * 10:5 Dan 12.7 † 10:6 Bɔa 20.11 ‡ 10:7 Amɔ 3.7 § 10:10 Eze 2.8-3.3 * 11:1 Eze 40.5, Zkl 2.5-6 † 11:2 Luk 21.24 ‡ 11:4 Zkl 4.3, 11-14 § 11:6 1Kia 17.1 * 11:6 Bɔa 7.17-19 † 11:7 Zia 17.8 ‡ 11:7 Dan 7.7, 21, Zia 13.7 § 11:8 Isa 1.9-10

11 Gɔɔ àaɔ́ n̄ k̄iniopi gb̄ea Lua tò ían w̄enide ḡèngu, ɔ̄ aa f̄èle z̄è. * V̄ia z̄ɔɔ gb̄é p̄ó n̄ éo k̄ù. 12 Ǿ ānabipio ɔɔ gb̄āa mà à b̄ò luab̄e, a òné: A f̄èle m̄ó la. Ǿ aa f̄èle tà musu luab̄epuana guu gɔɔ p̄ó an ib̄eɛo w̄é f̄imá.† 13 Zibeezi t̄oɔle l̄ualua p̄āsip̄āsí, m̄eɛwiapi l̄eɛ kw̄ide kw̄è, ɔ̄ gb̄ēɔn òaasɔɔo l̄eɛ s̄opla (7.000) ḡàga t̄oɔlelualuaapi guu. V̄ia gb̄é k̄iniɔ k̄ù, ɔ̄ aa Lua Musude t̄òb̄ò. 14 W̄ena plaade ḡè, a àaɔ̄de lé k̄á sa.

Kàae soplade p̄ea

15 Malaika soplade a k̄àae p̄è. L̄oɔ gb̄āaɔ b̄ò luab̄e w̄à m̄è: D̄únia kp̄ala ḡò w̄á Dii n̄ k̄ia p̄ó a kp̄ào p̄ó ũ, aɔ k̄ible gɔɔpii.‡ 16 Gb̄ēz̄ɔɔ gb̄ēɔn baasɔɔ m̄èndosai p̄ó z̄òlez̄òl̄ea n̄ báawa Lua aepio n̄ mi p̄èl̄ep̄ele t̄oɔle aa k̄ùl̄è 17 aa m̄è:

Dii Lua Gb̄āapiide,
n̄ kú ȳāa mé n̄ kú tia,
wa n̄ s̄áauk̄è,
asa n̄ b̄o n̄ gb̄āa z̄ɔɔoɛ,
ɔ̄ n̄ gb̄asa n̄ na k̄ibleawa.

18 B̄usu pii gb̄éɔ za f̄è,
ɔ̄ n̄ p̄ok̄ūmab̄òb̄omá.§
N̄ ȳákp̄alek̄ea n̄ gyaadeɔ gɔɔ k̄à.
Nȳɔ fiabo n̄ z̄òbl̄ena ānabioɔne
n̄ n̄ gb̄é p̄ó aale v̄iak̄eɔo,*
n̄ éf̄ēn̄en gb̄ēz̄ɔɔ,
n̄ í d̄úniaden̄aɔ d̄ede.

19 Ǿ w̄à Lua kp̄é p̄ó kú musu w̄è, ɔ̄ ma Luabaakuaín̄o k̄pagolo è. Lou lé p̄íle, àl̄e v̄í, àl̄e p̄ūna. T̄oɔle l̄ualua, lough̄e p̄āsí kw̄è.

12

N̄oɛ n̄ kw̄asao

1 Ǿ ma seela z̄ɔɔ è luab̄e. N̄oɛe íat̄ē yea zw̄āa ũ, m̄ovua ku aà gb̄á z̄íe, a saana m̄èn kuɛpl̄aɔ kp̄aa k̄ia fala ũ.* 2 A n̄osia, ɔ̄ n̄ow̄āw̄ā m̄òw̄à, àl̄e n̄e'iw̄āw̄ā wii lé. 3 Ǿ ma seela p̄āle è luab̄e. Kw̄āsa t̄ēa z̄óizoi kú we, a mi s̄opla, a k̄óba kwi.† A k̄iafua m̄èn s̄opla kp̄ákp̄aa. 4 A saana l̄eɛ àaɔ̄de w̄òlo luab̄e n̄ a v̄l̄áo a kw̄è t̄oɔle,‡ ɔ̄ à m̄ò z̄è n̄oɛ p̄ó ye n̄e'ipi aɛ, k̄é à e né p̄ó a ipi so ȳái. 5 Ǿ n̄oɛpi n̄eḡɔ̄e p̄ó a k̄ible bui piiwa n̄ m̄ò gopanao í.§ Ǿ w̄à népi s̄è t̄àò Lua n̄ a kp̄alabaaɔ k̄íi. 6 N̄oɛpi bàalè t̄à s̄ēu, gu p̄ó Lua k̄èk̄è w̄à aà gwau gɔɔ òaa soolo n̄ bàaɔopi (1.260) guu.

7 Ǿ z̄í f̄èle luab̄e, Miseli* n̄ a malaikaɔ z̄ik̄à n̄ kw̄áp̄io, mé kw̄á n̄ a malaikaɔ z̄ik̄àr̄ín̄o. 8 Ǿ an gb̄āa k̄èsā, aai z̄òlek̄íi e luab̄e ɔɔ. 9 W̄à kw̄asapi ya b̄ò. Ǿm̄e ml̄è z̄i† p̄ó w̄í m̄e Ibiisi ge Set̄au, d̄únia búu s̄àsāna ũ. W̄à aà b̄o z̄ù t̄oɔle‡ n̄ a iw̄aɔ s̄ānu. 10 Ǿ ma ɔɔ gb̄āa mà luab̄e à m̄è: W̄á Lua z̄ibl̄è sa, aà gb̄āa n̄ aà kp̄alao b̄ò gupuaɔ, à iko kp̄à k̄ia p̄ó á kp̄awa. Asa w̄à gb̄ēyaana p̄ó ɔ̄ w̄á gb̄éɔ yaa w̄á Luae f̄āane n̄ gw̄āas̄inao ya b̄ò.§ 11 W̄á gb̄éɔ z̄ibl̄èw̄à n̄ S̄ā au gb̄āao n̄ n̄ seeladek̄eȳāo. Aa ḡí n̄ w̄ēnii e aa ḡè ḡàò. 12 A ȳái tò á gb̄é p̄ó á kú luab̄eɔ, à p̄onake. Waiyoo t̄oɔle n̄ ísiao, asa Ibiisi p̄ilaw̄á n̄ p̄ok̄ūma z̄ɔɔoɛ, k̄é a d̄ɔ gɔɔ p̄ó ḡɔ̄e bílao ȳái.

13 K̄é kw̄á è w̄à a zu t̄oɔle, ɔ̄ à p̄èle n̄oɛ p̄ó n̄eḡɔ̄e ìp̄izi. 14 Ǿ w̄à kúu z̄ɔɔ ḡàs̄ia kp̄à n̄oɛpiwa m̄èn pla, aà v̄uaò, i z̄ák̄ū n̄ ml̄ēpio, à ta gu p̄ó wa k̄èk̄eɛu s̄ēu, k̄é w̄à aà

* 11:11 Eze 37.10 † 11:12 2Kia 2.11 ‡ 11:15 B̄oa 15.18, Dan 2.44, 7.14, 27 § 11:18 Soū 2.1, 5

* 11:18 Soū 115.13 * 12:1 Daa 37.9 † 12:3 Dan 7.7 ‡ 12:4 Dan 8.10 § 12:5 Isa 66.7, Soū 2.9

* 12:7 Dan 10.13, 21, 12.1, Yud 9 † 12:9 Daa 3.1 ‡ 12:9 Luk 10.18 § 12:10 Yob 1.9-11, Zkl 3.1

gwau wè àaõ ní k̄iniopi guu.* ¹⁵ Ml̄epi í p̄isi n̄ɔɛpi k̄pɛ lán swawa, ké ís̄o e aà sé, ¹⁶ ɔ̄ t̄oɔlɛ n̄ɔɛpi m̄isi, à a lé wè à í p̄ó b̄ò kwá léupi m̄i. ¹⁷ ɔ̄ kwápi p̄o p̄à n̄ɔɛpizi, à gè z̄ikai ní aà bui p̄ó ḡò, gbé p̄ó aa Lua yá k̄ūa mé aaīo Yesu seeladeke keo. ¹⁸ A zea ísiale.

13

Wài mèn plao

¹ ɔ̄ ma wài è, àlɛ b̄o ísiapi guu, aà k̄óba kwi, aà mi sopla. K̄óba mèn kwipio kíafuāo kpákpāa. D̄óɛa ní Luao t̄ó k̄ēa aà mipiowa.* ² Wài p̄ó má èpi b̄ò lán gbɛaanawa. Aà ɔ̄ p̄āsi maamaaɛ, mé aà lé dɛ n̄oɔmusu léwa. Kwá a gbāa kpàwà ní a kpalao ní a iko z̄ōo.† ³ Aà mipio do dɛ lá wà a kaikè dɛadɛa a b̄o làawa. Aà yá b̄ò d̄únia gbépii saɛ, ɔ̄ aa t̄èaazi. ⁴ ɔ̄ aa k̄ùlɛ kwápiɛ, ké à a iko kpà wàipiwa yáí. Aa k̄ùlɛ wàipiɛ l̄o aa m̄è: Déme kà wàipiwai? Déme a f̄o z̄ikaān̄oi?

⁵ Wà walayā'olɛ d̄ò wàipiɛ aà Lua t̄ob̄ɛsiò, mé wà aà gbà zé aà̄o iko v̄i e m̄o bla ní plao. ⁶ ɔ̄ à nà d̄óɛa ní Luaowa, à aà t̄ob̄ɛsi ní aà k̄úkiio ní gbé p̄ó kú weo. ⁷ Wà aà gbà zé aà z̄ika ní Lua gbé̄o, i z̄iblemá. Wà aà gbà zé l̄o aà̄o iko v̄i bui píiwa ní gbépiio ní buiyāo píi ní b̄usu pii gbé̄o.‡ ⁸ Gbé p̄ó aa ku t̄oɔlɛo k̄ùlɛ wàipiɛ m̄pii, mé i ke gbé p̄ó an t̄ó kú àizāna taalau§ e Lua àò gé d̄únia kálei bàasio. Taala piá Sā p̄ó wa dè p̄óɛ. ⁹ Gbé p̄ó n̄òsɛ v̄i, aà yáɛ bee ma.

¹⁰ Gbé p̄ó Lua d̄ilɛ wà k̄ū z̄īo ū,

wa k̄ū z̄īo ūɛ.

Gbé p̄ó Lua d̄ilɛ wà dɛ ní f̄ɛndao,

f̄ɛnda wa d̄eò.*

Bee lé l̄ɛda Lua gbé̄owa aao m̄ena v̄i, aao aà náai v̄i.

¹¹ ɔ̄ ma wài p̄āle è, àlɛ b̄o t̄oɔlɛu. Aà k̄óba v̄i mèn pla lán s̄āwa, āma à yā'ò lán kwāsawaɛ.† ¹² A wài s̄éia iko píi kè aà wáa. A t̄ò t̄oɔlɛ ní gbé p̄ó aa kuwàò k̄ùlɛ wài s̄éia p̄ó wà aà kaikè dɛadɛa a b̄o làaɛ. ¹³ A dabudabu z̄ōo kè, baa se a t̄ò t̄é b̄ò luabɛ à l̄èlɛ t̄oɔlɛ gb̄ɛnazināo wáa. ¹⁴ A gbé p̄ó aa ku t̄oɔlɛo s̄āsā ní dabudabu p̄ó wà aà gbà zé a kè wài s̄éia wáa. A òné aa wài p̄ó wà aà kaikè ní f̄ɛndao à gi ku taa ke. ¹⁵ ɔ̄ wà wài plaadepi gbà zé à w̄eni kpa wài taapiwa, ɔ̄ wài taapi f̄o yā'ò a t̄ò wà gbé p̄ó ḡi k̄ùlɛiɛo d̄èdɛ. ¹⁶ A t̄ò wà seelakè gbépii ɔ̄plaawa ge an mi'aɛ, néf̄ɛnɛn gb̄ɛz̄ōo, ɔ̄dɛo ní taasidɛo, z̄ōo ní w̄é̄o, ¹⁷ ké gb̄ɛ su p̄ó yíao ge à p̄ó lúo, mé i ke a seela p̄ó dɛ wàipi t̄ó ū ge aà t̄ó nimeloo v̄i bàasio. ¹⁸ ɔ̄n̄oyān ke. Gbé p̄ó wɛz̄ɛ v̄i, aà wàipi nimeloo polo, asa gb̄ɛnazina t̄ó nimelooɛ. Aà nimelooá àa àaõ ní bàaõ ní soolooɛ (666).

14

Sā ní gbé p̄ó à ní b̄o

¹ ɔ̄ ma Sā è zea Siɔna gb̄ɛsisiwa. Gb̄ɛɔn àaas̄ōo lɛɛ basopla ní síīo (144.000) kuaàn̄o. Aà t̄ó ní aà Mae t̄ó k̄ēa ní mi'aɛwa.* ² Ma k̄ōfi m̄à à b̄ò luabɛ. A k̄ii d̄o lán iz̄ōosukaawa, lán louv̄ia gb̄āawa. K̄ōfi p̄ó má m̄āpi dɛ lán m̄ōn̄lɛnāo m̄ōna ówa. ³ Gb̄ɛɔn àaas̄ōo lɛɛ basopla ní síīōpīo (144.000) lé l̄è dafu sí kpalabaa ní p̄ó b̄éɛ mèn síīōo ní gb̄ɛz̄ōo aɛ. Gb̄ɛ i f̄o l̄epi dàdao, sema gbé p̄ó wà ní bó d̄únia guupio bàasio. ⁴ Aame aa gbé p̄ó aai gb̄āsike ní n̄ōeoōo ū, aa lésoɛ. Aaīo tɛ Sāzi

* **12:14** Dan 7.25, 12.7 * **13:1** Zia 17.3, 7-13 † **13:2** Dan 7.3-6 ‡ **13:7** Dan 7.8, 25, 11.36 § **13:8** Sou 69.28 * **13:10** Zel 15.2 † **13:11** Mat 7.15 * **14:1** Eze 9.4, Zia 7.3-4

gu pò àlè géu píi. Gbèé guu ampíò ò wà ní bó Luaé ní São pò káau pò wa kpàwàò ù. ⁵ Wi ma zii aa εεtòò, aa tàae vío.†

Yákpalekegò baokpaa

⁶ Ǿ ma malaika pále è, àlè vua musumusu. A baona pò kú gòpíi kúà à kpa gbé pò aa ku tóòlè, bùsu gbépii, bui píi, buiyá'ona píi ní gbépii. ⁷ A ò gbáugbáu: A víake Luaé à aà tóbò, asa aà yákpalekea ní gbéé gòò kàe. A kùlè Lua pò musu ní tóòlè ní ísiao ní nibónaò kèpié.

⁸ Malaika plaade tε aà kpe à m̀: Babeli gá! Mεεwia zòòpi gá!‡ A tò bui píi a véε gbāa pò dε a káaluakaa ù mí.

⁹ Malaika àaòde té ní kpe, a ò gbáugbáu à m̀: Tó gbé kùlè wàie ní aà taao, mé à aà seela kè a mi'ae ge a òwa, ¹⁰ òmε a Lua pòkúma véε pò wa kà a pòfε imibòu atεε mi, i wáwáke té ní íatεgbòò§ guu Lua malaikaò ní São ae. ¹¹ An íadama súele aò bò gòpíie.* Gbé pò kùlè wàipie ní aà taao aa aà tó seela kèò íampaa vío fáane ní gwāasinao. ¹² Bee lé lèda Lua gbé pò aa yá pò a ðilèò kúà mé aa Yesu náai víòwa aàò mena ví.

¹³ Ǿ ma bò mà à b̀ luabe à m̀: Ké bee ké. Báaadeò gbé pò aa ga naa Diiwa guu za tiaò. Lua Nisina m̀: Ao! Aa kámabo ní ní zío, asa an maakεa gbε ténzi.

Tóòlè pòò kεkεa

¹⁴ Ǿ ma luabepuana è, pòε zòlèwà à b̀ lán gbēnazinawa.† A vua fùà kpaà, a kòma lena kúà. ¹⁵ Ǿ malaika pále b̀ Lua kpéu à lé gbāa zù gbé pò zòlèa luabepuanawazi à m̀: Kòma ká pòí n̄ ké, asa tóòlè pòò mà à kà kεkεae.‡ ¹⁶ Ǿ gbé pò zòlèa luabepuanawa a kòma màlè tóòlè, à tóòlè pòò kèkε.

¹⁷ Malaika pále b̀ musu Lua kpéu, a kòma lena kúà b̀. ¹⁸ Ǿ malaika pále pò té iko ví b̀ sa'okii. A lé gbāa zù gbé pò kòma lena kúapizi à m̀: N n kòma lena ka tóòlè véε kóòí n̄ zò, asa a be màε. ¹⁹ Ǿ malaikapi a kòma màlè tóòlè, à tóòlè véε kó zòzò a kà véεfékii zòò pò dε Lua pòkúmabòbòò ù guu. ²⁰ Wà òzò véε kópíòwa§ wénkpe, ò au b̀lè véεfékii guu à dàgua e kiloo òaa do ní basòò, a lεsí kà s̀ àasina léu.

15

Kisia gbεzà m̀n soplaò kpaarzi

¹ Ǿ ma seela pále è luabe, a zòò, à b̀ ma saε. Malaika gbēon soplaò kisia gbεzà m̀n soplaò kúà. Bee Lua a a pòkúmabòbòama midεò.

² Ǿ ma pòε è lán ísiwa, a da lán diiwa yáalea ní téo. Ma gbé pò aa zìblè wàíwa ní aà taao ní aà tó nimelooò è zεa díi pò da lán ísiwapi saε, aa m̀ona pò Lua kpámáò kúà. ³ Aalé Lua zòblena M̀izi lε* sí ní Sā pòò aa m̀:

Dii Lua Gbāapiide,
n yákeao zòò, aa b̀ wá saε.

Bui píi Kía,
ni yáke a zéwa ní síanao.

⁴ Dii, déme n vía vío ní?

Déme a gí n tóbóii?

Asa ndo n kua mé aòoa.

Bui píi a m̀ kùlèε,†

asa n maakεao b̀ gupuau.

† 14:5 Sof 3.13 ‡ 14:8 Isa 21.9, Zel 51.7-8, Zia 18.2 § 14:10 Daa 19.24, Eze 38.22 * 14:11 Isa 34.10 † 14:14 Dan 7.13 ‡ 14:15 Yoε 4.13 § 14:20 Isa 63.1-6, Zia 19.15 * 15:3 Bòà 15.1 † 15:4 Sou 86.9

⁵ Bee gb̃ea ma Lua kpé è wěa musu, zwàakp̃e p̃ó aà ikoyā kúu ũ.† ⁶ Ǿ malaika gb̃eɔn sopla p̃ó k̃isia mèn sopla k̃ũaɔ b̃òle kp̃épiu. Aa bàabaa pua táitai tekea dadaa, vua asana d̃ɔd̃ɔa ní k̃uawa. ⁷ Ǿ p̃ó b̃é̃e mèn síiɔ do vua t̃uu kp̃a malaika gb̃eɔn soplap̃iɔwa ní miwa. Lua p̃ó Ì b̃é̃e g̃ɔɔpii p̃ok̃ũma ká ní pai. ⁸ Lua gawi ní a gb̃aao súele kp̃épi p̃à.‡ Gb̃ẽe a f̃õ g̃ẽuo e malaika gb̃eɔn soplaɔ k̃isia mèn soplap̃iɔ ge mid̃eð.

16

Lua p̃ok̃ũmab̃ɔɔa dúniawa.

¹ Ǿ ma l̃ɔ gb̃aa mà à b̃ò Lua kp̃éu, a ò malaika gb̃eɔn soplap̃iɔne: A gé Lua p̃ok̃ũma p̃ó kú t̃uu mèn soplaɔ guu élei dúniawa.

² A séia gè a p̃ó èle dúniawa. Ǿ s̃áne ṽai p̃ásiɔ* gb̃é p̃ó w̃ai seela ví aai kúle aà taaɔ lè.

³ A plaade a p̃ó èle ísiawa. Ǿ ísia í g̃ò lán gè auwa, p̃ó b̃é̃e p̃ó kú a guuɔ g̃aga pii.

⁴ A àaɔde a p̃ó èle swaɔ ní nib̃ɔnaɔwa, ò an í li au ũ.† ⁵ Ǿ má mà malaika p̃ó í iko ví mè:

Kuaadoade, n gb̃é p̃ó ní kú yāa,
mé ní kú tia,
n yákpalek̃èr̃iɔ a zéwae.

⁶ Aa n gb̃éɔ ní n ānabiɔ au b̃òle,
ò n aupi kp̃amá aa m̃i.

A k̃òs̃ĩr̃iɔ m̃aae.

⁷ Ǿ ma l̃ɔ mà sa'ok̃ii à mè:

Ao, Dii Lua Gb̃apiide,
n yákpalek̃èr̃iɔ a zéwae,
mé a síana ví.

⁸ A síiɔde a p̃ó èle íat̃ewa, a tò à gb̃enazinaɔ tek̃ù. ⁹ A pusu gb̃aa ní lé, ò aa Lua p̃ó k̃isia beeɔ iko ví t̃ɔb̃ẽesi. Aai ñòselile aa aà t̃ɔb̃ò.

¹⁰ A s̃ɔode a p̃ó èle w̃ai kpalabaawa, ò gusia† dà aà kpalaa. Gb̃éɔ lé ní lé f̃i w̃aw̃a guu, ¹¹ ò aa Lua Musude t̃ɔb̃ẽesi an w̃aw̃a ní ní s̃áneɔ yái. Aai ñòselile aa mik̃è ní yákeawao.

¹² A soolode a p̃ó èle swa z̃ɔ Uflatawa,‡ ò swapi í bà à zeb̃ò guk̃pe k̃iaɔne.

¹³ Ǿ ma t̃aa è mèn àaɔ lán bl̃ɔɔwa, aale b̃ɔ kwá ní w̃aio ní ānabi egeɔno léu.

¹⁴ T̃aa dabudabuk̃enaɔne. Aale gé dúnia búu k̃iaɔ k̃ii, ké aa ní k̃aaa z̃ikaa Lua Gb̃apiide g̃ɔɔ z̃ɔ z̃í yái. ¹⁵ Ma! Má mó lán kp̃aiwae.* Báaaden gb̃é p̃ó lé it̃eke mé a a p̃ok̃asaɔ daa, ké asu b̃ɔ búu w̃a aà puizi eo yái ũ.† ¹⁶ Ǿ t̃aapiɔ k̃iapiɔ k̃aa guu p̃ó w̃i me ní Ebelu yáo Aamaged̃.

¹⁷ A soplade a p̃ó èle íanawa. Ǿ l̃ɔ gb̃aa b̃ò kpalabaa k̃ii Lua kp̃éu à mè: A lé k̃a. ¹⁸ Lou lé píle, àle ví, àle p̃una. T̃ɔle l̃ualua p̃ásip̃ási. Zaa w̃a gb̃enazina k̃ale dúnia guu, a taa i keo, a p̃ási k̃è zài. ¹⁹ M̃eewia z̃ɔ k̃èaa lee àaɔ, mé bui pii m̃eewiaɔ kwè. M̃eewia z̃ɔ Babeli yá d̃ò Luagu, ò a a p̃ok̃ũma ṽe gb̃aa imib̃ɔ kp̃aw̃a a m̃i.† ²⁰ Isia g̃ũg̃ũnaɔ g̃èzeɔ pii, wi wesi gb̃es̃ĩs̃ĩle l̃ɔ. ²¹ Lougbe z̃ɔɔ b̃ò luabe, aa k̃a kiloo bla. Aa kwè gb̃enazinaɔla,‡ ò aa Lua t̃ɔb̃ẽesi lougbe k̃isia yái, asa k̃isiapi p̃ási maamaae.

† 15:5 B̃ɔa 40.34 § 15:8 1Kia 8.10-11, Isa 6.4 * 16:2 B̃ɔa 9.10 † 16:4 B̃ɔa 7.17-21 † 16:10 B̃ɔa 10.22 § 16:12 Isa 11.15 * 16:15 Zia 3.3 † 16:15 Zia 3.18 † 16:19 Isa 51.17 § 16:21 B̃ɔa 9.23, Zia 11.19

17

Káaluwa p' di wàì kpe

¹ Malaika gb̃ɔn soplá p' t'ù mèn soplá kũap' do òm̃e: M'ò mà yá p' a wi káaluwa z̃ɔ p' z̃l̃eá swa z̃ɔɔwa ɔl̃ñe. ² Dún'ia kíá gb̃ásík'èàà̀, mé dún'ia gb̃é̃ ṽe p' de aà káaluakaa ũ m'í aa kà.* ³ Lua Nis'ina dedeap' guu malaikap' g̃em̃añ s̃eu. Ǿ ma ñɔe è di wàì t̃eá kpe. D'óeá n'í Luao t'ó f'íwà, a mi soplá, a k'óba kwi.† ⁴ Ñɔep' zw̃á t̃eá n'í a g̃aaluladeo yea, a vua ñɔambleb̃ɔ daa n'í gb̃e b̃eedẽ n'í ɔs̃ɔ. A vua imib̃ kũa, b̃ɔb̃ɔ n'í a káaluakaa gb̃ás'ɔ ka a pai. ⁵ Wà t'ó p' wa a asii d̃s̃o k̃è aà mi'ae'wa wà m̃è: M̃eewia z̃ɔ Babeli, káaluwa n'í dún'ia b̃ɔb̃ɔ da. ⁶ Má è ñɔep' Lua gb̃é̃ p' wà n'í dede Yesu seeladeke yá'ɔ au m'í à kà, àl̃e aà de lán w̃e'wa.

Ké ma aà è, yápi d'ia. ⁷ Ǿ malaikap' ma la à m̃è: B'óyá yápi d'ímai? Má ñɔep' asii oñe n'í wàì p' aà s̃eá, a mi soplá, a k'óba kwipi asii. ⁸ Wàì p' n'í èpi ku yáa mé a ku ɔ. A b̃ɔ gb̃áɔ z̃òlo guu† i mipe kaalewa. Gb̃é̃ p' aa ku t'óle an t'ó kú àiz̃ana taalau za dún'ia daaleg̃ɔɔ, t'ó aa wàì p' kú yáa mé a ku ɔ mé a eá m̃opi è, a yá a dimá. ⁹ Làasoode p' ɔñ v'í yán ke. M'í mèn soplápiá s'is'í mèn soplá p' ñɔe z̃l̃em̃áe. Kíá gb̃ɔn soplá ñe ɔ. ¹⁰ An gb̃ɔn s̃ɔ l̃èl̃e, gb̃èdo ku, gb̃èdo kpe. T'ó à m̃ò, a g̃e'g̃e. ¹¹ Wàì p' kú yáa mé a ku ɔ piá kíá swaãde. Gb̃ɔn soplápi do ɔ. Al̃e mipe kaalewa. ¹² K'óba mèn kwi p' n'í èpiá kíá gb̃ɔn kwi§ p' aai kpalable yáaoñe. Aa kig̃ɔsoplana ble n'í wàìo s̃anu. ¹³ An gb̃ɔn kwipi p'ii lé doũe. Aa n'í gb̃áa n'í n'í ikoo kpa wàipiwa. ¹⁴ Aa z'ika n'í S̃áo, S̃á i z'iblemá, asa diĩ Diĩ mé kíá Kíáe. Aà gb̃é̃ náaide p' à n'í sisi à n'í séo kuaà̀. ¹⁵ Ǿ malaikap' òm̃e: Swa p' n'í è káaluwa z̃l̃em̃ápiá buĩ n'í bílã n'í búsu gb̃é̃ n'í buiyá'onaoñe. ¹⁶ Wàì n'í k'óba mèn kwi p' n'í èpĩ za káaluwa pigu. Aa aà ke yáiyai, aai aà to puizi. Aa aà so aai tes̃wà. ¹⁷ Asa Lua a p̃eá d̃ané n'í s̃ou aa l̃e doũke, aai n'í kpala kpa wàipiwa e Lua yá ge pad̃. ¹⁸ Ñɔe p' n'í è piá m̃eewia z̃ɔ p' iko v'í dún'ia kíá wae.

18

Babeli gaa

¹ Bee gb̃eá ma malaika p̃ále è à b̃ò luab̃e. A iko z̃ɔ v'í mé aà gawi dún'ia p'ù. ² A wii gb̃áa l̃è à m̃è: Babeli gá, m̃eewia z̃ɔpi gá.* A g̃ò z̃ee kúk'ii ũ, t̃áa bui p'ii t'ò ũ, b̃á p' w'í n'í t̃e'bo wa ye n'í g'iyá'iõ b̃e ũ.† ³ Asa bui p'ii aà ṽe gb̃áa p' de aà káaluakaa ũ m'íe.‡ Dún'ia kíá gb̃ásík'èàà̀, mé dún'ia laatanã k̃è ɔdẽ ũ à lalásikea z̃ɔ guu.

⁴ Ǿ ma ɔ p̃ále mà à b̃ò luab̃e à m̃è:

A b̃ɔle a guu ma gb̃é̃,
k̃é á ɔ su à ku aà duuna guu,
yá p' wa yíawà á leo yáí. §

⁵ Asa aà duuna gb̃à z̃ò luawae,
mé aà ṽáikeã d̃ò Luagu.

⁶ A fiaboè yá p' a k̃ééwa,
à k̃éè aà yákeawa l̃e pla.
A p̃ókũma í káuè a imib̃ou
de p' p' a k̃auñéla l̃e pla.

⁷ A w̃áw̃á n'í w̃e'nao kpaaàzi,

* 17:2 Zel 51.6-7, Zia 14.8 † 17:3 Zia 13.1 ‡ 17:8 Dan 7.7, Zia 11.7 § 17:12 Dan 7.24 * 18:2 Isa 21.9 † 18:2 Zia 14.8, Zel 50.39 ‡ 18:3 Zel 51.7, Zia 17.2 § 18:4 Zel 51.6

lá à tɔ̀bò kua lalasikεa guu léu.

Asa ì o a s̄ guu,

nɔε kían a ù z̄lεa a báawae,

gyaa gběandon a ũo,

a wēnake bauo.*

⁸ A yáì tò kisiaε beε aà le gɔɔ do,

gagyã ní wēnao ní nɔanao.

Té mé a kŭwà,

asa Dii Lua aà yákpalekena gbāa.

⁹ Dúnia kía pó aa gbāsíkèaàno aa lalasikèaàno, tó aa a tékŭa lu è, aa ólɔ aa nízia gběgbě. ¹⁰ Aa ze káaa vía guu wāwā pó wa kpai yáì aa me:

Waiyoo, waiyoo, mεεwia z̄ɔ!

Mεεwia ikode Babeli!

Yá mò z̄lεma gɔɔ do ḡɔa!

¹¹ Dúnia laatanao ólɔ s̄,† aa wēnakeè, ké gběe a ní laae beε lúmá lɔo yáì:

¹² Vua, ánu, gbè beεedeo, òsoo, zwāa odeo, zwāa tēa ní a gàaluladeo, siliki, lí maa bui píi, pó pó w̄lke ní wesa swaao ní lí beεedeo ní mɔgotεo ní mɔsio ní gbepuaoo píi, ¹³ dopoo, nísi ḡnanao, tulaletio, z̄ogo lí'ɔ, v̄ε, nísi, p̄eti, pówena, zuo, s̄ao, s̄óo ní a ḡoo, z̄oo ní gbēnazina wēnio. ¹⁴ Wa oè: Pó maa pó ni a nideo làama píi. N nama ní n gawio p̄ilima píi, wa e bau lɔo.

¹⁵ Laatana pó aa kè odeo ũ mεεwiapi sabaiο ze káaa vía guu wāwā pó wa kpai yáì. Aa ólɔ aa wēnake ¹⁶ aa me:

Waiyoo, waiyoo mεεwia z̄ɔ!

A bàabaa yè yāa

ní zwāa gàaluladeo ní a tēao.

A vua nɔamblebɔɔ dà yāa

ní gbè beεedeo ní òsoo.

¹⁷ Aà àizeε píi músikè gɔɔ do ḡɔo.

Gó'ílēna diio ní tagenaο ní ígbēo ní gbé pó aaì z̄ike ísiaao ze káaa nípii. ¹⁸ Tó aa mεεwiapi tékŭa lu è, aa wiile aa me: Mεεwiaε ku yāa, a z̄oo kà mεεwiaε beewao.

¹⁹ Aa ólɔ aa nízia gběgbě, aa wēnake aa wiile aa me:

Waiyoo, waiyoo mεεwia z̄ɔ!

Gbé pó aa gó'ílēna ví ísiaao píi

kè odeo ũ ní àizeε pó p̄alawào,‡

ō à ḡò bezia ũ gɔɔ do ḡɔo.

²⁰ A pɔnake a yá musu luabedeo ní Lua gbéoo ní aà z̄inao ní aà ānabio, asa Lua mé t̄s̄iwáé.

²¹ Ō malaika gbāade gbε pó kà w̄silɔgbε gbēnewa se zù ísia guu à mè: Màa wa mεεwia z̄ɔ Babeli zu ní gbāao, wa mεεwiapi e bau lɔo.§

²² Wa mɔɔna ge ḡaa'ɔ ge kule

ge k̄aae'ɔ ma n guu bau lɔo.

Wa ɔz̄ikenae e n guu bau lɔo.

Wa w̄silɔgbε k̄ōfi ma n guu bau lɔo.

²³ Wa filia gupua e n guu bau lɔo.

Wa nɔsek̄ōfi ma n guu bau lɔo.

N laatanaoá dúnia gbé gbiaoεe yāa,

n pɔdà bui píiwa, n ní mi líaa.

* 18:7 Isa 47.7-9 † 18:11 Eze 27.31 ‡ 18:19 Eze 27.33 § 18:21 Zel 51.63-64

24 Wà ãnabio ní Lua gbéé au è a guu
ní gbéé pò wà ní dèdè dúniá guu píi.*

19

Pɔnakɛa luabɛ

1 Bee gbɛa ma lɔɔ gbãa mà luabɛ lán dasi yá'owa à mè:
Aleluya! Wá Lua mé zìblè!

Ɔmɛ gawi ní gbãao ví,

2 asa í yákpalekɛrínɔ a zéwa ní síanaoɛ.

A yákpalekè ní káaluá zɔɔ pò dúniá òkpà ní a káaluakaaopio.

A a zòblenao dèdèa tɔsíwà.

3 Aa ò lɔ:

Aleluya!

A súɛɛ aɔ dɔ gɔɔpiie.*

4 Gbɛzɔɔ gbɛɔn baasɔɔ mɛndosaiɔ ní pò bɛɛ mɛn síiɔ wùɛwulɛ aa misiile Luaɛ
zɔlɛa a báawa aa mè:

Ami! Aleluya!

5 Ɔ ma lɔɔ mà báapi kíi à mè:

A wá Lua táasile

aà zòblenao píi,

á gbéé pò á aà vía víɔ,

néfɛnɛn gbɛzɔɔ.†

6 Ɔ ma lɔɔ mà lán dasi yá'owa, lán izɔɔsukaawa, lán louvíá gbãawa à mè:

Aleluya!

Dii wá Lua Gbãapiide nà kibleawa.

7 Wà pɔnakɛ wà yáalɔ wà aà tɔɔɔ,

asa Sã nɔsɛgɔɔ kà, aà nɔ sɔu mà.

8 Wà bàabaa pua táitai tekea kpàwà aà ye.

Bàabaa piá Lua gbéé maakɛaɔɛ.

9 Malaika òmɛɛ: Ké. Báaadeɔn gbéé pò wà ní sisi Sã nɔsɛbleble guu ũ.‡ A òmɛɛ lɔ: Lua yá síanan we. 10 Ma wulɛ aà gbázi mà misiilè, ò a òmɛɛ: Bee tó. Kúɛ Luaɛ. N zòblen deen ma ũ ní n gbéé pò aaí Yesu seeladeke keɔ.§ Yesu seeladekekea mé ãnabikemi ũ.

Kilisi mɔa dia sɔkaapua kpɛ

11 Ɔ ma luabɛ è a wɛa, ò sɔkaapua bɔ, gbéé pò di a kpɛ tón Náaide Síande. I yákpalekɛrínɔ, í zìkárínɔ a zéwa.* 12 Aà wé de lán tévuawa, kíafua pò a kpaa dasi. Tóe kɛa aà mi'awɛa, gbɛɛ tópi yáasi dɔɔ, aà bàasio. 13 A ula pò tà ní auo daa.† Aà tón Lua Yá.‡ 14 Luabɛ zìgɔɔ teazí, aa di sɔkaapuaɔ kpɛ, aa bàabaa pua táitai dadaa. 15 Fɛnda lena lé bɔ aà léu à buiɔ lɛɔ, i kiblemá ní mò gopanao,§ i òzɔ vɛɛbɛɔwa vɛɛfɛkíi guu Lua Gbãapiide pòkúma pásí ũ.* 16 Wà tóe bee kèè aà ulawa ní aà gbalao:

Kíao Kíá, diiɔ Dii.

17 Ɔ ma malaikae è zɛa kpaa íatɛi. A lé gbãa zù bā pò aalɛ vua musumusuzi píi à mè: A mɔ káaa à blɛ zɔɔ pò Lua kèè blɛ, 18 í kíao gɛ só ní sosa gbɛzɔɔ ní gbãadeɔ ní sɔɔ ní ní dikpɛnaɔ ní gbépiio, wéɛɔ ní zɔɔ, néfɛnɛn gbɛzɔɔ.† 19 Ɔ ma wài è ní dúniá kíao ní ní zìgɔɔ, aa kɔ káaa aa zika ní gbéé pò di sɔ kpɛpio ní aà zìgɔɔ.

* 18:24 Zel 51.49 * 19:3 Isa 34.10, Zia 14.11 † 19:5 Sou 115.13 ‡ 19:9 Mat 22.2 § 19:10 Zia 22.8-9 * 19:11 Sou 96.13 † 19:13 Isa 63.3 ‡ 19:13 Zaa 1.1 § 19:15 Sou 2.9 * 19:15 Zia 14.19-20 † 19:18 Eze 39.17-20

20 Wà wàipi kù sãnu ní ãnabi egena pò dabudabuò kè aà aeo. Dabudabupio ò à gbé pò aa wài seela ví aa kùle a taaeo sàsãò.† Wà ní zú té ísida pò lé kù ní íatègbòo guu bée an pla nípii. 21 Gbé pò di sù kpe gbé kíniò dède ní fènda pò bò a léuo, § ò bāo píi ní ge sòso aa kà.

20

Kilisi kiblea tóle wè òaa sòo

1 Ǿ ma malaikae è à bò luabe, a gbáo zòolo kiline kù* ní mɔdaona gèeleo. 2 A kwá pò de mlè zì† ũ, wí me Ibiisi ge Setáu kù, ò à mɔkàwà e wè òaa sòo. 3 Malaikapi aà zù gbáo zòlopi guu, à zetaaàle à kilidàu, ké asu buio sàsão e wè òaa sòopi pa. Bee gbea wa aà gbae yoo.

4 Ǿ ma kpalabaaò è ní gbé pò zòlezòlewaò.† Wà ní gbá zé aa yákpaleke ní gbéò. Ma gbé pò wà ní mi zò luayá'oa ní Yesu seeladekeo yáio è. Aai kùle wài ge aà taaeo. Aai aà seela ke ní mi'ae ge ní owao. Aa vù wà kpalablè ní Kilisio wè òaa sòo. § 5 Geo vua séian we. Gè kíniò i vuo e wè òaa sòopi gè pàò. 6 Báaadeon gbé pò an baa ku geo vua séia guu ũ, an kua adoa. Ga plaade iko vímáo. Aaò de Lua ní Kilisio gbàgbanaò ũe, mé aaò kibleaànò e wè òaa sòo.

Setáu zua téu

7 Tó wè òaa sòopi pà, wa Setáu bò gbae, 8 i gé bui pò kù dúnia gola síiòwao sàsãi, Gogu ní Magoguo, i ní kãaa zì musu. Aaò dasi lán ísiale ũfãawa.* 9 Aa lí dúniaa, aa koezò Lua gbéò bòoi ní wéle pò Lua yeio, ò té bò luabe à kùmá. 10 Wa Ibiisi pò ní sàsã se zù té ísida pò lé kù ní íatègbòo guu, gu pò wài ní ãnabi egena kuu. Aaò wãwãke fãane ní gwãasinao gòopiie.

Yákpale gbeza

11 Ǿ ma kpalabaa pua zòò è ní gbé pò zòleuo. Tóle ní musuo gusikè aà ae, wí ní gbe e bo. 12 Ǿ ma gbèzòòò ní néfènenao gyaadeò è zea báapi ae. Wà taalaò wèwè, ò wà lá pãle wè bo àizãna taala ũ. Wà yákpalekè ní gyaadeò an yãkewa, lá a ku lápiò guuwa.† 13 Isia gyaade pò kù a guuò kpà. Ga ní bedao gyaade pò kù a guuò kpà b. Ǿ wà yákpalekè ní baadeo a yãkewa.† 14 Wà ga ní bedao zù té ísida guu. Té ísida piá ga plaadee. 15 Gbé pò wí ní tó e àizãna taalauò ò wà ní zú té ísidapiu.

21

Yelusaleũ dafu

1 Ǿ ma tóle dafu ní musu dafuo è,* asa tóle séia ní musu séiao gè, mé ísia ku bo. 2 Ǿ ma Lua wéle Yelusaleũ dafu è à bò musu Lua kíi, àle pila. Wa kèke lán nœe pò a zãkesou màwa.† 3 Ǿ ma bo gbãa mà kpalabaa kíi à mè: Lua zòle ní gbènazinaò sa, aò kúnno, aaò de aà gbéò ũ. Lua dee aò kúnno ní Lua ũ.† 4 A ní wé'i gogoné pii. § Ga aò ku bo ge wèna ge olo ge wãwã, asa yãziò gè.

5 Gbé pò zòlea báapiwa mè: Ma! Mále pòpii ke dafu. Ǿ a òmœe: Ké, asa yá beeo náai ví mé síanae. 6 Ǿ a òmœe: Yá làa. Máme má Alafa ní Omegao ũ, Dàalena ní Midenao ũ. Gbé pò imi lé de, má aà gba nibona í wènde.* 7 Gbé pò ziblè gban

† 19:20 Zia 13.1, 11-16 § 19:21 2Tes 2.8 * 20:1 Zia 9.1 † 20:2 Daa 3.1, Zia 12.9 † 20:4 Dan 7.9, 22 § 20:4 Dan 7.22 * 20:8 Eze 38.16 † 20:12 Dan 7.9-10 † 20:13 Mat 16.27 * 21:1 Isa 65.17, 66.22, 2Pie 3.13 † 21:2 Isa 52.1, 61.10 † 21:3 Lev 26.12, Eze 37.27 § 21:4 Isa 25.8, 35.10, 65.19 * 21:6 Isa 55.1

we. Máo de aà Lua ũ, is de ma né ũ.† 8 Ama viakenaó n náaisaideó n yábēekenaó n gbēdenaó n gbāsikenaó n esedeó n táagbagbanaó n mɔafilideó píi, an baa aó de té isida pó lé kú n íatēgbɔo ũe. Ga plaaden we.

9 Malaika gbēon sopla pó tūu mèn sopla kúa, kisia gbēzā mèn sopla ká n paipio gbēdo mɔ òmēe: Mɔ mà Sā nɔ dafu ɔlɔne. 10 Lua Nisina dedeaapi guu malaikapi ma se gèmanɔ gbēsisi zɔo lesi musu. A Lua wéle Yelusaleũ òlɔmēe, à bò musu Lua kíi, àle pila.‡ 11 A Lua gawi ví, a pípia lán gbè beedewa, àle teke lán diamaawa. 12 A bíi zɔo lesi ví. A bɔle kuepla, malaika gbēon kueplao zezeu. Isaili bui kueplao tó kēa bɔlepiowa. 13 Bɔle mèn àaó ku gukpe oi, àaó gugbāntoo oi, àaó gɛmidɔkii oi, àaó be'ae oi.§ 14 Wà bíipi dàale gbè mèn kueplaoowa. Sā zina gbēon kueplao tó kēa gbepiowa.

15 Malaika pó lé yā'omēe pɔyɔbɔ pó wa pí n vuaó kúa, ké à wélepi yɔò n a bɔleó n a bíio.* 16 Wélepi gola síiɔe, a gbàa n a yàasao sáae. ɔ à wélepi yò n pɔyɔbɔpio. A gbàa kiloo àaa kueplae (2.400). A gbàa n a yàasao n a lesio píi sáae. 17 A a bíi yò ɔ, a lesi gāsissuu basoplasɔo mēndosaie. Malaikapi yò gbēnazina gāsissuu gbàa léue. 18 Wà bíipi kè n diamaao, mé wéle piá vua tētēe íkea lán díiwa. 19 Wà gbē pó wà wélepi bíi dàalèò kèke n gbè beede bui píio.† Wà gbè séia kèke n diamaao, a plaade n safiio, a àaóde n agatao, a síiɔde n emelodio, 20 a sɔode n onisio, a soolode n saadɔanio, a soplade n kisolitio, a swaaóde n belilio, a kēokwide n topazao, a kwide n kisopazao, a kuédode n tiikɔazio, a kueplade n ametisio. 21 Bɔle mèn kueplapiá òso mèn kueplaoe. Wà nípii kè n òsoo mēndodoe. Wélepi zeaá vua tētēe, wí gu'eu lán díiwa.

22 Mi Lua kpé e wélepi guuo, asa Dii Lua Gbāapiide n São mé a kpépi ũ. 23 Wélepi bàa kú n íatē n mɔvuaó gupuaèoo. Lua gawi mé lé wélepi pu, mé Sā de a filia ũ.‡ 24 Buiɔ taa'o a gupuai, mé dúnia kíaó gēu n n àizēe.§ 25 A bɔleó aao taa fáane bauo, mé gwāasina aó ku we sɔo. 26 Wa gēu n buiɔ àizēe n n pó ɔdeɔ.* 27 Ama pó gbālae a gēuo† ge yábēekena ge mɔafilide, sema gbé pó Sā n tó kè àizāna taalauo bàasio.

22

1 ɔ malaikapi swa'i wēnide pó lé bɔ Lua n São kpalabaa kíi òlɔmēe,* àle teke lán díiwa. 2 Ale bàale wélepi zea guo. Lí wēnide† ku a baale n a baalao, i ne'i wè do gēn kueplae, mɔ n mɔo gēn dodo. Lípi lácá buiɔ gbágbābɔe.‡ 3 Pó pó Lua lekèèe aó ku ɔo.§ Lua n São kpalabaa aó ku wélepi guu, mé aà zòblenaó zòbleè. 4 Aa wesiaàle, mé aà tó aó kú n mi'aewa. 5 Gwāasina aó ku ɔo, gbēe baa aó kú n filia ge íatē gupuaoo, ké Dii Lua a gupuné yái.* Aao kible e gɔɔpii.e.† 6 ɔ a òmēe: Yá beeó náai ví mé síanae. Dii Lua pó i dɔaa ānabiɔne mé a malaika zì, ké a zòblenaó yá pó a mɔ tia dɔ.

Yesu a mɔ tia

7 Gwa, má mɔ tia. Báaaden gbé pó zia yá taalae bee yá kúa ũ.

8 Ma Zāa máme ma yá beeó mà mé má è. Ké má mà mé má è, ma wule malaika pó yápio òlɔmēe gbázi mà kúleè. 9 ɔ a òmēe: Bee tó. Kúle Luae. N zòblen deen ma ũ n n gbē ānabiɔ n gbé pó aa láe bee yá kúa. 10 ɔ a òmēe: Nsu pó kúle

† 21:7 2Sam 7.14, Soũ 89.27-28 ‡ 21:10 Eze 40.2 § 21:13 Eze 48.30-35 * 21:15 Eze 40.3
 † 21:19 Isa 54.11-12 ‡ 21:23 Isa 60.19-20 § 21:24 Isa 60.3 * 21:26 Isa 60.11 † 21:27 Isa 52.1
 * 22:1 Zkl 14.8 † 22:2 Daa 2.9 ‡ 22:2 Eze 47.12 § 22:3 Zkl 14.11, Daa 3.17 * 22:5 Isa 60.19 † 22:5 Dan 7.18

zia yá pọ́ kú lápiuwao, asa a gọ́ káikù. ¹¹ Gbēvái wētā àò yāvāike. Gbāsíde wētā àò gbāsí. Gbēmaa wētā àò yāmaake. Kuaadoade wētā a kua àò adoa.†

¹² Gwa, má mọ́ tia, máo asea kūa, mí fiabo baadeε a yākeawa.§ ¹³ Alafa ní Omegaon ma ũ, Dọaana ní Gōzānao, Dàalena ní Mídenao.* ¹⁴ Báaadeon gbé pọ́ aa ní ulataopio ũ. Aaọ zεvī wà gē wélepi bọleou, aai lí wēnide† be ble. ¹⁵ Ama gōε blesanao ní εsedeo ní gbāsíkēnao ní gbēdenao ní táagbagbanao ní gbé pọ́ ye mọafiliyākeaiọ aao ku bàasie.

¹⁶ Ma Yesu ma a malaika zī aào de yápio seelade ũ ma gálideone. Mámε má Davidi Bui, aà kpala pọ́ vlāpà Kía ũ,‡ Gudọleia saan'ina ũ.§ ¹⁷ Lua Nisina ní Sā nọ dafuo ì mε, mọ́. Gbé pọ́ bee mà sō, aà o, mọ́. Gbé pọ́ imi lé de, aà mọ́. Gbé pọ́ ye í wēnidei, aà si gba ũ.*

¹⁸ Málε o gbé pọ́ ānabikelaε bee yāmàone pii, tó gbé yāe káfi a guu, Lua a kisia pọ́ a yá kú lác bee guuo káfi adeεε. ¹⁹ Tó gbé yāe bọ taalaε bee guu, Lua a ade baa bọ a wéle ní lí wēnide pọ́ a yá kú lác bee guuo guue.†

²⁰ Gbé pọ́ de yápio seelade ũ mē: Sianaε, má mọ́ tia.

Ami! Dii Yesu mọ́!

²¹ Dii Yesu aào gbēke vī ní a gbéọ pii.

† **22:11** Dan 12.10 § **22:12** Isa 40.10, 62.11 * **22:13** Isa 44.6, 48.12, Zia 1.8, 17 † **22:14** Daa 2.9, 3.22 ‡ **22:16** Isa 11.1, 10, Zia 5.5 § **22:16** Zia 2.28 * **22:17** Isa 55.1 † **22:19** Iko 4.2